АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ

1892 - 1921 - 1948

Регионален
Исторически
Музей
Стара Загора

СТАРА ЗАГОРА

Настоящото издание е подготвено за LV Национална археологическа конференция, проведена под патронажа на кмета на община Стара Загора, г-н Живко Тодоров

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

гл. ас. д-р Андрей Аладжов (главен редактор)
д-р Найден Прахов
гл. ас. д-р Калин Маджаров
доц. д-р Крум Бъчваров
Татяна Стефанова
гл. ас. д-р Георги Иванов
гл. ас. д-р Маргарит Дамянов
гл. ас. д-р Марио Иванов
ас. Анастасия Беливанова
Елена Василева
гл. ас. д-р Евелина Тодорова
доц. д-р Георги Нехризов
Надежда Кечева

Автор на картите: инж. д-р Никола Тонков
Графичен дизайн: Росица Кънева

Печат: МУЛТИПРИНТ
ISSN: 1313-0889

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 2015

София
2016

Уважаеми дами и господа,

За града ни е чест да бъде домакин на LV Национална археологическа конференция. Това е добър повод да се припомни богатото културно-историческо наследство на региона, добило признание и световна известност благодарение на труда на поколения учени, археолози и историци.

Стара Загора е един от най-древните градове. Тук, в недрата на Тракийската низина, се заражда първата цивилизация в Европа. Азмашката селищна могила е първата цялостно проучена в Европа. Берекетската е най-голямата селищна могила в Европа, с културни пластове от периода на ранния неолит до средновековието. Край нея се намира единственият проучен досега плосък некропол от раннобронзовата епоха (III хил. пр.Хр.). Неолитните двуетажни къщи от VI хил. пр. Хр. от селищна могила Окръжна болница, дадоха първоначалните ориентири за изследването на праисторическото жилище на Балканите. Културите Калояновец, Св. Кирилово, Пшеничево са единицата мярка, по която се равняват праисторически археологически култури. Проучванията на халколитните рудници в местността „Мечи кладенец" и изследванията на добиваната медна руда, разкриват връзките на региона в V-IV хилядолетие пр. Хр. с територии, стигащи чак до Карпатите. Тук са открити придобилите световна известност шедьоври на праисторическото изкуство: мраморна фигурка от Старозагорски минерални бани от VI хил. пр.Хр. (ранен неолит); мраморна глава от местността „Чаталка" и костена антропоморфна фигурка с медни апликации от с. Ловец от V хил. пр. Хр. (халколит); двулицев керамичен съд и мраморна антропоморфна фигурка от Старозагорски минерални бани от V хил. пр.Хр. (късен халколит).

През античния период „преблестящият град на траянците" Августа Траяна от II-IV в., е втори по големина в римската провинция Тракия след Филипопол. В централната част на съвременна Стара Загора са реставрирани и консервирани античен архитектурен ансамбъл, състоящ се от елипсовиден каменен площад с постамент за конна статуя и амфитеатрален аудиториум, украсен с колонада и арки, западната порта на Августа Траяна, *decumanus maximus*, сектори от двете крепостни стени и др. Градът сече собствени монети отвремето на император Марк Аврелий (161–180) до Галиен (253–268). Шедьоври на античното изкуство създават майстори грънчари, бронзолеяри, каменоделци, ювелири и др. Будят възхищение уникалните подови мозайки, пощадени от времето, всред които се откроява тази с изображение на Дионисиево шествие. Старозагорски археолози първи проучват и обнародват тракийска вила *sub urbana* от I–IV в. на богат земевладелец, разположена в местността „Чаталка". От там произхождат уникален параден бронзов шлем–маска, меч със златни апликации на сарматския цар Енисмей, златни венци и огърлица със скъпоценни камъни и др.

Средновековният град Берое е във възход през XI–XII в., когато вероятно е бил временна резиденция на императорите от династията на Комнините. Прочутите пет старозагорски каменни релефа с изображение на кърмеща лъвица с лъвче, пауни, лъвче, грифон и двуглав орел, са шедьоври в световното средновековно наследство от X–XI в. Един от тях, Кърмещата лъвица с лъвче, се утвърждава като герб на Стара Загора. Берое е голям християнски център, с множество църкви и манастири. Надяваме се започналите през 2014 г. проучвания на манастирски комплекс в местността „Боров дол", които общината на града подкрепи, да спомогнат за проучването на средновековната история на региона.

Като акцентирам върху приноса на Стара Загора в културната съкровищница на България и света, оценявам високо благородната кауза, с която сте се заели. Убеден съм, че само изучаването и познаването на нашите исторически корени ще ни даде сили и устойчивост в съвременното общество, за да запазим националната си идентичност и култура.

Община Стара Загора и занапред ще подкрепя дейностите, свързани с проучването и социализирането на културно-историческото наследство в региона. От името на общинската администрация и от свое име пожелавам успех на LV Национална археологическа конференция, много нови открития и постижения!

На добър път!

Живко Тодоров
Кмет на община Стара Загора

ВМЕСТО УВОД

Все по-дебели и по-качествени в полиграфско отношение стават томовете АОР през последните десетина години. През 2014 г. проведохме малко над 400 теренни археологически проучвания – впечатляваща цифра за малобройното ни съсловие. Цифрата им за 2015 г. е подобна. Ставаме ли обаче по-добри на терена при този растящ полеви натиск? Отговорът се крие в настоящия том, който представя обективно (независимо дали ни харесва) професионалните ни възможности като методическа подготвеност и като умение за обобщение в най-трудната пределно кратка форма на писмено изложение, каквато е предварителният научен отчет. Не му е мястото за рецензия и ще се огранича с общи (без лични имена) наблюдения, започвайки с положителните.

Петдесет и петото издание на поредицата АОР е най-качественото като илюстрации. Почти всички отчети съдържат стратиграфски разрез и план на обекта, които винаги са били задължителна част от теренната ни документация, но които често бяха заменени в АОР с пейзажни снимки и с недостатъчно информативни образи на предмети. За първи път резюмета на английски рязко разширяват читателския кръг на българската полева археология. Включването на обобщителни за страната отчети за основни интердисциплинарни изследвания е друг плюс на тома.

Основна негова слабост е липсата на ясно и научно оправдано структуриране. Традиционните три хронологични (праистория, античност и средновековие) и частично повтарящата ги етнокултурна (тракийска) секция нямат очаквания общ знаменател на подреждане - примерно, селища, некрополи, култови места, производствени съоръжения и обекти с неопределено предназначение. И ако в раздела „праистория“ е избран поне хронологическият (макар и незаявен) принцип (палеолит-неолит-халколит), то в праисторическо-античната (включва бронзова и желязна епоха) тракийска секция липсва каквото и да е вътрешно групиране. В Антична секция (в която членувам от 30 години) пък сме избрали странен географски принцип – научно-защитимото отделяне на долнодунавския (български) лимес е приравнено със съвременни области: Южна и Северна България, Българско Черноморие. На този фон средновековният раздел стои далеч по-добре със своите рубрики „столици и околности“, „градове и крепости“, докато стигнем до изненадващата точка „спасителни разкопки“. Разделът „Археологическа карта на България“ претендира да обединява теренните издирвания като кой знае защо обособява сред тях само тези по автомагистрала „Хемус“. Питам се риторично, нима АКБ не покрива и разкопките? И защо геофизичните изследвания са отделени след като са издирвания. Такива са, в случая, и обособените „подводни“ изследвания. Да не говорим, че в раздела „праистория“ са включени няколко геофизични издирвания. Смущава и точката „археологическо наблюдение“ (дори е в ед. число) и не защото нейните четири отчета не са номерирани или защото наблюдения са включени в раздели „тракийска археология“ и „подводни проучвания“, а тъй като тези четири доклада би трябвало да отидат към съответните хронологични раздели. Накратко, крайно време е да подредим далеч по-смислено ежегодните ни задължителни отчети през февруари-март, а така ще получим и научно обоснована структура на следващите издания на АОР. Що се отнася до отчетите без стратиграфски разрез или на замяната му с цветна снимка на такъв, те издават или теренна некомпетентност (в крайна сметка археологът се занимава на разкопки основно със стратиграфия) или открито неуважение към колегията. Така разглеждам и легенди към стратиграфски профили, където липсва каквото и да е тълкуване (как и кога са образувани/създадени) на поне част от разграничените археологически контексти. Цвят, съдържание и плътност са важни първични характеристики, но тях може да ги определи всеки човек, който не е далтонист. И ако необходимостта от прилагане на общоприетата за страната Балтийска височинна система вече не се оспорва (поне не открито), то задължителното обосноваване на най-важната археологическа характеристика – хронологията – чрез графични стратиграфски разрези е все още рядкост не само в предварителните ни отчети.

Със или без „окръжни“ (по израза на някои сравнително млади колеги) трябва да вдигаме постоянно летвата спрямо теренната ни работа, ако искаме да сме равностойни партньори в международен план. На прав път сме и само от нас зависи, доколко ще го следваме!

доц. д-р Людмил Ф. Вагалински
(директор на НАИМ–БАН и председател на Съвета за теренни проучвания)

ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

Този брой на изданието Археологически открития и разкопки бележи десетата годишнина от променения формат на поредицата, който заложи новия стандарт за обнародване на резултатите от теренните проучвания. С течение на времето АОР-ът се превърна в емблематична за археологическото съсловие книга, в която материалите загубиха своя формално-отчетен характер и се превърнаха в добре илюстрирани първични публикации, представящи в концентриран вид най-важните данни, добити при разкопките.

В 986 страници са събрани общо 306 отчетни материала, разпределени както следва: праистория – 35, тракийска археология – 51, антична археология – 105, средновековна археология – 53, теренни издирвания – 41, от които 8 подводни, геофизични проучвания – 13 и интердисциплинарни изследвания – 8.

Естествено сухата статистика на числата не може да представи напълно достоверно нито хронологическото разпределение на обектите, тъй като при много от тях са регистрирани материали и структури от няколко епохи, нито разнообразната информация, добита при теренните изследвания.

При прочита на материалите се забелязва все по-широкото прилагане на интердисциплинарни изследвания, резултатите от които са включени в общите описания на проучванията или са предмет на отделни статии – тенденция, която е особено актуална по отношение на геофизиката. Освен конвенционалните наземни методи, прилагащи магнитометър, георадар и вертикално електрическо сондиране, все по-разпространени стават и подводните недеструктивни изследвания със странично сканиращ сонар, еднолъчев и многолъчев ехолот, поддънен профилограф, вертикално електрическо сондиране, подводна фотограметрия и създаване на триизмерни модели на археологически обекти. През 2015 г. стартира международният „Морски археологически проект Черно море“, който е най-мащабният по рода си, провеждан някога. Станалото вече рутинно създаване и развитие на гео-бази данни, структурирани в ГИС среда, е придружено и с използване на лидарни заснемания и орторектифицирани изображения с висока разделителна способност. Всичко това променя чисто информативната същност на АОР-а и го превръща в един справочник за модерни методи, прилагащи се в нашата традиционна наука.

В тазгодишното издание се направи и едно много важно нововъведение – включването на резюмета на английски език, което, надяваме се, ще разшири кръга на читателите и извън учените от българската колегия.

гл.ас. д-р Андрей Аладжов
(научен секретар НАИМ–БАН)

ИЗИСКВАНИЯ НА РЕДКОЛЕГИЯТА ЗА ПРЕДАВАНЕ НА РЕЗЮМЕТА НА ОТЧЕТИ

Предаването на резюметата е задължително в деня на съответното представяне на отчета на годишните археологически отчети, на секретаря на съответната секция. Резюме се дължи за всяко едно от проведените теренни археологически проучвания.

Изисквания към текста

Резюмето трябва да бъде на български и английски език. Максималният брой знаци, включително използваната литература, заглавието и авторите, за българския и английския текст заедно, е 7200 (с интервалите). В текста (включително в заглавието и авторите) не се допускат съкращения, с изключение на общоприетите за българския език и специализираната археологическа литература. Когато в текста се дават имена, личното име е съкратено.

Английският текст представлява съкратена версия на българския текст, с обем заедно със заглавието и авторите до 1200 знака (с интервалите).

Заглавието е с главни букви. То трябва да съдържа географска информация за обекта или района на проучване. Ако това не може да бъде изпълнено, тази информация е включвана в първото изречение на текста. Авторите са представени с лично и фамилно име без съкращения (разгърнати).

При резюметата не е желателно допълнителното форматиране и стилизиране на текстовете, освен в случаите, когато това е наложително за коректното изобразяване на чужди езици, специални означения и символи. Необходимо е текстът на отчета да съдържа ясна и конкретна информация за хронологията на разкопавания сектор/археологически обект, която да се основава на прецизни стратиграфски наблюдения.

Изисквания към образите

Допустимият брой изображения е 3. Те трябва да бъдат на отделни файлове, номерирани по реда на тяхното представяне в текста. Две от трите илюстрации следва да бъдат план на разкопавания археологически обект и стратиграфски разрез с легенда, където пластовете са представени със съответната интерпретация и хронология, а не според цвета и компактността на пръстта и съдържащите се в нея материали. Необходимо е планът и стратиграфският разрез да бъдат упоменати в текста в подкрепа на направените изводи за хронологията на разкритите структури/пластове.

За изображения се приемат снимки, планове, карти и графични табла (последните могат да съдържат до 10 добре аранжирани рисунки на артефакти, като размерът на компактното изображение да не надхвърля 13/10 см). Колаж от няколко изображения не се третира като самостоятелно изображение. Текстовете към образите са задължителни и трябва да бъдат представени на отделен текстов файл, на български и английски език. Изображенията трябва да са ясни, детайлни, с възможност за намаляване на размера им и чернобял печат. Минималната резолюция е 300 dpi, а допустими формати са: jpg, jpeg, tif, tiff. Изображенията се обозначават като Обр. (с главна буква при самото изображение) и обр. (с малка буква в текста) и съответно Fig. и fig. за английския текст. Всеки образ носи съответен номер, напр. Обр.1. и Fig. 1. В текста се дават в скоби, съкратени и с малка буква (обр. 1) или (fig. 1) в английския текст. Посочва се мястото на конкретния образ в българския и английския текст. Когато даден образ съдържа няколко изображения, те се дават със съответни номера, което се отразява и в текста (обр. 2 3-5) или (fig. 3 1). Не се приемат илюстрации, които са приложени (вмъкнати) в текстовите файлове (.doc или .rtf) или са предадени/обединени в PDF формат.

Изисквания за референции към ползваната литература

Използват се правилата на списание „Археология", публикувани на страницата на НАИМ-БАН (www.naim.bg).

При неспазване на горепосочените изисквания отчетите няма да бъдат приемани, което ще доведе до неиздаване на нови разрешения за теренни археологически проучвания.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ПРАИСТОРИЯ

Николай Сираков, Жан-Люк Гуадели, Свобода Сиракова, Станимира Танева, Алета Гуадели, Вивиана Митева,
Ивайло Крумов, Ирена Димитрова, Николай Захариев, Петър Николов 43
№ 1. КОЗАРНИКА: ЛАГЕРИ НА ПЪРВИТЕ МОДЕРНИ ХОРА – HOMO SAPIENS SAPIENS ОТ НАЧАЛОТО НА КЪСНИЯ ПАЛЕОЛИТ
Nikolay Sirakov, Jean-Luc Guadelli, Svoboda Sirakova, Stanimira Taneva, Aleta Guadelli, Viviana Miteva,
Ivaylo Krumov, Irena Dimitrova, Nikolay Zhariev, Petar Nikolov
KOZARNIKA: FIRST OCCUPATION OF THE MODERN HUMANS IN THE EARLY UPPER PALAEOLITHIC

Николай Сираков, Ценка Цанова, Жан-Жак Юблен, , Вера Алдейаш, Жоао Марейрош, Шенън Макферън,
Ивайло Крумов, Виржини Сине-Матйо, Росен Спасов, Сара Таламо, Фридо Велкер 46
№ 2. ВЪЗОБНОВЯВАНЕ НА ПРОУЧВАНИЯТА НА ПАЛЕОЛИТА В ПЕЩЕРАТА БАЧО КИРО
Nikolay Sirakov, Tsenka Tsanova, Jean-Jacques Hublin, Vera Aldeias, Shannon McPherron, João Marreiros, Ivaylo Krumov, Virginie Sinet-Mathiot, Rosen Spassov
UPPER PALEOLITHIC SEQUENCE IN BACHO KIRO CAVE: REOPENING OF INVESTIGATIONS

Алета Гуадели, Камен Бояджиев, Жан-Люк Гуадели 50
№ 3. ПРОУЧВАНИЯ В ПЕЩЕРА МАНАСТИРА (ВЕЛИКОТЪРНОВСКО) ПРЕЗ 2015 г.
Aleta Guadelli, Kamen Boyadzhiev, Jean-Luc Guadelli
2015 EXCAVATIONS IN MANASTIRA CAVE, VELIKO TARNOVO REGION

Владимир Славчев, Мария Гюрова, Стефанка Иванова, Красимир Ковачев, Николай Спасов 52
№ 4. ТЕРЕННО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПЕЩЕРАТА ТЕМНАТА ДУПКА ДО КВ. АКАЦИИТЕ В ГР. БЕЛОСЛАВ, ОБЛАСТ ВАРНА
Vladimir Slavchev, Maria Gurova, Stefanka Ivanova, Krassimir Kovachev, Nikolay Spassov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN TEMNATA DUPKA CAVE NEAR BELOSLAV, VARNA MUNICIPALITY

Мария Гюрова, Стефанка Иванова, Николай Спасов, Латинка Христова, Ивайло Крумов, Софи Ферхейден,
Елена Маринова, Ивайло Дедов 56
№ 5. ПРОУЧВАНЕ НА ПЕЩЕРАТА МИШИН КАМИК – СЕЗОН 3
Maria Gurova, Stefanka Ivanova, Nikolay Spassov, Latinka Hristova, Ivailo Krumov, Sophie Verheyden, Elena Marinova, Ivailo Dedov
EXCAVATIONS AT MISHIN KAMIK CAVE: 2015 SEASON

Георги Ганецовски 59
№ 6. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М. ВАЛОГА (ДОЛНАТА ЛЪКА) КРАЙ С. ОХОДЕН, ОБЩ. ВРАЦА, ПРЕЗ 2015 г.
Georgi Ganetsovski
2015 REGULAR ARHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE VALOGA EARLY NEOLITHIC SETTLEMENT IN DOLNATA LUKA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF OHODEN, VRATSA MUNICIPALIITY

Васил Николов, Десислава Такорова, Емилия Сиракова, Тодор Дяков, Кръстан Митов, Виолета Стоицова 62
№ 7. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНА-СОФИЯ
Vassil Nikolov, Desislava Takorova, Emiliya Sirakova, Todor Dyakov, Krastan Mitov, Violeta Stoitsova
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE EARLY NEOLITHIC SETTLEMENT OF SLATINA-SOFIA

Георги Иванов, Анета Бакъмска, Кръстю Чукалев, Венета Генадиева, Малгожата Гребска-Кулов, Мартин

Христов, Мария Гюрова, Ангелина Пировска 65
№ 8. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ 2 (РАНЕН НЕОЛИТ И РАННА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХА) ПРИ С. ДЖЕРМАН, ОБЩ. ДУПНИЦА
Georgi Ivanov, Aneta Bakamska, Krastyu Chukalev, Veneta Genadieva, Małgorzata Grębska–Kulow, Martin Hristov, Maria Gurova, Angelina Pirovska
RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS AT SITE 2 (EARLY NEOLITHIC AND EARLY IRON AGE) NEAR THE VILLAGE OF DZHERMAN, DUPNITSA MUNICIPALITY

Малгожата Гребска-Кулов, Петър Зидаров, Иван Василев, Иван Суванджиев, Елена Маринова-Волф,
Беатрис дьо Купере 68
№ 9. РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В М. МАСОВЕЦ КРАЙ С. ИЛИНДЕНЦИ, ОБЩИНА СТРУМЯНИ

Małgorzata Grębska-Kulow, Petar Zidarov, Ivan Vasilev, Ivan Suvandzhiev, Elena Marinova-Wolf, Bea de Cupere
EXCAVATIONS AT ILINDENTSI-MASOVETS NEOLITHIC SITE IN SOUTHWESTERN BULGARIA

Васил Николов, Крум Бъчваров, Георги Кацаров, Галина Самичкова, Недко Еленски, Николина Николова 72
№ 10. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М. ДЕВЕ БОАЗ ПРИ МУРСАЛЕВО, ОБЩ. КОЧЕРИНОВО (АМ „СТРУМА“, ЛОТ 2, ОБЕКТ 15, ОТ КМ 346+300 ДО КМ 346+455)
Vassil Nikolov, Krum Bacvarov, Georgi Katsarov, Galina Samichkova, Nedko Elenski, Nikolina Nikolova
SALVAGE EXCAVATIONS AT THE NEOLITHIC SITE OF MURSALEVO-DEVE BOAZ, KOCHERINOVO MUNICIPALITY (STRUMA MOTORWAY, LOT 2, SITE 15, KM 346+300 TO KM 346+455)

Виктория Петрова, Петър Зидаров, Вивиан Митева 75
№ 11. СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТ КАЗЛАЧА ДО С. ЧОКОБА, СЛИВЕНСКО
Viktoria Petrova, Petar Zidarov, Vivian Miteva
EXCAVATIONS AT KAZLACHA NEAR THE VILLAGE OF CHOKOBA, SLIVEN MUNICIPALITY

Валери Григоров, Светлана Венелинова, Явор Бояджиев, Мария Гюрова, Васил Василев 78
№ 12. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА МНОГОСЛОЙНО СЕЛИЩЕ ДО ГР. ВЪРБИЦА, ОБЛАСТ ШУМЕН
Valeri Grigorov, Svetlana Venelinova, Yavor Boyadzhiev, Maria Gurova, Vasil Vasilev
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE MULTILAYER SETTLEMENT NEAR THE TOWN OF VARBITSA, SHUMEN REGION

Иван Вайсов, Петър Зидаров, Йордан Евлогиев, Надежда Карастоянова 82
№ 13. НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ ИЗВОР (ОБЕКТ 10А ОТ МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ)
Ivan Vajsov, Petar Zidarov, Yordan Evlogiev, Nadezhda Karastoyanova
RESCUE EXCAVATIONS AT IZVOR NEOLITHIC SETTLEMENT (IBS BULGARIA–SERBIA, SITE 10A)

Володя Попов, Кръстю Чукалев 85
№ 14. НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ ИЗВОР (ОБЕКТ 10В ОТ МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ)
Volodya Popov, Krastyu Chukalev
RESCUE EXCAVATIONS AT THE NEOLITHIC SETTLEMENT IZVOR (IBS BULGARIA–SERBIA, SITE 10B)

Камен Бояджиев, Валери Петров 87
№ 15. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОНЕОЛИТЕН ОБЕКТ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ПАЛАУЗОВО, ОБЩИНА СТРАЛДЖА
Kamen Boyadzhiev, Valeri Petrov
RESCUE EXCAVATIONS AT THE LATE NEOLITHIC SITE NEAR THE VILLAGE OF PALAUZOVO, STRALDZHA MUNICIPALITY
Алета Гуадели, Камен Бояджиев, Жан-Люк Гуадели 91
№ 16. ПРОУЧВАНИЯ В ГОЛЯМАТА ПЕЩЕРА (ВЕЛИКО ТЪРНОВО) ПРЕЗ 2015 г.
Aleta Guadelli, Kamen Boyadzhiev, Jean-Luc Guadelli
EXCAVATIONS IN GOLYAMATA PESHTERA (VELIKO TARNOVO) IN 2015

Веселина Вандова, Росица Миткова, Татяна Стефанова, Мария Гюрова 94
№ 17. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ДО ПЛОСКАТА МОГИЛА, КВ. ФИЛИПОВО, ПЛОВДИВ, ПРЕЗ 2015 г.
Vesselina Vandova, Rositsa Mitkova, Tatiana Stefanova, Maria Gurova
2015 RESCUE EXCAVATIONS AT THE PLOSKA SETTLEMENT MOUND (PLOSKA MOGILA), FILIPIVO HOUSING DEVELOPMENT, PLOVDIV

Явор Бояджиев, Антоанета Андонова, Валери Петров, Камен Бояджиев 98
№ 18. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ЧАВДАРОВА ЧЕШМА“ – СИМЕОНОВГРАД
Yavor Boyadzhiev, Antoaneta Andonova, Valeri Petrov, Kamen Boyadzhiev
RESCUE EXCAVATIONS OF THE CHAVDAROVA CHESHMA SITE – SIMEONOVGRAD

Иван Вайсов, Тодор Димов, Петър Зидаров 101
№ 19. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА „ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ” ПРИ С. ДУРАНКУЛАК ПРЕЗ 2015 Г.
Ivan Vajsov, Todor Dimov, Petar Zidarov
REGULAR EXCAVATIONS AT TELL GOLEMYA OSTROV NEAR DURANKULAK

Иван Вайсов, Петър Зидаров, Кирил Велковски 105
№ 20. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ КОМПЛЕКС ДУРАНКУЛАК – 2015 (ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ)
Ivan Vajsov, Petar Zidarov, Kiril Velkovski
ARCHAEOLOGICAL COMPLEX DURANKULAK (GEOPHYSICAL SURVEYS 2015)

Александър Чохаджиев, Мария Гюрова 109
№ 21. РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ПЕТКО КАРАВЕЛОВО,
ОБЩ. ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ ПРЕЗ 2015 г.
Alexander Chohadzhiev, Maria Gurova
EXCAVATIONS AT TELL PETKO KARAVELOVO IN 2015

Стефан Чохаджиев 111
№ 22. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ХОТНИЦА,
ОБЩ. ВЕЛИКО ТЪРНОВО, ПРЕЗ 2015 г.
Stefan Chohadzhiev
EXCAVATIONS AT TELL HOTNITSA, VELIKO TARNOVO MUNICIPALITY, 2015 SEASON

Георги Ганецовски 113
№ 23. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИ ПЛАСТ НА
МНОГОСЛОЕН ОБЕКТ “КАЛЕТО” В ГРАД МЕЗДРА, ОБЛАСТ ВРАЦА ПРЕЗ 2015 г.
Georgi Ganetsovski
2015 REGULAR ARHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE PREHISTORIC LAYER AT KALETO
MULTILAYER SITE IN THE TOWN OF MEZDRA

Владимир Славчев 116
№ 24. ПРОУЧВАНЕ НА ХАЛКОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В МЕСТНОСТТА КОРИЯТА ДО ГР. СУВОРОВО,
ОБЛАСТ ВАРНА
Vladimir Slavchev
EXCAVATIONS OF THE COPPER AGE SETTLEMENT IN THE KORIATA LOCALITY NEAR THE TOWN OF
SUVOROVO, VARNA REGION

Васил Николов, Крум Бъчваров, Петър Лещаков, Галина Самичкова, Николай Христов, Маргарита Люнчева,
Стоян Трифонов, Виолета Стоицова, Севдалина Жечева, Йорданка Илиева, Мария Славкова,
Катлийн Максуини, Валентин Тодоров 119
№ 25. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИЯ СОЛОДОБИВЕН И ГРАДСКИ
ЦЕНТЪР ПРОВАДИЯ–СОЛНИЦАТА
Vassil Nikolov, Krum Bacvarov, Petar Leshtakov, Galina Samichkova, Nikolai Hristov, Margarta Lyuncheva,
Stoyan Trifonov, Violeta Stoitsova, Sevdalina Zhecheva, Yordanka Ilieva, Maria Slavkova, Kathleen McSweeney,
Valentin Todorov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE PREHISTORIC SALT-PRODUCING AND URBAN
CENTER OF PROVADIA-SOLNITSATA

Стефан Чохаджиев 122
№ 26. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА НУРИЮК
В М. ЧАНАДЖИК, С. СУШИНА, ОБЛАСТ ШУМЕН – 2015 г.
Stefan Chohadzhiev
REGULAR ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT TELL NURIYUK IN THE CHANADZIK LOCALITY,
THE VILLAGE OF SUSHINA, SHUMEN REGION

Петър Лещаков, Мария Иванова, Галина Самичкова, Йорданка Илиева,Таньо Димитров, Фредерик Фокс,
Християн Цанков, Атанас Кисьов 124
№ 27. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ И ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОХАЛКОЛИТЕН
УКРЕПЕН ОБЕКТ АВРЕН–БОБАТА, ОБЛАСТ ВАРНА
Petar Leshtakov, Maria Ivanova, Galina Samichkova, Yordanka Ilieva, Tanyo Dimitrov, Frederic Fuchs,
Hristian Tsankov, Atanas Kisyov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AND GEOPHYSICAL SURVEY AT THE AVREN-BOBATA LATE
CHALCOLITHIC FORTIFIED SITE, VARNA MUNICIPALITY

Димитър Чернаков, Мария Гюрова, Павел Попов, Силвия Мирчева, Дончо Караколев, Румяна Йорданова,
Вероника Върбанова 127
№ 28. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА ДО С. БЪЗОВЕЦ,
ОБЩИНА ДВЕ МОГИЛИ
Dimitar Chernakov, Maria Gurova, Pavel Popov, Silvia Mircheva, Doncho Karakolev, Rumyana Yordanova,

Veronika Varbanova
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT BAZOVETZ TELL SETTLEMENT

Явор Бояджиев, Димитър Чернаков, Дилен Дилов 130
№ 29. ОБЕКТ КАМЕНОВО. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ ПРЕЗ 2015 Г.
Yavor Bojadzhiev, Dimitar Chernakov, Dillen Dillov
KAMENOVO. 2015 ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS

Петя Георгиева, Веселин Данов, Маргарита Попова, Виктория Русева, Никола Тонков 133
№ 30. КОЗАРЕВА МОГИЛА – СЕЛИЩНА МОГИЛА И НЕКРОПОЛ (ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. КАБЛЕШКОВО, ПОМОРИЙСКО)
Petya Georgieva, Veselin Danov, Margarita Popova, Victoria Ruseva, Nikola Tonkov
KOZAREVA MOGILA: A SETTLEMENT MOUND AND NECROPOLIS NEAR THE TOWN OF KABLESHKOVO, POMORIE REGION

Явор Бояджиев, Камен Бояджиев, Валери Петров 136
№ 31. СЕЛИЩНА МОГИЛА ЮНАЦИТЕ. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ ПРЕЗ 2015 Г.
Yavor Boyadzhiev, Kamen Boyadzhiev, Valeri Petrov
TELL YUNATSITE. 2015 EXCAVATIONS

Красимир Лещаков, Деница Илиева, Ваня Петрова, Цветана Попова 139
№ 32. ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА ХИМИТЛИЯТА, С. СОКОЛ, ОБЩИНА НОВА ЗАГОРА, ПРЕЗ 2015 г.
Krassimir Leshtakov, Denitsa Illieva, Vanya Petrova, Tsvetana Popova
2015 EXCAVATIONS AT THE HIMITLIYATA TELL, THE VILLAGE OF SOKOL, NOVA ZAGORA MUNICIPALITY

Тодор Вълчев, Илия Илиев 142
№ 33. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПРАИСТОРИЧЕСКАТА МАЛЕВА МОГИЛА ДО С. ВЕСЕЛИНОВО, ОБЩИНА ТУНДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ
Todor Valchev, Ilia Iliev
REGULAR ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE PREHISTORIC MALEVA MOGILA NEAR THE VILLAGE OF VESELINOVO, TUNDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Крум Бъчваров, Ралф Глезер, Райнер Комп, Валеска Бекер, Никола Тонков, Петър Зидаров, Виктория Русева 144
ГЕОМАГНИТНО КАРТИРАНЕ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА Р. АЗМАКА ПРИ С. СЪРНЕВО, ОБЩ. РАДНЕВО, И С. ПШЕНИЧЕВО, ОБЩ. СТАРА ЗАГОРА
№ 34. Krum Bacvarov, Ralf Gleser, Rainer Komp, Valeska Becker, Nikola Tonkov, Petar Zidarov, Victoria Ruseva
GEOMAGNETIC SURVEY ALONG THE AZMAKA STREAM AT SARNEVO (RADNEVO MUNICIPALITY) AND PSHENICHEVO (STARA ZAGORA MUNICIPALITY)

Иван Вайсов, Петър Зидаров, Володя Попов, Калин Димитров, Инго Петри 148
№ 35. БОРОВО–МАГАРИЦАТА – ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ ПРЕЗ 2015 ГОДИНА
Ivan Vajsov, Petar Zidarov, Volodya Popov, Kalin Dimitrov, Ingo Petri
BOROVO-MAGARITSATA – A MAGNETIC SURVEY AT VADASTRA SETTLEMENT IN 2015

II. ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

Стефан Александров, Борислава Гълъбова, Надежда Атанасова-Тимева 153
№ 1. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА НАДГРОБНА МОГИЛА № 5, ЗЕМЛИЩЕ НА С. БЕЛИ БРЯГ, ОБЩИНА РАДНЕВО
Stefan Alexandrov, Borislava Galabova, Nadezda Atanassova-Timeva
RESCUE EXCAVATIONS OF TUMULUS NO. 5, BELI BRYAG VILLAGE, RADNEVO MUNICIPALITY

Стефан Александров, Илия Илиев 154
№ 2. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА НАДГРОБНА МОГИЛА (ОБЕКТ № 6 ПО ТРАСЕТО НА ТРАНЗИТЕН ГАЗОПРОВОД ЗА ТУРЦИЯ), ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. СТРАЛДЖА, ОБЩИНА СТРАЛДЖА
Stefan Alexandrov, Iliya Iliev
RESCUE EXCAVATIONS OF A TUMULUS (SITE NO. 6 ON THE ROUTE OF THE TRANSIT GAS PIPELINE TO REPUBLIC OF TURKEY), STRALDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Георги Иванов, Габриела Джурковска, Венко Иванов 156
№ 3. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА В М. ПОПСКА МОГИЛА, ОБЩИНА ДОЛНИ ДЪБНИК
Georgi Ivanov, Gabriela Dzhurkovska, Venko Ivanov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS ON A BRONZE AGE SITE IN POPSKA MOGILA LOCALITY, DOLNI DABNIK MUNICIPALITY

Любен Лещаков, Ваня Петрова, Деница Илиева 159
№ 4. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 1 ПО ТРАСЕТО НА МЕЖДУСИСТЕМНАТА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ, В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. МИРОВЯНЕ, ОБЩИНА СОФИЯ, КМ 6+105–6+225
Lyuben Leshtakov, Vanya Petrova, Denitsa Ilieva
RESCUE EXCAVATION OF SITE NO. 1 ON THE ROUTE OF BULGARIA-SERBIA GAS INTERCONNECTOR NEAR THE VILLAGE OF MIROVYANE, SOFIA REGION, KM 6+105−6+225

Борислав Бориславов 162
№ 5. СЕЛИЩЕ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА В М. БАДЕМА, С. ИЗВОРОВО, ОБЩИНА ХАРМАНЛИ
Borislav Borislavov
BRONZE AGE SETTLEMENT IN BADEMA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF IZVOROVO, HARMANLI MUNICIPALITY

Любен Лещаков, Елена Василева, Таня Джанфезова 165
№ 6. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 001, ЕТАП III ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС“, ЗЕМЛИЩЕ НА С. БЕЛОКОПИТОВО, ОБЩИНА ШУМЕН
Lyuben Leshtakov, Elena Vasileva, Tanya Džanfezova
RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF SITE 001, STAGE III OF THE ROUTE OF HEMUS HIGHWAY NEAR THE VILLAGE OF BELOKOPITOVO

Алексей Гоцев, Димитър Генов, Павел Павлов, Васил Кацаров, Иван Иванов, Пламена Георгиева, Ива Начева, Деница Върбанова, Теодора Новакова 168
№ 7. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 7 ПО ТРАСЕТО НА МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ-СЪРБИЯ, М. МЕТИЛЯВЕЦ, С. ПЕТЪРЧ, ОБЩИНА КОСТИНБРОД, ОБЛАСТ СОФИЯ, 2015 Г.
Alexey Gotsev, Dimitar Genov, Pavel Pavlov, Vasil Katsarov, Ivan Ivanov, Plamena Georgieva, Iva Nacheva, Denitsa Varbanova, Teodora Novakova
RESCUE INVESTIGATIONS OF SITE NO. 7 ON THE ROUTE OF BULGARIA-SERBIA GAS INTERCONNECTOR, METILYAVETS LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF PETARCH, KOSTINBROD MUNICIPALITY, SOFIA REGION, 2015

Диана Димитрова, Мирослав Марков 172
№ 8. ОБЕКТ № 3 ПО СЕВЕРНА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА, ГР. СОФИЯ
Diana Dimitrova, Miroslav Markov
SITE NO. 3 ON THE ROUTE OF THE NORTHERN SPEED TANGENT, SOFIA

Таня Христова, Виктория Петрова 175
№ 9. СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ПРИ С. ЧЕПИНЦИ, ОБЩ. СОФИЯ (ОБЕКТ № 7, СЕВЕРНА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА НА СОФИЯ)
Tanya Hristova, Viktoriya Petrova
LATE BRONZE AGE SETTLEMENT NEAR CHEPINTSI, SOFIA (SITE NO. 7 ON THE ROUTE OF THE NORTHERN SPEED TANGENT)

Стефан Александров, Георги Иванов, Таня Христова, Николай Казашки, Борислава Гълъбова, Надежда Атанасова-Тимева 178
№ 10. НЕКРОПОЛ ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА II ХИЛ. ПР. ХР. ПРИ С. БАЛЕЙ, ОБЩИНА БРЕГОВО
Stefan Alexandrov, Georgi Ivanov, Tanya Hristova, Nikolay Kazashki, Borislava Galabova, Nadezda Atanassova-Timeva
NECROPOLIS FROM THE SECOND HALF OF THE 2ND MILL. BC NEAR BALEY, BREGOVO MUNICIPALITY, VIDIN REGION

Георги Иванов, Ангелина Пировска 181
№ 11. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 11А ПО ТРАСЕТО НА „МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ –СЪРБИЯ“, С. ЧУКОВЕЗЕР, ОБЩИНА ДРАГОМАН

Georgi Ivanov, Angelina Pirovska
RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF SITE 11A ON THE ROUTE OF BULGARIA-SERBIA GAS INTERCONNECTOR, VILLAGE OF CHUKOVEZER, DRAGOMAN MUNICIPALITY

Борислав Бориславов, Силвия Иванова 184
№ 12. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 11Б (ЕТАП I) ПО ТРАСЕТО НА „МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ" (КМ 48+270–КМ 48+370), С. ЧУКОВЕЗЕР, ОБЩИНА ДРАГОМАН
Borislav Borislavov, Silvia Ivanova
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF SITE 11B ON THE ROUTE OF BULGARIA–SERBIA GAS INTERCONNECTOR (KM 48+270–KM 48+370), CHUKOVEZER VILLAGE, DRAGOMAN MUNICIPALITY

Богдан Атанасов, Илия Кулов, Филип Щокхамер, Джон Горчик, Хана Адам, Щефани Айзенман, Недка Димитрова, Щефан Драйброт, Стоян Иванов, Екатерина Илиева, Виолета Караилиева, Даниел Коп, Малеен Лепек, Елена Маринова, Петранка Неделчева, Нилс Олдсен, Филип Уатсон, Живко Узунов, Антйе Шпанхаке, Йордан Цветанов 187
№ 13. ПРОУЧВАНИЯ В БРЕСТО, С. БАНЯ, ОБЩИНА РАЗЛОГ ПРЕЗ 2015 г.
Bogdan Athanassov, Ilia Kulov, Philipp Stockhammer, John Gorczyk, Hannah Adam, Nedka Dimitrova, Stefan Dreibrodt, Stefanie Eisenmann, Ekaterina Ilieva, Stoyan Ivanov, Violeta Karailieva, Daniel Kopp, Maleen Leppek, Elena Marinova, Petranka Nedelcheva, Nils Oldsen, Antje Spannhake, Yordan Tsvetanov, Zivko Uzunov, Philip Watson
EXCAVATIONS IN BRESTO, NEAR THE VILLAGE OF BANYA, RAZLOG MUNICIPALITY, IN 2015

Красимир Ников, Христо Попов, Руслан Стойчев, Пламен Георгиев 190
№ 14. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА АДА ТЕПЕ, ОБЩИНА КРУМОВГРАД. КАМПАНИЯ 2015 г.
Krasimir Nikov, Hristo Popov, Ruslan Stoychev, Plamen Georgiev
RESCUE EXCAVATIONS AT ADA TEPE, KRUMOVGRAD MUNICIPALITY, 2015 CAMPAIGN

Борислав Бориславов, Мартин Христов, Венета Ханджийска-Янкулова 194
№ 15. СКАЛНО СВЕТИЛИЩЕ В М. БЕЛАНТАШ, С. ВРАТА, ОБЩИНА АСЕНОВГРАД, ОБЛАСТ ПЛОВДИВ
Borislav Borislavov, Martin Hristov, Veneta Handzhiiska-Yankulova
BELANTASH ROCK SANCTUARY NEAR VRATA VILLAGE, ASENOVGRAD MUNICIPALITY, PLOVDIV REGION

Георги Нехризов, Юлия Цветкова, Наталия Иванова 197
№ 16. КОМПЛЕКС ГЛУХИТЕ КАМЪНИ
Georgi Nekhrizov, Julia Tsvetkova, Nataliya Ivanova
ROCK-CUT COMPLEX GLUHITE KAMANI

Елена Божинова, Велина Жекунова 201
№ 17. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В М. ТЕЛАМИТИТЕ, ВР. ДРАГОЙНА, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ДРАГОЙНОВО И С. БУКОВО, ОБЩ. ПЪРВОМАЙ
Elena Bozhinova, Velina Zhekunova
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT TELAMITITE LOCALITY, DRAGOYNA RIDGE, THE VILLAGES OF DRAGOYNOVO AND BUKOVO, PARVOMAI MUNICIPALITY

Диана Гергова, Асен Салкин 204
№ 18. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКО СВЕТИЛИЩЕ НА ВРЪХ ОСТРЕЦ, ГР. ВЕЛИНГРАД
Diana Gergova, Asen Salkin
RESCUE EXCAVATIONS OF THE THRACIAN SANCTUARY ON OSTREC NEAR VELINGRAD

Диана Гергова, Асен Салкин 207
№ 19. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКО СВЕТИЛИЩЕ В М. СВ. ИЛИЯ, ГР. ВЕЛИНГРАД
Diana Gergova, Asen Salkin
RESCUE EXCAVATIONS OF THE THRACIAN SANCTUARY IN ST. ILIYA (KLEPTUZA) LOCALITY IN VELINGRAD

Алексей Гоцев, Пламен Павлов, Васил Кацаров, Станислава Станева 210

№ 20. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ КОЛЕКТОР В МЕСТНОСТ СКУМСАЛЕ ДО ГР. СТРЕЛЧА
Aleksey Gotsev, Pavel Pavlov, Vasil Katzarov, Stanislava Staneva
RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION OF KOLEKTORA SITE IN SKUMSALE LOCALITY NEAR STRELCHA

Красимир Лещаков, Николина Николова, Ваня Петрова............214
№ 21. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „СТЪПКАТА НА БОГОРОДИЦА“, С. МИНЕРАЛНИ БАНИ, ОБЛАСТ ХАСКОВО
Krassimir Leshtakov, Nikolina Nikolova, Vanya Petrova
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE SITE “VIRGIN MARY’S FOOTSTEP” IN MINERALNI BANI, HASKOVO DISTRICT

Анелия Божкова, Венцислав Динчев............217
№ 22. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ № 2 ПО СЕВЕРНАТА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА НА ГР. СОФИЯ, КВ. БЕНКОВСКИ
Anelia Bozhkova, Ventzislav Dintchev
RESCUE EXCAVATIONS OF ARCHAEOLOGICAL SITE NO. 2 ON THE NORTH SPEED TANGENT OF SOFIA, BENKOVSKI DISTRICT

Анелия Божкова, Стефан Александров, Надежда Тодорова, Виолета Милчева............221
№ 23. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 7 ПО ТРАСЕТО НА ГАЗОПРОВОД № 2 ЗА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ, ЗЕМЛИЩЕ НА С. МАЛЕНОВО, ОБЩИНА СТРАЛДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ
Anelia Bozkova, Stefan Alexandrov, Nadezhda Todorova, Violeta Milcheva
RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION OF SITE NO. 7 ON THE ROUTE OF GAS PIPELINE NO. 2 TO REPUBLIC OF TURKEY NEAR MALENOVO, STRALDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Стефан Бакърджиев, Тодор Вълчев............224
№ 24. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА И КЪСНАТА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХА, РИМСКАТА ЕПОХА И СРЕДНОВЕКОВИЕТО – ОБЕКТ № 1 ПО ТРАСЕТО НА ТРАНЗИТЕН ГАЗОПРОВОД № 2 ЗА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ, С. ЛОЗЕНЕЦ, ОБЩИНА СТРАЛДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ (I ЕТАП)
Stefan Bakardzhiev, Todor Valchev
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF SETTLEMENT FROM EARLY AND LATE IRON AGE, ROMAN PERIOD AND MEDIEVAL PERIOD − SITE NO. 1 ON THE ROUTE OF GAS PIPELINE NO. 2 TO REPUBLIC OF TURKEY NEAR LOZENETS, YAMBOL REGION (1ST STAGE)

Стефан Бакърджиев, Тодор Вълчев, Илия Илиев............227
№ 25. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА И КЪСНАТА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХА, РИМСКАТА ЕПОХА И СРЕДНОВЕКОВИЕТО – ОБЕКТ № 1 ПО ТРАСЕТО НА ТРАНЗИТЕН ГАЗОПРОВОД № 2 ЗА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ, С. ЛОЗЕНЕЦ, ОБЩИНА СТРАЛДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ (II ЕТАП)
Stefan Bakardzhiev, Todor Valchev, Iliya Iliev
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF SETTLEMENT FROM EARLY AND LATE IRON AGE, ROMAN PERIOD, AND MEDIEVAL PERIOD − SITE NO. 1 ON THE ROUTE OF GAS PIPELINE NO. 2 TO REPUBLIC OF TURKEY NEAR LOZENETS, YAMBOL REGION (2ND STAGE)

Анелия Божкова, Яна Мутафчиева............230
№ 26. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ НАБЛЮДЕНИЯ В М. ГЕРЕНИТЕ, КВ. ЗЛАТИ ДОЛ НА ГР. СИМЕОНОВГРАД (ОБЕКТ № 19 ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ–СВИЛЕНГРАД–ГРЪЦКО/ТУРСКА ГРАНИЦА)
Anelia Bozhkova, Yana Mutafchieva
ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF SITE NO. 19 ON THE ROUTE OF THE RAILWAY PLOVDIV − SVILENGRAD − GREEK/TURKISH BORDER, GERENA LOCALITY, ZLATI DOL VILLAGE, SIMEONOVGRAD MUNICIPALITY

Яна Мутафчиева............234
№ 27. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ЯМЕН КОМПЛЕКС ОТ РАННОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА В М. ГЕРЕНИТЕ, КВ. ЗЛАТИ ДОЛ НА ГР. СИМЕОНОВГРАД (ОБЕКТ № 40 ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ–СВИЛЕНГРАД–ГРЪЦКО/ТУРСКА ГРАНИЦА ОТ КМ 258+320 ДО КМ 258+520)
Yana Mutafchieva
RESCUE EXCAVATIONS OF THE IRON AGE PIT COMPLEX, SITE NO. 40 ON THE ROUTE OF THE RAILWAY

PLOVDIV–SVILENGRAD–GREEK/TURKISH BORDER, KM 258+320 TO 258+520, GERENA LOCALITY, ZLATI DOL VILLAGE, SIMEONOVGRAD MUNICIPALITY

Милена Тонкова, Десислава Любенова, Пламен Караилиев, Никола Тонков 238
№ 28. ЯМЕН КОМПЛЕКС ОТ V – НАЧАЛОТО НА III В. ПР. ХР. И СТРУКТУРИ ОТ РАННАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ПРИ БИВШЕТО С. ОВЧАРЦИ, ОБЩИНА РАДНЕВО
Milena Tonkova, Desislava Lyubenova, Plamen Karailiev, Nikola Tonkov
PIT COMPLEX OF THE 5TH–EARLY 3RD C. BC AND EARLY BRONZE AGE STRUCTURES AT THE FORMER VILLAGE OF OVCHARTSI, RADNEVO MUNICIPALITY

Митко Маджаров, Димитринка Танчева 242
29. СВЕТИЛИЩЕ ОТ СРЕДАТА НА V В. ПР. ХР. ПРИ С. КРЪСТЕВИЧ, ОБЩИНА ХИСАРЯ
Mitko Madzharov, Dimitrinka Tancheva
SANCTUARY FROM THE MIDDLE OF THE 5TH C. BC NEAR THE VILLAGE OF KRASTEVICH, HISARYA MUNICIPALITY

Костадин Кисьов, Християн Цанков 245
30. ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „НЕБЕТ ТЕПЕ", ГР. ПЛОВДИВ
Kostadin Kisyov, Christian Tsankov
GEOPHYSICAL SURVEYS ON NEBET TEPE, PLOVDIV

Елена Божинова, София Христева 248
№ 31. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА БУЛ. „ЦАР БОРИС III ОБЕДИНИТЕЛ", № 65, ГР. ПЛОВДИВ
Elena Bozhinova, Sophia Hristeva
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT 65 TSAR BORIS III OBEDINITEL BULEVARD, PLOVDIV

Алексей Гоцев, Вяра Петрова, Валентина Танева 252
№ 32. ЕМПОРИОН ПИСТИРОС. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В КВ. Б 23, Б 24, Б'3, Б'4 и Ж 4
Alexey Gotzev, Vyara Petrova, Valentina Taneva
EMPORION PISTIROS. ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN SQUARES Б 23, Б 24, Б'3, Б'4, AND Ж 4

Гавраил Лазов 255
№ 33. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ПИСТИРОС, ОБЕКТ АВ I А
Gavrail Lazov
EXCAVATIONS IN SECTOR AV I A AT EMPORION PISTIROS IN 2015

Милена Тонкова 258
№ 34. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА МНОГОСЛОЕН ОБЕКТ ОТ КЪСНИЯ НЕОЛИТ И I ХИЛ. ПР. ХР. ПРИ ИЗВОРА ХАЛКА БУНАР ПРЕЗ 2015 г.
Milena Tonkova
INVESTIGATIONS OF A MULTILAYER SITE FROM THE LATE NEOLITHIC AGE AND THE 1ST MILL. BC AT HALKA BUNAR SPRING IN 2015

Тотко Стоянов, Мария Николаева, Красимир Ников, Даниела Стоянова, Живка Михайлова, Велислав Бонев, Калин Маджаров, Теодора Василева, Християн Узунов 262
№ 35. ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ ГРАД В АР „СБОРЯНОВО" ПРЕЗ 2015 г.
Totko Stoyanov, Maria Nikolaeva, Krasimir Nikov, Daniela Stoyanova, Zhivka Mihaylova, Velislav Bonev, Kalin Madzharov, Theodora Vasileva, Chrisian Uzunov
STUDIES OF THE THRACIAN CITY IN SBORYANOVO RESERVATION IN 2015

Даниела Агре, Деян Дичев 266
№ 36. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УКРЕПЕН ВЛАДЕТЕЛСКИ ДОМ В М. ТАТАР МАША КРАЙ С. КНЯЖЕВО, ОБЩИНА ТОПОЛОВГРАД, 2015 г.
Daniela Agre, Dejan Dichev
ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION OF THE FORTIFIED RESIDENCE OF A THRACIAN RULER IN TATAR MASHA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF KNYAZHEVO, TOPOLOVGRAD MUNICPALITY – SEASON 2015

Даниела Агре, Деян Дичев 270
№ 37. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УКРЕПЕН ДОМ В М. ГОЛАТА НИВА КРАЙ С. СИНЕМОРЕЦ, ОБЩИНА ЦАРЕВО, 2015 г.
Daniela Agre , Dejan Dichev
EXCAVATIONS OF THE FORTIFIED RESIDENCE IN GOLATA NIVA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF SINEMORETZ, TZAREVO MUNICAPALITY – 2015

Деян Дичев 274
№ 38. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „УКРЕПЕН ДОМ ОТ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА" В М. ПАСТИЧ ДО С. БРОДИЛОВО, ОБЩИНА ЦАРЕВО, 2015 Г.
Dejan Dichev
INVESTIGATIONS OF HELLENISTIC FORTIFIED RESIDENCE OF A THRACIAN RULER IN PASTICH LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF BRODILOVO, TZAREVO MUNICIPALITY – 2015

Иван Христов, Даниел Пантов 277
№ 39. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКА КРЕПОСТ В М. ФАРМАКИДА, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ПРИМОРСКО
Ivan Hristov, Daniel Pantov
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF A THRACIAN FORTRESS IN FARMAKIDA LOCALITY NEAR PRIMORSKO

Живко Узунов, Йордан Цветанов, Илияна Аролска 281
№ 40. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ ОТ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА В М. ХАРМАНЛЪКА ПРИ С. ОРИЗАРЕ, ОБЩ. НЕСЕБЪР
Zhivko Uzunov, Yordan Tsvetanov, Iliyana Arolska
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF LATE HELLENISTIC SITE AT HARMANLUKA, ORIZARE, NESSEBAR MUNICIPALITY

Филип Михайлов 284
№ 41. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА НЕКРОПОЛ ОТ I ХИЛ. ПР. ХР. МЕЖДУ СЕЛАТА ДРЕН, ОБЩ. РАДОМИР И ДЕЛЯН, ОБЩ. ДУПНИЦА
Philip Mihaylov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE NECROPOLIS FROM 1ST MILLENNIUM BC BETWEEN THE VILLAGES OF DREN, RADOMIR MUNICIPALITY, AND DELYAN, DUPNITSA MUNICIPALITY

Диана Димитрова, Мирослав Марков 287
№ 42. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ЧЕТИНЬОВА МОГИЛА ПРИ С. СТАРОСЕЛ, ОБЩ. ХИСАРЯ
Diana Dimitrova, Miroslav Markov
RESCUE INVESTIGATIONS OF CHETINYOVA TUMULUS NEAR STAROSEL

Диана Димитрова, Меглена Първин 290
№ 43. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА МОГИЛА ОСТРУША
Diana Dimitrova, Meglena Parvin
RESCUE INVESTIGATIONS OF OSTRUSHA TUMULUS IN 2015

Диана Димитрова 294
№ 44. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА МОГИЛА ГОЛЯМА КОСМАТКА
Diana Dimitrova
ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF GOLYAMA KOSMATKA TUMULUS

Диана Гергова, Йордан Анастасов, Жоселин Дезидери, Мари Бес, Матео Джос, Патрис Мениел, Фредерик Броес, Георги Айданлийски, Милена Каменова, Йоргос Котас, Калин Кузманов, Надежда Атанасова-Тимева, Борислава Гълъбова, Галена Радославова, Стоянка Савова 296
№ 45. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ГОЛЯМАТА СВЕЩАРСКА МОГИЛА В ИАР „СБОРЯНОВО"
Diana Gergova, Jordan Anastassov
ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF THE GREAT SVESHTARI TUMULUS IN THE SBORYANOVO NATIONAL RESERVE

Даниела Агре, Христо Христов 300
№ 46. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА МОГИЛА КРАЛ МЕЗАР В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. БОЯНОВО, ОБЩ. ЕЛХОВО
Daniela Agre, Hristo Hristov
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF KRAL MEZAR MOUND NEAR THE VILLAGE OF BOIANOVO, ELHOVO MUNICIPALITY

Костадин Кисьов 303
№ 47. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА МОГИЛА №1 (ГОЛЯМАТА МОГИЛА), С. ТАТАРЕВО, ОБЩИНА ПЪРВОМАЙ, ОБЛАСТ ПЛОВДИВ

Kostadin Kisyov
INVESTIGATIONS OF TUMULUS NO. 1 (THE GREAT TUMULUS) AT TATAREVO, PARVOMAY MUNICIPALITY, PLOVDIV REGION

Татяна Борисова, Михаела Занева, Владимир Стайков 306
№ 48. ПЕШОВА МОГИЛА, М. КРЕМЕНСКОТО, С. ПРАВЕШКА ЛЪКАВИЦА, ОБЩИНА ПРАВЕЦ
Tatyana Borisova, Mihaela Zaneva, Vladimir Staykov
PESHOVA TUMULUS, KREMENSKOTO LOCALITY, PRAVESHKA LAKAVITSA VILLAGE

Татяна Борисова, Михаела Занева, Владимир Стайков 309
№ 49. АСЕНОВА МОГИЛА – МОГИЛА № 2,
М. КРЕМЕНСКОТО, С. ПРАВЕШКА ЛЪКАВИЦА, ОБЩИНА ПРАВЕЦ
Tatyana Borisova, Mihaela Zaneva, Vladimir Staykov
ASENOVA TUMULUS − TUMULUS 2 IN KREMENSKOTO LOCALITY, PRAVESHKA LAKAVITSA VILLAGE

Василка Паунова 311
№ 50. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „ДВЕ КАМЕННО-ЗЕМЛЕНИ СТРУКТУРИ" В ЮГОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА КОНЦЕСИОННА ПЛОЩ „СТУДЕНА", УЧАСТЪК „ХИДРОСТРОЙ-2", В С. СТУДЕНА, ОБЩИНА ПЕРНИК
Vasilka Paunova
RESCUE INVESTIGATIONS OF TWO STONE-EARTHWORK STRUCTURES IN THE SOUTHWESTERN PART OF STUDENA CONCESSION AREA, HYDROSTROY-2 SECTOR, STUDENA VILLAGE, PERNIK MUNICIPALITY

Василка Паунова 313
№ 51. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ 2 (КАМЕННО-ЗЕМЛЕНА МОГИЛА), В УЧАСТЪК „ХИДРОСТРОЙ-2", ЗЕМЛИЩЕ НА С. СТУДЕНА, ОБЩИНА ПЕРНИК
Vasilka Paunova
RESCUE INVESTIGATIONS OF SITE NO. 2 (STONE-EARTHWORK MOUND) IN HYDROSTROY-2 SECTOR, STUDENA VILLAGE, PERNIK MUNICIPALITY

III. АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

ЧЕРНОМОРИЕ

Александър Минчев, Валери Йотов 317
№ 1. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: ВАРНА, УПИ V-3, КВ. 41 (ИДЕНТИФИКАТОР 10135.1507.1064) ПО ПЛАНА НА VIII М.Р., УЛ. ПРЕСЛАВ, № 36
Alexander Minchev, Valeri Yotov
RESCUE EXCAVATIONS AT 36 PRESLAV STR., VARNA, IN 2015

Александър Минчев, Валери Йотов 319
№ 2. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА БУЛ. „КНЯЗ БОРИС I" № 27
ВЪВ ВАРНА В ГРАНИЦИТЕ НА ААР „ОДЕСОС – ВАРНА"
Alexander Minchev, Valeri Yotov
RESCUE EXCVATAIONS AT 27 KNYAZ BORIS I BLVD., WITHIN THE ARCHEOLOGICAL-AND-ARCHITECTURAL RESERVE "ODESSOS−VARNA", IN 2015

Христо Кузов, Михаил Христов 322
№ 3. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XII-361, 362, КВ. 43, УЛ. „ИВАН ВАЗОВ" № 9 – 11, ГР. ВАРНА
Christo Kouzov, Mihail Christov
RESCUE EXCAVATIONS OF THE LATE ANTIQUE AQUEDUCT OF ODESSOS

Игор Лазаренко, Валентин Плетньов 325
№ 4. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XI-83, КВ. 57 (ИДЕНТИФИКАТОР 10135.1507.833), ПО ПЛАНА НА 8-МИ М.Р., УЛ. „ЦАР КАЛОЯН", № 28, ВАРНА
Igor Lazarenko, Valentin Pletnyov
RESCUE EXCAVATIONS AT 28 TSAR KALOYAN STR., VARNA, IN PLOT XI-83, QUARTER 57 (IDENTIFIER 10135.1507.833), UNDER THE PLAN OF THE 8TH MICRODISTRICT

Теодор Роков, Васил Тенекеджиев, Александър Минчев 328
№ 5. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ В УПИ I-1, КВ. 396, 10 М.Р., УЛ.

„ХРИСТО САМСАРОВ“ № 3, В ОХРАНИТЕЛНАТА ЗОНА НА ААР „ОДЕСОС-ВАРНА“
Teodor Rokov, Vassil Tenekedjiev, Alexander Minchev
ARCHAEOLOGICAL MONITORING AT 3 HRISTO SAMSAROV STR, VARNA

Валери Йотов, Александър Минчев 331
№ 6. КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ (V–VI в.) НА НОС СВ. АТАНАС ДО ГРАД БЯЛА,
ОБЛАСТ ВАРНА, (СЕЗОН 2015)
Valeri Yotov, Alexander Minchev
EXCAVATIONS AT THE LATE ANTIQUE FORTRESS (5TH–6TH C. AD) AT SVETI ATANAS CAPE NEAR BYALA, VARNA REGION, IN 2015

Тодор Марваков 334
№7. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XXV-233, КВ. 18 ПО РЕГУЛАЦИОННИЯ ПЛАН НА ГР. ОБЗОР
TodorMarvakov
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XXV-233, SQUARE 18 UNDER THE PLAN OF OBZOR

Тодор Марваков 337
№ 8. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XXX-ОБЩ,
КВ. 23 ПО РЕГУЛАЦИОННИЯ ПЛАН НА ГР. ОБЗОР
TodorMarvakov
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XXX-GENERAL, SQUARE 23 UNDER THE PLAN OF OBZOR

Тодор Марваков, Мартин Гюзелев 340
№ 9.АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ПО ВРЕМЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА КОНСЕРВАЦИОННО-РЕСТАВРАЦИОННИ ДЕЙНОСТИ НА ЦЪРКВАТА „СВ. ЙОАН АЛИТУРГЕТОС“,ГР. НЕСЕБЪР
Todor Marvakov, Martin Gyuzelev
ARCHAEOLOGICAL MONITORING DURING THE CONSERVATION WORKS IN ST. JOHN ALEITOURGETOS CHURCH IN NESSEBAR

Анелия Божкова, Петя Кияшкина 343
№ 10. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ В ПИ № 9047, КВ. 18А ПО ПЛАНА
НА ГРАД НЕСЕБЪР НА УЛ. „КРАЙБРЕЖНА“
В РЕЗЕРВАТ „СТАРИНЕН НЕСЕБЪР“ ПРЕЗ 2015 г.
Anelia Bozkova, PetyaKiyashkina
REGULAR EXCAVATIONS AT A SITE IN PLOT 9047, SQUARE 18A UNDER THE PLAN OF NESSEBAR, ON KRAYBREZHNA STR., IN THE RESERVE “ANCIENT NESSEBAR”, IN 2015

Сергей Торбатов, Биляна Иванова, Антон Карабашев 346
№ 11. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XIII-2825, ПОМОРИЕ
Sergey Torbatov, BilyanaIvanova, Anton Karabashev
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIII-2825, POMORIE

Доротея Гюрджийска, Антон Карабашев 349
№ 12. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА УПИ XV-2116, КВ. 138 В ГРАНИЦИТЕ
НА НКЦ „АНТИЧЕН И СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД УЛПИЯ АНХИАЛО“, ГР. ПОМОРИЕ, ОБЛАСТ БУРГАС
Dorothea Gyurdzhiyska, Anton Karabashev
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XV-2116, SQUARE 138, POMORIE – NATIONAL CULTURE CENTRE “ANCIENT ROMAN AND MEDIEVAL CITY ULPIA ANHIALUS”

Красимира Костова 352
№ 13. СРЕДНОВЕКОВНА ПЕЩ ЗА СТРОИТЕЛНА КЕРАМИКА В М. КРОТИРЯ, ГР. ПОМОРИЕ
KrasimiraKostova
A MEDIEVAL TILE KILN FROM THE KROTIRYA LOCALITY, POMORIE

Стилиян Иванов 355
№ 14. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ ВЪВ ВРЪЗКА С РЕКОНСТРУКЦИЯ И РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ВиК МРЕЖАТА НА ГР. ПОМОРИЕ, ОСЪЩЕСТВЯВАНА ВЪРХУ ТЕРИТОРИЯТА НА „АНТИЧЕН ГРАД УЛПИА АНХИАЛО – ПАЛЕОКАСТРО“, ГР. ПОМОРИЕ, БУРГАСКА ОБЛАСТ
Stiliyan Ivanov
ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS NECESSITATED BY THE RECONSTRUCTION AND REHABILITATION OF THE WATER SUPPLY INFRASTRUCTURE IN POMORIE (ANCIENT CITY OF ULPIA ANHIALUS – PALEOCASTRO)

Милен Николов, Доротея Гюрджийска 359
№ 15. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: АВТОСЕРВИЗ, МАГАЗИН И КАФЕТЕРИЯ В ГР. ПОМОРИЕ, М. „ХОНЯТ“, УПИ III–2
Milen Nikolov, Dorothea Gyurdzhiyska
RESCUE EXCAVATIONS AT THE SITE “GARAGE, SHOP AND CAFETERIA” IN POMORIE, HONYAT LOCALITY, PLOT III-2

Милен Николов, Доротея Гюрджийска 362
№ 16. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ПОРОС: КОМПЛЕКС ОТ ПОСТРОЙКИ ОТ VI В. И РИМСКА ВИЛА ПО ТРАСЕТО НА АЛЕЯ №11
Milen Nikolov, Dorothea Gyurdzhiyska
RESCUE EXCAVATIONS AT THE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS POROS: COMPLEX OF 6TH C. BUILDINGS AND ROMAN VILLA ALONG THE PATHWAY №11

Иван Христов, Милен Николов 365
№ 17. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА КРЕПОСТ НА ПОЛУОСТРОВ ХРИСОСОТИРА, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ЧЕРНОМОРЕЦ
Ivan Hristov, Milen Nikolov
EXCVATAIONS AT THE EARLY BYZANTINE FORTRESS ON THE CHRISOSOTIRA PENINSULA, WITHIN THE TERRITORY OF CHERNOMORETS

Кръстина Панайотова, Маргарит Дамянов, Теодора Богданова 369
№ 18. ХРАМОВ КОМПЛЕКС НА О. СВ. КИРИК, СОЗОПОЛ
KrastinaPanayotova, MargaritDamyanov, Teodora Bogdanova
ANCIENT GREEK TEMENOS ON THE ISLAND OF ST. KIRIK, SOZOPOL

Кръстина Панайотова 372
№ 19. АНТИЧНО СВЕТИЛИЩЕ, СРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА И НЕКРОПОЛ НА НОС СКАМНИ, ГР. СОЗОПОЛ
Krastina Panayotova
ANCIENT GREEK SANCTUARY AND MEDIEVAL CHURCH AND CEMETERY ON SKAMNI PROMONTORY, SOZOPOL

Маргарита Попова, Димитър Недев, Милена Крумова 375
№ 20. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XIII–396, КВ. 36, УЛ. „РИБАРСКА” № 11, ГР. СОЗОПОЛ
Margarita Popova, Dimitar Nedev, Milena Krumova
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIII-396, SQUARE 36, AT 11 RIBARSKA STR., SOZOPOL

Теодора Богданова, Димитър Недев 377
№ 21. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В НАР „АНТИЧЕН ГРАД АПОЛОНИЯ”, УПИ XIX-157, кв. 16, ГР. СОЗОПОЛ –II етап
Teodora Bogdanova, Dimitar Nedev
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIX-157, SQUARE 16, NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “ANCIENT TOWN APOLLONIA”, SOZOPOL – SECOND PHASE

Теодора Богданова, Маргарита Попова, Димитър Недев 379
№ 22. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „ИНТЕГРИРАН ПРОЕКТ ЗА ВОДНИЯ ЦИКЪЛ НА ГРАД СОЗОПОЛ“, ГРАД СОЗОПОЛ
Teodora Bogdanova, Margarita Popova, Dimitar Nedev
RESCUE EXCAVATIONS AT THE SITE “INTEGRATED WATER PROJECT OF SOZOPOL”

Виолета Нешева, Димитър Недев, Здравка Коркутова, Теодора Богданова, инж. Атанас Каменаров, инж. Желязко Драганов, Милена Крумова, Маргарита Попова, Огнян Лулев 383
№ 23. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ В НАР „АНТИЧНИЯ ГРАД АПОЛОНИЯ”, УПИ XIX-157, кв. 16, ГР. СОЗОПОЛ
Violeta Nesheva, Dimitar Nedev, Zdravka Korkutova, Teodora Bogdanova, Atanas Kamenarov, Zhelyazko Draganov, Milena Krumova, Margarita Popova, Ognyan Lulev
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIX-157, SQUARE 16, NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “ANCIENT TOWN APOLLONIA”, SOZOPOL

Виолета Нешева, Димитър Недев, Здравка Коркутова, Теодора Богданова, Атанас Каменаров,

Милена Крумова, Маргарита Попова 387
№ 24. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ В НАР „АНТИЧНИЯ ГРАД АПОЛОНИЯ", УПИ VI – 441, КВ. 37, ГР. СОЗОПОЛ
Violeta Nesheva, Dimitar Nedev, Zdravka Korkutova, Teodora Bogdanova,
Atanas Kamenarov, Milena Krumova, Margarita Popova
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT VI-441, SQUARE. 37, NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “ANCIENT TOWN APOLLONIA”, SOZOPOL

Кръстина Панайотова, Теодора Богданова, Александър Баралис 390
№ 25. СЕЛИЩНА СТРУКТУРА И НЕКРОПОЛ ОТ ТЕРИТОРИЯТА НА АПОЛОНИЯ ПОНТИКА В М. МЕСАРИТЕ, ГР. СОЗОПОЛ
Krastina Panayotova, Teodora Bogdanova, Alexandre Baralis
SETTLEMENT AND NECROPOLIS IN THE TERRITORY OF APOLLONIA PONTICA, MESARITE LOCALITY, SOZOPOL

Кръстина Панайотова, Маргарит Дамянов 394
№ 26.СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ОХРАНИТЕЛНАТА ЗОНА НА НЕКРОПОЛА НА АПОЛОНИЯ ПОНТИКА В М. КАЛФАТА/БУДЖАКА, ПИ 67800.5.807-810 (УПИ I – 5253), ГР. СОЗОПОЛ
Krastina Panayotova, Margarit Damyanov
RESCUE EXCAVATIONS WITHIN THE PROTECTION ZONE OF THE NECROPOLIS OF APOLLONIA PONTICA, KALFATA/BUDZHAKA LOCALITY, PLOT 67800.5.807-810 (FORMER I-5253), SOZOPOL

Кръстина Панайотова, Димитър Недев, Даниел Пантов 397
№ 27. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В ГРАНИЦИТЕ НА УПИ I – 5189 (ПИ № 67800.5.189) В МЕСТНОСТТА КАЛФАТА – БУДЖАКА, ЗЕМЛИЩЕТО НА ГР. СОЗОПОЛ
Krastina Panayotova, Dimitar Nedev, Daniel Pantov
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT I – 5189, BUDJAKA LOCALITY, SOZOPOL

Иван Христов, Даниел Пантов 399
№ 28. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА НОС БОРУНА ПРИ ГР. ПРИМОРСКО
Ivan Hristov, Daniel Pantov
EXCAVATIONS AT BORUNA PROMONTORY, NEAR THE TOWN OF PRIMORSKO

Андрей Аладжов 401
№ 29. КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ГРАД АХТОПОЛ. ПРОУЧВАНИЯ ПРЕЗ 2015 ГОДИНА
Andrey Aladzhov
LATE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AHTOPOL.EXCAVATIONS IN 2015

Христо Прешленов 404
№ 30. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ЦЕНТРАЛНАТА ГРАДСКА ЗОНА НА ДЕУЛТУМ–ДЕБЕЛТОС
Hristo Preshlenov
EXCAVATIONS IN THE CENTRAL AREA OF DEULTUM-DEBELTOS

Красимира Костова 408
№ 31. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „АРХЕОЛОГИЧЕСКА БАЗА“, С. ДЕБЕЛТ ОБЩИНА СРЕДЕЦ
Krasimira Kostova
RESCUE EXCAVATIONS AT “ARCHAEOLOGICAL BASE” SITE, DEBELT VILLAGE, MUNICIPALITY OF SREDETS

Красимира Костова 411
№ 32.СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ЕРКЕСИЯ„ ВЪВ ВРЪЗКА С РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ВЪЗДУШНА ЛИНИЯ НА НН НА ТП „УЧЕЛЕЩЕ“ И ТП „КВ. 34“ С. ДЕБЕЛТ, ОБЩИНА СРЕДЕЦ
KrasimiraKostova
RESCUE EXCAVATIONS AT “ERKESIA” SITE, DEBELT VILLAGE, MUNICIPALITY OF SREDETS

Красимира Костова 414
№ 33. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПОДОБЕКТ 02 “АНТИЧНИ ТЕРМИ” В НАР “АНТИЧЕН И СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ДЕУЛТУМ-ДЕБЕЛТ”, ОБЩИНА СРЕДЕЦ
Krasimira Kostova

EXCAVATIONS AT SUB-SITE 02 “ANCIENT TERMAE” IN “ANCIENT AND MEDIEVAL TOWN DEULTUM-DEBELT” NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE

Людмил Вагалински 415
№ 34. КЪСНОАНТИЧНА СЕВЕРНА КУЛА С КУРТИНА НА ДЕУЛТУМ (= ОБЕКТ 9)
Lyudmil Vagalinski
LATE ANTIQUE NORTH TURRET WITH CURTAIN WALL OF DEULTUM (= SITE 9)

Петър Балабанов 420
№ 35. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ДОБЕЛТ“ В НАР „ДЕУЛТУМ–ДЕБЕЛТ“ ПРЕЗ 2015 г.
Petar Balabanov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT DOBELT SITE IN THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “DEULTUM-DEBELT”

ДОЛНОДУНАВСКИ ЛИМЕС

Здравко Димитров, Иво Топалилов, Илко Цветков 423
№ 36. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАЦИАРИЯ ПРЕЗ 2015 г.
Zdravko Dimitrov, Ivo Topalilov, Ilko Tsvetkov
EXCAVATIONS IN RATIATIA IN 2015

Валери Стоичков 426
№ 37. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ В РАМКИТЕ НА ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ЗЕЛЕНА И ДОСТЪПНА ГРАДСКА СРЕДА” В ГР. ЛОМ И СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ЗАПАДНАТА ПОРТА НА АНТИЧЕН И КЪСНОАНТИЧЕН КАСТЕЛ АЛМУС, КВ. КАЛЕТО, ГР. ЛОМ
Valeri Stoichkov
ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS OF THE WESTERN GATE OF ROMAN AND LATE ANTIQUE CASTELLUM ALMUS, WITHIN THE MODERN TOWN OF LOM

Соня Лазарова, Николай Русев, Венко Иванов 429
№ 38. ПРОУЧВАНИЯ НА АНТИЧНИЯ КАСТЕЛ И МИТНИЦА ДИМУМ, ГР. БЕЛЕНЕ ПРЕЗ 2015 г.
Sonia Lazarova, Nikolai Rusev, Venko Ivanov
EXCAVATIONS IN THE ROMAN MILTARY FORT AND CUSTOM DIMUM, IN 2015

Евгения Генчева, Петя Андреева 432
№ 39. РАЗКОПКИ НА ВИА ПРИНЦИПАЛИС НА РИМСКИЯ ВОЕНЕН ЛАГЕР И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ
Evgenia Gencheva, Petya Andreeva
EXCAVATIONS OF VIA PRINICPALIS OF THE ROMAN MILITARY CAMP AND EARLY BYZANTINE TOWN OF NOVAE

Тадеуш Сарновски 435
№ 40. УКРЕПИТЕЛНА СИСТЕМА НА НОВЕ
Tadeusz Sarnowski
NOVAE. FORTFICATIONS OF THE LEGIONARY FORTRESS

Пьотр Дичек 438
№ 41. НОВЕ. СЕКТОР XII – БАРАКИ НА I КОХОРТА НА VIII АВГУСТОВ И НА I ИТАЛИЙСКИ ЛЕГИОН.
Piotr Dyczek
NOVAE. SECTOR XII − FIRST COHORT BARRACKS OF LEGIO VIII AUGUSTA AND LEGIO I ITALICA

Анджей Бернацки, Елена Кленина 440
№ 42. NOVAE – СЕКТОР X z. НОВ АРХИТЕКТУРЕН КОМПЛЕКС В РИМСКИЯ ВОЕНЕН ЛАГЕР И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ
Andrzej Biernacki, Elena Klenina
NOVAE − SECTOR XZ. NEW ARCHITECTURAL COMPLEX IN THE LEGIONARY CAMP IN NOVAE

Агниешка Томас 443
№ 43. МИТРЕУМЪТ ДО РИМСКИЯ ЛЕГИОНЕН ЛАГЕР НОВЕ КРАЙ СВИЩОВ
Agnieszka Tomas
MITHRAEUM NEAR THE ROMAN LEGIONARY FORTRESS IN NOVAE

Върбин Върбанов, Никола Русев, Деян Драгоев, Велина Жекунова, Кристина Янакиева, Румяна Йорданова, Светлана Великова, Светлана Тодорова, Калин Радославов 447

№ 44. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА КЪСНОРИМСКИЯ КАСТЕЛ СЕКСАГИНТА ПРИСТА, РУСЕ, УЛ. ОДРИН № 4.
Varbin Varbanov, Nikola Rusev, Deyan Dragoev, Velina Zhekunova, Kristina Yanakieva, Rumyana Yordanova, Svetlana Velikova, Svetlana Todorova, Kalin Radoslavov
RESCUE EXCAVATIONS WITHIN THE TERRITORY OF LATE ROMAN FORTRESS SEXAGINTA PRISTA, ROUSSE, 4 ODRIN STR.

Върбин Върбанов, Никола Русев, Деян Драгоев, Велина Жекунова, Кристина Янакиева, Пламена Георгиева, Светлана Великова, Светлана Тодорова, Димитър Пачев, Иван Иванов, Калин Радославов, Методи Димитров 451
№ 45. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА КЪСНОРИМСКИЯ КАСТЕЛ СЕКСАГИНТА ПРИСТА, УЛ. “КАПИТАН ЛЕЙТЕНАТ ЕВСТАТИ ВИНАРОВ” № 9
Varbin Varbanov. Nikola Rusev, Deyan Dragoev, Velina Jekunova, Kristina Yanakieva, Plamena Georgieva, Svetlana Velikova, Svetlana Todorova, Dimitar Pachev, Ivan Ivanov, Kalin Radoslavov, Metodi Dimitrov
RESCUE EXCAVATIONS WITHIN THE TERRITORY OF THE ROMAN FORT OF SEXAGINTA PRISTA, 9 KAP.-LEIT. EVSTATI VINAROV STR.

Емил Петков 455
№ 46. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА АНТИЧНА КРЕПОСТ ТРАНСМАРИСКА ОБЕКТ „ЮЖНА КРЕПОСТНА СТЕНА“ В ГР. ТУТРАКАН ПРЕЗ 2015г.
Emil Petkov
EXCAVATIONS AT THE “SOUTHERN CURTAIN WALL” SITE, ANCIENT FORTRESS OF TRANSMARISCA, TOWN OF TUTRAKAN, IN 2015

Пети Доневски, Светлана Ганчева 457
№ 47. РИМСКА СГРАДА И КАНАЛ НА УЛ. „КАПИТАН КРЪСТЕВ“ 18 В НАР „ДУРОСТОРУМ – ДРЪСТЪР – СИЛИСТРА“
Peti Donevski, Svetlana Gancheva
ROMAN BUILDING AND CHANNEL AT 18B “KAPITAN KRASTEV” STR. NAR “DUROSTORUM-DRASTAR-SILISTRA”

СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ

Георги Атанасов, Валери Йотов, Йото Валериев 460
№ 48. АНТИЧЕН ГРАД ЗАЛДАПА, ОБЩИНА КРУШАРИ, ОБЛАСТ ДОБРИЧ. РАННОХРИСТИЯНСКА БАЗИЛИКА № 3
Georgi Atanasov, Valeri Yotov, Ioto Valeriev
THE ANCIENT TOWN OF ZALDAPA, KRUSHARI MUNICIPALITY, DOBRICH REGION. EARLY CHRISTIAN BASILICA NO 3

Сергей Торбатов, Биляна Иванова 463
№ 49. КЪСНОРИМСКА ПЪТНА СТАНЦИЯ В М. АНИЩЕ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ГРАНИЧАК, БЕЛОГРАДЧИШКО
Sergey Torbatov, Bilyana Ivanova
LATE ROMAN ROAD STATION IN THE ANISHTE LOCALITY, VILLAGE OF GRANICHAK, BELOGRADCHIK MUNICIPALITY

Нарцис Торбов, Александра Петрова 466
№ 50. ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОАНТИЧНА ЦЪРКВА В М. ГРАДИЩЕ, ЗАПАДНО ОТ ГРАД ВРАЦА ПРЕЗ 2015 г.
Narcis Torbov, Alexandra Petrova
EXCAVATIONS AT CHURCH 2 IN GRADISHTE LOCALITY NEAR VRATSA IN 2015

Петър Бънов, Мартин Дяков 469
№ 51. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КРАЙПЪТНА СТАНЦИЯ – КАСТЕЛ „АД ПУТЕА”, С. РИБЕН, ОБЛАСТ ПЛЕВЕН
Petar Banov, Martin Diakov
EXCAVATIONS AT A ROAD STATION – FORTRESS “AD PUTEA”, VILLAGE OF RIBEN, PLEVEN DISTRICT, IN 2015

Румен Иванов, Татяна Борисова, Михаела Занева, Владимир Стайков 473
№ 52. КРЕПОСТТА БОРОВЕЦ ПРИ ПРАВЕЦ

Rumen Ivanov, Tatyana Borisova, Mihaela Zaneva, Vladimir Staykov
THE BOROVETS FORTRESS NEAR PRAVETS

Венета Ханджийска 477
№ 53. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ВИЛНО ИМЕНИЕ ОТ РИМСКАТА ЕПОХА В М. СЕЛИЩЕТО ПРИ С. СУХАЧЕ, ОБЩ. ЧЕРВЕН БРЯГ
Veneta Handzhiyska
EXCAVATIONS IN THE TERRITORY OF A VILLA RUSTICA, SELISHTETO LOCALITY, NEAR THE VILLAGE OF SUHACHE, MUNICIPALITY OF CHERVEN BRYAG

Иван Христов, Стилиян Иванов 480
№ 54. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПАРЦЕЛ С ИДЕНТИФИКАТОР 44241.179.105 ОТ КАДАСТРАЛНИЯ ПЛАН НА ОБЩИНА ТРОЯН, РАЗПОЛОЖЕН ИЗТОЧНО ОТ ГЛАВНАТА ПОРТА НА КАСТЕЛ СОСТРА
Ivan Hristov, Stilian Ivanov
EXCAVATIONS IN PLOT 44241.179.105 UNDER THE CADASTRAL PLAN OF THE MUNICIPALITY OF TROYAN, LOCATED EAST OF THE MAIN GATEWAY OF CASTELLUM SOSTRA

Иван Христов 482
№ 55. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПРЕТОРИУМА СОСТРА, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ЛОМЕЦ, ОБЩИНА ТРОЯН
Ivan Hristov
EXCAVATIONS AT THE PRAETORIUM OF SOSTRA, WITHIN THE BOUNDARY OF LOMETZ, TROYAN MUNICIPALITY

Павлина Владкова 484
№ 56. NICOPOLIS AD ISTRUM. СГРАДА 10
Pavlina Vladkova
NICOPOLIS AD ISTRUM. BUILDING 10

Калин Чакъров, Деян Рабовянов, Жулиета Гюлева, Стоян Михайлов, Пламен Дойчев, Стоян Михайлов, Станислав Марчовски 488
№ 57. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ, ПРОВЕДЕНО НА ОБЕКТ: АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В СЕВЕРОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА ГР. ПАВЛИКЕНИ, ВЪВ ВРЪЗКА С ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ГПСОВ С ПРИЛЕЖАЩА ИНФРАСТРУКТУРА В ГР. ПАВЛИКЕНИ" ПОДОБЕКТ № 1 „КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА ГР. ПАВЛИКЕНИ"
Kalin Chakarov
RESCUE ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF A ROMAN SETTLEMENT IN THE NORTH-WESTERN PART OF PAVLIKENI, CENTRAL NORTH BULGARIA

Калин Чакъров 491
№ 58. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ: АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В СЕВЕРОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА ГР. ПАВЛИКЕНИ, ВЪВ ВРЪЗКА С ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ГПСОВ С ПРИЛЕЖАЩА ИНФРАСТРУКТУРА В ГР. ПАВЛИКЕНИ", ПОДОБЕКТ № 1 „КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА – ГР. ПАВЛИКЕНИ"
Kalin Chakarov
ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS AT A ROMAN SETTLEMENT IN THE NORTH-WESTERN PART OF PAVLIKENI, CENTRAL NORTH BULGARIA

Калин Чакъров, Олег Александров 493
№ 59. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА АНТИЧЕН КЕРАМИЧЕН ЦЕНТЪР КРАЙ ПАВЛИКЕНИ, СЕЗОН 2015
Kalin Chakarov, Oleg Aleksandrov
ROMAN CERAMIC PRODUCTION CENTER NEAR PAVLIKENI

Олег Александров, Владимир Стойков 497
№ 60. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ „КОВАЧЕВСКО КАЛЕ“ КРАЙ ГР. ПОПОВО
Oleg Alexandrov, Vladimir Stoykov
RESCUE EXCAVATIONS IN THE TERRITORY OF THE LATE ROMAN FORTRESS “KOVACHEVSKO KALE”

Галена Радославова, Георги Дзанев 500
№ 61. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В АБРИТУС

Galena Radoslavova, Georgi Dzanev
ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN ABRITUS

Станимир Стойчев, Станислав Иванов 503
№ 62. ПЕЩИ ЗА БИТОВА КЕРАМИКА НА ЛЕВИЯ БРЯГ НА АСАР ДЕРЕ В НИАР „ПЛИСКА“ – ВЪНШЕН ГРАД
Stanimir Stoychev, Stanislav Ivanov
POTTERY KILNS ON THE LEFT BANK OF ASAR DERE IN NATIONAL HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE “PLISKA” − OUTER TOWN

ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Владимир Петков, Християна Цонева 505
№ 63. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ЕПИСКОПСКАТА БАЗИЛИКА В ГРАД САНДАНСКИ
Vladimir Petkov, Hristina Tzoneva
RESCUE EXCAVATIONS IN THE BISHOP’S BASILICA IN SANDANSKI

Владимир Петков, Християна Цонева 509
№ 64. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „СКРИПТОРИУМ/ БИБЛИОТЕКА“ В ЕПИСКОПСКИЯ КОМПЛЕКС НА ПАРТИКОПОЛИС /ГРАД САНДАНСКИ/
Vladimir Petkov, Hristina Tzoneva
EXCAVATIONS AT THE SCRIPTORIUM IN THE BISHOP’S COMPLEX OF PARTHICOPOLIS

Людмил Вагалински 512
№ 65. ХЕРАКЛЕЯ СИНТИКА
Lyudmil Vagalinski
HERACLEA SINTICA

Маргарита Ваклинова, Цветана Комитова 515
№ 66. АНТИЧЕН И СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД НИКОПОЛИС АД НЕСТУМ – СГРАДА I, С. ГЪРМЕН, БЛАГОЕВГРАДСКА ОБЛАСТ
Margarita Vaklinova, Tsvetana Komitova
THE ANSCIENT CITY OF NICOPOLIS AD NESTUM − BUILDING I, VILLAGE OF GARMEN, BLAGOEVGRAD MUNICIPALITY

Румен Спасов, Веселина Вандова, Величка Мартинова, Николай Спасов, Надежда Атанасова-Тимева, Борислава Гълъбова 519
№ 67. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УЛ. „ГЕРМАНЕЯ“ № 26 В ГР. САПАРЕВА БАНЯ
Rumen Spasov, Veselina Vandova, Velichka Martinova, Nikolay Spasov, Nadezhda Atanasova-Timeva, Borislava Galabova
ARCHEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS AT 26 GERMANEYA STREET IN THE TOWN OF SAPAREVA BANYA

Владимир Баряков, Светла Барякова 521
№ 68. ОБЕКТ „СИТАН КАЛЕ“ НА ТЕРИТОРИЯТА НА НП „ПИРИН“, ОБЩИНА БАНСКО
Vladimir Baryakov, Svetla Baryakova
“SITAN KALE” SITE IN THE NATIONAL PARK “PIRIN”, MUNICIPALITY OF BANSKO

Владимир Баряков, Светла Барякова 523
№ 69. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „СВ.НИКОЛА“НА ТЕРИТОРИЯТА НА НП „ПИРИН“, ОБЩИНА БАНСКО
Vladimir Baryakov, Svetla Baryakova
“SVETI NIKOLA” SITE NEAR BANSKO

Методи Даскалов, Дойчин Грозданов 526
№ 70. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „КЪСНОАНТИЧЕН НЕКРОПОЛ ПРИ КМ 325+830-КМ325+940“ ПО ТРАСЕТО НА АМ „СТРУМА“, ЛОТ 2,В М. ЧЕРЕШАРНИКА, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ДУПНИЦА
Metodi Daskalov, Doichyn Grozdanov
RESCUE EXCAVATIONS OF THE LATE ANTIQE NECROPOLIS ON “STRUMA” HIGHWAY, LOT 2, DUPNITSA REGION

Здравко Димитров, Милена Райчева, Николай Русев..530
№ 71. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОАНТИЧЕН ОБЕКТ № 12 А ПО ТРАСЕТО НА АМ „СТРУМА" ЛОТ 2, КМ 343+740 – 343+840, С. МУРСАЛЕВО, ОБЩ. КОЧЕРИНОВО
Zdravko Dimitrov, Milena Raycheva, Nikolay Rusev
RESCUE EXCAVATIONS OF LATE ANTIQUE SITE № 12A ON "STRUMA" HIGHWAY, LOT 2, VILLAGE OF MURSALEVO, KOCHERINOVO MUNICIPALITY

Михаил Христов, Веселин Хаджиангелов..533
№ 72. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „ШИШМАНОВО КАЛЕ" ПРИ ГР. САМОКОВ (ЮНИ – АВГУСТ, 2015 Г.)
Mihail Hristov, Veselin Hadzhiangelov
EXCAVATIONS AT "SHISHMANOVO KALE" SITE NEAR THE TOWN OF SAMOKOV

Валери Григоров, Михаил Христов, Михаела Занева, Петър Димитров, Любка Тодорова, Сеслав Иванов........536
№ 73. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 5 ПРИ С. ДРАГОВИЩИЦА, ОБЩИНА КОАСТИНБРОД
Valeri Grigorov, Mihail Hristov,Michaela Zaneva, Petar Dimitrov, Lyubka Todorova, Seslav Ivanov
RESCUE EXCAVATIONS AT SITE 5 NEAR THE VILLAGE GRAGOVISHTITSA, MUNICIPALITY OF KOSTINBROD

Мартин Христов, Станимира Танева..539
№ 74. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 4 ПО ТРАСЕТО НА МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ ПРЕЗ 2015 Г., КМ 13+690 – 13+830, В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ДРАГОВИЩИЦА, ОБЩИНА КОСТИНБРОД – VILLA RUSTICA И ОБЕКТ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА
Martin Hristov, StanimiraTaneva
RESCUE EXCAVATIONS AT SITE NO.4 ON THE INTERSYSTEM GAS CONNECTION PIPELINE BULGARIA-SERBIA, VILLAGE OF DRAGOVISHTITSA, KOSTINBROD MUNICIPALITY (VILLA RUSTICA AND BRONZE AGE SITE), IN 2015

Константин Шалганов, Полина Стоянова..543
№ 75. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В РЕЗЕРВАТА „СЕРДИКА-СРЕДЕЦ" ОБЕКТ „ЛАРГО" (ПЛ. НЕЗАВИСИМОСТ)
Konstantin Shalganov, Polina Stoyanova
RESCUE EXCAVATIONS IN "SERDICA– SREDETS" RESERVE – THE LARGO DOWNTOWN, NEZAVISIMOST SQUARE, SOFIA

Марио Иванов, Валерия Ноева..546
№ 76. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯТА НА ПРОЕКТ "АНТИЧЕН КУЛТУРНО-КОМУНИКАЦИОНЕН КОМПЛЕКС СЕРДИКА"
Mario Ivanov, Valeriya Noeva
ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS DURING THE IMPLEMENTATION OF A RESTORATION PROJECT "ANTIQUE CULTURAL AND COMMUNICATION COMPLEX SERDICA"

Веселка Кацарова, Снежана Горянова, Александър Станев..549
№ 77. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „ФОРУМЪТ НА СЕРДИКА" – ПЛОЩАД „СВ. НЕДЕЛЯ", ГР. СОФИЯ
Vesselka Katsarova, Snezana Goryanova, Aleksandar Stanev
EXCAVATIONS AT "FORUM OF SERDICA" SITE, ST. NEDELYA SQARE, SOFIA

Здравко Димитров, Николай Русев..553
№ 78. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 5 ПО ТРАСЕТО НА СЕВЕРНАТА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА НА СОФИЯ, ОТ КМ. 2+880 ДО КМ. 3+020, КВ. ИЛИЯНЦИ
Zdravko Dimitrov, Nikolay Rusev
RESCUE EXCAVATIONS AT SITE №5 ALONG THE "NORTH TANGENT OF SOFIA" ROAD, ILIANCI DISTRICT

Веселка Кацарова, Адриана Божкова..556
№ 79. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ 8, ЛОТ 2 ПО ТРАСЕТО НА ЖП-ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ – СЕПТЕМВРИ, С. СИНИТОВО, ОБЩИНА ПАЗАРДЖИК ПРЕЗ 2015 г.
Vesselka Katsarova, Adriana Bozhkova
ARCHAEOLOGICAL MONITORING AT SITE N8 ALONG THE RAILWAY PLOVDIV – SEPTEMVRI, VILLAGE OF SINITOVO, MUNICIPALITY OF PAZARDZHIK, IN 2015

Венцислав Динчев, Пламен Караилиев 559
№ 80. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М. ПОД ЯМАЧА КРАЙ БИВШЕТО С. ОВЧАРЦИ, ОБЩИНА РАДНЕВО
Ventzislav Dintchev, Plamen Karailiev
RESCUE EXCAVATIONS AT "POD YAMACHA" LOCALITY BY THE FORMER VILLAGE OF OVCHARTSI, MUNICIPALITY OF RADNEVO

Веселка Кацарова, Калина Петкова 562
№ 81. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „СВЕТИЛИЩЕ НА НИМФИТЕ И АФРОДИТА" ПРИ С. КАСНАКОВО, ОБЩИНА ДИМИТРОВГРАД
Vesselka Katsarova, Kalina Petkova
EXCAVATIONS AT THE "SHRINE OF THE NYMPHS AND APHRODITE" SITE, VILLAGE OF KASNAKOVO, MUNICIPALITY OF DIMITROVGRAD

Боян Думанов, Методи Златков, Чавдар Лалов, Теодор Цветков 566
№ 82.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОАНТИЧЕН СЕЛИЩЕН КОМПЛЕКС В ЗЕМЛИЩЕТО НА ГОРНО НОВО СЕЛО, ОБЩИНА БРАТЯ ДАСКАЛОВИ ПРЕЗ 2015 г.
Boyan Dumanov, Methodi Zlatkov, Chavdar Lalov, Teodor Tsvetkov
EXCAVATIONS AT THE LATE ANTIQUE COMPLEX NEAR THE VILLAGE OF GORNO NOVO SELO, BRATYA DASKALOVI MUNICIPALITY, IN 2015

Валери Григоров, Любка Тодорова, Георги Абдулов, Васил Кацаров 569
№ 83. БАНСКОТО КАЛЕ ДО С. БАНЯ, ОБЩИНА ПАНАГЮРИЩЕ
Valeri Grigorov, Lyubka Todorova,Georgi. Abdulov, Vasil Katsarov
"BANSKOTO KALE"SITE NEARTHE VILLAGE OF BANYA,DISTRICT OF PANAGYURISHTE

Жени Танкова 572
№ 84. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ УЛ. "ИВАН ВАЗОВ" № 31, ГР. ПЛОВДИВ
Jeni Tankova
RESCUE EXCAVATIONS AT 31 IVAN VAZOV STR., PLOVDIV, IN 2015

Жени Танкова 575
№ 85. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ УЛ. "РАКОВСКИ" № 24 а, ГР. ПЛОВДИВ
Jeni Tankova
RESCUE EXCAVATIONS AT 24 RAKOVSKI STR., PLOVDIV, IN 2015

Мая Мартинова-Кютова 577
№ 86. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ПРИСЪЕДИНИТЕЛЕН ТОПЛОПРОВОД НА ЖИЛИЩНА СГРАДА НА УЛ. "НАЙДЕН ГЕРОВ" 13, ГР. ПЛОВДИВ
Maya Martinova-Kyutova
RESCUE EXCAVATIONS AT 13 NAYDEN GEROV STR, PLOVDIV, IN 2015

Мая Мартинова-Кютова 579
№ 87. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ III – 519, КВ. 57, УЛ. "ПРОФ. КРИКОР АЗАРЯН" 4, ГР. ПЛОВДИВ
Maya Martinova-Kyutova
RESCUE EXCAVATIONS AT 4 PROF. KRIKOR AZARYAN STR, PLOVDIV, IN 2015

Мая Мартинова-Кютова 581
№ 88. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XXV– 720, кв. 392 УЛ."МИТРОПОЛИТ ПАНАРЕТ" 31, ГР. ПЛОВДИВ
Maya Martinova-Kyutova
RESCUE EXCAVATIONS AT 31 MITROPOLIT PANARET STR, PLOVDIV, IN 2015

Елена Божинова, София Христева 584
№ 89. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА УЛ. „КНЯЗ ЦЕРЕТЕЛЕВ" № 2, ГР. ПЛОВДИВ
Elena Bozhinova, Sophia Hristeva
RESCUE EXCAVATIONS AT 2 KNYAZ TZERETELEV STR., PLOVDIV

Елена Кесякова 588
№ 90. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ ФОРУМ-ЗАПАД ПРЕЗ 2015 Г.

Elena Kesiakova
EXCAVATIONS AT “FORUM – WEST” IN PHILIPPOPOLIS, IN 2015

Елена Кесякова 590
№ 91. АРХЕОЛОГИЧЕСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ НА КРР НА ОБЕКТ "ЕПИСКОПСКА БАЗИЛИКА" ГР. ПЛОВДИВ
Elena Kesiakova
ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF THE CONSERVATION AND RESTORATION OF THE EPISCOPAL BASILICA IN PLOVDIV, 2015

Асен Салкин, Димитър Байраков 593
№ 92. СПАСИТЕЛНИ И ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА БАЗИЛИКА В М. „НИКОЛИЦА“, ГР. РАКИТОВО
Asen Salkin. Dimitar Bayrakov
RESCUE EXCAVATIONS AND GEOPHYSICAL SURVEY AT THE EARLY CHRISTIAN BASILICA, NIKOLICA LOCALITY IN RAKITOVO

Иво Топалилов 596
№ 93. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ЦЪРКВИЩЕТО“, С. ДРАГОЙНОВО, ОБЩИНА ПЪРВОМАЙ
Ivo Topalilov
EXCAVATIONS AT “TSARKVISHTETO” SITE, VILLAGE OF DRAGOYNOVO, PARVOMAY MUNICIPALITY

Митко Маджаров, Димитринка Танчева, Мирослав Маджаров 599
№ 94. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ: „РИМСКИ ТЕРМАЛЕН КОМПЛЕКС В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛИС“(ХИСАРЯ) ПРЕЗ 2015 Г.
Mitko Madzharov, Dimitrinka Tancheva, Miroslav Madzharov
EXCAVATIONS AT “ROMAN THERMAL COMPLEX IN DIOCLETIANOPOLIS” SITE, HISARYA, IN 2015

Митко Маджаров, Димитринка Танчева 602
№ 95. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В УПИ IV – 978, КВ. 106 ПО ПЛАНА НА ГР. ХИСАРЯ (ДИОКЛЕЦИАНОПОЛИС)
Mitko Madzharov, Dimitrinka Tancheva
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT IV–978, SQUARE 106 UNDER THE PLAN OF THE TOWN OF HISARYA (DIOCLETIANOPOLIS)

Атанас Атанасов, Мария Камишева 605
№ 96. УПИ № VII-3188, КВ. 67, УЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ № 57 ПО ПЛАНА НА ГР. СТАРА ЗАГОРА
Atanas Atanasov,Maria Kamisheva
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT VII-3188, SQUARE 67, AT 57 VASIL LEVSKI STR., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Атанас Атанасов, Мария Камишева 607
№ 97. УПИ №-601 ОТ КВ. 8301, УЛ. „САВА СИЛОВ“ ПО ПЛАНА НА ГР. СТАРА ЗАГОРА
Atanas Atanasov, Maria Kamisheva
RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT 601, SQUARE 8301, AT SAVA SILOV STR., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Мария Камишева, Атанас Атанасов 610
№ 98. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ „АВГУСТА ТРАЯНА – ВЕРЕЯ – СТАРА ЗАГОРА“ УПИ V3233, КВ. 6601, БУЛ. „М. МЕТОДИ КУСЕВ“ 55 ПО ПЛАНА НА СТАРА ЗАГОРА
Maria Kamisheva, Atanas Atanasov
EXCAVATIONS IN “AUGUSTA TRAJANA – VEREYA – STARA ZAGORA” ARCHAEOLOGICAL RESERVE, PLOT V3233, SQUARE. 6601, AT 55 M. KUSEV BLVD., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Мария Камишева, Атанас Атанасов 614
№ 99. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ „АВГУСТА ТРАЯНА – ВЕРЕЯ – СТАРА ЗАГОРА“, УПИ V3387, КВ. 1005 (СТАР УПИ XVI3131, КВ. 1), БУЛ. „ГЕН. СТОЛЕТОВ“ 48, ГР. СТАРА ЗАГОРА
Maria Kamisheva, Atanas Atanasov
EXCAVATIONS IN “AUGUSTA TRAJANA – VEREYA – STARA ZAGORA” ARCHAEOLOGICAL RESERVE, PLOT V3387, SQUARE. 1005, AT 48 GEN. STOLETOV BLVD, UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Мария Камишева, Владислав Тодоров 618
№ 100. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ „АВГУСТА ТРАЯНА – ВЕРЕЯ – СТАРА ЗАГОРА“УПИ XI540, КВ. 43Б, УЛ. „Д. НАУМОВ“ № 100, ГР. СТАРА ЗАГОРА
Maria Kamisheva, Vladislav Todorov
EXCAVATIONS IN “AUGUSTA TRAJANA – VEREYA – STARA ZAGORA” ARCHAEOLOGICAL RESERVE, PLOT XI540, SQUARE 43Б, AT 100 D. NAUMOV STR., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Борис Борисов, Жулиета Гюлева, Пламен Дойчев 621
№ 101. РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКОТО И СРЕДНОВЕКОВНОТО СЕЛИЩЕ, СЕВЕРНО ОТ С. КАРАНОВО
Boris Borisov, Julieta Gjuleva, Plamen Doychev
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL SETTLEMENT ON THE NORTH OF KARANOVO

Людмил Гетов, Костадин Рабаджиев, Венета Ханджийска, Иван Вълчев, Ивайло Лозанов 624
№ 102. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА АР „КАБИЛЕ” – СЕКТОР V ПРЕЗ 2015 г.
Lyudmil Getov, Kostadin Rabadzhiev, Veneta Handzhiyska, Ivan Valchev, Ivailo Lozanov
ARCHAEOLOGICAL RESERVE “KABYLE”, SECTOR V

Ивайло Лозанов, Иван Вълчев 627
№ 103. АРХЕОЛОГИЧЕСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНО-МОНТАЖНИ РАБОТИ НА ОБЕКТ „СКЛАД ЗА ГОТОВА ПРОДУКЦИЯ, ПАКЕТИРАНИ ХРАНИТЕЛНИ И НЕХРАНИТЕЛНИ СТОКИ LIDL”, УПИ I-10086, КВ. 10, ЗЕМЛИЩЕ НА С. КАБИЛЕ, ОБЩ. ТУНДЖА
Ivailo Lozanov, Ivan Valchev
ARCHAEOLOGICAL MONITORING ON CONSTRUCTION WORKS FOR STOREHOUSE OF “LIDL LTD BULGARIA”, VILLAGE OF KABYLE, TUNDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Стефан Бакърджиев, Мирослав Козарев 629
№ 104. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В АР „ТРАКИЙСКИ И АНТИЧЕН ГРАД КАБИЛЕ” – СЕКТОР „ЮЖНА КРАПОСТНА СТЕНА”, С. КАБИЛЕ, ОБЛ. ЯМБОЛ
Stefan Bakardzhiev, Miroslav Kozarev
EXCAVATIONS AT “SOUTH FORTRESS WALL” SITE IN THE TERRITORY OF THE ARCHEOLOGICAL RESERVE"THRACIAN AND ANCIENT CITY KABYLE", VILLAGE OF KABYLE, TUNDZHA MUNICIPALITY

Стефан Бакърджиев, Мирослав Козарев 633
№ 105. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В М. ЮРТА, С. СТРОЙНО, ОБЩ. ЕЛХОВО
Stefan Bakardzhiev, Miroslav Kozarev
EXCAVATIONS AT THE ROMAN SETTLEMENT IN YURTA LOCALITY, VILLAGE STROYNO, MUNICIPALITY OF ELHOVO

IV. СРЕДНОВЕКОВНА АРХЕОЛОГИЯ

СТОЛИЦИ И ОКОЛНОСТИ

ПЛИСКА

Павел Георгиев, Тихомир Тихов 637
№1. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ: РАННО (ДЪРВЕНО) УКРЕПЛЕНИЕ, НИАР ПЛИСКА
Pavel Georgiev, Tihomir Tihov
EARLY (WOODEN) FORT IN THE INNER CITY OF PLISKA

Павел Георгиев, Тихомир Тихов, Юлиян Савев, Гергана Илиева 640
№2. ГОЛЯМА БАЗИЛИКА В ПЛИСКА – КЛАДЕНЕЦ-АЯЗМО И АРХИЕПИСКОПИЯ-МАНАСТИР
Pavel Georgiev, Tihomir Tihov, Julian Savev, Gergana Ilieva
THE GREAT BASILICA IN PLISKA – WELL-HOLY SPRING AND ARCHBISHOPRIC-MONASTERY

Христина Стоянова 644
№3. СГРАДА В ЮГОЗАПАДНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА
Hristina Stoyanova
A BUILDING IN THE SOUTH-WESTERN SECTOR OF THE INNER CITY OF PLISKA

Станислав Станилов, Мариела Инкова, Панайот Антонов, Станислав Иванов 647

№4. ДВОР, СЕВЕРНО ОТ ЦИТАДЕЛАТА ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА. СЕКТОРИ „ДЪРВЕНА СГРАДА“ И „ТАЙНИ ХОДНИЦИ“
Stanislav Stanilov, Mariela Inkova, Panayot Antonov, Stanislav Ivanov
A COURYARD NORTH OF THE CITADEL IN THE INNER CITY OF PLISKA. SECTOR “WOODEN BUILDINGS”AND “SECRET PASSAGEWAYS”

Андрей Аладжов, Евгения Коматарова-Балинова, Станислав Станилов ... 650
№5. КРЪГЛА КАМЕННА ПЛОЩАДКА В ПЛИСКА – ПРОУЧВАНИЯ ПРЕЗ 2015 ГОДИНА
Andrey Aladzhov, Evgenia Komatarova-Balinova, Stanislav Stanilov
ROUND STONE PLACE IN PLISKA – RESEARCH IN 2015

Стоян Витлянов, Константин Константинов ... 654
№6. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 41 ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА ПРЕЗ 2015 г.
Stoian Vitljanov, Konstantin Konstantinov
ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AT SITE NO. 41 IN THE OUTER CITY OF PLISKA IN 2015

Елена Пенчева, Мария Николаева ... 657
№ 7. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНОТО СЕЛИЩЕ В М. ПЕТРОВА НИВА, АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ СБОРЯНОВО, 2015 г.
Elena Pencheva, Maria Nikolaeva
ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE EARLY MEDIEVAL SETTLEMENT IN PETROVA NIVA LOCALITY, SBORYANOVO ARCHAEOLOGICAL RESERVE IN 2015

Георги Майсторски, Иван Бабаджанов ... 660
№ 8.СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИРСКИ КОМПЛЕКС В МЕСТНОСТТА „КИРИКА” – НИАР „МАДАРА”
Georgi Maystorski, Ivan Babadjanov
MEDIAEVAL MONASTERY COMPLEX AT “KIRIKA” LOCALITY NATIONAL HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE “MADARA

ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Петър Димитров, Мария Манолова-Войкова ... 664
№9.ОБЕКТ „ВЛАДЕТЕЛСКА ЦЪРКВА – НЕКРОПОЛ” В НИАР „ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ”
Petar Dimitrov, Mariya Manolova-Voykova
“ROYAL CHURCH – NECROPOLIS” IN “VELIKI PRESLAV” PRESERVE

Стойчо Бонев, Радостина Георгиева ... 668
№10.ДВОРЦОВА СГРАДА В ЮГОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА ГОЛЕМИЯ ЦАРСКИ ДВОРЕЦ ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ
Stoycho Bonev, Radostina Georgieva
PALACIAL BUILDING IN THE SOUTH-WEST PART OF THE LARGE ROYAL PALACE IN VELIKI PRESLAV

Маргарита Ваклинова, Снежана Горянова ... 671
№ 11.НИАР „ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ” – ДВОРЦОВ ЦЕНТЪР–СЕВЕР
Margarita Vaklinova, Snezhana Goryanova
VELIKI PRESLAV NORTHERN COURTYARD OF THE ROYAL CENTER

Георги Майсторски, Пламен Славов ... 674
№ 12.ИЗТОЧНА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ВЪНШНИЯ ГРАД, НИАР „ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ”
Georgi Maystorski, Plamen Slavov
EASTERN FORTSRESS WALL OF THE OUTER CITY, NHAR “VELIKI PRESLAV

Стела Дончева, Тихомир Тихов ... 677
№13.ПРОИЗВОДСТВЕН ЦЕНТЪР ЗА МЕТАЛОПЛАСТИКА В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ЗЛАТАР, ОБЩИНА ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ
Stella Doncheva, Tihomir Tihov
METAL AND PRODUCTION CENTER NEAR ZLATAR, VELIKI PRESLAV REGION

Кремена Стоева, Димитър Димитров ... 680
№14.РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В „АУЛА НА КАН ОМУРТАГ” В М. ХИСАР КАЛЕ ДО С. ХАН КРУМ, ОБЩИНА ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ
Kremena Stoeva, Dimitar Dimitrov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE “AUL OF KHAN OMURTAG” NEAR THE VILLAGE OF KHAN KRUM, VELIKI PRESLAV DISTRICT

ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Деян Рабовянов....................683
№15.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ТРАПЕЗИЦА – СЕКТОР ЮЖЕН“
ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО ПРЕЗ 2015 г.
Deyan Rabovyanov
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE “MEDIEVAL TOWN TRAPEZITZA − SECTOR SOUTH” IN 2015

Константин Тотев, Евгени Дерменджиев, Пламен Караилиев 687
№16.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ “СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ТРАПЕЗИЦА – СЕКТОР СЕВЕР (ДВОРЦОВИ СГРАДИ)” ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО
Konstantin Totev, Evgeni Dermendjiev, Plamen Karailiev
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF “MEDIEVAL CITY OF TRAPEZITSA – NORTH SECTOR (PALACE BUILDINGS)” IN VELIKO TYRNOVO

Константин Тотев, Евгени Дерменджиев, Пламен Караилиев ....
№17.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ ЦЪРКВА И БАНЯ ЮЖНО ОТ МАНАСТИРА „СВ. 40 МЪЧЕНИЦИ” ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО
Konstantin Totev, Evgeni Dermendjiev, Plamen Karailiev
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF CHURCH AND BATH SOUTH FROM “ST. 40 MARTYRS MONASTERY” IN VELIKO TYRNOVO

ГРАДОВЕ И КРЕПОСТИ

Николай Овчаров, Здравко Димитров, Даниела Коджаманова 694
№18.РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ПЕРПЕРИКОН ПРЕЗ 2015 г.
Nikolay Ovcharov, Daniela Kodzhamanova, Zdravko Dimitrov
REGULAR ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF PERPERIKON IN 2015

Филип Петрунов, Виолина Кирякова, Антония Стоилова....................697
№19.СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ – ГРАД ЛЮТИЦА
Philip Petrunov, Violina Kiryakova, Antonia Stoilova
MEDIEVAL FORTRESS − TOWN OF LYUTITSA

Ивайло Кънев, Иво Тавитян 700
№20.КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ „БАЛЪК ДЕРЕ“ ОБЩИНА ИВАЙЛОВГРАД
Ivailo Kanev, Ivo Tavityan
LATE-ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS “BALAK DERE” IVAYLOVGRAD MUNICIPALITY

Илиян Петракиев, Мая Иванова....................703
№21.СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ „РЯХОВЕЦ”, ГР. ГОРНА ОРЯХОВИЦА
Iliyan Petrakiev, Maya Ivanova
THE MEDIEVAL FORTRESS OF RYAHOVETS, NEAR GORNA ORYAHOVITSA TOWN

Ангел Конаклиев, Николай Овчаров, Стефан Иванов 706
№22.РАННОВИЗАНТИЙСКА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ МИСИОНИС КРАЙ ТЪРГОВИЩЕ
Angel Konakliev, Nikolai Ovcharov, Stefan Ivanov
“EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL BULGARIAN FORTRESS OF MISSIONIS” NEAR THE MODERN TOWN OF TARGOVISHTE

Красимир Велков, Николай Господинов 709
№23.РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КРЕПОСТ В М. ГРАДИЩЕТО, ГР. ТВЪРДИЦА
Krasimir Velkov, Nikolay Gospodinov
REGULAR ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE FORTRESS IN THE LOCALITY GRADISHTE, NORTH-EAST OF THE TOWN OF TVARDITSA

Надежда Ботева 712
№24.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ХОТАЛИЧ, КРАЙ ГР. СЕВЛИЕВО
Nadejda Boteva
THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL FORTRESS HOTALICH NEAR THE TOWN OF SEVLIEVO

Стоян Йорданов, Светлана Великова 715
№25.СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ЧЕРВЕН. УЧАСТЪК ВЪВ ВИСОКАТА ЧАСТ НА СЕДЛОВИНАТА ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД
Stoyan Yordanov, Svetlana Velikova
THE MEDIEVAL TOWN OF CHERVEN. SECTION IN THE HIGHER PART OF THE SADDLE OF THE INNER TOWN

Румяна Колева, Чавдар Кирилов, Радостина Енчева 718
№26.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ГР. БАЛЧИК, КВ. ХОРИЗОНТ
Rumyana Koleva, Chavdar Kirilov, Radostina Encheva
LATE ANTIQUITY AND MEDIAEVAL FORTRESS “HORISONTCITY QUARTER”, AT THE TOWN OF BALCHIK

Валентин Плетньов, Мария Манолова, Игор Лазаренко, Преслав Пеев 722
№27.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД „ПЕТРИЧ“ (ПЕТРИЧ КАЛЕ), ОБЩИНА АВРЕН, ВАРНЕНСКО
Valentin Pletnyov, Preslav Peev, Igor Lazarenko, Mariya Manolova-Voykova
EXCAVATIONS OF THE MEDIEVAL TOWN PETRICH, AVREN MUNICIPALITY

Валентин Плетньов, Мария Манолова, Игор Лазаренко 725
№28. СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ „КАСТРИЦИ“
Valentin Pletnyov, Maria Manolova, Igor Lazarenko, Preslav Peev
MEDIEVAL FORTRESS “KASTRITZI”

Елена Василева, Яна Димитрова, Филип Петрунов 727
№29.АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КРЕПОСТТА КАЛИАКРА, ВЪТРЕШЕН ГРАД
Elena Vasileva, Yana Dimitrova, Philip Petrunov
EXCAVATIONS OF KALIAKRA FORTRESS, INNER TOWN

Николай Овчаров, Филип Петрунов 731
№ 30.АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КРЕПОСТТА УРВИЧ, С. КОКАЛЯНЕ
Nicolay Ovcharov, Philip Petrunov
FORTRESS OF URVICH

Хитко Вачев, Илиян Петракиев 734
№31.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА В КВАРТАЛ „ФРЕНКХИСАР“ НА ГРАД ВЕЛИКО ТЪРНОВО
Hitko Vachev, Iliyan Petrakiev
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF A MEDIEVAL CHURCH IN THE FRENK HISSAR DISTRICT OF THE TOWN OF VELIKO TARNOVO

Казимир Попконстантинов, Росина Костова, Милен Николов 736
№32.СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИР „СВ. ЙОАН ПРЕДТЕЧА“ НА О-В СВ. ИВАН, СОЗОПОЛ
Kazimir Popkonstantinov, Rossina Kostova, Milen Nikolov
MEDIEVAL MONASTERY OF ST JOHN THE FORERUNNER ON THE ISLAND OF SVETI IVAN, SOZOPOL

Иван Джамбов, Стоян Попов, Божидар Драганов 740
№33.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТИ СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИР В М. ХИСАРЯ, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ДРАГОЙНОВО, ОБЩ. ПЪРВОМАЙ
Ivan Djambov, Stoyan Popov, Bozhidar Draganov
LATE ANTIQUITY FORTRESS AND MEDIEVAL MONASTERY IN THE LOCALITY “HISSARYA” NEAR DRAGOINOVO VILLAGE, PARVOMAY DISTRICT

Снежана Горянова, Владислав Тодоров 744
№34. БУХОВСКИЯТ МАНАСТИР „СВЕТА МАРИЯ МАГДАЛИНА“
Snezhana Goryanova, Vladislav Todorov
SAINT MARY MAGDALENE BUKHOVO MONASTERY

Владислав Тодоров, Надежда Атанасова 748
№35.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В КРЕМИКОВСКИ МАНАСТИР „СВ. ГЕОРГИ ПОБЕДОНОСЕЦ“, СТОЛИЧНА ОБЩИНА, РАЙОН „КРЕМИКОВЦИ“
Vladislav Todorov, Nadezhda Atanassova
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT KREMIKOVTZI MONASTERY “SAINT GEORGE THE VICTORIOUS”, SOFIA MUNICIPALITY, “KREMIKOVTZI” DISTRICT

Маргарита Ваклинова, Иво Тавитян, Люба Маноилова, Мария Деянова......750
№36.КУРШУМ ДЖАМИЯ В КАРЛОВО. СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ
Margarita Vaklinova, Ivo Tavityan, Lyuba Manoilova, Maria Deyanova
THE KURSHUM MOSQUE IN KARLOVO НЕКРОПОЛИ

Рени Петрова, Пламен Караилиев......753
№37.АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В М. ГЕРЕНА, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ЗНАМЕНОСЕЦ, ОБЩИНА РАДНЕВО
Reni Petrova, Plamen Karailiev
RESCUE EXCAVATIONS IN "GERENA" AREA NEAR ZNAMENOSETS VILLAGE

СПАСИТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ

Методи Даскалов, Катя Трендафилова, Христо Попов, Руслан Стойчев, Пламен Георгиев......756
№38.СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ НА ЗАПАДНАТА ДЪГА НА СОФИЙСКИЯ ОКОЛОВРЪСТЕН ПЪТ
Metodi Daskalov, Katya Trendafilova, Hristo Popov, Ruslan Stoychev, Plamen Georgiev
RESCUE EXCAVATION OF THE LATE MEDIEVAL NECROPOLIS ON THE WESTERN ARC OF SOFIA RING ROAD

Елена Василева, Катя Меламед, Велислав Бонев......759
№ 39.СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 8 ПО ТРАСЕТО НА „МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ-СЪРБИЯ“
Elena Vasileva, Katya Melamed, Velislav Bonev
RESCUE EXCAVATIONS AT SITE NO. 8 ALONG BULGARIA – SERBIA INTERSYSTEM GAS CONNECTION

Борис Борисов, Жулиета Гюлева, Пламен Дойчев......763
№40.СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКО И СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ И ЯМИ ОТ КЪСНОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА, КРАЙ С. ТРОЯНОВО, В КОМПЛЕКСА „МАРИЦА-ИЗТОК“
Boris Borisov, Julieta Gjuleva, Plamen Doychev
RESCUE EXCAVATIONS OF EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL SETTLEMENT, AND LATE IRON AGE PITS NEAR TROYANOVO, "MARITZA–IZTOK"ENERGY COMPLEX

Станимир Стойчев, Ангел Ангелов, Нася Якимова......766
№41. ОБЕКТ № 6 АМ „МАРИЦА“ ЛОТ 1, С. ВЕЛИКАН, ОБЩИНА ДИМИТРОВГРАД
Stanimir Stoichev, Angel Angelov, Nasia Yakimova
EXCAVATIONS OF SITE NO. 6, MATITSA MOTORWAY, LOT 1 (FROM KM 24+220 TO KM 24+460), VELIKAN VILLAGE, DIMITROVGRAD MUNICIPALITY, HASKOVO DISTRICT

Явор Русев, Стефан Бакърджиев......768
№42.СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „КЪСНОСРЕДВОВЕКОВЕН И ОСМАНСКИ НЕКРОПОЛ“, ПИ №87374.57.537.150, ГР. ЯМБОЛ
Yavor Rusev Stefan Bacardjiev
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF LATE MEDIEVAL AND OTTOMAN NECROPOLIS IN THE TOWN OF YAMBOL

Димчо Момчилов, Мирослав Класнаков, Милен Николов, Константин Господинов, Радостина Димитрова, Явор Русев, Николай Шаранков......771
№43.СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЕКТ „КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМА", БУРГАСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ, КВ. ВЕТРЕН, ГР. БУРГАС ПО „ИНТЕГРИРАН ПРОЕКТ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА ЗА ПИТЕЙНИ И ОТПАДЪЧНИ ВОДИ НА КВАРТАЛИТЕ БАНЕВО, ВЕТРЕН И МИН. БАНИ"
Dimcho Momchilov, Miroslav Klasnakov, Milen Nikolov, Kostantin Gospodinov, Radostina Dimitrova, Yavor Rusev, Nicolay Sharankov
RESCUE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH ON THE TERRITORY OF „LATE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AQUAE CALIDAE – THERMA" SITE, BURGASKI MINERALNI BANI, VETREN RESIDENTIAL DISTRICT, BURGAS, AS PER „INTEGRATED PROJECT FOR IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF FRESH AND WASTE WATERS' INFRASTRUCTURE OF BANEVO, VETREN AND MINERALNI BANI RESIDENTIAL DISTRICTS"

Димчо Момчилов, Мирослав Класнаков, Явор Русев, Николай Шаранков, Мария Вичева......774
№44.СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „СЕКТОР МУЗЕЙНА СГРАДА"

В ГРАНИЦИТЕ НА „КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМА",
БУРГАСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ, КВ. ВЕТРЕН, ГР. БУРГАС
Dimcho Momchilov, Miroslav Klasnakov, Yavor Rusev, Nicolay Sharankov, Maria Vicheva
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF "SECTOR MUSEUM BUILDING" SITE, WITHIN
THE LIMITS OF "LATE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AQUAE CALIDAE – THERMA",
BURGASKI MINERALNI BANI, VETREN QUARTER, BURGAS

Димчо Момчилов, Явор Русев 778
№45.НАБЛЮДЕНИЕ ЗА ПОДГОТОВКА НА АТРАКЦИОН НА МАРКЕЛИ ВЪВ ВРЪЗКА С ПРОЕКТ
„КОНСЕРВАЦИЯ, РЕСТАВРАЦИЯ И ЕКСПОНИРАНЕ НА МАРКЕЛИ"
Dimcho Momchilov, Yavor Rusev
ARCHAEOLOGICAL MONITORING IN RELATION TO A PROJECT "CONSERVATION, RESTORATION
AND EXHIBITION OF THE FORTRESS MARKELI"

Милен Николов 779
№46.СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: ВиК И ЕЛ. ЗАХРАНВАНЕ НА
КАФЕТЕРИЯ
В ТЕРИТОРИЯТА НА КРЕПОСТТА АКВЕ КАЛИДЕ, КВ. ВЕТРЕН, ГР. БУРГАС
Milen Nikolov
RESCUE ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF THE CONSTRUCTION WORKS FOR A SEWER SYSTEM
AND A VISITOR'S CENTER WITH A CAFÉ ON THE TERRRITORY OF THE ANTIQUE FORTRESS AQUAE CALIDAE, DISTRICT VETREN, BURGAS
Георги Атанасов, Кристиан Михайлов 783
№47.СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА НАР "ДУРОСТОРУМ – ДРЪСТЪР – СИЛИСТРА"
Georgi Atanasov, Kristian Mihailov
RESCUE EXCAVATIONS ON THE TERRITORY OF THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE "DUROSTORUM–DRASTAR–SILISTRA"

Станислав Иванов, Гергана Илиева 786
№48.СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: „ДОИЗГРАЖДАНЕ НА
КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА И РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ВОДОПРОВОДНАТА МРЕЖА НА
ГР. СИЛИСТРА", В ГРАНИЦИТЕ НА НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ „ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА", КАКТО И ЗОНИ
„А и Б" ПРЕЗ 2015 г.
Stanislav Ivanov, Gergana Ilieva
ARCHAEOLOGICAL RESCUE EXCAVATIONS OF A SITE "FULL CONSTRUCTION OF THE SEWAGE
SYSTEM AND RECONSTRUCTION OF THE WATER SUPPLY SYSTEM IN SILISTRA" WITHIN
THE BORDERS OF THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE "DUROSTORUM–DRASTAR–
SILISTRA AND ZONES "A"AND "B" IN 2015

Върбин Върбанов, Никола Русев, Георги Митев 789
№49.СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УЛ. КАПИТАН МАМАРЧЕВ № 2
В ГР. СИЛИСТРА
Varbin Varbanov, Nikola Rusev, Georgi Mitev
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS ON 2, "KAPITAN MAMARCHEV" STR. IN SILISTRA

Стоян Михайлов, Светлана Ганчева, Иван Чокоев, К. Димов 793
№50.АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА ИЗКОПНИ РАБОТИ И РАЗКОПКИ В ГРАНИЦИТЕ
НА СЕРВИТУТА НА ОБЕКТ „ДОИЗГРАЖДАНЕ НА КАНАЛИЗАЦИОННАТА МРЕЖА
И РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ВОДОПРОВОДНАТА МРЕЖА НА ТЕРИТОРИЯТА НА НААР ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА И ЗОНИ А И Б"
Stoyan Mihailov, Svetlana Gancheva, Ivan Chokoev, K. Dimov
ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF EARTHWORKS AND EXCAVATIONS IN RELATION
TO THE "CONSTRUCTION OF THE SEWAGE NETWORK AND RECONSTRUCTION OF THE WATER
SUPPLY NETWORK ON THE TERRITORY OF THE NATIONAL ARCHITECTURAL
AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE "DUROSTORUM–DRASTAR–SILISTRA" AND ZONES "A"AND "B"
Боян Тотев, Кристиян Михайлов 796
№ 51. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В НААР „ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА" ПРЕЗ 2015 г.
Boyan Totev, Kristian Mihaylov
RESCUE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH BEFORE THE REPLACEMENT AND THE OPTIMIZATION

OF THE URBAN SEWAGE NETWORK IN THE NATIONAL ARCHITECTURAL AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE "DUROSTORUM–DRASTAR–SILISTRA"IN 2015

Веселин Игнатов, Красимир Ников, Татяна Кънчева-Русева, Красимир Велков и колектив 798
№52.АРХЕОЛОГИЧЕСКО СПАСИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ 24 ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ – СВИЛЕНГРАД В М. ШИХАНОВ БРЯГ, ГР. ХАРМАНЛИ
Veselin Ignatov, Krasimir Nikov, Tatyana Kuncheva-Ruseva, Krasimir Velkov et al.
ARCAELOGICAL RESCUE RESEARCH OF SITE NO. 24 ON THE RAILROAD PLOVDIV–SVILENGRAD IN THE LOCALITY SHIKANOV BRIAG, HARMANLI DISTRICT

Юниан Мешеков, Полина Стоянова 801
№ 53. КЪСНОСРЕДНОВЕКОВНИ СТРУКТУРИ НА УЛ. ИВАН ВАЗОВ №7, ГР. СОФИЯ
Yunian Meshekov, Polina Stoyanova
LATE MEDIEVAL STRUCTURES ON 7, "IVAN VAZOV" STR, SOFIA

V. АРХЕОЛОГИЧЕСКА КАРТА НА БЪЛГАРИЯ

ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ

Стефан Александров, Фионера Филипова, Николай Казашки 807
№ 1. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО БРЕГА НА Р. ДУНАВ ОТ УСТИЕТО НА Р. ТИМОК ДО УСТИЕТО НА Р. СКОМЛЯ В ОБЩИНИ БРЕГОВО, НОВО СЕЛО, ВИДИН И ДИМОВО
Stefan Alexandrov, Fionera Filipova, Nikolay Kazashki
FIELD SURVEY ON THE DANUBE SHORE IN BREGOVO, NOVO SELO, VIDIN, AND DIMOVO MUNICIPALITIES

Георги Иванов, Наталия Иванова, Фионера Филипова, Николай Казашки, Мирослав Марков, Десислава Тагарева,
Вероника Генчева, Ангел Григоров, Румен Първанов 807
№ 2. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ПРОТЕЖЕНИЕ НА ЖЕЛЕЗОПЪТЕН УЧАСТЪК ВИДИН – МЕДКОВЕЦ
Georgi Ivanov, Nataliya Ivanova, Fionera Filipova, Nikolay Kazashki, Miroslav Markov, Desislava Tagareva, Veronika Gencheva, Angel Grigorov, Rumen Parvanov
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE VIDIN–MEDKOVETS RAILWAY

Иво Д. Чолаков, Вероника Генчева 811
№ 3. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ПРОУЧВАТЕЛНА ПЛОЩ „ВЕЛА", ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ВЪЛЧЕДРЪМ, ОБЛ. МОНТАНА
Ivo D. Cholakov, Veronika Gencheva
FIELD SURVEY IN "VELA" AREA, VALCHEDRAM MUNICIPALITY, MONTANA REGION

Георги Ганецовски, Александра Петрова, Нарцис Торбов 814
№ 4. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ВЪРХУ ПЛОЩИ С ИНВЕСТИЦИОННО НАМЕРЕНИЕ КРАЙ С. ЦАРЕВЕЦ, ОБЩИНА МЕЗДРА
Georgi Ganetzovski, Aleksandra Petrova, Narcis Torbov
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN INVESTMENT AREAS NEAR TSAREVETS VILLAGE, MEZDRA MUNICIPALITY, VRATSA REGION

Николай Сираков, Ценка Цанова, Ивайло Крумов, Росен Спасов, Кръстю Чукалев, Вера Алдейаш 816
№ 5. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В КАРСТОВИТЕ РАЙОНИ ПО ГОРНОТО ПОРЕЧИЕ НА Р. ЯНТРА
Nikolay Sirakov, Tsenka Tsanova, Ivaylo Krumov, Rosen Spassov, Krastyu Chukalev, Vera Aldeias
ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN KARST AREAS OF UPPER YANTRA VALLEY

АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС"

Кръстю Чукалев, Надежда Кечева, Мая Валентинова, Пламен Георгиев, Вероника Генчева, Ангел Григоров ... 820
№ 6. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС", ЕТАП 1, УЧАСТЪК 1 ОТ ЯБЛАНИЦА ДО ПЪТ III-307
Krastyu Chukalev, Nadezhda Kecheva, Maya Valentinova, Plamen Georgiev, Veronika Gencheva, Angel Grigorov
FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGE 1, SECTION 1 FROM YABLANITSA TO ROAD III-307

Иво Д. Чолаков, Юлия Димитрова 824
№ 7. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС“, ЕТАП 1, УЧАСТЪК 2
Ivo D. Cholakov, Yulia Dimitrova
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGE 1, SECTION 2

Иво Д. Чолаков, Юлия Димитрова 827
№ 8. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС“, ЕТАП 2, УЧАСТЪЦИ 3 И 4
Ivo D. Cholakov, Yulia Dimitrova
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGE 2, SECTIONS 3 AND 4

Надежда Кечева, Кръстю Чукалев, Евгени Дерменджиев, Калин Чакъров, Ангел Григоров, Вероника Генчева 830
№ 9. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС“, ЕТАПИ 2 И 3, УЧАСТЪЦИ 4, 5 И 6
Nadezhda Kecheva, Krastyu Chukalev, Evgeni Dermendzhiev, Kalin Chakarov, Angel Grigorov, Veronika Gencheva
FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGES 2 AND 3, SECTIONS 4, 5 AND 6

Камен Бояджиев, Деян Рабовянов, Алета Гуадели, Александър Чохаджиев, Иван Суванджиев, Антон Атанасов, Стамен Станев 833
№ 10. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС“, СЕКТОР 3
Kamen Boyadzhiev, Deyan Rabovyanov, Aleta Guadelli, Alexander Chohadzhiev, Ivan Suvandzhiev, Anton Atanasov, Stamen Stanev
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE HEMUS HIGHWAY ROUTE, SECTOR 3

Андрей Аладжов, Янко Димитров 837
№ 11. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС”, ЕТАПИ 2 И 3, УЧАСТЪЦИ 7 И 8
Andrey Aladzhov, Yanko Dimitrov
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE HEMUS HIGHWAY, STAGES 2 AND 3, SECTIONS 7 AND 8, KM 276-327

Мария Гюрова 840
№ 12. КРЕМЪЧНИ АРТЕФАКТИ ОТ ИЗДИРВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС”
Maria Gurova
FLINT ARTEFACTS FROM FIELD SURVEYS ALONG THE CONSTRUCTION ROUTE OF THE HEMUS HIGHWAY

Ангел Конаклиев 844
№ 13. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. КРЕПЧА, ОБЩИНА ОПАКА
Angel Konakliev
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN KREPCHA VILLAGE, OPAKA MUNICIPALITY

Боян Тотев, Добри Добрев 844
№ 14. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ОБЩИНА ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО
Boyan Totev, Dobri Dobrev
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN GENERAL TOSHEVO MUNICIPALITY

Светлана Венелинова, Валери Григоров 847
№ 15. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО СРЕДНОТО ТЕЧЕНИЕ НА РЕКА ГОЛЯМА КАМЧИЯ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА ЯНКОВО И БЯЛ БРЯГ, ОБЩИНА СМЯДОВО
Svetlana Venelinova, Valeri Grigorov
ARCHAEOLOGICAL SURVEYS ALONG MIDDLE STREAM OF GOLYAMA KAMCHIA RIVER IN THE VICINITY OF YANKOVO AND BYAL BRYAG VILLAGES, SMYADOVO MUNICIPALITY

Владимир Славчев, Красимир Ковачев 849
№ 16. ИЗДИРВАНЕ НА ПАЛЕОЛИТНИ НАХОДИЩА В ДОЛИНАТА НА РЕКА ПРОВАДИЙСКА, ОБЩИНИ БЕЛОСЛАВ И ДЕВНЯ
Vladimir Slavchev, Krasimir Kovachev
FIELD SURVEY OF THE PALEOLITHIC SITES IN THE VALLEY OF PROVADIISKA RIVER, BELOSLAV AND DEVNYA MUNICIPALITIES

Марлена Тонева 852
№ 17. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА ВЛАДИМИР, ЧУКОВЕЦ И ГЪЛЪБНИК, ОБЩИНА РАДОМИР
Marlena Toneva
ARCHEOLOGICAL FIELD SURVEY IN VLADIMIR, CHUKOVETS AND GALABNIK VILLAGES, RADOMIR MUNICIPALITY

Наталия Иванова, Георги Михайлов 853
№ 18. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ПРОМЕНЕНОТО ТРАСЕ НА МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ – СЪРБИЯ
Nataliya Ivanova, Georgi Mihailov
FIELD SURVEY ALONG THE ALTERED ROUTE OF THE “INTERSYSTEM GAS CONNECTION BULGARIA–SERBIA”

Мартин Христов 855
№ 19. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В НАХОДИЩЕ „МАРУДНИЦИТЕ” В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА НЕГОВАН И ЧЕПИНЦИ, СТОЛИЧНА ОБЩИНА
Martin Hristov
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN MARUDNITSITE LOKALITY NEAR NEGOVAN AND CHEPINTSI VILLAGES, SOFIA MUNICIPALITY

Георги Нехризов 855
№ 20. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА СОФИЯ – ЕЛИН ПЕЛИН
Georgi Nekhrizov
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE RAILWAY SOFIA-ELIN PELIN

Петър Лещаков 856
№ 21. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ИНВЕСТИЦИОННА ПЛОЩ В ЗЕМЛИЩЕТО НА СЕЛО ГОРНИ ОКОЛ, ОБЩИНА САМОКОВ
Petar Leshtakov
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY WITHIN A LAND DEVELOPMENT PROJECT IN THE VICINITY OF GORNI OKOL, SAMOKOV MUNICIPALITY

Алексей Гоцев, Васил Кацаров, Павел Павлов, Станислава Станева 859
№ 22. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО И ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТЕКИ „М. НЕНЧОВЕЦ – М. ПИОНЕРСКИ ЛАГЕР” И „М. КИСЕЛИЦАТА – М. КУЛАТА” В ОБЩИНА СТРЕЛЧА
Alexey Gotzev, Vasil Katzarov, Pavel Pavlov, Stanislava Staneva
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY WITHIN TOURIST TRACKS AND ADJACENT AREAS “KISELITZATA – KULATA” AND “NENCHOVETZ – PIONERSKI LAGER” IN STRELCHA MUNICIPALITY

Алексей Гоцев, Васил Кацаров, Павел Павлов, Станислава Станева 862
№ 23. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО И ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ НА ТУРИСТИЧЕСКА ПЪТЕКА „М. ОГЛЕДАЛОТО – М. ЧЕРЕШАТА” В ОБЩИНА СТРЕЛЧА
Alexey Gotzev, Vasil Katzarov, Pavel Pavlov, Stanislava Staneva
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY WITHIN TOURIST TRACK AND ADJACENT AREAS “OGLEDALOTO – CHERESHATA” IN STRELCHA MUNICIPALITY

Боян Думанов, Живко Узунов, Ирена Димитрова, Богдан Атанасов, Илиян Боянов, Димитър Янков, Петър Манов, Надежда Карастоянова, Люба Манолова 864
№ 24. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНИ БРАТЯ ДАСКАЛОВИ, ЧИРПАН И СТАРА ЗАГОРА
Boyan Dumanov, Zhivko Uzunov, Irena Dimitrova, Bogdan Athanasov, Ilian Boyanov, Dimitar Yankov, Peter Manov, Nadezhda Karastoyanova, Lyuba Manoilova
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN THE TERRITORY OF BRATYA DASKALOVI, CHIRPAN AND STARA ZAGORA MUNICIPALITIES

Георги Нехризов, Надежда Кечева 867
№ 25. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В КАЗАНЛЪШКАТА КОТЛОВИНА
Georgi Nekhrizov, Nadezhda Kecheva
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN KAZANLAK VALLEY

Петър Лещаков, Емил Нанков, Александрина Цонева, Йорданка Илиева, Диан Дряновски 869
№ 26. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА СОТИРЯ И ТОПОЛЧАНЕ, ОБЩИНА СЛИВЕН
Petar Leshtakov, Emil Nankov, Alexandrina Tsoneva, Yordanka Ilieva, Dian Dryanovski
ARCHAEOLOGICAL SURVEY ON SITES ON THE TERRITORY OF SOTIRYA AND TOPOLCHANE VILLAGES, SLIVEN MUNICIPALITY
Петър Лещаков, Калин Димитров 872
№ 27. ИЗДИРВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ПРОХОРОВСКОТО РУДНО НАХОДИЩЕ
Petar Leshtakov, Kalin Dimitrov
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN THE PROHOROVO ORE DEPOSIT

Георги Нехризов, Юлия Цветкова, Надежда Кечева 876
№ 28. ГЛУХИТЕ КАМЪНИ 2015: LIDAR БАЗИРАНИ ТЕРЕННИ ИЗДИРВАНИЯ
Georgi Nekhrizov, Julia Tzvetkova, Nadezhda Kecheva
GLUHITE KAMANI 2015: LIDAR BASED SURFACE SURVEY

Петър Лещаков, Калин Димитров, Рене Кунзе 878
№ 29. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗИДАРОВСКОТО И РОСЕНСКОТО РУДНИ ПОЛЕТА
Petar Leshtakov, Kalin Dimitrov, Rene Kunze
ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEYS IN THE AREA OF ROSSEN AND ZIDAROVO ORE FIELDS

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ

Христина Ангелова, Драгомир Гърбов, Кирил Велковски, Люба Трендафилова, Найден Прахов 882
№ 30. АРЕХОЛОГИЧЕСКО ИЗДИРВАНЕ ПОД ВОДА С НЕДЕСТРУКТИВНИ МЕТОДИ В ПРИСТАНИЩЕТО НА ГР. ЧЕРНОМОРЕЦ, ОБЩИНА СОЗОПОЛ
Hristina Angelova, Dragomir Garbov, Kiril Velkovsky, Lyuba Trendafilova, Nayden Prahov
UNDERWATER SURVEY IN THE HARBOUR OF CHERNOMORETS

Драгомир Гърбов, Найден Прахов, Калин Димитров, Здравка Георгиева, Христина Ангелова, Кирил Велковски, Ивелин Банджаков, Петър Петров 885
№ 31. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПОТЪНАЛ КОРАБ В АКВАТОРИЯТА НА ПРИСТАНИЩЕ ЧЕРНОМОРЕЦ
Dragomir Garbov, Nayden Prahov, Kalin Dimitrov, Zdravka Georgieva, Hristina Angelova, Kiril Velkovski, Ivelin Bandzhakov, Petar Petrov
UNDERWATER RESCUE EXCAVATIONS OF A SAILING MERCHANTMAN IN THE AQUATORY OF CHERNOMORETS HARBOUR

Христина Ангелова, Драгомир Гърбов, Здравка Георгиева, Димитър Стоев, Кирил Велковски, Найден Прахов 889
№ 32. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПОД ВОДА ПРИЛЕЖАЩАТА АКВАТОРИЯ (ВЪТРЕШНИТЕ МОРСКИ ВОДИ) НА ГР. НЕСЕБЪР
Hristina Angelova, Dragomir Garbov, Zdravka Georgieva, Dimitar Stoev, Kiril Velkovski, Nayden Prahov
UNDERWATER SURVEY IN THE NORTHERN HARBOUR OF NESEBAR

Людмил Вагалински, Калин Димитров, Джон Адамс, Веселин Драганов, Драгомир Гърбов 893
№ 33. МОРСКИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОЕКТ ЧЕРНО МОРЕ
Lyudmil Vagalinski, Kalin Dimitrov, Jon Adams, Veselin Draganov, Dragomir Garbov
BLACK SEA MARITIME ARCHAEOLOGY PROJECT

Найден Прахов, Драгомир Гърбов, Христина Ангелова 896
№ 34. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТ „ДЪЛБОКОВОДНО ЗАУСТВАНЕ, ОБЩИНА СОЗОПОЛ“
Nayden Prahov, Dragomir Garbov, Hristina Angelova
ARCHAEOLOGICAL SURVEY DURING THE IMPLEMENTATION OF THE PROJECT “DEEP-SEA WASTEWATER DISCHARGE, SOZOPOL MUNICIPALITY”

Драгомир Гърбов, Здравка Георгиева, Христина Ангелова, Петър Петров 899
№ 35. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ПРЕДСТОЯЩО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОЕКТ „РЕКОНСТРУКЦИЯ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ПРИСТАНИЩЕ СЕВЕРНА БУНА, ГР. НЕСЕБЪР“

Dragomir Garbov, Zdravka Georgieva, Hristina Angelova, Petar Petrov
UNDERWATER RESCUE EXCAVATIONS IN THE NORTHERN HARBOUR OF NESEBAR

Христина Ангелова, Веселин Драганов, Драгомир Гърбов, Люба Трендафилова, Кирил Велковски,
Найден Прахов 903
№ 36. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПОД ВОДА ВЪВ ВРЪЗКА С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТ «РЕКОНСТРУКЦИЯ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА РИБАРСКО ПРИСТАНИЩЕ – ГР. ПОМОРИЕ»
Hristina Angelova, Dragomir Garbov, Zdravka Georgieva, Dimitar Stoev, Kiril Velkovski, Nayden Prahov
UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN THE FISHING HARBOUR OF POMORIE

Драгомир Гърбов, Найден Прахов 907
№ 37. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТ „РЕКОНСТРУКЦИЯ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА РИБАРСКО ПРИСТАНИЩЕ В ПРИЛЕЖАЩАТА АКВАТОРИЯ (ВЪТРЕШНИ МОРСКИ ВОДИ) НА ГР. ПОМОРИЕ“
Dragomir Garbov, Nayden Prahov
ARCHAEOLOGICAL MONITORING DURING THE CONSTRUCTION WORKS IN THE FISHING HARBOUR OF POMORIE

ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ

Християн Цанков, Светлана Венелинова, Валери Григоров 908
№ 38. ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „СЕЛИЩЕ” В М. САДИНА ДО С. ВЕСЕЛИНОВО, ОБЩ. СМЯДОВО
Christian Tzankov, Svetlana Venelinova, Valeri Grigorov
GEOPHYSICAL SURVEY ON SITE “SETTLEMENT” IN THE SADINA AREA, NEAR VESELINOVO VILLAGE, SMYADOVO MUNICIPALITY

Петър Зидаров, Георги Ганецовски, Райнер Комп, Стоян Иванов, Веселин Данов 910
№ 39. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ КОМПЛЕКС В М. ЛАПЧОВЕЦ КРАЙ С. БОРОВАН, ОБЛ. ВРАЦА: МАГНИТНО КАРТИРАНЕ
Petar Zidarov, Georgi Ganetsovski, Rainer Komp, Stoyan Ivanov, Veselin Danov
BOROVAN–LAPCHOVETS: MAGNETIC SURVEY OF MULTIPHASE ARCHAEOLOGICAL COMPLEX NEAR BOROVAN, VRATSA MUNICIPALITY

Петър Зидаров, Георги Ганецовски, Кирил Велковски 913
№ 40. НЕДЕСТРУКТИВНО ИЗДИРВАНЕ НА МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В С. ДОЛНА КРЕМЕНА, ОБЩИНА МЕЗДРА
Petar Zidarov, Georgi Ganetsovski, Kiril Velkovsky
REMOTE SENSING SURVEY OF A MOUND NECROPOLIS IN DOLNA KREMENA

Петър Зидаров, Мария Гюрова, Боряна Матева, Дилен Дилов, Калин Димитров, Инго Петри 916
№ 41. КАРТИРАНЕ НА КРЕМЪЧНИ КАРИЕРИ И РАБОТИЛНИЦИ КРАЙ С. ЛЪВИНО И С. РАВНО, ОБЛ. РАЗГРАД

Петър Зидаров, Виктория Петрова, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров, Инго Петри 918
№ 42. РОНДЕЛИ В ТРАКИЯ: ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ МЕЖДУ С. ХАДЖИДИМИТРОВО И С. ЧОКОБА
Petar Zidarov, Viktoria Petrova, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov, Ingo Petri
THRACIAN ENCLOSURES: GEOPHYSICAL SURVEY BETWEEN HADZHIDIMITROVO AND CHOKOBA VILLAGES

Никола Тонков, Веселина Вандова 922
№ 43. ГЕОМАГНИТНО ИЗСЛЕДВАНЕ В М. ГЕРЕНА ПРИ С. МУРСАЛЕВО
Nikola Tonkov, Vesselina Vandova
GEOMAGNETIC SURVEY IN GERENA LOCALITY, MURSALEVO VILLAGE

Филип Михайлов, Християн Цанков 924
№ 44. ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА НЕКРОПОЛ ОТ I ХИЛ. ПР. ХР. МЕЖДУ СЕЛАТА ДРЕН, РАДОМИРСКО И ДЕЛЯН, ОБЩИНА ДУПНИЦА
Philip Mihaylov, Christian Tzankov
GEOPHYSICAL SURVEY OF THE NECROPOLIS BETWEEN DREN AND DELYAN VILLAGES, DUPNITSA MUNICIPALITY

Никола Тонков, Георги Нехризов 928
№ 45. ГЕОМАГНИТНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТИ №№ 1, 2 И 4 В КОНЦЕСИОННА ПЛОЩ БРЕЗНИК, НАХОДИЩЕ МИЛИН КАМЪК, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. БРЕЗНИК, ОБЛ. ПЕРНИК
Nikola Tonkov, Georgi Nekhrizov
GEOMAGNETIC SURVEY OF THE SITES NOS. 1, 2 AND 4 IN THE CONCESSION AREA BREZNIK, MILIN KAMAK OCCURRENCE, THE LANDS OF THE TOWN OF BREZNIK, PERNIK REGION

Никола Тонков, Георги Нехризов 931
№ 46. ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „НАДГРОБНА МОГИЛА“ В М. ХАСАРОВА ЧУКА, ГР. ХАСКОВО
Nikola Tonkov, Georgi Nekhrizov
GEOPHYSICAL SURVEY OF A SITE “BURIAL MOUND” IN HASAROVA CHUKA LOCALITY, HASKOVO TOWN

Христо Попов, Никола Тонков, Пламен Георгиев 934
№ 47. НЕДЕСТРУКТИВНО ИЗДИРВАНЕ – ШИРОКОПЛОЩНО ГЕОФИЗИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. СКОБЕЛЕВО, ОБЩИНА СЛИВЕН
Hristo Popov, Nikola Tonkov, Plamen Georgiev
NON-DESTRUCTIVE SURVEY – GEOPHYSICAL WIDE-AREA RESEARCH OF AN ANTIQUE SETTLEMENT NEAR SKOBELEVO VILLAGE, SLIVEN MUNICIPALITY

Петър Лещаков, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров 937
№ 48. ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДРЕВЕН РУДОДОБИВЕН И МЕТАЛУРГИЧЕН ЦЕНТЪР В РУДНО НАХОДИЩЕ РОСЕН, МЕДНИ РИД
Petar Leshtakov, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov
GEOPHYSICAL SURVEY OF AN ANCIENT MINE AND METALLURGICAL CENTRE IN ORE DEPOSIT ROSEN, MEDNI RID

Петър Лещаков, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров 941
№ 49. ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДРЕВЕН РУДОДОБИВЕН И МЕТАЛУРГИЧЕН ЦЕНТЪР В РУДНО НАХОДИЩЕ ПРОПАДНАЛА ВОДА, МЕДНИ РИД
Petar Leshtakov, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov
GEOPHYSICAL SURVEY OF AN ANCIENT MINE AND METALLURGICAL CENTER IN ORE DEPOSIT PROPADNALA VODA, MEDNI RID

Петър Лещаков, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров 944
№ 50. ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИ ОБЕКТ В ЗОНАТА НА БЛАТОТО АЛЕПУ, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. СОЗОПОЛ
Petar Leshtakov, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov
GEOPHYSICAL SURVEY IN A PREHISTORIC SITE IN THE ALEPU LAGOON AREA, SOZOPOL MUNICIPALITY

Андрей Аладжов, Християн Цанков, Кирил Велковски, Любомира Трендафилова, Атанас Орачев 948
№ 51. ПРЕДВАРИТЕЛНИ ГЕОФИЗИЧНИ (ГЕОМАГНИТНО, ГЕОРАДАРНО И ЕЛЕКТРО-СЪПРОТИВИТЕЛНО) ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОАНТИЧНАТА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ХТОПОЛ
Andrey Aladzhov, Hristian Tsankov, Kiril Velkovski, Lubomira Trendafilova, Atanas Orachev
PRELIMINARY GEOPHYSICAL (GEOMAGNETIC, GEO-RADAR AND ELECTRO-RESISTIVE) STUDIES OF ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AHTOPOL

АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ

Филип Михайлов, Орлин Рачев 952
№ 52. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕ НА ДЕПО ЗА ИНДУСТРИАЛНИ ОТПАДЪЦИ НА „СТОМАНА ИНДЪСТРИ” АД, ПЕРНИК
Philip Mihaylov, Orlin Rachev
ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF CONSTRUCTION WORKS AT A LANDFILL FOR INDUSTRIAL WASTE OF STOMANA INDUSTRY SA, THE TOWN OF PERNIK

Петър Лещаков, Калин Димитров, Надежда Тодорова, Ваня Петрова, Йорданка Илиева 955
№ 53. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ ПО ТРАСЕТО НА СЕВЕРНА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА, КМ 0+000–16+540, СОФИЯ
Petar Leshtakov, Kalin Dimitrov, Nadezhda Todorova, Vanya Petrova, Yordanka Ilieva
ARCHAEOLOGICAL MONITORING DURING THE CONSTRUCTION OF NORTHERN SPEED TANGENT, KM 0+000–16+540, SOFIA

Георги Нехризов 958
№ 54. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА ОБЕКТИ № 17 И № 21 ПО ТРАСЕТО ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ – СВИЛЕНГРАД
Georgi Nekhrizov
ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF SITES NO 17 AND 21 ALONG THE RAILWAY PLOVDIV − SVILENGRAD

Венцислав Динчев 959
№ 55. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯ ПЛОВДИВ – СВИЛЕНГРАД В УЧАСТЪКА СИМЕОНОВГРАД – ХАРМАНЛИ
Ventzislav Dintchev
MONITORING ALONG THE RAILWAY LINE PLOVDIV − SVILENGRAD IN THE SECTION SIMEONOVGRAD – HARMANLI

VI. ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

№1. Виктория Русева 961
ИЗСЛЕДВАН АНТРОПОЛОГИЧЕН МАТЕРИАЛ ОТ РАЗКОПКИ 2015 Г.
Victoria Ruseva
INVESTIGATED ANTHROPOLOGICAL MATERIAL, EXCAVATIONS 2015

Виктория Русева, Надежда Атанасова 963
№2. ПРЕДВАРИТЕЛНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ АНТРОПОЛОГИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ НА КЪСНОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ НА ЗАПАДНАТА ДЪГА, СОФИЙСКИ ОКОЛОВРЪСТЕН ПЪТ
Victoria Ruseva, Nadezhda Atanassova
PRELIMINARY ANTHROPOLOGICAL INVESTIGATION OF THE LATE MEDIEVAL NECROPOLIS ON THE WESTERN ARCH OF SOFIA RING ROAD

Борислава Гълъбова, Надежда Атанасова 964
№3. АНТРОПОЛОГИЧЕН АНАЛИЗ НА ЧОВЕШКИ КОСТНИ ОСТАНКИ ОТ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ, ПРОУЧЕНИ ПРЕЗ 2015 г.
Borislava Galabova, Nadezhda Atanassova
ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF HUMAN BONE REMAINS FROM 2015 ARCHAEOLOGICAL SURVEY

Лазар Нинов 966
№4. АРХЕОЗООЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЕЛИЩА, КУЛТОВИ ОБЕКТИ И СЪОРЪЖЕНИЯ, ПРОУЧВАНИ ПРЕЗ 2015 г.
Lazar Ninov
ARCHAEOZOOLOGICAL RESEARCH OF SETTLEMENTS, CULT SITES AND OTHER CONTEXTS, STUDIED IN 2015

№5. Цветана Попова, Елена Маринова 968
АРХЕОБОТАНИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРЕЗ 2015 г.
Tzvetana Popova, Elena Marinova
ARCHAEOBOTANICAL STUDIES FROM BULGARIA

№6. Николай Шаранков 970
ЕПИГРАФСКИ ОТКРИТИЯ ПРЕЗ 2015 г.
Nicolay Sharankov
EPIGRAPHIC DISCOVERIES IN 2015

№7. Николай Шаранков 973
НАДПИСИ ОТ АВГУСТА ТРАЯНА
Nicolay Sharankov
INSCRIPTIONS FROM AUGUSTA TRAIANA
№8. Никола Тонков 975
ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПРЕЗ 2016 Г.
Nikola Tonkov
GEOPHYSICAL SURVEY OF ARCHAEOLOGICAL SITES IN 2015

Списък с имена и адреси на авторите 979
List of names and addresses of authors

I. ПРАИСТОРИЯ

№ 1. КОЗАРНИКА: ЛАГЕРИ НА ПЪРВИТЕ МОДЕРНИ ХОРА – *HOMO SAPIENS SAPIENS* ОТ НАЧАЛОТО НА КЪСНИЯ ПАЛЕОЛИТ

Николай Сираков, Жан-Люк Гуадели, Свобода Сиракова, Станимира Танева,
Алета Гуадели, Вивиана Митева, Ивайло Крумов, Ирена Димитрова,
Николай Захариев, Петър Николов

Проучванията се осъществяват по българо-френски изследователски проект „Най-ранни изяви на човешко присъствие в България и на Балканите“ на НАИМ–БАН и Института PACEA-UMR5199 на CNRS и Университета Бордо с основно финансиране от френското Министерство на външните работи и подпомагане от Университет Бордо 3, Оксфорд, Милано, Макс Планк Институт и БАН, на които екипът ни изразява своята признателност.

В теренното проучване през 2015 г. взеха участие: Н. Сираков и Ж.-Л. Гуадели (ръководство), С. Сиракова, С. Танева, А. Гуадели, В. Митева, И. Крумов, И. Димитрова, Р. Спасов, Н. Захариев, студенти от НБУ, гост-изследователите Т. Хайъм, Р. Хопкинс (Университет Оксфорд), С. Пеебо (Макс Планк Институт, Лайпциг), Г. Герен (CRP2A-Университет Бордо 3), Е. Монези, А. Висконти (Университет Милано).

В този сезон бе продължено разкопаването на сектори DE 7–DE 10 във входната зала на пещерата (обр. 1) и се възобнови проучването в Сектор III в началото на галерията към вътрешността. В тях проучихме нива на обитаване от началото на късния палеолит, отнасящи се към ранните и отчасти средните фази на култура Козарника (39000–26000 г. пр. н. вр.) (обр. 2).

Каменните ансамбли от ранните фази на култура Козарника се характеризират с известно количествено намаление в сравнение със средните етапи, но разнообразието на пластинковите ядра и методите на дебитаж е донякъде дори по-голямо. По-съществена е причината за по-голямото технологично разнообразие, което вероятно отразява технологично нагаждане преди и в началото на стандартизацията в пластинковото производство. Получените пластинки са преработвани в елементи за съставни сечива (ножове, триони, микропробои, стъргалки) и оръжия – връхчета за стрели (обр. 3: 1–4). Спорадичното присъствие на мустиерски форми в прехода към най-ранната фаза на култура Козарника (42 000–39 000 г. пр. н. вр.) маркира и края на прехода среден/късен палеолит у нас (обр. 3: 7).

В ранните фази на култура Козарника се установи значително намаление на черупките от мекотели, използвани в производството на мъниста за колиета, брошки, апликации към облеклото. Това изглежда бележи началото на манифактурата на лични украшения от такъв материал, докато използването на някои други твърди животински тъкани, предимно кост и зъби, е по-широко и с по-стари традиции. Богатият ансамбъл от фаунистични останки говори за основното значение на лова, практикуван активно от успешни ловци на елени, диви кози, коне, говеда, но и на хищници.

2015 г. ни донесе следващото откритие от съществено значение: две кремъчни стъргалки (обр. 3: 5, 6), една пластина и фрагмент от костен връх, които имат ясно изразен ориняшки характер. Това са първите безспорно типични ориняшки артефакти в стратиграфски контекст от късния палеолит у нас – в споменатия Сектор III. Спецификата на контекста позволява встъпително само периодизация в по-широки рамки – края на ранните и началото на средните етапи на късния палеолит. Известна хронологическа индикация дават най-близките географски аналогии с почти напълно идентични кремъчни форми от Австрия (Krems-Hungssteig), характерни за стария – „класическия“ Ориняк. Както е известно, той се датира между 34500 и 31000 г. г. пр. н. вр. в по-широките граници, очертани от единични дати, но по-значителната концентрация на датите е между 33500 и 32000 г. г. пр. н. вр. (Teyssandier 2007; Hahn 1977). Ако това датиране е приемливо и за ориняшките находки от Козарника, при всички случаи те се отнасят към период, определено по-късен от ранните фази на култура Козарника. Спорадичният характер на находките (поне засега) не отразява нито интензивно, нито дъл-

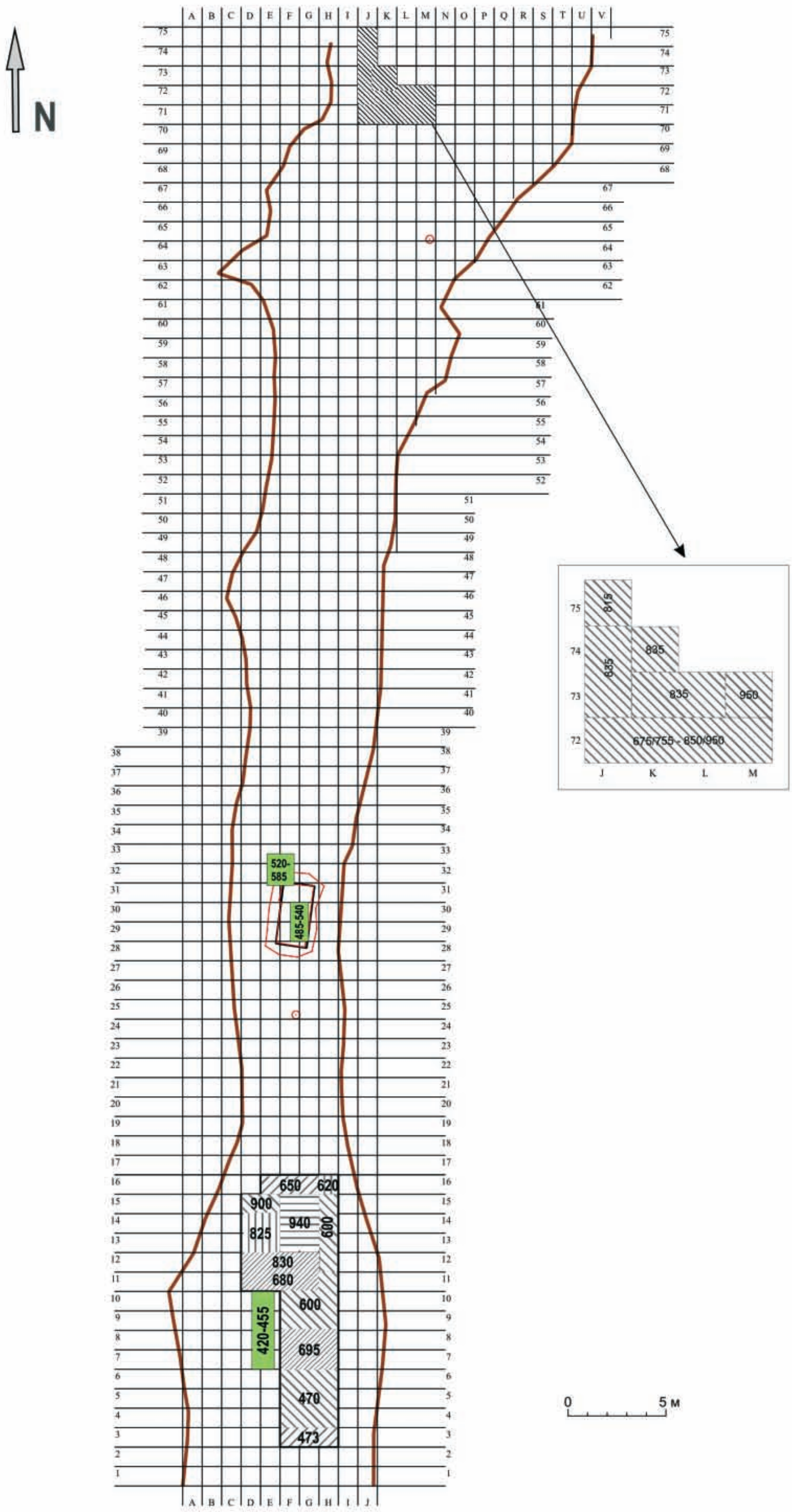
N
A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V
520-585
485-540
650
620
900
940
600
825
830
680
600
420-455
695
470
473
815
835
835
835
960
676/755 - 850/960
J K L M
0 5 м

Обр. 1. Козарника. План-квадратна мрежа на пещерата. В секторите – достигнатите дълбочини в см под кота 0. В зелено са секторите, проучвани през 2015 г.

Fig. 1. Kozarnika. Excavation grid system with levels (cm) reached in areas below Zero Datum point. In green – 2015 excavation areas.

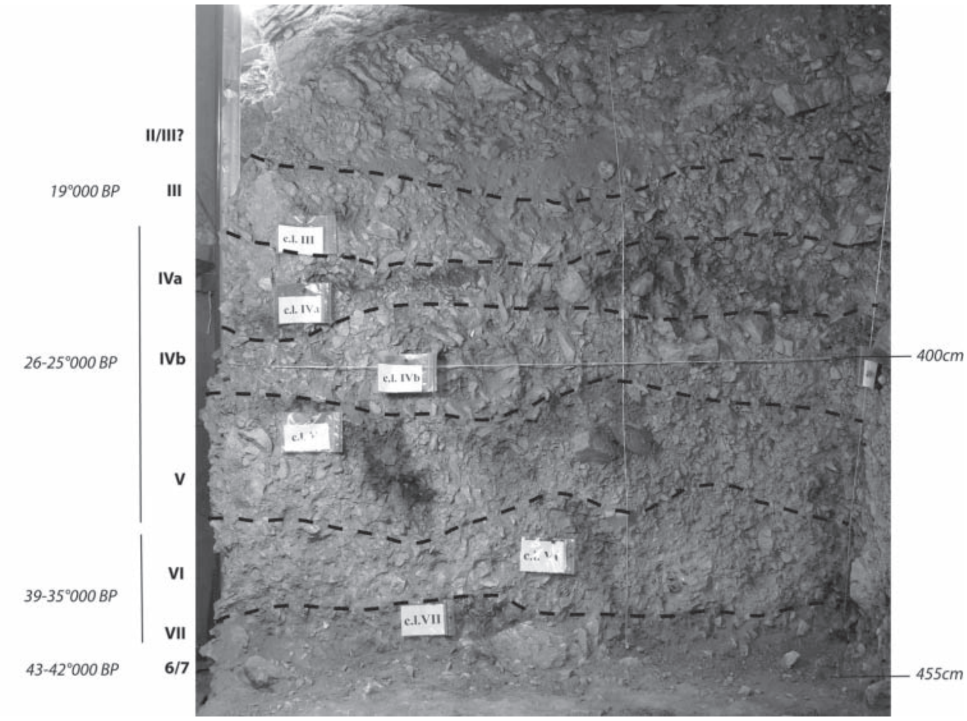

Обр. 2. Козарника. Къснопалеолитна секвенция: южен стратиграфски профил в сектор I – кв. DE 7–10 с хронология на културните нива.

Fig. 2. Kozarnika. Upper Palaeolithic sequence: Stratigraphic section (South) of area I – squares DE 7-10 and the stratigraphic sequence.

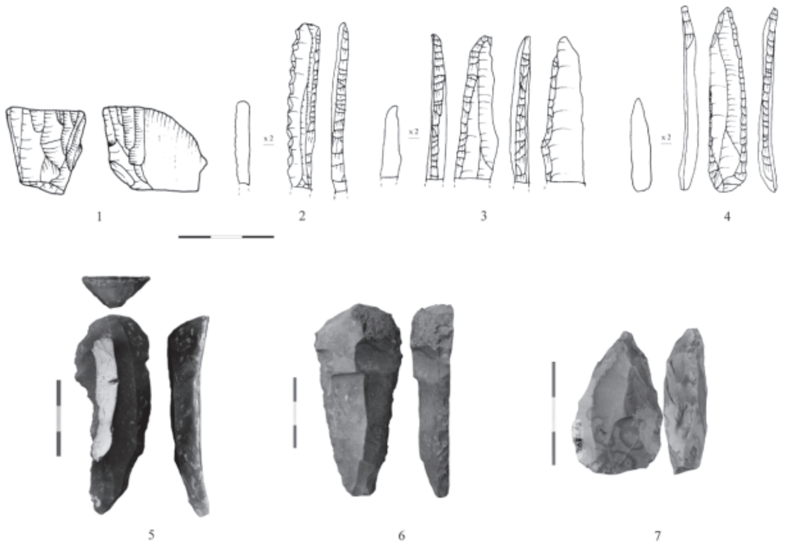

Обр. 3. Козарника. Кремъчни ансамбли. 1 – пластинково ядро; 2 – затъпена пластинка със зъбчат ретуш; 3, 4 – връхчета с латерално затъпяване (късен палеолит, ранни–средни фази на култура Козарника – 39000–26000 г. пр. н. вр., сектор I); 5, 6 – ориняшки стъргалки (контакти с култура Козарника след ранните ѝ фази – 33500–32000 г. пр. н. вр., сектор III); 7 – мустиерски връх (преход среден/късен палеолит 42000–39000 г. пр. н. вр., сектор I).

Fig. 3. Kozarnika. Lithics:1 – lamellar core, 2 – denticulated backed bladelet, 3, 4 – backed points (Early-Middle Kozarnikian – 39-26 Ka BP, area I); 5, 6 – Aurignacian end-scrapers (contacts with post-early Kozarnikian – 33,5-32 Ka BP, area III); 7 – Mousterian point (Middle/Upper Palaeolithic transition – 42-39 Ka BP, area I).

готрайно заселване, а по-скоро инцидентно посещение или друг вид контакти (включително непреки, например импорти, обмен) на култура Козарника с групи – носители на Ориняшки традиции.

Тези нови данни не подкрепят схващанията за вездесъщото присъствие на ориняка в Европа и дори в Западна Евразия и решаващата му роля в прехода среден/късен палеолит. Те се добавят към все още пренебрегваните доказателства за необходимост от критична преоценка на схемите, създадени върху данни само от част на Европа (главно Западна). Все по-явно е, че тези схеми, подминаващи, подценяващи или присъединяващи към Ориняка доста по-ранни неориняшки културни традиции от Източна Европа, Близкия Изток и Средна Азия, са вече неприложими в интерпретации на континентални и трансконтинентални процеси като възникването на модерното поведение, началото на късния палеолит и връзката им с биологическия характер на човешките популации.

Литература

Hahn 1977: J. Hahn. Aurignacien das ältere Jungpaläolithicum in Mittel-und Osteuropa. 1977. Köln–Vien: Böhlau Verlag, 1977.

Teyssandier 2007: N. Teyssandier. En route vers l’Ouest. Les débuts de l’Aurignacien en Europe (BAR IS1638). Oxford, 2007.

KOZARNIKA: FIRST OCCUPATION OF THE MODERN HUMANS IN THE EARLY UPPER PALAEOLITHIC

Nikolay Sirakov, Jean-Luc Guadelli, Svoboda Sirakova, Stanimira Taneva, Aleta Guadelli, Viviana Miteva, Ivaylo Krumov, Irena Dimitrova, Nikolay Zhariev, Petar Nikolov

The excavations were carried out by a Bulgarian-French team completing The Earliest Manifestations of Human Presence in Bulgaria and the Balkans Research Project of NAIM-BAS & PACEA-CNRS. The project is supported by the French Ministry of Foreign Affairs as well as the Universities of Bordeaux, Oxford & Milan, Max Planck and BAS.

We continued to excavate levels VII to V (Initial Upper Paleolithic to early and middle phases of Kozarnikian (39-26 Ka BP).

Trench III yielded two scrapers and a fragment of Mladech point – the first typical Aurignacian artifacts. It provides possibility for a wider periodization range – the early middle phases of the Upper Paleolithic.

Some finds show parallels with almost identical artifacts from Krems-Hungssteig “classical” Aurignacian – 34.5-31 Ka BP, which is later than the early stages of Kozarnikian. The sporadic finds reflect an occasional visit or other type of contact with the Kozarnikian.

№ 2. ВЪЗОБНОВЯВАНЕ НА ПРОУЧВАНИЯТА НА ПАЛЕОЛИТА В ПЕЩЕРАТА БАЧО КИРО

Николай Сираков, Ценка Цанова, Жан-Жак Юблен, Вера Алдейаш, Жоао Марейрош, Шенън Макферън, Ивайло Крумов, Виржини Сине-Матйо, Росен Спасов, Сара Таламо, Фридо Велкер

Проучванията се осъществяват по съвместен българо-германски изследователски проект „Заселване на Хомо сапиенс в Централна Северна България, хроностратиграфия и плейстоценска палеосреда в контекста на Долния Дунав“ на НАИМ–БАН и Института „Макс Планк“ за еволюционна антропология (MPI-EVA), Лайпциг. Основното финансиране е от MPI-EVA с административно съдействие и подкрепа от НАИМ–БАН, на които изследователският екип изказва своята признателност.

Програмата на проекта за възобновяване на проучванията в пещерата Бачо Киро през 2015 г. включваше следните дейности: 1. установяване на район в съседство на предишните разкопки 1971–76 г., с най-голяма вероятност за ненарушени отложения; 2. корелация на евентуално съществуващите ненарушени седименти със стратиграфски наблюдения от предишните разкопки; 3. взимане на седиментологични проби от новоразкрития профил за предварителна характеристика на пластовете при бъдещата им експлорация; 4. развитие на триизмерната координатна система от предишните разкопки; 5. тестово разкопаване в горната част на секвенцията; 6. систематично взимане на проби за радиовъглеродно датиране; 7. изчерпателно документиране на новоразкритите стратиграфски разрези във

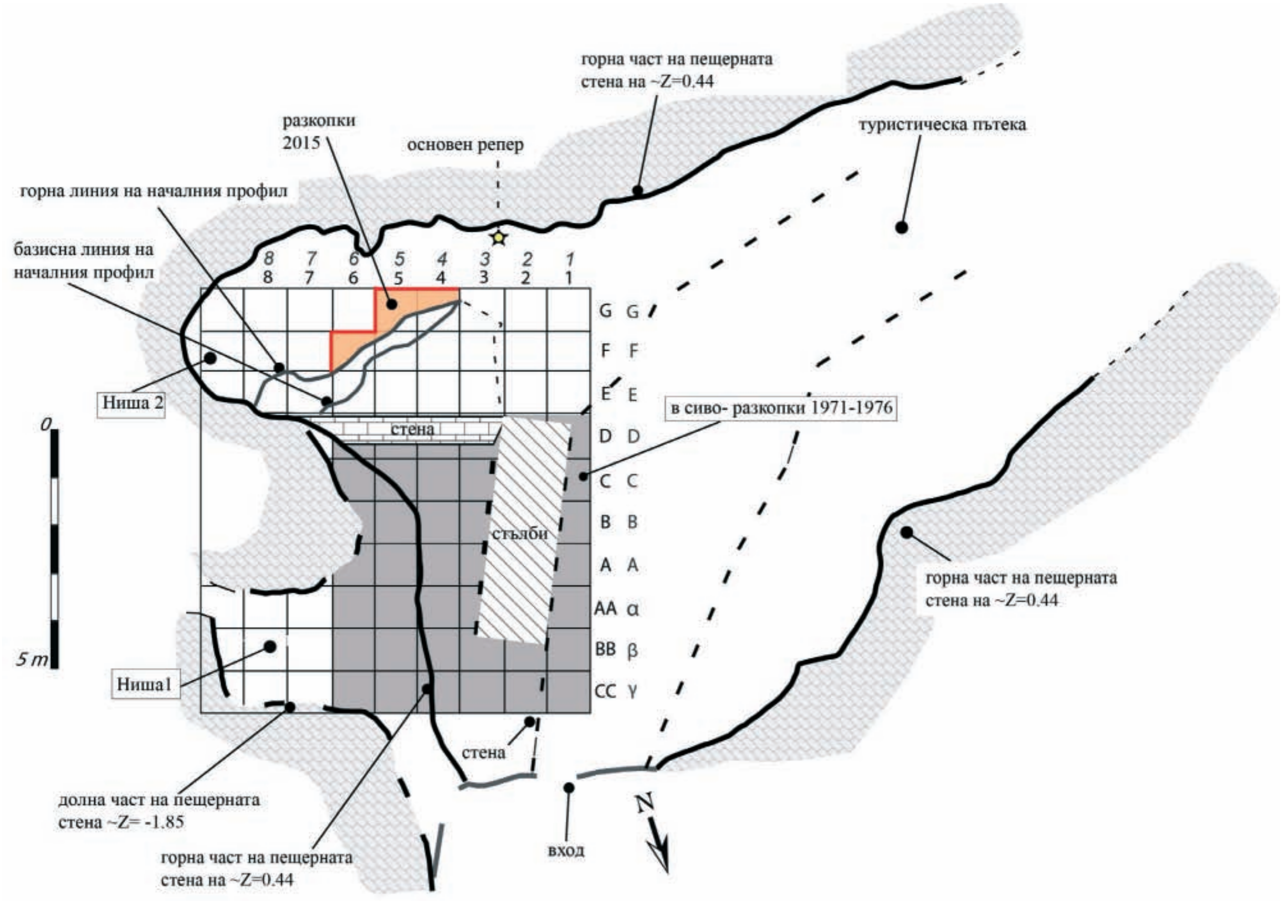
горна част на пещерната стена на ~Z=0.44
разкопки 2015
основен репер
туристическа пътека
горна линия на началния профил
базисна линия на началния профил
8 7 6 5 4 3 2 1
8 7 6 5 4 3 2 1
G F E D C B A AA BB CC
G F E D C B A α β γ
Ниша 2
в сиво- разкопки 1971-1976
стена
стълби
0
5 m
Ниша1
стена
долна част на пещерната стена ~Z= -1.85
горна част на пещерната стена на ~Z=0.44
вход
N
горна част на пещерната стена на ~Z=0.44

Обр. 1. Бачо Киро. План на входната зала на пещерата с актуалната координатна система в корелация с данни от предишните разкопки.

Fig. 1. Bacho Kiro Cave, 2015. Plan of the cave entrance hall with the present excavation grid correlated to the grid system of the earlier archaeological excavations.

връзка със седиментологичната характеристика в хоризонтален план при корелация със стратиграфията на началния профил и наблюденията от предишните разкопки.

Тук можем само да резюмираме резултатите от тези дейности, ограничавайки се до по-същественото в изследователските им аспекти.

Като най-обещаващ бе установен районът в южната част на входната зала на пещерата, между южната укрепваща стена на изкопа от предишните разкопки и южната скална стена (обр. 1). След демонтажа на укрепващата стена, зад нея (на юг) се разкри пълнеж от съвременен насип. При разчистването на насипа се разкри неравна наклонено-вертикална повърхност на ненарушени плейстоценски отложения. По тази повърхност бе оформен вертикален начален стратиграфски разрез. При документацията му бе установена доста добра седиментологична и стратификационна корелация със стратиграфията на къснопалеолитната секвенция от предишните разкопки, от пл. 4 до горната част на пл. 11 (обр. 2).

От профила бе взета серия от седиментологични проби от всяка литостратиграфска единица. Пробите включват както отчетливите, така и дифузните граници между пластовете, а от друга страна и следи от някои структури, видими в профила, например от огнища. Седиментологичните проби се взеха под формата на ориентирани ориентирани блокчета, запазващи актуалната структура на седимента, с възможност за микроморфологически, минералогични и др. анализи на тънки пластини (деб. 30 μm) от консолидиран седимент.

Заслужава да отбележим с един пример някои предварителни резултати от микроморфологическия анализ: проба BK 103 с леща от въглени и пепел в пл. A1b–c (означения по новото кодиране на пластовете) показва характера на видими с невъоръжено око вторични деформации. Анализът им подсказва по-скоро ограничен, локален обхват, вероятно свързан с промени в обема при последователно интензивно навлажняване и съхнене на седимента.

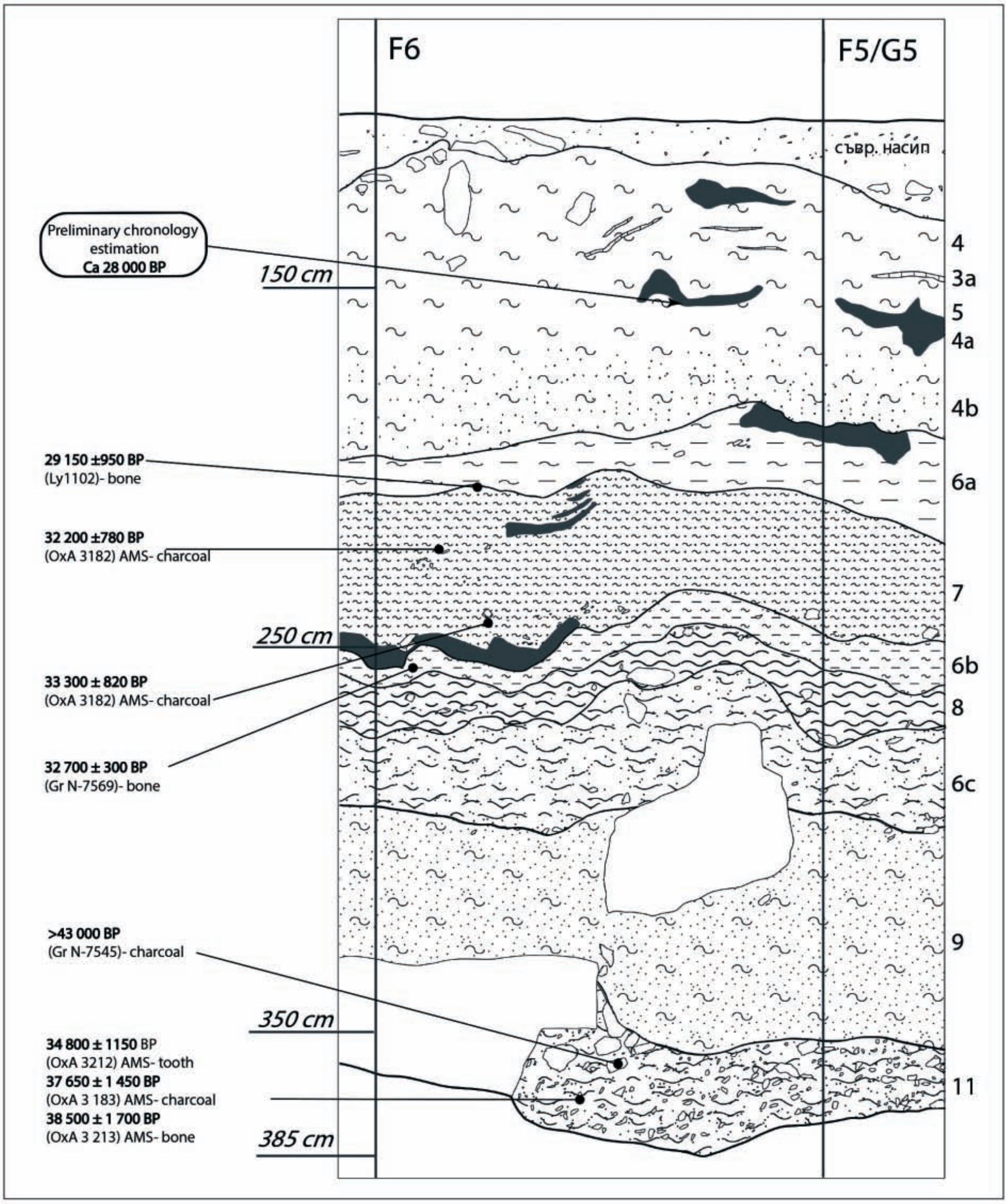
F6
F5/G5
съвр. насип
4
3a
5
4a
4b
6a
7
6b
8
6c
9
11
Preliminary chronology estimation
Ca 28 000 BP
150 cm
29 150 ±950 BP
(Ly1102)- bone
32 200 ±780 BP
(OxA 3182) AMS- charcoal
250 cm
33 300 ± 820 BP
(OxA 3182) AMS- charcoal
32 700 ± 300 BP
(Gr N-7569)- bone
>43 000 BP
(Gr N-7545)- charcoal
350 cm
34 800 ± 1150 BP
(OxA 3212) AMS- tooth
37 650 ± 1 450 BP
(OxA 3 183) AMS- charcoal
38 500 ± 1 700 BP
(OxA 3 213) AMS- bone
385 cm

Обр. 2. Бачо Киро. Колонка от началния стратиграфски профил на къснопалеолитната секвенция. Означенията и хронологията на пластовете са по данни от предходните разкопки, допълнени с нови предварителни резултати за горните пластове.

Fig. 2. Bacho Kiro Cave, 2015. Initial stratigraphic section-log of the Upper Palaeolithic sequence. Codes and chronology of the stratigraphic units are made in accordance with the previous excavation data, upgraded with the preliminary results from the new excavations of the Upper Palaeolithic layers.

Непосредствено южно от началния профил предприехме тестово разкопаване на ограничена площ от около 2 кв. м. То обхвана части от кв. G4, G5, F5 и F6 на възстановената координатна система (обр. 1). Започвайки от актуалната повърхност на ненарушените отложения в този район, която е между коти 95 и 105 см, до края на разкопките бе достигната кота 155 см. Между тези коти бе разкопана горната част на къснопалеолитната секвенция. Тя включва пластове А0 и А1 (обр. 2) според

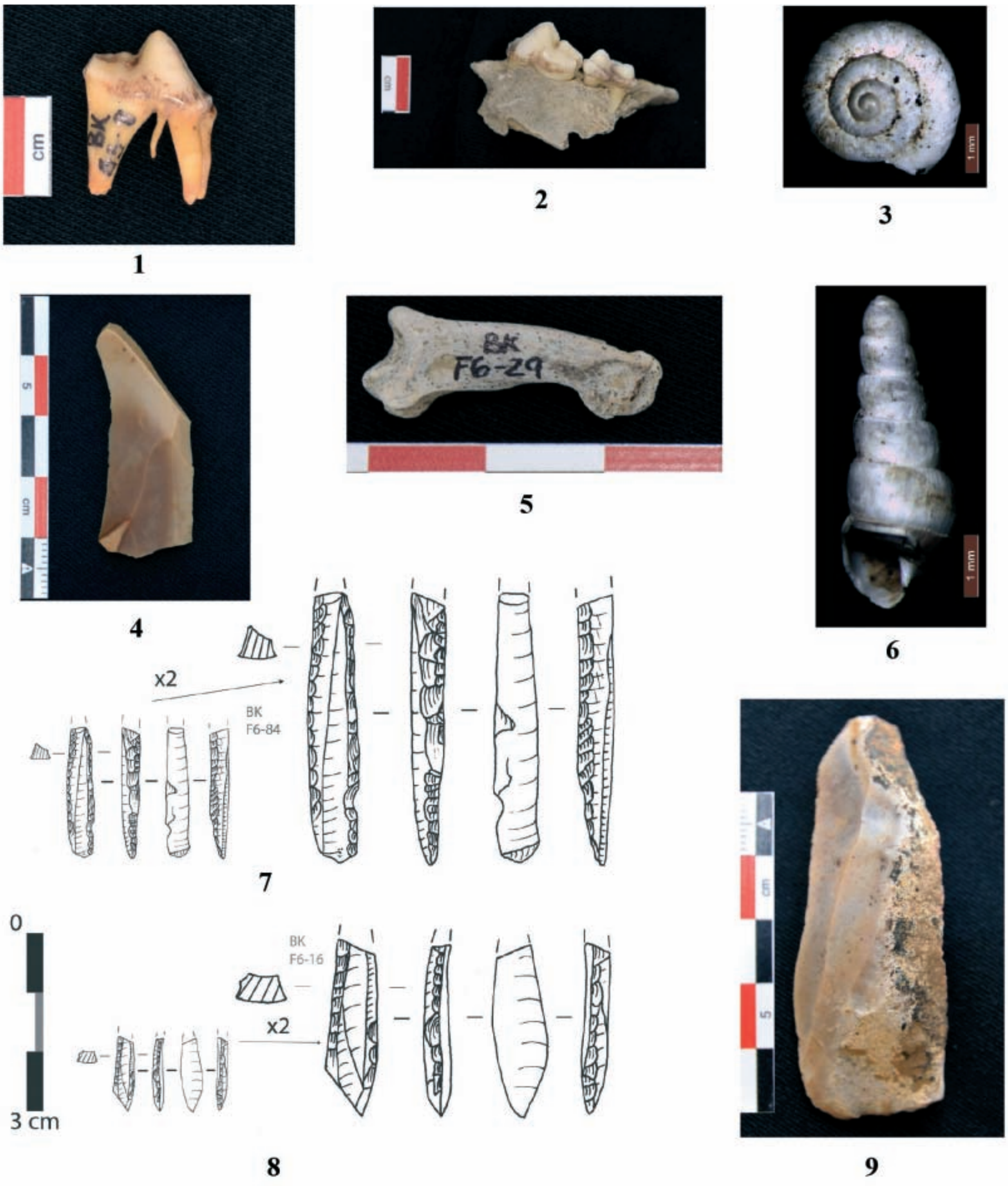

Обр. 3. Бачо Киро. Късен палеолит, средни и късни фази (след 29000 г. пр. н. вр.): 1, 2 – предкътник и фрагмент от мандибула на лисица Vulpes vulpes (пл. А0); 5 – фаланга, вероятно от язовец Meles meles; Gastropoda; 3 – Candidula cf. rhabdotoides; 6 – Clausiliidae; 4 – мезиално-дистален фрагмент от пластина; 7, 8 – пластинка и микропластинка със странично билатерално затъпяване; 9 – корова пластина (3–9 пл. А1).

Fig. 3. Bacho Kiro Cave, 2015. Upper Palaeolithic, middle and upper phases (post 29 Ka BP): 1, 2 – premolar and mandible fragment Vulpes vulpes (layer A0); 5 – phalange most probably from Meles meles; Gastropoda: 3 – Candidula cf. rhabdotoides, 6 Clausiliidae; 4 – mesial-distal blade fragment; 7, 8 – backed bladelet and microbladelet; 9 – cortical blade (3-9 layer A1).

възприетите нови означения на литостратиграфските единици, които отговарят на пластове 4, 3а, 5 и 4а в стратиграфията, установена при предишните разкопки (Kozlowski 1982).

За хронологията на тези пластове засега имаме само *terminus post quem*, очертан от две дати: около 29 Ка ВР от предишните проучвания за границата между пластове 6а и 7, по-долу в секвенцията (Kozlowski 1982); от предварителна хронологическа индикация от новите проучвания, за долната част на пл. А1- около 28 Ка ВР. По-цялостна ориентация за хронологията на секвенцията дават предишните резултати, които отнасят пл. 11 между 38 и 34 Ка ВР (Kozlowski 1982; Hedges et al. 1994), т.е. към началните фази на късния палеолит (обр. 2).

Тестовото разкопаване установи относително слаба интензивност на къснопалеолитното обитаване поне в тази част на пещерата, в периода след 28–29 Ка ВР. Макар и оскъдни, кремъчните артефакти са достатъчно диагностични за отнасяне на тези нива към граветския технокомплекс (обр. 3: 4, 7-9). Сред също оскъдните фаунистични останки се установиха относително по-големи серии черупки от сухоземни охлюви (обр. 3: 3, 6). Част от тях вероятно са естествени компоненти на отложенията, но не може да се изключи и връзката на някои с антропична дейност – манупорти и/или използване на място за храна, както и за други цели, например – декорация.

Литература

Kozłowski 1982: J. K. Kozłowski (ed.). Excavation in Bacho Kiro cave (Bulgaria). Final report. Warszawa, Panstwowe Wydawnictwo Naukowe.

Hedges et al. 1994: R. E. M. Hedges, R. A. Housley, C. Bronk Ramsey, G. J. Van Klinken. Radiocarbon dates from the Oxford AMS System: Archaeometry Datelist 18. – Archaeometry, 36, 1994, 2, 337-374.

UPPER PALEOLITHIC SEQUENCE IN BACHO KIRO CAVE: REOPENING OF INVESTIGATIONS

Nikolay Sirakov, Tsenka Tsanova, Jean-Jacques Hublin, Vera Aldeias, Shannon McPherron, João Marreiros, Ivaylo Krumov, Virginie Sinet-Mathiot, Rosen Spassov

Bacho Kiro Cave is currently re-investigated as part of the Settlement of Homo sapiens in Central North Bulgaria, Chronostratigraphy and Pleistocene Paleoenviroment in the Context of the Lower Danube valley Research Project of the NAIM-BAS and the Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology (Leipzig).

A stratigraphic section was made in the southern part of the entrance hall (fig. 1). It revealed a sedimentological and stratigraphic correlation with the previous archaeological excavations from Layer 11 at the base to Layer 4 at the top (fig. 2). We made a test trench measuring ca. 2 sq. m in squares G4-5, F5-6. The upper part of the sequence, our Layers A0 and A1, were excavated down from 95 to 155 cm.

A preliminary AMS date for the lower part of Layer A1 is ca. 28 Ka uncal BP (fig. 2).

The few backed bladelets yielded by Layer A1 are typical for the Gravettian (figs. 3-7, 8).

№ 3. ПРОУЧВАНИЯ В ПЕЩЕРА МАНАСТИРА (ВЕЛИКОТЪРНОВСКО) ПРЕЗ 2015 г.

Алета Гуадели, Камен Бояджиев, Жан-Люк Гуадели

Проучванията се осъществиха по линия на българо-френски изследователски проект „Най-ранни изяви на човешко присъствие в България и на Балканите“ на НАИМ–БАН и Инст. PACEA-UMR5199 на CNRS и Университет Бордо с основно финансиране от френското Министерство на външните работи и подпомагане от Ланджоф ООД, на които екипът изразява своята признателност.

Теренното проучване беше проведено през май 2015 г. Екипът бе в състав: А. Гуадели (ръководител), К. Бояджиев, А. Чохаджиев и М. Николов, а в обработката на материалите взе участие Ж.-Л. Гуадели.

По време на теренни обхождания през 2012 г. в района на В. Търново локализирахме пещерата, която беше частично разкопана вследствие на спелеоложки проучвания. Поради наличието на значително количество човешки и животински кости с плейстоценска възраст, предприехме спасителни разкопки през 2012 г., като основната ни задача беше изясняване на стратиграфията. През 2013 г. продължихме разкопките в крайната галерия на пещерата, но не открихме човешки останки от безспорен плейстоценски контекст. Във вътрешната галерия разпознахме 2 пласта:

Пласт 1 – седимент, който е съвременен, по всяка вероятност отложен през последните 100 години.

Пласт 2 – плейстоценски пласт, чиято дебелина не можахме да определим със сигурност, но

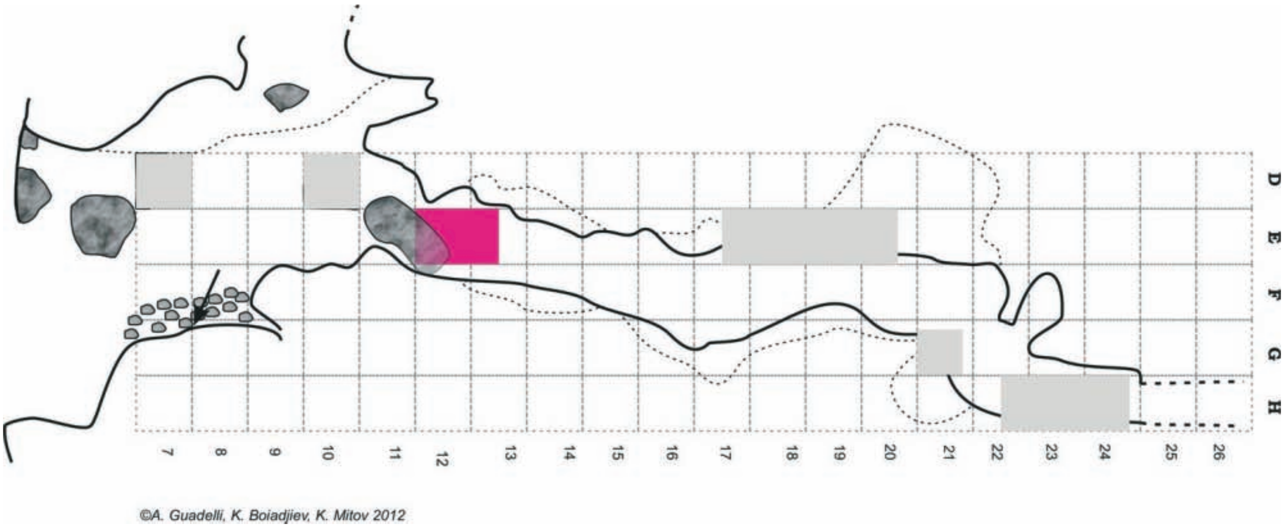

Обр. 1. Манастира. План на пещерата с проучваните сектори през 2012, 2013 и 2015 г.

Fig. 1. Manastira Cave. Plan of the cave and the areas excavated in 2012, 2013 and 2015.

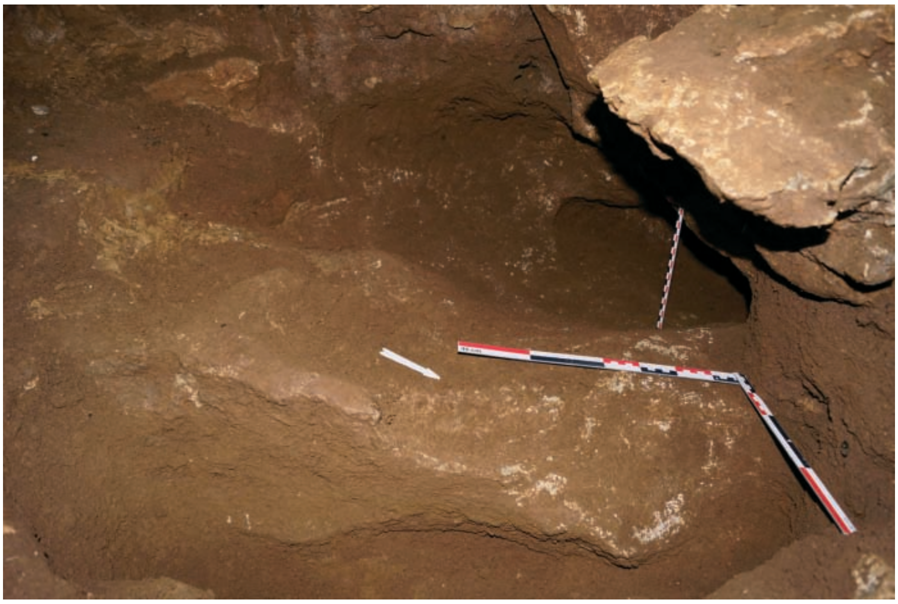

Обр. 2. Манастира. Скално дъно в Е12.

Fig. 2. Manastira Cave. Bed-rock in sq. E12.

вероятно на места е достигала 40 см; в секторите Е/17–20 дебелината му варира от 7–8 до 20 см, а в Н22–24 между 10 и 15–17 см.

Целта на проучванията ни през тази година беше да проверим дали има запазени седименти под варовиковите блокове във входната зала. За целта разкопахме стъпалото, оставено от спелеолозите на границата между залата и галерията (обр. 1). В този участък през 2013 г. открихме пет човешки кости от най-малко два индивида.

В този участък запазените седименти бяха изключително малко, като най-голямата им мощност не надхвърляше 10 см (обр. 2). В по-голямата си част те са плейстоценски, но поради спецификата на дъното и оформените улеи е трудно да твърдим, че откритите останки са от плейстоценски контекст, още повече, че в един от улеите до самата стена на галерията открихме фрагмент от керамичен съд, правен на ръка. Стигнахме до самото дъно на пещерата и продължихме под големия блок, лежащ в DE/11–12. Оказа се, че той лежи непосредствено върху дъното на пещерата и разбиването му не само щеше да е трудно, но и нямаше да донесе повече информация. Запазените под него седименти вероятно са на малка площ и съответно са неинформативни.

Поради изключително ограничената площ на проучванията и контекста на разкопаваната площ, находките са много малко. Костите са силно фрагментирани и слабо определяеми. Някои са с явни следи от храносмилателни сокове, а други – с безспорен плейстоценски характер.

Сигурните човешки останки са само две. Първата е втора, трета или четвърта фаланга от десен крак на възрастен индивид. Втората е епифиза от лява бедрена кост на дете на възраст 3–5 години. И двете се вписват в контекста на откритите предходните години и не променят минималния брой индивиди, т.е. най-малко 5 индивида: 3 възрастни, 1 юноша и 1 дете. Човешките останки от този, а и от предходните сезони се вписват във вариациите на съвременните и/или фосилни сапиенси.

Приключихме работа в пещерата за тази година и преди да продължим проучванията, ще изчакаме резултатите от взетите проби. В рамките на сътрудничеството ни с Oxford Radiocarbon Accelerator Unit бяха взети проби за радиовъглеродно датиране, както и за ДНК анализ на някои от човешките останки с плейстоценска фосилизация. Все още разполагаме само с датата от 2012 г. и тя е: > 46500 BP (Beta – 326622), 13C/12C = -19,1 o/oo.

Относителното датиране на останките се базира на представените таксони и регистрираната в европейски мащаб експанзия на хиени, която е датирана основно между 42 и 35 хил. г. пр. н. вр. Възможни са все пак и по-ранни дати за плейстоценския пласт и по-късни за човешките останки.

2015 EXCAVATIONS IN MANASTIRA CAVE, VELIKO TARNOVO REGION

Aleta Guadelli, Kamen Boyadzhiev, Jean-Luc Guadelli

The archaeological excavations were carried out by a Bulgarian-French team within The Earliest Manifestations of Human Presence in Bulgaria and the Balkans Research Project of NIAM, Institute PACEA-UMR5199 of CNRS and Bordeaux University. The project is supported by the French Ministry of Foreign Affairs, Universities of Bordeaux, Oxford and Landjoff.

We launched excavations in 2012-2013 because there was a significant number of human bones and Pleistocene fauna. This year we excavated the step left by the cavers at the border between the hall and the gallery. The sediments were thin under the stone blocks, not exceeding 0.1 m. The unearthed human bones keep within the NMI=5: 3 adults, 1 juvenile and 1 child. The human remains fit into the variations of the modern and/or fossil *Homo sapiens sapiens*.

Only one date: > 46500 BP is available until now.

The relative dating of the remains based on the presented taxa and the expansion of hyenas dens is 42-35 Ky BC. Earlier dates of the Pleistocene layer and later ones for the human remains are also possible.

№ 4. ТЕРЕННО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПЕЩЕРАТА ТЕМНАТА ДУПКА ДО КВ. АКАЦИИТЕ В ГР. БЕЛОСЛАВ, ОБЛАСТ ВАРНА

Владимир Славчев, Мария Гюрова, Стефанка Иванова, Красимир Ковачев, Николай Спасов

Пещерата Темната дупка се намира североизточно от гр. Белослав. През 1948 г. Я. Петрбок и А. Вълканов правят сондажни проучвания около входа ѝ и попадат на кости от плейстоценска фауна (Джамбазов, Маргос 1960, 269). През 1953 г. М. Мирчев, Н. Карножицки и Д. Златарски извършват разкопаване около входа и откриват там фосили. През 1955 г. А. Маргос залага сондаж на 5 м навътре от входа на пещерата, в който открива части от кости, челюсти и отделни зъби от *Hyaena spelaea, Equus caballus Lin, Ursus splenius*, един кремъчен къс със следи от интенционално въздействие и пет керамични фрагмента (Маргос 1966, 139-144).

През 2014 г. при теренно обхождане на м. Побити камъни в земни маси, депонирани в кариера „Пясъците“ източно от гр. Белослав, бяха открити палеолитни находки (Славчев, Ковачев 2015, 807-808). Тези данни за палеолитно обитаване в района, както и твърде беглите сведения от предишните разкопки на пещерата, бяха основание за решението за нейно ново археологическо проучване. Задачите бяха да се изяснят характерът на геоморфоложката и литостратиграфската обстановка и видът на пещерната седиментация и да бъдат регистрирани находки в съхранена стратиграфска среда.

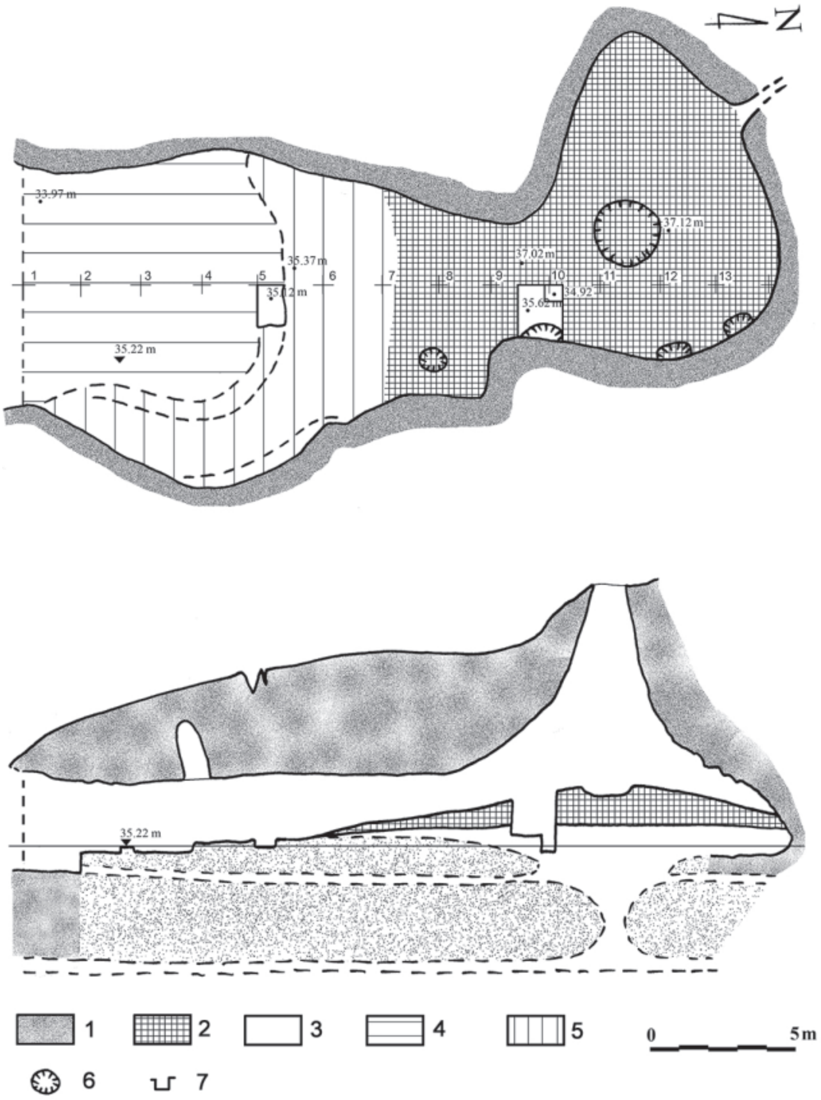

Обр. 1. Хоризонтален план и надлъжен разрез на пещерата: 1 – долноеоценски седименти на Дикилиташката свита – пластове от алеврити и песъчливи биогенни и микробиални варовици; 2 – напластявания от ново време: пепел, сажди, отпадъци от човешка дейност, животински екскременти; 3 – рахли, слабокарбонатизирани светлосиви, бели и жълти пясъци, алеврити и псамити; 4 – зона на разрушение на пещерния под при съвременен добив на скални материали; 5 – еоценска скала и карбонатизирани седименти, покрити с прах, пепел и сажди; 6 – иманярски изкоп; 7 – сондаж.

Fig. 1. Horizontal plan and longitudinal section of the cave: 1 – Early Eocene sediments of Dikilitash formation – layers of aleurites and sandy biogenic microbial limestones; 2 – modern layers: ash, soot, human wastes, animal excrements; 3 – lightly carbonized light gray, white and yellow sands, aleurites and psammites; 4 – an area where the cave floor was destroyed by modern rock extraction; 5 – Eocene rocks and carbonized sediments covered with dust, ashes and soot; 6 – treasure-hunters' trenches; 7 – archaeological test-trench.

Пещерата представлява плитка карстова форма, образувана в долноеоценските седименти на Дикилиташката свита – пластове от алеврити и песъчливи, биогенни и микробиални варовици (Начев, Начев 2001, 79-85). Дължината ѝ е 26 м, запазените ширина и височина на входа – съответно 8 м и 3,5 м. Състои се от две свързани галерийни пространства, като във вътрешното има естествена вертикална шахта (обр. 1). Съвременната конфигурация на терена пред и под нивото на входа е напълно видоизменена във връзка с добива на инертни материали за строителни нужди в средата на XX в. След 1956 г. тя е използвана за кошара, а през последното десетилетие местното население гори в нея автомобилни гуми с цел извличане на металните им оплетки.

В пещерата бе построена осева координатна система, чиято главна ос бе ориентирана по линията С–Ю (обр. 1). По нея на разстояние от 17 до 18,5 м от входа на пещерата бе заложен сондаж с ширина 2,2 м по линията И–З, като на изток той достигаше пещерната стена. В него бе достигната дълбочина 1,4 м от горната повърхност (35,62 м надморска височина), а в северозападния ъгъл, на площ с размери 0,6 × 0,6 м бе извършено удълбочаване до 2,10 м от горната повърхност (34,92 м надморска височина). В разкритите пластове се разграничават два основни стратиграфски комплекса: първи, горен, който е изцяло съвременен, и втори, долен, който е плейстоценски и съдържа некомпрометирани напластявания (обр. 2).

Съвременният стратиграфски комплекс съдържа черна пепел и сажди от изгорели гуми и други горими вещества, смес от екскременти от времето на използване на пещерата за кошара, отпадъци от човешко присъствие, както и преотложени пещерни седименти, разнесени при периодичното почистване на кошарата или изхвърлени от иманярските изкопи. Пластът е напълно компрометиран от археологическа гледна точка, но дава информация за човешката интервенция в пещерата около и

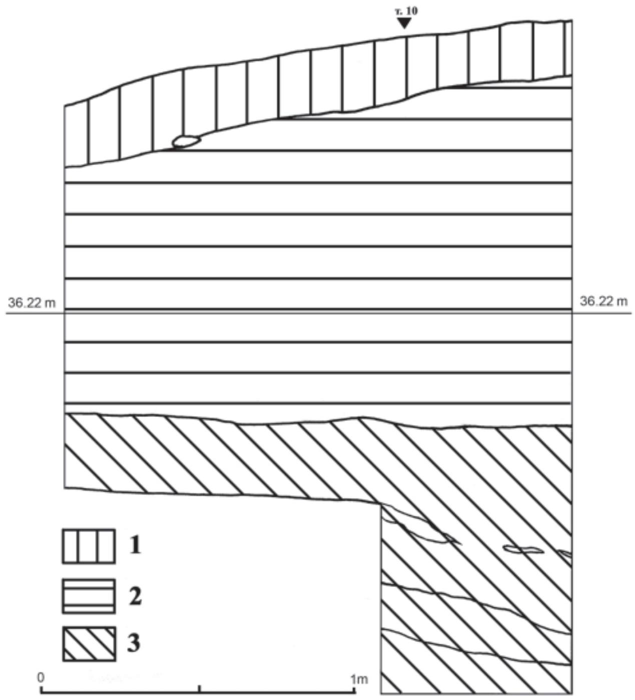

Обр. 2. Западен профил на сондажа: 1 – пепел и сажди, натрупани през последните 20 г.; 2 – пласт, натрупан през втората половина на XX в. при използването на пещерата като кошара; 3 – запазени плейстоценски седименти.

Fig. 2. Western section of the test-trench: 1 – ash and soot accumulated in the recent 20 years; 2 – a layer accumulated in the second half of the 20th c. when the cave was used as a sheep-fold; 3 – preserved Pleistocene sediments.

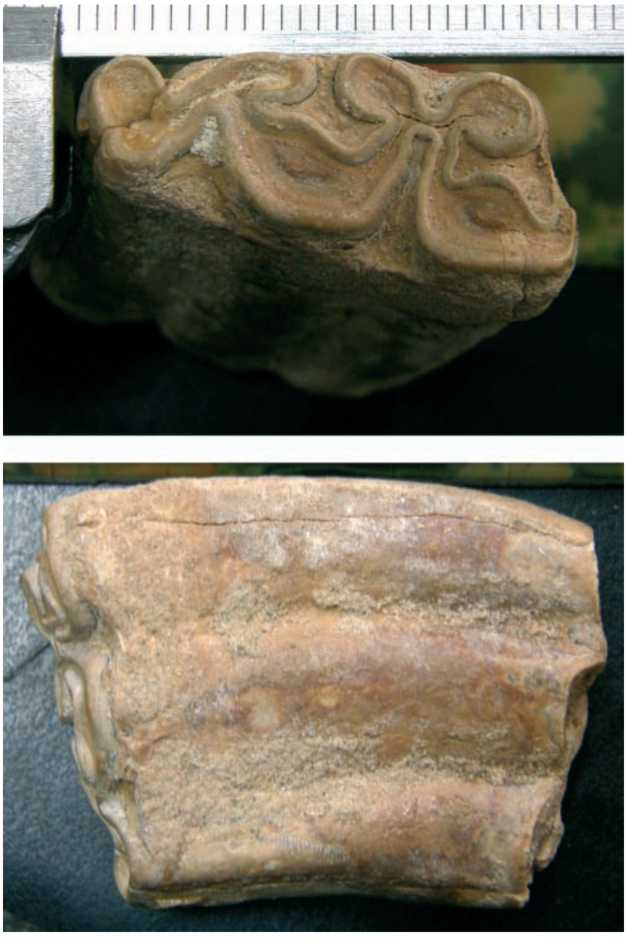

Обр. 3. Долен кътен зъб от европейско диво магаре Equus hydruntinus.

Fig. 3. Lower molar tooth of European wild ass (Equus hydruntinus).

след средата на миналия век. В него се разграничават седемнадесет слоя с обща дебелина 0,90–1,15 м. Повечето от тях са свързани с периодичното подравняване на повърхността.

Плейстоценският стратиграфски комплекс съдържа седименти, състоящи се от рохкави слабокарбонатизирани светлосиви, бели и светложълти пясъци, алеврити и псамити с бели, розови, жълти и ръждивокафяви ивици и петна, дължащи се на малките количества каолинит, опал и окислен лимонит**.** Визуално в тях не се забелязват ясни литостратиграфски единици, свързани със зърнометричния и минералния състав на напластените материали. На места се наблюдават серии от ръждиво-кафяви прослойки – белег за периодично отлагане на железни окиси. През 2015 г. този пласт не бе изчерпан до скален под и бе установено, че дебелината му е поне 0,95 м – от 35,87 до 34,92 м надморска височина.

В северозападния ъгъл на сондажа, на 35,68 м надморска височина, в плейстоценските седименти беше открит долен кътен зъб от европейско диво магаре *Equus hydruntinus* (обр. 3).

Във втори сондаж с приблизителни размери 1,0 × 1,2 м, между 8 и 9 метър на главната линия на координатната система бе установено, че седиментите тук се намират на две различни нива над нивото на карбонатизираните повърхнини и са некомпрометирани, т.е. налице са общо четири плейстоценски пласта.

Въз основа на извършеното проучване в пещерата могат да се разграничат три зони на запазване на подовата пещерна седиментация:

- първа, най-външна – от входа до около 10–11 м навътре, в която пещерният под е разрушен при кариерен добив на скални материали;

- втора – от края на първа зона до около 14–15 м от входа, в която подът на пещерата е твърд – основна еоценска скала и карбонатизирани седименти;

- трета – останалата вътрешна част на пещерата, където има съвременни напластявания от антропогенна дейност и животински екскременти, покриващи по-ранните седименти.

Съдейки по добитата информация и резултатите на по-ранните проучвания, пещерата е използвана за леговище от плейстоценски хищници. Липсата на културни останки вероятно се дължи на унищожаването при кариерен добив на варовик на пода на входната галерия – най-удобното за обитаване пространство.

Литература

Джамбазов, Маргос 1960: Н. Джамбазов, А. Маргос. Към въпроса за проучването на палеолитната култура в района на побитите камъни Дикилиташ. – Известия на Археологическия институт, XXIII, 1960, 269-295.

Маргос 1966: А. Маргос. Праисторически находки в пещерата „Темната дупка“ при с. Белослав, Варненско. – Известия на Народния музей – Варна, 2 (17), 1966, 139-144.

Славчев, Ковачев 2015: В. Славчев, К. Ковачев. Издирвания на археологически обекти в м. Побити камъни на територията на общини Аксаково, Белослав, Девня и Суворово. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 806-809.

Начев, Начев 2001: И. Начев, Ч. Начев. „Побитите камъни“ – бактериално-водораслови колони. София, 2001.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN TEMNATA DUPKA CAVE NEAR BELOSLAV, VARNA MUNICIPALITY

Vladimir Slavchev, Maria Gurova, Stefanka Ivanova, Krassimir Kovachev, Nikolay Spassov

Temnata Dupka Cave is located to the northeast of the town of Beloslav. Small scale archaeological excavations were carried out there in the mid 20th century. A number of Pleistocene bones, flint artefacts and five ceramic sherds had been found. In 2015 two main stratigraphic layers were investigated: an upper layer, a modern one and a lower layer comprising Pleistocene sediments. The upper layer is completely disturbed by anthropogenic activities. It yielded modern wastes and excrements of domestic animals. Pleistocene stratigraphic layer comprises sediments consisting of friable slightly carbonized sands, aleurites and psammites. Visually, they do not form clear lithostratigraphic units. It is 0.95 m thick at least but the thickness of the rock-bed is not taken into consideration. The lower molar tooth of *Equus hydruntinus* was found in this layer. It seems that the cave was a lair of Pleistocene carnivores.

№ 5. ПРОУЧВАНЕ НА ПЕЩЕРАТА МИШИН КАМИК – СЕЗОН 3

Мария Гюрова, Стефанка Иванова, Николай Спасов, Латинка Христова, Ивайло Крумов, Софи Ферхейден, Елена Маринова, Ивайло Дедов

Археологически контекст

През отчетния сезон продължи проучването в пещерата Мишин Камик, организирано от НАИМ–БАН (под ръководството на М. Гюрова) и НПМ–БАН и осъществено с финансова помощ от ОББ, предоставена на НПМ–БАН. Целта беше да се открият артефакти или контекстуални свидетелства за човешко присъствие. Сондаж 1 беше разширен в посока ЮЗ в кв. E–G 38 и в посока

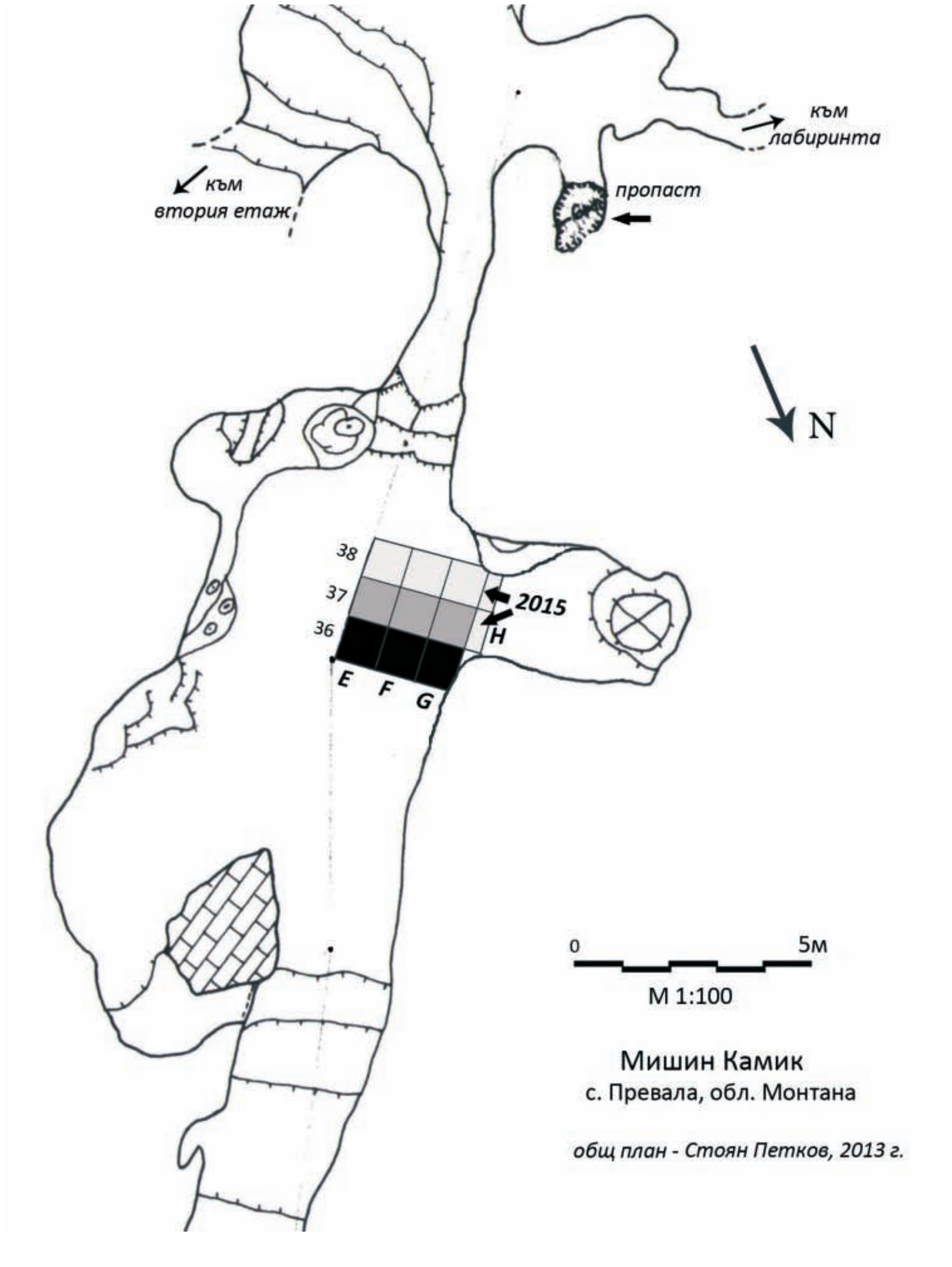
към
лабиринта
пропаст
към
втория етаж
N
38
37
36
2015
H
E
F
G
0
5м
М 1:100
Мишин Камик
с. Превала, обл. Монтана
общ план - Стоян Петков, 2013 г.

Обр. 1. План на галерия от пещерата Мишин Камик с разположението на сондаж 1 (план в оригинал С. Петков, допълнен от М. Гюрова).

Fig. 1. Plan of the Mishin Kamik Cave gallery with the location of Trench 1 (original plan by S. Petkov, updated by M. Gurova).

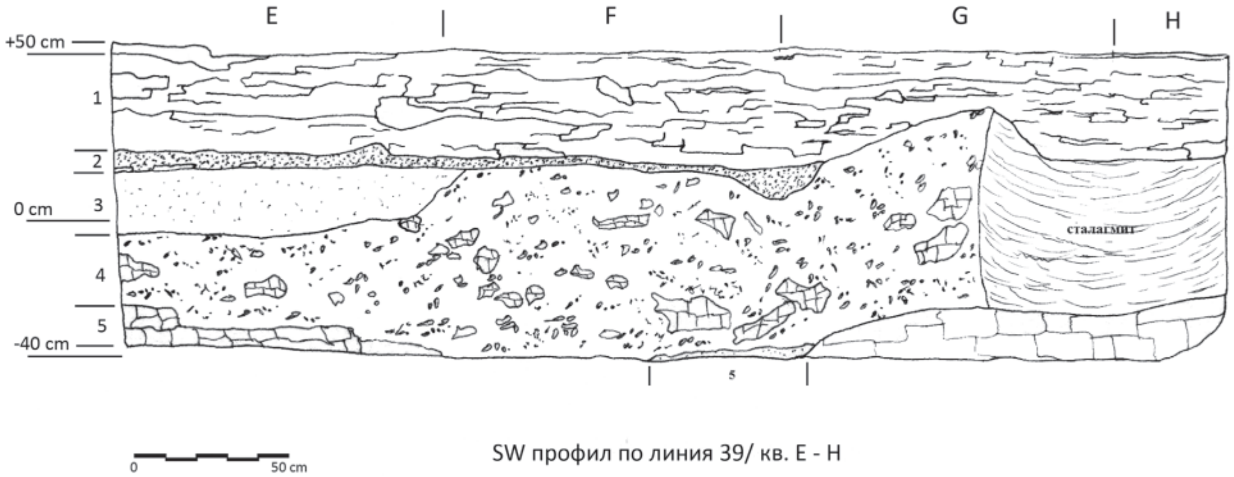

Обр. 2. Югозападен профил по линията 39 (кв. E–H) с разграничени 5 литостратиграфски единици: 1 и 5 – калцитни кори, 2–4 – седименти от компактна глина с примеси от варовици и чакъли (рис. И. Крумов).

Fig. 2. SW profile following the line 39 (sq. E-H) with 5 distinct lithostratigraphic layers: 1 and 5 – calcite crust; 2-4 compact clayey sediments with calcareous particles and gravels (drawing I. Krumov).

СЗ – непълни квадрати H 37-38. Общата експлорирана площ като цяло слабо надхвърля 4 кв. м (обр. 1). Разкопките разкриха секвенция от 5 литостратиграфски единици, 4 от които са седиментологично идентични с експлорираните през предходния сезон. Става дума за масивната серия покриващи калцитни кори, следвани от 3-те пласта от компактна и мазна глинеста фракция с частични примеси на дребни чакъли и по-едри варовикови късове. Експлорацията завърши на дълбочина 0,4 м спрямо основния репер. На дълбочина между 0,30 и 0,40 м в кв. E–F 38 се разкри нова серия калцитни кори с рехава червеникава фракция в процепите им (пл. 5).

Трите разкрити профила дават възможност за корелации. Югоизточният и югозападният са аналогични като литостратиграфски единици (обр. 2). Северозападният профил е доста опростен – липсват пл. 1, 2 и 3 типичен. Серията калцитни кори в този профил е слабо представена и впоследствие отнета при разкриване на участъка за експлорация. От друга страна, над и под пл. 4 се явяват два фациеса – съответно 3а и 4а. Това са глинести седименти, които по компактност и хомогенност наподобяват пл. 3, но съдържат варовикови чакъли, които са по-многочислени в пл. 4а. След приключване на експлорацията, от ЮЗ профил бяха взети допълнителни проби от калцитната кора за спелеотем датиране.

В процеса на проучването не бяха намерени никакви артефакти, но експлорацията предостави богата колекция фосилни останки, главно в пл. 4. Тяхното разчленяване и вдигане беше силно затруднено от компактизирането им в т. нар „конгломерати“ от споени със седимент фосилизирани кости и варовикови късове. Разкрити бяха два черепа на *Ursus* gr. *savini* (съответно в кв. E 38 и F38). Единият е вероятно на мъжки индивид и бе намерен с прилежащ надлъжно към него humerus.

Интерес представлява находката на малък минерализиран овоиден обект с органичен произход, който по всяка вероятност е копролит на дребен хищник, различен от *Crocuta*[1].

Палеонтология[2]

Разкопките на новия сектор на сондаж 1 попълниха събраните до момента останки с още около 140 кости, основно от *Ursus* gr. *savini*, както и по един зъб от вълк (*Canis lupus*) и носорог (Rhinocerotidae indet.). Има и няколко метаподия от дребен хищник, вероятно лисица (*Vulpes vulpes*).

До момента в пещерата Мишин Камик са открити следните видове: *Ursus* gr. *savini*, *Panthera* (*Leo*) *fossilis* (късен стадий), cf. *Cyrnaonyx antiqua*, Cf. *Cuon* sp., *Canis lupus*, *Vulpes vulpes*, cf. *Mamuthus* sp., Rhinocerotidae indet., *Equus* sp., *Megaloceros*, *Cervus elaphus*, Bovidae indet.

- Малка пещерна мечка.

Анализът на събраните до момента фосили на малката пещерна мечка (*Ursus* gr. *savini*) показват сходство с популациите от типовите находища на видовете *Ursus savini* (Bacton, Англия) и *Ursus rossicus* – Краснодар, Русия, най-вероятно синоним на първата), имащи средноплейстоценска възраст.

---

[1] Наблюденията са на Елена Маринова и M. Lewis.

[2] Анализът на фаунистичните останки е извършен от проф. Николай Спасов и д-р Латинка Христова от НПМ–БАН.

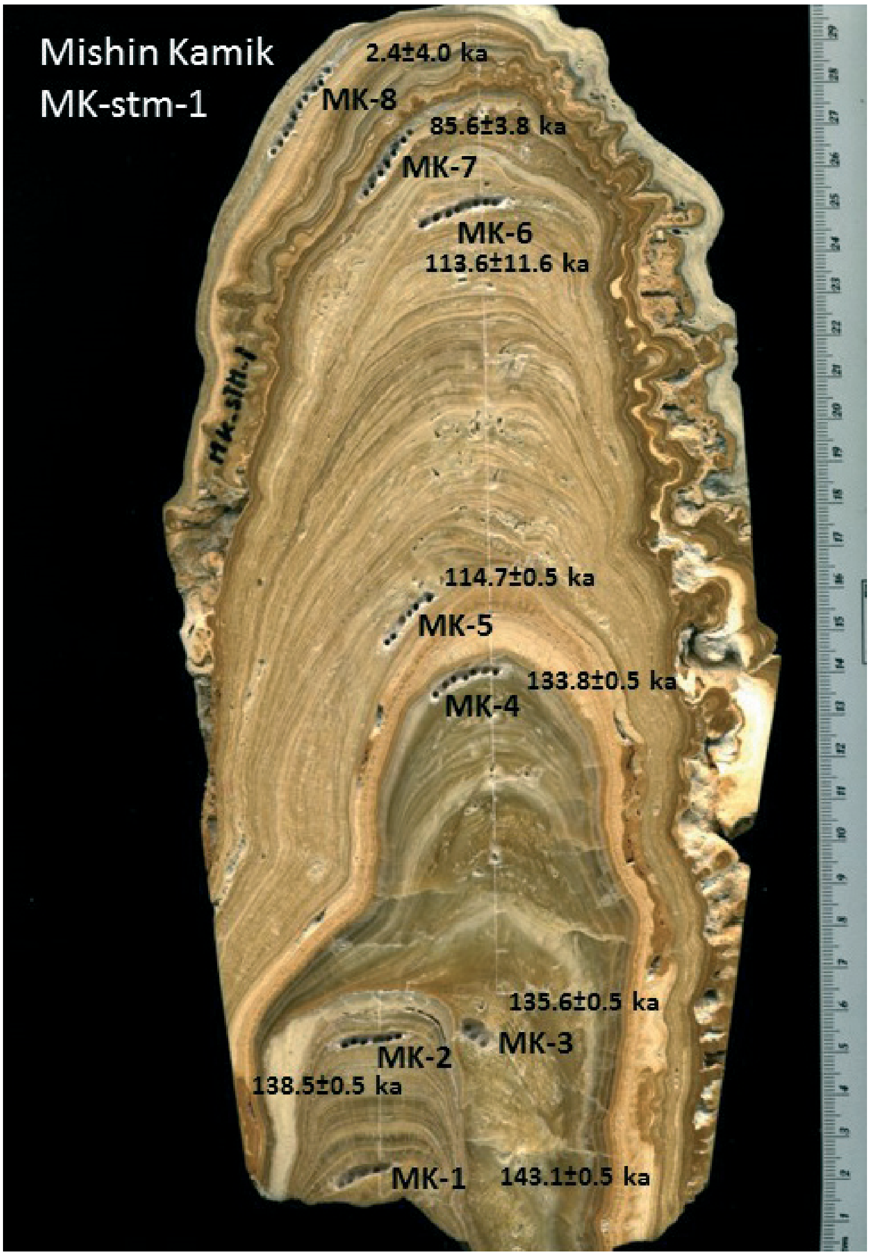

Обр. 3. Спелеотем датиране на сталагмит (MK-stm-1) от пещерата с обозначени стойности на разреза на анализираната колона – горна част (снимка С. Ферхейден).

Fig. 3. Speleothem dating of a stalagmite sample (MK-stm-1) from the Cave with obtained dates fixed on the sample section – upper part of the stalagmite (photo S. Verheiden).

До момента са открити 7 черепа, както и добре запазени дълги кости от крайниците (най-богатата извадка от групата на малката пещерна мечка в Европа и съответно – в света).

- Охлюви

В пласт 4 са намерени и два запазени охлюва, определени като *Cattania balcanica* (L. Pfeiffer 1853) и *Fruticicola fruticum* (O.F. Muller 1774)[3]. И двата вида са мезо-хигрофилни и са разпространени и днес в България.

Наблюдения и изводи

Конфигурацията при разкриването на двата нови черепа добавя аргументи към тезата ни за интенционално подреждане на петте черепа от структура 1, открита през 2013 г. (вж. Гюрова и др. 2015). Находката на черепи от последния сезон показва случайност и очевидно е резултат от въздействието на естествени и тафономични фактори. От голямо значение за интерпретирането на уникалната структура 1 са и първите резултати от ураново-ториевото датиране (спелеотем), осъществено от С. Ферхейден и Е. Маринова. Анализът на масивен сталагмит (MK-stm-1) и калцитни кори позволява корелиране на датираните интервали с горната и долна калцитна кора в сондаж 1 в периода 135000 – 85000 (обр. 3). Предстои анализиране и прецизиране на датите на базата на нови образци от калцитни кори. Със сигурност може да се твърди, обаче, че всички открити фосилни останки (вкл. структура 1 от 2013 г.) са от времето на ранния морски изотопен стадий MIS 5. Доколкото възрастта на бозайната фауна (според първите от изредените по-горе видове, вж. Marciszak et al. 2013; Sotnikova, Foronova 2014) е предположително от самия край на средния плейстоцен, можем да допуснем, че тя се отнася по-скоро до началото на MIS 5e (около 130000 г.).

---

[3] Те са определени от доц. Ивайло Дедов – ИБЕИ.

Литература

Гюрова и др. 2015: М. Гюрова, С. Иванова, И. Крумов, Н. Спасов, Л. Христова, К. Дожар. Проучване на пещерата Мишин Камък – сезон 2. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 32-34.

Marciszak et al. 2013: A. Marciszak, C. Schouwenburg, R. Darga. Decreasing size process in the cave (Pleistocene) lion Panthera spelaea (Goldfuss, 1810) evolution – A review. – Quaternary International, 339-340, 245-257.

Sotnikova, Foronova 2014: M. Sotnikova, I. Foronova. First Asian record of *Panthera* (*Leo*) *fossilis* (Mammalia, Carnivora, Felidae) in the Early Pleistocene of Western Siberia, Russia. – Integrative Zoology, 9, 517-530.

EXCAVATIONS AT MISHIN KAMIK CAVE: 2015 SEASON

Maria Gurova, Stefanka Ivanova, Nikolay Spassov, Latinka Hristova, Ivailo Krumov, Sophie Verheyden, Elena Marinova, Ivailo Dedov

Last season excavation in Mishin Kamik Cave aimed to extend the excavated area by a further two square metres in the SW direction for testing the evidence of human presence and for enlarging the faunal sample (fig. 1). Stratigraphically no noticeable differences in comparison with the previous season were observed (fig. 2). Two species of mollusc were identified: *Cattania balcanica* and *Fruticicola fruticum* (det. I. Dedov). Some 140 animal bones were recovered from the excavations in 2015 anf the current list of mammals comprises: *Ursus* gr. *savini*, *Panthera* (*Leo*) *fossilis* (late stage), cf. *Cyrnaonyx antiqua*, cf. *Cuon* sp., *Canis lupus*, *Vulpes vulpes*, cf. *Mamuthus* sp., Rhinocerotidae indet., *Equus* sp., *Megaloceros*, *Cervus elaphus*, and Bovidae indet (det. N. Spassov, L. Hristova).

Based on the Uranium-Thorium dating of speleothems (S. Verheyden and E. Marinova) and on biochronology, it seems that the structure comprising the “arranged” bear skulls is from the beginning of MIS 5e (ca 130 ka) (fig.3).

№ 6. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М. ВАЛОГА (ДОЛНАТА ЛЪКА) КРАЙ С. ОХОДЕН, ОБЩ. ВРАЦА, ПРЕЗ 2015 Г.

Георги Ганецовски

Проучванията на раннонеолитното селище и обреден център Оходен–Валога се реализират за четиринадесета поредна година. Средствата са осигурени Община Враца и от Областна управа Враца. Екипът е в състав: Георги Ганецовски – научен ръководител, д-р Вивиана Митева – заместник-ръководител, д-р Радка Златева, студентите Михаил Николов (НБУ), Елица Димитрова (Национален музей „Земята и хората“), Здравка Николова (университет във Франш–Конте/Бургундия, Франция), стажанти от университети в САЩ и Великобритания и 11 безработни от с. Оходен.

През изминалия археологически сезон е проучена площ от 200 кв. м в осем квадрата от сектори „юг“ и „изток“ (обр. 1). Демонтирани са всички паднали или частично разрушени контролни профили, което позволи напълно да се разчистят и документират вкопаните структури, разположени в централния и северния сектор на обекта.

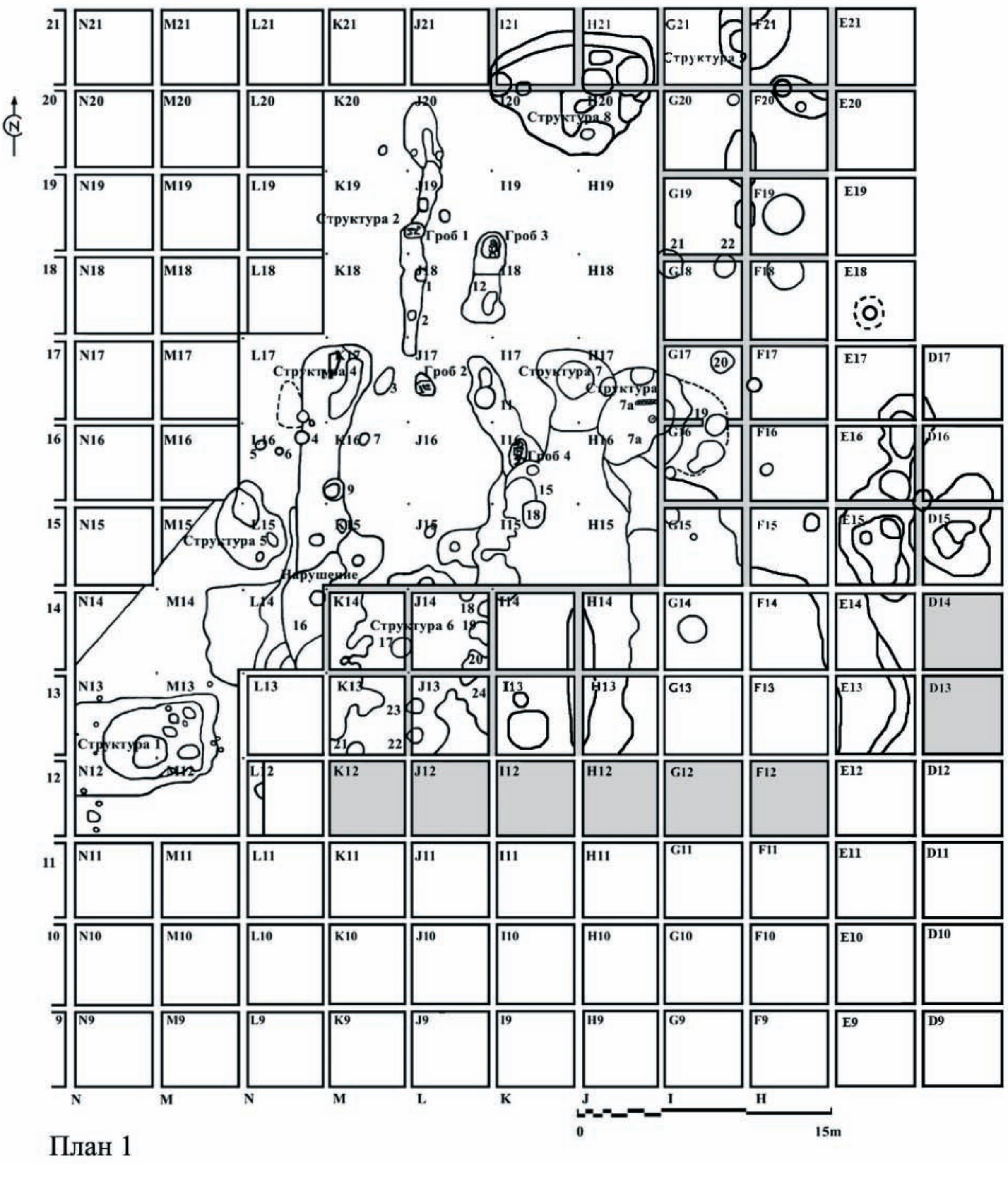
N
Структура 1
Структура 2
Структура 4
Структура 5
Структура 6
Структура 7
Структура 7а
Структура 8
Структура 9
Гроб 1
Гроб 2
Гроб 3
Гроб 4
Нарушение
N M N M L K J I H
0
15m
План 1

Обр. 1. Общ план на обекта с обозначение на проучената през 2015 г. част.

Fig. 1. General plan of the site and the area excavated in 2015

В обекта са регистрирани два културни пласта с вкопани структури, разположени в хоризонтална стратиграфия. Вертикална стратиграфия е документирана единствено в участъците на структури 7/7а и 12/12а, където се наблюдава частично застъпване на по-ранния пласт от етап Оходен I от по-късния етап Оходен II.

Завърши проучването на структура 9, което започна през 2012 г. с разкопаването на западната яма 29а (Ганецовски 2013, 41). Структурата е съставена от две големи вкопавания с обща площ 6 кв. м. Източната яма 29 съдържа останките от разрушено отоплително съоръжение (огнище) и има два етапа на използване, маркирани от две нива на опалени замазки. Установи се, че първоначално е изкопана яма 29, в която според сиво-черния пласт е функционирало огнище. В по-късен етап огнището е запечатано и в западната част на ямата са поставени замазки на две последователно използвани огнища, като паралелно с това е издълбана и използвана яма 29а (описана подробно през 2012–2013 г). По данни от керамичния материал структура 9 се отнася към етап Оходен II.

Завърши разчистването на вкопаните части на структури 12 и 12а с обща площ 65 кв. м. Установи се, че керамиката, разположена в горния тъмнокафяв пласт, се отнася към етап Оходен II, докато тази, разположена в долния сиво-кафяв плътен седимент, е в значително по-добро състояние на запазеност и принадлежи към етап Оходен I.

Регистрирани са структура 13 (етап Оходен I), която се развива в източна посока и излиза извън периметъра на проучвания сектор, както и северната част на плитко вкопаната в льосовия седимент структура 14 (етап Оходен II) върху площ 6 кв. м.

Завърши проучването на структура 7а (започнало през 2010 г.: Ганецовски и др. 2011) с демонтиране на полуразрушените профили. Напълно са проучени яма 19а, ями 23 и 23а, запълнени с черупки от миди и охлюви. Общата площ на структура 7а (етап Оходен I) е около 95 кв. м.

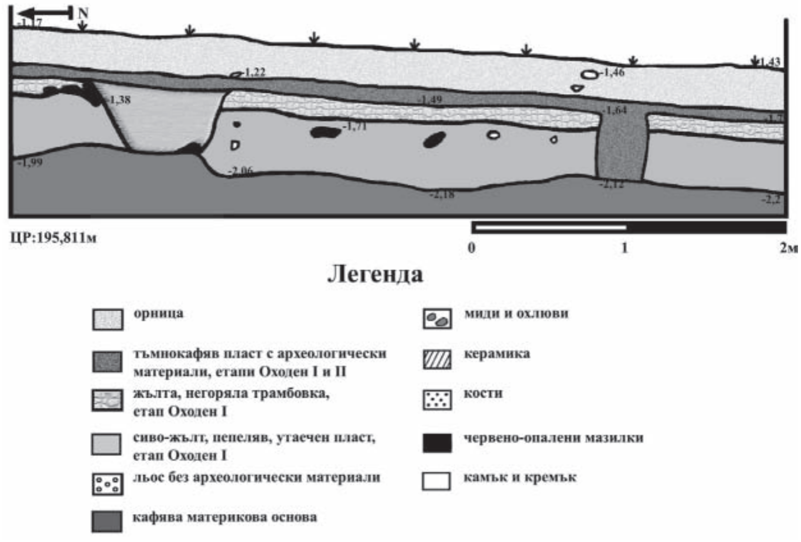
N
-1,17
-1,22
-1,46
-1,43
-1,38
-1,49
-1,64
-1,7
-1,71
-1,99
-2,06
-2,18
-2,12
-2,2
ЦР:195,811м
0
1
2м
Легенда
орница
тъмнокафяв пласт с археологически материали, етапи Оходен I и II
жълта, негоряла трамбовка, етап Оходен I
сиво-жълт, пепеляв, утаечен пласт, етап Оходен I
льос без археологически материали
кафява материкова основа
миди и охлюви
керамика
кости
червено-опалени мазилки
камък и кремък

Обр. 2. Източен ров; източен контролен разрез в кв. J12,2–3.

Fig. 2. Eastern ditch; eastern control section in sq. J12, 2-3.

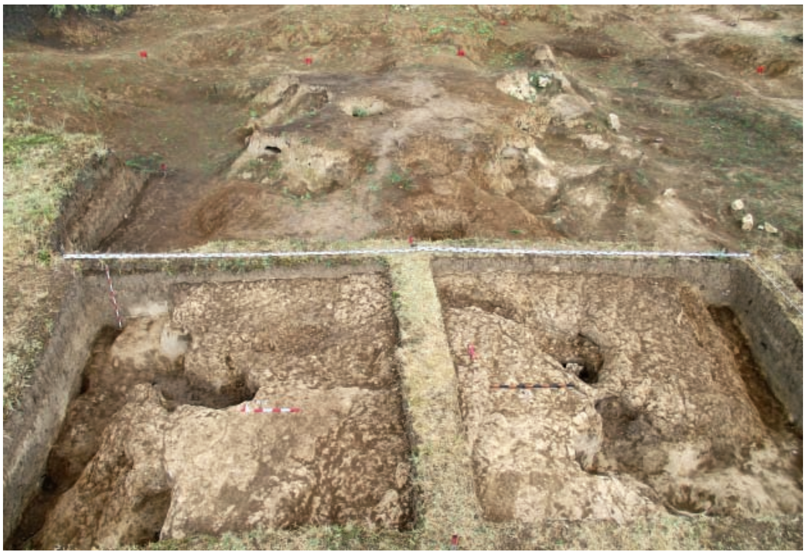

Обр. 3. Структура 6, поглед от юг.

Fig. 3. Feature 6, view from the south.

Продължи проучването на структура 6 в южна посока, което започна през 2019 г. (обр 3). Разкопани са два квадрата, в които е проследена трамбована глинена платформа на структурата със светлокафяв цвят и ограждащите я от изток и запад два рова, издълбани до ниво на т.нар. „погребани почви“ (обр. 2). Проучени са леглата на още девет носещи стълба. Изясни се, че структура 6 заема площ над 170 кв. м и продължава в южна посока (обр. 1). Според откриtия тук малоброен керамичен материал, структура 6 се отнася към етап Оходен I.

Източният ров (ров 1) е запълнен със сиво-кафеникав, рохкав седимент, който е сходен като плътност и цвят с този на западния ров (ров 2).

В кв. G12 и F12 е открита поредната вкопана структура (№ 15), отличаваща се с тъмнокафяв запълнител, наситен с археологически материали. Поради завършващия археологически сезон, структура 15 е консервирана за пълното ѝ проучване през следващата година.

Керамиката от етап Оходен I се характеризира с четири технологични групи: червеноангобирана, тъмнокафяво- до черноангобирана, бежова и неангобирана. Отличават се конични, полусферични и сферични форми, снабдени с ниско, плътно или пръстеновидно столче и „въжести“ или „тубести“ дръжки, характерни за втория етап на култура Протостарчево (Тодорова, Вайсов 1993, 59-63; Lazarovici 1979, 76-77).

Керамиката от етап Оходен II се разделя на три технологични групи: червеноангобирана, кафявоангобирана и неангобирана. Установени са полусферични или сферични съдове, снабдени с високи цилиндрични или конични кухи столчета. Те са украсени с черна рисунка, нанесена върху червена ангоба по външната или вътрешната повърхност, която е характерна за етап Старчево II (Garashanin 1979, 134-138).

Литература

Ганецовски 2013: Г. Ганецовски. Редовно археологическо проучване на обект раннонеолитно селище в м. Валога (Долната Лъка) край село Оходен, община Враца. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 41.

Ганецовски и др. 2011: Г. Ганецовски, Б. Димитрова, Р. Златева. Спасителни археологически проучвания на раннонеолитно селище в м. Валога (Долната лъка) край село Оходен, община Враца. – Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011, 37-41.

Тодорова, Вайсов 1993: Х. Тодорова, И. Вайсов**.** Новокаменната епоха в България. София, 1993, 59-63.

Garašanin 1979: M. Garašanin. Centralnobalkanska zona. – In: M. Garašanin (ed.). Praistorija jugoslavenskih zemalja, 2. Neolitsko doba. Sarajevo: Centar za balkanološka ispitivanja, 1979, 79-212.

Lazarovici 1979: G. Lazarovici. Neoliticul Banatului. Cluj-Napoca, 1979, 76-77.

2015 REGULAR ARHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE VALOGA EARLY NEOLITHIC SETTLEMENT IN DOLNATA LUKA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF OHODEN, VRATSA MUNICIPALIITY

Georgi Ganetsovski

In 2015 an area of 200 sq. m was excavated divided into two areas – South and East (fig. 1). All damaged or partially destroyed control sections were removed. This activity provided possibility to excavate and record completely the features dug into the ground located in the central and northern areas of the site: feature 9 (Ganetsovski 2013, 41), features 7/7a (Ganetsovski 2011, 37-41) and features 12/12a.

The excavation of feature 6 (Ohoden stage I) continued to the south (fig. 3). A trampled clay platform light brown in colour and two ditches enclosing from the east and the west was excavated in two squares (fig. 2). The new excavation results provided ground to find out that the feature 6 occupies an area of 170 sq. m and extends to the south (fig. 1).

The pottery from stage Ohoden I is related to the second stage of the Protostarchevo culture (Todorova, Vaysov 1993, 59-63; Lazarovici 1979, 76-77). The pottery of Ohoden stage II belongs to the Starchevo II painted black classic stage (Garashanin 1979, 134-138).

№ 7. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНА-СОФИЯ

Васил Николов, Десислава Такорова, Емилия Сиракова, Тодор Дяков, Кръстан Митов, Виолета Стоицова

Трета година продължават възобновените археологически разкопки на раннонеолитното селище Слатина – София. През 2015 г. те са осъществени благодарение на финансиране от Столична община чрез проект на Народно читалище „Джон Атанасов“ (София) по програма „Култура“ – „Децата на Слатинската Венера – първите земеделци в полите на Витоша“.

Селището се намира на левия бряг на Слатинска река. Площта му е била около 80 дка, но голяма част от културния пласт е унищожена в резултат на строителни дейности. Запазената част на селището е около 8 дка.

Разкопките през този сезон обхващат площ от около 300 кв. м. Работата е съсредоточена в западната периферия на обекта. Дебелината на проучения културен пласт варира между 0,10 м и

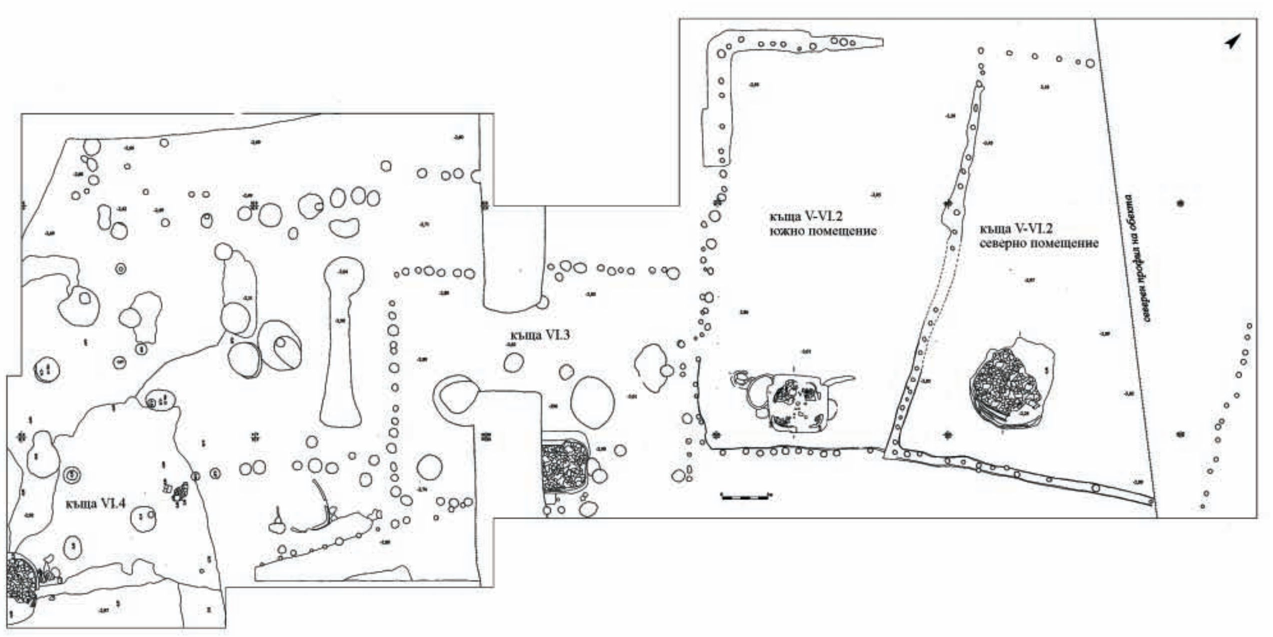

Обр. 1. Слатина – София. Общ план на проучените през 2015 г. къщи от VI ниво.

Fig. 1. Slatina-Sofia. Plan of building level VI, excavated in 2015.

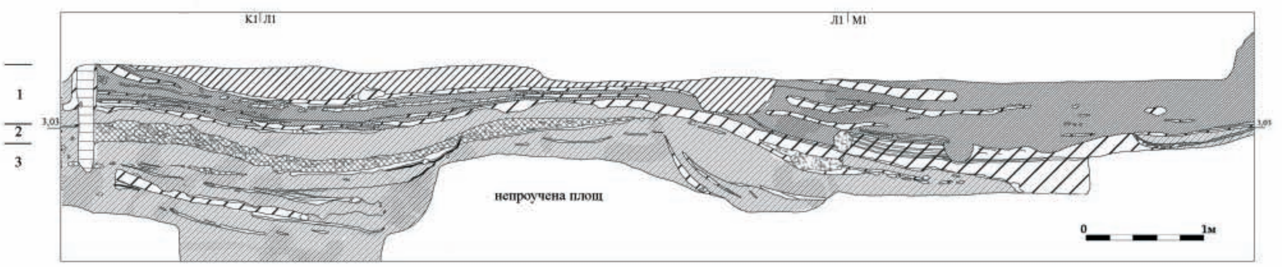

Обр. 2. Слатина – София. Част от северния профил на обекта: 1 – VI ниво (къща V-VI.2); 2 – VII ниво (горели деструкции от къща); 3 – вкопани структури.

Fig. 2. Slatina-Sofia. Sector of the northern profile of the excavated area of the site: 1 – building level VI (house V-VI.2); 2 – building level VII (burnt house debris); 3 – negative features.

0,70 м, в него са установени останки от пет строителни нива. Проучванията са съсредоточени върху останки от три неопожарени постройки, отнасящи се към VI ниво (група Слатина), изградени върху опожарените деструкции на къщи от най-ранното застрояване в тази част на селището (обр. 1).

През 2014 г. в северозападната част на проучваната площ са проучени останки от предполагаеми две постройки от различни нива, означени като V.2 и VI.2, които имат сходен план. През тази година е установено, че предполагаемите две къщи всъщност са помещения на една по-голяма и дълго съществувала постройка. Южното помещение на къщата е претърпяло значителни трансформации, за разлика от северното. Първоначално в него е имало пещ, а впоследствие тя е разрушена, замазана и отгоре са изградени зърнохранилища. Северното помещение запазва облика си през цялото време на съществуване на постройката, което съответства на нива V и VI. Затова къщата е означена като V–VI.2. Чрез разчистването и анализа на профила на северния край на обекта (обр. 2) в тази част (селището е прерязано при строителството на бул. Шипченски проход) е установено, че през предходния сезон е проучван най-късният етап от съществуването на къщата и то само нейната източна част, защото западната пропада значително в дълбочина, като денивелацията е 0,50–0,60 м.

Къща V–VI.2 заема площ от около 100 кв. м и се състои от две помещения, условно обозначени като северно и южно. По всяка вероятност двете помещения са изградени едновременно още през първия етап на съществуване на къщата. Към този етап се отнасят най-дебелите подравнявания преди изграждането ѝ, които достигат 0,35 м в западната част на южното помещение. Впоследствие, поради слягането на отделни части от къщата, разположени над по-ранни ями, са регистрирани многократни подравнявания на подовото ниво, които не се разпростират върху цялата ѝ площ.

Размерите на къщата са около 11 м (И–З) × 9 м (С–Ю)[4]. Въпреки че къщата не е унищожена от пожар, стените ѝ са много добре запазени. Дебелината им е около 0,20 м. По външното им лице личат две допълнителни обмазки от жълто-кафява глина с дебелина около 1 см. Във всички стени са регистрирани дупки от стълбове, които отстоят на различно разстояние.

Останките от съоръжения и инвентарът на къщата и в двете помещения са разположени главно в източната част.

В северното помещение, до източната стена е допроучена масивната пещ, която е функционирала през всички етапи на съществуване на къщата. Тя е с четиристранна форма със заоблени ъгли и размери 1,70 × 1,40 м. Входът ѝ е от западната страна. По задната страна на основата личат поне четири преправки. При всяко преправяне замазката на по-ранната пещ е премахвана. В подложката на основата са различими три нива камъни с различна големина, а най-отдолу лежи подложка от едрозърнест пясък. Основата на глинения купол има дебелина около 0,10 м, като в ъглите достига до около 0,25 м. Опален е преди запълването на долната му част с камъни, но след поставянето на пясъка. В удебеленията в ъгловите зони личат дупки с диаметър около 5 см – негативи от дървената конструкция на купола. Южно от пещта са разчистени останки от съдове, разтрошени на място, както и част от едно неизпечено хранилище.

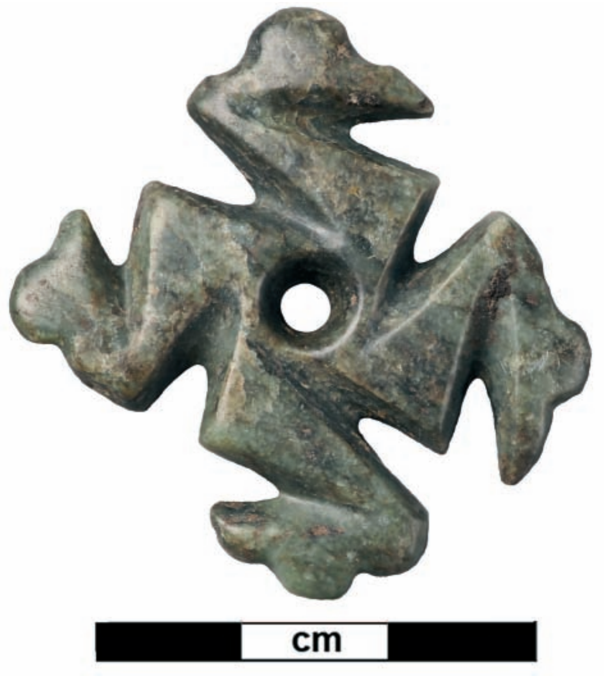

Обр. 3. Слатина – София. Каменна свастика.

Fig. 3. Slatina-Sofia. Stone swastika.

В южното помещение също е разкрита пещ, разположена непосредствено пред средата на източната стена, с отвор на запад. Тя е с почти квадратна форма и заоблени ъгли, с размери около 1,10 м × 1,10 м; подиумът има размери 0,80 м × 0,20 м. Основата на глинения купол е с дебелина около 0,10 м, като по ъглите дебелината е около 0,20 м. Към отвора е оформено профилирано разширение. Южно от пещта, долепено до нея, е разчистено хромелно съоръжение. То е с овална форма и размери 0,75 м × 0,35 м. Стената му е с дебелина около 5 см. Хромелният камък липсва. От югозапад до него е долепено още едно съоръжение – кръгла плитка яма с диаметър 0,50 м, обмазана с жълта глина. Има оформен перваз с дебелината също около 5 см. Върху дъното ѝ са разположени два големи керамични фрагмента от дебелостенен съд. Северно от нея е разчистено струпване от керамика, вкл. с бяла украса, животински кости, хромелни камъни, няколко неизпечени тежести за стан, вкл. една пашкуловидна, костени оръдия.

Под пода в югозападния ъгъл на това помещение е открита изключително добре изработена каменна свастика (обр. 3).

Южно от тази къща, на разстояние 0,50–0,60 м, е разположена следващата постройка от това ниво – къща VI.3. Намира се в централната част на проучвания сектор. Площта ѝ е 30 кв. м, с размери 6 м (С–Ю) × 5 м (И–З). От къщата е запазена само подовата конструкция. Регистрирани са три последователни преправки на пода по цялата му площ. Най-ранният под (трамбована глина с дебелина до 1 см) е положен директно върху опожарените деструкции на къща от долния хоризонт, като подовата конструкция е вкопана до 0,10-0,15 м в тях. Установени са дупките от стълбовете на носещата конструкция на стените. Пред централната част на източната стена е разположена пещта, частично проучена през предходния археологически сезон. Глинената основа на купола също е била обновявана при преправката на подовете.

На около 7,5 м южно от тази къща са разкрити останки от друга силно разрушена постройка – VI.4, част от която остава под южния профил на обекта. Частично е проучена пещта на къщата, която вероятно е била разположена до източната стена. Отворът ѝ е на запад. Подиумът пред входа на пещта е запълнен с камъни.

---

[4] Част от северната зона на постройката е унищожена при строителството на бул. Шипченски проход.

Върху цялата проучена площ е достигнато до опожарените останки на къщи от най-долното VII ниво, т.е. от първите къщи на това място.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE EARLY NEOLITHIC SETTLEMENT OF SLATINA-SOFIA

Vassil Nikolov, Desislava Takorova, Emiliya Sirakova, Todor Dyakov, Krastan Mitov, Violeta Stoitsova

Last year's campaign was focused on the second building level of the site, on an area of about 300 m^2. The newly found remains of three unburned houses belong to the final stages of the period renowned for its white painted pottery (Slatina group) and to the transition to dark painted decoration (Kremikovtsi group). The latest radiocarbon dates cover the period in the end of the seventh and the beginning of the sixth millennium BC.

№ 8. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ 2 (РАНЕН НЕОЛИТ И РАННА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХА) ПРИ С. ДЖЕРМАН, ОБЩ. ДУПНИЦА

Георги Иванов, Анета Бакъмска, Кръстю Чукалев, Венета Генадиева, Малгожата Гребска-Кулов, Мартин Христов, Мария Гюрова, Ангелина Пировска

Обект 2 се намира между км 331+420 и км 331+530 по промененото трасе на ЛОТ 2 на АМ „Струма". Разкопките от 2015 г. представляват продължение на сондажите от 2014 г. В тях участие взеха Л. Стайкова-Александрова, И. Кулов, Ф. Михайлов, А. Йорданова, В. Николов, Ю. Димитрова, Й. Цветанов, Р. Манджукова. С анализи принос към настоящия отчет имат Н. Тонков (ВЕС), Д. Вангелов (геоморфология), М. Гюрова (кремъчни и кварцитни артефакти), К. Бонсал (XRF анализ обсидиан), Н. Карастоянова (археозоология), Ц. Попова (археоботаника), И. Вайсов (аерофотозаснемане), Н. Игнатова (реставрация).

Методиката на проучване следва частично приложената през 2014 г. План-квадратната мрежа от 2014 г. беше разширена. В западната част проучваните квадрати бяха с размери 5×10 м, а в източната – 5×15 м. Профилите на квадратите бяха запазени. Между западната и източната части на обекта беше оформен централен профил С–Ю (обр. 1).

Вертикалното електро сондиране установи дълбочината на коренната скала (между 0,85 и 1,25 м). Това помогна да се установи бързо на цялата площ дълбочината на вероятните културни напластявания. В южния край на обекта беше регистрирано старото дере на р. Бела вода, което представлява южната граница на раннонеолитните напластявания.

Геоморфоложкият анализ представлява продължение на резултатите, получени през 2014 г. Бяха установени следи от още два дебритни потока, които са увлекли и транспортирали значителни количества камъни и кална суспензия върху раннонеолитния пласт. Причините, довели до генерирането на дебритни потоци, са обилни валежи или рязко снеготопене (след период на застудяване). Периоди на затопляне са регистрирани в интервалите 6000–5700 г. пр. Хр., 5100–4800 г. пр. Хр. и др.

Раннонеолитните структури представляват струпвания на камъни, керамика и мазилки на ограничена площ. В почти всички случаи те се откриват сбити във вкопаване в стерилната пръст (обр. 1.V–VI). Камъните в струпванията се различават от покриващите ги или заобикалящи камъни, които са от по-късни дебритни потоци (обр. 2). Възможно е това са останки от раннонеолитни съоръжения (плитко вкопани къщи с лека конструкция?), които дебритните потоци са повалили или избутали от близко разстояние (обр. 2.I).

Каменните сечива са малко: артефакти от кремък и кварцит, чукалки от речни валуни от едрозърнести скални породи. Суровините, от които са изработени, са балкански флинт, жълт родопски

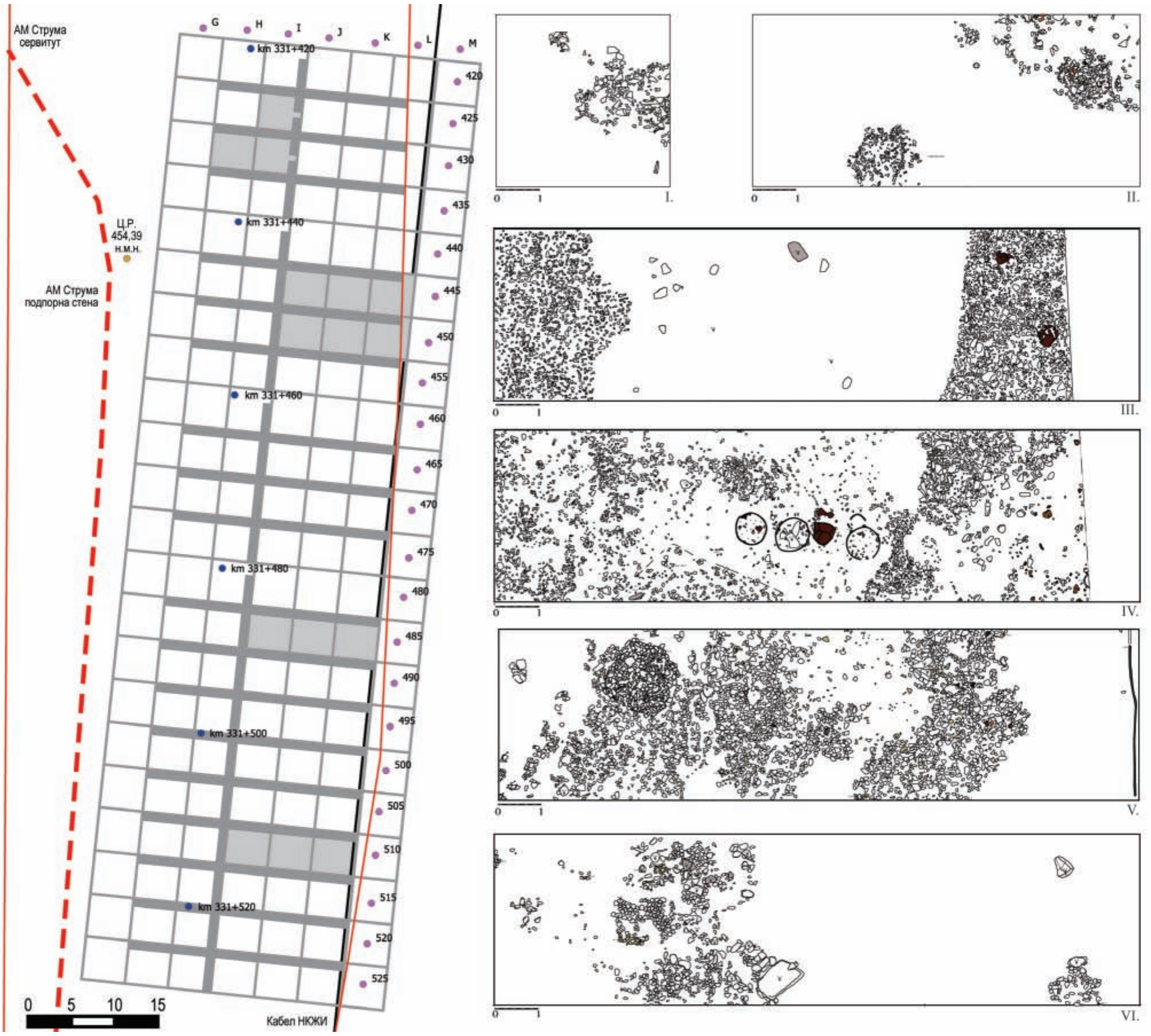
АМ Струма
сервитут
G
H
I
J
K
L
M
km 331+420
420
425
430
435
Ц.Р.
454,39
н.м.н.
km 331+440
440
АМ Струма
подпорна стена
445
450
455
km 331+460
460
465
470
475
km 331+480
480
485
490
495
km 331+500
500
505
510
515
km 331+520
520
525
0 5 10 15
Кабел НКЖИ
0 1
I.
II.
III.
IV.
V.
VI.

Обр. 1. План на разкопаната площ и някои от квадратите в детайли. От запад към изток теренът е ограничен от сервитута на магистралата, подпорна стена и високоволтов кабел от инфраструктурата на НКЖИ. I. Кв. 425I. Структура 31. Яма. Струпване на РЖЕ керамика; II. Кв. 430HI. Структура 25, 30, 56. Ями. Струпване на РЖЕ керамика; III. Кв. 445JKL. Структура 6. Хранилищен съд (питос), РЖЕ; IV. Кв. 450JKL. Структури 10, 9, 11, 12. Хранилищни съдове (питоси), РЖЕ; V. Кв. 485JKL. Структури 26, 24, 20. Струпани от дебритни потоци камъни, керамика, мазилки, животински кости. Ранен неолит; VI. Кв. 510JKL. Структура 46. Струпани от дебритни потоци камъни, керамика, мазилки, животински кости. Ранен неолит.

Fig. 1. Plan of the excavated area and several details. From west to east the area is restricted by the limits of the highway, buttress and railway high voltage cable. I. 425I. Feature 31. Pit yielding EIA pottery; II. 430HI. Features 25, 30, 56. Pits yielding EIA pottery; III. 445JKL. Feature 6. Large EIA storage bin (pithoi); IV. 450JKL. Features 10, 9, 11, 12. Large EIA storage bins (pithoi); V. 485JKL. Features 26, 24, 20. A concentrations of debris flows stones, pottery, pieces of fired wall plaster, animal bones. Early Neolithic; VI. 510JKL. Feature 46. A concentrations of debris flows stones, pottery, pieces of fired wall plaster, animal bones. Early Neolithic.

яспис и др. Най-екзотичната суровина сред артефактите е фрагментирана пластина от обсидиан с карпатски произход.

Раннонеолитната керамика е с ниско качество и малка твърдост. Цялата открита керамика (около 9000 фрагмента) е статистически обработена. Основната част е с високо съдържание на органика, по-малко е с минерални примеси. Характерни са съдовете със светлочервена загладена повърхност (25 %). Най-разпространената форма е коничната и полусферична паница с непрофилирани устия, докато при дъната има голямо разнообразие – ниски и по-високи цели или с разделени на три час-

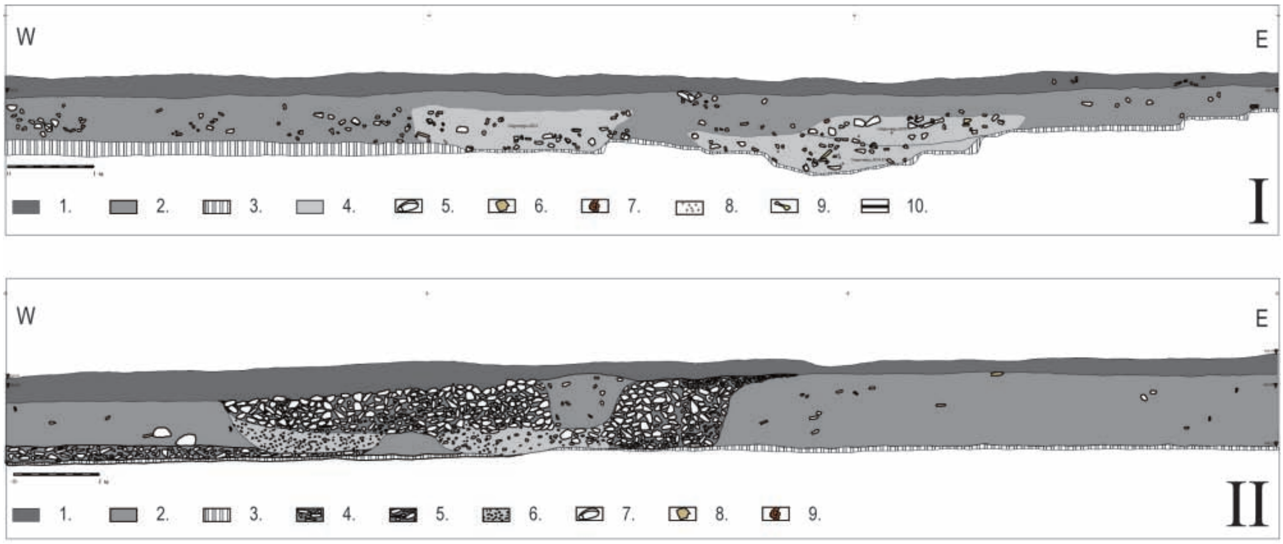

Обр. 2. I. 485JKL. Северен профил. 1. Повърхностен пласт; 2. културен пласт с материали от ранния неолит; 3. стерилен пласт; 4. структура от ранния неолит – запълнител; 5. камък; 6. керамика; 7. мазилка; 8. въглени; 9. животинска кост; 10. съвременен кабел. II. 470JKL. Северен профил. 1. Повърхностен пласт; 2. културен пласт с материали от ранния неолит; 3. стерилен пласт; 4. дебритен поток – камъни; 5. дебритен поток – камъни; 6. дебритен поток – пясък; 7. камък; 8. керамика; 9. мазилка.

Fig. 2. I. 485JKL. North cross-section. 1. Surface layer; 2. Cultural layer with Early Neolithic artifacts; 3. Virgin soil; 4. Early Neolithic feature; 5. Stone; 6. Pottery; 7. Fired wall plaster; 8. Charcoal; 9. Animal bones; 10. Modern cable. II. 470JKL. Northern cross-section. 1. Surface layer; 2. Cultural layer with Early Neolithic artifacts; 3. Natural soil; 4. Debris flows – stones; 5. Debris flows – stones; 6. Debris flows – sand; 7. Stones; 8. Pottery; 9. Fired wall plaster.

ти пръстени, цилиндрични кухи столчета или три самостоятелни крачета. Разделените на 2 и 4 крачета, както и елипсовидните дъна, са единици. Срещат се и биконични купи, както и шии с профилация. Бяха регистрирани само 5 фрагмента с бялорисувана украса.

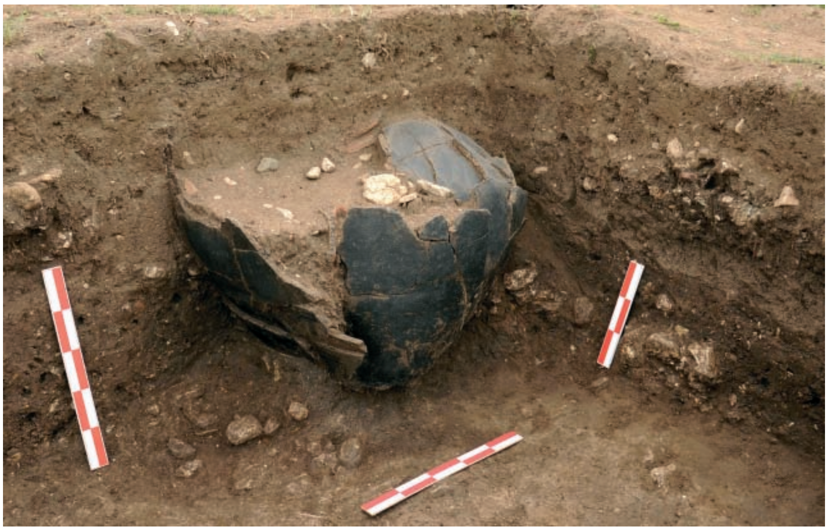

Обр. 3. Хранилищен съд (питос), вкопан в дебритния поток. РЖЕ.

Fig. 3. Large EIA storage bin (pithos), dug into the debris flow.

Хронологията на раннонеолитния комплекс не е много сигурна. Многообразието на дъната, наличието на бяла рисунка, както и култовите масички, поставят обекта след монохромния хоризонт на Крайници, в продължителния период Протостарчево. Заради технологично ниското качество на керамиката не може да се свърже културно със селищата от Горна Струма, с които е в непосредствена близост. Керамиката показва близки сходства с тази от раннонеолитното селище Грънчарица в Република Македония (Stojanovski et al. 2014). Сходствата са в масово използване на органични примеси, покриване на едната или двете повърхности с червена ангоба и преобладаващата импресо украса (с пръст, нокът или остър инструмент). В Грънчарица е намерен само един фрагмент с бяла рисунка. Сходна в технологично отношение керамика е намерена и в Дренково (синхронно на Ковачево Ib), но тук присъства заедно с керамика с бяла рисунка. Паралели на четириъгълните култови масички със стъпаловидно оформени крака намираме в Ковачево Ib.

За радиовъглеродно датиране в лабораторията на SUERC в Глазгоу, Великобритания, бяха изпратени 15 проби от животинска кост. В нито една от тях нямаше необходимото количество колаген поради лошото качество на костния материал.

Ранножелезните структури представляват вкопавания в дебритните потоци. Те са трудно разграничими, защото запълнителят и околният терен са еднакви – пясък, чакъл или камъни (обр. 1.I-II). В някои вкопавания бяха регистрирани на място долните части на големи хранилищни съдове – питоси (обр. 3). Вероятно вкопаванията и питосите са били свързани с наземни жилищни или стопански постройки (обр. 1.IV). Откритата в тях керамика е характерна за началото на ранножелязната епоха – паници със завит навътре ръб и коси канелюри по устието; хоризонтални дръжки с украса от коси канелюри; остробиконични купи с канелирана украса; издутини върху гърнета, обкръжени с канелюри и др. Интерес представлява импрегнирането на питосите с боя (смола?), както и една паница, украсена с ивици боя (смола?), оформящи дъги и Z .

След края на разкопките обектът беше освободен за строителство и върху него беше изграден участъкът от АМ „Струма“.

Литература

Stojanovski et al. 2014: D. Stojanovski, T. Nacev, M. Arzarello. Pottery typology and the monochrom Neolithic phase in the Republic of Macedonia. – In: W. Schier, F. Draschovan (eds.). The Neolithic and Eneolithic in Southeast Europe. New approaches to dating and cultural dynamics in 6th and 5th millennium BC. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, 28, 2014, 9-28.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS AT SITE 2 (EARLY NEOLITHIC AND EARLY IRON AGE) NEAR THE VILLAGE OF DZHERMAN, DUPNITSA MUNICIPALITY

Georgi Ivanov, Aneta Bakamska, Krastyu Chukalev, Veneta Genadieva, Małgorzata Grębska–Kulow, Martin Hristov, Maria Gurova, Angelina Pirovska

2015 archaeological excavations extended over the entire area threatened by the motorway construction. The geomorphological survey of the site provided information that the Early Neolithic structures were buried under ancient debris flows, transported from the Rila Mountain slopes. The Early Neolithic structures were dug into the virgin soil. They had been filled by pieces of fired wall plaster and as well as various artefacts and were sealed by the debris flows. Flint artefacts as well as a single obsidian blade of Carpathian origin were found during the excavations. The pottery assemblage is contemporary to the Grnčarica site (Stojanovski et al. 2014). The unearthed bottom parts of Early Iron Age *pithoi* dug into the stone-rich debris flow and several pits, which yielded pottery decorated with flutes and resin painted (?) ornaments are presumably remains of houses or other structures.

№ 9. РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В М. МАСОВЕЦ КРАЙ С. ИЛИНДЕНЦИ, ОБЩИНА СТРУМЯНИ

Малгожата Гребска-Кулов, Петър Зидаров, Иван Василев, Иван Суванджиев, Елена Маринова-Волф, Беатрис дьо Купере

През 2015 г. продължиха редовните археологически разкопки на неолитното селище в м. Масовец, концентрирани в кв. А3, B5, C4, C5, H5 и Z5. Проучванията са финансирани от Фондация “Балканско наследство“ и Министерство на културата. Фокусът на теренните изследвания е насочен към проследяване на западната дъга на рова в кв. А3, проучване на археологическите структури във вътрешното пространство, оградено от рова в кв. С4 и B5, и проучване на археологическите структури в кв. Z5, т.е. северно от обитаваната площ, оградена с ров.

В кв. А3 са проучени шест ями (к. 3, 7, 8, 9, 18, 19) и самият ров (обр. 1, 2). Установи се, че в западната част на квадрата той леко завива на югозапад. В план са документирани няколко запъл-

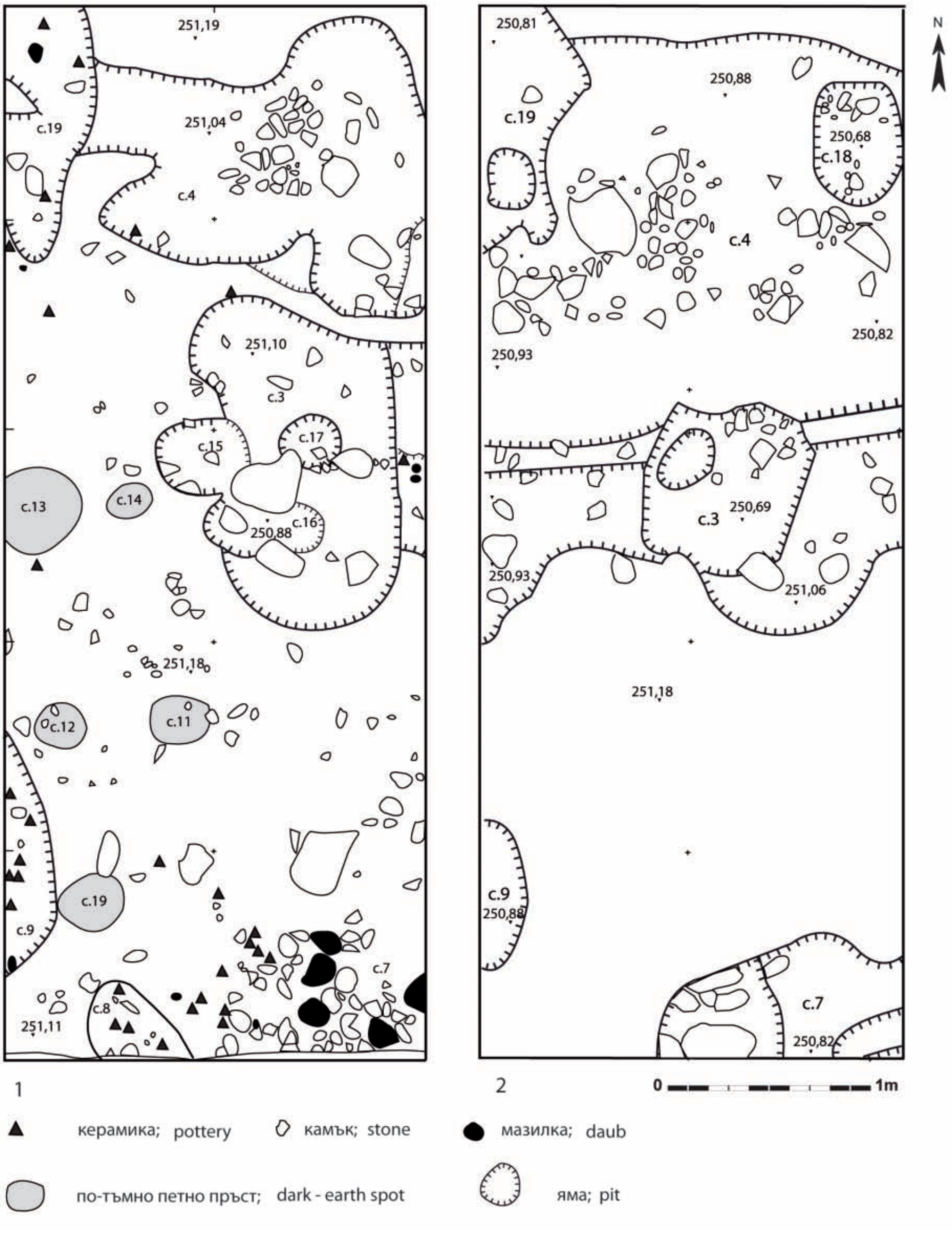
251,19
c.19
251,04
c.4
251,10
c.3
c.15
c.17
c.16
250,88
c.13
c.14
251,18
c.12
c.11
c.19
c.9
c.8
c.7
251,11
1
250,81
N
250,88
c.19
250,68
c.18
c.4
250,82
250,93
c.3
250,69
250,93
251,06
251,18
c.9
250,88
c.7
250,82
2
0
1m
керамика; pottery
камък; stone
мазилка; daub
по-тъмно петно пръст; dark - earth spot
яма; pit

Обр. 1. Илинденци, Масовец. Кв. А3, западна половина: 1. началото на проучванията през 2015 г.; 2. след изчерпване на културния пласт.

Fig. 1. Ilindentsi, Masovets. Square A3, western part. 1. Situation at the beginning of the excavations in 2015. 2. Situation after the exploration of the cultural layer.

нителя на рова. От юг на север се наблюдават: (1) ивица, широка 0,40 м, запълнена със сива пръст; (2) тясно ребро жълта материкова пръст, каквато не е установена в другите части на рова; (3) жълтеникава компактна пръст с широчина 0,60 м без археологически находки; (4) разсип от каменна стена с широчина 0,80 м, който минава приблизително по средата на рова, като основата на стената е широка 0,50 м; (5) в северна посока до стената на рова следва сивожълтеникав пласт с дебелина 0,70

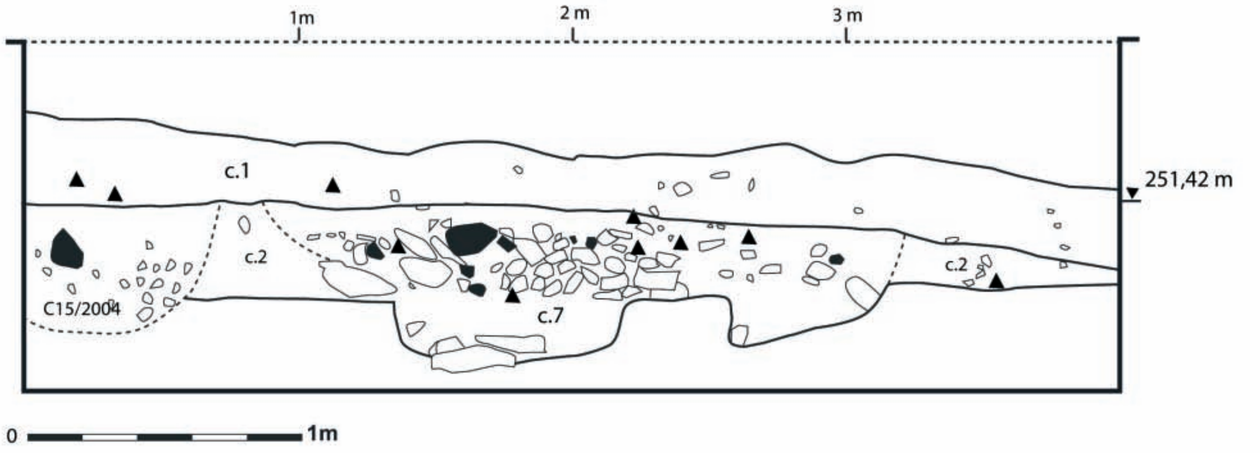

Обр. 2. Илинденци, Масовец. Кв. А3, южен профил.

Fig. 2. Ilindentsi, Masovets. Southern cross-section.

м, почти без археологически материал. След изчерпване на запълнителя на ямите и рова, навсякъде е достигната материкова основа. Откритите в рова и ямите находки се отнасят към финала на ранния неолит. Освен фрагменти с бяла рисунка, тук са намерени и керамични фрагменти с покритие от битум.

В кв. В5 са проучени шест ями (к. 6, 8, 9, 17, 19, 20), вкопани в културния пласт (к. 10). Ямите имат диаметър 1,00–1,70 м и средна дълбочина около 1 м. В част от тях са регистрирани дупки от колове с диаметър 0,25–0,30 м. Специален интерес представлява яма (к. 20), в чийто запълнител са открити фрагменти отухлена мазилка, керамика, хромелен камък, две костени шила и една голяма глава на антропоморфна фигура. Тя е направена от глинено тесто, подобно на стенна мазилка, и е покрита с фин пласт бяла глина. По протежение на основата преминава широк жлеб, подсказващ, че главата вероятно е била монтирана върху дървена стойка и най-вероятно е съхранявана в закрито помещение. Подобна фигурка от глина с много органични примеси е позната от Ковачево, а глинени маски, прикрепени към колове в жилища, са известни от раннонеолитния пласт в Българчево I.

Проучени са и няколко позитивни структури. Една от тях се състои от два пласта плътно подредени камъни и керамика (к. 3 и 22), разделени с пласт от бяла глинена обмазка, (к. 16), вероятно част от подово съоръжение. В близост до него са разкрити и остатъци от пещ или огнище (к. 7), както и глинена стеничка (к. 15) с широчина 0,13 м. Централната част на квадрата е заета от струпване от камъни, мазилки и керамика (к. 12 и 18). Фрагментите керамика, намерени в подовото съоръжение, се отнасят към средния неолит – културна група Българчево II–Долна Рибница, докато в ямите, както и в струпването от камъни и керамика в центъра на квадрата, е намерена керамика, характерна за края на ранния неолит, вкл. фрагменти с битумна украса.

Кв. С4 е започнат и почти изцяло проучен. Културният пласт в източната част е с дебелина 0,40–0,60 м и изтънява в западната до 0,25–0,30 м. Този квадрат се оказа относително беден на археологически структури и находки. Непосредствено под хумусния пласт, до източния профил са разкрити две глинени подови замазки, поставени върху цокъл от старателно подредени керамични фрагменти и камъни (к. 8), вероятно огнище или силно разрушена пещ. Подовите замазки имат дебелина около 1 см всяка и са направени от глина с примеси от фин пясък. Цокълът на това съоръжение е с височина около 0,35–0,40 м и съдържа керамични фрагменти в южната част, докато в северната преобладават фрагменти мазилки. От северната му страна е изкопана яма с дълбочина 1,20 м (к. 11), съдържаща керамика от средния неолит. Под 0,20 м почти стерилен пласт са документирани очертанията на две траншеи – продължения на същите контексти от съседните квадрати. С това се потвърждават наблюденията за обитаване на обекта през две фази на ранния неолит, тук разделени с хиатусен пласт.

В северната част на кв. Z5 са проучени и допроучени (к. 8, 9, 21 и к. 22) три ями. Те са запълнени с мазилки и керамика от края на ранния неолит, с което се установява обитаване на пространството от двете страни на рова, когато той най-вероятно вече е бил запълнен.

Археологическите находки от изминалия сезон се отнасят предимно към финала на ранния неолит и средния неолит (средата на VI хил. пр. Хр.). В раннонеолитната керамика преобладава бяла рисунка с мотиви, характерни за втората фаза на ранния неолит в региона. Особеност за селището са

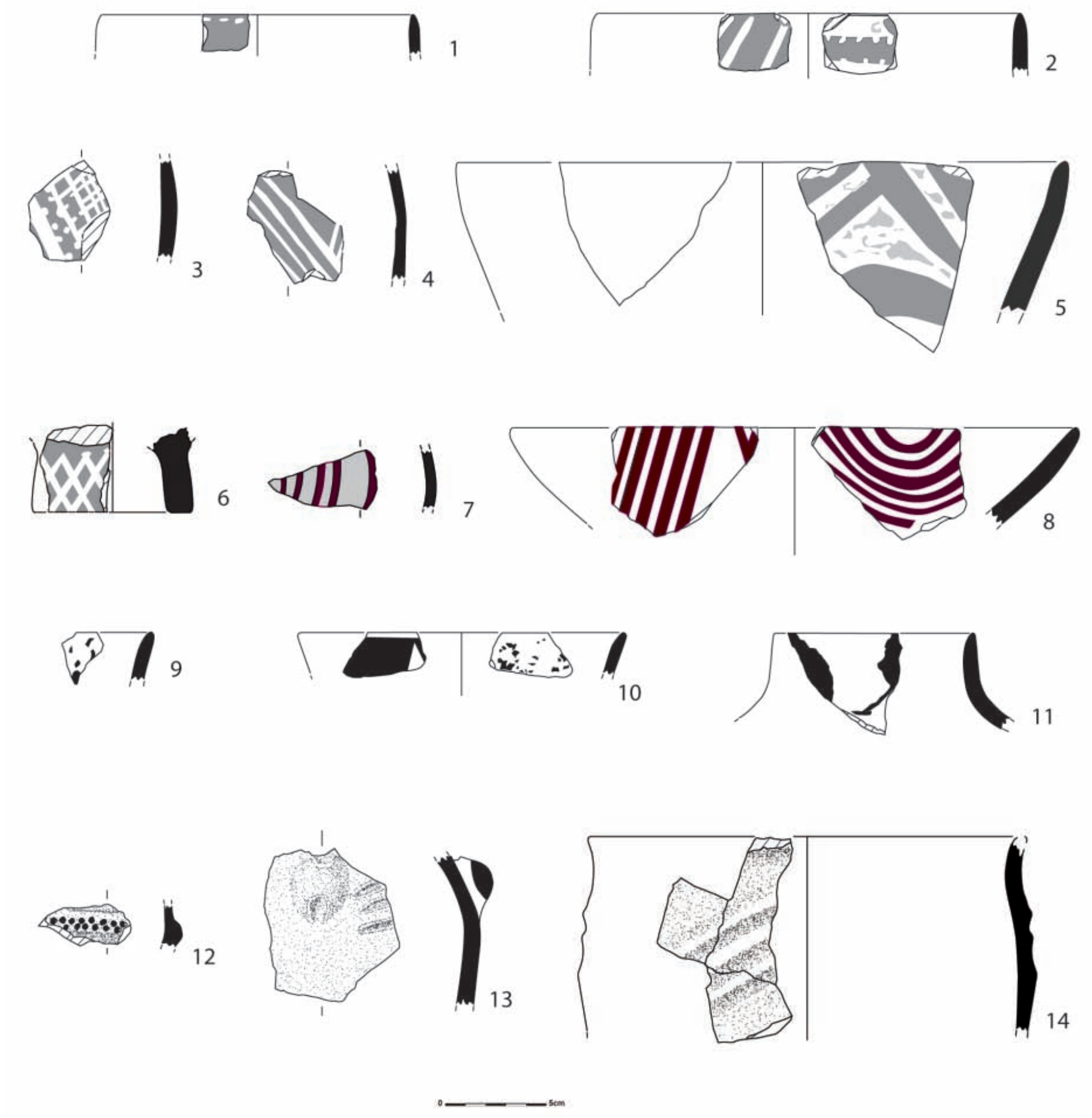

Обр. 3. Илинденци, Масовец. Керамика с различни видове украса. Ранен неолит: 1–6 – рисувана бяло върху червено; 8 – рисувана червено върху червено; 9–11 – с битумно покритие; 13 – врязани линии; 14 – канелюри. Среден неолит: 7 – рисувана червено върху сиво; 12 – набодени точки тип „Долна Рибница“.

Fig. 3. Ilindentsi, Masovets. Decorated pottery. Early Neolithic: 1-6 white on red painted; 8 red on red painted; 9-11 bitumen coating; 13 incised lines; 14 channeling. Middle Neolithic: 7 red on gray painted; 12 Dolna Ribnitsa type impressed dots.

други категории рисувана керамика, червено върху червено и с битумна украса, характерна за самия край на ранния неолит или начало на средния неолит (обр. 3).

Археоботаническите изследвания потвърждават досегашните наблюдения за доминиране на еднозърнестата пшеница, следвана от ечемик. Зооархеологическите изследвания потвърждават досегашните наблюдения за численото превъзходство на дребния рогат добитък – овца и коза, следвани от свиня и говедо.

Проучванията в Илинденци дават възможност за прецизни наблюдения относно архитектурата, характера на материалната култура и механизма на миграционните процеси по долината на Струма през втората половина на ранния неолит. Особено ценна е информацията за самият преход ранен–среден неолит.

EXCAVATIONS AT ILINDENTSI-MASOVETS NEOLITHIC SITE IN SOUTHWESTERN BULGARIA

Małgorzata Grębska-Kulow, Petar Zidarov, Ivan Vasilev, Ivan Suvandzhiev, Elena Marinova-Wolf, Bea de Cupere

The excavations brought to light stratigraphic evidence for two phases of occupation during the Early Neolithic within the area enclosed by a flat-bottomed ditch. The analysis of plant and animal remains shows that the agricultural production was based on einkorn and barley as well as sheep, goat, pig and cattle. The most abundant ceramic category is characterized by white on red painted pottery with motifs typical for the second phase of the Early Neolithic.

Noteworthy is the parallel existence of at least three technological traditions towards the end of the Early Neolithic characterized by various types of ceramic decoration including white on red, red on red and bitumen coating. The most impressive find is a large head of an anthropomorphic figure yielded by a pit. The groove along its bottom side suggests that it was probably mounted on a wooden stand and kept indoors. Intrusive pits and thermal installations yielded pottery typical for the Middle Neolithic Bălgarčevo II – Dolna Ribnitsa pottery style.

№ 10. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М. ДЕВЕ БОАЗ ПРИ МУРСАЛЕВО, ОБЩ. КОЧЕРИНОВО (АМ „СТРУМА“, ЛОТ 2, ОБЕКТ 15, ОТ КМ 346+300 ДО КМ 346+455)

Васил Николов, Крум Бъчваров, Георги Кацаров, Галина Самичкова, Недко Еленски, Николина Николова

През 2015 г. с тримесечна кампания (април–юни) окончателно приключи започналото през 2014 г. спасително проучване на западната част от археологическия обект, попадаща в коригирания сервитут на АМ „Струма“ (за местоположението, природо-географската характеристика и историята на проучванията вж. Николов, Бъчваров и др. 2015, 45). Дебелината на културния пласт в изследваната площ от 4400 кв. м. достига около 1,50 м. Регистрираните останки от интензивна човешка дейност се

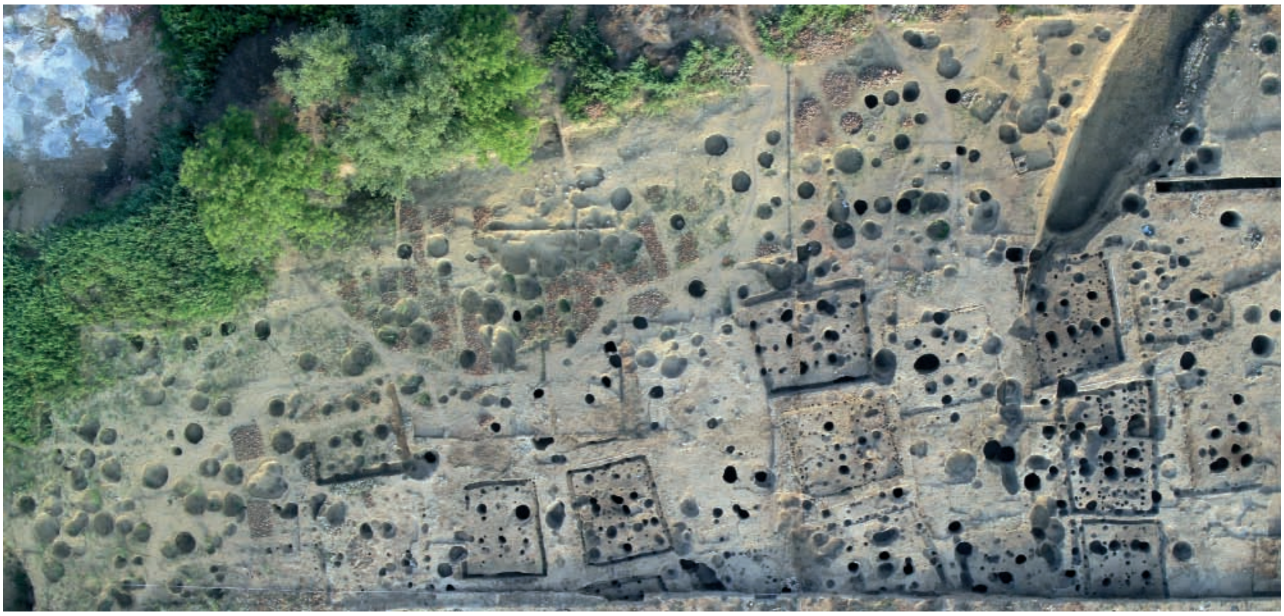

Обр. 1. Мурсалево – Деве боаз. Археологическият обект след края на проучването му. Въздушна снимка.

Fig. 1. Mursalevo-Deve boaz. Aerial photo of the excavated area.

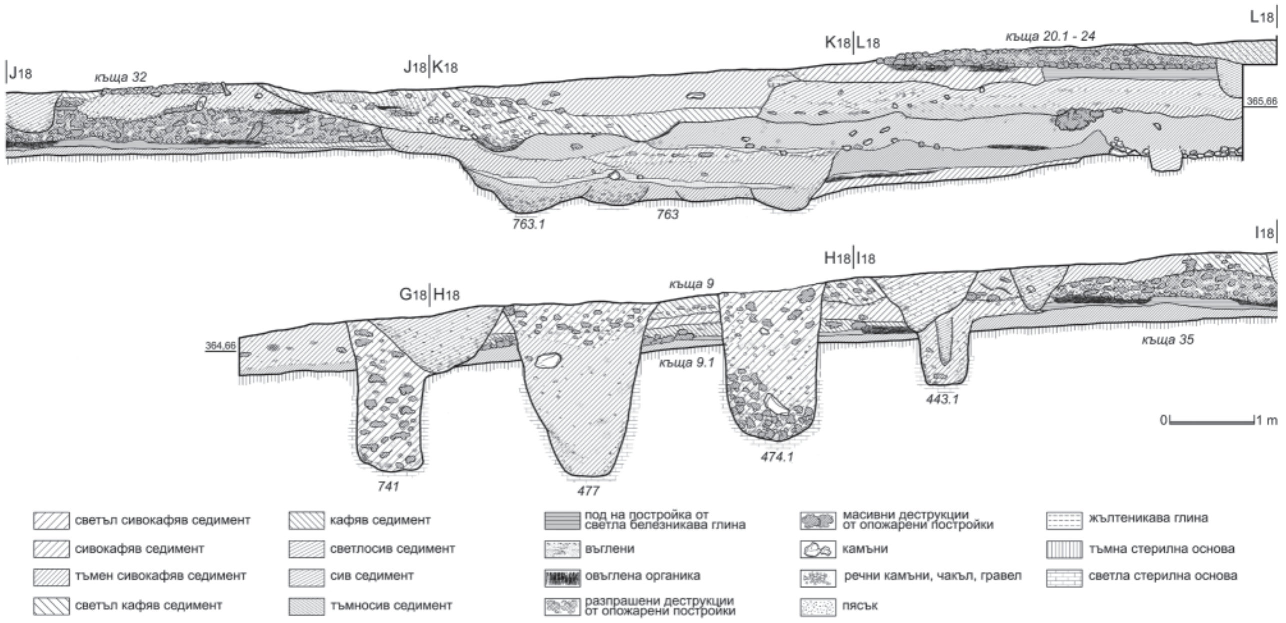
J18
къща 32
J18|K18
K18|L18
къща 20.1 - 24
L18
365,66
763.1
763
I18
H18|I18
G18|H18
къща 9
364,66
къща 9.1
къща 35
443.1
0 1 m
741
477
474.1
светъл сивокафяв седимент
сивокафяв седимент
тъмен сивокафяв седимент
светъл кафяв седимент
кафяв седимент
светлосив седимент
сив седимент
тъмносив седимент
под на постройка от светла белезникава глина
въглени
овъглена органика
разпрашени деструкции от опожарени постройки
масивни деструкции от опожарени постройки
камъни
речни камъни, чакъл, гравел
пясък
жълтеникава глина
тъмна стерилна основа
светла стерилна основа

Обр. 2. Мурсалево – Деве боаз. Южен профил на пътеката между линии 17 и 18 от план-квадратната мрежа.

Fig. 2. Mursalevo-Deve boaz. Southern face of balk between lines 17 and 18 of the excavation grid.

отнасят към ранния и късния неолит (VI хил. пр. Хр.), късната желязна епоха и ранното средновековие (обр. 1).

Ранен неолит. През целия период на своето съществуване раннонеолитното селище запазва ортогонален план, който почти не се променя с времето. През 2015 г. са проучени 33 раннонеолитни постройки, 27 от които са опожарени. Площта им е от 50 до 88 кв. м. Новопостроените къщи обикновено са издигани върху останките на старите; регистрирани са до четири последователни къщи една над друга (обр. 2). Всички по-добре запазени постройки са двуетажни, а в един случай е установено трето ниво (къща 52), върху което е открит фрагментиран хранилищен съд. Стените са изградени от масивна дървена конструкция и глинена мазилка, а подът на втория етаж е конструкция от разцепени дървета и глинен пласт върху нея.

През най-ранния етап от живота на селището в проучената площ вероятно едновременно са съществували 22 къщи, построени край улици, настлани с трамбована глина и понякога с камъни (обр. 3). Всички са унищожени от интензивни пожари. Най-добре запазената постройка (къща 35) е разположена в централната западна част на селището, има правоъгълен план и размери 9,58 м × 7,14 м. Стените са запазени в суперструкция на височина до 0,60 м и са дебели около 0,30 м. Първият етаж (с обща площ около 68,5 кв. м) е разделен с по-тънка вътрешна стена на две помещения, в които са установени куполна пещ, 6 стационарни зърнохранилища и стационарно хромелно съоръжение и са открити 21 керамични съда. Върху пода на втория етаж са регистрирани пещ, 3 стационарни зърнохранилища и хромелно съоръжение, както и 50 керамични тежести за вертикален тъкачен стан и 22 керамични съда.

Освен в стационарни и подвижни хранилищни съдове, зърното е съхранявано в ями. Такава яма (стр. 768) е проучена в къща 52 и има цилиндрична горна и пресеченоконична долна част, диаметър на отвора 1,40 м, диаметър на дъното 2,20 м и дълбочина 1,75 м. Била е покрита с дъсчен капак, вероятно подпрян със стълб, чиято дупка е регистрирана приблизително в центъра на дъното. Отлично съхраненото (запечатано под запълнилите свободната част на ямата деструкции на горялата постройка) овъглено зърно, в по-голямата си част цели класове, заема приблизително долната една трета от обема ѝ.

Друг тип ями, вероятно с ритуални функции, са регистрирани в централната част на проучената площ. Те имат цилиндрична горна и по-широка цилиндрична или слабо пресеченоконична долна част; максималната им дълбочина е 4,30 м. Запълнителят им се състои от многобройни, ясно разграничими пластове, които съдържат голямо количество органична материя, пепел и деструкции от горели постройки, както и фрагментирани керамични съдове, хромелни камъни и дребни находки.

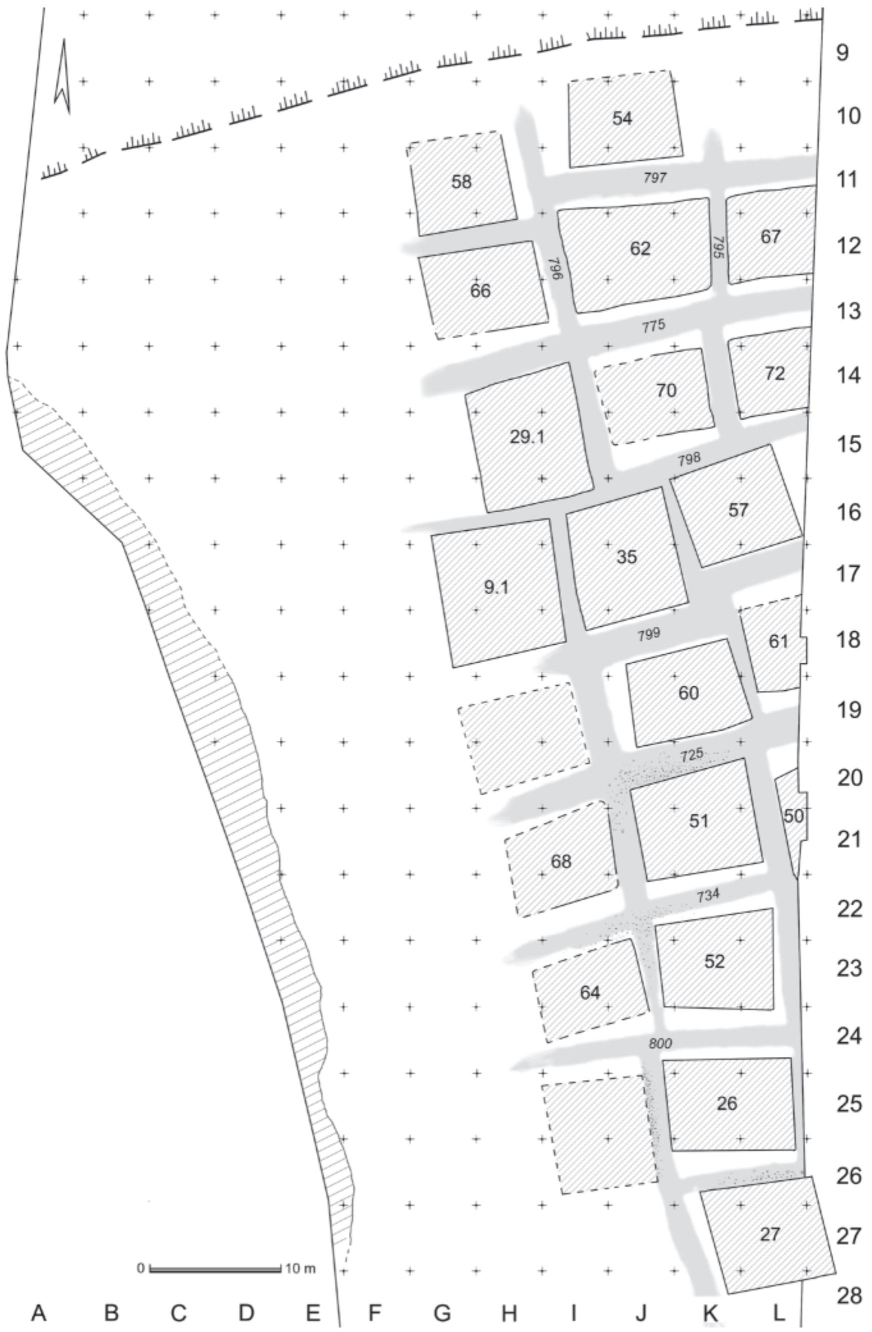

Обр. 3. Мурсалево – Деве боаз. Схематичен план на най-ранния етап от застрояването на раннонеолитното селище.

Fig. 3. Mursalevo-Deve boaz. Schematic plan of the earliest building period of the Early Neolithic settlement.

Това предполага, че функционирането на тези ями е продължило значително време, а не се свързва с еднократен акт.

Късен неолит. През 2015 г. в северната част на проучваната площ са регистрирани 5 късненеолитни гробни контекста. Два от тях съдържат отделни кости, а останалите – скелетни останки в относителен анатомичен ред. В гроб 9 са проучени частично артикулирани скелети на възрастни мъж и жена, лежащи със срещуположно ориентирани глави, като долната половина от тялото на жената е разположена между силно разтворените настрани крака на мъжа; телата са били затрупани с останки от горяла постройка. Върху таза на погребания в свита поза надясно възрастен индивид в гроб 11.2 лежи голям камък, а черепът липсва. В третия първичен гроб (гроб 5) също е положен възрастен индивид в свита поза надясно с глава на североизток. Инвентар липсва.

Късна желязна епоха. Проучени са голям брой вкопани структури, главно ями и комплекси от взаимно пресичащи се ями с разнообразна форма, големина и запълнител. Три от тях съдържат човешки скелетни останки. В първата гробна яма (гроб 7) са регистрирани частично артикулирани кости от долен крайник, а във втората (гроб 6) е проучен скелет на възрастен индивид, положен в свита поза надясно с глава на север. Около черепа и гръдния кош са открити стъклени мъниста и желязна халка. В третия контекст (гроб 8) са открити частично артикулирани скелетни останки от трима млади индивиди, затрупани с камъни.

Ранно средновековие. През 2015 г. в северната част на обекта са проучени 4 полувкопани постройки с приблизително стандартен план. Най-добре запазената (стр. 351.1) от тях има почти квадратен план и размери 3,60 × 3,40 м и е вкопана на дълбочина до 0,50 м в стерилната основа. В югоизточния ѝ ъгъл е документирана каменна пещ с размери 1,40 × 1,05 м. Постройката е унищожена от пожар, поради което частично се е съхранила овъглената ѝ дървена конструкция.

Културният пласт на участъка от археологическия обект, попадащ в сервитута на АМ „Струма“, е изчерпан до стерилната основа и проучената площ е освободена за строителството. Запазената чрез промяната на строителния проект площ на селището (около 2 дка), проучването на която започна през 2014 г., е покрита с дървена конструкция.

Литература

Николов, Бъчваров и др. 2015: В. Николов, К. Бъчваров, Д. Такорова, В. Петрова, Г. Самичкова, Г. Кацаров. Спасително археологическо проучване на неолитното селище в м. Деве боаз при Мурсалево, общ. Кочериново (АМ „Струма“, ЛОТ 2, обект 15 (от км 346+300 до км 346+455). – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 45-47.

SALVAGE EXCAVATIONS AT THE NEOLITHIC SITE OF MURSALEVO-DEVE BOAZ, KOCHERINOVO MUNICIPALITY (STRUMA MOTORWAY, LOT 2, SITE 15, KM 346+300 TO KM 346+455)

Vassil Nikolov, Krum Bacvarov, Georgi Katsarov, Galina Samichkova, Nedko Elenski, Nikolina Nikolova

The Mursalevo-Deve boaz Salvage Excavation Project, which had started in 2014, was completed after a three-month campaign in 2015 (fig. 1). A total area of ca. 4400 square meters was excavated to the sterile soil. The Early Neolithic settlement preserved an orthogonal plan throughout its entire existence. The new houses were usually built roughly at the place of the earlier ones; in some areas, up to four superimposed buildings have been identified (fig. 2). Thirty-three Early Neolithic houses have been uncovered altogether, twenty-two of which belong to the earliest settlement phase (fig. 3). Most of the buildings had two stories, revealing similar furniture: ovens, storage bins and grinding stone installations. Also, five Late Neolithic burials have been uncovered, as well as numerous Late Iron Age pits, some of which yielded human skeletal remains, and four Early Medieval pit-houses featuring stone ovens in the corner.

№ 11. СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТ КАЗЛАЧА ДО С. ЧОКОБА, СЛИВЕНСКО

Виктория Петрова, Петър Зидаров, Вивиан Митева

Археологическият обект Казлача се намира на около 2,3 км североизточно от с. Чокоба, Сливенско, и на 1 км северозападно от с. Хаджидимитрово, Ямболско. През 2011 и 2014 г. са осъществени геомагнитни проучвания, по време на които са регистрирани общо пет структури с характеристики на окръжност или сегменти от вписани окръжности, обозначени с латински букви от А до Е (Петрова, Зидаров 2012, обр. 3; Зидаров и др. 2015, 868-870, обр. 1).

С цел установяване на характеристиките и датировката на една от кръговите структури, през 2015 г. е предприето сондажно археологическо проучване. То е осъществено в периода 30.11–7.12.2015 г. под научното ръководство на гл. ас. д-р Виктория Петрова (НАИМ –БАН). Заместник-ръководител е Петър Зидаров (НБУ), а в екипа участва и д-р Вивиан Митева.

В югоизточната периферия на кръгова структура Е е заложен сондаж І с размер 1,50 × 39 м. Дългата му ос е ориентирана в посока СЗ–ЮИ. Сондажът попада върху три от вътрешните вписани

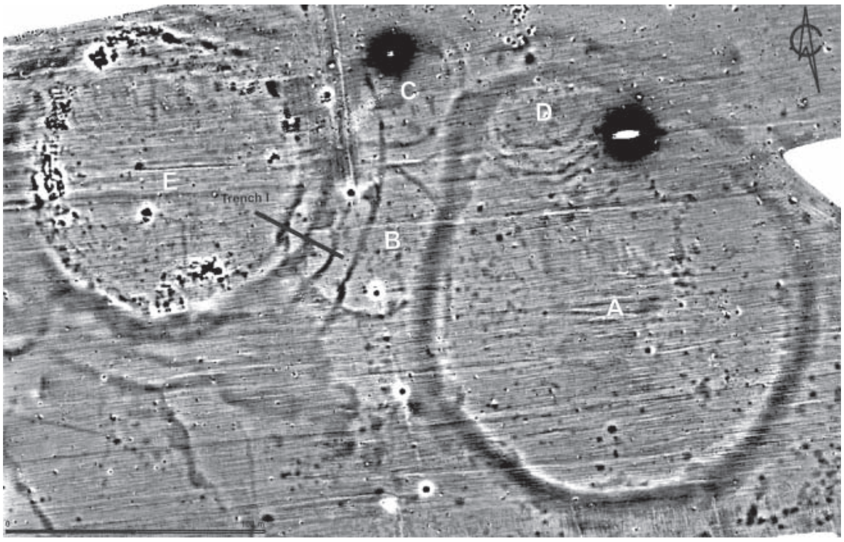
C
D
E
Trench I
B
A
0

Обр. 1. Казлача. Общ план на кръговите структури (А–Е) и разположение на сондаж I.

Fig. 1. Kazlacha. Magnetic plan of the circular enclosures (A-E) and the position of trench 1.

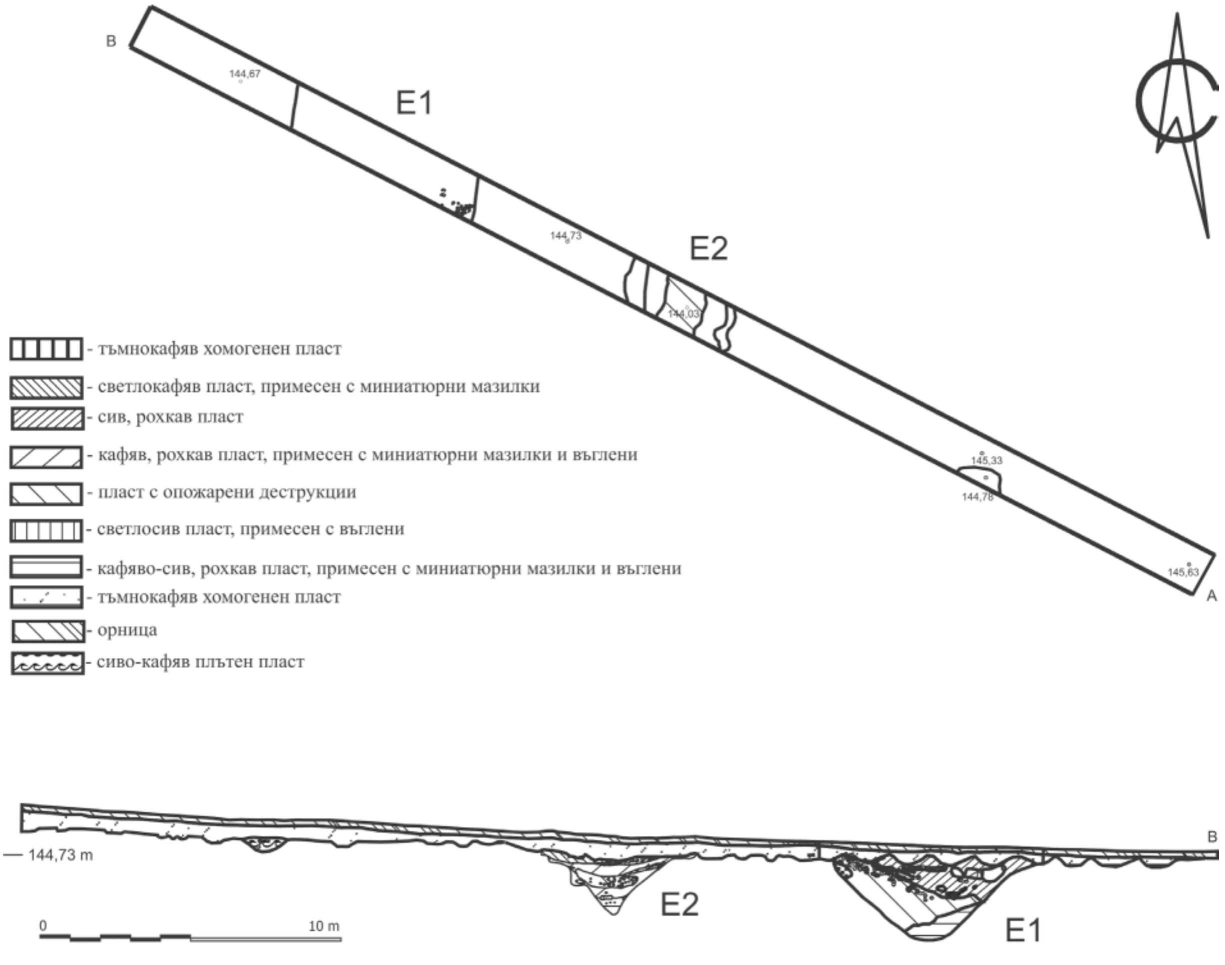
B
144,67
E1
144,73
E2
144,03
145,33
144,78
145,63
A
- тъмнокафяв хомогенен пласт
- светлокафяв пласт, примесен с миниатюрни мазилки
- сив, рохкав пласт
- кафяв, рохкав пласт, примесен с миниатюрни мазилки и въглени
- пласт с опожарени деструкции
- светлосив пласт, примесен с въглени
- кафяво-сив, рохкав пласт, примесен с миниатюрни мазилки и въглени
- тъмнокафяв хомогенен пласт
- орница
- сиво-кафяв плътен пласт
— 144,73 m
B
E2
E1
0
10 m

Обр. 2. Казлача. Хоризонтален план на сондаж I и профили на проучените ровове.

Fig. 2. Kazlacha. Trench 1 – horizontal plan and cross-sections of the excavated ditches.

окръжности, докато четвъртата, най-външната, остава извън неговата площ (обр. 1).

По време на археологическите разкопки са проучени общо три археологически структури. Първите две от тях представляват ровове с големи размери, номерирани от северозапад на югоизток с арабски цифри. Третият ров от магнитограмата не е потвърден, но е проучена част от малко вкопаване, което продължава в южна посока извън границите на сондажа и може да маркира вход в комплекса (обр. 2).

Разстоянието между най-вътрешния ров Е1 и следващия в югоизточна посока ров Е2 е 4,30 м.

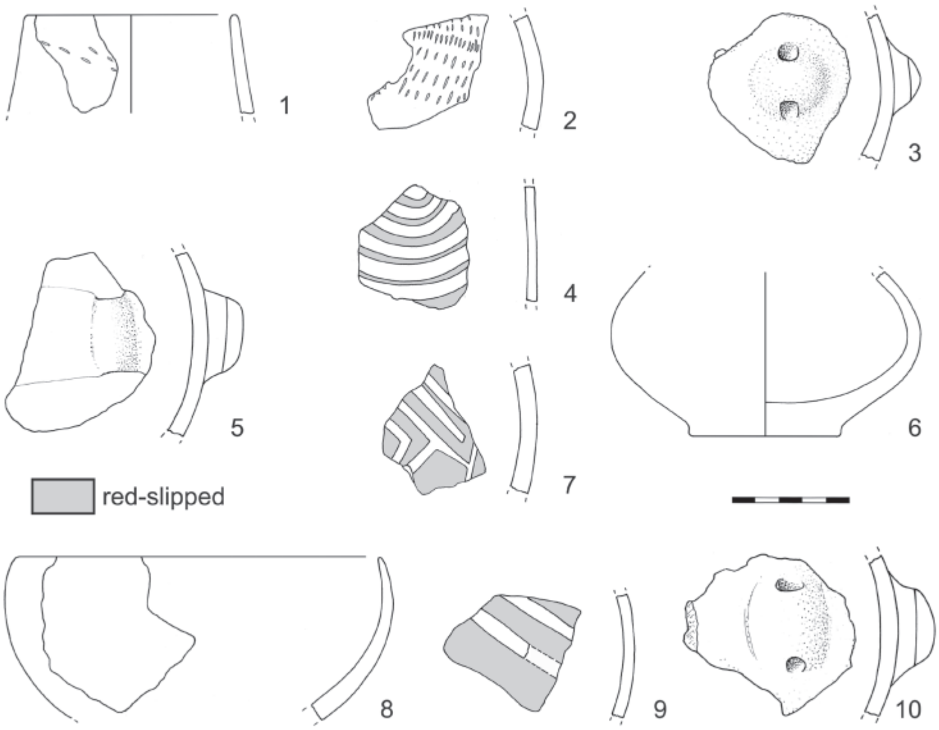

Обр. 3. Казлача. Керамични фрагменти от ров Е1 и ров 2Е.

Fig. 3. Kazlacha. Potsherds from ditches E1 and E2.

На около 8,80 м югоизточно от ров Е2 се намира малкото вкопаване.

Ров Е1. Има приблизително триъгълно напречно сечение, почти прави стени и заоблено дъно. Широчината на рова при нивото на разкриване е 6,50 м, широчината на дъното е 1,30 м, дълбочината е 2,80 м. В запълнителя на рова се разграничават три пласта (отдолу нагоре): кафяво-сив, рохкав пласт, примесен с мазилки и въглени; пласт с опожарени деструкции и сив, рохкав пласт. Покрит е от хомогенен тъмнокафяв пласт, чиято обща дебелина е около 0,50–0,60 м.

Керамиката в най-долния пласт от този ров е орнаментирана с набодена украса или не е украсена (обр. 3 *1–2*). В по-горните пластове се срещат орнаментация с бяла боя, заоблени купи с профилирани дъна, пръстеновидни столчета, въжести дръжки (обр. 3 *3–6*). В по-горните пластове са намерени цели и фрагментирани костни лъжички, шила и шпатула, фрагменти от култови масички и кремъчни артефакти. Намерената керамика и находки в ров Е1 са характерни за раннонеолитната култура Караново I.

Ров Е2. Има приблизително триъгълно напречно сечение с един отстъп в средната част на източната стена и конкавна западна стена; дъното е заоблено. Широчината на рова при нивото на разкриване е 4,30 м, широчината на дъното – 0,20 м, дълбочината – 2 м. В запълнителя на рова се разграничават пет пласта (отдолу нагоре): светлокафяв пласт, примесен с мазилки; кафяв, рохкав пласт, примесен с миниатюрни мазилки и въгленчета; пласт с деструкции; кафяв, рохкав пласт, примесен с миниатюрни мазилки и въгленчета; светлосив пласт, примесен с въгленчета; кафяво-сив, рохкав пласт, примесен с мазилки и въглени). Покрит е от хомогенен тъмнокафяв пласт, чиято обща дебелина е около 0,50–0,60 м.

Керамиката от този ров е представена от заоблени съдове, въжести дръжки, равни дъна. Украсата е представена от бяла рисунка, релефна и набодена върху устийния ръб (обр. 3 *8–10*). Както ров Е1, така и ров Е2 се отнася към култура Караново I.

Вкопаване (ров Е3?). Проучените размери на вкопаването са 1,60 × 0,60 м. Проучената му част има полуовална форма и дълбочина 0,50 м. Продължава извън границите на сондажа в югозападна посока. Запълнено е със сиво-кафяв плътен седимент, примесен с мазилки и въгленчета. Предвид малката площ на проучване е трудно да се прецени дали е част от ров Е3 или представлява част от яма.

Литература

Петрова, Зидаров 2012: В. Петрова, П. Зидаров. Геомагнитно проучване на археологически обект Чокоба-Казлача, Сливенско. – Археологически открития и разкопки през 2011 г. София, 2012, 52-54.

Зидаров и др. 2015: П. Зидаров, В. Петрова, К. Димитров, М. Круме. Магнитно картиране на археологически ландшафт в м. Казлача между селата Хаджидимитрово, община Ямбол и Чокоба, община Сливен. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 868-870.

EXCAVATIONS AT KAZLACHA NEAR THE VILLAGE OF CHOKOBA, SLIVEN MUNICIPALITY

Viktoria Petrova, Petar Zidarov, Vivian Miteva

Kazlacha is located approximately 2.3 km to the NE of the Chokoba and ca. 1 km to the NW of Hadzhidimitrovo. The magnetic surveys (cf. ref.) carried out there in 2011, 2014 and 2015 provided evidence for at least 5 circular enclosures marked with the letters from A to E.

In 2015 we made a test trench measuring 39 × 1.5 m which cut through the SE periphery of the circular enclosure E in NW-SE direction (fig. 1). It was aimed at providing information about its dimensions and construction date. The trench cut through the two innermost ditches. The innermost one (E1) is 6.5 m wide at the top and 2.8 m deep, whereas E2 is 4.3 m wide at the top and 2 m deep (fig. 2). The pottery and the small finds yielded by both are typical for the Karanovo I Early Neolithic culture (fig. 3).

The third ditch was not found at the expected location. A negative feature extending beyond the boundaries of the trench was found instead. It could have been a pit or the edge of an earthen bridge to the enclosure. The fourth ditch of enclosure E remained beyond the boundaries of our trench.

№ 12. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА МНОГОСЛОЙНО СЕЛИЩЕ ДО ГР. ВЪРБИЦА, ОБЛАСТ ШУМЕН

Валери Григоров, Светлана Венелинова, Явор Бояджиев, Мария Гюрова, Васил Василев

„Многослойното селище" до гр. Върбица е регистрирано през 2008 г. (Венелинова 2009, 638). Археологическият обект се намира в м. Кеневира, на западния бряг на Върбишка река, на около 2,5 км североизточно от Върбица. Селището е с приблизителни размери 110 × 120 м. През 2014 г., на площ от 3150 кв. м, беше направено геофизично изследване (Цанков и др. 2015). За да се изясни по-детайлно стратиграфията и културната хронология на обекта, през 2015 г. заложихме два изкопа (обр. 1): изкоп 1 е разположен в централната част на селището, а изкоп 2 – в периферията.

Изкоп 1 е с размери 2,5 × 10 м. В първите четири пласта се открива керамика от римския период, смесена с халколитна и неолитна керамика. В дълбочина характеристиките на културния пласт се променят. От пети пласт надолу керамиката е само неолитна. Документирани са 13 структури, редица ходови нива, опалени подове, горяла и негоряла дървесина.

Технологичните наблюдения на неолитната керамика позволяват да направим следните изводи. В ранните пластове преобладават количествено черните и сиво-черните фрагменти, докато в по-късните пластове кафявите са повече. В ранните пластове преобладава керамиката с едноделен лом, а в следващите се увеличава количеството на керамиката с многоделен лом. В ранните пластове повърхността на съдовете е много добре излъскана, докато в по-късните пластове качеството на излъскване е по-небрежно. Фина органика е използвана сравнително рядко, като по-съществено е нейното присъствие в ранните стратиграфски нива.

От 8826 фрагмента праисторическа керамика с украса са 1546 фрагмента (17,52 %). Най-често са използвани врязана и набодена украса и канелюри. Врязаните линии, мрежовидният орнамент, украсата тип импресо и канелюрите са покривали цялата външна повърхност на съдовете. Релефната лента с прищипвания, най-често в комбинация с врязана или набодена украса, се открива в горната половина на съда. С барботина е покривана цялата външна повърхност на съдовете, често в комбинация с езичести израстъци върху прелома. В най-долните пластове се откриват фрагменти с червена ангоба и бяла рисунка.

В изкоп № 1 са открити фрагменти от триъгълни глинени масички, инструменти от кост (шила и гладилки), каменни сечива (брадвички, тесли, чукалки, елементи от хромел), глинени фигурки.

Изкоп 2 е заложен в периферията на селището, където геофизичното изследване отбеляза голяма магнитна аномалия с дъгообразна форма. Той има размери 1,30 × 16 м и пресича перпендикулярно аномалията по цялата ѝ ширина. В западния край на изкопа беше регистрирана траншея (структура 1), която прорязва здравия льосов пласт. В централната част на изкопа се разкри струпване от камъни, животински кости и керамика (структура 2). Струпването има характера на еднократен депозит. В източния край на изкоп 2 се разкри още една вкопана структура. Тя представлява тесен канал.

Проверката на резултатите от геофизичното изследване показаха, че аномалията в изкоп 2 представлява естествен плитък овраг за оттичане на атмосферните води. В него са се отлагали сравнително равномерно културни пластове с керамика от два периода. В горните нива се открива римска и неолитна керамика, а в долните нива керамиката е само неолитна. Сред находките от изкопа по-интересни са глинена тежест за тъкачен стан, една антропоморфна глинена фигурка и фрагмент от керамичен съд, върху стената, на която пластично е представена женска фигурка.

От обекта произхождат 61 кремъчни артефакта. Технико-типологическите характеристики отделят следните категории: 1 ядро, 19 типологически оръдия, 40 продукта на дебитажа (16 пластини, 17 отломъка и 7 фрагмента). Най-информативни са кремъчните находки от изкоп 1 (38 броя). В пластове 1–4 всички пластини са от лудогорски кремък, тип Равно. Едната от тях е използвана като елемент от сърп, а друга – за прорязване на кост. Сред оръдията има ретуширана пластина с раннонеолитен облик и такава с халколитен. В пластове 5–9 кремъчните артефакти са малочислени и не достатъчно информативни за задълбочени наблюдения. В пластове 10–22 отсъства разпознаваемият в халколитните секвенции кремък – тип Равно. Почти всички артефакти са от мизийски тип флинт – т.нар. балкански флинт (БФ) с жълто-восъчен цвят и бели петна. За отбелязване е най-масивната и представителна пластина в цялата колекция. Неретуширани пластини от този тип се срещат рядко в раннонеолитните ансамбли – подобни има в индустрията от Караново, Азмак и Слатина (Gurova 2007, 2012, fig. 3). Тази пластина е използвана за рязане на кожа. Диагностична е и една ретуширана пластина от БФ, типичен раннонеолитен елемент от сърп с две лезвия.

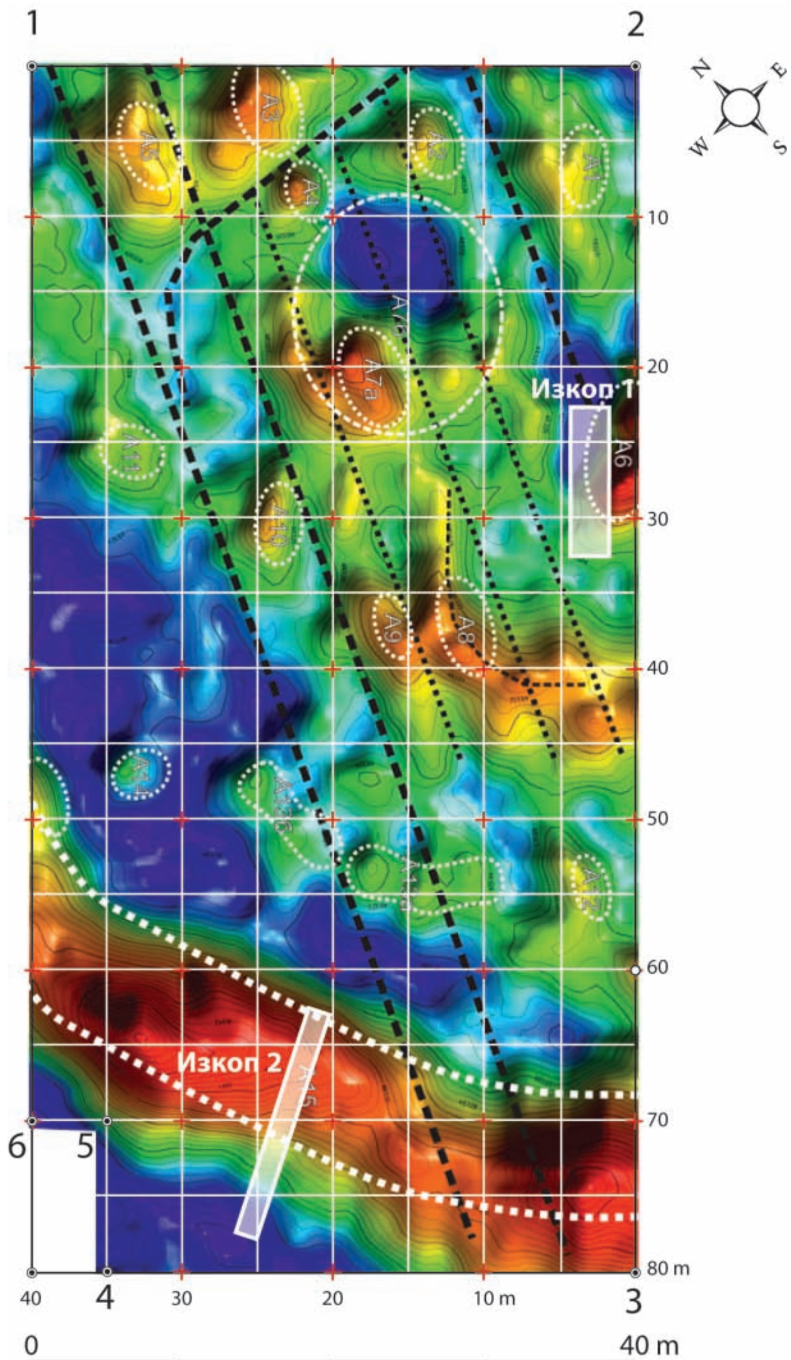

Обр. 1. Многослойно селище до гр. Върбица. План на изкопите.

Fig. 1. Multilayer settlement near the town of Varbitsa. Plan of the trenches.

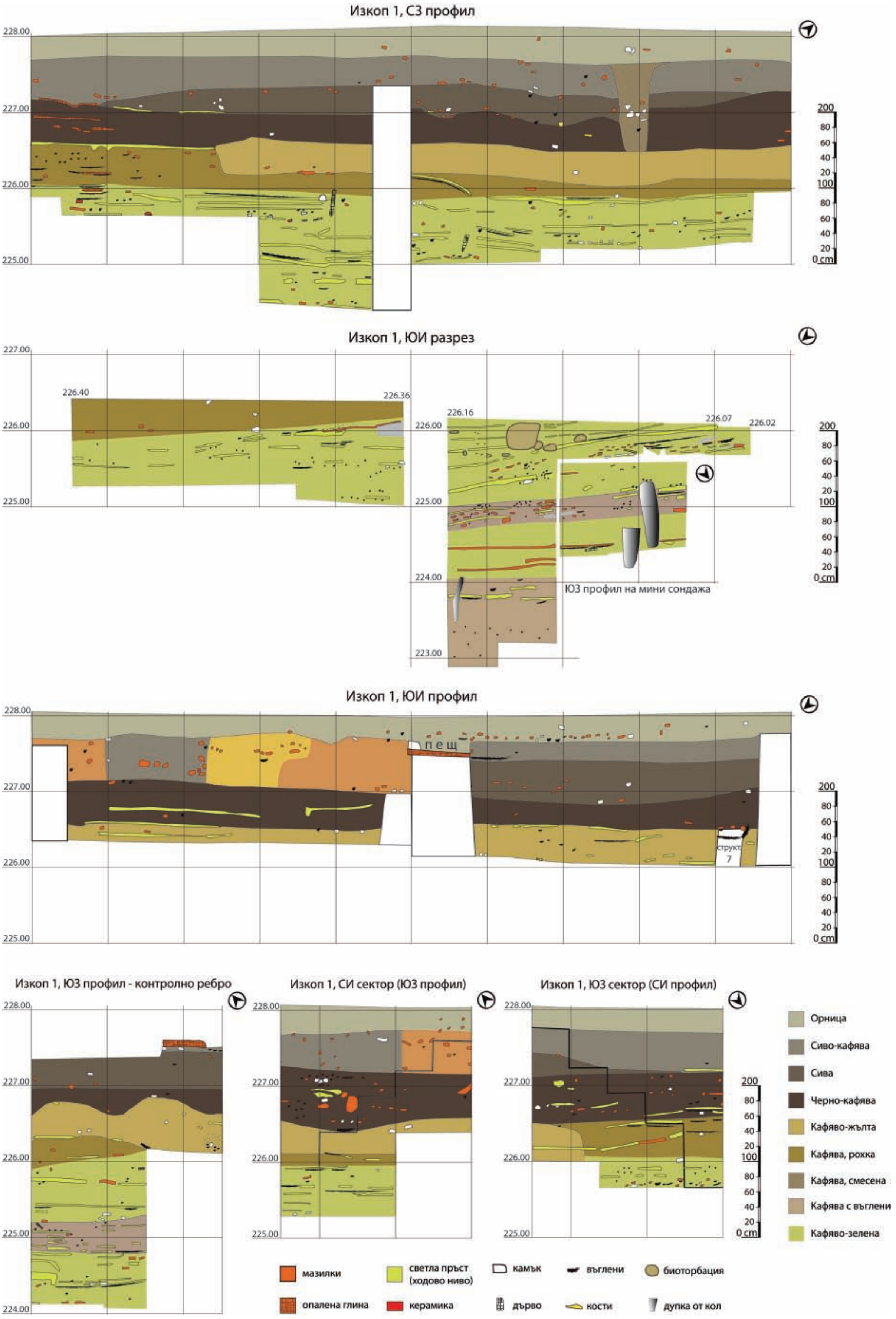
Изкоп 1, СЗ профил
228.00
227.00
226.00
225.00
200
80
60
40
20
100
0 cm
Изкоп 1, ЮИ разрез
227.00
226.40
226.36
226.16
226.07
226.02
226.00
225.00
224.00
223.00
ЮЗ профил на мини сондажа
Изкоп 1, ЮИ профил
пещ
структ 7
Изкоп 1, ЮЗ профил - контролно ребро
Изкоп 1, СИ сектор (ЮЗ профил)
Изкоп 1, ЮЗ сектор (СИ профил)
Орница
Сиво-кафява
Сива
Черно-кафява
Кафяво-жълта
Кафява, рохка
Кафява, смесена
Кафява с въглени
Кафяво-зелена
мазилки
светла пръст (ходово ниво)
камък
въглени
биотурбация
опалена глина
керамика
дърво
кости
дупка от кол

Обр. 2. Изкоп 1, профили.

Fig. 2. Trench 1, cross-sections.

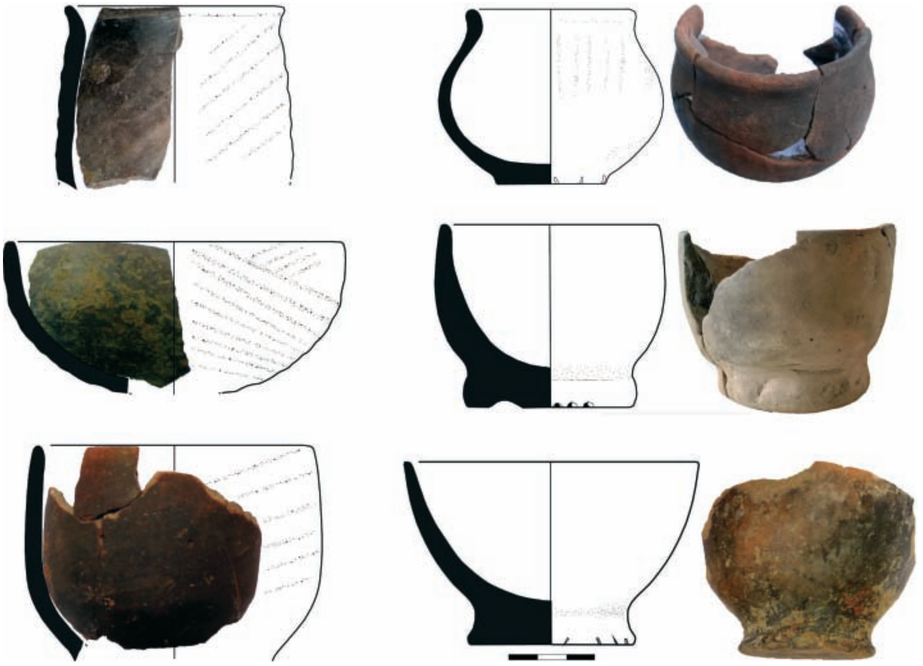

Обр. 3. Керамика. Неолит.

Fig. 3. Neolithic pottery.

Археологическото проучване ни предостави нови важни данни за хронологията на селището. В най-горните пластове се откриха материали и структури от римския период (IV–V в.). Следва тънък халколитен пласт, който е смесен с римска и неолитна керамика. Най-дебел е неолитният културен пласт. В централната част на селището той е над 4,50 м, без да сме достигнали до стерил (обр. 2). Неолитният керамичен комплекс от селището спада към култура Овчарово (обр. 3). Културно-исторически керамиката може да се синхронизира с Караново II и Караново II–III. В най-долните пластове се открива по-ранна керамика, включително фрагменти с червена ангоба и бяла рисунка.

Литература

Венелинова 2009: С. Венелинова. Теренно археологическо проучване в община Върбица, област Шумен. – Археологически открития и разкопки през 2008 г. София, 2009, 638-639.

Цанков и др. 2015: Х. Цанков, В. Григоров, С. Венелинова. Геофизично проучване на обект „Селище“ в м. Кеневира до гр. Върбица. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 855-857.

Gurova 2012: M. Gurova. Establishing the identity of Bulgaria's first farmers – a new perspective. – Achaeologia Bulgarica, 2, 2012, 1-26.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE MULTILAYER SETTLEMENT NEAR THE TOWN OF VARBITSA, SHUMEN REGION

Valeri Grigorov, Svetlana Venelinova, Yavor Boyadzhiev, Maria Gurova, Vasil Vasilev

The multilayer settlement near the town of Varbitsa is located on the western bank of the Varbishka River, ca. 2.5 km to the northeast of the town of Varbitsa. The settlement is approximate 110 × 120 m large. A geophysical survey was carried out in 2014. Two trenches were made in 2015; one of them was situated in the central part of the settlement and the second one – in its periphery (fig. 1). The cultural layer in the central part of the settlement is more than 5 m thick. It yielded artefacts dated back to the Late Roman Period as well as to the Chalcolithic and the Early Neolithic. The Neolithic pottery assemblage complex has very close parallels to Ovcharovo culture. The pottery is contemporary to Karanovo II and Karanovo II-III cultures. The 61 flints artefacts found are related to the following categories: 1 core, 19 tools, 40 debitage pieces.

№ 13. НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ ИЗВОР (ОБЕКТ 10А ОТ МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ)[5]

Иван Вайсов, Петър Зидаров, Йордан Евлогиев, Надежда Карастоянова

Неолитното селище Извор попада в трасето на Междусистемна газова връзка България–Сърбия и е разделено на две части, наречени условно обект 10А (северен сектор) и обект 10В (южен сектор).

Археологическите проучвания на обект 10А се проведоха по план-квадратна мрежа с размери на квадратите 5 × 5 м, ориентирана по географския север. За основни репери са използвани временен централен репер R1, югозападен ъгъл на бетонен постамент на стълб от електропреносната мрежа (репер, поставен през 2014 г.), намиращ се в ПИ № 014020 (с фиксирано GPS местоположение), обвързан с два спомагателни такива (R2, R3). Всички разкрити структури са обвързани с този репер, като за целта е използвана надморска височина.

Неолитното селище е разположено върху полегат склон ПС и тераса Т12–14. Геоложката история на тези две геоморфоложки форми се отнася към късния плейстоцен. Тогава, след отдръпване

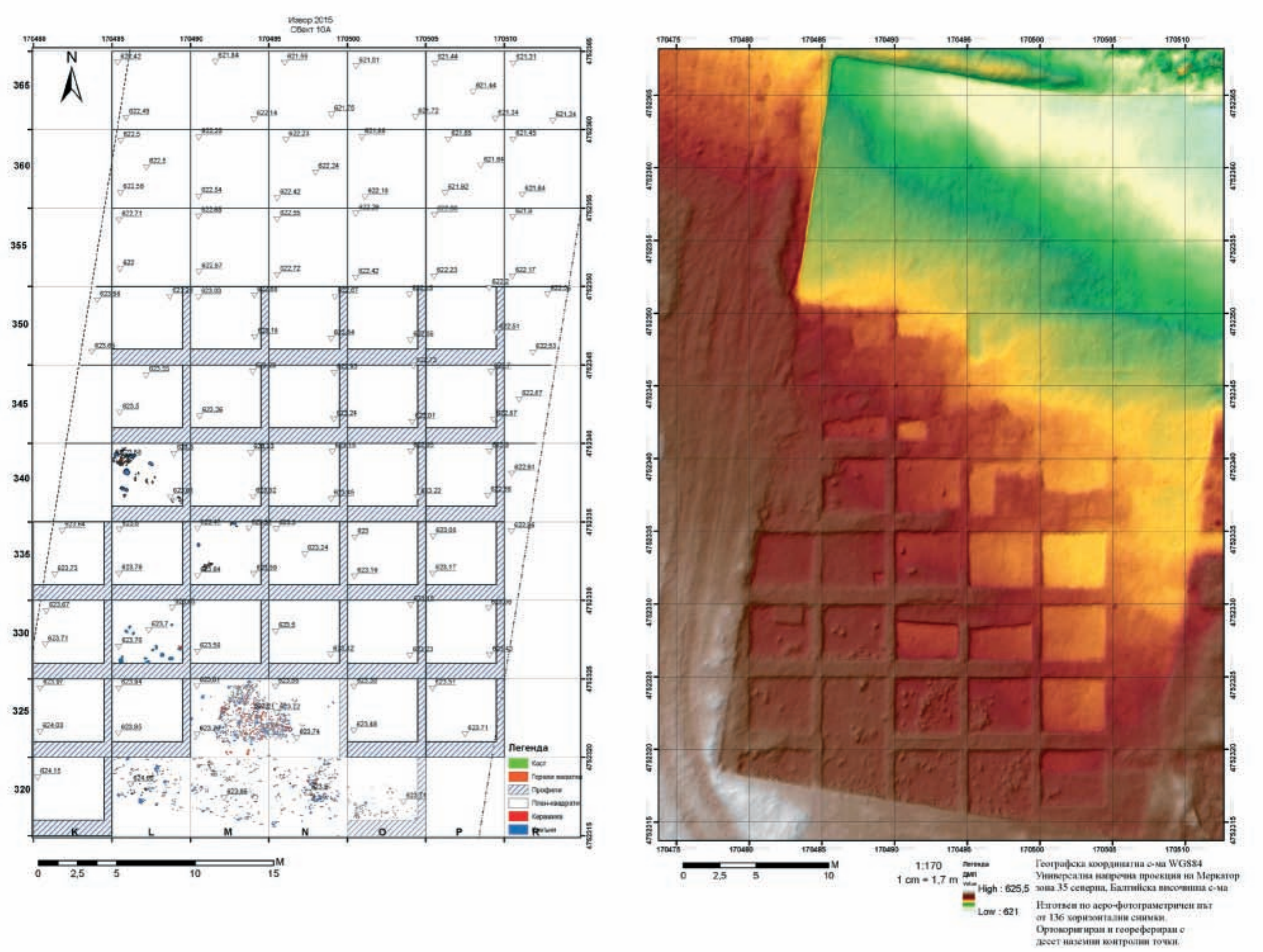
Извор 2015
Обект 10А
N
Легенда
K
L
M
N
O
P
R
0 2,5 5 10 15
M
1:170
1 cm = 1,7 m
High : 625,5
Low : 621
Географска координатна с-ма WGS84
Универсална напречна проекция на Меркатор зона 35 северна, Балтийска височинна с-ма
Изготвен по аеро-фотограметричен път от 136 хоризонтални снимки.
Ортоориграни и геореферирани с десет наземни контролни точки.

Обр. 1. Общ план. А – графичен, В – DEM фотограметричен модел.

Fig. 1. Izvor, area 10A – general plan: A – graphic, B – photogrammetric DEM.

---

[5] Изследването се извършва в изпълнение на договор между Министерството на енергетиката на Р. България и НАИМ–БАН. Освен ръководителите на проучванията И. Вайсов (НАИМ–БАН) и П. Зидаров (НБУ), в екипа участваха В. Славчев (РИМ–Варна), Х. Павкова и Д. Марков (ВТУ), И. Аролска и Й. Цветанов (НБУ), И. Кулов, П. Павлов, П. Панчов, С. Първанов и Г. Костов.

водите на речната мрежа от тераса Т12–14, е последвал хиатус от около 60 хил. г., който е продължил до началото на холоцена. По това време върху повърхността на терасата са се развивали елувиални, делувиални и ерозионни процеси. От проявата им липсва геоложки запис в разреза, поради превес на ерозията. Този хиатус е с по-малък интервал за полегатия склон. Повърхността на Т12–14 и ПС през холоцена е ареал на изветрителни процеси, които са формирали и почвения профил на смолницата. За изясняване строежа на холоценската смолница направихме 9 сондажа, разположени по три профилни линии, които пресичат трасето на газопровода в посока И–З. Така установихме, че почвеният профил на холоценската смолница е с променяща се дебелина от 1,10 до 1,60 м.

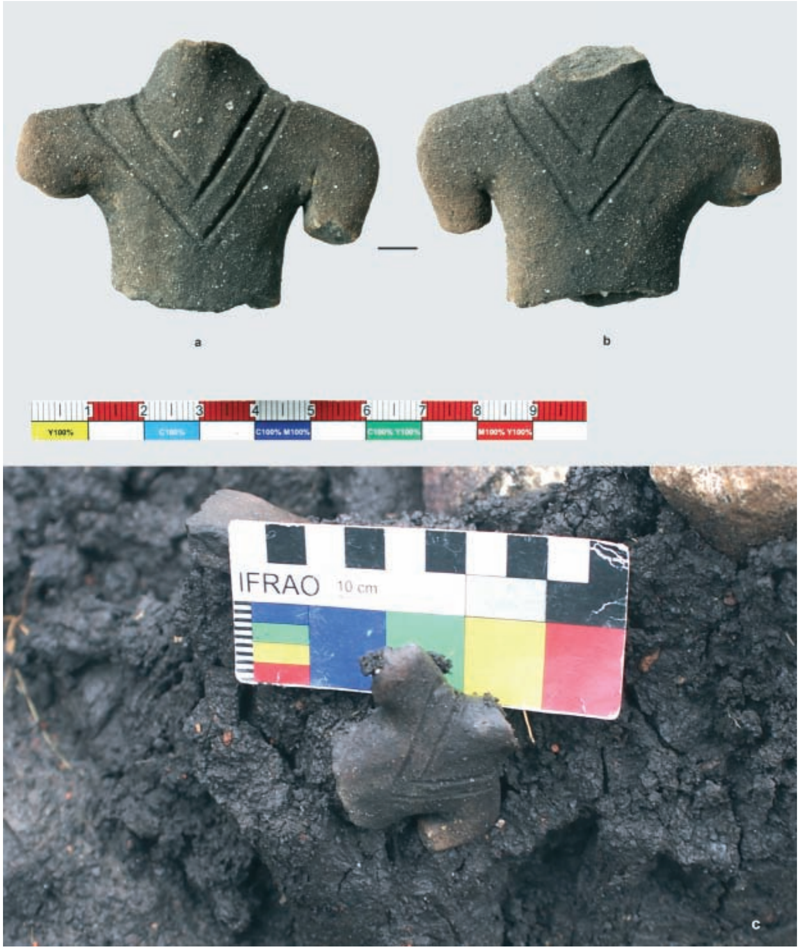

Обр. 2. Торс от антропоморфна пластика: a–b снимка, c – in situ.

Fig. 2. Torso of anthropomorphic figurine: a-b) photo, c) in situ.

При археологическото проучване на обект 10А бяха разкрити следи от две наземни структури. Интерес представляват тези, разкрити в южния сектор на проучваната зона, в кв. М325, N325, М320 и N320 (структура 15). Тя представлява концентрирана субстанция от керамика (сред която и три цели съда), силно обрушени горели мазилки с отпечатъци от укрепваща дървена конструкция, средни по размер ломени камъни, фрагменти от хромелни камъни, глинени антропоморфни фигурки и др. Разкритите деструкции и планиграфската им подредба предполагат наличието на едно наземно жилище с правоъгълна форма и предполагаеми размери 10 × 4 м и ориентация СЗ–ЮИ (обр. 1).

Северната и източната половини на обект 10А се характеризират с ниска концентрация на археологически материали, което е типично за периферните зони на праисторическите селища.

Неолитното селище Извор е еднослойно от типа „открито селище“. Дебелината на културния пласт варира от 0,20 до 0,70 м. Поради структурните особености на почвения пласт (смолник), в него не можаха да бъдат открити стратифицирани културни напластявания.

Сред откритите находки преобладават фрагментите от глинени идоли, култови масички, каменни сечива, керамични съдове, кремъчни артефакти и т.н. Безспорна е изключителната експозиционна стойност на откритите материали, още повече че голяма част от тях са уникални за праисторията на Балканите.

Като цяло животинските останки от обекта са малко. При направения археозоологичен анализ на костите и съпоставяне на процентното съотношение между отделните видове се наблюдава тенденция, характерна и за други обекти от късния неолит. Данните показват, че на това място е имало добре развито говедовъдство, а ловът е представлявал малка част от общия поминък на населението. Прави впечатление, че около 75 % от всички открити костни останки са съсредоточени предимно в една основна структура – структура 15. Тук са открити и всички останки от диви животни, но липсват такива от коза и овца. В другите структури има фрагментирани останки от дребни преживни (коза/овца), но изцяло липсват останки от диви животни. Откритите останки от едър и дребен рогат добитък принадлежат на индивиди в зряла възраст, докато тези от свиня са предимно от млади животни (под 1 г). Това отговаря на профилите на смъртност, характерни за стопанство, ориентирано към отглеждане на животни както за месо, така и за вторични продукти. Отсъствието на следи от

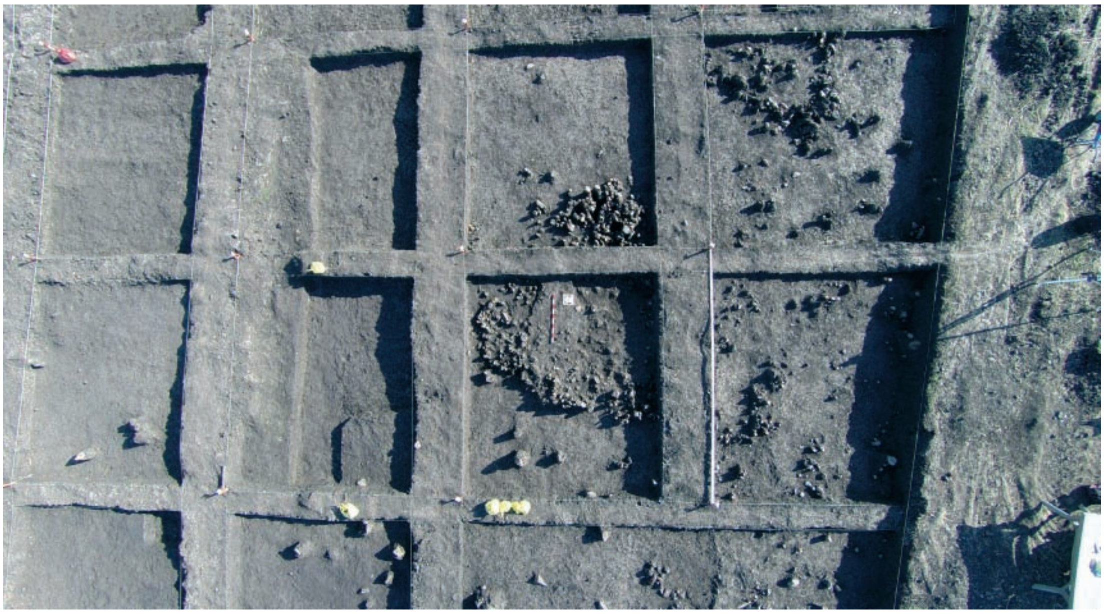

Обр. 3. Авиофотография на структура 15.

Fig. 3. Aerial view of feature 15.

горене и наличието на голям процент „неядливи“ части от животните предполага, че повечето от останките са отпадъци от транжирането. Много малко на брой са фрагментите от торса на животните. Резултатите от изследванията ни дават основание да предположим, че консумацията на добитото месо е ставала на друго място в селището.

Разкритите в обект 10А археологически материали доказват, че на това място има изявени следи от човешка дейност. Концентрацията на археологически материали в югозападната половина на обекта показва, че това е североизточната периферия на едно голямо неолитно селище с хоризонтална стратиграфия, отнасящо се към късния неолит (култура Винча В2–Курило).

Резултатите от проучванията на обект 10А по трасето на Междусистемна газова връзка България–Сърбия представлява изключителен интерес за праисторията на Балканите, а фактът, че част от откритите глинени антропоморфни изображения са мъжки, преобръща представата ни за култовите традиции на „традиционните“ балкански култури.

RESCUE EXCAVATIONS AT IZVOR NEOLITHIC SETTLEMENT (IBS BULGARIA-SERBIA, SITE 10A)

Ivan Vajsov, Petar Zidarov, Yordan Evlogiev, Nadezhda Karastoyanova

The excavated area is situated at the N part of Izvor Late Neolithic site. It is located on a low Pleistocene river terrace covered by 1.10-1.60 thick dark smolnitsa soil formed during the Holocene. The archaeological remains form a 0.20-0.70 m thick layer which is badly disturbed. The high concentration of burnt daub pieces, fragmented grinding stones, pottery sherds (including 3 complete vessels) and anthropomorphic figurines unearthed on an area measuring 10 × 4 m and NW-SE oriented provides ground to suggest a probable location of a house at the NE periphery of the settlement. The animal husbandry is dominated by cattle breeding followed by sheep/goat (adults mostly) and pig (1 year old or younger mostly), a ratio suggesting a balanced strategy of supply both of meat and secondary products. The high number of lower limb bones, as well as the lack of higher value meat zones, suggest that the predominant part of the meat was prepared and consumed at another location.

The pottery assemblage reveals similarity to the Vinča B2-Kurilo style.

№ 14. НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ ИЗВОР (ОБЕКТ 10В ОТ МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ)[6]

Володя Попов, Кръстю Чукалев

Археологическите проучвания на неолитно селище Извор, обект 10В по трасето на „Междусистемна газова връзка България–Сърбия“, са продължение на предварителните проучвания през 2014 г. (Вайсов, Чукалев 2014) и се проведоха в определения в договора и разрешението за спасително археологическо проучване сектор. Тук е положена план-квадратна мрежа, състояща се от квадрати с размери 5 × 5 м. Мрежата е ориентирана по географския север и дублира тази от 2014 г. По време на теренните изследвания бяха направени и геофизични такива (геомагнетика). Така бяха регистрирани аномалии, които показват неравномерно разпределение на археологическите структури.

При археологическите проучвания на обект 10В са разкрити следи от няколко наземни структури. Интерес представляват тези в централния сектор на проучваната зона, в кв. I200, I205, N200, N205, L195, K195 – структура 13. Тази структура има разгъната площ 25 кв. м (обр. 2). Тя се позиционира в стратиграфския профил между кота 624 м и 623 м. Тук са разкрити три нива на отлага-

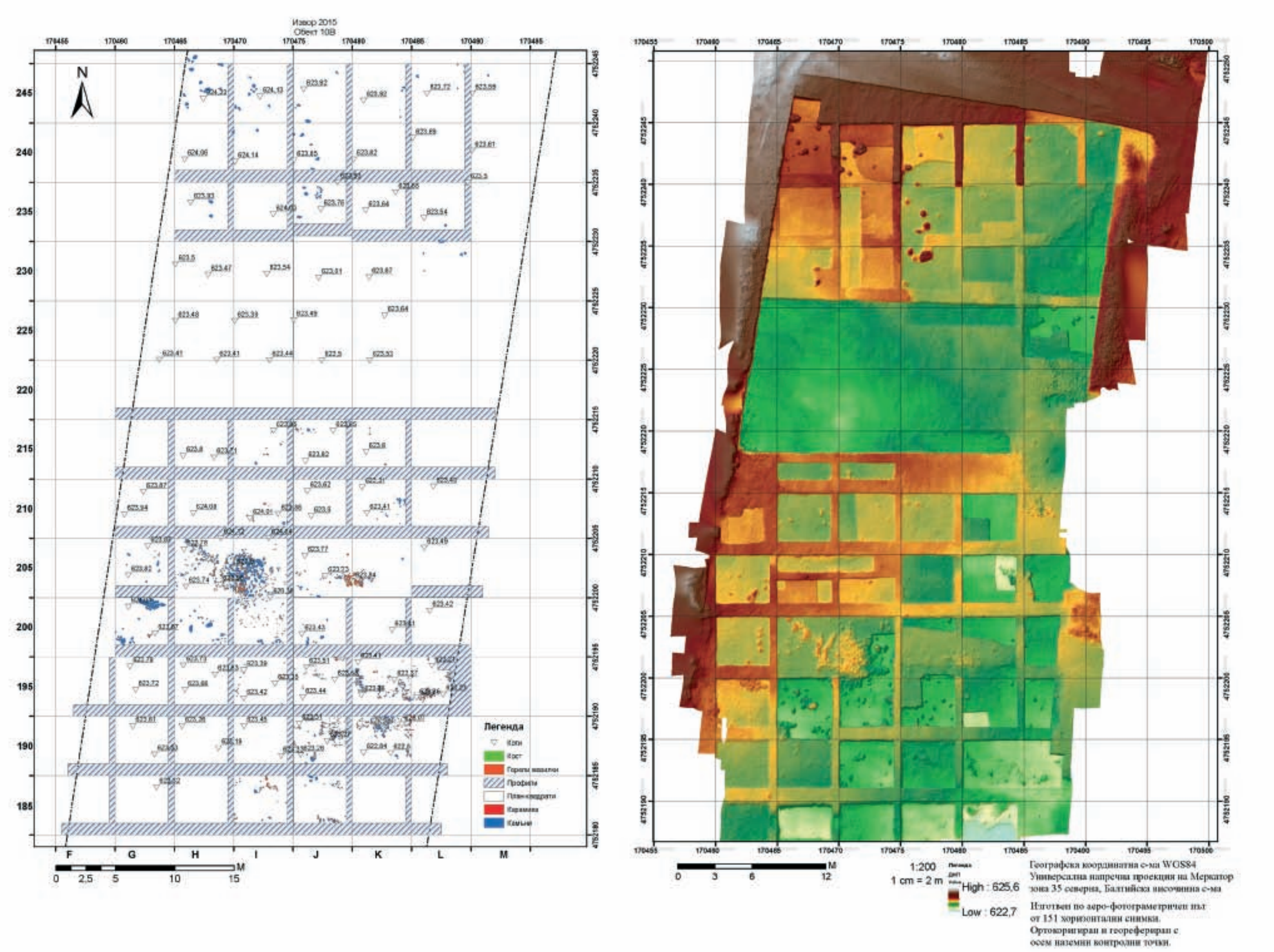
Извор 2015
Обект 10В
N
Легенда
Коти
Кост
Горели мазилки
Профили
План-квадрати
Керамика
Камъни
F
G
H
I
J
K
L
M
1:200
1 cm = 2 m
High : 625,6
Low : 622,7
Географска координатна с-ма WGS84
Универсална напречна проекция на Меркатор
зона 35 северна, Балтийска височинна с-ма
Изготвен по аеро-фотограметричен път
от 151 хоризонтални снимки.
Ортокоригиран и геореферирап с
осем наземни контролни точки.

Обр. 1. Общ план на обект 10В. А – графичен, В – DEM фотограметричен модел.

Fig. 1. Izvor, area 10B – general plan: A – graphic, B – photogrammetric DEM.

---

[6] Изследването се извършва в изпълнение на договор между Министерство на енергетиката на Р. България и НАИМ–БАН. Освен ръководителите на проучванията В. Попов (ИМ–Бяла) и К. Чукалев (НАИМ–БАН), в екипа участваха: С. Иванов (НБУ), Г. Атанасова (РИМ–Шумен), С. Мирчева (НБУ), Е. Митринова (СУ „Св. Климент Охридски“), Н. Димитрова (НБУ), Н. Захариев (НБУ), М. Анчев (НБУ), В. Върбанова (РУ „Ангел Кънчев“), и др.

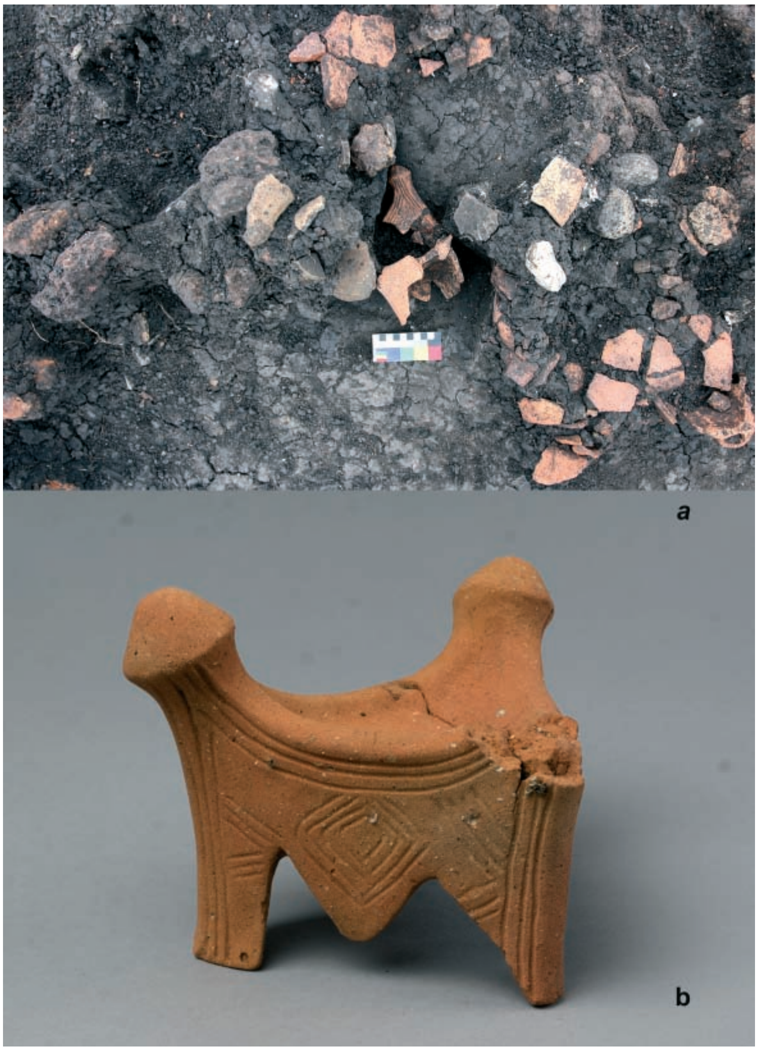

Обр. 2. Керамична култова масичка: a – in situ, b – снимка.

Fig. 2. A clay altar: a – in situ, b – photo.

не: ниво 624,01–623,61 м, определящо горните (последни) запазени следи на структурата (малки и големи камъни и обрушени мазилки със спорадично присъствие на керамични фрагменти); ниво 623,61–623,47 м, документиращо етапа на развитието на структурата във височина, характеризираща се с изключителна концентрация от натрошени хромелни камъни; ниво 623,47 м, маркиращо основата на структурата. Карбонатният (стерилен) пласт, върху който тя започва да се развива, е на кота 623,35 м. Хомогенният ѝ запълнител се състои от различни по обем и структура камъни, сред които голямо количество фрагментирани хромелни без различима подредба. Те са примесени с фрагменти от изветрели отухлени мазилки и значителен брой фрагментирани артефакти – фрагменти от битова керамика, култови масички и др. За отбелязване е, че кремъчни артефакти се откриха само по периферията на структурата.

Друга значима структура е разкрита в кв. L195 (част от разкритата през 2014 г. структура 7A) и K190 (част от разкритата през 2014 г. структура 7B). При проучванията се потвърдиха наблюденията от 2014 г., че структура 7B е била изградена във височина. Така върху площ от 3,5 кв. м. е издигната своеобразна пирамидална структура, доминираща над околния терен. Тя се състои от натрупани малки камъни, изветрели горели мазилки, фрагменти от антропоморфни пластики, глинени прешлени, фрагментирани съдове, животински кости и др. По-значимите артефакти имат предимно култов характер.

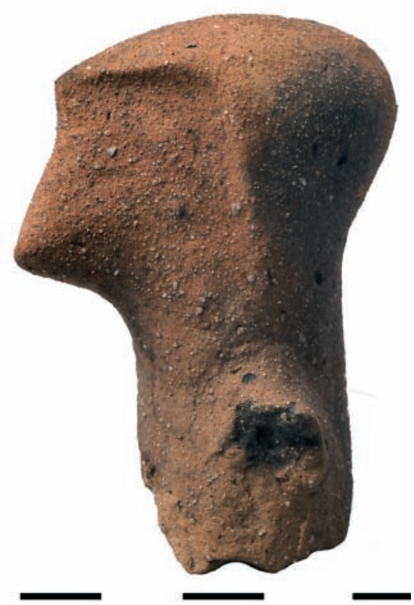

Обр. 3. Антропоморфна пластика.

Fig. 3. Anthropomorphic figurines.

В кв. F175 се разкри ъгъл от горяло жилище, чиято основна част е извън сервитута на газопровода, поради което остана непроучена. Тази структура се маркира от концентрация на горели мазилки.

Северната половина на централната част от обект 10B (кв. H245–M245, H240–M240, H230–M230, H225–M225, H220–M220) се характеризира с ниска концентрация на археологически материали. Тук са разкрити единични камъни без видима връзка един с друг. Само в кв. J235 се разкри малка овална структура с диаметър 1,20 м и височина 0,70 м, състояща се от пирамидално натрупани камъни, обрушени отухлени мазилки и керамични фрагменти. Тя е изградена в черния пласт, на 0,30 м над стерила. Вероятно и тук става дума за своеобразна пирамидална структура, изградена във височина, като маркер на обособена култова територия.

В кв. G225, H225, I225, J225, K225, L225, G220, H220, I220, J220, K220 и L220 бе отнета част от стерила. Тук се достигна до дълбочина 1,70 м. На това място установихме следи от носещи дървени конструкции (вкопани плитки ями с диаметър 0,40–0,60 м) – вероятно подпорни елементи на голяма дървена платформа. За съжаление структурата и хомогенният характер на черния културен пласт в смолницата не даде възможност за идентификация на следи от тези конструкции във височина.

Сред откритите находки преобладават фрагменти от глинени идоли (предимно мъжки), култови масички, каменни и кремъчни сечива, подлежащи на реставрация керамични съдове, и т.н. Концентрацията на археологически материали в обособени зони показва, че праисторическото селище се е състояло от разпръснати, отдалечени едно от друго жилища с обособени извънжилищни пространства, където са изградени своеобразни „защитни“ пирамидални маркери (купчини от камъни, фрагменти от антропоморфни фигурки, преобладаващо мъжки и др.).

Разкритите материали отнасят северната част от обекта към късния неолит (култура Винча B2), а южната – към прехода между късния неолит и ранния енеолит – „Градачката фаза“ на култура Винча. Сред археологическите материали регистрираме присъствие и на редица локални елементи, което не е изключение за тази фаза на култура Винча.

Литература

Вайсов, Чукалев 2014: И. Вайсов, К. Чукалев. Неолитно селище Извор (предварително археологическо проучване). – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София 2015, 60-63.

RESCUE EXCAVATIONS AT THE NEOLITHIC SETTLEMENT IZVOR (IBS BULGARIA-SERBIA, SITE 10B)

Volodya Popov, Krastyu Chukalev

The test trenches at site 10B were situated at the S part of Izvor Late Neolithic site. The archaeological excavations revealed several interesting contexts situated above ground. Context 13 is a stone concentration and covered 25 sq. m. It comprised several layers of stones including many fragmented grinding stones, pieces of fired daub, potsherds, clay altars, etc. The chipped stone artefacts were found only at the periphery of the context. Context 7B was pyramid-shape and was made from small stones, daub, male anthropomorphic figurines mainly, spindle whorls, potsherds and animal bones. Remains of buildings were documented in several areas of the site, e. g. a corner of a burnt house in sq. F175. Postholes were found all over the site. It seems that the buildings were scattered and there were vast areas between them. The concentrations of artefacts can be interpreted as landmarks. The finds at the northern part of the site are typical for Vinča B2 culture, whereas the artefacts discovered at the southern part can be related to the so-called Vinča-Gradac phase.

№ 15. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОНЕОЛИТЕН ОБЕКТ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ПАЛАУЗОВО, ОБЩИНА СТРАЛДЖА

Камен Бояджиев, Валери Петров

Спасителното археологическо проучване на обект 11 по трасето на транзитен газопровод № 2 за Република Турция в землището на с. Палаузово, община Стралджа, бе осъществено през август 2015 г. от екип с ръководител Камен Бояджиев (НАИМ–БАН) и заместник-ръководител Валери Петров.

Обектът е регистриран при теренно издирване по трасето на газопровода, проведено от Н. Кечева през 2013 г. (Кечева 2013, 647). Разположен е върху надзаливна тераса със слаб наклон на запад към малко дере, както и на юг и север, съответно в северната и южната си периферия. Площта му е приблизително 68 дка. Намира се на 4,5 км югоизточно от центъра на с. Палаузово. Предвидената за предварително спасително археологическо проучване площ попада в западната половина на обекта, върху склона на терасата. Тя обхваща 320 м дължина в рамките на сервитут с ширина 30 м. На тази площ бяха направени 22 сондажа с размери 15 × 2 м, един от които впоследствие удължен с още 5 м

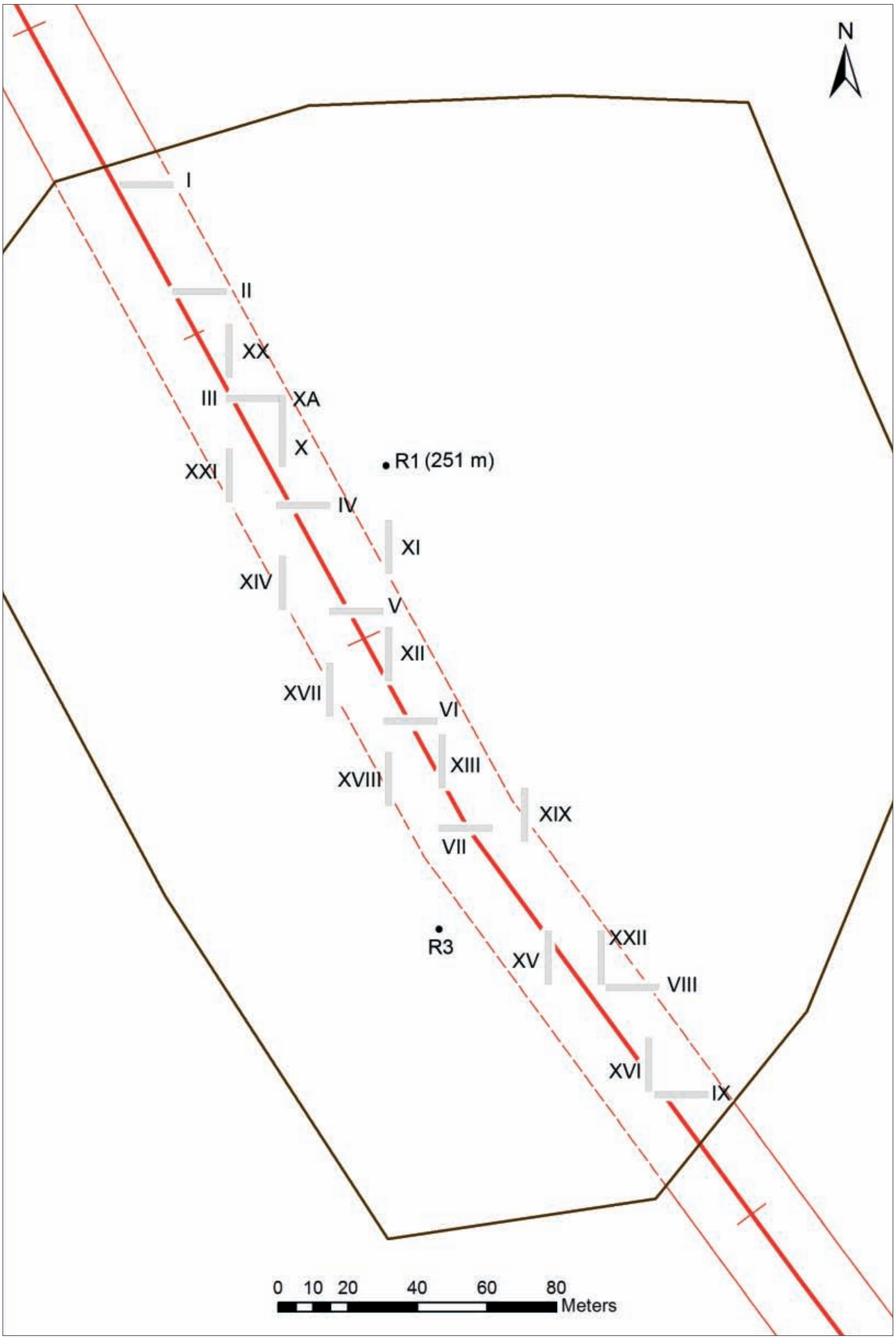
N
I
II
XX
III
XA
X
XXI
R1 (251 m)
IV
XI
XIV
V
XII
XVII
VI
XIII
XVIII
XIX
VII
R3
XV
XXII
VIII
XVI
IX
0 10 20 40 60 80
Meters

Обр. 1. Общ план на обекта с приблизителните му граници, трасето на газопровода и направените сондажи.

Fig. 1. General plan of the site with its approximate outlines, the route of the pipeline, and the trenches.

(обр. 1). Девет от тях са разположени в посока И–З, приблизително напречно на трасето на газопровода, на 30 м един от друг. Останалите 13 са с посока С–Ю, приблизително по оста на трасето. Концентрирани са основно в централната част на предвидената за проучване площ, където, както според резултатите от теренното издирване, така и според нашите предварителни наблюдения е най-голямата концентрация на археологически материали по повърхността.

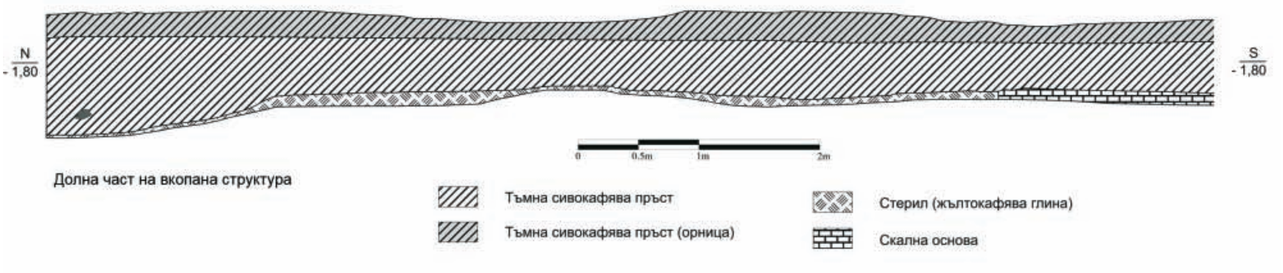
N
- 1,80
S
- 1,80
0
0.5m
1m
2m
Долна част на вкопана структура
Тъмна сивокафява пръст
Тъмна сивокафява пръст (орница)
Стерил (жълтокафява глина)
Скална основа

Обр. 2. Източен профил на сондаж X/XA.

Fig. 2. Eastern profile of trench X/XA.

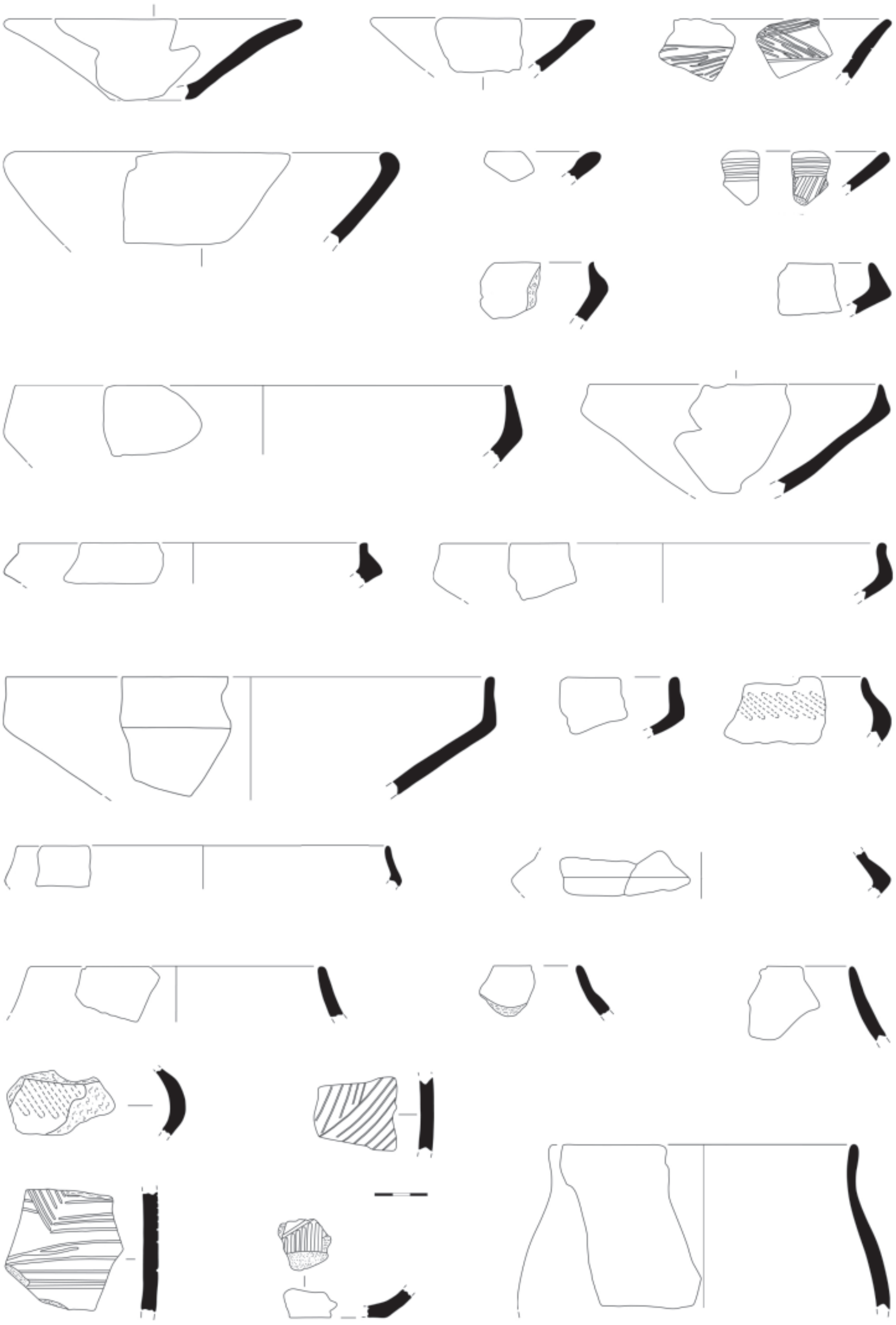

Обр. 3. Керамичен комплекс.

Fig. 3. Pottery assemblage.

Във всички сондажи горният пласт с дебелина 0,30–0,40 м попада в орницата. В северната част на обекта, в сондажи I и II, под него, на дълбочина около 0,35 м от повърхността, бе достигната материкова скала. На около 30 м южно от сондаж II, в сондажи X и XXI, също бе достигната материкова скала на дълбочина около 0,50 м от повърхността. В останалата част на сервитута под орницата се достигна до светлокафяв глинест седимент с варовикови включения и без археологически материали, бележещ древния терен. Направеният в сондаж V контролен разрез показа, че дебелината на този пласт на места е над 1,10 м (не бе достигната материкова скала). В него навсякъде се проследяват бразди от земеделската обработка на терена, чиято дълбочина (спрямо нивото на светлокафявата стерилна основа) варира между 0,40 и 0,80 м. Според сведения на местни жители теренът е риголван през 80-те години на XX в., а в последните години е подлаган на дълбока оран. Ширината и формата на браздите варира, вероятно поради наслагване на бразди от различни сезони на обработка и използване на различни машини при оран и риголване, както и поради въздействието на дъждовна вода.

Археологическите материали са в ниска концентрация и се откриват както в орницата, така и в браздите. Преобладават останките от керамични съдове, изработени на ръка. Те са силно фрагментирани и с унищожена повърхност. Намират се също малки парчета отухлена мазилка и малко количество животински кости. Липсват запазени на място археологически структури. Единственото изключение бе регистрирано в северната половина на обекта, в сондаж XA. Там бе проучено струпване от керамични фрагменти и животински кости, парчета отухлена мазилка, както и няколко кремъчни отломъка (структура 1). Повечето от керамичните фрагменти имат сравнително добре запазена повърхност, а някои от тях произхождат от едни и същи съдове. Струпването попада в плавно хлътване в древния терен по склона на материковата скала, регистрирана в тази част на обекта (обр. 2). Разкритите му размери са 1,00 × 1,50 м. Явно става въпрос за долната част на вкопаване, която изглежда се е запазила от земеделската обработка именно поради близостта на скалата. Структурата продължава на изток извън границите на сондажа и на сервитута.

Сред определимите форми керамични съдове са представени конични паници (някои с врязана украса от двете страни), паници с удебелен отвътре устиен ръб, паници с прегънато устие, заоблено или остро профилирани биконични купи, гърневидни съдове, вертикална дръжка от чаша (?) с израстък (обр. 3). Украса се среща рядко – врязани линии, канелюри, релефни ленти.

Сред находките преобладават кремъчните артефакти – 90 броя. Повечето са нехарактерни отломъци. Част от артефактите могат да се свържат с неолитната традиция – стъргалка върху отломък, геометричен микролит (триъгълник), микропробой, ретуширана пластина. Няколко находки имат по-скоро халколитни белези – ретуширани (по-широки) пластини.

Освен тях бяха открити 12 сечива от огладен камък – тесла, брадви, заготовка за брадва (?), стривала, чукалки.

Откритите диагностични керамични фрагменти могат да бъдат отнесени към късния неолит, култура Караново IV (края на VI хилядолетие пр. Хр.). Вероятно през този период върху удобната за обитаване надзаливна тераса е съществувало кратковременно селище, чиито останки са напълно разрушени при обработката на земята през последните десетилетия. Не е напълно изключено и обитаване/посещаване на мястото през халколита. Открити бяха и малък брой фрагменти от съдове, изработени на колело. Характеристиките и степента им на запазеност не позволяват датировката им да бъде прецизирана.

Литература

Кечева 2013: Н. Кечева. Издирвания на археологически обекти по проектно трасе на газопровод № 2 за Турция в участъка между КС Лозенец до СО при с. Недялско, община Стралджа. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 645-647.

RESCUE EXCAVATIONS AT THE LATE NEOLITHIC SITE NEAR THE VILLAGE OF PALAUZOVO, STRALDZHA MUNICIPALITY

Kamen Boyadzhiev, Valeri Petrov

The site is located 4.5 km southeast of the village of Palauzovo, Straldzha municipality, Yambol district, and covers about 6.8 ha. The building of a pipeline to the Republic of Turkey has necessitated rescue excavations in August

2015. Twenty-two trenches (15 × 2 m) have been made in the western half of the site (fig. 1). In all of them, virgin soil or bedrock was reached at about 0.30 to 0.40 m beneath the surface. The topsoil layer is destroyed by deep modern ploughing. In only one of the trenches (XA), a part of dug out feature has been excavated (fig. 2).

The pottery assemblage is in a very bad state of preservation. The diagnostic sherds date back to the Late Neolithic Karanovo IV culture (end of the sixth millennium BC) (fig. 3). Chipped and polished stone tools have been unearthed as well.

№ 16. ПРОУЧВАНИЯ В ГОЛЯМАТА ПЕЩЕРА (ВЕЛИКО ТЪРНОВО) ПРЕЗ 2015 г.

Алета Гуаделu, Камен Бояджиев, Жан-Люк Гуадели

Проучванията се осъществиха по линия на българо-френски изследователски проект „Най-ранни изяви на човешко присъствие в България и на Балканите“ на НАИМ–БАН и Институт PACEA-UMR5199 на CNRS и Университет Бордо с основно финансиране от френското Министерство на външните работи и подпомагане от Ланджоф ООД, на които екипът изразява своята признателност.

В теренното проучване взеха участие А. Гуадели, К. Бояджиев (ръководители), А. Чохаджиев и М. Николов, а в обработката на фауната – Ж.-Л. Гуадели.

Общата дължина на пещерата е 133 м, а денивелацията – 15 м. Разположена е на 374 м н. в. и входът е отворен на изток. Проучвана е частично от Р. Попов през 1899, 1901 и 1905 г. (Попов 1925). През 2012 г. по време на издирвания посетихме пещерата и регистрирахме наличие най-малко на 11 иманярски изкопа. Откритата около тях керамика се отнася към неолита и халколита. Костните останки бяха предимно холоценски, но и 7 с плейстоценски характеристики. В един от иманярските изкопи ясно личеше част от структура с неизяснен характер, вероятно халколитна. Установената богата праисторическа секвенция и интензивната иманярска дейност ни дадоха основание да започнем проучванията през 2015 г.

По-голямата част от входната зала е нарушена от разкопките на Р.

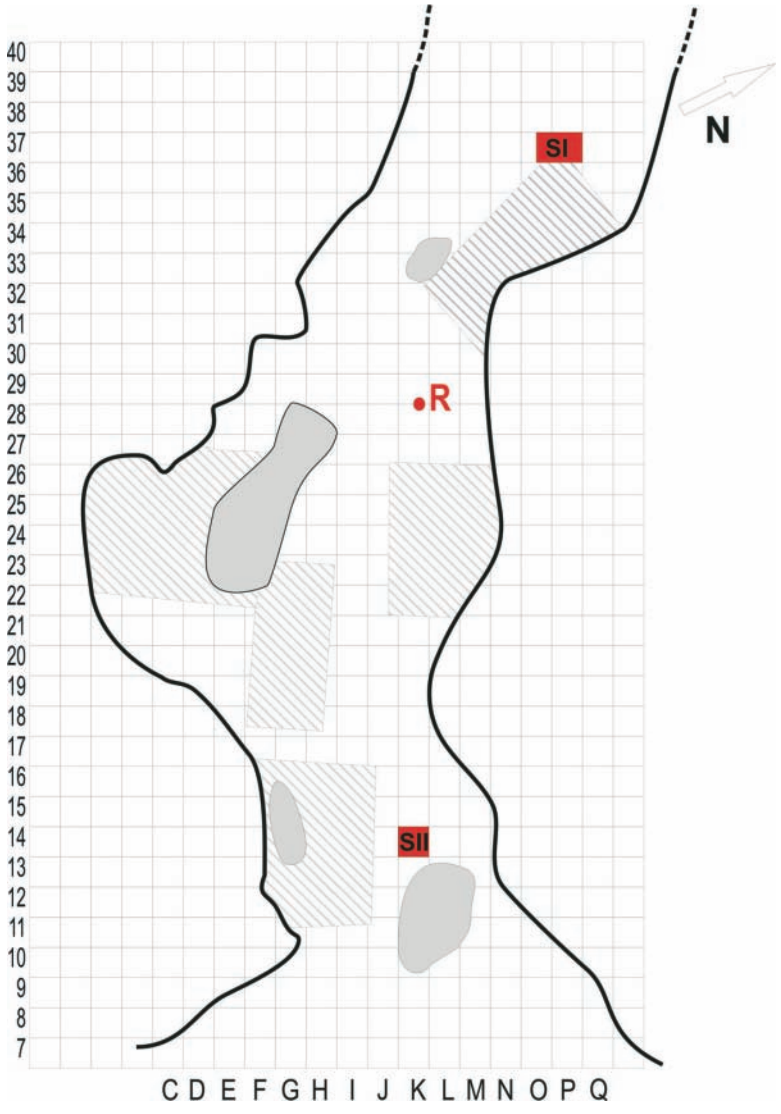

Обр. 1. Голямата пещера. План на пещерата с проучваните през 2015 г. сектори. Рис. А. Гуадели, К. Бояджиев. В щрих – сондажи на Р. Попов.

Fig. 1. Goliamata peshtera. Plan of the cave. Map A. Guadelli, K. Boyadzhiev. Strokes mark trenches made by R. Popov.

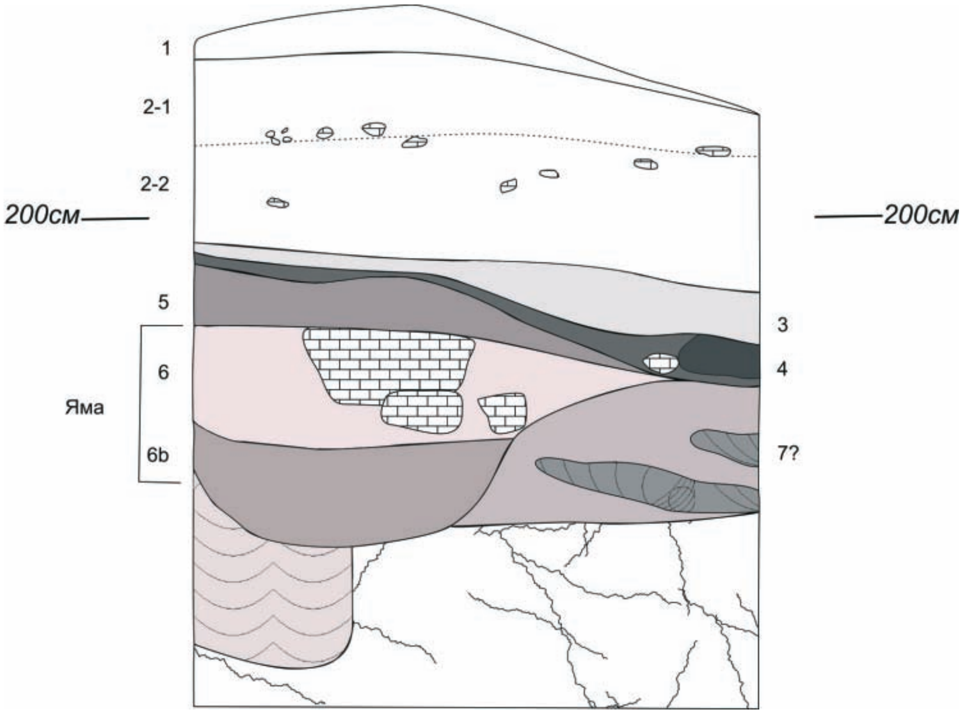

Обр. 2. Голямата пещера. Северозападен стратиграфски профил по линията Р 37/38. Рис. К. Бояджиев, А. Гуадели.

Fig. 2. Goliamata peshtera. NW profile in sq. P37. Drawing K. Boyadzhiev, A. Guadelli.

Попов и иманярските изкопи. Подбрахме две места с видимо ненарушени седименти и разположихме два сондажа (обр. 1).

Сондаж I бе заложен в дъното на входната зала, на около 35 м от входа на пещерата, западно (към вътрешността на пещерата) от най-вътрешния сондаж на Р. Попов. В източния му ъгъл пластовете са нарушени – може би именно от сондаж на Р. Попов или от по-късен изкоп. В зачистения профил в този ъгъл личи опожарено ниво. Първоначално сондажът обхвана кв. Р37 с размери 1 × 1 м. Впоследствие бе разширен с около 0,50 × 0,50 м на ЮИ, в кв. О37. Горните два пласта (1 и 2) са с дебелина до 0,30 м и са преотложени (обр. 2). В тях се откриха керамични фрагменти от различни епохи: неолит (обр. 3. 1–6), халколит и Възраждане (?).

Под пласт 2 следва пласт кафява компактна глина с дебелина до 5 см (пласт 3) – вероятно трамбовка върху долния пласт. Пласт 4 е наситен с пепел, въглени и парченца опалена глина. Той е най-дебел в СИ част на кв. Р37, където се очерта участък опалена глина и 4 камъка, покрити с пепел. Той затваря дъговидно към профила на квадрата и продължава под него. Вероятно става въпрос за периферия на огнище, чиято по-голяма част остава в кв. Р36. Откритата керамика е от халколита, но включва и фрагмент от съд, изработен на грънчарско колело. Не е изключено да е попаднал в пласта в резултат от неустановено нарушение.

В южната част на сондажа между пластове 4 и 6 се проследява тънък пласт кафяв рохък седимент – пласт 5. Под огнището се достигна до пласт 6 – сив седимент. В него бяха регистрирани части от две ями. Яма 1 е с диаметър около 0,70 м и дълбочина 0,30 м, като продължава в кв. Q37. Яма 2 е проучена само в източната периферия. По-голямата ѝ част остава в кв. Р38. И двете ями имат полегати стени, а дъната им достигат до калцитна кора. Запълнителят им е сходен – сив седимент с висока концентрация на камъни и средновисока на керамични фрагменти и животински кости. Той е еднакъв и с пласта на нивото на регистриране на ямите (пласт 6). Възможно е ямите да са запълнени едновременно с цел нивелиране на терена преди изграждане на огнището. Откритият керамичен материал датира ямите в късния халколит.

В участъка от сондажа извън ями 1 и 2 под пласт 6 бяха регистрирани още 3 пласта. Пласт 7 представлява жълтеникав нехомогенен седимент, сравнително рохък и песъклив, с глинести включения. Концентрацията на археологически материали в него е ниска – фрагменти керамика от халколита, животински кости, фрагмент от кремъчна пластина. В източната част на кв. Р37 се достигна до пласт 8, който е по-глинест светлокафяв седимент с включения от сива глина и примеси от въгленчета. Концентрацията на археологически материали в него е много ниска – няколко фрагмента халколитна керамика и животински кости. Под пласт 8, а на места директно под пласт 7, следва пласт 9 – водни седименти, отложени върху калцитна кора. Тя е достигната на 0,70 до 0,80 м от повърхността на сондажа и дебелината ѝ вероятно е най-малко 0,15 м. Приключихме работа до нея на дълбочина 2,50–2,80 м от основния репер.

Откритият керамичен материал от късния халколит (обр. 3. 7–18) е силно фрагментиран, но в повечето случаи с добре запазена повърхност. В единични случаи фрагментите са покрити с калцитна кора. Върху някои има следи от вторично опалване. Сред формите съдове личат биконични купи, в някои случаи с подчертан прелом; капак (обр. 3. 7); хранилище с приблизително цилиндрична средна част, украсена с кербшнит (обр. 3. 13). Сред техниките на украса е засвидетелствана рисунка с графит, врязвания, жлебове, кербшнит и др.

57 % от фаунистичните останки са определяеми и са с холоценски характер. Доминира говедото, следвано от овца/коза. Откритите 7 кремъчни артефакта са предимно пластини с утилизационен ретуш и вероятно са халколитни.

Вероятно плейстоценските пластове са под калцитната кора, тъй като не открихме такива материали.

Сондаж II е на самия вход на пещерата зад голям варовиков блок, паднал преди проучванията на Р. Попов. В този сондаж попаднахме на съвременно огнище, а непосредствено под него – на варовикови блокове.

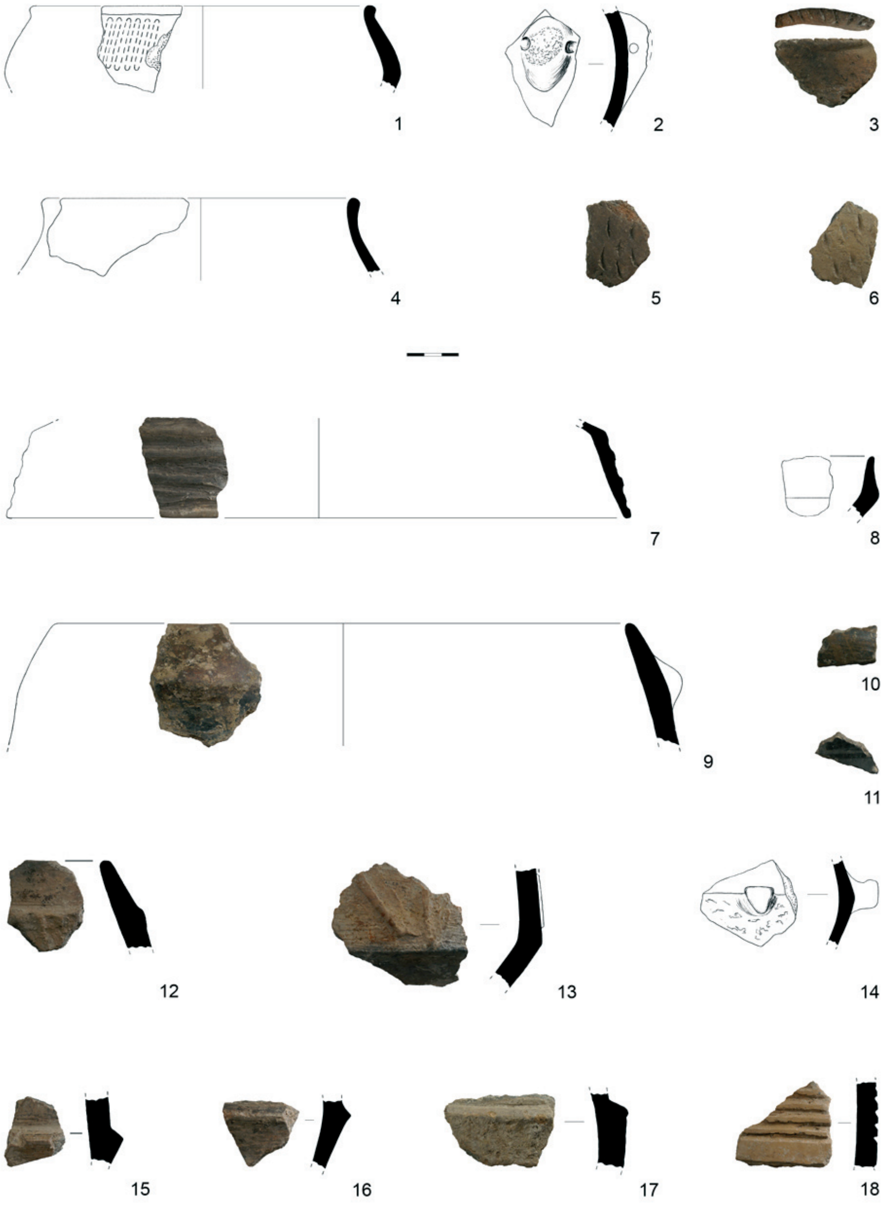

Обр. 3. Голямата пещера. Керамика. Рис./сн. К. Бояджиев.

Fig. 3. Goliamata peshtera. Pottery. Drawings/Photo K. Boyadzhiev.

Литература

Попов 1925: Р. Попов. Беляковското плато – пещери и доисторически селища. – Материали за археологическата карта на България, 3. София, 1925, 1-58.

EXCAVATIONS IN GOLYAMATA PESHTERA (VELIKO TARNOVO) IN 2015

Aleta Guadelli, Kamen Boyadzhiev, Jean-Luc Guadelli

Excavations were carried out by a Bulgarian-French team within The Earliest Manifestations of Human Presence in Bulgaria and the Balkans Research Project of NIAM, Institute PACEA-UMR5199 of CNRS and Bordeaux University. The project is supported by the French Ministry of Foreign Affairs.

Trench I was made ca. 35 m from the entrance of the cave. 10 layers were distinguished in it. Layers 1 and 2 are disturbed sediments from adjacent trenches, 3 to 8 yielded Chalcolithic artefacts, layer 9 is a decantation layer and 10 is a stalagmitic floor. Remains of a fireplace were found in layer 4. Parts of two pits were excavated in the lower layer.

Trench II was made at the entrance of the cave behind a large limestone block. Unfortunately, this trench stumbled a contemporary fireplace and limestone blocks underneath.

The pottery from the undisturbed layers is dated back to the Late Chalcolithic (fig. 3. 7-18). Domestic bovine dominates, followed by sheep/goat. The flint artefacts are mostly blades with utilization retouching.

№ 17. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ДО ПЛОСКАТА МОГИЛА, КВ. ФИЛИПОВО, ПЛОВДИВ, ПРЕЗ 2015 г.

Веселина Вандова, Росица Миткова, Татяна Стефанова, Мария Гюрова

Спасителните археологически разкопки на ул. Брезовско шосе 145, гр. Пловдив, се проведоха в периода 26.10–15.12.2015 г. във връзка с инвестиционно намерение за изграждане на „Склад за суровини и консумативи за последваща преработка и търговия“ с административна част. Проучванията

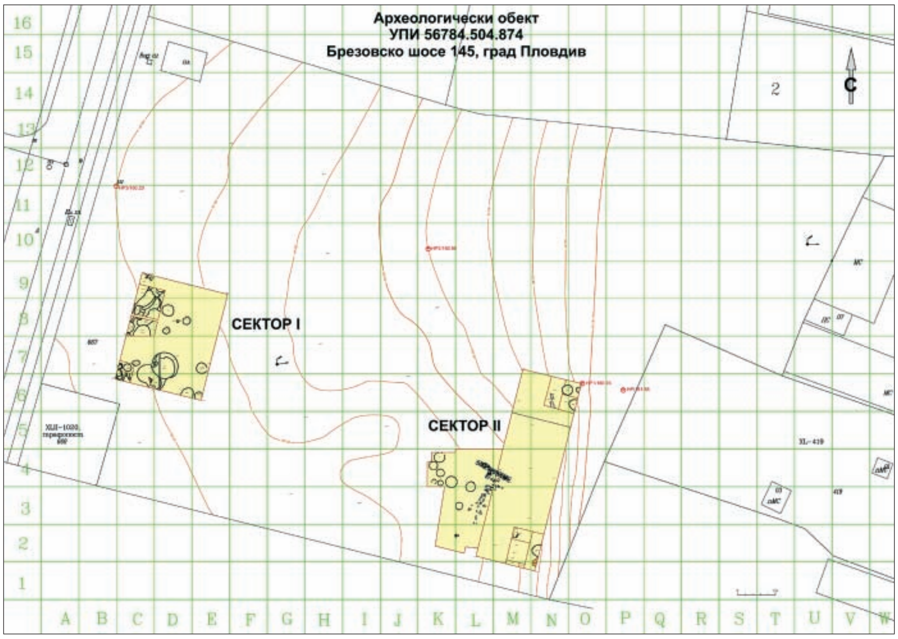

Обр. 1. Пловдив, ул. Брезовско шосе 145. Общ план. Изготвил: инж. А. Каменаров.

Fig. 1. Plovdiv, 145 Brezovsko shosse Str. General plan made by engineer A. Kamenarov.

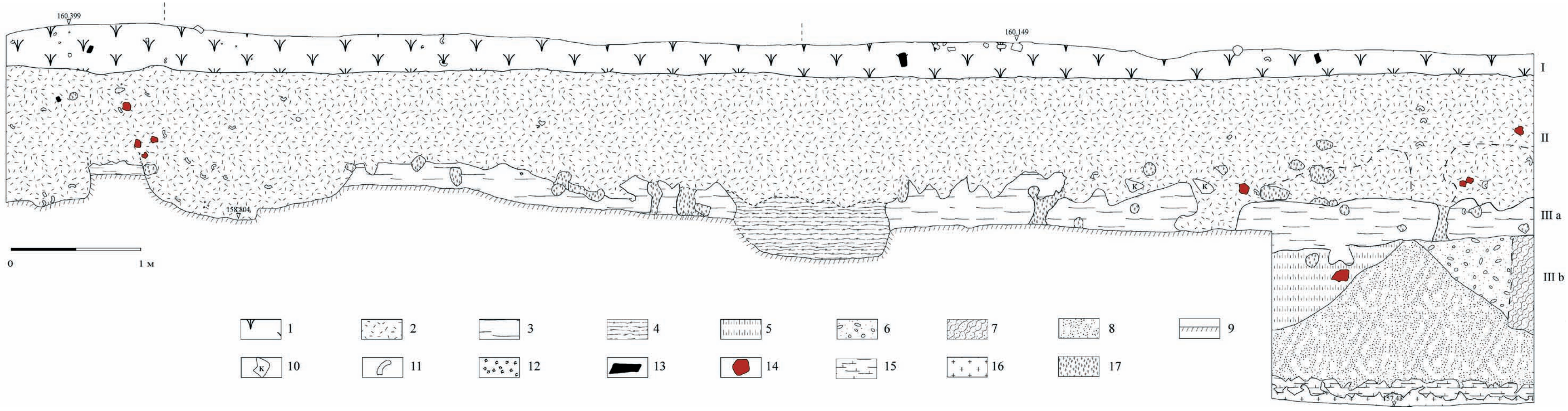

Обр. 2. Пловдив, ул. Брезовско шосе 145. Южен профил на сектор I: 1. кафява пръст; 2. тъмнокафява пръст; 3. сиво-кафява до светлокафява пръст; 4. сиво-кафява слабо сбита пръст; 5. сиво-кафява глинеста пръст; 6. сиво-кафява до тъмносива рохкава пръст; 7. тъмнокафява до сиво-черна рохкава пръст; 8. светлокафява стерилна пръст; 9. непроучена площ; 10. камък; 11. фрагмент от керамичен съд; 12. въглени; 13. строителна керамика; 14. мазилка; 15. сиво-белезникава стерилна глина; 16. пясък; 17. биоторбация.
I – хумус; II – пласт със смесени материали: ранен халколит, ранен бронз, ранножелязна, късножелязна и късноантична епохи; IIIa – раннохалколитен пласт; IIIb – раннохалколитни вкопавания. Изготвили: С. Христева, Л. Мерджанов; обработил: А. Йорданова.

Fig. 2. Plovdiv, 145 Brezovsko shosse Str. Southern section of Sector I: 1. brown soil; 2. darkbrown soil; 3. gray-brownish to lightbrown soil; 4. gray-brownish, not very compact soil; 5 gray-brownish clayey soil; 6. gray-brownish to darkgray loose soil; 7. darkbrown to gray-black loose soil; 8. lightbrown virgin soil; 9. unexcavated area; 10. stone; 11. potsherd; 12. charcoal; 13. bricks and tiles; 14. fired daub; 15. gray-whitish virgin clay; 16. sand; 17. rodent hole.
I – humus; II – mixed layer: Early Chalcolithic period, Early Bronze Age, Early Iron Age, Late Iron Age and Late Antique period; IIIa – Early Chalcolithic period; IIIb – Early Chalcolithic pits. Drawing by S. Hristeva, L. Merdzhanov; Computer drawing by A. Yordanova.

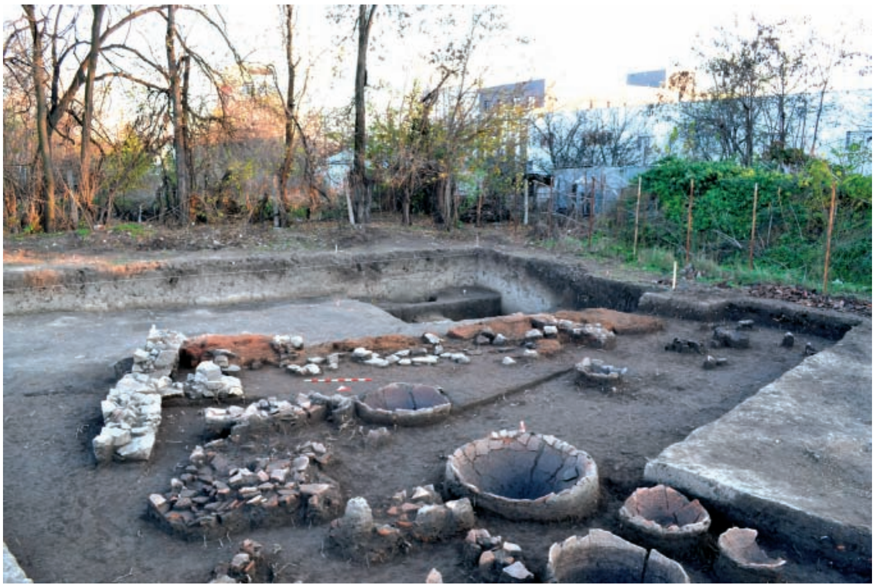

Обр. 3. Пловдив, ул. Брезовско шосе 145. Постройка със стопански функции от античната епоха. Поглед от северозапад. Снимка В. Вандова.

Fig. 3. Plovdiv, 145 Brezovsko shosse Str. Building with economic functions dated back to the Roman period. View from the northwest. Photo by V. Vandova.

бяха осъществени от екип в състав: гл. ас. В. Вандова (РИМ–Кюстендил), Р. Миткова (РАМ–Пловдив) – научни ръководители; Т. Стефанова (археолог в НАИМ–БАН), с участието на бакалаври и магистри от ПУ „Паисий Хилендарски“; СУ „Св. Климент Охридски“ и ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. Научен консултант – доц. д-р К. Кисьов. Обработка на кремъчни артефакти – доц. д-р М. Гюрова. В екипа участват инж. А. Каменаров, инж. Д. Петров, Т. Масларов – геодезично, архитектурно и нивелачно заснемане; М. Илиева – лабораторна консервация и реставрация на движими културни ценности и др. Финансирането е осигурено от „БГ ПАРТНЕРС“ ЕООД по договор с РАМ–Пловдив.

Обектът се намира непосредствено на югозапад от Плоската селищна могила, в пловдивската Северна индустриална зона IV. Селищната могила се ситуира между р. Пясъчник и р. Марица, от чиито съвременни корита отстои съответно на 1,5 и 1,7 км. Кратки сведения за могилата и района около нея има в няколко публикации (Детев 1957, 34, 39; Детев 1960, 49-50; Детев 1966, 35 и др.). Проучвана е сондажно от ст.н.с. П. Детев в началото на 70-те години на XX в. През последните години културният пласт на могилата многократно е бил нарушаван при строителни дейности.

Проучена е площ от 472 кв. м, разделена на два сектора: Сектор I – западен (разположен в зоната, където се предвижда изграждане на административна сграда) и Сектор II – източен (обхваща източната част на участъка, предвиден за изграждане на склад) (обр. 1).

Проучени и документирани са 29 археологически структури (предимно негативни) от раннохалколитната, късножелязната и античната епохи[7]**.**

Стратиграфия. Хумусният слой (I) има дебелина от 0,10 до 0,35 м (обр. 2). В Сектор I, в дълбочина до 0,85–1,00 м културният пласт съдържа смесени материали от раннохалколитната, ранната бронзова, ранножелязната, късножелязната и античната епохи (II). В дълбочина следва пласт сиво-кафява до светлокафява глинесто-песъклива пръст, съдържащ материали от ранния халколит (IIIа). В него, както и във вкопаните структури (IIIв), се откриват и отделни фрагменти от къснонеолитната епоха. Достигната е дълбочина до 1,40–1,50 м.

С цел достигане на стерилната основа, в югозападния ъгъл и в северозападната част (пред западния профил на Сектор I) са направени два сондажа. Сондажът в югозападния ъгъл има правоъгълна форма и размери 2,00 м (И–З) × 2,50 м (С–Ю). Стерилната основа в границите на регистрираните вкопани структури се достига на дълбочина до 2,65 м. В сондажа в северозападната част на сектора максималната дълбочина на културните напластявания във вкопаните структури е 3,40–3,50 м.

В Сектор II на дълбочина до 1,10 м, подобно на Сектор I, напластяванията са силно нарушени и съдържат смесени материали, тъй като изследваният терен е бил част от черничева градина.

В североизточния и югоизточния ъгъл на Сектор II, с цел достигане на стерилната основа, са направени 2 сондажа. В югоизточния сондаж е разкопан пласт светлокафява песъклива пръст, съдържащ материали от ранния халколит с дебелина до 1,80–2,30 м. Археологически структури в него не са регистрирани. Стерилната основа се достига на дълбочина 4,00–4,40 м от съвременната повърхност на терена.

---

[7] Изказваме благодарност на доц. д-р К. Кисьов, Ж. Танкова, д-р Славка Чернева-Тилкиян, гл. ас. Д. Давидова и С. Христева за датировката на материалите от късножелязната и античната епохи. Преводът на резюмето е направен от Т. Стефанова.

Ранен халколит. Проучени са негативни структури – ями и вкопавания. Част от тях продължават извън границите на проучваната площ и размерите им не могат да се определят. Запълнителят на структурите съдържа голямо количество фрагменти от керамични съдове, орнаментирани с врязани линии или с графитна украса, фрагменти от животински кости, отделни фрагменти от вторично изпечени мазилки с керемидено-червен цвят и пр. Откриват се и отделни къснонеолитни материали.

Сред намерените находки подлежат на графична реконструкция керамични съдове, части от антропоморфни фигури, кремъчни, каменни и костни оръдия на труда и др.

Кремъчната колекция наброява 25 артефакта: типологически оръдия (9), пластини (11) и отломъци (5). Преобладават пластините с ретуш. Диагностични артефакти с халколитен облик са две типични пластини от кремък тип Равно. Освен тях има 2 пластини и 3 оръдия от балкански флинт. Идентифицирани са 3 изделия със следи от използване, от които два са елементи от сърп.

Късножелязна епоха. Изследвани са вкопани структури (предимно ями), в които се открива малко количество материали – фрагменти от керамични съдове, попадащи в хронологическия диапазон от V до III в. пр. Хр.

Антична епоха. Проучена е част от постройка със стопански функции (обр. 3). В северната ѝ част е разкрит зид с посока СЗ–ЮИ, с дължина 5,05 м и широчина 0,60 м. Максималната му запазена височина е 0,45 м. Изграден е от ломени камъни, със спойка от кал. Разкритата част от сградата е разделена на две части (помещения?) от зид с посока СИ–ЮЗ, конструктивно свързан с описания, с дължина 1,15 м. В западната част са проучени 8 питоса, от които са запазени само долните половини. Намерените материали са от края на II–III в. Отделни фрагменти от керамични съдове могат да бъдат отнесени към IV в.

Направените проучвания допълват с нови данни информацията за обитаването и усвояването на терена в непосредствена близост до Плоската селищна могила.

Литература

Детев 1957: П. Детев. Праисторически паметници от Пловдив. – Паметници на културата и музеи, 4, 1957, 34, 39.

Детев 1960: П. Детев. Селища от бронзовата и желязната епоха в Пловдив. – Археология, 2, 1960, 49-52.

Детев 1966: П. Детев. Праисторически селища в Пловдивски окръг. – Археологически проучвания за историята на Пловдив и Пловдивския край. Пловдив, 1966, 7-39.

2015 RESCUE EXCAVATIONS AT THE PLOSKA SETTLEMENT MOUND (PLOSKA MOGILA), FILIPIVO HOUSING DEVELOPMENT, PLOVDIV

Vesselina Vandova, Rositsa Mitkova, Tatiana Stefanova, Maria Gurova

The site is situated on 145 Brezovsko shosse Str., to the southwest from the Ploska (meaning flat) settlement mound in Filipivo housing development in Plovdiv.

The excavated area is 472 sq. m and comprises a western and eastern area, Area I and Sector II respectfully. The maximal thickness of the cultural layer (documented in a test trench in the SE corner of Area II) is 4.00-4.40 m.

29 archaeological contexts have been excavated and documented, most of them negative ones.

Pits and other negative contexts dated to the Early Chalcolithic have been excavated. They have yielded a large number of potsherds with incised or graphite painted decoration.

The excavated negative contexts dated to the Late Iron Age have yielded a relatively low number of artifacts, potsherds mainly dated to the 5th – the 3rd c. BC.

A part of a Roman building with economic functions dated to the late 2nd – the 3rd c. has also been unearthed. Some of the potsherds can be dated to the 4th c.

№ 18. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ЧАВДАРОВА ЧЕШМА“ – СИМЕОНОВГРАД

Явор Бояджиев, Антоанета Андонова, Валери Петров, Камен Бояджиев

Разкопките се проведоха от 14.04. до 04.08.2015 г. Довърши се проучването на рова от РБЕ (Бояджиев и др. 2014, 71-72). Той върви под наклон от ЮЗ на СИ – от източния край на западната тераса по западния склон на дерето към древното русло на р. Марица. Денивелацията му е 2,40 м. В горната си част е най-тесен (широчина 2,50 м) и плитък (дълбочина 1 м), като се разширява и удълбочава в СИ посока (широчина 4,70 м, дълбочина 2,50 м). Има приблизително V-образен профил (обр. 1). Функцията на рова е била отводнителна, за да предпазва намиращите се по склона под него структури от РБЕ.

В западния край на централната тераса се разкриха две траншеи с широчина 0,35–0,40 м и дълбочина на вкопаване поне 1 м. Те вървят приблизително успоредно, в начупена П-образна линия, като в ъглите има дупки за колове с диаметър 0,20–0,40 м и дълбочина до 0,30 м под дъното на траншеите. Пробиват целия запазен културен пласт и най-вероятно се отнасят към късния халколит.

По цялата проучвана площ (обр. 2) се разкриха голям брой ями, отнасящи се към различни етапи от съществуването на неолитното селище. Почти всички са били празни при прекратяване на използването им, така че запълнителят им е идентичен с намиращия се около тях културен пласт. Те явно са били предназначени за периодично депониране и са свързани със стопанската дейност на населението. В западната тераса се установиха и стъпаловидни ями за поставяне на масивни колове. Те пробиват къснонеолитния пласт и вероятно се отнасят към конструкции от халколитната епоха, от която няма запазен културен пласт.

Основната цел през 2015 г. бе проучването на дебелите къснонеолитни напластявания между линии 9 и 17. В този участък древният терен рязко се е спускал в дълбочина. Според геоморфоложките

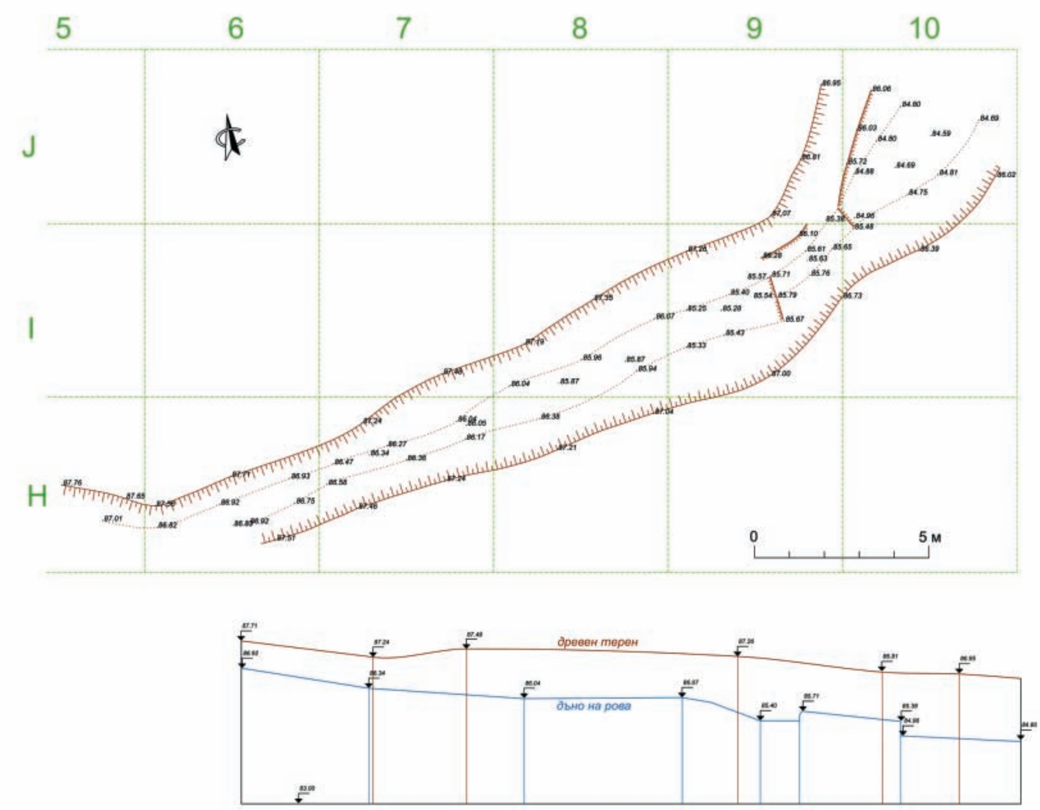

Обр. 1. Ров от ранната бронзова епоха. Автор А. Каменаров.

Fig. 1. Early Bronze Age ditch. Author A. Kamenarov.

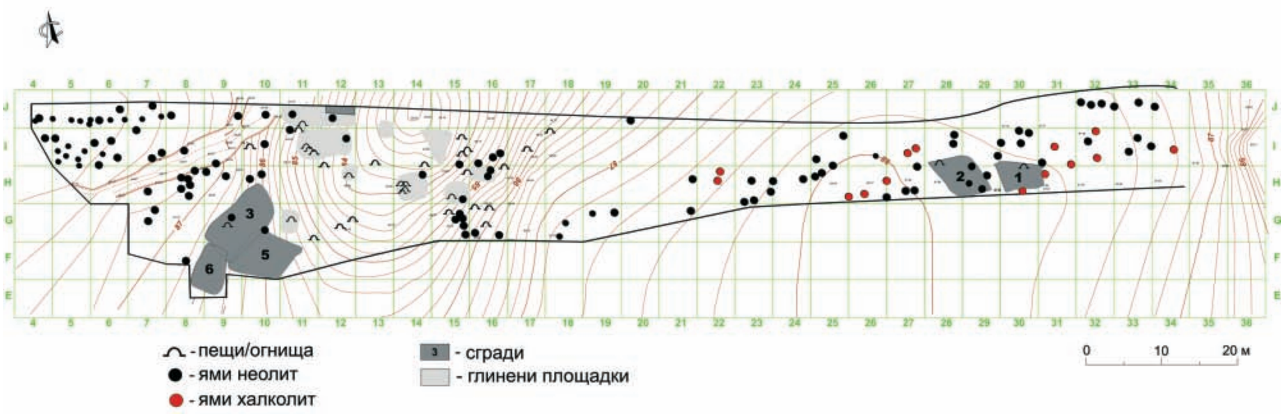

Обр. 2. Общ план на проучвания участък.

Fig. 2. General plan of the excavated area.

наблюдения се касае за разлом, отворен към коритото на р. Марица. Той е с посока ЮЮЗ–ССИ. В дълбочина се достигна до слой от пясък, който свидетелства, че р. Марица се е разливала до разкритото ниво[8]. Ситуацията по двата склона на разлома е идентична. Установени са площадки от трамбована жълта глина. Те са дълги и широки около 5–6 м и се развиват стъпаловидно по склоновете. В кв. J12 се установи и южната част на лека постройка. Запазен е подът с три етапа на обмазване, южната стена, широка 0,15 м, и основата на западната стена. Както върху площадките, така и директно върху културните напластявания, са разположени голям брой пещи. Обикновено са с няколко обмазвания, указващи продължителната им експлоатация. Най-ранната от тях лежи върху слоя пясък. Разположени са на различни нива и свидетелстват за периодичното терасиране на терена. Около тях се намират и вкопани съоръжения.

Покрай югозападния ръб на склона, както и към терасата, от която той започва, се констатира комплекс от три сгради, развили се последователно във времето. Най-ранната сграда (№ 5) се е развивала покрай ръба на склона. Основата ѝ е на ~ 0,80 м под нивото на терасата, като лежи върху заравнен антропогенен пласт, който от своя страна заляга върху стерилния терен и е най-ранен в този участък. Ориентирана е СИ–ЮЗ. Установените ѝ размери са 9,60 × 5,50 м, като дължината ѝ е по-голяма, тъй като сградата продължава под съвременния път. Установиха се шест етапа на преустройството ѝ. Сградата е загинала при пожар, като горелите ѝ деструкции са наринати в СИ посока, където образуват плътен слой с дебелина до 0,50–0,60 м. Мазилките са със значителни размери – в някои случаи до 0,50 м. Срещат се както такива с отпечатъци от колово-плетена конструкция, така и от цепени греди, наредени една до друга.

Непосредствено след загиването на сграда 5 е построена сграда 3. Тя е разположена върху твърда стерилна основа. Размерите ѝ са 7,20 × 6,40 м. Ориентирана е СИ–ЮЗ. Източната страна на сградата застъпва с 0,50 м западната страна на сграда 5. Установена е западната стена, която се маркира от редица дупки от колове. В югоизточната част на първия етап на сграда 3 са оформени две малки помещения, разделени от преградни стенички с широчина 0,15 м. Сграда 3 има още два етапа на преустройство и използване. Тя е била двуетажна (Бояджиев и др. 2014, 70).

Най-късна е сграда 6, която нарушава частично южния край на жилище 3. Тя остава под съвременния път. Регистриран е северният ѝ край (в южната половина на кв. F9, както и малък участък от нея в кв. E8). Сградата е била двуетажна. В южна посока тя продължава под терен, върху който е съвременният път.

По време на проучването са открити 837 находки от глина, камък, кост и рог. В тази бройка не влизат голяма част от малките фрагменти от т.нар. култови масички, които са няколкостотин. Значителен е броят на инструментите от кост.

В долните пластове се забелязва и известна промяна в керамичния материал – предимно в украсата. Нараства процентът на украсата с врязани линии, които образуват „мрежа“. Те обикновено са комбинирани с нокътна украса, която има различни варианти. Често срещана е украсата от ямички или насечки по ръба на дъното на съда. Издатъкът на вертикалните дръжки често е цилиндричен

---

[8] Поради избиването на подпочвена вода проучването бе прекратено преди изчерпване на културния пласт в най-дълбоките участъци.

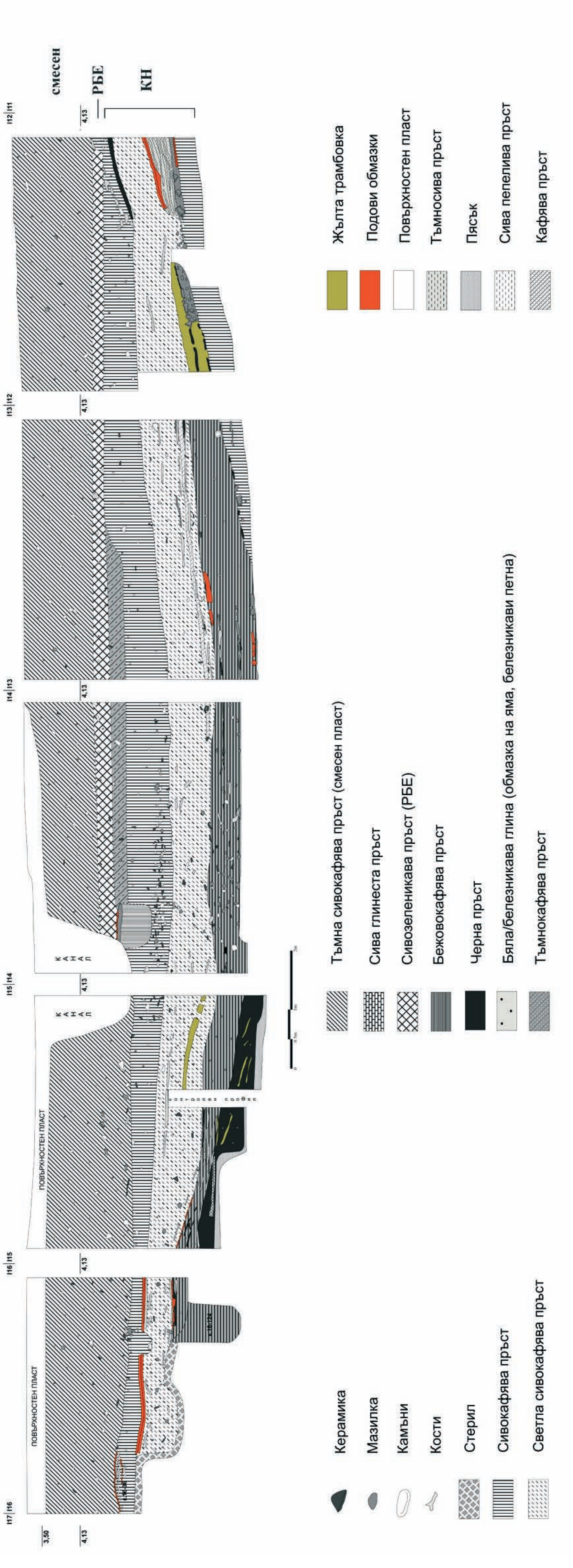
смесен
РБЕ
КН
4,13
3,50
ПОВЪРХНОСТЕН ПЛАСТ
КАНАЛ
Жълта трамбовка
Подови обмазки
Повърхностен пласт
Тъмносива пръст
Пясък
Сива пепелива пръст
Кафява пръст
Тъмна сивокафява пръст (смесен пласт)
Сива глинеста пръст
Сивозеленикава пръст (РБЕ)
Бежовокафява пръст
Черна пръст
Бяла/белезникава глина (обмазка на яма, белезникави петна)
Тъмнокафява пръст
Керамика
Мазилка
Камъни
Кости
Стерил
Сивокафява пръст
Светла сивокафява пръст

Обр. 3. Централен профил през разлома, между линии 11–16.

Fig. 3. Central cross-section through the gully between line 11 and 16.

(или дори леко стеснен), без уширение в края си. Намалява процентът на съдовете с високи крачета, както и на тези с вертикални дръжки.

Проучванията показаха, че се касае за селище от разпръснат тип с 50–60 м разстояние между сградите. Както стратиграфската ситуация (обр. 3), така и развитието на керамичния материал, показват продължително развитие, обхващащо първата половина на късния неолит. Самостоятелните структури, развили се по склона на древния разлом, обособяват една отделна зона със специфична роля, явно обусловена от връзката с р. Марица, която тук е образувала удобен за спиране залив, добре снабден с изворна вода.

Литература

Бояджиев и др. 2014: Я. Бояджиев, А. Андонова, В. Петров, К. Бояджиев. Обект „Чавдарова чешма“, Симеоновград. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 70-72.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE CHAVDAROVA CHESHMA SITE – SIMEONOVGRAD

Yavor Boyadzhiev, Antoaneta Andonova, Valeri Petrov, Kamen Boyadzhiev

The 2014-2015 excavations revealed a settlement with several clusters of houses. Both the stratigraphy and the pottery assemblage reveal a continuative development during the first half of the Late Neolithic – Karanovo III and III/IV cultural phases. The cultural layer accumulated in the gully between the two terraces is more than 5 m thick. A larger part of it is dated back to the Late Neolithic but later artefacts are present in its upper part. The layer on the terraces is about 0.60 m thick. It dates back to the Late Neolithic only but there are negative features from later periods (Chalcolithic, Bronze Age, Antiquity) cutting through it. It was found out that the layer on the terraces was too much destroyed by the erosion and anthropogenic activities.

The structures on the slopes of the gully (clay platforms, ovens, pits) form a separate area with a specific function, probably related to the Maritsa River, its suitable curve and a spring which probably existed there.

№ 19. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА „ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ“ ПРИ С. ДУРАНКУЛАК ПРЕЗ 2015 г.[9]

Иван Вайсов, Тодор Димов, Петър Зидаров

След дългогодишно прекъсване[10], през 2015 г. продължиха теренните проучвания на с. м. Големия остров при Дуранкулак. За съжаление, през годината ни напусна чл.-кор. проф. Хенриета Тодорова, откривател и проучвател на археологическия комплекс Дуранкулак. Тя ни остави нелеката задача да продължим и довършим започнатото от нея.

През 2015 г. си поставихме за цел да допроучим глинобитната платформа, разположена в сграда VII/8, и да установим обстоятелствата около нейното изграждане и функциониране. При разчистване на ерозиралите пластове от платформа установихме, че от регистрираните през 2004 г. 78 замазки, покриващи фундамента, днес частично са запазени само 13. Същата е и ситуацията при изграден от хоризонтално подредени плочести камъни подиум с височина ок. 0,15 м в западния край на площадката. Той е преправян два пъти с цел хоризонтиране на хлътналите му части. Много е вероятно да е имал функцията на олтар.

---

[9] Изследването се извършва в изпълнение на научноизследователски проект „Дуранкулак – врата към цивилизацията“, финансиран от Министерството на културата на Р. България по програма за „Предоставяне на целева финансова подкрепа за теренни археологически проучвания и теренна консервация“. Освен ръководителите, в екипа участваха: П. Зидаров, В. Славчев, Х. Павкова, Д. Марков, И. Аролска, Й. Цветанов, В. Върбанова, С. Саид, И. Славчева, С. Първанов, доц. Г. Мавров и Г. Костов.

[10] Последните археологически проучвания на Големия остров се проведоха през 2004 г.

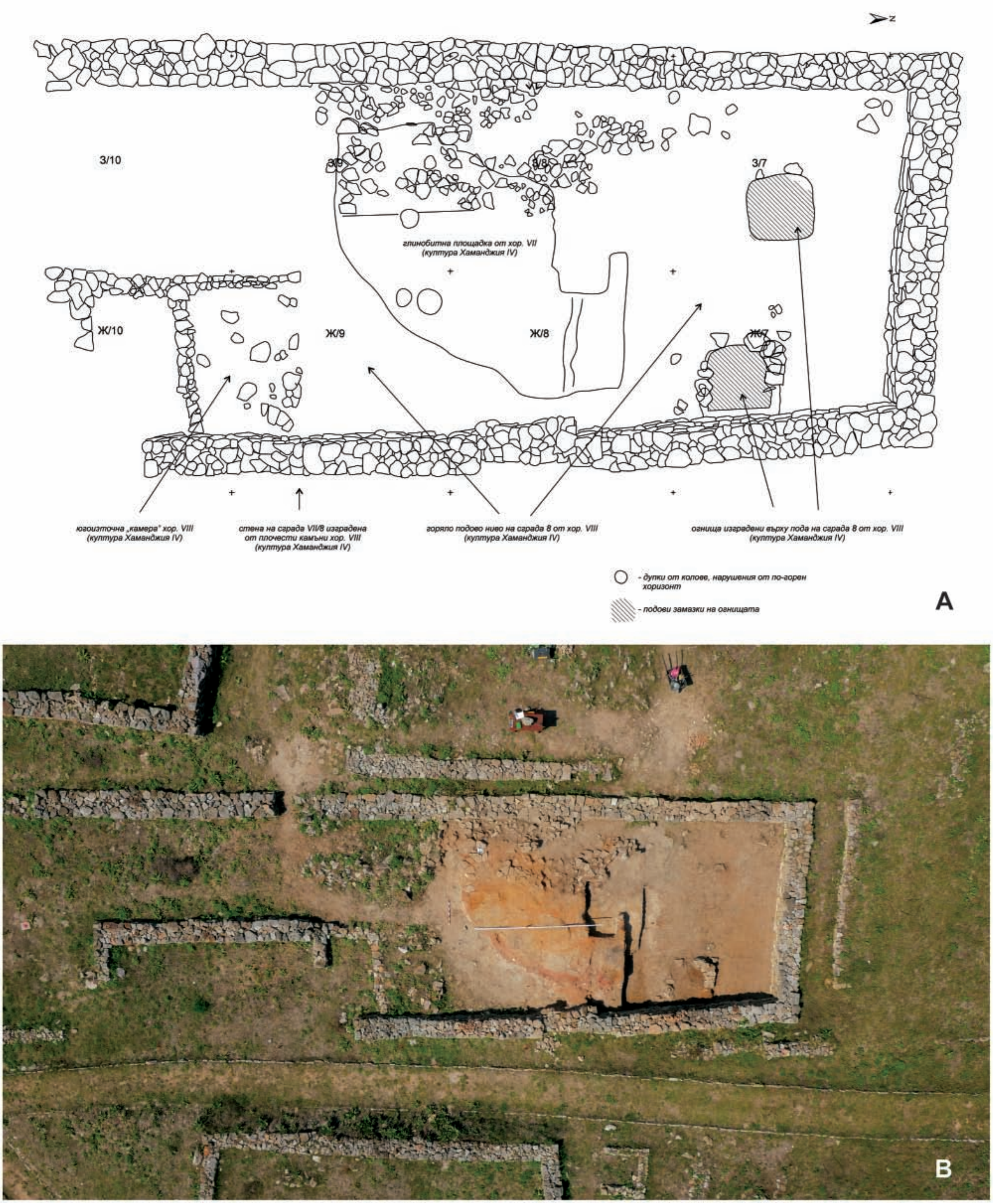
З/10
З/9
З/8
З/7
глинобитна площадка от хор. VII
(култура Хаманджия IV)
Ж/10
Ж/9
Ж/8
Ж/7
югоизточна „камера" хор. VIII
(култура Хаманджия IV)
стена на сграда VII/8 изградена
от плочести камъни хор. VIII
(култура Хаманджия IV)
горяло подово ниво на сграда 8 от хор. VIII
(култура Хаманджия IV)
огнища изградени върху пода на сграда 8 от хор. VIII
(култура Хаманджия IV)
○ - дупки от колове, нарушения от по-горен хоризонт
▨ - подови замазки на огнищата
A
B

Обр. 1. Сграда VII/8: А – план на сградата, В – авиофотография на сградата, етап от проучването през 2015 г.

Fig. 1. Building VII/8: A – plan of the building, B – aerial view of the building, stage of research 2015.

Запазените замазки са разчистени и демонтирани последователно. В центъра на проучвания сектор е изолиран сегмент с размери 0,40 × 0,40 м и е вдигнат за лабораторни изследвания. При демонтирането на замазките установихме цикличност при полагането им. По-тънките замазки с дебелина до 5 мм са направени от пречистена кафява глина с единствен примес – ситен пясък (до 4 %). Те се редуват с по-дебели, 7 мм – 1,5 см, направени от кафява глина с до 15 % примес от плява. Като правило, една тънка замазка се редува с друга по-дебела.

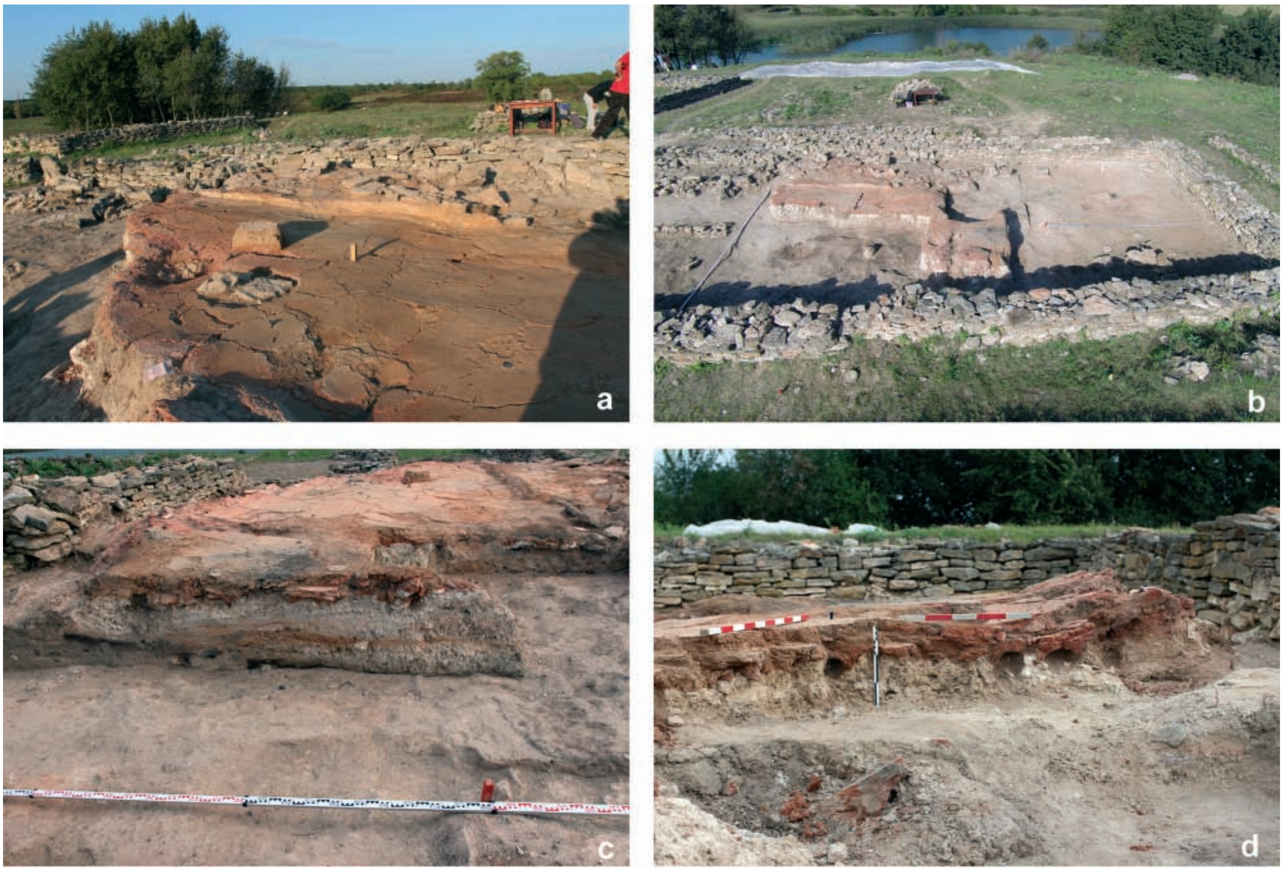

Обр. 2. Етапи от проучването на глинобитната площадка в сграда VII/8: a – глинобитната площадка поглед от изток; b – общ поглед от изток към сграда VII/8, авиофотография; c – северен профил; d – източен профил със следи от носещата дървена конструкция на глинобитната прощадка.

Fig. 2. Excavating the burnt floor of building VII/8: a) view from East; b) aerial view from East; c) Northern profile; e) Eastern profile with imprints of the supporting wooden construction.

След демонтирането на замазките, проучихме фундамента на платформата. Източната ѝ половина бе демонтирана изцяло. Така установихме, че основата, върху която е положена платформата, представлява своеобразна дървена скара от различни по дебелина и широчина (0,10–0,25 м) половинки от дървесни стволове, подредени един до друг с ориентация С–Ю. Оставащите между тях фуги са били запълнени с по-тънки клони; на места открихме следи от свързващи конструкцията въжета, отпечатани в опалената мазилка. За отбелязване е, че отпечатъците от дървените колове са само от долната страна на фундамента на платформата. Самият фундамент се състои от три глинени пласта с дебелина 5–7 см, положени един върху друг. Те са направени от глина със значителен примес от плява (до 70 %), което я отличава от структурата на покриващите я глинени подови замазки.

Платформата лежи директно върху дебел (0,40–0,60 м) пласт бяла глина – вероятно опалените деструкции на падналите вследствие от земетресение глинобитни стени. До западната стена са разкрити части от рухналите при земетресението камъни от цоклите на стената, които залягат под глинобитната платформа. Подобна е ситуацията, открита през 2004 г. в т.нар. „дворцова сграда“ VII/5, която е загинала при силен пожар, но стените ѝ са рухнали малко по-късно вследствие на същото земетресение.

Самата глинобитна площадка заляга директно върху деструкциите на сграда VII/8. Тя е леко хлътнала в средата, вследствие на което се е напукала. Трябва да отбележим, че това напукване се е получило при слягане на носещата конструкция на плочата, а не след това, защото то липсва при последващите замазки. Налице са факти, които изключват възможността проучваната глинобитна платформа да е деструкция от горял втори етаж на сграда VII/8. Централното местоположение, което заема тази платформа в рамките на селището, както и специфичната структура на изграждане, предполага наличие на обособено култово място, използвано многогодишно за обреди, вероятно свързани с използването на огъня. Силно опалената базисна плоча и карбонизираната глинена подложка показват, че след нейното изграждане, площадката е била умишлено „опечена“. Само така може да

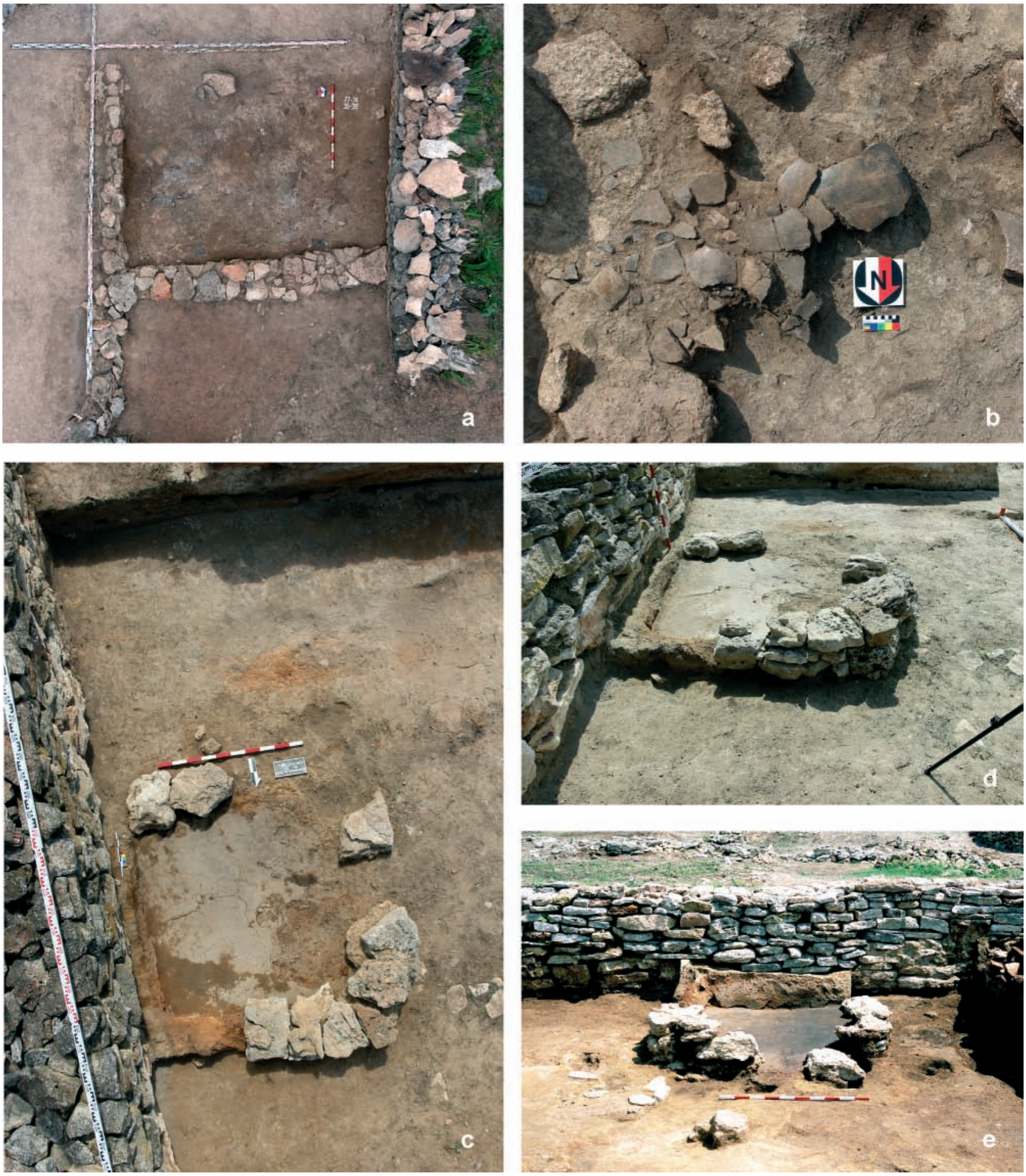

*Обр. 3. Югоизточна камера на сграда VIII/8: а – етап горяло подово ниво – поглед отгоре;
b – керамичен фрагмент култура Хаманджия IV.*

Fig. 3. Building VIII/8, Southeasthern chamber: a) burnt floor level – top view; b) Hamangia IV potsherd.

се получи равномерно опалване на всички сектори на площадката. Вероятно това е направено с цел получаване на една твърда подложка на съоръжение, имащо стационарна култова функция.

При проучванията през 2015 г. установихме също, че сграда VII/8 е издигната непосредствено върху стените на постройка с идентични размери и ориентация от по-долния, VIII хоризонт и всъщност я дублира и дооформя. През годината допроучихме и разкритите през 2004 г. две „складови“ камери, които фланкират входния коридор на сградата. При предходни проучвания в СИ камера са открити депонирани 18 великолепно украсени култови съда, част от които са публикувани от В.

Славчев[11]. Успяхме да допроучим източната камера до нивото на горелия под – финален етап на сграда VIII/8, където открихме още фрагменти от съдове с типичната за Хаманджия IV набодена украса, както и няколко кремъчни пластини.

При допроучването на т.нар. „западна камера“ обаче установихме, че тя е празна, а разкритата в нея керамика е от ранните етапи на култура Варна. Това показва, че става дума за части от деструкциите на по-късна постройка, вкопана в тези на сграда VII/8. За съжаление днес е невъзможно да установим връзката на тези деструкции с близките сгради от по-късните етапи.

Археологическите материали от 2015 г. ясно показват, че сграда 8/VII и лежащата в нея глинобитна платформа се отнасят към IV фаза на култура Хаманджия, към която се отнася и т.нар. „дворцова сграда“ VII/5.

REGULAR EXCAVATIONS AT TELL GOLEMYA OSTROV NEAR DURANKULAK

Ivan Vajsov, Todor Dimov, Petar Zidarov

The systematic excavations at Tell Golemiya Ostrov near Durankulak were re-opened in 2015. Unfortunately, at the beginning of the year Prof. H. Todorova, the first and longtime excavator of the site, passed away and was not able to see the results of the new excavation.

The field work focused on small scale excavation of the massive burnt clay platform in building 8, VIIIth building level. 78 plastered floors, most of which have eroded in the meantime, were documented during the last campaign in 2004 and today there were 13 only left. The associated finds reveal that the platform was part of a big building built in Hamangia IV period, on top of the stone foundations of an earlier house of the same size and orientation of Hamangia III period. We assume that the strong firing of the platform *in situ* had constructive and symbolic function related to the central position of this building in the village.

In the SE part of the excavated area there were finds and features both from the preceding phase of occupation, Hamangia III, as well as from the succeeding Varna culture.

№ 20. ДУРАНКУЛАК – 2015 (ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ)

Иван Вайсов, Петър Зидаров, Кирил Велковски

През 2015 г бяха проведени геофизични изследвания за оценка на наличието на археологически структури на западния бряг на Дуранкулашкото езеро. Те са продължение на геофизичните изследвания, извършвани през периодите 1984–1988, 1993–1994 и 2012 г. (Vajsov et al. 2015). Новите проучвания покриват неизследвана досега зона с площ е 9510 кв. м покрай западния бряг на Дуранкулашкото езеро, северно от обект Дуранкулак – Нивата (обр. 1). Геофизичните измервания са проведени в локална мрежа върху площ с размер 200 × 50 м, ориентирана СЗ–ЮИ и съобразена с особеностите на терена и неговото парцелиране.

Измерванията са извършени с цезиев магнитометър модел G-858, в градиентен режим. При изследването са отчитани данни за двете нива на измерване на геомагнитното поле (*T-изм*), като по тях е изчислен и вертикалният градиент $\partial T/\partial z$. Допълнително стойностите на полето са коригирани с данните за денонощната магнитна вариация, като за базова точка (БТ) е използвана Националната магнитна обсерватория Панагюрище (PAG) при референтно ниво $TPH = 47\ 215 nT$ по формулата $Ткор = Тизм – ТБТ + ТРН$.

Данните от измерванията са корелирани и посредством капаметрично измерване на стойностите на магнитната възприемчивост на двата типа варовикови камъни, откриващи се на повърхността – едните бели, а другите с червеникаво оцветяване, показващо примеси на железни съединения. Поради тази причина бяха взети по един образец от всеки вид. Измерванията в лабораторни условия показаха, че червено оцветените варовици (образец 2) имат средно 10 пъти по-висока магнитна въз-

---

[11] Днес някои от тях са експонирани в Националния исторически музей, а други – в РИМ–Добрич.

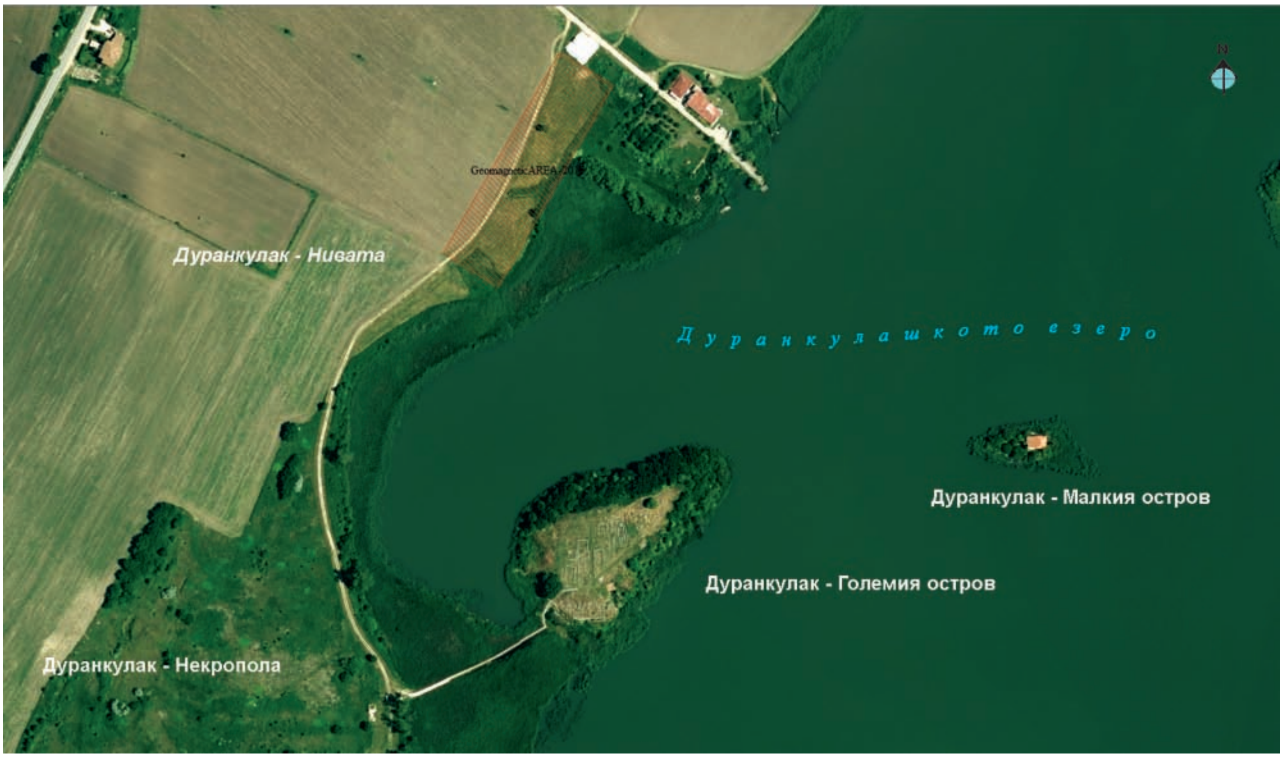
N
Geomagnetic AREA-20
Дуранкулак - Нивата
Дуранкулашкото езеро
Дуранкулак - Малкия остров
Дуранкулак - Големия остров
Дуранкулак - Некропола

Обр. 1. Ортофотография на района с местоположението на проучвания ареал.

Fig. 1. Orthophotographic picture showing the location of the surveyed area.

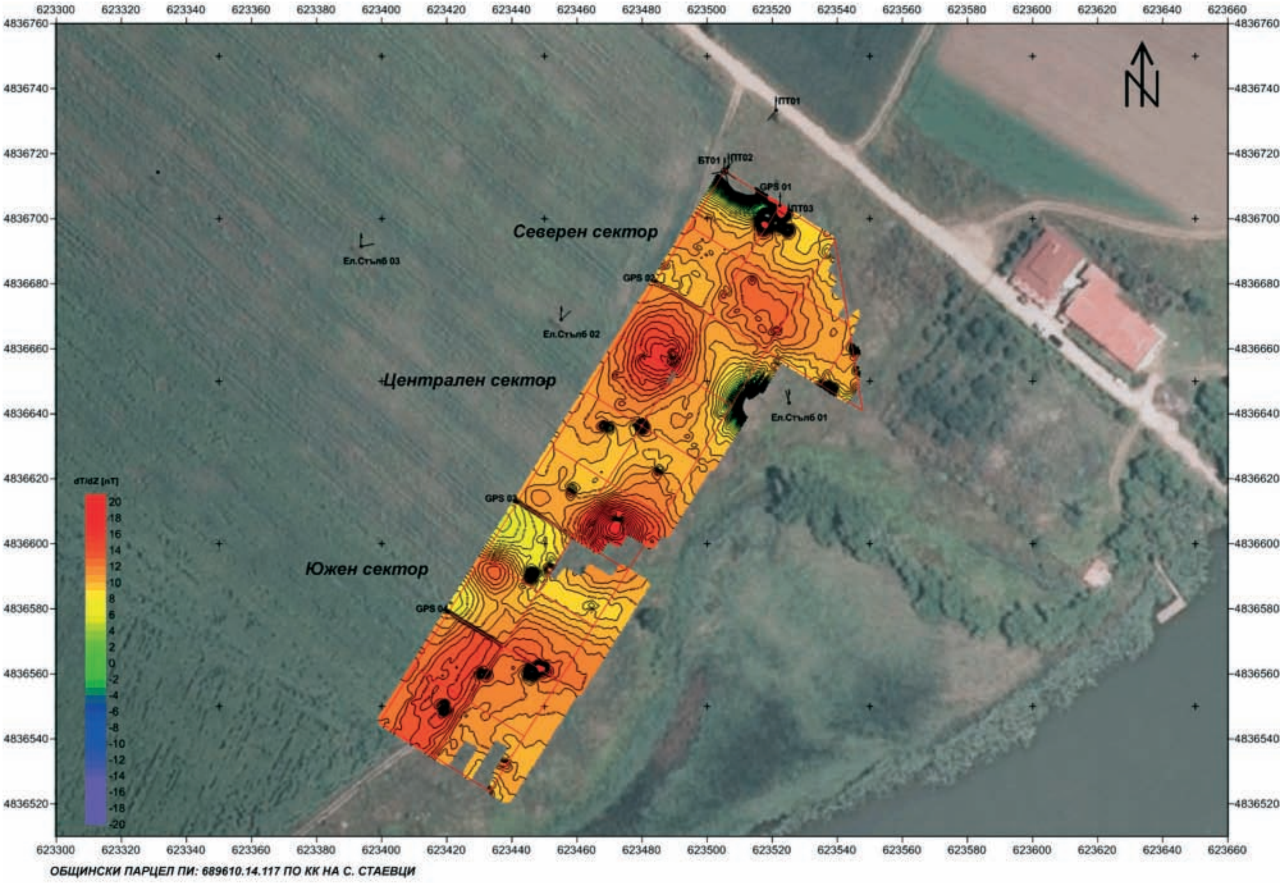
623300
623320
623340
623360
623380
623400
623420
623440
623460
623480
623500
623520
623540
623560
623580
623600
623620
623640
623660
4836760
4836740
4836720
4836700
4836680
4836660
4836640
4836620
4836600
4836580
4836560
4836540
4836520
ПТ01
БТ01
ПТ02
GPS 01
ПТ03
Северен сектор
Ел.Стълб 03
GPS 02
Ел.Стълб 02
Централен сектор
Ел.Стълб 01
GPS 03
Южен сектор
GPS 04
dT/dZ [nT]
20
18
16
14
12
10
8
6
4
2
0
-2
-4
-6
-8
-10
-12
-14
-16
-18
-20
ОБЩИНСКИ ПАРЦЕЛ ПИ: 689610.14.117 ПО КК НА С. СТАЕВЦИ

Обр. 2. Геореферирана магнитна карта върху сателитна снимка.

Fig.2. Georeferenced magnetic gradient map over satellite imagery.

СЕВЕРЕН СЕКТОР

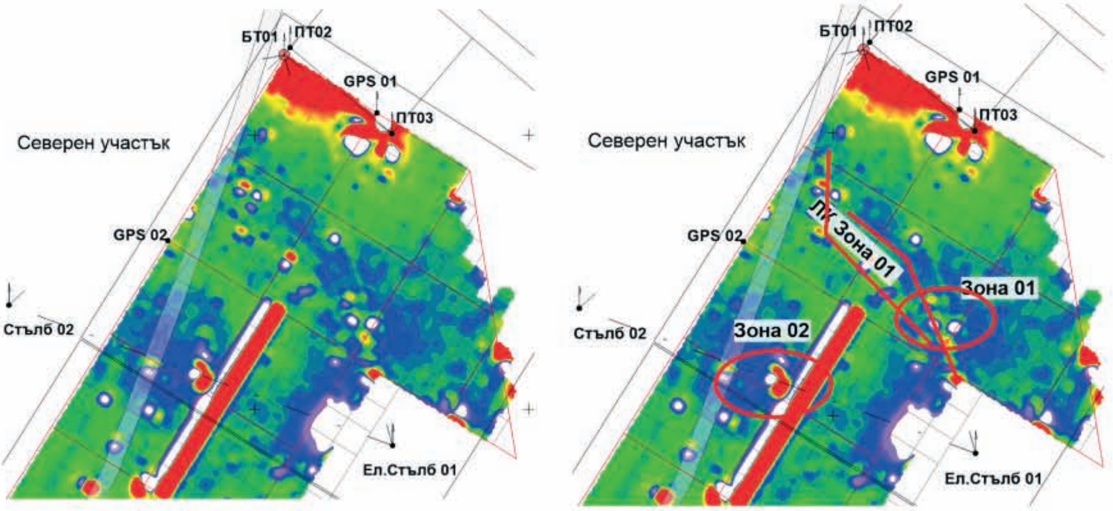
БТ01
ПТ02
GPS 01
ПТ03
Северен участък
GPS 02
Стълб 02
Ел.Стълб 01
БТ01
ПТ02
GPS 01
ПТ03
Северен участък
ЛК Зона 01
GPS 02
Зона 01
Стълб 02
Зона 02
Ел.Стълб 01

ЦЕНТРАЛЕН СЕКТОР

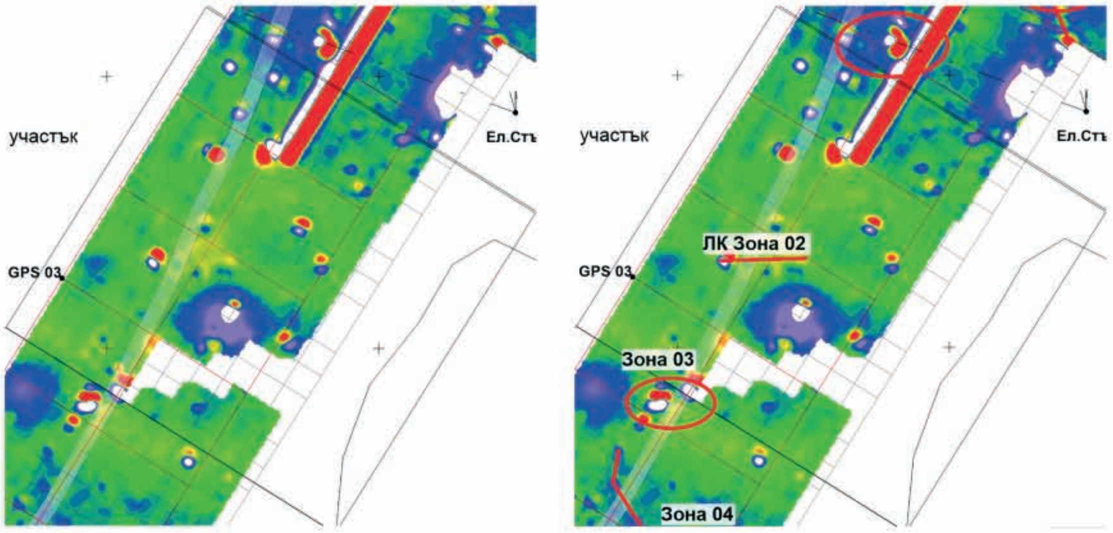
участък
Ел.Стъ
GPS 03
участък
Ел.Стъ
ЛК Зона 02
GPS 03
Зона 03
Зона 04

ЮЖЕН СЕКТОР

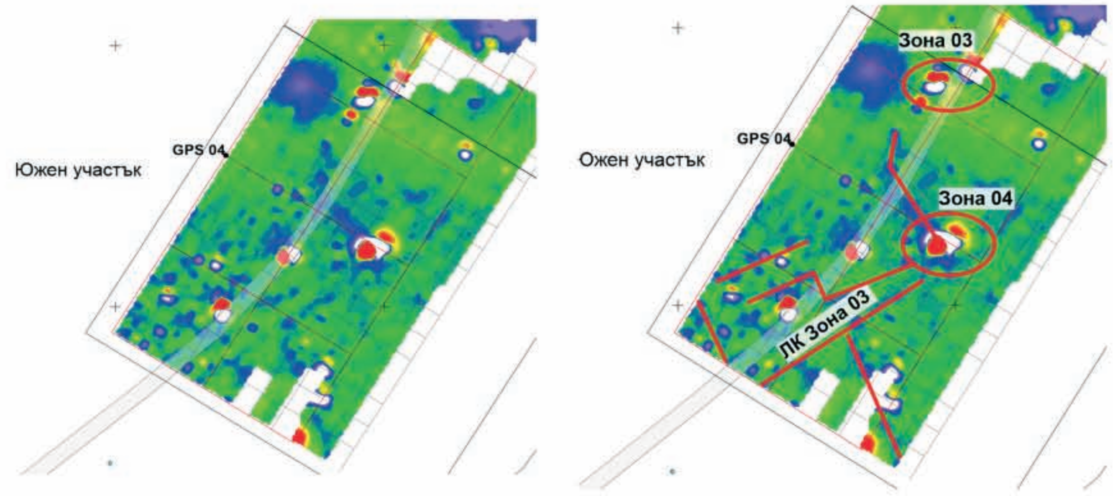
GPS 04
Южен участък
Зона 03
GPS 04
Ожен участък
Зона 04
ЛК Зона 03

Обр. 3. Магнитна карта с коментари за потенциалните археологически структури по сектори.

Fig. 3. Detailed magnetic gradient map with comments.

приемчивост от белите такива (образец 1). На терен се наблюдава завишена концентрация на камъни по повърхността на изораната част от южния сектор, но тъй като се локализира на границата на обработваемата площ, е трудно да се прецени дали те могат да разкриват наличие на архитектурни единици в дълбочина или са струпани при почистване на нивите.

Получените резултати (обр. 2) показват, че в Северния сектор се наблюдават аномалии с различен характер, които могат да бъдат обособени в следните зони:

Зона 1. Район, в който се проследяват серия от точкови аномалии, корелативно организирани около зона с относително правоъгълна форма, приблизителен размер 6 × 8 м, ориентирана С–Ю.

Зона 2. Район с площна негативна аномалия в градиента на магнитното поле, в северния край на която се наблюдава частично изразена двуполюсна аномалия с относително висок интензитет. Тази зона представлява интерес от археологическа гледна точка поради голямата си площ и наличието на изразена диполна аномалия, която може да е предизвикана от концентрация на горели мазилки и/или следи от пещ.

Линейно корелирана зона от аномалии (ЛК зона 1). Тази зона се проследява от ЮИ–СЗ като линейно корелирани единични аномалии с относително голям интензитет и линейни аномалии със слаб негативен интензитет на градиента на магнитното поле. Тук единичните аномалии биха могли да са предизвикани от разпръснати единични камъни, докато линейната негативна аномалия би могла да е предизвикана от струпване на скални късове със свойствата на образец 1. Малко е вероятно на това място да има запазени структури, а регистрираните аномалии вероятно са предизвикани от наличие на разнесени деструкции от жилища без запазване на контурните и площните им очертания.

Наблюдаваните аномалии в Централния сектор са с изразен точков характер. В сравнение с останалите, зоната е с относително спокойно геомагнитно поле. Тук разпръснатите единични и малки по размер двуполюсни аномалии вероятно са предизвикани от наличие на железни предмети и нямат потенциала на археологически структури. Това заключение следва да се провери посредством изследване на зоните и с металотърсач.

В централната част на тази зона има слабо изразена по интензитет ЛК зона 2, която би могла да е предизвикана от наличие на каменно струпване или на друга археологическа структура.

Негативната аномалия под ЛК зона 2 също може да е предизвикана от струпване на камъни със свойствата на образец 1 и/или да са отклонения, предизвикани от геоложката структура, например варовикова скала в плитката част на разреза.

В основната си част Южният сектор е наситен със слаби по интензитет линейни аномалии с посоки на развитие ЮЗ–СИ и ЮИ–СЗ (отбелязана като линейно корелирана зона 3). Предвид характера на влияние на структурите, изградени от материал със свойствата на образец 1 и проследените аномални зони, може да се предположи наличие на относително запазени останки от археологически структури (сгради или други помещения с каменна архитектура). Тук аномалията в Зона 3 може да е предизвикана от струпване на метални отпадъци или възможна линейна подредба на отделни късове камъни със съдържание на феромагнитни примеси, които може и да не са свързани с археологически структури.

В този сектор аномалията, определена като Зона 4, е с относително голямо площно разпространение и силно изразена двуполярност. Това биха могли да са следи от огнище или концентрация на горели мазилки. Съдейки по разпространението и характера на магнитното поле в тази зона, може да се направи изводът, че най-вероятно същият характер на магнитното поле и градиента се разпространява извън рамките на площта в южна и западна посоки.

Като цяло, получените през 2015 г резултати от геомагнитните проучвания на западния бряг на Дуранкулашкото езеро не ни дават категорични данни за наличие на недвижими археологически паметници на това място. Само най-южната част на проучения ареал съдържа потенциално най-висока вероятност за откриване на такива. Контрастните биполярни аномалии (червено и бяло), разпределени неравномерно в различни части на обекта, предлагат изолирани индикации за наличие на метални предмети и/или пещи/огнища, а кръглите площи с ниски стойности на магнитното поле (сини кръгове) биха могли да се свържат със струпвания на камъни, подобни на ритуалните антични ями (толоси), разкрити при археологическите проучвания в некропола на Дуранкулак.

Литература

Vajsov et al. 2015: I. Vajsov, P. Zidarov, K. Velkovski, H. Angelova, V. Draganov. Geoarchaeological Surveys in the Durankulak Region. – In: H. Todorova (ed.). Durankulak, Band III. Die hellenistischen Befunde. Berlin, 2015, 201-208.

2015 GEOPHYSICAL SURVEYS AT DURANKULAK

Ivan Vajsov, Petar Zidarov, Kiril Velkovski

A magnetic survey covering 9510 sq. m (measurement density 1.0 × 0.2 m) was carried out on the western bank of the Durankulak Lake. The surveyed area extended from the newly built parking lot towards the touristic info center. The field data from caesium G-858 magnetometers (in vertical gradient mode) were additionally calibrated with reference to data from the magnetic observatory in Panagyurishte (PAG) and measurements of the magnetic susceptibility of two types of limestone abundant on the surface. The most promising results show a number of localized dipoles (possibly iron objects and/or fired installations), some rectangular correlations and several circular zones with low magnetic values. The latter could be compared to non-magnetic limestone accumulations with negative geometry (the so-called *tholoi*) known from the neighboring Hellenistic ritual area.

№ 21. РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ПЕТКО КАРАВЕЛОВО, ОБЩ. ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ ПРЕЗ 2015 г.

Александър Чохаджиев, Мария Гюрова

Село Петко Каравелово, община Полски Тръмбеш, се намира на 27 км северно от Велико Търново, в близост до главен път Е-85.

И през 2015 г. разкопките се финансираха от Министерство на културата.

Екипът бе в състав: А. Чохаджиев – научен ръководител, К. Митов, А. Янакиева, М. Велев и Р. Боянов, и четирима работници от селото.

През 2015 г. завършихме започнатото през предходната година проучване на южната стена на жилище 15. На места тя достига ширина 0,90 м и има дъговидна форма, образувайки нещо като апсида. Стената е глинобитна, като глината е издигана около носещи колони (колове с дебелина до 0,30 м), набити в земята до 1,00–1,50 м. При тази стена бе констатирана външна облицовка от дървени дъски (греди), овъглени при пожара и запазили се до четири реда във височина. Непосредствено под черната прослойка на жилище 15 попаднахме на сиво-зелена глина с множество жълти прослойки. Оказа се, че става дума за останки от неопожарена постройка (обект 127), а не за подравнителен пласт. След премахването на първите 0,15 м от жълто-зелената глина, на голяма площ от жилището попаднахме на отлично запазени негорели останки от дървени конструкции. Те са по-добре запазени в южната половина на сондажа. Жилището е ориентирано с дългата си ос С–Ю (с 8° отклонение от С). Ширината му (И–З) е около 6 м, но и двете му дълги стени са нарушени от траншеи на по-горни жилища. Дължината му е поне 8 м (северната му граница попада под профила). Успяхме да идентифицираме входа на жилището – той се намира от юг и е с ширина 1,40 м. Южно от южната стена е обособено пространство по цялата ширина на къщата, което вероятно е било покрито от покрива, а от запад и изток е било оградено от стените, т.е. нещо като навес – продължение на къщата, но без южна стена. В западната част на това пространство разчистихме масивна пещ с размери около 1,30 × 1,30 м и дебелина 1 м. Пещта има поне два етапа на съществуване и общо поне 6 преправки.

В югоизточния ъгъл на жилището попаднахме на останки от тъкачен стан in situ. Бяха разкрити 21 тежести за стан и една пробита животинска стъпална кост, вероятно играла роля на совалка. Основната част от тежестите бяха разположени в ивица с дължина 0,92 м и с посока С–Ю. Тежестите са изработени от глина и не са били изпечени, а резките по дупките показват, че са били употребявани. Те са почти еднакви по форма и размери, а теглото им е около 0,5 кг.

В хода на проучването бе установено, че жилището вероятно има две помещения, освен навеса пред входа. Южното помещение е застлано с дървени дъски (дюшеме) и има размери 6 м (И–З) × 4,60 (С–Ю). От запад бе разкрита междинна стеничка между двете помещения. Северното помещение е с ширина 6 м и дължина не по-малко от 3,40 м. Подът е бил само измазан с глина и в този участък, освен по периферията, дървени останки не бяха открити. В СИ ъгъл на това помещение е разположена друга пещ, също така масивна, с дебелина 0,70 м, в която могат да се преброят поне 11 замазки. Сред тях могат да се проследят поне три основни ремонта на пещта. Тъй като и тази пещ не бе проучена изцяло, размери могат да бъдат дадени само за най-късния ѝ етап –1,50 м (И–З) × 1,30 м (С–Ю). Отворът е бил от запад. Вероятно в най-ранните си етапи е била долепена до източната стена на жилището. С повдигането на подовото ниво и амортизацията ѝ, пещта постепенно е премествана на запад и пространството между нея и стената е запълвано с отпадъци. През 2015 г. бяха проучени само първите три замазки югозападно от профила. Бяха установени два вида преправки. Между първата и втората замазка са насипани дребни речни камъчета, докато между трета и втора липсва подложка, а пещта е обмазана без дори да е почистена, тъй като втората замазка е положена върху пепел и въглени, които са върху третата. Замазките са с дебелина между 2 и 3 см. Горните замазки в източната част на пещта не бяха демонтирани, а само освободени от пръстта от изток с цел евентуално вземане на проби за археомагнитно изследване през следващата година.

Бе установено, че обект 127 има и поне още един – по-ранен етап. Той бе констатиран в северната част на сондажа, където няма запазени дървени конструкции. Самият обект 127 представлява най-ранният етап на обитавана на могилата – в началото на ранния халколит.

Подложената на техно-типологически и трасологичен анализ кремъчна колекция включва 92 артефакта. Най-много от представителните артефакти произхождат от обект 127, като се открояват стъргалките (10), 6 от които са върху пластини от висококачествен лудогорски кремък – тип Равно. Следват пластини с напречно затъпяване (5), ретуширани пластини и лющници (3), отломъци с ретуш (2), свредел, резец и фрагмент от оръдие. Трасологичният анализ на оръдията и пластините позволи идентифицирането на 4 артефакта със следи от употреба: 3 типологически оръдия и 1 пластина. Всичките са свързани с третиране на растения (в три от случаите – зърнени култури). Констатира се наличие на елементи, нетипични за развитата фаза на халколитната кремъчна индустрия: разнообразие на суровини, присъствие на балкански флинт, който основно се свързва с неолитните ансамбли, морфо-метрични параметри на оръдията и пластините, наличието на ядро и фрагмент от него за пластинки. Подобни характеристики са описани за раннохалколитния пласт на селищна могила Капитан Димитриево (Николов и др. 2002). Наличието на ядра за пластинки в раннохалколитен контекст е логично, отчитайки факта, че в къснонеолитните ансамбли това явление е масово и е свързано с общата тенденция към микролитизация на кремъчната индустрия (Gurova 2014).

Литература

Николов и др. 2002: В. Николов, Д. Карастоянова, М. Гюрова. Селищна могила Капитан Димитриево: проучване на раннохалколитния пласт. – Археология, 1, 2002, 5-19.

Gurova 2014: M. Gurova. Neolithic flint assemblages from Bulgaria: an overview. – Самарский научный вестник, 3/8, 2014, 94-108.

EXCAVATIONS AT TELL PETKO KARAVELOVO IN 2015

Alexander Chohadzhiev, Maria Gurova

The village of Petko Karavelovo is situated 27 km to the north from Veliko Tarnovo. The tell is situated 1.5 km to the south of the village and 1.5 km to the west of the modern bed of the Yantra River.

The 2015 archaeological campaign was focused on an early Chalcolithic house (feature 127) mainly. This feature represents the original building stage of the site. The house is 6 m wide and at least 8 m long. It consists of two rooms and a porch. The entrance was at the south and was 1.4 m wide. The southern room had wooden floor.

The flint assemblage comprises 92 artefacts subjected to techno-typological and use-wear analysis. The typological repertoire in general includes categories typical for the chalcolithic industries – regular blades based tools and prevalence of the high quality flint from Ludogorie area (Ravno type of flint). However, there are features indicating an initial stage of the Chalcolithic technocomplex: various raw materials and cores for bladelets revealing affinity to the previous late Neolithic traditions.

№ 22. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ХОТНИЦА, ОБЩ. ВЕЛИКО ТЪРНОВО, ПРЕЗ 2015 г.

Стефан Чохаджиев

Разкопките на селищната могила при с. Хотница се проведоха и през 2015 г. По традиция там се провежда лятната археологическа практика на студентите първокурсници и магистри от специалност Археология във ВТУ.

Целта на проучванията през този археологически сезон бе продължаване проучването на отбранителното съоръжение в южната част на могилата и проучване на IV–V хоризонти в централната

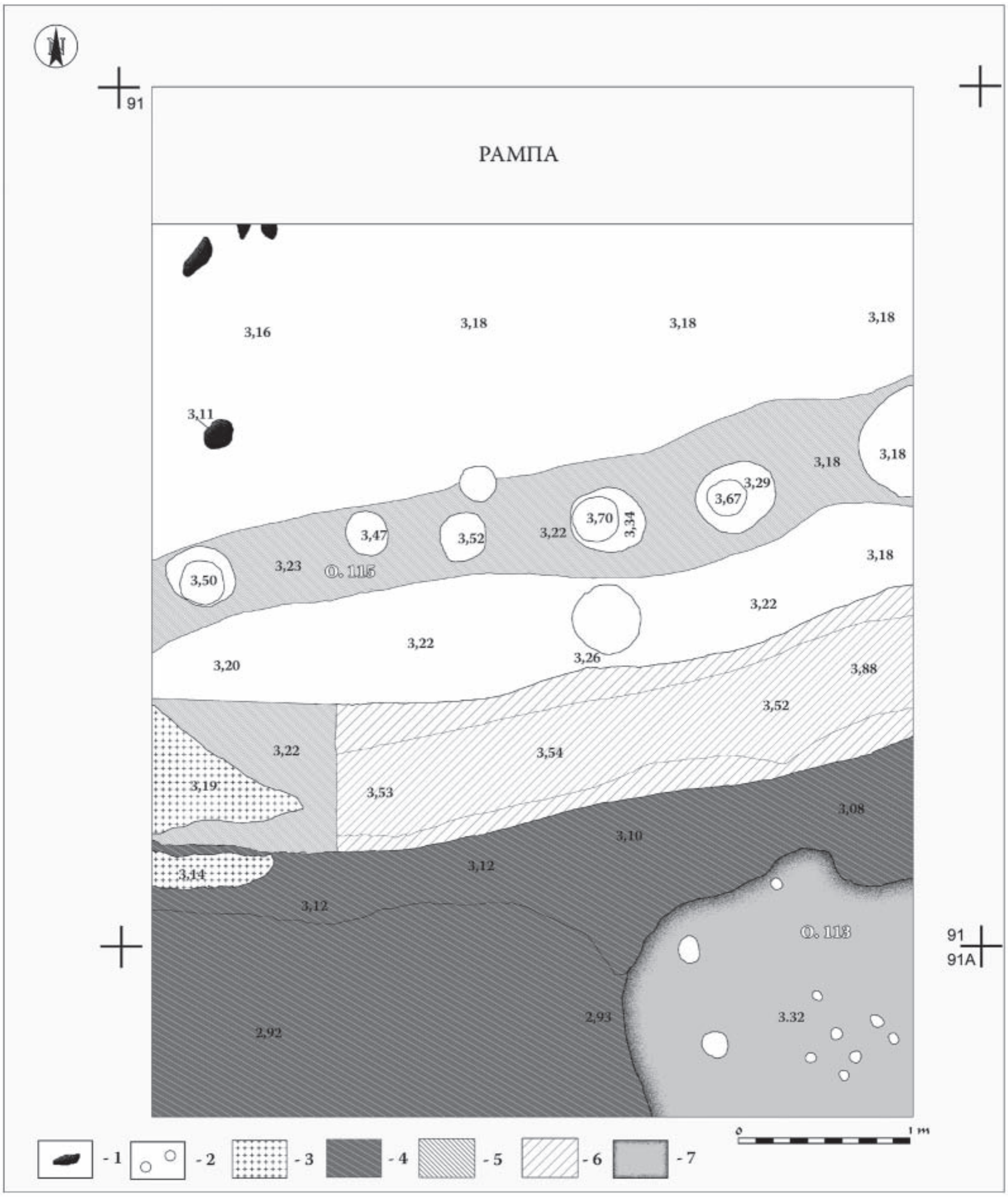
91
РАМПА
3,16
3,18
3,18
3,18
3,11
3,18
3,18
3,29
3,67
3,70
3,34
3,47
3,52
3,22
3,50
3,23
О. 115
3,18
3,22
3,22
3,26
3,20
3,88
3,52
3,22
3,54
3,19
3,53
3,08
3,10
3,12
3,14
3,12
О. 113
91
91А
2,93
3.32
2,92
0
1 m
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7

Обр. 1. План на разкопавания през 2015 г. южен сектор на селищната могила (кв. 91 и 91А) при отбранителното съоръжение (късен халколит). 1 – камък; 2 – дупки от колове; 3 – сиво-зелена глина с дребни бучки опожарени мазилки; 4 – жълтеникава глина на вала; 5 - запълнител на траншея; 6 – траншея; 7 – яма.

Fig. 1. Plan of the south sector of the tell (squares 91and 91A) and the "palisade" (Late Chalcolithic) excavated in 2015. 1 - stone; 2 - post-holes; 3 - grayish-greenish clay with burnt debris; 4 - yellowish clay of the rampart; 5 - filler of a trench; 6 - trench; 7 - pit.

част на могилата – от времето на втора–трета фаза на Коджадермен–Гумелница–Караново VI.

В кв. 91 и 91А на дълбочина 2,90–3,20 м бяха проучени две траншеи и редица от дупки от колове с диаметър 0,30–0,35 м. Траншеите и редицата от дупки са с посока И–З (обр. 1). Предполагаме, че тези съоръжения са част от палисадата на селищната могила.

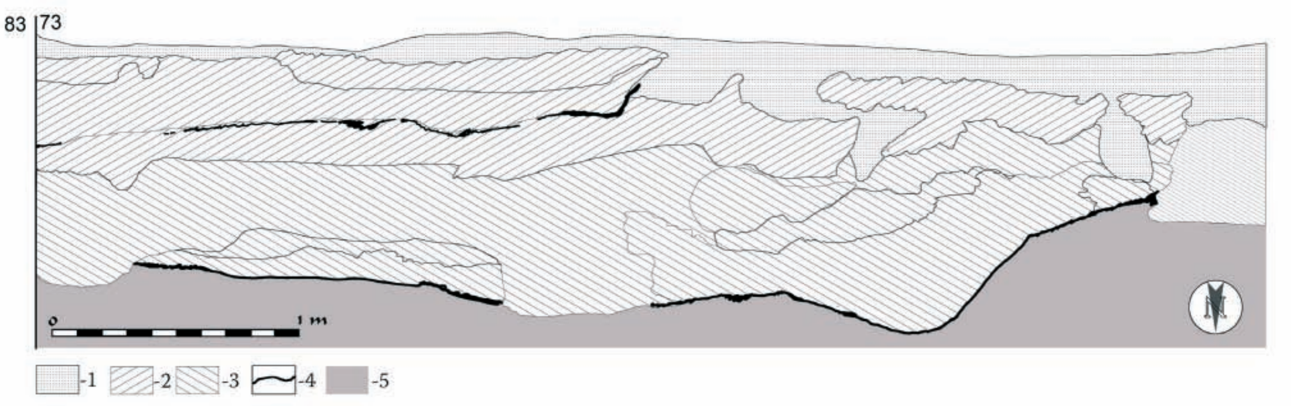

Обр. 2. Стратиграфски разрез в кв. 73 (късен халколит). 1 – хумус с останки от първи строителен хоризонт; 2 – втори строителен хоризонт; 3 – трети строителен хоризонт; 4 – непроучван пласт.

Fig. 2. Stratigraphic section in square 73 (Late Chalcolithic). 1 - humus layer with scattered remains of first building level; 2 - second building level; 3 - third building level; 4 - unexcavated layers.

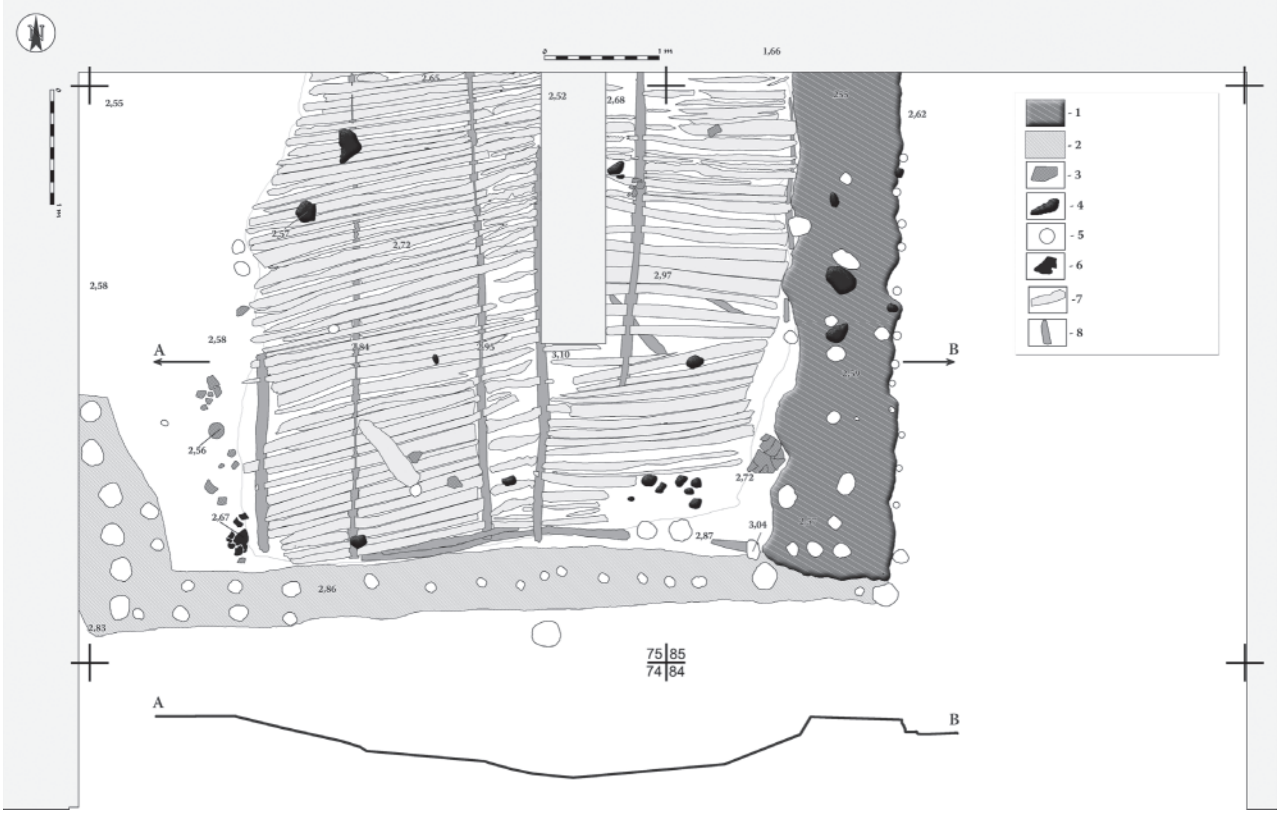

Обр. 3. План на разкопавания през 2015 г. северен сектор на селищната могила (кв. 75 и 85) при жилище 20, обект 112 от пети строителен хоризонт (късен халколит). 1 – сива плътна глина (стена); 2 – сиво-зелена глина (запълнител на траншея); 3 – керамика; 4 – камък; 5 – дупка от кол; 6 - останки от замазки на пещ; 7 – дървени останки; 8 – дървени останки на по-долно ниво.

Fig. 3. Plan of the north sector of the tell (squares 75 and 85) and the remains of house 20 (feature 112, fifth building level, Late Chalcolithic) excavated in 2015. 1 - gray firm clay (wall); 2 - gray-greenish clay (filler of a trench); 3 - pottery; 4 - stone; 5 - post-hole; 6 - oven floor; 7 - wooden floor remains; 8 - wooden remains of a lower level.

В кв. 73 (обр. 2) бе довършено проучването на жилище 19 от втори хоризонт и допроучено жилище 13 от трети хоризонт, което е загинало от пожар. Запазена е значителна част от покривната конструкция – овъглени греди от билото и някои от хоризонталните и вертикални греди от конструкцията, разположени перпендикулярно. На места личат дупки с диаметър около 2,5 см за свързване с дибли. В югозападната част на жилището бе проучена яма, изкопана едновременно с изграждането на жилището. В нея попаднахме на хромелен камък, половин керамична паница – до и под хромела, два кремъка, рогово сечиво под хромела, три керамични фрагмента и няколко животински кости.

В кв. 75–85 на дълбочина 2,58–3,10 м бе проучена част от жилище 20 от пети хоризонт (обр. 3). Жилището е с правоъгълен план. Проучената му част е с размери 7 × 4,60 м, като северната му стена остава в северния профил. Южната и западната стени са изградени чрез траншеи, в които са набити колове, понякога в двойна редица. Източната стена е изградена от набита глина с висока твърдост, със значително по-малко на брой колове в стената, но с множество тънки колове до външната ѝ страна. Проучена е значителна част от дюшемето – около 20 кв. м. Запазената дървесина е с максимална дебелина около 2 мм. Дюшемето е изградено по следния начин. Първо в посока С–Ю са поставени основните греди, 5–6 на брой, на разстояние 0,80–1,40 м една от друга. Ширината на гредите е около 10 см. Върху тях са подредени вероятно цепени греди в посока И–З. Те са с ширина 7–14 см. Под жилището е имало кухина за изолация, в която при археологизирането на жилището, дюшемето е потънало в средата на 0,60–0,70 м. Вероятно жилището е било напуснато организирано, като не са оставени почти никакви вещи. Подобна е картината и с другите жилища от IV–V хоризонт, проучвани през последните години.

През този сезон са открити 501 находки, които са на съхранение в РИМ–Велико. Търново.

EXCAVATIONS AT TELL HOTNITSA, VELIKO TARNOVO MUNICIPALITY, 2015 SEASON

Stefan Chohadzhiev

Since 2000 Tell Hotnitsa is the site of the first field school for the first-year archaeology students at Veliko Tarnovo University.

Two trenches were identified in squares 91 and 91A at a depth of 2.90-3.20 m, one of which comprised an E-W oriented row of postholes (diameter 0.30-0.35 m). We believe that these features are related to the palisade of the tell (fig. 1).

The southern part of house 20, the fifth building level was excavated in squares 75-85, at a depth of 2.58-3.10 m (fig. 3). The building is rectangular in plan and has very well preserved wooden floor.

№ 23. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИ ПЛАСТ НА МНОГОСЛОЕН ОБЕКТ „КАЛЕТО“ В ГРАД МЕЗДРА, ОБЛАСТ ВРАЦА ПРЕЗ 2015 г.

Георги Ганецовски

През 2015 г. е реализиран тринадесетият проучвателен сезон на праисторическия пласт на обект Калето в Мездра. Според изследванията от предходните години тук са регистрирани два културни пласта, принадлежащи към късния халколит, като горният е частично разрушен от ерозията и от по-късни градежи (Ганецовски 2015).

През 2015 г. проучванията обхващат периода от 7 септември до 6 октомври в участък с предварително изчерпани римски и ранновизантийски пластове. Археологическите изследвания на праисторическите пластове са реализирани с финансовата и логистична подкрепа на община Мездра. В екипа са включени Георги Ганецовски – ръководител, Иван Коцов – докторант в НАИМ–БАН, Нели Иванова – стажант и трима местни работници.

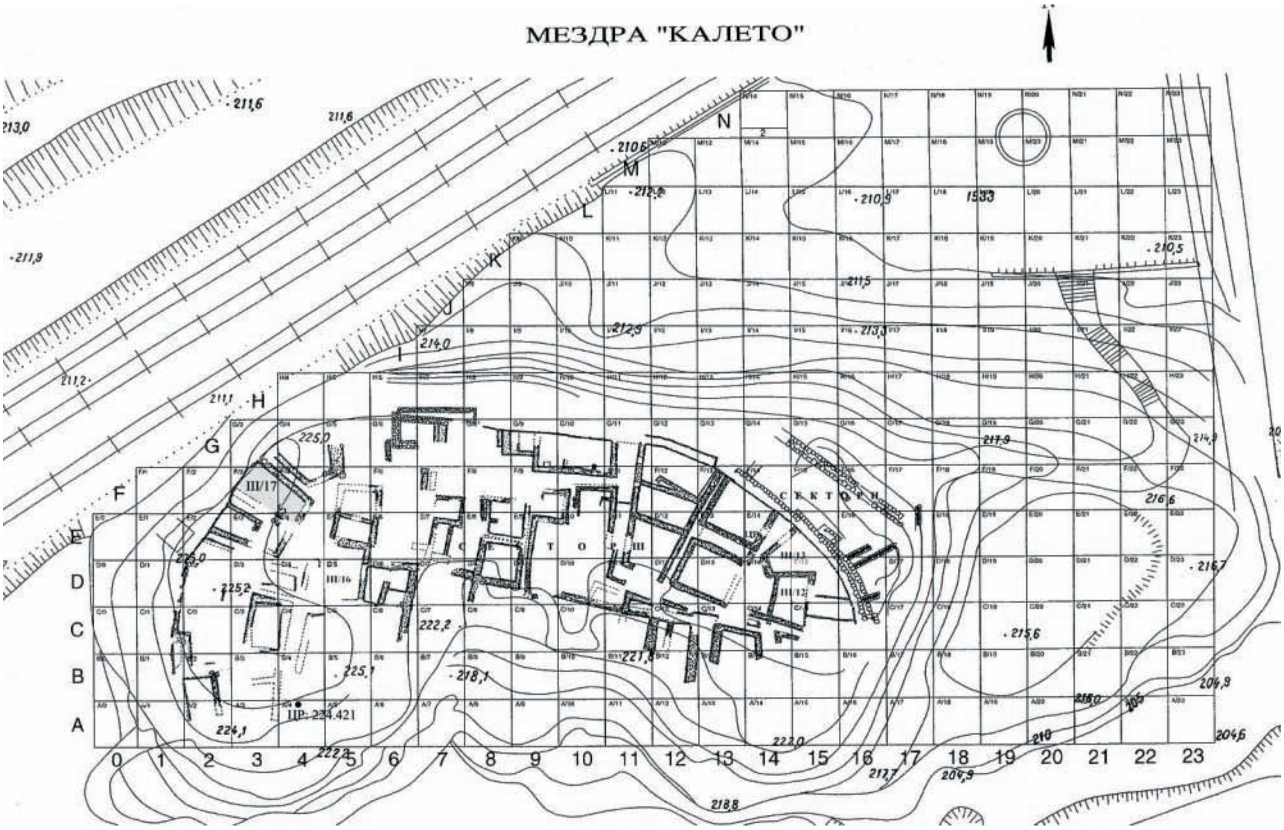
МЕЗДРА "КАЛЕТО"
N
M
L
K
J
I
H
G
F
E
D
C
B
A
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
III/17
III/16
III/11
III/12
СЕКТОР III
СЕКТОР II
ЦР: 224.421
213,0
211,6
211,8
211,2
214,0
225,0
225,2
225,1
224,1
222,2
218,1
221,8
217,9
216,6
216,7
215,6
210,5
210,9
212,2
212,9
213,3
211,5
204,9
204,6
222,0
217,7
218,8

Обр. 1. Общ план на обекта с обозначени план-квадратна мрежа и проучения през 2015 г. сондаж III/17.

Fig. 1. General plan of the site.

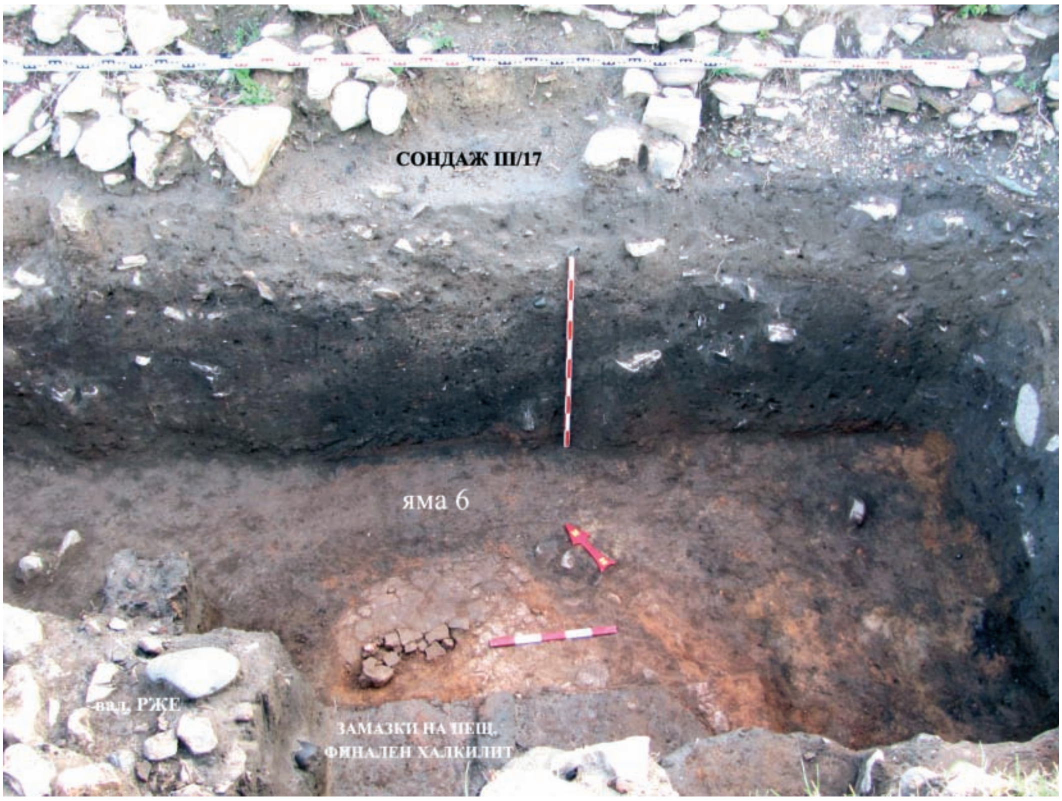
СОНДАЖ III/17
яма 6
вал. РЖЕ
ЗАМАЗКИ НА ПЕЩ,
ФИНАЛЕН ХАЛКИЛИТ

Обр. 2. Сондаж III/17, пласт от финалния халколит: опалени глинени мазилки, замазки на пещ и яма 6.

Fig. 2. Trench III/17, Final Chalcolithic layer: pieces of fired wall plaster, pieces of oven floor and pit 6.

Основната цел на проучванията е да се добие пълен обем информация за вътрешното устройство, стратиграфията, времевия обхват на къснохалколитното селище и да се потърсят допълнителни данни за краткотрайно съществувало селище в началото на финалния халколит.

Обстоятелството, че Калето край Мездра представлява многослоен обект, определя сондажния характер на археологическите проучвания на праисторическите пластове в участъците, където разположените във височина структури от по-късните периоди (римската, късноантичната и ранновизантийската епохи) го позволяват без те да бъдат засегнати.

През 2015 г. е проучен сондаж с пореден номер III/17, обхващащ площ 21 кв. м. Общата разкопана мощност на културните пластове е 4 м (обр. 3).

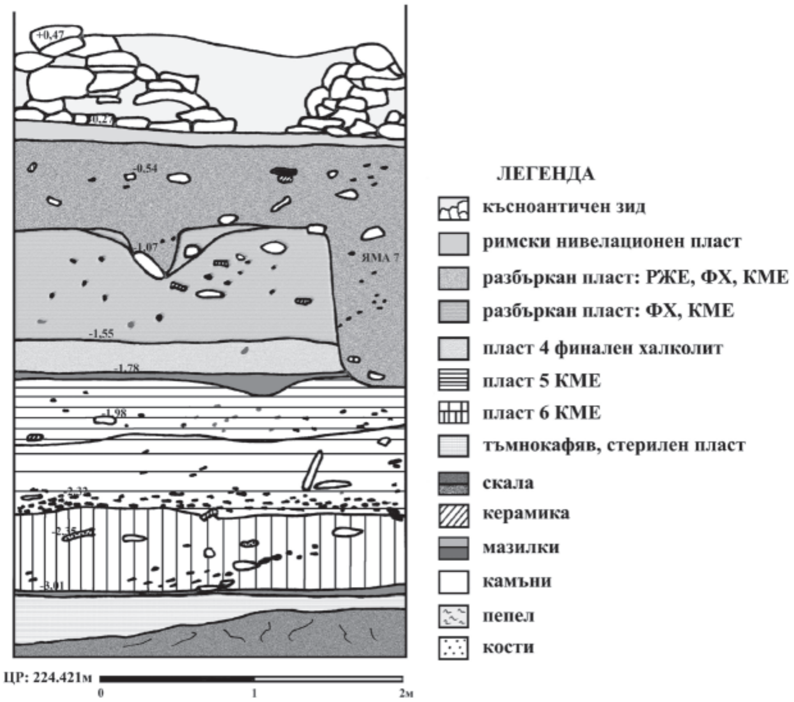

Обр. 3. Сондаж III/17, югоизточен контролен профил.

Fig. 3. Trench III/17, southeastern control cross-section.

Проучванията тук стартираха от пласт, съдържащ късноантичен керамичен материал. Под него са регистрирани два разбъркани пласта с материали от ранножелязната епоха, финалния халколит и късния халколит; един добре отличим пласт от финалния халколит и два пласта, отнасящи се към късния халколит (обр. 3).

В пласта от ранножелязната епоха се попадна на ивица от плътно подредени ломени камъни, оформящи съоръжение, подобно на вал, ориентирано в посока ЮЗ–СИ. До него се попадна на останки от огнище, което изглежда е затрупано от паднала навътре част от каменния вал, а до североизточния профил на сондажа са проучени три ями от колове, които изглежда са синхронни с останалите съоръжения.

В североизточната половина на сондажа е открито хромелно съоръжение с устойчива каменна подложка. Откритата тук керамика е разбъркана и се отнася към три периода: ранножелязната епоха, финалния халколит и късния халколит.

В западната част на сондажа са проучени две големи ями, съдържащи опалени глинени мазилки, пепел и керамични фрагменти от ранножелязната епоха.

Пластът от финалния халколит има максимална дебелина 0,55 м (обр. 2). В него се попадна на опалените до керемидено червено глинени останки от опожарена структура. Открити са замазки на пещ с три добре различими етапа на използване и ремонти (обр. 2). Около съоръжението са намерени три напукани от високата температура хромелни камъка, керамични фрагменти от късния халколит (фрагменти с червена украса, етап Криводол 3) и от финалния халколит.

Непосредствено до замазките на пещта е проучена яма 6 (обр. 2). Стратиграфските наблюдения показват, че тя прерязва опаленото подово ниво на структурата и северната периферия на най-ранния, първи етап на пещта. Установена е синхронност между отвора на ямата и замазките от втория етап на пещта. През последния, трети етап от функциониране на пещта, яма 6 е била запълнена и в нея са попаднали керамични фрагменти от разположения в дълбочина пласт от късния халколит, който частично е нарушен от нея.

Пластът от каменно-медната епоха е проучен само в североизточната част на сондажа върху площ от 2,5 кв. м. Тук е извършено демонтиране на опалените мазилки от финалнохалколитната структура и вдълбаване с цел установяване цялостната стратиграфия в тази част на обекта. Установени са двата познати вече пласта, отнасящи се към каменно-медната епоха, с обща мощност около 1,2 м (обр. 3).

По североизточния профил в сондаж III/17 се проследяват седем пласта, като добре се отличават пласт 5 от периода на финалния халколит и разположените под него пластове 6 и 7 от периода на късния халколит.

Керамиката от ранножелязната епоха е вторично опалена, в някои случаи деформирана, и принадлежи към култура Бесараби.

Керамиката от финалния халколит се характеризира със счукани мидени черупки в тестото, дръжки тип „млечник“ и сферични съдове с дръжки, излизащи над ръба на устието, и принадлежи към керамичния комплекс на култура Галатин (Georgieva 1992). За първи път от началото на проучванията в този обект е регистриран керамичен комплекс от периода на финалния халколит, открит в компактен горял пласт в опожарена структура.

Къснохалколитната керамика от пластове 6 и 7 е идентична с тази от откритите къснохалколитни керамични комплекси през предходните години и се отнася към трета фаза на култура Криводол–Сълкуца–Бубани (Тодорова 1986, 92; Ганецовски 2007).

Литература

Ганецовски 2007: Г. Ганецовски. Керамика от праисторическото селище Криводол–Тепето. – В: M. Stefanovich, H. Angelova (eds.). PRAE. In Honorem Henrieta Todorova. Sofia, 2007, 103-130.

Ганецовски 2015: Г. Ганецовски. Редовно археологическо проучване на праисторически пласт на многослоен обект „Калето“ в град Мездра, Врачанска област. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 79-81.

Тодорова 1986: Х. Тодорова. Каменно-медната епоха в България (пето хилядолетие преди новата ера). София, 1986.

Georgieva 1992: P. Georgieva. Galatin Culture. – In: P. Georgieva (ed.). The Fourth Millennium BC. Proceedings of the International Symposium, Nessebur, 28-30 August 1992. Sofia, 1992, 109-115.

2015 REGULAR ARHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE PREHISTORIC LAYER AT KALETO MULTILAYER SITE IN THE TOWN OF MEZDRA

Georgi Ganetsovski

Two cultural layers dated back to the Late Chalcolithic are documented at this site.

A trench, III/17, 21 sq. m large was made (fig. 3). The first layer is dated back to the Late Antiquity. It is followed by two layers yielding artifacts from the Early Iron Age, a layer dated back to the Final Chalcolithic and two layers dated back to the Late Chalcolithic (fig. 3).

The remains of a clay feature, highly fired and brick coloured, was yielded by the Final Chalcolithic layer. An oven which was renovated three times was also excavated (fig. 2). A pit (№ 6) related to the second stage of the oven (fig. 2) was found nearby.

Two levels related to the third phase of the Krivodol–Sălcuţa–Bubanj cultural complex were documented in the northeastern part of the trench. They cover an area of 2.5 sq. m and their thickness is 1.2 m (fig. 3).

The pottery from the Final Chalcolithic is related to the Galatin culture.

№ 24. ПРОУЧВАНЕ НА ХАЛКОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В МЕСТНОСТТА КОРИЯТА ДО ГР. СУВОРОВО, ОБЛАСТ ВАРНА

Владимир Славчев

През 2015 г. продължиха прекъснатите за една година разкопки на селището в м. Корията до Суворово. Поради ограниченото финансиране, времетраенето на проучването протече в рамките на две седмици в края на август. Работеше се в сградата от средния халколит – IV фаза на културите Сава и Хаманджия, разкрита в кв. А4, В3, В4, В5,С4 и С5 (обр. 1).

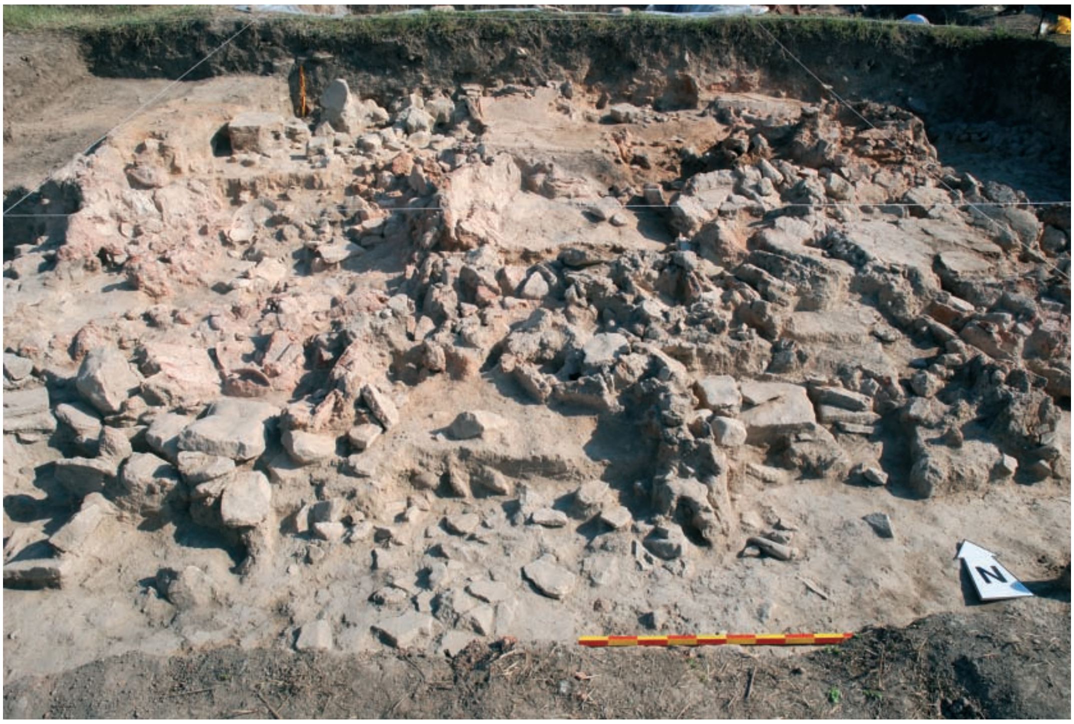

Обр. 1. Сграда 11-1, общ изглед.

Fig. 1. Building 11-1, general view.

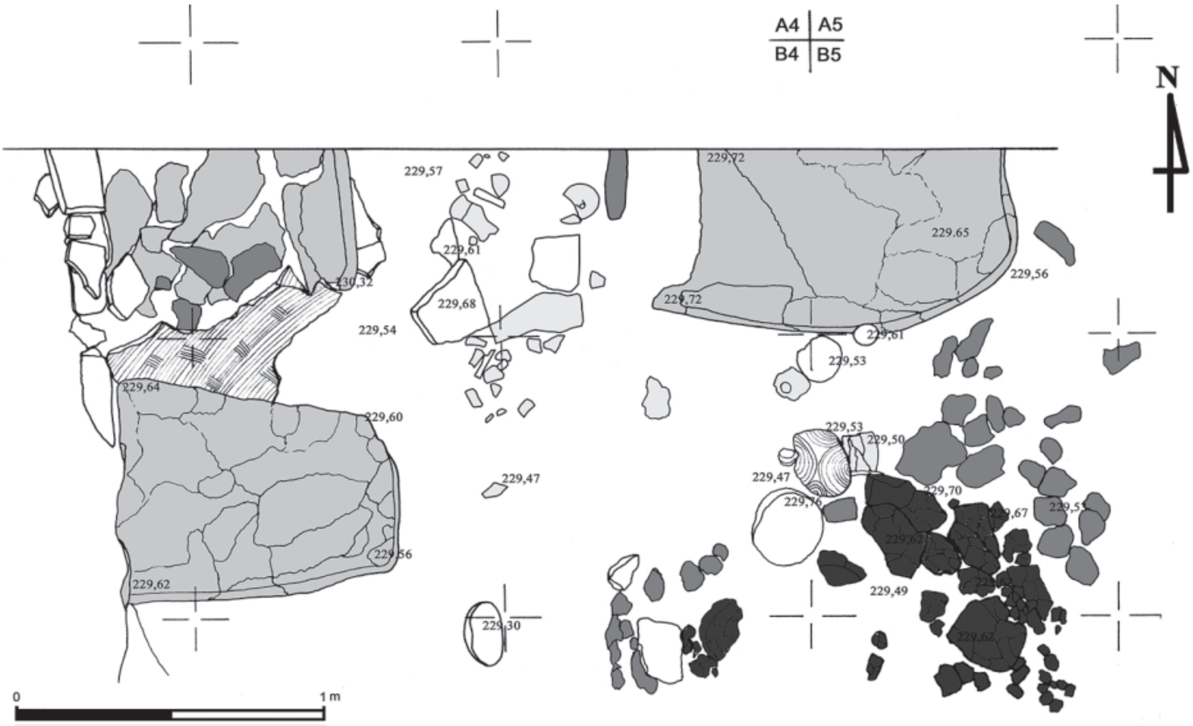
A4
A5
B4
B5
N
229,57
229,61
229,68
229,54
230,32
229,64
229,60
229,47
229,56
229,62
229,30
229,72
229.65
229,56
229,72
229,61
229,53
229,53
229,50
229,47
229,76
229,70
229,67
229,53
229,62
229,49
229,62
0
1 m

Обр. 2. План на проучения участък в северната част на северното помещение.

Fig. 2. Plan of the excavated area in the northern part of the northern room.

През този сезон целите на теренната работа бяха две: 1. да се разчисти до под участъкът между двата подиума в северното помещение; 2. да се достигне до под в югозападното помещение и да се установи съотношението на дълбочините на подовите нива между северното и южните помещения.

В северната част между двата подиума, разкрити през 2013 г., се достигна до под на площ около 4 кв. м. Той е добре изпечен, отъхлен и здрав, с червеникавосив цвят, на места със сиво-черни пет-

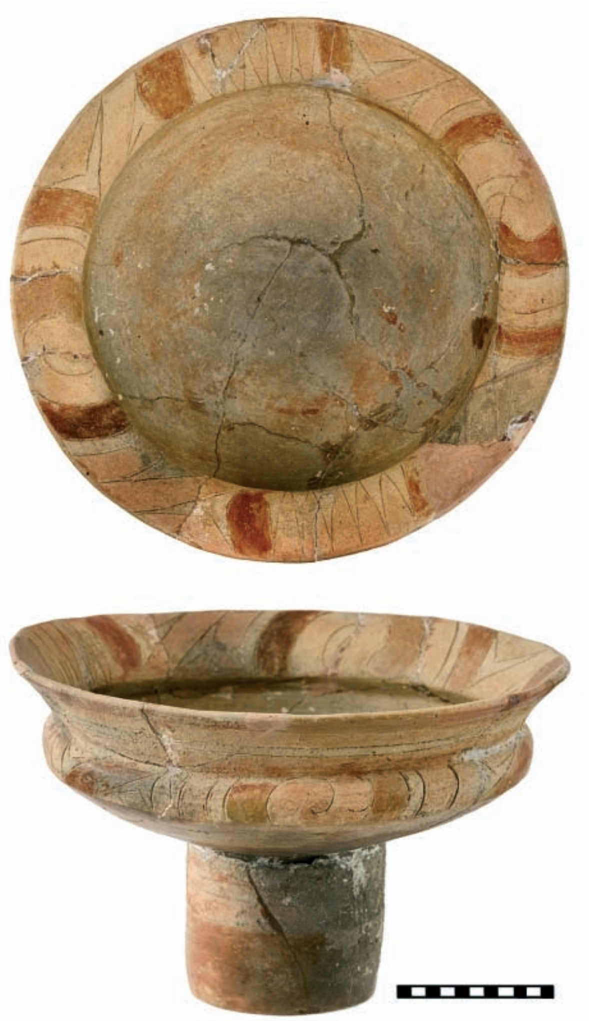

Обр. 3. Паница, открита в югозападното помещение.

Fig. 3. A bowl found in the southwestern room.

на от въглени и пепел – вероятно от горели върху него органични предмети или останки. Наблюдава се известна денивелация в южна посока – най-северната точка на пода, измерена до оставеното ребро между кв. А4 и В4, лежи на надморска височина 229,57 м, а достигнатата при разчистването в южна посока точка е с височина 229,47 м. Разстоянието между тях е 1,20 м. От югоизточния ъгъл на северния подиум към средата на западния подиум в пода се проследява пукнатина, от която в южна посока започва рязко хлътване в дълбочина. Изпичането на ходовото ниво тук не е толкова добро и повърхността му е сиво-черна, ронлива, с множество въглени. Възможно е това хлътване да е свързано с вкопано предпещно пространство, обслужващо горивната камера на пещта, която се намира на запад от него.

Западният подиум бе разкрит с цялата си височина – 8 см над нивото на пода; обмазката му е конструктивно свързана с подовата. На запад до него бе открит керамичен капак. До южната му стеничка бяха намерени две лошо изпечени кръгли плоски глинени питки, около които имаше останки от овъглено зърно. Те лежаха на пода, който в този участък е също така отухлен до сиво-червено, но върху него има повече въглени и пепел, отколкото в западна посока. Подобна ситуация – разпръснато овъглено зърно – бе разчистена през 2013 г. и южно от западния подиум.

На 0,45 м южно от западния подиум, върху пода, непосредствено на север до стълбчето на пещта, бе разкрит глинен предмет със запазена дължина 0,23 м, широчина 0,21 м и дебелина около 7 см. Той е с овална форма, горната му част е изпъкнала и украсена с четири групи канелюри. Северно до него лежи дълга животинска кост, а източно – фрагментирана керамична подставка с графитна украса (обр. 2).

Работата в югозападното помещение бе съсредоточена около откритата през 2013 г. *in situ* паница, лежаща до северната му стена. Бе разчистен участъкът западно от нея, като се достигна до останките на западната стена на жилището. Тя е глинобитна, с дебелина от 5 до 7 см и минимална запазена височина 0,35 м. Южно и източно от паницата бе разчистен участък с размери 1 × 1 м до нивото на дъното ѝ. Пожарът тук е бил изключително силен. Разчистваха се разпрашени, отухлени до червено мазилки, смесени с вар от горелите варовикови камъни. До под в участъка не бе достигнато.

На 0,50 м източно от паницата бе открито кухо високо столче, лежащо хоризонтално, като най-горната му точка е 5 см по-ниско от устийния ръб на паницата. След вдигането им се оказа, че са от един и същи съд (обр. 3).

EXCAVATIONS OF THE COPPER AGE SETTLEMENT IN THE KORIATA LOCALITY NEAR THE TOWN OF SUVOROVO, VARNA REGION

Vladimir Slavchev

The excavations in 2015 were carried out in two weeks on the limited area of the building dated back to the Middle Chalcolithic, the 4th stage of Sava and Hamangia cultures. Part of the house floor, ca. 4 sq. m large, was excavated in its northern part, between the two podiums. A large number of potsherds were found on it, a lid and graphite-painted pot-stand inclusively. Two round flat clay cakes were discovered between the remains of charred grain.

An oval clay object decorated with flutes was found at 0.45 m, to the south of the western podium on the floor, to the north to the bar and next to it.

The excavations in the southwest area were focused on the part of the house where a bowl lying close to the northern wall was found in 2013. The western wall of the house was discovered there. It is 5 to 7 cm thick and it is preserved at height is 0.35 m. An area ca. 1 × 1 m large was excavated to the south and the east of the bowl. The bottom of the bowl was found but the floor of the house was not reached.

№ 25. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИЯ СОЛОДОБИВЕН И ГРАДСКИ ЦЕНТЪР ПРОВАДИЯ–СОЛНИЦАТА

Васил Николов, Крум Бъчваров, Петър Лещаков, Галина Самичкова, Николай Христов, Маргарита Лючева, Стоян Трифонов, Виолета Стоицова, Севдалина Жечева, Йорданка Илиева, Мария Славкова, Катлийн Максуини, Валентин Тодоров

В района на неолитно-халколитния производствен комплекс са проучени 4 съоръжения за производство на сол, отнасящи се към втория етап на късния неолит. Две са зле запазени, другите две са в по-добро състояние. Вкопани са сравнително плитко, имат приблизително овална форма с размери до 3,80 × 2,50 м. Чрез глинобитни стени са разделени по дължина на 3–4 „улея“, оформени лодкообразно. Освен дървесна пепел, в тях са установени фрагменти от керамични съдове с две срещуположни почти хоризонтални „уши“ на устието (за изваряване на разсол).

Проучена беше нова по вид солодобивна структура, която датира от началото на късния халколит. Има удължена, почти правоъгълна форма с размери около 4,50 × 2 м. Вкопана е около 0,30 м. Подът на едната половина на структурата е покрит с тънка глинена замазка, върху която лежат фрагментирани дебелостенни керамични съдове за изваряване на разсол. В другата половина на структурата е вкопана приблизително кръгла обърнатоконична яма с диаметър горе около 1,60 м и дълбочина над 0,80 м. Стените ѝ са обмазани с жълтеникава глина с дебелина около 2 см. В нея са разчистени фрагменти от дебелостенни съдове за изваряване на разсол и три тънкостенни „орнитоморфни“ съда (обр. 1).

Продължи проучването на къснохалколитната укрепителна система на ***селищната могила***.

Каменна стена 3. В северозападния сектор е доразкрита радиална стена 9. Ориентирана е ЮЗ–СИ, има обща запазена дължина 12,40 м, ширина от 0,55 м до 1 м. Основата ѝ е изградена от големи камъни, във височина продължава със средно големи и завършва с дребни камъни. Лежи върху каменната облицовка на склона на могилата. Разкритата дължина на обли-

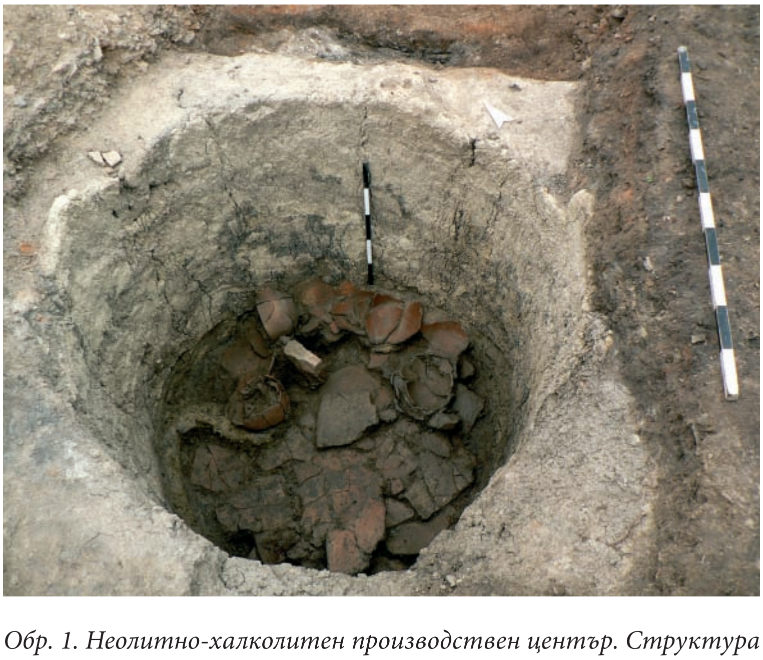

Обр. 1. Неолитно-халколитен производствен център. Структура 7а. Струпване от керамични съдове. Късен халколит.

Fig. 1. Neolithic and Chalcolithic production area, Feature 7a. Late Chalcolithic ceramic vessels.

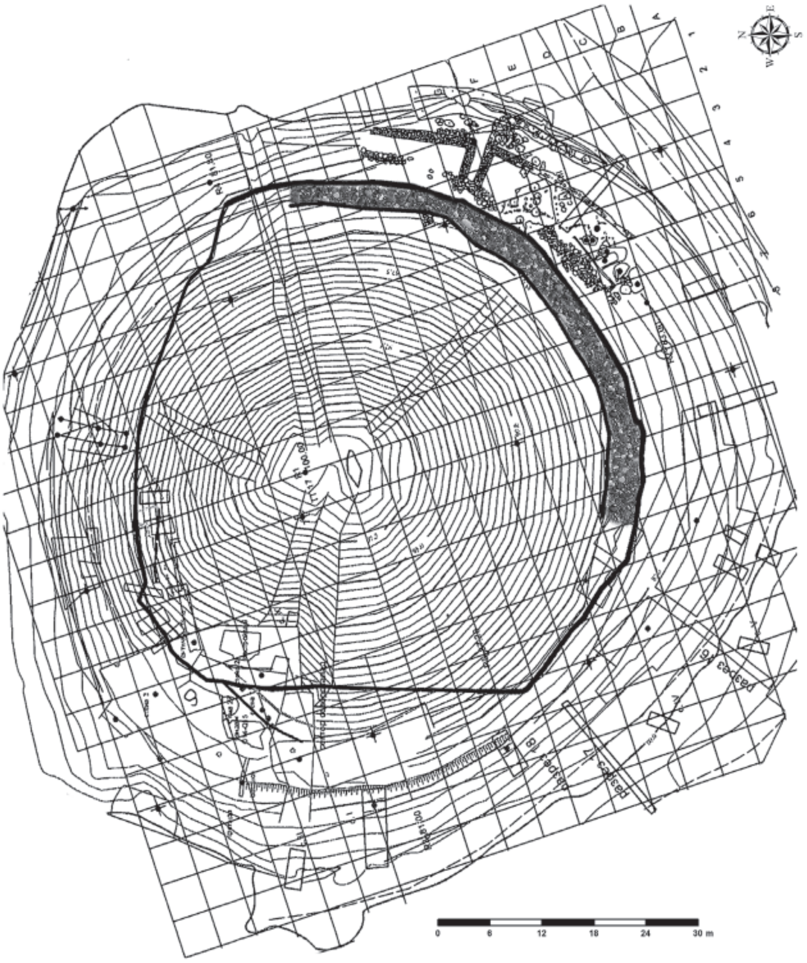

Обр. 2. Тел Провадия – Солницата. Общ план на проучванията и трасе на каменна стена 2. Късен халколит.

Fig. 2. Tell Provadia-Solnitsata. General plan of the excavations and defensive wall 2. Late Chalcolithic.

цовката е 14,20 м (по посоката на склона), а денивелацията ѝ е 4,70 м. Изградена е от средно големи камъни, лежащи в жълта глина.

Каменна стена 2. Лицевата страна на стената е проследена почти напълно, с изключение на два сравнително малки неразкопани участъка. На места лицето на стената е запазено на височина до 2,60 м, а в малък участък – до 3,10 м. Крепостта има неправилна закръглена форма с максимални външни размери 71 м (С–Ю) × 75 м (И–З) и обхваща около 4 дка площ (обр. 2). На З трасето е почти право. На СЗ, С и СИ стената прави широка неправилна дъга. Почти правилна дъговидна форма има куртината на И и ЮИ. На Ю и ЮЗ крепостта включва два почти прави участъка. Общата дължина на втората каменна стена, измерена по външното лице, е около 234 м. На около половината от дължината ѝ е разкрито и вътрешното лице, запазено на височина от 0,80 до 1,50 м, а в един участък – около 1,80 м. Дебелината на основата на крепостната стена варира от 2,40 до 4,20 м, но най-често е между 3 и 3,40 м, което предполага височина на стената между 5 и 6 м. Крепостта е изградена от необработени, предимно варовикови камъни в техника, напомняща на емплектон. Като свързващо вещество е използвана жълта или сиво-кафява глина. Двете страни на стената са слабо наведени навътре, т.е. в горната си част тя е по-тясна от основата. В долната ѝ част, поне на места, стената е измазана с жълта глина. Пред куртината е изграден широк хоризонтален пласт от дребни камъни, който вероятно е служел за укрепване на терена срещу ерозия. Засега не е установена портата на крепостта. Крепостната стена е била разрушена, вероятно при земетресение, през средните фази на късния халколит – на ЮЗ е констатирано лежащо върху останките от стената жилище от това време.

В кв. G14 и H14 е регистрирана структура, която нарушава стена 2 и е свързана с по-късен етап на късния халколит. Представлява яма с диаметър горе 4,90 м. На 2 м дълбочина от нейното устие, в централната ѝ част, се очертава втора яма с диаметър около 2,40 м. В дълбочина е проучена до 2,30 м, но не е достигнато дъно. Стените на горния дял на ямата са обмазани с пласт глина. Стените на долната, по-тясна част на ямата, са укрепени с дървена конструкция (сега овъглена) – вертикални колове, на места с хоризонтални преплетени „пръчки“. Вероятно това съоръжение е кладенец за питейна вода в обхвата на последната крепостна стена.

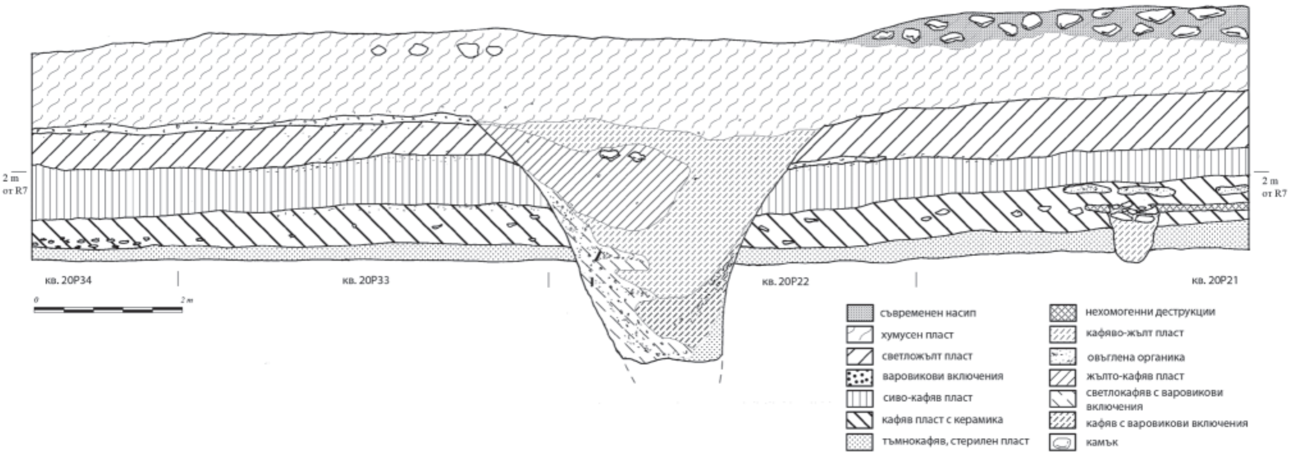
2 m
от R7
2 m
от R7
кв. 20Р34
кв. 20Р33
кв. 20Р22
кв. 20Р21
0
2 m
съвременен насип
хумусен пласт
светложълт пласт
варовикови включения
сиво-кафяв пласт
кафяв пласт с керамика
тъмнокафяв, стерилен пласт
нехомогенни деструкции
кафяво-жълт пласт
овъглена органика
жълто-кафяв пласт
светлокафяв с варовикови включения
кафяв с варовикови включения
камък

Обр. 3. Тел Провадия – Солницата. Сектор Некропол. Южно разширение. Южен профил.

Fig. 3. Tell Provadia-Solnitsata. The cemetery. Southern extension. Southern profile.

Проучването на некропола продължи в С и Ю посока. В С разширение беше достигната дълбочина 4,50 м от повърхността, без да бъде регистриран пласт с археологически материали. Южното разширение е с площ около 110 кв. м. В него са проучени 3 къснохалколитни гроба, 9 къснохалколитни ями и част от римски ров.

В гроб 41 са разкрити останки от възрастен индивид, положен в свита поза надясно. Ориентация ЮЗ–СИ, без гробен инвентар. Гробове 42 и 43 са на индивиди, починали в ранна детска възраст. Положени са в свита поза наляво, с ориентация СИ–ЮЗ. Гробен инвентар липсва. В кв. 20Р23, на дълбочина 3,21 м от R7 е открит къснохалколитен златен артефакт с полусферична глава и издължен, прегънат на две щифт с правоъгълно сечение. Предметът е с тегло 1,89 г. Липсата на човешки останки в близост до него предполага ритуалното му депониране, подобно на откриваните през предишни сезони медни оръдия и престижни предмети.

Проучените къснохалколитни ями имат сходни характеристики. Те са с овална форма и диаметър 0,60–1,20 м. В тях са открити фрагментирани керамични съдове, животински кости, сечива от камък, кремък и кост.

В централната част на Ю разширение е проучена част от ров с V-образно сечение от римската епоха (обр. 3). Той е с дължина 4,20 м, ширина 2,10 м и дълбочина около 3,50 м. В него е открита бронзова монета на император Комод (180–192 г.), сечена в Марцианопол.

Южно от пречиствателната станция на завода, на левия бряг на река Провадийска, вследствие на ерозията са разкрити човешки кости. При проучването се установи, че останките са на около 45 годишна жена, положена в свита поза надясно. Гробът е с ориентация СИ–ЮЗ. Зад черепа са открити два керамични съда, които датират погребението към средния халколит.

Гробът частично нарушава по-ранна, къснонеолитна обредна яма. В запълнителя ѝ е открито голямо количество животински кости, керамични фрагменти, оръдия от камък и кремъчни артефакти.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE PREHISTORIC SALT-PRODUCING AND URBAN CENTER OF PROVADIA-SOLNITSATA

Vassil Nikolov, Krum Bacvarov, Petar Leshtakov, Galina Samichkova, Nikolai Hristov,
Margarta Lyuncheva, Stoyan Trifonov, Violeta Stoitsova, Sevdalina Zhecheva, Yordanka Ilieva,
Maria Slavkova, Kathleen McSweeney, Valentin Todorov

The 2015 season revealed new evidence about various aspects of the site. The team in the salt-producing area found four more LN installations for brine evaporation and another one dating to the LC. Three more burials were uncovered in the LC cemetery as well as a MC grave in a newly identified burial ground. Considerable progress has also been made in the excavation of the LC stone fortification: the width of its base varies between 2.40-4.20 m and its length is ca. 234 m; it seems that it was 5 or 6 m high. Another important discovery was the deep wood-lined well, also of LC date.

№ 26. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА НУРИЮК В М. ЧАНАДЖИК, С. СУШИНА, ОБЛАСТ ШУМЕН – 2015 г.

Стефан Чохаджиев

За втора година проучванията получиха държавно финансиране от Министерството на културата, което се отрази изключително ползотворно за постигане на основната им цел – максимално разчистване на каменното отбранително съоръжение (обр. 1).

Проучванията в сондаж 7 в кв. F5 потвърдиха наличието на глинобитен вал с палисада, ограждащ селището в западна посока – първото отбранително съоръжение в могилата, вероятно от края на средния халколит, култура Поляница IV (обр. 2).

През 2015 г. добихме реална представа за посоката и дължината на стената в протежение на 25 м южно от бастиона; тя стига до хоризонтала с надморска височина 180 м, непосредствено до водното ниво в края на октомври.

Напълно проучен е входът на стената. Ширината му е 2,00–2,20 м, като двете лица са абсолютно симетрични на дъгата на бастиона (обр. 3). Разчистен е и каменният пасаж, фиксиращ ходовото ниво на селището, по чието време е изградена стената. Каменното отбранително съоръжение е функционирало през късния халколит – времето на култура КГК VI.

Относно предназначението на редицата от дупки, установена на различни места в западната част на могилата, предлагаме две възможности: тя е част от палисада, временно отбраняваща сели-

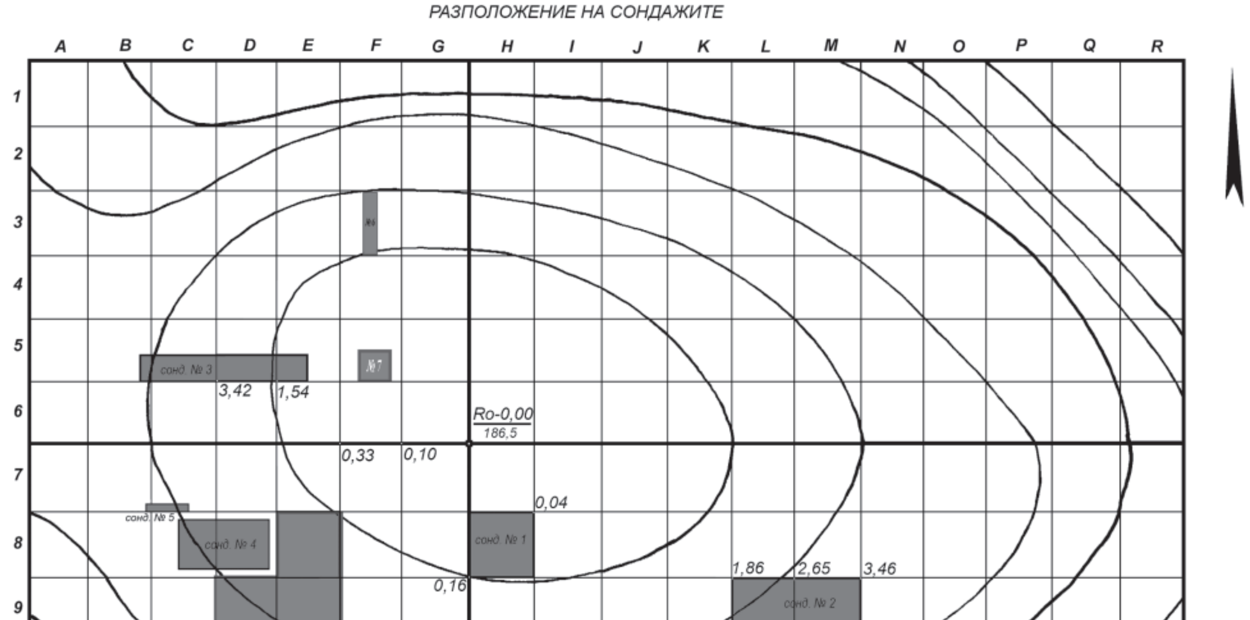

Обр. 1. Топография на селищната могила Нуриюк, с. Сушина, с обозначение на проучваните площи през 2015 г.

Fig. 1. Contour map of the Nuriyuk tell site, village of Sushina, showing the areas excavated in 2015.

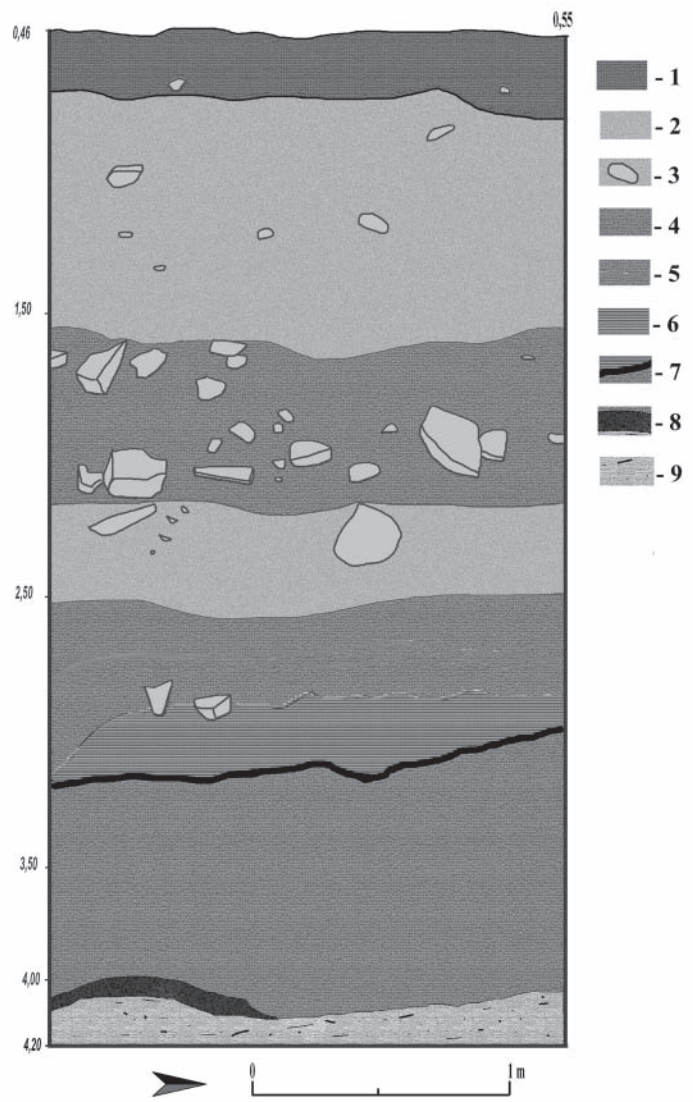

Обр. 2. Стратиграфски профил в сондаж 7 (кв. F5), къснохалколитен пласт: 1 – повърхностен сиво-кафяв пласт; 2 – сиво-жълт пласт; 3 – камък; 4 – жълто-зелен пласт; 5 – жълто-зелен с кафяви прослойки; 6 – пласт от опожарени мазилки; 7 – ивица от черна пепел; 8 – ръждивочервен пласт; 9 – льосов пласт с примеси от въгленчета и ивици черна пепел.

Fig. 2. Stratigraphic section in trench 7 (sq. F5), Late Chalcolithic layer: 1 - surface layer; 2 - gray-yellow layer; 3 - stone; 4 - yellow-green layer; 5 - yellow-green with brown strips; 6 - layer of burnt house debris; 7 - strip of black ash; 8 – rusty-coloured layer; 9 - loess mixed with charcoals and strips of black ash.

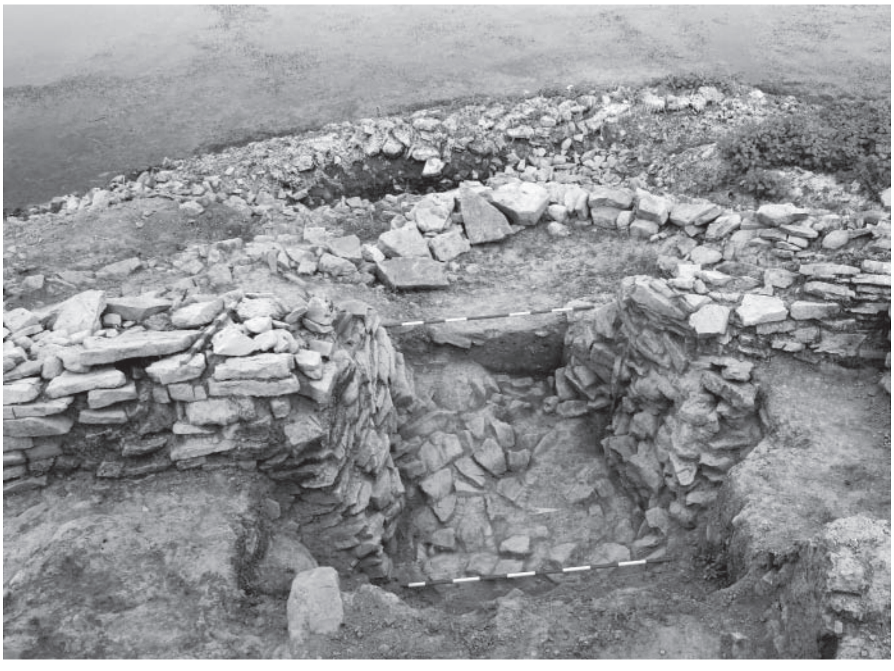

Обр. 3. Входът в крепостното съоръжение – поглед от изток.

Fig. 3. The gate of the wall, view from the east.

щето в периода след срутването на стената, до извършване на преустройството, или част от дървена конструкция (рампа), осигуряваща бърз и лесен достъп до стената при нужда от защита.

Единичният зид, който е успореден на каменната стена, има дължина повече от 10 м и е проучен до нивото на водата (вероятно продължава в южна посока). Чрез стъпаловидно изграждане зидът преодолява голямата денивелация до достигане на хоризонталното ниво в кв. E10. Там зидът е покрит от каменен пасаж, състоящ се от няколко редици идеално подредени продълговати камъни, вероятно деструкции от стена или свод. Тези камъни са запечатани с 0,20-0,30 м пласт от сивожълтеникав льос. Със сигурност зидът и покриващият го загадъчен каменен пасаж са по-ранни от траншеята с дупки от ниво около 3 м.

Разкрита е част от опожарено жилище с размери 8 × 4 м, което поради липса на физическо време не беше изцяло проучено. Опожарените деструкции са с различен цвят и структура – от сиво-жълто през червено до лилаво и от лесно ронеща се глина до остъклени масивни фрагменти. Върху много от опожарените мазилки личат отпечатъци от различни по дебелина обли и цепени колове. В най-високата част на опожарения масив бе разчистен фрагментиран и деформиран от високата температура керамичен съд in situ.

През 2015 г. попаднахме на 513 находки, някои от които с изключителна научна и експозиционна стойност, които са на съхранение във фонда на РИМ–Шумен.

REGULAR ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT TELL NURIYUK IN THE CHANADZIK LOCALITY, THE VILLAGE OF SUSHINA, SHUMEN REGION

Stefan Chohadzhiev

The 7th archaeological season at the tell site within the bowl of the Ticha Dam near the village of Sushina, was focused again on excavation of the stone fortification (fig. 1). The research in trench 7, square F5, confirmed the presence of an earthen rampart with a palisade enclosing the settlement from the west. It was the earliest fortification of the site, dating to the end of the Middle Chalcolithic Polyanitsa IV culture (fig. 2). Also, the direction and the length of the stone wall have been revealed along a stretch of 25 m to south of the bastion, reaching a horizontal line with an elevation of 180 mamsl immediately next to the water surface in the late October.

The gate of the wall has been completely excavated. It is 2 to 2.3 m wide, and the both faces are completely symmetrical to the arch of the bastion (fig. 3). There was a stone pavement marking the walking level of the settlement at the time when the wall was built. The stone fortification functioned during the Late Chalcolithic, the time of Kodzhadermen-Gumelnitsa-KaranovoVI assemblage.

№ 27. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ И ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОХАЛКОЛИТЕН УКРЕПЕН ОБЕКТ АВРЕН–БОБАТА, ОБЛАСТ ВАРНА

Петър Лещаков, Мария Иванова, Галина Самичкова, Йорданка Илиева, Таньо Димитров, Фредерик Фокс, Християн Цанков, Атанас Кисьов

Проучването на късноxалколитния обект Аврен–Бобата, разположен в З периферия на Авренското плато, се проведе в периода 21.09–18.10.2015 г. Реализирано е от екип с ръководители П. Лещаков (НАИМ–БАН) и доц. д-р М. Иванова (Хайделбергския университет), и членове Г. Самичкова (докторант в НАИМ–БАН), Й. Илиева, Т. Димитров (бакалаври в СУ „Св. Климент Охридски“) и Ф. Фокс (студент в Хайделбергския университет).

Чрез геомагнитна градиентометрия и електросъпротивителна томография (извършена от гл. ас. Х. Цанков и ас. А. Кисьов, МГУ „Св. Иван Рилски“) е проучена вътрешността на обекта (обр. 1) и сектор с площ 1,8 дка, отстоящ на около 80 м североизточно от отбранителната стена. Регистрираните

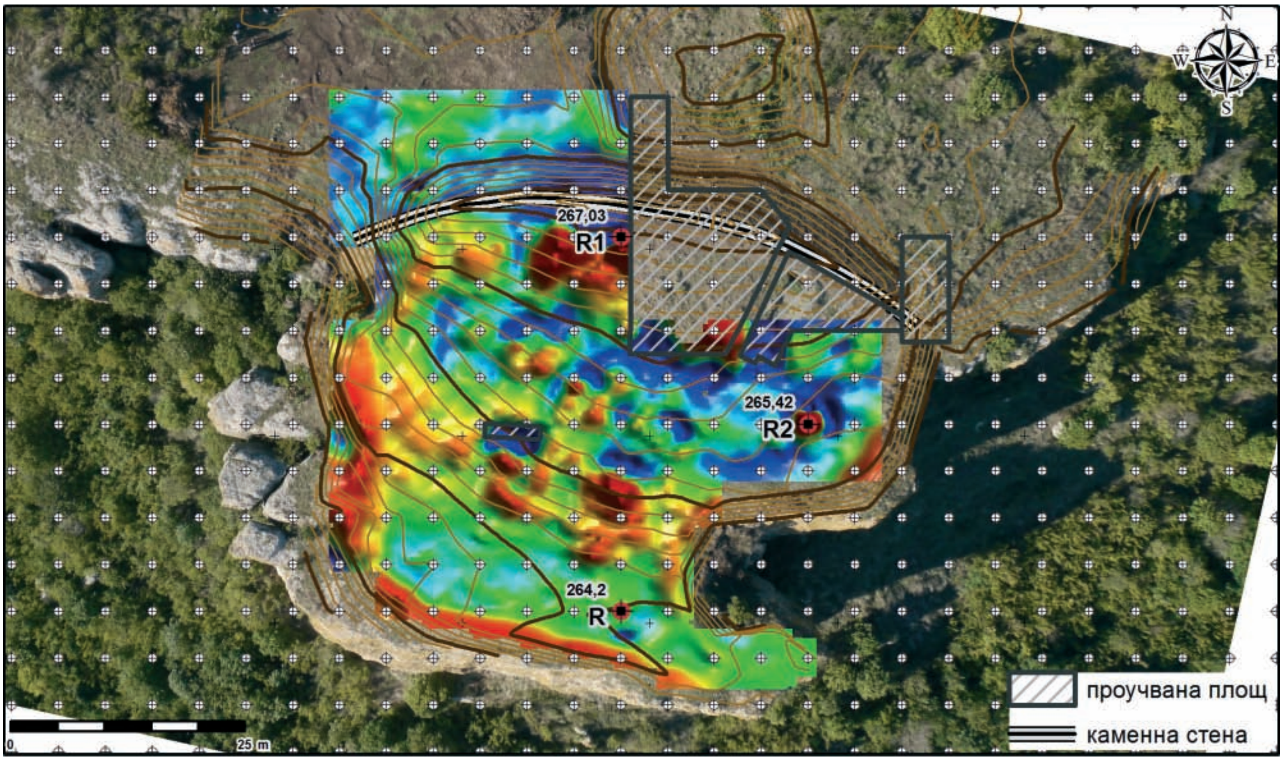

Обр. 1. *План на геофизичното проучване и археологическите разкопки през 2015 г.*

Fig. 1. *Areas of excavation and geophysical survey in 2015.*

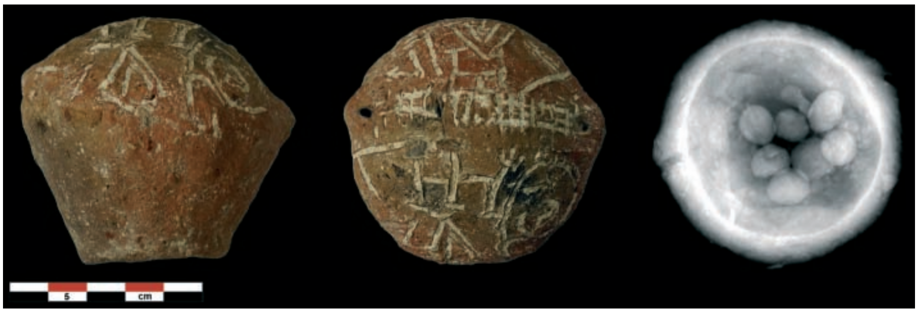

Обр. 2. *Керамичен съд-дрънкалка от късния халколит, открит в най-горното ниво на обекта.*

Fig. 2. *Ceramic rattle toy from the uppermost layer of the site, Late Chalcolithic.*

геофизични аномалии свидетелстват, че зад масивната каменна стена вероятно е имало не повече от 4–5 постройки. Извън укрепеното пространство е потвърдено наличието на синхронни структури (Лещаков 2015, 804-805) с неясна на този етап функция.

В И сектор изцяло бе разкрито вътрешното лице на каменната отбранителна стена (структура 1) до нивото на последното загинало при пожар селище. Разчистената дължина е 30 м, запазената височина е от 0,60 до 1,20 м. В горната си част отбранителното съоръжение е изградено от средно големи и дребни ломени камъни. Западно от реброто, между двете проучвани площи (обр. 1), част от лицето на стената с дължина 1,70 м е разрушено. Нападалите камъни се откриват на нивото на структура 2 и продължават в дълбочина. Крайната югоизточна част на куртината също е разрушена частично, вероятно от ерозията.

Във вътрешността на селището бяха изследвани останките на две опожарени сгради – структура 2 и 3. Първата, отнасяща се към последния етап на обитаване, е с неправилна правоъгълна форма и площ около 80 кв. м. Разкритото петно с деструкции е нарушено от 7 по-късни вкопавания (структури 6–12) с неправилна или елипсовидна форма. Те се проследяват непосредствено под хумуса и нямат ясна връзка с конкретен стратиграфски пласт. В запълнителя им се открива малко количество керамика, отнасяща се единствено към късния халколит. Може да се предположи, че са направени скоро след загиването на постройката с цел изваждане на част от инвентара ѝ. Трасетата на външните стени на сградата засега не са установени. Фрагменти от тях, открити във вътрешността на постройката,

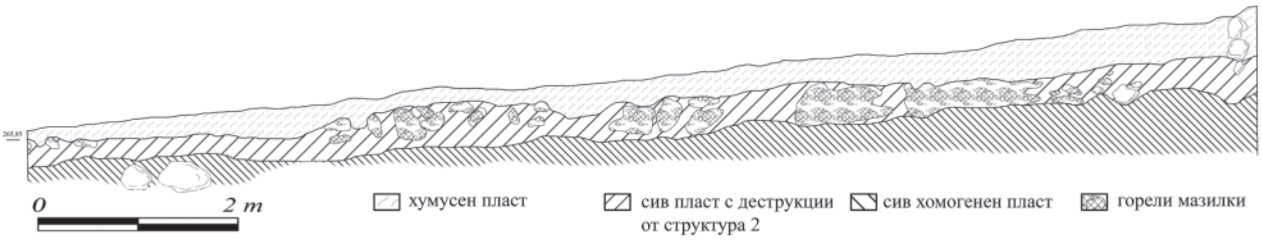

Обр. 3. *Стратиграфски профил в сондаж 1.*

Fig. 3. *Stratigraphic section of trench 1.*

свидетелстват, че са масивни, с дебелина 0,20–0,25 м. Пълната липса на отпечатъци от дървена конструкция предполага изграждането им чрез глинобитна техника. Части от добре изпечения под са открити в близост до предполагаемото трасе на западната стена на сградата. Във вътрешността са разкрити две пещи и няколко стопански съоръжения. Едното термично съоръжение е разположено в северозападната част на сградата. Замазката на основата е разрушена. Парчетата от нея лежат в разнообразни позиции, което предполага по-особена от познатите ни конструкции. Второто термично съоръжение е локализирано в югозападната част на сградата. То има подковообразна форма, с вход от И и ясно изразено предпещно пространство, завършващо със стъпало, високо над 0,25 м. Пространството на И от пещта е запълнено с едри парчета от външните стени. Подът в тази част на постройката все още не е проучен, но продължаващото на С от пещта стъпало предполага организирано на две нива вътрешно пространство на сградата. Непосредствено на З от постройката е открит керамичен съд-дрънкалка (обр. 2). Той е бил окачван на връзка, за което свидетелстват двете срещуположни дръжки върху прелома. Чрез рентгенова снимка в кухината са разграничени 7 или 8 керамични топчета. Горната повърхност на дрънкалката е украсена с врязани знаци, запълнени с бяла инкрустация, коренно различаващи се от типичната за периода орнаментация.

В З стратиграфски профил на сондаж 1 (обр. 3) са разграничени три пласта: хумус, сив пласт с деструкции, към който се отнася структура 2, и сив хомогенен пласт. Площта непосредствено до профила не е проучена напълно и е възможно разграничаването на още едно стратиграфско ниво, засега неотразено в графичното заснемане. Основание за това дава частично проучената загинала от пожар постройка (структура 3), отнасяща към ранния период на обитаване на селището, която лежи върху стерилната основа. Западната част на жилището е унищожена от голям иманярски изкоп. На този етап на проучване планировката ѝ остава неясна. През предишния и настоящия сезон върху пода са разкрити няколко струпвания от керамични съдове и оръдия, свидетелстващи, че обитателите на сградата са били изненадани от бедствието и не са успели да изнесат инвентара си. Струпване 3 се локализира в кв. 20М42, в югозападния ъгъл на сондаж 1. В голям етажовиден съд, фрагментиран на място, са открити долна половина от купа и малка паница, поставени една в друга. Вътрешността на втората е запълнена с пръст и бяло вещество с неясен състав, върху които лежи кремъчна пластина. Ситуацията е покрита с обърната с дъното нагоре по-голяма паница. Във вътрешността на големия съд са открити още три заоблени кварцови камъни, костено шило, оръдие от рог и глига. Находките вероятно са част от инструментариума на грънчарска работилница или друг вид производствена дейност.

Струпване 4 е открито в югоизточния ъгъл на кв. 20М34. Състои се от два цели съда – купа и цедка, няколко фрагментирани съда, хромелен камък и чукалка. То лежи в дъното на сивия хомогенен пласт. Около него са регистрирани некомпактни петна от вторично изпечени стенни мазилки.

Формално-декоративните характеристики на керамиката от струпванията, отнасящи се към структура 3, напълно съвпадат с традициите на носителите на култура Варна.

Литература

Лещаков 2015: П. Лещаков. Издирвания на археологически обекти в околностите на праисторически солодобивен център Провадия–Солницата. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 803-806.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AND GEOPHYSICAL SURVEY AT THE AVREN-BOBATA LATE CHALCOLITHIC FORTIFIED SITE, VARNA MUNICIPALITY

Petar Leshtakov, Maria Ivanova, Galina Samichkova, Yordanka Ilieva, Tanyo Dimitrov, Frederic Fuchs, Hristian Tsankov, Atanas Kisyov

In Area East the interior face of the defensive wall was excavated down to the level of the latest phase of occupation. The unearthed part of the wall is 30 m long. Its eastern end has been destroyed by erosion processes.

The remains of two burnt houses were excavated inside the area enclosed by the wall. One of them had an irregular quadrangular plan, a floor almost 80 sq. m large and functioned in the latest phase of occupation. The walls of this structure were solidly built in a *pisé* technique. There were two ovens and several storage bins in the house.

The second house can be associated with the earliest phase of the site's occupation. It was also destroyed by fire. Several concentrations of ceramic vessels as well as stone and bone tool were found on the house floor.

The results of the geophysical survey and the excavations suggest that the solid stone defensive wall enclosed not more than 4 or 5 houses.

№ 28. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА ДО С. БЪЗОВЕЦ, ОБЩИНА ДВЕ МОГИЛИ

Димитър Чернаков, Мария Гюрова, Павел Попов, Силвия Мирчева, Дончо Караколев, Румяна Йорданова, Вероника Върбанова

Работата протече в западния сектор върху I строителен хоризонт от средния халколит. Съставен е от кафяво-зеленикав глинест седимент с деструкции от общо четири сгради (Чернаков, Гюрова 2013, 64-65), три от които са частично изследвани през отчетния сезон (обр. 1, 2).

Сграда 2. Продължи проучването на сградата от предишните два сезона в северозападна посока, в рамките на кв. Л9 (обр. 2). Беше установен северозападен край на постройката. Дебелината на горелите деструкциите е с мощност 0,15–0,30 м. Установи се, че горната част от сградата (вторият етаж) е разрушена от земеделската обработка на терена. Запазени са три пласта от деструкциите, както следва: 1. горели мазилки с кафяв и червен цвят и дебелина от 5 см до 0,25 м; 2. сиво-зеленикава трамбована глина (подово ниво на първия етаж); 3. изгоряла дървесина, черна пепел с дебелина 2–5 см (изгоряло дюшеме?). Останките от сградата са с денивелация в южна и югоизточна посока.

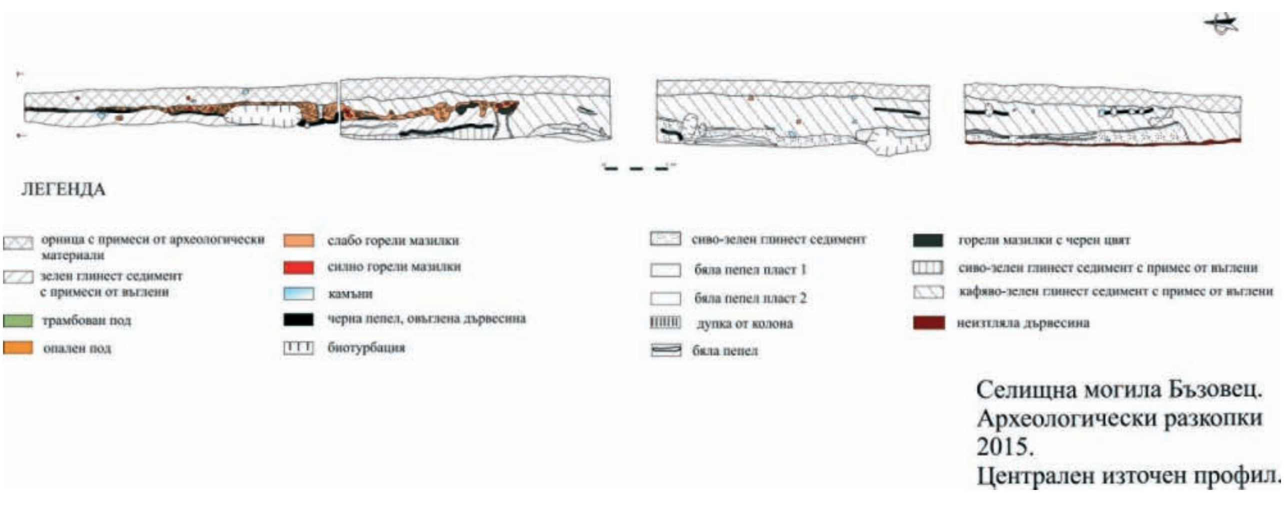
ЛЕГЕНДА
орница с примеси от археологически материали
зелен глинест седимент с примеси от въглени
трамбован под
опален под
слабо горели мазилки
силно горели мазилки
камъни
черна пепел, овъглена дървесина
биотурбация
сиво-зелен глинест седимент
бяла пепел пласт 1
бяла пепел пласт 2
дупка от колона
бяла пепел
горели мазилки с черен цвят
сиво-зелен глинест седимент с примес от въглени
кафяво-зелен глинест седимент с примес от въглени
неизтляла дървесина
Селищна могила Бъзовец.
Археологически разкопки
2015.
Централен източен профил.

Обр. 1. Селищна могила Бъзовец. Археологически разкопки 2015 г. Централен източен профил.

Fig. 1. Tell Bazovetz. 2015 archaeological excavations. Central eastern cross-section.

В югозападната част на квадрата, върху пласта от сиво-зеленикава трамбована глина са открити овъглени останки от уров, както и две овъглени греди. Разкрити са множество вторично горели фрагментирани керамични съдове и находки. Регистрирани са две редици от дупки от колове, които се пресичат под прав ъгъл с ориентация югозапад и северозапад и вероятно маркират вътрешни стени на конструкцията. Под деструкциите на постройката е регистриран пласт от зеленикава глина с повишена плътност, вероятно подравнителен при изграждането на постройката.

Проучването на сградата показва, че тя е с почти квадратен план и размери 12,5 м × 13 м.

Югозападно от нея има струпване от различни по форма и размери камъни, някои от които поставени плътно един до друг или един върху друг. Това е вероятно част от разрушена каменна стена.

Сграда 3. Сградата е частично горяла (обр. 2). Има максимална дължина 11,50 м и проучена широчина 5 м. Ориентацията ѝ по осите на дългите страни е С–Ю. Деструкциите са съставени от 4 пласта: 1. бяла пепел с дебелина 3–5 см, с примес от голям брой въглени, черна пепел и фрагменти изгоряла дървесина; 2. сиво-зеленикава глина с примеси от дребни въглени, горяла дървесина, слабо горели или негорели мазилки с дебелина 7–10 см; 3. бяла пепел с дебелина 3–5 см; 4. неизтляла дървесина с дебелина 3–7 см, която се регистрира само в най-южната част и вероятно представлява дървено дюшеме, върху което има доста археологически материали – керамика, кости, находки и камъни. На няколко места културните напластявания са нарушени от биотурбации (дупки от язовци).

Деструкциите на сградата са с изразена денивелация в южна посока. Археологически материали са открити главно в пласт 2 – голямо количество керамика, животински кости и находки. Между тях са открити три цели съдчета с биконична форма, кремъчни пластини, костени шила. В същия пласт в южната част на сградата са открити 13 фрагментирани антропоморфни фигури, както и накитни предмети от *Spondylus*. До деструкциите северно от сградата е открита концентрация от миден черупки и животински кости, както и няколко фрагмента от обмазки на пещ, модел на сграда и диск с нокътна украса, изработени от неизпечена глина.

Открита е редица от 6 дупки от тънки колони с ориентация С–Ю с дължина 5 м. Тя попада във вътрешността на постройката и маркира стена на структурата. Сградата не е изцяло проучена.

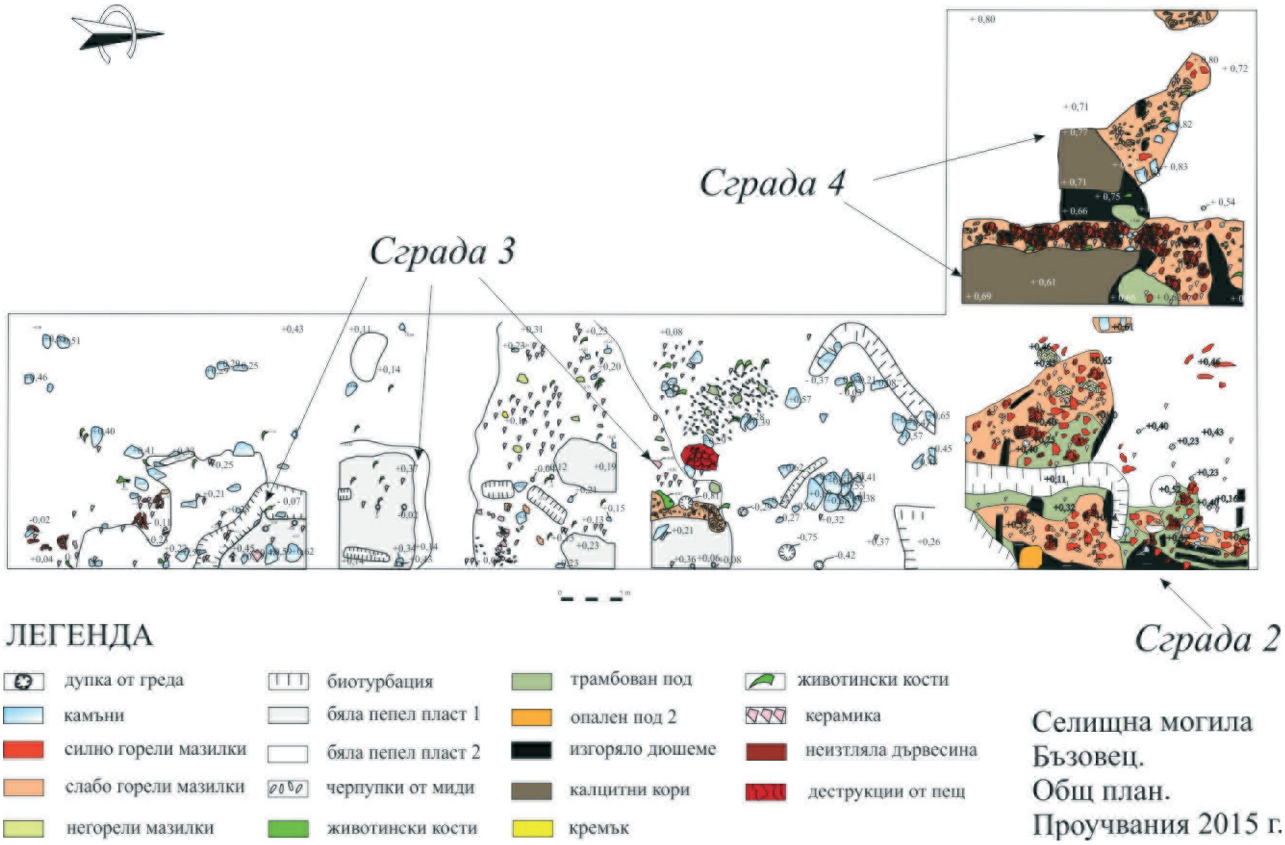
Сграда 4
Сграда 3
Сграда 2
ЛЕГЕНДА
дупка от греда
камъни
силно горели мазилки
слабо горели мазилки
негорели мазилки
биотурбация
бяла пепел пласт 1
бяла пепел пласт 2
черпупки от миди
животински кости
трамбован под
опален под 2
изгоряло дюшеме
калцитни кори
кремък
животински кости
керамика
неизтляла дървесина
деструкции от пещ
Селищна могила
Бъзовец.
Общ план.
Проучвания 2015 г.

Обр. 2. Селищна могила Бъзовец. Археологически разкопки 2015 г. Общ план.

Fig. 2. Tell Bazovetz. 2015 archaeological excavations. General plan.

Сграда 4. Горяла е, проучена е в кв. Л8 (обр. 2). Деструкциите се откриват на дълбочина от + 0,83 м до + 0,60 м. Те са в северна и почти цялата източна част на квадрата с максимална дебелина 0,23 м. Имат изразена денивелация в южна посока и са съставени от три пласта: 1. горели мазилки и обмазки с кафяв и червен цвят (върху някои от мазилките има отпечатъци от дърво или слама); 2. сиво-зелена глина – подово ниво; 3. черна пепел и въглени (изгоряло дюшеме).

На места деструкциите (пласт 1) са покрити от тънък слой калцитни кори. В пласт 1 и 2 са открити голям брой вторично горели керамични фрагменти, някои от които са с графитна украса. По-голямата част са от дълбоки купи с цилиндрично-конична форма. Открити са кремъчни пластини, костено шило, неизпечен глинен диск с отвор в средата, каменни гладилки и др.

Кремъчен ансамбъл (обр. 3). Кремъчният ансамбъл е селектиран и наброява 51 инвентирани артефакта. Технико-типологическата диференциация на артефактите е следната: 1 ядро; 29 пластини; 24 типологически оръдия. Почти всички налични изделия са от лудогорски кремък тип Равно (Andreeva et al. 2014). С три изключения, пластините (обр. 3 *3*) са с типичен халколитен облик (обр. 3 *5*). Типологическите оръдия представят характерния репертоар: стъргалки (10) (обр. 3 *4*), пластини с ретуш (7), пластини с напречно сечение (2) и люшници (3).

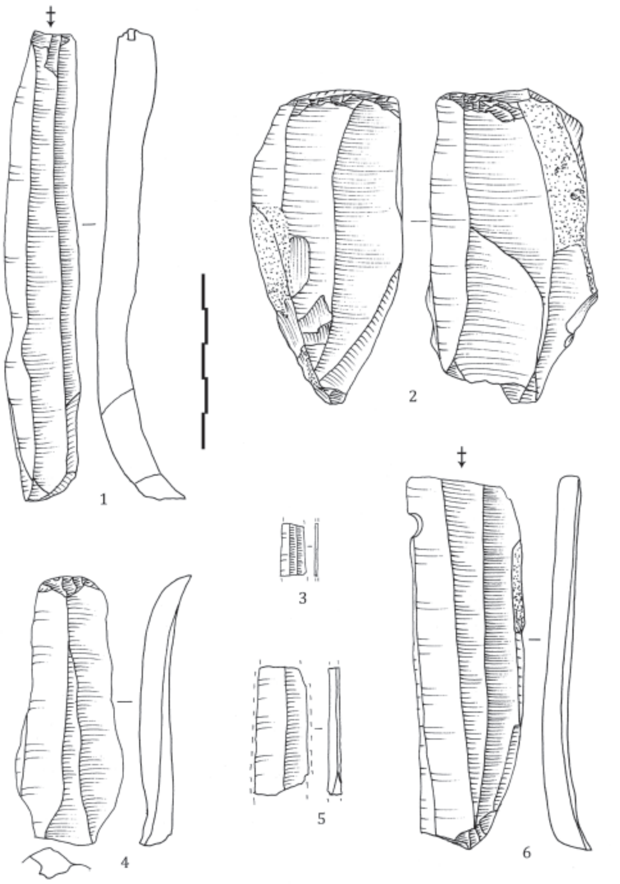

Обр. 3. Пластини-връшници (1, 6), ядро за пластини (2), стъргалка (4) и пластини без ретуш (3, 5). Рисунки М. Гюрова.

Fig. 3. Blades (overpassed) – 1, 6; blade core – 2; endscraper – 4; unretouched blades – 3, 5. Drawings M. Gurova.

Трасологичният анализ позволи идентифициране на 14 изделия със следи от използване: 6 типологически оръдия и 8 пластини. Доминират изделия за третиране на кожа (7), следвани от сърпове (4) и такива за рязане на неопределими видове растения (3).

Интересни са наблюденията за пространственото разположение на артефактите: двете внушителни пластини – връшници и ядрото не са съчетаеми, но са от кв. М 9, извън очертанията на сграда 3, и биха могли да се свържат с производствена зона за дебитаж (обр. 3 *1, 2, 6*). Единадесет артефакта (7 оръдия и 4 пластини) със сигурност произхождат от сграда 3 и четири от тях са с утилизационни следи. Последващото проучване на артефактите от отделни структури ще допринесе значително за пространствената им интерпретация в контекста на селището.

Литература

Чернаков, Гюрова 2013: Д. Чернаков, М. Гюрова. Археологически разкопки на селищна могила до с. Бъзовец, община Две могили. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 64-67.

Andreeva et al. 2014: P. Andreeva, E. Stefanova, M. Gurova. Chert raw materials and artefacts from NE Bulgaria: A combined petrographic and LA-ICP-MS study. – Journal of Lithic Studies, 1/2, 25-45. URL: http://journals.ed.ac.uk/lithicstudies/

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT BAZOVETZ TELL SETTLEMENT

Dimitar Chernakov, Maria Gurova, Pavel Popov, Silvia Mircheva, Doncho Karakolev, Rumyana Yordanova, Veronika Varbanova

The remains of three Middle Chalcolithic burnt houses were excavated in 2015. They had wattle-and-daub construction and wooden parts. The excavation of house 2 provided information for two house floors. It was square in plan and measured 12.5 × 13 m. House № 3 had entirely wooden outside part and wooden floor. It measured 12 × 5 m. A lot of finds such as pottery, clay figurines, bone tools, *Spondylus* and flint artefcats, fragmented mainly, were discovered in the house. The studied flint collection consists in 51 representative artefacts – a big core, blades and tools. Almost all of them are made of the high quality Ludogorie flint, Ravno type. The blades and the tools possess typically Chalcolithic aspects. A significant part of the assemblage came from house 3 which is still not completely excavated.

№ 29. ОБЕКТ КАМЕНОВО. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ ПРЕЗ 2015 г.

Явор Бояджиев, Димитър Чернаков, Дилен Дилов

Целта на археологическите разкопки в с. Каменово бе да се изясни археологическата ситуация във все още незастроената площ в центъра на селото, като се установи дали този район попада в границите на обитаване от намиращата се в близост селищна могила или е в границите на халколитния некропол (обр. 1). Сведения за открити гробове има още от братя Шкорпил (Шкорпил 1898, 6, 81, 85-87, 89, 92, 96, 99, 101, 102-104), а в РИМ–Разград са постъпвали археологически материали, произлизащи от погребения, разрушени при строежа на различни постройки в центъра на селото (Чернаков, Дилов 2015, 259-265; Chernakov, Dilov 2014, 153-161).

През месец май, с финансиране от РИМ–Разград, зад сградата на читалището, на 90 м североизточно от селищната могила, бяха направени четири сондажа с размери: № 1 – 12 × 1 м; № 2 – 10 × 1,5 м; № 3 – 8 × 2,30 м; № 4 – 8 × 1,5 м (обр. 1). Установиха се три пласта. Най-горният е съвременен насип. Под него следва пласт от халколитната епоха, дебел между 0,35 и 1,10 м, с денивелация на Ю и ЮЗ. Върху основата му лежи тънък слой от кремъци, които стъпват непосредствено върху льос или скала. Горната му граница е маркирана от друг слой от кремъци и керамика (обр. 2). В тези сондажи се установи огромен брой кремъчни артефакти: ядра за отцепване на кремъчни пластини, заготовки за инструменти, готови инструменти, продукти на дебитажа. Концентрацията им бе изключително висока в сондажи 3 и 4. В сондаж 3 се разкри и ниво от трамбована глина с размери 1,25 × 0,96 м, което продължава и в сондаж 2. На места глината е обгоряла. Явно на това място се е извършвала предварителна обработка на кремъчната суровина. Открити са и други находки, включително антропоморфна и зооморфна фигурка, тежест за стан, костено шило и т.н. Разкриха се и три ями. В запълнителя им се срещат дребни мазилки, кремъчни отломъци, керамични фрагменти, животински кости. Най-долният пласт е от льос с примеси от различни по размер камъни. В него липсват археологически материали.

През септември, с финансиране от МК на РБ, разкопките бяха съсредоточени в двора на бившето училище, на 150–180 м север–свевероизток от селищната могила. Бяха направени още четири сондажа, съобразени със съществуващите сгради (обр. 1).

Сондаж 5 е с размери 9,00 × 0,70 м. Ориентиран е в посока СИ–ЮЗ Сондаж 6 е с размери 12,00 × 0,70 м, разположен под прав ъгъл спрямо № 5. Непосредствено под асфалтовата настилка и подложката от чакъл и в двата сондажа се достигна до льос. На дълбочина до 1,40 м не се откриха структури или културен пласт.

Сондаж 7 е ориентиран СЗ–ЮИ. Състои се от два участъка. В участък 1 до дълбочина 1,40 м в льоса не се откриха никакви структури. В средата му се установи културен пласт с дебелина 0,10–0,15 м. По дължина на сондажа се регистрира 1,20 м дълъг участък с концентрация на въглени, фрагменти от къснохалколитни съдове, както и малко кремъчни артефакти. В участък 2, непосредствено под асфалта и подложката от чакъл, се разкри тънък културен пласт. В североизточната част на сондажа се откри човешки скелет.

Сондаж 8 има форма на многоъгълник и размери приблизително 15,40 × 5,00 × 3,00 м. В него се установиха две негативни структури от ранния халколит. И двете продължават под непроучван терен. В запълнителя им има кремъчни артефакти, фрагменти от керамични съдове, животински кости.

Слой, наситен с кремъчни артефакти и с малобройни фрагменти керамика, се разкри в северозападната част на сондаж 8. Касае се основно за останки от дебитаж. Много високата концентрация

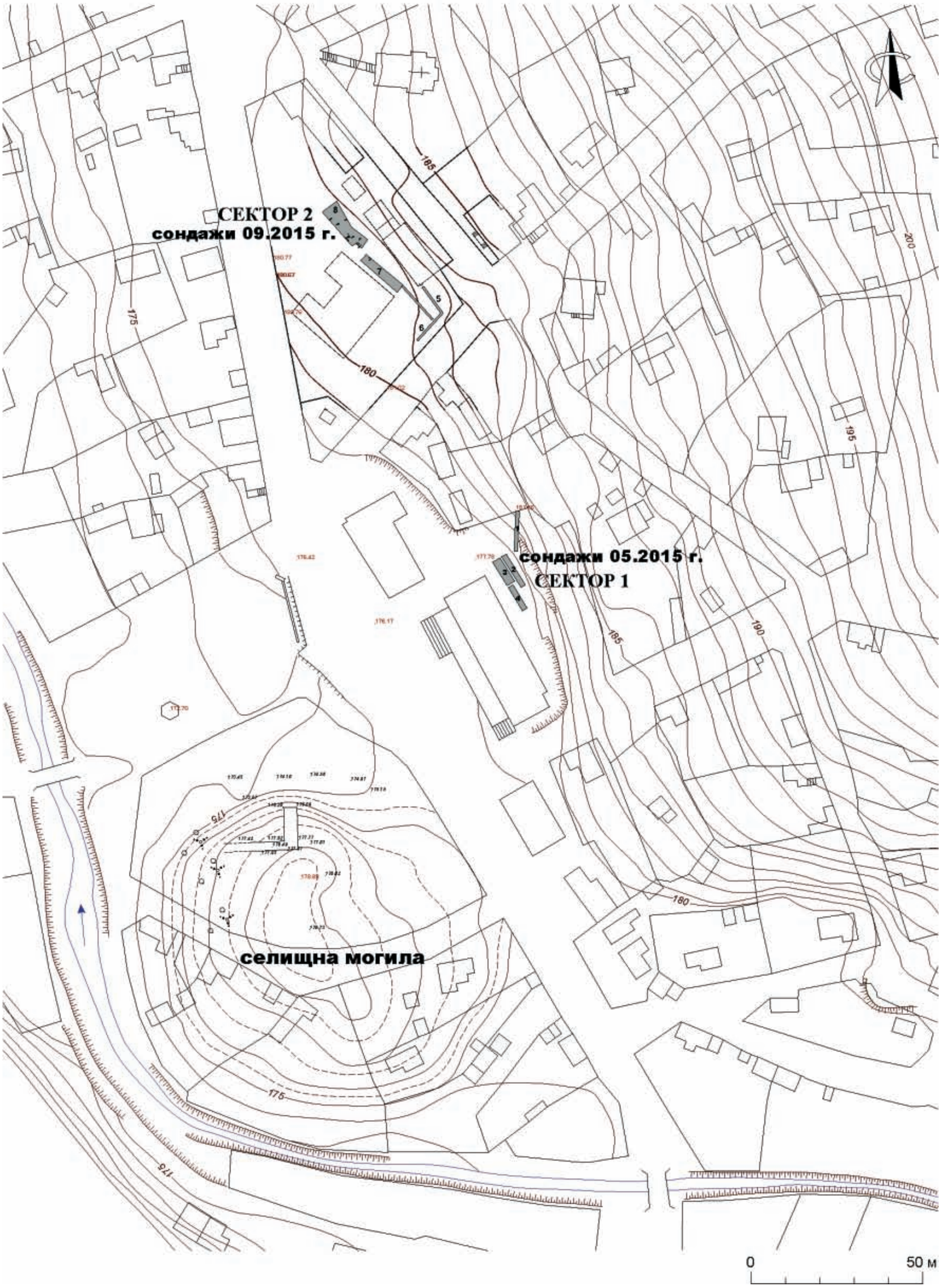
СЕКТОР 2
сондажи 09.2015 г.
185
200
175
180
195
сондажи 05.2015 г.
СЕКТОР 1
185
190
175
180
селищна могила
175
175
0
50 м

Обр. 1. План на с. Каменово със селищната могила и проучваните през 2015 г. участъци.

Fig. 1. Plan of the village of Kamenovo with the tell and the excavated areas in 2015.

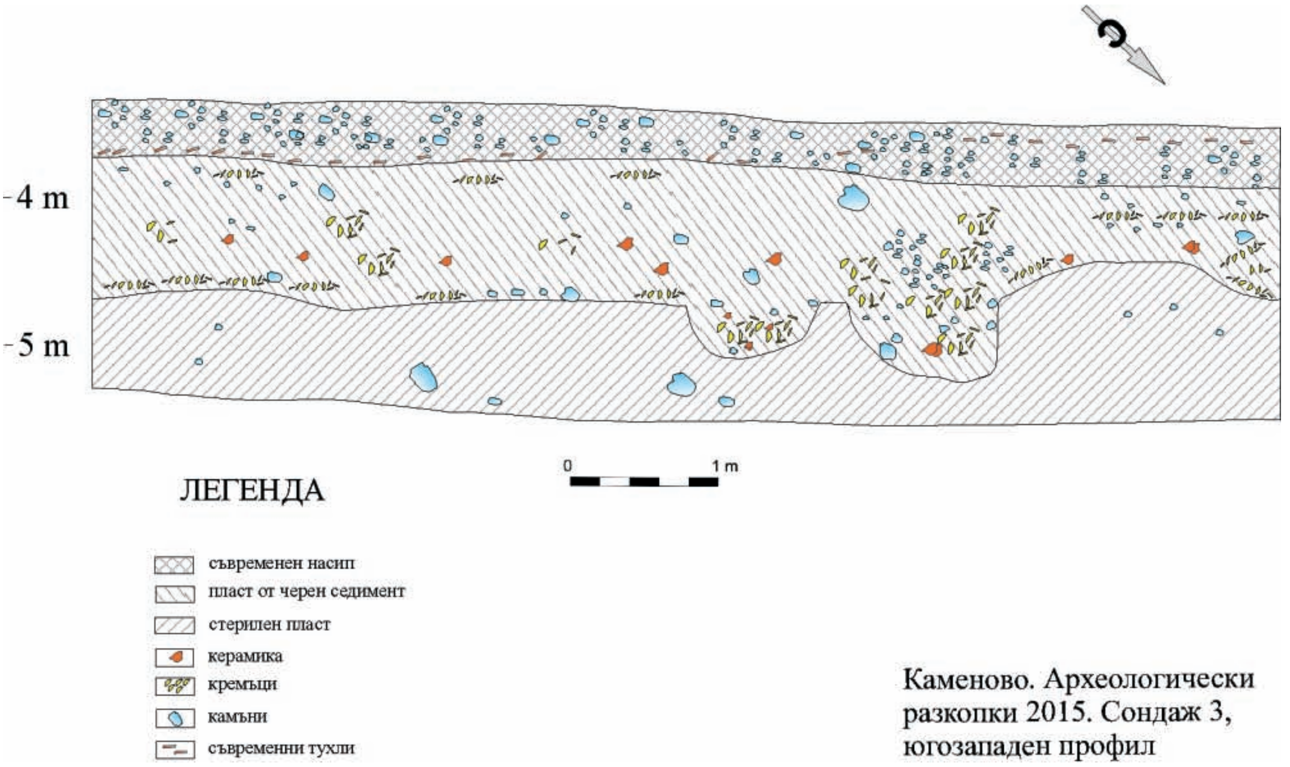
-4 m
-5 m
0
1 m
ЛЕГЕНДА
съвременен насип
пласт от черен седимент
стерилен пласт
керамика
кремъци
камъни
съвременни тухли
Каменово. Археологически разкопки 2015. Сондаж 3, югозападен профил

Обр. 2. Сондаж 3, югозападен профил.

Fig. 2. Sounding 3, southwestern cross-section.

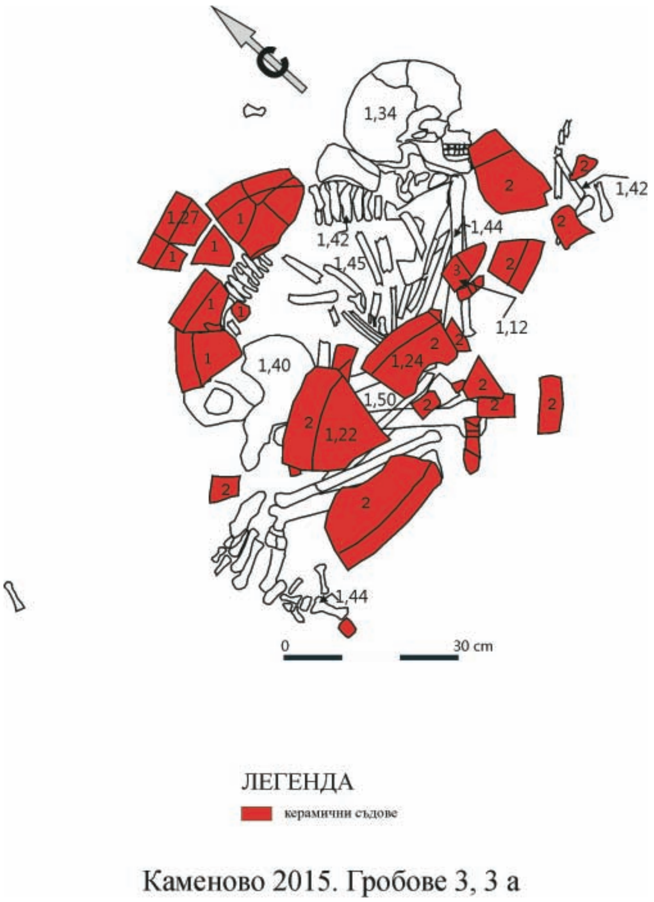
1,34
1,42
1,27
1
1,42
1,44
1,45
2
3
1,12
1,40
1,24
1,50
1,22
1,44
0
30 cm
ЛЕГЕНДА
керамични съдове
Каменово 2015. Гробове 3, 3 а

Обр. 3. Гроб 3.

Fig. 3. Burial 3.

на кремъчни отломъци дава основание да се предположи, че на това място се е извършвала предварителна обработка на кремъчната суровина. Слоят заляга частично върху погребения и се датира към края на халколита.

В сондажа се откриха останки от 7 погребения. Всички се намират в льоса. Не личат очертания на гробните ями, което показва че погребването е извършено преди началото на хумусообразователния процес. Според антропологическо изследване извършено от д-р В. Русева, скелетите в гробове 3А и 4 са на деца, останалите са на жени.

Гроб 1. Хокер полу по гръб – полу наляво. Ориентация – И–СИ 65°. Възраст между 20–25 и 40 г. Инвентар: две кремъчни пластини до дясната ръка.

Гроб 2. Хокер по гръб, леко надясно. Ориентация – СИ 38°. Възраст 20–25 г. Скелетът е полуразрушен. Инвентар: отдясно на черепа 4 мъниста от Spondylus; 5 мъниста от зелен минерал.

Гроб 3. Хокер наляво (обр. 3). Ориентация И–СИ 52°. Възраст 50–60 г. Инвентар: два фрагментирани съда, положени над трупа; два кремъчни артефакта.

Гроб 3 а. На 0,15 м югоизточно от гроб 3 са запазени кости в неанатомичен порядък, скупчени близо една до друга.

Гроб 4. Хокер по гръб наляво. Ориентация – И–СИ 70°. Възраст 6–7 г. Без инвентар.

Гроб 5. Хокер полу по гръб, полу наляво. Ориентация – И 95°. Възраст 30–40 г. Инвентар: паница; две мъниста от Spondylus; четири кремъчни артефакта.

Гроб 6. Хокер наляво. Ориентация – И–СИ 70°. Възраст 30–40 г. Инвентар: 3 мъниста от зелен минерал. Между гръдния кош и ръцете – карбонизирано зърно.

Гроб 7. Хокер наляво. Ориентация – И 98°. Възраст 30–40 г. Инвентар: 2 мъниста от зелен минерал; кремъчна пластина.

Гроб 8. В профила в ЮИ край на сондаж 8 се показа теменната част от череп. Скелетът остава под непроучван терен.

Проучванията показаха, че халколитното селище е представлявало производствен център за кремъчни изделия, чиято продукция се е разпространявала на стотици километри. Склонът от И страна на селищната могила се е използвал както за производствена дейност, така и като некропол, като отделните участъци са променяли функцията си във времето. Селището и некрополът са съществували през цялата халколитна епоха – V хил. пр. Хр.

Литература

Шкорпил 1898: К. Шкорпил, Х. Шкорпил. Могили. Пловдив, 1898.

Чернаков, Дилов 2015: Д. Чернаков, Д. Дилов. Находки от халколитен некропол в с. Каменово, общ. Кубрат, във фонда на Регионален исторически музей – Разград. – Известия на Регионален исторически музей – Русе, 18, 2015, 259-265.

Chernakov, Dilov 2014: D. Chernakov, D. Dilov. Chalcolithic necropolis at Kamenovo Village, Kubrat Municipality, Razgrad District. Unpublished finds. – Pontica, 47, 2014, 153-161.

KAMENOVO. 2015 ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS

Yavor Bojadzhiev, Dimitar Chernakov, Dillen Dillov

Eight trenches in 2 areas were made in the center of the village of Kamenovo. A large number of flint artefacts as well as a platform of trampled clay with burnt parts dated back to the Chalcolithic were discovered in trenches 2 and 3. It was probably an area where the preliminary processing of the raw flint material was done.

Eight burials were excavated in the yard of the former school. In two of them children were buried and the rest were female burials. All deceased were buried in a crouched position on left or semi-left, half on the back. The bodies were east oriented with various deviations. Grave goods were found in seven grave pits. They comprise ceramic pots, *Spondylus* and stone beads as well as flint artifacts.

The settlement and the cemetery functioned in the entire Chalcolithic period, the 5th millennium BC. The settlement was a center for production of flint tools.

№ 30. КОЗАРЕВА МОГИЛА – СЕЛИЩНА МОГИЛА И НЕКРОПОЛ (ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. КАБЛЕШКОВО, ПОМОРИЙСКО)

Петя Георгиева, Веселин Данов, Маргарита Попова, Виктория Русева, Никола Тонков

Селищна могила. През 2014 г. в централната северна част на могилата бе частично проучена сграда 3 от най-горния горял хоризонт от късния енеолит. През 2015 г. сондажът бе разширен на изток и на юг с 25 кв. м. Тук напластяванията на могилата са нарушени значително от съвременни изкопи на дълбочина 2 м. Въпреки това имаше запазени малки неразрушени участъци от пластове от РБЕ. На едно място се проследяват стратиграфски два хоризонта от РБЕ. От по-ранния хоризонт на две места

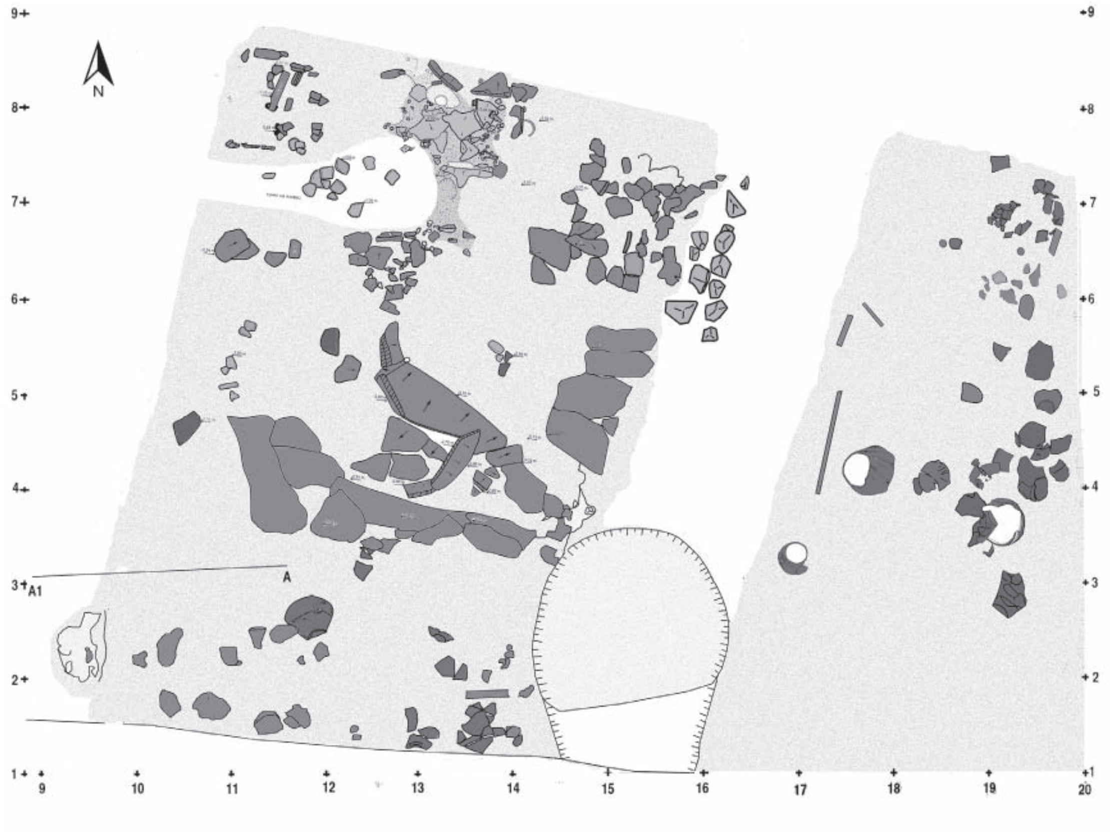

Обр. 1. Козарева могила, сондажът на могилата. Сгради 3 и 4.

Fig. 1. Kozareva Mogila, the trench at the tell site. Buildings 3 and 4.

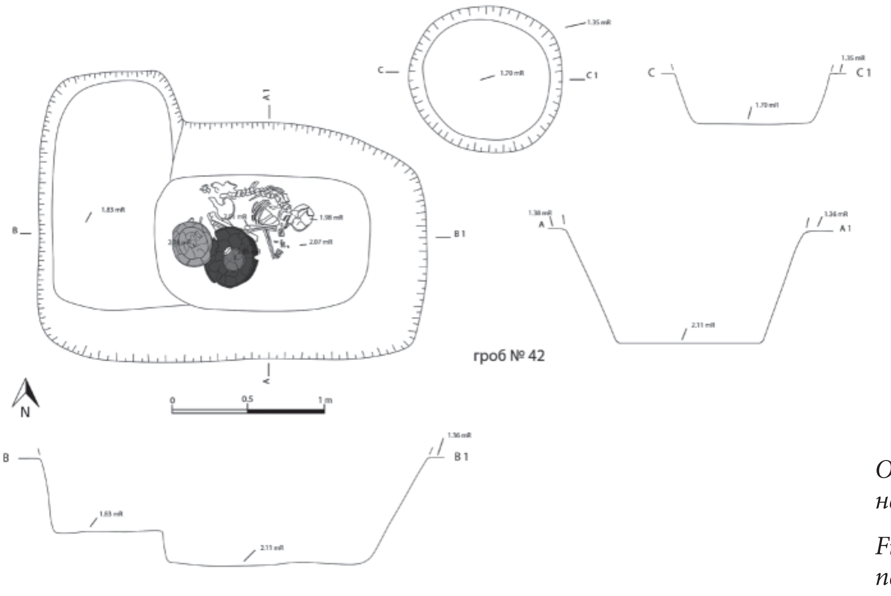

Обр. 2. Гроб 42 и ямата до него в некропола на Козарева могила.

Fig. 2. Burial 42 and the pit situated next to it in the cemetery area.

са запазени опалени обмазки на под или на огнище, заемащо голяма площ, под която са били подредени натрошени съдове. Съдовете са тънкостенни и са счупени на място, буквално разстлани, и след това над тях е нанесена обмазката. Открити са фрагменти от два съда – паница и дълбок съд. И при двата фрагментите не бяха пръснати, а наредени един до друг, сякаш съдовете са били сплескани на място. От паницата е запазена точно една вертикална половина. След вдигане на пластовете от РБЕ, не се проследява ясен стратиграфски хиатус. Ако има такъв, той е не по-дебел от 5–6 см. Следващият хоризонт е негорял. В него има много големи камъни. Сред тях и около тях има културен пласт, в който има негоряла керамика от късния енеолит, но и отделни вторично горели фрагменти. Значителна част от съдовете са оцветени от външната или външната и вътрешната страни с червена охра. Този

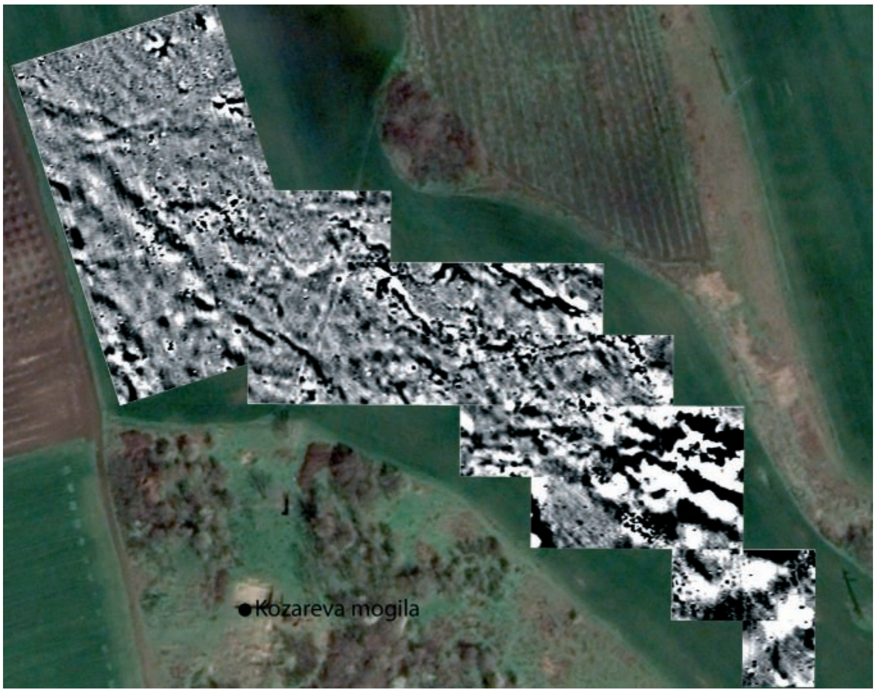

Обр. 3. Козарева могила. Резултати от геофизичното проучване.

Fig. 3. Kozareva Mogila. The results of the geophysical survey.

хоризонт е регистриран и на други места на могилата и наречен късноенеолитен хоризонт IA. Тук за първи път го откриваме на малко по-голяма площ, при това затворен от обмазките от РБЕ. Не се различава подово ниво. Основата му е неравна. Не е ясно дали големите камъни са били наредени да подравнят нещо или да затрупат рушевините на горелия хоризонт, или са част от някаква разрушена каменна конструкция. Освен керамика, има животински кости, както и антропоморфна пластика. Под него е I горял късноенеолитен хоризонт. Сред горелите деструкции в горната част на горелия хоризонт се откриват негорели фрагменти, успоредно с горелите. Възможно е това да е някакъв ритуално натрупан пласт, но също е възможно това смесване по границите на двата хоризонта да е резултат от слягане на пластовете в по-късно време. На едно място, което не е затворено от обмазка от РБЕ, на нивото на този хоризонт бе открита значителна част от голям съд, направен от глина, опостнена с натрошени парченца от дебели мидени черупки – т.нар. „керамика С“.

От горелия хоризонт бе доразкрита на изток сграда 3 и част от сграда 4 (обр. 1). Останките от двете сгради са частично проучени. От тях бяха извадени около 30 съда, повечето от които големи. В сграда 3 бяха демонтирани деструкциите на основата на голяма пещ. Тя много напомня двете грънчарските пещи, открити през предишни сезони, но бе запазена на по-голяма площ. В нея няма находки.

Некропол. Бяха направени два нови сондажа. Първият е продължение на проучения в предишни сезони участък. В него бяха проучени два гроба на жени и един на дете.

По-интересен е гроб 42, на жена на 40–45 години (обр. 2). Гробната яма е правоъгълна, стъпаловидно оформена от западната страна, стесняваща се в дълбочина. Погребаната е в позиция хокер наляво, ориентирана в посока И–З, с глава на И. Върху краката са били поставени три съда и един похлупак. Пред лицето са открити 3 спондилусови мъниста. До таза имаше малки парчета въглени. Непосредствено до този гроб бе проучена малка овална яма с диаметър 1 м. В нея се откриха няколко керамични фрагмента и малко парчета от животински кости.

Нова информация за извършваните обреди на територията на некропола даде проучването на ямата под скелета от гроб 32, проучен и вдигнат през 2014 г. Тя е с камбановидна форма, разширяваща се в дълбочина. Запълнителят е бежово-кафяв, примесен с въглени и малки парченца от горели деструкции на нещо направено от глина, омесена с органика. В него имаше много фрагменти от съдове. При реставрацията се установи, че фрагментите са от няколко големи съда, от които липсват парчета, въпреки че могат да се реставрират. Част от фрагментите са неравномерно изпечени със сиво-бежов цвят, други са с оранжево-червен цвят, вероятно в резултат на вторично изпичане. Повърхността на един от съдовете – хранилища е на сиво-черни и оранжеви петна, получени вероятно от вторично нагряване на открит огън. Възможно е това да са следи от някакъв погребален ритуал. Фрагменти от подобни съдове бяха открити при проучването на различни вкопани структури през предходните години, както и по повърхността след риголването на некропола през 2005 г.

Вторият сондаж бе направен на 200–215 м северно и 80–90 м западно от централния репер на могилата. Целта беше да се проверят част от аномалиите, регистрирани при геомагнитното проучване. Бяха открити и проучени части от овална яма, разположена в източната периферия на сондажа, и от комплекс от разновременни, частично пресичащи се ями, в северозападната част на сондажа. Те продължават извън сондажа в източна и западна посока. В запълнителите се откриха голямо количество фрагменти от раннохалколитни съдове, повечето орнаментирани с врязана украса и ямички. Имаше също отделни животински кости и въгленчета. В западния сектор бяха открити и много преотложени парчета от обмазка на термично съоръжение. На този етап функциите на ямите не са изяснени. Близостта на гробовете предполага, че може да са останали от някакви обредни дейности, свързани с некропола.

През тази година бе извършен втори етап от геофизичното проучване на района около могилата (обр. 3) и успоредно с това бе описана керамиката от изследваната повърхност. Регистрирани са доста аномалии, за част от които може да се предполага, че са от големи каменни сгради с правоъгълен хоризонтален план. Навсякъде в проучения участък имаше керамика от късния енеолит и античността.

KOZAREVA MOGILA: A SETTLEMENT MOUND AND NECROPOLIS NEAR THE TOWN OF KABLESHKOVO, POMORIE REGION

Petya Georgieva, Veselin Danov, Margarita Popova, Victoria Ruseva, Nikola Tonkov

The excavations in the central part of the settlement mound was enlarged with 25 sq. m to the east and south. Floors and ovens from two consecutive EBA levels were discovered on a small area of about 5 sq. m. They "seal" a layer ca. 40 cm thick, where the *hiatus* between the burnt Late Chalcolithic building level and the EBA layer can be detected. There is an unburnt layer yielding artifacts dated back to the end of the Late Chalcolithic, phase IV on top of the burnt building level. When the debris of this layer was removed, we continued excavating house 3 related to the burnt Late Chalcolithic building level and unearthed part of house 4 (fig. 1).

Three new Late Chalcolithic burials were excavated (fig. 2). The excavation of the bell-shaped pit under burial 32 was completed. It yielded several fragmented large ceramic vessels. Pits yielding Early Chalcolithic artifacts were discovered in a newly excavated area to the east of the earlier one.

A geophysical survey was made on an area of 20700 sq. m (fig. 3).

№ 31. СЕЛИЩНА МОГИЛА ЮНАЦИТЕ. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ ПРЕЗ 2015 г.

Явор Бояджиев, Камен Бояджиев, Валери Петров

Работата бе съсредоточена в два сектора: в сондажа на В. Миков и в южната периферия на могилата (обр. 1).

Сондаж на В. Миков

В кв. М5 продължи проучването на регистрираните предните години неовъглени дървени конструкции, за да се установи връзката между тях. В северозападната част на квадрата се разчисти изцяло конструкцията, наподобяваща „скара“ – дървени дъски на разстояние една от друга, повечето от тях сравнително къси, в посока ССИ–ЮЮЗ, а няколкото в посока ЗСЗ–ИЮИ достигат до над 2 м (обр. 2). В източна посока дъските от тази конструкция свършват непосредствено западно от пещ 16, а в южна – на около 0,30 м северно от пещ 14. Под пещ 16 се проследи дървена конструкция от плътно наредени дъски, широки до 0,20 м, регистрирана в североизточната част на квадрата през 2013 г. (Бо-

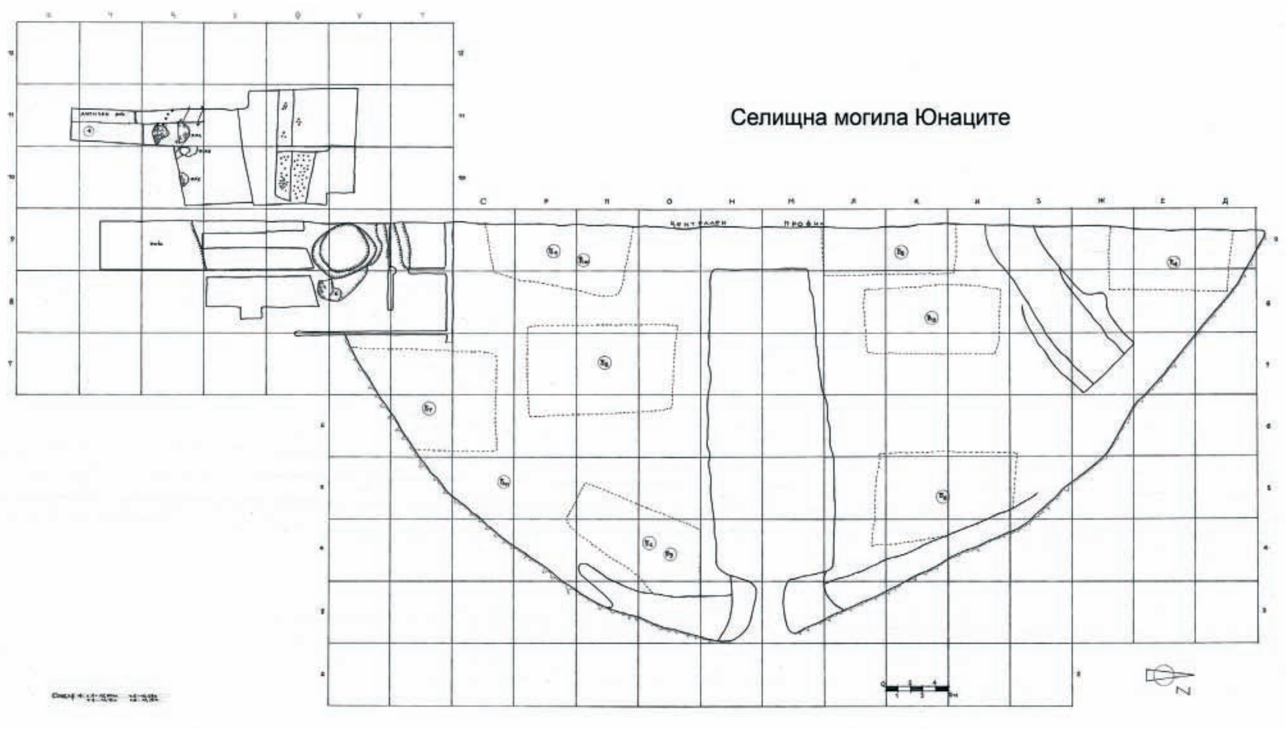

Обр. 1. Селищна могила Юнаците. План на проучената площ.

Fig. 1. Tell Yunatsite. Plan of the excavated area.

яджиев и др. 2014, 97-98). Очевидно става въпрос за подова конструкция, която обаче не се проследява западно от пещ 16. Бе демонтирана и пещ 14, като под нея се разкри дървена „скара“, наподобяваща тази в северозападната част на квадрата.

В кв. М6 започна проучването на разчистените предните години деструкции от опожарена постройка. В източната част се проучи доста хомогенен жълто-кафяв, слабо песъклив пласт (не личи значително опалване), докато в западната се наблюдават опожарени до оранжево, червеникаво и черно мазилки, размесени и разтрошени. Приблизително в средата на квадрата се регистрира овално хлътване, в което бе разчистена паднала опожарена глинобитна конструкция с дебелина около 0,15 м и личащи фини обмазки от горната страна. След вдигането на опожарените деструкции, в северозападната част на квадрата се разкри конструкция от слабо опалени „кирпичи“, плътно наредени един до друг. „Кирпичите“ имат овална форма с размери приблизително от 0,10 × 0,13 м до 0,13 × 0,16 м. Външната им повърхност до дълбочина 1–2 см е светлокафява, вътрешността им е черна. Стратиграфската ситуация показва, че опожарените деструкции в кв. М6 следват хронологически неопожарените дървени конструкции в кв. М5. Керамиката и от двата квадрата е с плавни профили, голям процент е с украса – графит, врязана, набождания по прелома.

В кв. М4/Л4 бяха оформени обрушените профили на сондажа на В. Миков (обр. 3) и започна проучването в хоризонтал на запазените участъци. Достигна се до подовото ниво на хоризонт BIV, където са проследяват пет подови замазки. Достигнато е горното ниво на хоризонт BV. Стратиграфската последователност показва пълно съответствие с тази, установена в кв. М3/Л3.

В западната част на кв. М3/Л3 се проучи хоризонт BIV. Установи се, че кирпичената стена, регистрирана през 2014 г., се отнася към този хоризонт, като се явява източна стена на сграда, развиваща се в западна посока към кв. Л4/М4, където е засегната от разкопките на В. Миков. В нея се разчистиха и останки от основата на отоплително съоръжение, лежащо точно под това от хоризонт BIII. Ситуацията показва приемственост между сградите от хоризонти BIII и BIV. Достигна се до хоризонт BV, в който се разкриха останки от пещ – части от източната и южната стена на купола и от пода. Пещта остава под основите на отоплителните съоръжения, разкрити в хоризонти BIII и BIV.

В западната част на кв. М2 се отне насипният слой по склона на могилата, като се достигна до запазения халколитен терен. В най-южната част на този терен се направи минисондаж. На достигнатата дълбочина от 10,39 м културните напластявания продължават. Засега се очертават поне осем жилищни хоризонта от халколитната епоха.

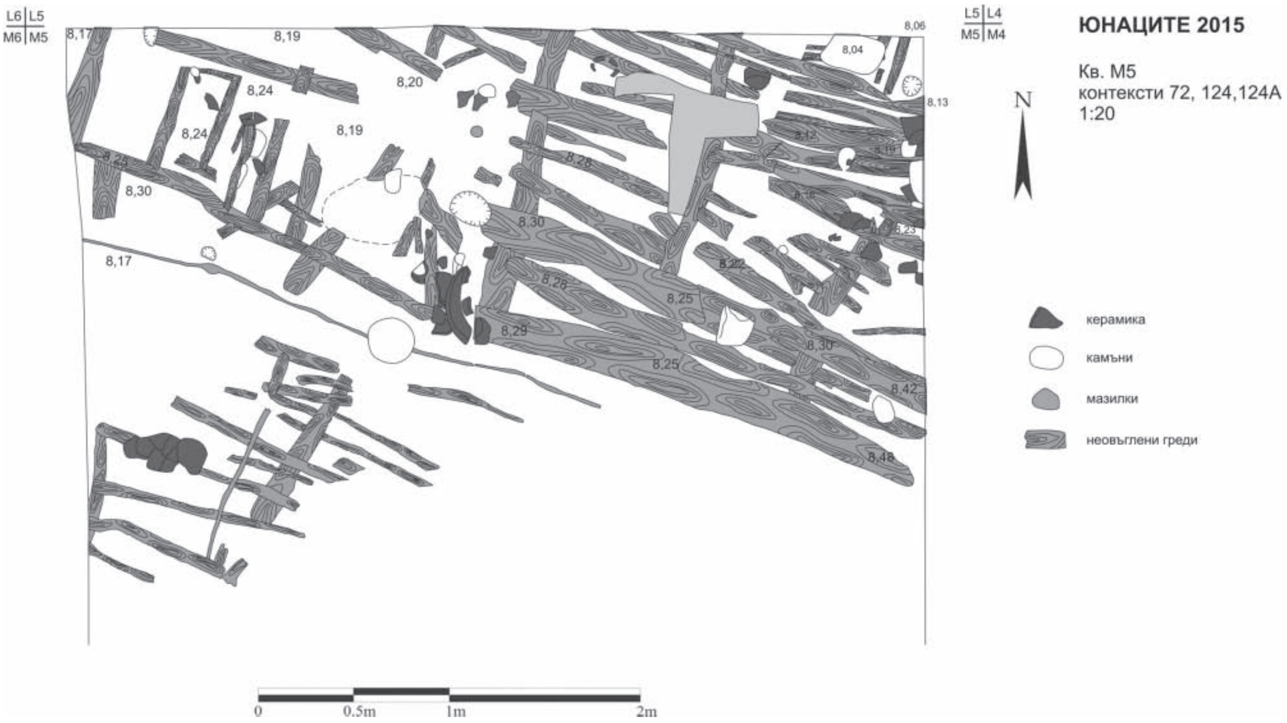
L6 L5
M6 M5
L5 L4
M5 M4
ЮНАЦИТЕ 2015
Кв. М5
контексти 72, 124,124А
1:20
N
8,17
8,19
8,20
8,24
8,24
8,19
8,25
8,30
8,17
8,06
8,04
8,13
8,28
8,30
8,28
8,29
8,25
8,25
8,30
8,42
8,48
керамика
камъни
мазилки
неовъглени греди
0
0.5m
1m
2m

Обр. 2. Кв. М5. Конструкции от дървени греди.

Fig. 2. Sq. M5. Constructions made from wooden beams.

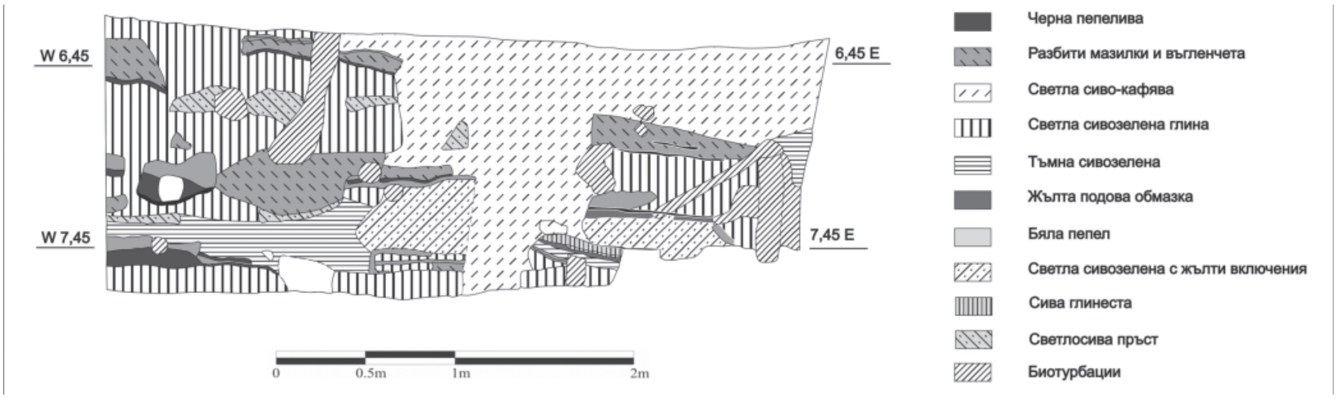
W 6,45
6,45 E
W 7,45
7,45 E
Черна пепелива
Разбити мазилки и въгленчета
Светла сиво-кафява
Светла сивозелена глина
Тъмна сивозелена
Жълта подова обмазка
Бяла пепел
Светла сивозелена с жълти включения
Сива глинеста
Светлосива пръст
Биотурбации
0
0.5m
1m
2m

Обр. 3. Кв. Л4. Северен профил (халколитни пластове).

Fig. 3. Sq. L4. Northern cross-section (Chalcolithic layers).

Кв. Н3/Н4. В запазения участък в източната периферия на могилата, чието изследване започна през 2014 г., се проучиха хоризонт ВIII и ВIV. В пласта от хоризонт ВIV се установи ниво с многобройни петна бяла пепел. Достигна се до горната част на хоризонт ВV – пласт от горели мазилки.

Южна периферия на могилата

В южната периферия на могилата разкопките се съсредоточиха върху частите на кв. С5, С6, Т5, Т6, Т7, У7, които попадат в началото на склона на могилата – там, където би трябвало да се търсят останките от укрепителна стена. Установи се краят на културните напластявания, маркиран от петна горели мазилки. Южно от тях следва ниво от хомогенна сиво-белезникава глинеста пръст. Това ниво е със силна денивелация в южна посока. Археологическите материали в него са малобройни. Възможно е това да е повърхността на ерозиралата глинобитна защитна стена.

В кв. Ц9/Ч9 (сондажът покрай централния профил) се проучиха две структури, вкопани в северната (вътрешна) стена на халколитния ров. Първата от тях (яма 201) е с диаметър 1 м и е дълбока над 2 м (горната ѝ част е унищожена и не може да се установи началото ѝ). Има камбановидна форма. Запълнена е със средноголеми камъни и с глина. Откритата керамика дава основание ямата да се отнесе към късножелязната епоха. Като форма, размери и запълнител, тя е аналогична на редицата ями, разкрити предните години в горната част на стената на халколитния ров. Тя обаче се намира от южната страна на стената от късножелязната епоха. Източният край на дъното на ямата пресича западната стена на другата проучвана яма (№ 199). Тя остава изцяло под стената на рова. Дъното ѝ е на нивото на дъното на рова. Ямата има камбановидна форма с диаметър при дъното 2 м и дълбочина 1,85 м. Запълнена е основно с пръст, която може да се свърже с процеси на утаяване – чиста сива глина, която се отцепва лесно на слоеве, или силно песъклива пръст. Срещат се единични камъни, концентрирани в един слой в западната част на структурата. Керамиката е малобройна, като основната част от нея е от халколитната епоха, но се срещат фрагменти от бронзовата и късножелязната епоха. В западната и югоизточната си част тя е нарушена от ями от късножелязната епоха.

Открити са 78 предмета, свързани с материалната и духовна култура на халколитното население. Потвърди се високата концентрация на изделия от средиземноморската мида *Spondylus* в района на кв. M5–M7.

Литература

Бояджиев и др. 2014: Я. Бояджиев, К. Бояджиев, В. Петров. Селищна могила Юнаците. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 97-100.

TELL YUNATSITE. 2015 EXCAVATIONS

Yavor Boyadzhiev, Kamen Boyadzhiev, Valeri Petrov

The excavations in 2015 were focused in two areas: in the trench made by V. Mikov in 1939 and the southern periphery of the tell.

The study of the wooden constructions in sq. M5 revealed that there were three different features with different structure. Ovens were made on two of them. The excavation of the debris of a burnt house was launched in sq. M6. A construction of poorly fired "mud-bricks" was revealed.

In the western part of sq. M3/L3 floor levels of consecutive houses were unearthed. Remains of ovens were revealed. They were built at the same place in three consecutive building levels (BV to BIII). A test trench in the eastern periphery of the tell provided information that the cultural layers continues at least to a depth of 10.39 m comprising not less than eight Chalcolithic building levels.

In the southern periphery of the tell the line of the fortification wall was followed. Two pits were excavated in the ditch in front of it. They were dug into the wall of the ditch.

№ 32. ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА ХИМИТЛИЯТА, С. СОКОЛ, ОБЩИНА НОВА ЗАГОРА, ПРЕЗ 2015 Г.

Красимир Лещаков, Деница Илиева, Ваня Петрова, Цветана Попова

Теренните проучвания на селищната могила се провеждат от 2004 г. в рамките на редовната лятна практика на студенти от специалност Археология при СУ „Св. Климент Охридски“ и съгласно договор за сътрудничество между СУ и ИМ–Нова Загора. Могилата е единственият многослоен обект с обитаване през първата фаза на ранната бронзова епоха, който се проучва в момента в България. Разкопките предоставят добри възможности за изясняване на хронологията и периодизацията на началните етапи на ранната бронзова епоха и културните контакти и взаимодействия на микро- и надрегионално равнище.

Разкопките през 2015 г. са извършени въз основа на Разрешение за редовно археологическо проучване №210/11.05.2015 г., издадено на проф. д-р К. Лещаков – научен ръководител и магистър Д. Илиева – заместник ръководител. Бяха проведени в периода 10.07.2015–15.08.2015 г. с участието на д-р В. Петрова (СУ), студенти от специалност Археология и работници от с. Сокол. Финансирането е

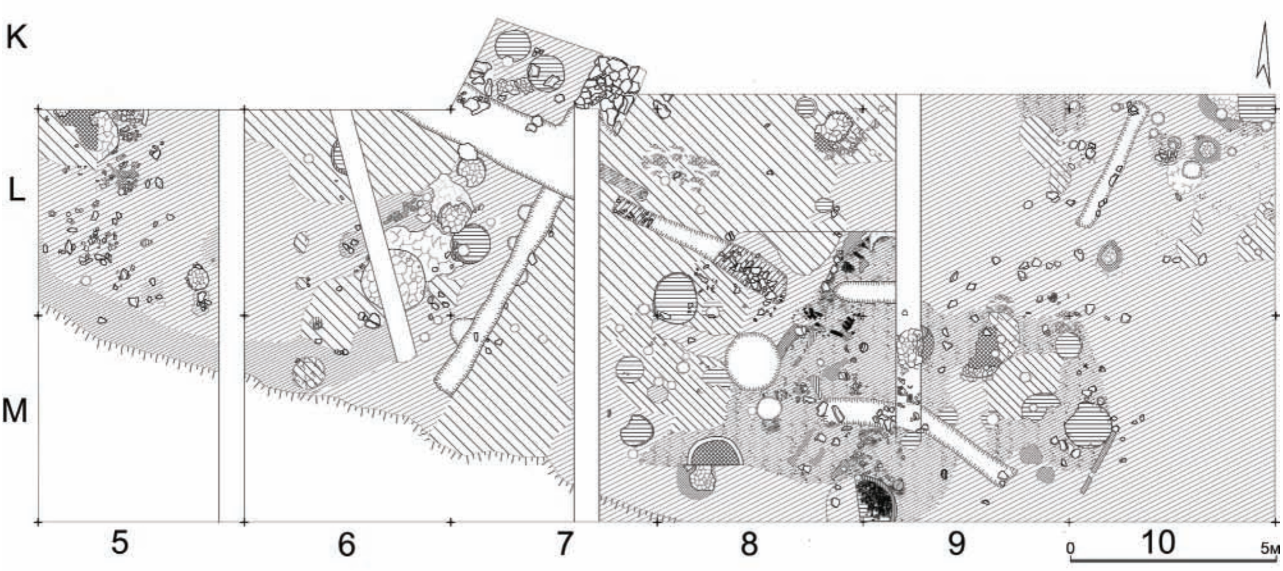

Обр. 1 Селищна могила Химитлията при с. Сокол, Новозагорско – общ план на проучваната площ.

Fig. 1. Himitliyata Tell, the village of Sokol, Nova Zagora municipality, general plan.

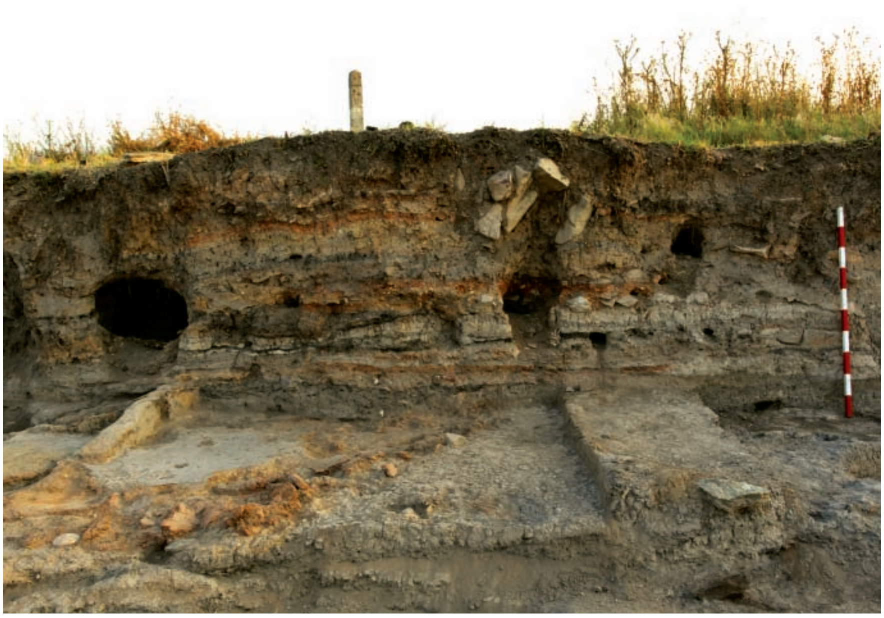

Обр. 2 Селищна могила Химитлията при с. Сокол, Новозагорско – централен профил изток-запад.

Fig. 2. Himitliyata Tell, the village of Sokol, Nova Zagora municipality, the central cross-section E-W oriented.

осигурено от СУ и МК по договор РД 11-00-142/06.07.2015 г. Проучена е площ от 375 кв. м в рамките на 15 стандартни квадрата – L$_{5\text{-}10}$, M$_{5\text{-}10}$ и N$_{5\text{-}10}$. Разкопките имаха за цел проучване на структури от II–IV строителни хоризонти (стр. х.), РБЕ (обр. 1).

В кв. L-M$_5$ са разкрити и документирани две огнища от II и III стр. х. Огнище 1 (II стр. х.) е в северната половина на кв. L$_5$. То има приблизително кръгла форма (диам. около 1,20 м) и две последователни замазки с подложки от керамични фрагменти. Около огнището е разкрито значително количество фрагментирани *in situ* керамични съдове, които са в процес на реставрация. Повечето от тях носят следи от вторично изпичане, довело при някои до деформиране на стените. Огнище 2 (III стр. х.) е документирано в източната част на кв. M$_5$. Има кръгла форма, диам. 0,60 м, еднократна замазка и подложка от керамични фрагменти. Западно от него има струпване от керамични фрагменти, ломени камъни, животински кости и малки находки.

В кв. L$_{8/9}$ бе напълно проучена голяма пещ от III стр. х., разкрита през предходния сезон. Има правилна кръгла форма с диам. 1,70 м и две последователни замазки с подложки от керамични фрагменти. Това съоръжение покрива голямо стационарно хранилище, изградено от светла неизпечена глина. Измазаните стени са запазени на височина до 0,15 м. Това съоръжение се отнася към IV стр. х. Към него спада и огнище, разкрито непосредствено под основата на глинобитното съоръжение, както

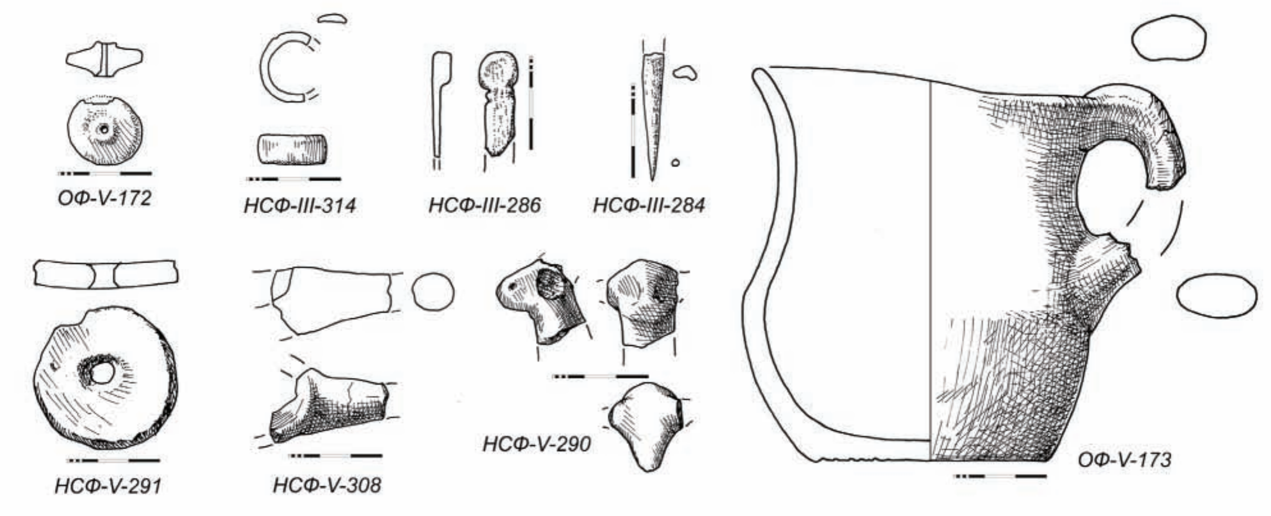

Обр. 3 Селищна могила Химитлията при с. Сокол, Новозагорско – находки.

Fig. 3. Himitliyata Tell, the village of Sokol, Nova Zagora municipality, small finds.

и долепено до него по-малко, градено на място, зърнохранилище. Следователно, IV стр. х. е маркиран от преустройства, които са добре установими в тази част на обитаваната площ (обр. 2).

През 2014 г. в кв. L/M$_{6-7}$ са разкрити и проучени няколко последователни и частично припокриващи се термични съоръжения от III стр. х (Лещаков и др. 2015, 102-105). През изминалия сезон бе изяснена тяхната микростратиграфия. Под този комплекс са разкрити нови, по-ранни съоръжения, отново компактно разположени в източната част на кв. L-M$_6$ и западната част на кв. L-M$_7$, които могат да бъдат отнесени към IV стр. х. Стратиграфските наблюдения показват, че става дума за разновременни, последователно изграждани съоръжения. Най-късни са две огнища с малки размери и кръгла, съответно леко четвъртита форма, проучени в кв. M$_6$. По-ранното е огнище с приблизително кръгла форма и значителни размери (диам. ок. 1,50 м), разкрито в кв. L$_6$. Върху и около огнището е разкрито компактно струпване от фрагментирани на място керамични съдове и малки находки. С това огнище е свързана и основата на градено на място глинобитно съоръжение с перваз.

Подобни комплекси, но по-зле запазени, са документирани и в кв. M$_{7-8}$ и M$_{9-10}$. В останалата част от проучваната площ нивото на IV стр. х. е маркирано от слабо опалени или неопалени кирпичени деструкции, фрагментирани на място съдове и малки находки, лежащи в пласт със сиво-черен цвят, наситен с овъглена дървесина и значително количество овъглени зърна, основно от житни култури. Документирани са няколко концентрации на овъглено зърно, както в основата на градени на място зърнохранилища, така и извън съоръженията, вероятно съхранявани в контейнери от органична материя. Видовият състав е следният: еднозърнеста, двузърнеста и мека пшеница, ечемик, грах, уров, леща. Особен интерес представлява съдържанието на глинена паница с останки от хляб (проба № 14). Между не добре смляното жито са идентифицирани зърна от ечемик, което предполага, че хлябът е бил направен от него.

Находките, добити при проучването през 2015 г., са характерни за края на първата фаза на РБЕ в Тракия. Намерени са голямо количество малки находки от камък, кремък и кост, предимно фрагментирани. Едно напълно запазено сечиво, изработено от животинско ребро, вероятно е свързано с текстилното производство. Находките от глина са доминирани от шайбите от керамични фрагменти. Сред другите заслужава да се отбележат миниатюрен модел на колело, зооморфна фигурка на бик и модел на бойна брадва с врязана украса. Фрагментираните съдове са в процес на реставрация. Намерени са и няколко напълно запазени съда – малка кана с леко скосено устие, паница със завит навътре ръб на устието и миниатюрен съд върху високо краче (обр. 3). Наблюденията върху керамичния материал от разкопките позволяват датировката на IV стр. х. в първата фаза на РБЕ.

Въпреки наличието на горели деструкции в цялата проучвана площ, сигурни планове на жилищни постройки не са установени и на нивото на IV стр. х. В литературата вече е изказано мнението, че в края на РБЕ I тази част на могила не е била предназначена за обитаване, а за стопански дейности. Наличието на голям брой компактно разположени термични съоръжения (огнища и пещи) и на зърнохранилища, многократните им преустройства и липсата на обичайните за жилищата находки, потвърждават това становище.

Литература

Лещаков и др. 2015: К. Лещаков, В. Петрова, Д. Илиева. Проучвания на селищна могила Химитлията, с. Сокол, община Нова Загора. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 102-105.

2015 EXCAVATIONS AT THE HIMITLIYATA TELL, THE VILLAGE OF SOKOL, NOVA ZAGORA MUNICIPALITY

Krassimir Leshtakov, Denitsa Illieva, Vanya Petrova, Tsvetana Popova

The total excavated area in 2015 was 375 sq. m and included the remains of 2 to 4 b. l. of the EBA layer. Several hearths (2 and 3 b. l. L5/M5) and a large circular oven (3 b. l., sq. L8/9) were unearthed. It was built on top of a clay bin (4 b. l.). A complex of hearths was excavated in L/M6-7 (3 b .l.), revealing earlier thermal installations and storage bins (4 b .l.). Similar complexes in M7-8 and M9-10 are related to 4 b. l. They were associated with vessels found *in situ*, potsherd, mudbrick *debris*, stones, etc., in a burnt layer, rich in charcoal and carbonised cereals, found both in clay bins and outside them, perhaps kept in organic containers. Small finds: ceramic disks, a bull figurine, a miniature wheel model, a model of battle axe and a tool made from a cattle rib, possibly related to textile work. The pottery dates to the 4 b.l. in the EBA 1. The high number of thermal installations and storage bins replastered many times suggests that the central part of the tell had economic functions and was free of houses.

№ 33. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПРАИСТОРИЧЕСКАТА МАЛЕВА МОГИЛА ДО С. ВЕСЕЛИНОВО, ОБЩИНА ТУНДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ

Тодор Вълчев, Илия Илиев

През 2015 г. продължиха археологическите проучвания на Малева могила. Те се проведоха от 5 юни до 1 юли под научното ръководство на Тодор Вълчев и Илия Илиев от РИМ–Ямбол. Заместник-ръководител е гл. ас. д-р Таня Джанфезова от ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. Научни консултанти на проучването са доц. д-р Стефан Александров и гл. ас. д-р Виктория Петрова от НАИМ–БАН.

Праисторическата селищна могила се намира на 2 км югозападно от с. Веселиново. Разположена е на левия бряг на р. Тунджа. Регистрирана е в Археологическата карта на България под № 2700159 като Малева могила.

Целта на новите проучвания е да се изясни стратиграфската последователност, културната характеристика и хронологическият обхват на пластовете в Малева могила. Проучва се кв. G 5 с площ 25 кв. м. в най-северозападната част на селищната могила. Този квадрат се намира на 2 м западно от сондажа на Васил Миков от 1935 г. (Миков 1939, 196).

Археологическото проучване на селищната могила до с. Веселиново представи следната стратиграфска последователност (обр. 1). Най-горният пласт, с дебелина до 0,20 м, е компрометиран от земеделската обработка на повърхността на селищната могила. В него се откриват фрагменти от керамични съдове, които са изработени на ръка и на бързо грънчарско колело. Следва пласт със светлокафяв цвят и рохкава структура. Дебелината му е от 0,16 до 0,20 м. В него се откриват фрагменти от керамични съдове, които са изработени на ръка и на бързо грънчарско колело и се отнасят към средновековната епоха. Пластът се датира в XI–XII в. Той пласт покрива структура 9 – яма от същия период. Следващият пласт е с кафяв цвят и рохкава структура. Той е с дебелина 0,80 м. В него се откриват фрагменти от керамични съдове, които са изработени само на ръка и се отнасят към третата фаза на ранната бронзова епоха. В проучвания пласт се откриха фрагменти от кани с една дръжка с пъпка и косо устие (обр. 2), паници със завит навътре ръб на устието и украсени с псевдотунелести дръжки или вертикални врязвания. Откриха се и фрагменти от урни, украсени с релефни ленти и ямички, ко-

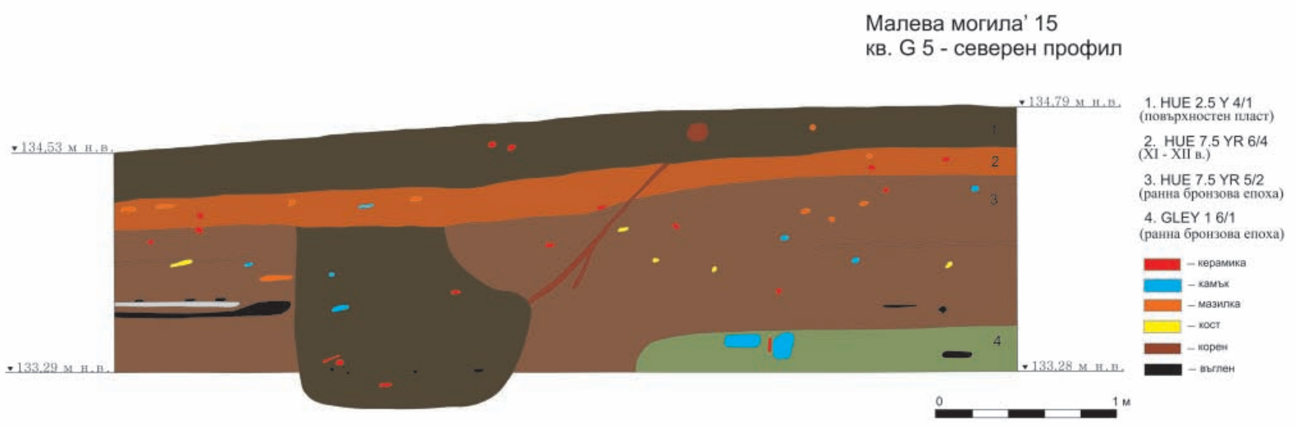

Обр. 1. Северен профил на кв. G5.

Fig. 1. The northern cross-section of sq. G5.

ито са разположени под устието на съда. Представените керамични форми имат паралели сред материалите от селищната могила при с. Езеро, VII–II строителен хоризонт (Георгиев и др. 1979, 362-366). Откри се и една соха, която е направена от рог на елен. Подобни рогови сохи са известни и от раннобронзовото селище до с. Езеро (Георгиев и др. 1979, 189-190, обр. 116). В проучвания пласт не се откриха никакви структури, които да се отнасят към този етап на ранната бронзова епоха. В източната половина се разкри четвърти пласт със сиво-зелен цвят и глинеста структура. Неговата проучена дебелина е 0,26 м. Откритите керамични фрагменти също го отнасят към ранната бронзова епоха.

По време на археологическите проучвания се проучиха 3 структури.

Структура 7 е яма от ранната желязна епоха. Тя има кръгла форма с размери 1,40 м. Дълбока е 1,18 м. В запълнителя на ямата се откриха фрагменти от керамични съдове, изработени на ръка. Откриха се фрагменти от една керамична чаша с една дръжка (тип II.1.A по типологията на Г. Нехризов), фрагменти от паници, които са украсени с канелюри (тип I.A.1 по типологията на Г. Нехризов), както и единични фрагменти, украсени с щампи и врязани скачени S-ове (Нехризов 2008, 116-117, 119). В ямата се откриха и фрагменти от керамични паници със завит навътре ръб на устието и фрагменти от гърнета, които са украсени с пластични ленти с ямички и набождания под устието. Характерни са за третата фаза на ранната бронзова епоха. Подобни съдове са известни от археологическите проучвания на селищната могила Езеро (Георгиев и др. 1979, 362-363). Откриха се и няколко фрагмента от съдове, които се отнасят към късния неолит – култура Караново IV. В ямата се откриха и части от две керамични тежести за стан, както и множество мазилки.

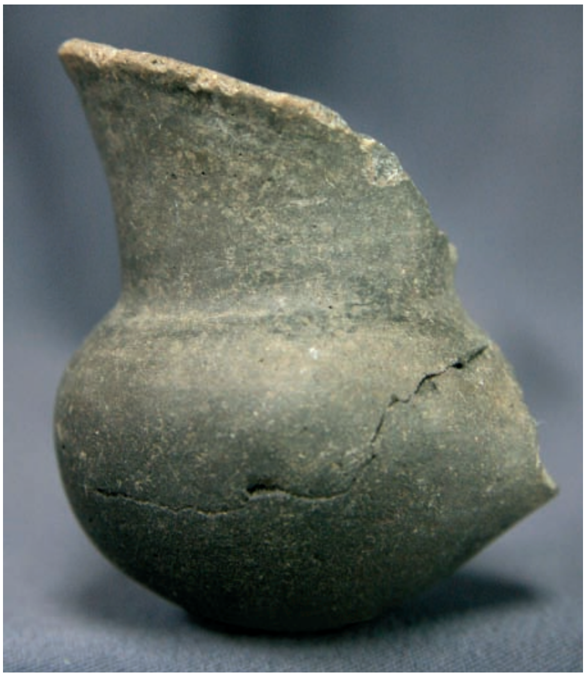

Обр. 2. Керамична кана. Ранна бронзова епоха.

Fig. 2. Ceramic jug, Early Bronze Age.

Структура 8 е яма от средновековната епоха. Ямата има овална форма с размери 1,00 × 2,30 м (СИ–ЮЗ / СЗ–ЮИ). Дълбочината ѝ е 0,46 м. Тя частично пресича югоизточната част на структура 7. В запълнителя на ямата се откриха фрагменти от керамични съдове, които са изработени на ръка и на бързо грънчарско колело. В структура 8 се откриха дребни парчета мазилка, въглени и животински кости. Откриха се още каменна тесла и костена игла.

Структура 9 представлява яма от средновековната епоха. Тя се локализира в северния профил на кв. G5. Ямата прилича на бутилка с тясна горна част и по-широка долна. Проучената ѝ част е с размери 1,25 × 0,50 м (И–З / С–Ю). Дълбока е 1,00 м. В запълнителя на ямата се откриха множество фрагменти от керамични съдове, които са били изработени на бързо грънчарско колело. По част от тях има следи от дефекти, получени при изпичането и формоването на съдовете. Откриха се фрагменти от ойнохое и паница със златиста декорация (тип XXIV по типологията на Б. Борисов), както и изцяло запазена чаша с една дръжка (тип I по типологията на Б. Борисов) (Борисов 2002, 97, 130). Съдът се е напукал и е бил хвърлен в ямата. Керамичният материал позволява да датираме структура 9 във втората половина на XI в.

През 2015 г. се извърши и аерофотографско заснемане на Малева могила до с. Веселиново.

Литература

Борисов 2002: Б. Борисов. Керамика и керамично производство през XI–XII в. от територията на днешна югоизточна България. Раднево, 2002.

Георгиев и др. 1979: Г. Георгиев, Н. Мерперт, Р. Катинчаров, Д. Димитров. Езеро. Раннобронзово селище. София, 1979.

Миков 1939: В. Миков. Селищна могила отъ бронзовата епоха до с. Веселиново. – Известия на Българския археологическия институт, XIII, 1939, 195-227.

Нехризов 2008: Г. Нехризов. Класификационна схема на трапезната керамика от ранната желязна епоха от източните Родопи. – В: D. Gergova (ed.). Phosphorion. Studia in honorem Mariae Čičikova. София, 2008, 114-132.

REGULAR ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE PREHISTORIC MALEVA MOGILA NEAR THE VILLAGE OF VESELINOVO, TUNDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Todor Valchev, Ilia Iliev

The regular archaeological excavations at the prehistoric Tell Maleva mogila near village of Veselinovo, Yambol region continued during 2015. The tell is situated 2 km to the southwest from the village, on the left bank of the Tundzha River.

This work focused on excavating sq. G5. This square is situated very close to the trench made by Vasil Mikov in 1935. The excavations provided information about four stratigraphic layers. The first one is the surface layer. The second one is dated back to the Mediaeval period, the 11th – 12th c. The last two layers are dated back to the third phase of the Early Bronze Age.

Three pits were also excavated. Feature 7 is a pit dated back to the Early Iron Age. The two other pits (features 8 and 9) are dated back to medieval period (the 11th c.).

Various artifacts related to the everyday life of the prehistoric people were found during the archaeological excavations.

№ 34. ГЕОМАГНИТНО КАРТИРАНЕ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА Р. АЗМАКА ПРИ С. СЪРНЕВО, ОБЩ. РАДНЕВО, И С. ПШЕНИЧЕВО, ОБЩ. СТАРА ЗАГОРА

Крум Бъчваров, Ралф Глезер, Райнер Комп, Валеска Бекер, Никола Тонков, Петър Зидаров, Виктория Русева

Недеструктивното теренно проучване беше проведено през периода 05–09.10.2015 г. в рамките на международния проект на Националния археологически институт с музей при БАН и Вестфалския университет в Мюнстер „Геомагнитно картиране по течението на р. Азмака“, в сътрудничество с Германския археологически институт. Заснемането обхвана обща площ около 260 дка, с което общата картирана територия през двете последователни кампании през 2014 и 2015 г. достигна около 420 дка (за кампанията през 2014 г., включително за методиката на проучването и използваната техника, вж. Бъчваров и др. 2015).

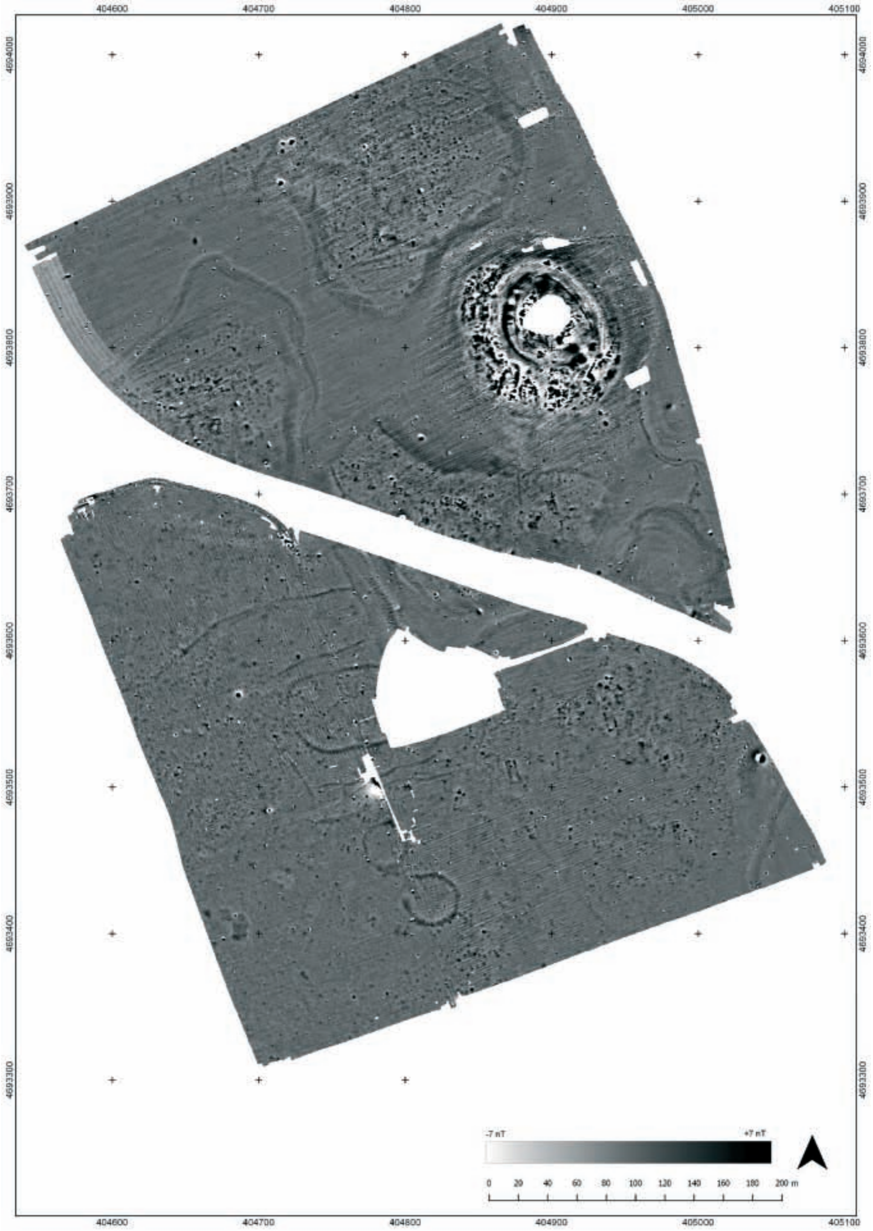

Обр. 1. Тел Калето, магнитограма на картираната през 2014-2015 г. зона.

Fig. 1. Tel Kaleto, magnetogram of the surveyed area (2014-2015).

Главна цел на проучването е недеструктивно картиране на археологическите останки под земната повърхност, свързани с човешко присъствие през VI–III хил. пр. Хр., с акцент върху селищни структури; резултатите ще бъдат използвани като указания при бъдещи археологически разкопки, както и за уточняване на информацията за селищното устройство. Трябваше да се доизяснят външните и вътрешните структури на обекти, регистрирани при теренни издирвания (Бъчваров, Лещаков 2011), да бъде довършено картирането на Тел Калето и раннонеолитното селище в м. Пильов кайнак и изцяло да се картира Садъкова могила, разположена на около 2500 м южно от АМ „Тракия“, южно и западно от р. Азмака.

Тел Калето (обр. 1). Картирани са четири участъка на южния бряг на р. Азмака с обща площ 115 дка. Един гъсто обрасъл с храсти по-висок участък от ок. 5000 кв. м. с многозначителното име Трънката не беше достъпен за работа. Около него бяха открити фрагменти от керамични съдове от различни периоди, включително от каменно-медната и желязната, но главно от римската епоха.

Картираната зона очевидно е свързана на север с Тел Калето, тъй като канализираната днес р. Азмака е меандрирала на юг до Трънката, докато южното „сателитно селище“ частично е оградено от меандъра. Центърът му попада в съвременното корито на реката; на юг от нея се регистрира само древното корито и някои ями.

На юг и югоизток от Трънката се виждат серия правоъгълни постройки, ориентирани главно

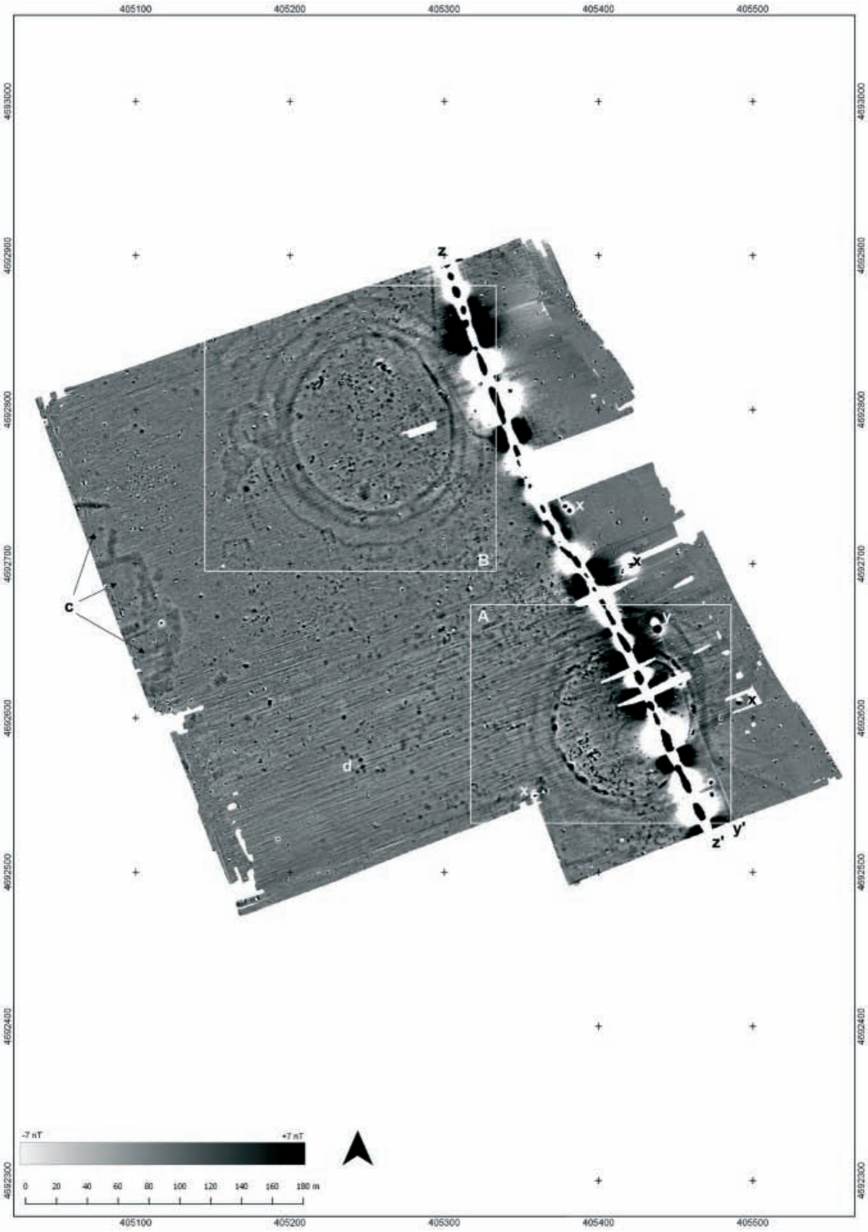

Обр. 2. Пильов кайнак, магнитограма на картираната през 2014–2015 г. зона.

Fig. 2. Pilyov kaynak, magnetogram of the surveyed area (2014-2015).

в посока север–юг, с размери около 13 × 5 м, 16 × 6 м и 13 × 7 м. Навсякъде се наблюдават ями, голяма група от които е ситуирана в южната част на картирания участък.

Особено впечатление правят две кръгли структури на югоизток от Трънката. Северната е частично нарушена от съвременен черен път и не се вижда ясно. Диаметърът ѝ е около 30 м. Южната е с диаметър около 38 м и има отвор на северозапад, широк около 3 м.

От западната страна на Трънката се вижда оградено пространство с форма на правоъгълник със заоблени ъгли и размери около 70 × 57 м. Извън него се наблюдават линейни структури, които може да са увеличавали площта на заграждението или да са служели за външни защитни линии. На югозапад се регистрират две постройки: правоъгълник с размери 8,8 × 5,5 м и полукръг с диаметър около 11 м.

Пильов кайнак (обр. 2). Раннонеолитното селище (А) вече е проучено напълно. Някои нови следи от вероятни постройки във вътрешния кръг продължават в югозападната му част.

При разширяването на изследваната площ на север до АМ „Тракия“, на магнитограмата се наблюдава интересна структура, частично регистрирана при първоначалното геомагнитно проучване през 2009 г. (B). Върху ниско възвишение се вижда друга система от 3 концентрични рова; диаметърът на най-външния е около 155 м, а на най-вътрешния – около 107 м. Източната част на аномалията е много по-ясно изявена: две успоредни линии с широчина по около 2 м и разположени на 3–4 м една от

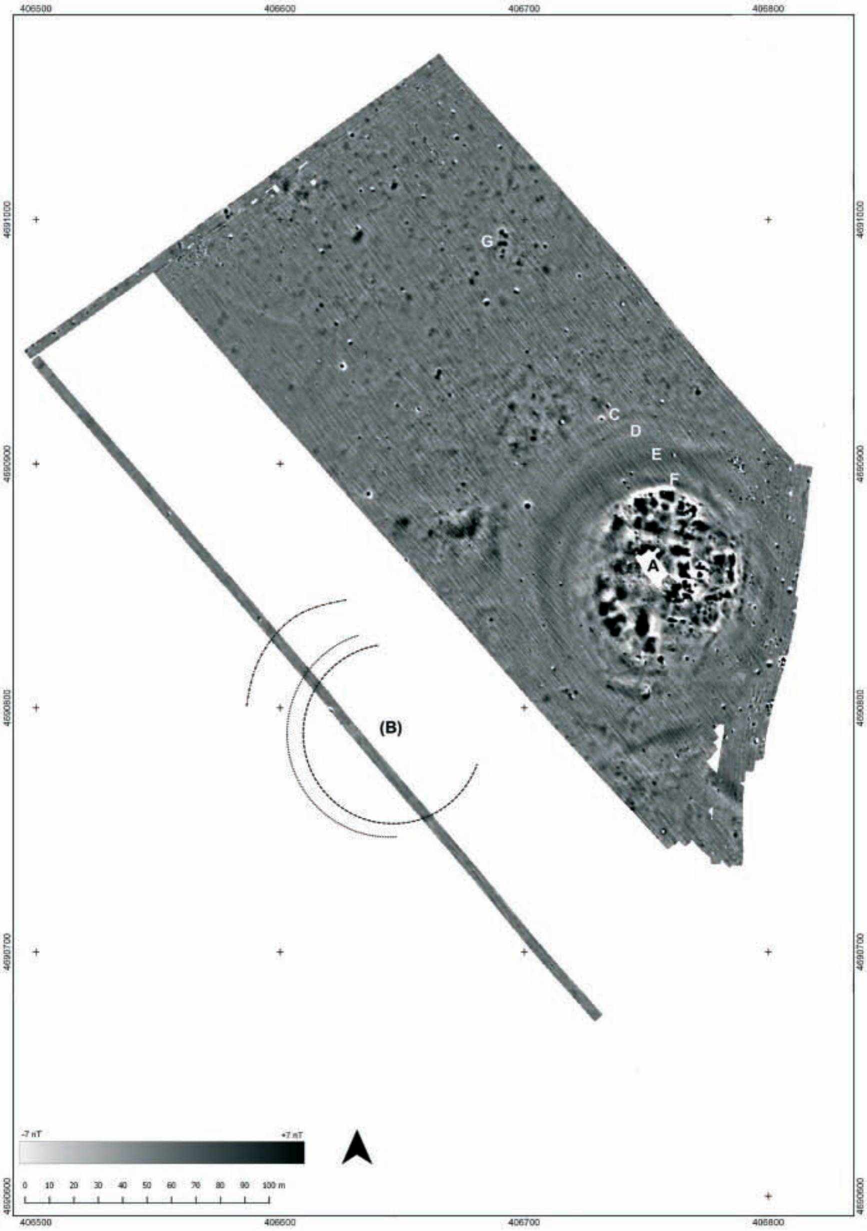

Обр. 3. Садъкова могила, магнитограма на картираната през 2015 г. зона.

Fig. 3. Tell Sadakova, magnetogram of the surveyed area (2015).

друга се спускат на изток по склона; друга линия пресича кръговете. Не може да се определи дали те се отнасят към кръговото заграждение (вход?) или са съвременни диполи. В оградената площ (около 9000 кв. м) се забелязват ями и вероятно малко изгоряло селище.

Приблизително в най-високата част на заграждението имаше дупка на язовец, която не позволи картирането на този участък. Сред изхвърлената от животното пръст бяха открити кости на възрастен (35–50 годишен) мъж и фрагменти от керамични съдове, датиращи от късната желязна епоха.

В западната периферия на заграждението се наблюдава по-малка кръгова и други структури, които нарушават двата външни рова. Вероятна правоъгълна постройка нарушава най-външния ров. На запад се виждат още две правоъгълни постройки. В най-западната част на картираната площ са регистрирани правоъгълни постройки (С), най-вероятно датиращи от римската епоха, тъй като на повърхността са регистрирани фрагменти от строителна и битова керамика.

Садъкова могила (обр. 3). Този най-южен археологически обект по течението на р. Азмака е разположен край с. Пшеничево, на около 2 км от Пильов кайнак. Проученият участък от 50 декара включва цялата селищна могила (А) и територията на северозапад от нея.

На изображението се наблюдават повече от 20 горели постройки с размери между 7 и 25 кв. м; две структури имат размери съответно 40 и 60 кв. м. Постройките са групирани в четири зони. В югоизточната част се вижда голяма група ями.

Селището е защитено с 3 или 4 рова (C–F) с външен диаметър около 110 м: овал с размери 60 × 70 м, ограждащ площ над 3500 кв. м. В южната периферия се регистрира открито пространство, вероятно вход в селището.

На север по склона се наблюдават няколко агломерации от ями (например G). Друг детайл обаче е по-интересен: на запад от селищната могила вероятно е разположена друга структура, състояща се от концентрични ровове (B), въпреки че не се разпознава визуално на самия терен.

Литература:

Бъчваров и др. 2015: К. Бъчваров, Р. Глезер, Н. Тонков, В. Бекер, Р. Комп, К. Димитров. Геомагнитно картиране по течението на р. Азмака при с. Сърнево, общ. Раднево, и с. Пшеничево, общ. Стара Загора. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 111-113.

Бъчваров, Лещаков 2011: К. Бъчваров, П. Лещаков. Теренно археологическо издирване в землищата на селата Сърнево и Пшеничево, Старозагорско. –Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011, 575-577.

GEOMAGNETIC SURVEY ALONG THE AZMAKA STREAM AT SARNEVO (RADNEVO MUNICIPALITY) AND PSHENICHEVO (STARA ZAGORA MUNICIPALITY)

Krum Bacvarov, Ralf Gleser, Rainer Komp, Valeska Becker, Nikola Tonkov, Petar Zidarov, Victoria Ruseva

In October 2015, a team of the National Institute and Museum of Archaeology of the Bulgarian Academy of Sciences, the University of Münster and the German Archaeological Institute conducted a five-day follow-up of a 2014 remote sensing survey using large scale magnetometer system. A total area of ca. 26 ha has been prospected at the villages of Sarnevo and Pshenichevo, SE Bulgaria; thus the total prospected area of both campaigns is ca. 42 ha. Three separate areas have been surveyed. Both at Tell Kaleto and Pilyov Kaynak, the magnetic images of 2014 were completed. Tell Kaleto showed later structures on the opposite bank of the stream, which had not been related to the tell site and its satellites (fig. 1). At Pilyov Kaynak, another multiple ditched enclosure became visible north of the Early Neolithic site (fig. 2). Tell Sadakova was included for the first time in the project and also featured multiple ditches, which enclosed clustered burnt houses (fig. 3).

№ 35. БОРОВО–МАГАРИЦАТА – ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ ПРЕЗ 2015 г.

Иван Вайсов, Петър Зидаров, Володя Попов, Калин Димитров, Инго Петри

Праисторическото селище Борово–Магарицата е разположено върху висока тераса с общ наклон на северозапад, непосредствено на северозапад от гр. Борово и попада в обработваема земеделска земя (обр. 1). След оран, на повърхността на обекта се наблюдават концентрации от отухлени стенни мазилки и керамика с врязан и инкрустиран с бяла паста орнамент, известен в литературата като стил Вадастра (обр. 3). Комбинацията от наглед благоприятни условия за магнитно картиране и слабата изученост на селищата от този тип предпоставиха избора на обект за теренни проучвания.

Селището е известно още от 30-те години на XX в. Васил Миков го споменава в обобщаващия си труд под името Горна-Манастирица – селище, намиращо се в м. Чакмак тепе (Миков 1933, 363-364) – и го датира в каменно-медната епоха. По-късно, обобщавайки данните за култура Вадастра в България, Джеймс Гол (Gaul 1940, 68-73) публикува материали от същото селище и естествено се придържа към въведеното от В. Миков наименование.

През 90-те години на XX в. В. Попов прави на това място сондажни проучвания и в своята мо-

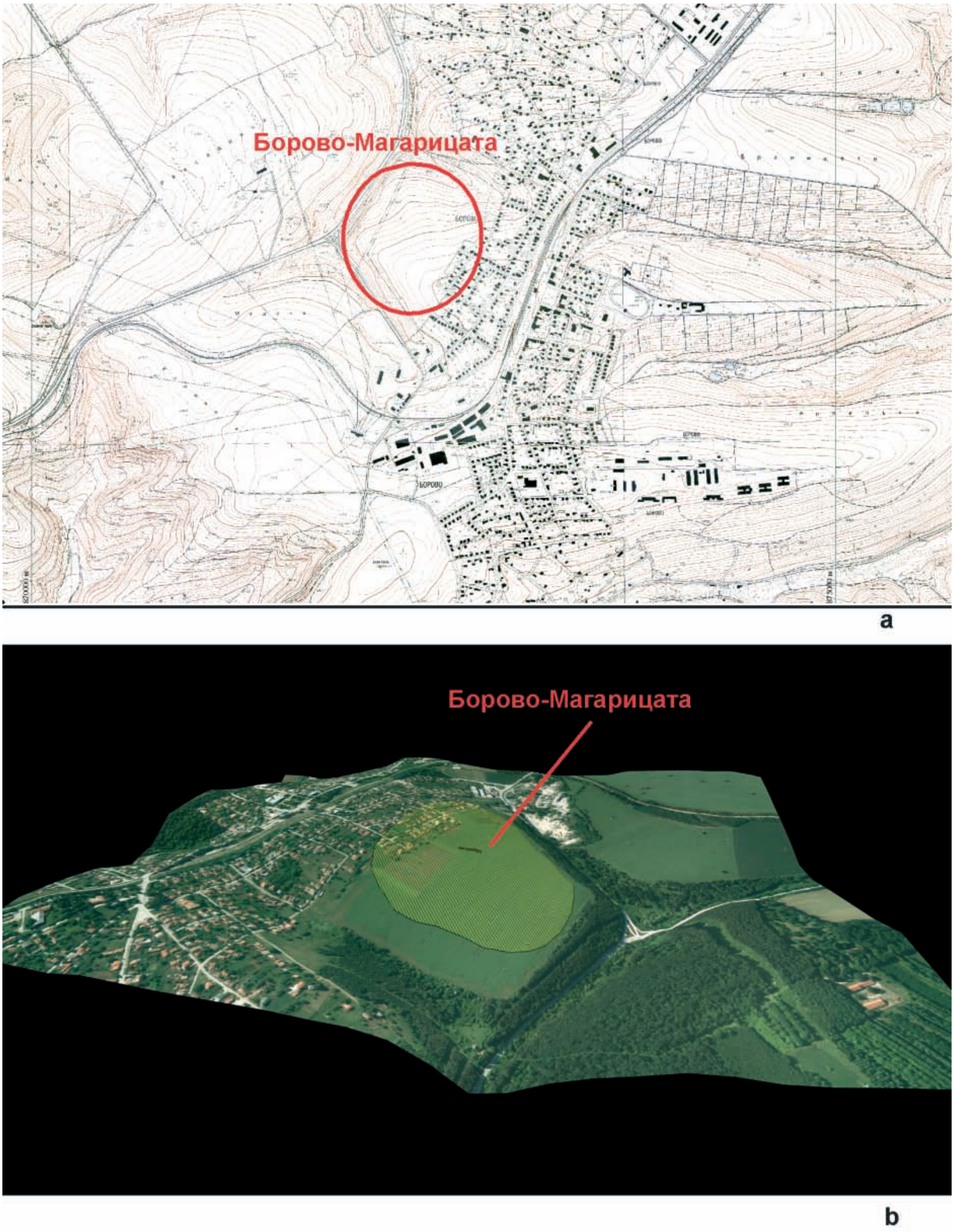

Обр. 1. Местонахождение на праисторическия обект Борово–Магарицата.

Fig. 1. Location of the prehistoric site of Borovo-Magaritsata.

нография го споменава вече като Борово–Магарицата (Попов 1996), име което и днес се възприема от местното население. В. Попов черпи информация за истинското име на местността от местен краевед. Обобщавайки данните за култура Вадастра в България, Е. Найденова (Найденова 2008) също възприема въведеното от В. Попов наименование.

Геофизичните изследвания през 2015 г. се проведоха с 16-канален магнитометър, модел SENSYS MX, работещ в градиентен режим. Измерена е площ от осем хектара, разположена на южния склон

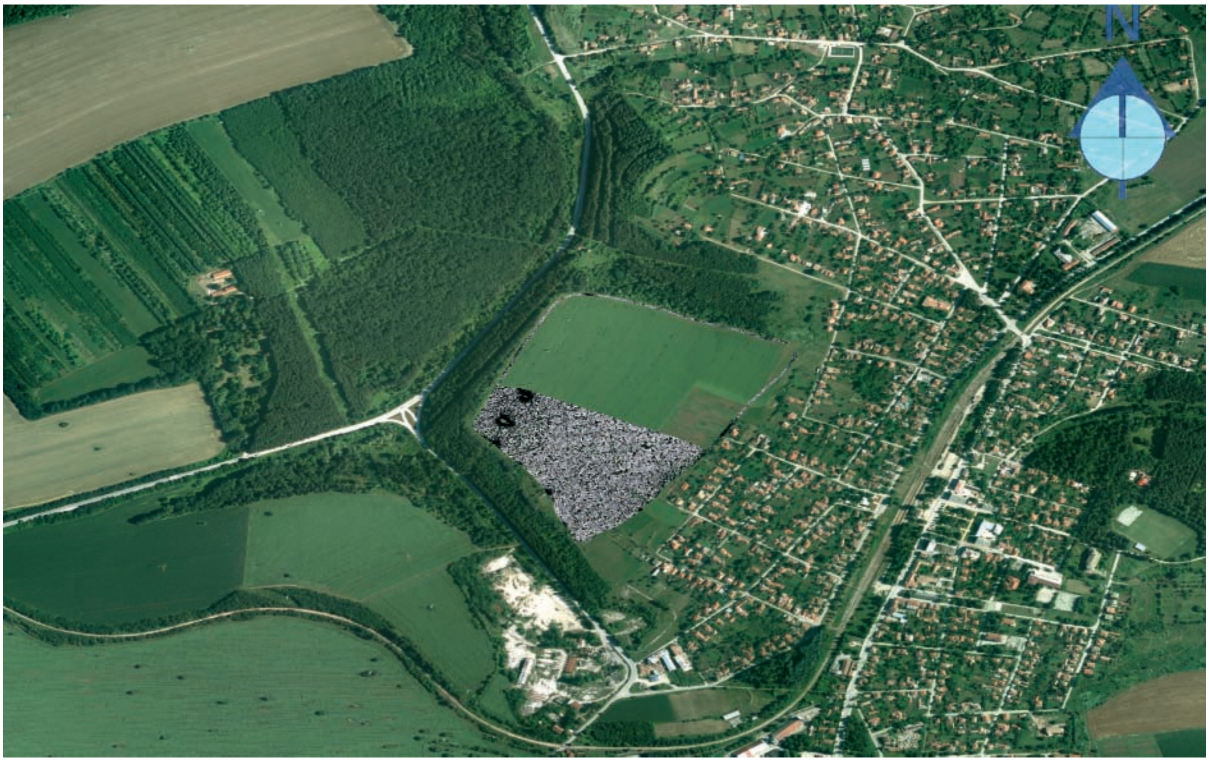

Обр. 2. Резултати от геофизичните проучвания през 2015 г.

Fig. 2. Borovo-Magaritsata, magnetic gradient map.

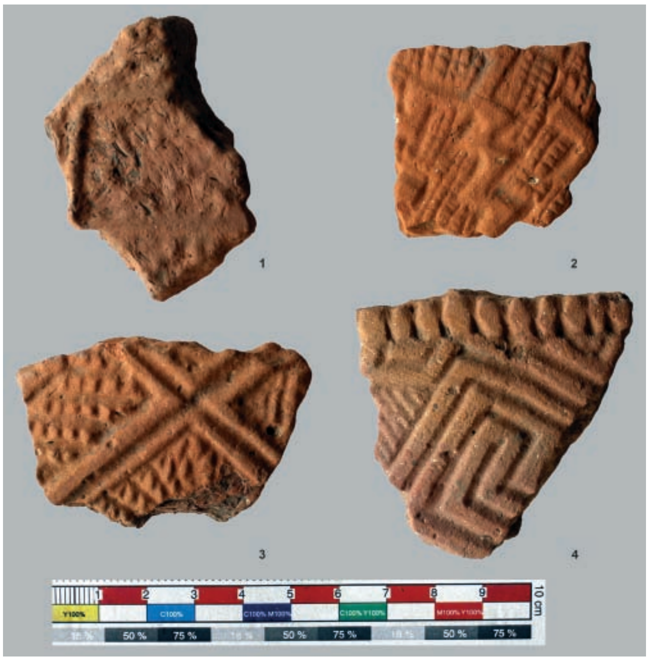

Обр. 3. Керамика тип Вадастра, открита на повърхността на обекта Борово–Магарицата.

Fig. 3. Borovo-Magaritsata prehistoric site. Typical Vadastra pottery collected on the surface.

и билото на терасата. Резултатите показват най-висока концентрация на магнитни аномалии в северозападната част на обекта. Там се наблюдават множество локализирани точковидни аномалии, заградени от север, изток и юг чрез няколко линейни аномалии (вероятно ровове) с овален и правоъгълен контур (обр. 2). Обособената територия изглежда отворена в югозападна и северозападна посока, но те съвпадат с ръба на терасата и днес са покрити с млада иглолистна гора, възпрепятстваща магнитопроучвателската дейност в тази посока. Така ядрото на обособената територия обхваща към 20 дка, а максималната заградена площ вероятно не надминава 27 дка. В югоизточния ъгъл на заградената територия попада и най-високата концентрация на керамика тип Вадастра, което представлява и единственият аргумент за датиране на тези съоръжения.

В източна и югоизточна посока продължава неравномерното разпределение на точкови аномалии с монополни характеристики, често характеризиращи магнитните отклонения, предизвиквани от ями, включително дупки от колове. Прави впечатление, че точковите аномалии сякаш са организирани в линии на корелация, разположени под приблизително прав ъгъл една спрямо друга, което ни подсказва възможността, подобно на ситуацията в Подгорица, те да бъдат интерпретирани като ями – глинници, маркиращи границите на жилищни (?) сгради.

Работната ни интерпретация допуска, че магнитната карта разкрива двуделна организация на селищния модел с наличие на укрепено ядро в северозападния край на терасата. То е обособено от три линейни заграждения с различни форма и размери, което предполага поне три етапа на преустройство и следователно продължително интензивно обитаване на обособената площ. Това обяснява и високата концентрация на привидно хаотично разположени точкови аномалии. В южна и източна посока изглежда се развива обширен, вероятно неукрепен дял от селището, многократно надвишаващ по площ укрепеното ядро. В североизточна посока границите му не са установени, което възпрепятства оценката на възможната му обща площ. За уточняване на тези параметри следва да се продължи магнитното картиране, както и да се допълни с целенасочено картиране на зоните на концентрация на диагностични находки.

Литература

Миков 1933: В. Миков. Материали от предисторическата епоха въ България. – Известия на Българския археологически институт, 7, 1932–1933, 358-368.

Найденова 2008: Е. Найденова. Керамиката тип Вадастра на юг от река Дунав. – В: М. Гюрова (ред.). Праисторически проучвания в България: новите предизвикателства. София, 141-149.

Попов 1996: В. Попов. Периодизация и хронология на неолитните и халколитните култури по поречието на р. Русенски Лом. Русе, 1996.

Gaul 1940: J. H. Gaul. The Vadastra Culture of the Lower Danubian Area: Some Comments. – MAN, 40, 1940, 68-73.

BOROVO-MAGARITSATA – A MAGNETIC SURVEY AT VADASTRA SETTLEMENT IN 2015

Ivan Vajsov, Petar Zidarov, Volodya Popov, Kalin Dimitrov, Ingo Petri

The site is known under the name of Gorna Manastiritsa situated in the Chakmak tepe locality since the 1930s but after the 1990s it became more popular as Borovo-Magaritsata. In 2015, we carried out a magnetic survey with a 16-probe magnetometer SENSYS MX. The survey was aimed at revealing the plan and the size of the sites. The magnetogram (fig. 2) revealed numerous pointed and linear magnetic anomalies on the entire surveyed area (8 ha). Our preliminary interpretation suggests a two-tiered spatial organization including enclosed core area (0.20-0.27 ha) in the NW part towards the edge of the terrace. It is limited by several linear features and correlations of points with oval to rectangular shape. The pointed anomalies beyond its limits seem to cluster (like pits for preparing clay or postholes) around regularly spaced anomaly-free rectangular spaces, thus possibly marking the edges of houses. The only chronological indicators are provided by the typical Vadastra pottery with excised ornaments found on the surface (fig. 3).

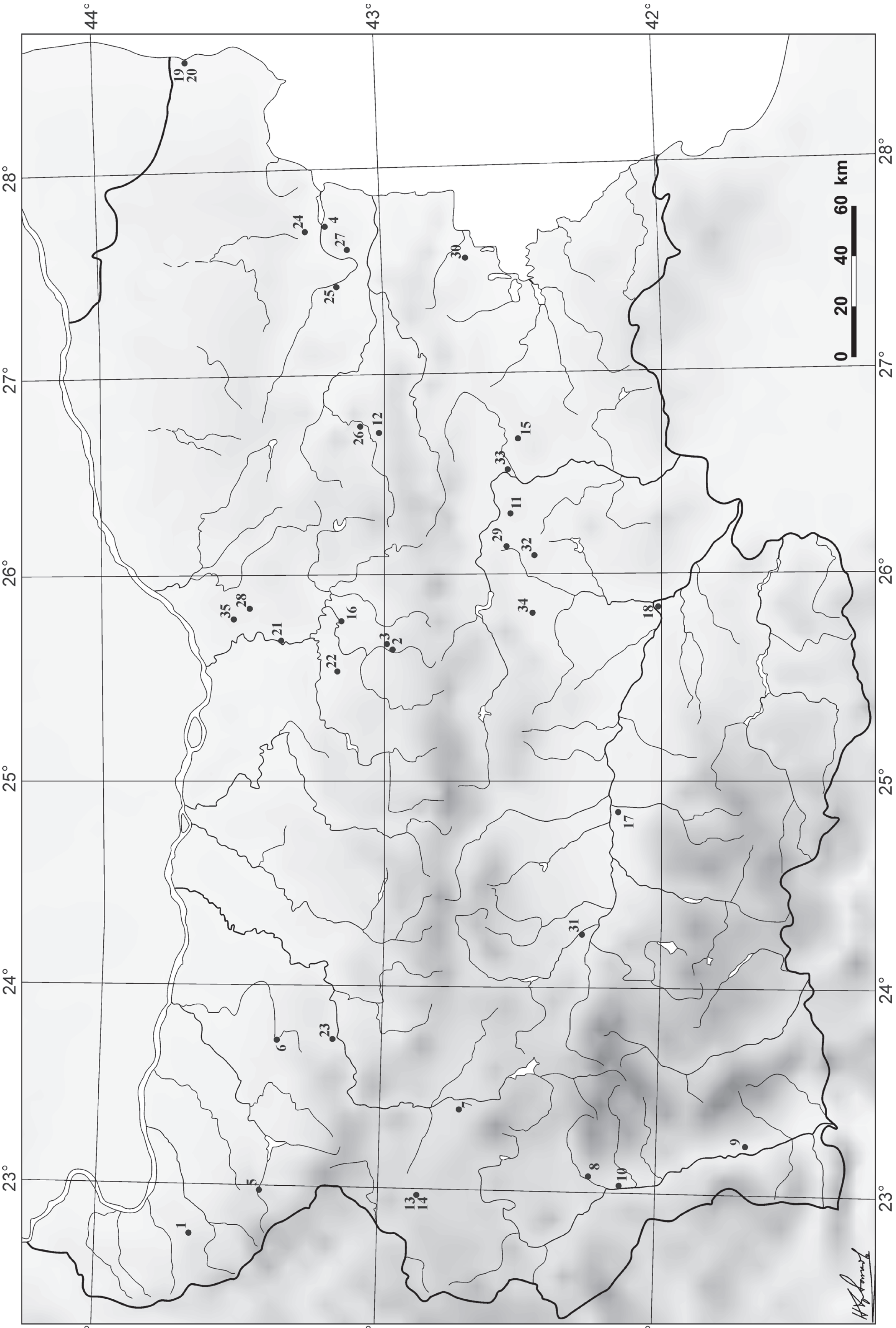
44°
43°
42°
28°
27°
26°
25°
24°
23°
0 20 40 60 km
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35

II. ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

№ 1. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА НАДГРОБНА МОГИЛА № 5, ЗЕМЛИЩЕ НА С. БЕЛИ БРЯГ, ОБЩИНА РАДНЕВО

Стефан Александров, Борислава Гълъбова, Надежда Атанасова-Тимева

Надгробната могила е част от могилен некропол, разположен източно от с. Бели бряг и подлежащ на унищожаване при изкопните дейности, свързани с развитието на рудник „Трояново“. Източната половина на могилния насип е била отнета при дейности по рекултивиране още преди началото на спасителните проучвания. В центъра на могилата през 70-те години на XX в. е съществувала триангулачна точка, при изграждането на която или при рекултивирането е унищожен гробен комплекс, за което говорят човешките кости, открити върху повърхността в запазената част на паметника.

В останалия могилен насип и околомогилното пространство бяха проучени три съоръжения. Структура № 1 представлява овална яма, в чиито запълнител бяха открити няколко

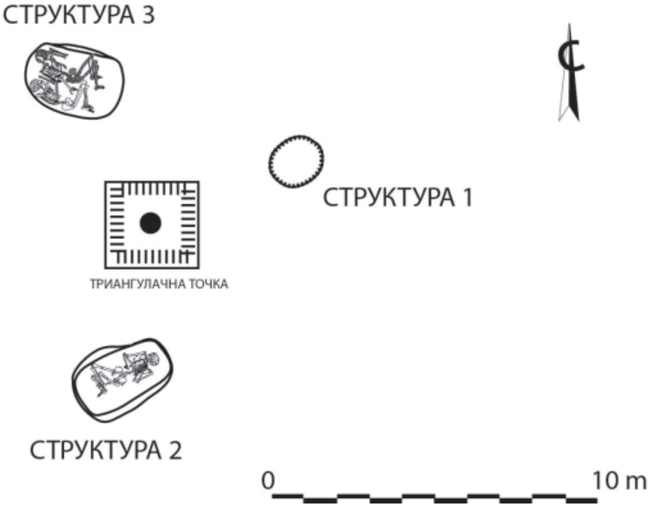

Обр. 1. Бели бряг. Могила № 5. Проучени структури.

Fig. 1. Beli bryag. Barrow No.5. Features investigated.

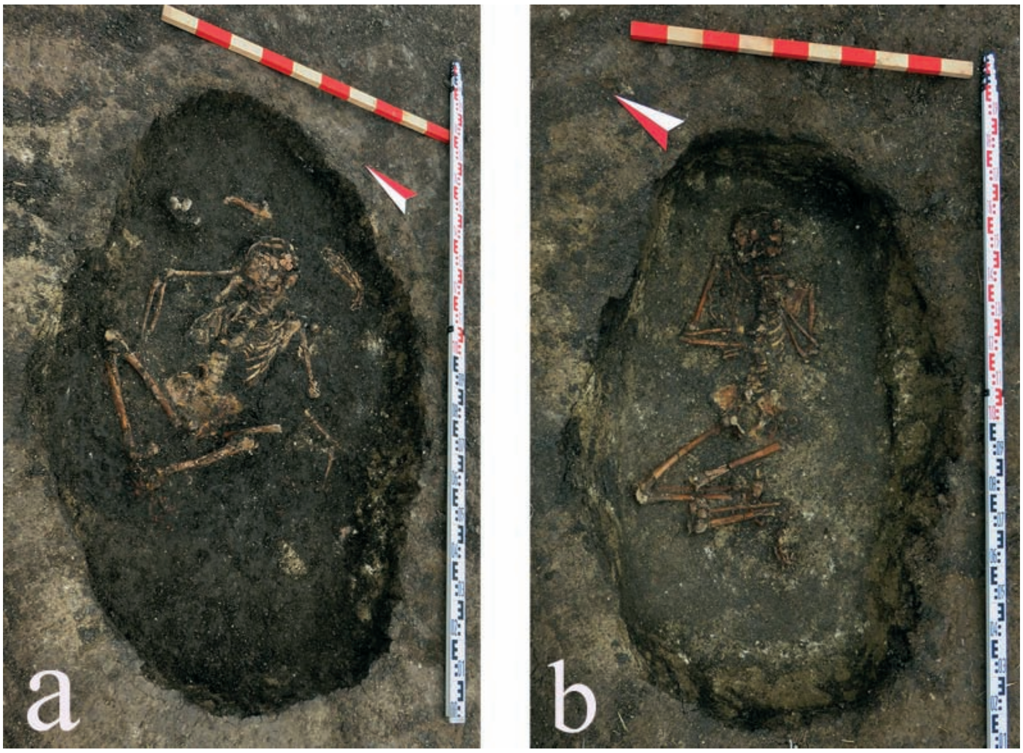

Обр. 2. Бели бряг. Могила № 5. a) Структура № 2, гроб № 1; b) Структура № 2, гроб № 2

Fig. 2. Beli bryag. Barrow No.5. a) Feature No. 2, grave No.1; b) Feature No. 2, grave No.2.

животински кости. Структура № 2 е разположена южно от условния център на могилата (триангулачната точка) и представлява гроб с два етапа на погребване. По-ранният гроб – № 2, представлява издължена овална яма. Мъртвият, дете на 11–12 години (*Infans II*), е поставен по гръб, със свити в коленете крака с ориентация СИ–ЮЗ. Лявата ръка е върху гърдите, дясната – върху коремната област. Ямата е преизползвана, като горната ѝ част е разширена в северозападната си част (обр. 2). Мъртвият, дете на 10–11 години (*Infans II*), обозначен като гроб № 1, е поставен по гръб, със свити в колените крака с ориентация И–З. Ръцете са покрай тялото, свити в лактите (обр. 1). Структура № 3 е разположена северно от триангулачната точка. Представлява издължена овална яма, в която са положени два индивида в посока З/СЗ–И/ЮИ. Южният скелет е в положение хокер на ляво. Пред него е поставен северният скелет в положение полунадясно (обр. 3). И двата скелета принадлежат на израснали индивиди от мъжки пол. Трите гроба могат да се датират в етапа РБЕ I.

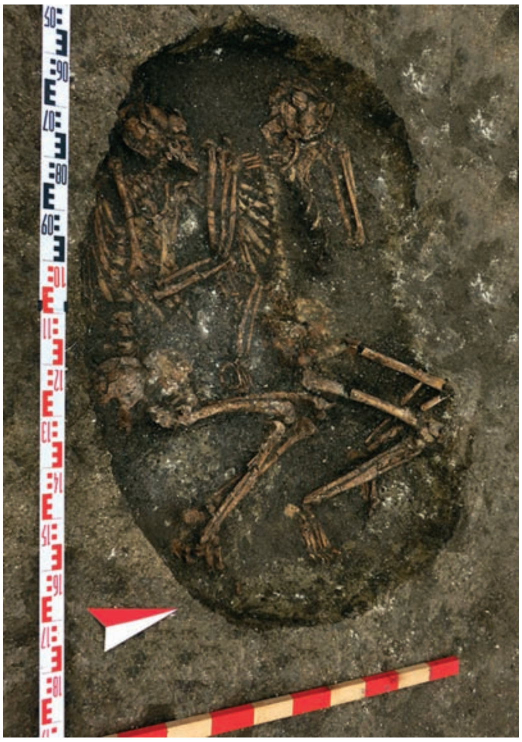

Обр. 3. Бели бряг. Могила № 5. Структура № 3.

Fig. 3. Beli bryag. Barrow No.5. Feature No. 3.

RESCUE EXCAVATIONS OF TUMULUS NO. 5, BELI BRYAG VILLAGE, RADNEVO MUNICIPALITY

Stefan Alexandrov, Borislava Galabova, Nadezda Atanassova-Timeva

The excavated tumulus is a part of a necropolis of five tumuli located to the east of Beli Bryag village. The eastern part of the tumulus and a small part in its center has been disturbed before the excavations. The rest has been completely investigated. Three structures: a pit with some animal bones in the fill and two burials (structures Nos. 2–3) were discovered. Structure No.2 contained two inhumation graves in it. The earliest grave No.2 (*Infans II*) is in a supine position with flexed legs, with the arms placed on the chest and at the belly (fig. 2). Grave No.1 (*Infans II*) is in the same position, with the arms alongside the body (fig. 1). Structure 3 is a double grave with two adult men buried in contracted and semi-contracted position (fig. 3). All three graves date from Early Bronze Age I.

№ 2. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА НАДГРОБНА МОГИЛА (ОБЕКТ № 6 ПО ТРАСЕТО НА ТРАНЗИТЕН ГАЗОПРОВОД ЗА ТУРЦИЯ), ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. СТРАЛДЖА, ОБЩИНА СТРАЛДЖА

Стефан Александров, Илия Илиев

Надгробната могила е част от могилен некропол, разположен южно от жп линията София–Бургас. През източната половина на могилата преминават действащият газопровод за Република Турция, оптичен кабел и телефонен кабел, а през западната периферия – черен път, поради което беше проучена само западната половина на могилния насип и ивица с широчина около 3 м – в източната.

В проучената част от могилния насип и околомогилното пространство бяха открити две гробни съоръжения (обр. 1). Гроб № 1 е ситуиран в центъра на могилата. Представлява правоъгълна яма с отстъп, в чиито запълнител бяха открити две кремъчни пластини. Мъртвият е поставен по гръб, със свити в колените крака, с ориентация З–И. Ръцете са покрай тялото, като лявата е свита в лакътя. Тя-

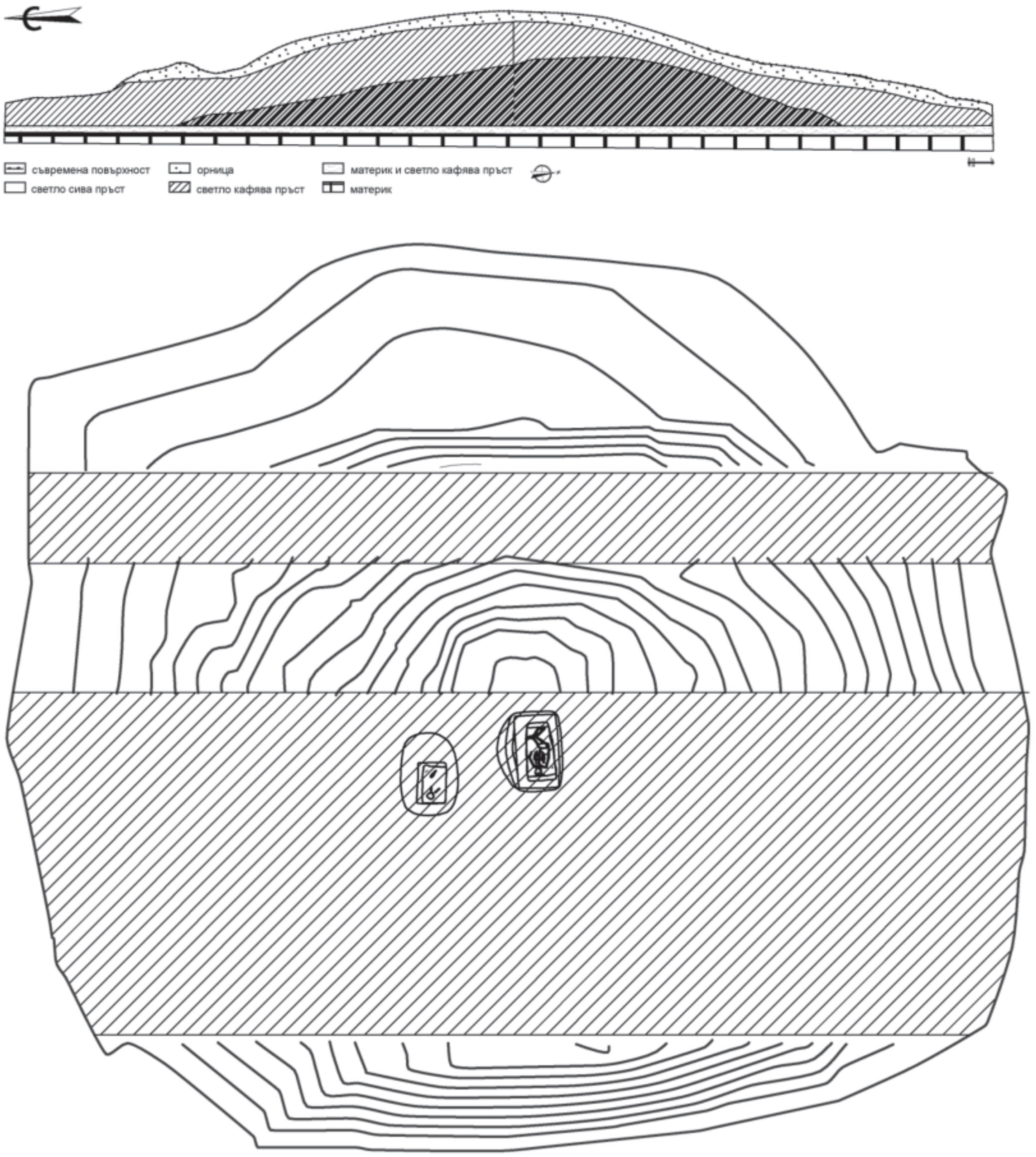

Обр. 1. Стралджа. Надгробна могила. Проучена част и централен профил.

Fig. 1. Straldza barrow. Excavated sectors and the central profile.

лото е поставено върху постилка от органична материя, вероятно кора (обр. 2). Върху повечето кости личаха следи от посипване с червена охра. В ляво и дясно от черепа бяха открити по една висулка, изработени от сребърна тел, извита в 1,5 оборота. Стратиграфската позиция на гроба позволява той да бъде определен като първичен. Върху него е издигнат първият могилен насип с височина около 3 м и диаметър около 30 м.

Гроб № 2 е разположен северно от № 1. Представлява правоъгълна яма с отстъп. Мъртвият е поставен по гръб, със свити в колената крака, с ориентация З–И. Костите са почти изтлели. Запазени са части от черепа, гръбначния стълб, дясната ръка и десния крак. Под индивида се откриват части от органична материя – вероятно кора, върху която е бил положен (обр. 3). Липсва инвентар. Гробът е вторичен, с донасипване, като могилата е достигнала размери: височина около 4 м и диаметър около 50 м.

При престъргване на централния профил, южно от центъра, се откри част от трета, вероятно гробна яма, която попада под действащия телефонен кабел и не беше проучена. Възможно е в непроучената източна част на могилата да съществуват и други гробни съоръжения.

Въз основа на погребалните практики и откритият в гроб № 1 инвентар проучените комплекси могат да се датират в началото на ранната бронзова епоха, в абсолютни дати – края на III хил. пр. Хр.

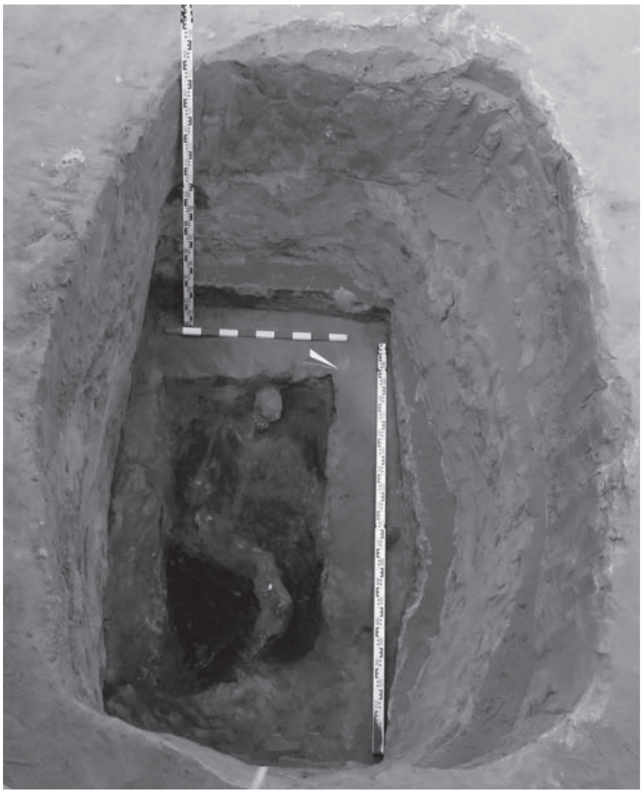

Обр. 2. Сталджа. Надгробна могила. Гроб № 1.
Fig. 2. Straldza barrow. Grave No.1.

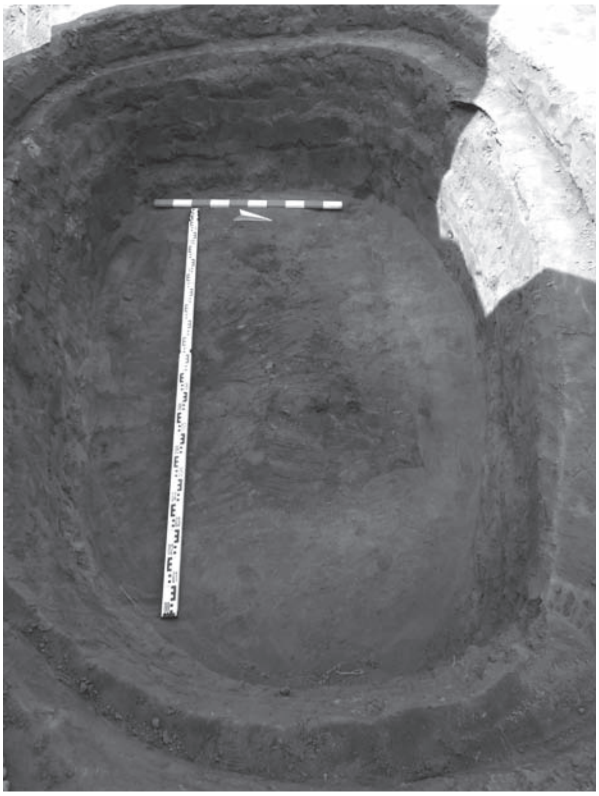

Обр. 3. Сталджа. Надгробна могила. Гроб № 2.
Fig. 3. Straldza barrow. Grave No.2.

RESCUE EXCAVATIONS OF A TUMULUS (SITE NO. 6 ON THE ROUTE OF THE TRANSIT GAS PIPELINE TO REPUBLIC OF TURKEY), STRALDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Stefan Alexandrov, Iliya Iliev

Prior to the excavations, trenches for a pipeline, optic cable, and a telephone cable have destroyed the eastern part of the tumulus. For this the reason, only the western and some better-preserved sectors in the eastern half of the tumulus were investigated. In those parts, two burials were discovered, both of them inhumations in rectangular pits. Grave No.1 (fig. 2) could be considered the primary one (fig. 1), and grave No. 2 was secondary (fig. 3).

The deceased was in a supine position with flexed legs and arms alongside the body. Traces of red ochre were found on both skeletons that were preserved in a very bad condition. The only inventory were two silver hair-rings (one and a half turns) on both sides of the skull in grave No.1, as well as two flints in the fill of its pit. Based on the burial customs and the inventory, the graves could be dated to the Early Bronze Age 1. It is quite possible that there were more graves in the eastern part of the tumulus.

№ 3. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА В М. ПОПСКА МОГИЛА, ОБЩИНА ДОЛНИ ДЪБНИК

Георги Иванов, Габриела Джурковска, Венко Иванов

Проучването на обекта през 2015 г. беше възможно благодарение на финансиране от министерството на културата на Р. България. Научен консултант на проучванията е С. Александров; анализът на кремъчните артефакти е дело на М. Гюрова; животинските кости се обработват от П. Зидаров.

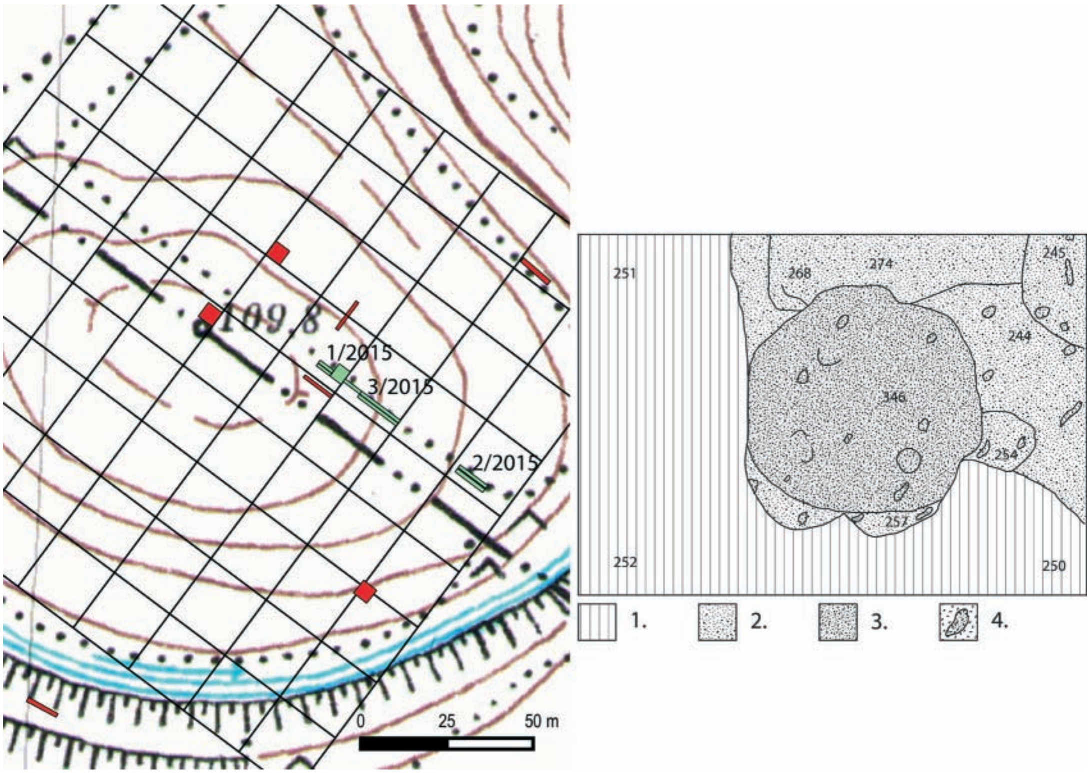

Обр. 1. План на разкопките с трите сондажа. I. Сондаж 1/2015. План на най-долното ниво. Вкопана част от жилищна или стопанска постройка. Легенда: 1. Стерил; 2. Вкопана структура; 3. Вкопана структура, долно ниво; 4. Биотурбация.

Fig. 1. Scheme of the excavated area with 2015 trenches. I. Trench 1/2015. Lower level. Sunken part of a housing or farming structure. Key: 1. Natural soil; 2. Sunken structure; 3. Sunken structure, lower level; 4. Bioturbation.

При предишните кампании бяха регистрирани няколко археологически структури от бронзовата епоха, които не можахме да разкрием на по-широка площ (Иванов, Дяков 2015). Цел на четвъртата поредна археологическа кампания беше разкриването на археологически структури, които да ни дадат представа за характера и планировката на структурите. За съжаление, промяната на начина на земеделската обработка и посев на арендаторите, в чиято площ се намира обекта, не позволи тя да бъде осъществена.

Проучване

Ранното засяване на реколтата не позволи да се разширят сондажите от 2014 г., благодарение на които засякохме вкопана структура с масивно огнище и големи камъни встрани. През 2015 г. сондажите бяха съсредоточени в централната част на обекта и необработвана ивица, попадаща между земеделските парцели. Заложени бяха последователно три сондажа с размери 1×10, 1×15 и 1×10 м (обр. 1). Във всички бяха регистрирани археологически структури и, където беше възможно, сондажите бяха разширени.

Сондаж № 1

В сондажа беше регистрирана структура – дълбоко вкопаване с правоъгълна форма. Вероятно по-голямата част или половината от структурата попада под терен, който не можеше да се разкрие в момента. В южния край на вкопаването и извън него бяха разчистени камъни, керамика и кости. Разположението им предполага те да са се свлекли във вкопаването, т.е да са част от него. Един малък съд със сферично тяло и врязана украса и един малък съд с фуниевидно тяло бяха открити около камъните. По краищата на вкопаването бяха разчистени овални вдлъбнатини – вероятно това са били основите на част от носещата конструкция или основите за наземната част (обр. 1.I).

Интерпретацията на структурата е, че тя представлява вкопано жилище с останки от носеща конструкция. Вероятно над вкопаването е бил изграден основният етаж, който вследствие изтляването на носещата конструкция се е свлякъл надолу. Част от подобна дълбоко вкопана структура от РБЕ беше проучена през 2013 г.

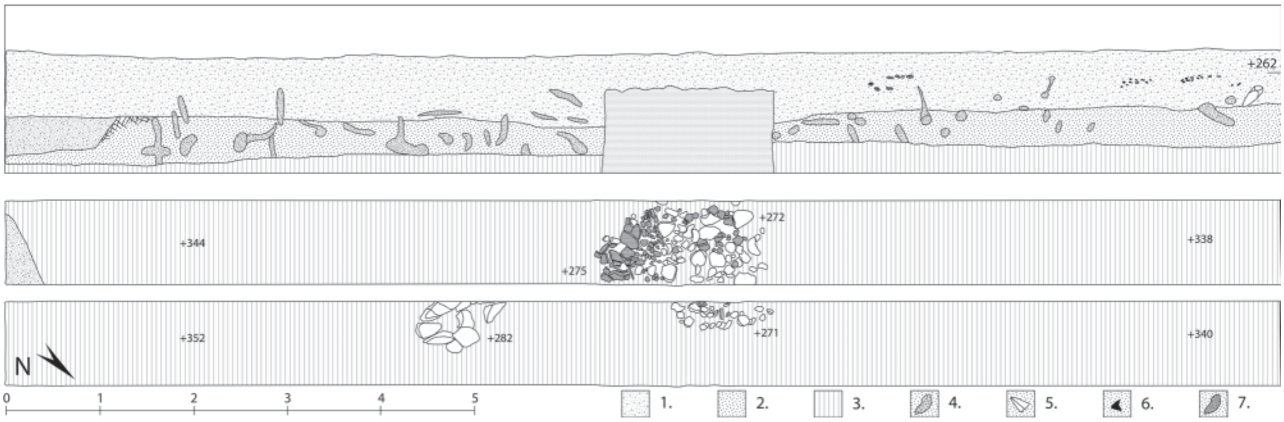

Обр. 2. Сондаж 3/2015. Огнище и основа на вертикална греда (?) от КБЕ. Легенда: 1. Повърхностен пласт, смесен с материли от КБЕ и РБЕ; 2. Пласт РБЕ; 3. Стерил; 4. Биотурбация; 5. Камък; 6. Керамика; 7. Фрагменти от замазка на огнище.

Fig. 2. Trench 2/2015. A hearth and a base of a vertical buttress (?) from the LBA. Key: 1. Surface layer with mixed materials from the LBE and EBA; 2. EBA layer; 3. Natural soil; 4. Bioturbation; 5. Stone; 6. Pottery; 7. Fragments from a clay and stone lined hearth.

Сондаж № 2

В сондажа бяха регистрирани и частично проучени три структури. Една от тях представлява характерно за обекта вкопаване от РБЕ. Трудно се разграничава от околния стерилен терен и наличието на пласт утаен варовик помага да се установят границите по-ясно. След проучването му в сондажа и в разширението предстои да се разкрие в план. Другите две структури представляват ями с почти цилиндрична форма. В едната запълнителят е от отухлена глина, пепел, въглени и вторично горели фрагменти. Керамиката е предимно на ръка, дебелостенна, с релефни ленти и езичести дръжки. До сега подобна керамика не е откривана на обекта. Няколко фрагмента керамика на колело могат да се отнесат към КЖЕ.

Сондаж № 3

В центъра на най-дългия сондаж беше регистрирано огнище на място. Изградено е от каменна подложка, върху която има дебел около 2 см пласт замазка. Запазено е над 1 м в диаметър. Намира се твърде плитко – на около0,30 м от повърхността. Свързваме го с най-късния етап на обекта – началото на КБЕ. До него бяха разкрити няколко камъка, оформящи вероятно носеща колона от конструкция (обр. 2). Под него беше проучен пласт от РБЕ. В югоизточния ъгъл на сондажа беше частично разкрито вкопаване, вероятно идентично с разкритото в сондаж № 1.

Находки и датировка

Находките от обекта представляват предимно кремъчни сечива, изработени от разнообразни суровини с различен произход (местен от района на Вит, от района на Враца, Видин и Разград).

Откритата керамика не се различава от тази от предходните проучвания; повечето е характерна преди всичко за РБЕ. По-късните от началото на КБЕ материали са по-малко.

Керамиката от структурата в сондаж № 1 е характерна както за началото на РБЕ, така и за един по-късен етап. Възможно е структурата да нарушава по-ранен пласт или съоръжение. Предпазливо, само по една получената AMS ^{14}C дата, можем да поставим структурата около 2000 г. пр. Хр. или малко по-късно.

Заключение

През 2015 г. нямахме възможност да продължим разкриването на части от жилището от 2014 г., което щеше да ни позволи да проучим планировката му. Съсредоточаването на сондажите в централната част ни позволи да разкрием едно голямо огнище, около което вероятно има следи от здрава носеща конструкция, както и предварителни данни за друго огнище, което ще бъде проучвано в бъдеще. Разкриването на още вкопани структури от РБЕ позволява да се предположи гъстотата на жилищата. Те не са изграждани едно до друго, но само допълнителни проучвания, чрез които да се разкрият на по-голяма площ, ще дадат по-ясна представа за планировката им.

В края на разкопките всички сондажи бяха зарити.

Литература

Иванов, Дяков 2014: Г. Иванов, М. Дяков. Редовни археологически разкопки на обект от бронзовата епоха в м. Попска могила, община Долни Дъбник. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 118-119.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS ON A BRONZE AGE SITE IN POPSKA MOGILA LOCALITY, DOLNI DABNIK MUNICIPALITY

Georgi Ivanov, Gabriela Dzhurkovska, Venko Ivanov

The 2015 investigations were made possible by funds provided by the Ministry of Culture, Republic of Bulgaria. Previous excavation campaigns registered several Bronze Age structures, but due to restrictions the trenches could not be extended to reveal the outline of the structures. The objective of this fourth archaeological season was to increase the excavated area.

In the previous years and in 2015, the remains of at least six scattered sunken structures, dated to the beginning of the EBA, were partially investigated. This is the best-represented period at the site. The materials from the beginning of the LBA are less numerous, mostly registered as surface scatter. The plan of the settlement is similar to the one from the preceding period. The dwellings were probably not sunken, and were therefore destroyed by modern agriculture. In 2015, the team studied a large hearth, and possible remains of a supporting structure (beam footing) from LBA. In 2015, we also excavated a structure, dated with AMS ^{14}C sample to around 2000 BC.

№ 4. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 1 ПО ТРАСЕТО НА МЕЖДУСИСТЕМНАТА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ, В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. МИРОВЯНЕ, ОБЩИНА СОФИЯ, КМ 6+105−6+225

Любен Лещаков, Ваня Петрова, Деница Илиева

През 2015 г. проучванията се проведоха в периода от 09.11 до 30.11. Работата е концентрирана в отсечката от км 6+105 до км 6+225 на трасето на междусистемната газова връзка България–Сърбия. Заложена е план-квадратна мрежа (×5 м), ориентирана по оста на трасето. Проучваната площ обхваща 3,6 дка.

В границите на проучваната площ се очертава следната стратиграфска картина: орницата има дебелина от 0,30–0,40 м. Представлява кафява глинеста почва (наносна), без археологически материали. Под този пласт следва пласт от черна до тъмносива глинеста почва с хомогенна структура и голяма плътност, със средна дебелина 0,45–0,60 м и ниска концентрация на археологически материали – дребни мазилки и керамични фрагменти с малки размери, заоблени ломове и ерозирала повърхност. Повечето са от съдове, изработени на ръка, рядко на колело (римска епоха). В този пласт също не са регистрирани структури – вероятно е натрупан в резултат на периодични заблатявания на терена. Под него е разположен пласт с културни останки (жилища и ями) от ранната бронзова епоха. Горната граница на пласта е на дълбочина ок. 0,80–0,90 м от съвременното ниво. Дебелината на пласта, установена засега единствено в контролни траншеи, достига 0,30–0,40 м. Под този пласт следва стерилна основа от светъл глинесто-песъчлив седимент.

Описаните два горни пласта, лишени от археологически структури, бяха отнети с помощта на земекопна техника до 0,80 м от повърхността. На тази дълбочина са регистрирани структури/концентрации на керамика от ранната бронзова епоха и същевременно бе достигнато нивото на подпочвените води. Предприето бе отводняване с бензинови помпи и два колектора за вода. Това позволи проучването на археологически ситуации под нивото на подпочвената вода в 43 квадрата (обр. 1).

Жилище от РБЕ в кв. А/В 14–15

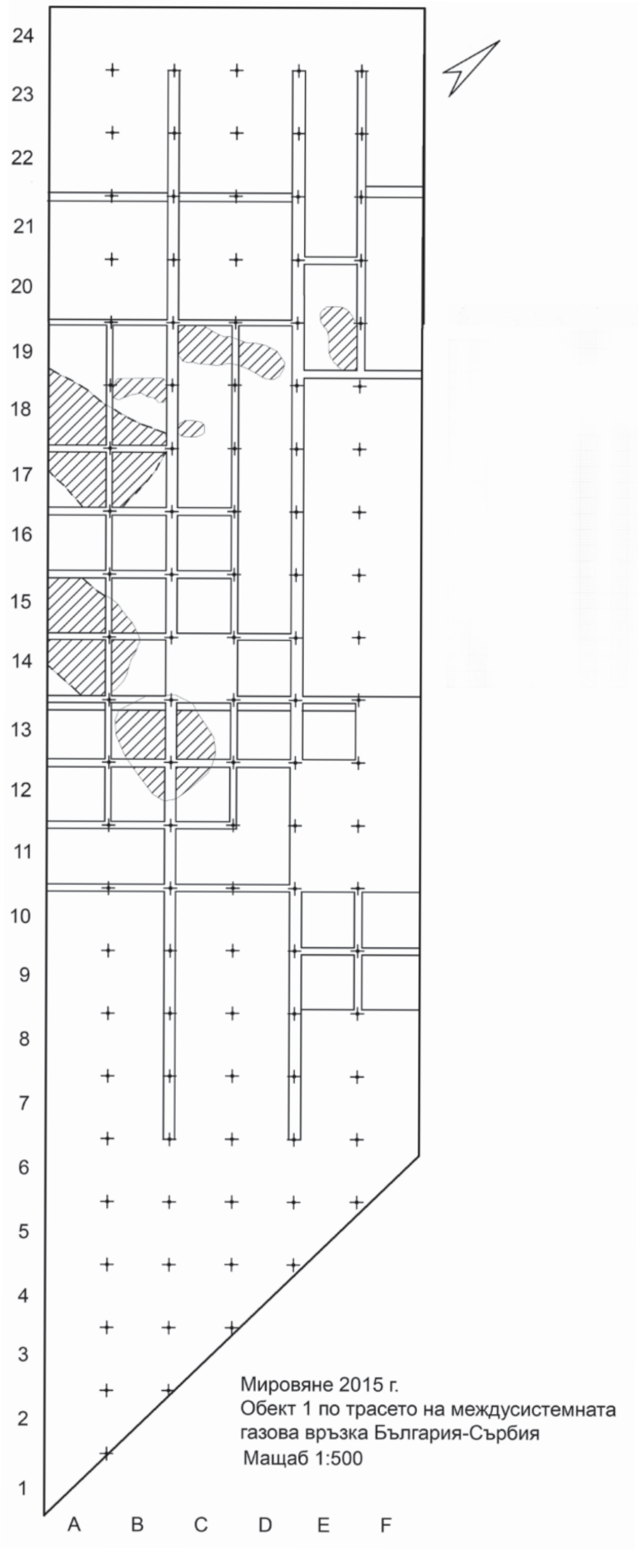
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
A
B
C
D
E
F
Мировяне 2015 г.
Обект 1 по трасето на междусистемната газова връзка България-Сърбия
Мащаб 1:500

Обр. 1. Мировяне – Обект 1. Общ план на проучваната площ с петна на предполагаеми жилища от РБЕ 3.

Fig. 1.Mirovyane Site 1. Plan of the excavated area with marked spots of dwellings from the EBA 3.

Останките от жилището лежат в пласт от черно-кафява глинеста почва. Поради това следи от конструкцията му (дупки от колове; траншеи и т.н.) не са регистрирани. За приблизителните му размери се съди по петното от археологически материали с висока концентрация. Най-вероятно то има ориентация северозапад–югоизток, с приблизителна дължина 5,5/6 м и ширина 3,5/4 м. В жилището са разкрити *in situ* хромелни камъни, цели съдове, прешлен за вретено, както и множество керамични фрагменти. В централната западна част на кв. А14, между керамичните фрагменти се откриват горели глинени деструкции (-0,75 м R) и ломени камъни.

Жилище от РБЕ в кв. А/В 17–18

Аналогично, позицията и приблизителните размери на жилището са маркирани от петното от археологически материали с висока концентрация, разкрито в четирите квадрата на една и съща дълбочина (0,65/0,70 м R). Според разположението им може да се предположи, че жилището има размери 7×4 м и ориентация северозапад–югоизток. В кв. А 17–18 са разкрити глинени деструкции с отпечатъци от колове, дъски, с лицева замазка, както и фрагменти вероятно от стационарни съоръжения. Освен керамични фрагменти в жилището са открити костни сечива, тежести за стан, цели керамични съдове, както и каменна тежест с врязана украса.

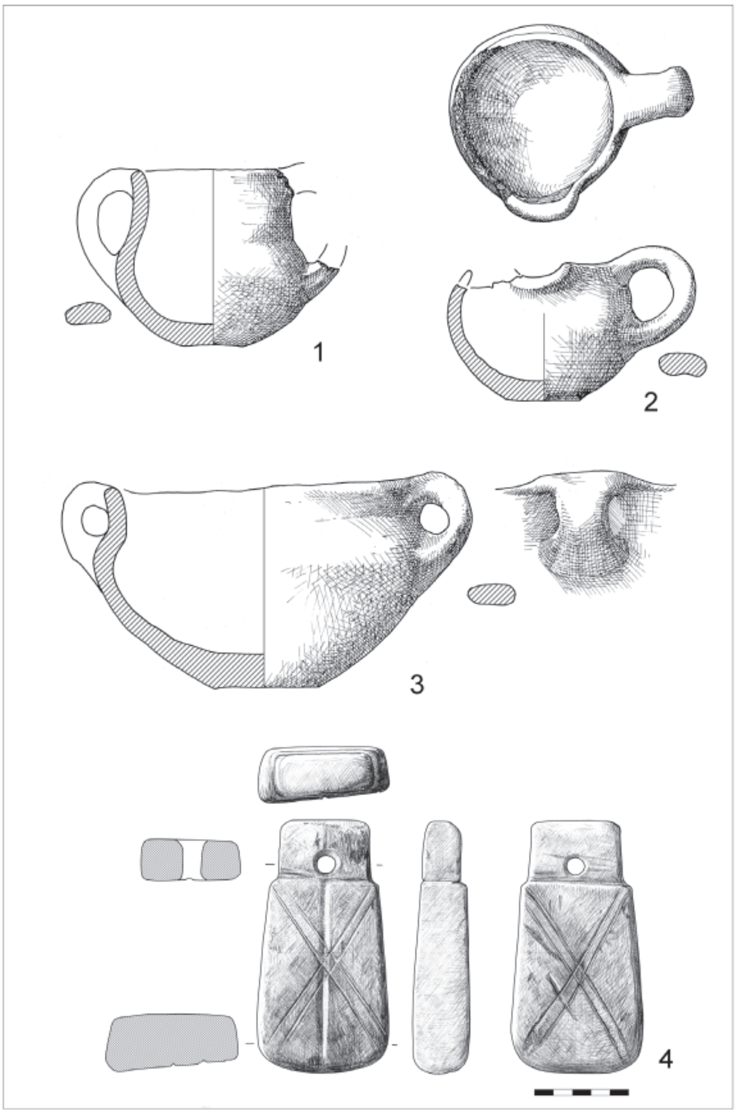

Обр. 2. Мировяне – Обект 1. 1-3. Цели съдове (РБЕ 3); 4.Каменна тежест с врязана украса.

Fig. 2. Mirovyane Site 1. 1-3. Whole vessels (EBA 3); 4. Stone weight with incised decoration.

Жилище от ранната бронзова епоха в кв. В/С 12–13

При геофизичните проучвания през 2014 г. е регистрирана аномалия в кв. В/С12–13, потвърдена чрез сондаж Е (Лещаков, Джанфезова 2015). В него на дълбочина 1,00 м от повърхността е разкрито струпване от керамични фрагменти, деструкции и три пирамидални тежести за стан. През 2015 г. проучването е подновено. В западната част на кв. С13 е разкрито струпване на керамични фрагменти и късове горели деструкции (-0,75 м R). В северната част на кв. В13 е разкрит долен хромелен камък, който, наред с тежестите за стан, позволява интерпретирането на структурата като жилище. Отново ясни граници на това ниво не могат да бъдат установени. Предполагаемата ориентация на постройката е северозапад–югоизток, а приблизителните ѝ размери са дължина 6/7 м и ширина 3,5/4 м.

Керамично струпване в кв. С/D 18–19

На дълбочина – 0,50/0,60 м R бяха регистрирани некомпактни струпвания на керамични фрагменти от дебелостенни съдове и единични горели деструкции. Ясни очертания на структура не могат да се определят.

Керамично струпване в кв. Е19–21

В кв. Е19–21 на дълбочина 0,80/0,85 м R са разкрити *in situ* цяла керамична чаша с две дръжки в югоизточната част на кв. Е19, цяла керамична чаша с една дръжка в централната северна част на кв. Е19, единични късове отухлена глина и фрагменти от дебелостенен съд в централната част на квадрата. В централната южна част на кв. Е20 също е намерена цяла керамична чаша с една дръжка, в североизточната част на Е21 – керамична кана. Всички те лежат в тъмносив, песъчливо-глинест пласт, с ниска концентрация на разтрошени дребни мазилки.

Характерът на разкритите структури позволява тяхната интерпретация като жилища, вероятно с лека, предимно дървена конструкция. Вероятно площта не е компактно застроена. Всички находки, целите съдове и по-слабо фрагментираният керамичен материал се намират в границите на предположените райони на жилища. Сред керамичните форми датираща стойност имат малките чаши с две дръжки, слабо излизащи над устието, Т-образно оформения ръб на устието при паниците, т.нар. „чайници", купите с есовиден профил и две малки вертикални дръжки и др. (обр. 2). Според материалите, проучените структури могат да се датират към края на РБЕ III. Този период все още е изключително слабо проучен и характеризиран в тази част на България, което определя значимостта на новопроучвания обект край с. Мировяне.

Проучванията бяха преустановени поради интензивни валежи, които доведоха до пълно наводняване на обекта и подгизване на почвата. Съгласно решение на комисия, проведена на 30.11.2015 г., проучването следва да бъде възобновено при първа възможност през 2016 г.

Литература

Лещаков, Джанфезова 2015: Л. Лещаков, Т. Джанфезова. Предварителни археологически проучвания на Обект №1 по трасето на междусистемната газова връзка България – Сърбия, с. Мировяне, община София (км 6+105–6+805). – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 142-144.

RESCUE EXCAVATION OF SITE NO. 1 ON THE ROUTE OF BULGARIA-SERBIA GAS INTERCONNECTOR NEAR THE VILLAGE OF MIROVYANE, SOFIA REGION, KM 6+105–6+225

Lyuben Leshtakov, Vanya Petrova, Denitsa Ilieva

The 2015 field season lasted from November 9 to November 30. Work was concentrated in the area between km 6+105 and km 6+225 on the route of the gas interconnector. At several spots, concentrations of materials (fragmented pottery and intact vessels, stones, daub pieces, animal bones and small finds) were registered. According to field data, some of them could be interpreted as the remains of dwellings of light, mostly wooden construction. Based on the ceramic assemblage, the date of the structures is in the end of the Early Bronze Age 3 period. None of the structures was completely investigated. The fieldwork was impeded by the high water table, which, combined with the extensive rains in the end of November, led to the complete flooding of the area and the discontinuation of the excavations.

№ 5. СЕЛИЩЕ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА В М. БАДЕМА, С. ИЗВОРОВО, ОБЩИНА ХАРМАНЛИ

Борислав Бориславов

За втора поредна година продължиха редовните археологически разкопки на селището от бронзовата епоха в м. Бадема до с. Изворово, с финансиране от Министерство на културата. През 2014 г. археологическите разкопки започнаха с цел цялостно разкриване на жилищни структури. Частично беше проучено жилище с приблизително правоъгълна форма, ориентирано северозапад–югоизток, с размери 10×9 м (Бориславов 2012, 125-127; 2015, 135-137).

Археологическата кампания през 2015 г., въпреки крайно недостатъчните средства, даде изключително интересни резултати. Проучванията продължиха две седмици (26.07–10.08.2015 г.)[1]. Работата

---

[1] Екип: д-нт Кристиан Христов, СУ; д-р Иванка Христова; Бакалаври: Петя Василева, СУ, Александър Иванов, СУ; Иван Ива-

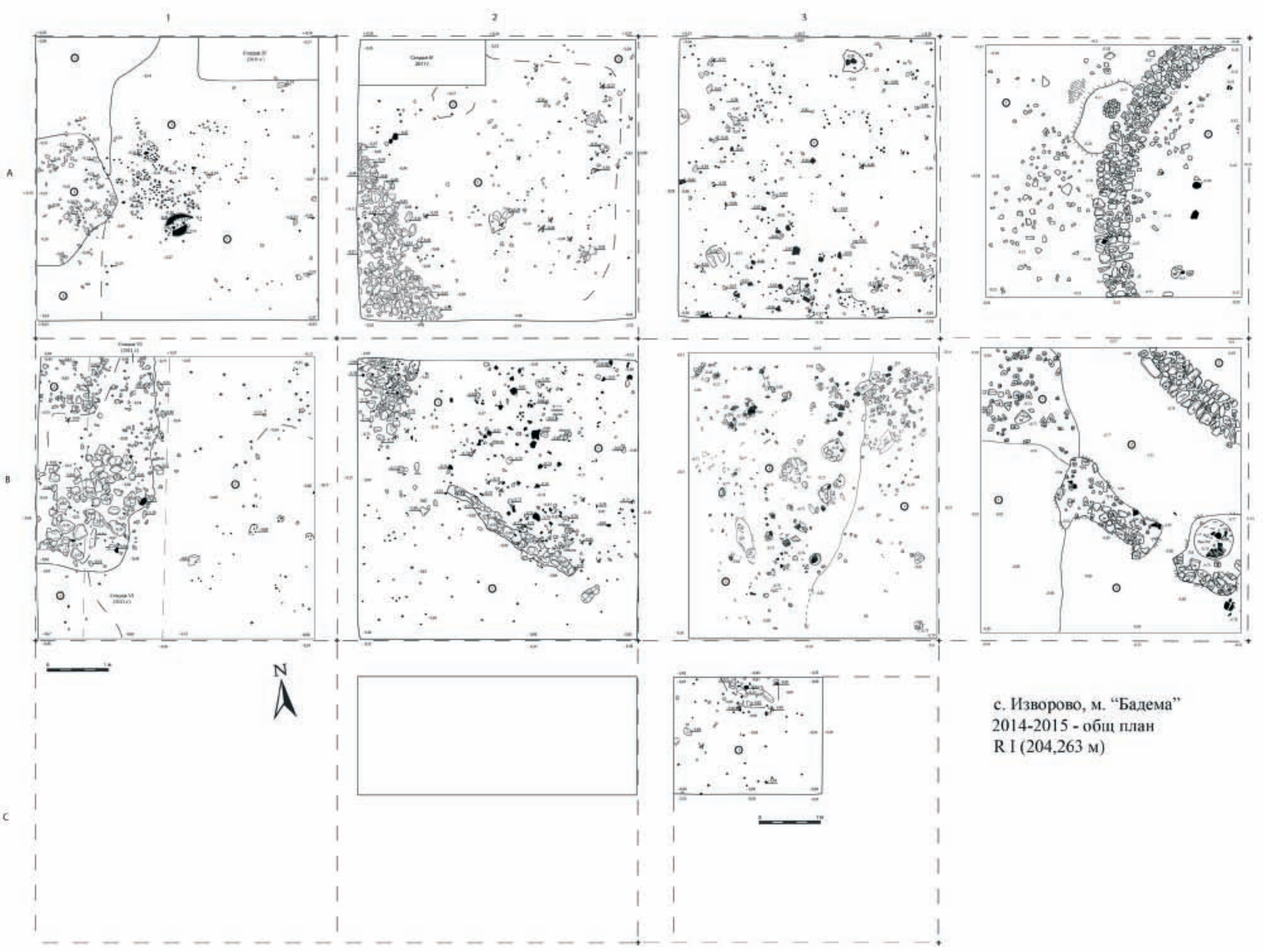

Обр.1 Общ план на проучваната площ през сезони 2014–2015.

Fig. 1 General plan of the study area in 2014-2015 seasons.

беше съсредоточена в разширяване на едва 3 нови квадрата. В североизточната четвърт на кв. В4 и през средната една трета на кв. А4 беше разкрит много добре оформен двулицев каменен зид (обр. 1). Той е с широчина около 0,64–0,68 м. Вътрешното и външното лице са оформени с късата страна на средно големи речни или кварцови камъни. Между тях има пълнеж от още един ред камъни. Спойката е от глина, а празните пространства между средно големите камъни са запълвани с грижливо редени малки камъни. Зидът образува дъга, която продължава в непроучените участъци (на изток и север) и все още не е ясна формата на сградата (или съоръжението), от което е част, като диаметърът на дъгата е поне 6 м (обр. 2). Горните редове от каменния зид са отнесени при обработката на почвата, а запазената част лежи изцяло в тъмносивия пласт, в който се откриват материали от бронзовата епоха. В кв. В4, на ЮИ от гореописания зид бяха разкрити останките на друг каменен зид, който е разположен успоредно на първия. Между двата зида има празно пространство като коридор (или улица) с широчина 1,70 м. Вторият зид е много по-разбит от обработката на земята. Регистрирано е и по-късно вкопаване – яма от римския период (II–III в.). Ямата частично е засегнала източния край на зида. Има диаметър 0,65×0,70 м, дълбочина 0,15–0,20 м и представлява еднократно ритуално действие с горяла глина, въглени от дъб и жертвоприношение от стомна, поставена с устието надолу, и две панички с различен диаметър, сложени една в друга. Каменните зидове лежат в ниво от много здраво трамбован чакъл и глина. Структурата на този пласт е абсолютно идентична на трамбована площадка от чакъл в основата на проучените през 2008 и 2010 г. могили №№ 1 и 2 (Borislavov 2010,

---

нов; кремъчни артефакти: доц. д-р Мария Гюрова, НАИМ–БАН; геоморфология: доц. д-р Росица Кендерова, СУ; почви: доц. д-р Александър Сарафов, СУ; геология: доц. д-р Стефка Приставова, МГУ; костен материал: доц. д-р Лазар Нинов, НАИМ–БАН; геодезия и картографиране: КартПроект ООД; теренна консервация: арх. Людмила Маркова.

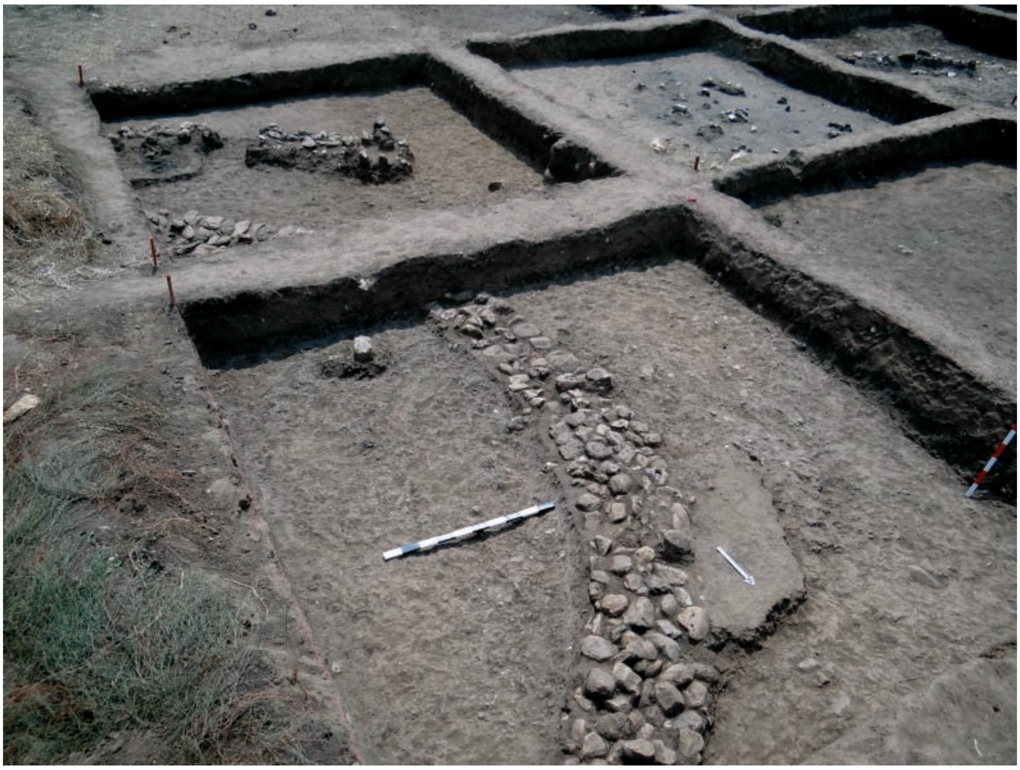

Обр.2 Основи на каменен зид. Кв. А4 и В4.

Fig. 2 Fundamentals of stone wall of a building. Sq. A4 and B4.

fig. 4; Бориславов, Иванова 2011, 121-123). В случая трамбовката е имала двойна функция – заздравява значително основите на сградите (съоръженията) и е използвана като дневно (ходово) ниво. Всички находки и керамични фрагменти бяха концентрирани над трамбовката в тъмносивия пласт под орницата.

Откритата по време на разкопките керамика, както и през 2014 г., представя редица форми и украса, характерни за финала на РБЕ III и СБЕ – паници, купи, амфори, кани, чаши, гърнета. В проучените през 2015 г. участъци преобладават фрагментите от чаши, кани и паници. Находките са типични за праисторическите селищни обекти – каменни оръдия, кремъчни изделия, прешлени за вретено и керамични тежести (обр. 3). Особен интерес представлява фрагмент от пластина от изключително висококачествен черен кремък (обсидиан?), както и два инструмента (или върхове за стрели) от бронз. През 2014 г. бяха открити още два подобни бронзови предмета, което само по себе си представлява интерес като концентрация на бронзови изделия в толкова малък по площ участък. Взети са различни проби за интердисциплинарни анализи.

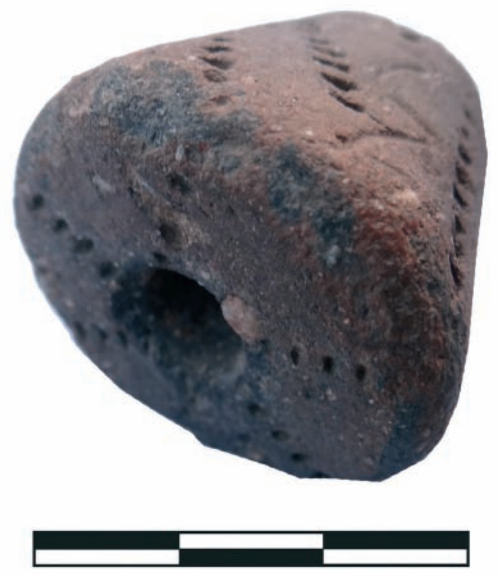

Обр.3 Прешлен за вретено. СБЕ.

Fig. 3 Spindle whorl. MBA.

В заключение могат да бъдат направени няколко предварителни извода:

– Откриването на каменна архитектура в селищен обект от края на III – първата половина на II хил. пр. Хр. представлява изключителен интерес, още повече, че този факт кореспондира с откритите в непосредствена близост златни и сребърни предмети и фрагмент от каменен скиптър с релефна и врязана украса.

– Стратиграфията на селището и фактът, че, с изключение на плитката оран и единични по-късни вкопавания, обектът е много добре съхранен, ще даде възможност за ясно и сигурно хронологическо разграничаване на керамичните комплекси, съчетано с C^{14} дати.

Литература

Borislavov 2010: B. Borislavov, The Izvorovo Gold. A Bronze Age Tumulus from Harmanli District, Southeastern Bulgaria (Preliminary report). – Archaeologia Bulgarica, XIV, 1, 2010, 1-33.

Бориславов, Иванова 2011: Б. Бориславов, Н. Иванова. Археологически проучвания на могилен некропол в м. Йорговите могили, до с. Изворово, община Харманли. – Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011, 121-123.

Бориславов 2012: Б. Бориславов. Селище от бронзовата епоха в м. Бадема, с. Изворово, община Харманли. – Археологически открития и разкопки през 2011 г. София, 2012, 125-127.

Бориславов 2015: Б. Бориславов. Селище от бронзовата епоха в м. Бадема, с. Изворово, община Харманли. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 135-137.

BRONZE AGE SETTLEMENT IN BADEMA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF IZVOROVO, HARMANLI MUNICIPALITY

Borislav Borislavov

The archaeological excavations of the BA settlement in Badema locality near the village of Izvorovo were carried out for a second consecutive season. In a rather limited space, a stone wall was unearthed (fig.1). The foundations of the wall are curved to shape an arc (fig.2), almost 6 m in diameter. Near the stone wall, a pit from the Roman Period (2nd–3th c.) was investigated. Ritual offerings were placed in the pit – a ceramic pitcher, turned upside-down on top of burned clay, oak charcoals, and two bowls with different diameter, placed one in the other.

The unearthed ceramic vessels continue the trends in the shapes and motives from the end of EBA 3 and MBA – bowls, plates, cups, and amphorae.

№ 6. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 001, ЕТАП III ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС“, ЗЕМЛИЩЕ НА С. БЕЛОКОПИТОВО, ОБЩИНА ШУМЕН

Любен Лещаков, Елена Василева, Таня Джанфезова

По време на спасителните проучвания бе установено, че обектът е обитаван по време на късната бронзова епоха и средновековието (обр. 2).

Структури от КБЕ

В кв. Д/Е35–37 е разкрита опожарена постройка. Тя е имала колово-плетена конструкция и стени, измазани с глина. Според разположението на деструкциите може да се предположи, че тя е имала правоъгълна форма с размери 10,50×8,68 м. От вътрешната страна стените са били измазани с по-фин пласт добре пречистена глина, който на места е бил украсен с геометрични фигури – ромбове. Подът е измазан с добре пречистена глина, нанесена върху слой от трамбована почва. В жилището са намерени множество керамични съдове, огнище, фрагменти от пещ, калъп за отливане на бронзови предмети и разтрошено глинобитно съоръжение. За съжаление проучваната структура не е запазена изцяло и части от нейния инвентар и от стените ѝ липсват.

Второто жилище (кв. И39–40) има правоъгълна форма с размери 7,20×3,80 м. То е вкопано в стерилната глина между 0,50 и 1,26 м. В стерилната основа са документирани леглата на три дървени стълба, разположени по надлъжната ос на жилището, които най-вероятно са поддържали билната част на покрива. Източната част на жилището е по-зле запазена, тъй като е нарушена от множество ями, някои от които вероятно датират от периода на средновековието. В западната част бе почистено ниво от късове отухлена глина, керамични фрагменти и фрагменти от лошо изпечен питос. На базата на добитата информация може да се предположи, че става дума за наземна постройка с мазе. Аналогична е проучена през 2010 г. в землището на с. Пет могили, Новозагорско (Ников, Георгиева 2010, 141).

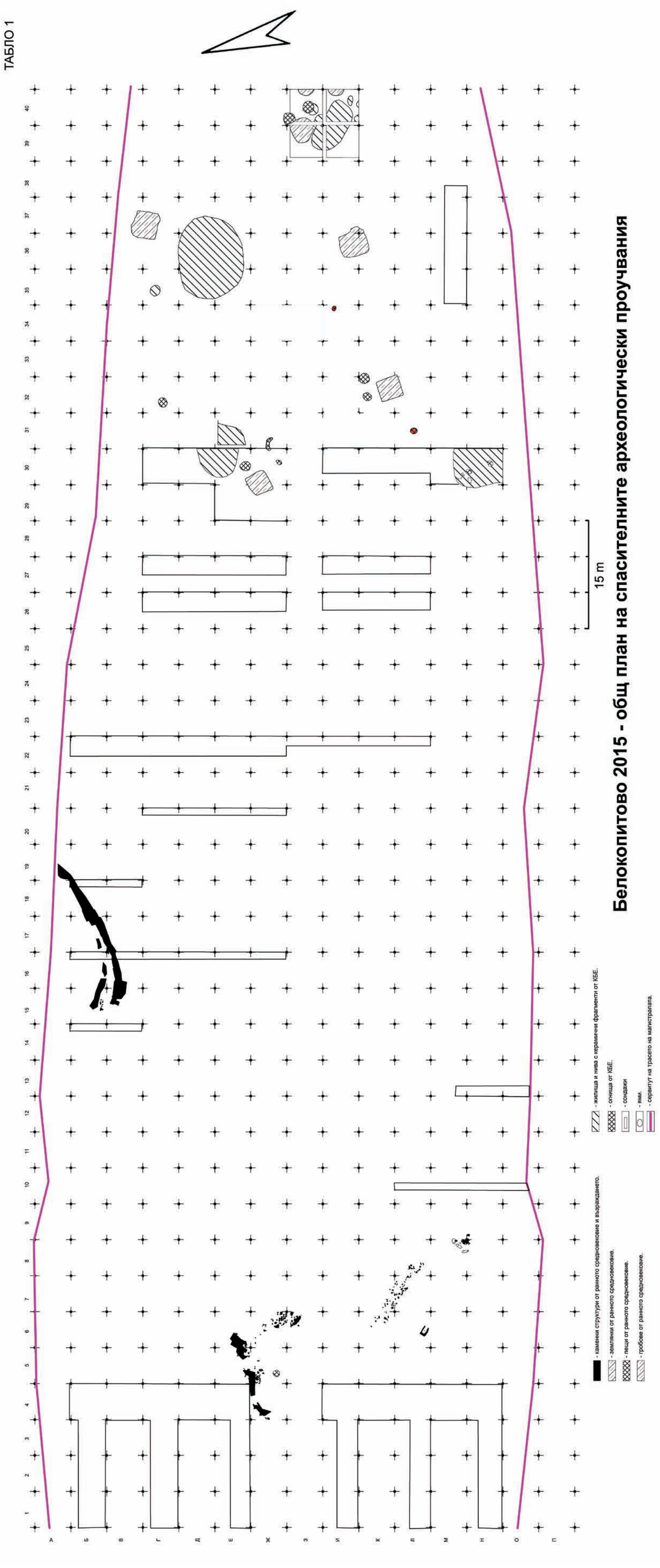
ТАБЛО 1
Белокопитово 2015 - общ план на спасителните археологически проучвания
15 m
- каменни структури от ранното средновековие и възраждането.
- землянки от ранното средновековие.
- пещи от ранното средновековие.
- гробове от ранното средновековие.
- жилища и нива с керамични фрагменти от КБЕ.
- огнища от КБЕ.
- сондажи
- ями.
- сервитут на трасето на магистралата.
А
Б
В
Г
Д
Е
Ж
З
И
К
Л
М
Н
О
П
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40

Обр. 1. Общ план на проучваната площ.

Fig. 1. Plan of the excavated area.

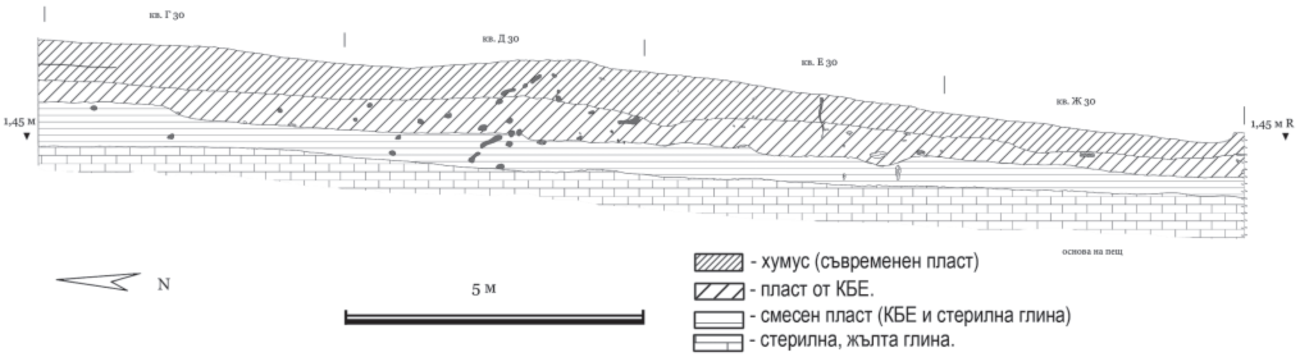
кв. Г30
кв. Д30
кв. Е30
кв. Ж30
1,45 м
1,45 м R
основа на пещ
N
5 м
▨ - хумус (съвременен пласт)
▨ - пласт от КБЕ.
☐ - смесен пласт (КБЕ и стерилна глина)
☐ - стерилна, жълта глина.

Обр. 2. Стратиграфски профил на културните напластявания

Fig. 2. Stratigraphy of the site.

Останки от опожарена постройка бяха разкрити в северната половина на кв. Н30 и южната част на кв. М30. Тук бяха разкрити *in situ* огнище, късове отухлена глина, керамични фрагменти и животински кости. За съжаление структурата е твърде зле запазена, за да се определят формата и размерите ѝ.

Средновековни структури

На обекта бяха проучени шест землянки; няколко отоплителни съоръжения; каменна стена; отделни каменни разсипи, вероятно принадлежали на стени или паянтови постройки и пет гроба, които могат да бъдат отнесени най-общо към средновековната епоха.

В кв. А18/19–В19 е разкрита оградна стена. Тя е градена от малки, средно големи и големи ломени камъни на калова спойка, с ширина 1,00–1,20 м и дължина 18,86 м, като описва плавна дъга. Откритият подемен археологически материал (керамични фрагменти) отнася изграждането ѝ към края на IX–X в.

Жилищата и отоплителните съоръжения лежат или са фундирани в пласта от бронзовата епоха, което правеше регистрирането им в някои случаи възможно едва при достигане на нивото на стерилната основа (льос). В почти всички случаи (с изключение на землянка № 5, чийто очертания не бяха регистрирани) това са полувкопани (дълбочина до 0,60 м от нивото на регистриране), еднodелни жилища с почти квадратна форма. Страните им имат дължина от 3–3,5 м. Повечето от тях са разположени на източния бряг на реката в две успоредни редици (обр. 1). Обикновено отоплителното съоръжение (печка) е разположено в североизточния ъгъл на помещението. То е изградено от малки и средно големи ломени камъни, споени с калов разтвор, и има П-образна форма. В почти всички жилища са разкрити гнездата на дървени стълбове или греди, носещи покривната конструкция.

В близост до три от жилищата (№ 1, 4 и 6) са разкрити битови пещи. Те са били вкопани в льоса, а подовете им са старателно измазани с пречистена глина. Те имат почти кръгла форма и размери 1,10×1,20 м. Входовете са оформени с добре подбрани ломени камъни. Обикновено пещите са изградени в непосредствена близост до жилищата, но е налице и един случай на самостоятелно съоръжение – пещта в кв. Д32.

Проучената част от средновековно селище е почти идентична (местоположение, елементи на жилищната архитектура, начин на изграждане на пещите) с документираното при разкопките на обект 7 по трасето на АМ „Хемус“ до кв. Макак на гр. Шумен (Тонкова, Тонева, Георгиева, Димитров 2012, 157-158).

Гробове

В кв. М/Н 8–9 са проучени шест гроба. Те съдържат скелетите на шест индивида (два възрастни и четири деца). От тях най-зле запазени са №№ 4 и 5, които са представени само с единични кости. Гробните ями имат неправилна елипсовидна форма. Ориентацията и положението на тялото варират. Като централен може да се определи гроб № 2. Той е покрит с два реда хоризонтално подредени средно големи и големи плочести камъни. Костите под тях не са в анатомичен порядък, а черепът попада в периферията на каменното струпване.

В кв. К5 бе проучено едно огнище от средновековната епоха, а в кв. Е4 друго, което се датира в периода на Възраждането. В кв. З6, Ж6, Е5, Е4, Е3, Г5 бяха разчистени и документирани каменни разсипи, вероятно част от оградна стена.

Литература

Ников, Георгиева 2010: К. Ников, Р. Георгиева. Спасителни археологически проучвания на обект от късната бронзова и късната желязна епоха в м. Нова Чешма, землище на с. Пет Могили, община Нова Загора през 2010 г. – Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011, 140-142.

Тонкова, Тонева, Георгиева, Димитров 2012: М. Тонкова, М. Тонева, Р. Георгиева, Я. Димитров. Селище от ранноелинистическата и ранносредновековната епоха при кв. Макак, гр. Шумен (АМ „Хемус“, обект 7). – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 157-158.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF SITE 001, STAGE III OF THE ROUTE OF HEMUS HIGHWAY NEAR THE VILLAGE OF BELOKOPITOVO

Lyuben Leshtakov, Elena Vasileva, Tanya Džanfezova

The rescue investigations established that the site had two phases of habitation – in the Late Bronze Age and around the 10th c. AD. Two LBA houses and five dwellings from the Middle Ages were excavated in the eastern half of the site.

An 18-meter-long stone wall was unearthed in sq. A/B 15–19. Five graves and two partially preserved stone walls were investigated on the west bank of the stream.

№ 7. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 7 ПО ТРАСЕТО НА МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ, М. МЕТИЛЯВЕЦ, С. ПЕТЪРЧ, ОБЩИНА КОСТИНБРОД, ОБЛАСТ СОФИЯ, 2015 Г.

Алексей Гоцев, Димитър Генов, Павел Павлов, Васил Кацаров, Иван Иванов, Пламена Георгиева, Ива Начева, Деница Върбанова, Теодора Новакова

Археологическите проучвания (разрешение за спасително археологическо проучване № 362/25.08.2015 г.) се проведоха през периода септември–ноември 2015 г. в рамките на 30 работни дни. Археологическият обект бе проучен сондажно през 2014 г. с оглед уточняване на неговите граници, културната му характеристика и хронологическата позиция (Гоцев и др. 2015).

Предвидени за проучване бяха два сектора от трасето на газопровода, обозначени като източен и западен. Границите на секторите бяха синхронизирани с изградената през 2014 г. геодезическа схема и с предоставената ни актуализирана през 2015 г. скица на обекта (обр. 1).

С оглед на крайно лимитираните срокове на археологическото проучване, недостига на финансов и трудов ресурс, лошите климатични условия и тежкия характер на почвата в района, в двата сектора бе приложена различна методика.

В източния сектор най-горният пласт бе отнет с помощта на землекопна техника. Проучването в дълбочина продължи с помощта на работниците. С оглед пестенето на време и средства, квадратите се проучваха шахматообразно. Културният пласт в сектора е с еднообразен тъмносив цвят, почти без примеси, еднороден в дълбочина от много твърда, глинеста пръст. Стерилната пръст се достига на дълбочина 0,60–0,90 м.

Бе разкрито съоръжение с почти правилна кръгла форма, изградено върху материковия терен от различни по форма и големина ломени камъни (обр. 2). В центъра му бе разкрит голям, обработен камък, с форма на полусфера. Под него се откриха фрагменти от 2 съда (?) и много малки костици. Картината се допълва и от още няколко подобни примера, където, без да има каменната конструкция и без следи от ями, бяха регистрирани още поне 4 подобни ситуации – глинени съдове с малки костици и покрити от средно големи, ломени камъни. Ако допълним данните и от проучванията тук

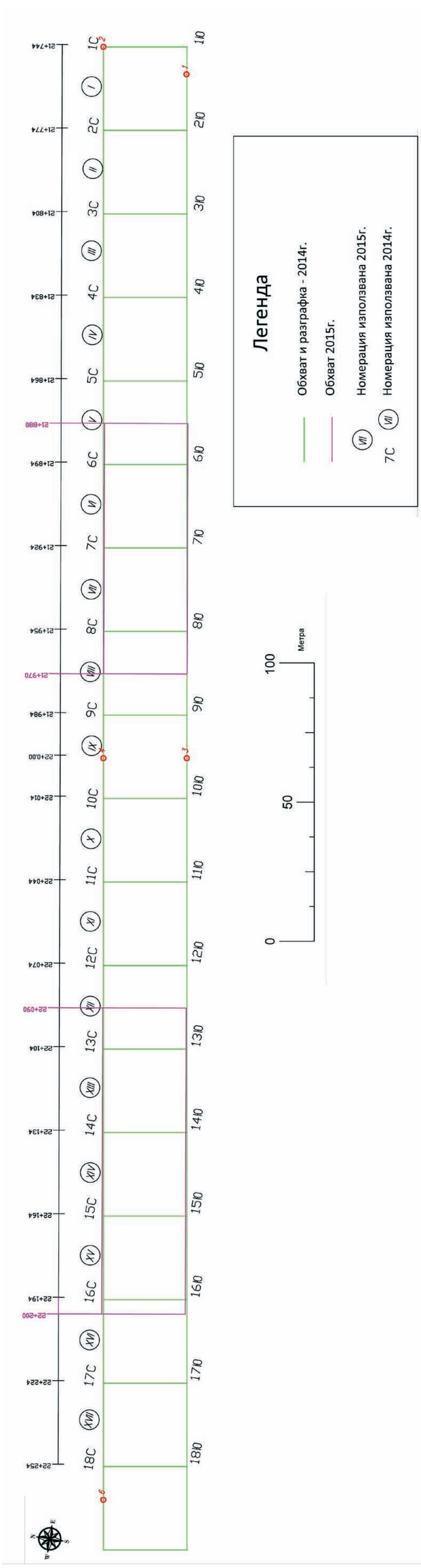
Легенда
Обхват и разграфка - 2014г.
Обхват 2015г.
Номерация използвана 2015г.
Номерация използвана 2014г.
Метра
0
50
100

Обр. 1. Общ план на проучваната площ
Fig. 1.General plan of the study area

през 2014 г., може да се приеме, че тези повтарящи се ситуации – погребални урни (?), депонирани дарове (?) – оформят неправилна редица с приблизителна ориентация И–З.

Проучванията в западния сектор се осъществиха предимно с помощта на земекопна техника. Основания за това ни дадоха сравнително по-ниската концентрация на археологически материали в сектора. Работеше се в полоси с широчина 5 м, на пластове с дебелина 0,20–0,30 м в рамките на разгърнатата геодезическа мрежа в сектора.

Културните напластявания и в тази част са със сходни характеристики като в източния сектор. Археологически материали и керамични фрагменти почти не бяха открити и са много по-малко, отколкото в източния сектор.

Интерес представлява един издължен, плосък скален къс със светъл, почти бял цвят, който има следи от допълнителна обработка по повърхността си (обр. 3). Намерен бе на дълбочина около 1 м от повърхността, разположен под наклон на юг и с приблизителна ориентация И–З. Дължината му е над 2 м, максимална широчина 0,95 м, с различна дебелина в двата си края. Общо като силует наподобява изправена човешка фигура. При проучване на околното пространство бяха открити керамични фрагменти, част, от които, с врязана украса.

Археологическите материали са предимно фрагменти от глинени съдове, които понякога се разкриват като струпване, обработени и необработени кремъчни острия, тежести за вретено, понякога с украса, каменни бойни топки, тежести за стан, предмети от кост. Сред металните находки се открояват една масивна бронзова брадвичка с извито под ъгъл тяло, втулка и подчертано острие (обр. 3).

Проведените проучвания позволяват уточняване на хронологията на обекта. Намерената бронзова брадва (Авилова, Мишина 2014) и по-голямата част от керамичния комплекс се отнасят към ранната бронзова епоха (РБЕ III) (Булатовиќ, Станковски 2012). На различни дълбочини бяха открити малко фрагменти керамика от тип „Басараб“, които се свързват с първата половина на ранножелязната епоха. Спорадично се срещаха и материали от късното средновековие.

Направените проучвания на обект № 7 не позволяват да се определят еднозначно и точно функционалната му характеристика, организацията на неговото пространство и последователната хронология на неговото съществуване. Регистрираната ситуация в източния сектор е възможно да се развива и в двете посоки, в рамките на сервитута на газопровода. Проблеми поражда и прос-

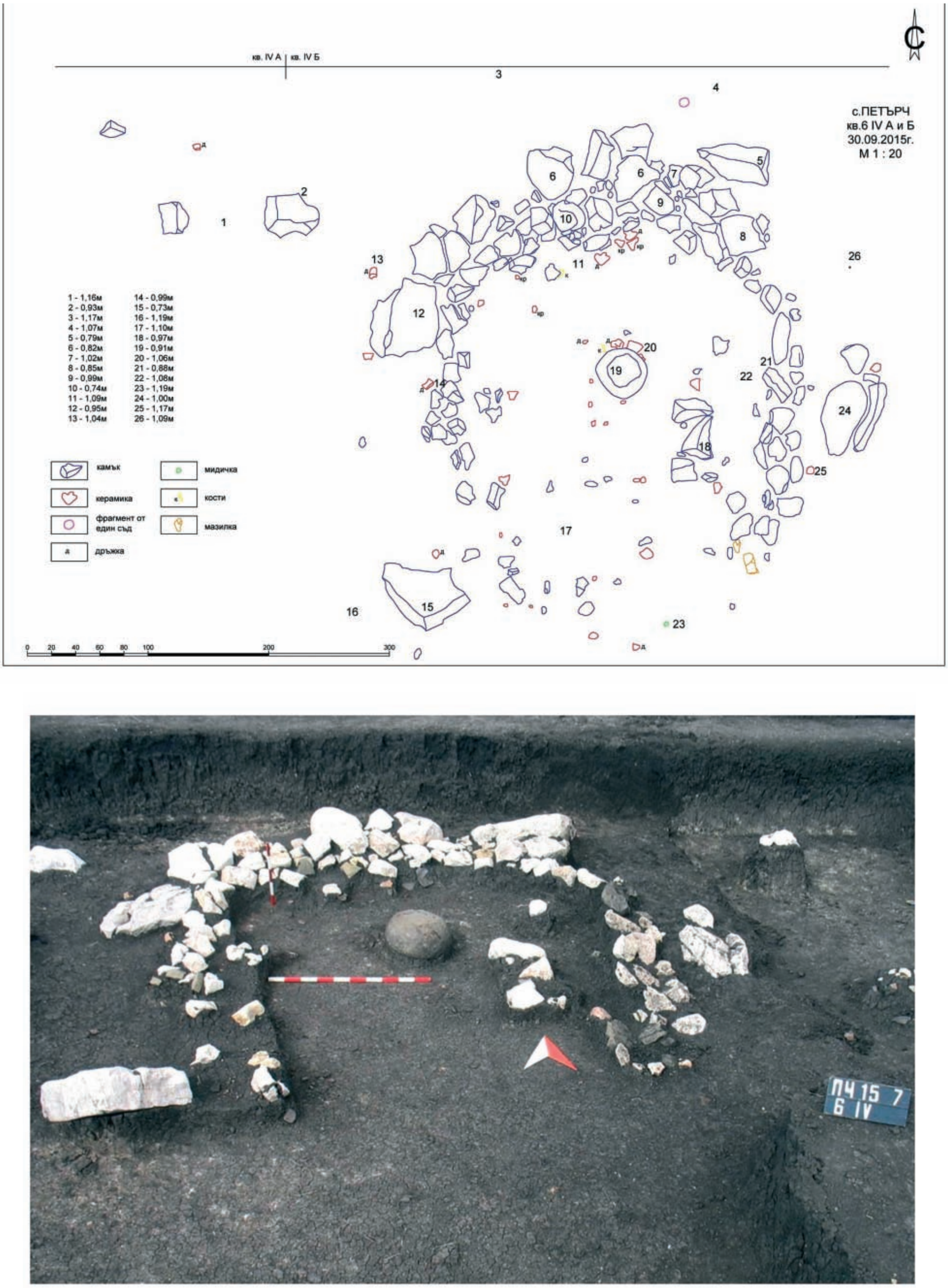
С
кв. IV А
кв. IV Б
с.ПЕТЪРЧ
кв.6 IV А и Б
30.09.2015г.
М 1 : 20
1 - 1,16м
2 - 0,93м
3 - 1,17м
4 - 1,07м
5 - 0,79м
6 - 0,82м
7 - 1,02м
8 - 0,85м
9 - 0,99м
10 - 0,74м
11 - 1,09м
12 - 0,95м
13 - 1,04м
14 - 0,99м
15 - 0,73м
16 - 1,19м
17 - 1,10м
18 - 0,97м
19 - 0,91м
20 - 1,06м
21 - 0,88м
22 - 1,08м
23 - 1,19м
24 - 1,00м
25 - 1,17м
26 - 1,09м
камък
керамика
фрагмент от един съд
дръжка
мидичка
кости
мазилка
0
20
40
60
80
100
200
300
ПЧ 15 7
6 IV

Обр. 2. Каменно съоръжение с урна в Източния сектор

Fig. 2. Stone structure with an urn in the eastern sector

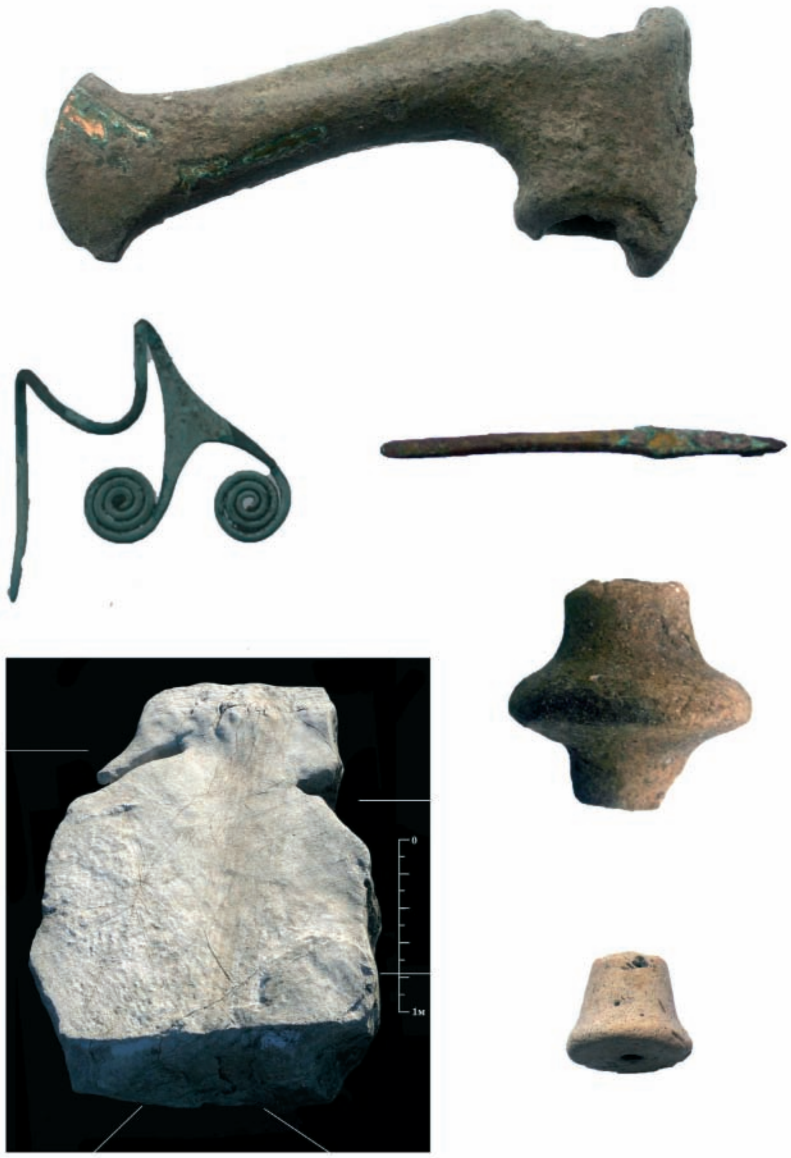

Обр. 3. Находки от Източния сектор, Каменна антропоморфна стела в Западния сектор.

Fig. 3. Finds in the eastern sector, Stone anthropomorphic stele in the Western sector

транството от 120 м между двата сектора, което е важно при опитите да се установи връзката между ситуациите на изток и запад. Оптимално би било да се осъществи допълнително проучване, което би компенсирало ограничените ресурси на проведените разкопки и би разкрило нови елементи от така регистрираната и до голяма степен уникална за нашите земи ситуация. Територията между зоните, където бяха проведени археологически проучвания, а именно между км 21+970 и км 22+090, следва да бъде наблюдавана особено внимателно при бъдещите строителни дейности. При разкриването на археологически структури и ситуации следва да се свика комисия от МК, която да определи съдбата им.

Литература

Авилова, Мишина 2014: Л. Авилова, Т. Мишина. Металические изделия телля Юнаците. Эпоха ранней бронзы. Древние культуры Юго-Восточной Европы и Западной Азии. Сборник к 90-летию со дня рождения и памяти Н. Я. Мерперта. ИА РАН, Москва 2014, 181-191.

Булатовић, Станковски 2012: А. Булатовић, Ј. Станковски. Бронзано доба у басену Јужне Мораве и у долини Пчиње. Посебна издања. Књига 52. Белград–Куманово, 2012

Гоцев и др. 2015: А. Гоцев, П. Георгиев, В. Василев, П. Павлов, П. Минков, Д. Генов, Б. Николова. Спасително археологическо проучване на на обект № 7, км 21+700–22+275 по трасето на „Междусистемна газова връзка България–Сърбия", землище на с. Петърч, община Костинброд, Софийска област. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 150-153

RESCUE INVESTIGATIONS OF SITE NO. 7 ON THE ROUTE OF BULGARIA-SERBIA GAS INTERCONNECTOR, METILYAVETS LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF PETARCH, KOSTINBROD MUNICIPALITY, SOFIA REGION, 2015

Alexey Gotsev, Dimitar Genov, Pavel Pavlov, Vasil Katsarov, Ivan Ivanov, Plamena Georgieva, Iva Nacheva, Denitsa Varbanova, Teodora Novakova

Two sectors, termed Eastern and Western, were investigated. In the Eastern Sector, the cultural layer is of hard, clayey soil, almost without admixtures. A round structure was discovered, built on the ancient terrain of split stones and with a large semispherical stone in the middle; beneath it, there were pottery fragments and burnt human bones. More such situations were registered – clay vases with small fragments of bones, covered with stones. The layers in the Western Sector were similar, almost without materials. Of some interest is a flat piece of rock, more than 2 m long and 0.95 m wide, that shows traces of additional treatment and resembles the contour of a human figure. A bronze axe and most of the pottery date from the Early Bronze Age (EBA 3). Some sherds of Basarabi type of pottery from the first half of the Early Iron Age were also found.

№ 8. ОБЕКТ № 3 ПО СЕВЕРНА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА, ГР. СОФИЯ

Диана Димитрова, Мирослав Марков

Обект № 3 по северната скоростна тангента на околовръстния път на гр. София е разположен в кв. Бенковски, западно от Чепинско шосе. Проучването му беше извършено на два етапа.

През първия етап беше направено геофизично измерване от инж. д-р Никола Тонков от НАИМ–БАН. След направените сондажи се оказа, че най-изявената аномалия представлява плътен глинен пласт, който е стерилен. От механичния обработваем пласт на хумуса произхождат незначително количество единични фрагменти от глинени съдове от римската епоха.

През втората половина на август и първата половина на септември се проведе вторият етап от проучване на обект № 3. Той беше разделен на два подобекта (обр. 1) – обекти 3А и 3В. На практика се оказа, че това са два различни обекта, които нямат пространствена и хронологическа връзка помежду си.

В участъка между км 8+400 до км 8+560 са засечени и регистрирани две археологически структури. Структура № 1 представлява керамично струпване върху площадка, в което са открити една почти цяла каничка и фрагменти от битова керамика. Те са от съдове, работени на ръка. Втората структура също представлява площадка с поставени върху нея 4 малки глинени съда. Три от тях са чаши с две дръжки и една кана. Керамичните струпвания лежат върху пласт от тъмно кафява глинеста почва. Не личат следи от ями. Възможно е те да са били разрушени при отнемането на орницата. В близост до тях е открит и един прешлен за вретено. Всички съдове от двете структури имат сходни характеристики. Те са изработени от груба глина с примеси. След почистването им се установява, че имат черен, много тъмносив или неравномерен бежов цвят. Морфологията на съдовете, текстурата и цветовете на глината, примесите и начинът на изпичане дават възможност съдовете да бъдат датирани в края на ранната бронзова епоха. Чашките с две дръжки принадлежат към тип V от Пелинце II (Булатовиќ, Станковски 2012, 181, табл. LVI.54) и се вписват в културния хоризонт Бубан–Хум III–Пелинце II–III по южното течение на р. Морава в Сърбия (Булатовиќ, Станковски 2012, 258). Близостта на двете археологически структури поставя въпроса дали те не са части от една обща. Тъй като е възможно при отнемане на орницата до дълбочина 1,00–1,20 м за направата на подложката на магистралата елементи от структурите и контекстите да са разрушени, категоричен отговор на този въпрос не може да се даде.

На ръка е проучена площта между км 8+460 до км 8+500. В тази зона е открит силно изразен пласт пясък с ръждиво кафяв цвят. Той рязко контрастира със състава и цвета на околната почва. След направеното геоморфологично изследване под ръководството на доц. д-р Росица Кендерова от Софийски университет, беше установено, че пластът е образуван от наноси на няколко русла на реки в древността. Цветът зависи от проточността и наличието на кислород във водите. Между отделните

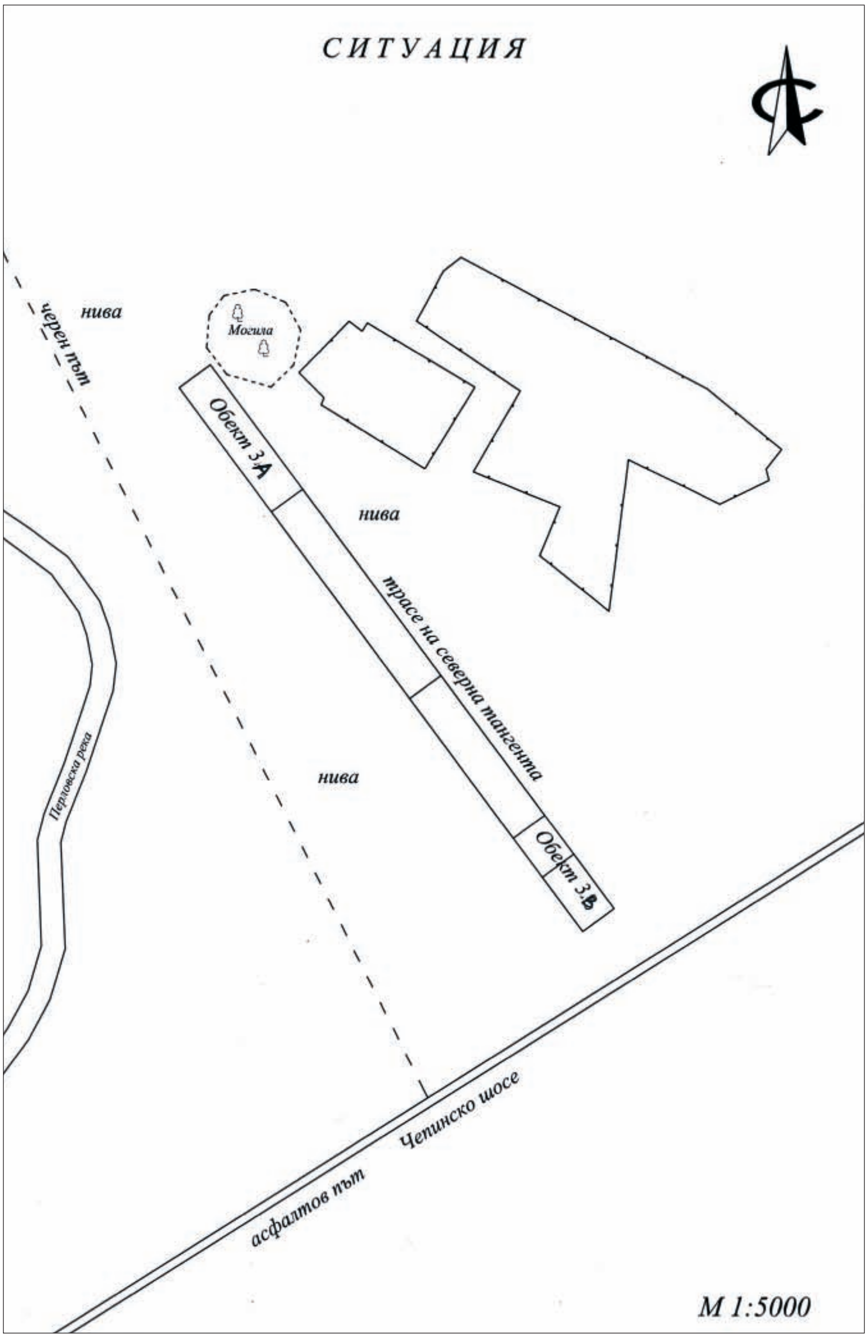

Обр. 1 Ситуация с разположението на подобекти 3А и 3В в обект № 3 по Северна скоростна тангента на околовръстен път на гр. София. Автор: инж. Н. Димитров.

Fig. 1 Situation with the positioning of sub sites 3A and 3B on Site № 3 on the Northern Speed Tangent of Sofia city ring road. Author: Eng. N. Dimitrov.

русла са се образували нещо като острови (обр. 2), в които са се отложили транспортирани керамични фрагменти. Тъй като островът е бил относително по-висок от руслото, условията в него са били както с кислороден (оранжевите ивици), така и със затруднен (черните ивици) режим. При втория режим е станало и в някаква степен натрупване на органика. След това той рязко се е сменил и от руслов е станал заливен. Това означава, че на същото място след време руслото се е изместило и се е образувала тераса от временните заливания. Заливните условия на терасата са предизвикали натрупване на органика и хумус. В пясъка са открити единични фрагменти от различни съдове от късната римска епоха със силно изгладени ломове. Такова заглаждане е доказателство, че късовете са довлечени от водата от далечно разстояние, може би няколко десетки километри. На дълбочина 0,70–0,90 м под нивото на отнетата почва избива подпочвена вода в целия участък.

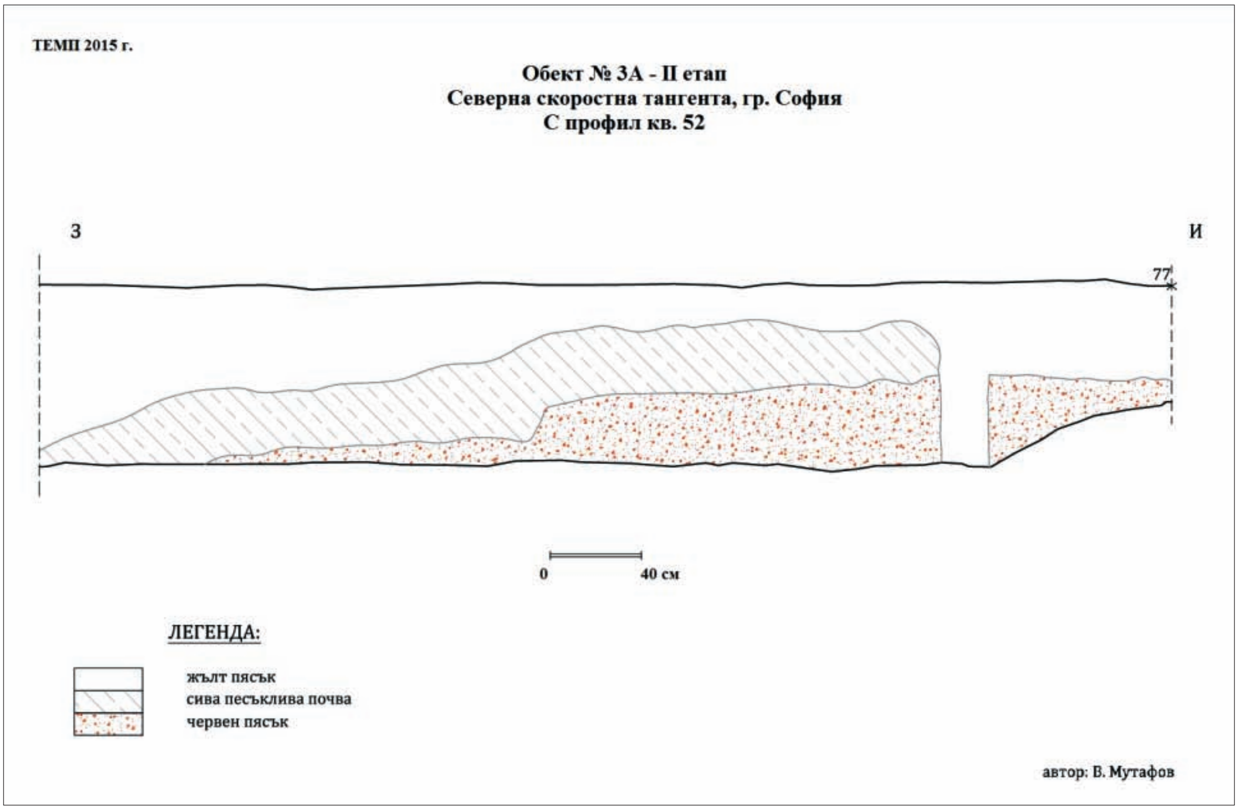
ТЕМП 2015 г.
Обект № 3А - II етап
Северна скоростна тангента, гр. София
С профил кв. 52
З
И
77
0
40 см
ЛЕГЕНДА:
жълт пясък
сива песъклива почва
червен пясък
автор: В. Мутафов

Обр. 2 Обект 3А, северен профил на кв. 52. Автор: В. Мутафов.

Fig. 2 Site 3A, northern side view of sq. 52. Author: V. Mutafov.

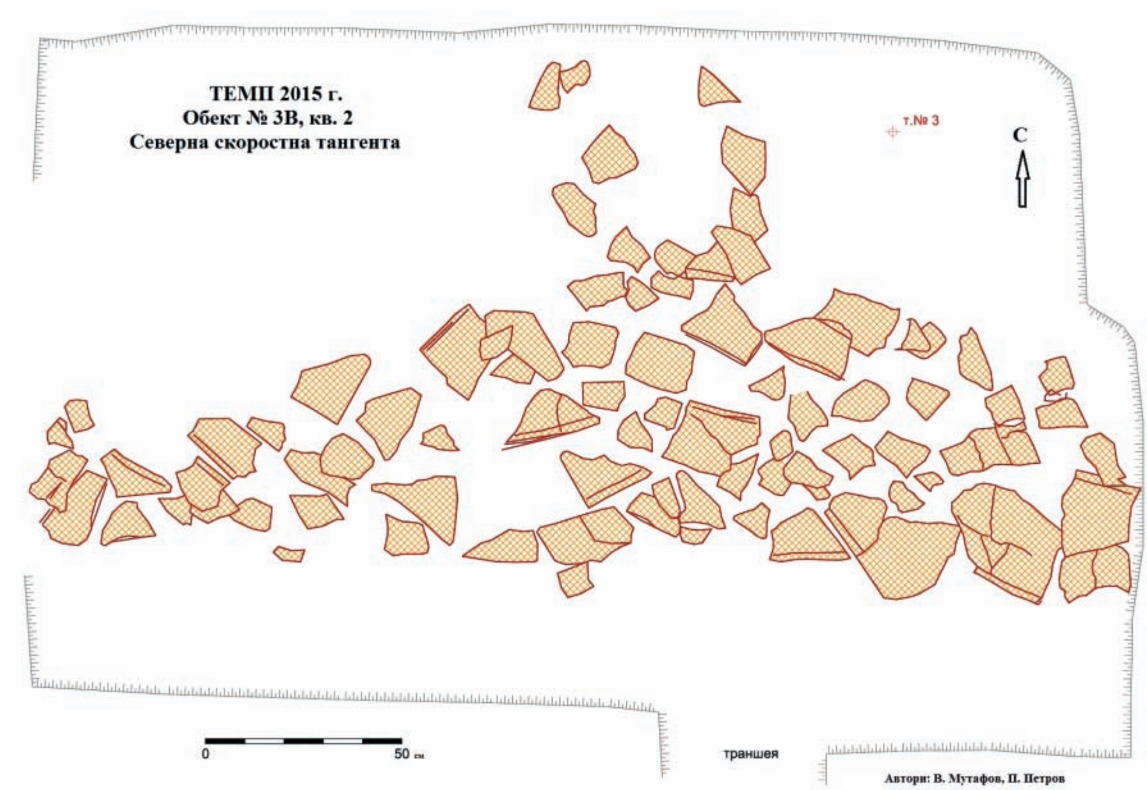
ТЕМП 2015 г.
Обект № 3В, кв. 2
Северна скоростна тангента
т.№ 3
С
0
50 см
траншея
Автори: В. Мутафов, П. Петров

Обр. 3 Обект 3В, структура № 1. Автори: В. Мутафов, П. Петров.

Fig. 3 Site 3B, Structure № 1. Authors: V. Mutafov, P. Petrov.

След проучване и документиране на структурите навсякъде в обект 3А е достигнато до стерилна почва, чакъл и пясък или до вода.

Обект 3В е разположен между км 8+980 до км 9+030. В него са направени 7 сондажа на ръка с ширина 1 м, обща дължина 35 м и дълбочина между 0,60 м и 0,80 м, на която избива подпочвена вода. Направени са и 10 траншеи с комбиниран багер с ширина 0,50 м, обща дължина 159 м и дълбочина между 0,50–0,70 м, на която също избива подпочвена вода.

Засечени са три структури от фрагменти от късноантични керемиди. Първата структура (обр. 3) има неправилна правоъгълна форма с дължина 2,80 м в направление И–З и максимална ширина 1,30 м в източната половина, като плавно изтънява на запад до 0,10–0,15 м. Втората структура се състои от единични фрагменти от керемиди без подредба и видимо няма връзка с първата. Третата структура има неправилна овална форма с размери 0,70×1,15 м (И–З). Керемидите са силно фрагментирани в древността, без видима подредба, и някои се застъпват на 4 реда. И трите структури вероятно представляват участъци от срутени и разрушени стрехи.

На повърхността, в източния край на участъка, е открита и една монета на Филип I Араб, която се датира през 246 г. и не е свързана с керамичните структури. Подобен екземпляр произхожда от с. Бинкос, Сливенско (Върбанов 2014, 255, табло VII.90).

След проучване и документиране на структурите навсякъде в обект 3А е достигнато до стерилна почва, чакъл и пясък или до вода.

Литература

Булатовић, Станковски 2012: А. Булатовић Ј. Станковски. Бронзано доба у басену јужне Мораве и у долини Пчиње. Белград–Куманово, 2012.

Върбанов 2014: В. Върбанов. Находки от римски монети (III век) от фонда на Регионален исторически музей – Ямбол. – В: Проблеми и изследвания на тракийската култура VII, Казанлък, 2014, 254-284.

SITE NO. 3 ON THE ROUTE OF THE NORTHERN SPEED TANGENT, SOFIA

Diana Dimitrova, Miroslav Markov

Site No. 3 on the Northern Speed Tangent of Sofia's ring road is located in Benkovski neighbourhood.

During the first stage of the investigations, after a geophysical prospection to detect anomalies, trench excavations were carried out that did not yield any archeological materials. During the second stage of the investigations, Site No. 3 was divided into two subsites (Fig. 1) – 3A and 3B.

Two archaeological structures were registered on Site 3A. Structure No. 1 is a pottery deposit on a raised area, where an almost intact jug was found together with household pottery fragments. The second structure is also a raised area with four clay vessels on it. The pottery deposits sit on a layer of dark brown clay loam. No signs of pits were detected. They may have been destroyed by the removal of the fallow-land. A spindle whorl was discovered near them. All vessels from the two structures date to the end of the Early Bronze Age.

Three structures with fragments of Late Antique tiles were registered on site 3B. They are probably parts of collapsed and damaged eaves.

№ 9. СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ПРИ С. ЧЕПИНЦИ, ОБЩ. СОФИЯ (ОБЕКТ № 7, СЕВЕРНА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА НА СОФИЯ)

Таня Христова, Виктория Петрова

Селището от късната бронзова епоха е открито по време на наблюдението на северната скоростна тангента на гр. София и се ситуира непосредствено югоизточно от Чепинско шосе. Целият обект обхваща площ от около 20 дка и попада в участъка от км 9+200 до км 9+480.

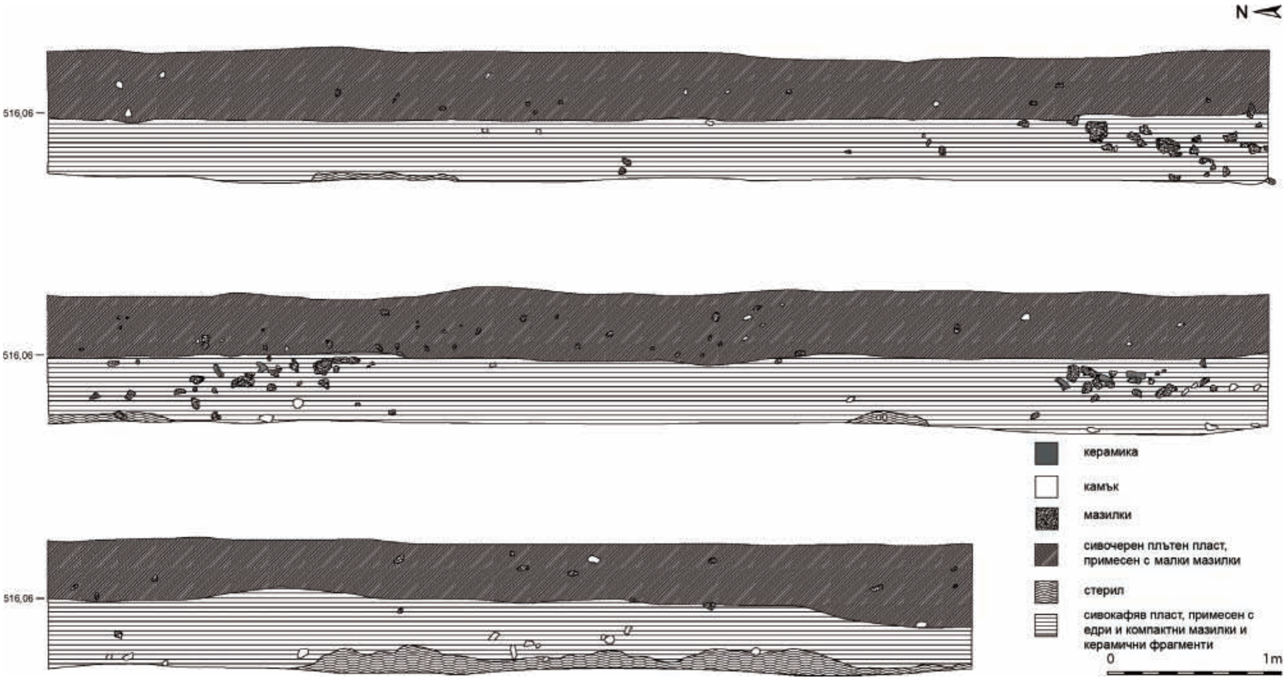
N
516,06
516,06
516,06
керамика
камък
мазилки
сивочерен плътен пласт, примесен с малки мазилки
стерил
сивокафяв пласт, примесен с едри и компактни мазилки и керамични фрагменти
0
1m

Обр. 1. Централен профил на северозападната част на обекта.

Fig. 1. Central profile. Northwest sector of the site.

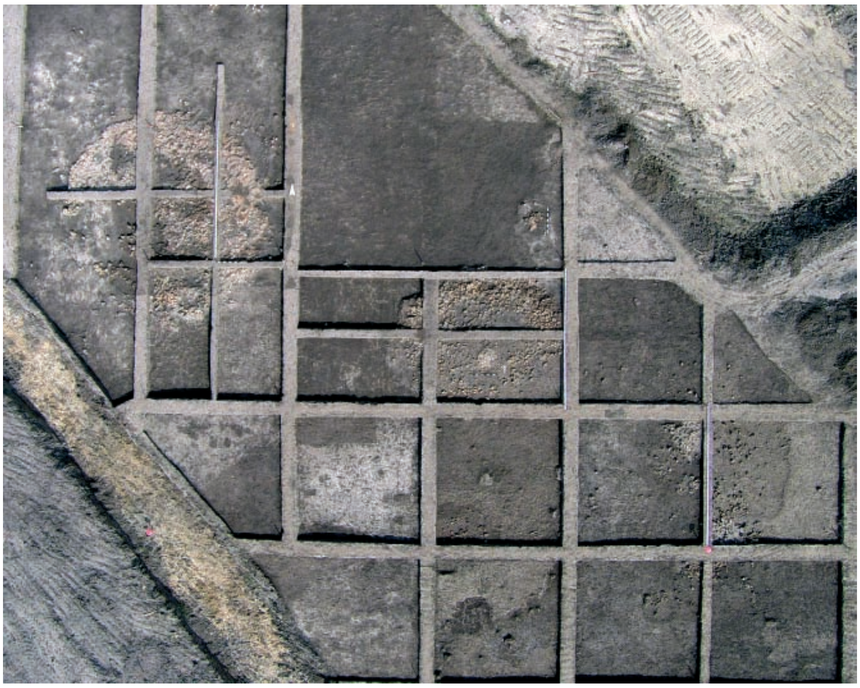

Обр. 2. Въздушна снимка на три от жилищата.

Fig. 2. Aerial view of three houses.

Стратиграфията на обекта се състои от три пласта: сиво-черен (най-късен), сиво-кафяв (маркиращ зоната на обитаване, в който са регистрирани структурите) и стерилен хоризонт (състоящ се от пясък, глина и огладени камъни) (обр. 1). Между сиво-кафявия и стерилния хоризонти е регистрирана контакта зона.

В обекта са проучени 157 структури от три типа: жилища, вкопани и наземни структури. Жилищата са 15 на брой. Като ями могат да бъдат определени около 85 от проучените структури. Останалото количество се отнася към наземните, които имат различен характер и размери и могат да бъдат характеризирани като струпвания от мазилки и керамика, вероятно част от паянтови стопански постройки, външни огнища, междужилищни пространства и други.

Всички жилища са разрушени вследствие на силен пожар. Те имат овална форма с размери от 8×7,50 м (най-голямото) до 5 м (най-малкото) (обр. 2). Преобладаващата част от постройките са наземни. От всичките 15 жилища, следи от вкопаване има само при три. Поради откритите късове опожарена глина (мазилки) с отпечатъци от колове, плет, както и от „дъски” – сцепени дървета, може да се предположи една смесена конструкция в изграждането на жилищните постройки. В този смисъл има голяма вероятност изграждането на жилищата да не отговаря на широко познатата колово-плето-

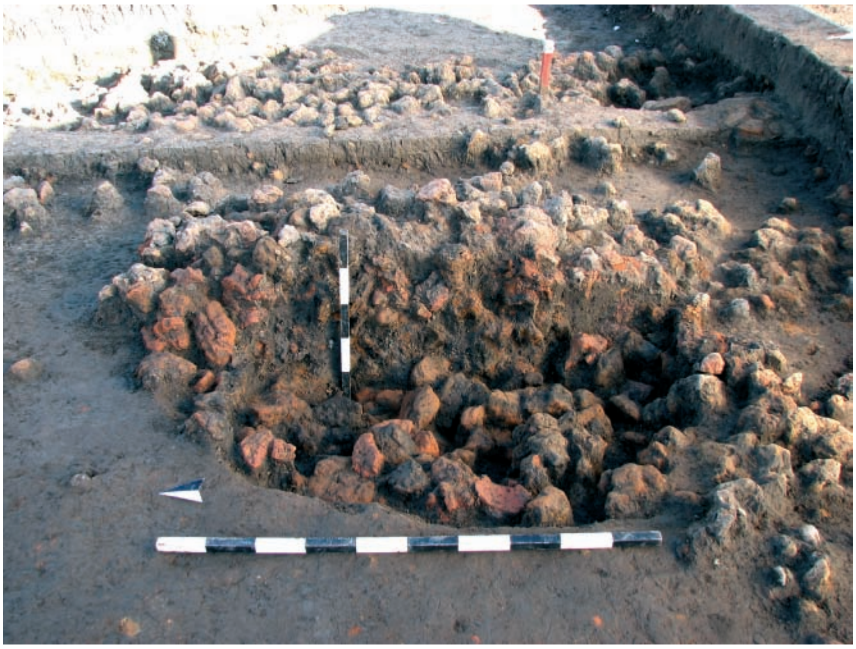

Обр. 3. Запълнена с опожарени деструкции яма.

Fig. 3. Pit filled with burned debris.

ва конструкция, характерна за този, а и за предходните периоди. Възможно е освен колове, преплетени с пръти, да са използвани и „дъски" в изграждането на жилищата. По този начин най-вероятно тези жилища са представлявали дървени постройки, които са обмазани с глина. Използването на „дъски" в изграждането на жилищата може да има освен конструктивни и функционални характеристики, а именно да са предназначени и за изолация. Предвид факта, че в горните части на деструкциите опожарените късове глина са с отпечатъци от „дъски", лежащи с тези следи на долу, е възможно да се предположи, че и покривите им са изградени от такъв материал, който също е обмазан, но с по-тънък слой. Подът на жилищата не е бил обмазван, но в някои от тях се откриха останки от изградени от глина подиуми, които са представлявали част от интериора на жилището. Във всяка една от тези постройки се откриха огнища, хромели, някои напукани в резултат на силния огън, каменни чукалки, хаванчета, прешлени за вретено, бронзови игли, един бронзов сърп, както и домакински съдове – хранилища за хранителни продукти, кухненска и трапезна керамика. Огнищата са с кръгла или овална форма. При някои е регистрирана подложка от камъни.

Като вкопани структури могат да бъдат определени ямите. Преобладаващата част от тях са с кръгла форма с диаметър между 1 и 1,50 м, но са открити и такива с по-голям диаметър. Има и ями с овална форма в хоризонтален план. Стените им са отвесни със заоблено дъно или са скосяващи се към дъното. По-голямата част от тези вкопани структури са с дълбочина до 0,40–0,50 м, като дъната им са вкопани в стерилния пласт. Преобладаващо тези ями, на нивото им на регистриране, са маркирани с мазилки. Въз основа на запълнителя на ямите те могат да бъдат обособени в няколко групи – ями, запълнени предимно с отухлени късове глина с големи и средни размери (обр. 3); ями, запълнени с пръст, мазилки и керамични фрагменти; и ями, запълнени с пръст с ниска концентрация на керамични фрагменти и мазилки.

Наземните структури могат да бъдат определени като струпвания на мазилки в по-голямата си част. Те са разпространени предимно в северозападната част на обекта. Дебелината на проучените наземни структури варира от 0,15 м до 0,42 м. Структурите от опожарени късове глина са с приблизително кръгла, овална или неправилна форма. Към тази група се отнасят и малките кръгови структури, включващи предимно мазилки, но в някои случаи има керамични фрагменти и камъни. Те са с диаметър до 0,30-0,40 м. Локализирани са също предимно в северозападната част на обекта.

Към наземните структури могат да се отнесат и концентрациите от керамични фрагменти, сред които се откриват и кости, камъни и мазилки, но в по-малко количество. Като такива структури са определени и две огнища, които не са открити в очертанията на жилища.

Откритият движим археологически материал във всички структури и сектори е идентичен. Намерени са много цели и фрагментирани керамични съдове, бронзови, каменни, кремъчни и керамични предмети, костни оръдия и др. Керамиката е изцяло работена на ръка. Преобладават фрагментите от кухненска керамика, както и тези от хранилища. Откритите керамични фрагменти от фини трапезни съдове са украсени предимно с канелюри. Въз основа на керамичните фрагменти, открити в разкритите и проучени структури, обектът може да се постави във времето на края на късната бронзова епоха и прехода към ранната желязна епоха (XII в. пр. Хр.).

Проучените структури позволяват Обект 7 по Северна скоростна тангента в района на Чепинско шосе да бъде определен като селище, състоящо се от поне два жилищни сектора с прилежащата им територия, включваща и район с нежилищен характер. В северозападния жилищен сектор жилищата са нарушени от ями. Последното позволява да се предположи наличието на два хронологически етапа на функциониране на тази част на обекта. Направените геофизични измервания непосредствено южно от трасето на пътя и в частност на проучвания обект показват, че археологическите структури продължават и в тази посока. Много вероятно е именно в тази част да съществува друга зона с жилища заедно със заобикалящото ги пространство.

Проученото къснобронзово селище се явява един от най-големите обекти не само за земите на България, но и за съседна Сърбия и Македония за посочения период, а и за предхождащия го, като културно се свързва с територията на Централните Балкани.

LATE BRONZE AGE SETTLEMENT NEAR CHEPINTSI, SOFIA (SITE NO. 7 ON THE ROUTE OF THE NORTHERN SPEED TANGENT)

Tanya Hristova, Viktoriya Petrova

The site is situated to the southeast of Chepinsko Shose road. It was discovered during the surveys for the construction works of the Sofia Northern Speed Tangent.

A total of 157 structures of three main types were discovered during the excavations: houses, ground structures, and sunken structures. The houses (15 in number) had an oval plan. They were built on the ancient surface and only three of them revealed some digging into the ground. All of them were destroyed in a conflagration. The collected archaeological materials include intact vessels and pottery fragments; various bronze, stone, flint, and clay artifacts; bone tools; etc.

The investigated structures allow for an interpretation of the site as a settlement with at least two quarters and spaces with non-residential functions around them. The site could be dated to the end of the Late Bronze Age and the transitional period to the Early Iron Age (12th–11th c. BC).

№ 10. НЕКРОПОЛ ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА II ХИЛ. ПР. ХР. ПРИ С. БАЛЕЙ, ОБЩИНА БРЕГОВО

Стефан Александров, Георги Иванов, Таня Христова, Николай Казашки, Борислава Гълъбова, Надежда Атанасова-Тимева

Редовните археолгически проучвания на некропола продължават пети сезон (Alexandrov et al. 2011; Alexandrov et al. 2013). През 2015 г. те бяха финансирани от МК по договор с НАИМ–БАН. Проучена беше площ от 140 м кв. м. с разкрити общо 10 структури, обозначени с поредни №№ от 53 до 62 (обр. 1). С изключение на структура № 56, всички останали представляват гробни съоръжения с ритуал на погребване – трупоизгаряне. В хронологическо отношение 4 от структурите (№ 54, 55, 58, 59) датират от средната бронзова епоха, 1 (№ 56) – от XIII–XII в. пр. Хр., 2 (№№ 61 и 62) – от XII–XI в. пр. Хр. Останалите три структури (№ 53, 57, 60) могат да се датират най-общо в периода XIII–XI в. пр. Хр.

С проучените през 2015 г. структури от средната бронзова епоха общият им брой достигна 16, концентрирани в източната част на проучената площ. Част от тях са нарушени от по-късни структури, бидейки запазена само долната част на съдовете, използвани за урни. Запазените комплекси показват константни погребални практики, представени от гробни комплекси, състоящи се от съд, използван за урна – в повечето случаи амфора с кръгла/овална форма и късо гърло, а в два случая – купа. Част от амфорите/урни са непокрити, други са покрити с купа (поставяна с дъното нагоре), докато и двете купи/урни са покрити с камък. Погребалните практики и керамиката, използвана в тях, свързват структурите от СБЕ с култура Вербичоара, фаза III, показано най-добре от инвентара на структура 54 (обр. 2).

Към периода XIII–XII в. пр. Хр. със сигурност се отнася структура № 56 – част от двоен съд без костни останки или следи от други ритуални действия. Подобни структури са известни и от предишните години на проучване: № 50 – част от голяма купа, и № 46 – антропоморфен идол. Още 6 структу-

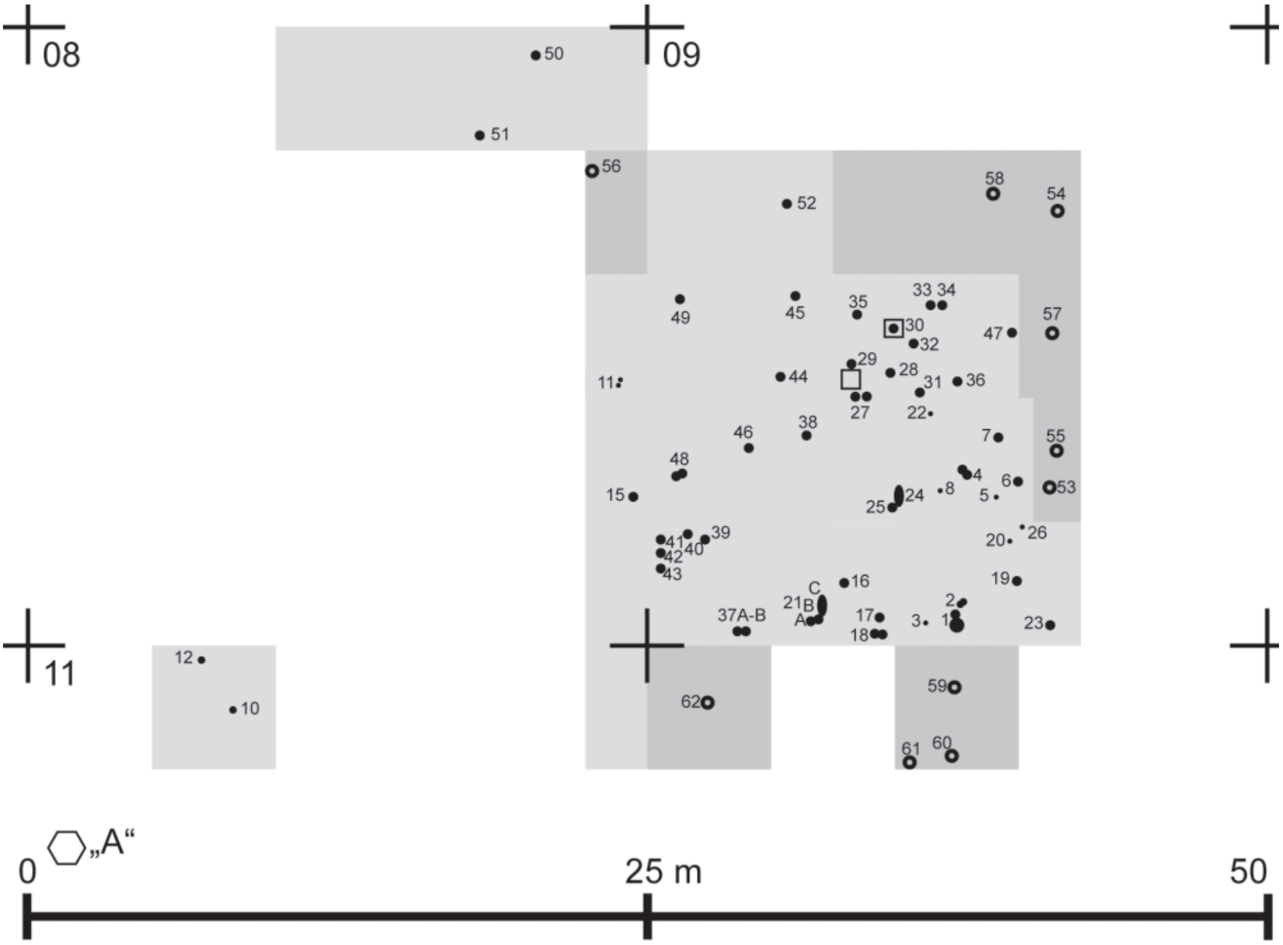

Обр. 1. Балей. Некропол от втората половина на II хил. пр. Хр. Проучени структури в периода 2010–2015 г.

Fig. 1. Baley. Second half of the 2nd mill. BC necropolis. Features investigated in 2010-2015.

ри от некропола (гробни комплекси) могат да се отнесат към този период, който се свързва с финала на културата на инкрустираната керамика или с отделна културна група, известна в литературата като Бистрец–Ишалница.

Датировката на три структури – № 53, 57 (обр. 3) и 60 може да се определи общо в XIII–XI в. пр. Хр. И трите структури са гробни комплекси с биконични амфори, украсени с фини канелюри, използвани за урни, и купи, покриваща урните. Болшинството от проучените до 2015 г. гробни структури представят същите характеристики (в някои случаи – с малки купи или чаши около урната) и могат да се поставят в този по-широк хронологически диапазон.

Към периода XII–XI в. пр. Хр. се отнасят структури №№ 61 и 62. И двете показват отклонение от описаните досега погребални практики. При структура № 60 като урна е използвана част от купа, покрита с части от двоен съд и голяма купа. В структура № 62 са погребани 1 възрастен индивид и 3 деца, като костите са поставени в три купи и двоен съд. Като инвентар, освен споменитe съдове, са поставени още 13 съда и животинска кост. Гробните структури с тези характеристики – общо 7 на брой, са концентрирани в южната/югоизточната част на проучения участък. В културно отношение най-близки паралели откриваме в групата Въртоп.

Изследваният костен материал от проучванията през 2010–2015 г. е силно фрагментиран в резултат на горенето (Galabova, Atanassova-Timeva 2015). Антропологически останки са открити в 53 структури: 14 индивиди в 13 структури от СБЕ; 29 индивиди от 25 структури от периода XIII–XI в. пр. Хр.; 9 индивиди в 7 структури от периода XIII–XII в. пр. Хр.; 12 индивиди в 6 структури от периода XII–XI в. пр. Хр, както и в две структури (№№ 13 и 14), открити при сондажно проучване през 2011 г в частен имот, разположен на около 100 м от проучваната площ и датиращи най-общо в периода XIV–XII в. пр. Хр. През всички хронологически периоди в некропола се срещат единични погребения. В 12 структури от общо 53 са открити костни останки на повече от един индивид. Разграничават се двойни, тройни и четвор-

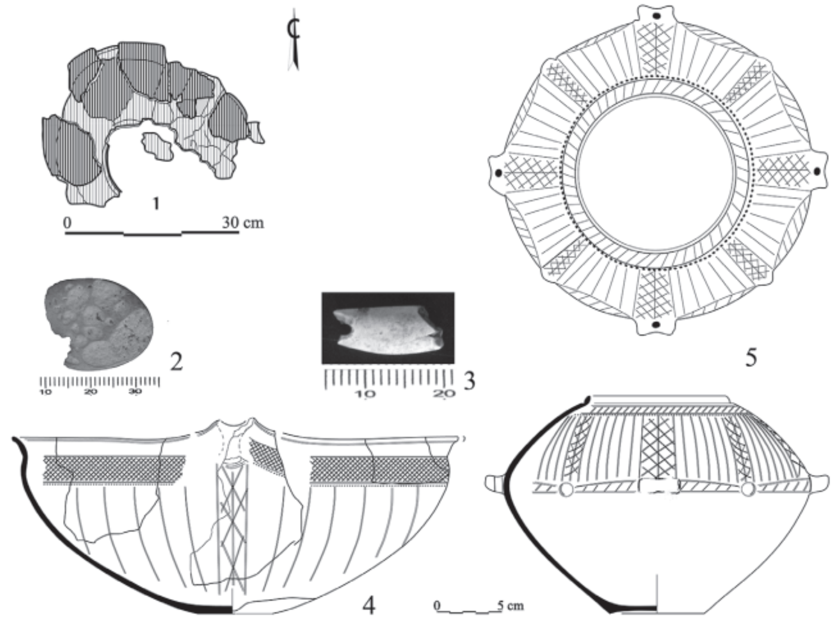

Обр. 2. Балей. Некропол от втората половина на II хил. пр.Хр. Структура № 54 (гроб с трупоизгаряне от средната бронзова епоха) . 1 – графично заснемане; 2 – украшение, камък, открито в урната; 3 – украшение, животински зъб, открито в урната; 3 – купа/капак (графична реконструкция); 5 – амфора, използвана за урна (графична реконструкция).

Fig. 2. Baley. Second half of the 2nd mill. BC necropolis. Feature № 54 (Middle Bronze Age cremation grave). 1 – graphic representation; 2 – ornament, stone, discovered in the urn; 3 – ornament, animal tooth, discovered in the urn; 4 – bowl/lid (graphic reconstruction); 5 – amphora/urn (graphic reconstruction).

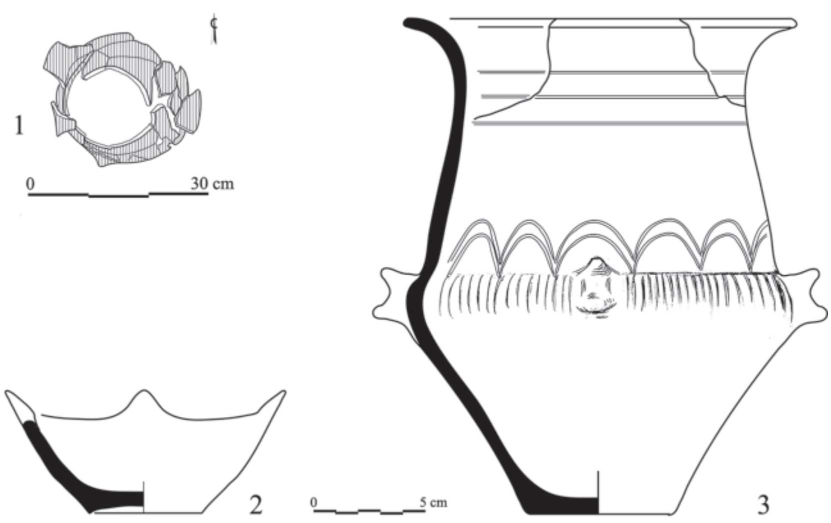

Обр. 3. Балей. Некропол от втората половина на II хил. пр.Хр. Структура № 57 (гроб с трупоизгаряне, XIII-XI в. пр.Хр.). 1 – графично заснемане; 2 – купа/капак; 3 – амфора, използвана за урна.

Fig. 3. Baley. Second half of the 2nd mill. BC necropolis. Feature № 57 (13th -11th century BC cremation grave). 1 – graphic representation; 2 – bowl/lid; 3 – amphora/urn.

ни погребения (обр. 1). Двойните такива са характерни за всички периоди на съществуване на некропола, а четворните – за XII–XI в. пр. Хр. Само в структура № 13 е регистрирано погребение с три индивида. Анализът показва, че преобладават структурите с едновременно погребване на неизраснали индивиди с израснал и само в единични случаи на две деца или двама израснали.

На този етап от проучванията се запазва тенденцията на висока смъртност в ранна детска възраст (до 7 години) през всички периоди, която намалява през късната детска възраст и юношеството и се покачва рязко във възрастовата група на израсналите, когато се регистрира и най-високата смъртност. Все още няма идентифициран случай в старческа възраст (над 60 години). Тази закономерност най-ясно личи при изследваните погребения от XII–XI в. пр. Хр.

Поради голямата фрагментираност на материала, липсата на запазени диагностични фрагменти за определянето на пола и големия брой индивиди с неопределен пол, на този етап може да се каже, че женските индивиди, макар и с малка разлика, преобладават (10 женски – 8 мъжки). Засега няма идентифициран мъжки индивид от сигурно датираните в периода XII–XI в. пр. Хр. структури.

Литература

Alexandrov et al. 2011: S. Alexandrov, G. Ivanov, T. Hristova. Baley: New Discoveries. – Bulgarian e-Journal of Archaeology, 1, 1, 2011, 127-136.

Alexandrov et al. 2013: S. Alexandrov, G. Ivanov, T. Hristova, N. Kazashki. The necropolis of the prehistoric Baley settlement (preliminary note on the results from the 2013 investigations). – Bulgarian e-Journal of Archaeology, 3, 2, 2013, 315-324.

Galabova, Atanassova-Timeva 2015: B. Galabova, N. Atanassova-Timeva. Preliminary Anthropological Data from the Necropolis near the Village of Baley (North-West Bulgaria. – Oltenia. Studii şi comunicări. Arheologie–Istorie, XX–XXI, 2013–2014, 5-11.

NECROPOLIS FROM THE SECOND HALF OF THE 2ND MILL. BC NEAR BALEY, BREGOVO MUNICIPALITY, VIDIN REGION

Stefan Alexandrov, Georgi Ivanov, Tanya Hristova, Nikolay Kazashki, Borislava Galabova, Nadezda Atanassova-Timeva

The 2015 campaign added ten more structures to the 52 already excavated in 2010–2014. Structure 56 (13th–12th c. BC) contained a clay double vessel with no cremated bones. All other structures were cremation burials dated as follows: Nos. 54, 55, 58, 59 – Middle Bronze Age; Nos. 53, 57, 60 – 13th–11th c. BC; Nos. 61 and 62 – 12th–11th c. BC. The MBA burials (16 in total) could be related to Verbicioara III Culture; the 13th –12th c. BC structures (6 graves and 3 other structures) – to the end of the Encrusted Pottery Culture or Bistreț Group. The majority of the graves investigated so far date generally from 13th–11th c. BC, each one containing a single urn (with a single individual's remains). The 7 graves securely dated to 12th–11th c. BC present different situations: up to 4 individuals' remains placed in several urns (usually bowls) in a single grave; the rest of inventory consisting of up to 19 vessels. These burials have their best parallels in Vârtop Group.

№ 11. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 11А ПО ТРАСЕТО НА „МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ“, С. ЧУКОВЕЗЕР, ОБЩИНА ДРАГОМАН

Георги Иванов, Ангелина Пировска

В екипа на разкопките участваха Мартин Христов, Николай Казашки, Антония Йорданова, Габриела Джурковска, Петя Василева, Вечеслав Николов. Антропологичният анализ е извършен от Борислава Гълъбова (Лаборатория за човешка биоархеология) и Надежда Тимева (ИЕМПАМ–БАН). Реставрацията на съдовете е дело на Екатерина Илиева (РИМ–Видин).

Местоположение

Обектът се намира от км 048+616 до км 048+775 съгласно нов вариант от 2015 г. (или от км 048+091 до км 048+250 съгласно стар вариант) по трасето на „Междусистемна газова връзка България –Сърбия“, с. Чуковезер, общ. Драгоман, обл. София.

Промяна на сервитут

Съгласно решение на МК и според договор с Министерство на енергетиката трябваше да бъдат проучени 159 м по трасето на газопровода, с което да се продължат проучванията на регистрирания през 2014 г. некропол (обр. 1.III) (Тонева 2015, 140-142). В началото на разкопките обаче получихме от МЕ нов вариант на трасето (обр. 1.II), което в значителна степен се разминава с предварителното задание (обр. 1.I); 65 м от обекта, от км 48+710 до км 48+775 (км съгласно нов вариант), попадат в двата варианта на трасето. 94 м от обекта (от км 048+616 до км 048+710 по нов вариант) не попадат в протокола на МК. За тази част нямахме предварителни данни за наличие на археологически обект от наблюдение на повърхността или предварителни сондажни разкопки и не бяха извършени разкопки на тази площ.

Проучване

В периода 04–23.09.2015 г. в рамките на 17 работни дни беше проучена само площта, съвпадаща с двата варианта на сервитута. В пространството от км 048+775 до км 048+750 от новото трасе на газопровода теренът е напълно проучен, а от км 048+750 до км 048+710 са изкопани траншеи с дължина 20 м и ширина 2,50 м, разположени през 7,50 м. Теренът заема полегат склон с денивелация от юг към север. В най-високата южна част на обекта хумусният пласт почти липсва, на места е с дебелина до

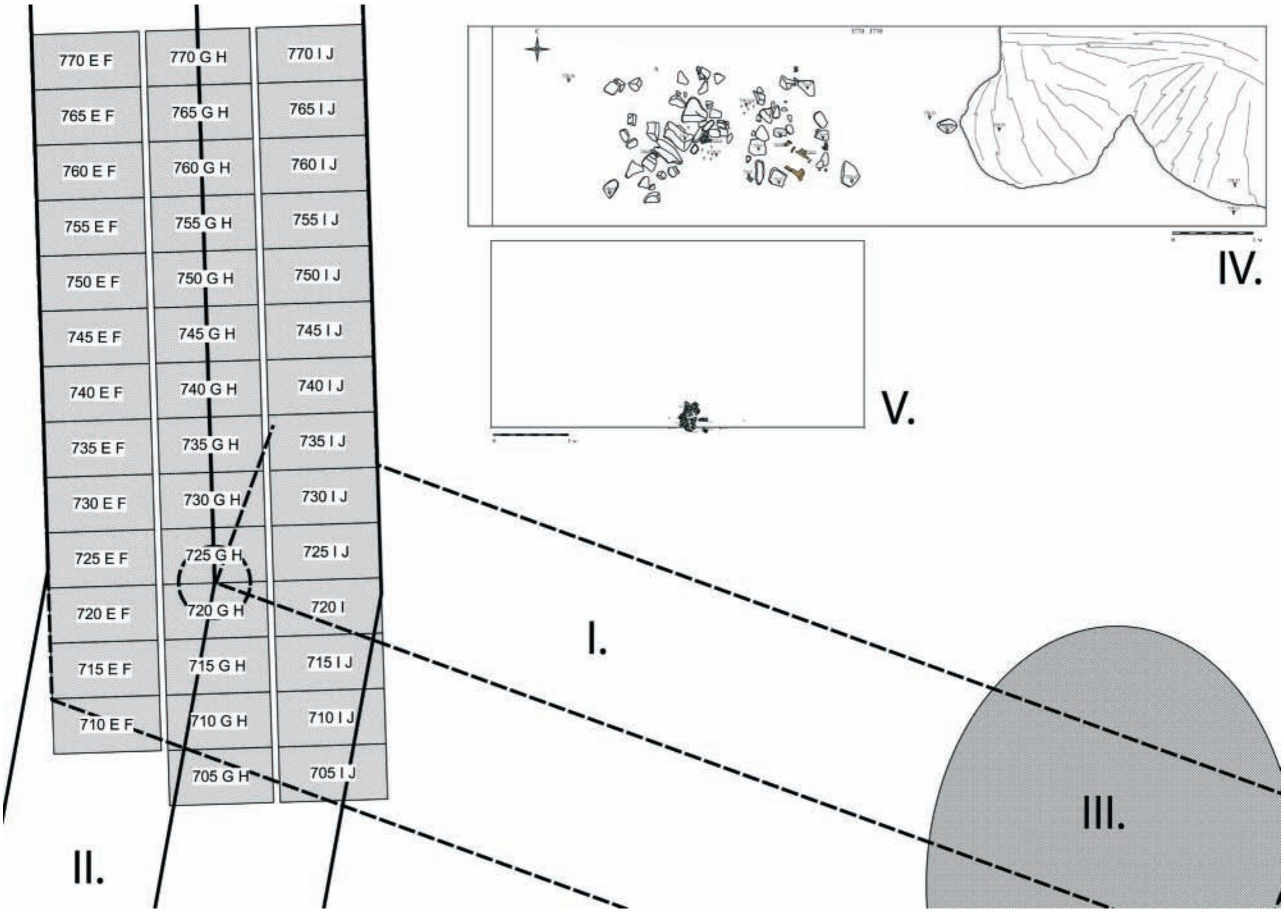
770 E F
770 G H
770 I J
765 E F
765 G H
765 I J
760 E F
760 G H
760 I J
755 E F
755 G H
755 I J
750 E F
750 G H
750 I J
745 E F
745 G H
745 I J
740 E F
740 G H
740 I J
735 E F
735 G H
735 I J
730 E F
730 G H
730 I J
725 E F
725 G H
725 I J
720 E F
720 G H
720 I
715 E F
715 G H
715 I J
710 E F
710 G H
710 I J
705 G H
705 I J
I.
II.
III.
IV.
V.

Обр. 1. План квадратна мрежа и проучвани квадрати. I. Стар вариант на трасето на газопровода. II. Нов вариант на трасето на газопровода. III. Некропол, проучван през 2014 г. IV. 770 IJ. Структура 2. Каменно струпване, керамична чаша, разпиляни горели кости и човешки (?) крайници. V. Структура 3. Кремирани човешки останки, положени в урна.

Fig. 1. Scheme of the excavated area. I. Gas pipeline - old route. II. Gas pipeline – new route. III. Cemetery, excavated in 2014. IV. 770 IJ. Feature 2. Stones, small pot, scattered burnt bones and part of a skeleton (?). V. Feature 3. Burnt bones placed in a jar.

0,10 м. В тази част на обекта не бяха регистрирани археологически материали или структури. Те не биха се съхранили поради тънкия повърхностен пласт и земеделската оран. В северната част на обекта повърхностният пласт е с дебелина до 0,60 м, след което се достига до основната скала.

Находки

В рамките на проучена площ има твърде ниска концентрация от археологически артефакти. Основно съвременни или близки до съвременността материали се откриват в повърхностния пласт. Сред тях се отделят керамична лула от османския период, медна монета на Константин I (324–330 г.), сечена в Тесалоники, и желязно шило или връх на стрела. В северозападната част на обекта е засечено и проучено естествено пропадане на основната скала с посока югоизток–северозапад, в което са открити преотложени керамични фрагменти, между които могат графично да се възстановят формите на два съда.

Гробни структури

Основната концентрация на археологически структури е в североизточната част на обекта. На площ от около 50 кв. м и на дълбочина около 0,15–0,30 м от повърхността бях проучени една урна с кремация (обр. 1.V) и две струпвания от камъни, между които са разпръснати горели кости. До едното струпване е поставена керамична чаша като гробен дар (обр. 1.IV). Освен тях бяха проучени части от един или два скелета. Не могат да се определят ясни граници и струпвания на камъни, които да се свържат с гробните контексти.

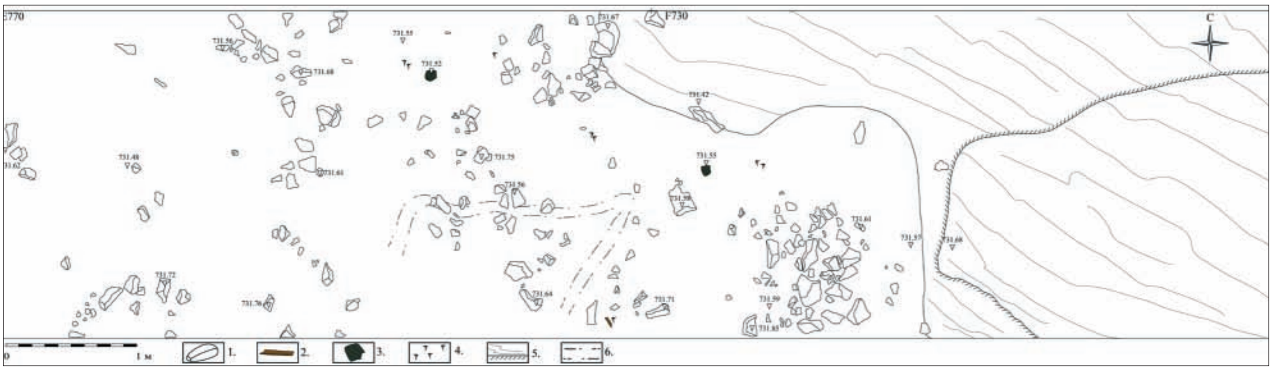

Обр. 2. Квадрат 730 EF. Структура 6. Камъни, малко съдче, разпиляни човешки кости.

Fig. 2. Trench 730 EF. Feature 6. Stones, small pot, scattered burnt bones.

В северната част на обекта бяха регистрирани още няколко места с разпръснати горели костици без ясна концентрация, вероятно от разрушени археологически структури в следствие на обработката на терена. В един от южните квадрати беше проучено струпване от камъни, в което беше разкрита концентрация от малки горели костици заедно с керамична чаша (обр. 2).

Антропологичен анализ

Анализът на костния материал представя проучените гробни структури от двата археологически сезона. Определено е възрастово-половото разпределение на индивидите. Запазените костни останки от гробните контексти, свързани с ритуала на кремация, са в много малко количество и липсват следи от пепел и въглени. Костите от двете гробни съоръжения, свързани с трупополагане, са силно разрушени, като в единия случай има съмнение дали костите са човешки или животински.

Заключение

Локализирана е периферията на некропол, в които са извършвани погребални практики чрез трупополагане в поза хокер и трупоизгаряне. Вероятно е част от некропола, разположен в непосредствена близост и проучван в рамките на съседния археологически обект 11Б (виж следващия отчет). Възможно е заедно с некропола, проучван през 2014 г. и отстоящ на 110 м, да образуват един голям погребален комплекс, обхващащ не толкова стръмния терен в източна посока.

Керамичният материал е фрагментиран, което затруднява по-точното датиране на гробните структури. Дебелостенните съдове с релефна лента са характерни преди всичко за РЖЕ, докато една чаша с подчертано висока шия може да се отнесе към РБЕ или началните етапи на КБЕ.

Литература

Тонева 2015: М. Тонева. Обект № 11 по трасето на междусистемната газова връзка България – Сърбия (км 48+200 – км 48+700), с. Чуковезер, община Драгоман, Софийска област. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 140-142.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF SITE 11A ON THE ROUTE OF BULGARIA-SERBIA GAS INTERCONNECTOR, VILLAGE OF CHUKOVEZER, DRAGOMAN MUNICIPALITY

Georgi Ivanov, Angelina Pirovska

Investigations at the site began in 2014, when four LBA jars with cremated remains were discovered. Meanwhile, however, the pipeline route has been modified to circumvent the necropolis, registered in 2014. The 2015 archaeological works on the modified route took place at the periphery of another necropolis. Several burial structures were excavated. In one, fine fragments of burnt bones were placed in a jar; the rest of the structures consisted of the scattered burnt bones. In addition, excavations registered parts of one or two skeletons. The bone remains from both 2014 and 2015 seasons were examined by a physical anthropologist. The thick-walled pottery vessels, including one of the jars, are typical of the EIA, while the small cups with two handles and tall neck could date also from the EBA.

№ 12. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 11Б (ЕТАП I) ПО ТРАСЕТО НА „МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ" (КМ 48+270 – КМ 48+370), С. ЧУКОВЕЗЕР, ОБЩИНА ДРАГОМАН

Борислав Бориславов, Силвия Иванова

Обектът се намира на 1,7 км северно от с. Чуковезер, община Драгоман, Софийска област, в м. Побиен камък и Мали дел. Разположен е върху склон с наклон от 3–4° на север и северозапад, в обработваеми терени. През 2014 г. са проведени предварителни сондажни проучвания от екип под ръководството на М. Тонева (НАИМ–БАН). Регистрирани са структури от периода на Късната античност и КБЕ (Тонева 2015, 140-142).

Цялостното спасително археологическо проучване на обекта е разделено на три етапа, всеки с дължина от около 100 линейни метри по трасето. Археологическите разкопки на етап I бяха проведени в периода от 9.11 до 12.12.2015 г.[1] Най-голяма концентрация на археологически структури беше констатирана в южната и югозападната част на обекта. Проучени са структури от БЕ, РЖЕ и късноримския период (обр. 1).

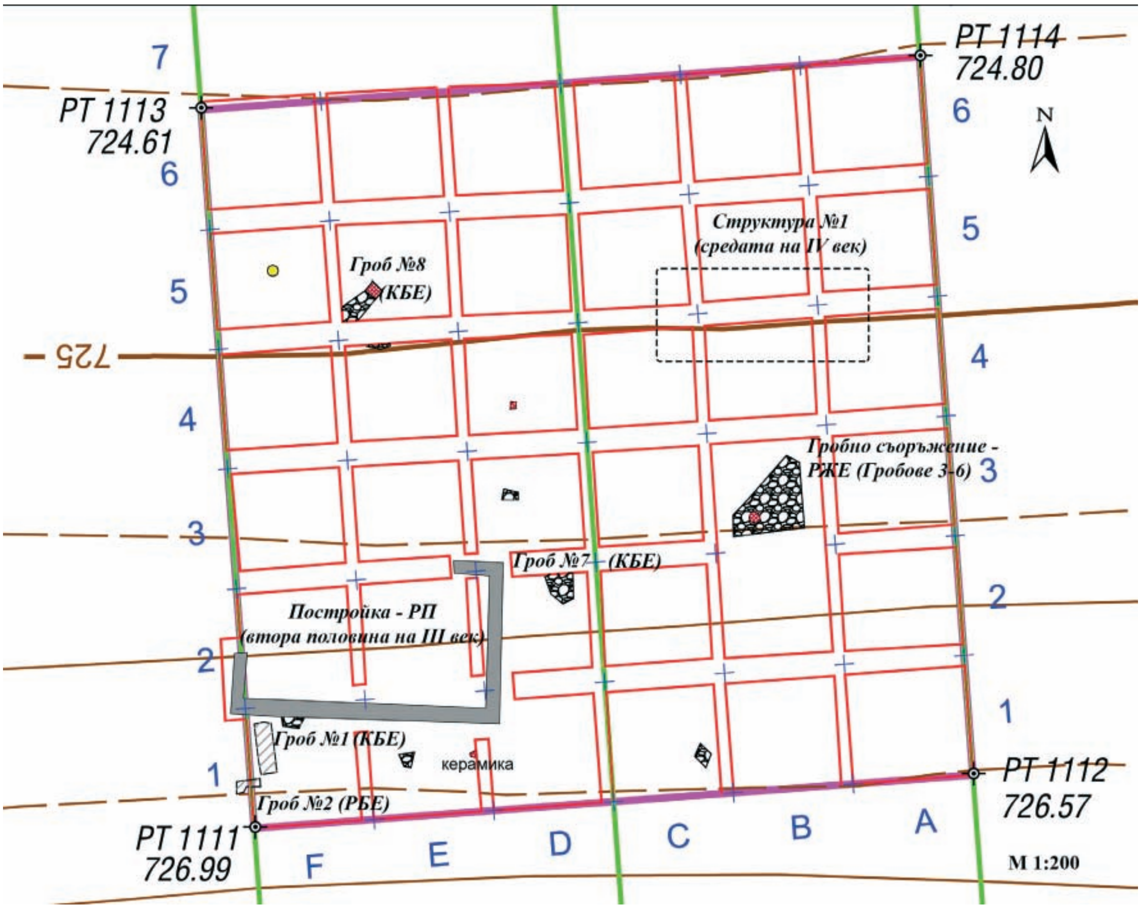
7
PT 1113
724.61
6
5
725
4
3
2
1
PT 1111
726.99
F
E
D
C
B
A
PT 1114
724.80
6
5
4
3
2
1
N
PT 1112
726.57
M 1:200
Гроб №8
(КБЕ)
Структура №1
(средата на IV век)
Гробно съоръжение -
РЖЕ (Гробове 3-6)
Гроб №7 (КБЕ)
Постройка - РП
(втора половина на III век)
Гроб №1 (КБЕ)
керамика
Гроб №2 (РБЕ)

Обр.1 Общ план на Сектор Юг с откритите структури

Fig. 1 General plan of Sector South with the excavated structures

---

[1] Екип: д-нт Кристиан Христов, СУ; бакалаври от СУ: Петя Василева, Александър Иванов, Славомир Ненов, Виолина Трайчева, Иван Иванов, Елена Начева, НБУ; кремъчни артефакти: доц. д-р Мария Гюрова, НАИМ–БАН; геоморфология – доц. д-р Росица Кендерова, СУ; почви: доц. д-р Александър Сарафов, СУ; антропология: гл.ас. д-р Виктория Русева, ИЕМПАМ–БАН; нумизматика: проф. д-р Иля Прокопов; геодезия и картографиране: Карт Проект ООД.

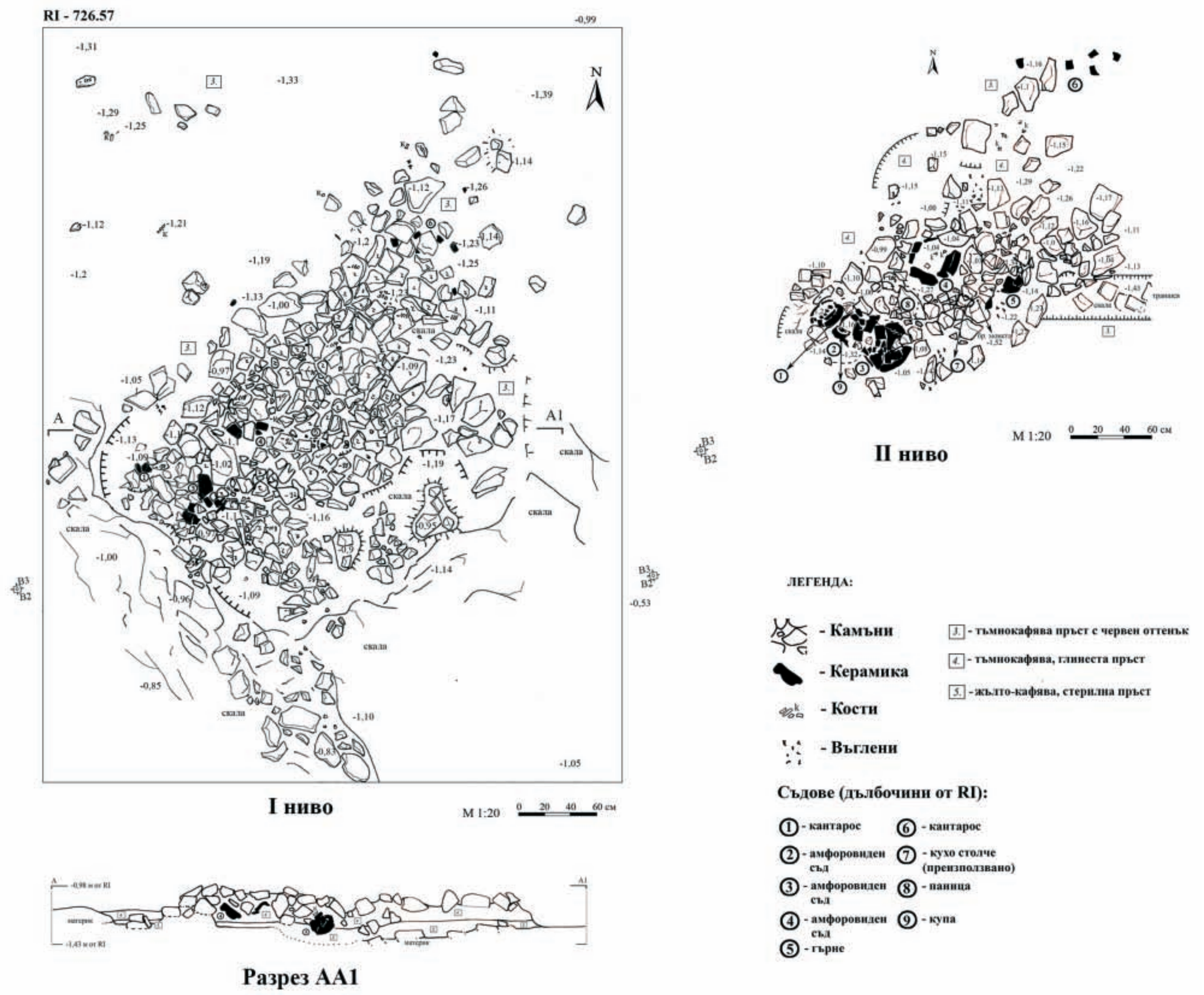
RI - 726.57
N
скала
A
A1
I ниво
M 1:20
0 20 40 60 см
II ниво
Разрез AA1
ЛЕГЕНДА:
- Камъни
- Керамика
- Кости
- Въглени
3. - тъмнокафява пръст с червен оттенък
4. - тъмнокафява, глинеста пръст
5. - жълто-кафява, стерилна пръст
Съдове (дълбочини от RI):
① - кантарос
② - амфоровиден съд
③ - амфоровиден съд
④ - амфоровиден съд
⑤ - гърне
⑥ - кантарос
⑦ - кухо столче (преизползвано)
⑧ - паница
⑨ - купа

Обр.2 Гробно съоръжение от началото на РЖЕ

Fig. 2 A Burial structure from the beginning of EIA

Бронзова епоха

Бяха проучени общо 4 гроба с инхумации, които се отнасят към два различни периода на бронзовата епоха.

Гроб № 2. В западната периферия на кв. F1 е проучен гроб с трупополагане в поза хокер на дясна страна, с ориентация З–И. Погребаната е жена над 30 години. В областта на шията са открити 43 златни халкички (диаметър до 3 мм), които са били част от накит. Най-близките аналози на мънистата са от некропола и ритуалните структури в м. Балинов Горун, до с. Дъбене, които се датират в РБЕ III (Hristov 2015, 490-491).

Гробове №№ 1, 7 и 8 са с инхумация в изпънато положение. Ориентацията на скелетите е С–Ю, като единият е с леко отклонение СИ–ЮЗ. Трима от погребаните са мъже (един на възраст 18–20 години и двама на 16–18 години), един на жена на възраст над 20 години и един на дете (8–10 години). Погребенията са извършени в ями, вкопани в стерилната пръст. При гроб № 8 ямата е облицована с почти вертикално поставени камъни, а и четирите съоръжения са „запечатани“ със средно големи и големи ломени камъни. И в четирите е открит гробен инвентар: 2 бронзови ножчета, малки керамични чаши (при мъжките скелети) и прешлен за вретено (при женския скелет). При два от гробовете е констатирана тризна от 1 или 2 съда, на около 0,30–0,40 м от северния край на ямата. Според предварителния анализ на предметите от гробния инвентар и четирите гроба могат да се отнесат към края на КБЕ (кр. на XII – нач. на XI в. пр. Хр.).

Ранножелязна епоха

Гробно съоръжение от началото на РЖЕ (ср. на XI – нач. на X в. пр. Хр) (обр.2). То представлява комплекс от 5 урни (3 амфоровидни съда, 1 гърне, 1 кантарос), съдържащи останки от кремации (горели кости), 1 купа, използвана като похлупак на една от урните, 1 плитка паница с канелюри по устието, 1 кухо конкавно столче от съд (вероятно използвано като капак) и малък кантарос, поставен с дъното нагоре в североизточната периферия на съоръжението. Всички съдове са вкопани в материковата скала, затрупани са със средно големи камъни и са групирани в два каменни кръга, финално покрити от още един ред камъни (предимно бели). Предварителната интерпретация на комплекса е фамилен гроб, обединяващ от 3 до 5 погребения.

Късноримски период

Непосредствено до регистрираните къснобронзови гробове е разкрита постройка с каменни основи. Тя има правоъгълна форма (10,90×6 м), с вход от изток. Основите с широчина 0,50 м са от ломени камъни с пълнеж от по-малки камъни и спойка от кал. Северозападният ъгъл на постройката е унищожен при земеделски работи. В югоизточната четвърт е запазено част от нивото с деструкции, което представлява струпване от строителна и битова керамика, въглени, железни инструменти, монета, части от сребърна фибула, бронзови накити и бронзов амулет – глава с негроидни черти (обр. 3). Постройката датира от римския период – втората половина на III в. Унищожена е от пожар.

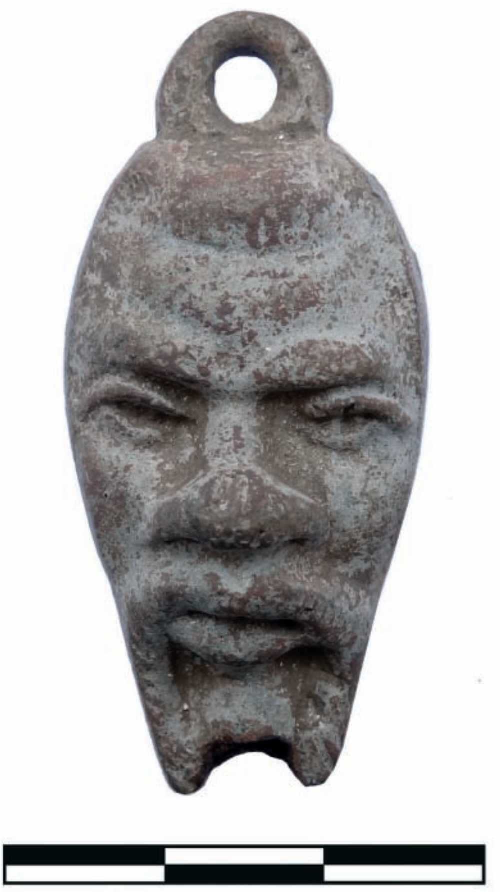

Обр.3 Бронзов амулет (втора половина на III в. сл. Хр.)

Fig. 3 A Bronze amulet (second half of 3rd c.)

Североизточно от постройката са проучени деструкциите на още една структура, която е била с лека конструкция (вероятно със стопански характер), лошо запазена. Според откритите находки (най-вече монети), тя се датира към средата на IV в.

В северната половина на обекта бяха регистрирани деструкции от постройки – каменни зидове, тухли, покривни керемиди, настилка от плочести камъни, богат комплекс от битова керамика на колело, тежести за стан, накити (сребърен пръстен, бронзови фибули, обеца), оловен отвес, екзагия, бронзова дръжка на фина везна и над 70 бронзови монети. Монетите са от периода III в. (13), прехода III–IV в. (10), IV в. (54) и от прехода IV–V в. (14). Основната част от монетния материал е пределно износен. Монетите са от малки бронзови номинали и са служили за дребни ежедневни плащания. В северната периферия на обекта беше открита колективна находка от 23 римски бронзови монети (фолиси), сечени между 299 и 316 г.

Литература

Тонева 2015: М. Тонева. Обект № 11 по трасето на междусистемна газова връзка България – Сърбия (км 48+270 – км 48+370), с. Чуковезер, община Драгоман, Софийска област. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 140-142.

Hristov 2015: M. Hristov. New evidence for funeral and ritual activity in the northern part of the Balkan Peninsula: A case study from Southern Bulgaria in the second half of the 3rd to the first half of the 2nd millennium BC. – In: H. Meller, H. W. Arz, R. Jung, R. Risch (Hrsg.). 2200 BC – Ein Klimasturg als Ursache für den Zerfall der Alten Welt? 7. Mitteldeutscher Archäologentag vom 23. bis 26. Oktober in Halle (Saale) (Tagungen des Landesmuseum für Vorgeschichte Halle. Band 12.II), 2015, 483-501.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF SITE 11B ON THE ROUTE OF BULGARIA-SERBIA GAS INTERCONNECTOR (KM 48+270 – KM 48+370), CHUKOVEZER VILLAGE, DRAGOMAN MUNICIPALITY

Borislav Borislavov, Silvia Ivanova

The site is located to the north of the village of Chukovezer. In its southern part, graves and buildings were excavated, dated to the Bronze Are, Early Iron Age, and the Late Roman Period (fig.1). Four inhumation graves from the BA were investigated. A woman was buried in flexed position in Grave 2 (EBA 3), with a necklace of 43 gold beads (flat rings) around the neck. The LBA graves (Nos. 1, 7 and 8) are oriented N-S. They are pits, dug into the bedrock and covered with stones. The inventory consists of ceramic vessels, two bronze knives, and a spindle whorl. Graves with nine ceramic vessels from the beginning of EIA were also excavated. Cremated remains were placed in five urns and in shallow pits (fig. 2). A rectangular building with stone foundations is dated to the second half of 3th century. A bronze amulet was found in the destruction layer (Fig. 3). In the northern part of the site, foundations of buildings were excavated, yielding over one hundred coins from the late 3th – 4th c.

№ 13. ПРОУЧВАНИЯ В БРЕСТО, С. БАНЯ, ОБЩИНА РАЗЛОГ ПРЕЗ 2015 г.

Богдан Атанасов, Илия Кулов, Филип Щокхамер, Джон Горчик, Хана Адам, Щефани Айзенман, Недка Димитрова, Щефан Драйброт, Стоян Иванов, Екатерина Илиева, Виолета Караилиева, Даниел Коп, Малеен Лепек, Елена Маринова, Петранка Неделчева, Нилс Олдсен, Филип Уатсон, Живко Узунов, Антйе Шпанхаке, Йордан Цветанов

Една от целите ни през 2015 г. бе да достигнем до незасегнати контексти от фаза Бресто 1 от началото на РЖЕ и да изясним дали принадлежащата ѝ стена № 2 е двулицева или еднолицева с терасиращи функции (обр. 1)[1].

В северозападния ъгъл на квадрат I 58 се откри концентрация от отухлена глина (структура 55, юнит 746). Не е изключено да става дума за глинобитна надстройка на укрепителна стена № 2. Ако това предположение е правилно, стена № 2 би трябвало да се състои от долна част от големи камъни (някои с дължина до 0,70 м) и глинобитна? (със или без дървена конструкция?) горна част. Подобна маса от отухлена глина бе открита западно от стена 2 и в квадрат К 59. Деструкции, отухлена глина и стенни мазилки бяха открити по същата ос и в квадрат Н 57 (юнит 721 на обр. 1). Всички те се отнасят към Бресто фаза 1 и може да принадлежат към въпросната надстройка на ранната укрепителна стена. При работата в I 58 стана ясно, че стена № 2 прави отстъп(и), като по този начин следва конфигурацията на терена, ограждайки хълма (обр. 1). Работата в К 58 се състоеше от разкопаване на малки участъци от седимент върху стена № 2. До края на разкопките не се откри вътрешно лице на стената и на този етап изглежда, че стена № 2 е еднолицева с терасираща функция. В района на К 59 редовете камъни, от които се състои, са хлътнали (обр. 2), което показва, че стената не е била равномерно фундирана и вероятно в някои участъци е изградена върху материковата скала, докато в други върху седиментни наслаги. В пространството югозападно от стена № 2 се откриха много концентрации на сивкав седимент, който би могъл да произхожда от изхвърляна от селището пепел от огнищата на къщите. В пространството „пред" стена № 2 в I 60, К 60 бяха открити три миниатюрни керамични съдчета и фрагменти от две костени игли. В квадрат L 58 бе достигната северната стена от апсидната постройка 1 от фаза Бресто 2 (обр. 1). Вероятно между стената и материковата скала на склона е имало проход с ширина от около 1,50 м, в който се откриха следите от изгоряла греда.

---

[1] Бихме искали да благодарим на Министерството на културата на Република България за финансовата подкрепа на разкопките, както и на Heidelberg Centre for Transcultural Studies както и на Institut für Ur- und Frühgeschichte und VorderasiatischeArchäologie, Universität Heidelberg за това, че направи възможно участието на немските стажанти и членове на екипа. На жителите на с. Баня и община Разлог дължим дълбоки благодарности за безкрайната им дългогодишна подкрепа.

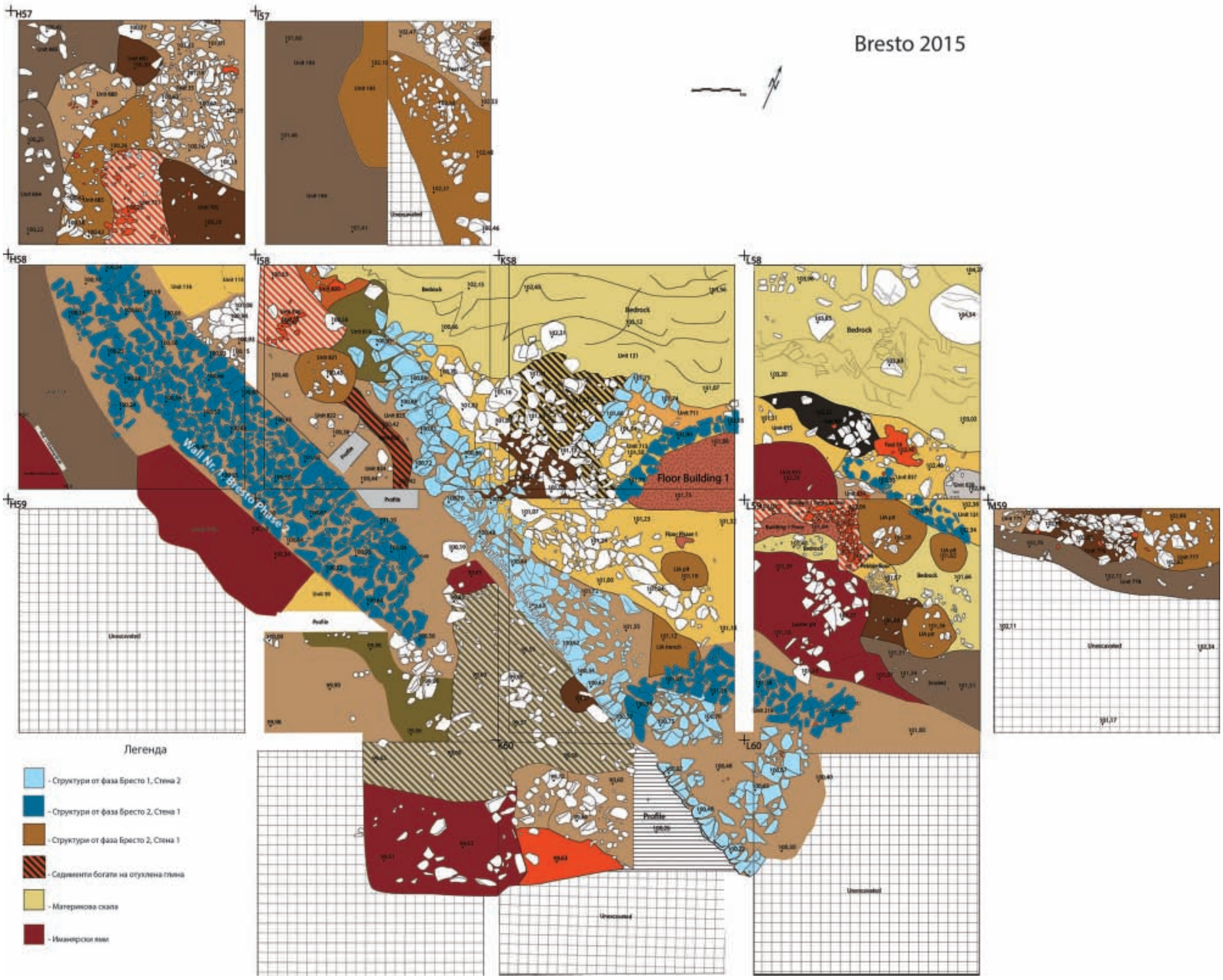
H57
I57
Bresto 2015
H58
I58
K58
L58
H59
L59
M59
K60
L60
Wall Nr. 2 Bresto Phase 2
Floor Building 1
Bedrock
Profile
Unexcavated
Легенда
- Структури от фаза Бресто 1, Стена 2
- Структури от фаза Бресто 2, Стена 1
- Структури от фаза Бресто 2, Стена 1
- Седименти богати на отухлена глина
- Материкова скала
- Иманярски ями

Обр. 1. Общ план на разкопаната площ в края на 2015 г.
(Различни автори под ръководството на Ст. Иванов).

Fig. 1. General plan of the excavated area at the end of the 2015 campaign.
(Different authors, compilation by St. Ivanov).

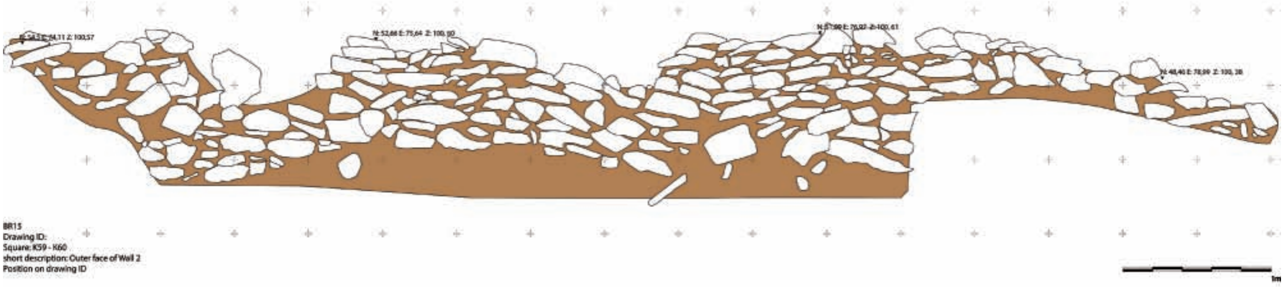
BR15
Drawing ID:
Square: K59 - K60
short description: Outer face of Wall 2
Position on drawing ID
1m

Обр. 2. Чертеж на югозападното лице на стена 2, Бресто фаза 1 в квадрати I59, K59.

Fig. 2. Drawing of the southewestern face of Wall Nr. 2, Bresto Phase 1inI59, K59.

Разкопките през 2015 г. дообогатиха данните за керамичния ансамбъл от Бресто, главно в насока орнаментални мотиви и морфологични подтипове, без да променят вече добре установените през предходните кампании тенденции (Атанасов и др. 2015). Предпочитаната техника за украса при фините, излъскани фрагменти отново е канелюрата в различните ѝ варианти. По-рядко се срещат врязвания от прости линейни и геометрични мотиви или различни типове ниски букели. В редица случаи се регистрират и комбинации от горепосочените техники. И през този сезон прави впечатление откриването на типични къснобронзови форми (основно кантаросовидни съдове с тумбесто тяло и къса конична или цилиндрична шия), украсени с класическа ранножелязна канелюра (обр. 3.1). Откриват се и единични фрагменти с концентрични кръгове, изпълнени не с печат, а с врязване (обр. 3.4–5). Тази техника е позната и от началните фази на РЖЕ и в Източните Родопи (Попов 2009). При групата на керамиката с огладена повърхност най-често се среща набодената и пластична украса под формата на насечки и ямички по устийния ръб и релефни ленти с отпечатъци от пръсти, като последните са предпочитани при дебелостенните фрагменти.

Предварителните наблюдения върху керамичния материал показват еднородна картина без съществени изменения в рамките на двете архитектурни фази (Бресто 1 и Бресто 2). Анализът на керамиката недвусмислено поставя нейните хронологични граници в периода на преход между КБЕ и РЖЕ (XII–XI в. пр. Хр.). Наличните ^{14}C дати от Бресто показват, че тя може би се появява още в края на XIII в. пр. Хр.

И през 2015 г. в повърхностните пластове на новоотворените сондажи, както и във вкопаните структури от КЖЕ се регистрират фрагменти керамика на ръка с най-обща датировка V–III в. пр. Хр.

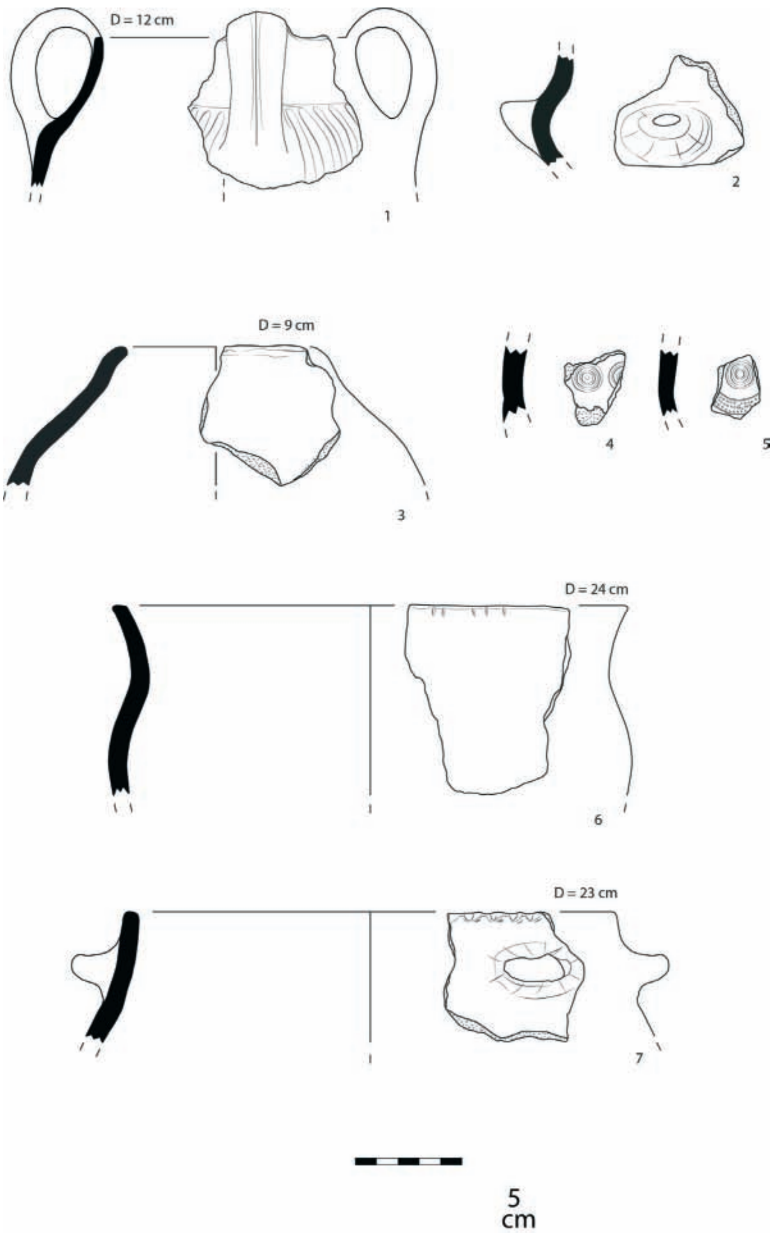

Обр. 3. Керамика от Бресто 2015 г. (Рис. Ст. Иванов).

Fig. 3. Pottery from Bresto 2015 (Drawing by St. Ivanov).

Литература

Атанасов и др. 2015: Б. Атанасов, И. Кулов, Д. Горчик, С. Иванов, И. Гацов, М. Димитров, Е. Илиева, Д. Коп, М. Лепек, Е. Маринова, П. Неделчева, Ж. Узунов, Й. Цветанов, Ф. Щокхамер. Проучвания в м. Бресто, с. Баня, община Разлог. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 138-140.

Попов 2009: Хр. Попов. Куш Кая. Характеристики на обитаването през късната бронзова и ранната желязна епоха. – Археология, 2009, 1–2, 21-39.

EXCAVATIONS IN BRESTO, NEAR THE VILLAGE OF BANYA, RAZLOG MUNICIPALITY, IN 2015

Bogdan Athanassov, Ilia Kulov, Philipp Stockhammer, John Gorczyk, Hannah Adam, Nedka Dimitrova, Stefan Dreibrodt, Stefanie Eisenmann, Ekaterina Ilieva, Stoyan Ivanov, Violeta Karailieva, Daniel Kopp, Maleen Leppek, Elena Marinova, Petranka Nedelcheva, Nils Oldsen, Antje Spannhake, Yordan Tsvetanov, Zivko Uzunov, Philip Watson

In 2015, we documented layers of ash and burnt clay in squares H57, I58, I59, K59, and K60 (fig. 1). This evidence indicates a massive conflagration at the end of Phase 1. Burnt clay in an almost parallel line with the outer face of the wall might be interpreted as the burnt and relocated remains of the clayish parts of the superstructure of Wall 2 (fig. 2). In I58, we could document two offsets in Wall 2 (Fig. 1). It remains unclear, whether Wall 2 has two faces or was constructed as a terrace wall with only an outer face.

According to the stylistic analysis of the pottery and ^{14}C dates, Phase 1 should have begun in the late 13th c. BC. Phase 2 probably continued from the second half of the 12th to the second half of the 11th c. BC.

№ 14. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА АДА ТЕПЕ, ОБЩИНА КРУМОВГРАД. КАМПАНИЯ 2015 Г.

Красимир Ников, Христо Попов, Руслан Стойчев, Пламен Георгиев

През 2015 г. на върха Ада тепе до гр. Крумовград се проведе спасително археологическо проучване в границите на влязъл в сила ПУП–ПРЗ, одобрен в съответствие с получена концесия за рудодобив. Предвидената за спасително археологическо проучване площ бе предварително разделена на 7 основни сектора (обр. 1). В 7-те сектора бяха проучени общо 191 линейни сондажи, като много от тях бяха окрупнени в по-големи площи с локални план-квадратни мрежи при преминаване към пълно спасително проучване на регистрирани археологически структури.

По-голямата част от постигнатите теренни резултати са свързани със сектор № 1, разположен по южните склонове на върха. Проучването установи, че теренът в тази част на върха е бил обитаван през периода на късната античност. Въз основа на предварителните резултати може да се изкаже работната хипотеза, че това обитаване датира от втората половина на IV в. сл. Хр. и е продължило до първата четвърт на VI в. сл. Хр.

На три места бяха проучени останки от малки стопанства с прилежащите им структури – жилищни и стопански постройки, дворни пространства, големи съдове за съхраняване на хранителни припаси, пещи, отпадъчни ями. Дребните движими находки са представени от битови керамични съдове, отделни метални сечива, монети, фибули и др. Хронологически са представени монети в диапазона от годините на управление на Констанций II до тези на управлението на Юстин I от началото на VI в. Най-многобройни са монетните находки от края на IV и първата половина на V в.

Интерес представляват оградените със зидове (вероятно дворни) пространства, в и около които са организирани основната част от разкритите структури. Зидовете са запазени само в основата си като субструкция с един, на места до два реда камъни. Дворните пространства са оформени с почти идеален кръгъл план (обр. 2), като диаметърът на кръга при четирите проучени стопанства варира от 6,8 до 15 м (6,8, 12,8, 14,5, 15). Като се вземат пред вид обемите на откритите около запазените основи деструкции от нападали камъни, може да се предположи, че каменната суперструкция на зидовете не е била много висока и вероятно не е надвишавала 1 м. Въз основа на размера, който достигат кръглите пространства (14–15 м) може да се предположи, че те не са били напълно покрити, а са ограждали основните жилищни постройки. Тази теза се подкрепя и от откритите останки от основи на дървена сграда с правоъгълен план (размери 6,5×5 м) във вътрешното пространство на една от двете кръгли структури, проучени в сектор 1, кв. К23–24. Дървените стени са били сравнително масивни и са били вкопани до 0,15-0,20 м в терена. При градежа на постройки и огради навсякъде е била използвана комбинация от дърво и камък, като понякога дървените оградни стени са преминавали в стени с каменна основа (какъвто е случаят при стопанството, проучвано в сектор 1, кв. Н–20, и неговата североизточна ограда). При оградните стени се регистрират както леглата на дървените дъски от лицевите платна, така и дупките от носещите греди на конструкцията.

В два участъка бяха открити останки от цистови гробове. Двата цистови некропола (единият с 14, а другият с 20 гроба), могат да бъдат интерпретирани като родови некрополи на хората, обитавали стопанствата, намиращи се в непосредствена близост. Единият некропол (кв. I–20) се свързва пряко посредством останки от оградни стени със стопанството, проучено в Сектор 1, кв. H–20. Останки от стени го отделят и от разположени северно от него съдове – хранилища и ями – вероятно представляващи складови и стопански части на целия комплекс.

Гробният обред, регистриран при двата некропола, е трупополагане с глава на запад. Липсва гробен инвентар. В пространството на некрополите няма видимо разделение между възрастни и детски индивиди. Кости в анатомичен порядък или останки от кости бяха открити само в 5 от общо 34 регистрирани цистови гроба на двата некропола. Това обстоятелство навежда на мисълта, че е бил прилаган обичай на препогребване.

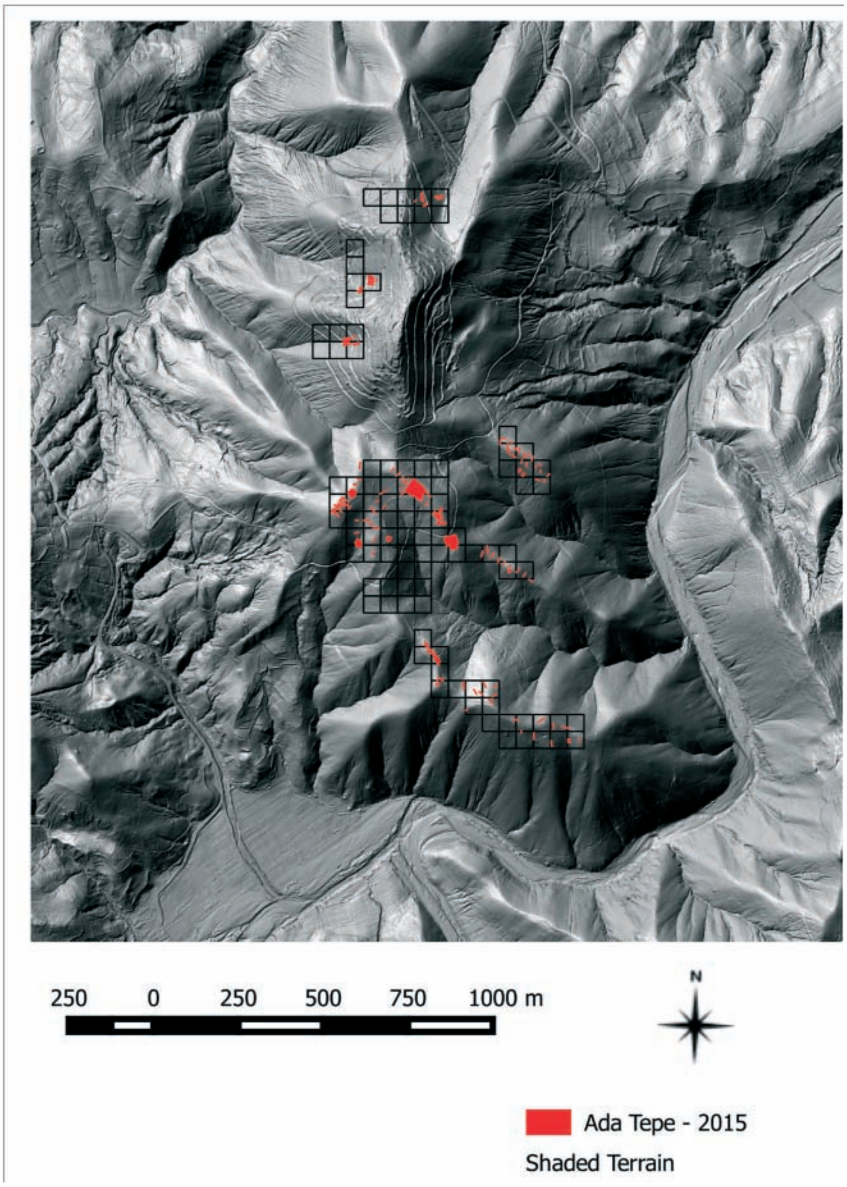

Обр. 1. Дигитален модел на релефа, базиран на въздушно лазерно сканиране, с нанесени контури на площите, проучвани спасително през 2015 г.

Fig. 1. DTM, based on airborne laser scanning, with mapped contours of the areas rescue excavated in 2015.

В южната част на Сектор № 1 проучвания бяха осъществени и в района на съществуващ и днес извор. Под съвременни структури бяха разкрити останки от постройки и материали от периода на късната античност (IV–VI в.) и на късната елинистическа епоха (III–II в. пр. Хр.), което показва, че водоизточникът е бил известен и използван и в по-ранни периоди, свързани с обитаването на върха.

Разкритите и проучени в сектор № 1 и части от сектор № 2 останки от късноантично селище се разполагат върху високите билни части на малки ридове от основния масив на Ада тепе. Ридовете са с южно и югоизточно изложение и предлагат добра експозиция, сравнително равен терен и като цяло по-благоприятни за обитаване условия.

Важни резултати бяха постигнати и при проучването на сектори № 5 и 6, разположени в средните и ниски участъци на западните склонове на Ада Тепе. Като хронология, функционална интерпретация и обща проблематика разкритите и проучени тук археологически структури се свързват пряко с резултатите от кампаниите в периода 2009–2013 г.

В сектор № 5 бяха бяха проучени останки от древен отвал. В преработената и разтрошена скална фракция бяха открити многобройни останки от използвани каменни сечива – хромели, чукалки,

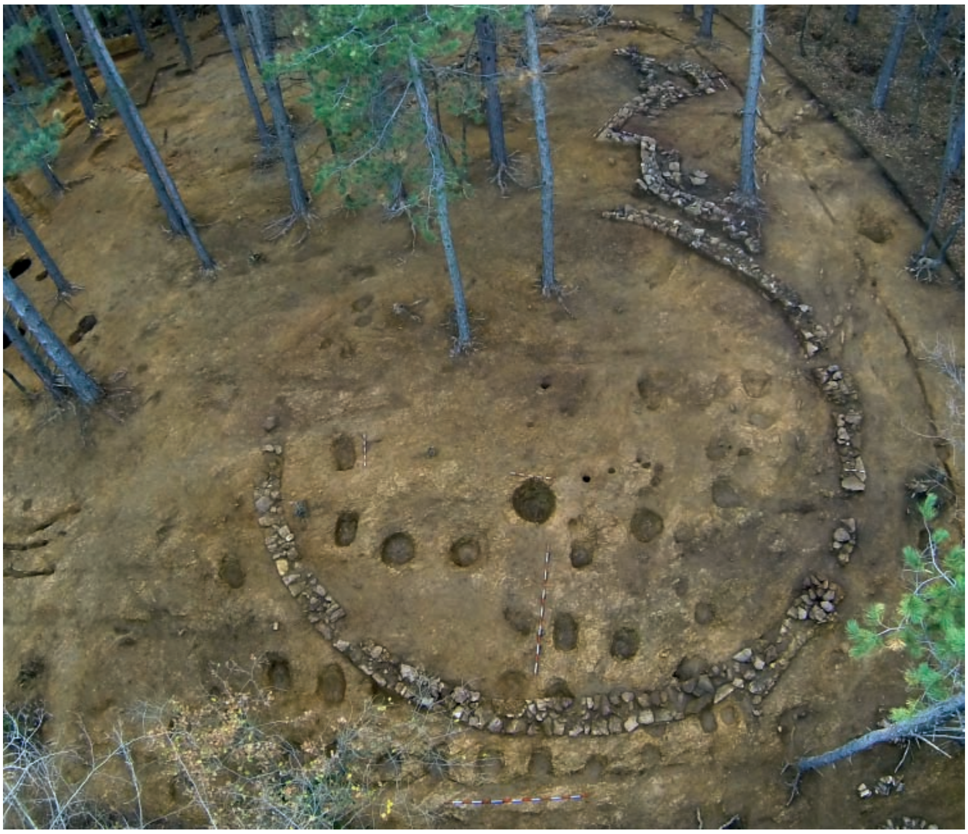

Обр. 2. Основи на стопанство от периода на късната античност (V–VI в. сл. Хр.), проучено в Сектор № 1, кв. I-20.

Fig. 2. Foundations of a Late antique farm (5th – 6th cent. AD), excavated in Sector 1, Sq. I-20.

както и фрагменти от груби керамични съдове. Във високите части на отвала бяха разкрити части от работна площадка. Дебелината на стратиграфските напластявания в отвала на места достига 2–2,20 м (обр. 3). Откритите материали се отнасят към периода на късната бронзова епоха – XV–XII в. пр. Хр.

В сектор № 6 бяха проучени останки от работни площадки и леки постройки (колиби/навеси?), свързани с вторична преработка на руда. *In situ* бяха разкрити хромели, керамичен инвентар и ситно фрагментирана скална фракция, получена при разтрошаване и сортиране на руда. И от двете работни площадки започват малки отвали, които се спускат надолу по склона. И тук всички регистрирани и проучени останки датират от времето на късната бронзова епоха (XV–XII в. пр. Хр).

RESCUE EXCAVATIONS AT ADA TEPE, KRUMOVGRAD MUNICIPALITY, 2015 CAMPAIGN

Krasimir Nikov, Hristo Popov, Ruslan Stoychev, Plamen Georgiev

During 2015, another campaign of the rescue excavations of Ada Tepe was carried out.

Sector 1. The area in the southern part of Ada Tepe was inhabited in the period of the Late Antiquity (late 4th – early 6th c. AD). At three places, the remains of small farms (fig. 2) and their adjacent structures were investigated – dwellings and household facilities, yard areas, big storage vessels, ovens, waste pits, etc.

In two sectors of Area No.1 and in its southeastern periphery, two necropoleis of cist graves (respectively of 14 and 20 burials) were identified and excavated. These are probably the family cemeteries of the people that inhabited the farms.

Sectors 5-6 were situated in the central and low sections of the west slopes. In this area, the remains of waste dumps (fig. 3) of processed rock were investigated, as well as adjacent working platforms. All registered and excavated archaeological structures and materials date from the Late Bronze Age (15th–12th c. BC) and belong to the period, related to the ancient gold mining at Ada Tepe.

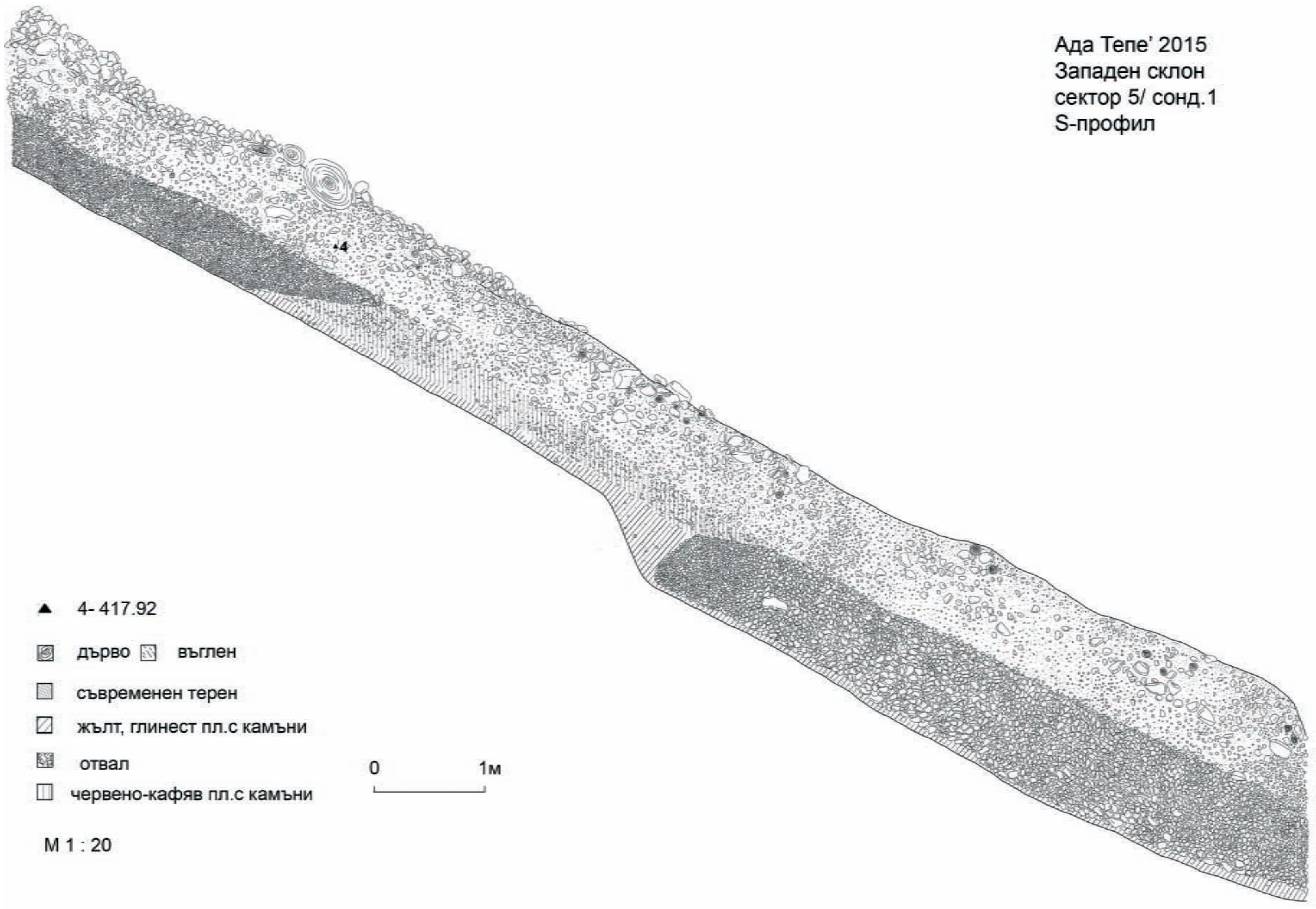
Ада Тепе' 2015
Западен склон
сектор 5/ сонд.1
S-профил
4
▲ 4- 417.92
дърво
въглен
съвременен терен
жълт, глинест пл.с камъни
отвал
червено-кафяв пл.с камъни
0
1м
М 1 : 20

Обр. 3. Сектор № 5. Сондаж № 1. Стратиграфски разрез на отвал, свързан с рудодобив през късната бронзова епоха.

Fig. 3. Sector № 5. Sondage № 1. Stratigraphic section of a waste heap, left by a Late Bronze Age mining activity.

№ 15. СКАЛНО СВЕТИЛИЩЕ В М. БЕЛАНТАШ, С. ВРАТА, ОБЩИНА АСЕНОВГРАД, ОБЛАСТ ПЛОВДИВ

Борислав Бориславов, Мартин Христов, Венета Ханджийска-Янкулова

Редовните археологически проучвания на скалното светилище в м. Беланташ през сезон 2015 г. бяха финансирани от ИМ–Асеновград и община Асеновград и се проведоха в периода от 12.07 до 29.07.2015 г.[1] По време на четвъртата археологическа кампания проучванията бяха концентрирани в два участъка: североизточното и югоизточното подножие на централното скално плато.

Североизточно подножие (сектор А)

Разкопките през 2015 г. в сектор А бяха продължени в квадрати 153 и 173, в които попадат сектори А6, А7 и А8. Този участък беше проучен през 2010–2011 г. с изключение на източната му периферия, където културният пласт не беше изчерпан. Основна задача през 2015 г. беше оформяне и документиране на профил Изток (сектори А6, А7 и А8). За целта бяха проучени пътеките между сондажи А5/А6 и А7/А8. В дълбочина културният пласт беше цялостно изчерпан, като в отделни участъци дебелината му достигна до 2,30 м. Беше оформен профил Изток с дължина 9,80 м. Профилът дава много добра информация за стратиграфията в този участък на скалното светилище. Ясно разграничими са отделните периоди, в които светилището е било активно посещавано и използвано в този сектор – късен халколит, къснобронзова епоха и елинистически период (обр. 1). От особена важност е, че този участък се намира в подножието на единствените запазени вертикални изсичания, които представляват комплекс от стъпала, места за оставяне на дарове, ниши и др. В профил Изток е разграничен пласт с дебелина 0,25–0,30 м, който се състои почти изцяло от малки скални отломъци с размери 0,05–0,10 м с остри ръбове, които най-вероятно са получени в резултат на оформянето и изработването на скалните изсичания. Археологическите материали (керамични фрагменти, култови предмети) в този пласт се отнасят изцяло към края на каменно-медната епоха.

Югоизточно подножие на скалното плато (сектор В1)

Проучванията в този участък обхванаха частично площта на пет квадрата от квадрант 74 (256, 274, 275, 294, 295). Общата проучена площ е около 50 м^2.

Квадрат 275 е в основата на голяма цепнатина и е подложен на периодични свличания на пръст от платото и скални отломъци. Останалите квадрати се намират в участък, който е изцяло заслонен от север и северозапад и е отворен на юг–югоизток.

През 2013 г. в квадрат 274, който обхваща по-малкия по размери скален навес, още след отнемането на пласт от 0,10–0,15 м беше достигнато до струпване от 8 плочести камъка (с дебелина 2–3 см). Под тях бяха проучени три огнища, запазени в различна степен. Те са направени последователно, едно над друго като се застъпват частично. През настоящия сезон бяха разкрити още две, по-ранни огнища, разположени съответно: № 4 – почти изцяло е покрито от № 3, а най-ранното – № 5 е североизточно от № 4. Огнище № 2 продължава на юг в югоизточния профил на квадрата. Огнище № 3 се развива на запад под № 2 и на изток под № 1. Огнища №№ 4 и 5 са нарушени от вкопаване (яма с овална форма), която е синхронна на огнище № 2 (обр. 2). Разкритите огнища са изграждани едно над друго, с леко изместване. Върху по-ранната обмазка директно е нанасян тънък слой глина (дебелина ок. 1 см), след което повърхността е загладена и използвана. В южния край на огнище № 4 обмазката не е запазена, а югоизточният край е напълно унищожен от вкопаването. Глината от основата на огнището е примесена с керамични фрагменти, които са добили червен цвят. Точните форма и размери на огнищата да бъдат установени. Няма следи от первази. Обмазките имат бледорозово-бежов цвят. При направените разрези беше установено, че обмазката на огнище № 3 е направена върху подложка от керамични фрагменти (някои от тях с врязана и релефна украса). Те лежат върху основа от глина с дебелина 2–3 см. Под глинената основа беше разкрит голям плочест камък и животинска кост от крайник. Анализът на животинските кости, открити около огнищата, показва, че това са остатъци от храна както от домашни животни, така и от дивеч (овца, коза, свиня, говедо и дива свиня).

---

[1] Екип: д-р Силвия Иванова; бакалаври от СУ: Петя Василева, Александър Иванов, Славомир Ненов, Иван Иванов, Виктория Караџанова; кремъчни артефакти: доц. д-р Мария Гюрова, НАИМ–БАН; геоморфоложки анализи: доц. д-р Росица Кендерова, СУ; почви: доц. д-р Александър Сарафов, СУ; геология: доц. д-р Стефка Приставова, МГУ; костен материал: доц. д-р Лазар Нинов, НАИМ–БАН; нумизматика: проф. д-р Иля Прокопов; геодезия и картографиране: КартПроект ООД.

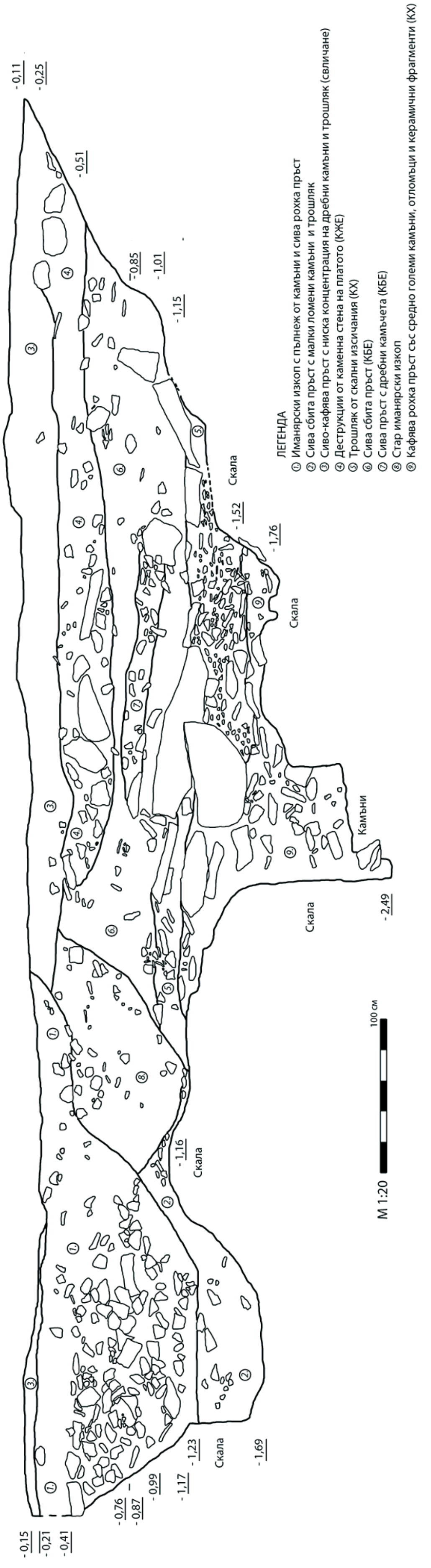
ЛЕГЕНДА
① Иманярски изкоп с пълнеж от камъни и сива рохка пръст
② Сива сбита пръст с малки ломени камъни и трошляк
③ Сиво-кафява пръст с ниска концентрация на дребни камъни и трошляк (свличане)
④ Деструкции от каменна стена на платото (КЖЕ)
⑤ Трошляк от скални изсичания (КХ)
⑥ Сива сбита пръст (КБЕ)
⑦ Сива пръст с дребни камъчета (КБЕ)
⑧ Стар иманярски изкоп
⑨ Кафява рохка пръст със средно големи камъни, отломъци и керамични фрагменти (КХ)
- 0,11
- 0,25
- 0,51
- 0,85
- 1,01
- 1,15
- 1,52
- 1,76
- 2,49
- 1,16
- 1,23
- 1,69
- 1,17
- 0,99
- 0,87
- 0,76
- 0,15
- 0,21
- 0,41
Скала
Камъни
M 1:20
100 см

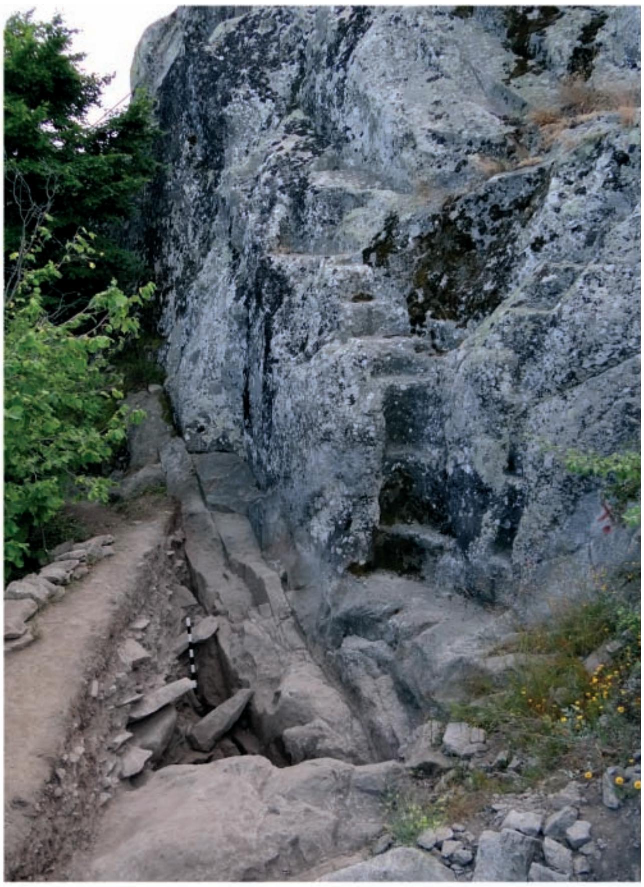

Фиг. 1. Профил Изток. Сектор А (А6, А7 и А8).

Fig. 1. East Profile. Sektor A (A6, A7 и A8).

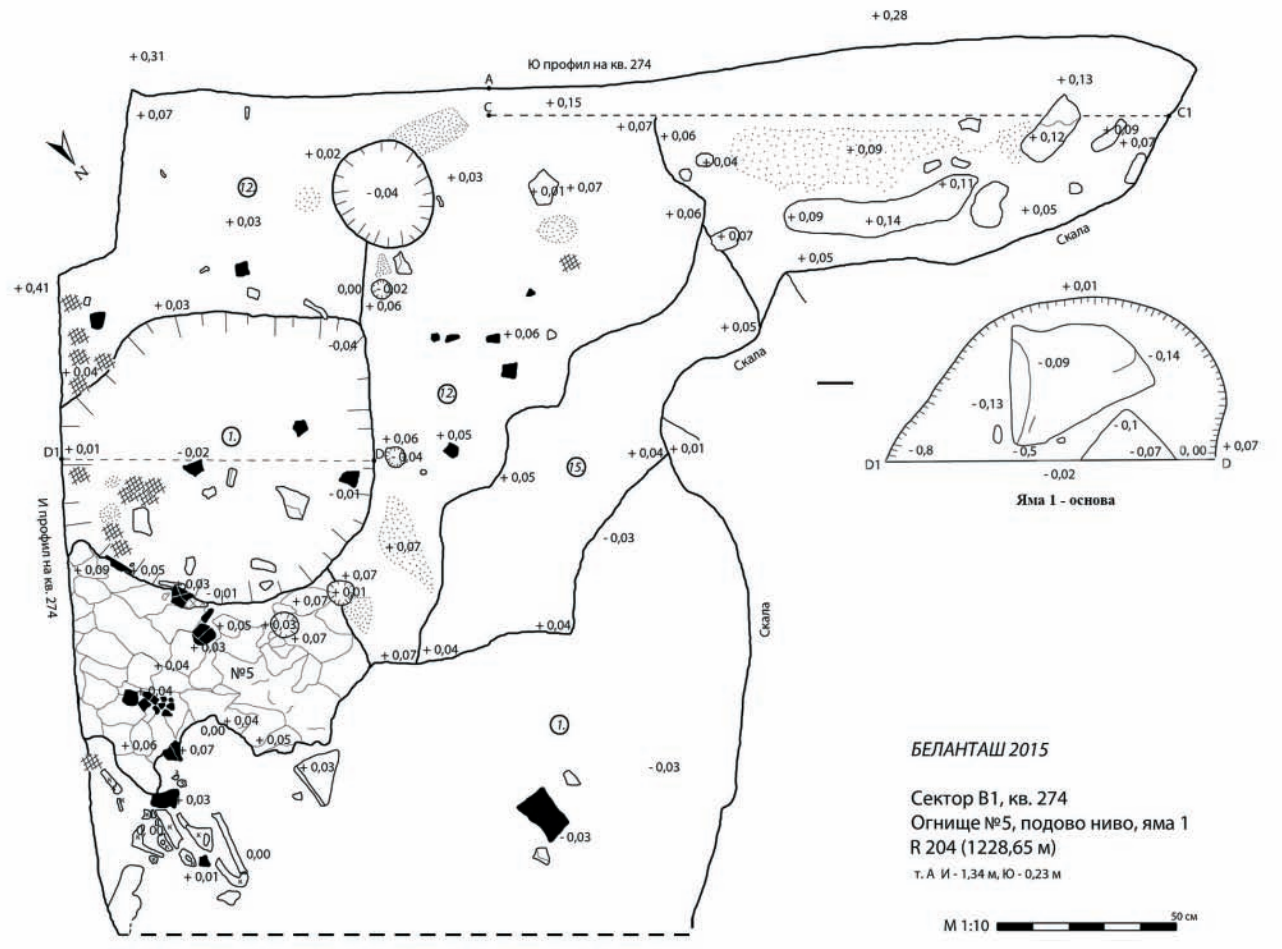
Ю профил на кв. 274
И профил на кв. 274
A
C
C1
D1
D
№5
Скала
Скала
Скала
+ 0,28
+ 0,31
+ 0,41
+ 0,15
- 0,04
- 0,04
- 0,02
- 0,01
- 0,03
+ 0,01
+ 0,07
Яма 1 - основа
+ 0,01
- 0,09
- 0,14
- 0,13
- 0,1
- 0,8
- 0,5
- 0,07
0, 00
+ 0,07
- 0,02
БЕЛАНТАШ 2015
Сектор В1, кв. 274
Огнище №5, подово ниво, яма 1
R 204 (1228,65 м)
т. А И - 1,34 м, Ю - 0,23 м
М 1:10
50 см

Фиг. 2. Яма №1 и Огнище № 5 (РЖЕ I). Кв. 274/74.

Fig. 2. Pit № 1 and Hearth № 5 (EIA I). Sq. 274/74

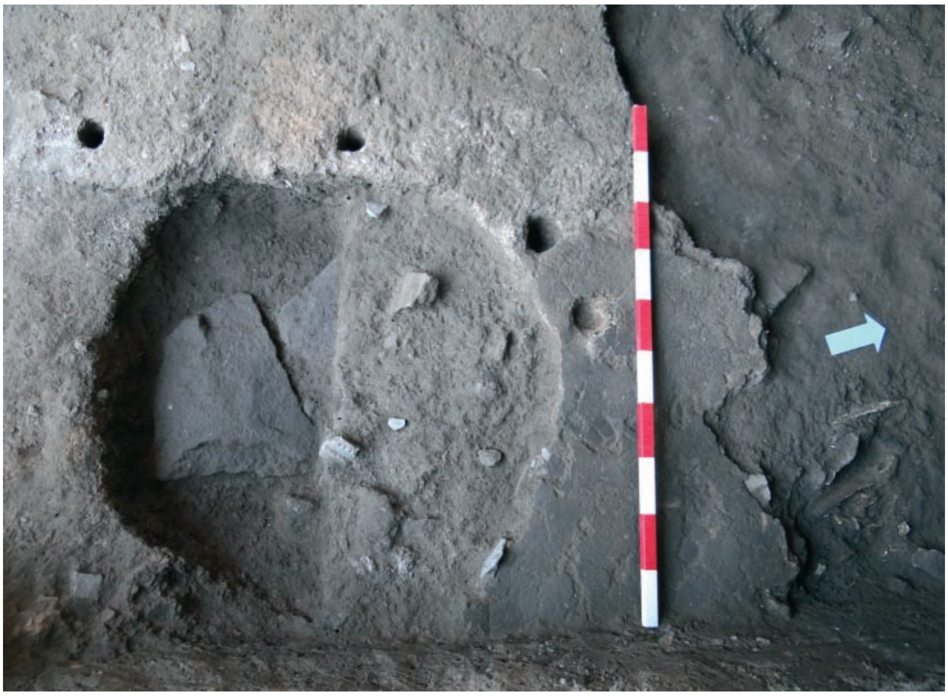

Фиг. 3. Яма №1 и Огнище № 5 (РЖЕ I). Кв. 274/74.

Fig. 3. Pit № 1 and Hearth № 5 (EIA I). Sq. 274/74

От анализа на ситуацията и откритите материали, могат да се направят следните предварителни изводи:

Петте огнища са направени и използвани в един сравнително кратък период от време – вероятно няколко десетки години. Този период може да бъде отнесен към първата фаза на РЖЕ. Към същия период се отнася и подовото ниво с дупки от колове южно от петте огнища (кв. 294), което най-вероятно е синхронно на огнище №2. Към него би трябвало да се отнесе и яма 1 – вкопаването, което е унищожило източната половина на огнища №№ 3 и 4 и южната половина на огнище №5 (обр. 3). На този етап е трудно да се даде сигурно обяснение за функцията на огнищата – дали са битови, или са използвани за ритуални действия, свързани с огъня и скалата. Това, което може да се приеме със сигурност, е, че през първата фаза на РЖЕ югоизточното подножие на платото, също както и самото плато са използвани активно от хората, посещавали свещеното място.

BELANTASH ROCK SANCTUARY NEAR VRATA VILLAGE, ASENOVGRAD MUNICIPALITY, PLOVDIV REGION

Borislav Borislavov, Martin Hristov, Veneta Handzhiiska-Yankulova

The excavations in 2015 were carried out in the NE sector (A) and SE sector (B1) at the foot of the central rock plateau. In Sector A, the eastern stratigraphic profile illustrates the periods in which the sanctuary was used in this area: Late Chalcolithic Period, LBA, and Hellenistic Period (fig. 1). This area is at the foot of the rock, in which steps, niches and places for offerings were carved. A layer of small pieces of rock, flakes and some pottery fragments, 0.25–0.30 m thick, is clearly visible in the eastern profile. The debris could be a result of the carving of these steps and niches. The archaeological finds, including cult items and pottery fragments, date from the Late Chalcolithic Period. In Sector B1 at the foot of a rock shelter, five hearths were unearthed. They lie in successive layers, partly overlapping one other. A pit that destroyed hearths Nos. 3–5 was studied (fig. 2, 3). It is contemporary with Hearth 2, and Hearth 1 covers the pit. All hearths are dated to the first phase of the Early Iron Age.

№ 16. КОМПЛЕКС ГЛУХИТЕ КАМЪНИ

Георги Нехризов, Юлия Цветкова, Наталия Иванова

През 2015 г. продължиха проучванията в четирите обособени сектора на обекта[1] (обр. 1).

В сектор Централен приключи проучването на ямата от РЖЕ в североизточния ъгъл на кв. 31. За да се достигне дъното ѝ, бе оформен контролен сондаж в стерилния пласт, в който тя е вкопана. Установи се, че ямата достига на дълбочина 4,70 м от нивото на днешната повърхност или 2,30 м от нивото на устието ѝ във втори стратиграфски пласт (обр. 2).

Същевременно бе предприето разширяване на север на проучваната площ в сектора с два нови квадрата, с цел проследяване на отчасти проучени структури от I хил. пр. Хр. В новия участък бяха отнети 10 механични пласта, които се отнасят към средновековния пласт, в който не се откриват структури, а основно деструкции от разположената по-горе църква № 1. В последния XI механичен пласт се достигна ниво на каменно струпване, което заема почти цялата проучвана площ. Анализът на придобитите материали показва, че въпреки наличието на керамика и находки от средновековието и късната римска епоха, в него преобладават керамичните фрагменти от ЖЕ.

В сектор Север се разкри част от средновековния некропол, свързан с църква № 1. Установи се, че в културния пласт от РЖЕ през XII в. са вкопани гробове. Проучени са четири – два на възрастни индивиди и два на деца. Съдейки по накитите – бронзови гривни и обици, гробовете са на жени и момичета. Особен интерес представлява нaниз от раковини *Cypraea* и червени мъниста от сулфиден минерал[2], който беше открит при един от детските скелети.

---

[1] В разкопките участваха и Ю. Димитрова, В. Генчева, А. Григоров, Н. Кечева, Е. Дакашев и M. Bastide.

[2] Едно от мънистата е анализирано в Братислава по инициатива на Dr D. Staššíková-Štukovská.

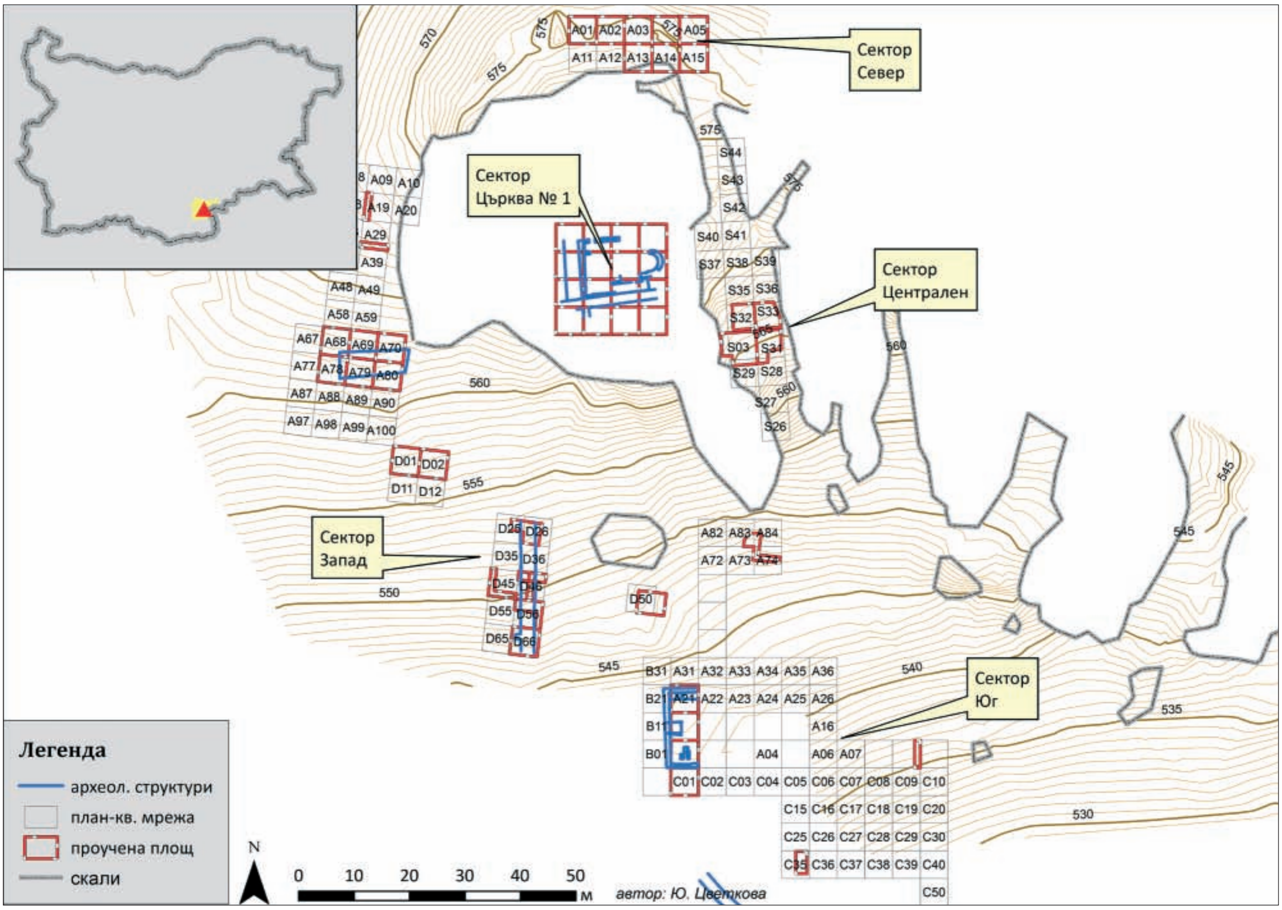
Сектор Север
Сектор Църква № 1
Сектор Централен
Сектор Запад
Сектор Юг
Легенда
археол. структури
план-кв. мрежа
проучена площ
скали
N
0 10 20 30 40 50 м
автор: Ю. Цветкова
575
570
560
555
550
545
540
535
530
A01 A02 A03 A05
A11 A12 A13 A14 A15
A09 A10
A19 A20
A29
A39
A48 A49
A58 A59
A67 A68 A69 A70
A77 A78 A79 A80
A87 A88 A89 A90
A97 A98 A99 A100
D01 D02
D11 D12
D25 D26
D35 D36
D45 D46
D55 D56
D65 D66
D50
S44
S43
S42
S40 S41
S37 S38 S39
S35 S36
S32 S33
S03 S34
S29 S28
S27
S26
A82 A83 A84
A72 A73 A74
B31 A31 A32 A33 A34 A35 A36
B21 A21 A22 A23 A24 A25 A26
B11 A16
B01 A04 A06 A07
C01 C02 C03 C04 C05 C06 C07 C08 C09 C10
C15 C16 C17 C18 C19 C20
C25 C26 C27 C28 C29 C30
C35 C36 C37 C38 C39 C40
C50

Обр. 1. План на проучената площ.

Fig. 1.Plan of the excavated area.

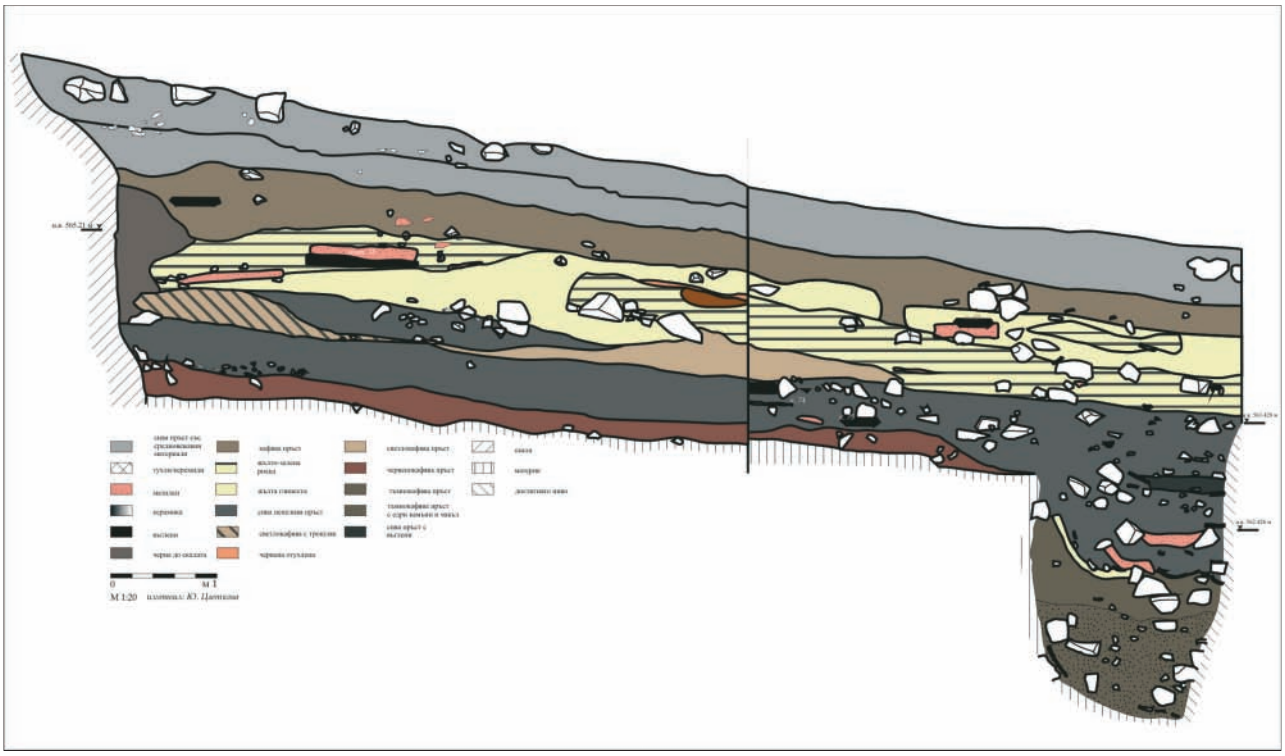

Обр. 2. Сектор Централен, северен профил на кв. С 31 с ямата.

Fig 2. Sector Central, North profile of sq. C 31.

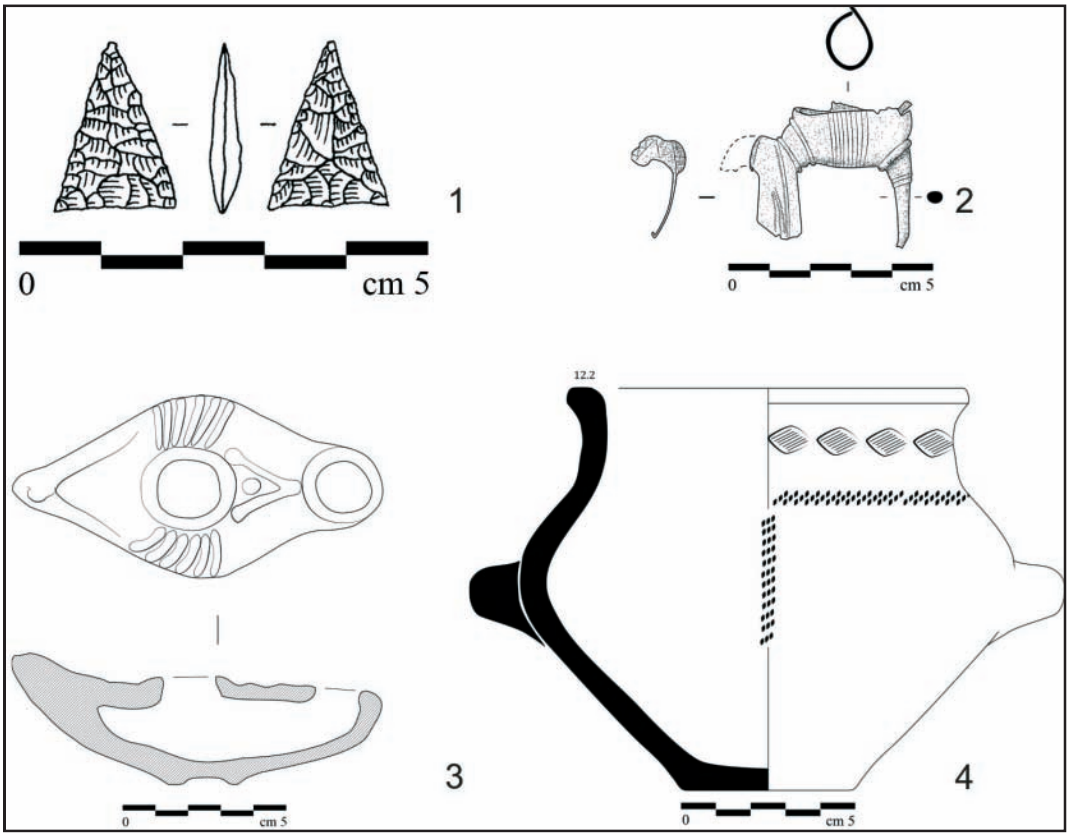

Обр. 3. 3.1. Връх на стрела от халцедон (рис. М. Гюрова); 2. Бронзова ладиевидна фибула; 3. Късноантична лампа. 4 Амфоровиден съд от РЖЕ.

Fig. 3. 3.1 Arrow head from chalcedony (author M. Gyurova). 2. Bronze boat-shaped fibula. 3. Late antiquity lamp. 4. Amphora-shaped vessel from EIA.

В кв. А15 под един от гробовете се разкри структура от РЖЕ – петно от късове мазилка, в което бяха разположени три керамични съда – два амфоровидни и една паница (обр. 3.4). Тази структура продължава под северния профил и ще бъде напълно изследвана през следващите кампании.

Проучваният участък в сектора бе разширен на юг с 20 кв. м, достигайки до подножието на скалите. Под дебел до 0,40 м насипен слой се установи тънък културен пласт с преобладаващи материали от РЖЕ. Разширението позволи да се проследи продължението на разкритата през 2013 г. каменна стена, оформяща дъга. От вътрешната страна на стената се проучи контекст от РЖЕ, съставен от кафява пръст, наситена с късове мазилка, въглени и керамични фрагменти, в който се откриха и няколко седловидни хромела. Централната част от този контекст е унищожена от стар иманярски изкоп.

В сектор Юг бяха проучени сондажно три квадрата от локалната мрежа. В кв. А 83, непосредствено върху стерилния пласт, се разкри огнище, което не е свързано с други структури. В трите сондажа не се установи интактен културен пласт, откритите материали в тях са преотложени.

В сектор Запад продължи изследването на средновековната крепостна стена. Работи се в два нови квадрата, в които се проучиха запазени в различна степен участъци от стената. Установи се, че основите ѝ стъпват върху материковата скала. Лицата ѝ са оформени от грубо изсечени блокове от местна скала, а пространството между тях е запълнено с различни по големина ломени камъни и пръст. Дебелината на куртината варира от 2,20 до 2,60 м.

Като част от проучването на крепостната стена се осъществи проследяване и геодезическо заснемане на трасето ѝ. Изясни се, че тя е изградена така, че свързва отделни скали. Най-дългият участък е този в западния сектор. Той започва от масива, на който е разположена църква № 1, и завършва до единична скала на около 50 м южно. Бяха установени още три по-къси участъка от южното продължение на стената. Трасето ѝ бе проследено до най-източния скален масив.

Всяка от епохите, през които скалният комплекс е функционирал, е представена със специфични находки. Най-важните от преходния период от халколит към БЕ са каменна тесличка и изработен от халцедон и яспис връх за стрела с равна основа (обр. 3.1). Приема се, че стрелите от този тип навлизат в употреба в края на халколита и са по-характерни за преходния период и БЕ (Гюрова 2007, 11).

Сред материалите от I хил. пр. Хр. особено интересна е една бронзова ладиевидна фибула (тип AII3β по Gergova). Фибулата не е запазена напълно, липсват спиралата и иглата, а кухото ѝ тяло не е затворено отгоре (обр. 3.2). Открити са фрагменти от още две фибули – триъгълна плочка от иглодържател на бронзова фибула, вероятно от тип BI2 по Gergova и част от дъговиден лък и игла от голяма желязна фибула.

От централния сектор произхождат две бронзови монети на Абдера от Х период по Chryssanthaki-Nagle или 311–280 г. пр. Хр. В северния сектор е открит един републикански денар на Луций Юлий Бурсио от 85 г. пр. Хр. Това е първата находка, която илюстрира човешко присъствие на обекта по време на римската експанзия на Балканите през 80-те и 70-те години на I в. пр. Хр.

Значителен е делът на материалите от ранновизантийския период, сред които 15 бронзови монети от края на IV в. до към средата на VI в.[1], бронзови и железни фибули, накити, оръжия и битова керамика.

Най-многобройни са находките от средновековието – 29 бронзови монети основно от времето на Мануил I Комнин, върхове на стрели, накити, сечива, каменни прешлени и фрагменти от керамични съдове.

Проведените археоботанични изследвания на проби от различни нива и контексти, установиха наличието на семена от житни (пшеница, ечемик, просо) и плодни растения (малина и бъз), както и значително разнообразие от плевели и рудерални растения. Анализът на овъглената дървесина показва най-значимо присъствие на дъба.[2]

Литература

Гюрова 2007: М. Гюрова. Кремъчна колекция от Перперикон: символни и утилитарни внушения. – Годишник на Националния археологически музей 11, 2007, 7-15.

ROCK-CUT COMPLEX GLUHITE KAMANI

Georgi Nekhrizov, Julia Tsvetkova, Nataliya Ivanova

In 2015, the investigations in the four sectors of the site continued (fig. 1).

In Sector Centre, the excavation of the EIA ritual pit was completed (fig. 2). The study area was extended to the north in order to trace the partly studied structures from the 1st mill. BC.

In Sector North, it was established that burials from the 12th c. were dug into the EIA cultural layers. Four female graves were recorded. Under one of them, daub fragments and three pottery vessels from the EIA were discovered (fig. 3.4).

In Sector South, three squares of the local grid were investigated by trench excavations. In one of them, a hearth was recorded *in situ* with no other structures or undisturbed layers.

In Sector West, the medieval fortification wall was investigated. Its layout was traced to the easternmost rock massif.

Among the finds, most significant are an arrowhead of chalcedony (fig. 3.1), a bronze boat-shaped fibula (fig. 3.2), two coins of Abdera, a Republican denarius from 85 BC, 15 coins from 4th–6th c., and 29 from the 12th c. Jewellery, weapons, tools, and pottery were also discovered.

---

[1] Монетите от късната античност и средновековието са определени от доц. д-р Д. Аладжова.

[2] Археоботаничните изследвания проведе д-р Ив. Христова.

№ 17. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В М. ТЕЛАМИТИТЕ, ВР. ДРАГОЙНА, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ДРАГОЙНОВО И С. БУКОВО, ОБЩ. ПЪРВОМАЙ

Елена Божинова, Велина Жекунова

Теренно проучване чрез редовни археологически разкопки в м. Теламитите, землища на с. Драгойново и с. Буково, се проведе в периода 01–31.09.2015 г. с финансиране от община Първомай.

Местността Теламитите е разположена на разстояние 390 м от връх Голяма Драгойна, върху билото на рида, следващо в югозападна посока. Представлява равна тераса с издължена форма, с ширина между 50 и 100 м и дължина 370 м, с две скални кулминации в южната и централна част – Голяма и Малка Грамада.

През предходни археологически сезони беше събрана информация от местни хора за иманярски интервенции, при които са открити гробове и глинени съдове. Видимите на повърхността могила, каменни струпвания, разхвърляни на места големи каменни блокове и други вероятни съоръжения провокираха провеждането на археологически разкопки. Целта беше да се установи характерът и хронологията на обитаването в тази част на върха. Отделните части на терасата бяха обособени в 4 отделни сектора, обозначени от юг на север като A, B, C и D (обр. 1). Проучването беше сондажно или чрез вписване в археологически квадрати, съобразено с особеностите на съответните участъци.

Сектор A обхваща най-южната част на терасата. Централно място в него заема надгробна могила с каменен насип, която беше разчистена от растителността и графично документирана. Могилата е с височина 1 м и диаметър 12 м, силно нарушена от множество иманярски изкопи. Информацията от няколко източника е за открит тук гроб с трупополагане, желязно копие, както и за разкрити голям брой глинени съдове около периферията ѝ. Каменно струпване в северната ѝ периферия беше проучено в границите на сондаж № 1. Установи се, че то е образувано в резултат от някоя от иманярските намеси. Камъните в него лежаха върху материкова скала.

Сектор B заема централната част на терасата, в близост до втората скална кулминация. Тук над повърхността личи ограждане с диаметър около 5 м от големи камъни, сред които и вертикален

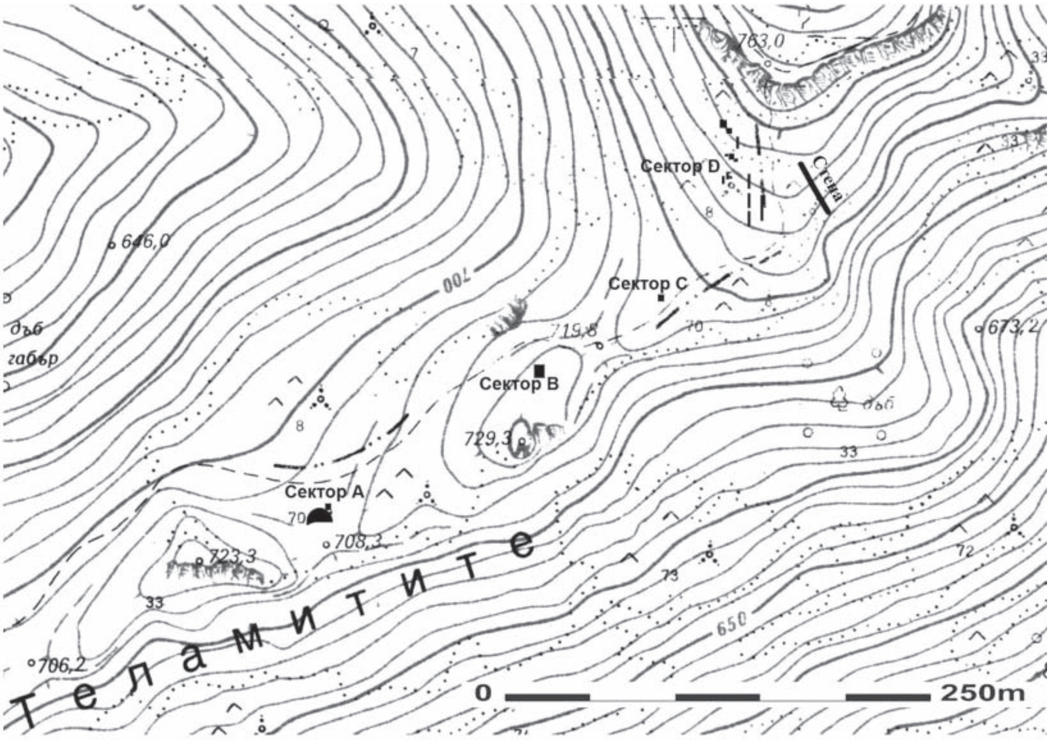

Обр. 1. План на обекта на основа топографска карта М 1:5000.

Fig. 1. Plan of the site.

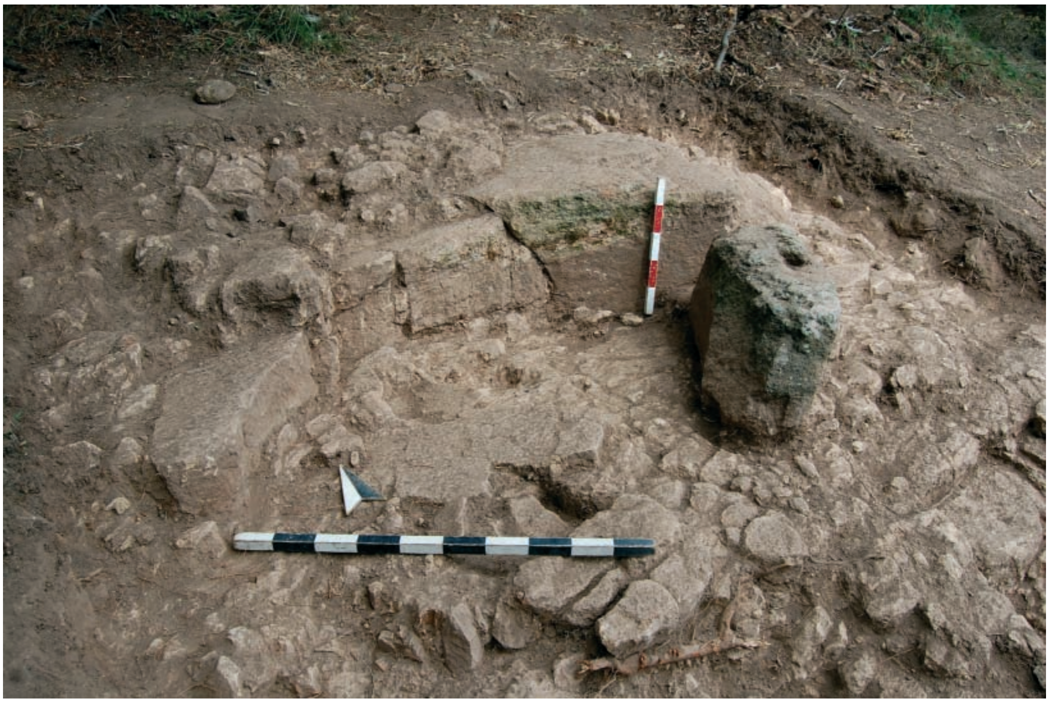

Обр. 2. Сондаж 5, съоръжение.

Fig. 2. Structure in the eastern part of the site.

правоъгълен блок. Проучен бе землен пласт с дебелина до 0,20 м от еднородна кафява пръст, в която се откриха малък брой фрагменти битова керамика от елинистическата епоха. Големите камъни след пълното им разкриване не личаха да са подредени в структура и лежаха върху материкова скала, над която в по-голямата част имаше блокаж от дребни камъни, вероятно естествен. Установи се, че вертикалният блок е част от материковата скала, но е изкуствено дооформен. Следи от иззети камъни личаха и по висока скала в източната част на проучваното пространство.

Сектор С обхваща равна площ в североизточната част на терасата. Върху терена липсват свободно стоящи разпръснати камъни и се очертават няколко каменни струпвания. Сондаж № 2 беше заложен при едно от тези струпвания. Проучен бе землен пласт с дебелина до 0,10 м от кафява, еднородна пръст. След разчистването се установи, че камъните лежат върху равна материкова скала. Сред камъните се откриха два малки фрагмента битова керамика.

Най-съществени са резултатите в сектор D, който заема североизточната част на терасата, където тя плавно преминава в най-ниската част на връх Голяма Драгойна. Теренът е със средна денивелация от север на юг. Секторът е разположен непосредствено под един от подходите към обекта на Голяма Драгойна. Тук личи разсип от масивна каменна стена, изградена напречно на склона, в протежение на 45 м. В западна посока от нея има следи от множество иманярски изкопи, с разхвърляни около тях грубо оформени каменни блокове. Тук бяха заложени 11 сондажа с размери 1×5, 1×8, 2×3 и 4×5 м, в които се проучи землен пласт с дебелина между 0,10 и 0,80 м и средна до висока концентрация на археологически материали – главно фрагменти битова керамика. Единствено в сондаж № 3 се разграничиха 2 стратиграфски пласта – долен, жълтеникав с дебелина 0,25 м, и горен, кафяв. Материалите от долния пласт се отнасят изцяло към РЖЕ, а от горния – преимуществено към елинистическия период.

Най-интересни бяха резултатите в сондаж № 5, където се разкри и единственото съоръжение (обр. 2), което считаме, че е изкуствено оформено. Тук материковата скала образува големи блокове с хоризонтална горна повърхност. Южната стена на един от тези блокове е дъговидно оформена и напречно на нея е поставен допълнително голям, добре оформен камък, така че се затваря пространство с размери около 1,20×1,20 м (обр. 3). Дъното му е старателно изсечено в хоризонтална равнина. Съоръжението е многократно прекопавано от иманяри. В проучения кафяв землен пласт, в и около съоръжението, се откриха значителен брой фрагменти битова керамика, всички от съдове, работени на ръка, сред които украсени с щамповани есове и псевдо-шнур и псевдо-тунелести дръжки.

Резултатът от теренното проучване показа различни цели и периоди на използване на отделни-

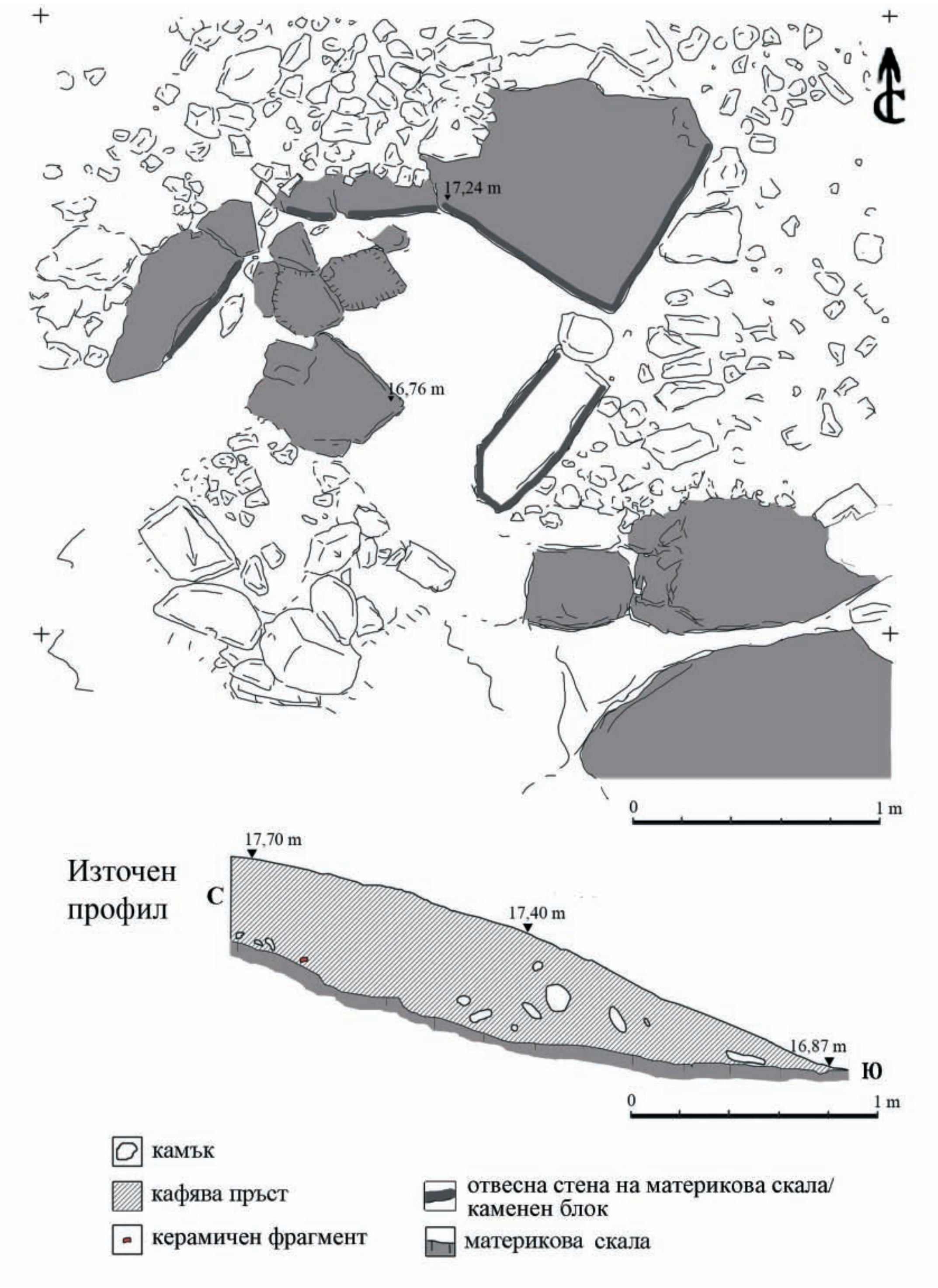
17,24 m
16,76 m
0
1 m
17,70 m
Източен профил
С
17,40 m
16,87 m
Ю
0
1 m
камък
кафява пръст
керамичен фрагмент
отвесна стена на материкова скала/ каменен блок
материкова скала

Обр. 3. План и профил на сондаж 5.

Fig. 3. Plan and profile of the trench with the structure.

те части на терасата. В най-южната част е издигната надгробна могила. Следи от добив на камъни и вероятно свързано с тази дейност обитаване през елинистическия период се регистрира в централната част на изследвания терен. В най-западната част, непосредствено под подхода към Голяма Драгойна, е издигната каменна стена, около която се регистрира обитаване през РЖЕ и елинистическия период. Единственото проучено съоръжение и липсата на изявен културен пласт не позволяват характерът на този сектор да бъде изяснен. Неясни остават и функциите на проученото съоръжение. Близостта му с обекта на връх Драгойна и синхронността на обитаването им предполагат, че м. Теламитите следва да се разглежда като сателитен обект на крепостта на върха.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT TELAMITITE LOCALITY, DRAGOYNA RIDGE, THE VILLAGES OF DRAGOYNOVO AND BUKOVO, PARVOMAI MUNICIPALITY

Elena Bozhinova, Velina Zhekunova

Telamitite locality is a long terrace, 390 m to the south of the Dragoyna peak following the ridge (fig. 1). The archaeological research was provoked by stone structures visible above the ground, together with information by local people about graves and ceramic vessels found by looters. The results established that different parts of the terrace were used in different periods and had different functions. In the southern part, a stone tumulus was built. The middle part of the terrace was probably used as a quarry during the Hellenistic Period. In the easternmost part of the terrace, a massive stone wall was registered, built across the slope. Materials from the Early Iron Age and the Hellenistic Period were discovered. The only investigated structure is partially dug in the bedrock, measures 1.20×1.20 m and resembles a small chamber (figs. 2-3). All the pottery found around it dates from the Early Iron Age. The structure is disturbed by looters and for this reason its function cannot be established.

№ 18. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКО СВЕТИЛИЩЕ НА ВРЪХ ОСТРЕЦ, ГР. ВЕЛИНГРАД

Диана Гергова, Асен Салкин

Разкопките са проведени в рамките на проект „Археологически разкопки, консервация и експониране на тракийското светилище на връх Острец, Велинград" (разрешение № 149/15.04.2015 г.), от екип с ръководител проф. Д. Гергова, зам. ръководител А. Салкин и членове: д-р Д. Байраков, Х.

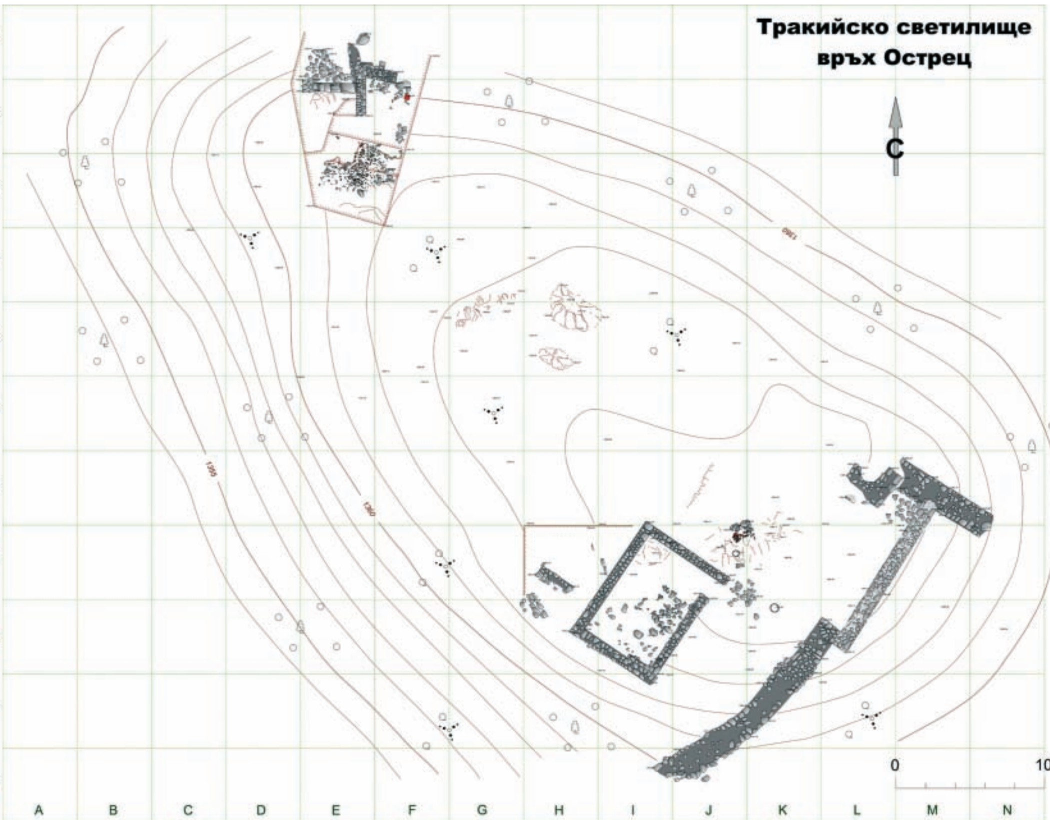

Обр. 1. План на светилището.

Fig. 1. Plan of the sanctuary.

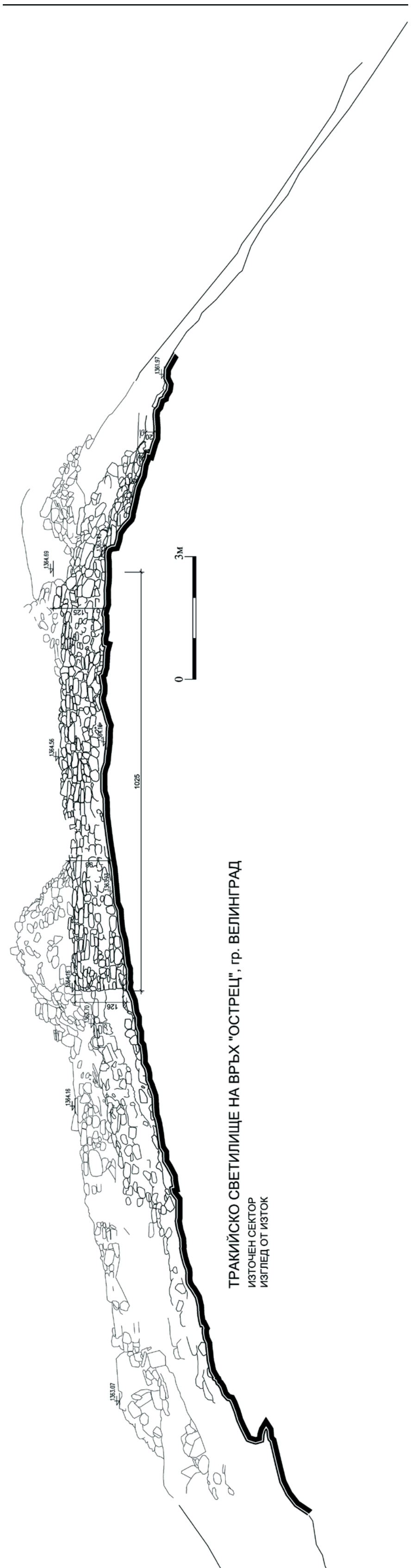

Обр. 2. План на храма и разрези.

Fig. 2. Thetemple. Sections.

Вълчанова (археолог), доц. Н. Скакун, инж. А. Каменаров, А. Икономова (реставратор), арх. М. Каменова, доц. Б. Божкова, доц. Б. Русева, реставратори: М. Тасева, С. Углешова, К. Георгиев. Те продължиха два месеца, като се работеше с 15 души. Регистрационният номер по АКБ на обект 011 Острец, картон № 10453, е изготвен от Д. Байраков.

Площта на светилището е покрита от големи иманярски изкопи, в които са регистрирани фрагменти от концентрични оградни стени по склона.

Храмовата постройка с правоъгълен план (ЮЗ–СИ) и вход от ЮИ е изградена върху скалния терен. Големи каверни и унищожени участъци са установени в стените със запазени до 5–6 реда камъни. В южната стена са установени двете фази на строителство – през елинистическата епоха от обработени каменни блокове и по-късно – от плоски камъни на глинена спойка. Западно от храма бе проследена основата на каменна стена на кал (И–З) (обр. 1–3).

Северно от храма в кв. К 11 бе открито керамично струпване с фрагменти от РЖЕ и елинистическата епоха. До него – цилиндрична яма с диаметър 0,40 м. Открити бяха участъци от оградната стена на теменоса от елинистическата епоха – от големи камъни и емплектон на кал, с ширина 1,80–2,00 м. Източната се спуска в южна посока по склона. Върху част от нея е изградена по-късна стена от плоски дялани камъни, споени с хоросан с примесена счукана тухла, с дължина 13 м и ширина 1,05 м в най-високата част.

Северната стена се спуска по склона на изток. В североизточния участък на теменоса е открито съоръжение от плоски, споени с бял хоросан камъни, с неясно предназначение, което е обхванато от корените на голямо дърво.

Концентрация на керамични фрагменти, цяла каничка, животински кости и железен сърп са открити под ниво от плочести камъни в североизточния участък на светилището.

В северозападния участък на теменоса ранната елинистическа стена е проследена по протежение на 5 м. Северното ѝ лице е свлечено по склона. Върху нея лежат две успоредни челни стени, на разстояние 3 м една от друга, с ширина 0,80 м, височина 0,50–0,80 м и дължина 2,50 м и 1,60 м. По-късни, но от същия характер, са две стени от плоски камъни, споени с бял хоросан, отстоящи също на 3 м една от друга. Източната челна стена, с дължина 3 м, ширина 0,68–0,75 м и височина 1,08 м, лежи с леко отклонение на СИ върху по-ранната стена. Под основата на тези стени, в скалните каверни, са открити керамични фрагменти от късната бронзова, ранната и късната желязна епоха.

Струпване на керамични фрагменти, прешлен за вретено с врязани знаци, бронзово цилиндрично мънисто и др. бе констатирано в кв. Е6.

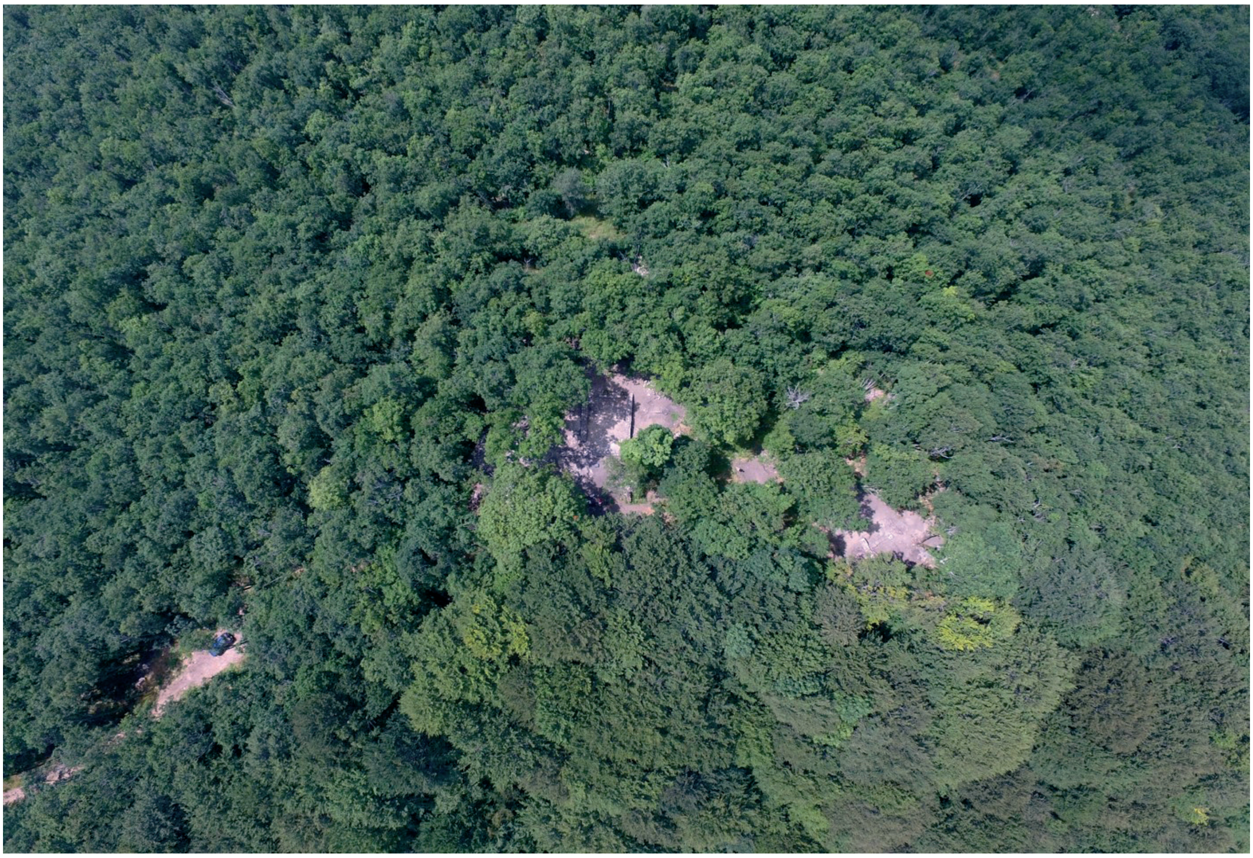

Обр. 3. Връх Острец от дрон.

Fig. 3. Peak Ostrec from the air.

Керамичният комплекс на светилището включва фрагменти от ранната и късната бронзова епохи, букели и високи дръжки от ранната желяна епоха, култова керамика с подчертано присъствие на соларна символика и змии, груба керамика с пластична украса, канички и купи без украса, фрагменти от вносни мегарски чаши и кантароси, както и техни местни имитации от елинистическата епоха, керамика на колело от римската епоха.

Открити са кремъчни резци и пластини от сърп, тежести за стан, прешлени за вретено, бронзови обкови, железни оръдия на труда. Нумизматичният материал обхваща времето от II–I в. пр. Хр. (Хистиея), до началото на V в. сл. Хр.: бронзови късни тетроболи на хистиейците, монета на Каракала, сечена в Августа Траяна (198–217 г.), многобройни монети на Констанций II, на Валентинианите, на Теодосий I и неговите синове. Най-късният датиран екземпляр е на Теодосий II, сечен в годините 408–423 г. Сечени са в характерните за района монетарници – Константинопол, Кизик, Никомедия, Хераклея и др.

Смесването на материали от различни епохи на едно ниво вероятно се дължи не само на иманярската намеса, но и на дълговременната и интензивна ритуална активност върху скалния терен.

Консервацията и укрепването на храма и източната оградна стена бяха осъществени по проект за аварийна консервация, с анализи и изготвени рецепти за консолидиращ разтвор, под методическото ръководство на специалисти-реставратори.

Проучванията разкриха продължителното, трихилядолетно функциониране на светилището на бесите. Централната храмова постройка, ритуалният участък за депониране на дарове, мощните оградни концентрични стени с тераси между тях, както и няколкократните им преустройства, свидетелстват за високата организация и наличието на постоянна планова схема в устройството на свещеното пространство у бесите. Централното разположение на светилището по пътя от Егея за вътрешността на Тракия и към Пистирос, както и импортната керамика предполагат важната, централна роля на свещеното място в общата организация на поредицата от светилища на бесите в Западните Родопи (Гергова 2014).

Литература

Гергова 2014: Д. Гергова. Приноси към сакралната архитектура на бесите в светлината на изследванията в района на Велинград. – История, 5, 2014, 556-569.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE THRACIAN SANCTUARY ON OSTREC NEAR VELINGRAD

Diana Gergova, Asen Salkin

In 2015, the investigations within the frame of the Project "Excavations, Conservation and Exhibition the Thracian Sanctuary on Ostrec", with the participation of D. Bayrakov, Hr. Valchanova, M. Kamenova, A. Kamenarov, A. Ikonomova, M. Taseva, Kr. Georgiev, S. Ugleshova, B. Ruseva, B. Bozkova, N. Skakun, changed drastically the chronological frame of the site (Early Bronze Age – 5th c. AD).

The *temenos* is surrounded by monumental Hellenistic stone walls, reconstructed during the Roman and Late Roman periods, and by walls on the lower terraces. The rectangular temple building has two reconstruction phases. Broken vessels, cult objects, adornments, tools, and weapons in the northern part indicate the zone for offerings. The prevailing ornaments on cult pottery are the swastika and the snake. Megarian bowls, *kantharoi*, and coins of Histiaea (2nd-1st c. BC), Caracalla, Constantius II (most numerous), Theodosius I and his sons, and Theodosius II (408-423) suggest the central role of the sanctuary in the life of the Bessi.

№ 19. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКО СВЕТИЛИЩЕ В М. СВ. ИЛИЯ, ГР. ВЕЛИНГРАД

Диана Гергова, Асен Салкин

Продължаването на проучванията през 2015 г. на тракийското светилище в м. Св. Пророк Илия във Велинград (Разрешение за теренно проучване № 150/15.04.2015 г.) беше осъществено от проф. Д. Гергова – ръководител и А. Салкин (ИМ–Велинград) – зам. ръководител, с участието на д-р Д. Байраков (ИМ–Велинград), инж. А. Каменаров, арх. М. Каменова, К. Петков, доц. Б. Русева и доброволци по проект на Фондация „Надежда“ по Програма „Еразъм“ от 6 европейски страни. Проучванията бяха осъществени през август–септември. Обект 016 е с регистрационен картон № 10000471 в АКБ, изготвен от Д. Байраков.

Светилището се отличава с мощна, широка 2,20 м стена, изградена от ломени камъни, със спойка от глина и добре оформени лица. Тя е ограждала теменос с правоъгълен план и вътрешни размери 20×30 м (С–Ю). В южния край на това пространство е разположена могила, с височина 3 м и диаметър 15 м, покриваща каменно съоръжение – кула-храм (обр. 2).

Целта на проучванията през 2015 г. бе продължаване на изследването на устройството и плана на светилището и на кулата – храм (Гергова, Салкин, Дерменджиев 2011; Гергова, Салкин 2015). Работата продължи в три участъка. Завършено бе проследяването и почистването на източната и северната стена на теменоса (обр. 1).

В северозападната част на обекта продължи проучването на помещението, конструктивно свързано със северната и западната стени на теменоса, с квадратен план, вътрешни размери 4×4 м и дебелина на стените 2,20 м, изградени от плоски камъни с обработени лица. Вътрешността на помещението и най-вече източната му половина са покрити с дебел до 0,10 м пласт от нападали горели кирпичи със следи от отпечатъци на дъски. На това ниво бе открита бронзова елинистическа монета, сечена в Македония през II–I в. пр. Хр., с типовете глава на Зевс с лавров венец надясно/бик в скок надясно (Тесалоника или Амфиполис?). Монета от същия тип бе намерена в сградата и през 2014 г.

Проучването на могилата с храмовата постройка в южната част на теменоса включваше почистване на повърхността в източната половина и проследяването на източния ръб на източната оградна стена в южния ѝ край. Нов момент е установяването на наличие на хоризонтална площадка, изградена асиметрично по протежение на източната периферия на могилата, която вероятно е свързана

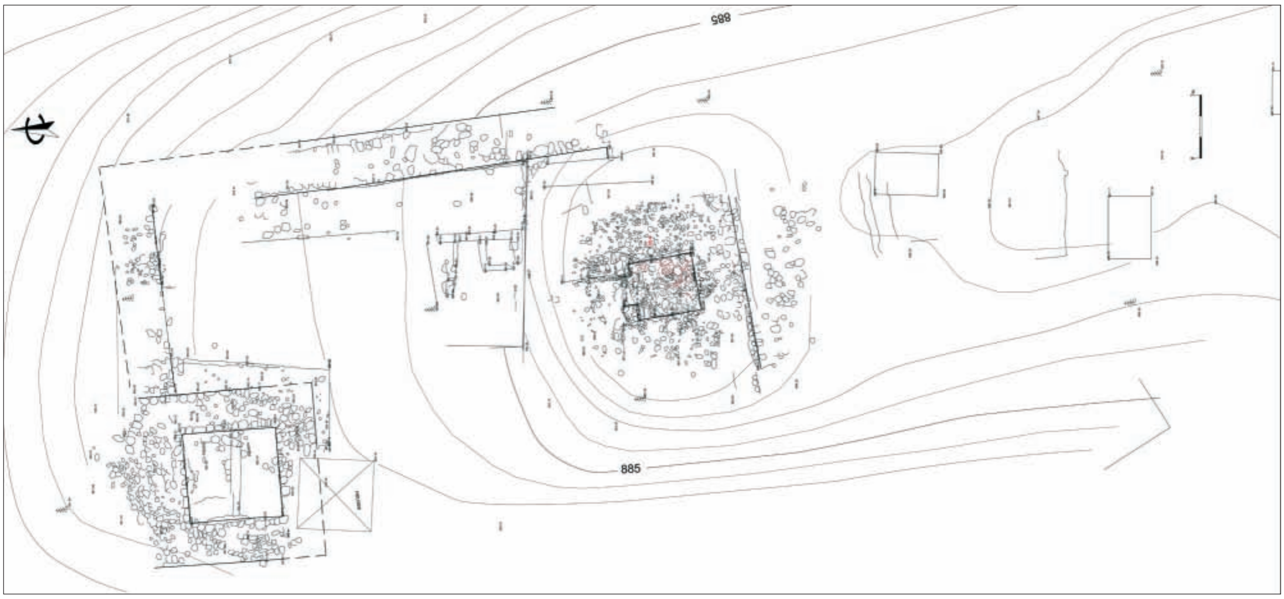

Обр. 1. План на теменоса

Fig. 1. Plan of the temenos

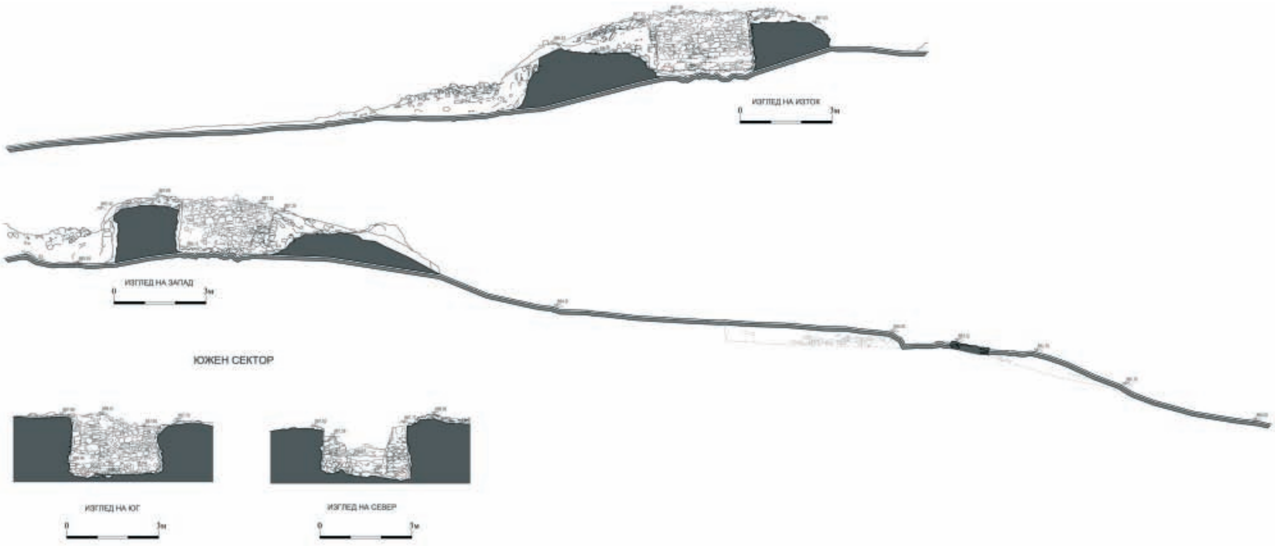

Обр. 2. План и сечения на храма

Fig. 2. The temple

конструктивно с храмовата постройка и използвана в един от етапите на функционирането ѝ. Вероятно е свързана с констатирания в средата на източната стена на храма правоъгълен и допълнително зазидан отвор. Изследването на този аспект на конструкцията на храмовата сграда ще бъде задача на бъдещото изследване през 2016 г.

Проучването на кулата-храм (дебелина на стените 2,00–2,20 м) бе концентрирано в пространството пред входа, в северната му стена, както и във вътрешността. Пред входа бе установено наличието на каменно струпване, отделни въглени и фрагмент от устие на питос, свързани със засипването на храма.

Във вътрешността на кулата-храм (вътрешни размери 3,00×2,70 м), бе достигната дълбочина 2,10 м. Продължи разчистването на разкритите тук стотици фрагменти керамика, нападали кирпичи и камъни, както и глинени замазки и въглени. Те лежат на около 0,30 м под маркираното от тънък слой утъпкана пръст подово ниво, свързано с по-късния етап от функционирането на храма и неговото доизграждане. При разчистването им, предимно в източната и по-малко в западната половина, се откриха силно фрагментирани, а някои и деформирани от огън, подредени един до друг питоси и големи глинени съдове. Между тях и в тях се откриват глинени мазилки, големи фрагменти от кирпич, камъни. Съдовете са работени на колело или на ръка, някои са с пластична украса. Те са силно фрагментирани, като по-добре са запазени дъната им, както и част от стените. В западната половина се откриват фрагменти от слабо изпечени глинени олтари, малки съдове тип Цепина, глинени дискове и капаци. Тези съдове лежат върху пласт от овъглено жито и видими фрагменти от натрошени съдове с черна лъскава повърхност. С изключение на питоса в североизточния ъгъл на помещението, останалите са разположени в квадрат, маркиран от овъгления пласт, докато пространството пред входа остава свободно. В нито един от съдовете не бе открито съдържание, което предполага, че е възможно да са били пълни с течност, евентуално с вино. Откритото в югозападния ъгъл на храма бронзово ядро на сребърна елинистическа монета (фуре) – тетробол на Хистиея, отсечена през 196–146 г. пр. Хр., типовете глава на менада с венец от гроздове надясно/нимфата Хистиея, седнала на прора, надясно и околовръст етниконът [ΙΣΤΙ-ΑΙΕΩΝ], който не се чете, е *terminus ante quem* за проучвания пласт.

Изследванията през 2015 г. потвърждават хипотезата за наличието на три етапа на фунциониране на светилището. Наред с двете фази, установени по време на проучванията, с третата фаза биха били свързани не само останките от каменни стени и глинен олтар с каменен перваз, северно от храма, открити от Д. Катинчарова, но и запълването на отвора в източната стена на храмовата постройка. Проучванията разкриват нови данни за функционирането на един характерен за културата на бесите тип сакрален обект (Гергова 2014).

Литература

Гергова 2014: Д. Гергова. Приноси към сакралната архитектура на бесите в светлината на изследванията в района на Велинград. – История 5, 2014, 556-569.

Гергова, Салкин 2015: Д. Гергова, А. Салкин. Спасително археологическо проучване на тракийско светилище в м. Св. Илия, Велинград. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 191-194.

Гергова, Салкин, Дерменджиев 2011: Д. Гергова, А. Салкин, Н. Дерменджиев. Проучване на тракийско светилище в м. Св. Илия, Велинград. – Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011, 145-147.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE THRACIAN SANCTUARY IN ST. ILIYA (KLEPTUZA) LOCALITY IN VELINGRAD

Diana Gergova, Asen Salkin

The excavations of the sanctuary in 2015 investigated the stone room in the NW corner of the *temenos*, destroyed by fire.

The northern and the eastern parts of the surrounding stone wall were uncovered. The investigations in the interior of the square temple revealed a level of arranged vessels (*pithoi,* coarse ware with plastic ornaments, cult pottery in its eastern part), a portable altar, clay discs, and a jug on the layer of burned wheat. A silver plated bronze coin of Histiaea from the 2nd c. BC, found in the SW corner of the temple above the vessels, provides an exact date for the situation below.

The site is representative for another type of cult places, typical of the lands of the Bessi. It resembles a *heroon* and reveals the high level and the specific solutions of architectural design, predetermined by various aspects of their ritual practices, spirituality, and mountain culture.

№ 20. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ КОЛЕКТОР В МЕСТНОСТ СКУМСАЛЕ ДО ГР. СТРЕЛЧА

Алексей Гоцев, Пламен Павлов, Васил Кацаров, Станислава Станева

В изпълнение на договор между НАИМ–БАН гр. София и община Стрелча бяха проведени проучвания в м. Скумсале, в землището на гр. Стрелча (разрешение за теренно проучване № 331/03.07.2015 г.). Ръководител на проучванията е доц. д-р А. Гоцев, заместник ръководител – П. Павлов, с участие на

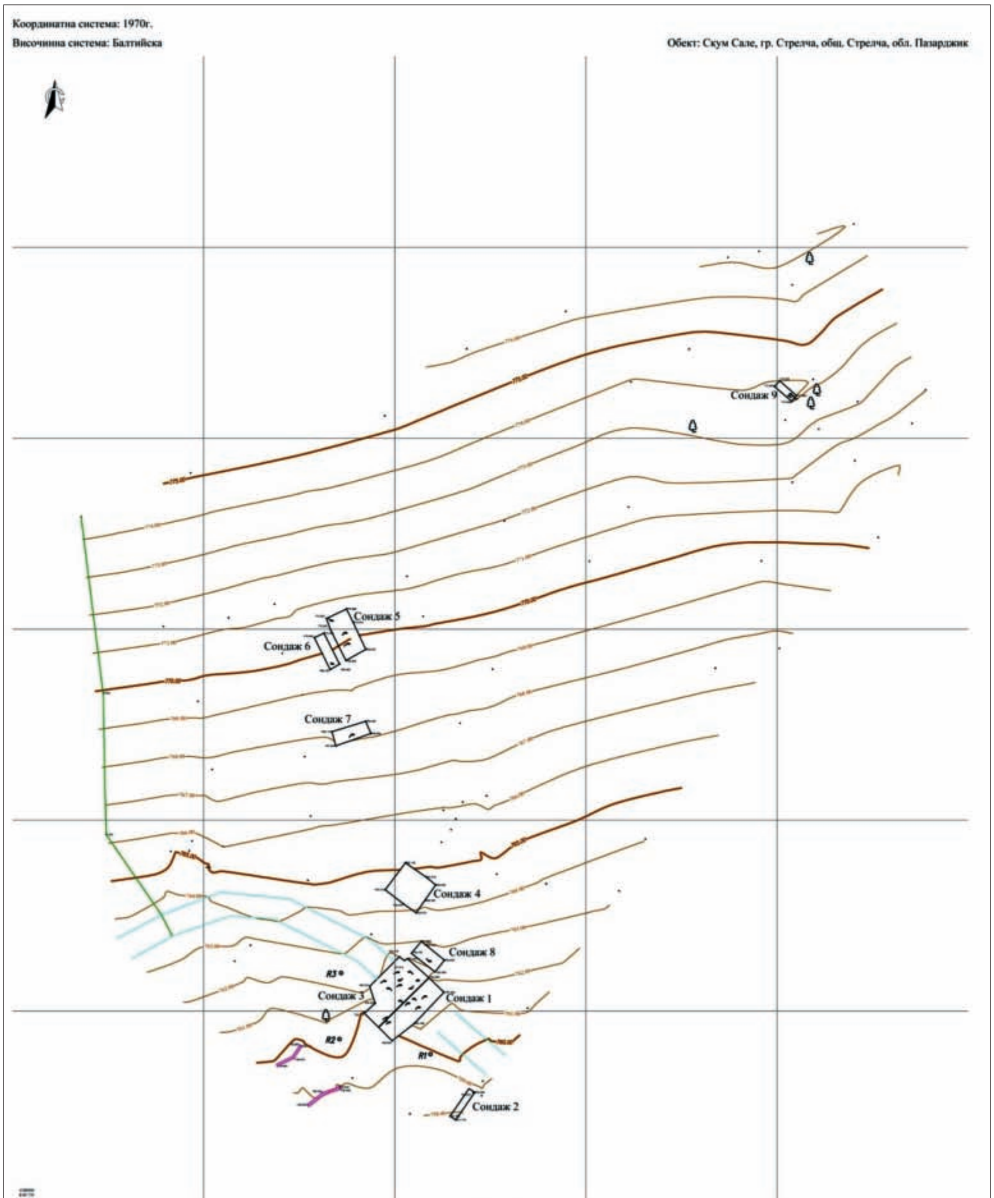
Координатна система: 1970г.
Височинна система: Балтийска
Обект: Скум Сале, гр. Стрелча, общ. Стрелча, обл. Пазарджик
Сондаж 9
Сондаж 5
Сондаж 6
Сондаж 7
Сондаж 4
Сондаж 8
R3
Сондаж 3
Сондаж 1
R2
R1
Сондаж 2
M 1:500
Легенда
Черен път
Подпорна стена
Сондаж

Обр. 1. Геодезично заснемане на обекта с разположените сондажи.

Fig. 1. Geodesic Survey of site and disposal of sondages

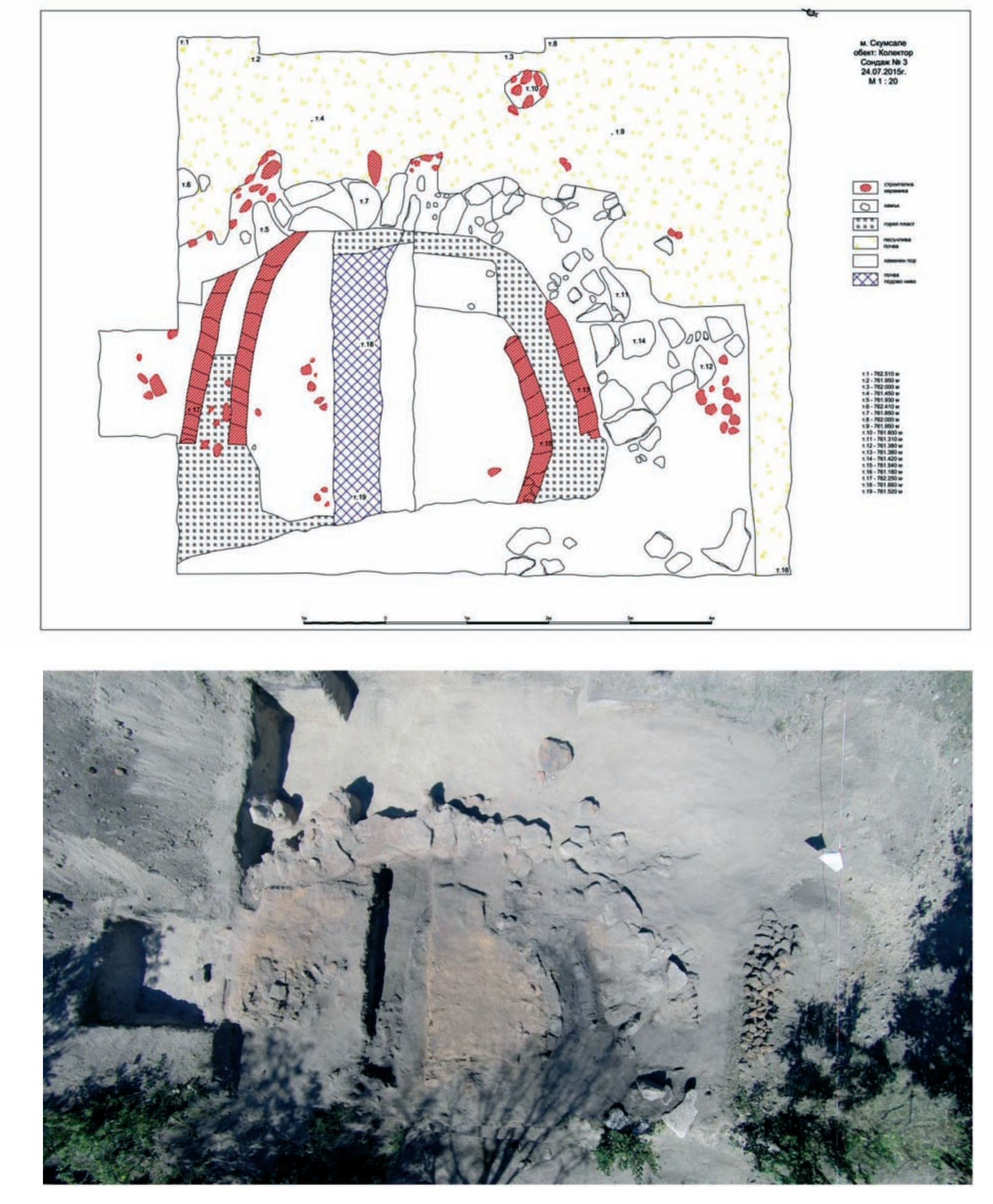
м. Скумсале
обект: Колектор
Сондаж № 3
24.07.2015г.
М 1 : 20
строителна керамика
камък
горял пласт
песъчлива почва
каменен под
почва подово ниво
т.1 - 762.510 м
т.2 - 761.950 м
т.3 - 762.000 м
т.4 - 761.450 м
т.5 - 761.930 м
т.6 - 762.410 м
т.7 - 761.850 м
т.8 - 762.000 м
т.9 - 761.950 м
т.10 - 761.600 м
т.11 - 761.310 м
т.12 - 761.380 м
т.13 - 761.380 м
т.14 - 761.420 м
т.15 - 761.540 м
т.16 - 761.180 м
т.17 - 762.250 м
т.18 - 761.660 м
т.19 - 761.520 м

Обр. 2. Съоръжение № 1

Fig. 2 Construction N 1

В. Кацаров – уредник археолог в ИМ–Панагюрище, и С. Станева – директор на ИМ–Стрелча. Археологическото проучване се проведе в периода 07–24.07.2015 г. Работниците на обекта бяха осигурени от община Стрелча. Обектът е регистриран в АИС АКБ под № 5100002 като антично селище. Първи обхождания на обекта са правени от Д. Цончев, който споменава за открита монета на император Каракала (211–217) (Цончев 1963).

Обектът е разположен на около 8 км северно от гр. Стрелча (Белчов 1973) и на 500 м източно от

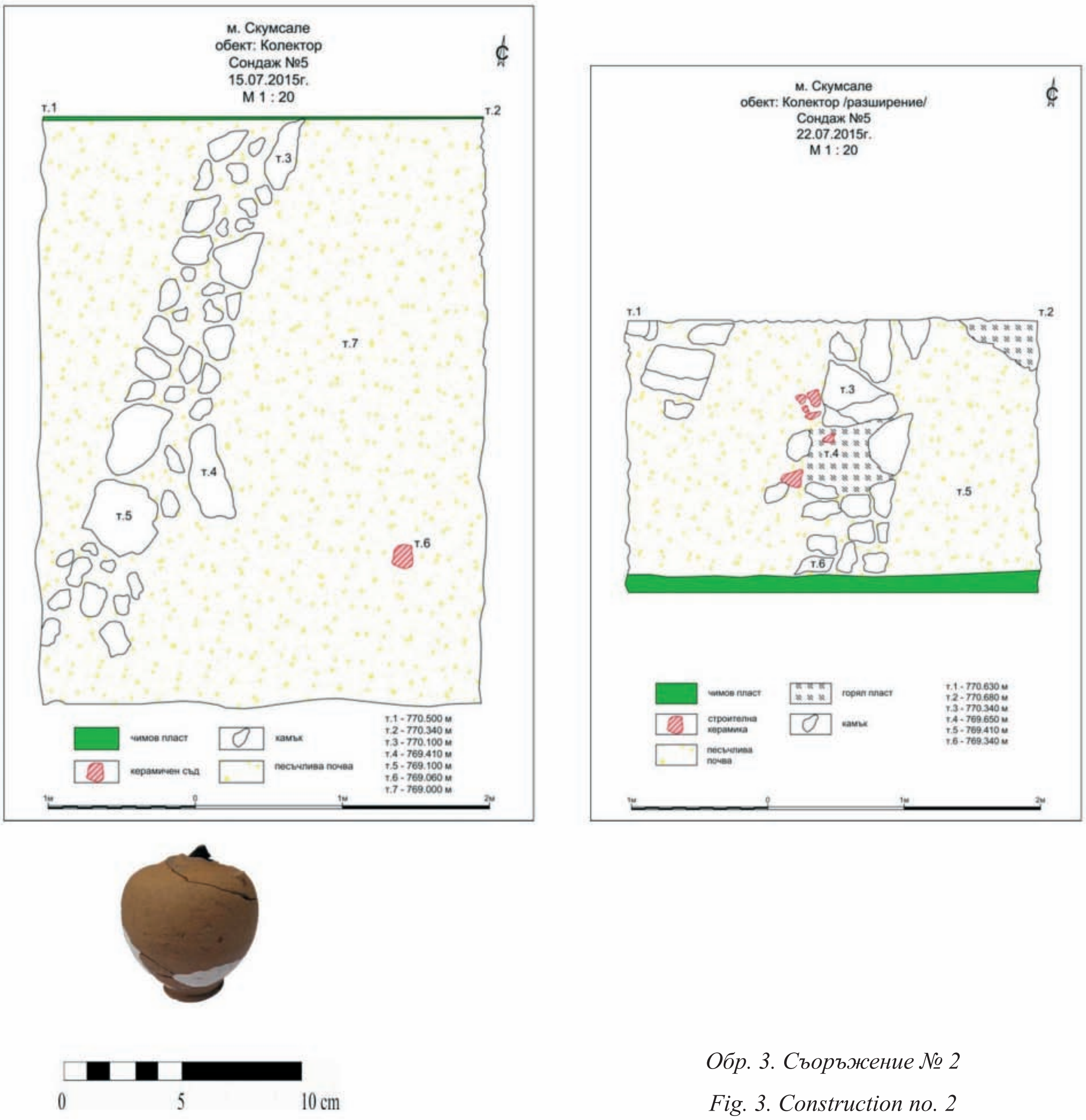
м. Скумсале
обект: Колектор
Сондаж №5
15.07.2015г.
М 1 : 20
т.1
т.2
т.3
т.4
т.5
т.6
т.7
чимов пласт
камък
керамичен съд
песъчлива почва
т.1 - 770.500 м
т.2 - 770.340 м
т.3 - 770.100 м
т.4 - 769.410 м
т.5 - 769.100 м
т.6 - 769.060 м
т.7 - 769.000 м
1м
0
1м
2м
м. Скумсале
обект: Колектор /разширение/
Сондаж №5
22.07.2015г.
М 1 : 20
т.1
т.2
т.3
т.4
т.5
т.6
чимов пласт
горял пласт
строителна керамика
камък
песъчлива почва
т.1 - 770.630 м
т.2 - 770.680 м
т.3 - 770.340 м
т.4 - 769.650 м
т.5 - 769.410 м
т.6 - 769.340 м
1м
0
1м
2м
0
5
10 cm

Обр. 3. Съоръжение № 2

Fig. 3. Construction no. 2

пътя Стрелча–Копривщица с GPS координати: N 42°33', E 24°20', надморска височина 760 м. От север обектът граничи с местността Кулата, от изток с малка рекичка, носеща името Габровица, от юг и запад е ограден с дере, което се влива отдясно на р. Габровица. Обектът е с приблизителна площ 30 кв. м. Намира се върху поляна, с денивелация в посока С–Ю. Обграден е с дъбова и букова гора. В обекта са разположени група скални изсичания в гранитни скали, ориентирани С–Ю. При обход се забеляза, че такива скални изсичания по левия бряг на р. Габровица липсват. Целият обект е бил подложен на иманярски набези. На обекта се направи геодезично заснемане на разположените сондажи (обр. 1).

Проучванията се проведоха в рамките на 15 работни дни съгласно сключения договор. Заложихме 9 сондажа в рамките на нарушения от строежа на екопътеката участък и прилежащите му територии. Със земекопна техника е нарушена археологическа структура (обр. 2).

Съоръжение № 1 (обр. 2). В сондаж № 3 се разкриха запазени основи на съоръжение във форма на неправилен кръг, на който югозападната част е разрушена от земекопната техника. Съоръжението е изградено от ломени камъни, споени с кал. Ширината на запазения зид в основа е от 0,70 до 0,80 м. От вътрешната част на зида са изградени две концентрично разположени стени от кирпичени тухли, долепени до каменния зид. Кирпичените стени се състоят от два реда правоъгълни тухли, споени с кал, а в средата с пълнеж от строителен отпадък. Съоръжението е с външен диаметър 6,50–7,00 м, а вътрешното пространство е с приблизителен диаметър от 3,50–4,00 м. При неговото проучване се установиха няколко етапа на изграждане и функциониране. Върху скална площадка, най-вероятно изкуствено изсечена, се откри пласт от горяла пръст с дебелина 0,15–0,20 м. Върху този пласт е изградена конструкция от средно големи ломени камъни, като целостта на съоръжението е нарушена при строежа на екопътеката. Археологическият материал от вътрешността на съоръжението е оскъден: откриха се малко количество фрагменти строителна керамика (тухли) от недобре пречистена глина, които не са добре опечени. Открити са незначително количество археологически материали, които се отнасят към късната античност: IV–VI в. По-късно във вътрешността на съоръжението са изградени две концентрично разположени стени от кирпичени тухли. Цялото съоръжение лежи под пласт от силно горели деструкции. Функционалната характеристика на съоръжението е дискусионна. Възможно е това да е дълго време функционирала пещ, постройка за култови практики или част от фортификационно съоръжение. На този етап от проучването не може да се установи със сигурност.

От направените в близост до съоръжението сондажи, в № 4, след свалянето на първия чимов пласт, се откри горял пласт с дебелина: 0,20–0,40 м, който е наситен с голямо количество фрагменти битова керамика, както и част от вертикална глинена тежест за тъкачен стан. Керамиката е работена на колело, от недобре пречистена глина, без украса.

Съоръжение № 2 (обр. 3). В сондаж № 5 се разкри част от зид, изграден от ломени камъни, споени с кал. Дебелината на зида е 0,50 м. Откритият зид е част от друго съоръжение (помещение). Остава неясно каква е била функцията и каква е връзката със съоръжението. Източно от зида, на разстояние на 1 м, се откри почти запазен глинен съд, който се отнася към късната античност. Тук също се вижда горелият пласт, който е със същата приблизителна дебелина. Последният сондаж № 9 се заложи в близост до скалните изсичания. Целта е да разберем дали има връзка с обекта. Откри се зид от ломени камъни, споени с кал, с дебелина от 0,50 м, оформящ полудъга. В него археологически материал липсва. Не се забелязва и горял пласт.

Археологическите проучвания показаха, че нарушеният обект е сложна селищна структура, функционирала през късната античност. Бъдещите проучвания ще хвърлят светлина върху особеностите и същностните характеристики на селищния обект.

Литература

Белчов 1973: Т. Белчов. Стрелча. София, 1973.

Цончев 1963: Д. Цончев. Археологически паметници по южните склонове на Панагюрска Средна гора. София, 1963.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION OF KOLEKTORA SITE IN SKUMSALE LOCALITY NEAR STRELCHA

Aleksey Gotsev, Pavel Pavlov, Vasil Katzarov, Stanislava Staneva

The site is located about 8 km to the north of the town of Strelcha and at 500 m to the east of the road Strelcha – Koprivshtica (fig. 1).

Trench No. 3 revealed preserved foundations of a structure with an irregular circular shape; its southwestern part was destroyed by earthmoving machinery (fig 2). The structure is built of split stones bound with mud. The thickness of the preserved wall is 0.70 m (to 0.80 m at the base). In the interior, there are two concentric walls of adobe bricks, adjacent to the stone wall.

In Trench No. 5, part of a wall, 0.50 m thick and built of split stones on mud, was investigated (fig. 3). The uncovered wall is part of another structure (dwelling).

The archaeological investigations indicate that the disturbed site was a complex settlement structure that functioned during Late Antiquity (4th-6th c.).

№ 21. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „СТЪПКАТА НА БОГОРОДИЦА“, С. МИНЕРАЛНИ БАНИ, ОБЛАСТ ХАСКОВО

Красимир Лещаков, Николина Николова, Ваня Петрова

Археологическите проучвания през този сезон се проведоха в продължение на 21 дни в края на месец август и първата половина на месец септември. Бе отложена план-квадратна мрежа (5×5 м), ориентирана по посоките на света. Бяха заложени няколко контролни профила и един централен с посока С–Ю. Разкопките бяха съсредоточени в централната и югозападната част на горната площадка и в източното подножие на скалното възвишение (обр. 1). Проучена е площ от 370 кв. м, от които 150 кв. м върху горната площадка (кв. B_{6-7}, C_{3-5}, D_{3-7}). Изчерпан е античен културен пласт с дебелина до 0,40 м. В източното подножие на хълма, проучената площ е около 220 кв. м (кв.E_{4-6}, F_{3-6}, G_{3-4}). В кв. E_4–E_5 културният пласт е изчерпан и е достигната материкова скала. В останалата част на проучваната площ е изчерпан пласт с дебелина 0,40 м (в източната част) до 1 м, без да е достигната стерилна основа.

Културният пласт върху горната площадка е с дебелина до 0,40 м и е формиран върху неравната естествена скала. В този участък са регистрирани и проучени няколко структури, чиито материали се датират в късната античност. Внимание заслужават руините от постройка с каменна основа и покрив от *тегули*. Запазени са части от източната и северната стена. В западна посока постройката е унищожена при изкопа за съществуваща в момента паянтова постройка. Източната стена е запазена на дължина около 4 м. Проследяват се един до два реда камъни, вградени в естествената скала. Техниката на

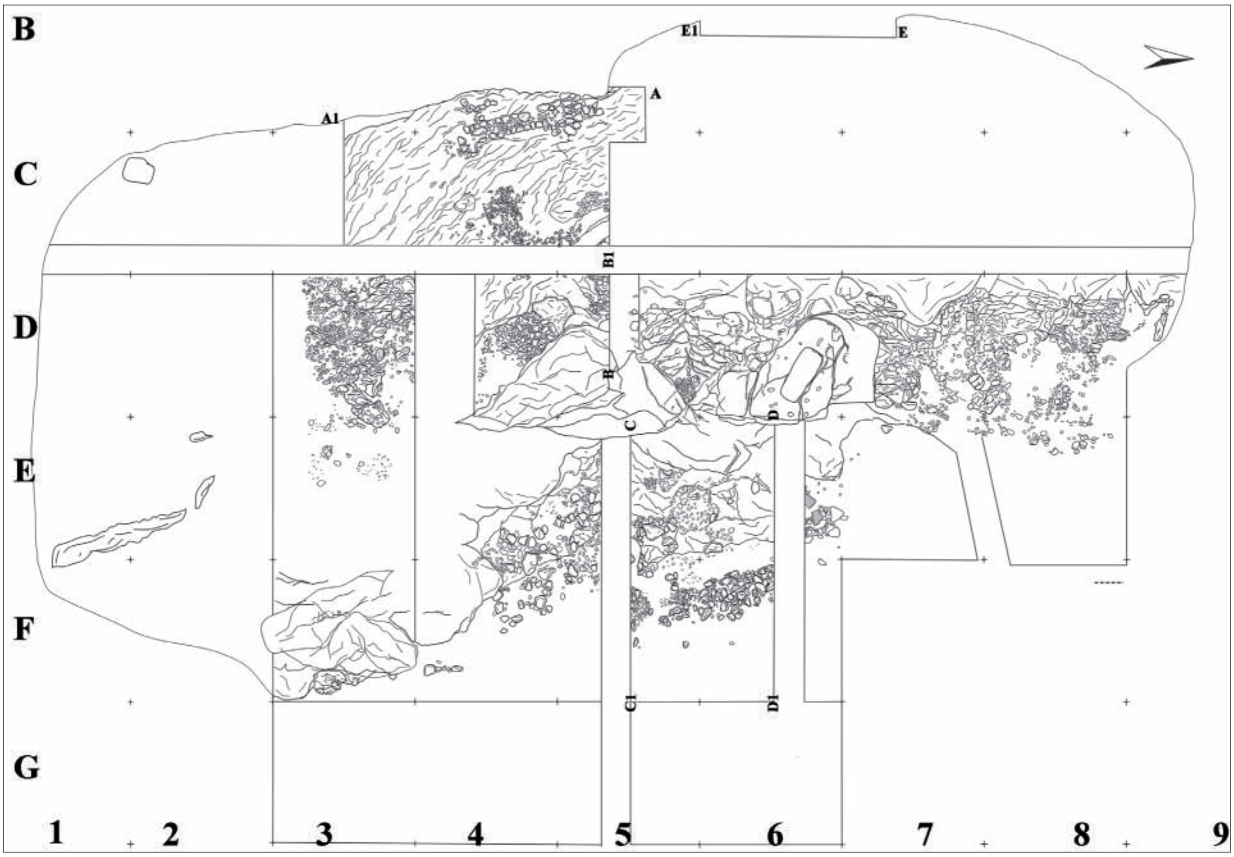

Обр. 1. Обект „Стъпката на Богородица“. Общ план на обекта и проучената площ през 2013 и 2015 г.

Fig. 1. “Stapkata na Bogoroditsa”. Main plan of the site and the excavated area.

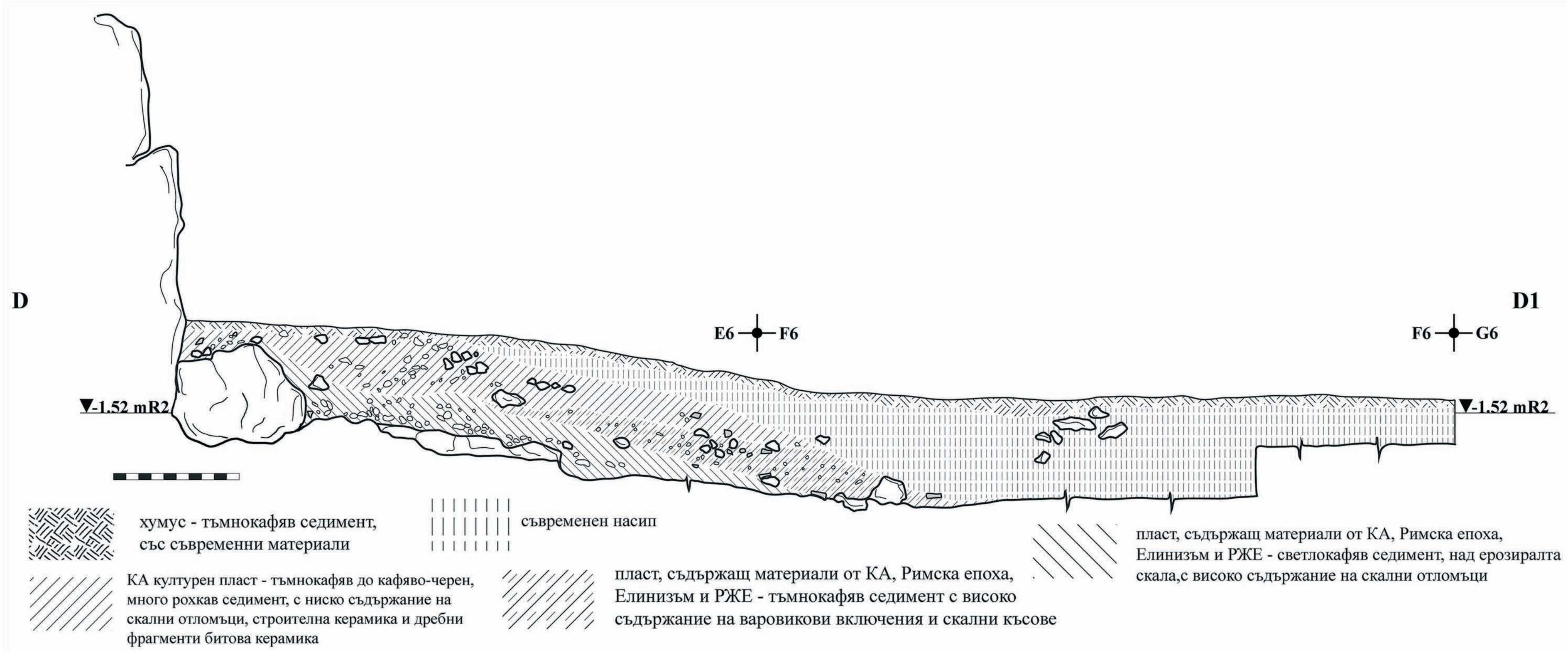
D
D1
E6 F6
F6 G6
▼-1.52 mR2
▼-1.52 mR2
хумус - тъмнокафяв седимент, със съвременни материали
съвременен насип
пласт, съдържащ материали от КА, Римска епоха, Елинизъм и РЖЕ - светлокафяв седимент, над ерозиралта скала,с високо съдържание на скални отломъци
КА културен пласт - тъмнокафяв до кафяво-черен, много рохкав седимент, с ниско съдържание на скални отломъци, строителна керамика и дребни фрагменти битова керамика
пласт, съдържащ материали от КА, Римска епоха, Елинизъм и РЖЕ - тъмнокафяв седимент с високо съдържание на варовикови включения и скални късове

Обр. 2. Южно лице на контролен профил D–D1 в кв. E_7-F_7. Източно подножие на изявената скала.

Fig. 2. Section D-D1, South side, in sq. E_7-F_7. Eastern foothill.

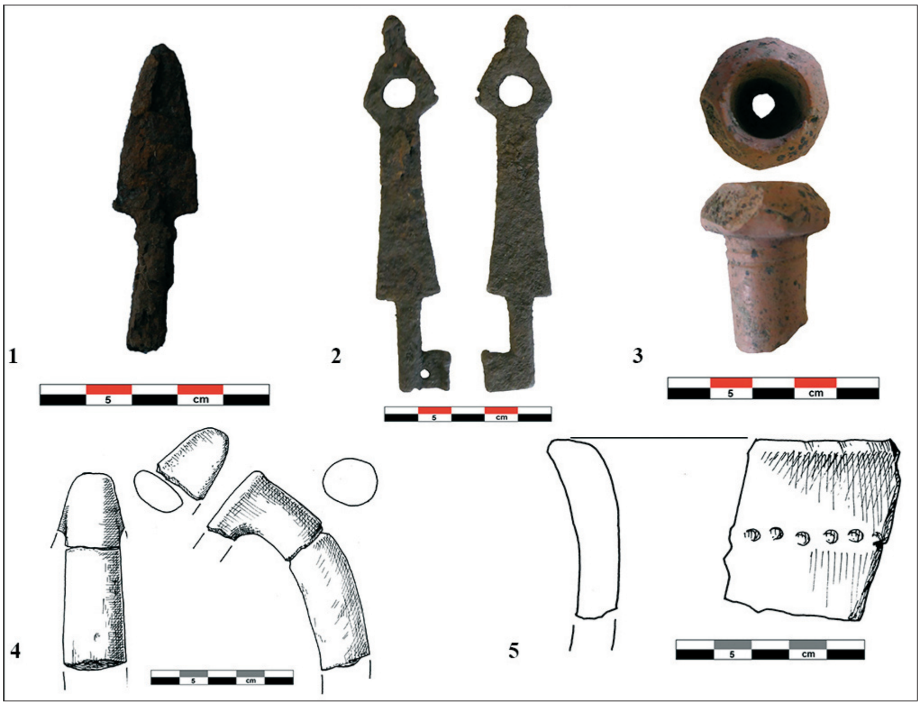

Обр. 3. Находки от и около границите на късноантична постройка (1–3); фрагменти от РЖЕ керамика от непосредственото източно подножие на изявената скала (4–5).

Fig. 3. Finds from and around the Late Antiquity building (1-3); Early Iron Age pottery sherds from the immediate foothills of the cliff (4-5).

градеж е *емплектон*, без хоросан. Северната стена е изградена в същата техника и има запазена дължина 1,30 м. Запазени са 4 реда камъни с обща височина 0,80 м, също вкопани в скалата. Падналата покривна конструкция е регистрирана в кв. C_{4-5}/D_4. Намерените материали – характерна керамика, железен връх от стрела и др., позволяват датирането ѝ в късната античност – средата на VI в.

В кв. D_{4-5}, южно от проученото през 2013 г. огнище и непосредствено под хумуса, е регистрирано значително количество строителна керамика – почти изключително фрагменти от покривни керемиди. Под тях, на нивото на основната скала, е изчистено скално изсичане, запълнено със средно големи ломени камъни и отделни фрагменти строителна и битова керамика. Намерените материали позволяват датировка на структурата в късната античност. Датираща стойност има и бронзова монета (*folis*) на Юстиниан I (527–565 г.), сечена в Константинопол, открита през 2013 г. в тази част на обекта.

Източно от оголената скала е регистриран съвременен насип, натрупан с цел подравняване на терена. Той има максимална дебелина от 1 м и е изчерпан напълно. Непосредствено до скалата има тъмнокафяв до черен културен пласт с дебелина около 0,40–0,50 м. Пластът е наситен с фрагменти строителна и битова керамика и скални отломъци и може да се отнесе също към късната античност (обр. 2). Под този пласт следва втори, имащ сходна структура и цвят, но с висока концентрация на бели варовикови включения. Третият пласт е светлокафяв на цвят и заляга върху ерозиралата естествена скала. Дебелината му варира от 0,20 до 0,30 м. В последните два пласта, непосредствено под скалното възвишение, наред с материали от късната античност (строителна и битова керамика), са открити и по-ранни диагностични керамични фрагменти – от римската епоха (фина червенолакова, червена на колело), от елинизма (сива монохромна) и единични от РЖЕ (дръжка от кантарос и устие с щампована украса) (обр. 3).

В кв. E_{4-5} е разкрита заравнена площадка, оформена непосредствено под скалата, с ширина около 2 м. От изток тя завършва с каменно подграждане с добре оформено източно лице от големи скални блокове. Дължината на подграждането е около 5 м. Върху площадката е разчистен разсип от средно големи и дребни ломени камъни и струпване на строителна и битова керамика (основно на колело). Подграждането е зле запазено – част от камъните са рухнали пред оформеното лице и са разкрити като разсип с ширина около 1,50 м.

В кв. E_{5-6}/F_{5-6}, в тъмнокафявия културен пласт, на дълбочина 0,30–0,40 м от съвременната повърхност на терена, е регистрирано доста компактно струпване от ломени камъни, скални късове, строителна и битова керамика. Най-висока концентрация на строителна керамика има в кв. F_5 – тухли, *тегули* и *имбрици*, някои с врязана украса.

Под описаното струпване на дълбочина 0,50–0,60 м е разкрит каменен разсип. Ивицата е с ориентация СЗ–ЮИ, има ширина 1,20–1,50 м и дължина 5 м. Вероятно това е част от друга сграда, доколкото може да се съди от покривните керемиди, битовата керамика и архитектурния детайл от лошо качествен мрамор, намерени там. Според откритите материали подгражданията могат да се датират в късната античност. В кв. E_5 е регистрирана яма с кръгла форма и диаметър 0,60 м. Ямата е вкопана в светлокафяв пласт с дълбочина 0,30 м. Запълнена е със скални отломъци, фрагменти строителна и битова керамика. Вероятно представлява основа на стълб и би следвало да се свърже с останките от постройката, описана по-горе.

В заключение може да се предположи с достатъчно основание, че хълмът, разположен непосредствено до минералните извори, е бил използван интензивно от началото на I хил. пр. Хр. Има основания да се допусне и по-ранна дата, но те засега не са достатъчни. Линията на приемственост може да се проследи до края на късната античност, когато тук са издигнати няколко масивни постройки. Датировката на скалния „басейн“ е най-общо в рамките на този хронологически отрязък и не е възможно да се прецизира.

Литература

Лещаков 2014: К. Лещаков. Спасителни археологически разкопки на обект „Стъпката на Дева Мария“, с. Минерални Бани, област Хасково. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 139-141.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE SITE “VIRGIN MARY’S FOOTSTEP” IN MINERALNI BANI, HASKOVO DISTRICT

Krassimir Leshtakov, Nikolina Nikolova, Vanya Petrova

The latest excavations covered two main sectors – the central and eastern one. Part of a ruined building with stone foundations and roof tiles was unearthed at the upper part of the hill. It was destroyed recently by modern construction works. The construction technique is *opus emplectum*. Two to four courses of masonry are preserved, founded in a bed in the natural rock. To the east of the walls, a compact heap of *tegulae* and *imbrices* over the rock was uncovered. Obviously, these are the debris of the roof construction of the same building. The collected materials indicate that the building dates from the Late Antiquity (the middle of the 6th c.). A *folis* of the Emperor Justinian I (527-565 AD), minted in Constantinople, supports this chronology. Diagnostic pottery sherds from the Roman Period and the Late Iron Age were also collected at the site. It is worth mentioning some Early Iron Age sherds found at the base of the rocky hill, indicating the existence of earlier strata overlaid by the Late Antique ruins.

№ 22. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ № 2 ПО СЕВЕРНАТА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА НА ГР. СОФИЯ, КВ. БЕНКОВСКИ

Анелия Божкова, Венцислав Динчев

Обектът попада между км 5+340 и км 5+680 по сервитута на трасето на северната скоростна тангента (ССТ) на гр. София, което тук е с приблизителна ориентация З–И (обр. 1). Разкопките се осъществиха за 72 работни дни от 10.06 до 05.09.2015 г., под ръководството на А. Божкова и В. Динчев (НАИМ–БАН), с участието на К. Меламед, А. Харизанов, Я. Мутафчиева (заместник-ръководители) и ред други археолози и стажанти.

В източния сектор на обекта, от км 5+510 до км 5+680, бяха локализирани, проучени и документирани общо 74 археологически структури (обр. 1), сред които:

1. 53 негативни структури – ями от желязната и средновековната епохи;
2. 12 полувкопани жилища от средновековната епоха;
3. 9 други археологически структури, които представляват аморфни или по-концентрирани струпвания от мазилки или керамични фрагменти.

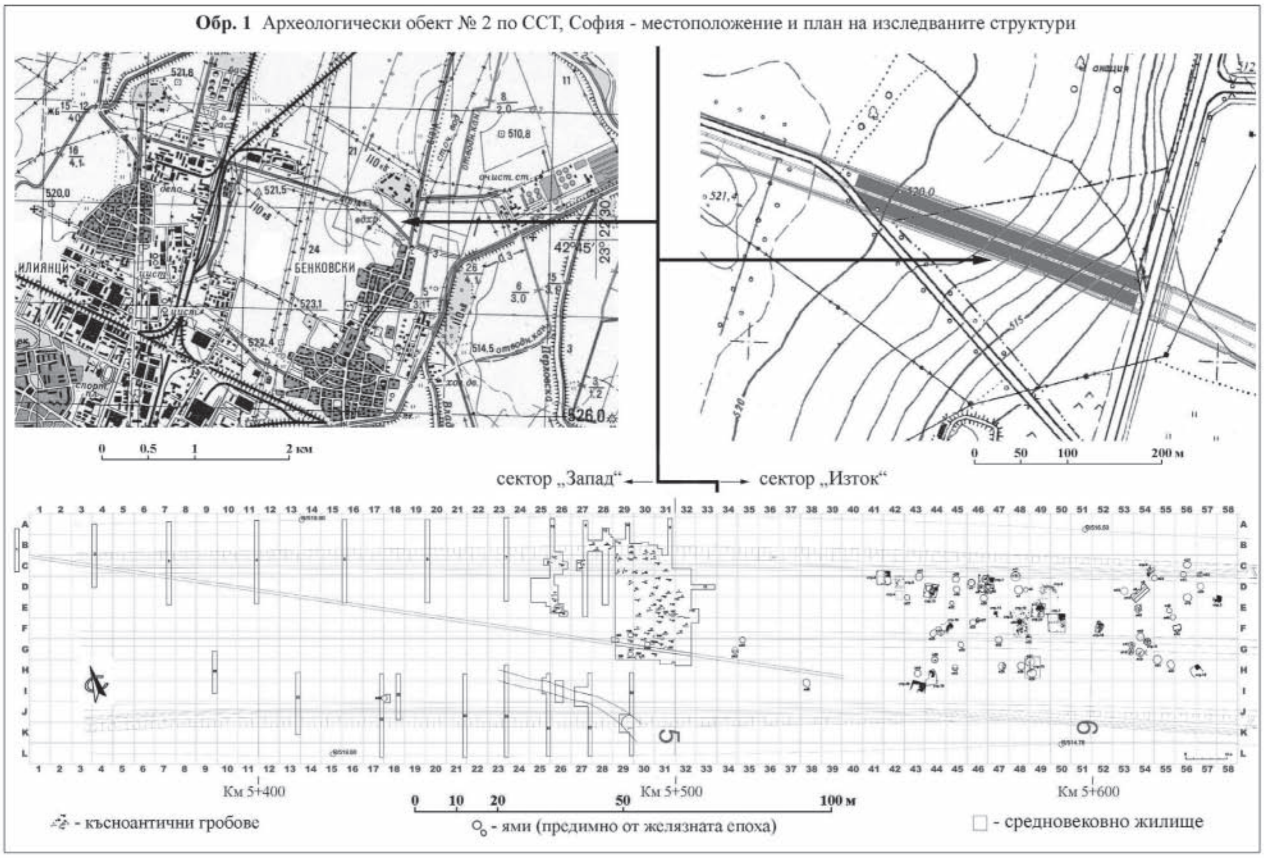
Обр. 1 Археологически обект № 2 по ССТ, София - местоположение и план на изследваните структури
ИЛИЯНЦИ
БЕНКОВСКИ
0 0.5 1 2 км
0 50 100 200 м
сектор „Запад“
сектор „Изток“
Км 5+400
Км 5+500
Км 5+600
0 10 20 50 100 м
- късноантични гробове
- ями (предимно от желязната епоха)
- средновековно жилище

Обр. 1. Археологическият обект – местоположение и план на изследваните структури.

Fig. 1. The archaeological site – location and plan of the studied structures.

В този сектор от обекта не бе регистриран изявен културен пласт.

Негативните структури, които са вкопани в дълбочина от древното ниво на терена, се долавят отчетливо едва при достигане на стерилен пласт и имат различни метрични данни, форми и характеристика на запълнителите, както и разнообразна хронология.

Ямите съдържат пръст, различна по цвят от околния терен, примесена с дребни камъни, животински кости и керамични фрагменти от съдове (обр. 2). Датират се в ранната желязна, класическата и елинистическата епохи.

Проучените жилища от средновековната епоха са от типа „полувкопани“, едноделни жилища със сравнително малки размери, от 2 до 3,5/4×2,5/3 м (обр. 1). Отоплителните съоръжения са разположени най-често в североизточния ъгъл на помещенията и са градени от средни по размер необработени камъни (обр. 2). Някои от тях имат подово покритие на горивната камера от антични тухли и кожух от дребни камъни с глина и малко количество тухли. В границите на къщите бяха документирани дупки от големи дървени колове, които са крепели конструкция с дървен скелет. Откритите в къщите находки не са многобройни и се ограничават с керамични фрагменти от съдове, типични за периода VIII–IX в., костени шила и други предмети от бита.

В рамките на източния сектор бяха проучени и няколко структури от аморфни или по-концентрирани струпвания на мазилки (обр. 1). Характерно за тези участъци е наличието на еднороден и синхронен археологически материал – фрагменти от ранната желязна епоха при някои от тях или фрагменти от елинистическата епоха при други.

В западния сектор на обекта, от км 5+340 до км 5+510, са изследвани десетина ями, чийто пълнеж съдържа късове отухлена мазилка и фрагментирана битова керамика (ръчна и на колело) от късната желязна епоха (VI–I в. пр. Хр.) (обр. 1). В няколко от ямите са открити части от преносими глинени огнища и главнярници. Може би хронологически и функционално с тези ями са свързани два конски скелета, разкрити в близост до основната им концентрация, между км 5+490 и км 5+500.

Основните резултати от разкопките в западния сектор на обекта са свързани с изследването на късноантичен некропол. Той се локализира между км 5+470 и км 5+505, северно от осевата линия на

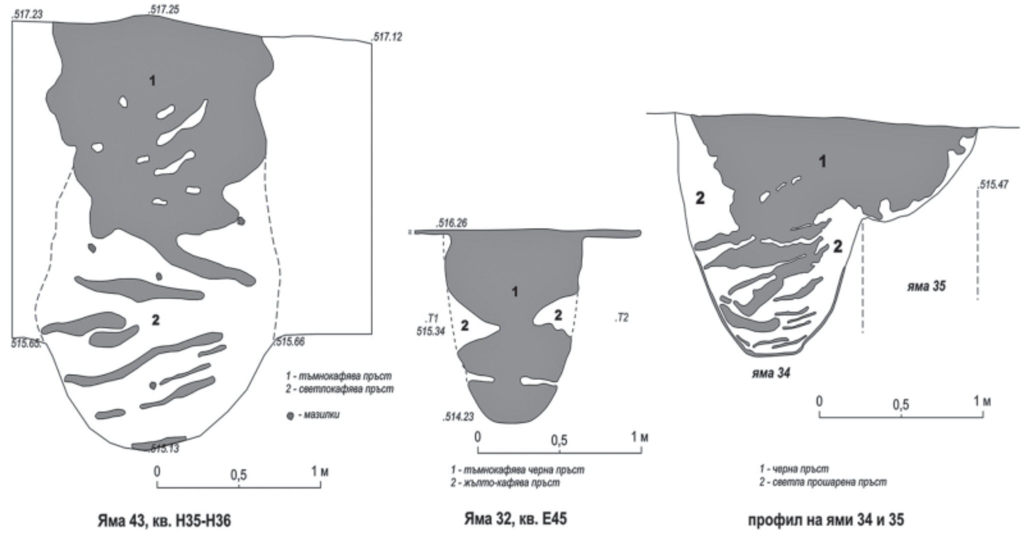
.517.23
.517.25
.517.12
1
2
515.65
.515.66
.515.13
1 - тъмнокафява пръст
2 - светлокафява пръст
● - мазилки
0
0,5
1 м
Яма 43, кв. Н35-Н36
.516.26
1
2
2
.Т1
515.34
.Т2
.514.23
1 - тъмнокафява черна пръст
2 - жълто-кафява пръст
Яма 32, кв. Е45
1
2
2
.515.47
яма 35
яма 34
1 - черна пръст
2 - светла прошарена пръст
профил на ями 34 и 35

Разрези на ями от желязната епоха

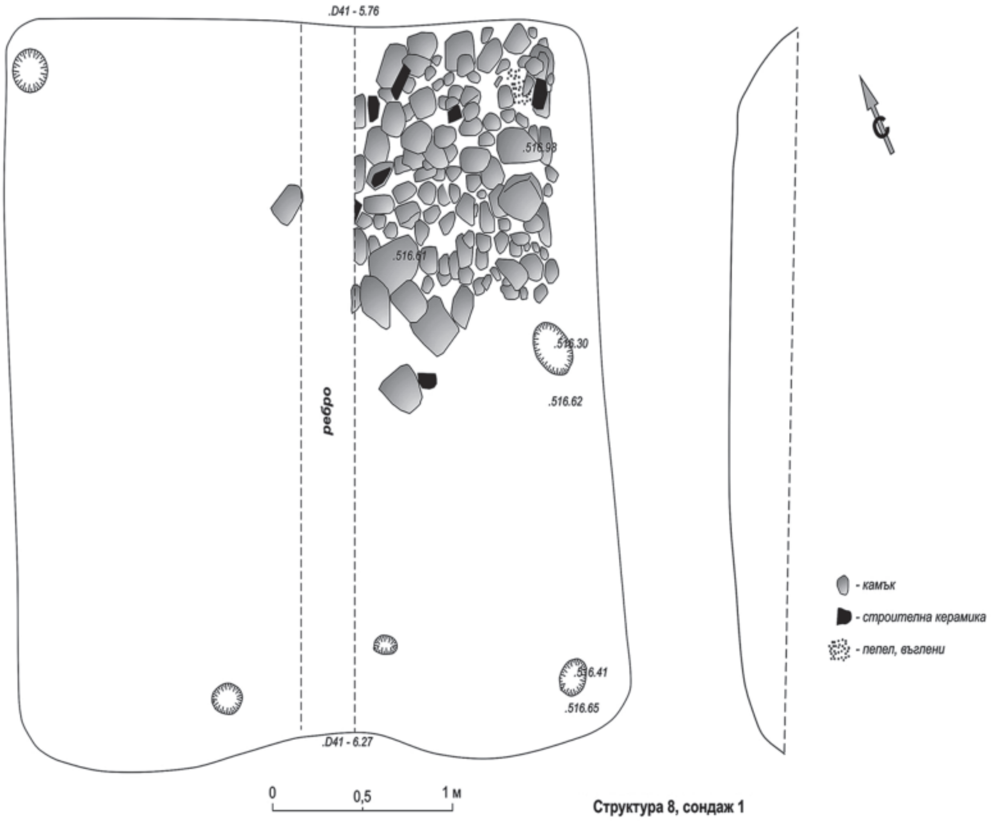
.D41 - 5.76
.516.98
.516.61
.516.30
.516.62
ребро
.516.41
.516.65
.D41 - 6.27
С
- камък
- строителна керамика
- пепел, въглени
0
0,5
1 м
Структура 8, сондаж 1

План на средновековно жилище

Обр. 2. Структури от желязната епоха и средновековието, изследвани в сектор „Изток“.

Fig. 2. Structures from the Iron Age and the Middle Ages explored in the eastern sector.

трасето на ССТ (обр. 1). Проучени са общо 72 гроба, всички с трупополагане. Открити са на различна дълбочина – от 0,40 до 2,00 м под днешната повърхност. Гробовете са предимно обикновени ями. При някои има покрития от стреховидно поставени тегули и/или тухли, при други има останки от дъсчени покрития или от дървени ковчези. При един дъното на ямата е настлано с тухли (обр. 3). Ориентацията на почти всички погребани индивиди е З–И, с глава на запад с допустими отклонения. При

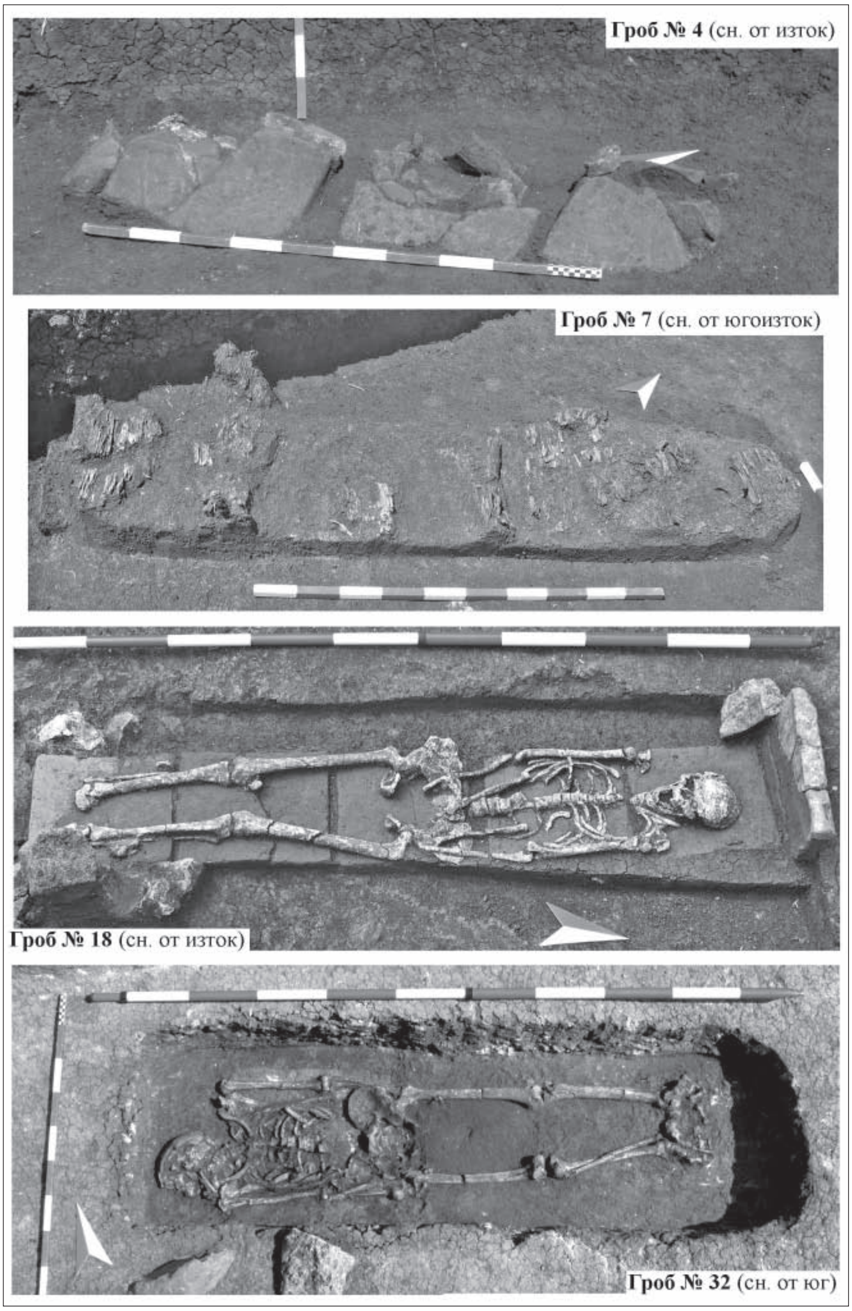

Обр. 3. Гробове от късноантичния некропол, изследван в сектор „Запад“.

Fig. 3. Graves of the Late Antique necropolis explored in the western sector.

един ориентацията е С–Ю, с глава на север (обр. 1, 3). Повечето гробове са безинвентарни. Откритият инвентар в някои гробове – токи, обеци, монети – позволява датирането на некропола в границите на V в. Специфични за изследвания некропол са маркировките от каменни ограждания, констатирани близко до съвременната повърхност на терена, както и вторичното отваряне на част от гробовете скоро след съоръжаването им и частичното разместване на костите на погребаните в тях индивиди (тази практика е потвърдена от антроположките Н. Атанасова-Тимева и Б. Гълъбова, работили с нас на обекта).

RESCUE EXCAVATIONS OF ARCHAEOLOGICAL SITE NO. 2 ON THE NORTH SPEED TANGENT OF SOFIA, BENKOVSKI DISTRICT

Anelia Bozhkova, Ventzislav Dintchev

The excavations were provoked by the construction of the new road (fig. 1). Seventy four archaeological structures were identified in the eastern sector: 53 pits from the Iron Age and the Middle Ages, 12 semi-sunken medieval dwellings, and 6 accumulations of clay wall plastering and pottery fragments. Most pits could be dated to the 1st mill. BC.

They had various dimensions, shapes and characteristics of the fill (fig. 2). The single-room semi-sunken medieval dwellings had stoves built of field stones in one corner and could be dated to the 8th-9th c. AD (fig. 2).

A dozen Late Iron Age pits were explored in the western sector of the site. A total of 72 graves from a Late Antique necropolis were also investigated here. They were found at a depth of 0.40 to 2.00 m. Almost all burials were oriented in accordance with the Christian tradition (figs. 1, 3); most contained no grave goods. The occasional grave goods found in some of the graves – buckles, earrings, coins – date the necropolis to the 5th c. AD.

№ 23. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 7 ПО ТРАСЕТО НА ГАЗОПРОВОД № 2 ЗА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ, ЗЕМЛИЩЕ НА С. МАЛЕНОВО, ОБЩИНА СТРАЛДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ

Анелия Божкова, Стефан Александров, Надежда Тодорова, Виолета Милчева

Проучването на обект 7 по трасето на газопровод № 2 за Република Турция в землището на с. Маленово през 2015 г. се проведе съгласно договор между НАИМ–БАН и Булгартрансгаз ЕАД на два етапа:

1. Предварително археологическо проучване на 10 % от предполагаема площ на обекта (август–септември): А. Божкова, Н. Тодорова – ръководители; В. Милчева – зам. ръководител; С. Александров – научен консултант;

2. Спасително археологическо проучване на цялата площ на обекта, попадаща в сервитута на газопровода (октомври–декември): А. Божкова, С. Александров – ръководители; Н. Тодорова, В. Милчева – зам. ръководители.

Обектът е разположен в блатиста равнинна местност, на заливна тераса на р. Мочурица, на ок. 1,5 км западно от с. Маленово. При неговата регистрация е установено, че културните останки са разположени върху широка площ, обхващаща няколко десетки декара.

Етап 1

В рамките на един календарен месец беше проведено предварително археологическо проучване на обекта. Бяха заложени и проучени 25 археологически сондажа, разположени напречно на сервитута на трасето. Първоначалните размери на сондажите бяха 15×2 м, като някои от тях бяха разширени допълнително с цел проследяване на археологически структури. Дълбочината на сондажите варира от 0,80 до 1,50 м в зависимост от наличието на археологически структури или находки. На обекта бяха регистрирани, проучени и документирани основно негативни археологически структури от три археологически епохи – късен неолит (края на VI хил. пр. Хр.), средна/късна бронзова епоха (II хил. пр. Хр.) и късна желязна епоха (V–IV в. пр. Хр.).

Най-многобройни са регистрираните негативни структури от късната желязна епоха. От тях шест бяха проучени и още шест само локализирани. Те представляват ями с типичните за този тип съоръжения форми и запълнители. Особено висока е концентрацията на фрагменти от транспортни амфори. Предварителната хронология на тези структури е в границите на класическата епоха (края на V–IV в. пр. Хр.).

Етап 2

Проучен бе участък с площ ок. 3500 кв. м. от терена, определен за пълно проучване от комисията на МК през август 2015 г. На обекта не бе регистрирано наличие на културен пласт, поради което бе извършено механизирано отнемане на хумусния пласт с цел достигане до отворите на негативните вкопавания. Установено бе, че в двете крайни зони от проучвания терен (на север и на юг) се локализира слаба концентрация на археологически останки и след тяхното проучване върху този терен бяха разположени депа с пръстта, изгребана от машините (обр. 1).

Проучени бяха общо 60 ями (негативни структури от класическата епоха – края на V – първата половина на IV в. пр. Хр.) (обр. 2–3), 17 структури (контексти от късната неолитна епоха и средната бронзова епоха), два гробни контекста и останки от една сграда с плетено-колова конструкция от класическата епоха.

Археологическите останки на обекта датират от различни периоди и говорят за човешко при-

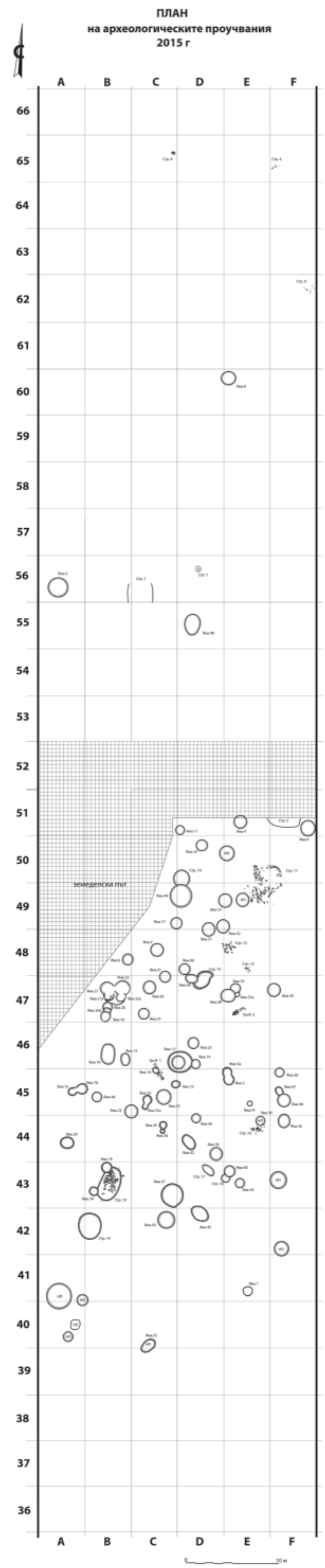
ПЛАН
на археологическите проучвания
2015 г
A
B
C
D
E
F
66
65
64
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
37
36
325 м
300 м
275 м
250 м
225 м
200 м
175 м
земеделски път
0
10 м

Обр. 1. План на проучените структури.

Fig. 1. Plan of the studied structures.

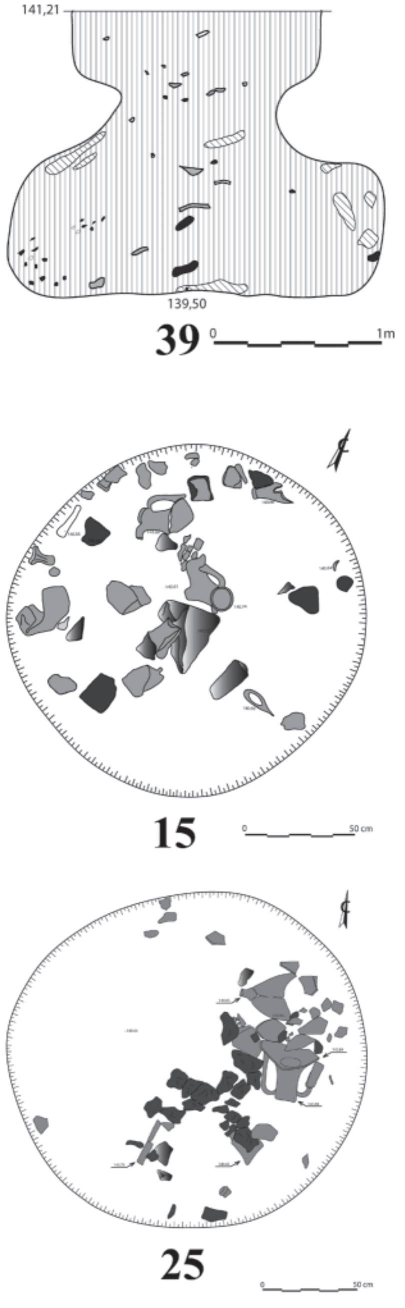
141,21
139,50
39
0
1m
15
0
50 cm
25
0
50 cm

Обр. 2. Профили и разрези на ями.

Fig. 2. Profiles and sections of the pits.

съствие на това място в един изключително дълъг период.

Структурите от VII–II хилядолетие пр. Хр. са 19, включващи керамични струпвания, ями и два гроба. В хронологическо отношение най-рани са структурите от късния неолит (вероятно края на култура Караново IV). Те са представени предимно от ями, които се локализират в централната част на обекта, между линии 41 и 56. Структурите от средната бронзова епоха са представени предимно от керамични струпвания,

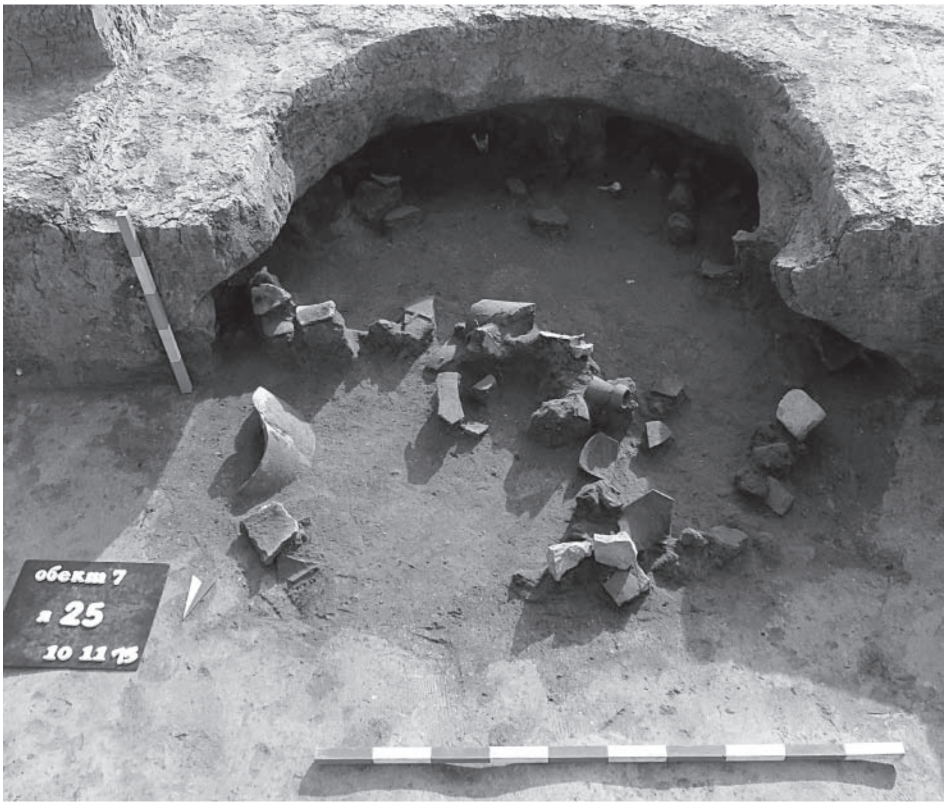

Обр. 3. Яма 25 в процес на проучване.

Fig. 3. Pit 25 under investigation.

разпръснати на голямо разстояние едно от друго в северната част на проучената площ, между линии 55 и 98. Двата гроба (с трупополагане в изпънато положение) са без инвентар, като *terminus ante quem* е яма № 16, датирана в V–IV в. пр. Хр.

Най-многобройни на обекта са проучените негативни структури от късната желязна епоха. Отворите на ямите се регистрират едва при достигане на стерилна почва и се очертават като тъмни петна, най-често с кръгла форма. Проучени са общо 60 ями с оригинални форми и запълнители. Дълбочината на структурите варира от плитки вкопавания до дълбоки над 1,50 м ями, най-често разширяващи се към дъното. Формите също демонстрират голямо разнообразие: от кошеровидни, стесняващи се към дъното, до цилиндрични или ями със сложен камбановиден или коничен профил. Ямите са запълнени със сиво-черна пръст, рядко примесена с ивици материкова, стерилна пръст. В запълнителите се съдържат керамични фрагменти или цели съдове, животински кости (включително черепи и цели скелети), парчета мазилки, фрагменти от преносими огнища, тежести за стан, прешлени за вретено, въглени и камъни с малки размери. Много голямо е видовото разнообразие на животинските останки (изследвания на Г. Рибаров), като са представени както домашни видове, така и диви гръбначни животни. Най-впечатляваща е колекцията от фрагменти от транспортни амфори (включително и цели екземпляри или такива с амфорни печати) от различни центрове, сред които Хераклея, Хиос, Тасос, Менде и др. Открити са представителни фрагменти от вносни чернофирнисови и червенофигурни вази, сред които и такива с човешки образи. Керамичният комплекс включва още фрагменти и съдове, работени на ръка и на грънчарско колело, от типичния за тракийската култура репертоар.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION OF SITE NO. 7 ON THE ROUTE OF GAS PIPELINE NO. 2 TO REPUBLIC OF TURKEY NEAR MALENOVO, STRALDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Anelia Bozkova, Stefan Alexandrov, Nadezhda Todorova, Violeta Milcheva

The investigations of Site No. 7 on the route of gas pipeline No. 2 to Republic of Turkey near the village of Malenovo in 2015 were carried out in two stages: 1. preliminary archaeological investigation of 10 percent of the presumed area of the site (in August – September); and 2. rescue archaeological investigation of the entire area of the site within the limits of the gas pipeline route (from October to December). A total of 60 pits (negative structures) from the Classical

Period (late 5th – first half of 4th c. BC), 17 features (pits and ceramic deposits) and two burials from the Late Neolithic Period and the Middle Bronze Age, and the remains of a pole and wickerwork structure from the Classical Age were identified. Among the finds, there was a considerable quantity of fragments from transport amphorae from the late 5th and the first half of the 4th c. BC.

№ 24 СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА И КЪСНАТА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХА, РИМСКАТА ЕПОХА И СРЕДНОВЕКОВИЕТО – ОБЕКТ № 1 ПО ТРАСЕТО НА ТРАНЗИТЕН ГАЗОПРОВОД № 2 ЗА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ, С. ЛОЗЕНЕЦ, ОБЩИНА СТРАЛДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ (I ЕТАП)

Стефан Бакърджиев, Тодор Вълчев

Археологическото проучване се проведе в периода 10.07–06.09.2015 г. по договор между НАИМ–БАН и Булгартрансгаз ЕАД на основание Разрешение № 332/09.07.2015 г. под научното ръководство на Стефан Бакърджиев (РИМ–Ямбол) – ръководител и Тодор Вълчев (РИМ–Ямбол) – зам. ръководител. В проучването взеха участие и археолози от РИМ–Сливен, НИНКН и студенти.

Обектът на проучване се намира в землището на с. Лозенец, на 2,44 км североизточно (азимут 62°) от центъра на селото. Разположен е на надзаливна тераса на десния бряг на р. Брястов дол. Теренът е с лек наклон от север на Ю и е покрит с обработваеми ниви. Обектът е локализиран за първи път при теренни обхождания през 1999 г. През 2000 г. в северния край са извършени сондажни проучвания на площ от 60 кв. м. При теренни обхождания през 2013 г. са маркирани границите на площта, в която се откриват археологически материали. Общата площ на обекта е около 350 дка (обр. 1) (Кечева 2014, 645-648). На базата на откритите при обхожданията и сондажните проучвания археологически материали обектът е класифициран като селище от ранната и късната желязна епоха, римската епоха и средновековието и като такъв е регистриран под № 10001859 в АИС АКБ.

Съгласно предоставената от Булгартрансгаз ЕАД документация бе видно, че трасето на бъдещия газопровод преминава през южната и западната половина на обекта, като полосата е с дължина 900 м при сервитут от 30 м и обща площ от 27 дка. Проучванията съгласно договора имаха предварителен характер и обхванаха 10 % от засегнатата площ. Тяхната цел бе изясняване на стратиграфията на обекта, локализиране на археологическите структури и техните граници в рамките на трасето на газопровода.

В рамките на археологическото проучване обектът бе разделен условно на два сектора – западен (сектор I) и южен (сектор II).

Сектор I е разположен западно от т.нар. очистително съоръжение № 2. В рамките на този сектор бяха заложени общо 125 сондажа с различни размери с дължина от 3 до 10 м и ширина от 1 до 5 м, като проучената площ възлезе на 1182 кв. м. Дълбочината на проучваните сондажи е средно от 0,60 до 1,00 м, където е достигната стерилна пръст или материковата скала. При най-източните сондажи материкът е достигнат на дълбочина 2 м. В рамките на този сектор бяха проучени една яма с материали от КЖЕ (обр. 2), деструкции от стена (вероятно от жилище?) от същата епоха, което за съжаление се развива на север извън сервитута. В най-източната част на сектора, в непосредствена близост до очистителното съоръжение, се попадна и на голяма вкопана структура с депонировки от отухлени мазилки, фрагменти керамика, кремъчни пластини, животински кости, и др. материали, които могат да се датират в рамките на късния неолит.

Сектор II е разположен на юг от очистителното съоръжение. В рамките на проучването бяха заложени 26 сондажа с дължина от 32 до 42 м и ширина между 1 и 2 м ориентирани И–З и С–Ю и протежение на цялото трасе на сервитута на газопровода. При сондажи 2, 3, 6, 7, 10, 13, 15 и 17, при разкриване на археологическите структури се направиха разширения с различна площ с цел тяхното проучване. Проучената площ в сектора е 1541 кв. м. Дълбочината на която се достигна материкът или материковата скала в сектора е между 0,85 и 1,40 м. Могат да се разграничат общо 3 пласта. Най-гор-

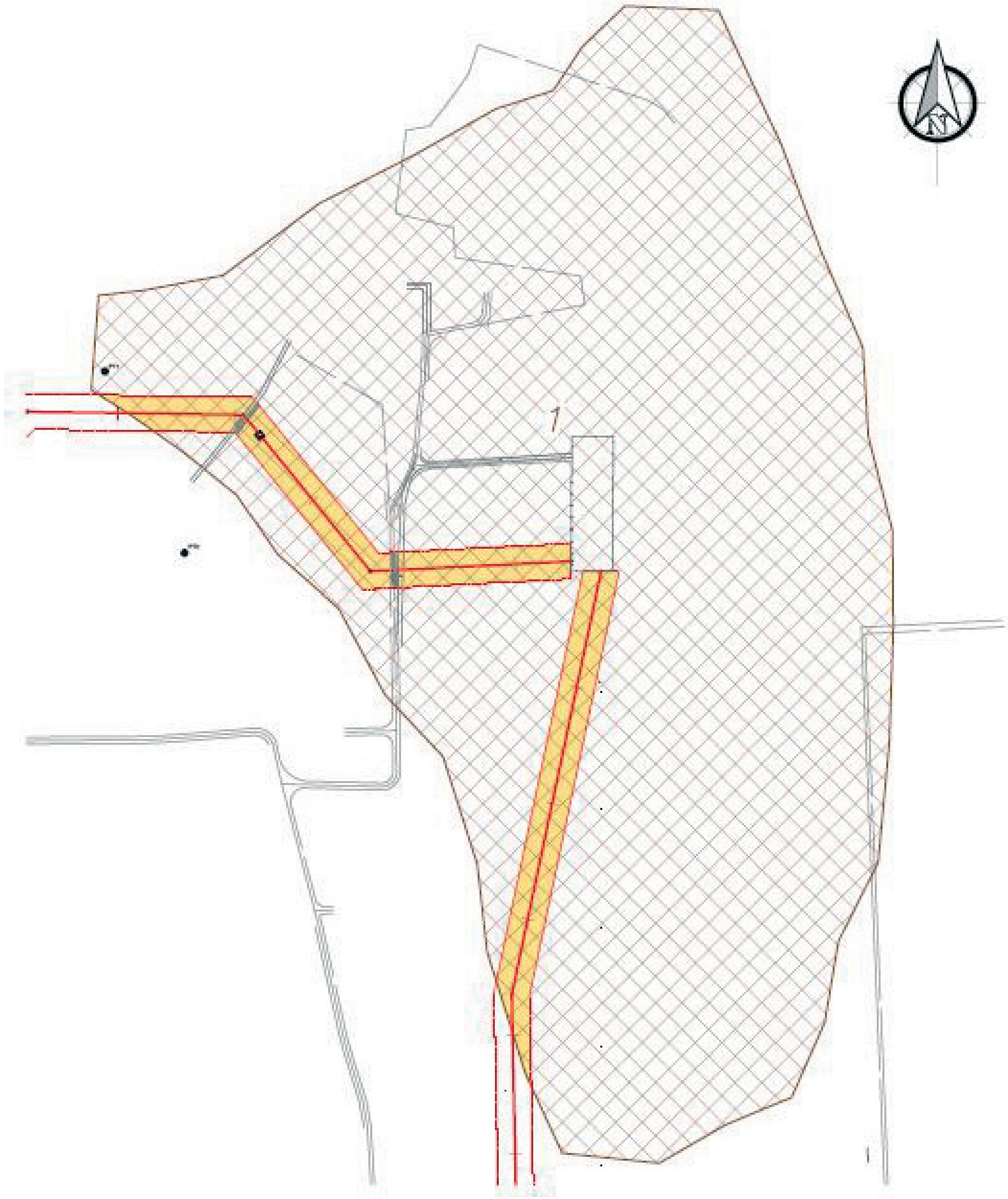

Обр. 1.

Fig. 1.

ният е орница от 0,00 до 0,35–0,43 м – черно-кафява пръст (смолник), подложена на дългогодишна механизирана обработка. От 0,45–0,85 м следва пласт от същата пръст, която е наситена с археологически материали в рамките на пространството над археологическите структури. Под този пласт следва песъклива пръст с жълтеникав цвят и дебелина 0,20–0,48 м. Това е материковата пръст, която е над материковата скала.

В рамките на археологическото проучване бяха разкрити и документирани общо 11 структури – деструкции от наземно огнище в сондаж 6/квадрат 33 и 10 негативни контекста (ями) – сондаж 2/квадрат 8–9; сондаж 3/квадрат 14–15; сондаж 7/квадрат 40–41; сондаж 10/квадрат 60–61 и квадрат 64–65; сондаж 13/квадрат 88 и квадрат 89; сондаж 15/квадрат 101; сондаж 17/квадрат 115. Проучените ями имат овална форма, най-близка до елипса, и размери от 1,5 до 3,2 м; те са вкопани в материка до достигане на материковата скала. Поради еднаквата пръст на орницата и пласта под нея ямите се засичат трудно, най-вече в резултата на концентрацията на материалите. По-отчетливо се засичат в пласта под орницата и при вкопаването в материка. Запълнителят на ямите е от тъмнокафява до черна пръст с типичните за този тип съоръжения отделни въглени, отухлена мазилка, фрагменти от

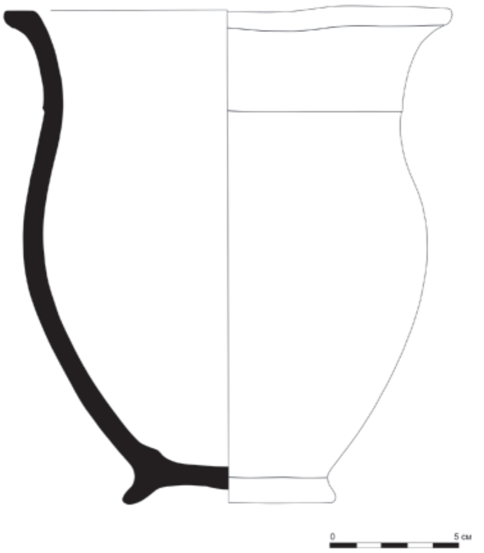

Обр. 2.

Fig. 2.

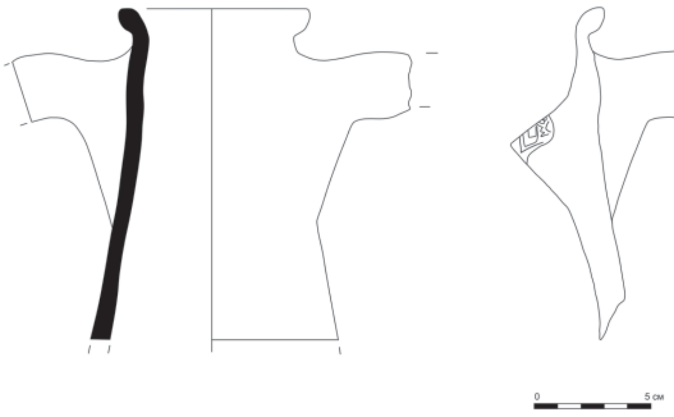

Обр. 3.

Fig. 3.

керамични съдове, работени на ръка, като са от различни типове и размери, като преобладават тези с кошеровидна форма и украса от пластична лента, фрагменти от съдове на колело – сива и червеноангобирана керамика (обр. 2) (кани и купи със завит навътре ръб на устието) (Божкова, Делев, Христова 2013, 125-128). Открихa се и значително количество фрагменти от транспортни амфори, включително и подпечатани (устие с част от печат от о-в Хиос) (обр. 3). В ямите се откриха също прешлени за вретено и керамични пулове. В някои от ямите има и депонирани кости от животни – говедо и дива свиня, а в ямата в сондаж 3 се откри и част от човешки череп. Разкритите материали датират ямите в периода на късната желязна епоха (V–III в. пр. Хр.).

Предварителните археологически проучвания на обект № 1 показаха, че трасето на бъдещия газопровод засяга основно негативни археологически структури (ями) от неолитната и късната желязна епоха в два участъка. Първият е с дължина 15 метра и площ от 450 кв. м, западно от очистителното съоръжение, а вторият е южно от съоръжението, с дължина от 325 метра и площ от 9750 кв. м.

Литература

Божкова, Делев, Христова 2013: А. Божкова, П. Делев, Т. Христова. Спасително археологическо проучване на обект с негативни структури от II–I хил. пр. Хр. при гр. Харманли (обект № 7 по трасета на АМ Марица, км 69+500–69+950). – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 125-128.

Кечева 2014: Н. Кечева. Издирвания на археологически обекти по проектно трасе на газопровод № 2 за Турция в участъка между КС Лозенец до СО при с. Недялско, община Стралджа. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 645-648.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF SETTLEMENT FROM EARLY AND LATE IRON AGE, ROMAN PERIOD AND MEDIEVAL PERIOD – SITE NO. 1 ON THE ROUTE OF GAS PIPELINE NO. 2 TO REPUBLIC OF TURKEY NEAR LOZENETS, YAMBOL REGION (1ST STAGE)

Stefan Bakardzhiev, Todor Valchev

The archeological site is located at 2.44 km to the northwest from the center of the village of Lozenets, Yambol Region. It is situated on the right bank of the river Bryastov Dol. During preliminary trench excavations, 2723 sq. m were investigated. Twenty structures dating from the Prehistory to the Late Antique Period were registered. Most of them were pits from the Late Iron Age (5th-3rd c. BC).

№ 25. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА И КЪСНАТА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХА, РИМСКАТА ЕПОХА И СРЕДНОВЕКОВИЕТО – ОБЕКТ № 1 ПО ТРАСЕТО НА ТРАНЗИТЕН ГАЗОПРОВОД № 2 ЗА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ, С. ЛОЗЕНЕЦ, ОБЩИНА СТРАЛДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ (II ЕТАП)

Стефан Бакърджиев, Тодор Вълчев, Илия Илиев

Археологическото проучване се проведе в периода 26.10–07.12.2015 г. по договор между НАИМ–БАН и Булгартрансгаз ЕАД на основание Разрешение № 405/23.10.2015 г. под научното ръководство на Стефан Бакърджиев и Тодор Вълчев (РИМ–Ямбол) – ръководители и Илия Илиев – зам. ръководител. В проучването взеха участие археолози от РИМ–Сливен и студенти.

Обектът на проучване се намира в землището на с. Лозенец. Разположен е на надзаливна тераса на десния бряг на р. Брястов дол. Обектът е локализиран за първи път при теренни обхождания

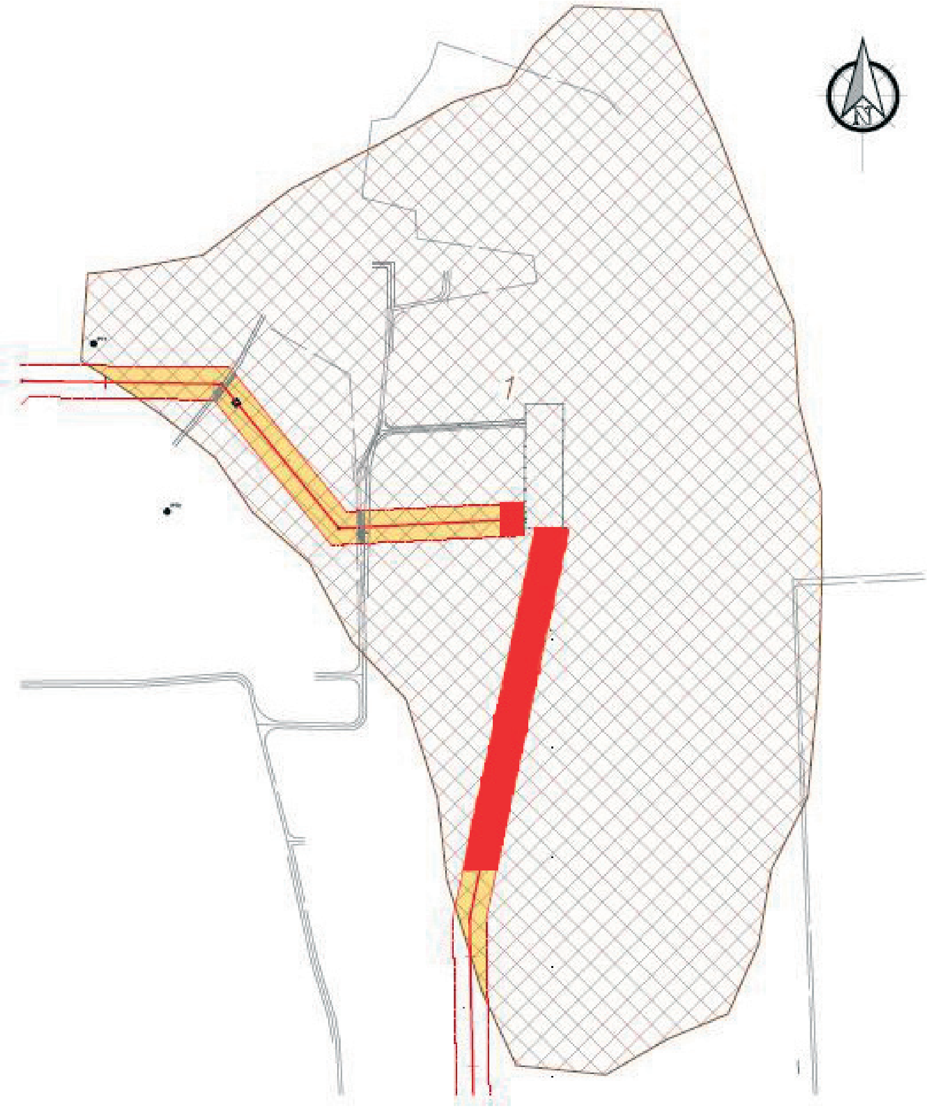

Обр. 1.

Fig. 1.

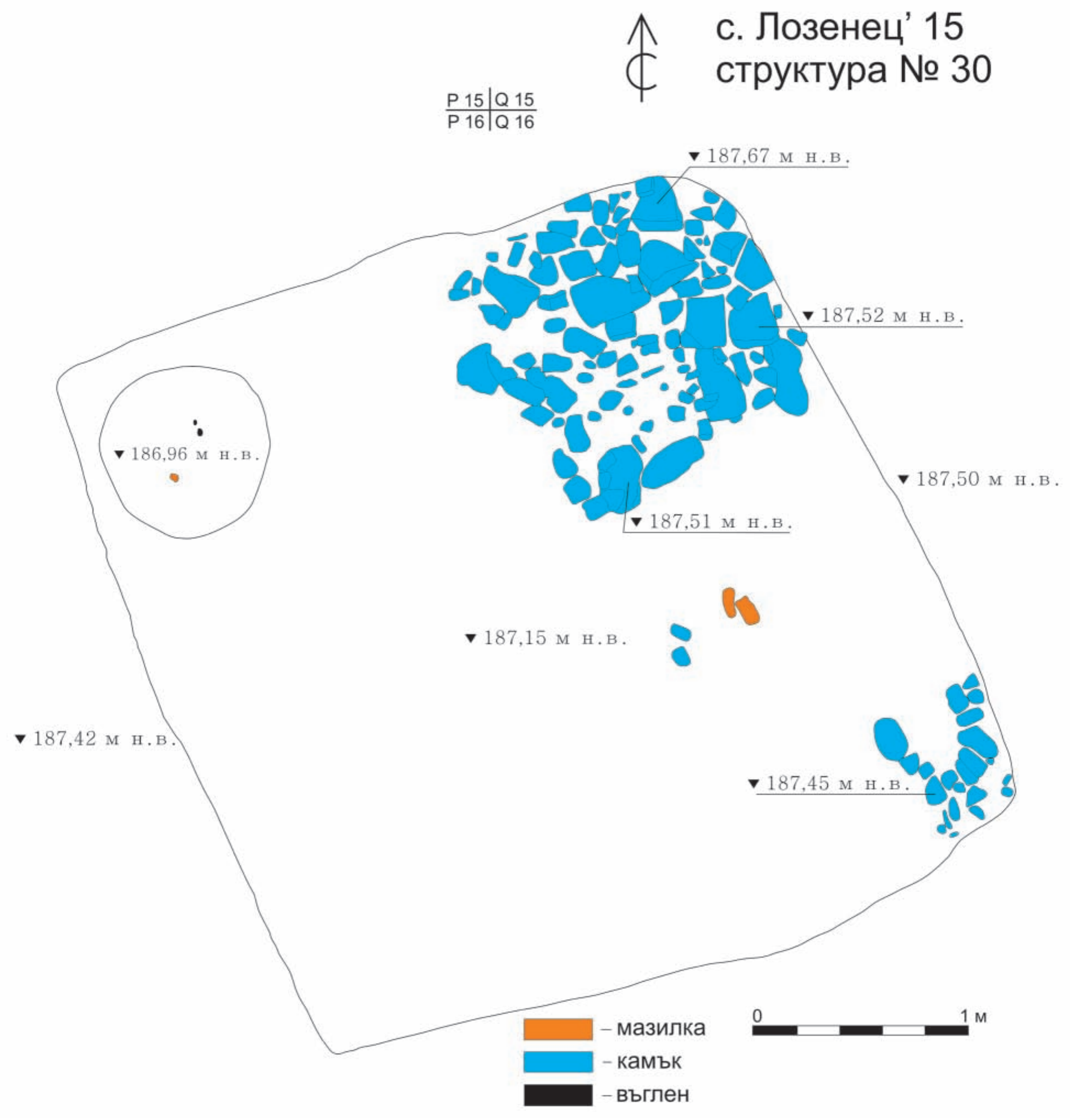
с. Лозенец' 15
структура № 30
С
P 15 | Q 15
P 16 | Q 16
▼ 187,67 м н.в.
▼ 187,52 м н.в.
▼ 186,96 м н.в.
▼ 187,50 м н.в.
▼ 187,51 м н.в.
▼ 187,15 м н.в.
▼ 187,42 м н.в.
▼ 187,45 м н.в.
0
1 м
– мазилка
– камък
– въглен

Обр. 2.

Fig. 2.

през 1999 г. При теренни обхождания извършени през 2013 г. са маркирани границите, в които се откриват археологически материали. Общата му площ възлиза на около 350 дка (Кечева 2014, 648-654) (обр.1). На базата на откритите при обхожданията и сондажните проучвания археологически материали обектът е класифициран като селище от ранната и късната желязна епоха, римската епоха и средновековието и като такъв е регистриран под № 10001859 в АИС АКБ. Съгласно договора между НАИМ–БАН и Булгартрансгаз ЕАД и резултатите от предварителното археологическо проучване, извършено в периода юли–септември 2015 г. Пълните археологически проучвания обхващаха обща площ от 10,2 дка в два участъка. В рамките на археологическото проучване и на базата от резултатите от предварителните проучвания горният пласт с дебелина до ок. 0,35 м бе снет механично. В рамките на 2015 г. бе проучена площ от 6 дка. При това се разкриха и документираха 14 археологически структури. Хронологически най-ранната структура (структура № 20) представлява вкопаване с неправилна форма с размери 9×11 м. В запълнителя с тъмен сиво-кафяв цвят се откриха фрагменти от керамични съдове, които са изработени на ръка и се отнасят към късния неолит – култура Караново IV. Вкопаването се проучи до 0,70 м дълбочина. Структурата не е изцяло проучена и предстои да се проучи през настоящия археологически сезон. В проучваната територия се разкриха и 7 негативни структури (ями) от късната желязна епоха, една от които (структура № 24) със значителни размери. Тя представлява вкопаване с форма, близка до овал, и значителни размери – 13×8 м (С–Ю×И–З). Вкопаването се проучи до 1 м дълбочина. В запълнителя му се откриха силно фрагментирани керамични съдове, изработени на ръка и украсени с пластична лента, и фрагменти от сива и червеноангобирана керамика на колело, животински кости, дребни парчета отухлени мазилки и отделни въглени. Разкритите материали датират ямите в периода на късната желязна епоха (V–III в. пр. Хр.). При проучването се разкриха и три полувкопани средновековни жилища (структури № 28, 30 и 31). Към момента на прекратяване на разкопките изцяло проучени и документирани са две от тях (структури № 30 и 31), а третото се проучи частично (структура № 28). Те имат форма, близка до квадрата, ориентирани по осите СИ–ЮЗ×СЗ–ЮИ. Размерите им варират от 3,20×3,20 до 3,30×3,60 м. Вкопани са до 0,50 м в стерилния пласт (обр. 2). Близо до северните и източните стени се откриха множество камъни, които са свързани с отоплителните съоръжения на жилищата. Срещат се и двата типа – огнища с овална форма, обмазани с глина и с невисок бордюр (в рамките на структура № 30 и западно от структура № 31), както и зидани с ломени камъни печки с правоъгълна форма, като тази в структура № 31. Вътрешното ѝ пространство е квадратно, с дължина на страните 0,40 м. Покрай него са разположени правоъгълни плочи с размери 0,40×0,32×0,16 м и 0,42×0,32×0,11 м. По тях личат следи от горене. Около тези плочи са натрупани множество по-малки. В рамките на вътрешното пространство на полуземлянките се откриха незначително количество фрагменти от керамични съдове – основно гърнета, изработени на бавно грънчарско колело, с врязана украса от хоризонтални и вълнообразни линии. Топографското разположение на селището, както и откритите в него материали дават основание да се предположи, че става въпрос за сезонно селище на от периода на втората половина на IX – средата на X в. (Попов 2009, 40).

Разкрити бяха и три гроба. Гроб № 1 е колективен и преизползван. Погребан е възрастен индивид – вероятно жена – в изпънато положение по гръб с глава на запад. От юг до таза е положено дете на ок. 6–7 години. Гробът е бил ограден и покрит с дребни ломени камъни, разместени при обработката на земята. Южно от краката се откриха още човешки кости от възрастен индивид, събрани заедно. Гроб № 2 е трупополагане на възрастен индивид с глава на запад. На място са запазени само черепът и лявата лакътна кост. Костите на погребания са унищожени при земеделската обработка на околния терен. Те се откриват североизточно от черепа, в зона с дължина 1,40 м и ширина 0,40 м. Този гроб се откри в средновековно жилище (структура № 31). Гроб № 3 е трупополагане на възрастен индивид, в изпънато положение по гръб. Главата му е на запад. Черепът е разбит. Запазена е долната челюст. Лявата ръка е изпъната до тялото, а дланта на дясната е на таза. Южно от скелета се откри дъно от средновековно гърне. Този гроб също попада в рамките на средновековно жилище (структура № 28).

Разкритите по време на този етап от археологическото проучване структури показват, че „територията“, която е определена като обект № 001, е била обитавана интензивно през различните етапи от развитието на човешкото общество. Оптималните условия за живот са привлекли хората тук още през късния неолит, като обитаването продължава до X в.

Литература

Кечева 2014: Н. Кечева. Издирвания на археологически обекти по проектно трасе на газопровод № 2 за Турция в участъка между КС Лозенец до СО при с. Недялско, община Стралджа. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 648-654.

Попов 2009: Хр. Попов. Жилища от ранносредновековното селище при Капитан Андреево. – В: Приноси към българската археология , V. София, 2009, 39-53.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF SETTLEMENT FROM EARLY AND LATE IRON AGE, ROMAN PERIOD, AND MEDIEVAL PERIOD – SITE NO. 1 ON THE ROUTE OF GAS PIPELINE NO. 2 TO REPUBLIC OF TURKEY NEAR LOZENETS, YAMBOL REGION (2ND STAGE)

Stefan Bakardzhiev, Todor Valchev, Iliya Iliev

After trench investigations, an area of 5800 sq. m was delimited. Fourteen structures were detected and excavated. One of them dates to Late Neolithic Period. Seven pits date from the Late Iron Age. Two houses and an oven from the Medieval Period (10th c.) were also investigated. During the excavations, three graves from the latter period were also uncovered.

№ 26. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ НАБЛЮДЕНИЯ В М. ГЕРЕНИТЕ, КВ. ЗЛАТИ ДОЛ НА ГР. СИМЕОНОВГРАД (ОБЕКТ № 19 ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ–СВИЛЕНГРАД – ГРЪЦКО/ТУРСКА ГРАНИЦА)

Анелия Божкова, Яна Мутафчиева

Археологическото наблюдение се проведе в периода от 03.04 до 11.04.2015 г. по договор между НКЖИ и НАИМ–БАН под ръководство на доц. д-р Анелия Божкова (Секция за тракийска археология към НАИМ–БАН) – научен ръководител. В наблюдението взеха участие Яна Мутафчиева (докторант в Секция за тракийска археология в НАИМ–БАН) – заместник ръководител и Илия Киров (уредник в отдел Археология в НИМ).

Археологическите наблюдения обхващат участъка от км 258+320 до км 258+520 (обр. 1), разположен на юг от проучваните през 2005 и 2006 г. могили и околомогилно пространство (Божкова, Делев 2006, 78-79; Божкова, Делев 2007, 85-87; Божкова 2008, 137-160).

Обектът е разположен на около 1,5 км източно от квартал Злати дол на гр. Симеоновград, на първата надзаливна тераса на десния бряг на р. Марица. Вследствие на наблюденията бяха локализирани и документирани 9 негативни археологически структури от РЖЕ (обр. 2). Ями № 6, 7 и 9 са проучени по време на спасителните разкопки, проведени след археологическото наблюдение. Разкритите ями се характеризират със следните метрични данни – диаметър на нивото на засичане от 0,95 до 1,25 м и дълбочина до 0,52 м. Формите на структурите са елипсовидни, пресечено-конусовидни и полусферични. Запълнителите се състоят от тъмнокафява пръст (при яма № 2), от черна пръст (при ями № 4 и 5) и тъмнокафява-черна (при ями № 1, 3 и 8). По-богата по отношение на устройството е яма № 8. На дъното ѝ се разкри глинобитна обмазка с дебелина 0,15 м.

Археологически материал/находки

Керамичният материал е характерен за втората фаза на ранната желязна епоха. Той е представен от множество керамични фрагменти от работени на ръка съдове с разнообразна украса (обр. 3). В запълнителя на ямите се наблюдават и мазилки с малки и средни размери, животински кости, дребни камъни. Сред находките могат да се отбележат керамични идоли, керамични прешлени за вретено, миниатюрен съд, чаши и кани.

В резултат на археологическото наблюдение се установи, че регистрираните структури са част от комплекса, проучен през 2006 г., и потвърди изказаното мнение, че обектът се развива в източна и южна посока. Поради съществуващия риск от унищожение на археологически останки се взе решение за спиране на изкопните работи и преминаване към спасително археологическо проучване в застрашения участък.

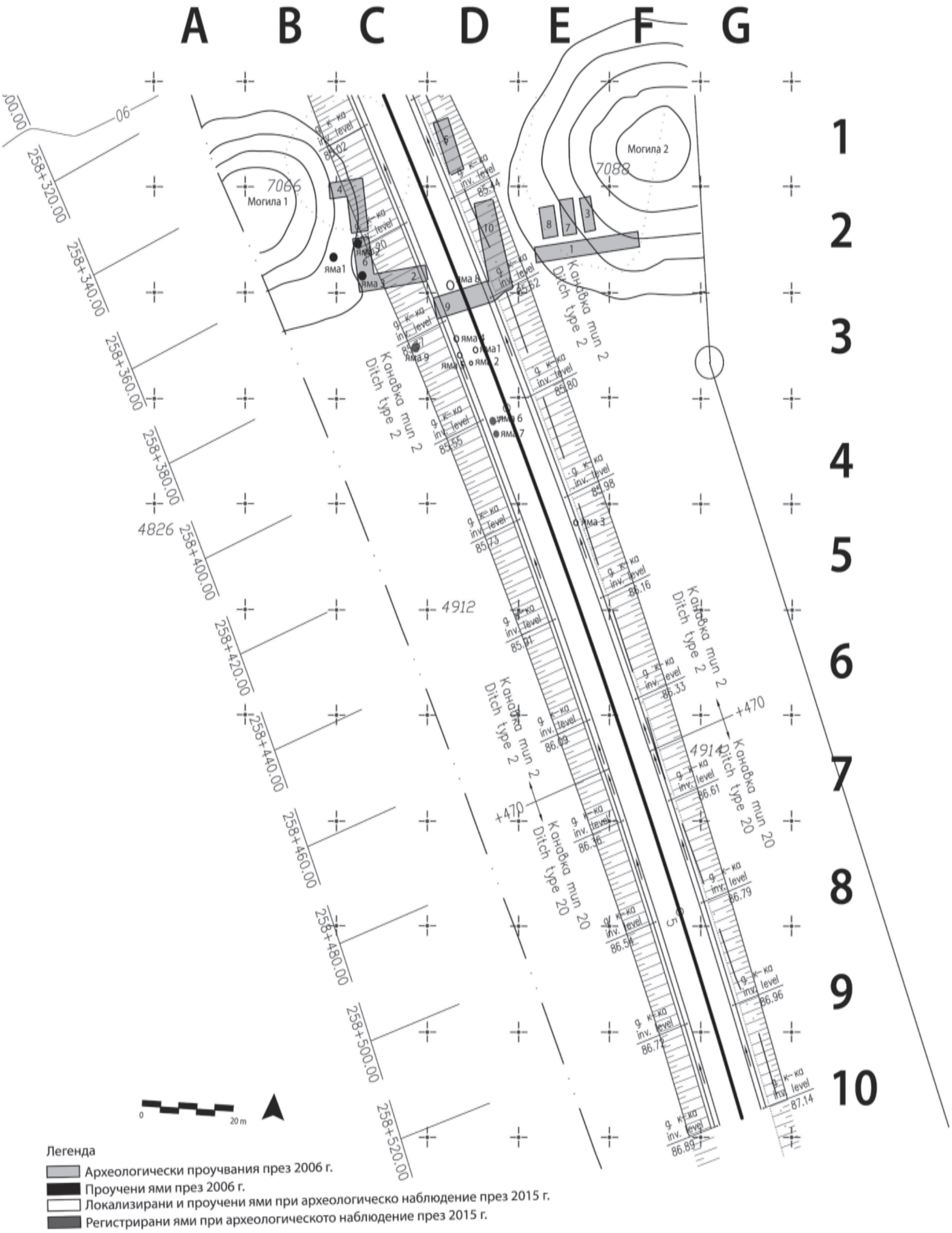
A
B
C
D
E
F
G
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
Могила 1
7066
Могила 2
7088
яма 1
яма 2
яма 3
яма 4
яма 5
яма 6
яма 7
яма 8
яма 9
Канавка тип 2
Ditch type 2
Канавка тип 20
Ditch type 20
+470
4826
4912
4914
258+320.00
258+340.00
258+360.00
258+380.00
258+400.00
258+420.00
258+440.00
258+460.00
258+480.00
258+500.00
258+520.00
g. к-ка inv. level
0
20 m
Легенда
▨ Археологически проучвания през 2006 г.
■ Проучени ями през 2006 г.
☐ Локализирани и проучени ями при археологическо наблюдение през 2015 г.
■ Регистрирани ями при археологическото наблюдение през 2015 г.

Обр. 1. Общ план на обект № 19 заедно с регистрираните при археологическото наблюдение структури.

Fig. 1. Archaeological site no. 19.

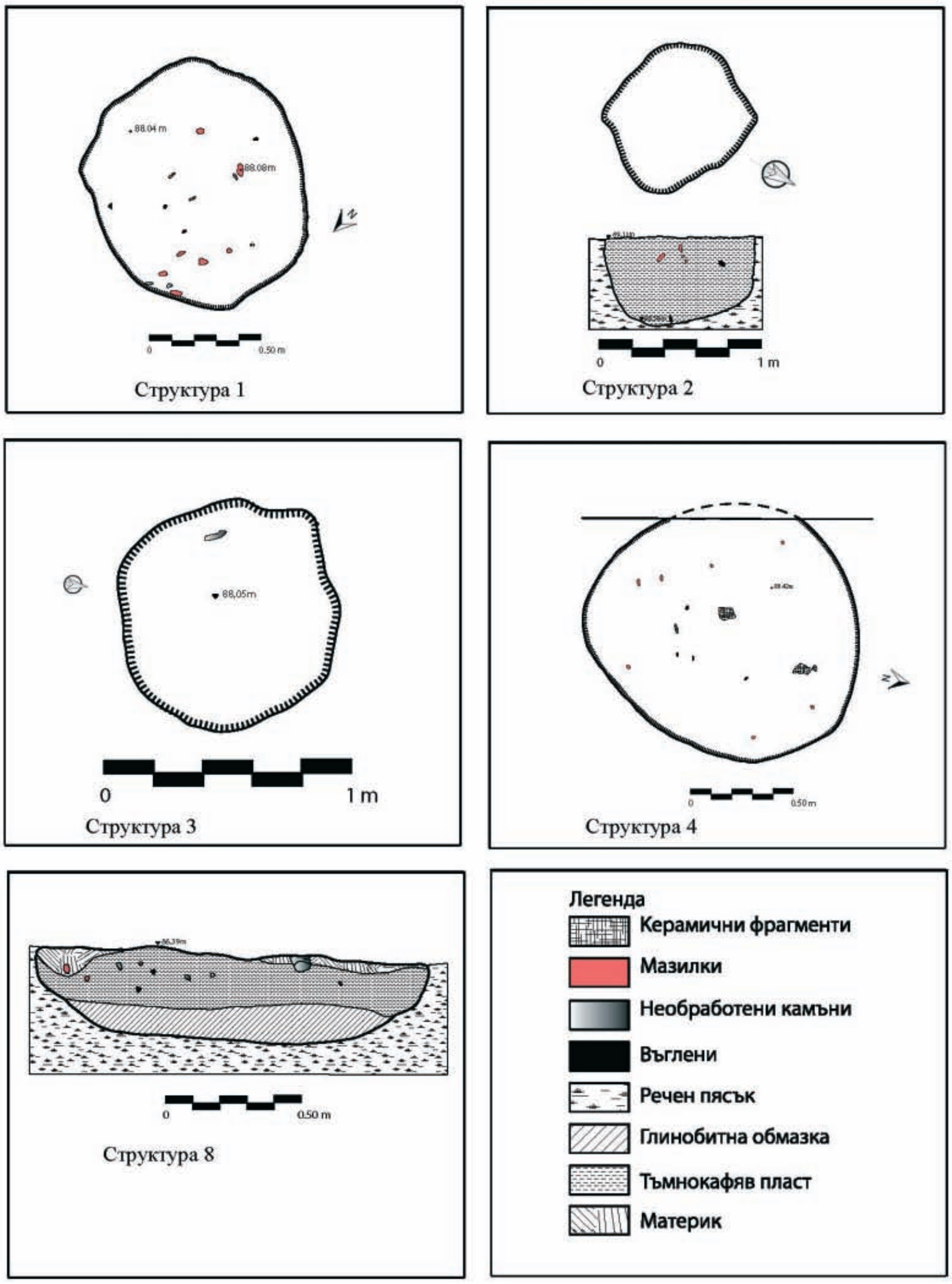
88.04 m
88.08m
0
0.50 m
Структура 1
0
1 m
Структура 2
88,05m
0
1 m
Структура 3
0
0.50 m
Структура 4
86.39m
0
0.50 m
Структура 8
Легенда
Керамични фрагменти
Мазилки
Необработени камъни
Въглени
Речен пясък
Глинобитна обмазка
Тъмнокафяв пласт
Материк

Обр. 2. Планове и профили на регистрираните структури.

Fig. 2. Graphics documentation.

Литература

Божкова 2008: А. Божкова. Надгроби могили при Симеоновград. Характеристика на обекта, усройство на могилите, инвентар на находките, обред. – В: Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътна линия Пловдив–Свиленград през 2005 г. Велико Търново, 2008, 137-160.

Божкова, Делев 2006: А. Божкова, П. Делев. Спасителни археологически разкопки на обект „Надгробни могили" в м. Герените (Ванчови чуки) при град Симеоновград (обект № 19 по трасето на жп линията Пловдив–Свиленград). – Археологически открития и разкопки през 2005 г. София, 2006, 78-79.

Божкова, Делев 2007: А. Божкова, П. Делев. Спасителни разкопки на подмогилно и околомогилно пространство на надгробни могили при Симеоновград през 2006 година (обект № 19 по трасето на жп линията Пловдив–Свиленград). – Археологически открития и разкопки през 2006 г. София, 2007, 85-87.

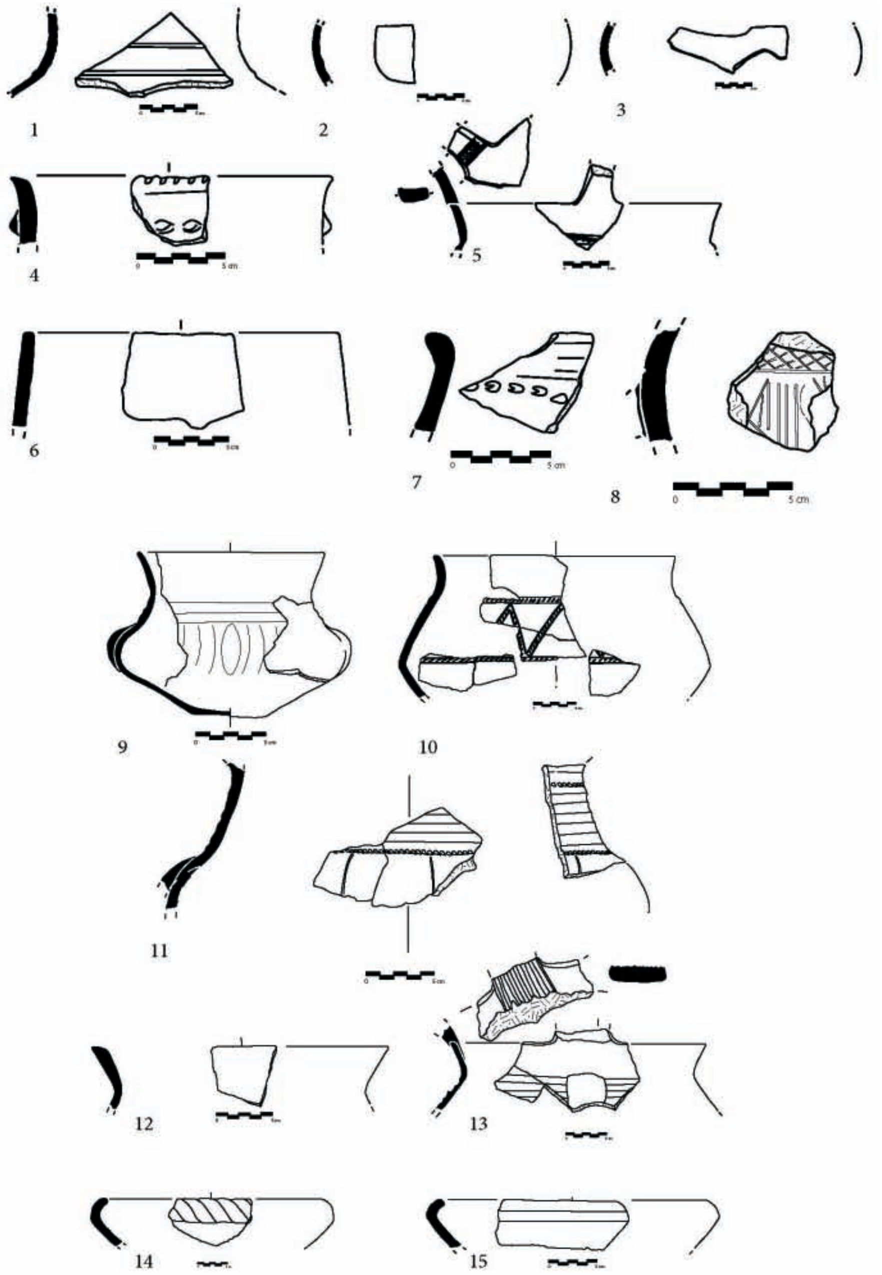

Обр. 3. Сива монохромна керамика от структура 4, 1–3; керамика работена на ръка от структура 4, 4–8; керамика от структура 8, 9–15.

Fig. 3. Grey monochromic pottery from pit 4, 1-3; hand-made pottery from pit 4, 4-8; pottery from pit 8,9-15.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF SITE NO. 19 ON THE ROUTE OF THE RAILWAY PLOVDIV–SVILENGRAD – GREEK/TURKISH BORDER, GERENA LOCALITY, ZLATI DOL VILLAGE, SIMEONOVGRAD MUNICIPALITY

Anelia Bozhkova, Yana Mutafchieva

The archaeological monitoring was carried out during the construction works on the railway between April 3 and April 11, 2015. Nine pits were identified and investigated (figs. 1-2). The pits had a diameter between 0.95 m and 1.25 m (at the level of detection), with a depth of up to 0.52 m. The fill was composed of dark brown, black or brown-blackish soil. At the bottom of pit No. 8, a 0.15 m thick clay coating was investigated. The pottery from the pits is typical of the second phase of the Early Iron Age, represented by numerous fragments of handmade vases with various decoration (fig. 3). Ceramic figurines, spindle whorls, a miniature vessel, cups, jugs, small and medium sized pieces of clay plasters, animal bones, and small stones were also found in the pits.

In result of the monitoring and due to the risk of disturbances, the part of the archaeological site that was in risk was completely investigated.

№ 27. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ЯМЕН КОМПЛЕКС ОТ РАННОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА В М. ГЕРЕНИТЕ, КВ. ЗЛАТИ ДОЛ НА ГР. СИМЕОНОВГРАД (ОБЕКТ № 40 ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ–СВИЛЕНГРАД–ГРЪЦКО/ТУРСКА ГРАНИЦА ОТ КМ 258+320 ДО КМ 258+520)

Яна Мутафчиева

Археологическото проучване се проведе в периода 19.04–03.05.2015 г. по договор № 408 между НКЖИ и НАИМ–БАН под ръководството на Яна Мутафчиева (докторант в Секция за тракийска археология към НАИМ–БАН) и доц. д-р Анелия Божкова (Секция за тракийска археология към НАИМ–БАН) – научен консултант. В проучването взеха участие Виолета Милчева (докторант в катедра Археология към СУ „Св. Климент Охридски“) и Илия Киров (уредник в отдел Археология в НИМ).

Обект № 40 е локализиран през 2015 г. по време на археологически наблюдения по трасето на жп линията Пловдив–Свиленград – гръцко/турска граница. Той е разположен в м. Герените на първа надзаливна тераса на десния бряг на р. Марица. Обектът е естественото продължение на ямния комплекс, регистриран и проучен през 2005–2006 г. от А. Божкова (Божкова, Делев 2006, 78-79; Божкова, Делев 2007, 85-87; Божкова 2008, 137-160).

Голяма част от обекта е унищожен от изкопните дейности по трасето. По тази причина проучването обхваща единствено участъка, предвиден за западен шкарп, който е с широчина 12–13 м.

Вследствие на спасителните разкопки бяха разкрити и документирани 19 ями от втора фаза на ранножелязната епоха и 3 ями от късножелязната епоха (обр. 1–2).

I. Структури от ранножелязната епоха

Проучените ями имат разнообразна форма, характер и цвят на запълнителите. Негативните контексти са с дълбочина от 0,17 м до 1,59 м. Диаметърът им на ниво на засичане варира от 0,45 м до 1,60 м. Формите на ямите са изключително разнообразни – овални, елипсовидни, пресечено-конусовидни, полусферични, цилиндрична, крушовидна и с форма на съд. Запълнителителите са от тъмнокафява, тъмнокафяво-черна, сиво-черна и черна пръст. При една трета от проучените структури се наблюдават необработени камъни с малки и средни размери. По-сложна стратиграфия се наблюдава при структура № 21, където между пластове от черна пръст се наблюдават пласт мазилки, пласт необработени камъни и горял пласт, наситен с въглени.

Негативните контексти съдържат различна концентрация на археологически артефакти. Фрагментите от съдове, изработени на ръка, са характерни за втора фаза на ранножелязната епоха (обр. 3.1–6, 9). Глината, цветът след изпичане и обработката на повърхността са изключително разнообразни. Основните техники за украса при фрагментите, изработени на ръка, са щампована, врязана, пластична и канелюри. Мотивите са представени от есове, насечки, геометрични фигури, вълнообразни и зигзагообразни линии, птици, псевдошнурови орнаменти. Трябва да се отбележи фрагмент от чаша със запазени две гнезда за апликирана украса. Керамиката, изработена на грънчарско колело, е представена от малко фрагменти от групата на сивата монохромна керамика (обр. 3.7–8). Находките са прешлени за вретено, керамични идоли, миниатюрни съдчета и др. В запълнителя на ямите се откриват мазилки с малки и средни размери, по някои от които се наблюдават следи от горяло и/или колово – плетена конструкция. Анализът на откритите животинските кости установява превес на домашните животни – 91,3 %[1]. При една от негативните структури се откриха човешки останки в анатомичен порядък на индивид *Infans* I на около 4 години[2].

II. Структури от късножелязната епоха

Археологическите структури от късната желязна епоха са разположени в южната/югозападна част на обекта и ясно се разграничават от комплекса от ранножелязната епоха. Те са представени от една яма и два вкопани питоса. Структурите са с дълбочина от 0,38 м до 1,04 м. Диаметърът на нивото на засичане е от 0,80 м до 0,90 м.

---

[1] Археозоологичните анализи са предоставени от д-р Георги Рибаров.

[2] Антропологичният анализ на човешките останки е предоставен от Борислава Гълъбова и ас. Надежда Атанасова-Тимева.

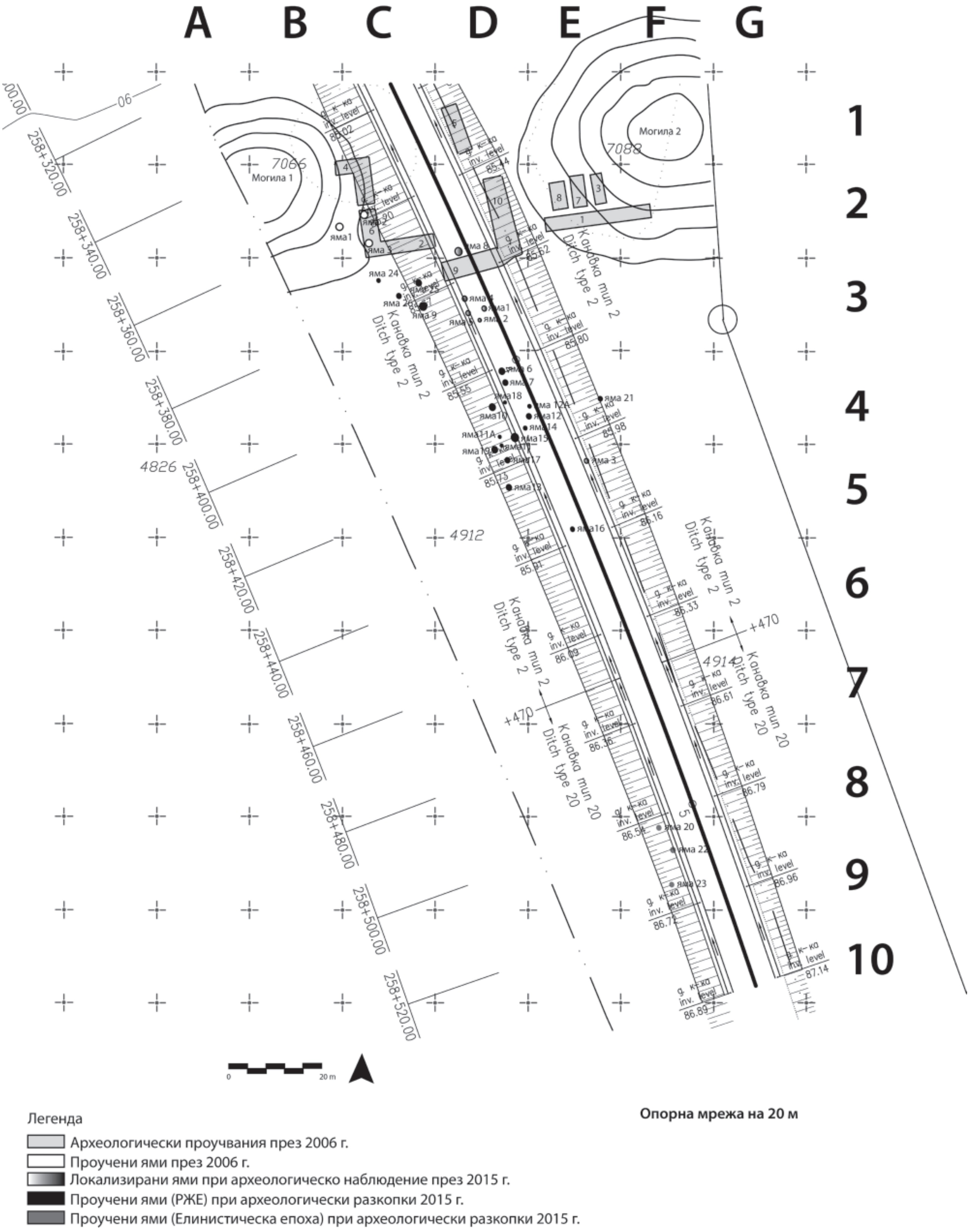
A
B
C
D
E
F
G
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
Могила 1
Могила 2
7066
7088
4826
4912
4914
258+320.00
258+340.00
258+360.00
258+380.00
258+400.00
258+420.00
258+440.00
258+460.00
258+480.00
258+500.00
258+520.00
Канавка тип 2
Ditch type 2
Канавка тип 20
Ditch type 20
+470
г. к-ка
inv. level
85.02
85.44
85.62
85.80
85.55
85.98
85.73
86.16
85.81
86.33
86.09
86.61
86.36
86.79
86.54
86.96
86.72
87.14
86.89
яма 1
яма 2
яма 3
яма 6
яма 7
яма 8
яма 9
яма 10
яма 11А
яма 12
яма 12А
яма 13
яма 14
яма 15
яма 16
яма 17
яма 18
яма 19
яма 20
яма 21
яма 22
яма 23
яма 24
0
20 m
Опорна мрежа на 20 м
Легенда
▭ Археологически проучвания през 2006 г.
▭ Проучени ями през 2006 г.
▭ Локализирани ями при археологическо наблюдение през 2015 г.
■ Проучени ями (РЖЕ) при археологически разкопки 2015 г.
■ Проучени ями (Елинистическа епоха) при археологически разкопки 2015 г.

Обр. 1. Общ план на обект № 40.

Fig. 1. Archaeological site no. 40

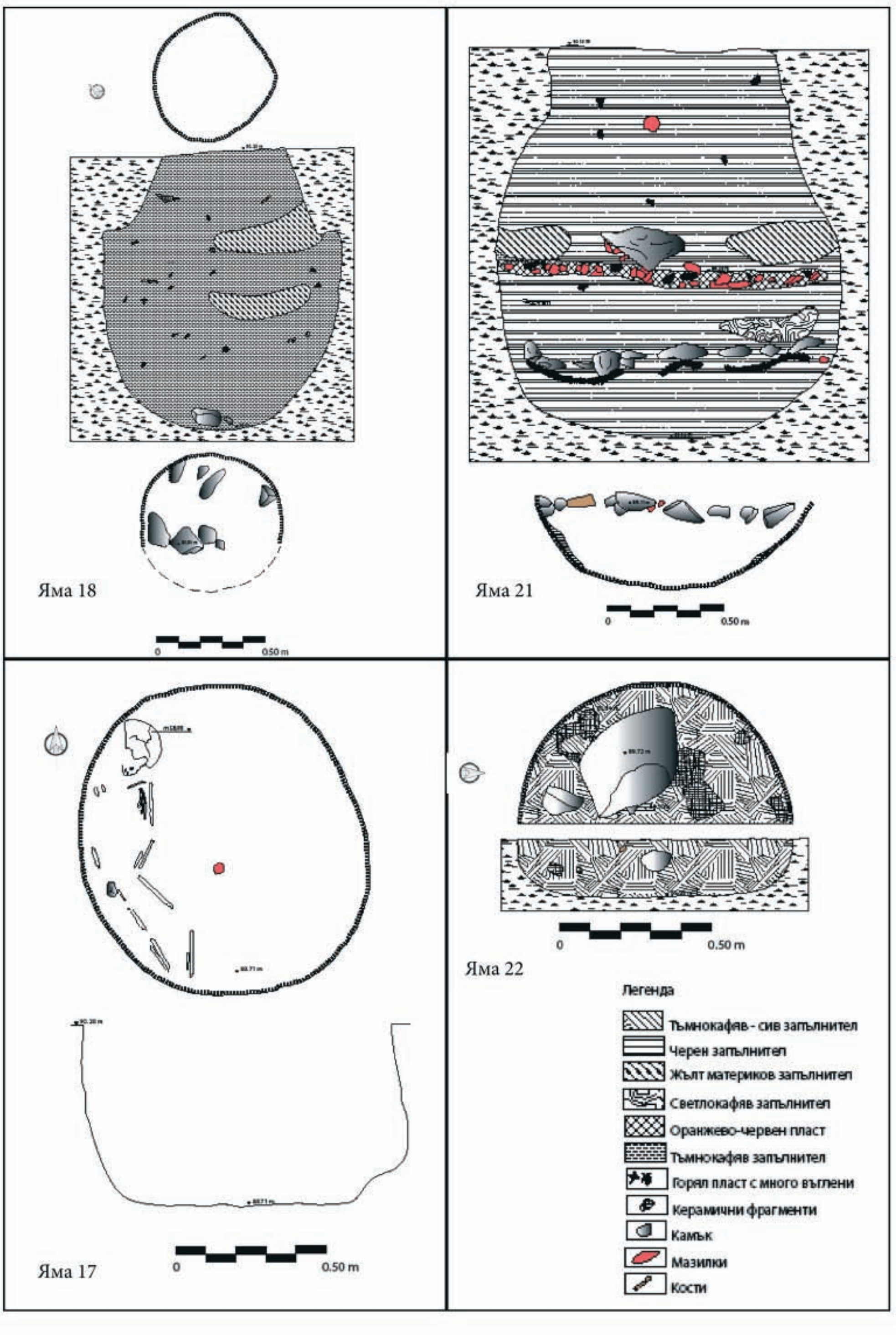
Яма 18
0
0.50 m
Яма 21
0
0.50 m
Яма 17
0
0.50 m
0
0.50 m
Яма 22
Легенда
Тъмнокафяв - сив запълнител
Черен запълнител
Жълт материков запълнител
Светлокафяв запълнител
Оранжево-червен пласт
Тъмнокафяв запълнител
Горял пласт с много въглени
Керамични фрагменти
Камък
Мазилки
Кости

Обр. 2 Профили и планове на ями от обект № 40.

Fig. 2. Graphic documentation of pits from archaeological site no. 40.

Археологическият материал е представен основно от керамични фрагменти от съдове, работени на ръка (обр. 3.10–11) и грънчарско колело. Наблюдават се също мазилки, фрагменти от строителна керамика, животински кости, камъни. Сред находките може да се отбележи фрагмент от каменна „олинтска“ мелница. На базата на керамичния материал структурите могат да се поставят в елинистическия период.

В резултат на проведеното археологическо проучване се потвърди идеята, че регистрираният през 2005–2006 г. ямен комплекс продължава в източна и западна/югозападна посока извън границите на трасето. Локализирането на структури от елинистическата епоха в южния участък позволява да се предположи, че става дума за североизточна периферия на обект, които се развива извън сервитута на жп линията.

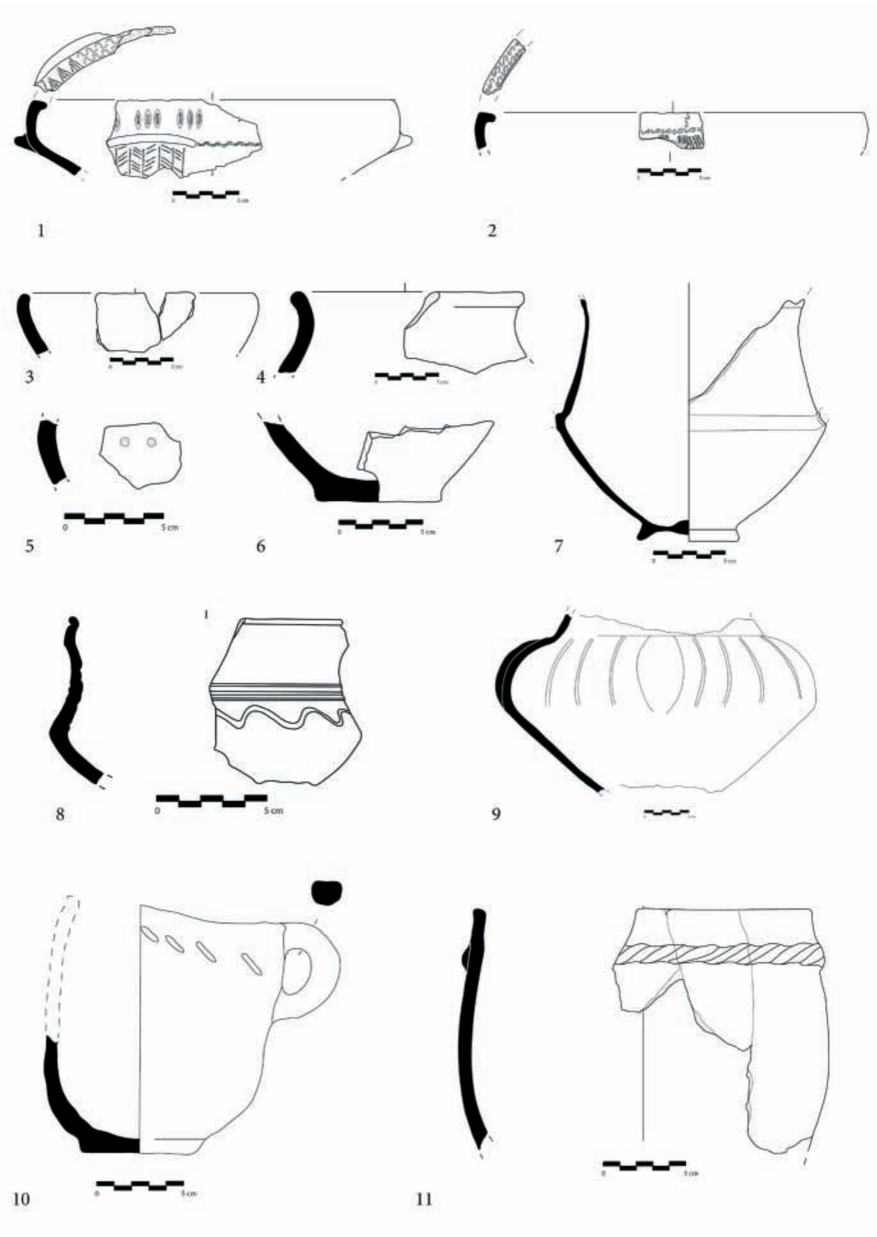

Обр. 3. Керамика от РЖЕ. 1–2 керамика на ръка от яма 21; 3–6 керамика на ръка от яма 24; 7 сива монохромна керамика от яма 24; 8 сива монохромна керамика от яма 16; 9 керамика на ръка от яма 9. Керамика от КЖЕ. 10–11 керамика на ръка от яма 22.

Fig. 3. Pottery from EIA. 1–2 hand-made pottery from pit 21; hand-made pottery from pit 24; 7 grey monochromic ware from pit 24; 8 grey monochromic ware from pit 16; 9 hand-made pottery from pit 9. Pottery from LIA. 10-11 hand-made pottery from pit 22.

При археологическо проучване бяха изчерпани културните останки в участъка от км 258+320 до км 258+520 по трасето на жп линията Пловдив–Свиленград – гръцко/турска граница. Обектът бе предаден за строителство с разрешение на специализирана комисия.

Литература

Божкова 2008: А. Божкова. Надгроби могили при Симеоновград. Характеристика на обекта, усройство на могилите, инвентар на находките, обред. – В: Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътна линия Пловдив–Свиленград през 2005 г. Велико Търново, 2008, 137-160.

Божкова, Делев 2006: А. Божкова, П. Делев. Спасителни археологически разкопки на обект „Надгробни могили“ в м. Герените (Ванчови чуки) при град Симеоновград (обект № 19 по трасето на жп линията Пловдив–Свиленград). – Археологически открития и разкопки през 2005 г. София, 2006, 78-79.

Божкова, Делев 2007: А. Божкова, П. Делев. Спасителни разкопки на подмогилно и околомогилно пространство на надгробни могили при Симеоновград през 2006 година (обект № 19 по трасето на жп линията Пловдив–Свиленград). – Археологически открития и разкопки през 2006 г. София, 2007, 85-87.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE IRON AGE PIT COMPLEX, SITE NO. 40 ON THE ROUTE OF THE RAILWAY PLOVDIV – SVILENGRAD – GREEK/TURKISH BORDER, KM 258+320 TO 258+520, GERENA LOCALITY, ZLATI DOL VILLAGE, SIMEONOVGRAD MUNICIPALITY

Yana Mutafchieva

During the rescue excavations, 19 pits from the second phase of the EIA and 3 pits from the Hellenistic Period were investigated (fig. 1), bringing the total number to 31 (with the structures investigated during the preliminary monitoring of the construction works). The pits' upper diameter (at the level of detection) ranged from 0.45 to 1.60 m, and the depth – from 0.17 to 1.59 m. The EIA structures vary in form and specifics of the fill; they also display varying concentration of archaeological materials: hand- and wheel-made sherds, spindle whorls, ceramic figurines, miniature pots, pieces of daub, animal bones, and a human skeleton in pit No. 17.

The LIA features (a pit and two pithoi) were located in the southern part of the site, clearly distinguishable from the EIA complexes. The archaeological materials discovered include hand- and wheel-made sherds, fragment of a stone Olynthus type mill, clay plaster, construction debris, and animal bones.

№ 28. ЯМЕН КОМПЛЕКС ОТ V – НАЧАЛОТО НА III В. ПР. ХР. И СТРУКТУРИ ОТ РАННАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ПРИ БИВШЕТО С. ОВЧАРЦИ, ОБЩИНА РАДНЕВО

Милена Тонкова, Десислава Любенова, Пламен Караилиев, Никола Тонков

Обектът се намира на източния ръб на чашата на рудник „Трояново 1" и е непосредствено застрашен от развитието на изкопните дейности. Той се проучва за втори археологически сезон (Тонкова, Василева 2015). През 2015 г. продължи проучването на ямния комплекс от късножелязната епоха. Бяха проучени и две големи вкопани структури, вероятно жилища от ранната бронзова епоха.

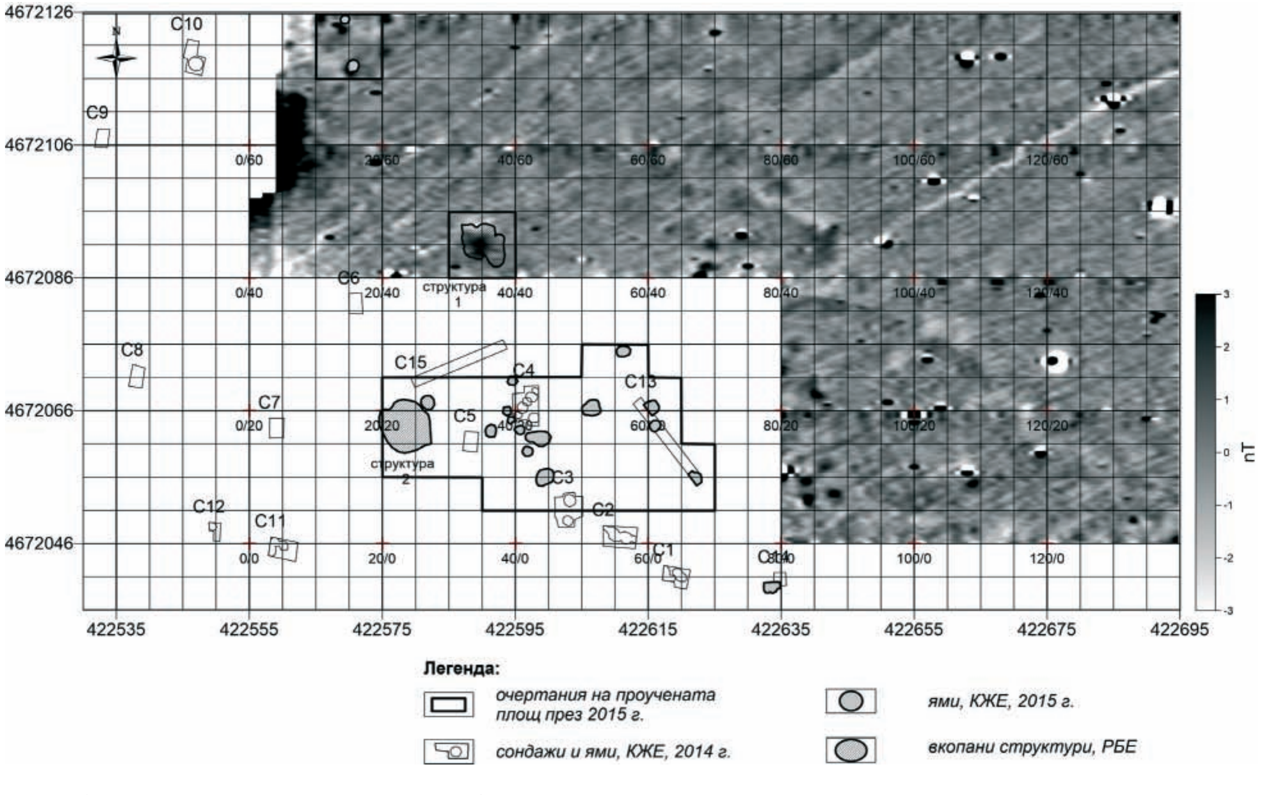
4672126
4672106
4672086
4672066
4672046
N
C10
C9
C8
C7
C6
C5
C4
C3
C2
C1
C11
C12
C13
C14
C15
0/60
20/60
40/60
60/60
80/60
100/60
120/60
0/40
20/40
40/40
60/40
80/40
100/40
120/40
0/20
20/20
40/20
60/20
80/20
100/20
120/20
0/0
20/0
40/0
60/0
80/0
100/0
120/0
структура 1
структура 2
422535
422555
422575
422595
422615
422635
422655
422675
422695
3
2
1
0
-1
-2
-3
nT
Легенда:
очертания на проучената площ през 2015 г.
ями, КЖЕ, 2015 г.
сондажи и ями, КЖЕ, 2014 г.
вкопани структури, РБЕ

Обр. 1. Резултати от магнитната градиометрия и план на проучените площи и разкритите структури.

Fig. 1. Results of the magnetic gradiometry and a plan of the excavated space and the studied structures.

Проучването на обекта продължи 40 работни дни с 30 работника и се осъществи от екип в състав: доц. д-р М. Тонкова от НАИМ–БАН (ръководител), зам. ръководители П. Караилиев, директор на АМ „Марица–Изток“, гр. Раднево и Д. Любенова, докторант в НАИМ–БАН, д-р инж. Н. Тонков (геофизик, НАИМ–БАН), магистри и бакалаври от СУ „Св. Кл. Охридски“, художник и реставратори от АМ „Марица–Изток“.

Археологическите разкопки обхванаха площ от 1 дка. Бяха използвани различни методики на проучване – в северната и източната част на обекта на площ от 8 дка бе извършено геомагнитно заснемане, като по резултатите от него бяха проучени структура 1 от раннобронзовата епоха и две ями от късножелязната епоха. В централната част на обекта, в участъка на заложените през 2014 г. сондажи, бе направено проучване в квадрати 5×5 м. Тук бяха проучени 10 ями. В южната част на обекта хумусът бе отнет с машина. Тук бе проучена структура 2 от раннобронзовата епоха, 8 ями от късножелязната епоха, като бяха регистрирани още няколко ями, които останаха непроучени (обр. 1).

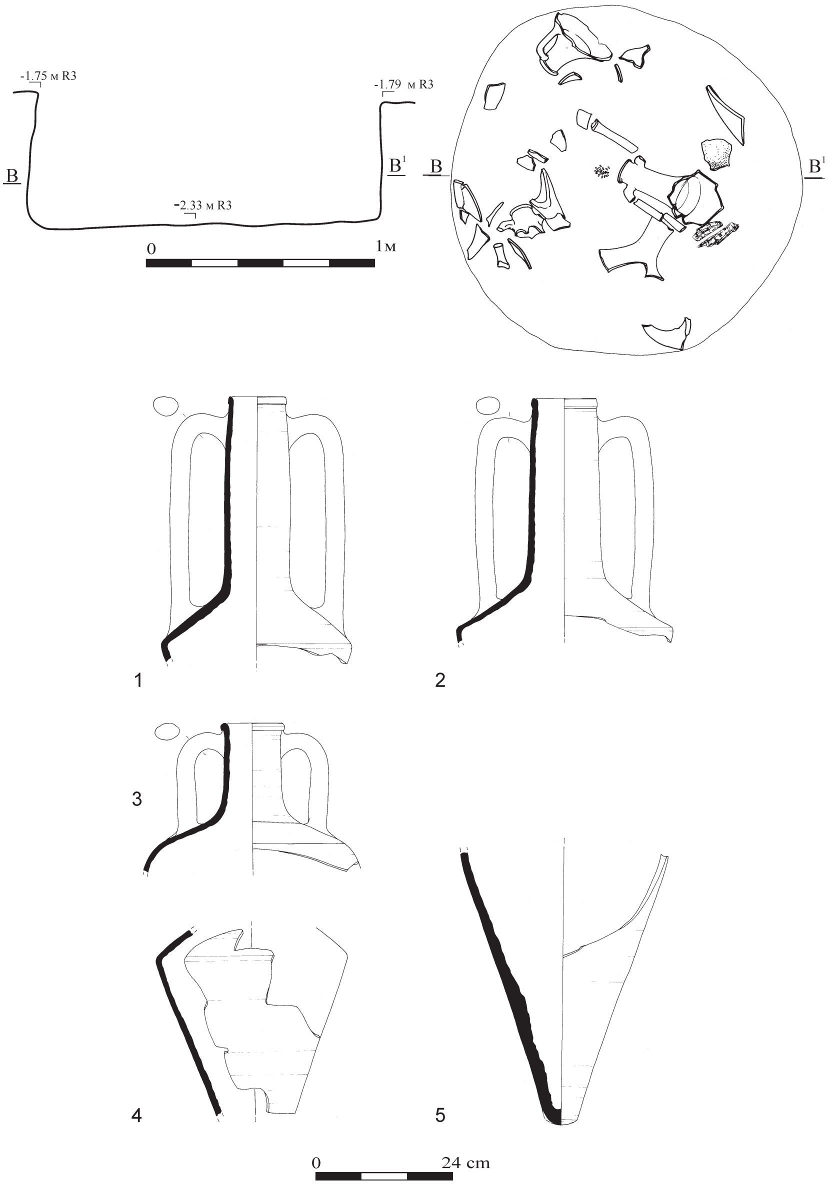

Обр. 2. Струпване от амфори в яма 1, кв. 40/10.

Fig. 2. The heap of fragments of amphorae in the pit 1, sq. 40/10.

Резултати от проучването на комплекса от ями от късножелязната епоха

През 2015 г. бяха проучени 20 ями и са регистрирани много други. Тяхната концентрация е на площ от около 3 дка в южната част на обекта. Датират се в периода V – началото на III в. пр. Хр.

Ямите от късножелязната епоха са с кръгла или овална форма и разширяващи се към дъното стени, най-често с дълбочина от 0,40 м до 1,30 м. Често някои от ямите са групирани и се пресичат в периферията си. В профил повечето ями са с цилиндрична форма в горната си част и се разширяват към дъното в бъчвовидна или пресечено конусовидна форма. Дъната на ямите са равни.

Пълнежът е по-често хомогенен – от пръст с органика и отделни въглени. По-рядко има запечатки. Находките по-често са пръснати в пълнежа, по-рядко има струпвания, най- често при отвора и при дъното. В ямите от V и IV в. пр. Хр. бяха открити материали, характерни за ямните светилища от този период – различни находки – игла за коса, игла с ухо, ножче, прешлени за вретено, фрагменти от трапезни и кухненски съдове, малко кости от животни, малък брой фрагменти от мазилки. Фрагментите са от трапезни съдове със сив и керемиден цвят, както и от кухненски съдове и хранилища, правени на ръка. Правят впечатление останките от многобройни съоръжения от изпечена в различна степен глина, известни като преносими огнища, главнярници и др.

Една от основните характеристики на керамичния комплекс е честото присъствие на фрагменти от транспортни амфори. От особена важност бе проучването на яма 1 в квадрат 40/10, в която

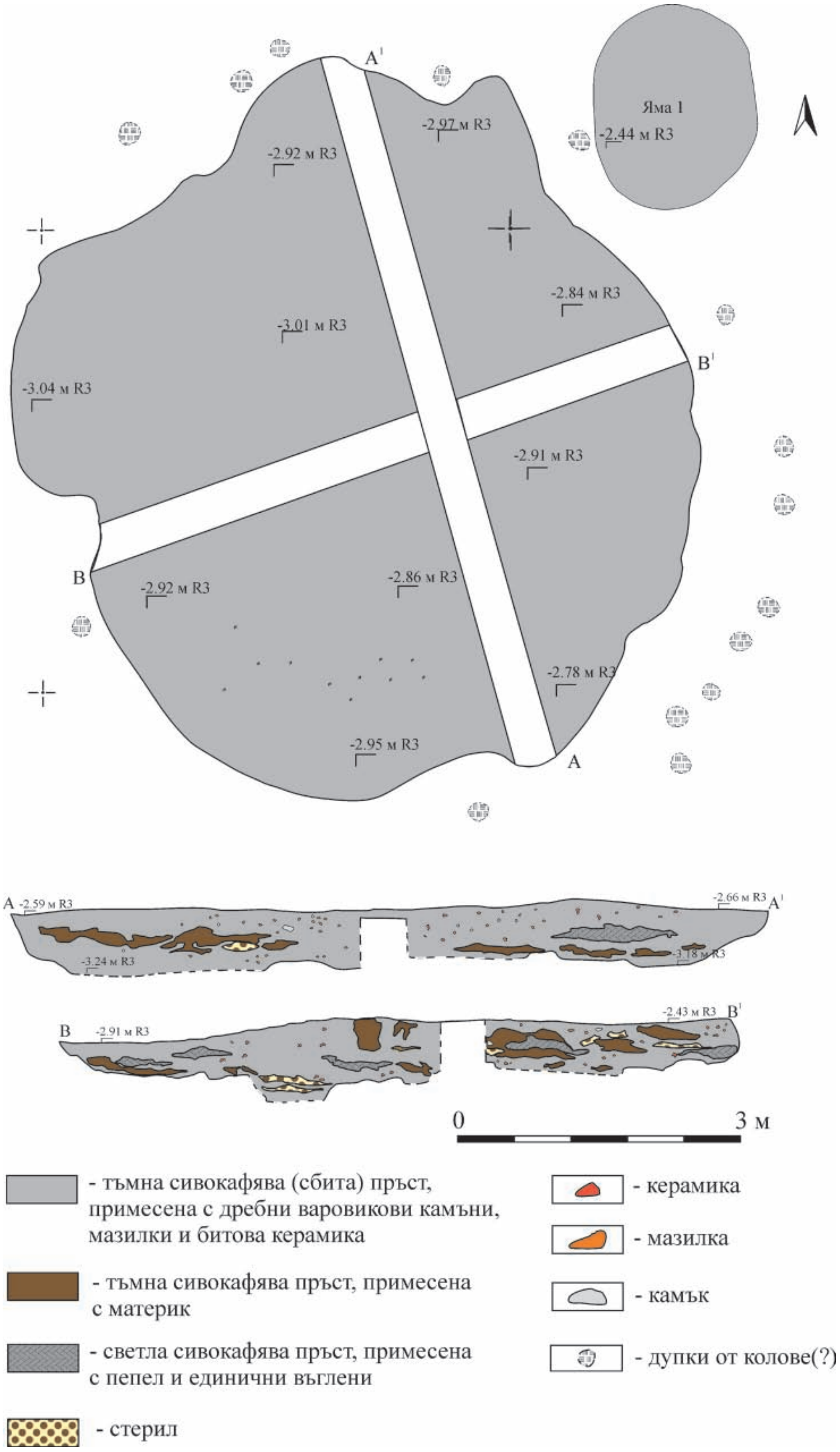
A¹
Яма 1
-2.97 м R3
-2.44 м R3
-2.92 м R3
-2.84 м R3
-3.01 м R3
B¹
-3.04 м R3
-2.91 м R3
B
-2.92 м R3
-2.86 м R3
-2.78 м R3
-2.95 м R3
A
A -2.59 м R3
-2.66 м R3 A¹
-3.24 м R3
-3.18 м R3
B -2.91 м R3
-2.43 м R3 B¹
0
3 м
- тъмна сивокафява (сбита) пръст, примесена с дребни варовикови камъни, мазилки и битова керамика
- тъмна сивокафява пръст, примесена с материк
- светла сивокафява пръст, примесена с пепел и единични въглени
- стерил
- керамика
- мазилка
- камък
- дупки от колове(?)

Обр. 3. Структура 2: план и профил.

Fig. 3. The EBA structure 2: plan and profiles.

бе документирано струпване от горни половини и дъна на пет амфори от Хиос, Синопе и Хераклея Понтийска от края на IV–III в. пр. Хр.[1] (обр. 2). В югозападната част на ямата около струпването и под фрагментите от амфори бе разкрит пласт от овъглени семена от нахут[2]. Анализираното количество, само малка част от останките в ямата, е повече от 2 кг.

Откритите находки през 2015 г. разшириха хронологическите рамки на съществуване на обекта. Находките от ранната класическа епоха са сравнително малко, докато тези от втора–трета четвърт на IV в. пр. Хр. доминират. Сред тях са амфори от Хиос, Тасос и Хераклея Понтийска. Отделни амфорни фрагменти, както и характерни съдове на ръка показват, че ямният комплекс съществува и през ранноелинистическата епоха.

Негативни структури от ранната бронзова епоха

Проучените две структури са вероятно останки от вкопаните части на постройки с плитки или по-дълбоки ями на дъното. Намират на разстояние 25 м една от друга. Въз основа на откритите материали се отнасят към периода на ранната бронзова епоха, етап II–III[3].

Структура 1 е с овална форма с приблизителни размери 6,20×5,70 м и дълбочина 0,50 м. В дълбочина вкопаването стеснява границите си, има вкопавания на дъното. Археологическите материали са керамични фрагменти от съдове (много раздробени и измити) и дребни мазилки, както и кремъчни пластини с ретуш и прешлени за вретено.

Структура 2 е вкопаване с овална форма и приблизителни размери 7,70×7,00 м. На дъното са регистрирани множество ями (обр. 3). Пълнежът е от сиво-черна пръст, примесена с мазилки, фрагменти от съдове и животински кости. Фрагментите от гърнета, често с украса от релефна лента на или под устието, от съдове с чучур и кана с врязана украса, са със запазена повърхност и по-големи размери. Открити са и каменна брадва, прешлени за вретено и тежести – макаровидна и конична.

Литература

Тонкова, Василева 2015: М. Тонкова, М. Василева. Ямен комплекс от класическата епоха при с. Овчарци, община Раднево. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 169-172.

PIT COMPLEX OF THE 5TH – EARLY 3RD C. BC AND EARLY BRONZE AGE STRUCTURES AT THE FORMER VILLAGE OF OVCHARTSI, RADNEVO MUNICIPALITY

Milena Tonkova, Desislava Lyubenova, Plamen Karailiev, Nikola Tonkov

The site is situated at the edge of Troyanovo 1 coalmine. In 2015, the investigations of the Late Iron Age pit complex continued. Two sunken structures from the Early Bronze Age were also excavated (fig. 1).

Pits from the 5th – early 3rd c. BC

Twenty pits were investigated. They have circular or oval openings and widen toward the bottom; the depth varies from 0.40 to 1.30 m. The fill contains small amounts of organic matter and charcoals, fragments of table and cooking ware, animal bones, plasters and small finds. Parts of five amphorae (Chios, Sinope and Heraclea Pontica) from the late 4th – 3rd c. BC were uncovered in Pit 1 (fig. 2), together with remains of a fireplace and large amount of charred chickpeas.

Structures of the Early Bronze Age 2-3 (fig. 3)

Both structures are probably sunken parts of dwellings. They are oval in plan, with dimensions 6.20 x 5.70 and 7.70 x 7 m. The fill contained fragments of burnt daub, pottery, animal bones, flints, spindle whorls, and loom weights.

---

[1] Амфорите са определени от ас. И. Лозанов, катедра „Археология“ при СУ „Св. Кл. Охридски“.

[2] Анализът е на доц. д-р Ц. Попова, НАИМ–БАН.

[3] Находките са датирани от доц. д-р С. Александров, НАИМ–БАН.

№ 29. СВЕТИЛИЩЕ ОТ СРЕДАТА НА V В. ПР. ХР. ПРИ С. КРЪСТЕВИЧ, ОБЩИНА ХИСАРЯ

Митко Маджаров, Димитринка Танчева

Археологическите разкопки на обекта се проведоха от екип на АМ–Хисаря с научен консултант доц. д-р Анелия Божкова от НАИМ–БАН.

Основните задачи, поставени през сезон 2015 г. бяха насочени към:

1. Максимално изясняване архитектурата на светилището от първата строителна фаза.
2. Зачистване на стратиграфските профили и проследяване на стратиграфията на обекта.

По изпълнение на първата задача работата беше съсредоточена в югозападната част на светилището, където се разшири периметъра на проучваната площ. В участъци 51, 61 от сектор 58 и 59, 60 и 70 от сектор 57 от квадрат 18 се разкриха основи от зидове, които затварят пространство с форма на квадрат. Лицата на зидовете са оформени от добре обработени блокове от млечен кварц и гранит, а емплектонът е от по-дребни камъни (обр. 1). Сравнително тънкият културен пласт, който достига дебелина до 0,40 м, съдържа малко фрагменти от местна керамика, изработена както на ръка, така и на грънчарско колело, няколко фрагмента от амфорна тара от о-в Тасос и няколко фрагмента от мраморен лутерий. Най-масовият материал са керемидите, коринтски тип, плоски, покриващи и челни с декорация от щамповани ови. Най-общо датировката на археологическите материали се отнася към средата и втората половина на V в. пр. Хр. Изключение правят два фрагмента от глинен съд, работен на ръка, които се датират от края на IV в. пр. Хр.

Очертаната структура по форма и начин на градеж съответства напълно на тази, открита вече в северозападния ъгъл на светилището. Така резултатите от археологическите разкопки през 2015 г. дават възможност да се възстанови до голяма степен планът на съоръжението от първата строителна фаза (обр. 2). На този етап от проучването е налице едно оградено със зидове правоъгълно пространство с външни размери 18,13 м (И–З)× 13,80 м (С–Ю) и вътрешни размери 14,53×10,20 м. Каменните основи на зидовете са с дебелина 1,80 м. В северозападния и югозападния ъгъл на правоъгълника

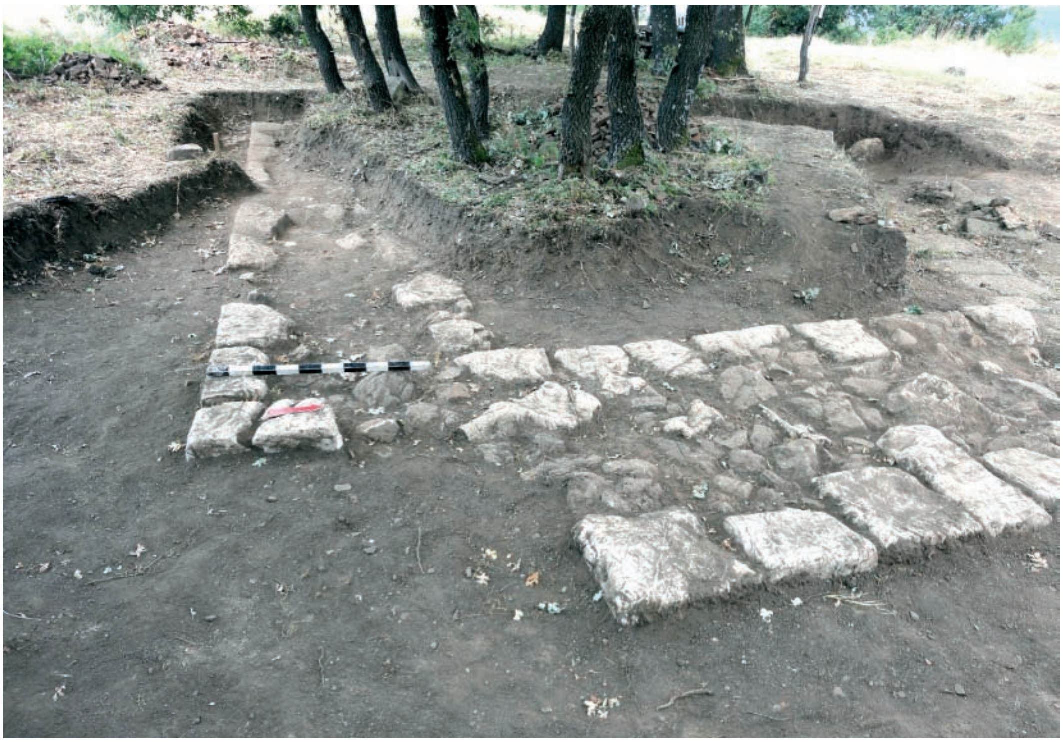

Обр. 1. ЮЗ ъглова кула на светилището от първата фаза.

Fig. 1. SW tower from the first phase.

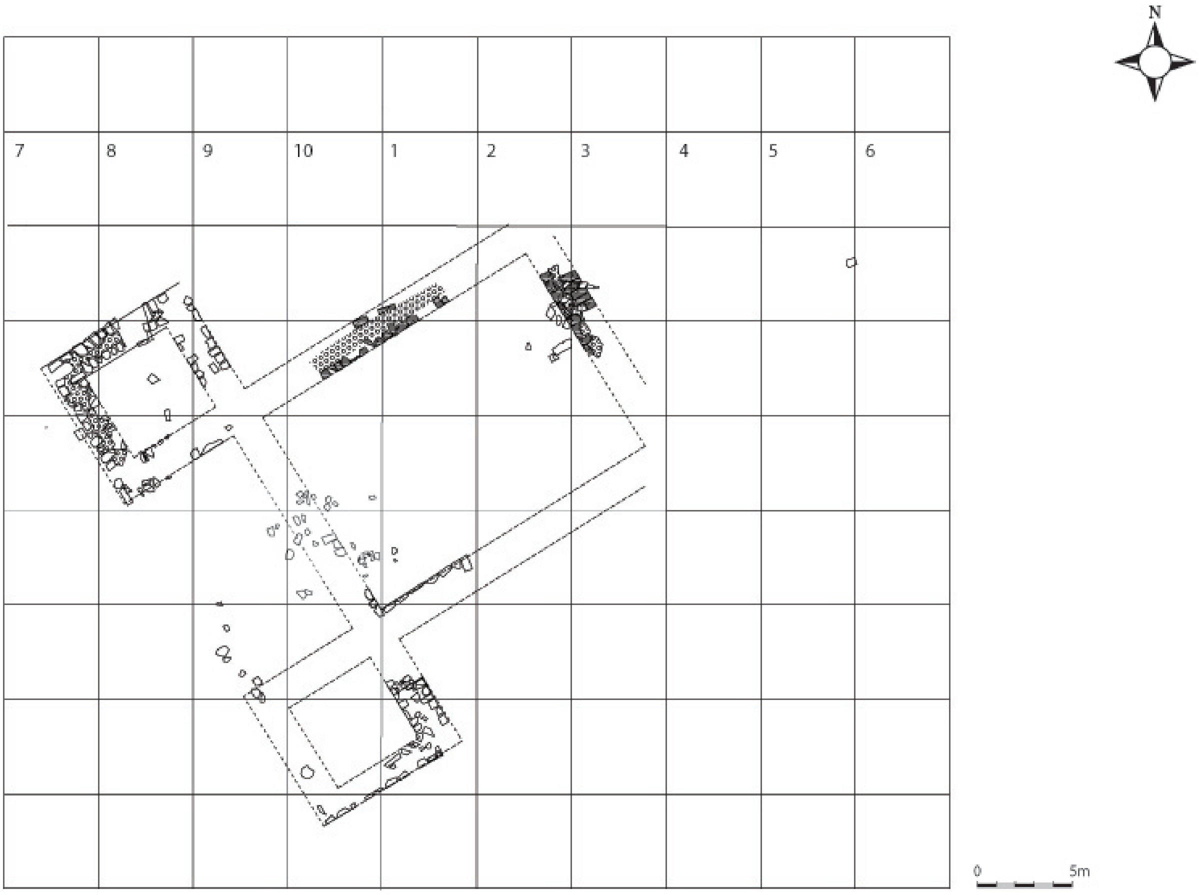

Обр. 2. План на светилището от първата фаза.

Fig. 2. First phase plan

са изградени издадени извън зида му квадратни кули с външна страна 8,20 м и вътрешна – 5,40 м. Външните зидове на кулите са широки 1,40 м.

Твърде вероятно е такива кули да са били изградени и в североизточния и югоизточния ъгъл на правоъгълника. С тези елементи планът на структурата от първата строителна фаза напълно отговаря на определението тетрапиргий (укрепление с разположени в ъглите четири кули).

Подобни съоръжения са известни в Източното Средиземноморие, особено от късноклясическата и елинистическата епохи. Плановата схема се използва за структури с три вида функции: отбранителна – фортове, укрепени резиденции и дворци, и защита на култови места (Marzolff 1976; Peschlow-Bindokat 1996). Тетрапиргият при с. Кръстевич намира най-близко сходство по отношение на функцията и плановата схема с укреплението на светилището в Икарос/Файлака в Персийския залив, което се датира в III в. пр. Хр. (Jeppesen 1990).

Безспорната характеристика на култовия комплекс от втората фаза – светилище с теменос и храмова сграда, позволява достоверна интерпретация и на тетрапиргия от първата фаза със значение на укрепление, което е охранявало територията на светилище. По всяка вероятност входът към тетрапиргия е бил от юг. На този етап от проучванията няма данни за съоръжения, разположени във вътрешността му. Много важни за анализа на структурата са резултатите от проучванията на северозападната кула, където непосредствено върху основите на зидовете на кулата лягат основите на теменоса от втората строителна фаза. Това показва, че зидовете на тетрапиргия са били с каменен цокъл, над който е следвала зидария от кирпич. Издигането във височина на този зид е несъмнено поради факта, че по неговото протежение и във вътрешността на кулите е документирана силна концентрация на фрагменти от керемиди.

Във връзка с изпълнението на втората задача бяха зачистени наличните стратиграфски профили и документирани тези в новопроучените участъци.

В западната половина на светилището културният пласт е почти еднакъв и наблюденията показват сходство в археологическите материали. Неговата дебелина е около 0,40 м.

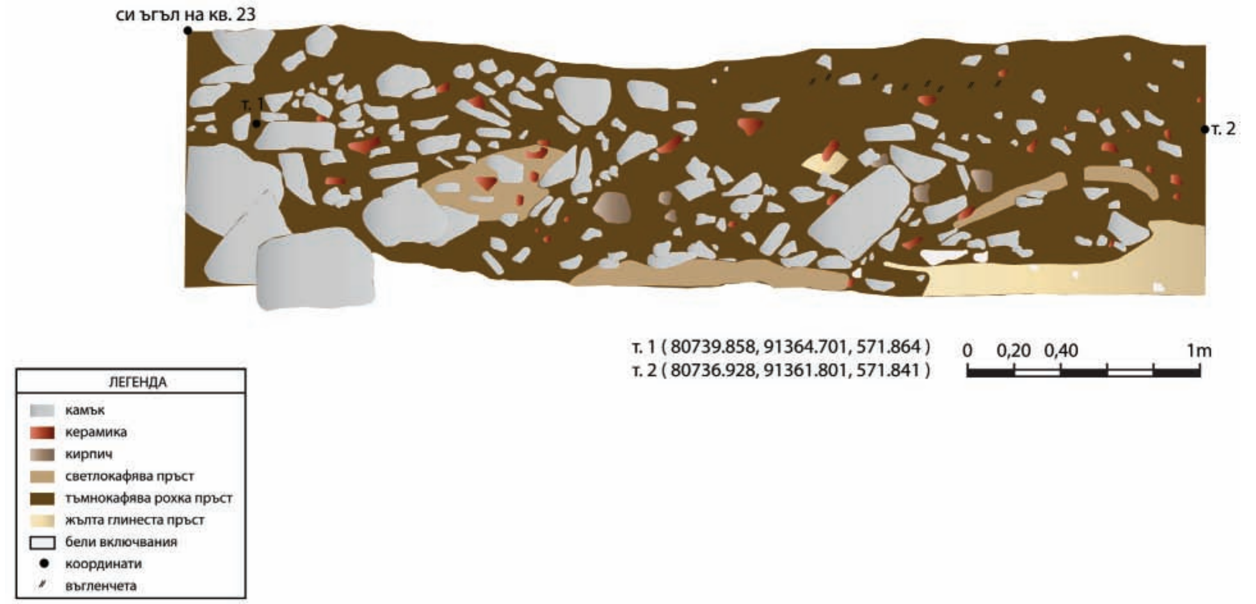

Обр. 3. Стратиграфски профил източно от храма от втората фаза на светилището.

Fig. 3. Second phase stratigraphic profile

Най-дебел е културният пласт в източната половина на светилището, в участъка, където е изграден храмът от втората строителна фаза. На изток от храма дебелината на културните напластявания е от 0,80 м до 1,50 м (обр. 3). Извличането на обработен камък от храма през първата половина на XX в. за строителство на къщи, както и по-късните иманярски изкопи са довели до натрупването на дебел пласт източно от него, който се състои основно от ломени камъни с различна големина.

Комплексният анализ на данните на този етап дава основание да се допусне, че изграждането на тетрапиргия при с. Кръстевич е станало около средата на V в. пр. Хр. След не много дълъг период от време е последвало коренно преустройство в плана на светилището, като липсват следи от насилствено разрушаване или опожаряване. Изградена е нова храмова постройка в йонийски стил, оградена с нова стена с различен каменен материал, различна техника на градеж на основите и с различна ориентация. Археологическите материали и през двете строителни фази не се отличават съществено.

Литература

Jeppesen 1990: K. Jeppesen. The Sacred Enclosure in the Early Hellenistic Period (Failaka/Ikaros: The Hellenistic Settlements, Vol. 3). Aarhus-Kuwait 1990.

Marzolff 1976: P. Marzolff. Untersuchungen auf Höhe 33. – In: Milojcic, M., Theocharis, D. Demetrias I. Bonn, 1976, 17-45.

Peschlow-Bindokat 1996: A. Peschlow-Bindokat. Die Tetrapyrgia von Latmos. — In: Basileia. Die Paläste der hellenistischen Könige. Mainz am Rhein, 1996, 170-175.

SANCTUARY FROM THE MIDDLE OF THE 5TH C. BC NEAR THE VILLAGE OF KRASTEVICH, HISARYA MUNICIPALITY

Mitko Madzharov, Dimitrinka Tancheva

The results from the investigations in 2015 provided the opportunity to restore to a great extent the plan of the structure from the first phase. The stone foundations of the walls are 1.80 m thick and form a rectangle. At the SW and the NW corners, there were two symmetrical rectangular towers (fig. 1-3). Most likely, there were such towers at the NE and the SE corners. Thus, the structure could be described as *tetrapyrgion*. The identification of the complex from the second phase as a *temenos* with a temple in Ionic order allows for interpreting the tetrapyrgion as a structure that served to protect the sanctuary. Perhaps, the entrance to the sanctuary was from the south.

At present, there is no information about any structures within the *tetrapyrgion*. It was built probably around the middle of the 5th c. BC. Soon afterwards, the plan of the sanctuary was completely reorganized. This reconstruction included building a new temple with a new *temenos* wall with different orientation, as well as different building material and construction technique.

№ 30. ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „НЕБЕТ ТЕПЕ“, ГР. ПЛОВДИВ

Костадин Кисьов, Християн Цанков

Геофизичните проучвания се извършиха във връзка с разработването на проект за консервация, реставрация и социализация на фортификационните съоръжения, разположени в северната част на скалния връх Небет тепе, подготвян от община Пловдив. Проучванията се осъществиха съгласно Разрешение за редовно археологическо проучване № 243/02.06.2015 г. с научен ръководител доц. д-р К. Кисьов, с финансиране от Община Пловдив. Геофизичните проучвания бяха проведени през месец август–септември 2015 г. от екип с ръководител инж. д-р Християн Цанков от Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, катедра „Приложна геофизика“. Проучванията обхванаха южната половина на Небет тепе, в която не са провеждани археологически разкопки, регистрирана в АКБ под регистрационен № 10002528.

Площта беше разделена на три участъка с условно избрани имена, свързани с тяхното разположение. Първият участък обхваща площта около античното водохранилище и съответно е наречен „Резервоара“. Вторият участък е разположен в непосредствена близост до северната граница на проучените в миналото фортификационни съоръжения, наречен „Крепостта“. Третият участък покрива откритата площ на бирария „Рахат тепе“, която е разположена над вътрешното лице на източната крепостна стена. Трите участъка са проучени чрез геофизичен комплексен метод, включващ георадар, електротомография и магнитопроучване. Трите сектора имат следните размери: сектор „Резервоара“: 40×30 = 1200 кв. м; сектор „Крепостта“: 35×35 = 900 кв. м и сектор „Рахат тепе“: 20×25 = 500 кв. м. В рамките на участъците са прокарани 196 георадарни, 144 геомагнитни и 34 електросъпротивителни профили, както и 130 точкови капаметрични измервания (обр. 1).

Обобщено описание на аномалните зони по методи и участъци

Аномалия	**Геометрични параметри**	**Предполагаем смутител**	**Корелация с други аномалии**
GPR1	голяма / издължена / плитка	основа на пътека / каменен зид?	Частично съвпада с MAG4 и A0
GPR2	голяма / изометрична / плитка	основа на площадка / струпване на камъни	Припокрива се с MAG6 и A1
GPR3	голяма / издължена / плитка	каменна пътека	Вероятна връзка с GPR2
GPR4	голяма / издължена / плитка	каменна пътека	Вероятна връзка с GPR3 и GPR5
GPR5	голяма / издължена / плитка	основа на пътека / каменен зид?	Вероятна връзка с GPR1
GPR6	голяма / издължена / дълбока	струпване на камъни (стена?)	Продължава на изток; Припокрива А3
MAG1	голяма / издължена / плитка	метален предмет / горели мазилки?	Самостоятелно проявление
MAG2	голяма / издължена / плитка	метален предмет / горели мазилки?	Възможна е връзка с MAG3

Аномалия	**Геометрични параметри**	**Предполагаем смутител**	**Корелация с други аномалии**
MAG3	малка / изометрична / плитка	метален предмет / тръби?	Възможна е връзка с MAG2
MAG4	малка / изометрична / плитка	малък магнитен предмет (тухли или скала)	Припокрива се от GPR1
MAG5	голяма / изометрична / плитка	строителни отпадъци / керамика?	Застъпва се частично с A0
MAG6	малка / изометрична / дълбока	метален предмет / керамика	Припокрива се с GPR2 и A1
A0	малка / издължена / плитка	каменна пътека	Припокрива се с GPR1
A1	голяма / издължена / дълбока	зид (керамика / камък)	Припокрива се с GPR2 и MAG6
A2	малка / издължена / плитка	останки от каменна стена	Вероятна връзка с A3
A3	малка / изометрична / плитка	останки от каменна стена	Припокрива се с GPR6
GPR7	голяма / издължена / плитка	граница между насип и скала	Самостоятелно проявление
GPR8	голяма / правоъгълна / плитка	граница между две среди	Оконтурва MAG7, MAG11, MAG12, MAG13, A5 и A8
GPR9	голяма / правоъгълна / плитка	граница между две среди	Оконтурва MAG14 и MAG15
GPR10	голяма / издължена / плитка	струпване на камъни (стена?)	Припокрива се с A4, A6 и A7
MAG7	голяма / издължена / плитка	скално разкритие	Припокрива с A5
MAG8	малка / изометрична / плитка	железен кол? / скала / креамика	Възможна е връзка с MAG9
MAG9	малка / изометрична / плитка	железен кол? / скала / креамика	Възможна е връзка с MAG8
MAG10	голяма / изометрична / плитка	тухли (видма подземна камера?)	Самостоятелно проявление
MAG11	голяма / издължена / плитка	скално разкритие? / струпване на камъни	Свързва се с GPR8
MAG12	голяма / изометрична / плитка	струпване на камъни или керамика / скала	Свързва се с GPR8
MAG13	голяма / издължена / плитка	струпване на камъни или керамика / скала	Свързва се с GPR8
MAG14	малка / изометрична / плитка	струпване на камъни или керамика / скала	Свързва се с GPR9
MAG15	голяма / изометрична / плитка	струпване на камъни или керамика / скала	Свързва се с GPR9 и A7
A4	голяма / издължена / плитка	керамика / камък	Свързва се с A6 и A7 и се припокрива с GPR10
A6	голяма / издължена / плитка	керамика/камък	Свързва се с A4 и A7 и се припокрива с GPR10
A7	голяма / издължена / плитка	керамика/камък	Свързва се с A4 и A6 и се припокрива с GPR10
A5	голяма / изометрична / дълбока	скала	Свързва се с A8 и се припокрива с MAG7
A8	голяма / изометрична / дълбока	скала	Свързва се с A5 се припокрива с MAG7

Аномалия	**Геометрични параметри**	**Предполагаем смутител**	**Корелация с други аномалии**
GPR11	голяма / издължена / дълбока	насип / подпорна стена / останки от стена	Припокрива се с MAG20 и A10
MAG16	малка / изометрична / плитка	метален предмет / част от колона?	Припокрива се с A11; В редица с MAG17 и MAG18
MAG17	малка / изометрична / плитка	метален предмет / част от колона?	Припокрива се с A11; В редица с MAG16 и MAG18
MAG18	малка / изометрична / плитка	метален предмет / част от колона?	Припокрива се с A11; В редица с MAG16 и MAG17
MAG19	голяма / изометрична / плитка	скали	Частично съвпада с A9
MAG20	голяма / изометрична / плитка	комуникации / скала	Припокрива се с GPR11 и A10
A9	малка / изометрична / дълбока	скала	Частично съвпада с MAG19
A10	голяма / издължена / дълбока	скала / стена	Припокрива се с GPR11 и MAG20
A11	голяма / издължена / плитка	уплътнен насип / камъни	Припокрива се с MAG16, MAG17 и MAG18

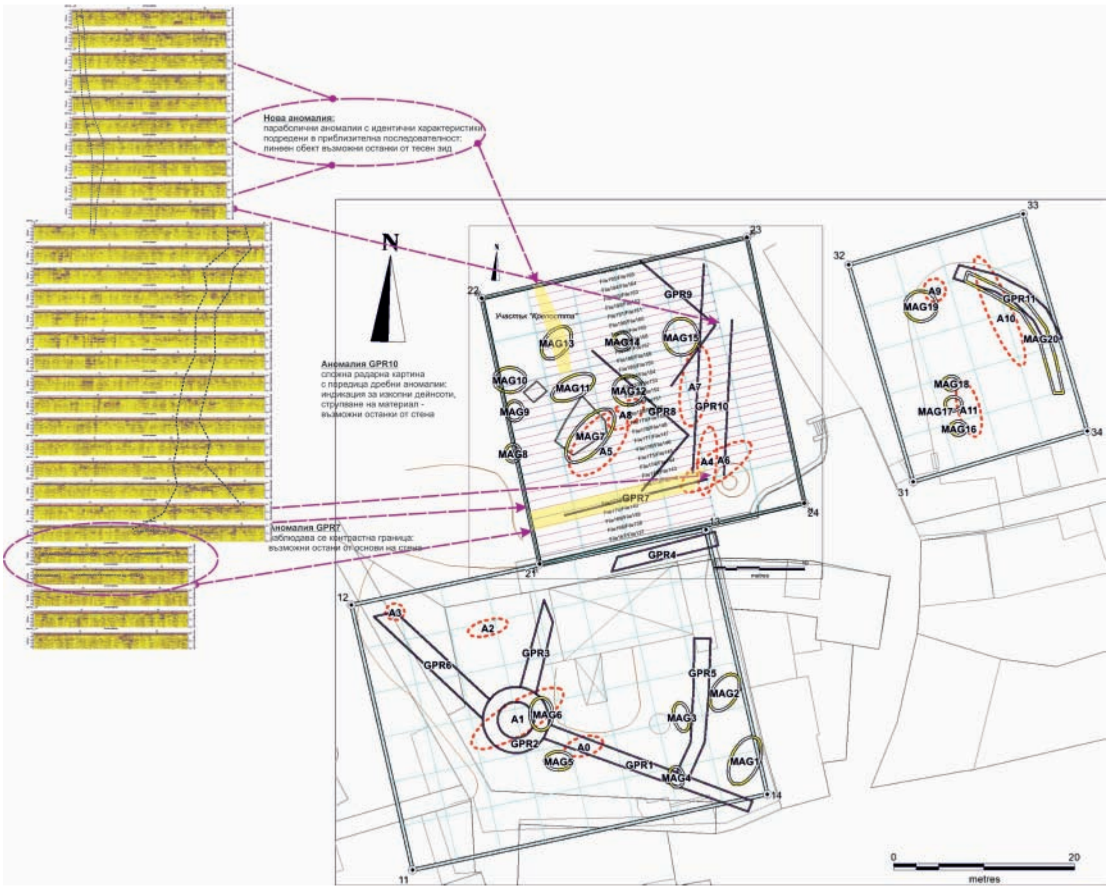
Нова аномалия:
параболични аномалии с идентични характеристики
подредени в приблизителна последователност:
линеен обект възможни останки от тесен зид
N
Аномалия GPR10
сложна радарна картина
с поредица дребни аномалии:
индикация за изкопни дейности,
струпване на материал -
възможни останки от стена
номалия GPR7
аблюдава се контрастна граница:
възможни остани от основи на стена
Участък "Крепостта"
22
23
24
21
GPR9
MAG13
MAG14
MAG15
MAG10
MAG11
MAG12
MAG9
A7
A8
GPR8
GPR10
MAG7
A5
MAG8
A4
A6
GPR7
GPR4
32
33
34
31
A9
MAG19
GPR11
A10
MAG20
MAG18
MAG17
A11
MAG16
12
14
11
A3
A2
GPR3
GPR6
GPR5
MAG2
A1
MAG6
MAG3
GPR2
A0
MAG5
GPR1
MAG4
MAG1
0
20
metres

Обр. 1. Общ план на секторите, обект на комплексни геофизични проучвания с отразени аномални зони в южната половина на „Небет тепе“ – Пловдив.

Fig. 1. A general plan of the sectors that were subjected to complex geophysical survey, with the zones of anomaly in the southern half of the Nebet Tepe, Plovdiv.

GEOPHYSICAL SURVEYS ON NEBET TEPE, PLOVDIV

Kostadin Kisyov, Christian Tsankov

Plovdiv Municipality is implementing a project for conservation, restoration, and socialization of the fortifications in the northern part of Nebet Tepe. For this reason, geophysical survey was carried out in the southern half of the hill that has not been excavated so far.

The area was divided into three sectors named after their location. The first sector covers the area around the antique reservoir and is called The Reservoir. The second sector is located next to the northern part of the fortifications that have been excavated in the past – it is called The Fortress. The third sector covers the open area of “Rahat Tepe” beer-house, which is situated above the inner face of the eastern fortification wall. Their dimensions are: The Reservoir – 1,200 m^2; The Fortress – 900 m^2; and Rahat Tepe – 500 m^2.

All three sectors were surveyed by complex geophysical methods, including georadar, electrical resistance and magnetometry. Within the three sectors, 196 georadar, 144 geomagnetic, and 34 electro resistance profiles were made, along with 130 point kapametrical measurements (Fig. 1).

№ 31. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА БУЛ. „ЦАР БОРИС III ОБЕДИНИТЕЛ“, № 65, ГР. ПЛОВДИВ

Елена Божинова, София Христева

Обектът на бул. „Цар Борис III Обединител“ № 65 е разположен в най-ниската част на западния склон на Небет тепе. Площта на проучване е 140 кв. м. Частични наблюдения в парцела бяха направени през 2014 г., когато по повод частно инвестиционно намерение бяха изкопани със земекопна техника траншеи за изграждане на укрепване на съседните сгради. Те прерязаха културните пластове от север, изток и юг и в оформените профили се установи общата стратиграфия на обекта (Божинова, Станев 2014). Последвалите пълни археологически разкопки се проведоха в периода 06.07–18.08.2015 г.[1]

Теренът следва денивелация от югоизток на северозапад. Материкът е от песъклива оранжева пръст – разложена местна скала (сиенит). Той е еднороден, мек и подходящ за направата на различни по вид, размери и функция вкопавания. Проученият културен пласт е с дебелина между 0,20 м и 3,80 м. Документирани бяха пластове и 167 археологически структури от бронзовата епоха, елинистическия период, римския период, средновековието и османския период (обр. 2).

Най-ранният пласт е от бронзовата епоха. Дебелината му в източната част достига 1,30 м, където се разграничиха отделни нива в натрупването му. Той е сив, пепелив, наситен с въглени. Към него се отнасят структури, които се свързват с глинобитни и дървени конструкции, вероятно от жилища: траншеи за дървени стени (обр. 1, 3: 1), дупки за дървени колове, следи от вероятни дървени платформи, деструкции от глинобитни стени. Сред находките са фрагменти от глинен модел на колело, каменна брадва, костени инструменти, кремъчна пластина, каменна висулка за накит. Керамиката се отличава с липса на украса – единствените открити фрагменти с украса са един с мотив в техника *furchenstich*, един с *kerbschnit* и три с врязана украса. Водеща форма са паниците със завито навътре устие и издигаща се над него хоризонтална дръжка, често с израстъци в горната част – т.нар. тип „Асеновец“. Анализът на артефактите позволява датирането на този пласт в средната бронзова епоха.

Пласт от елинистическата епоха не беше запазен – той е бил унищожен от обитаването през античността и средновековието и от изкопните работи със земекопна техника преди началото на археологическото проучване. От този период бяха проучени единствено негативни структури – ровове, траншеи, дупки за колове и ями. Най-значимата структура е ров с ориентация СЗ–ЮИ и с

---

[1] В екипа участваха: д-р К. Станев, Б. Драганов, Л. Янков, М. Атанасова и Р. Златев. В обработката на артефактите се включиха д-р М. Райчева и Ц. Славкова. Монетите бяха определени от И. Лазаренко, костният материал – от М. Чаушева. Реставрация – М. Илиева.

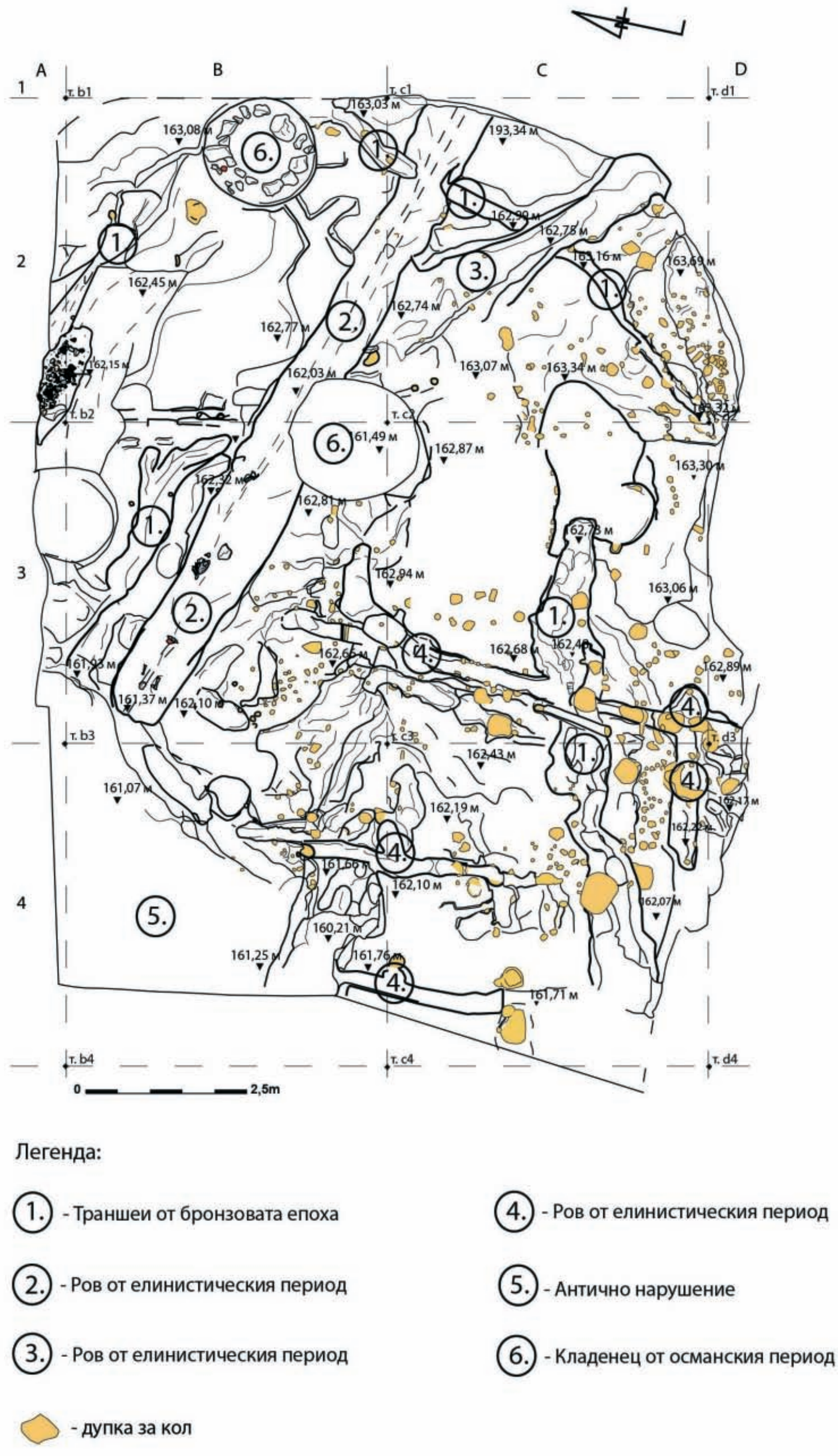
A
B
C
D
1
2
3
4
т. b1
т. c1
т. d1
т. b2
т. c2
т. b3
т. c3
т. d3
т. b4
т. c4
т. d4
163,03 м
163,08 м
193,34 м
162,90 м
162,75 м
163,16 м
163,69 м
162,45 м
162,74 м
162,77 м
162,15 м
162,03 м
163,07 м
163,34 м
163,32 м
161,49 м
162,87 м
162,32 м
163,30 м
162,81 м
162,73 м
162,94 м
163,06 м
162,65 м
162,68 м
162,48
161,93 м
162,89 м
161,37 м
162,10 м
162,43 м
161,07 м
162,19 м
162,17 м
162,22 м
161,66 м
162,10 м
162,07 м
160,21 м
161,25 м
161,76 м
161,71 м
0
2,5m
Легенда:
1. - Траншеи от бронзовата епоха
2. - Ров от елинистическия период
3. - Ров от елинистическия период
4. - Ров от елинистическия период
5. - Антично нарушение
6. - Кладенец от османския период
- дупка за кол

Обр. 1 План на обекта със структури, вкопани в материка.

Fig. 1 Plan of the site with features dug in the bedrock.

триъгълно сечение, който е вкопан в долната си част в материка, а в горната – в пласта от бронзовата епоха (Обр. 1, 3: 2). Проучената му дължина е 10,75 м, дълбочината му е била над 1,50 м. С него се свързват масивни съоръжения от сива, чиста глина и големи късове сиенит, които се откриха като деструкции в запълнителя му. От югоизток в този ров се влива по-плитка подобна структура (обр. 1, 3: 3). В последната обаче се откриха дупки за дървени колове и вероятно двете съоръжения са с различна функция.

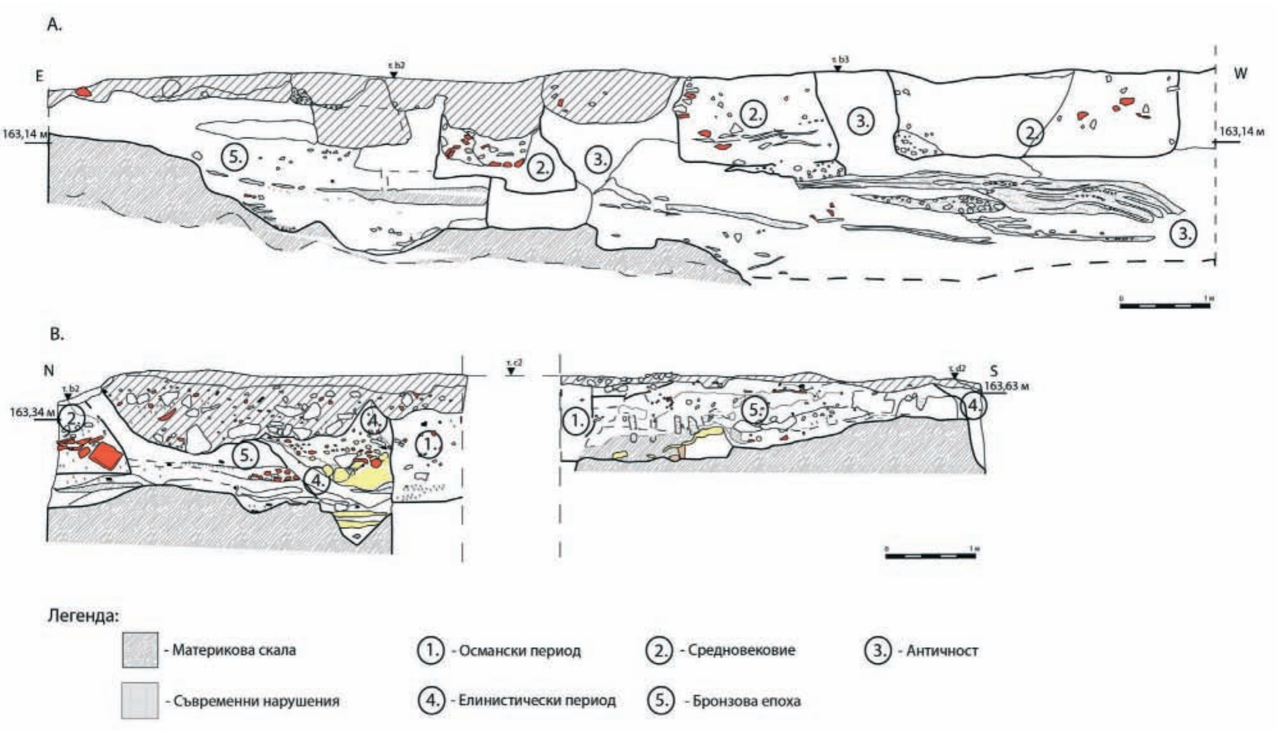

Обр. 2. Стратиграфски профили: А. Северен профил по изкопа за укрепване; В. Източен профил на кв. В3 и С3.

Fig. 2. Stratigraphic profiles: A. Northern profile of the site; B. Eastern profiles of sq. B3 and sq. C3.

В югозападната част на обекта се проучиха дълбоки траншеи за сграда с колово-плетена конструкция (обр. 1, 3: 4). Тя е с правоъгълен план и ориентация С–Ю и предпазливо може да се отнесе към елинистическия период.

Находките от този период са бронзови монети на Одрюза и Реметалк, три бронзови фибули, глинени тежести за стан и прешлен за вретено, фрагменти от есхари и главнярници, фрагменти от битова и строителна керамика. Анализът им позволява датирането на структурите в късната елинистическа епоха. Единични артефакти от ранния елинистически период е възможно да са преотложени или да индикират начална дата на структурите.

В централната и източната част на обекта пластовете от периода на античността са били напълно унищожени от изкопните дейности преди началото на археологическото проучване и частично са запазени единствено в западната част на обекта, където поради денивелацията на терена те се разполагат на по-голяма дълбочина. В северозападния ъгъл по-ранните пластове, включително и част от материка са отнети от масивно вкопаване, направено през античността, вероятно за добив на пръст, което в по-късен период е запълнено от хоризонтални редуващи се пластове пясък и глина, наситени с материали от периода между I и IV в. (обр. 1, 3: 5). Вероятно се касае за наносни пластове, свлечени от по-високите части на тепето и отложени в ниското му подножие. В югозападния сектор на обекта бяха проучени няколко вкопани една в друга варници. Те са били направени и използвани в периода между III и първата половина на IV в. След изоставянето им и запълването на варниците и голямото вкопаване теренът е използван за некропол, от който са запазени в различна степен 10 гроба с трупополагане. Част от гробовете са покрити със стреховидно или хоризонтално поставени керемиди; ориентацията на гробовете е З–И. Две обеци, открити в детски гроб, позволяват датата на некропола се отнасе във втората половина на IV в.

Траншеи, запълнени с пясък, индикират съществували тук сгради с леки конструкции, без да може да се определи относителната им хронологическа позиция спрямо некропола. Към периода на античността се отнася и каменна стена в югозападния ъгъл на обекта, която е прерязана от единия изкоп с багер. Изградена е на спойка от розов хоросан с тухлена фракция. Ориентацията ѝ е С–Ю, ширината ѝ – 0,90 м, запазената височина – 1,60 м. Структурата се развива в югозападна посока и попада изцяло извън площта на проучването, поради което не може да се определи датата ѝ, както

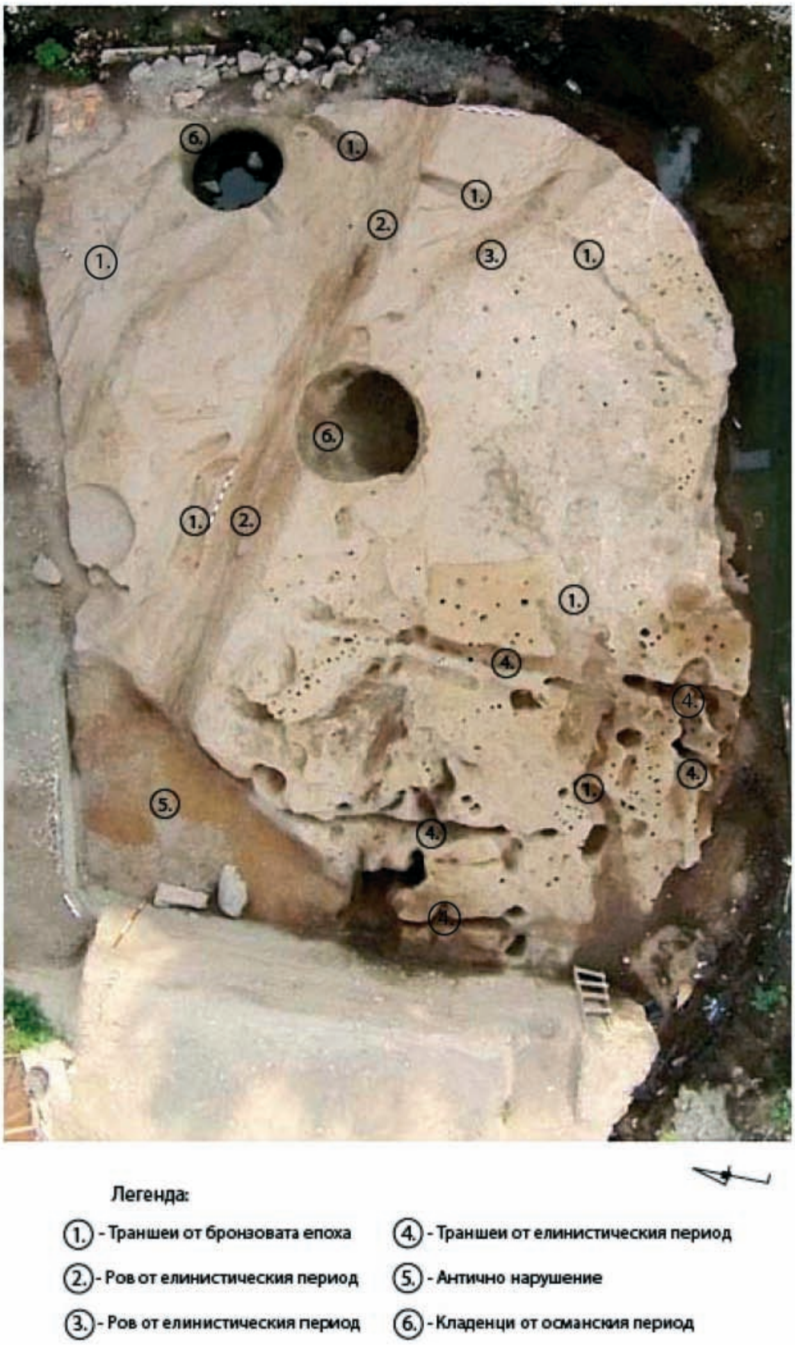
Легенда:
①. - Траншеи от бронзовата епоха
②. - Ров от елинистическия период
③. - Ров от елинистическия период
④. - Траншеи от елинистическия период
⑤. - Антично нарушение
⑥. - Кладенци от османския период

Обр. 3. Изглед към обекта от дрон на ниво със структури, вкопани в материка.

Fig. 3. Dron's picture at a level with the features dug in the bedrock.

и връзката ѝ с другите антични структури. Стената прерязва три водопровода, които се развиват на север, отново в непроучвана площ.

Средновековният пласт е изцяло унищожен от изкопните работи с машини. От този период се проучиха единствено една яма от XI в. и пет ями от втората половина на XII – началото на XIII в. Наличието на кирпичени и покривни деструкции в някои от тях, както и данните от наблюдението през 2014 г. сочат съществували тук масивни постройки през XII – началото на XIII в. От османския период (XVII–XVIII в.) се проучиха два кладенеца в източната част на обекта (обр. 1, 3: 6).

Литература

Божинова, Станев 2015: Е. Божинова, К. Станев. Спасително археологическо проучване на бул. „Цар Борис III Обединител“ № 65, гр. Пловдив. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София 2015, 202-204.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT 65 TSAR BORIS III OBEDINITEL BULEVARD, PLOVDIV

Elena Bozhinova, Sophia Hristeva

The site is situated on the low western slope of Nebet Tepe. An area of 140 sq. m. was investigated. Layers and structures dated to the Middle Bronze Age, the Late Hellenistic Period, the Roman Period, the Middle Ages, and the Ottoman Period were excavated.

№ 32. ЕМПОРИОН ПИСТИРОС. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В КВ. Б 23, Б 24, Б' 3, Б' 4 И Ж 4

Алексей Гоцев, Вяра Петрова, Валентина Танева

Археологическите проучвания бяха проведени през юли–август 2015 г. Ръководител на проучванията е доц. д-р Алексей Гоцев, зам. ръководители – Валентина Танева, директор на АМ „Проф. М. Домарадски", гр. Септември, и докторант Вяра Петрова, АМ „Проф. М. Домарадски", гр. Септември. Цялостното финансиране на проучванията бе осигурено от фондация „Балканско наследство" по проект за археологическо проучване на обект „Емпорион Пистирос" при гр. Септември, обл. Пазарджик, съгласно Договора за сътрудничество между фондацията и община Септември и Археологически музей „Проф. М. Домарадски", гр. Септември от 2013 г.

Работата бе съсредоточена в четири квадрата, разположени в най-югоизточната част на обекта.

Кв. Б 24

Проучи се северната част на квадрата в близост до крепостната стена. Експлорирано бе каменното струпване, което бе разкрито през предишните години. Състоеше се от два реда ломени и речни камъни, без следи от подредба. След вдигането му се достигна до античното ниво – пласт от трамбована пръст със следи от трошляк, образуван при строежа на крепостната стена. В близост и под западния профил се очерта яма – правилен кръг с диаметър 1,40 м. Пълнежът на ямата е от сравнително

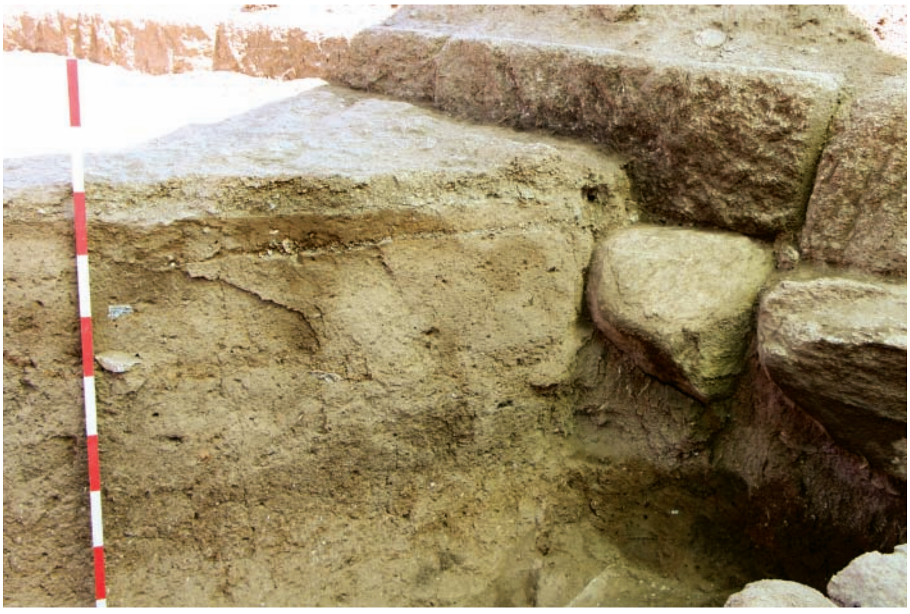

Обр. 1. Сондаж, перпендикулярен на крепостната стена и пласт от „чипс", който маркира античното ниво.

Fig. 1. The city wall – a layer of "chips", which marks the ancient level.

хомогенна, тъмна и мазна пръст с високо количество въглени и малко керамични фрагменти.

Сондаж, перпендикулярен на крепостната стена, даде информация за нейното изграждане. В близост до крепостната стена личат ясно два пласта от трошляк/чипс, остатък от обработката на камъните за фортификацията на обекта. В един плитък изкоп са поставени основните камъни на стената, които са обработени само от горната си страна. По-горният пласт е по-мощен, продължава в западна посока и е следствие от обработката на горните редове камъни от крепостната стена (обр. 1).

Кв. Б' 3

В северната половина на квадрата бе проучена яма, разположена на северозапад до олтара. Запълнена е с рохка кафеникава пръст и фрагменти от различни глинени съдове. Пълнежът ѝ не се отличава по цвят и структура от околния културен пласт (обр. 2).

В южната половина на квадрата, в североизточния му ъгъл бе проучена част от негативен контекст, който по всяка вероятност продължава и в северната половина на квадрата. Предстои проучването му през следващата година. В останалата част на квадрата, под замазката, разкрита през предходните години и в близост до западния профил, се наблюдава повишена концентрация на керамични фрагменти и въглени, изолирани речни камъни и кости. Засичат се тъмни петна, вероятно от дупки от колове, хаотично разпръснати из работения участък. Вероятно става дума за структура (обр. 3), подобна на проучените негативни контексти в съседните квадрати. След първичната обработка на материала се отчита, че културният пласт е непрекъснат от края на V до средата на IV в. пр. Хр.

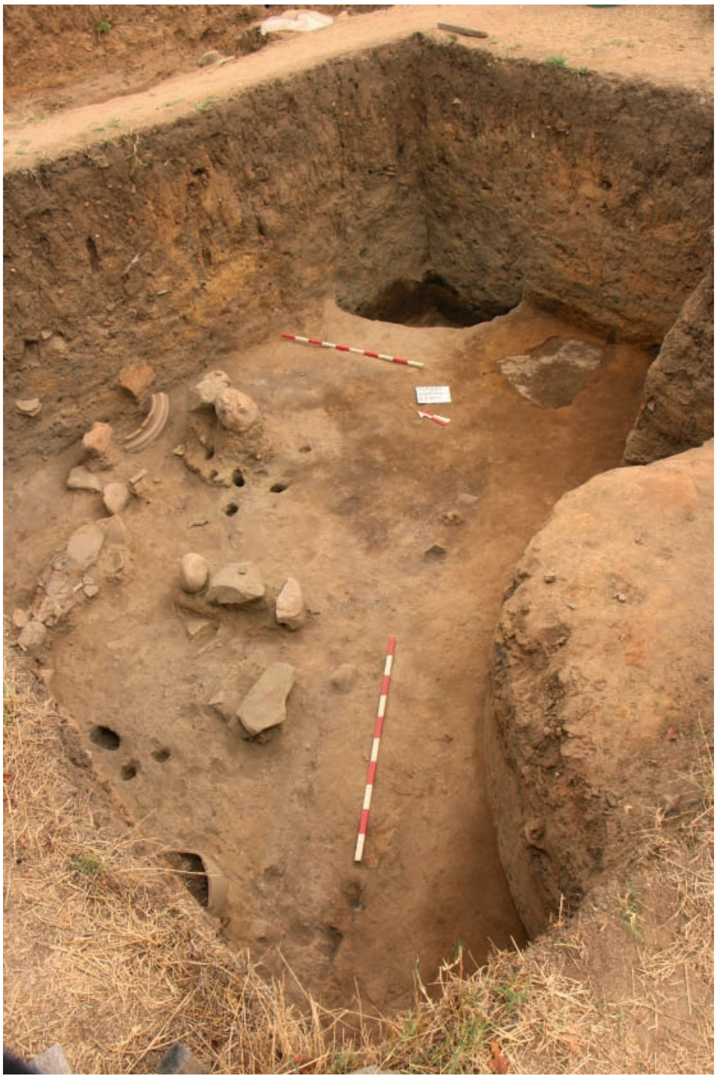

Обр. 2. Северен профил на кв. Б'3, поглед от юг.

Fig. 2. North Profile et sq. B'3, view from the south.

Кв. Б' 4

Започна проучването на нов участък в квадрата с цел изясняване на хоризонталната стратиграфия в югоизточната част на територията на обекта. Отваря се северно разширение с размери 4,15 м (С–Ю) × 5,65 м (И–З). Целта на новооткритата площ е да се проследи трасето на каменната настилка в северната половина или да се изясни нейното прекъсване в източната ѝ част. Разкрити бяха каменни струпвания и следи от горял пласт. Проследяването на ситуацията е затруднено от естествената денивелация на терена и особеностите на крепостната стена от изток.

Кв. Б 23, южна половина

Заснет беше южният профил на кв. Б 23, с цел изясняване на ситуацията над двете ями с многообразен археологически материал (обр. 3).

При анализа на всички находки от четирите работени квадрата прави впечатление големият брой астрагали (24), разкрити в тях. Предвид факта, че културните напластявания се отнасят в края на V – първата четвърт на IV в. пр. Хр., може да се твърди, че в това време астрагалите са били на мода сред жителите на Пистирос. Ранните дати се потвърждават най-добре от гръцката керамика: фрагмент от червенофигурен камбановиден кратер с изображение на Аполон и надпис ΩΡΕΑΣ, предаден с бяла боя, сега видима само при снимка; няколко фрагмента от столче и тяло на друг червенофигурен

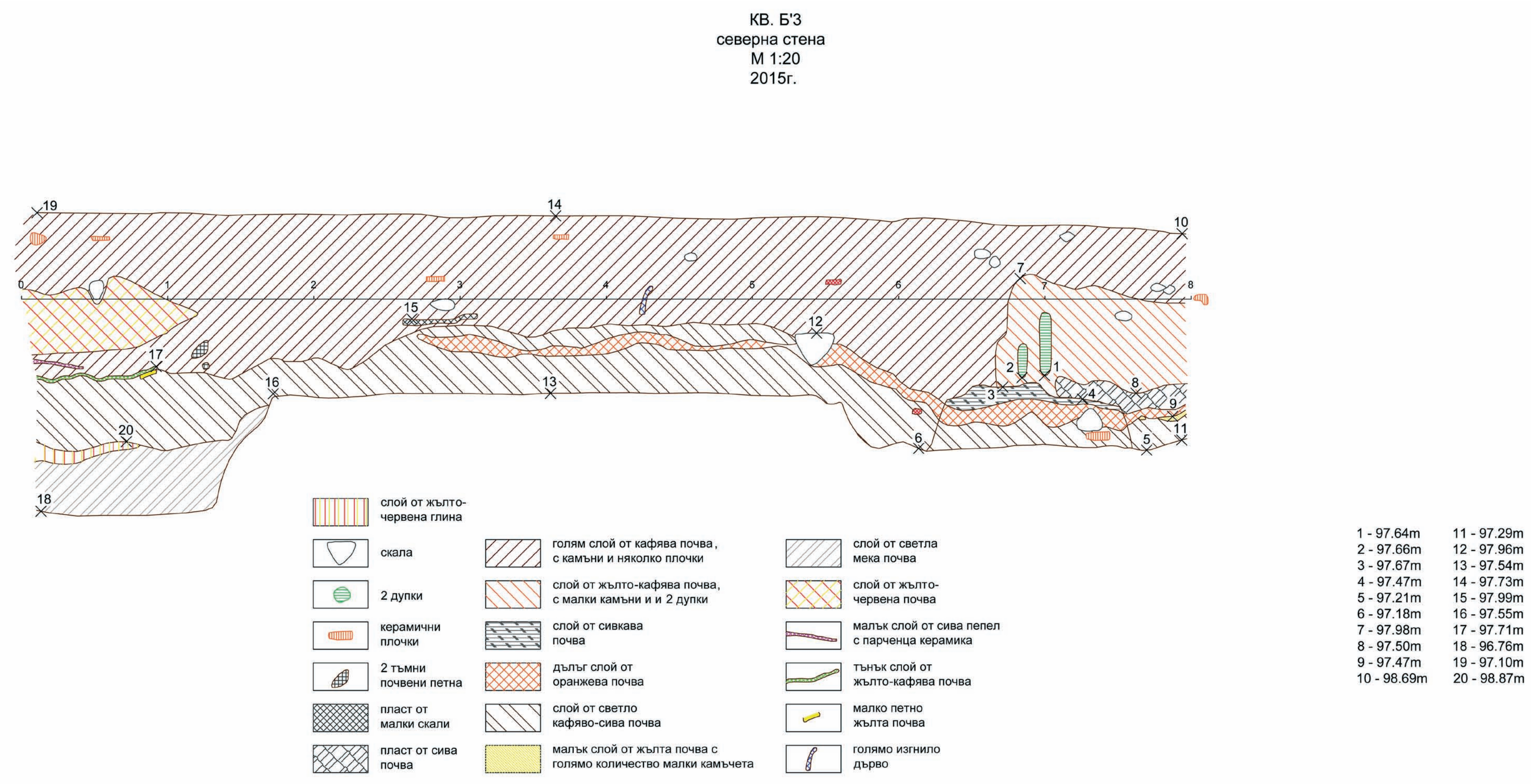
КВ. Б'3
северна стена
М 1:20
2015г.
19
14
10
0
1
2
3
4
5
6
7
8
7
15
12
17
16
13
2
1
3
4
8
9
11
5
6
20
18
слой от жълто-червена глина
скала
2 дупки
керамични плочки
2 тъмни почвени петна
пласт от малки скали
пласт от сива почва
голям слой от кафява почва, с камъни и няколко плочки
слой от жълто-кафява почва, с малки камъни и и 2 дупки
слой от сивкава почва
дълъг слой от оранжева почва
слой от светло кафяво-сива почва
малък слой от жълта почва с голямо количество малки камъчета
слой от светла мека почва
слой от жълто-червена почва
малък слой от сива пепел с парченца керамика
тънък слой от жълто-кафява почва
малко петно жълта почва
голямо изгнило дърво
1 - 97.64m
2 - 97.66m
3 - 97.67m
4 - 97.47m
5 - 97.21m
6 - 97.18m
7 - 97.98m
8 - 97.50m
9 - 97.47m
10 - 98.69m
11 - 97.29m
12 - 97.96m
13 - 97.54m
14 - 97.73m
15 - 97.99m
16 - 97.55m
17 - 97.71m
18 - 96.76m
19 - 97.10m
20 - 98.87m

Обр. 3. Етап от проучването на негативен контекст в кв. Б' 3, Южна половина.

Fig. 3. Stage of the study of a negative context in the square B'3, South half.

камбановиден кратер (профилът на столчето е показателен за края на V – първата четвърт на IV в. пр. Хр.); фрагмент от устие на червенофигурен скифос, атическа форма, вариант А, датиран отново в края на V в. пр. Хр.; фрагмент от устие и тяло на чаша *cup-skyphos*, датирана в края на V – първата четвърт на IV в. пр. Хр. (Moore 1997, 66, 309-310, Nos. 1344, 1346, Pl. 125).

По различна е ситуацията в кв. Б’ 4, където културните пластове са от къснокласическия период, което се потвърждава от откритите бронзови монети (на Александър III Велики), бронзови предмети и два печата върху дръжки от амфори. Единият с изображение на делфин и надпис, а вторият с изображение на херма и надпис. И двата попадат във втората половина на IV в. пр. Хр. (Garlan 1999, n. 509, n. 851, 197–198, 201, 266, 269).

Кв. Ж 4

В кв. Ж 4 продължиха проучванията в западна посока от разкритата пещ с цел изясняване на комплексите, свързани с нея. Проучена беше част от кирпичена стена, перпендикулярна на разкритата в предходните години. Разкрити са малко находки от вносна керамика и керемиди, които се отнасят към първата половина на IV в. пр. Хр. и са по-ранни от изграждането и функционирането на пещта във втората половина на столетието.

Литература

Moore 1997: M. B. Moore. Attic Red-figured and White-ground Pottery (The Athenian Agora, Vol. XXX). Princeton, 1997.

Garlan 1999: Y. Garlan. Les timbres amphoriques de Thasos, Vol. I. Athenes, 1999.

EMPORION PISTIROS. ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN SQUARES Б 23, Б 24, Б’ 3, Б’ 4, AND Ж 4

Alexey Gotzev, Vyara Petrova, Valentina Taneva

In 2015, the investigations were concentrated in the southeast part of the site. The situation near the fortification wall was clarified: a layer of stone chips marks the ancient ground level (fig. 1). This layer is connected to the sunken features, studied in previous seasons, and provides information about the initial stage of the *emporion*’s existence.

The excavations revealed archaeological situations the yielded a variety of finds: adornments, imported and local pottery, loom-weights, etc. The vertical stratigraphy was confirmed, clarifying the chronological succession of the situations on the territory of the *emporion*. The large quantity of *astragaloi*, loom-weights, and Greek pottery indicates that this sector played a special role.

In square Ж4, the excavations continued to the west of the kiln. Part of a mudbrick wall was uncovered, lying perpendicular to the wall excavated in previous seasons. The finds date from the first half of the 4th c. BC, i.e. earlier than the building and the functioning of the kiln in the second half of the century.

№ 33. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ПИСТИРОС, ОБЕКТ АВ I A

Гавраил Лазов

Археологическите разкопки в сектор АВ I A се проведоха от 13 юли до 14 август 2015 г. в кв. А1, А2, А3 и А4. Проучванията се извършиха на площ от 175 кв. м. Работата по разкриването на архитектурните останки и културните напластявания продължи в северозападната част на обекта (Лазов 2015). Целта беше да се проучат пластовете и да се установи планировката на емпориона (Domaradzki 1996).

В кв. А1 ЮИ се разкриха основите на запазен частично зид от речни камъни. Той е заложен в VIII пласт, 2-ро ниво. Ориентиран е СЗ–ЮИ и е изграден в същата техника като зида, ориентиран СИ–ЮЗ, разкрит при демонтажа на украсения глинен олтар № 1 в североизточния ъгъл на кв. А6. Непосредствено до източната външна страна на новоразкрития зид се разкриха останки от силно нарушен глинен олтар. Посочените структури се отнасят към най-ранните в сектора. Не са налице категорично датирани материали, но керамичният комплекс може да се отнесе към първата четвърт на IV в. пр. Хр. При снемането на северното ребро в сив пласт, съвпадащ с III и IV механичен пласт, се откриха сребърна монета на Тасос, сечена в края на V – началото на IV в. пр. Хр., и две дисковидни тежести за стан. В източното ребро между останки от зид от втора фаза се разкри преупотребен архитектурен детайл от представителна сграда, която може да се отнесе към средата на IV в. пр. Хр.

В кв. А1 ЮЗ при разчистването на пръст в основата на обрушения южен профил се откри бронзова ажурна апликация за конска сбруя (обр. 1). Тя може да се свърже с пластовете от ранната фаза в живота на емпориона и да се датира в края на V – началото на IV в. пр. Хр.

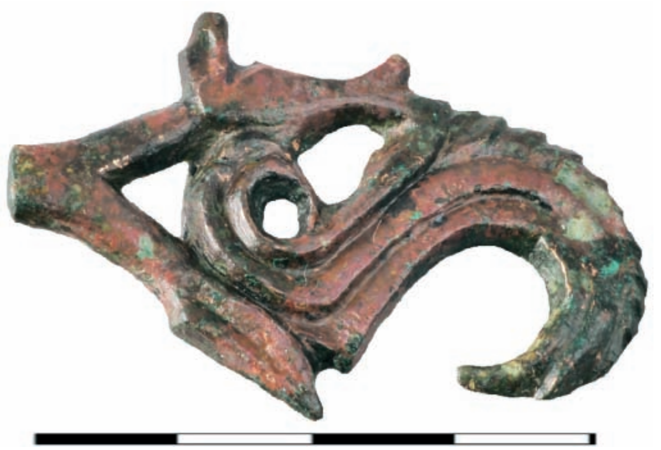
Обр. 1. Бронзова ажурна апликация за конска сбруя.

Fig. 1. Bronze application for the trappings.

В кв. А1 СИ беше допроучена долната част на яма К 102. Дъното с полепнали въглени се достигна на 2 м от повърхността. Датираните керамични фрагменти от горната половина на ямата се отнасят към втората половина на IV в. пр. Хр.

В кв. А2 ЮЗ бяха допроучени останките от две отухлени замазки К 200 и К 201. Проучи се пластът между тях, наситен с деструкции от опожаряване. Следите от този значим пожар се проследяват в южния профил до кв. А1 и западния профил на кв. А2 (обр. 2).

В кв. А4, във връзка с поставените задачи, се работи по-интензивно на цялата площ. Проучени бяха VII и VIII механичен пласт. За целта бяха демонтирани двете успоредни редици от плоски камъни, разкрити през предходните кампании. Те са ориентирани СИ–ЮЗ и са разположени на две нива. Отнасят се към ранната подфаза на втора фаза (втората четвърт – средата на IV в. пр. Хр.). Разкриха се фрагменти от отухлени замазки на различни нива. На 30 см под К 440 в V пласт се разкри друга (К 448), която попада в VIII пласт. На 17 см под замазка в СЗ ъгъл на А4 ЮЗ се разкри нова (К 447). На различни нива, които попадат в механичните пластове, отнасящи се към ранната подфаза на втора фаза, се разчистиха още два по-малки фрагмента от отухлени замазки (К 449, К 450). В централната част на А4 ЮИ се откри неголяма замазка (К 451), на ЮИ от която има структура от дъговидно разположени камъни. От замазките бяха взети проби за археометрични анализи.

В долното ниво на VI пласт в А4 ЮЗ се разкри малка част от зид, в основата на който е употребен неголям блок от бигор. До него имаше фрагмент от устие на питос с графит. На това ниво се откриха още култова антропоморфна фигурка с надлъжен отвор, фрагменти от повърхността на глинен олтар, бронзово шило, пирамидална тежест за стан, обработен фрагмент от рибно блюдо, фрагмент от керамично сопло и малка бронзова апликация за конска сбруя, украсена с полусферични издатини. Зидът и фрагментът с графит са разположени върху пясъчен нанос. В североизточната част на А4 се проучва голяма яма (К 444). Тя е от типа зърнохранилища с полусферична горна част и сравнително малък отвор във II–III пласт. Стените са обмазани с глина. Пълнежът е от керемиди (калиптери и солени), камъни и отухлени глинени мазилки с отпечатъци от пръти и дъски. Достигнатата дълбочина е 3,20 м. Ямата е пресякла тънък пласт от трошляк, образуван при обработката на гранитните квадри, употребени при градежа на някои от зидовете на разположената в съседния квадрат сграда № 1 и куртината на отбранителната стена, преминаваща източно от квадрата. В същия пласт VIII, в 1-во ниво се разкри ивица от трошляк, разположена южно от ямата.

Керамичният материал от проучените през сезона VII и VIII механични пластове включва преобладаващо фрагменти от местна керамика – груба и сива монохромна на колело – и амфорна тара. От импортните съдове значително повече са фрагментите от гръцка чернолакова и рисувана от края на V – началото на IV в. пр. Хр. При грубата има езичести дръжки с разчленен край. При монохромната има тънкостенни купички със светлосив шликер и излъскана сребриста повърхност, които се отнасят към най-ранните пластове и могат да се датират към същото време. В кв. А4 все още не са достигнати най-ранните пластове и тук керамиката се отнася към ранната подфаза на втора фаза – втората четвърт на IV в. пр. Хр. Най-интересният фрагмент е от купа с почти прав ръб на устието. Изработена е на колело

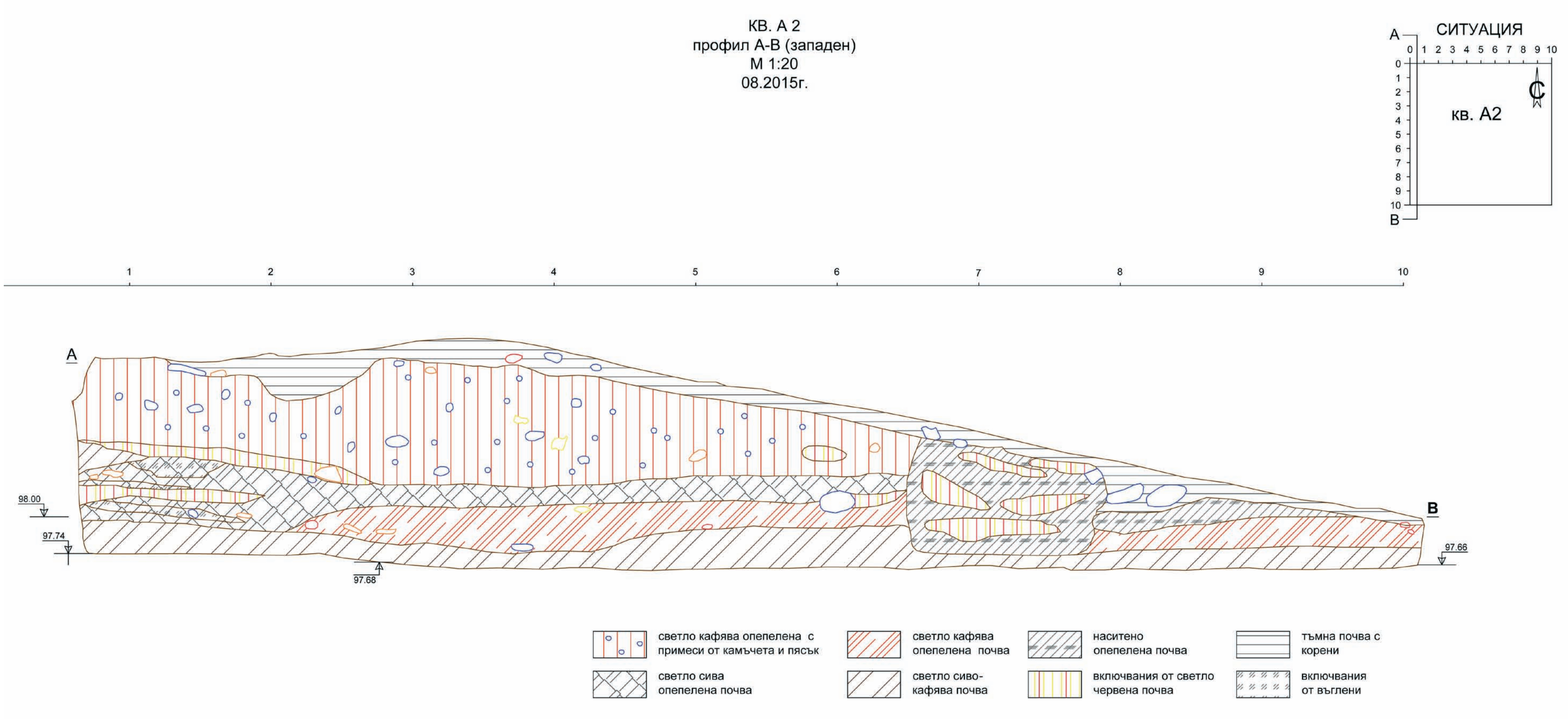
КВ. А 2
профил А-В (западен)
М 1:20
08.2015г.
СИТУАЦИЯ
А
В
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
С
кв. А2
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
А
В
98.00
97.74
97.68
97.66
светло кафява опепелена с примеси от камъчета и пясък
светло кафява опепелена почва
наситено опепелена почва
тъмна почва с корени
светло сива опепелена почва
светло сиво-кафява почва
включвания от светло червена почва
включвания от въглени

Обр. 2. Западен профил на кв. А4, поглед от изток.

Fig. 2. West Profile et *sq. A4, view from the east.*

от добре пречистена и изпечена глина с бежов цвят, покрита със сив шликер (Ников 2012, обр. 57-58). Под устието отвън е украсена с релефна маска на Силен, запазена частично (обр. 3). Тя, заедно с единични други фрагменти от VIII механичен пласт в кв. А4, може да се датира към първата фаза от живота в емпориона в края на V – началото на IV в. пр. Хр.

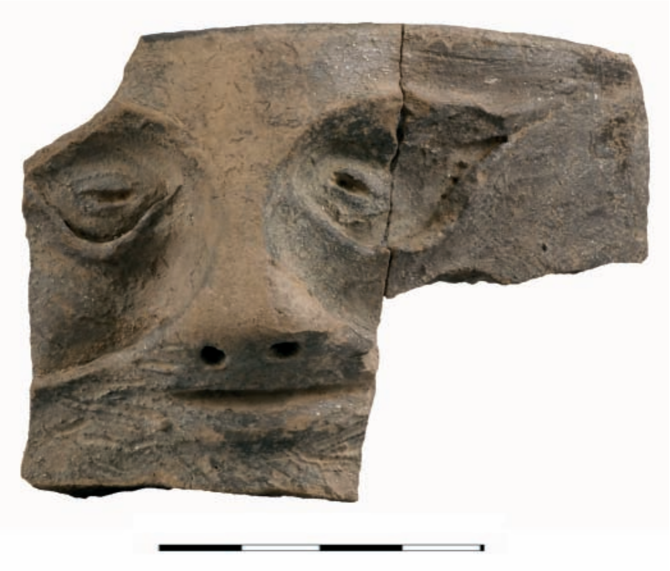

Обр. 3. Фрагмент от купа, украсена с релефна маска на Силен.

Fig. 3. A fragment of a bowl decorated with a relief mask of Silenus.

Литература

Ников 2012: К. Ников. Сивата монохромна керамика от Аполония. Велико Търново, 2012.

Лазов 2015: Г. Лазов. Емпорион Пистирос. Археологически проучвания в сектор АВ I А. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 200-202.

Domaradzki 1996: M. Domaradzki. Interim Report on Archaeological Investigations at Vetren-Pistiros, 1988-94. – In: J. Bouzek, M. Domaradzki, Z. H. Archibald (eds.). Pistiros I. Prague, 1996, 13-34.

EXCAVATIONS IN SECTOR AV I A AT EMPORION PISTIROS IN 2015

Gavrail Lazov

Excavations in grid squares A1, A2, A3 and A4 took place between 13 July and 14 August 2015. The aim in the recent seasons has been to reach the earliest cultural strata and to identify the presence or absence of town planning in the northwestern, elevated part of the emporion. The excavated remains of stone foundations are orientated NE–SW and NW–SE. This applies to building remains from the earliest habitation phase of the emporion (late 5th – early 4th c. BC) and the following two phases, up to c. 275 BC. The emporion was built following a plan, with streets that were parallel or perpendicular to the main road, delineating almost equal *oikoi*. Among the finds from 2015, there are objects related to everyday activities (e.g., loom-weights, spindle-whorls), bronze casting (crucibles, tuyeres), and cult practices (anthropomorphic clay figurines, cult objects, fragments of clay altars). Local pottery fragments are most numerous among the ceramics. Imported Greek wares reach here a higher proportion than at other centres in the Thracian interior, but its quantity is considerably smaller, compared to local pottery.

№ 34. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА МНОГОСЛОЕН ОБЕКТ ОТ КЪСНИЯ НЕОЛИТ И I ХИЛ. ПР. ХР. ПРИ ИЗВОРА ХАЛКА БУНАР ПРЕЗ 2015 г.

Милена Тонкова

Археологическите проучвания бяха проведени в периода 14–29 септември 2015 г. под ръководството на доц. д-р М. Тонкова с екип: д-р инж. Н. Тонков, геофизик от НАИМ–БАН, и археолозите Н. Якимова, гр. Чирпан, Д. Любенова, В. Живков и С. Бехар, докторанти в НАИМ–БАН, А. Антонов, бакалавър в СУ „Кл. Охридски“, М. Стойчева, реставратор в ИМ–Чирпан. Теренната работа

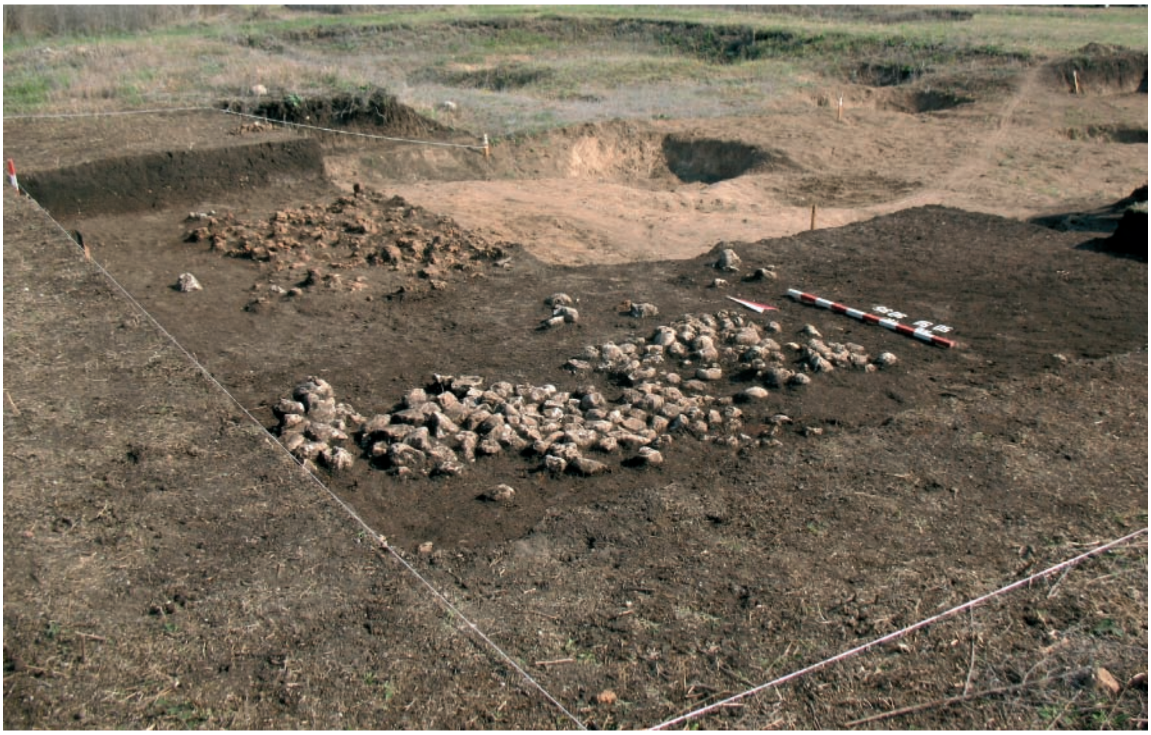

Обр. 1. Разкритите структури в сектор IX.

Fig. 1. The documented structures in sector IX.

продължи 11 дни с 8 работника. Проучването бе финансирано по договор между НАИМ–БАН и МК.

През 2015 г. бяха продължени проучванията на разкрити през 2014 г. археологически структури в сектори IX и X (Тонкова 2015).

Сектор IX. През 2015 г. бе проведено проучване на площ от 70 кв. м в южната и югозападната част на сектора (кв. 50/90 и 50/95), където бе проучен участък от деструкции от мазилки и ивица от подредени камъни (обр. 1). Те се намират непосредствено на югозапад от откритата през 2010 г. постройка от ранноелинистическата епоха и са синхронни с нея.

Струпването от мазилки има почти правилна правоъгълна форма с размери 3,30×2,00 м. Деструкциите са два вида: с органични примеси в глината, отпечатъци от пръчки и една огладена страна, на места с останки от обмазване (?) с бял цвят, и други – без органика и без отпечатъци, принадлежащи вероятно на пода на постройката. Сред мазилките са открити фрагменти от желязно ножче и желязна ножица, фрагмент от чернофирнисова паничка и други материали, въз основа на които деструкциите, вероятно от малка постройка, се датират в ранноелинистическата епоха. Тази датировка се потвърждава и от монета на Севт III, открита на същото ниво на 3 м северно от нея.

В кв. 50/90, на 1,70 м южно от деструкциите от мазилки, бе проучена ивица от плътно наредени един до друг малки варовикови камъни. Тя е с ориентация И–З и размери 2,30 м (продължава в западния профил) на 1,10 м. Подобна структура бе регистрирана и непосредствено до северната стена на елинистическата постройка в същия сектор през 2010 г. Въз основа на това наблюдение може да се предположи, че последната и свързаните с нея помещения са били ограничени от север и юг от пасажи (?) от дребни камъни.

През 2015 г. продължи проучването на ями от класическата епоха в южната периферия на сектора. Яма 10 бе изчерпана и бе предприето проучването на яма 13, с която се пресичат. Последната има крушовидна форма, диаметър на нивото на засичане 1 м и дълбочина 1,30 м. Пълнежът е от черно-кафява пръст с фрагменти от съдове, малко мазилки и кости. На дъното на ямата бе документирано струпване от преотложено съоръжение от глина – отчасти от отухлена, отчасти от сурова, с жълтеникав цвят. При проучването му се оказа, че на три места има оформени отвори. Бе направено предположение, че тези безформени останки са от скара на пещ.

Сектор X. През 2014 г. бе направено разширение на сектор X в южна посока с цел проучването на три геофизични аномалии, намиращи се в непосредствена близост до ямата с човешко жертвоприношение

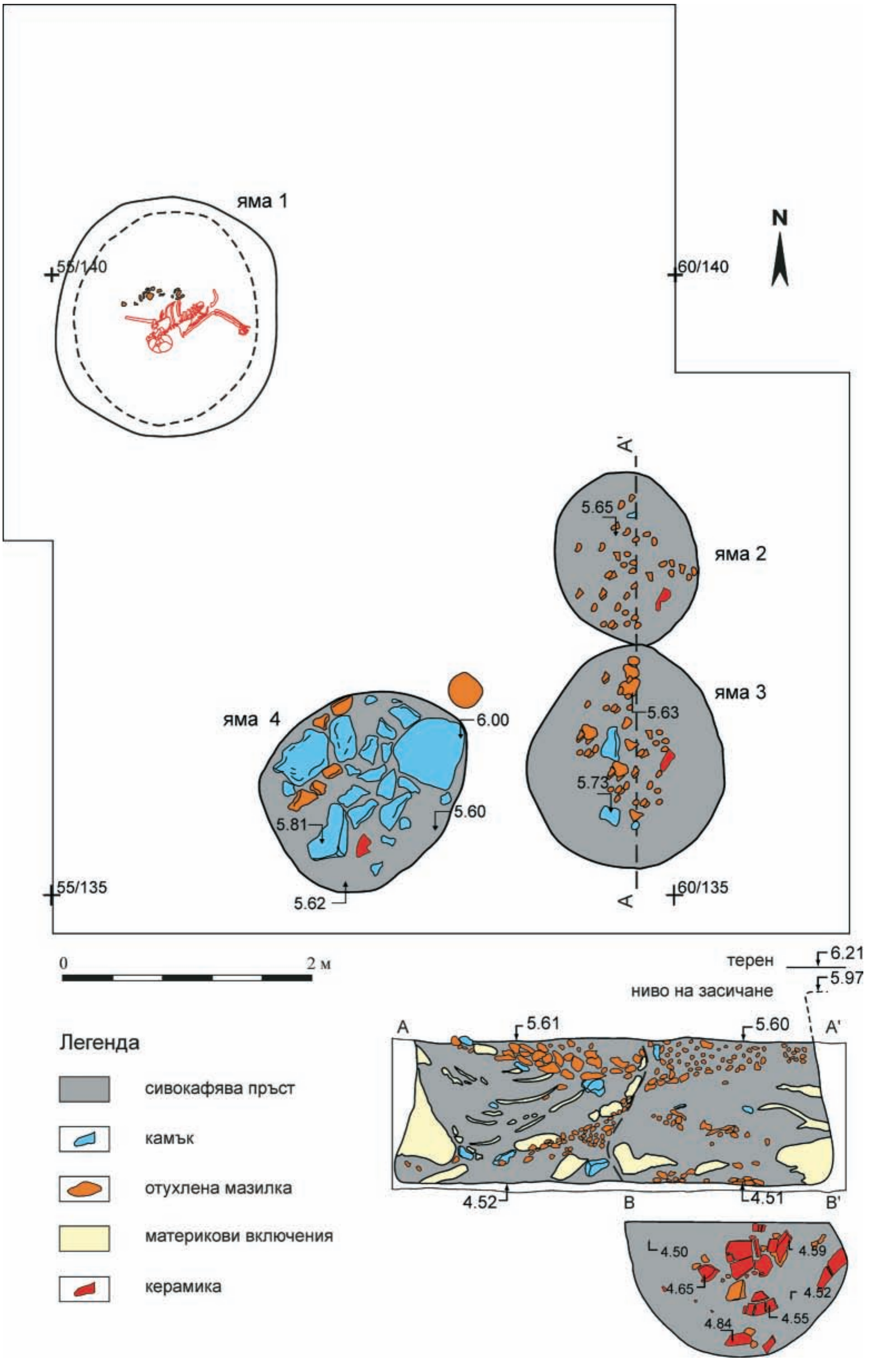
яма 1
55/140
60/140
N
A'
5.65
яма 2
яма 3
5.63
5.73
яма 4
6.00
5.60
5.81
5.62
55/135
60/135
A
0
2 м
терен
6.21
ниво на засичане
5.97
A
5.61
5.60
A'
4.52
B
4.51
B'
4.50
4.59
4.65
4.52
4.55
4.84
Легенда
сивокафява пръст
камък
отухлена мазилка
материкови включения
керамика

Обр. 2. Комплексът от ями в сектор X.

Fig. 2. The group of pits in sector X.

(яма 1) от ранноелинистическата епоха, проучена в периода 2011–2012 г. (Тонкова, Сидерис 2012). Проучването на документираните тогава ями 2, 3 и 4 бе продължено през 2015 г. (обр. 2).

Ями 2 и 3 се пресичат. Диаметърът на яма 2 е 1,20–1,40 м, а на яма 3 – 1,60–1,80 м. Дълбочината им е 1,50 м. Те се очертават като петна от тъмна пръст с голяма концентрация от мазилки, която продължава и в дълбочина. На дъното и в двете ями има струпвания от фрагменти от съдове, като това в яма 2 е в пласт с дебелина от 0,45 м (аналогична ситуация бе документирана и в съседната яма 1 с човешки скелет). На дъното на яма 2, в пласт от около 0,40 м, бе открито струпване от фрагменти от голямо лекане (с диаметър 0,80 м), от гърне и голям кошеровиден съд с гирлянди от релефни ленти и от малка транспортна амфора (обр. 3). Съдовете се отнасят към ранноелинистическата епоха. За отбелязване е, че голямото лекане е форма със специфично разпространение на обекта. Фрагменти от такъв съд бяха открити в съседната яма 1 с човешки скелет, както и в постройката с есхара в сектор VII от ранноелинистическата епоха. Анализът на материалите от ями 2 и 3 показа, че те са синхронни на ямата с човешкото жертвоприношение. Връзката между тях е проследима и чрез сходната стратиграфия – мазилки в горната си част и струпване от съдове на дъното.

Яма 4 е цилиндрична, с диаметър 1,40–1,70 м и дълбочина 1,52 м от нивото на засичане. Тя има различна характеристика. В горната ѝ част има струпване от мазилки, фрагменти от съдове и необработени варовикови камъни с големи, средни и малки размери (с общо тегло около половин тон). Вероятно са останки от грубо направена стена. В дълбочина пълнежът е от белезникава пръст с малко материали – мазилки и въглени. В пласта на дъното бе открита драхма на Александър III.

Анализът на материалите от ямите потвърди, че те са синхронни на ямата с човешкото жертвоприношение и вероятно са свързани с извършването на този ритуал.

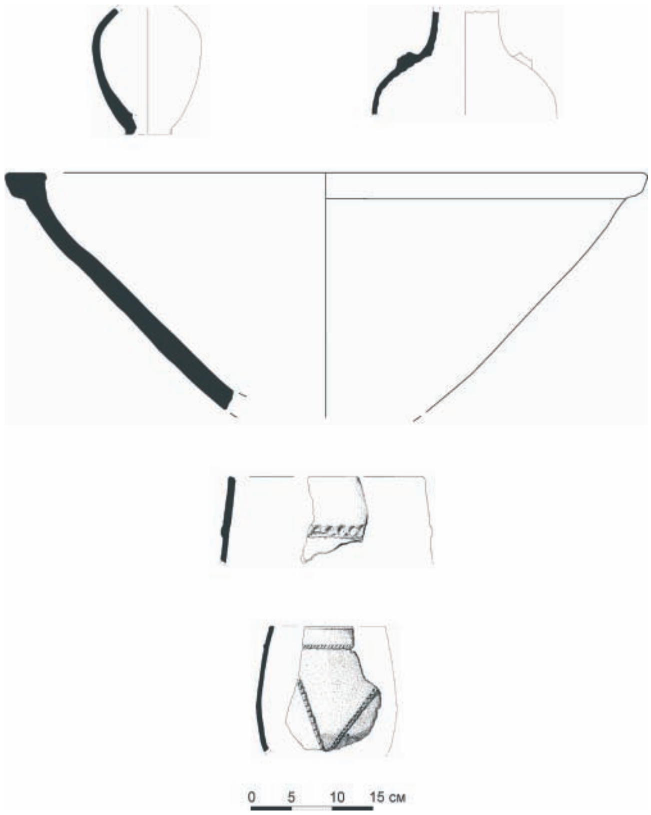

Обр. 3. Сектор X. Фрагменти от съдове от дъното на яма 2.

Fig. 3. Sector X. Fragments of vessels from the bottom of pit 2.

Литература

Тонкова 2015: М. Тонкова. Археологически проучвания на многослоен обект от късния неолит и I хил. пр. Хр. при извора Халка Бунар, с. Горно Белево, община Братя Даскалови, област Стара Загора. – Археологически проучвания и разкопки през 2014 г. София, 2015, 220-223.

Сидерис, Тонкова 2012: А. Сидерис, М. Тонкова. Археологически проучвания на многослоен обект от късния неолит и I хил. пр. Хр. при извора Халка Бунар, с. Горно Белево, община Братя Даскалови, област Стара Загора. – Археологически открития и разкопки през 2011 г. София, 2012, 156-158.

INVESTIGATIONS OF A MULTILAYER SITE FROM THE LATE NEOLITHIC AGE AND THE 1ST MILL. BC AT HALKA BUNAR SPRING IN 2015

Milena Tonkova

In 2015, the study of the structures in sectors IX and X, discovered in 2014, continued.

Sector IX. The excavations covered 70 sq. m in its south and southwest parts and uncovered destructions of daub and a strip of tightly arranged small cobbles (fig. 1). Both contexts are situated just to the SW of the dwelling found in 2010. The pieces of daub are obviously remains of the floor and the walls of another small dwelling. A small black-glazed bowl and a coin of Seuthes III found there give a date in the Early Hellenistic Age. The strip of stones is very similar to one excavated next to the northern wall of the dwelling from 2010, both considered to be passages around the structures.

Sector X. The study of a group of three ritual pits (nos. 2-4) (fig. 2) was completed. The pottery (fig. 3), including parts of Greek amphorae and a big *lekanis* of a kind typical of the site, and a coin of Alexander III indicate the pits are contemporary with Pit 1 in the same sector (with a human sacrifice) and could be associated with the rituals performed there.

№ 35. ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ ГРАД В АР „СБОРЯНОВО“ ПРЕЗ 2015 г.

Тотко Стоянов, Мария Николаева, Красимир Ников, Даниела Стоянова, Живка Михайлова, Велислав Бонев, Калин Маджаров, Теодора Василева, Християн Узунов

Проучванията бяха осъществени през юли–август 2015 г. и бяха осигурени финансово от Исторически музей – Исперих, Министерството на културата и Софийски университет „Св. Кл. Охридски“.

I. Югозападен квартал (ЮЗК) (обр. 1.1, I; 1.2)

1. Ранноелинистически структури. За доразчистване в дълбочина на стена VI, открита през 2013 г., и откритото през 2014 г. западно лице на потерна или вход (Стоянов и др. 2015), бяха отнети от два до четири механични пласта в квадрати 264/9–10, 15. С оглед по-добри възможности при разкриване на потерната (входа) и продължението на североизток на Стена VI, изкопът бе разширен към южната половина на кв. 264/15 и западната половина на кв. 265/1, 6, 11 (обр. 1.2). Продължи разчистването на руините на Стена VI и разкриването на културния пласт пред нейното южно лице в кв. 264/9, 14. Артефактите, открити тук – керемиди, амфори и трапезна керамика – датират предимно от ранноелинистическата епоха. Сред тях има и печат от книдска амфора от т.нар. група *Zenon B* (обр. 3.6), който се датира най-общо в периода от края на третата четвърт на III в. пр. Хр. до самото начало на II в. пр. Хр.

Западното лице на входа бе разкрито в дълбочина до четири реда (ок. 1,08 м). По южната линия на входа югоизточният ъгъл на Стена VI опира и възсяда стъпаловидно изсечената материкова скала (обр. 1.3). Източното лице на входа не бе достигнато. Изчерпването на пластовете на север от стената доведе до разкриването на седми ред от лицевия ѝ градеж с височина до ок. 1,40 м.

На север от Стена VI, в кв. 264/4 и 5, бе доразкрито продължение на фрагмента от зид източно от залата с есхара, открит през 2014 г. (Стоянов и др. 2015) Той достига до каменна структура, чието горно ниво е очевидно подравнено и опира в североизточния ъгъл на Стена VI (обр.1.2–3). В югозападния ъгъл на кв. 264/4 бе разчистен разсип от ъгъла на новата стена (обр.1.3). Няколко големи, грубо оформени камъка, подредени в линия север–юг, частично разкрити в каменния разсип в кв. 264/4, биха могли да са част от западната стена, а други три в кв. 264/5 от източна стена на новата сграда (структура).

Изчерпването на руините в пространството между Стена VI и южната стена на залата с есхара допринесе за разкриването на още няколко квадри от кулата в кв. 264/8.

Сред находките заслужават интерес фрагмент от глинен предмет, моделиран като лапа на хищник (ПИН 28–15) и фрагмент от стъклен алабастрон (?) (ПИН 43–15) (обр. 3.3).

2. Късноелинистически структури. Продължи проучването на руините от жилищен комплекс от късноелинистическата епоха (II–I в. пр. Хр.) непосредствено на запад от стена I в кв. 259/6–7, 11–12 (обр. 2.1) (Стоянов и др. 2013; 2014). Бяха доразчистени огнищата и каменното съоръжение в помещението до стената, проучени в предходни сезони, и направени допълнителни наблюдения за структурата и времето на функционирането им. Може да се допусне, че огнище № 69 е използвано преди огнище № 8 и след огнище № 70. Доразчистването на пространството на север от огнища № 68 и № 69 изяви следи от изкоп (канал?) от по-късно време, нарушил ситуацията в помещението и прекъснал стената в ивица със ширина до ок. 0,60 м (обр. 2.1). Бе предприето разкриване в дълбочина на Стена I. Достигнато бе ниво, в което тя е изградена върху пласт от руини от ранноелинистическата епоха. В най-южната част на изкопа бяха разкрити големи късове от глинобитни структури (обр. 2.2).

Сред находките заслужава внимание цяла, добре запазена късноелинистическа фибула (ПИН 49–15).

II. Южна порта (ЮП) — Западно крило.

Продължи проучването на Западното крило на Южна порта в сектори 188 и 187, където се работи в предходния сезон (Стоянов и др. 2015). Целта през сезон 2015 г. бе разчистването на по-голяма площ северно от крепостната стена и по-нататъшното трасиране на вътрешното лице в западна посока. Площта за проучване е увеличена с ок. 10 метра северно от линията на стената. Бяха разкрити нови 15,40 линейни метри от вътрешното ѝ лице, а в дълбочина до 8 реда от лицевия градеж (обр. 3.1–2). В северната периферия на кв. 188/11–13 бе разчистено каменно струпване на нивото на съвременния терен, документирано от стари аерофото снимки. На този етап може да се предположи улична (?) настилка

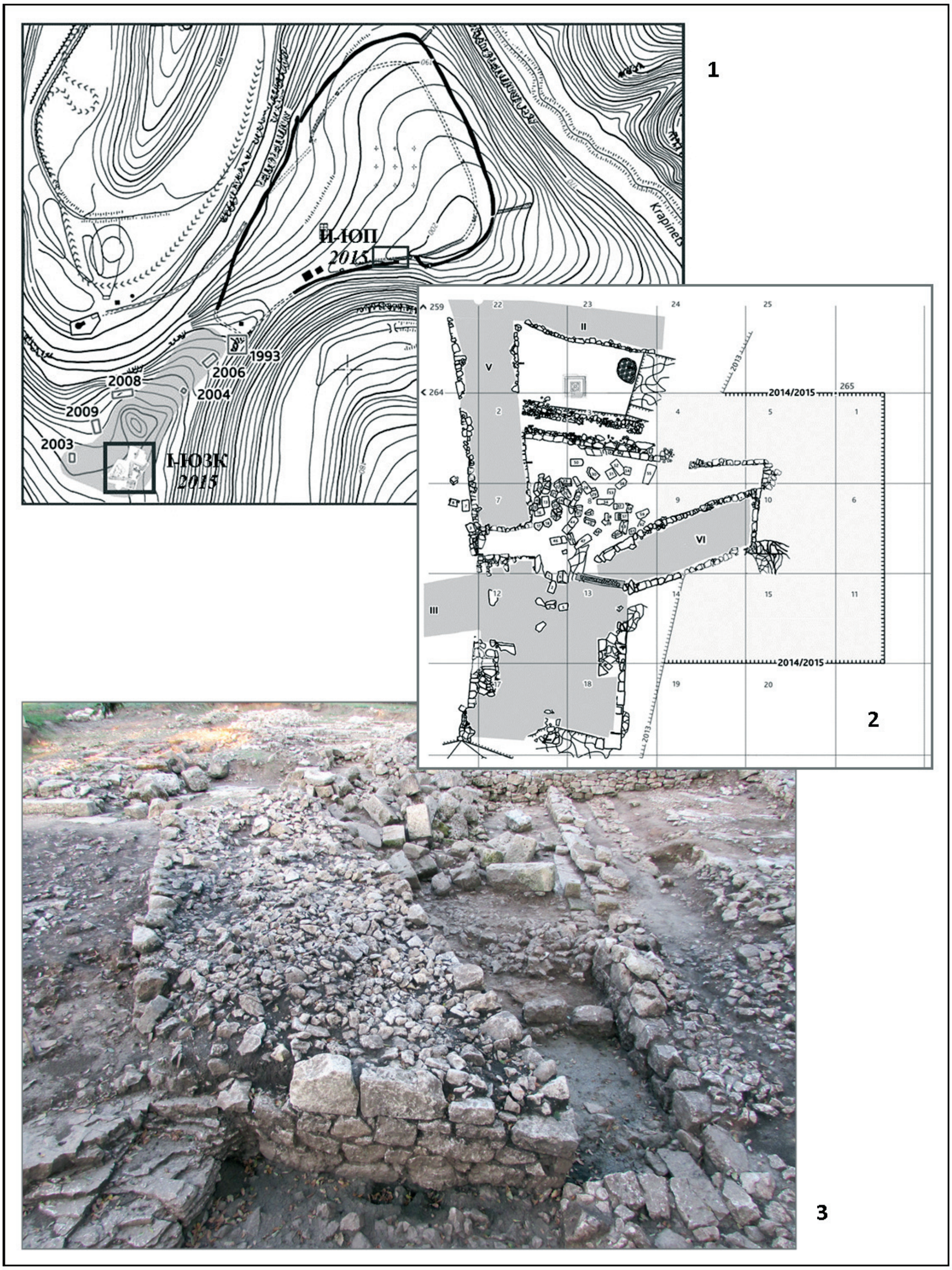
1
И-ЮП
2015
1993
2006
2008
2004
2009
2003
I-ЮЗК
2015
Krapinets
2
259
22
23
24
25
264
265
II
V
VI
III
2014/2015
2013
3

Обр. 1. 1. Общ план на града с проучваните сектори през 2015 г.; *2. План на участъците при стена VI и залата с есхара в Югозападния квартал, проучвани през 2015 г.; 3. Стена VI, южната стена на залата с есхара и стената на друга структура (?) на изток от нея.*

Fig. 1. 1. General plan of the city with the sectors, excavated in 2015; 2. Plan of the South-Western Quarter with trenches at Wall VI and the eschara-room studied in 2015; 3. Wall VI, the southern wall of the eschara-room and a wall of a structure to the east.

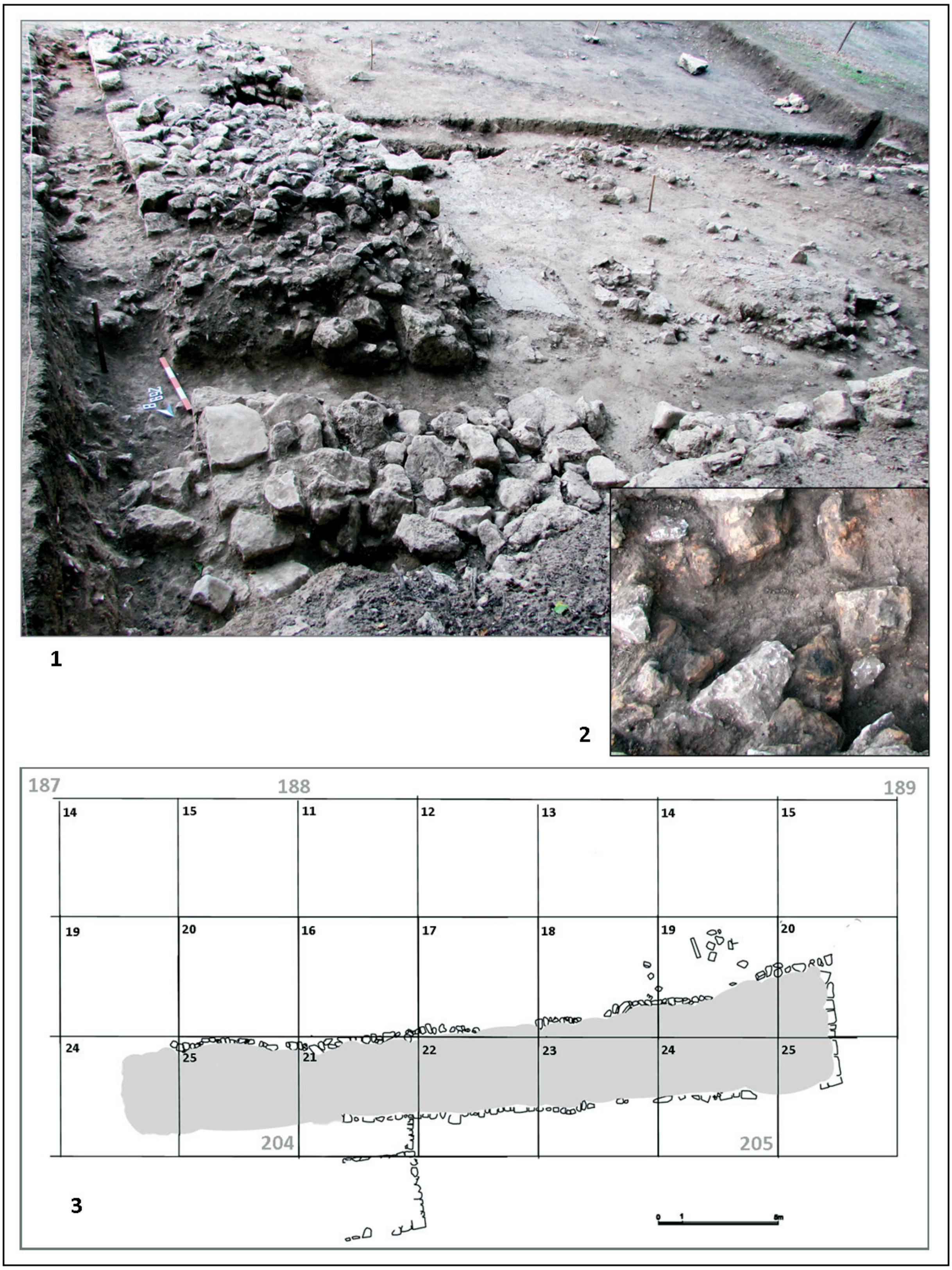
1
2
187
188
189
14
15
11
12
13
14
15
19
20
16
17
18
19
20
24
25
21
22
23
24
25
204
205
3
0
1
5m

Обр. 2. 1. Проучваният през 2015 г. участък с късноелинистически структури в Югозападния квартал; 2. Детайл – отхлени късове от глинобитни структури в пласта под Стена I;
3. Сектор Южна порта – Западно крило, 2015 – план.

Fig. 2. 1. The area with Late Hellenistic structures in the South-Western Quarter, studied in 2015;
2. Detail – brick-like pieces of structures of beaten clay in the layer beneath Wall I;
3. Sector South Gate - West Wing, 2015 – plan.

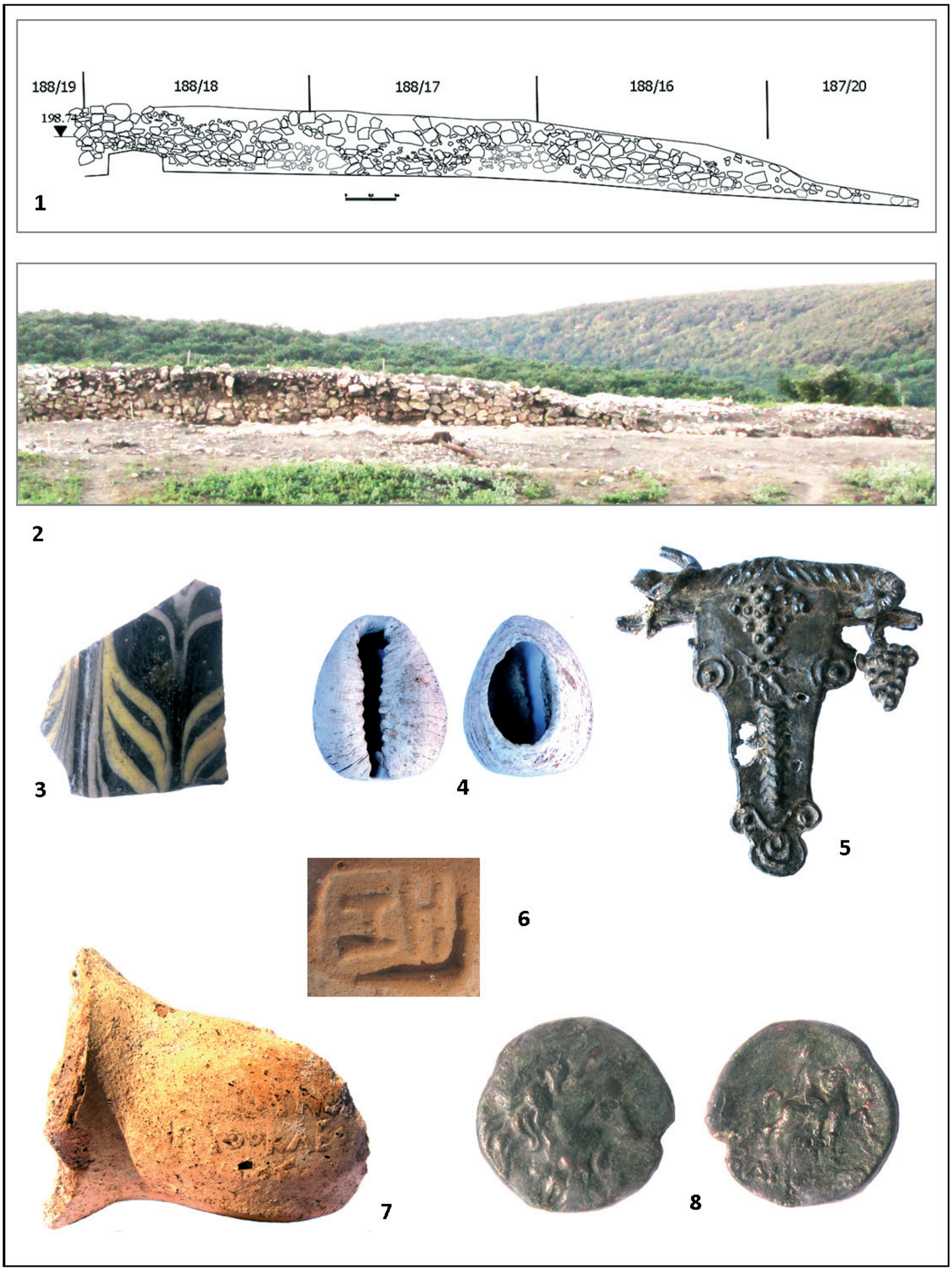

Обр. 3. 1. Южна порта – изглед на лицето в проучвания през 2015 г. участък; 2. Южна порта – общ изглед от север на проучвания през 2015 г. участък; 3. Фрагмент от стъклен алабастрон; 4. Мида Cyprea; 5. Оловен букраний; 6. Книдски амфорен печат; 7. Синопски амфорен печат; 8. Бронзова монета на Одесос.

Fig. 3. 1. South Gate – elevation of the northern face of the wall, studied in 2015; 2. South Gate – view from the north to the area studied in 2015; 3. Fragment of a glass alabaster; 4. Cyprea shell; 5. Lead boukranion; 6. Cnidian amphora stamp; 7. Sinopean amphora stamp; 8. Bronze coin of Odessos.

от дребни камъни, лежаща успоредно на крепостната стена. Бяха допроучени неразчистени докрай през предходния сезон участъци от лицето. Предположението, че част от лицевите камъни липсват в резултат от земетресението, не се потвърди. Камъните, лежащи на по-високо ниво, са силно приплъзнати навън и висят, докато тези под тях на места са изместени навътре. В отстранените натрупвания има лицеви камъни и такива от пълнежа, както и голямо количество фрагментирана керамика, кости от едри животни и много въглени. Заслужават внимание цял железен сърп (ПИН 32–15) и мида *Cyprea* (ПИН 5–15) (вероятно част от накит) (обр. 3.4). Трасирането на вътрешното лице на Южната крепостна стена в западна посока продължи в кв. 187/24, 25, 19 и 20 (обр. 2.3; 3.1). Освен амфорните печати (обр. 3.7), находки, датиращи комплекса основно в първата половина III в. пр. Хр., са и бронзова монета на Одесос (обр. 3.8) и желязна фибула „тракийски“ тип. Важна находка за културните характеристики на участъка е оловен букраний (обр. 3.5) с паралели от западнопонтийските колонии.

Литература

Стоянов и др. 2013: Т. Стоянов, Ж. Михайлова, К. Ников, Д. Стоянова, В. Бонев, К. Маджаров, М. Николаева, Ю. Емилов. Югозападният квартал на гетската столица (Хелис?) в Сборяново – проучвания, резултати, перспективи. – В: Сборник „Есенни четения Сборяново“, 8/9. От находката до витрината. Велико Търново, 2013, 35-70.

Стоянов и др. 2014: Т. Стоянов, Ж. Михайлова, К. Ников, Д. Стоянова, М. Николаева, В. Бонев, К. Маджаров, Ю. Емилов, Т. Василева, Х. Узунов**.** Структури от късноелинистическата епоха при Югозападния картал на гетската столица (Хелис?) в Сборяново. – В: Сборник „Есенни четения Сборяново“, 10. От находката до витрината. Велико Търново, 2014, 17-34.

Стоянов и др. 2015: Т. Стоянов, К. Ников, М. Николаева, Д. Стоянова, В. Бонев, К. Маджаров, Т. Василева, Х. Узунов. Проучвания на тракийския град в АР „Сборяново” през 2014 година. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 224-228.

STUDIES OF THE THRACIAN CITY IN SBORYANOVO RESERVATION IN 2015

Totko Stoyanov, Maria Nikolaeva, Krasimir Nikov, Daniela Stoyanova, Zhivka Mihaylova,
Velislav Bonev, Kalin Madzharov, Theodora Vasileva, Chrisian Uzunov

In 2015, further investigations of Wall VI in the Southwestern Quarter were undertaken. Four courses of the western face of its entrance were uncovered, without reaching the ground level. To the north of Wall VI, part of the wall of a new stone structure to the east of the *eschara*-room was uncovered (Fig. 1.2-3).

Interesting observations were made possible by the continuing investigation of the Late Hellenistic Wall I. Numerous large brick-like pieces of structures of beaten clay in the underlying layer were recorded (Fig. 2.1-2).

The excavations and observations on the structure of the northern face of the west wing of the South Gate were resumed, yielding some intriguing finds (Fig. 2.3; 3.1-2, 4-5, 7-8).

№ 36. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УКРЕПЕН ВЛАДЕТЕЛСКИ ДОМ В М. ТАТАР МАША КРАЙ С. КНЯЖЕВО, ОБЩИНА ТОПОЛОВГРАД, 2015 г.

Даниела Агре, Деян Дичев

Разкопките на обекта се провеждат под ръководството на Даниела Агре (НАИМ–БАН) със зам. ръководител Деян Дичев. Финансирани са от община Тополовград.

През 2015 г. проучванията бяха насочени в следните направления: проследяване на трасето на оградната северна и южна стена, влизане в дълбочина в някои от помещенията в западната част на централния сектор и пред централната сграда; вдигане на деструкциите от покрива северно от цен-

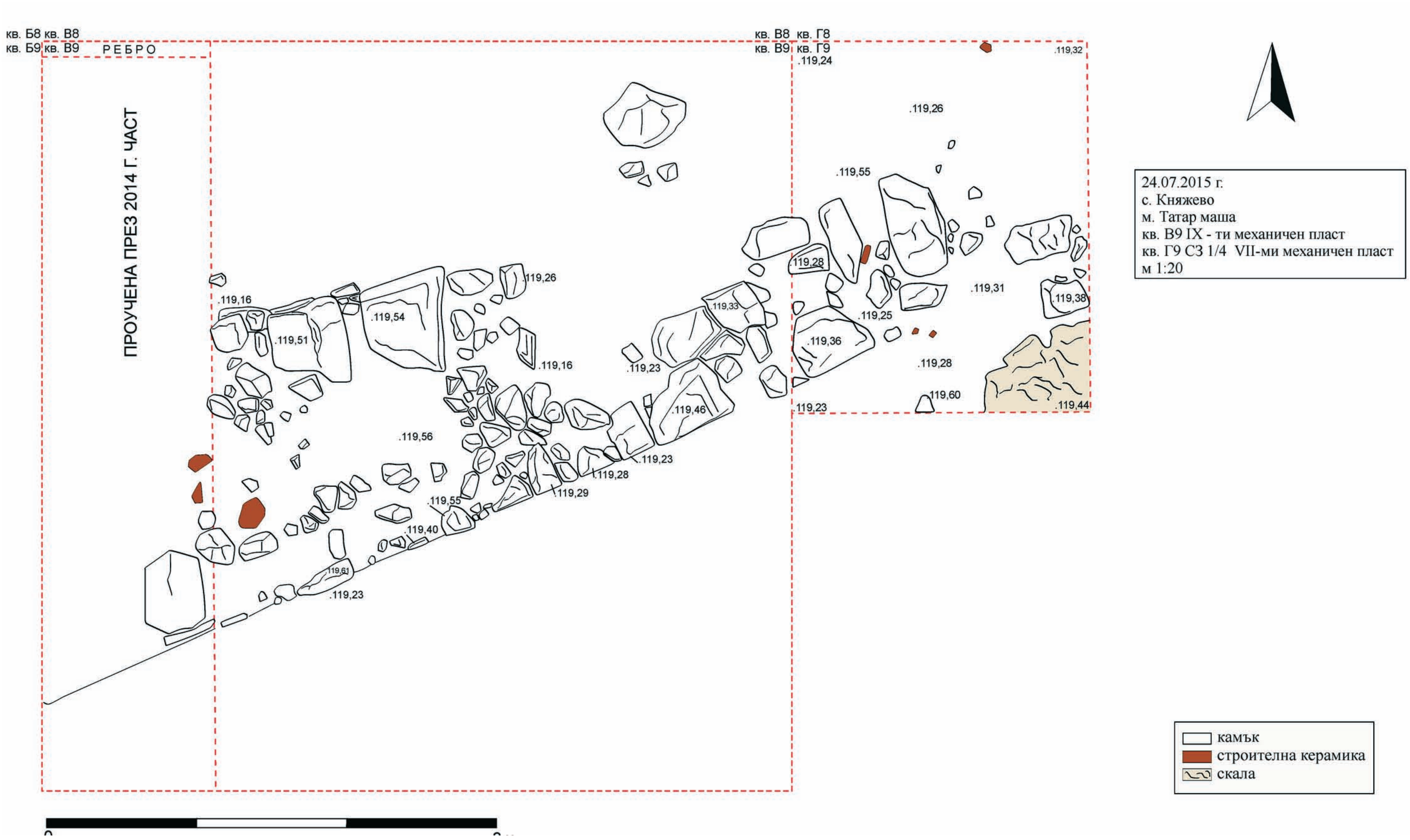
кв. Б8 кв. В8
кв. Б9 кв. В9
РЕБРО
ПРОУЧЕНА ПРЕЗ 2014 Г. ЧАСТ
кв. В8 кв. Г8
кв. В9 кв. Г9
.119,24
.119,32
.119,26
.119,55
.119,31
.119,38
.119,28
.119,25
.119,36
.119,28
.119,60
.119,23
.119,44
.119,16
.119,51
.119,54
.119,26
.119,16
.119,33
.119,23
.119,46
.119,56
.119,23
.119,28
.119,29
.119,55
.119,40
119,61
.119,23
24.07.2015 г.
с. Княжево
м. Татар маша
кв. В9 IX - ти механичен пласт
кв. Г9 СЗ 1/4 VII-ми механичен пласт
м 1:20
камък
строителна керамика
скала
0
2 м

Обр. 1. Основи на стълбище в кв.В9.

Fig. 1. Foundation of the stairs in sq. B9.

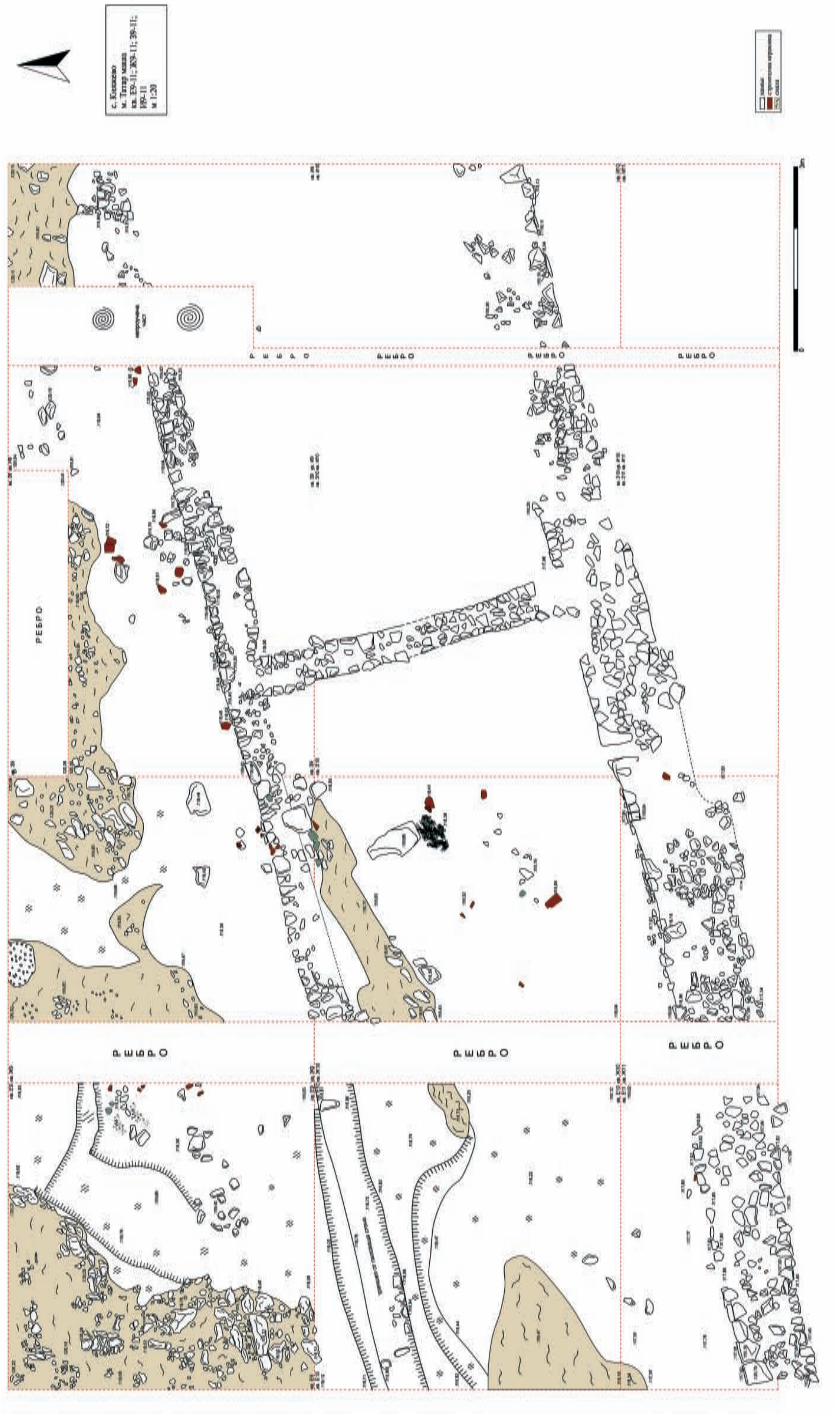
РЕБРО
РЕБРО
РЕБРО
РЕБРО
РЕБРО
РЕБРО
РЕБРО
РЕБРО

Обр. 2. Южна оградна стена в кв. Е11 и Ж11.

Fig. 2. A part of the southern surrounding wall in sq. E11 and Ж11.

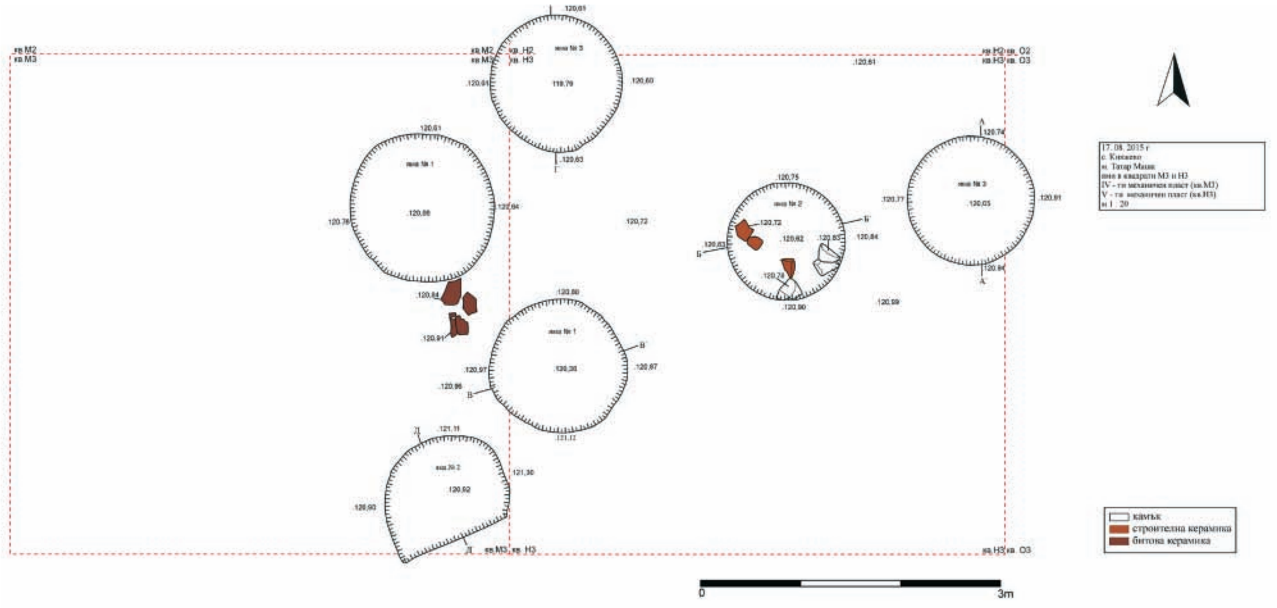

Обр. 3. Култови ями в кв. М3 и Н3.

Fig. 3. Ritual pits in sq. M3 and H3.

тралната сграда; проследяване на трасето на рова в северна посока и проучване на квадратите около кулата в югоизточния сектор на обекта.

В западния сектор през настоящата година бяха проучени единадесет нови квадрата – Г 7–8, Д 6–7, Е6, Е 9–11, Ж 9–11, както и части от квадрати В9, Г9 и Г6. Продължи проучването и в квадрати Ж 5–6 и З 4–7. Бяха разкрити следните структури: в кв. Г7, Д 6–7 се разкри част от северната оградна стена – участъкът с дължина 9,50 м и ширина 1,10 м. В югозападната четвърт на кв. Г7 в стената е оформен отводнителен канал, широк 0,40 м и с дълбочина 0,40 м. Лицата на стената са добре оформени от средни и, на места, големи необработени камъни. Пълнежът е от пръст и по-дребни камъни без спойка помежду им. Максималната височина на стената достига 0,70 м, като в кв. Г7 се забелязва стъпаловидно изграждане, съобразено с денивелацията на терена. В кв. Е6 и Ж6 материковата скала е разкрита веднага след отнемането на най-горните механични пластове, което потвърждава наблюденията, че в този участък стената е била разрушена. В съседния кв. З6 е разкрита малка част от нейното южно лице с дължина 1,60 м и ширина 0,80 м.

През този сезон се допроучи източната част на кв. В9 и северозападната четвърт на кв. Г9, при което се доразчисти разкритото през 2014 г. стълбище (обр. 1).

През 2015 г. в кв. Е11 и Ж11 са разкрити още 10 метра от южната оградна стена (обр. 2). От южното лице са разкрити във височина до три реда камъни, като най-добре е зачистено лицето в кв. Е11. Върху скалата е легнал първият ред от големи обработени камъни, а над тях има два реда средни камъни, подравняващи нивото. Височината на стената достига до 0,70 м. От северното лице са разкрити до 4 реда от стената, като максимално запазената височина е 0,45 м, а ширината е 1,20 м. Пълнежът на стената е от дребни и средни камъни на калова спойка.

В югоизточната четвърт на кв. Ж9 е разкрита стена с посока И–З която е продължение на стената, разкрита през 2014 г. в кв. З–И 9. Дължината на разчистения участък е 2,00 м, а ширината – 0,80 м.

В централния сектор, южно от централната сграда, продължи проучването на кв. Л8, М8 и Н8 и бяха започнати три нови квадрата – Л9, М9 и Н9.

В кв. М8 и Н8 се разкри подпорна стена с посока ЮЗ–СИ и дължина 6,60 м; ширина 0,70 м и височина 0,60 м. Стената е изградена от средни и дребни по размер необработени камъни на калова спойка. Поради денивелацията цялата стена е леко наклонена на юг. Северно от нея е зачистен пласт дребни камъчета и шлака (трамбовка).

В кв. Л8-9 се разкри част от друга стена с посока ЮЗ–СИ. Добре разчистени са камъните от двете ѝ лица. Стената е широка 0,63 м и е изградена от средно големи камъни от ронлив пясъчник. Досега са зачистени два реда от южната страна. Запазената дължина е 3,30 м от северното лице и 1,40 м от южното. Във височина стената достига до три реда от по-дребни камъни. В кв. Л8 са разчистени още няколко камъка от западната стена, ограждаща предфасадното пространство, която беше разкрита през предходните години. Те обаче са на по-ниско ниво от останалата стена и оформят стъпало.

В западния профил на кв. Л9 ясно личат камъни от нова стена, която е с посока СЗ–ЮИ и влиза в кв. К9. От нея в момента личат два до три реда средни по размер камъни.

В централния сектор, северно от централната сграда, през тази година продължи работата в проучваните през предходните години квадрати И 3–4, К 3–4, Л 3–4, М 2–4, Н 2–3 и О 3. Проучени бяха общо шест ями – три в кв. М3 и три в кв. Н3 (обр. 3). Ямите са с кръгъл отвор и еднаква цилиндрична форма и заоблено дъно. Запълнителят им е от рохка пръст, единични фрагменти от строителна и битова керамика, както и от дребни животински кости. Проучени и демонтирани са още няколко пласта деструкции от покрива на централната сграда. На места е достигната материковата скала. При демонтирането на реброто в кв. Л 3–4 се зачисти хлътване (яма), в което се откриха няколко железни инструмента.

В централния сектор, източно от централната сграда, през сезона продължи работата в кв. О 5–7 и западната половина на кв. П 5–7. Проучиха се три механични пласта, като в кв. П 7 се разчисти сегмент от южната стена на сграда №3 с дължина около 1 м.

В източния сектор (кулата) продължи работата в кв. С 7-9 и започна проучването на нов квадрат – Ф 7. В кв. С 8–9 се разкри част от южната оградна стена. В североизточния край тя е широка 1,25 м. Дължината на запазеното лице е 1,40 м от север и 2,30 м от юг. Височината в североизточната част е 0,38 м; от средата на стената на запад (след 2,30 м) камъните липсват.

В северния сектор (ров) през 2015 г. започна работа в кв. П-север и продължи проучването на кв. П 1–североизточния сектор. На границата между двата квадрата се разчисти част от рова с посока И–З. Най-широка е западната му част, достигаща до 1,20 м, като в централната част ширината достига до 0,50 м. Подобно на разкритите през миналите години участъци и тук пълнежът на рова се състои от голямо количество битова и строителна керамика, примесена с дребни камъчета, въглени и шлака.

Откритият на обекта нумизматичен и керамичен материал (през сезона са открити 16 амфорни дръжки с печати и 14 монети) отново затвърждава изградената хронология на функционирането на обекта – от средата на третата четвърт на IV в. пр. Хр. до първата четвърт на III в. пр. Хр.

ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION OF THE FORTIFIED RESIDENCE OF A THRACIAN RULER IN TATAR MASHA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF KNYAZHEVO, TOPOLOVGRAD MUNICIPALITY – SEASON 2015

Daniela Agre, Dejan Dichev

In 2015, 11 new squares were investigated in the western sector of the site. In sq. Г7 and Д 6-7, part of the northern surrounding wall were discovered. The length of the investigated part is 9.50 м and the width 1.10 m, while the maximum height is 0.70 m. A drainage channel, 0.40 m wide and 0.40 m deep, is shaped into the southwestern part of the wall in sq. Г7.

In the central sector, six pits located to the north of the central building were investigated. The pits have identical cylindrical shape with circular opening and rounded bottom. They were filled with loose soil with a few pottery fragments, fragments of roof tiles, and small animal bones.

During the season, 16 amphora handles with stamps and 14 coins were discovered. All newly found ceramic and numismatic materials confirmed one more time the previously specified chronology of the site– from the middle of the third quarter of the 4th c. BC until the first quarter of the 3rd c. BC.

№ 37. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УКРЕПЕН ДОМ В М. ГОЛАТА НИВА КРАЙ С. СИНЕМОРЕЦ, ОБЩИНА ЦАРЕВО, 2015 г.

Даниела Агре, Деян Дичев

През ноември и декември 2015 г. продължиха археологическите проучвания на укрепен владетелски дом от късноелинистическата епоха, разположен в м. Голата нива в землището на с. Синеморец. Те се провеждат под ръководството на Даниела Агре (НАИМ–БАН) със зам. ръководител Деян Дичев и са финансирани от община Царево.

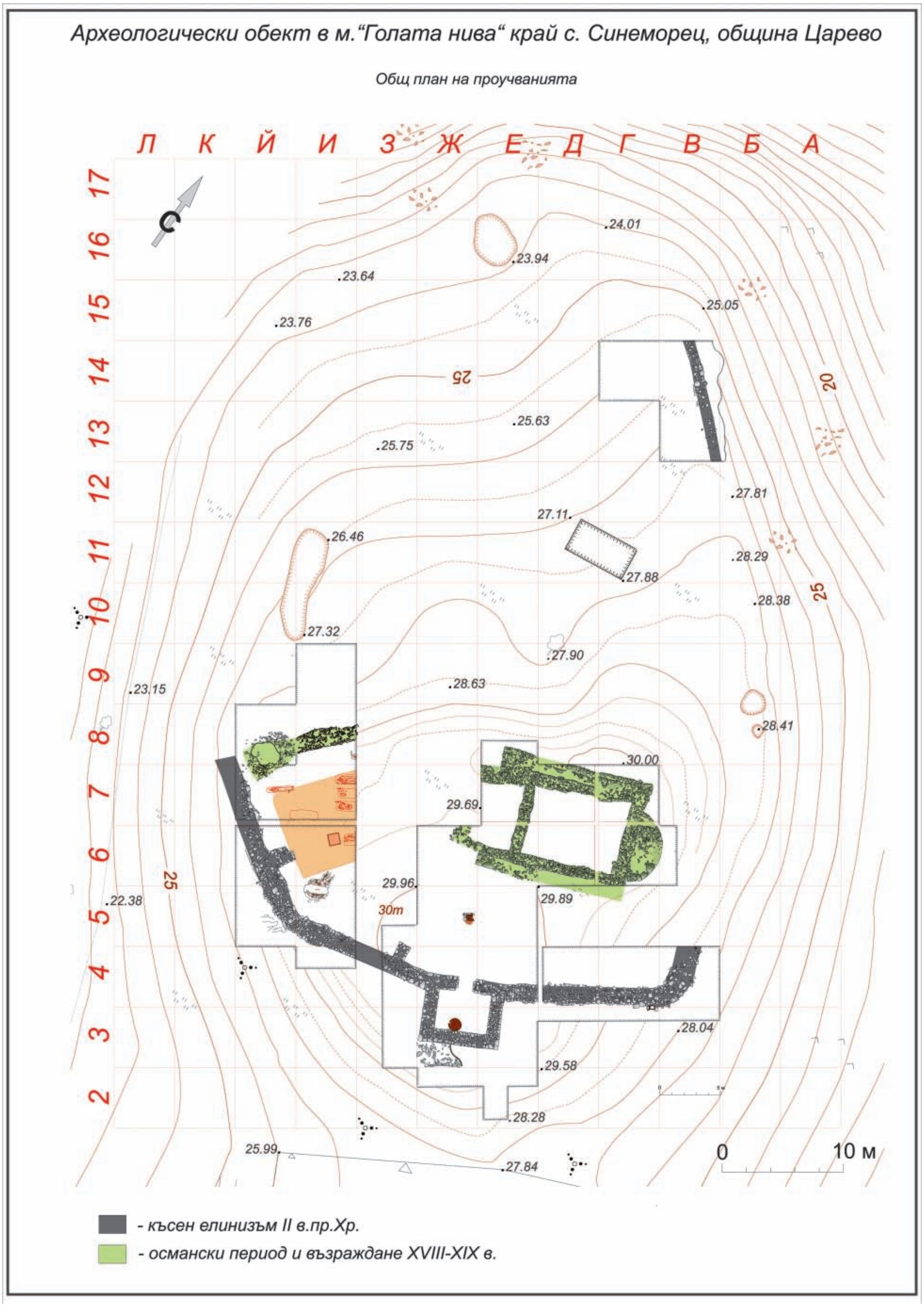
Археологически обект в м."Голата нива" край с. Синеморец, община Царево
Общ план на проучванията
Л К Й И З Ж Е Д Г В Б А
17 16 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2
С
24.01
23.94
23.64
25.05
23.76
25
20
25.63
25.75
27.81
27.11
26.46
28.29
27.88
28.38
27.32
27.90
28.63
23.15
28.41
30.00
29.69
29.96
29.89
22.38
30m
28.04
29.58
28.28
25.99
27.84
0
10 м
- късен елинизъм II в.пр.Хр.
- османски период и възраждане XVIII-XIX в.

Обр. 1. План на обекта с проучените през 2015 г. квадрати.

Fig. 1. Plan of the site with the squares investigated in 2015.

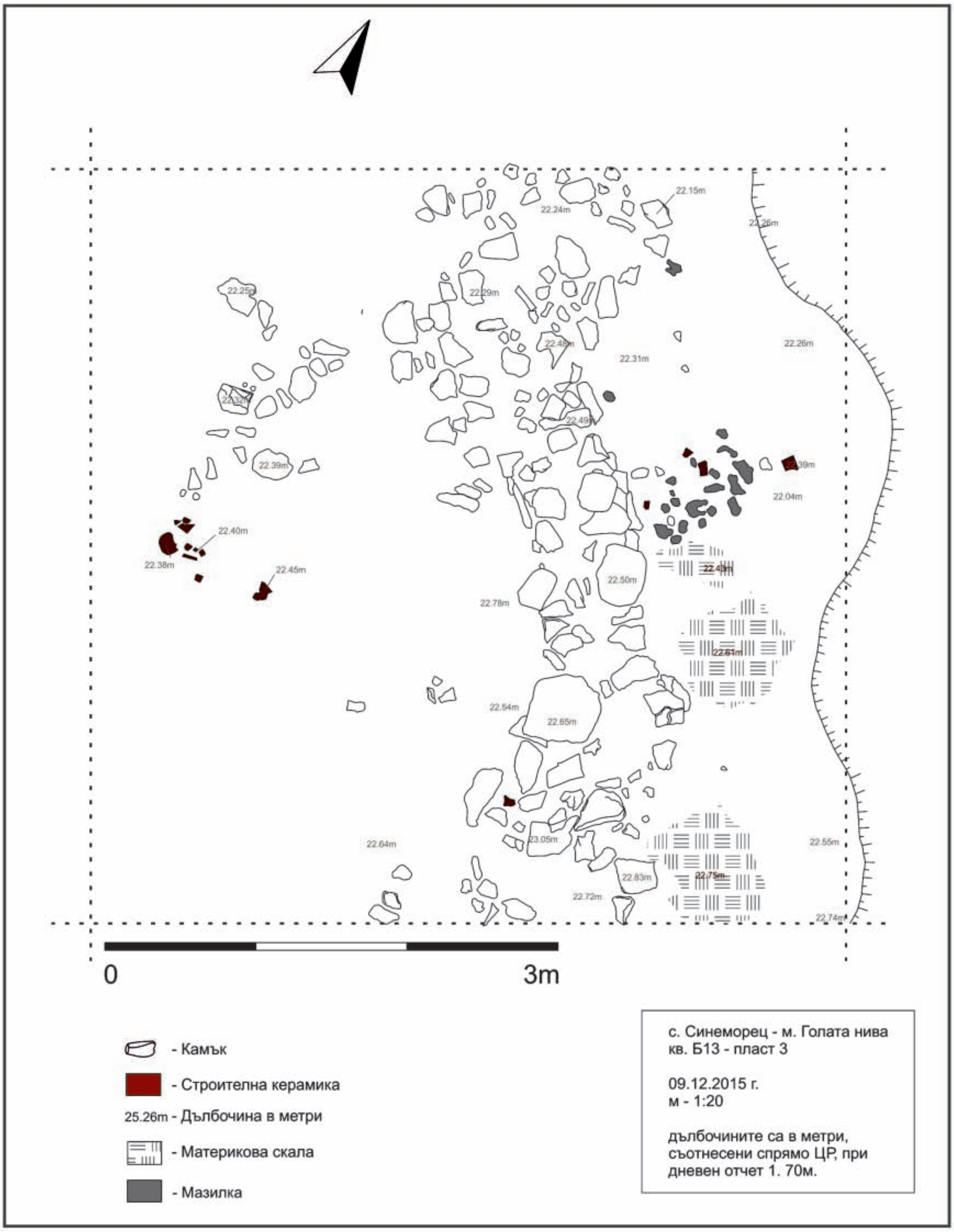
22.15m
22.24m
22.26m
22.25m
22.29m
22.48m
22.31m
22.26m
22.32m
22.49m
22.39m
22.39m
22.04m
22.40m
22.38m
22.45m
22.43m
22.50m
22.78m
22.61m
22.54m
22.65m
22.64m
23.05m
22.55m
22.75m
22.83m
22.72m
22.74m
0
3m
- Камък
- Строителна керамика
25.26m - Дълбочина в метри
- Материкова скала
- Мазилка
с. Синеморец - м. Голата нива
кв. Б13 - пласт 3
09.12.2015 г.
м - 1:20
дълбочините са в метри,
сътнесени спрямо ЦР, при
дневен отчет 1. 70м.

Обр. 2. Кв. В14 – участък от източната оградна стена.

Fig. 2. Sq. B14 – part of the eastern surrounding wall.

Проучванията през сезона бяха съсредоточени около вътрешното и външното лице на югозападната част на оградната стена (квадрати И5; Й5; И6; Й6; И7; Й7; И8; Й8; И9; Й9), както и в североизточната част на обекта (кв. В13; В14; Г13).

В квадратите, обхващащи участъци от югозападната и западната оградна стена, са проучени от три до четири механичнични пласта, като навсякъде е достигнат елинистически пласт, нарушен единствено от вкопаването на гробове от XIX в. (обр.1).

Продължи проучването на разкритата през 2012 г. пещ, попадаща в квадрати И5–И6. Пещта е с дължина 1,56 м, диаметър на камерата 1,30 м и запазена височина 0,45 м. Въпреки че запазената

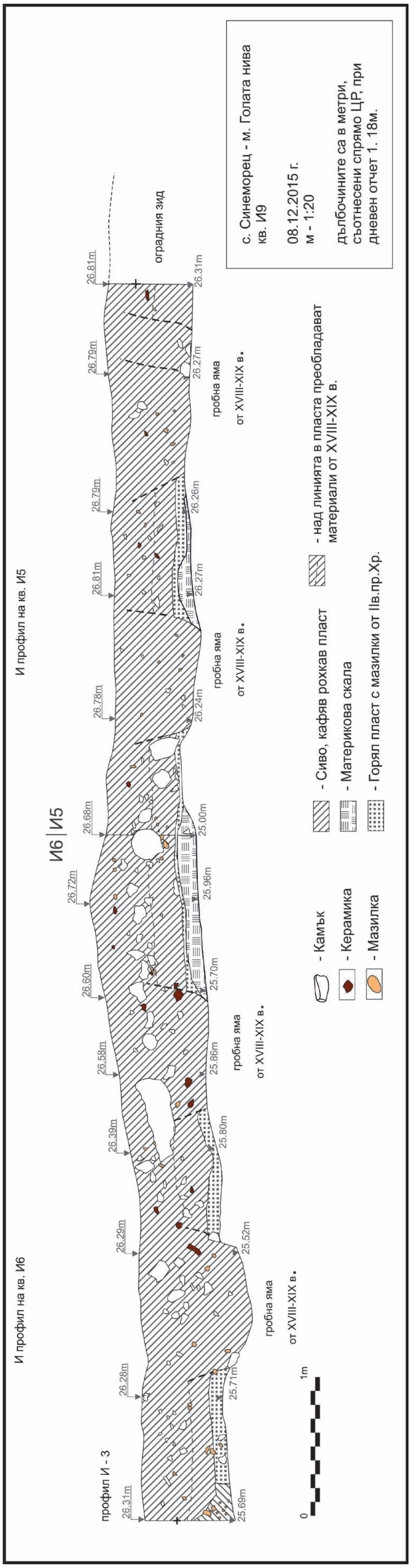
с. Синеморец - м. Голата нива
кв. И9
08.12.2015 г.
м - 1:20
дълбочините са в метри, съотнесени спрямо ЦР, при дневен отчет 1. 18м.
оградния зид
И профил на кв. И5
И профил на кв. И6
профил И - 3
И6 | И5
гробна яма от XVIII-XIX в.
гробна яма от XVIII-XIX в.
гробна яма от XVIII-XIX в.
гробна яма от XVIII-XIX в.
26.81m
26.31m
26.79m
26.27m
26.79m
26.26m
26.81m
26.27m
26.78m
26.24m
26.68m
25.00m
26.72m
25.96m
26.60m
25.70m
26.58m
25.86m
26.39m
25.80m
26.29m
25.52m
26.28m
25.71m
26.31m
25.69m
- Камък
- Керамика
- Мазилка
- Сиво, кафяв рохкав пласт
- Материкова скала
- Горял пласт с мазилки от IIв.пр.Хр.
- над линията в пласта преобладават материали от XVIII-XIX в.
0
1m

Обр. 3. Източен профил на кв. И5 и И6.

Fig. 3. Eastern profile of sq. И5 and И6.

ѝ височина е неголяма, очертанията на основата на купола и голяма част от канала за въздух от север са ясно проследими. Запазени са, макар и не на място, отухлени ребра, които са били част от конструкцията на скарата – голяма част от тях са намерени във вътрешността на пещта. Каналът е с отвор, обърнат на север, и е подсилен с камъни отвън почти по цялата си дължина. Той е плътно запълнен от малки и големи по размер глинени деструкции от засводяването. Вътрешността на пещта е запълнена основно с натрошени отухлени замазки от купола на пещта, фрагменти от скарата на пещта и фрагменти от керамични съдове на ръка и колело и строителна покривна керамика. До северната стена на камерата е разкрит фрагмент от греда с отвор за излизане на горещия въздух. Тази част от пещта е разрушена от гроб от XIX в., проучен през 2014 г. Подът на пещта е от глина с бял до бежов цвят, на места изпечен до остъкляване. Стените на камерата в по-високата си част са отвесни, а в най-долната си част (5–10 см), при съединяването с пода, постепенно стават полегати. Обмазката от вътрешното лице на камерата е от жълто-оранжева глина, на места остъклена до розово-червен цвят.

В кв. И6, на 2 м северно от пещта, е разкрита неукрасена есхара. Тя е с размери 0,95×0,90 м и височина 0,12 м. Непосредствено до източната страна на есхарата са разкрити фрагменти от късноелинистическа амфора.

В кв. И 6/7/8 и кв. Й 6/7/8 е достигнато ниво с глинени деструкции (мазилки) от опожарена постройка. В малък участък около есхарата е достигнато подовото ниво на постройката. Есхарата лежи върху него. Между мазилките и пода се разкрива тънък пласт от изтляла органика, примесена със светла пръст. Подът е от трамбована глина, върху която се открива пласт от пепел и въглени.

В кв. Й6, непосредствено пред вътрешното лице на оградната стена, над пласта с мазилките е открита колективна находка от 6 бронзови монети от началото на I в. пр. Хр. и миниатюрен култов керамичен предмет. Монетите са покрити с фрагмент от съд, работен на ръка.

В кв. Й8 оградната стена е почти изцяло разрушена от иманярски изкоп и изградената през XVIII–XIX в. стена.

През 2012 г. в североизточната част на обекта, в кв. В14, е разкрита част от източната оградна стена (обр. 2). През 2015 г. са заложени още 2 квадрата: кв. В13 и Г14. В трите квадрата са проучени три механични пласта. Оградната стена продължава и в кв. В13. Общата ѝ запазена дължина е 5,20 м при височина 0,46 м. В южна посока стената се изкачва по естествения скален терен, където нивото е сравнително по-високо, като в кв. В13 излиза на 0,16 м под повърхността. В този квадрат камъните, които са били вероятно част от стената, се откриват като деструкции. В проучените пластове от двете страни на оградната стена, както и в кв. Г14, се откриват мазилки и фрагменти от керамични съдове и строителна керамика само от късноелинистическата епоха; откриват се и много следи от горене. Материковата скала е достигната единствено в западната част на кв. В13.

През сезона в кв. И6 и Й7 бяха проучени още 3 гроба – №№ 14–16 съгласно общата номерация по реда на откриване. Всички гробове са с трупополагане по християнски обред и ориентация З–И (глава на запад). Ямите са с правоъгълна форма и със заоблени краища. Костите при всички погребани са много зле запазени. В гроб 15 костите от първичния гроб са събрани и поставени на купчинка до главата на положения по-късно индивид. Гробовете са от втория период на обитаване на обекта (XVIII–XIX в.) и са вкопани в елинистическия пласт (обр. 3). Инвентарът е представен от керамични плочки със знаци (кръст и букви – „Исус Христос – Победител над ада и смъртта“), сребърен с позлата пръстен, керамични съдове и подкови. При всички гробове бяха открити железни пирони от ковчезите.

Откритите материали на обекта през този сезон са основно от късноелинистическата епоха – най-общо към средата на II–I в. пр. Хр. Това са фрагменти от амфори (стени, дъна и дръжки); от купи и чаши на колело; стени от съдове с прилепена върху тях антропоморфна пластична украса; керамичен лакримарий; тежести за вретено; керамика на ръка – гърнета и миниатюрни съдчета.

През сезона материалите от османския период са открити единствено в проучените три гроба и са аналогични с откритите до сега.

EXCAVATIONS OF THE FORTIFIED RESIDENCE IN GOLATA NIVA LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF SINEMORETZ, TZAREVO MUNICAPALITY – 2015

Daniela Agre, Dejan Dichev

The investigations were resumed in November and December 2015 and were funded by Tzarevo municipality.

The work was concentrated near the inner and outer faces of the southwestern part of the surrounding wall (sq. И 5-9; Й 5-9), as well as in the northeastern part of the site (sq. В 13-14; Г13). In squares И 5-6, a kiln discovered in 2012 was excavated. Its interior was filled mainly with fragments of the dome of fired clay and with fragments of pottery and roof tiles. An undecorated rectangular eschara was found 2 m to the north. Fragments of a Hellenistic amphora were discovered near the eastern side of the eschara.

Six bronze coins from the early 1st c. BC and a small cult ceramic object were discovered just in front of the inner face of the surrounding wall in sq. Й6.

In sq. И6 and Й7, three graves dug into the Hellenistic layer were investigated. The graves are Christian inhumations fromo the second period of the object habitation (18th -19th c.).

№ 38. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „УКРЕПЕН ДОМ ОТ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА“ В М. ПАСТИЧ ДО С. БРОДИЛОВО, ОБЩИНА ЦАРЕВО, 2015 г.

Деян Дичев

Разкопките са продължение на започналите през 2013 г. проучвания на обекта. Провеждат се под ръководството на Деян Дичев с научен консултант Даниела Агре от НАИМ–БАН. Финансирани са от Министерството на културата и община Царево.

През 2015 г. проучвания се извършиха в три сектора на обекта: източен (кв. И11;Л10/11), северен (пред северното лице на оградния зид в кв. Е5, Ж4) и западен (кула в кв. Ж3/4/5; З3/4/5/6; И4/5).

В източния сектор е заложен нов квадрат – И11, от който са проучени 2 механични пласта. В

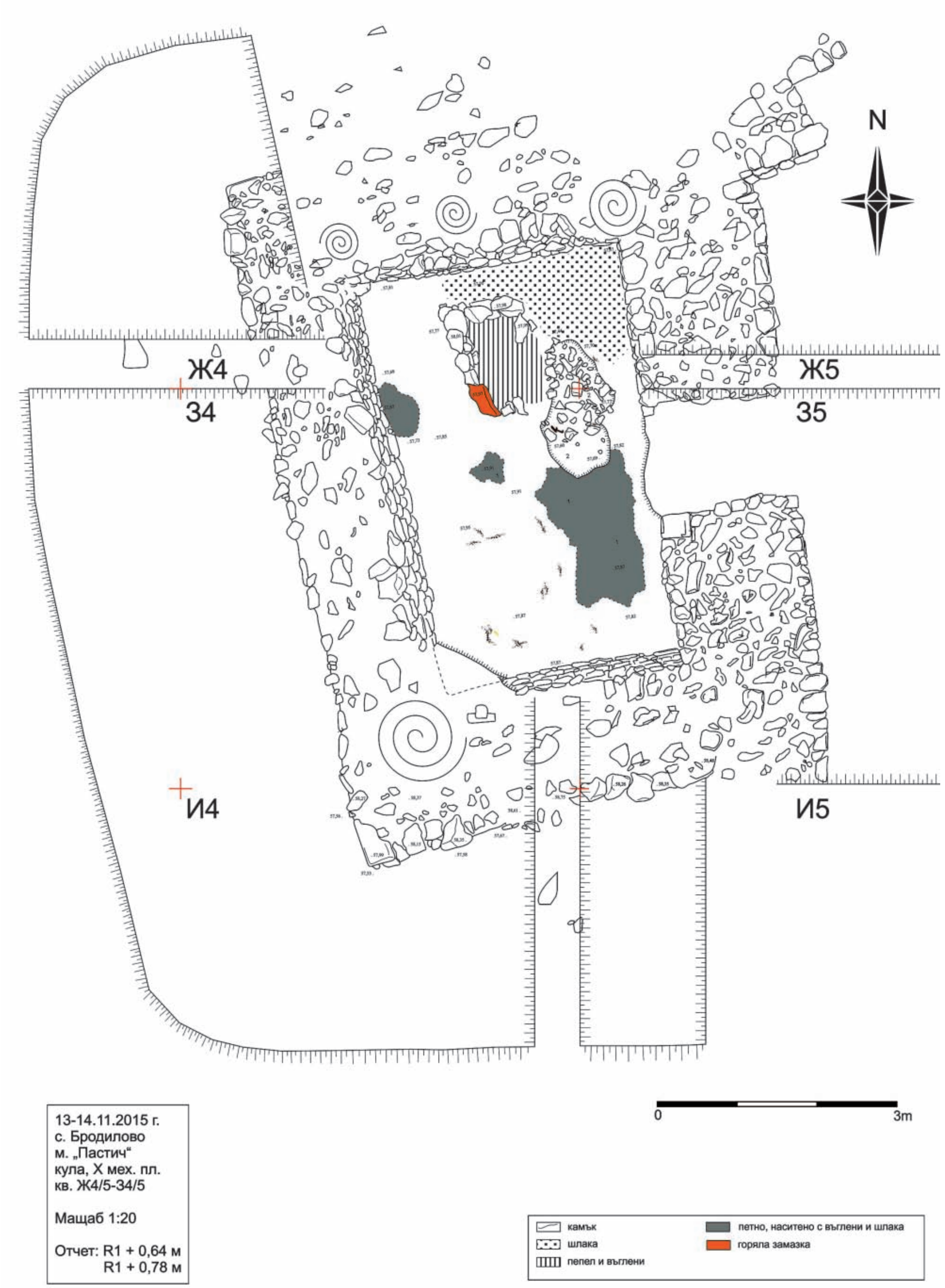
N
Ж4
З4
Ж5
З5
И4
И5
0
3m
13-14.11.2015 г.
с. Бродилово
м. „Пастич“
кула, X мех. пл.
кв. Ж4/5-З4/5
Мащаб 1:20
Отчет: R1 + 0,64 м
R1 + 0,78 м
камък
шлака
пепел и въглени
петно, наситено с въглени и шлака
горяла замазка

Обр. 1. Хоризонтален план на кулата с ковашкото огнище.

Fig. 1. Plan of the tower with the blacksmith's forge.

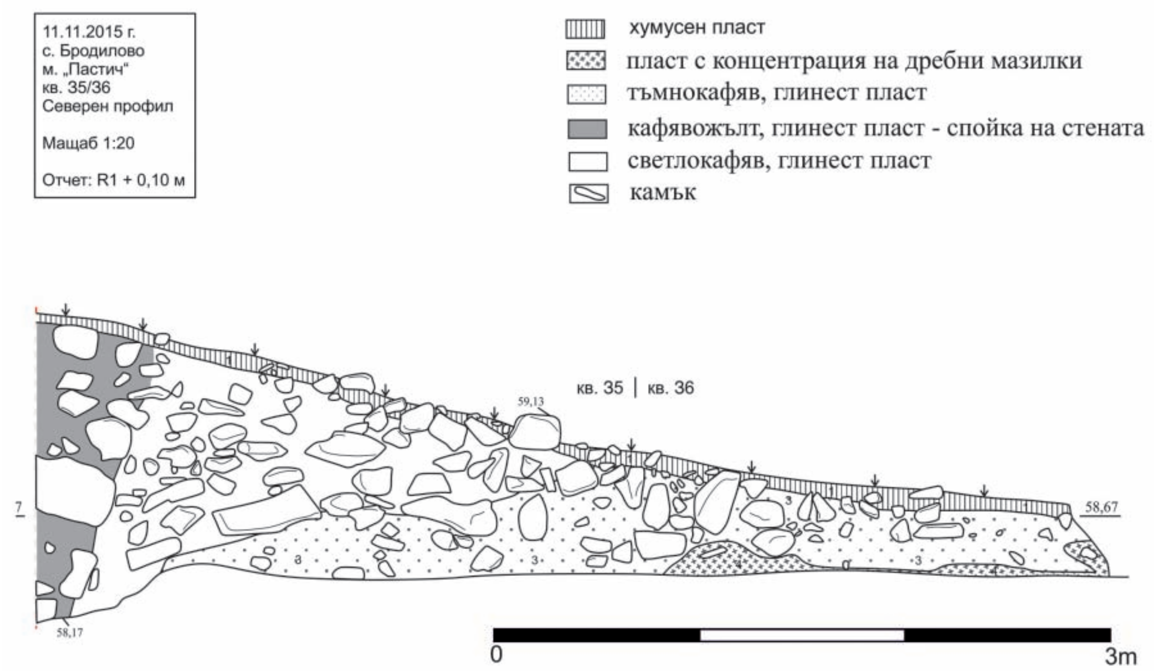

Обр. 2. Северен профил на кв. 35 и 36.

Fig. 2. Northern profile of sq. 35 and 36.

източната половина на квадрата са разчистени деструкции от източната оградна стена. В кв. Л10/11 е демонтиран каменният насип от деструкциите на източната и южната оградна стена и се проследи вътрешното лице на стената. От вътрешната страна на оградната стена пластът е със светлокафяв до жълт цвят, който се е получил от ерозията на спойката на самата стена. В пластовете има ниска концентрация на археологически материали: дребни фрагменти битова керамика на колело и ръка. В кв. Л11 е разчистен участък от външното лице на оградната стена. Той е запазен на места в един ред камъни. Разкритият участък от оградната стена в двата квадрата е с дължина 7,60 м; ширина на стената 1,10 м. Градежът е идентичен с проучените до сега на обекта участъци от оградната стена. Общата дължина на стената, разкрита в източния сектор на обекта през трите сезона, е 16 м.

В северния сектор, в кв. Е5, продължи разкриването на участък от външното лице на оградната стена. Стената е изградена от ломени камъни в неправилни редове на калова спойка. Ширината ѝ е 2,40 м. Разкритото северно лице е с височина 1,05 м. Проучени са четири механични пласта – изцяло от деструкции. Пластовете се състоят от камъни и светлокафява до жълтеникава пръст. В тях се откриват фрагменти от строителна керамика. В последния проучен за сезона пласт е достигнат античният терен. На това ниво са открити фрагменти от битова керамика на ръка и колело. В югозападния ъгъл на кв. Е5 и в северозападния ъгъл на кв. Ж5 е разкрит западният край на оградната стена. Общият разкрит участък на северната оградна стена в кв. Е5/6 е с дължина 9,90 м.

В западния сектор започна проучването на кулата в кв. Ж 3/4/5, З 3/4/5/6 и И 4/5. Вътрешността на кулата е проучена с 10 механични пласта, които се състоят от деструкции от стените ѝ (обр. 1). След втори механичен пласт се увеличава концентрацията на въглени, а след 4 механичен пласт – на археологически материали. Откриват се керамични фрагменти и фрагментирани цели съдове на ръка и колело, железни заготовки, шлака, железни пирони и монети. Единствената структура, открита във вътрешността на кулата, е огнище, оградено с камъни и със запазена на места груба обмазка (вероятно става дума за ковашко огнище). Подовото ниво във вътрешността на кулата е от трамбована пръст без обмазка. Върху него се открива разпръсната желязна шлака. Непосредствено над пода е проучен тънък пласт (около 1 см) от пепел и въглени. Върху вътрешните лица на стените на кулата има следи от силен пожар, вследствие на което те са получили червеникав оттенък.

В проучените пластове във вътрешността на кулата са открити три монетни находки, както и единични монети. Представени са сребърни тетрадрахми на Маронея, Одесос, Месамбрия, Атина и тракийския цар Мостис, както и най-нисък номинал бронзови монети на Садала I и Котис II. В първи механичен пласт е открито съкровище, състоящо се от 2 сребърни тетрадрахми, 2 бронзови монети, 2 сребърни гривни и 1 сребърна обеца.

Кулата е изградена от ломени камъни (гранит) с различна големина, като най-големите достигат размери 0,50×0,30×0,40 м. Лицата са изградени в неправилни редове, като са подбирани по-големи камъни с равно лице. Пълнежът между двете лица е от по-дребни камъни на калова спойка. Стените са изградени на калова спойка със светлокафяв до жълт цвят. Стените на кулата нямат фуги – тя е изградена като едно конструктивно тяло. Входът на кулата е от изток. Той е със запазена височина 1,70 м и ширина 1,50 м. Дължината му съответства на ширината на стената – 1,50 м. Кулата е с вътрешни размери 5,15×3,35 м; дебелина на стената – 1,50 м; максимално запазена височина – 1,90 м.

В кв. Ж 3/4; З 3/4 и И 3/4/5 са свалени два механични пласта, състоящи се от деструкции от кулата (камъни и пръст), като са разчистени изцяло западното и южното външно лице на кулата и са очертани северозападният и югозападният ъгъл на кулата.

Във вътрешността на обекта, източно от кулата, се проучваха кв. З 5/6, чието разкопаване започна през предходните сезони (обр. 2). През 2015 г. са проучени два пласта с обща дебелина около 0,20 м. В тях се разкри концентрация на жилищни мазилки. Тя е най-плътна в кв. З6, като значително намалява в кв. З5. След втори механичен пласт в кв. З5 е достигнато подовото ниво. Върху него са открити фрагменти и фрагментирани цели керамични съдове на ръка и колело и фрагменти от железни предмети.

С проучванията на обекта през сезона бяха постигнати значителни резултати при изясняване фортификацията му, като най-важен елемент от нея е проучването на кулата. Откритите през сезона материали (импортна керамика и нумизматичен материал) в голяма степен позволяват прецизирането на хронологията на обекта и най-вече на последния етап от функционирането и унищожаването му. Домът е построен и обитаван в последната четвърт на II – първата четвърт на I в. пр. Хр. Унищожаването му най-вероятно е станало в края на 70-те години на I в. пр. Хр., като е допустимо да се свърже с римската военна инвазия в региона.

INVESTIGATIONS OF HELLENISTIC FORTIFIED RESIDENCE OF A THRACIAN RULER IN PASTICH LOCALITY NEAR THE VILLAGE OF BRODILOVO, TZAREVO MUNICIPALITY – 2015

Dejan Dichev

In 2015, investigations was carried out in the eastern, northern and western sectors of the site. Part of the surrounding wall was investigated in the eastern sector, 7.60 m long and 1.10 m thick.

In the northern sector, the outer face of the surrounding wall was uncovered. The wall is 2.40 m thick, built of split stones bound with mud. The preserved height is 1.05 m.

A tower was excavated in the western sector. Inside, three collective coin finds and individual coins were found: silver tetradrachms of Maroneia, Odessos, Mesambria, Athens, and the Thracian king Mostis, and bronze coins of Sadala I and Kotys II. A hoard was discovered in the first mechanical layer: 2 silver tetradrachms, 2 bronze coins, 2 silver bracelets, and a silver earring.

The finds allowed for more precise dating the site, especially of its last phase. The residence was built and inhabited in the last quarter of the 2nd c. BC – first quarter of the 1st c. BC. Most probably, it was destroyed in the end of the 70s BC as a result of the Roman invasion in the region.

№ 39. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ТРАКИЙСКА КРЕПОСТ В М. ФАРМАКИДА, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ПРИМОРСКО

Иван Христов, Даниел Пантов

Тракийската крепост в м. Фармакида е разположена на 5 км северозападно от гр. Приморско и на 300 м южно от коритото на р. Ропотамо. Построена е върху естествено укрепено ниско възвишение със средна надморска височина 24 м. Обектът заема централно място сред три могилни некропола, включващи 30 надгробни могили. В югозападното подножие на крепостта е локализирано тракийско селище, заемащо площ от около 2 дка. Северно от крепостта са били разположени три брода над реката,

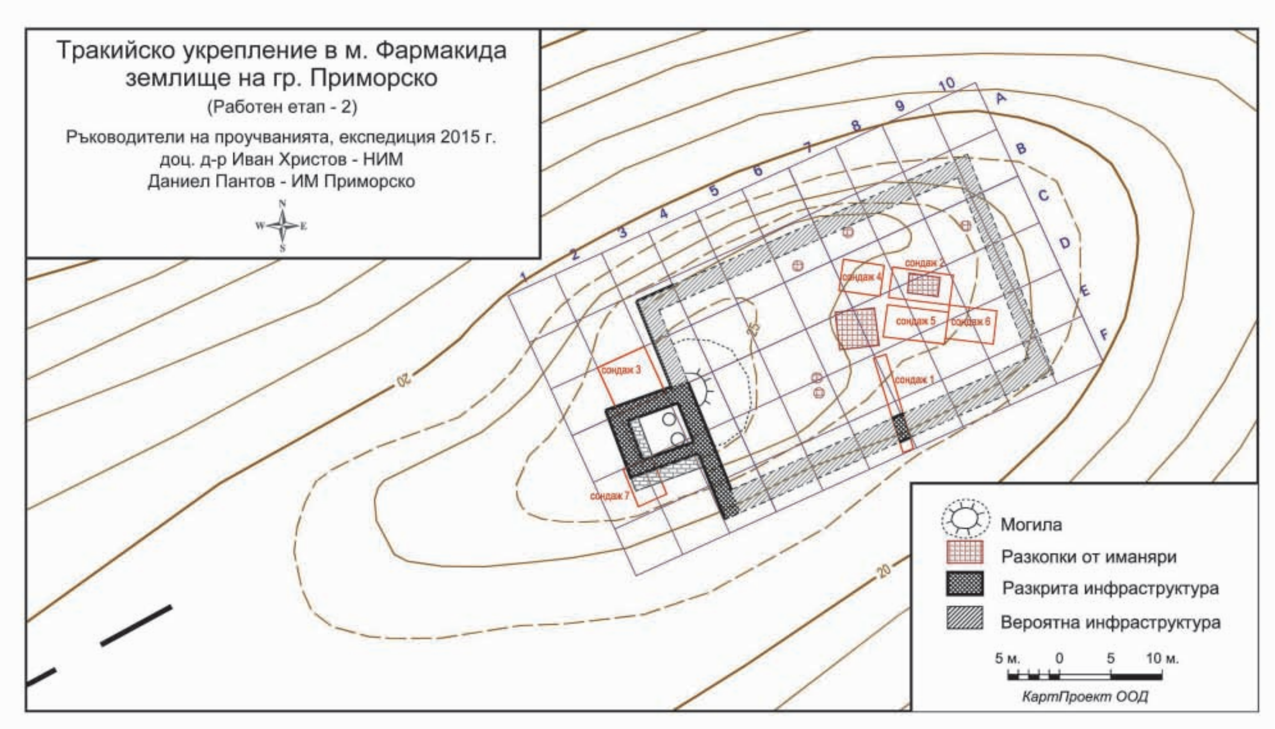
Тракийско укрепление в м. Фармакида
землище на гр. Приморско
(Работен етап - 2)
Ръководители на проучванията, експедиция 2015 г.
доц. д-р Иван Христов - НИМ
Даниел Пантов - ИМ Приморско
N
W
E
S
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
сондаж 1
сондаж 2
сондаж 3
сондаж 4
сондаж 5
сондаж 6
сондаж 7
20
20
25
Могила
Разкопки от иманяри
Разкрита инфраструктура
Вероятна инфраструктура
5 м.
0
5
10 м.
КартПроект ООД

1. План на обекта.

1. Plan of the site.

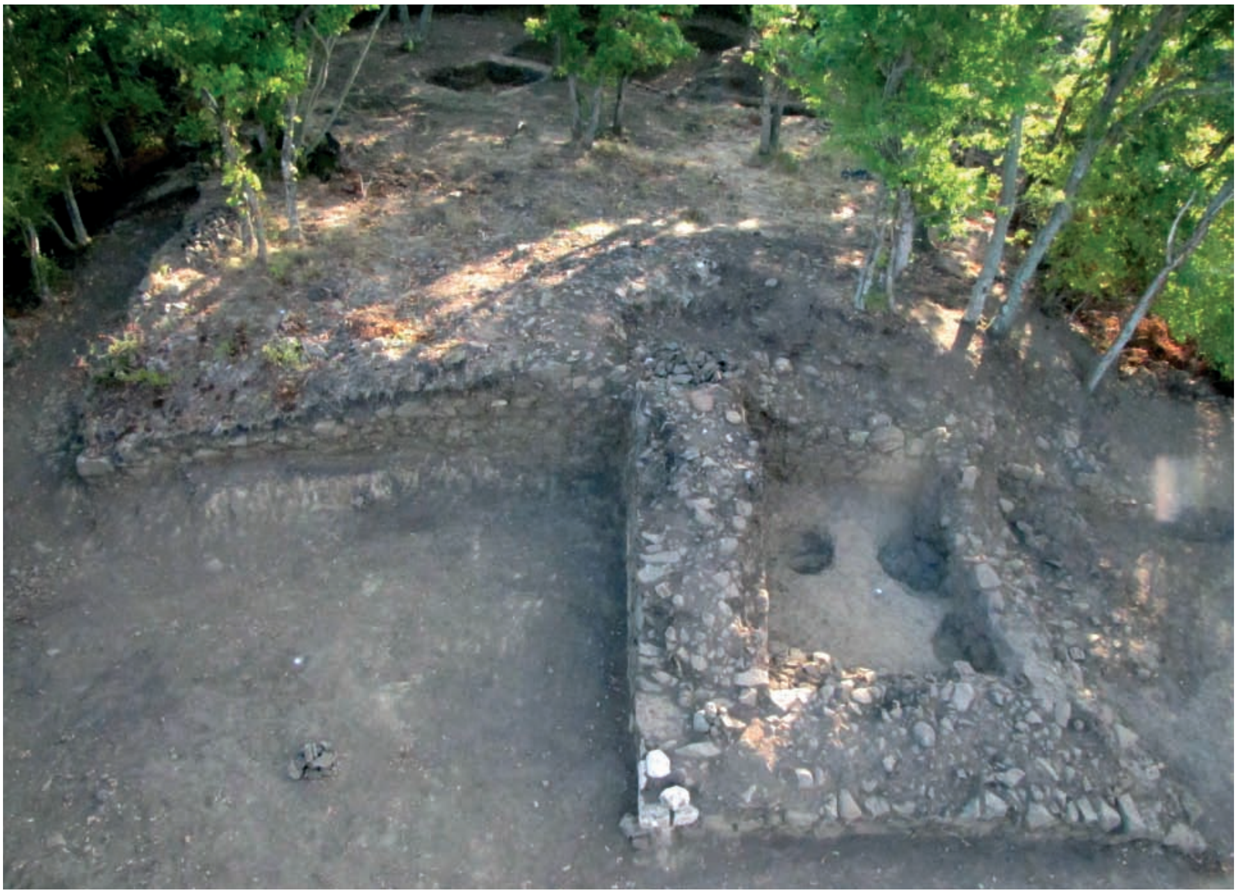

2. Кула на югозападна крепостна стена.

2. Tower at the southwestern wall

които по всяка вероятност са използвани през древността за пресичане на Ропотамо в обсега на т. нар. сухоземен път в общо направление Бизантион–Константинопол. Обектът е посетен за първи път през 2003 г. от Даниел Пантов и Иван Христов. През 2012 г. Даниел Пантов и Петър Балабанов съставят картон на обекта в АКБ. Поводът за стартиране на спасителните проучвания е масираната иманярска атака на обекта през зимата и пролетта на 2015 г., довела до разкопаването на 6 надгробни могили, стуктури от античното селище и повече от 8 иманярски изкопа с различна големина и дълбочина във вътрешността на крепостта.

Проучванията са проведени на два етапа (от средата на юни до средата на юли и съответно от края на август до средата на септември 2015 г.) под ръководството на доц. д-р Иван Христов (НИМ) и Даниел Пантов (ИМ–Приморско). В екипа на експедицията участват като консултант доц. д-р Христо Попов (НАИМ–БАН), докторантите Доротея Гюрджийска (РИМ–Бургас), Стилиян Иванов (ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий") и Стела Бехар (НАИМ–БАН). Средствата за разкопки, консервация и охрана са осигурени от Община Приморско и Национален исторически музей.

Първоначално на обекта са заложени 7 сондажа, а впоследствие са проучени и 2 стандартни квадрата, включени в обща план-квадратна мрежа от 60 квадрата, обхващащи площ от 1750 кв. м. (обр.1).

Сондаж №1 дава представа за дебелината на южната крепостна стена. Тя е изградена от средно големи ломени камъни на калова спойка с широчина 2,40 м. Сондажи с номерация 2, 4 ,5 и 6 са ситуирани в североизточната част на обекта. Те обхващат обща площ от 80 кв. м и дават представа както за културните напластявания в тази част на обекта, така и за наличието на определени структури. И при четирите сондажа под тънкия хумусен пласт е открит пласт със силно натрошени керемиди (солени и калиптери). Под керемидения пласт са документирани средно големи еднолицево обработени камъни, които са били част от каменна основа на постройка (постройки?). Следва ясно изразен пласт от кирпич и глинени обмазки с дебелина 0,30 м, а под него – тънък горял пласт с дебелина 0,10 м, разположен върху стерилна сива горска пръст или скала.

При проучванията в еднороден пласт са открити: десетки фрагменти от местна битова тракийска керамика, работена на ръка и на колело; фрагменти от амфорна тара; фрагменти от купи с релефна украса; глинени прешлени. Общият процент на импортната керамика е над 40%. Строителната керамика включва фрагменти от два основни типа – коринтски плоски и лаконски покриващи керемиди.

Особено ценни са наблюденията върху откритите фрагменти от керамични съдове с подчертан импортен характер. Разпознати са дъна и дръжки на хиоски, книдски, родоски и синопски амфори, апликации по стени на пергамски хидрии и фрагменти от мегарски чаши, датирани във II–I в. пр. Хр.

Във вътрешността на обекта са открити три сребърни и една бронзова монета. Сребърните монети са тетрадрахми, сечени както следва: две в Маронея след 146 г. пр. Хр.; една в Бизантион около 200 г. пр. Хр.; една в Одесос в 80–70 г. пр. Хр. Монетите са намерени в затворен комплекс заедно с добре датирана импортна керамика в североизточната част на обекта.

С цел проучване на укрепителната система на обекта са разкопани квадрати C2, D2 и отчасти D3 и E2. Проследено е югозападното трасе на крепостната стена с обща дължина 23 м, което включва кула с правоъгълна форма (вътрешни размери 5,20×3,50 м). Зидовете са градени от ломени камъни на калова спойка (обр. 2). Стените ѝ са с дебелина от 1,20 до 1,70 м. Във вътрешността ѝ са открити банкет с широчина 0,15 м и каменна платформа с широчина 1,20 м (стълбище?), прилепена до югозападния зид. Поради стръмния терен на юг до външното лице на кулата е прилепена каменна платформа с широчина 1,40 м, която допълнително е укрепвала от свличане зидовете на кулата. При проучванията на кулата, под отчетлив горял пласт, е открита колективна монетна находка от 50 бронзови монети, сред които се разпознават следните: сечени в Аполония Понтика с контрамарки, монети на елинистическите владетели Мостис (113–85/79 г. пр. Хр) и Котис (57–48 г. пр. Хр.), керамични фрагменти от амфори, пергамски хидрии с апликации, мегарски чаши. Втори период в използването на кулата, а оттам и вероятно и на целия обект, се датира с републикански денар на Луций Планкус от 47 г. пр. Хр. и бронзова монета на царя на Галатия Деиотарус (62–40 г. пр. Хр.), открити на по-високо ниво над горелия пласт, бележещ опожаряването на кулата (обр. 3).

Обектът в м. Фармакида заема площ от 856 кв. м. От досегашните проучвания е видно, че той е функционирал сравнително кратко време в края на II – първата половина на I в. пр. Хр. В сферата на работна хипотеза може да бъде определен като крепост на местен тракийски аристократ. Обектът при Приморско сполучливо се вписва в кръга на сродни укрепления, проучвани на северния бряг на Мандренското езеро, при с. Синеморец и с. Бродилово, Община Царево.

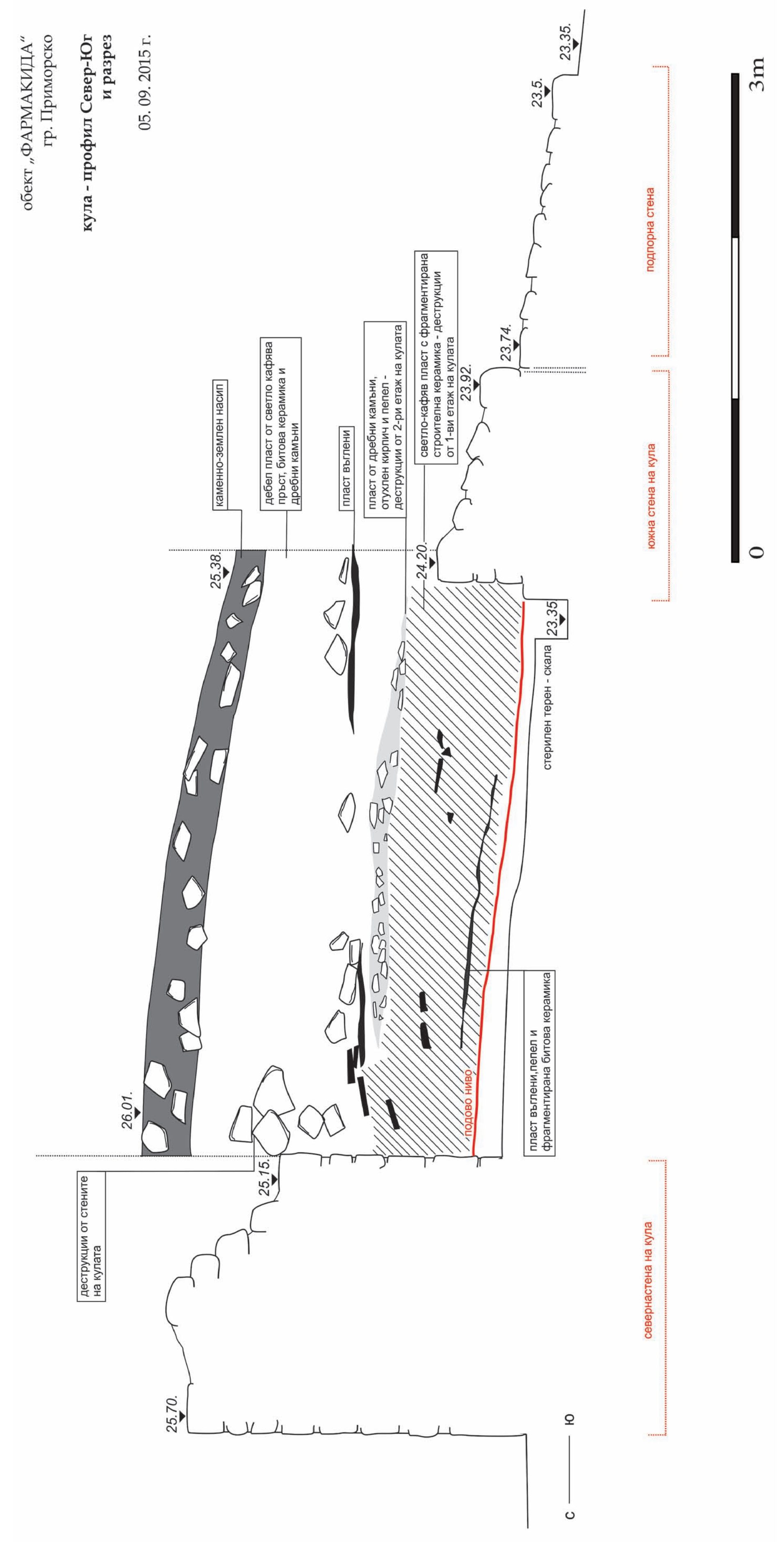
обект „ФАРМАКИДА"
гр. Приморско
кула - профил Север-Юг
и разрез
05. 09. 2015 г.
каменно-землен насип
дебел пласт от светло кафява пръст, битова керамика и дребни камъни
пласт въглени
пласт от дребни камъни, отухлен кирпич и пепел - деструкции от 2-ри етаж на кулата
светло-кафяв пласт с фрагментирана строителна керамика - деструкции от 1-ви етаж на кулата
стерилен терен - скала
пласт въглени,пепел и фрагментирана битова керамика
подово ниво
деструкции от стените на кулата
северна стена на кула
южна стена на кула
подпорна стена
25.70.
25.15.
26.01.
25.38.
24.20.
23.35
23.92.
23.74.
23.5.
23.35.
0
3m
С
Ю

3. Профил във вътрешността на кулата.

3. Cross-section inside the tower.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF A THRACIAN FORTRESS IN FARMAKIDA LOCALITY NEAR PRIMORSKO

Ivan Hristov, Daniel Pantov

The Thracian fortress is situated in Farmakida locality, at 5 km to the northwest of the town of Primorsko and at 300 m to the south of Ropotamo. The site occupies a central place among three necropoleis of 30 burial mounds. At the southwestern foot of the site, there is a Thracian settlement, occupying about 0.2 ha. To the north of the fortress, three river crossings were likely used in ancient times for crossing Ropotamo along the road that generally led to Byzantion-Constantinople.

The archaeological investigations were conducted in two stages (mid-June – mid-July and from the end of August to mid-September 2015). Initially, seven trenches were set on the site, and subsequently two squares were also included in the square grid of 60 squares covering an area of 1750 sq. m. The rectangular tower of the southwestern fortress wall was completely investigated.

The site in the *Farmakida* locality occupies an area of 856 sq. m. The results of the investigations indicate that it had a relatively short life from the late 2nd to the first half of the 1st c. BC.

№ 40. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ ОТ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА В М. ХАРМАНЛЪКА ПРИ С. ОРИЗАРЕ, ОБЩ. НЕСЕБЪР

Живко Узунов, Йордан Цветанов, Илияна Аролска

Археологическите проучвания на обекта в м. Харманлъка при с. Оризаре се проведоха през юни 2015 г. Финансирането бе осигурено от проект от Фонд „Учебни програми“ на Нов български университет и Музей „Старинен Несебър“[1]. Научният екип е от студенти от програма „Археология“ с ръководител гл. ас. д-р Живко Узунов (НБУ).

Целта през настоящия втори сезон на разкопките беше да се проследи наличието на археологически структури по склона, на чийто връх се разполагат проучваните участъци от предходната година, където се установиха следи от разрушени постройки, изградени от стени на каменен цокъл и плетено-колова конструкция. За тази цел бяха заложени няколко сондажа, разположени по южните, югозападните и североизточните склонове на възвишението. В южните и югозападни сондажи не бяха регистрирани структури, а само единични фрагменти от керамични съдове, както и три бронзови монети на Месамбрия.

На северозападните склонове, на сравнително равнинен участък с площ около 300 кв. м, бяха заложени четири сондажа с размери 5×2 м. Разкриха се следи от силно разрушена постройка, която е била частично опожарена. Ерозионните процеси, както и липсата на масивно опожаряване правят почти неразличими нейните граници. Частично видими са само контурите на едно помещение. То е имало правоъгълен план, а запазените малки късове горели мазилки със следи от плет показват, че е било изградено на плетено-колова конструкция. Няма запазени следи от съоръжения в него. Седиментът има тъмнокафяв цвят от органични примеси (обр. 1).

Керамичните фрагменти от съдове са представени предимно от местна и импортна продукция[2]. Срещат се паници и купи, част от тях с лаково покритие, характерни за късноелинистическата епоха. Открити бяха и кантароси с чупка, съдове с *West Slope* украса, както и един фрагмент от калъп за купа с релефна украса (обр. 2). Подобен калъп е открит на съседен синхронен обект при с. Александрово, в м. Голямата канара, регистриран при теренни обходи от 2013 г. (Узунов и др. 2014, 651). Голям дял

---

[1] Проучвателите изказват своите благодарности на Петя Кияшкина, директор на музей „Старинен Несебър", без чиято помощ разкопките не биха могли да се осъществят.

[2] Керамичният материал бе консултиран с доц. д-р Анелия Божкова (НАИМ–БАН), за което проучвателите изказват благодарности.

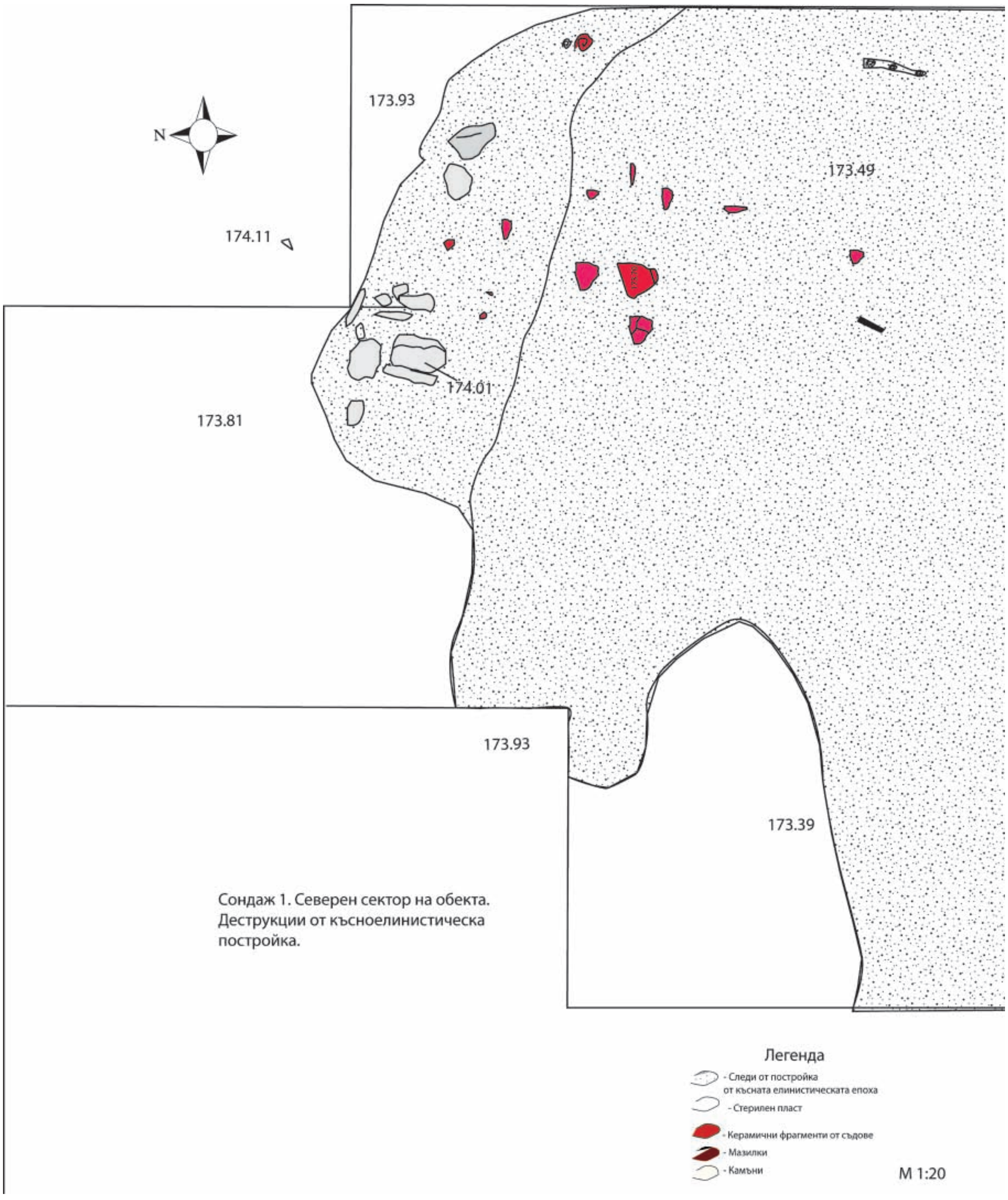
N
173.93
173.49
174.11
174.01
173.81
173.93
173.39
Сондаж 1. Северен сектор на обекта.
Деструкции от късноелинистическа
постройка.
Легенда
- Следи от постройка от късната елинистическата епоха
- Стерилен пласт
- Керамични фрагменти от съдове
- Мазилки
- Камъни
M 1:20

Обр. 1. Северен сектор на обекта. Сондаж 1. Деструкции от късноелинистическа постройка.

Fig. 1. The northern sector of the site. 1. Destruction of the Late Hellenistic building.

продължават да заемат фрагментие от транспортните остродънни амфори, като от тях най-често срещаните отново принадлежат на о-в Кос. Тенденция, запазваща се и през настоящия сезон, е малкият процент съдове, изработени на ръка. Срещат се предимно гърнета и хранилищни съдове с пластична украса от релефни ленти с прищипвания и насечки.

Проучванията до този момент показват, че структурите са съсредоточени на самия връх и в непосредствена близост до него. Склоновете не са били обитавани. Наличието на желязна шлака, открита при проучванията, както и на находище на желязна руда в непосредствена близост във възвишенията на Еминска Стара планина, в известна степен предполага специализирания характер на обекта, свързан с добиването на суровината.

В резултат на откритите бронзови монети би могло да се прецизира по-добре хронологията на обекта. Девет са откритите екземпляри до този момент от двата археологически сезона. Всички са бронзови и принадлежат на Месамбрия. Ранните образци са монети от средата на III до първата четвърт на II в. пр. Хр. Повече са екземплярите, сечени от края на първата четвърт на II в. пр. Хр. Предвид липсата на други по-ранни материали от III в, логично би било да се търси възникването на обекта към края на първата четвърт и началото на втората четвърт на II. в. пр. Хр. Съответно най-късните монети са от типа Деметра – клас МЕСА. Още две такива монети са открити от обекта в подножието на възвишението (Karayotov 2009, 71). Датировката на този тип И. Карайотов отнася именно към втората четвърт и средата на I в. пр. Хр. Към това време най-вероятно трябва да се отнесе и краят на съществуването на обекта. Две събития маркират този период – походът на Лукул през 72 г. пр. Хр. и четвърт век по-късно завоеванията на Буребиста на черноморските колонии. Маркиращо първото събитие е и съкровището от с. Оризаре, в което има и римски републикански денар, сечен около 75 г. пр. Хр. (Карайотов 2000, 67). Възможно е обаче обектът да е продължил да съществува поне до средата на века.

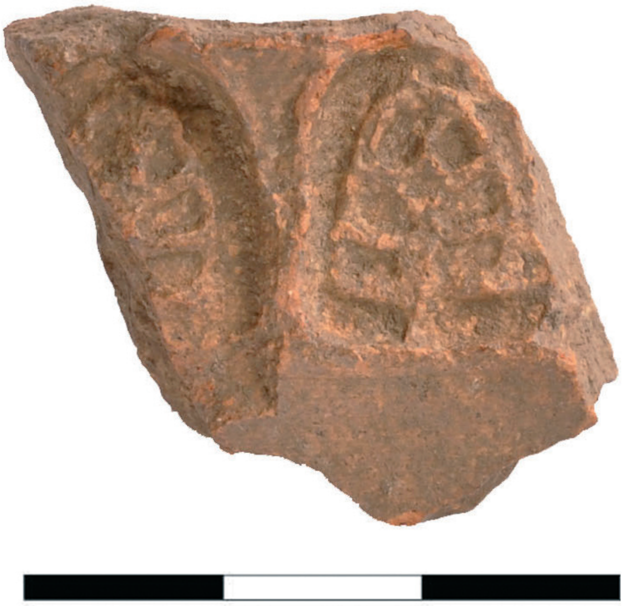

Обр. 2. Фрагмент от калъп за купа с релефна украса.

Fig. 2. Fragment of mold bowl with embossed decoration.

В подножието на възвишението, на висока и сравнително равнинна тераса, върху която се откриват множество фрагменти

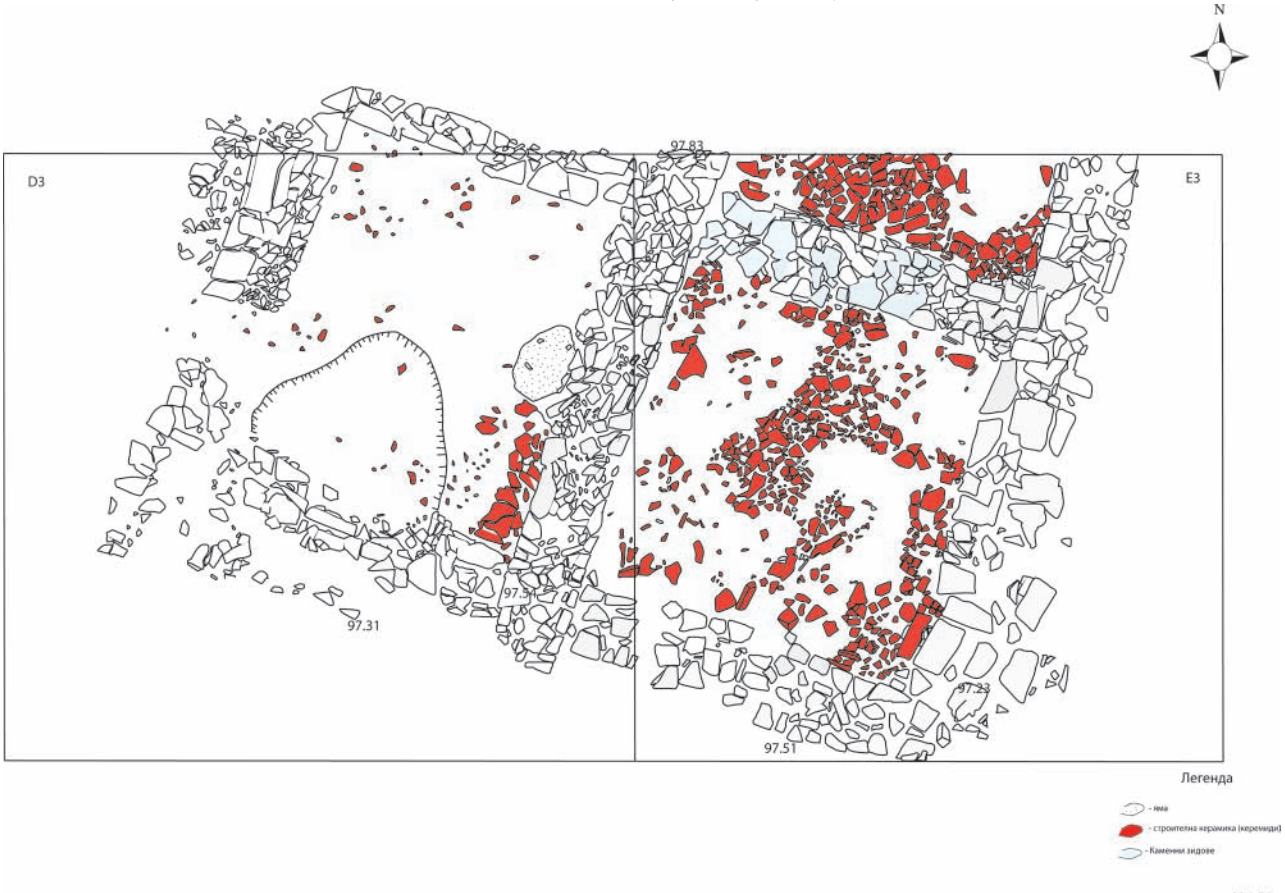

Обр. 3. Южен сектор на обекта. План на проучените части от средновековната сграда.

Fig. 3. South sector of the object. Plan of the studied parts of the medieval building.

строителна керамика, бяха заложени два сондажа с цел установяване наличието на структури в тази част на хълма. В резултат се разкри част от сграда, изградена от ломени и частично обработени камъни на глинена спойка. Стените имат запазена височина 0,40–0,60 м и дебелина 0,82 м. Документирани са две квадратни в план помещения с размери 3,80 м (обр. 3). Допълнителните наблюдения показват, че сградата има и други помещения, разполагащи се в североизточна посока, като преградните зидове не са конструктивно свързани, а са на фуга. Проучвания не бяха направени поради ограниченото време, оставащо за разкопки. Вътрешните лица са били измазани с бял хоросан. Покривът на сградата е бил от плоски и извити керемиди, които след рухването му са попаднали върху пода на помещенията. Непосредствено под част от керемидите се откриват следи от горяла дървесина, греди от покривната конструкция. Пожарът е засегнал и двете помещения на сградата, като покривът се е срутил вследствие от него. Под керемидите бяха открити две монети с датировка в XIII в., както и няколко фрагмента сграфито керамика, които датират сградата в зрялото средновековие.

Литература

Карайотов 2000: И. Карайотов. Месамбрия и Митридат VI Евпатор. – В: Jubiaeus IV: Сборник в памет на чл.-кор. Веселин Бешевлиев. София, 2000, 60-68.

Karayotov 2009: I. Karayotov. The Coinage of Mesambria, Vol II: Bronze Coins of Mesambria. Sofia, 2009.

Узунов и др. 2014: Ж. Узунов, П. Лещаков, А. Божкова, П. Кияшкина, П. Делев, И. Карайотов, Я. Мутафчиева, И. Киров. Теренни издирвания на археологически обекти в общ. Несебър и Поморие. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 650-653.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF LATE HELLENISTIC SITE AT HARMANLUKA, ORIZARE, NESSEBAR MUNICIPALITY

Zhivko Uzunov, Yordan Tsvetanov, Iliyana Arolska

During the first archaeological season at the Late Hellenistic site Harmanluka, situated on one of the hilltops of Eminska Stara Planina Mountain, several buildings were excavated. The aim of the second year was to trace the existence of structures on the slope. A structure, destroyed by fire and having one rectangular room, was identified on the northwestern slope. The investigations revealed that the structures were concentrated on the top of the hill and next to it. The site dates from the first quarter of 2nd c. to the middle of 1st BC.

Trenches at the foot of the hill uncovered part of a building. Two rooms with square plan (3.80 m^2) were documented. The roof was covered with tiles. Two coins, discovered on the floor, date the building to the 13th c.

№ 41. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА НЕКРОПОЛ ОТ I ХИЛ. ПР. ХР. МЕЖДУ СЕЛАТА ДРЕН, ОБЩ. РАДОМИР И ДЕЛЯН, ОБЩ. ДУПНИЦА

Филип Михайлов

През 2011 и 2012 г. при спасителни разкопки по трасето на АМ „Струма“ беше открит и частично проучен некропол от I хил. пр. Хр. През 2013 г. беше установено нарушение на неговата цялост. Заради това между Министерство на културата и РИМ–Перник се сключи договор за спасително археологическо проучване на нарушените структури от некропола. През 2014 г. то не беше завършено, поради това продължи през 2015 г.

Допроучваната през 2015 г. площ от некропола (обр. 1) е разположена в частни земеделски имоти в м. Друγански път, землището на с. Делян. Те бяха необработваеми в момента на започването на разкопките. Околният терен се обработва.

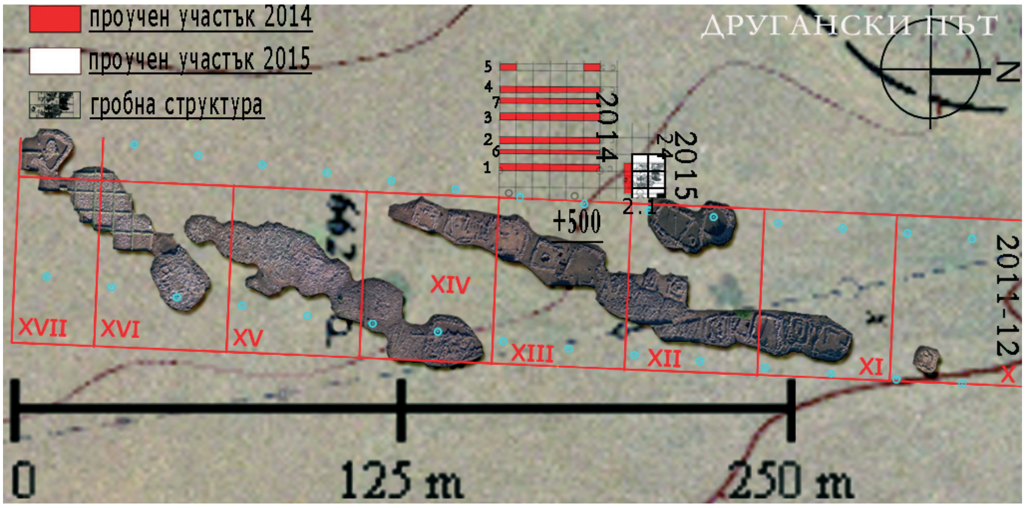
проучен участък 2014
проучен участък 2015
гробна структура
ДРУГАНСКИ ПЪТ
N
5
4
7
3
2
6
1
2014
2015
24
2.1
+500
XVII
XVI
XV
XIV
XIII
XII
XI
X
2011-12
0
125 m
250 m

Обр. 1. Ортофотография на некропола с участъците проучени 2011–2015 г.

Fig. 1. Orthophotography of the necropolis with the areas excavated in 2011-2015

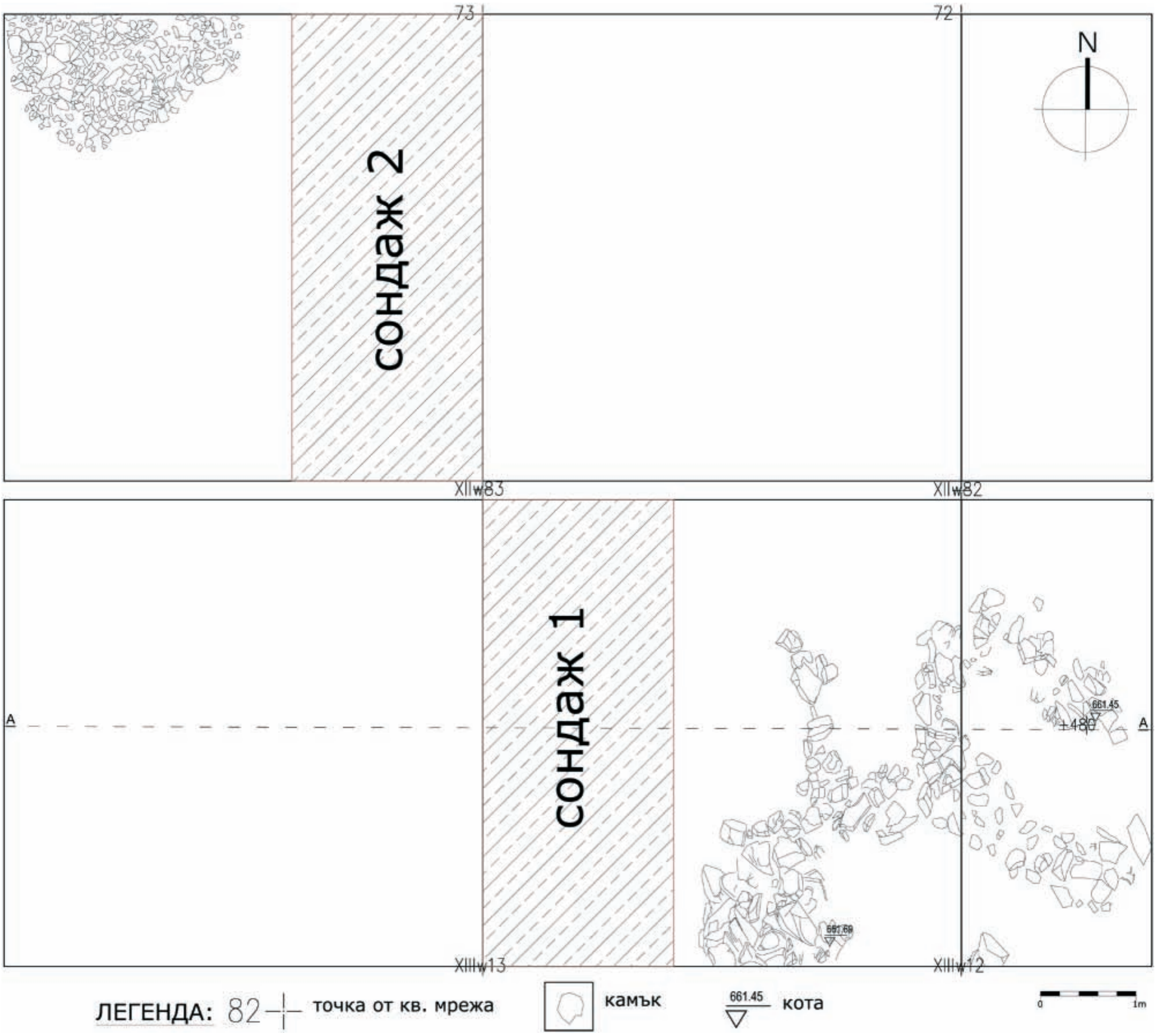
73
72
N
сондаж 2
сондаж 1
XIIw83
XIIw82
XIIIw13
XIIIw12
A
A
661.45
±480
661.69
ЛЕГЕНДА: 82 точка от кв. мрежа
камък
661.45 кота
0
1m

Обр. 2. План на Структура 2.1 и проучената част от Структура 24.

Fig. 2. Plan Structure 2.1 and excavated part of the Structure 24.

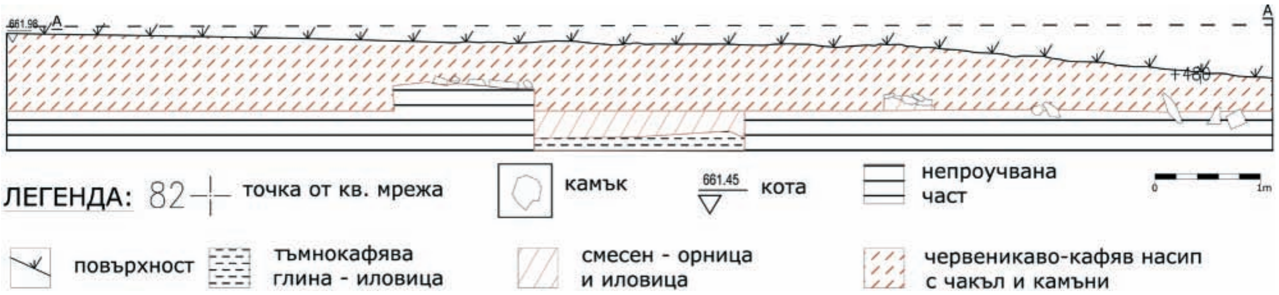
661.98
A
A
+480
ЛЕГЕНДА:
82
точка от кв. мрежа
камък
661.45
кота
непроучвана част
0
1m
повърхност
тъмнокафява глина - иловица
смесен - орница и иловица
червеникаво-кафяв насип с чакъл и камъни

Обр. 3. Разрез изток–запад, през точка от изградената през 2011 г. план-квадратна мрежа.

Fig. 3. Section east-west through the point of the existing plan in 2011 square grid.

Изградената през 2014 г. квадратна мрежа беше възстановена и се използва и през 2015 г. Напълно проучена е площ от 115 кв. м на дълбочина до 0,70 м. Контролни сондажи са направени в централната част на проучваната площ (обр. 2) и достигат до 1,20 м от заварения терен. Допроучени са заложените през 2014 г. квадрати 72, 82, 73 и 83 (квартал XIIw) и западните части на квадрати 71 и 81 (обр. 2). Западните 2/3 от квадрати 73 и 83 са проучени изцяло през 2015 г.

Във всички квадрати е достигнат стерилен пласт (обр. 3). Проучваната структура 2.1 е запазена само в югоизточната част на кв. 82 и югозападната част на кв. 81 (обр. 2).

След проучване на горното ниво камъни от структура 2.1 е установено, че то не е *in situ* и пластът е обърнат с тежка механизация. Регистрирани са три нива на съвременни нарушения в дълбочина, като последното ниво е на 0,70 м под сегашната повърхност (обр. 3), като почти цялата структура е унищожена. Единствено в югоизточната ѝ периферия (квадрати 81 и 82) са запазени части от пет съоръжения (обр. 2, долен десен ъгъл), без да имаме възможност да интерпретираме каква е била тяхната функция (нямаше археологически материал).

С това структура 2.1 е напълно проучена през този сезон. Теренът, върху който се е намирала (квадрати 72, 82, 73 и 83 от квартал XIIw и западните части на 71 и 81), е освободен за земеделско ползване.

В северозападния край на проучвания участък беше локализирана периферията на структура 24, чието наличие беше предположено през 2014 г. Тя се развива на северозапад. Разкрита е минимална част от югоизточната периферия на структурата и е трудно да се предположи в каква степен тя е засегната от строителните дейности. Поради по-голямата ѝ отдалеченост от трасето на магистралата и открито струпване от керамични фрагменти, които не биха могли да бъдат транспортирани поради своята нестабилност, се очаква тя да е засегната в по-малка степен.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE NECROPOLIS FROM 1ST MILLENNIUM BC BETWEEN THE VILLAGES OF DREN, RADOMIR MUNICIPALITY, AND DELYAN, DUPNITSA MUNICIPALITY

Philip Mihaylov

In 2015, an area of 115 square meters was investigated. It included Structure 2.1, which has been practically destroyed by construction activities.

In the northwest corner of the studied area, another structure, probably burial, was located. It developed to the northwest. The investigations covered the entire area with excavated and identified archaeological structures.

№ 42. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ЧЕТИНЬОВА МОГИЛА ПРИ С. СТАРОСЕЛ, ОБЩ. ХИСАРЯ

Диана Димитрова, Мирослав Марков

Четиньова могила е насипана върху висок и стръмен скален склон в м. Ушите на около 3,5 км северозападно от с. Старосел. През 2000 г. екип под ръководството на д-р Георги Китов проучва монументално подмогилно съоръжение (Китов, Димитрова 2001, 53; Китов 2002, 5; Kitov 2003, 509) от IV в. пр. Хр. в южната ѝ част. През 2008 и 2009 г. по решение на Министерството на културата е

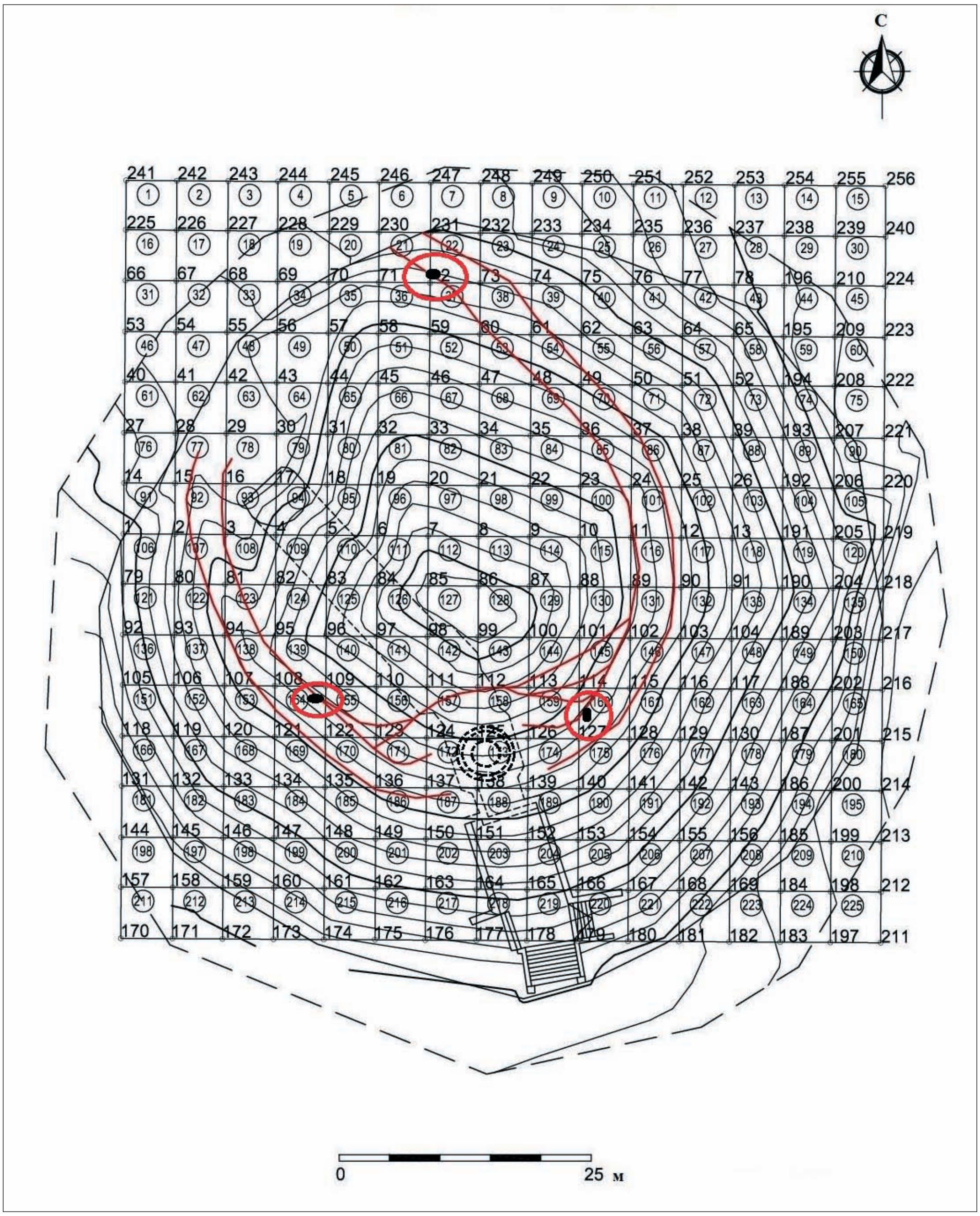

Обр. 1 План с проучените през 2015 г. площи и структури в Четиньова могила. Автор М. Марков.

Fig. 1 Plan with the areas and structures researched in 2015 at Chetinyova tumulus. Author M. Markov

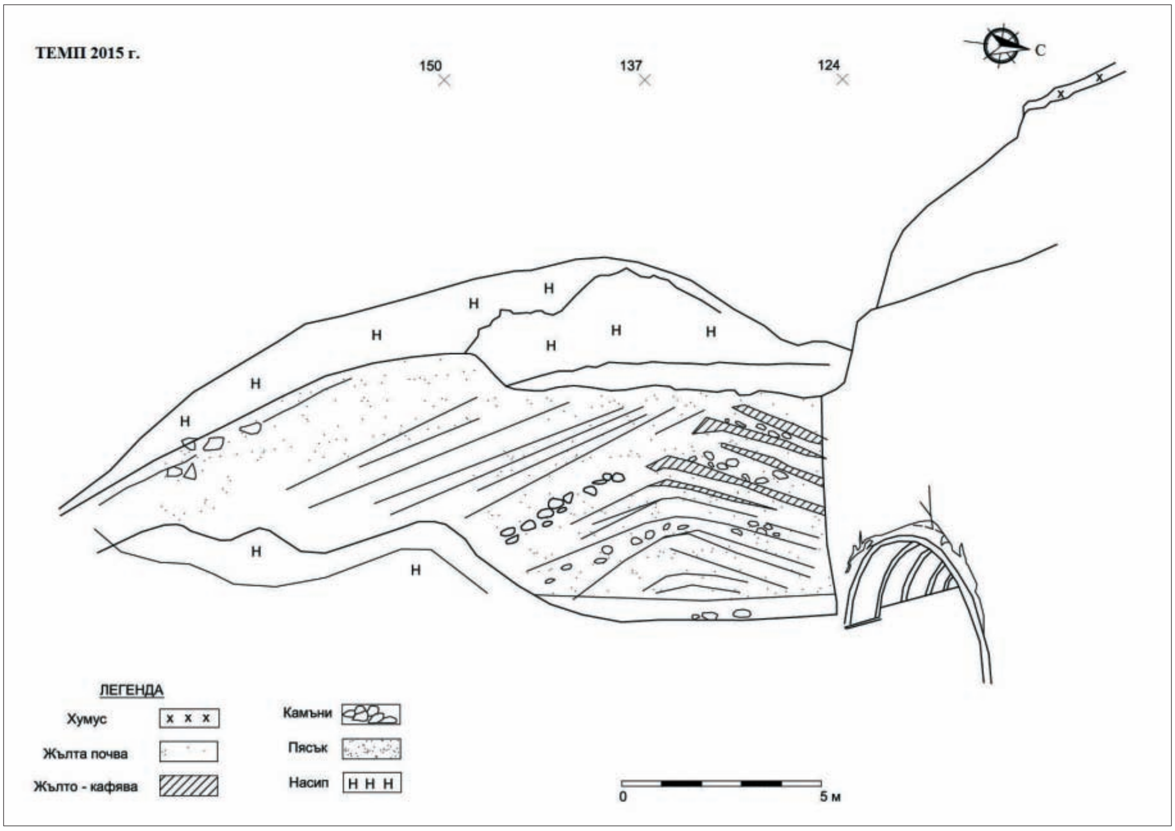

Обр. 2 Западен профил в Четиньова могила. Автор П. Петров.

Fig. 2 West side view at Chetinyova tumulus. Author P. Petrov

изкопан по миньорски способ тунел от кръглата камера към северозападната периферия на могилата с цел по-лесно преместване на каменните блокове по време на анастилозата на купола. През 2013 г. е извършена анастилоза на купола на кръглата камера. През есента и зимата на 2014 г. металните профили на тунела поддават, което довежда до затваряне на обекта и до спасителни археологически проучвания през 2015 г.

Разкопките през 2015 г. се провеждат на два етапа – от средата на май до средата на юни и през месец юли. Целта им е цялостно отнемане на насипа над двете камери на подмогилното съоръжение, за да се създаде възможност да се конструира бетонова защитна черупка над тях, след което насипът да бъде възстановен.

През първия период в насипа на Четиньова могила със земекопна техника бяха направени два дъговидни подхода (обр. 1) от север към юг, които са насочени и достигат нивото над тунела към купола на кръглата камера на храма. При това са открити 2 огнища и 1 яма. Двете огнища са почти симетрично разположени в насипа, двустранно на съоръжението, и са на дълбочина около 2,50 м под повърхността. Огнище № 1 е разположено в западната част на могилата и е с видима дължина 1,45 м и дебелина между 0,30 м и 0,35 м. От него произхождат фрагменти от различни керамични съдове. Сред тях има както работени на ръка, така и на бързо и бавно колело, и като цяло се датират между втората половина и края на IV в. пр. Хр. В огнището бяха открити и малко количество горели животински кости от дребно тревопасно животно. Огнище № 2 е разположено високо в насипа, на югоизток от центъра на могилата. То има предполагаема елипсовидна форма с дебелина 0,20 м. Запазената част е с размери 0,20×0,65 м. От него произхождат единични фрагменти от натрошени съдове, работени на ръка и на колело със същата датировка. Яма № 1 е разположена в североизточната периферия на Четиньова могила. Има конична форма със силно извити навън горни ръбове и дълбочина 0,90 м. Стените ѝ са опечени. В пълнежа от сиво-кафява почва с примеси от дребни въглени и ломени камъчета е поставена долната част на питос, запълнен по същия начин. На дъното на ямата се вижда тънък пласт въглени. Документираните следи от огън под и над съда не са засегнали питоса.

Навсякъде в насипа се откриват фрагменти керамика – главно от съдове от късната желязна епоха, работени на колело и на ръка, единични фрагменти сива тракийска керамика. Сред тях има 3

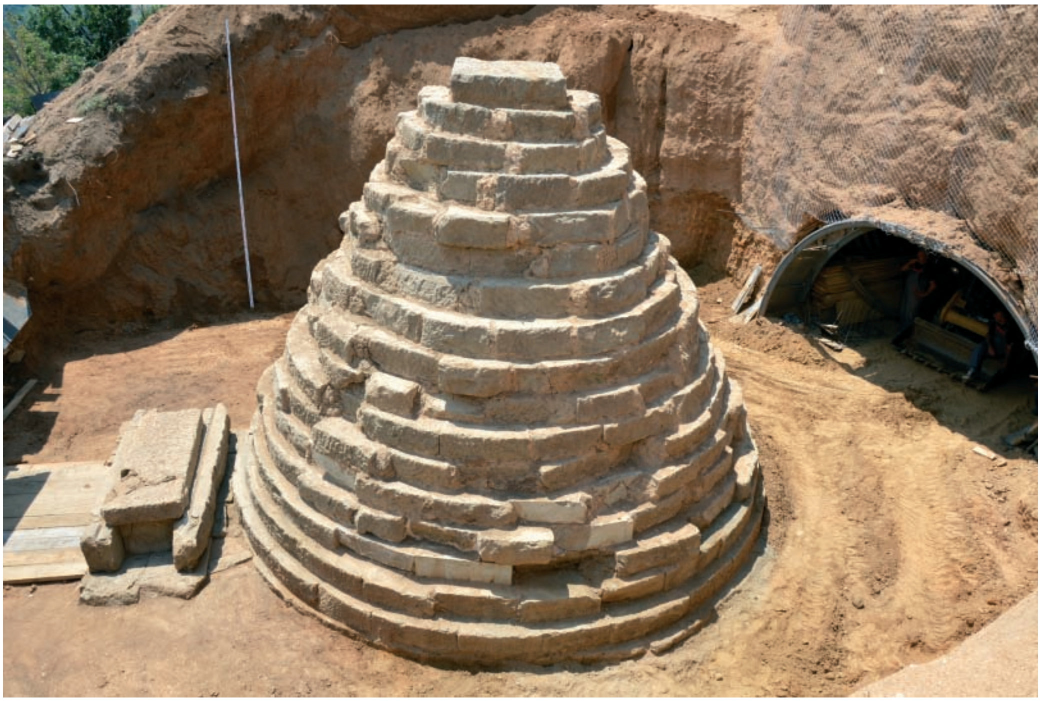

Обр. 3 Куполът на кръглата камера преди бетоновата черупка над него. Сн. М. Марков.

Fig. 3 The dome of the round chamber before the concrete shell over it. Ph. M. Markov

глинени фрагментирани панички в цяла височина и един каменен хаван.

При разкопките се установи категорично, че насипът на Четиньова могила е получен в съвременния му вид след неколкократно насипване на почва с различен характер и структура (обр. 2). Пластовете глина с различен цвят се редуват в североизточната част на могилата с пластове песъчлива почва със светло и по-тъмно кафяв цвят. На определено ниво над глинестите пластове цялата конструкция на могилата е пронизана от пласт от речни и ломени камъни с видима дебелина в северния край около 0,70–1 м, който е служел за дренаж около храма. Това е северната част на неговия кожух, който е отнет при прокопаването на тунела.

По време на разкопките беше установен начинът на покриване на правоъгълната камера от външната ѝ страна, която не е била видима, както и връзката ѝ с кръглата камера. Покритието се е състояло от три модула от трегери (сега запазен най-северният) с ширина в направление север–юг е 1,20 м и височина 0,70 м. Модулът се състои от два трегера и два странични блока, върху които ляга друг паралелепипеден блок, който е грубо обработен от всички страни и е част от покритието на правоъгълната камера. Долната му повърхност, видима откъм вътрешността на помещението, е обработена. Регистрирани са железни скоби, залети с олово, които в горните им краища придържат трегерите към малките блокове между тях.

От пълнежа над тунела произхожда един секторен каменен блок, вероятно от най-горния ред под ключовия камък. Той има вдълбавания от тесните си страни, с които се е скачвал към съседните блокове. Най-вероятно те са имали пък израстъци на същите места, с които са се вклинявали в съседните блокове. Тази особеност придава на цялата конструкция допълнителна здравина. Това е вероятното обяснение защо железните скоби не се използват задължително навсякъде в конструкциите на тракийските подмогилни постройки.

След премахването на насипа (обр. 3) над тунела и демонтирането на металните дъги, е оголен куполът на кръглата камера и запазената част от покритието на правоъгълната и е направено фотограметрично заснемане.

След това върху камерите е конструирана бетонова защитна черупка и отгоре насипът е възстановен във възможно най-автентичния му вид.

От структурите, открити в Четиньова могила през 2015 г., както и предишните години, може да се направи изводът, че в насипа са извършвани многократно различни действия продължително време. Вероятно част от тях са ритуални, а други са чисто утилитарни и са свързани с нормалното функциониране на храма и дейностите на обслужващите го.

Литература

Китов 2002: Г. Китов. Тракийски култов комплекс в Старосел. Варна, 2002.

Китов, Димитрова 2001: Г. Китов, Д. Димитрова. Тракийски култов център Старосел, Хисарско. – Археологически открития и разкопки през 1999–2000 г. София, 2001, 52-53.

Kitov 2003: G. Kitov. A Thracian Cult Complex Near Starosel. Chetinyova Mogila in Light of the Investigations in 2000. – In: Early Symbolic Systems for Communications in Southeast Europe, Vol. 2 (BAR International Series 1139). Oxford, 2003, 505-518.

RESCUE INVESTIGATIONS OF CHETINYOVA TUMULUS NEAR STAROSEL

Diana Dimitrova, Miroslav Markov

Chetinyova Tumulus is at about 3.5 km to the NW of the village of Starosel. In 2000, a team led by Dr. Georgi Kitov investigated a monumental underground structure from the 4th c. BC.

The excavations in 2015 were conducted along with the complete removal of the mound over both chambers of the structure, in order to enable the construction of a protective shell. Two fireplaces and a pit were discovered (fig. 1). Both fireplaces are almost symmetrically placed on both sides of the structure, at c. 2.50 meters below the surface.

The excavations established definitely that the mound of Chetinyova Tumulus obtained its present condition after repeated heaping of soil with different character and structure (fig. 2). In 2015, the covering of the rectangular chamber was revealed from its outside, and its relationship to the round chamber was clarified. The mound over the tunnel was removed and the dome of the round chamber was exposed. Over it and over the preserved part of the covering of the rectangular chamber, a concrete protective shell was constructed, and the mound was restored on top of it.

№ 43. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА МОГИЛА ОСТРУША

Диана Димитрова, Меглена Първин

Могила Оструша е разположена в землището на гр. Шипка, на около 3 км югоизточно от центъра на града. През 1993 г. в южната част на могилния насип от екип под ръководството на доц. д-р Георги Китов е открит монументален подмогилен гробнично-култов комплекс (Китов 1994, 108; Китов 2005, 19). Той се състои от 6 помещения, разположени върху обща площ от 100 кв. м. Средното северно помещение е изградено от един каменен блок за тяло и втори за капак, оформяйки саркофагоподобна камера. Таванът му е касетиран и е изпълнен с живописна украса, сред която се откроява станалото вече световно известно лице на млада жена. През същата година е построена защитна сграда над саркофагоподобната камера, като останалите помещения са засипани с пясък, и обектът става достъпен за посещение. Интензивните и продължителни валежи през късната есен на 2014 г. са причина за натежаването на насипа, което в съчетание с чакълестата му структура довежда до сериозно обрушване. В резултат на това през пролетта на 2015 г. в профила зад защитната сграда е регистриран вторичен гроб, който е бил изграден от керемиди, а ритуалът е бил трупополагане. По време на археологическите разкопки, проведени през 1992 г., високо в насипа на могила Оструша са проучени други три аналогични съоръжения, които се разполагат на дълбочина около 2,50–3 м под повърхността на могилния насип, на okolo 7–8 м южно, като попадат в площта над монументалната подмогилна постройка.

Данните за наличието на късноантичен некропол в южния сектор на могилата наложиха провеждането на спасителни археологически разкопки през ноември 2015 г.

По време на археологическото проучване в северния профил (обр. 1), високо в насипа, на около 2,50 м под повърхността на могилата, са регистрирани 3 гроба. Два от тях се разполагат в

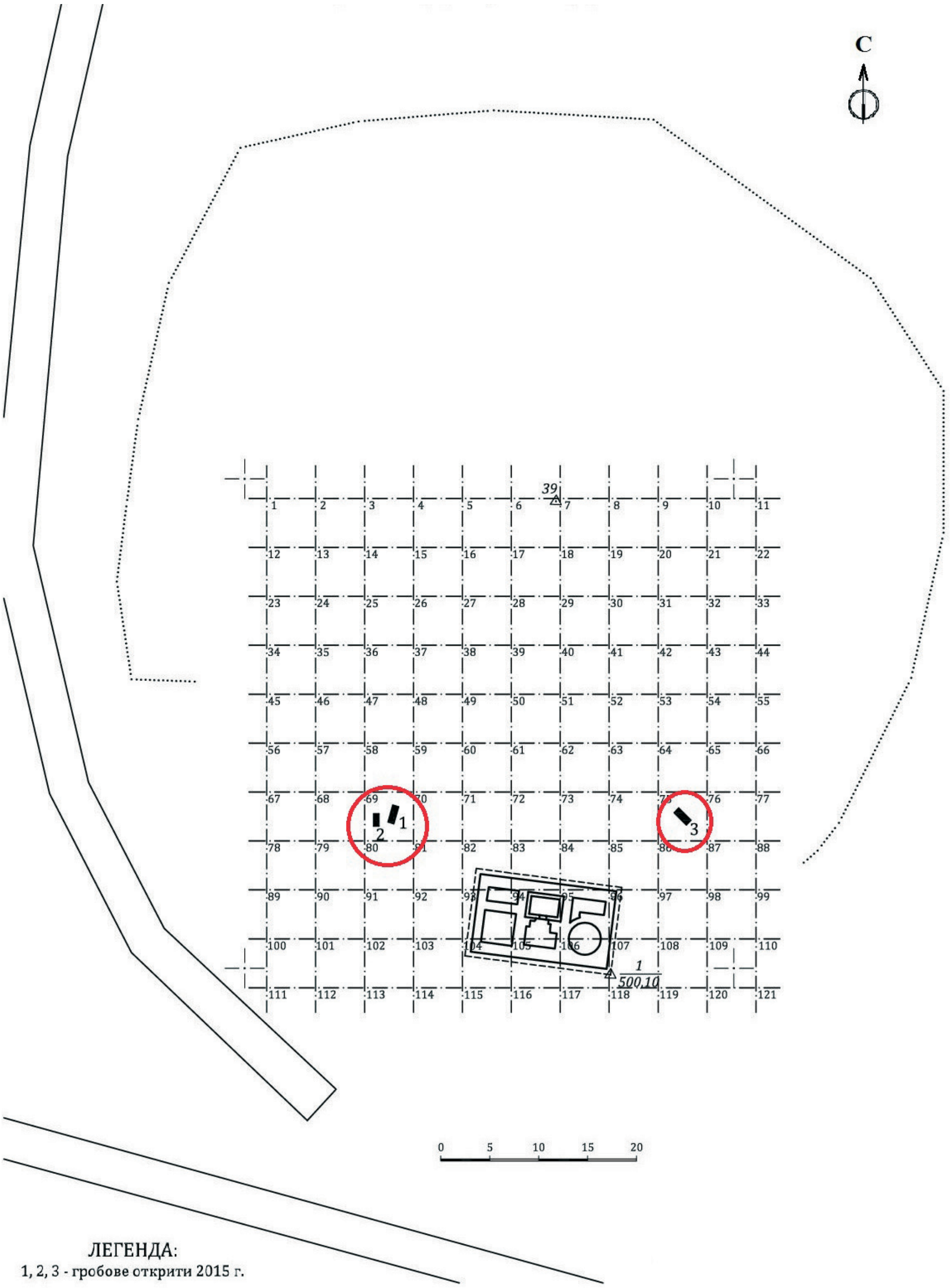
С
39
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11
12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22
23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33
34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44
45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55
56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66
67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77
78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88
89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99
100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110
111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121
1
2
3
1
500,10
0 5 10 15 20
ЛЕГЕНДА:
1, 2, 3 - гробове открити 2015 г.

Обр. 1 План на могила Остоуша с откритите през 2015 година гробове. Автори: Д. Димтрова, П. Петров.

Fig. 1 Plan of Ostrusha tumulus with the graves discovered in 2015. Authors: D. Dimitrova, P. Petrov.

западната част на могилния профил, а третият е в източната му част. Гробната конструкция и при трите съоръжения е сходна. Изградени са от плоски и извити керемиди. Надлъжно хоризонтално са наредени три плоски керемиди, върху които са положени тленните останки. Отгоре, двускатно подпрени, с леко застъпващи се краища, са поставени други две тройки плоски керемиди. Така в разрез съоръжението има почти триъгълно сечение. Единствено при третата гробна конструкция (обр. 2) над горния ръб са поставени, застъпвайки се, четири извити керемиди. Размерите на гробовете са такива, колкото да поберат човешкото тяло при погребването му. Гроб № 1 има дължина 1,70 м, широчина 0,53–0,61 м и максимална височина 0,42 м. Гроб № 2 е с размери 0,45–

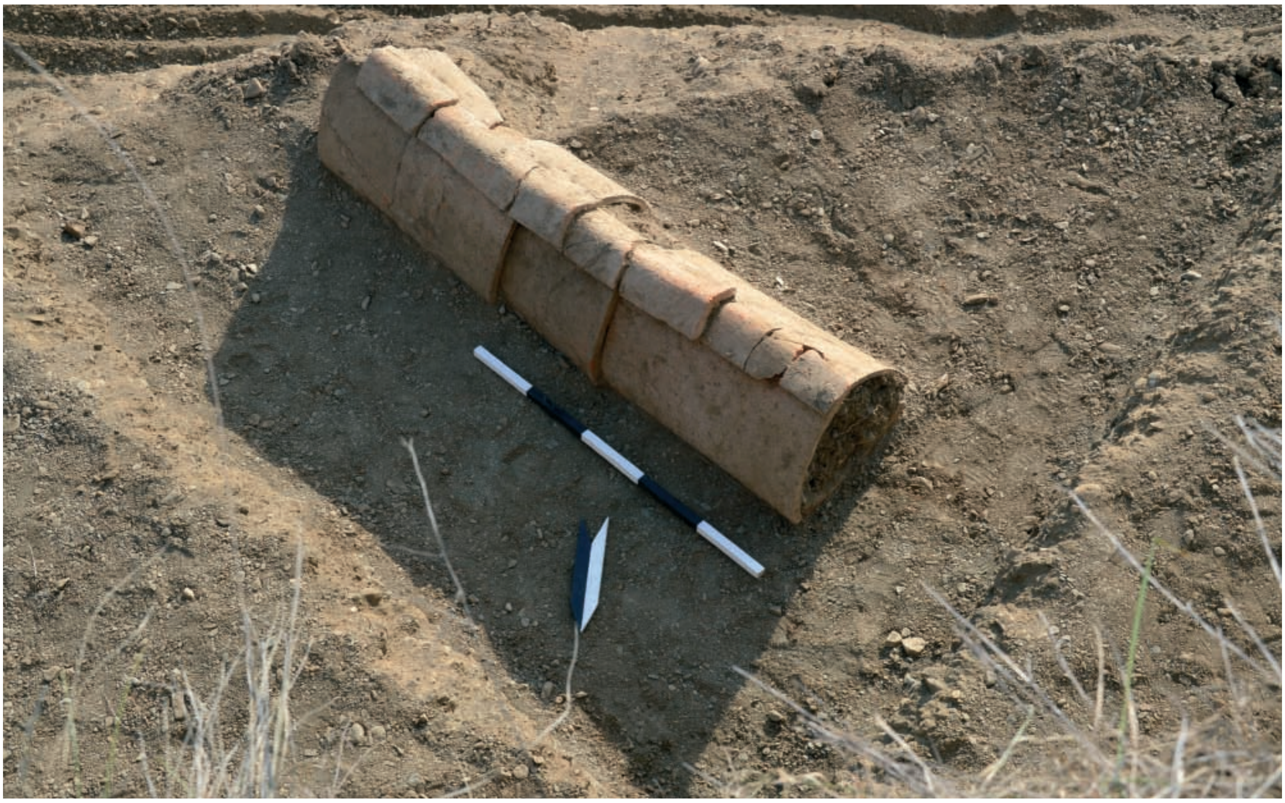

Обр. 2 Гроб № 3. Сн. Д. Димитрова.

Fig. 2 Grave № 3. Ph. D. Dimitrova.

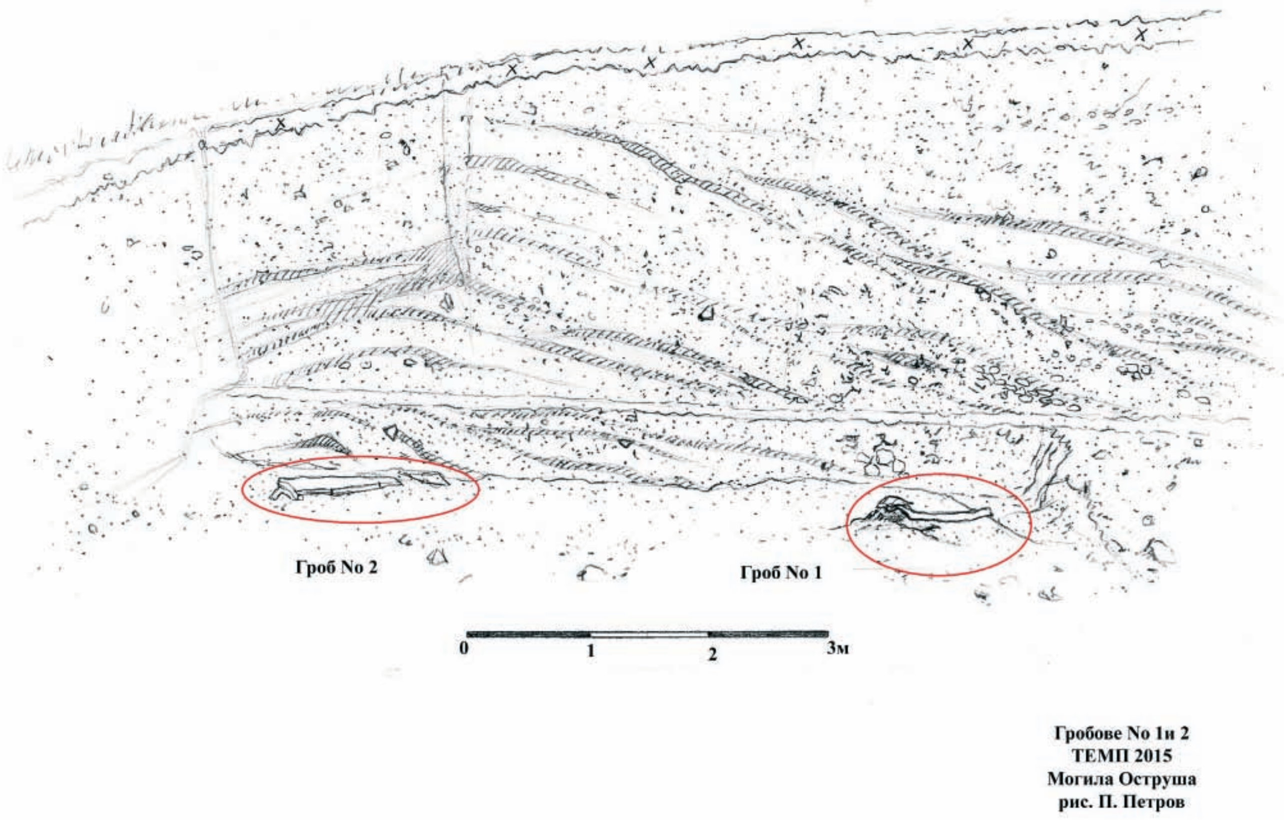
Гроб No 2
Гроб No 1
0
1
2
3м
Гробове No 1и 2
ТЕМП 2015
Могила Оструша
рис. П. Петров

Обр. 3 Разположение на гробове 1 и 2 и профила зад тях. Автор П. Петров.

Fig. 3 Position of graves 1 and 2 and the profile behind them. Author P. Petrov.

0,50×1,31 м и максимална височина 0,40 м. Гроб № 3 е широк 0,48×1,70 м и е висок 0,40 м. Върху някои от керемидите има украса, направена чрез провлачване на пръсти. В гробове №№ 1 и 3, в които извършеният ритуал е бил трупополагане, са открити само силно изтлели човешки кости. В гроб № 2, който е с най-лошо запазена конструкция, ритуалът е трупоизгаряне, извършено извън могилния насип. Впоследствие събраните човешки останки са положени в изградения от керемиди гроб. Като гробни дарове са били поставени глинено ойнохое, което е вариант на тип I по Кузманов (Кузманов 1985, 34; Кузманов, Грудев 2013, 150, кат. № 78) и се датира в IV в., силно корозирал железен пръстен с изтляло ядро, стъклени съдове, открити силно фрагментирани и невъзстановими, сред които е имало поне едно шише с четириъгълно сечение.

Най-интересните находки са 26 бронзови монети. Те вероятно са били поставени в платнена или кожена кесийка. В гроб № 2 не бяха открити *in situ* останки от нея. Те се датират между 335 и 378 г. Сечени са от името на императорите Констанций II (324–361 г.) – 10 броя, най-ранните, Валенс (364–378 г.) – 7 броя, най-късните, както и от името на Прокопий (365–366 г.), Йовиан (363–364 г.), Констанций Гал (351–354) и Юлиан II Апостат (354–363 г.). Монетите датират гроба в последната четвърт на IV в.

През 1993 г. в южната периферия на могила Оструша е открита колективна находка от 47 монети, чийто състав е сходен с този на монетите от гроб № 2 от 2015 г. Находката е публикувана от доц. Бистра Божкова, според която укриването ѝ може да се датира около 363 г. (Божкова 1998, 59). Възможно е поставените в гроб № 2 номинали да са част от същото укрито съкровище.

И трите гроба, открити през 2015 г., са изградени в сравнително кратък период от време. Те са намират на едно ниво в насипа, а два от тях са съвсем близо един до друг върху обща площадка (обр. 3). Това е основание да се предположи с голяма доза вероятност, че са синхронни.

С тяхното проучване броят на разкритите съоръжения от вторичния късноантичен некропол в насипа на могила Оструша нараства до седем, като възможността в северна посока да са изградени още такива вторични структури е голяма.

Литература

Божкова 1998: Б. Божкова. Късноантична колективна монетна находка от тракийския могилен некропол Шипка – Шейново. – Нумизматика и сфрагистика V, 1998, 1, 56-60.

Китов 1994: Г. Китов. Нови паметници на тракийската култура от могилния некропол Шипка – Шейново в Казанлъшко. – В: I-ви международен симпозиум "Севтополис". Надгробните могили в Югоизточна Европа, I. Велико Търново, 1994, 105-115.

Китов 2005: Г. Китов. Долината на тракийските владетели. Варна, 2005.

Кузманов 1985: Г. Кузманов. Ранновизантийска керамика от Тракия и Дакия (IV – началото на VII в.) (Разкопки и проучвания XIII). София, 1985.

Кузманов, Грудев 2013: Г. Кузманов, И. Гудев. Късноантична керамика от Рациария (Крайбрежна Дакия). – В: In Honorem Professoris Георги Кузманов. София, 2013, 337-388.

RESCUE INVESTIGATIONS OF OSTRUSHA TUMULUS IN 2015

Diana Dimitrova, Meglena Parvin

Ostrusha Tumulus near the town of Shipka is among the largest Thracian tumuli in Bulgaria. In 1993, in the southern part of the mound a team led by Dr. Georgi Kitov discovered a monumental burial and cult complex, whose sarcophagus-like chamber has a cassette ceiling with painted decoration.

By early 2015, the exposure to the weather lead to partial caving of the profile to the north of the protective building, which fact required the conducting of rescue archaeological excavations in November 2015.

In the northern section (fig. 1), high in the mound, about 2.50 meters below its surface, three graves were discovered, built of pan and cover tiles. In graves Nos. 1 and 3, the ritual was inhumation. In grave No. 2, the ritual was cremation outside the tumulus, and the ashes were collected in the grave. A clay oinochoe from the 4th c. AD, an iron ring, fragmentary glass vessels and 26 bronze coins were placed as burial gifts. The coins date from 335-378 AD and date the grave to the last quarter of the 4th c. All three graves were built at the same level in the mound and date from the same period.

№ 44. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА МОГИЛА ГОЛЯМА КОСМАТКА

Диана Димитрова

През декември 2015 г. беше извършено археологическо наблюдение във връзка с изчистване на коридора на съоръжението в южната част на могила Голяма Косматка, разположена в землището на гр. Шипка, община Казанлък. Монументалното подмогилно съоръжение е открито през 2004 г. от екип под ръководството на д-р Георги Китов (Китов 2005, 67; Димитрова 2015, 28).

От дромоса бяха премахнати около 20 куб. м пълнеж (обр. 1). Той се състои от паднали камъни от зидовете на коридора, чакъл, почва, буци опечена глина, парчета стъкло, гипсокартон, алуминиеви късове от рамки, лунички и други елементи от осветлението и въздуховода в съоръжението. Всяка количка беше щателно проверявана за евентуални артефакти. Единствените находки бяха 7 съвременни монети, оставени от туристите и паднали в пълнежа. Те са предадени в ИМ „Искра“. Взети са проби от овъглени дървени греди, които също са предадени в музея. По-едрите камъни от зидовете на дромоса бяха отделени и оставени в непосредствена близост до стъклената витрина пред фасадата с цел бъдещо възстановяване на градежите в автентичния им вид.

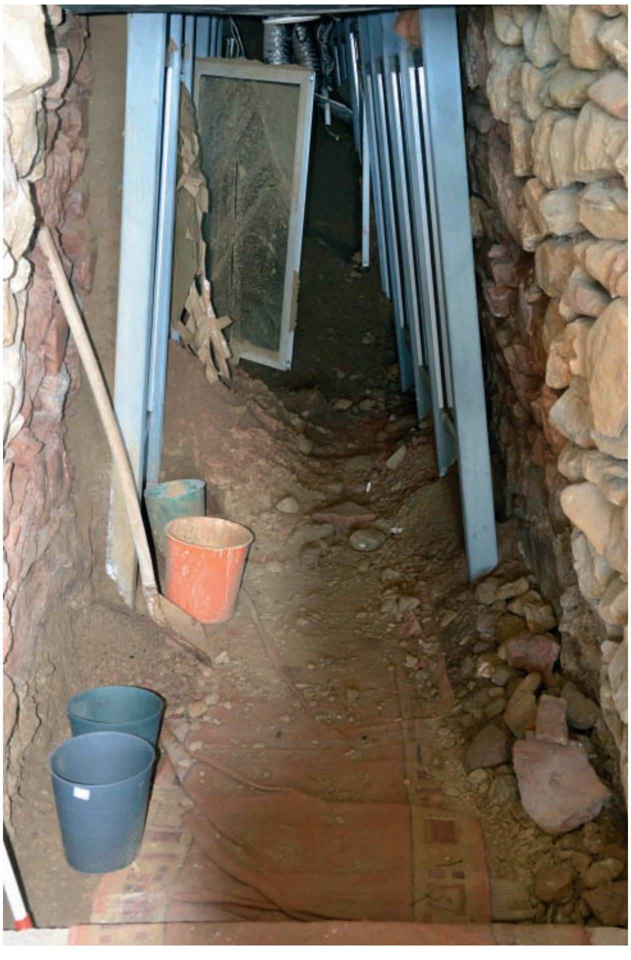

Обр. 1. Състояние на коридора преди началото на археологическото наблюдение през декември 2015 г. Сн. Д. Димитрова.

Fig. 1. Condition of the corridor, before the beginning of the archaeological observation in December 2015. Ph. D. Dimitrova.

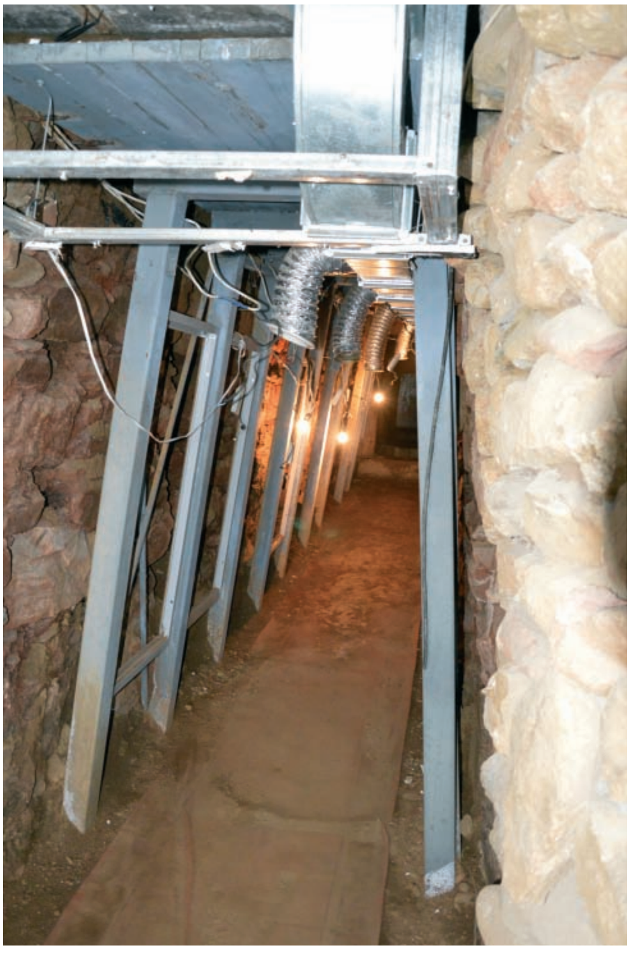

Обр. 2. Източният зид на коридора на съоръжението в могила Голяма Косматка. Сн. Д. Димитрова.

Fig. 2. The Eastern wall of the corridor of the facility in Golyama Kosmatka tumulus. Ph. D. Dimitrova.

Във връзка с по-нататъшни действия по укрепване на коридора бяха премахнати алуминиевите рамки между металните греди, които бяха останали по местата си, с изключение на най-северната от източния зид, тъй като имаше опасност от срутване. Зидовете започнаха да поддават още по време на премахване на алуминиевите рамки. От петия метър от юг към север западният зид (обр. 2) изцяло лежи върху металната укрепваща конструкция. От седмия метър от юг към север източният зид изцяло е легнал върху същата конструкция. В северния край на коридора в най-долните редове е обрушена спойващата глинена маса между камъните, които са в много нестабилно, а на места и във висящо състояние. Всеки момент може да стане срутване като в минна галерия. В крайна сметка дромосът беше напълно освободен (обр. 3) от запълнителя и направен проходим.

При осъществения на 12.12.2015 г. мониторинг се установи, че през нощта е станало срутване в северния край на коридора и той отново е напълно непроходим, като достъпът до камерите е станал невъзможен.

Поради липса на проветрение няколко месеца цялото съоръжение е много влажно, мухлясало, има кондензирана влага по трегерите и фугите между редовете от блокове. Стъклото пред копията на предметите в саркофагоподобната камера е мокро, водата тече по него като в аквариум. Върху пода и ложето има локви вода. Копията на предметите са придобили патина и налепи. Прожекторите също са с налепи и е опасно по тях да протича ток.

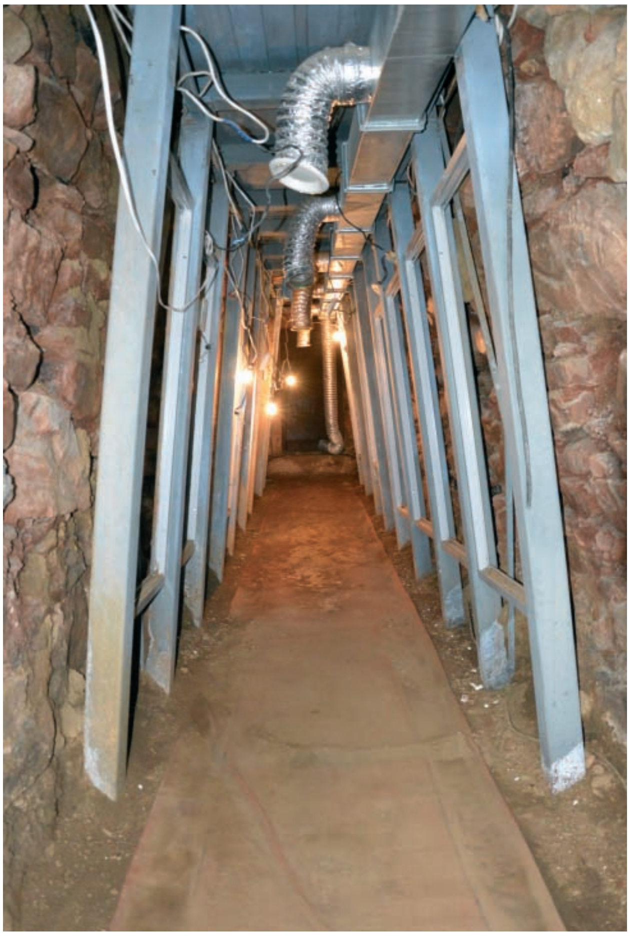

Обр. 3. Почистеният проходим коридор на съоръжението в могила Голяма Косматка. Сн. Д. Димитрова.

Fig. 3. The cleared up passable corridor of the facility in Golyama Kosmatka tumulus. Ph. D. Dimitrova.

Литература

Китов 2005: Г. Китов. Долината на тракийските владетели. Варна, 2005.

Димитрова 2015: Д. Димитрова. Гробницата на цар Севт III в могила Голяма Косматка. София, 2015.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF GOLYAMA KOSMATKA TUMULUS

Diana Dimitrova

In December 2015, archaeological monitoring was carried out in connection with the clearing of the corridor of the structure in the southern part of Golyama Kosmatka tumulus near the town of Shipka, Kazanlak Municipality. About 20 cubic meters of fallen stones from the walls of the corridor, gravel, soil, and debris from the modern constructions were removed from the *dromos* (fig. 1). The only finds were 7 modern coins.

In connection with the activities for strengthening the corridor, the aluminum frames between the metal beams were removed. The original walls began to give in already during the removal of the aluminum frames (fig. 2). The filling was completely cleared and the *dromos* was made accessible (fig. 3).

On the following day, it was established that during the night, the walls at the north end of the *dromos* have collapsed, making it again completely impassable and blocking the access to the chambers. Due to the lack of ventilation for several months, the entire structure is very damp and covered with mould. There is condensed moisture on the girders and in the gaps between the courses of the masonry.

№ 45. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ГОЛЯМАТА СВЕЩАРСКА МОГИЛА В ИАР „СБОРЯНОВО“

Диана Гергова, Йордан Анастасов, Жоселин Дезидери, Мари Бес, Матео Джос, Патрис Мениел, Фредерик Броес, Георги Айданлийски, Милена Каменова, Йоргос Котас, Калин Кузманов, Надежда Атанасова-Тимева, Борислава Гълъбова, Галена Радославова, Стоянка Савова

Проучванията в Сборяново през 2015 г. бяха проведени в рамките на проекта „Сборяново, некрополи и територия“ по договор за сътрудничество между НАИМ–БАН и Женевския университет, включващ разкопки, теренни и лабораторни изследвания.

От 21 юни до 10 юли 2015 г. екипът осъществи археологически разкопки, геологически наблюдения, почвени анализи, археозоологически и антропологични изследвания, лазерно заснемане, фотограметрия, анализи, документация и реставрация на находки, научнопопулярно документиране.

В международния екип с ръководители проф. Д. Гергова и д-р Й. Анастасов (Женевски университет) участваха 12 специалисти от 6 лаборатории от 4 страни: д-р Ж. Дезидери, проф. М. Бес, М. Джос, д-р К. Кузманов (Женевски университет), проф. П. Мениел (CNRS), Ф. Броес (Белгия – Франция),

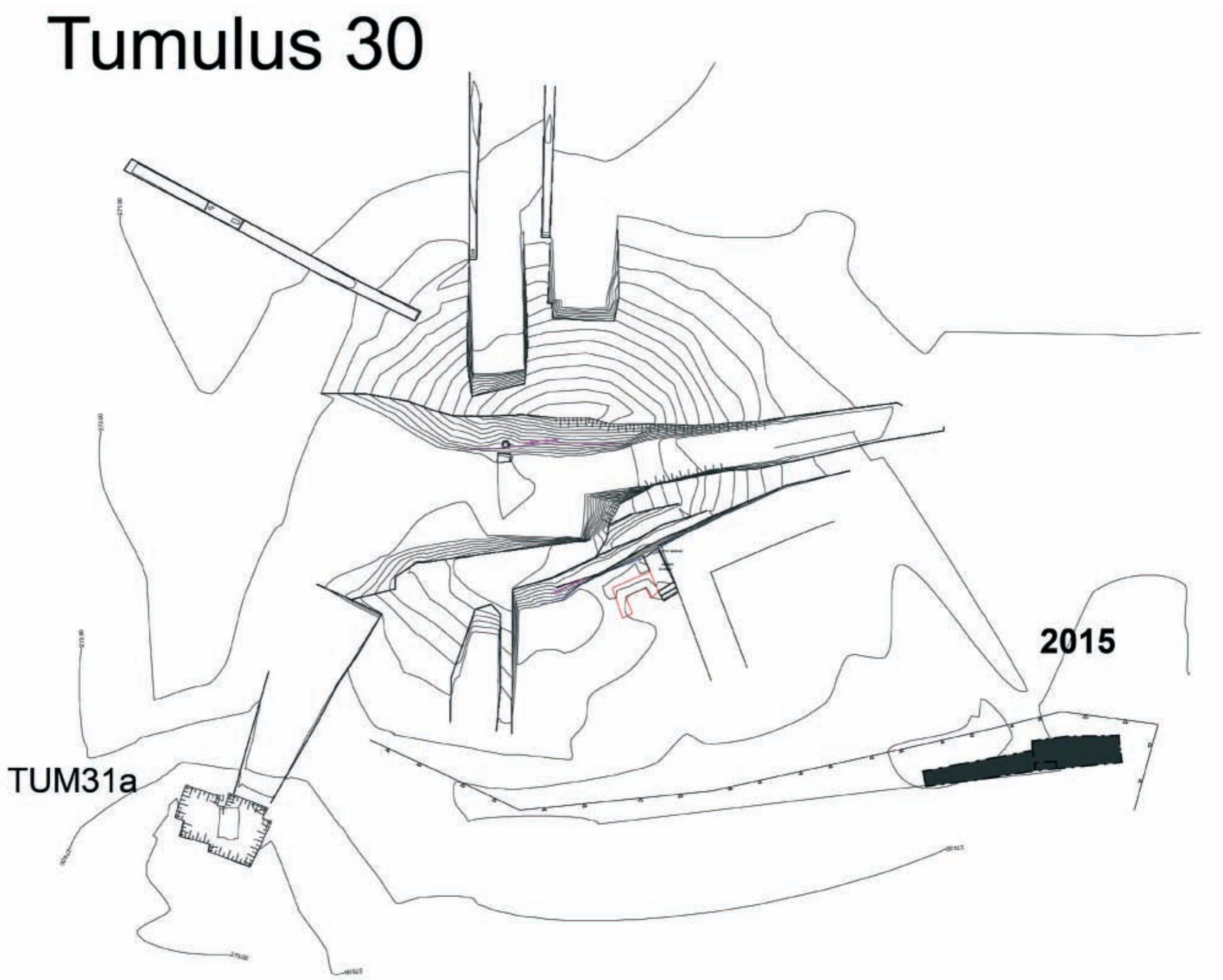

Обр. 1. Голямата Свещарска могила със сондажа

Fig. 1. The Great Sveshtari tumulus with the trench.

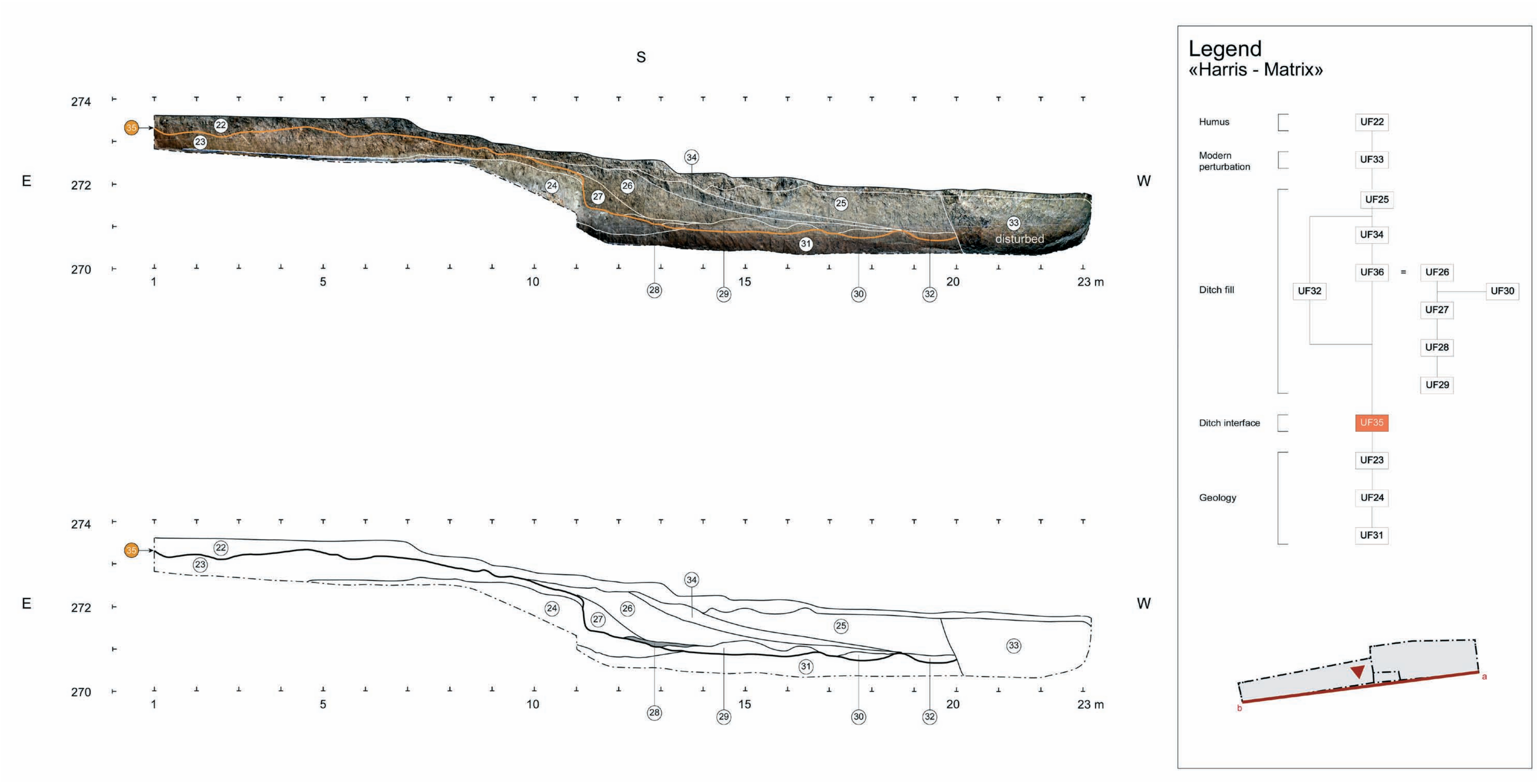
S
E
W
274
272
270
1
5
10
15
20
23 m
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
disturbed
Legend
«Harris - Matrix»
Humus
Modern perturbation
Ditch fill
Ditch interface
Geology
UF22
UF33
UF25
UF34
UF36
=
UF26
UF30
UF32
UF27
UF28
UF29
UF35
UF23
UF24
UF31
a
b

Обр. 2 .Южен профил на сондажа.

Fig. 2. The Southern profile of the trench.

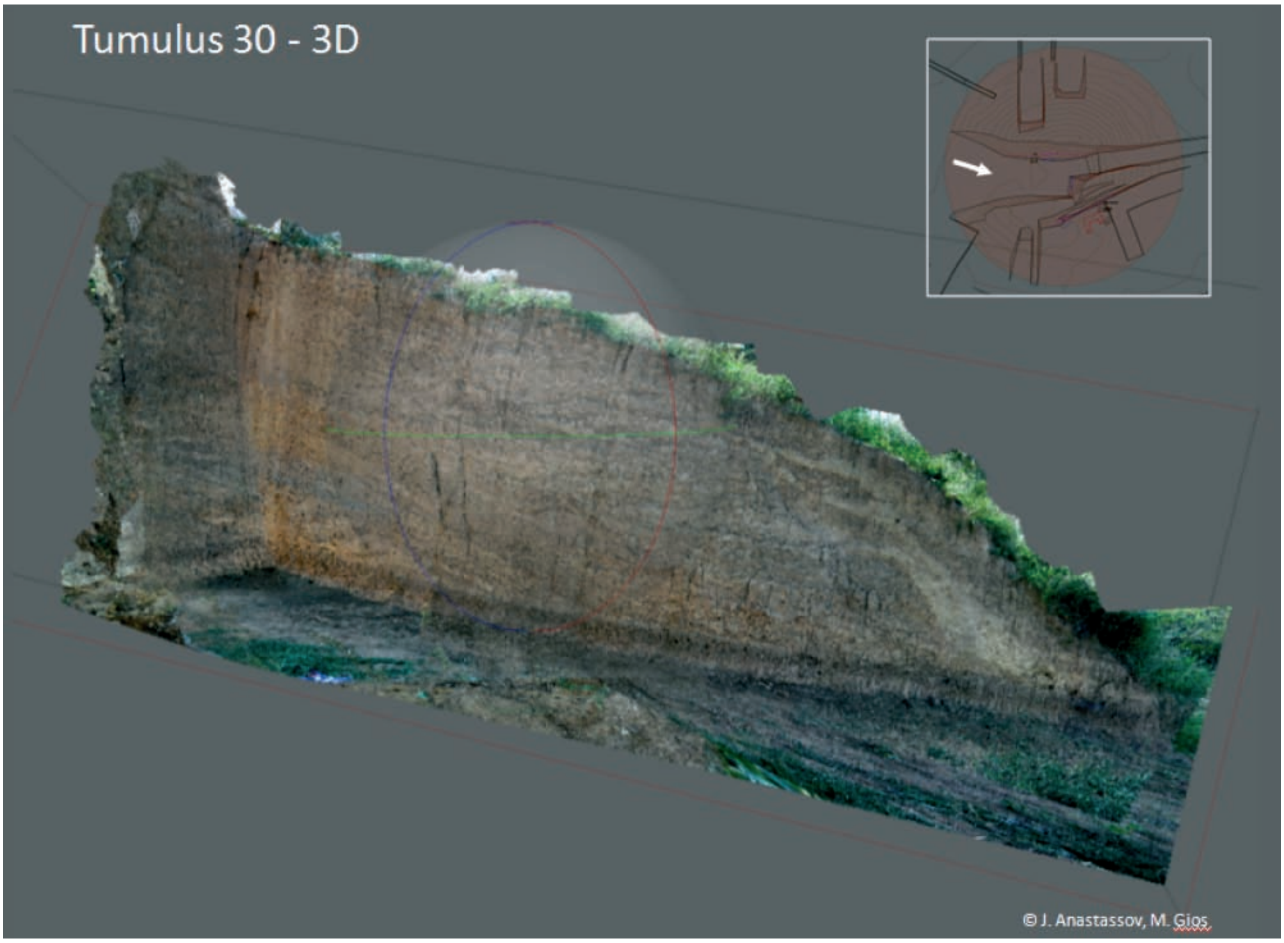

Обр. 3. Фотограметрия на част от централния профил на могилата.
Fig. 3. Photogrammetry of a part of the central trench of the tumulus.

доц. Г. Айданлийски (МГУ), арх. М. Каменова, Н. Атанасова-Тимева, Б. Гълъбова (ИЕМПАМ–БАН), Г. Радославова, С. Савова (РИМ–Разград), Г. Илиев (РИМ–Ямбол), както и 16 студенти от Женевския университет, НБУ и МГУ.

Разкопки

Археологическите разкопки в ограничен обхват бяха проведени на Голямата Свещарска могила от източния некропол на Сборяново (обр. 1) (Gergova 2015; 2015a) (могила № 30) (обект № 015 Сборяново, АКБ рег. № 3400153), с разрешение за теренно проучване № 187/10.06.2015 г.

Продължи проучването на рова на могилата с нов сондаж (обр. 2–3) в югоизточната му част, където той е видимо по-дълбок. Заложен бе сондаж с размери дължина 23 м и ширина 1–3 м, дълбочина 3 м и обща площ 57 кв. м. Разположението на сондажа бе предопределено от констатираното трасе на водопровода, водещ от водната кула към с. Свещари. В тази част на рова не бяха открити находки или допълнителни структури. Документирани бяха двата профила на сондажа – северният и южният, в които ясно се очертава антропогенната линия на съоръжението. Установено бе, че в околния на могилата и рова терен в древността е изгребан пласт от най-горните геоложки хоризонти с дебелина около 0,6 м, използван в началните етапи на насипването на могилата, както и за оформянето на равна и стабилна площадка от юг пред монументалната гробница. Направените фотограметрично заснемане и наблюдения на могилата и рова през 1989 г. сега бяха прецизирани. Установено бе, че дълбочината на рова в неговата южна част, пред площадката с гробницата, е значително по-голяма – до 4 м в сравнение с установените дълбочини в сондажите на рова в западната, източната и северната му част.

Геология и геоархеология

В района около могилата бяха идентифицирани 11 геоложки хоризонта до дълбочина 5 м. Стратиграфията на литоложката структура на Източния некропол и почвените анализи бяха направени от Г. Айданлийски, Фр. Броес и К. Кузманов. Очакват се резултати от лабораторните анализи на пробите.

Профилите на Голямата Свещарска могила бяха анализирани и сравнени с профилите на разкопаните могили №№ 21, 22, 23, 27 и 31. Установени бяха съответствията между отделните пластове на могилния насип на могилата и литоложката стратиграфия в околността.

Анализ на концентрациите на фосфор на подовите нива на гробниците в могили №№ 21, 27 и 31 даде предварителни положителни резултати, които предстои да бъдат разработени и лабораторно.

Археозоология

Допълнителни археозоологически изследвания (П. Мениел) бяха осъществени на непознатите от други обекти погребения на животни в поза, имитираща движение, разкрити през предходните години. Осъществено бе почистване, документиране, 3D лазерно и фотограметрично заснемане на животинските кости в могили №№ 21 и 27 (арх. М. Каменова, М. Джос). Направена бе възстановка на оригиналната ситуация на полагането на конете в ямите в двете могили – в поза „левада“: в движение, със свити предни и изправени задни крайници. Прецизирана бе възрастта на конете в могила 27 – мъжки, 5 и 7 годишни, малки, с височина 131 и 135 см и с морфология, характерна за коне, използвани за впряг, със запазени следи от продължителното им използване.

Конят в могила № 21 е мъжки, 20–30 годишен, с височина 1,40, по морфология е идентичен с другите два. Прецизирано бе мястото на двете стрели – в израстъка на четвърти гръден прешлен, изстреляни хоризонтално от дясната му страна. Стрелите не са нанесли смъртоносни наранявания. Следи от начина на жертвопринасянето им не бяха открити.

Поради безспорния келтски произход на колесницата в могила № 27, с множество паралели в Западна Европа, са предвидени изотопни анализи (М. Балас, Ж. Дезидери) и ^{14}C анализи в Цюрих (ETX) на костите на конете, с оглед определянето на териториите на пребиваването и точната им датировка.

Жертвопринесеното в могила № 21 голямо куче (височина 68 см, старо, 6–7 годишно), е погребано с изправени задни крака и висящи предни. Съдържанието на стомаха включва останки от прасе и теле в начален стадий на разлагане. Следи от умъртвяването не са установени.

Антропология

Създадена бе база данни на целия костен материал от елинистическите могили в НАР „Сборяново“, съхраняван в ИЕМПА с музей към БАН (Ж. Дезидери, Н. Атанасова-Тимева, Б. Гълъбова). Изследванията са в процес на допълнителни анализи.

Документация

Съставена бе база данни и направена нова фото- и графична документация на находките от могили №№ 4, 13, 21, 22, 27, 31, 31а, 30 и 32 във връзка с предвидените публикации на резултатите от изследванията.

3D документация бе направена на запазените археологически ситуации в могили №№ 21, 27, 30 и 31.

Направена бе аварийна консервация за стабилизиране на откритите в могила № 27 през 2013 г. находки, с цел възстановяването на колесницата и ситуацията (Г. Илиев, Ст. Савова).

Проектът предвижда през 2016 г. разкопки с цел финализиране на изследванията на южната група могили, както и на серия от нови интердисциплинарни изследвания.

Литература

Gergova 2015: D. Gergova. La nécropole de Sveshtari. – In: J.-L. Martinez et al. (eds.). L'Epopée des rois thraces. Paris, 2015, 257.

Gergova 2015a: D. Gergova. Le trésor en or du tumulus Golyama Sveshtarska Moguila. – In: J.-L. Martinez et al. (eds). L'Epopée des rois thraces. Paris, , 2015, 258-265.

ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF THE GREAT SVESHTARI TUMULUS IN THE SBORYANOVO NATIONAL RESERVE

Diana Gergova, Jordan Anastassov

The investigations in Sboryanovo in 2015 were carried out in accordance with the program of the Bulgarian-Swiss project "Sboryanovo: Necropolises and Territory". Twelve specialists and 16 students participated in the investigations that included the study of the ditch of the tumulus, geological and lithological investigations and observations on the profiles, archaeozoological and bioanthropological studies, 3D and photogrammetric documentation.

№ 46. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА МОГИЛА КРАЛ МЕЗАР В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. БОЯНОВО, ОБЩ. ЕЛХОВО

Даниела Агре, Христо Христов

Могилата е разположена на около 4,2 км североизточно от с. Бояново. Тя е с височина 2 м и диаметър около 45 м. Могилата е със силно разлата форма и има два дълбоки иманярски изкопа в централната част и един в северозападната част. Могилният насип е от разнородни по цвят пластове. В нея са открити три съоръжения – саркофаг, гробница и зидан гроб, както и каменно струпване от архитектурни елементи – колона, капител и база.

Саркофагът е разположен в северозападния сектор на могилата. Поставен е в яма, вкопана в могилния насип (обр. 1). Той многократно е подлаган на иманярско разкопаване. Изработен е от мраморизиран варовик и се състои от две части: корито и двускатен капак с акротерии. Цялата повърхност на коритото, отвътре и отвън, е обработена чрез рустициране. Има размери 1,32×2,64 м, височина 1,25 м и дебелина на стените 0,20 м. Саркофагът е поставен върху два големи каменни блока с четириъгълна форма, грубо обработени и изработени от същия материал. Вътрешността му беше запълнена с пръст.

Ритуалът е трупополагане, вероятно с глава на изток, за което свидетелстват откритите фрагменти от череп. Полуизгнили кости се намираха около саркофага, изхвърлени при многократните иманярски нарушения. Бяха открити още фрагменти от бронзов канделабър, стъклени балсамарии, изящна кантаросовидна чаша от алабастър, фрагменти от сребърни с позлата апликации; фрагменти от бронзови съдове; бронзови гвоздеи; бронзова коланна тока; фрагменти от керамични лампи и костни игли; фрагменти от дървено буренце; фрагменти от бронзова стригила и пр.

Непосредствено до северозападния ъгъл на саркофага беше разкрита малка тризна, в която са открити фрагменти от амфора, фина трапезна керамика и лампа.

Въз основа на материалите саркофагът се датира във втората половина – края на II в.

В централната част на могилата е разкрита почти изцяло разбита гробница. Тя е вкопана в

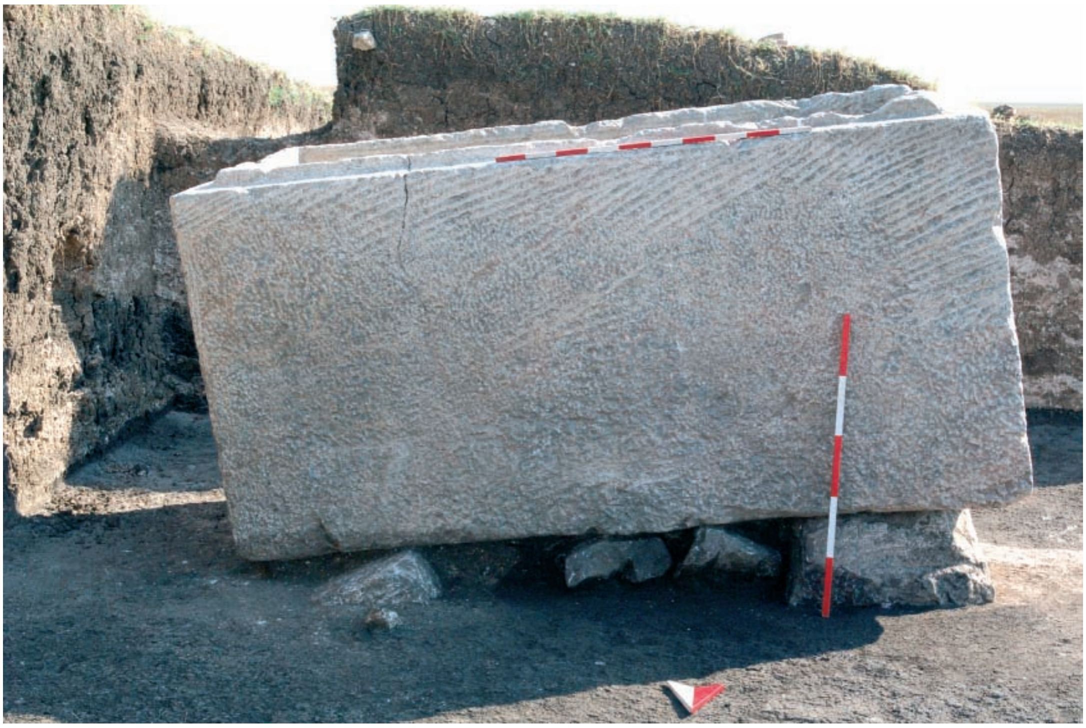

Обр. 1. Саркофагът в северозападния сектор на могилата.

Fig. 1. The sarcophagus discovered in NW sector of the mound.

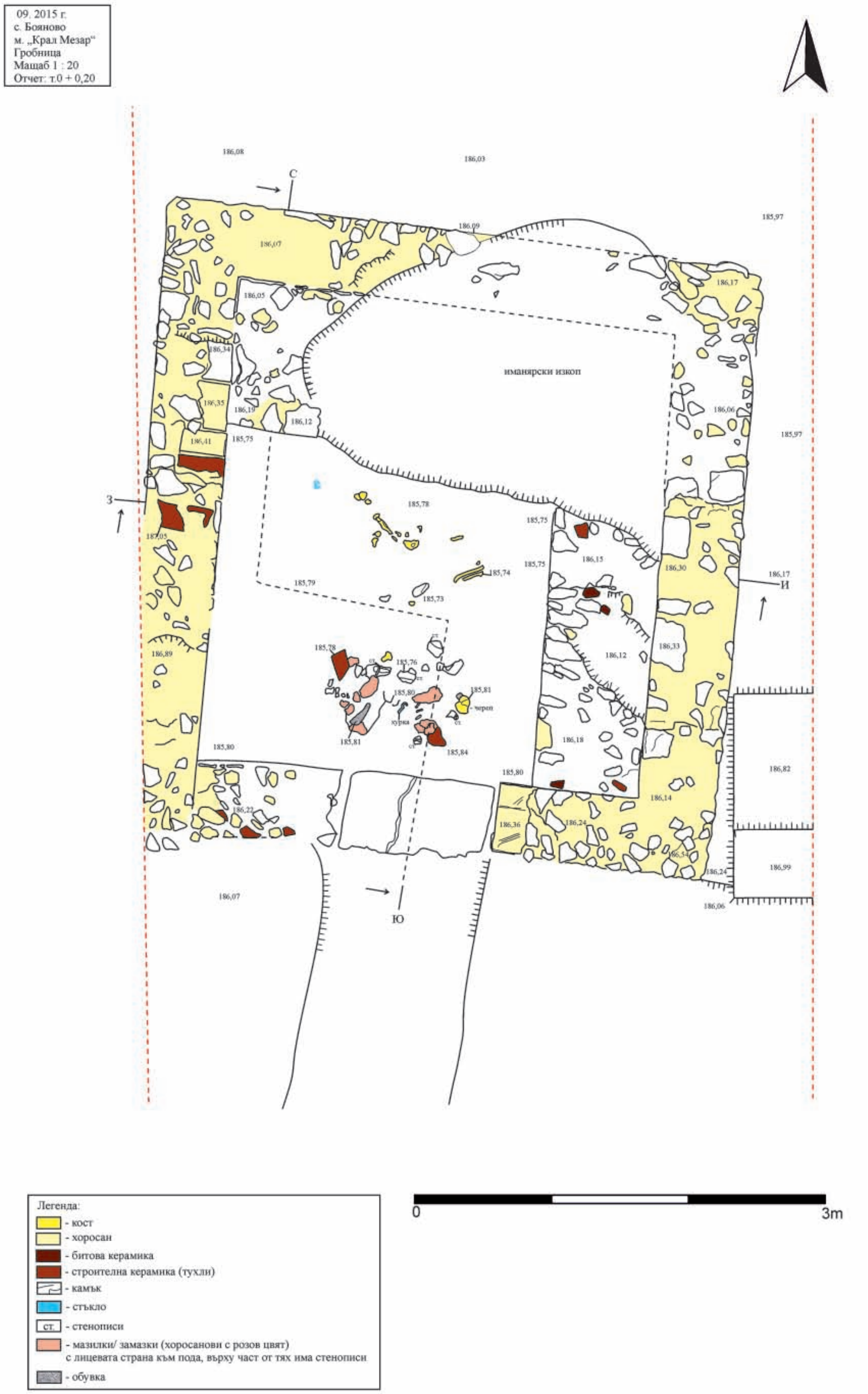
09. 2015 г.
с. Бояново
м. „Крал Мезар“
Гробница
Мащаб 1 : 20
Отчет: т.0 + 0,20
С
З
И
Ю
иманярски изкоп
186,08
186,03
186,09
185,97
186,07
186,05
186,17
186,34
186,35
186,19
186,12
186,06
186,41
185,75
185,78
185,97
185,75
187,05
186,15
185,75
185,74
186,30
186,17
185,79
185,73
186,33
186,89
185,78
185,76
186,12
185,80
185,81
череп
курка
185,81
185,84
185,80
186,18
185,80
186,82
186,22
186,36
186,24
186,14
186,54
186,99
186,07
186,24
186,06
ст.
Легенда:
- кост
- хоросан
- битова керамика
- строителна керамика (тухли)
- камък
- стъкло
ст. - стенописи
- мазилки/ замазки (хоросанови с розов цвят) с лицевата страна към пода, върху част от тях има стенописи
- обувка
0
3m

Обр. 2. Хоризонтален план на гробницата в централната част могила.

Fig. 2. Horizontal plan of the tomb discovered in the central part of the mound.

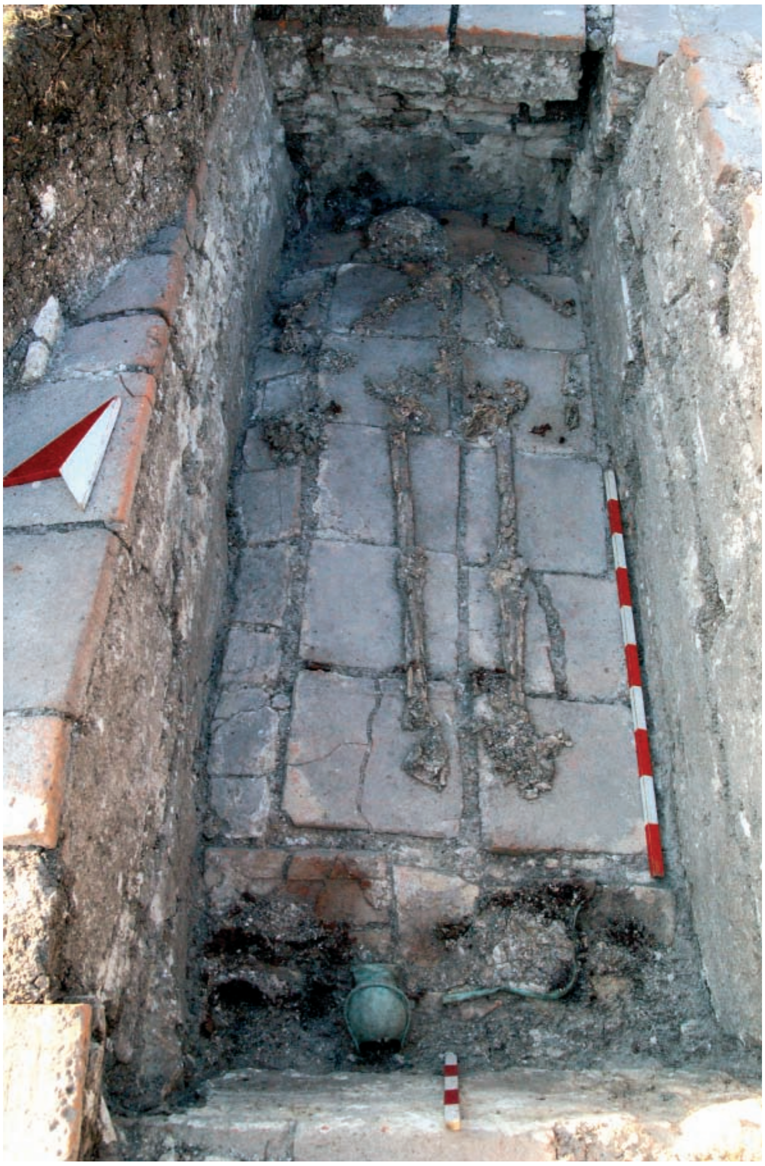

Обр. 3. Зидан гроб в ЮИ сектор на могилата

Fig. 3. Built grave discovered in SE part of the mound

могилния насип. Ориентирана е С–Ю с отклонение около 10° на североизток. Има почти квадратна форма: външни размери – 4,40×4,65 м; вътрешни – 3,25×3,65 м (обр. 2). Вероятно е имала цилиндрично сводесто покритие. Гробницата е еднокамерна, градена от ломени камъни в цокъл и тухли във височина. В камерата са открити две ложета: северно – силно разрушено от иманярски интервенции и източно – запазено в дължина. Ложетата, както и стените, са измазани с розов хоросан, върху който има тънък слой от бял хоросан. Западната стена на камерата е запазена във височина до 1,28 м. Ширината на стените е около 0,60 м. Входът е от юг и е с ширина 1 м. Праговият камък е от зелен пясъчник и е обработен. Входът от външната страна е бил запечатан с подредени в една редица големи необработени камъни. Стените на гробницата са били покрити със стенописи, нанесени върху тънък слой от бял хоросан. Цветова гама: синьо (тъмно и светло), жълто, бяло, черно, червено, зелено и т.н. Мотивите са предимно флорални и геометрични. Подът в гробницата е древният терен – черна сбита пръст с висока плътност, без примеси. Пластът непосредствено над подовото ниво бе примесен с археологически материали, сред които кости, битова и строителна керамика, стъклени фрагменти, мазилки, парченца хоросан и прочее.

Ритуалът е трупополагане. Върху пода, в централната и южната част на гробната камера, бяха разчистени малък брой човешки кости: част от таз, бедрени кости, гръбначни прешлени и редица дребни и неопределими кости в много лошо състояние. По открития инвентар може да се допусне, че костите принадлежат на жена. Върху пода бяха открити долната част на обувки с дължина 0,21 м и ширина 0,07 м. Гробният инвентар се състои от фрагментирани костни вретена и игли, миниатюрни стъклени мъниста, стъклена хурка, керамично съдче, силно фрагментирани стамнос, лампи, купа на колело; голямо количество фрагменти от стъклени съдове – балсамарий, чаши, както и денар на Каракала, отсечен в 202 г. Анализът на откритите материали позволява гробницата да се датира в първата четвърт на III в.

В югоизточния сектор на могилата е разкрит зидан гроб (обр. 3). Гробната яма е вкопана в могилния насип, с ориентация СЗ–ЮИ (отклонение 30° на северозапад). Стените на гроба са изградени от тегули с квадратна форма и размери: 33×33×4 м. Подът е покрит с тухли. Вътрешността на гроба е обмазана с дебел слой бял хоросан. Покритието на гроба е било от напречно разположени дървени греди, краищата на които са били обмазани с хоросан. Размери на гроба: дължина: 2,45 м; ширина: 0,90 м; дълбочина 0,74 м.

Ритуалът е трупополагане с глава на северозапад. Скелетът е в много лошо състояние. Костите са изтлели. Тялото е в изпънато положение с леко свити в лактите ръце с изпънати длани. Обща дължина на скелета: 1,82 м.

В областта на главата е открита бронзова монета на Каракала (198–217 г.). До южната къса стена на гроба са поставени антропоморфен бронзов балсамарий, бронзова стригила и два чифта обувки. В централната част на гроба е поставен силно фрагментиран стъклен съд със сферично тяло (цялото орнаментирано) и дълга цилиндрична шия.

Типът гробно съоръжение и инвентарът в него позволява датирането на гроба да се отнесе в първата половина/средата на III в.

На нивото на стария терен, в югозападния сектор на могилата, бе разкрито каменно струпване, състоящо се от фрагментирана на три части колона, капител и база. Колоната е с дължина 2 м. Изработена е от мраморизиран варовик и има фино рустицирана повърхност. До колоната е открит голям обработван камък (база), изработен от същия тип камък като саркофага и колоната. Капителът е дорийски, неукрасен. Между камъните от струпването бяха открити фрагменти от битова и строителна керамика, животински кости и зъби, петна от хоросан.

Може да се предположи, че базата, колоната и капителът са поставени като поменален паметник, посветен на някой от погребаните в могилата. На базата на изпълнението на апофизиса и афезиса на колоната, както и формата на капитела, датирането им може да се отнесе най-общо в III в.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF KRAL MEZAR MOUND NEAR THE VILLAGE OF BOIANOVO, ELHOVO MUNICIPALITY

Daniela Agre, Hristo Hristov

The mound is located at 4.2 km NE from Boianovo. It is c. 2 m high and 25 m in diameter. Three burials were discovered – a sarcophagus, a tomb and a masoned grave, as well as a broken column with capital and base.

The sarcophagus was discovered in the NW sector of the tumulus, dug into the mound. The finds allow for a date in the second half – the end of 2nd c. AD.

The central part of the mound contained a single chamber tomb, largely destroyed by looters. The walls were decorated with frescoes with floral and geometric motives. Based on the finds (fragments of glass vessels, bone and glass spindles, etc.) and a silver denarius of Caracalla struck in 202 AD, the tomb can be dated to the first quarter of 3rd c. AD.

An intact grave built of tegulae was found in SE sector. The burial rite is inhumation. The finds consist of a bronze coin of Caracalla (198-217 AD), bronze anthropomorphic balsamarium, bronze strigil, two pairs of shoes, and fragmentary engraved glass flask. The type of grave and the inventory indicate a date in the first half of the 3rd c. AD.

№ 47. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА МОГИЛА № 1 (ГОЛЯМАТА МОГИЛА), С. ТАТАРЕВО, ОБЩИНА ПЪРВОМАЙ, ОБЛАСТ ПЛОВДИВ

Костадин Кисьов

Археологическите разкопки бяха проведени в периода юли–август 2015 г., от екип в състав: ръководител Костадин Кисьов и зам. ръководител София Христева. В теренните проучвания взеха участие Десислава Давидова, Любомир Мерджанов и Милица Илиева – реставратор от РАМ–Пловдив. Геодезическите и стратиграфски заснемания бяха извършени от Петко Златанов.

Голямата могила се намира на около 3 км северно от с. Татарево. Издигната е върху източната част на обширно скално било, върху което се намират още 5 могили с по-малки размери. Могилният насип има правилна конусовидна форма и стръмни склонове, диаметър 65 м и височина 12–14 м. Върху неговия югоизточен склон е изкопан дълбок хоризонтален тунел с размери 7×0,70 м. Проучванията обхванаха цялата източна периферия и централната част на могилата, като бяха оставени три стра-

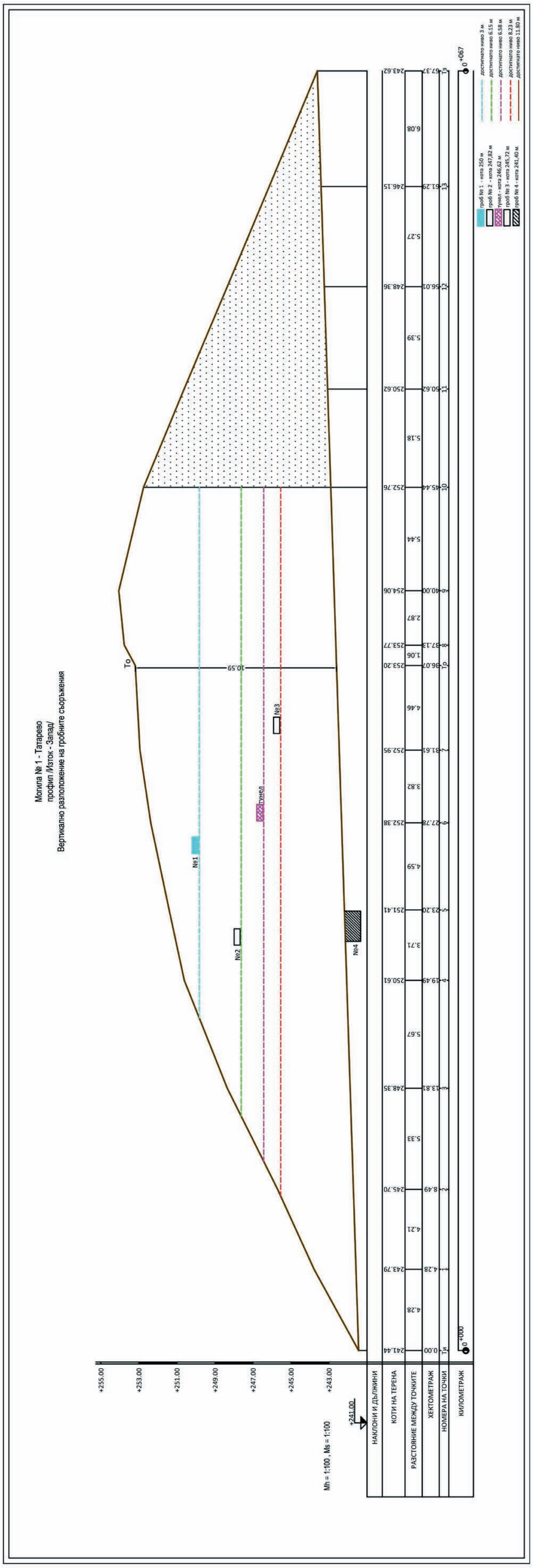

Обр. 1. Могила № 1, Профил изток – запад с вертикално разположение на гробните съоръжения.

Fig. 1. The hill № 1- A profile east-west, with a vertical location of the grave facilities.

тиграфски ребра в южната, западната и северната периферия. Разкопките се извършиха във вертикален план, от върха към основата, посредством свалянето на хоризонтални пластове с дебелина до 0,40 м.

Могилният насип се състои от редуващи се пластове и конусовидни насипвания от бяла варовикова пръст с карбонатни ядки и кафява горска пръст. Могилата е издигната на кота 241,30 м върху пласт от чернозем с дебелина 0,10–0,20 м. Могилният насип е бил издигнат на четири етапа, свързани с извършването на четири единични погребения. Гробовете имат различна вертикална и хоризонтална стратиграфия, като тяхното изграждане се локализира предимно в централната част на югоизточния сектор на могилния насип (обр. 1).

Гроб № 1 е разположен в горната част на могилата, в кв. И 7, на дълбочина 3 м (кота 250,31 м) (обр. 1). Погребението е извършено в дървен ковчег, като погребаният е положен по гръб с ръце, скръстени върху тялото, глава на северозапад и изпънати долни крайници; дължината на скелета 1,60 м. В самия гроб и около него не се откриха гробни дарове, с изключение на един фрагмент от глинена купа, която се отнася най-общо в периода III–IV в.

Гроб № 2 беше открит в югоизточния сектор на могилата, в кв. Й 6, на дълбочина 6 м (кота 247,92 м), покрит с хомогенен пласт бяла варовикова пръст (обр. 1). Гробната конструкция има правоъгълен план с ориентация изток – запад, изградена от счупени половинки от тухли с дебелина 4 см, споени с калов разтвор в пет хоризонтални реда. Размери (външни): дължина – 2,40 м; широчина – 0,93 м; дълбочина – 0,35 м.

Покритието и подът на гробната конструкция са направени с помощта на масивни глинени плочи с размери 72/52/6,5 см. Западната половина на гроба беше запълнена с масивен пласт въглени, останки от горели дървета, пепел и калцирани човешки кости, като дебелината на пласта варира от 0,10 до 0,15 м. Върху вътрешните стени на гроба и подовите плочи се установиха следи от силно обгаряне, резултат от извършеното на място трупоизгаряне (обр. 2). Една част от гробните дарове се откриха положени в пръстта, покриваща гроба, а друга част се откриха вътре в гробната камера, положени върху пласта от въглени, силно обгорени и разложени. Те се състоят от: голям бронзов съд, глинен мортарий с два печата до устието, почти разложен малък бронзов съд с две дръжки и бронзова верижка, глинена чаша, два стъклени балсамария, почти разложен бронзов леген, захлупен върху дървен гребен, осем бронзови апликации от дървено сандъче и пет железни гвоздеи. Откритите гробни дарове, особено мортарият с печати на грънчаря Гней Домиций Еварист, датират гроб № 2 в първата половина на II в.

Гроб № 3 беше открит в югоизточния сектор на могилата, в кв. З-5, на дълбочина 8 м (кота 245,70 м). Гробното съоръжение представлява квадратна циста (0,50×0,55×0,45 м), изградена с части от правоъгълни тухли в шест реда, споени с калов разтвор. Извършено е погребение на дете чрез трупоизгаряне, като останките от кремацията са били положени върху дъното на гроба. Откритият стъклен балсамарий датира гроба в първата половина на II в. сл. Хр.

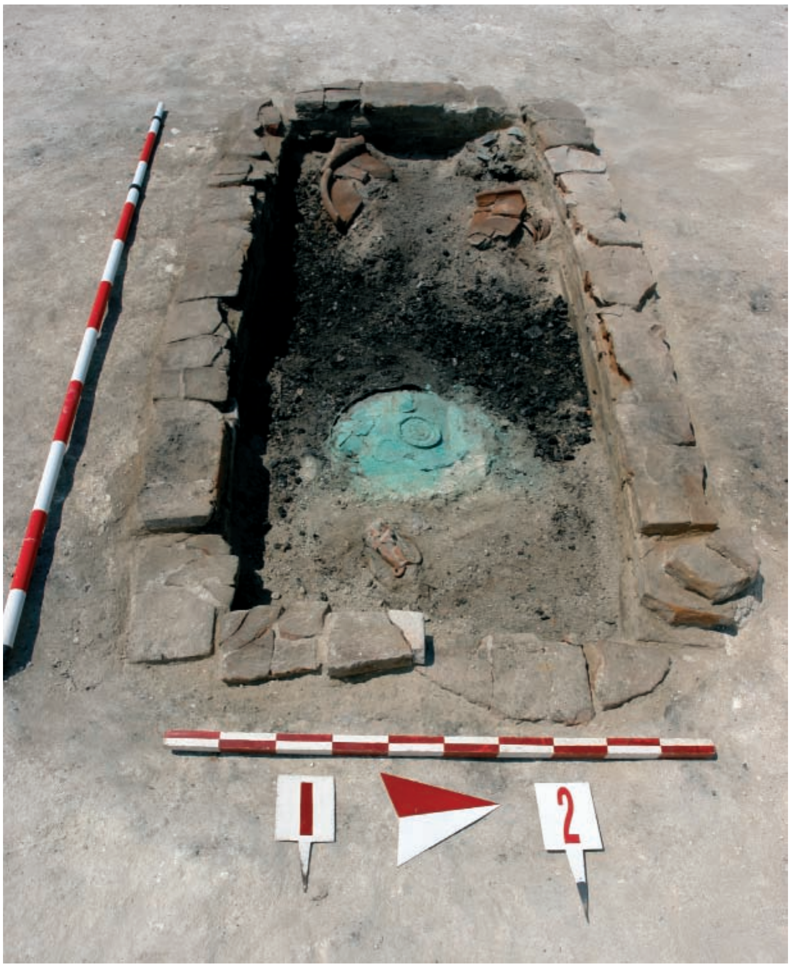
Обр. 2. Гроб № 2 с разположение на гробните дарове.

Fig. 2. Grave № 2 with the location of the grave goods.

Гроб № 4 е разположен в източния сектор на могилата, под първичния насип от чернозем с размери 5 м в диаметър и височина 2 м. Погребението е извършено чрез трупоизгаряне на място в правоъгълна яма (2,30×1,50×0,55 м), вкопана в основния терен. Гробните предмети се откриха в западната половина на ямата, върху пласт от въглени, пепел и калцирани човешки кости. Те се състоят от четири глинени съдчета – стомна, купа, два балсамария, малко желязно ножче и железен цинт от подметка. Върху долната част на тялото и дъното на единия от балсамариите се констатира запазен надпис на старогръцки език в негатив, от еднакви по размер букви в няколко реда (обр. 3). Най-вероятно балсамарият е бил обвит с пергамент или папирус, върху който е имало текст с мастило, в резултат на което буквите са се отпечатали с черен цвят върху стените и дъното на съда:

(1) [- — -]ТЕС М-[- — -] ANEKE[- — -]MOCYN[- — -] ZHNOC [- — -] ΑΓΛΑΑ [- — -]CAI ΠΕΙ[- — -]Ε ΜΙΙ Ε[- — -] --- [- — - — - — - — - — -] (2) --- [- — -]ΓΑΘΗ- [- — -]YN Ω[- — -]-ΘΡΟΙCΙ [- — -]

[Μνη]μοσύν[ης καὶ] Ζηνὸς [Ὀλυμπίου] ἀγλαὰ [τέκνα,]
 [Μοῦ]σαι Πει[ερίδες, κλῦτ]έ μ<ο>ι ε[ὐχομένῳ·]
[ὄλβον μοι πρὸς θεῶν μακάρων δότε, καὶ πρὸς ἁπάντων]
 [ἀνθρώπων αἰεὶ δόξαν ἔχειν ἀ]γαθή[ν·]
[εἶναι δὲ γλυκ]ὺν ὧ[δε φίλοις, ἐχ]θροῖσι [δὲ πικρόν,]
 [τοῖσι μὲν αἰδοῖον, τοῖσι δὲ δεινὸν ἰδεῖν.]

Разчитането на текста беше извършено от Николай Шаранков, според когото текстът е литературен и представлява фрагменти от стихове на Солон от поемата „Молитва към музите“, в превод: „Бляскави чеда на Мнемозина и Зевс Олимпийски, Музи от Пиерия, вслушайте се в моята молитва:

дайте ми блаженство в името на блажените богове, както и да имам завинаги добра слава пред всички хора; да бъда сладък за приятелите си, а горчив за враговете – на едните да вдъхвам уважение, а за другите да изглеждам страшен...“ Глинените съдове и балсамарият, открити в ямата, датират погребението в първичния гроб (№ 4) в първата половина на II в.

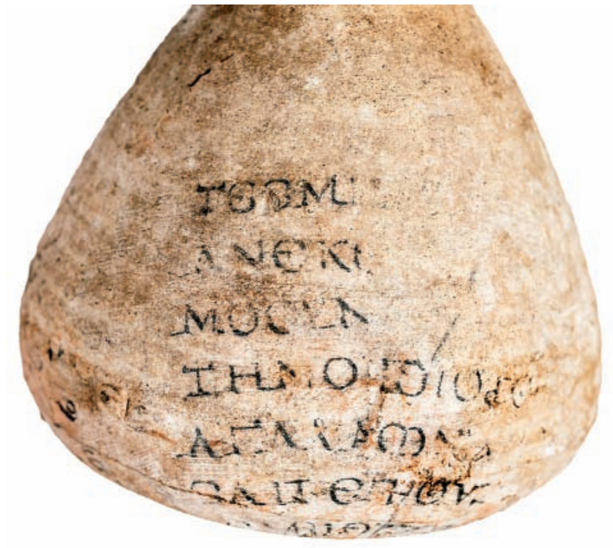

Обр. 3. Надпис на старогръцки език в негатив върху тялото на глинен балсамарий от II в. сл. Хр.

Fig. 3. An inscription in Ancient Greek language, in a negative, on a balasmaruim, 2 c. AD.

INVESTIGATIONS OF TUMULUS NO. 1 (THE GREAT TUMULUS) AT TATAREVO, PARVOMAY MUNICIPALITY, PLOVDIV REGION

Kostadin Kisyov

Tumulus No. 1 is at 3 km to the north of Tatarevo. It is 12-14 m high and 65 m in diameter. Four burials were investigated in the central and the southeastern part of the mound (Fig. 1).

Grave No. 1 was an inhumation in wooden coffin, oriented to the NW. Grave No. 2 was an orthogonal structure of bricks bound with mud, covered with slabs. It contained a cremation in situ (Fig. 2). Part of the inventory was found outside the grave, and part – in the grave with traces of burning. A mortarium with stamp of the potter Gnaeus Domitius Euaristes dates the grave to the first half of 2nd c. AD. Grave No. 3 is built of bricks and contained the cremated remains of a child. Grave No. 4 was under the primary mound of black earth, 2 m high and 5 m in diameter. It was a primary cremation in a pit, dug in the ancient terrain (Fig. 3). Part of an ancient Greek text was preserved on a clay balsamarium, probably an imprint from a papyrus or parchment used to wrap the vase. It was identified as part of Solon’s “Prayer to the Muses”. The grave dates from the first half of 2nd c. AD.

№ 48. ПЕШОВА МОГИЛА, М. КРЕМЕНСКОТО, С. ПРАВЕШКА ЛЪКАВИЦА, ОБЩИНА ПРАВЕЦ

Татяна Борисова, Михаела Занева, Владимир Стайков

Пешова могила е част от могилен некропол в землището на с. Правешка Лъкавица, м. Кременското. Проученият некропол е разположен върху най-високата част, доминираща над основния терен в редица с надлъжна ориентация И–З.

Проучването започва през 2009 г. През сезон 2015 г. в югоизточната четвърт на могилата са разкрити стъпаловидно разположени правоъгълни каменни съоръжения, изградени от ломени камъни, отворени от запад, с една дълга страна от И, изградена от два до три реда камъни във височина, и две къси от С и Ю. Идентична е ситуацията в югозападната четвърт на могилата. Каменните съоръженията очертават до четири реда концентрични дъги и са разположени стъпаловидно от периферията към центъра. В могилата бяха разкрити 20 гроба, ситуирани в югоизточната четвърт на могилния насип, като част от тях (3 гроба) са открити в югозападната периферия. Погребалният ритуал е трупополагане в анатомичен порядък с изпънати долни и горни крайници. При повечето гробове костите са силно изтлели и не добре запазени.

Разчистените гробове са разположени дъговидно на различни нива в могилния насип. При някои от гробовете ясно личат правоъгълните каменни съоръжения, изпълняващи функцията на добре оформени надгробни структури. Трябва да се отбележи, че те отстоят на около 0,60 м над гробовете. Гробен инвентар не се открива. Интерес представлява гроб № 78, където *in situ* се открива само една чо-

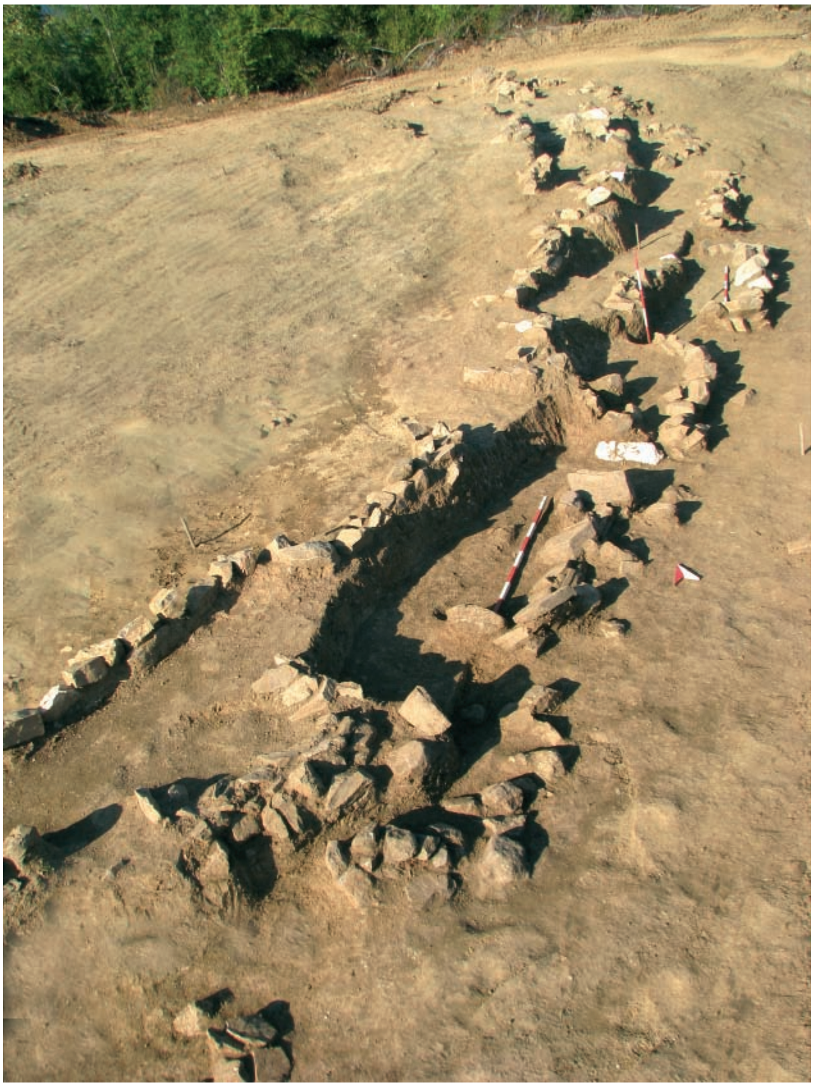

Обр. 1 Част от каменните съоръжения, поглед от юг.

Fig. 1 Some of the stone structures, viewed from south.

вешка бедрена кост, а върху и около нея счупен на няколко части бигоров камък с неправилна форма.

Антропологичното изследване на костния материал от Пешова могила, извършено от гл. ас. д-р Виктория Русева, дава интересни резултати. На базата на това изследване може най-общо да се каже, че погребенията на детски индивиди на възраст от 1 до 14 години са 20 броя. Женските индивиди са 24, на възраст от 15 до 40 години, като само два от скелетите са определени с възраст 40–60 г. Останките от мъжки индивиди са най-многобройни – 28, като възрастовата граница при тях е най-висока и стига до 60 г. Неопределимите скелетни останки са 7 на брой със средна възрастова граница 20–35 г. Като цяло няма информация за смърт вследствие на бойни действия или на масово заболяване.

Археологическото проучване успя да изпълни поставените изследователски задачи. Първо изяснихме характера на археологическия обект и неговата хронология. След трите археологически сезона можем да обобщим, че общият брой открити и проучени гробове е 91. Върху древния терен в южната част на могилата са вкопани гробове. Разкрити са очертания на гробни ями при някои от тях. Открива се органика със сивобял цвят около гробното съоръжение и скелета. Документирани са и следи от изтлели дъски с кафяво-червен цвят по периферията на гробните ями. Те са разположени най-вече в южната част на могилата, опасващи дъговидно цялата южна периферия, вкопани на различни нива в могилния насип или стерилната пръст. Над тях се открива комплексът от стъпаловидно разположени каменни съоръжения. Те са с правоъгълна форма, изградени от ломени камъни, отворени изцяло от вътрешната си страна, изградени от два до четири реда камъни във височина, с две къси страни, оформени от вертикално забити големи плочести камъни или от два до три по-малки камъка подредени един върху друг във височина. Външните страници на съоръженията очертават дъга от И на З, разположени по периферията на могилата. Те изпълняват едновременно ролята на крепида и на надгробни съоръжения и имат ритуално предназначение. В югозападната четвърт на могилата, при разкритите стъпаловидно разположени правоъгълни каменни съоръжения през 2014 г., са локализирани и две култови ями, изпълняващи ролята на ями-олтари, и три ритуални огнища (обр. 1).

Тук са извършвани ритуали, документирани с палене на огън. На дъното на една от ямите са открити кости от човешки череп (след направен антропологичен анализ) на млад индивид на около 1 година – още едно потвърждение за ритуалния характер на могилата.

Резултатът от цялостното археологическото проучване показа наличието на сграда (определена като култова), с почти квадратна форма и размери: С–Ю: 9 м, И–З: 8,60 м и ориентация ЮЗ–СИ. Тя е разположена в централната част, под могилния насип, изградена върху древното ниво, където вероятно са извършвани определени ритуали. Когато изчерпва функциите си или поради някакъв

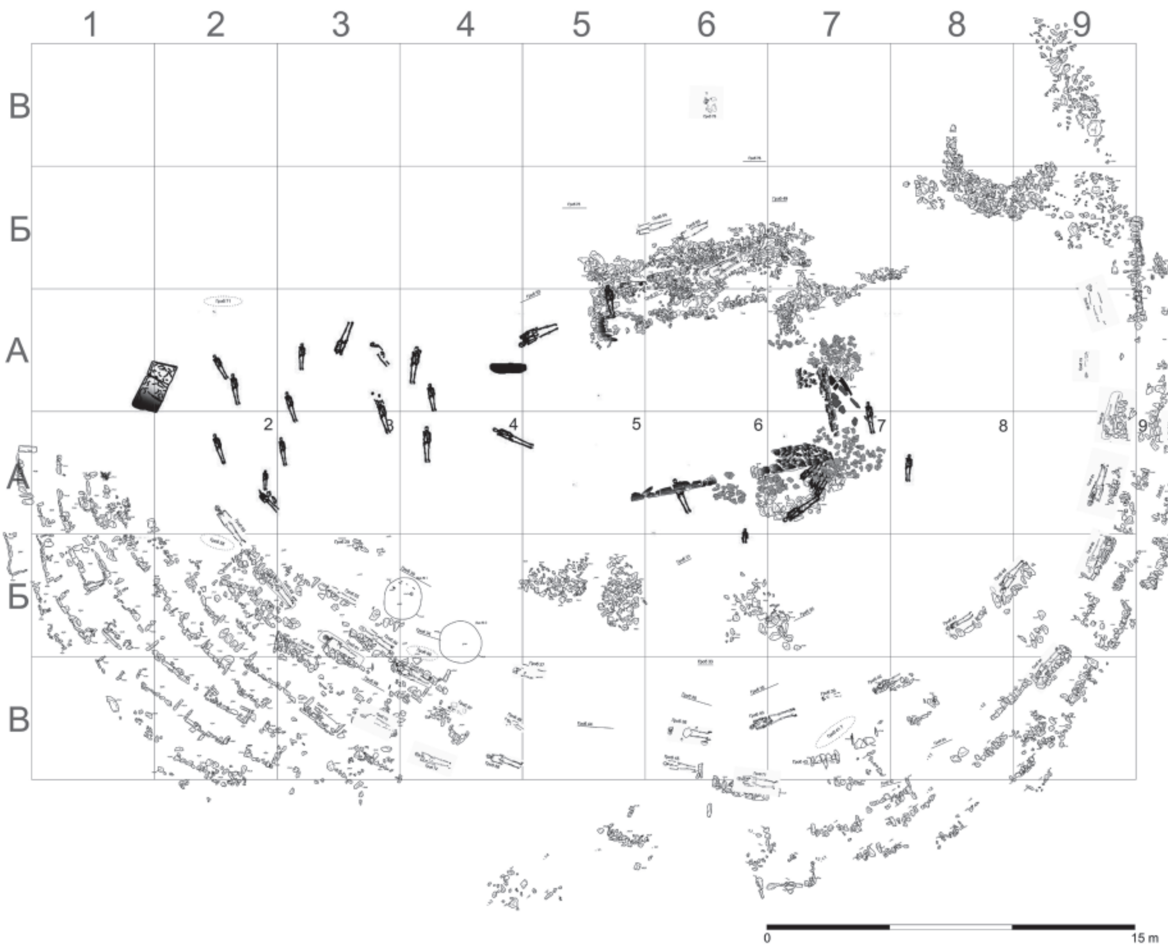

Обр. 2 Общ план на проучените съоръжения.

Fig. 2 A combined plan of all explored structures.

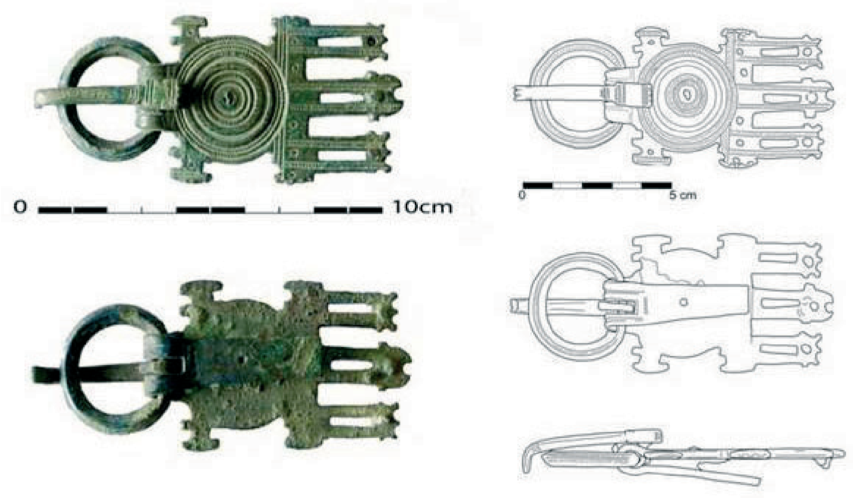

Обр. 3 Бронзова катарама открита в Гроб № 51, (420−450 г.).

Fig. 3 A bronze belt buckle found in Grave 51 (420−450).

катаклизъм, сградата е разрушена и запечатана чрез натрупване на пласт с червен цвят. Всички каменни структури и откритите гробове под тях, описващи концентрични кръгове, опасват сградата от Ю. Може да се каже, че сградата и каменните съоръжения с гробовете от Ю периферия са синхронни във времето (обр. 2). Според откритите материали те най-общо може да се датират в III–IV в. Като правило в гробовете, вкопани в материка или малко над него почти няма поставен гробен инвентар, а където има такъв, обикновено става дума за елементи на костюма, открити на обичайните си места

– обеци, фибула, токи и пр. Това важи най-вече за гробовете, открити под каменните съоръжения в южната и югоизточната част на могилата.

Впоследствие могилата е донатрупвана и използвана за некропол през късноантичната епоха, което говори за едно сравнително дълго използване. Част от гробовете се откриват в централната и северната част на могилата, като повечето от тях са вкопани в могилния насип на по-високо ниво и са най-късни във времето. Откритите находки (гробен инвентар), като обеци, токи за колан и кернос се датират в IV–V в. (обр. 3).

Според характеристиките на откритите структури и находки, времето на използване и натрупване на могилата е продължило около 200 години, от края на III до V в.

В северната периферия на могилата не са открити гробове и каменни съоръжения. Могилата и околомогилното пространство са цялостно проучени до достигане нивото на материковата скала или на стерилната пръст, върху която е натрупана могилата.

PESHOVA TUMULUS, KREMENSKOTO LOCALITY, PRAVESHKA LAKAVITSA VILLAGE

Tatyana Borisova, Mihaela Zaneva, Vladimir Staykov

The excavations of Peshova Tumulus started in 2009 and were completed in 2015. In the last season, 20 burials were found. All of them were inhumations in extended supine position in simple rectangular grave pits. The grave goods consist mainly of adornments, worn by the deceased. In the southern periphery of the tumulus, a complex of rectangular stone structures is located, open towards the centre of the tumulus (fig. 1). In some cases, the role these structures as grave markers is documented. The structures form several rows at a higher level, gradually closer to the centre of the tumulus and following its periphery. In addition to the graves, found in 2015, 71 more graves were investigated in the previous seasons. In the centre of the tumulus, the foundations of a cult building were discovered (fig. 2). At some point, they were buried; a mound was piled and was used again as a necropolis. The inventory dates the graves in the periphery to the 3rd – early 4th c. AD, and the graves above the building – to the end of 4th–5th c. AD (fig. 3).

№ 49. АСЕНОВА МОГИЛА – МОГИЛА № 2, М. КРЕМЕНСКОТО, С. ПРАВЕШКА ЛЪКАВИЦА, ОБЩИНА ПРАВЕЦ

Татяна Борисова, Михаела Занева, Владимир Стайков

От 6 до 13 октомври 2015 г. се проведе редовно археологическо проучване на Асенова могила (могила № 2), част от могилен некропол в землището на с. Правешка Лъкавица, м. Кременското. Тя е част от могилен некропол, включващ проучените през изминалите археологически сезона три могили: Цецова могила (2009 г.), Букова могила (2009 г.) и най-голямата Пешова могила (2009–2015 г.) (Борисова, Занева 2010; 2015)

Могилата има неправилна форма – сегмент от кълбо, леко приплеснато по оста север–юг. Приблизителна дължина на оста С–Ю: 22 м, а на оста З–И: 27 м. Естественият терен в северна посока се спуска надолу, поради което от юг могилата е по-ниска и полегата, а от север – по-висока и стръмна. Височината от север е около 3,35 м, а от юг около 1,55 м.

Могилата е многократно разкопавана от иманяри, силно разрушена. На терен ясно личаха изкопи с различна големина и форма (обр. 1).

Методиката на разкопаване на могилата е чрез проучване в два сектора: югозападна и югоизточна четвърт, като през централната част е оставено контролно ребро с ширина от 1 м с посока С–Ю, преминаващо в южна ѝ половина. Целта е да се проучи първо цялата южна половина, а след това и северната. След направените стратиграфски разрези ясно се проследи хронологията на иманярската интервенция (обр. 2). В стари иманярски изкопи се откриват втори такива, по-късни във времето.

Могилният насип е изцяло проучен. В централната част се достига до нивото на жълто-белия материк, където е той е по-високо. Това е показателно, че могилата е натрупана на слабо възвишение и поради тази причина височината от север и юг е различна. Не са открити археологически материали

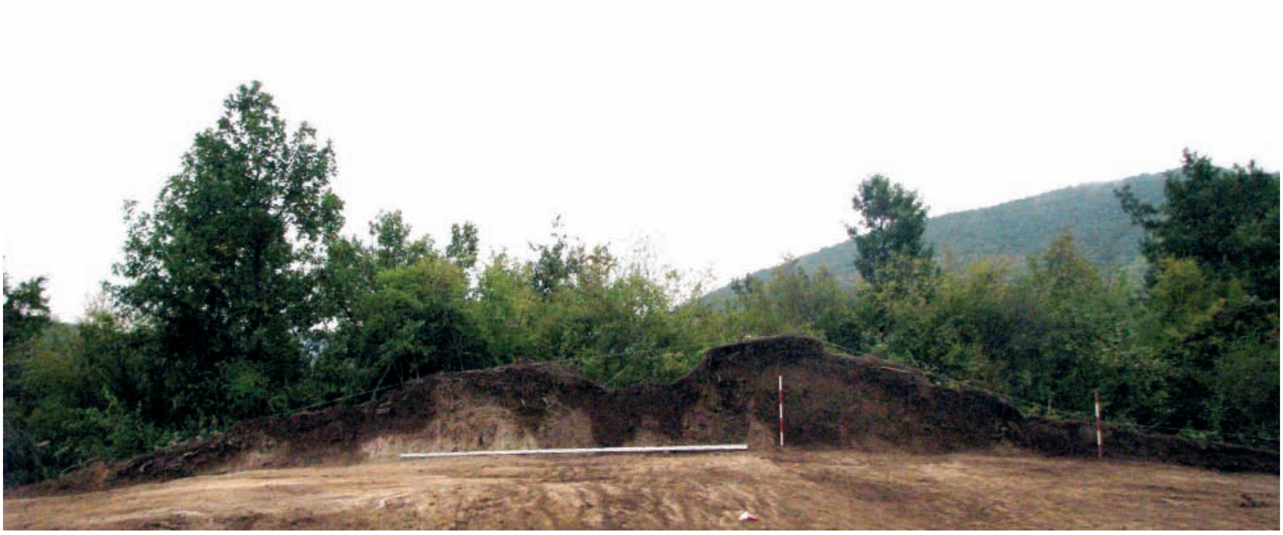

Обр. 1. Стратиграфски разрез запад–изток.

Fig. 1. Stratigraphic section, from west to east.

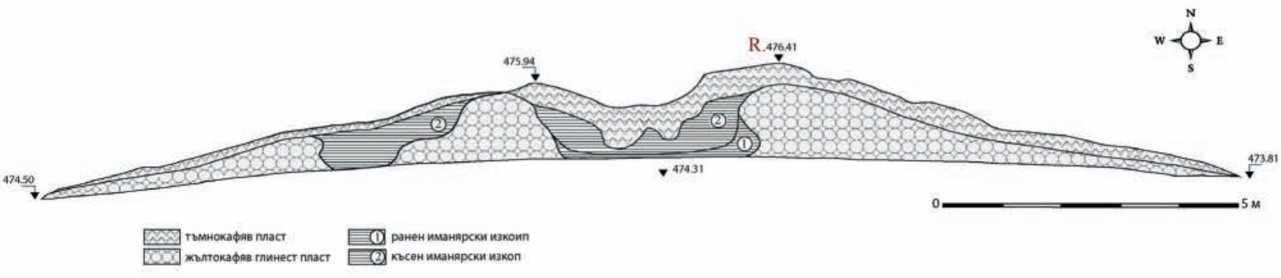

Обр. 2. Стратиграфски профил.

Fig. 2. Stratigraphic section.

и структури. Достигнато е ниво на здрав стерилен терен по цялото пространство на очертанията на могилата и околомогилното пространство.

Могилата е изцяло проучена. Не са открити археологически структури и материали.

Литература

Борисова, Занева 2010: Т. Борисова, М. Занева. Могилен некропол в м. Кременстото, с. Правешка Лъкавица, община Правец. – Археологически открития и разкопки през 2009 г. София, 2010, 235-237.

Борисова, Занева 2015: Т. Борисова, М. Занева. Археологическо проучване на Пешова могила, с. Правешка Лъкавица, община Правец. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 241-243.

ASENOVA TUMULUS – TUMULUS 2 IN KREMENSKOTO LOCALITY, PRAVESHKA LAKAVITSA VILLAGE

Tatyana Borisova, Mihaela Zaneva, Vladimir Staykov

Tumulus 2, or Asenova Tumulus, is part of a necropolis that was explored between 2009 and 2015. The mound has a diameter between 22 and 27 m, and a height between 1.55 and 3.35 m. It has been disturbed by looters multiple times. Initially, the southeastern quarter was excavated, then the southwestern quarter. Eventually, the entire northern half was investigated. No archaeological structures or artifacts were found during the exploration.

№ 50. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „ДВЕ КАМЕННО-ЗЕМЛЕНИ СТРУКТУРИ“ В ЮГОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА КОНЦЕСИОННА ПЛОЩ „СТУДЕНА“, УЧАСТЪК „ХИДРОСТРОЙ-2“, В С. СТУДЕНА, ОБЩИНА ПЕРНИК

Василка Паунова

През периода август–септември 2015 г., в рамките на 7 работни дни, бе извършено спасително археологическо проучване на обект № 1 – две каменно-землени структури. Намират се на 994–992 м надморска височина в подножието на връх Голо Бърдо, в югоизточния дял на планината Голо Бърдо.

Структурите се намират една до друга. Те бяха с неясно предназначение, но с наличие на археологически материали на повърхността.

Първата от тях бе с външни характеристики на трасе от римски път. Бяха разкопани и проучени 4 траншеи, с обща площ 44,1 кв. м. На дълбочина до 0,30 м от повърхността се достигна до скалната основа на терена. Установи се, че тази структура не е археологически обект.

Втората каменно-землена структура е с височина 0,30–0,50 м в разкопания участък. Проучена бе в две траншеи, с обща площ 12 кв. м (обр. 1–2). На дълбочина до 0,30 м се достигна до скален праг на терена. Поради ниската височина на структурата, липсата на трайни градежи и изразени културни пластове, се достигна до заключението, че тя е естествено геоложко образувание, с палеонтологичен характер.

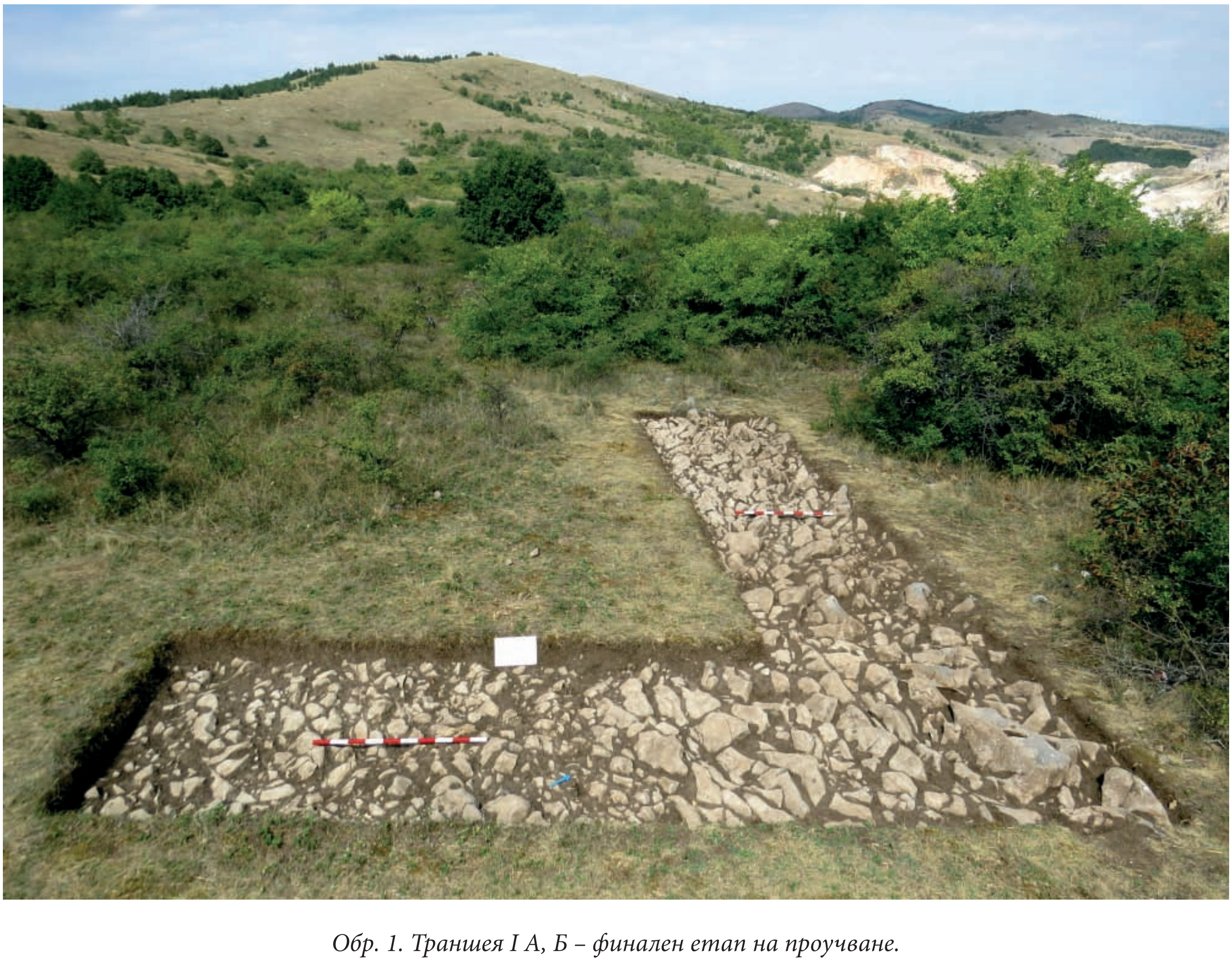

Обр. 1. Траншея I А, Б – финален етап на проучване.

Fig. 1. I trench A, B - final stage of excavation.

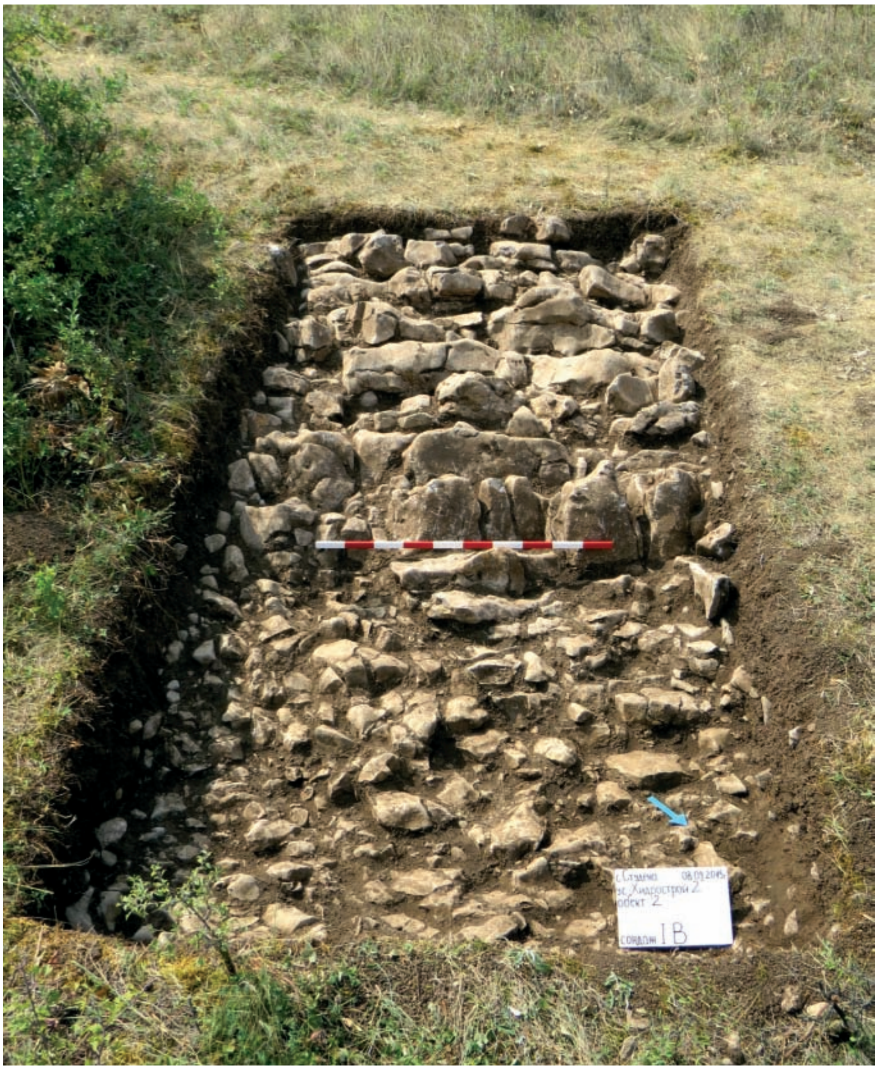

Обр. 2. Траншея II А – финален етап на проучване.

Fig. 2. II trench *A, B - final stage of excavation.*

Наличието на археологически предмети в хумусния пласт на двете каменно-землени структури може да се обясни като случайно, заради активното преминаване през този терен на хора не само през късноантичната, но и през по-късните епохи.

RESCUE INVESTIGATIONS OF TWO STONE-EARTHWORK STRUCTURES IN THE SOUTHWESTERN PART OF STUDENA CONCESSION AREA, HYDROSTROY-2 SECTOR, STUDENA VILLAGE, PERNIK MUNICIPALITY

Vasilka Paunova

The investigations were carried out at the foot of Golo Bardo peak, in the southeastern part of the Golo Bardo Mountain. The structures were located close to one another. They were of unclear purpose, but revealed a presence of archaeological materials within the topsoil layer.

One resembled the structure of a Roman road, but the investigations revealed only natural bedrock. The second structure had a height of 0.30-0.50 m above the surrounding area. The trench investigations reached the bedrock at a depth of 0.30 m. Due to the lack of manmade structures or clear cultural layers, it was concluded that it is a natural geological formation.

The presence of artifacts in the humus layer of the two stone-earthwork structures could be explained as result of human activity in this region not only in the Late Antiquity, but also in later periods.

№ 51. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ 2 (КАМЕННО-ЗЕМЛЕНА МОГИЛА), В УЧАСТЪК „ХИДРОСТРОЙ-2“, ЗЕМЛИЩЕ НА С. СТУДЕНА, ОБЩИНА ПЕРНИК

Василка Паунова

През периода юли–август 2015 г., в рамките на 38 работни дни, бе извършено спасително археологическо проучване на обект № 2 – ниска каменно-землена могила. Тя е издигната на скален терен с надморска височина 975–978 м, на седловина между върховете Масорица и Голо Бърдо, в югоизточния дял на планината Голо Бърдо. Теренът е включен в границите на кариера и ще бъде

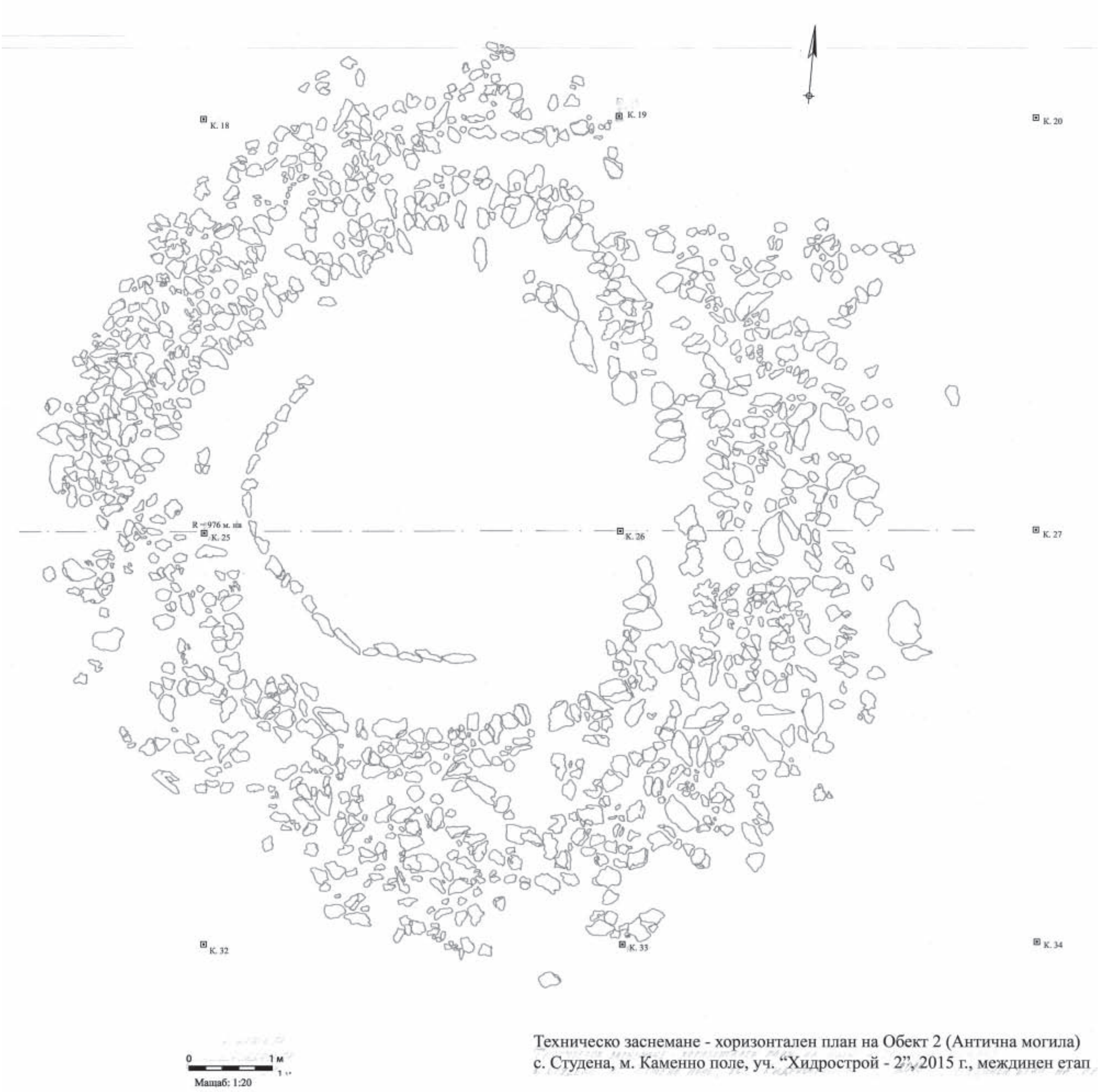
К. 18
К. 19
К. 20
R=976 м. нв
К. 25
К. 26
К. 27
К. 32
К. 33
К. 34
Техническо заснемане - хоризонтален план на Обект 2 (Антична могила)
с. Студена, м. Каменно поле, уч. "Хидрострой - 2", 2015 г., междинен етап
0
1 м
Мащаб: 1:20

Обр. 1. Хоризонтален план на каменните структури в могилата – междинен етап на проучване.

Fig.1. Horizontal plane of the stone structures in the mound - an intermediate stage of exploration.

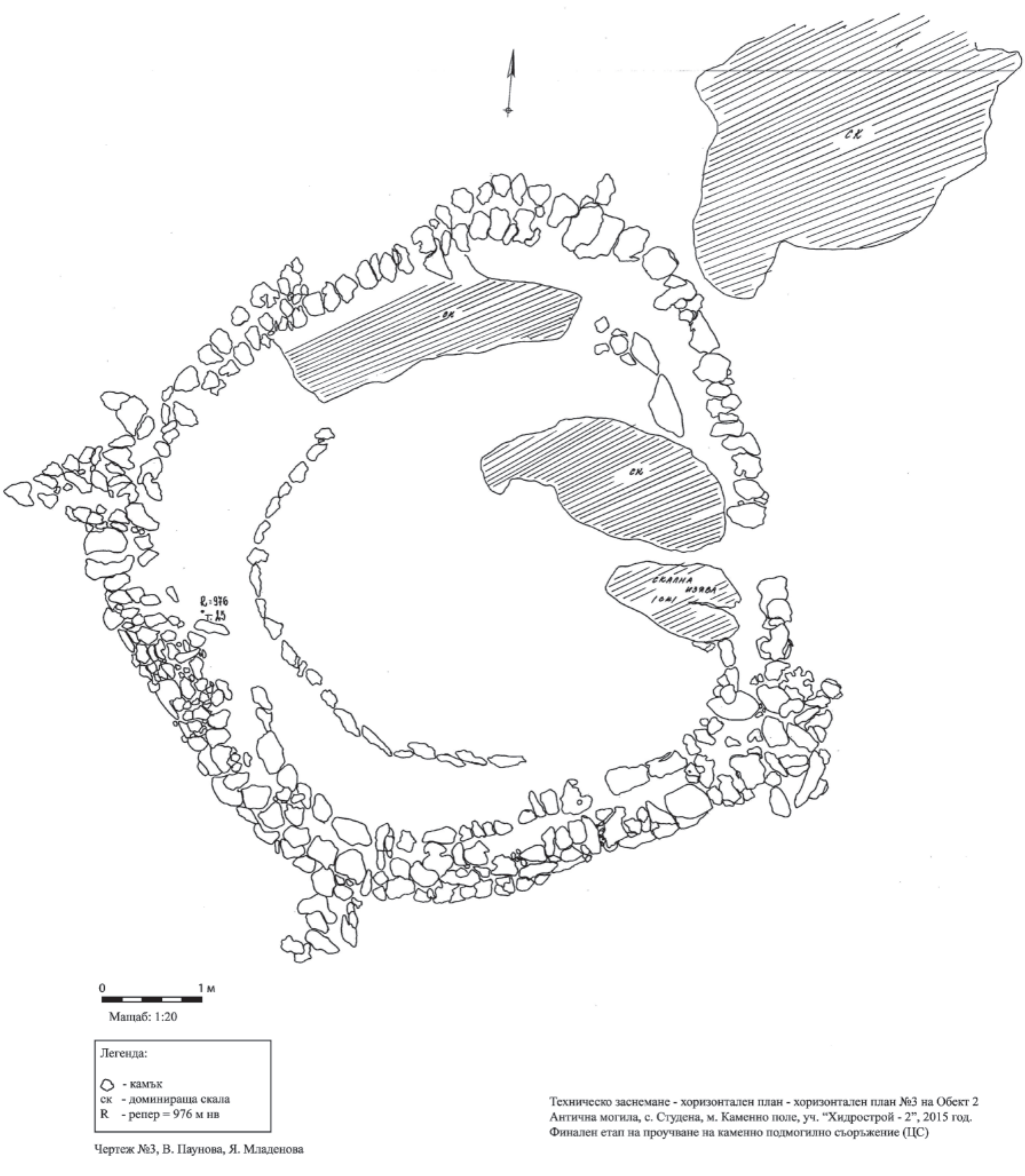
ск
ск
ск
скална
изява
(ОИ)
R = 976
т. 15
0
1 м
Мащаб: 1:20
Легенда:
○ - камък
ск - доминираща скала
R - репер = 976 м нв
Чертеж №3, В. Паунова, Я. Младенова
Техническо заснемане - хоризонтален план - хоризонтален план №3 на Обект 2
Антична могила, с. Студена, м. Каменно поле, уч. "Хидрострой - 2", 2015 год.
Финален етап на проучване на каменно подмогилно съоръжение (ЦС)

Обр. 2. Хоризонтален план на централното съоръжение в могилата.

Fig.2. Horizontal plane of the central facility mound.

изчерпан за добив на доломит. Това наложи провеждането на спасително археологическо проучване на обща площ 454,72 кв. м. Върху седловината няма други могилни насипи.

Могилата е с неправилна кръгла основа и е издължена в направление северозапад–югоизток. Максималната дължина на могилния насип е 12 м, а средната му височина е 0,55 м.

След проучването на повърхностния землен пласт се достигна до каменно-землен насип. Концентрацията на камъните се увеличи в дълбочина. Под тях и непосредствено върху скалната основа на терена бе разкрито четириъгълно каменно съоръжение с размери 6,60×6,80 м (обр. 1–3). Ориентирано е в направление СИ–ЮЗ (70°–250°) и ЮИ–СЗ (130°–310°). Стените му са с максимална височина 0,38–0,48 м и са изградени от 2 до 3 реда ломени камъни, положени без спойка между тях. Широчината на стените варира от 0,80 до 1,20 м. В североизточната стена има прекъсване на зида и то може да бъде интерпретирано като грубо оформен вход към вътрешното пространство на съоръжението. Той е с широчина 0,56 м.

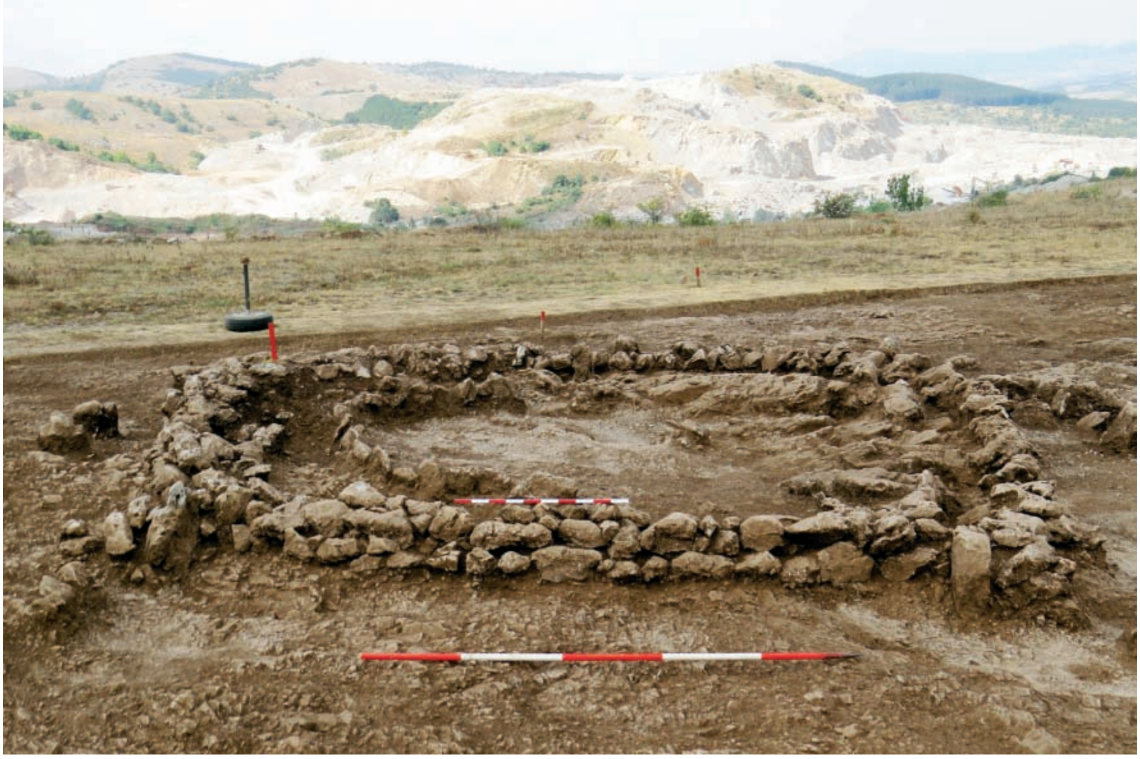

Обр. 3. Централно съоръжение под могилния насип.

Fig.3. Central facility under the mound.

Във вътрешното пространство е оформена дъга от вертикално изправени плочести камъни. Тя се намира непосредствено до югозападната стена и е с отворени краища на североизток. В почвата, изпълваща вътрешното пространство на каменното съоръжение, бяха намерени два железни цинта от обувки и много малък брой въглени.

Отвън, пред югоизточната стена, бе открито малко желязно ножче. Липсват други археологически материали, въз основа на които може да бъде датирано точно изграждането на подмогилното съоръжение и да се определи неговото предназначение. Възможно е то да е било подготвено като гробно съоръжение, но да не е било използвано по предназначение. Въз основа на съвсем малкия брой находки от могилния насип и прилежащия му терен, както и по направени съпоставки с вида на подмогилните съоръжения в близко разположени некрополи в района, могилата би могла да се датира хипотетично в периода III–IV в.

RESCUE INVESTIGATIONS OF SITE NO. 2 (STONE-EARTHWORK MOUND) IN HYDROSTROY-2 SECTOR, STUDENA VILLAGE, PERNIK MUNICIPALITY

Vasilka Paunova

Investigations were carried out in July-August 2015. The tumulus has an irregular, elongated plan. It is 12 m long and 0.55 m high.

The concentration of stones increased in depth. On top of the bedrock, a square stone structure (6.60×6.80 m) was revealed. Its walls were 0.38-0.48 m high and 0.80-1.20 m thick, made of 2-3 courses of stones without binding material. An interruption in the north wall was revealed that could be a rudely shaped entrance to the interior of the structure, 0.56 m wide. The interior also featured an arc of upright stone slabs. Its location was directly next to the southwestern wall and its open ends pointed to the northeast.

Within the fill of the interior of the stone structure, two iron shoe tacks and a small amount of fine charcoal were found. On the outside, next to the southeastern wall, a small iron knife was discovered. Based on the small number of the finds, the mound could be hypothetically dated to the period of 3rd-4th c. AD.

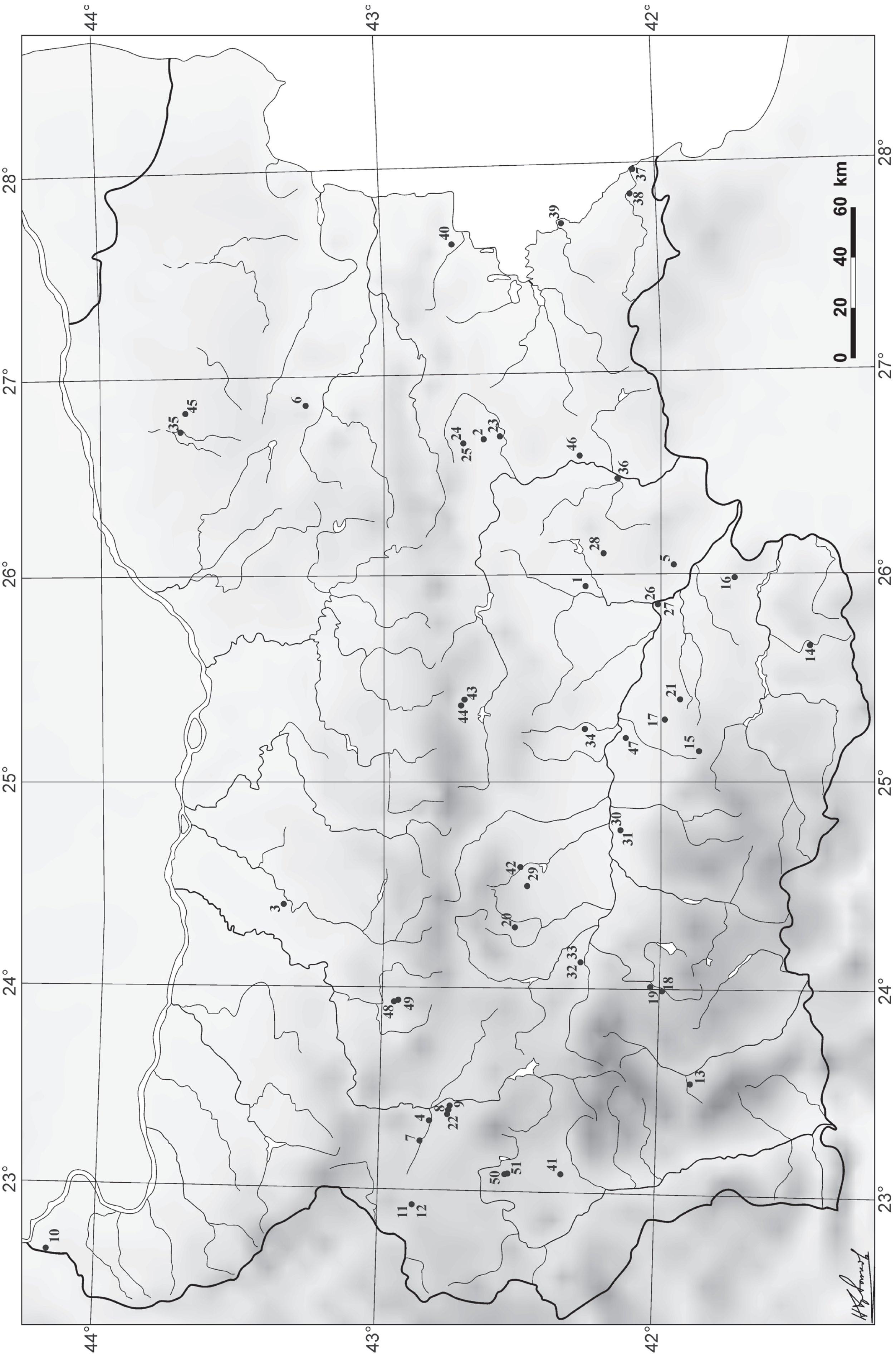
44°
43°
42°
28°
27°
26°
25°
24°
23°
0
20
40
60 km
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51

III. АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

ЧЕРНОМОРИЕ

№ 1. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: ВАРНА, УПИ V-3, КВ. 41 (ИДЕНТИФИКАТОР 10135.1507.1064) ПО ПЛАНА НА VIII М.Р., УЛ. ПРЕСЛАВ, № 36

Александър Минчев, Валери Йотов

Обектът е разположен в рамките на крепостните стени на римски и късноантичен град Одесос и извън, но наблизо, до укрепения елинистически град. В източната част на парцела бяха открити само единични фрагменти керамика от елинистическата (IV–I в. пр. Хр.) и римската (I–III в.) епохи, разпръснати в естествена траншея (може би някогашен поток). В североизточния ъгъл се откриха частично запазени каменни основи от ъгъла на напълно разрушена кирпичена късноантична сграда с рухнал керемиден покрив (IV–VI в.) (обр. 1).

В западната част на сектора бе открит частично разрушен външен каменен зид на антична сграда (обр. 2). Южно от него бе разчистена неголяма част от настилка от половинки римски тухли. В

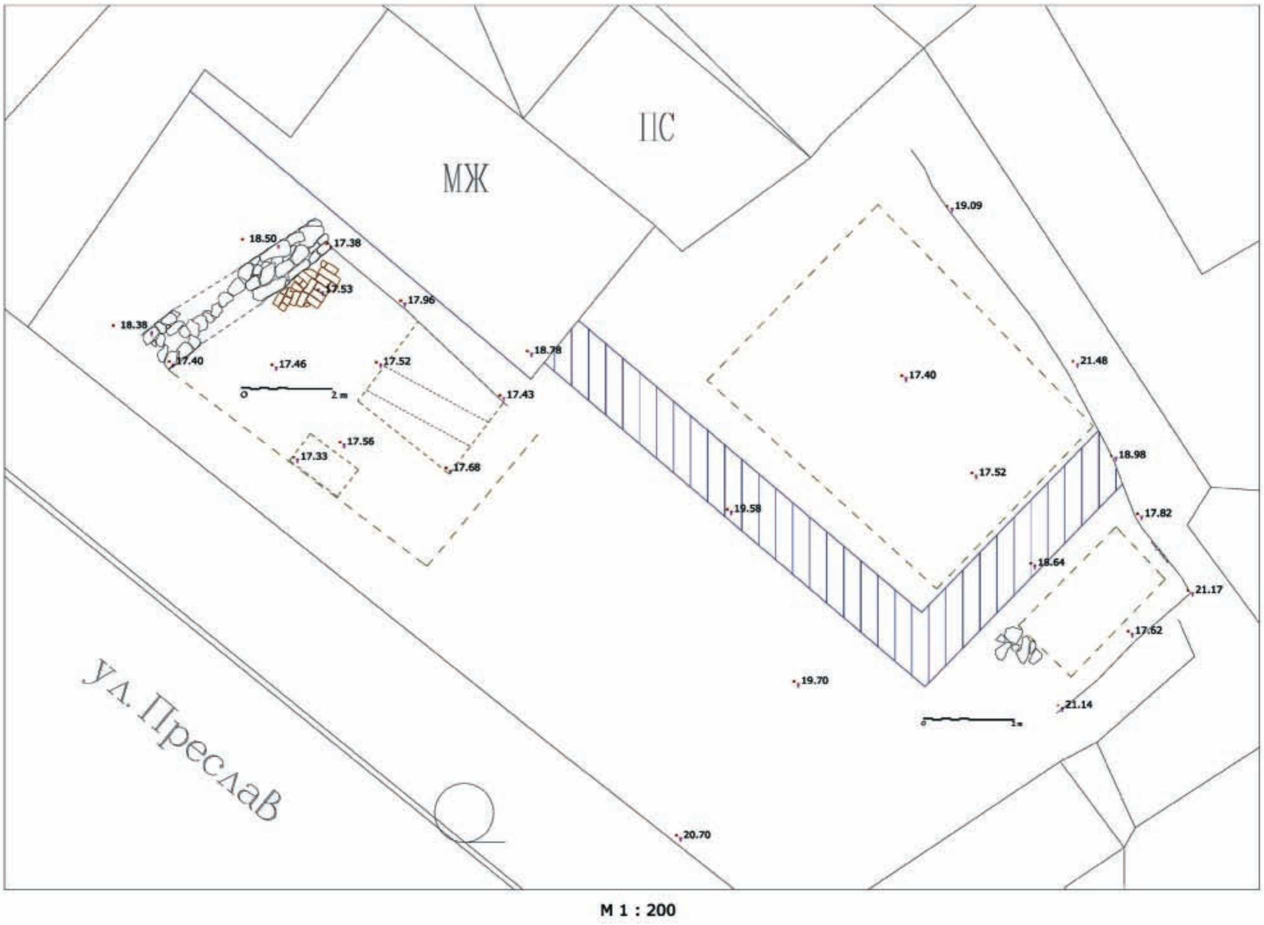
МЖ
ПС
18.50
17.38
17.53
17.96
18.38
17.40
17.46
17.52
0
2 m
17.43
17.56
17.33
17.68
18.78
19.09
17.40
21.48
18.98
17.52
19.58
17.82
18.64
21.17
17.62
19.70
21.14
0
1 m
ул. Преслав
20.70
M 1 : 200

Обр. 1. План на обекта на ул. „Преслав“, Варна.

Fig. 1. Plan of the site at Preslav Str, in Varna.

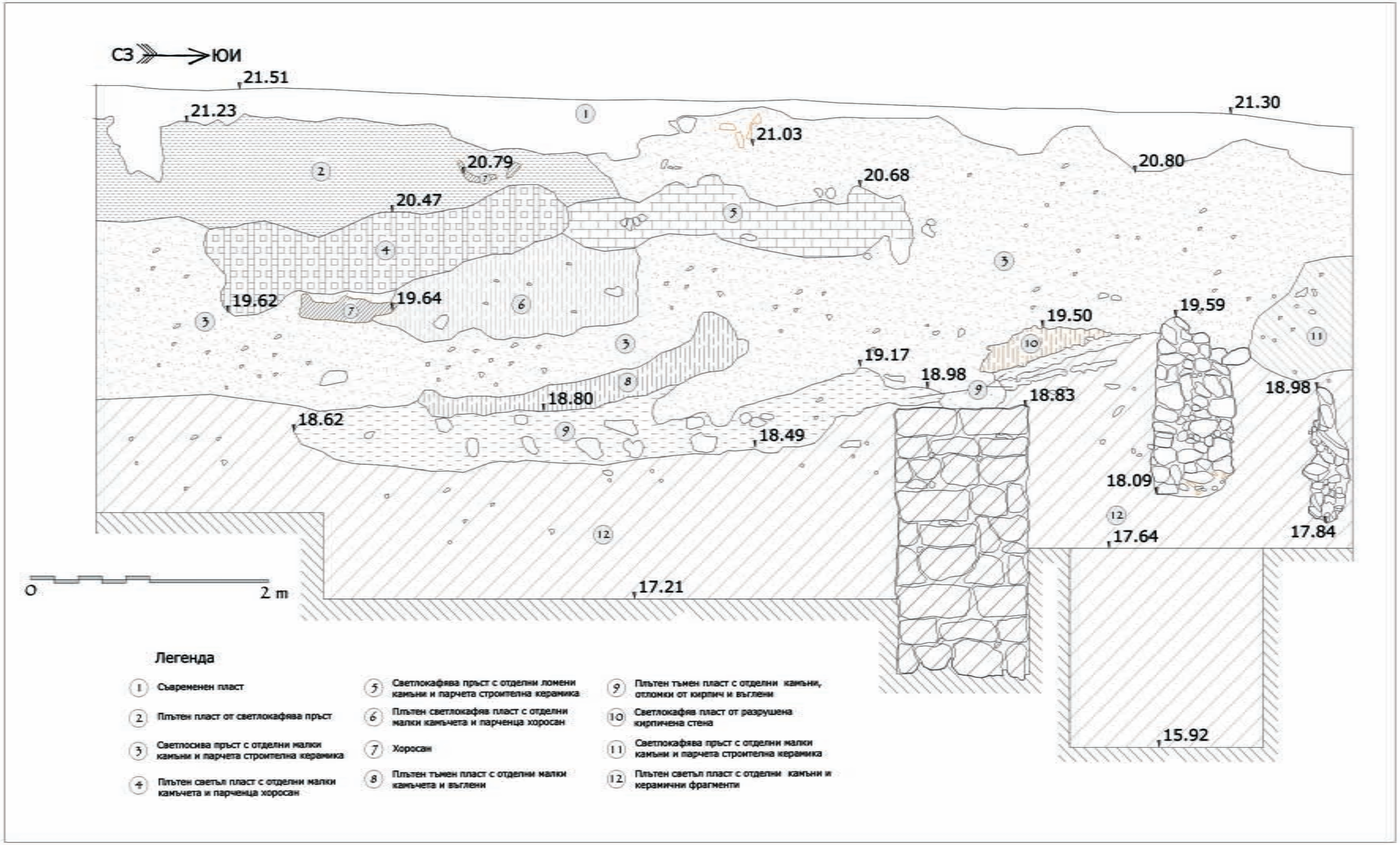
СЗ
ЮИ
21.51
21.23
21.30
21.03
20.80
20.79
20.68
20.47
19.62
19.64
19.59
19.50
19.17
18.98
18.83
18.98
18.80
18.62
18.49
18.09
17.84
17.64
17.21
15.92
0
2 m
Легенда
① Съвременен пласт
② Плътен пласт от светлокафява пръст
③ Светлосива пръст с отделни малки камъни и парчета строителна керамика
④ Плътен светъл пласт с отделни малки камъчета и парченца хоросан
⑤ Светлокафява пръст с отделни ломени камъни и парчета строителна керамика
⑥ Плътен светлокафяв пласт с отделни малки камъчета и парченца хоросан
⑦ Хоросан
⑧ Плътен тъмен пласт с отделни малки камъчета и въглени
⑨ Плътен тъмен пласт с отделни камъни, отломки от кирпич и въглени
⑩ Светлокафяв пласт от разрушена кирпичена стена
⑪ Светлокафява пръст с отделни малки камъни и парчета строителна керамика
⑫ Плътен светъл пласт с отделни камъни и керамични фрагменти

Обр. 2.Стратиграфски профил в западната част на обекта.

Fig. 2.Cross-section in the western part of the site.

насипа над настилката бяха открити фрагменти от късноантична керамика (IV–VI в.), които позволяват сградата да се датира в този период.

В заложените южно от зида сондажи се попадна на фрагменти – повече от римска (I–III в.), по-малко от елинистическа (IV–I в. пр. Хр.) (обр. 3) и най-малко от тракийска (V–III в. пр. Хр. ?) керамика, кости от домашни животни и др.

Данните от разкопките позволяват да се заключи, че тази част на римския Одесос не е била застроена, а е служила като едно от сметищата на града, използвано още от елинистическата епоха. Едва през късната античност (ок. IV–VI в.) тук са били издигнати нарядко няколко бедни къщи.

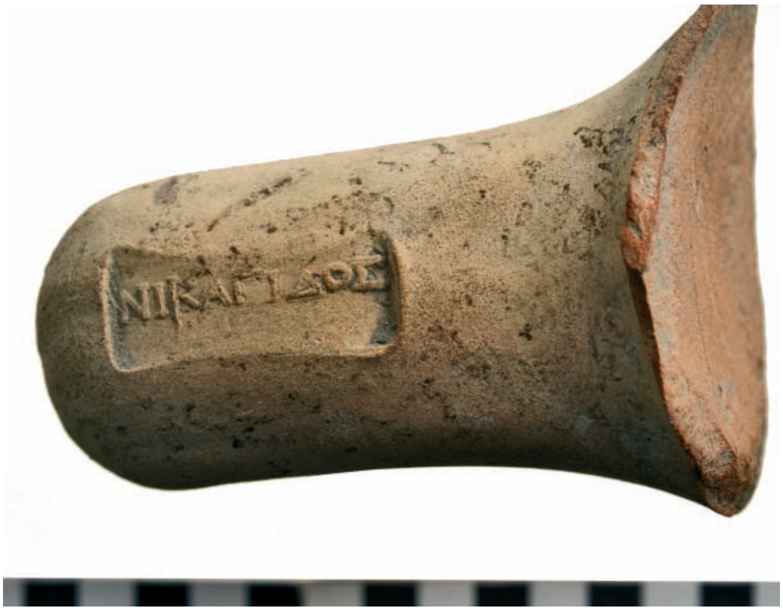

Обр. 3.Амфорна дръжка с печат от елинистическата епоха.

Fig. 3. Hellenistic amphora stamp.

RESCUE EXCAVATIONS AT 36 PRESLAV STR., VARNA, IN 2015

Alexander Minchev, Valeri Yotov

The site is situated within the Roman/ late antique fortification walls of Odessos, and outside, but still close to the line of the Hellenistic defences of the town. Remains of walls of a late antique building (ca 5th–6th c. AD) destroyed by fire were excavated in the NE corner of the plot (fig. 1). The building's foundations were constructed of earth-bonded chopped stones; its superstructure – of mud bricks, and it was covered with roof tiles. A section of another stone-built late antique house was found in the western part of the site, with a brick pavement next to it (fig. 2).

A deeper trench, situated to the south of these late antique remains,provided Roman (1st–3rd c. AD) and Hellenistic (4th–1st c. BC) pottery fragments (fig. 3), and also fragments of hand-built Thracian pottery (ca 5th–3rd c. BC), domestic animal bones, etc.

All these finds suggest that in this part of Odessos there were no constructions during the Hellenistic and Roman periods, and the area was used to deposit domestic waste. Only ca 4th–6th c. AD, over the old debris here several poor houses were erected.

№ 2. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА БУЛ. „КНЯЗ БОРИС I“ № 27 ВЪВ ВАРНА В ГРАНИЦИТЕ НА ААР „ОДЕСОС – ВАРНА“

Александър Минчев, Валери Йотов

Обектът е на бул. „Княз Борис I“, югозападно от църквата „Св. Никола“ (обр. 1). Общата проучена площ е около 300 кв. м. В близост до това място през 1971 г. е била частично проучена кула от късноантичната крепост на града.

Беше проучен сектор от късноантичната крепостна стена в североизточната част на Одесос (обр. 2). Тя е с две лица от големи добре обработени квадри, свързани с червен хоросан и с измазани фуги, а пълнежът е от големи ломени камъни със същия хоросан. Основата е изградена от недобре

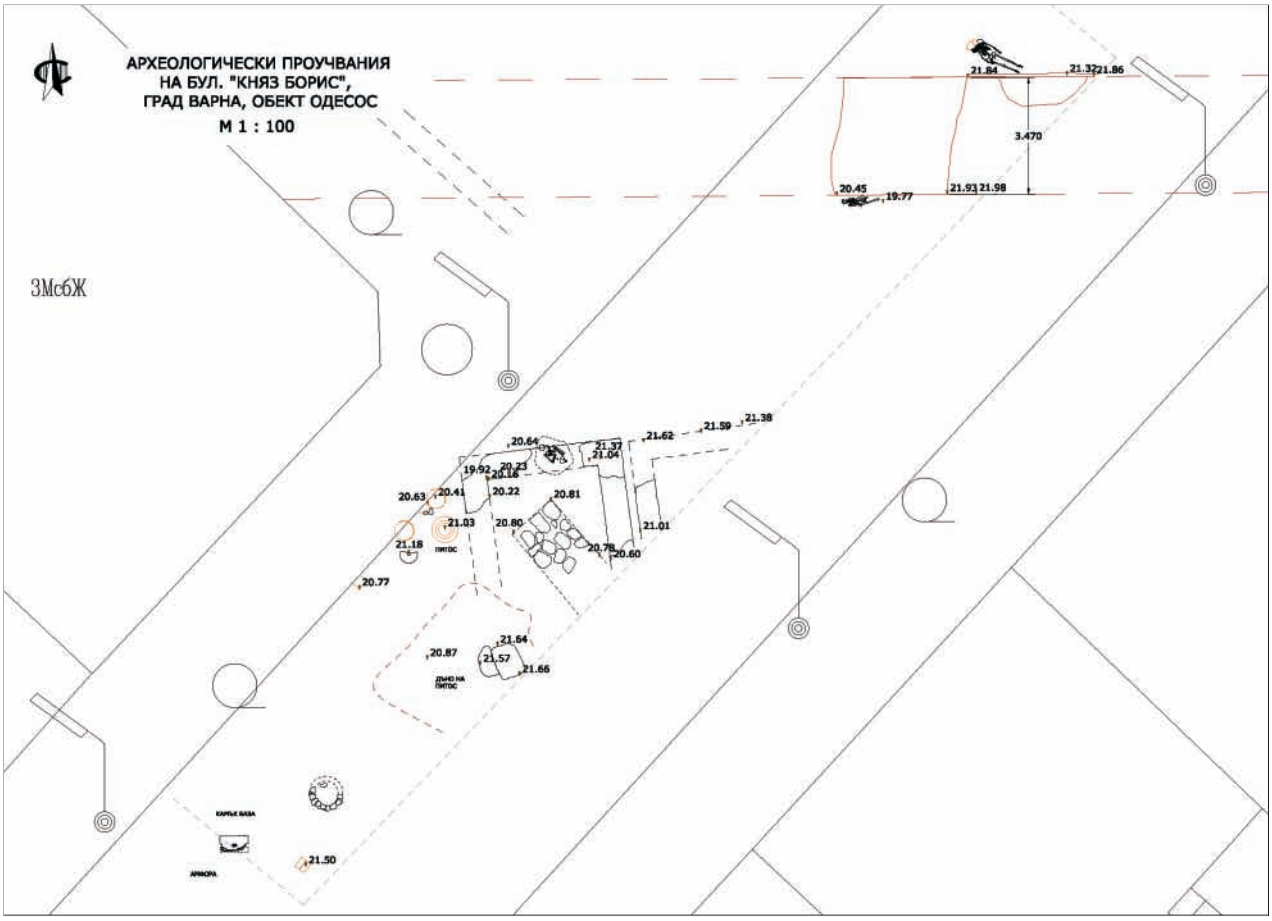
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ
НА БУЛ. "КНЯЗ БОРИС",
ГРАД ВАРНА, ОБЕКТ ОДЕСОС
М 1 : 100
ЗМсбЖ
21.84
21.32
21.86
3.470
20.45
19.77
21.93
21.98
20.64
21.62
21.59
21.38
21.37
21.04
19.92
20.23
20.16
20.63
20.41
20.22
20.81
21.03
20.80
21.18
ПИТОС
21.01
20.78
20.60
20.77
21.64
20.87
21.57
21.66
ДЪНО НА ПИТОС
КАМЪК БАЗА
АМФОРА
21.50

Обр. 1. План на проучванията.

Fig. 1. Plan of the excavated site.

оформени камъни със спойка от същия червен хоросан. Отделена е от суперструкцията с тесен отстъп от 5–8 см.

Крепостната стена е ориентирана изток – запад. Продължава под тротоара пред западния вход на църквата и би следвало да се свърже с кулата, която е частично проучена през 1971 г. Ширината на стената е 3,50 м, а дължината на проучения сектор е 5,80 м, като в западна посока тя е силно разбита и запазена отчасти само ниско в основи. Дълбочината на основите е 2,30 м, а запазената суперструкция от три реда квадри е висока 1,30 м.

На около 10 м югозападно от разчистения сектор на крепостната стена се попадна на масивни части с 5–6 реда тухлен градеж с хоросан. Те имат едно добре оформено лице, а вътрешното е неравно и със следи от хоросанов пълнеж. Най-вероятно, това са фрагменти от лицевата зидария на крепостната стена.

Непосредствено северно от най-добре запазената част от стената, бе открит гроб с ориентация североизток – югозапад. В ямата на гроба е бил положен в дървен ковчег мъж с височина около 1,65 м, с ръце спуснати край тялото и глава склонена към лявото рамо. Находки в гроба няма, освен два фрагмента от голяма червеноглинена амфора с набраздено цилиндрично тяло, поставени вдясно от главата – може би са покривали някога ковчега.

Южно от стената и частично засегнат от нейния градеж, бе разкопан втори гроб, с ориентация изток–запад и частично повреден скелет. Костите на левите крайници бяха открити внимателно поставени на гърдите. Находки в гроба няма. В близост – на запад от него бяха намерени разпръснати дребни кости от стъпала и ръце от друг разрушен скелет. Това показва, че преди изграждането на крепостната стена, в този район е имало неголям некропол, може би християнски от IV в., ако се съди по ориентацията на гробовете и липсата на гробни дарове.

Тези данни са важни, защото позволяват за строителството на късноантичната крепостната стена на Одесос да се отнесе към края на IV– началото на V в.

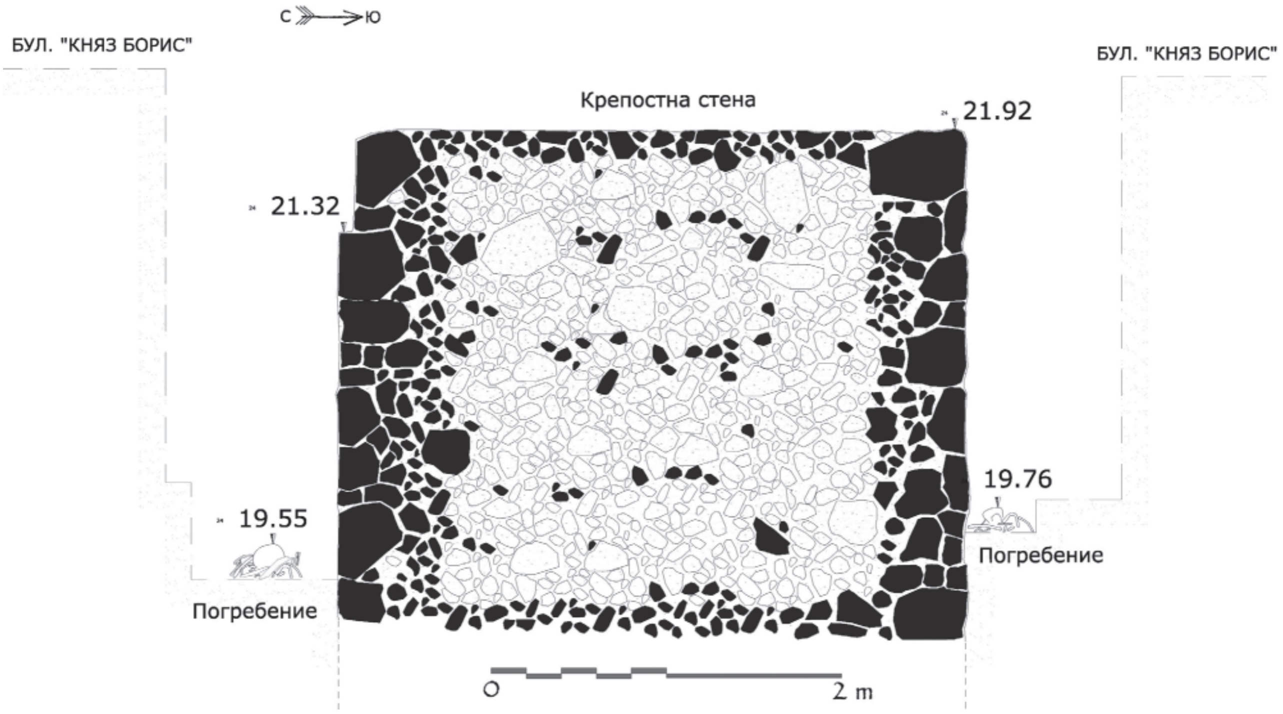
С
Ю
БУЛ. "КНЯЗ БОРИС"
БУЛ. "КНЯЗ БОРИС"
Крепостна стена
21.92
21.32
19.76
19.55
Погребение
Погребение
0
2 m

Обр. 2. Разрез на проучения сектор от крепостната стена на Одесос (V–VI в.).

Fig. 2. Cross-section of the fortress wall of Odessos (5th – 6th c. AD).

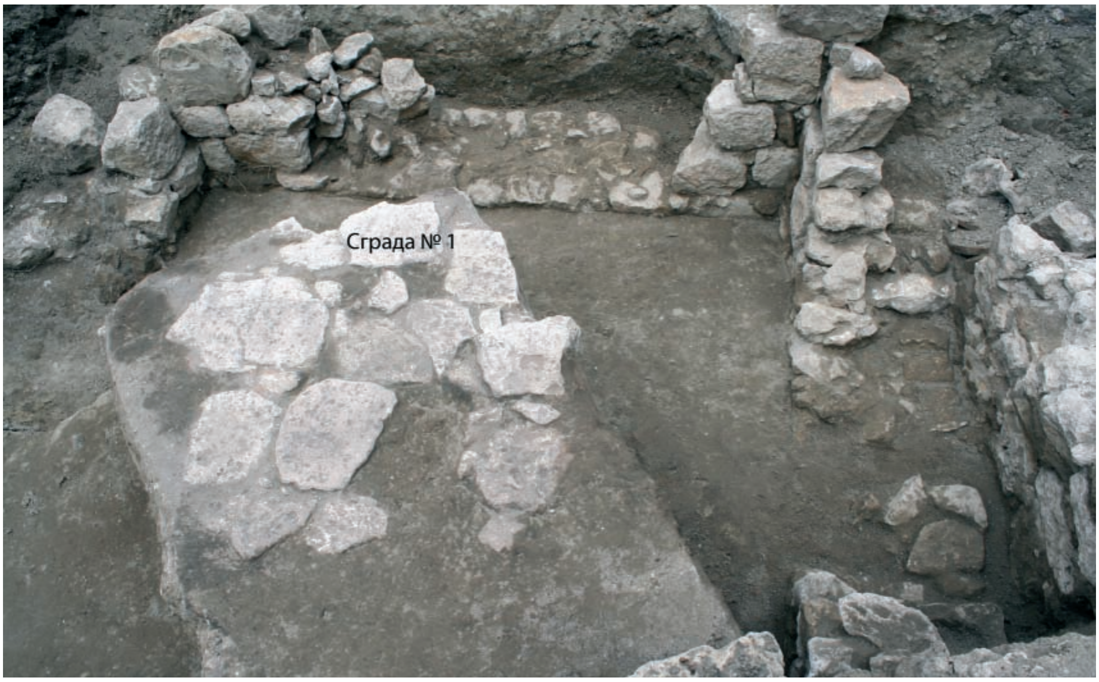

Обр. 3. Проучената част от късноантична сграда (V–VI в.).

Fig. 3. Excavated remains of late antique Building I.

На 10–15 м югозападно от проучения сектор на крепостната стена бяха проучени две частично запазени сгради.

Едната е по-добре запазена (обр. 3). Тя е била е била двуетажна, градена от добре оформени камъни на кал е била ориентирана по дължина в посока север–юг. Вторият етаж на сградата е бил с кирпичен градеж, покрит с дебела бяла мазилка. Покривът е бил с дървена конструкция – открити бяха въглени от дървени колове, гвоздеи и керемиди (тегули и имбрици). Разкри се и част от подовата настилка на сградата от плочести камъни.

Сред откритите находки има няколко цели капачета за съдове (един от тях с релефна украса и кръст), няколко за амфори, фрагменти от вносни и местни червенолакови паници и от кухненска керамика от V–VI в., както и 4 монети (III–VI в.).

Към сградата принадлежи и стопанска пристройка – навес (навярно – склад), който също е бил покрит с керемиди. В него е имало вкопани няколко питоса с различни размери (един цял). Бяха открити цели и фрагменти от капаци за питоси, хромел, фрагменти от амфори и няколко капачета, фрагменти от мрамор.

Непосредствено северно от тази сграда и успоредно на нея се откриха останки от втора, но много по-разрушена сграда. Запазен е само част от западния зид, който е граден от хубави квадри с хоросан. Съобразяването му със стената на сграда № 1 показва, че са може би едновременни.

В насипа от разрушени структури, южно от двете сгради, бяха открити фрагменти от цяла амфора и варовиков камък с форма на пресечена пирамида с два жлеба на две от противоположните страници. Камъкът представлява основа/ котва за дървена конструкция на антична винарска преса.

Въпреки ограниченото време и пространство, разкопките на бул. „Княз Борис I" във Варна дадоха ценни данни за времето на градежа на късноантичната крепостна стена и за застрояването в тази част на града през V–VI в. Локализиран бе и малък некропол в района, вероятно от IV в.

RESCUE EXCVATAIONS AT 27 KNYAZ BORIS I BLVD., WITHIN THE ARCHEOLOGICAL-AND-ARCHITECTURAL RESERVE "ODESSOS–VARNA", IN 2015

Alexander Minchev, Valeri Yotov

A section of the late antique curtain wall of Odessos and parts of two buildings were excavated in the NE area of the ancient town (figs 1-3).

The wall. The preserved section of the wall is 4.60 m long and 3.50 m wide, and its western part has been completely destroyed in the past. Both fronts of the wall are constructed of large rectangular stones with red mortar; the filling between them consists of large chopped stones with the same mortar (fig. 2). The superstructure was in *opus mixtum*, with three rows of stones alternated with six rows of bricks, of which three sections left nearby after their destruction in the past were discovered. This section of the fortification of Odessos was constructed not earlier than the early 5th c. AD, and was in use until the early 7th c. AD.

The buildings. Remains of two buildings dated to the 5th–6th c. AD were discovered about 15 m southwest from the wall. The better preserved one is rectangular in plan, two-storied, and covered by roof tiles. The walls of the first floor were constructed of rectangular stones with earth-bonding; the floor was paved with stone slabs. The second building had daubed wattle walls. A shelter next to the buildings was used as a storage room, and three *pithoi* and amphorae fragments were found in it. A tentative interpretation of the building is as a tavern serving mostly the soldiers who were on duty along the fortification wall.

№ 3. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XII-361, 362, КВ. 43, УЛ. „ИВАН ВАЗОВ" № 9–11, ГР. ВАРНА

Христо Кузов, Михаил Христов

Спасителното археологическо проучване се проведе на ул. Ив. Вазов № 9 и 11 в гр. Варна. Бяха проучени част от крепостната стена, заедно с преминаващ през нея акведукт и други елементи на водопроводната система (обр. 1).

Късноантична крепостна стена. През стената преминава акведукт, конструктивно свързан с нейната източна част (обр. 2). Тази част от крепостната стена е изградена старателно, като субструкцията е от ломени камъни обилно залети с розов хоросан. Над субструкцията е оформен банкет, над който стената е изградена в суперструкция с прецизен квадров градеж. Използвани са съвършено обработени рустицирани квадри. Над част от квадрите има запазен градеж от тухли. Спойката при квадровия градеж също е от розов хоросан. Тази част от крепостната стена се датира след първата четвърт на V в., посредством монета (открита в буца хоросан от стената) на Теодосий II (емисия 425–450).

Западно от акведукта крепостната стена е с различен градеж. Тук стената е значително по-грубо изградена и не е конструктивно свързана с акведукта. В нея е оформен отвор, съобразен с трасето на последния късноантичен водопровод, в който тръбите му са преминавали през градежа. За целта на стената е извършено преустройство през VI в. Субструкцията на куртината е изградена от необработени камъни, споени с розов хоросан и е долепена на фуга към вече съществуващия акведукт.

Акведуктът е почти перпендикулярен спрямо късноантичната крепостна стена и е изграден синхронно с източната й част. Надлъжно, по средата, е оформен улей. Градежът е от прецизно издялани каменни блокове, а над тях с тухлена зидария. В северната част на съоръжението броят тухлени редове се увеличава с цел да се прецизира наклона на улея. Той следва приблизителен наклон от 2°, в разкритата му част от север към юг. Над улея първоначално е бил изграден посредством тухли полуцилиндричен свод. Дъното му е покрито с една цяла и една половинка тухла. В градежа е ползван здрав розов хоросан с едри парчета натрошена строителна керамика. В конструктивна връзка с акведукта са изградени три двойки срещуположни контрафорси. Контрафорсите повишават височината си в северно направление, като последните две двойки контрафорси са с височина изравнена с тази на корпуса на акведукта. Акведуктът е с ширина 2 м (ширината му заедно с контрафорсите достига 3,40 м). В северната му част е изграден кладенец, най-вероятно през османската епоха, разрушаващ част от западната му страна. В северна посока акведуктът е унищожен (обр. 3), което вероятно се е случило след изоставянето на късноантичния град. От него е демонтиран цял сегмент на мястото, където е имало арка под улея. Чрез нея той е премоствал дере пред крепостната стена. След арката е запазена част от акведукта в северния край на проучвания парцел. От крепостната стена до арката денивелацията на античния терен е от юг на север. Има пропукване в стените акведукта и от двете му страни. Това е довело до неговото преустройство. Първият ремонт е свързан с полагането на керамични тръби за изграждане на по-късен водопровод, положен вторично в улея на акведукта, като

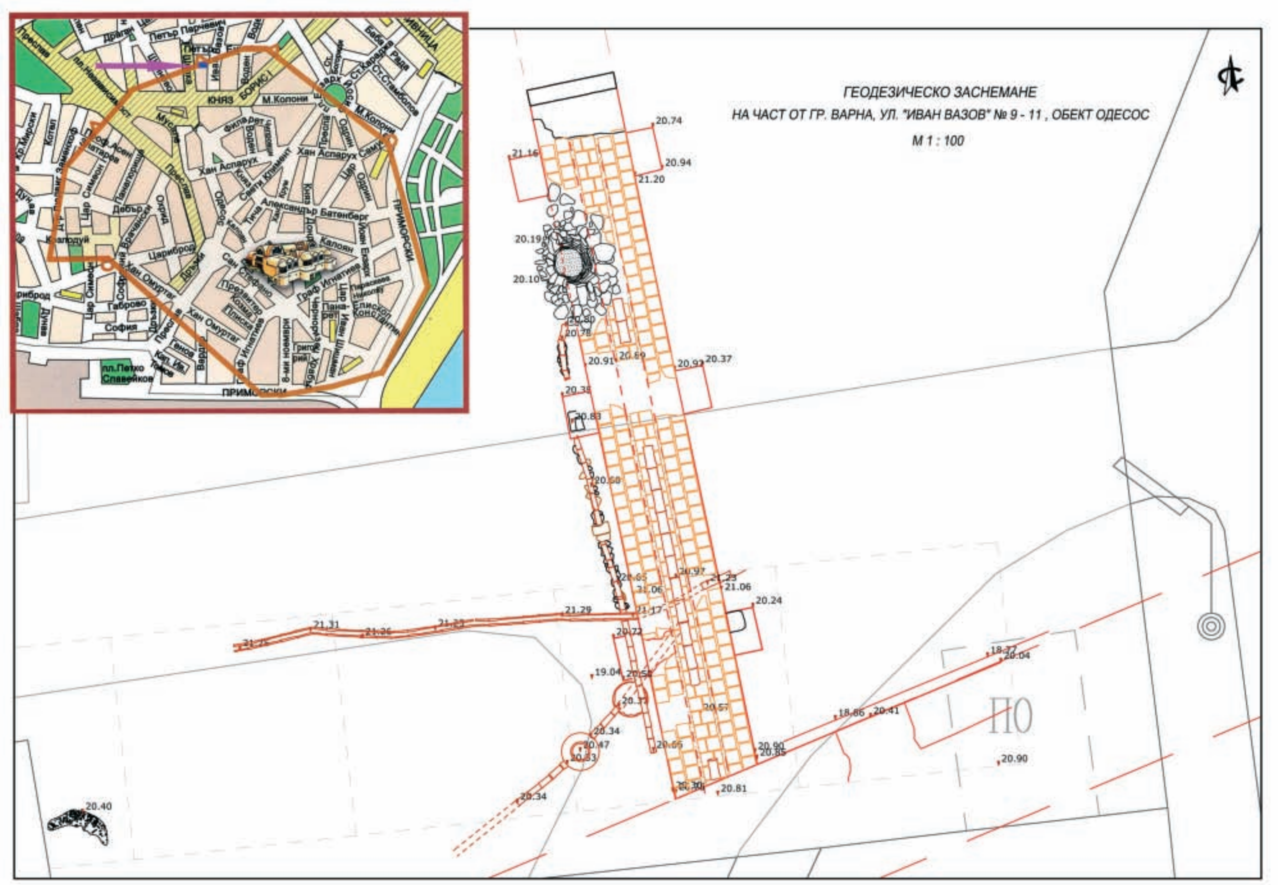

Обр. 1. Археологическа ситуация на обекта.

Fig. 1. Plan of the site.

е разрушен сводът. Тръбите са свързани помежду си с бял хоросан, уплътнени отстрани и отдолу в улея, с камъни и фрагменти от строителна керамика. Датира се след средата на V в., посредством монета на Марциан (450–457).

Вторият ремонт е свързан с водопровод, положен покрай западното външно лице на улея. В южно направление, водопроводът е достигал и е преминавал през западния участък на разкритата крепостна стена, чрез специално оставен в нея отвор. Водопроводът е бил основно водоснабдително съоръжение за града през периода, в който е функционирал. В северно направление се свързва с все още функциониращата част от зидания акведукт и представлява негово продължение. Изграден е през VI в.

Други водопроводи. Водопровод 1. Бил е свързан вторично с улея на акведукта. От акведукта водата се е отвеждала по тръби и е достигала до питос утаител, пред лицето на крепостната стена. В югозападно направление водопроводът е продължавал, като към питоса са свързани тръби с по-голям диаметър. Под тези тръби е имало друг водопровод, отворът, за който личи в питоса, под този на по-горните.

Водопровод 2. Водопроводните тръби са керамични. При полагането си водопроводът е бил обилно обмазан отвън със здрав сиво-бял хоросан. При укрепването му са използвани значително количество фрагменти от късноантични тухли и от глазирана османска керамика. Водопроводът е функционирал през османския период.

Питос 1. Питосът е част от водопроводната система, западно от акведукта. В горната му половина са пробити три отвора. Два от тях, от югозапад, са един над друг, като в тях са били припъхнати

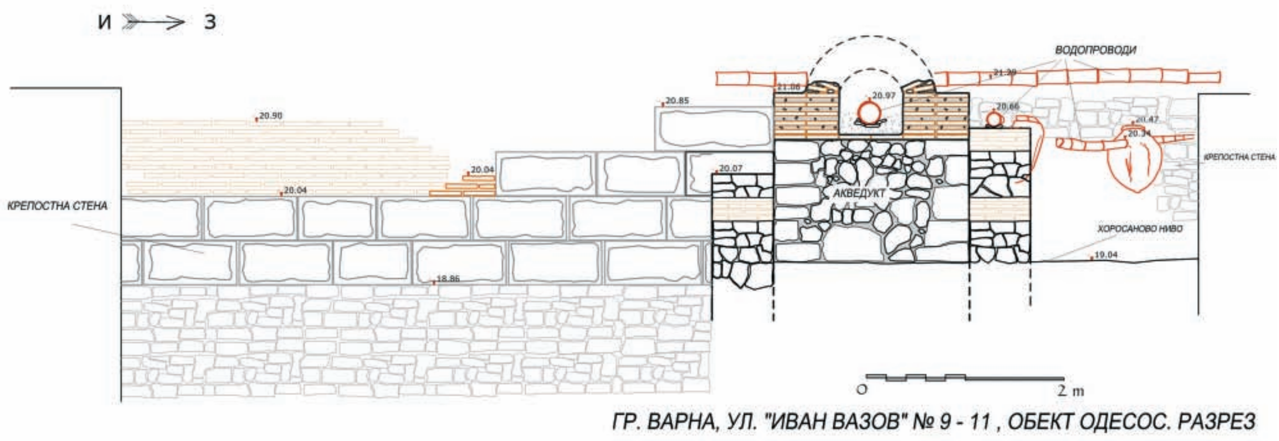
И → З
ВОДОПРОВОДИ
21.30
21.06
20.97
20.85
20.90
20.66
20.47
20.34
20.04
20.04
20.07
18.86
19.04
КРЕПОСТНА СТЕНА
КРЕПОСТНА СТЕНА
АКВЕДУКТ
ХОРОСАНОВО НИВО
0
2 m
ГР. ВАРНА, УЛ. "ИВАН ВАЗОВ" № 9 - 11 , ОБЕКТ ОДЕСОС. РАЗРЕЗ

Обр. 2. Напречен разрез на акведукта с външното лице на крепостната стена.

Fig. 2. Cross-section of the aqueduct with the external face of the fortress wall.

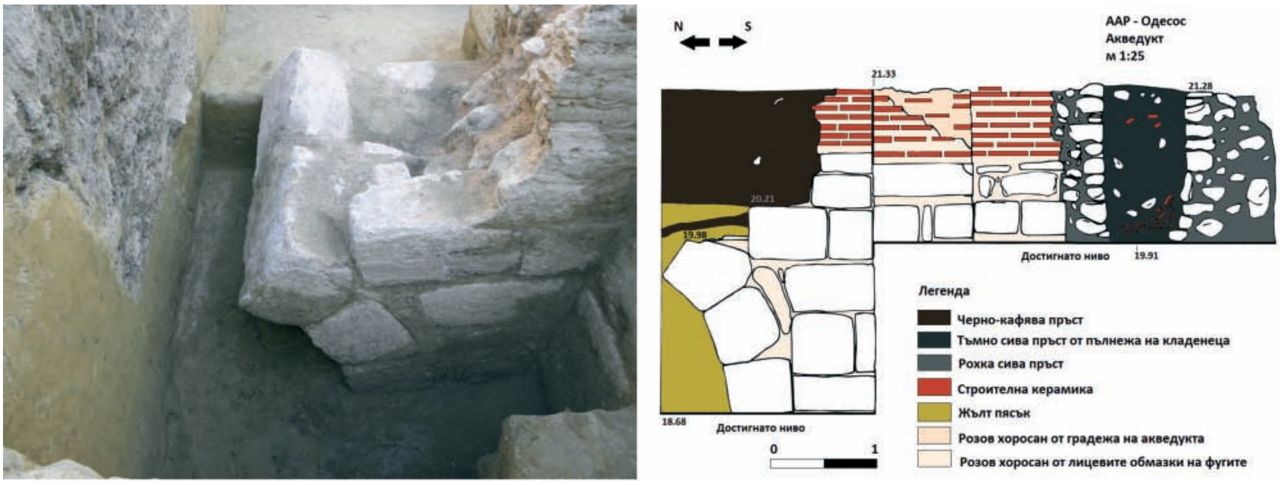
N
S
ААР - Одесос
Акведукт
м 1:25
21.33
21.28
20.21
19.98
19.91
18.68
Достигнато ниво
Достигнато ниво
0
1
Легенда
Черно-кафява пръст
Тъмно сива пръст от пълнежа на кладенеца
Рохка сива пръст
Строителна керамика
Жълт пясък
Розов хоросан от градежа на акведукта
Розов хоросан от лицевите обмазки на фугите

Обр. 3. Разрушената част на акведукта при арката.

Fig. 3. The destroyed part of the aqueduct at the *arch.*

муфите на керамични водопроводни тръби. Питосът е изпълнявал функцията на утаител и същевременно е можело да се черпи вода от неговия отвор. По горната част на плещите му е нанесен вълнообразен орнамент.

Питос 2. Ситуира се до западната стена на акведукта. При полагането му е разрушена водопроводната тръба към питос 1 и нейната връзка с улея на акведукта, който е частично унищожен при прокарването на водопровода покрай западното лице на акведукта.

Кладенец. При неговото изграждане е разрушен сектор от западното лице на акведукта. Разрушено е и началото на водопровода, покрай западно то му лице. Изграден е от камъни, прецизно наредени по вътрешното лице на съоръжението, а между вътрешния пръстен и разрушените части на акведукта има пълнеж от малки и средни по размер камъни, уплътняващи пространството. Кладенецът вероятно е от османската епоха, вторично запълнен с отпадъци от началото на XX в.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE LATE ANTIQUE AQUEDUCT OF ODESSOS

Hristo Kouzov, Mihail Hristov

The following important archaeological structures were unearthed during the rescue excavations in the Archaeological-and-Architectural Reserve "Odessos–Varna":

A late antique fortress wall (fig. 1) with an aqueduct passing through it, and constructively associated with its eastern part (fig. 2). A chute is shaped lengthwise in the middle of the aqueduct, with a semi-cylindrical brick vault originally built above it. At a later stage, ceramic pipes were laid in the aqueduct, which resulted in ruining the initial vault. The fortress wall and the aqueduct are dated after the first quarter of 5th c. AD, on the basis of a coin of Theodosius II (issued in AD 425–450), which was found in a lump of mortar from the wall. The reconstruction of the aqueduct is dated after the middle of 5th c. AD, on the basis of a coin ofMarcian (450–457). Another repair of the water supply system is associated with the placement of aplumbing, laid in parallelalong the west exterior face of the aqueduct groove. This plumbing provided the main water supply tothe town in the 6th c. AD. Further to the north theaqueduct was destroyed (fig. 3). A segment has been removed from its construction, probably after the abandonment of the late antique town.

№ 4. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XI-83, КВ. 57 (ИДЕНТИФИКАТОР 10135.1507.833), ПО ПЛАНА НА 8-МИ М.Р., УЛ. „ЦАР КАЛОЯН“, № 28, ВАРНА

Игор Лазаренко, Валентин Плетньов

Парцелът, в който беше проведено спасителното археологическо проучване, се намира в центъра на ААР „Одесос–Варна“. Наблизо се намират големите римски терми и различни сгради от римската и ранновизантийската епоха. Значителна част от предвидената за застрояване площ беше заета от дълбока 3,5 м маза на построена през 1925 г. къща.

През месец март бяха направени три сондажа с размери 2×1,5 м и дълбочина 3 м. В два от тях не бяха установени архитектурни структури. Изкопаната пръст и профилите на сондажите показаха, че до проектната дълбочина (2,90 м) околният терен е плътен насип от пръст, премесена с фрагменти строителна и битова керамика от античността, средновековието и ново време.

Третият изкоп беше извършен на ъгъла между улицата и съседния имот от изток. На около 0,90 м беше засечена каменно-тухлена структура. Оказа се, че това е купол от необработени камъни, споени с бял хоросан, който в дълбочина има форма и градеж на цилиндричен кладенец или каптаж на чешма, най-вероятно от XIX или XX в.

През месец ноември се изкопа в дълбочина целият предвиден за застрояване терен. Тогава беше засечена масивна късноантична стена, градена от камъни, споени с бял хоросан, премесен с керамични късчета. Тя пресича по диагонал от изток на запад северната част на парцела. Запазената дължина е близо 15 м, ширината е 2,10 м, а височината варира от 2,5 в източния профил до 4 м в западния про-

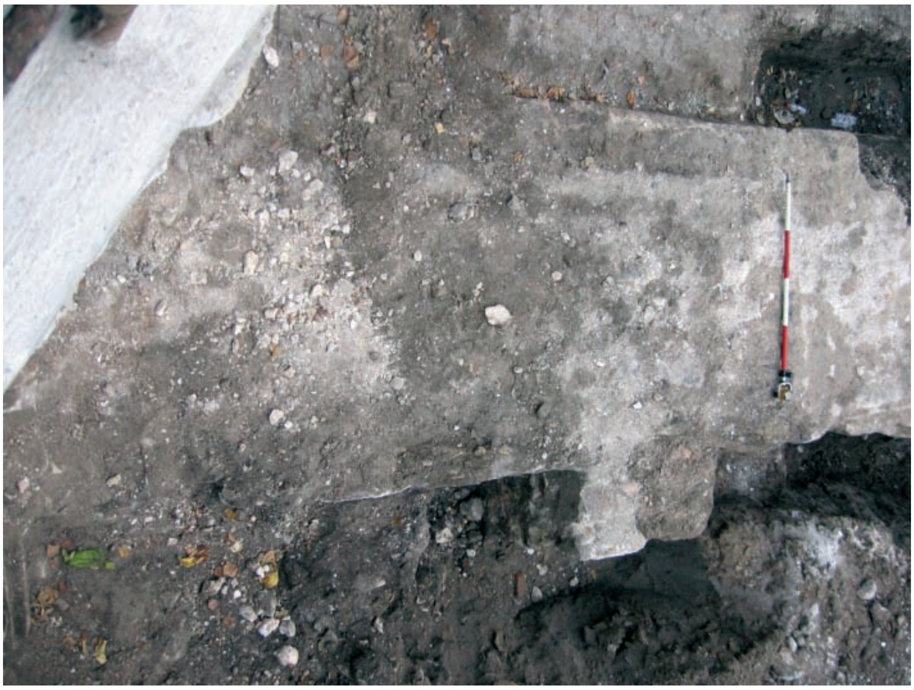

Обр. 1. Късноантична стена с контрафорси (поглед от запад, отгоре).

Fig. 1. Late antique wall with buttresses (view from the west and from above).

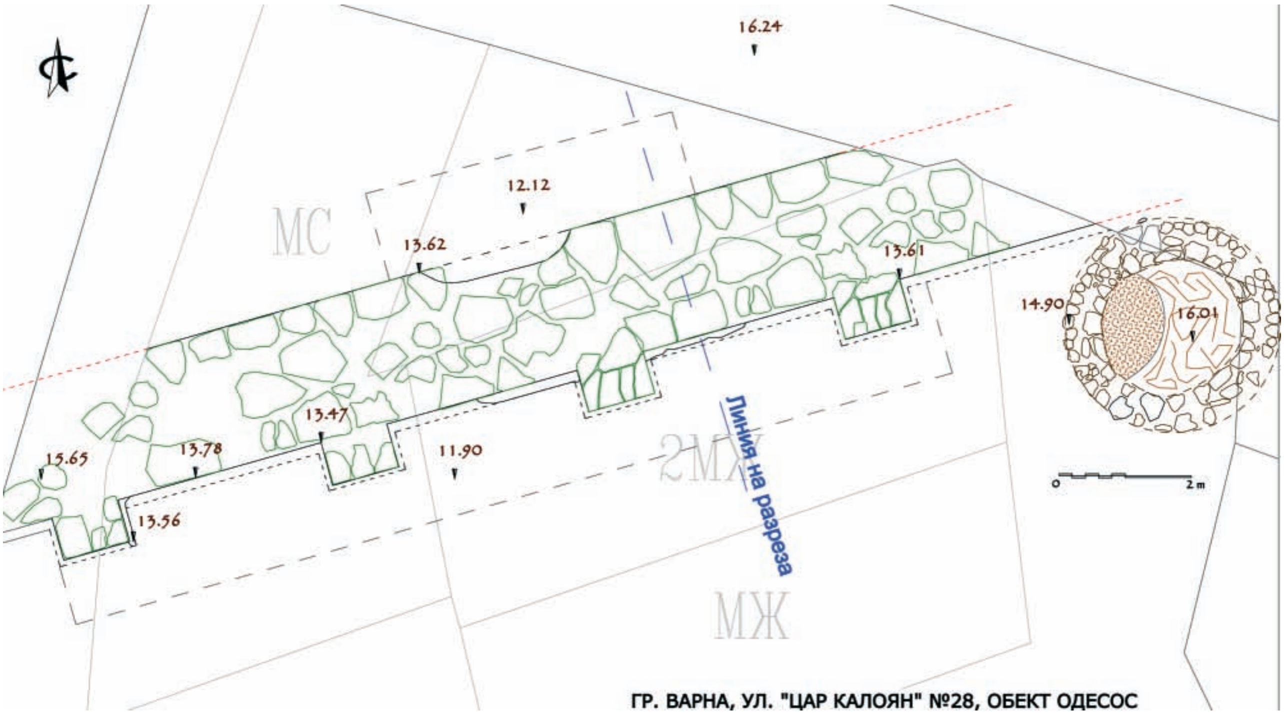
16.24
12.12
МС
13.62
13.61
14.90
16.01
13.47
15.65
13.78
11.90
13.56
Линия на разреза
МЖ
0
2 m
ГР. ВАРНА, УЛ. "ЦАР КАЛОЯН" №28, ОБЕКТ ОДЕСОС

Обр. 2. Късноантична стена с контрафорси и кладенец от 19 век.

Fig. 2. Plan of the excavated late antique wall with buttresses and a 19th c. well.

фил на парцела. От южната страна стената има четири масивни контрафорса с размери 1×0,5 м (обр. 1-2). Голяма част от трасето попада под мазата на старата къща и най-вероятно при нейния строеж е била разградена. След документиране, стената беше засипана с чакъл.

Аналогична като градеж, посока и датировка стена с контрафорси е била разкрита в съседен парцел с адрес ул. „Княз Дондуков“ № 29 през 1997 г. Тя е засечена непосредствено под повърхността на съвременния терен. Единствената разлика между двете стени е в ширината. Според графичната документация, тази на ул. „Княз Дондуков“ е по-тясна, но се вижда, че има постепенно разширяване от запад на изток (обр. 3). Въпреки, че в момента не е възможно да се потвърди, много е вероятно

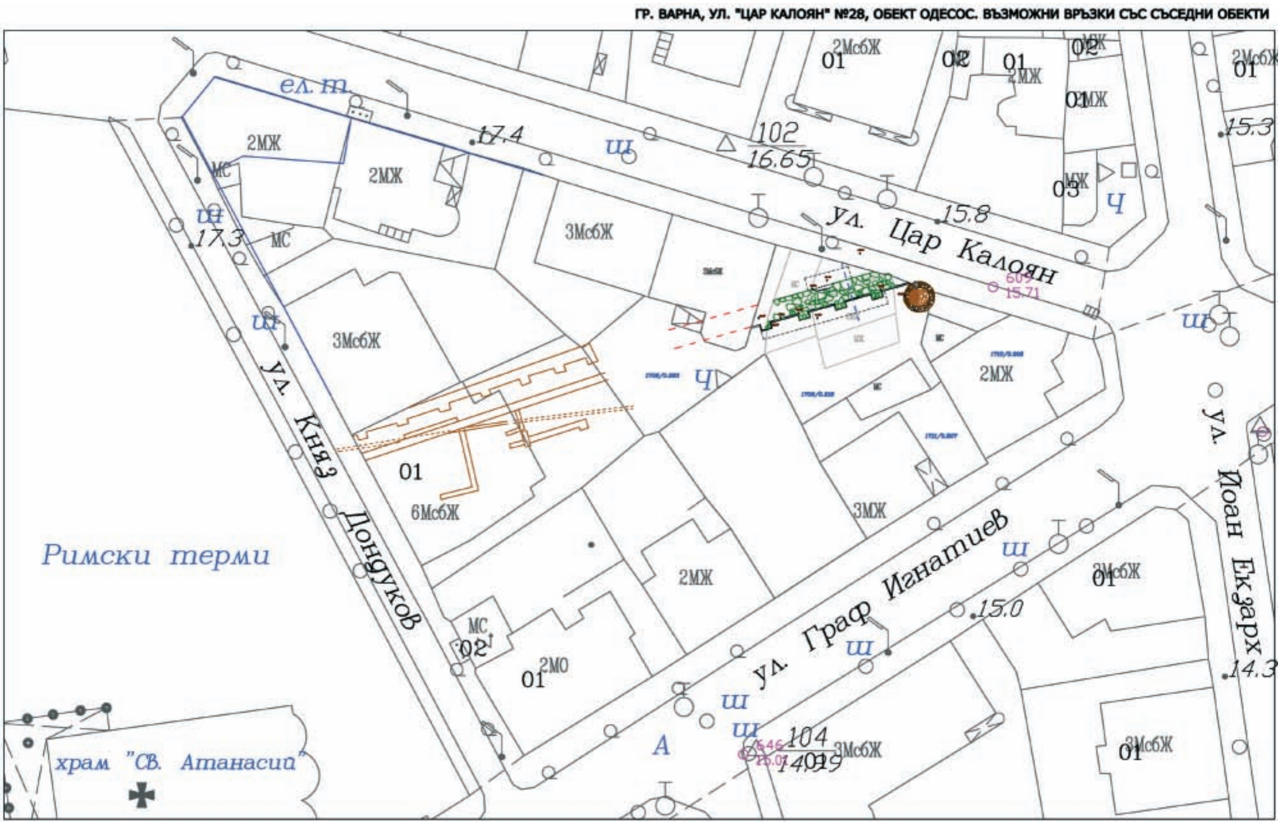
ГР. ВАРНА, УЛ. "ЦАР КАЛОЯН" №28, ОБЕКТ ОДЕСОС. ВЪЗМОЖНИ ВРЪЗКИ СЪС СЪСЕДНИ ОБЕКТИ
ел.т.
ул. Цар Калоян
ул. Княз Дондуков
ул. Граф Игнатиев
ул. Йоан Екзарх
Римски терми
храм "Св. Атанасий"
17.4
17.3
102
16.65
15.8
15.3
15.0
14.3
104
14019
2МЖ
3МсбЖ
6МсбЖ
2МО
3МЖ
МС
01
02
03
Ч
ш
А

Обр. 3. Възможни връзки на късноантичната стена с контрафорси със съседни обекти.

Fig. 3. Possible link of the excavated late antique wall with the similar remains found in neighbouring sites.

двете стени да са части от една и съща стена на голяма обществена сграда. Ако е така, установените участъци и разстоянието между тях са с обща дължина близо 60 м.

Предназначението на късноантичната стена не можа да се установи. Заради предполагаемата дължина и наличието на контрафорси допускаме, че е била една от дългите стени на съществувал през втората половина на V–VI в. градски хореум.

RESCUE EXCAVATIONS AT 28 TSAR KALOYAN STR., VARNA, IN PLOT XI-83, QUARTER 57 (IDENTIFIER 10135.1507.833), UNDER THE PLAN OF THE 8TH MICRODISTRICT

Igor Lazarenko, Valentin Pletnyov

The plot is located in the centre of the Archaeological-and-Architectural Reserve "Odessos–Varna". The large Roman *thermae* are close to it, as well as various buildings from the Roman and the early Byzantine period.

In November 2015, the entire terrain was excavated, and a massive late antique wall was identified (fig. 1). The wall is built of stones and white mortar mixed with ceramic pieces. It it situated in the northern part of the plot, diagonally from E to W. The excavated length is almost 15 m, the width is 2.10 m, and the preserved height varies between 2.5–4 m. On the southern side of the wall there are four massive buttresses measuring 1×0.5 m (fig. 2).

Another wall with similar buttresses and similar type of construction, orientation and date was unearthed in 1997 in a neighbouring plot. According to the records of these earlier fieldworks, that wall is narrower. However, it is evident that it gets gradually wider from W to E. These two walls were probably part of one and the same construction of a large public building (fig. 3). If so, then this building must have been at least 60 m long.

Because of the supposed length and the presence of buttresses, we assume that the wall was part of a *horreum* (granary) which existed in the second half of the 5th–6th c. AD.

№ 5. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ В УПИ І-1, КВ. 396, 10 М.Р., УЛ. „ХРИСТО САМСАРОВ“ № 3, В ОХРАНИТЕЛНАТА ЗОНА НА ААР „ОДЕСОС–ВАРНА“

Теодор Роков, Васил Тенекеджиев, Александър Минчев

Предназначеният за строителство парцел попада в охранителната зона на архитектурно–археологическия резерват „Одесос–Варна“ и се намира в близост до римския некропол на Одесос. Основната част от този некропол е локализирана в югозападната половина на бившия пазарен площад, разкопавана в периода 1948–1949 г. (Мирчев 1951, 90-98).

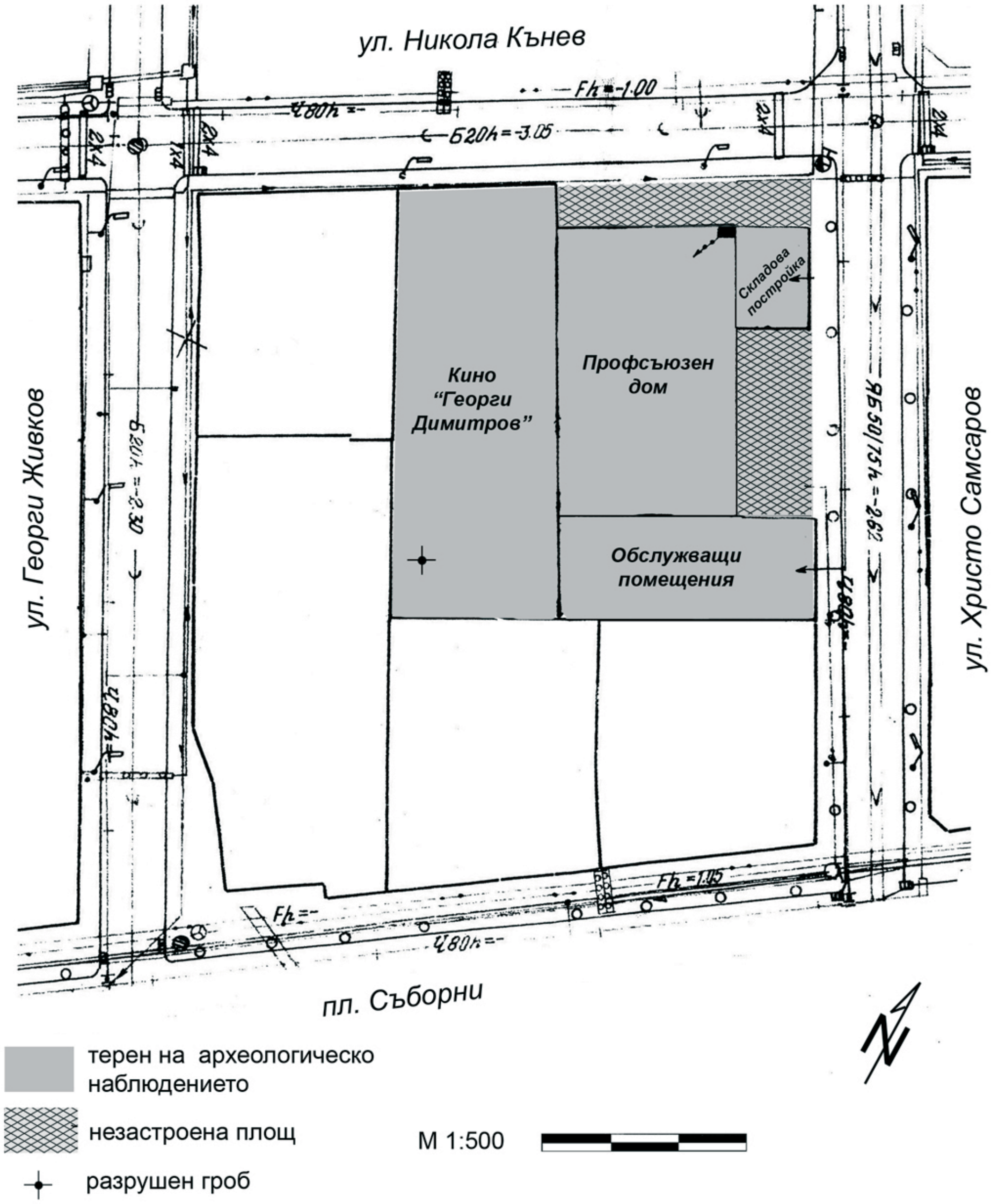
ул. Никола Кънев
ул. Георги Живков
ул. Христо Самсаров
пл. Съборни
Кино “Георги Димитров”
Профсъюзен дом
Складова постройка
Обслужващи помещения
терен на археологическо наблюдението
незастроена площ
разрушен гроб
M 1:500

Обр. 1. Скица на парцела с местоположението на останки на гроб от късноантичната епоха.

Fig. 1. Plan of the plot with the location of grave from Late Antiquity.

Археологическите наблюдения се проведоха от 3 ноември до 20 декември 2015 г. Проследени са изкопните дейности в целия парцел с площ 1089 кв. м, като навсякъде е достигната материкова скала. Предвидената от строителя дълбочина на изкопа е 12 м от съвременното ниво. Изкопните дейности се извършиха със земекопна техника. Основите на съборените сгради – бивше кино „Георги Димитров“, профсъюзен дом и прилежащи стопански и складови постройки достигат материковата скала. Те пресичат останки на постройки от османската епоха. В целия парцел се наблюдава една и съща стратиграфска ситуация: на съвременното ниво пласт черно-кафява пръст, под него пласт жълта пръст примесена с пясък, следва глинеста пръст с белезникав цвят и под него материкова скала.

В процеса на изкопните дейности до южния ъгъл на парцела беше разкрит един частично разрушен гроб. Гробната яма е вкопана в глинестия пласт. Тя е ориентирана И–З с леко отклонение на СИ–ЮЗ. Западният край на ямата е разрушен при изкопаването на траншеята. Той се намира на 4,20 м от ЮИ страна и на 3,50 м от ЮЗ страна на парцела (обр. 1). Източният край на ямата е пресечен от по-късен зид, вероятно основите на постройка от османската епоха. Той се намира на 3,35 м от ЮИ страна и на 4,25 м от ЮЗ страна на парцела. Гробната яма е с форма на издължен трапец. Тя има запазена дължина 1,25 м. Измерена ширина в западния край 0,50 м, в източния край 0,45 м. Горният ръб на ямата е на дълбочина 2,40 м от съвременното ниво. Дъното на ямата е на дълбочина 2,90 м от съвременното ниво и на ок. 0,10 м над материковата скала. Дълбочината на гробната яма е 0,50 м (обр. 2). Няма следи от покритие. В ямата се откри скелет, ориентиран с главата на запад и ръце покрай тялото. От него са запазени малки части от ребрата и гръбначния стълб, лявата ръка и част от костите на дясната ръка, целият таз и костите на краката без ходилата (обр. 3). Скелетът е на мъжки индивид в зряла възраст.

Ориентацията на скелета и наличието на некропол от късноантичната епоха в близост до парцела показват, че разкопаният гроб е част от същия този некропол. В останалата част от парцела не

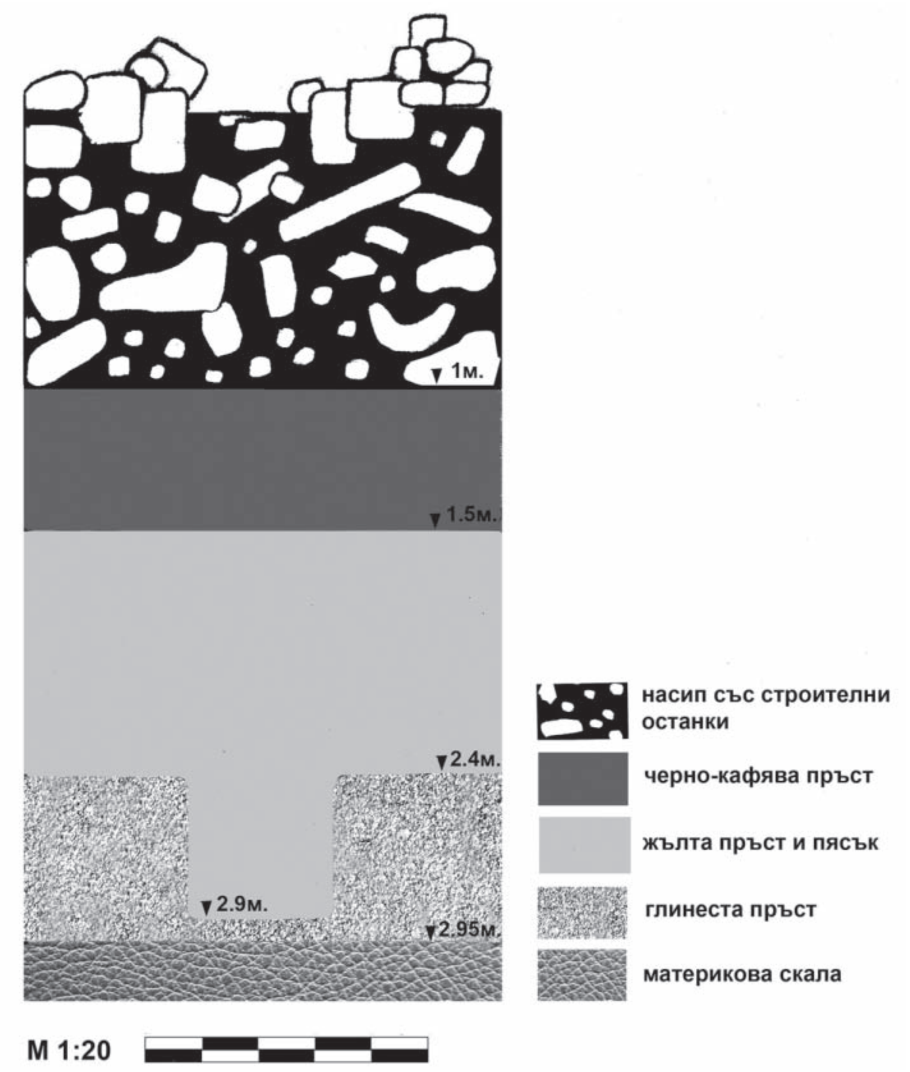

Обр. 2. Напречен разрез на гробна яма. Изглед от запад.

Fig. 2. Cross-section of the grave pit. View from west.

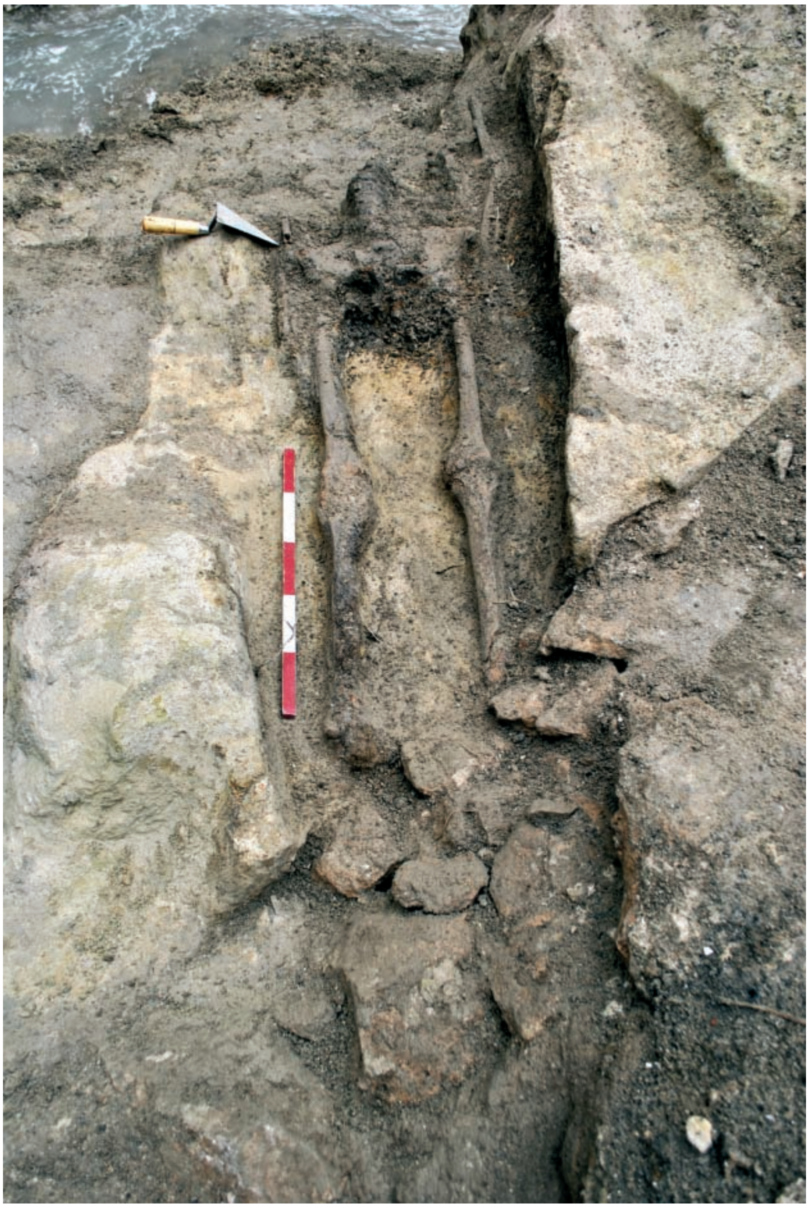

Обр. 3. Останки от скелет в гроб от късноантичната епоха.

Fig. 3. Remains of skeletonin a grave from Late Antiquity.

бяха открити други гробове. Тази липса може да се обясни от една страна с това, че те са били разрушени от по-късните постройки от османската и съвременната епоха. От друга страна, в резултат на проучванията, проведени през 1948–1949 г., е установено, че гъстотата на гробовете в този некропол намалява в СИ и СЗ посока. Това показва, че новоразкритите останки от гроб са били разположени в периферната част на късноантичния некропол на Одесос.

Литература

Мирчев 1951: М. Мирчев. Късно-римският некропол на Одесос. – Известия на варненското археологическо дружество, 1951, VIII, 90-98.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING AT 3 HRISTO SAMSAROV STR, VARNA

Teodor Rokov, Vassil Tenekedjiev, Alexander Minchev

From 3rd of November until 20th of December 2015, archaeological monitoring was conducted at 3 HristoSamsarov Str., in Varna, due to construction works. The plot is situated within the protection zone of the Archaeological-and-Architectural Reserve “Odessos–Varna“, near to the Roman necropolis of the ancient Odessos. An area of 1089 m^2 was subject to monitoring. The level of the bedrock was reached within the entire area of the plot. A partially destroyed grave was discovered near to the southern corner of the plot (fig. 1). The grave pit was dug in a layer of clay and is oriented E-W (fig. 2). Its bottom is situated at 2.90 m below the modern ground. The skeleton was only partially preserved (fig.3), and no other graves were found in this area. This grave is part of the Roman necropolis of Odessos, and can be dated to late antiquity.

№ 6. КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ (V–VI В.) НА НОС СВ. АТАНАС ДО ГРАД БЯЛА, ОБЛАСТ ВАРНА, (СЕЗОН 2015)

Валери Йотов, Александър Минчев

През 2015 г. проучванията бяха основно в шест квадрата в сектор LXIII, т.е. – южно от базиликата и жилището на главния свещеник (обр. 1-2).

В горния археологически хоризонт (края на IV– началото на VII в.) продължи разкриването на сгради № 7 и 8. И двете сгради са били двуетажни.

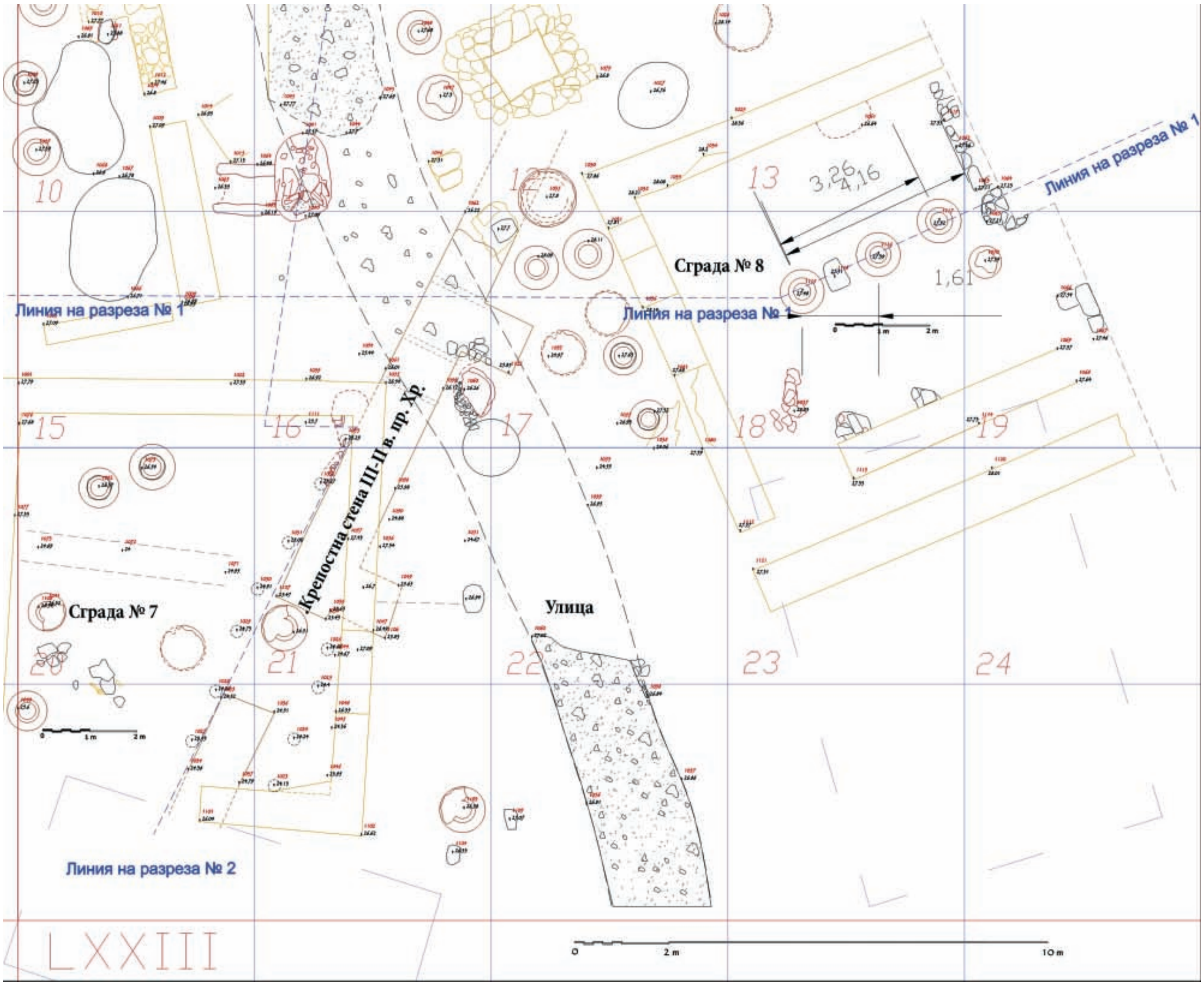
10
12
13
3,26
4,16
Линия на разреза № 1
Сграда № 8
1,61
Линия на разреза № 1
Линия на разреза № 1
0
1 m
2 m
15
16
17
18
19
Крепостна стена III-II в. пр. Хр.
Улица
Сграда № 7
20
21
22
23
24
0
1 m
2 m
Линия на разреза № 2
LXXIII
0
2 m
10 m

Обр. 1. Графично заснемане на проучванията за 2015 г. – сектор LXIII – квадрати 18–19; 21–23.

Fig. 1. Layout of the excavated in 2015 area of the site: sector LXIII/ 18-19; 21-23.

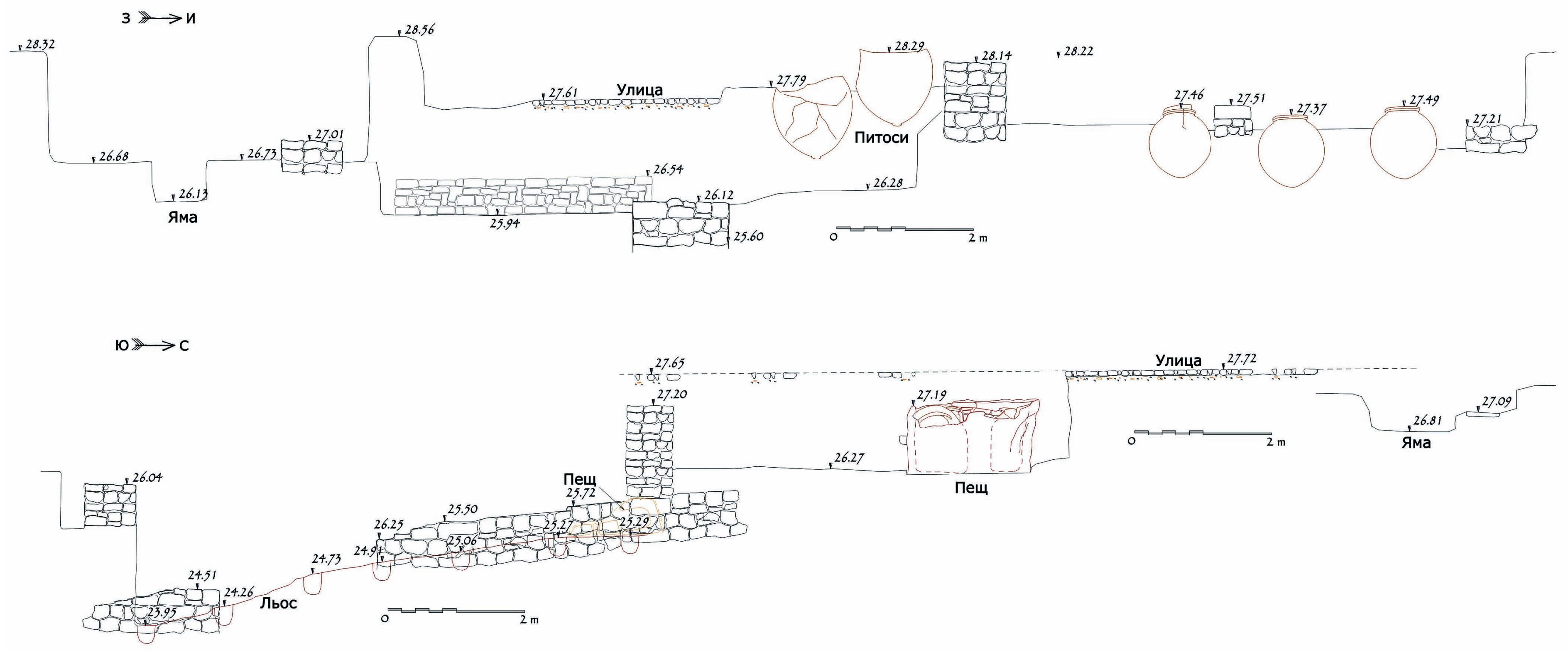
З → И
28.32
26.68
26.13
Яма
26.73
27.01
28.56
25.94
26.54
26.12
25.60
27.61
Улица
27.79
28.29
Питоси
26.28
28.14
28.22
27.46
27.51
27.37
27.49
27.21
0
2 m
Ю → С
26.04
24.51
23.95
24.26
Льос
24.73
24.91
26.25
25.06
25.50
25.27
Пещ
25.72
25.29
27.65
27.20
26.27
27.19
Пещ
Улица
27.72
0
2 m
26.81
Яма
27.09
0
2 m

Обр. 2. Графично заснемане на проучванията за 2015 г. – сектор LXIII – квадрати 18–19; 21–23; разрези.

Fig. 2. Cross-sections of the excavated area: sector LXIII/ 18-19; 21-23.

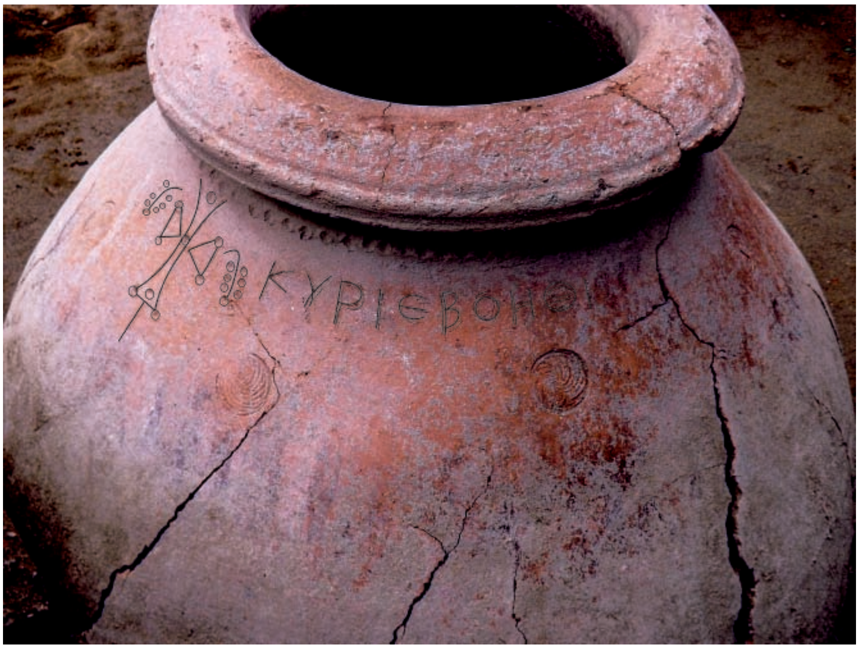

Обр. 3. Питос с врязан кръст и надпис Κυριε βοηθι = Господи помагай.

Fig. 3. Pithos with incised cross and inscription in Greek: Κύριε βοήθει (= GOD HELP [ME]).

Сграда № 7 е изцяло проучена – южният зид е частично запазен. Сградата е имала два входа – един от изток и един от юг. Източно от сграда № 7 е имало навес – разкрити бяха още няколко каменни бази за неговата конструкция, както и няколко питоса.

На стените на един от питосите в приземния етаж на сграда 7 има врязан кръст с две чепки грозде към раменете и надпис *Κυριε βοηθι = Господи помагай* (обр. 3). Предназначението на сградата е най-вероятно жилищно-складово.

Сграда № 8 бе частично проучена, тъй като източния зид е на склона към морския бряг. Снабдена е била с две отоплителни съоръжения. В центъра на помещението има голям правоъгълен камък – база за една от колоните, която е поддържала конструкцията на горния етаж. В сградата бяха открити калъп за керамични лампи, подставка за съдове, бронзови заготовки и др., които насочват към извода, че тук се е извършвала и някаква производствена дейност.

Източно от сграда № 7 бе разчистен сектор от вече в няколко сезона разкриваната поетапно улица (VI– началото на VII в.) с настилка от плътно набити фрагменти от тухли, керемиди, керамични съдове и дребни камъни.

Източният зид на сграда № 7 възсядa масивен каменен зид (ширина 1,30 м), който с прекъсване – вход, се развива в посока североизток–югозапад. Проследената до този момент линия на тази структура дава основание каменният зид да бъде определен като укрепителната линия от III–II в. пр. Хр. Тя е защитавала най-вдадената в морето част на носа.

EXCAVATIONS AT THE LATE ANTIQUE FORTRESS (5TH–6TH C. AD) AT SVETI ATANAS CAPE NEAR BYALA, VARNA REGION, IN 2015

Valeri Yotov, Alexander Minchev

In 2015, the excavations of the site were concentrated in the area to the S of the basilica (figs. 1-2).

In the upper archaeological layer (late 4th–early 7th c. AD) the ground premises of two, two-storied buildings were unearthed (buildings N.7 and n.8). Inside and around them large storage containers (*pithoi*) were discovered, one bearing incised large cross flanked by two grape clusters and inscription in Greek: *Κυριε βοηθι = God Help* [me] (fig. 3).

A section of a street (6th–early 7th c. AD) was excavated between these two building, and this is the continuation of the same street found during the past few seasons of fieldwork in this area.

The eastern wall of building n.7 overlaid the foundation of a solid stone-built wall, 1.30 m width, which after an entrance (gate) continues in NE-SW direction. The excavated section and type of construction of the wall allow to assume that this was part of a fortification dated to the 3rd–2nd c. BC, which defended the most projected part of the cape in that period.

№7. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XXV-233, КВ. 18 ПО РЕГУЛАЦИОННИЯ ПЛАН НА ГР. ОБЗОР

Тодор Марваков

Парцелът се намира в централната северна част на съвременния гр. Обзор, южно от пресичането на улици „Трети март“ и „Рибарска“ и е с площ от 350 кв. м. Член на екипа бе Камен Клисуранов, архитектурното заснемане е дело на Константин Господинов, на който изказвам своите благодарности. По време на изкопни дейности за строителство на нова жилищна сграда в югоизточна част на парцела е засегнат и частично унищожен монументален каменен зид, който несъмнено е част от северната крепостна стена на късноантичния град. До спирането на строителните дейности в цялата южна половина на парцела е достигната дълбочина от 4 м от нивото на ул. „Трети март“, до кота 10,40 м. Зидът е запазен само в южния край на източния профил на изкопа. На това място, по разкази на възрастни жители на гр. Обзор, до началото на 50-те години на ХХ век е имало кариера за вадене на камък. Едва тогава тази дейност е била забранена. Изкопът от нея е с диаметър 5 м, приблизително в централната част на парцела. Тук камъните от стената са извадени изцяло. В последствие изкопът е бил използван за сметище до запълването му.

В северозападния ъгъл на парцела се разкри част от северозападната ъглова кула на късноантичната крепост при гр. Обзор (обр. 1), кула VI по заснемането на К. Шкорпил (Шкорпил 1930, 205, обр. 6). За съжаление по-голямата част от нея попада по трасето на съвременната улица „Рибарска“. В този парцел се разкри само югоизточната ѝ част, при връзката с крепостната стена, с дължина на дъгата от около 6,50 м. От суперструкцията е запазен само един малък участък от 1,50 м в централната северна част на парцела, непосредствено до ул. „Рибарска“. Разкритият участък е твърде малък, но все пак е достатъчен, за да се установи, че тя е с кръгла форма (обр. 2). Лицата са градени от добре

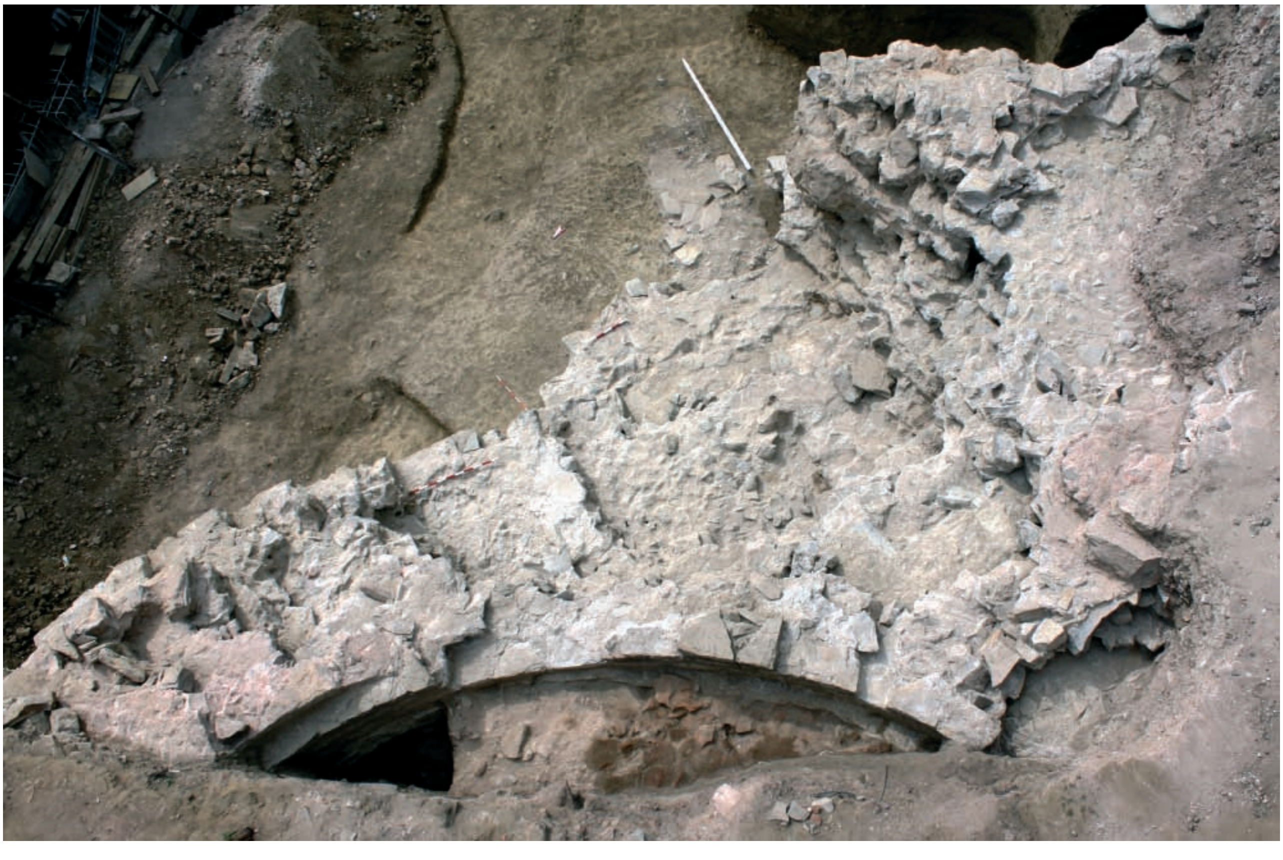

Обр. 1. Северозападна кула на крепостта. Изглед отгоре.

Fig. 1. North-western tower of the fortress (view from above).

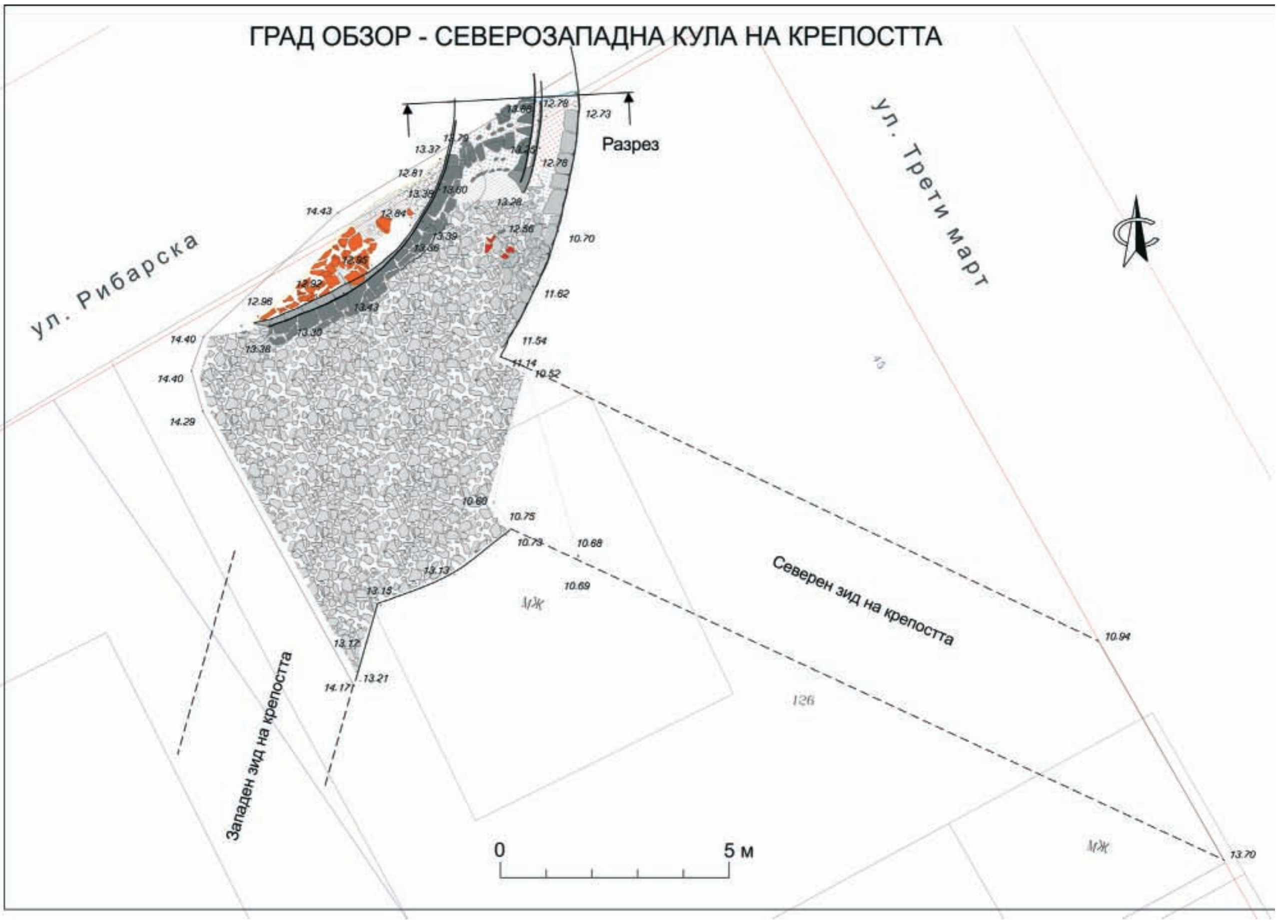
ГРАД ОБЗОР - СЕВЕРОЗАПАДНА КУЛА НА КРЕПОСТТА
Разрез
ул. Рибарска
ул. Трети март
12.78
12.73
13.66
13.79
13.37
13.25
12.76
12.81
13.35
13.60
13.28
14.43
12.84
12.86
10.70
13.39
13.36
12.95
12.92
12.96
13.43
11.62
13.30
13.38
14.40
11.54
11.14
10.52
14.40
14.29
10.66
10.75
10.73
10.68
13.13
10.69
13.15
МЖ
Северен зид на крепостта
13.17
10.94
14.17
13.21
126
Западен зид на крепостта
0
5 м
МЖ
13.70

Обр. 2. План на северозападната кула на крепостта.

Fig. 2. Plan of the north-western tower of the fortress.

обработени каменни блокове, с грижливо загладени външни повърхности, споени с варов разтвор, примесен с морски пясък и стрита на прах керамика, светло червен на цвят. Фугите между отделните блокове са малки и грижливо обмазани. Пространството между двете лица е запълнено с ломени камъни, залети със същия варов разтвор. Височината в този участък е до 1 м с 4 реда квадри, а широчината – 2,30 м. На запад те са извадени и кулата е запазена само в основи. Външният диаметър е приблизително 16 м. Във височина тя несъмнено е имала тухлени пояси, съдейки по голямото количество цели и фрагментирани тухли открити сред деструкциите в разкритата част на вътрешността на кулата и югоизточно от нея.

Крепостната стена е преминавала диагонално през този парцел с посока югоизток–северозапад. От нея са запазени останки само в северозападния му край, при връзката с кулата и то само в субструкция. Основите са градени от ломени камъни залети с бял варов разтвор, примесен с морски пясък. Интересното е, че основите на кулата са вкопани с 0,65 м по-дълбоко от основите на крепостната стена, като широчината и на двете е една и съща – 3,50 м. Дълбочината на основите от цокъла на кулата е 2,80 м. При кулата стената прави чупка на югозапад и трасето ѝ преминава в съседния от запад парцел. Това всъщност е началото на западната крепостна стена. Техниката на градеж на суперструкцията на стената вероятно е била както при кулата

Културен пласт бе запазен само във вътрешността на кулата и покрай югоизточното ѝ лице (обр. 3). Материалите от него, основно фрагменти от късноантични амфори, гърнета и кани, както и 2 монети на император Анастасий I (493–513) и император Юстиниан I (527–565) позволяват да датираме крепостната стена и кула най-общо между първата половина на V и края на VI в. По-ранни, както и по-късни културни пластове, не бяха регистрирани. В останалата част на парцела съвременните напластявания лежат направо върху жълтеникавия глинест материк, което показва, че теренът е бил заравняван в наши дни.

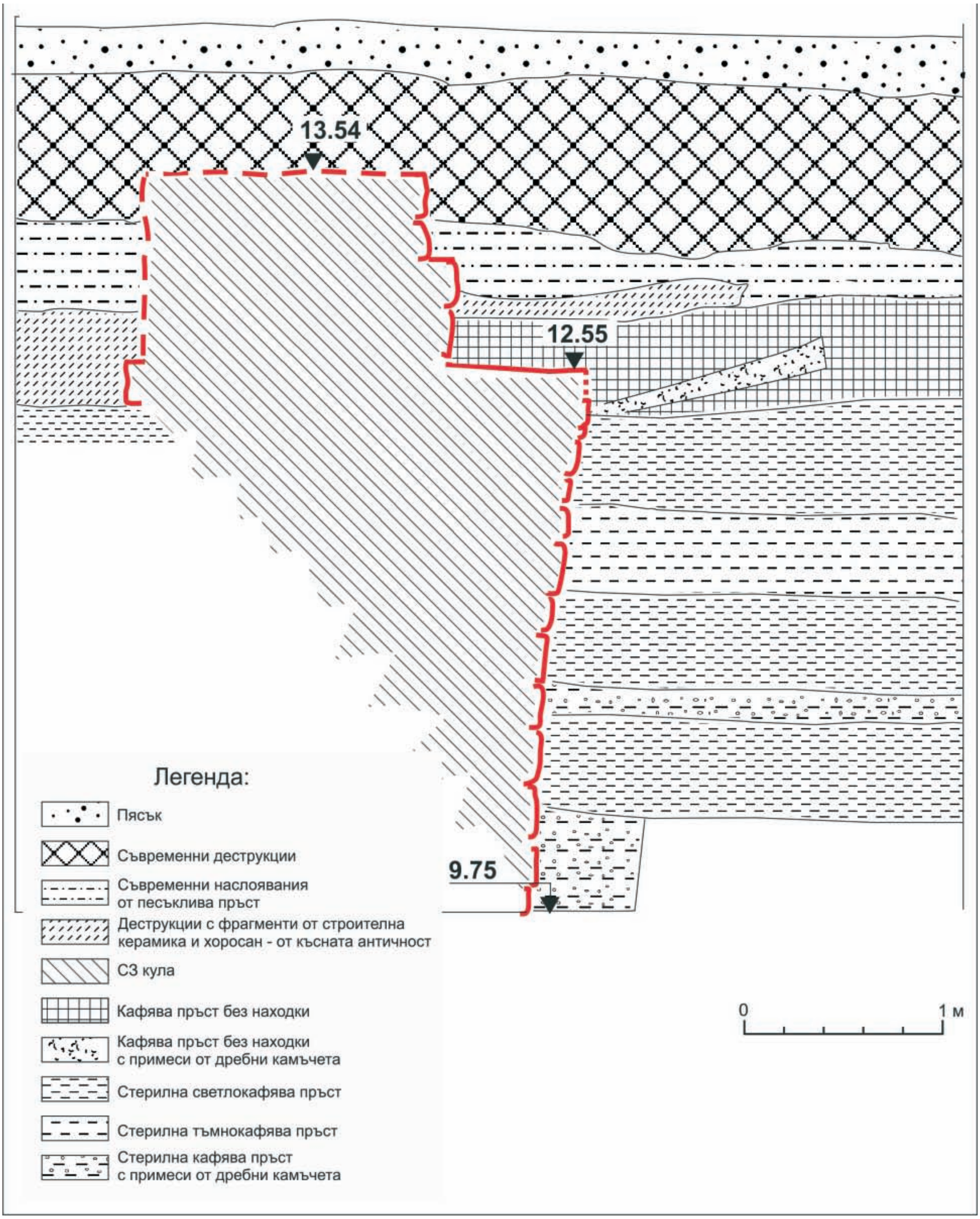
13.54
12.55
9.75
Легенда:
Пясък
Съвременни деструкции
Съвременни наслоявания от песъклива пръст
Деструкции с фрагменти от строителна керамика и хоросан - от късната античност
СЗ кула
Кафява пръст без находки
Кафява пръст без находки с примеси от дребни камъчета
Стерилна светлокафява пръст
Стерилна тъмнокафява пръст
Стерилна кафява пръст с примеси от дребни камъчета
0
1 м

Обр. 3. Северозападна кула на крепостта. Стратиграфски разрез Север.

Fig. 3. Cross-section of the tower wall – northern part of the preserved remains.

Литература

Шкорпил 1930: К. Шкорпил. Стратегически постройки в Черноморската област на Балканския полуостров. – Byzantinoslavica, II, 1930, 197-230.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XXV–233, SQUARE 18 UNDER THE PLAN OF OBZOR

TodorMarvakov

The plot (ca 350 m^2) is situated in the N central part of the town of Obzor, to the S of the cross-road between Treti Mart Str. and Ribarska Str. Part of the NW corner tower of the late antique fortress of Obzor was found at this site (fig. 1-2). The frontage of this round tower is built of stone blocks – thoroughly smoothed and bound with red mortar. The implecton consists of crushed stones mixed with mortar of the same colour. The width of the wall superstruction is 2.30 m, with an external diameter of the tower 8 m. The curtain wall crosses diagonally the entire plot in SE–NW direction, and belongs to the northern line of the late antique defences of the town. At the SW side of the tower another part of the curtain wall starts – i.e. the western line of the defences. This part is preserved only in substructure built of crushed stones bound with white mortar (width 3.50 m). The finds from the layer inside the tower (fig. 3) and around its south-eastern face suggest a general date of the fortress between the beginning of the 5th and the end of the 6th c. AD.

№ 8. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XXX–ОБЩ, КВ. 23 ПО РЕГУЛАЦИОННИЯ ПЛАН НА ГР. ОБЗОР

Тодор Марваков

Парцелът се намира в югоизточния край на гр. Обзор, на брега на морето, район, в който никога не са се провеждали археологически проучвания. Инвестиционните намерения на Община Несебър и Кметство Обзор са за изграждане на градски парк. На това място през първата половина на XX в. е имало казармени помещения и наблюдателен пункт на военните. В началото на 60-те години теренът е заравнен и тук е построен ресторант „Морско Казино“, с голяма открита тераса, работил до началото на XXI век.

В североизточния ъгъл на парцела бе разкрит монументален каменен зид (обр. 1). Проследен е от съвременната плажна ивица в посока северозапад на разстояние от около 14 м, след което не е запазен. Широчината му е 3,10 м. Част от суперструкцията е запазена само в югоизточния край. Лицата са градени от грижливо обработени каменни блокове, със загладени външни повърхности, подредени в добре нивелирани редици, споени с варов разтвор, примесен с морски пясък и стрита на прах керамика, светлочервеникав на цвят. Пространството между двете лица е запълнено с ломени камъни, залети със същия хоросан като лицата. Основите са от ломени камъни, но хоросанът е с по-малко примеси от натрошена керамика и по-светъл. Последните не са вкопани на еднаква дълбочина – следвали са наклона на терена и постепенно са се издигали на северозапад. Според данните на К. Шкорпил, посетил гр. Обзор в края на XIX в. (тогава с. Гьозекен), градежът на тази стена е изцяло каменен (Шкорпил 1930, 206). Сред деструкциите ѝ бе разкрито голямо количество

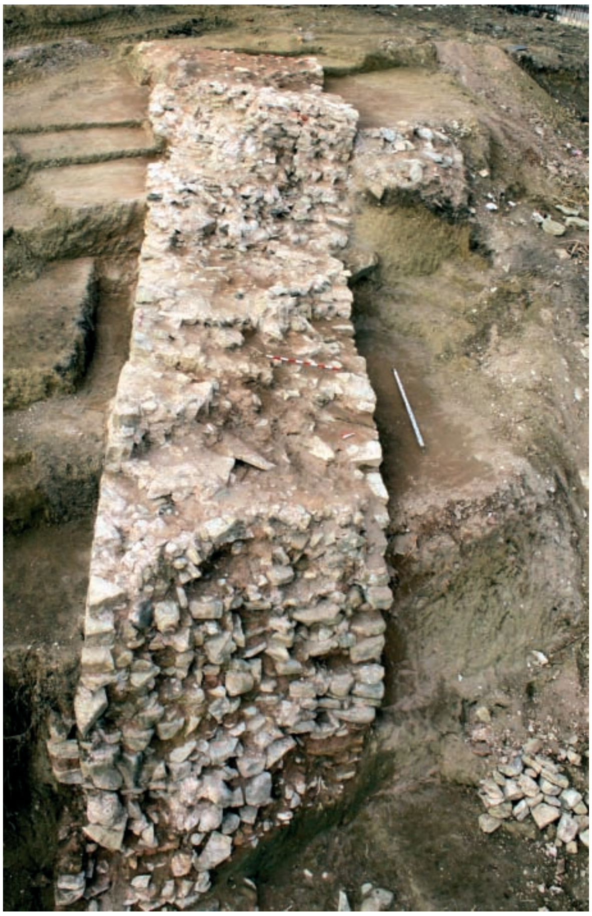

Обр. 1. Югоизточният край на т. нар. Балканска преградна стена.

Fig. 1. South-eastern end of the so-called Balkan defensive system.

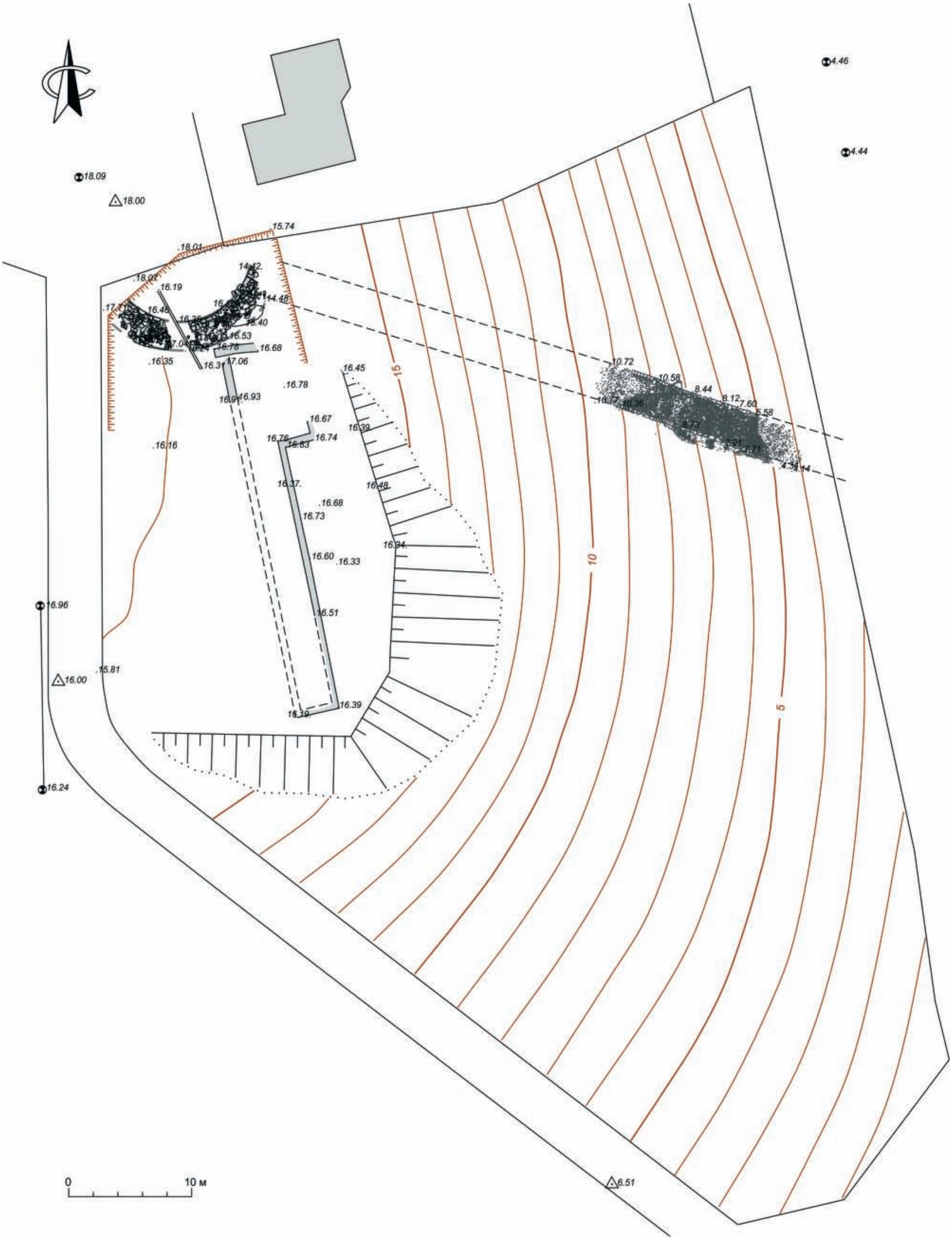
С
4.46
4.44
18.09
18.00
15.74
18.01
18.02
16.19
14.42
14.48
17.11
16.46
16.35
16.40
16.53
16.78
16.68
17.04
16.35
16.31
17.06
16.45
15
16.78
16.91
16.93
16.67
16.76
16.63
16.74
16.39
16.16
16.37
16.48
16.68
16.73
16.34
16.60
16.33
10
16.51
16.96
16.39
15.19
15.81
16.00
16.24
10.72
10.58
8.44
8.12
7.60
5.58
10.77
10.36
8.73
7.91
7.71
4.38
4.14
5
0
10 м
6.51

Обр. 2. План на разкритата част от югоизточната кула на къснoантичната крепост част от Балканската преградна стена.

Fig. 2. Plan of the excavated part of the south-eastern tower of the late antique fortress in Obzor incorporated in the Balkan defensive system.

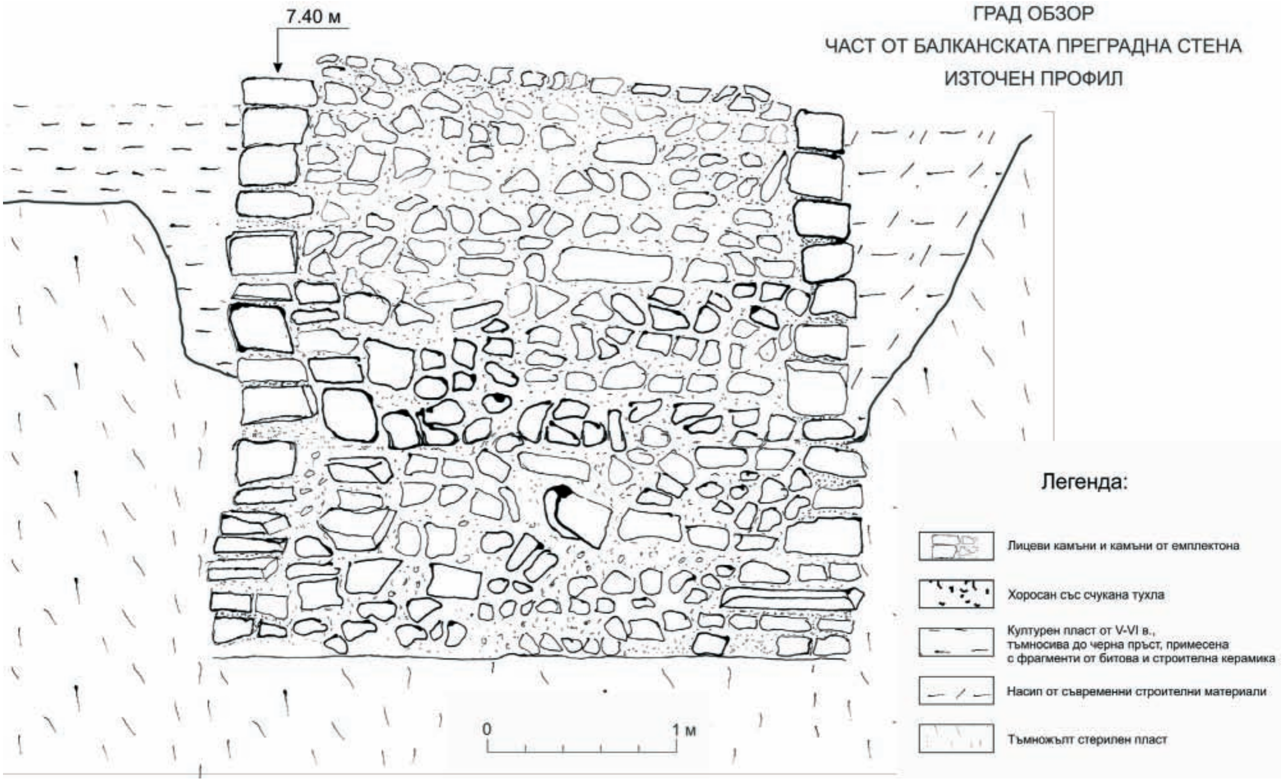
7.40 м
ГРАД ОБЗОР
ЧАСТ ОТ БАЛКАНСКАТА ПРЕГРАДНА СТЕНА
ИЗТОЧЕН ПРОФИЛ
0
1 м
Легенда:
Лицеви камъни и камъни от емплектона
Хоросан със счукана тухла
Културен пласт от V-VI в., тъмносива до черна пръст, примесена с фрагменти от битова и строителна керамика
Насип от съвременни строителни материали
Тъмножълт стерилен пласт

Обр. 3. Част от Балканската преградна стена. Източен профил.

Fig. 3. Cross-section of the fortress wall in the eastern part of the plot.

фрагментирани тухли, което не изключва възможността във височина да е имало и пояси от тухлени редове. Културен пласт бе запазен само в югоизточната част на стената. В този район до 50-те години на XX в. е имало наблюдателна вишка на военните, вкопаването на която, освен, че е разрушила част от стената, е компрометирала и културните напластявания. Материалите, открити по време на проучванията, основно фрагменти от амфори, битова и строителна керамика, ни позволяват да датираме този зид най-общо между началото на V до края на VI в. Това всъщност е началото на т. нар. Балканска преградна стена, част, от който е и южната крепостна стена на късноантичната крепост при съвременния гр. Обзор (обр. 2). Тя започва от брега на морето, достига до югоизточната кула на крепостта и от югозападната кула продължава на запад към Източнобалканските проходи (Шкорпил 1930, 206).

В северозападния край на парцела бе разкрита южната половина на югоизточната кула на късноантичната крепост – кула VIII от заснемането на К. Шкорпил (Шкорпил 1930, 205, обр. 6). Северната половина, както и част от южната крепостна стена, е унищожена при строителството в съседния парцел от север. Тя е кръгла, с външен диаметър 16 м. Тук до средата на 50-те години на XX в. е съществувал голям изкоп за вадене на камък. В следствие на това суперструкцията е запазена само на места до два реда добре обработени каменни блокове, споени с варов разтвор, с примеси от морски пясък и стрита на прах керамика, светлочервен на цвят. Широчината ѝ е 2,30 м. Според К. Шкорпил, стените и кулите са градени в смесен градеж, *opus mixtum* – във височина е имало пояси от по няколко реда тухли. Сред деструкциите на кулата южно от нея се откри голямо количество цели и фрагментирани тухли, което потвърждава това. Основите са градени от ломени камъни, обилно залети с бял варов разтвор, примесен с морски пясък. Разкрита бе връзката между стената в североизточния край на парцела с кулата, запазени само с по няколко реда от ломени камъни от основите. Разстоянието от съвременния бряг на морето, където стената бе засечена, до кулата е 41 м. Във вътрешността на кулата културни напластявания не бяха запазени – съвременната яма за вадене на камък е вкопана до тъмно кафявия глинест материк. Южно от нея културният пласт е нарушен от вкопаването на казармените съоръжения на военните, както и от тези на ресторант „Морско Казино“. Разкрита бе част от канал, направен от бетонни тръби, при вкопаването на които частично е разрушена кулата. В пространството южно от кулата културният пласт е с дебелина между 0,30–0,50 м (обр. 3). Съдържа материали от

V до края на VI– началото на VII в. Най-късната монета е на император Ираклий (610–641), открита в културния пласт пред югозападното лице на кулата. В тези граници се датира и кулата, както и крепостта, което кореспондира с данните от проучванията на северозападната ъглова кула, проведени през пролетта на 2015 г. По-ранни културни напластявания не бяха регистрирани.

В пространството южно от югоизточната кула бяха проучени два гроба – един от V–VI в. и другият от XVI–XVII в. Вероятно тук са се развивали християнски некрополи от тези периоди, проучването, на които ще продължи през 2016 г.

В централната южна част на парцела, 15 м южно от кулата, се разкри горната част на зид с ориентация север–юг. Той е граден от ломени камъни, споени с бял варов разтвор, примесен с морски пясък и има две добре оформени лица. Западно от него се разкри ниво с деструкции – фрагменти от тухли и керемиди, ломени камъни, бучки хоросан и фрагменти от късноантични амфори. Сред тухлите се срещат и такива с врязани концентрични кръгове, вероятно от подова настилка. Проучването на тази структура и този участък от парцела ще продължи през 2016 г.

Литература

Шкорпил 1930: К. Шкорпил. Стратегически постройки в Черноморската област на Балканския полуостров. – Byzantinoslavica, II, 1930, 197-230.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XXX–GENERAL, SQUARE 23 UNDER THE PLAN OF OBZOR

Todor Marvakov

The site is located in the SE part of the present-day town of Obzor, on the Black Sea coast. A massive stone wall was unearthed here (fig. 1). It starts from the shoreline and continues to the NW, after 45 m connecting to the SE tower of the late antique fortress. Only a small part of its superstructure is preserved. The façade is made of stone blocks, thoroughly smoothed and levelled in rows. The implecton consists of crushed stones mixed with red mortar. The foundations are built of crushed stones bound with white mortar (fig. 3). Because of the considerable amount of brick fragments, one cannot exclude the possibility of *opus mixtum* here. This wall is the starting point of the so-called Balkan defensive system (fig. 2). In the NW part of the plot, remains of the SE tower of the late antique fortress were found. The tower is round, with an external diameter of 16 m, width of the wall 2.30 m. Fragments of bricks found here also point to a possible *opus mixtum* superstructure of the wall. The finds from this site are dated to the beginning of the 5th– the end of the 6th/beginning of the 7th century AD, which is the suggested date of the late antique fortress of Obzor.

№ 9. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ПО ВРЕМЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА КОНСЕРВАЦИОННО-РЕСТАВРАЦИОННИ ДЕЙНОСТИ НА ЦЪРКВАТА „СВ. ЙОАН АЛИТУРГЕТОС“, ГР. НЕСЕБЪР

Тодор Марваков, Мартин Гюзелев

Църквата Св. Йоан Алитургетос се намира на югозападния бряг на полуострова, в района над южното пристанище на града (обр. 1). Тя представлява триапсидна сграда с притвор, с кръстокуполен план. Според повечето изследователи е построена през първата половина на XIV в. Съществува и мнение, че е градена през първите десетилетия на XIII в., което обаче не е подкрепено със сериозни доказателства (Димова 2008, 190). В района на църквата археологически проучвания са провеждани през 50-те години на XX в. от проф. Ив. Гълъбов, резултатите от които не са публикувани. През последните десетина години състоянието на църквата видимо се влоши – вертикалните пукнатини през централната апсида и по средата на северната стена се разширяват, руши се запазената част от покривната конструкция, сериозно е пострадала и украсата по фасадите на църквата. Това стана причина за изготвяне на проект за консервация и реставрация от авторски колектив в състав: арх. Елена Димитро-

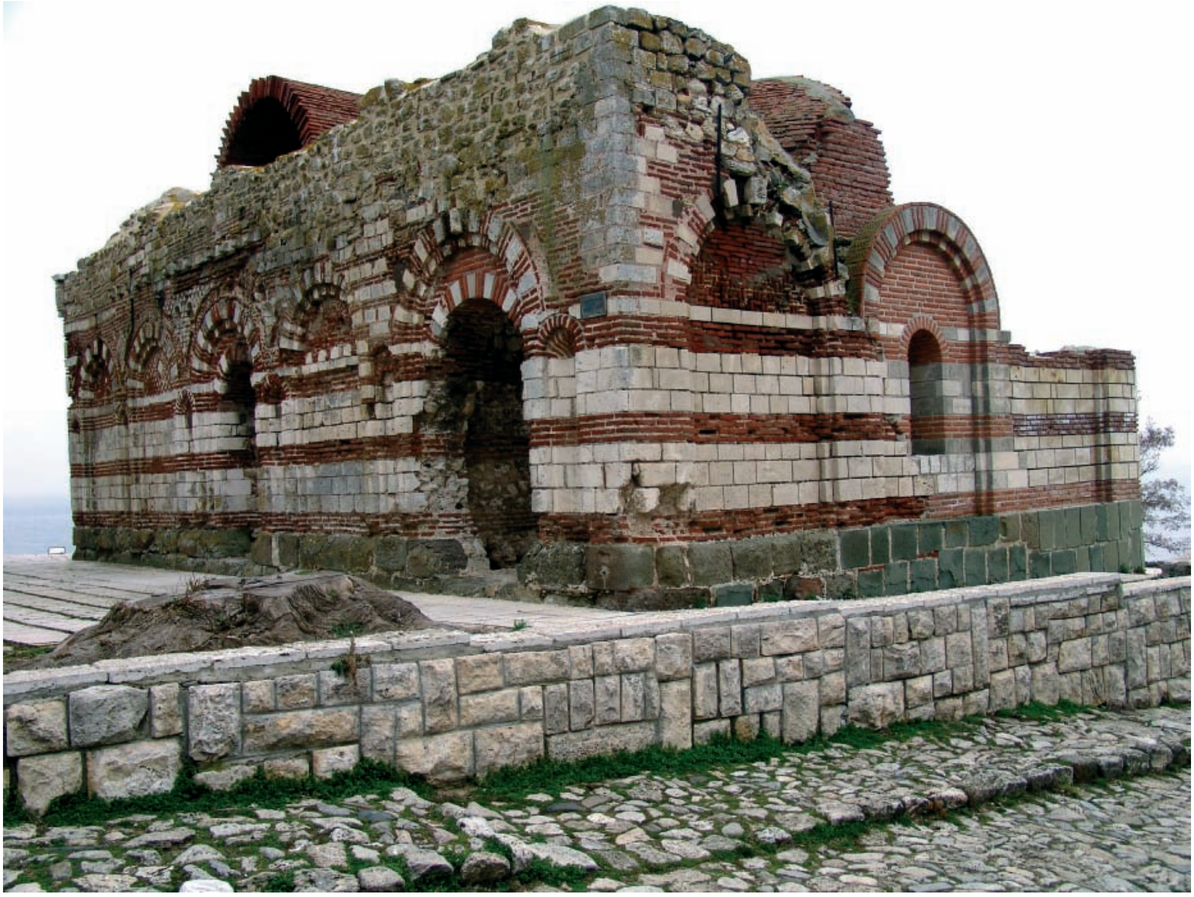

Обр. 1. Църквата Св. Йоан Алитургетос преди началото на консервационно-реставрационните дейности, поглед от северозапад.

Fig. 1. The church of St. John Aleitourgetos before the start of the conservation works (view from north-west).

ва, арх. Елена Малджиева, арх. Иван Халев и доц. д-р Стефан Белишки. Реализирането му е финансирано от U.S. Ambassador's Large Grant Fund for Cultural Preservation.

При подмяната на старите метални обтегачи с нови, не се засегнаха културните напластявания. Разчистиха се първите 0,40 м от основите на църквата покрай северната и южната стена на наоса. Те започват с 0,20 м отстъп навътре, цокъл, маркиращ границата между суперструкцията и субструкцията. Основите, поне в разкрития участък с дълбочина от 0,40 м от цокъла, са градени от сравнително добре обработени каменни блокове,

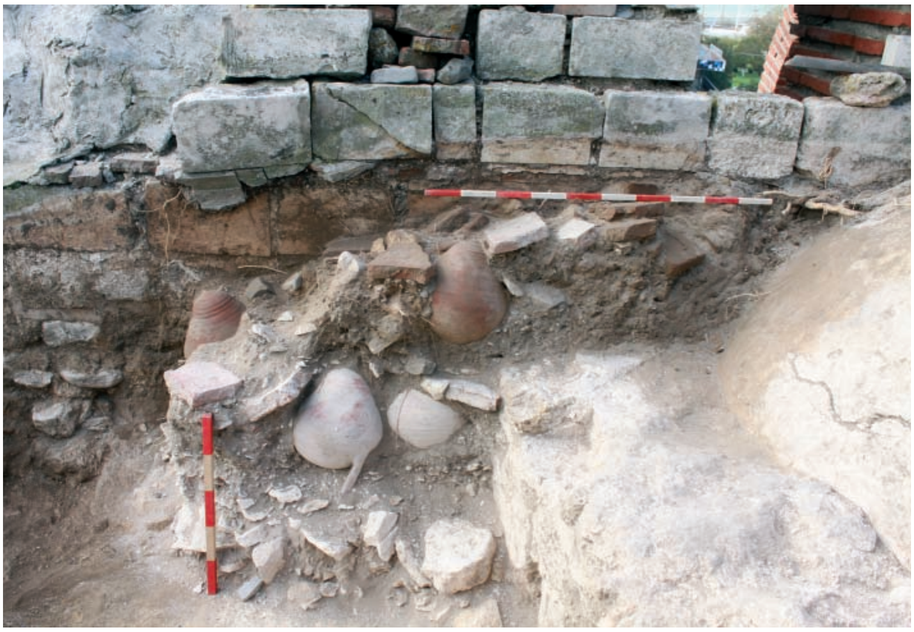

Обр. 2. Ситуация в североизточния край на покрива, между двата малки полусферични купола.

Fig. 2. Structures in the north-eastern part of the roof, between the two small domes.

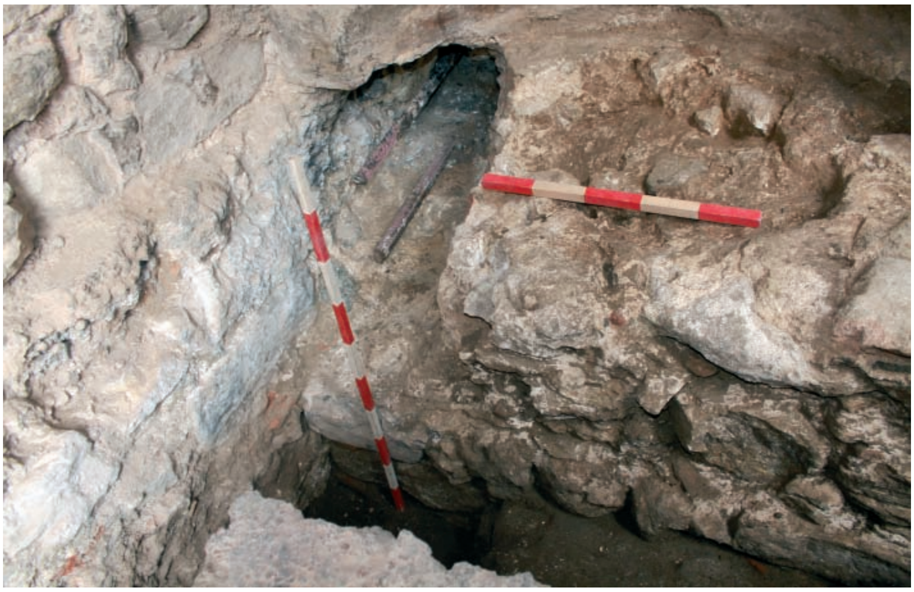

Обр. 3. Част от основите на северната апсида и северната стена на църквата.

Fig. 3. Part of the foundations of the northern apse and the northern wall of the church.

споени с бял варов разтвор, примесен с морски пясък. На места редовете квадри са подравнявани с цели или фрагменти от тухли. Поне отвътре, основите имат добре оформено лице. Това показва, че при строителството на църквата Св. Йоан Алитургетос е възможно да са използвани за основи останките на по-ранна сграда (църква?), ситуация, каквато бе установена за строителството на църквата Св. Йоан Кръстител. Направиха се и две траншеи покрай западната стена на наоса и в олтарното пространство, непосредствено пред абсидите, с широчина 0,40 м. Тук трябва да бъдат поставени нови обтегачи с посока север–юг на 0,45 м дълбочина от съвременния под. В тях, след премахването на бетона от съвременния под на църквата с дебелина 0,10 м, се влезна в дълбочина 0,30 м от цокъла на църквата. Културният пласт е тъмнокафяв на цвят и е с голяма концентрация на средновековна керамика – фрагменти от амфори, гърнета, кани, купи, някои, от които, покрити с глазура, фрагменти от сграфито съдове, както и от тухли и керемиди. Разкри се горната част от основите на апсидите. Те, поне отвътре, са по-широки и минават по права линия на около 0,20 м от началото на апсидите. Долепени са на фуга до основите на северната и южната стена на църквата и за разлика от последните, са градени от ломени камъни, залети с бял варов разтвор, примесен с морски пясък. Разкри се и малък участък от стилобатите, върху които лежат четирите колони, държащи централния купол на църквата. Те са градени като основите на апсидите и са свързани конструктивно с тях. В притвора, непосредствено до северната и южна стена, беше документирано сегашното състояние на две гробни съоръжения с полуцилиндрични сводове, открити при предишни консервационно-реставрационни дейности. Основите на стената, разделяща наоса от притвора, са с дебелината на суперструкцията. Градени са от ломени камъни, залети с бял варов разтвор, примесен с морски пясък и се свързват на фуга с основите на северната и южната стена на църквата (обр. 3). Това е още едно доказателство в полза на хипотезата, че северната и южната стени на църквата използват за основи останки от по-ранна сграда.

В североизточния край на покрива на църквата, в пространството между двата малки полусферични купола, се разкри част от оригиналната покривна конструкция. Куполите не се издават на еднаква височина над корниза на църквата – източният е с 1,50 м по-нисък. След премахването на съвременна циментова запечатка, покриваща двата купола, се разкриха 10 амфори, 6, от които за съжаление бяха извадени от строителните работници преди нашата намеса. Те са поставени на две нива, с устията надолу в пространството между двата купола (обр. 2). Първото ниво е забито в пласт с дебелина от около 0,20 м строителен трошляк – буци хоросан, пясък и малки ломени камъни. Второто ниво амфори е било поставено между амфорите от първото, с устията надолу, като двете нива са се застъпвали. Тази конструкция е била засипана със земна маса, светлокафява на цвят, с голяма концентрация на фрагментирана средновековна керамика – фрагменти от гърнета, кани, амфори, сграфито съдове и др. В пълнежа между амфорите се разкриха и над 10 чашки, еднакви с чашките от керамично-пластичната украса по фасадите на църквата. Амфорите и материалите, открити в пълнежа около тях, се датират между средата на XIII до средата – втората половина на XIV в. Поставянето на амфорите по този начин несъмнено е целяло олекотяване на покривната конструкция. Това вероятно е станало още при строителството ѝ. Не може да се изключи възможността това да е станало и по време на ремонтни дейности, но относително скоро след строителството на църквата. Четири от амфорите, с пълнежа между тях, ще бъдат оставени *in situ* със специално покритие, като част от оригиналната покривна конструкция.

Литература

Димова 2008: В. Димова. Църквите в България през XIII-XIV век. София, 2008.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING DURING THE CONSERVATION WORKS IN ST. JOHN ALEITOURGETOS CHURCH IN NESSEBAR

Todor Marvakov, Martin Gyuzelev

The church of St. John Aleitourgetos is situated on the SW shore of the Nessebar Peninsula, on a terrace above the S port of the town (fig. 1). For the purposes of conservation works, four trenches were dug along the N, S and W wall of the naos, as well as in the altar. It was found that the foundations of the N and S wall are made of stone blocks with white mortar. The foundations of the apses and the wall separating the naos from the narthex were built of crushed stones with white mortar (fig. 3). The latter ones were connected by joint with the foundations of the N and S wall. This evidence reinforces the hypothesis that remains of an earlier building had been used as foundations in the construction of the church, similarly to St. John the Baptist church in Nessebar. Part of the original roof structure of the church was also discovered. Here, between two domes 10 small mediaeval amphorae laid in two levels with their mouths downwards were found (fig. 2). The space around them was filled with earth and materials from the mid-13th – middle/ second half of the 14th c. Undoubtedly, such use of the amphorae was aimed at achieving a lighter roof construction.

№ 10. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ В ПИ № 9047, КВ. 18А ПО ПЛАНА НА ГРАД НЕСЕБЪР НА УЛ. „КРАЙБРЕЖНА“ В РЕЗЕРВАТ „СТАРИНЕН НЕСЕБЪР“ ПРЕЗ 2015 г.

Анелия Божкова, Петя Кияшкина,

През 2015 г. продължи проучването в имота, което представлява продължение на разкопките от 2006–2007 и 2013–2014 г. (Божкова, Кияшкина 2015). Работата беше концентрирана само в югозападния ъгъл на терена, с цел окончателно допроучване на античната изба от късноелинистическата епоха и приключване на археологическите дейности по изследване на този сектор от Северния бряг на резервата.

В разкопките взеха участие доц. Анелия Божкова (НАИМ–БАН) – ръководител, Петя Кияшкина – заместник ръководител, магистър Виолета Милчева (докторант СУ) и Ева Тонкова (студент СУ).

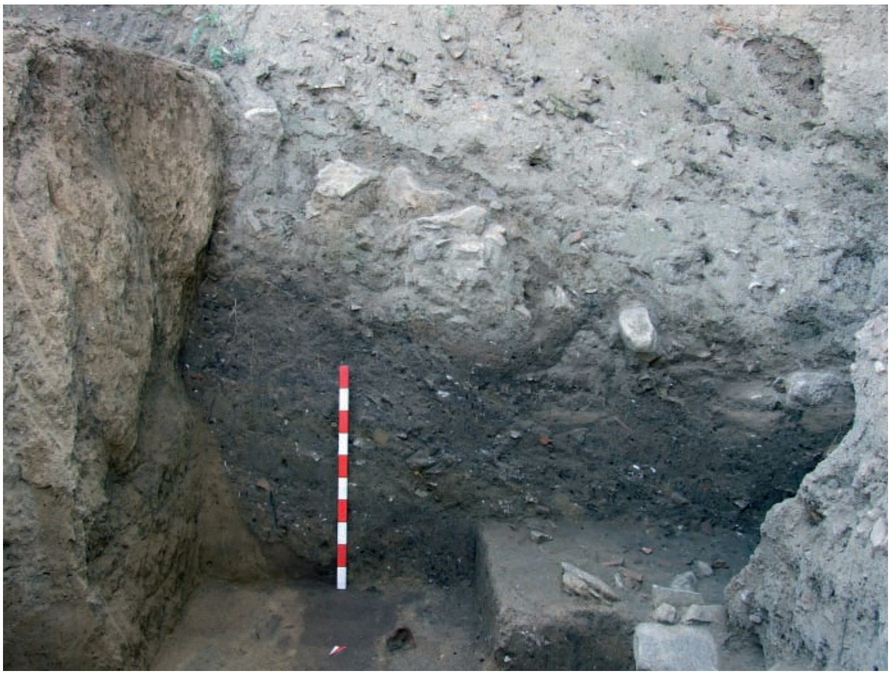

Обр. 1. Несебър. Улица „Крайбрежна“. Изба от II–I в. пр. Хр.

Fig. 1. Nessebar, Kraibrezhna Str. Cellar from the 2nd – 1st c. AD.

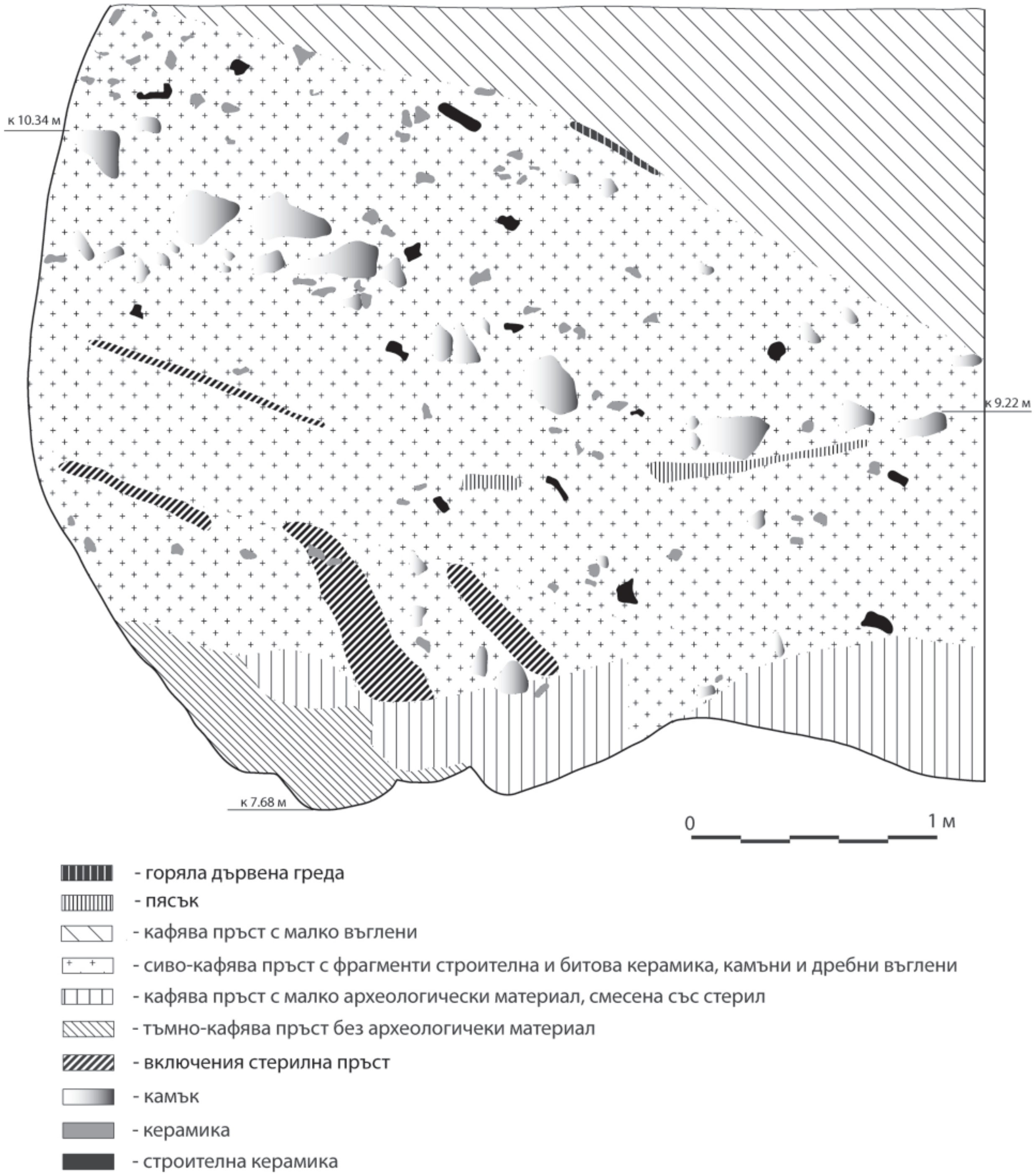
к 10.34 м
к 9.22 м
к 7.68 м
0
1 м
- горяла дървена греда
- пясък
- кафява пръст с малко въглени
- сиво-кафява пръст с фрагменти строителна и битова керамика, камъни и дребни въглени
- кафява пръст с малко археологически материал, смесена със стерил
- тъмно-кафява пръст без археологичеки материал
- включения стерилна пръст
- камък
- керамика
- строителна керамика

Обр. 2. Несебър. Улица „Крайбрежна“. Изба от II–I в. пр. Хр. Северен профил.

Fig. 2. Nessebar, Kraibrezhna Str. Cellar from the 2nd – 1st c. AD – cross-section.

През 2015 г. бяха допроучени останките от античната структура – изба на късноелинистическа къща, съществувала между края на II и средата на I в. пр. Хр. (обр. 1). Останките бяха проучени само до възможните граници на имота, респективно – на юг – до профила, отстоящ на около 1 м от съвременната улица „Крайбрежна“ и на запад – до профила, опиращ в друг имот, понастоящем ползван за паркинг на лични моторни превозни средства. Културният пласт с дебелина до 2,50 м съдържаше останки от деструкция, свързана с опожаряване и разрушаване на сградата, части, от която, са нападали в избата (обр. 2). Открити бяха отделни камъни (частично обработени) от основите на сградата, фрагменти кирпичи от стените, много керемиди от нейния покрив, както и фрагменти от архитектурната украса. На различни нива в културния пласт бе документирано присъствие на малки фрагменти от цветна мазилка от вътрешната декорация на стените. Пластът, който съдържа останките от деструкцията, има хомогенна характеристика – сиво-пепеляв цвят, прахообразна структура. Наситен е с множество въглени и на места личат останки от горели дървени греди. Масовият материал е представен с огромно количество битова керамика, сред която присъстват както образци от кухненска керамика (гърнета, гювечета и тави), така и много импортни материали – чаши с релефна украса, съдове с украса в стил „westslope“, имитации на източна сигилата, транспортни амфори и др. Основната трапезна категория е представена от съдове с рядка и частично положена ангоба от типа „redslip“ и с форми, които са близки до ранната източна сигилата. Други трапезни съдове са представени от т. нар. „понтийски“ групи. Открити бяха също множество теракоти (обр. 3), както и 20 бронзови монети. Монетните находки, определени от проф. Иван Карайотов, представят предимно образци от бронзовото монетосечене на Месамбрия от периода втората половина на II– първата половина на I в. пр. Хр. При проучването бе извършено графично и фотозаснемане на профилите на деструкциите, а останките на мазето бяха нанесени върху кадастралния план на града. Археологическото проучване на североизточния ъгъл на античната изба, която продължава под профилите на югозапад, предостави много важна информация за историята на града. Документираното опожаряване и разрушаване на сградата се датира около средата на I в. пр. Хр. и за пръв път дава неоспорими материални свидетелства за превземането на града от гетския цар Буребиста, който, според писмените извори, е предприел поход по Черноморското крайбрежие именно в този период.

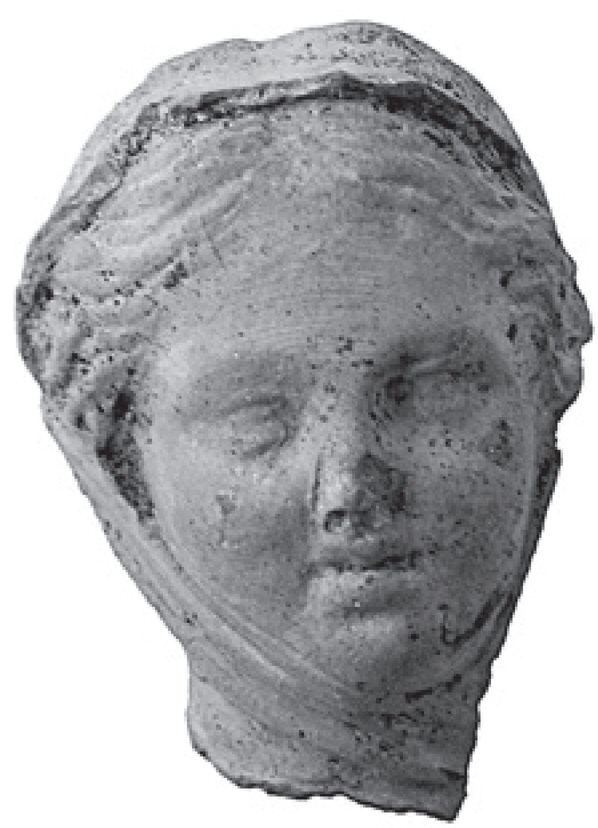

Обр. 3. Несебър. Улица „Крайбрежна“. Изба от II–I в. пр. Хр. Глава от теракотова статуетка.

Fig. 3. Nessebar, Kraibrezhna Str. Cellar from the 2nd – 1st c. AD – head of terracotta figurine.

Археологическото проучване на тази структура е приключено, а заедно с това окончателно завърши и проучването на целия имот.

Литература

Божкова, Кияшкина 2015: А. Божкова, П. Кияшкина. Археологическо проучване на обект в поземлен имот № 90471 кв. 18 А по плана на град Несебър, ул. „Крайбрежна“ в резерват „Старинен Несебър“. – Археологически открития и разкопки през 2014. София, 2015, 297-298.

REGULAR EXCAVATIONS AT A SITE IN PLOT 9047, SQUARE 18A UNDER THE PLAN OF NESSEBAR, ON KRAYBREZHNA STR., IN THE RESERVE “ANCIENT NESSEBAR“, IN 2015

Anelia Bozkova, Petya Kiyashkina

The 2015 investigation of this site was a continuation of previous archaeological excavations conducted in 2006–2007 and 2013–2014. The studied area was restricted in the SW corner of the plot where an ancient cellar of Late Hellenistic date remained partially unexplored (fig. 1). The cultural accumulation reaching 2.4 m in height contained the traces of fire and violent destruction of the building above, parts of which collapsed into the cellar (fig. 2).

The destruction of the building can be dated to the middle of the 1st c. BC, on the basis of both archaeological material (fig. 3) and coins, and should probably be placed in connection with the campaigns of the Getic king Burebistas against the West-Pontic cities.

№ 11. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XIII–2825, ПОМОРИЕ

Сергей Торбатов, Биляна Иванова, Антон Карабашев

От 7 до 18 декември 2015 г. в гр. Поморие бяха проведени спасителни археологически разкопки в УПИ XIII–2825, кв. 209 по плана на града. Проучването беше осъществено във връзка с изявено инвестиционно намерение от страна на собственика на имота. Съгласно Становището на Министерството на културата, проучването беше осъществено само в чертите на строителното петно, със сондажи в останалата част на имота.

Строителното петно е с площ 124,4 кв. м и за удобство беше разделено на 6 работни сектора с еднакви размери, условно означени с буквени индекси от А до Е. В останалата част от имота бяха заложени два траншейни сондажа с дължина по 17 м и широчина по 1,50 м, отстоящи на 5 м един от друг (обр. 1).

В чертите на бъдещото строително петно беше установена достатъчно ясна стратиграфска картина, в общи линии съответстваща на познатата ни от досегашните проучвания в този район, но и внасяща известни хронологически нюанси (обр. 2).

На кота 0,60–0,98 м беше достигнат стерилен жълт пясък. В югозападния ъгъл на изкопа беше регистрирано вкопаване в стерила, запълнено впоследствие с тинест пясък. Под него лежаха останки от глинобитен под. Над пясъците от двата вида повсеместно се проследява културен пласт с дебе-

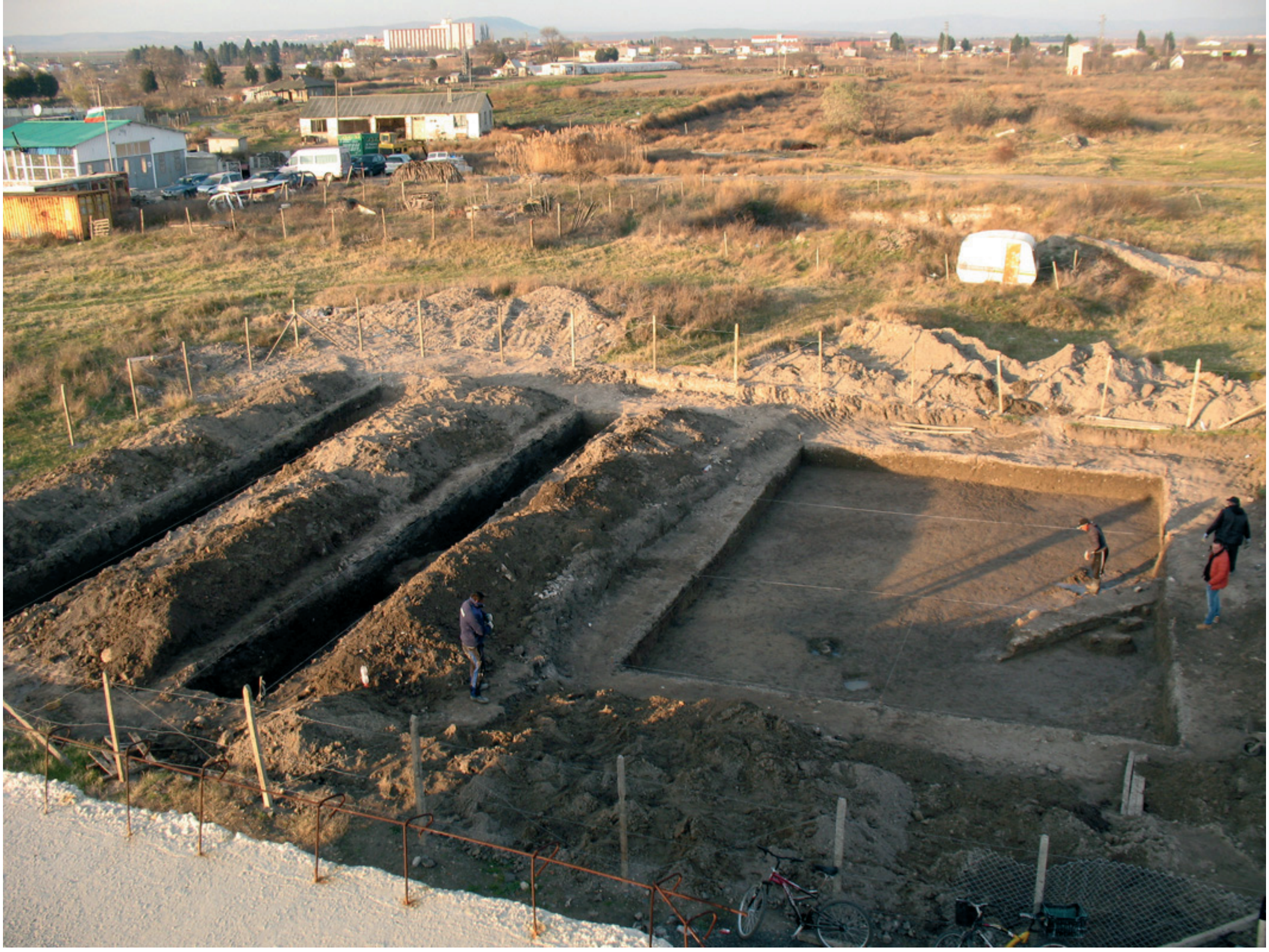

Обр. 1. Състояние на обекта при приключване на проучването (поглед от юг)=

Fig. 1. The site at the end of the excavations (view from the south)=

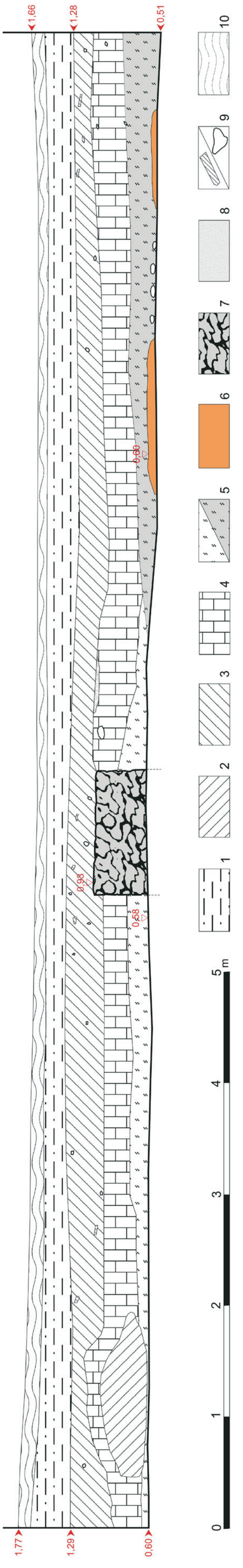

Обр. 2. Стратиграфия в Сектори Б, Г и Е (източен профил). Легенда: 1. Пласт от съвременни строителни и битови отпадъци; 2. Дребни камъни, буци хоросан и кафява пръст, примесена с пясък; 3. Черна пръст, съдържаща нестратифицирани материали от късната античност до късната османска епоха (естествено отложил се пласт в периода от VI до XIX в.); 4. Кафява пръст, примесена с пясък (културен пласт от IV–V в.); 5. Стерилен жълт пясък/тинест пясък; 6. Трамбована жълта глина (глинобитен под от III в.); 7. Зид на спойка от жълто-бял хоросан; 8. Жълто-бял хоросан; 9. Строителна или битова керамика/камъни; 10. Чимов пласт.

Fig. 2. Stratigraphy in Sectors Б, Г and E (eastern profile). Legend: 1. Layer of modern construction and household waste; 2. Small stones, lumps of plaster and brown soil mixed with sand; 3. Black soil containing stray finds from the Late Antiquity to the Late Ottoman period (naturally postponed layer in the period from the 6th to the 19th c.); 4. Brown soil mixed with sand (culture layer from the 4th-5th c.); 5. Sterile yellow sand/silty sand; 6. Rammed yellow clay (floor level from the 3rd c.); 7. Stone wall built with yellowish-white mortar; 8. Yellow-white mortar; 9. Building ceramics or kitchen pottery/stones; 10. Turf layer.

лина от 0,20 до 0,40 м, наситен с материали от IV–V в., към който се отнасят и архитектурни останки от това време – сигурно свидетелство за трайно обитаване на терена през късноримския период. В суперпозиция, до нивото за затрупаната през последните няколко десетилетия естествена дневна повърхност, лежи нормално отложил се в периода от VI в. насетне почвен пласт, съдържащ хронологически нестратифицирани находки (предимно керамика) от ранновизантийския период, средновековието и късната османска епоха. От втората половина на XX в. до най-ново време теренът е използван като нерегламентирано сметище за строителни и битови отпадъци, което е довело до покачване на нивото до заварените коти (+1,66 ÷ +1,94 м н.м.р.).

Най-ранната регистрирана структура са останките от вече споменатия глинобитен под, очевидно принадлежал на някакво съоръжение или постройка, изградена от нетрайни материали и лишена от керемидено покритие (обр. 3). Не беше намерен никакъв керамичен материал, но от този контекст произхожда една износена анхиалска монета на Септимий Север, което дава основание съоръжението (или постройката) да бъде предположително отнесено към III в.

Към следващия етап в обитаването на терена принадлежи един частично запазен зид с дебелина 0,76 м, граден от ломени камъни, споени с жълто-бял хоросан. Зидът е запазен на дължина около 5 м, до кота 0,95 м над сегашното морско равнище, и продължава в северозападна посока извън границите на строителното петно. Продължението му в противоположна посока е унищожено в резултат от ограбване на строителния материал. Зидът принадлежи на сграда, която се е развивала в югоизточна посока. На известно отстояние пред фасадата на сградата, над стерилния пясък беше регистриран слой с дебелина до 0,10 м от тинест пясък, наситен с дребен чакъл, който маркира синхронно ходово ниво – възможно, павирано открито дворно пространство, принадлежащо към комплекса.

Монетният материал от разглеждания контекст, включващ 31 медни екземпляра от дребен номинал, е твърде компактен и показва, че сградата е била построена през втората половина на IV в. и е просъществувала най-късно до към края на V в., след което е била изоставена. Демонтажът на останките ѝ, с цел преизползване на строителния материал на друго място, ще да е започнал съвсем наскоро след това, още през ранновизантийския пери-

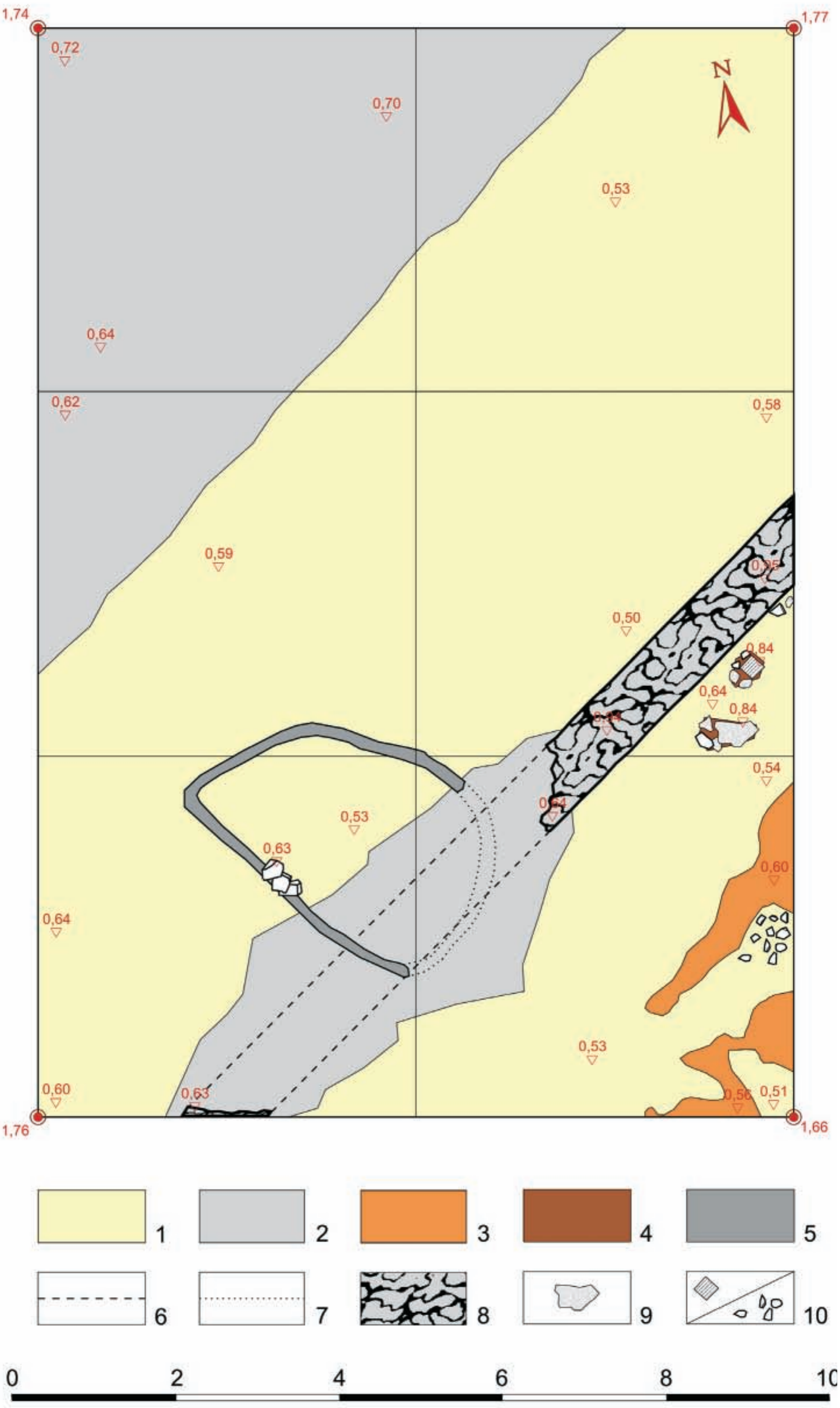

Обр. 3. План на структурите, проучени в Сектори А – Е. Легенда: 1. Стерилен жълт пясък; 2. Тинест пясък, примесен с дребен чакъл (ходово ниво/деструкции); 3. Трамбована жълта глина (глинобитен под от III в.); 4. Кафява пръст; 5. Пръст, примесена с пясък и органични останки (траншея за основи на средновековна постройка от XII–XIII в.); 6. Трасе на демонтиран каменен зид; 7. Предполагаемо трасе на основи на постройка; 8. Зид на спойка от жълто-бял хоросан; 9. Буци жълто-бял хоросан; 10. Строителна керамика/камъни.

Fig. 3. Plan of the structures excavated in Sectors A – E. Legend: 1. Sterile yellow sand; 2. Silty sand mixed with gravel (courtyard pavement/debris); 3. Rammed yellow clay (floor level from the 3rd c.); 4. Brown soil; 5. Soil mixed with sand and organic debris (trench for the foundations of a medieval building from the 12th-13th c.); 6. Lines of a dismantled stone wall; 7. Probable lines of the foundations of a building; 8. Stone wall built with yellowish-white mortar; 9. Lumps of yellowish-white mortar; 10. Building pottery/stones.

од, и не е изключено това да е продължило и през Средновековието, когато върху част от трасето на северозападния зид на сградата от късноримския период е била изградена малка полувкопана постройка с неясна функция. От нея и от пространството около нея произхождат множество материали със сигурна датировка в XII–XIII в.

След приключване на работата в границите на строителното петно бяха заложени два траншейни сондажа в останалата част от имота.

В източния от тях – Сектор 3, беше регистрирана сходна стратиграфска картина. В него, на различни нива, бяха разчистени две аморфни структури във вид на каменни насипи, ориентирани североизток–югозапад. Структурите са лишени от археологически контекст и не могат да бъдат интерпретирани.

Изненадващо, в Сектор Ж, отстоящ само на 5 м западно, стратиграфската ситуация беше съвършено различна и изключително инструктивна. Тук не само нямаше културен пласт, формиран в резултат от трайно обитаване на терена в миналото, но отсъстваше дори и очакваната почвена покривка, която би следвало естествено да се отложи през вековете. За сметка на това, в северната част на сондажа, непосредствено под пласта от съвременни строителни и битови отпадъци, на кота +1,54 м над съвременното морско равнище, беше достигнат стерилен жълт пясък. Обяснението на ситуацията е, че това място е било интензивно използвано като кариера за добив на пясък в хода на застрояването на кв. Свети Георги в гр. Поморие през втората половина на XX в., а образувалите се кратери са били много бързо запълвани с пръстта от изкопите за новите строежи, поради което в обратния насип се среща фрагментирана късноантична и средновековна строителна и битова керамика.

Изводът от представената ситуация е съвсем ясен – римският град Анхиало е бил изграден и се е разраствал не просто върху пясъчен терен, а върху пясъчни дюни – нещо, на което беше обърнато специално внимание в отчета за редовните разкопки през 2013 г., въз основа на категорични археологически данни.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIII–2825, POMORIE

Sergey Torbatov, Bilyana Ivanova, Anton Karabashev

The excavations were conducted in a private plot of land (fig. 1), on an area of ca 125 m^2.

In the eastern part of the property sterile layer of yellow sand was reached at elevation of 0.60–0.98 m above sea level. The earliest structure was registered within a digging into that layer, filled in with muddy sand later on. This is a poorly preserved floor of rammed clay, which belongs to a 3rd c. AD building. The area was intensively inhabited during the Later Roman period, when a new solid building was erected here. Some distance to the north-west from the building a paved with gravel space (probably a courtyard belonging to it) was unearthed directly above the sterile sand. The coin finds indicate that the building had been set up in the second half of the 4th c. AD and was in use until the end of the 5th c. at the latest, when it was abandoned. In the Middle Ages (12th–13th c.) a small half-sunken structure with unclear functions appeared above the remains of the north-western wall of the Late Roman building (fig. 2-3). No traces of settled life in later time were attested at this place.

In the western part of the plot the sterile yellow sand was reached at elevation of 1.54 m above sea level, which once again shows that the Roman city of Anhialus was built and spread on sandy terrain dotted with high-standing dunes.

№ 12. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА УПИ XV–2116, КВ. 138 В ГРАНИЦИТЕ НА НКЦ „АНТИЧЕН И СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД УЛПИЯ АНХИАЛО“, ГР. ПОМОРИЕ, ОБЛАСТ БУРГАС

Доротея Гюрджийска, Антон Карабашев

Спасителното археологическо проучване беше проведено в периода 3.02.–14.02.2015 г. В него взеха участие Антон Карабашев от ИМ–Поморие (заместник ръководител) и Михаела Занева от ИМ–Правец. Научен консултант на проучванията е доц. д-р Сергей Торбатов.

УПИ XV–2116, кв. 138 на ул. „Димо Хаджидимов“ 41 се намира в новата част на гр. Поморие, в западната периферия на квартал „Св. Георги“. Имотът попада в охраняемата зона А на „Античен и средновековен град Улпия Анхиало–Палеокастро“.

В рамките на строителното петно е проучена обща площ от около 30 кв. м, организирана в два работни квадрата – номерирани **Квадрат 1** и **Квадрат 2**, от изток на запад, с размери 5×5 м и пространство от 0,90 м северно от тях.

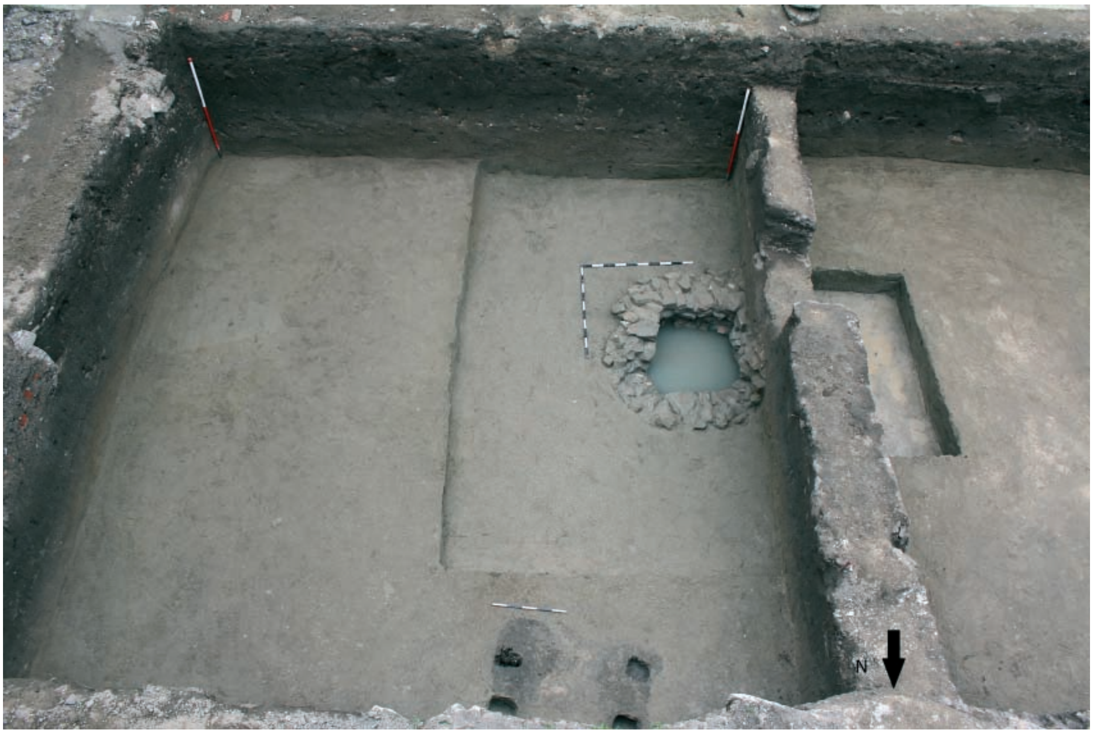

Обр. 1. Квадрат 1. Изглед от С.

Fig. 1. Square 1. View from the north.

Парцелът се намира в двора на сега съществуваща жилищна сграда, а на същото място, през миналия век, е била изградена едноетажна стопанска постройка (разрушена през 2014 г.). В резултат на това напластяванията, натрупани в резултат на съвременното обитаване на терена, бяха значителни.

Никакви археологически структури не бяха открити в горните механични пластове, освен една варница от XIX–XX в. и едно малко каменно струпване с неясен характер, в ЮИ част на Квадрат 1.

В рамките на **Квадрат 1**, при ниво с н. в. 0,06 м беше достигната каменна структура – кладенец, ползван и запечатан в периода на Късната античност (обр. 1). Състои се от каменен пръстен, с оформено само вътрешно лице. Външната линия на струпването очертава кръг с диаметър 1,40 м, а вътрешното лицево подравняване, което рамкира отвора, преминава в квадрат със страна 0,70 м. Кладенецът беше покрит с „кожух“ от буци розов хоросан (с едри парчета стрита тухла в тестото) и дребни камъни.

С проучване на кладенеца в дълбочина бяха демонтирани масивни ломени камъни, в резултат на което изби вода, която бързо покачваше нивото си и силно затрудни работата.

В изпълнение на препоръката на Комисия на ИОКН към МК, кладенецът беше демонтиран, с цел възстановка и експониране в двора на ИМ–Поморие. По този начин се доизясниха някои особености на конструкцията му. За основа на градежа е служила дървена рамка, побита в пясъчното ниво на дъното на изкопа. Тя е направена от дървени греди, здраво скрепени една към друга посредством сглобка от оформени П-образни отрези. Така те образуват квадратна рамка с вътрешна дължина на страната 0, 60 м. Гредите са добре запазени с дължина до 1,30 м и сравнително масивни – дебелина 0,20 м. Дървената рамка е допълнително укрепена с блокаж от масивни ломени камъни, които от своя страна служат за основа на каменния градеж във височина. Общата дълбочина на кладенеца от максимално запазения лицев каменен ред е 0,70 м. На дъното му, върху пясъчното ниво е намерен дървен съд – черпак с големи размери и отчупена дръжка.

На ниво н. в. 0,10 м, на 2,80 м северно от кладенеца е регистрирано вкопаване в жълтия песъклив пласт, което е запълнено с кафява пръст. Тази трамбовка е осигурявала по-голяма стабилност на побитите вертикално дървени греди в четирите края на вкопаването. Запазените на терен четириъгълни дупки са със страна 0,16 м, а в някои от тях има запазена дървесина. Предполагаме, че това представлява основата на дървена конструкция, която е във връзка с водоема – а именно съоръжение

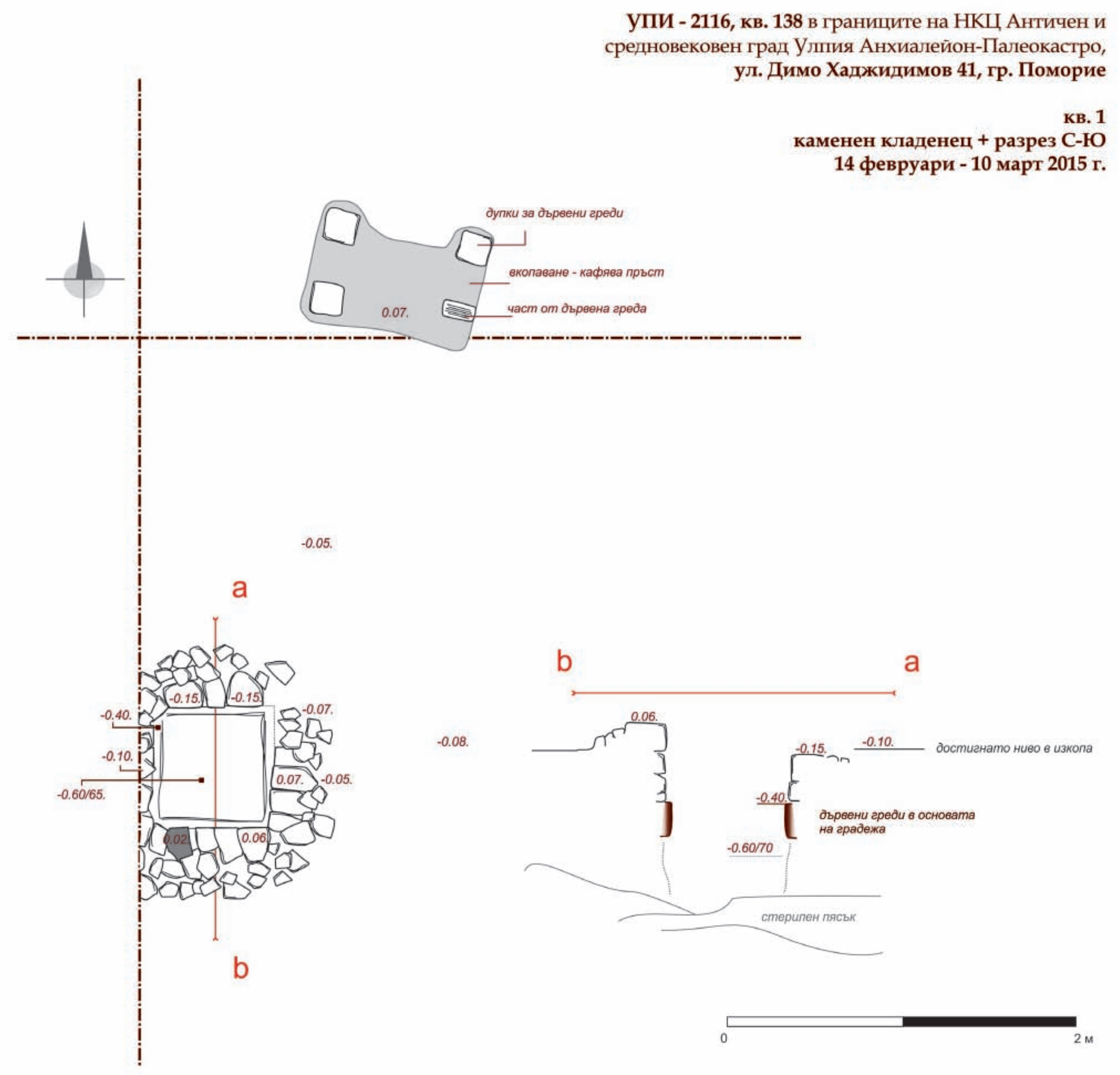
УПИ - 2116, кв. 138 в границите на НКЦ Античен и
средновековен град Улпия Анхиалейон-Палеокастро,
ул. Димо Хаджидимов 41, гр. Поморие
кв. 1
каменен кладенец + разрез С-Ю
14 февруари - 10 март 2015 г.
дупки за дървени греди
вкопаване - кафява пръст
част от дървена греда
0.07.
-0.05.
a
-0.15.
-0.15.
-0.07.
-0.40.
-0.10.
-0.60/65.
0.07.
-0.05.
0.02.
0.06.
b
-0.08.
b
a
0.06.
-0.15.
-0.10.
достигнато ниво в изкопа
-0.40.
дървени греди в основата на градежа
-0.60/70
стерилен пясък
0
2 м

Обр. 2. Квадрат 1. План и напречен разрез на каменния кладенец.

Fig. 2. Square 1. Plan and cross section of the stone built well.

тип „геранило“, за вадене на сладка вода, изградено /?/, ползвано и изоставено в периода на късната античност (обр. 2).

Както нивото на вкопаване на кладенеца, така и първите надземни редове на градежа попадат в жълтеникавия песъклив пласт, с материали от късната античност (обр. 3). Керамичният материал от вътрешността на кладенеца (основно фрагменти от амфори) и нумизматичният материал от пластовете извън него, са синхронни и попадат в рамките от края на IV до 30-те години на VI в.

В пластовете извън кладенеца са намерени равномерно разпръснати общо 146 бронзови монети, дребен номинал от края на IV до 30-те години на VI в., 2 бронзови копчета с позлата, един оловен печат (или пломба), 2 бронзови апликации, една бронзова катарама.

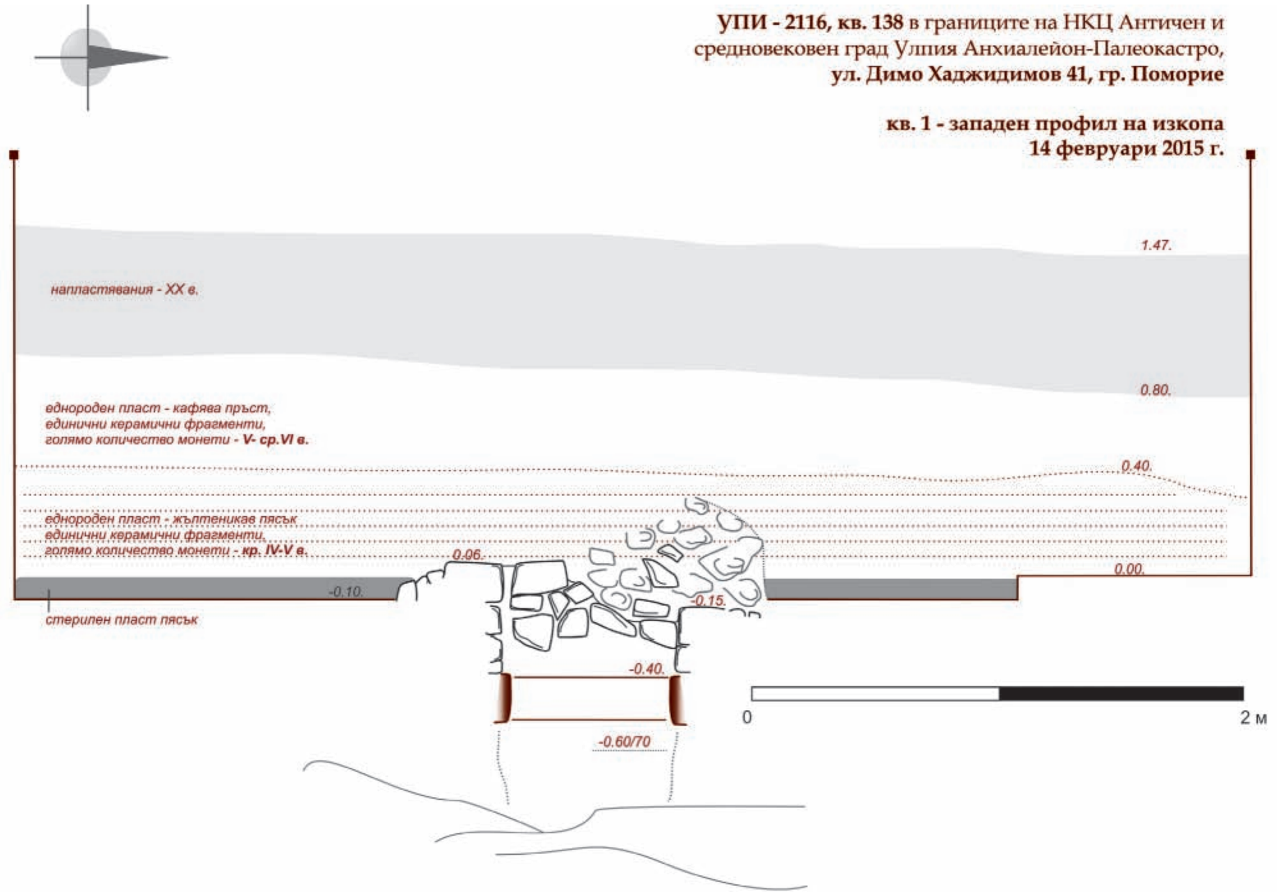
УПИ - 2116, кв. 138 в границите на НКЦ Античен и
средновековен град Улпия Анхиалейон-Палеокастро,
ул. Димо Хаджидимов 41, гр. Поморие
кв. 1 - западен профил на изкопа
14 февруари 2015 г.
напластявания - XX в.
1.47.
0.80.
еднороден пласт - кафява пръст,
единични керамични фрагменти,
голямо количество монети - V- ср.VI в.
0.40.
еднороден пласт - жълтеникав пясък
единични керамични фрагменти,
голямо количество монети - кр. IV-V в.
0.06.
0.00.
-0.10.
-0.15.
стерилен пласт пясък
-0.40.
-0.60/70
0
2 м

Обр. 3. Квадрат 1. Западен профил.

Fig. 3. Square 1. Western cross-section.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XV-2116, SQUARE 138, POMORIE – NATIONAL CULTURE CENTRE “ANCIENT ROMAN AND MEDIEVAL CITY ULPIA ANHIALUS“

Dorothea Gyurdzhiyska, Anton Karabashev

The site is located in the western part of the modern town of Pomorie, within the perimeter of the Roman and medieval city Ulpia Anhialus.

The excavations took place from 3th to 14th February 2015, and covered an area of ca 30 m^2. A well with stone built walls and partially preserved wooden sweep was found at 0.10 m above sea level (fig. 1-3). On the basis of the materials found in the well and at the surrounding levels, it can be concluded that this source of fresh water was in use from the end of 4th until the middle of 6th c. AD.

№ 13. СРЕДНОВЕКОВНА ПЕЩ ЗА СТРОИТЕЛНА КЕРАМИКА В М. КРОТИРЯ, ГР. ПОМОРИЕ

Красимира Костова

Спасителните археологически разкопки в Поземлен имот 57491.16.385 (ПИ 016385) в местността Кротиря, землището на гр. Поморие (обр. 1) се проведоха през есента на 2015 г. Имотът е с площ 3600 кв. м и попада в границите на недвижима културна ценност „Античен некропол на Улпия Анхиало". Извършиха се в два сектора – „Северен" и „Южен", като между тях се заложиха и три траншеи.

В сектор Север се проучи площ с 604 кв.м. В централните му части се разкри средновековна пещ за строителна керамика и работна площадка, свързана с работния процес по зареждането на съоръжението с продукция. Пещта е двукамерна с вертикална тяга. Формата ѝ е квадратна с размери 2,93×3,0м. Състои се от няколко (обр. 1-2) взаимосвързани елементи – долна камера, подпори, оформени като ребра, образуващи скара и горна камера, канал (*praefurnium*) и предпещна яма (работна площадка).

При изграждането пещта е вкопана в материковия терен, който е бил със силно изразен наклон на юг. Стените ѝ са с глинобитна обмазка, силно деструктирала от високата температура. Конструктивните елементи на подпорите в долната камера, кожуха на канала и горната камера са изградени от кирпич. При входа на префурниума, източната страна е изградена от керемиди, споени с глина, а западната – с кирпич. Скарата е с добре измазана повърхност, през която се движи горещият въздух. От горната камера е запазен фрагмент от източната ѝ стена.

Проучи се и предпещната яма (работната площадка). Основно материалите, които се разкриха при проучването ѝ, и в съоръжението, бяха фрагменти недопечена продукция на U-образни керемиди, отухлен кирпич и шлака. Единственият фрагмент, който ни дава основание да отнесем датировката на съоръжението към XII–XIII век, е дъно на глазирана купа с мраморизирана украса, откриха се и дръжка на малка каничка и шийка на затворен съд, които не могат да бъдат репери за датировка. При проучването на пещта се направи археомагнитно изследване. Предварителните резултати я датират в периода от 1111 до 1290 г.

При разкопаването на южния сектор и трите траншеи не се откриха археологически структури и артефакти.

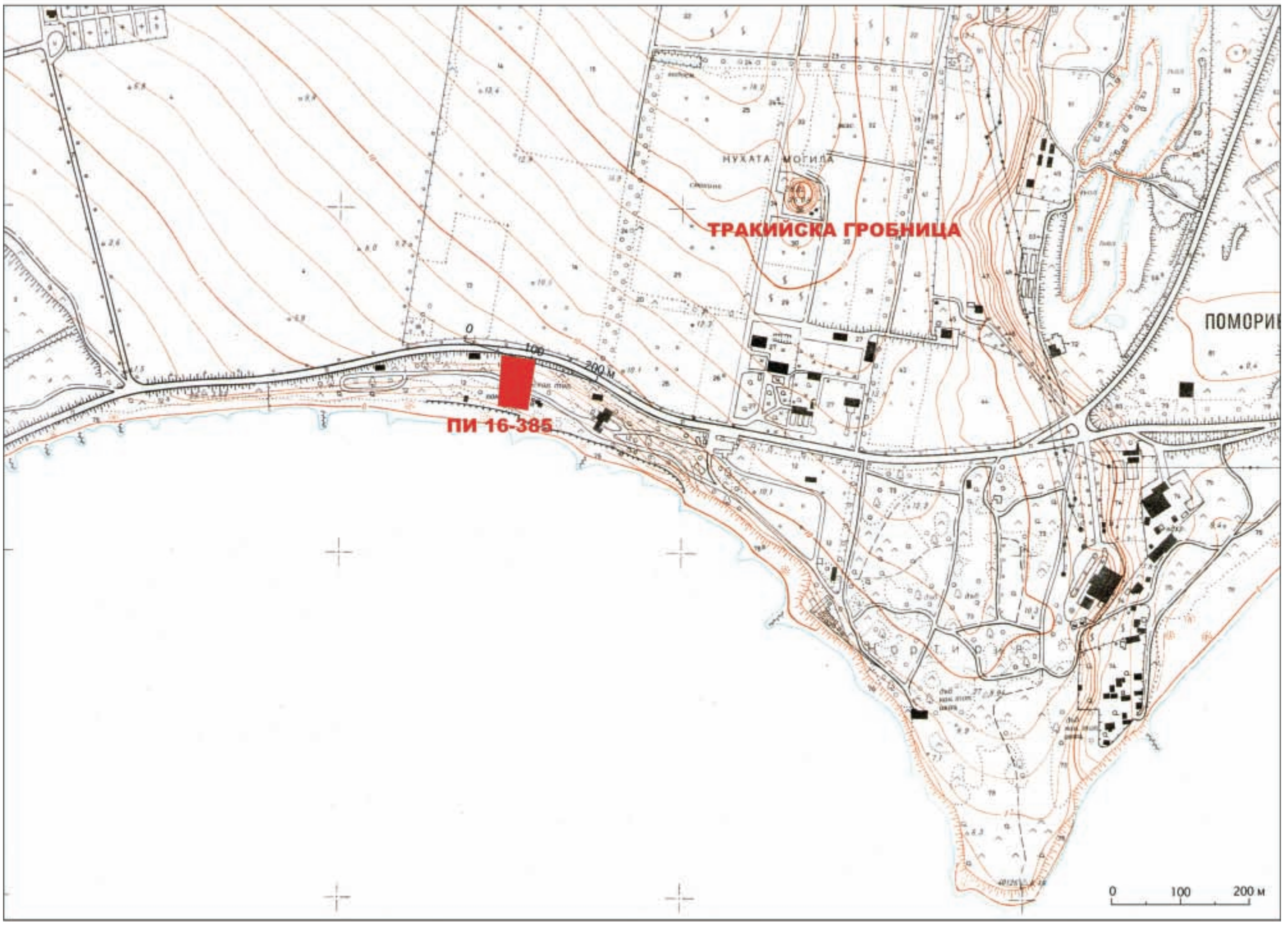

Обр. 1. Местоположение на имота.

Fig. 1. Location of the site.

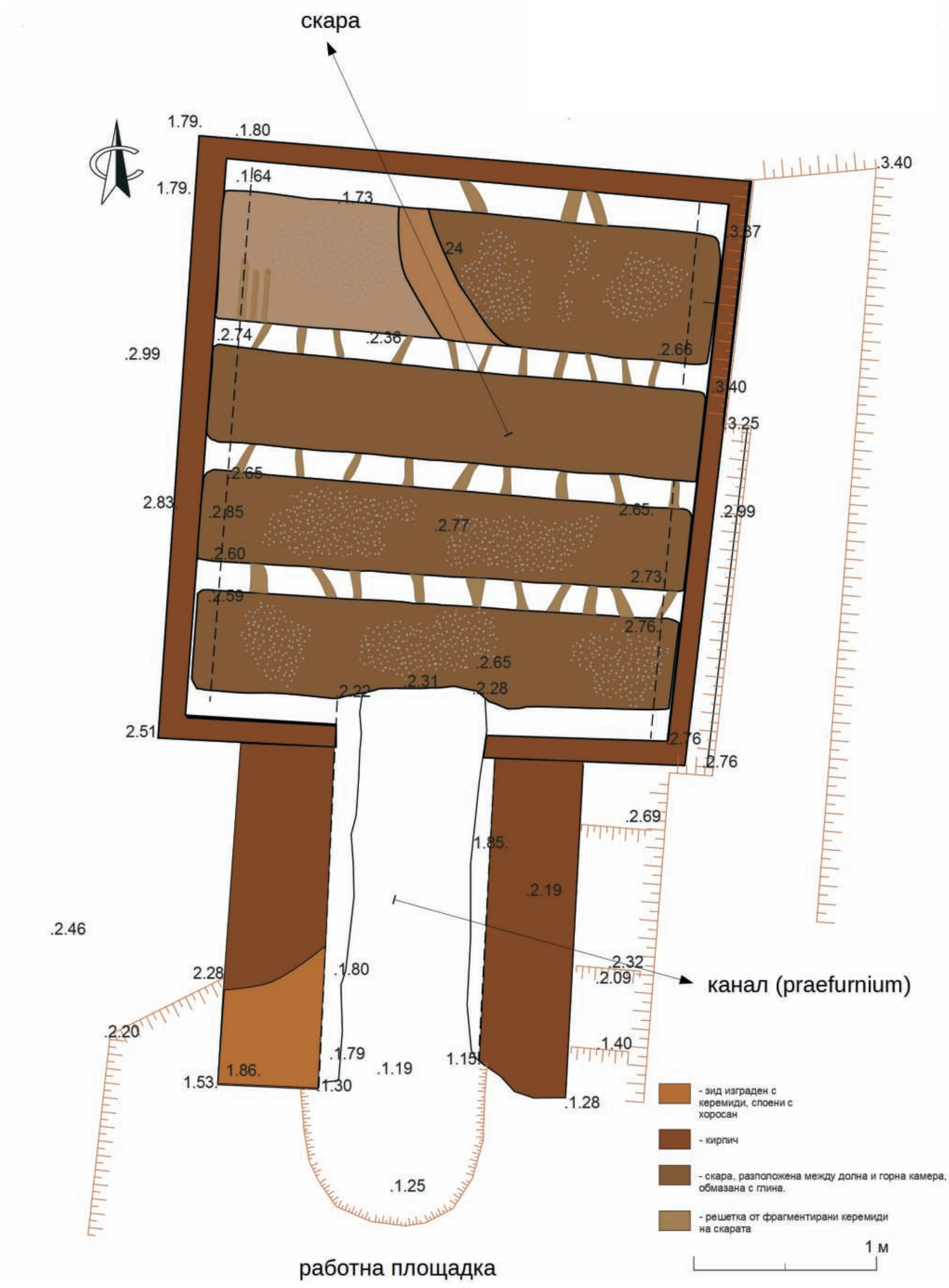
скара
1.79.
.1.80
1.79.
.1.64
.1.73
.24
.3.40
3.37
.2.74
.2.36
.2.99
.2.66
3.40
3.25
.2.65
2.83.
.2.85
.2.77
2.65.
2.99
.2.60
2.73
.2.59
2.76.
.2.65
.2.22
.2.31
.2.28
2.51
2.76
2.76
.2.69
1.85.
.2.19
.2.46
2.28
.1.80
2.32
.2.09
канал (praefurnium)
.2.20
.1.79
.1.40
1.53.
1.86.
1.30
.1.19
1.15
.1.28
.1.25
- зид изграден с керемиди, споени с хоросан
- кирпич
- скара, разположена между долна и горна камера, обмазана с глина.
- решетка от фрагментирани керемиди на скарата
1 м
работна площадка

Обр. 2. План на пещта.

Fig. 2. Plan of the kiln.

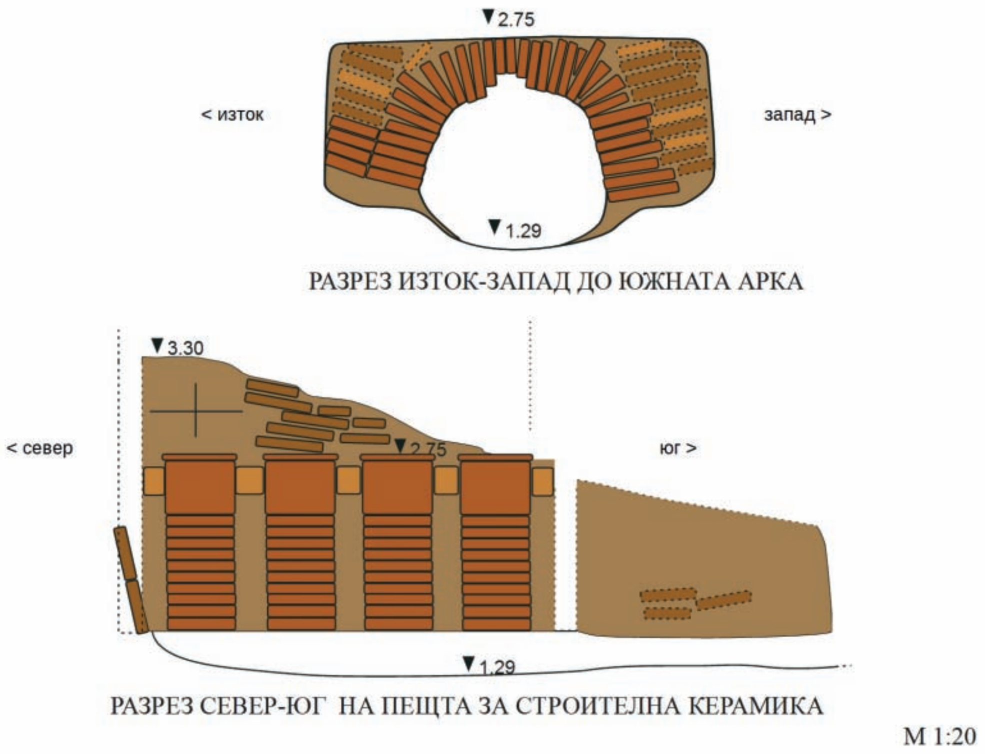
▼2.75
< изток
запад >
▼1.29
РАЗРЕЗ ИЗТОК-ЗАПАД ДО ЮЖНАТА АРКА
▼3.30
< север
▼2.75
юг >
▼1.29
РАЗРЕЗ СЕВЕР-ЮГ НА ПЕЩТА ЗА СТРОИТЕЛНА КЕРАМИКА
M 1:20

Обр. 3. Разрези на пещта.

Fig. 3. Sections of the kiln.

MEDIEVAL TILE KILN FROM THE KROTIRYA LOCALITY, POMORIE

Krasimira Kostova

Rescue excavations in Plot 57491.16.385 in the Krotiriya locality, the town of Pomorie took place during the autumn of 2015.

In the N part of the site an area of 604 m^2 was excavated. In its central part a medieval tile kiln and the work area associated with loading the facility were found. The kiln is square (2.93x3 m), two-chambered, and has rib-shaped props, forming a fire-grate, a prefurnium and work area. The structure was dug into the steep bedrock slope facing south. The walls are built of mudbricks with daub lining. The eastern wall at the prefurnium opening is constructed of tiles with clay.

Most of the finds found around the kiln consist of fragments of unbaked U-shaped tiles, mud-bricks and slag. A single find of a sherd of glazed cup with marbled decoration is dated to the 13th–14th c. Archaeomagnetic measurements *in situ* suggested a tentative date of the kiln ca AD 1111–1290.

№ 14. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ ВЪВ ВРЪЗКА С РЕКОНСТРУКЦИЯ И РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ВИК МРЕЖАТА НА ГР. ПОМОРИЕ, ОСЪЩЕСТВЯВАНА ВЪРХУ ТЕРИТОРИЯТА НА „АНТИЧЕН ГРАД УЛПИА АНХИАЛО–ПАЛЕОКАСТРО“, ГР. ПОМОРИЕ, БУРГАСКА ОБЛАСТ

Стилиян Иванов

Заключителният етап от археологическо наблюдение и спасително проучване във връзка с реконструкция и рехабилитация на ВиК мрежата на гр. Поморие се извърши в периода от 05.01.2015 г. и продължи без прекъсване до 15.05.2015 г. В археологическото наблюдение и теренно проучване

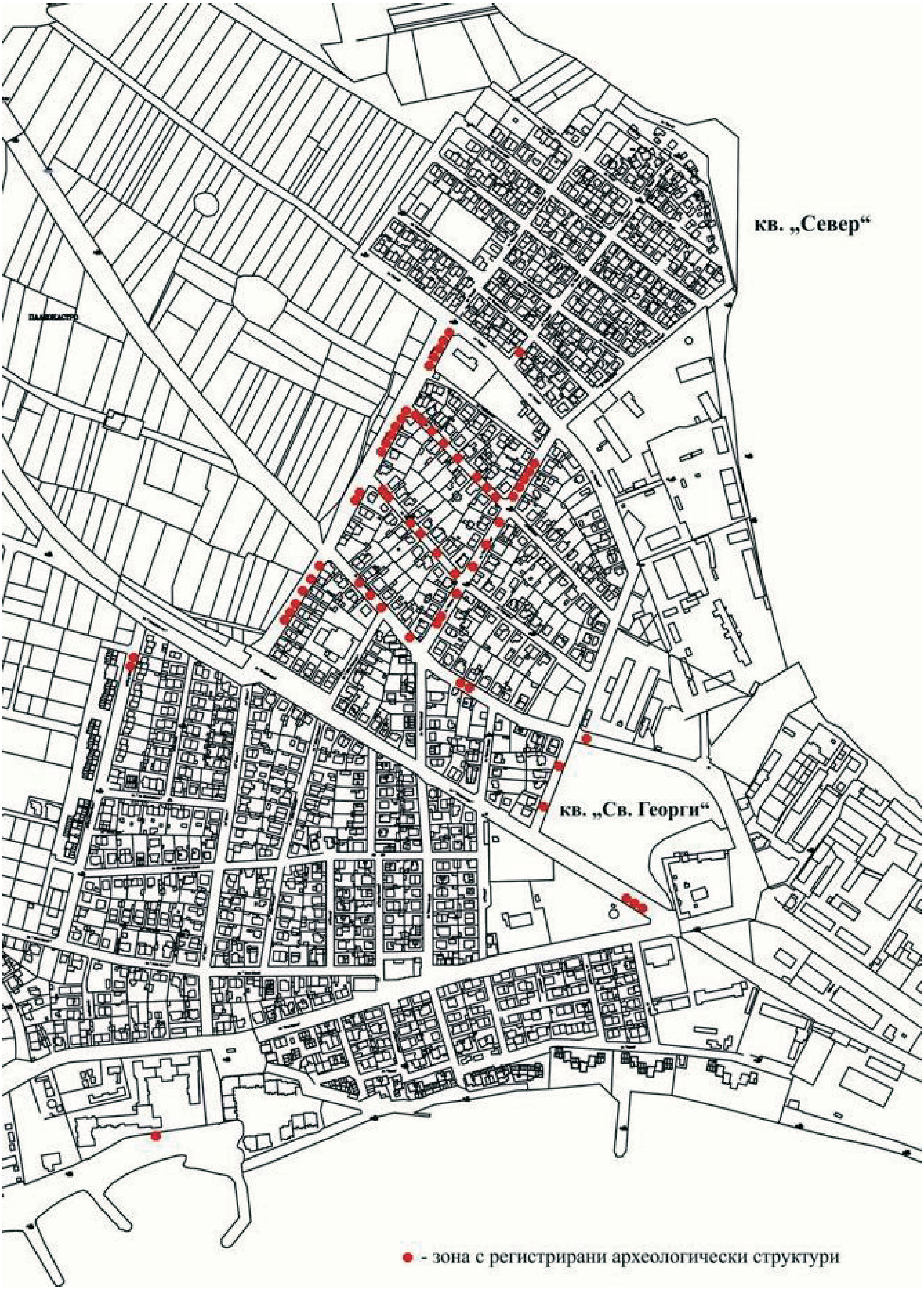
кв. „Север“
кв. „Св. Георги“
● - зона с регистрирани археологически структури

Обр. 1. Места с регистрирани археологически структури.

Fig. 1. Places where archaeological structures have been registered in Pomorie.

взеха участие: С. Иванов (ръководител), П. Дойчев (зам. ръководител), С. Торбатов (научен консултант), Б. Иванова, Д. Драгоев, Цв. Славкова, А. Харизанов, К. Косева, С. Тодорова, С. Марчовски, Т. Тодоров, Ст. Бакърджиев, Е. Ценова.

Изкопните дейности бяха съсредоточени изцяло в кв. Св. Георги и частично в кв. Север. В резултат на изкопната дейност за полагане на канализационни и водопроводни клонове, бяха документирани десетки археологически структури (обр. 1).

Към регистрираните в рамките на наблюдението структури се отнасят: стена на калова спойка от елинистическата епоха на ул. Родопи, между кръстовища с ул. „Републиканска“ и ул. „Марица“; останки от римски стени на хоросанова спойка на ул. „Панайот Волов“ № 47; фрагмент от римска постройка на ул. „Възраждане“ № 18; ъгъл от римска сграда на ул. „Панайот Волов“ № 49; зид от римската епоха на ул. „Възраждане“ № 24; участък от късноримски водопроводи на ул. „Панайот Волов“ № 55; част от късноримска сграда на ул. „Цветница“ № 19-21; сектор от *cardo* и канализация на ул. „Мусала“ в отсечката между кръстовищата с ул. „П. Р. Славейков“ и ул. „Марица“; останки от късноримска сграда *extra muros* на ул. „Петър Берон“ № 47; фрагмент от късноримска сграда *extra muros* на ул. „Панайот Волов“ № 39А–42; стени и плочник от късноримска сграда *extra muros* на ул. „Манастирска“ № 8; останки от ранновизантийска крепостна стена на ул. „Цветница“ № 24 и ул. „Манастирска“ № 35; сектор с ранновизантийски пласт, ходово ниво и стени на калова спойка на ул. „Мусала“ в отсечката между ул. „П. Р. Славейков“ и ул. „Марица“; ъгъл от ранновизантийска сграда с подова мозайка на ул. „П. Р. Славейков“ при кръстовището с ул. „Мусала“; останки от ранновизантийска кейова стена на ул. „Ангел Кънчев“ № 35 и южно от хотел „Феста“; участък от средновековен некропол на ул. „Манастирска“ № 29; късносредновековни дървени съоръжения на ул. „Странджа“ № 6 и ул. „Железничарска“.

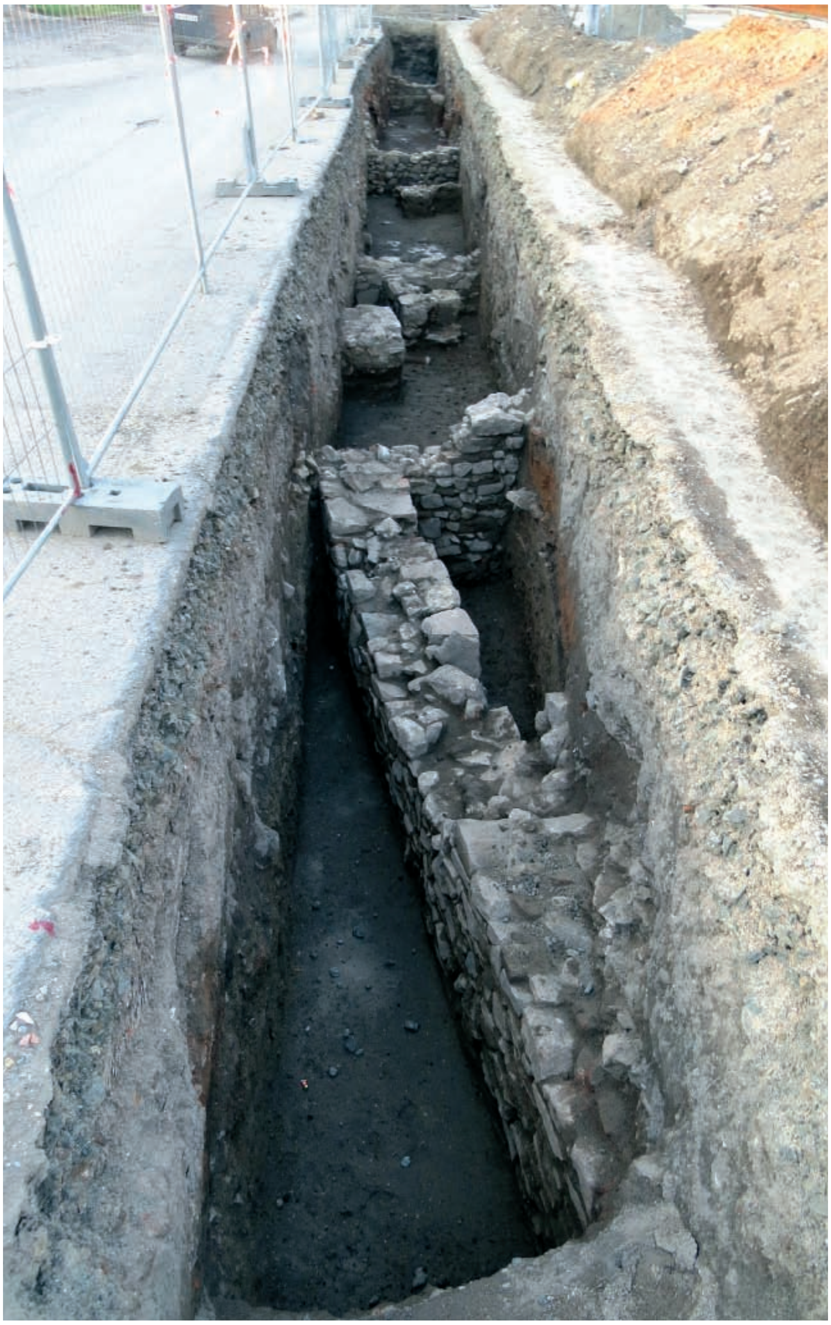

Обр. 2. Общ изглед към проучената площ на ул. „Мусала" в отсечката между ул. „П. Р. Славейков" и ул. „Марица" (поглед от юг).

Fig. 2. View of the excavated area on Musala Str., the part between P. R. Slaveikov Str. and Maritza Str. (view from south).

При много от случаите се установи, че в по-голямата си част културният пласт под съвременните улици е отнет при полагането на старата канализация през 80-те години на XX в. По тази причина спасителните разкопки бяха съсредоточени на местата със запазен археологически потенциал и некомпрометиран пласт: сектор от римска крепостна стена и ъгъл от правоъгълна кула на ул. „Мусала“

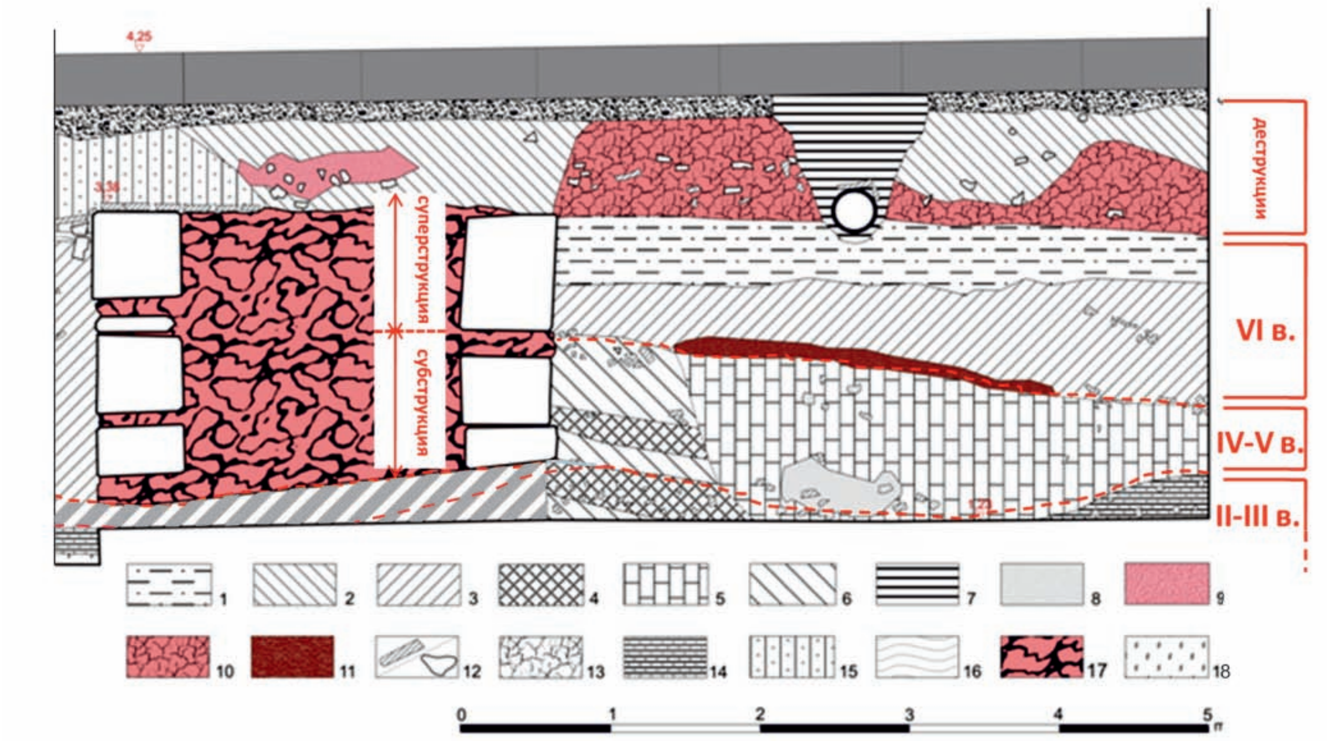

1. Черна пръст
2. Светлокафява пръст
3. Тъмнокафява пръст (пласт с материали от VI в.)
4. Черно-кафява пръст с въглени
5. Сиво-кафява пръст (пласт с материали от IV-V в.)
6. Кафява пръст (запълнител на яма)
7. Съвременен изкоп за канал
8. Бял хоросан
9. Розов хоросан
10. Пласт с деструкции, съдържащ розов хоросан (от демонтажа на зида в ново време)
11. Ходово ниво от трамбована счукана тухла (VI в.)
12. Строителна керамика/камъни
13. Пласт с деструкции, съдържащ бял хоросан
14. Тъмнокафява глинеста пръст (пласт с материали от II-III в.)
15. Жълто-кафява пръст
16. Тъмносива пръст
17. Крепостен зид със спойка от розов хоросан (разрез)
18. Пясък

Обр. 3. Южен профил при ранновизантийска крепостна стена на ул. „Възраждане" № 21.

Fig. 3. South profile near the early Byzantine fortress wall at 21 Vazrajdane Str.

№ 39–41; участък от римска крепостна стена на ул. „Панайот Волов" № 43; останки от *decumanus* и ранновизантийска сграда на ул. „Възраждане" № 33–35; фрагмент от *decumanus*, римски и късноантични сгради на ул. „Мусала" № 63–65; сектор от *cardo* на ул. „Цветница" № 30–33А; останки от *decumanus*, римски и късноантични сгради на ул. „Мусала" в отсечка между кръстовища с ул. „П. Р. Славейков" и ул. „Марица" (обр. 2); част от *decumanus* и тангиращи зидове от късноримската епоха на ул. „Панайот Волов" № 53; фрагмент от римски зид с колонада на ул. „Възраждане" № 22; останки от римски зидан водопровод (?) на ул. „Мусала" при кръстовището с ул. „Цветница"; сектор от ранновизантийска крепостна стена на ул. „Възраждане" № 21 (обр. 3); брегоукрепителни съоръжения от ранновизантийската епоха на ул. „Железничарска" (южно от манастир „Св. Георги"); ъгъл от средновековна сграда (XI–XII в.) на ул. „Мусала" № 57.

В резултат на проведеното през 2015 г. археологическо наблюдение и последвалите спасителни проучвания се събраха важни данни за развитието на живота през отделните епохи. До голяма степен се препокриват изказаните вече заключения на базата на първия етап от проучванията (Торбатов, Драгоев 2015, 312-313), осъществени през 2014 г:

- На юг от трасето на ул. „Княз Борис I" се наблюдава липсата на културен пласт. Единствено трябва да се отбележат останките от кейова стена, регистрирана на плажната ивица, южно от хотел „Феста". Не се изключва появата и на други брегоукрепителни съоръжения.

- Зоната с елинистически пласт и структури се ограничава единствено в кв. Север. В най-южната част на ул. „Родопи" бе разкрита стена, която вероятно представлява част от северната периферия на проученият през 2014 г. голям комплекс с представителни функции (Торбатов и др. 2015, 308-310).

- Сред новите открития, трябва да се отбележат няколко участъка от южната крепостна стена, останки от сгради и части от уличната мрежа на римския град. В няколко сектора се проучиха фрагменти от източната и югоизточната крепостна стена от ранновизантийската епоха. Към това време може да се отнесат и брегоукрепителните съоръжения регистрирани в най-източната част на ул. „Железничарска“.

- Останки от средновековни сгради (XI–XII в.) бяха разкрити единствено на ул. „Мусала“, южно от кръстовището с ул. „Възраждане“. Отделни гробове и ями от това време са регистрирани по протежението на ул. „Манастирска“, ул. „Мусала“ и ул. „Възраждане“. Късносредновековен пласт е засвидетелстван само югозападно от манастира „Св. Георги“.

Литература

Торбатов, Драгоев 2015: С. Торбатов, Д. Драгоев. Археологическо наблюдение в обхвата на проект за реконструкция и рехабилитация на ВиК мрежа в гр. Поморие. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 311-313.

Торбатов и др. 2015: С. Торбатов, М. Манолова-Войкова, Б. Иванова, А. Карабашев. Спасително археологическо проучване на УПИ-I, кв. 122, гр. Поморие. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 308-310.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS NECESSITATED BY THE RECONSTRUCTION AND REHABILITATION OF THE WATER SUPPLY INFRASTRUCTURE IN POMORIE (ANCIENT CITY OF ULPIA ANHIALUS – PALEOCASTRO)

Stiliyan Ivanov

The results of the rescue fieldworks at several places in Pomorie in 2015 (fig. 1) are summarised as follows:

Except for the area to the south of Knyaz Boris I Str., the whole of the examined territory was inhabited during the Roman period and Late Antiquity (fig. 2-3).

Archaeological layer is lacking to the south of Knyaz Boris I Str. However, there are remains of a quay wall on the beach, southern of “Festa“ hotel, and the existence of piers in this area cannot be ruled out.

Layer and structures dated to the Hellenistic period are found only in “Sever“ area – a wall was excavated in the southernmost part of Rodopi Str. Possibly, this wall belongs to the northern periphery of the large complex excavated in 2014.

The only remains of medieval buildings (11th–12th c.) were found at Musala Str., to the south of the junction with Vazrajdane Str. Medieval graves and pits were registered along Manastirska, Musala, and Vazrajdane Str. The only late medieval layer is situated southwest of “St. Geogri“ monastery.

№ 15. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: АВТОСЕРВИЗ, МАГАЗИН И КАФЕТЕРИЯ В ГР. ПОМОРИЕ, „ХОНЯТ“, УПИ III–2

Милен Николов, Доротея Гюрджийска

Обектът е регистриран в АКБ под № 10003183 на 08.02.2016 г. Спасителните разкопки се проведоха в периода 06.07.2015 г.–15.07.2015 г., въз основа на Разрешение за спасително археологическо проучване № 285/19.05.2015 г.

Обектът се намира в северната част на градската територия на Поморие, между контролно-пропусквателния пункт на изхода от Поморие за Слънчев бряг и старото ТКЗС–Поморие. Източната граница на имота е фланкирана от пътя Слънчев бряг – Поморие. Площта е около 1,1 дка, строител-

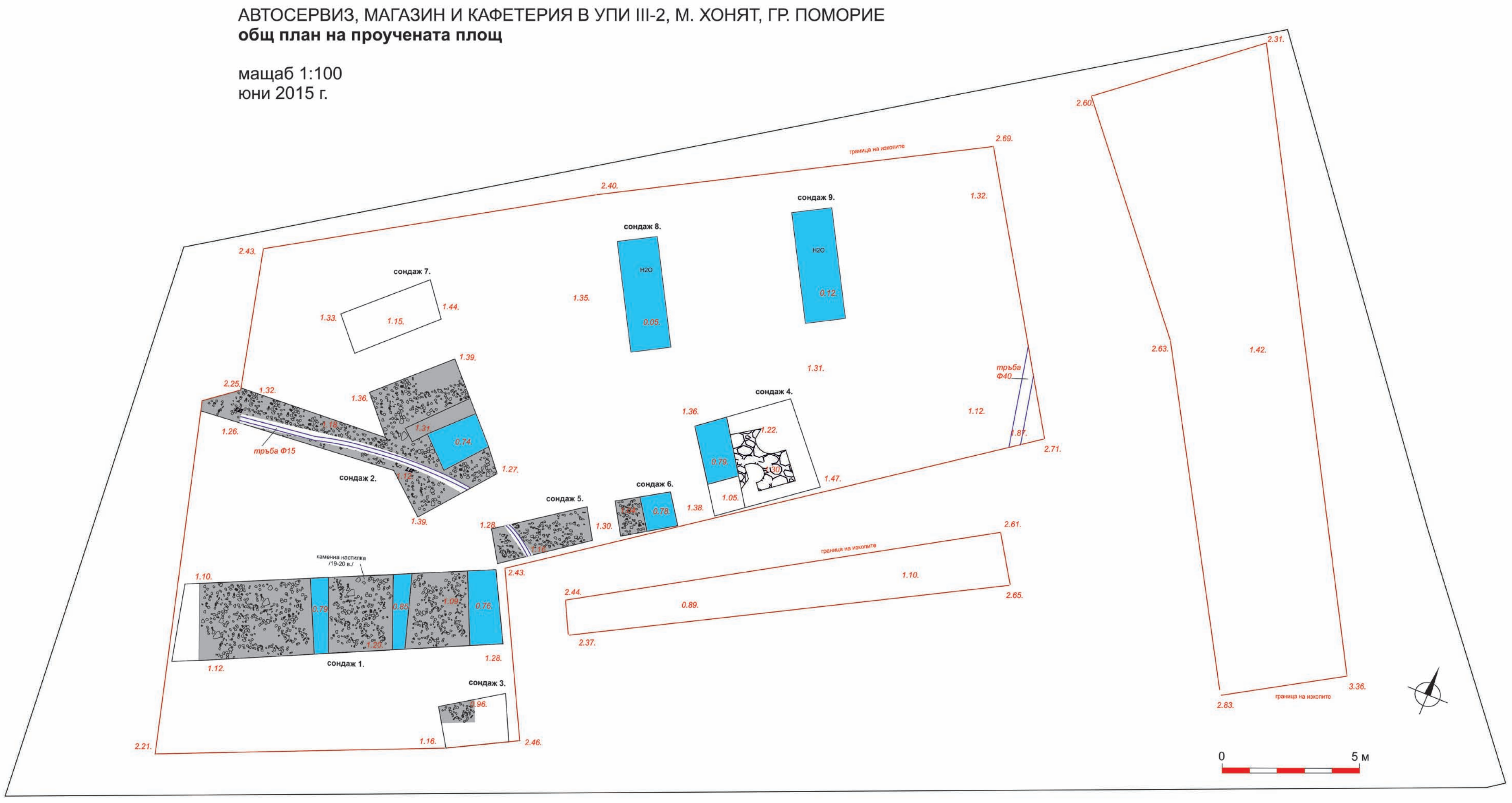
АВТОСЕРВИЗ, МАГАЗИН И КАФЕТЕРИЯ В УПИ III-2, М. ХОНЯТ, ГР. ПОМОРИЕ
общ план на проучената площ
мащаб 1:100
юни 2015 г.
сондаж 1.
сондаж 2.
сондаж 3.
сондаж 4.
сондаж 5.
сондаж 6.
сондаж 7.
сондаж 8.
сондаж 9.
H2O
H2O
тръба Ф15
тръба Ф40
каменна настилка /19-20 в./
граница на изкопите
граница на изкопите
граница на изкопите
0
5 м
2.31.
2.60.
2.63.
1.42.
2.83.
3.36.
2.69.
2.40.
2.43.
1.32.
1.35.
0.05.
0.12.
1.31.
1.12.
1.87.
2.71.
1.33.
1.15.
1.44.
1.39.
2.25.
1.32.
1.36.
1.16.
1.31.
0.74.
1.26.
1.27.
1.17.
1.39.
1.36.
1.22.
0.79.
1.30.
1.05.
1.47.
1.38.
0.78.
1.28.
1.30.
2.61.
1.10.
2.65.
2.44.
0.89.
2.37.
2.43.
1.10.
0.79.
0.85.
1.09.
0.76.
1.20.
1.12.
1.28.
0.96.
2.21.
1.16.
2.46.

Обр. 1. Общ план на археологическото проучване на обект: Автосервиз, магазин и кафетерия в гр. Поморие, м. „Хонят“, УПИ III–2.

Fig. 1. Plan of the site “Garage, shop and cafeteria” in the town of Pomorie.

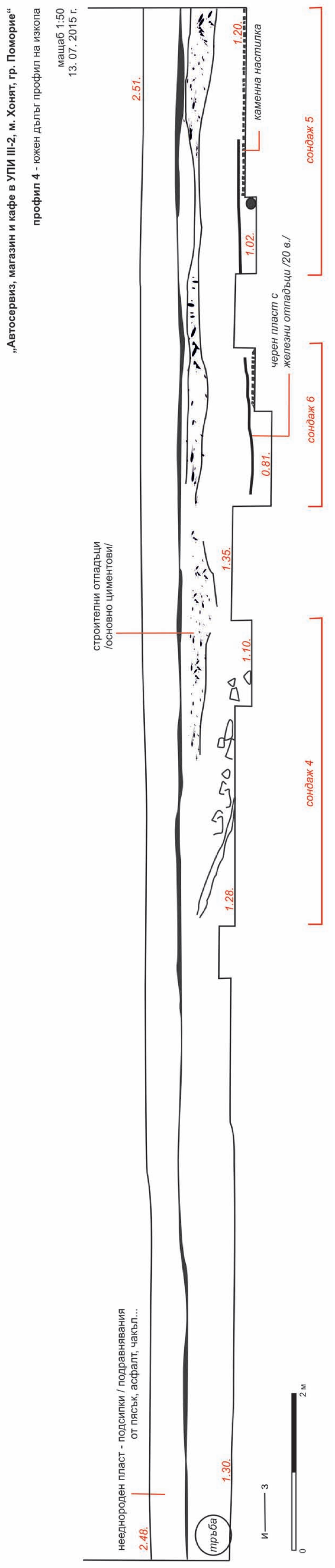
„Автосервиз, магазин и кафе в УПИ III-2, м. Хонят, гр. Поморие“
профил 4 - южен дълъг профил на изкопа
мащаб 1:50
13. 07. 2015 г.
2.51.
1.20.
каменна настилка
сондаж 5
1.02.
черен пласт с железни отпадъци /20 в./
сондаж 6
0.81.
1.35.
строителни отпадъци /основно циментови/
1.10.
сондаж 4
1.28.
нееднороден пласт - подсипки / подравнявания от пясък, асфалт, чакъл...
2.48.
1.30.
тръба
И
З
0
2 м

Обр. 2. Профил 4 – южен профил на изкопа (номерацията е по общия план на обекта).
Fig. 2. Profile 4 – southern cross-section яof the trench (numbering according to the general plan of the site).

ното петно е 740 кв. м (обр. 1). Сградите, предвидени за строителство, са с лека конструкция, като основите ще бъдат на 1 м под съвременното ниво. В рамките на строителното петно до преди няколко години е имало автосервиз, а преди него – варница и пункт за направа на син камък на ТКЗС–Крайморие, както и желязоколарска работилница от 50-те-70-те години на XX в.

При разкопките установихме, че теренът при западната половина на имота преставлява насип от съвременни материали от втората половина на XX в. – сгурия от близката тухларна, съвременни строителни насипи – счупени тухли, цимент, всякакви железа и стари гуми от автосервиза и желязоколарната. Този насип е с дебелина до строителното ниво. Все пак проучването продължи в дълбочина и при 1,20–1,35 м от съвременния терен попаднахме на **Структура 1.** Представлява настилка – калдъръм от малки камъни и късноантични тухли, в която и под която има парчета желязо от края на XIX–XX в. – шини за каруци, волски и конски подкови, болтове и т.н. (обр. 2). Направени са няколко сондажа, които разкриха калдъръма. На отделни места той беше пробит. Установихме, че е дебел до 0,20 м, като основата му лежи в подпочвена вода – това е нивото на блатото, което е насипано през XX в. За направата му е ползван строителен насип от структури от късната античност, които са донесени неизвестно откъде, но не са от проучвания обект. При един от пробивите попаднахме на С**труктура 2** - водопровод от глинени тръби, който в западната си част е покрит плътно от калдъръма, а в западната калдъръма по трасето му е вдиган и небрежно слаган обратно – вероятно е бил ремонтиран. Това датира водопровода синхронно с калдъръма – края на XIX– началото на XX в. Тръбите от водопровода са дълги по 0,33–0,34 м, споени са с рехав бял хоросан. Глината е с шупли, много крехка. На места тръбопроводът е смазан.

Източната половина на строителното петно е свободна от калдъръма. Тук съвременните насипи (от сгурия) в крайните източни части са много дебели – достигнахме дълбочина 1,70 м, но те продължават в дълбочина. Не успяхме да достигнем края им, понеже достигнахме нивото на подпочвената вода. В два пункта в средата на източната част на строителното петно пробихме в дълбочина, въпреки водата. Установихме, че съвременните насипи лежат върху пласт от тиня, в която има минимално количество фрагменти от късната античност.

RESCUE EXCAVATIONS AT THE SITE "GARAGE, SHOP AND CAFETERIA" IN POMORIE, HONYAT LOCALITY, PLOT III-2

Milen Nikolov, Dorothea Gyurdzhiyska

The excavations were carried out on an area of ca 740 m^2 (fig. 1-2). During the 20th c., a kiln, a facility for making blue vitriol, a blacksmith workshop, and a garage existed in this plot. The fieldwork did not reveal any archaeological structures from antiquity and Middle Ages. Presence of a modern cobblestone road from the 20th c. was recorded, possibly connected to the operation of a livestock water fountain in close proximity until the 50s of the 20th c. Clay pipes for the same fountain were also found. It is important to note that the road pavement is made of small stones and fragments of antique bricks brought from the nearby ruins of buildings from Late Antiquity.

№ 16. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ПОРОС: КОМПЛЕКС ОТ ПОСТРОЙКИ ОТ VI В. И РИМСКА ВИЛА ПО ТРАСЕТО НА АЛЕЯ №11

Милен Николов, Доротея Гюрджийска

Археологическото проучване е проведено в периода 19.VII.–18.VIII.2015 г. въз основа на Разрешение за спасително археологическо проучване № 218/21.04.2015 г. Обектът е регистриран в АКБ с картон №10002566, като последната му актуализация е от 16.02.2015 г.

През настоящия сезон беше проучвана площ от около 250 кв. м на дълбочина до 1,50 м (обр. 1, 2). Отчасти са проучени: сгради от VI–VII в. – сграда „Юг", сграда „Север" и сграда „А", и римска вила от края на II–IV в.

Над деструкциите на римската вила в края на V– началото на VI в. са изградени няколко постройки. Те са с големи размери, които все още не можем още да установим в цялост. От южната сграда са разкрити само 11,50 м дължина (И–З) при ширина 7 м, а от северната сграда – при ширина 12,30 (С–Ю) е разкрита дължина от едва 7,70 м.

1. Сграда „Юг". Изградена е от средни по големина ломени камъни с калова спойка. Градежът е много хубав и здрав. Сградата е двуделна. Почти напълно е проучено западното помещение. Тук открихме две огнища, които не са битови – представляват глина, положена небрежно върху подовото ниво. Монетите от помещението са от целия VI в., като най-ранните са от времето на Юстин I, а най-късната – от 620/621 г. на Ираклий. В нивото от средата на VI в. открихме рядка находка – кръгъл бронзов медальон с емайл, с изображения на кръстове.

От източното помещение е проучена съвсем малка площ. До разделителния зид със западното помежение попаднахме на плътен пласт от фрагментирани съдове – предимно амфори, но и чинии, купи, стомни, много рядко – гърнета, както и един хромел. От съдовете засега е реставрирана един рядък вариант на амфора тип „carrot", от средата на VI до 20-те години на VII в.

2. Сграда „Север". Изградена е също от средни по размер ломени камъни. След средата на VI в. в южната ѝ част е пристроено помещение (обр. 2), в което е изграден канал с шахта, от която чрез отточен отвор в западния зид на сградата е извеждана вода в морето – вероятно от някаква производствена дейност в помещението. Непосредствено северно от шахтата разкрихме полукръгло съоръжение от два реда камъни, което на този етап не може да се идентифицира със сигурност.

Основната сграда е построена по-рано, вероятно в първата половина на VI в. През този сезон открихме две основи за пилони за носещи дървени колони, изградени от много големи камъни, вероятно за покрив. Керемидите от покрива открихме паднали на място. Под тях открихме питос, няколко монети, пирони, фрагментирана керамика и една глинена лампичка.

Най-ранните монети в сграда „Север" са на Юстин I, а най-късните – 4 бр. фолиси на Ираклий със сина му Ираклий Константин, сред които 1 бр. от 620/621 г.

Северозападно от сграда „Север" бе открит ъгъл от зид на калова спойка от по-ранна от сграда „Север" сграда – сграда „А". Тя е ползвала за под подовото ниво на римската вила, по-точно пода на

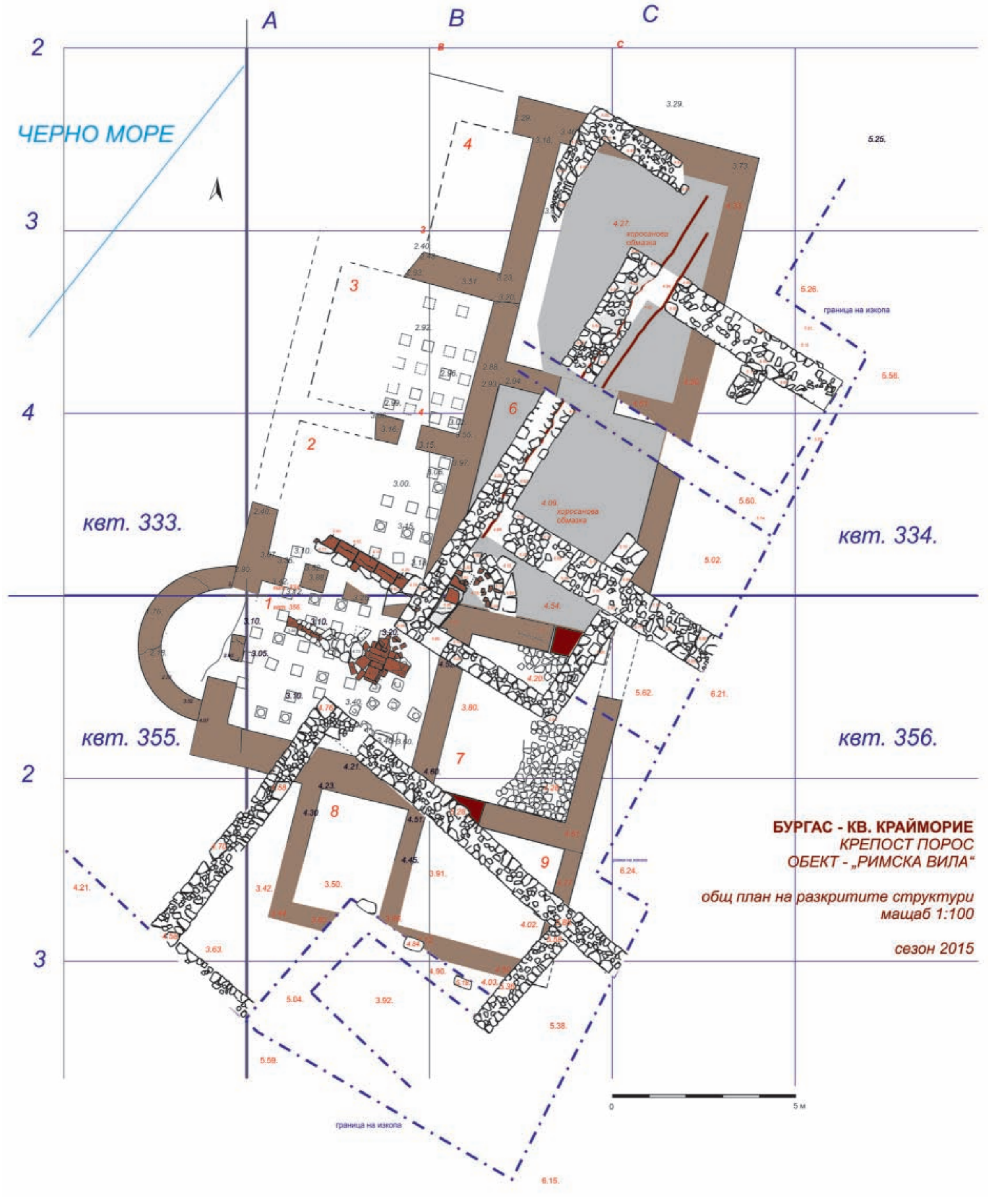
A
B
C
2
3
4
ЧЕРНО МОРЕ
квт. 333.
квт. 334.
квт. 355.
квт. 356.
1
2
3
4
5
6
7
8
9
хоросанова обмазка
граница на изкопа
0
5 м
БУРГАС - КВ. КРАЙМОРИЕ
КРЕПОСТ ПОРОС
ОБЕКТ - „РИМСКА ВИЛА“
общ план на разкритите структури
мащаб 1:100
сезон 2015

Обр. 1. Общ план на обекта. С тъмен цвят е маркирана римската вила.

Fig. 1. Plan of the site. The Roman villa is marked with dark colour.

помещение 5 от нея. Според анализа на ситуацията, този ъгъл е от сграда от края на V– началото на VI в., която е функционирала до направата на сграда „Север“, която от своя страна е изградена отчасти върху нея.

Получените досега данни показват, че сградите „Юг“ и „Север“ са функционирали едновременно. И при двете сгради липсват следи от пожари или природно бедствие. По всичко личи, че обитателите или по-скоро ползвателите на сградите са ги напуснали съвсем спокойно. Също така липсват и достатъчно движими находки, указващи, че сградите са били жилищни. Керамиката е основно тара, а количеството битова керамика като процент от общия брой фрагменти е нищожно. Възможно е

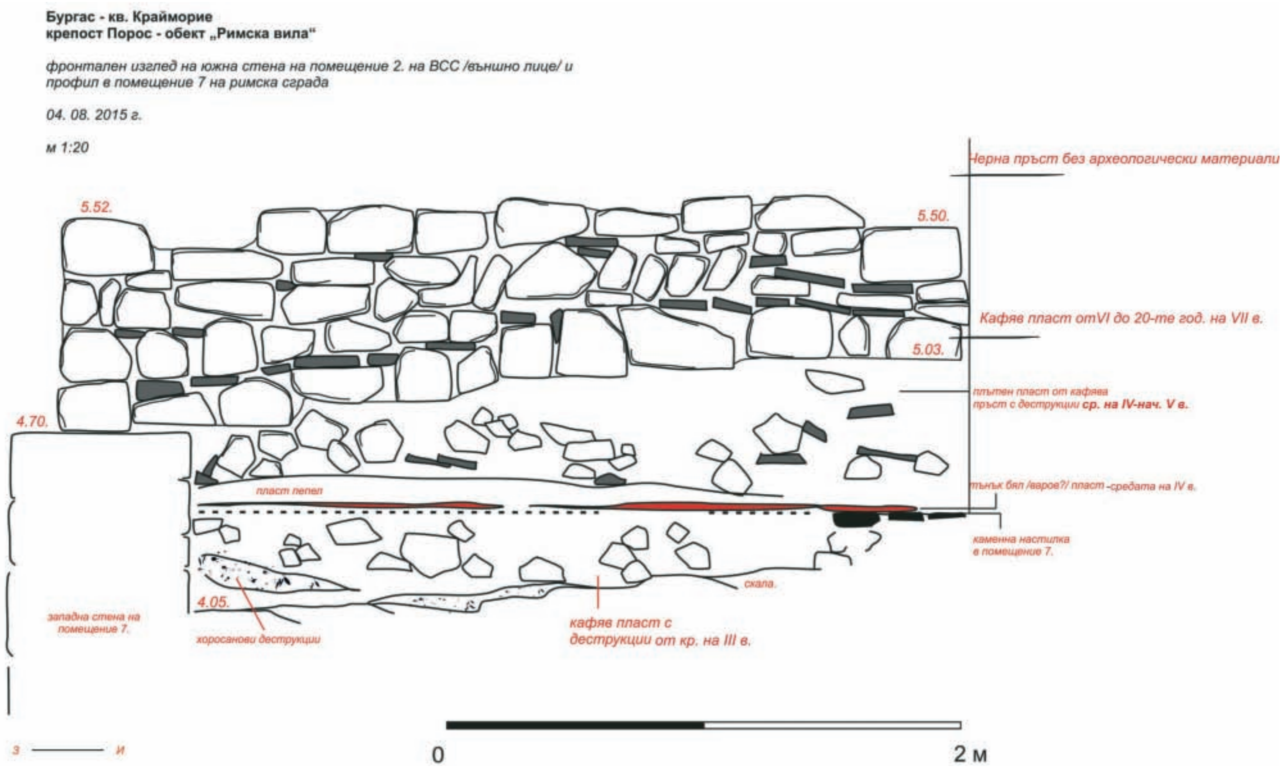
Бургас - кв. Крайморие
крепост Порос - обект „Римска вила“
фронтален изглед на южна стена на помещение 2. на ВСС /външно лице/ и профил в помещение 7 на римска сграда
04. 08. 2015 г.
м 1:20
5.52.
5.50.
Черна пръст без археологически материали
Кафяв пласт отVI до 20-те год. на VII в.
5.03.
плътен пласт от кафява пръст с деструкции ср. на IV-нач. V в.
4.70.
пласт пепел
тънък бял /варов?/ пласт -средата на IV в.
каменна настилка в помещение 7.
скала.
4.05.
западна стена на помещение 7.
хоросанови деструкции
кафяв пласт с деструкции от кр. на III в.
з
и
0
2 м

Обр. 2. Южна стена на сграда „Север“ и профил в помещение 7 на римската сграда.

Fig. 2. The southern wall of the “North” building and profile in room № 7 of the Roman villa.

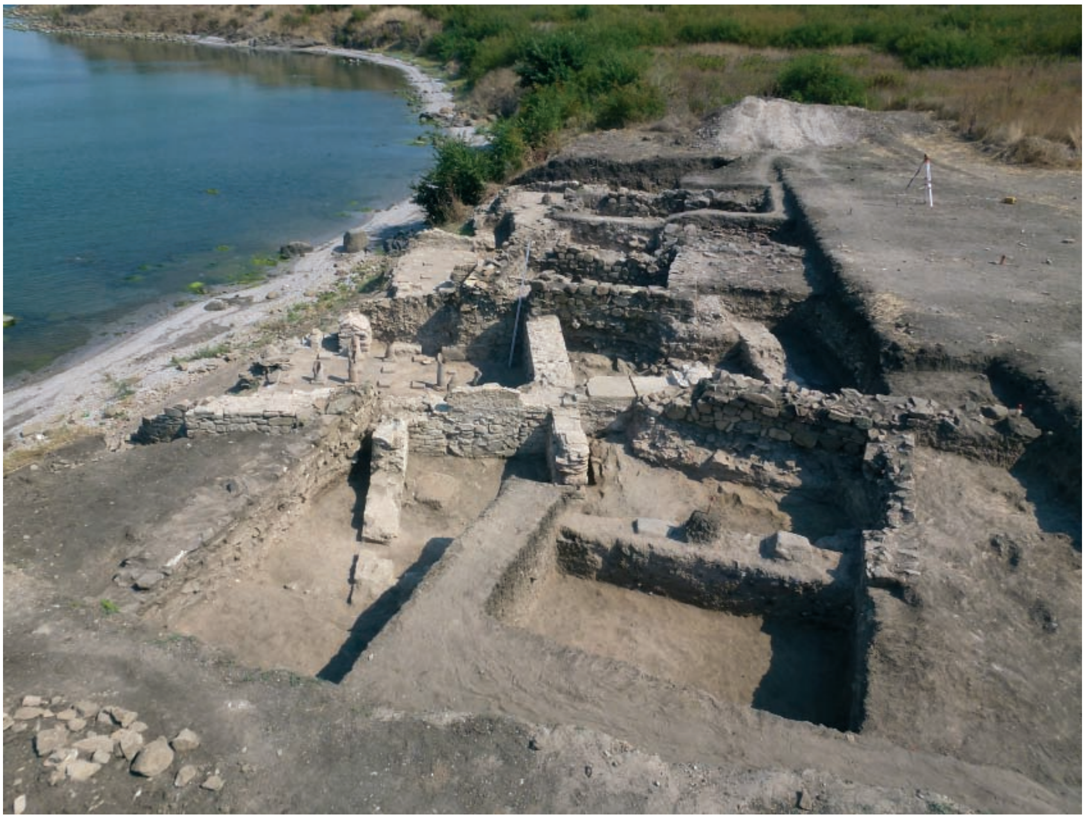

Обр. 3. Поглед към обекта от юг в края на разкопките през 2015 г.

Fig. 3. View towards the site from South at the end of excavations in 2015.

сградите да са складови помещения, ползвани за депо на стоки и продоволствие, предмет на морска търговия или на държавни доставки.

3. Римска вила. След тригодишни проучвания установихме, че на този етап дължината ѝ е 23,43 м, а ширината 9 м. Състои се от 9 помещения с различни размери, като само западните от тях са с хипокауст. Източните (№ 5 и 6) са с подове от излят на място много здрав розов хоросан. Подът на източното помещение № 7 е различен – той е направен от плочести камъни, наредени върху деструкции – буци хоросан, камъни и фрагменти от покривни керемиди. Подовете с хоросан са най-ранни, вероятно от началото на III в., а подът на помещение №7 е по-късен, направен е вероятно в края на III–началото на IV в. Възможно е той да е синхронен с регистрираната през 2014 г. последна преправка на хипокауста. При южната стена на помещението открихме и входа, който вероятно е бил и централния вход на вилата. Представлява голям добре оформен каменен блок, фланкиран с пиластри от тухли, споени със здрав бял хоросан.

Южните помещения № 8 (с входа на префурниума) и № 9 са недопроучени.

След разкопките през 2015 г. установихме, на базата на движимите находки, открити около префурниума – където единствено е запазен недоизчерпан пласт с материали само от римската епоха, че строежът на римската вила е малко по-ранен, отколкото смятахме до този момент. Откритите монети на Антонин Пий, Марк Аврелий, Комод и Септимий Север показват, че има голяма вероятност вилата да е построена към последните десетилетия на II– началото на III в. Потвърди се наблюдението от 2014 г., че вилата е напусната през 20-те – 30-те години на IV в.

Прави впечатление почти пълната липса на битова римска керамика от цялата площ на вилата, дори от пласта около префурниума, който все още е недопроучен.

През този сезон установихме вече достатъчно убедително, че след напускането на вилата, камъните от градежа са ползвани за друга сграда между средата на IV и края на V в., но не и за византийските сгради от VI в., изградени върху останките от вилата.

RESCUE EXCAVATIONS AT THE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS POROS: COMPLEX OF 6TH C. BUILDINGS AND ROMAN VILLA ALONG THE PATHWAY №11

Milen Nikolov, Dorothea Gyurdzhiyska

In 2015, the excavations of two Byzantine buildings built over the remains of a Roman villa continued (figs 1, 3). Both Byzantine buildings were used simultaneously – constructed in the first half of the 6th c. and functioned until the 20s of the 7th c. They were built of medium-sized stones with mud bonding. The buildings have large dimensions but traces of domestic activity are not found so far. Perhaps these are warehouses related to maritime trade and government supplies.

The Roman villa has 9 rooms; and it measures 23.43 x 9 m. The rooms to west have hypocaust system. The floor of the rooms to the east is levelled with very strong level of pink mortar. The floor of room №7 is made of stone slabs (fig. 2). The entrance to room №7, which probably served as entrance to the villa is on the south wall. Only in rooms №8 and 9 a thin layer (0.25 m) containing Roman materials was found – scarce fragments of Roman pottery, but quite a few coins of emperors Antoninus Pius to Diocletian. On the basis of these findings, the Roman villa can be dated to the end of the 2nd – first half of the 4th c.

№ 17. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА КРЕПОСТ НА ПОЛУОСТРОВ ХРИСОСОТИРА, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ЧЕРНОМОРЕЦ

Иван Христов, Милен Николов

Вторият археологически сезон на полуостров Хрисосотира протече на два етапа през пролетта и лятото на 2015 г. с участието на: Иван Христов (ръководител - НИМ), Милен Николов (зам. ръководител – РИМ–Бургас), Доротея Гюрджийска (РИМ–Бургас), докторант Стилиян Иванов (ВТУ „Св. Св.

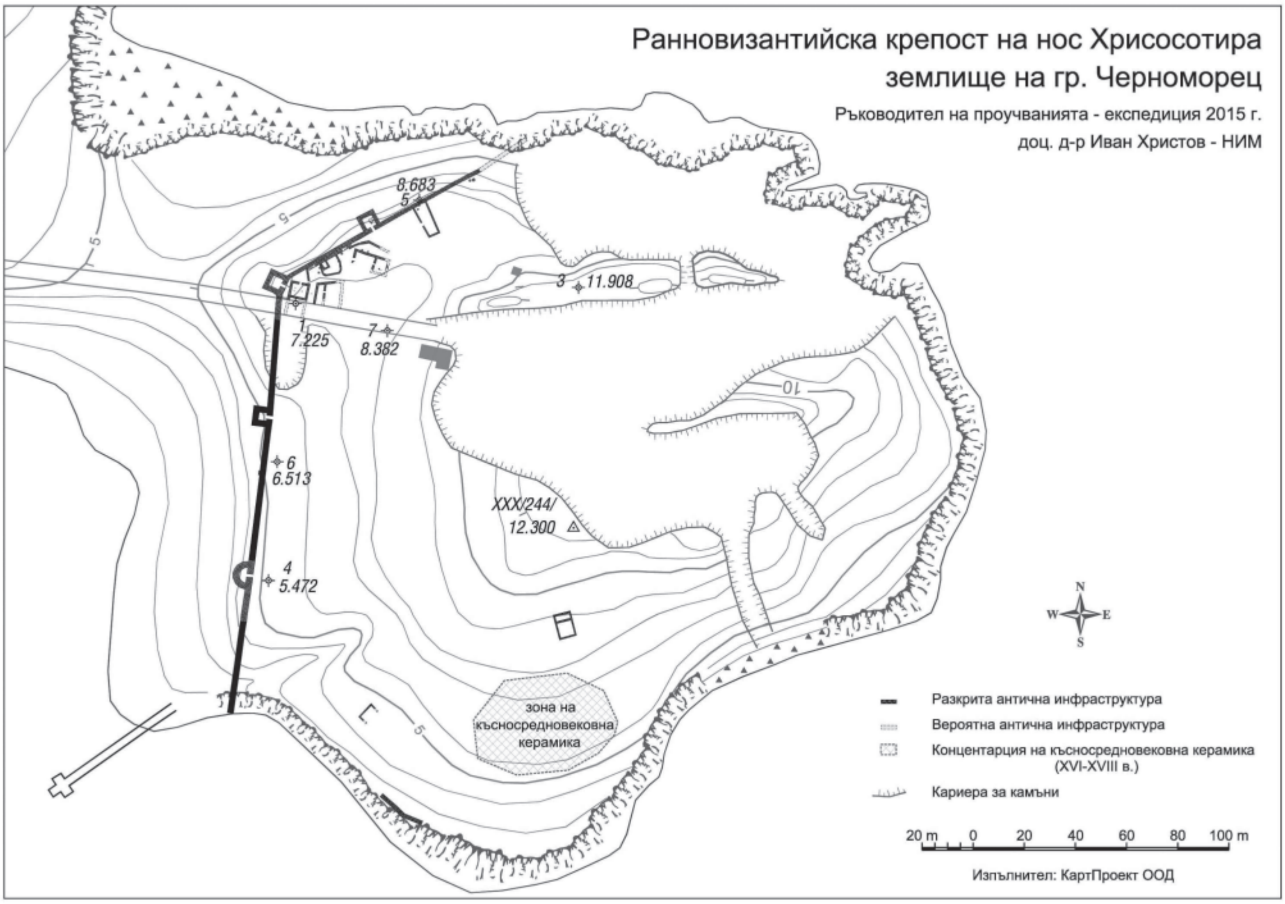
Ранновизантийска крепост на нос Хрисосотира
землище на гр. Черноморец
Ръководител на проучванията - експедиция 2015 г.
доц. д-р Иван Христов - НИМ
8.683
5
3 11.908
1
7.225
7
8.382
10
6
6.513
XXX/244/
12.300
4
5.472
5
зона на
късносредновековна
керамика
N
W
E
S
Разкрита антична инфраструктура
Вероятна антична инфраструктура
Концентарция на късносредновековна керамика (XVI-XVIII в.)
Кариера за камъни
20 m
0
20
40
60
80
100 m
Изпълнител: КартПроект ООД

Обр. 1. План на обекта.

Fig. 1. Plan of the site.

Кирил и Методий) и Жени Койчева (реставратор от АМ Созопол). Консултант на проучванията бе доц. д-р Людмил Вагалински. При разкопките бяха заложени 10 нови сондажа, целящи приоритетно да се проучи фортификацията на обекта (трасето на крепостната стена и нейните параметри – обр. 1).

Западната крепостна стена е дълга 150 м. Започва от кула №1 и завършва в права проекция север–юг в тихия южен залив до полуострова. Освен кула № 3, открита през 2014 г., бе проучена нова квадратна кула, разположена на 30 метра южно от кула № 1. Кулата е с размери 8×9 м (обр. 2). Изградена е от добре оформени блокове, особено при страниците на входа. Запазена е в супеструкция около 1, 30 м. На 0,90 м на прага при входа или 1,30 м над пода на кулата започва триредов тухлен пояс, който е проследен на места и по крепостната стена. В този участък тя е широка 2,30 м. В кулата е документирана, станала вече стандартна, картина на опожаряване на покрива на съоръжението, който е затрупал пласт с фрагментирана керамика от VI–VII в., както и три фолиса – един на Маврикий Тиберий и два на император Фока (обр. 3).

Сондаж № 25, заложен до вътрешното лице на стената в близост до кула № 4, дава добра представа за фундирането на куртината. Основата на кулата не притежава банкет, а по скоро широка хоросанова заливка. Встрани от нея е заснета каменна настилка върху стерилен глинест пласт. Субструкцията е с дълбочина 0,40 м. Ходовото ниво, открояващо се в профила на сондажа, съвпада точно с пода на съседната кула. Над него следва дебел 0,40 м културен пласт с оскъдни материали – предимно фрагментирана строителна керамика. Над него следват декструкции от крепостната стена и дебел съвременен хумусен пласт. Прави впечатление, че в този участък, за разлика от североизточната стена, липсват жилищни и стопански структури. В профила на изток преобладава само стерилна жълта пръст.

Сондаж № 23, който представлява дълга 20 м и широка 2 м траншея, дава най-добра представа за завършека на крепостната стена на юг. Въпреки масираната съвремена интервенция при подравняване на терена и прокарване на релсов път за вагонентки до близкия кей от кариерите на полуострова,

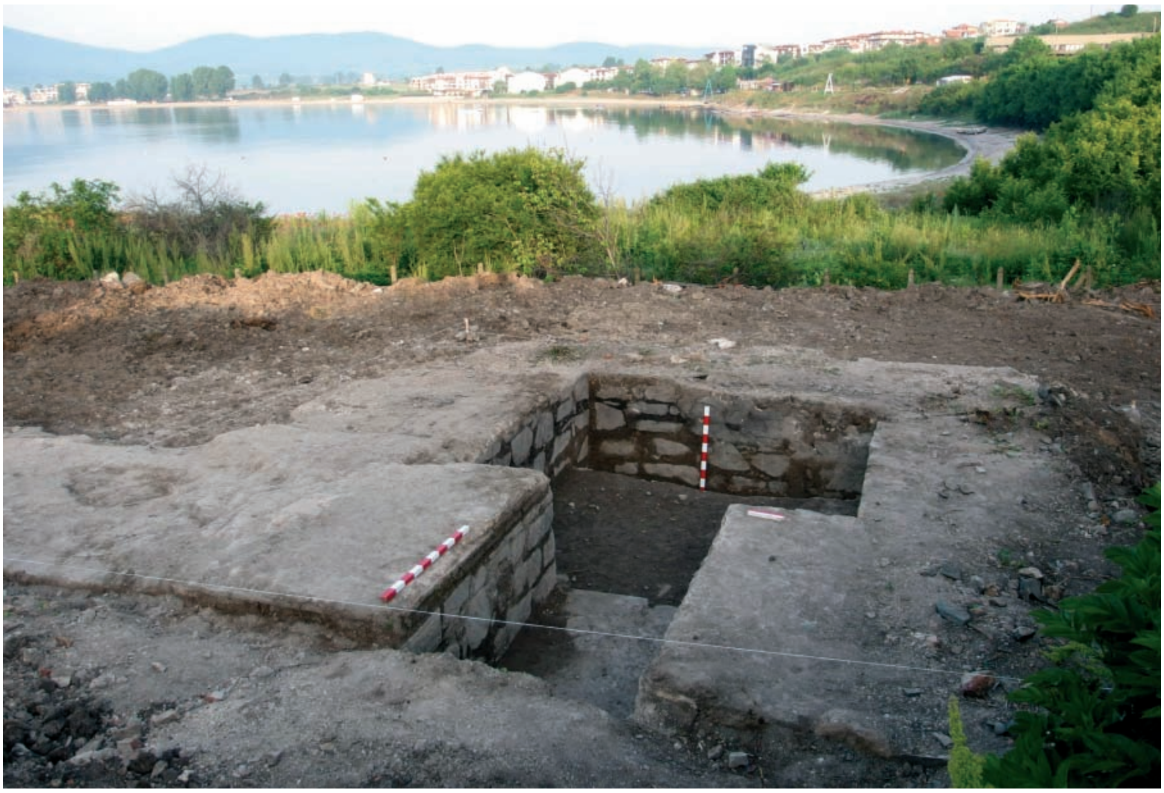

Обр. 2. Кула № 4.

Fig. 2. Tower № 4.

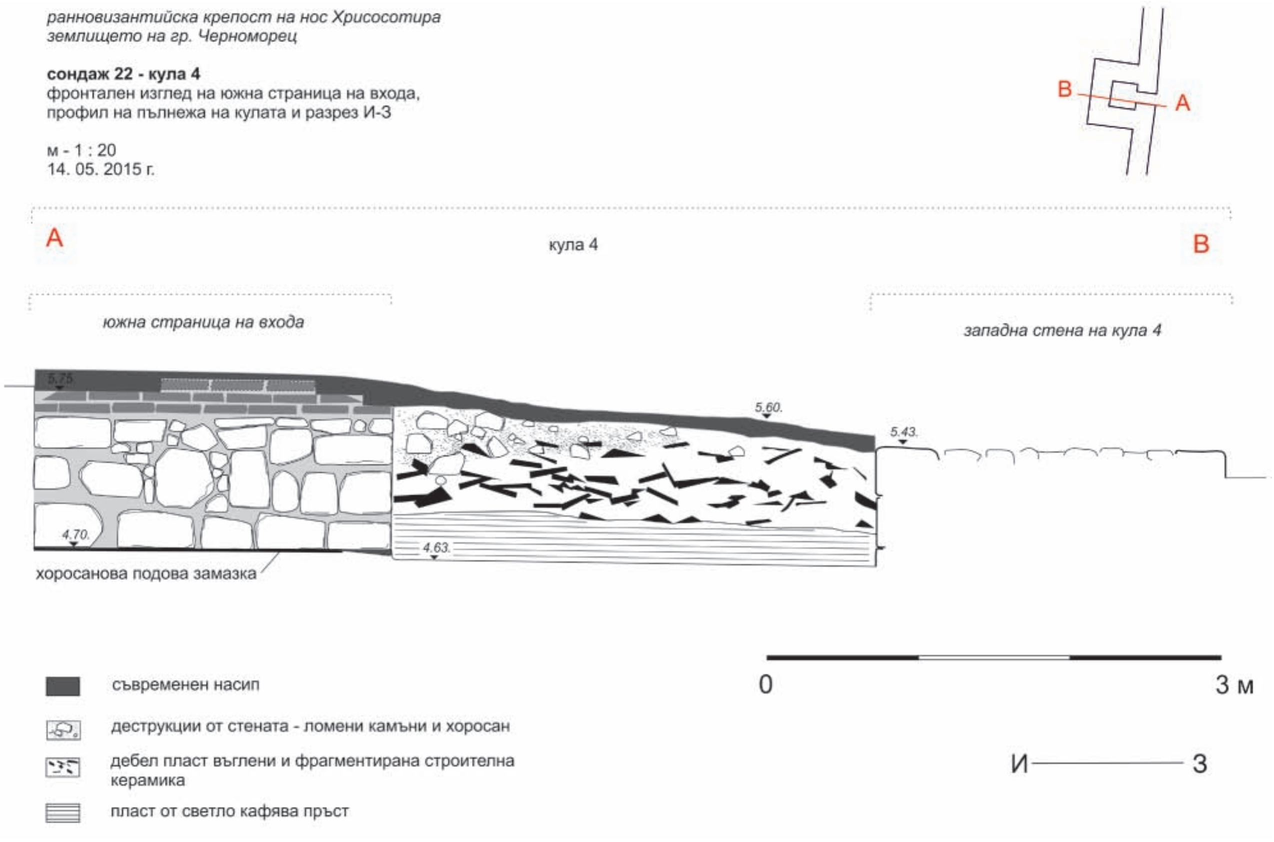
ранновизантийска крепост на нос Хрисосотира
землището на гр. Черноморец
сондаж 22 - кула 4
фронтален изглед на южна страница на входа,
профил на пълнежа на кулата и разрез И-З
м - 1 : 20
14. 05. 2015 г.
B
A
A
кула 4
B
южна страница на входа
западна стена на кула 4
5.75
5.60.
5.43.
4.70.
4.63.
хоросанова подова замазка
съвременен насип
деструкции от стената - ломени камъни и хоросан
дебел пласт въглени и фрагментирана строителна керамика
пласт от светло кафява пръст
0
3 м
И
З

Обр. 3. Профил във вътрешността на кула № 4.

Fig. 3. Cross-section inside tower № 4.

стената е запазена на 3 метра от съвременната брегова ивица на хоросанова замазка или до 2–3 ред камъни от субструкцията. Впрочем, сондаж № 24, който е със същите параметри като сондаж № 23 и разположен на южната крайморска тереса на обекта, доказва, че от юг не е имало крепостна стена. Такава липсва и на изток. При сондаж № 24 е открита сграда с неуточнени функции, широка 6 м, притежаваща в средата един вкопан в стерилния терен питос.

При сондаж № 29 е проследено трасето на стената от външното лице в продължение на 20 метра.

При разкопките през пролетта на 2015 г. бе проучен и източният край на североизточната стена. При сонаж № 26 бе открито вътрешното лице на стената. Субструкцията е с дълбочина 1 м, като на места основата на стената ляга върху скала. Такава е и дълбочината на фундиране в района на кула № 1 на 30 м югозападно от сондажа. Супеструкцията е запазена от 0,50 до 0,90 м. Дебелината на стената в този участък е 1,50 м. От вътрешна страна на стената в сондажа са били вкопани два питоса с различни размери. И двата са се подавали едва 0,30 м от ходовото ниво. Липсват находки, с изключение на десетки фрагменти от керамични съдове, някои, от които червенолакови с импортен характер. Сондаж № 30 показва вътрешното лице на стената между кула № 2 и сондаж № 26. На практика той показва, че на североизточната крепостна стена не е имало вход. В сондажа е открита, под пласт от деструкции от стената, бронзова коланна тока тип „ Сучидава“.

В средата на сондаж № 30 и сондаж № 31 бе открита сграда, прилепена до вътрешното лице на крепостната стена. Нейната условна номерация е 8. Тя е първата открита сграда на изток след кула № 2. Широчина на сградата е 6 м. Дълга е 13 м. Притежава вход от запад с широчина 1,60 м. Зидовете, които са изградени от ломени камъни на калова спойка, са запазени във височина до 0,90 м в южната част. Над тях е следвала кирпичена надстройка от изпечени на слънце тухли с размери 30×35×0,08 см. Известна част от тях са отлично запазени. Пропаднали са от зида във вътрешността на постройката. Под рухналия, вследствие на пожар покрив, са открити множество фрагментирани съдове, сред които преобладават амфорите и гърнета. В северозападния ъгъл на сградата е открит питос. Предполага се, че общият брой на съдовете, останали „запечатани“ под рухналия покрив, е повече от 40. Интерес предизвикват реставрираните северноафрикански амфори и една фокейска червенолакова паница. Срещат се и стъклени съдове. Намерените монети в горелия пласт под фрагментите от керемиди, обхващат почти всички императори от втората половина на VI в. и завръшват хронологически с фолиси и половин фолиси на императорите Фока и Ираклий. Най-късната монета е на император Ираклий и неговия син Ираклий Константин, отсечена през 614 г (вж. също Hristov 2015).

Литература

Hristov 2015: I. Hristov.Χρυσοσωτήρα. An Early Byzantine Fortress on the Peninsula of Hrisosotira at the Town of Chernomorets 5th–7th Century, 1. Sofia, 2015,1-160.

EXCVATAIONS AT THE EARLY BYZANTINE FORTRESS ON THE CHRISOSOTIRA PENINSULA, WITHIN THE TERRITORY OF CHERNOMORETS

Ivan Hristov, Milen Nikolov

The second archaeological campaign on the peninsula of Chrisosotira was carried out in two stages during the spring and summer of 2015. Ten new trenches were set aimed at exploring the fortification system of the site (fig. 1). The fortress wall is long 300 m, with four adjacent towers. The tower № 4 at the western wall illustrate the site history (fig. 3). The tower measures 8 x 9 m (fig. 2), and is built of well-shaped blocks especially those used in the entrance side frame works. The preserved superstructure measures ca 1.30 m. A three-row brick belt, which is tracked in places over the city wall as well, begins at 90 cm off the entrance threshold and 1.30 m above the floor of the tower. In this section it is 2.30 m wide. In the tower we documented the already usual picture of a roof, destroyed by a fire that buried a layer of fragmented ceramics from the 6th– 7th c. AD, and also three folles: one of Mauricius Tiberius and two of Emperor Phocas.

№ 18. ХРАМОВ КОМПЛЕКС НА О. СВ. КИРИК, СОЗОПОЛ

Кръстина Панайотова, Маргарит Дамянов, Теодора Богданова

През 2015 г. археологическите проучвания на обект „Храмов комплекс на о-в Св. Кирик“ – гр. Созопол се извършиха в два сектора: Източен и Централен (обр. 1).

Източен сектор. Проучванията в разположения югоизточно от късноантичната базилика сектор, се осъществиха на площ от около 250 кв. м. в започнати през предходния сезон квадрати и в нови такива в източна и южна посока по линиите R и U.

В горните, нарушени през XX в. от различни инсталации пластове, се откриха архитектурни детайли, фрагменти от строителна керамика от предримския период и късната античност, многобройни фрагменти от прозоречно стъкло, няколко монети, и оловен печат, върху който не се различава изображение.

В северната част на кв. Q7 се разкри голям варовиков блок и до него се намериха човешки череп и други кости, вероятно от разрушен късноантичен гроб.

В централна част на кв. U6 се проучи много плитка яма (№ 26), която представлява две слети в една ями (обр. 2). В пълнежа ѝ се намериха единични керамични фрагменти, много малки по-размер,

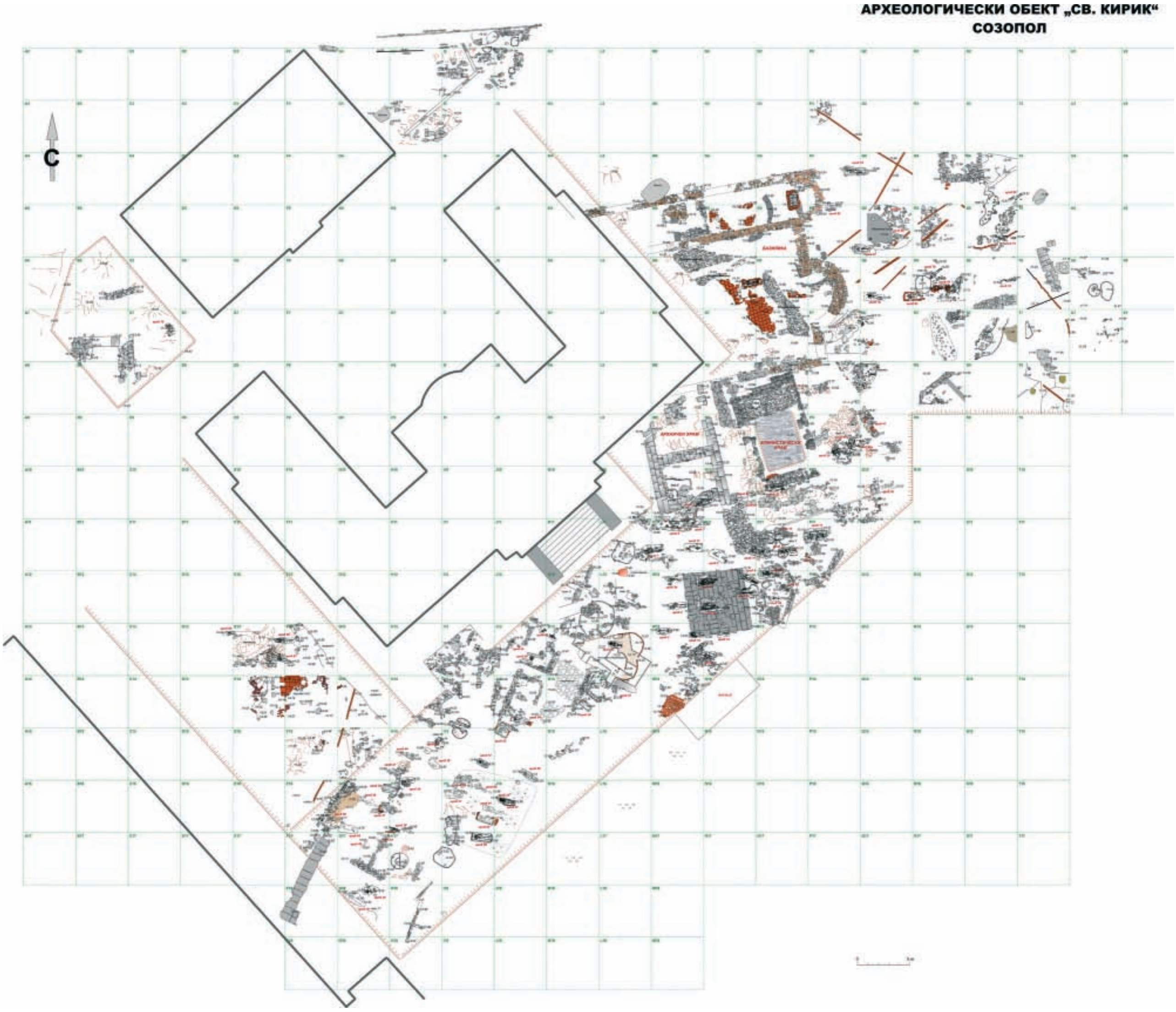

Обр. 1. План на археологическите проучвания на о-в Св. Кирик (инж. А. Каменаров).

Fig. 1. General plan of the archaeological structures on the island of St. Kirik (A. Kamenarov).

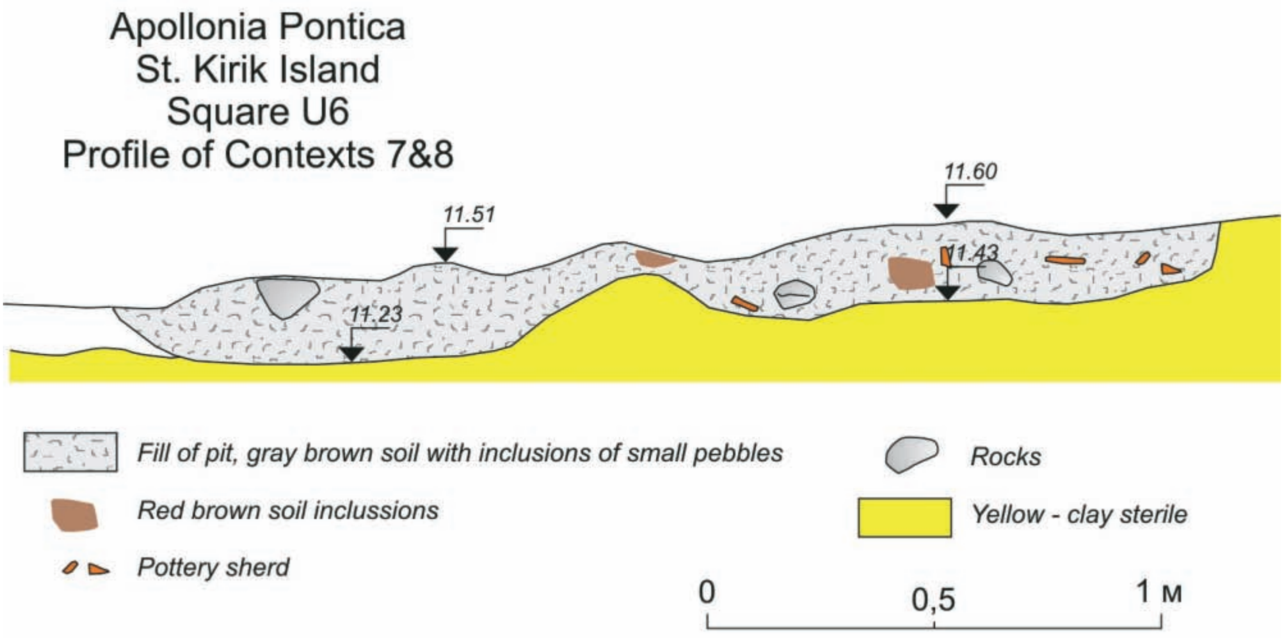

Обр. 2. Разрез на яма № 26.

Fig. 2. Cross-section of Pit 26.

декорацията на някои от които със сигурност ги определя като архаични.

Четири варовикови блока, подредени с лек отстъп един от друг в линия с ориентация С–Ю, бяха разкрити в кадрати Т7 и Т8. Върху втория (от север на юг) блок се намери фрагмент от преупотребен архитектурен детайл с небрежно врязан посветителен надпис: „ΘΕΟ_ΕΥΤΥΧΗ“.

Новооткритите блокове имат същата същата ориентация като редицата от квадри, проучена в кв. Т6 през миналата година (Панайотова и др. 2015, 344). Използваният материал, дебелината и ориентацията на тези стени, която съвпада с ориентацията на надлъжната ос на архаичния храм, дават основание да отнесем тези градежи към класическия период – времето на монументализация на теменоса на Аполония на о-в Св. Кирик.

Централен Сектор. Основната цел на разкопките в Централния сектор пред сградата на Морското училище беше да се допроучи разположената югозападно от архаичните храм и олтар структура. През 2010–2011 г. беше открита част от дъговидна стена, оформена от поставени на ребро тухли. От вътрешната страна на дъгата се откри струпване от жълтеникава на цвят глина, заобиколено от източната страна с отухлена замазка.

Съоръжението е ориентирано в посока И–З и има издължена сърцевидна форма (с връх на запад). Максималната му дължина е ок. 5,60 м, а максималната ширина – 4,60 м. Максималната му регистрирана дълбочина (от най-висока точка на перваза в СИ ъгъл, до най-ниска на дъното) е ок. 1,05 м.

Съоръжението е вкопано в плътна стерилна глина (обр. 3), като само северозападната му стена е изсечена частично в материковата скала (с дължина ок. 3,40 м). Не беше регистриран ясно оформен достъп към съоръжението. В най-западния край материковата скала оформя нещо като естествени стъпала, които биха могли да осигурят такъв.

Двете заоблени части на „сърцето“ от изток имат перваз от изправени на ребро лошо изпечени тухли със страна ок. 0,56 м и дебелина 6–7 см, като северната дъга се състои от 8 тухли, а южната – от 6 тухли. Горното ниво на северната дъга е запазено на значително по-голяма височина – 13,06–13,21 м надм. вис. спрямо 12,50–12,68 м при южната. Нивото на материковата скала пада от север на юг, поради което теренът от южната страна е бил по-нестабилен и може би е получил облицовка от два реда тухли, от които горният е разрушен.

В източната половина на съоръжението е запазена опалена глинена замазка на пода, която ясно се проследява в СИ част, но е засечена и в ЮИ ъгъл. Възможно е тя да прекъсва в западната половина на съоръжението, където подът е частично оформен в ронливата материкова скала. Подът е относително нивелиран, като нивата в различните части на съоръжението варират в рамките на 12,15–12,22 м н. в.

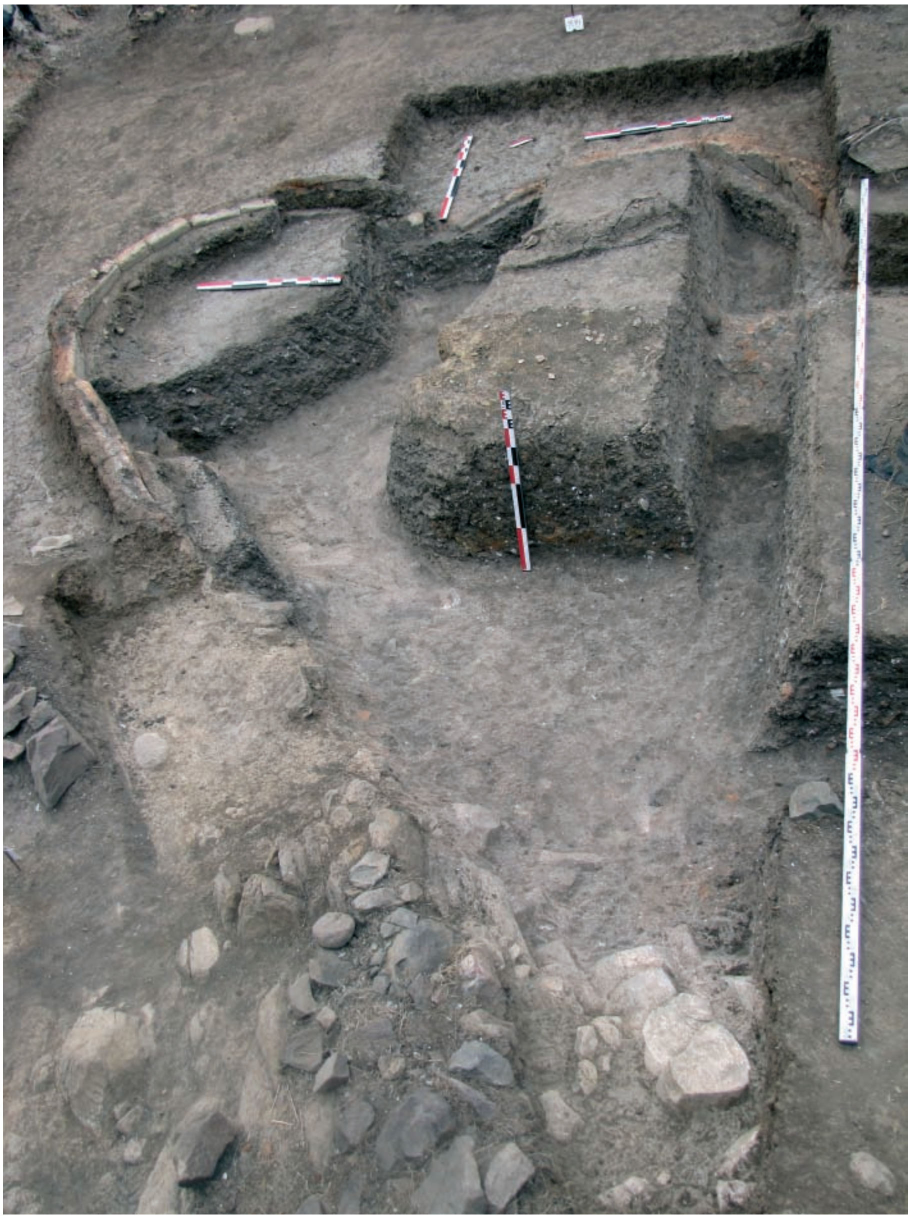

Обр. 3. Вкопана структура.

Fig. 3. View of the sunken structure.

В източния край на съоръжението беше регистрирана вертикална опалена мазилка. Тя оформя дъга с фронт на СИ и дължина около 2 м, леко наклонена навън. Северната ѝ част, която е напълно разкрита, плавно преминава в глинената замазка на пода.

Пълнежът на вкопаното съоръжение се състои от пръст, примесена с различни материали (късове горяла мазилка, животински кости, миди, въглени), както и с голямо количество фрагментирана керамика – амфори и различни видове съдове. Не се наблюдават ясно изразени пластове и запълването на структурата вероятно е станало за кратко време или еднократно.

Силната фрагментираност на материалите и отсъствието на по-цели форми говорят, че за запълването на структурата е използван културен пласт, т.е. материалите в него са на практика преотложени. Това се потвърждава и от дългата им хронология, която покрива около един век – от първата половина VI в. пр. Хр. до първите десетилетия на V в. пр. Хр. Най-късните материали могат да се отнесат към времето около 480 г. пр. Хр., когато съответно се датира запълването на структурата.

Ориентацията на вкопаната структура съответства по-скоро на тази на сградите от по-късната фаза от обитаването на острова – архаичният храм и олтар, което се подкрепя и от наблюдението, че западната ѝ половина нарушава улицата от първата фаза. Съответно това вкопано съоръжение би трябвало да се свърже с мащабното преустройство на теменоса в края на VI– началото на V в. пр. Хр. (Panayotova et al 2014, 47-48), без за момента да може да се определи функцията му.

Литература

Панайотова и др. 2015: К. Панайотова, М. Дамянов, Т. Богданова. Храмов комплекс на о-в Св. Кирик, гр. Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 344-346.

Panayotova et al 2014: K. Panayotova, M. Damyanov, D. Stoyanova, T. Bogdanova. Apollonia Pontica: The Archaic Temenos and Settlement on the Island of St. Kirik. – In: XVIII CIAC: Centro y periferia en el Mundo Clásico, S. 5. Griegos en el mediterráneo. Centros, faktorías y comercio. Merida, 2014, 47-50.

ANCIENT GREEK TEMENOS ON THE ISLAND OF ST. KIRIK, SOZOPOL

KrastinaPanayotova, MargaritDamyanov, Teodora Bogdanova

Excavations were carried out in the eastern and the central part of the site (fig. 1).

In U6, a shallow, kidney-shaped Pit 26 was discovered (fig. 2), formed by two joined smaller pits. Few small fragments were found in its fill, some of them decorated and dated to the Archaic Period.

In T 7-8, four limestone blocks were unearthed, arranged in a N-S line with slight offsets. The type of stone and the orientation of the wall provide grounds for a date in the Classical Period.

In the central part of the site, a sunken heart-shaped structure was investigated (fig. 3). To the east, the two lobes of the heart have a border of vertically placed, poorly-baked bricks. In the eastern half of the structure, the floor is plastered and fired. The fill of the structure consists of soil, mixed with lumps of fired daub, animal bones, shells, charcoals and a large amount of fragmented pottery – amphorae and various other vases, dated between the first half of the 6th c. BC and the first decades of the 5th c. BC.

№ 19. АНТИЧНО СВЕТИЛИЩЕ, СРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА И НЕКРОПОЛ НА НОС СКАМНИ, ГР. СОЗОПОЛ

Кръстина Панайотова

През 2011 г. на нос Скамни, който заема най-североизточната част на Стария град на Созопол, бяха проучени останки от ритуални действия, свързани с култа към Деметра и Персефона, основи от средновековен параклис и базилика; параклис, гръцко училище и вятърна мелница от XIX в., както и

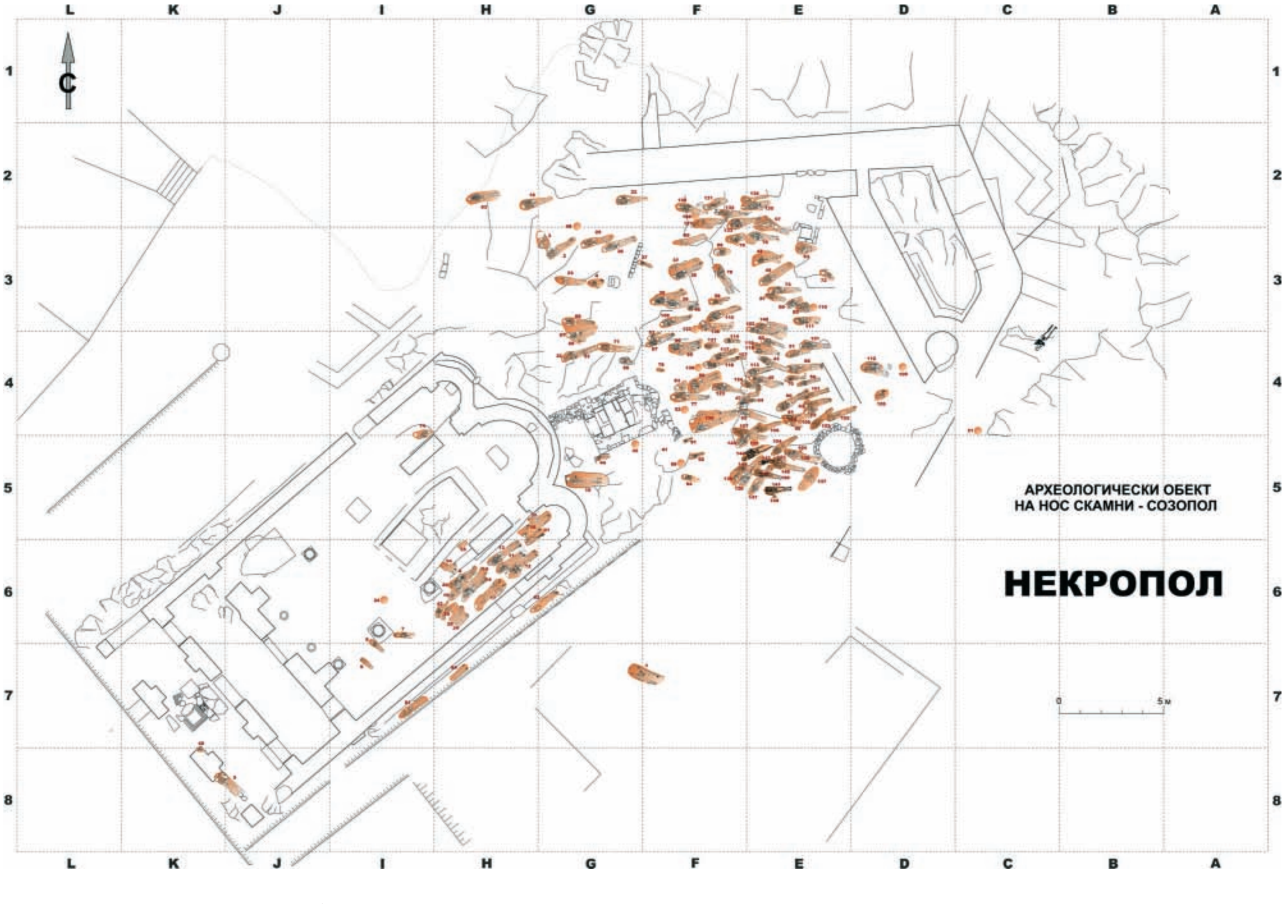

Обр. 1. План на некропола на нос Скамни (инж. А. Каменаров).
Fig. 1. Plan of the necropolis on Skamni promontory (A. Kamenarov).

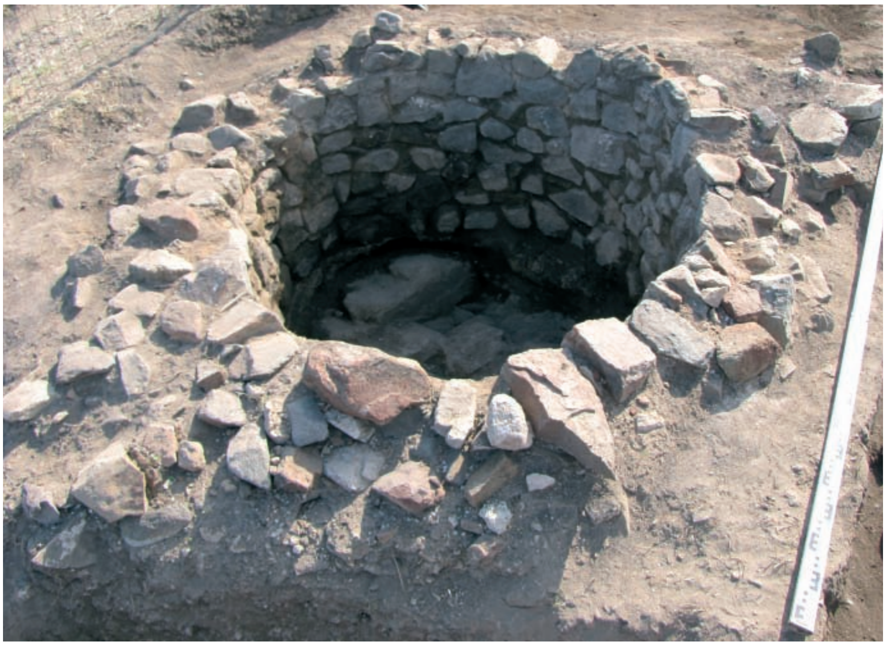

Обр. 2. Хранилище.

Fig. 2. Storage facility.

некропол от средновековния и османския период (Панайотова и др. 2012, 238-240).

Основната цел на теренната работа през 2015 г. беше да бъде допроучен и документиран (до изчерпване на културния пласт) секторът от некропола, разположен североизточно от базиликата (в квадрати Е4 и Е5).

Разкрити бяха още 17 гроба, разположени в два слоя едни върху други (обр. 1). По-ранните гробове се отнасят към първия етап на функционирането на некропола, в които има сигурно датирани гробове от първата половина на XIII в.

Погребванията са извършени в ями с неясни очертания, понякога до главата с два камъка и/или с поставена върху лицето керемида. В някои се откриха железни пирони от ковчег. Трупополагането на деца и възрастни е извършено по гръб, с изпънати долни крайници и кръстосани ръце. Ориентацията с глава на запад е с отклонения в зависимост от периода на погребване.

Гробният инвентар, обичайно за времето, е оскъден. Откритите керамична стомна и фрагменти от 2 кани, на дъното на едната, от които се намери позлатен бронзов пръстен, не могат да се свържат с никой от проучените гробове. Чифт позлатени бронзови обеци с висулки се откриха от двете страни на черепа на млада жена на 18–20 г. според антропологичния анализ, изготвен от д-р В. Русева. Всички находки се отнасят към XVI–XVII в.

В югоизточната част на проучвания участък се откри вкопано каменно съоръжение с цилиндрична форма, леко стесняващо се надолу (обр. 2). Изградено е от ломени камъни като има лицева зидария само по вътрешното лице. По най-горния ред камъни има следи от горене. Максимална запазена височина на стената (запазени са 7 реда) – 0,95 м. Диаметър горе: 1,70×1,80 м. Долу зидарията стъпва върху хоросанов пласт с различна дебелина, която достига до 0,15 м. Под този пласт има горял черен слой, който на места достига до материковата скала (в южния край) или върху пласт кафява пръст с антични материали (теракота – женска глава) в североизточния край.

По ЮЗ периферия на съоръжението се проследява сиво-черна опалена ивица, която следва очертанията на зида. Възможно е то да е продължавало във височина с нетраен материал от преплетени клони и/или е било покрито с дървен материал. Подобни съоръжения, известни от средновековието и от османския период, се определят като хранилище за храни и течности. Фактът, че не се констатира разрушаване на гробове при изграждането на хранилището и съобразяването с него на по-ранните гробове, дава основание то да бъде отнесено най-общо към средновековния период.

И през този сезон се потвърди наблюдението от първите разкопки на нос Скамни през 2011 г., че непосредствено над скалата се наблюдава висока концентрация на антични материали. На места има съхранен пласт с дебелина 0,10–0,20 м. В такава среда се намират останки от ритуални депозити – фрагментирани миниатюрни вотивни съдчета за течности и теракоти, от които най-често са запазени плътно изработените глави на женски и мъжки персонажи, както и поставките с краката. Сред находките доминират изображенията на жени (богини ?) от познатите от този обект типове: седнала на трон или права женска фигура със забулена глава. Заедно с тях се намери и фрагмент, вероятно от релефен съд, с изображение на квадрига. Комплексът от откритите през 2015 г. находки допълва констатациите, че през VI–III в. пр. Хр на нос Скамни е била почитана Деметра заедно със своята дъщеря Кора/Персефона.

Керамиката, събрана във вдлъбнатини на материковата скала, е силно фрагментирана. Намере-

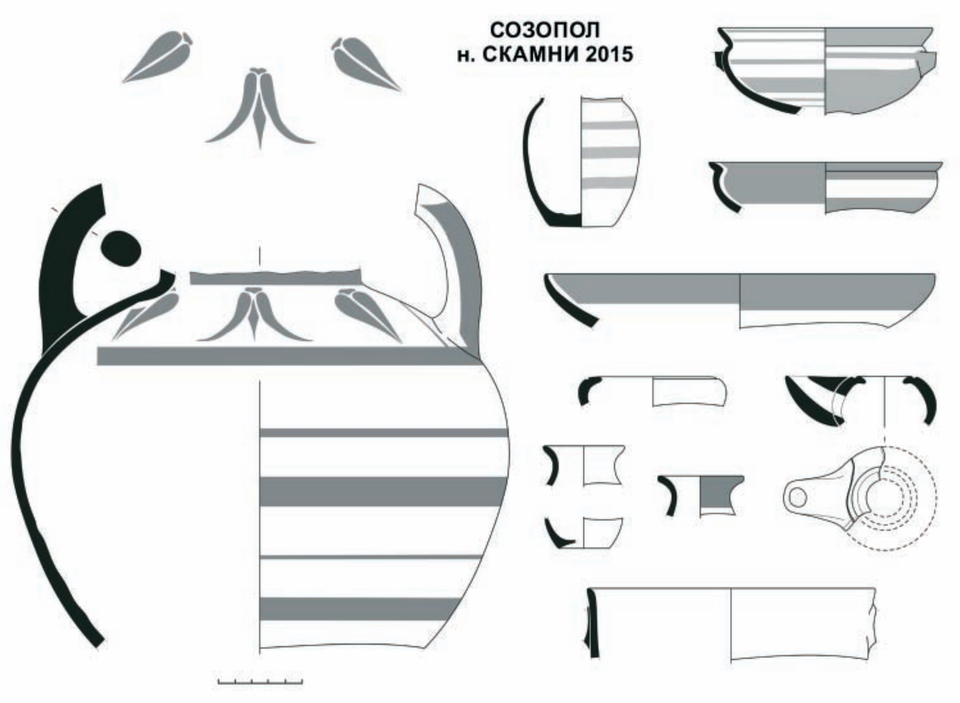

Обр. 3. Керамика от нос Скамни (VI–IV в.пр.Хр.).

Fig. 3. Pottery from Skamny promontory (6th-4th c. BC).

ни са както части от фини източно-гръцки съдове и чернофирнисова лампа (обр. 3), така и фрагменти от кухненска керамика, някои от които се събират с открити по-рано такива.

При разчистването на терена в ъгъла между северната крепостна стена и ъгловата кула (Кв. Е2) също се намериха фрагменти от открити през 2011 г. съдове, както и един блок от шуплест варовик, който вероятно е бил използван в градежа при късното преустройство на стената. Находката има трапецовидна форма и две дупки близо до основата. Поради преотлагането на камъка не може да се каже със сигурност дали става дума за недовършена котва или за олтар.

Литература

Панайотова и др. 2012: К. Панайотова, М. Дамянов, Т. Богданова, Д. Стоянова, М. Чачева. Археологически проучвания на храмов комплекс на остров Св. Кирик, Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2011 г. София, 2012, 238-240.

ANCIENT GREEK SANCTUARY AND MEDIEVAL CHURCH AND CEMETERY ON SKAMNI PROMONTORY, SOZOPOL

Krastina Panayotova

Seventeen graves were discovered in two layers (fig. 1). Burials were carried out in pits which sides are now indiscernible in the soil; in some cases, there were two stones on both sides of the head, or the face was covered with roof tile. Typically for the period, the burial inventory is modest. A ceramic pitcher and fragments of two jugs (a gilded bronze finger ring was found in one of them) cannot be related to any specific grave. A pair of gilded earrings was discovered at both sides of the head of a young woman (18-20 years). The finds date from 16th-18th c.

In the south-eastern part of the excavated area, a sunken cylindrical structure was discovered – a storage facility (fig. 2).

Immediately above the bedrock, there was a high concentration of Ancient Greek materials, mainly fragmented miniature vases and terracottas, deposited as votives in the sanctuary of Demeter. Among the fragmented pottery that was found in the bedrock hollows, there are fine East Greek vases, lamps, and plain and cooking ware from 6th-3rd c. BC (fig. 3).

№ 20. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XIII–396, КВ. 36, УЛ. „РИБАРСКА“ № 11, ГР. СОЗОПОЛ

Маргарита Попова, Димитър Недев, Милена Крумова

Спасителното археологическо проучване в УПИ XIII–396, кв. 36, ул. „Рибарска“ № 11, гр. Созопол (АИС „АКБ“, Регистрационна карта № 10003239) е в отговор на частни инвестиционни намерения, свързани с разрушаване на съществуваща постройка и ново строителство на жилищна сграда в рамките на парцела.

Поради достигнатата дълбочина на проучванията – над три метра под нивото на съвременния терен и опасността от подкопаване на основите на съседните, съвременни сгради, се наложи укрепване на всички вертикални страни на парцела с бетон, с цел избягване на неоправдани рискове.

Разкрита е субструкцията на масивен зид (Зид 1) с ориентация запад–изток, който следва естествената денивелация на терана (обр. 2). В западна посока зидът продължава извън рамките на обекта. Зид 1 е изграден от необработени ломени камъни, в осем реда в най-запазената си част, завършващи с три реда тухли, свързани с розов хоросан. Разкритата дължина на зида е 10,90 м, ширината му е 0,90 м, а в най-запазената си част височина му достига до 1,50 м. Западната част на зид 1 е нарушена от зид от Османския период.

Зид 1 е конструктивно свързан с два зида – зид 2 (с дължина 2,15 м, ширина 0,80 м и височина 0,95 м) и зид 3 (с дължина 2,52 м, ширина 0,78 м и височина 1,50 м в най-запазената си част), ориентирани север–юг. Зидовете са изградени от необработени ломени камъни – в осем реда в най-запазената част на зид 3 и в четири реда за зид 2.

Трите зида са фундирани в пласт със смесени материали от VI–IV в. пр. Хр., като основите им са заложени директно върху скалистия терен (обр. 1). Те затварят пространство, в което се обособяват части от четири помещения, условно наречени – северозападно (дължина 4,95 м и ширина 1,3 м); североизточно (дължина 3,56 м и ширина 0,88 м), югозападно (дължина 4,78 м и ширина 1,15 м) и югоизточно (дължина 4,40 м и ширина 0,98 м).

Пространството в три от помещенията (северозападно, югозападно и североизточно) е запълнено със строителни деструкции от сградата (камъни, строителна керамика и хоросан) и битова керамика. В две от помещенията (северозападното и североизточното) бяха разкрити и фрагменти от питоси. Отсъствието на деструкции от сградата в рамките на югоизточното помещение, предполага,

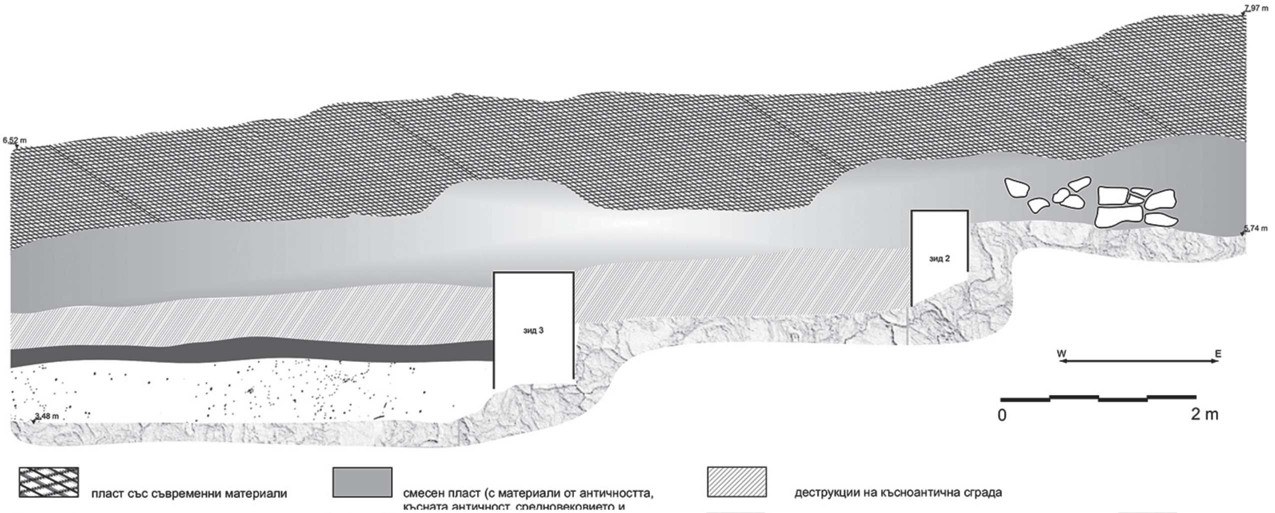
7,97 m
6,52 m
5,74 m
3,48 m
зид 2
зид 3
W
E
0
2 m
пласт със съвременни материали
смесен пласт (с материали от античността, късната античност, средновековието и
деструкции на късноантична сграда
пепелив пласт - подово ниво на късноантична сграда
пласт с материали от античността
цокъл на зидове на късноантична сграда
материк

Обр. 1. Северен профил.

Fig. 1. Northern profile of the site.

че то е външно за сградата. Останалата част на помещенията попадат извън границите на проучваната площ.

Разкри се вход (с дължина 1,49 м и ширина 0,90 м, който свързва северозападното и югозападното помещение. В югозападното помещение, встрани от входа, е разкрит мраморен камък (с размери дължина 1,45 м и ширина 0,63 м), вероятно имащ функцията на прагов камък.

Установи се, че в по-късен етап от съществуването на сградата източното лице на зид 3 е било преустроено. Част от каменния градеж е бил премахнат и лицето е оформено дъговидно.

На базата на археологическия материал, разкритите части от помещения могат да се определят като приземни етажи от сграда, които вероятно имат стопанско предназначение. Съществуването им попада в периода VI–VII в. (обр. 2).

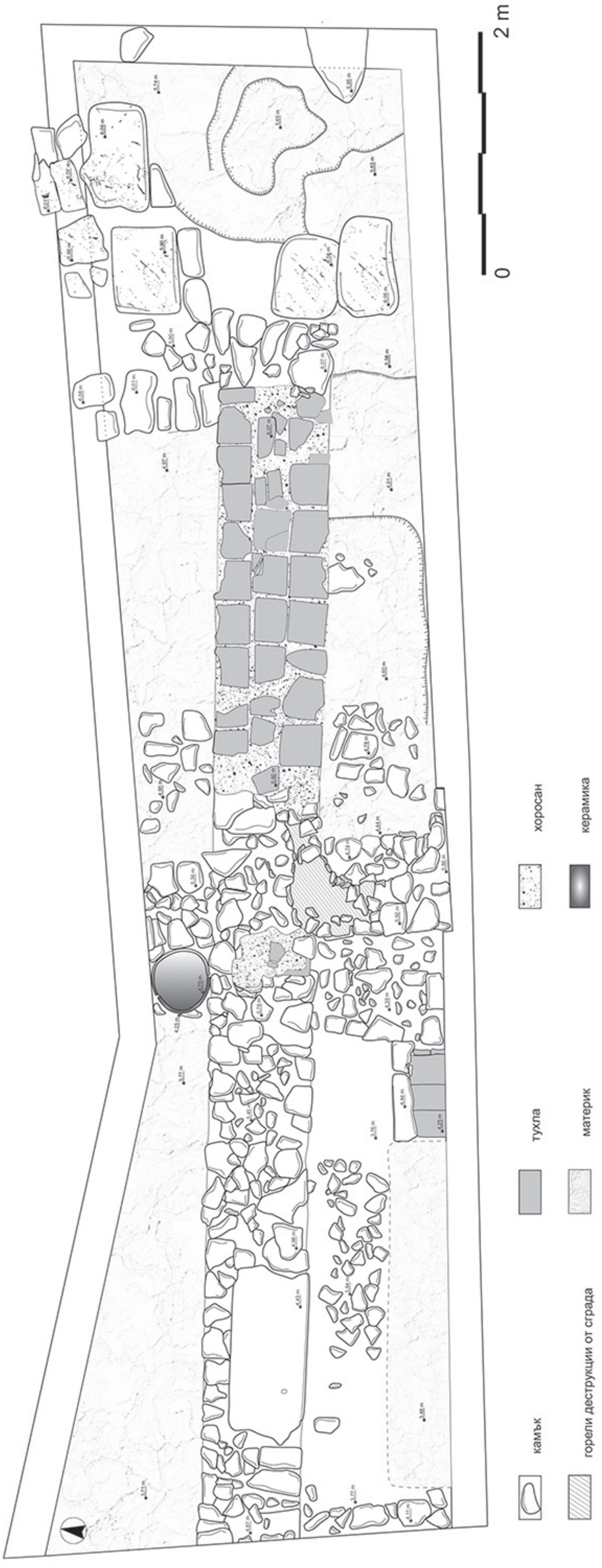

Обр. 2. План на проучения терен и разкритите структури.

Fig.2. Plan of the excavated plot and archaeological structures discovered.

Освен разкритите структури от VI–VII в., са регистрирани и две ями. Яма 1 е разположена в югоизточния ъгъл на парцела и е с размери 0,93×0,86 м и дълбочина от 0,45 м. Ямата е вкопана в скалата и съдържа материали, които могат да бъдат отнесени в третата четвърт на VI в. пр. Хр.

Яма 2 е регистрирана в рамките на югоизточното помещение и е с размери 1,90×0,80 м и дълбочина от 0,50 м. Проучена бе южната ѝ част. Северната ѝ попада под зид 1. Яма 2 е със смесен в хронологическо отношение материал – част от него се отнася към втората половина на VI в. пр. Хр., а другата – към първата половина IV в. пр. Хр.

При проучването на парцела са открити отделни материали, които се свързват с периода XI–XIV в., но не са регистрирани структури от този период.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIII-396, SQUARE 36, AT 11 RIBARSKA STR., SOZOPOL

Margarita Popova, Dimitar Nedev, Milena Krumova

The excavations revealed the substructions of three walls surrounding a space within which parts of four separate rooms are found: north-western, north-eastern, southwestern and south-eastern (fig. 2). The foundations of the walls are laid directly on bedrock, and dug in a layer containing mixed materials dated to the 6th–4th c. BC.

The space within three of the rooms is filled with pottery and construction debris from the building (fig. 1). The absence of debris from the building in the south-eastern room suggests that it is external to the building. Perhaps these premises were used for farming and agricultural purposes and they existed during the 6th–7th c.

Two pits are found within the site. One of them contains materials dated to the third quarter of the 6th c. BC, while the other one contains mixed materials dated to the first half of the 6th c. and to the second half of the 4th c. BC.

During the excavations, scarce materials associated with the medieval period (11th–14th c.) were also found, but no archaeological structures from this period were unearthed.

№ 21. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В НАР „АНТИЧЕН ГРАД АПОЛОНИЯ“, УПИ XIX–157, КВ. 16, ГР. СОЗОПОЛ – II ЕТАП

Теодора Богданова, Димитър Недев

Археологическото проучване на обект „УПИ XIX–157, кв. 16“, намиращ се на територията на НАР „Античен град Аполония“ – гр. Созопол, е проведено през периода юни – юли 2015 г., от екип под научното ръководство на проф. д.и.н. Виолета Нешева (Регистрационна карта № 10003280 в АИС АКБ). Във връзка с предписанията на приемателната експертната комисия, през м. август 2015 г., бе извършено допроучване на някои от структурите, както и археологическо наблюдение на демонтажните дейности, свързани със строителство в имота на „Център за изкуство, местни занаяти и традиции“, под ръководството на д-р Теодора Богданова, със зам. ръководител Димитър Недев. В изследването взеха участие Огнян Лулев, инж. Атанас Каменаров и д-р Маргарита Попова.

Проучени бяха четири комплекса – три ями, датиращи се от архаичния до класическия периоди, и цистерна от елинистическата епоха (обр. 1).

Ямите имат неправилна форма, като всички те са вкопани в материковата скала. Най-ранната от тях е яма 13 (обр. 1), чието разкриване е започнало през първия етап на проучването на обекта, и сега този комплекс бе допроучен. Откритите материали – източно гръцки кратер, амфорна тара, ойнохое, еднофитилна лампа и теракоти, датират структурата в края на VI– началото на V в. пр. Хр.

Втора яма (№ 15) се очерта под тухлената структура, намираща се в източното елинистическо помещение на античната сграда (обр. 1). При демонтирането на петте керамични плочи, които я изграждат, се установи, че четири от тях са подпечатни – една с печат, съдържащ буквите „АГ“ в лигатура, други три с печат в 4 букви, разположени в рамка – „ΑΣΑΝ“ (N е изписано наобратно) (обр. 2). Такива плочи, откривани в други контексти в Аполония, се датират в кр. на IV– първата половина на III в. пр. Хр. (Богданова 2015, 360-363), (за консултацията относно керамичните плочи изказвам благодарност на д-р Даниела Стоянова). Ямата е разположена непосредствено под тухлите-плочи, които най-вероятно са компрометирали нейната горна част. Материалите от негативната структура са: фрагменти от амфорна тара, луксозна импортна керамика (киликс, лекане с лъчи), монохромна керамика, керемиди и въглени, отнасят контекста в първата половина на V в. пр. Хр. (обр. 2).

При демонтирането на античния калдъръм, в югоизточната част на парцела, представляващ дворна/ улична настилка (обр. 1), бе разкрита трета яма (№ 16) (обр. 1), чийто северен край попада под южния дълъг зид на античната сграда. Откритите в ямата фрагменти, предимно от амфорна тара, единични от чернофирнисови съдове и местно ойнохое – миниатюра, датират контекста в кр. на V– нач. на IV в. пр. Хр. (обр. 2). Комплексът съдържа още и миди, къс метална шлака и животински кости.

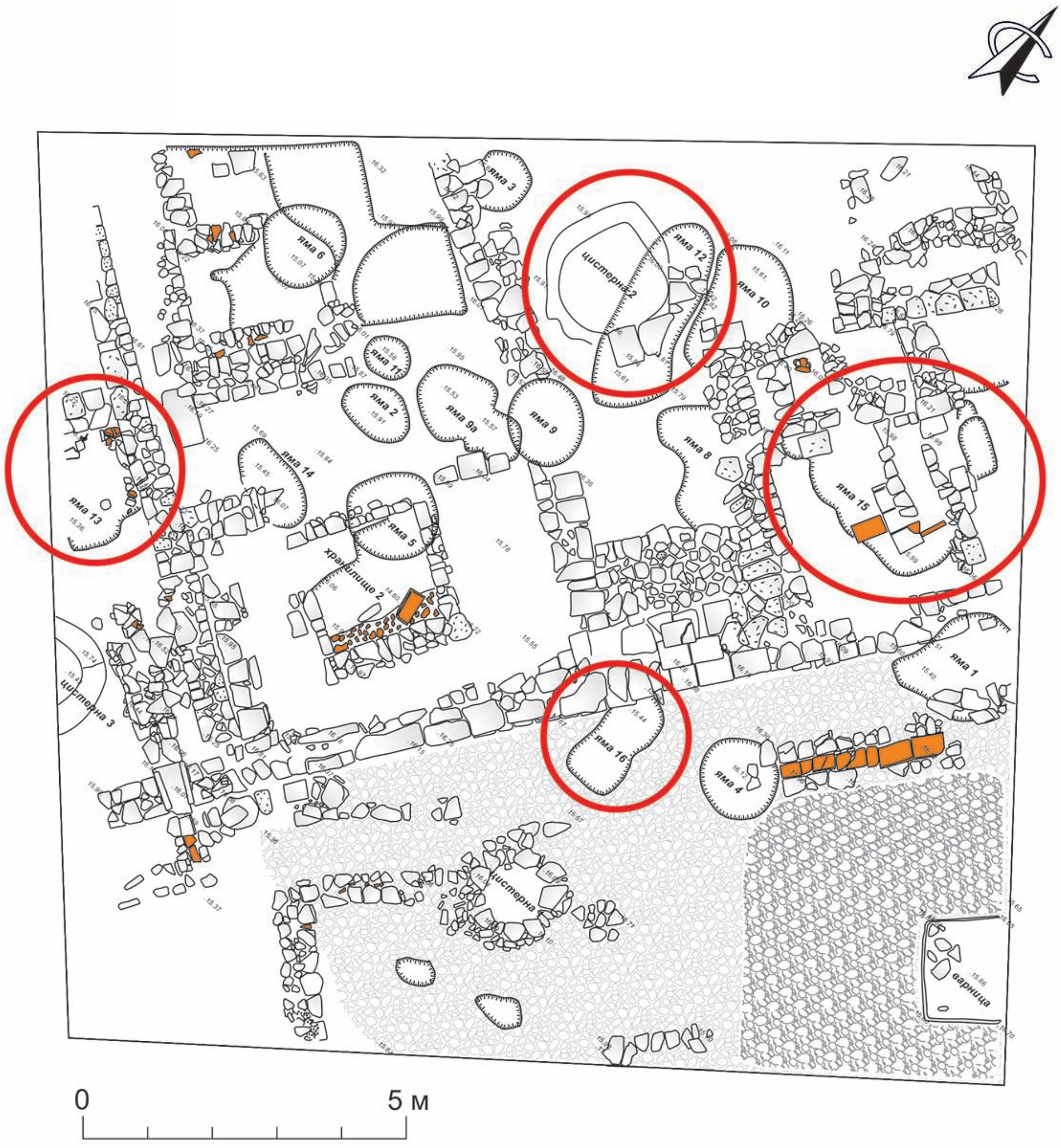
яма 3
яма 6
цистерна 2
яма 12
яма 10
яма 11
яма 2
яма 9а
яма 9
яма 8
яма 14
яма 13
яма 5
хранилище 2
яма 15
цистерна 3
яма 1
яма 16
яма 4
цистерна
варница
0
5 м

Обр. 1. Общ план на обекта, с отбелязани разкритите през втория етап на проучване структури.

Fig. 1. Plan of the site – the marked structures were excavated during the second stage of the fieldwork.

В северозападната част на обекта се допроучи и цистерната № 2 (обр. 1). Тя е с неправилна форма на венеца, която преминава в полигонална във вътрешността на шахтата. Цистерната е изсечена в материковата скала, като венецът ѝ е бил изграден от добре обработени варовикови блокове, част от които се откриха вътре. Откритият материал – фрагменти от мегарски чаши, лопас, плоскодънна кана и строителна керамика (плоски керемиди) – отнасят комплекса към елинистическата епоха.

Литература

Богданова 2015: Т. Богданова. Спасително археологическо проучване на обект „Външен водопровод за УПИ XV–5040“, м. „Калфата/ Буджака“, гр. Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2014. София, 2015, 360-363.

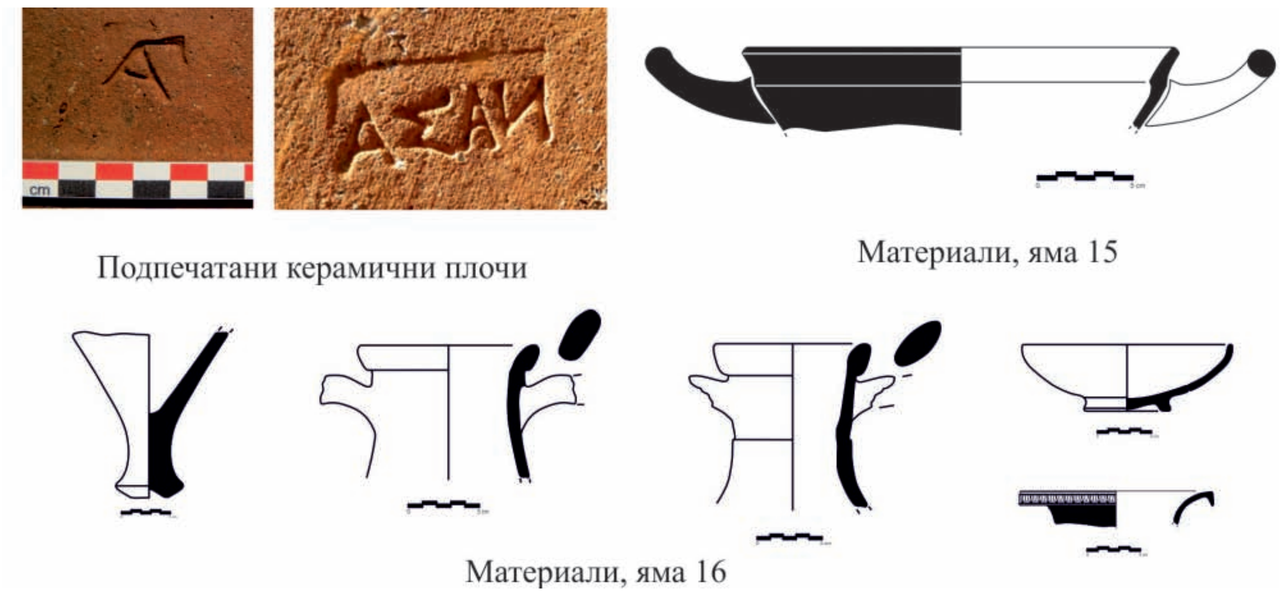

Обр. 2. Материали от проучените комплекси.

Fig. 2. Materials from the studied complexes.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIX-157, SQUARE 16, NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “ANCIENT TOWN APOLLONIA“, SOZOPOL – SECOND PHASE

Teodora Bogdanova, Dimitar Nedev

The rescue excavations were implemented as second stage of the filedworks at the same site conducted in August 2015. Four complexes were studied – three pits, dated from the Archaic to the Classical periods, and a cistern from the Hellenistic era (fig. 1).

The pits had an irregular shape, and all of them were dug in the bedrock. The earliest of them (№13) contained East Greek krater, fragments of amphorae, black glazed pottery and etc., dated to the end of the 6th – beginning of the 5th c. BC. The second pit (№ 15) is situatedin the easternpartof the building (fig. 1). Four of the bricks found here are stamped – one with a stamp „АГ“, in ligature, other tree with a stamp „ΑΣΑΝ“ (fig. 2). Similar bricks, from other contexts in Apollonia, are dated to the end of the 4th – first half of the 3rd c. BC. (Богданова 2015).

The third pit was discovered under the ancient cobblestone pavement in the SE part of the site (fig. 1). The materials from the pit belong to the end of the 5th –beginning of the 4th c. BC (fig. 2).

The cistern 2 (fig. 1) has irregular shape at the opening changing into polygonal inside the shaft. The cistern was dug into the bedrock, with its rim built of limestone blocks.

№ 22. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „ИНТЕГРИРАН ПРОЕКТ ЗА ВОДНИЯ ЦИКЪЛ НА ГРАД СОЗОПОЛ“, ГРАД СОЗОПОЛ

Теодора Богданова, Маргарита Попова, Димитър Недев

Във връзка с изпълнението на „Интегриран проект за водния цикъл на Созопол“, през м. април–май 2015 г. се извърши археологическо проучване на изкопните дейности за полагането на ВиК съоръженията (Регистрационна карта № 10003240 в АИС АКБ), в което взеха участие колегите Валентин Хаджиев, ОКИ „Музеен център – Созопол“ и инж. Атанас Каменаров.

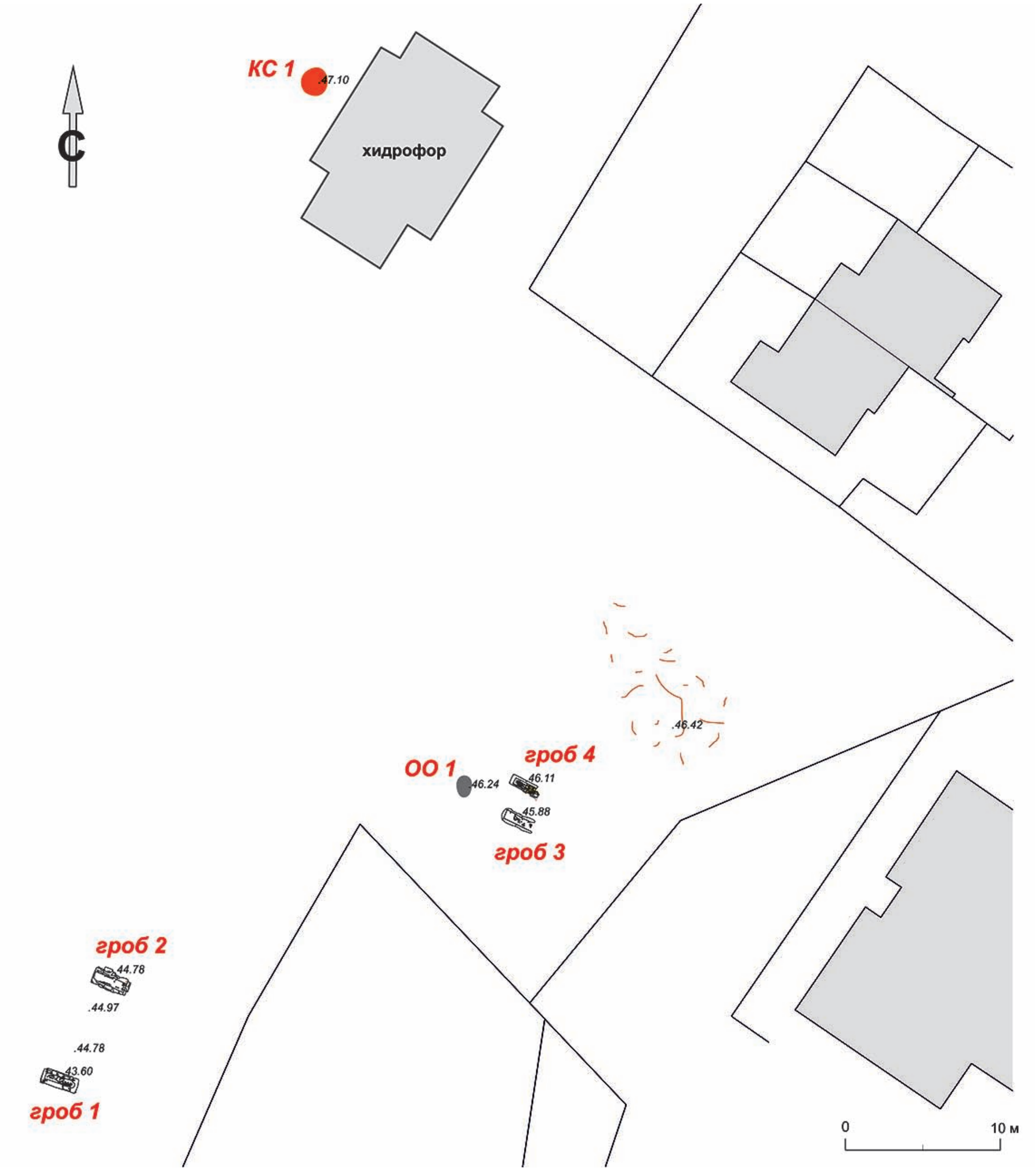

Обр. 1. Общ план на обекта в м. „Месарите“.

Fig. 1. Plan of the site in the Mesarite locality.

Изкопните дейности за изграждането на водния цикъл на гр. Созопол бяха съсредоточени в две зони - подобект „Колектор Крайбрежен“ и в м. „Месарите“.

При извършените наблюдения, в частта на **подобект „Колектор Крайбрежен“**, който започва от КПСт „Пристанище“ и завършва на ул. „Морски скали“ № 5, се установи, че по-голямата част от трасето на ВиК съоръженията минава по ул. „Крайбрежна“ и засяга отвоювани от морето територии, вторично насипани през първата половина на XX в. Не бяха открити никакви археологически материали или структури. В своя финален участък трасето на изкопа навлиза на територията на НАР „Античен град Аполиния“, където то следва функциониращата канализация на града. В насипната

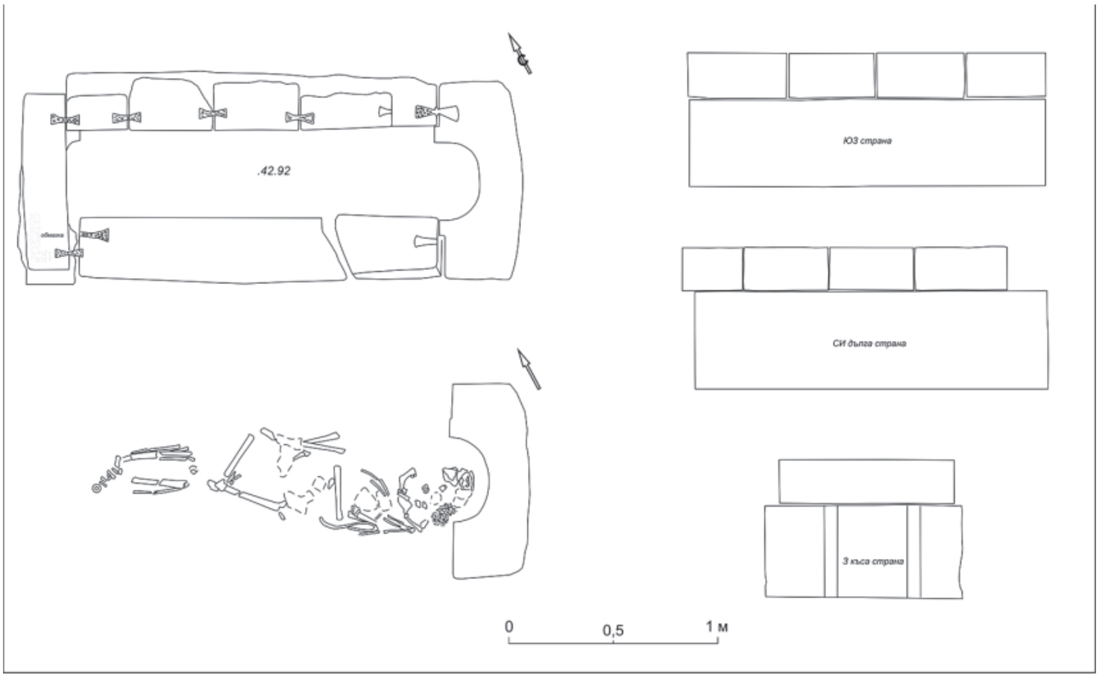

Обр. 2. Гроб № 1, графично заснемане.

Fig. 2. Grave № 1.

земна маса се откриха керамични фрагменти, като преобладаваха тези от предримския период.

При реализацията на проекта в **м. „Месарите“**, в новата част на гр. Созопол, бе установено, че в по-голямата си част, то преминава през съвременно бунище, непосредствено, под което започва материковата скала.

Регистрирани и проучени бяха 5 структури – едно керамично струпване, четири гробни съоръжения и едно обредно огнище (обр. 1).

Най-ранно, в хронологично отношение, е керамичното струпване, чийто инвентар – амфорна тара от о. Хиос, Лесбос, местни съдове – паници, рибни блюда, гърнета, животински кости – поставя комплекса във втората половина на V в. пр. Хр.

Проучените 4 гробни съоръжения представляват цистови гробове, чиито камери са изградени от блокове, изработени от различен материал – плътен варовик, порест варовик и пясъчник.

Особен интерес предизвиква саркофагоподобен гроб, което се различава от познатите досега в некропола на Аполония по силно конкавната вътрешна страна на източна, къса страница (гроб № 1, обр. 2). Камерата е изработена от два реда варовикови блокове, първият от които от монолитни такива, докато вторият е изграден от по-малки по размер квадри. Всички блокове са захванати помежду си посредством оловни скоби от вида „лястовича опашка“. Подобни скоби са използвани и при свързването на трите покривни плочи на съоръжението. Като гробен инвентар са депонирани бронзова стригила и глинена тежест (обр. 3). До главата се откри голяма концентрация на фосилизирани растителни останки, чийто анализ разкри наличието на семена от черен бъз и грозде (археоботаничните анализи са извършени от доц. д-р Цветана Попова). В непосредствена близост до него се откри друг гроб, изработен от порести варовикови блокове (гроб № 2, обр. 1). Откритият в него лекит с полихромна украса и позлата, датира комплекса в 375–340 г. пр. Хр. (обр. 3).

Другите две гробни съоръжения са изработени от блокове, силно ронлив пясъчник, като стените на камерите са обмазани и след това оцветени с оранжева охра. Дъното на едниния гроб (гроб № 4) бе покрито с керамични плочи, една от които с печат „ΣΤΡΑ“. Сред инвентара на комплекса присъстват погребален венец с позлата и бронзова монета, която го отнася във втората четвърт на III в. пр. Хр. (обр. 3). Последното гробно съоръжение (гроб № 3, обр. 1), е било компрометирано в съвремието, но близостта му до гроб № 4 дава основание да се предполага същата датировка и за този комплекс.

В непосредствена близост, западно от тях, бе проучено обредно огнище, съдържащо в инвентара си над 20 чернофирнисови и местни съдове – паници, солнички, аскос, кантарос, ихтии и др.,

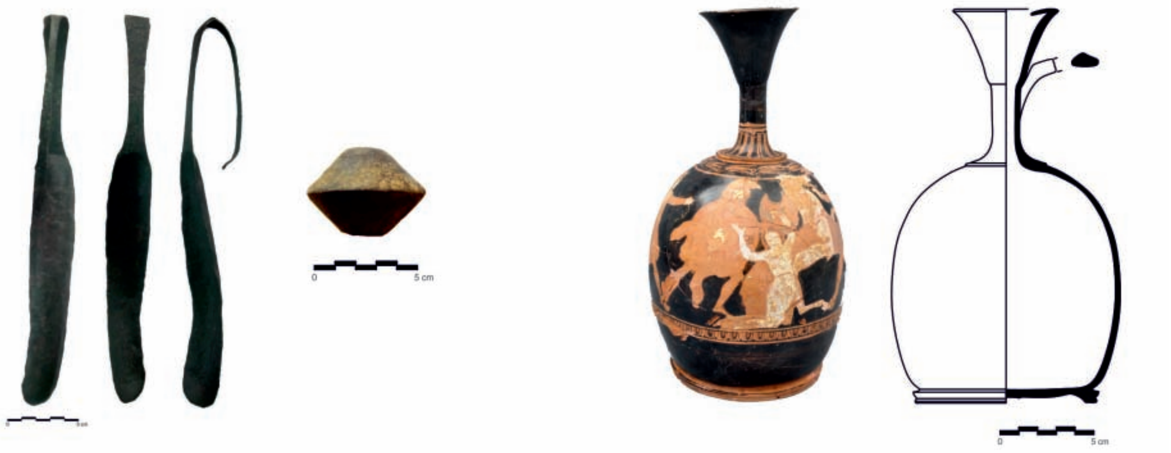

Гроб № 1 / Grave № 1

Гроб № 2 / Grave № 2

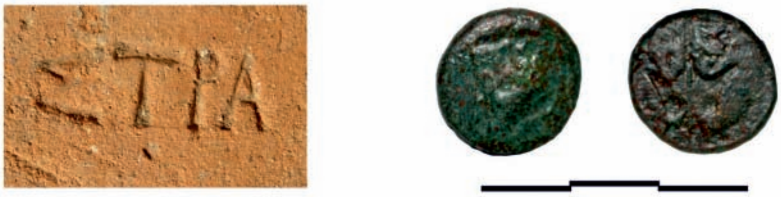

Гроб № 4 / Grave № 4

Обр. 3. Гробен инвентар, принадлежащ на проучените съоръжения.

Fig. 3. Grave goods found in the excavated burial structures.

които определят комплекса като синхронен на двата гроба. Извършените археоботанични анализи разкриват, че използваната дървесина принадлежи към дървесния вид дъб. В огнището са открити още и костилки от маслина.

RESCUE EXCAVATIONS AT THE SITE "INTEGRATED WATER PROJECT OF SOZOPOL"

Teodora Bogdanova, Margarita Popova, Dimitar Nedev

During the implementation of the project at the Mesarite locality, five structures were excavated – a ceramic depot, four graves and a ritual fireplace (fig. 1).

The earliest one is the ceramic depot which consists of amphorae from Chios and Lesbos, locally made pottery (dishes, fish plates, chytras), animal bones and horns, and is dated to the second half of the 5th c. BC.

The four graves were cist structures, built of various stone blocks. One of them was a sarcophagus grave with quite peculiar strongly concaved east side (grave № 1, fig. 2). A bronze strigil and a clay weight were deposited in it as grave goods (fig. 3). The inventory of grave № 2 contained a lekythos with polychromic decoration and gilt, dated to 375–340 BC (fig. 3).

The walls of the chambers in the other two graves were coated and then painted with orange ochre. The bottom of grave № 4 was covered with ceramic tiles, one of which with a stamp ΣΤΡΑ. Its grave goods – a funeral wreath and a bronze coin, are dated to the second quarter of the 3rd c. BC. (fig. 3). Grave № 3 has been damaged in modern times.

A contemporaneous ritual fireplace was found to the west of the graves (fig. 1). It contains over 20 black glazed and local vessels. The archaeobotanical analysis revealed presence of oak tree species and olives in it.

№ 23. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ В НАР „АНТИЧНИЯ ГРАД АПОЛОНИЯ“, УПИ XIX–157, КВ. 16, ГР. СОЗОПОЛ

Виолета Нешева, Димитър Недев, Здравка Коркутова, Теодора Богданова, инж. Атанас Каменаров, инж. Желязко Драганов, Милена Крумова, Маргарита Попова, Огнян Лулев

Обект на инвестиционния проект е възрожденска сграда – „Дукова къща“, НКЦ с категория «местно значение», в руинно състояние след пожар от 2007 г., демонтирана изцяло преди разкопките и след възстановяване предвидена за изграждане на „Център за изкуство, местни занаяти и традиции“.

Спасителното археологическо проучване се проведе в периода 15 юни – 29 юли 2015 г. от археологически екип с ръководител проф. д.и.н. В. Нешева и зам. ръководител Д. Недев (Регистрационна карта № 10003208 в АИС АКБ). Цел на разкопките беше разкриване на археологически структури и установяване на стратиграфията на културните наслоявания в границите на строителното петно и около него. Проучена е цялостно площ от 172 кв. м в границите на строителното петно и около него (обр. 1), в дълбочина 1–3 м до материк. Установено е, че всяка строителна намеса на терена във възходящ ред във времето е нарушавала по-старите структури за извличане на годния за преупотреба строителен материал. Така са нарушени културните напластявания, като находки от късни периоди се откриваха често редом с такива от началното обитаване.

Археологическите разкрития и стратиграфските наблюдения очертават следната хронология на обекта (обр. 2):

1. Късноархаичен период (краят на 3/4 на VI– началото на V в. пр. Хр.). От това време са първите следи от обитаване – 5 ями с различна форма и големина в северната част на изследвания терен. Датировката се определя от силно фрагментираните материали, открити в тях – импортна източногръцка, чернофигурна и местна керамика – паници, килики, олпета и амфорна тара от о-в Хиос, Лесбос и Самос, както и една стрела-монета (обр. 3). Намерени са и парчета железен шлак, които хипотетично ги свързват с металургично производство.

2. Къснокласически период – към втората половина на IV в. пр. Хр. се отнася най-добре запазената археологическа структура, включваща част от приземие на голяма жилищна сграда (обр. 1). Субструкцията е от ломен камък, а в суперструкцията са използвани добре оформени варовикови квадри. Покрай масивните ѝ каменни фасади отвътре са разкрити в основи части от 5 помещения, маркиращи вътрешен двор. Има данни за надстройка от кирпич и керемидено покритие. Пред представително оформения ѝ вход от юг има незастроено пространство с калдъръмена настилка, може би част от улица или малък площад, което в християнския период е двор, също с настилки и със следи от стопански съоръжения. Находките са корозирали монети малък номинал, подпечатана амфорна тара, чернофирнисова и местна керамика.

3. Елинистически период (кр. на IV–II в. пр. Хр.). През първата половина на III в. пр. Хр. е извършено основно преустройство на сградата. Във вътрешния ѝ двор са изградени два зимника и цистерна (обр. 1). Архитектурните останки от античността са нарушени от вкопавания през периода на късната античност и средновековието. Находките са разнообразни – тежести за стан, трапезна керамика и амфорна тара от края на трета – последна четвърт на IV век пр. Хр., чернофирнисова и местна керамика от втората половина на III в. пр. Хр. (обр. 3). Малобройните артефакти от началото на II в. пр. Хр. предполагат, че скоро след това сградата престава да функционира.

4. Римска императорска епоха (I–IV в.). Тази епоха е слабо изявена на обекта. Легитимира се чрез отделни керамични находки и монета на Констанций II (337–361) в нарушени от по-късни градежи пластове.

5. Късна античност/Ранна Византия (V– ср. на VII в.). Регистрирани са останки от разрушен строителен хоризонт с два силно обезличени зида, неочертаващи план на постройка. В насипа е открита голямо количество фрагментирана керамика – строителна, трапезна и амфорна тара, смесена с по-късна, в резултат на вторични вкопавания.

6. Средновековие (X–XVII в.). Архитектурни останки от сграда от тази епоха не са открити, с изключение на един зид от късното средновековие. Най-ранната намерена трапезна художествена керамика може да се отнесе към X в. В XI в. се датира отточен канал с П-образно сечение, облицован

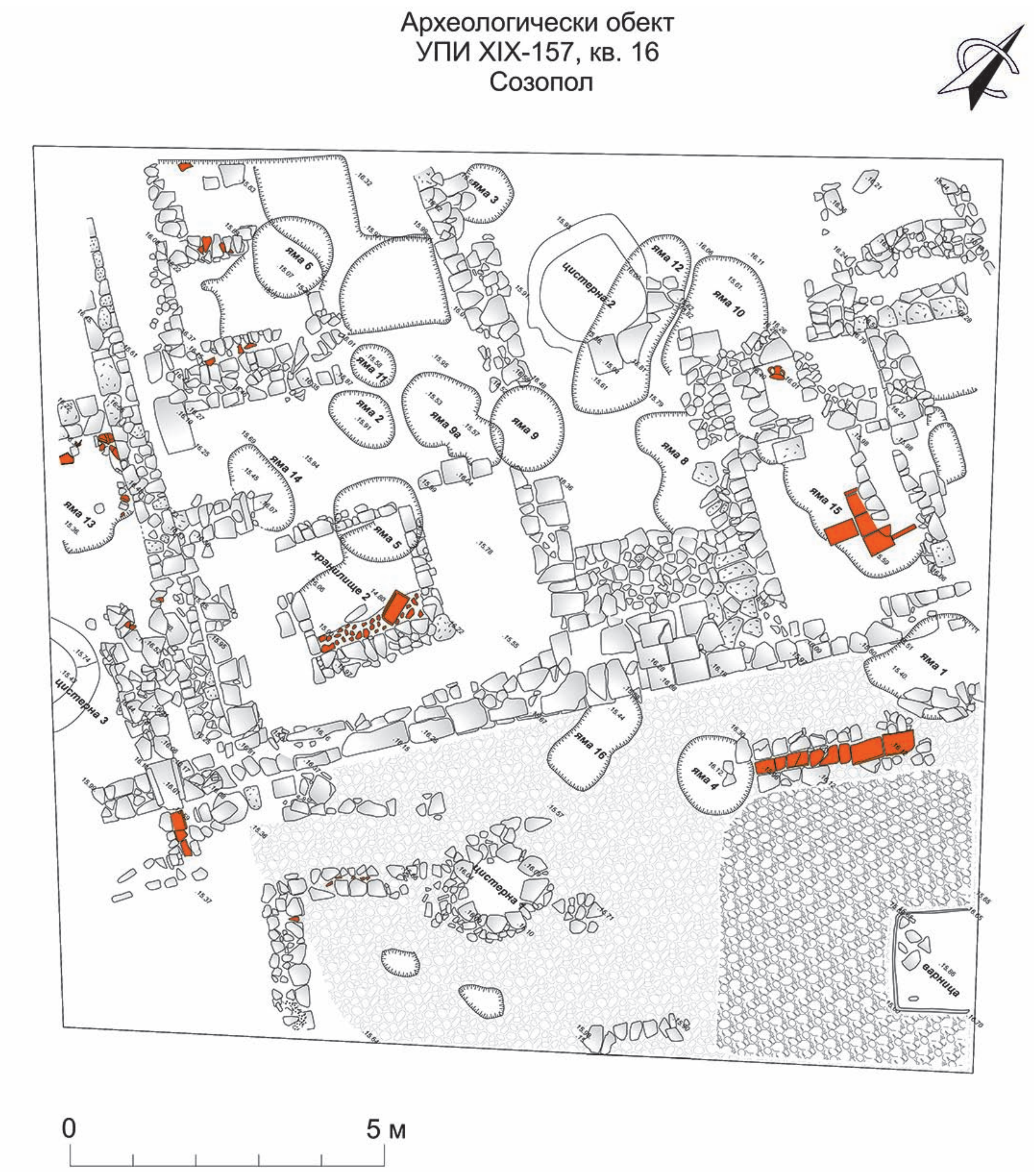
Археологически обект
УПИ XIX-157, кв. 16
Созопол
яма 3
яма 6
яма 12
цистерна 2
яма 10
яма 11
яма 2
яма 9а
яма 9
яма 8
яма 14
яма 13
яма 5
хранилище 2
яма 15
яма 1
цистерна 3
яма 16
яма 4
цистерна 1
варница
0
5 м

Обр. 1. Общ план на обекта.

Fig. 1. Plan of the site.

с керамични плочи, вкопан в запазен участък от дворна настилка над античния калдъръм (обр. 1). Общо от средновековието до XVII в. са разкрити 7 ями. Керамичният материал в тях и в насипа извън тях включва обикновена и луксозна белоглинена и сграфито керамика – вносна и местно производство. Открити са няколко монети (скифати, акчета). Сграфито керамиката от XII–XIV в. в голямата си част внос от Константинопол, а също и от Никея, свидетелства за интензивни търговски контакти на Созопол с византийските столици, както и за висок социален статус на населението в централната част на стария град (обр. 3).

7. Възраждане (XVIII–XIXв). Този период е засвидетелстван с две последователно изградени жилищни постройки, между които не се констатира връзка в планировката и в стратиграфията. Пър-

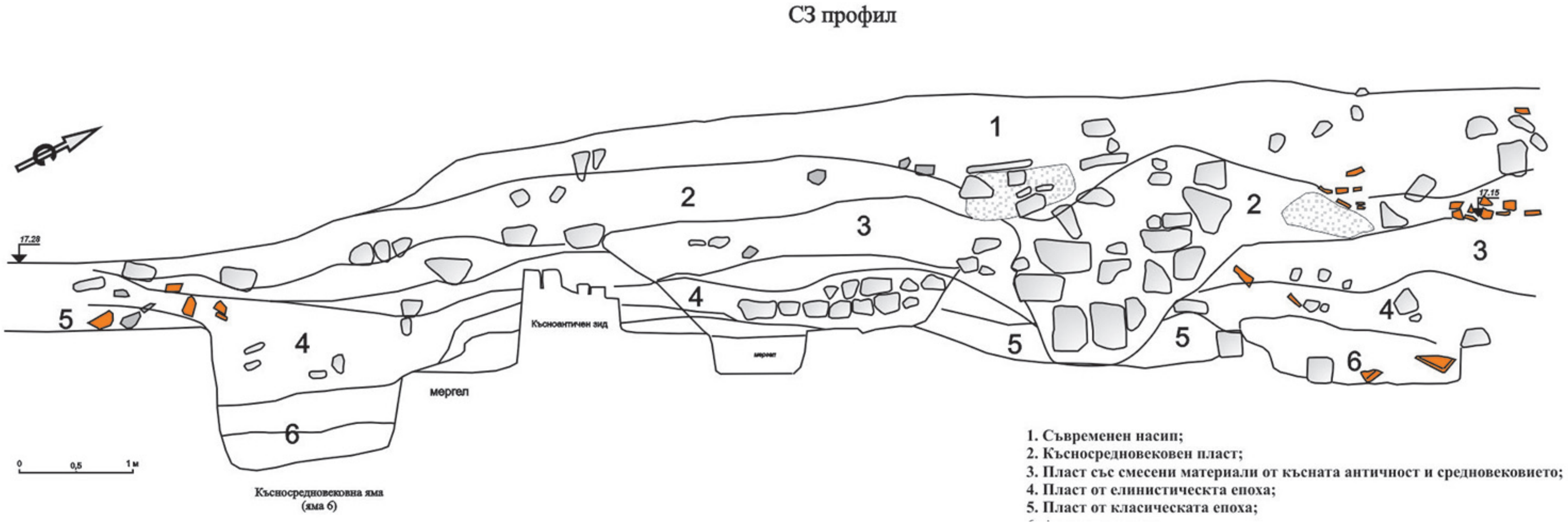
СЗ профил
1
2
3
4
5
6
17.28
17.15
0
0,5
1 м
Късноантичен зид
мергел
мергел
Късносредновековна яма
(яма 6)
1. Съвременен насип;
2. Късносредновековен пласт;
3. Пласт със смесени материали от късната античност и средновековието;
4. Пласт от елинистическта епоха;
5. Пласт от класическата епоха;

Обр. 2. Северозападен профил, разкриващ стратиграфията на обекта.

Fig. 2. Northwestern cross-section of the site.

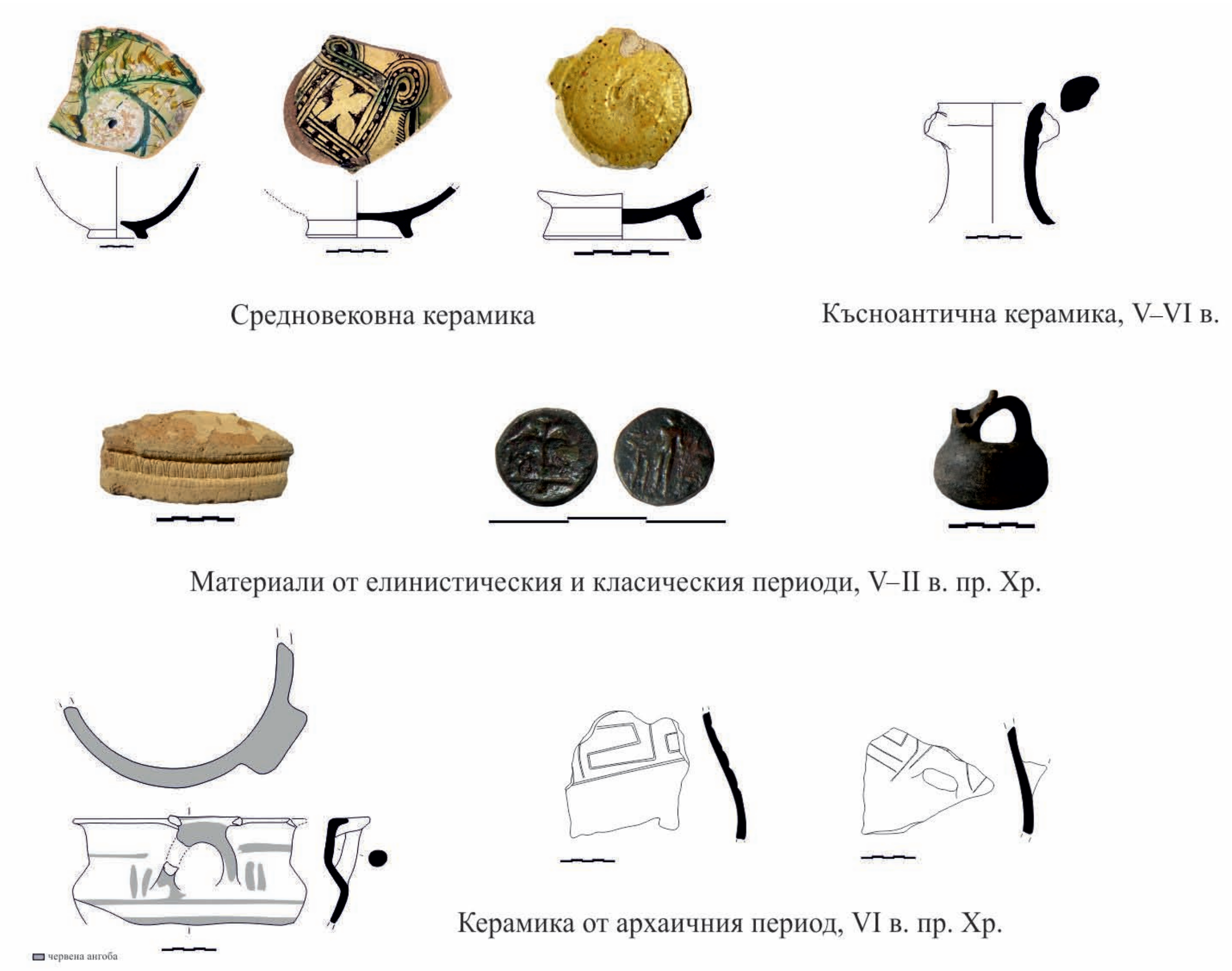
Средновековна керамика
Късноантична керамика, V–VI в.
Материали от елинистическия и класическия периоди, V–II в. пр. Хр.
▨ червена ангоба
Керамика от архаичния период, VI в. пр. Хр.

Обр. 3. Материали от различни хронологични периоди.

Fig. 3. Materials from different periods.

вата е представена от малък зид в един ред камъни, а втората е разрушената Дукова къща, заедно с варница и кладенец. Находките, главно битова керамика, са характерни за епохата.

Резултатите от спасителното археологическо проучване потвърждават установената досега картина и на други многопластови обекти в АР и са съществен научен принос в изследването на 27-вековната история на Созопол.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT XIX-157, SQUARE 16, NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “ANCIENT TOWN APOLLONIA“, SOZOPOL

Violeta Nesheva, Dimitar Nedev, Zdravka Korkutova, Teodora Bogdanova, Atanas Kamenarov, Zhelyazko Draganov, Milena Krumova, Margarita Popova, Ognyan Lulev

The excavations in August 2015 revealed archaeological structures and artefacts dated from the6th c. BC to the 19th c. AD. (figs 2, 3).

One of the important structures is a dwelling or public building, which existed with certain reconstructions from the 4th to the begging of the 2nd c.BC. (fig. 1). It has massive limestone walls, and parts of five rooms arranged around a courtyard were excavated. During the 3rd c. BC, two storage facilities and a cistern were built in the courtyard. In front its main entrance, facing south, there is an empty space with cobblestone pavement, perhaps part of a street or a small square, which during the medieval period was a courtyard with pavements.

Significant amount of fragments of luxury, imported pottery was found at the site – an indication for the high social status of the residents in this part of the town (fig. 3).

№ 24. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ В НАР „АНТИЧНИЯ ГРАД АПОЛОНИЯ“, УПИ VI - 441, КВ. 37, ГР. СОЗОПОЛ

Виолета Нешева, Димитър Недев, Здравка Коркутова, Теодора Богданова, Атанас Каменаров, Милена Крумова, Маргарита Попова

Спасителното археологическо проучване (Регистрационна карта № 10003180 в АИС АКБ) е във връзка с инвестиционен проект за консервационно-реставрационни работи и социализация като Културен център на съществуваща жилищна сграда в УПИ VI–441, кв. 37, гр. Созопол. Тя е двуетажна фамилна къща в стил „сецесион“, намираща се в южната периферия на НАР „Античния град Аполония“, с излаз към централния градски площад „Хан Крум“. По архивни данни е известна като Хаджиаслановата къща, построена през 1911 г., с добавена от запад през 30-те години на XX в. малка едноетажна пристройка. Южната фасада на сградата застъпва частично руината на южната крепостна стена (обр. 1), а останалата ѝ част е върху насип с руини и културни напластявания с дебелина 2–3 м. При оформянето на строителната площадка върху терена е бил насипан слой пръст и пясък от друго място, в който лежат основите на сградата.

При разчистване на терена около и в сградата беше установено пропадане с пропуквания на южната ѝ фасада и опасност от цялостното ѝ рухване – резултат от драстична намеса с машинна техника през 1975 г., при изграждането на паметника на Хан Крум. Това наложи спешни мерки за укрепване на югоизточния ъгъл на сградата, а също – ограничаване площта на разкопките в приземния етаж на основния корпус на последната до три сондажа покрай основите от юг, изток и запад (обр. 1).

Спасителното археологическо проучване се проведе с Разрешение № 04/12.01.2015 г. в периода 11 май – 17 юни 2015 г. с цел разкриване на археологически структури и установяване на стратиграфията на културните наслоявания в обема на съществуващата сграда.

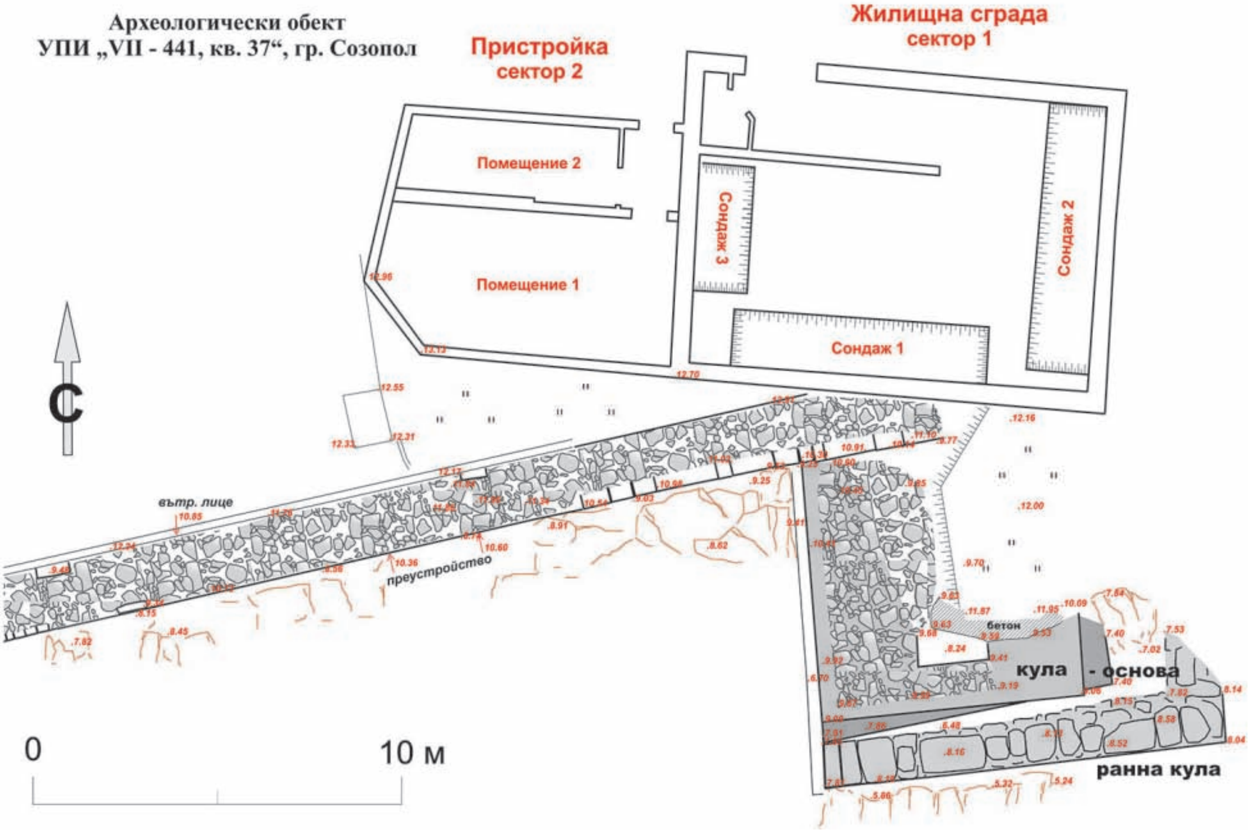

Обр. 1. План на обекта – УПИ VI–441, кв. 37.

Fig. 1. Plan of the site.

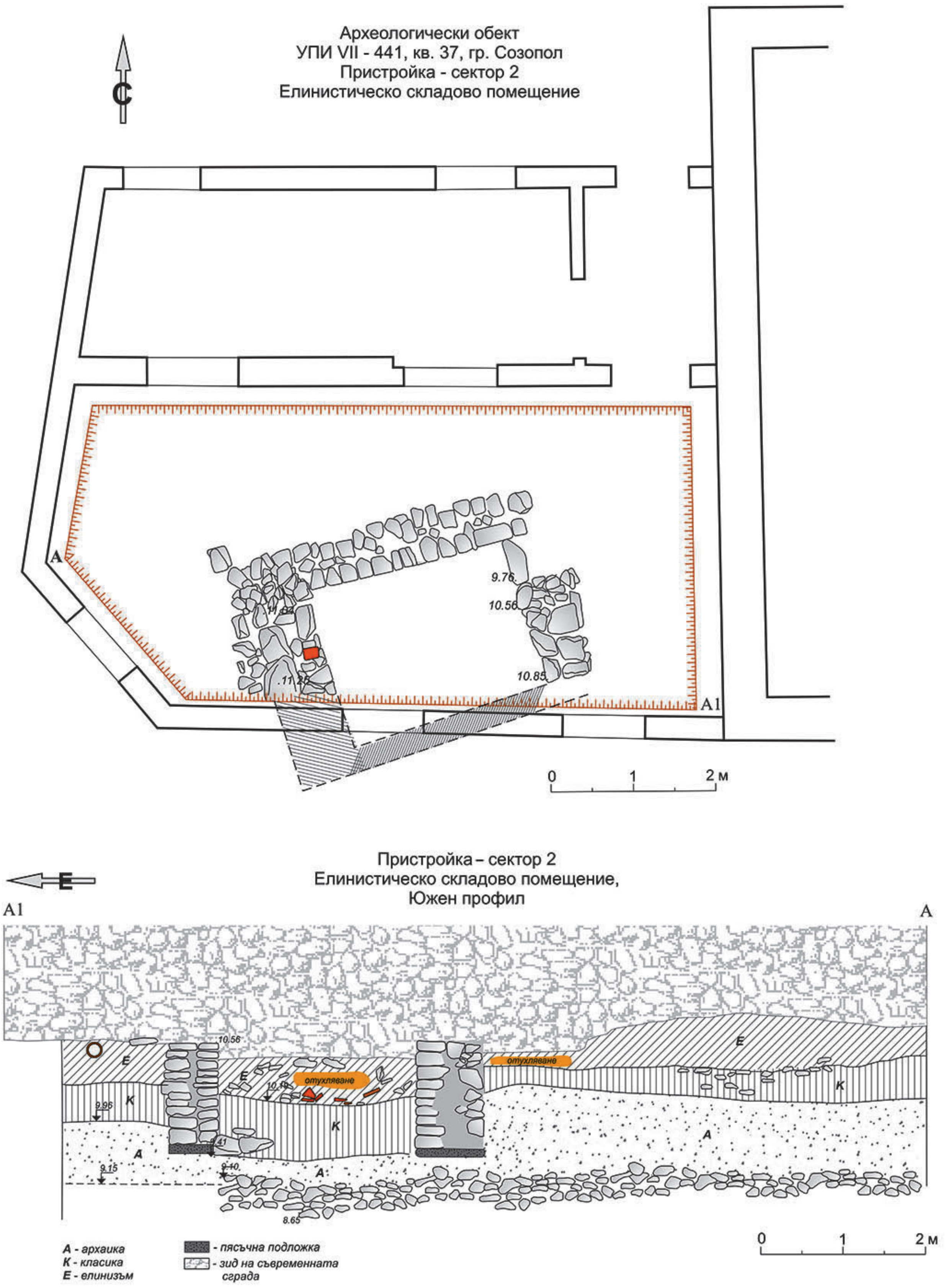
Археологически обект
УПИ VII - 441, кв. 37, гр. Созопол
Пристройка - сектор 2
Елинистическо складово помещение
С
A
A1
9.76
10.56
11.34
11.25
10.85
0
1
2 м
Пристройка – сектор 2
Елинистическо складово помещение,
Южен профил
E
A1
A
10.56
E
E
отухляване
отухляване
E
10.19
K
9.96
K
K
9.41
A
9.15
9.10
A
A
8.65
A - архаика
K - класика
E - елинизъм
- пясъчна подложка
- зид на съвременната сграда
0
1
2 м

Обр. 2. Трапецовидно каменно приземие на елинистическа стопанска постройка, III–II в. пр. Хр. Южен профил на помещение 1.

Fig. 2. Stone basement of a building with storage function from the Hellenistic period, 3rd-2nd c. BC. Cross-section.

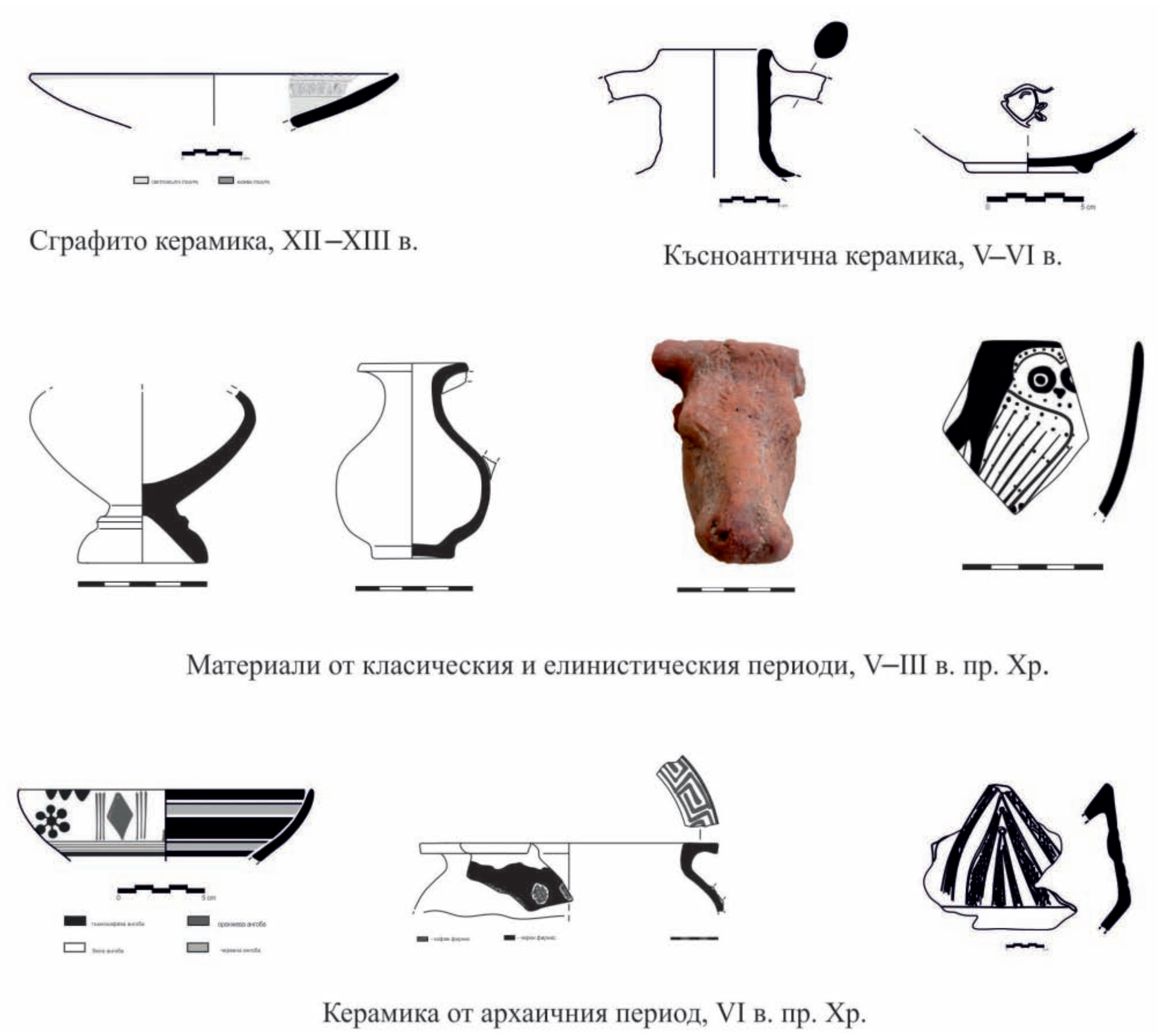
Сграфито керамика, XII–XIII в.
Късноантична керамика, V–VI в.
Материали от класическия и елинистическия периоди, V–III в. пр. Хр.
Керамика от архаичния период, VI в. пр. Хр.

Обр. 3. Керамика от различни епохи.

Fig. 3. Pottery from different chronological periods.

Проученият терен с обща площ от 120 кв. м беше условно обозначен като два сектора: **сектор 1 – основен корпус** и **сектор 2 – пристройка** с две помещения: южно и северно (обр. 1).

Анализът на археологическите разкрития и направените профили и разрези показват следното:

Теренът, върху който е издигната съществуващата сграда, е част от жилищна зона, възникнала на п-в Скамний още със създаването на Аполония, обитавана с известни прекъсвания и до наши дни. Всяка по-късна строителна намеса е нарушавала по-ранните културни пластове с извличане на годния за преупотреба строителен материал, а артефактите, принадлежащи към различни периоди, са се смесили до голяма степен. Открояват се следните наслоения, които очертават хронологията на обитаване: архаична епоха (кр. на VII–VI в. пр. Хр.), класическа епоха (VI–V в. пр. Хр.), ранна елинистическа епоха (V–IVв. пр. Хр.), елинистическа епоха (III–II в. пр. Хр.), късна античност (V–VI в.), средновековие (XII– ср. XVIII в.), възраждане (ср. на XVIII–XIX в.), ново време (нач. на XX в.). Липсват археологически данни за обитаване на терена през римската епоха (I–IV в.) и ранното средновековие (VII–XI в.), което може да се обясни с военно-политически събития, разстроили живота в града и довели до някои демографски и съответно – териториално-устройствени промени през тези времена.

Разкритите археологически структури са ограничени на брой и в недобро състояние.

Най-ранната е от **елинистическата епоха** (III–II в. пр. Хр.)и представлява каменно съоръжение на суха зидария с план на неправилен трапец, с вход от изток, разчистено в помещение 1 на южната половина на пристройката (обр. 1-2). Еднолицевите зидове, фрагменти от кирпич и строителната керамика от насипа го определят като вкопана каменна част от постройка с дървена конструкция, с кирпичени стени и покритие с керемиди, вероятно със стопански функции (склад?).

Следващата структура е фрагмент от вътрешното лице на **късноантичната крепостна стена** (V–VI в.), застъпен от основата на южната фасада на основния корпус на съществуващата сграда. Зидарията е в правилни редове от добре обработени каменни блокове със средни и малки размери. Градежът е псевдоизодомен, като на места са използвани и ломени камъни. Установено е, че при строежа на крепостната стена са нарушени строителни хоризонти и сгради от по-ранните епохи, а самата тя е пострадала при изграждането на постройки през възраждането и в ново време (втора пол. на XVIII–XIX в. и нач. на XX в.).

Отново в помещение 1 на пристройката, са разкрити археологически структури от **възраждането** (втората пол. на XIX в.)– фрагмент от зид от камък на кал, както и каменно струпване от разрушението му, използвано за устройство на варница при строителството на пристройката през XX в.

Сред намерената керамика, от различните епохи на обитаване, се откроява значително количество фрагменти от висококачествени съдове – местно производство и внос, което е белег за благосъстояние на някогашните обитатели тук (обр. 3).

В заключение може да се каже, че резултатите от проведеното проучване са малък, но съществен принос в изучаването на историята, градоустройството и бита на Аполония/Созопол.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT VI-441, SQUARE. 37, NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “ANCIENT TOWN APOLLONIA“, SOZOPOL

Violeta Nesheva, Dimitar Nedev, Zdravka Korkutova, Teodora Bogdanova, Atanas Kamenarov, Milena Krumova, Margarita Popova

The fieldwork took place in the southern periphery of the Skamni promontory. The southern facade of an early 20th c. building partially overlaps the ruins of the southern fortification wall from the 5th–6th c. AD (fig. 1). The reconstruction of the modern building required excavating the layers beneath it.

The terrain belongs to the residential area of Apollonia since the foundation of the town in the 7th c. BC. Therefore, any later construction works have destroyed the earlier buildings, leaving in place very few traces of them. Among the more significant structures excavated at the site are a stone-built cellar (fig. 2), probably with storage function, dated to the Hellenistic period (3rd–2nd c. BC). No remains from the Roman, late antique and early medieval periods were found.

The pottery assemblage from the site has a wide chronological range, and it includes luxury and imported vessels demonstrating the wealth of the inhabitants over the centuries (fig. 3).

№ 25. СЕЛИЩНА СТРУКТУРА И НЕКРОПОЛ ОТ ТЕРИТОРИЯТА НА АПОЛОНИЯ ПОНТИКА В М. МЕСАРИТЕ, ГР. СОЗОПОЛ

Кръстина Панайотова, Теодора Богданова, Александър Баралис

Съвместните българо-френски археологически проучвания през 2015 г. бяха съсредоточени само в **Сектор Месарите 4** (обр. 1).

В СИ част на изследваната площ се откри широка стена с ориентация С–Ю, която завива на изток. Изградена е от ломени камъни и отделни варовикови блокове през елинистическата епоха. На този етап на проучване не може да се определи нейното предназначение. Тя лежи върху по-ранна стена с ориентация И–З, която е част от северозападния ъгъл на помещение, свързано с втората фаза от съществуването на сграда № 1 през IV в. пр. Хр.

Продължи проучването на откритата през 2014 г. Сграда № 3, като вече са разкрити 4 помещения с обща източна стена, чийто градеж е от ломени камъни на калова спойка. Вероятно при изграждането на стените във височина са използвани и кирпичи, малки части от които, както и парчета мазилка, се намират сред деструкциите. Сградата е била покрита с керемиди, като 29 от откритите през този сезон са били подпечатани: 3 имат малки правоъгълни печати без следи от изображение или букви, 1 има овален печат с изображение, наподобяващо питос, а 1 е подпечатан с изображение на седемструнна лира. Останалите 24 са с правоъгълен печат и вписана буква „А“.

Разкрита беше южната стена на помещение 1, към която е долепена страница от варовикови квадри, поставени върху ломени камъни. Също така бяха проучени стените, които затварят Помещение 2 и Помещение 3 от западната страна. В градежа им са използвани много големи ломени камъни, вероятно заради наклона на терена на запад.

Към началото на III в. пр. Хр. сграда № 3 е била изоставена и разрушена. Много скоро след това между стените ѝ са извършени погребвания (обр. 2). Стратиграфските наблюдения показват, че повечето гробни съоръжения са изградени преди покривът и стените на сградата да са се срутили напълно. Открити са общо 12 гроба, осем от които през тази година (обр. 3).

Три гроба съдържат останки след трупоизгаряне. Според антропологичния анализ, извършен от Н. Атанасова и Б. Гълъбова, в опалена яма (гроб № 11) е погребан мъж на 45–50 г., който е бил съпроводен от едно плоскодънно гърне.

Оформянето на плитка гробна камера с един-два реда ломени камъни без спойка е практика, която се констатира при два гроба. Гроб № 7 е долепен до стената на сградата, която изпълнява ролята на източна къса стена на съоръжението. В него са погребани кремираните останки на индивид с неопределен пол на възраст ***20–40 г., който е бил снабден с „Харонов обол“*** –бронзова монета на Аполония.

Покритата с рибно блюдо камбановидна урна от гроб № 6 е вкопана между камъните до покривните плочи на гроб № 12. В нея, след трупоизгаряне извън мястото на погребване, са съхранени останките на израстнала (20–40 г.) жена.

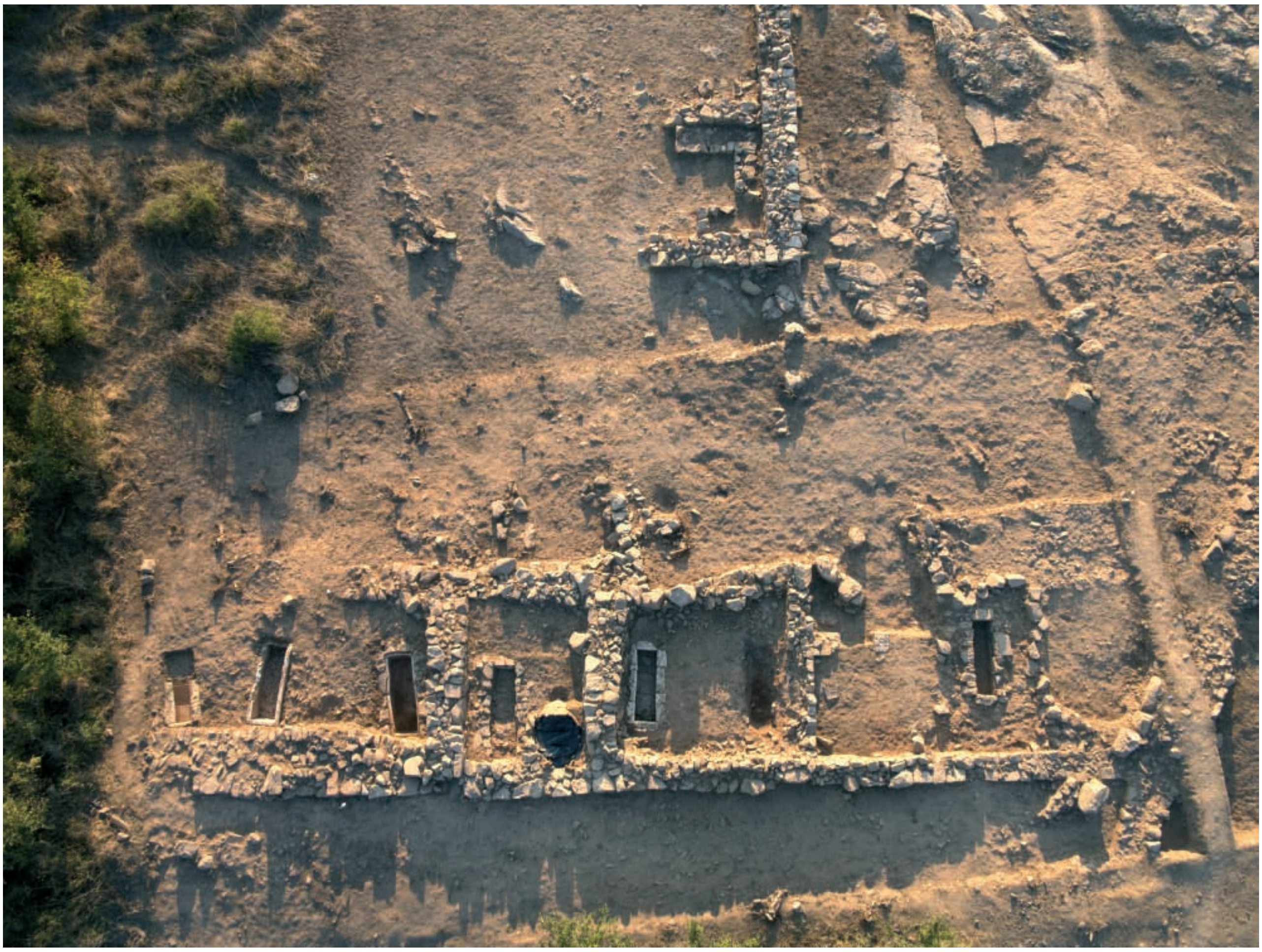

Обр. 1. План на Сектор Месарите 4 (инж. А. Каменаров).

Fig. 1. Plan of sector Mesarite 4 (A. Kamenarov).

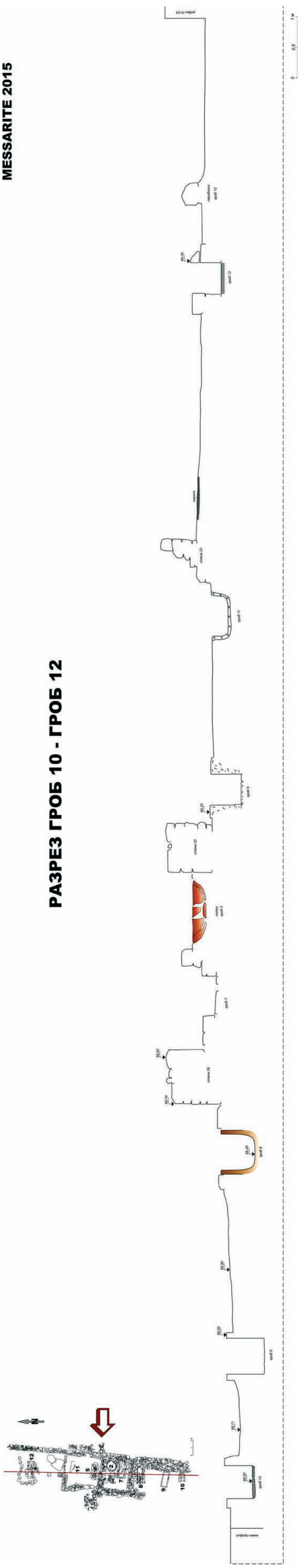

Обр. 2. Разрез на Сграда № 3.

Fig. 2. Cross-section of Building 3.

Трупополаганията са извършени в керамичен саркофаг, градени с ломени камъни или варовикови квадри гробове и варовиков саркофаг. Гроб № 8 представлява керамичен саркофаг, покрит с две специално изготвени за случая керамични плочи и укрепен с ломени камъни. Формата на саркофага е правоъгълна, със заоблени ъгли.

Големи ломени камъни са използвани не само за изграждането на камерата, но и за покритието на гроб № 12. Наличието на железни пирони - по един в гробове № 7 и 12 е основание да се предположи използването на скрепени на места с пирони сглобени дървени ковчези.

Две гробни съоръжения са изградени от блокове от пясъчник. Гроб № 5, в който е погребана жена в зряла възраст (50–55 г.) е покрит с 4 плочи, горната повърхност на две, от които е оформена стреховидно. Стените на двете цисти са обмазани с варо-пясъчен разтвор от вътрешната страна.

Запазената част от дъното на разрушения и ограбен гроб № 10 е застлано с керамични подови плочи с правоъгълни печати. Върху две от тях са щемпелувани буквите „ЕY“, а върху третата „AI“.

Също със стреховидна форма, но много по-прецизно, е изработен капакът на единствения, намиран до сега в некрополите на Аполония, варовиков саркофаг, който е бил разбит и ограбен. Отвътре монолитната камера е била боядисана в червено.

Откритият гробен инвентар е типичен за ранноелинистическата епоха. Сред гробните дарове традиционно най-многобройна е групата на съдовете за масла и благовония – общо 4 вретеновидни балсамария от първата половина на III в. пр. Хр. (Иванов 1963, 246-247).

Една бронзова обеца се намери отляво на черепа на погребаната в гроб № 12 възрастна жена (60+ г.). От същия гроб произхожда и тежест за вретено – костен диск, украсен с врязани концентрични кръгове.

В три гроба (№№ 5, 7, 8), в които са открити останки от трупополагане и от трупоизгаряне, присъстват погребални венци. Те представляват позлатени бронзови листа с форма на маслинов лист и керамични плодове с позлата. Листата и плодовете са прикрепени с бронзови телчета около оловна лента. Резултатите от антропологичния анализ на погребаните в сектор Месарите 4 водят до заключението, че погребални венци се поставяни в гробове както на мъже (гроб № 8), така и на жени (гроб № 5).

Освен овъглената дървесина (преобладава дъб, но са открити единични фрагменти от бряст, бор и хвойна), според археоботаничния анализ, изготвен от Ц. Попова, в гроб № 7 има бобови (леща, грах уров, фий) растения и някои плевелни семена – къклица. Особен интерес представляват няколко микроскопични фрагмента от хляб или каша.

На около 24 м южно от археологическия изкоп (в квадрати I12 и I13) беше заложен Сондаж 1. Разкри се стена с ориентация С–Ю, която има добре оформено лице от по-големи ломени камъни от източната страна. Редица от големи камъни се очертава на около 6,5 м в източна посока.

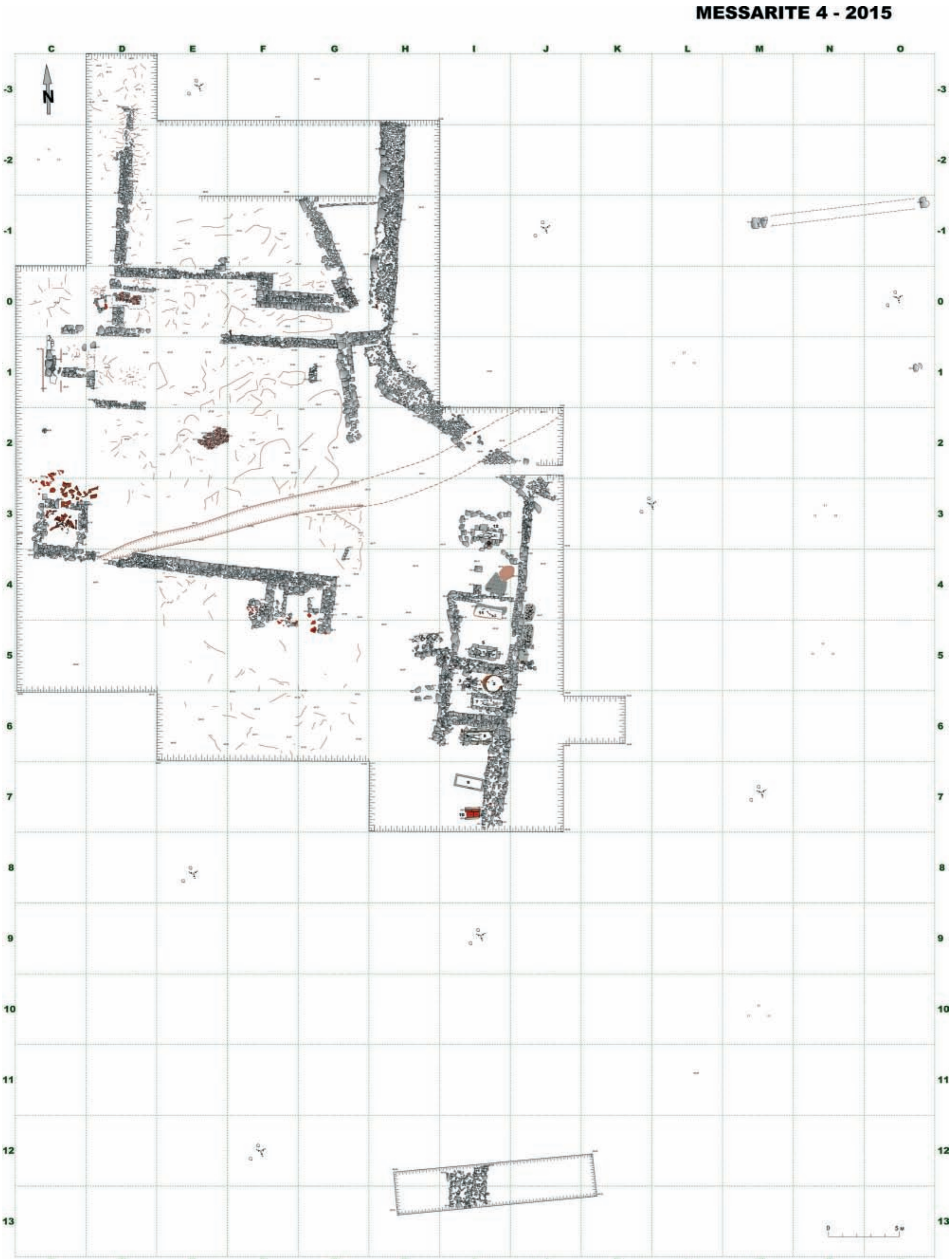
MESSARITE 4 - 2015
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
-3
-2
-1
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
N
0
5 м

Обр. 3. Сграда № 3 (фото Л. Дамле).

Fig. 3. Building 3 (photograph L. Damelet).

Това разстояние е сходно с широчината на крайбрежния път през некропола в м. Калфата/Буджака и дава основание да се предположи, че през м. Месарите също е минавал път, водещ на югозапад в хората на Аполония.

Литература

Иванов 1963: Т. Иванов. Антична керамика от некропола на Аполония. – Аполония. София, 1963, 65-264.

SETTLEMENT AND NECROPOLIS IN THE TERRITORY OF APOLLONIA PONTICA, MESARITE LOCALITY, SOZOPOL

Krastina Panayotova, Teodora Bogdanova, Alexandre Baralis

In 2015, the excavations were focused in Sector Mesarite 4 (fig. 1). In the north-eastern part of the site, a thick wall was discovered, oriented N-S. It curves to the east and was built after the destruction of Building 1. In Building 3 from the 4th c. BC, four rooms with a shared eastern wall were excavated. By the beginning of the 3rd c. BC, the building was abandoned and dismantled.

Shortly after the abandonment of the buildings, burials were carried out in the ruins (fig. 2). So far, 12 graves have been discovered (fig. 3), eight of them in 2015. Three graves contained cremated remains, buried in a pit with traces of fire, a shallow chamber of one or two rows of crushed stones, and a bell-shaped urn covered with a fish-plate. Inhumations were carried out in ceramic sarcophagus, structures of crushed stones or limestone ashlars, and a limestone sarcophagus.

The inventory of the graves is modest and typical of the Early Hellenistic period: unguentaria for (scented) oil, funerary wreaths, a locally manufactured pot, bronze earring, bone spindle whorl, and a coin.

№ 26. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ОХРАНИТЕЛНАТА ЗОНА НА НЕКРОПОЛА НА АПОЛОНИЯ ПОНТИКА В М. КАЛФАТА/БУДЖАКА, ПИ 67800.5.807–810 (УПИ I–5253), ГР. СОЗОПОЛ

Кръстина Панайотова, Маргарит Дамянов

Спасителните археологически проучвания на ПИ 67800.5.807-810 се проведоха между 25 май и 25 юни 2015 г. Парцелите попадат в охранителната зона на обект „Античен некропол на Аполония в м. Калфата/Буджака“. Общата площ на имота е ок. 3000 кв. м, от които бяха проучени ок. 2000 кв.м. Порано е бил използван за лозе, кариера за пясък и за складиране на отпадъчни строителни материали. На места тези дейности са разрушили археологическите структури. Теренът представлява полегат склон, който се спуска на север, с максимална денивелация ок. 5 м, на хълм над класическия и елинистически некропол в м. Калфата/Буджака.

По целия обект върху основната глина има пясъчен пласт с дебелина до 1,50 м. Сондажи в западната половина на обекта показаха, че материковата скала се достига на дълбочина между 0,25 м (в южния край) и 0,80–0,90 м (в северния край) под нивото на основната глина. Профилите на сондажите бяха напълно хомогенни, като единствено на някои места се очертаха вкопавания с правилна форма, запълнени с пясък.

Оголването на повърхността на глинестия пласт разкри единна система от траншеи, която вероятно покрива цялата проучена площ (на места вероятно са били вкопани по-плитко или са били нарушени от по-късни дейности) (обр. 1). Отделните издължени вкопавания са дълбоки 0,35–0,40 м и имат идентични размери, ок. 1,40×0,60 м. Ориентирани са по дългата си ос ССЗ–ЮЮИ, като отстояни-

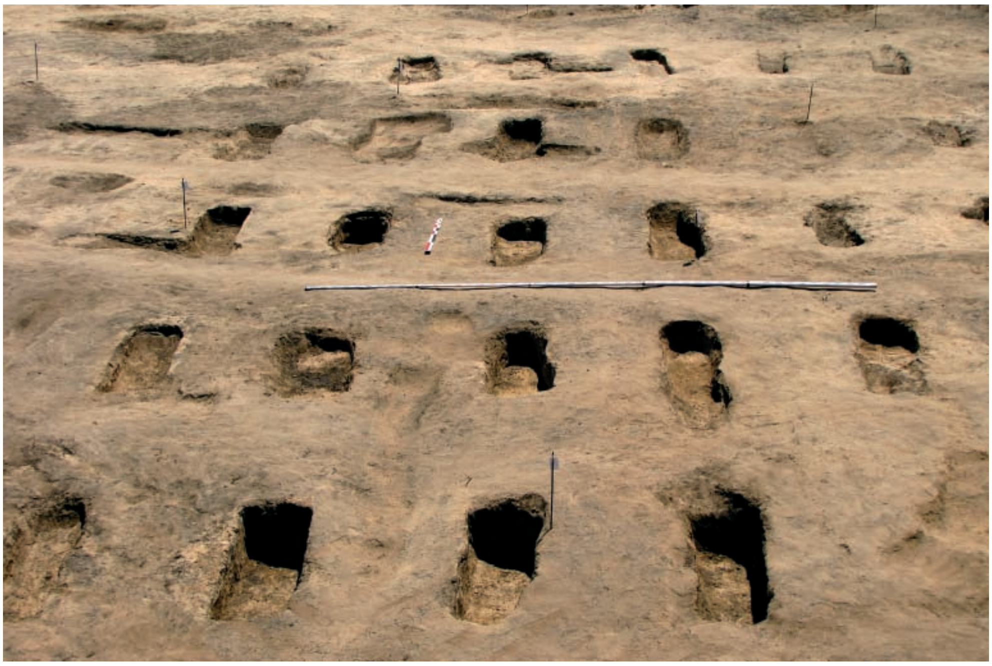

Обр. 1. Следи от античнo земеделие (лозя) в ПИ 67800.5.807-810.

Fig. 1. Traces of ancient agriculture (vineyards) in Plot 67800.5.807-810.

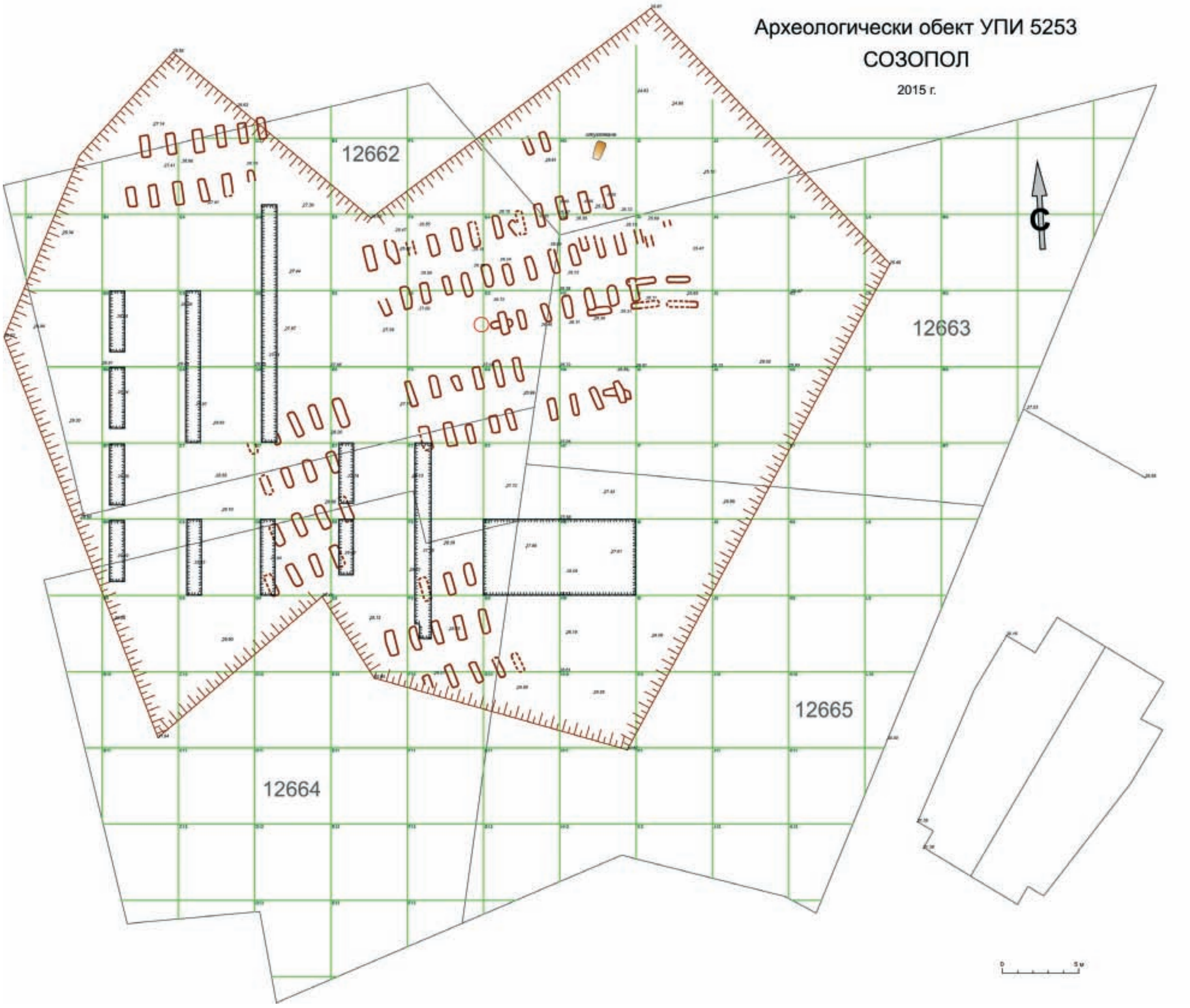
Археологически обект УПИ 5253
СОЗОПОЛ
2015 г.
12662
12663
12664
12665
С

Обр. 2. План на регистрираните структури в ПИ 67800.5.807-810.

Fig. 2. Plan of the archaeological remains in Plot 67800.5.807-810.

ето между тях в редиците (И–З) е ок. 1,10 м, а това между отделните редици (С–Ю) е 1,50–1,60 м. Най-ясно системата от траншеи беше проследена в централната северна част на обекта, където бяха проучени няколко редици вкопавания (до 14 в една непрекъсната редица) (обр. 2). Групи вкопавания бяха разчистени и в централната част, и в северозападния ъгъл на обекта.

Разкритата система от вкопавания следва да се интерпретира като следи от антично земеделие. Взетите за флотация проби не дадоха яснота относно вида на отглежданата култура, но характерът на терена (склон с песъклив повърхностен пласт), видът на вкопаванията и организирането им в подредени редици навеждат на мисълта за лозя.

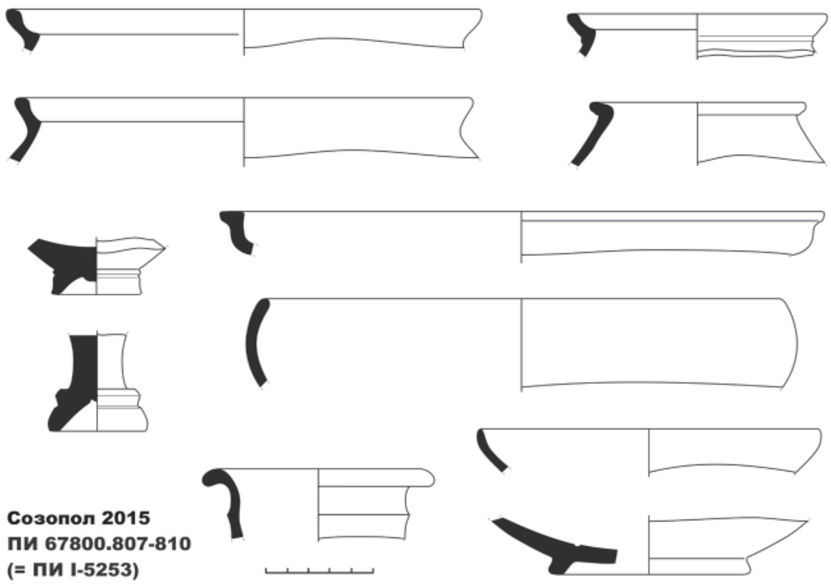

Обр. 3. Елинистическа керамика от ПИ 67800.5.807-810.

Fig. 3. Hellenistic pottery from Plot 67800.5.807-810.

В СИ част на проучената площ бяха регистрирани следи от втора система перпендикулярни вкопавания. Те са по-плитки и малко по-дълги (ок. 1,80–2,00 м) и изглежда са направени по-късно. Обхватът на тази втора система не може да се установи, тъй като те почти не засягат материковата глина.

Единствената друга регистрирана структура е отухлено петно (огнище) с размери 1,15×0,50 м в кв. Н3 в североизточния ъгъл на проучената площ. Нивото му показва, че вероятно е синхронно на основната система вкопавания (освен това попада между две редици, без да ги нарушава).

Бяха събрани ограничено количество керамични фрагменти, които произхождат или от песъкливия пласт непосредствено над материковата глина, или от пълнежа на вкопаванията. Основната част от керамиката принадлежи към елинистическия период, като единият от двата чернофирнисови фрагменти е столче от кантарос, който може да се датира в края на III или II в. пр.Хр. (срв. Bozkova 1997, 9-11, Pl. I.2, Fig. 4). Сред разпознаваемите фрагменти преобладават кухненските форми (различни гърнета) и паници/купи (обр. 3). Слабо представен е един по-късен период – някои фрагменти биха могли да се датират в римската епоха. Възможно е към нея да се отнасят по-късните вкопавания.

Проучванията на ПИ 67800.5.807–810 допринасят за изясняване на хронологията на подобни следи от земеделска дейност, регистрирани и на други места в околностите на антична Аполония – например в м. Солинария/Каваци (Панайотова и др. 2014, 280), но също и в крайбрежната зона, в съседство с класическия и ранноелинистически некропол в м. Калфата/Буджака (Панайотова и др. 2011, 265, обр. 2; Панайотова, Девлова 2015, 350-351, обр. 1). За първи път са налице материали, които могат да се датират сравнително ясно във III–II в. пр.Хр., както и да се разграничат две хронологически фази.

Литература

Панайотова и др. 2011: К. Панайотова, М. Дамянов, Р. Пенчева. Спасителни проучвания в некропола на Аполония Понтика (Созопол) в местността Буджака през 2010 г. – Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011, 264-266.

Панайотова и др. 2014: К. Панайотова, М. Дамянов, Т. Богданова. Спасителни археологически проучвания в античен некропол на Аполония в м. Каваци/Солинария, УПИ 67800.8.136 в землището на град Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 280-283.

Панайотова, Девлова-Балъкчиева 2015: К. Панайотова, П. Девлова-Балъкчиева. Спасителни археологически проучвания в некропола на Аполония (ПИ 67800.4.15). – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 350-351.

Bozkova 1997: A. Bozkova. A Pontic Pottery Group of the Hellenistic Age (A Survey Based on Examples from the Bulgarian Black Sea Coast.). – Archaeologia Bulgarica, I, 2, 1997, 8-17.

RESCUE EXCAVATIONS WITHIN THE PROTECTION ZONE OF THE NECROPOLIS OF APOLLONIA PONTICA, KALFATA/BUDZHAKA LOCALITY, PLOT 67800.5.807-810 (FORMER I-5253), SOZOPOL

Krastina Panayotova, Margarit Damyanov

The site is located on a hill next to the Classical and Hellenistic necropolis of Apollonia in Kalfata/Budzhaka locality, on the northern hillside near to the top. The excavations covered an area of ca 2000 m^2, and revealed a uniform system of shallow elongated trenches dug into the bedrock clay and organized in rows, oriented WSW-ENE (fig. 1-2). The individual trenches, oriented NNW-SSE, are ca 1.40 m long, 0.60 m wide, and 0.35-0.40 m deep. They are spaced at about 1.10 m within the rows, and the distance between the rows is 1.50-1.60 m. Similar traces of land cultivation have been detected at other sites to the south of Sozopol, and are tentatively interpreted as evidence of ancient vineyards. The majority of the scarce pottery fragments (fig. 3) found on the surface and in the fill of the trenches date from the Hellenistic Period (3rd-2nd c. BC). A few sherds belong to the Roman period, and they could be related to a later system of trenches, detected in the NE part of the site.

№ 27. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В ГРАНИЦИТЕ НА УПИ I–5189 (ПИ № 67800.5.189) В МЕСТНОСТТА КАЛФАТА – БУДЖАКА, ЗЕМЛИЩЕТО НА ГР. СОЗОПОЛ

Кръстина Панайотова, Димитър Недев, Даниел Пантов

В периода 10.02.2015–28.02.2015 г., в цитирания имот бе проведено спасително археологическо проучване, с цел установяване наличие или липса на археологически структури. Разкопките са проведени от археологически екип в състав: ръководител – Даниел Пантов (гл. сп. Културно наследство към община Приморско), заместник ръководител – Димитър Недев (Директор на ОКИ „Музеен център“ гр. Созопол), научен консултант – доц. д-р Кръстина Панайотова (НАИМ–БАН).

Имотът с площ 985 кв. м попада в периферията на охранителната зона на недвижимата културна ценност „Античен некропол на Аполония в м. Буджака, землището на гр. Созопол“, определена с протокол на междуведомствена комисия от 10.05.2006 г. Заявена е строителна инициатива, издадена е виза за проектиране с идеен проект, съгласувани с Министерството на Културата със становище изх. № 33-НН-589 от 01.09.2014 г.

Преди началото на проучването, парцелът бе изчистен от строителни отпадъци. Очертани бяха границите на имота и строителното петно. Предвид статута на зоната, изискващ пълни проучвания в границите на строителното петно, в обхвата му с площ 145 кв. м бе заложена план-квадратна мрежа. Археологическите квадрати с размери 5×5 м са разделени помежду си с контролни ребра с широчина 1,90 м, предвид нестабилния песъчлив терен. Извършени са пълни археологически проучвания, в резултат на които е установена стратиграфията на терена. В квадрати № 1 и № 2 по южната граница, на дълбочина 1,40 м е достигнато нивото на основната скала. В южния профил на квадрат № 2 се установиха вкопавания, запълнени с дребен ломен камък, в които се откриват малобройни фрагменти от амфори и солени, датирани от Д. Недев във втората половина на IV в. пр. Хр. В кв. № 3, разположен по източната граница на имота, бе локализиран част от зид с ориентация север–юг (обр. 1). За изясняване на характера и параметрите на археологическата структура се наложи разширяване на сондаж № 3 по имотните граници, в посока изток и север. Изцяло бе разкрит зид с ориентация север–юг, изграден от суха каменна зидария, запазен в субструкция (дължина 9,30 м, широчина 0,50 м и мак-

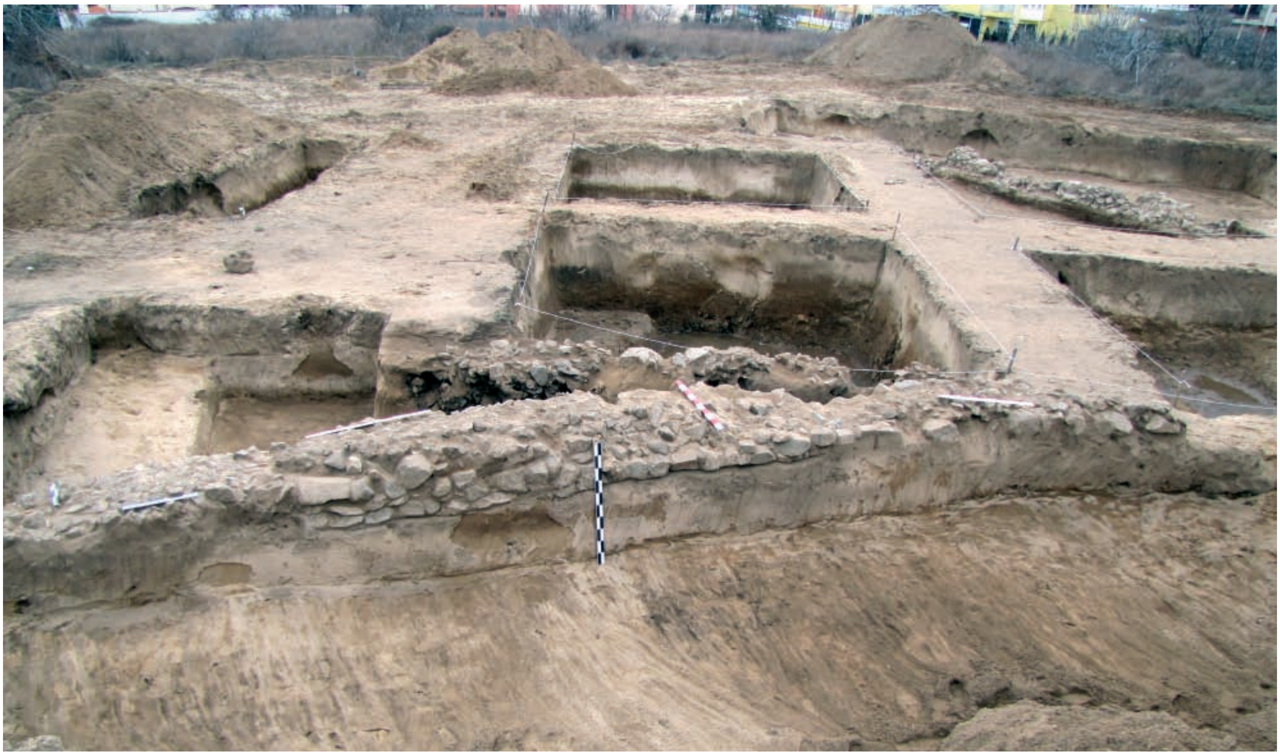

Обр. 1. Общ поглед към проучваната територия.
Fig. 1. View of the excavated plot.

симална височина 0,70 м). Зидарията е с двустранно оформени лица с ниска степен на запазеност. На места се наблюдават до три реда зидария, изпълнена от ломен камък с дребни и средни размери. В нея са използвани два добре оформени квадри от варовит пясъчник. В контекста на съоръжението се откриват малобройни фрагменти от амфори и трапезна керамика, между които и няколко, покрити с черен фирнис. На отстояние 0,50 м южно от зида и на 0,70 м дълбочина от околния терен се откри цяла паница с устието нагоре. Стратиграфските наблюдения и находките от контекста дават основания зидът да бъде датиран във втората половина на IV в. пр. Хр. Предвид размерите му и линеарният характер, би могъл да се интерпретира като основа на навес, свързан със сезонна селскостопанска дейност. Това обяснява малобройните находки и липсата на стратиграфски нива, свързани с трайно обитаване на терена.

За изясняване характера на регистрираните вкопавания по южната граница на кв. № 2 бе заложен сондаж с размери 12×3 м, ориентиран в посока изток–запад, разположен по южната граница на имота. В този участък бе разкрит зид № 2. Ориентиран е в посока изток–запад, с дължина 11,20, широчина 1,00 и максимално запазена височина 0,40 м. Останките се разкриват на 0,20 м от нивото на съвременния терен. Зидът е с оформено лице от юг, изграден от малки и средни по размер ломени камъни. В пълнежа се откриват малобройни фрагменти от амфори, солени и калиптери. Северното лице на зида не е ясно определимо и не кореспондира с вкопаните структури, регистрирани по южния профил на квадрат № 2. Основата на зида е положена върху пласт от чист пясък на дълбочина до 0,40 м от нивото на съвременния терен. Ямите пред северната му страна са частично вкопани в глинения пласт на дълбочина до 0,90 м. Те са разположени по протежението на зида от изток на запад, а диаметрите им варират от 0,80 до 1,40 м. Вкопани са на дълбочина до 0,90 м. Зидът ги нарушава в южната им част до дълбочина от 0,40 м. В насипа на ямите, освен дребен ломен камък, се откриват единични фрагменти от антична строителна и битова керамика. В яма № 3, ситуирана в югозападния ъгъл на квадрат № 2, се откриха три амфорни печата (един на Хераклея Понтика и два на о-в Тасос), които датират съоръжението в третата четвърт на IV в. пр. Хр. Стратиграфската диспозиция между двете структури и находките от контекста, не предполагат връзка между двете съоръжения.

Вероятно зидът е изграден през XX в. и лимитира границите на земеделски имот. Античните материали, инкорпорирани в структурата му, биха могли да се интерпретират като резултат от нарушаването на ями от IV в. пр. Хр.

Извън границите на строителното петно бяха заложени два сондажа с номера 6 и 7. Сондаж № 6 е ориентиран посока север-юг, с дължина 8 м, широчина 2 м и дълбочина 1,10 м. Сондаж № 7 е разположен успоредно и в близост до северната граница на имота. Ориентиран е в посоки изток-запад, с дължина 7 м, широчина 2 м и дълбочина 1,05 м, на която бе достигнато нивото на стерилен глинен пласт. Археологически материали и структури в сондажите не бяха установени.

Разкритите археологически структури в УПИ I–5189 (ПИ № 67800.5.189), местността Калфата – Буджака, землището на гр. Созопол, са ситуирани извън или по границите на строителното петно. Същите са с ниска степен на запазеност, без ясна връзка помежду си, и нямат експозиционна стойност. Вероятно са свързани с използването на терена през античността за сезонна, селскостопанска дейност.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT I – 5189, BUDJAKA LOCALITY, SOZOPOL

Krastina Panayotova, Dimitar Nedev, Daniel Pantov

The rescue fieldworks conducted in February 2015 was aimed at establishing whether archaeological structures are present at this site. In squares №1 and №2 in the south part of the plot, the main rock was reached at a depth of 1.40 m. Pits were found in the south profile of square №2, filled with crushed stone, and scarce amphorae fragments dated to the second half of the 6th c. BC. In square №3 in the eastern part of the plot, a segment of a wall was found (fig. 1). It was built of crushed stone with no bonding; its preserved substructure with measures 9.30 m length, 0.5 m width and 0.7 m height. In this part of the plot wall №2 was revealed measuring 11.20 length, 1.0 m width and 0.4 m preserved height.

The archaeological structures found in plot I–5189, Budjaka locality, are poorly preserved and with no clear link between each other. Possibly, they are related to a certain usage of the terrain for seasonal agricultural activities; the remains have no exhibition potential.

№ 28. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА НОС БОРУНА ПРИ ГР. ПРИМОРСКО

Иван Христов, Даниел Пантов

През месец юни 2015 г. на нос Боруна в източната част на гр. Приморско бяха проведени археологически проучвания на предполагаема антична крепост, спомената твърде лаконично от братя Шкорпил през далечната 1891 г. (Шкорпил, Шкорпил 1891, 127-128). Чешките историци споменават и отбелязват върху скица без мащаб преградна крепостна стена на въпросния нос (обр. 1). Тяхната информация е повод някои историци да доразвият тезата, че на носа при с. Кюприя (дн. Приморско) е съществувала късноантична и средновековна крепост, носеща името Азине (Димитров 1981, 436-437).

Археологически проучвания на носа до лятото на 2015 г. не са провеждани поради факта, че дълги години там е съществувало военно поделение. Във връзка с инфраструктурни намерения на Община Приморско и изясняване ситуацията на незаконен строеж в пределите на общински имот бяха проведени археологичеки разкопки чрез залагането на 7 сондажа с широчина от 1 до 1,50 м. Сондажите бяха ситуирани в най-източната част на носа, в обсега на 300 линейни метра от терена, като по този начин приблизително засегнаха предполагаемото място на преградната стена отбелязана от братята Шкорпил (обр. 2).

И при седемте сондажа не бяха открити следи от археологически структури, дори нещо повече – не бе открит нито един фрагмент от строителна или битова керамика (обр. 3). Изключение правят фрагменти от керемиди с най-обща датировка XX в. и фрагмент от паница със същата датировка. В профилите на сондажите се наблюдава хумус и пласт от сива горска почва, която завършва над неравности от материковата скала. Прокопаването на сондажите бе извършено ръчно от голям брой работници, подсигурени от Община Приморско.

В заключение трабвя да отбележим, че в обсега на общинския имот не съществува археологиче-

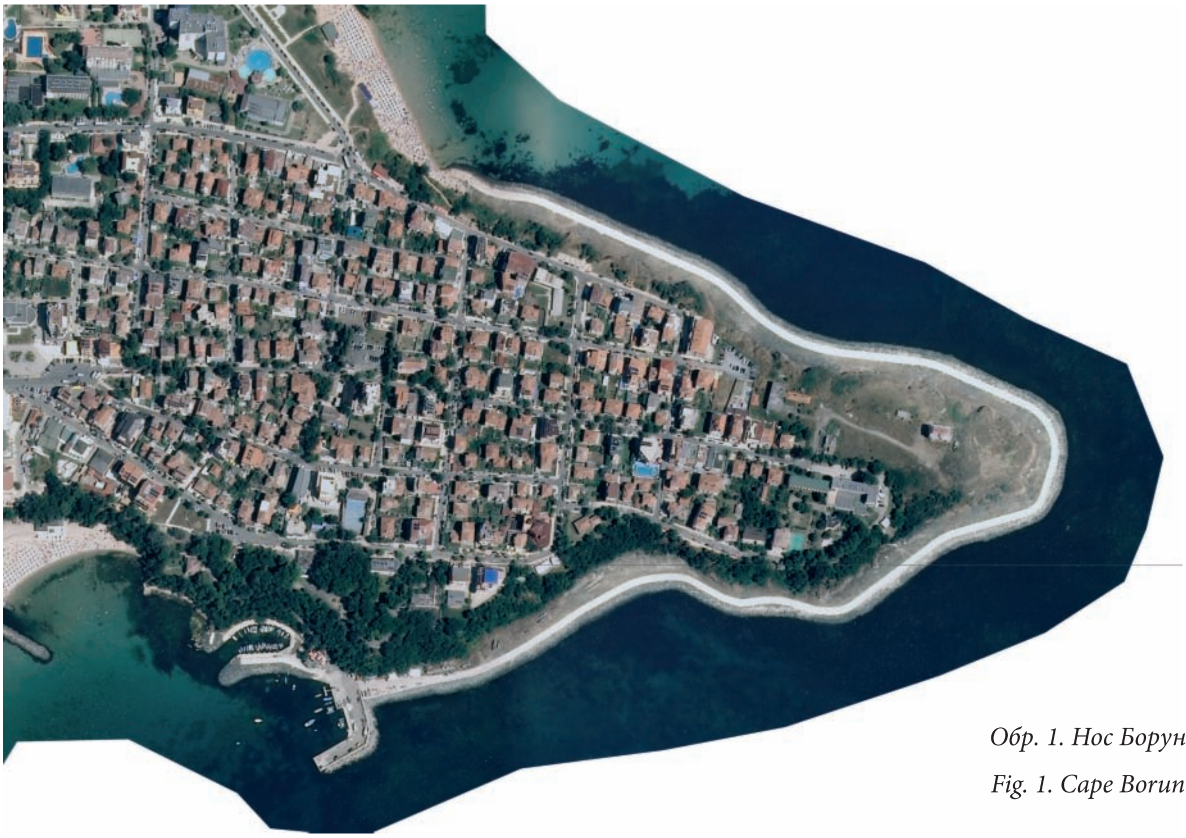

Обр. 1. Нос Боруна.

Fig. 1. Cape Boruna.

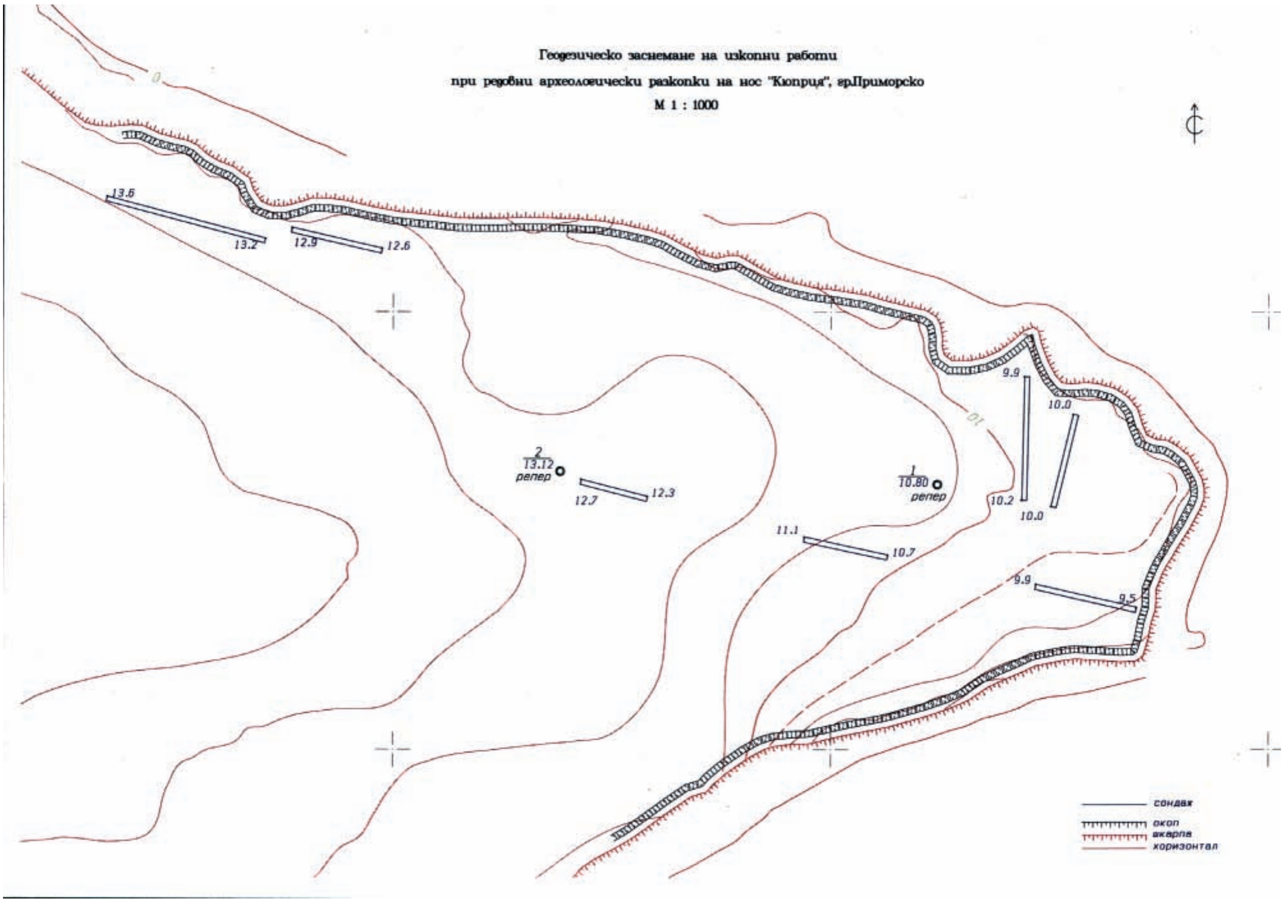
Геодезическо заснемане на изкопни работи
при редовни археологически разкопки на нос "Кюприя", гр.Приморско
М 1 : 1000
13.6
13.2
12.9
12.6
2
13.12
репер
12.7
12.3
1
10.80
репер
11.1
10.7
9.9
10.0
10.2
10.0
9.9
9.5
сондаж
окоп
скарпа
хоризонтал

Обр. 2. План на сондажите.

Fig. 2. Plan of the archaeological trenches.

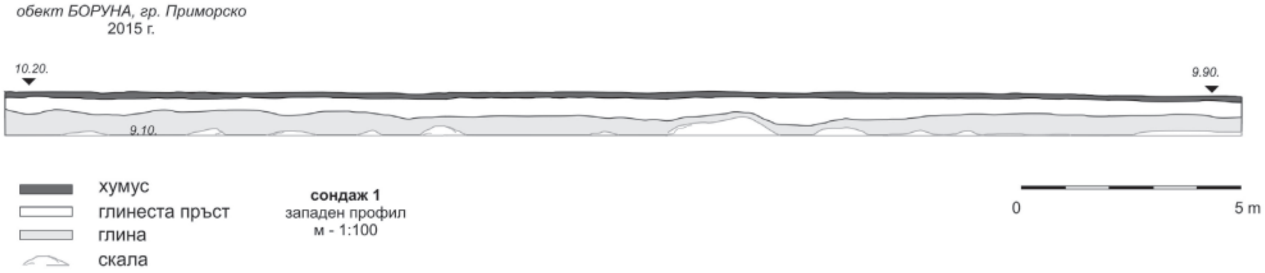

Обр. 3. Профил в сондаж № 1.

Fig. 3. Profile in trench № 1.

ски обект. Не бе открита спомената през XIX в. стена и, ако тя е съществувала, не е ясно от кое историческо време е и каква е била нейната съдба при разширяване границите на града към Боруна.

Литература

Шкорпил, Шкорпил 1891: К. Шкорпил, Х. Шкорпил. Черноморското крайбрежие и съседните подбалкански страни в Южна България. Археологическо изследване. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, 4, 1891, 102-155.

Димитров 1981: Б. Димитров. Азине. – В: Български средновековни градове и крепости. Том 1. Градове и крепости по Дунав и Черно море. Варна, 1981, 436-437.

EXCAVATIONS AT BORUNA PROMONTORY, NEAR THE TOWN OF PRIMORSKO

Ivan Hristov, Daniel Pantov

In June 2015, fieldworks were carried out at the Boruna promontory in the eastern part of Primorsko for first time, on the terrain of an alleged ancient fortress (fig. 1). The site in mentioned by Škorpil brothers in 1891, and this gave ground for the hypothesis that a late antique and medieval fortress named Azine existed here.

Seven trenches were situated in the easternmost part of the promontory, approximately at the suggested location of the wall marked by Škorpil (fig. 2). None of the trenches provided any traces of archaeological structures; not a single building or pottery fragment was found there (fig. 3), except for modern tile fragments.

Finally, we should point out that if a wall has ever existed in this area, its date remains unclear, as well as its hypothetical incorporation within the extension of the modern town towards the Boruna promontory.

№ 29. КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ГРАД АХТОПОЛ. ПРОУЧВАНИЯ ПРЕЗ 2015 ГОДИНА

Андрей Аладжов

Редовните археологически проучвания на Северната порта на крепостна стена на Ахтопол се съсредоточиха в двора на „Гръцкото училище“. Основната цел беше изясняване на късноантичната и средновековна фортификационна система.

Проучванията през 2015 г. ни позволиха да детайлизираме информацията за обекта. Крепостната стена е с фронт на север, с дебелина 1,85 м. От изток е регистрирана правоъгълна кула с дължина 5,95 м, запазена ширина 4,50 м и дебелина на стените от 1,80 до 1,95 м. Най-източната част на кулата е разрушена и пропаднала по стръмния скат към морето. Това е североизточната ъглова кула на крепостта. На 15 м западно от ъгловата кула, е разкрита втора правоъгълна кула, широка 4 м, с дебелина

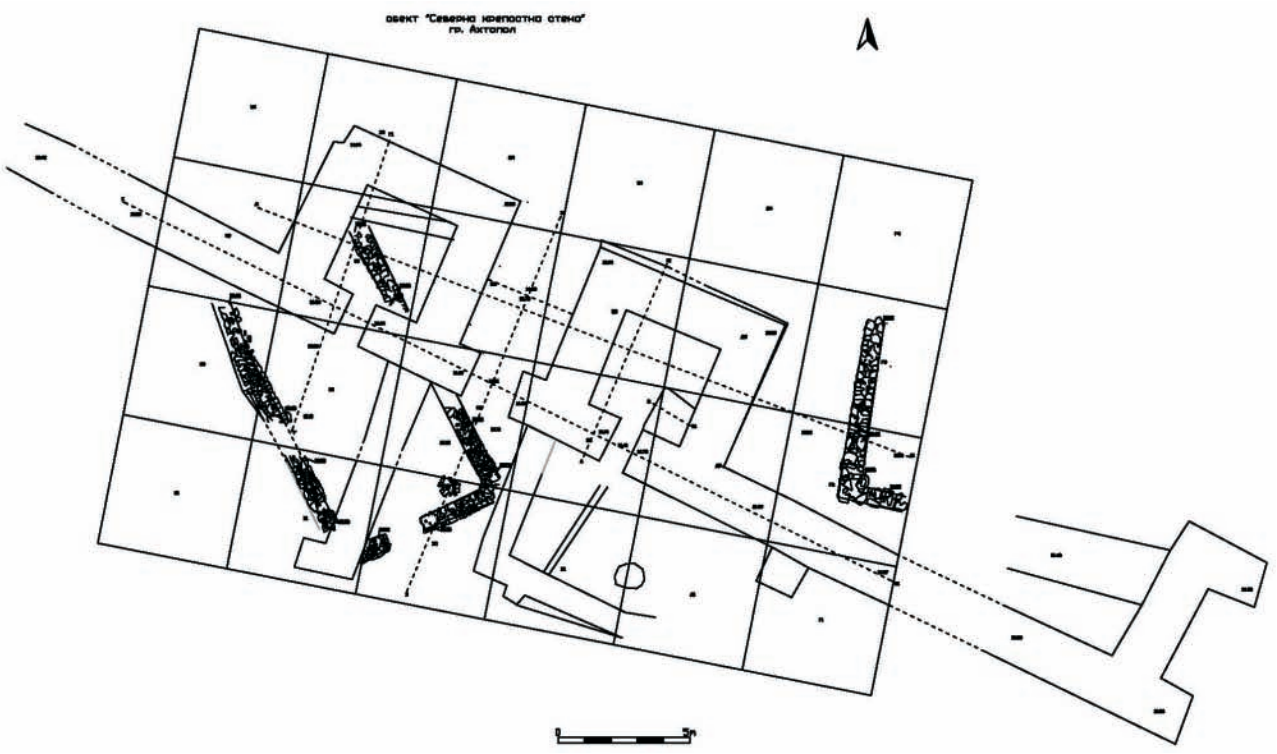
обект "Северна крепостна стена"
гр. Ахтопол
0
5m

Обр. 1. Северна крепостна стена на Ахтопол – план.
Fig. 1. Northern fortress wall of Ahtopol – plan.

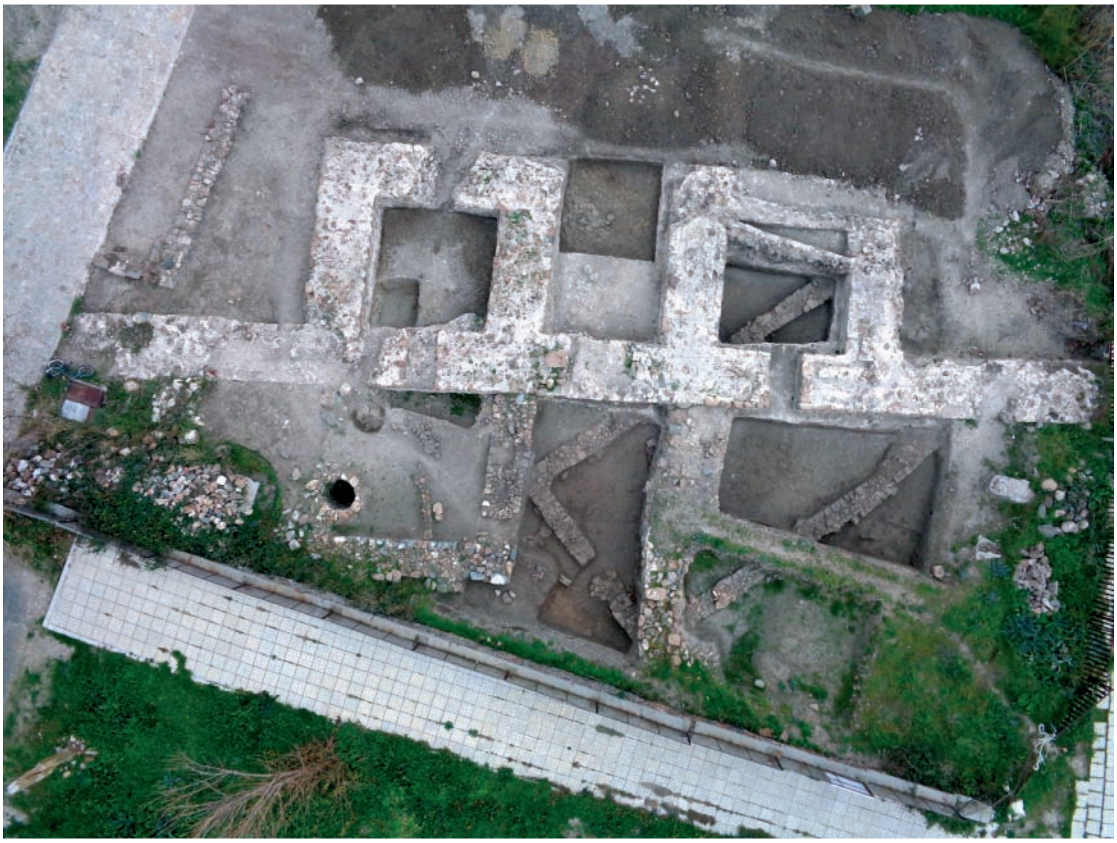

Обр. 2. Късноантична сграда под портата.
Fig. 2. Late antique building beneath the gate.

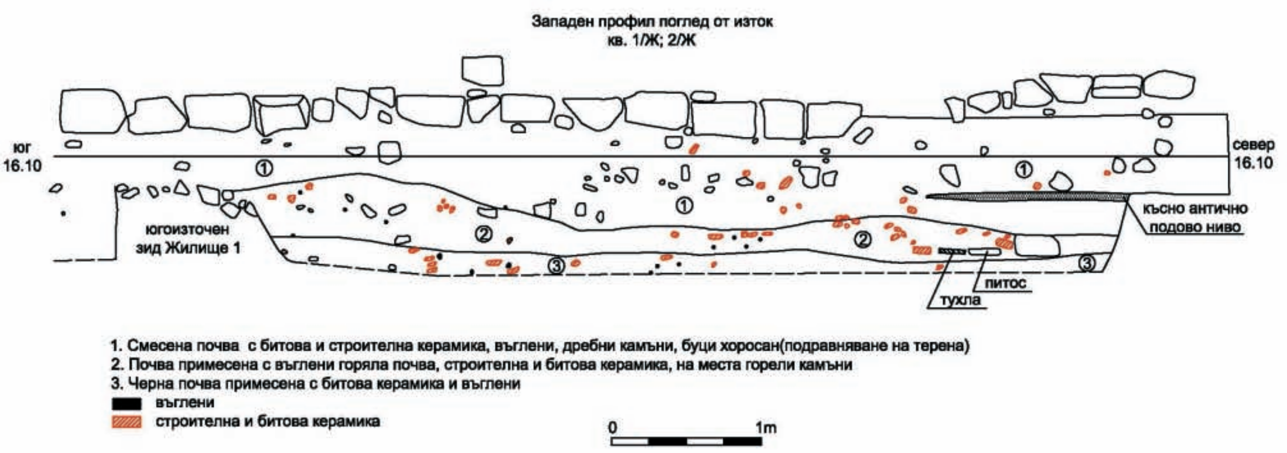
Западен профил поглед от изток
кв. 1/Ж; 2/Ж
юг
16.10
север
16.10
①
②
③
югоизточен
зид Жилище 1
късно антично
подово ниво
питос
тухла
1. Смесена почва с битова и строителна керамика, въглени, дребни камъни, буци хоросан(подравняване на терена)
2. Почва примесена с въглени горяла почва, строителна и битова керамика, на места горели камъни
3. Черна почва примесена с битова керамика и въглени
въглени
строителна и битова керамика
0
1m

Обр. 3. Западен профил.

Fig. 3. Western profile.

на стените 1,90 м (Гергова, Иванов 2012, 348). На 3 м западно беше разкрита трета кула със същите размери (Аладжов 2015, 691). Тези две кули са фланкирали прохода на портата, който е широк 2 м и дълъг 6 м (обр. 1).

Крепостната стена е издигната в началото на VI в., като по-късно е претърпяла поне две преустройства, едното във втората половина на VI в., а другото в късното средновековие. Тя е градена в опус имплектум, в двулицева зидария с хоросанова спойка и пълнеж от камъни, залети с хоросан. Използвани са разноформатни камъни.

При разкопките се достигна и до по-ранен – късноантичен пласт, запазен на място, който не е компрометиран с по-късни материали. Хоросановата замазка на пода на портата и кулите възсяда зид от ломени камъни с посока югоизток-северозапад. Стената е част от жилищна сграда, която е опожарена. Сред инвентара се откриха глинени лампи, амфори и монети от средата на V в. Сградата престава да функционира в средата на V в., според монета на Теодосий II и може да служи за *terminus post quem* за изграждането на крепостната стена (обр. 2, 3).

При разкопаването на участъка пред фронта на портата, се разкри малък зид, който преграждa пространството пред северозападния ъгъл на портата.

В кв. Г/2, 3 и Д/2, 3 се свали насипът, който е между алеята и източната стена на източната кула и северното лице на крепостната стена, от нивото на горната част на зидовете до дълбочина 0,70–0,80 м. Насипът се състои от строителни рушевини – керемиди, камъни, горели дървении – следи от пожарите през 1918 и 1942 г. и съвременни материали.

Пред северното лице на крепостната стена се разкри линия на зид – част от стената, разкрита източно от алеята при предишните проучвания.

В кв. Ж/1 на дълбочина 0,90 м се разчисти гроб № 2 на запад от западното лице на „вътрешната" кула, ориентиран запад-изток, без отклонение, по гръб, с ръце, скръстени върху корема.

Проучена беше вътрешността на двете привратни кули. Установи се, че зидовете им са фундирани директно върху скалата. При снемането на насипа във вътрешността на кулата беше установено, че северозападният ъгъл на кулата е бил разрушен, след което кулата е преправена. Изграден е по-тънък зид, който преграждa северния фронт на кулата косо, съкращавайки пространството на вътрешността, така, че да не се налага преизграждането на нов северозападен ъгъл. Характеристиките на градежа на преправката – по-малки ломени камъни, слабо споени с хоросан и с лицева замазка само отвътре, го датират в късното средновековие.

Изследван беше теренът пред външното лице на портата, вследствие на което за пръв път се разкриха цялостните очертания на привратните кули. Установи се, че отвън кулите имат цокъл, широк 0,40 м.

Пред входното пространство се проучи настилка от каменни плочи – най-вероятно фрагмент от улица, водеща от северната порта извън крепостта.

Във вътрешността се проучи горната част на сграда, ориентирана изток–запад. Стените ѝ са изградени от дребни ломени камъни на калова спойка. Непосредствено на запад от тази сграда бяха проучени двата гроба – част от късносредновековен християнски некропол, което означава, че сградата най-вероятно е късносредновековна църква, което ще се провери през следващия археологически сезон.

Геофизичните проучвания на юг от северната порта показаха наличие на сгради. За да се провери тази информация, се пусна една проучвателна траншея. Описание на траншеята: дължина И–З – 40 м; широчина С–Ю – 2 м; дълбочина 0,80 м (средно), на места 1–1,30 м. На 10 м от И на З се зачиства един ред камъни (зид Ю–С), на 16 м – също. Между двата зида – по дъното на траншеята, на дълб. 0,85 м се зачистиха няколко големи, плочести хоризонтално поставени камъка и сред тях големи фрагменти от хоросанова подова замазка – вероятно под на помещение. На 28 м – също ред от камъни с посока С– Ю. На 35 м – два реда от зид с посока ЮИ–СЗ с лице от Ю–ЮЗ, граден с големи дялани камъни, наредени без спойка. Между 35–40 м – блокаж от ломени дребни и средно големи камъни до дълбочина 1,30 м.

Най-важният резултат, постигнат при тазгодишните разкопки, е стратиграфският анализ, на базата на който с голяма точност датирахме строителните периоди на крепостта (обр. 3). При проучването на вътрешността на западната привратна кула преминахме последователно през двата късноантични строителни периода. Под хоросановата подова замазка от първия строителен период на крепостта се откри златна монета на Юстин I. Монетата е изключително добре запазена, не е била в обръщение, тъй като все още е с производствения си гланц, което означава, че тя е отличен *terminus post quem* за изграждането на крепостта в началото на VI в. Многобройните монети на Юстиниан I, Маврикий Тиберий и Юстин II, открити под и над подовата хоросанова замазка от втория строителен период, поставят преправянето на крепостта и стеснението на портата в третата четвърт на VI в. Последните ремонти и преправки на фортификационните съоръжения следва да се датират в края на XIV– началото на XV в. според открития подемен материал.

Литература

Аладжов 2015: А. Аладжов. Проучвания на крепостната стена на Ахтопол. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 691-693.

Гергова, Иванов 2013: Д. Гергова, Я. Иванов. Ахтопол, Авлеутейхос, Агатополис. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 347-348.

LATE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AHTOPOL.EXCAVATIONS IN 2015

Andrey Aladzhov

The most important result of the 2015 campaign was the stratigraphic analysis which allowed different construction periods of the fortress to be outlined. Two late antique periods are found in the western tower (fig. 1-3). Under a mortar layer from the first construction period we found a gold coin of Justin I. The coin is extremely well preserved, and has not been in circulation, which means that it is an excellent *terminus post quem* for the construction of the fortress in the early 6-th c. AD. Numerous coins of Justinian I, Maurice Tiberius and Justin II found above and below the floor of the second construction period indicate that the repairs of the fortress and the narrowing of the gate took place in the third quarter of the 6th c. Much later renovations and reconstructions of fortification system should be dated to the late 14th–early 15th c. according to the artefacts discovered in these contexts.

№ 30. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ЦЕНТРАЛНАТА ГРАДСКА ЗОНА НА ДЕУЛТУМ–ДЕБЕЛТОС

Христо Прешленов

Археологическите проучвания са осъществени западно от кардото, тангиращо римската баня (обр. 1). На север от уличното кръстовище улицата има ширина на платното 8,40 м, ограничено от каменни бордюри (обр. 2). Непосредствено под каменната настилка е изграден зидан отточен канал.

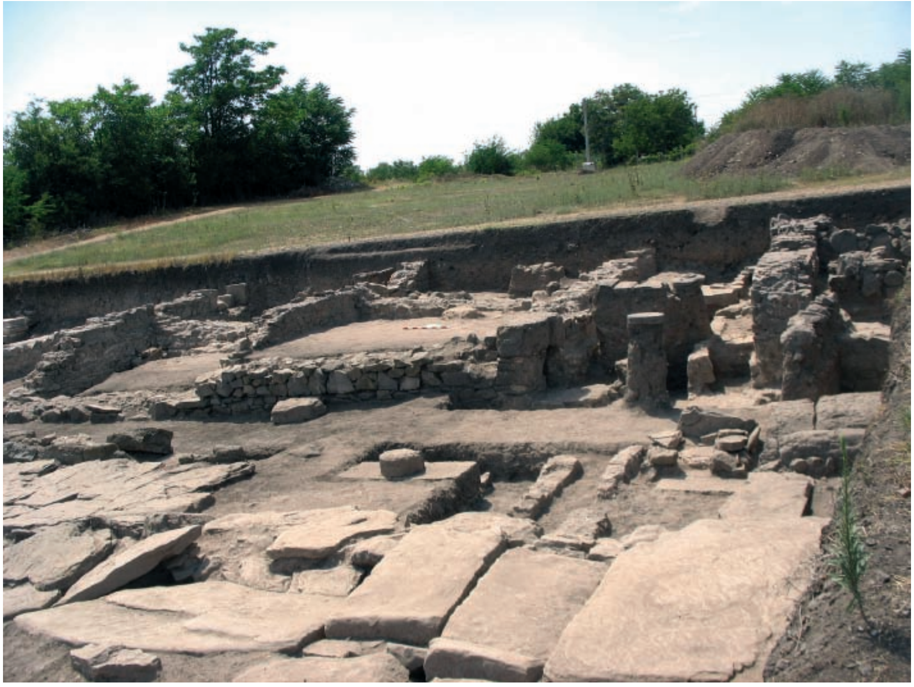

Обр. 1. НАР "Деултум-Дебелт", обект "Античен град, сектор Център – Форум-Запад". Общ изглед от И–СИ на проучените структури.

Fig. 1. Deultum-Debeltos, site "Antique city, sector Center – Forum – West". General view of the explored structures from East-Southeast.

Запазени са части от две настилки от IV-V в. изпълнени с каменни плочи. През третата четвърт на IV в. уличната колонада се издига върху стъпкови фундаменти, отстоящи на средно междуосово разстояние 3 м. Базите на колоните са положени върху правоъгълни постаменти. Върху строителното хоросаново ниво на фундамента в югозападния ъгъл на кръстовището са натрошени две червенолакови гърнета (края III- първа половина IV в.), а до третия фундамент северно е попаднала монета (тип Securitas Reipublicae) отсечена 364/78 г.

При полагането на втората каменна настилка в края на IV в. уличното ниво е повдигнато, а стъпковите фундаменти са включени в ивичест стилобат. Източната стена на сградата северозападно от кръстовището е демонтирана до банкета. Западно от кардото е прокарано улично трасе с ориентация изток–запад и ширина 2,60-2,70 м, покрито с големи каменни плочи. Достъпът до изградените северно и южно жилищни сгради се осъществява директно от уличното платно. В средата му е иззидан канал, който зауства в този на кардото. По време на възстановяването на прилежащите постройки от опожаряване в началото на V в. (след 406/8 г.), уличното ниво е повдигнато и е изграден тухлен канал, който зауства в почти затлачения къснoримски канал.

През V в. ходовото ниво на къснoримския портик, с ширина 2,65 м, западно от уличната настилка, е нивелирано с уплътнена сива глина. Северно от Т-образното кръстовище върху трамбована глина са положени и бордюрните ограничители.

Късноримската сграда западно от кардото има надлъжна ориентация изток-запад. През първата половина на IV в. вътрешното ѝ пространство изглежда е разчленено от свободно стоящи подпори. Западно от източната ѝ стена е изграден стъпков фундамент, чийто постамент е преотложен на дъното на съвременен демонтажен изкоп.

Сградата е преустроена в средата-третата четвърт на IV в. Вътрешното ѝ пространство е сепарирано от две стени, пресичащи се под прав ъгъл като подовото ниво е формирано със сива глина (обр. 3).

В края на IV в. постройката отново е преустроена. Две разпилени в опожарените структури колективни монетни находки завършват с емисии, въведени в обръщение, съответно след 367 г. и 383 г. На 16 м северно от кръстовището източната стена на сградата е демонтирана и е изградена нова външна северна стена. Две носещи стени, пресичащи се под прав ъгъл, формират 4 помещения. В хоросана на банкета на междинната им стена е попаднала монета на Аркадий от 383/8 г. Обитаемото ниво отново е формирано с трамбована глина. Сградата има кирпичено второ ниво, дървена покривна конструкция и керемидена покривка. Достъпът в западно разположените помещения се осъществява от север през вход от улицата и от юг през вход, изграден в заварената стена на сградата. Двете помещения вероятно са свързани и с преходен вход.

След опожаряване в началото на V в. в постройката са извършени ремонти и преустройства. В заравнените структури е оцеляла колективна находка с ядро от монети на Аркадий и Хонорий (395/401

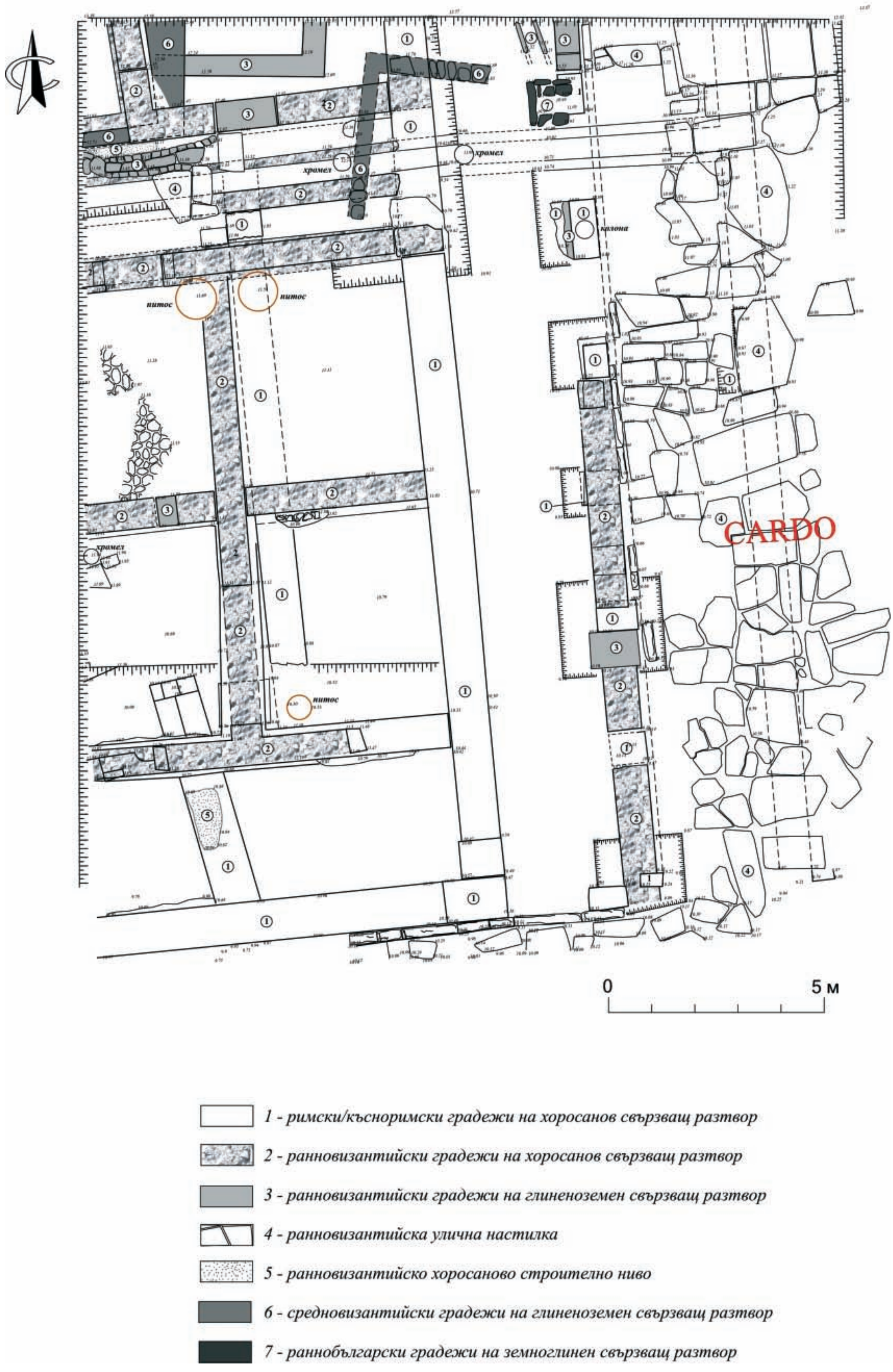
CARDO
хромел
хромел
хромел
питос
питос
питос
колона
0
5 м
☐ 1 - римски/късноримски градежи на хоросанов свързващ разтвор
▨ 2 - ранновизантийски градежи на хоросанов свързващ разтвор
▒ 3 - ранновизантийски градежи на глиненоземен свързващ разтвор
◫ 4 - ранновизантийска улична настилка
⛆ 5 - ранновизантийско хоросаново строително ниво
▓ 6 - средновизантийски градежи на глиненоземен свързващ разтвор
■ 7 - ранннобългарски градежи на земноглинен свързващ разтвор

Обр. 2. НАР "Деултум-Дебелт", обект "Античен град, сектор Център – Форум-Запад". План на проучените структури.

Fig. 2. Deultum-Debeltos, site "Antique city, sector Center – Forum – West". Plan of the explored structures.

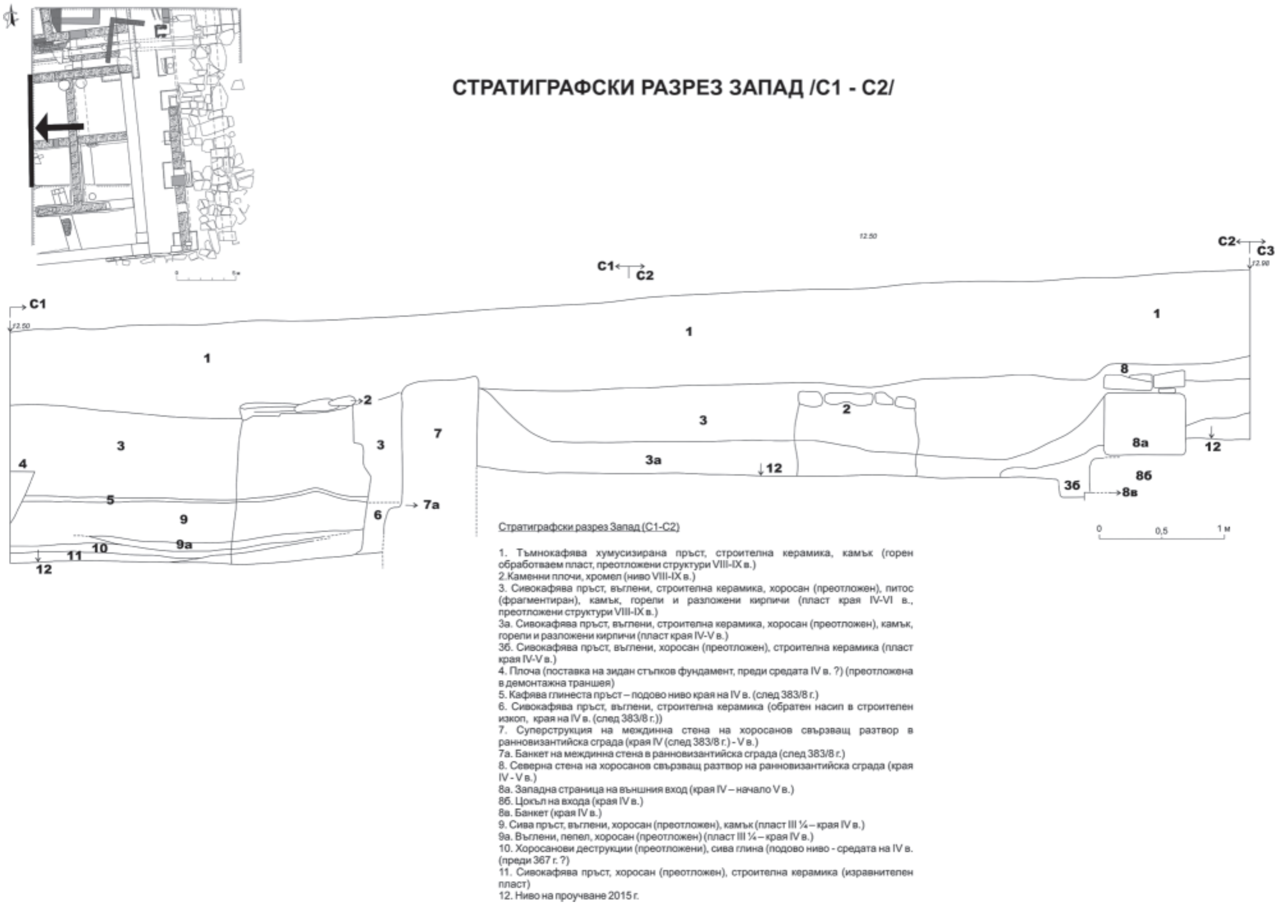

Стратиграфски разрез Запад (С1-С2)

1. Тъмнокафява хумусизирана пръст, строителна керамика, камък (горен обработваем пласт, преотложени структури VIII-IX в.)
2.Каменни плочи, хромел (ниво VIII-IX в.)
3. Сивокафява пръст, въглени, строителна керамика, хоросан (преотложен), питос (фрагментиран), камък, горели и разложени кирпичи (пласт края IV-VI в., преотложени структури VIII-IX в.)
3а. Сивокафява пръст, въглени, строителна керамика, хоросан (преотложен), камък, горели и разложени кирпичи (пласт края IV-V в.)
3б. Сивокафява пръст, въглени, хоросан (преотложен), строителна керамика (пласт края IV-V в.)
4. Плоча (поставка на зидан стълков фундамент, преди средата IV в. ?) (преотложена в демонтажна траншея)
5. Кафява глинеста пръст – подово ниво края на IV в. (след 383/8 г.)
6. Сивокафява пръст, въглени, строителна керамика (обратен насип в строителен изкоп, края на IV в. (след 383/8 г.))
7. Суперструкция на междинна стена на хоросанов свързващ разтвор в ранновизантийска сграда (края IV (след 383/8 г.) - V в.)
7а. Банкет на междинна стена в ранновизантийска сграда (след 383/8 г.)
8. Северна стена на хоросанов свързващ разтвор на ранновизантийска сграда (края IV - V в.)
8а. Западна страница на външния вход (края IV – начало V в.)
8б. Цокъл на входа (края IV в.)
8в. Банкет (края IV в.)
9. Сива пръст, въглени, хоросан (преотложен), камък (пласт III ¼ – края IV в.)
9а. Въглени, пепел, хоросан (преотложен) (пласт III ¼ – края IV в.)
10. Хоросанови деструкции (преотложени), сива глина (подово ниво - средата на IV в. (преди 367 г. ?)
11. Сивокафява пръст, хоросан (преотложен), строителна керамика (изравнителен пласт)
12. Ниво на проучване 2015 г.

Обр. 3. НАР “Деултум-Дебелт”, обект “Античен град, сектор Център – Форум-Запад”. Профил Запад (С1–С2).

Fig. 3. Deultum-Debeltos, site “Antique city, sector Center – Forum – West”. Profile West (C1-C2).

г.) и с последна емисия на тримата императори Аркадий, Хонорий и Теодосий I (406/8 г.). С такава горна хронологична граница са и монетите, разпилени в опожарените структури, свлечени и отложени северно върху уличната настилка. По време на възстановителните работи праговете на входовете са повдигнати, двете северни помещения са обединени, като в деструкциите на изоставената им междинна стена са заклинени 2 питоса, а преходният вход в запазената междинна стена изток–запад е стеснен от запад на глиненоземен свързващ разтвор.

Формите и текстурата на разнесени фрагменти от керамични съдове регистрират обитаване в пространството на изоставената ранновизантийска сграда и прилежащият ѝ терен през VII–VIII в. В деструкциите ѝ са изградени паянтови жилища, чийто под се маркира от частично запазена каменна настилка, хромел и плитък отточен канал.

Северно от късноримската улица в края на IV в. е изградена друга масивна постройка с вход от улицата. Нейната южна стена опира в заварената източна стена на късноримската сграда, чиято суперструкция е преизползвана.

След пожар в началото на V в. е извършен ремонт и преустройство на сградата. Западно от преградения вход е формиран ъгъл. Нивелираните деструкции на заварената вътрешна стена на сградата са надзидани. Опожарените структури са заравнени с уплътнена глина, която маркира обитаемото ниво през V в. През VI в. във вътрешността на разрушената сграда са вкопани основите на жилище от ломени камъни на глиненоземен свързващ разтвор.

При преустройства и ремонти през VII–VIII в. върху южната и западната стена на изоставената ранновизантийска постройка е надзидан югоизточният ъгъл на средновизантийска постройка, чийто план се развива на север и запад. Друго средновизантийско кирпичено жилище е изградено върху и източно от разрушения югоизточен ъгъл на ранновизантийската постройка и изоставената улица.

През последния период на обитаване в пространството източно от ранно- и средновизантийските постройки е извършено вкопаване до нивото на уличната настилка, която е частично демонтирана. Върху един от каменните постаменти на късноримската улична колонада е изградено огнище, в сивата пепел на което е попаднала част от средновизантийска амфора (края на VIII–IX в.). Формите и текстурата на глинените съдове и кюповете с овъглено зърно, пръснати в пласта, свързват тази жилищна структура с обитателите на българския военен лагер, изграден на територията на Девелт след 812 г.

EXCAVATIONS IN THE CENTRAL AREA OF DEULTUM-DEBELTOS

Hristo Preshlenov

The fieldworks 2015 revealed indications for urban changes which resulted in a range of changes during the last quarter of 4th c. AD – first half of 5th c. AD. The designation of buildings has been transformed; the density of constructions in the *insulae* to the west of the abandoned Roman *thermae* increased; reductions of the street spaces took place, as well as deterioration of the quality of construction and the corresponding infrastructure. During the 6th c. AD, under the conditions of declining standard of living, these trends persisted. During 7-8th c. AD the planning schemes and capacity of the already existing constructions were used partially. Reconstructions and repairs were mainly done with whatever materials are available. The equipment of homes is typical for a population that is transitioning to predominantly autarchic economy. After the inclusion of Debeltos in the borders of the Bulgarian state, the new settlers built buried dwellings which have no common characteristics with the Byzantine spatially planned structures that were present there.

№ 31. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „АРХЕОЛОГИЧЕСКА БАЗА“, С. ДЕБЕЛТ ОБЩИНА СРЕДЕЦ

Красимира Костова

Спасителни археологически проучвания в обект „Археологическа база“ се извършиха през сезон 2013 г. чрез сондажи: сграда „Г“ и сграда „Ж“ (Керамична площадка). През тази година продължиха на подобекти сграда „Д“ (КПП), сграда „З“ –(Лапидариум), сондаж „Рампа, сондаж „Септична яма“, траншеи за „ВиК“, „Ел. захранване“, „Източна и западна ограда на имота“ (обр. 1).

В проучените обекти се разкриха помещения с различни функции на римската вила субурбана, разположена от източната страна на римската колония Деултум. Прецизирането на стратиграфията и етапите на застрояване при извършените проучвания в различните сондажи представят следната информация:

Сондаж „Д“ – КПП. Проучената площ е 28 кв. м. Съвременната повърхност е компрометирана от строителни дейности през 1982 г. Проучи се културен пласт, формиран от пожар във втората половина на IV в., струпване на керемиди и деструкции от разрушена антична сграда, изградена в суперструкция с половинки тухли, споени с калов разтвор. В източната част на сондажа се достигна до подово ниво от хидрофобен хоросан – част от помещение от римската вила.

Сондаж „З“ – Лапидариум. На дълбочина между 0,80 и 0,95 м под съвременната повърхност пластът е компрометиран от съвременни строителни дейности. Достигна се до ниво с деструкции от покрив и стени *in situ* на сграда, разрушена при пожар в третата четвърт на IV в. В опожарения пласт се откриха две колективни находки с монети на имп. Констанций II (337-361), датирани в 353-358 г. Това ни дава основание да отнесем пожара към 358 г. и да го свържем с голямото земетресение, регистрирано и при проучванията на термите и други сгради в града. Разкри се атриума на римската вила с имплувиум и част от вестибюла (обр. 2). От южната страна на имплувиума е изграден канал за оттичане на водата. В четирите ъгъла на басейна се разкри по един малък каменен барабан. Предполагаме, че са служели за оснва на дървени колони, които са носили тежестта на покривната конструкция сомплувиум.

В северната част на сондажа се разкриха южните части на три помещения, в източното, от които, се проучи пещ, разрушена при пожара от третата четвърт на IV в. В останалите две помещения

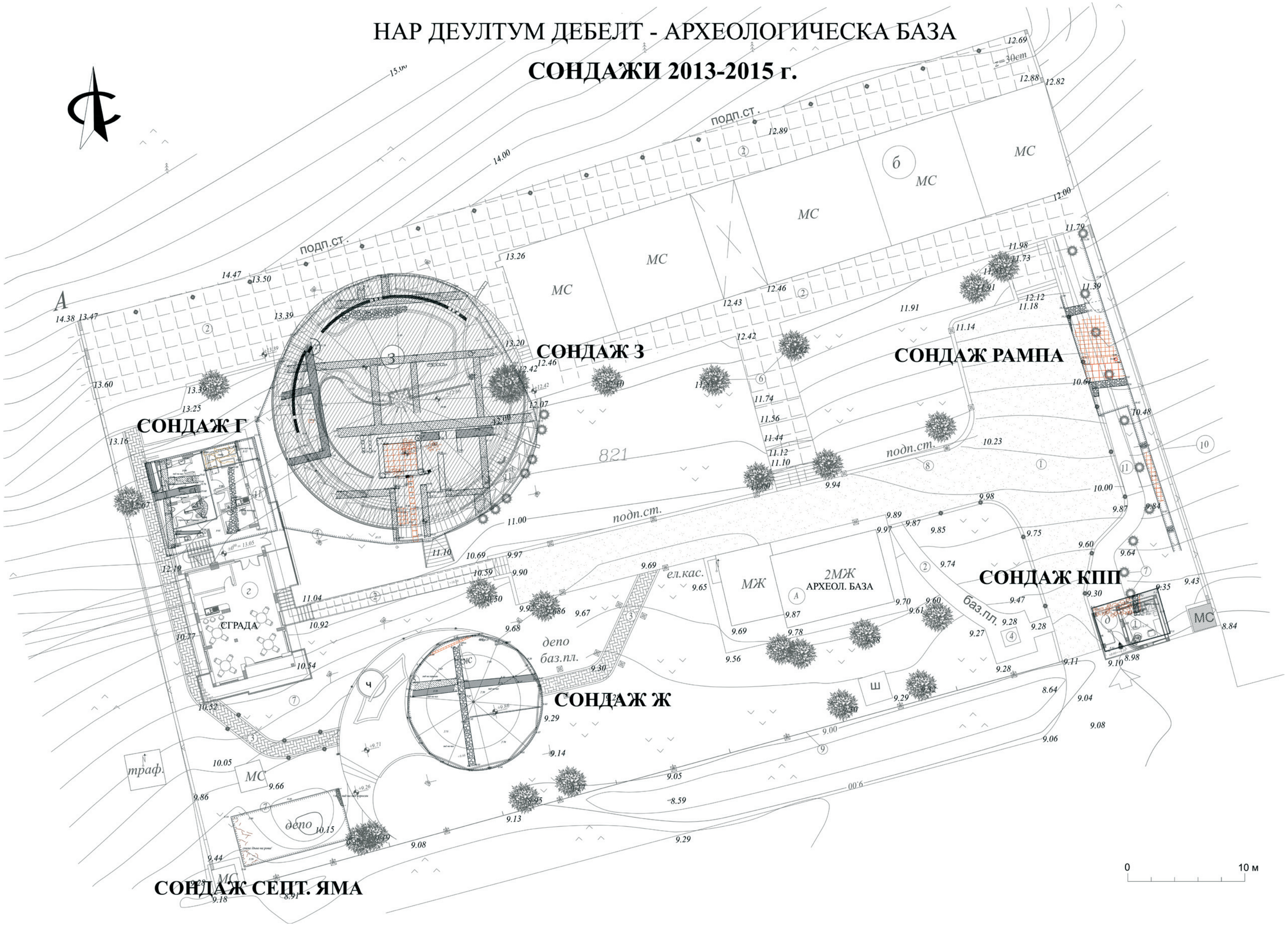
НАР ДЕУЛТУМ ДЕБЕЛТ - АРХЕОЛОГИЧЕСКА БАЗА
СОНДАЖИ 2013-2015 г.
СОНДАЖ З
СОНДАЖ РАМПА
СОНДАЖ Г
СОНДАЖ КПП
СОНДАЖ Ж
СОНДАЖ СЕПТ. ЯМА
МС
подп.ст.
821
2МЖ
АРХЕОЛ. БАЗА
МЖ
ел.кас.
депо
баз.пл.
СГРАДА
траф.
0
10 м

Обр. 1. План на археологическата база с разположението на сондажите.

Fig. 1. Plan of the “Archaeological base” site with location of the trenches.

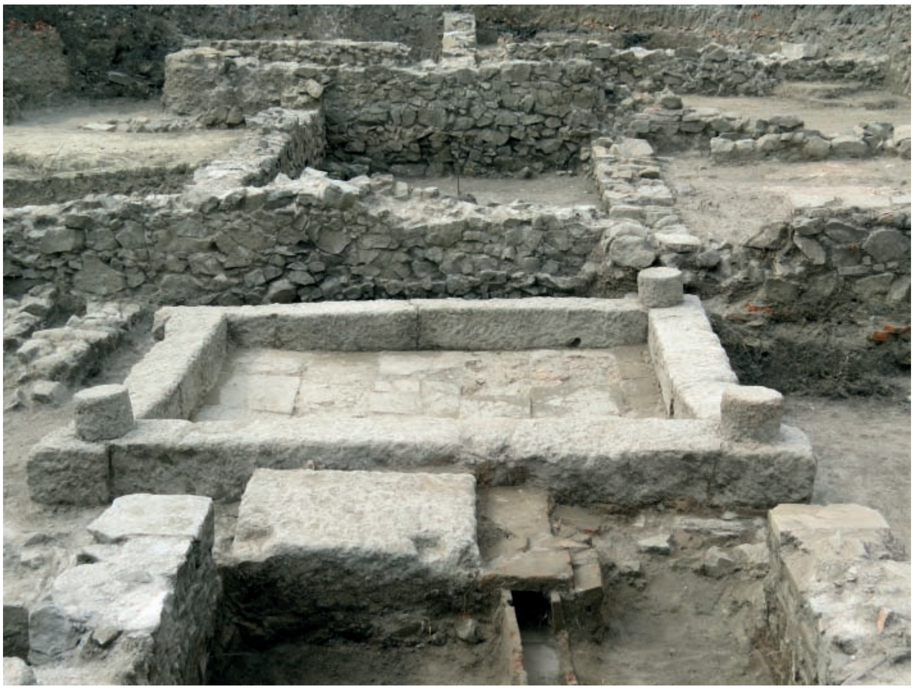

Обр. 2. Имплувиумът на римската вила.

Fig. 2. The impluvium of the Roman villa.

съвременни вкопавания са унищожили културните напластявания. Южно от трите помещения се очерта „коридор“. В северозападната му част се разкри фрагмент от каменна настилка. От запад помещението се затваря от зид, изграден от ломени камъни, споени с кал, към които е фиксирана южната страница на вход. Каменната настилка и западният зид са свързани с втория строителен период на вилата. Под подовото ниво на настилката се проучи подложка от камъни и заравнителен пласт, които са унищожили културния пласт от първия строителен период. В заравнителния пласт се откриха материали от II–III в. Най-късната монета в проучвания пласт е от времето на имп. Гордиан III (238–244).

Южно от „коридора“ се проучиха четири помещения от сградата, вероятно с жилищни функции. В едното от тях са запазени фрагменти от хоросановия под, положен върху настилка от ломен камък. Културният пласт е компрометиран от съвремени намеси. Хоросановия под свързваме с първия строителен период на вилата (II–III в.). По северния, източния и южен зид на помещението се наблюдават преправки на калова спойка от втория строителен период. В западното помещение подовото ниво е било настлано с тухли върху трамбована каолинова глина. Достигнатото подово ниво също отнасяме към първия строителен период (II–III в.).

В първия строителен период сградата е изградена с основи, зидани от камък, споен с бял хоросан. Във втория строителен период се наблюдават поправки на архитектурата в югоизточната и в западната част на сондажа. Преграждат се помещения със зидове на калова спойка. Променя се оста на застрояване.

В югоизточното помещение под подовото ниво от III–IV в. се проучи заравнителен пласт, формиран от материали от II–III в. Културният праст е датиран от първа четвърт на II до средата на III в. Най-раната открита монета е на Антонин Пий (136-161), Фаустина I (138–141), а най-късната на Гордиан III (238–244).

В западната част на сондажа се засече източната страница на рова пред средновековния български вал от IX в.

Обект „Рампа за хора с увреждания“. Проучената площ е 7,4 кв. м. Достигна се ниво на подова настилка с тухли, изградена върху хоросанова подложка. Това наложи разширяване на сондажа. Повърхността е компрометирана от съвременни строителни дейности. След разширяването на сондажа се откри фрагмент от тръба на суспензура. Подът е изграден от три вида тухли, положени върху хоросанова основа. Върху подовото ниво се разкриха деструкции от строителна керамика. В насипа над деструкциите се откриха четири бронзови монети от края на IV– началото на V в., както и един фрагмент вестготска керамика.

Обект „Септична яма“. Проучената площ е 28,25 кв. м. Септичната яма попада изцяло върху средновековния ров, стоящ източно от вала, изграден в началото на IX в. Ровът е запълнен с пръст, в която се откриват фрагменти от късноантична керамика, преотложена в насипите на вала.

Обект „Източна и западна ограда на имота“. На 5 м южно от проученото помещение със суспензурата се разкри второ помещение с тухлен под. Културният пласт е компрометиран, наблюдава се отложена фрагментирана строителна керамика.

RESCUE EXCAVATIONS AT “ARCHAEOLOGICAL BASE“ SITE, DEBELT VILLAGE, MUNICIPALITY OF SREDETS

Krasimira Kostova

Rescue excavations at the site “Archaeological base“ started in 2013, and in 2015 fieldworks continued at the subsites Building “Zh“ (lapidarium), Building “D“ (checkpoint), “Ramp“ and “Septic tank“ (fig. 1).

Rooms with varying functions, belonging to a Roman *villa suburbana*in the eastern part of the Deultum colony, were unearthed within the excavated sites (fig. 2). The precise stratigraphy of the excavations within the different trenches gives us the following information:

1. First construction period: the roman villa was constructed during the early reign of emperor Antoninus Pius, in ca 138-144 AD.
2. It was burnt down in the middle of the 3rd c. AD – the latest unearthed coin dates back to the reign of Gordian III (238-244).
3. Second construction period: from the first quarter of the 4th c. AD until the middle of the 4th c. We believe the building was destroyed during the AD358 earthquake. Two coin hoards datedinAD353–358 from the reign of emperor Constantius II (337-361) and Emperor Julian (361-363) were found.
4. Third construction period: end of the 4th – first quarter of the 5th c. AD.
5. The fourth construction period is associated with the construction of the medieval defensive wall with a ditch (Bulgarian garrison defences) after 812 AD.

№ 32.СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ЕРКЕСИЯ„ ВЪВ ВРЪЗКА С РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ВЪЗДУШНА ЛИНИЯ НА НН НА ТП „УЧЕЛЕЩЕ“ И ТП „КВ. 34“ С. ДЕБЕЛТ, ОБЩИНА СРЕДЕЦ

Красимира Костова

Във връзка с реализацията на инвестиционен проект на ЕВН България „Електроразпределение“ ЕАД „Реконструкция на въздушна линия НН на ТП „*Учелеще*“ *и ТП „кв. 34*“ с. Дебелт, се извърши спасително археологическо проучване по трасето на обект „Еркесия“ (ул. „Странджа“). Обектът попада в охранителна зона с режим „А“ на на Археологичесски резерват „Античен и средновековен град Деултум-Девелт“, с. Дебелт.

Заложиха се 16 сондажа в сервитута на средновековния вал. Сондажите са с дължина 1,80 м и ширина 0,60 м. Разкопаваха се на механични пластове, стъпаловидно, до достигане на дълбочина 1,60 м, на места 1,70 м, по техническо задание на инвеститора за полагане на стълбове от електропреносната мрежа (обр. 1-2).

Сондажи с номера 1–11 попадат върху вала на средновековното съоръжение Еркесия. Сондаж с номер 3 „А“ е разположен западно от последната къща в селото. Тук валът е най-добре запазен. Достига височина около 3,60 м спрямо рова. Ровът е унищожен от съвременен коларски път. При проучването на сондажа се натъкнахме на етапите на насипване на вала. Последният насип е формиран от мощен пласт, в който са преотложени фрагменти от строителна керамика (тегули и имбрицес), примесена с малко количество тънкостенна битова керамика, представена от чаши и паници, характерни за III–IV в. Предполагаме, че в близката околност има римска вила. Под вала се разкопа пръст от чернозем, на места примесен с трошен камък.

Останалите сондажи, попадащи върху вала, са разположени в урбанизираната територия на селото. Тук валът е разнесен. Съвременната улица „Странджа“ минава върху него. В три от сондажите (5„А“, 6„А“ и 8„А“) също се засякоха следите от етапите на насипването на вала. В сондаж 8„А“ непосредствено над материка, в пласт от тъмно кафява пръст, се разкри трасе на античен водопровод, изграден от керамични тръби, свързани с муфи. Тръбите са начупени, но запазени на място. Трасето на водопровода е в посока югоизток–северозапад. За да се проследи трасето му и посоката на водния отток бяха направени разширения на сондажа, на запад с 0,70 м и на изток с 1,00 м. Източно от во-

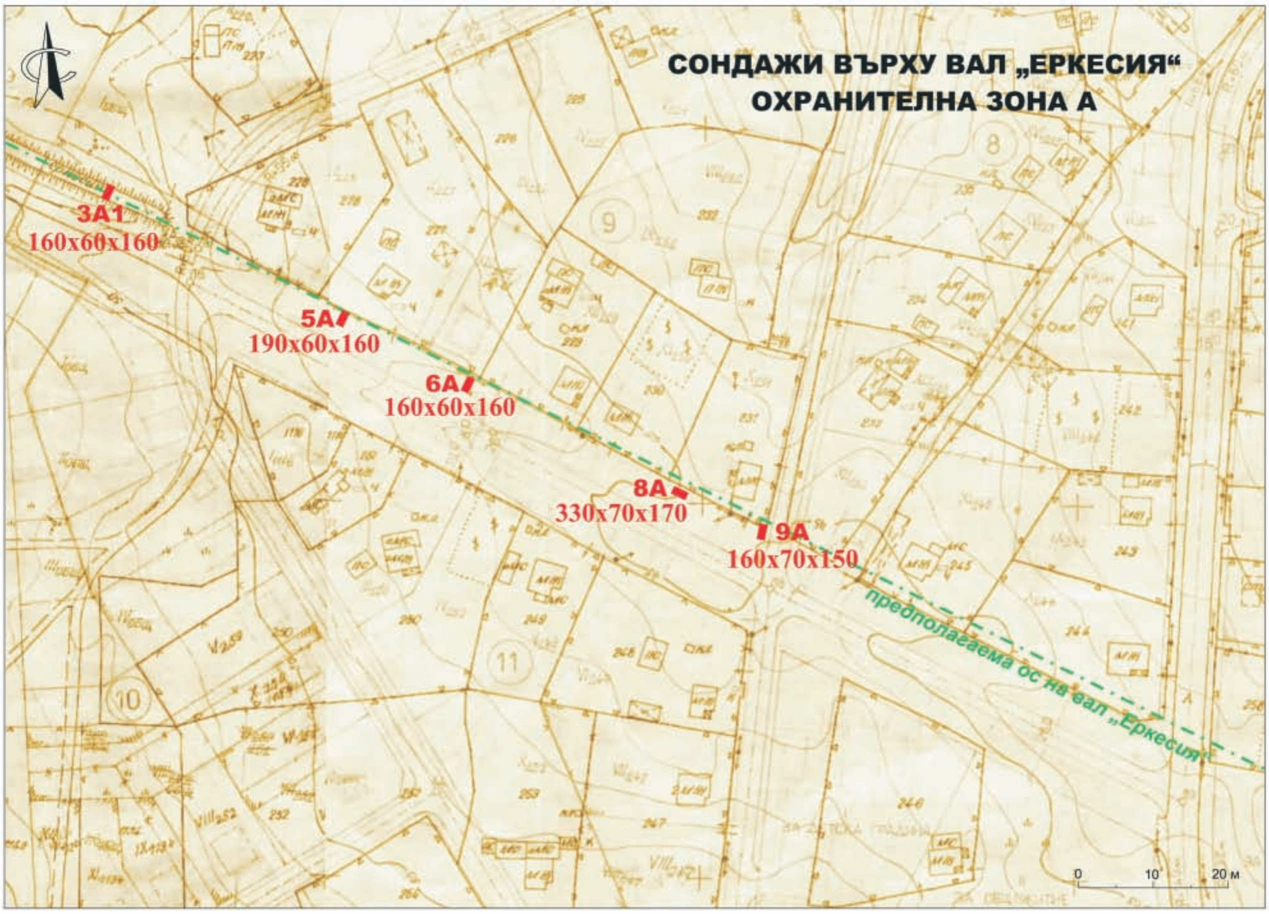

Обр. 1. План, показващ разположението на сондажите.

Fig. 1. Plan of the location of the trenches.

допровода на дълбочина 1,35 м от съвременния терен се проучи настилка от плочести камъни, която прекъсва. Под нея на дълбочина от 0,50 м (1,70 м под съвременния терен) се разкриха деструкции от тухлен градеж на калова спойка.

В останалите сондажи не се разкриха археологически структури.

При проведеното наблюдение в северните части на селото, попадащи в охранителна зона “В“, също не се разкриха археологически структури и материали.

RESCUE EXCAVATIONS AT “ERKESIA“ SITE, DEBELT VILLAGE, MUNICIPALITY OF SREDETS

Krasimira Kostova

Due to an investment project of EVN Bulgaria, rescue excavations were conducted along the layout of the medieval Erkesiya border wall, which is part of the protection zone of the “Ancient and medieval town Deultum-Develt“ archaeological reserve.

Eleven trenches were dug in the area of the medieval wall, within the urbanized territory of the village (fig. 1-2). Here the wall has been levelled, and the modern StranjaStr. is currently located on top of it. The wall is best preserved in trench 3A. It reaches approximately 3.60 m. from the ditch. The dich has been also destroyed by the modern street. A thick layerwas found here, and it containedre-depositedpottery fragments and building materials, typical for the 3rd–4th c. AD. It is assumed they indicate the presence of a roman villa in the vicinity.

In trench 8A above the level of the bedrock, remains of an ancient water supply pipeline consisting of ceramic pipes was unearthed, and a slab-stone paving to the east of it. The rest of the trenches along the medieval wall yielded no archaeological structures.

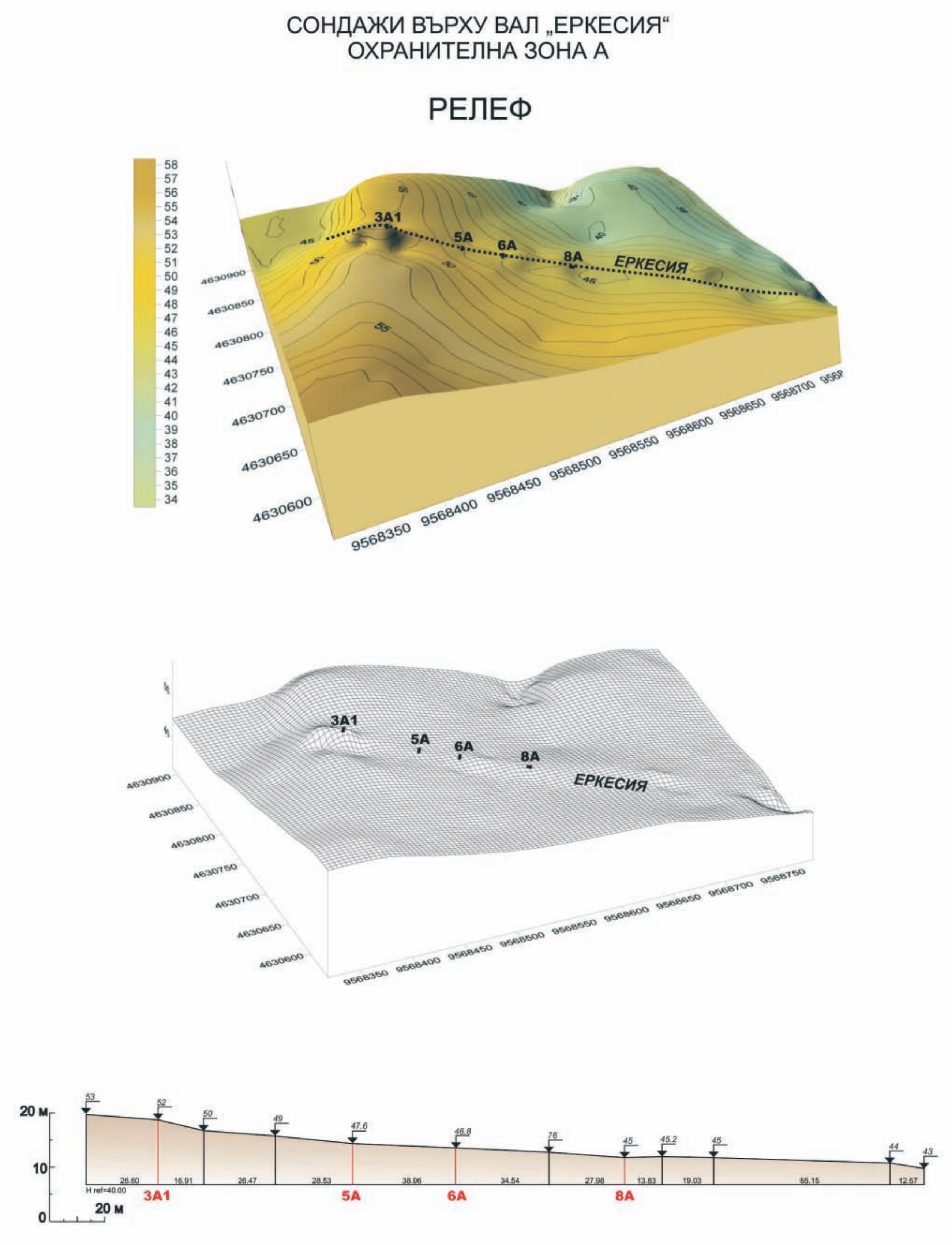
СОНДАЖИ ВЪРХУ ВАЛ „ЕРКЕСИЯ“
ОХРАНИТЕЛНА ЗОНА А
РЕЛЕФ
58 57 56 55 54 53 52 51 50 49 48 47 46 45 44 43 42 41 40 39 38 37 36 35 34
3А1
5А
6А
8А
ЕРКЕСИЯ
4630900
4630850
4630800
4630750
4630700
4630650
4630600
9568350 9568400 9568450 9568500 9568550 9568600 9568650 9568700 9568750
20 м
10
0
20 м
H ref=40.00
53 52 50 49 47.6 46.8 76 45 45.2 45 44 43
26.60 16.91 26.47 28.53 38.06 34.54 27.98 13.83 19.03 65.15 12.67

Обр. 2. Релефен план с разположението но сондажите.

Fig. 2. 3D visualization of the area with the location of the trenches.

№ 33. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПОДОБЕКТ 02 “АНТИЧНИ ТЕРМИ“ В НАР “АНТИЧЕН И СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ДЕУЛТУМ-ДЕБЕЛТ“, ОБЩИНА СРЕДЕЦ

Красимира Костова

През 2015 г. продължи проучването на обект 02 “Антични терми“. Археологическите разкопки са проведени в рамките на 10 работни дни. Финансирането им е от Министерство на културата с 12 работници и по програма „Регионално развитие“ на МТСП, от която са осигурени петнадесет работници.

През археологически сезон 2015 г., сондаж Изток беше разширен с 255 кв. м на юг и 160 кв. м на изток. Проучваната площ обхваща кръстовището между източното кардо и декумануса, тангиращо югоизточната част на термите.

Общата цел, която следва екипа в последните години, е цялостно проучване на обект “Антични терми“, прецизирането на стратиграфията на обекта, изясняване на строителните периоди на архитектурата, както и устройството, и периодите на функционална експлоатация на термите, като част от публичните пространства на колонията.

Направеното разширение в южната част на обекта изцяло обхваща в широчина античния декуманус. През 1988 г. покойния д-р Ст. Дамянов проучва този участък на източната порта на византийския Дебелтос, изградена след 457 г., и пространството извън нея, което включва и част от византийската крепостна стена. Заложеният сондаж отстои на 12 м източно от портата, тангира югоизточната част на античните терми. Разширението в източната част на сондажа покрива половината от кардото, като обхваща трасето на централния канал. Съвременният терен е със слаба денивелация на югоизток. Под тревния пласт с дълбочина от 0,82 м на места до 1,10 м разчистихме насип, формиран от обработка на почвата (до 1990 г. този терен се е ползвал за зеленчукова градина) и на съвременни (от края на XIX–XX в.) площадки за извличане на камъни за строителен материал. В насипа се разкриха множество преотложени, силно фрагментирани материали V–VIII в., 95 бронзови монети, като преобладаващата част са от първата половина на V век.

В западната част на сондажа на места (▼ 9,62–9,36) се достигна и проучи пласт, формиран в периода втората половина на VII–IX в. В голяма част от проучваните площи, пластът е унищожен от по-късни вкопавания. В югоизточните части тези вкопавания са свързани с изграждането на полувкопани жилища в периода IX–X в. Времето след завземането на града от хан Крум през 812 г. Проучени са две полуземлянки с материали от IX–X в. – предимно средновековна битова керамика, изработена на бавно и бързо колело, пастирски тип гърнета, фрагменти от амфори тип 35, Сарачхане, Истанбул (по J. W. Hayes). В източната част на сондажа започна проучването на яма, запълнена с ломен камък, предимно емплектон от разрушаването на крепостната стена. Достигна се ▼ 8,74. Ямата не е изчерпана. Прерязва се от източния профил на сондажа.

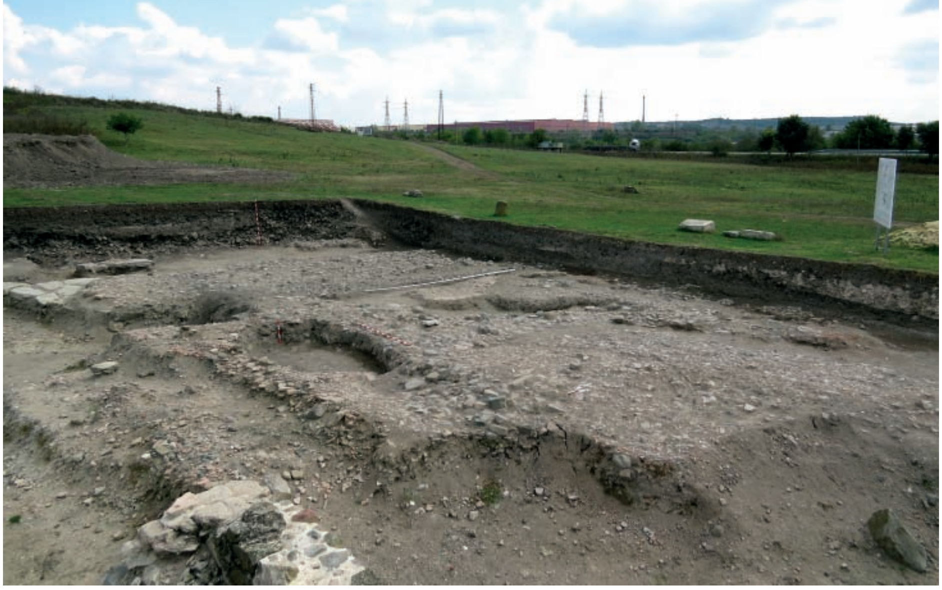

Обр. 1. Сондаж Изток.

Fig. 1. Trench East.

В южната част на сондажа на ▼ от 9,44–

9,37 се достигна до трошенокаменна настилка, която е положена пред източната порта на византийския град след нейното изграждане (втора половина на V в.). За подложка на настилката е направен дренаж от средно и дребно ломени камъни, заравнени със силно натрошена тухла, керамика и чакъл (обр. 1). При полагането на дренажа са използвани, като сполии, фрагменти от архитектурна украса. Откриват се части от волути на дорийски капители, фризове, мраморни рамки от прозорци и др. Голяма част от разкритата площ е нарушена от късни вкопавания. При проучването на трошенокаменна настилка се откриха 165 бр. бронзови монети. Направените наблюдения през предния археологически сезон и през тази година – разкритите участъци с отухлен кирпич и част от пещ, частично прерязана и унищожена при изграждането на едно от полувкопаните жилища (IX–X в.), ни дават основание да предположим, че в края на VII– началото на VIII в. извън крепостните стени се изграждат жилища с кирпич. Културният пласт от втората половина на VII–VIII в. се характеризира с керамика, работена на ръка, на бавно и бързо колело, амфори тип 35, Сарачхане, (по J. W.Hayes). Откриват се не малко дребни находки като прешлени за вретено, бронзови токи, железни халки, стрели и др. На места се проучиха опожарени участъци. За сега не се очертават ясни структури от жилища от този период, заради вкопавания в от IX–X в. и от края на XIX–XX в. През този археологически сезон не достигнахме нивата на античната улица (декуманус). В източната част на сондажа на ▼ 9,11–9,01 достигнахме три каменни плочи от кръстовището на късноантичния декуманус с кардо от IV в., който в неговите западни части към портата е извлечен при изграждането на ранновизантийската крепостна стена.

EXCAVATIONS AT SUB-SITE 02 "ANCIENT TERMAE" IN "ANCIENT AND MEDIEVAL TOWN DEULTUM-DEBELT" NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE

Krasimira Kostova

In 2015, the trench „East" was widened by 255 m^2 southwards, and 160 m^2 eastwards. The excavated area covered intersection between the eastern cardo and the *decumanus*, bordering with the eastern part of the *thermae*. The terrain is heavily disturbed by modern interventions.

The ground level of the road surface in front of the early Byzantine eastern gate, constructed in the 5th c. AD was explored (fig. 1). At the end of the 7th and during the 8th c. adobe-built houses appeared in this part of the town, outside the fortifications. The layer from the second half of the 7th-8th c. ADcontains fragments of hand-built pottery, as well as pottery, turned either on fast or slow wheel, as well as amphorae type 35, Sarachane, according to J.W.Hayes. Numerous small finds include spindle whorls, bronze buckles, arrowheads; coins from the reign of Leo IV the Khazar and Constantine VI (776-780), etc. Burnt down areas were excavated at some places. So far, it is not possible to identifybuilding structures from that period due to later disturbances of the contexts. In 2015, the ground level of the ancient street (*decumanus*) was not reached.

№ 34. КЪСНОАНТИЧНА СЕВЕРНА КУЛА С КУРТИНА НА ДЕУЛТУМ (= ОБЕКТ 9)

Людмил Вагалински

Екипът: Л. Трайкова (докторант) – зам.-ръководител, гл. ас. д-р С. Александрова, Т. Тодоров (докторант) – НАИМ.

Изчерпахме културния пласт в кулата (обр. 1 *3*). В нейния банкет е вградено парче от латински надгробен надпис от II век. В градежа на кулата са вложени много каменни сполии. Разграничихме първия период на кулата (обр. 2 *9*), който предшества досега описаните два.

Южно от кулата продължихме разкриването на каменно-тухлената сграда с арки. Тя включва помещение с хипокауст, облицовано с мраморни плочи. Достигнахме суспензурата (обр. 1, *2а*).

Хронология на обекта, започвайки с най-ранните градежи:

1. Издигнати са северна римска (?) куртина (обр. 1 *1*; дебела 2,48 м с 0,70 м широк северен банкет) и тухлената (на места каменно-тухлена) сграда с арки и хипокауст (обр. 1 *2-2а;* обр. 3 *19-21*). Тухлената

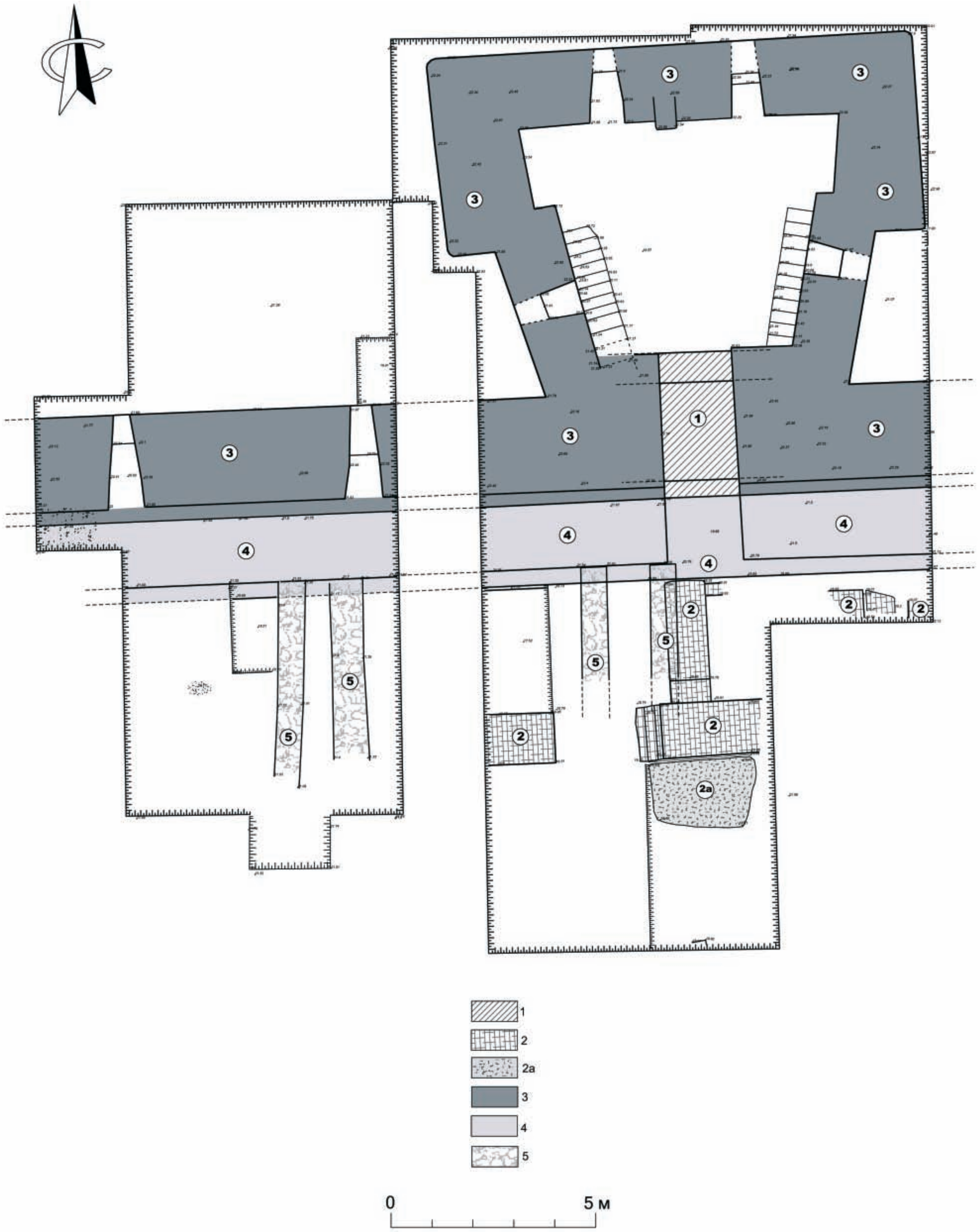

Обр. 1. План на КА С кула с куртина на Деултум (А. Каменаров): 1 С римска куртина; 2 тухлена сграда с арки и хипокауст 2а; 3 С КА крепостна стена с кула; 4 укрепваща РВ стена; 5 сгради от VI век.

Fig. 1. Plan of the late antique N turret with curtain wall of Deultum (A. Kamenarov): 1 N Roman curtain wall; 2 a brick building with arches and hypocaust system 2a; 3 N late antique curtain wall with a turret; 4 strengthening early Byzantine wall; 5 buildings of 6th c.

Деултум
обект 9, "Северна късноантична куртина с кула"
с. 1, северен профил вътре в кулата
10.10.2013, 23.08.2015
Начертали: Л. Вагалински, Л. Трайкова,
С. Александрова, И. Д. Чолаков, Т. Тодоров
Отговорен: Л. Вагалински
М 1:20

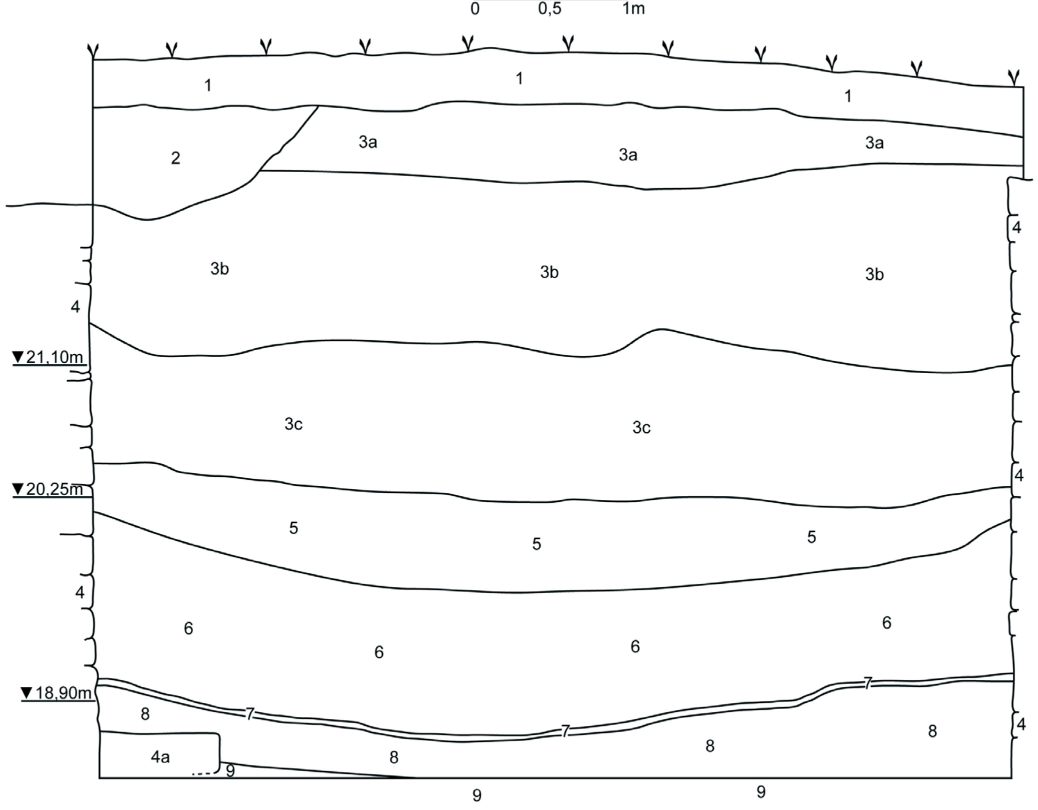

1 Хумусизирана кафява пръст.
2 Яма за вадене на камъни от кулата.
3 Пожар след 574 г.:
3a - горен край на пожара; доста керемиди, отделни големи ломени камъни, в източната част преобладава пепел, буци хоросан; затихване на пожара и обрушване на кулата;
3b - силно опожаряване; отухлен кирпич, пепел, деформирани до остъкляване керемиди, 2 - 3 ломени камъка; долната граница е белязана чрез горели греди и горяло зърно от рухнал горен етаж на кулата; цветът е черен, сив, червен и бежов (неотухлен) кирпич;
3c - долна част на пожара; по-слабо изразен от 3b; ивици горяло дърво, пръснати тухли и керемиди, парчета хоросан, преобладава неотухлен кирпич, отделни ломени камъни, парчета от мраморни сполии, доста жив. кости; липсва хоросан по тухлите, които вер. са подсилвали кирпичен градеж на горен етаж на кулата; най-долу, върху подово ниво 5, лежи ивица горяло дърво с различна дебелина; върху тази ивица лежат тухли, керемиди, неотухлен и полуотухлен кирпич и буци хоросан, покрити с дебел около 0,5м слой от неотухлен кирпич; в този слой, образуващ горната половина на субпласта 3c, извадихме доста находки като бит. к-ка, монети и др.
4 Вътрешни лица на изт. и зап. стена на кулата.
4a Първо стъпало на стълбище покрай западната стена на кулата.
5 Подово ниво на III период на кулата: светлокафява глина, смесена с рушавини от долния пожар (=пласт 6) като парчета керемиди, разнесени въглени; в долния край на пласта ивици от счукана стр. к-ка; горната кота на 5 съвпада в изт. му и зап. му край с долния край на двете амбразури в изт. и зап. стена на кулата.
6 Опожарени след 491/518 г. рушавини на II период на кулата: парчета тухли, керемиди, въглени, жив. кости, пръснати буци хоросан, полуобработени ломени камъни; петна кафява глина вероятно от неотухлен кирпич.
7 Подово ниво на II период на кулата: светлокафява глина, смесена с ивици от счукана к-ка; отделни малки ломени камъни.
8 Рушавини: хоросан с малко счукана к-ка и ломени камъни от градежа на кулата; стр. к-ка, разложена понякога на ивици; неотухлен кирпич, жив. кости, малко бит. к-ка; разрушаването станало след 402/ 450 г.
9 Подово ниво на I период на кулата: стерилна, ръждиво-черна пръст с петна от огън.

Обр. 2. С профил в кулата (Л. Вагалински).

Fig. 2. N cross-section within the turret (L. Vagalinski).

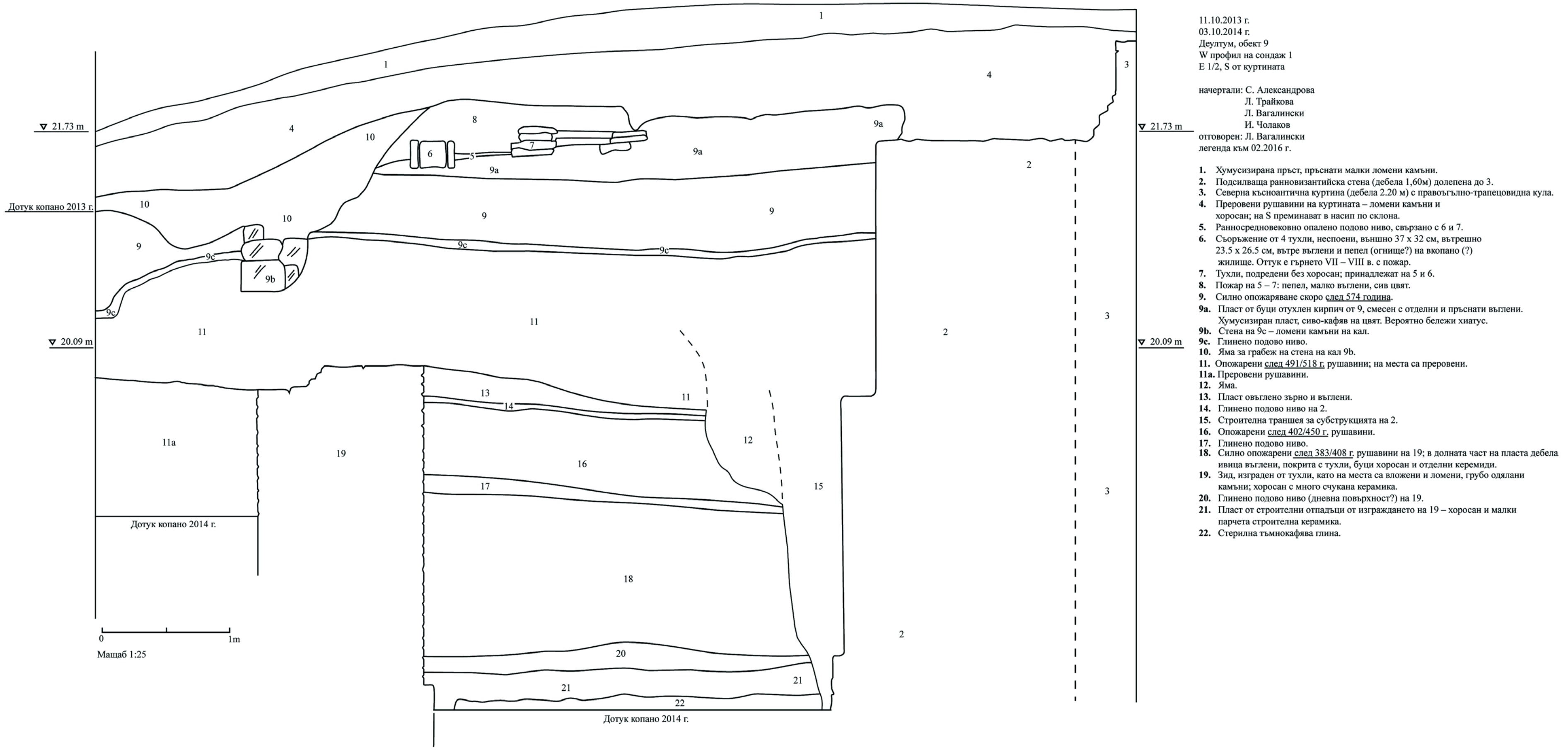

11.10.2013 г.
03.10.2014 г.
Деултум, обект 9
W профил на сондаж 1
E 1/2, S от куртината

начертали: С. Александрова
Л. Трайкова
Л. Вагалински
И. Чолаков
отговорен: Л. Вагалински
легенда към 02.2016 г.

1. Хумусизирана пръст, пръснати малки ломени камъни.
2. Подсилваща ранновизантийска стена (дебела 1,60м) долепена до 3.
3. Северна късноантична куртина (дебела 2.20 м) с правоъгълно-трапецовидна кула.
4. Преровени рушавини на куртината – ломени камъни и хоросан; на S преминават в насип по склона.
5. Ранносредновековно опалено подово ниво, свързано с 6 и 7.
6. Съоръжение от 4 тухли, неспоени, външно 37 x 32 см, вътрешно 23.5 x 26.5 см, вътре въглени и пепел (огнище?) на вкопано (?) жилище. Оттук е гърнето VII – VIII в. с пожар.
7. Тухли, подредени без хоросан; принадлежат на 5 и 6.
8. Пожар на 5 – 7: пепел, малко въглени, сив цвят.
9. Силно опожаряване скоро след 574 година.
9a. Пласт от буци отухлен кирпич от 9, смесен с отделни и пръснати въглени. Хумусизиран пласт, сиво-кафяв на цвят. Вероятно бележи хиатус.
9b. Стена на 9c – ломени камъни на кал.
9c. Глинено подово ниво.
10. Яма за грабеж на стена на кал 9b.
11. Опожарени след 491/518 г. рушавини; на места са преровени.
11a. Преровени рушавини.
12. Яма.
13. Пласт овъглено зърно и въглени.
14. Глинено подово ниво на 2.
15. Строителна траншея за субструкцията на 2.
16. Опожарени след 402/450 г. рушавини.
17. Глинено подово ниво.
18. Силно опожарени след 383/408 г. рушавини на 19; в долната част на пласта дебела ивица въглени, покрита с тухли, буци хоросан и отделни керемиди.
19. Зид, изграден от тухли, като на места са вложени и ломени, грубо одялани камъни; хоросан с много счукана керамика.
20. Глинено подово ниво (дневна повърхност?) на 19.
21. Пласт от строителни отпадъци от изграждането на 19 – хоросан и малки парчета строителна керамика.
22. Стерилна тъмнокафява глина.

Обр. 3. З профил на И половина на сондаж 1 (Л. Вагалински).

Fig. 3. W cross-section of the E half of trench 1 (L. Vagalinski).

сграда (баня или богато жилище с баня) е опожарена след 383/408 г. (обр. 3 *18*), преди която дата са изградени и двете с римската куртина.

2. След тази дата и преди 402/450 г. върху и в оста на предполагаемата римска куртина е построена късноантична такава (дебела 2,20 м) с масивна правоъгълно-трапецовидна кула (обр. 1 *3*; обр. 2 *4 4a*; обр. 3 *3*). Проходи в тухлената сграда са зазидани, а в помещението с хипокуаст са монтирани питоси (обр. 3 *17*). Вероятно околно население търси защита зад новата крепостна стена. Този период завършва с пожар скоро след 402/450 г. (обр. 2 *8*; обр. 3 *16*).

3. След тази дата и преди 491/518 г. към долния край на вътрешното лице на северната късноантична куртина с кула е долепена масивна (дебела 1,60 м) усилваща стена (обр. 1 *4*; обр. 3 *2, 14*). Разликата в градежа на двете върви точно по фугата на долепване. Укрепващата стена унищожава частично заварената тухлена сграда, достигайки с долния край на субструкцията си здрава стерилна почва (обр. 3 *15*). Най-вероятно укрепването на куртината съвпада с изграждането на ранновизантийската[1] крепост на Деултум, което датирах стратиграфски на обекти 1 и 8 след 457/474 г. Следва, че ранновизантийската фортификация на града е реализирана при управлението на Лъв I или на Зенон, или на Анастасий I. Тя стеснила силно от изток и от запад предходната защитена площ на града, но запазила и подсилила заварените и частично пострадали северна и (най-вероятно) южна куртини. Чрез тях градът бранел надвисналата над него тераса от север и речното си пристанище от юг, свързващо го чрез Мандренското езеро с Черно море. Предполагам, че разорителни хунски атаки са причина както за изграждането на куртината с кулата, така и за нейното последващо укрепване, съпроводено със силно редуциране на защитената градска площ. Периодът завършва с пожар след 491/518 г. (обр. 2 *6*; обр. 3 *11, 13*).

4. След тази дата започва третият последен период на късноантичната твърдина на Деултум (обр. 2, *5*; обр. 3, *9c*). Северната куртина е ремонтирана. Към нейното вътрешно лице (към лицето на укрепваща стена) са долепени взаимно успоредни сгради (обр. 1 *5*; обр. 3 *9b*). Тяхната субструкция и цокъл са изградени от ломени камъни на глинена спойка като на места се надграждат такива оцелели зидове от предходния период. Във височина стените са кирпичени. Покривите са керемидени. Много силен пожар след 574 г. унищожава окончателно крепостта на античен Деултум (обр. 2 *3*; обр. 3 *9*). Следите от битка насочват към нападение на авари и славяни. Впоследствие на хълм на около 1 км югозападно е издигната малка крепост, която брани жителите на града до началото на XIII век. Тя е слабо проучена и засега не знаем кога точно е издигната. Вероятно именно нея превзема хан Крум през 812 г.

5. След хиатус (обр. 3 *9a*) върху и сред рушевините на северната куртина с кула са изградени паянтови ранносредновековни жилища (обр. 3 *5-7*), които са опожарени впоследствие (обр. 3, *8*). Работната им датировка въз основа само на битова керамика е VII-VIII век. И техните жители, подобно на късноантичните (обр. 3 *11a, 12*), преизползват строителен материал от заварените градежи, при което нарушават (на места дълбоко) стратиграфията на обекта. Последните вкопавания за грабеж на късноантични зидове датират от XX век (обр. 2 *2*; обр. 3 *4*).

Намерихме 2 фрагментирани надгробни надписа от II век. Открихме вещи от бита, оръжие и 226 монети.

Археозоология (Т. Тодоров): през VI век в кулата е складирано месо от възрастни животни; кучета загиват в кулата при втората атака; имали са камили.

Палеоботаника (доц. Ц. Попова): в кулата е складирана мека пшеница; греди от черен бор и дъб в кулата и зад нея.

LATE ANTIQUE NORTH TURRET WITH CURTAIN WALL OF DEULTUM (= SITE 9)

Lyudmil Vagalinski

The site has been excavated for a third year of succession. Its chronology follows:

1. North Roman (?) curtain wall (fig. 1, *1*) and a brick building with arches and hypocaust system (fig. 1 *2–2a*; fig. 3 *19–21*) were built. Both were burnt down after AD 383/408 (fig. 3 *18*).

2. Late antique curtain wall with a massive turret were erected during AD 383/408–402/450 (fig. 1 *3*; fig. 2 *4, 4a*; fig. 3 *3*). A fire terminated this period soon after AD 402/450 (fig. 2 *8*; fig. 3 *16*).

---

[1] Използвам прилагателните "късноантична" и "ранновизантийска" за улесняващо четенето разграничаване в този сбит предварителен отчет (ЛВ).

3. A massive wall built during AD 402/450–491/518 reinforced the curtain wall (fig. 1 *4*; fig. 3 *12, 14*). Most probably this reinforcement was a part of the Early Byzantine fortress of the city constructed after AD 457/474. It follows the Early Byzantine defences of Deultum are erected under Leo I or Zeno or Anastasius I. This site period was fired soon after AD 491/518 (fig. 2 *6*; fig. 3 *11, 13*).

4. The last period of the late antique fortress of Deultum started. The North curtain wall was repaired. Stone-adobe buildings with tile roofs adjoined it (fig. 1 *5*; fig. 3 *9b*). A conflagration demolished finally the fortress of antique Deultum soon after AD 574 (fig. 2 *3*; fig. 3 *9*). Perhaps Avars and Slavs were the invaders. Then a small castle was built on a hill ca 1 km to the SW. We know it defended local people till the beginning of 13th c. AD. Perhaps it was the stronghold of Deultum which the Bulgarian ruler Krum captured in AD 812.

5. After a certain hiatus (fig. 3 *9a*), early medieval dwellings were constructed on and inside the late antique ruins (fig. 3 *5–7*). Later they were fired (fig. 3 *8*). Their preliminary date is 7th–8th c. AD according to the pottery only.

№ 35. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ДОБЕЛТ“ В НАР „ДЕУЛТУМ–ДЕБЕЛТ“ ПРЕЗ 2015 Г.

Петър Балабанов

Разкопките на обекта (обр. 1) са продължение на редовното проучване на обекта, започнало през 2011 г.

Сектор „Запад“. Свален бе до материк насипът в квадрати 14 и 24. В западната част на кв. 14 той се състоеше от слой от пръст, наситена с остатъци от вар – вероятно останки от стара варница. На изток преобладаваше хумусизирана пръст. На границата с кв. 24 бе проучен гроб 1/2015, в който бе намерен само един имбрекс, поставен под долната челюст напреки на ориентацията на скелета (изток–запад). Не можаха да бъдат документирани очертанията на гробната яма. В южната половина на кв. 24 бе разкрито съоръжение от един пласт дребни ломени камъни с правоъгълна форма и размери 1,75×0,9 м, ориентирано И–З. В северната половина на квадрата бе проучен гроб 5/2015, ориентиран север–юг. В него бяха намерени две канички-ойнохое, датиращи във II в., както и бронзова монета на Хадриан. Погребението е извършено чрез трупополагане в плитка (до 0,15 м) яма с близка до правоъгълник форма. В периферията на двата гроба бяха намерени 11 железни гвоздея (вероятно от дървени ковчези). В кв. 11 бе проучена южната половина от яма с полусферична форма, вкопана в материка. В запълнителя се откриха незначителен брой фрагменти от керамични съдове, основната част от които са отнесени към периода IV–VI в. В южната половина на кв. 21, под слоя от твърда хумусизирана пръст, се очерта петно от пръст, наситена с пепел, което продължава на юг под насипа на кв. 021 от сектор „Запад“. От насипа бяха събрани над 300 фрагмента от съдове и строителна керамика, които могат да се датират в широки граници: от РЖЕ до периода V–VI в.

Сектор „Запад“. В кв. 01, непосредствено под орницата, бе разкрита повърхност от трамбована глина, която има неправилни очертания и заема почти цялата площ на квадрата, като излиза от границите му на запад, изток и юг. В централната част на това подово равнище бяха документирани 26 дупки от дървени колове. В насипа над пода бяха намерени няколкостотин фрагмента от керамични съдове и строителна керамика. Основната част от тях датират от II–IV в., но значителна част са по-стари, почти половината от тях – от съдове, правени на ръка, някои с релефна украса (желязна епоха).

В кв. 01–011 бе разкрит гроб 2/2015. Погребението чрез трупополагане е извършено в плитка яма. Скелетът бе ориентиран север–юг. В гроба бяха намерени глинен балсамарий и купа с релефна украса, датирани във II в., както и неопределена бронзова монета. Около скелета бяха намерени 14 железни гвоздея. На 0,18 м северозападно от черепа бе документирана дупка от дървена греда, забита вертикално в подовото равнище. Непосредствено на изток от гробната яма (в кв. 011), бе проучен гроб 3/2015. Погребението е било извършено чрез трупоизгаряне на място в малка, издълбана в насипа правоъгълна яма. В него бяха намерени стъклен балсамарий, едно цяло и едно фрагментирано глинено гърненце и неразчетена бронзова монета. В периферията на огнището бяха намерени 11 ковани на ръка стоманени гвоздея (очевидно от кладата). След свалянето на горните пластове от насипа бе

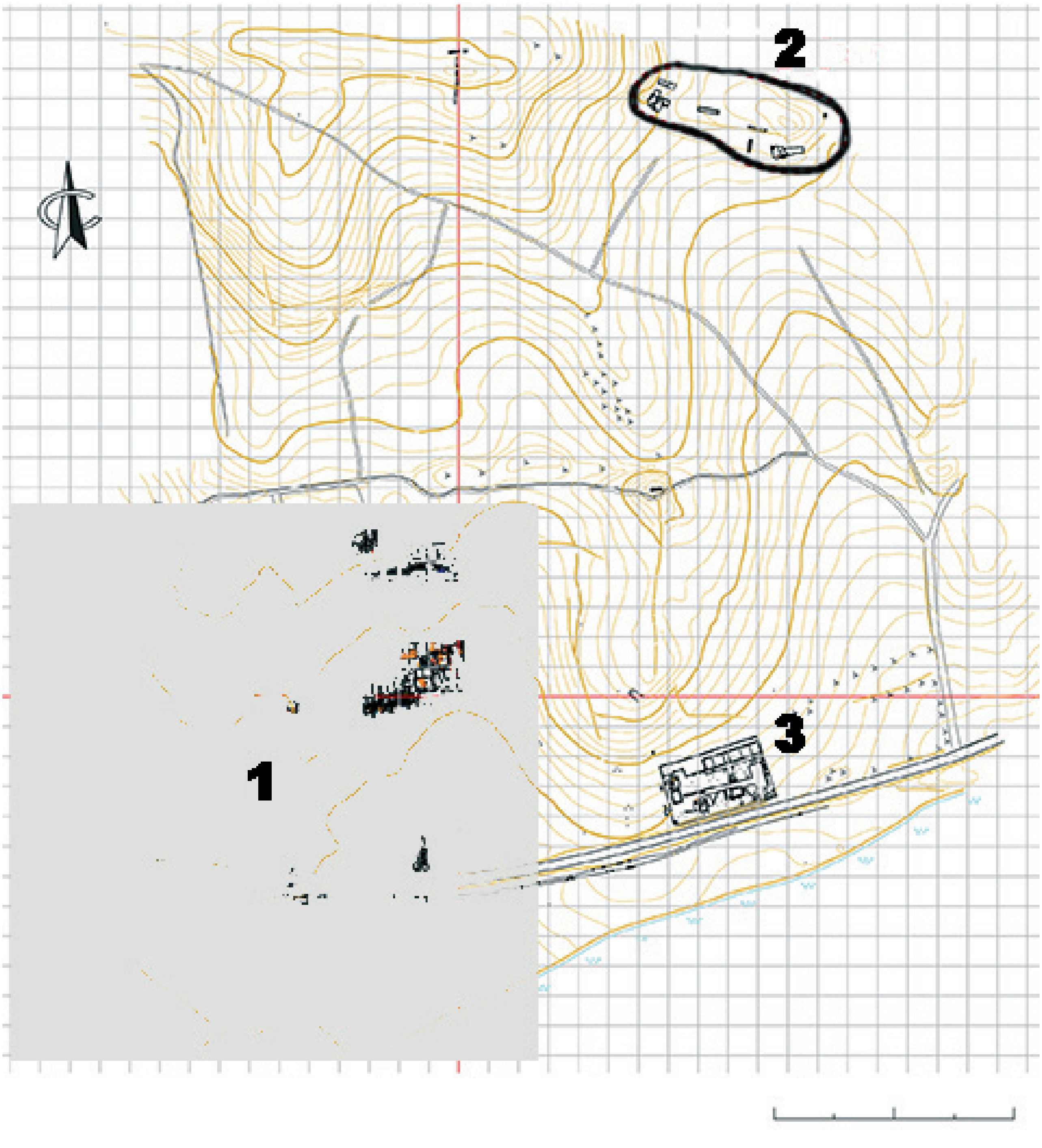

Обр. 1. Разположение на предримското селище в археологическия резерват „Деултум-Дебелт“: 1. Територия на античния град; 2. Територия на предримския център; 3. Археологическа база.

Fig. 1. Location of the pre-Roman site in the Archaeological Reserve "Deultum-Debelt": 1. Territory of the Roman town; 2. Territory of pre-Roman centre; 3. Archaeological base.

документирана източната граница на глинената подова настилка. Тук в нея се очерта отвор на късна яма. Друга яма, която прорязваше подовото ниво, бе проучена под точка 11 на сектор Запад. Събраните тук фрагменти от съдове могат да се датират в широки граници: от IV в. пр. Хр. до VI в. В югоизточната четвърт от квадрата и направените разширения на юг и изток, бяха документирани следи от няколко клади, горели с малки хронологически интервали. Изолираните фрагменти от керамични съдове в тях ги отнасят към II в.

Сондаж 1–юг. Насипът в разширението на сондажа бе свален на дълбочина до 1,75 м. Участъкът бе разделен на два правоъгълни парцела: 1 и 2 (обр. 2). В последния продължи проучването на

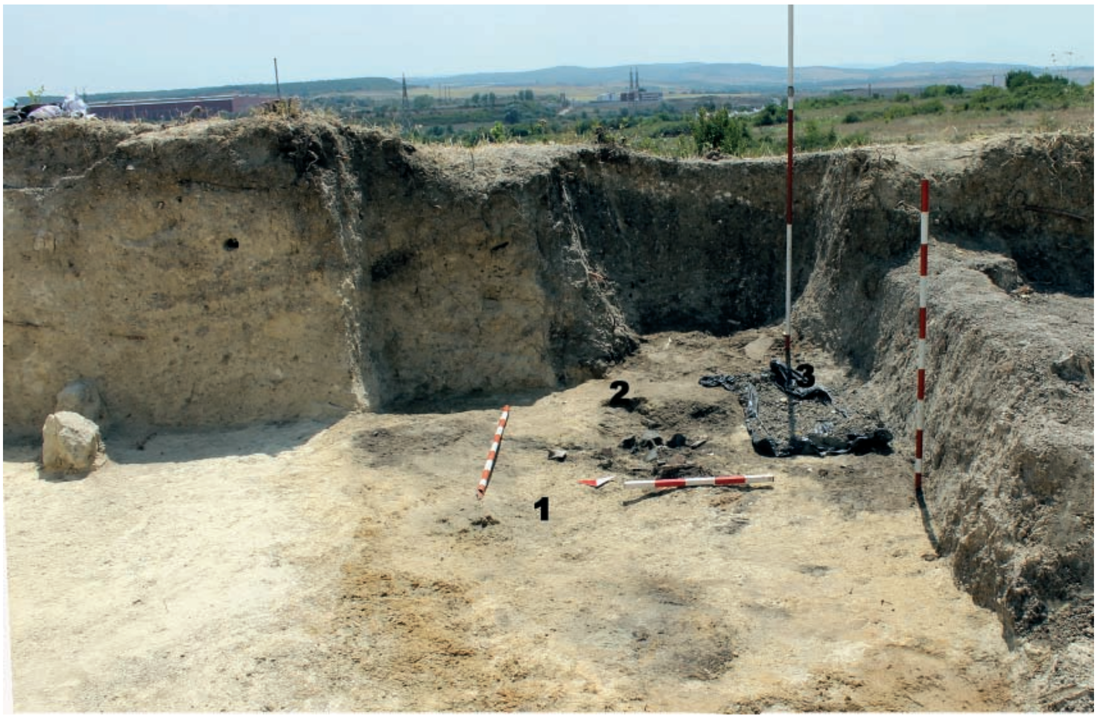

Обр. 2. Под на землянка от РЖЕ, прорязан от погребение от II в.: 1. Под от трамбована глина; 2. Концентрация от фрагменти на съдове от РЖЕ; 3. Яма на погребение от II в.

Fig 2. Floor of EIA pit house, pierced by burial pit dating from the 2nd c. AD: 1. Floor level of rammed clay; 2. Concentration of EIA pottery fragments; 3. Burial pit – 2nd c. AD.

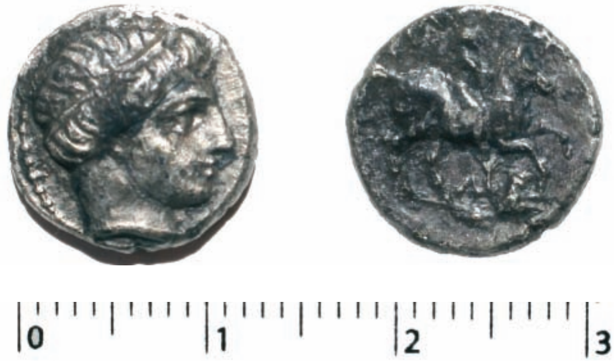

Обр. 3. Сребърна драхма на Лизимах (около 310 г. пр. н. е.).

Fig. 3. Silver drachma of Lisimahus (ca 310 BC).

пода на полувкопана землянка, върху който имаше концентрация на фрагменти от керамични съдове, правени на ръка, с технологични белези на керамиката от късната фаза на РЖЕ. Той е направен от трамбована глина. В северната му част бяха документирани три отвора от изгнили вертикални дървени колони. Подовото ниво в западната периферия бе прорязано от гроб 6/2015, който, според намерения инвентар (мъниста и сребърна гривна), може да се датира във II в.

Насипът в изкоп 1 бе еднороден. Състоеше се от твърда хумусизирана пръст с черен цвят. В югозападния ъгъл на дълбочина 1,55–1,75 м бяха намерени останки от зид, запазен на височина два реда малки ломени камъни на калова спойка с посока СЗ–ЮИ. Той излиза извън границите на изкопа. Фрагментите от керамични съдове в насипа около и под него позволяват да го отнесем към късната античност или ранното средновековие.

На повърхността на терена между сондаж 1 и разширението 1–юг (изкоп 2) бяха документирани основи на масивна стена, направена от ломени камъни на калова спойка, ориентирана СИ–ЮЗ. Северната фасада на зида е запазена, на места до три реда камъни с височина 0,55 м. Той има широчина 0,75 м и бе проучен на дължина до 5,60 м. Трасето му съвпада с останките от подобен зид, документиран до границата на сондаж 1 през 2011 г. Около тези основи не бяха намерени датиращи артефакти.

С цел съхраняване на градежа (доста нестабилен) останките от зидове бяха затрупани с пръст от насипа.

По време на разкопките в насипа бяха намерени 11 монети без ясен контекст. Интерес сред тях представлява сребърна драхма от първите емисии на Лизимах (обр. 3), както и денарий на узурпатора Гай Юний Виндекс, и бронзов обол на Месамбрия Понтика.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT DOBELT SITE IN THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE “DEULTUM-DEBELT“

Petar Balabanov

The excavations are a continuation of the regular survey that started in 2011 (fig. 1).

Sectors „West“. Tombs 1, 2, 3 and 5/2015 were discovered in the upper layers. Burial in tomb 3/2015 was performed by cremation on the spot. The rest are inhumations. One glass *unguentarium*, pottery and coins dating back to the first three quarters of the 2nd c. AD were found in the graves, as well as iron nails from coffins. Over 300 fragments of pottery and building ceramics that can be dated broadly from the EIA to the 5th–6th c. AD were collected from the in sq. 21.

Sector „West`“. In sq. 01 floor level of rammed clay was found. In its central part 26 holes from wooden stakes were documented. Most of the pottery finds date back to the 2nd–4th c., but a significant part is older, from the Iron Age.

Trench 1-south. The examination continued of the floor of a semi-sunkenpit house, on which there was a concentration of fragments of hand-built pottery from the late EIA (fig 2). In the northern part, three openings from rotted wooden vertical columns were documented. In its western periphery the floor level was cut by grave 6/2015, which may be dated to the 2nd c. AD. Foundations of a massive wall made of earth-bonded broken stones were also documented. Its layout coincides with the remains of a similar wall, documented in 2011. Dating artifacts were not found.

During the excavation 11 coins were found. Most interesting are a drachm of Lisismachus (fig. 3), a denarius of Gaius Iunius Vindex and obol of Mesambria Pontica.

ДОЛНОДУНАВСКИ ЛИМЕС

№ 36. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАЦИАРИЯ ПРЕЗ 2015 г.

Здравко Димитров, Иво Топалилов, Илко Цветков

През 2015 г. редовните археологически проучвания на римския легионен лагер, колония и провинциална столица Рациария се проведоха за трета поредна година.

Археологическият екип бе в състав: доц. д-р Здравко Димитров (НАИМ–БАН), ръководител, доц. д-р Иво Топалилов (ШУ „Константин Преславски“), Илко Цветков (РИМ–Видин), зам. ръководители, доц. д-р Венцислав Динчев (НАИМ–БАН), консултант, Николай Русев (докторант, НАИМ–БАН), Харисън Маринов и Валентин Витанов (магистранти от СУ), членове на колектива.

Археологическите разкопки бяха съсредоточени в два работни сектора:

1. Представителна сграда от къснoантичната епоха – т.нар. „Резиденция“;
2. Инсула с жилищна сграда, между Резиденцията и късноантичната баня, проучена през 2013–2014 г.

Проучванията се проведоха през месец октомври 2015 г. с помощта на 17 работници от село Арчар, община Димово, Видинска област.

В пределите на Резиденцията нашите проучвания се ограничиха до довършване на изследването на хипокаустната система на североизточната зона на този голям представителен комплекс. В извършения сондаж бе напълно проучено изграждането на това съоръжение. Регистрираха се запазени цели колонки от отоплителната инсталация, изградени от тухли с квадратна форма. След документиране на хипокауста сондажът бе зарит.

През 2015 г., според работната програма на нашия изследователски екип, се премина към началото на разкриването на инсулите от кварталите на Рациария, разположени между Резиденцията и северната крепостна стена. Напълно проучени бяха четири квадрата: № 10 и 20 от квартал F 5 и № 1

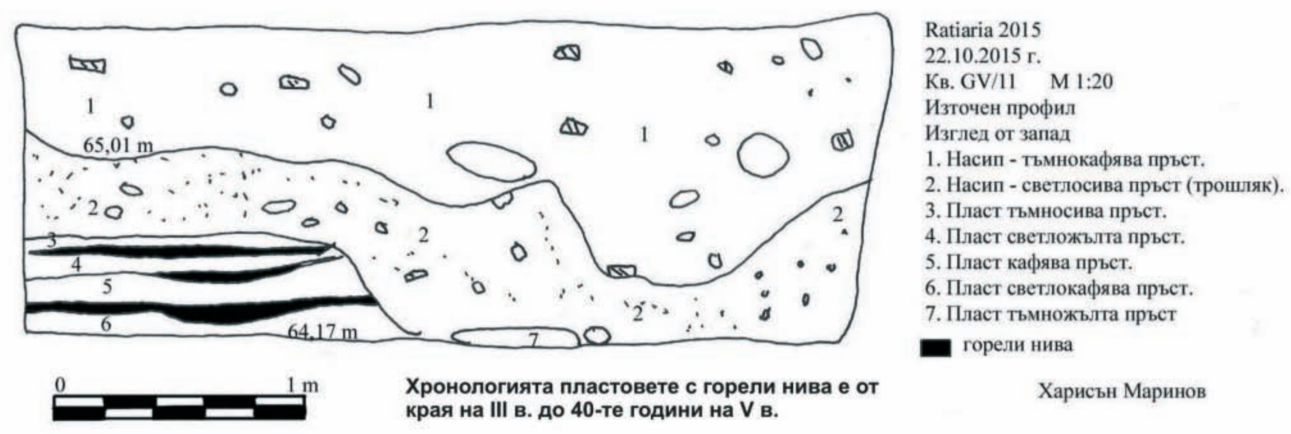
1
1
1
65,01 m
2
2
2
2
3
4
5
6
64,17 m
7
0
1 m
Ratiaria 2015
22.10.2015 г.
Кв. GV/11 M 1:20
Източен профил
Изглед от запад
1. Насип - тъмнокафява пръст.
2. Насип - светлосива пръст (трошляк).
3. Пласт тъмносива пръст.
4. Пласт светложълта пръст.
5. Пласт кафява пръст.
6. Пласт светлокафява пръст.
7. Пласт тъмножълта пръст
■ горели нива
Хронологията пластовете с горели нива е от края на III в. до 40-те години на V в.
Харисън Маринов

Обр. 1. Три каменни зида (in situ) от новооткрита, неизвестна сграда, северно от Резиденцията.

Fig. 1. Wall constructions made of stone from the newly discovered building, north of the Residence complex.

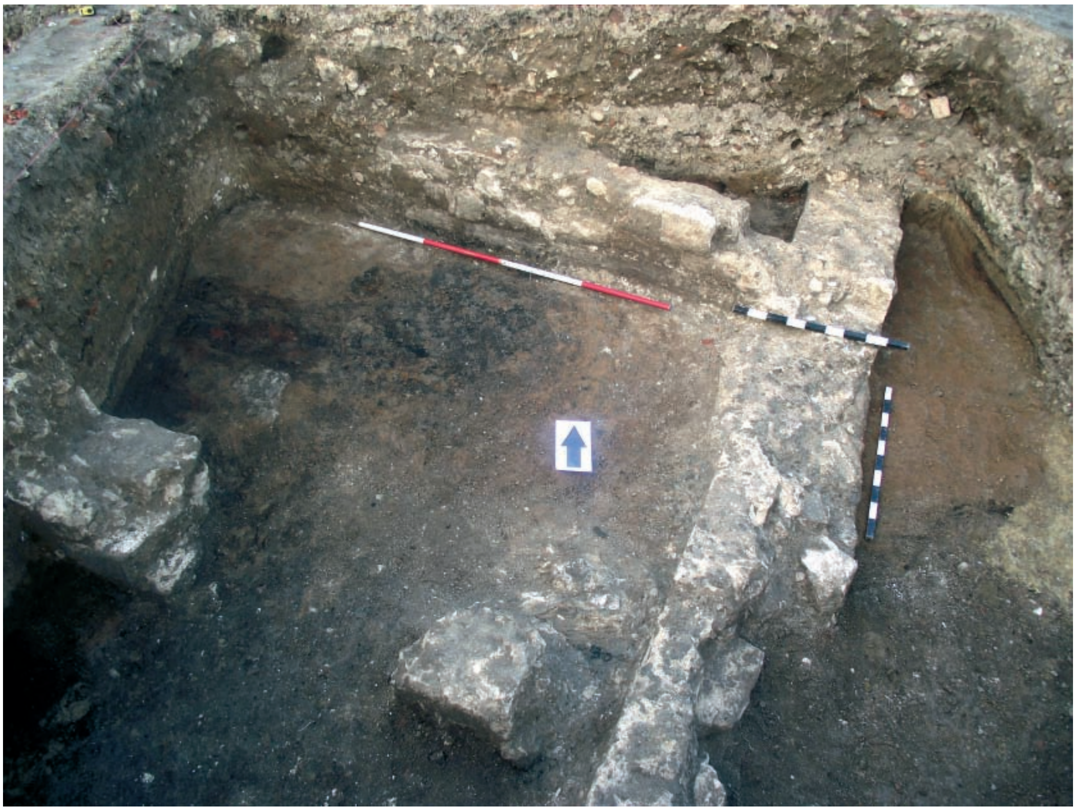

Обр. 2. Контролен стратиграфски профил на кв. 11 (изток) / квартал G 5 – данни за опожаряване на комплекса на жилищната сграда, северно от Резиденцията (кр. III–V в.).

Fig. 2. Control stratigraphic profile from sq. 11 (east) / quarter G 5 – evidence of burnt destructions in the building, north from the Residence (end of 3rd–5th c. AD).

и 11 от съседния квартал G 5. Тази зона се намира непосредствено на север от декуманоса, ограничаващ Резиденцията от тази страна. Още през предходната 2014 г. попаднахме на канала на тази улица, който бе допроучен през настоящата кампания.

Резултатите от тези разкопки на напълно неизследвани зони на късноантична Рациария са доста интересни. Откриха се данни за нов, неизвестен жилищен комплекс – сграда от инсулите между Резиденцията и късноантичната баня, която проучихме през 2013–2014 г. На терена са запазени не само цели три масивни зида от тази сграда (обр. 1), но и доста добри стратиграфски данни. Открити бяха запазени глинени подове, прагове и архитектурни елементи. В профилите на изследваните квадрати се регистрираха данни за няколкократно опожаряване на комплекса (обр. 2). Хронологията на тези нива варира от края на III в. до 40-те години на V в. Важен факт е наличието на зидове *in situ* почти на самата дневна повърхност. Те са разположени над изследваната сграда и представляват ново строителство, с нов план и ориентация, които са били изпълнени като реконструкция на комплекса след опожаряванията. Според историческите извори, това би следвало да са стратиграфски данни от последния период от живота на Рациария: края на VI – самото начало на VII в. От съществено значение тук е, че на терена днес могат да се очакват някои сектори, в които архитектурни съоръжения и културни пластове от тази последна фаза на Рациария могат да бъдат открити запазени на място, въпреки сериозното разрушаване на обекта от земекопна техника пред последните десетилетия.

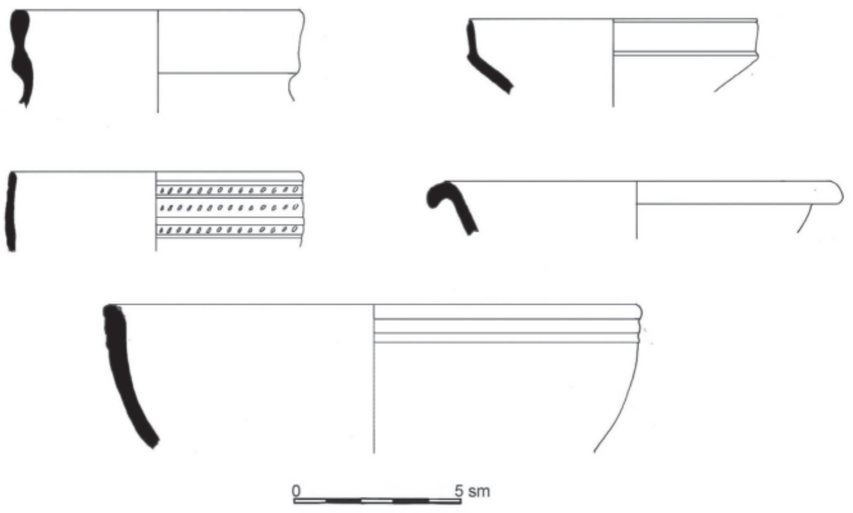

Обр. 3. Римска червенолакова керамика от Рациария (автор Николай Русев).

Fig. 3. Roman red slip ware from Ratiaria – (drawing by Nikolay Rusev).

Както настоящият план на разкопаните зидове от сградата (обр. 1), северно от Резиденцията, така и данните от архитектурните детайли, открити през 2014 г. именно в тази зона, показват, че откъм декумануса най-вероятно е имало портик по протежение на тротоара на улицата.

Освен тези важни стратиграфски данни, добре запазени теренни ситуации и архитектурни свидетелства за късноантичната Рациария, през 2015 г. бяха открити и над 60 надохди. Сред тях се открояват бронзови монети от късната античност, няколко дръжки на патери, фибули и други предмети на бита.

Керамичният комплекс е характерният за този регион на Рациария – преобладават форми на битовата керамика от късноримската епоха, предимно IV – началото на V в., но има и фрагменти с по-ранна хронология. Отново, както и в предходните кампании, много силно впечатление прави богатството и разнообразието на римската лакова керамика (обр. 3).

Общата хронология на този новооткрит архитектурен комплекс, разположен в инсулите между Резиденцията и късноантичната баня, е в периода IV–VI в. Но, както споменахме в редовете по-горе, налице са също така и сигурни данни за няколко етапа в живота на сградата и дори пълни преправки в архитектурния ѝ план.

Пълното проучване на този интересен ансамбъл, който имаме шанса да открием запазен в добро състояние, предстои през следващите археологически сезони.

EXCAVATIONS IN RATIATIA IN 2015

Zdravko Dimitrov, Ivo Topalilov, Ilko Tsvetkov

In 2015, two sectors of the Roman military camp and colony Ulpia Ratiaria were excavated (fig. 1-2):

Sector“ **Residence building**“. The excavations of the *hypocaust* system in premise n5 in the eastern part of the building were completed.

Sector **“Insula to the north of the Residence“**. Four new squares were excavated in quarters F5 and G5. Remains of a new, unknown building from the Roman and late Roman periods were revealed. Its walls are well-preserved, built of stone blocks with mortar. In this area well-preserved floor levels were also found, made of rammed clay with clear traces of fire. Among the small finds the most important are ceramic fragments (fig. 3), lamps, handles of three paterae, several fibulae and numerous coins. The general date of this newly excavated complex is the end of the 3rd–4th c. AD. The devastating fire which apparently has destroyed the building could be dated in the middle of the 5th c. AD, as a result of the Huns invasions.

№ 37. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ В РАМКИТЕ НА ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ЗЕЛЕНА И ДОСТЪПНА ГРАДСКА СРЕДА“ В ГР. ЛОМ И СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ЗАПАДНАТА ПОРТА НА АНТИЧЕН И КЪСНОАНТИЧЕН КАСТЕЛ АЛМУС, КВ. КАЛЕТО, ГР. ЛОМ

Валери Стоичков

Античният и късноантичният кастел Алмус е разположен на първата незаливна тераса на десния бряг на р. Дунав, при устието на р. Лом. Неговата площ (около 4,1 ха), се намира в очертанията на днешния кв. „Калето“, в централната градска част на Лом. При археологически разкопки през 1986–1990 г. са разкрити 70 м от западната крепостна стена на Алмус. (Stoichkov 1987, 135-147; Stoichkov 1995; Иванов 2003, 23-26).

В началото на месец март 2015 г., при авариен ремонт на канализация, е унищожена част от антична структура, която се намира в територията на Алмус, на 50 м южно от проучените части от западната крепостна стена. След намесата на Инспектората за опазване на културното наследство, строителните работи са спрени и е назначена принудителна административна мярка, включваща провеждане на спасителни археологически разкопки на засегнатите структури.

Археологическо наблюдение на строителни дейности в цялата площ на Алмус (4,1 ха) е извършено от 20 май 2015 г. до 6 юни 2015 г. В съответствие с обхвата и спецификата на изкопните работи

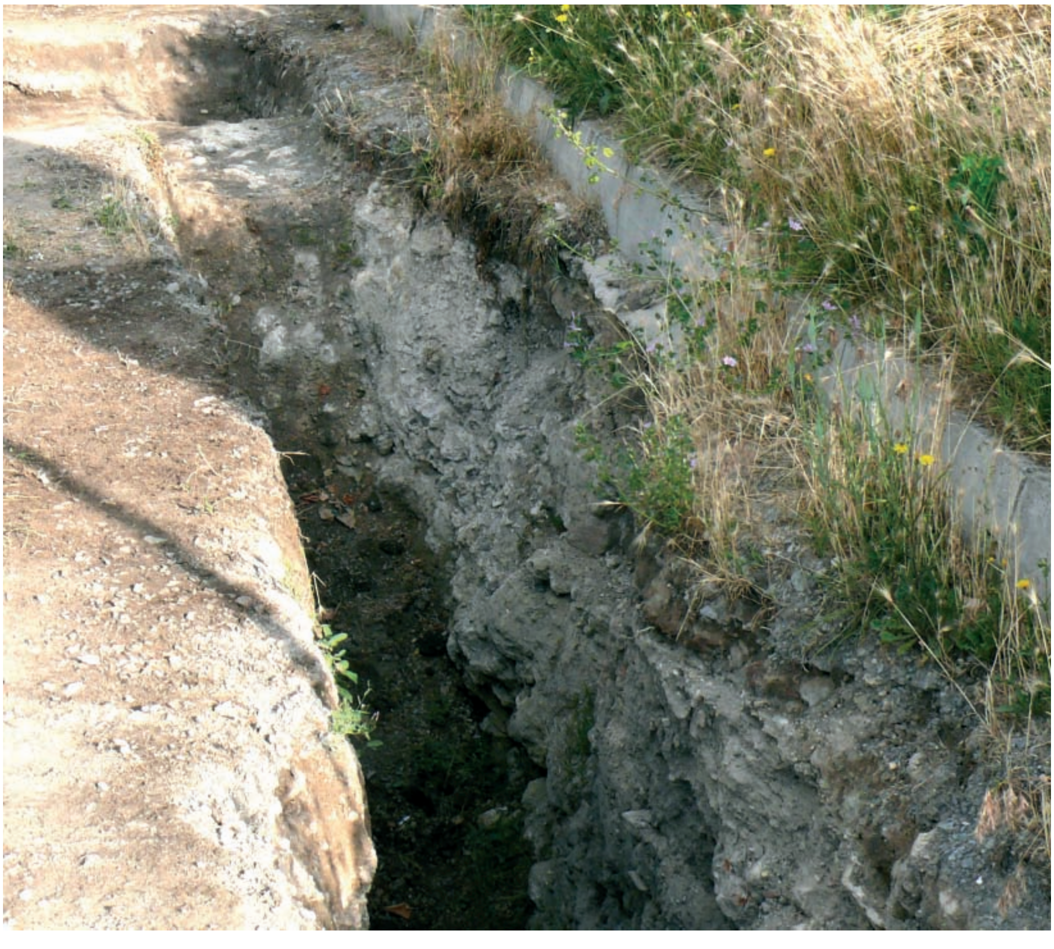

Обр. 1. Северно крило на западната порта на Алмус.

Fig. 1. Northern part of the western gate of Almus.

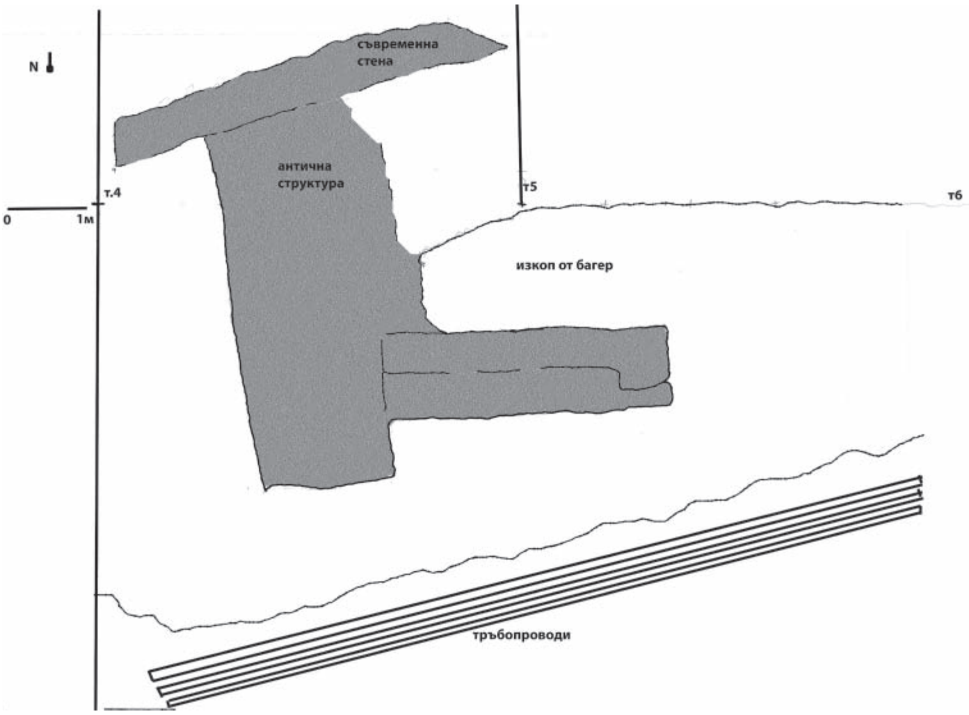

Обр. 2. План на обекта.

Fig. 2. Plan of the site.

в жилищен комплекс „Калето“, територията на античния и късноантичен кастел Алмус е разделена на три сектора. По време на наблюдението не е констатирана интервенция в културни пластове и разрушаване на археологически структури. С изключение на изолирани фрагменти от строителна и битова керамика (късноантична, късноосманска и XIX–XX в.), археологически материали не са открити при строителните дейности.

Спасителното археологическо проучване се проведе от 8 юни до 25 юли 2015 г., съгласно договор между НАИМ–БАН и Община Лом, от екип с ръководител Валери Стоичков, консултант – проф. д.и.н. Румен Иванов, археолог-проучвател – д-р Юлий Стоянов и Кристина Илиева – магистър по археология. Археологическите разкопки обхващат площ от 100 кв. м. около изкопа на строителите, където през м. март е разрушена част от антична структура. Поради ограничения, които налага изграждането на детска площадка върху кв. № 2 и кв. № 3, както и три подземни електропровода, нарушаващи южната периферия на квадрати № 4, 5 и 6, археологическите разкопки са съсредоточени в квадрати № 1, 4, 5 и 6. Пръстта, отнета при строителните дейности, е пресята, а откритите в нея артефакти (бронзова монета, стъклени гривни и костен гребен) са документирани.

При разкопките е разкрита структура с ширина 5,30 м и проучена дължина от 8,20 м. Запазената височина в суперструкция е 2,70 м. Според досегашните наблюдения тя има три строителни периода: основи на сграда от XX в. и късноосманска платформа (от края на XVII – началото на XIX в.), построени върху северното крило на западната порта на Алмус (от края на III – началото на IV в.) (обр. 3). При проучване на фортификационното съоръжение е открит канал, който е отвеждал отпадните води извън укрепената територия.

В писмени сведения за историята на Лом паланка се споменава за дървено-кирпичена „турска“ кула. Конструкциите от османския период кореспондират на основи за описаното съоръжение.

Северното крило на античната порта е изградено от масивни варовикови квадри с дължина от 0,50–0,70 до 1,00–1,20 м и височина – 0,30 м (обр. 1). В най-източната ѝ част е оформен пиластър с ширина 0,50 м и запазена височина от 1,00 м. Аналози на този тип проходни пространства на порти се откриват в кастела Тимакум Минус, при Равна, крепостта Состра и изключително добре запазената порта на Аоста (Италия). Данните от геодезично заснемане (доц. д-р инж. Божидар Николов, бюро Geonik), потвърждават констатацията, че проучваната структура се намира на трасето на западна крепостна стена на античния и късноантичен кастел Алмус, на една линия със сектора, проучен през 1986–1990 г. Структурата, засегната при строителни дейности е част от западната порта на кастела (обр. 2). Площта на юг от северното крило е силно компрометирана от подземни електропроводи. Южното крило на портата вероятно се намира под асфалтовата настилка на път II 81 от републиканската пътна мрежа.

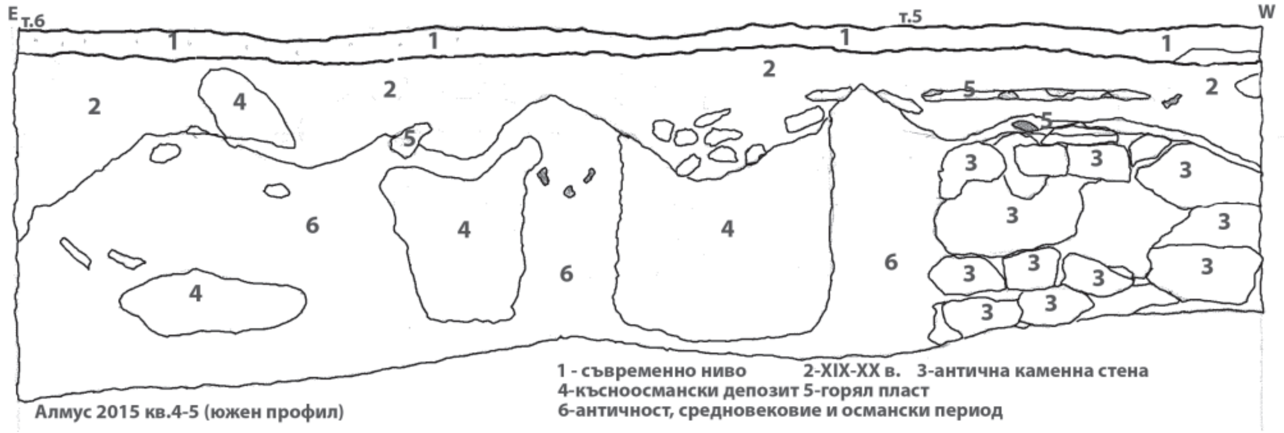

Обр. 3. Стратиграфски профил.

Fig. 3. Cross-section of the stratigraphy of the site.

Сравнение между ширината на съоръжението – 5,30 м, с ширината на проучените 70 м от западната крепостна стена – 2,20 м, насочва към предположение, че частично проучената структура е част от кула (с правоъгълна?) форма, която фланкира от север прохода на портата.

Находките от спасителните разкопки са 7 фрагмента от строителна керамика с печати (Ivanov, Stoickov 2016; Стоичков, Иванов 2016), два фрагмента от стъклени гривни, три железни сечива (тесла и брадва), две силно корозирали антични монети и фрагмент от костен гребен. В квадрати № 5 и 6 на дълбочина от 3 м се достигна до стерилна пръст.

Печатите са на Първата и Втората кохорта на Пети македонски легион. Те са в позитив и негатив. Печати с LEG(ionis) VM(acedonicae) C(ohortis) I(primae) не са откривани досега в България, а с LEG(ionis) VM(acedonicae) C(ohortis) II(secundae) са намерени при предишните теренни изследвания в Алмус. Тези печати, намерени до стената, вероятно се отнасят към края на III в. сл. Хр.

Животинските кости, открити при спасителните разкопки, са анализирани от магистър Кристина Илиева, а железните шлаки от магистър Сьорен Албек (Копенхагенски университет).

Данните от проучването са нанесени в картона на обекта в АКБ.

Литература

Иванов 2003: М. Иванов. Алмус (*Almus*) – В: Р. Иванов (ред.). Римски и ранновизантийски селища в България, II. София, 2003, 23-26.

Стоичков, Иванов 2016: В. Стоичков, Р. Иванов. За кохортите на 5 Македонски легион през късната античност. – Известия на Националния исторически музей, 28, 2016, 135-138.

Ivanov, Stoickov 2016: R. Ivanov, V. Stoickov. Bricks with stamps Discovered in the defensive Walls of Almus (Lower Moesia). – Ad fines Imperii Romani. Warszawa 2016, 147-150.

Stoichkov 1987: V.Stoichkov. Almus: Lokalizzazione, stato attuale delle richerché. – Ratiariensia № 3-4, 1987, 135-147.

Stoichkov 1995: V.Stoichkov. Nouvelles donnees sur le developpement du castel Almus et son teritoire. – Balcanica Posnaniensia, VII, Poznan 1995, 251-258.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS OF THE WESTERN GATE OF ROMAN AND LATE ANTIQUE *CASTELLUM* ALMUS, WITHIN THE MODERN TOWN OF LOM

Valeri Stoichkov

Ancient Almus is situated on the right bank of the Danuberiver. Nowadays the Roman and late antique-*castellum* is located within the residential area of modern town Lom. Part of the western fortification wall has been excavated during several archaeological campaigns in 1986-1990. In March 2015, an archaeological structure dated to the Roman period and Late Antiquity was damaged during construction work. The area is situated in proximity to the sector of Almus fortifications, excavated three decades ago. Rescue excavations in the damaged area revealed the remains of the northern wing of the western gate of Almus (fig. 1-3). Stamps on Roman tiles – LEG(ionis) V M(acedonicae) – point towards the end of the 3rd and beginning of the 4th c. AD as plausible dating of the structure. The walls have suffered considerable transformations and reconstructions during the Late Ottoman period.

№ 38. ПРОУЧВАНИЯ НА АНТИЧНИЯ КАСТЕЛ И МИТНИЦА ДИМУМ, ГР. БЕЛЕНЕ ПРЕЗ 2015 г.

Соня Лазарова, Николай Русев, Венко Иванов

Разкопките се проведоха през юли–август 2015 г., финансирани от община Белене. Продължи изясняването на архитектурния план на къснoримската принципия на кастела. Работните квадрати са разположени в западната и централната част на сградата. Разкрити са суперструкциите на два нови стълба, намиращи се във вътрешното пространство на сградата.

Установи се, че масивните стълбове са разположени по надлъжната ос на сградата в посока И–З. Те са в две успоредни редици, по пет на брой в редица и членят вътрешното пространство на три почти еднакви части. Централната част е широка 4,80 м, а страничните – по 5,30 м (обр. 1).

По конструктивни параметри новооткритите стълбове са напълно идентични с откритите в източната част на сградата. Те са с правоъгълна форма. Градежът им е солиден, от грижливо об-

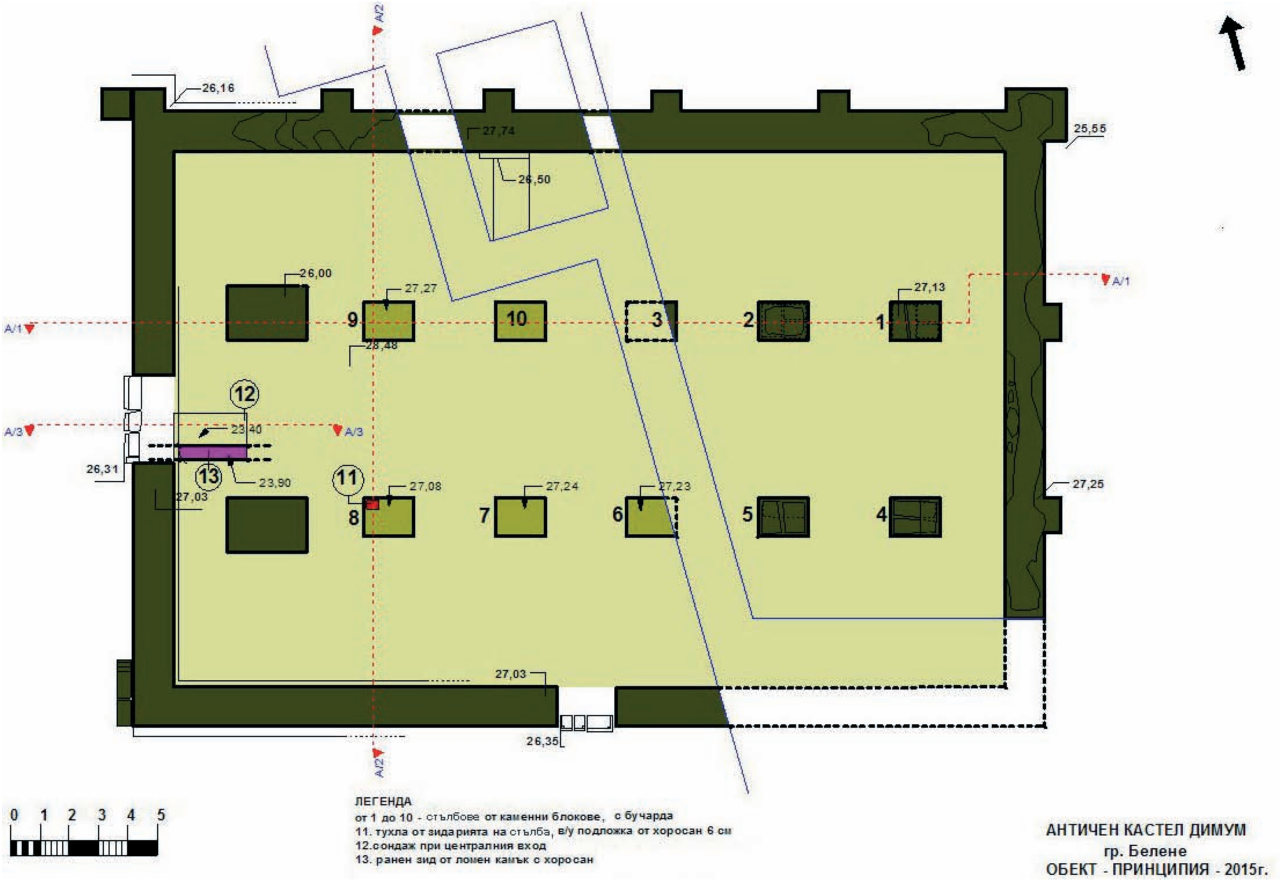
A/2
26,16
27,74
26,50
25,55
26,00
27,27
27,13
A/1
9
10
3
2
1
28,48
12
A/3
23,40
26,31
13
23,90
27,03
11
27,08
27,24
27,23
27,25
8
7
6
5
4
27,03
26,35
0 1 2 3 4 5
ЛЕГЕНДА
от 1 до 10 - стълбове от каменни блокове, с бучарда
11. тухла от зидарията на стълба, в/у подложка от хоросан 6 см
12.сондаж при централния вход
13. ранен зид от ломен камък с хоросан
АНТИЧЕН КАСТЕЛ ДИМУМ
гр. Белене
ОБЕКТ - ПРИНЦИПИЯ - 2015г.

Обр.1. План на къснoримската принципия на кастела Димум.

Fig. 1. Plan of late Roman principia of the military fort of Dimum.

работени варовикови блокове и тухлена зидария (техника *opus mixtum*). На единия от стълбовете *in situ* е запазена тухла с размери 43,5×30×8,5 см и хоросанова фуга, с отпечатък от следващия ред тухли. Наи-вероятно стълбовете са били свързани помежду си посредством арки. В пространството между тях са открити голямо количество фрагменти от тухли, хоросан, замазки, включително и паднал по-голям къс от тухлената зидария, със запазени три реда тухли. Около долната част на един от стълбовете са открити участъци от хоросановата подложка на пода. На подовото ниво на сградата има следи от горяло, въглени и фрагменти от керемиди. Намерените тук монети (шест броя) са от края на III–IV в.

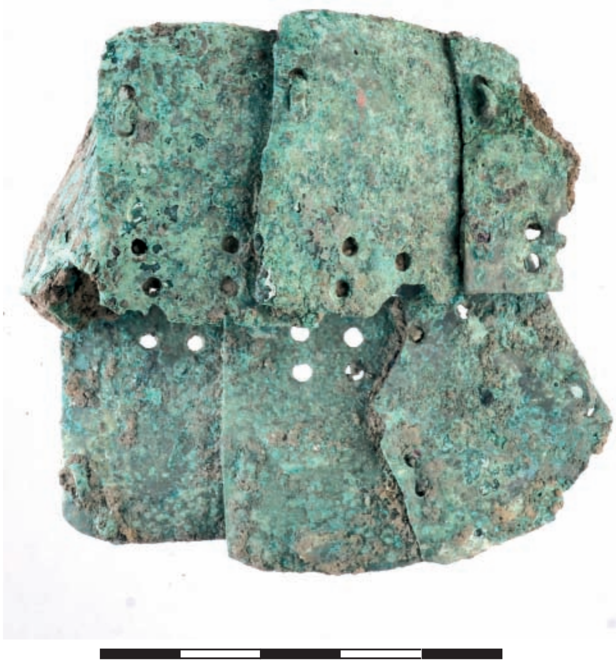

Обр. 2. Правоъгълни плочки от римска пластинчата ризница – средата на I–II в.сл. Хр.

Fig. 2. Bronze plates from lorica squamata – mid-1st– 2nd c. AD.

Стратиграфски сондаж бе заложен от вътрешната страна на централния вход на сградата. Неговата западна страна е субструкцията на западната стена на сградата. Направиха се наблюдения върху особеностите на нейния градеж. Над каменната основа на стената и във вътрешността на сградата, за изравняване и стабилизиране на терена, е положен пласт от по-големи ломени и речни камъни, залети с 0,25 м хоросанова подложка. Сондажът показа, че сградата е изградена върху деструкциите на по-ранна постройка. След демонтирането на пласта с ломените и речни камъни, в жълтата глинеста пръст се попадна на пласт, наситен с фрагменти от керемиди, следи от горели дървени греди и въглени. Под тях, на дълбочина 25,50 м, се откриват голямо количество пластини от бронзови и железни ризници, два бронзови върха на стрели и бронзова ключалка. Намерените елементи от римско предпазно въоръжение се отнасят към едни от най-популярните типове ризници от римската епоха – *lorica squamata*. Правоъгълните плочки са от бронз или желязо. Те са със заоблени или изострени краища в долния край. Размерите им са от 1–20 см ширина, 2–3 см дължина и дебелина – 2 мм. Датират се от средата на I до II в. сл. Хр. (обр. 2).

В дълбочина продължават да излизат по-ранни материали: бронзова силно профилирана фибула (тип 9 в по Е. Генчева) от края на I – средата на II в.; грубо оловно огледало; бронзова монета на Агрипа (сечена по времето на Калигула); закопчалки от ризници; фрагменти от керамични съдове от II–III в.

На дълбочина 24,10 м, в сондажа се попадна на по-ранен зид, с посока И–З, застъпен от основите на западната стена на сградата. Градежът му е от ломени камъни, споени с хоросан. От него е разкрит участък с дължина 2,50 м, ширина 0,40 м и височина 0,50 м. Зидът продължава на изток. До стерилен пласт не се достигна.

В централната част на сградата проучванията са извършени до нивото на структури, свързани с обитаването през късната античност, средновековието и възраждането (обр. 3). Архитектурните останки са много фрагментарни и трудно определими.

От периода V–VI в. са намерени предмети на бита: бронзова тока, костен амулет, костен гребен, битова керамика и монети на Юстиниан I и на Юстин II (570–571 г.).

Към периода на Средновековието – XI–XIII в. се отнасят останки от жилищна структура – под от трамбована жълта глина, с дебелина 0,10 м, със запазена от източната му страна траншея за дървените подпори; две настилки и няколко ями. Те се откриват на кота 27,50 м. Едната настилка е от силно трамбована глинеста пръст с дребни фрагменти строителна и битова керамика, чакъл и много малко хоросан, а другата – от преупотребени фрагменти от антична строителна керамика. Ямите са с различен диаметър като някои от тях се застъпват. В запълнителите им се откриват голямо количество кости от едри животни, фрагменти от средновековна керамика, кирпичи, въглени, железен нож, костено шило, олово, медни апликации.

В една от ямите са намерени няколко железни пластинки от римска пластинчата ризница. Откриват се фрагменти от котли с вътрешни уши, средновековни амфори Гюлшенин III, деструкции и следи от горяло между тях.

Откритите монети са 45 броя. Те допълват хронологията на обекта. От римския период (I–III в.) монетите са 9, две от I в. с контрамарки. От IV–VI в. монетите са 25 броя като последните са на император Юстин II (567–578 г.). Открити са една анонимна бронзова монета от края на X–XI в.; една корубеста, латинска имитация от XIII в., носена като амулет и монета на Алексей III Ангел (1195–1203 г.). От османския период монетите са 4.

В резултат на проучванията се изясни архитектурният план на принципията. Тя представлява монументална правоъгълна постройка с външни размери 31,00×20,70 м и площ около 600 кв. м. Северната и източната стени са подсилени с контрафорси. Вътрешното пространство е разделено на три почти еднакви части посредством две редици от по пет стълба, разположени в посока И–З. Стълбовете са масивни, изградени от варовикови блокове, с грижливо обработени лица. Във височина градежът е каменно-тухлен.

Дълбокото фундиране на основите на сградата – на дълбочина 2,25 м, дебелината на външните стени и масивността на стълбовете, предполагат наличието на втори етаж. Все още неизвестни има около оформлението на централния вход и предназначението на стилобатите, които за разлика от стълбовете са фундирани на голяма дълбочина. За сега приемаме, че това вероятно е свързано с наличието на един представителен, монументален вход.

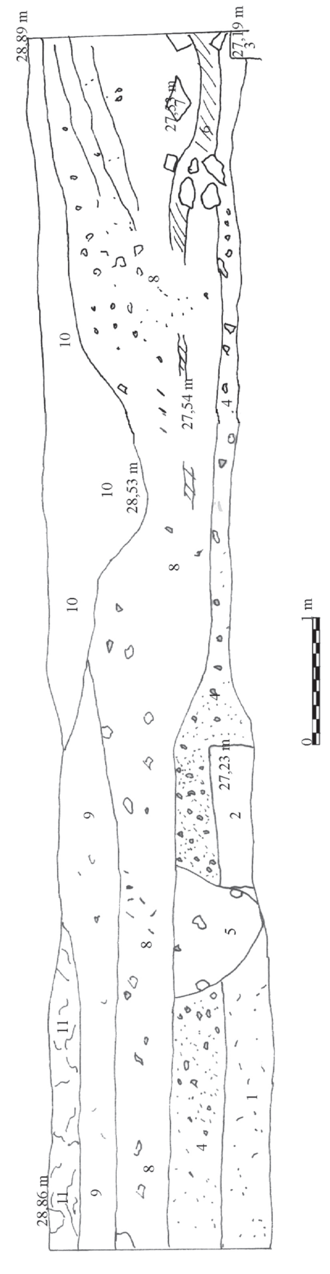

Dimum 2015
06.08.2015 М 1:25
Западен профил - изглед от изток
1. Пласт бежово-кафява тъмна пръст
2. Пилон - част от горната половина
3. Част от друг пилон
4. Пласт сива пръст с висока концентрация на ситни камъни
5. Средновековна яма (вътре - голяма концентрация на котли с вътрешни уши)
6. Средновековно ниво
7. Камъни и строителна керамика - деструкции
8. Пласт сиво-бежова пръст с ниска концентрация на камъни и строителна керамика
9. Сива тъмна пръст
10. Яма - сива светла пръст
11. Съвременен хумос (отлагания от сива пръст)

Николай Русев

Обр. 3. Стратиграфски разрез.

Fig. 3. Stratigraphic profile.

EXCAVATIONS IN THE ROMAN MILTARY FORT AND CUSTOM DIMUM, IN 2015

Sonia Lazarova, Nikolai Rusev, Venko Ivanov

The results of the 2015 campaign clarified the architectural plan of the late Roman *principia* of the military fort (fig. 1). This monumental rectangular building measuring ca 31 x 21 m, total area of 600 m^2, was built probably in the last quarter ofthe 3rd c. AD. Its northern and eastern walls are reinforced with buttresses. The interior spaceis divided into three almost equal parts by two rows of five pillars along the longitudinal E-W axis of the building. The pillars are massive, built of limestone blocks in three rows. The construction above the limestone blocks is of stone and bricks, probably shaping a vault. A trench at the main entrance of the building revealed destructions of an earlier building situated beneath the late 3rd c. Structures (fig. 3). In this area, a wall, oriented E-W was found, covered by the foundations of the west wall of the later building. Still unknown is the full layout of the main entrance and purpose of the stylobates which, unlike pillars, have much deeper foundations of 2.25 m. This may be tentatively related to a monumental representative entrance of the building.

№ 39. РАЗКОПКИ НА ВИА ПРИНЦИПАЛИС НА РИМСКИЯ ВОЕНЕН ЛАГЕР И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ

Евгения Генчева, Петя Андреева

През 2015 г. продължиха проучванията на виа принципалис (хектар VIII/IX) на римския военен лагер и ранновизантийски град Нове. Изкопът от 2014 г. беше разширен с 2,90 м на север и със 7,20 м на изток. На дълбочина 45,35 м се разкри настилка от хоросан и дребни парчета тухли, която служи за подравняване на калдъръма от дребни камъни, а на около 45,30 м се появяват и единични големи плочи от първоначалната улична настилка. Подравняването с хоросан, тухли и дребни камъни се забе-

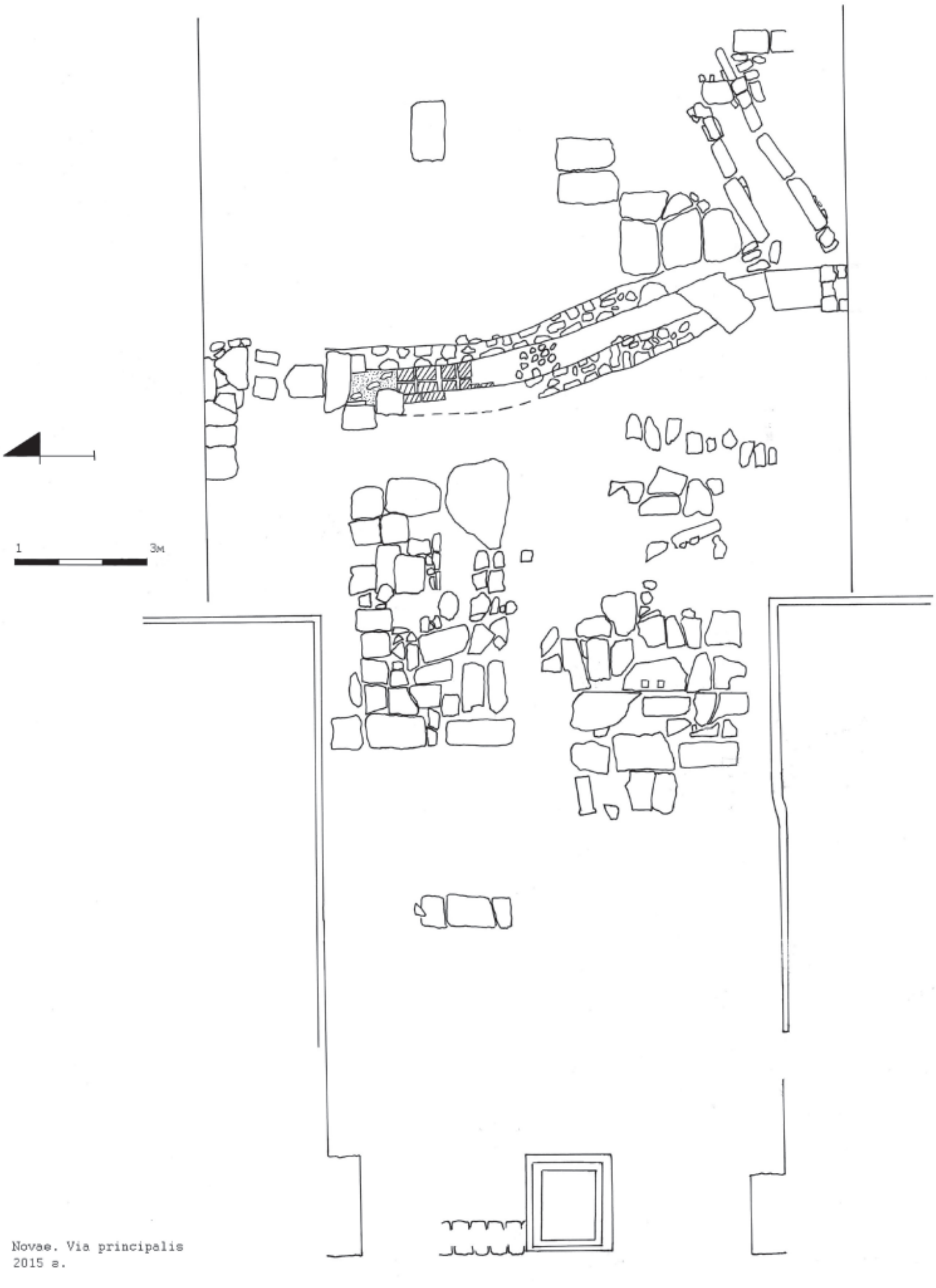

Обр. 1. Нове. Виа прицupaлис. План.

Fig. 1. Novae. Via principalis. Plan.

лязва и върху тях. То е от по-късна поправка на улицата. Почти всички монети, открити при разкопките, са от този пласт и се ограничават между втората половина на IV и началото на V в. Самият той е дебел от 0,15 до 0,20 м, а върху каменните плочи – от 5 до 8 см.

От оригиналната настилка на платното на виа принципалис са запазени няколко големи плоски камъка. Те са нивелирани върху подложка от дребни камъни (обр.1).

При слизането в дълбочина под стената, разкрита през миналата година в южния профил, се появи голяма каменна плоча. Самата стена е издигната върху нея. Подобно утвърдяване на терена се изисква при наличието на канал или друго вкопано съоръжение.

Действително на дълбочина 45,30 м се появяват покривните плочи на голям канал. Той е изграден от дялани камъни, споени с бял хоросан с добавка от чакъл и с единични парчета тухла. По западната му стена личат места с по-късни поправки. Там камъните са споени с жълтеникав, пясъчен хоросан. Ширината му варира от 0,65–0,70–0,72–0,77 м. Дълбочината на канала е 1,18 м, но там, където не е запазена тухлената настилка на дъното. Тя е видна само на едно място, където дълбочината е 1,10 м. В останалата част дъното е покрито с камъни, споени с жълтеникав хоросан (обр. 2).

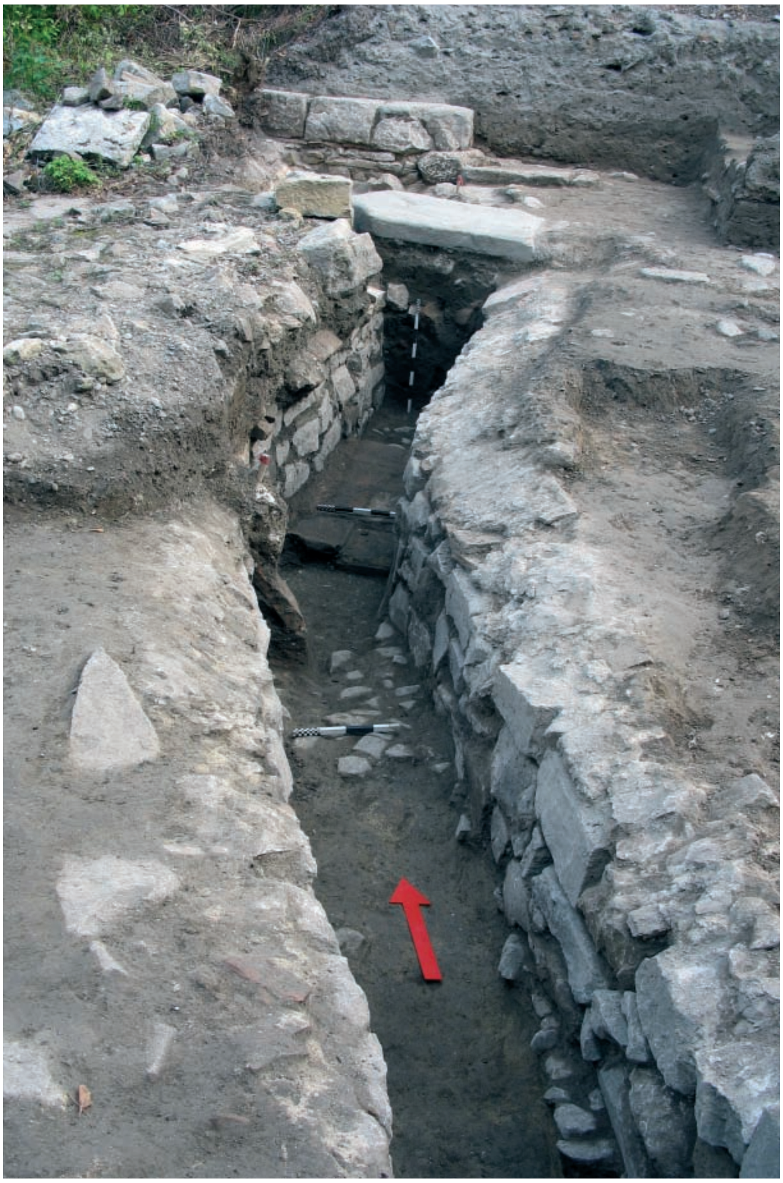

Обр. 2. Нове. Канал на виа сагуларис.

Fig. 2. Novae. Canal beneathvia sagularis.

Тухленатанастилканадъното е от тухли с размери 0,43×0,28×0,05 м. Те са залепени върху хоросанова подложка, която отстрани образува скосени бордюри. Хоросанът е червен, хидрофобен, с много добро качество. От нея са запазени само 4 тухли. В южния ѝ край те са поставени косо, залепени върху още пластична глина и се издигат на 0,14 м над хоросановия под на канала и на 5 см над тухления. Издигането на част от тухлите вероятно е направено целенасочено, за да се убие скоростта на водата.

Каналът върви почти 4 м в посока север–юг, след което завива леко на югоизток и минава точно под каменната стена, която се вижда в южния профил на изкопа. Именно заради това тя е издигната върху специално поставена голяма каменна плоча (0,92×1,80×0,30 м), взета вероятно от конен паметник.

Скосените стени на канала са покрити с големи тухли с размери 0,43×0,43×5,5 (6) см. Върху тях са наредени тегули, а върху последните лежат големи плоски камъни, които сега са частично запазени.

Каналът е отводнителен и преминава под виа сагуларис, като излиза някъде през северната крепостна стена. Наклонът му е несъмнено на север, но е трудно да се установи колко е голям именно поради разнообразната настилка на дъното му. Откритите монети във вътрешността на канала са от времето на Септимий Север, но самото му изграждане е по-ранно.

В южната част на изкопа е разкрит втори канал, който върви в посока изток–запад с лек завой на

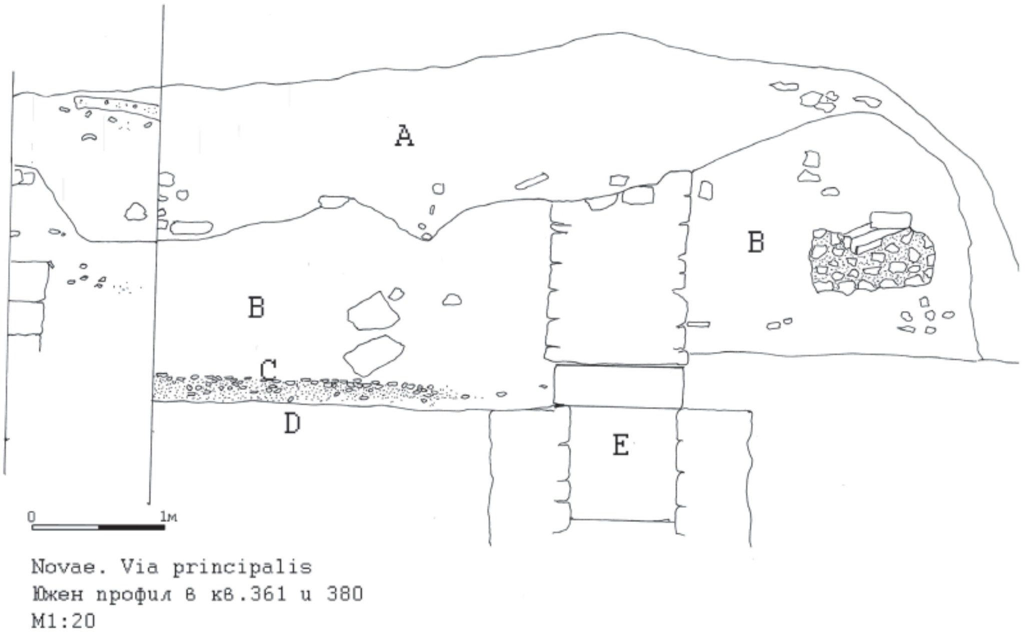

Обр. 3. Нове. Виа принципалис. Южен профил. A). насипана пръст от стари разкопки; B). ерозирал льос; C). улица от IV–V в. D). стерилен пласт; E). Канал под виа сагуларис.

Fig. 3. Novae. Via principalis.Southern cross-section. A). heaped earth from past excavations; B).eroded loess; C). 4th–5th c. ADstreet. D). sterile layer. E).canal beneath via sagularis.

юг и се влива в големия каменен канал на виа сагуларис. Дълбочината му е 0,53 м, а ширината – 0,65–0,85 м. Той е изграден от големи преизползвани блокове (части от архитрави). Дъното му е покрито с тънък пласт хоросан. Каналът преминава на 0,12 м на север от масивния зид, който бележи началото на виа принципалис. От покритието му е запазена само една каменна плоча. Този канал събира дъждовните води от южния портик на виа принципалис и ги отвежда до канала на виа сагуларис. Изграден е сравнително късно, вероятно заедно с поправките на платното от края на IV – началото на V в.

В централната част на платното на виа принципалис е достигната дълбочина 44,87 м (в кв. 360–341). Там продължава да излиза жълто-кафява пръст с парченца хоросан. Пластът не е завършен. Стерилният пласт се появи само при южния профил под настилката от дребни камъни, парчета от тухли и хоросан на дълбочина 45,10 м (обр. 3).

EXCAVATIONS OF *VIA PRINICPALIS* OF THE ROMAN MILITARY CAMP AND EARLY BYZANTINE TOWN OF NOVAE

Evgenia Gencheva, Petya Andreeva

The excavations of *via principalis* (ha VIII/IX) of the Roman military camp and early Byzantine town of Novae were continued in 2015 (fig. 1). Flooring consisting of a mixture of mortar and small chips of bricks serving to level the small-stone pavement was unearthed at a depth of 45.35 m, and single large slab stones of the original pavement were discovered at a depth of about 45.30 m. Almost all coins found at the site belong to this layer and date from the second half of the 4th c. to the early 5th c. AD.

The covering slabs of a large canal lie at a depth of 45.30 m. It is built of cut stones bound with white mortar containing gravel and individual brick pieces. The width of the canal varies between 0.65-0.77 m, and its depth is 1.10-1.18 m. This is a drainage canal beneath *via sagularis* coming out somewhere through the northern fortress wall. The coins found inside the canal refer to the reign of Septimius Severus, though its construction is earlier in date.

Second east-west canal making a slight turn to the south and running into the large stone canal beneath *via sagularis* was unearthed in the southern part of the excavated area (fig. 2-3). Its width varies between 0.65-0.85 m, and its depth is 0.53 m. It is built of large re-used stone blocks (parts of architraves). The bottom is covered with a thin layer of mortar. The canal collects rainwater from the south portico of *via principalis* and discharges it into the canal beneath *via sagularis*. It is of a relatively late date, probably constructed simultaneously with the roadway repairs dated to the late 4th – early 5th c. AD.

№ 40. УКРЕПИТЕЛНА СИСТЕМА НА НОВЕ

Тадеуш Сарновски

През 2015 г. продължиха изследванията по южната крепостна стена на римския военен лагер и ранновизантийски град Нове (обр. 1). Целта е да се документират рововете от външната страна на крепостната стена, да се уловят поправките и промените по нея, както и да се разчисти външната кула от IV в. Най-важното обаче е установяването на стратиграфията на пластовете по отношение

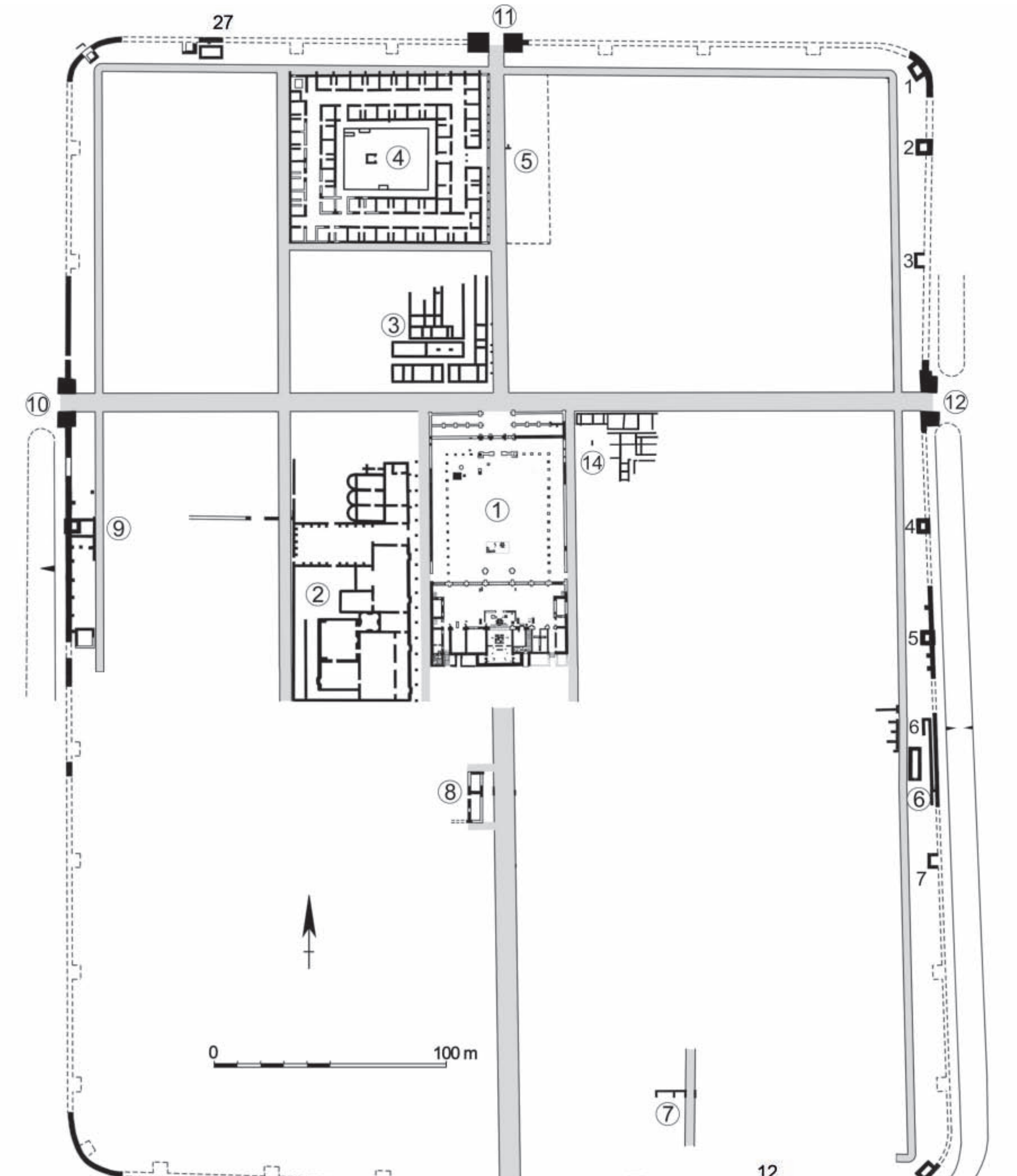

Обр. 1. Novae. Военният лагер в началото на III в. Общ план.

Fig. 1. Novae. The legionary fortress in the early 3rd century AD. An outline plan.

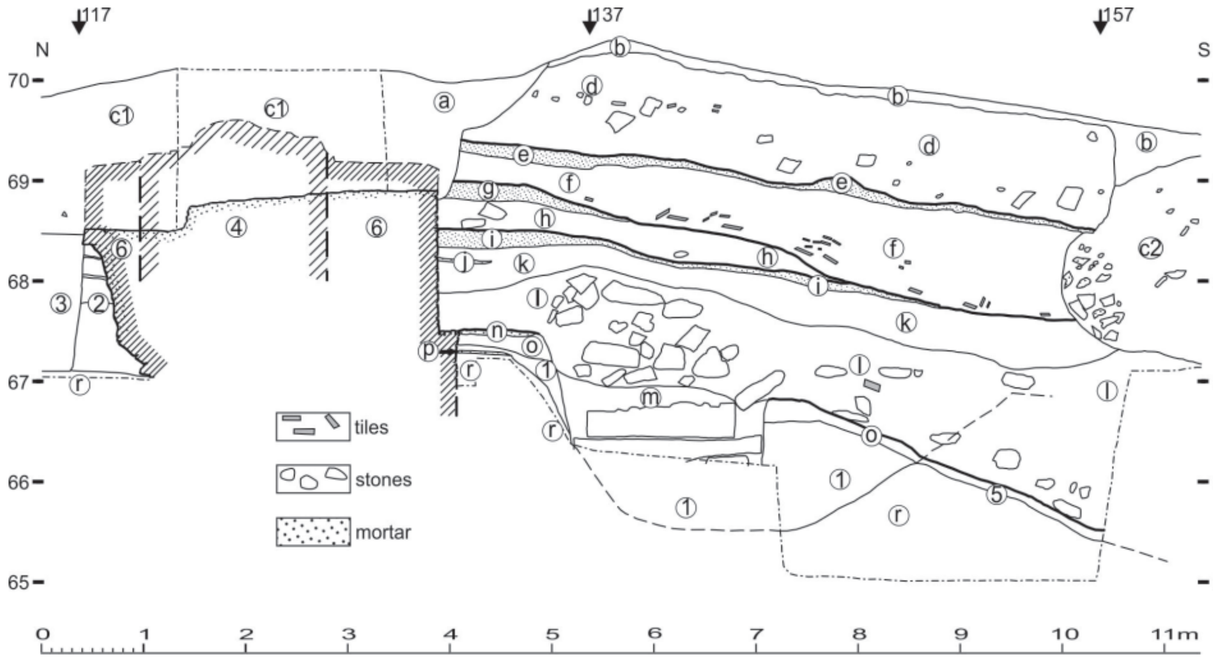

Обр. 2. Novae. Южна крепостна стена при вътрешна кула № 12 и фрагмент от външната U-образна кула. Поглед от север

Fig. 2. Novae. The southern side of the fortress. Interval tower Nr 12, defensive wall and fragment of the late U-shaped tower. Looking south.

на крепостната стена. За съжаление тази задача е много сложна поради старите разкопки и новите иманярски изкопи.

От вътрешната страна на крепостната стена е открит перпендикулярен зид – рампа, водеща към вътрешната кула от първия каменен период (обр. 2). Рампата се намира от източната страна на кулата и се издига под наклон от 30° към върха на вала, издигнат през дървено-земления период. Реконструираната дължина на рампата е ок. 5 м, реконструираната височина на вала от външна страна е ок. 2,60 м, а от вътрешна – 2,50 м. При преустройството на крепостната стена и изграждането на U-образната външна кула през IV в. рампата е с много по-малък наклон и води до вътрешността на кулата. Самата тя излиза с поне 7 м пред крепостната стена.

От южната (външната), страна на крепостната стена е локализиран северният край на широк ров от края на I или началото на II в., засипан със строителни отпадъци и пръст (обр. 3). Той пресича по-ранния ров от дървено-землената фаза, който тогава е засипан с черна пръст. При строежа на късната U-образна кула част от пълнежа на рова е заменена с големи каменни блокове, сред които се откриха три фрагмента от каменни корнизи, украсени с растителен орнамент (вероятно от надгробен паметник) и част от надгробна стела със запазени два реда от надписа. Нестабилността на терена обаче не ни позволи да разчистим до дъно целия ров.

Реконструкцията на рова показва, че той е имал дълбочина около 1,80 м при ширина от 4,50 м. За съжаление пълните размери на U-образната кула не можеха да бъдат установени.

Сектор XI. Продължи работата по документацията на паметниците, открити при реставрацията на принципиите на военния лагер. Заедно с това започна и обработката на фрагментите от бронзови статуи, открити при разкопките през 70-те и 80-те години на миналия век, с цел тяхната обща публикация.

NOVAE. FORTFICATIONS OF THE LEGIONARY FORTRESS

Tadeusz Sarnowski

In 2015, the excavations took place only at the southern front of the fortress close to the tower Nr 12 (fig. 1). On the inner side of the defensive wall an earthen ramp (*ascensus*) synchronous with the interval tower dated to late Flavian

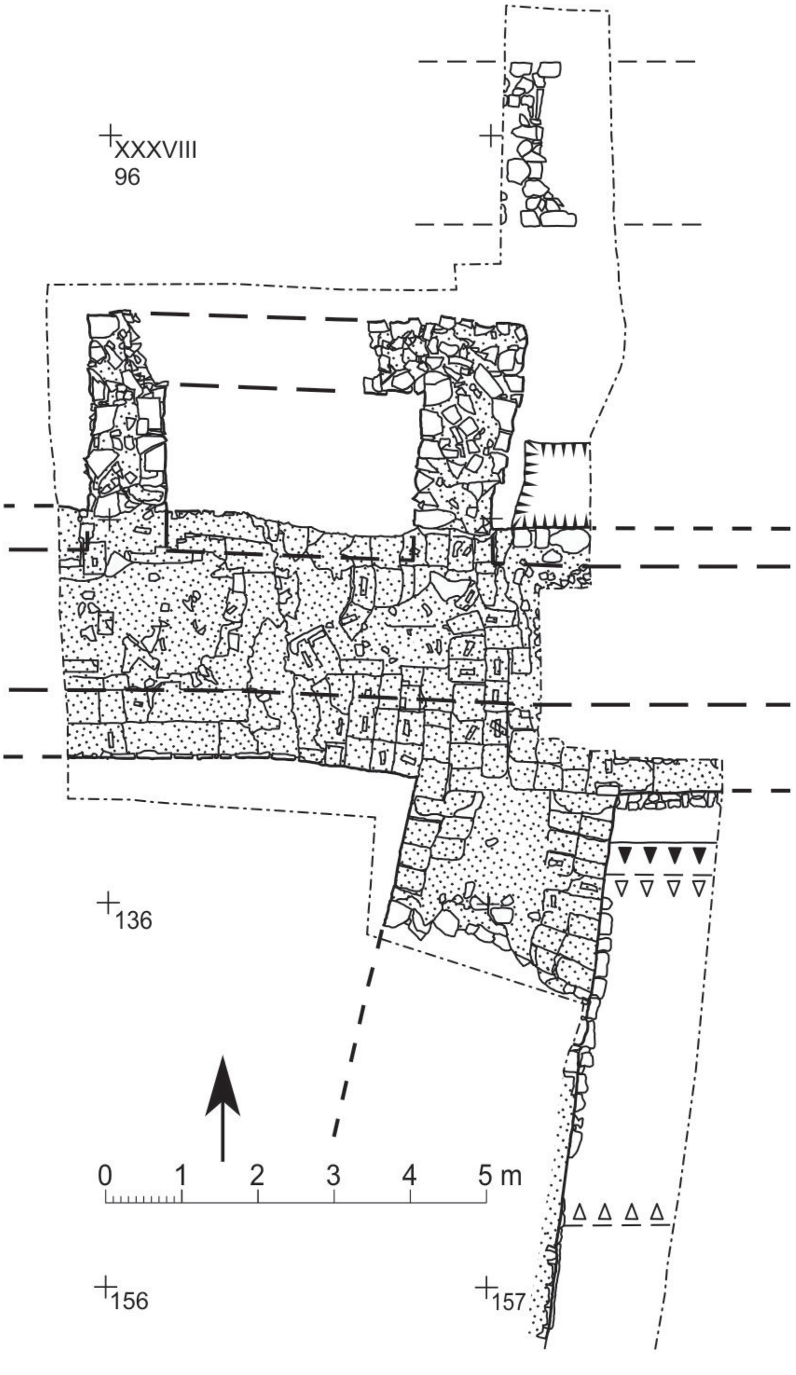

Обр. 3. Novae. 2015. Южна фасада на крепостта. Напречен профил на защитните съоръжения до междинна кула № 12 (изготвил: T. Dziurdzik).

1: Ров от дървено-землената фаза; 2: Вал (много плътни слоеве льос); 3: Дупка за стълб; 4: Стена от първата каменна фаза; 5: Ров от първата каменна фаза; 6: Разширения на каменната стена; a: запълнен сондаж от 60-те години на XX в.; b: хумусен пласт; c1: запълнен изкоп за вадене на камъни от куртината; c2: запълнен изкоп за вадене на камъни от куртината; d: деструкции; e: разрушена късна стена и кула?; f: пласт от деструкции; g: поправка на късна стена и кула; h: частично срутване на стената и заравняване; i: късно разширение на стената и изграждане на кула; j: късно разширение на стената и изграждане на кула; k: заравняване преди и по време на изграждането на късното разширение на стената и кулата; l: заравняване на ямите преди изграждане на късното разширение на стената и кулата; m: яма, вкопана в пълнежа на по-ранния ров и запълнена за устойчивост на терена преди изграждане на късното разширение на стената и кулата; n: изграждане на основата на късното разширение на стената; o: останки от стената от първата каменна фаза и пръст от изкопа за основата на късното разширение на стената; p: изграждане на куртината от първата каменна фаза; r: жълт льос (първичен хумус) .

Fig. 3. Novae. 2015. Southern front of the fortress. Cross-section of the defences close to the interval Tower 12 (by T. Dziurdzik).

1: Earth and timber phase ditch; 2: Rampart (very compacted loess layers); 3: Post-pit ; 4: First stone phase wall; 5: First stone phase ditch; 6: Extensions of stone wall; a: refilled excavation trench of 1960s; b: Topsoil; c1: refilled robber trench dug to take away stones from defensive wall; c2: As above ; d abandonment; e: late wall and tower demolishment?; f: destruction layer; g: late wall and tower renovation; h: partial collapse of the wall and levelling; i: late wall extension and tower construction; j: late wall extension and tower construction; k: levelling before and during the construction of late wall extension and tower; l: levelling the ditches before the construction of late wall extension and tower; m: pit dug in the filling of the former ditch and filled to stabilize the terrain before the construction of late wall extension and tower; n: construction of foundation for late wall extension; o: rubble from the first stone phase wall and earth removed from the foundation ditch dug for late wall extension; p: construction of the first stone phase defensive wall; r: Yellow loess (natural soil).

or early Trajanic period has been traced (fig. 2). It was perpendicular to the wall and measured about 5 m in length. The rampart was probably about 2 m high. In the second phase, related to the construction of the 4th c. AD outer U-shaped tower, a less steep ramp allowed the machines to be taken on the tower. The late tower protruded outside of the defensive wall at a distanceof at least 7 m. The fillings of two ditches were found beneath the thick layer of debris. The original ditch from the Neronian phase of the earth and timber camp, about 1.80 m deep and 4.50 m wide, is bowl-shaped in section. The later ditch dated to the late 1st or early 2ndc. AD was much larger but its dimensions could not be established (fig. 3).

Sector XI – headquarters building. In thetwo porticoes of the courtyard within the *principia*, visualized in 2013 at the site in its original size, two lapidaria presenting stone monuments (altars and statue bases with Latin and Greek inscriptions) from the central part of the site have been arranged. In 2015 they were documented in detail. Using modern techniques many fragments of bronze statues discovered in the principia in the late 1970s and 1980s were also documented. The result of this work is to be a monograph on the statuary and epigraphic landscape of the central part of the legionary fortress Novae.

№ 41. НОВЕ. СЕКТОР XII – БАРАКИ НА I КОХОРТА НА VIII АВГУСТОВ И НА I ИТАЛИЙСКИ ЛЕГИОН[1]

Пьотр Дичек

През 2015 г. изследванията бяха съсредоточени върху дървено-землените бараки на VIII Августов легион и върху останките от каменните бараки на I Италийски легион (обр. 1). Проучванията бяха затруднени не само от времето, но и от необходимостта да се достига до все по-голяма дълбочина поради естествената денивелация на терена. Тази година достигнахме до 4 м дълбочина.

Разкрити бяха поредните помещения от първата двойна барака както и вътрешността на западното крило от втората барака. Профилът през двете достига вече до 30 м. Бяха установени нови елементи от конструкцията на контуберниите. Открити са две квадратни пещи с дължина 1,10 м, както и части от стените, направени от плет, обмазан с глина със слама. Отгоре стената е покрита с тънък слой чист льос. Повърхността е изравнена с помощта на дъсчица и след това украсена с гребен. Забелязано е, че стените са четири пъти подновявани, като всеки път се е повтаряло нанасянето на слой чист льос и украсата с гребен.

От втората барака са разкрити три преддверия (*arma)*, преградени с тесни стенички. През тях преминава малък канал, направен от имбрекси (обр. 2). Върху нито една керемида няма печат, но въпреки това смятаме, че градежите са на войниците от VIII Августов легион. Откриването на керемиди от първата половина на I в. показва, че въпреки че сградите са от нетраен материал, в тях се използват и някои керамични елементи. Този тип керемиди е възможно да са употребявани като ръб на покрива, който, ако се съди по останките от изгоряла тръстика, е бил покрит с нея и притиснат с ред подобни имбрекси. Възможно е също така да са използвани като канал, отвеждащ водата от покрива към пространството между две бараки.

След пристигането на I Италийски легион, въпросните бараки са разрушени и на тяхно място са издигнати каменни. Планът на въпросните каменни строежи показва, че това не са контубернии, а голяма сграда с множество помещения, която в момента има вече 1000 кв. м. Всичко, в това число и находките, свидетелства, че става въпрос за дома на центуриона. Откритото квадратно пространство с дължина 14 м и с централно разположен басейн с две екседри е заобиколено от портик. Подът е настлан с мраморни плочи, частично унищожени от по-късните строежи. По всичко личи, че това е атриумът на дома на центуриона заедно с имплувиума.

Контуберниите вероятно са разположени по оста С–Ю и в момента се намират от южната страна на изкопа. Смятаме, че тази година сме разкрили първите помещения на казармите. Тяхното разположение и план обаче се различават от дървено-землените бараки.

След средата на III в. легионните постройки са преустроени. Част от стените на дома на цен-

---

[1] Проектът е финансиран от Националния център за наука – Полша с решение № DEC2014/13/B/HS3/04836

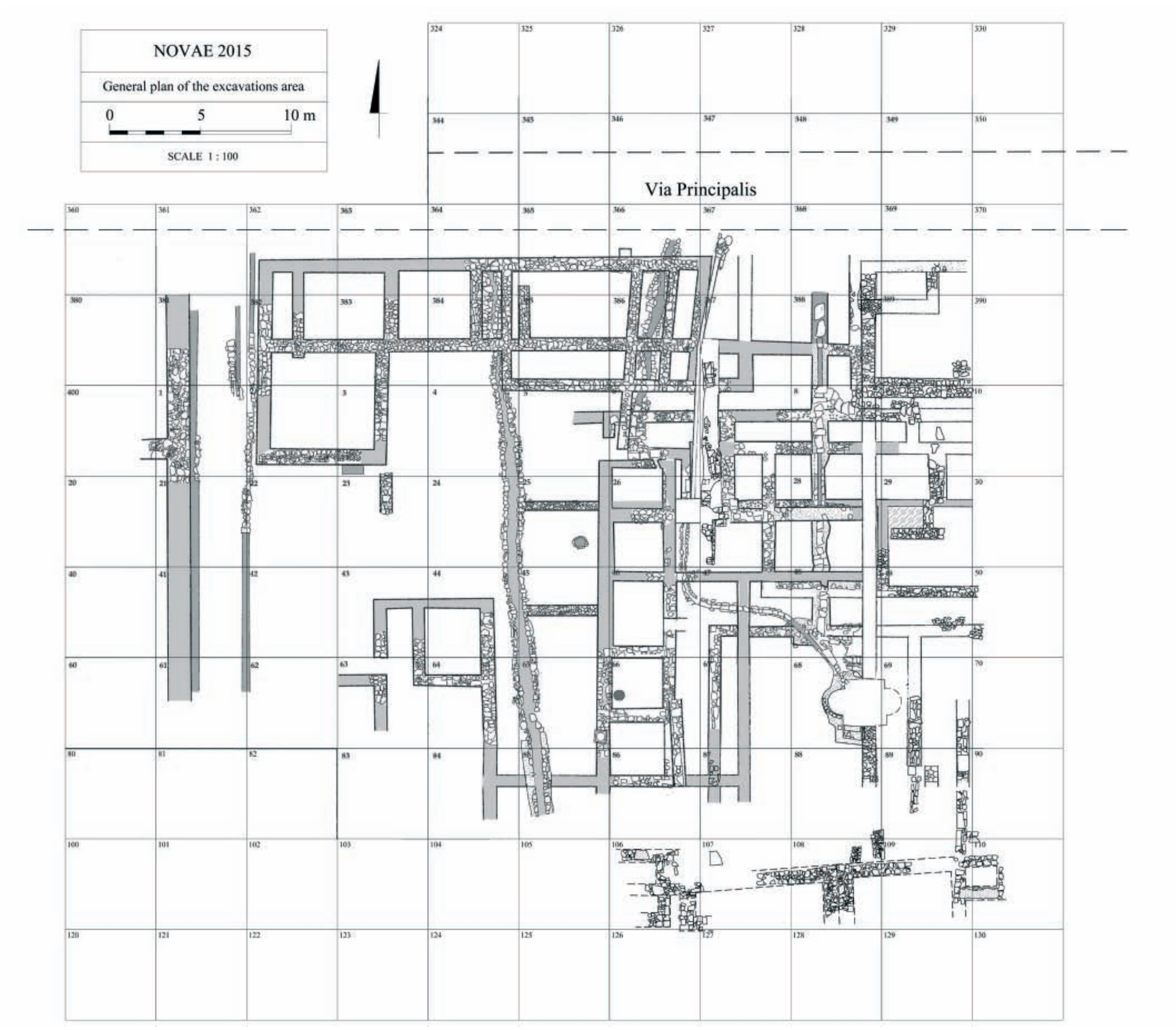

Обр. 1. Novae. Сектор XII. Общ план.

Fig. 1. Novae. Sector XII. General plan.

туриона са разградени, а друга част са надстроени. Атриумът е засипан с чиста пръст и застроен. На това място се появява голям жилищно-производствен комплекс със стъкларска работилница. До сега е открито само едно крило със стопански характер. В него са намерени голям питос, два хромела, фрагменти от железни инструменти, както и косери.

Анализът на стратиграфията и на монетните находки показва, че през 70-те години на IV в. сградата е унищожена и след кратка пауза през V в. тук се изгражда монументална перистилна сграда. Тя заема цялата площ на предишните постройки и има представителен характер. Стените ѝ са покрити с бяла мазилка, като върху едно парче от нея са запазени графити. В сградата се намериха една гема и доста добре запазена амфора тип LR 4, т.нар. „Газа амфора“ от първата половина на V в.

По всичко изглежда, че сградата не е функционирала дълго, а е напусната или унищожена около средата на V в. От по-късните строежи са открити два фрагмента от зидове, които свидетелстват за продължаване на живота в сектора и през VI в., но системното вадене на камъни не позволява реконструкцията на плановете на сградите.

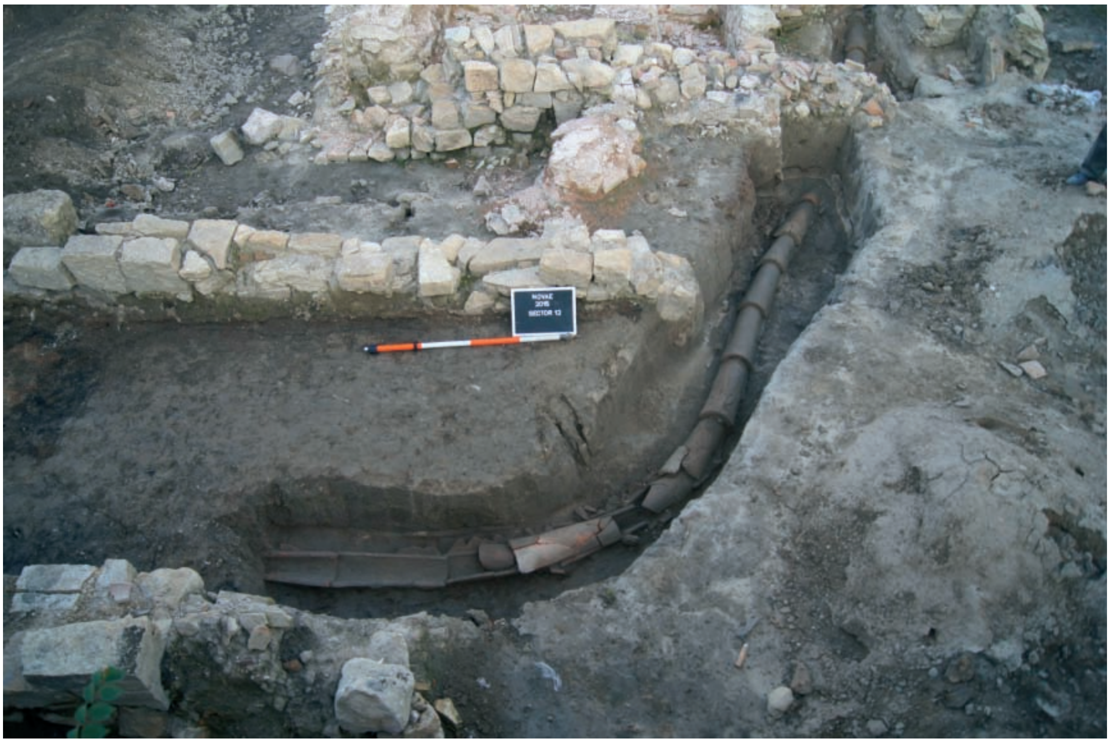

Обр. 2. Novae. Канал от имбрекси.

Fig. 2. Novae. Sector XII. Canal built of imbrices.

NOVAE. SECTOR XII – FIRST COHORT BARRACKS OF *LEGIO VIII AUGUSTA AND LEGIO I ITALICA*

Piotr Dyczek

Archaeological research has focused on the wooden barracks of *legio VIII Augusta* and stone barracks of *legio I Italica* (fig. 1). The next segments of two wooden *contubernia* and two ovens were excavated. In one of the barrack three vestibules – arma – are further divided into narrow partitions. Through these interiors proceeded a channel made of tiles (*imbrices*) without stamps (fig. 2). The stone barrack of First Italic legion (*atrium* of centurion's house) was excavated. Its floor was covered with marble slabs, in the centre there was small basin. We discovered also one of the wings of the civilian complex with workshops, from the second half of the 3rd c. AD. From the 5th c. AD onwards, a large representative building developed in this area. On one of its walls a fragment of graffiti was found. The most interesting small finds were: gem with the representation of lion, and an amphora LR 4 type which is unique for Novae, certainly imported from the Near East.

№ 42. NOVAE – СЕКТОР XZ. НОВ АРХИТЕКТУРЕН КОМПЛЕКС В РИМСКИЯ ВОЕНЕН ЛАГЕР И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ

Анджей Бернацки, Елена Кленина

Въз основа на подробен анализ на досегашните резултати от изследванията на големите легионни терми и на раннохристиянския епископски комплекс в Нове е формулирана тезата за необходимостта от определяне на функцията и характера на постройката, която се намира непосредствено на запад от гореизброените комплекси. Това пространство е особено важно и от гледна точка на пълната реконструкция на плана на римския военен лагер в Нове.

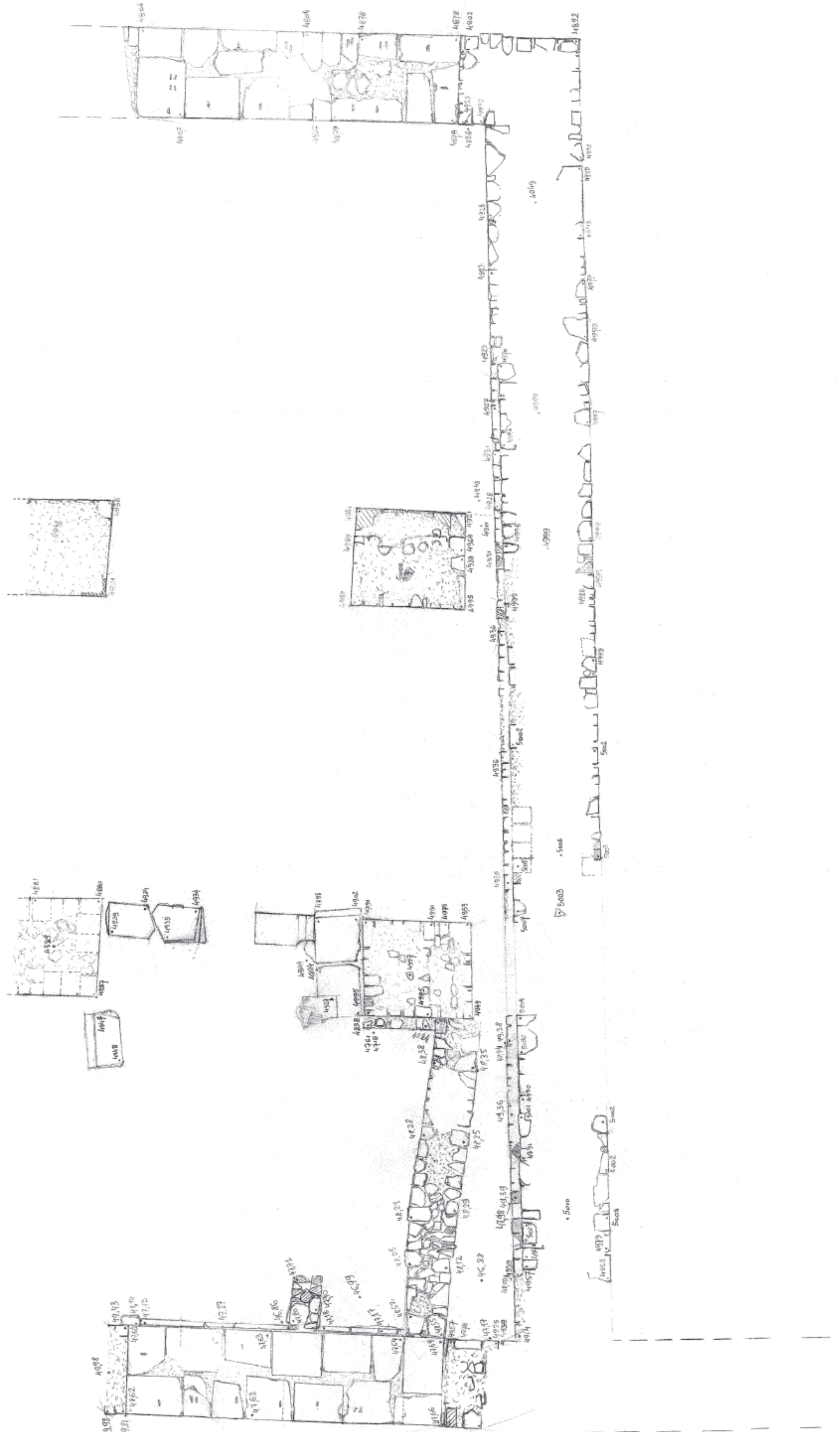

Обр.1. Нове, 2015. План. Участък Xz. Автори: А. Б. Бернацки, Е. Кленина.

Fig. 1. Novae, 2015. Sector Xz. Plan (by A. B. Biernacki, E. Klenina).

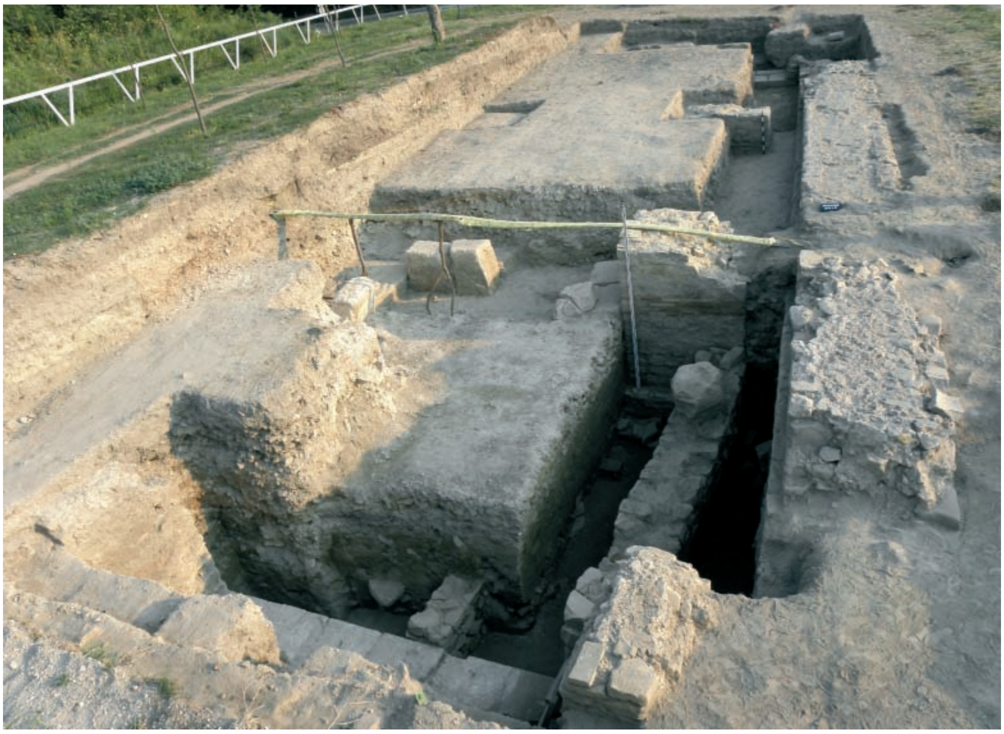

Обр. 2. Нове, 2015. Участък Xz. Общ изглед на новооткритите монументални елементи. Изглед от юг. Снимка: А. Б. Бернацки.

Fig. 2. Novae, 2015.Sector Xz. General view of newly discovered monumental elements. View from the south. Photo: A. B. Biernacki.

Откритите тук през 1997–1999 г. монументални правоъгълни основи са интерпретирани първоначално като останки от акведукт, захранващ с вода голямата легионерска баня (Biernacki, 2002, 649-662). Откриването през 1998 г. и през 2011 г. на аналогична система от основи, разположени на разстояние около 20 м успоредно на евентуалния акведукт, доведоха до необходимостта от преосмисляне на досегашните виждания.

В резултат на тазгодишните изследвания бяха разкопани следващите монументални правоъгълни основи (обр. 1). Северната от тях е с размери 5,30–5,32×1,45–1,48 м. Тя е изградена в техника *opus quadratum* от големи, старателно обработени правоъгълни каменни блокове с максимални размери 1,00×0,80 м, свързвани със скоби, залети с разтопено олово. Блоковете от лицето са много старателно обработени и рустицирани. Разкрити са два реда от тях.

Южната основа е с размери 5,20–5,25×1,45×1,48 м. Изработена е по аналогичен на гореописаната начин. Тук е запазен само един ред рустицирани блокове. В основата на наземната ѝ част се намират ограничители от равно и старателно профилирани във формата на лък, вертикално разположени камъни с височина 0,18 м и максимална дебелина 0,10–0,12 м. Трябва да се подчертае, че досега в Нове подобна конструкция на зидовете и толкова старателна обработка на каменните блокове са срещани само при крепостните стени, кулите и големите входни порти.

Откритите основи не могат да бъдат свързани с отбранителните съоръжения на лагера. По-ранните и тазгодишните изследвания потвърждават откриването на общо пет правоъгълни основи и две полуколони, разположени в две паралелни линии на разстояние 20,10 м една от друга. В северната линия са разпознати три от тези основи и една полуколона, а в южната – две основи и една полуколона.

Пространствата между тези монументални правоъгълни основи в по-късно време са зазидани със стени с дебелина 1,45 м, направени от обработени средно големи камъни, споени с хоросан.

По време на следващата фаза на преустройство на тази постройка, в пространството между двете монументални основи, са издигнати правоъгълни пилони, от които досега са разкрити четири, разположени в две линии (обр. 2). Те са с размери 1,60×1,80 м и 1,60×1,90 м. Тези пилони са на разстояние един от друг в посока С–Ю – 5,00–5,25 м, а в посока З–И – на 4,05–4,40 м. Трябва да се обърне внимание на това, че те отстоят от монументалните основи на 5,30 м от южната и на 6,40 м от северната линия.

По-малките пилони са иззидани от обработени камъни, споени с варов хоросан, смесен с дребно раздробена строителна керамика. Те са изградени в техниката *opus mixtum* с три реда тухли по средата.

По време на четвъртата фаза на преустройство е построена каменна стена, вървяща по оста С–Ю, с дебелина 1,45 м, която свързва двете линии монументални правоъгълни основи. На нейното източно лице се намира банкет с широчина 0,10 м. Стената е построена от обработени камъни със средна големина и не голямо количество строителна керамика, свързани с варов хоросан.

Първата фаза на строежа на тези конструкции се датира през времето на управление на Антонин Пий (138–161 г.). Втората фаза на преустройство е от тридесетте години на III в. Третото преустройство се осъществява през последната четвърт на III и в началото на IV в, а четвъртата фаза е през втората и третата четвърт на IV в. Разрушаването на постройката настъпва в началото на V в. в рамките на подравняването на терена във връзка със строежа на епископския комплекс в Нове.

По време на проучвателните дейности са открити много артефакти, произхождащи от пластовете, оформили се вследствие на подравнителните дейности от началото на V в. Особено внимание заслужават фрагментите от глинени лампи, железните елементи от въоръжение и добре запазените *rhomphaiadacica* и *loricasquamata* (фрагмент). Заслужава внимание и преизползваният в един от зидовете постамент на статуя с надпис на гръцки език от времето на Гордиан III.

Литература

Biernacki 2002: A. B. Biernacki. The Roman Legionary Bath from the 2nd c. AD in Novae (Moesia Inferior). – In: P. Freeman, L. Bennett, Z. F. Fiema, B. Hoffmann (eds.). Limes XVIII. Proceedings of the XVIII International Congress of Roman Frontier Studies held in Amman, Jordan. Vol. II, 2002, 649-662. (=BAR International Series 1084 (II)).

NOVAE – SECTOR XZ. NEW ARCHITECTURAL COMPLEX IN THE LEGIONARY CAMP IN NOVAE

Andrzej Biernacki, Elena Klenina

The excavations in “Section X – Polish“ of the site are carried out within the framework of a long-term agreement and joint research programme of the Institute of Archaeology of the Bulgarian Academy of Sciences in Sofia (Bulgaria) and the Adam Mickiewicz University in Poznań (Poland). The fieldworks on the western side of the large legionary baths complex in Novae revealed monumental stone pillars erected using *opus quadratum* technique, as well as smaller pillars – remains of a later reconstruction, which are parts of a larger architectural complex (fig. 1-2). Phase I of the construction of these structures has been preliminarily dated to the reign of Antoninus Pius (138-161). Phase II of reconstruction was dated to the third decade of the 3rd c. AD. Phase III belongs to the final quarter of the 3rd – beginning of the 4thc., and phase IV corresponds to the second and third quarters of the 4thc. AD. The structure had been demolished at the beginning of the 5th c. AD when the area was levelled prior to commencing works on the construction of the Novae bishopric complex. Originally, the eastern section of the newly discovered complex was probably connected to the front of the grand legionary baths. During the excavation works the researchers uncovered a rich collection of movable finds, e.g. a Dacian iron *rhomphaia* and a fragment of *lorica squamata*. Another notable find is a limestone statue plinth with a Greek inscription, reused as a section of the wall, which has been dated to the reign of Emperor Gordian III.

№ 43. МИТРЕУМЪТ ДО РИМСКИЯ ЛЕГИОНЕН ЛАГЕР НОВЕ КРАЙ СВИЩОВ

Агниешка Томас

През 1984 г. в района на римския военен лагер Нове е открит храм на бог Митра (митреум). В момента на откриването храмът вече е бил частично разрушен – входът на сградата и северната ѝ стена са напълно унищожени, а стратиграфията на обекта е силно нарушена. През 1984 и 1985 г. В. Найденова провежда разкопки и публикува в няколко статии резултатите, основно съсредоточени върху

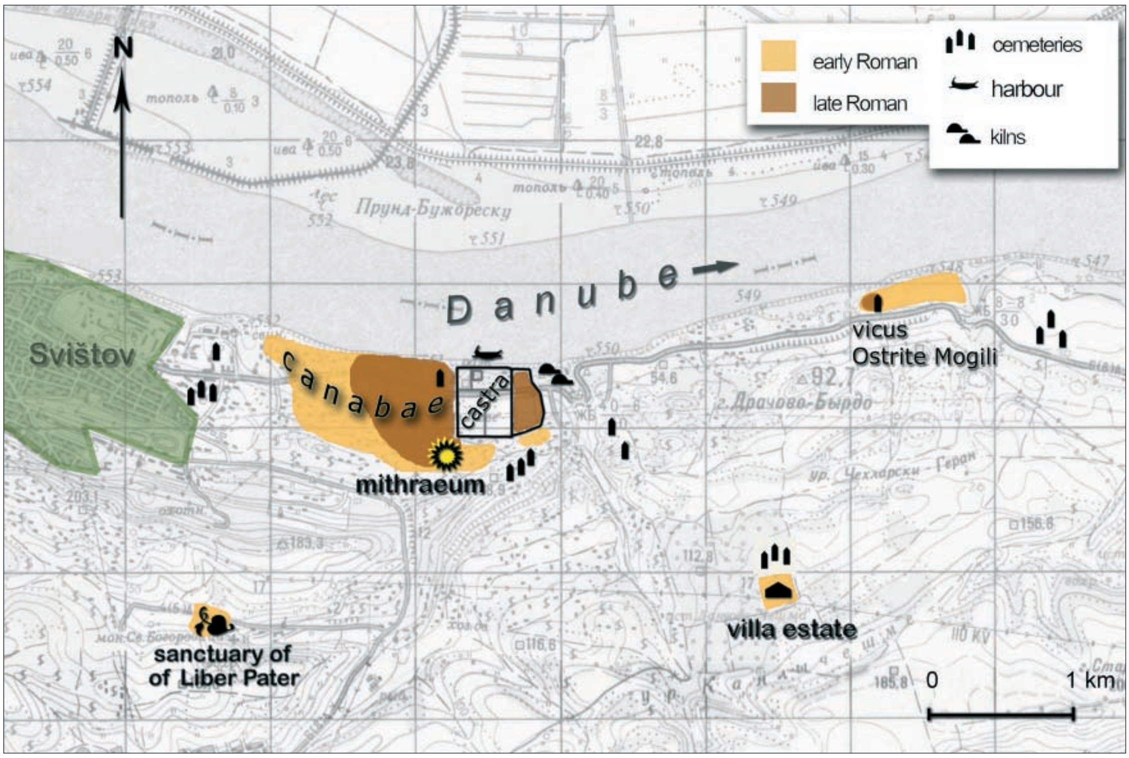
N
early Roman
late Roman
cemeteries
harbour
kilns
Danube
Svištov
canabae
castra
mithraeum
vicus
Ostrite Mogili
villa estate
sanctuary of
of Liber Pater
0
1 km

Обр. 1. Карта на околностите на Нове.

Fig. 1. Map of the surroundings of Novae.

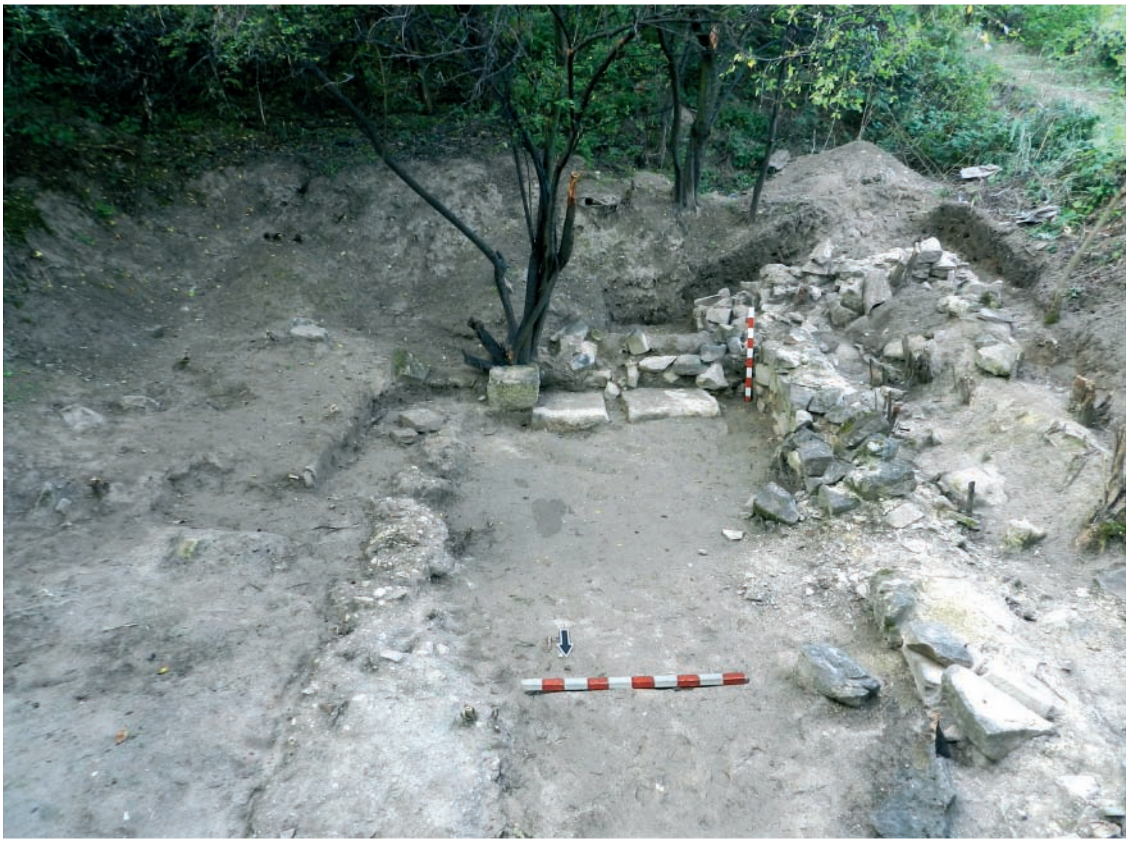

Обр. 2. Митреумът до Нове. Ситуация през 2015 г.

Fig. 2. Mithraeum near Novae. Situation in 2015.

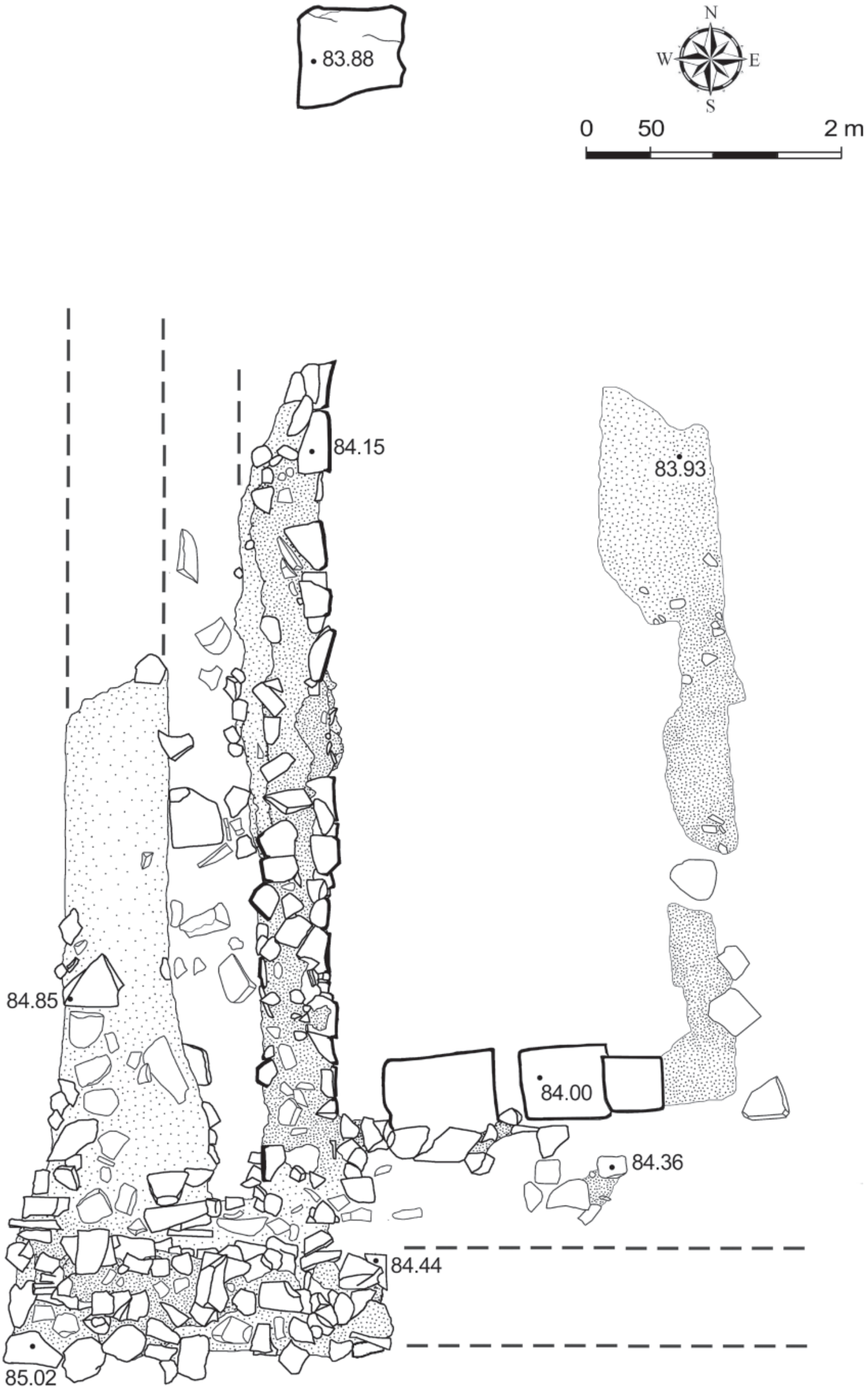
83.88
N
W
E
S
0
50
2 m
84.15
83.93
84.85
84.00
84.36
84.44
85.02

Обр. 3. Митреумът до Нове. План на останките през 2015 г.

Fig. 3. Mithraeum near Novae. Detailed plan.

култа и епиграфските паметници, намерени там (Najdenova 1990; 1991; 1994; 1998; 1999; 2000; 2005).

Според проучвателите сградата има две строителни фази. Първата се отнася към началото на III в., когато тя е ориентирана с дългата си ос в посока изток–запад. Втората фаза се отнася по времето на Аврелиан (270–275 г.). Тогава храмът е построен отново, но вече с дългата си ос в посока север–юг. През този период са поставени два олтара с посвещения на Сол Аугустус (Najdenova 1994). За съжаление, планът на обекта не е показан в нито една от публикациите.

Останките му се намират на ок. 300 м югозападно от югозападния ъгъл на лагера, на северния склон на терасата, разположена южно от Нове (обр. 1). В момента районът е обрасъл с храсти и малки дървета. Въпреки това, все още са видими части от зидовете и седалките.

През 2015 г. мястото е почистено с цел цялостен оглед и изготвяне на точен план (обр. 2). В процеса на документиране на останките не се забелязаха следи от първата фаза на храма. От архитектурна гледна точка сградата с дълга ос север–юг е вероятно митреум – правоъгълно помещение с каменни пейки от двете страни. Размерите му са: запазена максимална широчина – 6 м и дължина – 8 м. Основите на пейките са направени от пръст, смесена с хоросан. Западната пейка е запазена до височина 0,60 м. В южния край на сградата има две стени, от които външната е широка на 1 м и вероятно служи като подпора на склона. В южната част на храма са открити три каменни бази за олтари, които сега се съхраняват в музейния павилион в Нове (обр. 3). Пред олтарите е имало запазен каменен омфалос и правоъгълно жертвено огнище, но в момента няма следи от тях.

Стените на храма са изградени от ломени камъни (варовик) на спойка от бял хоросан. Срещат се и тухли, включително тухли с печати, с форма на кораб (liburna). Този тип, описан от Т. Сарновски като група VI, е датиран между втората половина на IIв. и началото на III в. (Sarnowski 1985, 60-61, група VI, №. 165-171; Sarnowski, Trynkowski 1986, 536).

Анализът на архитектурните останки, археологическият материал и паметниците на Митра от Нове показват, че храмът съществува през периода на Северите (Tomas, Lemke 2015). Ако се съди по намереното в митреума съкровище от денари (Dimitrov 2005; cf. Tomas, Lemke 2015) е възможно той да е разрушен през 40-те или 50-те години на III в. Общият исторически преглед на античните извори и на находките на съкровища от района на Нове потвърждават това (Gerov 1977, №. 225–227, 232, 331).

Литература

Dimitrov 2005: K. Dimitrov. In Memory of Varbinka. Novae and the barbaric incursions in 238–251. – Orpheus. Journal of Indo-European and Thracian Studies 15, 2005, 79-98.

Gerov 1977: B. Gerov. Die Einfälle der Nordvölker in den Ostbalkanraum im Lichte der Münzschatzfunde. I. Das II. und III. Jahrhundert (101-284). – Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II/6,1, 110-181.

Kolendo 2008: J. Kolendo. Novaeduring the Goth raid of AD 250/1 (Iordanes, Getica 101–103). – T. Derda, P. Dyczek, J. Kolendo (eds.). Novae. Legionary Fortress and Late Antique Town, vol. I, Warszawa, 2008, 117-131.

Najdenova 1990: V. Najdenova. Le mithraeum récemment découvert à Novae (Mésie Inférieure). – Akten des XIII. Internationalen Kongresses für Klassische Archäologie, Berlin 1988. Mainz, 1990, 607-608.

Najdenova 1991: V. Najdenova. Les autels mithriaques de la Mésie et de la Thrace. – In: R. Étienne, M-Th. Le Dinahet (eds.) L'Espace sacrificiel dans les civilisations méditerranéennes de l'Antiquité: actes du colloque tenu à la Maison de l'Orient, Lyon, 4–7 juin 1988. Publications de la bibliothèque Salomon-Reinach, 5. Paris, 1991, 141-145.

Najdenova 1994: V. Najdenova. Un sanctuaire syncrétiste de Mithras et de Sol Augustus découvert à Novae (Mésie Inférieure). – Studies in Mithrasism, J. R. Hinnels (ed.), Storia delle regioni, 9, Roma, 1994, 225-228.

Najdenova 1998: V. Najdenova. Nouvelles évidence sur le culte de Sol Augustus à Novae (Mésie inférieure). – In: E. Frézouls, H. Jouffroy (eds.) Les empereurs illyriens. Actes du colloque de Strasbourg (11–13 octobre 1990). Strasbourg, 1998, 171-178.

Najdenova 1999: V. Najdenova. Le culte de Mithras á Novae (Mésie Inférieure). – In: G. von Bülow, A. Milčeva (eds.) Der Limes an der unteren Donau von Diokletian bis Heraklios. Sofia, 117-120.

Najdenova 2000: V. Najdenova. Nouvelles observations sur le culte de Sol. –Thracia 13. Studia in memoriam Velizari Velkov. Sofia, 2000, 311-318.

Najdenova 2005: V. Najdenova. Certaines observations sur l'organisation et les rites dans le mithraeum de Novae. – Novensia, 16, 2005, 5-8.

Sarnowski 1985: T. Sarnowski. Die Ziegelstempel aus Novae. – Archeologia (Warszawa), 34 (1983), 1985, 17-61.

Sarnowski, Trynkowski 1986:T. Sarnowski, J. Trynkowski. Legio I Italica – liburna – Danubius. –Studien zu den Militärgrenzen Roms, III, Vorträge des 13. Internationale Limeskongress, Aalen, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg, 20, Stuttgart, 1986, 536-541.

Tomas, Lemke 2015: The Mithreum at Novae Revisited. – In: A. Tomas (ed.) Ad fines imperii Romani. Studia Thaddaeo Sarnowski ab amicis, collegis discipulisque dedicata. Warszawa, 2015, 227-247.

MITHRAEUM NEAR THE ROMAN LEGIONARY FORTRESS IN NOVAE

Agnieszka Tomas

In 1984, a small sanctuary was discovered by chance, about 300 m to the SW from the SW corner of the legionary fortress (fig. 1). The building and its stratigraphy was almost completely destroyed, but the place was investigated in 1984 and 1985 by V. Najdenova who in her publications focused on the cult of Mithras as such, but never published the plan of the site (Najdenova 1990; 1991; 1994; 1998; 1999; 2000; 2005).

In 2015 the remains of the site were visible enough to make a detailed plan (fig. 2). Although the northern part of the shrine is entirely missing and the eastern bench and corner walls have been looted for stones, it was possible to reconstruct its dimensions. The mithraeum was an elongated rectangular building of ca 8 x 10 m (fig. 3). The analyses of the architectural features, archaeological finds from the mithraeum and from Novae in general lead to the conclusion that the sanctuary existed in the times of Severi until the 40's or 50's of the 3rd c. AD (Tomas, Lemke 2015).

№ 44. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА КЪСНОРИМСКИЯ КАСТЕЛ СЕКСАГИНТА ПРИСТА, РУСЕ, УЛ. ОДРИН № 4

Върбин Върбанов, Никола Русев, Деян Драгоев, Велина Жекунова, Кристина Янакиева, Румяна Йорданова, Светлана Великова, Светлана Тодорова, Калин Радославов

Археологическите разкопки се проведоха в периода 04.03.–12.05.2015 г. и бяха финансирани от ИА „Военни клубове и военно почивно дело“ и РИМ–Русе. Те са предизвикани поради нерегламентирана изкопна дейност, във връзка с изграждане на нова ограда на Военния клуб на ул. „Одрин“ 4. Проучени са два сондажа, с обща площ около 170 кв. м.

Разкрити са част от укрепителната система на Сексагинта Приста, части от четири сгради, 40 ями и две пещи. Открити са 371 находки, от които 226 монети. Те се разпределят процентово по следния начин: елинистическа епоха – 4,4 %; римска епоха (II–III в.) – 22,6 %; късноримска епоха (IV–V в.) – 60,17 %; VI в. – 2,65 %; X–XI в – 2,2 %; XIII–XIV в. – 1,3 %; XV–XIX в. – 3,5 %; XX в. – 1,3 % (Русев и др. 2015, 177-214). Общо са събрани 10875 фрагмента керамика, от които от елинистическата епоха са 5049 фрагмента (46,4 %); от римския период (II–III в.) – 34 (0,3 %); от късноантичната епоха (IV–VI в.) – 5248 (48,3 %); от периода X–XI в. – 196 (1,8 %) и от периода XVIII–XIX в. – 348 (3,2 %).

Тракийски период (II в. пр Хр. – I в.). Проучени са две пещи и 26 ями, в голяма степен разрушени от по-късни структури (обр. 1). В някои сектори от проучваната площ, намиращи се външно от крепостната стена, е запазено ходовото ниво от периода – около 37,10 м надморска височина. Установено е, че горната част на някои от ямите е с голям диаметър, след което стените им се стесняват към льосовото ниво. След вкопаването в льоса стените отново се разширяват към дъното (обр. 1). Тъй като горната част на ямите е трудно проследима и често разрушена, в проучваната до момента площ има „тракийски пласт“, интерпретиран в някои случаи като останки от селище. Установен факт е, че в горната част на структурите намираните материали са в по-малко количество, отколкото в долната. От откритите 5049 фрагмента керамика от периода от структури (ями, пещ) са 3755 фрагмента (74,4 % от

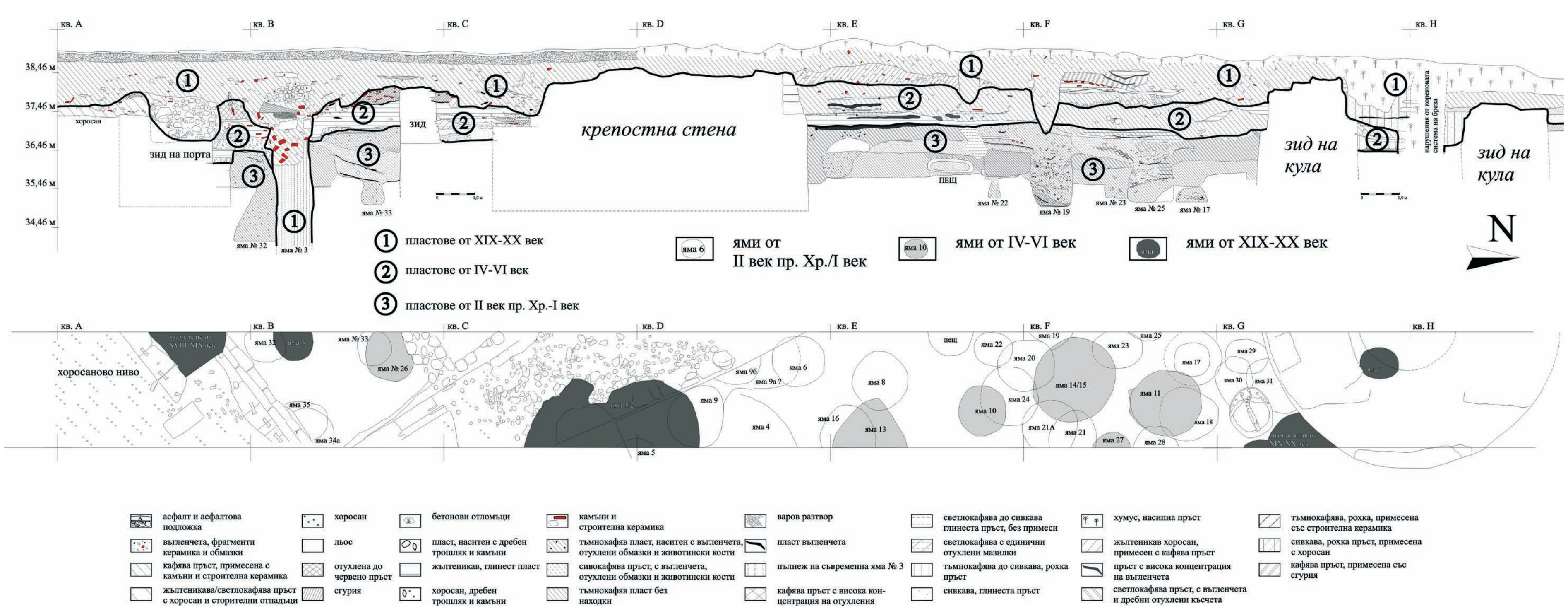
кв. A
кв. B
кв. C
кв. D
кв. E
кв. F
кв. G
кв. H
38,46 м
37,46 м
36,46 м
35,46 м
34,46 м
хоросан
зид на порта
зид
крепостна стена
пещ
зид на кула
зид на кула
нарушения от кореновата система на бреза
яма № 32
яма № 3
яма № 33
яма № 22
яма № 19
яма № 23
яма № 25
яма № 17
0
1,0 м
N
① пластове от XIX-XX век
② пластове от IV-VI век
③ пластове от II век пр. Хр.-I век
яма 6
ями от II век пр. Хр./I век
яма 10
ями от IV-VI век
ями от XIX-XX век
хоросаново ниво
яма 32
яма № 33
яма № 26
яма 35
яма 34а
яма 9б
яма 9а ?
яма 6
яма 9
яма 4
яма 5
яма 8
яма 16
яма 13
пещ
яма 22
яма 20
яма 19
яма 24
яма 10
яма 21А
яма 21
яма 14/15
яма 23
яма 25
яма 27
яма 11
яма 28
яма 17
яма 18
яма 29
яма 30
яма 31
асфалт и асфалтова подложка
въгленчета, фрагменти керамика и обмазки
кафява пръст, примесена с камъни и строителна керамика
жълтеникава/светлокафява пръст с хоросан и сторителни отпадъци
хоросан
льос
отухлена до червено пръст
сгурия
бетонови отломъци
пласт, наситен с дребен трошляк и камъни
жълтеникав, глинест пласт
хоросан, дребен трошляк и камъни
камъни и строителна керамика
тъмнокафяв пласт, наситен с въгленчета, отухлени обмазки и животински кости
сивокафява пръст, с въглeнчета, отухлени обмазки и животински кости
тъмнокафяв пласт без находки
варов разтвор
пласт въглeнчета
пълнеж на съвременна яма № 3
кафява пръст с висока концентрация на отухления
светлокафява до сивкава глинеста пръст, без примеси
светлокафява с единични отухлени мазилки
тъмнокафява до сивкава, рохка пръст
сивкава, глинеста пръст
хумус, насипна пръст
жълтеникав хоросан, примесен с кафява пръст
пръст с висока концентрация на въглeнчета
светлокафява пръст, с въглeнчета и дребни отухлени късчета
тъмнокафява, рохка, примесена със строителна керамика
сивкава, рохка пръст, примесена с хоросан
кафява пръст, примесена със сгурия

Обр. 1. Сексагинта Приста. Западен профил и поглед отгоре на Сондаж II.

Fig. 1. Sexaginta Prista. Trench II – west profile and view from above.

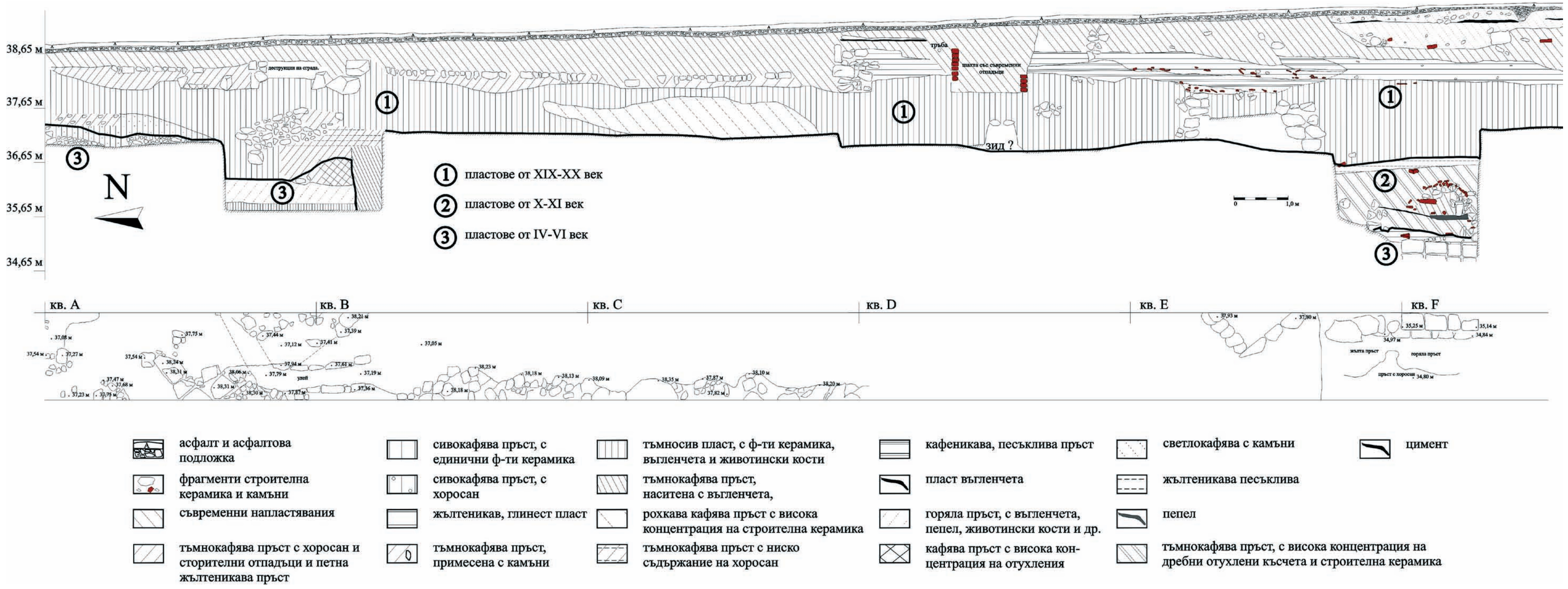
38,65 м
37,65 м
36,65 м
35,65 м
34,65 м
N
① пластове от XIX-XX век
② пластове от X-XI век
③ пластове от IV-VI век
тръба
шахта със съвременни отпадъци
зид ?
0
1,0 м
кв. A
кв. B
кв. C
кв. D
кв. E
кв. F
асфалт и асфалтова подложка
фрагменти строителна керамика и камъни
съвременни напластявания
тъмнокафява пръст с хоросан и сторителни отпадъци и петна жълтеникава пръст
сивокафява пръст, с единични ф-ти керамика
сивокафява пръст, с хоросан
жълтеникав, глинест пласт
тъмнокафява пръст, примесена с камъни
тъмносив пласт, с ф-ти керамика, въгленчета и животински кости
тъмнокафява пръст, наситена с въгленчета,
рохкава кафява пръст с висока концентрация на строителна керамика
тъмнокафява пръст с ниско съдържание на хоросан
кафеникава, песъклива пръст
пласт въгленчета
горяла пръст, с въгленчета, пепел, животински кости и др.
кафява пръст с висока концентрация на отухления
светлокафява с камъни
жълтеникава песъклива
пепел
тъмнокафява пръст, с висока концентрация на дребни отухлени късчета и строителна керамика
цимент

Обр. 2. Сексагинта Приста. Източен профил и поглед отгоре на Сондаж I.

Fig. 2. Sexaginta Prista. Trench I – east profile and view from above.

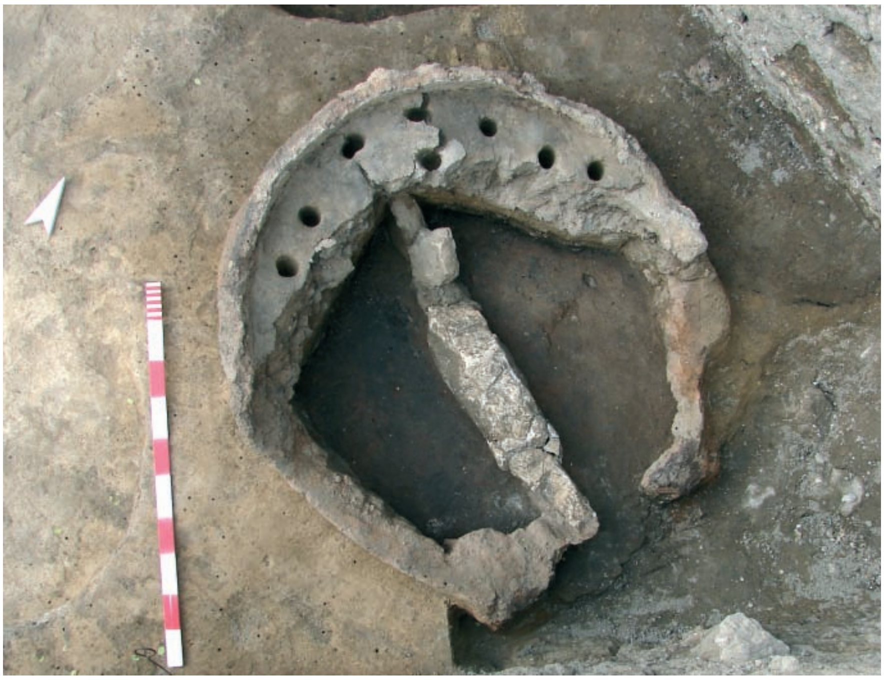

Обр. 3. Сексагинта Приста. Сондаж II – пещ за изпичане на керамика.

Fig. 3. Sexaginta Prista. Trench II – pottery kiln.

общия брой), а още 634 фрагмента (12,6 %) са от ненарушени „тракийски пластове“. В очертанията на по-късни ями са открити 254 фрагмента керамика (5 %), а останалите са от по-късни пластове (8 %). От съдове, работени на ръка са 62,4 %, от такива, работени на бързо колело – 27,6 %. Открити са и други находки от метал, кост, стъкло и глина, сред които датиращи са 10 монети, 13 амфорни печати и пет фибули (от V в. пр. Хр. до I в.). Интерес предизвикват разкритите домакинска и керамична пещ, датирани в периода II–I в. пр. Хр. (обр. 1 и 3).

Къснoантично ниво (IV–VI в.). В проучваната площ липсват пластове или структури, които да се отнесат към римската епоха (I–III в.). Открити са 54 монети, главно от III в., както и ограничено количество керамика и находки. Те могат да се свържат с намиращото се в близост светилище на Аполон и Тракийския конник.

От началото на IV в. са разкритата част от източната (югоизточна) крепостна стена, с част от прилежащата ѝ порта с кули, както и част от друга, U-образна кула (обр. 1). Стената е с дебелина 3,0 м, изградена е в *опус витатум*, като градежът на лицевата ѝ част е запазен на места до 1,0 м (38,60 м). Нивото между суб- и суперструкцията на стената е 37,44 м (фундирана до ниво 34,90/34,80 м). На това ниво, извън крепостната стена, е запазен тънък хоросанов пласт, лежащ върху трамбован глинест пласт, след което следва тракийско ниво (след 37,10 м). Във вътрешността на крепостта е разкрит зид от крепостната порта, с дебелина 1,70/1,80 м (37,30/37,40 м). Лицевите му блокове са били свързани с оловни скоби, от които сега са запазени леглата. От южната страна на зида е запазено хоросаново ниво (на 37,30 м). Датировката на изграждане на укрепителното съоръжение (първите десетилетия на IV в.) се потвърждава от откритите *in situ* фолиси от началото на IV в. (Русев и др. 2015, 178). От периода IV–V в. е и част от сграда от Сондаж I (обр. 2). Към V в. се отнасят и осем ями, в които най-късните материали са от началото на V в. В тях са открити голямо количество керамика (3327 фрагмента), животински кости, монети (39 броя) и други находки. Интерпретацията и датировката им не са изяснени напълно. Най-вероятно те са имали стопански функции, след като площта непосредствено до крепостта е застроена. От жилище от VI в. са деструкции, прилепени до вътрешната страна на крепостната стена от нива 38,14 м до 37,60/37,40 м. То се датира добре с монети на Юстиниан I и Юстин II и София (Русев и др. 2015, 179).

Средновековно ниво (X–XIV в.). В сондаж I е проучен пласт, наситен с материали от периода X–XI в. (обр. 2). Той е от нива 36,60/36,40 до 35,50/35,20 м. Открити са коланни токи, част от енколпион, сърцевидна апликация, накрайник на нож и пет анонимни фолиса, клас A и B (Русев и др. 2015, 179). Датировката на откритите материали е в рамките от края на X до средата на XI в.

През 2015 г. за първи път на обекта са открити монети от XIII и XIV в. Както и в предходните археологически сезони обаче, липсват структури и находки, които могат да се отнесат към този период. Не са открити и структури и находки от периода XV–XVIII в., изключвайки шест монети (Русев и др. 2015, 180).

Модерно ниво (XIX–XX в.). В сондаж I са регистрирани останки от две къщи от XIX в. и дворна или улична настилка от XX в. (обр. 2). От периода са и пет късноосмански ями и няколко съвременни вкопавания. Намерени са четири български монети от края на XIX и XX в. (Русев и др. 2015, 209). Свидетелства за функциите на проучваната площ в ново време са откритите военни знаци.

Литература

Русев и др. 2015: Н. Русев, Д. Драгоев, В. Върбанов, Д. Пачев. Монети от археологическото проучване на Сексагинта Приста (март–май 2015 г.). – Българско е-Списание за Археология, 5 (2015), 177-214.

RESCUE EXCAVATIONS WITHIN THE TERRITORY OF LATE ROMAN FORTRESS SEXAGINTA PRISTA, ROUSSE, 4 ODRIN STR.

Varbin Varbanov, Nikola Rusev, Deyan Dragoev, Velina Zhekunova, Kristina Yanakieva, RumyanaYordanova, Svetlana Velikova, Svetlana Todorova, Kalin Radoslavov

In 2015, an area of 170 m^2 of the late Roman fortress of Sexaginta Prista was excavated in a rescue archaeological campaign (figs 1 and 2). Part of the E/SE wall of the fort, the facade of its U-shaped tower, as well as a small sector of the inner part of the gate and the tower flanking it from the north were unearthed. In addition, a pottery kiln (fig. 3), an oven and 40 pits were excavated.The latest pit is dated to the 20th c., five are related to the late Ottoman period (19th c.), eight are late Roman (5th c. AD), and 26 are of late Hellenistic date (2nd /1st c. BC-1st c. AD). The structures are dated accurately according to the 226 coins and other small finds found at the site.

№ 45. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА КЪСНОРИМСКИЯ КАСТЕЛ СЕКСАГИНТА ПРИСТА, УЛ. „КАПИТАН ЛЕЙТЕНАТ ЕВСТАТИ ВИНАРОВ“ № 9

Върбин Върбанов, Никола Русев, Деян Драгоев, Велина Жекунова, Кристина Янакиева, Пламена Георгиева, Светлана Великова, Светлана Тодорова, Димитър Пачев, Иван Иванов, Калин Радославов, Методи Димитров

Обектът се намира на ул. „Капитан лейтенант Евстати Винаров“ № 9 и влиза в границите на зона А на римска крепост Сексагинта Приста. Парцелът е с идентификатор 63427.2.472, а изследваната площ възлиза на 450 кв. м. В хода на разкопките са разкрити отсечка от източната крепостна стена, части от две късноантични сгради, девет ями, две огнища и един варник (обр. 1). В стратиграфско отношение са документирани пластове от късната античност (IV–VI в.) и най-ново време (XIX–XX в.) (обр. 2). Открити са 534 находки, от които 430 монети.

Късна античност (IV–VI в.). Към периода се отнасят следните структури: крепостна стена, жилище № 1, жилище № 2, ями № 7–9, огнища № 1–2 и варник № 1.

Куртината е ориентирана в посока С–Ю (обр. 3). Изградена е в *опус витатум*, състоящ се от двулицев градеж и имплектум. Лицевата зидария е изцяло от варовикови блокчета, споени с розов хоросан, а пълнежът представлява плътен градеж от ломени камъни и бял хоросан. Градежът е съхранен до кота 38,28 м.

Суперструкцията е запазена на височина 7,14 м, а дебелината на крепостната стена е 3,20–3,25 м. Външното лице на куртината е разкрито на дължина 20,25 м, а вътрешното – до 15,80 м. Границата между основата и суперструкцията, маркирана от отстъп с широчина 4 см, е стъпаловидно оформена и е регистрирана на кота 31,52–31,14 м. Фортификацията е изградена в началото на IV в. и изпълнява своите функции до края VI в. Тя е датирана с монети на Анастасий, Юстин I и Юстин II.

Във вътрешността на крепостта са проучени останки на две сгради. Едната (жилище № 1) е изградена към вътрешното лице на стената от ломени камъни, споени с песъклив хоросан (обр. 1). Сградата е опожарена като под деструкциите се достига до тънка ивица от пепел и овъглена дървесина, която маркира подовото ниво. Покривът е покрит с тегули и имбрици. Сградата е датирана в VI в.

Останките от втора постройка (жилище № 2) са регистрирани в цялата изследвана площ (обр. 2). Тя е долепена до лицето на крепостната стена и се състои от пет отделни помещения (от А до Д). Зи-

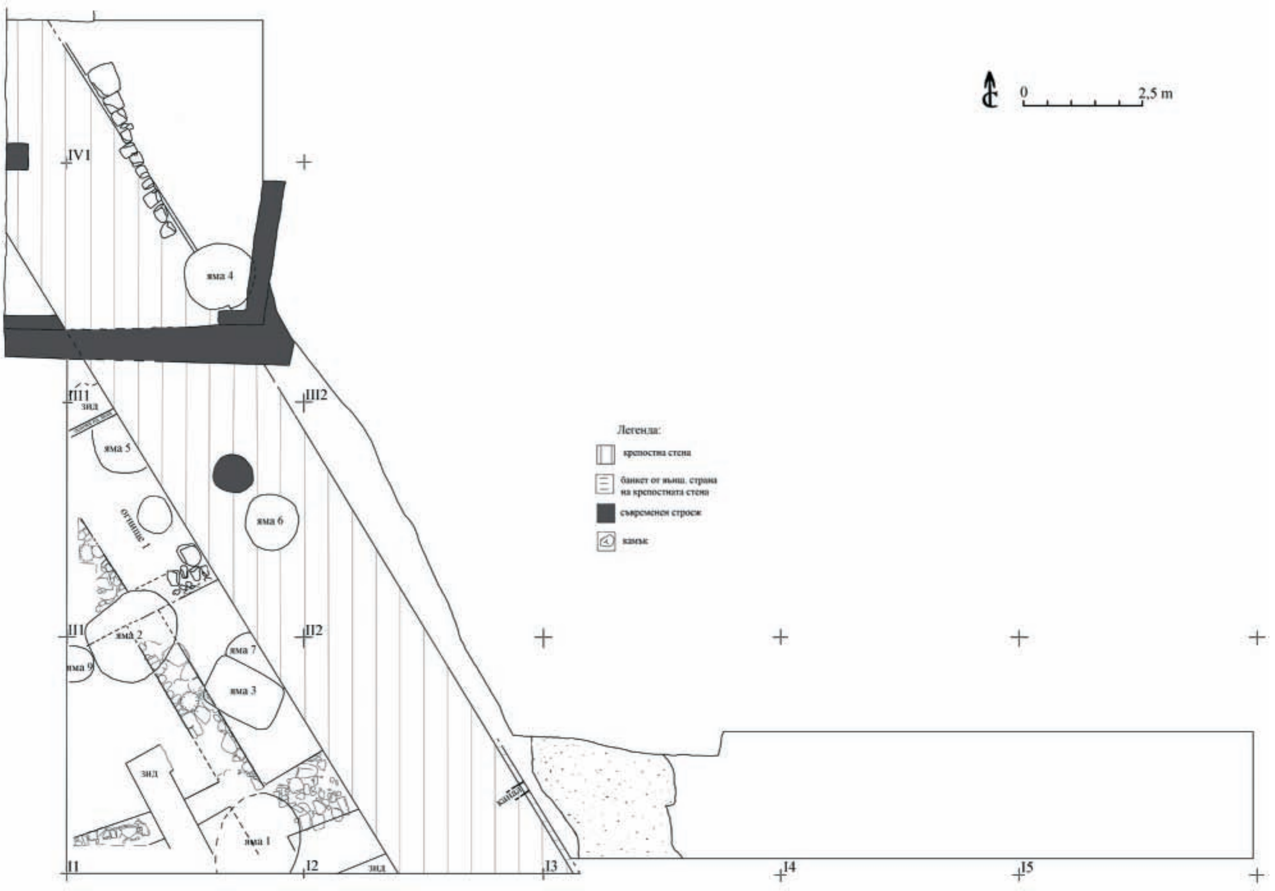

Обр. 1. Сексагинта Приста. Ул. „К-н л-т Евстати Винаров“ № 9. План на обекта.

Fig. 1. Sexaginta Prista. 9 Kap.-leit. Evstati Vinarov Str. Plan of the site.

дарията е двулицева, от по-едри камъни, споени с глинест разтвор, а пълнежът от рохкава, по-тъмна пръст и по-дребни камъни. Сред деструкциите се попадна и на преизползван фрагмент от варовиков релеф на Тракийския конник. Във височина стените са издигнати от кирпичи. За по-голяма здравина на конструкцията са използвани и вертикални греди.

Жилище № 2 е рухнало в резултат на земетресение, при което стените са паднали в западна посока. В нито една точка от проучената площ не е регистрирано опожаряване. Сред пластовете разложен кирпич се откриват само единични дребни въгленчета. Покривът на сградата е бил покрит с керемиди като два фрагмента от тях са с печати RVMORID и LEGIITAL.

Сред находките открити при проучването на жилище № 2 най-многобройни са монетите. Те се отнасят към периода от началото на III до втората четвърт/средата на V в. Най-ранни са няколко монети на Каракала и фолиси от началото на IV в., а най-късни – емисии на Аркадий, Хонорий, Пулхерия и Теодосий II. Въз основа на тях съществуването на сградата се поставя в първата половина на V в. Нейните основи са вкопани в по-ранен пласт, който съгласно нумизматичния материал се датира през IV в.

Ниво от втората половина на XIX – първата половина на XX в. С този период са свързани яма № 2, яма № 4, яма № 5, яма № 6, останки от градежи, стъпващи върху външното лице на крепостната стена и нивелиращ пласт льос, положен в началото на XX в. по протежението на крепостната стена (обр. 1).

Ямите са септични, запълнени с тъмнокафява до сиво-кафява, рохкава пръст, с органични примеси, съдържаща камъни, строителна и битова керамика, фрагменти от фаянсови и порцеланови съдове, части от стъклени съдове, керамични лули, накити, тръбички от кахлени печки, шрапнели от снаряди и корозирали железни предмети.

От повърхностните пластове произхождат четири османски монети от периода XV–XVIII в., които не могат да се свържат с определен културен пласт. Сходна е ситуацията и с две медни монети на Йоан II Комнин (1118–1143 г.). Последните, открити пред външното лице на крепостната стена, не могат да се обвържат с други синхронни материали и наличието им тук не е във връзка с обитаване

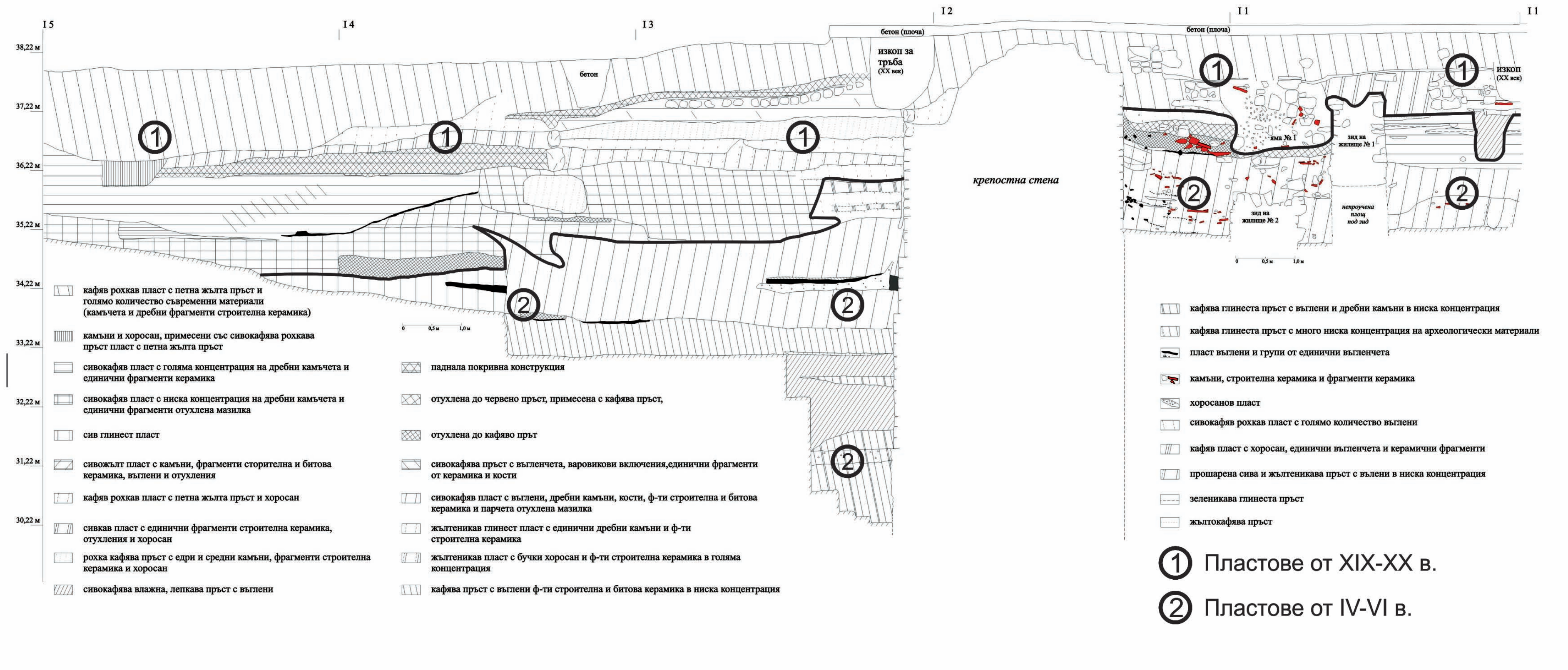
I 5
I 4
I 3
I 2
I 1
I 1
38,22 м
37,22 м
36,22 м
35,22 м
34,22 м
33,22 м
32,22 м
31,22 м
30,22 м
бетон
бетон (плоча)
изкоп за тръба (XX век)
изкоп (XX век)
крепостна стена
яма № 1
зид на жилище № 1
зид на жилище № 2
непроучена площ под зид
0 0,5 м 1,0 м
кафяв рохкав пласт с петна жълта пръст и голямо количество съвременни материали (камъчета и дребни фрагменти строителна керамика)
камъни и хоросан, примесени със сивокафява рохкава пръст пласт с петна жълта пръст
сивокафяв пласт с голяма концентрация на дребни камъчета и единични фрагменти керамика
сивокафяв пласт с ниска концентрация на дребни камъчета и единични фрагменти отухлена мазилка
сив глинест пласт
сивожълт пласт с камъни, фрагменти сторителна и битова керамика, въглени и отухления
кафяв рохкав пласт с петна жълта пръст и хоросан
сивкав пласт с единични фрагменти строителна керамика, отухления и хоросан
рохка кафява пръст с едри и средни камъни, фрагменти строителна керамика и хоросан
сивокафява влажна, лепкава пръст с въглени
паднала покривна конструкция
отухлена до червено пръст, примесена с кафява пръст,
отухлена до кафяво пръст
сивокафява пръст с въгленчета, варовикови включения,единични фрагменти от керамика и кости
сивокафяв пласт с въглени, дребни камъни, кости, ф-ти строителна и битова керамика и парчета отухлена мазилка
жълтеникав глинест пласт с единични дребни камъни и ф-ти строителна керамика
жълтеникав пласт с бучки хоросан и ф-ти строителна керамика в голяма концентрация
кафява пръст с въглени ф-ти строителна и битова керамика в ниска концентрация
кафява глинеста пръст с въглени и дребни камъни в ниска концентрация
кафява глинеста пръст с много ниска концентрация на археологически материали
пласт въглени и групи от единични въгленчета
камъни, строителна керамика и фрагменти керамика
хоросанов пласт
сивокафяв рохкав пласт с голямо количество въглени
кафяв пласт с хоросан, единични въгленчета и керамични фрагменти
прошарена сива и жълтеникава пръст с вълени в ниска концентрация
зеленикава глинеста пръст
жълтокафява пръст
① Пластове от XIX-XX в.
② Пластове от IV-VI в.

Обр. 2. Сексагинта Приста. Ул. „К-н л-т Евстати Винаров“ № 9. Южен профил.

Fig. 2. Sexaginta Prista. 9 Kap.-leit. Evstati Vinarov Str. The south profile.

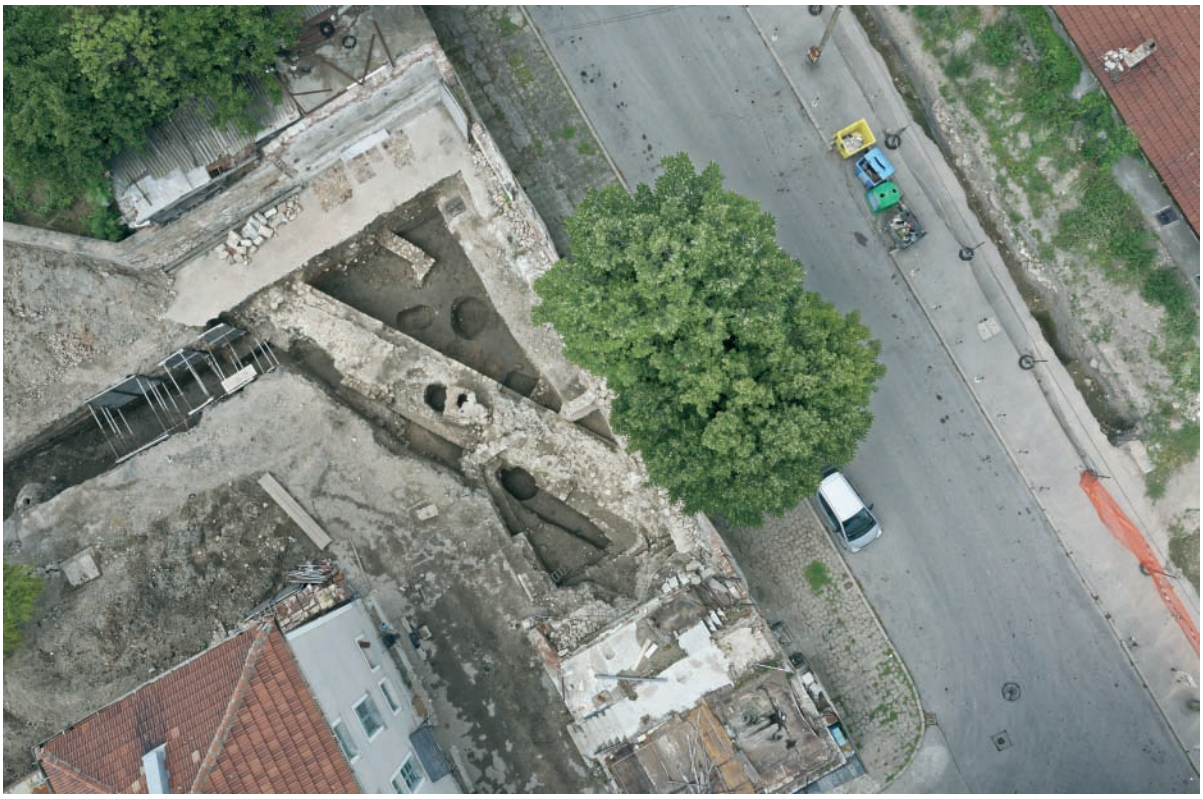

Обр. 3. Сексагинта Приста. Ул. „К-н л-т Евстати Винаров“ № 9. Въздушна снимка на крепостната стена.

Fig. 3. Sexaginta Prista. 9 Kap.-leit. Evstati Vinarov Str. An aerial photograph of the fortress wall.

на мястото през периода на Второто българско царство. Вероятно появата на тези монети трябва да се обясни със средновековната крепост, съществувала недалече, в подножието на хълма, върху който е изградена късноантичната крепост Сексагинта Приста.

Ниво от втората половина XX в. Голяма част от структурите са нарушени в ново и най-ново време. Към този период се отнасят гараж с автоканал и поне две сгради с мази, покрай ул. „Одрин“. Основите им стъпват директно върху градежите от периода на късната античност. Към една от тези постройки принадлежат основата и септичната яма на съвременна тоалетна. Мазата на полуразрушената сграда в северния край на парцела достига на дълбочина до 1,85 м под нивото на съвременния терен. Вероятно със строителството на споменатия гараж трябва да се свърже и яма № 1, вкопана в насипа на жилище № 1.

Направени са и два геоложки сондажа. Първият достига на 12 м дълбочина (кота 26,12 м), като на дълбочина 10,20 м се регистрира чист льос. Вторият сондаж е в източна посока и достига до 10 м (кота 27,99 м), като чистият льос е документиран на 8,60 м.

Различните показания на двата геоложки сондажа допускат наличие на ров пред фронта на крепостната стена. Данни за голямо вкопаване личат и в южния профил на обекта (обр. 2). Освен това, ниското ниво на льоса показва, че теренът източно от крепостната стена има много голяма денивелация, преодоляна в най-ново време чрез засипване.

RESCUE EXCAVATIONS WITHIN THE TERRITORY OF THE ROMAN FORT OF SEXAGINTA PRISTA, 9 KAP.-LEIT. EVSTATI VINAROV STR.

*Varbin Varbanov. Nikola Rusev, Deyan Dragoev, Velina Jekunova, Kristina Yanakieva,
Plamena Georgieva, Svetlana Velikova, Svetlana Todorova, Dimitar Pachev, Ivan Ivanov, Kalin Radoslavov,
Metodi Dimitrov*

The excavations revealed a section of the eastern fortification wall of Sexaginta Prista, parts of two late antique buildings, nine pits, two fireplaces and one lime pit (fig. 1). In terms of stratigraphy, the documented layers belong to

Late Antiquity (4th–6th c. AD) and modern times (19th–20th c.) (fig. 2). A total of small 534 finds were revealed, of which 430 are coins.

The following structures refer to Late Antiquity: a fortification wall, constructed in the early 4th c. in *opus vittatum* (fig. 3), residence № 1, dated in the 6th c. AD, residence № 2, which refers to the first half of the 5th c., three pits and two fireplaces from the 5th c. and one lime pit from the end of the 4th c. AD.

Four pits, remains of contemporary constructions and a levelling layer of loess are associated with the period of the 19th–20th c.

№ 46. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА АНТИЧНА КРЕПОСТ ТРАНСМАРИСКА ОБЕКТ „ЮЖНА КРЕПОСТНА СТЕНА“ В ГР. ТУТРАКАН ПРЕЗ 2015 г.

Емил Петков

Редовните археологически разкопки в град Тутракан се проведоха през месеците юли–август в двора на бившето училище „П. Р. Славейков“. Те обхванаха терен, разположен в границите на античния град и крепост Трансмариска. Основната тяхна цел беше да се фиксира точно разположението на югозападния ъгъл с кули на античния кастел.

Разкопките се проведоха в периода от 21.07. до 23.10.2015 г. Проучваната площ е разположена между улица „П. Берон“ от север и улица „Крепостта“ от юг. При разкопките бяха разкрити част от външна ветрилообразна кула и част от вътрешна кула (обр. 1). Целта на проучването през 2015 г. бе да доразкрие останалата част на вътрешната кула. Бяха направени 2 сондажа с оглед максимално пълното изследване на необходимия участък.

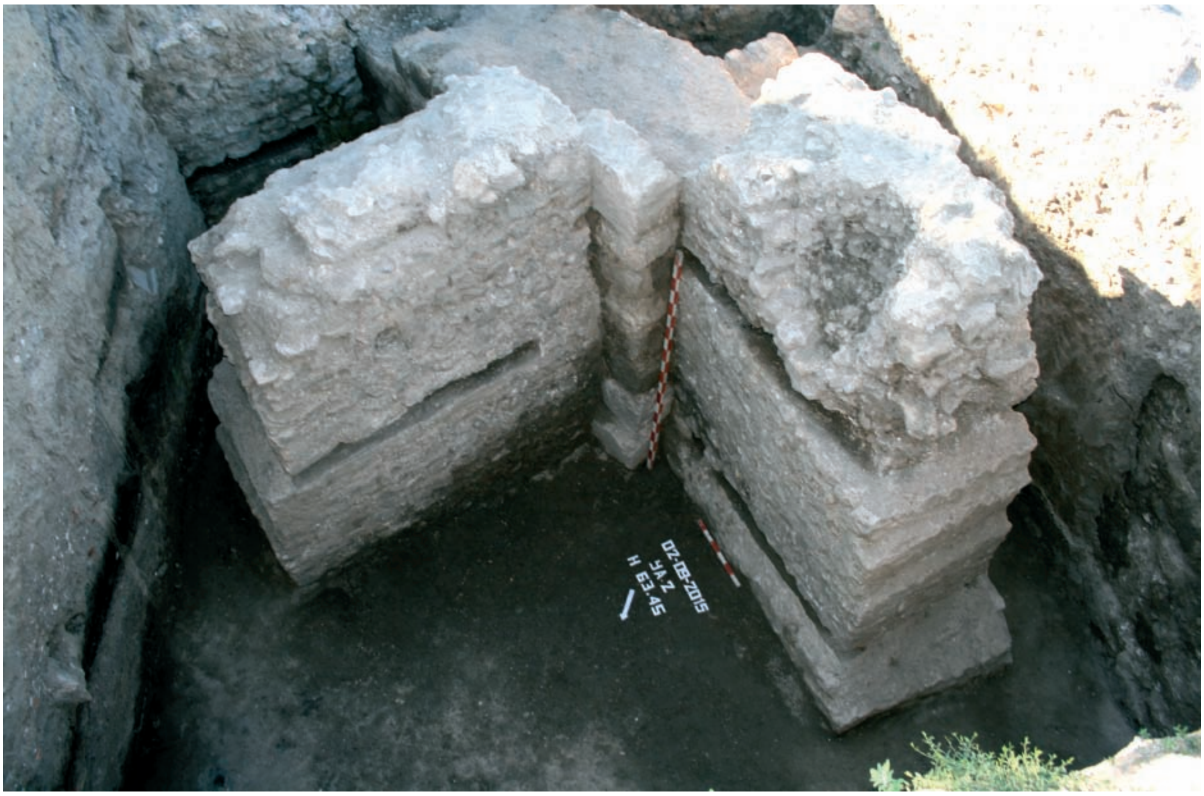

Обр. 1 Разкритият участък от кулата.

Fig. 1. The excavated part of the tower.

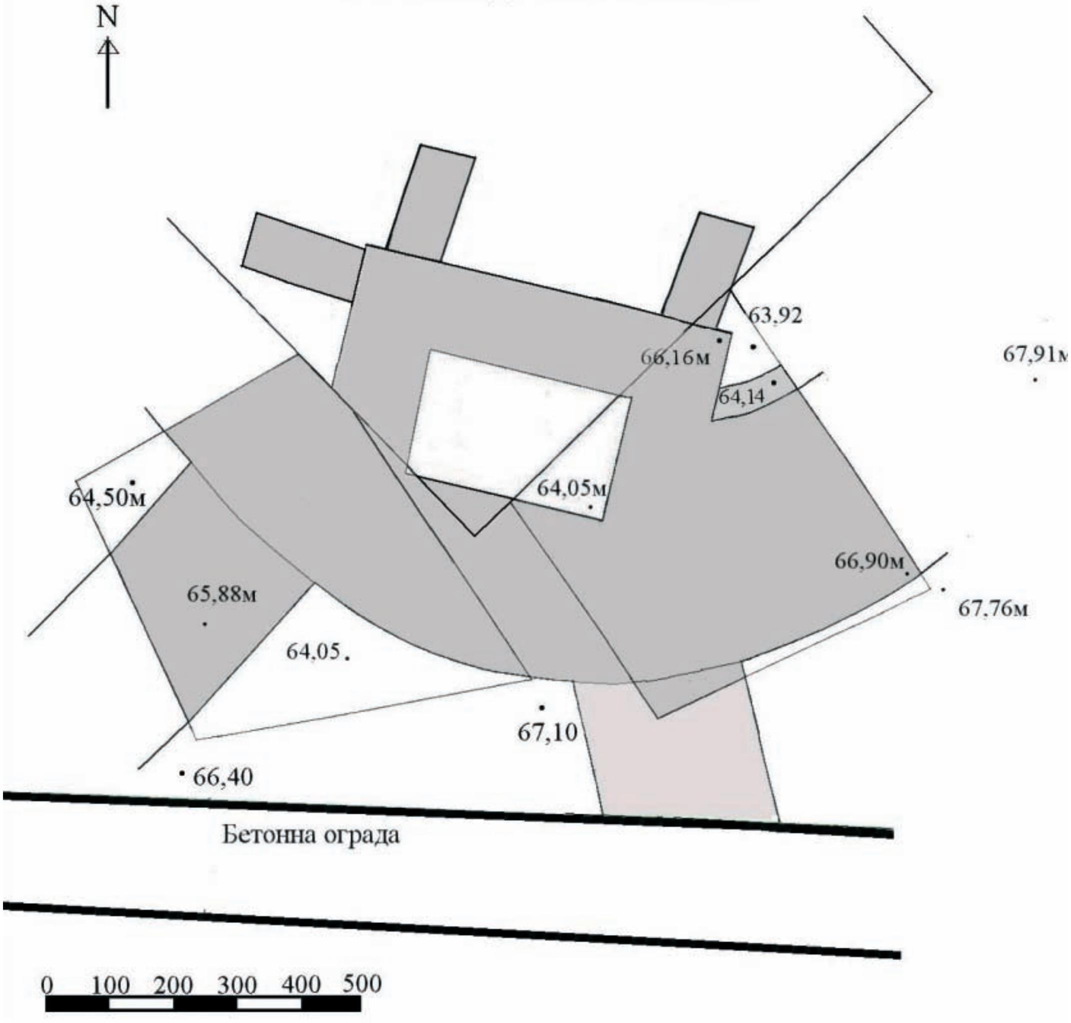

Обр. 2. План на разкритата част от югозападната кула на Трансмариска.

Fig. 2. A plan of the excavated part of southwestern tower of Transmarisca.

Сондажите бяха разположени в посока С–Ю с азимут 120° и перпендикулярно на предполагаемото трасе на южната крепостна стена и на сградата на училище „П. Р. Славейков", в чийто двор са разкопките.

Нивото на терена в в тази част от двора е 68,34 м надморска височина. Сондаж 1 е с размери 5 м (С–Ю) × 2 м (И–З). Първо беше снет горният пласт, съставен от смесен подемен материал с преобладаване на съвременни строителни и битови отпадъци.

В резултат са разкопани северната и южната стена на вътрешната кула (обр. 2). Разкрити са 2 масивни контрафорса и частично трети. Тяхното изграждане свързвам с природен катаклизъм, земетресение или свлачище, което е разломило северната и източната стена на кулата.

EXCAVATIONS AT THE "SOUTHERN CURTAIN WALL" SITE, ANCIENT FORTRESS OF TRANSMARISCA, TOWN OF TUTRAKAN, IN 2015

Emil Petkov

The aim of the excavations in *Transmarisca* in 2015 was to locate the south-western corner of the ancient fortress with the adjoining tower. A corner tower with fan-like plan, protruding outwards the curtain has been partially unearthed in this place (fig. 2). In 2015, remains of another internal tower with orthogonal plan were excavated. Three additional structures – massive rectangular buttresses – were built to support the walls of this tower from N-NW (fig. 1), possibly due to certain structural problems caused by earthquake or other kind of cataclysm.

№ 47. РИМСКА СГРАДА И КАНАЛ НА УЛ. „КАПИТАН КРЪСТЕВ“ 18 В НАР „ДУРОСТОРУМ–ДРЪСТЪР–СИЛИСТРА“

Пети Доневски, Светлана Ганчева

Във връзка с археологическо наблюдение на обект „Доизграждане на канализационната мрежа и реконструкция на водопроводната мрежа на гр. Силистра“, попадащо в границите на Национален археологически резерват „Дуросторум–Дръстър–Силистра“ – зони „А“ и „Б“ бяха извършени спасителни археологически разкопки на римска сграда и канал, намиращи се на ул. „Капитан Кръстев“ 18 (обр. 1).

При продължаване на изкопа в западна посока след изграждащата се шахта на 2,30 м се попада на каменна стена с дебелина 0,75 м. В източна посока тя е прекъсната до основи от съвременен колектор с посока север–юг. Източно от споменатия колектор има видими останки от подобна по начин на градеж стена, която може да е продължение на описаната стена или да е част от друга сграда. Проучената стена е изградена от полуобработени камъни на спойка от сиво-бял хоросан със счукана тухла вътре. Проследена е на 17,45 м на запад, след което завива на север. Близо до това отклонение над основата, която е дълбока 1,50 м, са запазени два реда камъни от суперструкцията, чиито фуги са обилно замазани (обр. 2).

На 2,30 м западно от споменатия съвременен колектор стената е прекъсната от засводен канал, чиито останки се виждат в оформена ниша, висока 1,17 м, широка 0,80 м и дълбока 0,25–0,35 м. От нивото на основата на стената се открива градеж от тухли с ширината на нишата, който вероятно е паднала част от засводения канал, разкрит в протежение на 2,38 м в западна посока. От там на запад на същото ниво започва неговата разрушена част без свод. Каналът е с посока югозапад–североизток. След засводената част той е проследен до края на изкопа (около 25 м) с траншеи от двете страни на зидовете, чиято ширина е 0,30–0,40 м. Подът на канала е настлан с тухли с размери 28×28×5 см. Неговата дълбочина е около 1,40 м. Южното зидче на канала е разрушено до нивото на изкопа, а северното е прекъснато. Почистването на вътрешността му е преустановено след излизането на подпочвена вода, която застрашава изкопа с наводняване.

Върху северния зид на канала, близо до края на изкопа, е изградена нова стена на сграда, чиято основа ляга върху него. Запазени са 4 м от нея и се вижда, че тя завива на север и продължава в профила. Ширината ѝ е около 0,70 м. Градена е от дребни ломени камъни на калов разтвор.

Очевидно в случая става дума за части от две сгради с различен градеж, развиващи се в северна посока от изкопа и датиращи след втората половина на III в. Каналът, който върви южно от тях е от по-ранен период – II–III в. Това е вторият засводен канал, на който се попада в тази част на града (обр. 3).

За съжаление откриването само на южната стена на сградата, без да се знае какви са били вътрешното ѝ разпределение и размери, затрудняват силно определянето ѝ като тип и предназначение. Това още повече важи за другата част от сграда в западна посока. Дали над засводения канал е имало улица е трудно да се каже, защото няма видими следи, както и поради разрушенията, вероятно още от периода на късната античност.

Описаният обект се намира на около 150 м северно от разкритите през 70-те и 80-те години на миналия век сгради на канабите на XI Клавдиев легион. Това ни дава известно основание да разширим още малко територията на цивилното селище в посока към реката. От друга страна, документираната през 1998 г., на приблизително 50 м от новите сгради, крепостна стена от късната античност (най-общо казано) и самите те, разбира се, отбелязват неговата северна граница. Откриването на части от тази стена на изток и след това на юг, в посока легионния лагер, потвърждава изказаното предположение, че площта между него (лагера) и укреплението на Дунава е била защитена, сиреч тези три елемента към V–VI в. представляват едно териториално цяло, упоменато в изворите като град Доростол.

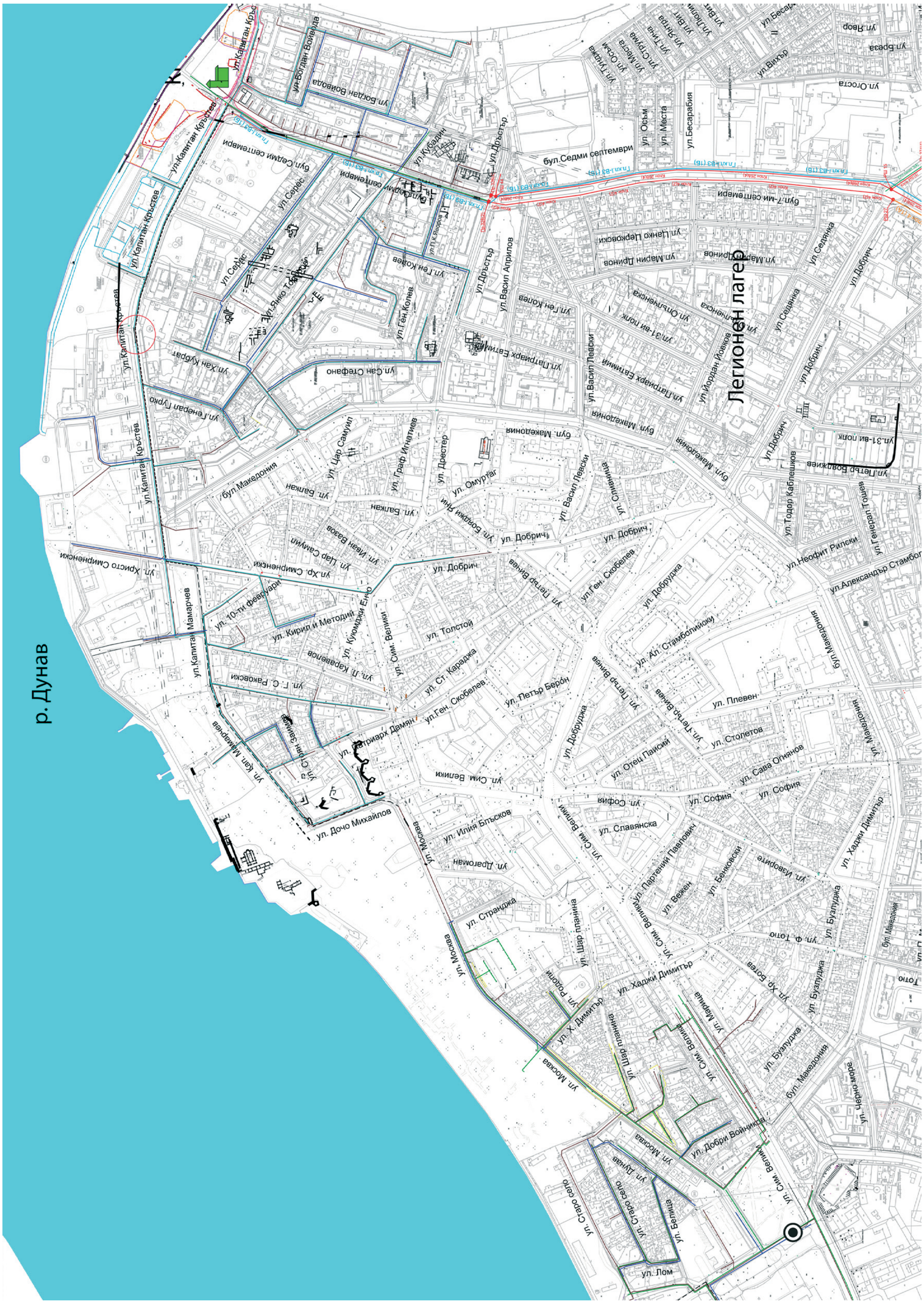
р. Дунав
Легионен лагер
бул. Седми септември
бул. 7-ми септември
бул. Македония
ул. Капитан Кръстев
ул. Капитан Мамарчев
ул. Христо Смирненски
ул. Кирил и Методий
ул. Патриарх Евтимий
ул. Васил Левски
ул. Добрич
ул. Москва
ул. Дочо Михайлов
ул. Симеон Велики
ул. Дръстър
ул. Хан Кубрат
ул. Ген. Гурко
ул. Богдан Войвода
ул. Сан Стефано
ул. Цар Самуил
ул. Граф Игнатиев
ул. Омуртаг
ул. Балкан
ул. Иван Вазов
ул. Толстой
ул. Ст. Караджа
ул. Ген. Скобелев
ул. Петър Берон
ул. Добруджа
ул. Ал. Стамболийски
ул. Плевен
ул. Столетов
ул. Отец Паисий
ул. Сава Огнянов
ул. София
ул. Славянска
ул. Илия Блъсков
ул. Драгоман
ул. Странджа
ул. Родопи
ул. Х. Димитър
ул. Хаджи Димитър
ул. Шар планина
ул. Марица
ул. Добри Войников
ул. Дунав
ул. Старо село
ул. Белица
ул. Лом
ул. Бузлуджа
ул. Хр. Ботев
ул. Неофит Рилски
ул. Александър Стамбол
ул. Тодор Каблешков
ул. Петър Богдан
ул. 31-ви полк
ул. Генерал Гешев
ул. Марин Дринов
ул. Цанко Церковски
ул. Сердика
ул. Бесарабия
ул. Осъм
ул. Места
ул. Огоста
ул. Вихър
ул. Брезa
ул. Явор
ул. Гео Милев
ул. Ген. Колев
ул. Васил Априлов
ул. Сердика
ул. Серес
ул. Янко Тодоров
ул. Йордан Йовков
ул. Опълченска
ул. Кюстенджа
ул. Г. С. Раковски
ул. П. Каравелов
ул. 10-ти февруари
ул. Патриарх Дамян
ул. Стоян Заимов
ул. Кап. Мамарчев
ул. Партений Павлович
ул. Бенковски
ул. Вежен
ул. Изгревите
ул. Ф. Тотю
ул. Чайка
ул. Черноморска

Обр. 1. Общ план на НАР „Дуросторум – Дръстър – Силистра“, зона А и Б.

Fig. 1. General plan of the National Archaeological Reserve “Durostorum–Drastar–Silistra”, zones A and B.

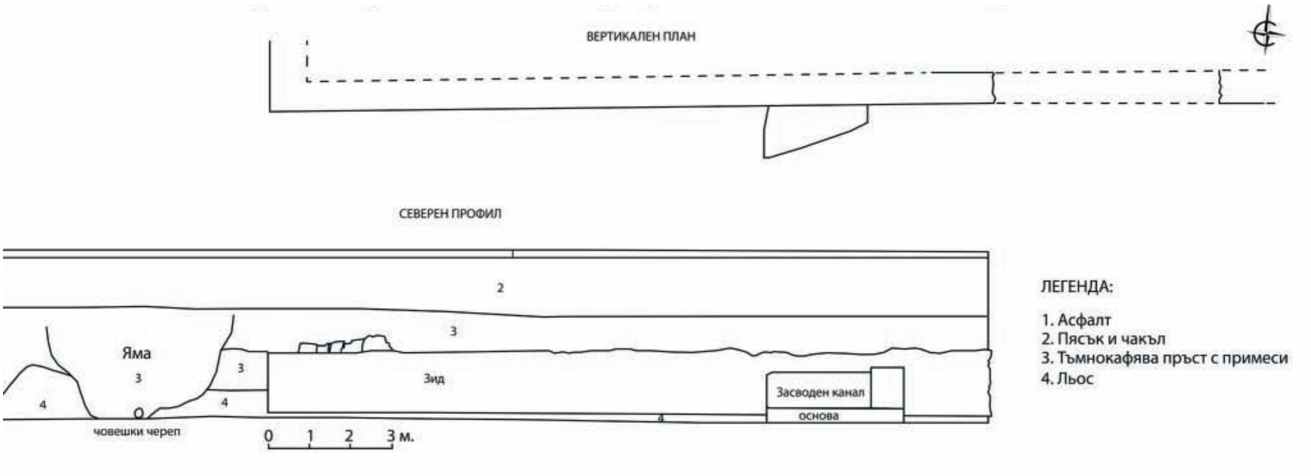
ВЕРТИКАЛЕН ПЛАН
СЕВЕРЕН ПРОФИЛ
2
3
Яма
3
3
4
4
4
Зид
Засводен канал
основа
човешки череп
0 1 2 3 м.
ЛЕГЕНДА:
1. Асфалт
2. Пясък и чакъл
3. Тъмнокафява пръст с примеси
4. Льос

Обр. 2. Южен профил.

Fig. 2. Southern section.

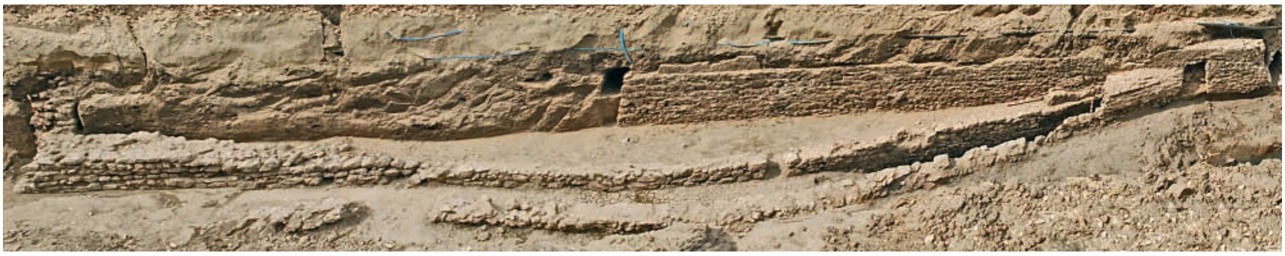

Обр. 3. Сгради и канал (от юг).

Fig. 3. Remains of the buildings and the canal (view from South).

ROMAN BUILDING AND CHANNEL AT 18B "KAPITAN KRASTEV" STR. NAR "DUROSTORUM-DRASTAR-SILISTRA"

Peti Donevski, Svetlana Gancheva

Two buildings and vaulted canal were unearthed during the rescue archaeological excavations at 18 Kapitan Krastev Str., within the National Archaeological Reserve "Durostorum–Drastar–Silistra" (fig. 1). The buildings were preserved only in their substructures, and were built of stones with grey-white mortar (eastern wall) and mud (western wall). The first wall continues at 17.45 m westwards. The two buildings were situated to the north and their inner planning and dimensions are not clear. They are dated to the second half of the 3rd c. AD. The first wall is ends at a vaulted canal, which was uncovered along 2.38 m, and at the end of the trench found just in its demolished part without the vault (fig. 2-3). The canal is situated to the south of the buildings, and it belongs to an earlier period (2nd–3rd c. AD).

СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ

№ 48. АНТИЧЕН ГРАД ЗАЛДАПА, ОБЩИНА КРУШАРИ, ОБЛАСТ ДОБРИЧ. РАННОХРИСТИЯНСКА БАЗИЛИКА № 3

Георги Атанасов, Валери Йотов, Йото Валериев

През 2015 г. разкопките бяха само в частично разкритата през 2014 г. базилика № 3 (обр. 1–2), която е източно от главната улица на античния град Залдапа. Проучванията бяха съсредоточени в четири сектора на храма: атриума, наоса, бемата и анекса, който е долепен до южния зид.

Атриум. Наличието на атриум бе установено още през 2014 г. През 2015 г. разкопките бяха продължени в западна посока с 5 нови квадрата (К 13 (18–20; 23–25); К 14 (3–15). Установено бе, че на даден етап изграденият към края на V в. заедно с базиликата атриум е демонтиран напълно. Това е видно от негатива на останките от южния зид – запълнен с червен хоросан и дребни камъни.

Наос. Проучени до подовото ниво на базиликата бяха останалите от 2014 г. десет квадрата в центъра на наоса. По южния стилобат на колонадата бяха регистрирани нови четири постамента за бази на колони, като централната е монолитен варовиков блок с дължина 1,20 м, ширина 0,82 м, височина 0,31 м. Установено бе, че интерколумните са много къси, респективно колоните са близко разположени на разстояние около 2,25 м, което е ново доказателство, че базиликата е двуетажна.

В преградния зид между наоса и притвора бе открита и демонтирана каменна плоча – сполия с 8 редов гръцки надпис от II–III в.

Анексът от юг (епископска резиденция (?)). Представлява две големи помещения и допълнително изграден подход от запад, от страната на апсидата. Тази двуделна пристройка има зидове, които са широки 0,70 м, иззидани от добре обработени едри каменни блокове на кална спойка с добре подравнени редове (на места с части от тухли). Фундаментът е масивен, с отстъп и ширина около 0,80 м. Вкопан е в здравия льос на дълбочина около 1 м – ново доказателство за наличието на втори етаж.

Крипта под бемата (обр. 3–4). Представлява, ориентирано север–юг, голямо засводено правоъгълно помещение с дължина 3,80 м, ширина 2,50 м и височина 2,40 м. Входът (от юг) е подобен на дромос с дължина 1,40 м през който по 7 стъпала се достига до помещението. Стените са старателно измазани. На северния люнет е изобразен голям кръст, а на източната стена – по-малък. Входът бе открит запечатан с масивна каменна плоча, но в средата сводът е пробит (отвор с диаметър около 1,40 м) – възможно, точно под мястото на олтарната маса. Вътрешността на криптата бе запълнена с много мраморни архитектурни детайли: четири бази на колони, две цели и няколко големи фрагменти от коринтски и йонийски капители, цял стълб от олтарната преграда и други повече от 30 мраморни фрагменти от колони, части от олтарната маса, от амвона и олтарната преграда.

Работната хипотеза на този етап е, че след разрушаването на храма в началото на VII в. и преди да напуснат окончателно града, последните християни са се погрижили да не допуснат допълнително оскверняване на криптата, като са я запълнили плътно с мраморни детайли и са я превърнали в гробница на осветената – предимно олтарна мебелировка.

В проучените хоризонти в базиликата бяха открити повече от 300 бронзови монети – почти всички от IV–VI в., единици от III в. и една от III–II в. пр. Хр.

THE ANCIENT TOWN OF ZALDAPA, KRUSHARI MUNICIPALITY, DOBRICH REGION. EARLY CHRISTIAN BASILICA NO 3

Georgi Atanasov, Valeri Yotov, Ioto Valeriev

The excavation was concentrated in four sectors of the basilica which was partially unearthed in 2014 No 3 (figs 1, 2): the atrium, the nave, the annex south of the basilica, and the crypt in the sanctuary.

The Atrium. Constructed simultaneously with the basilica (the end of 5th c. AD), the atrium has been deliberately and completely demolished at a later stage.

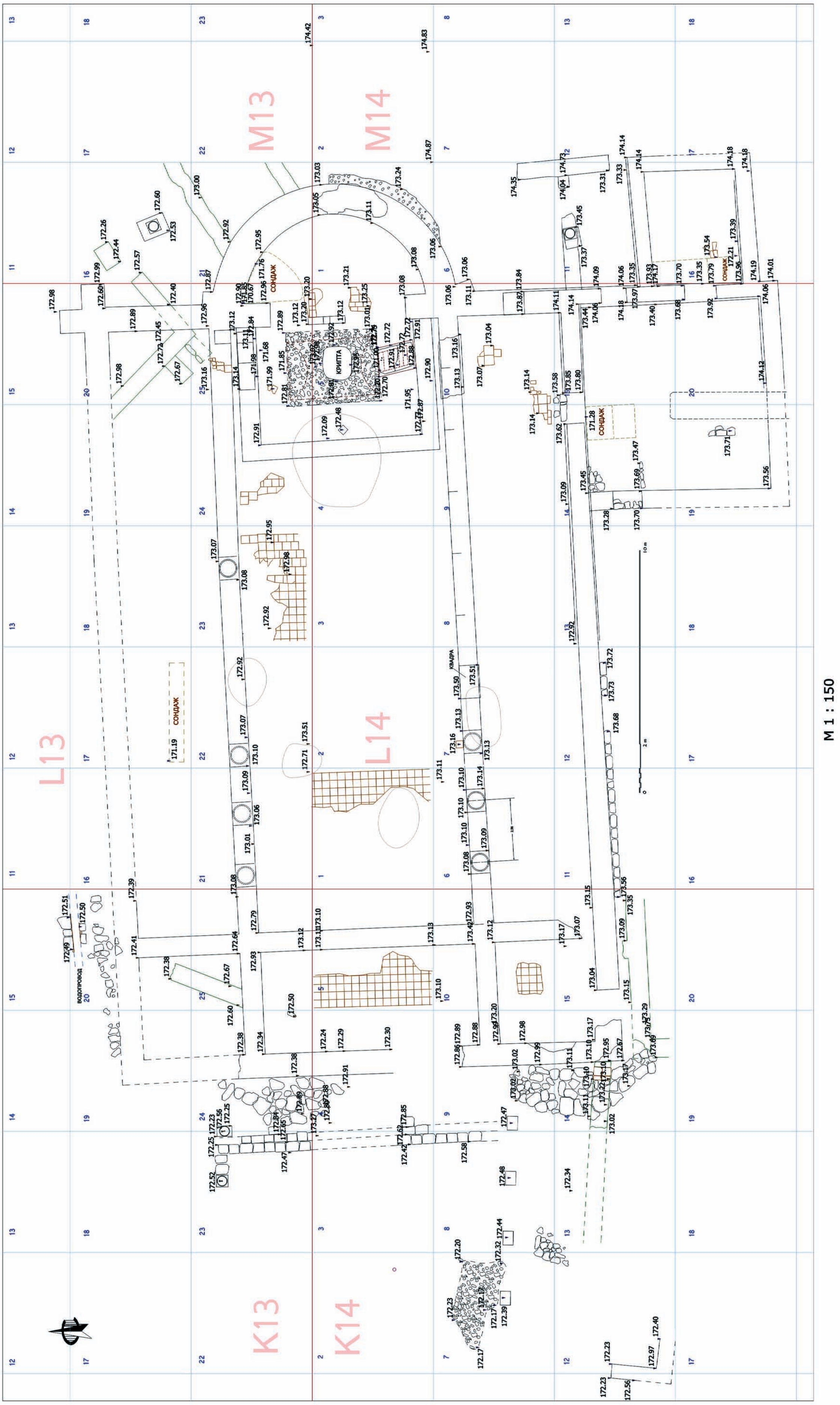
M13
M14
L13
L14
K13
K14
КРИПТА
СОНДАЖ
КВАДРА
ВОДОПРОВОД
M 1 : 150

Обр. 1. Базилика № 3 – план.

Fig. 1. Layout of Basilica No 3.

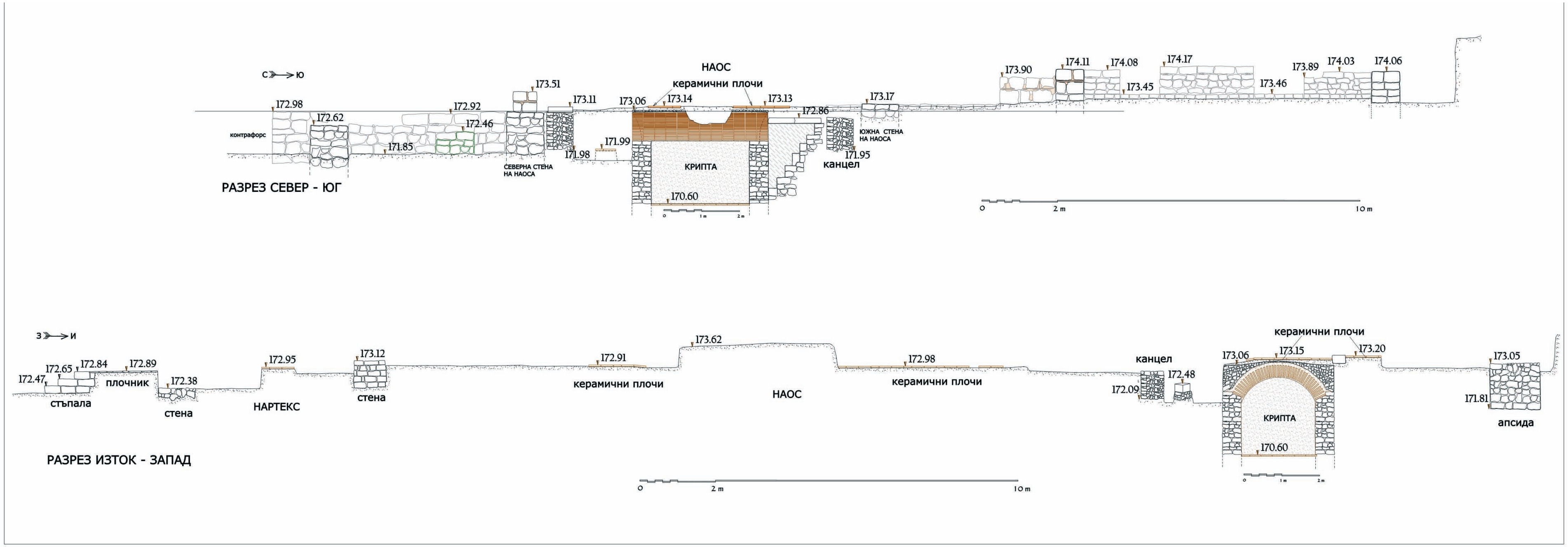
С → Ю
172.98
172.62
контрафорс
172.92
172.46
171.85
173.51
СЕВЕРНА СТЕНА НА НАОСА
173.11
171.98
171.99
НАОС
керамични плочи
173.06
173.14
173.13
КРИПТА
170.60
172.86
173.17
ЮЖНА СТЕНА НА НАОСА
171.95
канцел
РАЗРЕЗ СЕВЕР - ЮГ
173.90
174.11
174.08
173.45
174.17
173.89
174.03
173.46
174.06
0
1 m
2 m
10 m
З → И
172.47
172.65
172.84
172.89
плочник
стъпала
172.38
стена
172.95
НАРТЕКС
173.12
стена
172.91
керамични плочи
173.62
НАОС
172.98
керамични плочи
канцел
172.09
172.48
173.06
173.15
керамични плочи
173.20
КРИПТА
170.60
173.05
171.81
апсида
РАЗРЕЗ ИЗТОК - ЗАПАД

Обр. 2. Базилика № 3 – стратиграфски разрез.

Fig. 2. Cross-section of Basilica No 3.

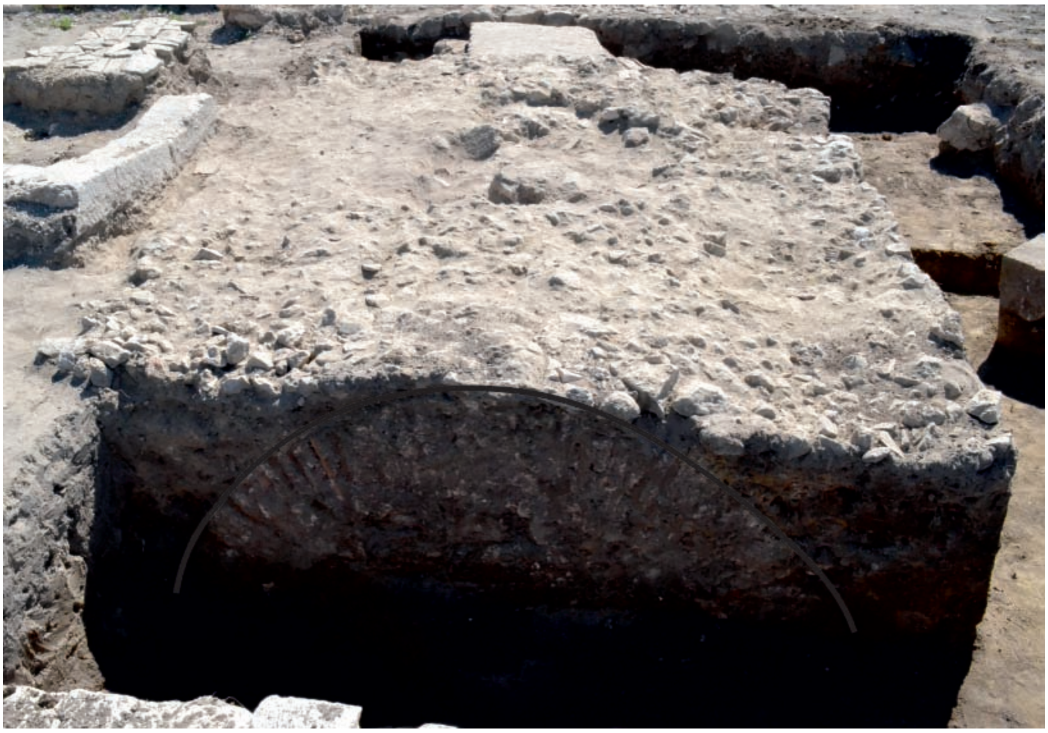

Обр. 3. Криптата – поглед от север.

Fig. 3. The Crypt in the Sanctuary – view from north.

The Nave. Ten squares were excavated down to floor level the central part of the nave.

The annex south of the basilica (the Bishop residence?). It consists of two large premises with additionally constructed entrance from west – i.e. from the apse.

The crypt in the Sanctuary (fig. 3). The crypt is a large N-S orientated rectangular vaulted space, 3.80 м long, 2.50 м wide and 2.40 м high. The entrance is from south and seven steps of a staircase lead to the space. The cryptwas filled with soil and a numerous fragments of marble architectural decoration.

The hypothesis launched for the time being by the researchers is that after the destruction of the basilica in the early 7th c. AD and before the final abandonment of the city, the Christians filled the space with marbles and soil in order to avoid a certain desecration of the crypt. Thus, they turned it into a kind of vault where the sacred – mainly altar furnishings – were deposited.

№ 49. КЪСНОРИМСКА ПЪТНА СТАНЦИЯ В М. АНИЩЕ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ГРАНИЧАК, БЕЛОГРАДЧИШКО

Сергей Торбатов, Биляна Иванова

Кампанията през 2015 г. целеше приключване на проучванията в западната част от комплекса на късноримската пътна станция, поради което работата беше съсредоточена основно върху помещенията с работна номерация 9, 10 и 15 (обр. 1).

Помещение № 9 се намира непосредствено на североизток до проученото още през 2003 г. помещение № 4. В досегашната документация е залегнало становището, че между тях е съществувал вход, но цялостното разчистване на останките показа, че такъв не е имало, а сегашното състояние на разделителния зид се дължи на иманярска интервенция в недалечното минало. От особена важност е констатацията, че помещение № 9, а респективно и цялата част от комплекса на север–североизток от него, са били пристроени в по-късно време към вече функциониращо ядро, за което категорично сви-

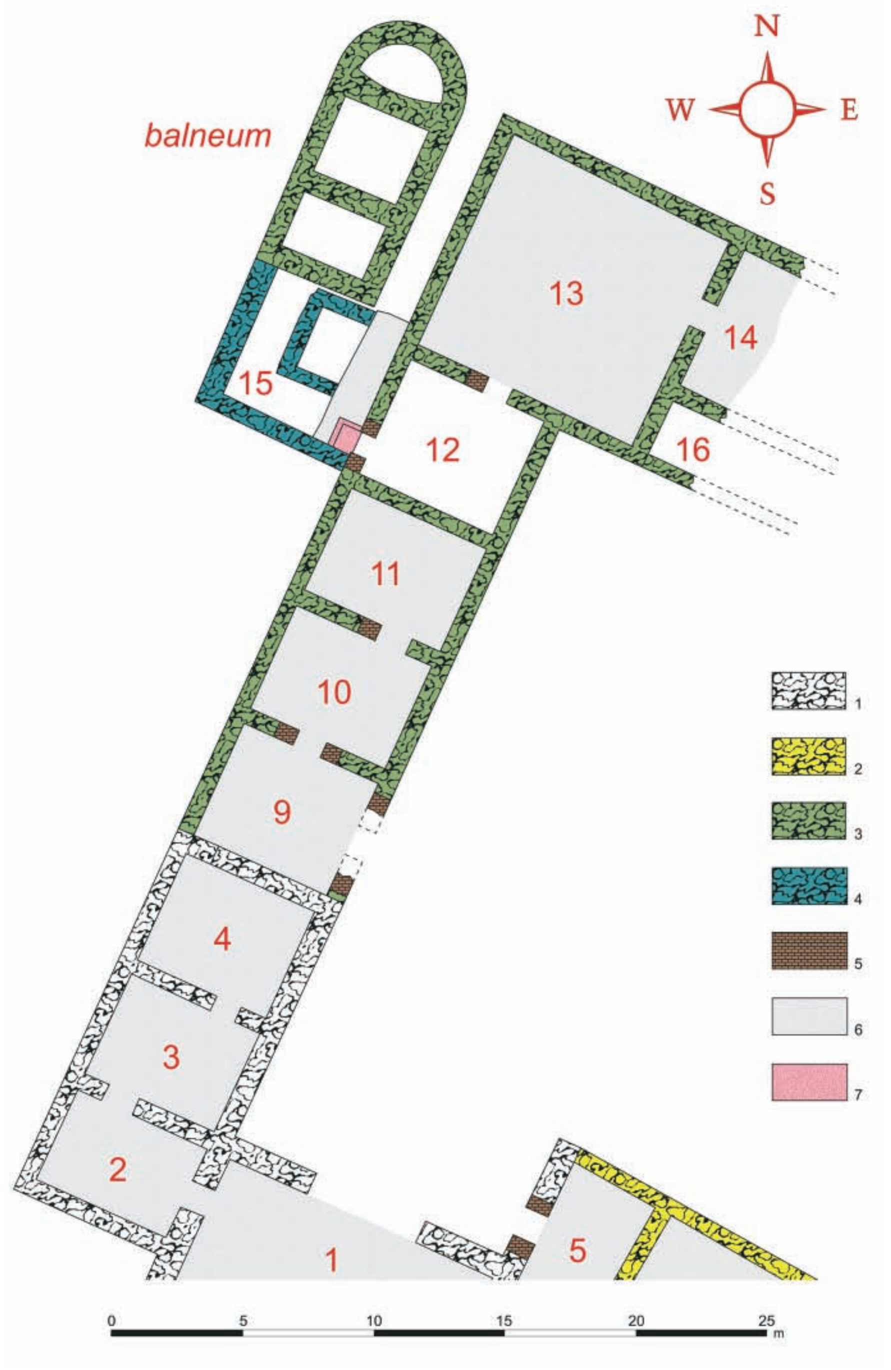

Обр. 1. План на проучваната през 2015 г. част от комплекса на пътната станция. Легенда: 1. I строителен период; 2. II строителен период (I фаза); 3. II строителен период (II фаза); 4. III строителен период; 5. Тухлен градеж; 6. Хоросанов под; 7. Градеж на розов хоросан.

Fig. 1. Plan of the part of the road station complex surveyed in 2015. Legend: 1. First construction period; 2. Second construction period (Phase I); 3. Second construction period (phase II); 4. Third construction period; 5. Brick construction; 6. Mortar floor; 7. Construction on pink mortar.

детелстват конструктивните фуги и съществените различия в техниката на изграждане на субструкцията на зидовете. Голям научен интерес представлява откритата под подложката на хоросановия под боклучна яма, използването на която със сигурност предхожда новото строителство (обр. 2). От запълнителя на ямата, освен голямо количество натрошени тухли и керемиди и няколко фрагмента битова керамика, произхождат и две монети от периода 364–367 г., налагащи отместване малко по-напред във времето на изведения досега *terminus post quem* за новия, втори строителен период в изграждането на комплекса.

Културният пласт в помещение № 10 беше заварен в напълно компрометирано състояние в резултат на иманярска дейност. Въпреки това, от тук произхождат две важни находки. Първата е фрагмент от тегула с частично запазен печат от нов тип, възпроизвеждащ текста на познатия от десетки екземпляри от обекта печат от типа DDNNAVGRAT, но в огледален образ. Втората находка е дръжка от керамичен съд от къснобронзовата или ранножелязната епоха, открита без адекватен контекст, в насипа над останките от източния зид на помещението. Досега пласт от това време на територията на обекта не е регистриран и не разполагаме с информация за други находки с подобна датировка от тук.

Помещение № 15 се намира в северозападната част на комплекса. Съществуването му е регистрирано в хода на разкопките от 2005 до 2007 г., но едва през отчетната кампания то беше изцяло проучено, а строителната му история и хронология – задоволително изяснени. Появата на помещението със сигурност маркира нов, трети строителен период. В окончателния си вид, то е било призвано да осъществи „топла връзка“ между изградената през втория строителен период жилищно-стопанска инфраструктура на комплекса и издигнатата по същото време, но извън оградния зид, малка банска постройка. За целта, във вътрешността му, върху дебела подложка от речни камъни и сиво-черна пръст, е бил излят хоросанов под, а за преодоляване на получилата се чувствителна разлика в ходовите нива със съседното помещение № 12 специално са били изградени две стъпала. Първоначалният план на строителите обаче очевидно е бил друг, за което свидетелстват разчистените под хоросановия под останки от една друга структура. Става дума за плитко вкопани в стерилния терен и съвсем небрежно изградени основи на съоръжение с четириъгълен план. За предназначението му може само да се гадае, тъй като, след полагането на основите, понататъшното му изграждане е било изоставено. Теренът над него е бил подравнен с тънък пласт бял хоросан, над който е била положена подложката и излят хоросановият под на помещението (обр. 3). Предвид непосредствената близост на банята и отсъствието на инженерно организирано водоподаване към нея, най-правдоподобно изглежда съоръжението да е било замислено като воден резервоар. От траншеята за северния му зид, непосредствено до вътрешното лице, произхожда изключително важна находка – много добре запазена монета на император Аркадий от периода 384–388 г., която се

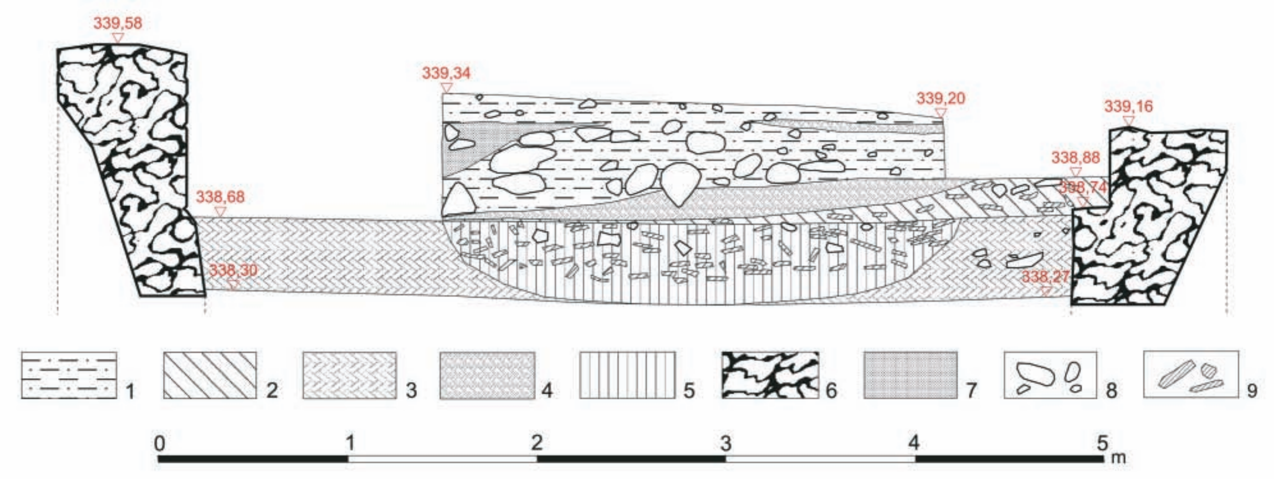

Обр. 2. Структура на напластяванията в помещение № 9 (профил юг–север). Легенда: 1. Компроментиран пласт; 2. Трамбована светлокафява пръст (подложка на хоросанов под); 3. Стерил; 4. Бял хоросан; 5. Тъмнокафява пръст (запълнител на боклучна яма от IV в.); 6. Зид на спойка от бял хоросан; 7. Сиво-кафява пръст, примесена с бучки бял хоросан; 8. Камъни; 9. Строителна керамика.

Fig. 2. Stratigraphy in room no. 9 (south-north profile). Legend: 1. Disturbed layer; 2. Rammed light brown soil (basis of a mortar floor); 3. Sterile soil; 4. White mortar; 5. Dark brown soil (filling of a garbage pit from the 4th c.); 6. Stone wall built with white mortar; 7. Gray-brown soil mixed with lumps of mortar; 8. Stones; 9. Building ceramics.

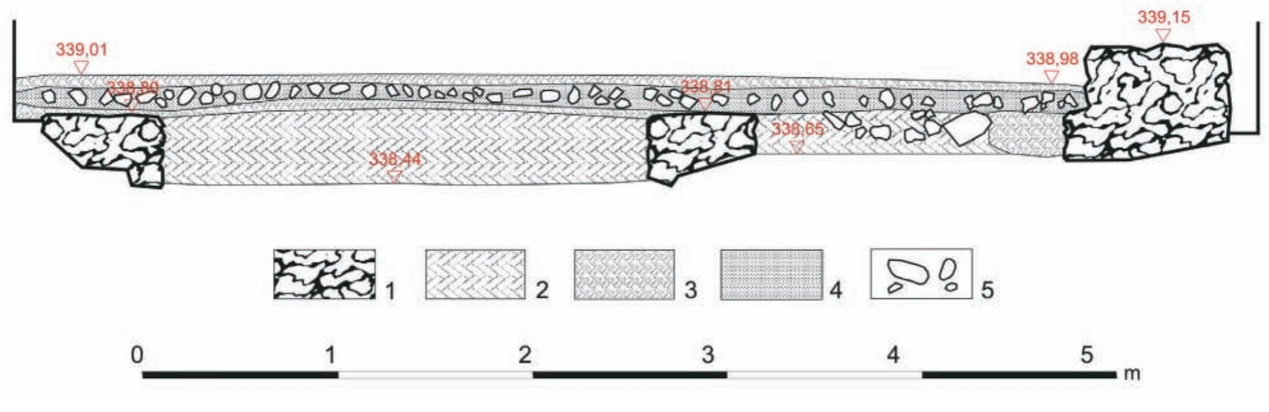

Обр. 3. Структура на напластяванията в помещение № 15 (профил север–юг). Легенда: 1. Зид на спойка от бял хоросан; 2. Стерил; 3. Бял хоросан; 4. Трамбована жълтеникава глинеста пръст; 5. Фрагментирана покривна керамика.

Fig. 3. Stratigraphy in room no. 15 (north-south profile). Legend: 1. Stone wall built with white mortar; 2. Sterile soil; 3. White mortar; 4. Rammed yellowish clay soil; 5. Fragmented roof ceramics.

явява сигурен *terminuspostquem* за осъщественото на това място строителство, маркиращо трети период в архитектурното оформяне на комплекса на късноримската пътна станция.

По време на проучванията през 2013 г., в разчистеното тогава помещение № 13 беше регистрирано едно тясно праволинейно хлътване, преминаващо по цялата дължина на помещението в посока запад–изток. Заложен беше малък сондаж с цел изясняване характера му. Очакването за наличие тук на някакъв канал или водопровод не се потвърди. Предназначението на улея продължава да е неясно.

През последните дни на отчетната кампания беше разчистено пространството извън оградния зид на комплекса, на запад от верижните помещения с номера 2, 3, 4, 9, 10 и 11. Работата беше прекратена на нивото на античната дневна повърхност, върху която ясно личаха останки от синхронни на строежа хоросанови бъркала. Не бяха открити никакви структури.

LATE ROMAN ROAD STATION IN THE ANISHTE LOCALITY, VILLAGE OF GRANICHAK, BELOGRADCHIK MUNICIPALITY

Sergey Torbatov, Bilyana Ivanova

The campaign in 2015 aimed at completion of excavation in the western part of the complex of the late Roman road station. Three rooms – nos. 9, 10 and 15, were excavated (fig. 1).

Room no. 9 is located immediately to the northeast from room no. 4, which was studied in 2003. There was no communication between them. The discussed room, and respectively the whole part of the complex to the N-NE of it, was added at a later time to an already functioning architectural nucleus. It relates to a new, second construction period of the complex. Two coins struck in AD 364-367 found in the fill of a garbage pit that certainly predates the new construction, provide a reliable *terminus post quem* for dating the new construction (fig. 2).

The layer in room no. 10 was heavily disturbed by illegal looting. Nevertheless, the room yielded two important finds. The first one is a piece of a tile with partially preserved stamp of a new for the site type. The second find is a handle of a ceramic vessel from LBA or EAI discovered without adequate context over the remains of the eastern wall of the room. Neither layer, nor stray finds from that time have been registered at the site until present.

The construction of room no. 15 certainly marks a new, third construction period in the setting of the complex. It was intended to form a single body of the residential-and-economic infrastructure of the complex, which was elevated during the second construction period, and the separately standing small bath of the same time. Beneath the mortar floor of the room the foundations of a facility (probably meant as a water reservoir) were discovered, whose completion had been abandoned in the very course of construction (fig. 3). The trench for its northern wall yielded a very well preserved coin of Emperor Arcadius from AD 384–388, which is a secure *terminus post quem* for the third construction period in the late Roman road station.

The space outside the fence wall of the complex, to the west of rooms nos. 2, 3, 4, 9, 10 and 11, was excavated, and no structures were found there.

№ 50. ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОАНТИЧНА ЦЪРКВА В М. ГРАДИЩЕ, ЗАПАДНО ОТ ГРАД ВРАЦА ПРЕЗ 2015 г.

Нарцис Торбов, Александра Петрова

Проучването е реализирано в периода 24.06–07.09.2015 г., в сектор непосредствено на СИ от късноантичната Църква 2 (обр. 1). В квадрат AD1/2 е разкрита част от субструкцията на вътрешните лица на два зида, образуващи ъгъл (обр. 2–3). Единият от тях има направление И–З, а другият – С–Ю. Те са изградени от обработени камъни с хоросанова спойка и са подзидани към материковата скала в посока север и изток. Запазени са само два реда камъни и то в участъка, където е образуван ъгълът. Не личат следи от подова замазка на сградата. Тя е изградена през втората половина на IV в. и демонтирана през средновековието, за да се преизползва строителният материал.

Окончателно е проучено вътрешното лице на разкритата в квадрат AC1/3 крепостна стена с

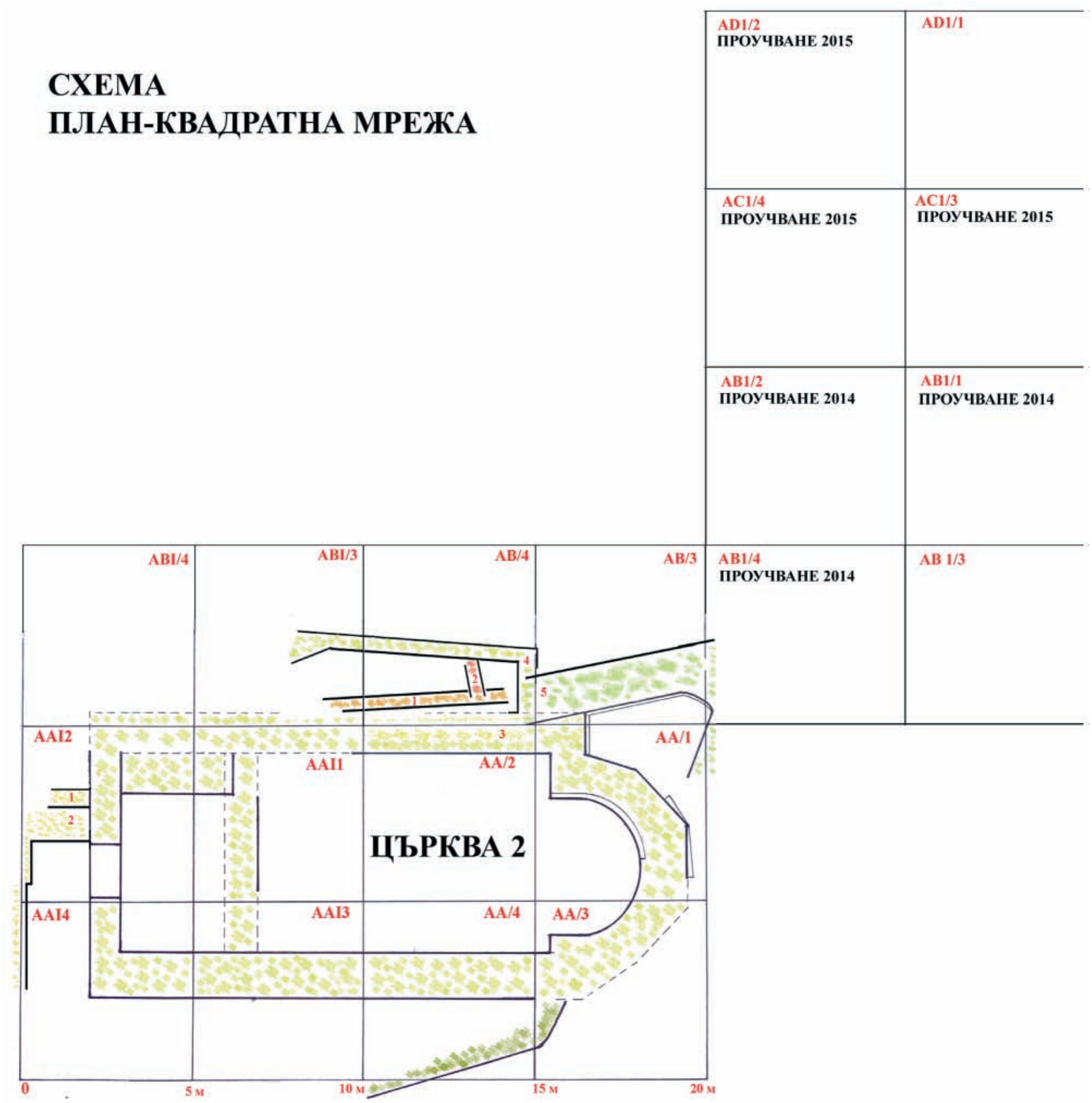
СХЕМА
ПЛАН-КВАДРАТНА МРЕЖА
AD1/2
ПРОУЧВАНЕ 2015
AD1/1
AC1/4
ПРОУЧВАНЕ 2015
AC1/3
ПРОУЧВАНЕ 2015
AB1/2
ПРОУЧВАНЕ 2014
AB1/1
ПРОУЧВАНЕ 2014
ABI/4
ABI/3
AB/4
AB/3
AB1/4
ПРОУЧВАНЕ 2014
AB 1/3
AAI2
AAI1
AA/2
AA/1
ЦЪРКВА 2
AAI4
AAI3
AA/4
AA/3
1
2
3
4
5
0
5 м
10 м
15 м
20 м

Обр. 1. План на Църква 2 и проучвания през 2015 г. сектор на СИ от нея.

Fig. 1. Plan of Church 2 and the excavated sector to NE of the church.

дължина 2,90 м и запазена максимална височина 2,50 м. То е изградено от ломени камъни на хоросанова спойка. Вътрешността на стената (пълнежът) е от по дребни ломени камъни, споени с хоросан. Субструкцията е иззидана спрямо съществуващата денивелация на терена. Банкетът е оформен чрез поставяне на дървена греда (сантрач), а над нея е изградена суперструкцията.

В квадрат AC1/4 е проучен гроб от локализирания през 2014 г. некропол, развил се през XII–XIV в. около средновековната Църква 1 в м. Градище (Гроб 5 с пореден номер по реда на проучване). От същия некропол през 2014 г. са разкопани четири гроба. Гробното съоръжение представлява вкопана в неравния терен яма с неправилна правоъгълна форма. Ямата е маркирана с различни по големина късове ломен варовик, които са се разместили от тежестта на насипа. Размерите на гробната яма са дължина 1,90 м и широчина 0,60 м. Дъното на ямата има н. в. 453,226 м – в западната част, при главата. Ориентация З–И с 10° отклонение на СЗ при главата. Скелетът е изпънат по гръб в анатомичен порядък, с кръстосани върху гръдния кош ръце. Гробен инвентар липсва. Гробове от българското

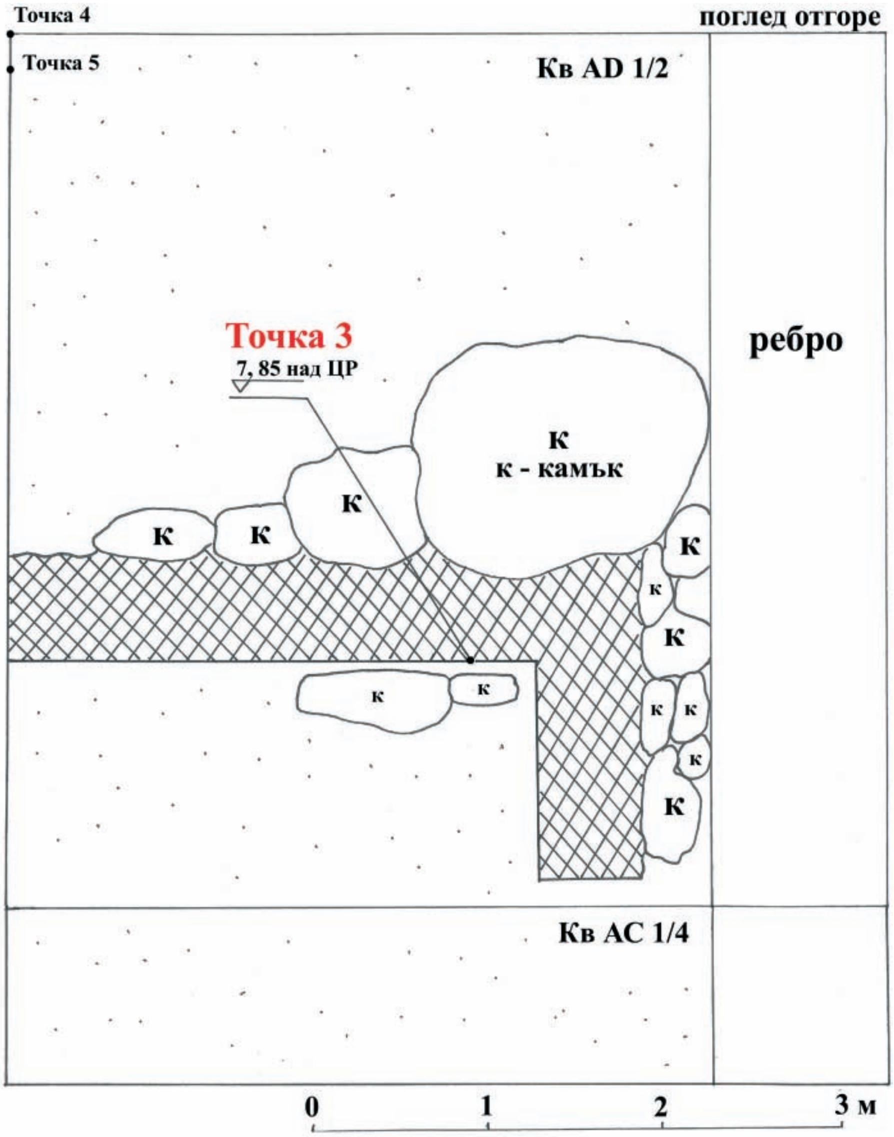

Обр. 2. План на частично разкритите зидове в квадрат AD1/2.

Fig. 2. Plan of the walls partially excavated in square AD1/2.

средновековие с подобни гробни съоръжения и погребален обред са разкрити и в други райони на България (Бъчваров 1993; Иванов 1993).

Осъществено бе проучването на Зид 1 в квадрати АБV/1, АБIV/2, ААIV/4, ААIV/3, ААIV/1, АAIII/2 и ААIII/1. Той е с приблизителна дължина 20,40 м. Разкрита е неговата субструкция – едното лице. Изграден е от ломени камъни на хоросанова спойка. Не са налице прекъсвания и отделни етапи при неговото строителство, тъй като не бяха разкрити фуги. В квадрат ААIV/4 зидът бе проучен в субструкция в един участък с дължина 1,10 м. Максималната запазена височина на субструкцията е 0,40 м. Извършеният сондаж в квадрат ААIV/4 установи, че другото му лице не е добре оформено. Разкритата приблизителна широчина от 1 м предполага, че зидът е изпълнявал единствено функцията на преграда. Той е предпазвал изградените на юг от него структури от свличане на камъни и земна маса от склона, намиращ се на север. Предполагаемата дата на изграждането на зида е края на XIV в.

В квадрати ААIII/1 и ААII/2 е разкрит Зид 2. Проучена е само част от неговата субструкция, с приблизителна дължина на разкритото лице 1,20 м и широчина 0,70 м. Зид 2 се състои от ломени камъни, споени с хоросан. Запазени са само два реда от тях. На този етап не може да се установи дали той се явява продължение на Зид 1.

Зид 3 е проучен в участък с дължина 1,95 м (разкрито е вътрешното му лице). Може да се предположи, че е от суперструкцията на сграда. Южно от Зид 3 е проучена хоросанова замазка, която вероятно представлява нейния под. В южна посока замазката е разрушена и прекъсва поради ерозионните процеси, довели до свличане на склона. В хода на проучването не са открити археологически материали, даващи възможност за датиране на Зид 2 и Зид 3 в квадрати ААIII/1 и ААII/2. Вероятно те са изградени в един и същ период от време със Зид 1 – края на XIV в.

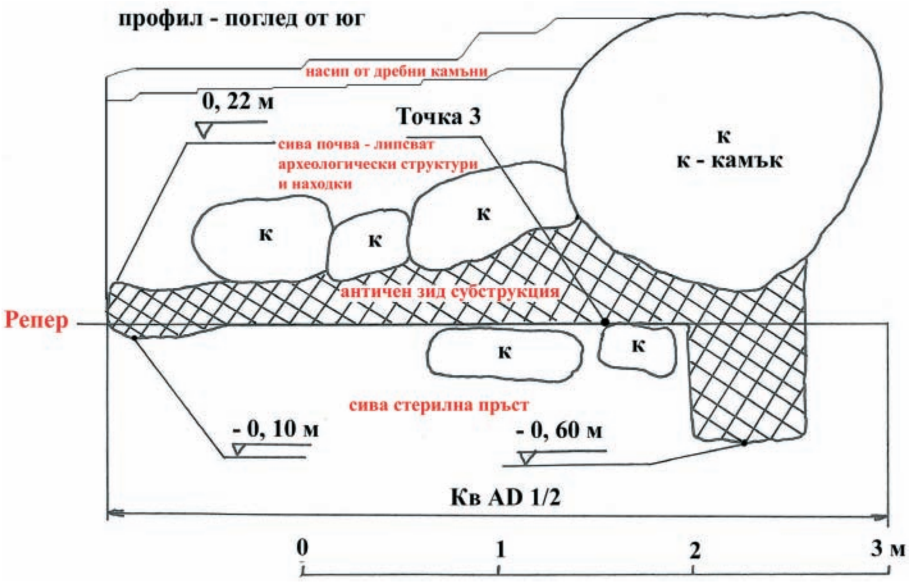

Обр. 3. Зид в квадрат AD1/2.

Fig. 3. Wall in square AD1/2..

Литература

Иванов 1993: П. Иванов. Средновековен некропол при Ослен Криводол, Врачанско (Предварителни резултати). – Известия на музеите в Северозападна България, 20, 1993, 11-27.

Бъчваров 1993: И. Бъчваров. Янтренски некрополи. Велико Търново, 1993.

EXCAVATIONS AT CHURCH 2 IN GRADISHTE LOCALITY NEAR VRATSA IN 2015

Narcis Torbov, Alexandra Petrova

The excavations took place in the sector NE of the Church 2 (fig.1.) A substructure of two walls was revealed in square AD1/2, dated to the second half of the 4th c. AD (fig. 2, 3.). The walls form angle. They are built of limestone with mortar. The inner face of the fortress wall (12th–14th c. AD), length 2.90 m, was unearthed in the square AC1.

Grave 5, belonging to a necropolis dated to the 12th–14th c., was excavated in square AC1/4. Burial pit is marked with stones. It has orientation WE. The skeleton was found lying straight on his back, with arms crossed on his chest. No grave goods were found.

Wall 1, Wall 2 and Wall 3 were found in squares ABV/1, ABIV/2, AAIV/4, AAIV/3, AAIV/1, AAIII/2, AAIII/1 and AAII/2. They are dated to the end of the 14th c.

№ 51. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КРАЙПЪТНА СТАНЦИЯ – КАСТЕЛ „АД ПУТЕА“, С. РИБЕН, ОБЛАСТ ПЛЕВЕН

Петър Бънов, Мартин Дяков

Проучваният кастел е по-късен етап от развитието на крайпътната станция „Ад Путеа“, лежаща на „Виа Траяна“, а самата антична станция най-вероятно се намира източно от селото.

През сезон 2015 теренните проучвания изцяло са финансирани от Община Долна Митрополия. Научното дирене бе насочено към изясняване характера на пространството западно от стражевата кула, разширяване на проучваната площ на сградата с хипокауст и нов сектор в най-южната част, където според данни от находки се е намирала култова постройка. (обр. 1).

Сектор 1. Стражева кула. Издигната е в най-високата част на възвишението и е цялостно раз-

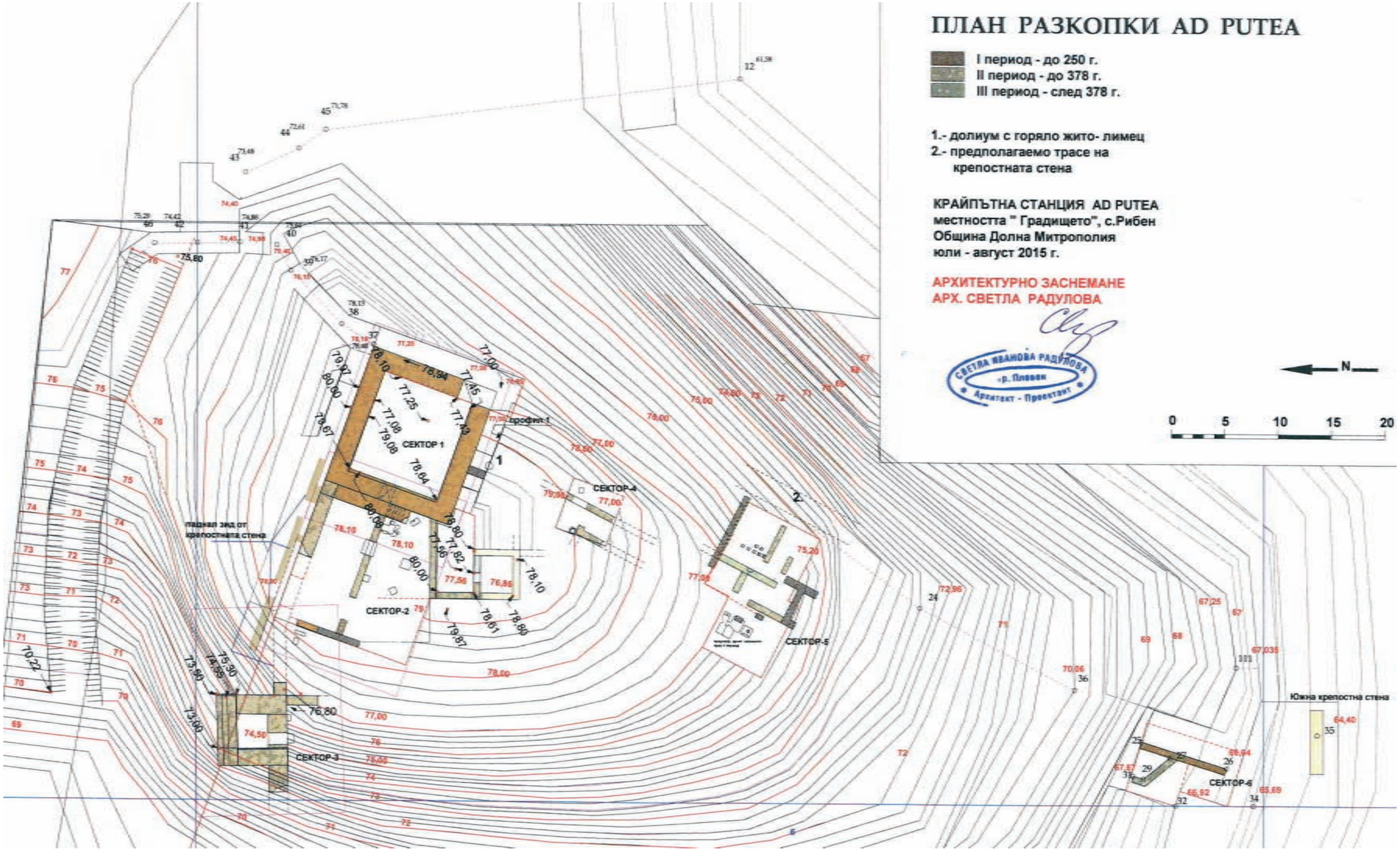
ПЛАН РАЗКОПКИ AD PUTEA
I период - до 250 г.
II период - до 378 г.
III период - след 378 г.
1.- долиум с горяло жито- лимец
2.- предполагаемо трасе на крепостната стена
КРАЙПЪТНА СТАНЦИЯ AD PUTEA
местността " Градището", с.Рибен
Община Долна Митрополия
юли - август 2015 г.
АРХИТЕКТУРНО ЗАСНЕМАНЕ
АРХ. СВЕТЛА РАДУЛОВА
СВЕТЛА ИВАНОВА РАДУЛОВА
гр. Плевен
Архитект - Проектант
N
0
5
10
15
20
СЕКТОР 1
СЕКТОР-2
СЕКТОР-3
СЕКТОР-4
СЕКТОР-5
СЕКТОР-6
профил 1
паднал зид от крепостната стена
Южна крепостна стена
1
2

Обр. 1. План на разкопки „Ад Путеа" – 2015 г.

Fig. 1. Plan of the archeological excavations "Ad Putea" – 2015.

крита. Замислена и построена е като триетажно самостоятелно съоръжение (бургус). Зидовете са в опус микстум. За изясняване на ситуацията около външните лица са заложени контролни траншеи. Външното ниво на терена след изграждането на кулата, е било на 0,40 м под линията на микстума. Поради денивелацията на терена, от северната страна, първият етаж е вкопан на 1,50 м, а от южната – на 0,60 м. За полагането на основите е изравнявана материковата скала. В югоизточния ъгъл е изграден конструктивно свързан контрафорс с размери 2,35×0,50 м, който усилва устойчивостта на кулата поради най-ниския терен.

Южно до кулата е пристроен склад за зърнени храни. В него е открит долиум със запазена най-долна част, пълна с лимец. През 2014 г. тук попаднахме на друг долиум с останки от леща. Складът е опожаряван два пъти. След пожар в средата на III в. падналите структури са разчистени, подовото ниво изравнено, а помещението е изградено отново. В последната четвърт на IV в. има второ опожаряване. В стратиграфския профил източно от долиума добре се очертават всички нива и преустройства.

Сектор 2. Западно от стражевата кула са изградени четири помещения с основи от камък, градежът над които е от кирпич. В насипа има фрагментирани стомни, кани и плоскодънни амфори от средата на III до края на IV в. Важна находка е намерената в северната част на сектора анонимна византийска монета, клас А2.

Сектор 5. Продължи разкриването на структури от сградата с хипокауст в централната част на обекта. Разкопани са части от няколко помещения, но нито едно не е напълно запазено поради разрушения на зидовете до основи за вадене на камъни (обр. 2). В най-североизточното помещение са намерени тухлени колонки от хипокауст. Западно е разчистена площадка от преупотребени блокове и две варовикови бази за колони. Разкритите руини се датират между 270 г. и 376 г. Горната хронологическа граница на тази датировка се обосновава с намерената монетна находка от 65 броя, разпръснати на площ около 2 кв. м южно от базите за колони. Включва емисии на Валентиниан (364–375 г.), Валенс и Грациан.

Установи се, че помещенията са изградени стъпаловидно, съобразени с наклона на терена в южна посока. Подовите нива са изравнявани с трошлив варовик с консистенция на хоросан, изкопаван на място. Поради съвременни намеси почти липсва стратиграфия.

Сектор 6 е в най-южната част на хълма. Преди започване на разкопките тук са намерени четири

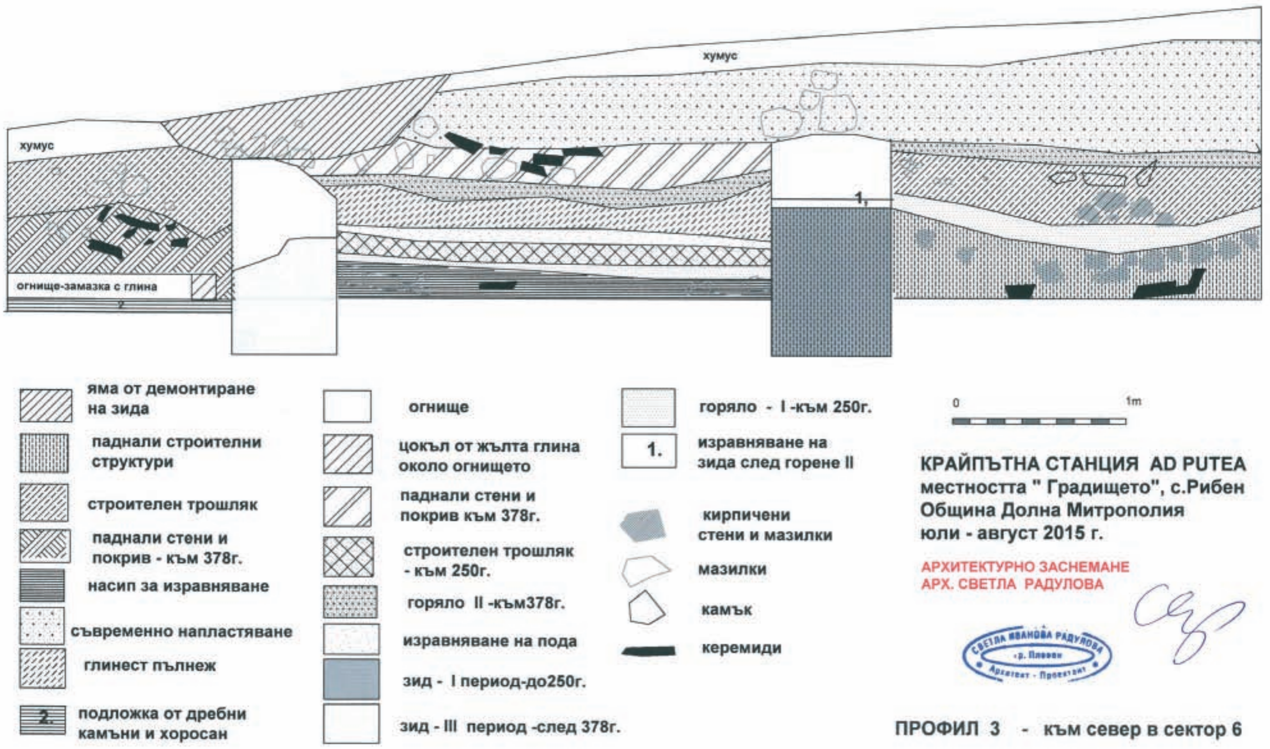
хумус
хумус
1.
огнище-замазка с глина
2
яма от демонтиране на зида
паднали строителни структури
строителен трошляк
паднали стени и покрив - към 378г.
насип за изравняване
съвременно напластяване
глинест пълнеж
2. подложка от дребни камъни и хоросан
огнище
цокъл от жълта глина около огнището
паднали стени и покрив към 378г.
строителен трошляк - към 250г.
горяло II -към378г.
изравняване на пода
зид - I период-до250г.
зид - III период -след 378г.
горяло - I -към 250г.
1. изравняване на зида след горене II
кирпичени стени и мазилки
мазилки
камък
керемиди
0
1m
КРАЙПЪТНА СТАНЦИЯ AD PUTEA
местността " Градището", с.Рибен
Община Долна Митрополия
юли - август 2015 г.
АРХИТЕКТУРНО ЗАСНЕМАНЕ
АРХ. СВЕТЛА РАДУЛОВА
Светла Иванова Радулова
ПРОФИЛ 3 - към север в сектор 6

Обр. 2. Общ вид на сградата с хипокауст.

Fig. 2. The building with hypocaust.

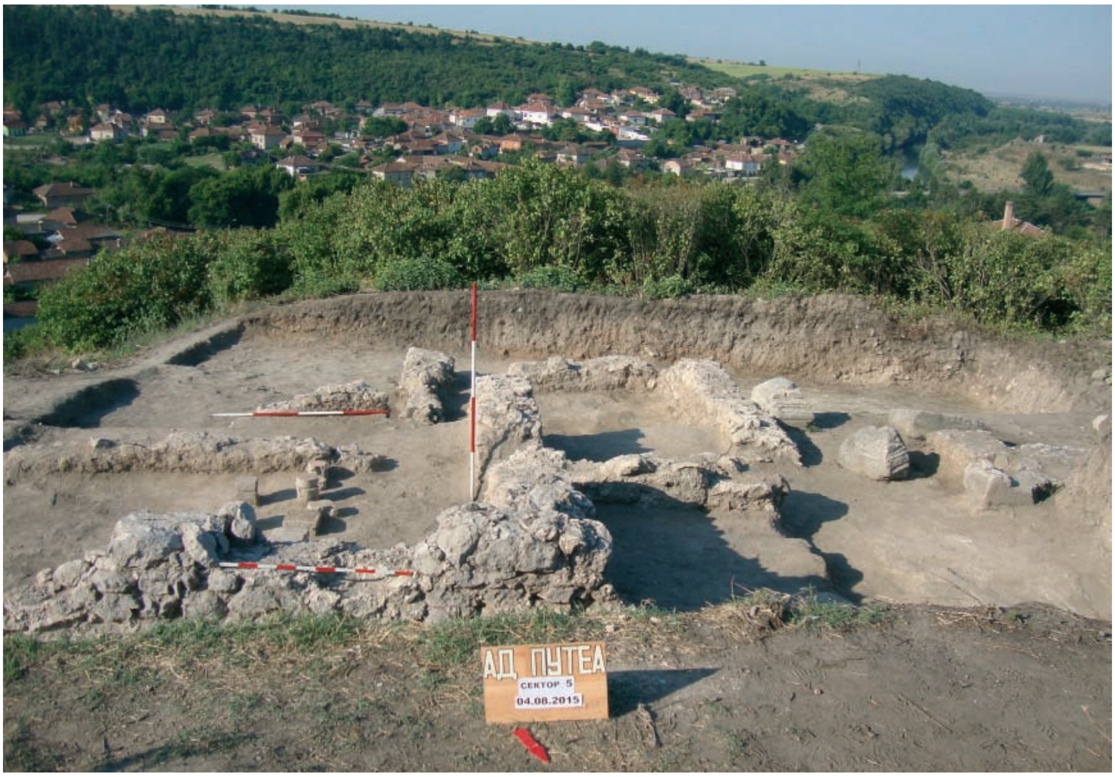

Обр. 3. Стратиграфски профил в сектор 6.

Fig. 3. Stratigraphic profile in sector 6.

ари, бронзов крак от статуя и архитектурни детайли. Те показват, че вероятно преди изграждането на кастела на това място е съществувала култова сграда.

В най-източната част на сектора е разкрит добре изграден зид с ориентация С–Ю, засега разчистен на дължина 9,80 м. Дебелината му е 0,70 м, а запазена височина – 0,60–1,25 м. Граден е от ломени камъни, споени с бял хоросан. Западно има друг, успореден зид. Той върви от север на юг 1,40 м, след това прави чупка под тъп ъгъл в югоизточна посока и на фуга се свързва с масивния източен зид. Ъгълът е оформен с вторично използвана ниска колона с овално сечение и височина 0,82 м. Основата е правоъгълник с издадени в ъглите первази. Формата предполага, че това е преизползван постамент за ара или малка статуя.

Северозападно от постамента има старателно изградено огнище, вероятно с култов характер. Оградено е със светлокафяв глинен бордюр, а основата е от средно големи камъни. Над тях са подредени дребни ломени и речни камъчета. Формата е трапецовидна, с фина замазка от глина. Използвано е през късната античност, което се доказва от намерените до него монети от Валентиниан до Тедосий I.

По цялата дължина на северния профил се очертава тънък горял пласт на 0,60 м. под нивото на терена. В най-източната част на сектора, източно от масивния зид, под опожаряването, има пласт от 0,40 м, в който се намират фрагменти от тухли, керемиди и кирпичи. На дълбочина от 1,40 м има пласт от по-ранно опожаряване. Той е над подово ниво, в което се откриват късноантични монети. Структурата на профила в пространството между двата зида е различна от тези западно и източно от тях, насипът е с по-голяма плътност. В последната четвърт на III в. това пространство е запълнено и неизползвано. Насипът е ограничен от два пожара. По-ранното опожаряване е с по-голяма дебелина (обр. 3) Намира на 1,20 м под нивото на терена. Под него има трамбована пръст, с характер на подово ниво.

Неочаквана находка в този сектор е бронзов енколпион от XI в., открит върху късния пласт от опожаряване.

Резултатите от археологическите проучвания през тази година показват, че укреплението е имало важно значение за охраната на района в продължение на векове. Доказват го откритите над 150 билонови и медни монети, много върхове за стрели, предмети на бита, керамика и стъкло, датиращи от III до XI в.

Нови резултати са следите от обитаване през средновековието, въпреки че засега не са открити останки от жилища или други трайни структури. Намерени са само отделни находки – бронзови коланни токи и апликации; върхове за стрели; бронзов енколпион; анонимна монета от времето на Василий II (976–1025 г.); битова керамика. Тези предмети на бита и част от откритата керамика са датирани в периода X–XI в.

EXCAVATIONS AT A ROAD STATION – FORTRESS “AD PUTEA“, VILLAGE OF RIBEN, PLEVEN DISTRICT, IN 2015

Petar Banov, Martin Diakov

The excavated fortress represents a later development of the road station “Ad Putea“. The archeological researcher was focused onthe area to the west of the watch tower, on the building with hypocaust and a new sector in the southern part of the site (fig. 1-2).

Sector 1. Because of the slope, the first floor of the watch tower is dug in the ground – at 1.50 m from north and 0.60 m from south. Next to it there is store house for grain.

Sector 2. To the west of the tower rooms were built with stone foundations and upper construction of adobe. Uncovered is the last closing wall of room 4.

Sector 5. Several rooms of the building were excavated, but the structures are disturbed due to robber trenches. The building is dated between AD 270 and AD 376.

Sector 6. A carefully built wall was discovered in the eastern part of the site, oriented N-S, current length is 9.80 m. To the west of it there is a parallel wall that connects to the east with the first wall. Near to the corner a carefully built fireplace was unearthed (fig. 3).

New results are traces of habitation in the Middle Ages (10-11c. AD) evidenced by belt buckles and applications (belt decorations), bronze encolpion cross (reliquary cross), anonymous coin class A2, iron arrowheads.

№ 52. КРЕПОСТТА БОРОВЕЦ ПРИ ПРАВЕЦ

Румен Иванов, Татяна Борисова, Михаела Занева, Владимир Стайков

През 2015 г. продължиха редовните проучвания на крепостта Боровец при с. Разлив. Работи се в **южния сектор,** в **кв. D 3/12, D 3/15, D 3/16, D 4/13, D 5/9, D 5/10–14, E 3/2, E 3/3, E 3/4** (обр. 1).

Денивелацията е много голяма, получават се свличания, смесващи намерения подвижен археологически материал. Проучена е площ от 200 кв. м. Разчистена е масивната каменна **Структура 1**, с цел установяване функциите, размера и датировката. Стана ясно, че става въпрос за **сграда 7** в **кв. E3/4** със североизточен ъгъл в **кв. E4/1**, на З от **сграда 6**. Разкрити са външни и вътрешни лица на източния и западния зид от грубо обработени камъни на калова спойка, във височина до 7 реда. За северната стена е използван скалният масив. Камъните са долепени до него, на места има хоросан.

Сградата е еднodelна, с правоъгълен план и външни размери 5,10×4,05 м, ориентация СИ–ЮЗ. Южната стена е широка 1,35 м, а източната и западната – 0,70 м. Добре запазени западна и източна стени във височина до 8 реда. Лицата са оформени от големи камъни, с пълнеж в средата. Южната стена има външно и вътрешно лице до 2 реда камъни във височина, в югозападната част в градежа е използвана скалата. Достигнат е пласт с висока концентрация на въглени и горяло дърво (обр. 2).

Във вътрешността на **сграда 7** в опожарен пласт се откриват желязна шлака, фрагменти прозоречно стъкло, 2 ножа, стрела, длето и пила, горяла костена дръжка с врязани линии и орнамент „птиче око“, сегмент от теглич, част от бронзова гривна и част от костен предмет. Над горелия пласт (кота 837,76) се откри монета на Herennia Etruscilla (249–251 г.), 2 прешлена за вретено, железен нож, на ходовото ниво – монета на Constantinus (280–337 г.), сечена посмъртно, инструмент за обработка на кожа, керамика основно от гърнета, фрагменти от т.нар. „гребенчати“ амфори, които дават широка дата.

Западно от **сграда 7** са открити структури, вероятно от **сграда 8**. Южният зид е ориентиран

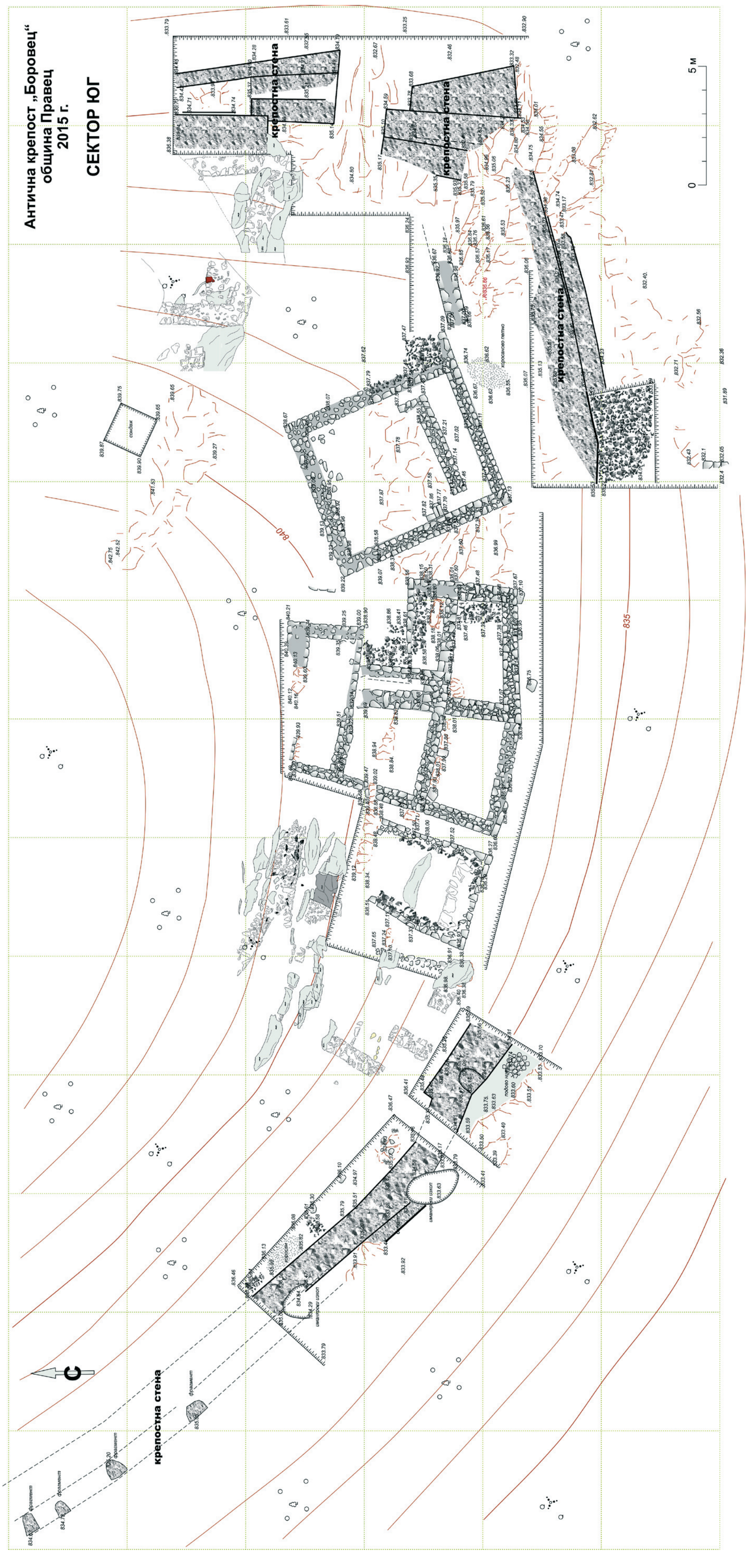
Антична крепост „Боровец“
община Правец
2015 г.
СЕКТОР ЮГ
крепостна стена
крепостна стена
крепостна стена
крепостна стена
0
5 м
С
840
835

Обр. 1. План на проучвания южен сектор на крепостта Боровец.

Fig. 1. Plan of the excavated area in the southern sector of Borovets fortress.

И–З, с лице от З, дължина 1,05 м, височина 0,48 м в 6 реда и ширина 0,80 м. От И опира в скалата. На З–СЗ от този зид са разкрити 2 успоредни зида с ориентация СИ–ЮЗ, като западният е дълъг 2,60 м и широк 0,70 м с до 3 реда камъни (0,36 м). Вторият зид е с размери 1,90×0,74 м. Градеж на калова спойка, на места използван хоросан. На С външният зид стъпва върху скалата, включена в градежа, и вероятно продължава нагоре. Перпендикулярно на него има останки от един ред 4 плътно подредени един до друг камъни. Между двата зида е разчистено ниво от бял хоросан. Секторът не е цялостно проучен. Има вероятност структурите да са свързани с крепостната стена от юг.

В най-горния пласт, във вътрешността на структурите, се откриха монета в лошо състояние, нож и керамичен пул за игра. На С, на ниво скала, се откри меден антониан на Aurelianus (270–275 г.), камено точило и стрела тип „лястовича опашка".

На кота от 837,00 до 838,00 са открити 5 железни ножа, връх на копие, тока за колан (V в.), част от желязна фибула, бронзова гривна, точило, кука, бронзова фибула с желязна намотка и подвито краче (Тип 20 а по Е. Генчева), датирана в края на V– ранен VI в. От най-долния пласт са железен нож, връх на стрела, бронзова фибула (Тип 20 а по Е. Генчева). Във вътрешността на това ниво са открити връх на стрела, глинен прешлен за вретено, катинар, железен звънец и част от инструмент.

В северна посока по склона нагоре е разчистена масивна скала, разкри се южното лице на стена с посока З–И (обр. 3). На 0,30 м северно се очертава друго лице, открива се бял хоросан. В централната част се разкриват камъни от зид с посока СИ–ЮЗ, вероятно северният край на източния зид на **сграда 8**, опира до изсечената скала. Личат вертикални изсичания и стъпаловиден отстъп. Има малко количество фрагменти битова керамика. Открити са част от хромел, вероятно преизползван в зид, монета в лошо състояние и каменно точило.

В югоизточния склон в **кв. D 5/9, D 5/10** и част от **кв. D 5/14**, северозападно от входа, са разкрити останки от **сграда 9**. Проучени са част от западния и източния зид с югозападния и югоизточния ъгъл, и част от южната стена, стъпваща върху скалата. Сградата е с още неясен план и размери И–З около 7,40 м, С–Ю до 3,70 м, дебелина 0,80 м. Южната стена е в субструкция от един ред камъни. Западният зид, ориентиран С–Ю с дължина 3,70 м и ширина 0,90 м, достига до 5 реда по-големи камъни на север. Южната стена с орентация И–З под тъп ъгъл от 105° преминава в източна посока. Разчистена в субструкция в 1 ред камъни, захванати за скалата. Вътрешното лице на източната стена на **сграда 9** е запазено в 7 реда камъни до 0,80 м. При източната стена за първи път регистрираме прилепване на фуга на сграда към крепостната стена. Във вътрешността, успоредно на южната стена, се открива по-ранен зид, с посока И–З (1,40/0,75 м). Изграден от ломени и дялани камъни, в градежа е използвана тегула с по-различна структура. В **сграда 9** са открити фрагменти керамика, най-общо от края на III и втората половина на IV в. В най-горния пласт се откриха ножче и кука, пластина от ключалка, горял

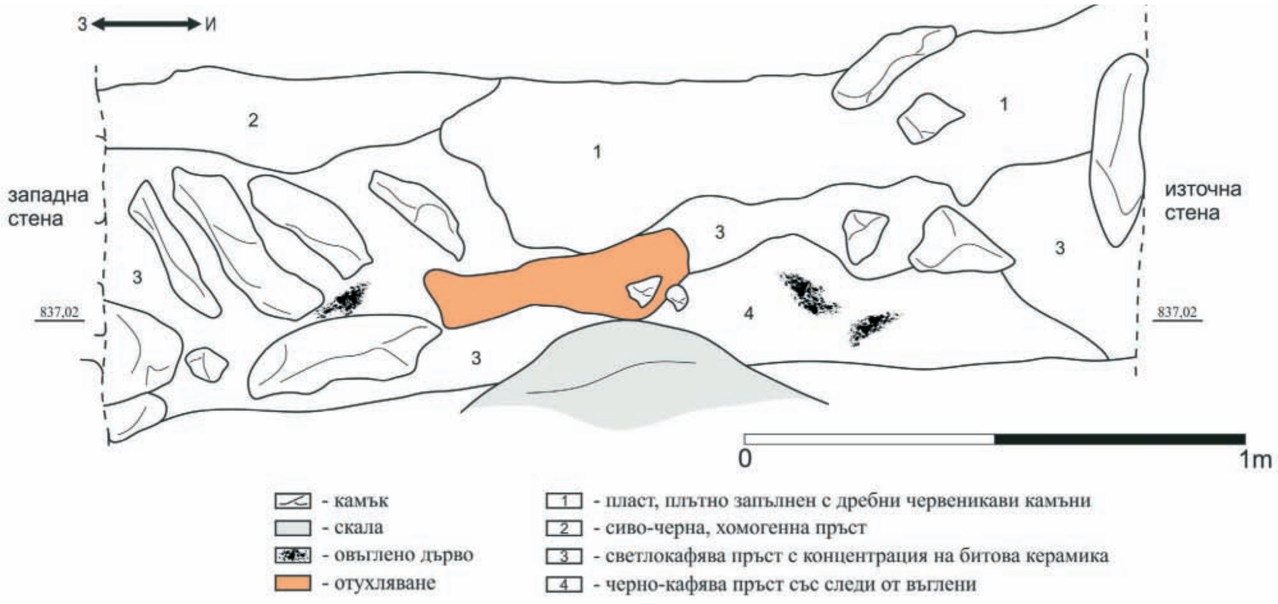
З
И
западна стена
източна стена
2
1
1
3
3
3
3
4
837,02
837,02
0
1m
- камък
- скала
- овъглено дърво
- отухляване
1 - пласт, плътно запълнен с дребни червеникави камъни
2 - сиво-черна, хомогенна пръст
3 - светлокафява пръст с концентрация на битова керамика
4 - черно-кафява пръст със следи от въглени

Обр. 2. Стратиграфски разрез на Сграда 7.

Fig. 2. Stratigraphic section of the filling layers in Building 7.

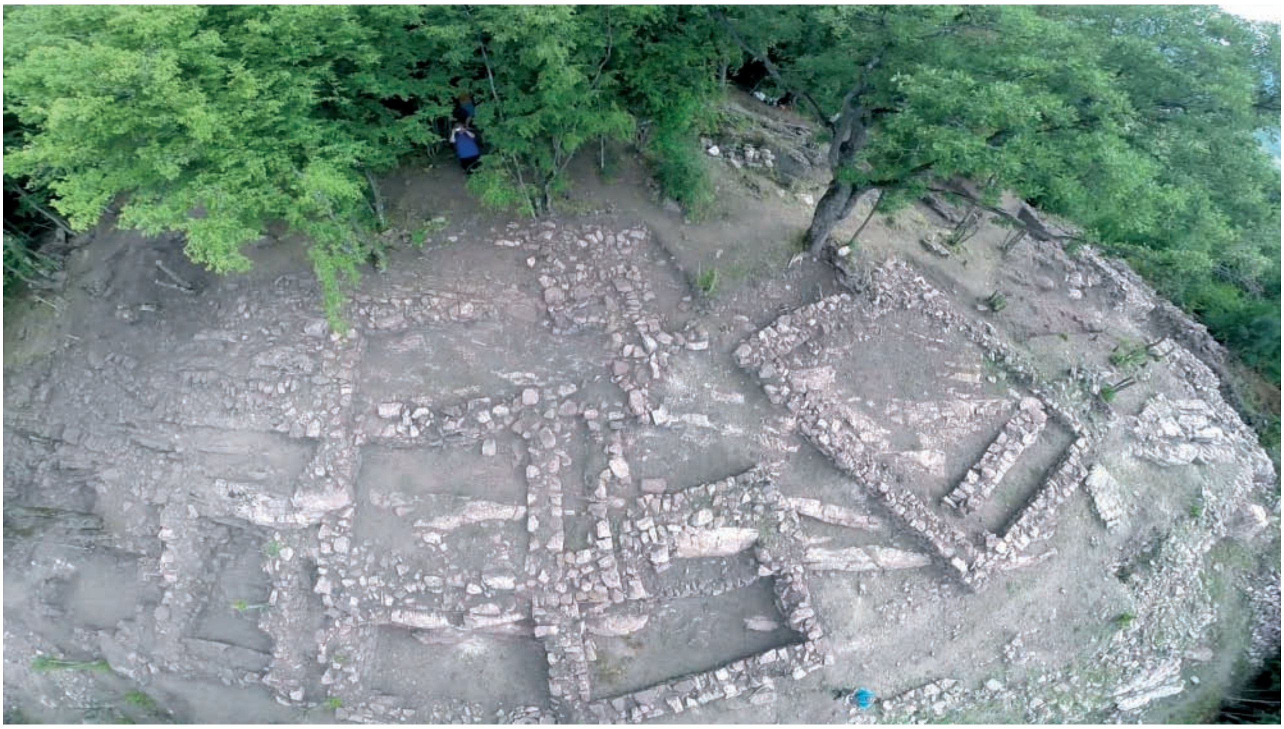

Обр. 3. Въздушна снимка на южния сектор на крепостта Боровец

Fig. 3. Air photography of the southern sector of Borovets fortress

меден антониан на ClaudiusGothicus(268–270 г.), на 0,50 м под това ниво 2 каменни точила и част от хромел.

Сграда 9 и по-ранните структури, открити във вътрешността ѝ, не са цялостно проучени. Предстои изясняване плана и датировката. Непосредствено срещу входа и на юг от сграда 9 на ниво скала са открити оловна рибарска тежест и монета на Arcadius (383–408 г.) или Honorius (393–423 г.).

Керамиката е най-вече битова и малко фрагменти строителна. Съдовете принадлежат основно на гърнета и капаци към тях, но не липсват и фрагменти от купи. Най-ранната керамика е от края на III – началото на IV в. Присъстват голямо количество съдове от груба глина, вероятно работени на ръка, дооформяни на бързо грънчарско колело, с релефни ленти, прищипани с пръсти и врязана вълнообразна украса по устието на някои гърнета.

На база на откритите монети и другите находки датираме **сграда** 7 във втората половина на IV в. до началото на V в. Останките от **сграда 8** – до началото на VI в. Откритата по-ранна структура във вътрешността на **сграда 9**, както и укреплението на възвишението е изградено и формирано в края на III и в IV в. **Сграда 9** е по-късна и вероятно е функционирала до края на V в. или малко по-късно.

THE BOROVETS FORTRESS NEAR PRAVETS

Rumen Ivanov, Tatyana Borisova, Mihaela Zaneva, Vladimir Staykov

The fortress Borovets, near the village of Razliv is being explored since 2009, and in 2015 the excavations continued in the southern sector of the site (fig. 1). The structure, previously known as Structure 1 was fully excavated, and is labelled as Building 7. It has one room; a big rock is used as its north wall. Among the finds there are bronze coins from the 3rd–4th c. AD, iron knives and arrowhead, bone handle and others. W from it the remains of a structure dubbed Building 8, were excavated. It consists of two walls, NE-SW, with alevel of mortar between them, and another wall, from NW to SE (fig. 3). Various types of arrowheads and a spearhead were found in the building, as well as two bronze fibulae from the 5th–6th c. AD, iron knives and other tools. NW from the entrance of the fortress part of another building was documented (Building 9), and this structure is built immediately next to the fortification wall. A few artefacts are found in the building, mainly ceramics, and two coins from the 3rd and the beginning of the 5th c. AD.

№ 53. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ВИЛНО ИМЕНИЕ ОТ РИМСКАТА ЕПОХА В М. СЕЛИЩЕТО ПРИ С. СУХАЧЕ, ОБЩ. ЧЕРВЕН БРЯГ

Венета Ханджийска

Археологическите проучвания на територията на римската вила в м. Селището при с. Сухаче бяха възобновени през 2014 г., когато в района беше проведено издирване с цел регистрирането на неизвестни археологически структури и установяване на контекста на вече проучената жилищна сграда (Лазарова 2013). Установи се наличието на останки от няколко, вероятно стопански постройки,

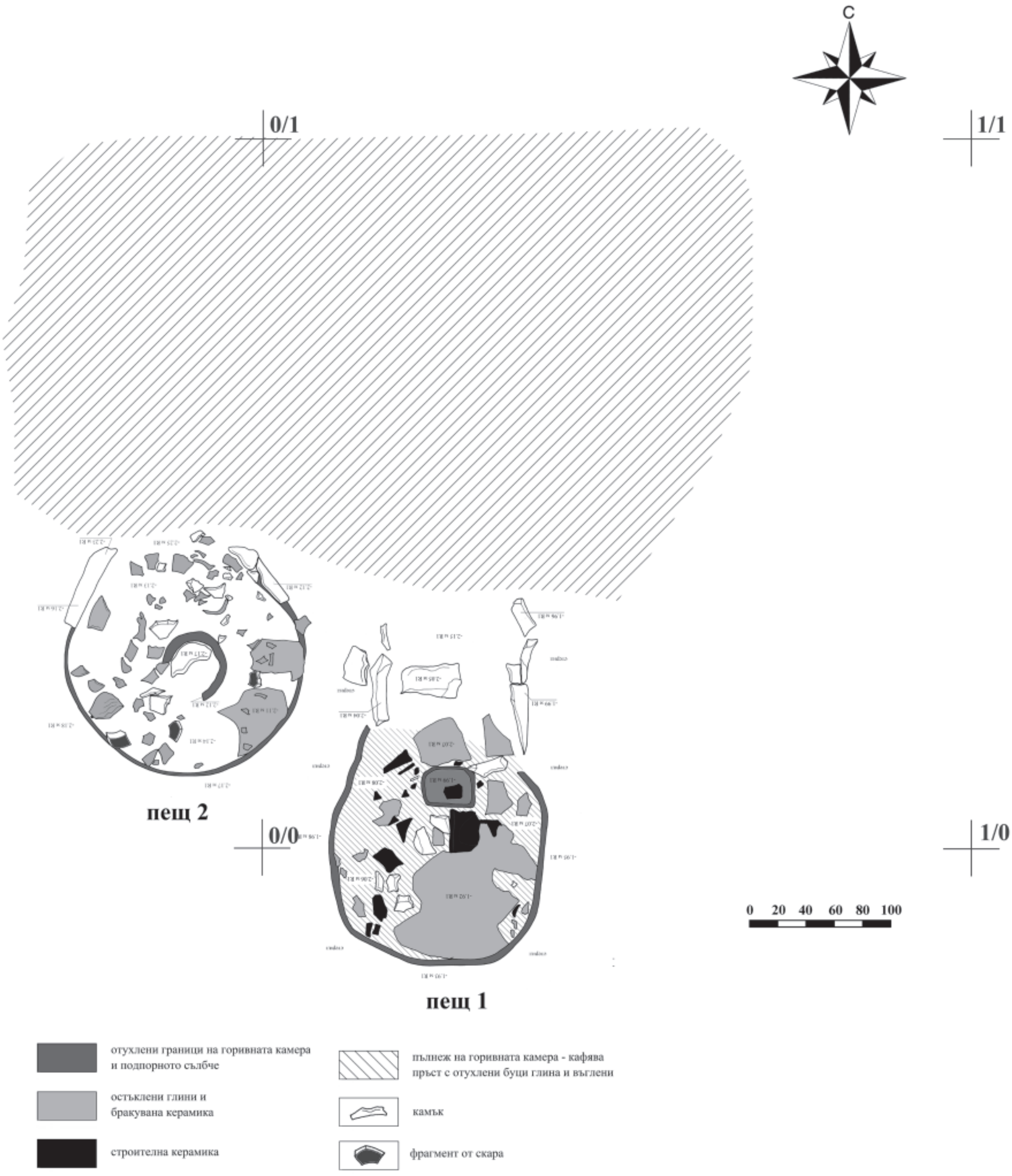
С
0/1
1/1
0/0
1/0
пещ 2
пещ 1
0 20 40 60 80 100
отухлени граници на горивната камера и подпорното сълбче
остъклени глини и бракувана керамика
строителна керамика
пълнеж на горивната камера - кафява пръст с отухлени буци глина и въглени
камък
фрагмент от скара

Обр. 1. Общ план на пещи 1 и 2.

Fig. 1.Plan of kiln 1 and kiln 2.

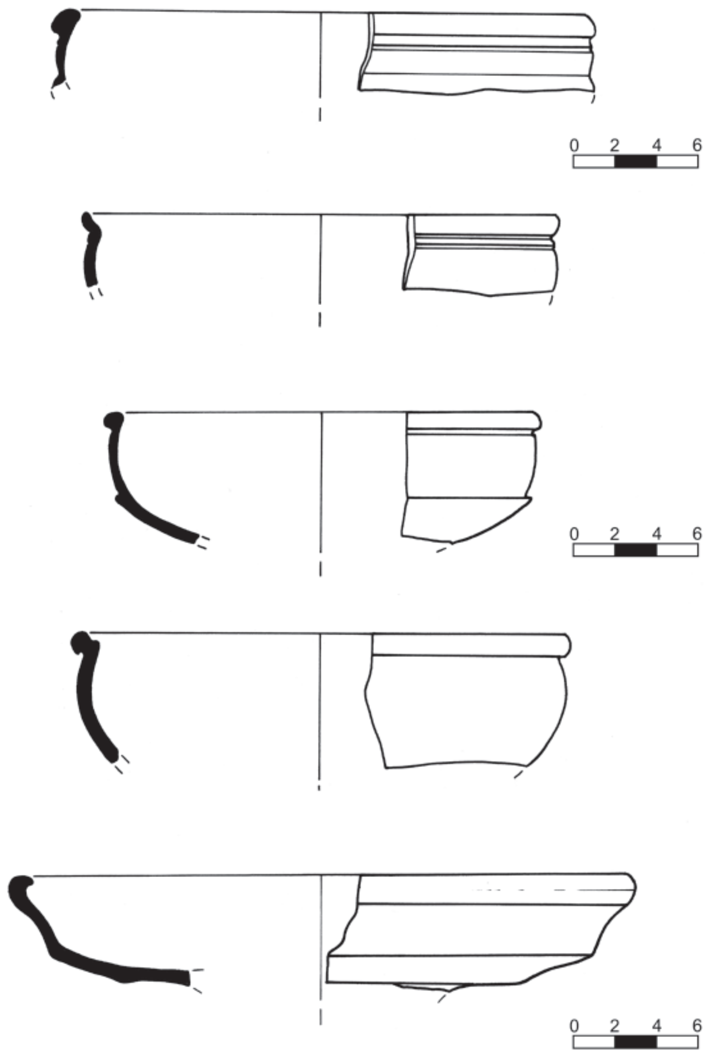

Обр. 2. Керамика от пещ 1.

Fig. 2. Pottery from kiln 1.

както и деструкциите на друга жилищна (?) сграда. В южния край на терена, върху по-висока тераса, по повърхността беше открито голямо количество червенолакова керамика, сред която и много фрагменти от бракувани при изпичането съдове и конструктивни елементи от пещи.[1]

През 2015 г. археологически разкопки бяха проведени именно на терена, определен през предходния сезон като производствен участък. Те се състояха в рамките на 20 дни, през месец септември и бяха финансирани по научноизследователски проект на Уни БИТ. В тях взеха участие студенти и докторанти от университета. Финансова подкрепа и съдействие беше оказано и от Фондация Аретѐ–Фол и кметската управа на с. Сухаче. Научен консултант на проучванията беше доц. д-р Гергана Кабакчиева (НАИМ–БАН).

Проучваният сектор получи работно наименование „Пещи“. Той е разположен в обработваеми земи, на открита тераса с наклон на север, на около 200 м югоизточно от жилището на собственика на вилата.

Работата протече в рамките найобщо на три работни квадрата със страна 5 м, в които, след изчерпване на орницата, на дълбочина около 0,40 м от повърхността, се достигна до археологически структури – струпване от горели глини, части от тухли и бракувани керамични съдове. След тяхното документиране и разчистване в дълбочина се разкриха останките от две пещи за керамика. От съоръженията са запазени само долните части на горивните камери, а при едната и горивният канал (префурниум). От разрушените им скари се откриват само фрагменти, които не са на място. Последните вероятно са били изградени от фрагменти строителна керамика (кирпичи?), обмазани с глина. Северно от пещите се разкриха и очертанията на предпещната яма (работната площадка), която вероятно е била обща и за двете (обр. 1).

От запазените на терена останки е видно, че двете пещи са сходни по форма и размери. Пещ № 1 е по-добре запазена и тя беше проучена изцяло. Горивната ѝ камера е с почти кръгла, леко издължена форма и размери 1,60×1,40 м. Тя е вкопана в глинестата основа на дълбочина най-малко 0,20 м от повърхността, като са оформени и две подпорни стълбчета, които допълнително са подсилени в горната си част с големи фрагменти от тухли. След почистването на запълнителя на горивната камера се установи, че вътрешното подпорно стълбче е спечено, заедно с част от скарата и бракувани съдове при неуспешен производствен процес, след което пещта е изоставена. От северната страна на пещта е разположен горивният канал (префурниум), също вкопан, който е облицован с големи ломени камъни и е с широчина около 0,90 м. Дъното на префурниума, както и на места дъното на горивната камера бяха опалени до остъкляване.

Пещ № 2 беше разчистена само на ниво деструкции. Тя е разположена на около 1,0 м западно от пещ № 1. Нейната горивна камера е с по-правилна кръгла форма и малко по-малки размери – диаметър 1,50 м. Тя също е вкопана в глинестата основа, като в този случай единственото, разположено в центъра, подпорно стълбче представлява, обмазан с дебел слой глина (6–7 см) камък. Отворът на горивната камера от северната страна е облицован с два големи ломени камъка с издължена форма, които преминават към канала, който в този случай не е запазен. Данни за изпичаната в пещите продукция дават многобройните керамични фрагменти, откривани сред останките им и в общата предпещна яма. Голяма част от тях са бракувани. Сред керамиката видимо преобладават трапезните съдове, изработени от бежова или бежово-розова глина и покрити с червен или червено-кафяв лак. От формите най-разпространени са паниците и купите, следвани от каните, гърневидните и кратеровидните съдове (обр. 2, 3). По-слабо са представени чашите, а подносите са единични примери, но се открояват с врязаната си украса. Откриват се и глинени пирамидални тежести за тъкачен стан, които също биха могли да са изпичани на място. Характеристиките на украсата, особеностите на формите на керамичните съдове, както и високото качество на глината и лаковото покритие позволяват да се определи времето на използване на разкритите пещи – втората половина на III в., т.е. първия период от съществуването на вилата. Те принадлежат към най-разпространения тип пещи от това време в тракийските провинции на Римската империя – тези с кръгъл план на долната камера. Пещ №1 е от рядко срещания вариант с два свободно стоящи подпорни стълба, които осигуряват по-голяма стабилност на скарата. Само още една подобна пещ е известна от Филипопол, където също е датирана в III в. Последната е разкрита в контекста на грънчарска работилница – кладенци за вода, ями за глина, стелажи с готова продукция, депа с бракувани съдове, откриването на каквато може да се очаква и в местността Селището.

---

[1] Обектът в местността Селището е регистриран в АКБ под № 10002625.

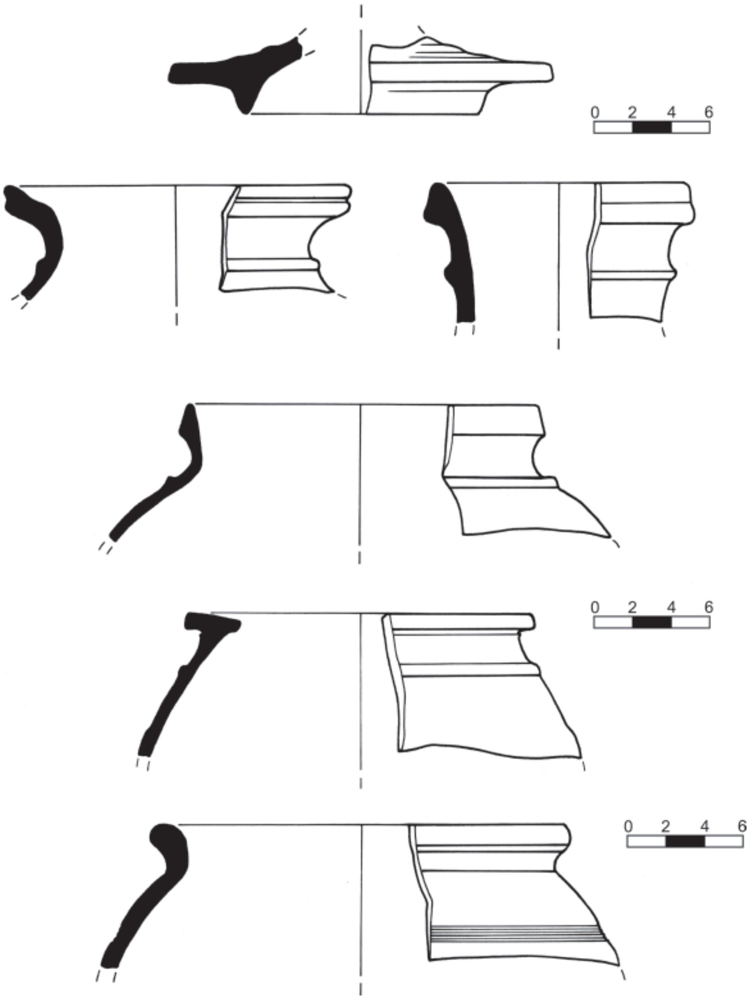

Обр. 3. Керамика от предпещна яма.

Fig. 3. Pottery from fire pit.

EXCAVATIONS IN THE TERRITORY OF A *VILLA RUSTICA*, SELISHTETO LOCALITY, NEAR THE VILLAGE OF SUHACHE, MUNICIPALITY OF CHERVEN BRYAG

Veneta Handzhiyska

In 2015, excavations were resumed at a *villa rustica* estate dated to the Roman period in Selishtetolocality, near the village of Suhache. The excavated area is situated about 200 m southeast of the residence of the owner of the villa. Here remains of two ceramic kilns of similar size and shapewere found (fig. 1.). Kiln No. 1 is better preserved. Its firing chamber is oval,measuring ca1.60 x 1.40 m. It is dug into the clay ground and features two supporting blocks of clay, reinforced with fragments of bricks at the top. There is also a *praefurnium* lined with large stone blocks at the north side. The firing chamber of kiln No. 2 is circular (diameter 1.50 m). It has one supporting block in the centre. The *praefurnium* at the north side has been destroyed. Both kilns are serviced by a common external fire pitwhere a large numberof ceramic materials and wastes were found. The kilns were used for production of domestic pottery, mainly of red clay (figs 2, 3.). The high quality of the clay and the slip, as well as the vessel typology suggest that the kilns were used in the second half of the 3rd c. AD, i.e. simultaneously with the first phase of the existence of the *villa*.

№ 54. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПАРЦЕЛ С ИДЕНТИФИКАТОР 44241.179.105 ОТ КАДАСТРАЛНИЯ ПЛАН НА ОБЩИНА ТРОЯН, РАЗПОЛОЖЕН ИЗТОЧНО ОТ ГЛАВНАТА ПОРТА НА КАСТЕЛ СОСТРА

Иван Христов, Стилиян Иванов

Във връзка реализирането на проект за изграждане на път и паркинг пред източната порта на кастела Состра, землище на с. Ломец, Община Троян, в периода 15–25 септември 2015 г. бяха проведени редовни археологически разкопки на общински парцел с лице към главния път Троян–Ловеч.

Проучванията бяха проведени 5 сондажа в източната част на парцела (обр. 1). Отделен дълъг сондаж бе заложен западно от споменатия участък, чрез който се целеше да се установи направлението на трасето на римския път пред кастела (*Porta Praetoria*) и връзката му с вече разкрити структури от него пред югоизточната кула на укреплението.

При всички сондажи бе достигнат стерилен пласт, без да се установи наличите на структури (обр. 2). Изключение правят западните периферии на сондажите 1 и 2, където бяха документирани безразборно разхвърляни ломени камъни, които са свлечени от по-високата западна част на терена. Достигната средна дълбочина при сондажите бе от 0,60 до 0,80 м. Първите 0,40 м в дълбочина навсякъде преобладава орницата. Следва пласт, в който се откриват разнесени дребни фрагменти от строителна и битова керамика от III в. Непосредствено над стерилния пласт в петте сондажа са

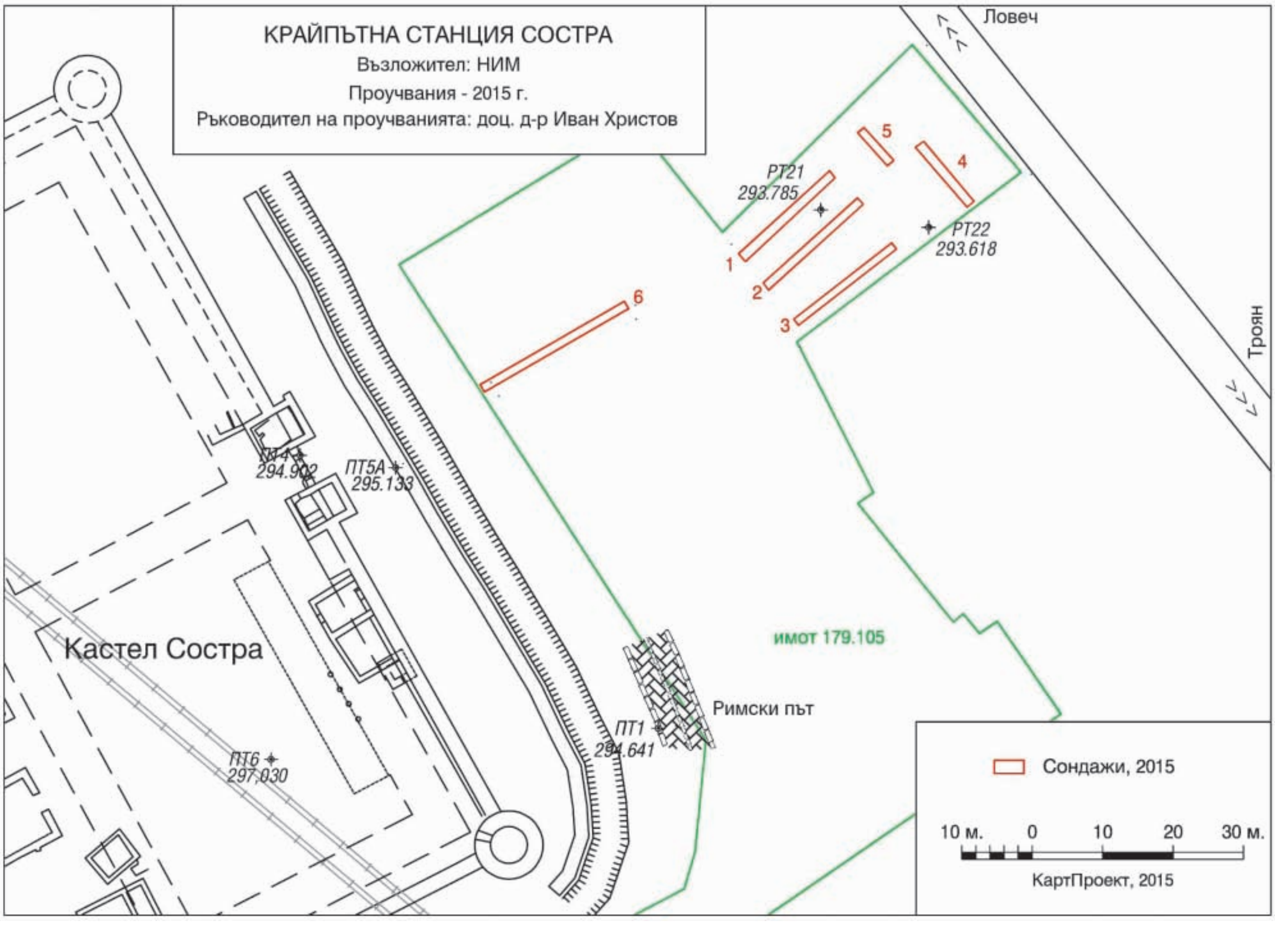
КРАЙПЪТНА СТАНЦИЯ СОСТРА
Възложител: НИМ
Проучвания - 2015 г.
Ръководител на проучванията: доц. д-р Иван Христов
Ловеч
Троян
5
4
PT21
293.785
PT22
293.618
1
2
3
6
ПТ4
294.902
ПТ5А
295.133
Кастел Состра
имот 179.105
Римски път
ПТ1
294.641
ПТ6
297.030
Сондажи, 2015
10 м.
0
10
20
30 м.
КартПроект, 2015

Обр. 1. План на сондажите.

Fig. 1. Plan of the trenches.

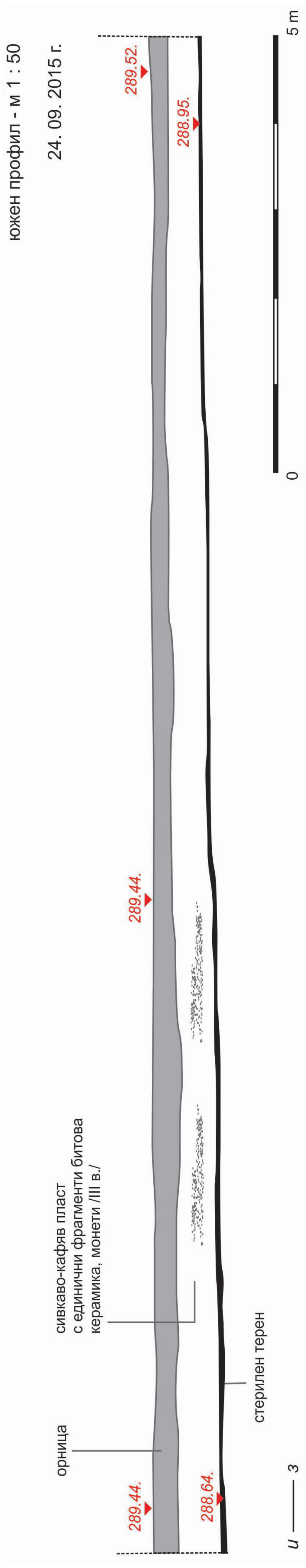

Обр. 2. Сондаж №2 – южен профил.

Fig. 2. Trench №2 – south profile.

открити десетки монети от началото на III в. до 70-те години на столетието, като преобладават бронзовите монети на Северите. Бяха открити и фрагмент от оброчен релеф с изображение на лъв, фрагмент от каменна колона и част от златен пръстен. Всички споменати предмети се откриват над стерилния пласт и маркират открит незастроен терен пред главната порта на кастела Состра.

Интересни резултати бяха постигнати при проучването на сондаж № 6 с размери 22,5×1,2 м, пресичащ предполагаемото трасе на римския път Ескус–Филипополис. При сондажа бе открита на дълбочина 1 м каменна настилка, състояща се от речни камъни, плътно набити в трамбован глинест пласт. По периферията на сондажа се откриват обработени камъни – част от разбити при риголване антични структури. Стратиграфската ситуация в очертаните профили е следната:

Първите 0,40 м в дълбочина е орница. Следва 0,10 м дебел светлокафяв пласт, отделящ обработваемата земя от късноатичен пласт със същата дебелина, в който се откриват фрагменти от строителна и битова керамика. Пластът на този етап е датиран с медна монета на император Аркадий. В дълбочина следва 0,30 м дебел пласт, в който не са открити материали. Пластът вероятно бележи хиатус между пластовете от късната античност и по-ранен пласт от края на III в. Малко над оригиналната каменна настилка на римския път е открит добре нивелиран чакълест пласт с дебелина едва 5 см, който е запечатал колективна монетна находка от 16 бронзови провинциални монети от първата половина на III в. Монетите се откриват в южната половина на сондажа по цялата му дължина. Започват с единици на Септимий Север и завършват с монети на император Гордиан III. Монетите са отсечени в монетарниците на Никополис ад Иструм, Маркианопол и Хадрианопол. Разкритата каменна настилка надхвърля известната широчина на пътя от 7 м и вероятно е част от голям открит плац пред главната порта на кастела или на това място е имало разклонения на пътя. Този единствен сондаж във вътрешността на общинския парцел доказва необходимостта от цялостно проучване на земеделския участък и за пореден път илюстрира погрешната практика да се съгласуват подробни устройствени планове в археологическа среда без да са проведени цялостни разкопки.

EXCAVATIONS IN PLOT 44241.179.105 UNDER THE CADASTRAL PLAN OF THE MUNICIPALITY OF TROYAN, LOCATED EAST OF THE MAIN GATEWAY OF *CASTELLUM* SOSTRA

Ivan Hristov, Stilian Ivanov

In relation to a construction project for road and parking lot located outside the east gate of *castellum* Sostra, village of Lometz, municipality of Troyan, excavations were conducted in September 2015.

Five trenches were set in the eastern part of the plot (fig. 1). Here a sterile layer was reached; no archaeological structures were found (fig. 2) but only small pottery fragments from the 3rd c. AD, as well as dozens of coins from the early 3rd c. AD to the 70s of the same century, predominantly bronze coins of the Severus dynasty.

A separate long trench № 6 was set in the western part of the plot, in an attempt to locate the route of the Roman road in front of the *castellum* (*Porta Praetoria*). It was expected that this trench would cross the presumed route of the Roman road Oescus – Philippopolis. Here, at 1 m depth a stone pavement of river boulders densely packed in the rammed clay layer was uncovered. The area of the stone pavement exceeded the established road width of 7 m. Probably this was part of a large open ground in front of the main gate of the *castellum* or there were road branches in this place.

№ 55. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПРЕТОРИУМА СОСТРА, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ЛОМЕЦ, ОБЩИНА ТРОЯН

Иван Христов

През пролетта на 2015 г. продължиха археологическите проучвания на римската крайпътна станция Состра, разположена на 200 м североизточно от едноимения кастел. Разкопките бяха съсредоточени в новозакупен общински имот с идентификатор 44241.178.65 от кадастралния план на Община Троян. Целта на проучването бе да се доразкрият вече разкрити жилищни и стопански структури от преториума, който в периода II–III в. е обхващал около 12 отделни помещения.

Разкопките протекоха в три сектора с дължина 12 м и широчина 5 м, които частично засегнаха сондаж № 1 от предходната година (обр. 1). Резултатите от проведените проучвания през 2015 г. могат да бъдат представени по следния начин:

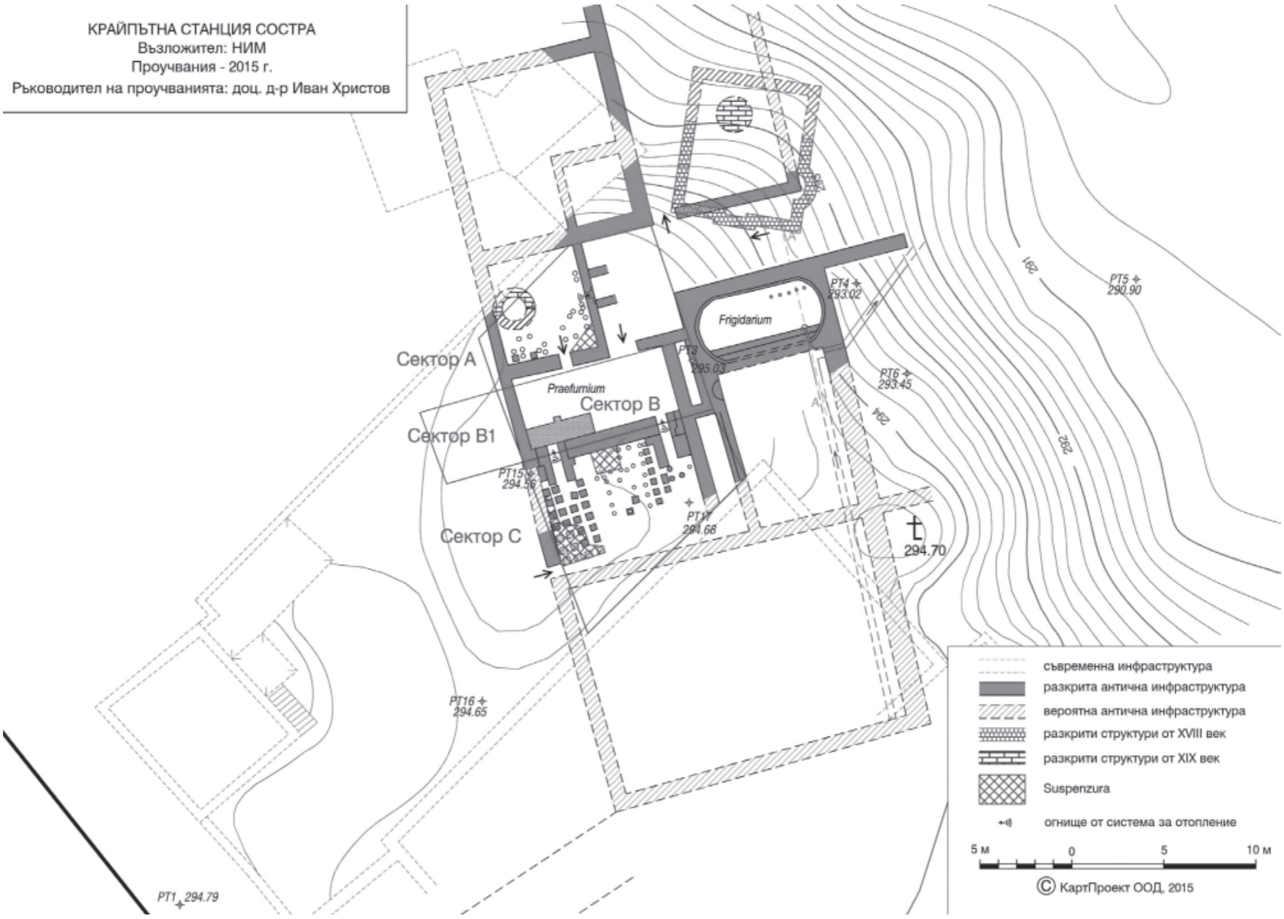
КРАЙПЪТНА СТАНЦИЯ СОСТРА
Възложител: НИМ
Проучвания - 2015 г.
Ръководител на проучванията: доц. д-р Иван Христов
Сектор A
Сектор B1
Сектор B
Сектор C
Praefurnium
Frigidarium
PT3 295.03
PT4 293.02
PT5 290.90
PT6 293.45
PT15 294.56
PT17 294.68
PT16 294.65
PT1 294.79
294.70
291
292
294
съвременна инфраструктура
разкрита антична инфраструктура
вероятна антична инфраструктура
разкрити структури от XVIII век
разкрити структури от XIX век
Suspenzura
огнище от система за отопление
5 м
0
5
10 м
© КартПроект ООД, 2015

Обр. 1. План на обекта.

Fig. 1. Plan of the site.

1. В сектор „А“ – помещение „Е“ обхваща площ от 30 кв. м. Широчината на помещението с предполагаеми жилищни функции е 5 м. Зидовете са градени от ломени камъни, обилно споени с хоросан, широки 0,60 м. През 2015 г. в проучения югоизточен ъгъл на помещението засякохме запазена на места суспензура с дебелина 0,23 м и хипокауст под нея с височина на кръглите колонки от 0,62 до 0,70 м. Диаметърът на тръбите е 0,20 м. За нивелиране са използвани квадратни тухли, залепени за пода на хипокаустното помещение. Запазената на места суперструкция над висящия под е 1,30 м. В проучените пластове над пода, пострадали от различни интервенции през последните 150 г., бяха открити основно строителна и битова (червенолакова местна керамика) от средата на II до средата на III в. Интерес предизвиква керемида с печат (COH) без цифрена идентификация на кохортата – вероятно II Матиакска.

Помещението е притежавало вход от юг, широк 1,39 м, който е зазидан в средата на III в. или по-късно (обр. 2). На източния зид на помещение „Е“ е открит зидан с тухли отвор за пещ. Отворът, който завършва със свод от тухли е висок 0,86 м. Широк е в основата 0,35 м. На изток от стената са били построени ниски зидове на пещта, които са ограждали пространство за обслужване, широко 1 м. Коридорът е бил вкопан в глинест стерилен пласт в дълбочина 0,40 м. Над глинестия пласт е следвал пласт с дебелина 0,40 м, в който се откриват деструкции от стената на помещението, нападали керемиди и монети от средата на II в. Източната периферия на сектор „А“ включва покрито с навес проходно място между басейна и префурниума и помещения „Е“ и „D“. На пода в този участък, затру-

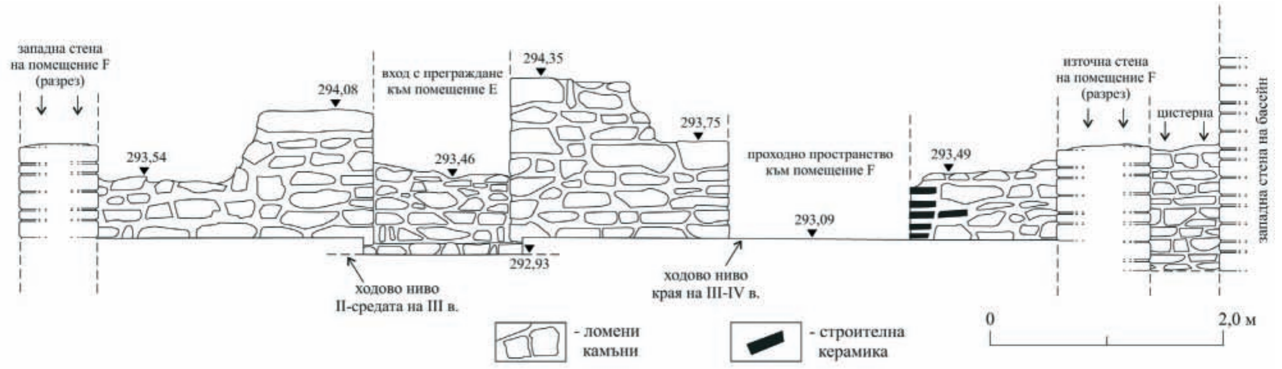
западна стена
на помещение F
(разрез)
294,08
вход с преграждане
към помещение E
294,35
293,75
източна стена
на помещение F
(разрез)
цистерна
западна стена на басейн
293,54
293,46
проходно пространство
към помещение F
293,49
293,09
292,93
ходово ниво
II-средата на III в.
ходово ниво
края на III-IV в.
- ломени
камъни
- строителна
керамика
0
2,0 м

Обр. 2. Сектор В; Помещение F; вертикален разрез (поглед от юг). Изготвил Стилиян Иванов.

Fig. 2. Section B; room F. Cross-section of the architectural remains (view from south).

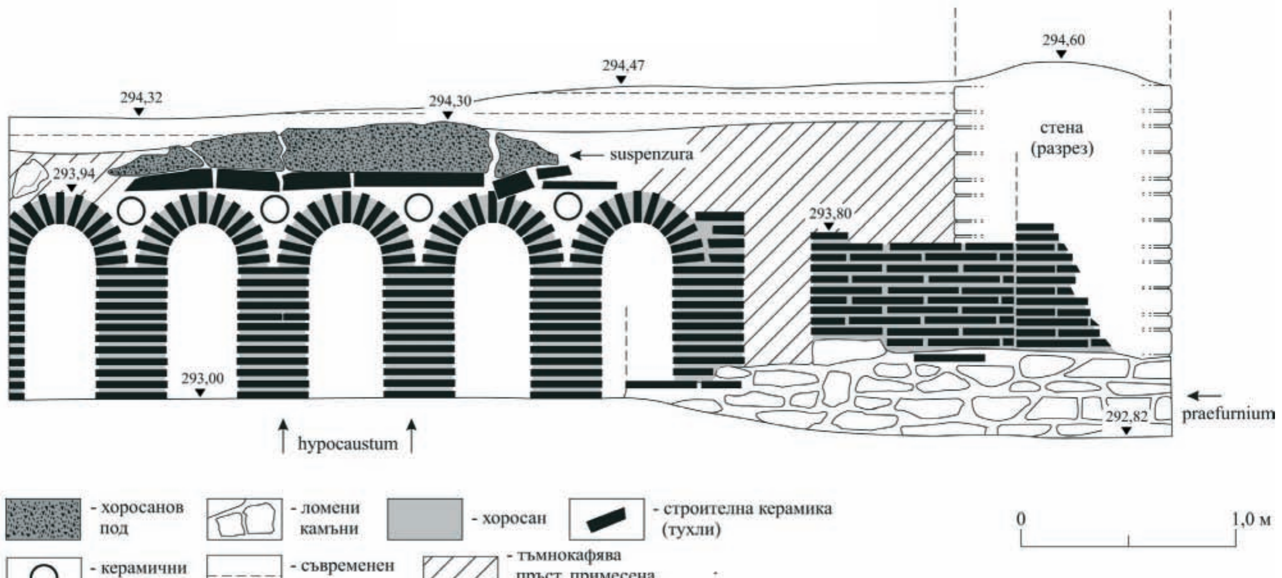
294,60
294,47
294,32
294,30
стена
(разрез)
suspenzura
293,94
293,80
293,00
hypocaustum
292,82
praefurnium
- хоросанов
под
- ломени
камъни
- хоросан
- строителна керамика
(тухли)
- керамични
тръби
- съвременен
насип
- тъмнокафява
пръст, примесена
с късове хоросан
0
1,0 м

Обр 3. Сектор С; северозападен ъгъл на помещение I (поглед от изток). Изготвил Стилиян Иванов.

Fig. 3. Section C; northwest corner of room I (view from east).

пани от пласт нападали керемиди и горели греди, бяха открити монети от средата и втората половина на II в, които се отнасят към времето на построяването на проучвания комплекс.

2. В сектор „B“ проучихме изцяло помещение „F“, интерпретирано като *praefurnium*. Помещението е с дължина 8 и широчина 4 м. На южната стена, запазена на места в суперструкция до 1,20 м, съответно в югозападния и югоизточния ъгъл, бяха документирани входове към пещи, отопляващи хипокауста на съседното голямо помещение „I“.

3. Сектор „C“. Интерес предизвиква откриването на едни нов басейн (вана) с широчина едва 1,05 м и предполагаема височина 1 м. Откритият басейн е запазен на височина на стените 0,30 м с дебелина 0,60 м. От изток е притежавал малък праг (седалка?) по подобие на близко разположение голям басейн – фригидариум.

Помещение „I“, с вътрешна широчина 8,60 м и запазена дължина около 6 м, е цялостно проучено в рамките на общинския имот (обр. 3). В него се открояват 9 реда колони от квадратни тухли, кръгли тухли и кръгли тръби, носещи висящия под. Висящият под е с дебелина около 0,35 м, като за основа над колонки и сводове са служели големи тухли с размери 65×55×7 см. Открити са запазени няколко свода от тухли, носещи суспензурата. Светлият отвор е 0,85 м, а широчината на отворите е 0,35 м. Разстоянието между тухлените колонки е средно 0,33 м. На северния зид на помещението е открит отвор за пещ с широчина 0,50 м който води към коридора на пещта, който е 2 м.

Разкопките през 2015 г. водят до цялостно проучване на преториума на Сострa в обсега на общинския имот (Hristov 2015). Взети са мерки за консервация на разкритите археологически структури чрез изграждане на защитни покриви и специални материи.

Литература

Hristov 2015: Iv. Hristov. The praetorium of Sostra. A study of the Roman roadside station of Sostra on Oescus – Philippopolis road (II–III century). Sofia, 2015.

EXCAVATIONS AT THE PRAETORIUM OF SOSTRA, WITHIN THE BOUNDARY OF LOMETZ, TROYAN MUNICIPALITY

Ivan Hristov

In 2015 the excavations continued at the Roman roadside station Sostra located 200 m northeast of the *castellum* of the same name. The fieldwork was concentrated within a newly purchased municipal property with ID 44241.178.65 on the cadastral plan of the municipality of Troyan. The aim was to complete the research of the already unearthed residential and commercial structures of the *praetorium* which, during the period between the 2nd and the 3rd c. AD consisted of about 12 separate rooms (fig. 1-3).

The excavations took place in three sectors – 12 m long and 5 m wide. The results can be represented as follows:

1. In sector “A“, room “E“ covers an area of ca 30 m^2.

2. In sector “B“, the fully investigated room “F“ is interpreted as a *praefurnium*. The premise is 8 m long and 4 m wide. On the south wall, in places preserved in superstructure up to 1.20 m, we documented in the southwest and the southeast corners inputs to furnaces that used to heat the hypocaust of the adjacent large room “I“.

3. In sector “C“ of significant interest is the discovery of a new pool, only 1.05 m wide but with an assumed height of 1 m. The walls of the pool are preserved at a height of 0.30 m and thickness of 0.60 m.

№ 56. NICOPOLIS AD ISTRUM. СГРАДА 10

Павлина Владкова

Разкопките се проведоха през м. август в рамките на 20 работни дни с целево финансиране от МК в размер на 12 хил. лв. Зам.-ръководители на сектора са К. Чакъров, ИМ–Павликени и С. Михайлов, РИМ–Велико Търново. Проучена е северната централна част на сградата, ситуирана северно от форума и южно от *decumanus* 5 (обр. 1).

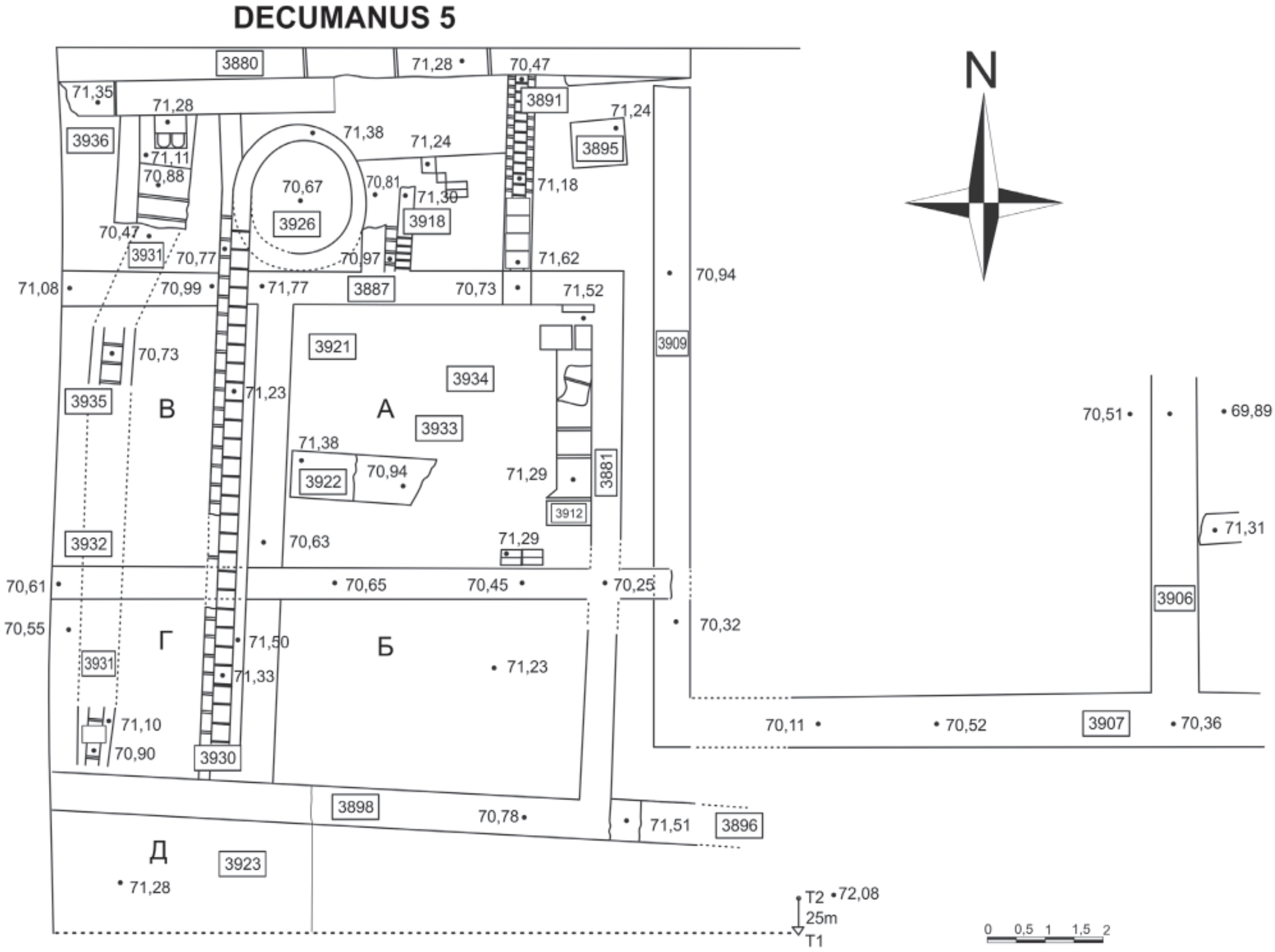
DECUMANUS 5
3880
71,28
70,47
71,35
71,28
3891
71,24
3936
71,38
71,24
3895
71,11
70,88
70,67
70,81
71,30
71,18
3926
3918
70,47
3931
70,77
70,97
71,62
N
70,94
71,08
70,99
71,77
3887
70,73
71,52
3921
3909
3934
70,73
3935
В
71,23
А
3933
70,51
69,89
71,38
3922
70,94
71,29
3881
3912
3932
70,63
71,29
71,31
70,61
70,65
70,45
70,25
3906
70,55
70,32
Г
71,50
Б
71,23
3931
71,33
71,10
70,11
70,52
3907
70,36
70,90
3930
3898
70,78
71,51
3896
Д
3923
71,28
T2
72,08
25m
T1
0
0,5
1
1,5
2

Обр. 1. Nicopolis ad Istrum. Секторът от Сграда 10, проучен през 2015 г.

Fig. 1. Nicopolis ad Istrum. The sector of Building 10, explored in 2015.

I строителен период. В източната част на сектора е разкрита траншея на изваден зид (конт. № 3909), вкопана в стерилния пласт, с ширина 0,80 м и отклонение 1°30' на ЮИ от ориентацията на късните помещения (обр. 2). В северна посока достига до 0,20 м южно от настилката на *decumanus* 5. На юг прави ъгъл в източна посока и се свърза с траншеите, открити предходния сезон. Очерта се помещение с външни размери С–Ю 10,60 м, И–З 9,40 м. Не са открити материали, които датират ваденето на камъните от зида и запълването на траншеята. Монети и находки, намерени в различни части на сектора, датират помещението през II до средата на III в., без да може да се прецизира поточно времето (обр. 3).

II строителен период. Проучени са цялостно две и частично още три помещения (А, Б, В, Г и Д) и портикът северно от тях към *decumanus* 5 (обр. 2). ***Пом. А*** е с вътрешни размери 5,00×4,40 м. Край северното лице на южния зид е запазен тухлен под. Долепени до източната стена са разкрити тухлените дъна на пет вани, положени върху хидрофобна подложка. Вода към тях е влизала през керамична тръба, преминаваща през източната стена. От помещението през портика към уличния канал водят два успоредни канала със страници, дъна и покритие от тухли, отдалечени един от друг на 1,20 м. В северния зид са оформени специални отвори. В централната част на пом. А е изчерпана яма (конт. № 3983) с размери 3,20×3,20×0,60 м. Тук е съществувал басейн, чиято облицовка от тухли е извадена. В ямата са открити 30 монети, най-късната – на Теодосий II (425–435 г.), желязна халка, игла, нож и инструмент, част от везна, апликация от кост, керамична лампа. ***Пом. Б*** е с вътрешни размери 5,00×3,60 м. Зидовете са разрушени до последния ред на субструкциите и липсват данни за подово ниво. Над стерилния пласт са открити желязна обеца и фрагменти от стъклени съдове. ***Пом. В*** е ситуирано западно от пом. А и има същия размер С–Ю, а в посока З е проучено до 3,50 м. От северния и южния зидове са запазени последните редове камъни на основите, градени от жълт ронлив пясъчник. Зидо-

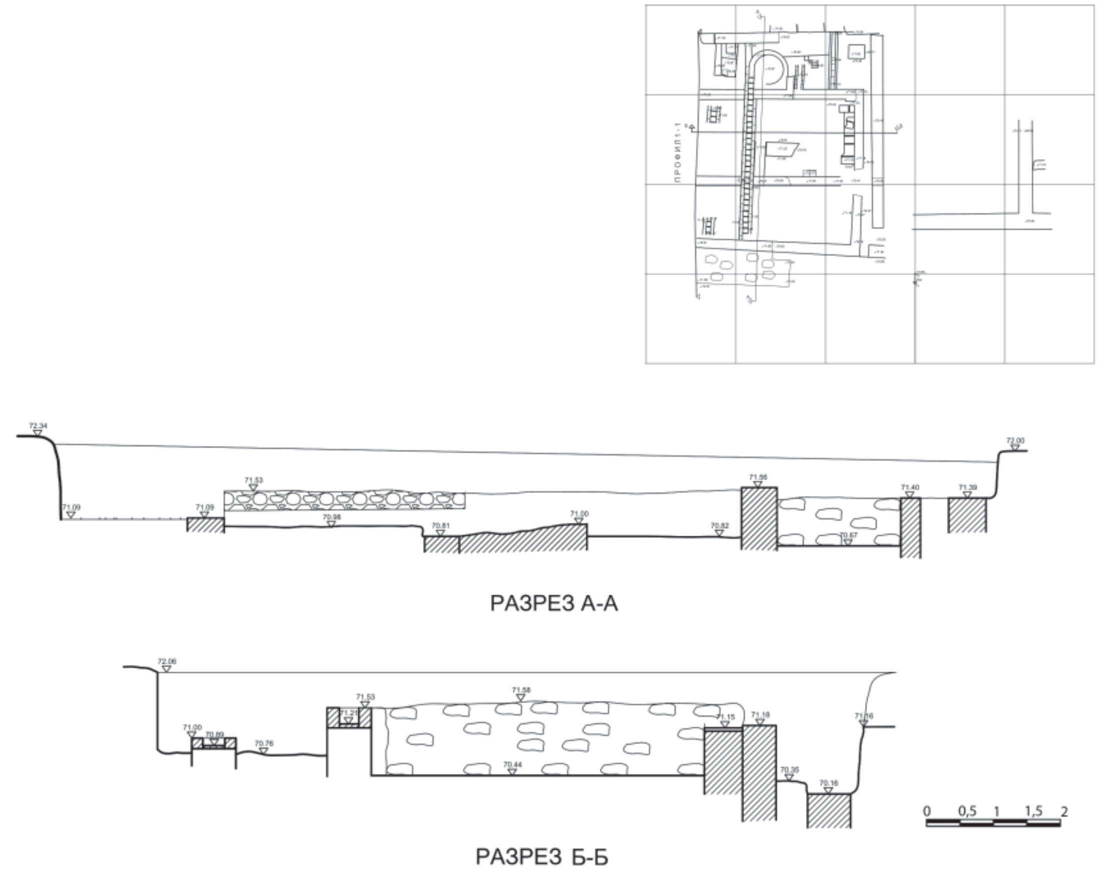

Обр. 2. Nicopolis ad Istrum. Разрези на проучената през 2015 г. централна северна част на Сграда 10.

Fig. 2. Nicopolis ad Istrum. Sections of the central north part of Building 10, explored in 2015.

вете на ***пом. Г*** са запазени в също само в субструкция. От ***пом. Д,*** ситуирано Ю от помещения Б и Г, частично е проучена част от хоросановия под, в който е открита монета на император Хадриан (118–136 г.), От пласта над него произхождат фрагмент от теракота, керамична лампа, метални и стъклени фрагменти, трапезна керамика.

През помещения В и Г от юг към север преминават *два успоредни канала* с разстояние между тях 1,40 м (обр. 1). *Източният* (конт. № 3930) е долепен до западния зид на помещения А и Б. Дъното и страниците са изградени от тухли, покритие не е запазено. В участъка на портика страниците са зидани с камък, а покритието е от плочести камъни. Дъното на канала лежи върху глинест и под него горял пласт с дебелина 0,10–0,12 м. В пълнежа на канала са открити керамично съдче и железен инструмент. *Вторият канал* (конт. № 3931) е ситуиран на 1,40 м западно от предходния. Страниците му, за разлика от тези на останалите три разкрити канала в сектора, са градени от камъни и тухли, но съставът на хоросановата спойка е еднакъв. На места са запазени тухли от покритието. Начинът на влизане на каналите под уличната настилка не може да се установи, защото върху тях има по-късни градежи.

В помещения В и Г е изчерпана до дъно яма с правоъгълна форма (конт. № 3932) с размери в посока С–Ю 5,60 м, И–З 3,30 м, вкопана в глинест пласт (конт. № 3935), запълнена с горяла сиво-черна пръст, в която се откриват дребни метални фрагменти. Битова и строителна керамика в пълнежа почти липсват. В западна посока ямата се очертава в профила. В нея са открити 40 монети. Най-ранните са на Каракала (197–217 г.) и Септимий Север (193–211 г.), а следващата е от Константиновата династия (347–348 г.). Липсват монети от втората половина на III и от първата половина на IV в. Най-късните датирани екземпляри са на Марциан (450–457 г.). До сега най-късните монети от Сграда 10 бяха на Теодосий II от 425–435 г. Опожаряването на сградата може да се свърже с хунските нашествия в средата на V в.

В ямата са открити още: метални токи, части от фибули, желязна халка, оловни пломба, прешлен и пластина, колелце от детска играчка, поставка за теракота, фигурален бронзов ключ, железни цинти, декоративни бронзови гвоздеи и др.

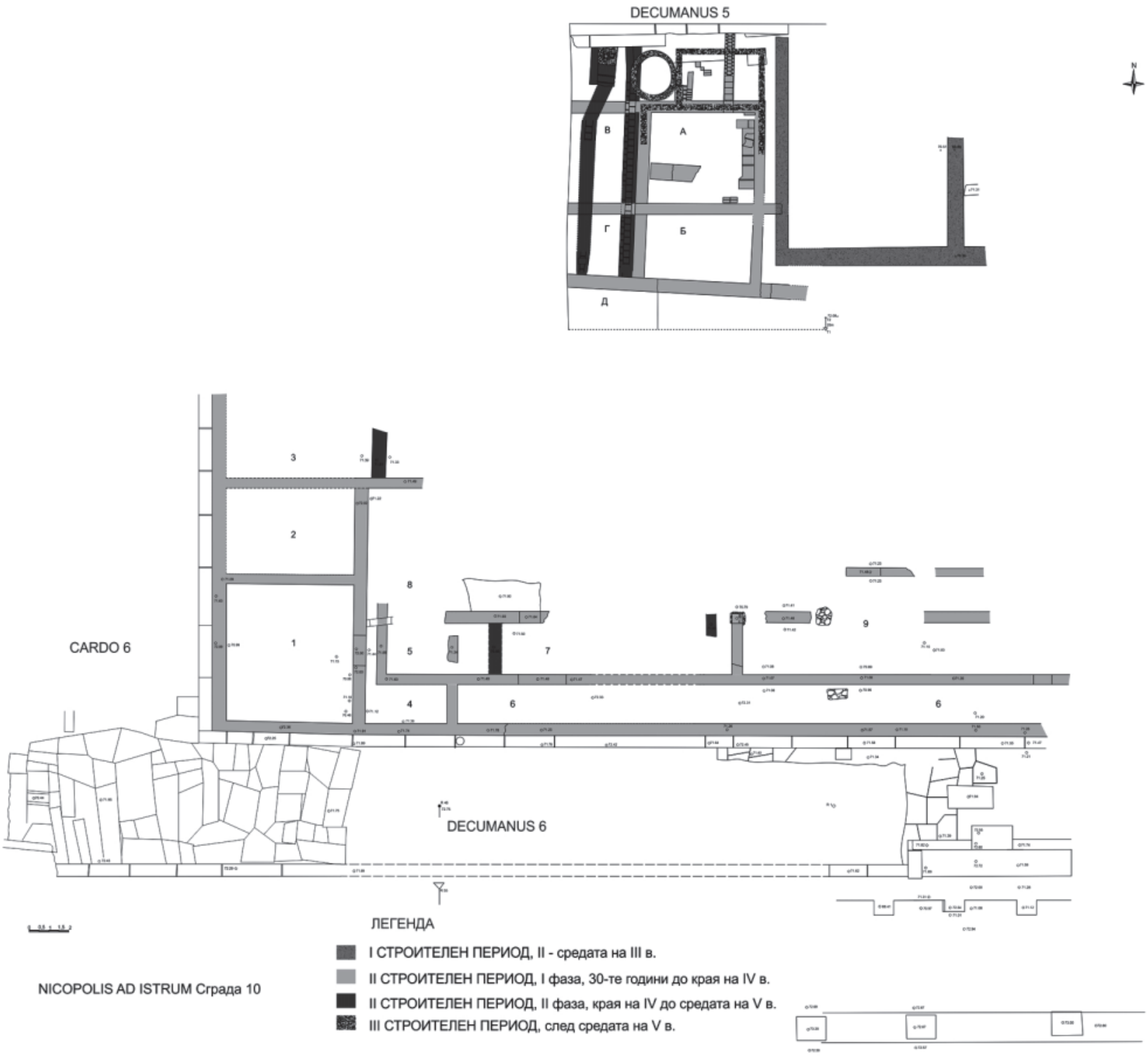
DECUMANUS 5
N
А
Б
В
Г
Д
CARDO 6
DECUMANUS 6
1
2
3
4
5
6
7
8
9
ЛЕГЕНДА
I СТРОИТЕЛЕН ПЕРИОД, II - средата на III в.
II СТРОИТЕЛЕН ПЕРИОД, I фаза, 30-те години до края на IV в.
II СТРОИТЕЛЕН ПЕРИОД, II фаза, края на IV до средата на V в.
III СТРОИТЕЛЕН ПЕРИОД, след средата на V в.
NICOPOLIS AD ISTRUM Сграда 10

Обр. 3. Nicopolis ad Istrum. План на разкритите структури в Сграда 10.

Fig. 3. Nicopolis ad Istrum. Plan of the revealed structures in Building 10.

В портика е разкрит ***пилон за колона*** с размери 0,90×0,90 м, който лежи на 0,30 м над покритието на канал конт. № 3931, долепва до бордюрния уличен блок и е на едно ниво с него (обр. 1). Като сполии в градежа са използвани части от колони.

Най-ранна дата за изграждане на комплекса е след 30-те години на IV в., а помещенията и съоръженията към тях престават да функционират около средата на V в., но не по-рано от времето на император Марциан (450– 457 г.).

III строителен период (обр. 2). След средата на V в. каналите са запълнени, а в пространството на портика са изградени помещения със зидове на калова спойка, с ориентация като по-ранните. Частично проучените през 2014 г. две помещения (Пом. 1 и 2) са разкрити цялостно. Запазени са само субструкциите на стените. До външния югозападен ъгъл на пом. 1 е разкрито елипсовидно съоръжение (конт. № 3926) с функция укрепване на долиум (обр. 2). Градежът лежи върху канал (конт. № 3930). Ширината на стената е 0,45–0,50 м, вътрешният диам. 1,10×1,25 м. Страницата е запазена на места до пет реда дялани камъни и тухли с височина 0,50 м. Външното лице е добре оформено, а вътрешното е силно обрушено. В градежа са открити фрагменти от долиум и от керамична лампа, а в пълнежа част от хромел, фрагменти от варовикова аричка и други архитектурни детайли. Монети липсват. На дълбочина 0,30 м под долното ниво на зидарията се достигна до стерилен пласт. Съоръжението се датира след средата на V в.

NICOPOLIS AD ISTRUM. BUILDING 10

Pavlina Vladkova

The northern central part of the building, situated north of the forum and south of *decumanus* 5, was excavated.

Remains of two walls found only as robber trenches were dated in the 2nd – end of the 3rd c. AD.

The building was constructed in the 340 s. Two rooms were completely excavated (А, Б) and other three only partially (В, Г, Д) (fig. 1). There walls are built with mortar. A portico, 2.60 m wide, is situated between the north wall of the building and *decumanus* 5, with two pylons from the colonnade in it. Pools built of brick were located in the eastern part of room А (5.0 x 4.40 m). The water flowed through a spout in the eastern wall and drained through two canals, built of bricks, in the northern wall and the portico to the street sewer. A rectangular pit was excavated in the central part of the room – probably a pool 0.60 m deep. Floor tiles were found *in situ*. Room Б is 5.0 x 3.60 m with no floor preserved. Two canals were unearthed in rooms В and Г. They lead the water from room Д, where there is a partially uncovered mortar floor. The abandonment of the building was around the middle of the 5th c., but not earlier than the reign of Marcian (450–457) (fig. 3).

№ 57. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ, ПРОВЕДЕНО НА ОБЕКТ: АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В СЕВЕРОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА ГР. ПАВЛИКЕНИ, ВЪВ ВРЪЗКА С ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ГПСОВ С ПРИЛЕЖАЩА ИНФРАСТРУКТУРА В ГР. ПАВЛИКЕНИ“ ПОДОБЕКТ № 1 „КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА ГР. ПАВЛИКЕНИ“

Калин Чакъров, Деян Рабовянов, Жулиета Гюлева, Стоян Михайлов,
Пламен Дойчев, Стоян Михайлов, Станислав Марчовски

Археологическото проучване е провокирано от унищожаване, по време на изкопни работи за подмяна на канализацията на гр. Павликени, на пещи и други структури. За деянието Исторически музей–Павликени е уведомен *post factum*. След отправен сигнал от страна на музея до „ГДИОКН“, последната налага принудителна административна мярка, на отговорната за нарушението страна, изразяваща се в това да бъде направено пълно археологическо наблюдение през останалата част от проекта и отваряне на изкопите с унищожени структури.

Екипът, извършил проучването е следният[1]: Калин Чакъров, Деян Рабовянов, Жулиета Гюлева, Пламен Дойчев, Стоян Михайлов, Станислав Марчовски.

По време на спасителното археологическо наблюдение са регистрирани силно разрушени структури от римската и възрожденската епохи. Те се намират на ул. „Васил Недков“ 19, ул. „Дунав“ 13

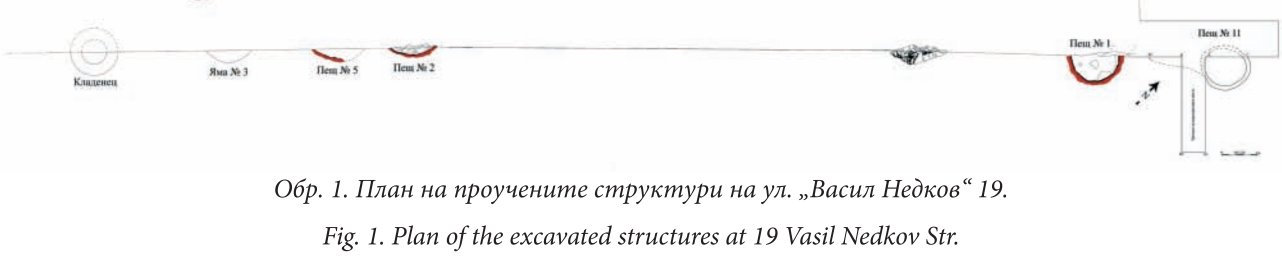

Обр. 1. План на проучените структури на ул. „Васил Недков“ 19.

Fig. 1. Plan of the excavated structures at 19 Vasil Nedkov Str.

---

[1] Авторът на настоящия отчет използва възможността да благодари на колегите от екипа, без работата на които проучването не би имало положителен за археологията завършек.

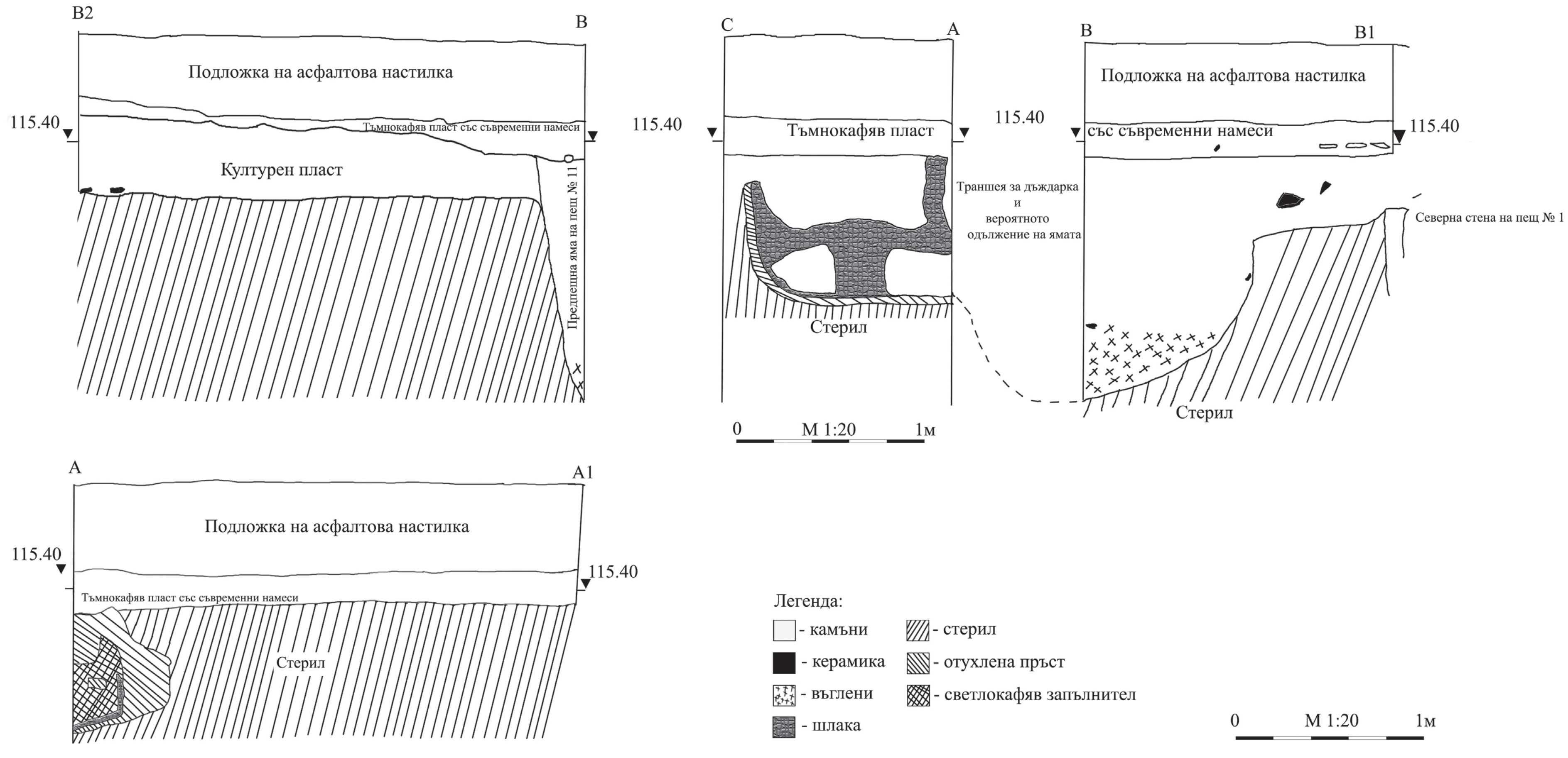
B2
B
Подложка на асфалтова настилка
115.40
Тъмнокафяв пласт със съвременни намеси
Културен пласт
Предпещна яма на пещ № 11
C
A
115.40
Тъмнокафяв пласт
Стерил
Траншея за дъждарка и вероятното одължение на ямата
0 М 1:20 1м
B
B1
Подложка на асфалтова настилка
115.40
със съвременни намеси
115.40
Северна стена на пещ № 1
Стерил
A
A1
Подложка на асфалтова настилка
115.40
115.40
Тъмнокафяв пласт със съвременни намеси
Стерил
Легенда:
- камъни
- керамика
- въглени
- шлака
- стерил
- отухлена пръст
- светлокафяв запълнител
0 М 1:20 1м

Обр. 2. Пещ № 11 – разрез.

Fig. 2. Kiln No 11 – cross-section.

и 15, ул. „Раковски“. През 1959 г. Богдан Султов провежда първите спасителни разкопки на ул. „Васил Недков“ № 3 и открива множество находки, част от които му дават основание да предположи керамично производство на това място през II–III в. (Султов 1962, 7, 11, 15).

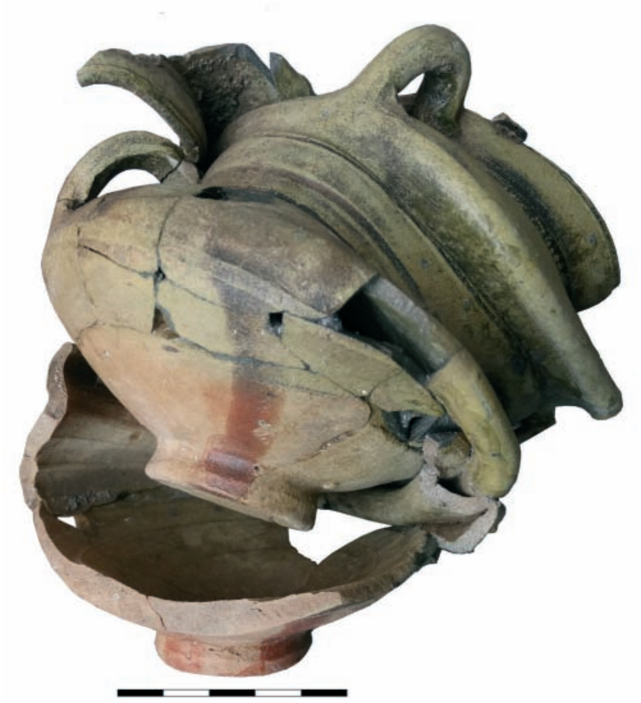

Обр. 3. Бракувана керамична продукция.

Fig. 3. Pottery Waster.

Ул. „Васил Недков“ 19. Открити са седем частично запазени пещи за изпичане на керамични изделия (обр. 1). Съоръженията са от тип двукамерни.

Пещ № 1. Тя е вкопана в стерилния жълто-зелен льос и отчасти в културен пласт. Регистрирана е на дълбочина 0,70 м от съвременното ниво. Пещ № 1 е ориентирана С–Ю (азимут 180˚). Горната камера на пещта има диаметър 1,35 м. От целостта на пещта са запазени две трети. Префурниумът на пещта е в северния край. В горната камера са открити много фрагменти от керамични съдове, глава от бронзова апликация-бюст, изобразяваща Дионис и др.

Зид № 1. Той се намира на югозапад от пещ № 1. Зидът е открит на 0,47 м от съвременния терен. Той има посока С–Ю. Южната му част е прерязана от багера и не е ясно накъде се развива. Зидът е фундиран в същото вкопаване, в което е частично изградена и пещ № 1. Запазени са два реда зидария, състояща се от средни по големина плочести камъни и керамика. За спойка е използван глинест разтвор.

Пещ № 11. Непосредствено североизточно до пещ № 1 се намира пещ № 11 (обр. 2). Засечена е на дълбочина 0,70 м. Размерите на пещта при регистрирането ѝ са: височина 0,70 м, запазена ширина 0,60 м. Долната камера е с височина 0,23 м, скарата е дебела между 8 и 12 см. Пещта има централен подпорен стълб с диаметър 0,30 м. Диаметърът на горната камера на пещта е 1,00 м.

На около 17 м югозападно от пещи №№ 1 и 11 и зид № 1, има друга концентрация на пещи. Една от тях е заведената като Пещ № 2.

Пещ № 2. Засечена е в източния профил на изкопа, на дълбочина 0,80 м от съвременното ниво. Тя е вкопана в стерилния жълтозелен льос. Съоръжението е ориентирано по оста юг–югозапад – север–североизток (азимут 30˚). Оцеляла е една малка полудъга от пещта и част от скарата. Последната има четири измазвания.

Пещ № 3. Тя е разположена огледално на пещ № 2 и се проявява в западния профил на изкопа, на ниво 0,90 м от съвременния терен. Засечена е на кота 115,38 н. в. Личат пещта, префурниумът и предпещната яма. Ориентацията е С-СИ–Ю-ЮЗ (азимут 210˚). Предполагаемият диаметър на предпещната яма е 1,30–1,40 м.

Голямото сходство на устройството на пещи № 2 и № 3, почти еднаквото ниво на скарите, навежда на мисълта, че става дума за една и съща пещ.

Пещ № 5. Тя проличава като полусферична ивица отухлена пръст, по-добре проявяваща се в южната част, над предпещната яма и префурниума на пещ № 2. Подобно на № 4 и тази пещ е вкопана на по-високо ниво, като в случая пресича пещ № 2.

Яма № 1. Като яма е заведено вкопаването, проличаващо си между пещи № 4 и № 3. Тя има полуовален план. Запълнена е с тъмнокафява пръст, битова керамика, въглени и отухлени бучки пръст. Това е вероятно част от предпещната яма на пещи № 2 или № 5.

Пещ № 9. Тя е вкопана на 0,25 м над дъното на предпещната яма на пещ № 2 или 5. Запазените останки от съоръжението представляват отухлена полудъга с дебелина 7 см. Запазената широчина на пещта е 1,35 м, а височината, измерена от дъното е 0,25 м.

Пещ № 4. Източно от пещ № 9 се намира № 4. Тя е регистрирана в западния профил на изкопа. Запазена е придънната част на долната камера, проявяваща се като полудъга от отухлена до червен цвят ивица. Ориентацията на пещта е И–З (азимут 270˚). Вероятно пещта е с вход от изток.

Яма № 3. Като яма № 3 е заведено струпването от керамика, намиращо се в източния профил на изкопа, близо до пещи № 2 и № 5. В нея се открива голямо количество битова керамика, сред която са и бракувани керамични чашки (обр. 3).

Кладенец № 1. В източния профил на изкопа, южно от пещ № 2, на ниво 0,80 м от съвременния терен, е регистриран зидан кладенец. Запазена е една полудъга (една трета) от него. Останалата част е разрушена от земекопната техника.

Ул. „Дунав“:

Пещ № 8. Пещта се намира на ул. „Дунав“ 13. Пред жилищната кооперация, чието строителство започва през 1989 г., е изкопан тесен канал с ширина 0,40 м и дълбочина 1,10 м.

След отнемането на насипа в магистралния канал и разчистването на профила под гледащия на изток бордюр на тротоара, се установява, че не е пресечена структура. Непосредствено под бордюра, до дълб. 0,60 м се проследява пласт от тъмнокафява пръст, примесена с единични въглени и фрагменти римска керамика. Този пласт застъпва стерилния жълто-кафяв льос.

Пещ № 10. Близо до разрушената пещ № 8, се намира също значително нарушената пещ № 10. Тя е силно компрометирана при прекарването на канализацията в средата на XX в. и строежа на кооперацията през 1989 г. Бордюрът на тротоара е положен непосредствено върху останките от пещта.

Структури от XIX–XX в. Освен разрушени структури от римската епоха, са открити и три от периода XIX–XX в. Едната, **яма № 2**, се намира на ул. „Дунав“ 15, а другите две са пещи № 6 и № 7 на ул. „Раковски“.

Литература

Султов 1962: Б. Султов. Принос към античната история на Павликенския край. – Известия на Окръжния музей Велико Търново, I, 1962, 7-20.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF A ROMAN SETTLEMENT IN THE NORTH-WESTERN PART OF PAVLIKENI, CENTRAL NORTH BULGARIA

Kalin Chakarov

In June 2015, eleven partially or almost completely destroyed Roman kilns, part of a wall of a building, pits, and a well were found in the north-western part of Pavlikeni, Central North Bulgaria (fig. 1-2). Fifty-six years ago Bogdan Sultov (Султов 1962, 15) hypothesised that pottery production occurred in this place. The excavated kilns had had long period of use. Some of them have several layers of lining and traces of other repairs. After a kiln was not suitable for further use, a new one was made, even situated into the remains of the previous kiln; alternatively, the abandoned kilns were used as garbage pits. Pottery production debris and wastes were also found in the area of the kilns (fig. 3).

№ 58. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ: АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В СЕВЕРОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА ГР. ПАВЛИКЕНИ, ВЪВ ВРЪЗКА С ПРОЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ГПСОВ С ПРИЛЕЖАЩА ИНФРАСТРУКТУРА В ГР. ПАВЛИКЕНИ“, ПОДОБЕКТ № 1 „КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА – ГР. ПАВЛИКЕНИ“

Калин Чакъров

Археологическото проучване е проведено в периода 07.09–14.09.2015 г. То е осъществено във връзка с изкопни дейности по проект за подмяна на канализационни тръби в гр. Павликени (обр. 1). Проучваните участъци се намират на ул. „Васил Недков“ 19 и на ул. „Дунав“ 13.

Ул. Васил Недков“ 19. Предвиден за работа е източният тротоар на улицата. Оказва се, че по неговото протежение преминава 20 KV кабел, поради което изкопните дейности там отпадат и съответно няма и археологическо проучване.

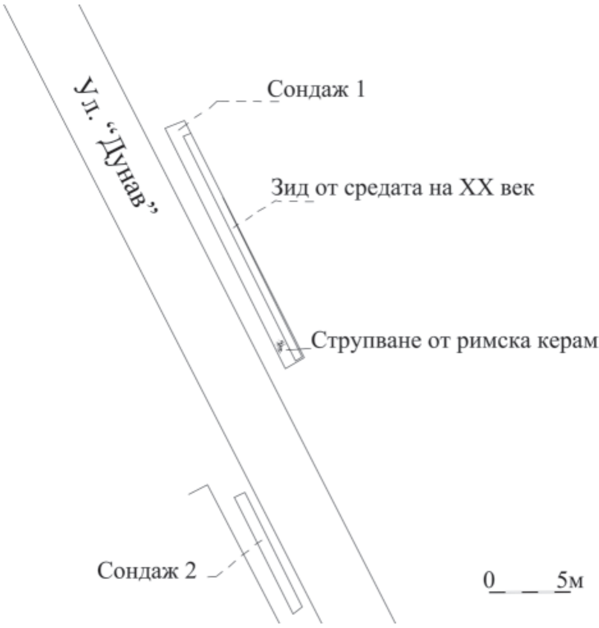

Обр. 1. Ситуационен план на сондажите и откритите в тях структури.

Fig. 1. Plan of the trenches and the excavated structures.

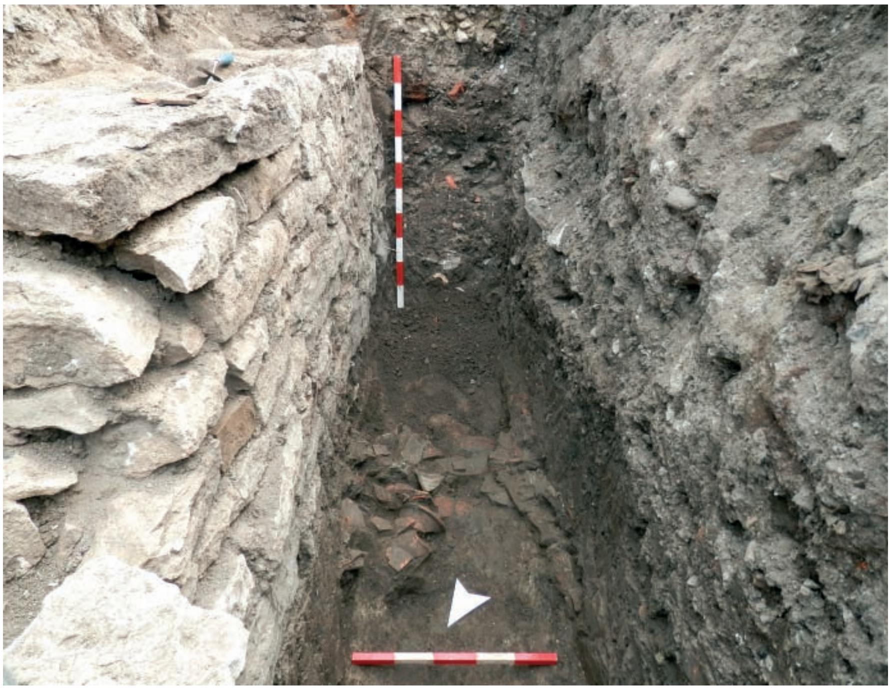

Обр. 2. Струпване на керамика от римската епоха в сондаж № 1.

Fig. 2. Heap of Roman pottery in Trench No 1.

Ул. „Дунав“. Сондаж 1. Сондажът се намира северно от улицата и бордюра. Размерите му са 16×1,5 м. Първоначално се работи с багер, но след засичането на структура (каменен зид), изкопните дейности са продължени на ръка. Откритата структура датира от XX в. (обр. 2), а в субструкция е открито струпване от римска керамика (обр. 3).

Последното е регистрирано в югоизточната част на сондажа. То представлява струпване от антични керамични съдове, покрити с кафяв и червен лак, амфори, гърнета, чашки, паници и др. Нивото му на засичане е 113,14 м. Подобно на проучваната през месец юни, пещ № 10, и в този случай античните материали са разположени в пласт светлокафява мазна пръст или льос. Струпването е с около 1 м по-дълбоко от пещта. Това вероятно се дължи на естествена денивелация в посока към дерето и/или на това, че то е част от яма, вкопана в терена.

Съвременен зид. Той е засечен на 0,75 м дълбочина от сегашния терен. Проследен е на дължина 15 м от началото на засичане. Той е изграден от средни по големина ломени камъни. Ширината му е между 0,55 и 0,60 м. Камъните са споени с кал. Зидът няма банкет, разграничаващ суб- от суперструкция. Въпреки това, по дълбочината на откриване на съвременните материали, може да бъде заключено, че основите са вкопани (с около 0,50 м) в античния терен. Над ходовото ниво от средата на XX в. има пласт с дебелина 0,10–0,20 м от трошляк.

На места зидът е запазен на височина 0,90 м, съответно шест реда зидария. Посоката му е в направление СЗ–ЮИ (азимут 325°). На изток е силно разрушен. Котите на зида са следните: 114,17 м –западна част, 114,66 м – най-високо запазена част, 113,77 м – нарушение в източната част, 113,86 м – основи на зида запад, 113,64 м – основи на зида изток, 113,56 м – стерил в западната част на сондажа. В миналото парцелът в съседство, върху който през втората половина на XX в. е прекарано шосето, принадлежи на семейство Тъпанчеви. Вероятно зидът е част от тяхна стопанска сграда. За датирането му свидетелства монета от 3 стотинки от 1901 г., открита под тухла в градежа.

Сондаж № 2. Той е разположен от другата страна на тротоара на ул. „Дунав“ 13. Размерите му са 7,5×1,0 м. С багер са отнети последователни механични пластове. След достигане на дълбочина 1,50 м от съвременния терен, археологически структури не са установени. В северния профил на сондажа (към улицата), има съвременна водопроводна тръба. Пръстта е тъмна на цвят. В нея се откриват съвременни материали и фрагменти от керамика от римската епоха. Съставът и структурата на пласта свидетелстват, че теренът е прекопаван в ново време, вероятно във връзка с инфраструктурни дейности или при градежа на съседните постройки.

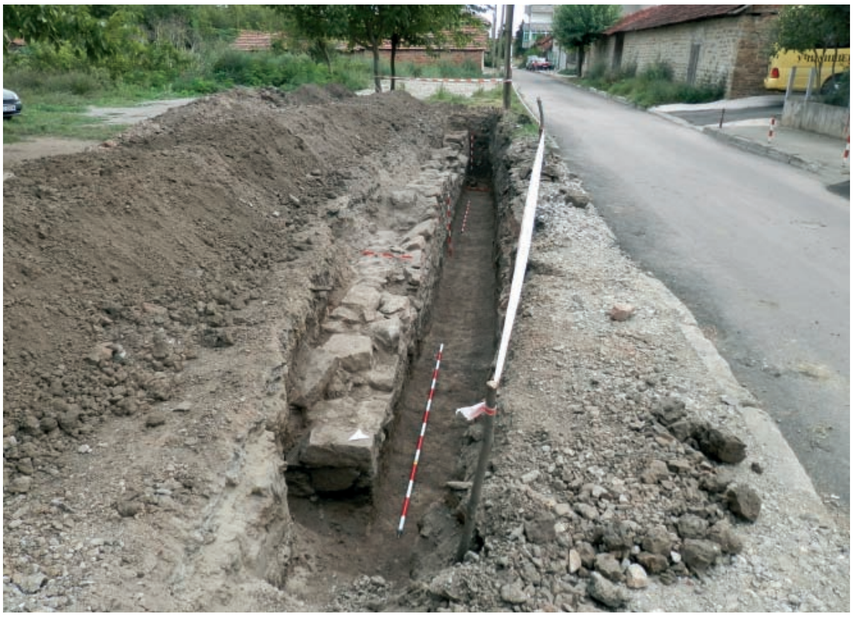

Обр. 3. Зид от средата на XX век в сондаж № 1.

Fig. 3. Mid-20th c wall in trench No 1.

По време на спасителните разкопки не са открити находки.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS AT A ROMAN SETTLEMENT IN THE NORTH-WESTERN PART OF PAVLIKENI, CENTRAL NORTH BULGARIA

Kalin Chakarov

In September 2015, a second rescue campaign in the town of Pavlikeni was carried out. It was due to a construction project for renewal of the sewage system of the town, including in its north-western part where remains of a Roman settlement are situated. Two trenches at 13 Dunav Str. were excavated (fig. 1). They are located close to a small river which runs across the town, and to the Roman pottery kilns excavated in June 2015.

Archaeological structures were found in Trench 1 (16 m length) only. The earliest one is a heap of Roman pottery fragments (fig. 2), which later has been cut by a mid-20th c. wall (fig. 3). The cluster of sherds is situated deeper than kiln No 10, by ca 1 m. This may be because of the natural slope of the terrain. Alternatively, the heap may represent partially preserved filling of a pit, almost fully destroyed by later building activities.

№ 59. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА АНТИЧЕН КЕРАМИЧЕН ЦЕНТЪР КРАЙ ПАВЛИКЕНИ, СЕЗОН 2015

Калин Чакъров, Олег Александров

За втора поредна година, след възстановяването на проучванията през 2014 г., на Античния керамичен център е проведена археологическа експедиция. Екипът е оглавен от Калин Чакъров (Исторически музей–Павликени) и Олег Александров (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ръководител на

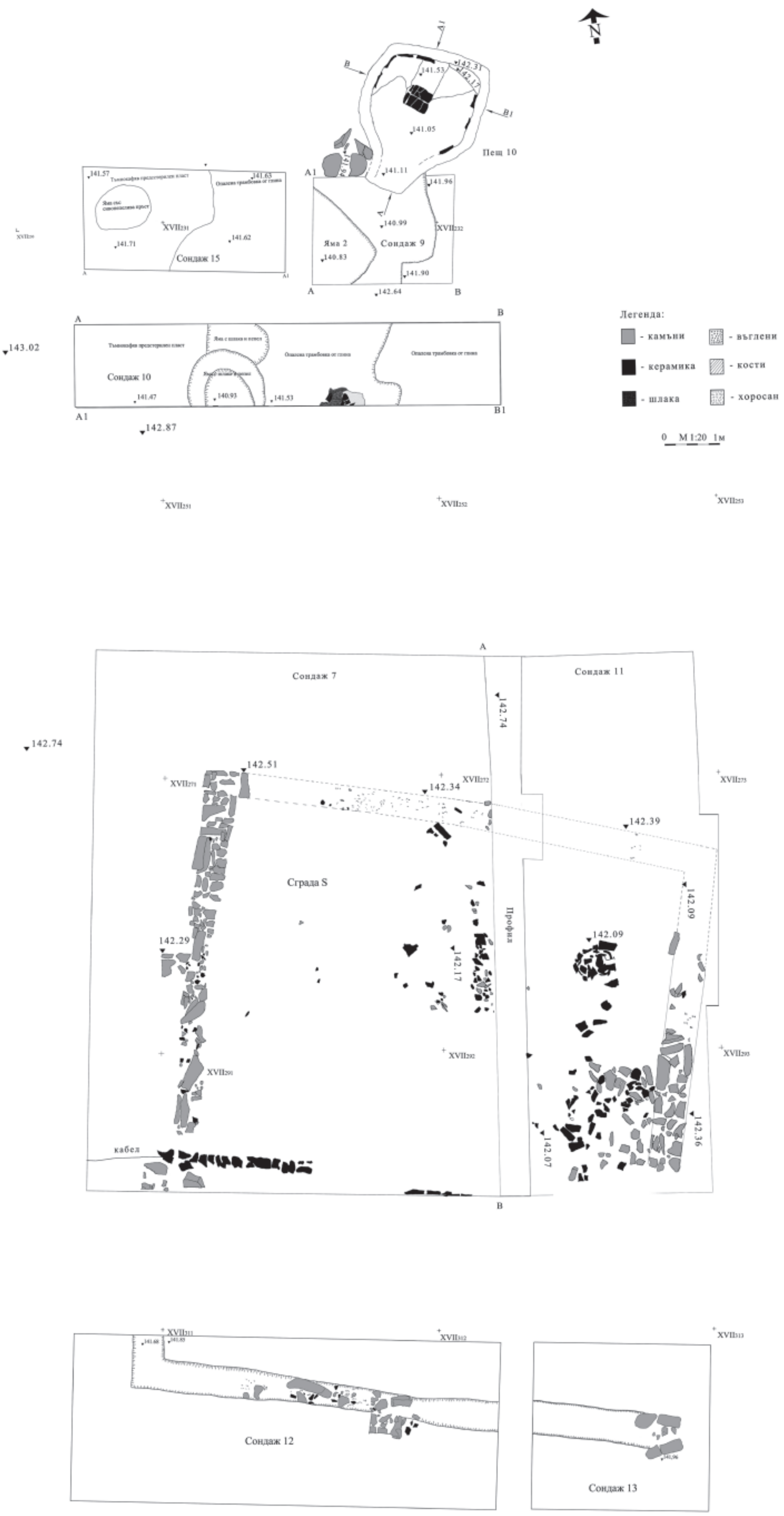
N
Пещ 10
Сондаж 9
Яма 2
Сондаж 15
Сондаж 10
Легенда:
- камъни
- вълглени
- керамика
- кости
- шлака
- хоросан
0 М1:20 1м
Сондаж 7
Сондаж 11
Сграда S
Профил
кабел
Сондаж 12
Сондаж 13
143.02
142.87
142.74
142.51
142.34
142.39
142.29
142.17
142.09
142.36
142.07

Обр. 1. Сграда S и проучваните сондажи 10, 12, 13, 15.

Fig. 1. Building S and the excavated trenches No 10, 12, 13, 15.

студентската практика). През 2015 г. в разкопките отново участват студенти, завършили втори курс на специалност „Археология“ във ВТУ и млади хора от Павликени.

Преди началото на разкопките е направено геофизическо проучване (обр. 2). Приложен е електромагнитният метод. Използвани са протонен магнитометър и капаметър, а изследването е дело на гл. ас. д-р Християн Цанков и ас. Атанас Кисьов от Минногеложкия университет „Св. Иван Рилски“. Първият участък се намира в равнинното пространство между западния и южния сектори. Следващата зона, изследвана чрез геофизика, се намира северно и източно от централния вилен сектор.

Сграда S[1]. Тя попада в рамките на квадрати: XVII 271, 272, 291, 292, 311, 312, 313. Проучвана е чрез сондажи № 7, № 11 (сезон 2014 г.) и № 12, № 13 (сезон 2015). Чрез последните два сондажа са установени границите на сградата в южна посока (обр. 1). В тях е са засечени южният зид на сградата, ъгълът със западния и един контрафорс. Целият южен зид е в силно руинирано състояние. Проследим е основно като ивица от бучици хоросан. Така вече могат да бъдат установени размерите на сградата: дължина (С–Ю) 11,35 м и ширина 10,10 м (З–И). Ориентацията на сградата е почти С–Ю (азимут 10°). Дебелината на запазените зидове или ширина на траншеи, е около 0,55 м. За съжаление руинираното състояние на сградата не позволява да бъде локализиран нейният вход. Възможно е той да е бил на север.

Възможно е сградата да е претърпявала ремонти, които да са с различни спойки. От друга страна е вероятно за нейното изграждане да са преизползвани строителни материали от градена с камъни и хоросан постройка.

Сградата е вероятно стопанска. През сезон 2015, са открити пет находки: керамична паничка с пробито дъно, железен детайл от заключващ механизъм, звено от желязна верига, железен цинт и още една почти изцяло запазена керамична паничка. Все още остават неизяснени времето на нейното изграждане, краят на съществуването ѝ и кога е изваден каменният материал. Най-общо съществуването на сграда S може да бъде отнесено към II–III в.

Сондажи № 10 и № 15. В двата сондажа бива проследено трамбовано ниво от жълта глина и пепел (обр. 3). В сондаж № 10 то се простира от източния край, почти до западния. Приблизително по средата на сондажа е доловима разликата в цвета и състава на пръстта, върху която е направена трамбовката. В този терен, в сондаж № 15, е регистрирана и яма (все още непроучена). В рамките на жълтата трамбовка, в сондаж № 10, се намира и заведената през предходния сезон пещ № 52. През 2015 г. е установено, че става дума за струпване от деструкции от разрушена пещ, а не за съоръжение *in situ*. Разнородният състав на пепеливия пласт, покриващ трамбовката, може да бъде определен като антично сметище, образувано след разрушаването на съоръжението, към което принадлежи жълтото глинесто трамбовано ниво.

В сондаж № 15 са открити две находки: част от керамичен съд с апликирана украса глава на овен, змия и неопределено изображение и дръжка от керамичен съд с украса.

Сондаж № 14. Той се намира южно от централния вилен сектор, в квадрати XXVII_{125}, XXVII_{126}. Размерите му са: дължина 10 м и ширина 2,5 м. На сателитни и аерофотоснимки, на мястото на сондажа личи линейна ивица с посока С–Ю, която пресича оригиналното корито на Върбовското дере и е в посока към банята на вилата. Възможно е да става дума за водопровод или друго подобно съоръжение. За съжаление времето през сезон 2015 не позволи да бъде направено проучване в дълбочина, на която да бъде установена причината за хлътването на терена.

Кв. XVII_{365}. В него е открита каменна структура. Тя е вероятно укрепена с плочести камъни дупка от дървен стълб с диаметър около 0,30 м. Някои от камъните са по-ниско разположени от други. Това показва дълбочината на вкопаване – 0,35 м.

В проучвания квадрат са открити най-много находки за сезона: четири автономни бронзови монети (една на Каракала, сечена в Анкира, две на Север Александър от Марцианопол и един *limes falsa* денарий с лика на Септимий Север), бронзов предмет, желязна кукичка, дръжка от керамичен поднос с релефна украса, бронзова халка, част от заключващ механизъм.

кв. XXVII_5. В рамките на този квадрат, резултатите от геофизическото проучване показват, че има линейна аномалия с посока СИ–ЮЗ. Това се потвърждава от частично проучената в южната половина на квадрата част от сграда, от която е достигната част от зид с посока СИ–ЮЗ и струпване на керемиди и камъни на запад от него. Южната част на зида е оформена като страница, на север продължава в непроучената част от квадрата. Разкрита е ивица с дължина 1,80 м, зидът е широк 0,57 м.

---

[1] Преди началото на археологическото проучване е направена корекция на номерацията на квадрати от предходния сезон и на номера на сграда **O**, която трябва вече да се чете като сграда **S**.

Той е граден от камъни, някои от които базалт, и парчета от керемиди. Струпването от строителна керамика и камъни, западно от него, е вероятно от рухнал опожарен покрив, тъй като керемидите са с цвят, свидетелстващ вторично опалване.

Кв. XXIV$_{258}$. В рамките на този и съседните квадрати, се намира най-добре изразената аномалия от геофизическото проучване. Оказва се, че става дума за зид с посока СЗ–ЮИ (установени 5,24 м дължина към момента). В югозападния ъгъл той има напречен зид (с досегашна дължина 1,19 м) с посока СИ–ЮЗ, като източното му чело остава под източния профил на квадрата. Основният зид е с дебелина от 0,62 до 0,65 м. За градеж са използвани средни и дребни по големина ломени камъни, фрагменти от тухли. Строителната керамика има керемидено червен цвят вследствие на вторично изпичане – вероятно опожарен рухнал покрив от на сграда или портик.

С рамките на квадрата са открити три находки – две от които са част от колелце от детска играчка и трифитилна лампичка. Последната е от тип XXI „Многофитилни лампи“ на Г. Кузманов.

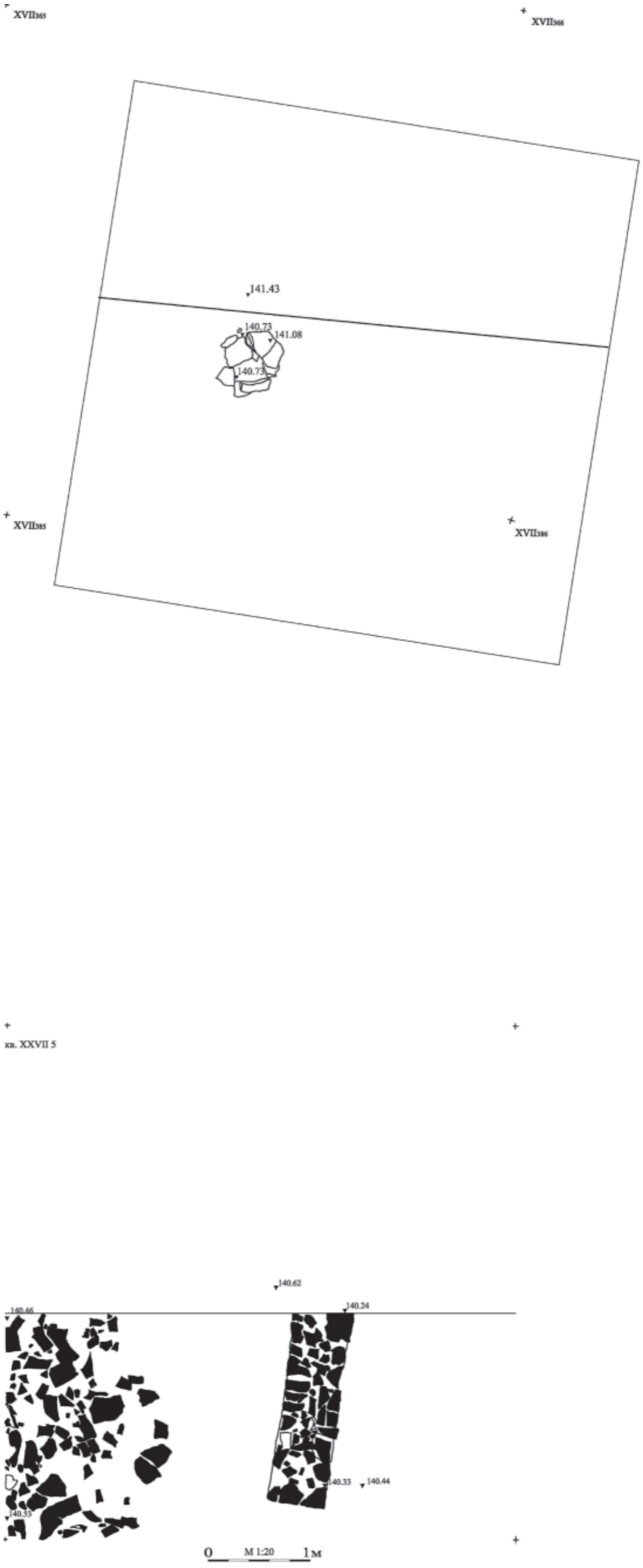

Обр. 2. Проучвани структури, регистрирани с геофизика, в кв. XVII365 и XXVII5.

Fig. 2. Excavated structures, registered by the geophysics survey in squares XVII365 и XXVII5.

ROMAN CERAMIC PRODUCTION CENTER NEAR PAVLIKENI

Kalin Chakarov, Oleg Aleksandrov

For a second year in 2015, the excavations at the production centre near Pavlikeni were implemented in the framework of collaboration between the Museum of History – Pavlikeni and “St. Cyril and St. Methodius“ University of VelikoTarnovo.

In 2015, certain structures found in the previous fieldwork season were almost fully excavated. Such an example is **building S** (fig. 1); its south wall is severely damaged by stone robbing. No remains of floor level and hearth were found, indicating that the building was most probably a storehouse.

A geophysical survey carried out at the site detected numerous anomalies (fig. 2). The most significant one is part of a building with collapsed floor, near the southern sector of the *villa*.

The general date of the excavated structures is 2nd–3rd c. AD, as defined on the basis of the scarce small finds.

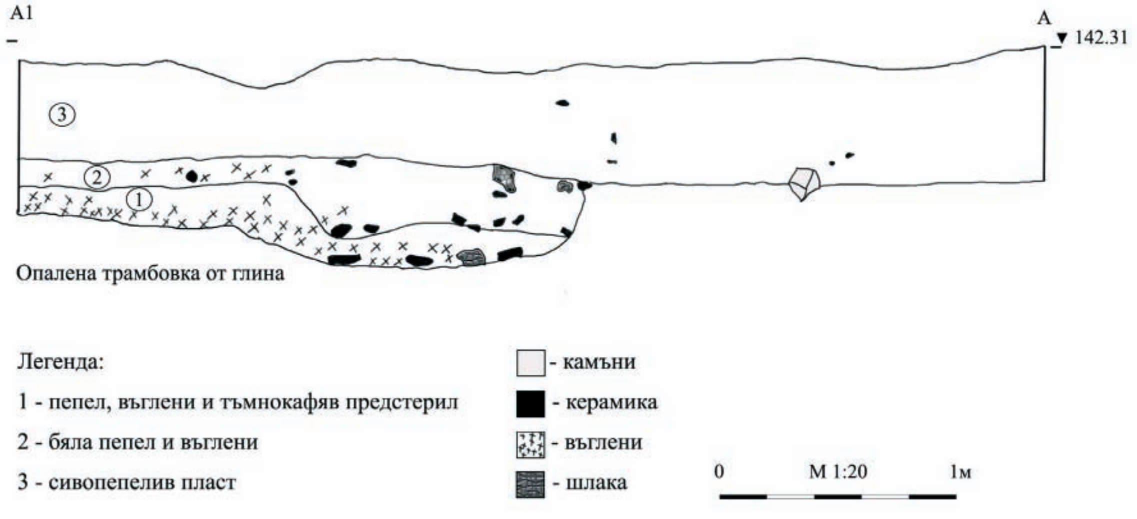

Обр. 3. Южен профил на сондаж № 15.

Fig. 3. South profile of trench No 15.

№ 60. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ „КОВАЧЕВСКО КАЛЕ“ КРАЙ ГР. ПОПОВО

Олег Александров, Владимир Стойков

Спасителните проучвания през 2015 г. се проведоха във връзка с препоръка на МК за цялостно разкриване на структурите, засегнати при изпълнение на инфраструктурен проект на Община Попово „Обособяване на Късноантичната крепост Ковачевско кале като атрактивен туристически обект“. Разкопките се проведоха от началото на август до началото на октомври. В археологическия екип участваха: научен ръководител – О. Александров (ВТУ); зам. ръководител – В. Стойков (Община Попово); научен консултант – Иванка Дончева (ВТУ); докторантите – Д. Драгоев (ВТУ) и С. Иванов (ВТУ), обработили съответно нумизматичния и масовия керамичен материал; С. Станев и А. Жбанов (археолози от ОИМ–Попово).

Изследванията бяха съсредоточени в сектора, намиращ се непосредствено североизточно от Западната порта на крепостта. На това място през 2013 г. са засечени южният и западният зид на неизвестна дотогава сграда. През 2014 г., на площ от около 110 кв. м, са проучени нейният югозападен ъгъл, стилобат за колонада (намиращ се на около 4,50 м от южното лице на сградата) и вход (частично разкрит) от същата южна страна.

Целта на проучванията през 2015 г. бе да се изяснят функцията на сградата, нейните мащаби и хронология. В тази връзка бяха заложени общо 10 работни квадрата на изток и север от вече проучения сектор. Още в началото на разкопките бе напълно разкрит входът от южната страна на сградата. Установи се, че ширина му е 3,10 м. От него се слиза към пода (от тухли без спойка) вкопан на около 0,60–0,70 м в стерилния терен. Чрез сондаж бе регистриран югоизточният ъгъл на сградата, отстоящ от югозападния на 24,50 м. Южно от този ъгъл се попадна и на източния край на стилобата, поддържащ колонадата. През изминалия сезон успяхме да уточним само ширината на сградата, но не и нейната дължина. Проучената част на западния зид (от югозападния ъгъл в посока север) достигна 20,20 м. Дебелината му е приблизително 1,30 м, като от външната страна е подкрепен от 4 контрафорси с приблизително квадратни размери, със страна от около 1,15 м, разположени един от друг на разстояние вариращо между 3,90 и 4,90 м. От вътрешната страна са разположени 6 пиластри (единият е силно обезличен) с ширина от около 0,60 м, разположени през повече от 2 м един от друг. Във вътрешността

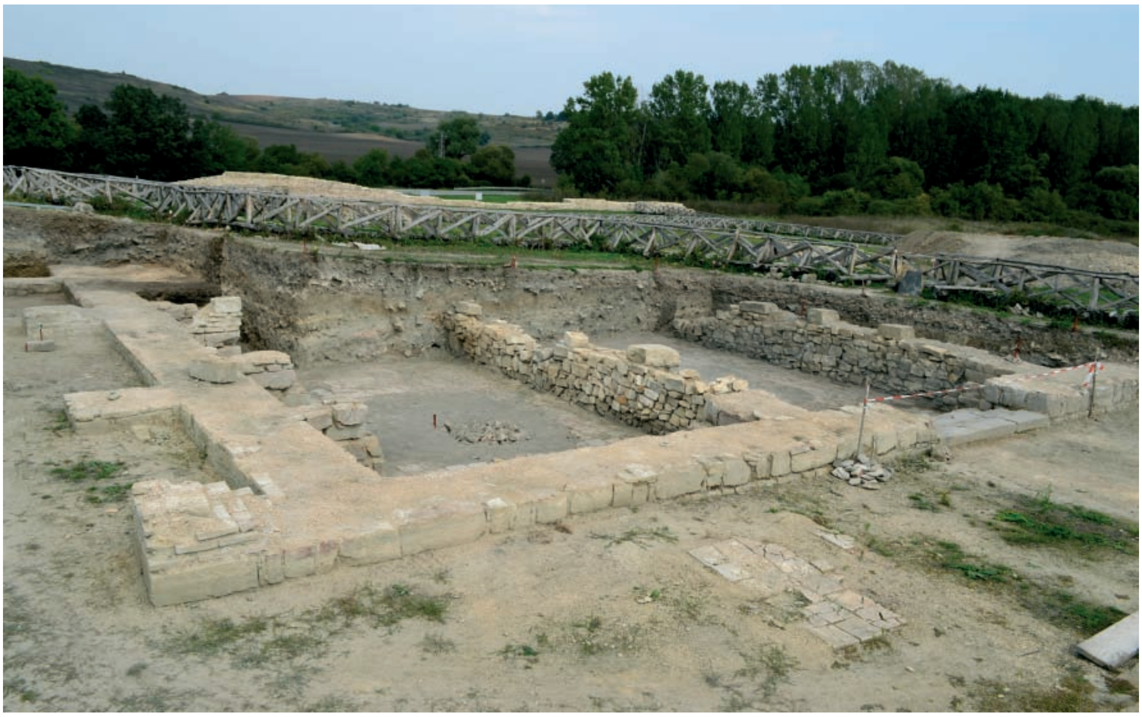

Обр. 1. Изглед към проучванията (от югозапад).

Fig. 1. The excavated area in 2015 (view from South-West).

се попадна и на втори преграден зид, симетрично разположен на проучения през 2014 г. Двата зида, които са на калова спойка и не са конструктивно свързани със зидовете на хоросан, са долепени до двата пиластра, разположени от вътрешната страна на входа. Развиват се успоредно в северна посока (разкрити са на разстояние от около 7,60 м), като разделят вътрешното пространство (през около 6 м) на приблизително три равни части (обр. 1).

Вземайки предвид всички конструктивни особености на сградата, несъмнено се касае за хореум (*horreum*) с огромни размери (обр. 2). Предвид съотношението на късата към дългата страна на подобни сгради (хореумът намира паралел в съседния Абритус), може да се очаква дължината на сградата да надмине 50 м. За да уточним неговата площ направихме сондажи на 20-ия, 30-ия и 40-ия метър на север от югоизточния му ъгъл по предполагаемото трасе на неговия източен зид (от тази страна нивото на съвременния терен е много по-ниско). Макар и в субструкция, зидът бе регистриран в първите два сондажа, а третият не успяхме да проучим в дълбочина. Самата субструкция е с внушителни размери: от нивото на античния терен (на това място с кота 224,40 м) е изкопана траншея с дълбочина от над 1,70 м, преминаваща през цялата дебелина на стерилния глинест пласт и достигаща до льоса. В самия льос са набити пилоти с диаметър от 0,10 м, а върху тях е поставен един ред относително големи каменни блокове без спойка. Над тях (от кота 223,00 м) е изградена същинската субструкция от камъни, обилно залети с жълтеникав хоросан. Дълбоко в основите на сградата, бе открита монета на Константин I, сечена след 324 г. Тази година трябва да се счита за сигурен *terminus post quem* за изграждане на хореума, а по всяка вероятност и на самата крепост.

Проучваната сграда е използвана по предназначение (събиране на *annona militaris* ?) едва няколко десетилетия (обр. 3). След известни преустройства (добавяне на преградни зидове) нейното рухване или поне на покривната конструкция трябва да се отнесе във времето на Вторите готски войни. Върху тухления под се открива дебел до 0,30 м пласт, съдържащ огромно количество керемиди и железни гвоздеи. Върху деструкциите е отложен дебел 0,50–0,70 м културен пласт със следи от интензивен живот с битов контекст от последната четвърт на IV – началото/първа четвърт на V в. Новите обитатели на крепостта са използвали възможността да направят своите жилища покрай все още запазените във височина стени на хореума. Нивото изобилства с предмети от бита, керамика и животински кости. Най-късните монети са от първото десетилетие от управлението на император Теодосий II (408–450 г.). На няколко места този пласт е покрит с жълтеникав хоросан. Хоросанът свидетелства, че най-късно в началото на 20-те години на V в., след неизвестно за нас събитие (вероятно

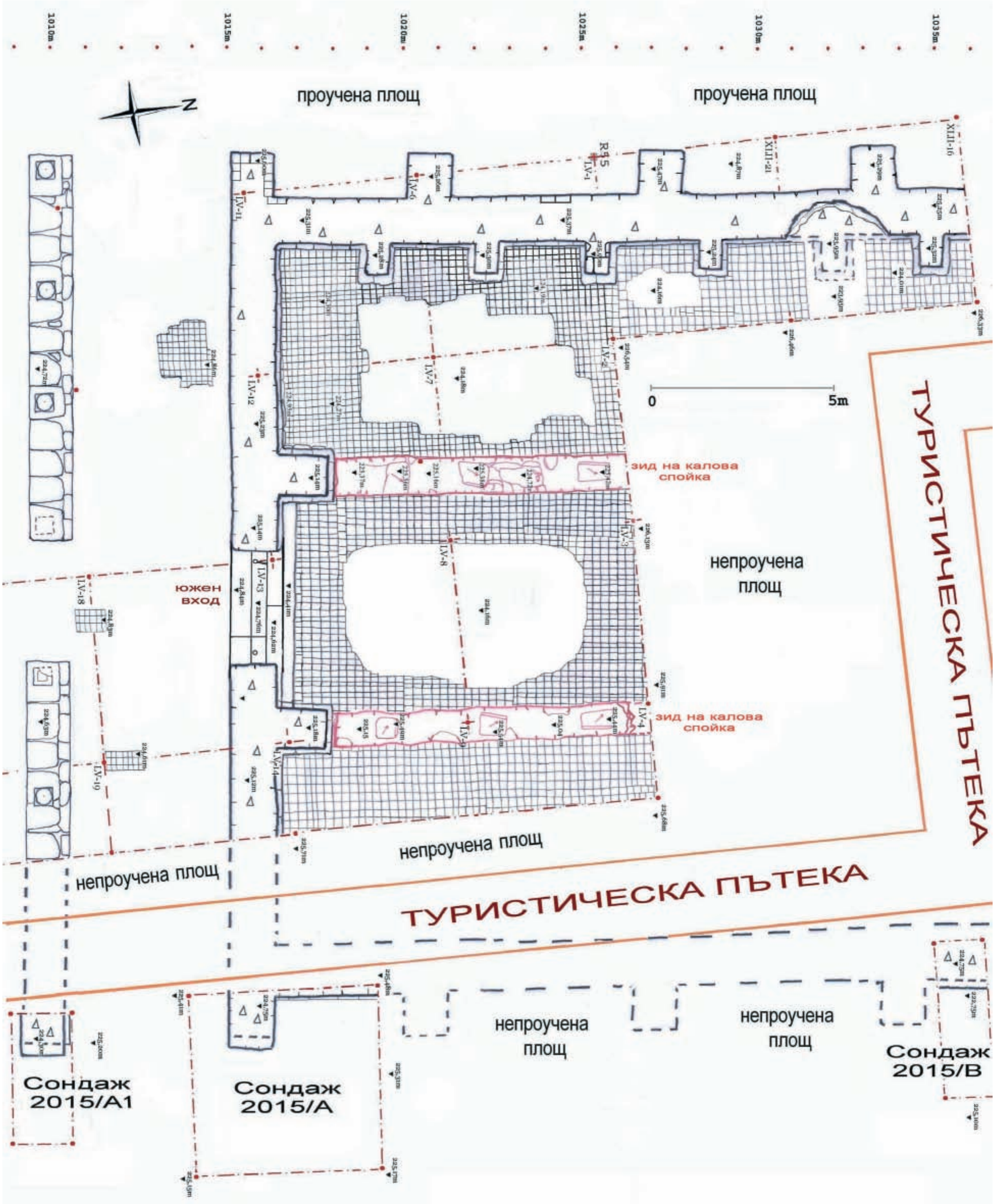
1010m
1015m
1020m
1025m
1030m
1035m
N
проучена площ
проучена площ
0
5m
зид на калова спойка
южен вход
непроучена площ
зид на калова спойка
непроучена площ
непроучена площ
ТУРИСТИЧЕСКА ПЪТЕКА
ТУРИСТИЧЕСКА ПЪТЕКА
непроучена площ
непроучена площ
Сондаж 2015/A1
Сондаж 2015/A
Сондаж 2015/B

Обр. 2. План на късноримския хореум в Ковачевско кале.

Fig. 2. Plan of the Late Roman horreum in "Kovachevsko Kale" site.

земетресение?), стърчащите до този момент стени на хореума рухват на определена височина. След изземване на годния за употреба каменен материал, нивото отново е заравнено и използвано за изграждане на паянтови жилищни постройки. Най-късният нумизматичен материал от този пласт са монети на император Теодосий II (кръст в лавров венец). Предвид данните от проучвания и в други сектори на крепостта може с голяма доза сигурност да се изкаже становище, че краят на живота, покрай несъществуващия вече хореум, слагат хунските инвазии от 40-те години на V в.

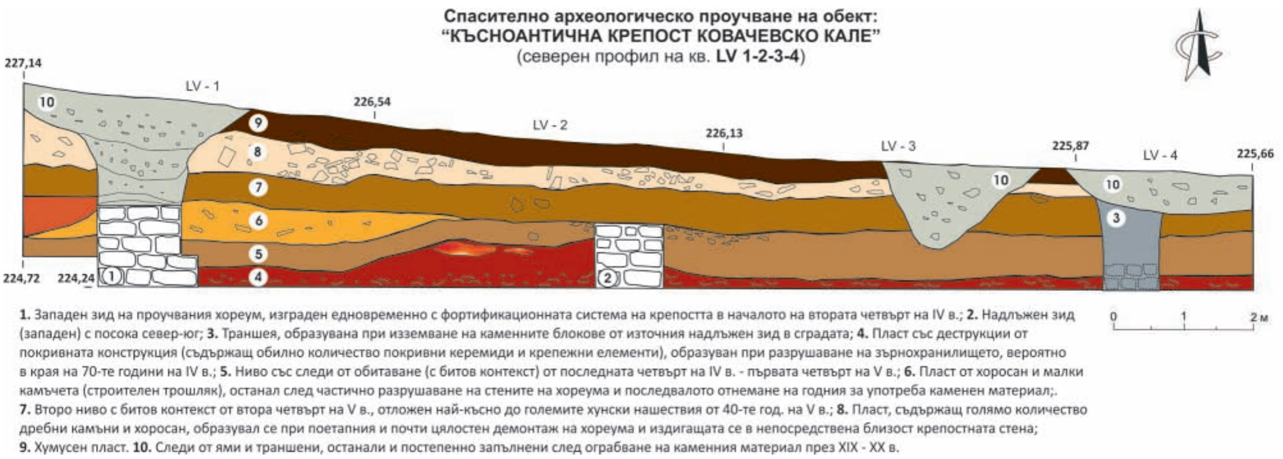
Спасително археологическо проучване на обект:
"КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ КОВАЧЕВСКО КАЛЕ"
(северен профил на кв. LV 1-2-3-4)
227,14
LV - 1
226,54
LV - 2
226,13
LV - 3
225,87
LV - 4
225,66
224,72
224,24
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
0
1
2 м

1. Западен зид на проучвания хореум, изграден едновременно с фортификационната система на крепостта в началото на втората четвърт на IV в.; **2.** Надлъжен зид (западен) с посока север-юг; **3.** Траншея, образувана при изземване на каменните блокове от източния надлъжен зид в сградата; **4.** Пласт със деструкции от покривната конструкция (съдържащ обилно количество покривни керемиди и крепежни елементи), образуван при разрушаване на зърнохранилището, вероятно в края на 70-те години на IV в.; **5.** Ниво със следи от обитаване (с битов контекст) от последната четвърт на IV в. - първата четвърт на V в.; **6.** Пласт от хоросан и малки камъчета (строителен трошляк), останал след частично разрушаване на стените на хореума и последвалото отнемане на годния за употреба каменен материал;.
7. Второ ниво с битов контекст от втора четвърт на V в., отложен най-късно до големите хунски нашествия от 40-те год. на V в.; **8.** Пласт, съдържащ голямо количество дребни камъни и хоросан, образувал се при поетапния и почти цялостен демонтаж на хореума и издигащата се в непосредствена близост крепостната стена;
9. Хумусен пласт. **10.** Следи от ями и траншеи, останали и постепенно запълнени след ограбване на каменния материал през XIX - XX в.

Обр. 3. Стратиграфски разрез на проучвания сектор.

Fig. 3. Cross-section of the excavated area.

През 2015 г. не бяха регистрирани по-късни културни пластове, макар да се откриваха отделни находки от VI в. в строителния трошляк, покриващ проучвания сектор.

RESCUE EXCAVATIONS IN THE TERRITORY OF THE LATE ROMAN FORTRESS "KOVACHEVSKO KALE"

Oleg Alexandrov, Vladimir Stoykov

"Kovachevsko Kale" is a late Roman fortress located 6 km west of the town of Popovo, Targovishte District (in Northeast Bulgaria). It was built during the reign of Emperor Constantine I the Great. A large *horreum* has been discovered during previous archaeological season at the site, and its excavations continued in 2015. The building is 24.5 m wide and at least 50 m long (fig. 1-2). It had a massive double door, 2.4 m width. The walls are 1.3 m thick, and reinforced with buttresses and pilasters. The foundations of the walls have been discovered at a depth of over 1.7 m. Archaeological evidence indicates that the Roman granary was plundered and burned down around AD 378 when the fortress was captured by the Goths during the so-called Second Gothic War (fig. 3). Above the ruins of the warehouse we explored layers related to a new population which settled in Kovachevsko Kale until the mid-of 5th c. AD, when the Huns' attacks terminated the occupation of this area.

№ 61. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В АБРИТУС

Галена Радославова, Георги Дзанев

През 2015 г. продължи проучването на територията на късноантичния град Абритус, намиращ се непосредствено източно до съвременния гр. Разград (обр. 1). То бе извършено в рамките на 42 работни дни, финансирано от Министерството на културата и Община Разград. В проучването участваха Галена Радославова – ръководител, Георги Дзанев – зам. ръководител, Дилен Дилов и Стоянка Савова, всички от РИМ–Разград Техническото заснемане бе извършено от Иван Саров.

През този археологически сезон усилията ни бяха насочени към проучването на терен, разположен покрай вътрешното лице на северната крепостна стена, между кули 9 и 10, определен като сектор 3. Тук през 2013 година бяха частично разкрити части от жилищни сгради, развиващи се в южна посока в непроучен терен. През настоящата година нашата цел беше да продължим разкриването на техния архитектурен план, изясняване на функционално им предназначение, както и изчерпване на културните пластове в дълбочина.

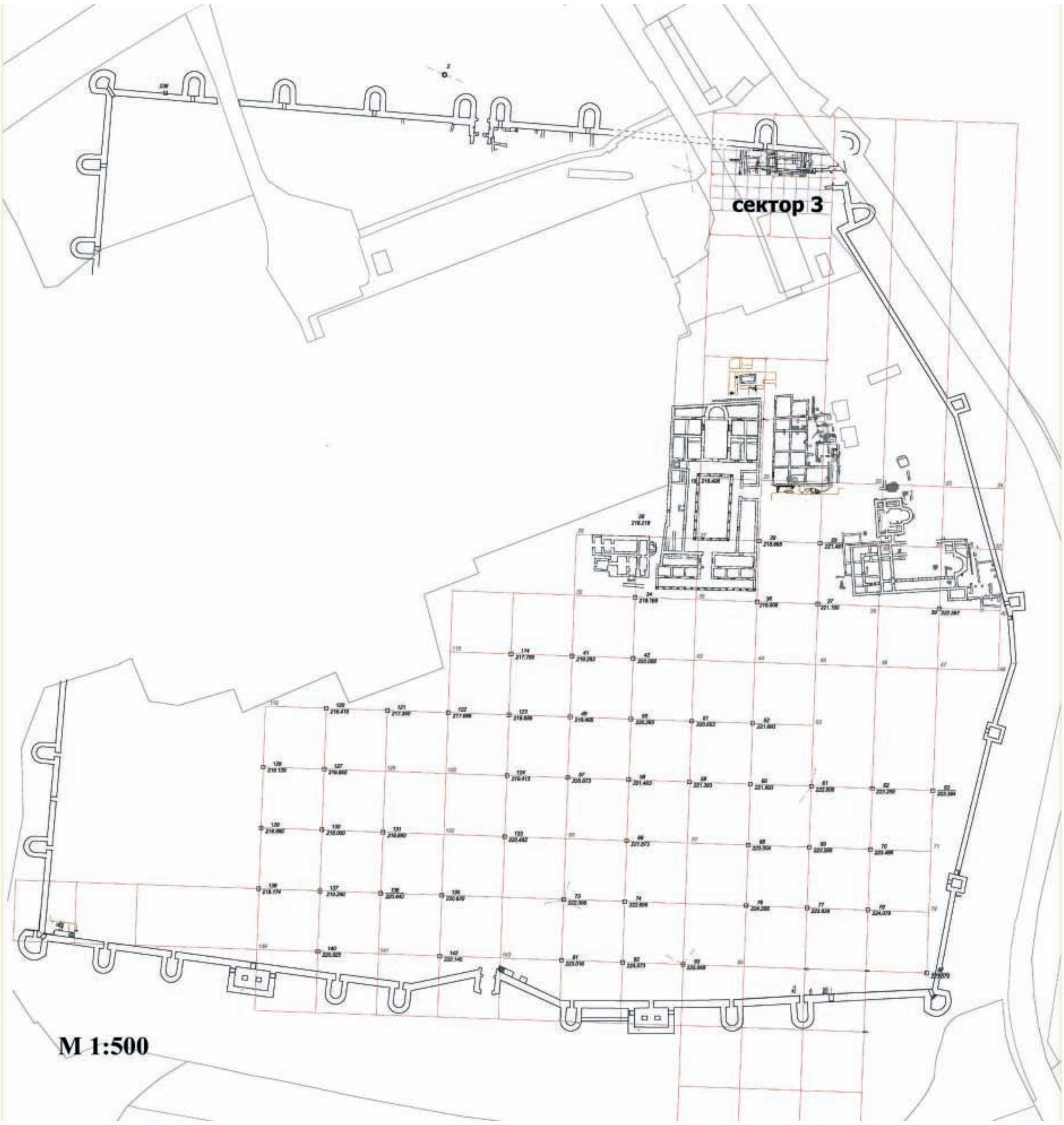

Обр.1. Общ план на крепостта Абритус.

Fig. 1. General plan of the fortress of Abritus.

Проучена е площ от 150 кв. м, достигната дълбочина 3,15 м, без културните пластове да са изчерпани (обр. 2 и 3). Изяснена беше стратиграфската позиция на хронологически различните археологически структури. Повърхностният пласт беше силно компрометиран от съвременни изкопни и строителни дейности. В него се разкриха две структури, представляващи деструкции на жилища от ранносредновековната епоха, разположени в източния и западен край на сектора. Жилищата са били полувкопани в късноантичния пласт, с каменно подзиждане на стените. Откритият в този пласт керамичен материал е многоброен, предимно фрагменти от битова керамика – гърнета с украса от врязани хоризонтални и вълнообразни линии, дъна на съдове с релефни изображения, върху едно от които е врязан знакът „ипсилон с две отвесни хасти". Интересни находки са откритите извън жилищните помещения бронзов кръст – енколпион и железен процесиен кръст – навършие на хоругва.

В дълбочина следват културни пластове от късноантичната епоха, обхващащи периода от началото на IV до 80-те години на VI в. Разкрити бяха основите на част от голяма сграда с две помещения,

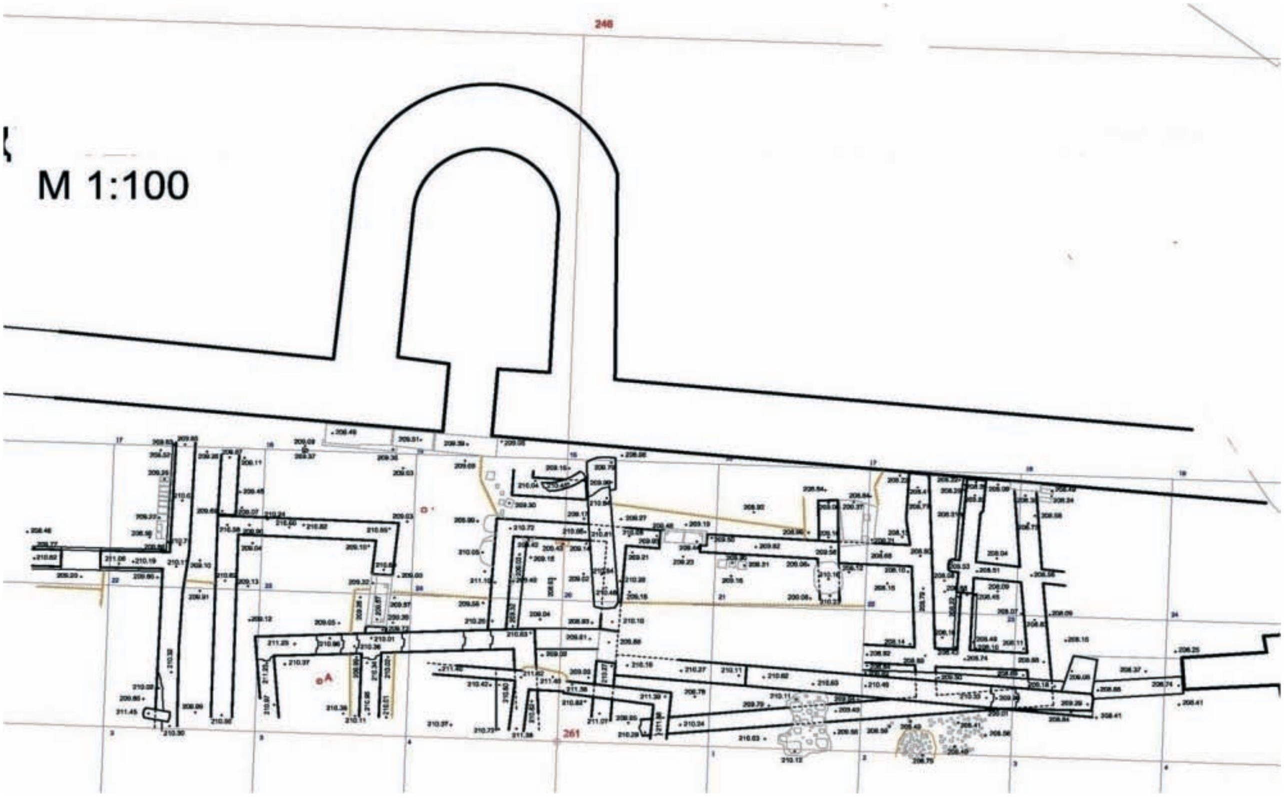

Обр. 2. План на сектор 3.

Fig. 2. Plan of Sector 3.

която се развива на юг в непроучен терен. Сградата е с дължина 13,80 м (И–З) и разкрита до момента ширина в южна посока 3,0 м. Основите са изградени от необработени варовикови камъни на калова спойка. Откритите в нея археологически находки – фрагментирана битова керамика, предимно амфори с характерната за периода украса от дълбоко врязани хоризонтални леко вълнообразни линии, бронзови монети на Анастасий I (491–518 г.) и Юстиниан I (527–565 г.) – я датират в VI в.

Основите на тази сграда са вкопани в по-ранните пластове, в които се отриха зидовете на друга голяма и масивна сграда, също развиваща се на юг в непроучен терен, с дължина 9,35 м (И–З) и разкрита ширина в южна посока 3,00 м. Зидовете са изградени от грубо обработени варовикови камъни на калова спойка. Част от северния зид на тази масивна сграда е унищожен от минаваща през него съвременна водопроводна тръба. Датиращи находки тук не се откриха, но стратиграфски сградата се датира в периода 80-те години на V–първата четвърт на VI в.

Основите на тази втора масивна сграда са вкопани в културни пластове, в които се разкриха части от пет големи помещения, разделени с коридори. Помещенията бяха частично проучени през 2013 г. и все още не са разкрити цялостно. Те също се развиват в южна посока в непроучен засега терен. Помещенията имат каменен цокъл с височина 1,30 м, върху който е изградена кирпичена стена, от която има запазени фрагменти. Помещенията са били двуетажни, покрити с керемиди – тегули и имбрицес. Имали са широки входове с дървени двукрили врати и остъклени прозорци. Откритият археологически материал – множество керамични съдове – купи, гърнета, чаши, амфори, лампи, части от стъклени съдове и др. – са пострадали от силен пожар. Находките и откритите бронзови монети датират помещенията в периода средата на IV до 80-те години на V в.: от Констанций II (337–361 г.) до Зенон (474–491 г.).

Под подовото ниво на помещенията се разкриха нови архитектурни структури: част от югозападния ъгъл на помещение (под основите на пом. 2), както и масивен зид с посока СИ–ЮЗ, с разкрита дължина 11,70 м (под основите на помещение 3). Откритите находки, основно монети, свидетелстват за обитаването им през през периода началото–30-те г. на IV в., при управлението на Лициний I (308–324 г.) и Константин I (306–337 г.). При проучванията бе достигната дълбочина 3,15 м, без културните пластове да са изчерпани.

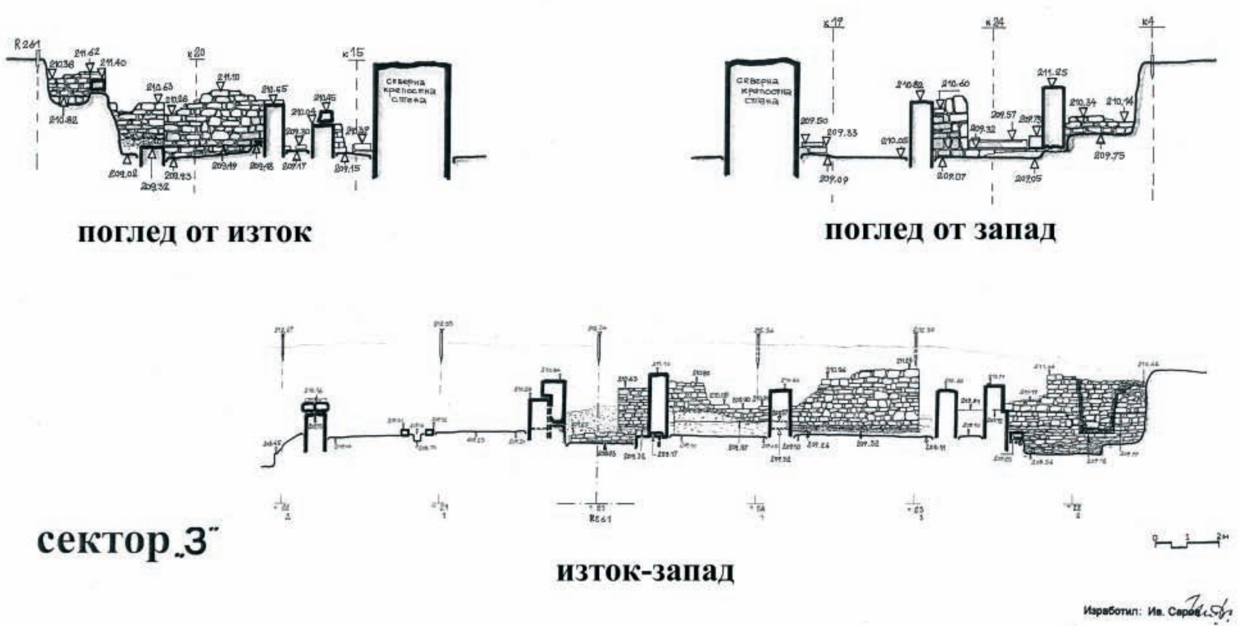

Обр. 3. Разрези и силуети.

Fig. 3. Cross-sections and profiles.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN ABRITUS

Galena Radoslavova, Georgi Dzanev

In 2015, the exploration on the territory of late antique Abritus, immediately east of the modern town of Razgrad (fig. 1), continued in the area of the northern fortress wall, between towers 9 and 10. The excavations covered 150 m^2, reaching a depth of 3.15 m but still not the natural sterile ground (fig. 2-3). The surface layer has been severely disturbed by modern excavation and construction activities. Remains of two early medieval pit-houses were found in this layer, with numerous pottery fragments. In deeper layers, the foundations of a 6th c. AD building with two rooms were excavated, and ceramics and coins of AnastasiusI and JustinianI are associated with it. Beneath them, ruins of a massive building with an identical manner of construction were located. The stratigraphy of the area suggested that this building is dated to the period 480es – first quarter of the 6th c. AD. Its foundations have been dug into the ruins of five late antique premises from the mid-4th c. to ca 480es. Beneath one of these premises earlier remains were found – southwestern corner of a building dated with early 4th c. AD coins of Licinius I and Constantine I.

№ 62. ПЕЩИ ЗА БИТОВА КЕРАМИКА НА ЛЕВИЯ БРЯГ НА АСАР ДЕРЕ В НИАР „ПЛИСКА" – ВЪНШЕН ГРАД

Станимир Стойчев, Станислав Иванов

През м. октомври 2015 г. с Разрешение за теренно археологическо проучване № 186/03.06.2015 г., в рамките на пет работни дни, се проведе етап от проучванията на Център за битова керамика на левия бряг на Асар дере, Външен град на Плиска, НИАР „Плиска".

Обектът е разположен в северозападната част на външния град на Плиска, на левия бряг на Асар дере. Засечен е през 2010 г. по време на издирването на археологически обекти във Външния град. Същата година аварийно бе разчистена горивната камера на една от пещите, попадаща в иманярски изкоп. През 2014 г. бе допроучена пещта и отчасти предпещното пространство.

Целта на проучването през 2015 г. бе да се допроучи предпещното пространство на откритата

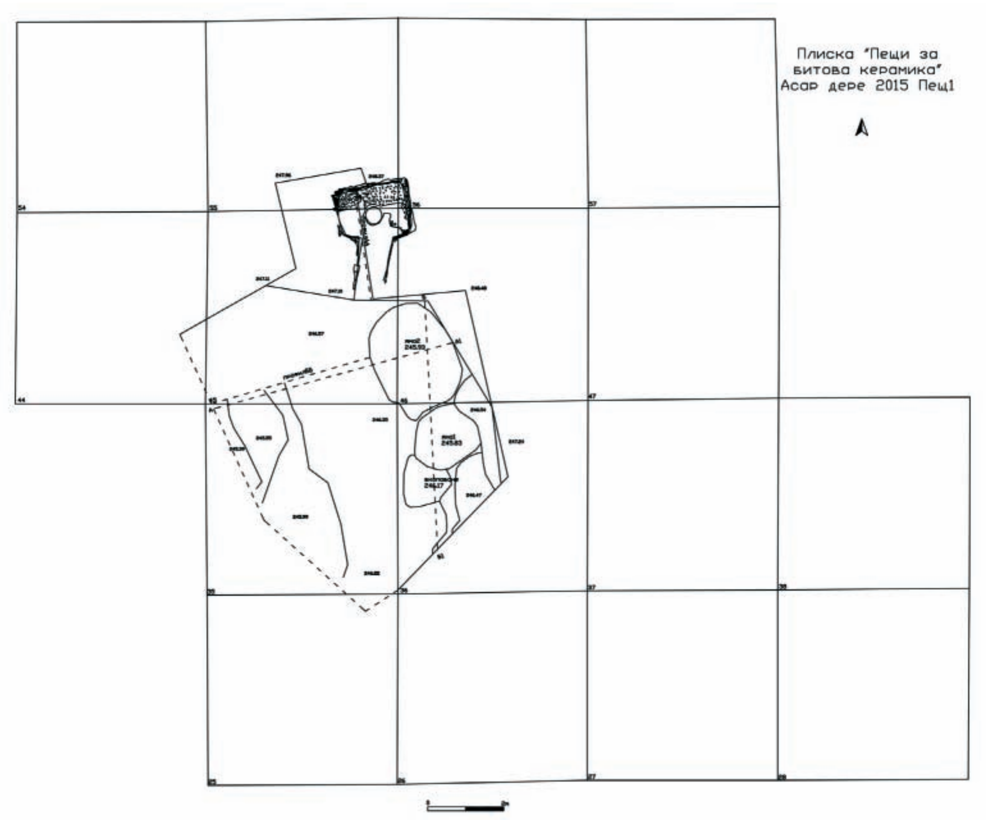
Плиска "Пещи за
битова керамика"
Асар дере 2015 Пещ1

Обр. 1. Пещ 1 – общ план.

Fig 1. Kiln 1 – general plan.

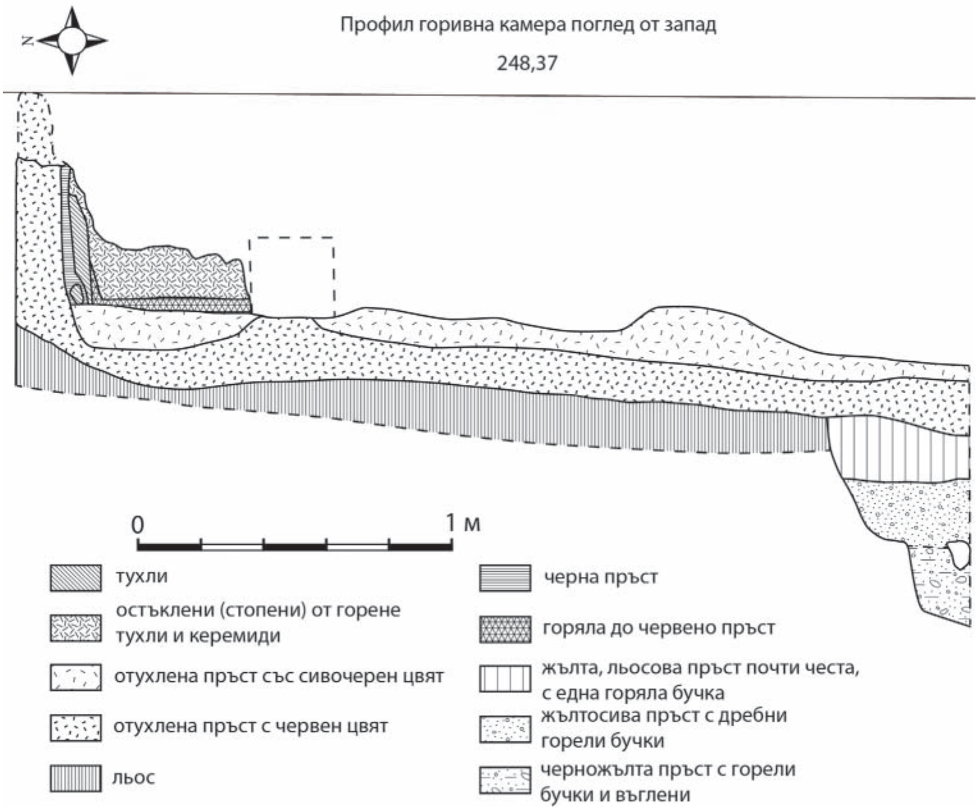
N
Профил горивна камера поглед от запад
248,37
0
1 м
тухли
остъклени (стопени) от горене тухли и керемиди
отухлена пръст със сивочерен цвят
отухлена пръст с червен цвят
льос
черна пръст
горяла до червено пръст
жълта, льосова пръст почти честа, с една горяла бучка
жълтосива пръст с дребни горели бучки
черножълта пръст с горели бучки и въглени

Обр. 2. Пещ 1 – разрез.

Fig 2. Kiln 1 – section.

праз 2010 г. пещ и да бъде направен контролен срез на горивната камера (обр. 1–2). Установи се, че горивната камера е вкопана в стерилен льос. Подът на пещта е силно горял до остъкляване и е с дебелина 5–10 см. Над него, в северната част на камерата, има дебел до 0,20 м пласт от стопени тухли и керемиди от стената на пещта. В дълбочина, под пода, има горял до яркочервено пласт с дебелина до 0,15 м, преминаващ в стерилен льос. В южната част под входа има вкопаване, което е запълнено и трамбовано преди изграждането на камерата. В остъкления пласт се откриха няколко полустопени фрагмента битова керамика.

Предпещното пространство е с неправилна форма и размери 9,6×7,5 м. В източната му част се разкриха три вкопавания. Данните от заложения контролен профил с направление И–З и съдържанието на насипа на „пода“ дават основание да се предположи, че преди построяването на пещта на терена е имало голямо вкопаване, служещо за пречистване на глината.

Керамичният материал и откритата монета на император Траян потвърждават датировката в първата четвърт на II в.

POTTERY KILNS ON THE LEFT BANK OF ASAR DERE IN NATIONAL HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE "PLISKA" – OUTER TOWN

Stanimir Stoychev, Stanislav Ivanov

The site is located in the NW part of the Outer Town of Pliska, on the left bank of the AsarDere stream. The site was partially excavated during fieldwork campaigns in 2010 and 2014. The aim of the 2015 excavations was to complete the research of the ground in front of the kiln uncovered in 2010, and to make a section trench in the combustion chamber (fig. 1-2).

The combustion chamber is dug in sterile loess. The floor is burnt to glaze, 5–10 cm thick. Above it, in the northern part of the chamber, up to 0.20 m thick layer of melted bricks and tiles from the wall of the kiln was excavated. The sterile loess layer below the floor is burnt to bright red, up to 0.15 m thick. The section in the southern part below the opening has been filled and tamped before the construction of the chamber. Several semi-molten pot sherds are found in the glazed layer.

The working area in front of the kiln is irregular in shape, measuring ca 9.6 x 7.5 m. In its eastern part three negative structures are unearthed. The stratigraphic evidence recognised in the E-W section of the trench, and the contents of the soil of the "floor" give grounds for the hypothesis that before construction of the kiln the terrain must have been used as a facility for clay purification.

The sherds and the coin of Trajan found at the site indicate that the kiln is dated to the first quarter of the 2nd c. AD.

ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

№ 63. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ЕПИСКОПСКАТА БАЗИЛИКА В ГРАД САНДАНСКИ

Владимир Петков, Христина Цонева

Археологически разкопки в Епископската базилика в град Сандански бяха извършени във връзка с консервационно-реставрационни дейности по изпълнението на проект „Археологически парк – град Сандански“. Проектът предвиждаше вдигането на мозайки и тяхната реставрация от притвора и централния кораб на базиликата, което заедно с поставянето на нови настилки, предизвика провеждането на спасителните проучвания.

Разкопки в нартекса. Проучванията се извършиха на площ от 80 кв. м, колкото е и площта на нартекса (обр. 1). След вдигането на мозайките бе разчистена и подложката на мозайките от розов хоросан и дребни фрагменти от тухли и мраморни фрагменти. Достигнато бе ниво на кота 233,26 м по Балтийската система. На терена се очертаха останките от правоъгълно съоръжение с

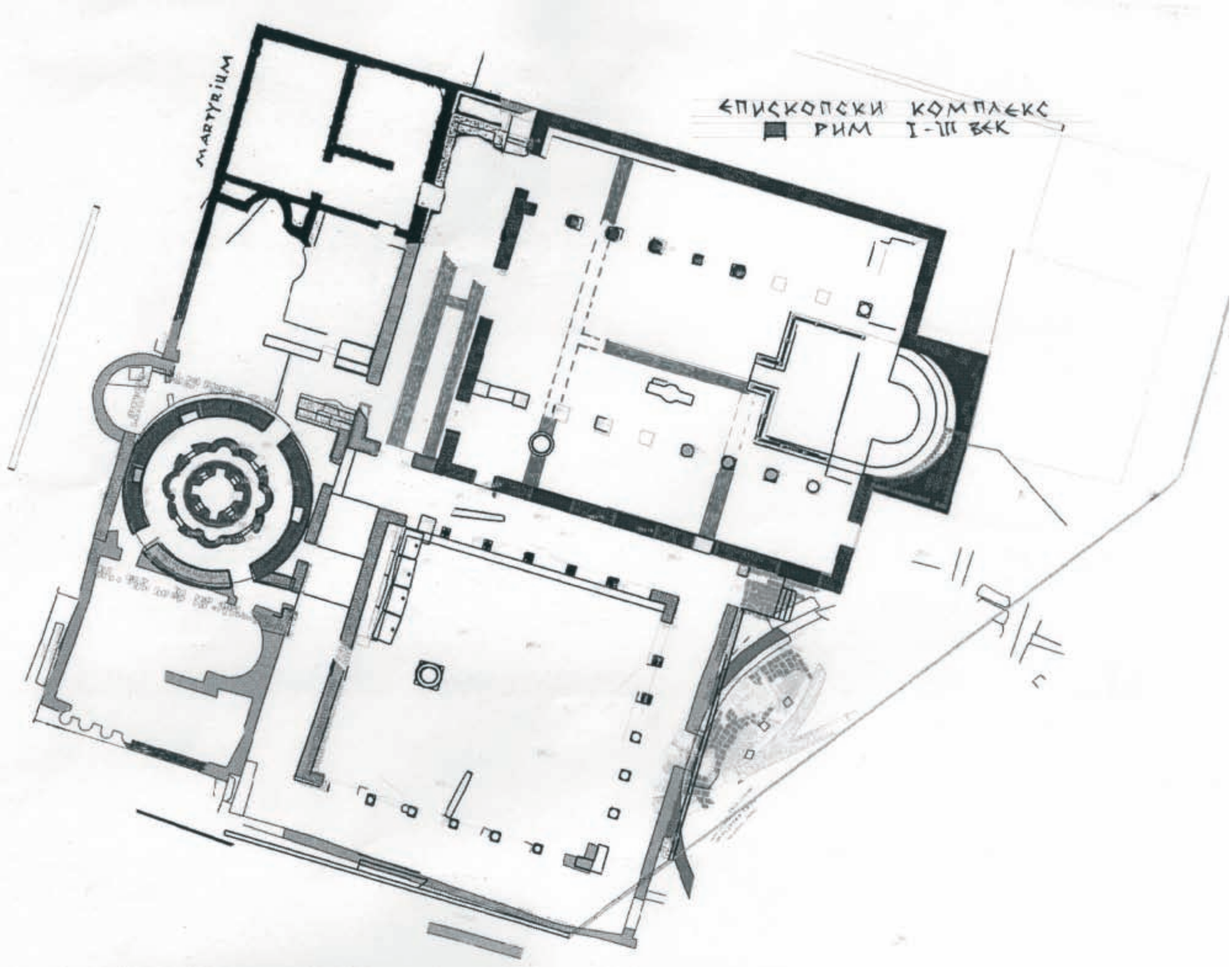

Обр. 1. Общ план.

Fig. 1. General plan of the site.

размери: 8,60×1,19 м и дебелина на зидовете: източен 0,40 м; западен 0,70 м и северен 0,50 м (обр. 2). Съоръжението е разположено успоредно на зидовете на нартекса, като прави впечатление различната дебелина на западния и южния зид, както и фактът, че северният зид е вторично изграден между тях. Съоръжението явно е продължавало и на север на разстояние още 2,20 м. В северната част бе намерен и гранитен масивен блок с размери: 1,64×0,34 м, който няма връзка с останалата част на съоръжението. Като цяло съоръжението е разположено в южните 2/3 части на нартекса и в източния край на притвора на разстояние 0,50 м от източния зид на наоса. На запад, на кота 233,06 м, извън помещението се достигна до стерилна почва, каквато бе и ситуацията в северния му край. Явно структурата е била вкопана в стерилната почва и при строителството на нартекса на епископската базилика, помещението е било разрушено като е запазено само на 1 м от пода му. При строителството на южния зид на базиликата, продължаващото на юг съоръжение е било прекъснато, но то продължава и под настилката на атрия, засега с неустановени размери. То е измазано с фин розов розов хоросан с дебелина от 2 см. Зидарията е направена от добре изпечени тухли с дебелина от 0,40 м, като в северния край съоръжението е изградено от обли речни камъни.

Подовата част е изградена от керамична спойка и ъглите са скосени. По пода се откриха останки от минерални образувания, което ни кара да предположим, че става въпрос за съоръжение, свързано със съхранението и използването на минерална вода. Датировката определено е от периода I–III в., а по находки и по-рано. Находките са от керамика, като се откриват и раковини, пробити в долната част, явно за украса.

Като цяло можем да предположим че съоръжението е свързано с помещенията на юг, а вероятно и на изток в централния кораб, където се откриха останки от по-ранни сгради.

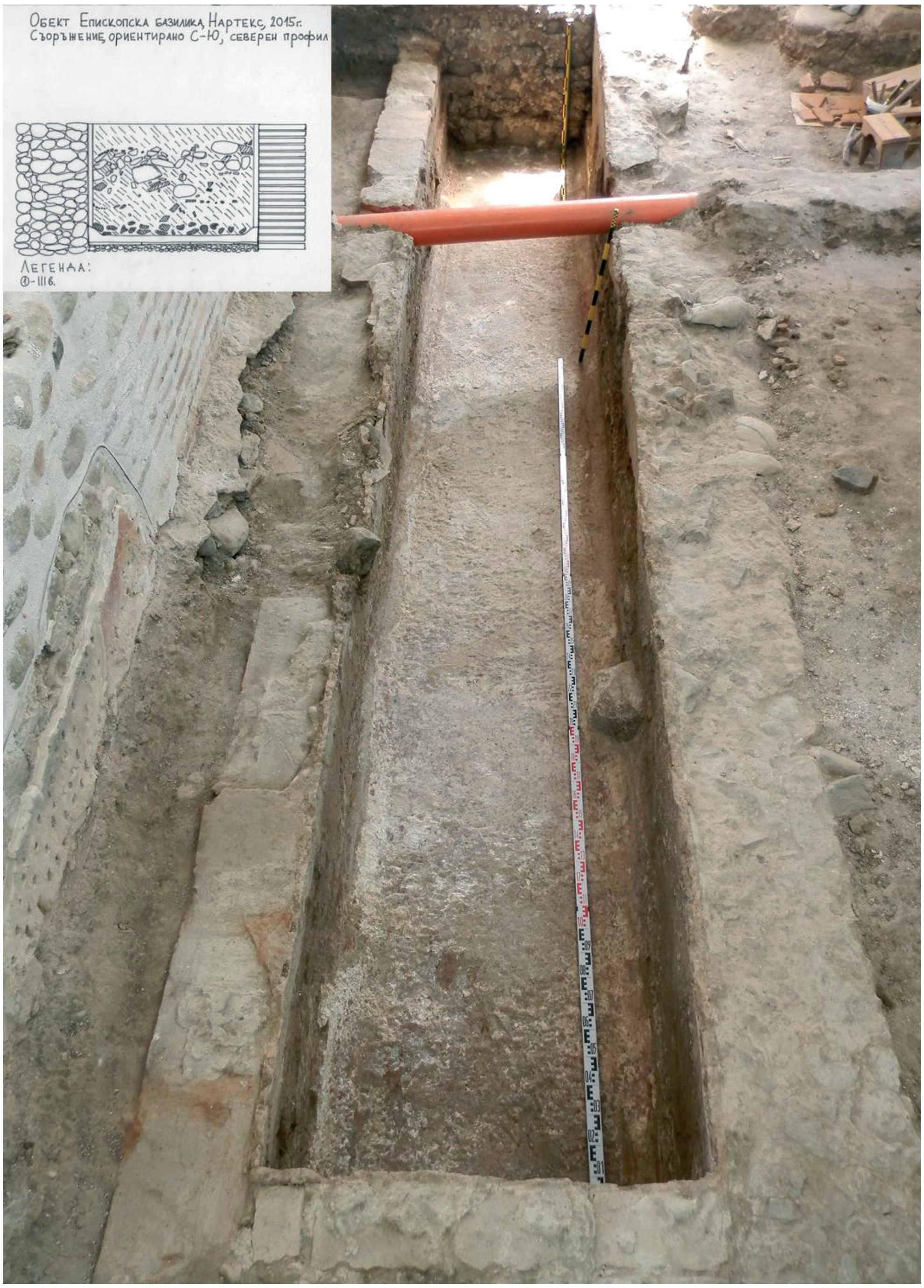
Обект Епископска базилика, Нартекс, 2015г.
Съоръжение, ориентирано С–Ю, северен профил
Легенда:
①-III в.

Обр. 2. Нартекс и профил на съоръжението.

Fig. 2. Nartex and section of the rectangular construction.

Разкопки в централния кораб. Спасителни проучвания, поради реставрациите и свалянето на мозайки, бяха извършени и в централния кораб на базиликата на площ 82,80 кв. м. Проучваният участък е с размери 9,80×8,45 м и е разположен западно от олтара. След премахването на мозайките, които бяха вдигнати заедно с 2 см хоросанова подложка, бе разкрита добре направена основа за мозайките от средни по размер керамични фрагменти, добре подредени, създаващи добра основа за мозаичната настилка. Дебелината на слоя бе около 0,15–0,20 м (обр. 3). С цел улеснение на проучванията и съобразно наличието на амвон на юг от централната ос на наоса, изток–запад на базиликата, бяха очертани двасектора за проучване – северен и южен, като разкопките първоначално се проведоха в северния сектор.

Северен сектор. Площта на проучване е 28,27 кв.м, с размери 7,25×3,90 м. Установиха се следните детайли – подложката е от подредени счупени керемиди–останки–основи от малко запазено съоръжение с основа от розов хоросан и мазилка, но малко запазено само в основи до 5 см наплощ от 2 кв. м., намиращо се в северозападния край на сектора.

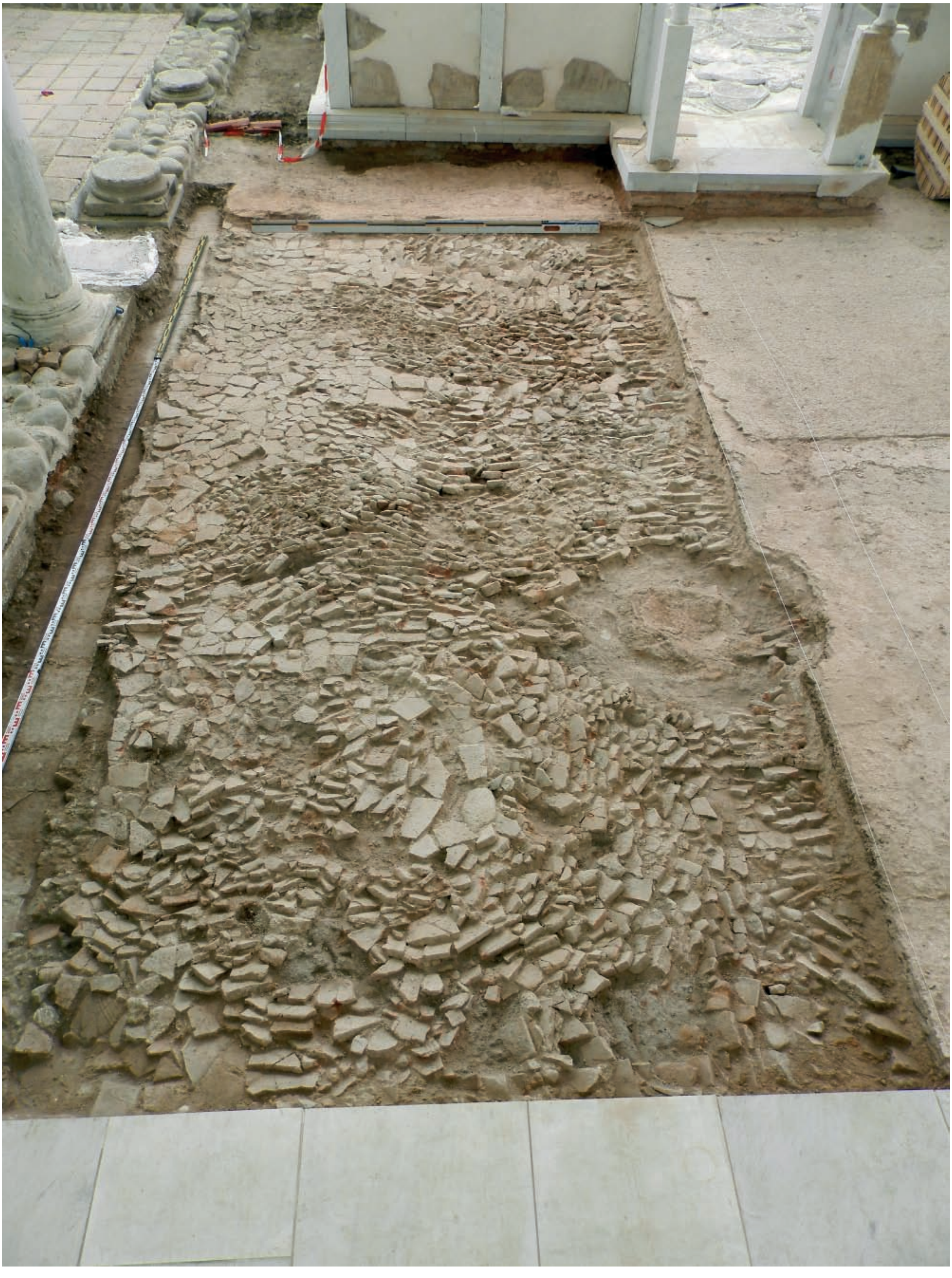

Обр. 3. Централен кораб – керамичната подложка под хоросана.

Fig. 3. Central nave – bedding level of ceramic pieces situated beneath the mosaic floor.

Открит бе водосточният канал, преминаващ през северната част на централния кораб, на 0,20 м южно от северната колона и на дълбочина 0,20 м от настилката на мозайката. Част от него е проучена преди години извън северния кораб на базиликата. Разкритата дължина на канала в кораба е 7,90 м, а ширината – 0,34 м (обр. 3).Каналът е иззидан от керамични тухли със спойка от розов хоросан. Дъното му е добре измазано също с розов хоросан и е покрито с керамични тухли с размер 0,42×0,34 м.Най-вероятно началото му е от аязмото в мартирия, което е било отводнено с канал, преминаващ под мраморната настилка, а оттам през притвора. Началото си най-вероятно води от мартирия, минава южно от северната колонада и завива към диаконикона, а оттам преминава към кардо максимус.

Южен сектор. Сондажът се извърши в сектор с размери 5,20×8,45 м, на площ от 43,54 кв. м. Извършването на проучванията бе затруднено от намиращия се в сектора двураменен амвон, с който бяха съобразени и проучванията, извършени от южната и северната му страна. На кота 233,06 м се откриха останките от античен зид с част от стилобат. Зидът е ориентиран в посока И–З, като ориентацията му съвпада с ориентацията на зидовете на епископската базилика. Дебелината му е 0,50 м, а на стилобата – 0,70 м. Споен е с почти бял фин хоросан, граден от обли речни камъни с малки размери, като на две места са запазени гранитни бази, които най-вероятно са за колони. Интерколумниите са с размери 1,20 м.

В резултат на проучванията и на база на извършените преди години сондажи, можем да предположим, че са открити останките от сграда – най-вероятно езически храм, върху която е била построена епископската базилика. Доказателство за това са освен откритите основи на голяма сграда и многото сполии, употребени в зидарията на базиликата (части от мраморния ордер, а така също и малка статуя на Тюхе, част от ръка от огромна статуя и други дребни детайли). Разкопките потвърдиха и наличието на селище от къснобронзовата епоха, доказано от предишни разкопки и ограничиха границите на къснобронзовия некропол в северозападна посока.

RESCUE EXCAVATIONS IN THE BISHOP’S BASILICA IN SANDANSKI

Vladimir Petkov, Hristina Tzoneva

In 2015, the rescue excavations were concentrated in the *narthex* and the central nave of the basilica, due to conservation and restoration activities (fig. 1). The remains of a rectangular construction (probably for mineral water) dated to the 1st–3rd c. AD were investigated in the *narthex* (fig. 2). The foundations of a bigger building (probably the debris of a pagan temple from the same period) were investigated in the central naveas well (fig. 3). The excavations gave some new indications regarding the boundaries of the LBA necropolis in north-western direction.

№ 64. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „СКРИПТОРИУМ/ БИБЛИОТЕКА“ В ЕПИСКОПСКИЯ КОМПЛЕКС НА ПАРТИКОПОЛИС (ГРАД САНДАНСКИ)

Владимир Петков, Христина Цонева

В резултат на проучванията бе разкрит изцяло Скрипториум (Библиотека) на раннохристиянския Партикополис от периода V–VI в. Той се намира на запад от вътрешния двор на епископската базилика и на юг от баптистерия (обр. 1). Подходът към него е ставал от два засводени входа от южната страна на баптистерия – единият на изток, вторият на запад. Скрипториумът е с размери: 12×10 м и е класически ориентиран в рамките на епископския комплекс изток–запад. Състои се от две помещения – северно, с размери 5×10 м и апсида на изток и южно с размери 5×10 м. На южната стена са изградени четири ниши в западната част на зида. Градежът е в стил опус микстум, характерен за периода V–VI в. Основната част е била засводена с тухлена зидария, а при апсидата се откриха останки от двоен прозорец. Покривната конструкция е била изградена от тегули и имбрици.

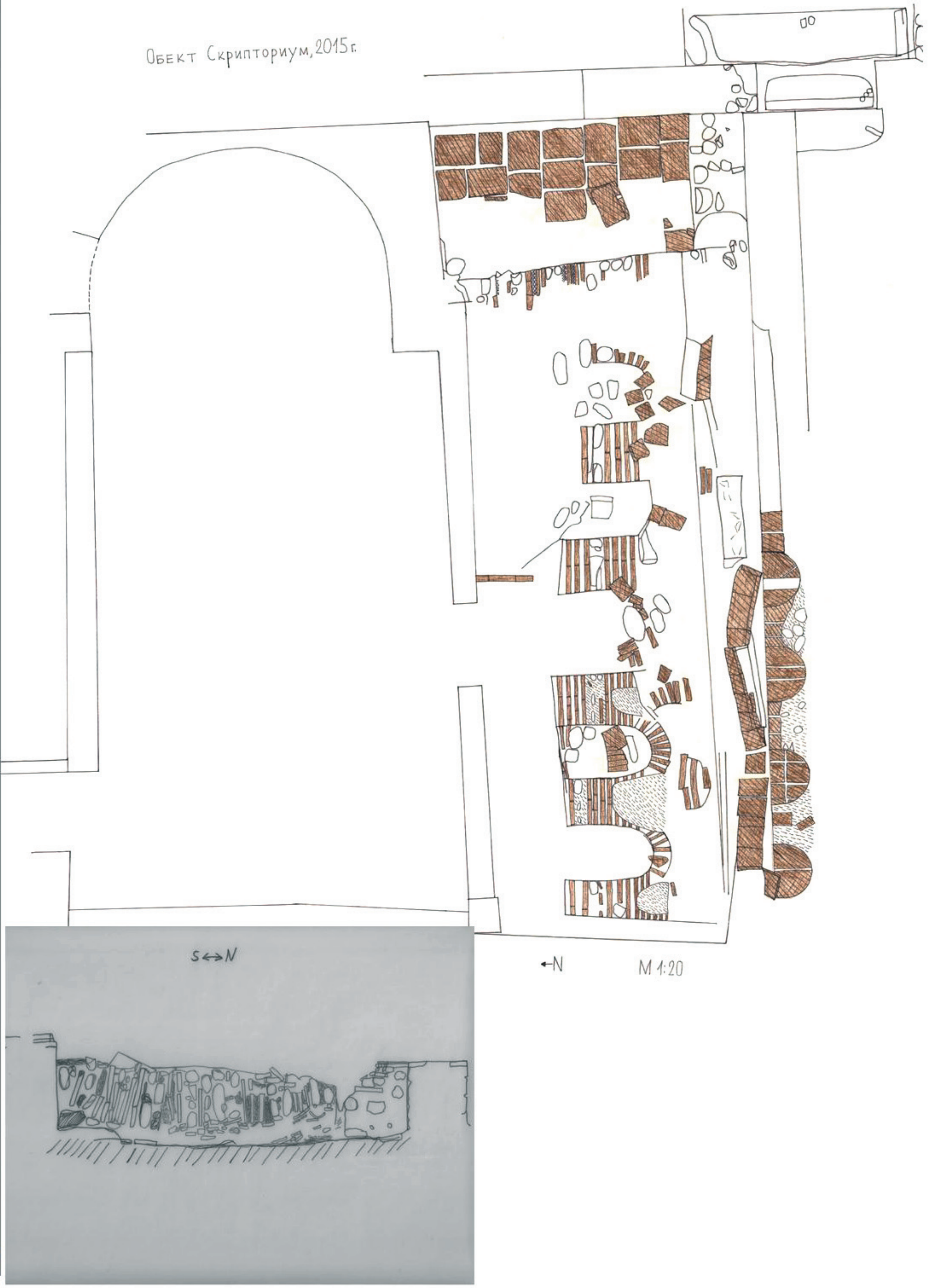
Обект Скрипториум, 2015 г.
S↔N
←N
M 1:20

Created by demo-version of Universal Document Converter. Full version doesn't add this stamp.
WWW.PRINT-DRIVER.COM

Обр. 1. Общ чертеж и профил север–юг.

Fig. 1. General plan and N-S cross-section of the site.

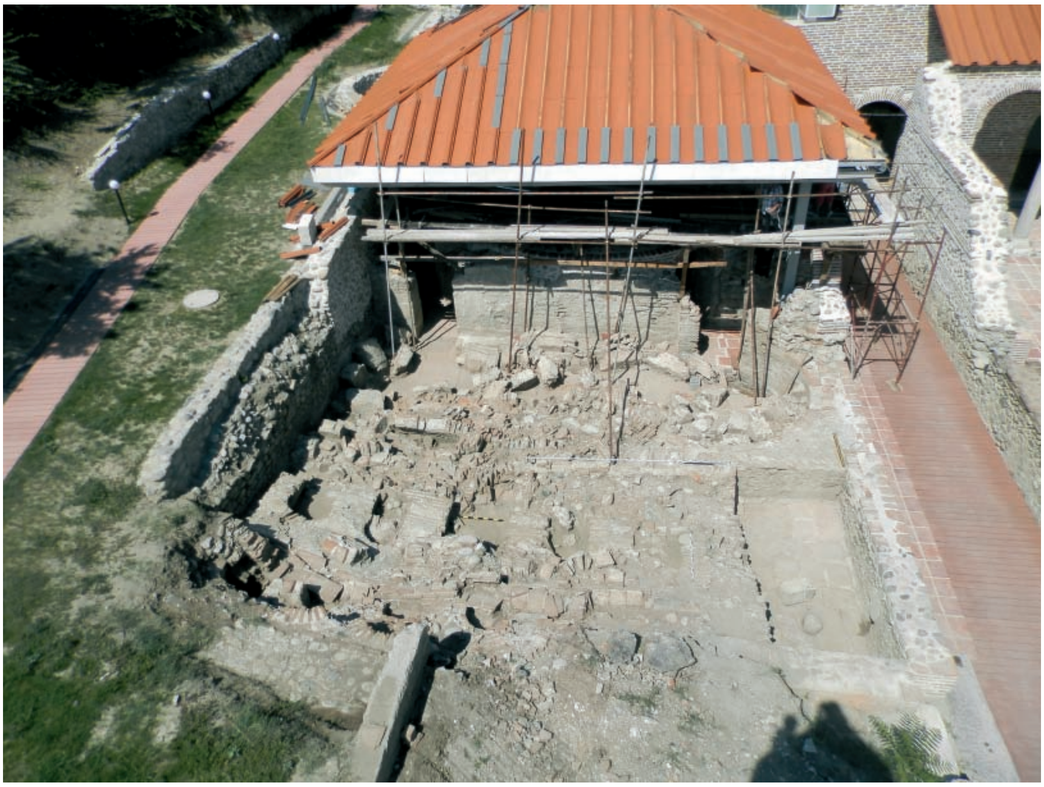

Обр. 2. Панорамна снимка.

Fig. 2. Outlook of the site.

Подът на помещението е с лека денивелация на изток и е застлан с тухли с размер: 0,60×0,40 м. Апсидното пространство също е застлано с тухли, както останалата част. Скрипториумът е бил обмазан с мазилка, върху която се откриват изографисани стенописи в геометричен стил. Открити са и стенописи по останките от падналия свод на помещението. Част от тях наподобяват стенописите в мартирия на епископския комплекс. От западната и северната стена на помещението са иззидани пейки за сядане с височина 0,40 м и ширина 0,40 м. Те са градени от каменна зидария с тухли на завършващата част.

При проучването се установи, че междинният зид на скрипториума, с ширина от 0,60 м, е паднал изцяло на юг (обр. 2). В средната част има порта, широка 1,10 м и по два прозореца от изток и запад. Има и отвор по средата към ново съседно южно помещение. Скрипториумът е бил запазен след опожаряването на базликата около 580 г. и е разрушен от земетресние в началото на VII в. (Петков 2015).

Съгласно традициите на раннохристиянската архитектура, най-вероятно става въпрос за библиотека – скрипториум, но бъдещите проучвания ще докажат със сигурност неговото предназначение. Със сигурност двете помещения са имали една обща функция, което се доказва от взаимосвързаността им с широк вход и четири прозореца. Южното помещение завършва на юг с паднала стена, в която са разположени четири ниши със сводове. Те са с височина от 0,80 м, и ширина 0,60 м. Дребните находки от проучването са сравнително бедни

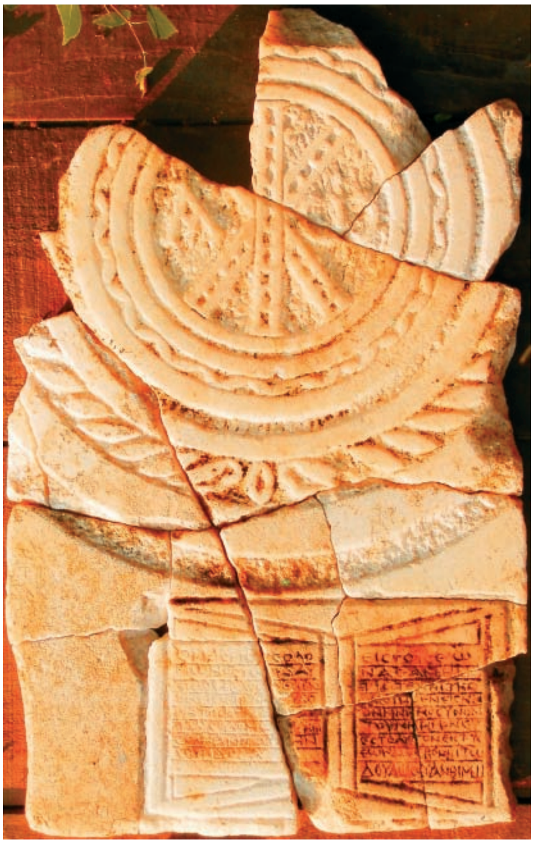

Обр. 3. Хризма.

Fig. 3. Chi-Rho with κτήτωρ's inscription relief.

с изключение на откритите мраморни фрагменти в района на западния вход на параклиса. Там бяха намерени многобройни фрагменти от облицовки от писцината на баптистерия, няколко фрагмента от гладиаторски афиш, мраморни части от христограма (обр. 3), мраморни колонки и капител с изображение на кръст.

Литература

Петков 2015:В.Петков. Археологически разкопки на обект параклис в рамките на епископския комплекс на град Сандански – VI век. – В: Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 478-479.

EXCAVATIONS AT THE *SCRIPTORIUM* IN THE BISHOP’S COMPLEX OF PARTHICOPOLIS

Vladimir Petkov, HristinaTzoneva

In 2015, the *scriptorium* (library) of the complex was completely investigated (fig. 1-2). It is located south of the *baptisterium*, and covers an area of 120 m^2. It is a building with large entrance and twopremises divided by a massive wall with four windows. Four niches were placed on its south wall. The *scriptorium* as well as the entire bishop’s complex was destroyed during an earthquake at least 20 years after their burning in the last quarter of the 6th c. AD. The marble fragments discovered at the site allow a complete restoration of an early Christian*Chi-Rho*with*κτήτωρ’s*inscription (fig. 3).

№ 65. ХЕРАКЛЕЯ СИНТИКА

Людмил Вагалински

Градът е разположен в м. Рупите край едноименното село (бивше Ширбаново/Мулетарово) в община Петрич[1]. Работихме едва 10 дни през август–септември с финансиране от Министерство на културата. Екипът включваше: докторант Люба Трайкова (НАИМ–БАН), гл. ас. Иво Д. Чолаков (НАИМ–БАН), ас. Николай Шаранков (СУ), Сотир Иванов (ОИМ‑Петрич), докторант Филип Колев (СУ). Геодезично заснемане извърши инж. А. Каменаров (София), археозоологично изследване ‑ докторант Теодор Тодоров (НАИМ–БАН), а археоботанично – доц. Цветана Попова (НАИМ–БАН).

Изчерпахме културния пласт в сондаж 9, лежащ непосредствено на юг от къснoримски засводени търговски помещения (обр. 1 *11*). Разкрихме северозападен ъгъл от масивна сграда (обр. 1 *1*; обр. 2; обр. 3 *10*). Нейните лица са изградени от прецизно дялани и отлично напасвани квадри с пълнеж от ломени камъни и глина между тях. Дебелината на стените е 0,85 м. Северният зид е видим в протежение на 5,40 м. Сградата се развива на изток и на юг, влизайки в профилите на сондажа, чиято дълбочина дотига 7 м от съвременната повърхност (обр. 3). Постройката е опожарена скоро след нейното построяване (обр. 3 *12=В*). Рушевините съдържат ранноелинистически материали, включително монети, от които са четими само две, принадлежащи на Филип II (359–336 г. пр. Хр.). В същия пласт намерихме и амфорен печат на халкидическия град Акантос с датировка около 330–300 г. пр. Хр. Приемам, че постройката е издигната върху материковата скала (обр. 3 *10*, *15*) във втората половина на IV в. пр. Хр. и е разрушена в неговия край. Оцелели са първите три реда квадри. След разрушаването е покрита с нова дневна повърхност (обр. 3 *11*), върху която лежи дебел пожар от втората половина на III в. пр. Хр. (обр. 3 *А*). Най-вероятно сградата е част от ранноелинистическата агора. Забележително е, че северният дял на къснoримския форум има аналогична ориентация и местоположение, въпреки че го делят столетия и 4 м културен пласт. Съдбата на тази ранноелинистическа постройка дава ценна информация за най-ранната история на града на македонските царе – Хераклея Синтика, селищният център на Средна Струма в продължение на 700 години.

---

[1] Най-нова информация за Хераклея Синтика може да се открие на: www.archaeologia-bulgarica.com
The latest information about Heraclea Sintica can be found at: www.archaeologia-bulgarica.com

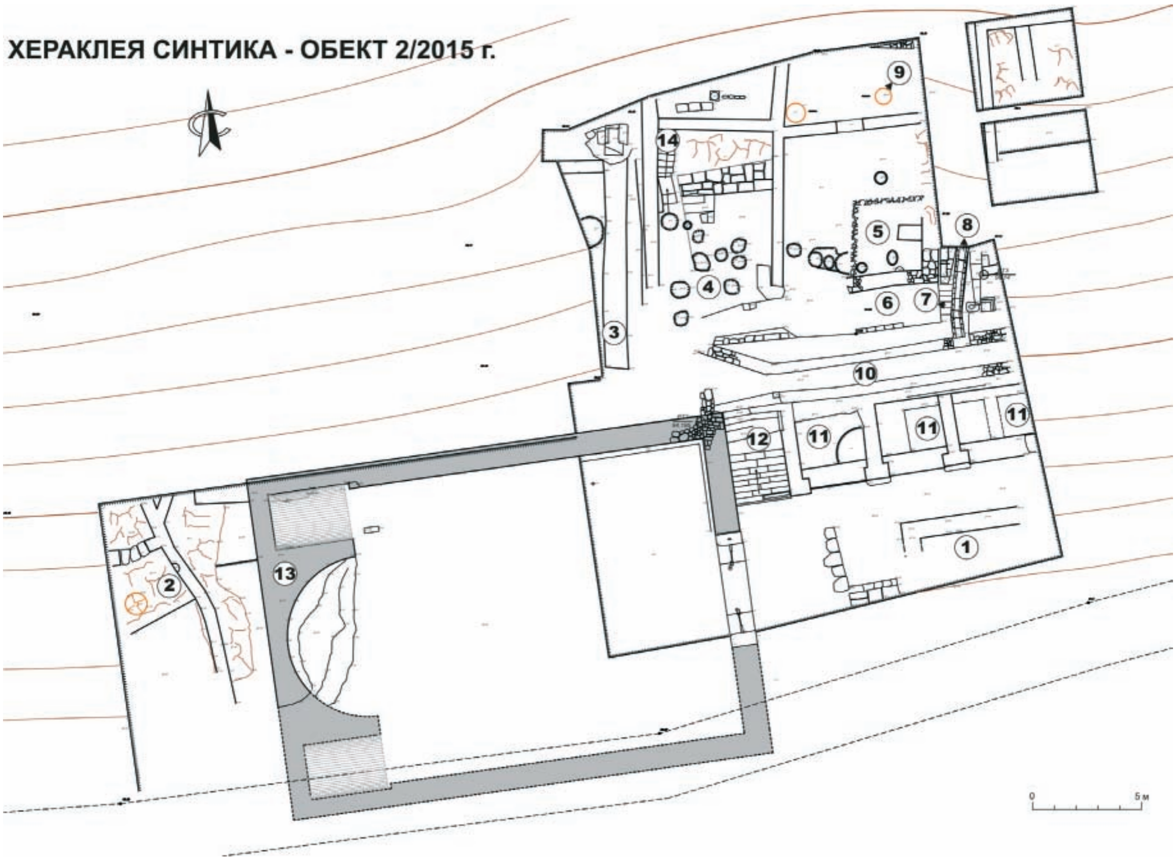
ХЕРАКЛЕЯ СИНТИКА - ОБЕКТ 2/2015 г.
14
9
5
8
4
6
7
3
10
12
11
11
11
13
2
1
0
5 м

Обр. 1. Хераклея Синтика, план на обект 2, обществена и частна архитектура от периода втора половина на IV в. пр. Хр. – края на IV в. сл. Хр. (А. Каменаров).

Fig. 1. Heraclea Sintica, plan of site 2, public and private architecture from the period second half of the 4th c. BC – the end of the 4th c. AD (A. Kamenarov).

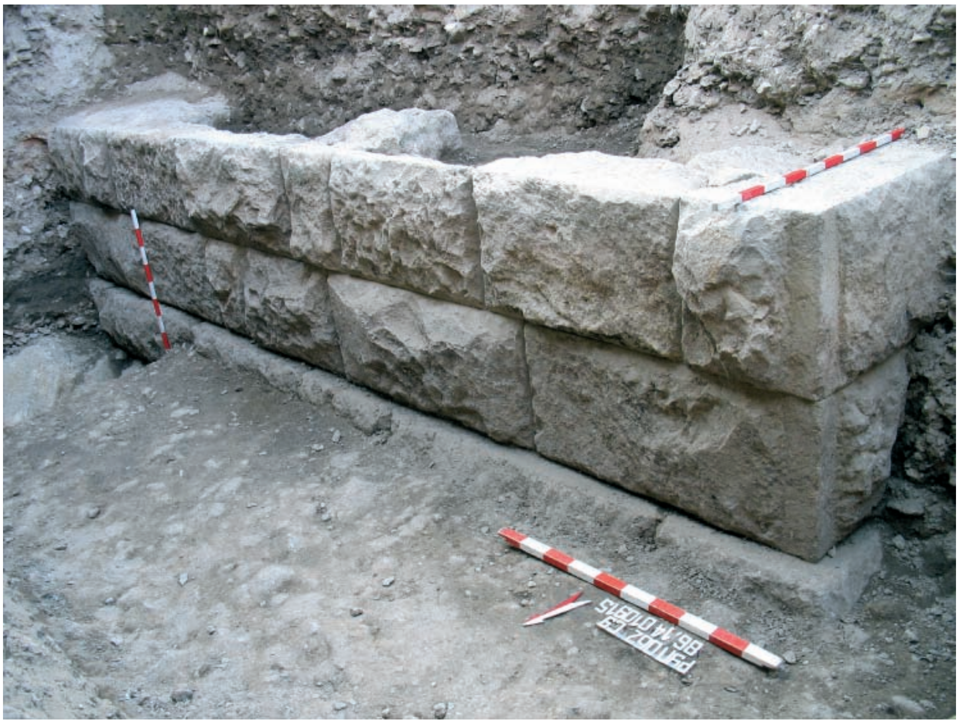

Обр. 2. Хераклея Синтика, обществена сграда от втората половина на IV в. пр. Хр. (Л. Вагалински).

Fig. 2. Heraclea Sintica, public building from the second half of the 4th c. BC (L. Vagalinski).

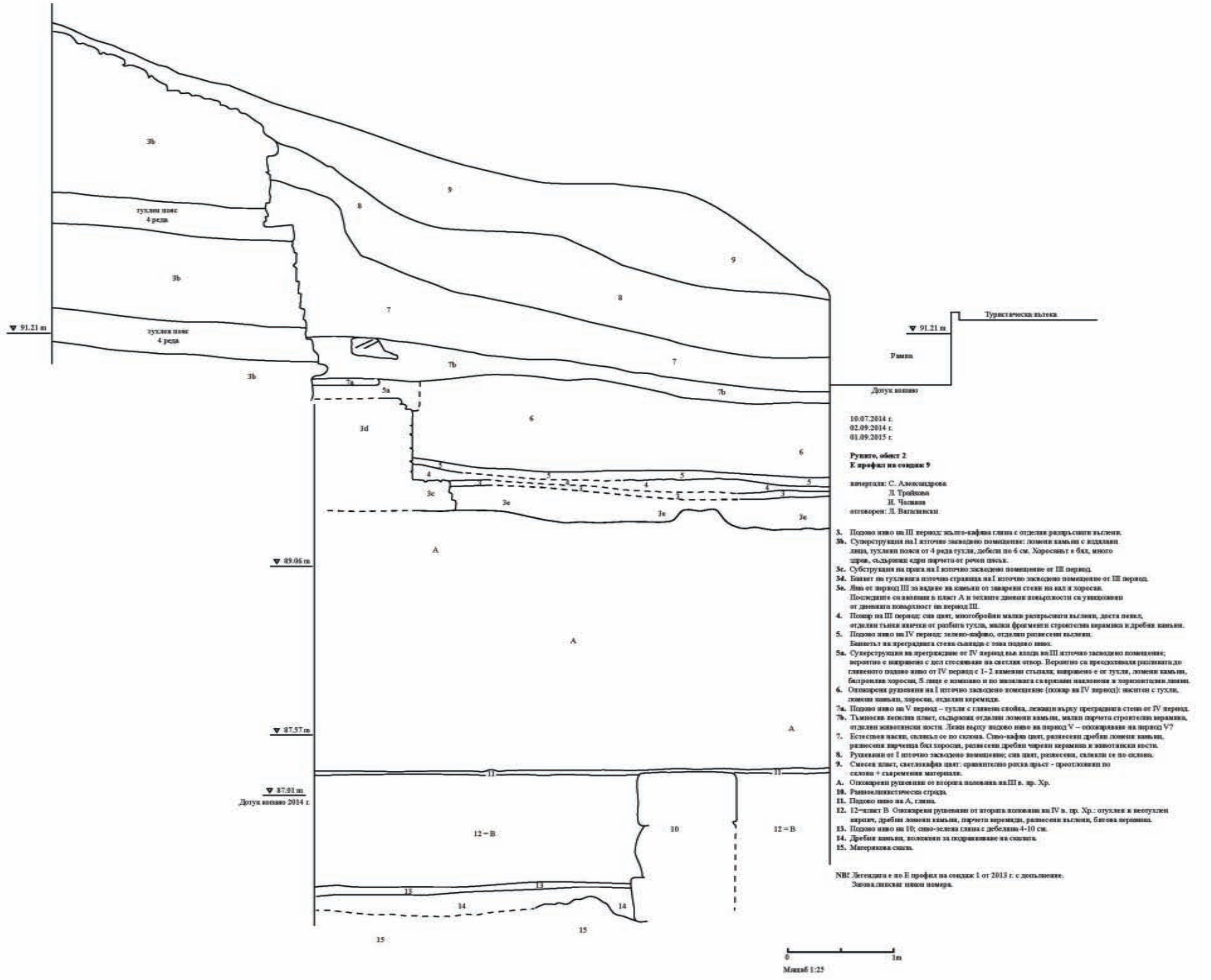

10.07.2014 г.
02.09.2014 г.
01.09.2015 г.

Руините, обект 2
Е профил на сондаж 9

начертали: С. Александрова
Л. Трайкова
Н. Чолаков
отговорен: Л. Вагалински

3. Подово ниво на III период: жълто-кафява глина с отделни разпръснати въглени.
3b. Суперструкция на I източно засводено помещение: ломени камъни с изгладени лица, тухлени пояси от 4 реда тухли, дебели по 6 см. Хоросанът е бял, много здрав, съдържащ едри парчета от речен пясък.
3c. Субструкция на прага на I източно засводено помещение от III период.
3d. Банкет на тухлената източна страница на I източно засводено помещение от III период.
3e. Яма от период III за вадене на камъни от заварени стени на вал и хоросан. Последните са внесени в пласт А и техните дневни повърхности са унищожени от дневната повърхност на период III.
4. Пожар на III период: сив цвят, многобройни малки разпръснати въглени, доста пепел, отделни тънки ивички от разбита тухла, малки фрагменти строителна керамика и дребни камъни.
5. Подово ниво на IV период: зелено-кафяво, отделни разнесени въглени. Банкетът на преградната стена съвпада с това подово ниво.
5a. Суперструкция на преграждане от IV период във входа на III източно засводено помещение; вероятно е направено с цел стесняване на светлия отвор. Вероятно са преодолявали разликата до глиненото подово ниво от IV период с 1-2 каменни стъпала; направено е от тухли, ломени камъни, бял ронлив хоросан, S лице е измазано и по мазилката са врязани наклонени и хоризонтални линии.
6. Опожарени рушевини на I източно засводено помещение (пожар на IV период): наситен с тухли, ломени камъни, хоросан, отделни керемиди.
7a. Подово ниво на V период – тухли с глинена спойка, лежащи върху преградната стена от IV период.
7b. Тъмносив пепелив пласт, съдържащ отделни ломени камъни, малки парчета строителна керамика, отделни животински кости. Лежи върху подово ниво на период V – опожаряване на период V?
7. Естествен насип, свлякъл се по склона. Сиво-кафяв цвят, разнесени дребни ломени камъни, разнесени парченца бял хоросан, разнесени дребни чирепи керамика и животински кости.
8. Рушевини от I източно засводено помещение; сив цвят, разнесени, свлекли се по склона.
9. Смесен пласт, светлокафяв цвят: сравнително рохкава пръст - преотложени по склона + съвременни материали.
A. Опожарени рушевини от втората половина на III в. пр. Хр.
10. Ранноелинистическа сграда.
11. Подово ниво на A, глина.
12. 12=пласт B. Опожарени рушевини от втората половина на IV в. пр. Хр.: отухлен и неотухлен кирпич, дребни ломени камъни, парчета керемиди, разнесени въглени, битова керамика.
13. Подово ниво на 10; сиво-зелена глина с дебелина 4-10 см.
14. Дребни камъни, положени за подравняване на скалата.
15. Материкова скала.

NB! Легендата е по Е профил на сондаж 1 от 2013 г. с допълнение.
Затова липсват някои номера.

Обр. 3. Хераклея Синтика, обект 2, източен профил на сондаж 9, южно от късноримски магазини обр. 1, 11 (Л. Вагалински).
Fig. 3. Heraclea Sintica, site 2, eastern cross-section of trench 9, to the south of late Roman shops fig. 1, 11 (L. Vagalinski).

Ранноелинистическа обществена архитектура в селища е рядкост за България. За да запазим възможността за допроучване и експониране на разкрития ъгъл, иззидахме масивна подпорна стена, която предотвратява сигурно свличане на напукания висок северен профил на сондажа. То би довело както до затрупване на постройката (обр. 1 *1*, обр. 2, обр. 3 *10*), така и до рухване на късноримската архитектура, надвиснала над нея (обр. 1 *11, 12*; обр. 3 *3b, 3c, 3d, 5a*).

В хода на разкопките открихме ранноелинистически бронзови монети, битова и строителна керамика, оловни тежести за прашка, амфорни печати и глинени тежести за стан.

Археоботаничният анализ на пожара в края на IV в. пр. Хр. разкрива строителни елементи от бор, топола и дъб, както и наличие на черешови дървета наблизо. Два фрагмента от хляб са изключително добре запазени. Зърната в тях не са достатъчно добре смлени, което позволява да се установи от какво е направен хлябът – мека и еднозърнеста пшеница, както и просо.

Сред животинските кости от същия пласт преобладават тези от говедо и овца/коза. Срещат се още останки от куче, свиня, кон, магаре, заек, елен и дори една кост от мечка.

HERACLEA SINTICA

Lyudmil Vagalinski

The old Macedonian and Roman city of Heraclea Sintica is located by the village of Rupite, district of Petrich in the very SW end of Bulgaria (see footnote 1). NW corner of an early Hellenistic public building was revealed (fig. 1 *1*; fig. 2; fig. 3 *10*). It was erected in the second half of the 4th c. BC and was burnt down (fig. 3 *12=B*) at the end of the same century. Then its ruins were covered by a new floor area (fig. 3 *11*) which is destroyed by fire during the second half of the 3rd c. BC (fig. 3 A). Most probably the building was part of the *agora* that had the same orientation as the late Roman *forum* of the city. Archaeobotanical study reveals pine, poplar and oak were used during the second half of the 4th c. BC as building materials. Cherry-trees grew nearby. Pieces of bread from the same time show two varieties of wheat and millet were used. Cattle, sheep's and goat bones prevail among the animal remains in this early Hellenistic layer (fig. 3 *12=B*). Dog's, pig, horse, ass's, hare, deer's, and bear bones were found there as well.

Heraclea Sintica was the main settlement of the Middle Struma valley region during 700 years – from the second half of the 4th c. BC until the very end of the 4th c. AD (*t. p. quem* BC 388) when a violent earthquake demolished the city (fig. 3 *6*).

№ 66. АНТИЧЕН И СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД НИКОПОЛИС АД НЕСТУМ – СГРАДА I, С. ГЪРМЕН, БЛАГОЕВГРАДСКА ОБЛАСТ

Маргарита Ваклинова, Цветана Комитова

Продължава разкриването на сграда I в югоизточния ъгъл на укрепения в IV в. град, издигната вероятно при първоначалното оформяне на градската среда (II–III в.). Показателни за хронологията и периодизацията са направените стратиграфски разрези на напластяванията в този сектор от повърхността до строителното ниво на сградата, чиято дебелина достига 2,10 м. Пластовете добре очертават състоянието на сградата, заравняванията на терена, вкопаванията за преизползване на руините за обитаване през по-късните епохи. Теренът на север и запад е бил използван интензивно през периода между X и XII в. (потвърдено и с монети на Константин VII).

Сградата има 15 помещения и една църква, обикалящи около централния двор (обр. 1). През 2015 г. приключи работа по разкриване на северната част на помещения 10 и 11. Разкрито е вътрешното лице на северните стени. Достигнатото ниво в помещение 11 е на 0,20 м над регистрираната подова мозайка. Повърхностният пласт там е разбъркан от ползването на терена през османската епоха и заедно с турско акче е намерена монета на Константин II (324–330 г.).

Недоразкрити след разкопките през 2014 г. останаха западният ред помещения и църквата между тях. За да се установи краят на сградата от запад, проучвахме помещения 12 и 13 в югозападния ѝ ъгъл, при което се потвърди хипотезата за това, че сградата има квадратен план – 32×32 м (обр. 2).

Помещение 12 е с размери 7×9 м. На северната му стена има два входа, единият от които води към портика, а другият – към съседното помещение 13. Две зидани пейки са долепени до западната и южната стени (обр. 3). На разстояние 5,50 м, успоредно на източната му стена, на дълбочина 2,10 м от нивото на околния терен е открит ред камъни от стена, която го е пресичала и разделяла в първоначалния му план на 2 части – източна и западна. При южната стена са открити натрошени съдове от различни типове и форми, засипани с овъглено дърво, а заедно с тях и други предмети и монети. На дълбочината на първото ниво – между 1,90 и 2,10 м, в този горял пласт монетите са на Константин I (306–337 г.) и постумна на същия император. Над този пласт следва насип с деструкции (керемиди, горяло дърво, тухли, камъни), върху който се намират колонки, йонийски капителчета, прозоречни бифори, бази, постамент. Те са от конструкции, които вероятно принадлежат на етаж (или солариум). В този пласт са били вкопани и шестте питоса, открити до източната и северната стени – последният, съборен при разрушаването през VI в. и сплескан от насипа пред входа при

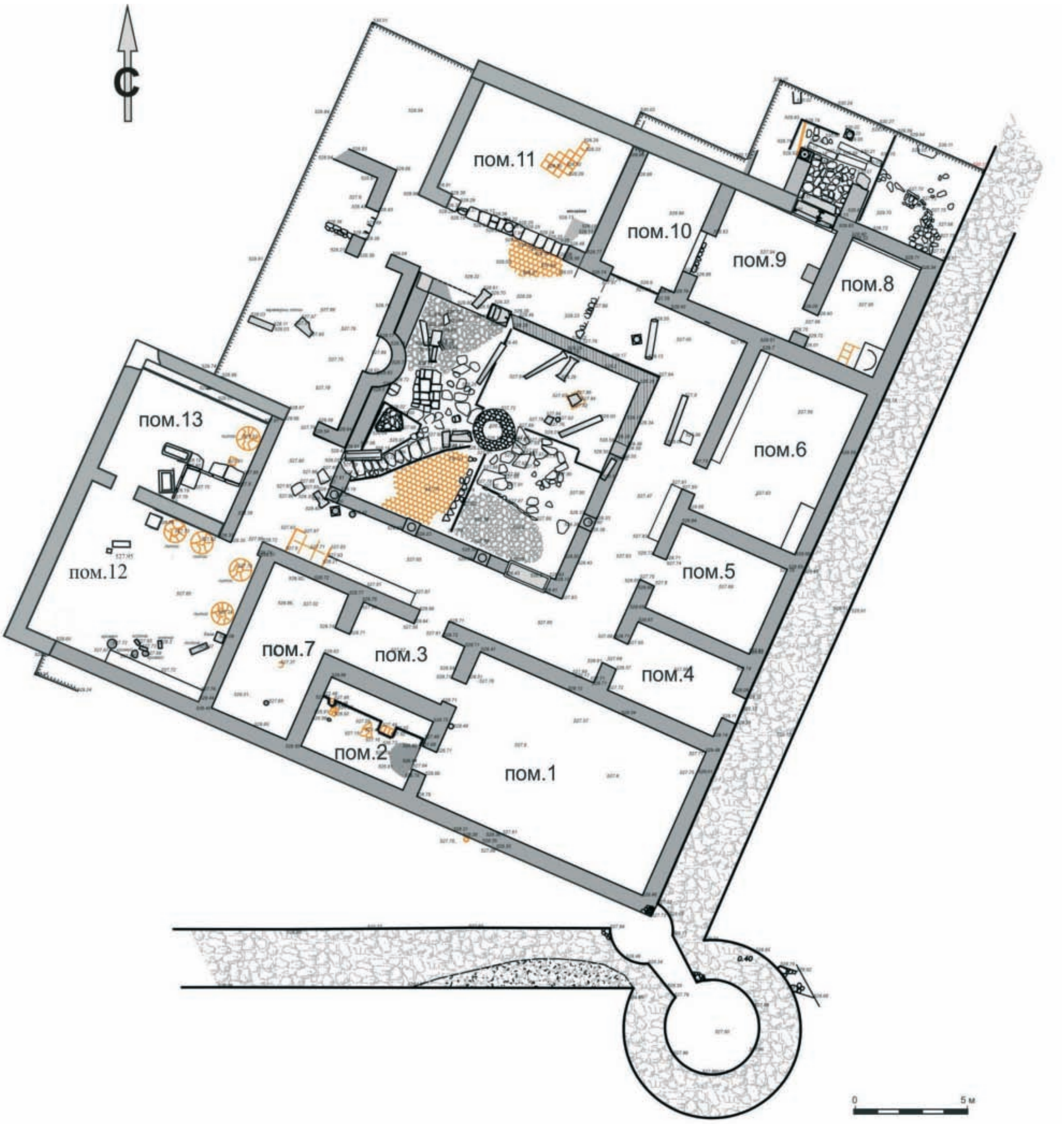

Обр. 1. Никополис ад Нестум, Сграда I – план.

Fig.1. Nicopolis ad Nestum, Building I – plan.

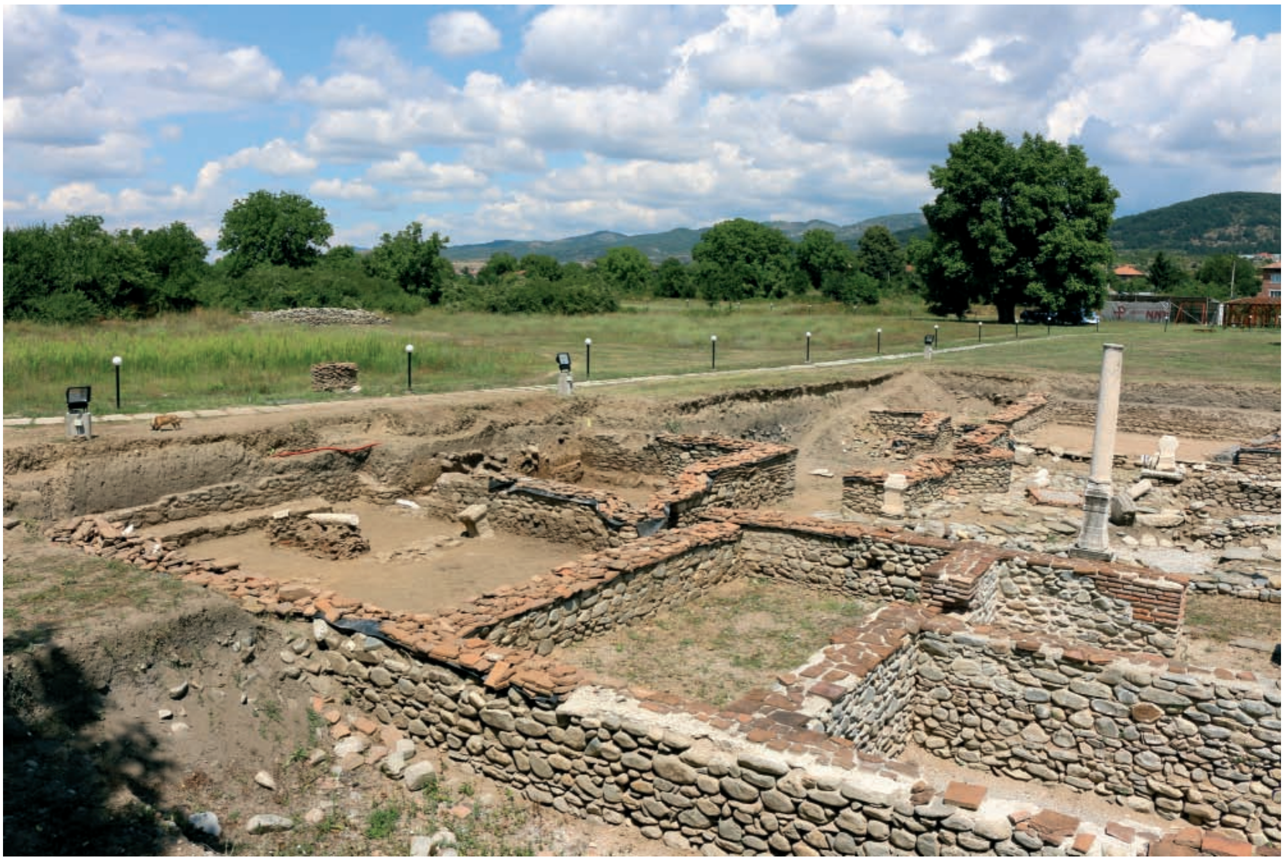

Обр. 2. Никополис ад Нестум, Сграда I. Изглед от юг.

Fig. 2. Nicopolis ad Nestum, Building I. View from the south.

северозападния ъгъл. При вдигането на частите им за реставрация и последващо експониране на място, се намериха голям клин, монети и керамика от IV–V в.

Във входа към помещение 13 е запазена половината от мраморен праг, отдалечен на 0,10 м от стената, където вероятно е била монтирана рамката на врата.

Помещение 13, съседно на 12 от север, чиято южна стена е и южна за църквата, е с размери 6,00×5,30 м. В североизточния ъгъл, в насипи от разрушения върху пода от тухли е бил вкопан питос. Пейката към северната стена е по цялата ѝ дължина. В западната половина са открити две монолитни корита от местен мрамор, с различни размери и дълбочина. Едното (0,45×0,68 м) има дупки за канал на дъното и за изливане в основата на тясната страна. Другото – плитко и дълго 1,55 м, също е с отвор за изливане на вода на тясната страна. То е насочено към подредените плочи, вероятно покриващи канал с посока З–И. По дължина на цялото му дъно е врязан надпис на гръцки език „Глас Господен над водите“. Текстът, ограден с кръстове в началото и края, е от 28 Псалом на Псалтира. До западната стена, на нивото на тухлената настилка, е открита счупена мраморна правоъгълна маса, а в насипа на западната част на помещението има множество фрагменти от архитектурни детайли – колони, прозоречни бифори, бази и капители. Сложната система на канализация и водопроводи под тухления под се явява аргумент за хипотезата за използване на помещението като баптистерий. Нивото на разрушенията от VI в. е на дълбочина 1,00 м, при която в насипа бе намерена и стъклена екзагия от две унции.

Теренът и в двете помещения, на запад и север, е бил използван през X–XII в. От това време са откритите боклучни ями, пълни с натрошени съдове. В центъра и югозападната част на помещенията са били вкопани жилища. Там стените на помещенията са били запазени високо. Понякога запазените части от стени са били заравнявани и са образувани нови жилищни вкопани пространства.

Насипът с находки от средновековието достига до 1,30 м от повърхността, с изключение на централната част на помещение 12, където достига до античното подово ниво. Именно там се откриват монетите на Никифор II Фока и Константин VII, които показват възстановяването на живота в града

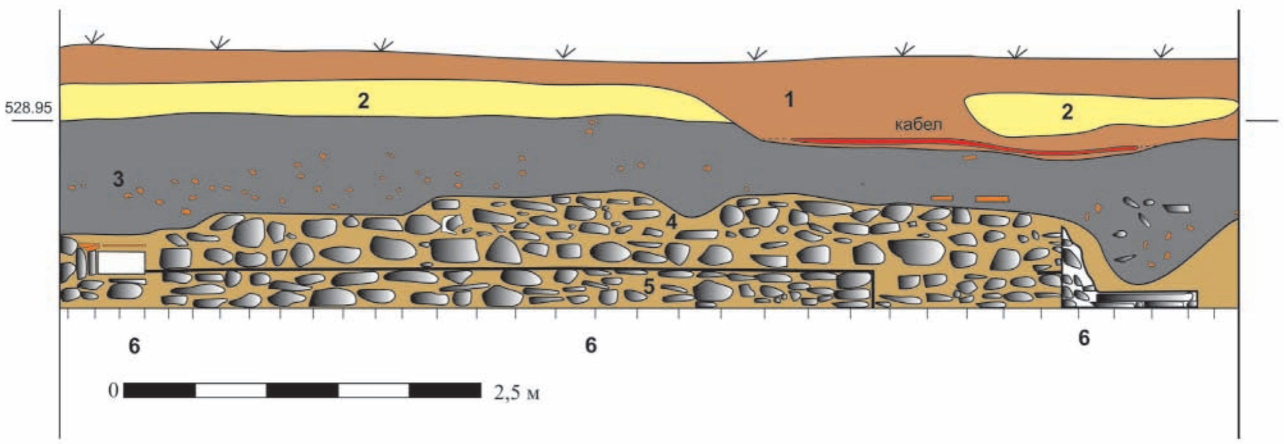

Обр. 3. Никополис ад Нестум, Сграда I, помещение 12 – западен профил:

1 – хумус; 2 – речен нанос без културни останки; 3 – пласт от сивочерна пръст, примесена с парченца дребни тухлички /вкопаване от средновековието – X–XIII в./; 4 – западна стена на помещение 12 /VI в./; 5 – място на долепване на зидана пейка до западната стена на помещение 12; 6 – напластявания от съществуването на сграда I преди IV в.

Fig. 3. Nicopolis ad Nestum, Building I, Premise 12 – western cross-section:

1 – top soil; 2 – alluvium without artifacts; 3 – gray black layer mixed with small fragments of clay bricks /structure from the Middle Ages – 10th – 13th c./; 4 – western wall of premise 12 /6th c./; 5 – the point where a build up bench is stuck to the western wall of premise 12; 6 – layers from the existence of Building I before the 4th c.

през X в. Насипът от VI в. е образуван от смачканите шест питоса и нивото на паднали керемиди, горели дървени конструкции и колонки, бази, постаменти и капители с малки размери, каквито бяха намерени и в съседното от изток помещение 7 на същото ниво през 2013 г.

Най-значителни количества е керамиката – местно производство от IV–VI в. и от средновековието, в която има образци на византийски типове съдове на тежко колело, но и на ранносредновековна българска керамика, както и архитектурни детайли, работени от местен нискокачествен марморизиран материал с разядена от висококиселинните почви и минералната вода повърхност. Многобройни и разнообразни, с различни размери, са откритите гвоздеи.

Монетните находки и през този сезон потвърждават издигането на сградата през II–III в., интензивното ѝ обитаване през първата половина на IV в., опожаряването ѝ към средата на V в., разрушаването ѝ през VI в. и възстановяването на живота на това място в първата половина на X в. Ямата, вкопана в центъра на помещение 12, изследвана през 2014 г., датира от XIII в.

THE ANSCIENT CITY OF NICOPOLIS AD NESTUM – BUILDING I, VILLAGE OF GARMEN, BLAGOEVGRAD MUNICIPALITY

Margarita Vaklinova, Tsvetana Komitova

The excavated Building I has a square plan, and it is situated on an area of 1000 m^2 (fig. 1-2). Different reconstructions and re-use of the building are dated to the 2nd–6th c. AD, and in the 10th–13th c. In its SW corner and to the west, different premises were excavated during 2015. The premise in the corner had been used as a storage room. It was burnt and collapsed in the end of the 6th c. AD. There were many fragments of columns, pillars, bases and capitals similar to those which were found in the layers of the adjacent premise. A upper layer has been formed during the 10th–12th c. AD (fig. 3). An entrance with a threshold of marble led to the adjacent premise in direction to the north. This room had been used for liturgical rituals in the 5th–6th c. AD. Two stone basins for water drainage were excavated above the pavement. An inscription was engraved on the bottom of one of them – a text from the Book of Psalms. An altar table was uncovered on the brick floor.

№ 67. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УЛ. „ГЕРМАНЕЯ“ № 26 В ГР. САПАРЕВА БАНЯ

Румен Спасов, Веселина Вандова, Величка Мартинова, Николай Спасов,
Надежда Атанасова-Тимева, Борислава Гълъбова

Изследваният терен има площ 606 кв. м. и се ситуира в охранителната зона на Археологическа недвижима културна ценност „Римски военен лагер, късноантичен и ранновизантийски град Германия“.

Културния пласт съдържа напластявания от съвременната, средновековната и късноантичната епохи (обр. 1).

През **късноантичната епоха,** в рамките на изследвания терен, функционира сграда със сложна планова схема, построена върху площ, която надвишава рамките на изследвания терен (обр. 2). Архитектурният комплекс включва голям брой помещения, разгърнати в рамките на два строителни етапа.

Първи етап: Подовите нива на помещенията са разположени на дълбочина 1,66–1,75 м. Плановата схема на сградата включва 14 помещения и дворно пространство. Последното има размери 10 м (С–Ю) × 9 м (З–И в рамките на изследваната площ). Северно, южно и източно от двора са разположени правоъгълни в план и различни по размери помещения – от 4,30×1,65 м (помещение № 9 в северното крило) до 8,50×5,30 м (помещение № 21, южно крило). Прави впечатление почти еднаквата големина на трите помещения от източното крило – с размери средно около 5×4 м. Този етап завършва с разрушения, за което свидетелстват деструкциите, наслоени върху подовите нива в някои помещения на сградата (№ 6, №11, № 21) и двора.

Втори етап: Подовите нива на помещенията са разположени на дълбочина 1,33–1,40 м. Налице са преустройства както в дворното пространство, така и в крилата на комплекса. Най-съществени са тези промени в източното крило, където освен реконструкции в плана на предишните помещения са изградени две нови, оформящи втори ред – помещение № 1 (5,00×4,70 м) и помещение № 2 (6,00×4,80 м). Този етап също завършва с разрушения.

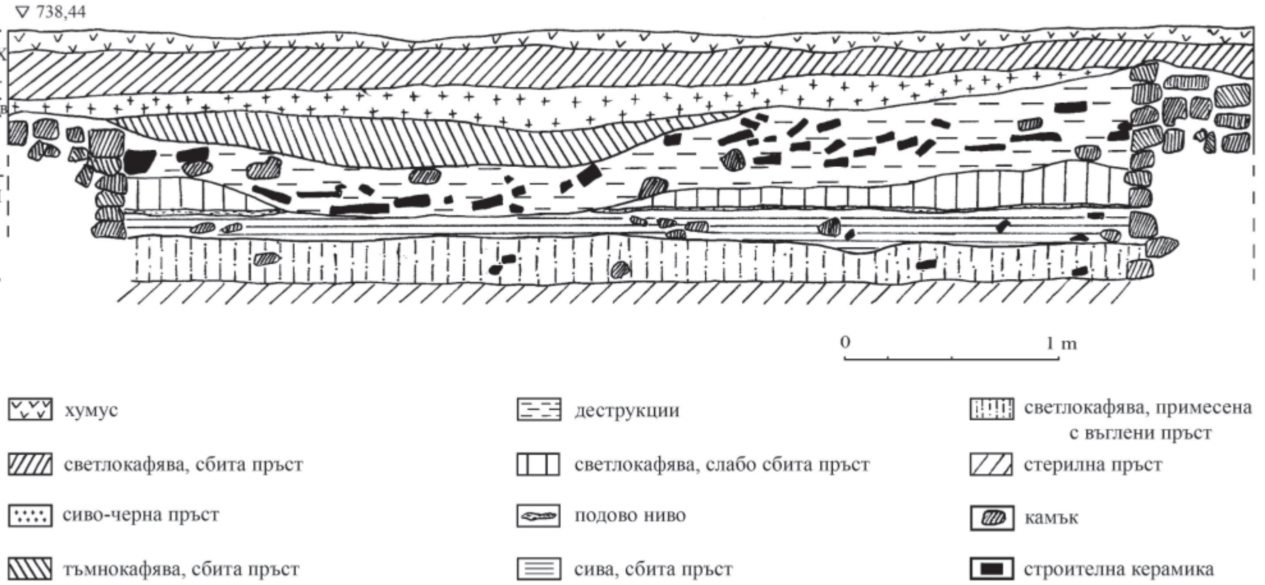
▽ 738,44
XX в.
XI в.
IV-VI в.
0
1 m
хумус
светлокафява, сбита пръст
сиво-черна пръст
тъмнокафява, сбита пръст
деструкции
светлокафява, слабо сбита пръст
подово ниво
сива, сбита пръст
светлокафява, примесена с въглени пръст
стерилна пръст
камък
строителна керамика

Обр. 1. Централен профил.

Fig. 1. Central cross-section of the excavated area.

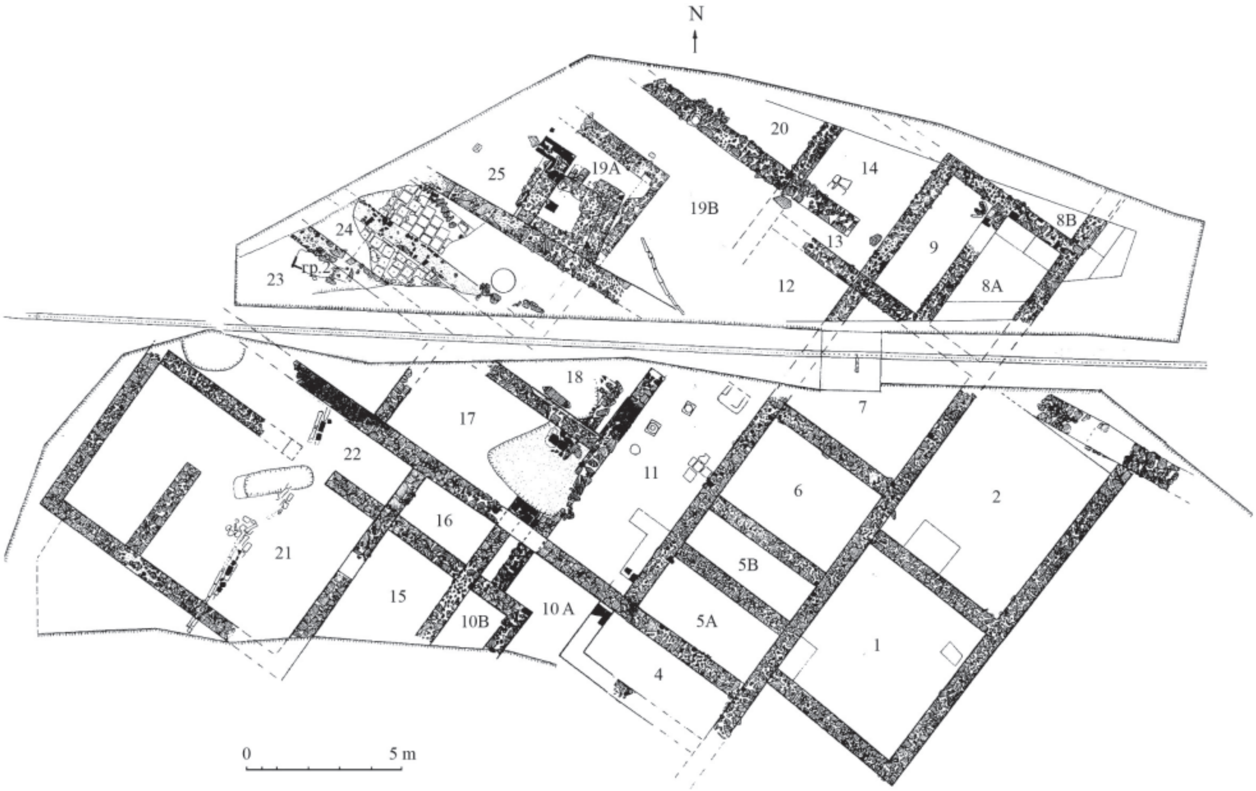

Обр. 2. Опорен план на обекта.

Fig. 2. Plan of the site.

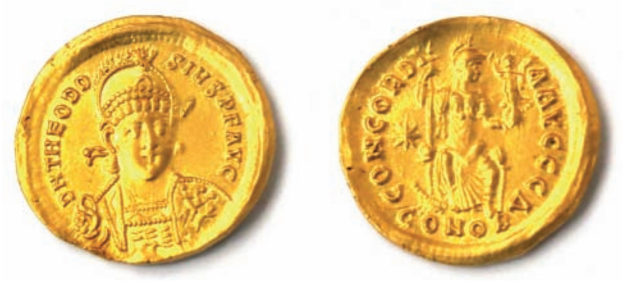

Обр. 3. Златна монета на Теодосий II (408–450).

Fig. 3. Golden coin of Emperor Theodosius II (408-450).

Комплексният анализ на теренните данни и намерените находки дава основания да се очертаят следните хронологични рамки в строителната история на сградата: първи етап – от края на III/началото на IV в. до третата четвърт на IV в.; втори етап – от третата четвърт на IV в. до първата половина на V в.

Материалите, намерени в комплекса, са недостатъчни за прецизното му интерпретиране. Още повече, че в северна и западна посока преминава извън рамките на проучения терен. Възможно е да се касае за *villae suburbanae*.

Сред находките, които са малобройни (глинени съдове, бронзови монети, бронзово кръстче, железен дикел и др.), присъства и солид на Теодосий II (408–450 г.) (обр. 3).

След разрушаването на сградата, но в нейните рамки, между средата на V в. и началото на VI в. са вкопани 2 гроба.

При проучването на пласта от **средновековната епоха** са разкрити полувкопано жилище и гроб с трупополагане. Жилището има трапецовиден план и размери 2,90×2,60 м. Подът е от трамбована пръст. Огнището (оформено с тухли) е разположено в северозападния ъгъл и има размери 0,70×0,50 м. Запълнителят съдържа фрагменти от битова керамика, датираща от XI в.

Гробът е с ориентация З–И. Погребален обред: трупополагане по гръб. Костният материал от скелета е в анатомичен порядък, с изключение на черепа, който е обърнат с лицевата част надолу, към дъното на гробната яма. Няма гробен инвентар.

Резултатите от проучването кореспондират с данните от разкопките в Сапарева баня, извършени в предходните години.

ARCHEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS AT 26 GERMANEYA STREET IN THE TOWN OF SAPAREVA BANYA

Rumen Spasov, Veselina Vandova, Velichka Martinova, Nikolay Spasov, Nadezhda Atanasova-Timeva, Borislava Galabova

An area of 606 m^2 is examined. The maximum thickness of the archaeological layers (fig. 2) is 2.48 m. Modern-days, medieval and late antique layers were unearthed.

Within the examined area a late antique building with complex construction history was discovered, and a big part of is situated outside the site territory (fig. 1). Two construction stages are registered in the development of the architectural complex. The first stage is dated to the period from the end of the 3rd c. to the third quarter of the 4th c. AD, and the second one – until the mid-5th c. AD. Between the mid-5th c. and the first decades of the 6th c. AD two graves were dug into the examined area.

A half-sunken pit-house (11th c.) and an inhumation grave (12th–13th c.) are discovered at the site within the medieval layer.

№ 68. ОБЕКТ „СИТАН КАЛЕ“ НА ТЕРИТОРИЯТА НА НП „ПИРИН“, ОБЩИНА БАНСКО

Владимир Баряков, Светла Барякова

Редовните археологически проучвания в м. „Ситан кале“ (обр. 1) бяха проведени от 6.08. до 9.09.2015 г., от екип в състав: научен ръководител – В. Баряков (МК–Банско), заместник ръководител – С. Барякова (МК–Банско). Разрешението за провеждане на редовни археологически разкопки е № 194/03.06.2015 г. Обектът е регистриран в АИС АКБ под № 194 0011 от В. Баряков. Последната актуализация е направена на 29.02.2016 г.

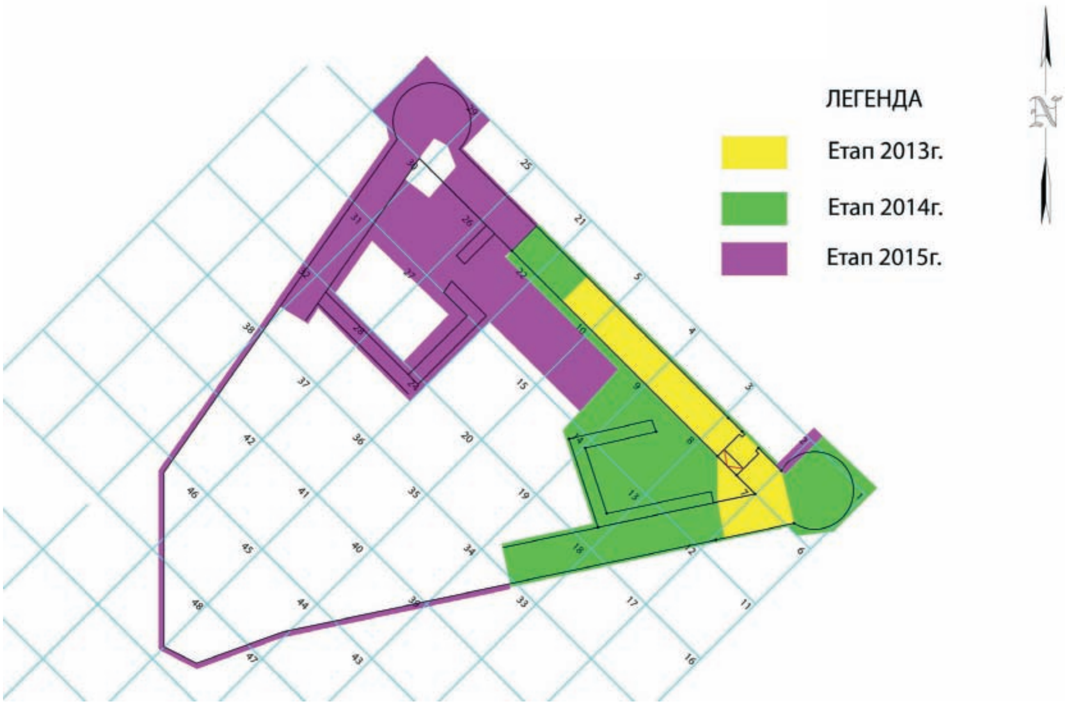

Обр. 1. План на укреплението.

Fig. 1. Plan of the fortification.

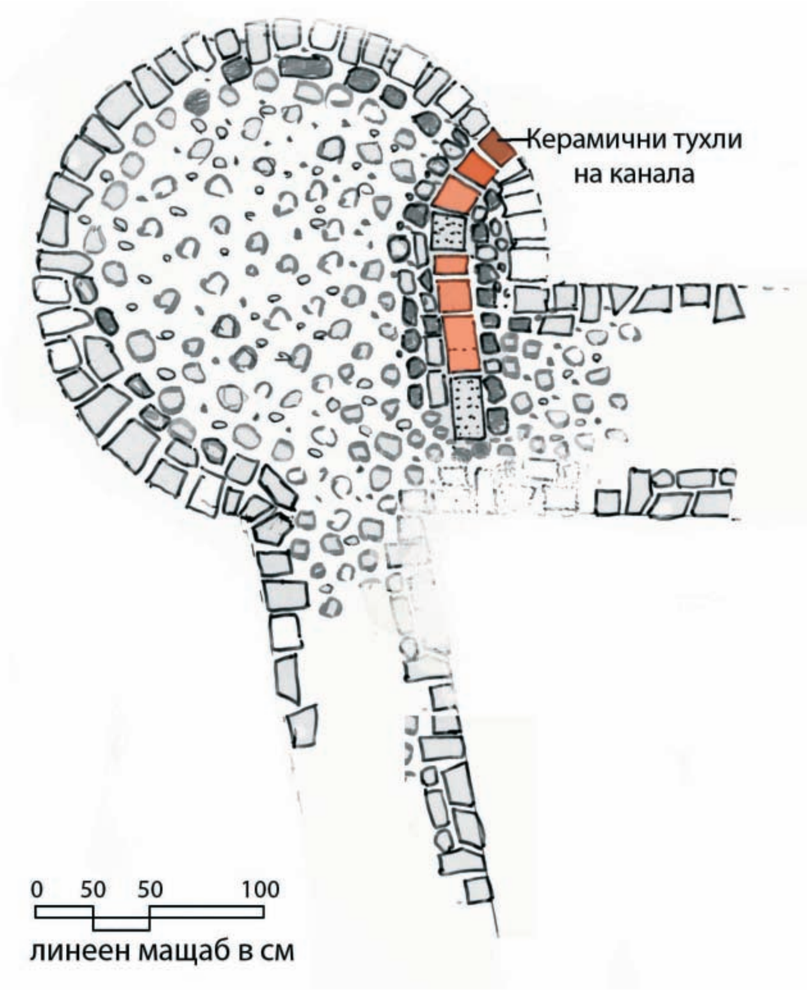

Обр. 2. План на северозападната кула и канала.

Fig. 2. Plan of the north-western tower and the sewer.

През тази година продължи разкриването на североизточната каменна стена в западна посока. Лицето на зида и от двете му страни е изградено от добре обработени камъни, споени с хоросан, подредени в редове с еднаква дебелина. Вътре каменната стена е от по-дребни камъни, споени също с хоросан. Дебелината на стената е 2,0 м.

На разстояние 23,50 м от североизточната кръгла кула (обр. 2), която беше разкрита през 2014 г., се достигна до каменен зид, който има дъговидна извивка. При разкриването му се оказа, че това е северозападната кръгла кула, аналогична на североизточната и също с диаметър от 4,0 м. Изградена е от добре оформени камъни, споени с хоросан. Разрушенията по нея са значителни, защото тук склонът е почти отвесен и разрушителните процеси са по-големи. Беше разкрита до 1,10 м в дълбочина без да е достигната основата, за да не се предизвика срутване преди да се направи допълнително укрепване и реставрация.

При изследването на горния запазен пласт във вътрешността на кулата се откри канал за вода. Основата му е от хоросанов разтвор, върху който са наредени квадратни печени тухли с размери 30×30×4 см и също споени с хоросан. Отстрани са изградени стени от добре обработени камъни, споени с хоросан, с дебелина 0,30 м и височина 0,30 м, като върху тях отново са наредени и споени квадратни тухли със същите размери. Успоредно на канала, в западна посока, се откри друг канал с кръгла форма и още два кръгли отвора, разположени на 90 градуса от него. През 2013 г. при разкриването на североизточната кула бяха открити същите канали, което предполага, че от тази височина кръглите каменни кули са продължавали с дървени конструкции или пък това да е подово ниво на кулата с поддържащи кръгли дървени греди с кръгла форма.

Направен бе сондаж на 0,60 м дълбочина за основата на североизточната кула, но тя не беше достигната, тъй катоса нужни допълнителни отводнителни канали за запазването на зидовете от дъждовете.

Разкрито беше 10 м от вътрешното лице на западната каменна стена от северозападния ъгъл на юг. Тя също е изградена от добре оформени камъни, споени с хоросан. След това започна разкриването на външното ѝ лице като се достигна на различна дълбочина – от 0,40 до 1,10 м, в зависимост от наклона, без да са достигнати основите ѝ. На 20,50 м от северозападната кръгла кула стената прави чупка на изток и продължава в южна посока, където ориентацията става точно С–Ю. Дебелината на цялата западна стена е 1,50 м. Може би това се обуславя от факта, че тук наклонът е почти отвесен и дълбок повече от 100 м, и не е нужна по-голяма здравина. Общата ѝ дължина е 30 м.

При разкриването на вътрешното лице на югоизточната каменна стена се натъкнахме на големи обрушвания, където лицевите камъни липсват, а е останал само пълнежът от камъни, споени с хоросан. Това наложи разкриването на външното ѝ лице, което също е изградено от добре обработени камъни, споени с хоросан и подредени на редове според дебелината им. На 27 м от североизточната кръгла кула стената прави извивка на изток, като общата ѝ дължина става 31,70 м.

В най-южната част на укреплението се очертаха основите на каменни зидове, които може би са от трета кула.

Прави впечатление големият брой железни върхове от стрели с различна форма и големина, които бяха намерени във всички квадрати. Откриха се много фрагменти от строителна и битова керамика, железни предмети, бронзови накити, монети от II–VI в. сл. Хр. (обр. 3). При разкриването на северозападния ъгъл на укреплението се откриха две слепени монети ислямска и републиканска, което показва, че крепостта е обитавана и в по-късни времена, някъде до XVI–XVII в.

Обр. 3. Бронзова вотивна пръчица.

Fig. 3. Bronze votive stick.

"SITAN KALE" SITE IN THE NATIONAL PARK "PIRIN", MUNICIPALITY OF BANSKO

Vladimir Baryakov, Svetla Baryakova

The excavations at "Sitan Kale" site (fig. 1) continue since 2013. In 2015, the works were concentrated at the north-eastern curtain wall, and a new round tower was unearthed in the N corner of the fortress. The tower is built of stones bonded with mortar. In its center drain was discovered – built of square baked bricks on the bottom and the top, and with stone walls (fig. 2).

We started to excavate the interior face of the south-eastern and the western fortress walls but due to significant destructions at certain places the face is missing and only inner stones bonded with mortar were found. The exterior face of the south-eastern and the western walls were entirely uncovered. They are built also of stones bonded with mortar.

The dimensions of the fortress are as follows – north-eastern wall: 23.50 m length; south-eastern wall: 31.70 length m; western wall – 30 m length. There are two round towers at the northern and the eastern corner.

№ 69. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „СВ.НИКОЛА" НА ТЕРИТОРИЯТА НА НП „ПИРИН", ОБЩИНА БАНСКО

Владимир Баряков, Светла Барякова

Редовните археологически разкопки в м. „Св.Никола" се проведоха от 14.09. до 16.10.2015 г. от екип в състав: научен ръководител – В. Баряков (МК–Банско), заместник ръководител – С. Барякова (МК–Банско). Разрешението за провеждане на редовни археологически разкопки е № 195/03.06.2015 г. Обектът е регистриран в АИС АКБ под № 1940023 от В. Баряков. Последната актуализация е направена на 29.02.2016 г.

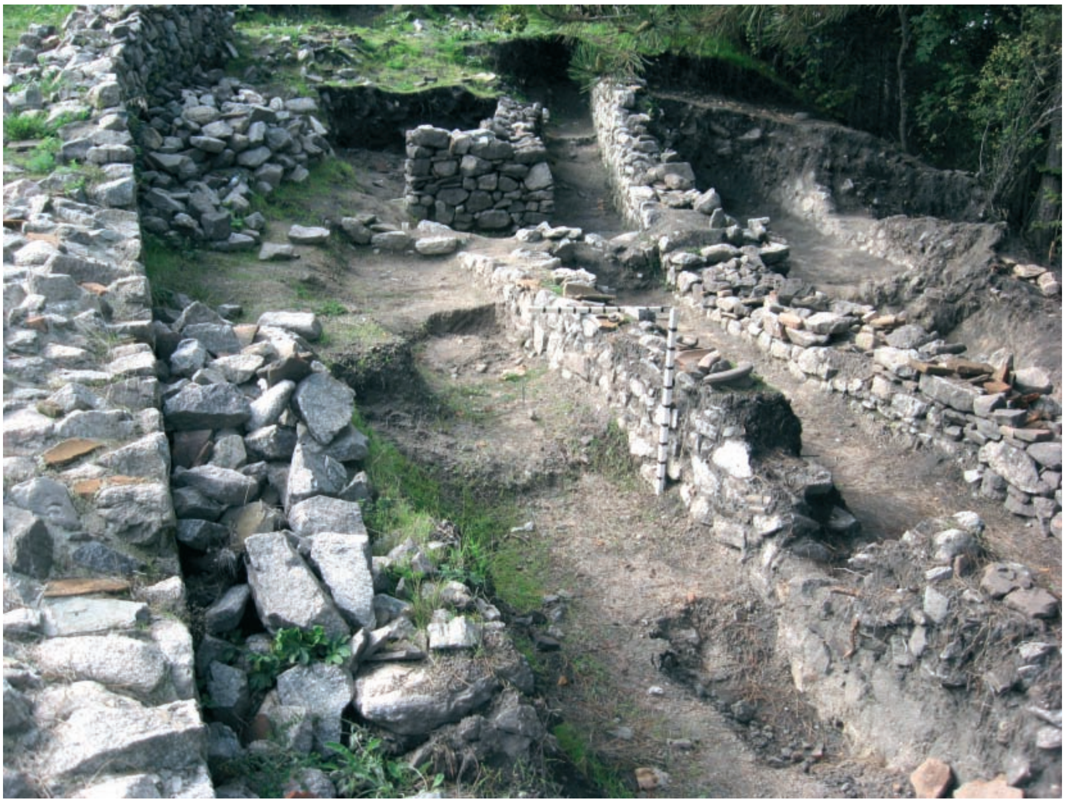

Обр. 1. Общ изглед.

Fig. 1. General View.

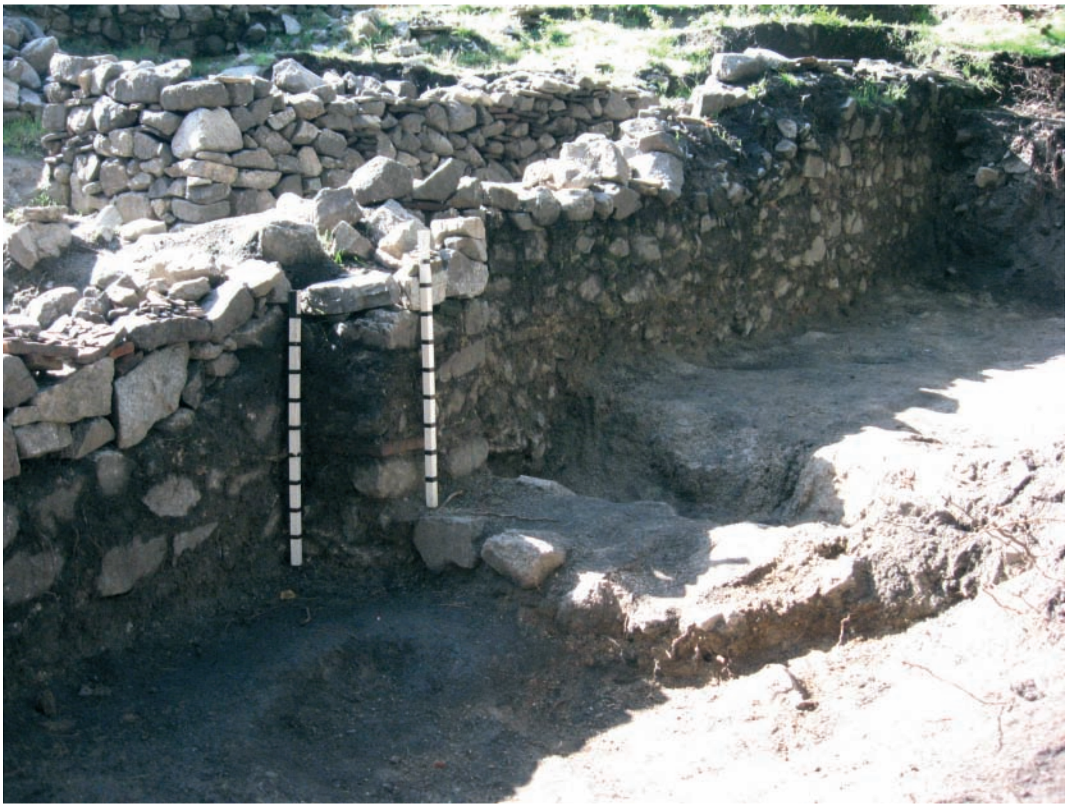

Обр. 2. Зид № 3 – поглед от север.

Fig. 2. Wall № 3 – view from north.

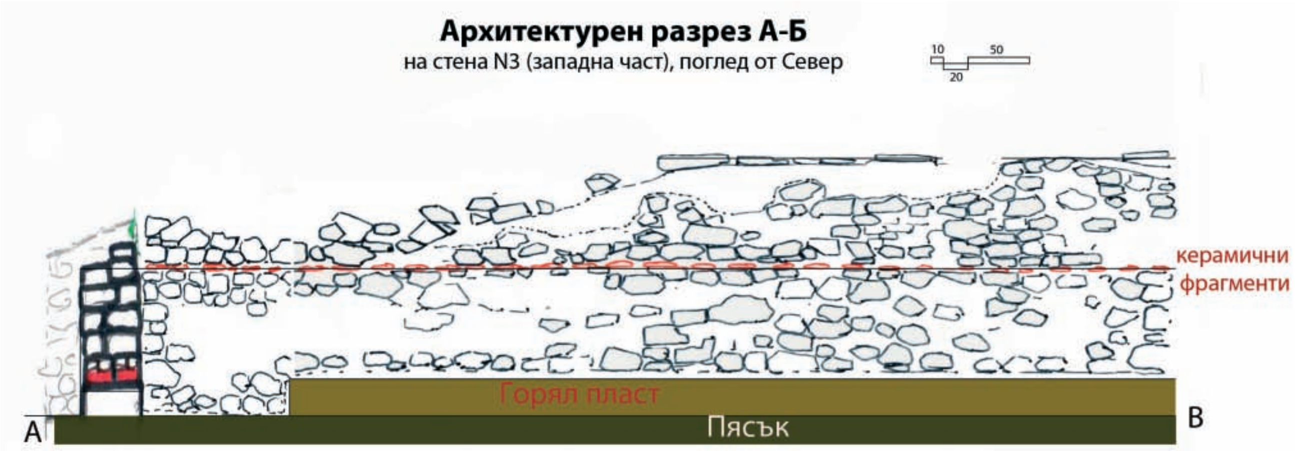

Обр. 3. Зид № 3 – архитектурен разрез.

Fig. 3. Wall № 3 – cross-section.

Проучванията тази година се проведоха в северната част на разкритото до момента селище, в северна посока от последния разкрит до момента каменен зид № 3, ориентиран З–И, в нови осем квадрата с размери 4×4 м (обр. 1). През 2014 г. беше разкрито само южното лице на този зид (обр. 2–3), който е изграден от добре обработени камъни, с използвани на места и фрагменти от строителна керамика (тегули и тухли). Дебелината на зида е 0,70 м. В кв. 54б зидът има чупка (уширение) с дебелина 0,65 м и ширина 0,45 м, запазена във височина от 0,90 м и разположена на 90 градуса спрямо зид № 3. На тази дълбочина започва продължение на зида, изграден от камъни, споени с хоросан, и вероятно е преградна стена или праг на помещение.

Продължи свалянето на насипната пръст в северна посока, където се разкриват големи каменни струпвания. След премахването им се разкри нов каменен зид – № 4, който е с дебелина 1,00 м и е ориентиран З–И. Изграден е от обработени камъни, споени с хоросан, но тук разрушенията са значителни. Още не може да се твърди със сигурност дали това е последният зид в северна посока, но дебелината му дава основание за това, а и от него започва почти отвесен склон.

Във всички проучвани квадрати се разкриват каменни струпвания от обработени камъни, под които има опожарен пласт. В този пласт се откриват фрагменти предимно от строителна керамика, отделни фрагменти стъкло и битова керамика, железни пирони, железни върхове на стрели, лезвиета от ножове, железни игли, части от фибули и части от бронзови накити.

Предстои разкриването на зидове № 2, № 3 и № 4 в западна посока за да се установи тяхното продължение и за по-пълното изясняване на ситуацията.

Бяха заложени и два сондажа между каменните зидове № 3 и № 4, успоредни на продължението на чупката, на дълбочина 0,60 м. Изкопната пръст е предимно пясък със следи от опожаряване, а материали почти липсват. Може да се окаже, че това е подложката (дренажът) под подовото ниво, който вероятно е бил от дърво, защото липсват останки от подова настилка, каквато се откриваше в останалите разкрити помещения.

Интерес представляват няколкото открити фрагмента от битова керамика, изработена на бързо колело от много добре пречистена и изпечена глина, с нанесен впоследствие червен или кафяв фирнис.

Откритите монети отново са от периода II–VI в., като повечето са в много лошо състояние, може би вследствие от установения пожар в селището.

“SVETI NIKOLA“ SITE NEAR BANSKO

Vladimir Baryakov, Svetla Baryakova

The archaeological site “Sveti Nikola“ is located on a steep slope in the southeast section of Pirin National Park. Regular archaeological excavations take place here since 2007. The researches during 2015 were focused on the northern part of the site and eight new squares were developed (fig. 1).

Two new stone walls were discovered (№ 3 and № 4), oriented E-W and built of stones with mortar (fig. 2-3). In this part of the site a burnt layer was documented, which once again indicated that the fortified settlement suffered fire in the 6th c. AD.

We found large quantity of pottery fragments (ca 2nd–6th c. AD), iron objects, bronze ornaments, coins (also 2nd–6th c. AD), glass fragments, iron arrowheads, needles and knives.

№ 70. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „КЪСНОАНТИЧЕН НЕКРОПОЛ ПРИ КМ 325+830–КМ 325+940“ ПО ТРАСЕТО НА АМ „СТРУМА“, ЛОТ 2, В М. ЧЕРЕШАРНИКА, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ДУПНИЦА

Методи Даскалов, Дойчин Грозданов

Спасителното археологическо проучване се проведе във връзка с напредналото строителство на магистралата по Договор на АПИ и НАИМ–БАН. В разкопките взеха участие екип от 5 археолози (освен ръководителите: д-р Галина Грозданова, Диана Стоянчова, Чавдар Лалов). Антропологичните материали са обработени от д-р Виктория Русева.

Проученият терен е ивица по западния сервитут на магистралата (шкарп и отводнително съоръжение) с площ до 450 кв. м, където през 2014 г. бяха регистрирани нарушени при изкопните работи гробове.

Установена е южната граница на некропола. На изток (в строителния изкоп на сервитута) границата е неустановима. Некрополът вероятно се развива в северна и западна посока.

В резултат на проучването бяха разкрити 60 гроба по обреда на трупополагането. Целостта на част от гробовете е нарушена при оформяне на западния шкарп с машини и от изкоп за високоволтов кабел с приблизителна посока С–Ю, който преминава по цялата дъжина на терена, успоредно на трасето (обр. 2). Гробовете са ориентирани по посока З–И (с глава на запад), с отклонение към С или Ю до 20°. Регистрирани са три изключения: при два ориентацията е Ю–С, при един е И–З. Гробовете се разполагат в сравнително правилни редици с посока С–Ю (в проучения участък са регистрирани четири такива), отстоят на приблизително равни разстояния един от друг (от 0,90–1,00 м до ок. 1,50 м). Има един случаи на застъпване на гробове – гроб № 32 (с ориентация Ю–С) ляга над гроб № 43 (с ориентация З–И), но без да го нарушава. Отсъствието на други застъпвания и разрушвания на гробове един от друг налагат извод за спазване на определен ред (планировка) при вкопаването на гробовете и евентуално –за тяхното обозначаване на повърхността на тогавашния терен (обр. 2). Гробовете са вкопани до различна дълбочина от 0,90 до 1,80 м от нивото на съвременния терен. Вкопани са в стерилен материк – мергел или пясъчник, и се очертават добре по оцветяването на запълнителя. Размерите им са съобразени с ръста на погребаните, но има и случаи, когато деца са полагани в ями, доста по големи от ръста им. Установено е допълнително стесняване на гробната яма в дълбочина, където е положено тялото.

Гробните съоръжения могат да бъдат разделени в няколко типа (обр. 1):

- обикновени правоъгълни ями;
- ями, частично обложени с камъни;
- ями с едностранно или двустранно стреховидно поставени над тях тегули, като последните преобладават;
- стъпаловидно стеснени на дъното ями;
- ями с нишовидно вдълбаване на една от дългите страни.

Използваните за покритията тегули по формат и състав на глината отговарят напълно на намираните материали при разкопките на селището през 2014 г. При всичките типове съоръжения се срещат различен брой железни клинове и пирони (от два до шест), които предполагат и изграждането на допълнителна дървена конструкция. В някои случаи може да се допусне и използването на дървена носилка (ложе).

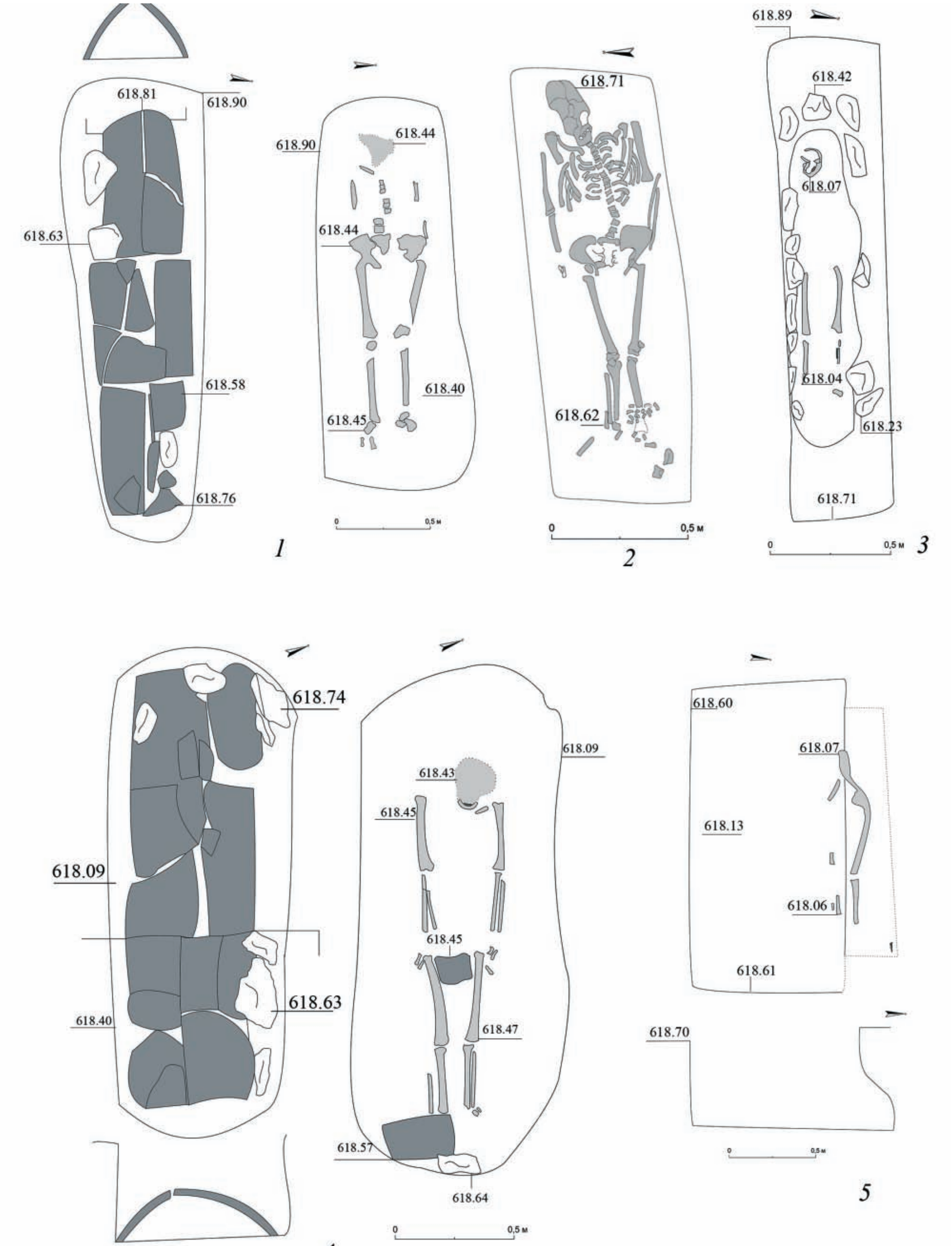
618.81
618.90
618.63
618.58
618.76
1
618.44
618.90
618.44
618.40
618.45
0
0,5 м
618.71
618.62
0
0,5 м
2
618.89
618.42
618.07
618.04
618.23
618.71
0
0,5 м
3
618.74
618.09
618.63
618.40
4
618.09
618.43
618.45
618.45
618.47
618.57
618.64
0
0,5 м
618.60
618.07
618.13
618.06
618.61
618.70
0
0,5 м
5

Обр. 1. Типове гробни съоръжения: 1, 4 – гробове, покритие от тегули (№ 24 и 27); 2 – правоъгълна гробна яма (№ 54); 3 – яма, обложена с камъни (№ 22); 5 – яма с ниша (№25).

Fig. 1. Grave construction types: 1, 4 – graves № 24 and 27, covered with tegulae; 2 – rectangular grave pit (№ 54); 3 – pit with stones at the bottom (№ 22); 5 – pit with a niche on one of its long sides (№ 25).

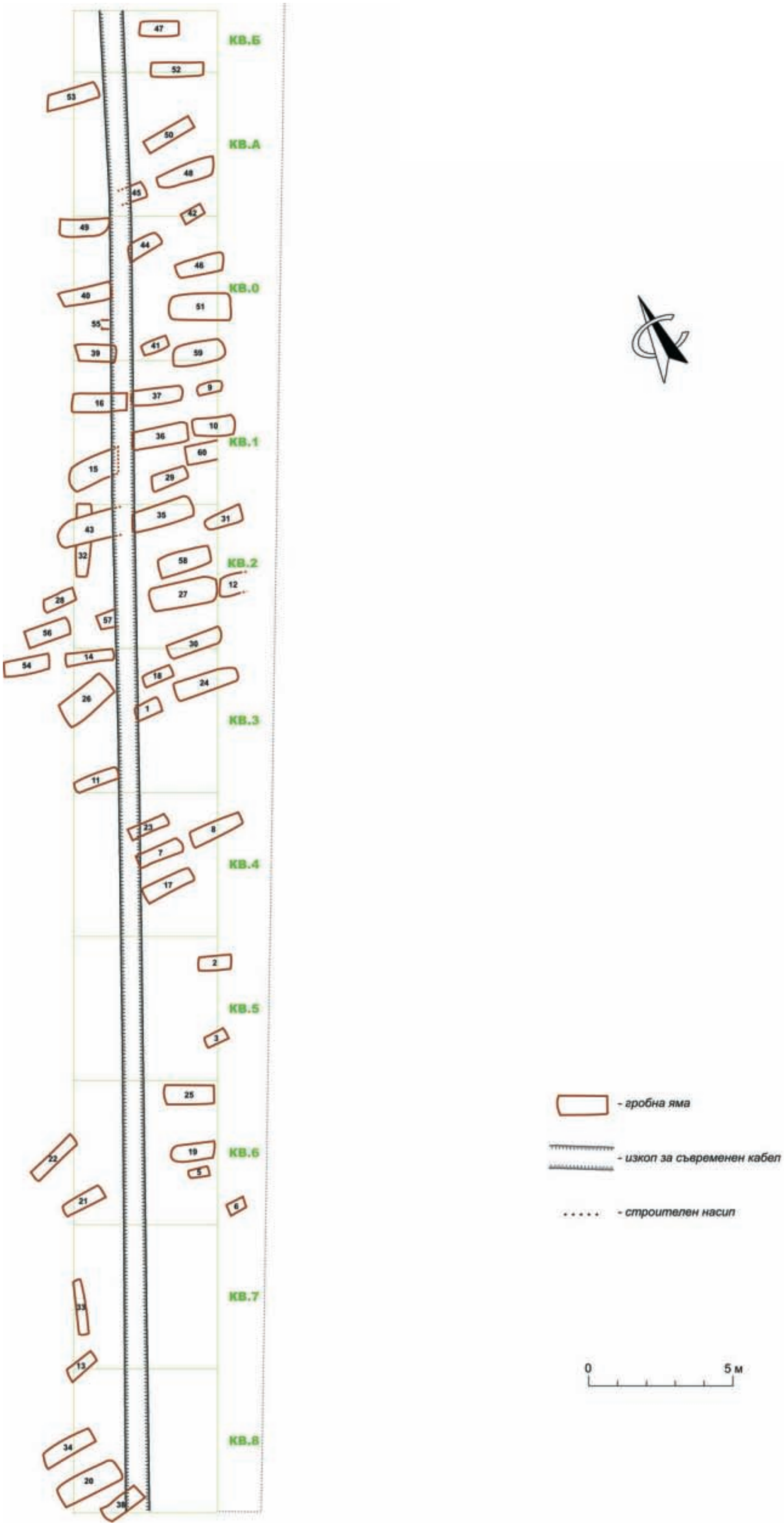
КВ.Б
КВ.А
КВ.0
КВ.1
КВ.2
КВ.3
КВ.4
КВ.5
КВ.6
КВ.7
КВ.8
47
52
53
50
48
45
42
49
44
46
51
40
55
41
39
59
9
16
37
10
36
60
15
29
35
31
43
32
58
12
27
28
57
56
30
14
54
18
24
26
1
11
23
8
7
17
2
3
25
22
19
5
21
6
33
13
34
20
38
- гробна яма
- изкоп за съвременен кабел
- строителен насип
0
5 м

Обр. 2. План на проучената част от некропола.

Fig. 2. Plan of the excavated part of the necropolis.

Костните останки са много лошо запазени. Позицията на скелетите е сравнително еднообразна: по гръб, с изпънати край тялото горни крайници (или минимални отклонения при тяхната позиция) и изпънати долни крайници. Като отклонения от стандартната поза могат да се разглеждат два случая, когато китките на ръцете са под таза и цялата поза показва, че преди полагането в ямата, тялото е било увито (пристегнато), вероятно с тъкан.

Гробният инвентар е оскъден – едва в 6 гроба: две отворени халки (бронзова и желязна – вероятно гривни), медна обеца с висулка, бронзова тока (рамка с радиално набраздяване и с подвижна плочка от огъната пластина с врязан кръст с раздвоени хасти), ножче с дървена дръжка и керамичен съд: кана-ойнохое от песъклива глина (над покритието от тегули в гроб № 54), тип VII по Г. Кузманов – една от най-консервативните и широкоразпространени форми (Кузманов 1985, 35-36, Т. XX, К 57). Кръстният знак върху плочката на токата е известно указание, че населението е имало отношение към християнската религия.

Анализът на костния материал показва, че с единични изключения, скелетните останки са силно деструктирани и представляват непълни скелети или единични кости и зъби. Наблюденията са върху останки от 41 съоръжения. В гробен комплекс се идентифицира по един индивид. В гробове № 54 и № 55 се разпознават по два индивида. Материалът от един комплекс е в състояние, което не позволи определяне дори в най-общи граници (вероятно малко дете). В детска възраст са 33 %, като тези до една година са най-много. Жените и мъжете са представени поравно, като при жените преобладават индивидите до 40 годишна възраст, няма в старческа възраст. Мъжете достигат по-висока възраст, като един индивид е доживял старческа възраст и два – в близка с нея.

Предложената датировка се основава на сравнение с подобни обекти и оскъдния датиращ материал. За най-общ *terminuspostquem* служи намерена извън гроб медна монета (на имп. Клавдий II

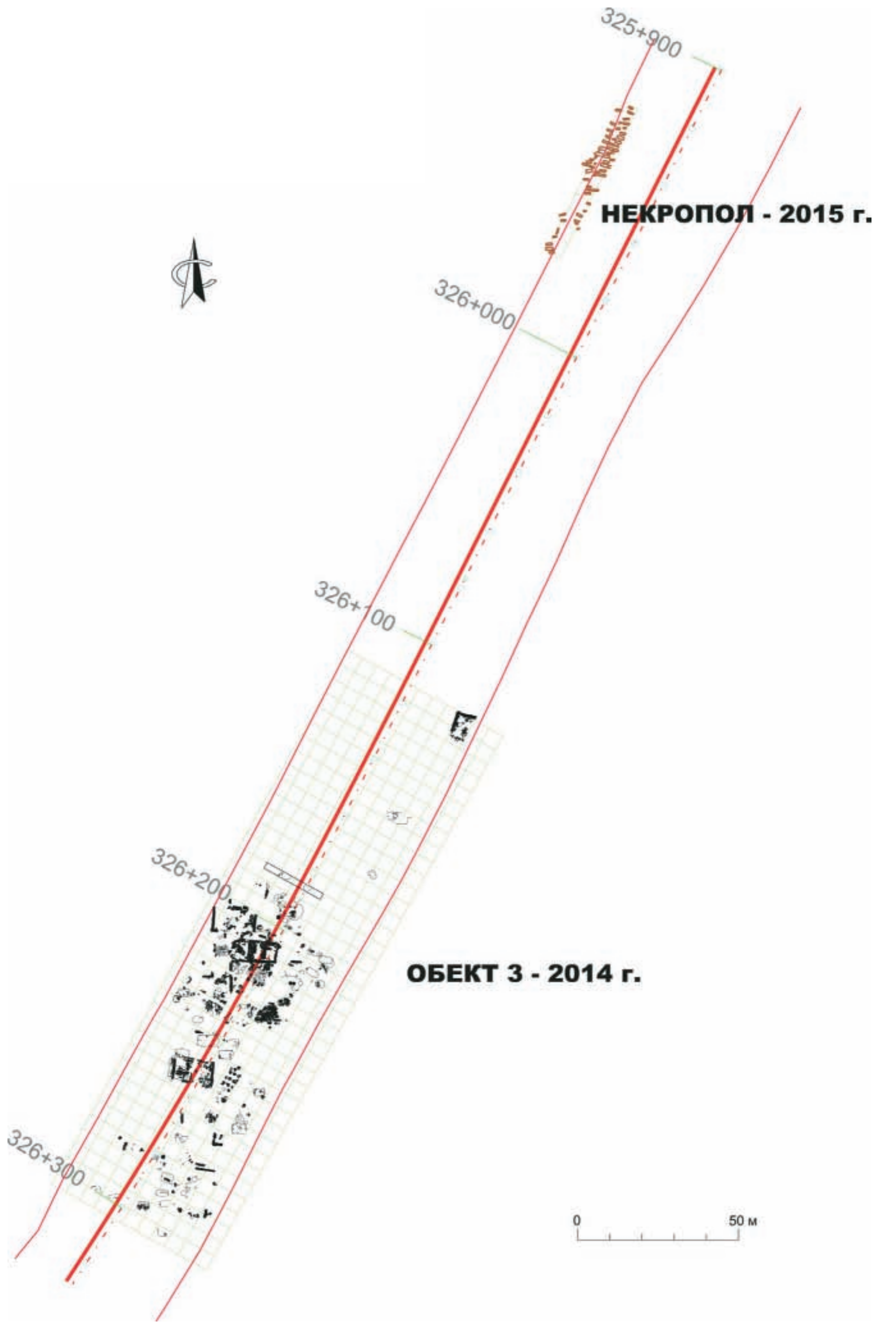

Обр. 3. Разположение на селището и некропола (разкопки през 2014 и 2015 г.).

Fig. 3. A map of the settlement and the necropolis.

Готски, 268–270 г.). Вероятно некрополът е използван в периода от края на IV и V в. сл. Хр., и е оставен от населението, обитавало селището, разположено в непосредствена близост (Грозданов, Даскалов 2015, 495-497). Добитите данни от некропола напълно се вписват в хронологията и периодизацията на селищния обект – а именно в неговия втори период (последни десетилетия на IV – начални десетилетия на VI в.). Проучваните през 2014 и 2015 г. обекти в този участък на магистралата са един от малкото случаи на изследвани синхронни селищни структури и некрополи (обр. 3).

Литература

Грозданов, Даскалов 2015: Д. Грозданов, М. Даскалов. Резултати от археологическото проучване на Обект № 3 – Късноантично селище в м. Черешарника, гр. Дупница по трасето на АМ „Струма“, Лот 2, КМ 326+120 – 326+310. – В: Археологически открития и разкопки през 2014 г.София, 2015. 495-498.

Кузманов 1985: Г. Кузманов. Ранновизантийска керамика от Тракия и Дакия (IV – началото на VII в.). София. 1985.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE LATE ANTIQE NECROPOLIS ON "STRUMA" HIGHWAY, LOT 2, DUPNITSA REGION

Metodi Daskalov, Doichyn Grozdanov

The necropolis was localized during the construction works along the route of "Struma" Highway (km 325+830 – km 325+940). Sixty inhumation graves oriented W-E, with deviations were unearthed. Three graves differ from the rest by their orientation – two of them point to the North, the third was oriented E-W. The graves were arranged in rows with N-S orientation (fig. 2).

The grave constructions types include: ordinary rectangular pits, pits with a niche on one of their long sides; pits with stones at the base, and graves with Λ-shaped covering of*tegulae* which are the prevailing ones (fig.1). Only 6 graves contain grave goods – fragments of bracelets, a copper earring, bronze buckle, an iron knife and a trefoil clay jug.

The necropolis was used in the period from the end of the 4th–5th c. AD, and belonged to the population which inhabited the neighbouring settlement excavated in 2014. Both archaeological sites are among the rare examples of synchronous research of settlement and adjoining cemetery (fig. 3).

№ 71. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОАНТИЧЕН ОБЕКТ № 12 А ПО ТРАСЕТО НА АМ „СТРУМА" ЛОТ 2, КМ 343+740 – 343+840, С. МУРСАЛЕВО, ОБЩ. КОЧЕРИНОВО

Здравко Димитров, Милена Райчева, Николай Русев

През 2014 г. колегата Илия Кулов (РИМ–Благоевград) открива нов, нерегистриран при обходите археологически обект, по трасето на АМ „Струма". Той се намира на 1,5 км от сливането на реките Струма и Джерман, именно там, където струмската долина се отваря широко на юг в посока към Егейско море след теснините около Бобошево.

След сондажни разкопки, които установиха, че става въпрос за късноримски обект (Димитров и др. 2015, 499–502), през 2015 г. бе проведено и пълното спасително проучване. Ръководният екип бе в състав: доц. д-р Здравко Димитров, гл. ас. д-р Милена Райчева и Николай Русев (всички от САА на НАИМ–БАН). Разкопките бяха реализирани от 24.03 до 22.05.2015 г., с участието на 65 работници от градовете Благоевград, Бобошево, Кочериново и селата Поровиново и Слатино, на археологически екип от 11 души, реставратори, геофизици и геодезисти. Цялата площ на обекта от 5 дка бе проучена напълно.

На терена се разкриха добре запазени структури от три сгради – една жилищна и две складови (обр. 1). Те формират единен архитектурен комплекс, който е планиран много добре. Градежите са синхронни, еднотипни и са ориентирани доста точно в една и съща посока: североизток–югозапад.

Жилищната сграда е с представителен характер, но не и с представителен интериор. При нея има великолепно планово решение, типично за римската епоха, копиращо почти напълно стандартната схема на перистилния дом. Отсъстват обаче елементи на луксозно вътрешно оформление. Не бяха открити данни за мозаечни подове, архитектурни облицовки и други подобни. Архитектурният план е напълно симетричен. Сградата е съставена от редици от помещенията, развити около голям вътрешен двор. Налице са две странични крила и една централна част. Двете крила са съставени от по шест помещения. Те са ориентирани в посока североизток–югозапад. От североизток сградата е затворена само от ограден зид. В югозападната част е основният акцент на комплекса – централна зала с площ от около 250 кв. м и две малки фланкиращи я помещения, които осъществяват връзката със северното и южното крило. Голямата зала завършва на югозапад с апсидално извита стена (обр. 2). От

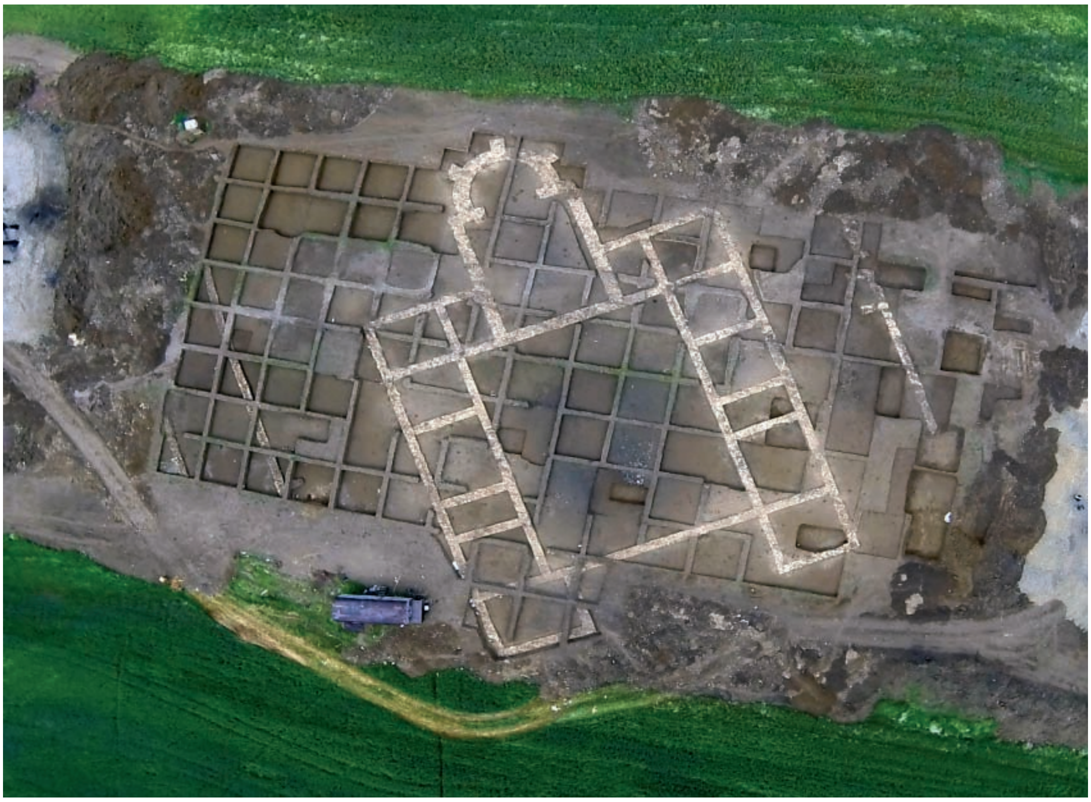

Обр. 1. Обект 12А – общ план.

Fig. 1. Site 12A – general plan.

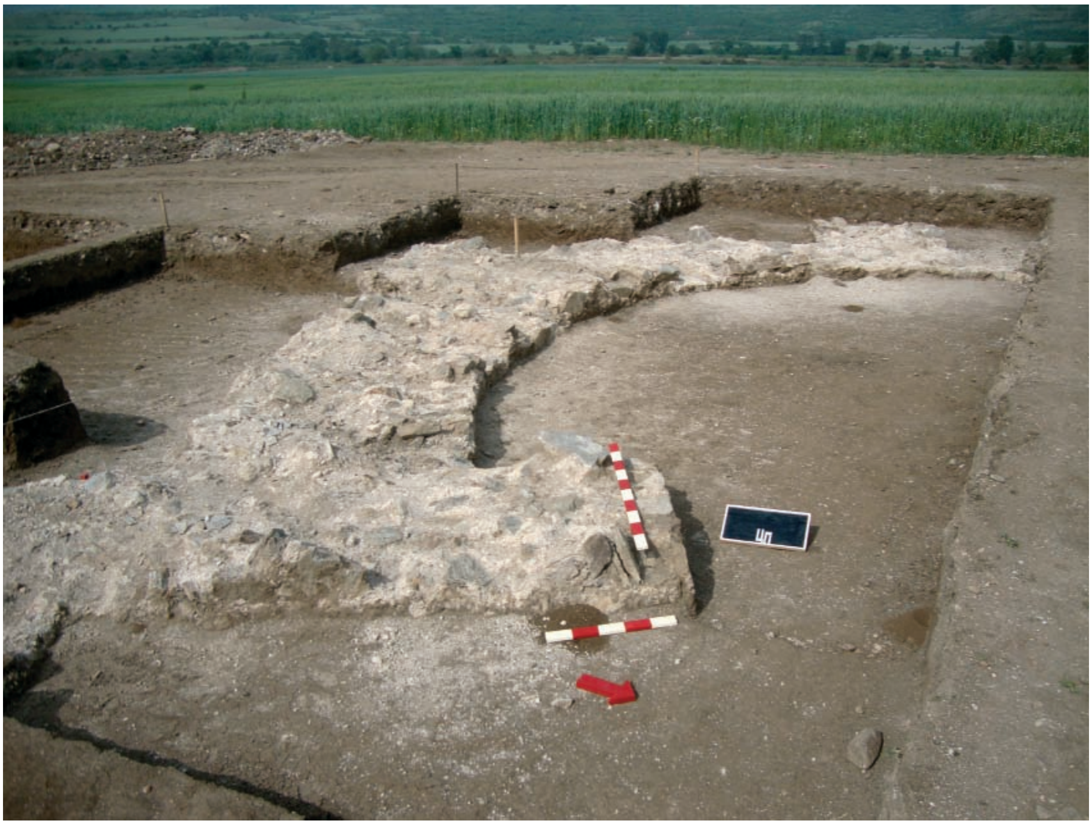

Обр. 2. Централното помещение на комплекса.

Fig. 2. The central hall of the complex.

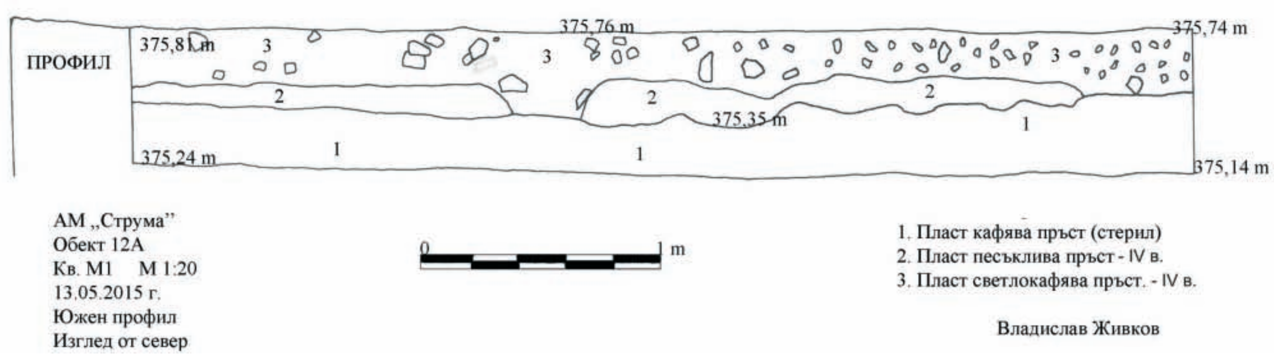

Обр. 3. Стратиграфски профил, IV в. (кв. М 1).

Fig. 3. Stratigraphic profile, 4th c. AD (sq. M 1).

външната страна на псидата има три контрафорса. Това голямо помещение е с функцията на т.нар. *триклинии*, известни от римската жилищна архитектура. Разположено е в оста на симетрия не само на голямата сграда, но и на целия архитектурен комплекс от обект № 12А.

Двете стопански сгради са разположени на равни разстояния на север и юг от жилищната сграда. Те са изцяло с нейната ориентация. Тези сгради са с правоъгълна форма. Планирани са силно издължени и имат контрафорси по надлъжните си страни. Най-вероятно става въпрос за складове за зърно (*horrea*).

В центъра на перистилния двор бяха открити керамични фрагменти от ранната бронзова епоха, без те да са свързани с някакво съоръжение. Вероятно става въпрос за преотложени материали, тъй като в този вътрешен двор са насипвани землени пластове при изпълнението на неговата настилка от каменни блокове, оформени като плочи. Керамиката от бронзовата епоха вероятно произхожда от проучения съвсем близо (200 м на север) обект № 12 (Божкова, Мутафчиева 2015, 186, обр. 2).

Обект № 12А е еднопластов обект от късноримската епоха. Културният пласт е бил отнет до голяма степен при първичната обработка на терена в началото на строителството на магистралата. По време на проучването успяхме да регистрираме малка част от останалите нива на културния пласт, кореспондиращ с описаните по-горе сгради от късноримската епоха (обр. 3). В някои зони имахме шанса да документираме запазените нива, които са еднородни като структура и цвят на пръстта, а също така съдържат и синхронни археологически материали – керамични фрагменти, монети и предмети на бита.

В по-голямата си част архитектурният комплекс бе разкрит в субструкция. Единствено в централната сграда се „уловиха" няколко прага, части от суперструкцията на стените на отделните помещения и ходови нива.

Общите археологически данни, находките, монетният материал и керамичните единици, но най-вече архитектурните решения на тези големи комплекси, които се разкриха напълно, ни дават основание да определим целият ансамбъл като ***вила рустика*** от късноримската епоха.

Най-важните находки от обект № 12А са: над 80 бронзови монети, всички от IV в. (основно на император Константин и неговите синове), няколко фибули, ножчета и предмети на бита.

Хронологията на комплекса е добре изяснена. Тя е изцяло в IV в., като дори може да се конкретизира от 20-те / 30-те години до последните десетилетия на века. Подобни архитектурни решения от същата епоха са добре известни от вилите край Ниш (вила Медиана), Костинброд (резиденцията) и Монтана (Динчев 1997, 32, 35, 84-85, 134, обр. 12, 16, 81, 82, 113).

Данните от геофизичното проучване, проведено от К. Велковски и Хр. Цанков, доказват наличието на поне още три сгради от комплекса, които са на запад и югозапад от псидата на голямата сграда. Най-вероятно това са другите складове и банята на комплекса.

Литература

Божкова 2015: А. Божкова, Я. Мутафчиева. Спасително археологическо проучване на обект № 12, ЛОТ 2, по трасето на АМ „Струма", км 343+400 – 343+500. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 184-188.

Димитров и др. 2015: З. Димитров, М. Райчева, Н. Русев. Спасително археологическо проучване на късноантичен обект по трасето на АМ „Струма“ ЛОТ 2, км 343+740 – 343+840, с. Мурсалево, община Кочериново. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 499-502.

Динчев 1997: В. Динчев. Римските вили в днешната българска територия. София, 1997.

RESCUE EXCAVATIONS OF LATE ANTIQUE SITE № 12A ON “STRUMA“ HIGHWAY, LOT 2, VILLAGE OF MURSALEVO, KOCHERINOVO MUNICIPALITY

Zdravko Dimitrov, Milena Raycheva, Nikolay Rusev

During the archaeological excavations along “Struma“ highway roman villa rustica was found (km 343+740 – km 343+840). The complex consists of a large residential building and two symmetrical stores from the north and south (fig. 1). The main building is formed of two longitudinal wings of six premises each, and a large central part located at the axis of symmetry of the entire structure.

The longitudinal wings enclose large peristyle courtyard, paved with slabs. The central wing (fig. 2) has a large reception hall with apsidal-shaped wall at the end (a *triclinium*). The apsidal wall is supported by three external pillars (buttresses).

Storage buildings were probably intended for grain (*horreum*). The small finds from the site consist of coins, pottery and household items. The general chronology of this new-found villa rustica from the Middle Struma Valley is entirely in the 4th c. AD, in particular in the era of Emperor Constantine and his sons (fig. 3). Its closest analogies are the Roman villae near Niš, Kostinbrod and Montana.

№ 72. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „ШИШМАНОВО КАЛЕ“ ПРИ ГР. САМОКОВ (ЮНИ – АВГУСТ, 2015 Г.)

Михаил Христов, Веселин Хаджиангелов

Археологическите проучвания на обект „Шишманово кале“ бяха възобновени през 2015 г., след шест годишно прекъсване.

Ограничените по площ проучвания през предходните археологически сезони и частично разкритите тогава структури изискваха възобновяване на проучванията в част от старите сектори в северната част на хълма (обр. 1).

Основна цел на проучването бе да се разкрият сондажно регистрираните структури южно от проучената сграда № 1, както и да се изясни северният пункт на укрепителната система на първата тераса на хълма. Това е от особено значение, както за прецизиране етапите на обитаване, така и по отношение на по-нататъшното експониране на разкритите структури.

При прокарване на пътека за достъп до обекта се попадна на градежи от ломени камъни и бял хоросан. След разчистване на ерозионния насип беше изяснено, че на това място е била разположена крепостната порта, чрез която се е осъществявала връзката на укрепеното селище с разположената на съседния хълм съборна църква и достъпа до обработваемите площи в полето и поречието на р. Искър.

Портата е изградена в северната част на хълма, като устройството ѝ е опростено, но много находчиво. Теренните дадености са използвани максимално. Така между две естествени скални задигания е оформено проходното пространство посредством подравняване на скалата. От двете страни на оформеното ходово пространство се простират скални издатини, които отвън са облицовани с речни камъни споени с бял хоросан. По този начин са оформени страниците на портата. Входното пространство е с широчина от 2,9 м. Входът е затварян посредством двукрила врата; *in situ* бяха открити двата успоредни осови камъни със следи от железни лагери в отворите. Южният осов камък е сполия, за него е употребена вторично колона от сиенит.

В южно и в западно направление от входа се развива крепостната стена. Последната опасва и облицова естествената скална повърхност. Така облицована и надградена скалата е давала допълнителна стабилност на крепостния зид. Поради тази причина и самият крепостен зид не е твърде ши-

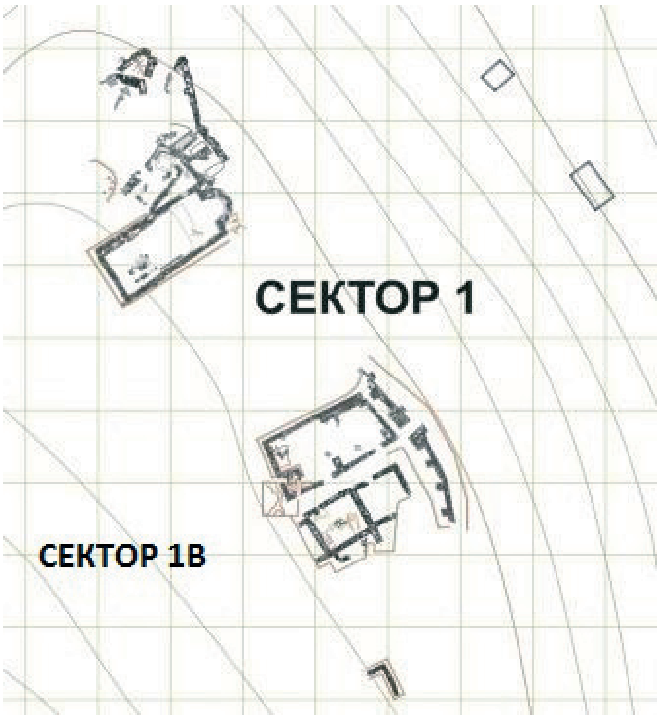

Обр. 1. План на сектори 1 и 1В.

Fig. 1. Plan of Sectors 1 and 1B.

рок. Ширината му е 1 м, като на места е укрепен с пиластри. Върху тях се е развивала и дървена бойна площадка. В сектор 1В, южно от новооткритата порта, основна цел на проучванията бе разкриването на структурите около сграда № 1. Беше установено наличието на проходно пространство (улица) и на масивна сграда с верижен план – сграда № 2. Улицата е с посока З–И и се развива между сграда № 1 и сграда № 2. Тя е с широчина около 2 м, води началото си от потерната в крепостната стена и продължава в западно направление.

Сграда № 2 е масивна каменна постройка, с две изцяло проучени помещения и поне още едно – трето, което за сега е частично разкрито, тъй като попада под масивен ерозионен насип (обр. 2). Сградата е изградена прецизно от речен и ломен камък на спойка от глина. Проследената ѝ досега дължина (З–И) е 16,50 м, а широчината (С–Ю) е около 6,90 м. Външните зидове на сграда № 2 са широки средно 0,65 м, вътрешните разпределителни зидове са по-масивни (поради денивелацията на терена) и достигат широчина от 1 м (обр.3).

Разкрити са два от входовете към двете

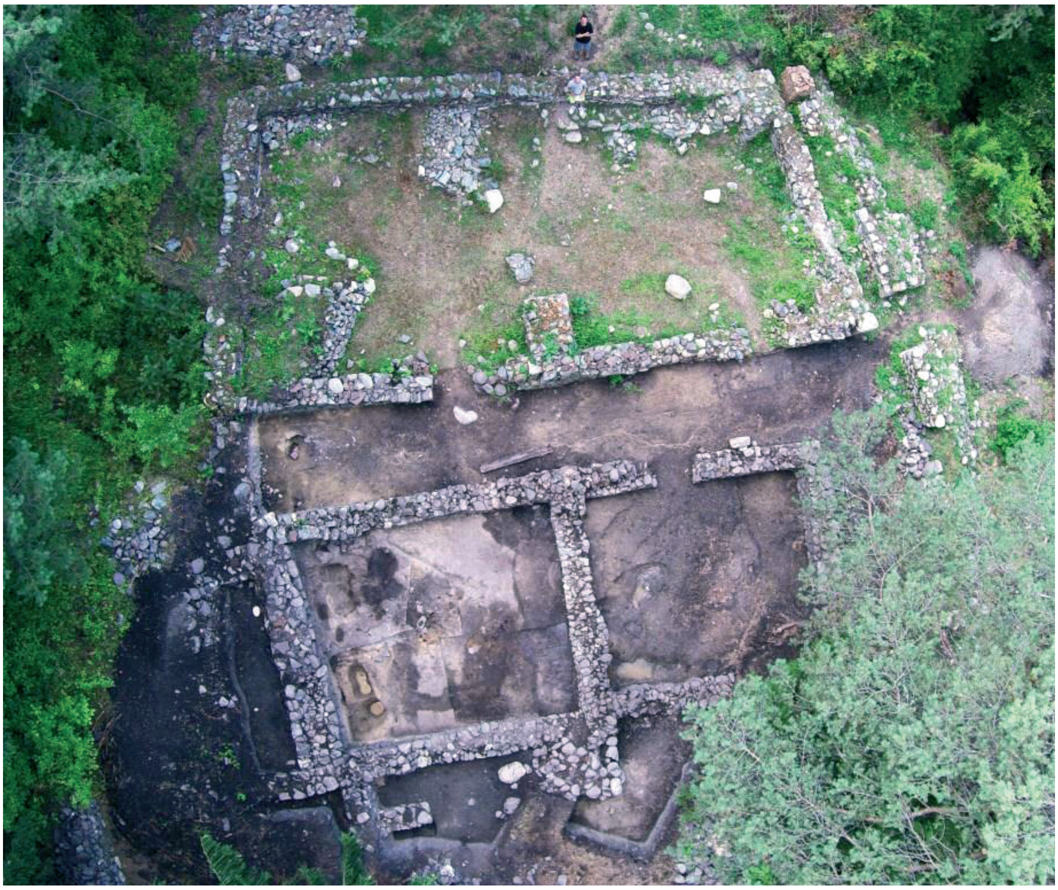

Обр. 2. Сектор 1В, сгради № 1 и № 2.

Fig. 2. Sector 1B – buildings N1 and N2.

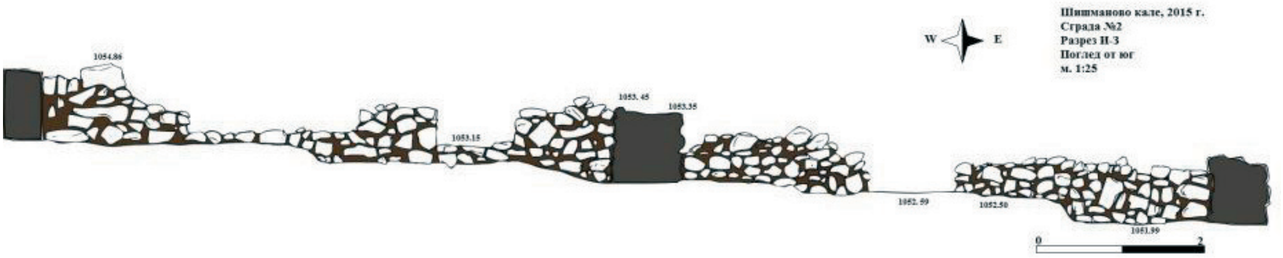

Обр. 3. Сграда № 2, надлъжен разрез З-И.

Fig. 3. Building N3 – cross-section W-E.

помещения. Те са разположени от север и отвеждат на улицата. Широки са около 0,90 м, като при входа на второто помещение има стъпало. Разположени са почти в една ос с входовете на сграда № 1. Между двете помещения на сграда № 2 няма пряка връзка. Предвид особеностите на терена и близко разположената крепостна стена, първото помещение е леко завъртяно на ЮИ. Вътрешните размери на първото помещение са 6,10 (С–Ю) × 5,10 м, а на второто – 6,50 (С–Ю) × 5,50 м. Те са имали складови и стопански функции, като в подовете им са вкопани легла за питоси и по-големи гърнета. Във второто помещение разкрихме и останки от три силно разрушени глинобитни пещи. За наличието на етапност в живота на сградата съдим по неколкократното задигане на подовите нива, като подът на второто помещение е бил обмазван с глина, на три пъти, и е била изграждана нова пещ. Сграда № 2 е имала и втори етаж, за който съдим по разкритото рамо за външна стълба, изградена пред южното лице на сградата. Изчислената височина на стълбата, спрямо дължината на рамото ѝ и плочника пред нея, е около 3,20 м., т.е. от тази височина е започвал вторият етаж. Покривът на сградата е бил покрит с тегули и имбрикси. В някои тегули са бил оставяни специални отвори за димоходи. Сградата е притежавала и остъклени прозорци.

Още една нова сграда беше установена през този сезон – сграда № 3. Тя е изследвана частично чрез сондажи на около 12 м югозападно от сграда № 2. Тя е с идентични строителни характеристики, но изясняването на плана и хронологията ѝ предстоят. От особено значение са данните за масивна сграда, изградена с хоросан в близост до сграда № 3. Къс от зидарията на тази масивна сграда беше регистриран паднал в същия сектор.

Проучените сгради се отнасят изцяло към къснoримския период. Предвид нумизматичните находки, издигането им може да се постави в началните десетилетия на IV в., а изоставянето им – в първата половина на V в. Именно в началото на IV в. най-ниската и удобна за строителство тераса на хълма е инкорпорирана в общата му укрепителна система. След V в. животът изглежда се ограничава отново във високите и по-трудно достъпни части на хълма.

От пластове, отложени в резултат на ерозионните процеси, произхождат няколко монети от средата на III в. Присъствието им може да се свърже с активност в горните укрепени пояси на хълма.

Периодичното посещаване на естествено укрепените му горни части е маркирано и от анонимен фолис от средата на XI в. Липсата на други материали от средновековието предполага по-скоро краткотрайност на човешкото присъствие в този период.

EXCAVATIONS AT "SHISHMANOVO KALE" SITE NEAR THE TOWN OF SAMOKOV

Mihail Hristov, Veselin Hadzhiangelov

In 2015, the excavations at "Shishmanovo Kale" site were resumed, after a six-year hiatus. The gate in the northern part of the hill (Sector 1) was entirely unearthed (fig. 1). The entrance area is 2.9 m wide. It has been closed by a double door as evidenced by the bases for poles found *in situ*, which ensured the rotation of the door axles.

In Sector 1B a passageway (street) oriented E-W was excavated, and a large Building 2 situated to the South (fig. 2-3). The passage has an approximate width of 2 m., and it leads to the smaller gate at the eastern fortress wall. Building 2 is a large stone edifice with two fully explored rooms and at least one more – third, which for now is only partially unearthed. Both rooms have storage and agricultural functions: beds for storage containers are dug into the floor level, traces of three heavily damaged clay ovens were found.

The excavated structures date to the late Roman period. The coins from the building show that it has been constructed in the early decades of the 4th c. AD. Its abandonment is dated to the first half of the 5th c. AD.

№ 73. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 5 ПРИ С. ДРАГОВИЩИЦА, ОБЩИНА КОСТИНБРОД

Валери Григоров, Михаил Христов, Михаела Занева, Петър Димитров, Любка Тодорова, Сеслав Иванов

Обект № 5 се намира в м. Лъката, на около 500 м южно от с. Драговищица, община Костинброд. Спасителното археологическо проучване се извърши върху площ от 1000 кв. м (обр. 1). Резултатите от проучването показаха наличието на културни пластове от няколко периода: ранно средновековие, късноримска епоха и РБЕ.

В горните нива (между коти 553,90 и 553,50) се открива средновековна керамика (201 фрагмента), разкрита е и една каменна печка. Средновековната керамика се състои само от гърнета, изработени на бавно грънчарско колело от песъклива глина. След изпичането съдовете са придобили кафяв или сиво-черен цвят. Стените са украсени с врязан орнамент от вълнообразни или прави линии, нанесени единично или на снопове. Украсата е нанесена в горната половина на съдовете. Устието е просто или сложно профилирано, отворено навън и слабо извито. Дъната са сравнително масивни, докато във височина стените на съдовете са значително по-тънки. Типологичните характеристики на средновековната керамика определят датирането ѝ в VII–VIII в. От този период е и една ремъчна апликация.

Късноантичният пласт е най-дебел, на повечето места той е от ниво 553,80 до 553,10 / 553,00 (обр. 2). В него се откриват разнообразни находки: 2 сребърни и 15 бронзови римски монети, 3 фибули, 1 римски ключ, десетки цинтове от обувки, оловни тежести от рибарски въдици и глинени тежести от рибарски мрежи, глинени прешлени за вретено, връх от стрела, десетки пирони и др. Съгласуваните стратиграфски нива на находките, особено на цинтове за обувки и на монети, позволяват да се отделят няколко ходови нива. Планиграфското разположение на находките маркира функционално обособени пространства, а също така и линейните оси на късноантичните пътеки. Предметите, свързани с предене и тъкачество, са концентрирани в централната част на проучения сектор. Друга група предмети, които се обособиха пространствено са тежести за рибарски принадлежности. Прави впечатление, че те се откриват само в западната част на обекта, в непосредствена близост до старото корито на реката.

На няколко нива са установени обезличени следи от постройки. Те са разположени в източния край на обекта (обр. 1 и 3), а в централната част се откриват вкопани структури, в които е депонирано голямо количество керамика и няколко цели и полуцели съдове, както и един питос *in situ*.

Основният археологически материал от римския културен пласт е керамиката (11 950 фрагмента). Направен е статистически и типо-хронологически анализ. Най-много фрагменти произхождат от гърнета. Те са представени почти изцяло от образци без дръжки и без повърхностно покритие. В количествено отношение преобладават гърнета със средни и с големи размери. Част от гърнетата са притежавали и конусовидни капаци.

Втората по обем група е тази на трапезната керамика. Представена е почти изцяло от купи и паници, като съотношението им е 2:1 в полза на купите. Купите са по-разнообрази по отношение на размерите и формите. Паниците в голямата си част са с форма на плитка разлата фиала или на обърнат конус, с ясно изразен преход в средната част на тялото. И при двата вида трапезни съдове няма допълнителна декорация освен по един или два плитки жлеба, прокарани отвън под устието, отвътре или при прехода към долната част на тялото на съда. Като правило купите и паниците са покрити отвън и отвътре с некачествен червено-кафяв или оранжев лак. Изключенията са единични и свидетелстват за инцидентен внос от производствени центрове с по-качествена продукция. В тази връзка може да се посочат единични фрагменти с повърхностно покритие от сив и черен лак (т.нар. сива сигилата). Към трапезната керамика причисляваме и няколко фрагмента от дръжки на чашки с идентични технологични характеристики, както и високи стомни с конкавно дъно и една дръжка, без повърхностно покритие. В същата група попадат и фрагментите от канички с биконично устие. Интерес представляват няколко дъна от кани с вторични кръгови изрязвания. От тях вероятно са изработвани запушалки или тежести за рибарски мрежи.

Значително по-слабо в керамичния комплекс е представена амбалажната (транспортна) керамика. Ограничено е и количеството на фрагменти от питоси. Макар и само с един пример, може да се

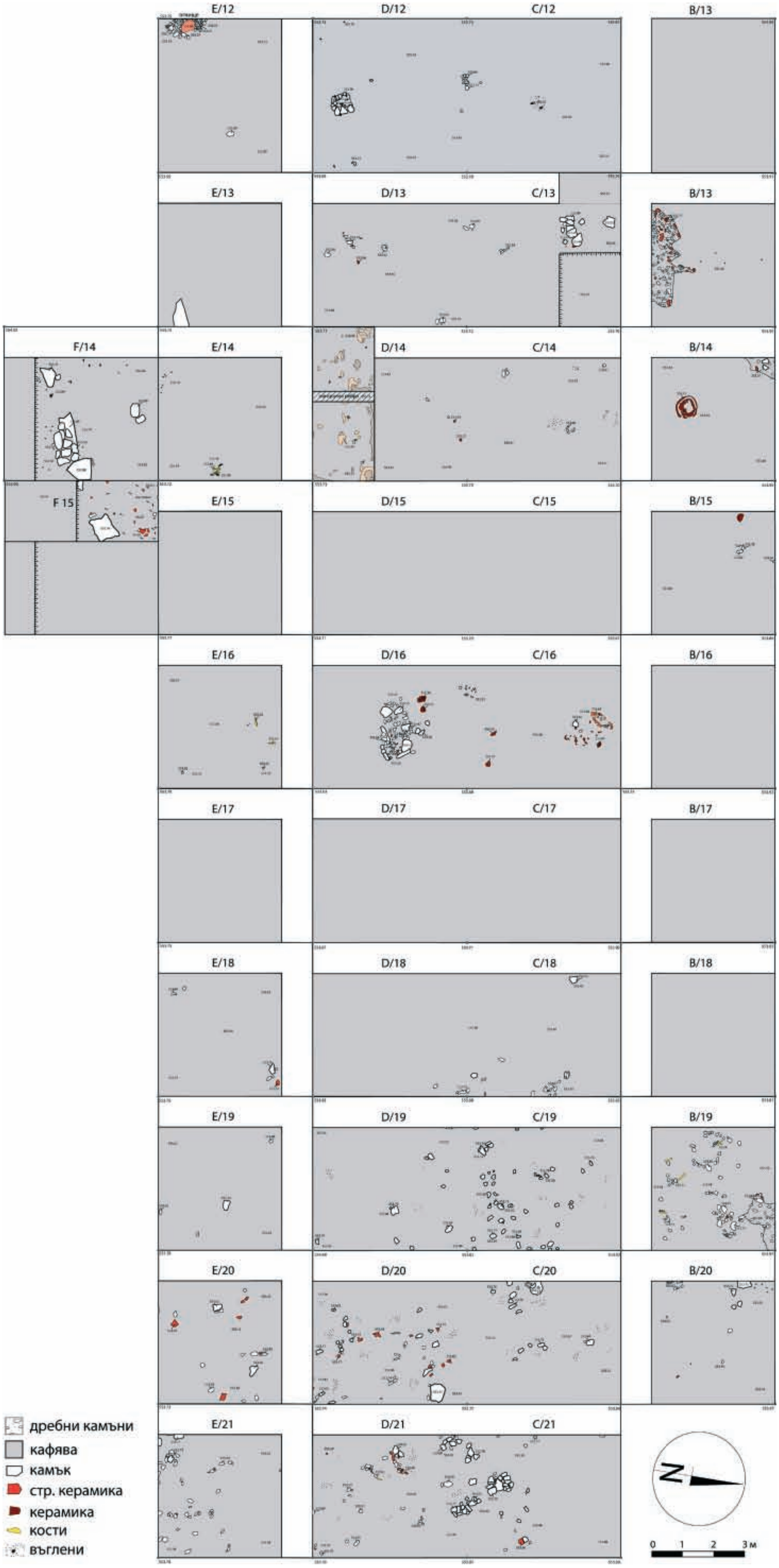
E/12
D/12
C/12
B/13
E/13
D/13
C/13
B/13
F/14
E/14
D/14
C/14
B/14
F 15
E/15
D/15
C/15
B/15
E/16
D/16
C/16
B/16
E/17
D/17
C/17
B/17
E/18
D/18
C/18
B/18
E/19
D/19
C/19
B/19
E/20
D/20
C/20
B/20
E/21
D/21
C/21
дребни камъни
кафява
камък
стр. керамика
керамика
кости
въглени
N
0
1
2
3 м

Обр. 1. План на обект № 5.

Fig. 1. Plan of Site N 5.

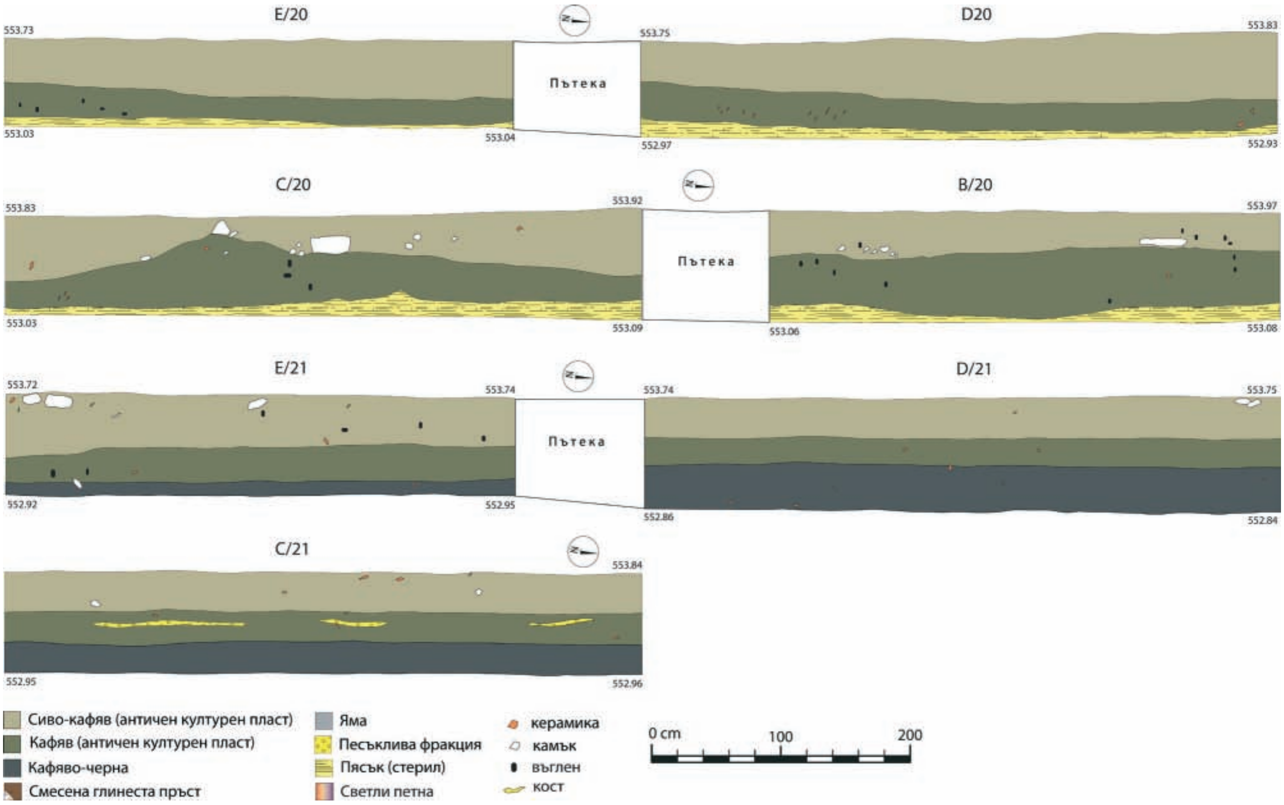
E/20
553.73
Пътека
553.75
D20
553.83
553.03
553.04
552.97
552.93
C/20
553.83
553.92
Пътека
B/20
553.97
553.03
553.09
553.06
553.08
E/21
553.72
553.74
Пътека
553.74
D/21
553.75
552.92
552.95
552.86
552.84
C/21
553.84
552.95
552.96
Сиво-кафяв (античен културен пласт)
Кафяв (античен културен пласт)
Кафяво-черна
Смесена глинеста пръст
Яма
Песъклива фракция
Пясък (стерил)
Светли петна
керамика
камък
въглен
кост
0 cm
100
200

Обр. 2. Профили.

Fig. 2. Profiles.

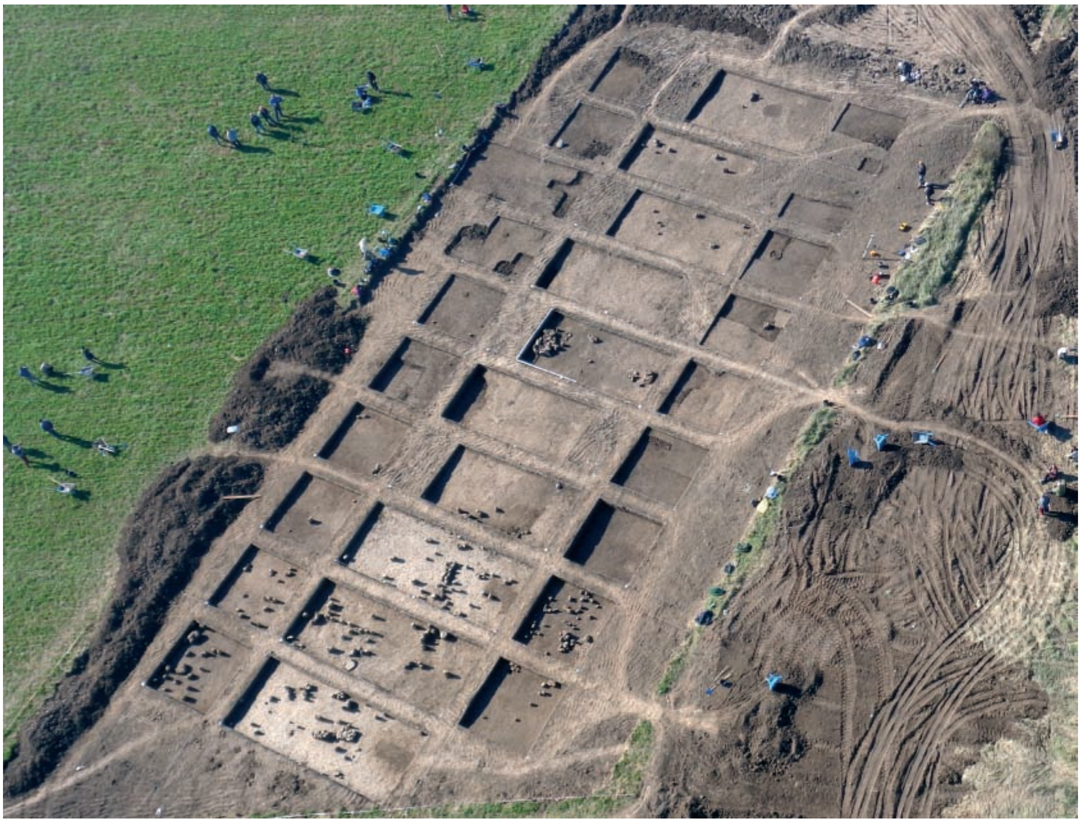

Обр. 3. Въздушна снимка на обект № 5.

Fig. 3. Aerial photograph of Site N 5.

отдели и група на керамиката със специално предназначение. Тя е представена от фрагмент от кернос изработен на ръка, с правоъгълна паничка и една запазена конична чашка.

По технологични, морфологични и типологически белези римската керамика може да се датира основно в периода от началото на III до края на IV в., като най-добре е застъпен материалът, характерен за IV в. Керамичният комплекс от обект 5 намира близки паралели с материали от римската вила при с. Кралев дол (Найденова 1984, 27-43, 81-127), керамичната работилница при с. Караново (Борисов 2013, 281-337), Улпияна (Фидановски 1990) и Сингидунум (Robinson 2000, 11-244).

В най-долните културни пластове (коти 553,40–552,80) се открива керамика от ранната бронзова епоха (916 фрагмента) (обр. 3 8–12). Повечето фрагменти са дебелостенни, имат белезникав цвят, пореста грубо загладена повърхност, а като опостнител в глиненото тесто са използвани пясък и камъчета.

В заключение може да се каже, че най-добре застъпен на обекта е късноримският период (III–IV в.). По това време обектът е стопанска периферия на вилния комплекс, разположен в съседния обект 4. Другите важни резултати от проучването са откритите материали от РБЕ и от ранното средновековие, които запълват съществени празнини в познанието ни за културните характеристики на населението в Софийското поле в двата исторически периода. След изтичане на дадения срок за проучване обектът беше освободен за строителството на газопровода.

Литература

Найденова 1984: В. Найденова. Римската вила в с. Кралев дол, Пернишки окръг. (Разкопки и проучвания, XIV) София, 1984.

Фидановски 1990: С. Фидановски. Римска керамика Улпијане. 1990.

Борисов 2013: Б. Борисов. Късноантичната грънчарска работилница край с. Караново, Новозагорско, и намерената в нея керамика. – В: In Honorem Professoris Георги Кузманов (= ИНАИ, XLI), 2013, 281-337.

Robinson 2000: H. Robinson. Pottery of the Roman Period. The Athenian Agora. Volume V, 1959.

RESCUE EXCAVATIONS AT SITE 5 NEAR THE VILLAGE GRAGOVISHTITSA, MUNICIPALITY OF KOSTINBROD

Valeri Grigorov, Mihail Hristov, Michaela Zaneva, Petar Dimitrov, Lyubka Todorova, Seslav Ivanov

Site 5 is located about 500 m south of the village of Dragovishtitsa, District of Kostinbrod. The rescue excavations were carried out on an area of 1000 m^2 (figs 1 and 3). The survey showed the existence of cultural layers from several periods: the early Middle Ages (7th–8th c. AD), the late Roman period (3rd–4th c. AD), and EBA1 and EBA2.

№ 74. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ № 4 ПО ТРАСЕТО НА МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ – СЪРБИЯ ПРЕЗ 2015 Г., КМ 13+690 – 13+830, В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ДРАГОВИЩИЦА, ОБЩИНА КОСТИНБРОД – *VILLA RUSTICA* И ОБЕКТ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА[1]

Мартин Христов, Станимира Танева

При сондажите през 2014 г. (Христов, Будакова 2014) и пълните проучвания през 2015 г. се установи, че в рамките на сервитута на газопровода, в м. Лъката, южно от с. Драговищица, е разположена югоизточната част на вилен комплекс от средата на III до началото на V в. и обект, най-вероятно селище, от ранната бронзова епоха.

---

[1] В разкопките взеха участие д-р С. Иванова, Пл. Георгиева, Г. Джурковска, П. Василева, А. Йорданова, Ив. Иванов, В. Николов, И. Тавитян. В проучванията участваха още д-р Н. Тонков (геофизика), доц. Вл. Пенчев (нумизматика), проф. Н. Спасов (остеология), д-р Н. Шаранков (епиграфика).

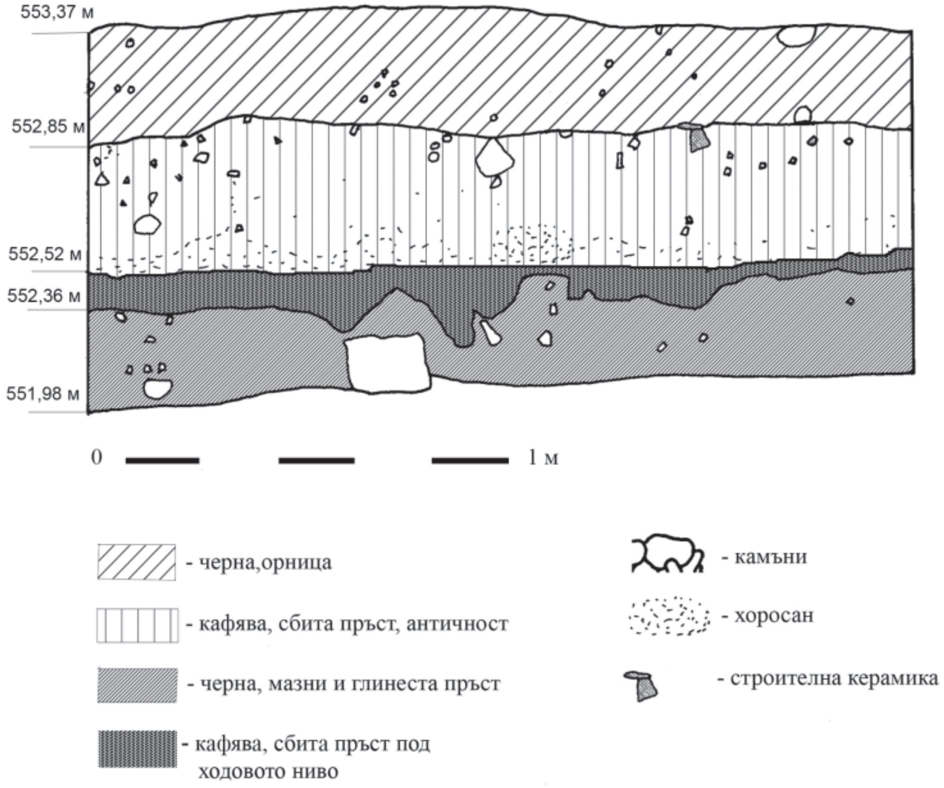
553,37 м
552,85 м
552,52 м
552,36 м
551,98 м
0
1 м
- черна,орница
- кафява, сбита пръст, античност
- черна, мазни и глинеста пръст
- кафява, сбита пръст под ходовото ниво
- камъни
- хоросан
- строителна керамика

Обр. 1. Сондаж в североизточната част на помещение № 4: профил С–Ю.

Fig. 1. Trench in the NE part of room 4: cross-section N–S.

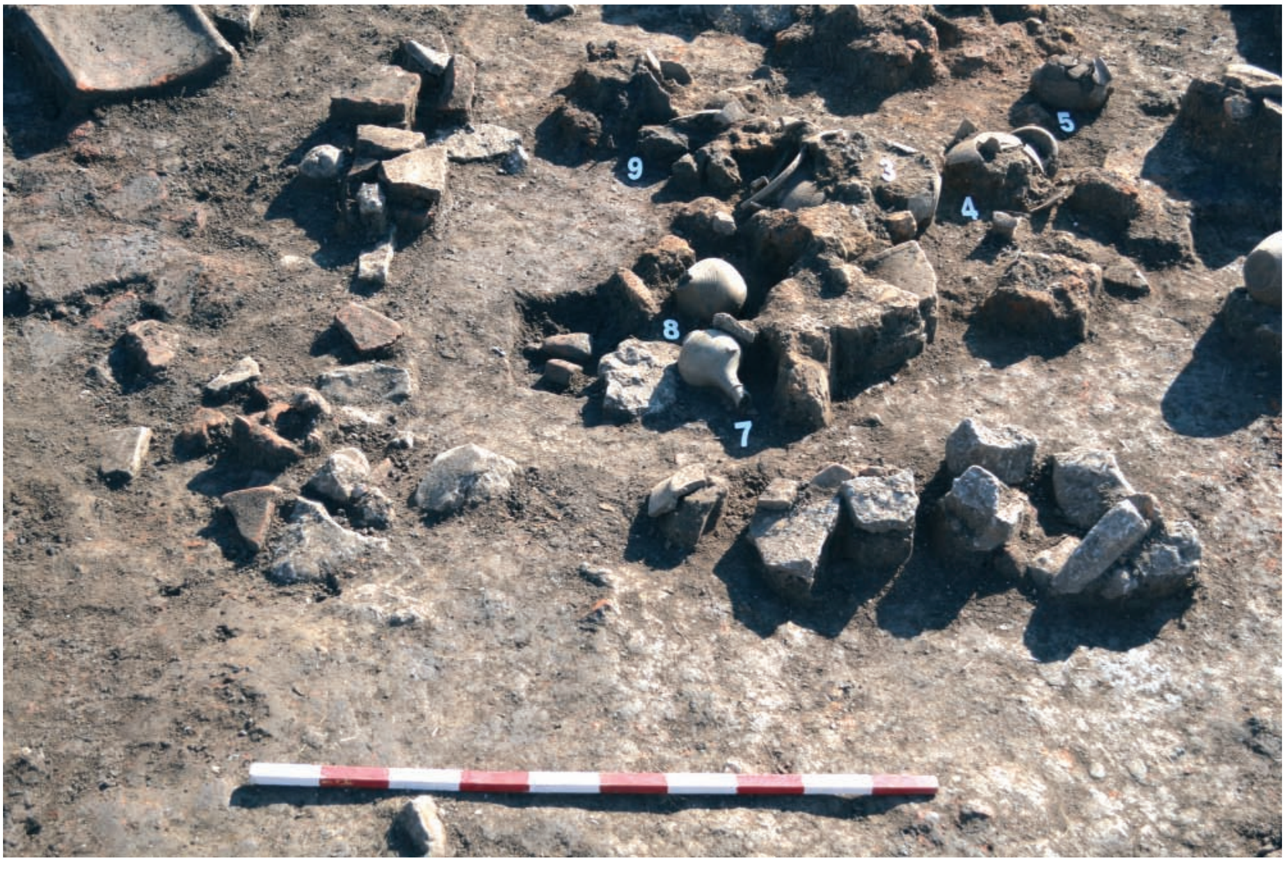

Обр. 2. Помещение № 4 с керамичните съдове in situ.

Fig. 2. Room 4 with pottery fragments in situ.

Първоначално в средата на III в. са били изградени помещения №№ 1 и 3, които са с правоъгълен план (СЗ–ЮИ). Първото е значително по-широко от второто. Помещение № 1 е най-голямото от комплекса. Дългите стени на тези помещения продължават на север от сервитута, т.е. комплексът се развива на СЗ. Стените им са в *opus mixtum* на хоросан. Подове от едро счукани тухли и хоросан са установени в югоизточните им части. На този етап на проучване частично запазена настилка е разкрита в помещение № 1 и тя е от големи равни каменни блокове. Квадратно съоръжение от тухли е разкрито в северната му част и то може да се свърже с последния етап на обитаване на комплекса – след средата на IV в.

В помещение № 1 са открити фрагменти от керамични съдове, тежести за тъкачен стан, метални находки – фибула, монети, железни елементи от покривната конструкция, римска военна диплома от началото на II в., каменен мортарий и фрагментирани каменни колони, а в помещение № 3 – фрагменти от керамични съдове и монети.

Хронологически след тях в югоизточната част са построени верижно подредените (СИ–ЮЗ) помещения №№ 2 и 5. Стените им са изградени от камък на хоросанова спойка. Помещение № 2 е с хипокауст и квадратен план, а помещение № 5 е правоъгълно и издължено в посока СИ–ЮЗ. Функцията му не е ясна. Вероятно е продължавало на ЮЗ, но при построяването на помещение № 4 то е редуцирано. Това личи от прекъсването на северозападния зид (на хоросан) на помещение № 5 при североизточната стена (на кал) на помещение № 4. В помещение № 5 са открити монети, долни части на керамични гърнета, прешлен за вретено. Помещения №№ 2 и 5 са изградени вероятно след средата на III в., но преди началото на IV в.

Последно е изградено помещение № 4. То също има правоъгълен план (СИ–ЮЗ) и следва линията на двете верижни помещения, но е по-широко от тях. Най-вероятно е издигнато в началото на IV в. Свидетелство за това са: представената по-горе ситуация със североизточната му стена и прекъснатия зид на помещение № 5 (следи от хоросана на прекъснатия зид се установяват в сондажа в североизточната част на помещение № 4 – обр. 1); конструктивната връзка в югозападния му ъгъл между градежи на хоросан и на кал (без югоизточната му стена, която е свързана с помещения №№ 2

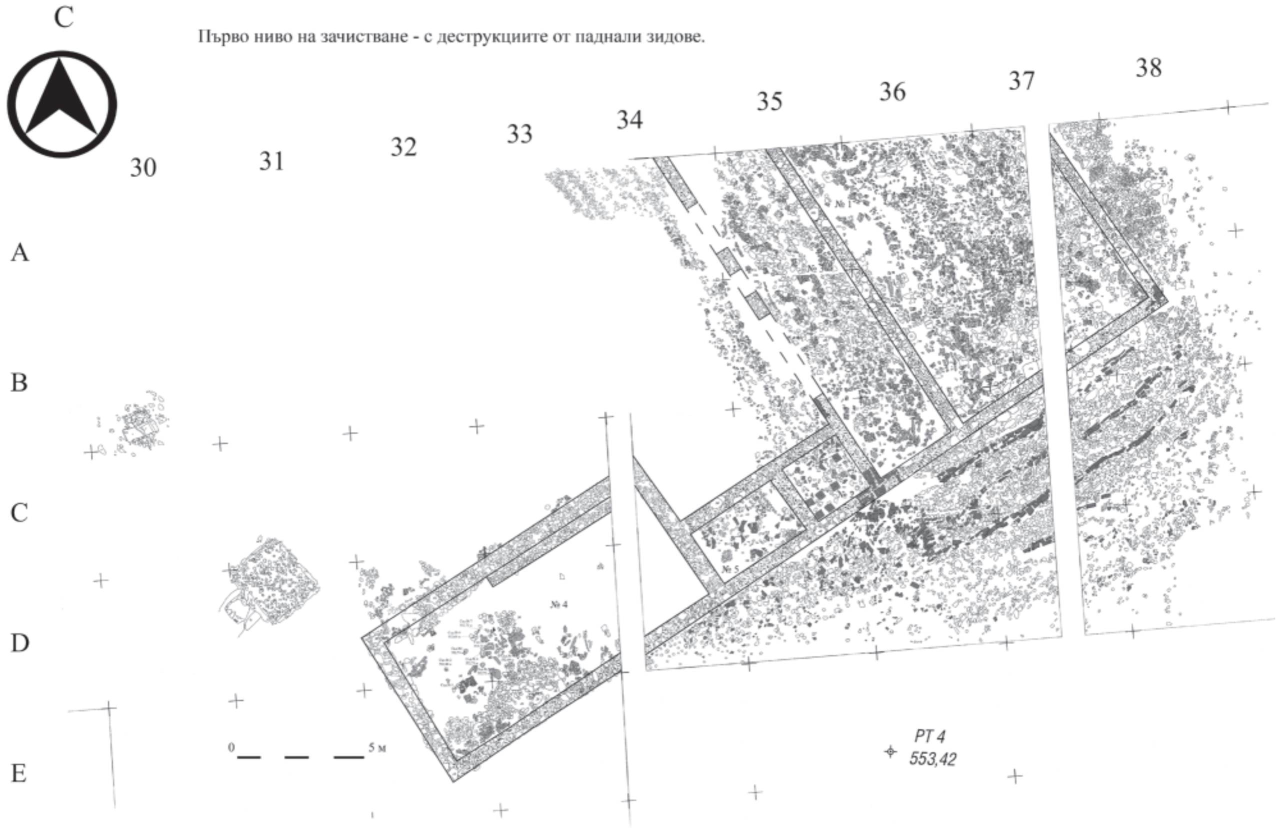
С
Първо ниво на зачистване - с деструкциите от паднали зидове.
30
31
32
33
34
35
36
37
38
A
B
C
D
E
№ 4
№ 5
0
5 м
PT 4
553,42

Обр. 3. Общ план на вилата с падналите деструкции in situ.

Fig. 3. General plan of the villa and collapsed destructions of the walls.

и 5, всички останали са изградени на кал); наличието на по-ранно ниво в сондажа в северозападната му част и датировката на съответните материали. Следващ етап бележи преправката на северозападната му стена чрез долепване до нея на зид от камъни на калова спойка и насипване на пръст за подравняване, с което нивото му е повдигнато с около 0,35 м. Върху това по-късно, горно ниво на помещението, са открити керамични съдове (обр. 2), тежести за стан, метални предмети – монети, елемент от ключалка и железни сечива, както и съоръжение с квадратна форма, направено от тухли. Подът е без настилка. Вход е установен при североизточния му ъгъл. Стените на помещението в суперструкция са почти унищожени. До югозападната му стена се разкриха тегули, паднали вероятно от неговия покрив.

На този етап на проучване комплексът се очертава с Г-образна форма (обр. 3). Единствената изцяло разкрита външна стена е откъм югоизточната му страна. Тя е с дължина 33,20 м. Останките от северозападната част на комплекса са извън сервитута на газопровода. Пространството между верижно подредените помещения и северния сервитут може да се определи като вътрешен двор на комплекса. В него са разкрити фрагменти от колона, деструкции от стените и покривите, отделни метални предмети, керамични фрагменти. Нивото на ходовия терен не е достигнато, но вероятно съвпада с котата, на която лежи каменната колона.

Във вътрешния двор и извън него са разкрити три струпвания – две на мазилки и керамични фрагменти, и едно с камъни. Те са свързани вероятно с последния етап на обитаване на комплекса. Извън двора е разкрита пещ с правоъгълна форма и вход от югозапад, както и каменна ара.

Вилният комплекс е изоставен вероятно при ранните хунски нашествия в началото на V в.

Обектът от бронзовата епоха стратиграфски е разположен под вилата и от него на този етап са проучени три струпвания от мазилки, керамични фрагменти и кости. Най-вероятно представлява селище. На базата на керамиката, то може да се датира в РБЕ III.

Литература

М. Христов, В. Будакова: М. Христов, В. Будакова. Спасителни археологически проучвания на обект № 4 по трасето на междусистемна газова връзка България – Сърбия, км 13+650 – 13+800, с. Драговищица, Община Костинброд. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 502-505.

RESCUE EXCAVATIONS AT SITE NO.4 ON THE INTERSYSTEM GAS CONNECTION PIPELINE BULGARIA-SERBIA, VILLAGE OF DRAGOVISHTITSA, KOSTINBROD MUNICIPALITY (*VILLA RUSTICA* AND BRONZE AGE SITE), IN 2015

Martin Hristov, Stanimira Taneva

The *villa* is situated southeast of the village of Dragovishtitsa, Kostinbrod Municipality. Its orientation is NW-SE and its longest wall at this stage of search measures 33.20 m. Five rooms were fully or partially excavated (fig. 3); a room with a hypocaust, a kitchen, and a room possibly with a colonnade are of special interest. Parts of the floors are made of white plaster with crushed bricks.

Fragments or entirely preserved ceramic vessels were found (fig. 2), as well as coins, tools, a lead figurine of Hermes/Mercury, a fragment of a military diploma, etc.

The general tentative dating of the complex is the mid-3rd c. to the very beginning of the 5th c. AD (fig. 1), and at least two construction phases may be identified. The end of the habitation is most probably related to the early invasions of the Huns in the region of Serdica.

The Bronze Age site beneath the late Roman layers is evidenced by three piles of mortar, sherds and bones. Most probably these finds indicated settlement, and on the basis of pottery it should be dated in the EBA III.

№ 75. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В РЕЗЕРВАТА „СЕРДИКА–СРЕДЕЦ“, ОБЕКТ „ЛАРГО“ (ПЛ. НЕЗАВИСИМОСТ)

Константин Шалганов, Полина Стоянова

Обектът се намира на площад „Независимост“ в обхвата на „Историко-археологически резерват „Сердика–Средец“ (първа защитена зона). Целта е изследването на културните пластове по време и след демонтажа на късносредновековните помещения „Е“, „З“ и „Й“, както и на други синхронни

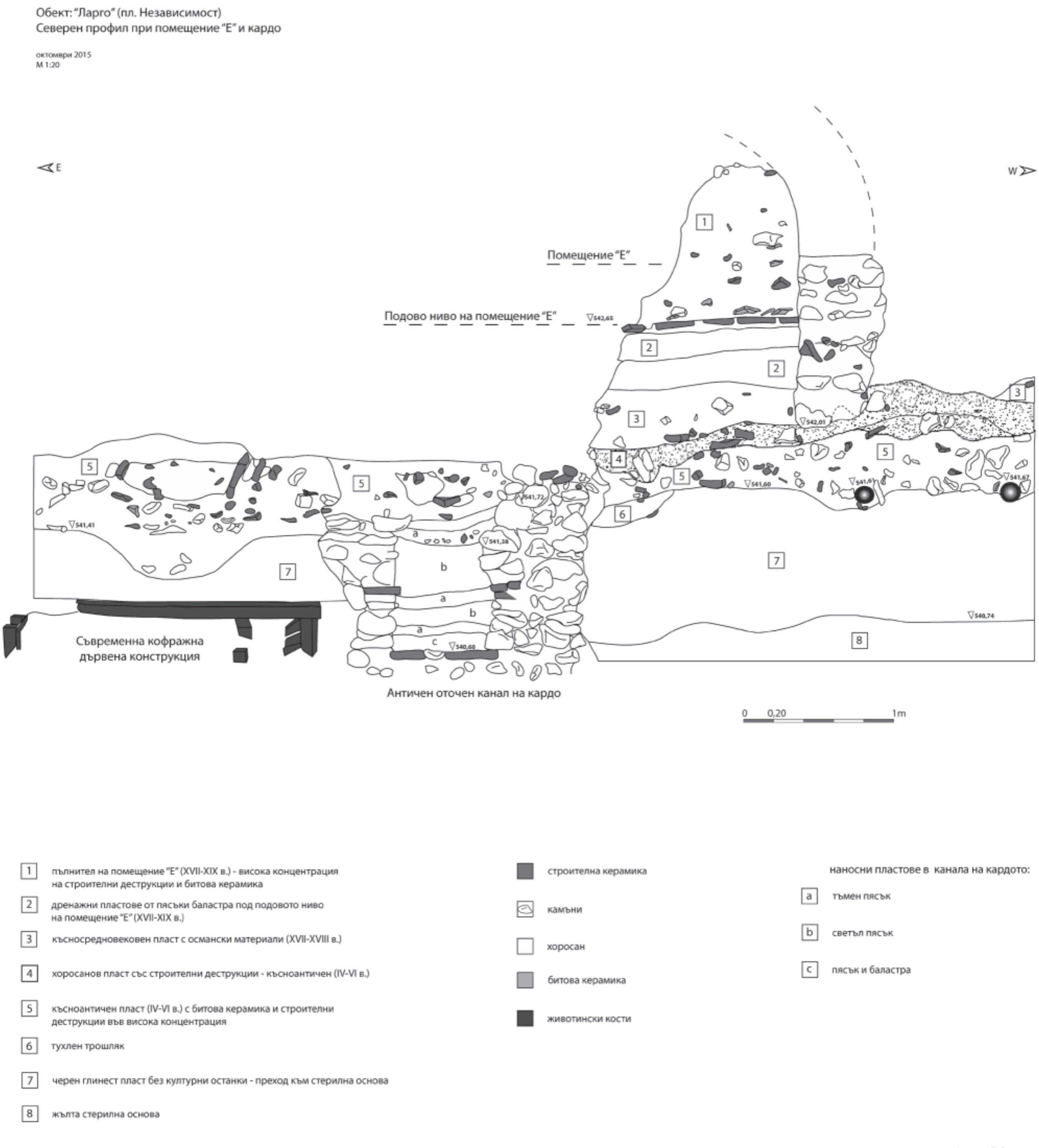
Обект: "Ларго" (пл. Независимост)
Северен профил при помещение "Е" и кардо
октомври 2015
М 1:20
E
W
1
Помещение "Е"
Подово ниво на помещение "Е"
∇542,65
2
2
3
3
∇542,01
4
5
5
5
5
∇541,60
∇541,6
∇541,67
∇541,72
∇541,41
6
7
7
8
∇540,74
a
b
a
b
a
c
∇541,38
∇540,60
Съвременна кофражна дървена конструкция
Античен оточен канал на кардо
0 0,20 1m
1 пълнител на помещение "Е" (XVII-XIX в.) - висока концентрация на строителни деструкции и битова керамика
2 дренажни пластове от пясъци баластра под подовото ниво на помещение "Е" (XVII-XIX в.)
3 късносредновековен пласт с османски материали (XVII-XVIII в.)
4 хоросанов пласт със строителни деструкции - късноантичен (IV-VI в.)
5 късноантичен пласт (IV-VI в.) с битова керамика и строителни деструкции във висока концентрация
6 тухлен трошляк
7 черен глинест пласт без културни останки - преход към стерилна основа
8 жълта стерилна основа
строителна керамика
камъни
хоросан
битова керамика
животински кости
наносни пластове в канала на кардото:
a тъмен пясък
b светъл пясък
c пясък и баластра
Изготвил: П. Стоянова

Обр. 1. Стратиграфски профил при кардо. Изготвил: П. Стоянова.

Fig. 1. Stratigraphic cross-section at the cardo street. Author: P. Stoyanova.

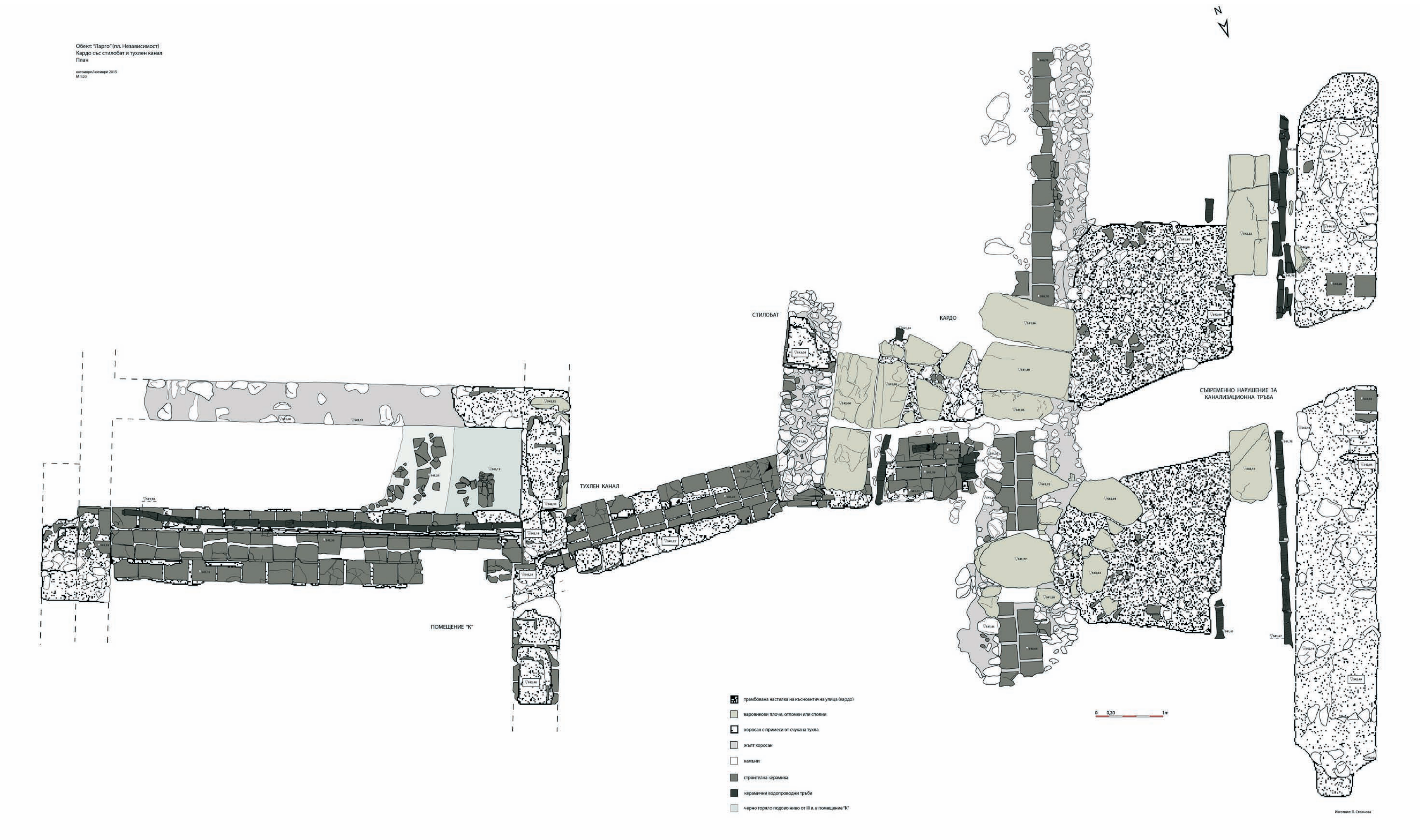
Обект: "Ларго" (пл. Независимост)
Кардо със стилобат и тухлен канал
План
октомври/ноември 2015
М 1:20
N
СТИЛОБАТ
КАРДО
СЪВРЕМЕННО НАРУШЕНИЕ ЗА КАНАЛИЗАЦИОННА ТРЪБА
ТУХЛЕН КАНАЛ
ПОМЕЩЕНИЕ "К"
0 0,20 1m
трамбована настилка на късноантична улица (кардо)
варовикови плочи, отломки или сполии
хоросан с примеси от счукана тухла
жълт хоросан
камъни
строителна керамика
керамични водопроводни тръби
черно горяло подово ниво от III в. в помещение "К"
Изготвил: П. Стоянова

Обр. 2. Общ план с кардо и тухлен канал. Изготвил: П. Стоянова.

Fig.2. General plan of the site with the cardo street and the brick canal. Author: P. Stoyanova.

на тях структури. Използваните означения са според документацията от предходните проучвания (Шалганов, Козарев 2010; 2011; 2012). Общата площ на проучване е около 50 кв. м.

В първия етап на проучването са документирани останките от късносредновековното засводено помещение „Е“, като е изчерпан пълнежът му. В план то е правоъгълно, вкопано в земята (склад или мазе). Във вътрешността му са установени две подови нива – първоначалният трамбован под, който впоследствие е повдигнат и запечатан с хоризонтален ред тухли върху основа от бял хоросан. Под тухлената площадка в основата на структурата е разчистено вкопаване (яма № 2) с трезориран керамичен буркан, съдържащ 9 сребърни монети, едната от които е унгарски денар на Лудвиг II (1521–1525)[1].

В хода на проучването е установено, че вкопаната структура е фундирана директно върху поранни останки от античния град Сердика (обр. 1). След демонтажа ѝ е разкрит фрагмент от улица с посока север – юг (кардо) – първата улица с такава ориентация западно от източната крепостна стена. Ширината на уличното платно е 5 м, като от двете си страни то е ограничено от бордюри – големи варовикови блокове, широки 0,60 м. Непосредствено на изток до бордюра е регистриран нисък каменен зид, който има оформен от тухли и тегули постамент (0,70×0,80 м) с кота 542,13 м, представляващ вероятно основа за колона от стилобат (обр. 2).

Под нивото на кардото са регистрирани още два елемента от уличната инфраструктура – отходен канал и система от три керамични водопровода. Каналът е със зидани 0,60–0,65 м. широки стени от камъни, споени с песъклив хоросан и 3 до 4 тухлени реда в градежа. Дъното му е изградено от квадратни тухли върху основа от песъклив хоросан, с кота от 540,81 м на юг до 540,60 м на север, а на 1,10 м над него са поставени покривните му елементи – варовикови плочи, част от уличната настилка. Ширината на отвора му е около 0,60 м.

Керамичните водопроводи са разположени надлъжно на улицата – два на запад, от двете страни на бордюрните камъни (кота 541,87 м и 541,79 м) и един на изток от западната страна на бордюра (кота 541,37 м), с отчетлива денивелация и при трите в северна посока.

От канала под кардото на изток се развива друг канал, който преминава чрез завой на север през стилобата и завой на юг през първия каменен зид на изток от кардото и стига до следващия такъв още по̀ на изток. Там той е прекъснат и запушен с пълнеж от тухли и хоросан.

Светлата част на канала е 0,30×0,27 м (ширина към височина). В западния си край той започва от основния канал под кардото, като там заустването му е посредством дъговидно извит на запад ред камъни и фрагменти от тухли на кал (утайник). Най-логично е зиданото съоръжение да е действало като отливник.

Върху южната страница на тухленото съоръжение впоследствие е положен керамичен водопровод. Към момента на прокарването на водопровода каналът вероятно вече не е функционирал, тъй като под бордюрния камък и в пасажа източно от кардото не са запазени покривните му тухли. На по-късен етап и двете съоръжения са били прекъснати от най-източния от трите водопровода под кардото. Тези обстоятелства, както и някои наблюдения на нивата суб – суперструкция на околните зидове, заедно с намерените монети и керамичния материал[2], свидетелстват за хронологията на строителните дейности. С известни условности може да се заключи, че тухленият канал е изграден и е функционирал след средата на III в. до първата половина – средата на IV в. В края на този период или малко по-късно е поставен водопроводът, ползващ за основа страницата на канала, а в края на IV в. или през V в. са последните преустройства и ремонти на улицата.

На север от тухления канал, в рамките на помещение „Л“ на кота 540,56 м е установен по-ранен етап на обитаване – трамбована пръст с висока концентрация на въглени, който е запечатан от пласт тегули и имбрици от паднала покривна конструкция. На база събрания керамичен материал той може да се отнесе към края на II–III в. На неговото ниво в централната част на помещението е регистрирано отоплително съоръжение (огнище) от 8 броя половин формат тухли.

Пред източния зид на помещение „Л“ е заложен контролен сондаж за установяване дълбочината на културните напластявания. В пласт, наситен с въглени и керамични материали от II в. (до началото на III в.) – предимно лакова керамика, на кота 540,13 м, е намерена колективна находка от 15 броя сребърни монети – римски денари, повечето републикански от I в. пр. Хр, един от края на II в. пр. Хр. и три от имперския период, най-късният на император Траян (98–117).

---

[1] Монетите са определени от проф. д-р Иля Прокопов.

[2] Керамичният материал е консултиран с доц. д-р Гергана Кабакчиева, НАИМ–БАН.

Литература

Шалганов, Козарев 2010: К. Шалганов, Н. Козарев. Спасителни разкопки на площад «Независимост» (Ларгото), София. – Археологически открития и разкопки през 2009 г. София, 2010, 351-352.

Шалганов, Козарев 2011: К. Шалганов, Н. Козарев. Проучвания на терена на площад «Независимост» (Ларгото), гр.София. – Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011, 313-314.

Шалганов, Козарев 2012: К. Шалганов, Н. Козарев. Проучвания на терена на площад «Независимост» (Ларгото), София. – Археологически открития и разкопки през 2011 г. София, 2012, 313-315.

RESCUE EXCAVATIONS IN “SERDICA– SREDETS“ RESERVE – THE *LARGO* DOWNTOWN, NEZAVISIMOST SQUARE, SOFIA

Konstantin Shalganov, Polina Stoyanova

The *Largo* downtown is situated within the Historical and Archaeological Reserve “Serdica – Sredets“. During the initial excavations here, late medieval vaulted premises “E“ (a cellar) were unearthed. (Шалганов, Козарев 2010; 2011; 2012). In a pit beneath their foundations a ceramic jar was found; it contained nine silver coins from the 16th c.

In deeper layers, a section of a late antique cardo was discovered (fig.1), measuring 5 m width. A sewage canal and three conduits of ceramic pipes were situated under the street level (fig. 2). Another canal built of bricks and dated to the mid-3rd – first half of the 4th c. reaches he main canal from the east

An earlier occupation phase was documented in the space north of the latter canal, and it is dated to the end of the 2nd–3rd c AD. A hoard consisting of 15 Roman silver coins was found in a trench dug in these earlier layers. Interestingly, the dates of the coins suggest a prolonged period of time – the end of the 2th c. B.C. until the beginning of the 2th c. AD.

№ 76. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ И СПАСИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯТА НА ПРОЕКТ „АНТИЧЕН КУЛТУРНО-КОМУНИКАЦИОНЕН КОМПЛЕКС СЕРДИКА“

Марио Иванов, Валерия Ноева

През 2015 г. се проведе археологическо проучване на уличните пространства и в част от сградите на комплекса във връзка с консервацията и реставрацията на археологическите структури под булевард „Княгиня Мария Луиза“ и източно от него.

Разкопките под уличните настилки позволиха разкриване на водопроводната и канализационна система на града. Бяха документирани главните канали под кардо максимус (обр. 1) и декуманусите 1, 2 и 3, както и редица канали, идващи от околните сгради. Проучени бяха и значителни части от водопроводната система. Под второстепенните улични пространства се откриха 2 до 3 водопровода, докато под кардо максимус бяха разкрити 11.

Проучването на уличната инфраструктура предостави важна информация за хронологията на улиците. Нумизматичният материал под настилките от каменни плочи показва, че оформянето им във вида, документиран при археологическите разкопки през 2012 г., се датира във втората половина на V– до началото на VI в. По-голямата част от разкритите водопроводи и канали се отнасят към същото време. При проучванията на кардо максимус и декуманус 1 бяха разкрити запазени части от по-ранна улична настилка, оформена от по-малки и тънки каменни плочи с неправилна форма (обр. 2). Това оформяне на уличните настилки може да се свърже с края на III– началото на IV в. При проучванията на декуманус 1 беше установено и едно още по-ранно улично ниво (края на II–III в.), оформено от речни камъни и баластра.

Демонтирането на оставените стратиграфски разрези допълни и потвърди данните от предходните сезони. Важен нов момент е документираното в помещение 10 и 12 на сграда А2 междинно подово ниво в опожарения пласт горели кирпичи, регистриран почти навсякъде в обекта. Това ниво

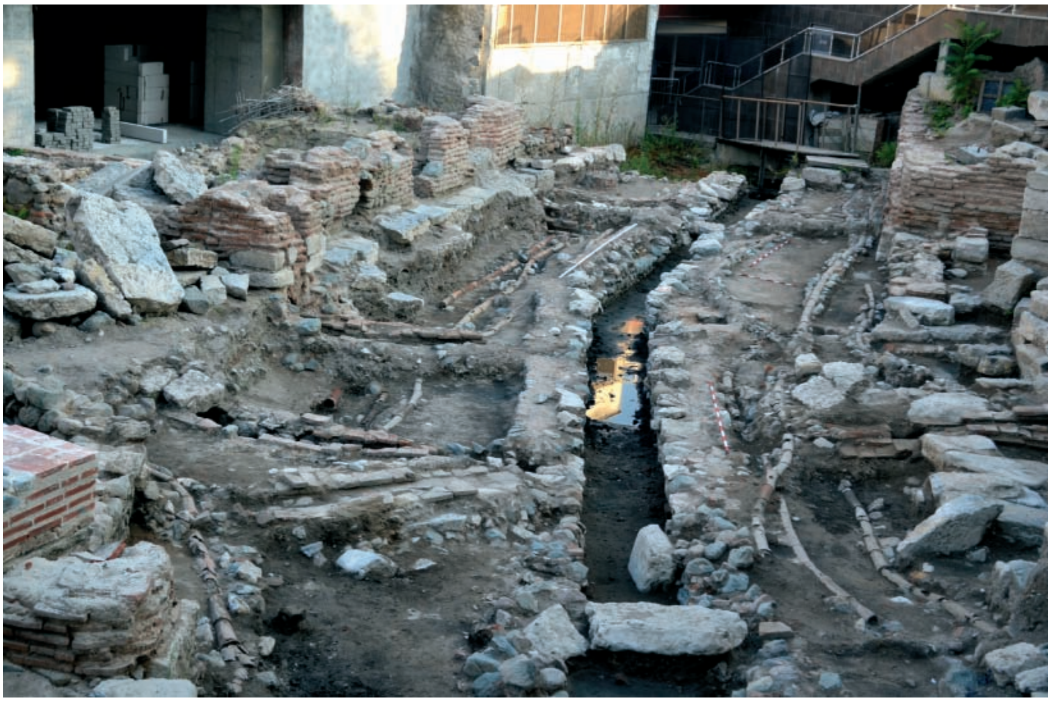

Обр. 1. Cardo maximus. Изглед на водопроводната и канализационна система под уличната настилка.

Fig. 1. Cardo maximus. Water pipes and drain system under the street pavement.

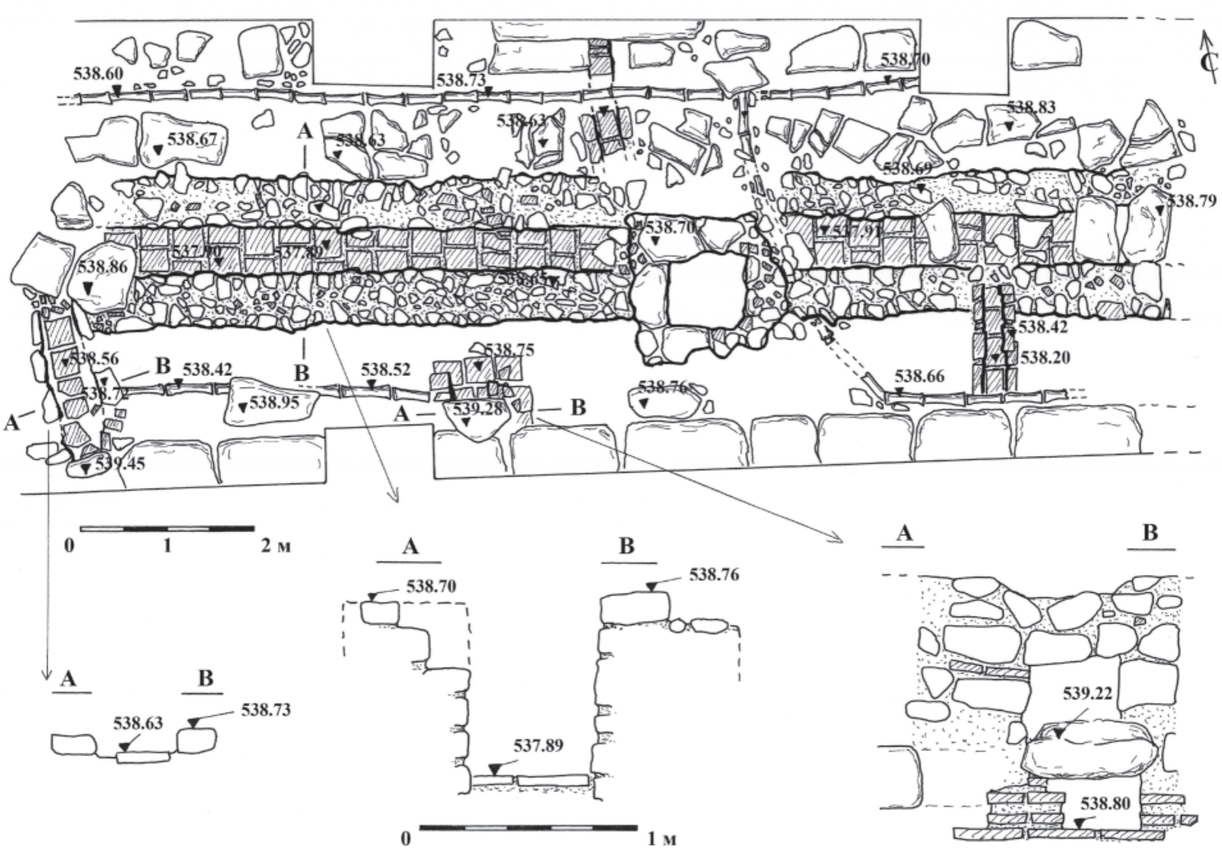
538.60
538.73
538.70
С
538.67
А
538.63
538.63
538.83
538.69
538.79
538.86
537.90
537.89
538.70
537.91
538.56
В
538.42
В
538.52
538.75
538.42
538.20
538.66
538.72
538.95
538.76
А
539.28
В
А
539.45
0
1
2 м
А
В
538.63
538.73
А
В
538.70
538.76
537.89
0
1 м
А
В
539.22
538.80

Обр. 2. Decumanus 1. Графично заснемане на водопроводната и канализационна система с част от по-ранната настилка от края на III - началото на IV в.

Fig. 2. Decumanus 1. Drawing of the drain system, water pipes and part of the earlier street pavement (end of the 3rd - beginning of the 4th century AD).

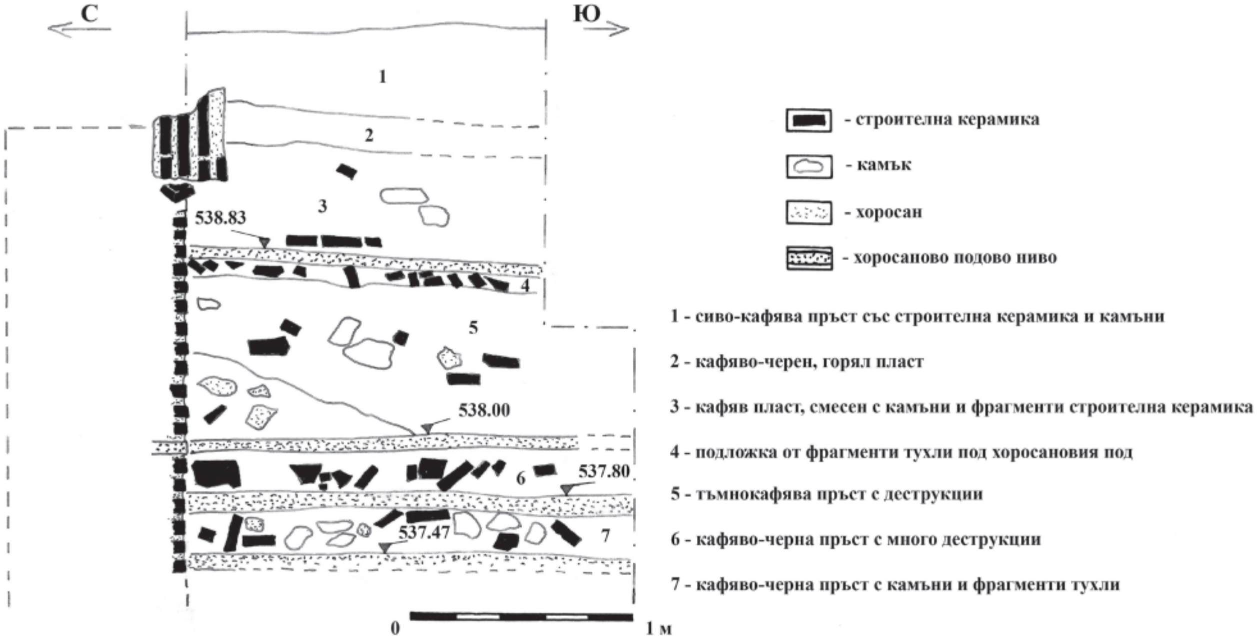
С
Ю
1
2
3
4
5
6
7
538.83
538.00
537.80
537.47
- строителна керамика
- камък
- хоросан
- хоросаново подово ниво
1 - сиво-кафява пръст със строителна керамика и камъни
2 - кафяво-черен, горял пласт
3 - кафяв пласт, смесен с камъни и фрагменти строителна керамика
4 - подложка от фрагменти тухли под хоросановия под
5 - тъмнокафява пръст с деструкции
6 - кафяво-черна пръст с много деструкции
7 - кафяво-черна пръст с камъни и фрагменти тухли
0
1 м

Обр. 3. Източен стратиграфски разрез в помещението с хипокауст на късноантичната баня.

Fig. 3. The east stratigraphic section in the room with hypocaust system of the late antique bath.

показва, че масивният горял слой най-вероятно е резултат от два пожара, първият от които може да се датира към 170 г., а вторият следва да се свърже по-скоро с нашествията от средата на III в.

Проучванията във вътрешността на сградите също предоставиха нова информация. В помещение 14 на сграда А2 беше документирана сложна канализационна система под хоросановия под, докато в северното разширение на помещение 4 на сграда А2 беше доразкрита хипокаустната система на по-ранната баня. В обхвата на сграда А5 беше проучен преминаващият през двора канал и по-ранната тухлена настилка. Откритите монети в градежа на канала го датират в началото на VI в.

Важни са резултатите от проучванията в късноантичната баня (сграда А7). След демонтажа на оставените стени и настилка от османския период бяха изследвани помещенията северно и южно от басейна. В южното помещение беше разкрита каменна настилка (VI в.) и част от водопровод. При разкопките на северното помещение бяха проучени северната и източната му стена. Доразкри се хипокаустната система и нейното продължение в следващото помещение на север. Двете помещения са били свързани чрез арки в междинната стена. При проучването бяха документирани 4 хоросанови подови нива (обр. 3): от последната четвърт на IV в., първата половина на V в. (два пода) и от VI в. Източно от помещението с хипокауста се разкри латрина от VI в.

Бяха проучени и останки от по-късните периоди. При демонтажа на оставените през 2012 г. стени и подова настилка беше прецизирана тяхната хронология и последователност. След сваляне на източния стратиграфски разрез се разкри част от тухлена производствена пещ. Важна информация беше получена за квадратния кладенец на декуманус 1. Откритата средновековна керамика и една монета позволяват датирането му в XIII–XIV в.

Паралелно с археологическото проучване беше осъществено и археологическо наблюдение. При снижаване на нивото пред ЦУМ се установи, че теренът е изцяло компрометиран от основите на сградите, съществували до Втората световна война. Същите бяха разкрити и документирани навсякъде. По средата на това пространство се установи и дълбок изкоп от съвременна канализация. Наблюдението при преустройството на стълбището в южната част на комплекса показа, че при изграждането на стария подлез всички културни пластове и останки са били унищожени. Единствено в крайния югоизточен ъгъл се разкри единичен каменен блок от бордюра на декуманус максимус. Археологическото наблюдение по трасето на отводнителната мрежа на комплекса позволи документирането на части от по-ранни стени в помещение 14 на сграда А5 и допълване на стратиграфските данни.

По време на наблюдение на изкоп за отводняване в източния край на „Ларгото“ беше разкрита и проучена част от полихромна мозайка (IV в.). Тъй като участъкът попада под съвременна бетонена греда, възможната за изследване площ беше ограничена до 3–4 кв. м. Северно от помещението с мозайката беше документиран фрагмент от втора, по-ранна мозайка, който на този етап не е възможно да бъде проучен.

По време на археологическото проучване беше добит значително количество движим археологически материал (над 330 находки), сред който се открояват златна монета на император Теодосий II и надпис на булевта Арий Папос, преупотребен в южната стена на сграда А5.

Дейностите по консервацията и реставрацията на разкритите археологически останки бяха осъществени под методическото ръководство на научния ръководител и археологическия екип. Възстановени са две домакински и една производствена пещ за стъкло, огнище от XV в., латрини и други интериорни елементи. Съвместно с проектантите са уточнени трасетата и вида на посетителските пътеки, коригирано е мястото на главния вход и аварийните изходи. Под ръководството на научния ръководител са фиксирани подовите нива и са представени части от по-ранните етапи на застрояване на Сердика.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING AND RESCUE EXCAVATIONS DURING THE IMPLEMENTATION OF A RESTORATION PROJECT "ANTIQUE CULTURAL AND COMMUNICATION COMPLEX SERDICA"

Mario Ivanov, Valeriya Noeva

In 2015, the works were focused on the excavations under the street pavements. Many water pipes, the main street sewer and several additional drain canals of the *cardo maximus* were excavated (fig. 1), as well as the drain and water supply system of the other streets – *decumani* 1 to 3. The coins and other finds date the street pavement and the explored water and drain systems in the second half of the 5th – beginning of the 6th c. AD. Two earlier street pavements were unearthed at *decumanus* 1: from the end of the 3rd – beginning of the 4th c. AD (fig. 2), and from the last quarter of the 2nd c. AD.

The new evidence allows clarifying the chronology of the late antique bath. Four mortar floors were discovered in the room with hypocaust heating (fig. 3). The first floor belongs to the last quarter of the 4th c. AD, the next two floors indicate later repairs during the first half of the 5th c. AD, and the last one belongs to the post-bath phase of the building from the beginning of the 6th c. AD onward.

Among the numerous finds should be mentioned a gold coin of the emperor Theodosius II and the Greek inscription of the town councilor Arrios Pappos reused as a building material in one of the late antique walls of the house.

№ 77. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „ФОРУМЪТ НА СЕРДИКА" – ПЛОЩАД „СВ. НЕДЕЛЯ", ГР. СОФИЯ

Веселка Кацарова, Снежана Горянова, Александър Станев

Археологическите проучвания през 2015 г. бяха съсредоточени в северната половина на площад „Св. Неделя" и обхващат площ от 300 кв. м. (обр. 1). На предполагаемото място на римския форум (Иванов, Бобчев 1964, 10, Табл. II). се разкриха останки от две антични сгради, разположени покрай улица с посока изток – запад (декуманус).

Сграда № 1 се развива южно от улицата (обр. 2). В рамките на проучената площ са документирани части от осем помещения. Зидовете на сградата са масивни. Дебелината им варира от 0,65 м до 2,30 м. Градени са в редова зидария с ломени, обработени и необработени камъни и тухли, със спойка от жълтеникав (песъклив), бял и розов хоросан. Констатираните различия в характера на градежа и цвета на свързващия хоросан са обусловени от редица последователни ремонти и преустройства.

Сигурни подови нива от първия строителен период на сградата не са запазени. В стратиграфски сондажи под късноантичните подове на помещенията ѝ са фиксирани заравнителни нива с камъни и разложен хоросан, които лежат непосредствено върху пласт с керемиденочервен цвят и характеристики на деструкции от паянтов градеж, датиран с находки от битова керамика от римската епоха и една монета на император Веспасиан (69–79). Непосредствено под пласта с горели кирпичи се дости-

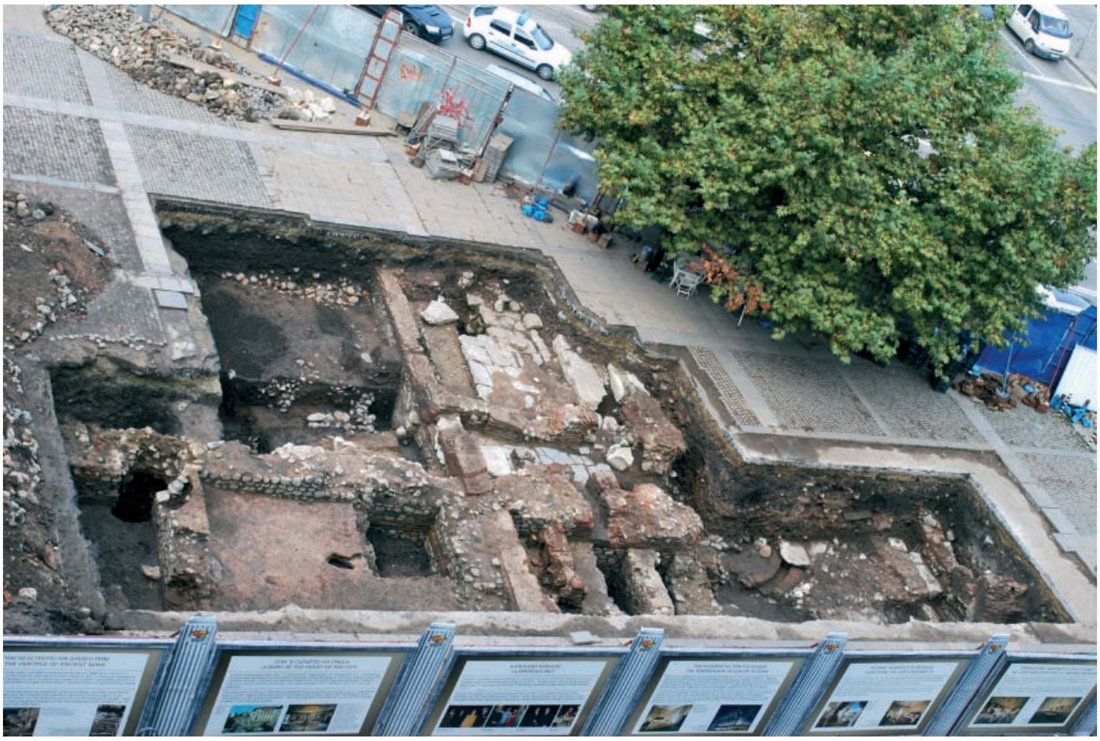

Обр. 1. Общ вид на проучената площ в северната част на пл. „Св. Неделя” – гр. София.

Fig. 1. General view of the excavated norther area of St. Nedelya Square, Sofia.

га до стерилна, сиво-черна, глинеста пръст, в която са дълбоко фундирани основите на сграда № 1. Данните от стратиграфските наблюдения дават основание нейното изграждане да бъде отнесено най-късно във втората половина на II в. Централната позиция на сградата в градоустройствения план на Сердика, масивният градеж, както и откритите фрагменти от мраморна декорация сочат, че е имала обществен характер. По всяка вероятност проучените през 2015 г. помещения от сграда № 1 са част от т. нар. „Сграда VI“, изследвана през 50-те години на XX в. при строителството на хотел „Балкан“ (Иванов, Бобчев 1964, 43-49, Табл. XXVI).

След продължителен период на обитаване до средата на III в. сградата е претърпяла съществено преустройство. Причина за това вероятно е преживян катаклизъм, материализиран в запазени под късноантичните подови нива пластове със следи от пожар. По това време е било укрито и намереното при проучванията в помещение № 1 съкровище от 2974 сребърни и 5 бронзови монети. Най-ранните монети в съкровището са отсечени при управлението на император Нерон (54–68), а най-късните – при император Александър Север (222–235). Монетите са поставени в червенолаково керамично гърне, върху което с гръцки букви е издраскано името „Селвий Калист“.

При преустройството на сграда № 1 в последната четвърт на III в. са изградени зидове, дублиращи трасетата на разрушените по-стари. Същите са заравнени до новите подови нива в част от помещенията. От север сградата е имала вход с каменен праг, който е извеждал към улицата. Северозападното помещение е било оформено като двор или входно пространство с настилка от каменни плочи. В този си вид сградата продължава да функционира докъм средата на IV в., когато са осъществени нови промени.

В североизточните помещения № 2 и № 3 е изградена хипокаустна инсталация със зидани тухлени колонки. Една полукръгла ниша е зазидана и преустроена в канал на хипокауста (обр. 3). Северозападното помещение е разделено на две, а каменната му настилка е замазана с розов хоросан. Със същия хоросан е бил покрит и подът в помещение № 1. Находките от пластовете, свързани с този строителен период, са главно монети с горна граница в средата на V в. Количеството на откритите находки от битова керамика в тези нива е незначително.

Разкритият участък от декуманус е с дължина 6,0 м. Запазената настилка на улицата е от средно големи и дребни камъни и фрагменти строителна керамика и датира от късноантичния период на Сердика. От север улицата е била ограничена с бордюри от големи варовикови квадри, подредени

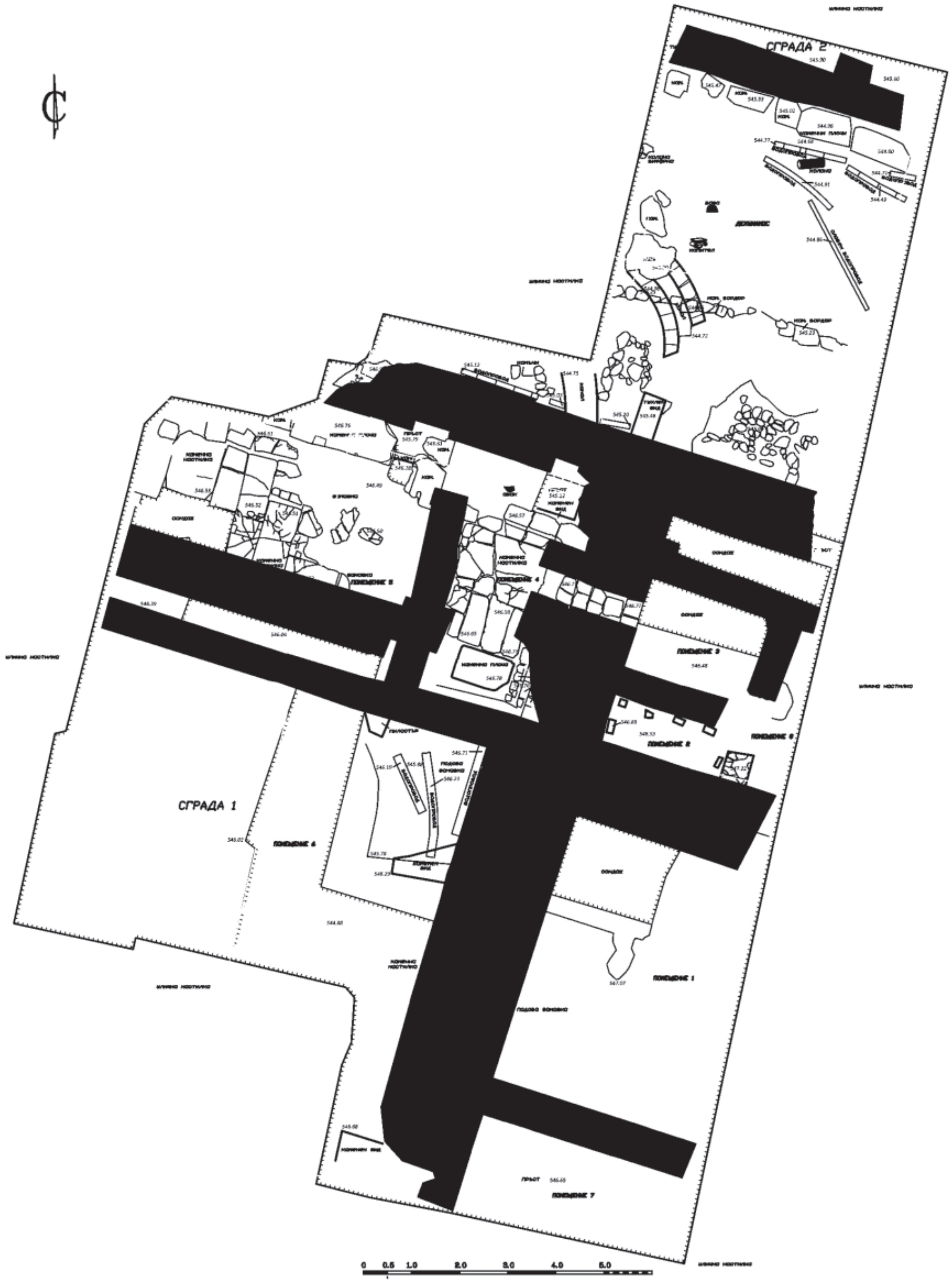
СГРАДА 2
545.90
545.60
545.47
545.93
545.02
544.96
544.77
544.58
545.50
544.81
544.43
544.86
544.72
545.23
545.12
544.75
545.20
545.18
545.76
545.79
545.61
545.51
545.55
545.52
545.49
545.12
545.57
545.39
546.06
546.58
546.65
546.73
546.78
546.77
545.48
546.85
548.53
546.71
546.15
545.60
546.31
546.02
545.78
546.25
544.68
547.57
545.68
546.65
СГРАДА 1
0 0.5 1.0 2.0 3.0 4.0 5.0

Обр. 2. План на разкритите архитектурни останки.

Fig. 2. Plan of the archaeological structures.

плътно пред фасадния зид на сграда № 2. От юг – пред фасадата на сграда № 1, е оформен своеобразен тротоар, широк около 2,50 м, а бордюрът е от наредени в редица необработени едри камъни и сполии. Ширината на платното между двата бордюра е 3,80/3,90 м. Под настилката минават трасетата на два зидани тухлени канала с посока ЮИ–СЗ. Единият от каналите извежда отпадните води от сграда № 1, като в нейния северен зид за целта е бил оформен засводен отвор с височина 1,60 м и широчина 0,70 м. Голяма част от монетите, намерени върху настилката на улицата датират от началото на IV в. до 40-те години на VII в. Под нея са открити трасетата на 4 водопровода, единият от които е изграден

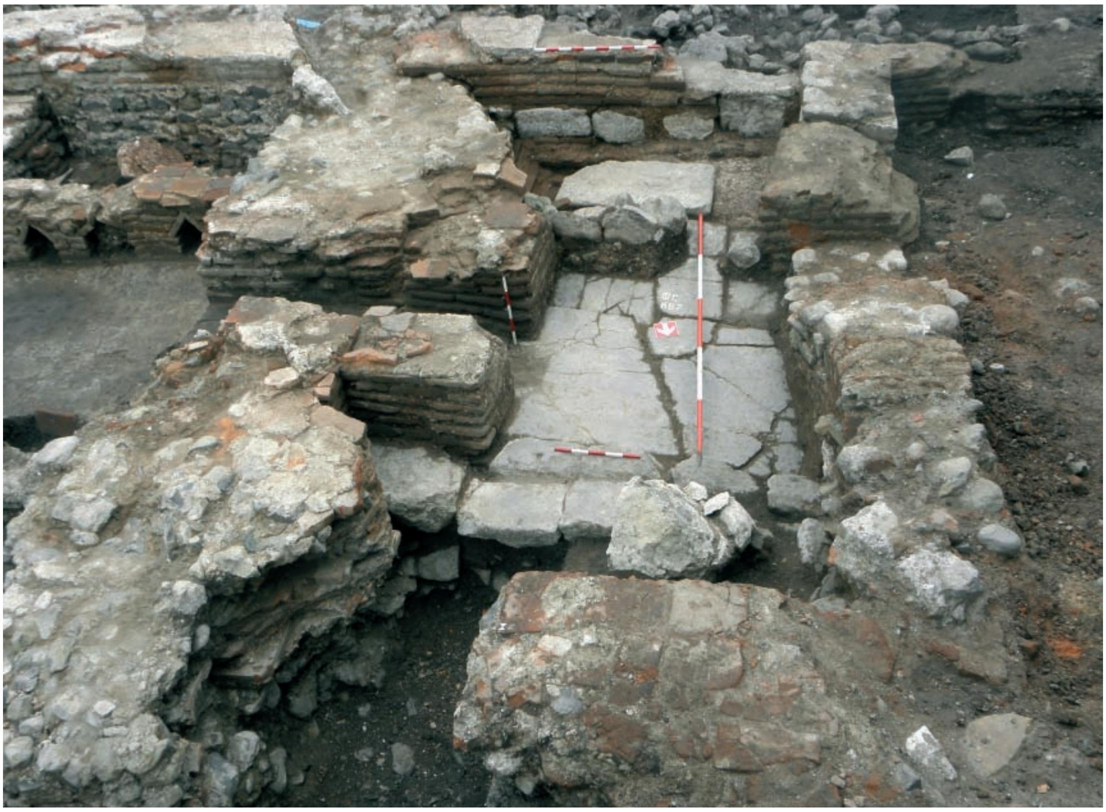

Обр. 3. Полукръгла ниша, преустроена в канал на хипокаустна инсталация.

Fig. 3. A niche re-used as a canal in a hypocaust system.

с оловни тръби.

Разположената от север сграда № 2 е документирана само с фасадния си зид. Археологическите находки от нея датират главно от VI в.

Към периода на ранното средновековие принадлежи едно частично разкрито жилище, изградено върху дебел пласт от късноантични деструкции над нивото на улицата. Западният и южният му зид са оформени с двулицев каменен градеж, запълнен с емплектон, а като северен зид е използван зидът на сграда № 2. Според находките от битова керамика и монети, открити в очертанията на жилището, то се датира в X–XI в.

От късносредновековния (османски) период са изследвани едно квадратно в план жилище/ работилница и сметни ями от XVI–XVII в. Към възрожденската епоха се отнасят три гроба от края на XVII–XVIII в., четири водопровода и сметни ями от XVIII–XIX в.

Литература

Иванов, Бобчев 1964: Т. Иванов, С. Бобчев. Разкопки върху площта на хотел „Балкан“ в центъра на София през 1952–1953 г. – В: Т. Герасимов (ред.). Сердика. Археологически материали и проучвания. т. I. София, 1964, 9-76.

EXCAVATIONSAT “FORUMOFSERDICA“ SITE, ST. NEDELYASQARE, SOFIA VESSELKA KATSAROVA, SNEZANA GORYANOVA, ALEKSANDAR STANEV

The archaeological excavations in 2015 were carried out in the northern half of the St Nedelya Square and covered 300 m^2 (fig. 1). At the hypothetical place of the Roman Forum, parts of two antique buildings were found, situated along a *decumanus* street.

Building No1 is south of the street (fig. 2-3). On the basis of stratigraphy, its construction can be dated as late as the second half of the 2nd c. AD. The rooms of building No 1 excavated in 2015 probably belong to the so-called

“Building VI“, excavated in the mid-20 c. prior the construction of hotel “Balkan“. In the one of rooms of Building 1, around the middle of 3rd c. AD, a treasure of 2974 silver and 5 bronze coins was hidden, placed in a ceramic pot with an inscription in Greek – the name “Selvius Kalistus“. The building underwent several repairs and reconstructions, more significant ones being dated to the last quarter of the 3rd and after the mid-4th c. AD.

The unearthed part of the *decumanus* measures 6 m length. At the northern side, curbs made of big limestone blocks were found. A sidewalk south of the street is 2.50 m wide. The width of the roadway between the two curbs is 3.80/3.90 m. The preserved pavement is dated to the late antique period of Serdica.

№ 78. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 5 ПО ТРАСЕТО НА СЕВЕРНАТА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА НА СОФИЯ, ОТ КМ. 2+880 ДО КМ. 3+020, КВ. ИЛИЯНЦИ

Здравко Димитров, Николай Русев

През лятото на 2015 г., при теренните обходи по бъдещото трасе на новия околовръстен път на София, е регистриран археологически обект от римската епоха, който попада в землището на с. Илиянци, днес квартал на София (обр. 1). Общото описание и локализация са направени от П. Лещаков и К. Димитров (НАИМ–БАН).

Обектът (площ 9–10 дка) е разположен върху висока надзаливна тераса на десния бряг на р. Какач, в индустриалната зона северно от кв. Илиянци. Днес този ареал е обработваема нива, реално първият земеделски имот след складовете от северната част на София. През западната периферия на обекта преминава асфалтов път. Концентрацията на материали излиза от границите на сервитута и продължава в северна и северозападна посока, по склона към реката. Пръста на изследвания терен е сиво-кафява, много сбита и глинеста, типичната за Софийското поле.

На базата на издадено разрешение за археологическо проучване № 369/10.09.2015 г. екип в състав: доц. д-р Здравко Димитров (НАИМ–БАН), ръководител, и магистър Николай Русев (докторант в НАИМ–БАН), зам. ръководител, проведе пълно спасително археологическо проучване.

Разкопките бяха осъществени в периода от 10.09 до 04.11.2015 г. с помощта на работници от кварталите на северна София, гр. Костинброд и с. Мировяне.

Методиката на проучването бе комбинирана: разкопаване на цели квадрати от план-квадратната мрежа и сондажна система в зоните с по-ниска концентрация на материали (обр. 1).

Още в началото на проучването се установи много висока концентрация на битова керамика от римската императорска епоха. Фрагментите са от съдове, изработени на грънчарско колело – чаши, паници, кани, амфорна тара и гърнета. Откриха се много малки късове от тънкостенната керамика с червенолаково покритие. От друга гледна точка, наличието на фрагменти от строителна керамика (керемиди от коринтски тип) е пряко свидетелство за наличието на антични сгради в близост до обекта.

Археологическото проучване бе проведено върху цялата площ от обекта – 9 дка.

Резултатите на проучваната територия са следните:

Разкрито беше значително количество археологически материали от римската и късноримската епоха – концентрацията на материалите е много висока, особено в най-северната част на сервитута. Откриват се лакова керамика, амфори, медни и бронзови монети, метални находки от всякакъв характер;

Открити бяха останки от кирпичени и каменни структури, които най-вероятно произхождат от сгради или складове от римската епоха – кв. А 21, А 22, сондаж № 14 (обр. 2);

Изпълнено бе цялостно геофизично проучване;

В рамките на сервитута не бяха открити сгради *in situ*, а само техни разнесени деструкции;

Регистрираха се каменни и керамични струпвания – главно в северната и северозападната част на обекта.

Стратиграфските данни на обекта не дават особено богата информация. Налице е само един пласт от сиво-кафява пръст – типична ситуация за Софийското поле. В него от нивото на съвременния терен до дълбочина от 0,45–0,50 м. се открива висока концентрация на керамика. Очевидно този пласт може да бъде определени като отделен хоризонт, на който се регистрират материалите от римската епоха, но

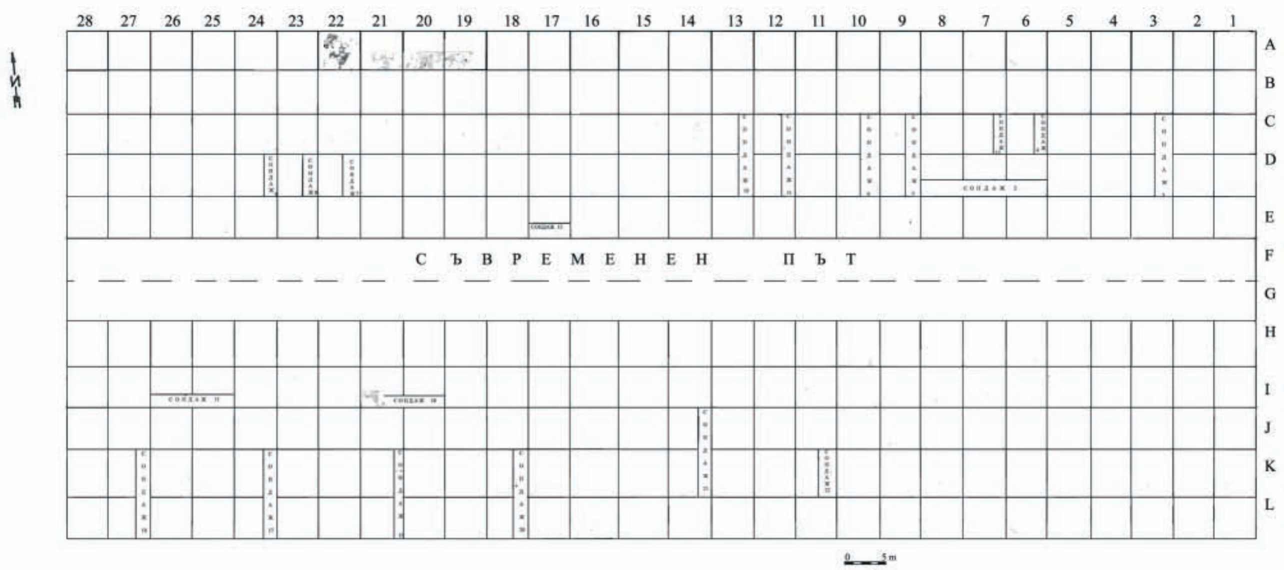
28 27 26 25 24 23 22 21 20 19 18 17 16 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
СЪВРЕМЕНЕН ПЪТ
N
0 5 m

Обр. 1. Общ план на разкопките.

Fig. 1. General plan of the excavations.

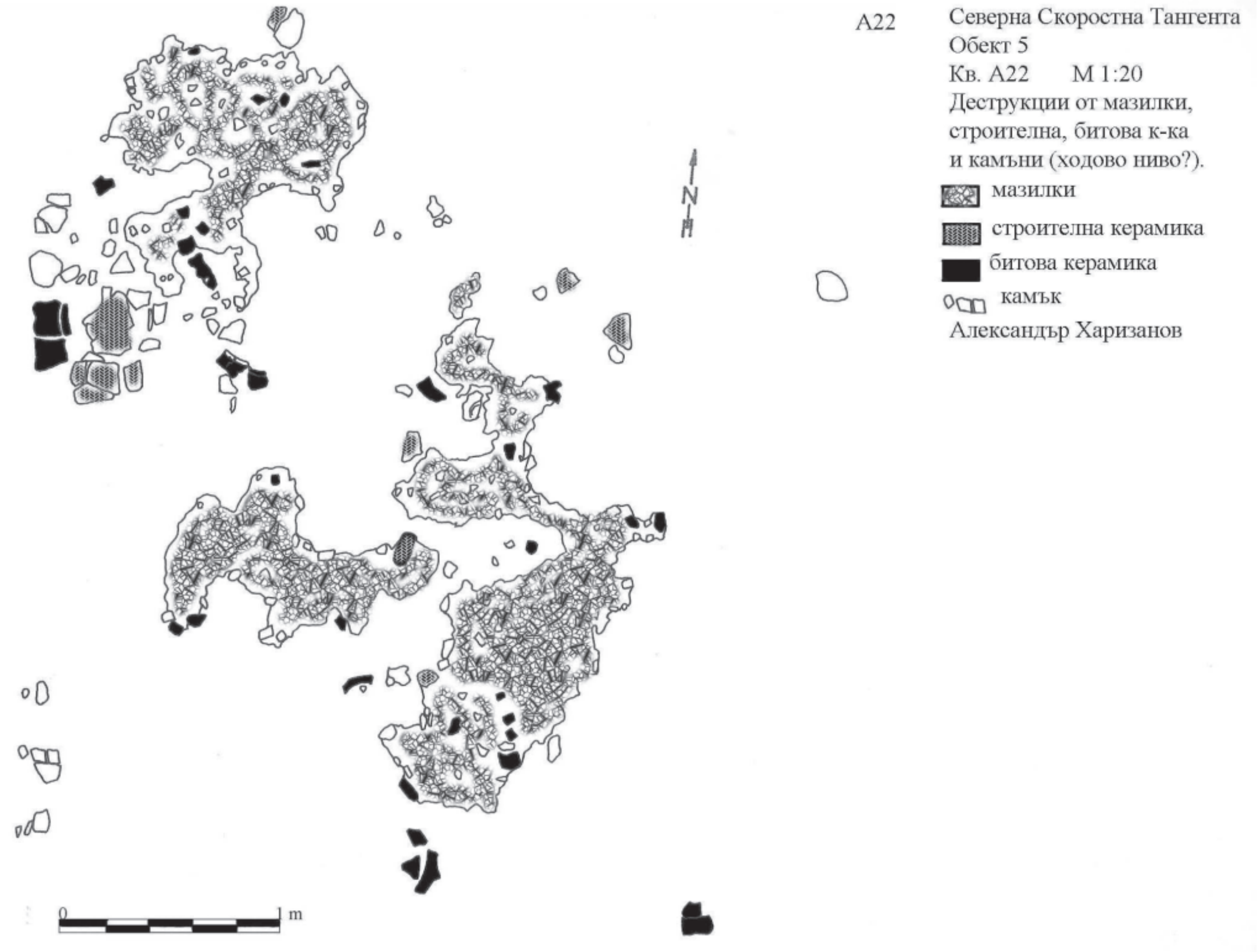
A22
Северна Скоростна Тангента
Обект 5
Кв. A22 М 1:20
Деструкции от мазилки, строителна, битова к-ка и камъни (ходово ниво?).
мазилки
строителна керамика
битова керамика
камък
Александър Харизанов
N
0 1 m
A22

Обр. 2. Деструкции от кирпичени и каменни стени в кв. А 22.

Fig. 2. Destructions of wall constructions in sq. A 22 – adobe and stone materials in situ.

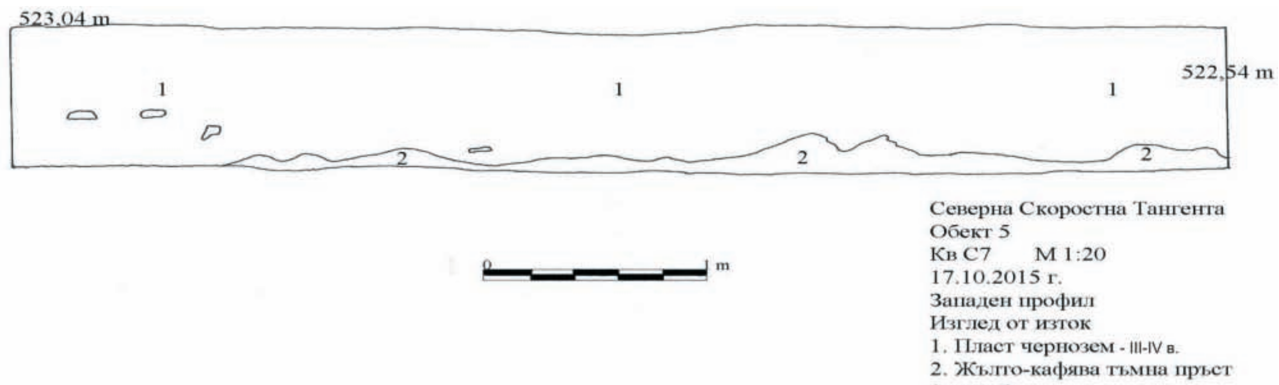
523,04 m
522,54 m
1
1
1
2
2
2
0
m
Северна Скоростна Тангента
Обект 5
Кв С7 М 1:20
17.10.2015 г.
Западен профил
Изглед от изток
1. Пласт чернозем - III-IV в.
2. Жълто-кафява тъмна пръст (стерил)

Обр. 3. Стратиграфия на обекта.

Fig. 3. Stratigraphy of the site.

ходово ниво не може да бъде установено. Наличието на тези материали в пласта от чернозем е явно резултат на честото оране на тези терени, което е довело до разнасянето на керамиката навред. Единствено деструкциите на кирпичени стени дават ясна представа за някакво ниво от римското село (обр. 2).

Анализът на керамиката от това единствено стратиграфско ниво и от деструкциите в квадрат А 22 ни позволява преобладаващата част от комплекса да отнесем към периода III–IV в. Към същата епоха се отнася и по-голяма част от нумизматичния материал. От монетите, открити по време на разкопките, може би най-интересни са два екземпляра от времето на император Август и тракийския цар Реметалк I, и един провинциален бронз от епохата на Марк Аврелий и Комод. Останалите монетите са от края на III, IV и началото на V в. Срещат се нумизматични единици на Максимиан Херкулий, Констанс, Констанций II, Юлиан, Валент, Валентиниан II, Теодосий I, Аркадий или Хонорий.

Сред находките най-силно впечатление правят две керамични лампи, три тежести за стан, една прекрасно орнаментирана костена игла и особенно интересните части (вероятно крачета и первази) от преносими глинени огнища (есхари), които са украсени със свастики. От изделията, които са помасови предмети на бита са налице фибули, железни ключове и инструменти – ножчета, игли и др.

Цялата теренна археологическа ситуация, данните от находките, масовият керамичен и нумизматичен материал, ни дават основание да определим този обект от римската епоха като периферната част на селище – вероятно викус в покрайнините на Сердика. Много вероятно е сервитута на новото околовръстно шосе да преминава през южната част на селището, което най-вероятно е разположено покрай високия бряг на река Какач, по-точно на нейния южен бряг.

В тази зона обектът е еднопластов, като можем да регистрираме само един хоризонт от късноримската епоха, който съдържа значително количество керамични материали (обр. 3). Все пак общата хронология на това селище би следвало да включва цялата римска императорска епоха, тъй като керамичните материали и монетите дават данни за непрекъснат живот от началото на I до IV – началото на V в. Очедивно в тези периферни зони на римското село ние откриваме археологическите материали от последния етап на неговото използване в късноримската епоха, но ранните находки - керамични фрагменти, присъстват и трябва да бъдат отбелязани.

RESCUE EXCAVATIONS AT SITE №5 ALONG THE “NORTH TANGENT OF SOFIA” ROAD, ILIANCI DISTRICT

Zdravko Dimitrov, Nikolay Rusev

The Roman site (fig. 1-3) situated along the “North tangent of Sofia“ (km 2+880 – km 3+020) is dated to the period from the beginning of the 1st c. AD to the 4th – beginning of the 5th c. AD. Most likely this is aperipheralpartofvicuswithin the territory of Serdica. A layer dated to the 4th c. AD was documented, but better preserved structures (destructions of adobe walls, stones, pottery fragments) were found only in Sq. A22.

Within the restof the site we found pieces of Roman pottery in extremely high concentration (cups, bowls, cups, amphorae, and etc.). Other important finds from the site are bronze coins, fibulae, one bone needle with ornamentation, ceramic lamps, loom weights and fragments of clay and irons, decorated with swastikas.

№ 79. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ 8, ЛОТ 2, ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ – СЕПТЕМВРИ, С. СИНИТОВО, ОБЩИНА ПАЗАРДЖИК, ПРЕЗ 2015 Г.

Веселка Кацарова, Адриана Божкова

През 2015 г. се извършва за втора поредна година археологическо наблюдение на ЛОТ 2 в участъка на Обект 8 (км 123+400 до км 125+800), в землището на с. Синитово, община Пазарджик (Кацарова, Тонков 2015). Обектът попада в границите на регистрираното в АИС – АКБ под №№ 2000281-2000284 антично селище Бесапара.

На отделни места, по протежение на трасето на жп линията, са направени изкопи за полагане на кабели. Изкопите са ситуирани от северната страна на трасето, върху сервитута на т. нар. „помощен път“. Те са с дължина 3–4 м, ширина 0,80 м и дълбочина 1,40–1,50 м. В голяма част от тях археологически материали и структури не са открити. Регистрирани са само съвременни материали. В отсечката между км 125+000 и км 125+150 е направен изкоп за полагане на електрически кабели. Изкопът е с ширина 0,80 м и дълбочина 1,40 м.

В участъка на км 125+000, в южния профил на изкопа, на дълбочина 1,20 м, са регистрирани керамични фрагменти от съдове работени на колело, отнасящи се към римската епоха. В насипа от изкопа също се откриват голямо количество керамични фрагменти от трапезни червенолакови съдове (паници, чаши, ойнохое), както и фрагменти от кухненска керамика (гърнета) и съдове за съхранение – дръжки от амфори и устия от два долиума. Регистрират се и съвременни материали.

На км 125+100, в северния профил на изкопа за кабели, са открити следи от горели кирпичи, въглени и фрагменти от строителна керамика. От насипа на изкопаната пръст са събрани голямо количество фрагменти от тегули и имбрици със следи от вторично горене, както и няколко по-големи фрагмента от отухлени кирпичи. Тук количеството на битовата керамика е по-малко, но хронологическата ѝ принадлежност също не надхвърля границите на римската епоха (II–IV в.).

С цел изясняване на стратиграфията и евентуалното локализиране на археологически структури, от които произхождат намерените на терена фрагменти битова и строителна керамика, са заложени два сондажа с размери 10 м (И–З) × 2 м (С–Ю). Сондажите са разположени северно от двата участъка на изкопа за кабели с най-голяма концентрация на археологически материали и непосредствено до северната страна на помощния път покрай жп линията (обр. 1).

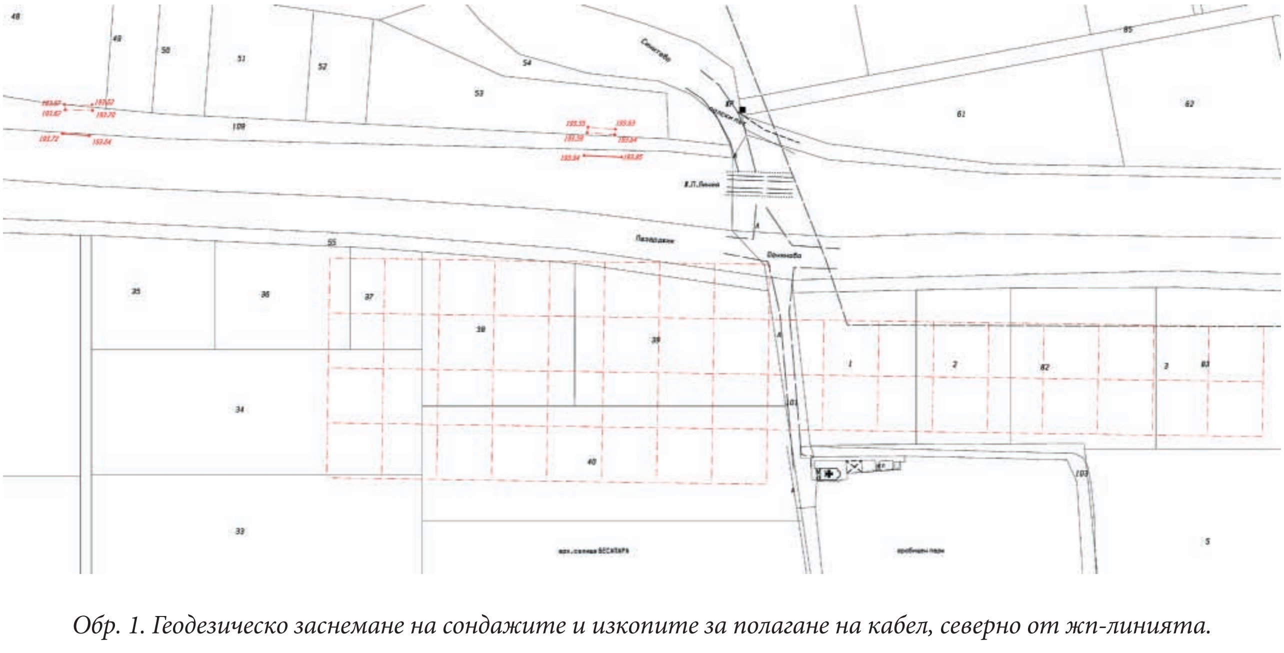

Обр. 1. Геодезическо заснемане на сондажите и изкопите за полагане на кабел, северно от жп-линията.

Fig. 1. Plan of the trenches and the dig for underground cable situated north of the railway line.

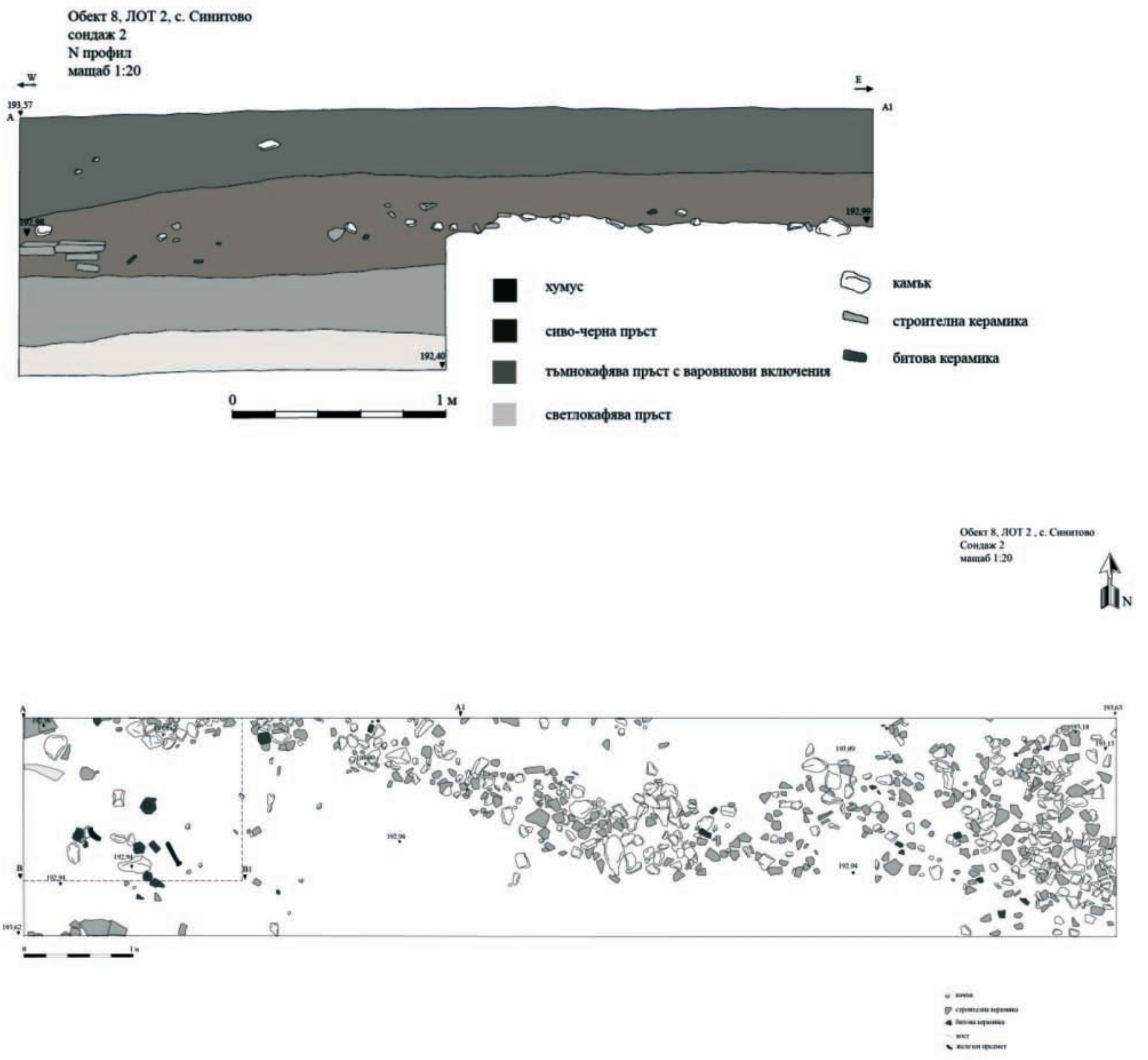
Обект 8, ЛОТ 2, с. Синитово
сондаж 2
N профил
мащаб 1:20
W
E
193,57
A
A1
192,98
192,99
192,40
0
1 м
хумус
сиво-черна пръст
тъмнокафява пръст с варовикови включения
светлокафява пръст
камък
строителна керамика
битова керамика
Обект 8, ЛОТ 2, с. Синитово
Сондаж 2
мащаб 1:20
N
B
B1
192,94
192,96
193,62
1 м

Обр. 2. План и северен профил на Сондаж 2.

Fig. 2. Plan and northern cross-section of Trench 2.

Проучването на сондаж № 1 е прекратено след отнемането на първия механичен пласт – дълбочина 0,20 м, поради опасна близост на комуникационни кабели на БДЖ, положени през 1984 г.

В сондаж № 2 е достигната дълбочина 1,30 м. Очертават се три стратиграфски пласта, разграничими по цвят и структура (обр. 2). И в трите се откриват се фрагменти от строителна и битова керамика от римската епоха с различна концентрация, в т.ч. и една бронзова монета на Клавдий II Готски (268–270), но не са документирани запазени структури (обр. 3). Откритите на дълбочина от 0,70–0,80 м деструкции от камъни и керемиди са вероятно останки от сгради със стопански фунции. Те са имали основи от камък, кирпичени стени и покриви с керемиди. Останките са били унищожавани и разнасяни при селскостопански мероприятия през последните 50 години.

Литература

Кацарова, Тонков 2015: В. Кацарова, Н. Тонков. Археологическо наблюдение и геофизични проучвания на Обект 8 по жп линията Пловдив – Септември, в землището на с. Синитово, община Пазарджик. – Археологически открития и разкопки през 2014. София 2015, 870–872.

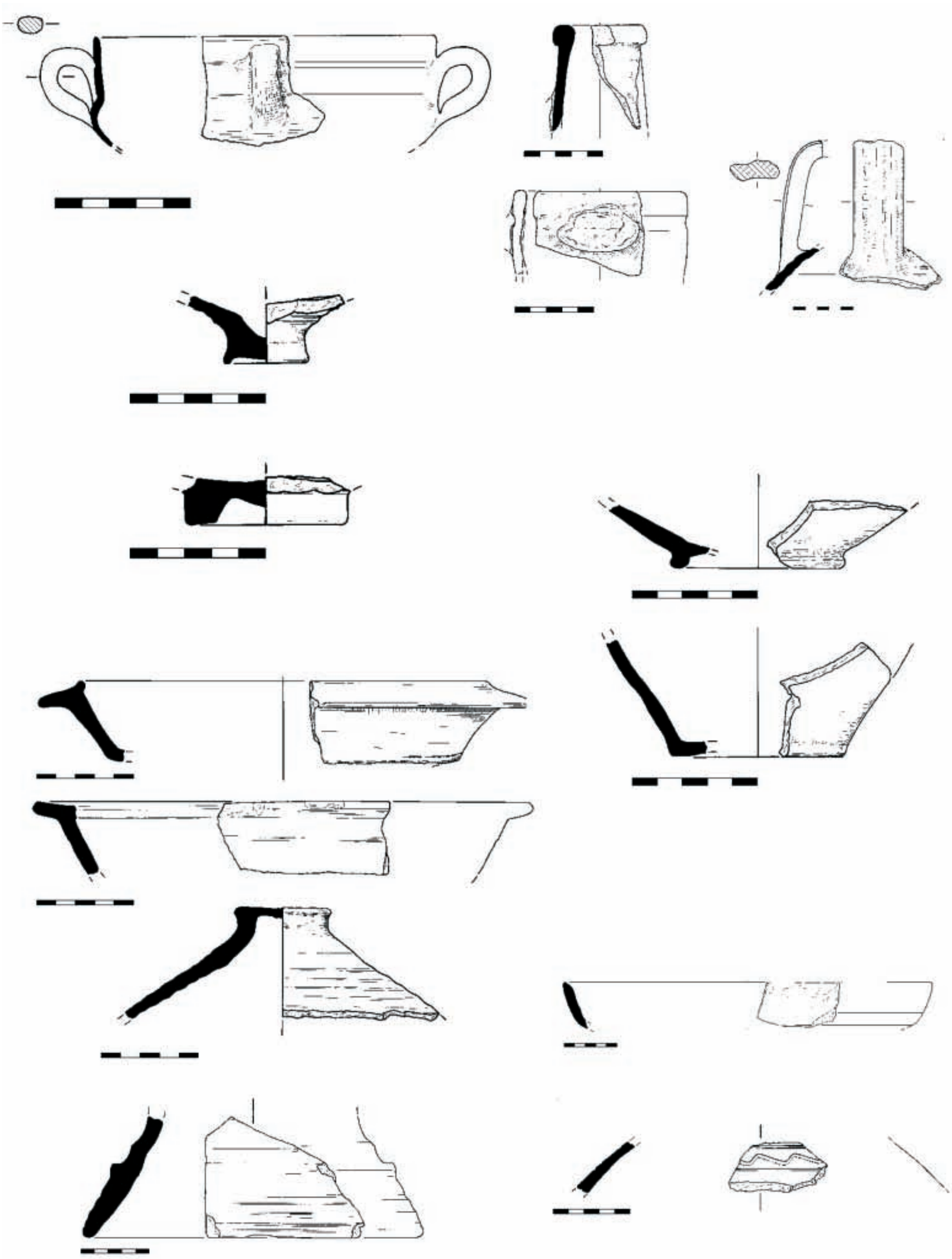

Обр. 3. Фрагменти от керамични съдове (III–IV в.).

Fig. 3. Pottery fragments (3rd-4th c. AD).

ARCHAEOLOGICAL MONITORING AT SITE N8 ALONG THE RAILWAY PLOVDIV – SEPTEMVRI, VILLAGE OF SINITOVO, MUNICIPALITY OF PAZARDZHIK, IN 2015

Vesselka Katsarova, Adriana Bozhkova

The monitoring was necessitated by construction works for widening of the existing railway line. The section of the line situated at km 123+400 – km 125+800 crosses the area of previously known antique settlement *Besapara*. Dig for underground cable north of the railway line has damaged cultural layers with archaeological material dated to the Roman period. The trenches excavations were carried out and they documented the existence of structures destroyed by agricultural activities (fig. 1-3). The structures were farm buildings constructed of sun-dried bricks and dated to the 3rd–4th c. AD. The finds consisted mostly of vessel sherds.

№ 80. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М. ПОД ЯМАЧА КРАЙ БИВШЕТО С. ОВЧАРЦИ, ОБЩИНА РАДНЕВО

Венцислав Динчев, Пламен Караилиев

Спасителните разкопките са проведени през м. октомври и в началото на м. ноември, 2015 г. В тях участваха още А. Пировска, В. Герасимов (Археологически музей „Марица–Изток“) и Ал. Иванов (студент в СУ). Те са четвърти сезон на теренното проучване на селищния обект в м. Под ямача, в южната част на землището на изоставеното с. Овчарци. Предните разкопки бяха през 2009, 2011 и 2012 г.

През 2015 г. не попаднахме на запазени структури от ранните периоди на живота в м. Под ямача през късната бронзова и ранната желязна епоха. По-значими са новите резултати за античния обект и средновековното селище.

Скорошна земеделска обработка на терена (чрез дълбока до 0,30–0,35 м оран) бе изкарала на показ камъни от градежи, фрагменти от керемиди (тегули) и други материали от античния обект. Всъщност при тази дейност съответните останки са били почти изцяло унищожени, но макар и в деструктиран вид те позволяват локализирането на три неизвестни досега постройки – V, VI и VII (обр. 1).Частично запазена основа на стена на една от тях (сграда VII) разкрихме в централната източна зона на обекта (обр. 1). Основата е запазена в един ред камъни и е с дебелина 0,55–0,60 м. Дължината на установената ѝ част е около 2,30 м.

През 2012 г. в централната северна зона на античния обект установихме и изследвахме отчасти останките на сграда IV с размери около 15,70 (СЗ–ЮИ) × 15,00 м – най-голямата от досега установени-

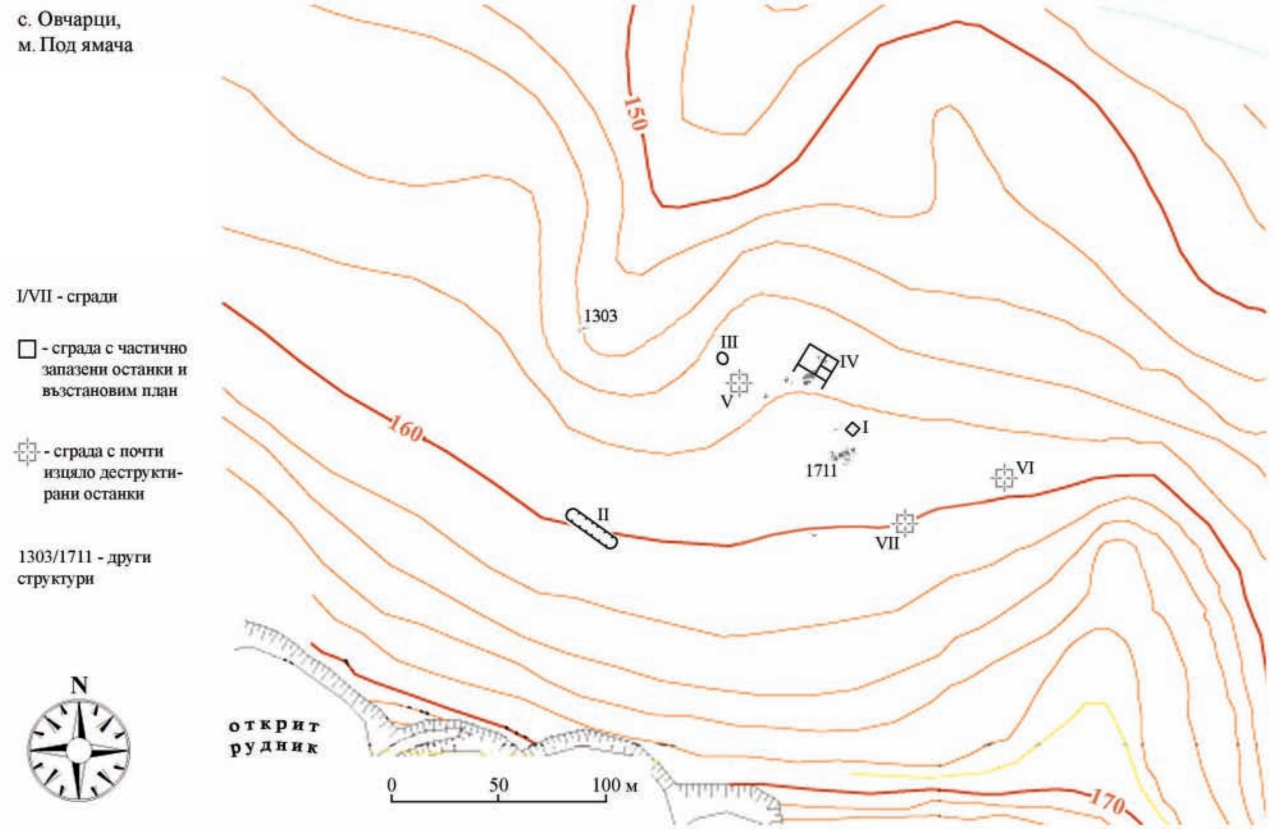
с. Овчарци,
м. Под ямача
I/VII - сгради
□ - сграда с частично запазени останки и възстановим план
⌖ - сграда с почти изцяло деструктирани останки
1303/1711 - други структури
N
открит рудник
0
50
100 м
150
160
170
1303
III
IV
V
I
1711
VI
II
VII

Обр. 1. Топографска карта с изследваните антични структури (II-IV в.).

Fig. 1. Mape of the investigated antique structures (2nd–4th c. AD).

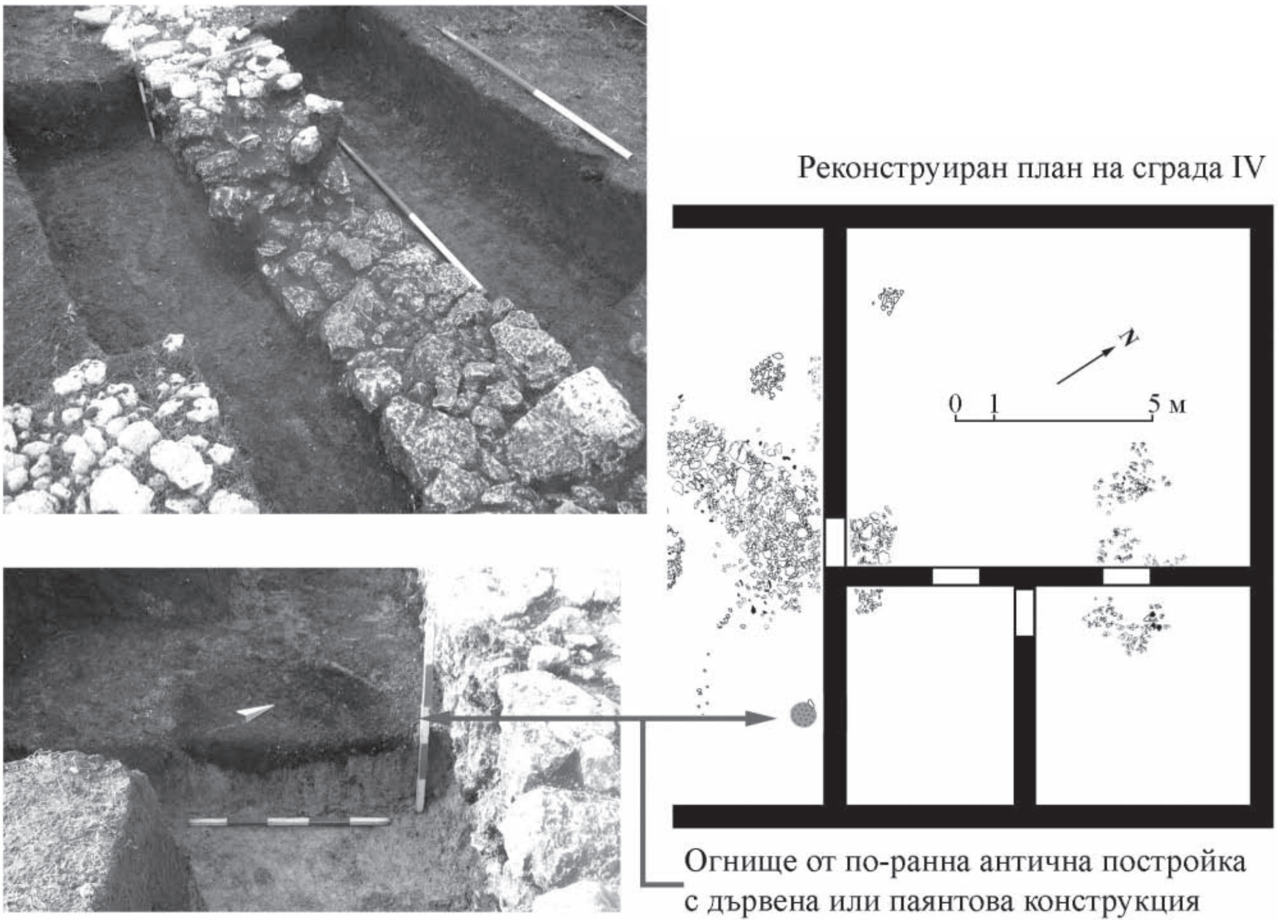
Реконструиран план на сграда IV
N
0 1 5 м
Огнище от по-ранна антична постройка
с дървена или паянтова конструкция

Обр. 2. Сграда IV от античния обект.

Fig. 2. Building IV of the ancient site.

те тук (Динчев 2013, 341-342, обр. 3). Тя е имала открит навес от юг, две помещения в североизточната си част и оградено пространство в северозападната си част. През 2015 г. уточнихме важни подробности в нейното устройство и във функциите на отделните ѝ части. Така, с голяма вероятност може да се допусне, че главният ѝ вход е бил по средата на южната фасада и е свързвал навеса с югоизточния ъгъл на ограденото пространство. Установените преди настилки от трамбовани камъни са с ограничена площ и са от двете страни на предполагаемия вход (навън и навътре) (обр. 2). Новите проучвания в северозападната част на сградата потвърдиха предположението, че ограденото пространство тук не е било помещение, а открит двор. Каменните основи на незапазените дървени или паянтови стени на сградата са с дебелина средно около 0,60 м и са сравнително плитки, с дълбочина до 0,40 м. Градежът им, подобно на този на останалите синхронни останки, проучени в обекта, е с необработени камъни (предимно местен варовик) и спойващ разтвор от глина.

Както каменните деструкции и зле съхранените останки от сграда VII, така и сграда IV принадлежат на селището от втория период на античния обект, съвпадащ вероятно с късноримската епоха (края на III – края на IV в.). Проучванията през 2015 г. предоставиха информация и за първия период на античния обект в м. Под ямача. Описаната по-горе стена от сграда VII лежи върху пласт на по-ранна постройка с нетрайна конструкция. В близост и отчасти също под по-късната каменна стена проучихме боклучна яма с материали от римската епоха, включително отухлени късове от под на огнище. Безспорен пласт с материали от римската епоха, включително горели останки от паянтова конструкция, регистрирахме и под настилката пред входа на сграда IV в сектор „Г“. Във връзка с този пласт, респективно – с рухналата паянтова конструкция, е едно огнище, което разчистихме до южната фасада на каменната сграда, но под синхронното ѝ ниво (обр. 2). Изследваните през отчетния сезон структури и пластове на по-ранния период на античния обект допълват съществено неговата характеристика. Откритите в тях материали – предимно фрагменти от битова керамика, потвърждават датировката му в първите векове сл. Хр.

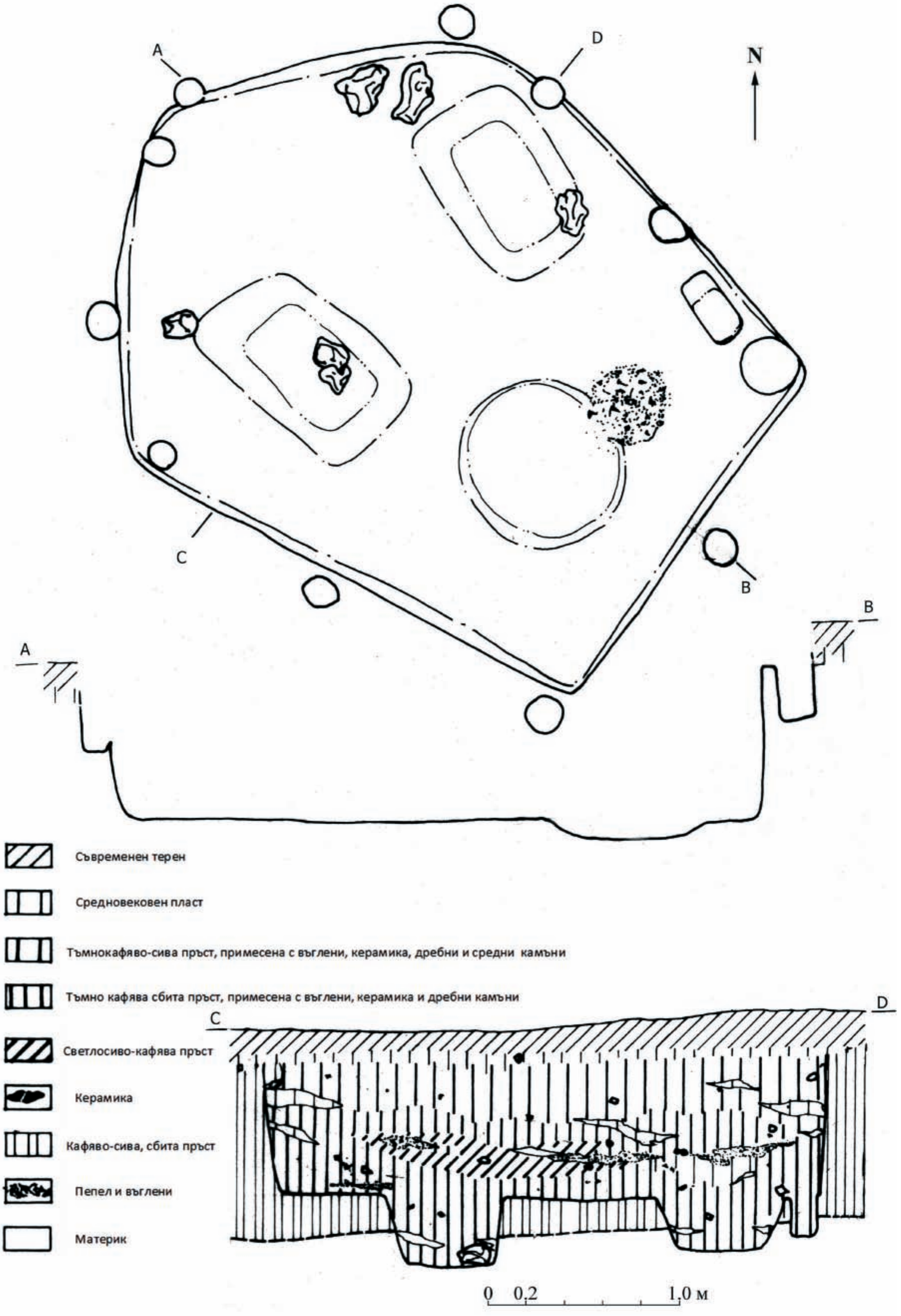
A
D
N
C
B
B
A
Съвременен терен
Средновековен пласт
Тъмнокафяво-сива пръст, примесена с въглени, керамика, дребни и средни камъни
Тъмно кафява сбита пръст, примесена с въглени, керамика и дребни камъни
Светлосиво-кафява пръст
Керамика
Кафяво-сива, сбита пръст
Пепел и въглени
Материк
C
D
0 0,2 1,0 м

Обр. 3. Жилище № 11 от средновековното селище.

Fig. 3. Dwelling N 11 of the medieval village.

Сред находките от 2015 г. заслужава да се спомене една медна монета, отсечена в 375–378 г. (на Валенс или Грациан)[1] – най-късната сред откритите досега в обекта антични монети.

През 2015 г. проучихме две нови постройки от средновековното селище в м. Под ямача. Конструкцията на стените им е колово-стълбова. Покривите са били от нетраен, вероятно растителен материал. Едната постройка може да се определи като жилищна (обр. 3), а втората – като стопанска.

Проучени са и три нови боклучни ями от средновековието. Те са с обичайния състав (пълнеж) – разнородна пръст, която съдържа въглени, пепел, фрагментирана битова керамика, животински кости и други материали.

Въз основа на находките, включително монети, от този и предходните сезони, датировката на средновековното селище е в границите на XII – първите десетилетия на XIII в.

Литература

Динчев 2013: В. Динчев. Спасителните разкопки в м. Под ямача в землището на с. Овчарци, община Раднево. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 339-342.

RESCUE EXCAVATIONS AT "POD YAMACHA" LOCALITY BY THE FORMER VILLAGE OF OVCHARTSI, MUNICIPALITY OF RADNEVO

Ventzislav Dintchev, Plamen Karailiev

Despite of being almost demolished, three new buildings from the ancient site were localized – V, VI и VII (fig. 1). Further research was carried out at the remains, which were found in 2012 – late antique building IV, the largest building at this site (fig. 2). One new dwelling (fig. 3) and several waste pits from the medieval village were also excavated.

№ 81. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ „СВЕТИЛИЩЕ НА НИМФИТЕ И АФРОДИТА“ ПРИ С. КАСНАКОВО, ОБЩИНА ДИМИТРОВГРАД

Веселка Кацарова, Калина Петкова

Основната цел на археологическите проучвания през 2015 г. беше продължаване на изследването на сградата с дъговидните зидове – т. нар. „театър“ (Венедиков 1950, 113-114, обр. 66), стартирало през предходния сезон, което да доведе до пълното изясняване на нейния план, датировка и предназначение.

Сградата е разположена в северния край на поляната пред нимфеума върху площ от над 1000 кв. м. През 2014 г. бяха заложени 8 археологически квадрата, които обхващат около 200 кв. м от западната ѝ половина (Кацарова 2015). Установената чрез сондажи дебелина на културния пласт е от 1,50 м в северните помещения на сградата до 2,20 м в южната ѝ част. С оглед ограничения бюджет на разкопките, през 2015 г. проучването продължи в пет нови квадрата, заложени северно и западно от изследваните през предходната година.

Обхванатата с новите проучвания площ е 150 кв. м. Разкрити и документирани са части от зидове и запазени участъци от подови нива, които допълват представата за плана и разпределението на помещенията на сградата в нейната западна половина (обр. 1). Северно от двата дъговидни зида са разположени помещения с квадратен и правоъгълен план, които са имали жилищни функции.

Помещение № 1 е с размери 5,60×5,75 м, а подът му е от розов хоросан, положен върху трамбована пръст. В източния му зид е разкрит запазен на място прагов камък, който маркира вход с широчина 0,95 м към съседното помещение № 2.

---

[1] Определянето ѝ е дело на доц. Д. Аладжова (НАИМ–БАН).

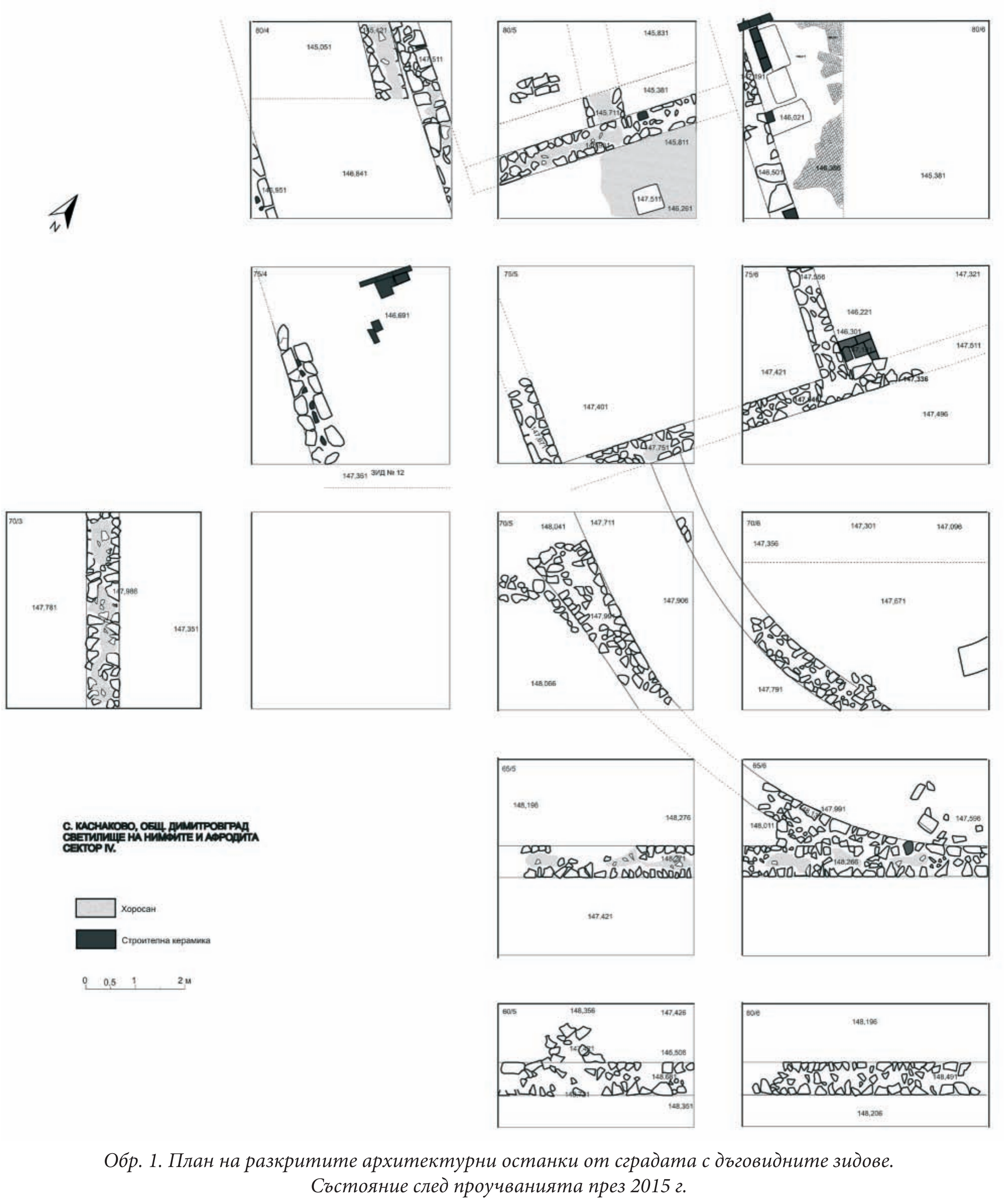
80/4
145,051
146,841
80/5
145,831
145,381
145,811
147,511
146,261
80/6
146,021
146,501
145,381
75/4
146,691
147,351
ЗИД № 12
75/5
147,401
147,751
75/6
146,221
146,301
147,321
147,511
147,421
147,336
147,496
70/3
147,781
147,986
147,351
70/5
148,041
147,711
147,906
148,066
70/6
147,301
147,096
147,356
147,671
147,791
65/5
148,196
148,276
147,421
65/6
147,991
148,011
147,596
148,266
60/5
148,356
147,426
146,506
148,351
60/6
148,196
148,491
148,206
N
С. КАСНАКОВО, ОБЩ. ДИМИТРОВГРАД
СВЕТИЛИЩЕ НА НИМФИТЕ И АФРОДИТА
СЕКТОР IV.
Хоросан
Строителна керамика
0 0,5 1 2 м

Обр. 1. План на разкритите архитектурни останки от сградата с дъговидните зидове.
Състояние след проучванията през 2015 г.

Fig. 1. Plan of the excavated architectural remains of the building with the arched-like walls.
Stage of research in 2015.

Предполагаемата дължина на помещение № 2 в посока север – юг е 7,85 м, а в северозападния и югозападния му ъгъл са били изградени два тухлени стълба с размери 0,70×0,70 м. В цялата новоразкрита площ на помещението е документиран дебел пласт с деструкции от камъни и хоросан, който лежи върху пода. Самият под е покрит с монохромна мозайка в opustesselatum, запазена фрагментарно (обр. 2). За направата на мозайката са използвани тесери от бял мрамор със сиви и розови отенъци и размери 2×2 см, положени върху подложка от розов хоросан.

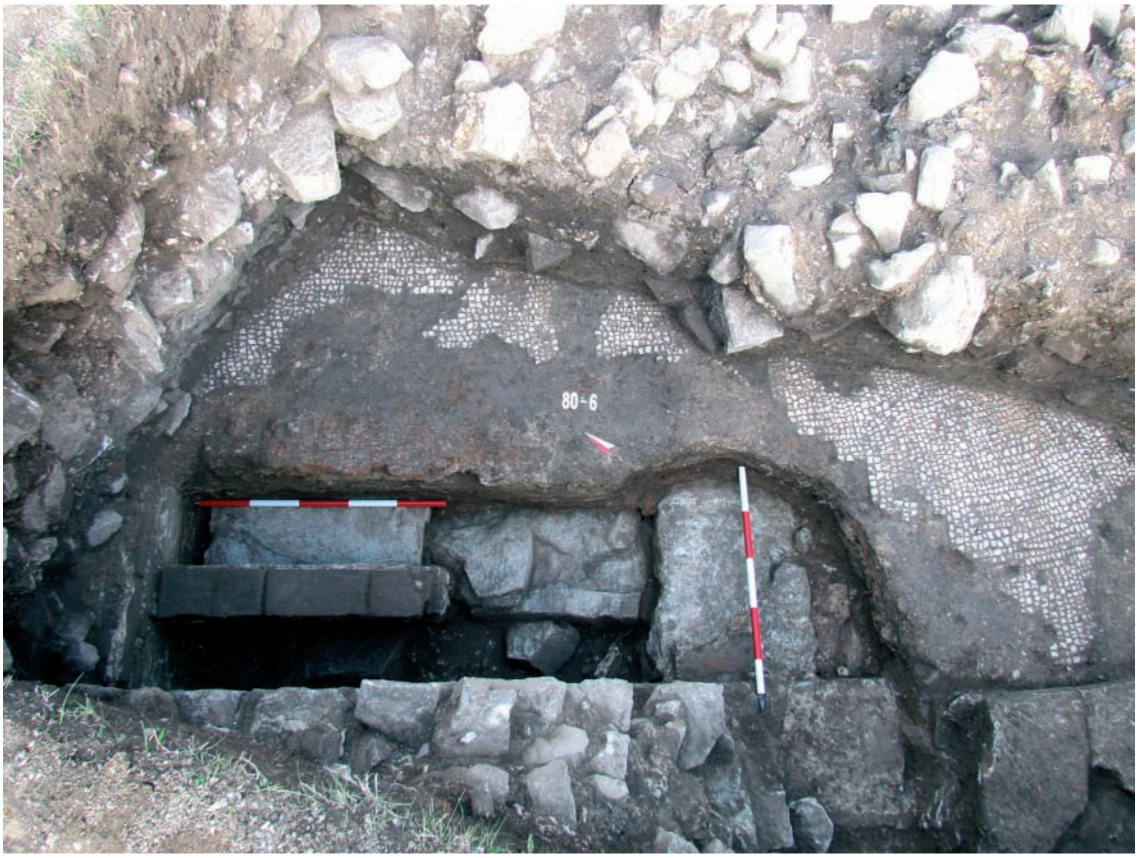

Обр. 2. Фрагмент от подовата мозайка в помещение № 1.

Fig. 2. Fragment of mosaic floor in room N1.

Северно и западно от помещение № 1 са разположени още две помещения, съответно № 3 и № 4, чиито размери засега не са напълно установени, тъй като излизат извън рамките на проучената площ. В зида, който ги разделя едно от друго, е документиран зазидан вход. Подовите нива в двете помещения са от трамбована пръст.

Зидовете на сградата са с дебелина от 0,55 до 0,65 м, изградени от ломени, обработени и необработени камъни, споени в суперструкция с бял хоросан, а в субструкция с кал. В отделни участъци зидовете са разрушени почти до основи, но има и такива запазени във височина до 1,50 м над пода.

В пластовете, свързани с функционирането на сградата, са открити голямо количество фрагменти от керамични съдове – паници, гърнета, капаци, чаши, кани, амфори и пр., от типове характерни за римската и късноримската епоха (обр. 3). Намерени са фрагменти от прозоречно стъкло, керемиди, глинени водопроводни тръби и тубули за стенно отопление, гвоздеи. Находките показват, че най-вероятно сградата е била използвана за жилище. Откритите 60 монети са в хронологическите рамки от средата на II до средата на IV в., през което време сградата е била изградена, ремонтирана и разрушена. Нейното построяване съвпада като време с изграждането на архитектурния комплекс при извора през втората половина на II в. Към този период принадлежат украсената с червена стенна мазилка тухлена стена, запазена под нивото на мозайката в помещение № 2, както и един голям мраморен архитектурен детайл, открит под хоросановото подово ниво в помещение № 1.

Сградата е била разрушена около средата на III в., както и другите две сгради, проучени съответно през 2007 г. и 2013–2014 г., разположени на терасите източно от нимфеума. За разлика от тях обаче, тя е била възстановена, ремонтирана и украсена с подова мозайка около последната четвърт на III в. В този си вид доживява до 30-те или 40-те години на IV в., когато е разрушена, опожарена и изоставена.

В стратиграфски сондаж в северозападния край на проучената площ (под ходовото ниво на помещение № 4) е установено, че културният пласт е с дебелина от 2,50 м, като в по-голямата си част съдържа строителни останки от римската сграда. Под основите ѝ е документиран тънък пласт с ар-

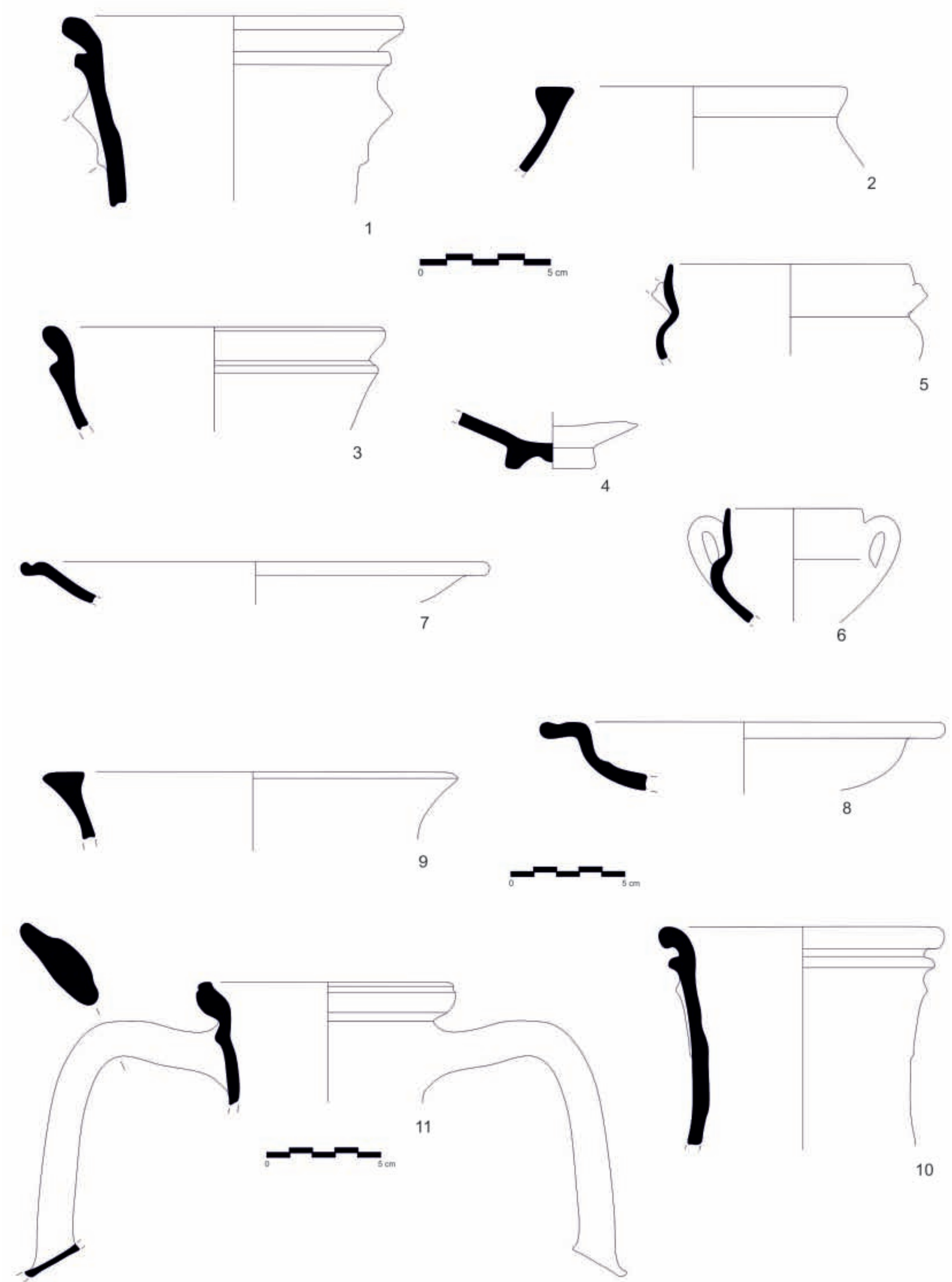

Обр. 3. Фрагменти от керамични съдове (края на III – първа половина на IV в.).

Fig. 3.Pottery fragments (end of the 3rd – first half of the 4th c. AD).

хеологически материали – главно фрагменти от битова керамика, с форми, украса и начин на изработка, характерни за късножелязната епоха.

Литература

Венедиков 1950: Ив. Венедиков. Разкопките при с. Каснаково през 1945 и 1946 г. – ИАИ, XX, 1950, 105-115.

Кацарова 2015: В. Кацарова. Археологически проучвания на обект „Светилище на нимфите и Афродита“ с. Каснаково, община Димитровград. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 556-559.

Кацарова, Тонков 2015: В. Кацарова, Н. Тонков. Геофизични проучвания на обект „Светилище на нимфите и Афродита“ при с. Каснаково, община Димитровград. –Археологически открития и разкопки през 2014. София 2015 г., 559-561.

EXCAVATIONS AT THE “SHRINE OF THE NYMPHS AND APHRODITE“ SITE, VILLAGE OF KASNAKOVO, MUNICIPALITY OF DIMITROVGRAD

Vesselka Katsarova, Kalina Petkova

The aim of the archaeological excavations in 2015 was to continue the research of the building with arched-like walls – the so-called ‘theatre’ (fig. 1). It was excavated five new squares, set Northern and Western from the area excavated in preceding year. Parts of the walls and the floor levels were found in the area west of the space excavated in 2014. North of the two arched-like walls are situated rooms with rectangular and square plans, which have been used as dwellings. The central one had a monochromic mosaic floor made by marble tesserae (fig. 2).

The construction of the building coincided with the construction of the architecture complex at the spring and dated in the second half of the 2nd c. AD. It was destroyed around the mid-3rd c. AD, similarly to the other two buildings, excavated in 2007 and 2013-2014 on the terraces east of the Nymphaeum. In contrast to them, the new building was repaired in the last quarter of the 3rd c. AD. It continued being in use until the second quarter of the 4th c. AD when it was finally burnt and abandoned.

№ 82. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОАНТИЧЕН СЕЛИЩЕН КОМПЛЕКС В ЗЕМЛИЩЕТО НА ГОРНО НОВО СЕЛО, ОБЩИНА БРАТЯ ДАСКАЛОВИ, ПРЕЗ 2015 Г.

Боян Думанов, Методи Златков, Чавдар Лалов, Теодор Цветков

Разкопките през 2015 г. (27.06.–29.07) се проведоха в рамките на лятната практика на студентите от програма „Археология“ на НБУ и като част от проект “Археологически проучвания в микрорегиона на Горно Ново село“.

Сектор „Църква *ExtraMuros* 2“. Църква *extra muros* 2 (обр. 1) е разположена в края на билото на склон, който се спуска в посока югозапад от църква *extra muros* 1. Църквата отстои на 150 м по-ниско от първата проучена църква в комплекса.

Тя е част от голям комплекс с приблизителна площ от 600 кв. м. На терена са различими още няколко структури, които се развиват в посока юг.

Продължена е работата от сезон 2011 г. в апсидното пространство на храма и неговия югозападен ъгъл, където са разширени сондажите 1 и 2. Към външното лице на южната стена е направен сондаж 3, целящ установяването на външно ходово ниво.

Размерите на сондаж 1 са 15,0×5,0 м и той обхваща предапсидното пространство. Останките на църквата са покрити с насип от ломени камъни, строителна керамика и голямо количество бял хоросан (обр. 3). Още в горните механични пластове бяха открити множество фрагменти стенна мазилка, като върху южното лице на апсидата бе открит фрагмент стенна мазилка *insitu*. Строителната техника на зидовете е изпълнена от ломен камък на бял хоросан с подравнителни редове от малки цепени камъни. Дебелината на северния зид е 0,70 м. Дебелината на апсидния зид е 0,80 м.

Към вътрешното лице на апсидата е засечен синтрон с ширина 1,20 м, като е установено, че крайните камъни по неговата периферия обособяват външно лице, а вътрешността е запълнена с трошляк и хоросан. Външната страна на обособеното лице е обмазана с дебела приблизително 3 см варова обмазка.

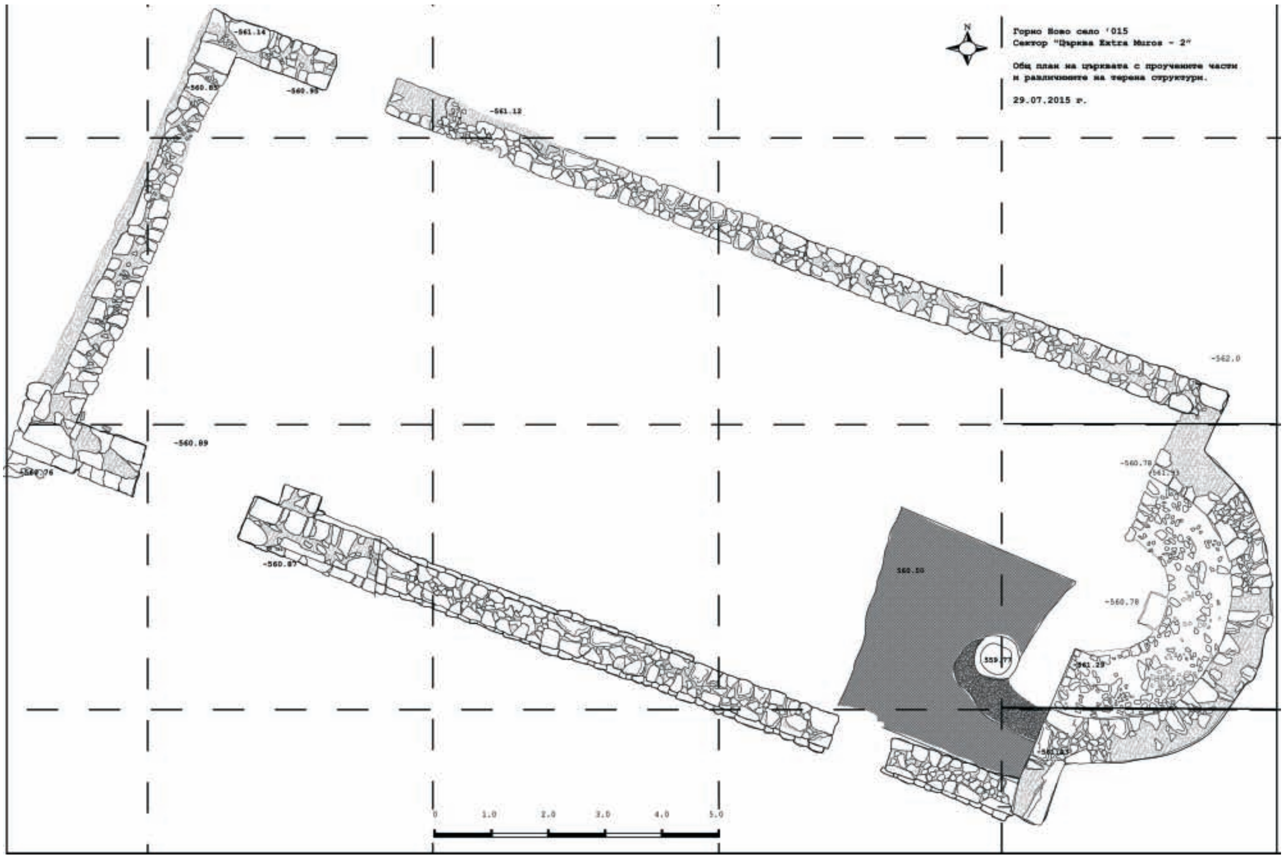

Обр. 1. Общ план на църква extra muros 2 с отчасти разкритото средновековно жилище в нея.

Fig. 1. Plan of Church extra muros 2 with partially excavated medieval building in it.

Непосредствено при западния край на синтрона е засечен масивен пласт керемиди, които лежат в опожарен пласт. Под него е достигнато подово ниво от бял хоросан. Неговата повърхност на това място също е обгорена. Опожареният слой постепенно изтънява на юг и на приблизително 2,50 м от северната страна на сондажа изчезва напълно, като е заменен от сиво-кафяв седимент, в който лежат фрагменти от керемиди. В южната половина на сондажа, при южния край на синтрона, също е достигнато подово ниво. Установена е денивелация между северния и южния край на подовото ниво от 4 см (южен край -0,80 м, северен край -0,76 м).

Обмазката на подовото ниво е непосредствено свързана с тази на синтрона, като това се вижда особено добре при неговата северна половина, където ред от седем средноголеми камъни оформят лице, което е дебело обмазано с мазилка, с плавен преход към подовата.

Свързана със синтрона е структура с трапецовидна форма и размери 0,34 м на 0,52 м. Тя е ориентирана с дългата си ос по посока север–юг. Източната страна е ограничена от лицето на синтрона, което на това място не е обмазано. За сметка на това обмазката на структурата е свързана с тази на пода и прилежащите странични части на синтрона. Запълнена е с плътен жълтеникав слой. На приблизително 0,40 м източно от нея е установено продължението на хлътването в подовото ниво. Тук подовото ниво изглежда вторично разбито, като в хлътването лежат фрагменти строителна керамика на ниво -0,86 м. Максимално е запазена във височина до ниво -0,99 м, а при чистенето на пълнежа работата беше спряна до ниво -1,10 м. Камъните от лицето на синтрона, които стоят непосредствено зад структурата, не са обмазани, което подсказва, че тя е изградена непосредствено след изграждането на синтрона. Структурата представлява останки от зидано легло за касета за реликви.

Църквата е изградена синхронно с укрепеното ядро на вр. „Калето“, вероятно през VI в. Съдейки по пласта въглени, пепел и строителна керамика, използването на структурата приключва след пожар.

В източната половина и в предапсидното пространство останките отчасти са разчистени и пространството е използвано като жилище или склад, съдейки по вкопаването за питос, което прерязва пласта въглени и дебелата хоросанова обмазка на предапсидното пространство. Фрагментите от питоса са запазени в ямата.

След надзиждане на праговото ниво на вход 2, тази част продължава да се използва като жилище. Нивото е покрито със здрава трамбовка, а ямата е запълнена със строителна керамика и фрагменти от питоса. Открити са фрагменти от керамика на бавно колело и животински кости, което поставя краят на използването на структурата през ранното средновековие.

Частичните наблюдения върху сграда 1 (обр. 2) в южна посока позволяват да се заключи, че тя е построена синхронно с църквата, но унищожена след силен пожар през късната античност. Като цяло комплексът през средновековието е в руини и функционира частично, подобно на други жилищни структури в сектор „Укрепено ядро“.

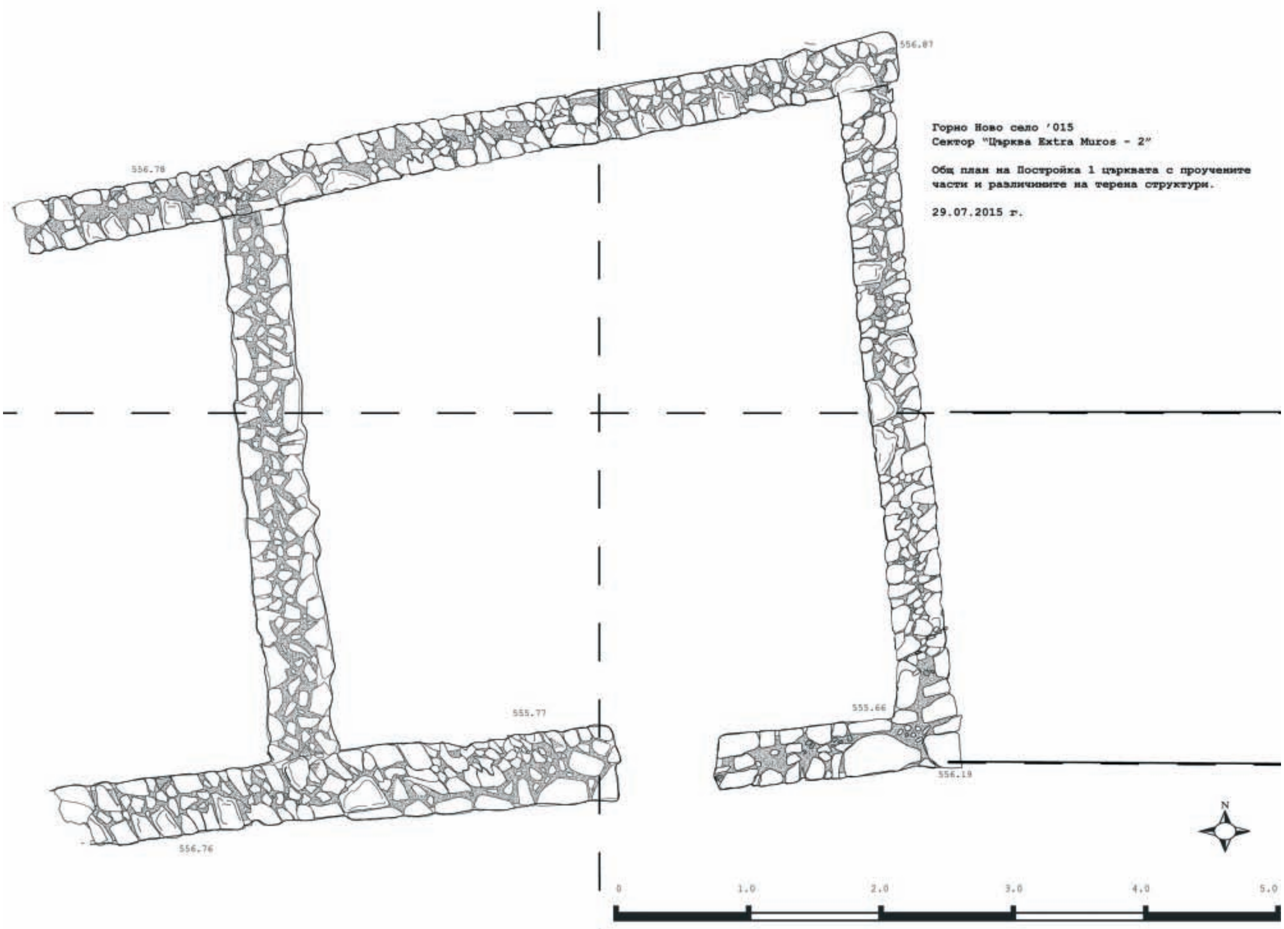
556.07
Горно Ново село '015
Сектор "Църква Extra Muros - 2"
Общ план на Постройка 1 църквата с проучените части и различните на терена структури.
29.07.2015 г.
556.78
555.77
555.66
556.19
556.76
N
0
1.0
2.0
3.0
4.0
5.0

Обр. 2. План на сграда в южния край на комплекса.

Fig. 2. Plan of a building in the southern part of the complex.

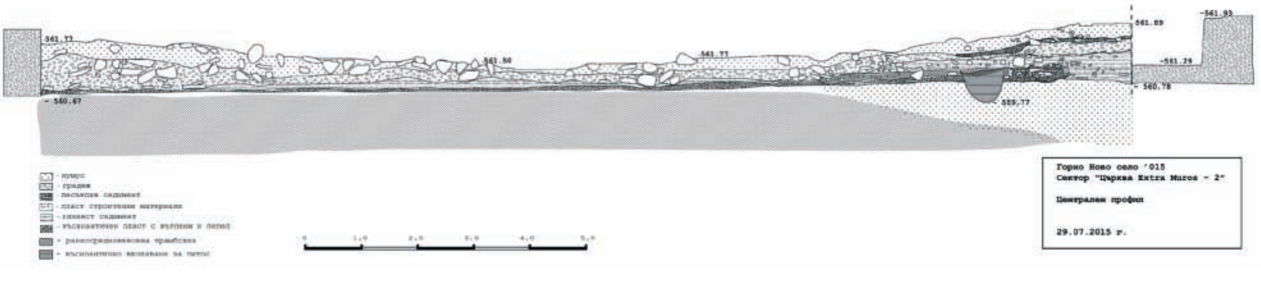
561.73
561.50
561.77
561.89
561.93
561.29
560.78
559.77
560.67
хумус
градеж
пясъчен седимент
пласт строителни материали
глинест седимент
късноантичен пласт с въглени и пепел
ранносредновековна трамбовка
късноантично вкопаване за питос
0
1.0
2.0
3.0
4.0
5.0
Горно Ново село '015
Сектор "Църква Extra Muros - 2"
Централен профил
29.07.2015 г.

Обр. 3. Централен стратиграфски разрез на църква extra muros 2.

Fig. 3. Main stratigraphic cross-section of the Church extra muros 2.

EXCAVATIONS AT THE LATE ANTIQUE COMPLEX NEAR THE VILLAGE OF GORNO NOVO SELO, BRATYA DASKALOVI MUNICIPALITY, IN 2015

Boyan Dumanov, Methodi Zlatkov, Chavdar Lalov, Teodor Tsvetkov

The excavations in 2015 brought to light new evidence about the occupation of the site during Late Antiquity (6th c. AD) and the early Middle Ages.

№ 83. БАНСКОТО КАЛЕ ДО С. БАНЯ, ОБЩИНА ПАНАГЮРИЩЕ

Валери Григоров, Любка Тодорова, Георги Абдулов, Васил Кацаров

Банското кале се намира на около 500 м западно от с. Баня, община Панагюрище. Крепостта заема билото на удобно за отбрана възвишение. За развалините от укреплението пръв споменава Ст. Захариев (Захариев 1870, 38). Сведения за крепостта дават също братя Шкорпил (Шкорпил, Шкорпил 1985, 55) и Константин Иречек (Иречек 1974, 400). През 60-те години на XX в. Димитър Цончев прави първите окомерни скици на крепостта. Според него „Западно и непосредствено до селото, на десния бряг на Банска река, върху една височина с посока почти север – юг, обградена от трите страни от реката, се намират останки от крепост, известна с името „Калето“ (Цончев 1963, 32-33; обр. 25-27). В подножието на хълма, покрай реката, все още личат останките от стар път с калдъръмена настилка (Мутафчиев, 1915, 54).

През 2015 г. се проведоха първите археологически проучвания на Банското кале. Видимите останки от крепостни стени бяха заснети (обр. 1). В план крепостта има силно издължена неправилна правоъгълна форма и затваря площ около 7–8 дка. Най-добре е запазена южната крепостна стена. На места тя се издига около и над 3 м. От източната крепостна стена са запазени отделни сектори, на височина между 1 и 2 м и югоизточната кула. От западната крепостна стена е запазен само един сектор с дължина 14–15 м. Крепостните стени са изградени по еднакъв начин. Използвани са малки дялани камъни (от местен произход), които са споени с бял хоросан.

Целта на разкопките беше системно да се проучи южния сектор от укреплението (обр. 1 и 2). В югоизточния ъгъл на укреплението се разкри кула №1, за която вероятно споменават още братя Шкорпил и К. Иречек. За отвеждане на атмосферните води извън крепостта в източната стена на кулата е изграден отточен канал. Във вътрешността на кулата се разкри масивен зид, разположен успоредно на южната крепостна стена. Той затваря тесен коридор с оформен към вътрешността на кулата вход. В централната част на кулата беше разкрита преградна стеничка с размери 1 м на 0,5 м. Тя е изградена с дялани камъни на калова спойка. От източната му страна е оформено лице, което отваря проход с ширина 1 м. Ограниченото време на разкопките не ни позволи да завършим работата във вътрешността на кулата.

В югозападната част на проучения сектор разкрихме втора неизвестна досега кула. Тя е с правоъгълна, леко трапецовидна форма и е долепена до вътрешното лице на крепостната стена. Стените на кулата са изградени с дялани камъни на калова спойка и са с дебелина 1,10–1,15 м. Кулата има външни размери 5,85×3,35 м. Вътрешното пространство на кулата е с размери около 3,60×2,50 м. На източната стена на кулата са запазени следи от фина хоросанова мазилка. С нея са замазани фугите на стената. Стратиграфски кулата може да се датира във втория период на използване на крепостта.

В квадрат 17/14 бяха разкрити две успоредно разположени стени дебели около 1 м със спойка от бял хоросан. В процеса на сваляне на дебелия пласт от деструкции бяха установени две нива на опожаряване, наситени с пепел. Първото ниво на опожаряване е свързано с едната стена, а следващото ниво – с втората.

Северно от крепостната стена, на отстояние между 4 и 7 м от куртината (в квадрати 17/18 и 17/19), беше разкрита масивна стена, която е трасирана по оста изток –запад (обр. 2). Стената е силно разрушена и на повечето места е с обезличени лица. Западният ѝ край завършва отворено до ръба на стръмния склон. Стената е изградена с дялани и ломени камъни, споени с бял хоросан и е дебела око-

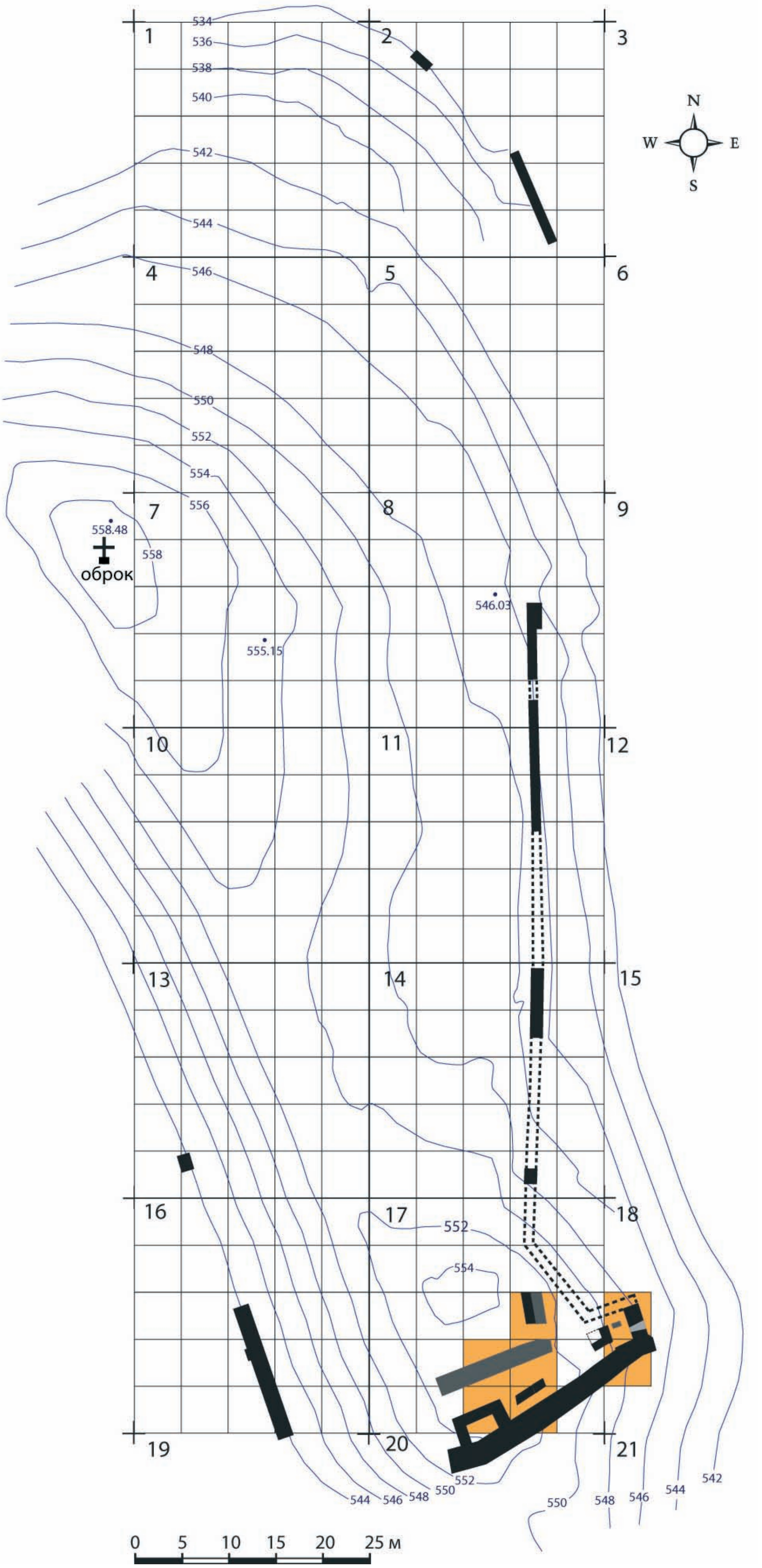
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
534
536
538
540
542
544
546
548
550
552
554
556
558
558.48
оброк
555.15
546.03
552
554
544
546
548
550
552
550
548
546
544
542
N
W
E
S
0
5
10
15
20
25 м

Обр. 1. План на Банската крепост.

Fig. 1. Plan of the fortress of Bansko.

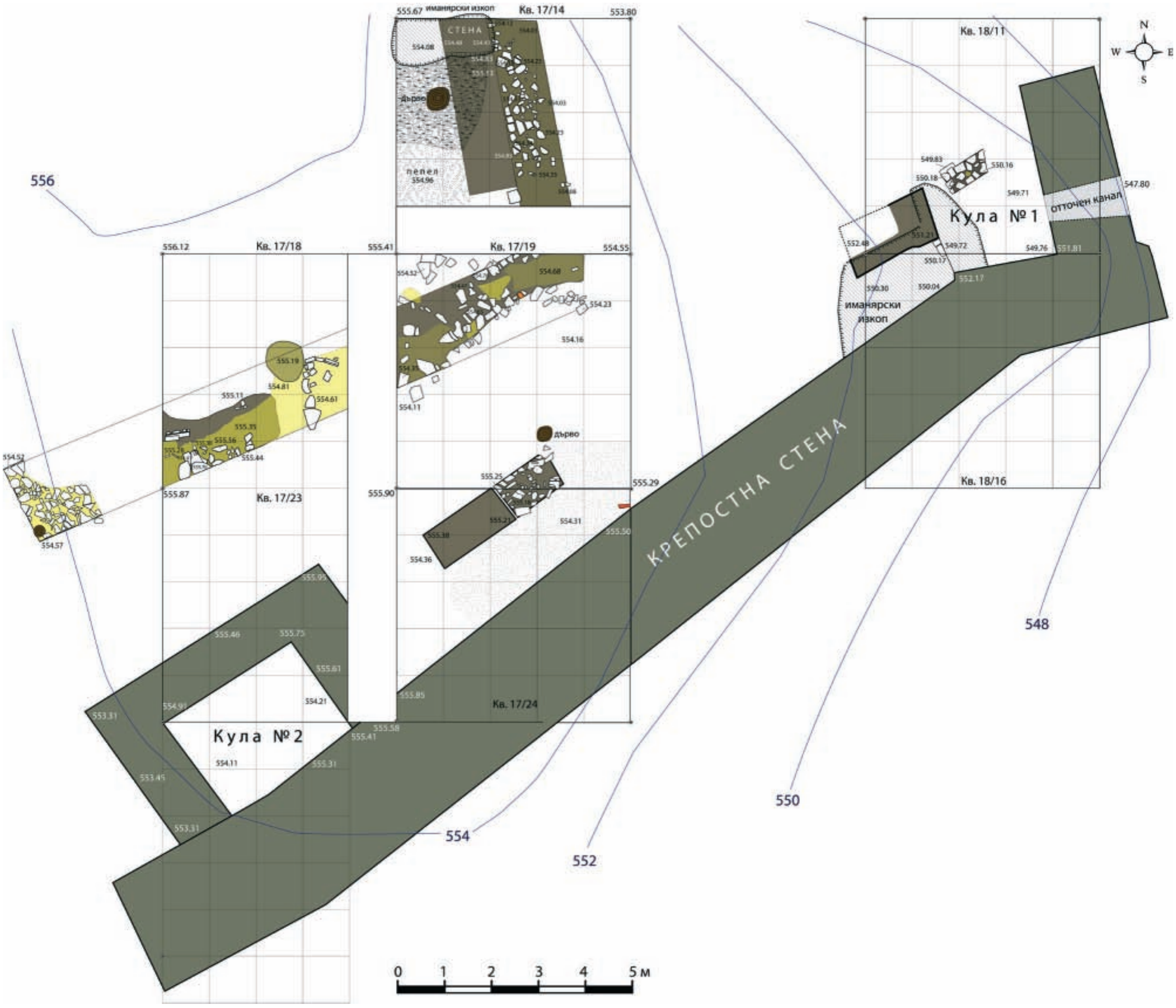
иманярски изкоп
Кв. 17/14
стена
дърво
пепел
Кв. 18/11
N
W
E
S
556
отточен канал
Кула №1
иманярски изкоп
Кв. 17/18
Кв. 17/19
дърво
Кв. 17/23
Кв. 18/16
КРЕПОСТНА СТЕНА
548
Кв. 17/24
Кула №2
550
554
552
0
1
2
3
4
5 м

Fig. 2. Plan of the southern sector of the fortress.

Обр. 2. План на южния сектор от крепостта.

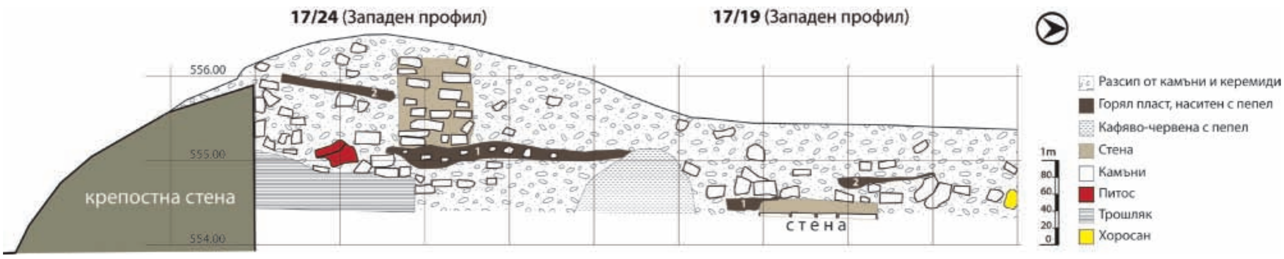
17/24 (Западен профил)
17/19 (Западен профил)
556.00
555.00
554.00
крепостна стена
стена
1m
80
60
40
20
0
Разсип от камъни и керемиди
Горял пласт, наситен с пепел
Кафяво-червена с пепел
Стена
Камъни
Питос
Трошляк
Хоросан

Обр. 3. Профили.

Fig. 3. Profiles.

ло 1,70 м. Стратиграфски стената може да се датира в ранния период на изграждане на укреплението (обр. 3). Тя може се свърже с по-ранната стена от квадрат 17/14 и оформя почти прав ъгъл.

До вътрешното лице на южната крепостна стена се разкри стена. Тя е изградена успоредно на крепостния зид. Установихме, че стената има два строителни етапа. Те са отделени с широка хоризонтална фуга. Под фугата градежът е с хоросан, а над фугата за спойка е използвана кал. По-късният градеж стъпва върху пласт, наситен обилно с пепел.

Находките от обекта, както и тези с датираща стойност, са малко. Откриват се единични находки: точила (брусове), тежести за стан, тежести за рибарски мрежи, прешлени за вретено и върхове на стрели. Битовата керамика е много малко, по-значителен е броят на откритите фрагменти от големи питоси. За определяне хронологията на двете опожарени нива използваме няколко стрели. Едната от стрелите е характерна за VI в. Други две стрели са открити в най-горния опожарен хоризонт и могат да се датират в периода XII–XIV в.

В проучения сектор строителната керамика е в голямо количество. Материалът е стратифициран по нива и данните са обработени статистически. Успяхме да установим и няколко размера керемиди: 43,3/38/1,8 см; 32/30,6/1,8 см; 37/38/2,4 см; 42/18,5/2,4 см; 36/34/2,4 см; 42/31/2,4 см; 29/19/2,4 см. Особен интерес представляват керемидите с врязана украса. Документирали сме десетки образци, които показват различни декоративни варианти. Най-често се среща мотивът от диагонално пресичащи се линии, които са прокарани с пръсти. Други видове украса са врязани вълнообразни линии, меандри, кръгове, кръст, като една керемида е със схематично представяне на буквен знак.

След първия археологически сезон резултатите от археологическото проучване на Банската крепост са следните: 1. Изяснихме плана и площта на укреплението. 2. Установихме, че укреплението е използвано в два исторически периода V–VI в. и XII–XIV в. Характеристиките на укреплението показват, че вероятно то е използвано преди всичко като стражева крепост, която е контролирала и охранявала основния античен път, който е преминавал през Същинска Средна гора.

Литература

Захариев 1870: Ст. Захариев. Географско-историко-статистическо описание на Татарпазарджишката кааза. Виена, 1870.

Шкорпил, Шкорпил 1885: В. Шкорпил, К. Шкорпил. Някои бележки върху археологическите и историческите изследвания в Тракия. Пловдив, 1885.

Иречек 1974: К. Иречек. Пътувания по България. София, 1974.

Цончев 1963: Д. Цончев. Археологически паметници по южните склонове на панагюрска средна гора. София, 1963.

Мутафчиев 1915: П. Мутафчиев. Стари градища и друмове из долините на Стряма и Тополница. София, 1915.

“BANSKOTO KALE” SITE NEAR THE VILLAGE OF BANYA, DISTRICT OF PANAGYURISHTE

Valeri Grigorov, Lyubka Todorova,Georgi Abdulov, Vasil Katsarov

“Banskoto Kale” site is located ca 500 m west of the village of Banya, District of Panagyurishte. The fortress is situated on a ridge, well-suited for defense andoffering good view of the region. During the first excavations we were able to clarify the plan (fig. 1), and its history. We excavated the southern sector of the fortress (figs 1, 2). The fortress has a highly elongated irregular quadrangular plan, and coversan area of about 7-8 acres. We explored parts of the south wall and two towers. We found layers from two historical periods: 5th–6thc. AD, and 12th–14thc. AD.

№ 84. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „УЛ. „ИВАН ВАЗОВ“ № 31“, ГР. ПЛОВДИВ

Жени Танкова

Теренът, с площ от около 30 кв. м, се намира в югозападните покрайнини на античния Филипопол, извън крепостните му стени. При изкопни дейности във връзка с прокарване на разпределителен топлопровод от „ЕВН България Топлофикация“ ЕАД, по трасето на ул. „Ив. Вазов“, пред сграда № 31, гр. Пловдив, бе открита археологическа структура, което наложи провеждане на спасителни археологически разкопки. Те се реализираха в рамките на шест работни дни, през месец октомври, с Разрешение № 401/ 23.10.2015 г., ръководител Ж. Танкова. Разкри се сектор от зид, с посока североизток – югозапад, със запазена дължина 1,80 м и височина до 0,70 м. Градежът е от ломени и дялани камъни споени с хоросан, примесен с дребни фракции строителна керамика. Зидът е само в суперструкция, в един строителен период. Пред вътрешното му лице, в северозападна посока се развива масивно подово ниво оформено от ломени камъни със спойка от хоросан и дебелина 0,20 м – 0,25 м (обр 1 и обр. 2). Структурата отнасяме най-общо към III–IV в., базирайки се основно на строителната техника (обр. 3). Стратиграфията до голяма степен е нарушена от съвременни подземни комуникации. Ограниченото пространство, фрагментарната запазеност на структурата и липсата на находки не позволяват по-прецизна датировка и квалификация на предназначението ѝ.

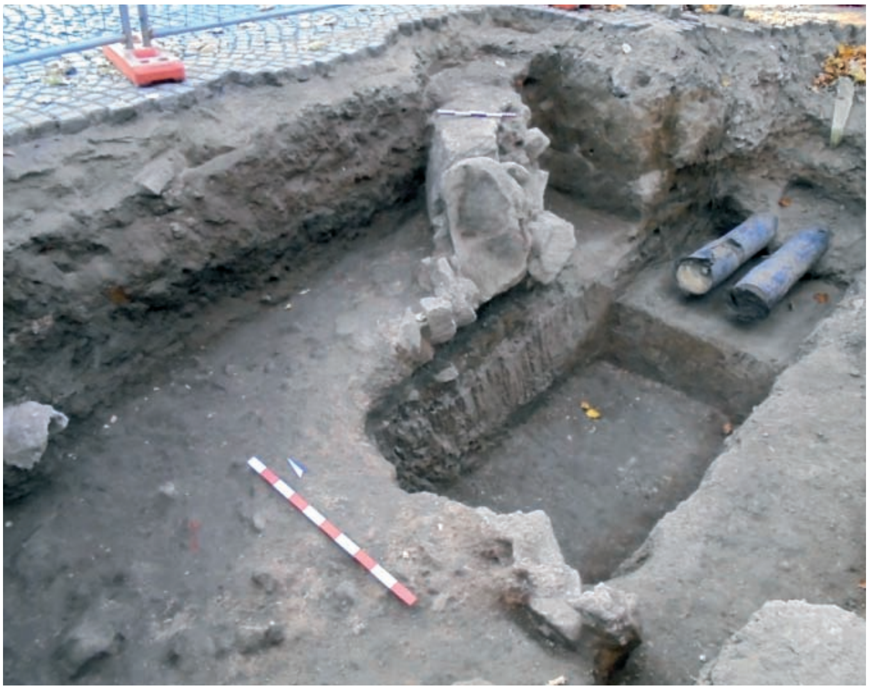

Обр. 1. Общ изглед от юг.

Fig. 1. General view from the south.

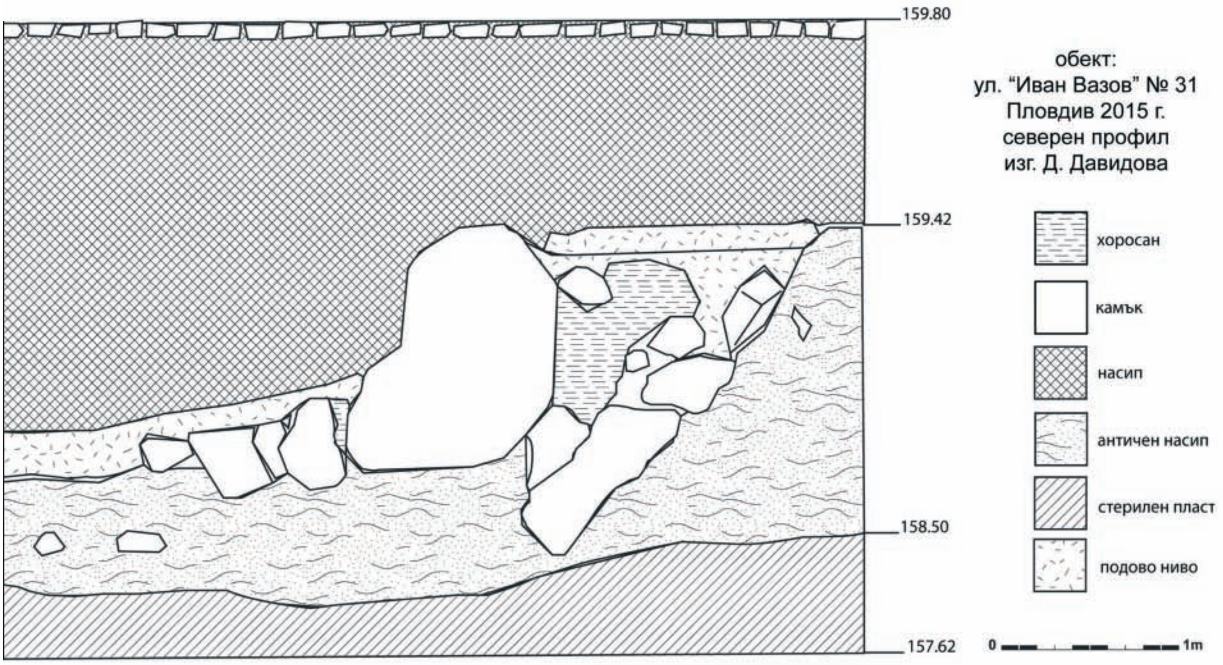
159.80
159.42
158.50
157.62
обект:
ул. "Иван Вазов" № 31
Пловдив 2015 г.
северен профил
изг. Д. Давидова
хоросан
камък
насип
античен насип
стерилен пласт
подово ниво
0
1m

Обр. 2. Стратиграфски профил.

Fig. 2. Stratigraphic profile.

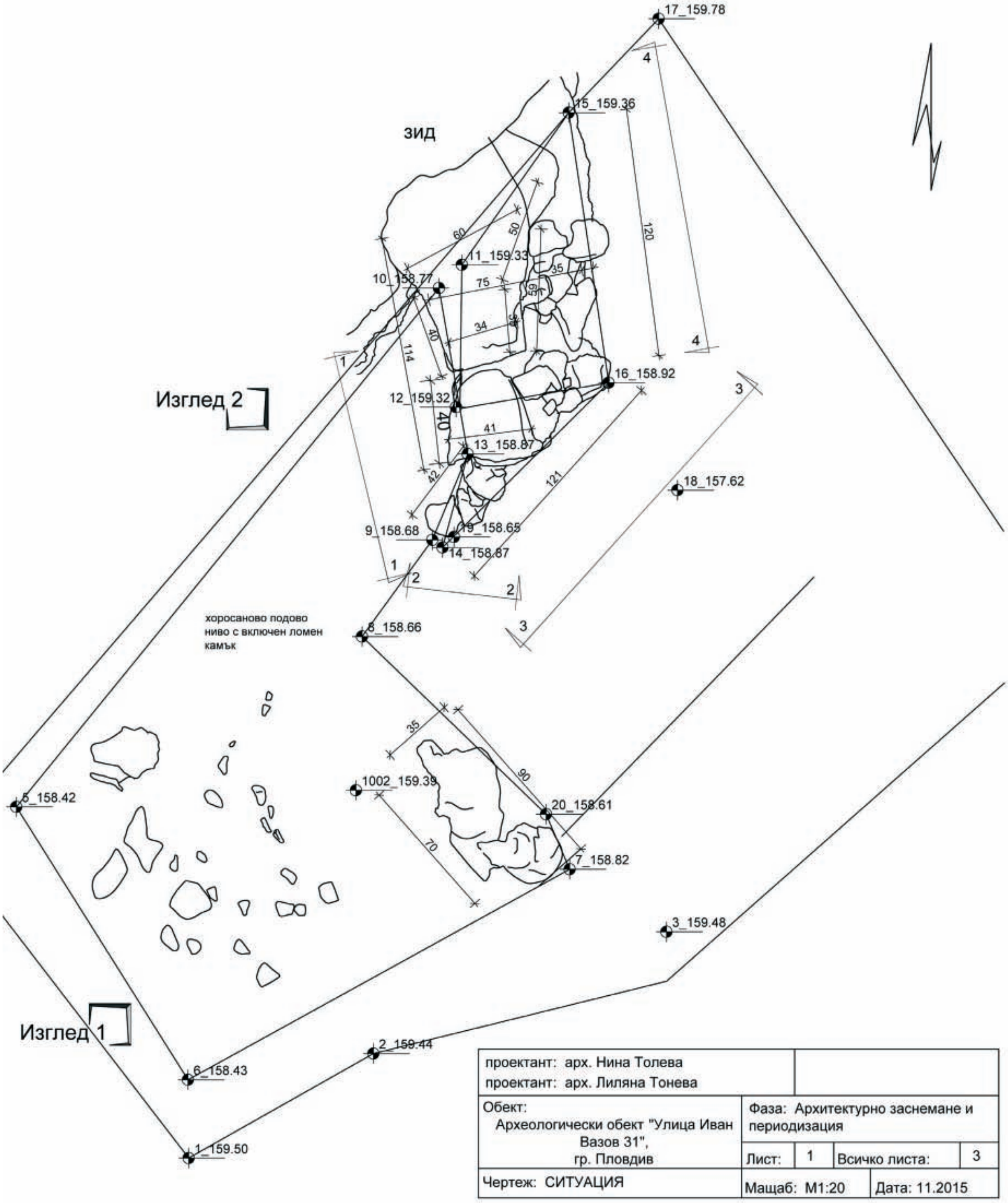
17_159.78
15_159.36
зид
11_159.33
10_158.77
16_158.92
12_159.32
13_158.87
18_157.62
9_158.68
19_158.65
14_158.87
8_158.66
1002_159.39
20_158.61
7_158.82
5_158.42
3_159.48
2_159.44
6_158.43
1_159.50
60
50
120
35
75
65
34
40
114
40
41
42
121
35
90
70
1
2
3
4
Изглед 2
Изглед 1
хоросаново подово ниво с включен ломен камък
проектант: арх. Нина Толева
проектант: арх. Лиляна Тонева
Обект: Археологически обект "Улица Иван Вазов 31", гр. Пловдив
Фаза: Архитектурно заснемане и периодизация
Лист: 1
Всичко листа: 3
Чертеж: СИТУАЦИЯ
Мащаб: М1:20
Дата: 11.2015

Обр. 3. План на разкритията.

Fig. 3. Plan of the excavations.

RESCUE EXCAVATIONS AT 31 IVAN VAZOV STR., PLOVDIV, IN 2015

Jeni Tankova

The plot covers ca 30 m^2 and is situated in the SW outskirts of ancient Philippopolis. Remains of a wall were discovered, direction of the wall is NNE–SSW, with preserved length 1.80 m, and preserved height ca 0.70 m (fig. 1-3). The wall is built of crushed and hewn stones with mortar containing small brick pieces. Next to the external face of the wall, to the north-west, a solid floor level was found, and it is formed of crushed stones with mortar bonding, with a thickness of 20-25 cm. These structures are dated to the 3rd–4th c. on the basis of the building technique.

№ 85. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „УЛ. „РАКОВСКИ“ № 24 А“, ГР. ПЛОВДИВ

Жени Танкова

Теренът с площ от 120 кв. м. се намира в границите на укрепения през античността Филипопол. Предвиден е за изграждане на нова жилищна кооперация. Археологическото проучване се проведе с Разрешение № 293/ 22.05.2015 г., от 16.06. до 12.08.2015 г., с ръководител Ж. Танкова. В резултат на археологическите разкопки се проучиха и документираха:

1. Най-ранният строителен период констатиран на обекта е от II в. – първата половина на III в. Той е представен от две помещения с верижен правоъгълен план. Те имат общ западен и разделите-

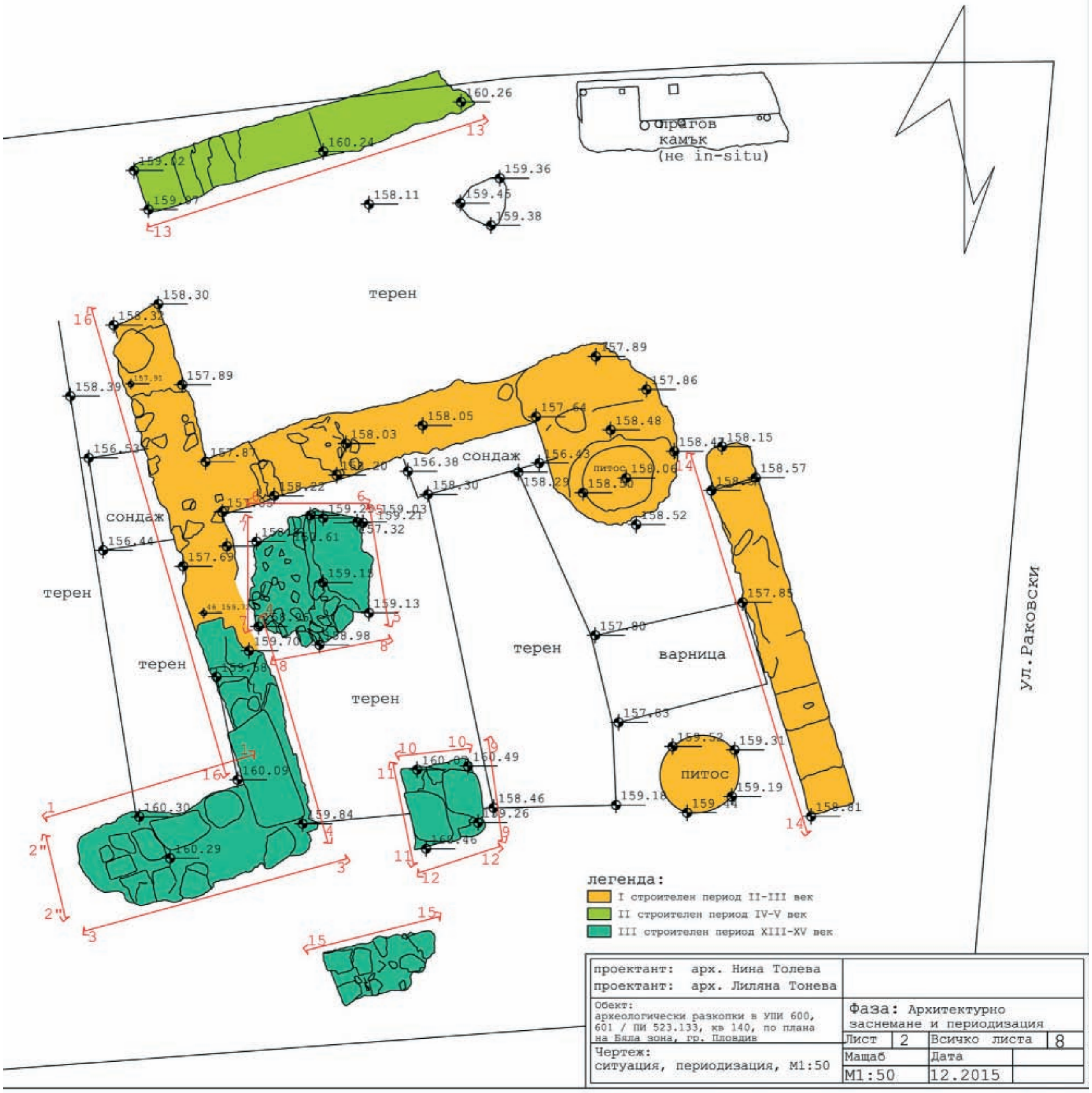
прагов камък (не in-situ)
терен
сондаж
терен
терен
терен
терен
сондаж
варница
питос
питос
ул. Раковски
160.26
160.24
159.02
159.07
158.11
159.36
159.45
159.38
158.30
158.32
158.39
157.89
156.53
157.87
156.44
157.69
157.89
157.86
158.05
157.64
158.48
158.03
156.38
158.30
156.43
158.29
158.06
158.50
158.52
158.47
158.15
158.57
157.85
157.80
157.83
159.52
159.31
159.19
159.18
159.44
158.81
159.13
159.70
158.98
160.09
160.30
160.29
159.84
160.49
158.46
159.26
160.46
легенда:
I строителен период II-III век
II строителен период IV-V век
III строителен период XIII-XV век
проектант: арх. Нина Толева
проектант: арх. Лиляна Тонева
Обект: археологически разкопки в УПИ 600, 601 / ПИ 523.133, кв 140, по плана на Бяла зона, гр. Пловдив
Чертеж: ситуация, периодизация, М1:50
Фаза: Архитектурно заснемане и периодизация
Лист 2
Всичко листа 8
Мащаб М1:50
Дата 12.2015

Обр.1. План на разкритията.

Fig. 1. A plan of the excavations.

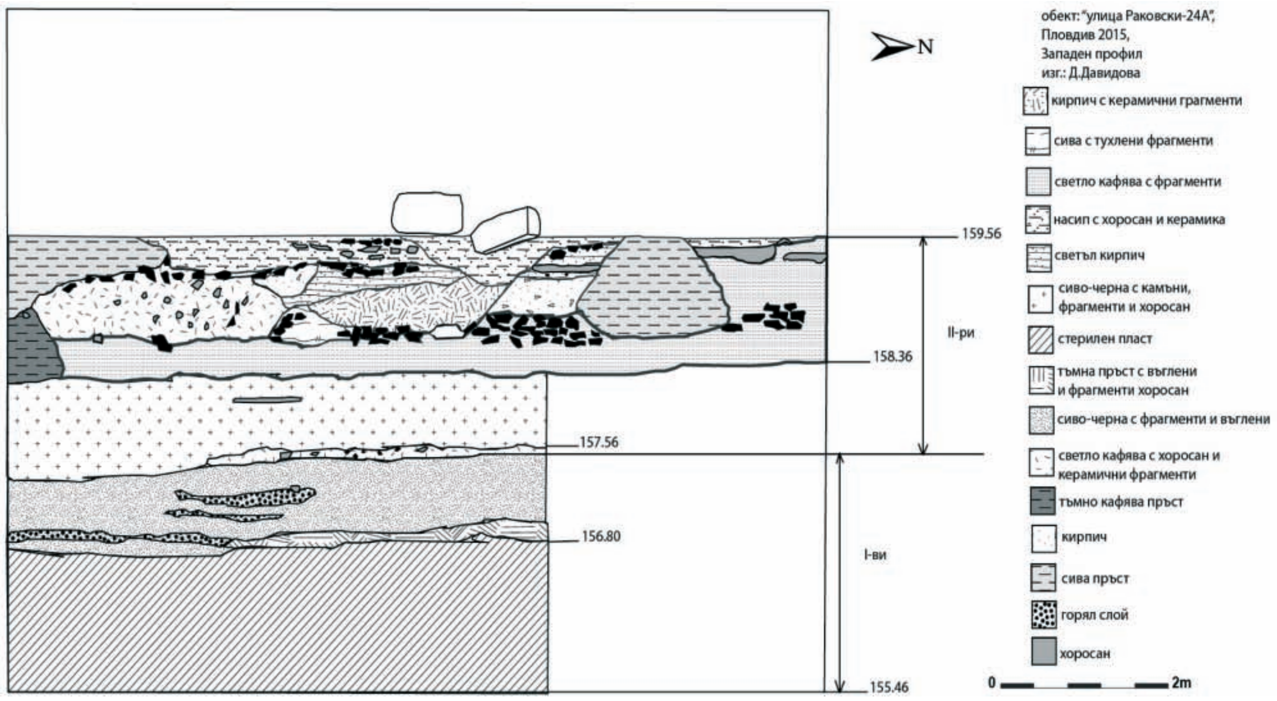
N
159.56
158.36
157.56
156.80
155.46
II-ри
I-ви
обект: "улица Раковски-24А",
Пловдив 2015,
Западен профил
изг.: Д.Давидова
кирпич с керамични грагменти
сива с тухлени фрагменти
светло кафява с фрагменти
насип с хоросан и керамика
светъл кирпич
сиво-черна с камъни, фрагменти и хоросан
стерилен пласт
тъмна пръст с въглени и фрагменти хоросан
сиво-черна с фрагменти и въглени
светло кафява с хоросан и керамични фрагменти
тъмно кафява пръст
кирпич
сива пръст
горял слой
хоросан
0
2m

Обр. 2. Стратиграфски профил – запад.

Fig. 2. A stratigraphic profile - west.

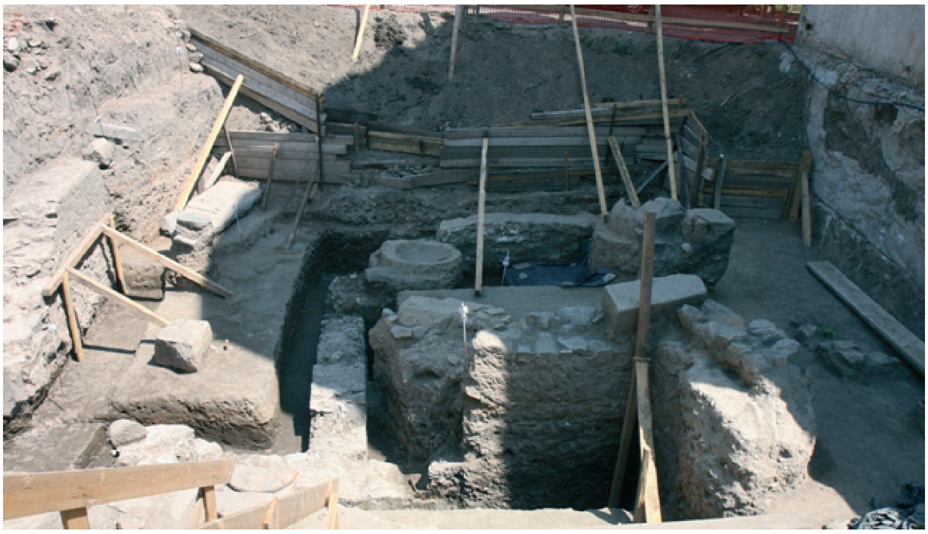

Обр.3. Общ изглед от запад.

Fig. 3. A view general from the west.

лен, северен за едното помещение, южен за второто помещение, зидове, силно обрушени. Градежът в субструкция е от ломени и дялани камъни, споени с бял хоросан. В суперструкция е аналогичен, с тази разлика, че зидарията е лицева. От пласта произхожда силно фрагментирана, предимно амбалажна керамика. Няма данни за преизползването на градежите в по-късен период.

2. От късната античност, IV–V в., се разкри сектор от зид с посока изток – запад, в един строителен период, ситуиран по северната имотна граница на терена. Проследи се в продължение на 4,10 м. Строителната техника е ломени и дялани камъни споени с хоросан, примесен с дребни фракции от строителна керамика. Субструкцията е 1,30 м; суперструкцията е запазена до 0,80 м. Към този период принадлежат и фрагменти от хоросанов под, без ограничителни зидове, и долни половини на два питоса. Сградата е разрушената и опожарена. В останалата площ от терена се изявиха само деструкциите – фрагменти строителна керамика, опожарени разложени кирпичи, хоросан и въглени (обр. 1, обр. 2. и обр. 3).

3. От средновековната и османска епоха се регистрираха само фрагментарно запазени структури.

RESCUE EXCAVATIONS AT 24 RAKOVSKI STR., PLOVDIV, IN 2015

Jeni Tankova

The plot of 120 m^2 is situated in the perimeter of Philippopolis, within the ancient fortress walls. During the excavations, the following structures were found and documented (fig. 1-3):

The earliest site period (the end of the 1st–3rd c. AD) – premises with partly preserved western, northern and eastern walls which surfaces were unearthed. They are built of crushed and hewn stones with mortar bonding. A large quantity of fragmented pottery (storage and transport vessels) was found in this layer. Most likely the premise has served certain economic activities.

The late antique period (4th–5th c. AD) – a wall, E-W oriented, belongs to this site period. The wall is built of crushed and hewn stones with mortar admixed with small pieces of bricks. Partially preserved floor levels of mortar belong to the same building.

The Middle and the Ottoman Ages – some single structures were registered.

№ 86. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „ИЗГРАЖДАНЕ НА ПРИСЪЕДИНИТЕЛЕН ТОПЛОПРОВОД НА ЖИЛИЩНА СГРАДА НА УЛ. „НАЙДЕН ГЕРОВ“ 13“, ГР. ПЛОВДИВ

Мая Мартинова-Кютова

Теренът е ситуиран в укрепения през римската и късноантична епоха град Филипопол, северозападно от Агората. Археологическото проучване се проведе на ограничена площ от 10 кв. м. Изкопът за полагане на тръби е с ширина 1 м и дълбочина от 1 до 1,20 м. Културните пластове са нарушени от техническа инфраструктура, изградена в терена.

В ограниченото пространство за археологическо проучване е открит сектор от каменна настилка (калдъръм) от XIX–XX в.

Документирано е трасето на глинен водопровод с посока североизток – югозапад в протежение на 3 м. Глинените тръби са обвити в хоросанова обвивка и са поставени върху пръстта. Върху водопровода е разкрита настилка от хоросан с тухлен прах, дребна фракция камъни и фрагментирана строителна керамика.

В южния край на изкопа и частично извън терена, определен за археологическо проучване, е открит гроб на млад индивид. Скелетните останки са ориентирани североизток – югозапад, с глава на югозапад. Черепът е деформиран, ребрените кости не са в анатомичен порядък. Липсата на находки затруднява датировката на разкритите структури (обр. 1).

Археологическото проучване в дълбочина е преустановено, поради разкрити водопроводни и канализационни съоръжения в трасето на строителния изкоп.

RESCUE EXCAVATIONS AT 13 NAYDEN GEROV STR, PLOVDIV, IN 2015

Maya Martinova-Kyutova

The excavated plot (fig. 1) is situated to NW of the *agora* of Philippopolis, within the fortified space of the Roman and late antique town. An area of 10 m^2 was explored.

The archaeological layers are disturbed by modern construction works. A small sector of stone pavement (cobblestone pavement) was found, and it is dated to the 19th–20th c.

A floor level of fragmented bricks and tiles with mortar, and a water-conduit beneath it with direction NE-SW were discovered. They belong to the Ottoman period. The clay pipes of the conduit are covered with a mortar casing.

A grave was partially explored in the southern section of the plot. The skeleton of a young man is orientated SW-NE. The skull is deformed and the ribs of thorax are found not in their anatomical order. It is difficult to suggest date of this burial because of the poor state of preservation and the absence of grave goods.

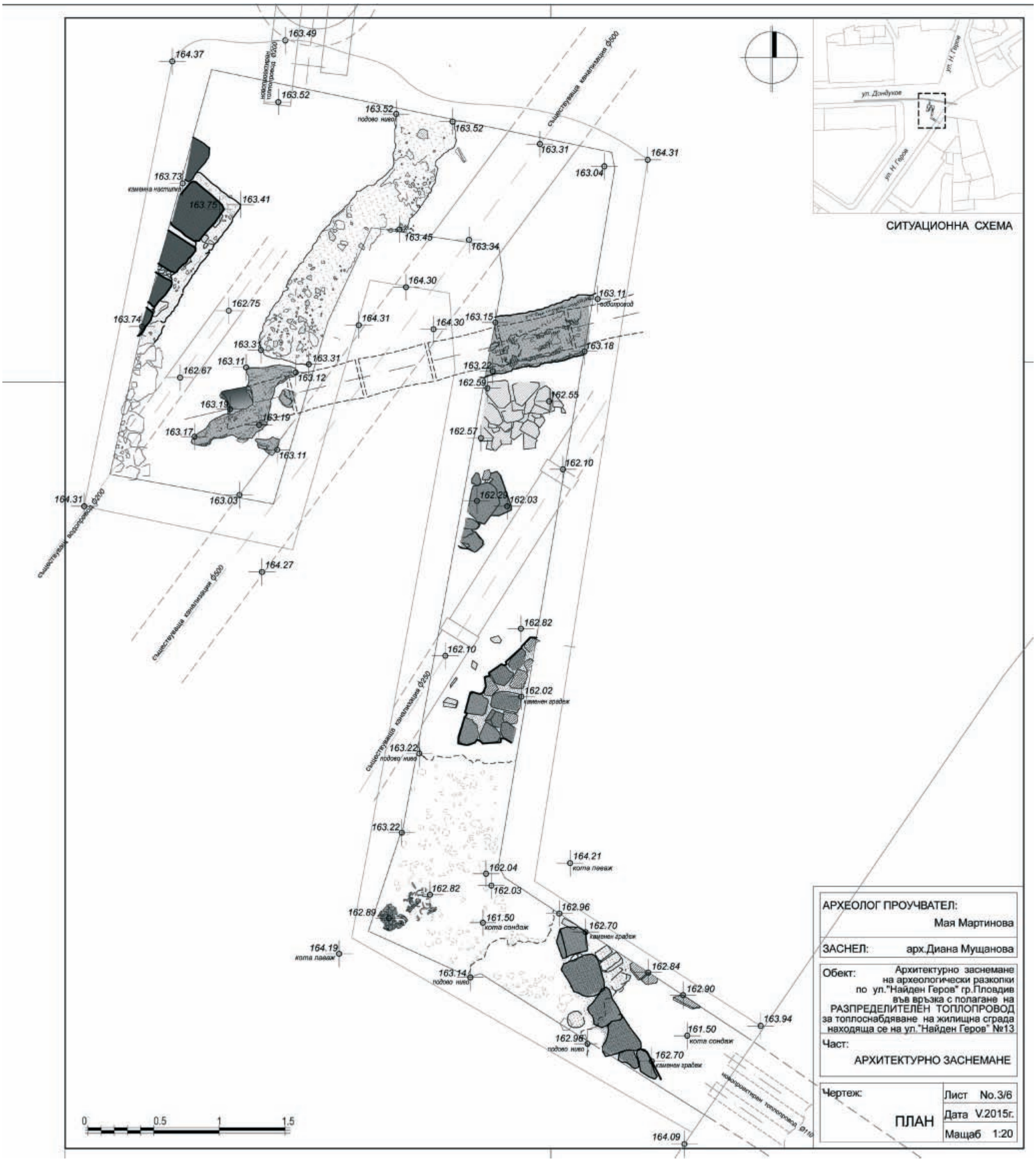
СИТУАЦИОННА СХЕМА
ул. Дондуков
ул. Н. Геров
163.49
164.37
163.52
163.52 подово ниво
163.52
163.31
164.31
163.04
163.73 каменна настилка
163.75
163.41
163.45
163.34
164.30
163.11 водопровод
163.15
164.31
164.30
162.75
163.74
163.31
163.31
163.11
163.12
163.18
163.22
162.67
162.59
162.55
163.19
163.19
163.17
162.57
163.11
162.10
163.03
164.31
162.29
162.03
164.27
съществуваща канализация ф300
съществуващ водопровод ф200
съществуваща канализация ф250
162.82
162.10
162.02 каменен градеж
163.22 подово ниво
163.22
164.21 кота паваж
162.04
162.03
162.82
162.89
161.50 кота сондаж
162.96
162.70 каменен градеж
164.19 кота паваж
162.84
163.14 подово ниво
162.90
163.94
161.50 кота сондаж
162.98 подово ниво
162.70 каменен градеж
новопроектиран топлопровод ф110
164.09
0
0.5
1
1.5
АРХЕОЛОГ ПРОУЧВАТЕЛ:
Мая Мартинова
ЗАСНЕЛ: арх.Диана Мущанова
Обект: Архитектурно заснемане на археологически разкопки по ул."Найден Геров" гр.Пловдив във връзка с полагане на РАЗПРЕДЕЛИТЕЛЕН ТОПЛОПРОВОД за топлоснабдяване на жилищна сграда находяща се на ул."Найден Геров" №13
Част: АРХИТЕКТУРНО ЗАСНЕМАНЕ
Чертеж: ПЛАН
Лист No.3/6
Дата V.2015г.
Мащаб 1:20

Обр. 1 План на разкритите структури.

Fig. 1. Plan of the excavated structures.

№ 87. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ III – 519, КВ. 57, УЛ. „ПРОФ. КРИКОР АЗАРЯН“, № 4, ГР. ПЛОВДИВ

Мая Мартинова-Кютова

Спасителното археологическо проучване се извърши във връзка с предстоящо строителство на жилищна сграда. Обектът е ситуиран на територията на АИР „Старинен Пловдив“, на западния склон на Небет тепе, извън крепостните стени на Трихълмието, и е датиран през елинистическата, римска и късноантична епоха. Теренът е с голяма денивелация от изток на запад (обр. 1).

Най-ранният културен пласт (обр. 3) принадлежи на късноелинистическата епоха. Разкрит е сектор от жилищна сграда с подово ниво, оформено в естествения терен, представляващ жълта изветряла скала. В пода са оформени масивни дупки за колове, вероятно за покривна конструкция. В петно с диаметър около 1,20 м, наситено с въглени, са открити два фрагментирани главнярника, монета на Одрюза и фрагменти от битова керамика, работена на ръка. Разкритията доказват обитаване извън рамките на крепостните стени и са принос в прецизиране топографските граници на предримското селище.

Непосредствено върху късноелинистическото жилище са открити човешки кости и череп – разнесени, без анатомичен порядък. На площ от около 2 кв. м. са намерени бронзови апликации от конска амуниция, желязна брадва и множество животински кости. Находките датират от XI–XII в. и индикират, че на това място вероятно е имало некропол.

По-ранните културни пластове в по-голямата си част са компрометирани от по-късните османски и съвременни градежи. През османския период в терена е построена сграда, от която е разкрита

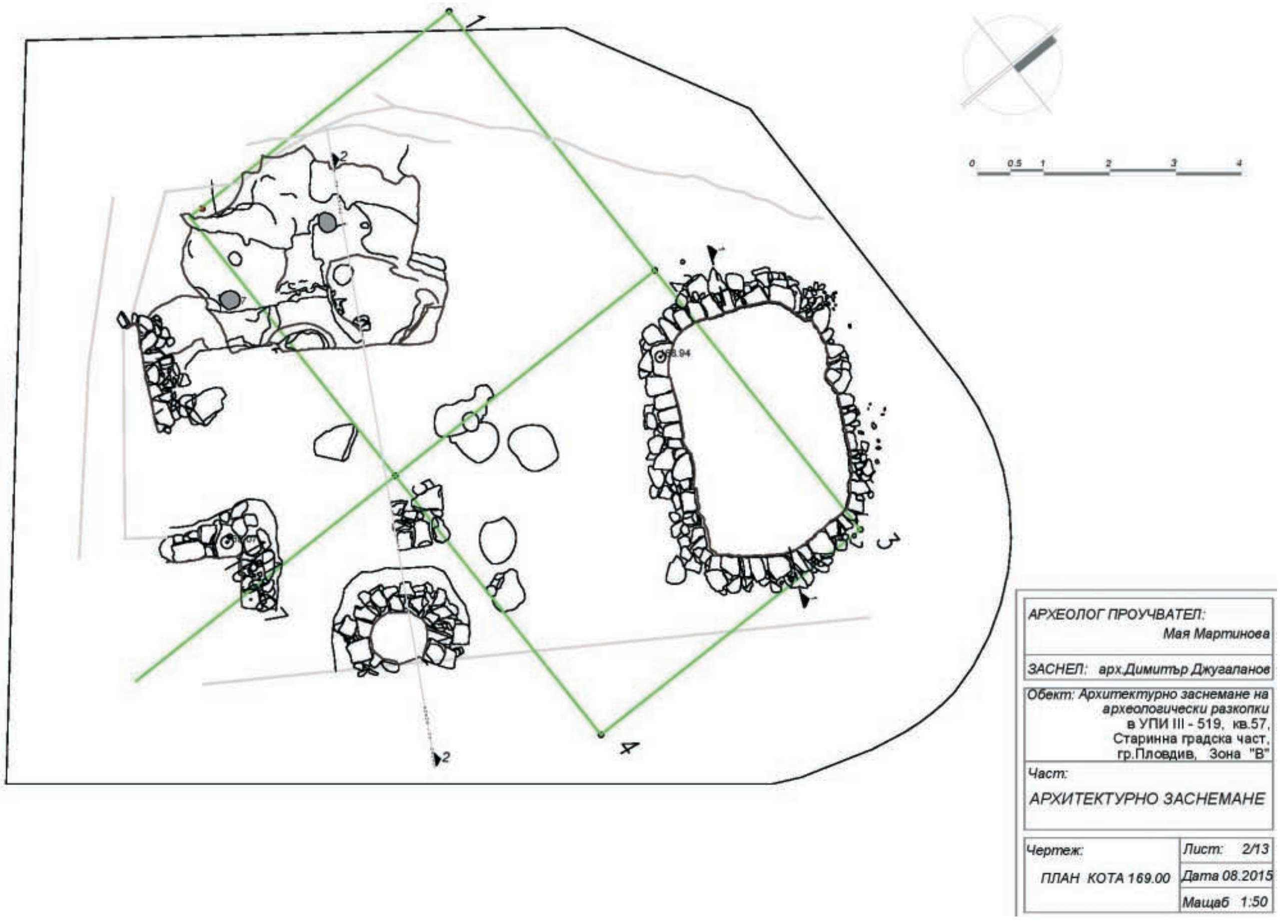
0
0.5
1
2
3
4
1
2
3
4
2
АРХЕОЛОГ ПРОУЧВАТЕЛ: Мая Мартинова
ЗАСНЕЛ: арх.Димитър Джугаланов
Обект: Архитектурно заснемане на археологически разкопки в УПИ III - 519, кв.57, Старинна градска част, гр.Пловдив, Зона "В"
Част: АРХИТЕКТУРНО ЗАСНЕМАНЕ
Чертеж: ПЛАН КОТА 169.00
Лист: 2/13
Дата 08.2015
Мащаб 1:50

Обр. 1. План на разкритите археологически структури.

Fig. 1. Plan of the excavated archaeological structures.

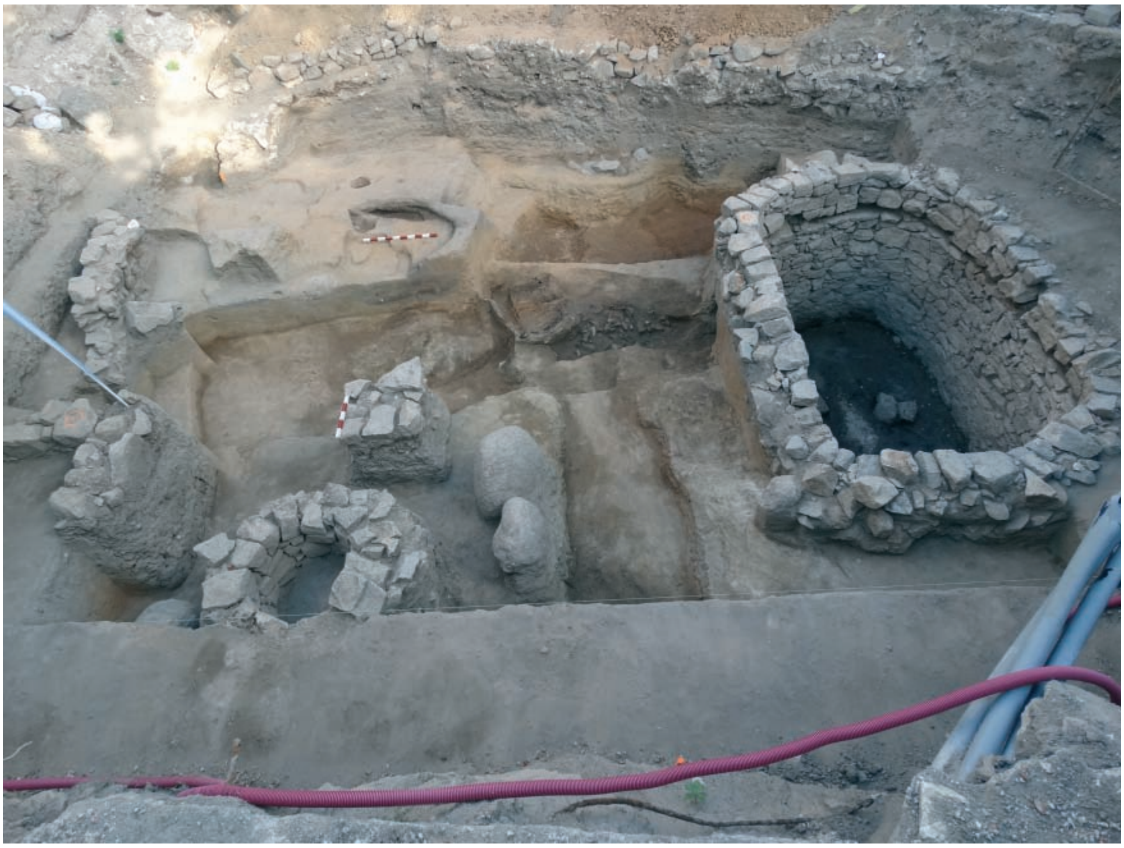

Обр. 2. Общ поглед към археологическия обект.

Fig. 2. General view of the archaeological site.

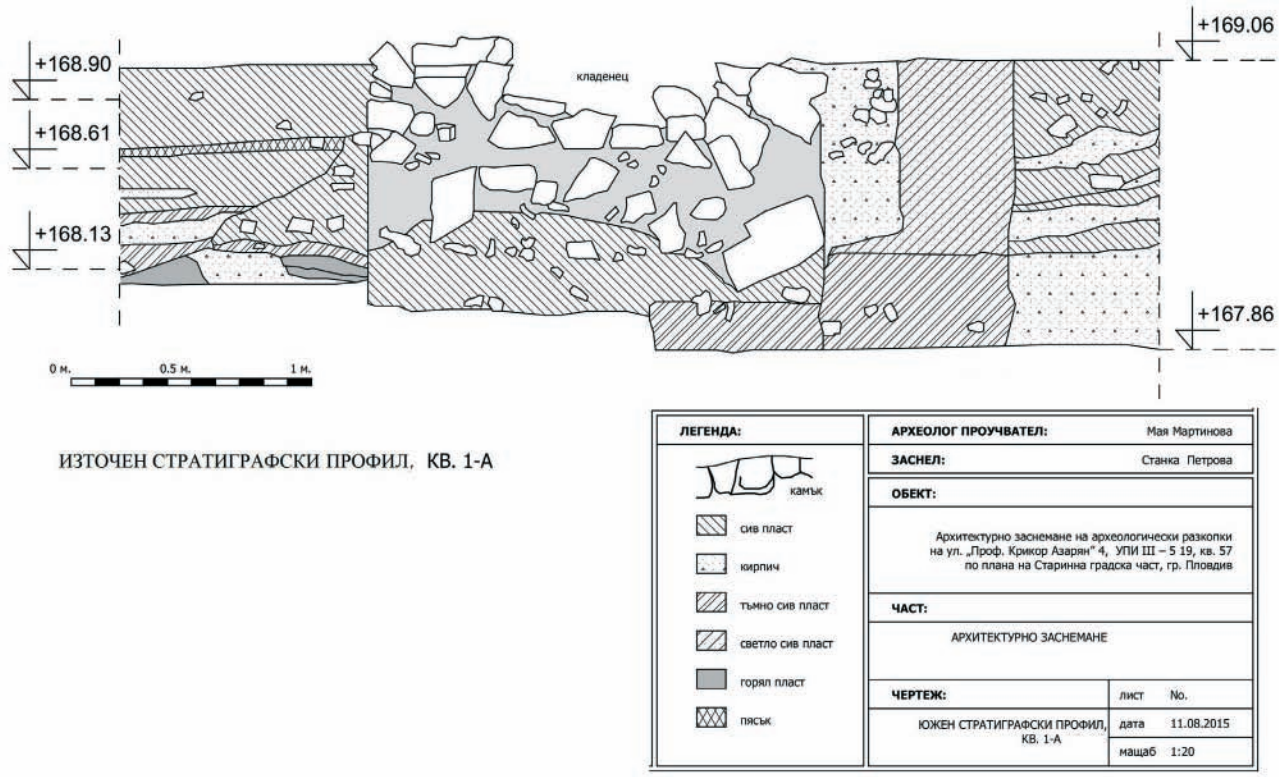
+168.90
+168.61
+168.13
кладенец
+169.06
+167.86
0 м.
0.5 м.
1 м.
ИЗТОЧЕН СТРАТИГРАФСКИ ПРОФИЛ, КВ. 1-А
ЛЕГЕНДА:
камък
сив пласт
кирпич
тъмно сив пласт
светло сив пласт
горял пласт
пясък

АРХЕОЛОГ ПРОУЧВАТЕЛ: Мая Мартинова
ЗАСНЕЛ: Станка Петрова
ОБЕКТ:
Архитектурно заснемане на археологически разкопки
на ул. „Проф. Крикор Азарян" 4, УПИ III – 5 19, кв. 57
по плана на Старинна градска част, гр. Пловдив
ЧАСТ:
АРХИТЕКТУРНО ЗАСНЕМАНЕ
ЧЕРТЕЖ:
ЮЖЕН СТРАТИГРАФСКИ ПРОФИЛ, КВ. 1-А
лист No.
дата 11.08.2015
мащаб 1:20

Обр. 3. Източен стратиграфски профил в кв. 1-А.

Fig. 3. Stratigraphy in the eastern section of Sq. 1-A.

дворна част – квадратни постаменти за навес, кладенец и яма – хранилище с елипсовидна форма (обр. 2). Ямата е с внушителни размери. При изграждането ѝ са употребени един ред сантрачи. Откритото голямо количество хигиенни съдове, трапезна керамика, лули, накити, фаянс и монети датират от XVII–XVIII в.

През възраждането е изградена жилищна сграда, функционирала до средата на XX в.

RESCUE EXCAVATIONS AT 4 PROF. KRIKOR AZARYAN STR, PLOVDIV, IN 2015

Maya Martinova-Kyutova

The site is situated within the territory of the Archaeological and Historical Reserve "Ancient Plovdiv", at the western slope of *Nebet tepe*, outside the fortifications of the "Three Hills" height of the Hellenistic period, the Roman period, and Late Antiquity (fig. 1-3).

The earliest (oldest) layer here is dated to the Late Hellenistic period. A section of a house was discovered, with floor of rammed clay, postholes of wooden construction, and a hearth. In the hearth fragments of two clay andirons and a bronze coin of Odryusos were found.

A medieval layer dated to the 11th–12th c. was documented but it is disturbed by later buildings. Remains of possibly destroyed grave (scattered human bones and a skull), elements of harness decoration, and an axe were found in the medieval layer.

Finally, a courtyard with a shed, a well and a large storage pit were situated in the examined area during the Ottoman period. Numerous vessels intended for sanitary purposes, tableware, pipes, jewellery and coins found in these contexts are dated in the 17th – 18th c.

№ 88. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В УПИ XXV‒720, КВ. 392 УЛ. „МИТРОПОЛИТ ПАНАРЕТ", № 31, ГР. ПЛОВДИВ

Мая Мартинова-Кютова

Обектът е ситуиран на територията на АИР „Старинен Пловдив", в укрепения през античната и късноантична епоха град Филипопол, и в непосредствена близост с комплекса „Източна порта на Филипопол" (обр. 1).

Най-ранният културен пласт принадлежи на елинистическата епоха (IV–I в. пр. Хр.). Пластът е проучен сондажно. Разкрити са каменни зидове и подови нива от трамбована глина.

През I в. сл. Хр. в проучения терен е извършвана занаятчийска дейност. Разкрити са структури, които доказват, тук е функционирала работилница за производство на фибули.

През II–III в. са изградени жилищни сгради, съобразени с денивелацията на терена в източния склон на Трихълмието.

От IV в. датира проученият сектор от жилищна сграда, която принадлежи на инсулата, ситуирана западно от Източната порта на Филипопол и е синхронна с комплекса (обр. 2).

В терена е документирана яма от X–XI в. и септична яма от османския период.

RESCUE EXCAVATIONS AT 31 MITROPOLIT PANARET STR, PLOVDIV, IN 2015

Maya Martinova-Kyutova

The site is situated in the Archaeological and Historical Reserve "Ancient Plovdiv", within the space of Philippopolis surrounded with fortification system during the Roman period and Late Antiquity, close to the "Eastern Gate of Philippopolis" archaeological complex (fig. 1-3).

The earliest (oldest) layer belongs to the Hellenistic period (4th–1st c. BC), and it was partially excavated in trenches. Stone walls and floor levels of rammed clay were discovered.

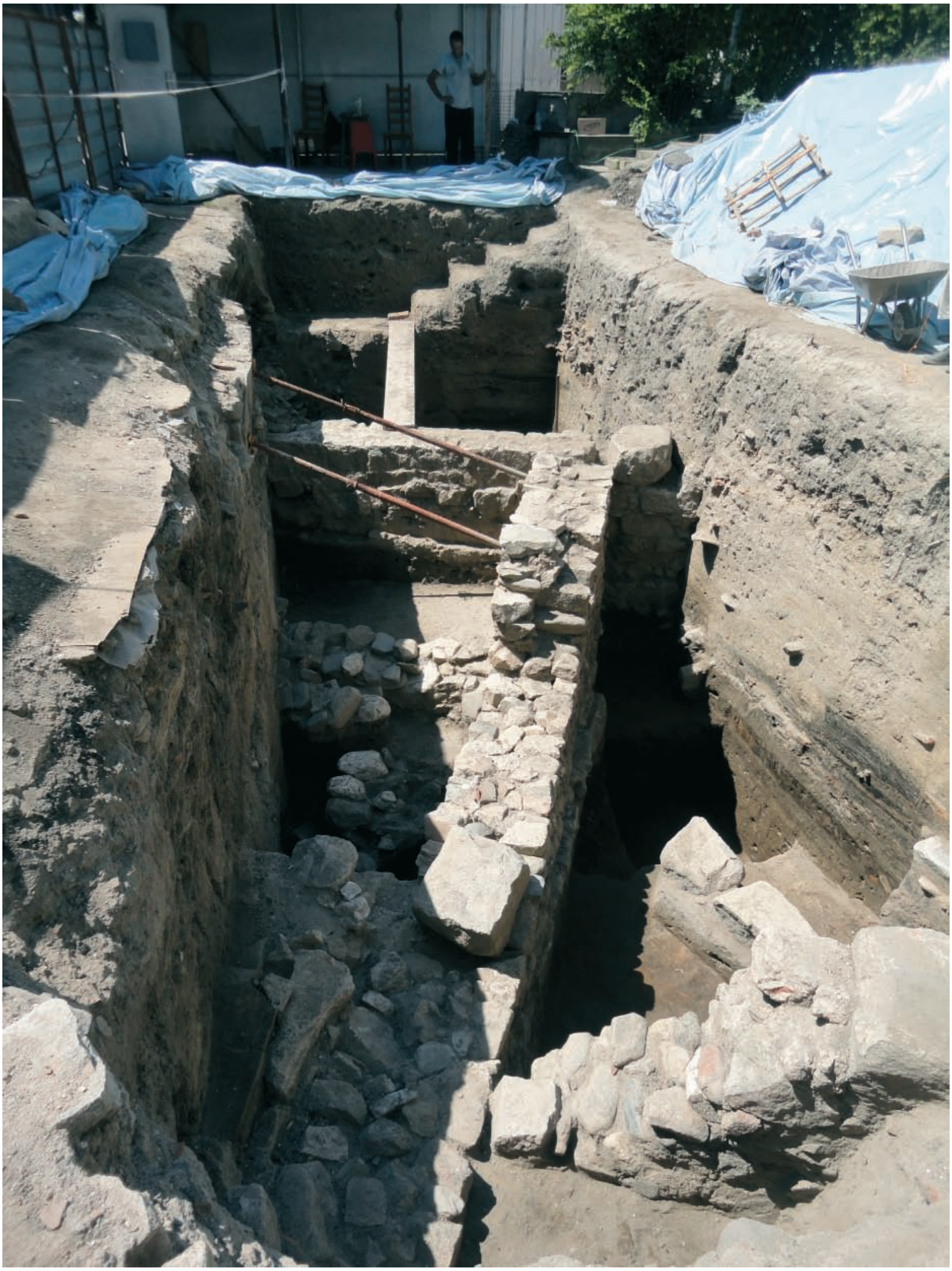

Обр. 1. Общ поглед към археологическия обект.

Fig. 1. General view to the archaeological site.

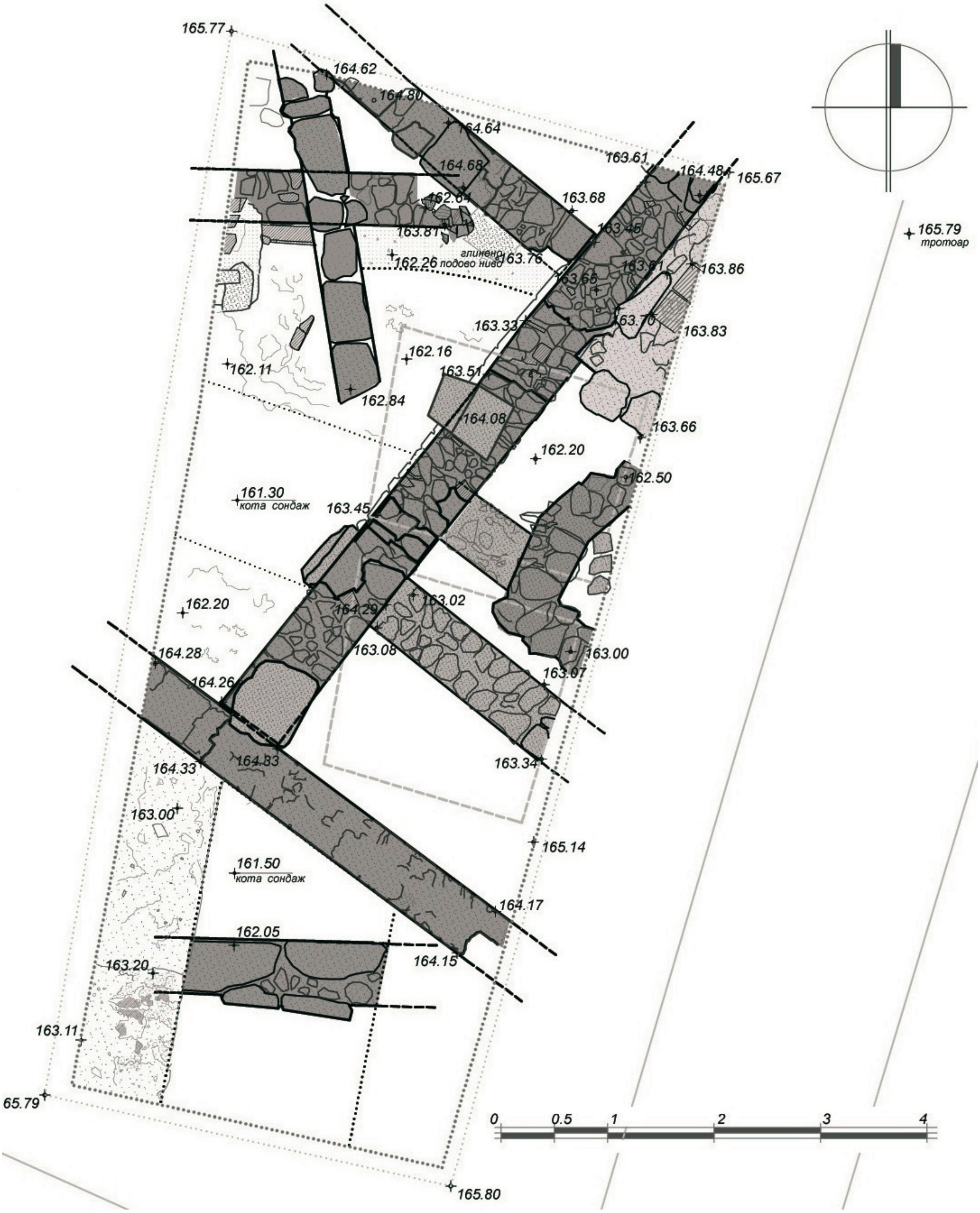
165.77
164.62
164.80
164.64
164.68
163.61
164.48
165.67
162.64
163.68
163.81
163.46
глинено подово ниво
162.26
163.76
163.61
163.86
163.65
165.79 тротоар
163.33
163.70
163.83
162.16
163.51
162.11
162.84
164.08
163.66
162.20
162.50
161.30 кота сондаж
163.45
162.20
164.29
163.02
163.08
163.00
164.28
163.07
164.26
164.33
164.83
163.34
163.00
165.14
161.50 кота сондаж
164.17
162.05
164.15
163.20
163.11
65.79
165.80
0
0.5
1
2
3
4

Обр. 2. План на разкритите структури.

Fig. 2. Plan of the excavated structures.

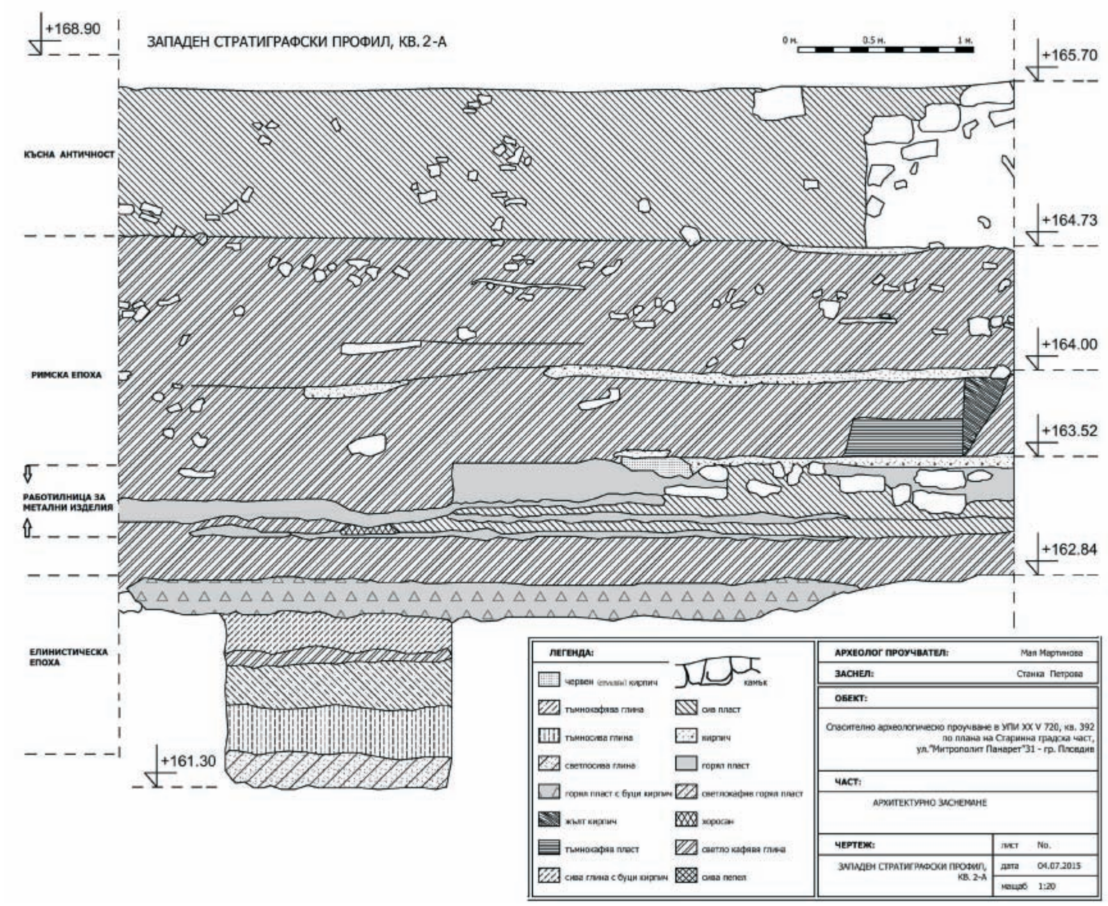
ЗАПАДЕН СТРАТИГРАФСКИ ПРОФИЛ, КВ. 2-А
0 м.
0.5 м.
1 м.
+168.90
+165.70
+164.73
+164.00
+163.52
+162.84
+161.30
КЪСНА АНТИЧНОСТ
РИМСКА ЕПОХА
РАБОТИЛНИЦА ЗА МЕТАЛНИ ИЗДЕЛИЯ
ЕЛИНИСТИЧЕСКА ЕПОХА
ЛЕГЕНДА:
червен (печен) кирпич
камък
тъмнокафява глина
сив пласт
тъмносива глина
кирпич
светлосива глина
горял пласт
горял пласт с буци кирпич
светлокафяв горял пласт
жълт кирпич
хоросан
тъмнокафяв пласт
светло кафява глина
сива глина с буци кирпич
сива пепел
АРХЕОЛОГ ПРОУЧВАТЕЛ: Мая Мартинова
ЗАСНЕЛ: Станка Петрова
ОБЕКТ:
Спасително археологическо проучване в УПИ XX V 720, кв. 392 по плана на Старинна градска част, ул."Митрополит Панарет"31 - гр. Пловдив
ЧАСТ:
АРХИТЕКТУРНО ЗАСНЕМАНЕ
ЧЕРТЕЖ:
ЗАПАДЕН СТРАТИГРАФСКИ ПРОФИЛ, КВ. 2-А
лист No.
дата 04.07.2015
мащаб 1:20

Обр. 3. Западен стратиграфски профил в кв. 2-А.

Fig. 3. Stratigraphy in the western section of Sq. 2-A.

During the 1st c. AD production activities took place at the site indicated by the traces and debris left behind a craft workshop for fibulae manufacture. The continuation of the same workshop space has been excavated earlier in the neighbouring plot to the north of the site..

During the 2nd–3rd c. AD, in the eastern part of the "Three Hills" height (*Trihalmie/Trimontium*), dwelling houses were built, and their constructions followed the slope of the terrain. The excavated residential area with dwelling houses belongs to an *insula* situated west of the eastern gate of the town. Both the *insula* and the "Eastern Gate of Philippopolis" archaeological complex are dated to the 4th c. AD.

№ 89. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА УЛ. „КНЯЗ ЦЕРЕТЕЛЕВ" № 2, ГР. ПЛОВДИВ

Елена Божинова, София Христева

Обектът се намира във високата част на Джамбаз тепе. Проучването е по повод частно инвестиционно намерение, като пластът до дълбочина 1 м беше изгребан с багер преди започване на разкопките, без присъствие на археолог, и е изкъртена скалата в СИ част на парцела. Археологическото проучване се проведе от 23.03. до 23.05.2015 г., върху площ от 100 кв. м. (обр. 1).[1]

---

[1] В екипа участваха д-р К. Станев, Б. Драганов, Р. Златев и Л. Янков. Монетите са определени от И. Лазаренко. Архитектурно заснемане е направено от арх. Г. Кръстева. Реставрация – М. Илиева.

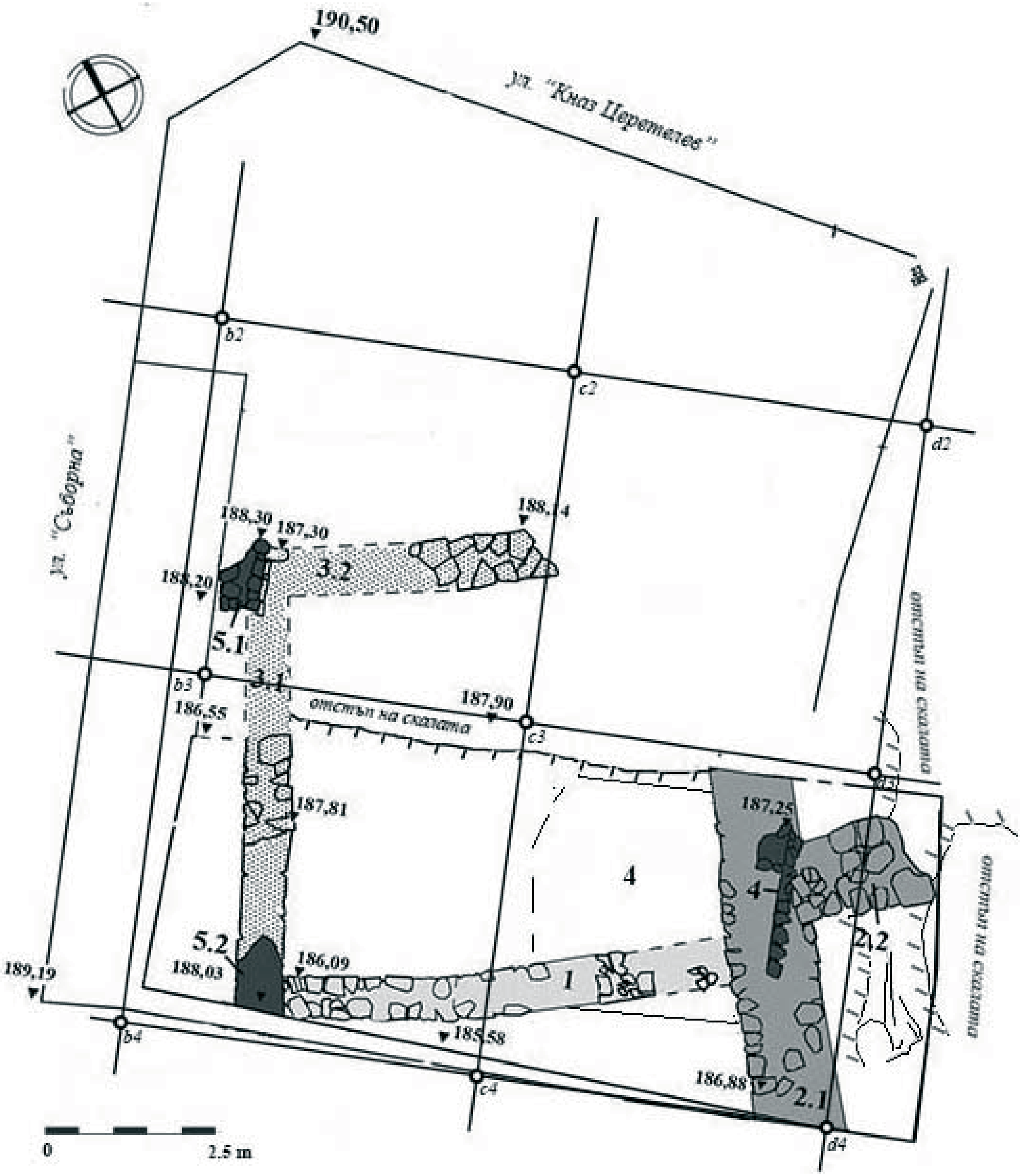
190,50
ул. "Княз Церетелев"
b2
c2
d2
ул. "Съборна"
188,30
187,30
188,14
188,20
3.2
5.1
b3
3.1
отстъп на скалата
187,90
c3
186,55
187,81
187,25
4
4
2.2
d3
отстъп на скалата
отстъп на скалата
5.2
188,03
186,09
1
189,19
b4
185,58
c4
186,88
2.1
d4
0
2.5 m

Обр. 1. План на обекта на основа архитектурно заснемане.

Fig. 1.Plan of the site.

Най-ранните материали се откриха преотложени в по-късни пластове. Към тях се отнасят част от каменен калъп за копие и фрагменти битова керамика, сред които такива, украсени с канелюри, които се датират в ранната желязна епоха. Откриха се и малък брой керамични фрагменти от ранната елинистическа епоха.

Материковата скалата (сиенит) е стъпаловидно изсечена от СИ на ЮЗ, като разликата между най-горната и долната точка е близо 2,5 м (обр. 2). Изсичането на скалата е вероятно с цел терасиране на терена и/или за добив на камък, като е възможно последното да е било организирано и проучваният парцел да е част от кариера. Кариерата е с фронт на С и И и вероятно представлява част от един комплекс с разположената на 60 м югоизточно кариера – на ул. „Княз Церетелев“ № 8 (Димитров, Станев 2013, 33).

Непосредствено върху скалата се проучиха отложени последователно дебел глинест пласт от ерозирал сиенит, над него прослойки от нехомогенна пръст и ивици от ерозирала скала, над тях пласт от кафява и черна пръст. Тези пластове започват от отвесно изсечената скала от С и са със силна денивелация на Ю (обр. 2), и са се образували вероятно в резултат на разчистването на терена и добива на камъни. Материалите от тях – керамика и монети се датират в периода II–III в.

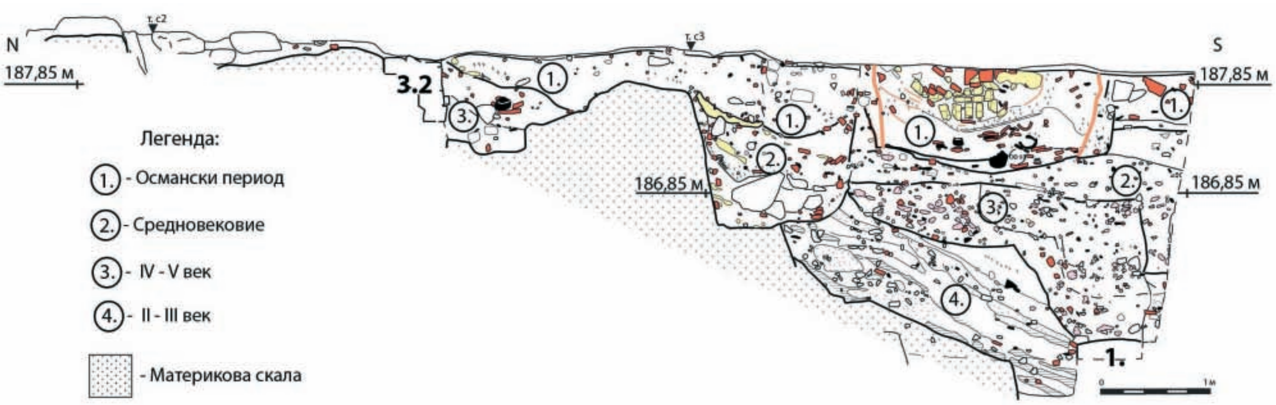

Обр. 2. Централен стратиграфски профил.

Fig. 2. Stratigraphic profile.

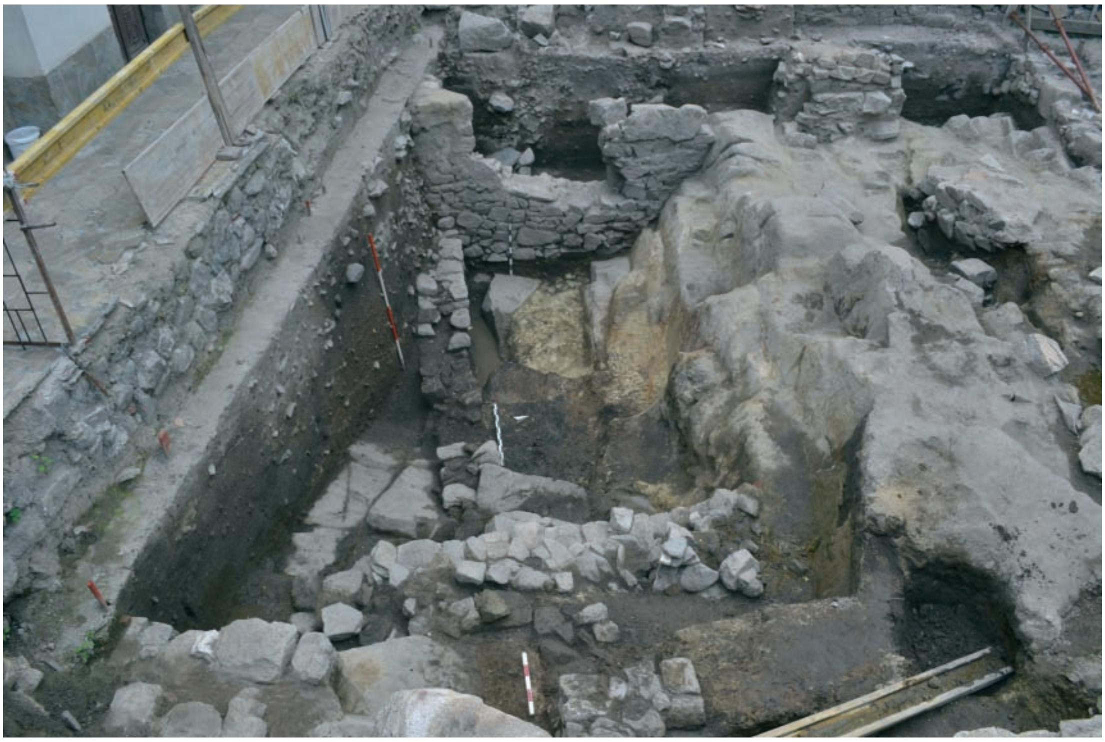

Обр. 3. Изглед към обекта от изток след изчерпване на културните пластове.

Fig. 3.View to the site from east at the bedrock level.

Над тези пластове, с цел подравняване на терена, е насипана пръст, наситена със строителни деструкции – бял хоросан с тухлена фракция, които явно са отпаден материал от демонтиране на сграда (сгради), разположена някъде в околността. Съгласно монетите, открити в тези пластове, дейността следва да се датира в края на IV – началото на V в. Насипването се свързва с изграждането и функционирането на съществувала тук сграда със съставен план и ориентация 25°, от която са запазени частично пет стени, изградени от камък на суха спойка в субструкция, като е възможно те да се отнасят към няколко сгради (обр. 1 и 3).

Най-добре запазена е З стена (3.1). На Ю тя продължава в съседния парцел. Тази стена е в конструктивна връзка със С стена (3.2), но степента на разрушенията не позволява да се уточни дали последната е външна за сградата или продължава в С посока. Тези два зида са изградени на спойка от бял хоросан с тухлена фракция, като сред камъните има и парче от тухлена зидария от по-ранна сграда. И двата зида са много сериозно пострадали от по-късни вкопавания, които напълно са унищожили пласта към тях. Северния зид (3.2) е почти напълно демонтиран през по-късните периоди. Дали е имал продължение в З посока, т.е. под днешната ул. „Съборна“, не може да се каже, тъй като попада под зид от XII в. и непроучвана част. Западно от зида 3.1, в малкото ненарушени сектори, се констатира трамбовка от дребни фрагменти строителна керамика, които е възможно да са част от улична или дворна настилка. Единственият датиращ материал е една монета на Юстин I (518–527), открита до стена 3.1. По една монета на Юстиниян I и Фока се откриха в по-късни пластове.

Стена (2.1) е с леко отклонение спрямо зида 3.1. и е с по-голяма дебелина. В С си край достига отвесно изсечената скала, а на Ю навлиза в съседния парцел. В нея се откриват отделни парчета мрамор. Конструктивно свързана с нея от И се свързва напречна стена (2.2), която е вкопана в отложения тук пласт от ерозирал сиенит и в И посока достига издигащата се скала. Тези две стени оформят Т-образна структура, от която е запазена само основата, като средновековни и османски структури напълно са унищожили нивата, свързани с тези стени, поради което точната им датировка и предназначение остават неясни.

Южната стена е фундирана върху или непосредствено над скалата (1). Тя е почти напълно демонтирана, като са останали само най-долните един или два реда камъни, но ясно се проследява траншеята, останала след демонтирането ѝ. Стената пресича пластовете, образували се при добива на камъни, като след изграждането ѝ теренът севрно от нея е допълнително заравнен чрез насипването на пласта с хоросанови деструкции от края на IV век. Този пласт не се открива южно от нея. Зидът е без конструктивна връзка със З стена 3.1., а в И посока е напълно разрушен и връзката с И стена 2.1 е неясна.

От ранното средновековие се откриха няколко дребни фрагмента от двата типа керамика – с врязана украса и с излъскване, всички преотложени в по-късни пластове.

През първата половина на XII в. в И половина е била вкопана голяма яма, в която се откри значително количество битова керамика. Малко по-късно, но също в първата половина на XII в., е вкопаната землянка (4), която от З частично застъпва ямата, от И напълно е унищожила античния зид 2.1, а от С достига до отвесно изсечената скала. Размерите ѝ са 3,5×3,6 м. В основата на нейната И стена е нареден един ред ломени камъни, от вътрешната страна на които ясно се очерта ивица изгнило дърво. В СИ ъгъл се откри частично запазена печка. Подът е от трамбована глина, а върху него се откри голямо количество битова керамика, като част от съдовете се възстановиха напълно или в голяма степен. Синхронна като материал е и една голяма яма разположена непосредствено южно от землянката. През втората половина на XII – нач. на XIII в. късноантичният зид 3.1 е бил надстроен в С част със зид с камъни и фрагменти тухли, споени с кал (5.1), а в Ю с кирпич (5.2). Непосредствено западно от зида 5.1 се откри трамбовка от дребни камъни и фрагменти строителна керамика, вероятно улица. Същата навлиза под трасето на съвременната ул. „Съборна“, като е на около 1 м под днешния калдъръм. Източно от кирпичената надстройка 5.2 се попадна на глинобитно подово ниво, в което е направена със средновековни керемиди правоъгълна касета, запълнена с чиста бяла пепел. Към XIII–XIV в. принадлежат две ями с малък диаметър, пълни с рохка черна пръст с въглени и идентичен керамичен материал. На дъното на едната се откри слой жито.

От османския период се проучиха множество ями концентрирани в З част.

Литература

Димитров, Станев 2013: З. Димитров, К. Станев. Кариерите на римския Филипопол. – Археология, 2, 2013, 25-37.

RESCUE EXCAVATIONS AT 2 KNYAZ TZERETELEV STR., PLOVDIV

Elena Bozhinova, Sophia Hristeva

The site is situated on the ridge of Dzhambaz tepe. An area of 100 m^2 was investigated. Layers and structures dated in the Roman Period, Late Antiquity, Middle Ages and Ottoman Period were studied (fig. 1-3). Artefacts dated in the Early Iron Age(among which is a piece of stone casting mould for spearhead) and in the Early Hellenistic period were also found.

№ 90. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ФОРУМ–ЗАПАД“ ПРЕЗ 2015 г.

Елена Кесякова

Редовните археологически разкопки на обект „Форум – запад“ се провеждат за четвърти пореден сезон. Задачата през отчетния сезон бе да се завърши археологическото проучване на площта, определена за разкопки, за да започне изготвянето на техническия проект за оформяне на площадното пространство, което включва и експонирането на комплекса на агората. Разкопките се извършиха от екип: Е. Кесякова – ръководител, Цветан Папинов, Румен и Росен Иванови – археолози, и Станка Петрова – строителен техник. През този сезон се допроучи ранният стилобат в площта на западния портик. Разкри се допълнително около 13 м. от дължината му, така че общата разкрита дължина на ранния стилобат от западната страна на агората достига 30 м. (обр.1). Много важни и интересни са археологическите структури, разкрити пред вестибюла, които показват връзката на ранния стилобат с вестибюла и арeята. Оказа се, че пред вестибюла суперструкцията на ранния стилобат, която е маркирана от дебел пласт кирпичи, прекъсва. По ширината (дебелината) на стилобата се намериха няколко пясъчникови блока, поставени напречно по дължината на стилобата, които създават впечатлението за оформяне на страница на вход. Зад тази страница липсва кирпичената суперструкция. Тя се появява южно от входа, в неразкопаната площ на източния шкарп, което не дава възможност за определяне на ширината му. Нивото на каменната зидария на ранния стилобат пред входа е запазена на по ниско ниво и дебел горял пласт покрива руините му.

Особено интересни са археологическите данни за връзката на входа на вестибюла със стилобата и арeята през третия строителен период. Непосредствено пред входа на вестибюла се намери коридор, който преминава по цялата ширина на портика и достига до стилобат № 2. Коридорът е с ширина 1,60

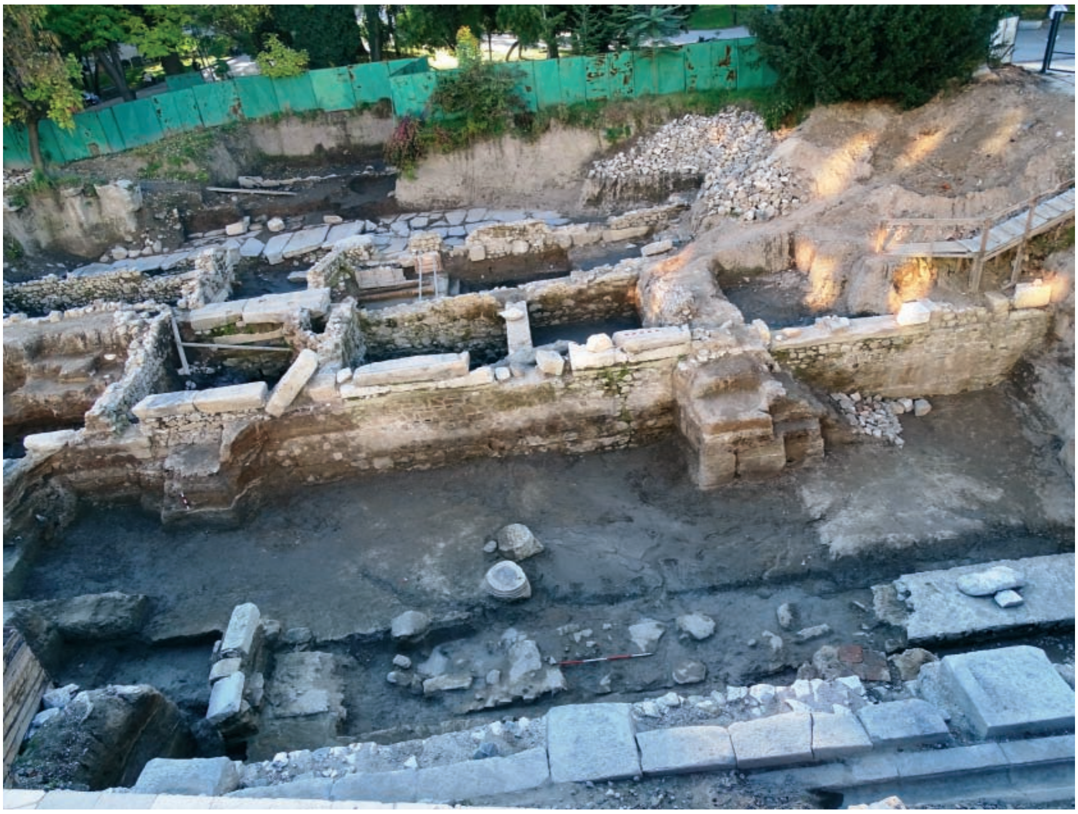

Обр.1. Общ изглед на разкритията.

Fig. 1. A general view of the archaeological structures.

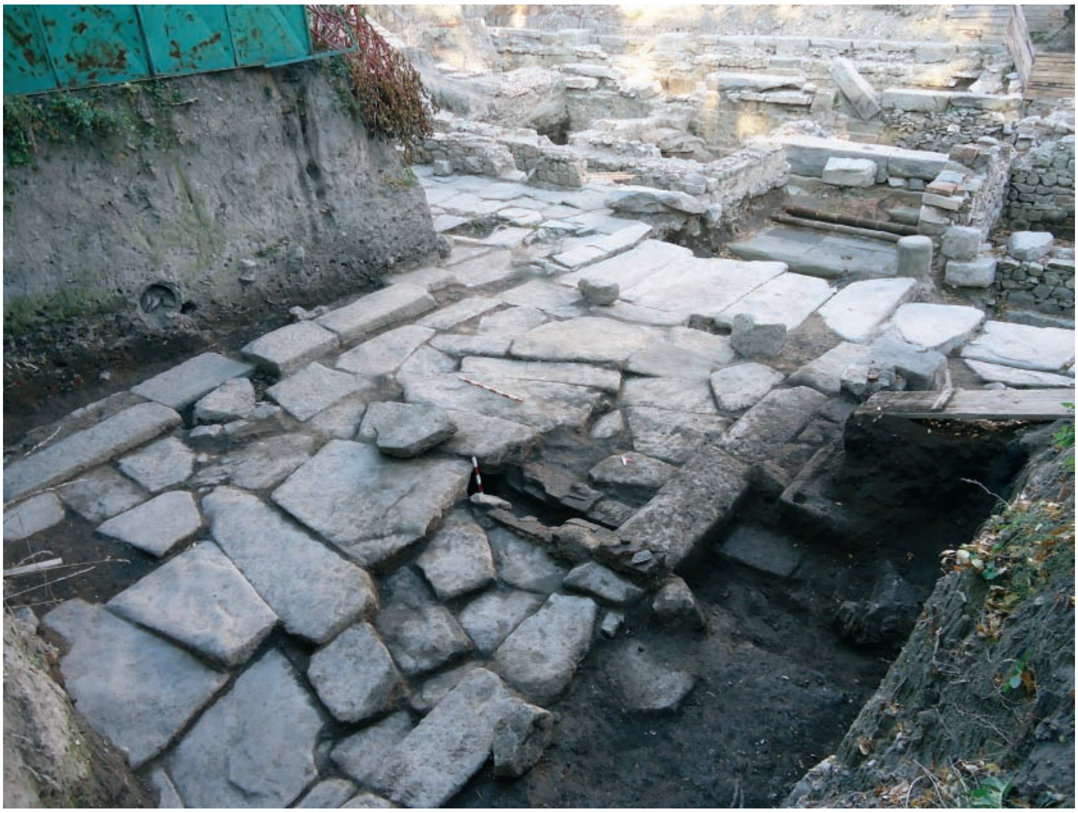

Обр.2. Кръстовището и латрината.

Fig. 2. The crossroad and the latrina.

м и е оформен от един ред дребни ломени камъни, много добре изравнени, покрити отгоре с хоросанова замазка. Камъните лежат върху масивното подово ниво от предишния втори строителен период. От двете страни на коридора се издигат страници от кирпич, които вероятно са били облицовани с мрамор, за което указват намерените изключително много мраморни облицовъчни плочи. Страниците на коридора не са по цялата ширина на портика, а само на около 2,00 м дължина от входа на вестибюла. Очевидно оформлението на входа на вестибюла пред портика е монументално. За съжаление цялостно проучване в тази част не можа да се извърши, тъй като имаше свлачище, което не се укрепи. Археологическите данни за подхода от вестибюла през портика и стилобата къмareята са едни от най-важните резултати от археологическите проучвания през отчетния период. За първи път попадаме на подобни археологически структури. Трябва да отбележим, че за първи път се проучват цялостно едни пропилеи и връзката им със стилобата и ареята. Дали подобно оформление е имало и при източните и при южните пропилеи не може да се каже, тъй като първите проучватели – Христо Джамбов и Матей Матеев не са оставили подобна информация.

Втори важен резултат от археологическите проучвания през отчетния сезон са констатациите, които се направиха по отношение на входовете на магазините и на вестибюла. Допускахме, че през първия и втория строителен период входовете нямат каменни прагове, тъй като липсваха каквито и да е данни за това. От стратиграфията на масивните подови нива, запазени в портика, се видя ясно, че подовите настилки в портика достигат не само до фасадния зид на вестибюла, а преминават и по дебелината му. По същия начин става преминаването на подовите настилки от портика през стилобата към ареята. Тези археологически данни показват, че входовете на вестибюла, а вероятно и на магазините, не са имали каменни прагове през първия и втория строителен период.

Допроучиха се и двата магазина северно от вестибюла, като се разкриха всички подови нива и се достигна до стерилен терен. Подовите настилки са от трамбована глина, кирпич, грусирал сиенит, пясъчник или мраморен трошляк. В повечето случаи върху подовете се намират и горели керемидени пластове. И в двата магазина след достигане на стерилен пласт се направиха допълнително сондажи в стерилния терен до достигане на подпочвените води. Няма никакви данни за археологически структури под тези на агората.

Третият сектор, на който се работи, е „кръстовището“. През 2012 г. бе разкрит сектор от кардото, което преминава покрай западните пропилеи, а тази година се разкри и сектор от декуманиса, който достига до западните пропилеи и оформят едно кръстовище. Смятам, че кръстовището ще бъде един необходим и важен елемент в експозицията на комплекса. Новоразкритият декуманус е с ширина 6,20 м и е оформен по стандартния за Филипопол начин – с бордюри от двете страни (обр. 2). От северната страна на улицата се попадна на два сиенитни постамента за колони, които лежат върху зид от ломен камък на хоросан с тухлен прах. От южната страна се разкри само зид от ломен камък на хоросан с тухлен прах, ситуиран непосредствено до улицата. Попадна се на прагов блок, който осъществява връзката на сградата с улицата. Непосредствено до него се намери и сравнително добре запазен мраморен коринтски капител. Капителът не е свободно стоящ, а е изсечен от едната страна. Засега мястото му не е уточнено. От южната половина на декумануса, върху настилката, е изграден канал с дължина 2,30 м. Дъното на канала е от един ред цели тухли с размери 0,35×0,35 м, а страниците му са с дебелина 0,35 м. Каналът започва от бордюра на улицата. Наклонът е много голям. Без съмнение се касае за латрина. Подобна латрина се разкри и покрай източния бордюр на кардото, което преминава покрай източните пропилеи, а така също и покрай източния бордюр на кардото, което преминава покрай западните пропилеи.

Движимите културни ценности, открити по време на археологическите разкопки, са изключително оскъдни.

Археологическите разкопки на обект „Форум – запад“ приключиха с изключение на много малък сектор между постаменти 5 и 6 на стилобат № 2.

EXCAVATIONS AT “FORUM – WEST” IN PHILIPPOPOLIS, IN 2015

Elena Kesiakova

The early stylobate of the agora, situated in the area of the western propylaea, was entirely explored (fig. 1), and a continuation of 13 m of its length was unearthed. The structures outside the vestibule were uncovered. They indicate the connection between the early stylobate with the vestibule and the area. An entrance was found in the stylobate, which served to connect the propylaea with the vestibule and the area. The entrance of the vestibule, orientated to the stylobate and the area, was very monumental during the 3 th building period of the agora. There was a corridor, 1.6 m wide, in front of the vestibule which crosses the entire porticos and reaches to the stylobate №2.

Two shops in the north of the vestibule were explored as well, and the level of sterile ground was reached. There is no evidence for archaeological structures under these shops.

Part of a *decumanus* street was also discovered. It leads to the propylaea in the west and forms a crossroad with a *cardo* street. A *latrina* was found in the south corner of the crossroad (fig. 2).

№ 91. АРХЕОЛОГИЧЕСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ НА КОНСЕРВАЦОННО-РЕСТАВРАЦИОННИ РАБОТИ НА ОБЕКТ „ЕПИСКОПСКА БАЗИЛИКА“, ГР. ПЛОВДИВ

Елена Кесякова

Епископската базилика на Филипопол се намира в непосредствена близост до централния площад на античния град. Разкрита е в периода 1983–1986 г. Представлява трикорабна едноапсидна сграда, вероятно с портици и открит двор. Има дължина 86,30 и ширина около 38 м. От базиликата досега е разкрит само южният кораб и половината от централния (Кесякова 1989; 2011). Другата част попада под платното на днешния булевард “Мария Луиза“. Всички помещения, включително и портиците, са покрити с великолепни многоцветни мозаечни килими, които са на две нива, едно върху друго (обр. 1). Предвид изключителната монументалност на паметника и неговата важна роля в религиозния живот на Тракия, Община Пловдив и Фондация “Америка за България“ отпуснаха средства

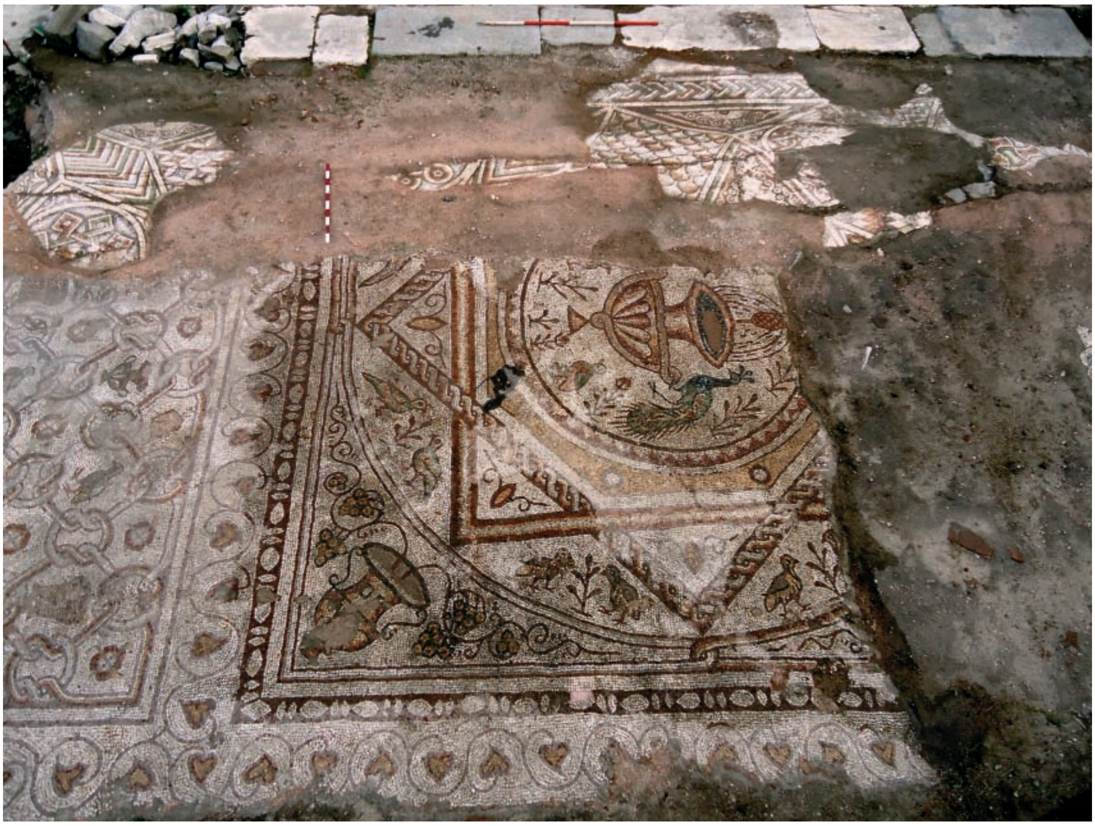

Обр.1. Общ изглед на мозайките.

Fig. 1. General view of the mosaics.

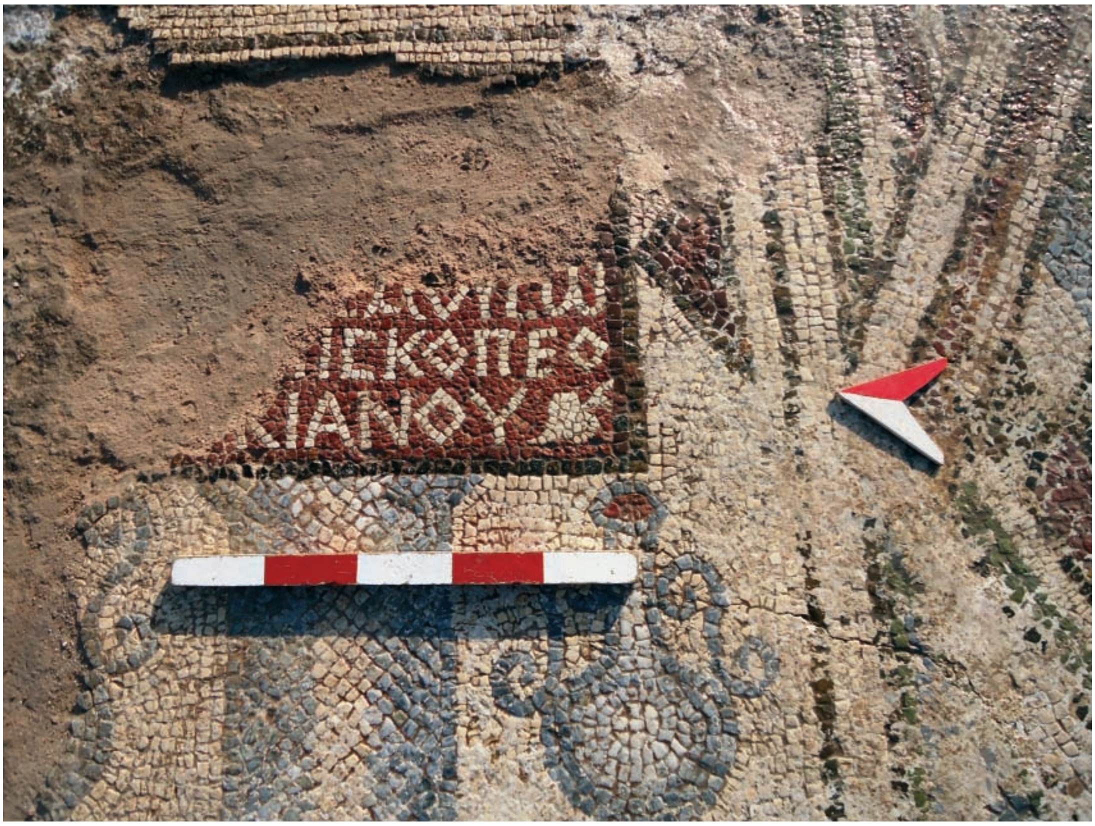

Обр.2. Мозайка от второто (долно) ниво.

Fig. 2. The mosaic of the second (lower) level.

за нейното реставриране и експониране. С разрешително № 64/30.03.2015 г. на НАИМ–БАН, Елена Кесякова в сътрудничеството със Станка Петрова, извършиха археологическо наблюдение по време на консервационно-реставрационните работи на Епископската базилика.

Работата на терен започна на 07.05.2015 г. и продължи до края на месец ноември. Екипът от реставратори с ръководител доц. Е. Кантарева се зае с разкриването на мозайките. Първоначално се работи за демонтиране на мозайката от горното ниво, след което се пристъпи към отстраняване на подложката ѝ и разкриване на долния пласт. Подложката на горната мозайка в южния кораб е с дебелина около 8–10 см и лежи непосредствено върху долния пласт мозайка. Тя е изградена от хоросан с тухлен прах, но се намират и много отломъци от дребен камък, буци от разрушена мозайка, както и брак от изрязаните и подготвени за употреба тесери, и дребни фрагменти от мраморна облицовка, включително и профили. Намери се и малък фрагмент от мрамор с надпис на гръцки език. Запазени са няколко букви. При отстраняването на подложката на горната мозайка и разкриването на долния пласт мозайка се попадна на изключително интересен надпис на гръцки език (обр. 2). За съжаление надписът е много разрушен. Липсват горните три реда, както и северната половина. Надписите са предадени на Н. Шаранков за разчитане и коментар. Не само надписът е разрушен, но и мозайката наоколо е залята с варов разтвор, който е калцирал и трудно се отстранява. Освен това непосредствено до надписа, от източната страна, мозайката е унищожена от яма, която засега не е проучена. Унищожаването на надписа и заливането му с варов разтвор може да се смята като акт на заличаване на направеното от предшественика или *damnatiomemoriae*. То може да се свърже с ожесточените борби, които се водят в Тракия между ариани и православни, на които Филипопол е център. В 343 г. във Филипопол се провежда събор в противовес на проведения в Сердика. Основният спор между ариани и православни е, че арианите отричат троичността на Бога. Носители на арианството са императорите от източен произход. Императорската администрация на Изтока всячески подкрепяла арианските епископи. Особено ревностен и убеден арианин е Констанций II (337–363), при който се засилва борбата срещу никейското православие. Безмилостни политически гонения срещу православието продължават и при Валенс (364–378), който е със силно изявен ариански дух. Едва по времето на Теодосий I (379–395) православното християнство е възстановено. Тези исторически събития могат да се проследят в украсата на Епископската базилика във Филипопол. Макар и да имаше някакви колебания къде точно се е провел филипополският контрасъбор в 343 г., то сега може категорично да се каже, че е проведен в Епископската базилика. Фактът, че базиликата е изключително монументална, с прекрасна вътрешна украса, говори, че такъв храм не може да се издигне без протекцията на императора и неговата администрация. Това е една императорска базилика. Най-вероятно към края на управлението на Константин Велики (326–337), който също приема арианството, епископската базилика е била в процес на изграждане и окончателното ѝ завършване е било при Констанций II. Така че, съборът във Филипопол в 343 г. се е провел именно тук, в епископската базилика. Това е най-ранният християнски храм във Филипопол. Надписът върху мозайката ни съобщава за епископ, който без съмнение е арианин. Ползването на мозаечния килим от долното ниво не е било много продължително. Почти липсват поправки или кърпежи с хоросанови замазки, както например в горното ниво. Скоро е трябвало да заличат всякакви следи от този, когото ненавиждат, а именно епископа – арианин. Затова не само, че е разрушен надписът, но и мозайката наоколо е залята с варов разтвор.

Демонтиран бе и горният мозаечен под в централния кораб, както и подложката. Оказа се, че долният пласт мозайки е доста разрушен. Запазен е на отделни места и то към стилобата, което не дава възможност да се види композиционната схема. Трябва да се отбележи, че горното мозаечно ниво на централния кораб е с много голяма денивелация. На места повече от 0,50 м. По всичко изглежда, че тази денивелация се дължи на масивната римска сграда, върху която е изградена базиликата. За преодоляване на голямата денивелация, в подложката на горната мозайка са използвани ломени камъни с големи размери, а така също и големи буци от разрушена мозайка, фрагменти от тухли, керемиди и пр. Очевидно долното ниво мозайка в централния кораб е било разрушено още в античността и то от някакъв катаклизъм – най-вероятно земетресение. Макар засега много малко запазена, мозайката в централния кораб се очертава като огромен килим, ограничен от южната и източна страна с широк бордюр (ширина 3 м). В бордюра са употребени четири цвята, докато в паното засега са изявени само два цвята – черен и бял. Тази пестеливост в колоритността на мозаечния килим указва за една по-ранна датировка в сравнение с мозайката от долното ниво на южния кораб, където са употребени 6 цвята.

Литература

Кесякова 1989: Е. Кесякова. Раннохристиянска базилика от Филипопол. – Известия на музеите от Южна България, 15, 1989, 113-126.

Кесякова 2011: Е. Кесякова. Мозайки от епископската базилика на Филипопол. – В: Изследвания в чест на Стефан Бояджиев. София, 2011, 173-209.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF THE CONSERVATION AND RESTORATION OF THE EPISCOPAL BASILICA IN PLOVDIV, 2015

Elena Kesiakova

The Episcopal Basilica of Philippopolis is the biggest building of this type from Late Antiquity in present-day Bulgarian lands. Its interior is very rich decorated (fig. 1). All premises including the porticos have multi-coloured mosaic floors, which are on two levels, one on top of the other. The Municipality of Plovdiv and the Foundation "America for Bulgaria" granted funds the restoration and exposition of the basilica. In 2015, the upper level of mosaics in the southern and central nave was dismantled for further conservation, and the lower level was uncovered (fig. 2). This lower mosaic level is very well preserved in the southern nave, consisting of a very complex pattern of geometric ornaments. It has been made with extreme professionalism and the quality of work is highly artistic. An inscription in Greek was discovered on the mosaic but it is almost destroyed. Most likely, the inscription/ its intentional ruining (?) are related to the Arianism.

The earlier mosaic level in the central nave is destroyed to a great extent. Only part of the wide edging (3 m in width), which limits the mosaic from the southern side, is preserved.

№ 92. СПАСИТЕЛНИ И ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА БАЗИЛИКА В М. НИКОЛИЦА, ГР. РАКИТОВО

Асен Салкин, Димитър Байраков

Проучванията са финансирани от община Ракитово със задача да се извърши зачистване и спасителни разкопки на раннохристиянската базилика в южната висока част на града, в м. Николица, и да се кандидатства по европейски проект за консервация, реставрация и социализация на обекта. Експедицията е реализирана от екип в състав: ръководител Асен Салкин, заместник-ръководител Димитър Байраков, геодезист Атанас Каменаров, архитект Милена Каменова, реставратор Снежана Углешова и екип геофизици под ръководството на гл. ас. Християн Цанков.

През 1923 г. върху базиликата е построен параклис, като стените на параклиса са надстроени над стените на базиликата. През 1962 г. на това място започва строителство на стадион, при което са нанесени поражения в източната и югозападната част на сградата, където на места тя е разрушена до основи. В музейната сбирка са прибрани мраморни детайли от украсата на базиликата, бронзови сферични копчета, бронзова византийска корубеста монета. През същата година започва археологически разкопки екип в състав: Йорданка Чангова и Иванка Жандова от НАИМ–БАН, и Анета Шопова от ИМ–Велинград. Разчиствания са правени през 1972 г. и 1994 г. във връзка с частична консервация (Чангова, Шопова 1969; Чангова 1996).

Базиликата е сходна по план със софийската Св. София и Беловската базилика. Датира се в началото на VI в. Базиликата е трикорабна, с трансепт и купол (обр. 1). На изток е завършвала с три апсиди, а на запад – с триделен притвор, който е имал галерия над средната част.

Към западната фасада на базиликата са пристроени две помещения, северното е служило за кръщелна (баптистерий), южното, което е аналогично на кръщелната, попада частично под насипа на стадиона. Източната част на базиликата (апсидите) са запазени до 0,10 м от подовото ниво, а западната – до 1,20 м.

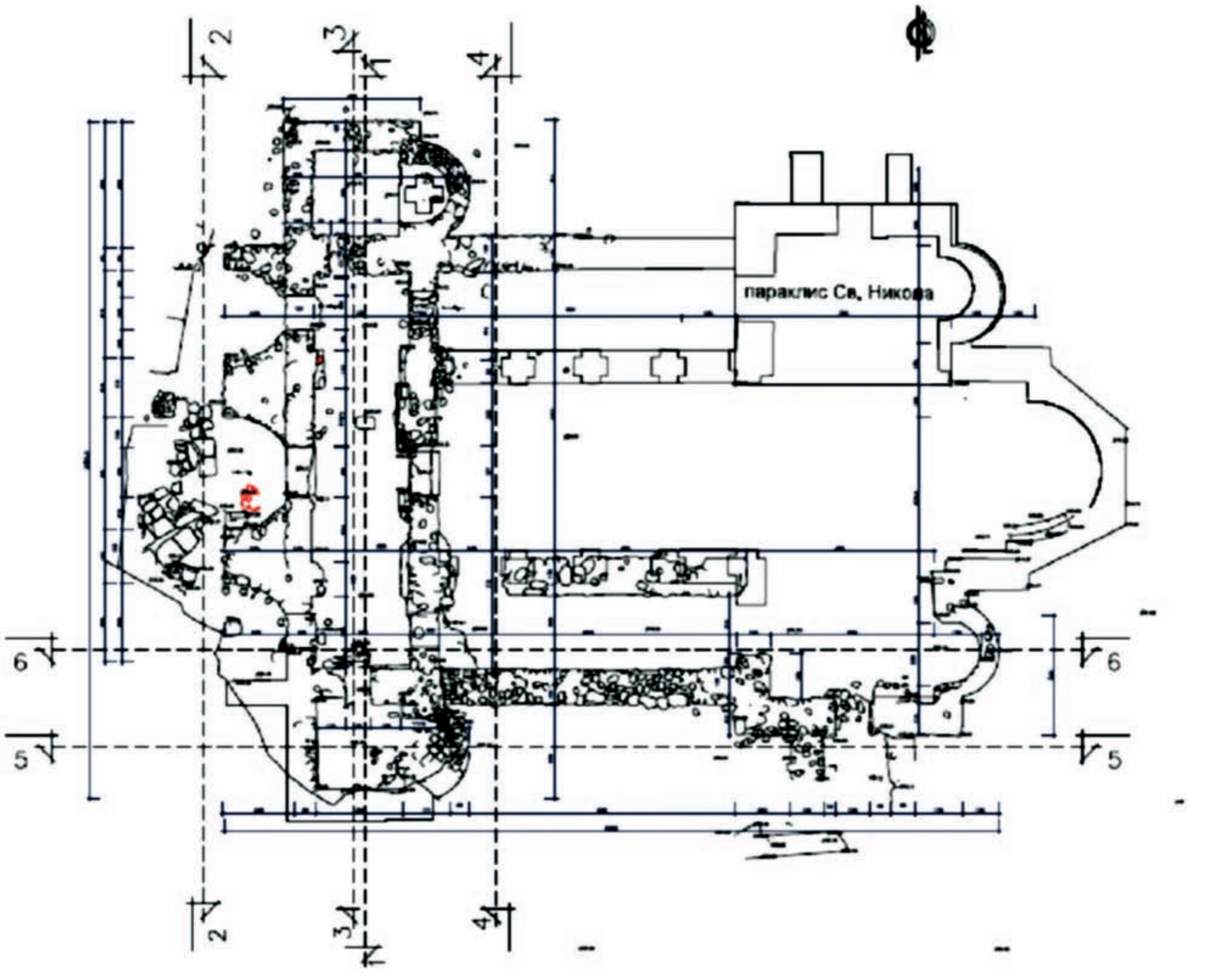

Обр. 1. План на ранновизантийската базилика.

Fig. 1. Plan of the Early Christian Basilica.

Непознат за нашите земи архитектурен елемент са трите полукръгли ниши, оформящи трите входа на атрия към притвора. Градежът е от различни по големина речни камъни, редуващи се с тухлени пояси в техника *opus mixtum,* споени с бял хоросан, смесен с парченца тухли (обр. 2).

Дължината на базиликата е 30 м, с портиците (нишите) – 32,50 м. При западната фасада с двете помещения е широка 24,50 м, а ширината на наоса е 17 м.

Извършено е основно почистване на западната част на базиликата и запазената южна стена на височина от 1,40 м.

Югозападната част на базиликата не е разкрита напълно, върху нея има няколкометров насип от стадиона, големи дървета и желязна ограда с бетонена основа.

Помещението в южния край, срещу баптистерия, е аналогично по план на баптистерия. При разчистване на частично разкритото помещение е открит тухлен под с размери на тухлите 0,23×0,23 м и върху него следи от пожар.

Под огромен насип е разкрито вътрешното лице на южната и западна стена на помещението. До южната стена установихме струпване от подредени камъни и тухли, срутени при пожар, който се наблюдава в пласт с дебелина от 1,20 м в цялото помещение.

Южната и западната стена са изградени от речни камъни на кал, лошо подредени; вероятно в помещението са били извършвани преправки и е преизползвано в по-късно време (обр. 3).

В основата на северната стена открихме железен кръст, вероятно от хоругва, и фрагменти от полихромна стенопис. Между тях има фрагменти на хоросанова и калова основа, подобно на намерени такива в южния кораб и баптистерия, където проучвателите също фиксират преправки на кал и стенописи.

Подходът от притвора към южното помещение е с вход широк 1 м, дължината на помещението с апсидата е 5 м, а ширината – 3,20 м. Южната и западна стена са запазени на височина от 0,60 до 0,85 м, апсидата до 1,20 м. Според проучвателите преправките са правени след XV в. Смятаме, че помещението е разрушено в средата на XVII в., при масовото помохамеданчване, когато са разрушавани масово църкви и манастири.

Разкрихме вътрешното лице на портика на южната ниша; запазена е на височина 1,40 м; изградена е от речни камъни на хоросан. Беше зачистена, но не е проучена напълно южната ниша, в която по рушевините от ломени камъни и тухли е полепнал хоросан. На 0,30 м над подовото ниво разчистихме детско женско погребение, положено направо върху земята, полуразрушено. В близост до него открихме бронзова гроздовидна обица, вероятно от края на XIV в.

При сондаж между ъгъла на външната западна стена на южното помещение и страницата на нишата открихме 3 монети – 2 медни коруби и една венецианска сребърна монета. На същото място намерихме барелефен кръст върху мраморен фрагмент, вероятно от вътрешната украса.

Документирахме „пътека“ с ширина 2,60 м, водеща от централния вход на базиликата към манастира. Изградена е от големи и средни по големина каменни плочи.

При проследяване на вътрешното лице на централната апсида открихме допълнителни пристроявания на кал и хоросан, като е възможно това да е синедрион, т.е. базиликата да е епископска.

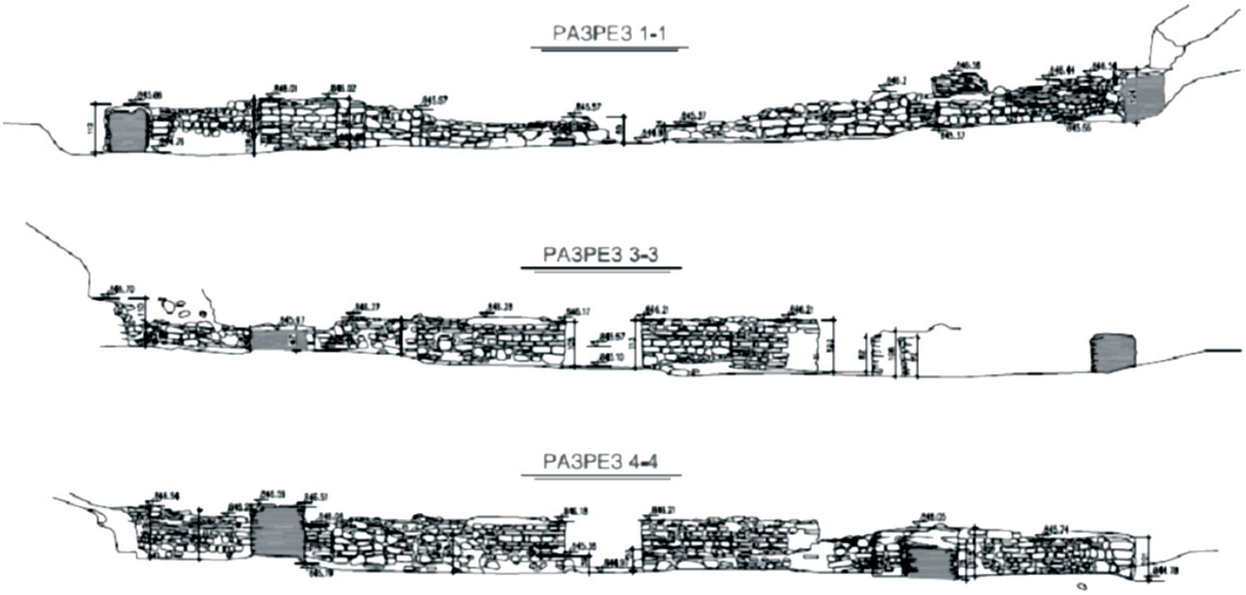

Обр. 2. Напречни архитектурни разрези на притвора и наоса.

Fig. 2. Cross-sections of the narthex, nave and side-aisles.

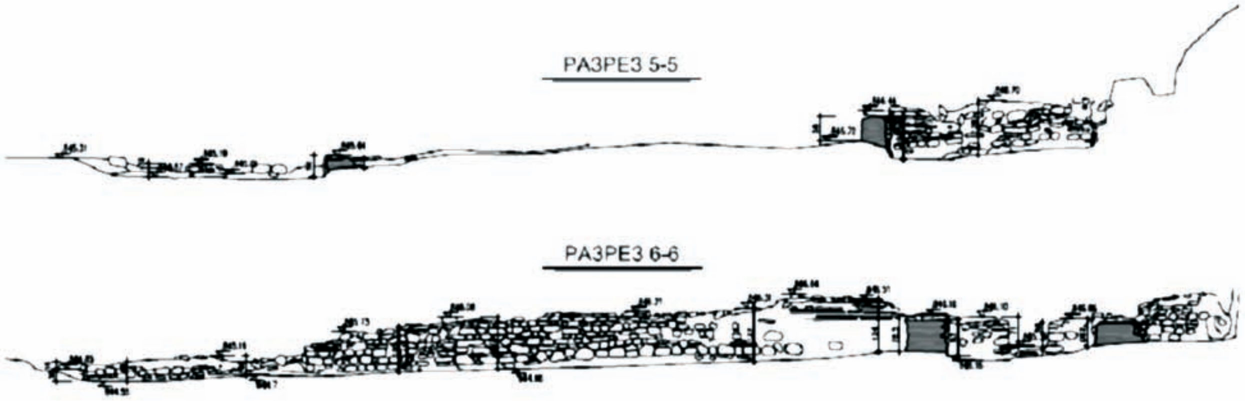

Обр. 3. Надлъжни архитектурни разрези на южния кораб.

Fig. 3. Longitudinal sections of the South aisle.

Проведените геофизични проучвания също дадоха интересни резултати. Бяха заложени три участъка за проверка – един в базиликата и около нея, втори – югоизточно от обекта и трети – западно от базиликата. Бяха набелязани 34 перспективни точки и зони за проверка – деструкции, зидове, места с показания за метал и др.

Архитектурно заснемане е извършено от архитект Милена Каменова, геодезично заснемане – от инженер Атанас Каменаров, а графични заснемания на профили и др. – от Снежана Углешова.

Потвърждават се изводите на проучвателите за функционирането на базиликата и манастира в хронологическите граници V–VI в. до средата на XVII в. и на некропол от XII в., използван до началото на XX в.

Литература

Чангова, Шопова 1969: Й. Чангова, А. Шопова. Археологически проучвания във Велинградски район. – В: Родопски сборник, 2. София, 1969.

Чангова 1996: Й. Чангова. Базиликата в Ракитово. – Археология, 1996, 4.

RESCUE EXCAVATIONS AND GEOPHYSICAL SURVEY AT THE EARLY CHRISTIAN BASILICA, NIKOLICA LOCALITY IN RAKITOVO

Asen Salkin. Dimitar Bayrakov

The investigations were aimed at cleaning of the architectural remains of the basilica which have been uncovered during earlier excavations, in order to prepare them for conservation works (fig. 1).

A rectangular room with an eastern apsisin *opus mixtum*, symmetrical to the baptistery and the southern exedra, were unearthed in the SW part of the basilica (fig. 2-3). A gonfalon cross, and fragments of wall paintings confirm the earlier observations that these rooms were decorated and have been used until the mid-17thc. when the process of impose of Islam and destruction of churches and monasteries has begun.

Part of the atrium and a path leading to the monastery in SW direction, covered with stone slabs, as well as *συνθρόνον* in the main apsis suggest the episcopal character of the basilica.

A mediaeval grave of a girl, Byzantine and Venetian coins mark later phases or destructions of the basilica. The geophysical prospecting outlined more than 30 anomalies and confirms the high potential of the site.

№ 93. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „ЦЪРКВИЩЕТО“, С. ДРАГОЙНОВО, ОБЩИНА ПЪРВОМАЙ

Иво Топалилов

Разкопките се провеждат в местността „Църквището“ или „Църквица“, землището на с. Драгойново, ЕКАТТЕ 23385, община Първомай (обр. 1). Те са продължение на тези от 2009 – 2014 г. Разкопките се извършиха с участието на студенти от ШУ „Епископ Константин Преславски“.

Основната цел на разкопките тази година беше да се проучи подложката на тухления под на раннохристиянската църква и по възможност да се отхвърли или констатира наличието на по-ранна сграда на това място. Поради тази причина, проучването беше концентрирано основно в рамките на наоса на църквата, като частично бяха засегнати нартекса и северния параклис.

Археологическите проучвания разкриха, че подложката на тухления под е разнородна (обр. 2). Така например, в по-голямата част от площта на наоса тя се състои от малки по размер ломени и речни камъни, омесени в светло-кафява, рохка пръст, поставени над заравнената скала и самите те заравнени в горната част. В западната част на централния и южния кораб структурата на подложката се променя. Тя се състои основно от средни и големи по размер плочести камъни и/или единични

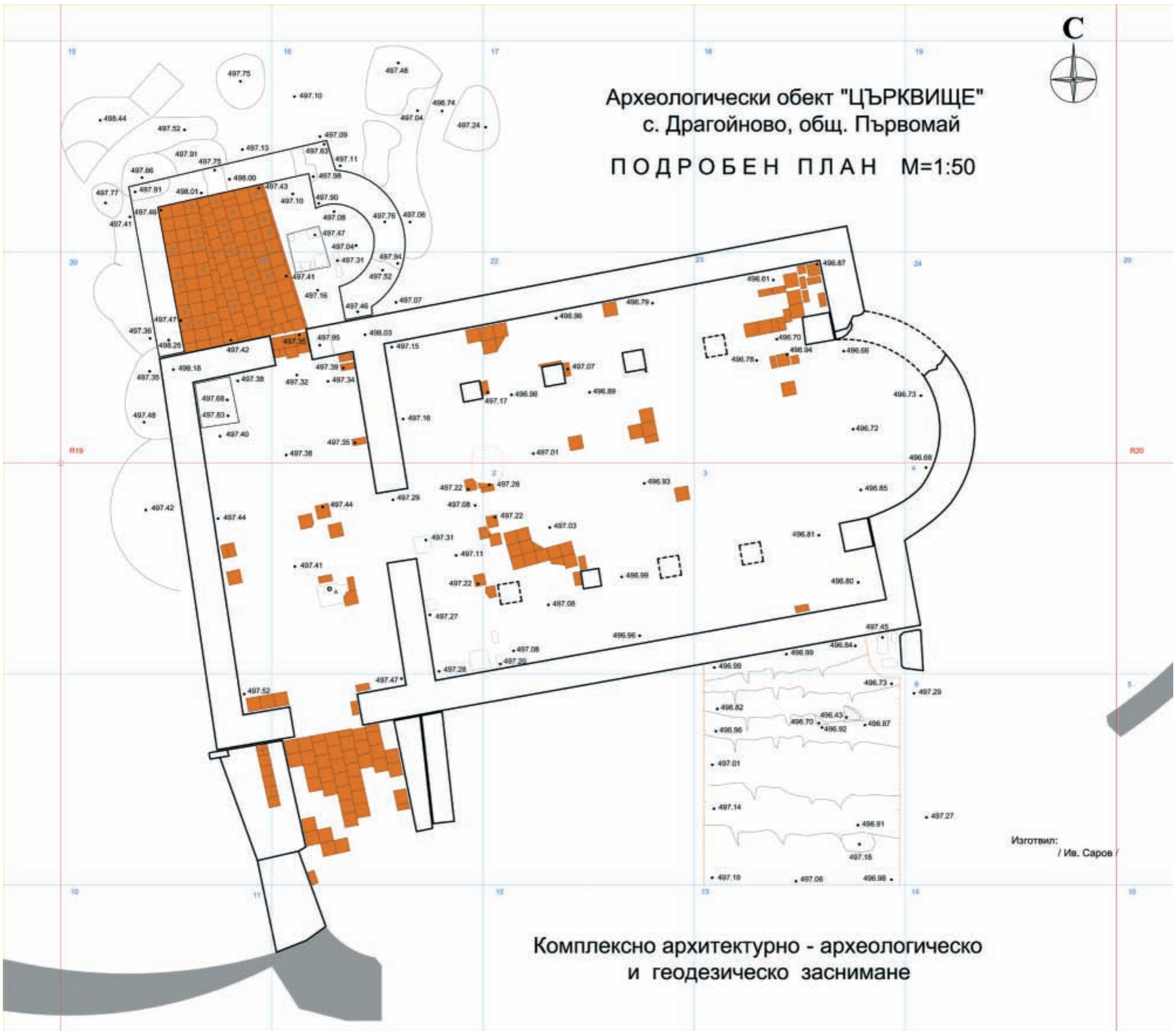
С
Археологически обект "ЦЪРКВИЩЕ"
с. Драгойново, общ. Първомай
ПОДРОБЕН ПЛАН М=1:50
Изготвил:
/ Ив. Саров /
Комплексно архитектурно - археологическо
и геодезическо заснимане

Обр. 1. План на базиликата с последните разкрития.

Fig. 1. Plan of the basilica including the recently excavated areas.

тухли, върху които е била поставена тухлената настилка. В тези сектори се създава впечатлението за наличието на втора, по-ранна настилка. Възможно е тази специфика да се обясни с добре заравнения скален масив. Освен това се открива и разлика в пълнежа на самата подложка, като в западните 2/3 на северния, средата на централния и западната част на южния кораб той се състои не от кафява, рохкава пръст, а от отухлен кирпич. Без съмнение, последният е принадлежал на по-ранна от базиликата сграда, която за момента остава неразкрита. Трябва да се подчертае, че не може да се направи рязка граница между двата различни пълнежа, но се създава впечатлението за преобладаване на този с отухления кирпич в западните 2/3 на северния кораб, както и в средната част на централния кораб. Рязка граница се очерта в западната част на централния кораб, където са положени плочестите камъни и където вместо отухлен кирпич, пълнежът се състои от светло-кафява, рохкава пръст, на места с бял хоросанов трошляк.

На места, особено в западната част на наоса, под подложката на тухления под се попадна на друго, силно сбито глинобитно ниво, което е горна повърхност на пласт, състоящ се от светло-кафява глинеста пръст, разположена непосредствено върху скалния масив.

Освен това, продължихме проучванията и в други два сектора. Единият е в апсидата на северния параклис (обр. 3), където продължихме разкопките от 2014 г. (Топалилов 2015, 529–532). Тук достигнахме до глинобитно ниво, свързано с времето на използване на параклиса, като то е на по-ниско ниво от разкритото вече тухлено. То е горната повърхност на пласт, състоящ се от светло кафява, глинеста пръст, разположена върху заравнения скален масив. Пластът е идентичен на този, открит в същата ситуация в нартекса.

При втория сектор се разкри част от външното лице на южния зид на църквата. На места той е обмазан от външната страна с бяла хоросанова мазилка.

Находките от разкопките са изключително малко на брой. В пласта с отухления кирпич се откри фрагментирано стъклено мънисто за пръстен, в наоса на църквата – фрагмент от дръжка на бронзово кандило, фрагмент от бронзова халка на пръстен, а в сектора до южния външен зид – железни скоби. Прави впечатление, че в пласта с отухлен кирпич се откри по-голяма концентрация на фрагменти от керамика, отколкото е характерно до момента за обекта. Те показват, че кирпичената сграда е била унищожена следствие от пожар през IV в., вероятно при Готските войни (376–378 г.) и впоследствие на нейното място е изградена християнската базилика. Откритите до момента през всичките кампании 10 цели и фрагментирани мраморни оброчни плочки позволяват да се допусне, че става въпрос за класическия пример с изграждането на християнски храм върху по-ранно езическо светилище.

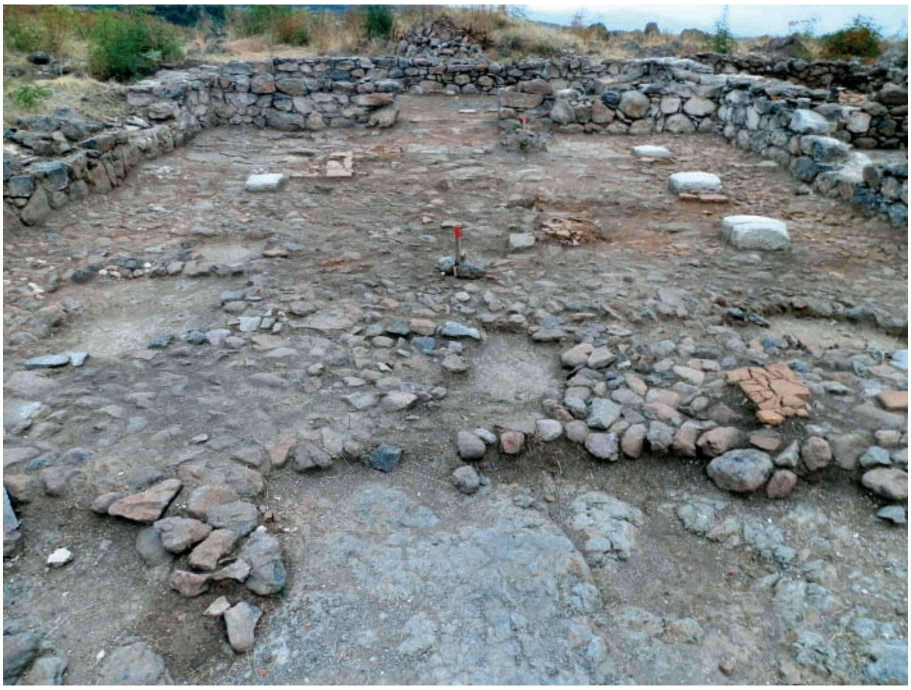

Обр. 2. Наосът на базиликата след зачистване на подложката (изглед от изток).

Fig. 2. Nave of the basilica after unearthing of the floor bedding (view from East).

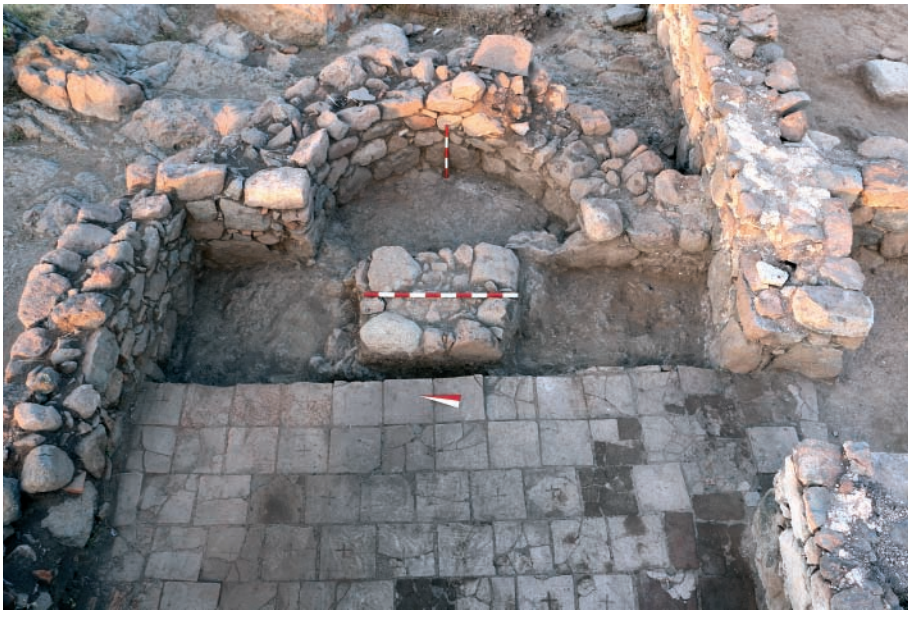

Обр. 3. Северният параклис – пространството пред апсидата.

Fig. 3. Northern annex – space in front of the apse.

Литература

Топалилов, 2015: И. Топалилов. Археологически разкопки на обект „Църквището“, с. Драгойново, община Първомай. – Археологически открития и проучвания през 2014 г. София, 2015, 529-532.

EXCAVATIONS AT “TSARKVISHTETO“ SITE, VILLAGE OF DRAGOYNOVO, PARVOMAY MUNICIPALITY

Ivo Topalilov

The archaeological campaign was focused on studying the foundations of the Early Christian basilica, in order to determine whether an earlier building had existed beneath its floor level (fig. 1). The floor’s bedding of rubble and river stones with burnt mud-brick layer was unearthed in the western 2/3rd of the northern, and in the middle of the central nave (fig. 2). The brick floor in the western part of the central nave was laid on big stone slabs covering the leveled bedrock. Most probably these remains, as well as the ten well-preserved or fragmented marble votive plaques found at the site, belong to a pagan sanctuary which had existed here prior the construction of the Christian basilica. The burnt layer and the pottery discovered in this layer indicate that the sanctuary most likely ceased to exist due to the Gothic Wars in 376-378. It also provides *terminus post quem* for the construction of the Early Christian basilica.

№ 94. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ: „РИМСКИ ТЕРМАЛЕН КОМПЛЕКС В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛИС“, ХИСАРЯ, ПРЕЗ 2015 г.

Митко Маджаров, Димитринка Танчева, Мирослав Маджаров

Археологическите разкопки на термалния комплекс в Диоклецианополис през 2015 г. имаха за цел да изяснят водопроводната и канализационна система на термите. Разкопките бяха проведени на два етапа. Първоначално трябваше да се довърши проучването на предверието, разположено от южната страна на източния калдариум. Разкопките бяха съсредоточени в западната част на предверието (обр. 1). Беше открита и разчистена оригиналната подова настилка, която се състои от квадратни тухли. Тухлите са наредени върху стабилна хоросанова подложка. При разчистването на тухлената подова настилка на помещението се попадна на малък открит канал, изграден от керемиди (обр. 2). Този канал представлява продължение на преливника на южния басейн на калдариума. През него е протичала чиста минерална вода от басейните. Тази водопроводна и канализационна система е изградена през втория строителен период на термите, когато същите към края на II и началото на III в. са били разширени на изток.

Вторият етап на археологическите разкопки имаше за цел да разкрие канала, разположен в помещението южно от калдариума в западната част на термите (обр. 1). От северната страна на помещението и на част от източната страна каналът е на две нива, отделени едно от друго с тухли и хоросанова замазка (обр. 3).

При разкриването на терена, южно от калдариума, в основата на западния вход, който впоследствие е бил стеснен и по-късно зазидан, се попадна на неизвестен досега друг канал, който е покрит с тухлен свод. Каналът продължава в посока юг. Неговото продължение беше установено при направения сондаж в южната част на помещението. Каналът е широк 0,80 м и е дълбок над 1,30 м. В южния сондаж са запазени страничните зидове на канала без следи от покривен свод. В сондажа беше установено също, че източният зид на този канал служи за край на канала, който преминава край северната, източната и южната стена на помещението. В горния ъгъл на този канал е оформен преливник, който е отвеждал водата в главния колектор.

В калта, извадена при разчистването на каналите в предверието на западния калдариум, бяха открити керамични фрагменти от съдове, предимно от червена керамика, характерна за периода II–III в. Намерени бяха още: мраморни парчета от стенна облицовка, една мида, бронзова плочка от пръстен – печат с изображение(внегатив) на бюст върху орел с разперени криле (вероятно Зевс Сарапис – средата на II в.), част от бронзова фибула и няколко бронзови монети:

1. Бронзова монета на гр. Филипи от Октавиан Август (27 г. пр. Хр. – 14 г. сл. Хр.)
2. Бронзова монета на Хадриан (117–138) (провинциална емисия)
3. Две бронзови монети на Фаустина Млада (161–175)
4. Бронзова монета на Семптимий Север (193–211) (провинциална емисия)

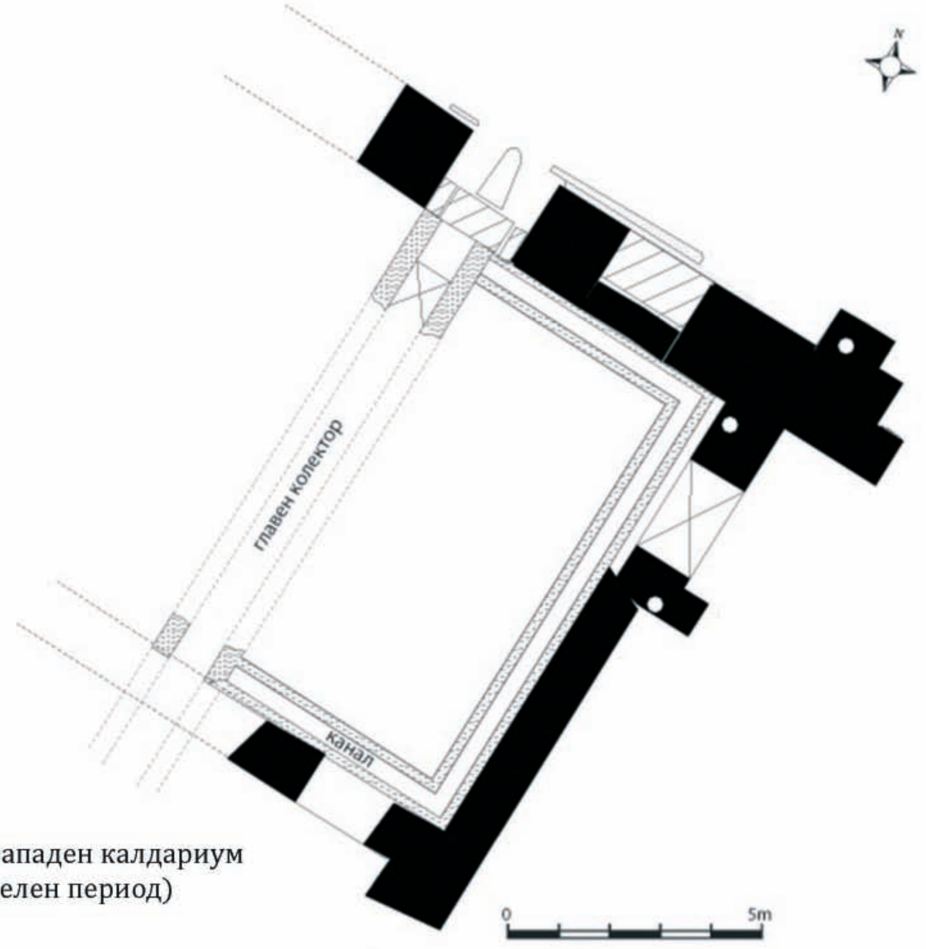
N
главен колектор
канал
0
5m

Преддверие - западен калдариум
(първи строителен период)

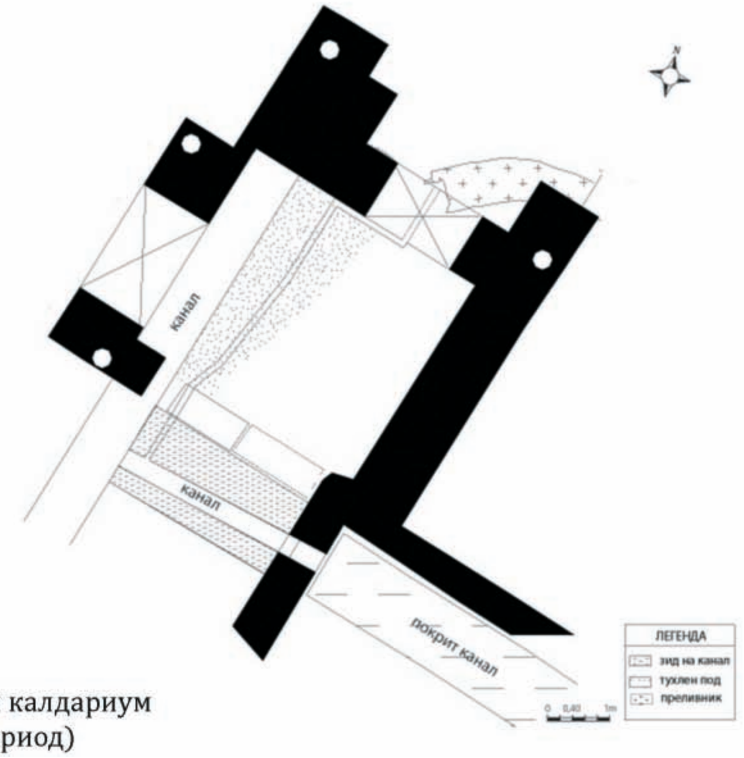
N
канал
канал
покрит канал
ЛЕГЕНДА
зид на канал
тухлен под
преливник
0
0,40
1m

Преддверие - източен калдариум
(втори строителен период)

Обр. 1. Планове на преддверията на двата калдариума.

Fig. 1. Plans of the vestibules of both caldaria.

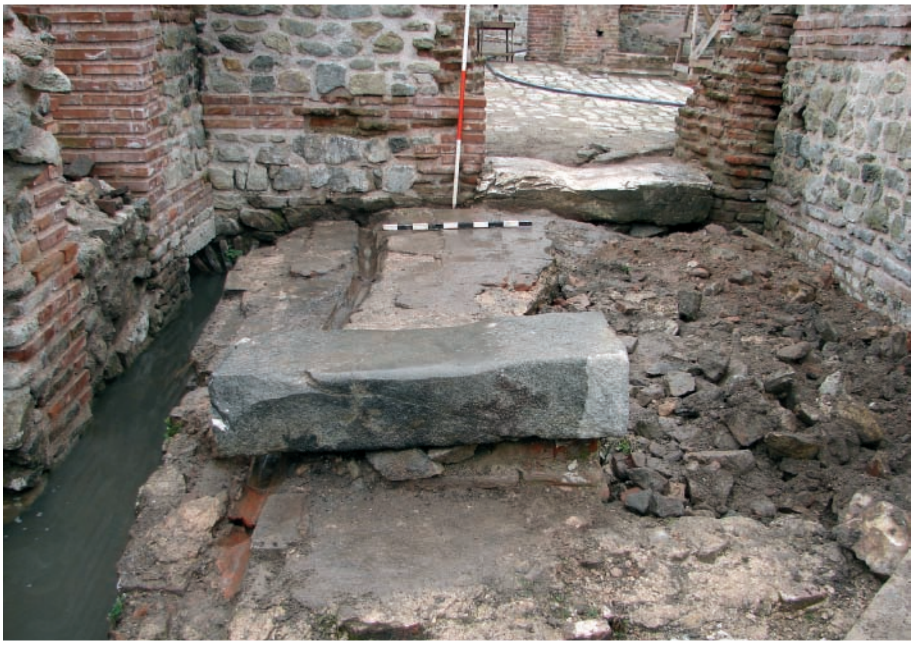

Обр. 2. Подовата настилка с открития канал в преддверието на източния калдариум.

Fig. 2. The floor and the open canal in the vestibule of the eastern caldarium.

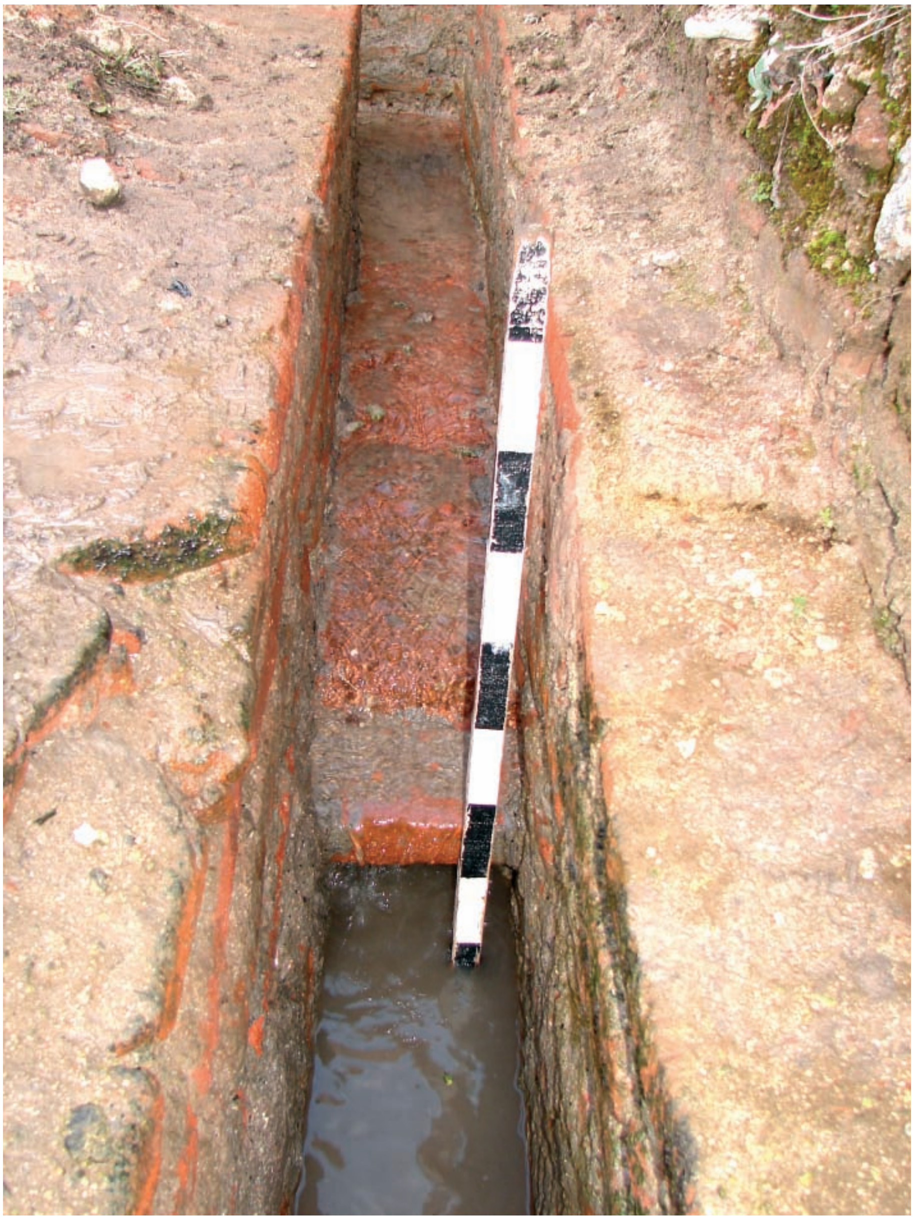

Обр. 3. Каналът с двете нива в преддверието на западния калдариум.

Fig. 3. The canal with two levels in the vestibule of the western caldarium.

5. Четири бронзови монети на Филипопол (провинциална емисия II–III в.)
6. Бронзова монета от IV в. – отчупена

Наблюденията по време на археологическите разкопки и откритите находки потвърдиха изказаното вече предположение, че в първоначалния си вид термите около хисарските минерални извори са били изградени още през първата половина на II в. По всяка вероятност към края на II в. и началото на III в. те са били разширени на изток. Изследванията показват също, че така оформеният термален комплекс е бил снабден със сложна водопроводна и канализационна система.

Разкритата система от водопроводи, басейни и канали на римските терми днес е експонирана, възстановена и действаща. Тя представлява уникална туристическа атракция, която се посещава от десетки туристи и гости на курорта Хисаря.

EXCAVATIONS AT "ROMAN THERMAL COMPLEX IN DIOCLETIANOPOLIS" SITE, HISARYA, IN 2015

Mitko Madzharov, Dimitrinka Tancheva, Miroslav Madzharov

The archaeological excavations of the thermal complex in Diocletianopolis in 2015 were aimed to explore the water supply and sewerage system of the *thermae* (fig. 1). Brick flooring was found in the vestibule of the southern *caldarium,* through which a small open sewer made of roof tiles runs. It serves as an extension of the spillway of the southern pool of the *caldarium*. Two canals have been partially excavated (fig. 2-3): one of them is probably related to some sort of heating system while the other one was the main sewer of the *thermae*.

Most of the coins discovered during the excavation of the sewers date to the 2nd c. AD, supporting the assumption that the first *thermae* by the thermal springs of Hisarya were built as early as the first half of the 2nd c.

№ 95. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В УПИ IV – 978, КВ. 106 ПО ПЛАНА НА ГР. ХИСАРЯ (ДИОКЛЕЦИАНОПОЛИС)

Митко Маджаров, Димитринка Танчева

Имотът се намира в централната част на „НАР Хисаря". Разкопките имаха за цел да проучат намиращите се в него археологически структури. Те бяха съсредоточени в централната северна, североизточната и югозападната част на имота.

В северната половина на имота се попадна на част от сграда, със запазена суперструкция на зидовете до 1,20 м. Те са градени в техниката *opusmixtum* на хоросан, примесен с парчета от едро счукани тухли. Тухлената зидария е запазена само при оформяне страниците на входовете. От сградата бяха разкрити части на две помещения (обр. 1). На южната и западната страна на сградата е имало портик, който към двете улици е завършвал с колонада (обр. 2). От запад, към кардото, портикът е широк 5,20 м, а от юг, към декумануса – 4 м. Източното помещение е било снабдено с два входа – по един на южната и западната страна. Това помещение е имало тухлена подова настилка, част от която се откри в югоизточния ъгъл на западното помещение.

По време на работата не бяха разграничени културни напластявания. Наблюденията установиха, че пластът, който на места достига до 1,70 м е силно компрометиран от съществуващата до 1986 г. на това място жилищна сграда и други помощни постройки. В североизтония ъгъл на разкритата част от сградата беше намерена *insitu* долна част от фрагментиран глинен съд (долиум). Южно от сградата, в непосредствена близост до колонадата на южния портик се откри фрагмент от мраморен архитрав. Наличието на останки от хоросан по всички страни на архитрава е показател, че той е използван вторично в строителството на сградата.

Местоположението на постройката (в централната част на античния град), нейните масивни зидове и наличието на портик с колонада от южната и западната ѝ страни свидетелстват, че е налице представителна сграда, която по всяка вероятност е била на два етажа. На нейния първи етаж са били

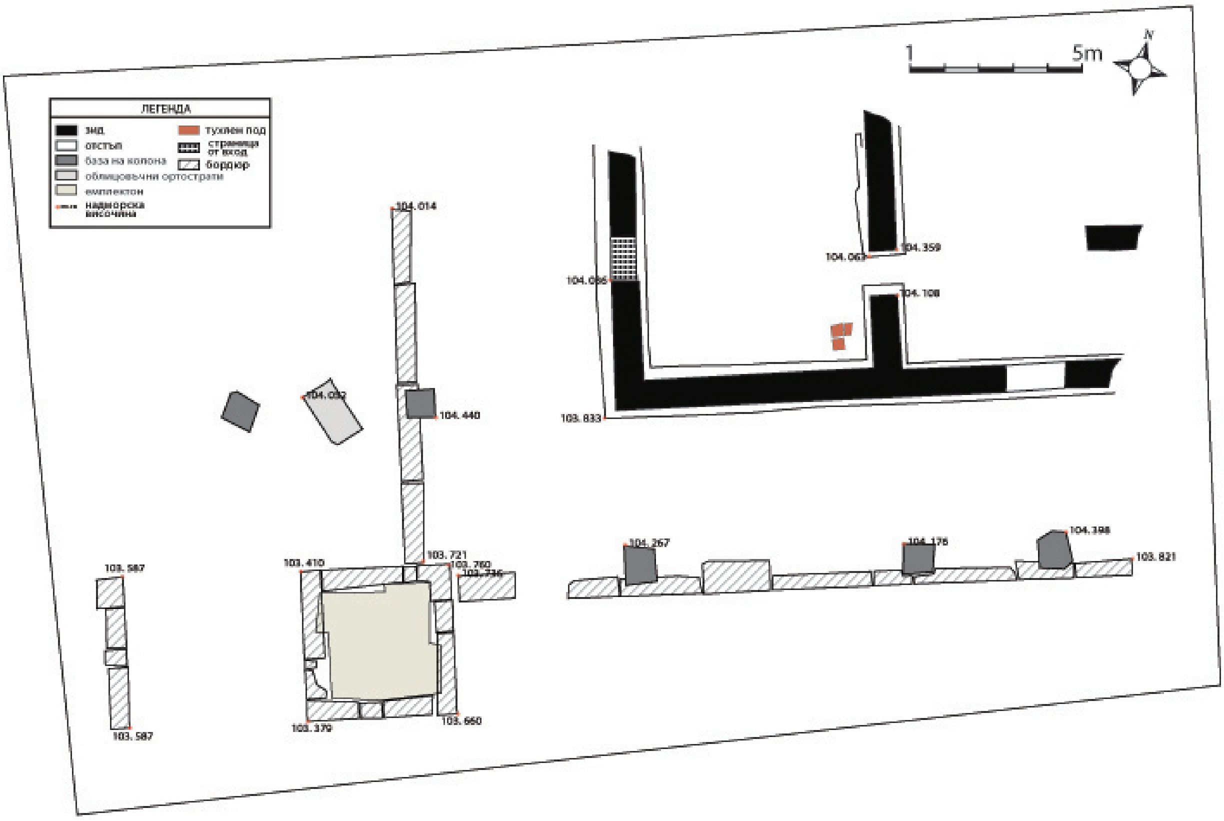
ЛЕГЕНДА
зид
отстъп
база на колона
облицовъчни ортострати
емплектон
надморска височина
тухлен под
страница от вход
бордюр
1
5m
N
104. 014
104. 063
104. 359
104. 086
104. 108
104. 032
104. 440
103. 833
103. 587
103. 410
103. 721
103. 760
103. 736
103. 379
103. 660
103. 587
104. 267
104. 176
104. 398
103. 821

Обр. 1. План на археологическите структури в УПИ IV – 978, Кв. 106.

Fig. 1. Plan of the excavated structures in Plot IV – 978, Square 106.

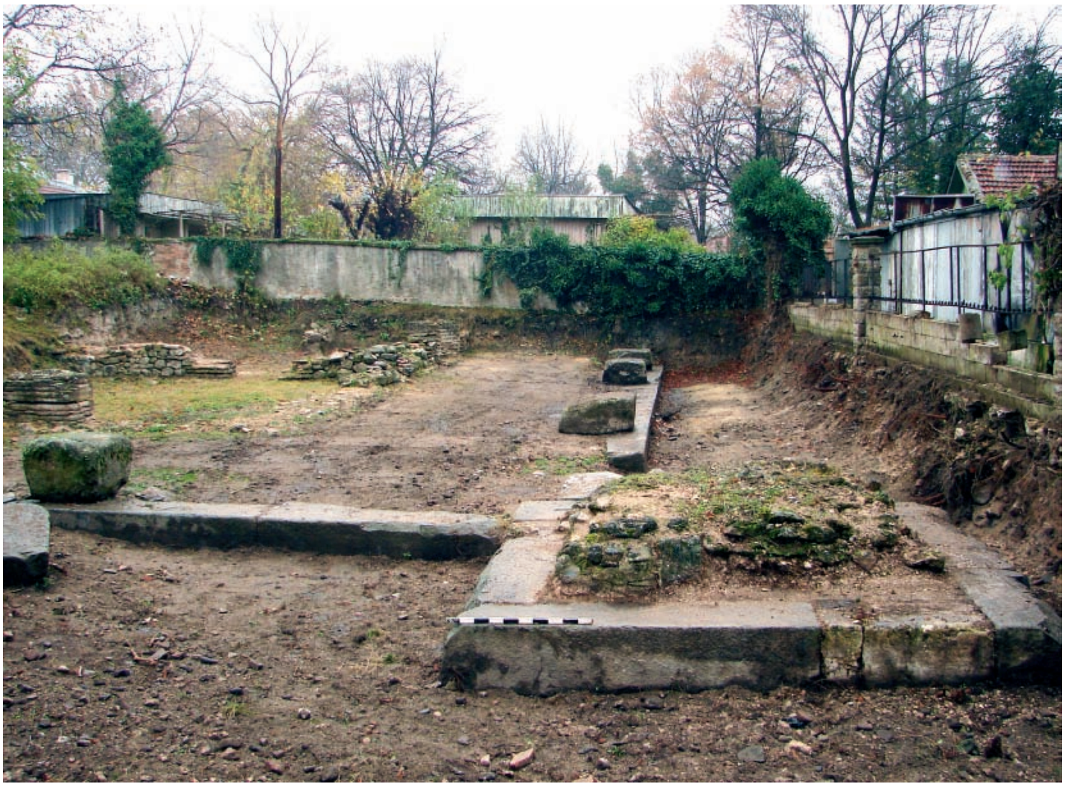

Обр. 2. Общ изглед на археологическите структури в УПИ IV – 978, Кв. 106.

Fig. 2. General view of the excavated structures in Plot IV – 978, Square 106.

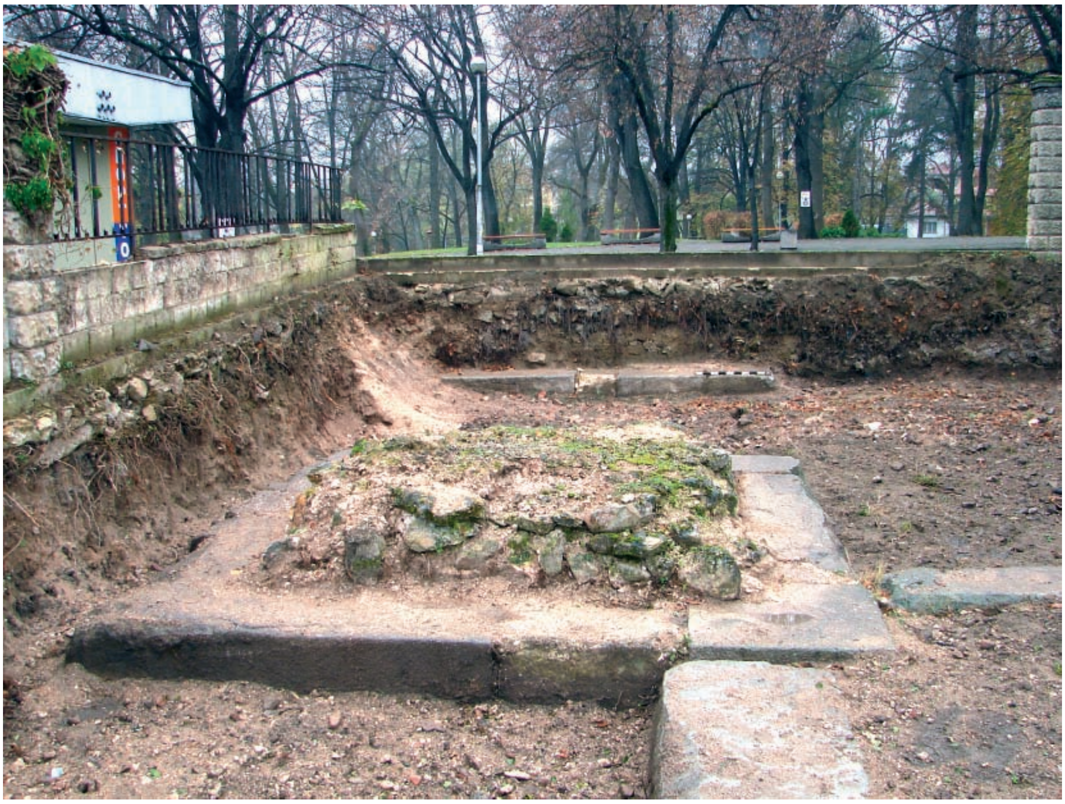

Обр. 3. Източният постамент и част от бордюра на западния постамент.

Fig. 3. The eastern pedestal and part of the curb of the western pedestal.

разположени търговски и складови помещения, а вторият ѝ етаж вероятно е бил предназначен за жилище.

Разчистени бяха базите от колонадата и бордюрите на двете улици. Базите са от местен гранит и са с почти квадратна форма – 1×1 м. При разкопките бяха открити и малко фрагменти от сегментни тухли. Най-вероятно те са били използвани при зидарията на колоните. Зиданите колони с кръгла форма и сегментните тухли са характерен елемент, използван в архитектурата на Диоклецианополис.

На ъгъла между двете улици е разположено масивно каменно съоръжение с квадратна форма и страна на квадрата 4,20 м (обр. 3). То е било изградено върху масивни сиенитни каменни блокове, поставени върху естествения здрав терен. Над тези блокове е оформен отстъп, широк 0,30 м. На това разстояние вертикално са били разположени на тясната си страна каменни блокове (ортостати), с които е било облицовано каменното съоръжение. Вътрешността (емплектонът) се състои от блокаж (камъни, залети обилно с хоросанов разтвор, с примес на счукани тухли).

На 5,15 м западно от това съоръжение беше разкрита аналогична основа на друго каменно съоръжение, симетрично на първото. Това съоръжение в западна посока продължава под съвременната тротоарна настилка.

Разкритите археологически структури са разположени на платното на *cardomaximus*. На това място очевидно е имало разширение на главната улица, което е представлявало форума на античния град. Неговото местоположение е маркирано от въпросните каменни съоръжения, които най-вероятно са представлявали основите на масивна арка.

Анализът на данните от спасителните археологически разкопки в УПИ IV – 978, кв. 106 по плана на гр. Хисаря, както и досегашните проучвания в Диоклецианополис дават основание новооткритите археологически структури да бъдат датирани към средата на IV в., когато е била положена новата градоустройствена схема на античния град.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT IV-978, SQUARE 106 UNDER THE PLAN OF THE TOWN OF HISARYA (DIOCLETIANOPOLIS)

Mitko Madzharov, Dimitrinka Tancheva

The plot is located in the central part of the National Archaeological Reserve "Hisarya". Section of a building with walls preserved in superstructure up to 1.2 m was found in the northern part of the plot (fig. 1-3).The walls are built using *opus mixtum* technique, with mortar mixed with large pieces of bricks. A portico probably existed on the south and the west sides of the building, ending with colonnade toward the two streets. The bases of the colonnade and the curbstones of the two streets (*cardo maximum* and one of the *decumani*) were excavated.

At the corner between the two streets there is a massive stone facility (pedestal) with quadrangular shape. The length of each side of the quadrangle is 4.2 m. Another foundation of a parallel stone facility has been unearthed 5.15 m west of the first structure.

Apparently, the forum of the ancient town was situated here, and its location is marked by the unearthed quadrangular stone facilities. Most likely they served as foundations of a massive arch.

The analysis of this new evidence as well as the studies conducted so far in Diocletianopolis give grounds the newly excavated structures to be dated to the middle of the 4th c. AD when the new urban planning of the ancient town was laid.

№ 96. УПИ №VII-3188, КВ. 67, УЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ", № 57 ПО ПЛАНА НА ГР. СТАРА ЗАГОРА

Атанас Атанасов, Мария Камишева

Обектът попада в северната част на охраняваната зона на Археологически резерват „Августа Траяна – Верея – Стара Загора". От южната страна на парцела, непосредствено под южния тротоар на ул. „В. Левски", при археологически разкопки са открити две шахти и водопроводи, които принадлежат на водоснабдителната система на Августа Траяна. На ул. „Х. Д. Асенов" при археологически разкопки са открити пещ за битова керамика и зидове от жилищна сграда. На проучваната площ се откриха четири зида (обр. 1), които са изградени по един и същ начин – от ломени камъни, които са споени с хоросан. В градежа на зидовете участват и тухли, които изграждат, най-вероятно стълбове или стъпки за колони. Зид № 1 е разположен в **Квадрати А2 и А3**. Той има следните размери: дължина – 4,60 м, ширина – 1 м. Зидът е с посока север – юг и в по-голямата си част е разрушен. В северната си половина е запазен във височина от 1,50 м. В южна посока зид № 1 сключва прав ъгъл с друг зид, който ще бъде с поредна номерация № 2. Той е с посока изток – запад, и е разположен в **Квадрати А2, В2, С2** и притежава следните размери: дължина – 9,50 м и отново същата дебелина от 1 м. В източната половина на парцела зид № 2 е разрушен от съществуващата на това място съвременна постройка (обр. 2). Запазен е в най-голямата си височина от 1,80 м, в централната част на обекта, в **Квадрат В2**. Зид № 3 е със същата посока както зид № 1, като двата зида са успоредни. Зид № 3 има следните размери: дължина 4,80 м, ширина от 1 м. Най-добре е запазен в южната си половина, като достига на височина до 1,60 м. Последният зид, с поредна номерация № 4, е разположен в южната част на парцела, **Квадрат В2**, непосредствено до тротоара на ул. „В. Левски". От него е разкрит само един фрагмент с почти квадратна форма и размери 0,80×0,70 м. За съжаление почти половината от парцела все още не е проучена. В по-голямото „помещение" заключено от зидове с номерация № 2 и 3, е оставен стратиграфски профил (обр. 3). При проучването на това помещение се откри пласт от керемиди, който е горял. Този пласт е разположен на цялата площ на помещението, на 1 м дълбочина от повърхността. Под този пласт и в самия него се откри малко количество битова керамика с най-обща датировка VI в. В по-горните пластове битовата керамика е смесена, като се срещат фрагменти от IV до XVIII в. В северната част на парцела на дълбочина 1,60 м, бе достигнат стерилният пласт, който в случая е жълта ронлива скала. В южната част на обекта все още не сме открили стерилния терен. Всички зидове, които се откриха в този парцел, притежават цокъл, който е маркирал нивото на тогавашния терен.

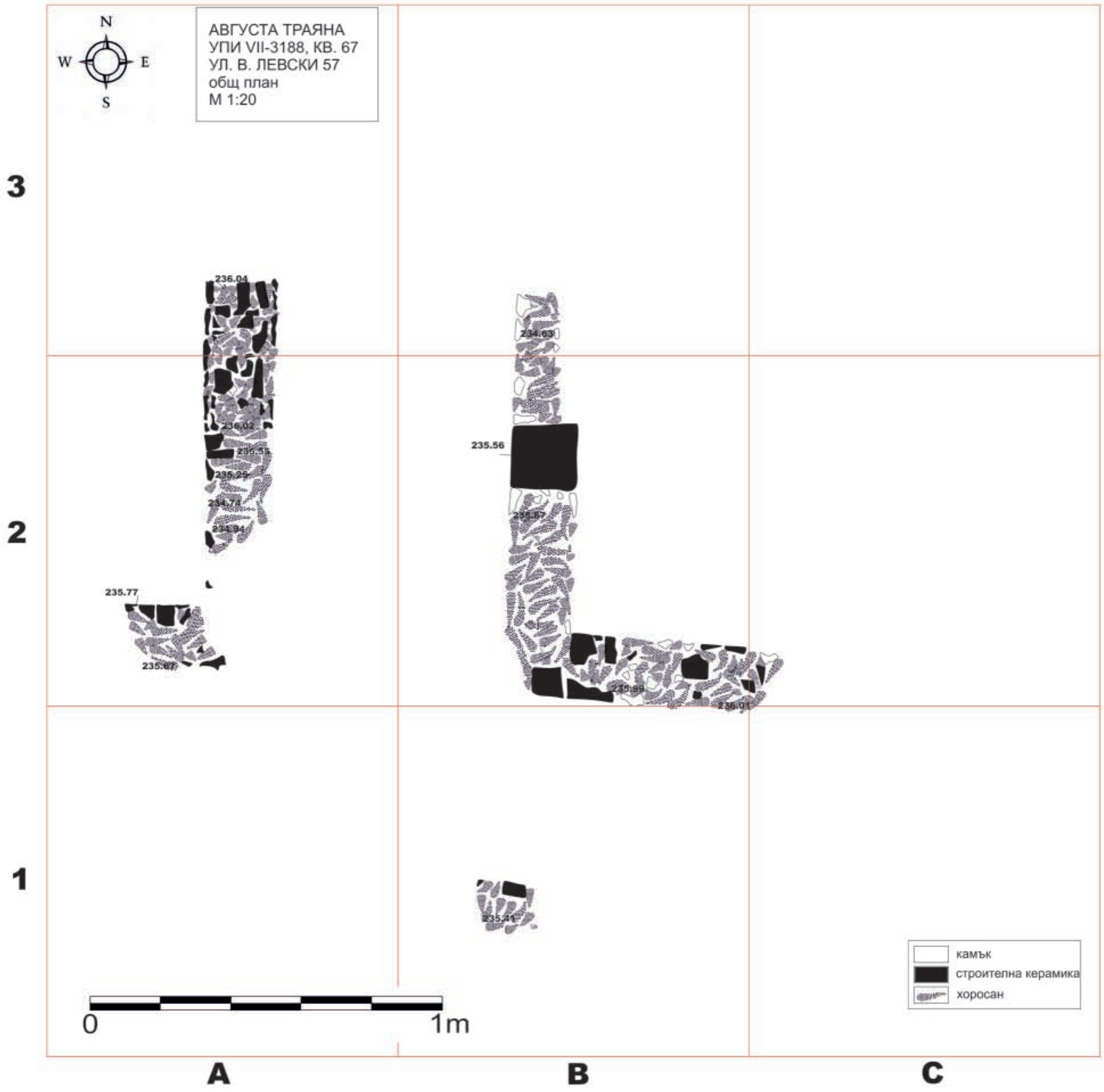
N
W
E
S
АВГУСТА ТРАЯНА
УПИ VII-3188, КВ. 67
УЛ. В. ЛЕВСКИ 57
общ план
М 1:20
3
2
1
236.04
234.63
236.02
235.56
235.55
235.29
234.74
234.94
235.57
235.77
235.67
235.99
236.01
235.41
камък
строителна керамика
хоросан
0
1m
A
B
C

Обр. 1. Общ план на проучвания обект.

Fig. 1. Plan of the excavated site.

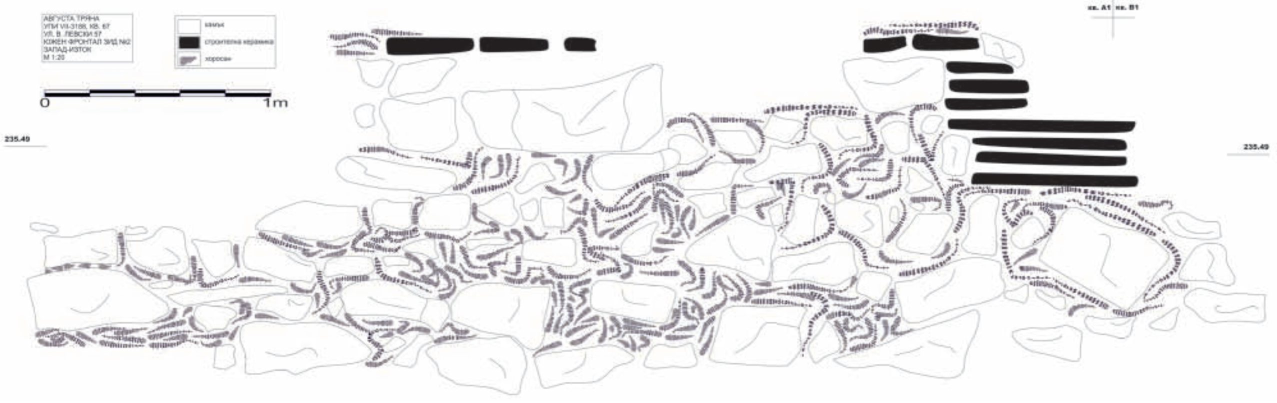
АВГУСТА ТРЯНА
УПИ VII-3188, КВ. 67
УЛ. В. ЛЕВСКИ 57
КЖЕН ФРОНТАЛ ЗИД №2
ЗАПАД-ИЗТОК
М 1:20
камък
строителна керамика
хоросан
0
1m
235.49
кв. А1
кв. В1
235.49

Обр. 2. Зид № 2 – изглед на южното лице.

Fig. 2. Southern face ofl wall № 2.

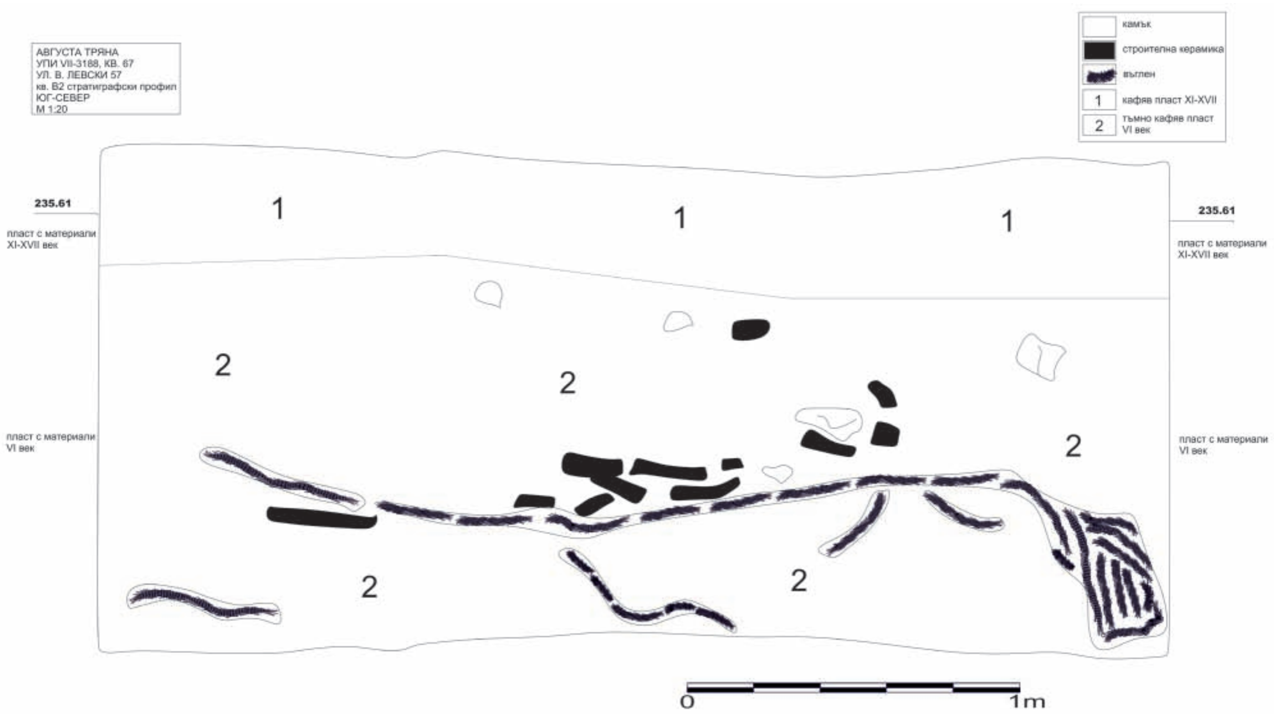
АВГУСТА ТРЯНА
УПИ VII-3188, КВ. 67
УЛ. В. ЛЕВСКИ 57
кв. В2 стратиграфски профил
ЮГ-СЕВЕР
М 1:20
камък
строителна керамика
въглен
1 кафяв пласт XI-XVII
2 тъмно кафяв пласт VI век
235.61
пласт с материали XI-XVII век
235.61
пласт с материали XI-XVII век
1
1
1
2
2
2
2
2
пласт с материали VI век
пласт с материали VI век
0
1m

Обр. 3. Стратиграфски профил.

Fig. 3. Cross-section of the site.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT VII-3188, SQUARE 67, AT 57 VASIL LEVSKI STR., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Atanas Atanasov,Maria Kamisheva

Within the excavated plot four walls were found (fig. 1), built in identical technique of broken stones with mortar. Brick sections in wall's construction were probably intended as pillars or pedestal of columns. Wall № 1 (N-S direction) is located in Squares A2 and A3. In its southern end wall № 1 is at right angle with another wall numbered № 2 (E-W direction), located in Squares A2, B2, C2 (fig. 2). Wall № 3 is parallel to wall № 1. Its southern half is the best preserved part, reaching 1.60 m. in height. Wall № 4 is located in the southern part of the plot, Square B2, right next to the sidewalk of Vasil Levski Str. In the biggest "dwelling" between wall № 2 and 3 a section of the layers was documented (fig. 3). In this "dwelling" a burnt layer of tiles was found. Below this layer and within it a small amount of 6th c. AD pottery was found. Pottery fragments from the upper layers are mixed – there are fragments dated from the 4th c. AD to the 18th c.

№ 97. УПИ №-601 ОТ КВ. 8301, УЛ. „САВА СИЛОВ“ ПО ПЛАНА НА ГР. СТАРА ЗАГОРА

Атанас Атанасов, Мария Камишева

Във връзка с реализирането на инвестиционно намерение в урегулиран поземлен имот №-601 от кв. 8301 и извършеното археологическо наблюдение в терена отреден за застрояване (разрешение № 379/07.09.2015 г.от НАИМ–БАН), получих разрешение № 384/24.09.2015 г. от НАИМ–БАН за извършване на спасително археологическо проучване в терена отреден за застрояване. Проучвателните дейности започнаха на 25.09.2015 г. Теренът, отреден за работа, се намира на запад от ул. „Х. Д.

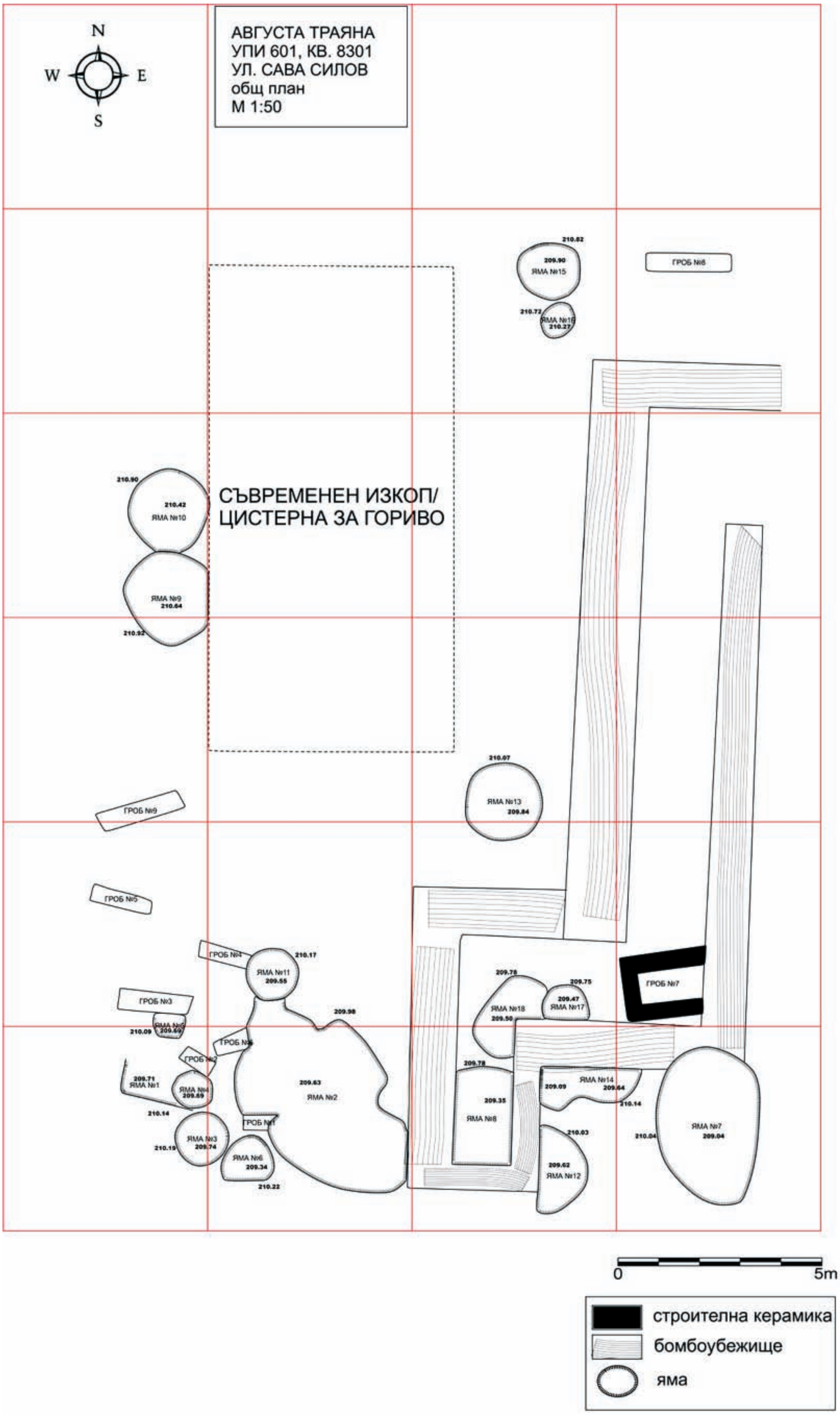
N
W
E
S
АВГУСТА ТРАЯНА
УПИ 601, КВ. 8301
УЛ. САВА СИЛОВ
общ план
М 1:50
210.82
209.90
ЯМА №15
ГРОБ №8
210.72
ЯМА №16
210.27
210.90
210.42
ЯМА №10
СЪВРЕМЕНЕН ИЗКОП/
ЦИСТЕРНА ЗА ГОРИВО
ЯМА №9
210.64
210.92
210.07
ЯМА №13
209.84
ГРОБ №9
ГРОБ №5
ГРОБ №4
ЯМА №11
209.55
210.17
ГРОБ №3
ЯМА №5
209.69
210.09
209.98
ГРОБ №6
ГРОБ №2
209.71
ЯМА №1
ЯМА №4
209.69
209.63
ЯМА №2
210.14
ГРОБ №1
ЯМА №3
209.74
210.19
ЯМА №6
209.34
210.22
209.78
ЯМА №18
209.50
209.75
209.47
ЯМА №17
ГРОБ №7
209.78
209.35
ЯМА №8
ЯМА №14
209.09
209.64
210.14
210.03
209.62
ЯМА №12
210.04
ЯМА №7
209.04
0
5m
строителна керамика
бомбоубежище
яма

Обр. 1. Общ план на проучвания обект.

Fig. 1. Plan of the excavated site.

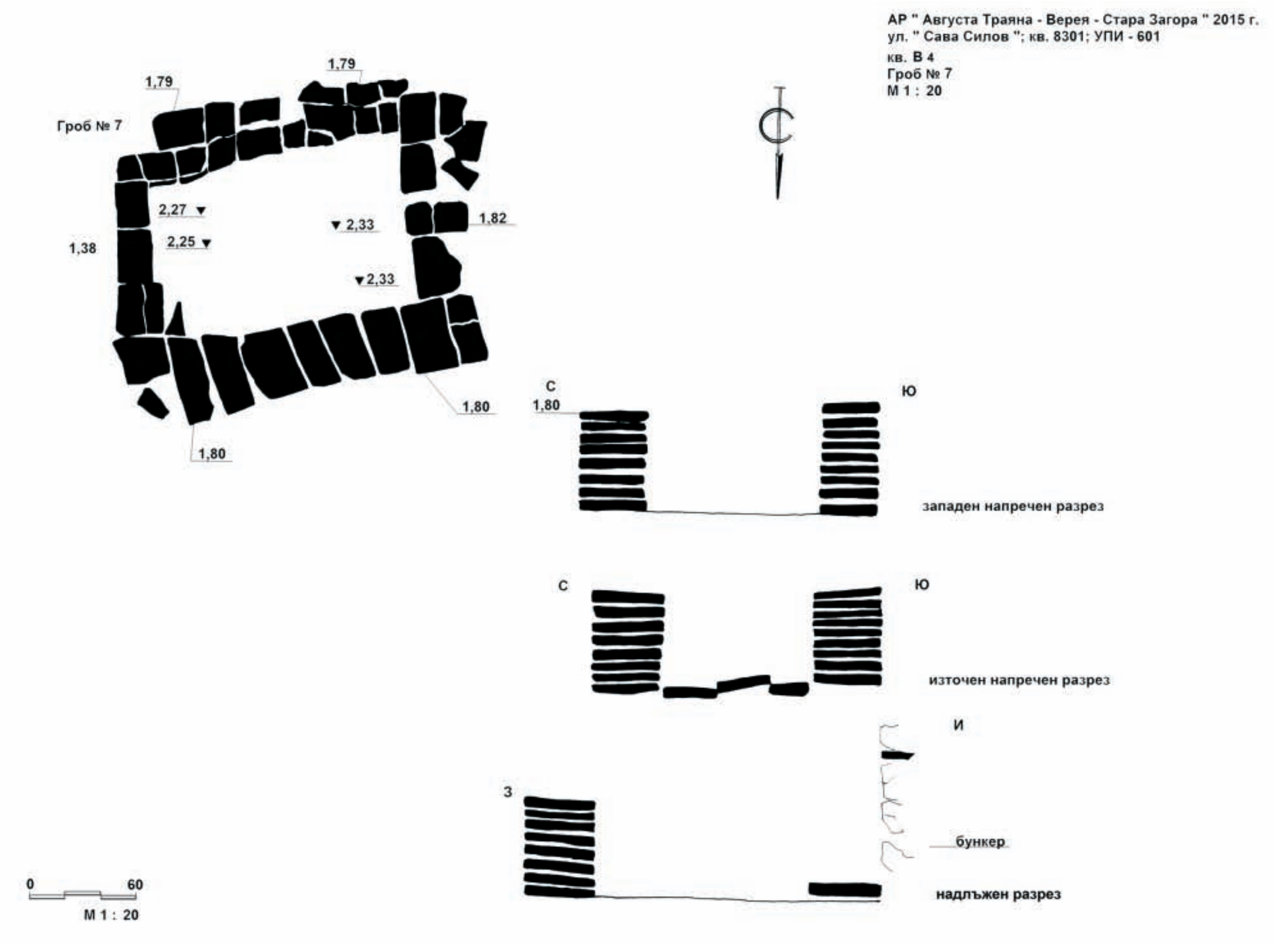

Обр. 2. Гроб № 7.

Fig. 2. Grave № 7.

Асенов“, извън крепостните стени на Августа Траяна, в зона Б на резервата. В близост до парцела, в североизточна посока, в предишни години са проучени гробни съоръжения, които са част от югозападния некропол на Августа Траяна.

На мястото, отредено за работа, е съществувала бивша бензиностанция за битова нафта на Петрол, която е премахната, но нейната цистерна все още се намираше заровена в центъра на парцела. При полагането на цистерната културният пласт е изцяло изчерпан. При нейното изваждане в центъра на терена се отвори пространство, което изцяло е лишено от археологически останки. В този парцел, освен цистерната, преди втората световна война е построено бомбоубежище, което заема източната половина на терена. Стените му са изградени от ломени камъни с хоросан, а куполът е от стоманобетон. Основите на бункера отново са вкопани в здравия терен, като по този начин са разрушили културните пластове.

По време на спасителното археологическо проучване се разкриха и проучиха 18 боклучни ями от XVIII–XIX в., които са запълнени с фрагментирана битова керамика от този период, животински кости и въглени. Някои от ямите разрушават гробни съоръжения, какъвто пример има от гробове №№ 1, 4 и 6 (обр. 1). Ямите се откриват по цялата площ на парцела, като са повече в южната половина. На цялата проучвана площ се разкриха 9 гробни съоръжения, като, както и при ямите, тяхната концентрация е по-голяма в южната половина, а само гроб № 8 е разположен в северната част на парцела. Осем от гробовете представляват вкопани в здравия терен ями, като при четири от тях съществува покритие на гробната яма с тегули, а при други четири скелетът е положен в ямата без покритие. Последният е зидан гроб с тухли, който е частично разрушен при строежа на бункера (обр. 2) – липсва покритието, а във вътрешността на гробното съоръжение не намерихме никакви археологически материали, а само отделни костици в неанатомичен порядък. За наше съжаление само в един от гробовете (Гроб № 8), беше открит гробен инвентар – изцяло запазена луковична фибула в много добро състояние, която може да се датира през IV–V в. В другите осем гроба липсва гробен инвентар. В осем от гробовете използваният ритуал е трупополагане в анатомичен порядък с глава на запад, а в един е „кремация“, като в последния не са запазени кости. Размерите на гробните ями варират, като при тези с трупополагане те са съобразени с размерите на погребания. На базата на гробните съоръжения и посоката, по която са ориентирани телата, останалите гробове най-общо могат да се отнесат към IV в.

RESCUE EXCAVATIONS IN PLOT 601, SQUARE 8301, AT SAVA SILOV STR., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Atanas Atanasov, Maria Kamisheva

During the fieldworks 18 waste pits from the 18th–19th c. were found. Furthermore, nine graves were excavated (fig. 1). Four of the grave pits were covered with *tegulae*, and in other four graves the pits had no cover. The ninth grave is built of bricks but the cover of the construction was missing. No archaeological material was found in most of the graves, only bones (fig. 2). Artefacts were present only in grave № 8 – fully preserved crossbow fibula dated in the 4th–5th c. AD. In eight of the graves the burial ritual is inhumation in anatomical order, with skeleton's head to the west. In one of the graves the ritual is cremation and the bones were not preserved. According to the character of the graves and the direction of the body's orientation, the graves can be dated to the 4th c. AD.

№ 98. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ „АВГУСТА ТРАЯНА – ВЕРЕЯ – СТАРА ЗАГОРА“, УПИ V$_{3233}$, КВ. 6601, БУЛ. „М. МЕТОДИ КУСЕВ“, № 55, ПО ПЛАНА НА СТАРА ЗАГОРА

Мария Камишева, Атанас Атанасов

Обектът попада в северната част на резервата „Августа Траяна – Верея – Стара Загора“. През 2004 г. под ръководството на Красимир Калчев западно от него е проучена раннохристиянска базилика и съоръжение, изградено от два реда каменни блокове. То е интерпретирано от проучвателя като храм. След провеждане на проучванията се разкри изцяло съоръжението в западната част, част от улица – кардо и прилежащата към нея сграда от изток с много добре изграден портик. Регистрирани са четири строителни периода (обр. 1).

Първи период. Края на II – средата на IV в. Храмът е изграден от големи каменни блокове. Стените са запазени на височина 1,82 м. Сградата е била отворена от изток. В горната си част е оформена с фронтон, чиято лицева страна е украсена с щит. Вътрешният размер на храма север – юг е 6,48 м. Подът е изграден от обработени мраморни блокове. Северно и източно е оформен канал, събиращ дъждовната вода. Може да се предположи, че храмът е свързан с императорския култ, имайки предвид откриването на два надписа на латински език:

“На първия сред младежите Галерий Валерий Максимиан, най-знатен цезар, (издигна) Емилий Александър, пресъвършен мъж, управител на провинция Тракия, отдаден на неговата божественост и величие“ (запазен изцяло).

“На първия сред младежите Флавий Валерий Констанций, най-знатен цезар, (издигна) Емилий Александър, пресъвършен мъж, управител на провинция Тракия, отдаден на неговата божественост и величие“ (запазен фрагментарно).

Надписите се датират около 303 г. сл. Хр.

Източно от храма се развива антична улица – *cardo*, с ширина 8,80 м. Тя е изградена от големи каменни плочи. Под уличното платно е разположен засводен водопровод с посока североизток – югозапад.

Античната улица в източна посока завършва с тротоар, след който се развива покрит портик. Вероятно изграждането му трябва да се свърже с откритите два фрагмента от архитрав с надпис в който се споменава:

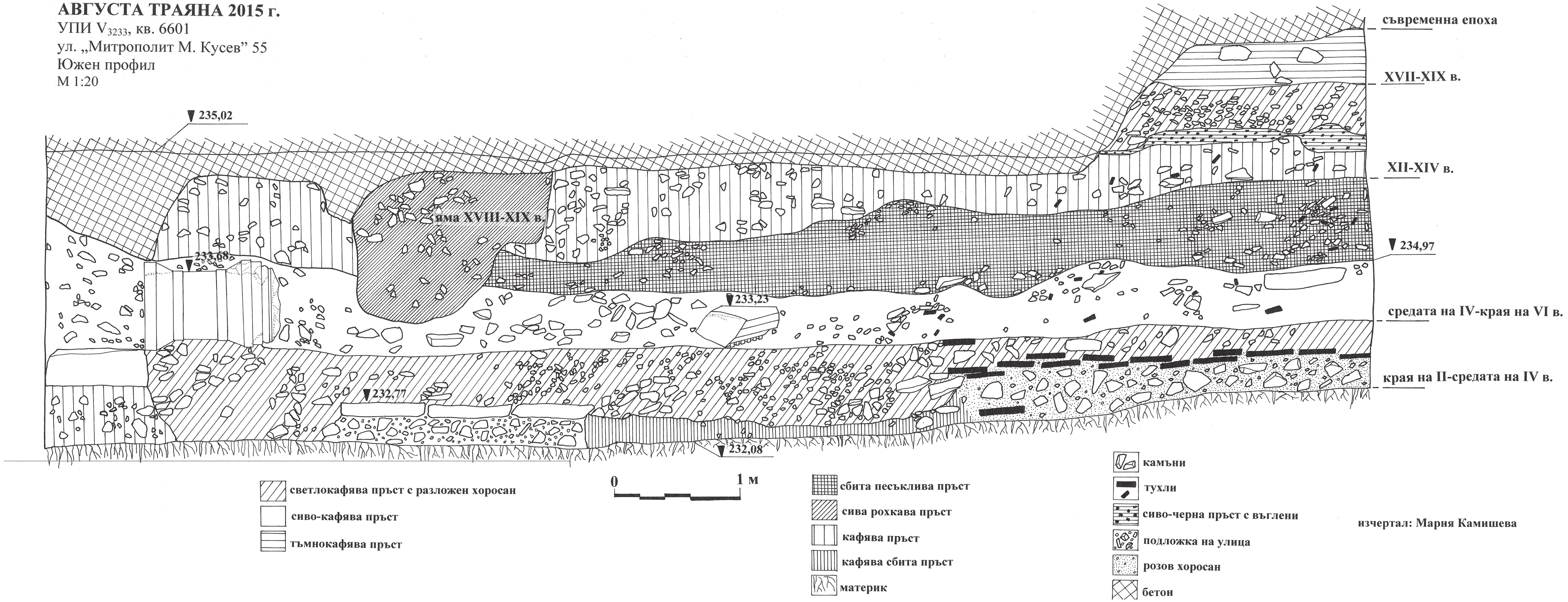
АВГУСТА ТРАЯНА 2015 г.
УПИ V3233, кв. 6601
ул. „Митрополит М. Кусев" 55
Южен профил
М 1:20
235,02
233,08
яма XVIII-XIX в.
233,23
232,77
232,08
234,97
съвременна епоха
XVII-XIX в.
XII-XIV в.
средата на IV-края на VI в.
края на II-средата на IV в.
0
1 м
светлокафява пръст с разложен хоросан
сиво-кафява пръст
тъмнокафява пръст
сбита песъклива пръст
сива рохкава пръст
кафява пръст
кафява сбита пръст
материк
камъни
тухли
сиво-черна пръст с въглени
подложка на улица
розов хоросан
бетон
изчертал: Мария Камишева

Обр. 1. Южен профил (автор Мария Камишева).

Fig. 1. Southern profile (author Mariya Kamisheva).

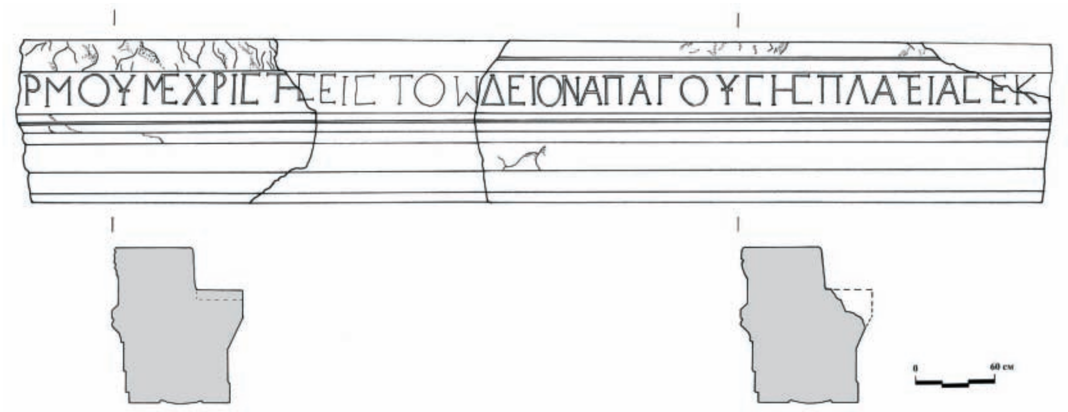

Обр. 2. Архитрав с надпис (автор Мария Камишева).

Fig. 2. Architrave with an inscription (author Mariya Kamisheva).

„[……съоръжи колоните/портика от храма] на Хермес чак до широката улица, отвеждаща към одеона, на [свои разноски]“ (обр. 2). Според начина на изписване той се отнася към първата половина на III в.

Източно от портика се развива сграда, чийто вход е оформен с големи мраморни блокове. В пространството му, от северна и южна страна, са поставени два профилирани блока.

Разрушенията, както в храма, така и по уличното платно и сградата от изток, трябва да се обяснят с регистрираните на няколко места в града земетресения в средата на IV в., когато голяма част от водоснабдителната и пътна мрежа, както и значителна част от сградите, са разрушени.

Втори период. Средата на IV – края на VI в. По цялото трасе на уличното платно са извършени преустройства. Част от плочите са премахнати и са изградени нови трасета на водопроводи от глинени тръби и канали от тухли. Засводеният водопровод е разрушен на няколко места и засводяването не е възстановено.

Нивото на уличното платно е повдигнато с трамбовка от пясък, дребни камъни, мраморни фрагменти и строителна керамика.

Останките от храма са превърнати във водохранилище, за което говори измазването на фугите с хидрофобен хоросан, регистрирано и при проучванията през 2004 г. Храмът от изток е затворен с архитектурни елементи – архитрав, корнизи, фронтон (обр. 3).

Трети период. XII–XIV в. Водохранилището е продължило да функционира поне до XIII в., когато над него е изграден солиден канал с посока северозапад – югоизток, преминаващ през цялата дължина на парцела. В средата му той се разклонява U-образно.

Четвърти период. XVI–XVIII в. Към този период се отнасят две ями, водопроводи от глинени тръби и една сграда.

EXCAVATIONS IN “AUGUSTA TRAJANA – VEREYA – STARA ZAGORA” ARCHAEOLOGICAL RESERVE, PLOT V_{3233}, SQUARE. 6601, AT 55 M. KUSEV BLVD., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Maria Kamisheva, Atanas Atanasov

The site is located in the northern part of the Reserve “Augusta Trajana – Vereya – Stara Zagora”. During 2004, under the supervision of Krasimir Kalchev, an early Christian basilica and a structure consisting of two rows of stones were excavated west from the site. The structure was interpreted by the researcher as a temple. It is located right next to the currently explored area. Four building periods are determined in the excavated plot (fig. 1).

First period. End of the 2nd–middle of the 4th c. AD. The temple is built of big stone blocks. The walls are preserved 1.82 m in height. The building was opened in its eastern part. The upper part is formed by a pediment decorated with a shield. A canal of marble blocks that collects the water from the roof is built in north-east. It can be assumed that the Emperor cult was worshiped in the temple, considering the two inscriptions in Latin that were found:

“To the first among the youths, Galerius Valerius Maximianus, most noble Caesar, (made) Aemilius Alexander, most perfect man, governor of Thrace, devoted to his divinity and greatness“ (fully preserved).

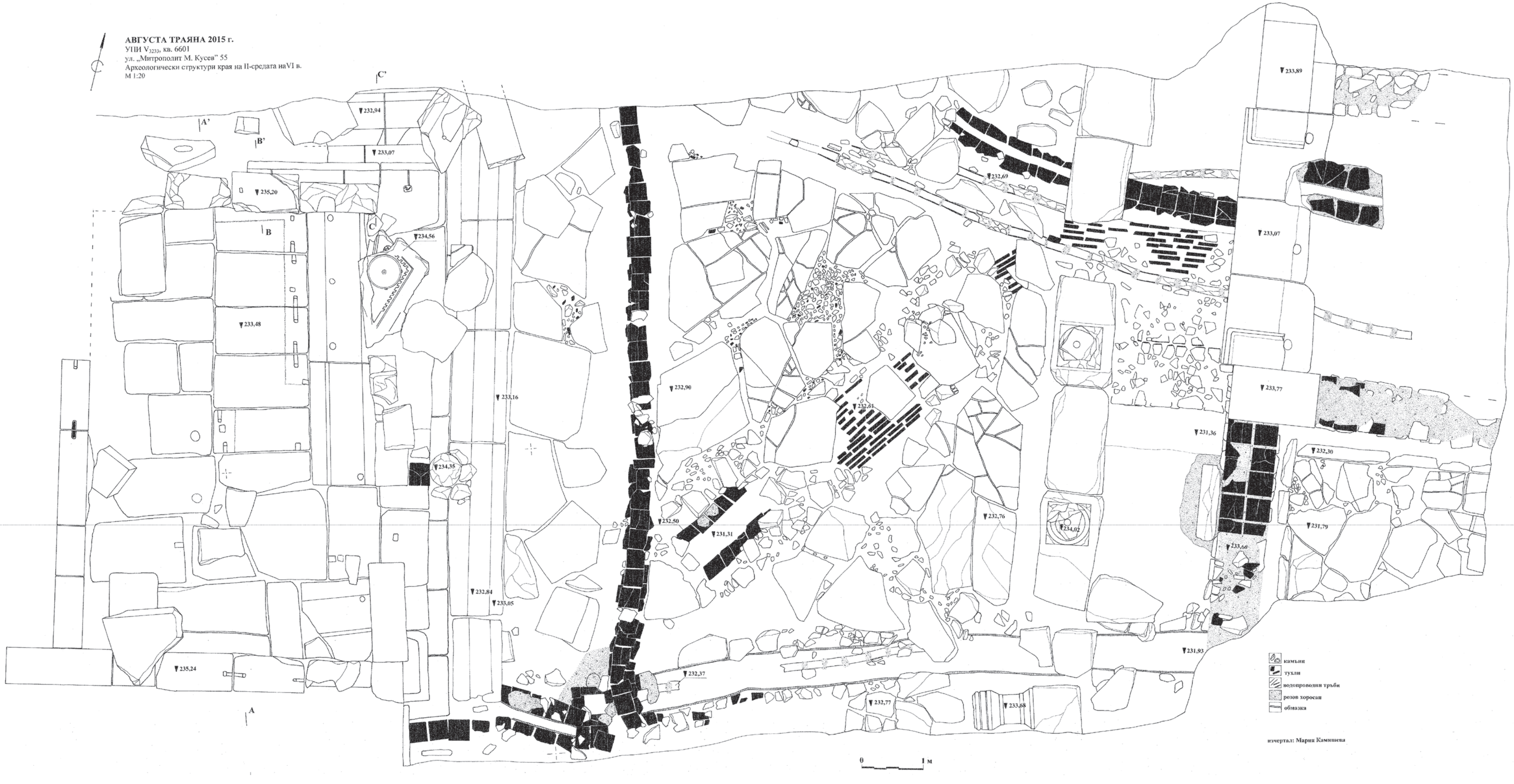
АВГУСТА ТРАЯНА 2015 г.
УПИ V3233, кв. 6601
ул. „Митрополит М. Кусев" 55
Археологически структури края на II-средата наVI в.
М 1:20
С
A'
B'
C'
A
B
C
232,94
233,07
235,20
234,56
233,48
234,35
233,16
232,84
233,05
235,24
232,37
232,90
232,50
231,31
232,61
232,69
232,77
233,68
232,76
234,02
231,93
231,36
233,89
233,07
233,77
232,30
231,79
233,60
камъни
тухли
водопроводни тръби
розов хоросан
обмазка
изчертал: Мария Камишева
0
1 м

Обр. 3. Общ план – края на II–средата на VI в. (автор Мария Камишева).

Fig. 3. Plan of the site – end of the 2nd–middle of the 4th c. (author Mariya Kamisheva).

“To the first among the youths, Flavius Valerius Constantius, most noble Caesar, (made) Aemilius Alexander, most perfect man, governor of Thrace, dedicated to his divinity and greatness” (fragmentary preserved).

The inscriptions have been ordered by the governor of the province of Thrace – Aemilius Alexander in 303.

A street (*cardo*), 8.80 m wide, is situated eastwards from the temple. It is paved with big stones. A vaulted canal goes under the street from NE to SW. The street ends with a sidewalk to the east. Next to it there is a covered portico. Its construction is most likely to be related to two fragments of an epistyle with an inscription in which it is mentioned:

“[… equipped the columns / the portico of the temple] of Hermes to the wide street that leads to the odeum at [his own expense]” (fig. 2). It can be dated in the first half of 3rd c. East of the portico there is a building with an entrance formed with big marble blocks. Its width is 0.91 m and the height – 3.04 m.

The destructions in the temple, as well as these on the street and in the building in the east, should be explained with the earthquakes that have affected several parts of the town in the middle of 4th c.

Second period. Middle of the 4th–end of the 6th c. AD. Reconstruction activities were conducted on the whole space of the street. Paving stones were partly removed and new water pipes of clay and canals of bricks were built. The level of the street is raised with rammer of sand, small stones, marble fragments and building ceramics. The remains of the temple are reused as a water reservoir. In the east the temple was closed with architectural elements – an architrave, cornices, a pediment (fig. 3).

Third period. 12th–14th c. AD. The water reservoir was used at least until 12th c. when a solid canal from NW to SE, crossing the whole length of the area, was built above it.

Fourth period. 16th–18th c. AD. Two pits, conduits of ceramic pipes and a building are related to this period.

№ 99. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ „АВГУСТА ТРАЯНА – ВЕРЕЯ – СТАРА ЗАГОРА“, УПИ V$_{3387}$, КВ. 1005 (СТАР УПИ XVI$_{3131}$, КВ. 1), БУЛ. „ГЕН. СТОЛЕТОВ“ 48, ГР. СТАРА ЗАГОРА

Мария Камишева, Атанас Атанасов

Обектът попада в западната част на резервата „Августа Траяна – Верея – Стара Загора“ и западно от вестибюла на термите на Августа Траяна. През 2013 г. във вестибюла са проведени археологически проучвания, където е разкрита антична подова мозайка с обща площ около 200 кв. м, с датировка края на II – първите десетилетия на III в. Под мозайката са регистрирани канали. В една от екседрите към вестибюла е запазен фрагмент от стенопис. След провеждане на проучванията са регистрирани четири строителни периода (обр. 1).

Първи период. Края на II – средата на IV в. През този период в централната част на обекта е изградена сграда, от ломени камъни от жълт травертин, споени с хоросан. Помещението е с размери 6,70×4,60 м, като южната стена не е разкрита.

В източната част на обекта се разкри масивен зид. Той е с посока север – юг. Изграден е от ломени камъни, споени с розов хоросан. В горната си част е подравнен с тухли. Има ширина 1,70 м и разкрита дължина 6,90 м. В най-южния му край е оформено двойно засводяване, изградено от тухли. Зидът е фундиран дълбоко в стерилния терен. Проучването му не можа да се извърши напълно, поради факта, че той преминава в съседния парцел от юг и под уличната регулация от север. Най-вероятно това трябва да се тълкува като част от термите на Августа Траяна. Зидът пресича две трасета на водопроводи, изградени от глинени тръби, които са с посока североизток – югозапад.

Вероятно към този период трябва да се отнесе и каменната „настилка“, която се открива на дължина 4,70 м и ширина 1,88 м само в централната част на парцела. Тя е изградена от един ред плочести камъни и е съобразена с масивния зид.

Втори период. Средата на IV – на VI в. През този период сградата коментирана по-горе, е претърпяла преправка (вероятно наложена от някакво разрушение). В северозападния ѝ ъгъл е поставен мраморен блок за оформяне на ъгъла. В северна посока сградата е разширена, като по всяка вероятност е оформено още едно помещение. В този период пространството, обект на проучването, е изпъ-

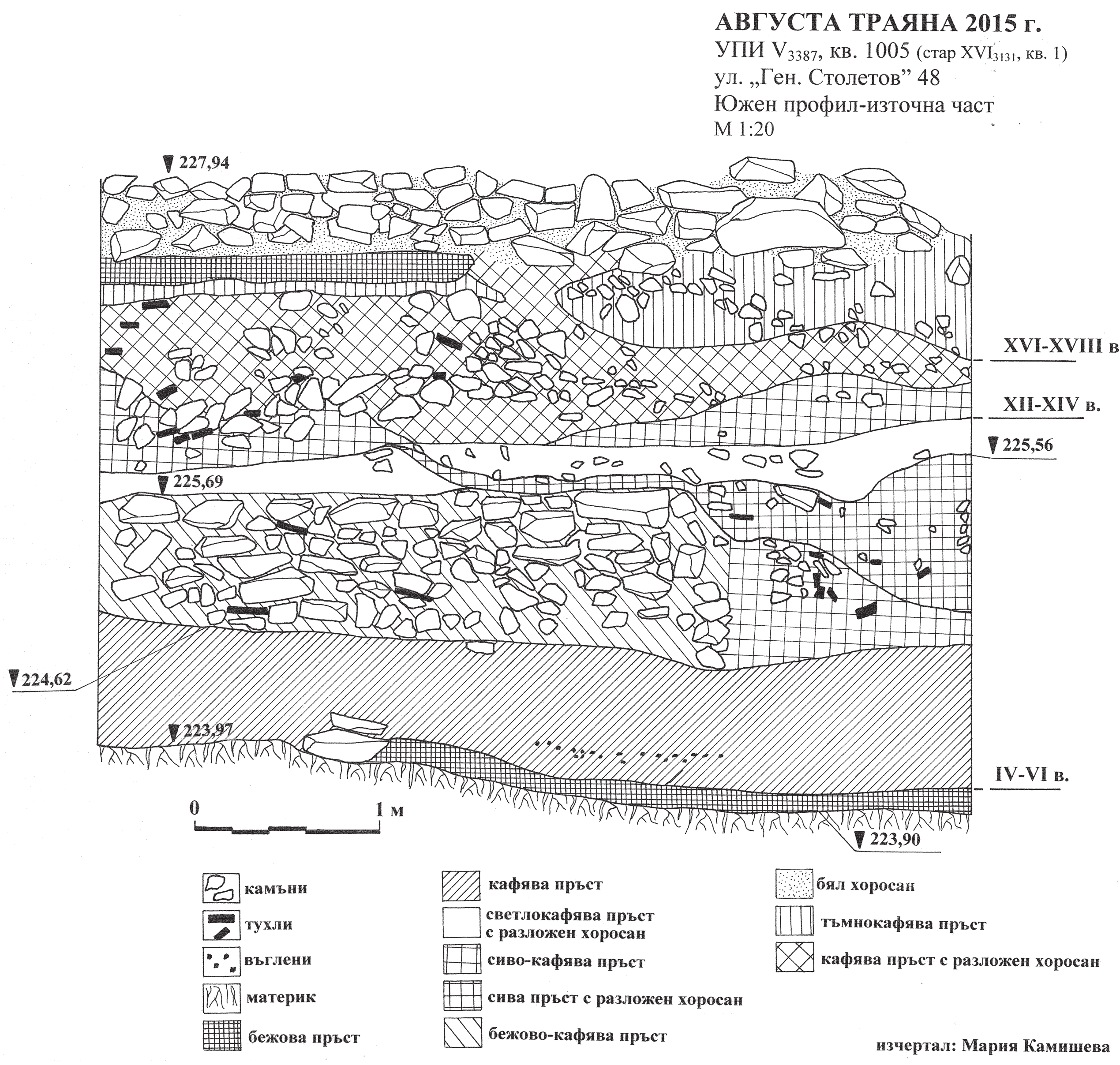
АВГУСТА ТРАЯНА 2015 г.
УПИ V3387, кв. 1005 (стар XVI3131, кв. 1)
ул. „Ген. Столетов” 48
Южен профил-източна част
М 1:20
227,94
XVI-XVIII в.
XII-XIV в.
225,56
225,69
224,62
223,97
IV-VI в.
223,90
0
1 м
камъни
тухли
въглени
материк
бежова пръст
кафява пръст
светлокафява пръст с разложен хоросан
сиво-кафява пръст
сива пръст с разложен хоросан
бежово-кафява пръст
бял хоросан
тъмнокафява пръст
кафява пръст с разложен хоросан
изчертал: Мария Камишева

Обр. 1. Южен профил (автор Мария Камишева).

Fig. 1. Southern profile (author Mariya Kamisheva).

лнявало по-скоро стопански функции. Разкрити са три вкопани питоса, както и една яма, в която вероятно е бил поставен питос, но по-късно е изваден. В източната част, перпендикулярно на масивния зид, е долепен на фуга друг, който е изграден от много добре обработени правоъгълни камъни, споени с калов разтвор. Той е с дължина 4,70 м и ширина 0,60 м. В пространството, където можеше да се извърши проучването, се откриха животински кости, които са равно отрязани. Вероятно тук е имало производство на костени изделия.

В парцела по това време са изградени една утаителна шахта с размери 0,55×0,58 м, както и множество водопроводи от глинени тръби.

Трети период. XII–XIV в. През този период сградата в централната част на парцела продължава да бъде използвана, като в западна и северна посока до нея са долепени зидове от ломени камъни, споени с калов разтвор. В западна посока вероятно е имало навес, съдейки по правоъгълния камък с оформен в средата му отвор. В южната част на парцела бе регистрирана яма, запълнена с фрагментирана керамика и животински кости.

Четвърти период. XVI–XVIII в. Този период е свързан с изграждането на стария конак на Ески Заара. Неговият зид преминава през целия парцел в посока изток – запад, като разрушава зидовете

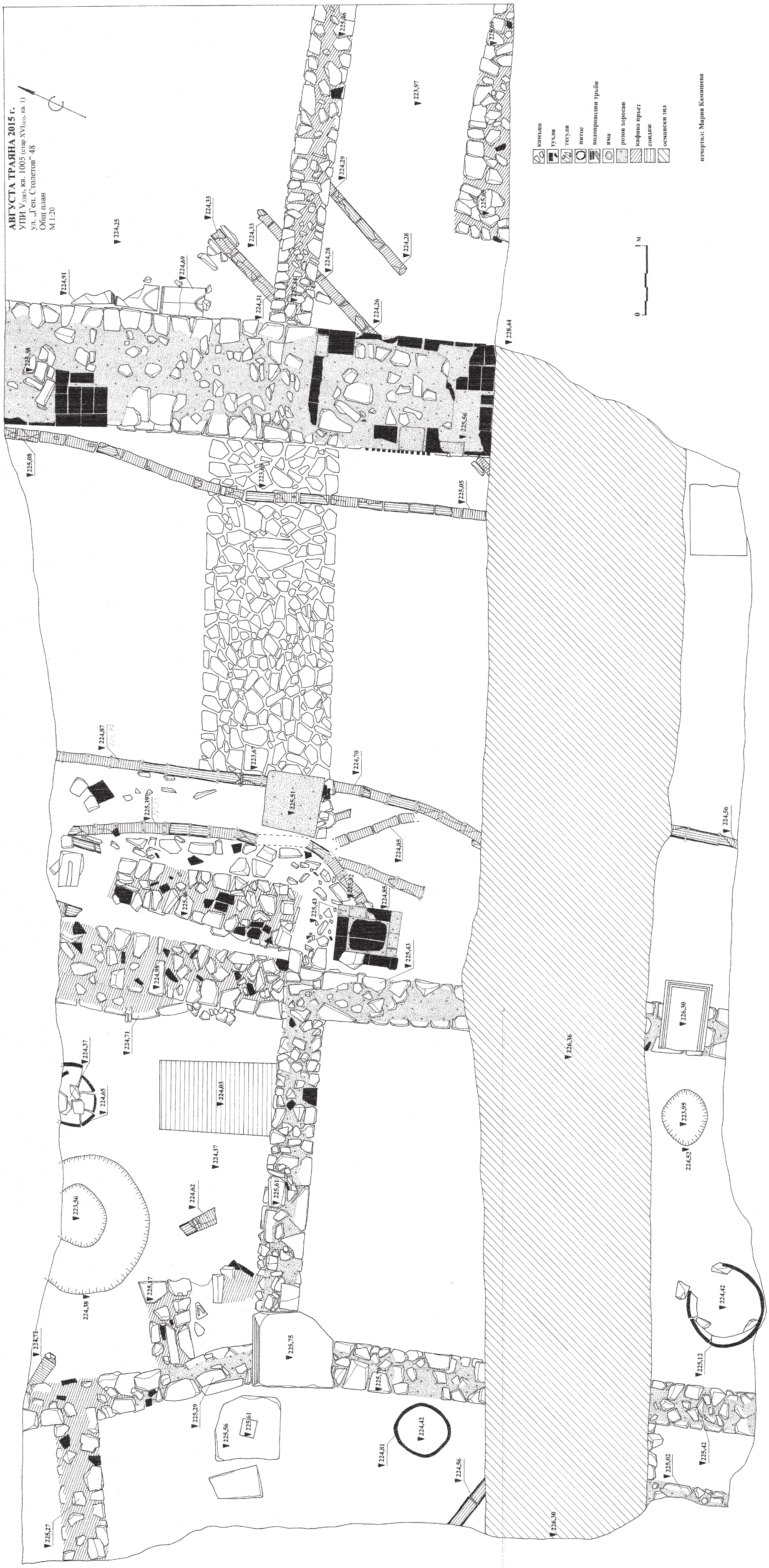
АВГУСТА ТРАЯНА 2015 г.
УПИ V3387, кв. 1005 (стар XVI3131, кв. 1)
ул. „Ген. Столетов" 48
Общ план
М 1:20
0
1 м
камъни
тухли
тегули
питос
водопроводни тръби
яма
розов хоросан
кафява пръст
сондаж
османски зид
изчертал: Мария Камишева

Обр. 2. Общ план (автор Мария Камишева).

Fig. 2. Plan of the site (author Mariya Kamisheva).

на сградата от първия период и надкрачва масивния зид. За изграждането му са използвани много антични архитектурни детайли. Като сполия в него бе открит и надпис на старогръцки език (обр. 2):

„Тук съзираш най-предания на императора и превъзходния във военното дело Марциан, претворен в образ чрез изкуството на бронзовите изваяния. А (статуята) постави неговият приятел градоначалникът, получил по волята на съдбата същото име като своя приятел. Щастливо“ Новооткритият надпис се датира през 267–268 г.

На обекта бе проучено и едно гробно съоръжение. Разположено е непосредствено до зида с посока север – юг, като погребаният е поставен с главата на север. Покрит е с три тегули, които по единия си дълъг край са подпрени на зида. От изток и юг до тегулите са поставени камъни за да ги подпират. Дължината на покритието е 1,90 м, а ширината е 0,40 м. Погребението е извършено чрез трупополагане. Главата е на север, наклонена към лявото рамо. Ръцете са прави до тялото. Китките са скръстени при таза. Гръбначният стълб е разместен. До левия хълбок се разкри част от железен пирон. Краката са събрани при ходилата. Гробен инвентар няма. Гробното съоръжение не може да се свърже с конкретен период (обр. 3).

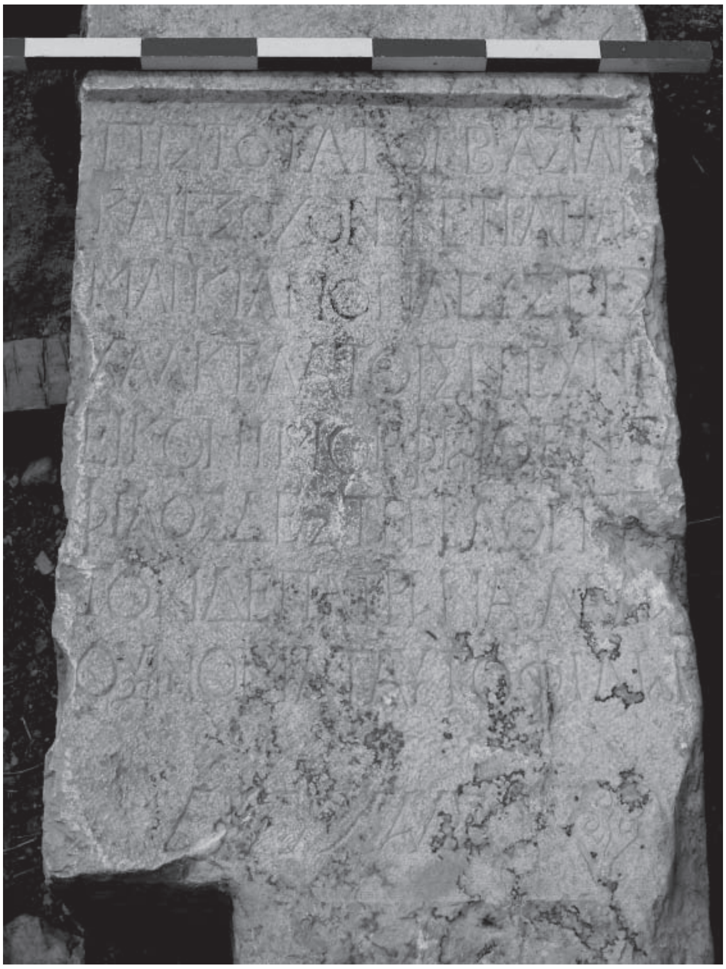

Обр. 3. Надпис на старогръцки език за пълководеца Марциан (снимка Мария Камишева).

Fig. 3. Inscription in ancient Greek of general Marcian (photo Mariya Kamisheva).

EXCAVATIONS IN “AUGUSTA TRAJANA – VEREYA – STARA ZAGORA” ARCHAEOLOGICAL RESERVE, PLOT V_{3387}, SQUARE. 1005, AT 48 GEN. STOLETOV BLVD, UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Maria Kamisheva, Atanas Atanasov

The site is located in the western part of the Reserve “Augusta Trajana – Vereya – Stara Zagora”, east of the vestibule of Augusta Trajana’s *thermae*.

Four building periods were documented in the plot (fig. 1).

First period. End of the 2nd–middle of the 4th c. During this period, in the central part of the site a building of mortar-bonded crumbled stones (yellow travertine) was built. A massive wall in the eastern part of the site was uncovered in aN-S direction. Its width is 1.70 m and the uncovered length is 6.90 m. A double vault from bricks is formed in its south end. The wall is founded deep in the sterile ground. Most probably it must be interpreted as part of Augusta Trajana’s *thermae*.

Second period. Middle of the 4th–end of the 6th c. In this period the above mentioned building was rebuilt and extended to the north. Three buried *pithoi* and one more pit were found. A shaft for sediment as well as many water-conduits of ceramic pipes were built.

Third period.12th–14th c. During this period the building in the central part of the plot was still in use. In the western and eastern direction walls were built. In the western part probably there was a shelter.

Fourth period.16th–18th c. This period is related to the building of the old *konak* in Eski Zaara. Its wall passes through the whole plot E-W, damages the walls of the building from the first period and goes over the massive wall.

Many ancient architectural details were re-used for this later building. An inscription in ancient Greek was used as a *spolium*(fig. 2).

"Here you look upon the most faithful to the emperor and the magnificent in warfare Marcian, recreated in his image by the art of the bronze sculptures. (The statue) was placed by his friend, the governor who, by chance's will has the same name as his friend." This newly-found inscription is dated in 267–268.

An inhumation grave was also unearthed at the site. The head is to the north, leaned to the left shoulder. The hands are laid straight and the wrists are folded at the pelvis. The feet are close together. There are no grave goods (fig. 3).

№ 100. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ „АВГУСТА ТРАЯНА – ВЕРЕЯ – СТАРА ЗАГОРА,“ УПИ XI$_{540}$, КВ. 43Б, УЛ. „Д. НАУМОВ“ № 100, ГР. СТАРА ЗАГОРА

Мария Камишева, Владислав Тодоров

Обектът попада в северната част на Археологически резерват „Августа Траяна – Верея – Стара Загора“. Разположен е непосредствено и източно до продължението на *cardomaximus* в северна посока. През 1999 г. в същия квартал са проучени два обекта (северно от коментирания) под научното ръководство на Красимир Калчев. Открито е трасето на *cardomaximus*, както и част от източния портик.

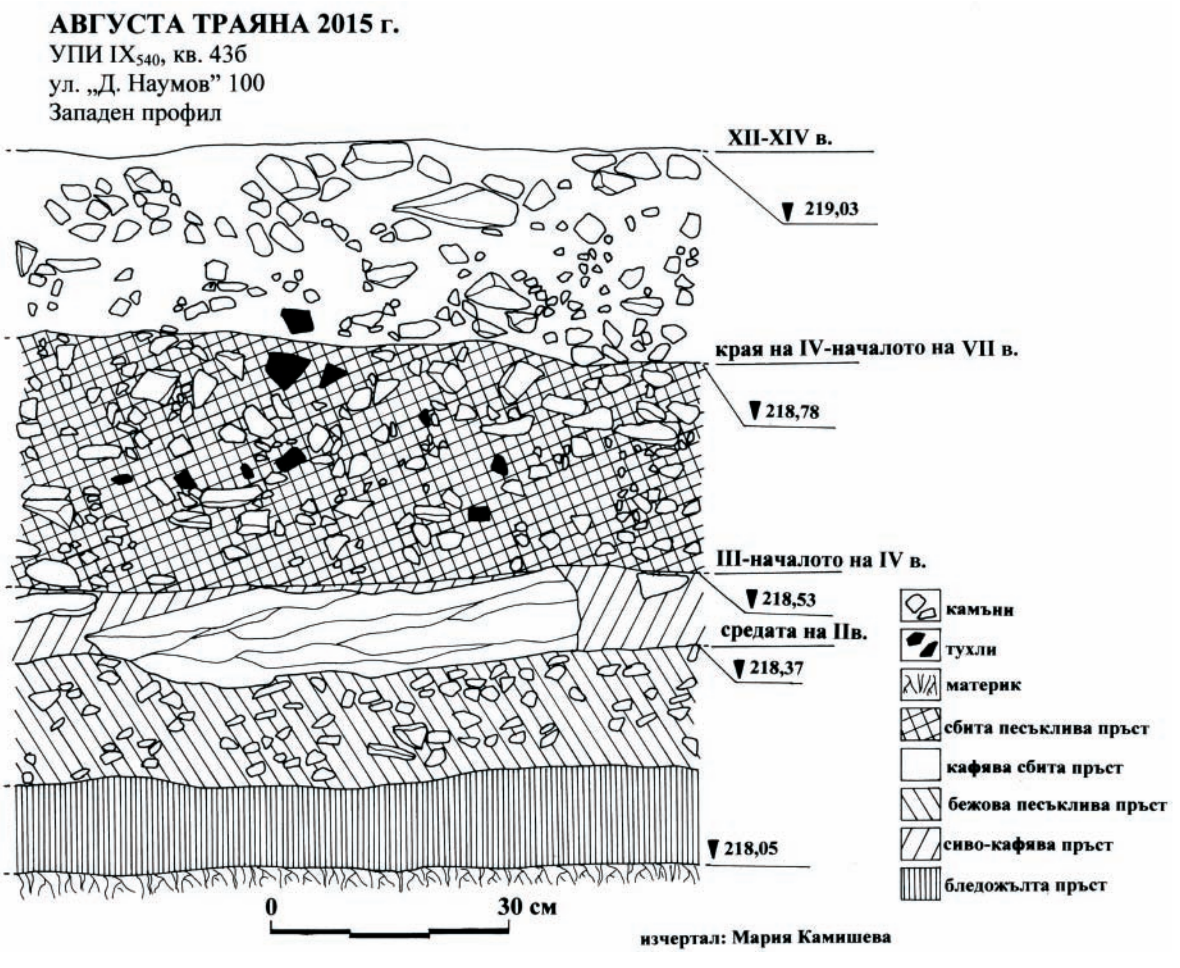
АВГУСТА ТРАЯНА 2015 г.
УПИ IX540, кв. 43б
ул. „Д. Наумов" 100
Западен профил
XII-XIV в.
▼ 219,03
края на IV-началото на VII в.
▼ 218,78
III-началото на IV в.
▼ 218,53
средата на IIв.
▼ 218,37
▼ 218,05
камъни
тухли
материк
сбита песъклива пръст
кафява сбита пръст
бежова песъклива пръст
сиво-кафява пръст
бледожълта пръст
0
30 см
изчертал: Мария Камишева

Обр. 1. Западен профил (автор Мария Камишева).

Fig. 1. Western profile (author Mariya Kamisheva).

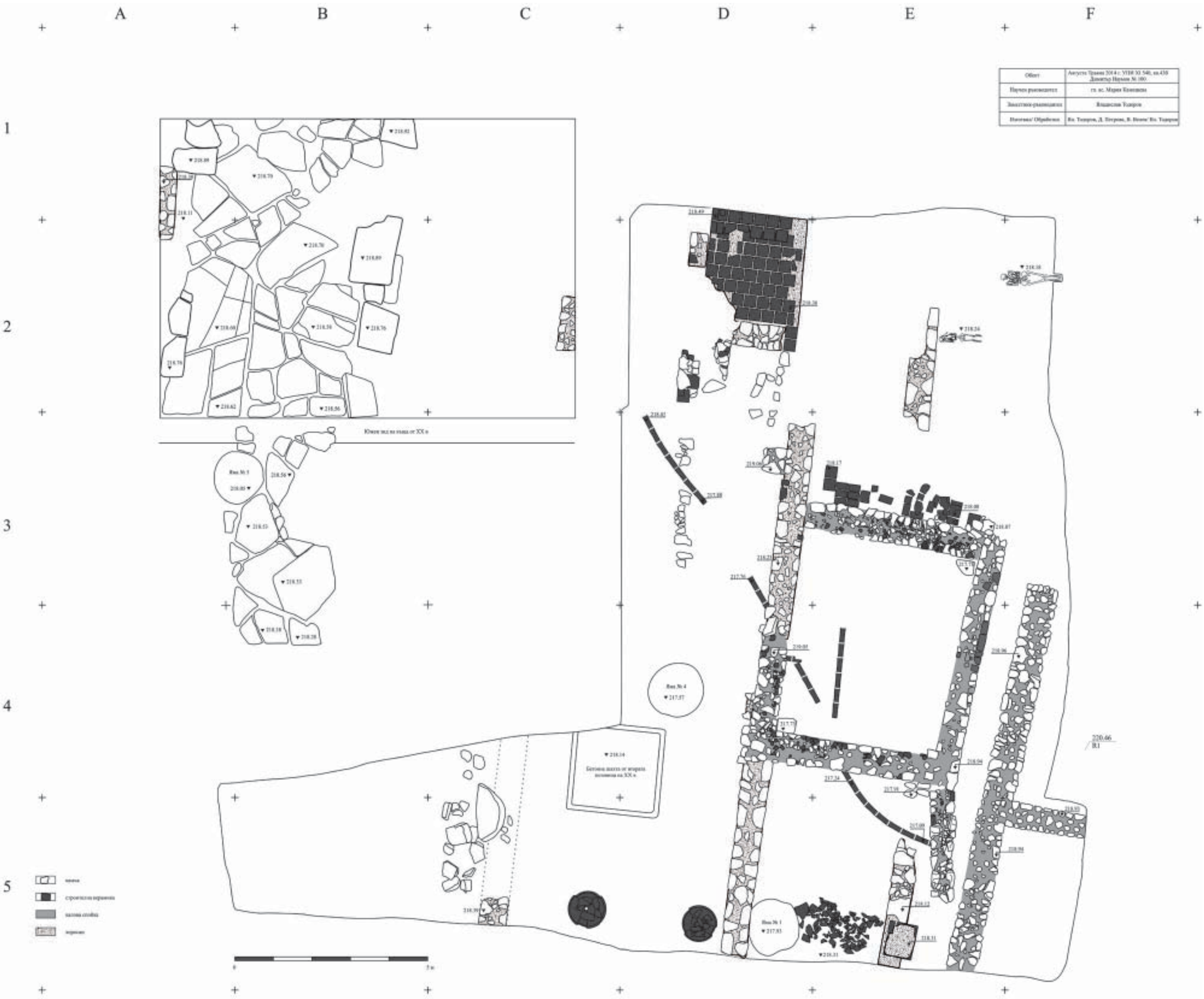

Обр. 2. Общ план (автор Владислав Тодоров).

Fig. 2. Plan of the site (author Vladislav Todorov).

През 2014 г. бе проучена по-голямата част от терена. Бяха установени четири строителни периода: II–III в.; IV–VI в.; XII–XIV в. и XVI–XVIII в. В северозападния ъгъл на обекта бе разчистено трасето на уличното платно – *cardomaximus*. Дължината на разкритата улица е приблизително 7,50 м. Улицата е изградена от големи каменни плочи, следвайки денивелацията на терена. В западната ѝ част, под тротоарните плочи, е оформен канал. В края на V в., след разрушенията причинени от хуните, уличното платно е трамбовано с пласт чакъл – дребни камъни, фрагменти от строителна керамика, пясък, който на места е с дебелина до 0,30 м. От периода XII–XIV в. са проучени три гроба, без инвентар (Камишева, Тодоров 2015, 538-540).

В т. 3 на Решенията към Протокола от проверката на експертна комисия към Министерство на културата от края на 2014 г., се предписва допроучване на неразкопаните пространства под рампата, под която попада трасето на античната улица.

При проучването през 2015 г. се установиха три строителни периода (обр. 1):

Първи период: IV–VI в. Към този период бе отнесено изграждането на трасето на уличното платно – *cardomaximus*. Дължината на разкритата улица през тази година е приблизително 5,40 м. Заедно с другата част от трасето, разкрито през 2014 г., общата му дължина е 12,90 м. Точната ѝ ширина не може да се определи, поради факта че в източната част плочите от уличното платно липсват. Наблюденията от предишния сезон, относно изграждането на улицата, бяха потвърдени. Тя е изградена от големи каменни плочи, следвайки денивелацията на терена. Регистрирано е и повдигането на уличното платно в края на V в., след разрушенията причинени от хуните (обр. 2).

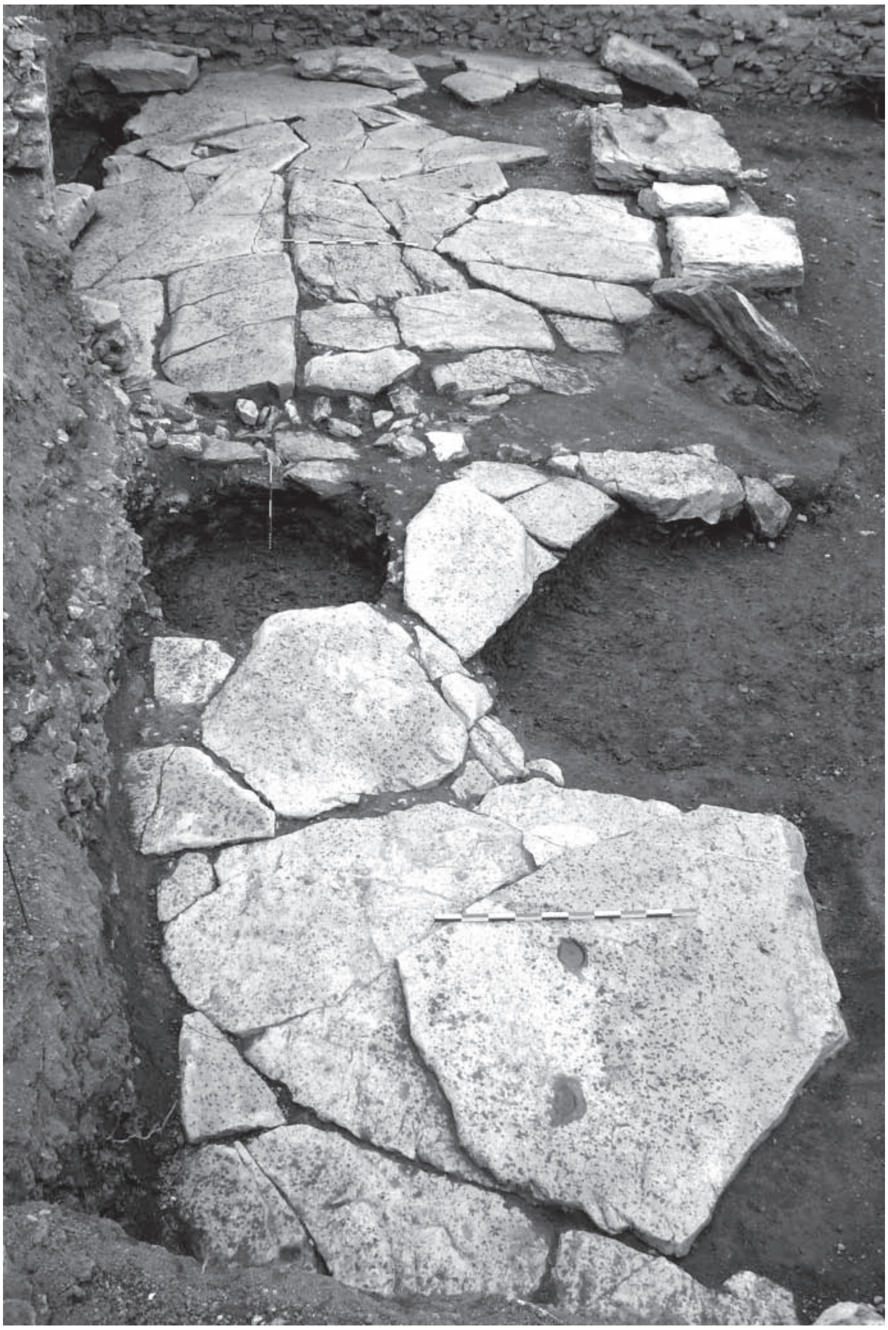

Обр. 3. Трасе на антична улица – cardo maximus (снимка Мария Камишева).

Fig. 3. Ancient street – cardo maximus (photo Mariya Kamisheva).

Втори период. XII–XIV в. През този период в северната част на проучвания през 2015 г. терен бе разкрита яма, която е вкопана в дълбочина върху трасето на античната улица. Ямата е разрушила каменните плочи и е вкопана в дълбочина под нейното ниво. Тя не можа да бъде изчерпана до края, поради появилата се подпочвена вода. Източно от трасето на античната улица бе открито гърне от периода XII–XIII в. с излъскани ивици по тялото. Вътрешността му е запълнена с въглени и един фрагмент от животинска челюст. Вероятно е свързано с обредни практики.

Трети период. XVI–XVIII в. От този период се откриха само материали от цели съдове – кухненска и трапезна керамика. Структури от периода не бяха разкрити (обр. 3).

Литература

Камишева, Тодоров 2015: М. Камишева, В. Тодоров. Археологически проучвания в Археологически резерват Августа Траяна – Верея – Стара Загора, УПИ XI540, кв. 43 б, ул. „Д. Наумов“ 100 по плана на Стара Загора. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 538-540.

EXCAVATIONS IN “AUGUSTA TRAJANA – VEREYA – STARA ZAGORA” ARCHAEOLOGICAL RESERVE, PLOT XI$_{540}$, SQUARE 43Б, AT 100 D. NAUMOV STR., UNDER THE PLAN OF STARA ZAGORA

Maria Kamisheva, Vladislav Todorov

The site is located in the northern part of the Archaeological reserve “Augusta Trajana – Vereya – Stara Zagora”. It is on the east side of the continuation of the *cardo maximus* in the north. Most of the area was excavated in 2014. Then, the road-bed of the *cardo maximus* was cleared in the northwest corner of the site. The length of the uncovered street is approximately 7.5 m. The street is built of big paving stones. The road-bed was covered with a layer of rammed rubble after the destructions caused by the Huns in the end of 5th c. Three graves without grave goods, dated to the period 12th–13th c. were excavated in 2014 (Камишева, Тодоров 2015, 538-540).

During the excavations in 2015 several building periods were determined (fig. 1):

First period.4th–6th c. AD. The building of the road-bed of the street *cardo maximus* is assigned to this period. The excavated length of the street during this year is approximately 5.40 m. The total length of the street is 12.90 m., together with the road-bed that was uncovered in 2014. The exact width is unknown since the paving stones on the east side are missing. The observations about the building of the street from the previous season were confirmed (fig. 2).

Second period.12th–14th c. AD. A pit dug in depth of the road-bed from this period was unearthed. A pot located east of the ancient street was discovered. It was filled with coal and a fragment from an animal jawbone. Probably, it is related to ritual practices.

Third period. 16th–18th c. Whole vessels – tableware – were the only material found from this period (fig. 3).

№ 101. РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКОТО И СРЕДНОВЕКОВНОТО СЕЛИЩЕ, СЕВЕРНО ОТ С. КАРАНОВО

Борис Борисов, Жулиета Гюлева, Пламен Дойчев

През 2015 г., след 30 годишно прекъсване, археологическите разкопки на ранновизантийското и средновековно селище, северно от с. Караново, Новозагорско, бяха възобновени. Те бяха съсредоточени в пространството непосредствено на север от раннохристиянските базилики №№ 2 и 3, където през 1984 и 1985 г. е достигната дълбочина 1.75 м от нивото на съвременния терен. В проучената площ през отчетния сезон бе открита основа от поредното частично запазено жилищно помещение (обр. 1). Подът му отстои на дълбочина 1.85 м от нивото на съвременния терен.

От голям интерес е обстоятелството, че стените на това жилище са градени от забити в земята дървени колове и плет, измазан с дебел слой глина от двете страни. Доказателство за това са както откритите дупки от дървени колове по западната му страна, така и огромното количество стенни мазилки, които бяха намерени при проучването му. В тях личат много добре следите от дървения плет.

Подът на жилището е измазан със сиво-белезникава пръст, която вследствие на пожара е добила сиво-охрав цвят. В западния му ъгъл бе открит *in situ* долен хромелен камък с диаметър 0.36 м (обр. 2). В източната част на жилището, върху подовото ниво, е открита част от силно разрушена подставка за хромел, която е измазана с глина и е отухлена след пожара. Върху нея бе намерена желязна мотика. Непосредствено на юг до нея бяха разчистени фрагменти от голям съд от груба, непречистена глина, вероятно гърне или амфора. От изток на подставката за хромел бяха открити две фрагментирани квадратни тухли, в едната от които личат следи от подметка на обувка, подкована с цинти. При почистването на амфората е намерена огърлица, нанизът на която е съставен от силно изтрита, вторично използвана римска монета, капачка от медна медицинска кутийка и три стъклени мъниста, две от които стопени наполовина вследствие на пожара.

Покривът на жилището е бил покрит с тегули и имбрици, каквито бяха намерени в изобилие в източната му половина. Цялата югоизточна четвърт на жилището е разрушена от средновековна яма от XI–XII в.

Строителната техника на това жилище се различава коренно от проучените досега ранновизантийски жилища от първата половина на V в., разположени непосредствено на юг от северната

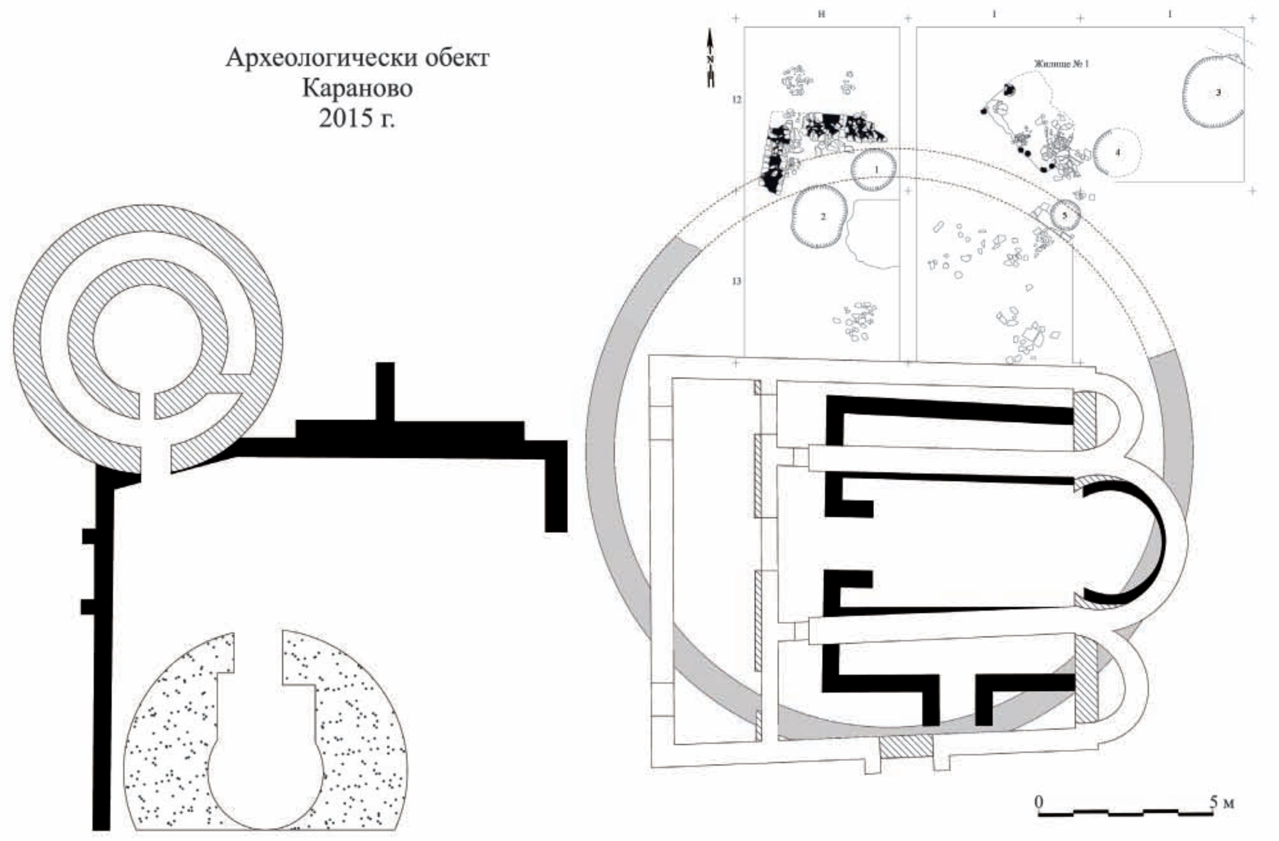
Археологически обект
Караново
2015 г.
N
H
I
I
12
13
Жилище № 1
1
2
3
4
5
0
5 м

Обр. 1. Общ план.

Fig. 1. General plan of the site.

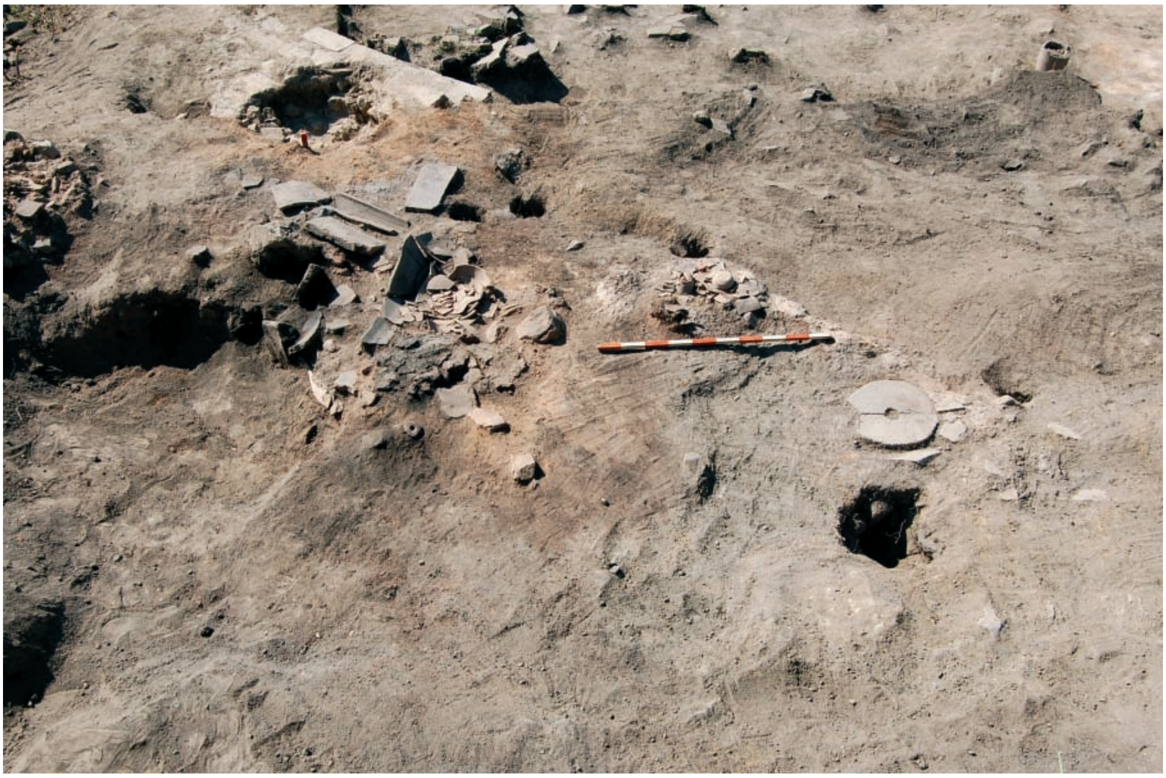

Обр. 2. Ранновизантийско жилище.

Fig. 2. Early Byzantine dwelling.

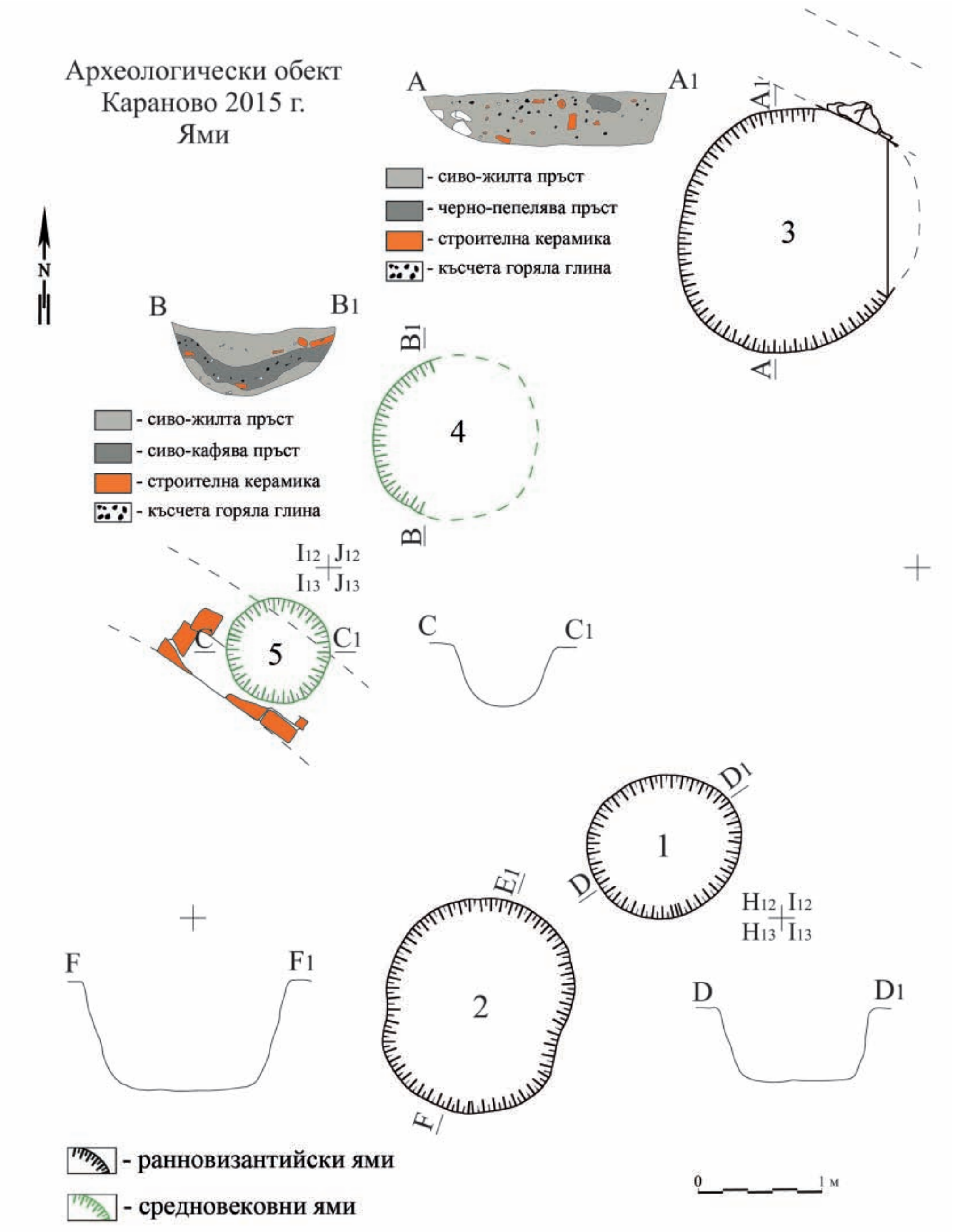
Археологически обект
Караново 2015 г.
Ями
A
A1
- сиво-жилта пръст
- черно-пепелява пръст
- строителна керамика
- късчета горяла глина
N
B
B1
- сиво-жилта пръст
- сиво-кафява пръст
- строителна керамика
- късчета горяла глина
3
A1
A
4
B1
B
I12 J12
I13 J13
5
C
C1
C
C1
1
D1
D
H12 I12
H13 I13
E1
2
F
F
F1
D
D1
- ранновизантийски ями
- средновековни ями
0
1 м

Обр. 3. Планове на проучените ями.

Fig. 3. Plans of the excavated pits.

крепостна стена и в линия 12, на север от базиликите. Последните жилища са изградени от каменен цокъл в основата и надстроени с кирпичи. По същия начин са изградени и ранновизантийските жилища в редица проучени обекти – „Кастра Рубра“, край с. Изворово, Перник, Шуменската крепост, кастела Ятрус, Садовец, Градището край с. Дичин, Великотърновско и др.

По време на проучванията са открити и три сметни ями от ранновизантийската епоха, запълнени с голямо количество фрагментирани съдове и отухлена стенна мазилка (обр. 3), които очевидно са били изхвърлени при почистването на терена във връзка със строителството на раннохристиянските базилики №№ 2 или 3. Изхождайки от археологическата среда, намерените материали и монети, проученото жилище и сметни ями следва да се отнесат към края на IV и самото начало на V в.

В източната част на проучваната площ са открити две средновековни ями, които се отнасят към периода на византийското владичество в българските земи (XI–XII в.). Намерена е и една латинска имитация (малък модул), която потвърждава досегашните ни наблюдения за горната хронологическа граница на средновековните селища, разположени в подножието на Средна гора, които преживяват гибелния трети кръстоносен поход през 1189–1190 г.

Намерената ранновизантийска керамика е типична за края на IV и първата половина на V в. Тя намира най-точни паралели в керамиката от датираните с голямо количество монети на Аркадий и Теодосий II ранновизантийски жилища, разположени на юг от северната крепостна стена от втория строителен период, ранновизантийския културен пласт на Градището до с. Полски Градец, керамиката от период С на кастела Ятрус, Градището край с. Дичин, Велико Търновско и много др.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL SETTLEMENT ON THE NORTH OF KARANOVO

Boris Borisov, Julieta Gjuleva, Plamen Doychev

In 2015, the archaeological excavations at the site near Karanovo, Nova Zagora region, were resumed after an interruption of 30 years. The work took place on the north of the early Byzantine basilicas №№ 2 and 3; a partly preserved dwelling house was found there (fig. 1). Its walls were constructed of wattle and daub. Postholes from stakes were found on the west side of the building, as well as fragments of daub. The building had roof tiling. Millstone fragments and pottery sherds were unearthed within the building (fig. 2). A later medieval pit (11th–12th c.) has destroyed it.

Three garbage pits from the early Byzantine period were also (fig. 3). The two of them were filled with lot of sherds and pieces of fired wall daub, which had obviously been thrown away after the terrain had been swept for the construction of basilicas №№ 2 and 3.

The building and the pits are dated to the end of the 4th – beginning of the 5th c. AD, as indicated by the coins of Arcadius, Honorius and Theodosius II.

№ 102. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА АР „КАБИЛЕ“ - СЕКТОР V ПРЕЗ 2015 Г.

Людмил Гетов, Костадин Рабаджиев, Венета Ханджийска, Иван Вълчев, Ивайло Лозанов

През 2015 г. работата в Сектор V – запад (структури от елинистическата епоха) бе насочена основно към допроучване на някои структури, разкрити през предходните години, както и към уточняване на тяхната хронология (обр. 1).

През 2014 г. в източната част на кв. 42, в основата на контролен профил и под пласт, определен първоначално като стерил, бе частично разкрито неукрасено глинобитно огнище. С цел последното да бъде цялостно открито в план и да се установи неговият контекст, контролният профил беше изместен в западна посока. Установи се, че пълнежът на т.нар. хоросаново бъркало и пластът, в който е вкопано то, се отнасят към II–III в. и не могат да се свържат с изграждането или деструкциите на късноримския хореум. Огнището попада в пространството на вкопаване с четвъртита форма, запълнено с пепел, което датира в ранноелинистическата епоха.

В границите на кв. 51 и 52, продължи проучването на разкритото през 2013 г. помещение с подово ниво от втората половина на III в. пр. Хр. След премахване на деструкциите и навлизане в дълбочина бяха разкрити останките на два от зидовете на помещението (северозападен и североизточен), изградени от големи ломени камъни, плитко вкопани в глинестия стерил. Камъните от северния ъгъл на помещението, както и от горните части и на двата новооткрити зида, са извадени след началото на II в. пр. Хр. Потвърди се констатацията, че помещението е обитавано през втората половина на III в. пр. Хр. (бронзови монети на Антиох II с контрамарка на Кабиле, бронзова монета на келтския владетел Кавар). Окончателното му изоставяне вероятно е станало през първите десетилетия на II в.

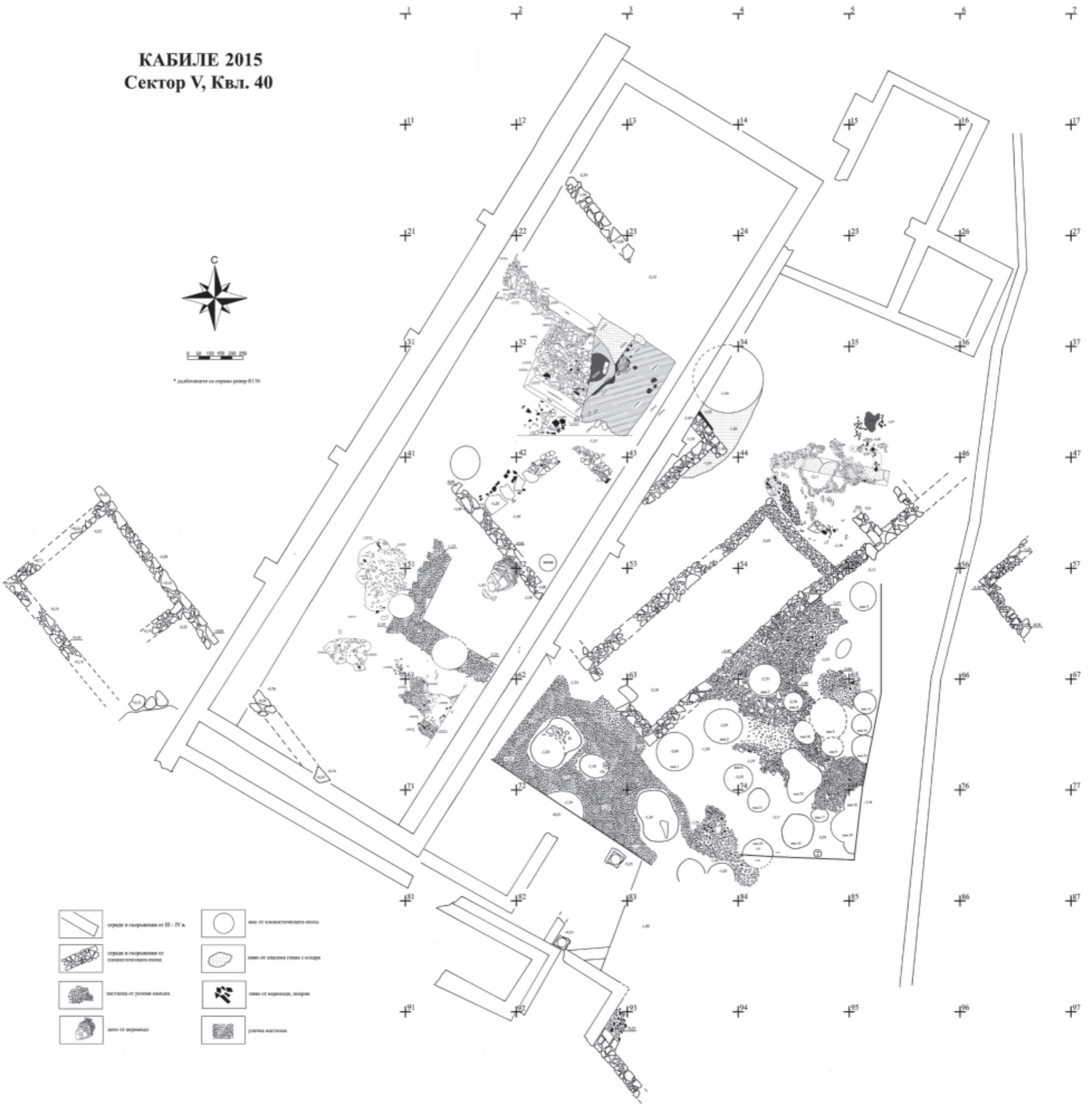
КАБИЛЕ 2015
Сектор V, Квл. 40
С
сгради и съоръжения от III - IV в.
сгради и съоръжения от елинистическата епоха
ями от елинистическата епоха
ниво от керемиди, покрив
улична настилка

Обр. 1.Сектор V – Запад. План.

Fig. 1. Sector 5 – West. General plan.

пр. Хр. Данни за това дава депозита, открит във вътрешността на вкопания в южната част на помещението питос. В долната половина на съда, под голям фрагмент от кратер с червен лак и украса в стил „Западен склон“, се откриха няколко бронзови предмета – лъжичка, щампа за направата на орнамент лъвски главички, фибула тракийки тип, монети на Антиох II и Касандър (?), гривна с профилиран край с форма на змийска глава и костена дръжка с врязани жлебове. По всичко личи, че депозита в питоса не е следствие на случайност, а на преднамерени действия по депонирането на специално подбрани предмети, вероятно с ритуална цел.

Третият проучван участък в Сектор V – запад беше дворното пространство на ранноелинистическата сграда в рамките на кв. 44/45 и 54/55. Тук през 2014 г., в сондаж под нивото на дворната настилка, бяха регистрирани няколко ями от края на IV – началото на III в. пр. Хр. Сондажът беше разширен в северна посока. Едва на дълбочина около 1,0 м от нивото на засичането им контурите на ямите се очертаха по-ясно, като в някои от случаите можеше да се определи и относителната им хронология. Общият брой на ямите е 6, като те се различават по диаметър и дълбочина. В пълнежа на всички има пепел, въглени, разложен кирпич и пясък, а сред материалите се открива основно амфорна тара, която заедно с чернофирнисовите съдове, потвърждава становището за запълването им най-късно към началото на III в. пр. Хр.

Сектор V – Изток (обр. 2). Стратиграфията на участъка е както следва (обр 3): под чимовия пласт следва слой от кафява пръст (0,30–0,40 м) с преотложени артефакти; пласт разложен кирпич (пръст с бежов цвят, 0,20–0,50 м), лежащ директно върху пласта от фрагментирани керемиди от покривите на късноримските сгради.

Основните регистрирани структури са останките от три сгради. Сграда А (кв. 87–89 и 98–99) е градена от ломени камъни, спойвани с глина и с надстройка от кирпичи. Размерите ѝ са установени въз основа на размерите на падналия покрив – 7,10 м С–Ю × 10,10 м И–З. Откритите през 2014 г. 21 монети позволиха датиране във времето между края на управлението на Константин I и готските войни

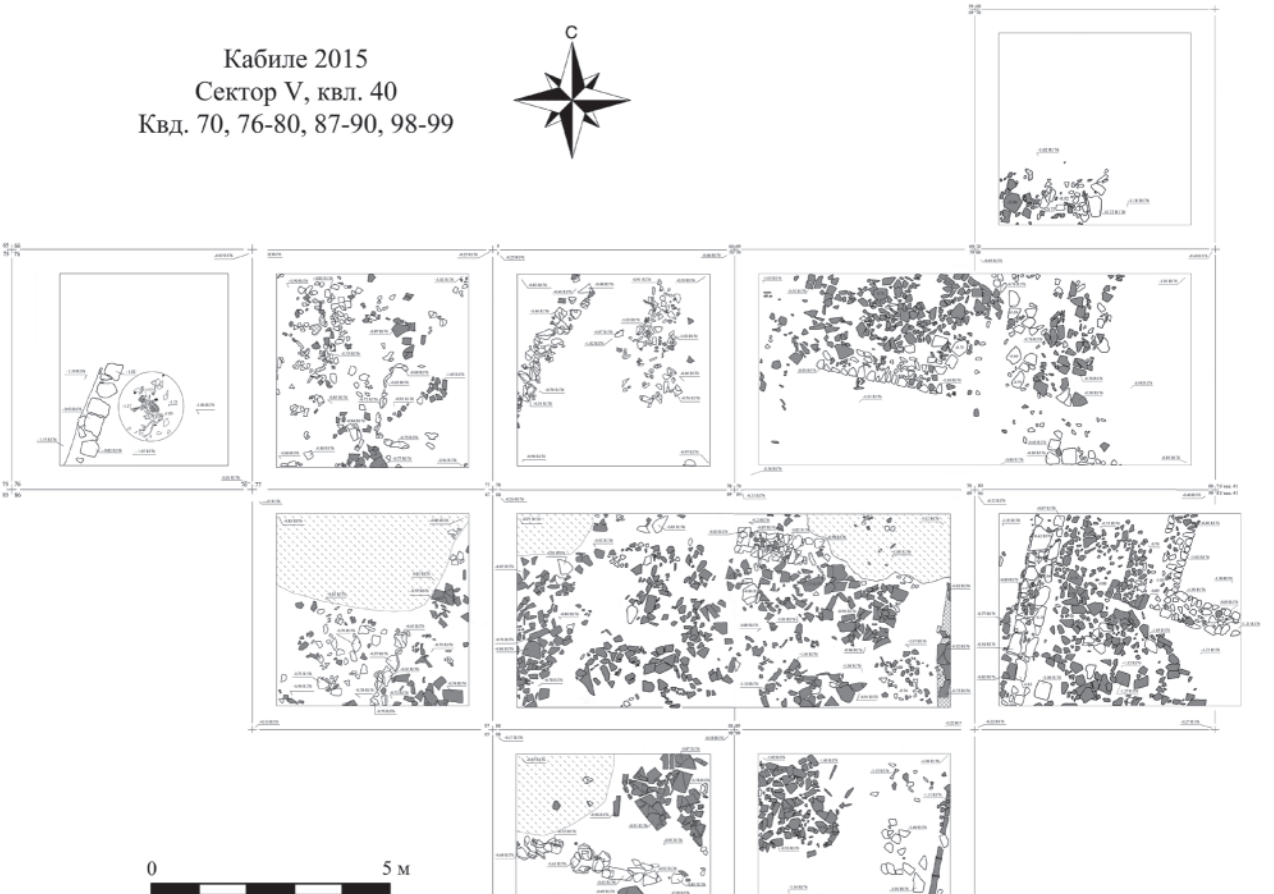
Кабиле 2015
Сектор V, квл. 40
Квд. 70, 76-80, 87-90, 98-99
С
0
5 м
*R176 = 148.76 мнв

Обр. 2.Сектор V – Изток. План.

Fig. 3. Sector 5 – East. General plan.

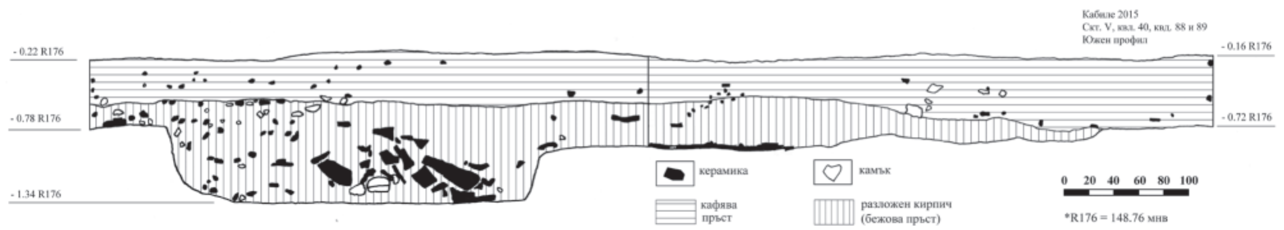
Кабиле 2015
Скт. V, квл. 40, квд. 88 и 89
Южен профил
- 0.22 R176
- 0.16 R176
- 0.78 R176
- 0.72 R176
- 1.34 R176
керамика
камък
кафява пръст
разложен кирпич (бежова пръст)
0 20 40 60 80 100
*R176 = 148.76 мнв

Обр. 3.Сграда А. Разрез И–З.

Fig. 3. Building A. Cross-section E-W.

на Валент от 377–378 г. Южно от сграда А е открита колективна монетна находка от 12 медни и бронзови монети. Най-ранни са две монети от типа GLORIAEXERCITUS, а най-късните са на Валент.

От сграда В (кв. 90) е проучена част от западния зид, граден от големи камъни, спnoявани с глина. В североизточната част на квадрата са проучени два зида, сключващи прав ъгъл и оформящи отделни помещения с неизяснени размери. Откритите между керемидите на покрива монети на Констанций II и на Валент позволяват да бъде направено заключение за синхронността на сгради А и В. Сграда С (кв. 69–70 и 79–80) е с размери 4,90 м С–Ю и 6,40 м И–З. Между керемидите на покрива са открити 4 монети. Най-ранната е на Константин I, останалите са на Констанций II. Сградата е в начален етап на проучване и работната ѝ датировка е втора – трета четвърт на IV в.

Деструкциите на сградите са пресечени от множество вкопавания с овална форма и размери, достигащи в диаметър до 3,5 м и дълбочина до 1,70 м. Пълнежът им е от сива пепелива пръст и много фрагменти от керемиди и животински кости. В проучената яма са открити две фибули с подвито краче от VI в. Засечени са и два водопровода. Първият от тях е изграден от глинени тръби, а вторият – от камъни и хоросан. И двата са с посока от ЮЗ на СИ. Работната им датировка е в периода на Късната античност.

ARCHAEOLOGICAL RESERVE “KABYLE”, SECTOR V

Lyudmil Getov, Kostadin Rabadzhiev, Veneta Handzhiyska, Ivan Valchev, Ivailo Lozanov

At the west side of sector V in sqs. 51–52 some finishing work was done within the area excavated in 2013 (fig.1). Two walls of a building are almost completely robbed down already in the Hellenistic period (by the beginning of the 2nd c. BC). The occupation phase in the second half of the 3rd c. BC here was confirmed by coins of Antiochus II countermarked in Kabyle. In a storage container (*pithos*) dug into the floor of the premises there was deposit of metal and bone artefacts. Several pits from the last decades of the 4th c. BC were found in the building’s courtyard under the gravel-pavement, and they yielded Thasian amphora-stamps as well as good quantity of black-glossed ceramic fragments.

At the south-eastern part of quarter 40 the ruins of three Late Roman buildings were studied (fig. 2), and the stratigraphic sequence recorded (fig. 3). The foundations of the walls are built of stones with earth-bonding, followed by superstructure of unbaked brick. The buildings are dated between the reign of Constantine I and the Gothic Wars of 377–378 AD. Some of the excavated structures (three pits, two water-conduits) and small finds are dated to the 5th and 6th c. AD.

№ 103. АРХЕОЛОГИЧЕСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНО-МОНТАЖНИ РАБОТИ НА ОБЕКТ „СКЛАД ЗА ГОТОВА ПРОДУКЦИЯ, ПАКЕТИРАНИ ХРАНИТЕЛНИ И НЕХРАНИТЕЛНИ СТОКИ LIDL“, УПИ I-10086, КВ. 10, ЗЕМЛИЩЕ НА С. КАБИЛЕ, ОБЩ. ТУНДЖА

Ивайло Лозанов, Иван Вълчев

Площта за наблюдение[1] се простира на територията на южния некропол на Кабиле, на около 850 м. южно от стените на античния град. Парцелът се намира на запад от предполагаема надгробна могила, проучена през 2013 г. При проучването е установено, че могилата е с чувствително променен силует и очертания, причинени от мелиоративни дейности от 50-те години на XX в. насам, както и от превръщането на района в сметище на с. Кабиле през 80-те години на XX в. В резултат е натрупан значителен пласт от отпадъци, достигащ на места около 1 м. При спасителни проучвания през 2013 г. са разкрити 8 гроба с кремации, разположени в северната част на могилния насип и 17 с инхумации, регистрирани по периферията и на запад от могилата. Между гробовете с кремации са откривани структури, образувани в резултат от допълнителни обредни действия, доловими на терена като струпвания от разтрошени керамични съдове. Инхумациите са извършвани по християнски обред, с глава на запад, и представляват предимно гробове без инвентар. Само в един от комплексите, идентифициран като гроб на дете, са открити лични вещи. Според проучвателите християнските гробове принадлежат на плосък некропол, развиващ се на запад от проучения могилен насип и датиран най-общо в средновековието (Бакърджиев и др. 2014).

---

[1] Разрешително № 420/30.11.2015 г. Археологическото наблюдение е проведено в рамките на 6 работни дни в началото на декември. Изкопната дейност е извършена от специализиран технически състав, обслужващ земекопни и извозващи машини – 3 багера, булдозер – фадрома, камиони.

Наблюдаваният участък обхваща площ от около 1,5 дка, попадащи в територията на строителни подобекти „Душове и тоалетни за шофьори", „Офис портиер и кантар" – от запад и югозапад, и

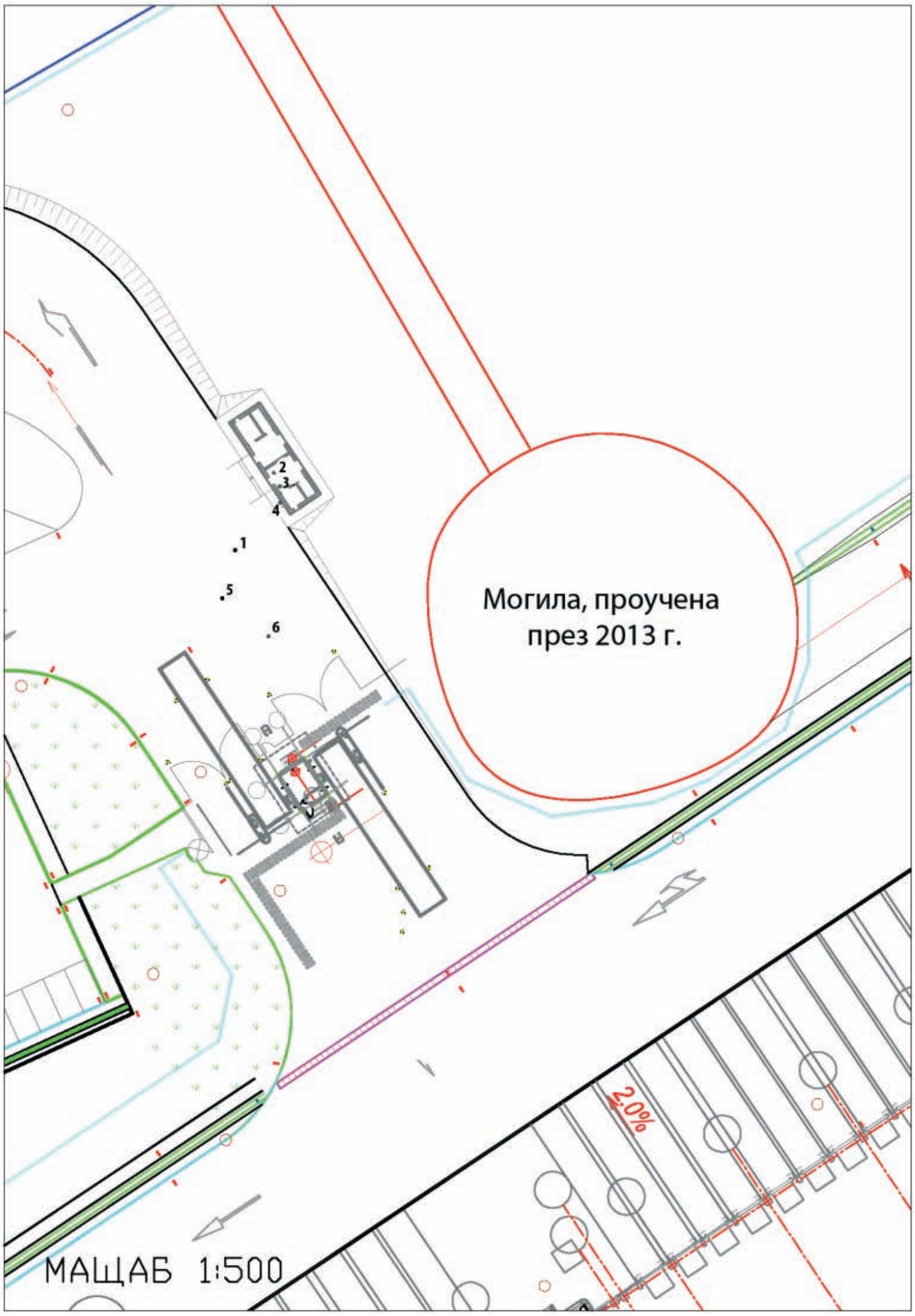

Обр. 1. Ситуационен план на участъка за наблюдение с разположение на разкритите гробове.

Fig. 1. Plan of the area with location of the newly discovered graves.

„Отводнителна решетка“ – от юг (обр. 1). Налице са следните по-важни резултати. При прокопаването на основите за строителство на подобект „Душове и тоалетни за шофьори“ са регистрирани 3 гроба (№№ 2, 3 и 4 по реда на откриване), разположени на сравнително еднаква дълбочина (кота 136,80). При гробове №№ 2 и 3 са запазени само долните крайници. От гроб № 4 са разкрити само части от черепа и ходилата, останалата част лежи под оригиналния терен. На юг от очертанията на сградата е регистриран гроб № 1 (кота 136,75). Това е единственият почти цялостно запазен скелет с обща дължина ок. 1,47 м. Останките са документирани, след което са вдигнати и прибрани за по-нататъшни изследвания в археологическата база на АР „Кабиле“.

Южно от гроб № 1 са регистрирани останките от гробове №№ 5 и 6, като от последния е разкрит само черепът (кота 136,93), а останалата част се намира под здравия терен.

Всички разкрити останки принадлежат на индивиди, погребани според християнския обред с глава на запад, или с незначителни отклонения. На терена не личат следи от гробни съоръжения. Вероятно мъртвите са погребвани в плитки ями, които не се различават по цвят и състав на пръстта от околния пласт. При нито един от гробовете не е документиран съпътстващ инвентар. Останките се регистрират на дълбочина около 0,40 до 0,60 м от оригиналния терен. При продължаването на изкопните работи на запад от подобект „Офис портиер и кантар“ са доловени останки от още един гроб. По-нататъшните дейности със земекопна техника са преустановени. Всички останки с изключение на тези от гроб № 1 са запазени на място. Предвид разкритите концентрации от гробове с инхумации може да се смята, че е потвърдена информацията от проучванията през 2013 г. за наличието на плосък некропол на запад и югозапад от могилата. Върху предвидения за строително-монтажни работи терен е очертан периметър с площ около 1 декар, определен за пълно археологическо проучване с решение на експертна комисия от Министерството на културата.

Литература

Бакърджиев и др. 2014: Ст. Бакърджиев, Р. Миков, Т. Джанфезова. Спасително археологическо проучване в границите на ПИ № 000159 от землището на с. Кабиле, общ. Тунджа, Ямболска област. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 426-428.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING ON CONSTRUCTION WORKS FOR STOREHOUSE OF “LIDL LTD BULGARIA”, VILLAGE OF KABYLE, TUNDZHA MUNICIPALITY, YAMBOL REGION

Ivailo Lozanov, Ivan Valchev

The construction plot is located within the south necropolis of the ancient city of Kabyle, west of ae rchaeological site investigated in 2013 and tentatively identified as a burial mound. Remains of 6 human skeletons were recorded along with further vague information about dispersed bones of other individuals (fig. 1). Neither distinct grave-pits nor offerings were found. The skeletons lay roughly in W-E direction. Compared to 17 similar graves discovered in 2013 and dated in the Middle Ages, authors are also inclined to relate the new finds to a larger medieval cemetery. A complete archaeological investigation of the area will follow.

№ 104. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В АР „ТРАКИЙСКИ И АНТИЧЕН ГРАД КАБИЛЕ“ – СЕКТОР „ЮЖНА КРЕПОСТНА СТЕНА“, С. КАБИЛЕ, ОБЛ. ЯМБОЛ

Стефан Бакърджиев, Мирослав Козарев

АР „Тракийски и античен град Кабиле“ се намира на 10 км северно от град Ямбол. Редовните археологически проучвания се проведоха на два етапа в рамките на 31 работни дни. Проучването бе осъществено от екип на РИМ – Ямбол, с финансиране от община Ямбол. Целта на проучване-

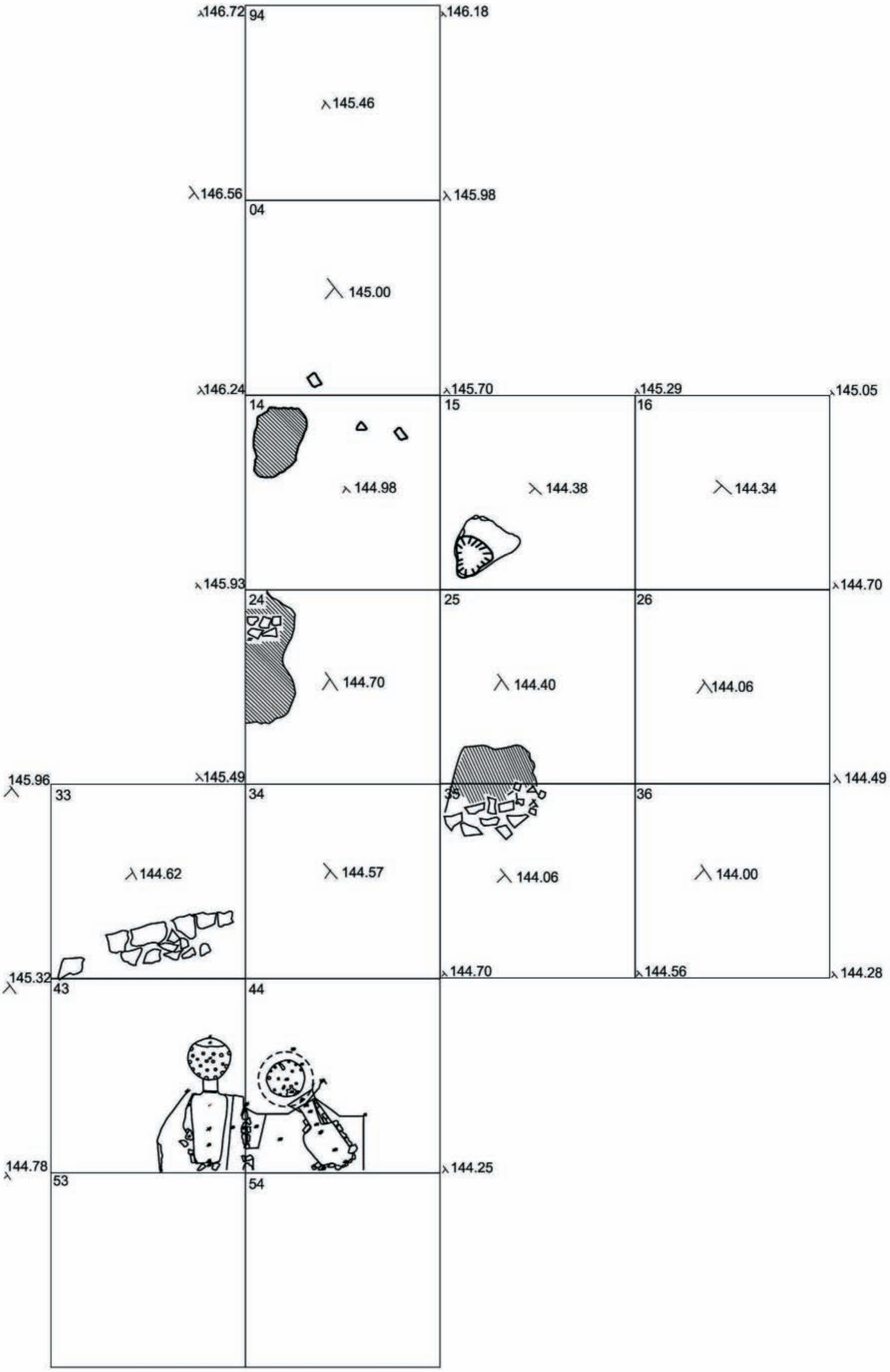
146.72
94
146.18
145.46
146.56
04
145.98
145.00
146.24
14
145.70
15
145.29
16
145.05
144.98
144.38
144.34
145.93
24
25
26
144.70
144.70
144.40
144.06
145.96
145.49
33
34
35
36
144.49
144.62
144.57
144.06
144.00
145.32
43
44
144.70
144.56
144.28
144.78
53
54
144.25

Обр. 1. План на проучения обект.

Fig. 1. Plan of the excavated site.

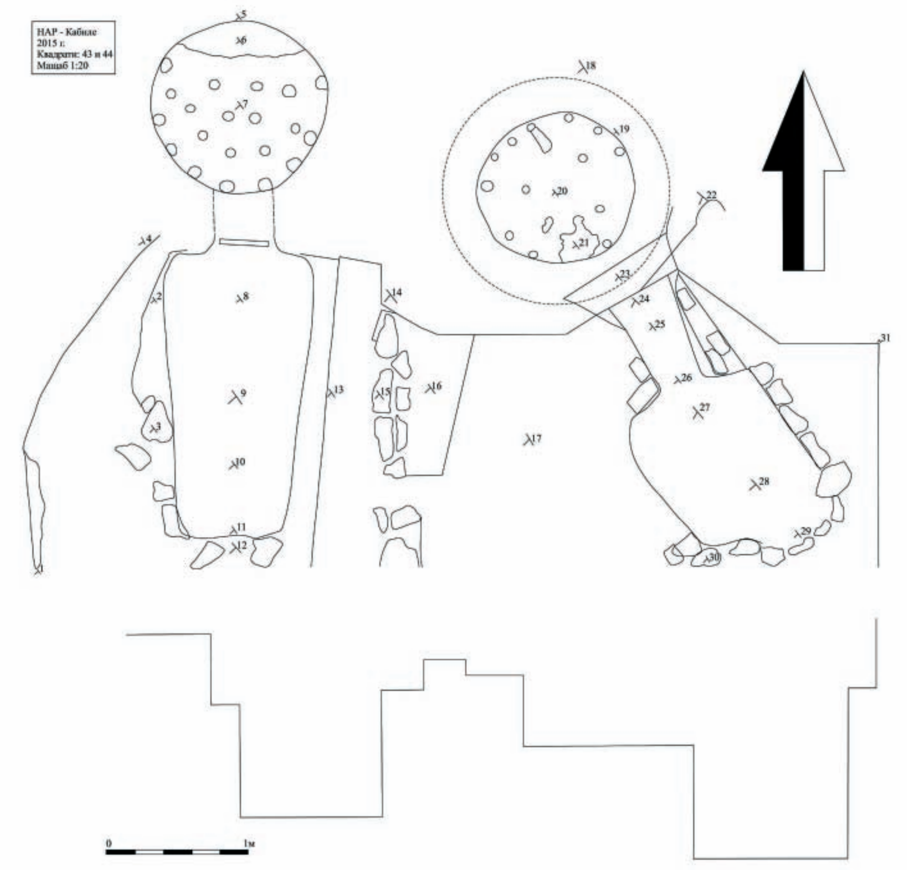

Обр. 2. Пещи за производство на керамика – план и разрез.

Fig. 2. Pottery kilns – plan and cross-section.

то бе разкриването и документирането на южната крепостна стена на Кабиле, чието трасе бе само предполагаемо, което би дало важни данни за фортификацията на града през вековете и би уточнило мястото на южния вход. Разкопките бяха съсредоточени в Квартал LXXVII и Квартал LXVIII от план-квадратната мрежа на обекта, и обхванаха площ от 400 кв. м, като проучваният терен бе с ясно изразен наклон в посока юг и изток. В рамките на проученото пространство бе достигната кота 144,00 – 144,30 м (обр.1).

В стратиграфски аспект проучванията показаха, че по формален принцип (цвят, плътност и наситеност с материали) можем да разграничим най-общо два пласта: горен – сив с дебелина от 0,30 до 0,50 м и долен – жълто-кафяв, който към момента не е изчерпан. В хронологически аспект, на базата на откритите находки, могат да се разграничат три периода: късноантичен (IV – начало на V в.), късноелинистически (втора половина на III – начало на II в. пр. Хр.); елинистически (втора половина на IV – начало на III в. пр. Хр.). Находките от последните два периода изцяло попадат в рамките на жълтия пласт.

I. Късноантичен период. Най-силно доловим е в рамките на квадрати №№ 94, 43, 44, 53, 54, 36, в южната половина на кв. 35 и в северната половина на кв. 04. Изцяло попада в рамките на сивият пласт, като дебелината му в северния край на проучвания участък достига до 0,50 м. Откритите монети и керамика позволяват пластът да се датира в IV и началото на V в. От кв. 43 произхожда и част от бронзова тока с надпис на гръцки ΚΥΡΙΕΒΟΗΘΙCONΚύριε, βο-ήθισον (= βοήθησον) – „Господи, помогни!“, която се датира в V в.[1]

Единствената структури от този период е комплексът от две пещи за производство на керамика, разкрити и документирани в квадрати 43 и 44 (обр.2). За комплексния характер на пещите свидетелства непосредствената им близост – горните камери отстоят на 1,20 м една от друга, освен това имат и обща стена на предпещните ями. И двете пещи са почти напълно вкопани в терена, двукамерни, с вертикална тяга и овален план, но имат технологични различия.

---

[1] Текстът на токата е разчетен от Николай Шаранков от СУ „Св. Кл. Охридски“, за което му благодарим.

Пещ № 1. Има изцяло вкопана горивна долна камера, къс префурниум с правоъгълен отвор, към момента затворен с тухла, полувкопана до 0,58 м горна камера с леко кошеровидна форма и диаметър долу – 1,20 м, горе – 1,10 м. Скарата е с 18 кръгли отвора с диаметър от 8 см и един елипсовиден в най-вътрешната част с размери 48×15 см. Скарата се крепи на две успоредни подпори. Предпещната яма има форма близка до правоъгълник със заоблени ъгли.

Пещ № 2. Има изцяло вкопана горивна долна камера с диаметър 1,30 м и височина 0,60 м, издължен префурниум с правоъгълен отвор. Полувкопана до 0,68 м горна камера с леко кошеровидна форма и диаметър долу – 1,10 м, горе – 1,00 м. Скара с 16 кръгли отвора с диаметър от 4,5 – 5 см. Скарата се крепи на стълб от кръгли тухли. Предпещната яма е проучена частично, има форма близка до правоъгълник със заоблени ъгли.

В района на Базилика №1 в Кабиле, отстояща на 20 м западно от проучвания участък, през 1978 г. са проучени още 5 пещи за керамика, които са датирани между 378 г. и първите десетилетия на V в.

При проучването на пещите не бе открит бракуван керамичен материал. Вътрешното пространство на горните камери и на двете пещи е използвано като боклучни ями, в които са депонирани значително количество животински кости, фрагменти от строителна и битова керамика. Изключително интересен факт е, че преобладаващото количество от керамичния материал, открит в пещите, попада в категорията на т.нар. варварска излъскана керамика, включително и неоткривани до момента форми и типове. Останалият керамичен материал от пещите и пласта над него напълно се вписва в рамките на втората половина на IV и началото на V в.

II. Късноелинистически период. Най-силно е изразен в квадрати №№ 14, 15, 16, 24, 25, 26, 33, 34, в северната половина на кв. 35 и в южна половина на кв. 04. Материалите от този период произхождат от пласта с жълто-кафяв цвят и се датират във втората половина на III – началото на II в. пр. Хр. Сред тях има монета на Аполония Понтика от типа Атина / Алкис (ок. 250 г. пр. Хр.), част от теракота на Кибела[1] и на подпечатани транспортни амфори от Родос, Книд и Ефес[2].

III. Елинистически период. Съответният пласт съдържа артефакти от втората половина на IV – началото на III в. пр. Хр. Той е добре датиран на базата на откритата местна и вносна керамика, бронзова монета на Маронея от типа Кон/Лоза, подпечатани транспортни амфори от Акант, Родос и Тасос.

С изключение на малка част от основата на зид на кал с дебелина от 0,90 м в кв. 33 и една плитка яма в кв. 15, други структури от елинистическата епоха в проучвания участък не бяха разкрити и документирани. Засега трасето на южната крепостна стена не е локализирано и то ще е цел на следващи проучвания в сектора.

EXCAVATIONS AT “SOUTH FORTRESS WALL“ SITE IN THE TERRITORY OF THE ARCHEOLOGICAL RESERVE “THRACIAN AND ANCIENT CITY KABYLE”, VILLAGE OF KABYLE, TUNDZHA MUNICIPALITY

Stefan Bakardzhiev, Miroslav Kozarev

The fieldwork was implemented by a team from the Regional Museum of History – Yambol, and funded by Municipality of Yambol.

In the northern part of the site (fig. 1) a layer of yellowish color was reached. Fourteen amphora stamps, fragment from terracotta of Goddess Kibela, and a bronze bracelet, bronze and silver earrings were discovered in this layer dated to the 4th–2nd c. BC.

In the southern part of the site two furnaces for ceramic production were unearthed (fig. 2). The diameter of the grills ranges from1to 1.10 m., depth to 0.50 m. Nest to the furnaces, as well as in the southern parts of the site pottery fragments were found – polished pottery associated with the Gothic presence in Thrace in the late 4th c. AD. In this part of the site we found also a belt buckle with an inscription in Greek ΚΥΡΙΕΒΟ ΗΘΙCΟΝ, translated by Nikolai Sharankov as “Lord help!“.

---

[1] Теракотата е определена идатирана от д-р Калина Петкова

[2] Печатите са определени и датирани от ст.ас. Ивайло Лозанов от СУ „Св. Кл. Охридски“

№ 105. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В М. ЮРТА, С. СТРОЙНО, ОБЩ. ЕЛХОВО

Стефан Бакърджиев, Мирослав Козарев

Село Стройно се намира на 17 км североизточно от гр. Елхово и на 38 км югоизточно от гр. Ямбол. Обектът се намира на около 2 км североизточно от селото, на десния бряг на р. Дереорман, ляв приток на р. Тунджа. Античното селище е разположено по три от меандрите на реката, непосредствено на изток от съвременния язовир. Селището обхваща площ от около 260 дка (Бакърджиев 2007; Бакърджиев 2008; Бакърджиев, Козарев 2015).

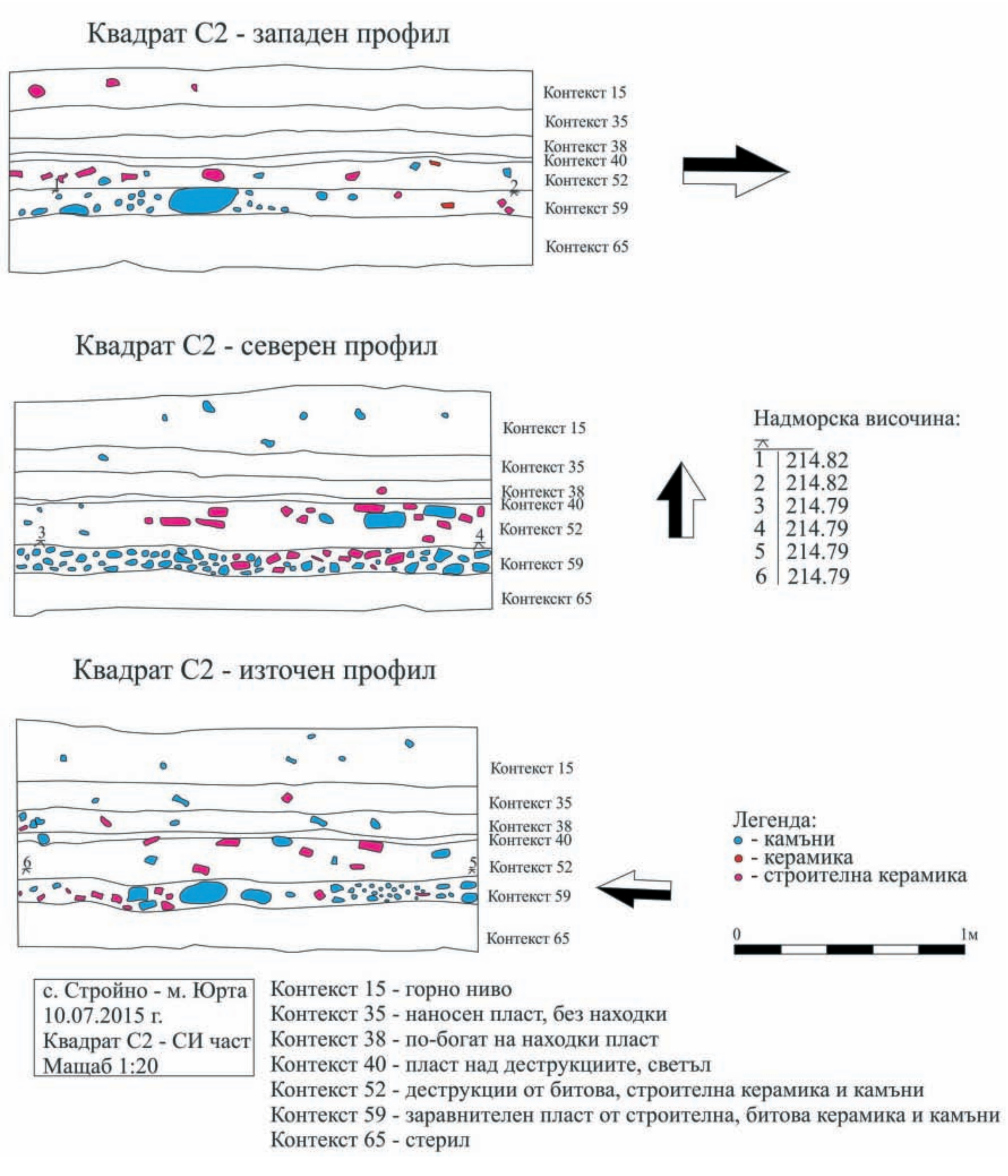
Квадрат С2 - западен профил
Контекст 15
Контекст 35
Контекст 38
Контекст 40
Контекст 52
Контекст 59
Контекст 65
1
2
Квадрат С2 - северен профил
Контекст 15
Контекст 35
Контекст 38
Контекст 40
Контекст 52
Контекст 59
Контекскт 65
3
4
Надморска височина:
1 214.82
2 214.82
3 214.79
4 214.79
5 214.79
6 214.79
Квадрат С2 - източен профил
Контекст 15
Контекст 35
Контекст 38
Контекст 40
Контекст 52
Контекст 59
Контекст 65
6
5
Легенда:
● - камъни
● - керамика
● - строителна керамика
0
1м
с. Стройно - м. Юрта
10.07.2015 г.
Квадрат С2 - СИ част
Мащаб 1:20
Контекст 15 - горно ниво
Контекст 35 - наносен пласт, без находки
Контекст 38 - по-богат на находки пласт
Контекст 40 - пласт над деструкциите, светъл
Контекст 52 - деструкции от битова, строителна керамика и камъни
Контекст 59 - заравнителен пласт от строителна, битова керамика и камъни
Контекст 65 - стерил

Обр. 1. Стратиграфски профили в Кв. С2.

Fig. 1. Cross-sections in Square C2.

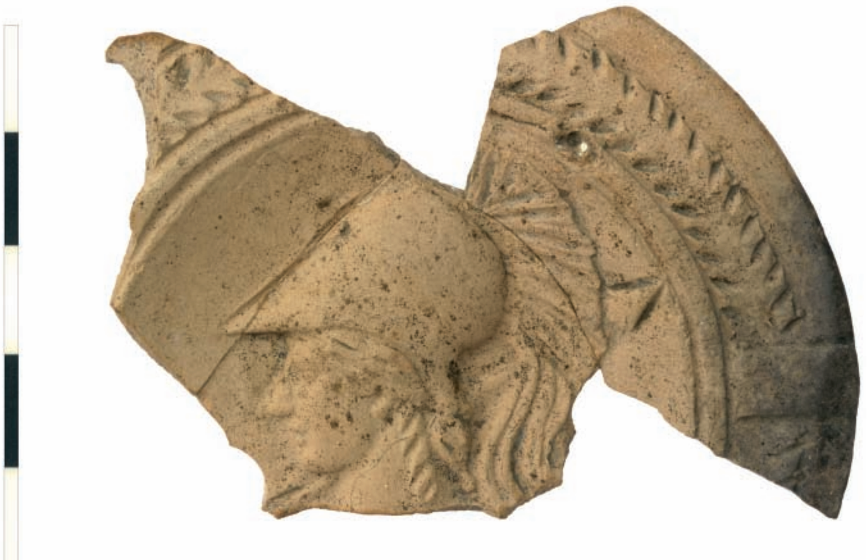

Обр. 2. Фрагмент от глинена лампа с изображение на Атина.

Fig. 2. Clay lamp fragment with representation of Athena's head.

През 2014 г. при зачистването на иманярски изкоп бе установена стена от ломени камъни на калова спойка. При нейното проучване се попадна на сграда с верижни помещения, ориентирана приблизително запад – изток. Разкриха се изцяло две вътрешни помещения, както и части от още две с обща дължина 15,45 м.

През 2015 г. екип на РИМ–Ямбол извърши нови археологически проучвания на античното селище в м. Юрта, вече с редовен характер. Целта бе да се допроучи откритата през изминалия сезон сграда, както и да се открие участък с ясна стратиграфия. Теренните проучвания се проведоха за десет дни през мецец юли.

През настоящия сезон бе разкрито напълно помещение №3. След премахването на централния профил с посока запад – изток, в североизточния ъгъл на помещението бе открита яма. В нея се откриха материали от по-ранен период, сред които парчета хоросан, голямо количество фрагментирана строителна керамика, както и бронзова монета на Юлия Домна, сечена в Анхиало. В североизточния ъгъл на помещението, след вдигането на изхвърлената от иманярите пръст, бе открита монета на император Диадумениан. Монетите и керамичният материал датират пласта под централния профил, в който е откритата яма, в първата четвърт на III в. сл. Хр.

Усилията през този отчетен сезон бяха насочени и към цялостното проучване на помещение № 2, което беше покрито с дебел пласт пръст от иманярската интервенция. При проучването на това помещение се откри част от вотивна керамична плочка с изображение, представящо фасада на храм с женска фигура пред него – вероятно Диана, тъй като се забелязва глава на сърна непосредствено до фигурата. На гърба на плочката има надпис на гръцки ΠΗΝΙΟΥ. Надписът бе разчетен от Николай Шаранков като собственото име „Пеней“.

Цел на екипа бе и документирането на пласта от деструкции, открит северно от помещение № 3, както и пълното проучване на сградата в източна и западна посока. За нейното реализиране продължи отнемането на пръста в източната част на помещение №4. Тук се попадна на продълженията на северната и южната стени на сградата, както и на източната стена на помещението. С разкриването на тези стени стана възможно и цялостното проучване и документиране на помещение № 4. Стана ясно, че сградата продължава в източна посока с поне още едно помещение. В това помещение, отбелязано като № 5, бе заложен сондаж с размери 2,50×2,50 м, като на дълбочина от 1 м бе достигнат стерилен пласт с жълт цвят и без находки. За да се проучи и документира пласта от деструкции непосредствено до североизточния ъгъл на помещение № 3, бе направено разширение на сондажа в северна посока с размери 2,50×2,50 м. Доловиха се следи от заравняване на терена, за което са използвани материали от разрушена по-ранна сграда, както и строителна керамика (обр. 1). Тази ситуация потвърди изводите ни, че в по-ранен период, в близост до проучваната сграда, е съществувала друга, по–голяма, която е била разрушена, а материалът от нея е използван за подравняване на терена и изграждане на новата.

Сред керамичния комплекс от античното селище в м. Юрта се откриват типове и форми, характерни за периода I–III в. в Тракия. През отчетния сезон бе открито и голямо количество фрагментирана строителна керамика, използвана за изравняване на нивото преди строежа на проучваната сграда. Внимание заслужава и фрагмент от лампа с щампован образ на Атина Палада, която се датира в първата половина на III в. (обр. 2).

След два сезона на археологически проучвания на обекта можем да изкажем хипотезата, че проучваме основи на сградата от последната четвърт на III в. (обр. 3). В близост до тази сграда в по-ранен период е съществувала друга, по-голяма, която е била унищожена най-вероятно по време на

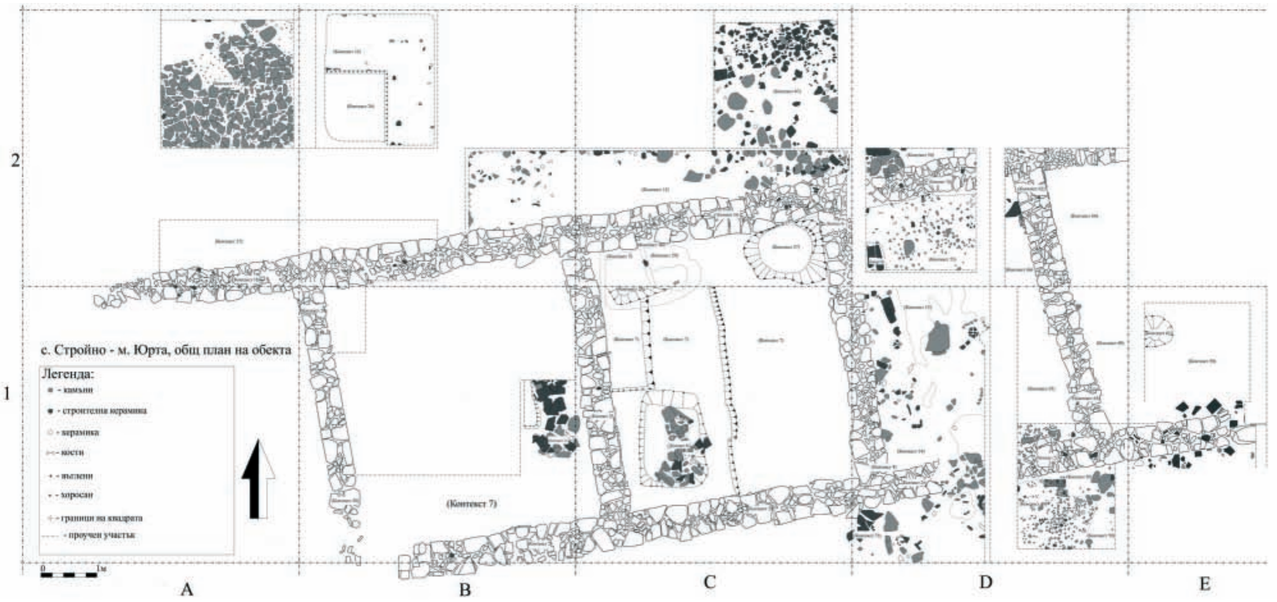

Обр. 3. План на разкопаните структури.

Fig. 3. Plan of the excavated structures.

готските нашествия през 60-те години на III в. Следи от тази по-ранна сграда откриваме в проучените две ями, под подовото ниво в помещение №3. Целта ни през следващия сезон ще бъде цялостното проучване и на помещение №5, с което да приключи и разкриването на сградата.

Литература

Бакърджиев 2007: Ст. Бакърджиев. Сондажни археологически проучвания в м. Юрта при с. Стройно, община Елхово, област Ямбол. – Археологически открития и разкопки през 2006 г. София, 2007, 238-241.

Бакърджиев 2008: Ст. Бакърджиев. Сондажни археологически проучвания в м. Юрта при с. Стройно, община Елхово. – Археологически открития и разкопки през 2007 г. София, 2008, 471-473.

Бакърджиев, Козарев 2015: Ст. Бакърджиев, М. Козарев. Спасителни археологически проучвания на антично селище в м. Юрта, с. Стройно, община Елхово. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 570-572.

EXCAVATIONS AT THE ROMAN SETTLEMENT IN YURTA LOCALITY, VILLAGE STROYNO, MUNICIPALITY OF ELHOVO

Stefan Bakardzhiev, Miroslav Kozarev

The village of Stroyno is situated 17 km northeast from the town. The site covers area at about 260 acres, and it is located at about 2 km northeast from the village, on the right bank of the river Dereorman, left tributary of Tundja river.

In 2015 were excavated completely 4 rooms of a multi-space building, orientated E-W (fig. 1, 3). Traces of levelling the terrain with reuse of construction debris were discovered in two trenches situated north and northeast from the building.

In the NE corner of room 3 we found a pit filled of chronologically earlier finds (fig. 2), including a coin of Julia Domna. These materials, as well as the destructions next to the building provide evidence of the existence of an earlier, monumental building at this place. This earlier building has been destroyed during the Gothic invasions in the 60s of the 3rd c. AD, and the material from it is reused for the construction of the later multi-space building.

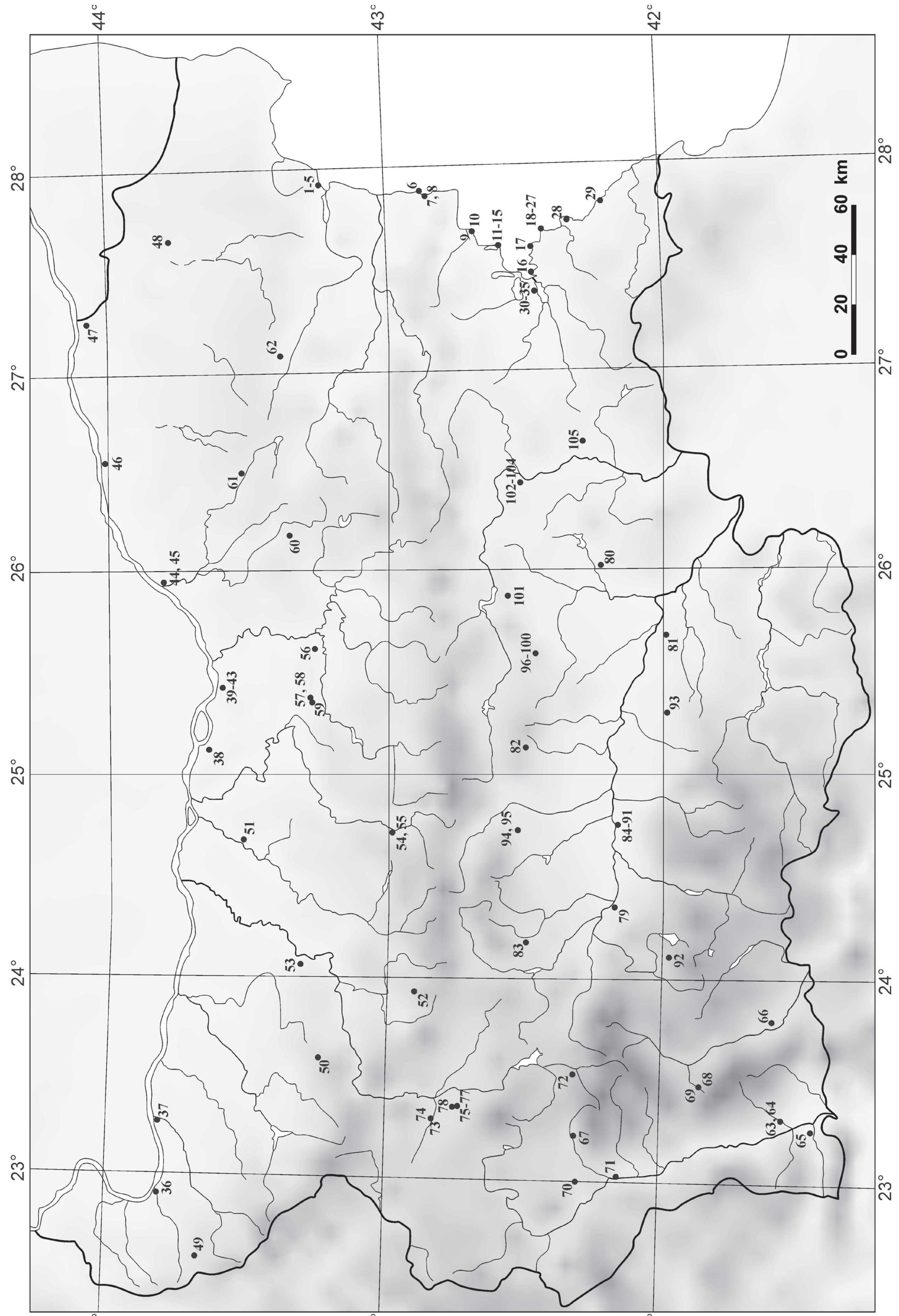
44°
43°
42°
28°
27°
26°
25°
24°
23°
0
20
40
60 km
1-5
6
7, 8
9
10
11-15
16
17
18-27
28
29
30-35
36
37
38
39-43
44, 45
46
47
48
49
50
51
52
53
54, 55
56
57, 58
59
60
61
62
63, 64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75-77
78
79
80
81
82
83
84-91
92
93
94, 95
96-100
101
102-104
105

IV. СРЕДНОВЕКОВНА АРХЕОЛОГИЯ

СТОЛИЦИ И ОКОЛНОСТИ

№ 1. РАННО (ДЪРВЕНО) УКРЕПЛЕНИЕ ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Павел Георгиев, Тихомир Тихов, Гергана Илиева, Радослав Василев,
Мария Христова, Илиян Илиев

Разкопките бяха съсредоточени основно в изкоп XXI, северозападно от проучената миналата година баня № 2. Установени бяха три строителни хоризонта, от които беше проучен само най-горният. Състои се от жилищно-стопански структури. Останалите два бяха очертани частично (обр. 1 и 2). Вторият е представен от траншеи и ями за дървени градежи, а третият е вкопано съоръжение с неизвестен характер.

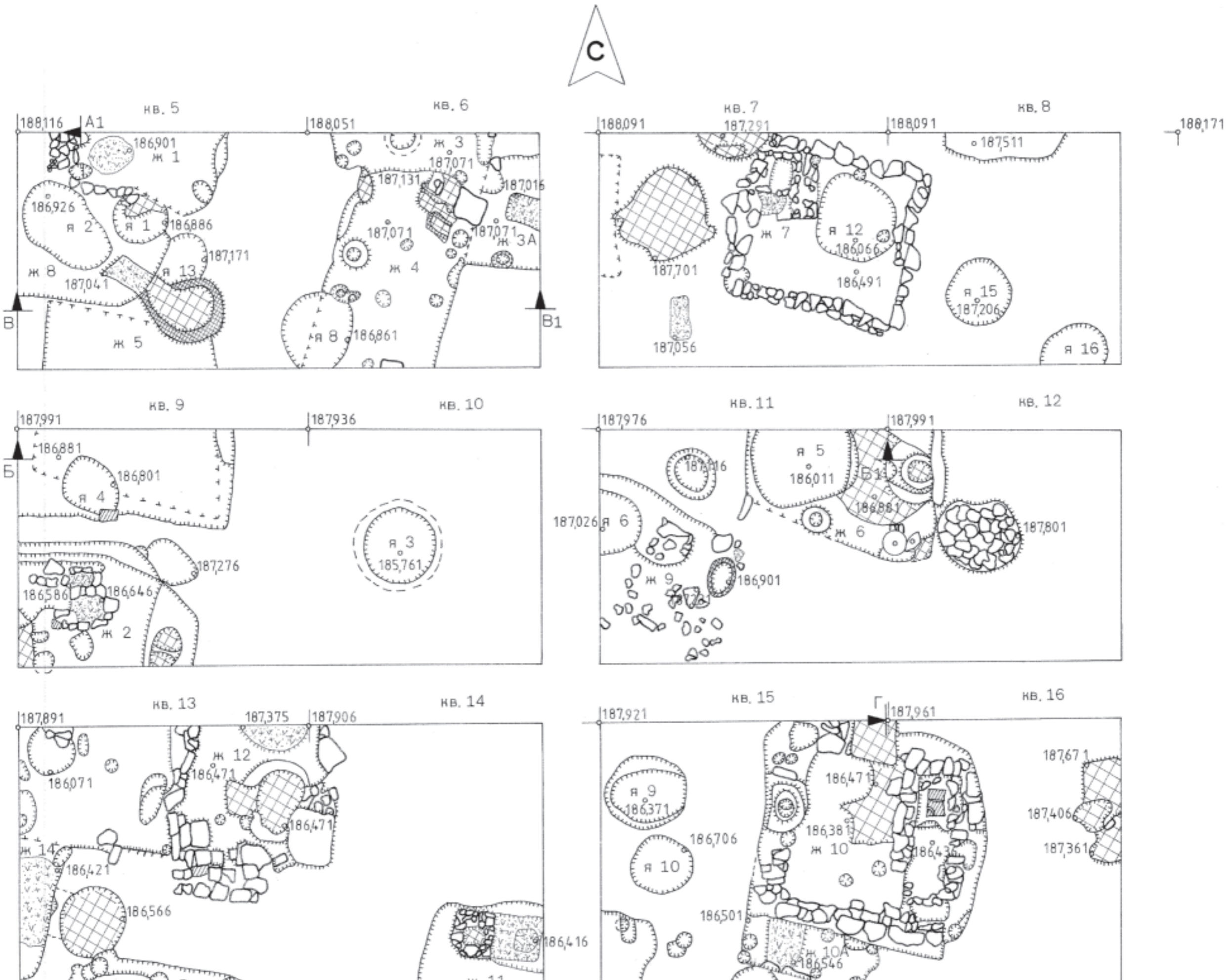
С
кв. 5
кв. 6
кв. 7
кв. 8
кв. 9
кв. 10
кв. 11
кв. 12
кв. 13
кв. 14
кв. 15
кв. 16
А1
В
В1
Б
Б1
А
Г
Г1
ж 1
ж 2
ж 3
ж 3А
ж 4
ж 5
ж 6
ж 7
ж 8
ж 9
ж 10
ж 10А
ж 11
ж 12
ж 13
ж 14
я 1
я 2
я 3
я 4
я 5
я 6
я 8
я 9
я 10
я 12
я 13
я 15
я 16
0 1 2 м

Обр. 1. Жилищно–стопански структури в изкоп XXI. План.

Fig. 1. Trench XXI. Horizontal plan. Residential and production structures.

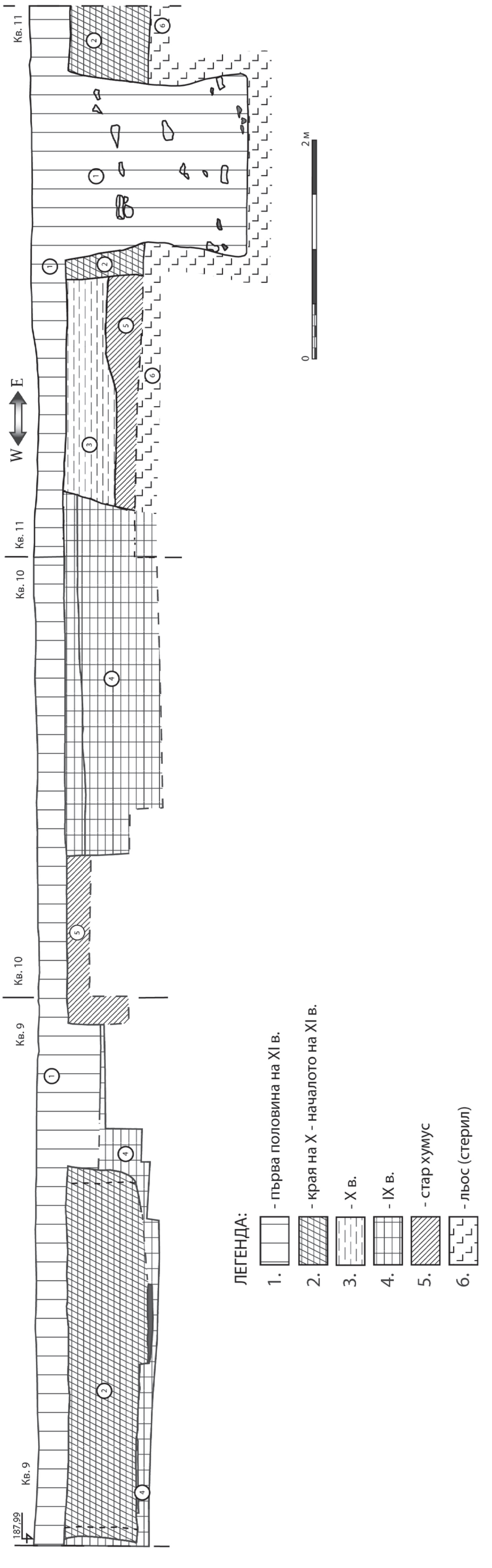

Обр. 2. Стратиграфски профил запад–изток (Б–Б1).

Fig. 2. Vertical cross-section west-east (B-B1).

I. Жилищен квартал от X–XI в.

Установени бяха 16 полуземлянки: 10 напълно и 6 частично, 2 пещи за храна, ковашко огнище (?) и 17 стопански ями (обр. 1). Те са част от селище, разположено на северозапад от проученото през 2010–2014 г. аналогично „гнездо“ в изкоп XX. Между тях остава съвременният им голям кладенец, както и руините на проучените през 2013 и 2014 г. две бани от IX в. В кв. 13 беше установена лошо запазена каменна постройка, изградена над изоставени полуземлянки. Тя се отнася към последния период на обитаване във Вътрешния град и се датира около средата на XI в.

Полуземлянките са с и без каменна облицовка на стените. Те са почти квадратни, с размери до 2,50×2,30 м и дълб. до 1,40 м. Само № 4 е с издължена форма и размери около 4×2,20 м. Отоплителните съоръжения са зидани печки (вкопани и на нивото на пода), глинобитни пещи извън жилищната площ, както и подници върху пода. В жилище № 6 подницата е върху горивна камера на пещ с форма на пресечен конус. Там бяха открити два хромелни камъка, както и глинобитна „площадка“ за монтиране на ръчна мелница. Повече данни за нейното устройство бяха добити в жилище № 10, което, според набора от находки, може да се интерпретира и като работилница.

Откритият в жилищата керамичен материал – фрагментарен и 10 цели съда е изработен на бавно (85–95 %) и на бързо (5–15 %) колело. Съдовете са гърнета с врязана украса или сиви чаши, паници, кани и стомни, част от които са глазирани и с подглазурна ангоба. По своите белези могат да се датират се в широки граници – X – първата половина на XI в. Керамиката на бързо колело е представена от фрагментирани амфори и по-рядко от тънкостенни съдове. Тяхната дата може да се ограничи в първата половина на XI в. Съжителството на двете технологични групи се илюстрира от намерените в печката на жил. № 11 шест запазени съда: пет гърнета, изработени на бавно колело и едно гърне-чаша с дръжка, на бързо колело (обр. 3).

Културният пласт над разкритите жилища се датира, според намерените в него две анонимни византийски монети (клас А–2 (976–1035 г.) и клас D (1050–1060 г.), основно преди и малко след средата на XI в. Вкопаните жилища и съвременните на тях структури могат да се поставят в границите от последната четвърт на X до към средата на XI в. В жилище № 10 беше намерена монета

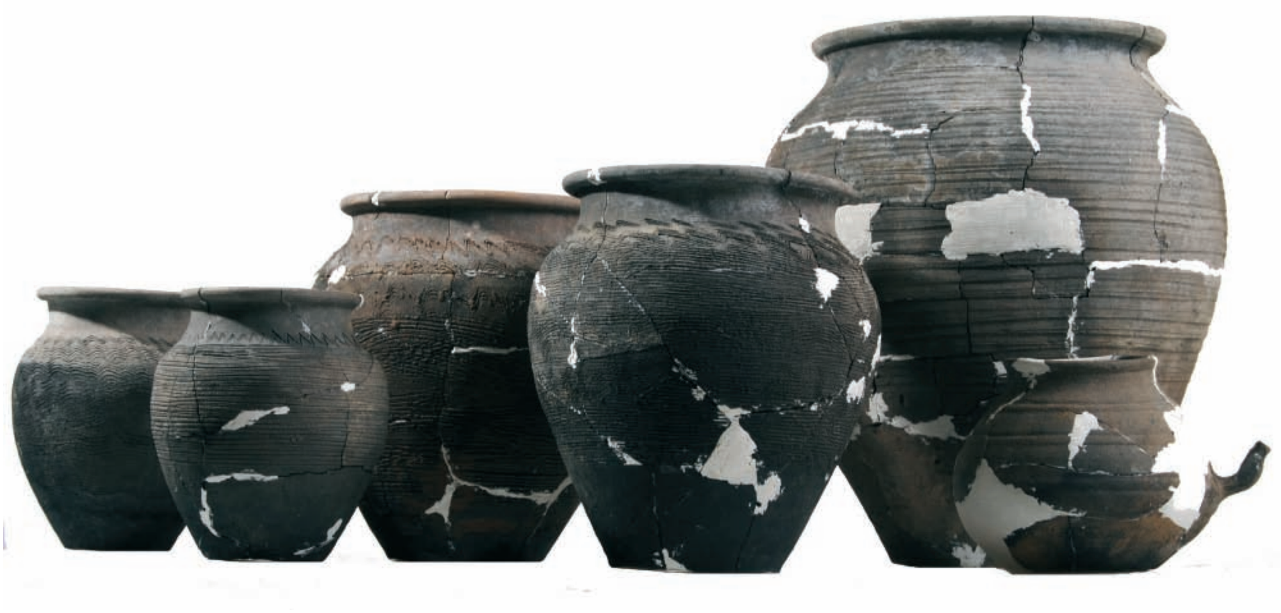

Обр. 3. Съдове от печката в жил. № 11.

Fig. 3. Dwelling No. 11. Pottery from the oven.

на Роман I Лакапин с препечатка на Константин VII (945–950), а в жилище № 7 монета на Константин VII с препечатка на анонимен фолис, клас А–1 (971–976). Според стратиграфските си съотношения, жилищата се разпределят в 4 групи и се свързват с различни етапи на изграждане. Най-ранните са опожарените жил. №№ 4, 6 и 11. Те се датират в последната четвърт на Х – начало на XI в. Втора група жилища имат за основен типологически белег кръглите глинобитни пещи извън обитаемата им площ (№№ 8, 12, 14 и евентуално 2А). Третата група включва жилища №№ 5, 13 и евентуално 3 и 3А, които могат да се поставят и в предходната група. Тези две групи датираме в първите десетилетия на XI в. В четвърта група обособяваме жилищата с каменна облицовка на стените (№№ 1, 7, 10 и може би 2Б). Броят на фрагментите от амфори, от трапезни глазирани съдове с подглазурна ангоба, както и от тънкостенни гърнета, в тях е по-голям и това насочва датировката им по време на реален византийски административен и стопански контрол в Плиска. В такъв случай тяхната горна граница трябва да се ограничи преди средата на XI в. Фрагменти от печенежки котли има само в жилища 2Б, 7 и 8 (вероятно от яма № 2) и това подсказва, че те са попаднали там най-рано през 30-те или 40-те години на XI в.

Каменната постройка е била изградена и съществувала около средата на XI в.

Фиксираните в материка или в по-стар изкоп траншеи и отделни ями за вертикални стълбове, са от дървени градежи с неизяснен характер. Те могат да се отнесат към втората половина на IX–X в.

Дълбокият ранен изкоп, в който са вкопани част от траншеите, е запълнен с жълто-кафява пръст с дребни бучки червен хоросан, късчета мергел и отделни парчета тухли и мрамор. Дъното му е изглежда хоризонтално на около 2 м от повърхността. В него се откриват отделни фрагменти от съдове, характерни за керамичния комплекс преди и около средата на IX в. Това позволява да отнесем неговото съществуване към първата половина или средата на IX в.

II. Дълбоко вкопано съоръжение с кладенец

Проучва се от 2010 г. През 2015 г. продължихме изчерпването на руините и запълването в установената на дълб. след 6,50 м зидана с еднолицева каменна зидария шахта на кладенец. Тя е с квадратна форма и страна 2 м. Достигнатата максимална дълбочина е 11,50 м. Най-добре запазена е източната стена, където са разкрити над 50 реда камъни с два пояса сантрачи. Запълването е от редуващи се слоеве камъни, изтляла тръстика, рухнал от стените на ямата льос, както и тъмна пръст със строителни и битови останки. Последните са попаднали в кладенеца под формата на периодични наноси от повърхността. В тях се откриват животински кости, в т. ч. и скелети от домашни животни, както и три човешки скелета, паднали или хвърлени тук при неясни обстоятелства. Керамиката, както и находките, са предимно от последната четвърт на Х – първа половина на XI в. Най-късните монети са от времето на Константин Х Дука (2 бр. с и без Евдокия).

По време на разкопките бяха инвентирани над 190 находки от метал, глина, кост и др. Повечето от тях са от т. нар. византийски период на Плиска. Сред тях са анонимни и други монети, нагръдни кръстчета, коланни и други апликации, обеци, пръстени, фрагменти от стъклени гривни и други.

EARLY (WOODEN) FORT IN THE INNER CITY OF PLISKA

Pavel Georgiev, Tihomir Tihov

In 2015 three archaeological layers with constructions were revealed in Trench 21. The upper one was investigated. 16 semi-dugout dwellings, 17 pits, 2 household ovens and some other constructions were found. Tthe dug structures were dated from the end of the 10th to the middle of the 11th c. The stone construction in square No. 13 was built over the ruins of deserted semi-dugout dwellings and was dated after the middle of the 11th c.

Some trenches and pits from wooden construction were found under the ruins of the residential quarter. Parts of them were dug in earlier trench. These structures will be clarified in the future.

The deep well in Trench 20 was also researched. It was clarified that it had a square shaft, the size of each side is 2 m. The reached depth is 11.5 m. It was built at the end of the 10th or in the beginning of the 11th c. The well was out of using before the middle of the 11th c.

№ 2. ГОЛЯМА БАЗИЛИКА В ПЛИСКА – КЛАДЕНЕЦ-АЯЗМО И АРХИЕПИСКОПИЯ-МАНАСТИР

Павел Георгиев, Тихомир Тихов, Юлиян Савев, Гергана Илиева

Проучванията имаха за задача пълно изследване на установения през 1899 г. под южния кораб на Голямата базилика кладенец, както и разчистване от храсти, дървета, насипи и строителни материали на проучения през 70-те години на XX в. архитектурен комплекс.

Работата по кладенеца беше насочена към изучаване на неговата подземна част, за чието укрепване бяха положени значителни усилия. Той е изграден в кръгла яма, която в горната си част е с диам. 3,90, в долната до 2,80 и завършва с легенообразно дъно на дълб. 8,20 м от нивото на стилобата за южната колонада. Периферията на ямата е заета от дренаж от камъни и пръст, а в средната част е изградена квадратна шахта със страна 1,80–2 м и градеж от камъни и спойка от глина. Допълнително в горната част на източната стена е била оформена полукръгла апсидиола. Шахтата е покрита с полусферичен свод (купол), зидан с тухли и червен хоросан, който стъпва върху осмостен, оформен от редуващи се големи каменни плочи и стенички от тухли с роля на тромпи. Куполът остава под равнището на пода на базиликата и е отчасти застъпен от нейния стилобат.

Кладенецът е съвременен на проучения под олтара на базиликата кръстовиден храм и тромпите под неговия купол съответстват по ориентация на неговите рамена. След разрушаване на храма кладенецът е продължил да функционира в южния кораб на катедралата като аязмо, като достъпът до него е бил осъществен посредством широка каменна стълба (обр. 1).

Отворът (гърловината) е оформен от мраморни и варовикови монолити. Те са поставени допълнително и лежат върху запазената част от купола. Под неговата южна тромпа има самостоятелен градеж от три реда тухли, една от която липсва и изглежда съзнателно извадена. Ориентиран е запад–изток и четирите му страници са отлети в дренажа, посредством кофраж. Източната му част е отчупена, но намерените фрагменти показват, че и имал дълж. 1,75–1,80 и шир. 0,80 м и няма роля в конструкцията на купола. Има вид на плътно иззидан гроб. Стъпилата над него тухлена зидария описва на юг плитка дъга. С такава дъга е завършвала и първоначалната ограда около кладенеца. По-късно подобна е била получена след старателно изсичане в мраморния детайл от южната страна на неговия отвор.

Очевидно тази форма е възпроизвеждана съзнателно през всички периоди на използване на кладенеца. Като цяло той е трябвало да възпроизвежда или поне да напомня за гробничното помещение в кръстовидния храм. Това обяснява изграждането на символичен гроб в градежа на кладенеца.

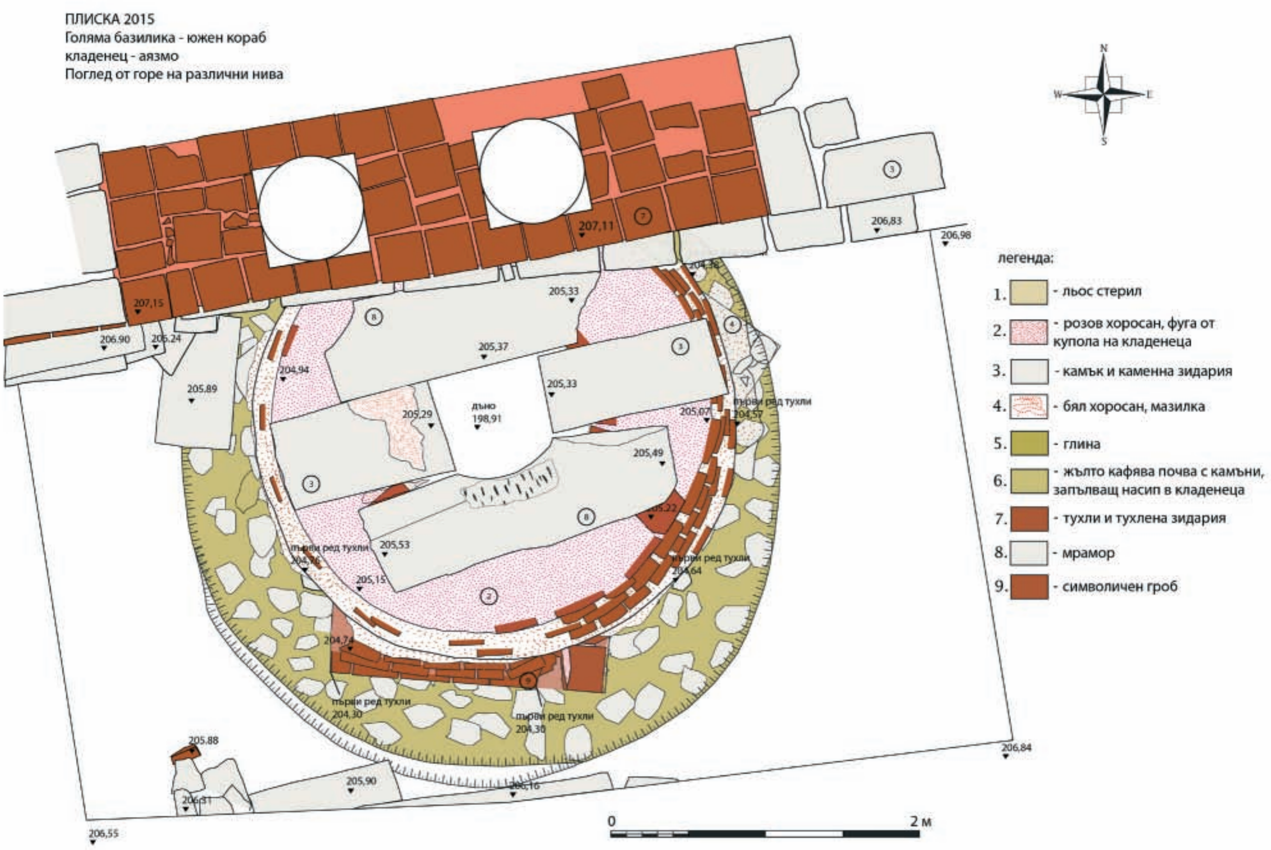
ПЛИСКА 2015
Голяма базилика - южен кораб
кладенец - аязмо
Поглед от горе на различни нива
N
W
E
S
207,15
207,11
206,83
206,98
206.90
206.24
205,89
205,33
205,37
205,33
204,94
205,29
дъно
198,91
205,07
първи ред тухли
204,57
205,49
205,22
първи ред тухли
204,76
205,53
205,15
първи ред тухли
204,64
204,74
първи ред тухли
204,30
първи ред тухли
204,30
205.88
205,90
206,16
206,31
206,55
206,84
0
2 м
легенда:
1. ▨ - льос стерил
2. ▨ - розов хоросан, фуга от купола на кладенеца
3. ☐ - камък и каменна зидария
4. ▨ - бял хоросан, мазилка
5. ▨ - глина
6. ▨ - жълто кафява почва с камъни, запълващ насип в кладенеца
7. ▨ - тухли и тухлена зидария
8. ☐ - мрамор
9. ▨ - символичен гроб

Обр. 1. Конструкцията над кладенеца – поглед отгоре.

Fig. 1. Construction on top of the well. View from above.

Чрез него е изтъкната идейната връзка на водоизточника с храма-предшественик на базиликата. Ролята му на християнска реликва личи и от врязани при отвора кръстове и хризма, както и от някои находки (обр. 2).

Шахтата заварихме запълнена с пръст, камъни, строителни и декоративни материали от базиликата, постъпили след проучванията от 1899–1900 г. В него се срещат и фрагменти от керамични съдове и находки от IX–X в., сред които и съвременни пирони. К. Шкорпил пише, че е достигнал до вода на дълб. 7,30 м и е приключил изчерпването. Ние стигнахме до вода още на 6,40–6,50 м, но следи от първите проучвания се откриха и по-дълбоко.

В слоевете до дъното намерихме над 40 тежести за ведра (мехове?) от тухли, мрамор и камък, а също фрагментирани керамични съдове, от които изцяло бяха реставрирани 8 или 9. С изключение на едно гърне, те са кани и стомни. Повечето могат да се датират във втората половина на IX в. Една от стомните е с жълто-кафява глазура и нанесен преди изпичането „ипсилон с хасти“. Тя може да бъде отнесена към края на IX или X в. Фрагменти от глазирани съдове документира в кладенеца и К. Шкорпил, но за дълб. около 2 м. Върху възстановена частично червеноглинена стомна е изписано графитно с гръцки букви името „Феврония“.

В глинестата пръст, след промиване, се откриха множество люспи или плочки от мрамор, шифер и брекча и бели камъчета, а също тухли и голямо количество счукана на зърна керамика. Последните са от рухналия градеж на купола. Сред тях е и варовикова база за колона със следи от преупотреба. Откриха се и плочи и рамки от мраморна настилка и облицовка, парчета колони и други. Намериха се и две мозаечни кубчета смалта от декорация в кръстовидния храм или базиликата (обр. 3).

Особен интерес предизвикват фрагмент от малък мраморен мортарий с гравирано при устието кръстче, две парчета от каменни „кутийки“, едното от които е с кръгла дупка. Те приличат на недовършени малки пиксиди (?). Намерен беше и меден медальон-енколпион. Почти на дъното се откриха 8 прешлена за вретено, както и няколко заготовки за тяхната изработка. Всички са от бял камък. Към тази група отнасяме предположително и многобройни люспи от мрамор или бял камък. Една от тях е с дупчица за провесване. Възможно е да са били хвърлени във водата с обредна цел и са свидетелство

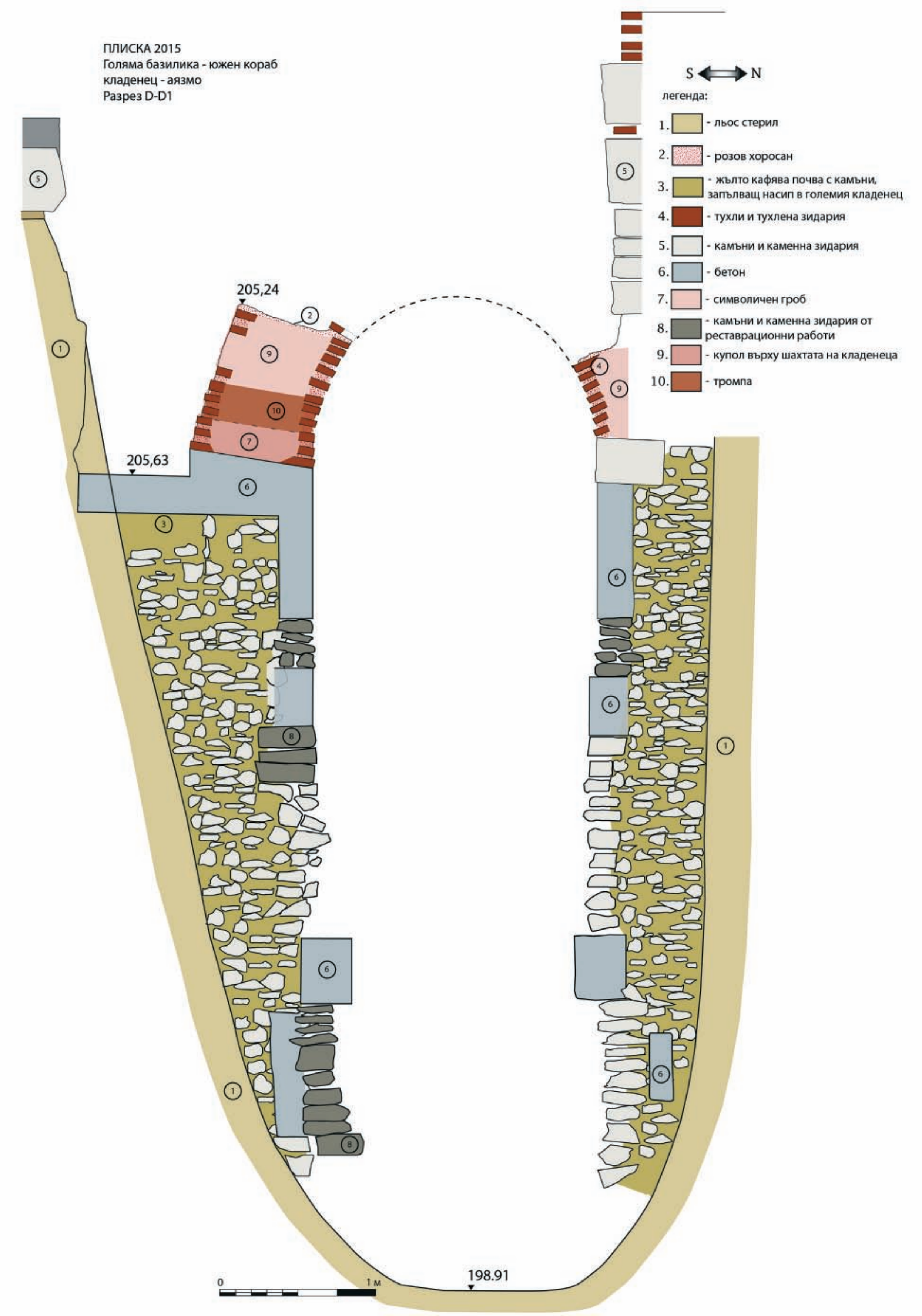
ПЛИСКА 2015
Голяма базилика - южен кораб
кладенец - аязмо
Разрез D-D1
S N
легенда:
1. - льос стерил
2. - розов хоросан
3. - жълто кафява почва с камъни, запълващ насип в големия кладенец
4. - тухли и тухлена зидария
5. - камъни и каменна зидария
6. - бетон
7. - символичен гроб
8. - камъни и каменна зидария от реставрационни работи
9. - купол върху шахтата на кладенеца
10. - тромпа
205,24
205,63
198.91
0
1 м
①
②
③
④
⑤
⑥
⑦
⑧
⑨
⑩

Обр. 2. Разрез на кладенеца.

Fig. 2. Cross-section of the well.

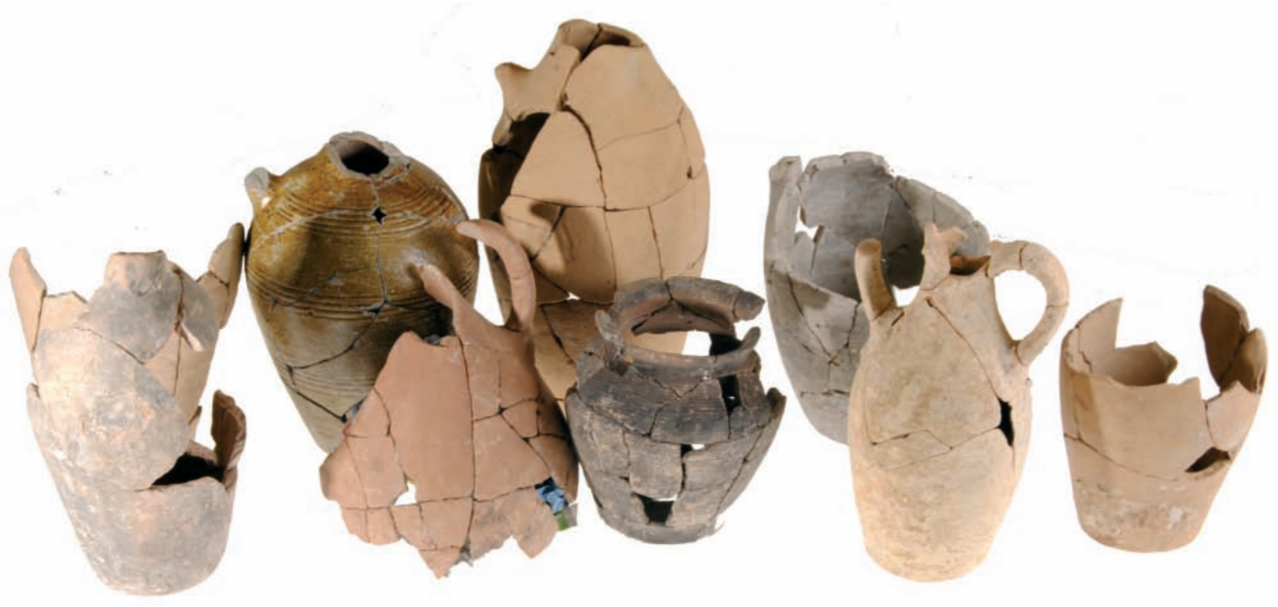

Обр. 3. Керамични съдове от пласта над дъното.

Fig. 3. Pottery from the bottom layer.

за народни вярвания, свързани с ролята на кладенеца като аязмо. Неговото централно място в комплекса с кръстовидния храм, както и след това – в базиликата и манастира около нея, дават основание да се приеме, че то е било обект едновременно на религиозна и широка народна почит.

По време на проучванията беше поставен и сондаж до южната стена на базиликата. Той попадна на неизвестен досега стар изкоп, който остава под тротоарната настилка и основата и вероятно е съвременен на кладенеца в съседство. Предстои неговото изясняване.

При разчистване на обраслите и на места обезличени сгради в комплекса бяха открити различни находки от IX–XI в. Особено многобройни са намерените с помощта на детектор метални предмети: моливдовули на Георги, архиепископ на България и на Григорий, кумеркиарий на Дебелт, две оловни пломби, два медни фолиса на Лъв VI и различни предмети. Те потвърждават хронологията и функцията на комплекса като духовно-религиозен център от втората половина на IX и X в.

THE GREAT BASILICA IN PLISKA – WELL-HOLY SPRING AND ARCHBISHOPRIC-MONASTERY

Pavel Georgiev, Tihomir Tihov, Julian Savev, Gergana Ilieva

The research was concentrated in examining the well under the south nave of the Great Basilica. It was formed in the center of a circular pit. The well shaft is square and was put up with stones and covered with semi-spherical dome, built with bricks and plaster. The base of the well had its own brickwork. Its form, orientation and size were as a symbolic grave.

The excavations confirmed that the first well was contemporary with the neighboring cross-shaped temple. During the construction of the basilica the well was in it and was used as a holy spring.

There were weights for wooden pail, parts of ceramic vessels from the second half of the 9th and the 10th c., and pieces of white marble and ordinary stones in the embankment of the well. From marble were made two parts of container for relics and *mortarium* with small engraved cross. These and some other artifacts are evidence that the well was used as a Christian relic. Other finds are weights for spindle and some pieces of them in process of making. Probably they had some ritual and magic meaning for the ordinary believers.

№ 3. СГРАДА В ЮГОЗАПАДНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Христина Стоянова

Обхванатата площ на проучванията е 471 кв. м, разположена в 29 работни квадрата в три сектора около основния изкоп, проучван в предходните години. През отчетния сезон направихме разширение в източна, западна и южна посока. С разширението в западна и източна посока целяхме проследяване на плана на проучвания в този сектор голям архитектурен комплекс. От юг работата ни беше свързана с разкриване на един от проследяваните канали, граден с каменни плочи и доизясняване плана на най-ранната дървена сграда, частично проучена в предходния сезон.

Основните задачи, които стояха пред нас, бяха да проучим структурите, разположени в деструкциите на архитектурния комплекс, да разкрием каменния плочник и зидовете в тяхната суперструкция, където са запазени.

Проучваната площ от изток попада в 7 работни квадрата. От запад заложихме 19 квадрата и работихме северно от алеята, от юг продължихме работа в 3 квадрата. При квадратите, в които преминават успоредните зидове от различните периоди на преустройства на комплекса, достигнатата дълбочина е от 0,60 до 0,80 м, в зависимост от това до каква степен на запазеност откриваме зидовете или каменния плочник. В западна посока, в кв. 237, където липсват плочи от каменната настилка, проследяваме трасето и част от зида, граден от мергелни камъни на глинена спойка, определен от нас като зид от първия строителен период. Южният ограден зид и успоредният на него, разположен от север, проследяваме във всички заложени квадрати в западна посока, като разбира се на много места те са унищожени от по-късни вкопавания и структури. В кв. 294 и 274 проследяваме част от жилище с подзидани стени, разположено частично върху трасето на южния зид, а в кв. 275, 237 и др.

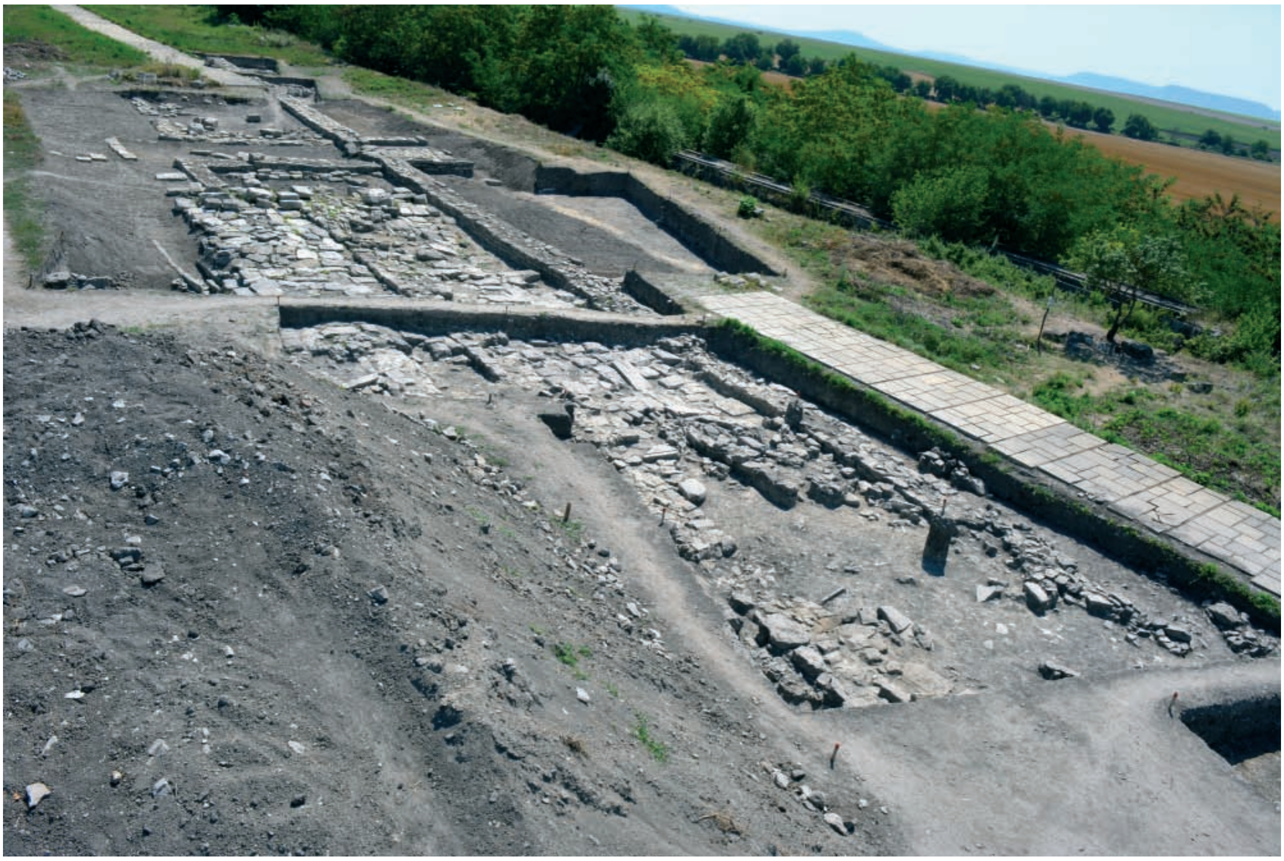

Обр. 1. Архитектурен комплекс. Поглед от запад.

Fig. 1. Architectural complex. A view from West.

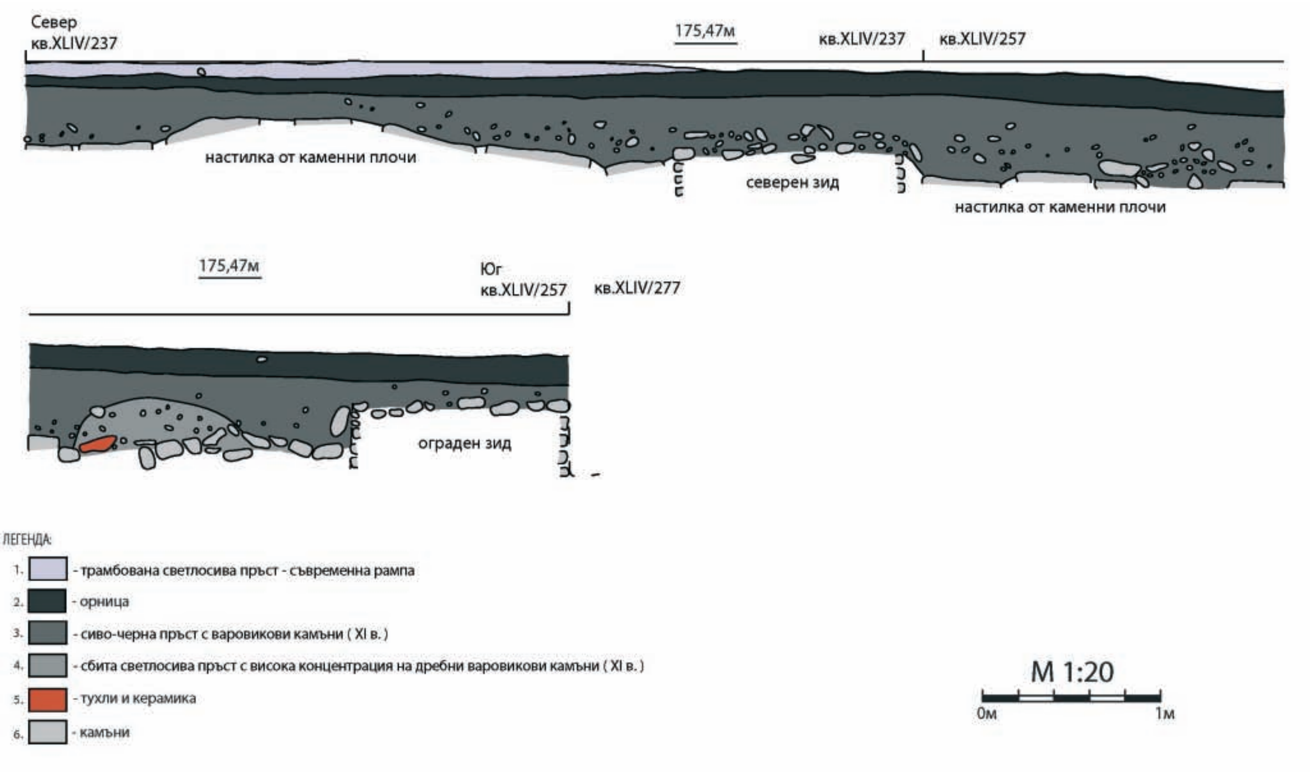
Север
кв.XLIV/237
175,47м
кв.XLIV/237
кв.XLIV/257
настилка от каменни плочи
северен зид
настилка от каменни плочи
175,47м
Юг
кв.XLIV/257
кв.XLIV/277
ограден зид
ЛЕГЕНДА:
1. - трамбована светлосива пръст - съвременна рампа
2. - орница
3. - сиво-черна пръст с варовикови камъни (XI в.)
4. - сбита светлосива пръст с висока концентрация на дребни варовикови камъни (XI в.)
5. - тухли и керамика
6. - камъни
М 1:20
0м
1м

Обр. 2. Пластове покриващи останките на архитектурния комплекс. Източен изглед.

Fig. 2. Layers which are covering the remains of the architectural complex. A view from East.

се локализират ями, които също унищожават зидовете на комплекса. В кв. 271 и 291 се откри зид с посока север–юг, който допира на фуга под прав ъгъл оградния зид и оформя помещение с посока север–юг. До момента не е известно дали това е помещение, което ограничава комплекса от запад. Все още в западния профил на кв. 291 се вижда как оградният зид продължава в неразкопания терен. Помещението е застлано с каменни плочи. В неговият югоизточен ъгъл, върху плочника се разкриха животински кости, ограничени от ломени камъни. В западния профил на кв. 291 се разкри част от двуредов зид, също опиращ на фуга до оградния и оставащ засега в неразкопан терен. Вероятно това е западният зид на помещението ориентирано север–юг. В квадратите, заложени в източна посока, проследихме оградния зид в продължение на още 20 м. В кв. 207 попаднахме на сегмент от напречен зид с посока север–юг, но за съжаление той опира до бетонна алея и засега имаме много малко данни за него. Южно от зида, на дълб. 0,30–0,50 м, разчистихме слоеве от животински кости от едри животни, много от които конски. На места, като в кв. 225, 226 отчасти и в 227 и 207, разчистихме плътен слой от кости, а на други места само по-малки струпвания или положени конски глави, какъвто е случаят в кв. 292.

В кв. 279, 280 и 261 свалихме до ниво 1,00 м от съвременния терен. Целта на проучванията в тази част на изкопа е да се проследи и проучи южната част на най-ранната постройка в този сектор, линейна структура с дървено-стълбова конструкция от края на VIII в. За съжаление, времето и средствата не ни позволиха да придобием ясна представа, поради това, че достигнахме само до предхождащото ниво на очертаване, както на очакваната траншея от юг, така и на ямите, за които вече имаме почти категорични данни. Каналът, граден от каменни плочи, беше разкрит в цялата си ширина. Той преминава през западната част на кв. 279–XLIV и продължава в неразкопания терен на юг.

През този сезон, както и до сега, в руините на архитектурния комплекс се откриха големи количества животински кости, а керамичните фрагменти са с характерна форма и украса, която ги отнася към XI в. Откритите находки също са многобройни, сред които стрели, предпазител за сабя, халкички от ризници, пръстени, гривни, апликации, ножчета и др. Монетните находки са 16 на брой, определени и коментирани от д-р Ж. Жекова. Най-ранни са две бронзови обезличени римски монети. Следват два фолиса на император Никифор II (963–969). Акцентът, както обикновено, е върху групата анонимни фолиси и то тези от клас А2 (976–1035) – 8 бр., клас В (1035–1042) – 2 бр., клас С (1042–1050) – 1 бр.

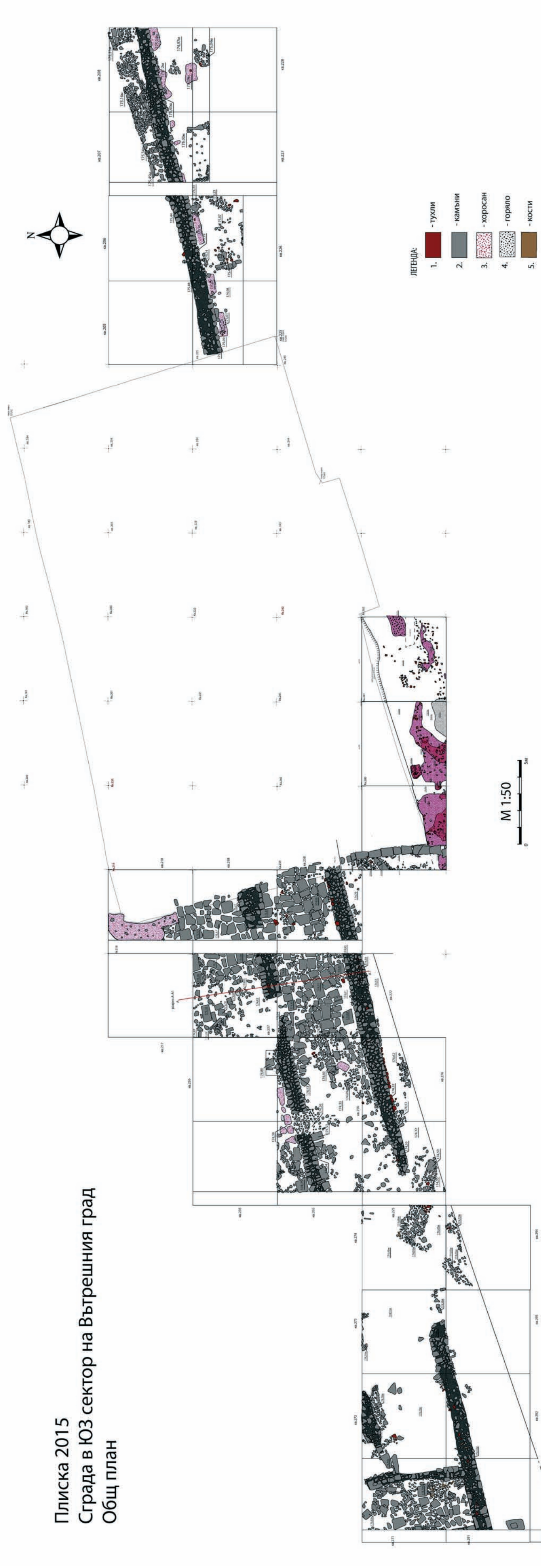

Обр. 3. Ситуационен план 2015 г. Достигнато ниво на проучвания.

Fig. 3. Situational plan from 2015. Reached level of research.

След направените проучвания през 2015 г. придобихме важни резултати, свързани с градоустройството и живота в проучвания сектор. Както на терена, така и от въздушни снимки, получихме информация за активно и организирано строителство в края на X – нач. на XI в. От разкритата площ се вижда, че архитектурният комплекс е с големи размери, проследен южен ограден зид от 91,5 м с добре изразен, най-вероятно покрит, вход от юг. Двустранно на входа са разположени дълги помещения. Как са били архитектурно устроени и за какво са използвани, стопански или жилищни, все още не е известно. Преградни зидове, поне в западната част, където е разчистена по-голяма площ, не са открити. От частично разкритото от запад помещение с посока север–юг се предполага, че такива верижни постройки могат да се очакват около цялото оградено пространство. Въпреки сравнително краткия си живот, този архитектурен комплекс със своите три установени преустройства, начина на изграждане и големите размери, насочват към важен етап от организацията на живот в Плиска в този период. Получените резултати от разкопаните пластове категорично доказват, че някъде към тридесетте години на XI в. комплексът вече не съществува. Върху неговите руини се откриват следи от временен живот.

A BUILDING IN THE SOUTH-WESTERN SECTOR OF THE INNER CITY OF PLISKA

Hristina Stoyanova

The archaeological excavations were conducted since 2006. They revealed several layers of buildings made of wooden poles; the earliest was from the end of 8th c., and an architectural complex from the end of the 10th c. to the beginning of the 11th c. With the newly acquired results from 2015 for architectural complex can categorically be said for existing, active and organized building in that sector of the Inner city. It can be concluded that the architectural complex was big in size. The southern wall has traced for 91.5 m, with pronounced probably cover roof from the south side. On both sides of the entrance were located long premises. How they were arranged and what they were used for (economic or residential) is till not sure. From partly revealed the west premises with direction, orientation north-south can be suggested that this chain buildings can be expected to be on all enclosed space. Although it had shortly existed this architectural complex with his three down conversions, the way of building and the big size can point of important stage of urban development in Pliska at that period.

№ 4. ДВОР, СЕВЕРНО ОТ ЦИТАДЕЛАТА ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА. СЕКТОРИ „ДЪРВЕНА СГРАДА“ И „ТАЙНИ ХОДНИЦИ“

Станислав Станилов, Мариела Инкова, Панайот Антонов, Станислав Иванов

Целта на проучванията ни през 2015 г. бе да се провери, дали планът на откритата 2011–2014 г. дървена сграда, не се развива в посока на север и изток. С тази цел на север бяха заложени три нови квадрата 21–23, а на изток – кв. 20. В хода на проучванията ни като приоритетна се очерта и още една цел, свързана с частично откритата, източно от туристическата алея, сграда с блоков градеж. Западно от алеята бе заложен още един квадрат – 28, за да разкрием продължението на сградата в тази посока. Бе проследено и трасето на тайния ходник, чийто начален пункт е капището в Цитаделата в посока на север и североизток.

В кв. 13 бе проучено продължението на трасето на една от най-ранните структури в този участък – горелият таен ходник, свързващ Крумовия дворец с ранното дървено укрепление. Дъното на ходника е върху льос на дълб. 2,90 м от съвременния терен, покрито с in situ запазени 15–16 броя овъглени дъски с дължина 0,90 м (обр. 1). Страниците са били облицован с дървени греди, частично запазени от западната страна на кожуха, частично открити нападали върху подовото ниво. Максималната ширина на ходника, заедно с кожуха, е 1,50 м. Западно от него бе проучено продължението на трасето на траншеята, ориентирана С–Ю, чийто насип в кв. 2 бе срязан от яма от конструкцията на

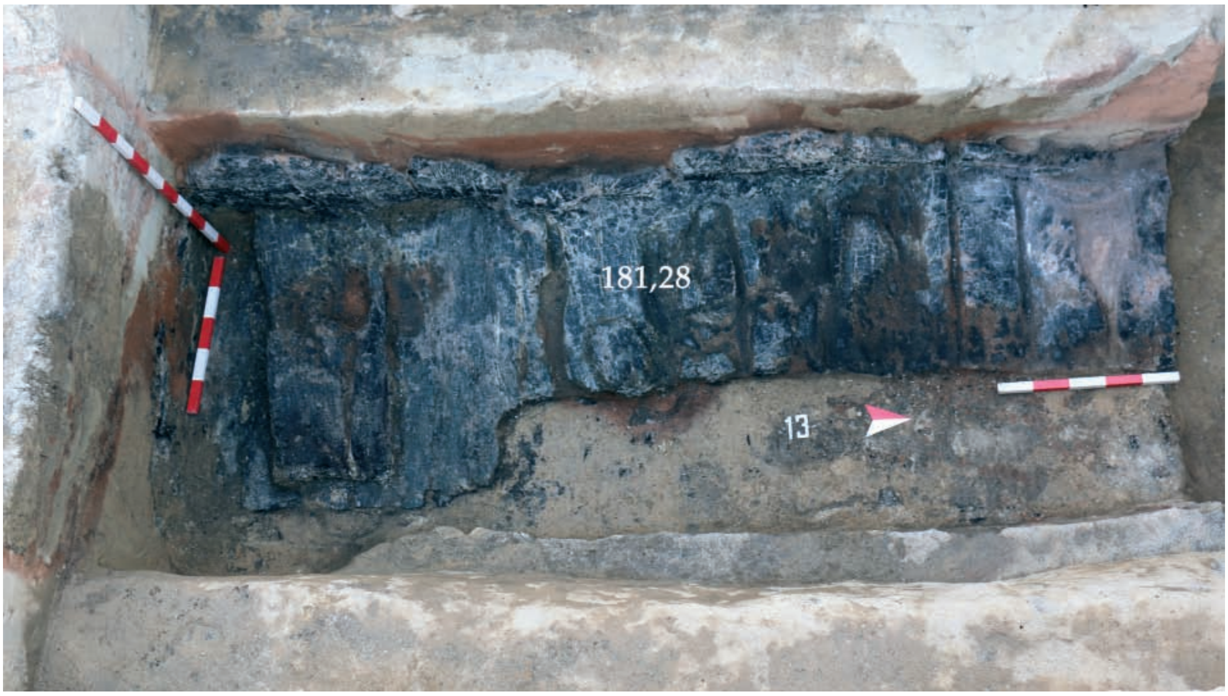

Обр. 1. Подово ниво на горелия таен ходник, свързващ Крумовия дворец с ранното дървено укрепление, кв. 13, дълб. 2,90 м от съвременния терен. Настилка и облицовка от in situ запазени овъглени дъски.

Fig. 1. Floor level of the burnt secret passage connecting Krum's palace with the early wooden fortification, square 13, depth 2.90 m of modern terrain. Flooring and paneling of charred boards preserved in situ.

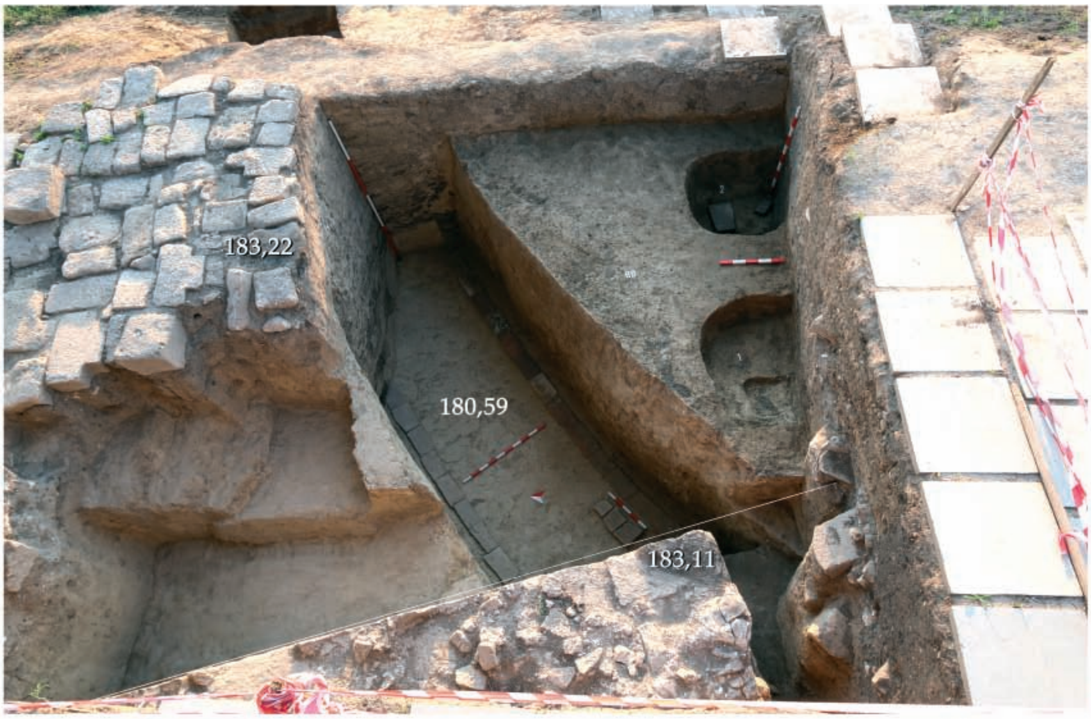

1

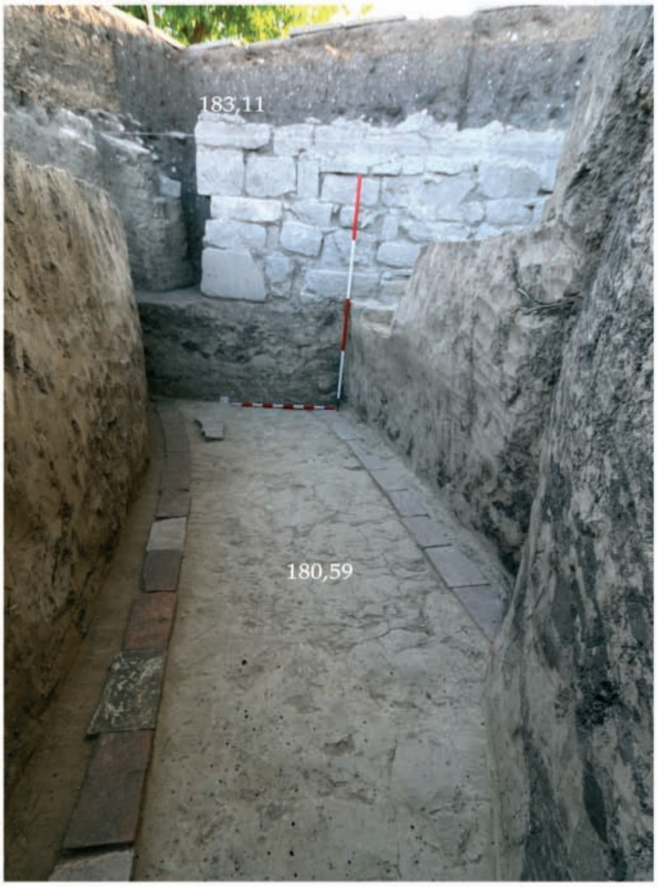

2

Обр. 2.1. Трасе на тайния ходник с начало капището в цитаделата в посока на североизток под кръглия каменен площад. Врязана в неговия насип сграда с блоков градеж; 2. Подово ниво в ходника, ограничено от тухлени подложки за дървена облицовка, дълб. 3,25–3,52 м от съвременния терен. От запад – врязана в неговия насип каменна сграда.

Fig. 2.1. Route of the secret passage starting from the shrine in the Citadel and running northeast under the circular stone plaza. A building of block masonry, cut into its embankment; 2. Floor level of the passage bounded by brick supports for wooden paneling, depth 3.25 to 3.52 m from the contemporary terrain. To the west – a stone building, cut into its embankment.

дървената сграда. Тук траншеята е пресечена от яма 8, запълнена с редуващи се черни и жълти ивици пръст. Нейният насип попада в яма 10, която е по-ранна или синхронна на траншеята. На дъното, дълбоко 2,38 м, има тухлени подложки за дървена талпа. Продължението на трасето на траншеята на север е установено в кв. 21, като в нейния насип са врязани четири по-късни структури – тясна траншея, широка 0,20–0,30 м, ями 2, 4 и 5.

След свалянето на пътеките между кв. 2–3 и 14–15, окончателно се проучи яма 7, която предполагаме, че е част от конструкцията на дървената сграда. Дъното е на дълб. 3,83 м, в насипа няма находки. Западно от нея бе проучена яма 11, в която се откриха две гнезда за дървени талпи с подложки от фрагментирани тухли. Западното гнездо е двойно, а в него – запазен фрагмент от дървената талпа. Дъното на ямата е на дълб. 3,26 м. Тази яма срязва насипа на по-ранната яма 5 от квадрати 14–15.

В кв. 14 се проучиха две ями за дървени талпи – 6 и 12, които попадат в широка траншея. Дъното на северната е на дълб. 3,98 м, която в по-късно време е била ремонтирана. Свидетелство за това са откритите на дълб. 3,94 и 3,91 м две паралелни ями за дървени талпи с in situ запазен фрагмент от дървената талпа. В южната яма също е имало две двойки дървени талпи, фундирани на дълб. 3,70 и 3,74 м. Предполагаме, че траншеята продължава на север, където в дълбочина се очертаха още две ями за дървени талпи.

Пред западното лице на Болярското жилище са проучени три ями за дървени стълбове на дълбочини, съответно 1,97, 2,11 и 3,05 м, всички със следи, от по-късно извършвани ремонти в тях. Контекстът сочи, че Болярското жилище е най-късната структура, врязана в техния насип.

В северния профил на кв. 18 се проучиха две, вероятно синхронни, ями с фрагментарно запазени дървени талпи, положени върху тухлени подложки на дълбочини 1,81 и 1,10 м. В техния насип са врязани по-късни ями с различен цвят на пръстта и тухлени подложки, подсказващи за извършван ремонт.

Въпреки фрагментарните данни от проучванията ни, засега предполагаме, че с изключение на яма 7 от кв. 2, останалите структури нямат отношение към плана на дървената сграда. Ямите в широката траншея от кв. 14 и 22, ориентирана С–Ю, вероятно са от друга дървена конструкция. Ямите пред западното лице на Болярското жилище го предхождат. Следователно, в този участък в периода VIII–IX в. е имало комплекс от няколко дървени сгради, претърпели ремонти за кратък период от време.

Проучените структури в най-горния културен пласт със сиво-кафяв цвят на пръстта и на дълб. 0,40–0,70 м, се ограничават предимно до следи от „алеи“. Широки са 0,85–1,35 м, оформени от поставени на ребро тухли, частично запазена тухлена настилка и различна ориентация. Освен тях, в кв. 28 частично е запазена алея с нивелирани каменни блокчета. Следователно, в най-късния период на обитаване, този участък е използван за „инфраструктура“. Изключение правят някои временни производствени съоръжения, като варници, изградени на същото ниво.

В кв. 28 бе разкрита част от суперструкцията на западната страница на новооткрита, източно от туристическата пътека, сграда с блоков градеж. На същото ниво бе проучен жълто-кафяв пласт с

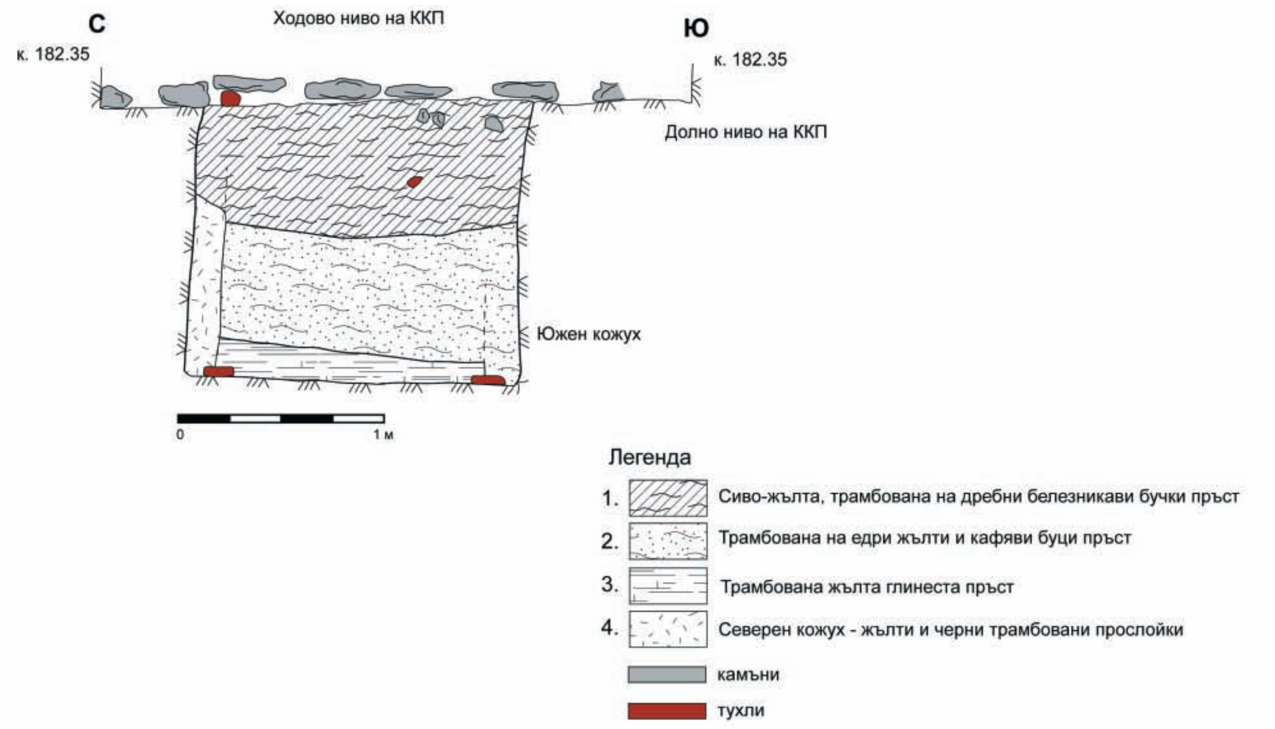
С
к. 182.35
Ходово ниво на ККП
Ю
к. 182.35
Долно ниво на ККП
Южен кожух
0
1 м
Легенда
1. Сиво-жълта, трамбована на дребни белезникави бучки пръст
2. Трамбована на едри жълти и кафяви буци пръст
3. Трамбована жълта глинеста пръст
4. Северен кожух - жълти и черни трамбовани прослойки
камъни
тухли

Обр. 3. Източен профил С–Ю на тайния ходник в участъка под кръглия каменен площад (графика П. Антонов).

Fig. 3. Eastern North-South section of the secret passage in the area under the circular stone plaza (drawing P. Antonov).

деструкции, битова и амбалажна керамика от X–XI в. с анонимен фолис клас C (1042–1050)[1], над които следва пласт с разрушения. Предполагаме, че жълто-кафявият насип е синхронен на сградата или е отложен по-късно. След изчерпването му на дълб. 1,80 м се очертаха по-ранни структури – траншея за дървена ограда, ориентирана С–Ю и две ями със сив цвят на пръстта.

Източно от туристическата алея в кв. 8Б и 8Б1 бе проучено част от трасето на тайния ходник с начало капището в Цитаделата и ориентация на север (обр. 2 1–2). Оказа се, че в този участък той прави дъговиден завой, а в неговия насип е вкопана, както новооткритата каменна сграда, така и кръглият каменен площад (обр. 3). Дъното е в льоса на дълб. 3,25–3,52 м от съвременния терен с денивелация от 0,27 м от изток на запад, на 2,35 м от нивото на засипване на каменния площад и на 1,46 м от неговото ходово ниво. Подовата част е широка 1,17–1,19 м, ограничена от два успоредни реда от фрагментирани тухли – подложки за дървената облицовка на страниците. Вероятно излазът ще е оформен като плавно стесняваща се рампа под каменния площад.

Сред находките внимание заслужава златна халка с част от шарнирно устройство, открита в сиво-кафявия пласт в кв. 21, чиито преки паралели са двете кръгли апликации с халки от Първия мадарски накит.

A COURYARD NORTH OF THE CITADEL IN THE INNER CITY OF PLISKA. SECTOR "WOODEN BUILDINGS"AND "SECRET PASSAGEWAYS"

Stanislav Stanilov, Mariela Inkova, Panayot Antonov, Stanislav Ivanov

The results of the excavations northwest of the Citadel suggest that the earliest structure there was the burnt secret passage connecting Krum's palace with the early wooden fortification (fig. 1). Pits for planks from various wooden buildings and trenches for fences with traces of secondary repairs were revealed to the west of it. Most likely, in the 8th–9th c., there was a complex of buildings that underwent renovations for a short period.

Part of the western side of a newfound building of block masonry, which fell within the layer of fragmented pottery from the 10th–11th c. together with an anonymous folis class C (1042–1050), was uncovered west of the present tourist promenade.

On the eastern side, the route of a secret passageway starting from the shrine in the Citadel and running northeast was excavated, in the embankment of which the newly found stone building and circular stone plaza were cut (fig. 2–3).

№ 5. КРЪГЛА КАМЕННА ПЛОЩАДКА В ПЛИСКА – ПРОУЧВАНИЯ ПРЕЗ 2015 ГОДИНА

Андрей Аладжов, Евгения Коматарова-Балинова, Станислав Станилов

Проведените през 2015 г. археологически разкопки на обект Кръгла каменна площадка (ККП) в НИАР–Плиска имаха за цел да изяснят наличието на сгради или други археологически съоръжения, които се развиват по северната, западната, южната и източната периферии на ККП (обр. 1–3). Постигнатите резултати могат да бъдат обобщени в няколко насоки:

В сектор западна периферия се разкриха две стратиграфски суперпозиции. В по-южната (квадрати 8/В и 8/Г) са включени следните структури – каменна настилка, представителна сграда с монументален двулицев квадров градеж със спойка от розов хоросан, трасе на таен ходник, ККП. В северозападната периферия върху най-близката до площадката траншея се разполага южната стена на жилище 1, а най-късна е яма 78, която последователно разбива стената на жилището и траншеята;

В изкопите по южната периферия се проучиха 9 гроба от некропол от първата половина на XI в.; разкри се трасе на траншея с посока север–юг, която е част от по-ранна от ККП сграда;

В североизточния сондаж се разкри част от трасе на траншея, проучена по протежението на цялата североизточна периферия на ККП;

---

[1] Нумизматичният материал е обработен от Ж. Жекова, на която изказваме своята благодарност.

В северната периферия се разкриха 3 траншеи с посока изток–запад – част от голямата дворцова сграда, изградена на север от ККП и синхронна с нея.

Западна периферия

При разкопките на западната периферия на ККП се разкри каменна настилка от големи добре обработени варовикови блокове, която има квадратна форма и е ситуирана между ККП и болярското жилище. Стратиграфската позиция на настилката я поставя в края на IX в. Тя може да бъде синхронна с ККП, но по-вероятно е по-късна от нея.

Непосредствено на запад от ККП на дълбочина 1,10 м от съвременния терен се попадна на горната част на зид, основите на който достигат до дълбочина 2,50 м. Зидът е изграден от добре обработени (на места ретуширани) квадри, поставяни в системата лойфер-биндер, споени с бял

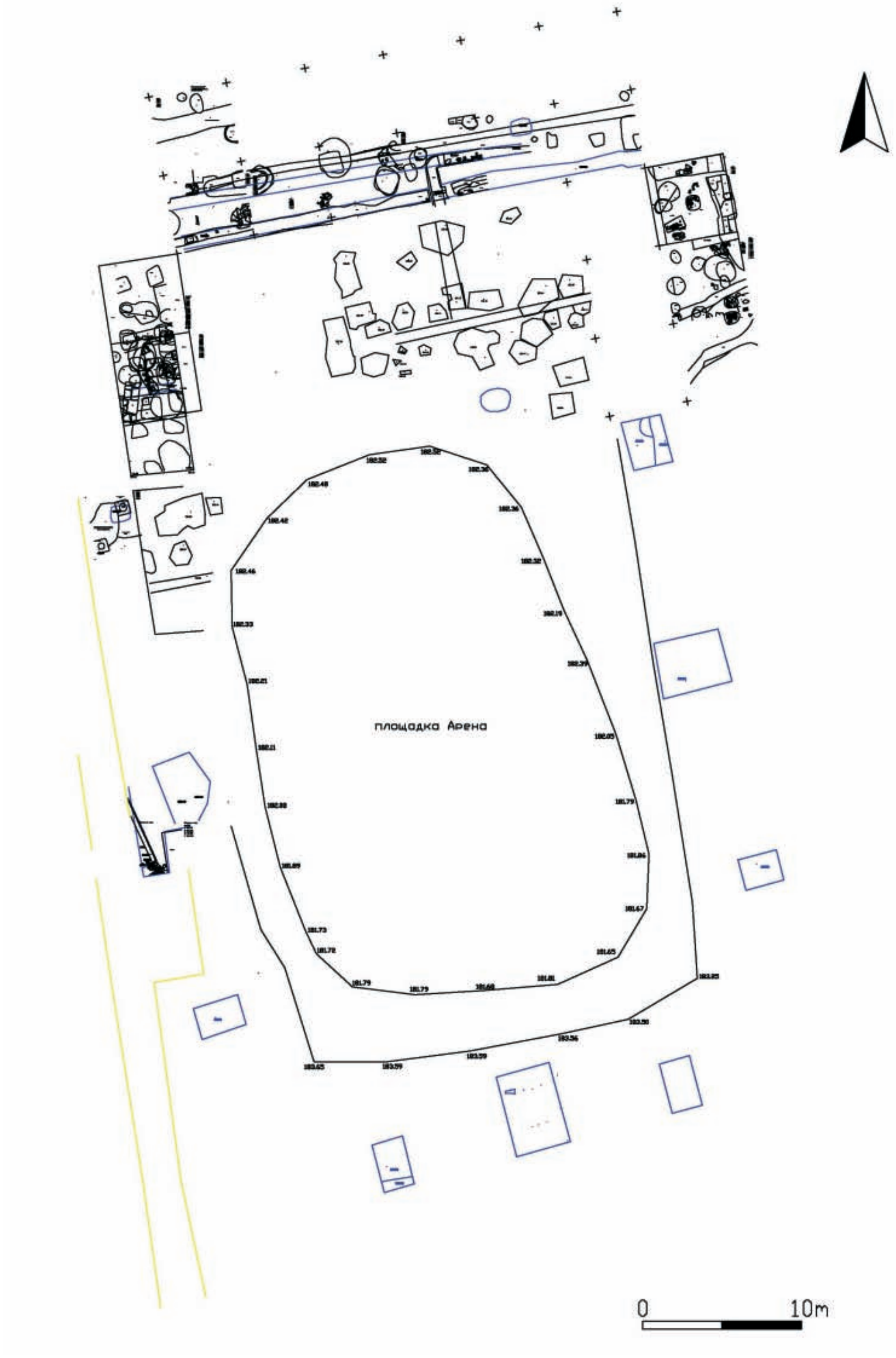

Обр. 1. Кръгла каменна площадка – план.

Fig. 1. Round stone place – a plan.

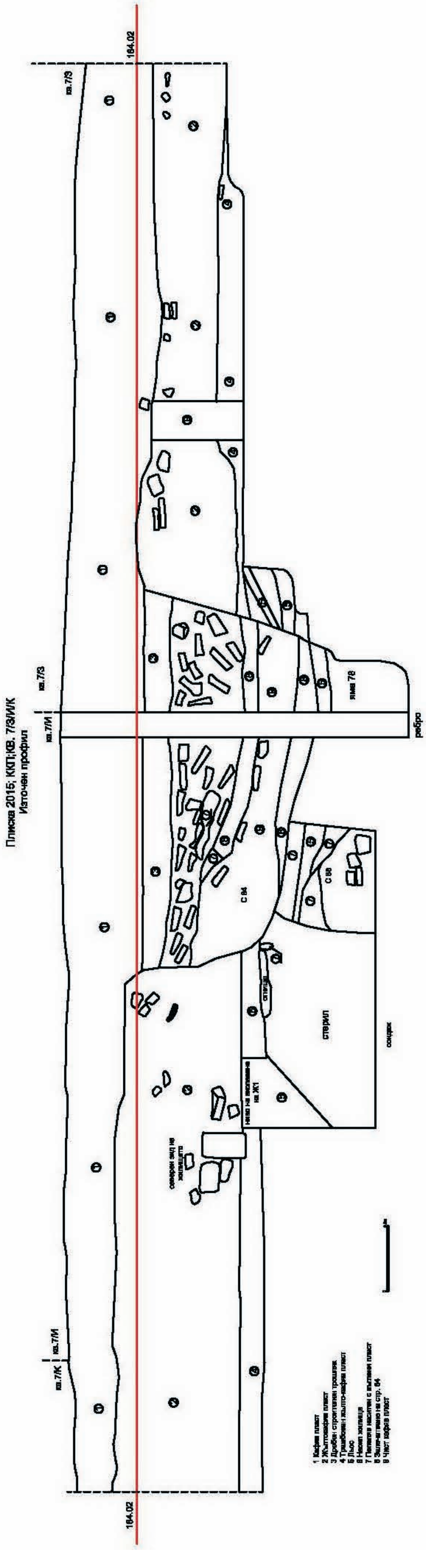

Обр. 2. Западна периферия – профил.

Fig. 2. Western periphery – a profile.

хоросан и фугирани с розов хоросан. Дълбочината на основите и характерът на градежа свидетелстват за сграда от началото на монументалното каменно строителство в Дворцовия център на Плиска.

Под основите на каменната стена се проследи трасето на известния таен ходник, който върви от капището в цитаделата на север, излиза от северната порта на дървената ограда на цитаделата, завива на изток при каменната сграда и право на изток влиза под настилката на Арената.

В северозападната периферия (квадрати 7/З, 7/И, 7/К) траншеята изток–запад (С/2 – западно продължение) – попада на границата между двата квадрата. От югоизток частично е пресечена от яма 78. И тук, както при източното продължение, ширината е 0,60 м, а дълбочината 0,30 м. До южната страна на траншеята са долепен ред тухли (които обаче са средновековни) и няколко камъка. Този ред от тухли и камъни не е част от конструкцията на траншеята, а е принадлежал на южната стена на жилище 1, следователно налице е суперпозиция от 3 структури. Най-ранна е траншеята, върху която се разполага южната стена на жилището, а най-късна е яма 78, която последователно разбива стената на жилището и траншеята. В ямата се откри анонимна византийска монета – Клас А2. 1.1 (976–1030/35), която се явява *terminus ante quem* за най-късната структура, което означава, че жилището е функционирало вероятно през първата половина на X в., а траншеята под него, както и цялата сграда, открита през 2012 г. (Аладжов и др. 2013, 355), чиято южна стена е траншеята, са от края на IX – началото на X в.

Южна периферия

При проучването на южната периферия на ККП се разкриха 9 гроба – част от християнски некропол от времето на последния период на обитаване в Плиска – първата половина на XI в. Всички индивиди са погребани според християнския канон, с ориентация запад–изток, по гръб с изпънати крака и скръстени в коремната област ръце, без инвентар.

В крайния югоизточен сондаж, под нивото на гробовете, се проследи трасето на траншея с посока север–юг. Тази траншея е част от сграда, която ККП възсяда и вероятно е синхронна с трасето на тайния ходник.

Източна периферия

Единствената структура, която се разкри на изток, беше траншея с посока север–юг в най-североизточния сондаж. Траншеята се следи на север още 20 м и вероятно е част от сградата, проучвана в северната периферия на ККП и синхронна с нея.

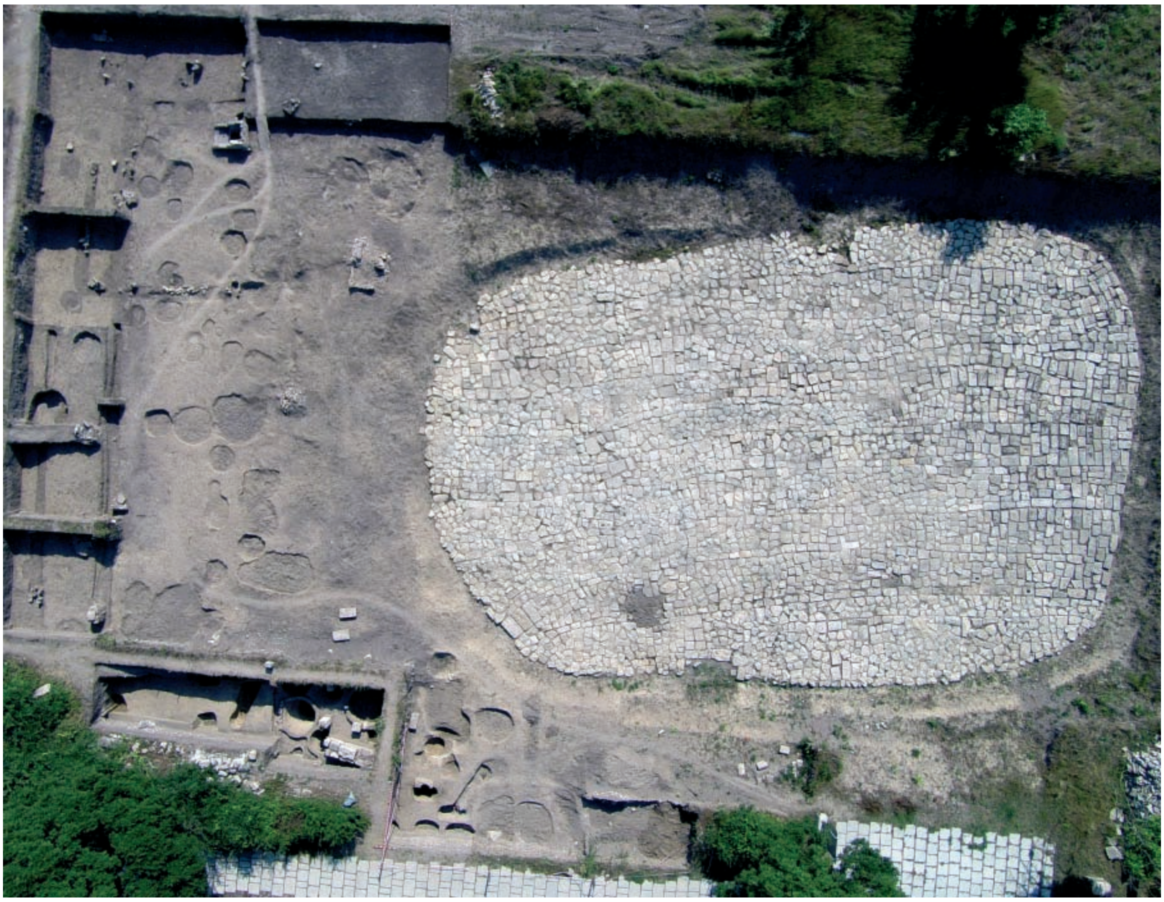

Обр. 3. Кръгла каменна площадка – ортофото.

Fig. 3. Round stone place – an ortho photo.

Северна периферия

В северната периферия се разкриха 3 траншеи с посока изток–запад и 2 траншеи с посока север–юг. Траншеите са фланкирани с редици двойни ями, обозначени от нас като конструктивни, за разлика от останалите ями, които нямат връзка с траншеите и не са част от конструкцията на тази сграда. Разкритите негативни структури са част от голямата дворцова сграда, изградена на север от ККП и синхронна с нея.

Литература

Аладжов и др. 2013: А. Аладжов, С. Станилов, Е. Коматарова-Балинова. Кръгла каменна площадка – Северна периферия. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 355-357.

ROUND STONE PLACE IN PLISKA – RESEARCH IN 2015

Andrey Aladzhov, Evgenia Komatarova-Balinova, Stanislav Stanilov

The excavation of the Round stone place (RSP) in Pliska conducted in 2015 aimed to clarify the presence of equipment, buildings or other archaeological facilities that developed along the northern, western, southern and eastern peripheries of the RSP (fig. 1–3). The results can be summarized as follows.

In the western periphery sector were uncovered two stratigraphic superpositions. The first one includes stone, representative building, part of the route of a secret passage, and RSP. In the northwestern periphery is the most southern wall (trench) of the wooden building, covered by dugout and the latest structure – pit No. 78 which consistently breaks the wall of the house and the trench.

In the southern periphery there is a trench with north-south direction, which is part of an earlier building by the RSP. In the northeast drilling was revealed part of the route of the trench, studied along the entire northeastern periphery of the RSP.

In the northern periphery were revealed 3 trenches – part of the largest palace building, situated north of the RSP and contemporary with it.

№ 6. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 41 ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА ПРЕЗ 2015 ГОДИНА

Стоян Витлянов, Константин Константинов

През изминалия сезон разкопките на обект № 41 в северозападната част на Външния град на Плиска се проведоха от 3 до 29 август, съгласно Разрешение за редовно археологическо проучване № 282/18.05.2015 г. Научни ръководители на проучването бяха проф. д-р С. Витлянов и доц. д-р К. Константинов от Шуменския университет, а член на екипа – М. Стефанова от РИМ–Шумен.

Според предварителния план, работата през изминалата кампания бе насочена към проследяването на оградния зид на комплекса, западно от проучените по-рано верижни помещения в югоизточния сектор (обр. 1). Подобни каменни структури са отразени и при аеронаблюденията на обекта през 1982 г.

В югоизточния сектор на външния двор на комплекса на дълбочина 0,40 м окончателно беше проучено четириъгълното помещение b2, долепено непосредствено от запад на верижната сграда Н3

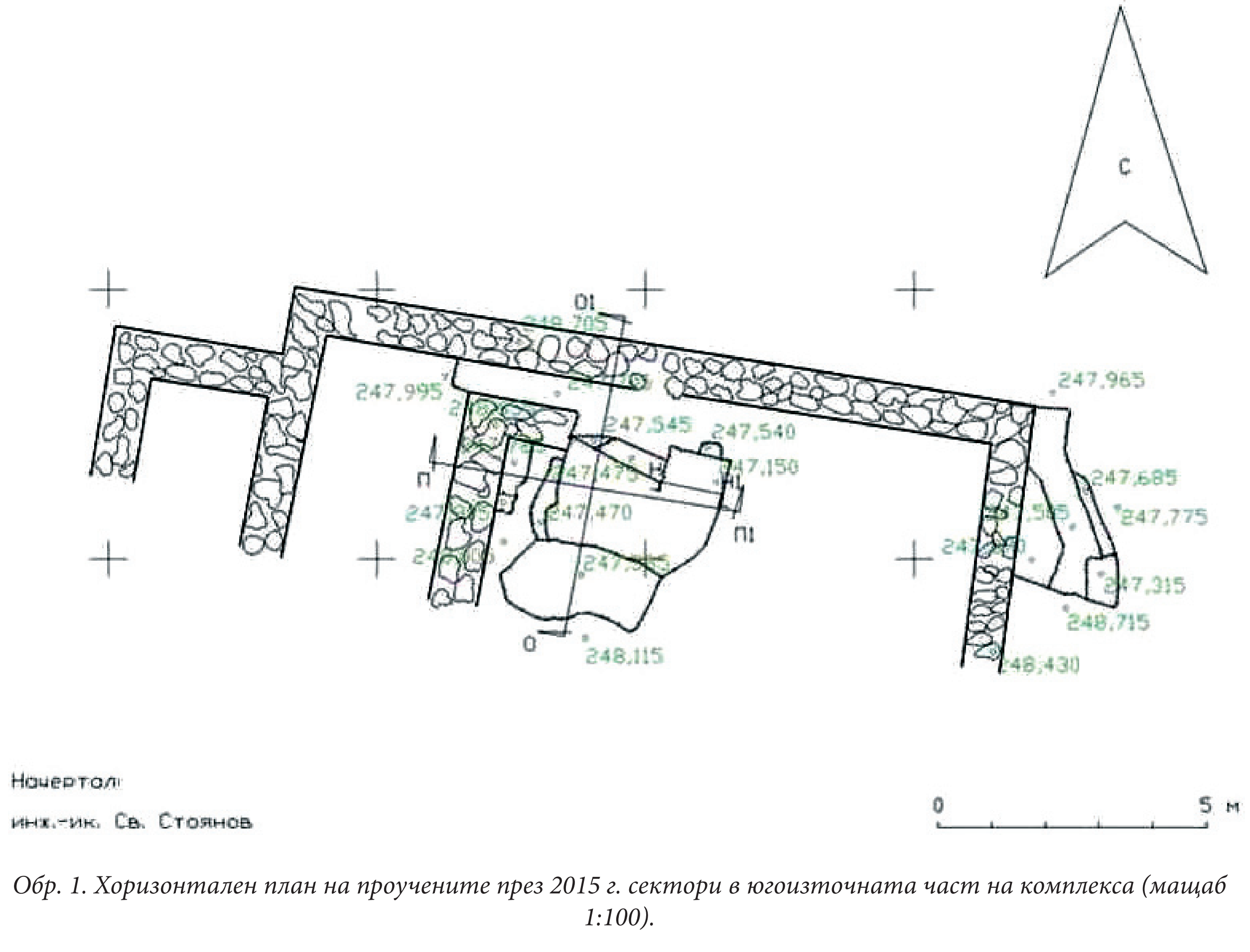

Обр. 1. Хоризонтален план на проучените през 2015 г. сектори в югоизточната част на комплекса (мащаб 1:100).

Fig. 1. Horizontal plan of the researched sector in South-East part of the complex in 2015 (M 1:100).

(обр. 2). По начин на градеж не се различава от останалите зидове в този сектор. Изградено е от едри плочести камъни с калова спойка, запазени само на 1–2 реда при основата. Ширината на зида е 0,80 м. Помещението е с вътрешни размери 2,20×3,10 м. Културният пласт във вътрешността му е от кафява хумусна пръст с примеси от керамични фрагменти и животински кости в малка концентрация.

По план и размери новоразкритото помещение b2 е напълно идентично с разположеното във вътрешността на сградата друго четириъгълно помещение b1, предхождано от стопанската яма. Прави впечатление, че постройките в този сектор не са затворени от юг, вероятно поради обрушването на зида при съвременната земеделска работа. На този етап точните функции на двете малки четириъгълни помещения не могат да бъдат определени със сигурност, но може да се допусне, че тук вероятно се е развивал евентуален вход към комплекса от юг (разстоянието между тях е 3,10 м).

През изминалия археологически сезон работихме и по цялостното проучване на засечената през 2014 г. стопанска яма, част от която попада под основите на сграда Н3. Това наложи и демонтиране на част от зида на разкритото през 2014 г. малко четириъгълно помещение b1 във вътрешността на сграда Н3. Вследствие на извършените проучвания стана ясно, че ямата има неправилни четириъгълни очертания и размери 2,20×2,65 м. Наличието на стъпала предполага, че изкопаването е станало на няколко етапа. Дъното се достига на дълбочина 1,20 м от средновековния терен и на още 0,80 м от съвременния терен. Културният пласт във вътрешността на ямата (обр. 3) е от рохкава хумусна пръст със силно опушени фрагменти от старобългарска битова керамика, обгорели животински кости (вкл. рога и черепи), въглени и шлака в голяма концентрация. Попадна се и на множество нападали необработени камъни и покривни керемиди от двата типа. Върху някои от намерените екземпляри личат врязани след изпичането очертания на игра на дама.

Продължихме работата и по цялостното проучване на културния пласт източно от сграда Н3. На дълбочина 0,80–1,00 м от съвременния терен се оформиха очертанията на тясна траншея в посока север–юг. Максимална ширина – 1,30 м, дълбочина спрямо околния терен – 0,40 м. Пълнежът на траншеята е от едри необработени камъни, вероятно нападали от околния зид. След разчистването им стана ясно, че траншеята се развива стъпаловидно от запад на изток. В културния пласт от рохкава, хумусна пръст почти липсват керамични фрагменти и кости. На места се забелязват сектори

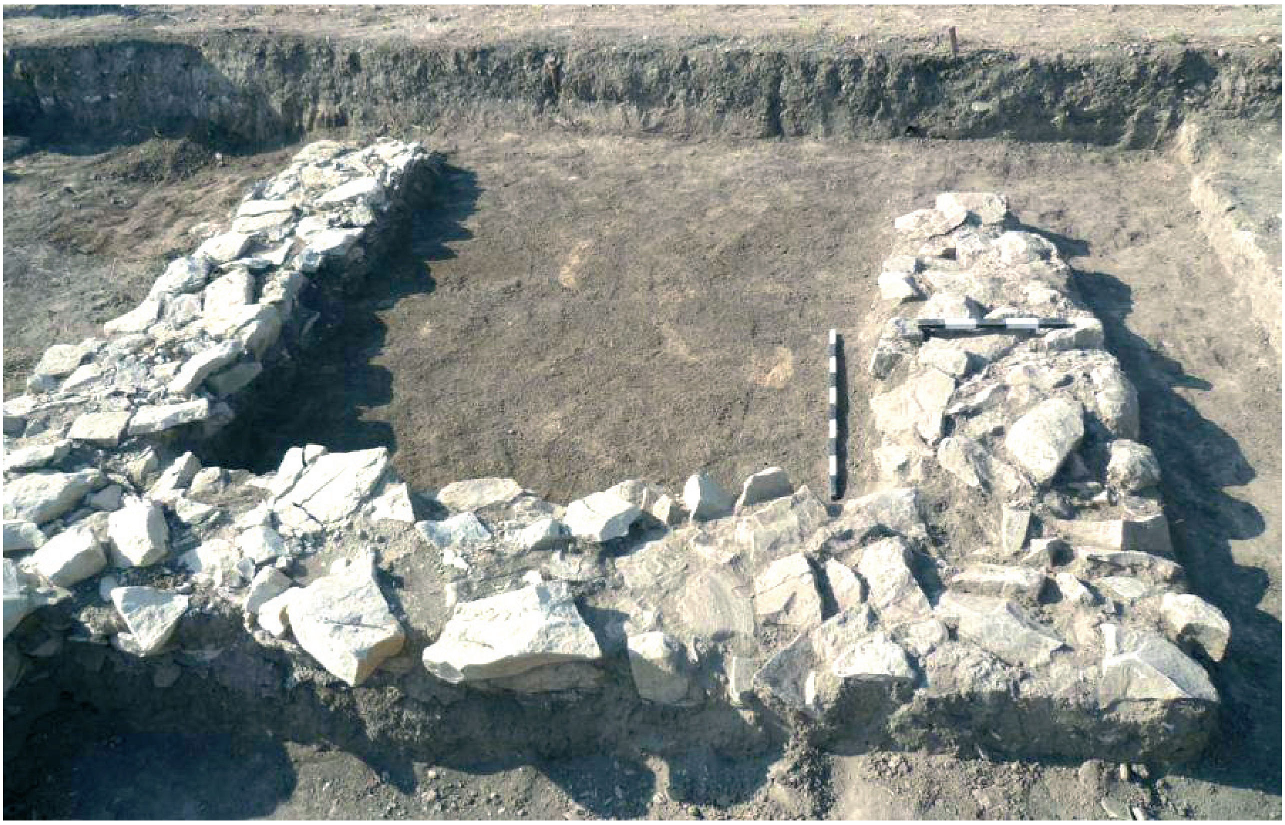

Обр. 2. Помещение b2 към сграда Н3 (поглед от север).

Fig. 2. Premises b2 to building H3 (view from North).

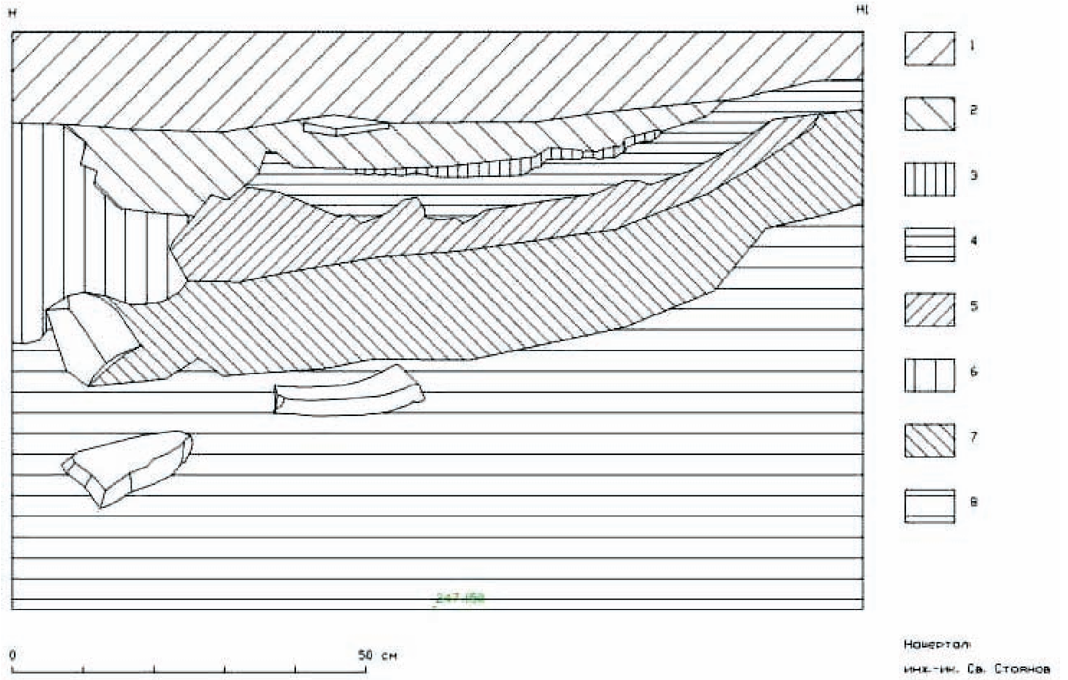

Обр. 3. Стратиграфски разрез на помещение b1 и стопанска яма № 1: 1. Съвременен обработваем слой; 2–4. Културни пластове от обгоряла пръст, отухлени петна с варовикови примеси във вътрешността на помещение b1 – втора половина на X в.; 5, 6. Основи на помещение b1; 7, 8. Културни пластове от кафява хумусна пръст с примеси от фрагментирана битова керамика, животински кости, едри камъни и покривни керемиди във вътрешността на яма № 1 – края на IX – нач. на X в.

Fig. 3. Stratigraphic side view of premises b2 and garbage pit No. 1: 1. Contemporary layer (fallow land); 2–4. Cultural layers from fired soil, baked spots and limestone mixture in the interior of premises b1 – second half of 10th c.; 5, 6. Foundations of premises b1; 7, 8. Cultural layers of brown humus soil with mixture of fragmented pottery, animal bones, big stones and roof tiles from the fill of garbage pit No. 1 – the end of the 9th to the beginning of the 10th c.

с горяла пръст и въглени. На този етап функциите на тази траншея не са ясни, като тя продължава в непроучения терен от юг.

Работи се и в южния централен сектор на комплекса по проследяването на трасето на външния ограден зид. Вследствие на извършените проучвания стана ясно, че южната оградна стена на комплекса, регистрирана от П. Петрова чрез сондажни наблюдения още през 1986 г. и проучена частично от настоящия екип през 2012 г., продължава в източна посока. На този етап все още не е установено със сигурност по какъв начин се осъществява връзката между оградния зид в южния централен и в югоизточния сектор на комплекса.

Общата дължина на проучения участък в посока изток–запад е 23,60 м. Прави впечатление, че разкритият зид е с издължена П-образна форма. Разклонението му в южна посока, регистрирано в кв. 419, е успоредно на това, разкрито през 2012 г. в кв. 416. На този етап е с дължина 3,20 м. Градежът на разклонението по нищо не се различава от този на основния зид – средни и дребни камъни с калова спойка. Ширината му (вероятно 0,80 м) не може да се определи със сигурност, тъй като част от него попада в непроучения терен от изток. По този начин затвореното пространство, което се оформя, е с вътрешни размери 22 м. Може да се допусне, че става дума за верижна сграда, която се развива пред лицето на външния ограден зид в този сектор на комплекса. Окончателното изясняване на ситуацията в южния централен сектор остава като задача пред екипа за следващия археологически сезон.

Културният пласт в разкопания сектор е от рохкава, хумусна пръст с примеси от животински кости и фрагментирана старобългарска битова керамика с врязана украса. На места личат едри камъни, вероятно нападали от околния зид. Прави впечатление, че източният сектор на основния зид лежи върху по-ранна археологическа структура (вероятно стопанска яма) със следи от обгоряла пръст и въглени. Има неправилна елипсовидна форма и приблизителен диаметър около 1,10 м.

Постигнатите през 2015 г. резултати разкриха нови, неизвестни страни от живота в обект № 41.

Проучването на част от южния външен ограден зид на комплекса, заедно с прилежащите му верижни постройки, има важно значение при определянето на границите и плановата схема на подобен род крайградски имения в Плиска. Усилията през следващия археологически сезон ще бъдат съсредоточени, както в цялостното проследяване трасето на зида, така и в търсене на евентуална църковна сграда към комплекса. Това би дало възможност да се хвърли допълнителна светлина върху ролята и предназначението на обект № 41 в цялостния облик на Външния град на Плиска през X в.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AT SITE NO. 41 IN THE OUTER CITY OF PLISKA IN 2015

Stoian Vitljanov, Konstantin Konstantinov

The excavations at site No. 41 in the Outer city of Pliska were carried out from August 3rd to 29th, 2015. Our basic work was in the South-East and central part of the South sector, where we study the layout of the outer fenced wall of the complex. We explored completely the square premises b2, which is approached to the west side by chain building H3, also we studied a garbage pit under the foundations of the same building.

The cultural layers we examined during the archaeological season were full with pieces of medieval Bulgarian pottery, animal bones, charcoals and slag. We discovered roof tiles with engraved signs, metal objects and animal bones with different attribution (adornments, buttons, astragal, etc.).

№ 7. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНОТО СЕЛИЩЕ В М. ПЕТРОВА НИВА, АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗЕРВАТ СБОРЯНОВО, 2015 г.

Елена Пенчева, Мария Николаева

Археологическите проучвания през 2015 г. се проведоха в периода 14.07.–03.08.2015 г. Финансирането беше осигурено от СУ „Св. Кл. Охридски“ и ИМ–Исперих. Работата беше съсредоточена във вътрешността на очертаните в предишни сезони оградни стени (обр. 1). Наблюденията ни показаха плътно застрояване в оградeното пространство с наземни и вкопани структури.

Жилище № 2. Беше установено, че цялата западна половина на пода на жилището е заравнен по-ранен културен пласт, принадлежащ на запълнителя на по-ранна вкопана структура – вероятно друго жилище. Останките от него са преупотребени при изграждането на жилище № 2, като по-ранният изкоп е преграден със стена от камъни на глинена спойка, а западната част от него вероятно е използвана като яма зърнохранилище. За съжаление все още липсват ясни податки за датиране на етапите на преустройството.

Като допълнителна опора на покрива са използвани и дървени колове, следи от поставянето на които, под формата на ями, се разкриха в източната част на жилището. Подобни несъмнено е имало и в западната половина, но тъй като там са вкопани в тъмния културен пласт, за тях може да се съди само по дъната на ямките, нарушаващи стерила.

Предстои изчерпването на запълнителя на по-ранното вкопаване, извън очертанията на жилище № 2.

През този сезон продължи проучването на **жилище № 5** (обр. 2, 3). Бяха изчерпани останките от него, попадащи в границите на кв. 35/21. Инвентарът в запълнителя и на пода на жилището е оскъден и фрагментиран. Най-вероятно то е било изоставено непосредствено преди опожаряването и обитателите му са имали възможност да съберат покъщнината си.

Вкопаването на ямата на жилището започва непосредствено от нивото на тогавашния (и приблизително днешния) терен. Дънното на жилищната яма е без специално покритие, от трамбована глина на достигнатото ниво на вкопаване с наклон на изток и нарушено от множество различни по размер ями, за част от които предполагаме, че са свързани с дървената конструкция на жилището.

В кв. 35/16 бяха демонтирани камъните от оградния зид в източната част на квадрата, попада-

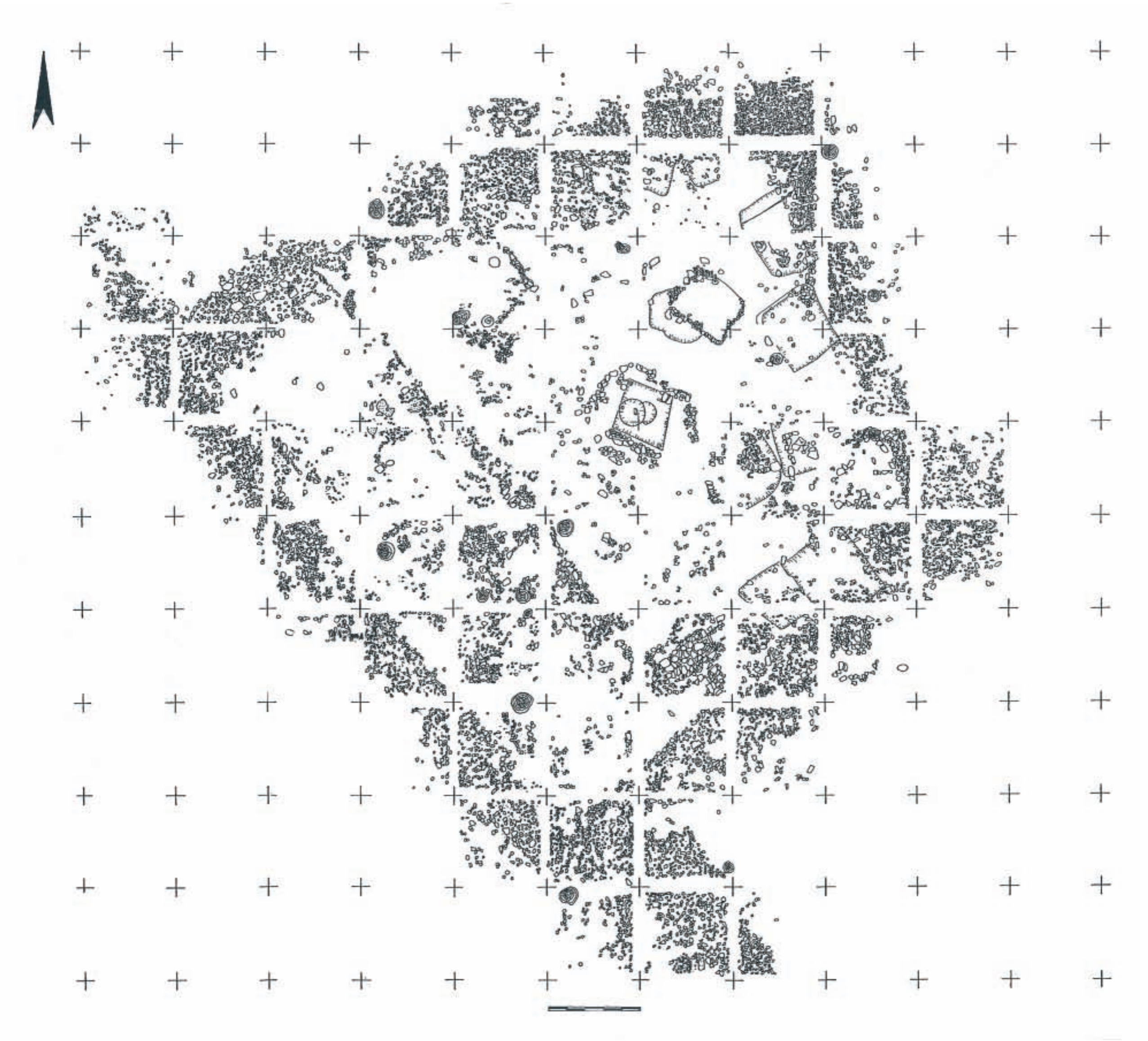

Обр. 1. Общ план на проучвания участък.

Fig. 1. General plan of the researched area.

щи над очертанията на жилище № 5. Поетапно след разчистването и заснемането им се премина към разчистването на останките от жилището в квадрата. До подовото ниво на жилището в квадрата не достигнахме. На кота 233.04, покрай северозападната линия на вкопаване и на около 0,60 м навътре от нея се достигна до моделиран от глина бордюр с ширина около 0,10 м. На този етап останките от него не са доразчистени и предназначението му остава неясно.

Един от съществените проблеми, възникващи на този етап, на който засега не можем да дадем убедителен отговор, е дали застъпването на жилищата от оградния зид е резултат на обрушването на съоръженията или оградният зид е изграден на по-късен етап от част от проучваните сгради.

Пристъпихме към проучването на **жилище № 4**. Останките от него се документират в кв. 42/11, 12 и 16. Тъй като източната част на жилището попада почти изцяло под камъните на оградния зид, се наложи те да бъдат демонтирани. Имаме интересни наблюдения относно запълнителя на жилищната яма, който в най-западната част на жилището е с жълтеникав цвят поради включените в състава му обезличени глинени замазки, а в централната част на жилищната яма е със сив цвят и пепелива структура, характерни при голямо съдържание на окислена дървесина. Разликите в състава на запълнителя се открояват, както на терена, така и в профилите, но засега не сме в състояние да дадем убедителен отговор на въпроса от какво са предизвикани. Възможно е да се дължат както на конструктивните специфики на жилището, така и на допълнителни вкопавания.

Проучването в дълбочина на останалите квадрати в източната част на дворното пространство, позволи регистрирането на неизвестни досега вкопани структури. Две такива са документирани на в кв. 42/6 и засега са с условни означения Жилище № 6 и № 7.

С данни за вкопани структури разполагаме и в кв. 34/20, където наблюденията показват, че и двете регистрирани вкопавания се развиват в северна посока.

В кв. 34/23, където през сезон 2013 г. беше констатиран културен пласт от втората половина на IV в., беше установено наличие на две овални в план структури. Те попадат под пода на стопанската сграда, във вътрешността на която се намират. Проучването на северното съоръжение показа, че става дума за глинена подложка, с диаметър 0,60 м, в състава, на която бяха открити няколко незначителни фрагмента средновековна керамика. При северната подложка беше разкрита на място една каменна база за дървен стълб.

Трета такава стъпка беше документирана в кв. 41/3, също със запазена на място каменна база и на приблизително същата дълбочина. Най-вероятно въпросните части от дървена конструкция принадлежат на едно и също съоръжение, което предхожда като време изграждането на стопанската сграда. Засега не сме в състояние да го свържем с конкретна дата. Двете стъпки в кв. 34/23 са положени върху късноантичен културен пласт.

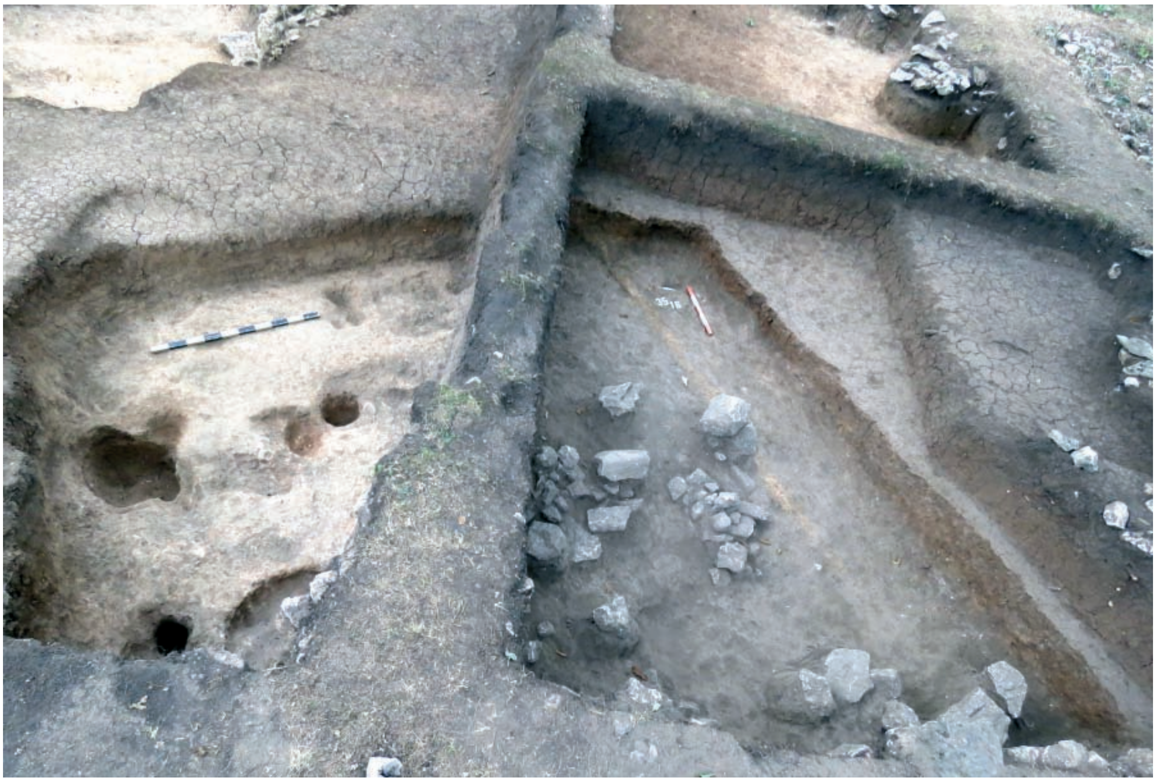

Обр. 2. Жилище № 5. Поглед от изток към разкритата част.

Fig. 2. House No. 5. A view from the east to the uncovered part.

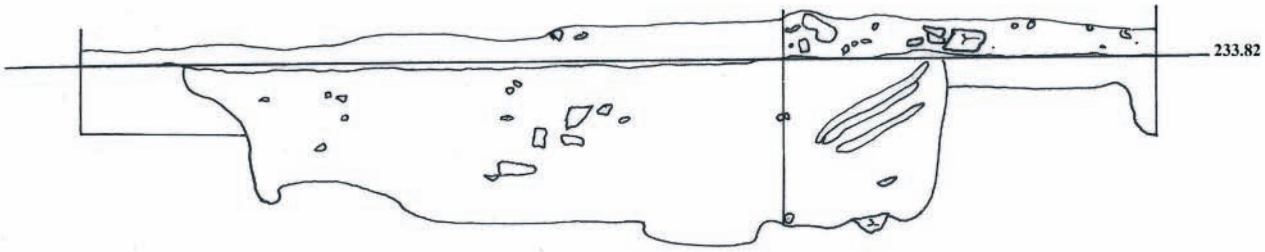

Обр. 3. Разрез на запълнителя на жилищната яма на жилище № 5. Северен и източен профил в кв. 35/21.

Fig. 3. A section of the dwelling pit of the house No. 5. Northern and eastern cross-section in quadrant 35/21.

За да се добие представа за характера му, в централната част на квадрата, във вътрешността на стопанската сграда, беше заложен сондаж с посока север–юг. Стерилният пласт е достигнат на дълб. 231,60 м и в него се открояват няколко различни по размер, предназначение и хронология вкопавания, които не успяха да бъдат изяснени.

В най-северната част на проучвания участък, в кв. 34/19 през 2013 г. на дълб. 233,39–233,27 м се достига до пласт от глинени мазилки с добре подравнена лицева част. Те са положени върху каменна подложка и на места са възседнати от камъните от разсипа на оградния зид. Цялостното им разкриване показа, че те са част от едно съоръжение, най-вероятно огнище, изградено на нивото на тогавашния терен. За сега не сме в състояние да го свържем с някоя от структурите в непосредствена близост.

Дата – втората половина на IX–X в.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE EARLY MEDIEVAL SETTLEMENT IN PETROVA NIVA LOCALITY, SBORYANOVO ARCHAEOLOGICAL RESERVE IN 2015

Elena Pencheva, Maria Nikolaeva

In 2015, the archaeological research was concentrated on the excavation of dwelling structures in the eastern part of the yard (fig. 1).

The floor in the western part of house No. 2 was leveled from an earlier cultural layer which probably belonged to another dwelling. Its pit was reused in the course of building of house No. 2.

Studying the remains of house No. 5 (fig. 2, 3), which were situated in the quadrant 35/21, has been exhausted. The house was dug directly into the level of that terrain. The floor of the dwelling pit doesn't have any special cover and many pits have broken it down. The stones from the wall that had been placed out of the outline of home No. 5, in the eastern part of quadrant 35/16, were taken apart and the excavation in depth proceeded.

The excavation of house No. 4 that was situated in quadrants 42/11, 12, 16 started. It was finished only in quadrant 42/16.

A late antique cultural layer was registered in quadrant 34/23 and was researched by probing.

The chronology of the site is 9th–10th c.

№ 8. СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИРСКИ КОМПЛЕКС В МЕСТНОСТТА „КИРИКА“ – НИАР „МАДАРА“

Георги Майсторски, Иван Бабаджанов

Обектът отстои на 1,5 км югоизточно от кв. Калугерица, гр. Каспичан, непосредствено западно от бившия Пионерски лагер. Той е разположен на площ от над 2 дка, от които проучени ок. 1,2 дка. Обектът е разположен на удобна полегата тераса под северния венец на Мадарското плато, а надморската му височина, измерена по основния репер, е 324,39 м. Регистриран в АИС АКБ под № 10002501 от Г. Майсторски. Последна актуализация – 12.02.2015 г., от автора.

Проучванията на този култов комплекс започва Геза Фехер през 1929 г. (Фехер 1936). През 80-те г. на XX в. д-р Тодор Балабанов поднася нова интерпретация, базирана на неговите стратиграфски наблюдения (Балабанов 1992). Настоящият екип рестартира проучването през 2009 г.

През периода 07.09–23.09.2015 г. за шеста година проведохме редовни археологически проучвания на обекта. Основната ни цел през 2015 г. бе да засечем границите на Е4 и да направим стратиграфски профил юг–север пред входа на помещение Е3.

Западно от разкритите помещения на Сграда Е разчистихме нова площ от ок. 100 кв. м (12×8 м) горски терен. Разширихме план-квадратната мрежа с нови квадрати 101/102. При полагането на новите изкопи възприехме ориентация по посоките на света, а не както досега – по разположението на сградите. През 2014 г. в западна посока от Е3 бяха забелязани останки от зид или подпорна стена, еднотипна с тези на манастирските постройки. Ограниченият ресурс от време и финансови средства

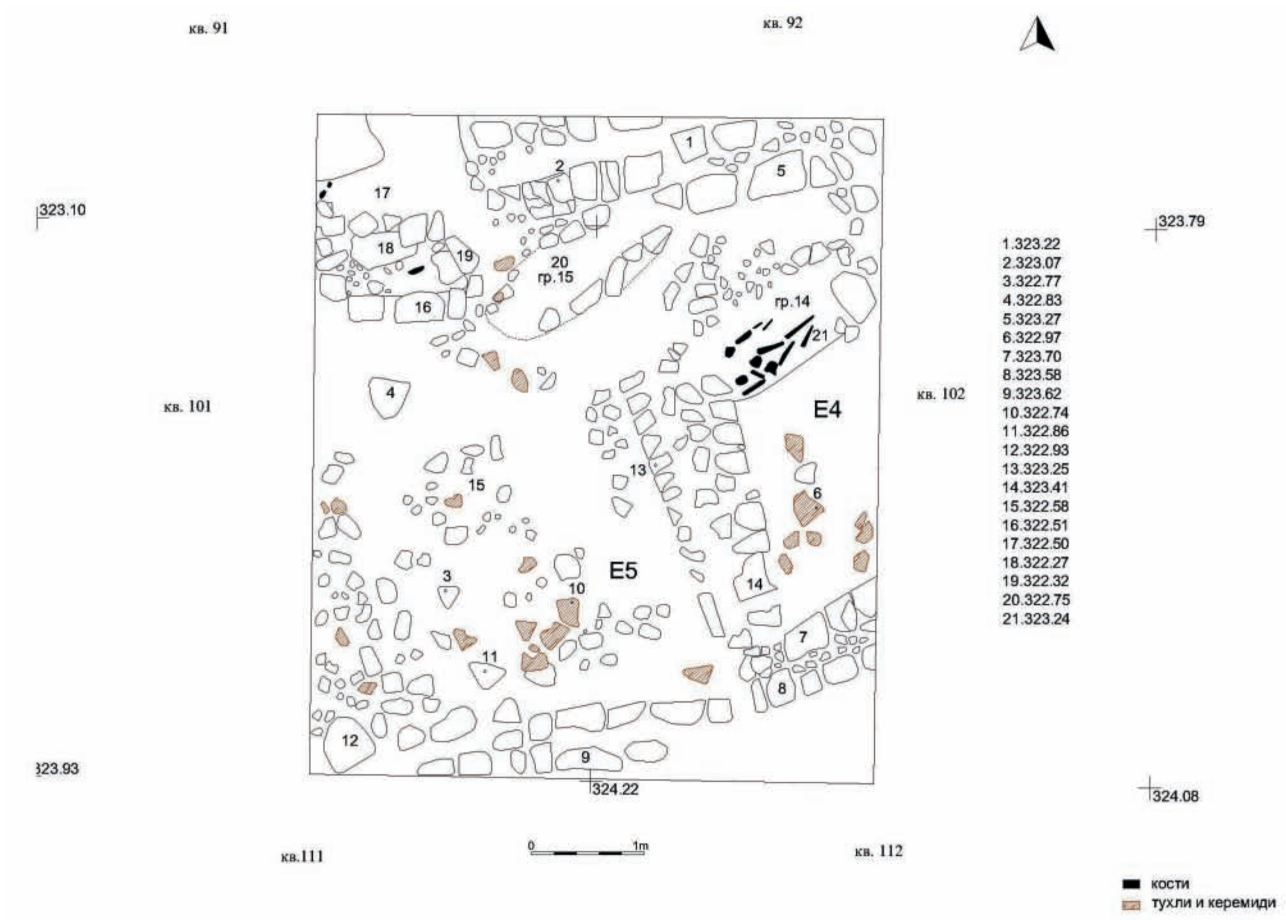
кв. 91
кв. 92
323.10
323.79
кв. 101
кв. 102
E4
E5
гр.14
гр.15
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
1.323.22
2.323.07
3.322.77
4.322.83
5.323.27
6.322.97
7.323.70
8.323.58
9.323.62
10.322.74
11.322.86
12.322.93
13.323.25
14.323.41
15.322.58
16.322.51
17.322.50
18.322.27
19.322.32
20.322.75
21.323.24
323.93
324.22
324.08
кв.111
кв. 112
0
1m
кости
тухли и керемиди

Обр. 1. План на проучените площи в помещения Е4 и Е5.

Fig. 1. Plan of the excavated area in the rooms E4/E5.

през 2015 г. не позволи да изясним неговите параметри и предназначение, поради което това остава задача за по-късен етап.

Предвид ограниченото време, с което разполагахме и за по-бързо локализиране на границите на Е4, заложихме изкоп с размери 5×6 м от юг към север, попадащ в квадрати 101, 102, 91 и 92. Сондажът бе разположен на 5 м западно от източния напречен зид на Е4, с идеята да се проучи по-голяма площ и от едно следващо помещение. Теренът тук е с голяма денивелация от юг към север, като югоизточният ъгъл на изкопа е с кота 324,22 м, а североизточният – 323,50 м н. в. В резултат на проучването се получиха следните резултати:

- разкрит бе западният зид на Е4 и значителна площ от конструктивно свързано с него следващо помещение Е5. Зидът е с широчина 0,50 м. Дължина на Е4 – 7,40 м, при вътрешни размери – 6,20 м. Широчина (посока север–юг) – 3,90 м. Една част от западния зид на Е4, попадаща в северозападния ъгъл на кв. 102, е разбита от гроб № 14, който е вкопан директно върху него, като засяга и част от вътрешността на помещението. Керамиката във вътрешността на помещението е смесена – фрагменти от X–XI в. и силно натрошена тънкостенна керамика от края на XIV в. – в повърхностния пласт;
- установена бе линията на южната (външна) стена на сграда Е, силно наклонена под тежестта на терена и повредена от по-късна структура в помещение Е5;
- регистриран бе участък от северния зид на сграда Е, заличен до основи в източната част на Е5, поради наличие на късен гроб и яма с неясно предназначение;
- открита бе жилищна структура, разположена видимо по границите на помещение Е5, от чието обитаване се е отложил пласт с деб. до 0,90 м. Според керамичните находки, структурата се датира сигурно в XIV в. По мнение на колеги, някои фрагменти могат да се отнесат и към османската епоха (вкл. до XVII в.!) – датировка, която бе отхвърлена от проф. В. Плетньов; В насипа на жилището се откриха множество метални предмети, сред които три инструмента – длето, изземка и свредел, две ножчета, стрели, медни пластини и др. Сред находките са и три бронзови монети от периода средата на IV – началото на V в.

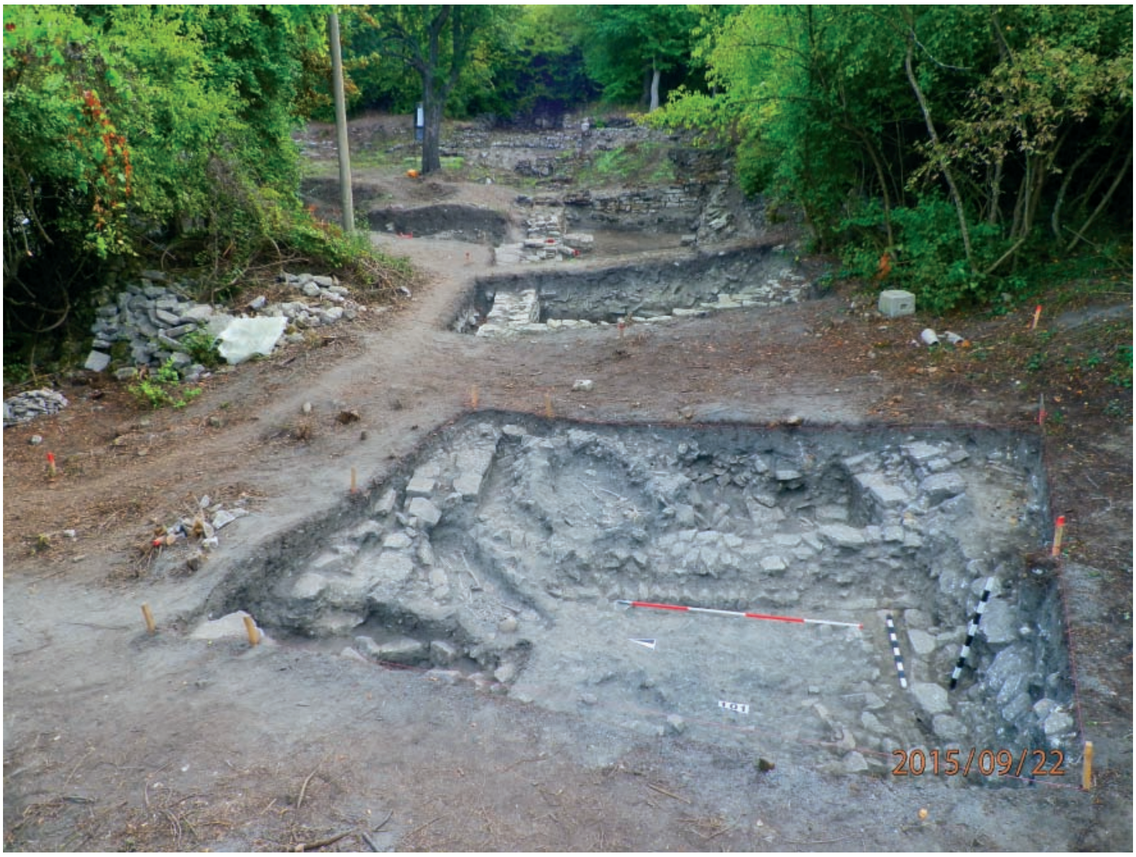

Обр. 2. Помещения 4 и 5 в Сграда Е с гробовете – поглед от запад.

Fig. 2. Room E5 – view from the west.

- регистрирани и проучени бяха два гроба (№ 14 и № 15) – на възрастен индивид с малко дете и на втори възрастен. Посоката и на двата е ЮЗ–СИ, а погребалният обред – християнски (обр. 1, 2).

Сондаж, северно от входа на Помещение Е3

Заложен е пред входа на помещение Е3, с цел изясняване на стратиграфията в дворното пространство на комплекса. Сондажът е с дължина 10,60 м /север–юг/ и 3 м /изток–запад/. Ситуира се в квадрати 84,74 и 64. В северната част от източната половина на сондажа в кв. 74 и 64 попада голям иманярски изкоп. Стратиграфия:

- 0–0,10 м – повърхностен чернозем с пасаж жълт пясък от строителството на ел. стълб.

- 0,10–0,50 м – сиво–черна пръст с фрагменти строителна керамика и отделни дребни варовикови камъни. Керамиката е преобладаващо от XIII–XIV в., срещат се и фрагменти от IV–V и X–XI в. Северно от входа на Е3, на дълб. 0,45 м, се откриха сребърен дукат на Мирчо I Стари (1386–1418 г.) и сребърен накрайник за колан.

– На дълб. 0,50 м, пред входа на Е3, се разкриха масивни варовикови плочи, които принадлежат към ходовото ниво на комплекса от X–XI в. На 1,20 м към север те са пресечени от негативна структура (гроб № 17), а плочник не се регистрира.

– 0,50–1,10 м – сиво черен насип с варовикови примеси. Керамиката е смесена, обезличена, преобладава тази от X в. В долните нива на пласта керамичните находки са преобладаващо от III–IV в. (обр. 3). В този пласт са врязани и два гроба – № 16 – на малко дете, чиито кости са в лошо състояние. Посока изток–запад с глава на запад, дълб. 0,85 м (кота 322,60). В областта на краката – кръгла обеца от бронзова тел – XIV в/?/. Дължина на скелета 0,63 м. Вторият гроб (№ 17) е пред входа на Е3 – дълб. 1,10 м /322,43 м н. в/. Скелетът е положен изток–запад с глава на запад. Ръцете скръстени над таза. Дължина – 1,55 м. Без инвентар. В северния пасаж на сондажа, на същата дълбочина, бе достигната материкова скала.

Най-съществeният резултат от проучването през 2015 г., бе откритото жилище на късни (а може би – последните) обитатели на Кирика, за които до момента съдехме само по некропола от XIII–XIV в.

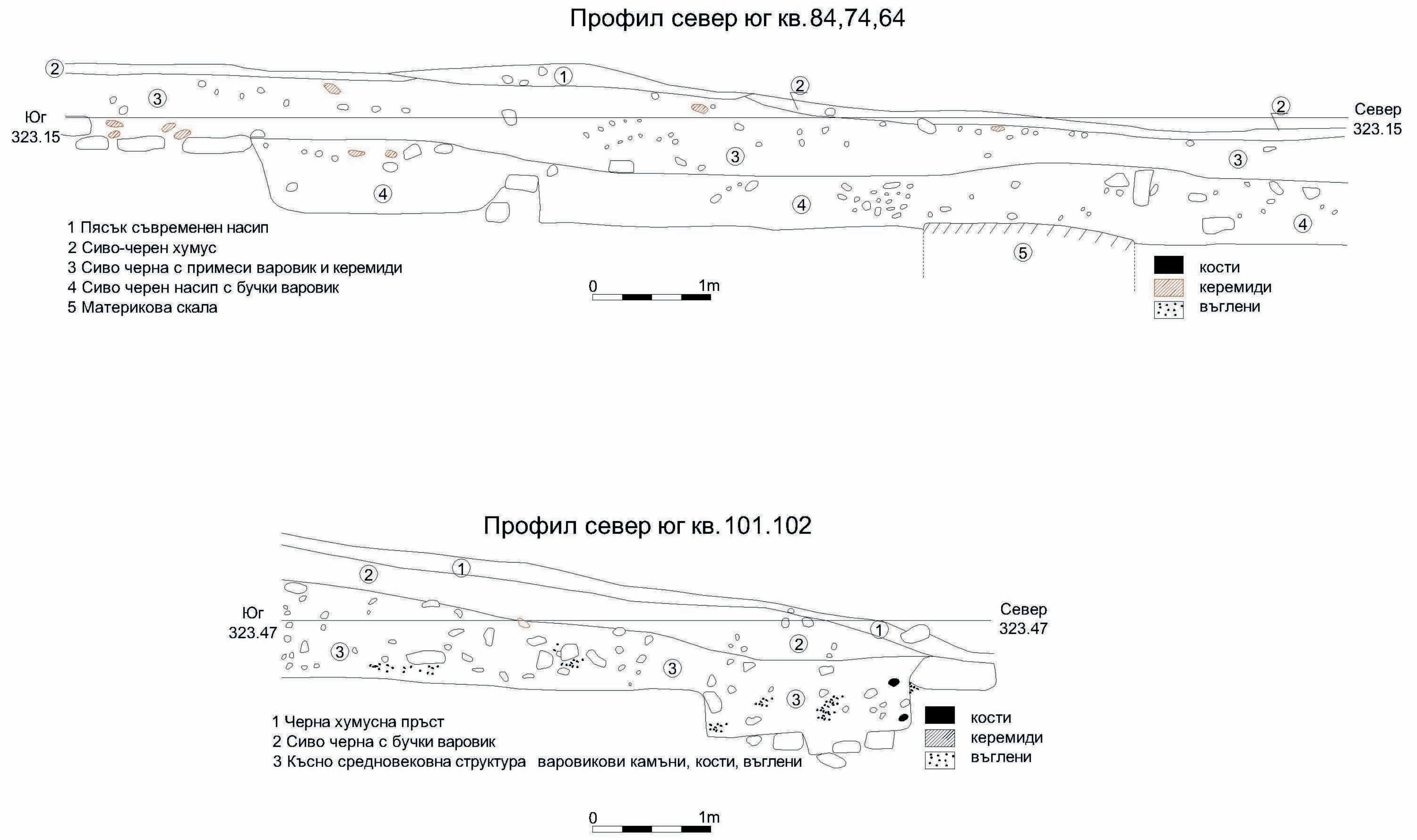
Профил север юг кв.84,74,64
Юг
323.15
Север
323.15
①
②
③
④
⑤
1 Пясък съвременен насип
2 Сиво-черен хумус
3 Сиво черна с примеси варовик и керемиди
4 Сиво черен насип с бучки варовик
5 Материкова скала
0
1m
кости
керемиди
въглени
Профил север юг кв.101.102
Юг
323.47
Север
323.47
①
②
③
1 Черна хумусна пръст
2 Сиво черна с бучки варовик
3 Късно средновековна структура варовикови камъни, кости, въглени
0
1m
кости
керемиди
въглени

Обр. 3. Профили в кв. 101/102 и в 84/74/64.

Fig. 3. Cross-sections in sqs. 101/102 and sqs. 84/74/64.

Литература

Фехер 1936: Г. Фехер. Разкопки в местността Кирика над с. Калугерица. – Мадара, II, 1936, 107-154.

Балабанов 1992: Т. Балабанов. Проучване на старобългарския комплекс „Кирика“ край с. Калугерица (предварително съобщение). – Приноси към българската археология, I, 1992, 68-73.

MEDIAEVAL MONASTERY COMPLEX AT “KIRIKA“ LOCALITY NATIONAL HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE “MADARA

Georgi Maystorski, Ivan Babadjanov

The site is located 2 km South of the town of Kaspichan, on a convenient sloping terrace beneath the northern crown of the Madara Plateau at an altitude of 324.39 m. In 2015 the goal of the sixth excavation season of the complex “Kirika“ was to detect the boundaries of room E4 and to do stratigraphic cross-section from North to South, North of E3.

The results were the following:

- The west wall of E4 and a significant area of structurally connected with it next room E5 were discovered. The length of E4 was 6.20 m, the width – 3.90 m;
- In the excavated area of E5 a dwelling was found. According to ceramic artifacts, the structure dated back to the 14th c. There were several iron bricklaying tools that revealed the craft of past residents;.
- North of E3, where the monastery courtyard was, the layers were seriously damaged. An important find was the silver coin of the Wallachian ruler Mircea I (1386–1418);
- We also researched 4 graves from the 14th c.

ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

№ 9. ОБЕКТ „ВЛАДЕТЕЛСКА ЦЪРКВА – НЕКРОПОЛ“ В НИАР „ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ“

Петър Димитров, Мария Манолова-Войкова

Редовните археологически разкопки на обект „Владетелска църква – Некропол“ към проект „Стари български столици“ на ССА при НАИМ–БАН, се проведоха в периода 13.07–11.08.2015 г. с Разрешение за редовно археологическо проучване № 274/11.05.2015 г. Финансирането бе осигурено от МК по Договор с НАИМ–БАН.

Изследваният участък попада в квадрати 151/205, 213–215, обхващащи западната част от сектора край северната фасада на базиликата, успоредно на която, в периода 2012–2014 г., бе прокарано трасето на временния път, обслужващ консервационно-реставрационните и строителни дейности по проекта на Община „Велики Преслав“ – „Векът на цар Симеон оживява“.

В резултат на направените разкопки бяха разкрити структури и установени културни отложения от IX–X, X–XI и XII–XIII в.

В най-горните механични пластове на квадрати 151/205 и 151/215 бяха разкрити 8 гробни съоръжения и останките на 9 човешки индивида – 6 на бебета и деца (възрастови групи Infans I и II) и 3 на зрели (2 от мъжки и 1 от женски пол) – принадлежащи на големия следстоличен некропол[1] развил се край останките на храма в периода XI–XIII в. (обр. 1, 3). Някои от погребенията са извършени непосредствено върху предшестващите ги структури и красноречиво представят относителната хронология на човешката дейност в този участък. Така гроб № 13/2014 застъпва южната половина на яма № 244 (с материали от средата на XIII в.), а гробове № 2/2015 и № 6/2015 са били вкопани в настланото с неправилни каменни плочи подово ниво на лека постройка от първата половина на XI в., като съ-

---

[1] Общият брой на гробовете в некропола вече е 512.

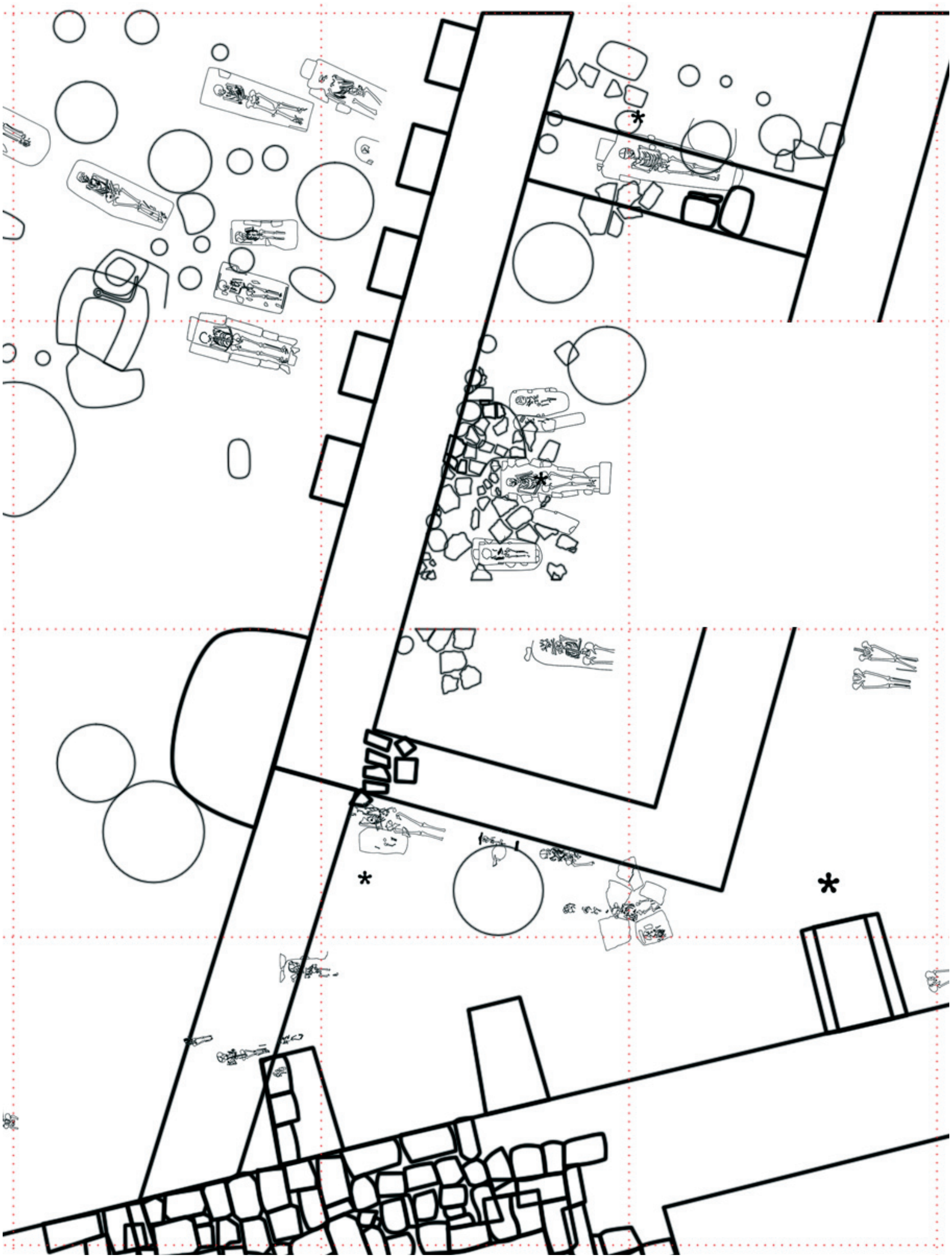

Обр. 1. План на проучения сектор.

Fig. 1. Plan of the site.

щевременно гробната яма на № 6/2015 разрушава и източната половина на занаятчийска (ковашка?) пещ от края на X– началото на XI в. Последната е имала овална форма (~1,30×1,20 м) и е изградена от фрагментирана строителна керамика, положена върху дебела подложка от глина, като след прекратяването на използването ѝ горивната камера е била разрушена до основи, а тухленият ѝ под е вписан в каменната настилка на оформеното там (жилищно?) помещение. Така, наблюдаваната стратиграфска позиция на гробовете и фрагментираната битова керамика в насипите на гробните ями, датират извършването на погребенията след средата на XIII– до първата половина на XIV в.

Към времето на късния следстоличен период – според открития в тях материал (от средата и втората половина на XIII в.), се отнасят и четири стопански ями (№ 242–245), три, от които, са служели за изхвърляне на смет и една – за складиране на строителен материал.

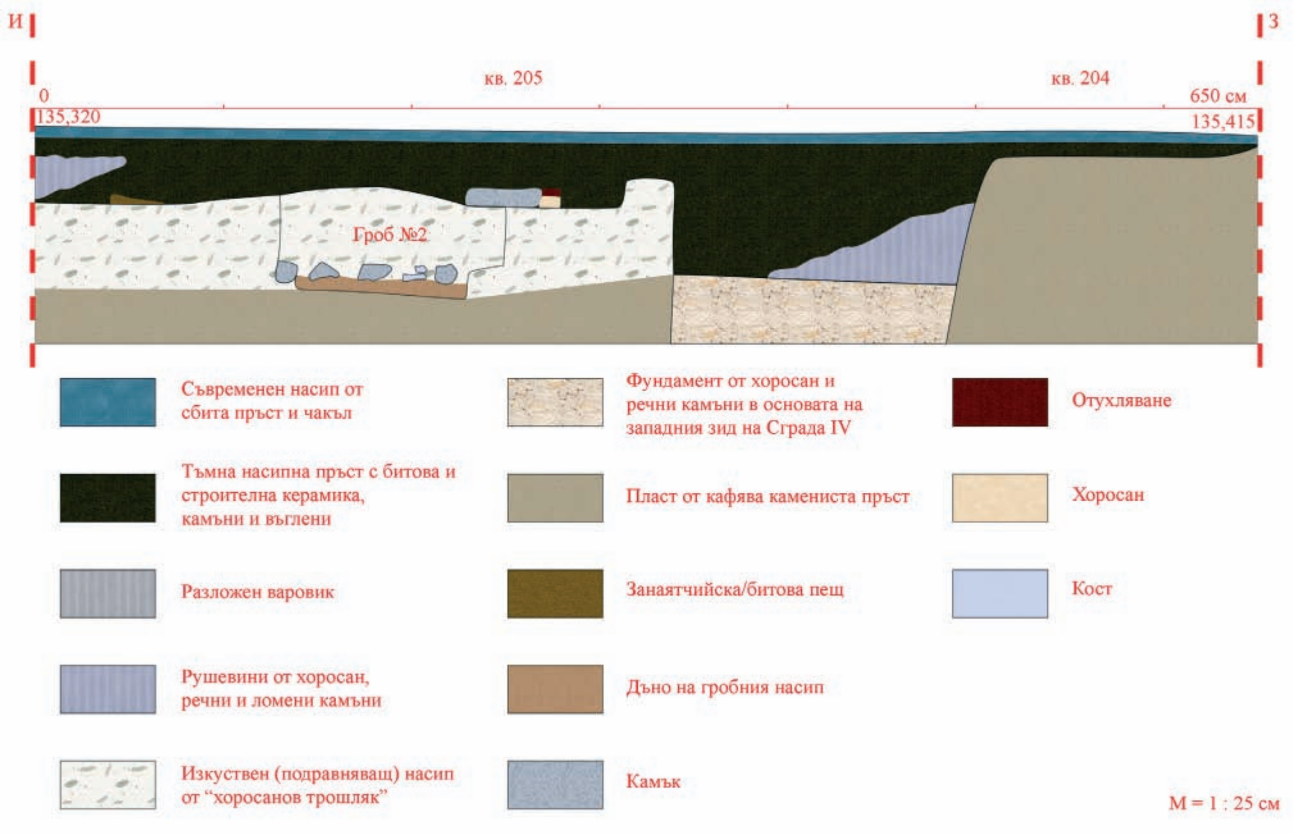
И
З
кв. 205
кв. 204
0
650 см
135,320
135,415
Гроб №2
Съвременен насип от сбита пръст и чакъл
Тъмна насипна пръст с битова и строителна керамика, камъни и въглени
Разложен варовик
Рушевини от хоросан, речни и ломени камъни
Изкуствен (подравняващ) насип от "хоросанов трошляк"
Фундамент от хоросан и речни камъни в основата на западния зид на Сграда IV
Пласт от кафява камениста пръст
Занаятчийска/битова пещ
Дъно на гробния насип
Камък
Отухляване
Хоросан
Кост
М = 1 : 25 см

Обр. 2. Разрез И–З на Сграда IV.

Fig. 2. Profile East-West of Building IV.

В кв. 151/205 и 151/214–215 продължи вдигането на насипите от леглата на надлъжните зидове на условно наречената от нас Сграда IV (по работната номерация на монументалните корпуси в комплекса), както и на вторично добавената между нея и „Владетелската църква“ преградна стена (Димитров, Манолова-Войкова 2015, 619-620, обр. 1). Бе установено, че фугата между двата солидни строежа е била укрепена и блокирана от западната ѝ (вътрешна) страна с масивен (3,20×1,70 м) трапецовиден контрафорс, 2/3 от който навлизат пред фасадата на сградата, а останалата 1/3 – пред тази на по-късния зид. В субструкция контрафорсът е бил изграден от ломени камъни с бял хоросан, докато за суперструкцията му няма преки данни и може само да се допусне, че е била реализирана подобно на сградите, във връзка с които е създаден – *Opus Quadratum* с бял хоросан. Изясни се и пълният ритъм на пиластрите по западното лице на анфиладната палата, от които до момента вече са разчистени 5 – с размери 1×0,60 м, на разстояние 0,70 м един от друг (обр. 1, 2).

Керамиката е открита в силно фрагментиран вид. Изключение правят само две гърнета от яма № 245. Статистическият анализ обхваща 1514 керамични фрагмента, които по съхранени формални, технологически и декоративни белези са разпределени в 13 категории. В количествено отношение доминира тънкостенната кухненска и трапезна керамика, източена на крачно грънчарско колело от XIII в. Синхронни с нея са малък брой трапезни съдове с характерна глазурна или ангобна украса. Към края на X и първата половина на XI в. се отнасят гърнета, източени на ръчно грънчарско колело от песъчлива глина или от чиста глина със сива повърхност. Трапезната керамика от същия период включва части от стомни и кани, изработени на ръчно грънчарско колело и покрити с глазура или светлочервена ангоба. Византийският внос е представен от 2 типа амфори с обща датировка X–XII в., единични образци на монохромната сграфито керамика и фрагменти от блюда с рисувана подглазурна украса от XII и първата половина на XIII в.

От документирания подемен материал са инвентирани 53 предмета: медни (част от нагръден кръст) и стъклени накити (10 гривни от синьо стъкло – по 5 на всяка китка на детския скелет в гроб № 2/2015), железни инструменти и оръдия на труда, върхове на стрели, елементи от мозайка *Opus Sectile* и др.

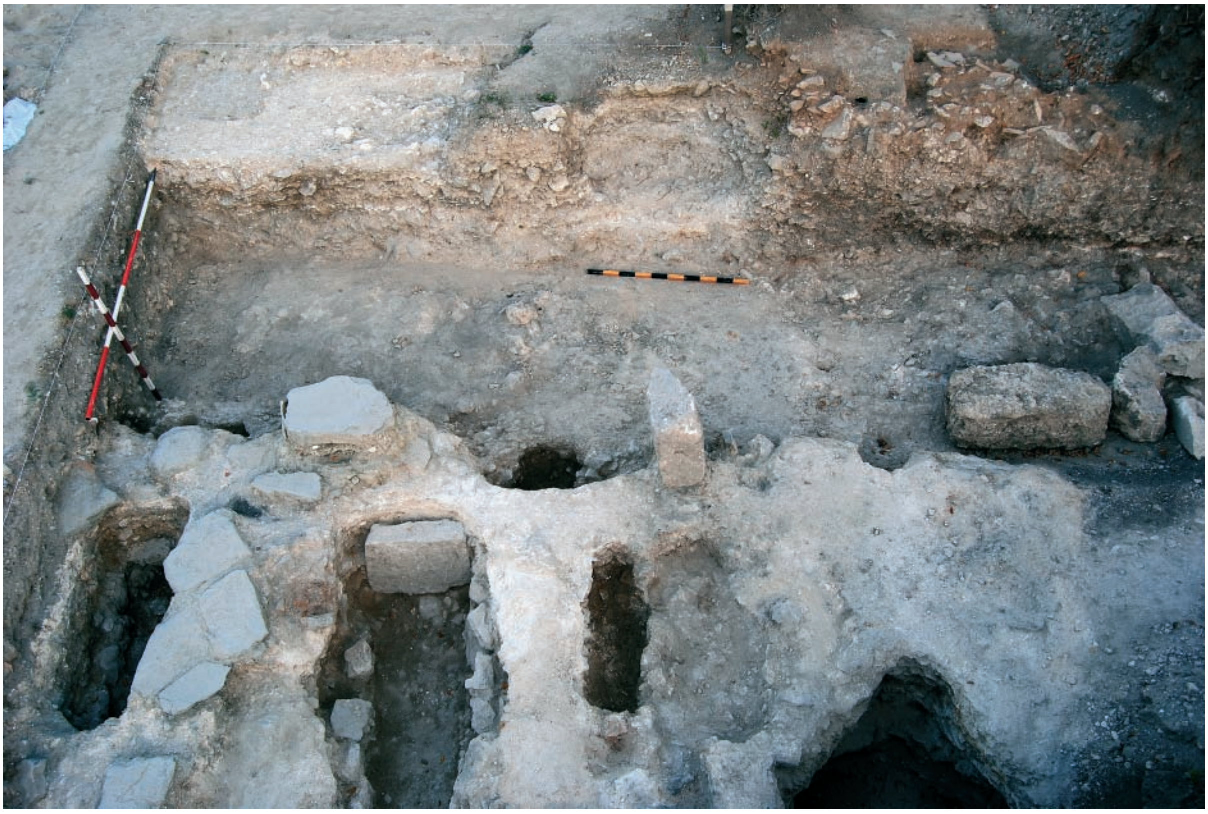

Обр. 3. Проученият сектор. Изглед на запад.

Fig. 3. The site. View to the West.

Сфрагистичният материал е представен от половин моливдовул (X в.) на неидентифициран собственик/ведомство.

Монетните находки са общо 20 на брой: един фолис на император Анастасий (491–518), който е най-ранната документирана монета и рядкост за Велики Преслав. Най-многобройни са традиционните латински имитации, сечени в Константинопол, най-вече от тип А (40-те г. XIII в.). Също рядка е и монетата на император Михаил VIII Палеолог, отсечена в Солун след отвоюването на града от латинците през 1261 г. Единствената българска емисия е билонова скифата на цар Константин Асен от неговия втори тип (1257–1277 г.), който се среща сравнително често.

Няма по-късни монети от третата четвърт на XIII в. и като цяло откритите през сезон 2015 екземпляри се ситуират във втората–третата четвърт на XIII в.[2]

Литература

Димитров, Манолова-Войкова 2015: П. Димитров, М. Манолова-Войкова. Обект „Владетелска църква – Некропол“ в НИАР „Велики Преслав“. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 619-622.

“ROYAL CHURCH – NECROPOLIS” IN “VELIKI PRESLAV” PRESERVE

Petar Dimitrov, Mariya Manolova-Voykova

The excavations revealed archaeological remains from the 9th–10th c., the 10th–11th c. and the 12th–13th c.

The graves from the upper levels belonged to the huge necropolis that spread around the church from the 11th until the 13th c. Some inhumations were set directly over the preceding structures.

---

[2] Монетите и печатите са определени от д-р Ж. Жекова (РИМ – Шумен).

3 garbage and a storage pits were dated in the late post-metropolitan period.

A dwelling placed over a ruined kiln provided evidence for inhabitance in the end of the 10th – first half of the 11th c.

The investigation of the monumental building, provisionally named Building IV, and the wall between it and the Royal Church continued. The mortar joint connecting the two solid constructions was supported by a substantial trapezoidal buttress. The rhythm of the pilasters at the west facade of Building IV was clarified. Five of them were unearthed standing at distance of 0.70 m from each other.

The pottery analysis comprised 1514 shards divided into 13 types. The most numerous group were the thin-walled vessels from the 13th c. Most of the coins also belonged to the second and third quarter of the 13th c.

№ 10. ДВОРЦОВА СГРАДА В ЮГОЗАПАДНАТА ЧАСТ НА ГОЛЕМИЯ ЦАРСКИ ДВОРЕЦ ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Стойчо Бонев, Радостина Георгиева

Археологическите проучвания през 2015 г. продължиха от 5.10 до 28.10. Екипът, който ги проведе, беше в състав: доц. д-р С. Бонев (НАИМ–БАН) – ръководител на експедицията и Р. Георгиева (АМ–В. Преслав) – зам. ръководител. Средствата бяха осигурени от Археологически музей „Велики Преслав“.

На 3 м пред западната фасада на сградата е била развита колонада, стъпила върху непрекъснат стилобат. От него се разкриха двата края, съответно пред северния и южния край на постройката, където завършват с лице точно в линия с външните очертания на зидовете (обр. 1). Устройството на тази масивна основа включва най-долу пълнеж от едри речни волутъци с дебелина 0,30 м и градеж от блокове сиво–зелен кариерен камък по-горе с дебелина (височина) 0,40 м. Те не следват правилни редове, а са положени произволно в траншеята, примесени и споени обилно с известния бледожълт

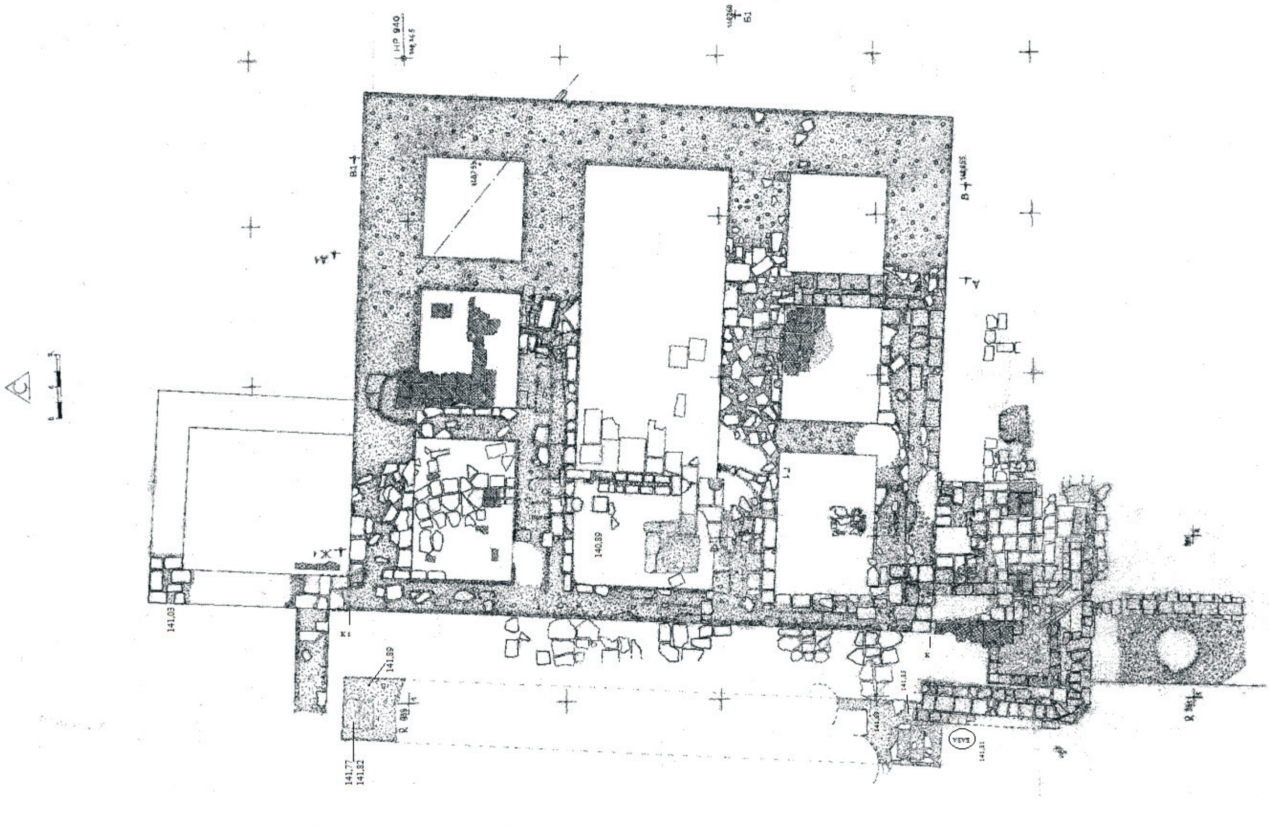

Обр.1. План на сградата с фундамента за колонада от запад.

Fig. 1. Plan of the building with the foundation of the colonade from the west.

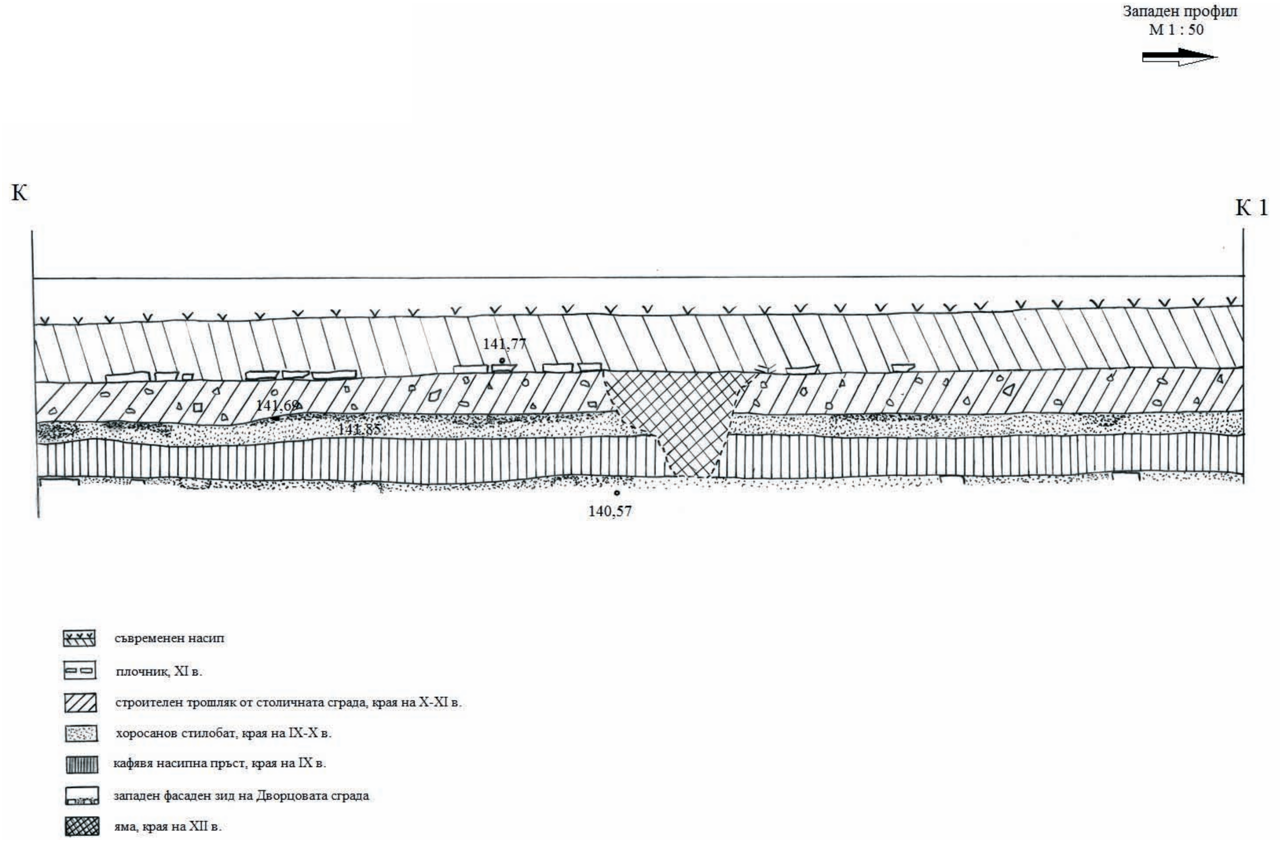
Западен профил
М 1 : 50
К
К 1
141,77
141,69
141,85
140,57
съвременен насип
плочник, XI в.
строителен трошляк от столичната сграда, края на X-XI в.
хоросанов стилобат, края на IX-X в.
кафявя насипна пръст, края на IX в.
западен фасаден зид на Дворцовата сграда
яма, края на XII в.

Обр. 2. Стратиграфски профил на културните пластове между Двореца и стилобата.

Fig. 2. Cross-section of the layers between the Palace and the stylobate.

хоросан. Най-отгоре има заливка от същия хоросан дебела 0,10 м. Така цялата височина на фундамента в тази му част достига 0,80 м. Ширината му е 2 м и по цялото протежение на постройката върви без прекъсване, затиснат от плочник от XI в., под който се наблюдава пъстра палитра от културни отлагания (обр. 2). За да стъпят колоните върху него, са отлети хоросанови стъпки на подложка от плочести камъни без определена форма, дълги до 0,60 м и високи 0,10 м. Самите стъпки са квадратни със страна 0,90 м. Отлети са пак с бледожълт хоросан, объркан с по-дребни речни камъни. Така се е получила извънредно здрава смес. Височината на стъпките, заедно с подложката, е 0,35 м. В средата им са формувани правоъгълни гнезда с размери 0,20×0,18 м, дълбоки 0,15 м. Специално южната стъпка през средата по изток–запад е разделена на две части от ръб, който се е получил от по-високо издигнатата ѝ северна половина (обр. 3). Стъпковата редица е ситуирана на 1 м от източното лице на двуметровия стилобат и на 3 м от западния зид на Двореца.

В северния край на стилобата се засвидетелства леглото за стъпката на крайната северна колона, която по размери е еднаква с тези от юг – 0,90×0,90 м и дълбочина 0,10 м. Стъпката за южната колона е на 0,25 м по-високо от леглото в северната част, каменната ѝ подложка е на 0,10 м по-високо, а леглото за нея съвпада с леглото от север с абсолютна точност.

Следва да се обобщи, че цялата височина на фундамента, върху който са стъпвали колоните, е 1,10–1,15 м.

Върху стъпките, които бележат ходовото ниво в галерията (портика), лягат базите за самите колони. При крайната южна стъпка се откри една от базите, изработена от варовик, квадратна, с размери 0,90×0,90 м и височина 0,40 м, със сложно профилирана плинта. Тя е разделена на три хоризонтални пояса. Най-отдолу е оставено гладко поле с височина 0,10 м, при основата на което на 2 см от долния ръб с тънък резец е изтеглена линия, вероятно някакво оразмеряване от каменоделеца. По-горе следва профилираният пояс с височина 0,20 м. В профила са включени полуцилиндрични торуси, триъгълни ръбове и дълбоки жлебове. Най-отгоре е оставено отново гладко поле с височина 0,10 м. На горната повърхност в нисък релеф е очертан стволът на колоната, която е стъпвала върху нея. Тя е с рядко срещан диаметър от 0,65 м. На противоположната долна плоскост се наблюдава засечка с

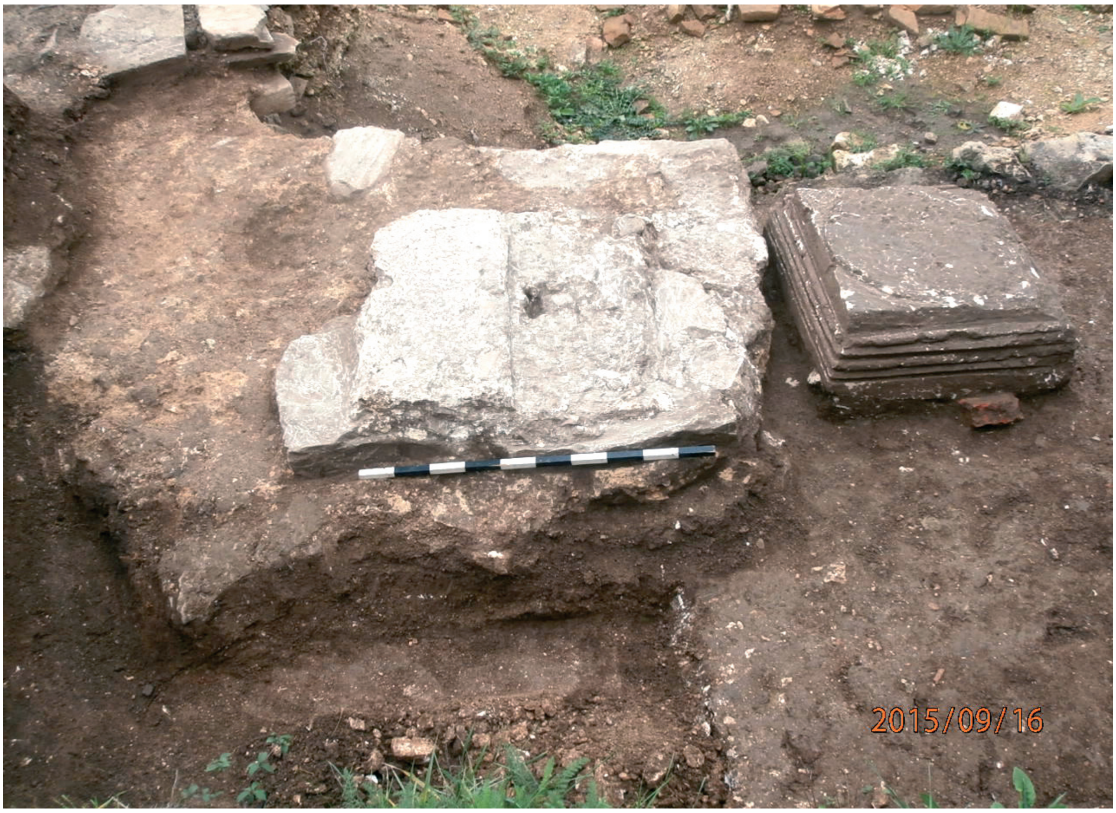

Обр. 3. Стъпка за южната колона и базата до нея.

Fig. 3. Plinth of the southern column and the nearby base.

ръб през средата, както е и при хоросановата стъпка. Очевидно с тези засечки се е осъществявала поздрава сглобка между двата елемента.

Наличието на колонада и присъединяването ѝ към архитектурната конструкция на Двореца пред западната му фасада, обяснява редица въпроси, останали неизяснени след цялостното му разкриване през 2014 г. Направи впечатление, че зидовете, които членят вътрешното пространство на сградата по изток–запад, са непрекъснати, дълбоко вкопани и с голяма ширина, за разлика от тези по север–юг, които отделят помещенията в страничните корпуси. Това означава, че основната ѝ ос върви с непрекъснатите зидове по изток–запад, т.е. това е дължината ѝ. Размерите ѝ по север–юг са по-големи от нея – 19 м срещу 16,50 м. Като се прибавят четирите метра, до които се разпростира стилобатът и стъпилата в западния му край колонада, която, разбира се, е неразделна част от конструкцията на постройката, размерите ѝ придобиват следните, вече логични стойности: 20,50 (изток–запад)×19 м (север–юг).

Факт, който предизвикваше недоумение, беше ширината на западния ѝ зид. Като се има предвид, че всички носещи зидове – четирите по дължината ѝ – двата фасадни и двата вътрешни разпределителни, както и източният фасаден, в основи са широки 2 м, изградени са солидно и са укрепени с пилоти, то ширината на западния от 1 м изглеждаше необичайна от конструктивна гледна точка. Сега може да се даде правдоподобно обяснение. Западният зид на сградата не е с голяма ширина, тъй като на 2 м по-нагоре по склона е бил здраво защитен от солидно изграден масив, поемащ натиска на земните пластове.

И още една корекция. Големият брой на откритите досега сегменти от полуколони, предизвиква съмнения относно използването им точно като такива. Едва ли по фасадите са били вградени само полуколони. Вижда се, че новоразкритата огромна база носи релефното очертание на цяла колона с диам. 0,65 м. Толкова е и диаметърът на повечето от сегментите, нови два, от които, се откриха през 2015 г. в близост до базата. Логично е да се допусне, че в колонадата пред западната ѝ фасада са били включени именно тези сегменти, поставени по двойки за да образуват ствола на цялата колона.

През последните дни на разкопките постъпиха и данни за изграждането на стълба пред централната зала, която е отвеждала в галерията. Тази констатация обаче остана недоказана и е в сферата на хипотезите, които ще трябва да се потвърдят или отхвърлят при бъдещите проучвания.

PALACIAL BUILDING IN THE SOUTH-WEST PART OF THE LARGE ROYAL PALACE IN VELIKI PRESLAV

Stoycho Bonev, Radostina Georgieva

The excavations of the Palatial building in 2015 were financed by the "Veliki Preslav" Museum of Archaeology. Despite the very limited financial and human resources the results contributed to the delineation of its original shape.

3 meters in front of its western façade there was a colonnade, standing on top of a large continuous stylobate. The stylobate is 2 m wide and its foundations are 1.10 m deep. In order for the columns to stand on this massive construction, there was square mortar steps (0.90 m wide and 0.35 m high) cast on top of slab stones. Their top is the floor level of the gallery, which is 3.80 m wide. They were the bed bases for the columns. At the far south wall, a square base was discovered, 0.90 m wide, with intricate plinth. On its upper surface is the relief of the column with a diameter of 0.65 m.

The presence of a colonnade, which is part of the architectural design of the Palace, answers a number of questions that were not answered even after the building was completely uncovered in 2014.

№ 11. НИАР „ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ" – ДВОРЦОВ ЦЕНТЪР–СЕВЕР

Маргарита Ваклинова, Снежана Горянова

Пространството северно от главните дворцови сгради в Центъра на втората столица е сериозно компрометирано археологически. Хумусният пласт, както и не малка част от напластяванията, са били вдигнати с машини при експозиционните дейности, без наблюдение. Загинала е безвъзвратно възможната запазена информация. Въпреки това, при проучванията през 2015 г., се установиха ред нови факти за строителната история и обитаването на Дворцовия център.

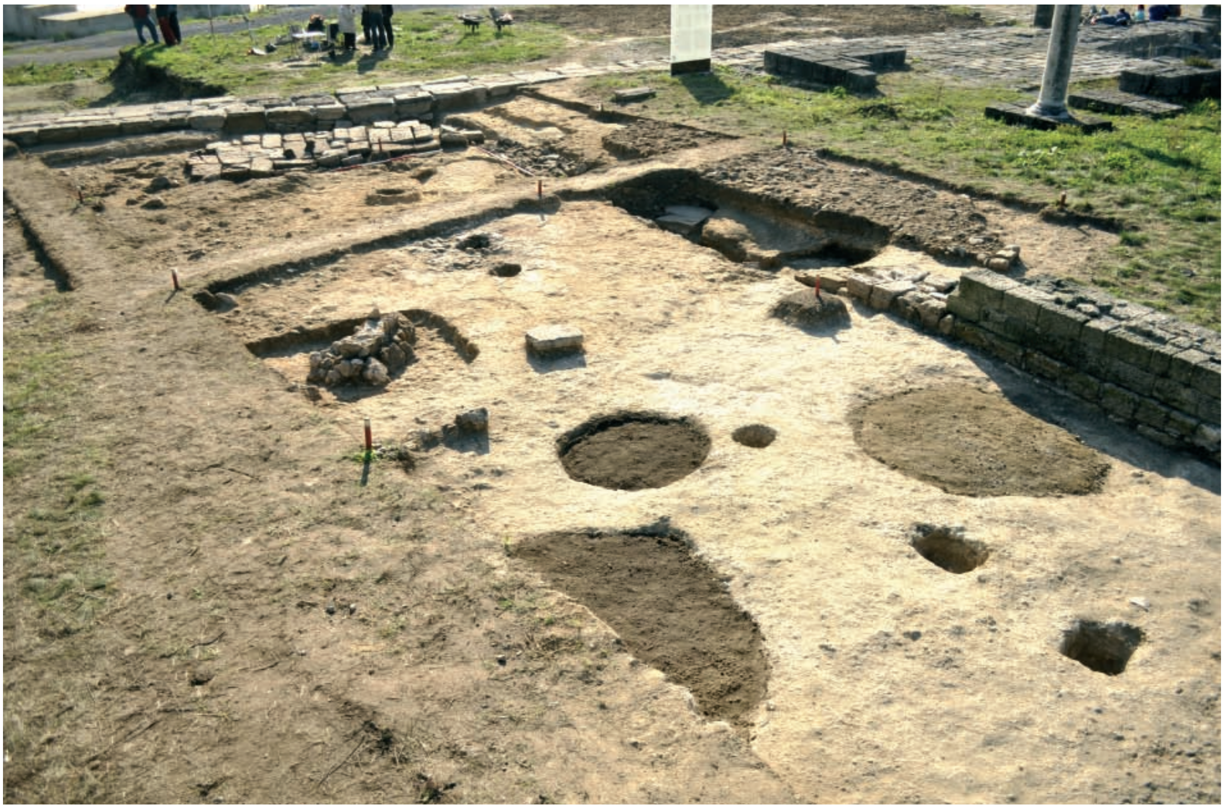

Обр. 1. Югоизточният ъгъл на стопанския двор, поглед от северозапад.

Fig. 1. Southeastern corner of the courtyard with economic functions, view from the northwest.

Теренът северно от Тронната палата (обр. 1) има тясна връзка с живота на дворците и може да се предполага, че е част от ансамбъла им. Там се е намирала централната разпределителна шахта на водопроводната мрежа – дълбока 2,00 м, с отворите на 8 водопровода. Това пространство е със самостоятелна ограда, която е съобразена с главната фасада и входа на дворците от север. Южната оградна стена (дебелина 0,75 м) е успоредна на фасадите на Тронната палата и сградата западно от нея и е на разстояние 5,00 м. В нея е бил и входът, който попада срещу главния вход на палатата. От него е запазен дълъг 1 м блок от прага. Пред него е оформена чакълеста полукръгла площадка с бордюр от малки блокчета. Тази стена е проследена на дължина 25 м и продължава към запад. Североизточната стена (проследена на 15 м) е на разстояние 1,00 м от главната улица, идваща от североизток и се извива успоредно покрай нея. Очевидно тази част на комплекса е изградена при окончателното му оформяне при цар Петър I. Подложката на тези оградни стени е от хоросан, ред ломени камъни и суперструкцията е от средни по размер варовикови блокове. Цокълът и част от зидария са запазени към запад.

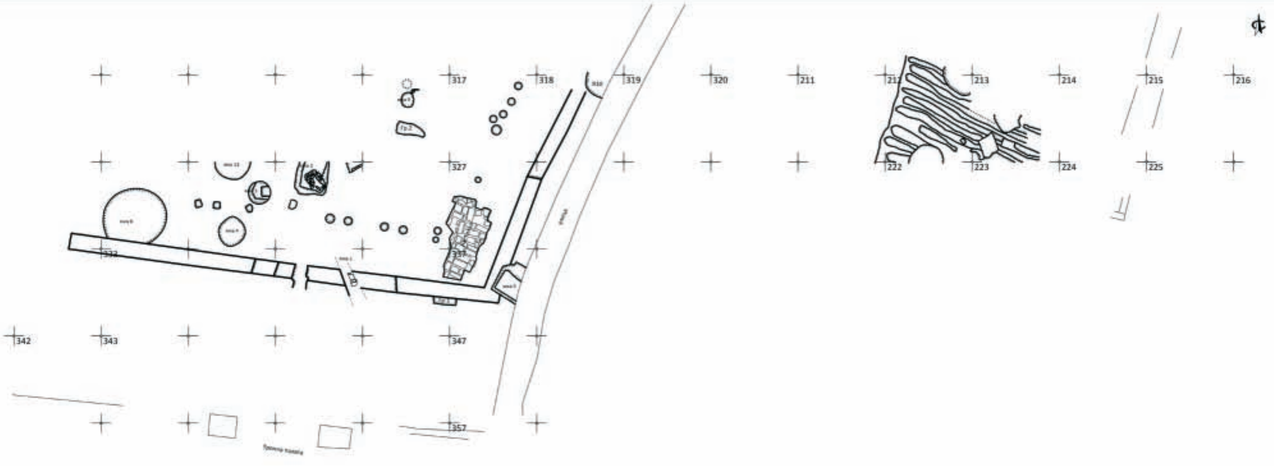

Обр. 2. План на разкритите структури.

Fig. 2. The excavated structures, a plan.

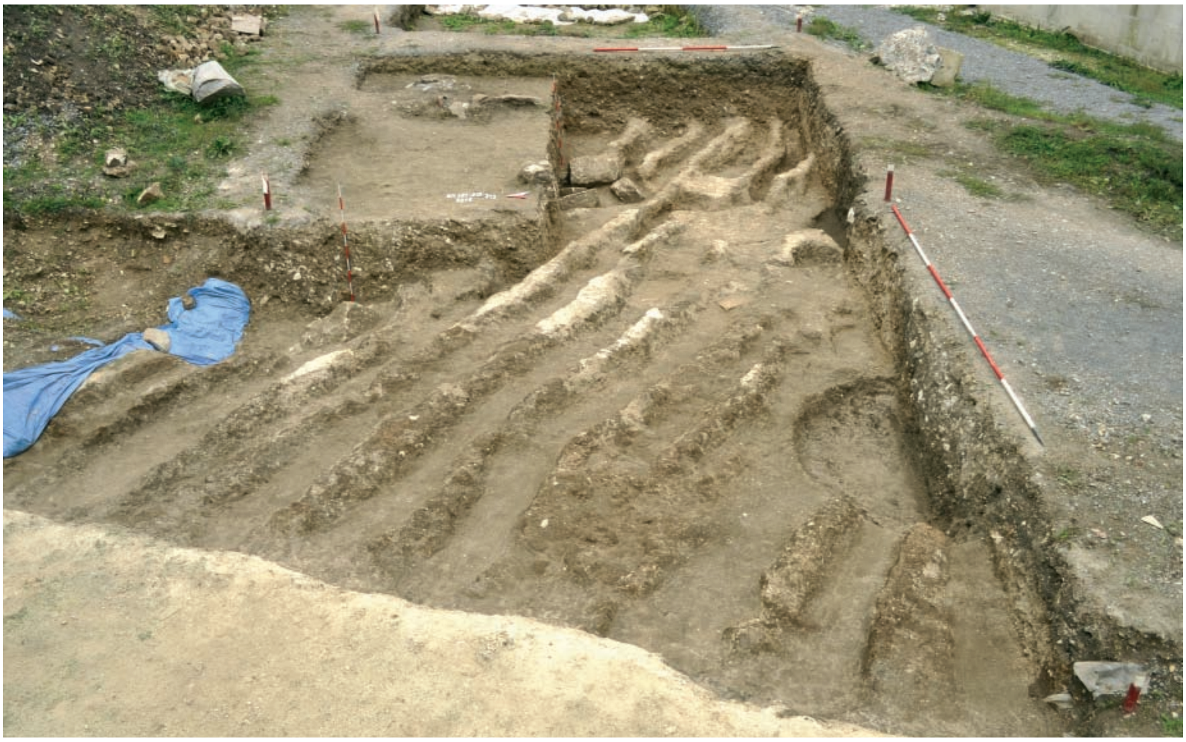

Обр. 3. Отпечатъците от конструкцията с дървените греди, поглед от запад.

Fig. 3. Imprints from the construction made from wooden beams, view from the west.

В проучваната югоизточна част на пространството (обр. 2) следи от строежи, свързани с него, няма. Две хоросанови нива – строително за стената и горно, масивно, загладено (вероятно покрито с каменна настилка) заемат терена.

На разстояние 2,70 м, успоредно покрай стените, се откриват дупки от масивни дървени стълбове с кръгло и квадратно сечение. Очертаха се и почистиха 9 покрай южната и 6 покрай източната оградни стени. При част от тях са запазени и камъните, използвани за стабилизиране в гнездото. Както изглежда, те са носели навеси към стените. Може да се предполага, че там са били отвеждани конете на посетителите на Двореца.

Вкопани в хоросана и пластът от отцепки от обработката на камък, се очертаха 10 ями. Такива се откриват и върху трасето на демонтираните части от оградните стени и на две места в настилката на улицата. Само две от тях имаха в насипа, освен камъни, и пръст, отпадъци от XIII в. – керамика, обрезки от монети, шлака, поти, разтопено олово. Едната е яма за вар от османския период. Разкритите два християнски гроба не съдържаха никакъв материал, но са се появили там късно, когато съоръженията в двора, вече не са били използвани в първоначалния си вид. В югоизточния ъгъл на оградата е запазена настилка от преизползвани блокчета и тухли.

Това, че този терен, е бил използван при строителните дейности по дворците, сочат, открити на дълбочина около 1,5 м, останали в дъната на ями и под трасето на стената, големи бъркала за бял и розов хоросан. Цял изравнителен и дренажен насип, образуван от отцепки от обработка на камък за строежите и хоросанови остатъци, покрива значителна част от строителното ниво и образува основа за замазката под настилката. Южната стена на оградата преминава с чакълестата си подложка върху добре загладен пласт хоросан над прослойка от горяло дърво – вероятно строително ниво на Тронната палата. Там се открива и добре запазена част от настилка от каменни плочи, фугирани с хоросан, с посока северозапад–югоизток, преминаваща под основите на стената.

Втори сектор на проучванията се намира на терасата, на която е издигната Владетелската базилика – северозападно от нейния външен ъгъл.

През 2014 г., под хоросановото строително ниво от II строителен период на църквата, се очертаха следи, отпечатани в здравата пръст, които показаха, че там е имало съоръжение от наставени успоредно с посока северозапад–югоизток дълги стволове от дървета с диам. 0,25–0,40 м на същите разстояния помежду си. Тогава те бяха проследени в продължение на 12 м към север. Сега част от това съоръжение се разкри на дължина 9,00 м върху площ от 75 кв. м. Стана ясно, че то продължава и вън от проучвания сектор (обр. 3), по посока на базиликата и сграда, съществувала на това място преди издигането ѝ. Част от нея е вече разкрита. Върху глината, в разстоянието между дърветата на образуващата се голяма платформа, се е запазил пласт хоросан (строително ниво на църквата), в който има бъркало за хоросан от две правоъгълни корита. Четири ями от XIII в. също нарушават следите от дървената конструкция. Какво е било предназначението на това масивно дървено съоръжение с големи размери, които тепърва ще се уточняват, още не може да се каже. Засега отчетливо е изявена само относителната хронология на съоръженията и напластяванията на това място. За пръв път на този сектор се набелязва относителна хронология, която променя представата за неговото състояние в периода, предшестващ построяването на голямата Владетелска базилика, както и картината на ползване на това пространство на подхода към дворцовия център.

Заедно с резултатите от теренните изследвания северно от корпусите на главните дворцови сгради, проучванията през 2015 г. доведоха до уточнения от хронологически характер и възможност за решаване на градоустройствените проблеми на Велики Преслав. Известната улица 2, водеща от северозапад към дворците, и оформянето на оградено пространство северно от тях, принадлежат на последното голямо преустройство и нивото им е 1,5 м над строителното ниво на I-я период на Големия дворец. През II-то царство на този терен възникват жилища и производствени съоръжения. Значителен брой ями за отпадъци и няколко гроба също датират от това време, според монетните находки до към средата на XIII в.

VELIKI PRESLAV NORTHERN COURTYARD OF THE ROYAL CENTER

Margarita Vaklinova, Snezhana Goryanova

The eastern part of a courtyard opposite the northern façade of the main royal buildings was excavated. It was enclosed by a stone wall and covered by a 2.70 m wide wooden shelter, probably for keeping horses. The landscaping of the courtyard was completed following the completion of the royal center construction. The courtyard entrance was 2 m wide, and there was a semi-circle stone-paved area in front of it. The entire area was plastered with a solid smoothed layer of mortar and stone slabs. At 1.50 m below the level of the courtyard, the mortar mixers used for the construction of the palaces were found as well as fragments of the pavement of the original area.

Outside the NW corner of the Seigniorial Basilica, a construction made from connected wooden beams 0.25–0.40 m in diameter and NW–SE orientation were unearthed. The area of this construction is currently more than 100 sq. m.

It belonged to a period prior to that of the construction of the Seigniorial Basilica.

There were garbage pits, burials and other constructions dated to the 13th–14th c. and large pits dated to the Ottoman period.

№ 12. ИЗТОЧНА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ВЪНШНИЯ ГРАД, НИАР „ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ“

Георги Майсторски, Пламен Славов

Източна порта на Външния град

Това забележително фортификационно съоръжение бе проучвано в продължение на 4 години – през периода 2012–2015 г. Обектът е разположен в централния участък на Източната външна крепостна стена на Велики Преслав, при руслото на р. Румска, на 120 м северно от проучената Кула № 2 и на 360 м южно от североизточната ъглова кула на крепостта (Шкорпил 1930; Рашев 2008). Заема площ от 150 кв. м, при средна надморска височина 107,00 м. Регистриран е в АИС–АКБ под № 10002558.

Налице са данни, че през прохода на портата са превеждани водите на малката р. Румска в периода от X до средата на XIII в., когато стихиен порой разрушава портата. Скоро реката е отведена встрани, а теренът е застлан с каменна настилка. През османската епоха секторът е бил обект на интензивна вародобивна дейност, за което свидетелстват няколко големи клади за изпичане и една яма за гасене на вар.

Цел на проучването през 2015 г. бе пълно разкриване на Източната порта на Външния град на Велики Преслав, чрез изчерпване на пътеките и проучване в дълбочина на речното корито на р. Румска

Резултати от сезон 2015-а:

- Разкрит бе проходът на портата, при което отлично се очерта техническото решение за съчетаването на сухопътната връзка през портата с превеждането на малката река (обр. 1). Ходовата настилка от дребни до средно–големи речни волуни е запазила следите от коловоз с ширина 1,20 м. Той подхожда към прохода от северозапад и го пресича диагонално към югоизток. По обратния диагонал е доведена и се оттича р. Румска. В зоната на тяхното пресичане са запазени легла от солидни талпи, които са премоствали коритото на рекичката.
- Важен елемент от строежа на съоръжението бе разкрит при сглобката на южната страница на портата с основния зид. Дебел 0,20 м хоросанов слой е заливал плътно вътрешния югозападен ъгъл на Източната крепостна стена (ИКС) с портата, като е лежал върху здравия терен, и е достигал нивото на цокълния ред. За размерите му частично се съди от следите в профила (около 3×6 м – изток–запад). Нямаме съмнение, че това представлява хоросаново бъркало, синхронно на строителните дейности по ИКС (обр. 2).
- Пред западното лице на крилото бяха открити следи от субструкция на зид, широка 2 м, която следва посоката на прохода. Тази субструкция е отделена от основата на портата със здравия глинест пясък, в който са направени траншеите на крепостните съоръжения. Тя съдържа голямо количество варовиков трошляк и хоросан и по мнение на екипа, се отнася в периода след построяване на портата. Възможно е тази останка да бележи масивна сграда, свързана функционално с този важен вход към крепостта.

Мощна водна стихия в първата половина на XIII в., причинена от прииждането на р. Румска, е станала причина теренът пред източното лице на портата да се превърне в дълбока яма с диам. до 9 м, а полуразрушената порта да затъне сред дебел пясъчен нанос. Скоро след това – ок. средата на столетието, върху околния терен е осъществено и застилането с речни и ломени камъни. Тази инфра-

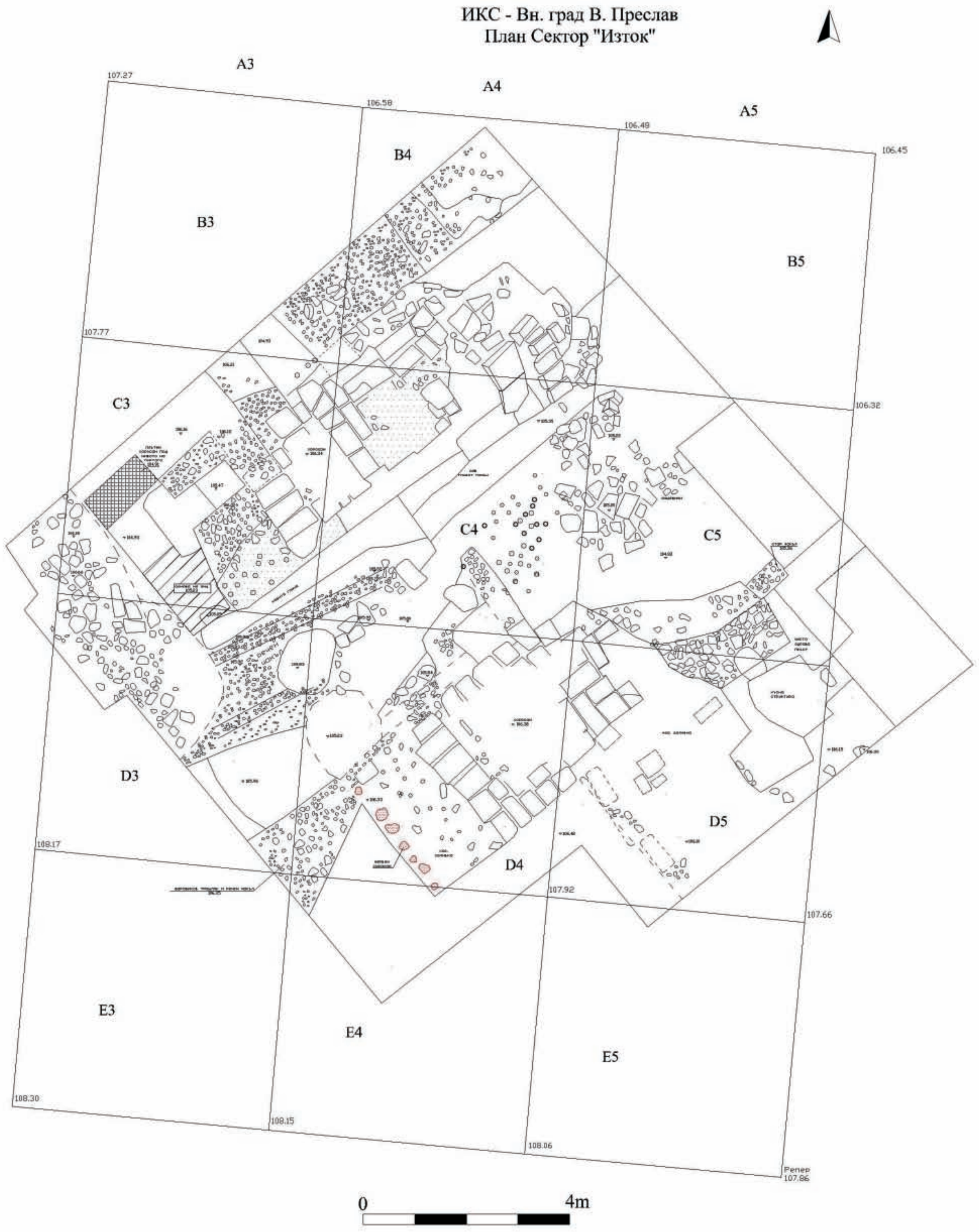
ИКС - Вн. град В. Преслав
План Сектор "Изток"
A3
A4
A5
B3
B4
B5
C3
C4
C5
D3
D4
D5
E3
E4
E5
107.27
106.58
106.49
106.45
107.77
106.32
108.17
107.92
107.66
108.30
108.15
108.06
Репер
107.86
0
4m

Обр. 1. Общ план.

Fig. 1. General plan.

структурна операция без съмнение е насочена към възстановяване на пътя от средновековния град през р. Голяма Камчия към Цариградския път – ново доказателство за значението и икономическата мощ на Преслав като градски център през XII–XIII в.

Технически параметри на Източната порта на Външния град на Велики Преслав: дължина, измерена по субструкцията на южна страница – 8,40 м; ширина на цялата порта, замерена по източ-

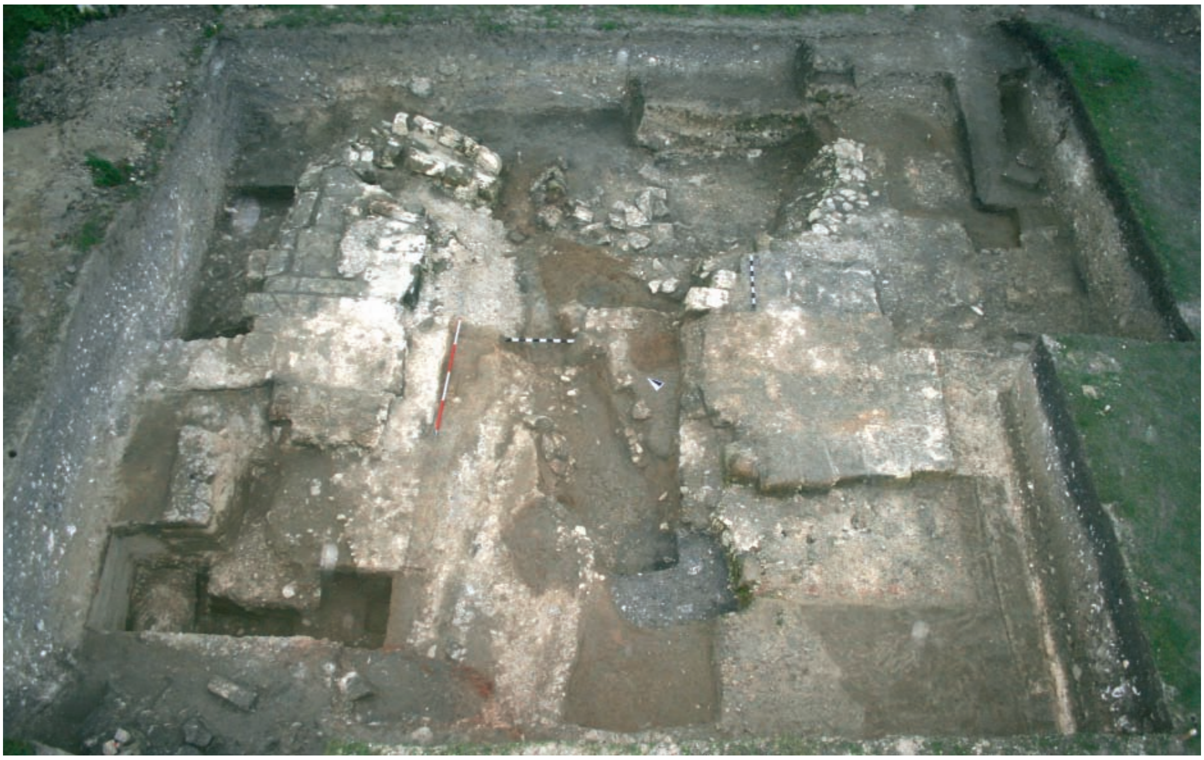

Обр. 2. Източна порта – поглед отгоре.

Fig. 2. Eastern gate view from above.

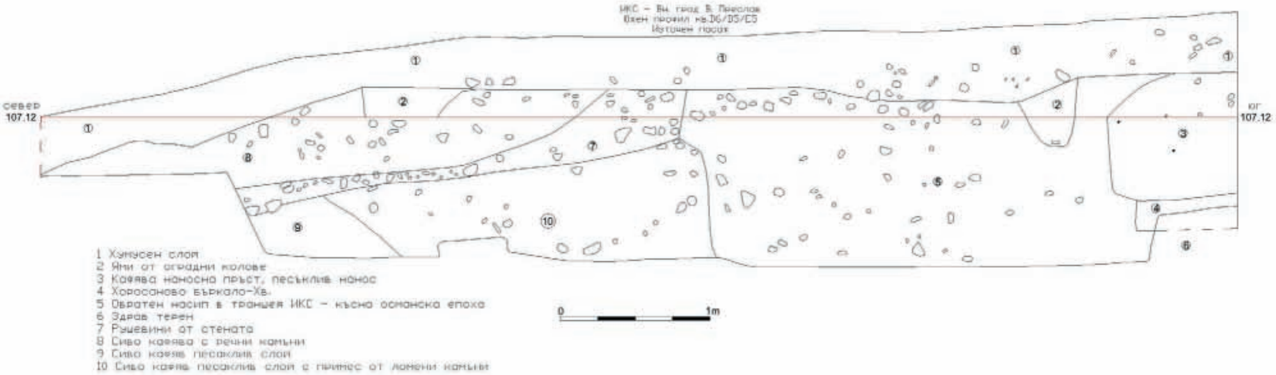
ИКС – Вн. град В. Преслав
Южен профил кв.D6/D5/E5
Източен пасаж
север
107.12
юг
107.12
①
②
③
④
⑤
⑥
⑦
⑧
⑨
⑩
1 Хумусен слой
2 Ями от оградни колове
3 Кафява наносна пръст, песъклив нанос
4 Хоросаново бъркало-Хв.
5 Обратен насип в траншея ИКС – късно османска епоха
6 Здрав терен
7 Руйевини от стената
8 Сиво кафява с речни камъни
9 Сиво кафяв песъклив слой
10 Сиво кафяв песъклив слой с примес от ломени камъни
0
1m

Обр. 3 Източен пасаж на южния профил.

Fig. 3. Eastern passage of the Southern cross-section.

ното и лице – 10,00 м; ширината на страниците е 3,40 м, а ширината на прохода – 3,10 м; дълбочина на субструкцията – 1,00 м; ширината на основния зид в субструкция е 2,30 м; крилата на портата се издават към изток на 1,60 м и съответно към запад – 4,50 м. Макар и несигурни, налице са данни за евентуално наличие на двукрила дървена порта, от обкова на която са запазени десетки къси гвоздеи с полусферични декоративни глави. Допускаме, че отношение към този елемент от портата имат и две симетрични, но нееднакви, плитки ями в ъглите между вътрешните крила и основния зид (обр. 3).

Разкопките на ИКС на Външния град на В. Преслав дадоха значителни резултати и научен принос. На тази фаза те могат да се считат за завършен етап от проучванията на преславската фортификация. От гледна точка на съхранението и социализацията, би било удачно най-ефектните и с непосредствена близост до международното шосе съоръжения – Кули № 1 и № 2 и Източната порта, да бъдат реставрирани и обозначени с подходящи указателни и информационни табели, като допълнят ефектно туристическия маршрут „Селище“.

Литература

Шкорпил 1930: К. Шкорпил. Паметници от столица Преслав. – В: България 1000 години 927–1927. София, 1930.

Рашев 2008: Р. Рашев. Българската езическа култура VII–IX в. София, 2008.

EASTERN FORTSRESS WALL OF THE OUTER CITY, NHAR “VELIKI PRESLAV”

Georgi Maystorski, Plamen Slavov

The East gate of the outer city is located in the central section of the eastern outer city wall of Veliki Preslav, near Rumska Rriver, 360 m southern of the NE corner of the fortress. The small Rumska River passed through the gate from 10th to the middle of the 1th c., when a huge flood destroyed the gate. Soon the river’s bed was changed, and the terrain was filled with stone. In 2015 a passage was discovered of the gate which outlined the technical solution combining land link through the gate with the transfer of the small river. The walking surface of small to middle-sized river stones maintained a track 1.20 m wide. It crossed the passage diagonally from NW to SE. Rumska River passed thruogh the opposite diagonal. In the area of the intersection we discovered nests of solid planks, which bridged the river bed. The length of the gate was 8.40 ma nd the width was 10.00 m. The width of the pass reached 3.10 m. The width of the wingswa 3.40 m. The wings of the gate shall be issued to the east of 1.60 m and 4,50 m to west. The depth of the substruction was 1.00 m.

№ 13. ПРОИЗВОДСТВЕН ЦЕНТЪР ЗА МЕТАЛОПЛАСТИКА В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ЗЛАТАР, ОБЩИНА ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Стела Дончева, Тихомир Тихов

Проучванията през настоящата година започнаха с възстановяването на план–квадратната мрежа на обекта. За целта бяха намерени с металотърсач, закопаните под земята два репера, по които са ориентирани всички изкопи до момента. В помощ ни бяха и незасипаните изкопи от миналата година. Установихме, че консервираната под солиден пласт пръст пещ, е напълно запазена, т.е засипването с нищо не е навредило на съоръжението.

Целта ни беше да се разкопае и проучи теренът около първата разкрита работилница през 2007 г. на това място. Предвид верижната планировка на комплексите, разкрити до сега, предполагаме, че в близост трябва да има още работни помещения, макар и на известно разстояние едно от друго. На място се оказа, че новият терен попада между тази работилница и Комплекс V, регистриран и проучен през последните няколко години. Ако между тях има съоръжения, това ще означава, че всъщност тази първа работилница е част от Комплекс V.

В допълнение, може да се спомене, че заварихме терена след поредната механизирана обработка на почвата и прибирането на реколтата от пшеница. Останалото след това стърнище, създаде не малко проблеми, най-вече при събирането на разпилените по терена находки, което е обичайна практика всяка година. Факт е, че след всяко обработване на почвата се намират голям брой предмети на повърхността на терена, разнесени в различни посоки от машините. Последните задължително се ориентират спрямо проучваните към настоящия момент сектори. Така ние можем да определим, донякъде условно, разбира се, на кой комплекс са принадлежали съответните изделия.

Последователно се заложиха няколко изкопа със стандартните размери 5×5 м, някЮои, от които впоследствие бяха разширени, главно в североизточна посока. Те обхванаха площта между регистрираната работилница през 2007 г. и Комплекс V. В процеса на проучване попаднахме на следи от производствена дейност. В очертанията на изкопите се намериха метални изделия от медни сплави (бронз) и железни инструменти, оловни модели, както и голям брой стопилки и следи от оксидирал метал. Извън тях находките също не бяха малко. Намерени бяха и обмазки от пещи на нивото на тогавашния терен, отстоящ на 0,40 м от съвременния, но те се оказаха от пещта, разкрита през 2007 г.

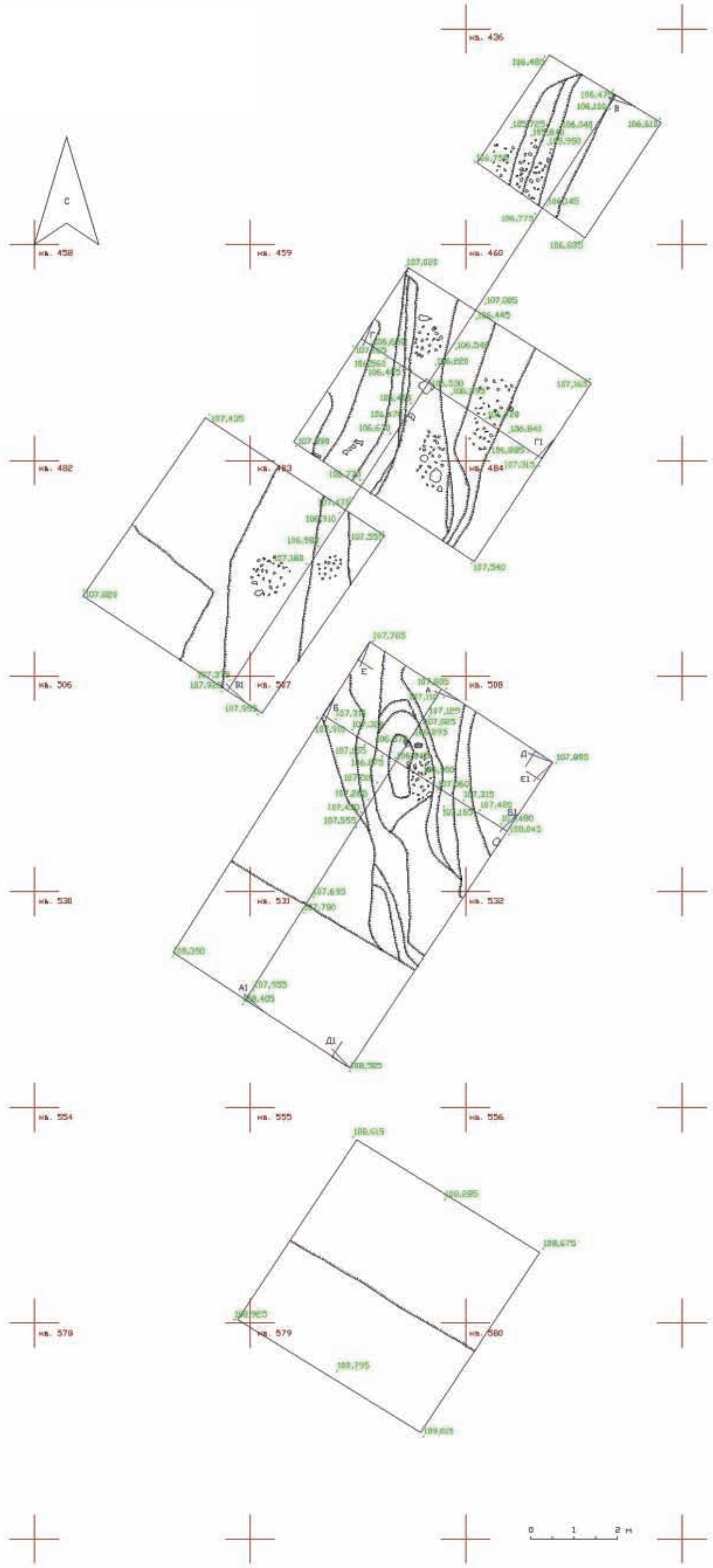

Обр. 1. Златар 2015. Производствен център за металопластика. Хоризонтален план на разкритите структури.

Fig. 1. Zlatar 2015. Production center of metalwork. Horizontal plan of discovered structures.

Успяхме да хванем продължението на траншеята от комплекса с посока север–юг, следваща денивелацията на терена, около която са разполагани отделните съоръжения. Дъното на траншеята в един от секторите (кв. 1), е на 0,80–0,90 м от съвременното ниво. Леглото се стеснява стъпаловидно надолу, като отделните нива (0,10 м едно от друго) показват поетапното вкопаване в грунда. Оказа се, че в средата има яма. След заснемане и определяне на нейните граници, се пристъпи към изчерпването ѝ (обр. 1).

В процеса на работа се събраха голямо количество горяла керамика, кости, червени обмазки и изобилие от фрагменти от тигли. Намериха се и три цели тигела, които имат нужда от частична реставрация. Встрани от нея, върху грунда, се разчистиха малки дребни камъчета, между които имаше обмазки и дребни фрагменти керамика. В северния край се намери оловен слитък. Сред материалите в пласта са и десетина дребни бронзови стопилки. По очертанието на ямата се разкриха и по-големи камъни, ограничаващи пространството по надлъжните страни. Възможно е по-големите камъни да са от основа на пещ, която е разрушена в последващ етап от използването на траншеята. Дълбочината на вкопаване на ямата е 0,90–1,10 м от съвременния терен и 0,50 м от тогавашния терен, размери – 0,50×1,60 м. Дължината на трасето на разкритата траншея по оста север–юг е 5,20 м.

Всичко това потвърждава познатата от досегашните проучвания стратиграфска картина. Според нея, средновековното ниво отстои на 0,30–0,40 м от съвременния терен, като съоръженията, ако има такива, са вкопани от 0,40 м надолу и достигат до 0,90–1,20 м, някъде и 1,30 м от съвременния терен и 0,50–0,90 м от тогавашното ниво (обр. 2).

Резултатите от кратките археологически разкопки през този сезон дават много ценна информация. Проучи се пространството между т. нар. Работилница 1, разкрита през

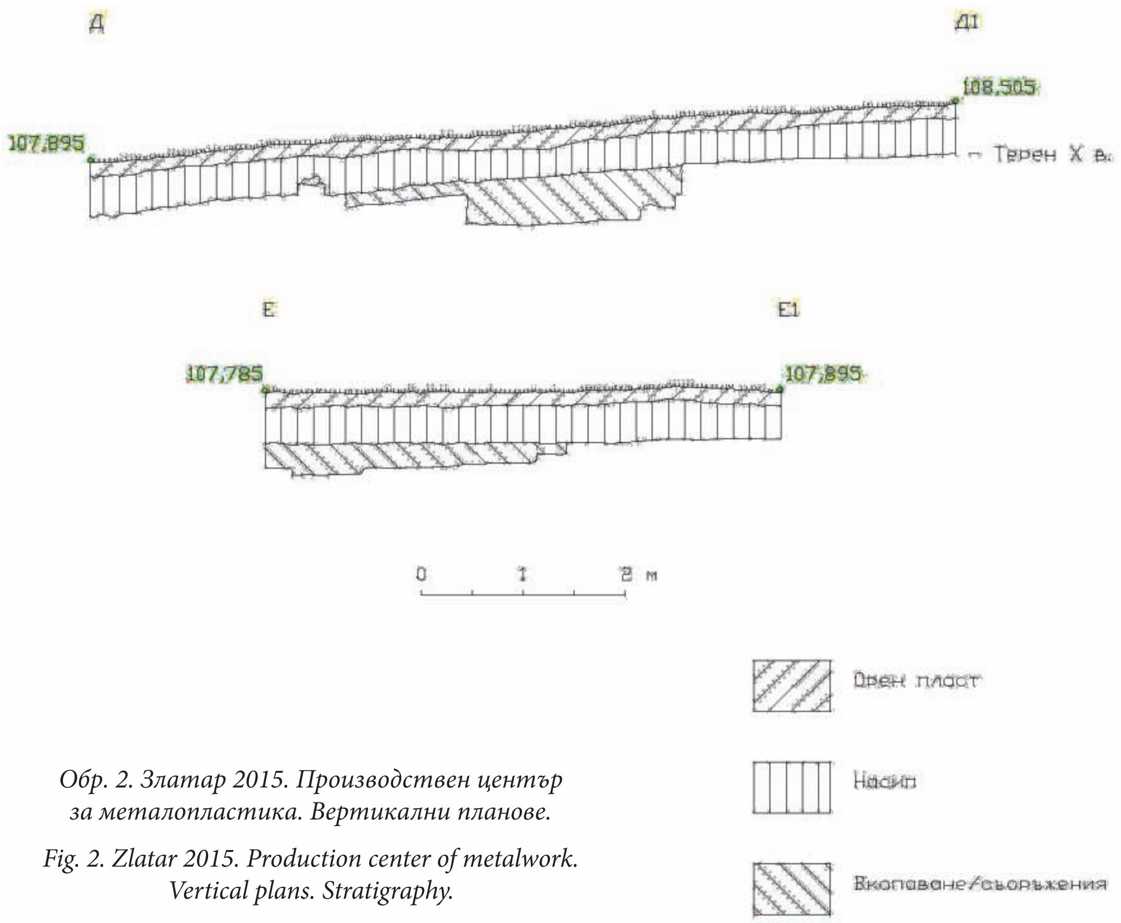

Обр. 2. Златар 2015. Производствен център за металопластика. Вертикални планове.

Fig. 2. Zlatar 2015. Production center of metalwork. Vertical plans. Stratigraphy.

2007 г., и Комплекс V – обект на изследване през последните три години. Оказа се, че работилницата е част от този голям комплекс, което беше и първоначалното ни предположение. Трасето на траншеята следва денивелацията на терена и върви точно по оста север–юг. От двете страни на траншеята са регистрирани общо 6 пещи, едната от които за керамика (обр. 3).

Повечето от находките са разпръснати по повърхността на съвременния терен, което се дължи на дългогодишната селскостопанска обработка на терена. През настоящи сезон бяха намерени общо 123 предмета, с което общият брой на находките до този момент достигна 1826. Преобладаващи са металните изделия от медни сплави и коланните гарнитури (предимно апликации). Оловните модели за тях са по-малко, но представят някои много добри и неизвестни досега образци. Сред намерените монети е и един оригинален фолис на Константин VII и Роман II, сечен в Константинопол. С него оригиналните монети, заедно с намерения през 2014 г. фолис на Лъв VI, стават две, което заедно с находките и керамичния материал, потвърждава датировката на производствения център през първата половина и средата на X в.

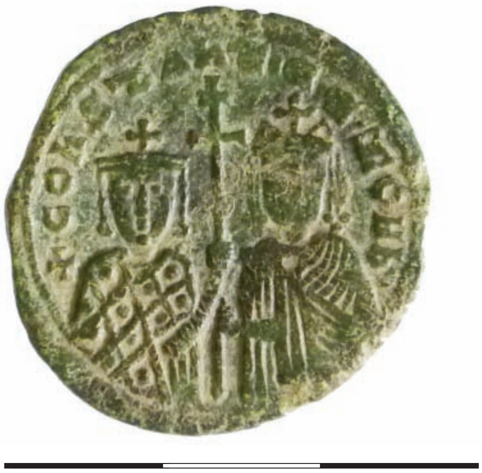

Обр. 3. Златар 2015. Производствен център за металопластика. Фолис на Константин VII и Роман II (945–950 г.), Константинопол.

Fig. 3. Zlatar 2015. Production center of metalwork. Coin of Constantine VII and Roman II (945-950), Constantinople.

METAL AND PRODUCTION CENTER NEAR ZLATAR, VELIKI PRESLAV REGION

Stella Doncheva, Tihomir Tihov

The season began with the recovery of the grid plan of the site. Intentionally we had to excavate the area around the first workshop discovered in 2007. At the same time we found a large amount of fired ceramics, bones, red coatings, and abundant fragments and three whole crucibles.

The results of the excavations were important. It turned out that the workshop was part of a large complex, which was our assumption. The route followed trench slope of the terrain and went exactly north-south axis. On both sides of the trench were registered six kilns, one for ceramics.

The finds were mostly stray due to the long cultivation of the fields. During the current season were found 123 items. Metal art products of belt equipment prevailed. The lead models were less, but presented some good and previously unknown patterns. There was a coin of Constantine VII and Roman II (945-950), minted in Constantinople. This coin together with the coin of Leo VI found in 2014 and some ceramics confirms the chronology of the production center of metal art in the first half and middle of the 10th c.

№ 14. РЕДОВНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В „АУЛА НА КАН ОМУРТАГ“ В М. ХИСАР КАЛЕ ДО С. ХАН КРУМ, ОБЩИНА ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Кремена Стоева, Димитър Димитров

Основна цел на разкопките през 2015 г. бе проучването на сектора западно от базилика № 5 (IX–X в.), в източната част на аула (обр. 1).

В предходния сезон на 2 м западно от нартекса на църквата, бяха разкрити стъпки за колонада, които подсказват наличието на портик или атриум (обр. 2).

За да изясним въпроса, как е била решена западната фасада на църквата, непосредствено на запад от разкритите през 2014 г. стъпки за колонада, бяха проучени четири квадрата с обща площ 100 кв. м. На дълб. 0,15–0,25 м от повърхността се попадна на ходово ниво от дребни ломени камъни, уплътнени с пръст. Разликата в дълбочините е обусловена от леката денивелация на терена в северна посока. В насипа върху това ниво се откриха няколко фрагмента от съдове, характерни за XII–XIII в. и медна корубеста монета от 40-те г. на XIII в. След изчерпването на този слой, в кв. 233/3, 233/8 и 209/23, се достигна хоросанов пласт с дебелина до 0,20 м, който маркира строителното ниво на базилика 5. На това ниво се откриха две хоросанови бъркала, ситуирани в югоизточната част на кв. 233/8 и на границата с кв. 233/13. Те нарушават тухлената настилка на плочник (обр. 3), който се достига на дълбочина приблизително 0,40 м и се установява във всички проучвани квадрати. Тухлите от настилката на плочника са положени върху стария хумус без спойка помежду си. Плочникът започва на 30 м източно от портата на каменното укрепление. До него води улица (също с тухлена настилка), разкрита под хоросановото подподово ниво на базилика 5, която на изток води към портата на дървеното укрепление (обр. 1–2) (Балабанов, Стоева 2015, 279-313). В североизточния край на кв. 233/8 (на приблизително 4 м западно от притвора на базиликата), улицата и плочникът се свързват под прав ъгъл. В настилката на улицата и плочника са използвани, както антични, така и средновековни тухли, по които се откриват, врязани преди изпичането, рисунки графити и знаци. Началото на плочника е маркирано от бордюр с посока север–юг, изграден от поставени на ребро плоски камъни, както са устроени и бордюрите на улицата. Бордюрът на плочника на север от улицата не е запазен – вероятно е бил разрушен при изграждането на базиликата. Трасето на улицата се откроява в централната част на плочника, тъй като в нейната настилка са използвани тухли по-едър формат (0,30×0,40 м). Това обстоятелство подсказва, че е възможно първоначално да е била изградена улицата, свързваща портите на каменното и дървеното укрепление. Вероятно, наскоро след това, северно и южно от нейното трасе, е добавена настилката на плочника – с разноформатни цели и фрагментирани тухли, каквито са били използвани и за поправка на самата улица. Към настоящия етап на проучване параметрите

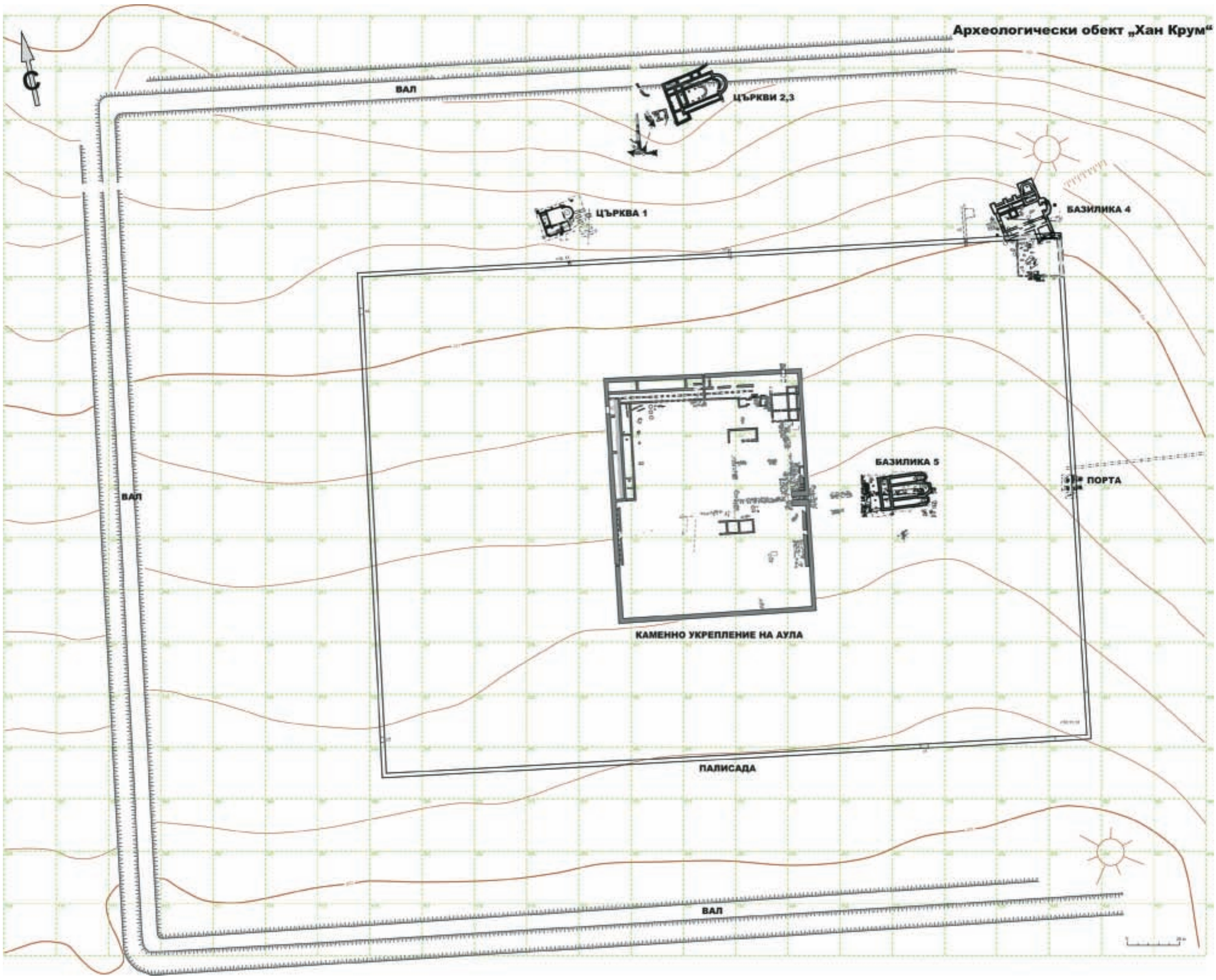

Обр. 1. Общ план на аула.

Fig. 1. General plan of the aul.

на плочника остават неизяснени. В плана на първите разкопвачи на аула непосредствено пред портата е нанесен пасаж с тухлена настилка. Най-вероятно плочникът достига портата на каменното укрепление и представлява обширен площад, за наличието на какъвто предполагат и проучвателите (Антонова, Дремсизова-Нелчинова 1981, 53). Широчината на площада в този случай е 30 м, колкото е разстоянието от неговото начало до портата.

В кв. 209/23 и 233/13 бяха установени участъци, в които тухлената настилка на плочника е нарушена. Тук бяха направени проверки, които имаха за цел да изяснят стратиграфията на терена. В кв. 233/13–14 бе положен сондаж с посока изток–запад и размери 2,50 х 1,75 м. Тук не бяха установени други напластявания, освен регистрираните нива от дребни ломени камъни и тухлената настилка на плочника. Старият хумус се достига на дълб. 0, 40 м, а здравият терен – на 0,65 м от повърхността.

В кв. 209/23 бе предприето изчерпване на пластовете в пасаж около 10 кв. м – в северната и централната част на квадрата, където тухлената настилка на плочника изцяло липсва. Нарушаването най-вероятно се дължи на съществувало тук леко вкопано жилище, за което подсказват откритите фрагменти битова керамика (характерни за XII–XIII в.), характерът на насипа, в който се откриват деструкции от църквата, и установеното вкопаване (вероятно гнездо от греда) в СИ част на изкопа. Параметрите на структурата са трудно доловими, тъй като е вкопана в културен пласт и попада под северния профил на изкопа. На дълбочина 0,50 м под тухлената настилка, в здравия терен, се очертаха петната на две ями (№ 11 и 12), разположени в южната част на изкопа (обр. 2–3). Те представляват гнезда на греди от масивна дървена конструкция, каквито се установиха през 2013–2014 г. под леглата на основите в северната част на притвора на базилика 5. Планът и функциите на този, предшестващ църквата, строеж не могат да бъдат уточнени на този етап на проучване.

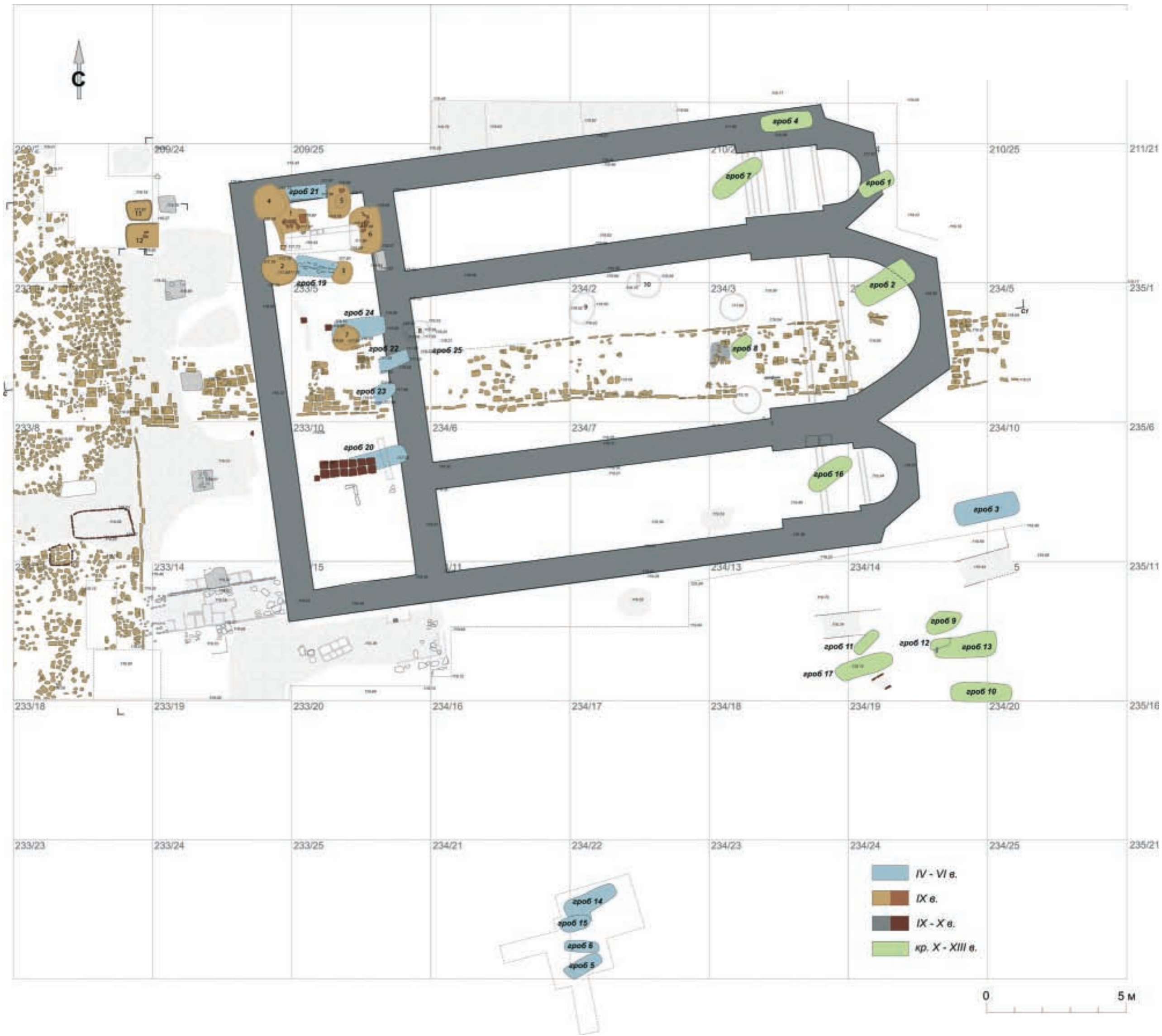
С
209/24
209/25
210/25
211/21
233/5
234/2
234/3
234/5
235/1
233/8
233/10
234/6
234/7
234/10
235/6
233/14
234/13
234/14
235/11
233/18
233/19
233/20
234/16
234/17
234/18
234/19
234/20
235/16
233/23
233/24
233/25
234/21
234/22
234/23
234/24
234/25
235/21
гроб 1
гроб 2
гроб 3
гроб 4
гроб 5
гроб 6
гроб 7
гроб 8
гроб 9
гроб 10
гроб 11
гроб 12
гроб 13
гроб 14
гроб 15
гроб 16
гроб 17
гроб 19
гроб 20
гроб 21
гроб 22
гроб 23
гроб 24
гроб 25
IV - VI в.
IX в.
IX - X в.
кр. X - XIII в.
0
5 м

Обр. 2. Базилика 5 и секторът непосредствено на запад от нея.

Fig. 2. Basilica No. 5 and the area west of it.

В проучените квадрати не бяха открити следи от северна и южна галерия, които да затварят атриум пред базилика № 5. Това обстоятелство дава основание да се предположи, че западната фасада на църквата е била решена с портик пред притвора. Установеният плочник с тухлена настилка предшества изграждането на базиликата и представлява част от инфраструктурата на аула. До него води улица, свързваща източните порти на каменното и дървеното укрепление, която има значението на параден път. Подобен площад с церемониални функции е известен от Плисковския аул, където настилка от каменни плочи свързва Тронната палата с езическия храм и южната порта на Цитаделата. Предвид тази и други аналогии в пространствено-структурната композиция на двата аула, може да се очаква, че и в укреплението до с. Хан Крум, площадното пространство с тухлена настилка продължава до източната порта на Вътрешното каменно укрепление, което отстои само на 30 м в източна посока.

Литература

Балабанов, Стоева 2015: Т. Балабанов, К. Стоева. Нови данни за укрепителната система на аула на хан Омуртаг до с. Хан Крум, Шуменско. – В: Плиска-Преслав, 11. София, 2015, 279-313.

Антонова, Дремсизова-Нелчинова 1981: В. Антонова, Ц. Дремсизова-Нелчинова. Аулът на Омуртаг до с. Цар Крум, Шуменско. София, 1981.

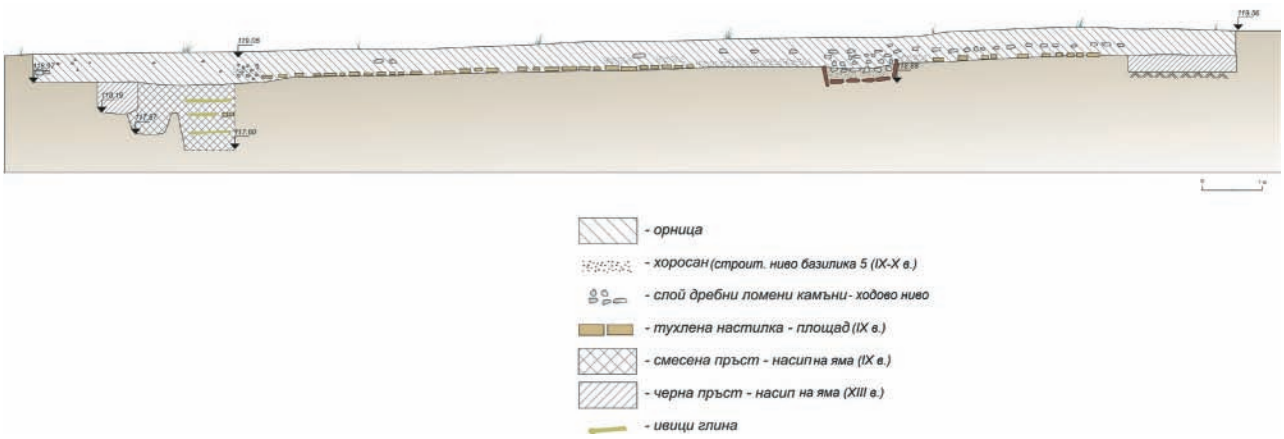
- орница
- хоросан (строит. ниво базилика 5 (IX-X в.)
- слой дребни ломени камъни- ходово ниво
- тухлена настилка - площад (IX в.)
- смесена пръст - насип на яма (IX в.)
- черна пръст - насип на яма (XIII в.)
- ивици глина

Обр. 3. Разрез Север–Юг с изглед на изток през кв. 209/23–233/13.

Fig. 3. N-S cross-section of squares 209/23–233/13. View to the east.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE "AUL OF KHAN OMURTAG" NEAR THE VILLAGE OF KHAN KRUM, VELIKI PRESLAV DISTRICT

Kremena Stoeva, Dimitar Dimitrov

The main goal of the excavations during 2015 was to explore the area to the west of basilica No. 5 (9th–10th c.), at the eastern part of the aul (fig. 1). The most important result of our investigation was the uncovery of the beginning of a square covered with bricks (fig. 2). This square preceded the construction of basilica No. 5. It was damaged by two basins for mortar and was covered by the mortar layer marking the construction of the church (fig. 3). The square was part of an infrastructure of the early medieval aul. A route that connected the gates of the stone and the wooden fort in the aul leads to it. The dimentions of the square were not clarified yet. According to the analogy with the square between the Throne Palace, the Pagan shrine and the Citadel in Pliska, it could be expected that the square in the Aul of Omurtag reached the gate of the inner stone fortress and was 30 m wide, equal to the distance from the beginning of the square to the stone gate.

№ 15. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ТРАПЕЗИЦА – СЕКТОР ЮЖЕН" ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО ПРЕЗ 2015 г.

Деян Рабовянов

През 2015 г. продължиха разкопките във втората цитадела на Търновград. Намаленото финансиране предопредели ограничени цели[1]. Те бяха, да се допроучи културният пласт в рамките на жилище № 11 и част от пространството на Западния площад в северозападната част на обекта. Бе предвидено разкриването на нови квадрати в западна посока.

Допроучването започна с изчерпването на подовото ниво на жилище № 12 (дълбочина 0,60–0,70 м) в кв. CLVII$_{2,3,6,7}$. То е от преотложен средновековен пласт. Сградата е съществувала между 50-те и 70-те години на XIV в. Разрушена е до основи и покрита от жилище № 11. Навсякъде в рамките на жилище № 11 и на площада, южно от него, на дълб. 0,40–0,70 м, бе достигнат пластът от РЖЕ. В него бяха регистрирани множество вкопавания. Голяма част от тях са били отрязани в горната си половина при строежа на жилища № 11 и 12 и площадите южно от улицата. Проучени бяха 20 ями, 4 гроба и множество дупки от дървени стълбове (обр. 1).

---

[1] Изказвам благодарности на изпълнилия графичната документация докторант П. Дойчев от ВТУ, на инж. И. Григоров за геодезичното заснемане, на С. Михайлов от РИМ–В. Търново, определил 230-те монети и на реставраторите от същия музей М. Томанова и В. Стоянова.

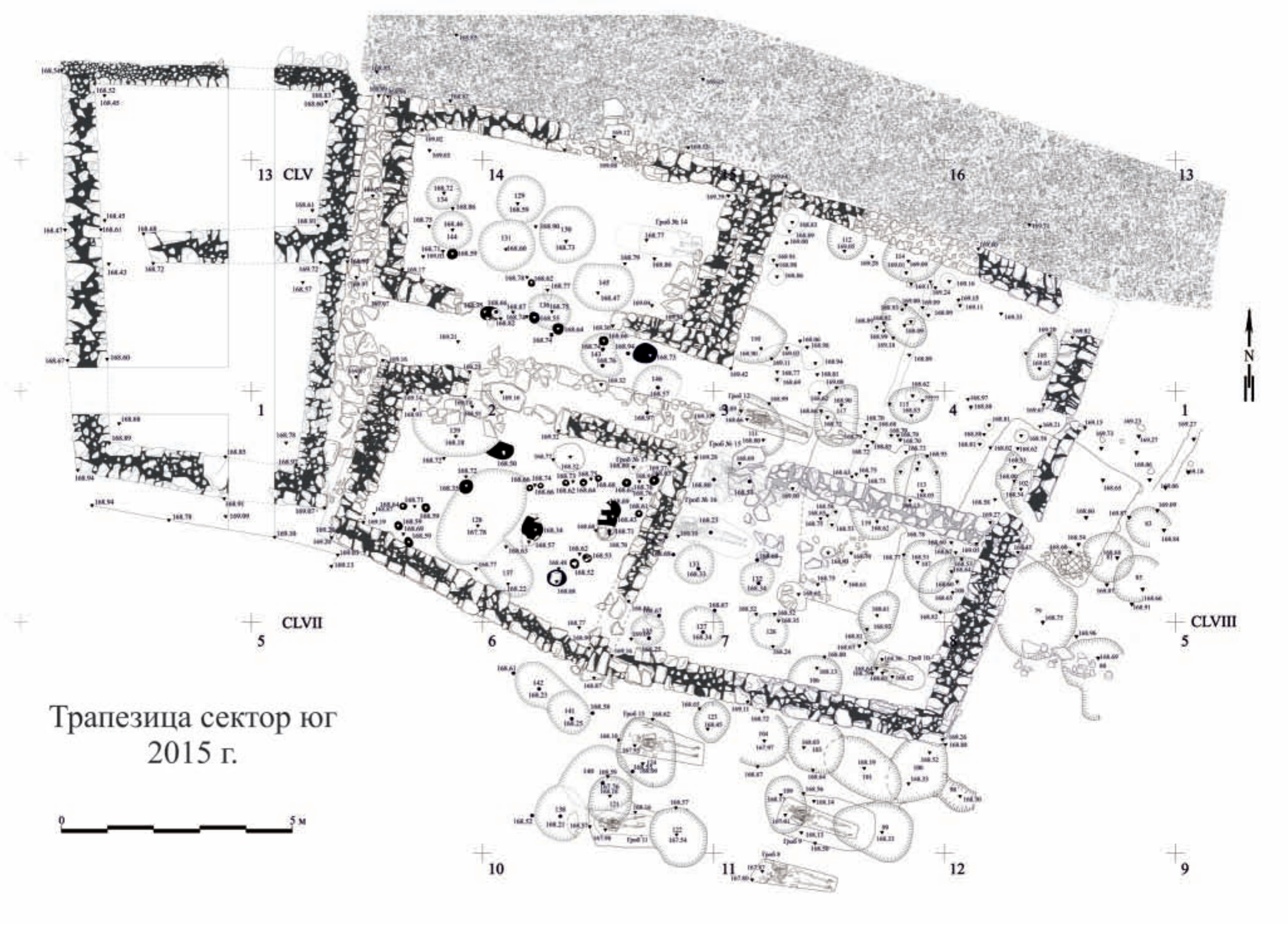

Обр. 1. План на археологическите структури в северозападната част на Южния сектор на Трапезица.

Fig. 1. Horizontal plan of the archaeological structures in the NW part of the Southern sector of Trapezitza.

Четирите гроба (№ 14–17) са принадлежали на некропола от втората пол. на XIII в., развиващ се в северозападната част на обекта. Погребалният обред е християнски. Потвърди се, че некрополът е имал кратък живот и от началото на XIV в. мястото е използвано за други цели. От този период – първата половина на XIV в., датират 14 ями – № 127, 129, 130, 132–135, 140, 143, 144, 146. Това са ями за смет с неголеми размери – диам. до 1,20 м и запазена дълбочина между 0,15 и 0,50 м. Интерес предизвикват синхронните им дупки от стълбове. Те са принадлежали на поне две, съществуващи по различно време, структури – вероятно наземни сгради. Първата е представена от два реда дупки с по-малки размери, оформящи прав ъгъл в кв. CLVII$_{1,2.}$ Втората група е на дупки с по-големи размери – диаметър 0,30–0,40 м и запазена дълбочина 0,30 м, част от тях с пети и уплътнения от плочести камъни. Хронологически двете структури са предхождали ями № 128 и 139, които са от 50–70-те години на XIV в., като последните частично са ги срязали. Предвид наличието на некропол от втората половина на XIII в. и липсата на други ями от този период, е логично сградите с дървена конструкция да датират от първата пол. на XIV в., от когато са и проучените през предходни години вкопани жилища.

От втората пол. на XIV в. са четири ями. От тях № 131 и 138 са от средата на столетието, № 139 – между 50-те и 70-те години, а голямата № 128 – между 1370 и 1375 г. Последните две предшестват строежа на жилище № 11. Тези ями също са боклучни и се отличават с по-големите си размери и голямото количество материали, открити в тях. Те са задоволявали нуждите на жилищния квартал по време на строежа му и до реконструкцията му през 70-те години на XIV в.

В изследваното пространство бяха проучени и три ями от РЖЕ – № 137, 141, 142 и една от късния халколит – № 145. Бе проучен и пластът от РЖЕ и късния халколит до материковата скала. Не бяха открити структури, отнасящи се към тези периоди. Проучваната площ е близо до ръба на платото и скалата пада на стъпала.

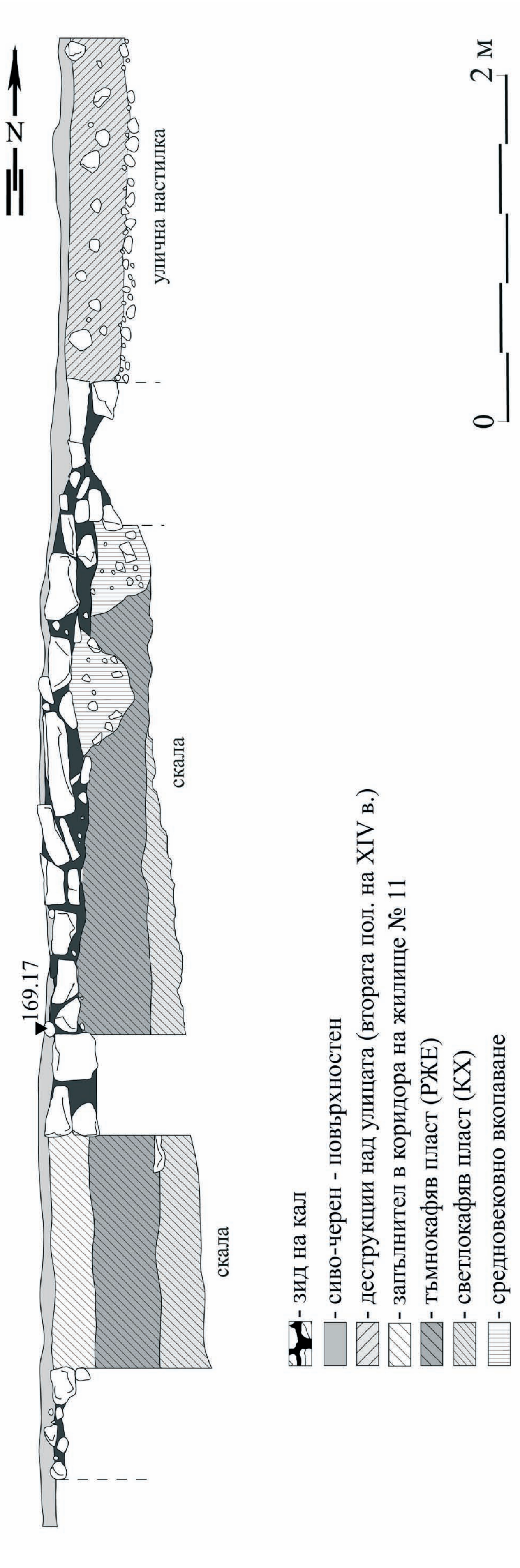
N
улична настилка
скала
скала
169.17
0
2 м
- зид на кал
- сиво-черен - повърхностен
- деструкции над улицата (втората пол. на XIV в.)
- запълнител в коридора на жилище № 11
- тъмнокафяв пласт (РЖЕ)
- светлокафяв пласт (КХ)
- средновековно вкопаване

Обр. 2. Стратиграфски профил под западния зид и входа на жилище № 11 (кв. CXLVIII8/13/CLVII1).

Fig. 2. Cross-section under the western wall and the entrance of dwelling No. 11 (square CXLVIII8/13/CLVII1).

Проучваната площ бе разширена на запад с 85 кв. м в кв. CXLVIII$_{9,13,}$ CXLVII$_{12,16,}$ CXLVII$_{4,}$ и CLVII$_{1}$. Очакваната тук жилищна сграда бе разкрита след отнемането на повърхностния пласт на дълбочина 0,10 м. Подовото ѝ ниво бе достигнато на 0,20–0,30 м. В запълнителя ѝ от светлокафява пръст с деструкции количеството на откритите материали беше малко. За разлика, подовото ниво – дебел 0,10 м преотложен средновековен културен пласт, бе наситено с материали. Достигнато бе строителното ниво на сградата – материковата скала на север и пластът от РЖЕ за по-голямата част на юг.

Жилище № 13 е издължена правоъгълна постройка с ориентация С–Ю, с по-малко северно и по-голямо южно помещение (обр. 3). Външните му размери са 9,50×6,60 м. Дебелите му 0,60 м стени са от полуобработени и обработени камъни, а спойката е калова. Те са изградени върху терена, без основи, а северната стена е врязана в уличното платно. От север е и входът, за който съдим по лежащите върху уличната настилка четири огладени камъка с обща ширина 1,10 м. Освен, че се врязва в улицата, жилище № 13 блокира и западния вход на голямото жилище № 11 на изток. Пространството между двете постройки е било покрито с плочи, които са отвеждали водата от покривите към улицата на север. Жилище № 13 е съществувало през 80-те – 90-те години на XIV в., което го прави една от най-късните постройки от квартала. Сградата е лошо запазена. Липсват следи от вътрешното ѝ устройство. Жилищен е бил вторият етаж. На 0,70 м южно от нея се разкри зидът на друга синхронна сграда. Пространството между двете е било запълнено с боклучен депозит с дебелина 0,40 м. Под него бе достигнато строителното ниво на двете сгради от трамбовани малки плочести и ломени камъни.

Наред с археологическите разкопки бе извършена и полева консервация на голямото жилище № 11. Макар и изпълнени с ограничени средства, разкопките дават научни резултати, които, съчетани с извършване на обработка на археологическите материали, позволяват своевременно да се публи-

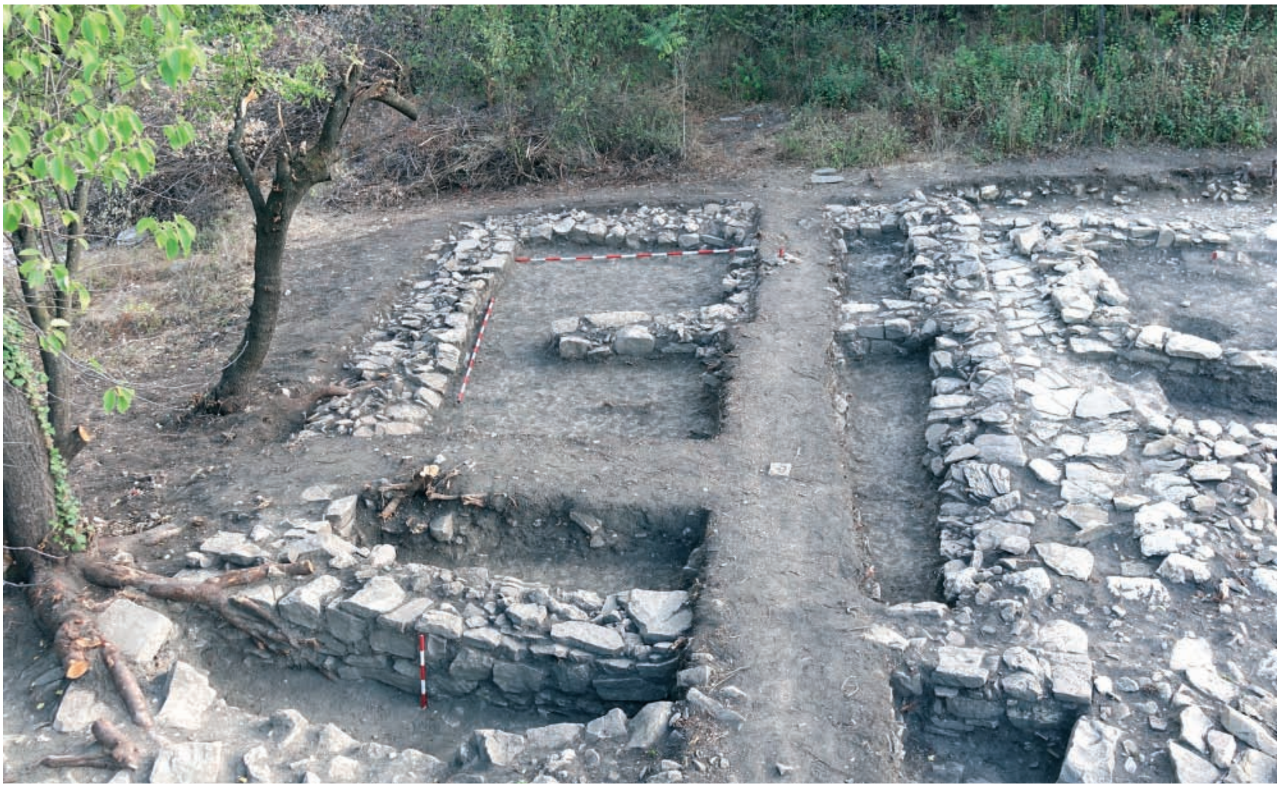

Обр. 3. Жилище № 13 на строително ниво. Изглед от юг.

Fig. 3. Level of construction of dwelling No. 13. View from the south.

кува получената информация. Израз на това е монографията за резултатите от проучванията между 2008 и 2013 г. (Рабовянов 2015). Насоките на бъдещото проучване в Южния сектор са свързани с намерението да се допроучи новоразкритата площ под жилище № 13. При възможност ще бъде направен сондаж северно от улицата, свързваща двете порти в южната част на Трапезица, за да се добие представа за стратиграфската картина в тази част на крепостта.

Литература

Рабовянов 2015: Д. Рабовянов. Археологически проучвания в Южния сектор на Трапезица, 1. Средновековният град. Велико Търново, Фабер, 2015.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE “MEDIEVAL TOWN TRAPEZITZA – SECTOR SOUTH” IN 2015

Deyan Rabovyanov

In 2015, excavations in the Southern sector of the second citadel of the capital Tarnovo were limited in the north-western part of the site. The investigation was in the space under large house No.11 and the plaza south of it. The were 4 graves from the necropolis from the second half of the 13th c., 17 garbage pits from the 14th c., and holes from poles of two buildings from the first half of the the 14th c. All structures were dug in a layer from the Early Iron Age (Fig. 1) .

To the west of this area was uncovered new building from the 1380–1390’s (Fig. 3). Dwelling No. 13 was with two rooms and an entrance to the north. The building covered part of the street and blocked the west entrance of the large building No. 11. It belonged to the final of the residential quarter on the south terrace of Trapezitza.

№ 16. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ „СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ТРАПЕЗИЦА – СЕКТОР СЕВЕР (ДВОРЦОВИ СГРАДИ)“ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Константин Тотев, Евгени Дерменджиев, Пламен Караилиев

Зад Северната порта се откри малък участък от плочести камъни, които може да са част от настилката на Главната улица (обр. 1), трасирана в началото на XIII в. и използвана до края на XIV в.

Южното помещение на Дворцова сграда II–А (обр. 2) има вътрешни размери 5,90×12,25 м и площ 73 кв. м. Ширината на стените, зидани с бял хоросан, е 1,10 м, а запазената височина – 2,75 м. В западния край на северната стена е входът към Северното помещение, широк 1,55 м. Прагът на входа допълнително е повдигнат от 2 реда камъни. Западната фасада е с дължина 19,35 м и е запазена до 1,20 м над фундамента, който има височина 0,40 м, и е по-широк от стената с 0,40 м. Върху фасадата, която е била измазана с хоросан, е запазена каменна зидария с калова спойка от третия строителен период на Дворцова сграда II–А.

През средата на южното помещение на Дворцова сграда II–А преминава отводнителен канал. Каналът започва от лицето на западната фасада и продължава под пода на помещението, като излиза през неговата източна стена. Каналът е направен от тънки каменни плочи, споени с бял хоросан и има вътрешни размери: ширина до 0,12 м, дълбочина до 0,20 м, дължината е 7,30 м, а неговата денивелация от запад на изток е 2,45 м. Каналът е отводнявал терена от запад, между Главната улица и Дворцова сграда II–А, по времето на нейния втори строителен период.

Южното помещение е имало 3 подови нива. Първият под е бил оформен на 2 равнища поради големия наклон на терена. По дължината на помещението, на 1,50–2 м от източната стена, в скалата е прокопан улей (ширина 0,17 м и дълбочина 8 см). От двете му страни са наредени плочести камъни и тухли. В улея са били поставени дървени талпи, които са разделяли помещението на две половини. Върху тях е стъпвал предният край на дървена подова настилка, с която е била покрита по-високата част от запад. В източната част на помещението подът е бил по-нисък с около 1,20 м.

Вторият под е направен през втория строителен период на Дворцова сграда II–А, когато вътрешността на южното помещение е била запълнена с насип, висок до 0,95 м (обр. 3). В насипа е вкопан отводнителният канал. Настилка не е запазена, но подът има наклон от запад на изток.

Новият под от третия строителен период на сградата е оформен с пласт трамбована пръст, като в отделни участъци е запазена настилка от плочести камъни. Подът не е равен, а има лек наклон от запад на изток.

В южния край на южното помещение се откриха 3 гроба на възрастни индивиди, като единият е застъпен от южната фасада на Дворцова сграда II. За другите гробове може да се каже, че са от некропола на църква №2, вкопани в разрушената Дворцова сграда II–А.

На разстояние 1,10 м от запад на Дворцова сграда II–А се откри фундамент, зидан с калова спойка (запазена дължина 1,60 м, ширина 0,40 м и височина 0,30 м). Най-вероятно върху него е стъпвал дървен чардак пред западната фасада на сградата. Фундаментът е направен по-късно от строежа на Дворцова сграда II–А и може да се датира в първата половина на XIII в.

Западното помещение е допълнително изградено пред северната половина на Дворцова сграда II–А. То има дължина 11,80 м и ширина 2,10 м. Западната стена, зидана с бял хоросан, е запазена на височина 0,40–1 м, а ширината ѝ достига 0,55 м. Помещението няма южна стена, защото от тази страна се е намирал неговият вход с ширина 2 м. Западното помещение е построено по-късно от Дворцова сграда II–А, през втората половина на XIII в., и най-вероятно е служило за допълнителен склад – хранилище. След като помещението е изоставено през XIV в., неговата вътрешност е била използвана за изхвърляне на смет и е запълнена с пръст, пепел, фрагменти керамика и животински кости.

При разкриването на южната част на западното помещение през 2014 г. се предположи, че неговата западна стена е зидана с калова спойка, а самото помещение е вкопано в терена хранилище, изградено извън очертанията на Дворцова сграда II–А (Тотев и др. 2015, 639). При цялостното зачистване на западната стена се оказа, че фугите са дълбоко запълнени с кал на мястото на опадалия хоросан от зидарията, което е причина за грешката относно вида на използваната спойка.

Дворцова сграда II–А има 3 строителни периода: от първата половина на XIII в., от втората

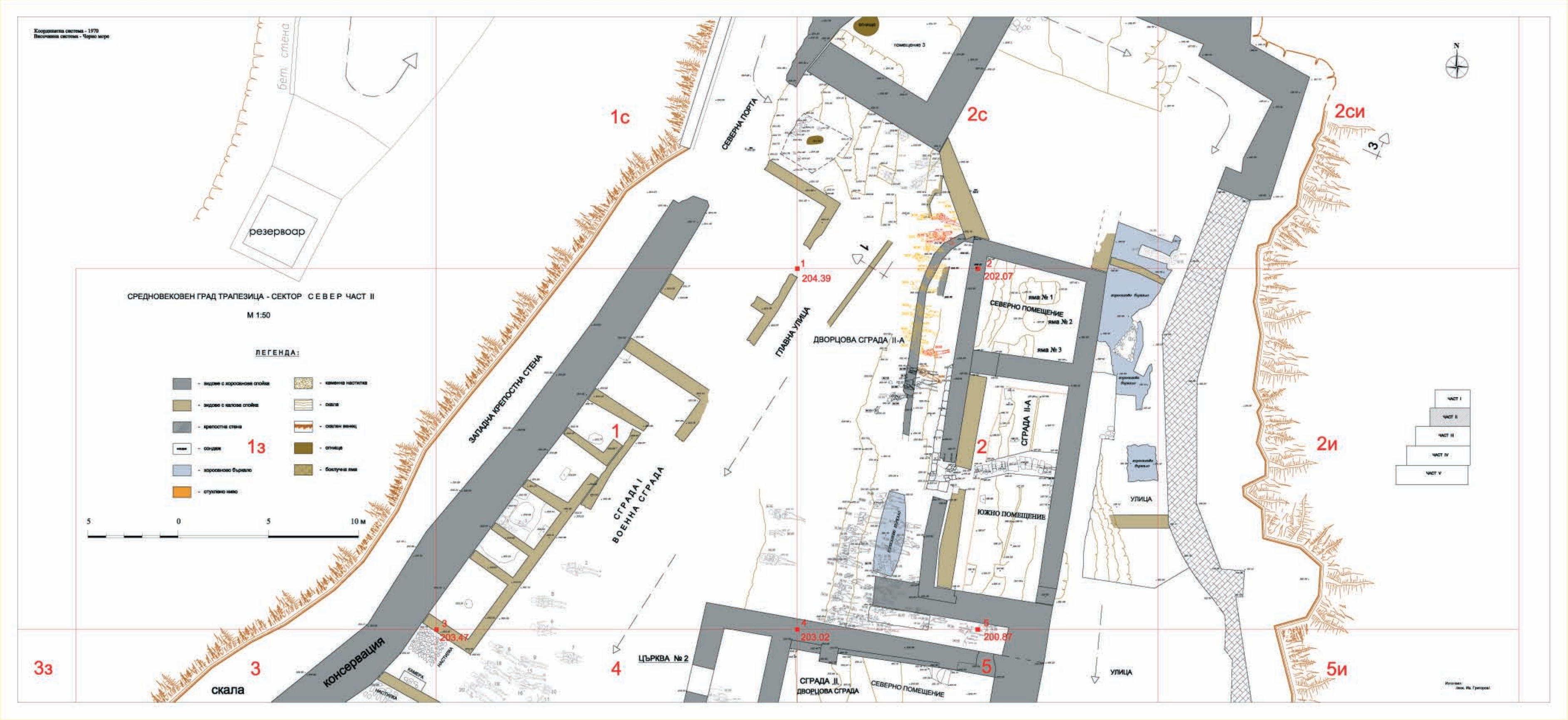
Координатна система - 1970
Височинна система - Черно море
бет. стена
резервоар
СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ТРАПЕЗИЦА - СЕКТОР СЕВЕР ЧАСТ II
М 1:50
ЛЕГЕНДА:
- зидове с хоросанова спойка
- зидове с калова спойка
- крепостна стена
- сондаж
- хоросаново бъркало
- отъпкано ниво
- каменна настилка
- скала
- скален венец
- огнище
- боклучна яма
5
0
5
10 м
1с
1з
2с
2си
2и
5и
3з
3
4
5
1
2
скала
консервация
ЗАПАДНА КРЕПОСТНА СТЕНА
СЕВЕРНА ПОРТА
ГЛАВНА УЛИЦА
СГРАДА I
ВОЕННА СГРАДА
ЦЪРКВА № 2
ДВОРЦОВА СГРАДА II-А
СЕВЕРНО ПОМЕЩЕНИЕ
яма № 1
яма № 2
яма № 3
СГРАДА II-А
ЮЖНО ПОМЕЩЕНИЕ
СГРАДА II
ДВОРЦОВА СГРАДА
помещение 3
огнище
УЛИЦА
1 204.39
2 202.07
3 203.47
4 203.02
5 200.87
ЧАСТ I
ЧАСТ II
ЧАСТ III
ЧАСТ IV
ЧАСТ V
N

Обр. 1. Общ план на проучвания участък – начало на Главна улица, южно помещение и западно помещение на Дворцова сграда II–А, некропол на църква № 2.

Fig. 1. General view of the researched area – The beginning of the Main Street, South and West premises from Palace Building II–A, Church 2 necropolis.

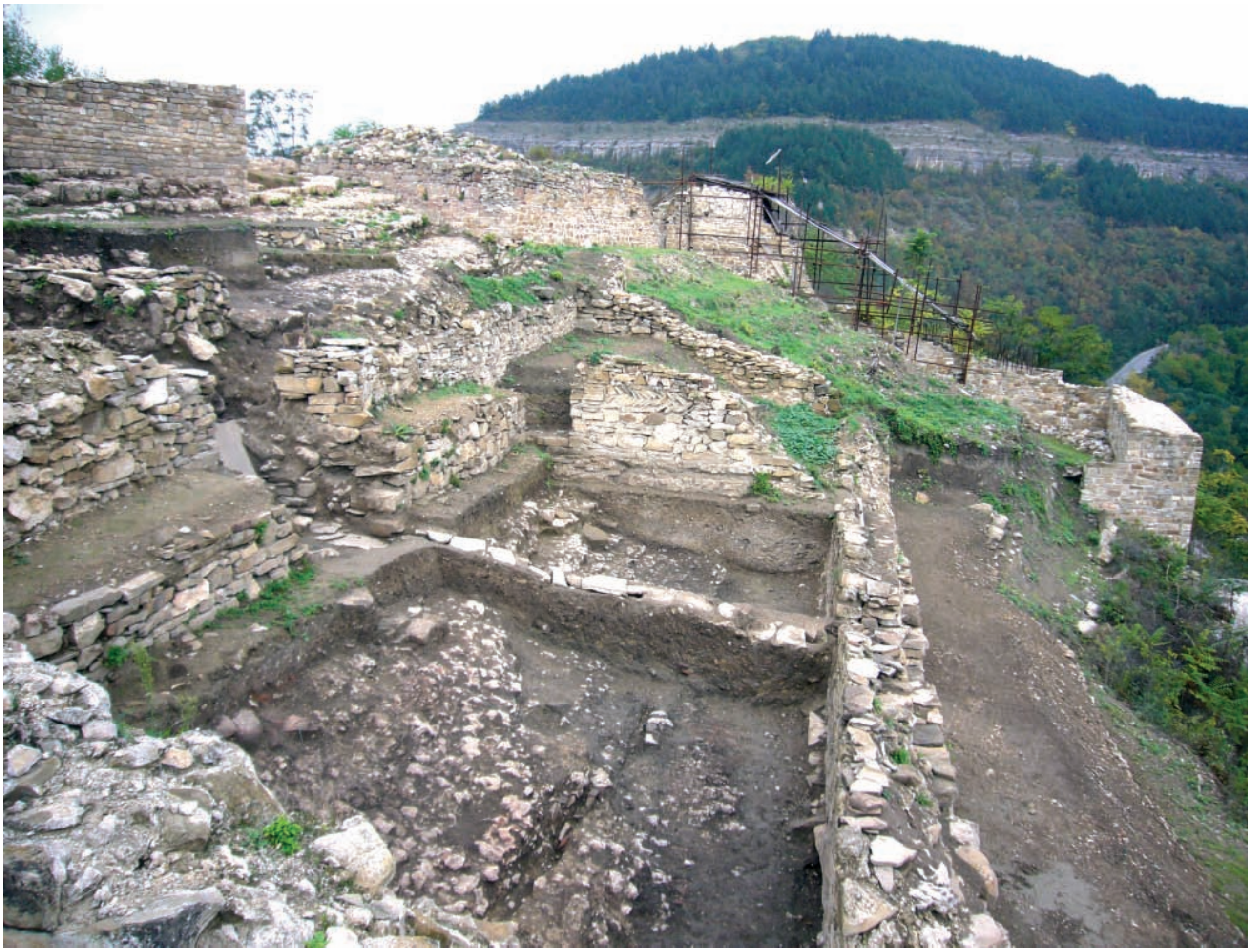

Обр. 2. Дворцова сграда II–А – поглед от юг.

Fig. 2. Palace Building II – A – South view.

половина на XIII в. и от края на XIV в. През втория период е построено западното помещение, а в южното помещение е повдигнат подът и вкопан отводнителният канал. В края на XIII в. или началото на XIV в. сградата е разрушена. През третия период в южното помещение са направени надзижданията с калова спойка по външните стени, вътрешно стълбище, дублираща западна стена и външно стълбище.

Подпорната стена от изток на завоя на Главната улица, идваща от Северната порта, започва на фуга от югоизточния ъгъл на Северната кула и достига северозападния ъгъл на западното помещение на Дворцова сграда II–А. Зидана е с калова спойка. Запазената ѝ дължина е 1 м, ширината е 0,50 м и височината – 0,40 м. Подпорната стена е изградена заедно със западното помещение на Дворцова сграда II–А през втората половина на XIII в. Подпорната стена е била демонтирана в самия край на XIV в. и над нея е фундирана Северната оградна стена на комплекса при църква № 2.

От **некропола на църква № 2** се откриха 19 гроба на възрастни индивиди. Повечето от гробовете се намират в очертанията на разрушеното западно помещение на Дворцова сграда II–А, като при вкопаването на гробните ями, почти изцяло са извадени камъните от неговата западна стена. Във всички гробове е имало ковчези, а погребалният инвентар е характерен за столичните некрополи. Некрополът на църква № 2 се датира в XIV в.

Северната оградна стена на комплекса при църква № 2 започва на фуга от югоизточния ъгъл на Северната кула и се долепя към северозападния ъгъл на Дворцова сграда II–А. Зидана е с калова спойка, дължината е 5,30 м, а ширината – 1 м. Оградната стена преминава над разрушената Подпорна стена на Главната улица и затиска 3 гроба от некропола на църква № 2. Северната оградна стена е изградена в самия край на XIV в.

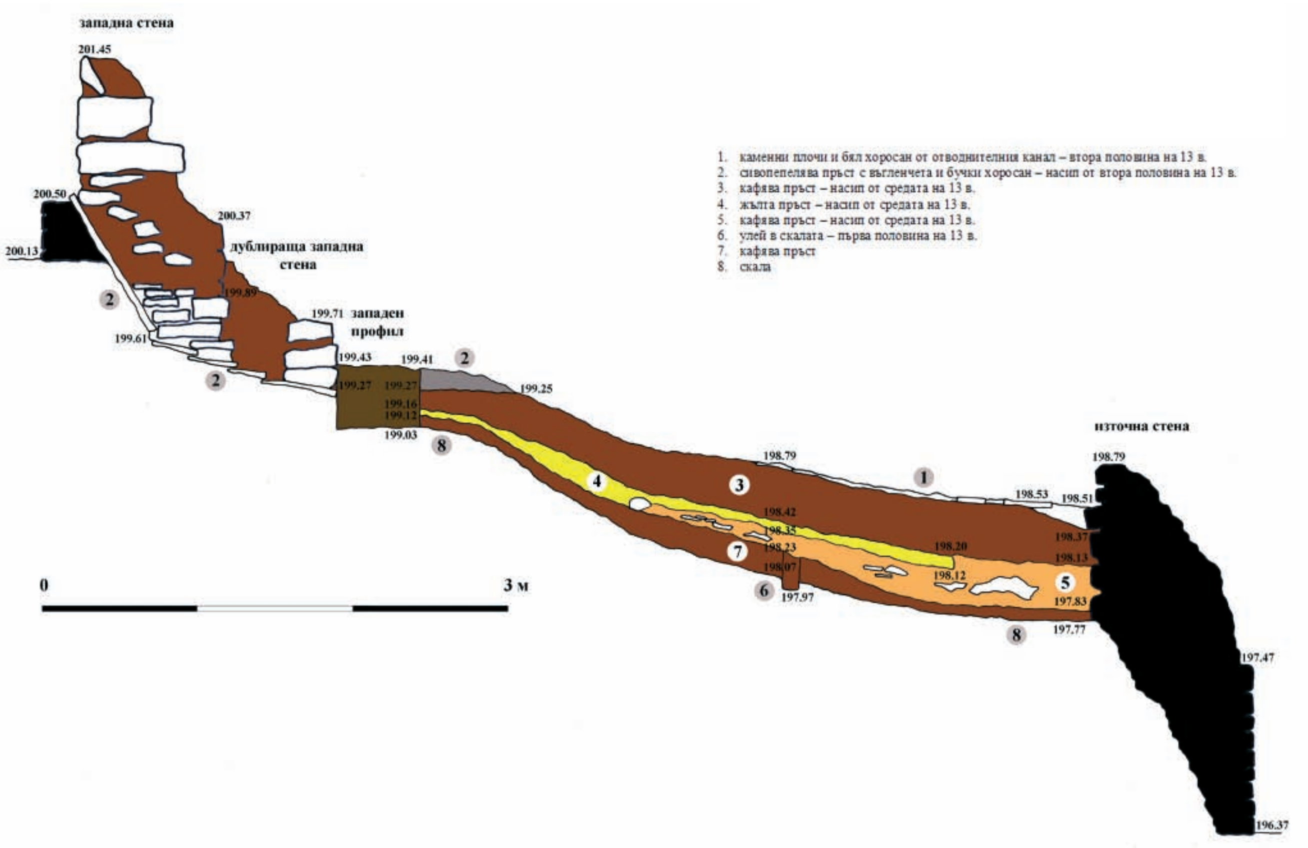
западна стена
201.45
200.50
200.13
200.37
дублираща западна стена
199.89
199.71
западен профил
199.61
199.43
199.41
199.27
199.27
199.16
199.12
199.03
199.25
2
2
2
8
1. каменни плочи и бял хоросан от отводнителния канал – втора половина на 13 в.
2. сивопепелява пръст с въгленчета и бучки хоросан – насип от втора половина на 13 в.
3. кафява пръст – насип от средата на 13 в.
4. жълта пръст – насип от средата на 13 в.
5. кафява пръст – насип от средата на 13 в.
6. улей в скалата – първа половина на 13 в.
7. кафява пръст
8. скала
източна стена
198.79
198.79
1
198.53
198.51
4
3
198.42
198.35
198.23
198.07
198.20
198.37
198.13
198.12
7
6
197.97
5
197.83
197.77
8
197.47
196.37
0
3 м

Обр. 3. Централен стратиграфски профил (южна страна) в южното помещение на Дворцова сграда II–A: 1. Каменни плочи и бял хоросан от покритието на отводнителния канал – втора половина на XIII в.; 2. Насип от средата на XIII в.; 3. Насип от средата на XIII в.; 4. Насип от средата на XIII в.; 5. Насип от средата на XIII в.; 6. Улей в скалата – първа половина на XIII в.; 7. Кафява пръст; 8. Скала.

Fig. 3. Central stratigraphic profile (south) in the South premise of Palace Building II – A: 1. Stone plates and white mortar from the coverage of the drainage canal – second half of 13th c.; 2. Embankment from the mid of 13th c.; 3. Embankment from the mid of 13th c.; 4. Embankment from the mid of 13th c.; 5. Embankment from the mid of 13th c.; 6. Rock furrow – first half of 13th c.; 7. Brown soil.; 8. Rock.

Литература

Тотев и др. 2015: К. Тотев, Е. Дерменджиев, П. Караилиев. Археологически разкопки на обект „Средновековен град Трапезица – Сектор Север (Дворцови сгради)“ във Велико Търново. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 639-641.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF "MEDIEVAL CITY OF TRAPEZITSA – NORTH SECTOR (PALACE BUILDINGS)" IN VELIKO TYRNOVO

Konstantin Totev, Evgeni Dermendjiev, Plamen Karailiev

Two premises from the Palace Building II-A were examined (fig. 2). The south premise had three floor levels from the second and first half of the 13th c. and the end of the 14th c. and a drainage canal (fig. 3). The additionally built Western premise was used for a storage house. The cleaning of the retaining wall of the Main Street was completed along with a part from the 13th c. flooring. The northern Fence wall of the complex at church No. 2 from the end of the 14th c. was also researched. 19 graves were studied from the necropolis of church No. 2 from the 14th c. (fig. 1).

№ 17. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ ЦЪРКВА И БАНЯ ЮЖНО ОТ МАНАСТИРА „СВ. 40 МЪЧЕНИЦИ“ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Константин Тотев, Евгени Дерменджиев, Пламен Караилиев

Археологическите разкопки обхванаха терени южно от средновековната църква и изцяло проучената баня (обр. 1), и на изток от Западната крепостна стена на Ранновизантийското укрепление (обр. 2).

Най-долният културен пласт от VI–VII в. е свързан със строежа и функционирането на Ранновизантийското укрепление на западния склон на хълма Царевец (обр. 3 7). В този пласт се открива керамика и от желязната епоха. За периода от началото на VII в. до края на XII в. няма никакви данни за обитаване на този терен.

Следващите пластове са от времето на Второто българско царство: от XIII в. – без архитектурни останки (обр. 3 6) и от XIV в. с боклучни ями, полувкопани жилища, гробове от малък некропол, църква, баня и хоросанови бъркала от строежа на банята (обр. 3 4–5). На сегашния етап от разкопките може да се каже, че от края на XII в. до средата на XIV в. тази част от столичното подградие в югозападното подножие на цитаделата на хълма Царевец не е била застроявана.

Последователно във височина продължават пластове от края на XIV–XV в. (обр. 3 4), XVI–XVII в. (обр. 3 3) и XVIII–XIX в. от османския период. Над тях следват 2–3 пласта с останки от каменни зидове, подови нива и огнища, натрупани по време на обитаването на квартала през XIX–XX в. (обр. 3 2). Най-горните пластове се състоят от пръст, чакъл, пепел и съвременни боклуци от XX–XXI в. (обр. 3 1).

Доразкриха се проучените миналата година 3 хоросанови бъркала за бял и червен хоросан от юг на банята, използвани при нейния строеж в края на XIV в. (обр. 2). Между тях се очертаха две дупки за колове на дървена конструкция.

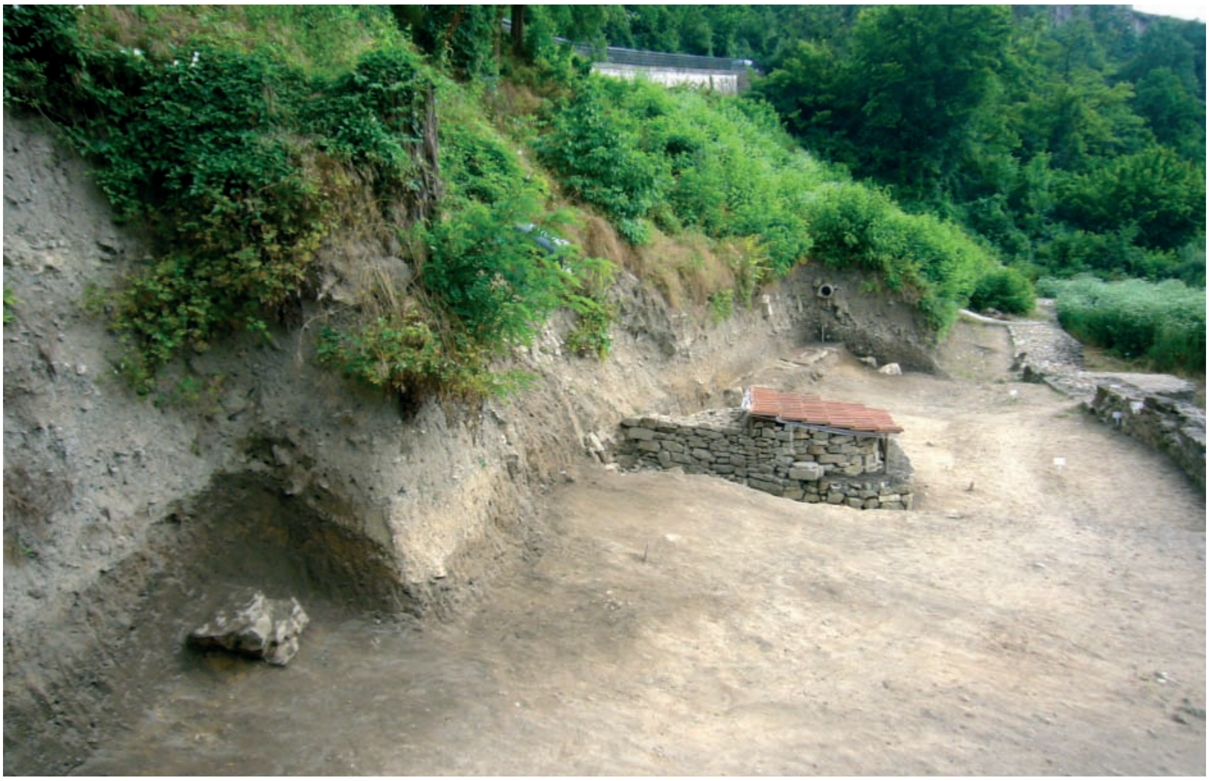

Обр. 1. Общ вид на обекта – поглед от север.

Fig. 1. General view of the site – from north.

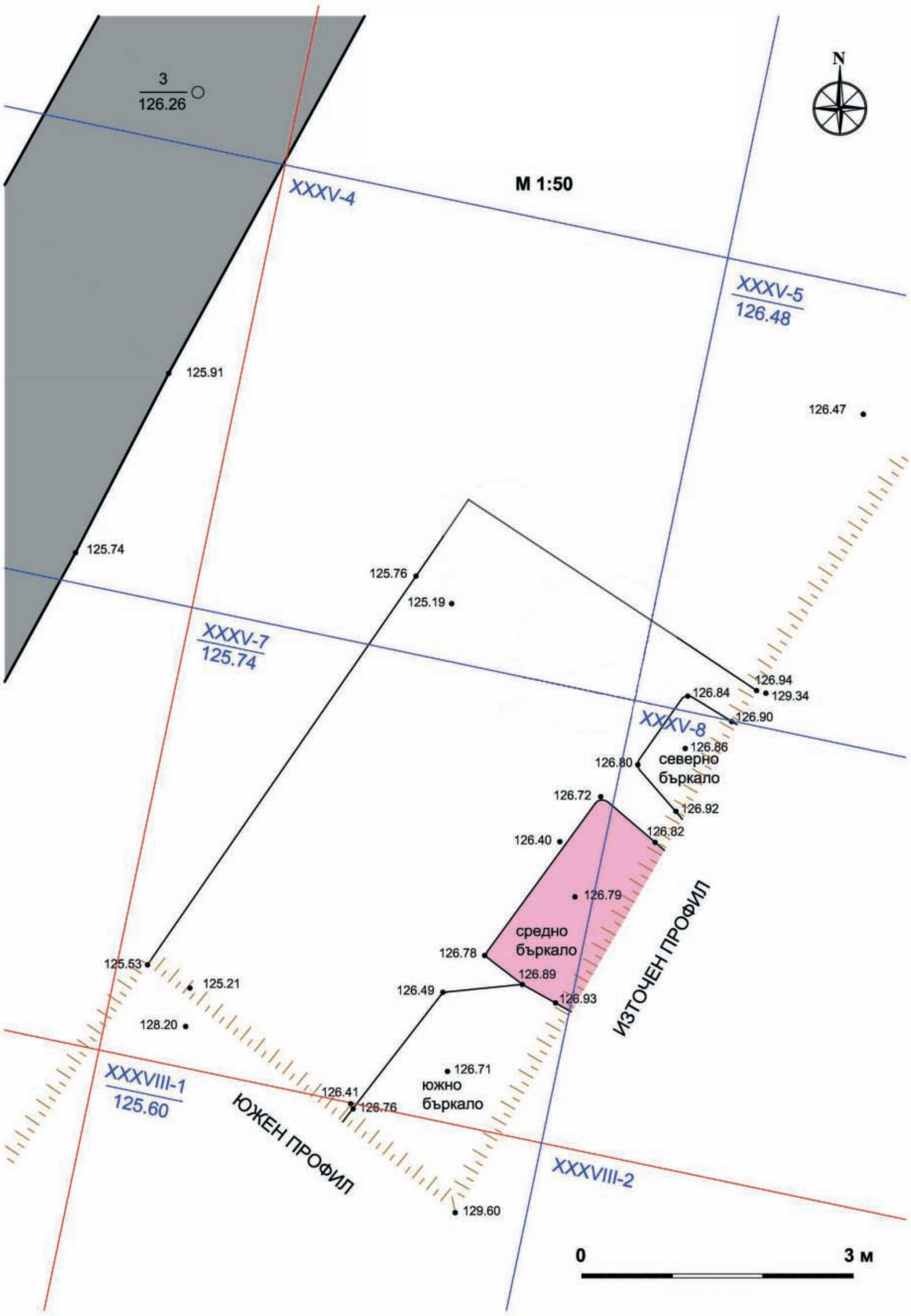
3
126.26
XXXV-4
M 1:50
N
XXXV-5
126.48
125.91
126.47
125.74
125.76
125.19
XXXV-7
125.74
126.94
129.34
126.84
126.90
XXXV-8
126.86
северно
бъркало
126.80
126.72
126.92
126.40
126.82
126.79
ИЗТОЧЕН ПРОФИЛ
средно
бъркало
126.78
126.89
125.53
125.21
126.49
126.93
128.20
XXXVIII-1
125.60
126.71
южно
бъркало
126.41
126.76
ЮЖЕН ПРОФИЛ
XXXVIII-2
129.60
0
3 м

Обр. 2. План на проучения сектор.

Fig. 2. Plan of the researched sector.

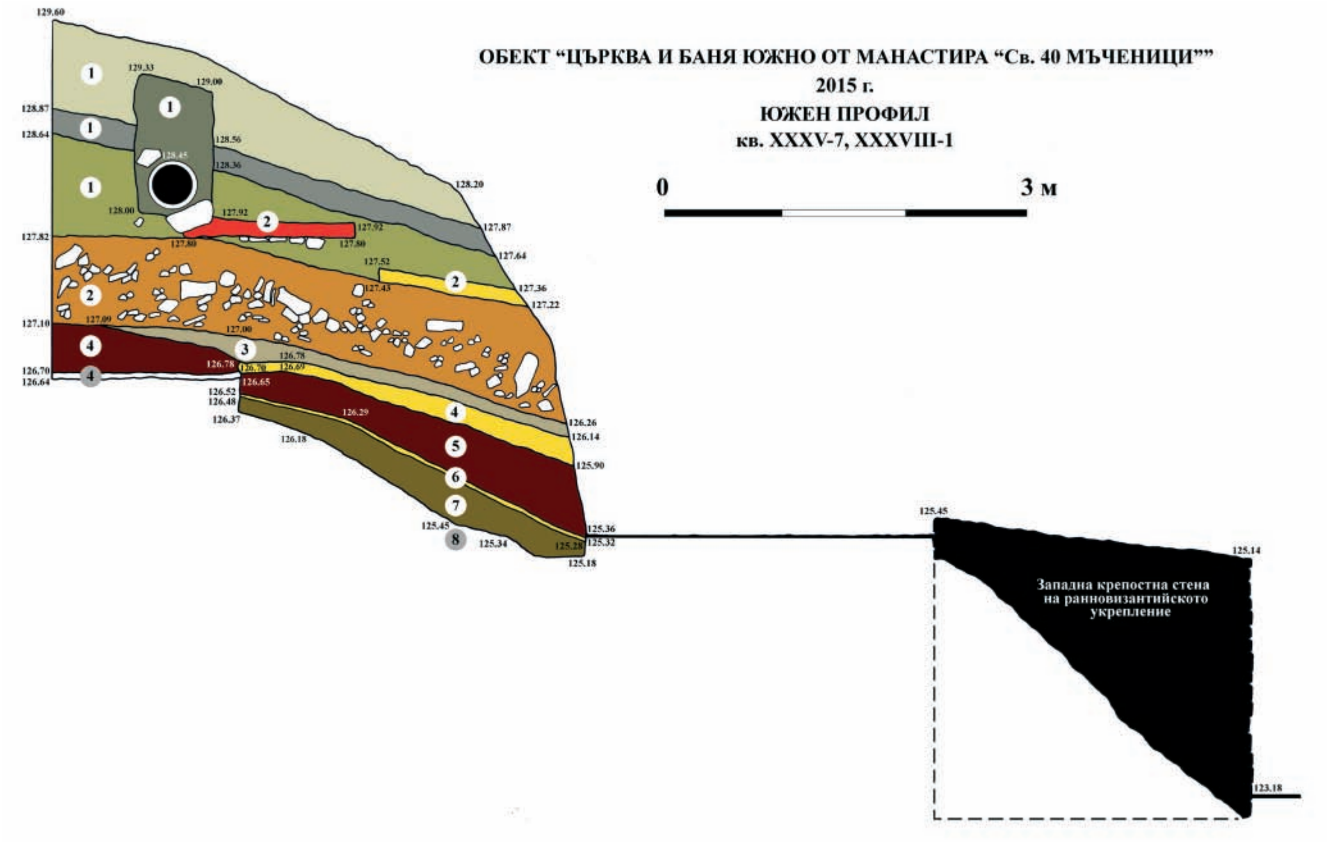
ОБЕКТ "ЦЪРКВА И БАНЯ ЮЖНО ОТ МАНАСТИРА "Св. 40 МЪЧЕНИЦИ""
2015 г.
ЮЖЕН ПРОФИЛ
кв. XXXV-7, XXXVIII-1
0
3 м
Западна крепостна стена на ранновизантийското укрепление
129.60
129.33
129.00
128.87
128.64
128.56
128.45
128.36
128.20
128.00
127.92
127.92
127.87
127.82
127.80
127.80
127.64
127.52
127.43
127.36
127.22
127.10
127.09
127.00
126.78
126.78
126.70
126.70
126.69
126.65
126.64
126.52
126.48
126.37
126.29
126.26
126.18
126.14
125.90
125.45
125.36
125.34
125.32
125.28
125.18
125.45
125.14
123.18
1
1
1
1
2
2
2
3
4
4
4
5
6
7
8

Обр. 3. Южен стратиграфски профил в кв. XXXV–7 и XXXVIII–1: 1. Пластове и изкопи от XX в.; 2. Насип, пещ и подово ниво от XIX–XX в.; 3. Пласт от XVI–XVII в.; 4. Пластове и хоросаново бъркало от XIV–XV в.; 5. Пласт от XIII–XIV в.; 6. Ниво от XIII в.; 7. Пласт от VI–VII в.; 8. Материк.

Fig. 3. South stratigraphic profile in sq. XXXV–7 and XXXVIII–1: 1. Layers and digs from XXth c.; 2. Embankment, kiln and underfloor level from XIX–XXth c.; 3. Layer from XVI–XVIIth c.; 4. Layers and lime stirring facilities from XIV–XVth c.; 5. Layer of XIII–XIVth c. 6. Level from XIIIth c.; 7. Level from VI–VIIth c.; 8. Bedrock.

Върху северната стена на наоса на църквата се разкри малък участък от стенописен цокъл. Стенописът беше освободен от разтрошената замазка на висящия под на банята, временно укрепен и фиксиран към стената. Цокълът е част от цялостното стенописване на църквата през втората половина на XIV в. Освен намерените вече фрагментирани стенописни образи и част от ктиторска композиция, в този участък от наоса се очаква откриването на още запазени стенописи, които да допълнят картината за живописта и характера на тази столична църква.

Откриха се общо 29 находки, от които 9 медни монети, сграфито стени с части от човешки фигури, висулка от полюлей, рамка от стеатитова иконка и различни битови предмети**.**

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF CHURCH AND BATH SOUTH FROM "ST. 40 MARTYRS MONASTERY" IN VELIKO TYRNOVO

Konstantin Totev, Evgeni Dermendjiev, Plamen Karailiev

The site registered layers from the 6th–7th c., the 13th c., the 13th–14th c., the 14th–15th c., the 16th–18th c., the 19th–20th c., and the 20th–21th c. (fig. 1, 3). Three lime stirring facilities were studied, which were used for the preparation of white and red mortar for the construction of the bath in the late 14th c. (fig. 2). A small area of picturesque plinth was revealed on the north wall of the church, which was part of its overall painting during the second half of the 14th c.

№ 18. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ПЕРПЕРИКОН ПРЕЗ 2015 г.

Николай Овчаров, Даниела Коджаманова, Здравко Димитров

През месеците юли, август и септември за шестнадесета поредна година бе проучван вече широко известният скален град Перперикон край Кърджали. В мащабната кампания се включиха около 100 работници от околните села. Усилията бяха изцяло насочени в централната част на Акропола: кв. F–Q с номера от 6 до 11 (обр. 1). Целта бе да се завърши проучването на градоустройството и жилищната архитектура от античността и средновековието в тази зона.

Както обикновено, в дълбочина се откриват находки от халколита, къснобронзовата и ранножелязната епохи. Сред тях трябва да се отбележи една великолепна тесличка от камък от късния халколит. В периодите на античността и средновековието бяха разкрити всички непроучени до този момент жилищни сгради от Акропола.

Антична епоха

Новите сгради от периода на римската и късноримската епоха (обща хронология: III–VI в.) са сгради с номера от 44 до 51. Сред тях се откроява огромната и многоделна № 48, която е непосредствено пред южната порта на града. Друга много голяма сграда е № 44, която заедно със сграда № 45, оформя един квартал в центъра на Акропола.

Силно впечатление прави и сграда № 49, която е разделена на две помещения, изсечени в скалите и достроени с каменни зидове. В нея бяха открити падналите *in situ* покривни конструкции от късноримската епоха (обр. 2).

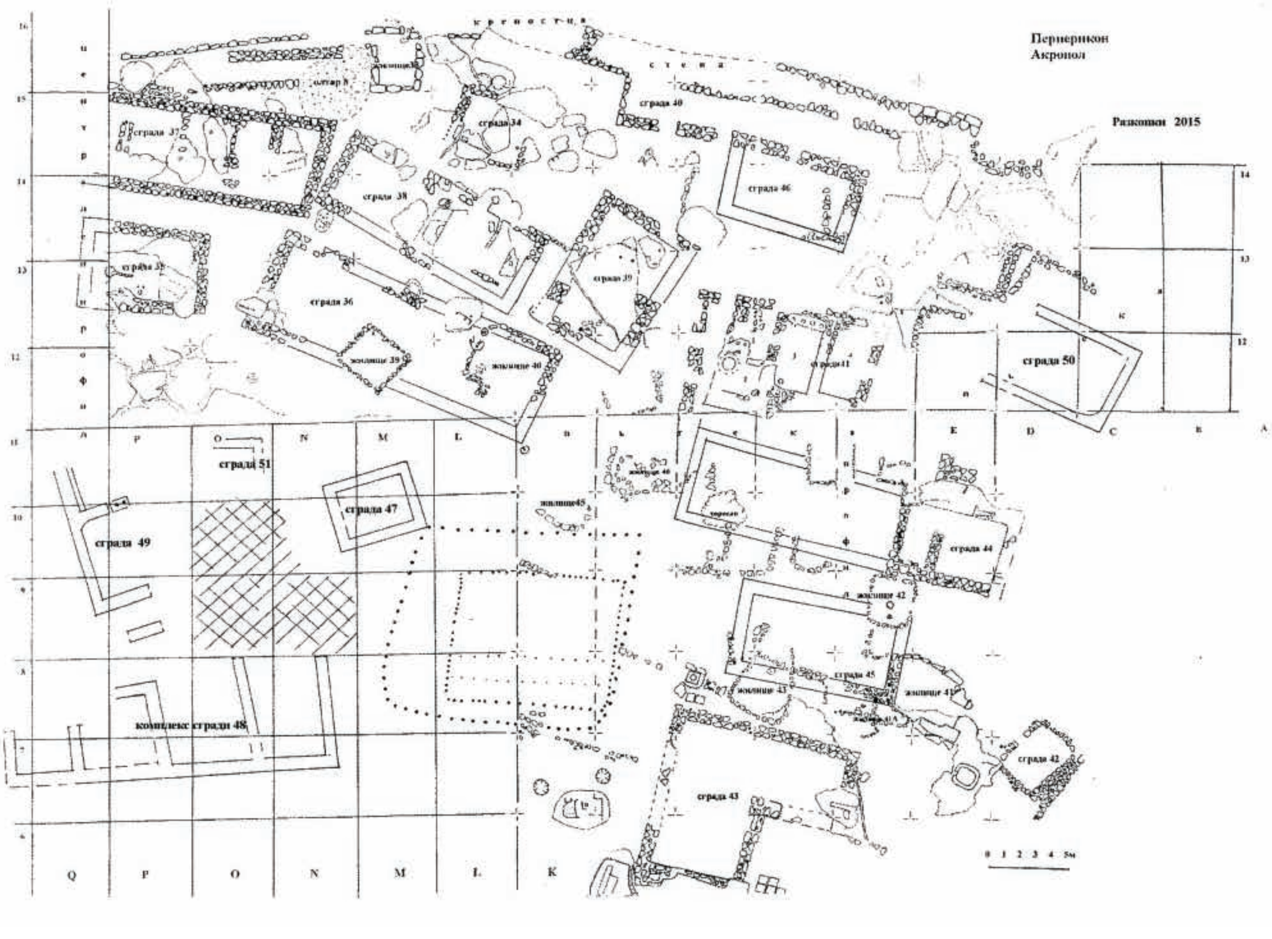
Перперикон
Акропол
Разкопки 2015
крепостна
стена
сграда 37
олтар
жилище
сграда 34
сграда 40
сграда 38
сграда 46
сграда 39
сграда 36
жилище 39
жилище 40
сграда 41
сграда 50
сграда 51
сграда 47
жилище 45
жилище 46
сграда 49
сграда 44
жилище 42
сграда 45
жилище 43
жилище 41
комплекс сгради 48
сграда 42
сграда 43
Q
P
O
N
M
L
K
E
D
C
B
A
14
13
12
11
10
0 1 2 3 4 5м

Обр. 1. Общ план на работния сектор през 2015 г. – центърът на Акропола на Перперикон.

Fig. 1. General plan of the working sector in 2015 – centre of the Acropolis of Perperikon.

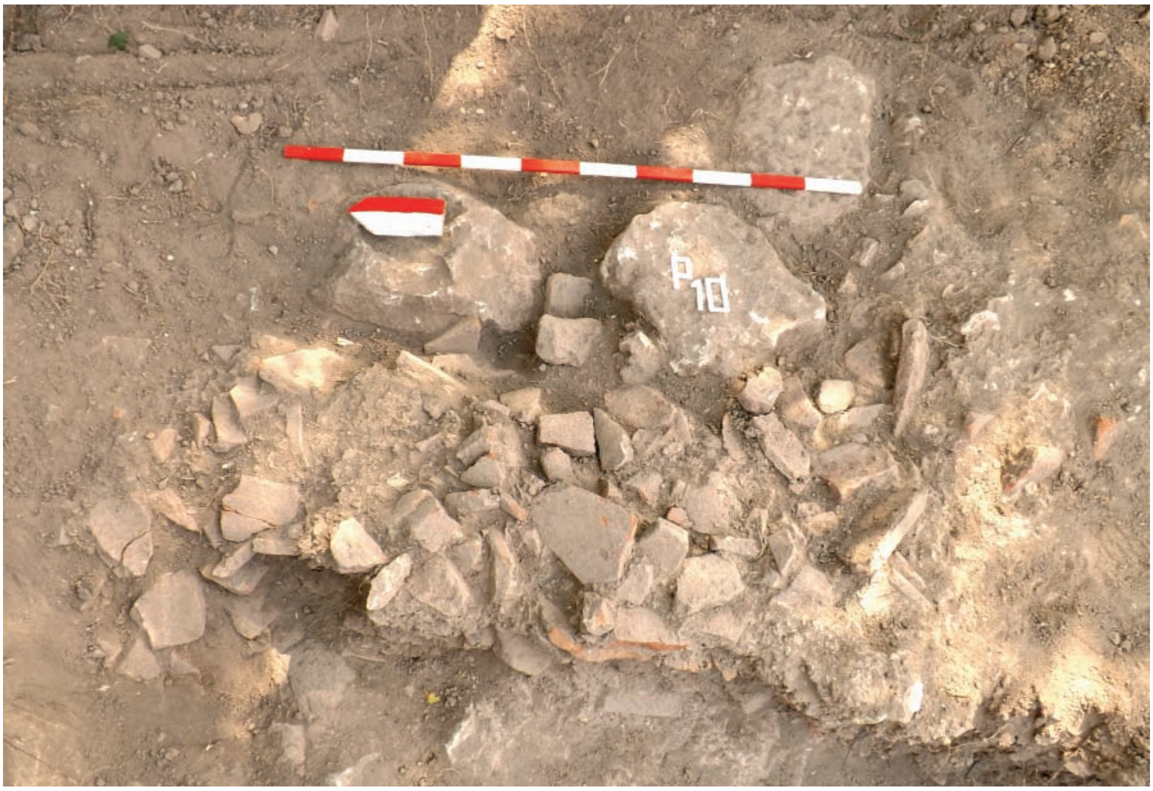

Обр. 2. Покривна конструкция, паднала на място, от сграда № 49 – късноримска епоха.

Fig. 2. Roof construction (in situ) from building № 49 – late roman period.

Особено интересно бе проучването в самия център на Акропола. В зоната на кв. J–M (с номера от 8 до 10), между сгради № 36, 43, 44, 45, 47, 48 и улицата с портиците от южната част на Акропола, се откри голямо пространство, изсечено като малък площад в скалите. Той е оформен със стълби и седалища от южната страна. Отводнен е от канал на запад и в него бяха регистрирани няколко нива на насипване с каменен трошляк. Определено това е било предварително планирано свободно пространство между сградите в центъра на Акропола на Перперикон.

Средновековна епоха

От разкопките на Перперикон през 2015 г. има сравнително малко данни от епохата на средновековието. Открити бяха още 11 гроба от средновековния некропол (№ 160–171) и жилища № 41–46 от средновековния квартал, който е бил изграден върху развалините на сгради № 43–45 от късноантичния Перперикон.

В средновековните жилища се доказа картината, известна ни от предходните кампании. Тези структури съдържат винаги поне един хромелен камък, малки огнища и едно примитивно подово ниво, изградено върху заварения терен, при което е трудно да се открои дори трамбоване на пръстта. Най-често подовото ниво на средновековните жилища се улавя само покрай огнищата. Понякога от него има само фрагменти от вторично използвани късноантични керемиди.

През 2015 г. на Перперикон бяха открити 984 находки. Сред тях се открояват много важни нумизматични единици (табло 1). От периода на късната античност силното развитие на комплексите от VI в. бе потвърдено от наличието на златен тремис на Юстиниан I (527–565 г.), който бе открит в пластовете на кв. К 10, т.е. от централното открито пространство (ПИН 20; табло 1). Явно това е свидетелство за продължаването на живота в центъра на Перперикон през VI в. От особено голямо значение е златният тетартерон на Василий II Българоубиец (976–1025 г.) с Константин VIII (1025–1028 г.), който е сред най-важните данни от средновековието на Перперикон през XI в. (ПИН 655; табло 1). Също така много редки са сребърните монети на българския цар Иван Александър (1331–1371 г.). От т.нар. сребърни аспри на владетеля на Перперикон бяха открити две единици, които са поредното археологическо свидетелство в подкрепа на историческите сведения за присъствието на българите в тази зона на Източните Родопи през 1343 г.

Други важни находки от 2015 г. са множество накити от античността и средновековието (фибу-

Табло 1. Най-важните находки от Перперикон през 2015 г.
1.1. Златен тремис на Юстиниан I (527–565 г.); 1.2. Златен тетартерон на Василий II (976–1025 г.) с Константин VIII (1025–1028 г.); 1.3. Оловен печат с надпис на Димитриос Селулий; 1.4. Бронзова статуетка на Аполон, открита до сграда № 43.

Plate 1. The most important finds from Perperikon in 2015.
1.1. Tremis of Justinian I (527-565); 1.2. Tetarteron of Basil II (976-1025) with Constantine VIII (1025-1028); 1.3. Lead seal with inscription of DIMITRIOS SELULI; 1.4. Bronze statuette of Apolo, found near building № 43.

ли, пръстени, висулки). Твърде интересен е оловният печат на производител на мебели от късноантичната епоха с надпис: *Димитриос Селулий* (ПИН 606/2015; табло 1). Открита бе и една великолепна бронзова статуетка на бог Аполон (ПИН 15/2015; табло 1).

Стратиграфските данни от Акропола на Перперикон през 2015 г. бяха отново много богати. Напълно бе завършен, документиран и изследван контролният стратиграфски профил, преминаващ през абсолютно целия Акропол от юг на север в кв. Q 5–Q 16. Той пресича и дава информация за всички културни пластове от южната до северната крепостна стена. Неговите данни ще бъдат публикувани в монографиите за обекта. Тук остава място само да спомена, че в зоната, в която той пресича сгради № 48 и 49, се откриват ясни стратиграфски данни за периода на късноримската епоха – IV в., след това за реконструкции и използване от ранновизантийската епоха – V–VI в. и цял един слой, който съдържа материали от средновековната епоха: XI–XIV в. Средновековните нива тук не могат да бъдат разделени както в другите профили от предходни кампании, тъй като върху сгради № 48 и 49 не бяха открити жилища от този период.

REGULAR ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF PERPERIKON IN 2015

Nikolay Ovcharov, Daniela Kodzhamanova, Zdravko Dimitrov

The excavations of Perperikon in 2015 took place in July, August and September. All studies were entirely in the central part of the Acropolis (fig. 1).

Ancient period

Newly excavated buildings from the Roman and Late Roman era (general chronology: III-VI c. AD) are these with numbers from 44 to 51. The largest buildings are № 48 and 49 (fig. 2), which are to the south gate of city. Another quarter is shaped by buildings № 44 and № 45, which are in the center of Acropolis.

Medieval period

During the whole campaign were found 11 new graves from the medieval necropolis and six small houses (dwellings) from the medieval neighborhood that was built on the ruins of buildings № 43-45 from late antique Perperikon.

The most important finds from 2015 are silver coins from the Middle Ages – *aspri of king Ivan* Alexander (1331-1371), gold *tremis of Emperor* Justinian I (527-565), gold *tetarteron* of Basil II (976-1025), bronze statuette of Apollo, lead seal with the inscription of *Dimitrios Seluli* (pl. 1), several ceramic vessels, lamps and fragments of *terra sigillata*.

№ 19. СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ – ГРАД ЛЮТИЦА

Филип Петрунов, Виолина Кирякова, Антония Стоилова

През 2015 г. редовните археологически проучвания на средновековната крепост – град Лютица в община Ивайловград се финансираха от МК, НИМ и Община Ивайловград. Разкопките бяха съсредоточени в два сектора: източно от крепостната порта (Сектори XIII, XIV,XIX и XX) и при християнските храмове (Сектор XIV и XV).

Сектор „Църкви“

Пространството е проучвано през 2002, 2005 и 2006 г. (Петрунова 2005, 310; 2007, 556).

През 2015 г. е възобновена работата източно от по-късната църква (XIV в.) и в северния кораб на средновековната базилика (XI–XIII в.), които попадат в сектор XV, квадрати D8, D9 и D10. Беше заложен сондаж с дължина 14 м север–юг и 3,50 м изток–запад. След отнемането на най-горния слой пръст се разкриха струпвания от камъни, в които бяха регистрирани и документирани 8 гроба, представляващи гробни ями, оградени от вертикално поставени плочести камъни, като някои от тях бяха покрити хоризонтално с плочи, всички са ориентирани запад–изток, по християнски обичай. В тях се откриха останки от 6 детски индивида и 4 възрастни, както и две двойни погребения и множество препогребвания около гробните камери. Не се откриват гробни дарове, с изключение на фрагмент от бронзова обеца, в много лошо състояние.

В северния кораб на базиликата е заложен сондаж № 2 попадащ в квадрати C8 и D8. Сондажът е проучен до материковата скала.

Общо от сектора са открити 13 инвентарни номера. Находките са предимно от XIII–XIV в.

Сектор до „Крепостната Порта“.

През 2015 г. продължи проучването на терена източно и южно от крепостната порта. Заложени са нови сондажи с № 3, 4, 5, 6 и 7. Те попадат в Сектори XIII, XIV, XIX, XX. Сондажите са проучени до различни нива, като в тях се разкриха зидове, съставящи отделни елементи от масивна верижна сграда, съществувала до края на XIII в. Общата дължина на разчистените масивни каменни градежи със спойка от бял хоросан е 13 м. Направено е и зачистване на фрагмент от крепостната стена, южно от южната кула на крепостната порта. Участъкът е с обща дължина 27 м от вътрешната страна на стената. Регистрирано е масивно каменно стълбище с размери 0,60×0,40 м и три запазени стъпала със стъпка 0,30 м. Целият фрагмент от куртината е документиран и археологически и геодезически.

При проучванията е изработена нова геодезическа картина на разкритите структури до 2015 г. и на всички нови ситуации от 2015 г. Секторите, проучени през 2015 г., са документирани и чрез аерофото заснемане.

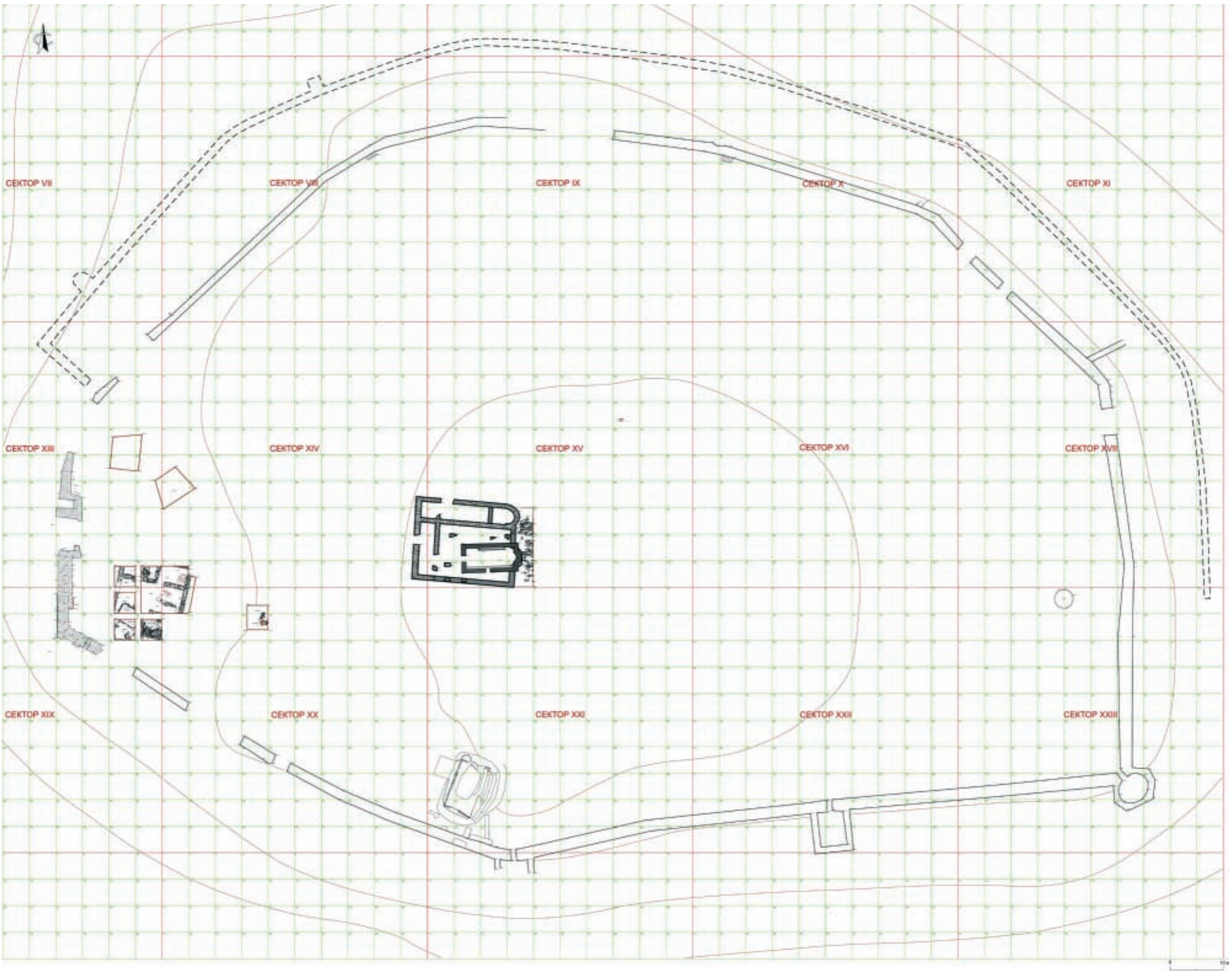
СЕКТОР VII
СЕКТОР VIII
СЕКТОР IX
СЕКТОР X
СЕКТОР XI
СЕКТОР XIII
СЕКТОР XIV
СЕКТОР XV
СЕКТОР XVI
СЕКТОР XVII
СЕКТОР XIX
СЕКТОР XX
СЕКТОР XXI
СЕКТОР XXII
СЕКТОР XXIII

Обр. 1. План на крепост – град Лютица и секторите на проучване през 2015 година.

Fig. 1. Plan of the town – fortress Lyutitsa and the sectors in 2015 research.

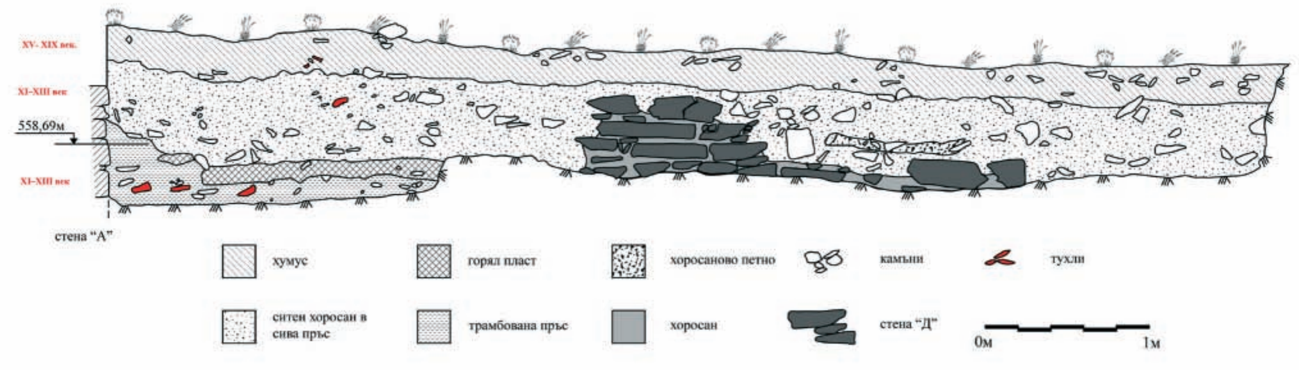
XV- XIX век.
XI–XIII век
558,69м
XI–XIII век
стена "А"
хумус
горял пласт
хоросаново петно
камъни
тухли
ситен хоросан в сива пръс
трамбована пръс
хоросан
стена "Д"
0м
1м

Обр. 2. Стратиграфски профил на сондаж 2

Fig 2. Stratigraphic profile of Ditch No. 2

Общо от сектора са открити 120 инвентарни номера, датирани между XI и XIV в.

Керамичният материал е в огромната си част фрагменти от съдове, датирани в XIII–XIV в., както и сравнително малко фрагменти от късножелязната и античната епохи.

Предоставени са и петроложки проби в музея „Земята и Хората“, като са установени вносни кремъци от Северна България в пластове, наситени с нумизматичен материал от XIII в., сходен на този от Търновград от същия период.

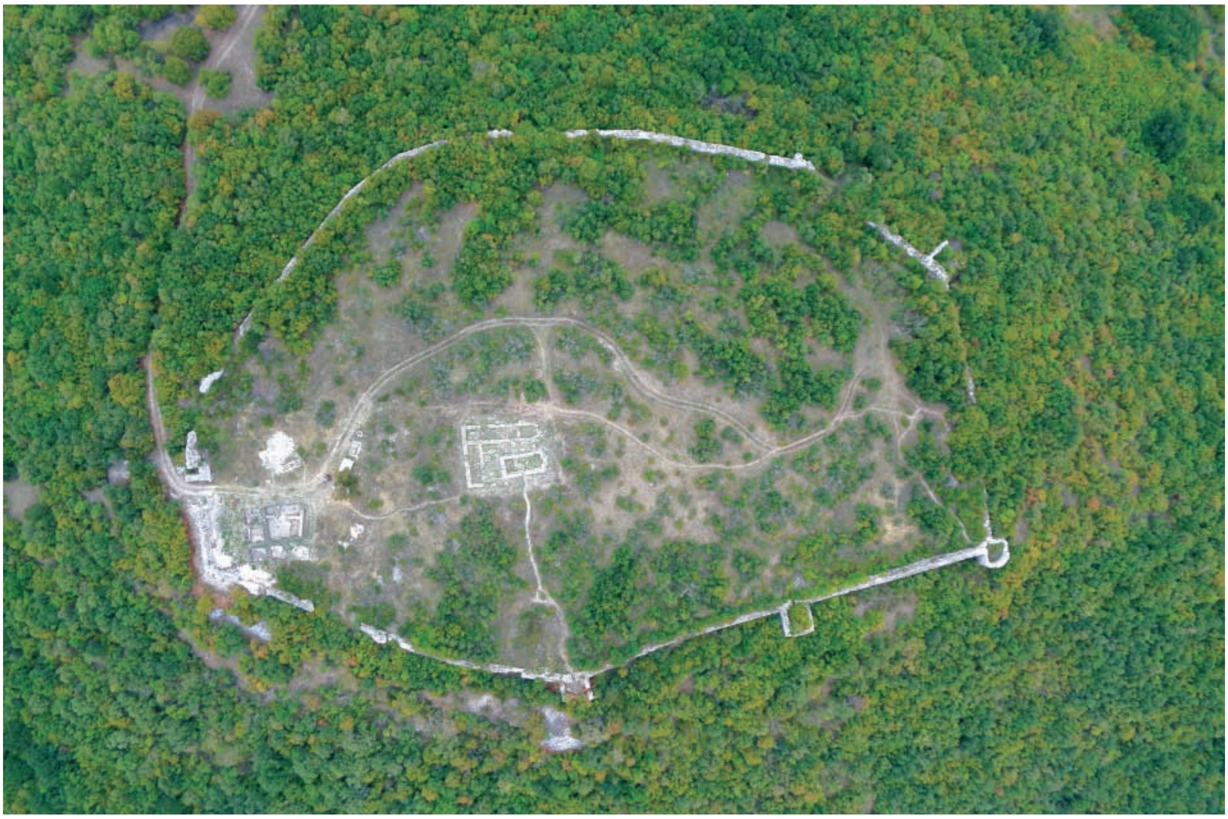

Обр. 3. Аерофотографско заснемане на проучванията и укрепената територия.

Fig. 3. Aero-photograph of the research and the fortified territory.

Литература

Петрунова 2005: Б. Петрунова. Крепостта Лютица до Ивайловград. – Археологически открития и разкопки през 2004 г. София, 2005, 310-311.

Петрунова 2007: Б. Петрунова. Археологически проучвания на крепостта Лютица до с. Рогозово, община Ивайловград. – Археологически открития и разкопки през 2006 г. София, 2007, 556-558.

MEDIEVAL FORTRESS – TOWN OF LYUTITSA

Philip Petrunov, Violina Kiryakova, Antonia Stoilova

Churches Sector

The research continued east of the 14th c. church and in the northern aisle of the 11th–13th c. basilica. Eight Christian cist graves were revealed containing the remains of children and adults. The area around was further saturated with two double burials and a number of re-burials. No grave goods were found except for a broken bronze earring.

The artifacts enlisted were 13 dating mainly from the 13th–14th c.

Fortress Gates Sector

The research continued east and south of the fortress gates. Some stone walls were revealed composing a massive chain building.

A fragment of the fortress wall was also explored south of the southern tower including a massive stone staircase of 3 steps.

The pottery is mainly in fragments from the 13th–14th. Fragments small in number come from the Iron Age and Antiquity.

120 artifacts have been registered dating from the 11th–14th c.

Petrologic samples analyzed in Earth and Men Museum show flint pieces imported from Northern Bulgaria. They were found in layers containing coins from the 13th c.

A new geodetic map of all structures known so far was worked out.

№ 20. КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ „БАЛЪК ДЕРЕ“ ОБЩИНА ИВАЙЛОВГРАД

Ивайло Кънев, Иво Тавитян

В периода 2012–2015 г. редовните археологически разкопки в крепостта се концентрираха върху проучването на **Сграда № 3** (обр. 1). Установи се, че тя съществува в периода от първата половина на IV до началото на VII в., като в края на V – началото на VI в. сградата е опожарена и при възстановяването ѝ са извършени редица поправки, променящи нейната архитектурна основа. След унищожаването си, **Сграда № 3** не се използва. През последния период от съществуването на крепостта – първа четвърт на XIII в., част от зидовете на сградата се преизползват за отделни помещения, чийто порядък на този етап не може да се установи.

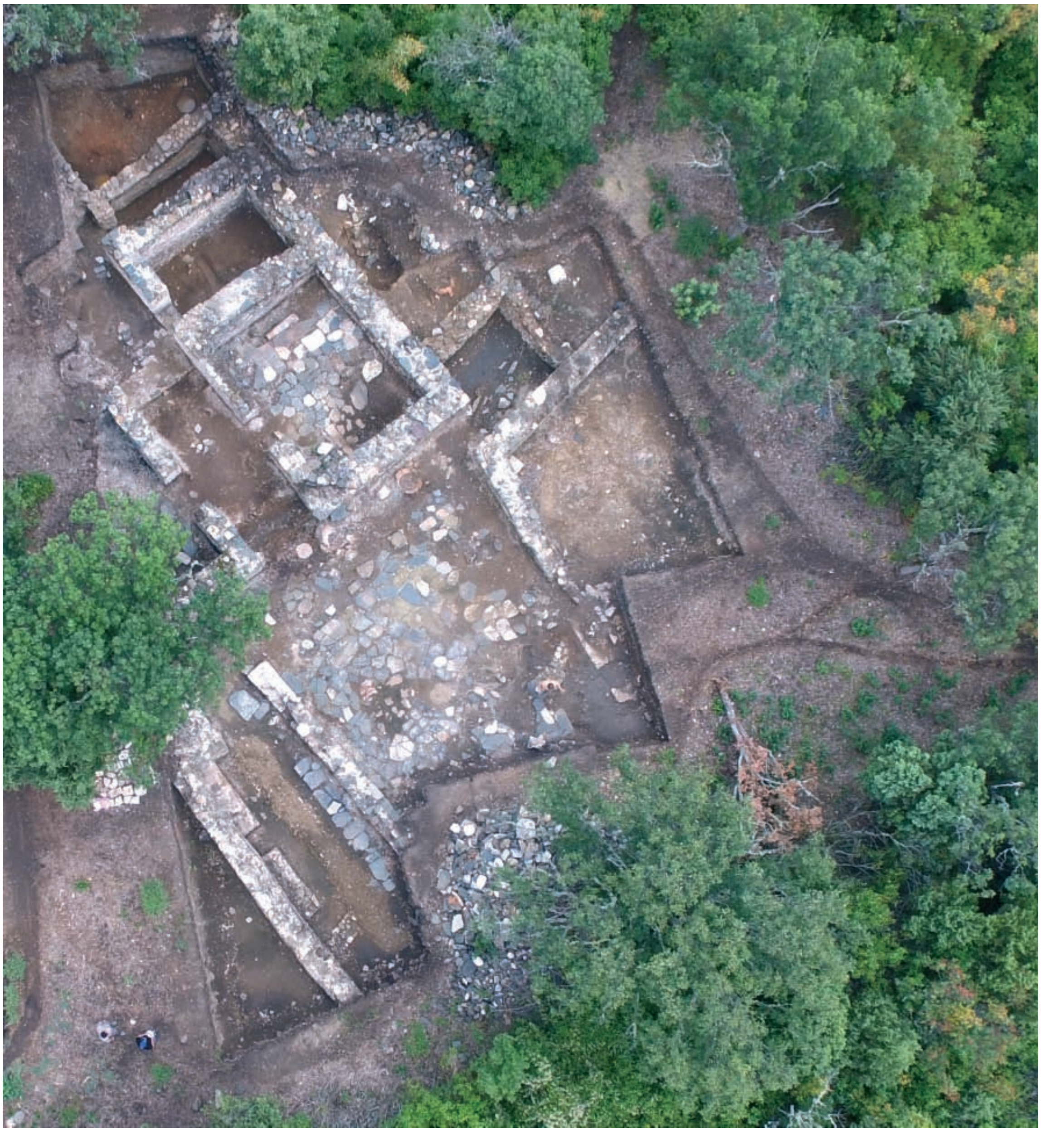

Обр. 1. Сграда № 3 общ план.

Fig. 1. Overall view of building No. 3.

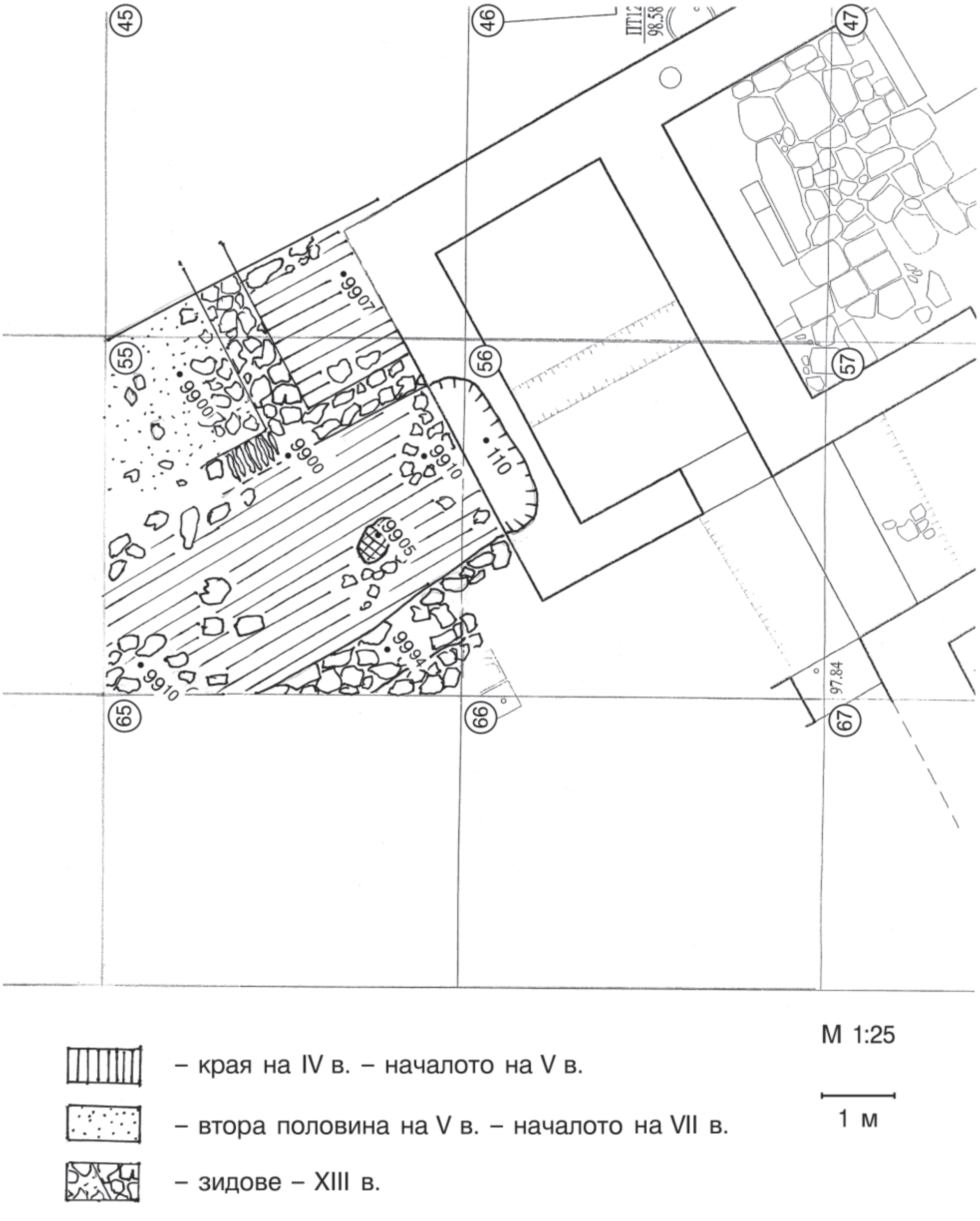
45
46
47
ПТ12
98.58
55
56
57
65
66
67
9907
9900
9900
9910
110
9905
9994
9910
97.84
M 1:25
1 м
– края на IV в. – началото на V в.
– втора половина на V в. – началото на VII в.
– зидове – XIII в.

Обр. 2. Ситуационен план на зидовете от XIII в.

Fig. 2. Plan of the 13th c. stone walls.

Основната цел на археологическите разкопки през 2015 г. бе да се установи развитието на **Сграда № 3** в северна поска. Проучваният участък попада в **кв. № 55** и **кв. № 65** на **Сектор „А“** от съществуващата план-квадратна мрежа. След отстраняването на хумусния пласт се появиха очертанията на зидове от началото на XIII в. Те са построени на кал и се долепят до северната страница на сградата, като не формират архитектурен порядък към нея (обр. 2). След тяхното документиране и отстранява-

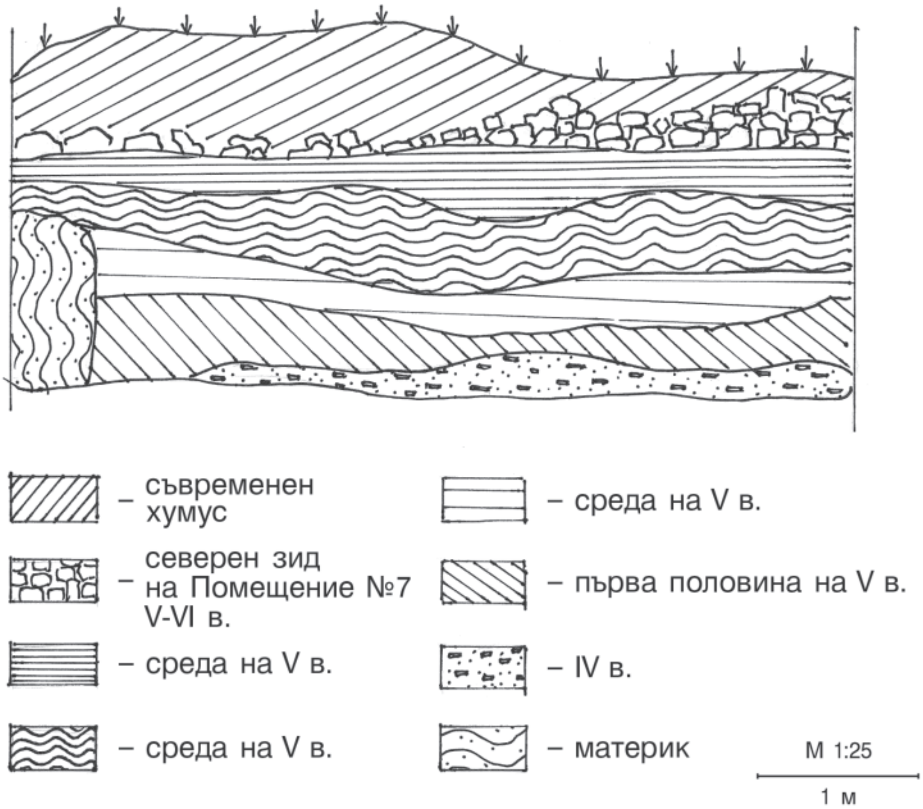

Обр. 3. Северен профил на Помещение № 7.

Fig. 3. Northern cross-section of room No. 7.

не на дълбочина 0,60–0,80 м от съвременното ниво на терена, се откри едно ново **помещение**, което получи работен **№ 7**. Новооткритото помещение е долепено северно на **Помещение № 2** на **Сграда № 3**. Неговата дължина е 5,60 м, с което се доближава до **Помещение № 2** и широчина 1,45 м. За разлика от цялата сграда то е построено от ломени камъни, споени с кал, с широчина на зидовете 0,60 м. Проучванията в дълбочина достигнаха 2,00 м от съвременното ниво на терена. Те установиха, че **Помещение № 7** е построено върху силно опожарен насип, формиран при големия пожар от началото на VI в. и е част от докладваните вече поправки в крепостта след този пожар (обр. 3). Северно от **Помещение № 7** не се откриха други помещения или следи от формирането на площад, огледален на този от юг. Напротив много ясно се установиха вкопаванията в материка, които са подготвяли терена за построяването на **Сграда № 3**.

Друга важна цел за сезон 2015 г. бе доизчистването на **Помещение № 2** на **Сграда № 3**, за което се установи още през 2013 г., че под хоросановото ходово ниво съществува културен пласт с дебелина от 0,8 м. Отстраняването на този насип показа, че той е еднороден като структура и запълването е извършено еднократно. Откритата колективна монетна находка, датирана от средата на V в. потвърждава тезата, че ремонтът на **Помещение № 2** е част от преустройството на сградата след пожара, но също така смъква границата на този пожар вече не в началото на VI в., а по-скоро в средата на V в. и по никакъв начин не може да се обвърже с ранните славяно-аварски нашествия.

През следващия археологически сезон е необходимо да се допроучи **Сграда № 3** в южна посока и да се изчистят каменните струпвания в **Помещение № 3** и **12.**

LATE-ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS “BALAK DERE” IVAYLOVGRAD MUNICIPALITY

Ivailo Kanev, Ivo Tavityan

In 2015 excavations continued north of building No. 3. In thecourse of the exploration, a new room with working No. 7 was discovered adjoint to room No. 2. The new room was built on the embankment formed in the mid-5th c. after the great fire in the castle (fig. 1). Stone walls dating back to the last period of the castle’s existence and having no constructive relationship with building № 3 were discovered in the cultural layers over room No. 7 (fig. 2). In addition, room No. 2 was further explored by digging into the embankment below the pedestrian mortar level.

№ 21. СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ „РЯХОВЕЦ“, ГР. ГОРНА ОРЯХОВИЦА

Илиян Петракиев, Мая Иванова

Редовното археологическо проучване на обект „Средновековна крепост „Ряховец“, гр. Горна Оряховица, е проведено в периода 16.06–31.07.2015 г. от екип в състав: научен ръководител И. Петракиев (РИМ–Велико Търново) и зам. ръководител М Иванова (ИМ–Горна Оряховица). Научен консултант е проф. д-р Х. Вачев. Обработката на нумизматичния материал е дело на доц. д-р К. Дочев. Финансирането на археологическото проучване е осигурено от Община Горна Оряховица.

Крепостта се намира на около 7 км северно от столичния Търновград и на 3 км западно от град Горна Оряховица, върху северните склонове на Арбанашката плато (обр. 1). Названието „Ряховица“ според някои изследвачи произлиза от думата „орех“, а според други – от персийската дума „рах“ (път, друм). Наименованието на крепостта е достигнало до нас благодарение на няколко исторически извора. Най-ранните писмени сведения са в „История“ на византийския хронист Георги Пахимер. Описвайки събитията след битката при р. Скафида (р. Факия), авторът споменава крепостта „Ряхово“ и нейното умалително име „Ряховица“. Другото упоменаване на крепостта е в поемата на Михаел Бехайм от 1460 г. В нея е описан походът на полско-унгарския крал Владислав III Ягело в българските земи през 1444 г. и превземането на „замъка Рахауч“.

Пръв, който локализира топонима „Рахауч“ със средновековната крепост Ряховица, е Константин Иречек.

Първото подробно описание на крепостта е дело на Карел Шкорпил, като той я нарича „Кале пещерите“. Авторът посочва и особено важното ѝ значение за защитата на средновековната столица Търновград.

Първите археологически проучвания на крепостта са проведени в периода 1985–1991 г., ръководени от екип специалисти в състав: Й. Алексиев, И. Бъчваров и Х. Вачев. Организирани са в два сектора: 1 – крепостни стени (главна порта, източна и западна крепостни стени, северна и западна порта, северна бойна кула) и 2 – южно подножие на крепостта. Локализирана е главната порта, разположена в югоизточната част на възвишението. Проучена е част от югоизточната крепостна стена. Частично са разкрити участъци от северната крепостна стена и северната порта. На разстояние около 80 м от северната порта, в западно направление, са разкрити основите на мощна четириъгълна кула. Разкрити са западната крепостна стена и порта.

През 2015 г. разкопките са възстановени в 3 сектора: югоизточна порта, северна порта и вътрешна част на крепостта. Целта на проучването е изясняване на строителните етапи на разкритите фортификационни съоръжения и прецизиране на стратиграфията на обекта. Поставена е нова план-квадратна мрежа с квадранти с размери 20×20 м.

Югоизточна порта (главна порта), **кв. CXV, CXVI.**

Портата е ориентирана ЮИ–СЗ и има обща дължина 15,80 м. Затваряна е от три последователни врати. Настилката в прохода следва естествената денивелация на терена. За направата ѝ е използвана дебела изравнителна подложка от камъни, пръст и хоросан. При югозападната страница на портата се разграничават три строителни преустройства, датирани най-общо в хронологическите граници на XIII–XIV в. Липсва конструктивна връзка между 2-та и 3-та врата. Последната е издигната най-късно и е част от последното преустройство на портата.

При североизточната страница са установени четири строителни преустройства със същата датировка. При последното от тях е променен общият ѝ план след втората врата. Тя е изградена върху плитки основи от големи каменни блокове, вкопани в културен пласт от РЖЕ (обр. 2). В този пласт се разкри зид, изпълнен от необработени камъни без спойка. Той е запазен във височина до 1,00 м и се датира най-вероятно в РЖЕ. На около 0,40 м под него се документира и куполна пещ със засводен вход, вероятно от същия период.

Третата врата е издигната най-късно, като е апликирана към лицето на крепостната стена. Използвани са грубо обработени камъни, споени с бедна хоросанова смес.

Северна порта, **кв. XXXVI.**

Портата е ориентира в посока С–Ю и има дължина 6,20 м. Затваряна е от две последователни двукрили врати. Страниците на портата са фундирани директно върху скалната повърхност, която е била използвана и за настилка. Поради значителната денивелация на терена, от южната страна

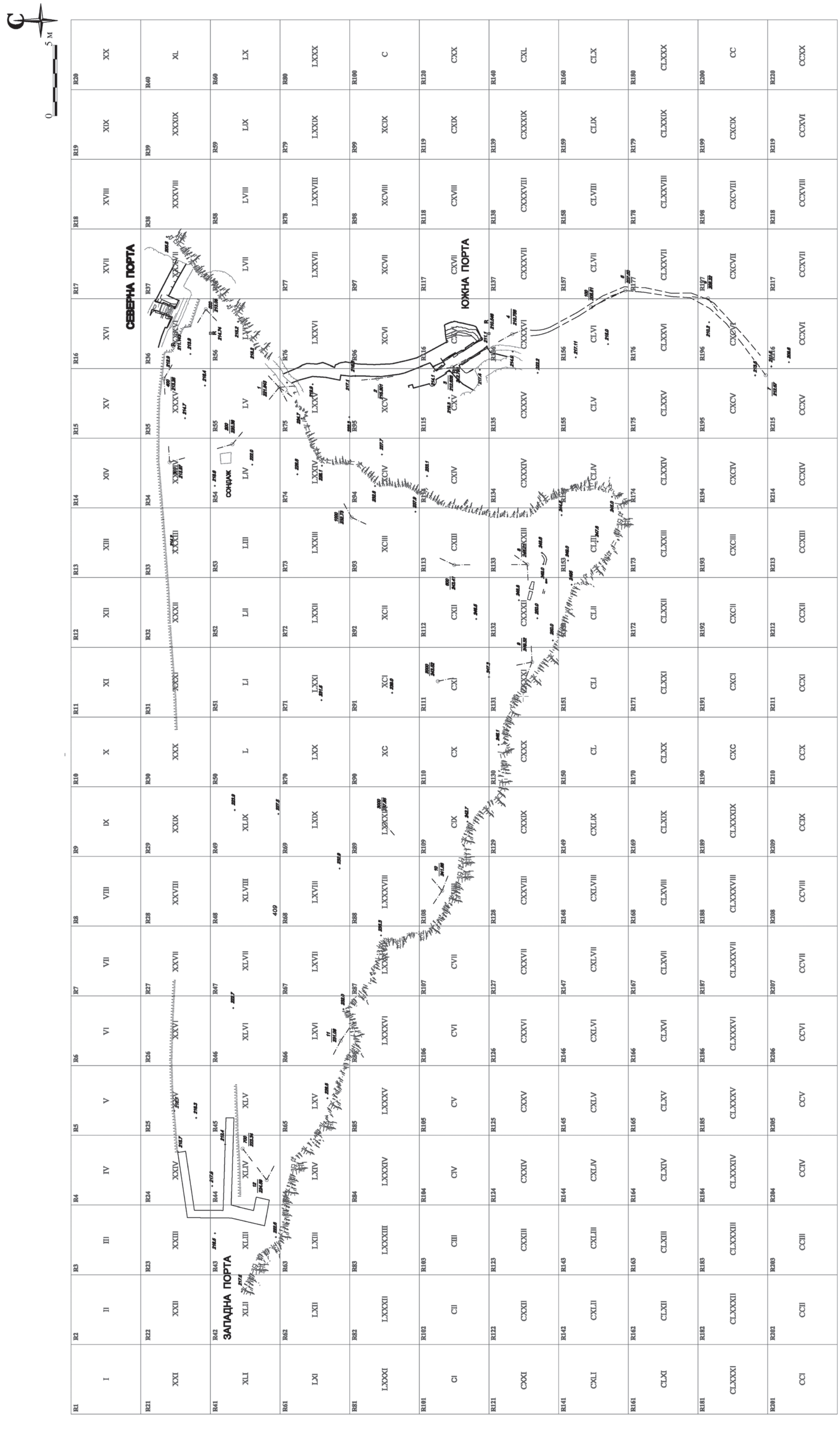
С
0
5 м
СЕВЕРНА ПОРТА
ЮЖНА ПОРТА
ЗАПАДНА ПОРТА
СОНДАЖ

Обр.1. План на средновековна крепост Ряховец.

Fig.1. Plan of the medieval fortress of Ryahovets.

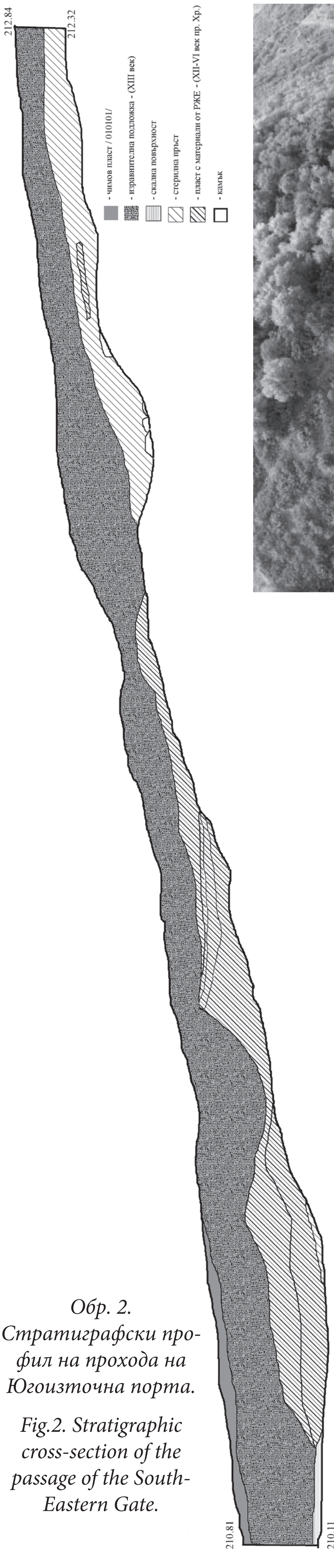

Обр. 2. Стратиграфски профил на прохода на Югоизточна порта.

Fig.2. Stratigraphic cross-section of the passage of the South-Eastern Gate.

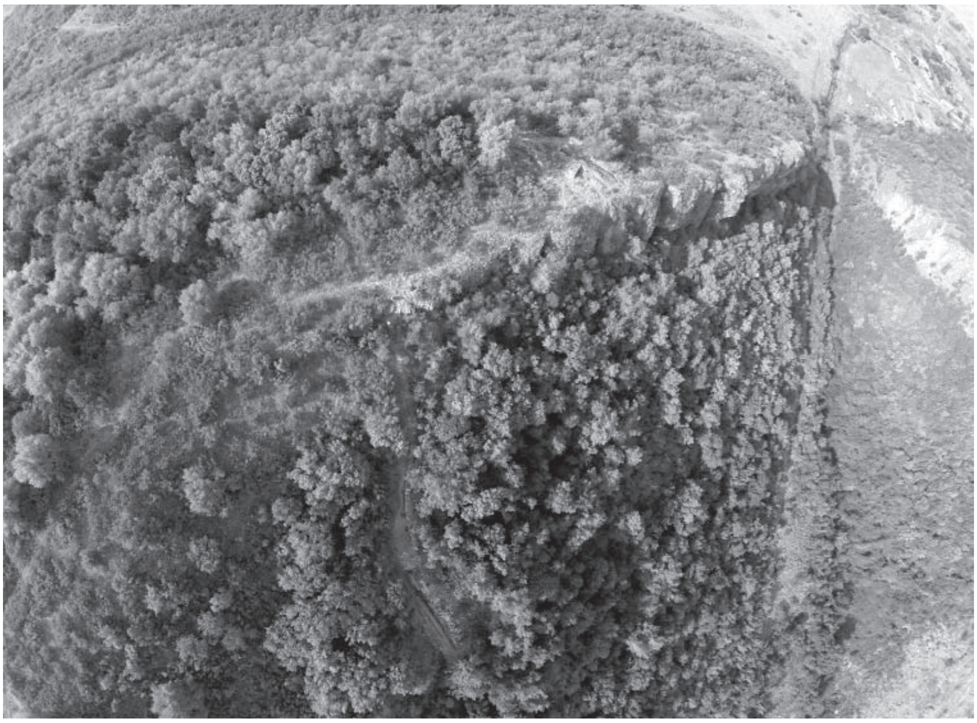

Обр. 3. Крепост Ряховец – въздушна снимка.

Fig.3. The fortress of Ryahovets – aerial photo.

първоначално са изградени подравнителни зидове с надлъжни и напречни сантрачи. Осови камъни са открити само при втората врата. Те не са конструктивно свързани с градежа и са част от по-късно преустройство на портата.

Пред вътрешното лице на северната крепостна стена се направи сондаж с цел изясняване на комуникацията след портата, както и начина на фундиране на крепостната стена. Основите са положени в мека рохкава пръст на около 0,80–1,00 м по-високо от скалната повърхност. Използвани са големи необработени каменни блокове, споени с хоросан, изравнени посредством напречни сантрачи.

Сондаж в кв. LIV. Заложен е сондаж с размери 4×4 м за изясняване стратиграфията във вътрешността на крепостта. Теренът е с естествена денивелация Ю–С. На дълбочина 1,50–1,70 м е проучен пласт, който изравнява неравностите на скалната повърхност. В него се разкри частично запазено огнище, част от което остава под северния профил. Открити са осем добре запазени керамични съдове, вероятно от БЕ. Определянето на керамичния комплекс от сондажа все още не е завършено.

Проучените площи са засипани с цел запазване на разкритите структури, а архитектурните останки са покрити с непромокаеми материали.

THE MEDIEVAL FORTRESS OF RYAHOVETS, NEAR GORNA ORYAHOVITSA TOWN

Iliyan Petrakiev, Maya Ivanova

The archaeological excavations of the fortress of Ryahovets were resumed in 2015, after a break of 23 years (fig.1). The purpose of the exploration was to establish the construction periods and the stratigraphy of the site (fig.2). The digs were organized in 3 sectors (fig.3).

The South-Eastern Gate, sq. CXV, CXVI.

The gate was in the SE-NW direction and its total length was 15.80 m. Three consecutive doors closed it. Two construction periods from the 13th–14th c. Were registered on the SW and NE walls of the gate. It was found that NE wall was built upon shallow foundations of large stone blocks dug into an Early Iron Age cultural layer. They were laid on a wall dating to the Early Iron Age. The building of the third door was reconstructed in the late 14th c.

The North Gate, sq. XXXVI.

The gate was in the S-N direction and its total length was 6.20 m. Two consecutive double-winged doors closed it. The walls of the gate were founded directly on the rock surface.

Drilling in **sq. LIV.**

A layer with a partially preserved fire place and 8 ceramic vessels from Early Bronze Age was explored.

№ 22. РАННОВИЗАНТИЙСКА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ МИСИОНИС КРАЙ ТЪРГОВИЩЕ

Ангел Конаклиев, Николай Овчаров, Стефан Иванов

Археологическите проучвания през настоящия сезон бяха съсредоточени в квартали 111, 112, 121 и 122 по план-квадратната мрежа на обекта. Започна проучване и в северния квартал на Мисионис – м. Белия кон, около местата на намиране на каменни бази от колони през 90-те години на XX в.

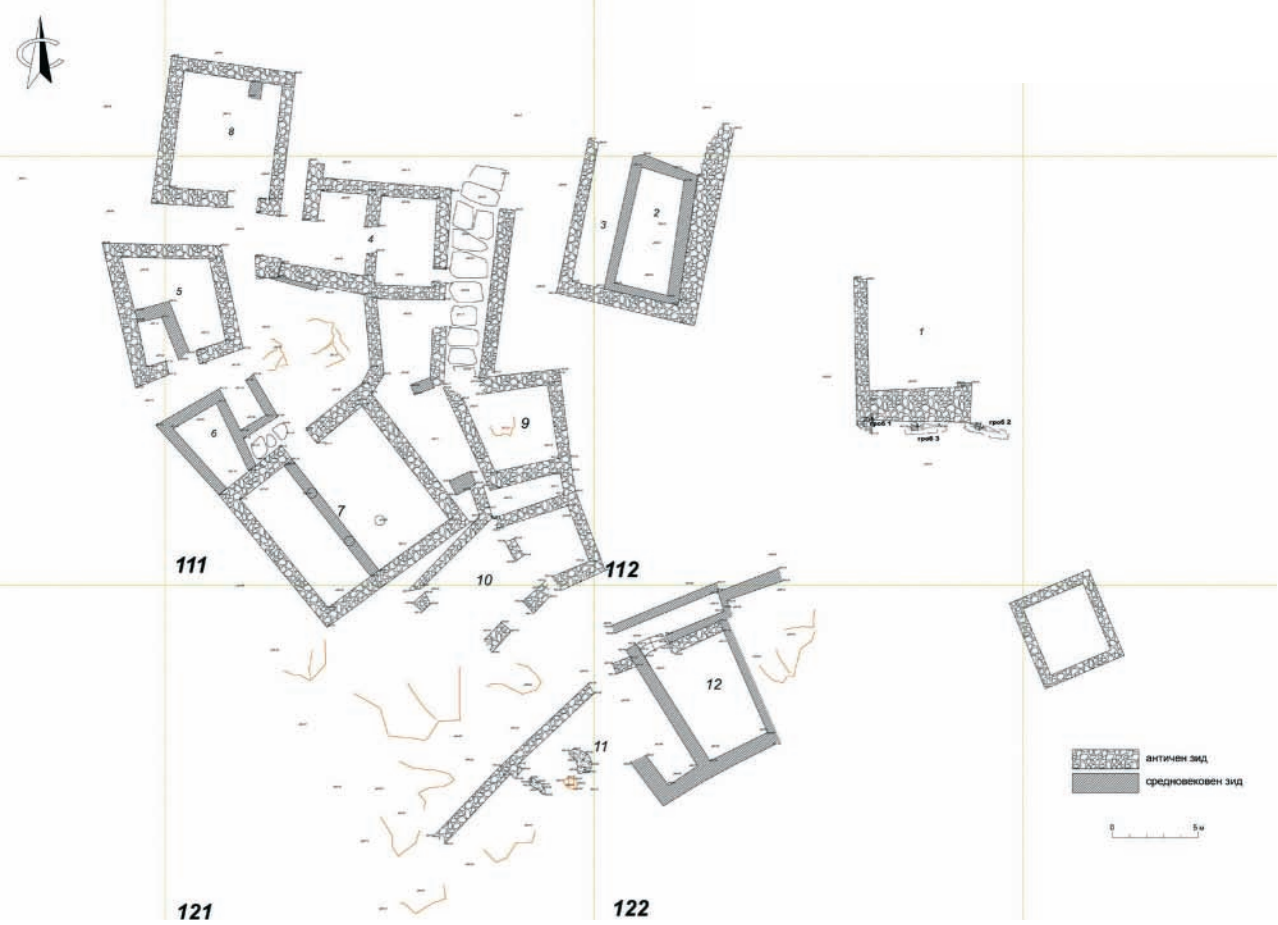

Обр. 1. План на проучваната площ в източния квартал „Болярски жилища“.

Fig. 1. Survey plan of the excavated plot in the eastern section – “Boyar houses”.

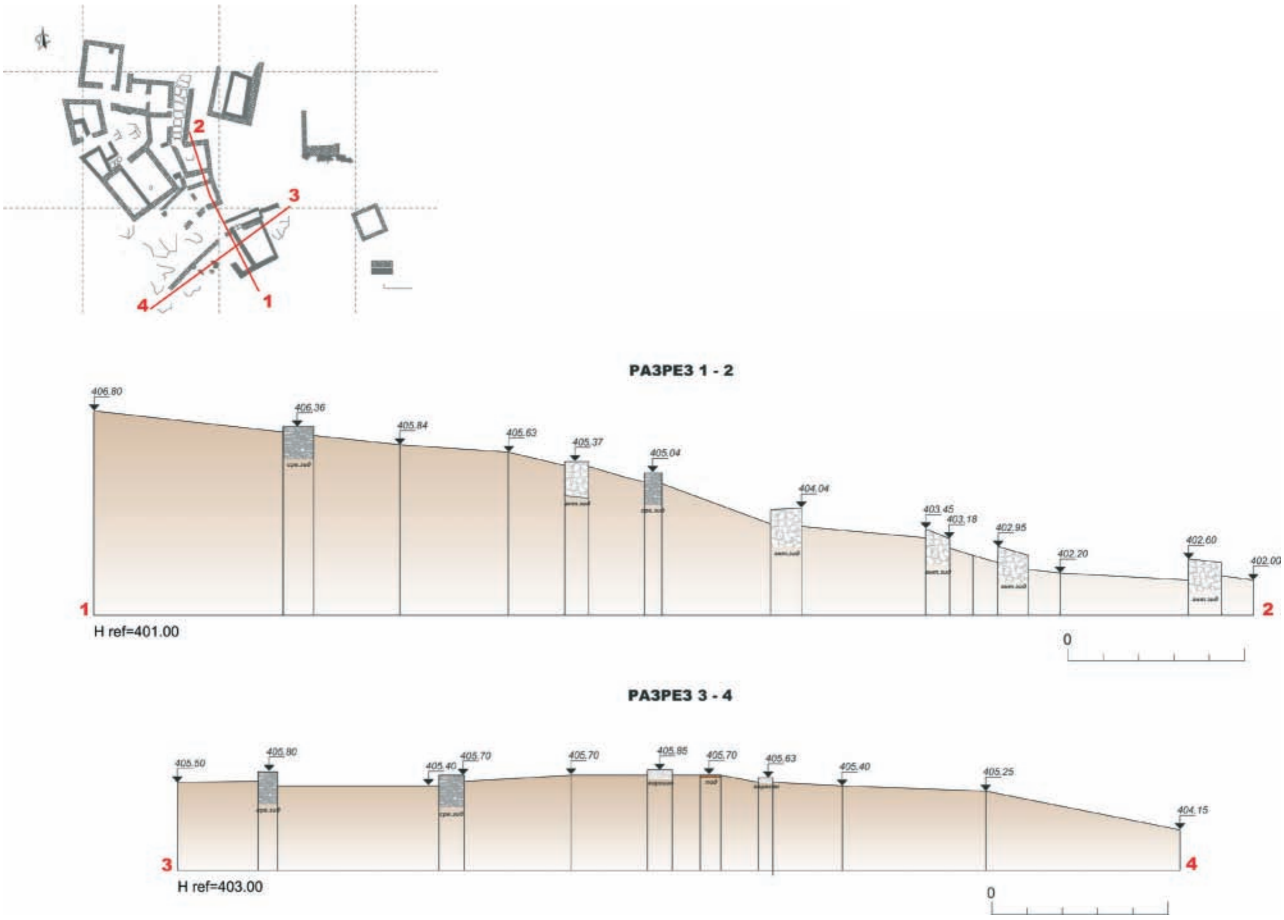

Обр. 2. Разрези на проучваната площ в източния квартал „Болярски жилища“.

Fig. 2. Transections of the excavated plot in the eastern section – “Boyar houses”.

Източен квартал – „Болярски жилища“

Продължи проучването в източния квартал. Теренът представлява тераса с наклон северозапад–север, изцяло обрасла с дребни дървета и храсти. В северозападната ѝ част се събират две от пътеките, водещи от ранновизантийската крепост към източните градски части.

В процеса на проучването бяха разкрити основите на нови три сгради, като беше довършено и проучването на сграда 9. Сградите са разположени терасовидно, изцяло съобразявайки се с даденостите на терена. От друга страна сградите, като форма и разположение, се съобразяват и с трасетата на сегашния път и пътека, които явно са съществували още при изграждането на квартала в края на V – началото на VI в. Всички те са строени от ломен камък и спойка от глина. Основите са полагани върху оголената скала, след което пространството между отделните скални издатини е запълвано и трамбовано с пръст от долината. За лица на зидовете са използвани по-едри и по-правилно оформени камъни, а във вътрешността са слагани по-малки и с неправилна форма. Запазените зидове са широки от 0,40 до 0,90 м, а във височина от 0,10 до 1,00 м. Кварталът е застроен синхронно с ранновизантийската крепост или малко след нейното издигане. Вероятно в края на VI – началото на VII в. кварталът е превзет и частично опожарен, като следи от пожара личат върху скалите и трамбовката в сградите.

В един по-късен период, края на XIII в., след възраждане на живота в тази част на Мисионис, по-ранните сгради се възстановяват и преустройват съобразно възможностите и изискванията на новите обитатели. За разлика от ранновизантийските зидове, тези от средновековието са по-небрежно изградени. Това са предимно преградни зидове в ранните постройки или долепени до тях по-грубо изградени нови.

От откритите движими находки преобладава керамиката – силно фрагментирана, от периода V–VI и XII–XIV в. За разлика от 2014 г. сега основно се намира керамика от XIII–XIV в., каквото е положението и във вътрешността на ранновизантийската крепост, района на водохранилището, външната крепостна стена и средновековната църква. Предметите от метал са предимно върхове на стрели, накрайници от кании и държачи на кании на ножове, оръдия на труда. Продължава намирането на столчета от стъклени чаши, плоско стъкло и обработена кост.

При монетите преобладават малките номинали – нумии, както и фолиси и половин фолиси. Застъпени са монети на императорите Анастасий, Юстин I, Юстиниан I и Юстин и София, сечени в монетарниците на Константинопол, Тесалоника и Никомидия. Интересна поради факта, че се открива за първи път, е анонимна сребърна селиква VI в. Монетите се откриват предимно в трамбовките на вътрешността на сградите и заравняването на празните пространства между тях и вероятно са привнесени с пръстта от поречието на р. Врана, използвана за това.

Като цяло намерените материали поддържат нашето становище, че тук се е развивал един значително издигнат в икономическо и търговско отношение град, отъждествяван от нас с описания през средата на XII в. от ал Идриси – Мисионис, загинал трагично в края на XIV в. при похода на османските войски към столицата Велико Търново.

Северен квартал

Парцел 66 в м. Белия кон се намира от лявата страна на пътя София–Варна, на южния бряг на р. Врана. Теренът е равен, залесен с орехови и лешникови дървета. В източната част се намират кап-

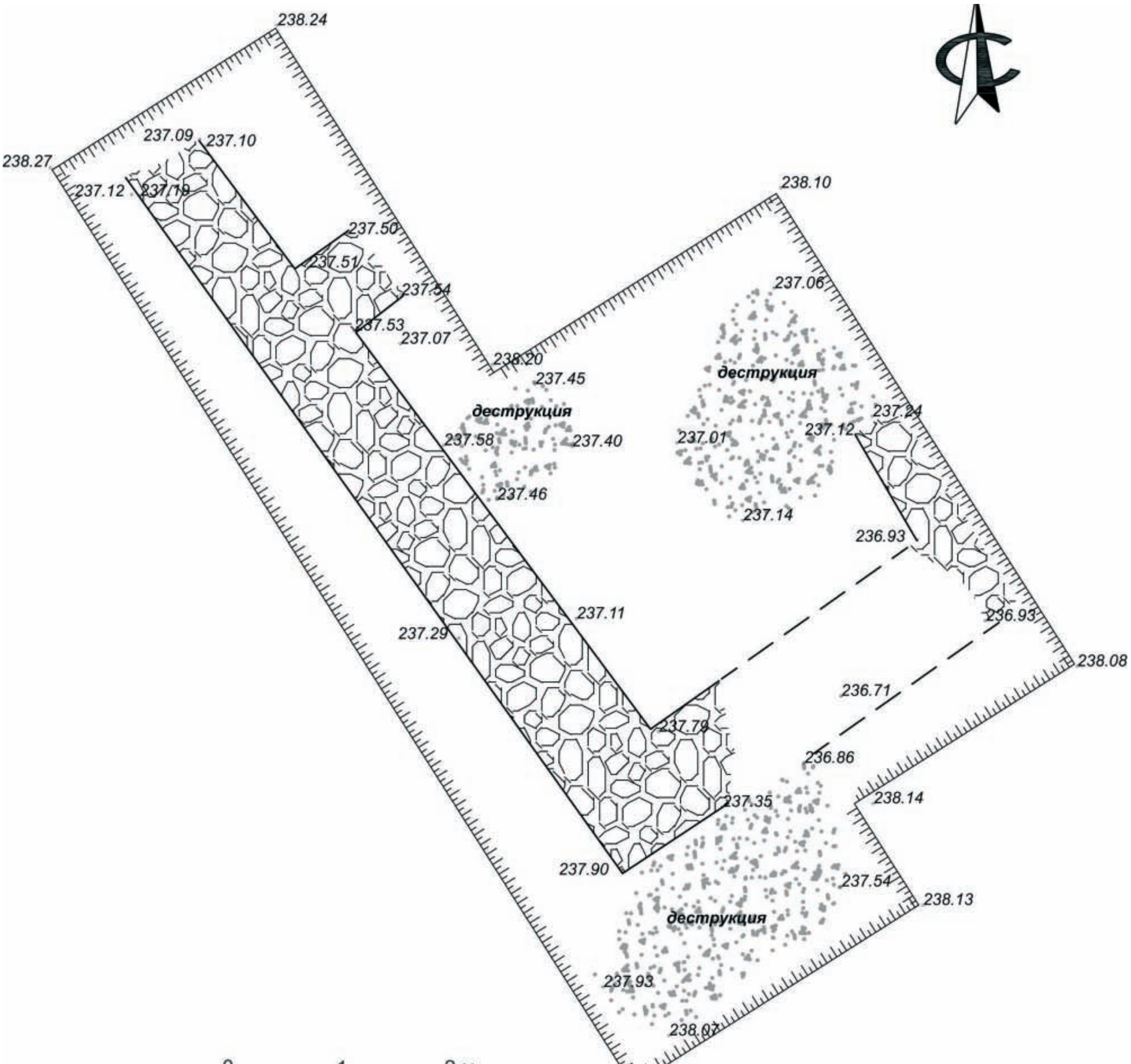
238.24
237.09
237.10
238.27
237.12
237.19
237.50
237.51
237.54
237.53
237.07
238.20
237.45
деструкция
237.58
237.40
237.46
238.10
237.06
деструкция
237.01
237.12
237.24
237.14
236.93
236.93
238.08
237.11
237.29
236.71
237.79
236.86
237.35
238.14
237.90
237.54
238.13
деструкция
237.93
238.07
238.23
0
1
2 м

Обр. 3. Сондаж 1 в парцел 66, м. Боаза (Белия кон).

Fig. 3. Section 1 of the exploratory subsurface probing in plot 66 of the Boaza district (Belia Kon).

тирани извори за питейна вода, които са част от водоснабдителната мрежа на Търговище и сега. В момента градината е запусната, силно обрасла с храсти и лешникови издънки. В тази си част р. Врана прави широк завой, насочен в северна посока. На източната част на завоя има надгробна могила, която не е проучвана. Разчистени бяха 7 места за сондажи, разположени в близост до местата, където през 90-те години на XX в. бяха намерени шест бази от колони. При 5 от сондажите не се попадна на архитектурни структури.

Сондаж 1 – най-северният. Разкрит беше масивен зид с посока север–юг, изграден от ломен камък и спойка от глина. Дебелината му е 0,90 м, запазен е на височина до 0,70 м. Начинът му на градеж е идентичен с градежите от периода V–VI в. в ранновизантийската крепост и източния квартал. Не е проучен изцяло в северна посока. Има разкрити части от напречни зидове в посока изток, както и три деструкции от каменни струпвания и керамични фрагменти от строителна керамика. Материали не бяха открити, с изключение на няколко фрагменти от керамика от периода V–VI в. и дребни безлични фрагменти от средновековна керамика XII–XIV в.

Сондаж 2 – най-източният. Разкрит беше северозападен ъгъл на жилище. Зидът е вкопан в глинестия терен. Изграден е от един ред ломени камъни и спойка от глина. Ъгълът е заоблен. Във височина зидът е разкрит до 0,50–0,60 м, а дебелината му достига до 0,40 м. В югозападния ъгъл на изкопа се оформи деструкция от фрагменти строителна керамика – подови плочки и керемиди. В източния край частично бяха разкрити три каменни стъпала, водещи към вътрешността на жилището откъм изток. Липсва керамика с изключение на строителните фрагменти. Бяха открити две силно обезличени монети от малък номинал.

Работата по обект Мисионис предстои да бъде продължена в източна и югоизточна посока с проучване на частично откритите през тази година архитектурни структури в източният квартал – „болярски жилища“, както и разширяване проучванията в северния квартал на Мисионис – парцел 66 в м. Боаза (Белия кон).

“EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL BULGARIAN FORTRESS OF MISSIONIS” NEAR THE MODERN TOWN OF TARGOVISHTE

Angel Konakliev, Nikolai Ovcharov, Stefan Ivanov

The archaeological excavations were concentrated in the eastern and northern sections of Missionis. In the eastern section the foundations of three new buildings were uncovered. They were built of quarried stone bound with mud. The masonry work showed two periods of construction – Early Byzantine and 13th c. Fire traces in the rammed down earth flooring of the buildings and the substrate rock suggested that this section was partially burned down probably towards the end of the 6th – the beginning of the 7th c. Following a revival of this part of Missionis at the end of the 8th c., the earlier buildings were restored and rebuilt.

In the northern section remains of two buildings were uncovered – one from the Eearly Byzantine period and a semi-buried dwelling from the 9th–10th c. The masonry work was identical with the examples found in the eastern section.

Overall the artefacts found supported our position that here was located the city of Missionis as described in the middle of the 12th c. by al-Idrisi.

№ 23. РЕДОВНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КРЕПОСТ В М. ГРАДИЩЕТО, ГР. ТВЪРДИЦА

Красимир Велков, Николай Господинов

Град Твърдица е разположен в Твърдишката котловина, в подножието на Елено-Твърдишкия дял на Средна Стара планина, при излаза на Твърдишкия проход. Североизточно от града – 14°, на 1 500 м. от административния му център, върху рид, заобиколен от р. Твърдишка, се намират останки от крепост, известна с името Градището.

Археологическите проучвания през 2013/2014 г. доведоха до разкриването на част от сграда, вътрешна крепостна стена, заграждаща най-високата и недостъпна част от местността – цитаделата и съоръжение, долепено да източния зид на сградата и вътрешната крепостна стена.

През 2015 г. с финансови средства, осигурени от Община Твърдица продължи редовното проучване на крепостта. Целта е изясняване плана и стратиграфията на съоръженията, разкрити частично през 2013/14 г. (обр. **1**).

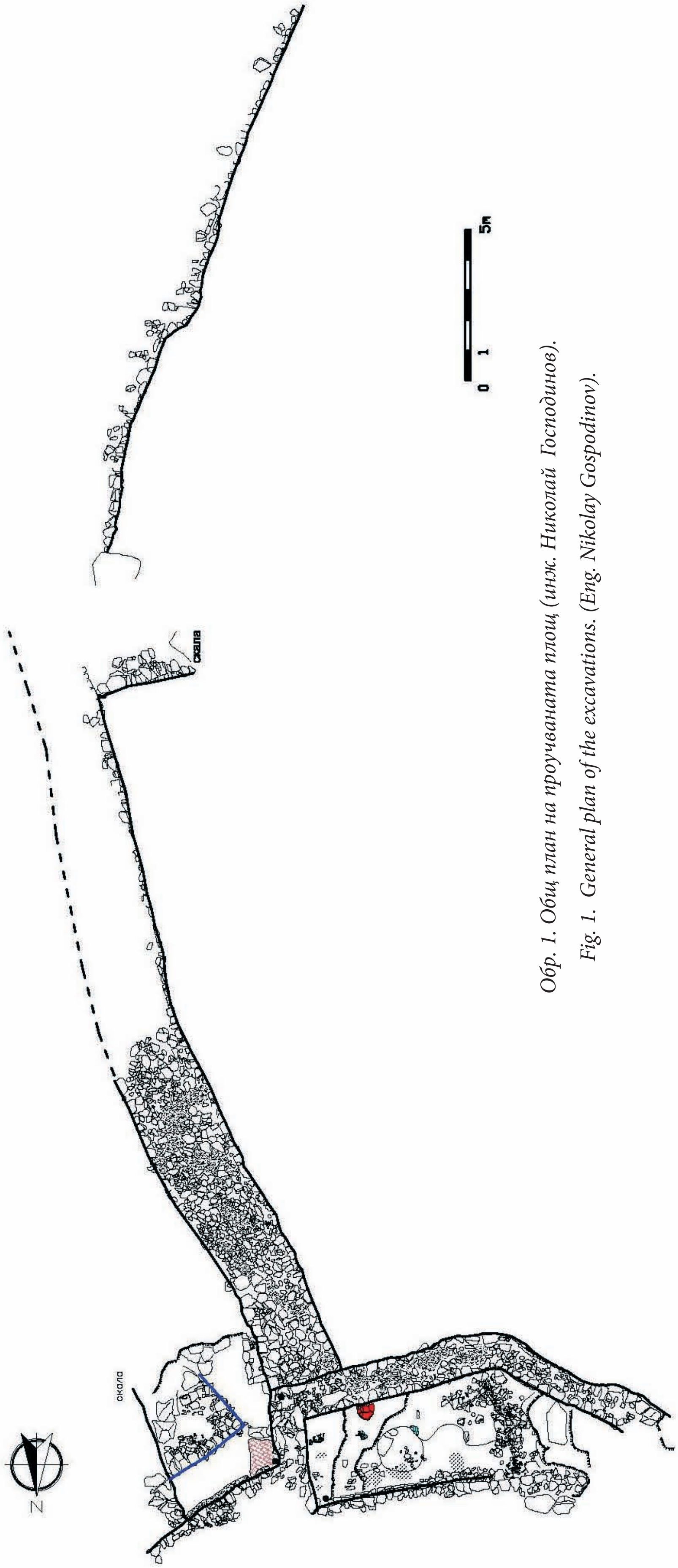

Обр. 1. Общ план на проучваната площ (инж. Николай Господинов).

Fig. 1. General plan of the excavations. (Eng. Nikolay Gospodinov).

Сграда. Сградата има форма, съобразена с особеностите на склона, на който е разположена и е ориентирана по надлъжната си ос СИ–ЮЗ. Южният зид е с дължина от 13 м, като след 6,70 м прави чупка в посока ЮИ–СЗ. Северният зид е с дължина 12 м. След 7,70 м в югозападна посока са останали само следи. Ширината на зидовете е от 1,20 м. Общата площ на сградата е 33 кв. м и вероятно е била на два етажа. Зидовете са изградени от едри, средни и дребни ломени камъни с добре обработена лицева част. Зидани на бял хоросан. За подравняване на отделни места са използвани фрагменти от строителна керамика. По-големи фуги по лицето на стената са измазани с хоросан. В южния зид от север и юг бе установено наличието на външни надлъжни сантрачи. Те имат подложка от хоросан и са с размери: ширина 0,12–0,15 м и височина от 0,08–0,10 м. На три места от северната страна бе разкрито и наличието на напречни сантрачи.

Изграждането на зидовете в югоизточната част на сградата е върху материковата скала, а в останалата част – върху подравнена площ от камъни от разрушено съоръжение от периода V–VI в.

При проучванията през 2015 г., в пласта от разрушеното съоръжение, се откриват фрагменти от глинени съдове – гърнета, амфори от периода V–VI в. и дъно от долиум *in situ*.

Вътрешна крепостна стена. Непосредствено на юг от югоизточния ъгъл на сградата започва зид с дебелина от 2,20 м. Той е долепен на фуга до стената на сградата. Външните страни на зида са изградени от едри камъни с добре оформена лицева част. По-големите фуги между лицевите камъни са измазани с бял хоросан. Куртината е вътрешна крепостна стена с посока СЗ–ЮИ. Загражда най-високата част на крепостта – цитаделата. Проследена е до 25-ти линеен метър от запад. Най-добре запазена, в проучената част в суперструкция, е стената в северозападната си част с височина от 2 м. На югоизток между 22 м и 24 м западното лице на стената е разкрито на височина от 1,60 м. В различни участъци се регистрират легла от външни надлъжни сантрачи.

През 2015 г продължи разкриването на вътрешната крепостна стена (ВКС) с нови 20 м. Показва същите характеристики, както и останалата част на ВКС. Изградена от средни и едри ломени камъни с добре оформено лице. Зидарията е на бял хоросан. Откриват се леглата на надлъжни и напречни сантрачи. Разкрита е във височина от 0,40–0,90 м.

Откритите фрагменти керамика, сред които и фрагменти от сграфито, са от периода XII–XIV в. Покрай стената са открити железни гвоздеи и желязна тока за колан.

Съоръжение № 1. Продължи проучването на съоръжението, чиито останки са с размери: дължина 4,50 м и ширина от 3,50 м, ориентирано по надлъжната си ос СЗ–ЮИ. То е разположено югоизточно от Сградата (Велков, Господинов, 2013, 518).

Продължи свалянето на пластове и бе достигната дълбочина от 1 м от нивото на засичане на камъните от зида и дълбочина от 3,05 м от централния репер. На дълбочина от 2,85 м от централния репер, бяха регистрирани останки от по-ранно съоръжение с размери на разкритата част – северен зид – дължина – 2,80 м, и на зид с посока СЗ–ЮИ, с дължина 2 м. Ширината е 0,60 м. Във височина са запазени на 0,35–0,40 м. Зидовете са изградени от ломени камъни, със спойка от бял хоросан.

Разкритите частично структури и многобройните находки – керамика, предмети от въоръжението и снаряжението, монети, представят крепостта в м. Градището като място с активен живот в периода от края на XII–XIV в.

Литература

Велков, Господинов 2013: К. Велков, Н. Господинов. Спасителни археологически проучвания на крепост в м. Градището, североизточно от гр. Твърдица. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 694-695.

REGULAR ARCHAELOGICAL EXCAVATIONS OF THE FORTRESS IN THE LOCALITY GRADISHTE, NORTH-EAST OF THE TOWN OF TVARDITSA

Krasimir Velkov, Nikolay Gospodinov

The systematic investigation of the fortress in 2015 aimed to shed light on the plan and stratigraphy of the facilities, partially uncovered in 2013/2014.

Building: it had NE–SW orientation and most probably had only 2 floors. The walls were built with big, mid-sized and small stones, and white mortar. Fragments from building ceramics were used to level up certain parts. Outer longitudinal wooden beams were found in the southern wall. Transversal wooden beams were registered at three places at the northern part.

Pottery, amphorae from the 5th–6th c., and a bottom of a dolium were found.

Inner fortress wall: it starts immediately to the south of the SE corner of the building. The exterior sides of the walls were built with large stones having well-shaped front parts. The wall had NW–SE orientation. It encircled the highest part of the fortress – the citadel. At different parts were noted the rectangular shapes of exterior longitudinal wooden beams.

The unearthed coarse and sgraffito ware were dated to the 12th–14th c.

№ 24. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ХОТАЛИЧ, КРАЙ ГР. СЕВЛИЕВО

Надежда Ботева

Редовните археологическите проучвания на ранновизантийска и средновековна крепост Хоталич се проведоха през месеците август и септември. Средствата бяха осигурени от Община Севлиево. Разкопките през 2015 г. са продължение на проучванията от предходното лято (Ботева 2015, 695-698). През 2014 г. бяха разкрити в различна степен две помещения (№ 1 и № 2 по реда на откриването). Пълното им проучване бе задачата на новия сезон.

Теренът на археологическите разкопки изцяло попада в границите на кв. XLI от единната план-квадратна мрежа и се намира между северната и западната порти на цитаделата.

Помещение № 2

Градено е от еднолицево огладени камъни, спoявани с жълт глинест разтвор. Източната му стена е най-добре запазена на височина 0,80–0,90 м. Дължината е 4,20 м. Тя има само вътрешно лице и играе ролята на подпорна. Западната стена е силно обезличена поради това, че е положена направо върху скалата. В скалата е издълбан Г-образен каменен жлеб, най-вероятно свързан с издигането на паянтов градеж. Дълбочината му е 0,40–0,50 м, ширина 0,15 м, дължина 0,90×0,60 м. Южният зид е с дължина 2,70 м, северният 3,40 м и във височина от 0,80 м. Подовото ниво е от жълта трамбована пръст, примесена с дребни въглени. През двата сезона на проучването му бяха открити фрагменти от кухненска и трапезна сива ранновизантийска керамика. Помещението се определя, като жилищно.

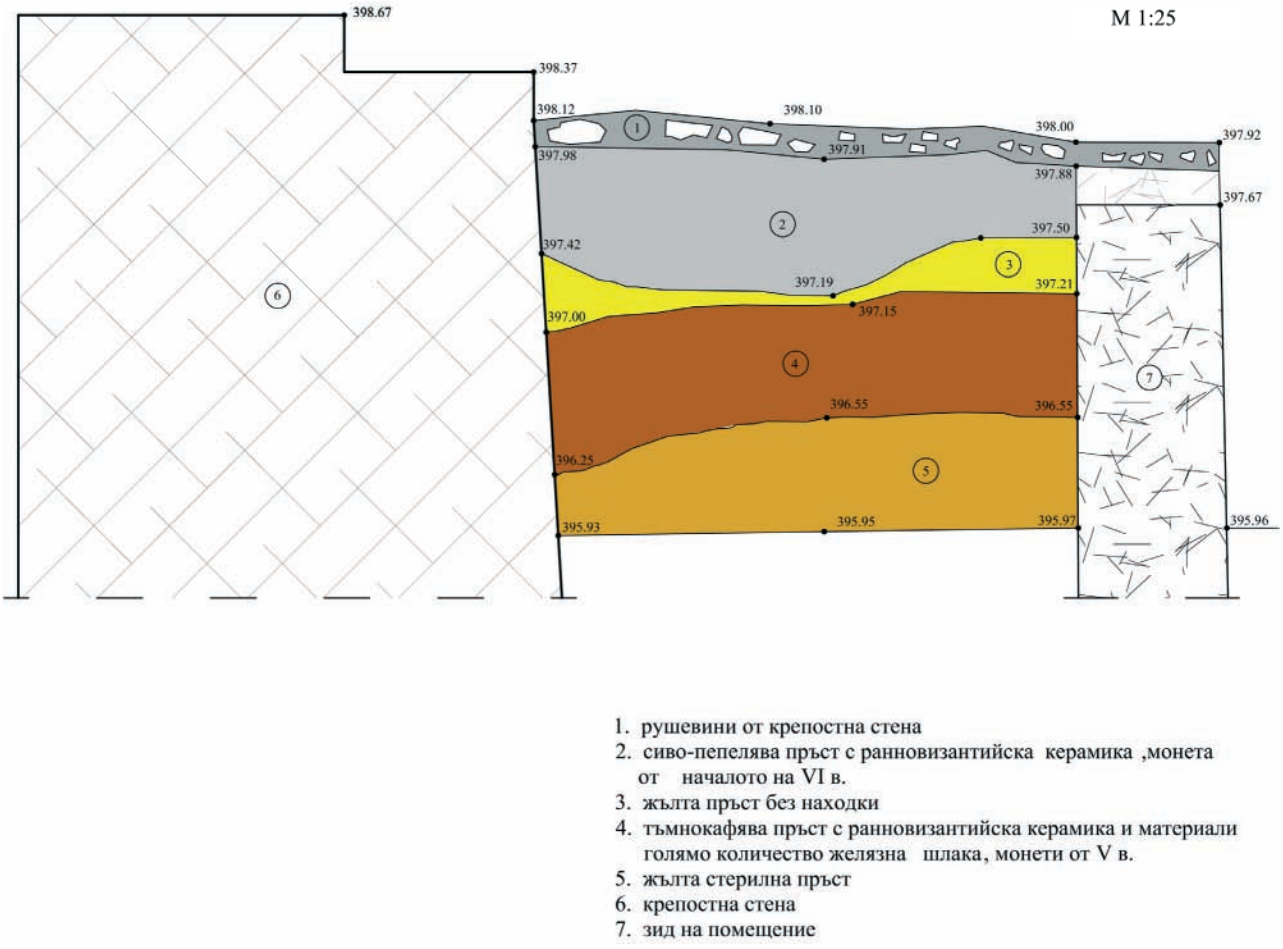

1. рушевини от крепостна стена
2. сиво-пепелява пръст с ранновизантийска керамика ,монета от началото на VI в.
3. жълта пръст без находки
4. тъмнокафява пръст с ранновизантийска керамика и материали голямо количество желязна шлака, монети от V в.
5. жълта стерилна пръст
6. крепостна стена
7. зид на помещение

Обр. 1. Стратиграфски профил.

Fig. 1. Stratigraphic cross-section.

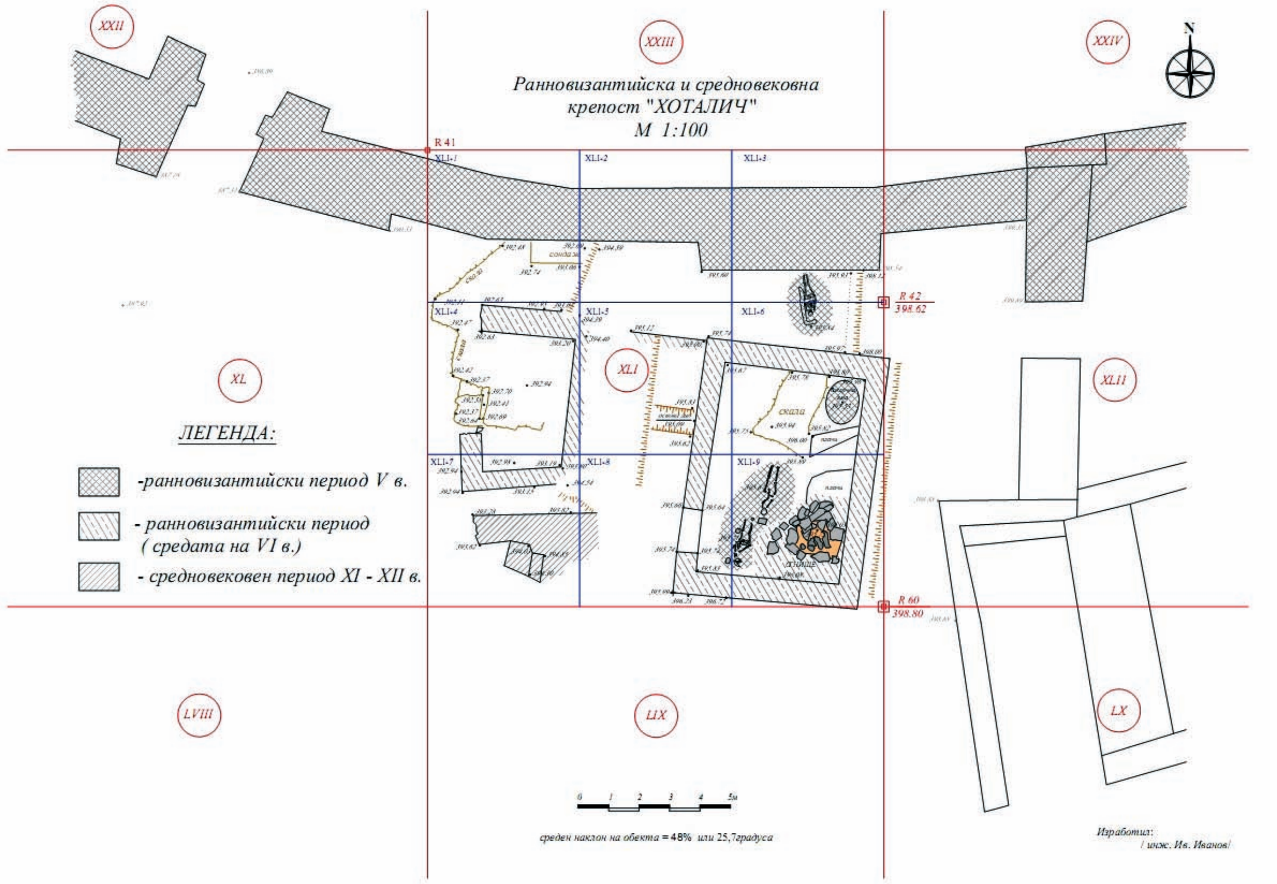
Ранновизантийска и средновековна
крепост "ХОТАЛИЧ"
М 1:100
XXII
XXIII
XXIV
XL
XLI
XLII
LVIII
LIX
LX
R 41
R 42 398.62
R 60 398.80
XLI-1
XLI-2
XLI-3
XLI-4
XLI-5
XLI-6
XLI-7
XLI-8
XLI-9
скала
ЛЕГЕНДА:
▩ -ранновизантийски период V в.
▧ - ранновизантийски период (средата на VI в.)
▨ - средновековен период XI - XII в.
0 1 2 3 4 5м
среден наклон на обекта = 48% или 25,7градуса
Изработил:
/ инж. Ив. Иванов/

Fig. 2. Horizontal plan.

Обр. 2. Ситуационен план.

Помещение № 1

То отстои по-високо по стръмния склон, източно от № 2. Размерите му са приблизително 5×7 м. Най-високо запазена е източната стена – до 2,20 м, а най-ниско – западната 0,60–0,80 м. Градежът е идентичен с този на помещение № 2, еднолицево огладени камъни, спојавани с жълт глинест разтвор. Ширината на всички стени е 0,75–0,80 м. Входът е на западната стена и е с ширина от 1,50 м. Подовото ниво е от жълта трамбована пръст, като в някои участъци се регистрира настилка от каменни плочи. Беше открито и проучено и каменно огнище. Разположено е близо до югоизточния ъгъл. Има формата на зидан кладенец, леко вкопан в жълтия стерилен пласт. Запазено е на височина от три-четири реда камъни. Останалите са се приплъзнали или са разтворени ветрилообразно около съоръжението. Изградено е от сравнително еднакви плочести камъни, споени с жълта глинеста пръст. Дебелината им е между 0,13–0,15 м, оформени като трапец така, че тясната им страна, която е леко извита, да е към вътрешността. Диаметърът на огнището е 1,10–1,15 м, дебелина на въглените и пепелта 0,25 м. На дъното на огнището – няколко фрагмента ранновизантийска керамика, оловен прешлен и бронзова фибула. Единствената монета този сезон е открита на пода на помещението. Сечена е в годините 549–550 в Константинопол от Юстиниан I (527–565 г.), 40 нумии.

Непосредствено под подовото ниво, в близост до южния зид, бяха открити два гроба. Погребаните са млади индивиди с дължина от 1,45 м и 1,42 м. В запълнителя на гробните ями, сива византийска керамика. Единият от погребаните с две медни гривни на ръцете.

В пласта под подовото ниво – сива ранновизантийска керамика.

Изводи:

В резултат на двата сезона археологически разкопки напълно бе изяснена строителната периодизация и прецизирана датировката, както на изграждане на крепостната стена, така и на застрояването във вътрешността на цитаделата. (обр. 1, обр. 2).

Според нумизматичните, керамични, костни и метални находки бе установено, че крепостната стена в този участък е строена в края на V в. От тогава датират и трите гроба. Два попадат в границите

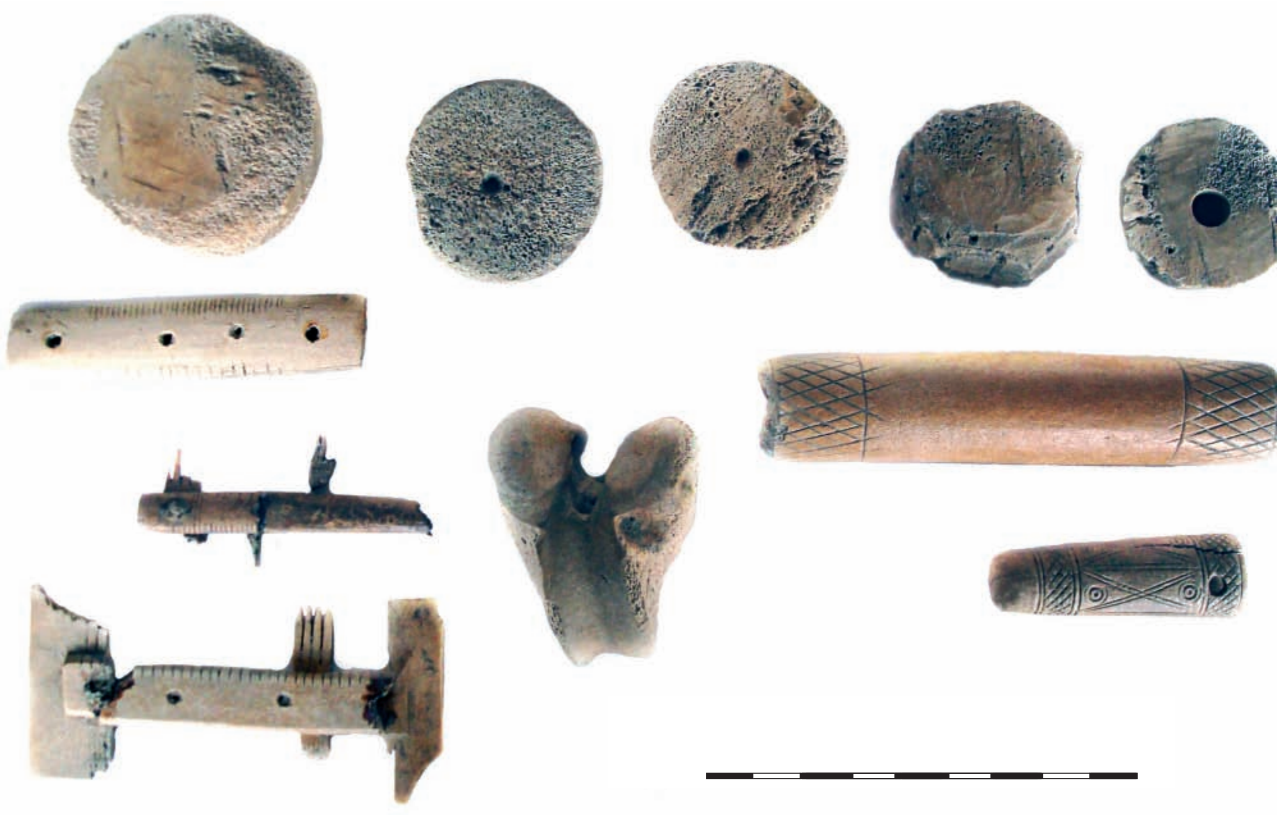

Обр. 3. Костени предмети от помещение № 1.

Fig. 3. Bone artifacts from room No. 1.

на помещение № 1, а единият открит през 2014 г. се намира между помещението и крепостната стена. И трите са плитко вкопани в жълтия стерилен пласт. Към този период се причислява и боклучната яма, която също попада в границите на помещение № 1.

В средата на VI в. започва застрояването на хълма. С този период е свързано и терасирането на терена. През VI в. са построени и обитавани и двете помещения № 1 и № 2.

Особен интерес представлява помещение № 1. В средата на VI в. то е функционирало, освен като жилищно, и като работилница за обработка на кост. При разкопките бяха открити 11 предмета от кост (обр. 3). Изработени са предимно от еленов рог. Някои са напълно завършени, други в процес на изработване. Особено впечатление правят две костни дръжки с прецизна геометрична украса. В различни етапи на производството бяха намерени пет прешлена за вретена. Беше открита и суровината за изработването им – три еленови рога със следи от обработка. Към костните предмети се прибавят и фрагменти от три гребена. Вероятно пряко свързано с обработката на костта е и зиданото каменно огнище.

През двата сезона разкопки бяха регистрирани и керамични, нумизматични и метални находки, които маркират третия период от живот в тази част на цитаделата. През X–XII в., когато двете помещения се преизползват, и се изгражда каменното стълбище, водещо към западната порта.

След завършването на разкопките на всички новооткрити структури бе извършена полева консервация.

Литература

Ботева 2015: Н. Ботева. Археологическите проучвания на обект „Ранновизантийска и средновековна крепост Хоталич“ край град Севлиево. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 695-698.

THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL FORTRESS HOTALICH NEAR THE TOWN OF SEVLIEVO

Nadejda Boteva

The area of the archaeological excavations is located in square XLI, between the north and west gates of the citadel. According to the numismatic, ceramic, bone and metal finds, it was found out that the wall of the fortress was built in the end of the 5th c. From the same period were dated the three graves and the rubbish pit. In the middle of the 6th c. began building up the hill. The area was terraced also in this period. In the 6th c. were built and inhabited the two dwellings (**fig. 1, fig. 2**). Dwelling No. 1 is of great interest. In the middle of the 6th c.it functioned as a habitation and a workshop for treatment of bones. Ten objects of bones were found (**fig. 3.**). Some of them were completely finished, others in the process of treatment. Maybe the stone fireplace was in a connection with the treatment of bones. In the 10th–11th c. the two dwellings were used to build the stone staircase leading to the west gate.

№ 25. СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД ЧЕРВЕН. УЧАСТЪК ВЪВ ВИСОКАТА ЧАСТ НА СЕДЛОВИНАТА ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД

Стоян Йорданов, Светлана Великова

Резултатите от проведените през предходните години разкопки и теренните наблюдения разкриха, че през XIV в. седловината във Вътрешния град, извън пределите на съществуващия некропол, е изцяло застроена. Независимо от това досега не е установен архитектурно-строителният облик на нейната най-висока част, както и връзката между архитектурните структури и преминаващата там главна улица. Това бе основание разкопките и през 2015 г. да бъдат насочени към разширение на проучваната територия в южна посока.

Територията на проучването обхвана 2 археологически квадрата (№ 33 и № 34), разположени южно от разкритата през 2013 г. работилница за накити и аксесоари. Разкри се северната част на сграда, градена от ломени камъни с кална спойка, широка 3,30 м и с проследена дължина 2,50 м. Поради денивелацията от запад сградата е вкопана на дълбочина 0,45 м. По повърхността на равното подово ниво се очертават два участъка с различен цвят, като източният е по светъл. Върху по-тъмния участък на пода, в южния край на кв. 33, се разкри струпване от изпечени и отухлени парчета от пръст, вероятно от разрушено отоплително или производствено съоръжение, което продължава извън квадрата и добре се проследява върху южния профил.

В културните напластявания на двата проучени квадрата се открояват два пласта. Горният е от сиво-черна пръст, размесена с ограничено количество малки ломени камъни и находки с много широки хронологични рамки – от XIII–XVI в. до днешно време. Долният е блокаж от строителни разрушения – ломени камъни, фрагментирани тухли, керемиди и части от керамопластична украса и е свързан със структури от XIV в. Двете успоредни стени на сградата с посока север–юг стъпват върху плътната жълта глина, а свързващият ги напречен зид лежи върху блокажа от камъни и вероятно е граден по-късно. Край външното лице на източната стена има струпване от глина, направено вероятно за хидроизолация.

Почистен бе стар изкоп, разположен непосредствено от юг до границата на квадратите. От изток той е ограничен с лошо запазен зид, който е продължение към юг на източната стена на сградата. Изкопът бе запълнен с размесени ломени камъни, съвременни метални предмети и фрагментирани човешки кости. В него се разкри голямо варово бъркало с приблизително правоъгълна форма, максимална дължина 2,30 м, ширина 1,00 м и дълбочина 0,50 м. Под вкаменената вар се разкри дебел до 0,10 м пласт от чист пясък.

Сред разкритите находки преобладават керамичните фрагменти от XIV в., но се срещат и отделни от тракийската епоха, XIII в. и ранния османски период. Разкритите 17 медни монети са най-вече от XIV в. (от Михаил Шишман, Йоан Орсини, Иван Александър, Иван Шишман и имитации от втората половина на XIV в.). Изключение е една монета от латинското или българското имитативно мо-

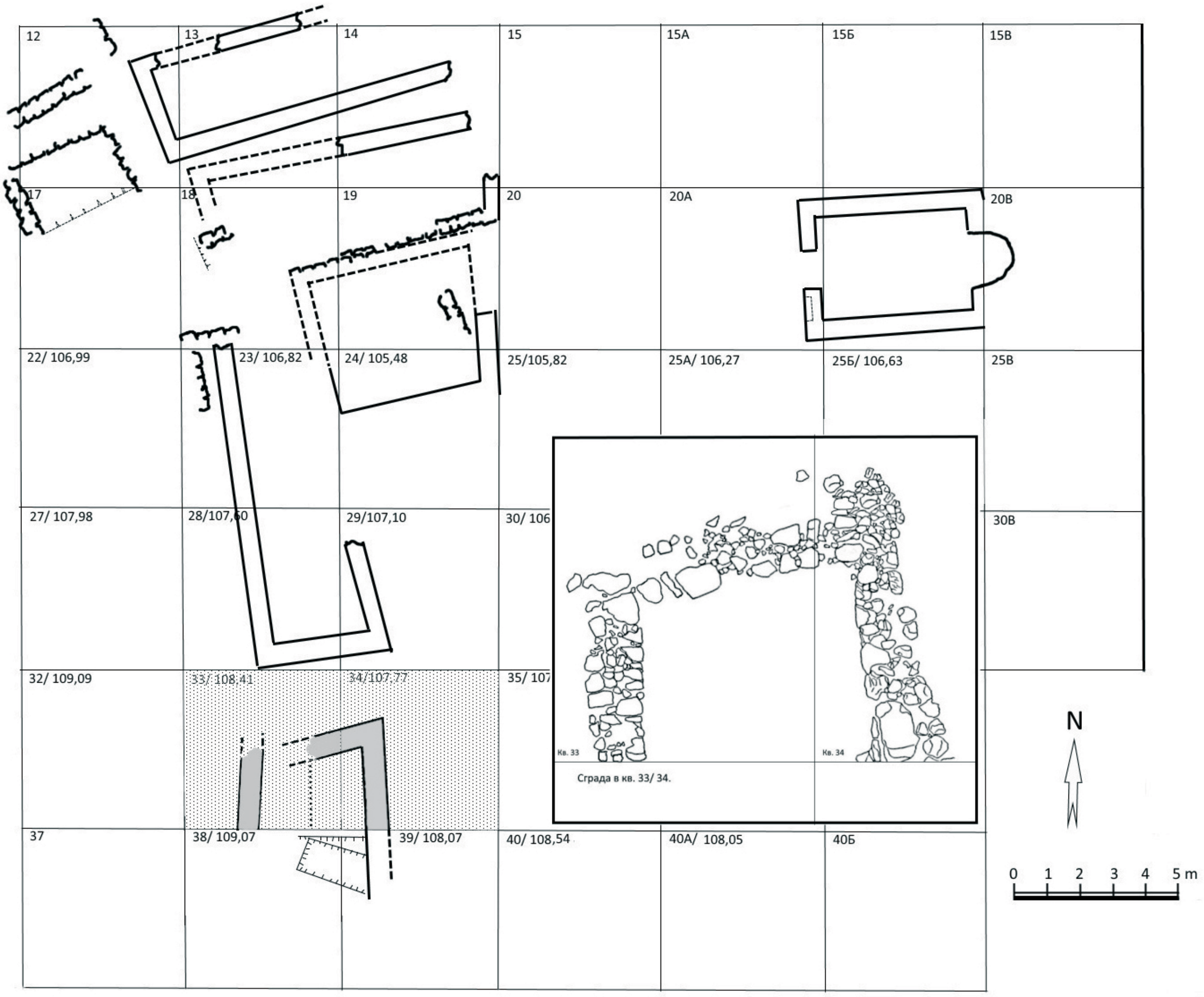
12
13
14
15
15А
15Б
15В
17
18
19
20
20А
20В
22/ 106,99
23/ 106,82
24/ 105,48
25/105,82
25А/ 106,27
25Б/ 106,63
25В
27/ 107,98
28/107,60
29/107,10
30/ 106
30В
32/ 109,09
33/ 108,41
34/107,77
35/ 107
Кв. 33
Кв. 34
Сграда в кв. 33/ 34.
N
37
38/ 109,07
39/ 108,07
40/ 108,54
40А/ 108,05
40Б
0 1 2 3 4 5 m

Обр. 1. Територия на проучването през 2015 г. Ситуация.

Fig. 1. Territory of the excavations in 2015. Situation.

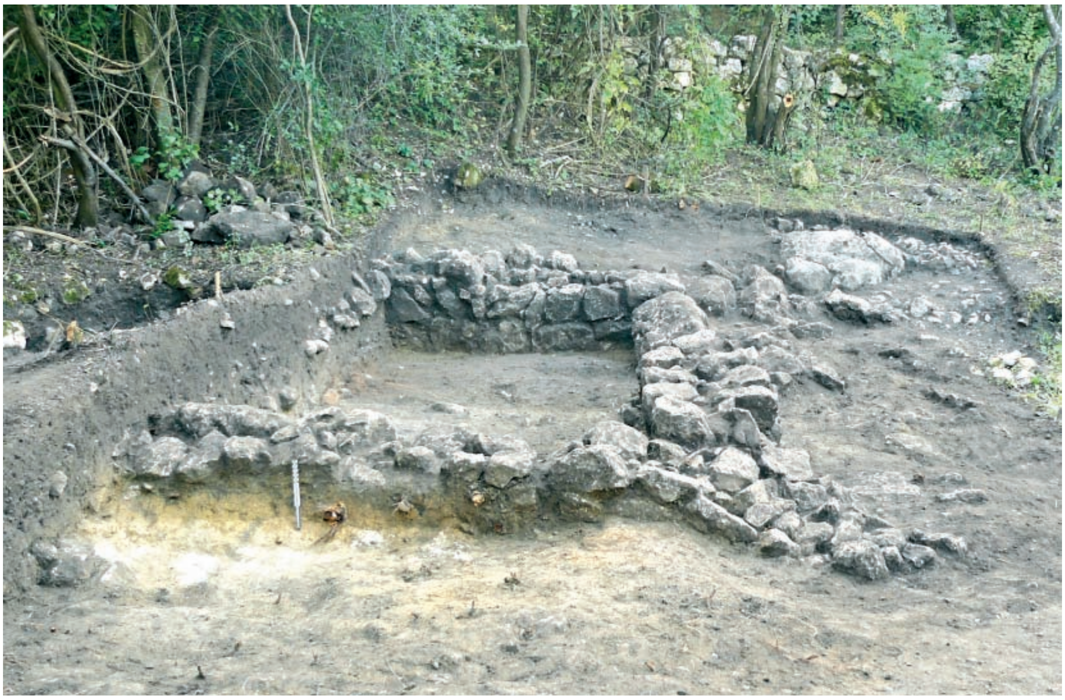

Обр. 3. Сграда в кв. 33/34. Поглед от изток.

Fig. 3. Building in sq. 33/34. View from the east.

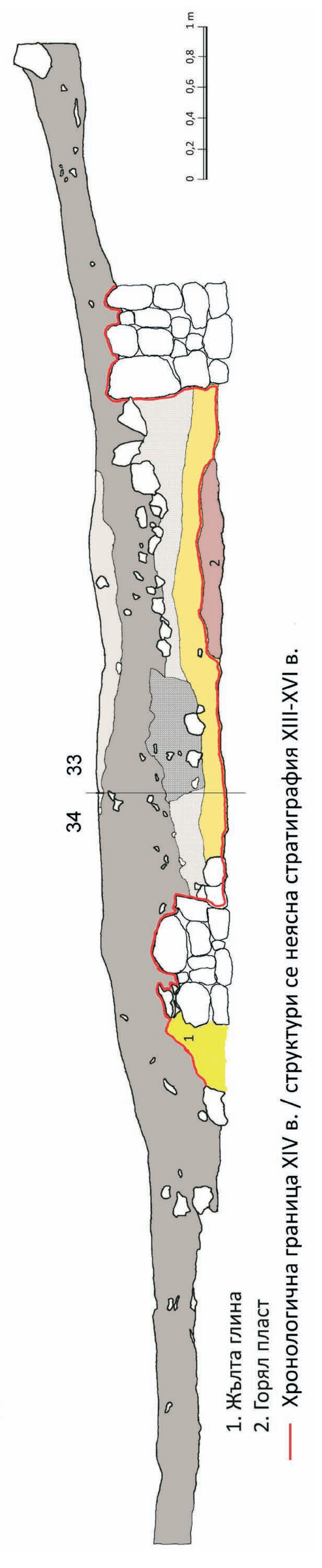
0
0,2
0,4
0,6
0,8
1 m
33
34
1
2
1. Жълта глина
2. Горял пласт
Хронологична граница XIV в. / структури се неясна стратиграфия XIII-XVI в.

Обр. 2. Квадрати № 33 и № 34. Южен профил.
Fig. 2. Squares Nos. 33 and 34. South cross-section.

нетосечене от XII–XIII в. Разкрито бе голямо количество изрязани малки медни пластини и медни топчета, както и корозирали и фрагментирани битови предмети (ножове, шпора, гвоздеи и габъри, пръстени и др.). Интерес пораждат няколко елементи от керамопластична украса.

Проучването показва, че територията на седловината е застроена и в най-високите си части. Разкритите структури са елементи от сграда, която е била преустроена, като е добавена северна стена, стъпваща върху непочистен блокаж от камъни. Преустройството се потвърждава и от видимо различаващите се цветове в западната и източна половини на равния плътен под.

Намерените върху пода части от отоплително или по-скоро производствено съоръжение подсказват вероятността сградата да е занаятчийска работилница с неясно на все още производство.

Разкриваните и през тази година тухли, керемиди и елементи от керамопластична украса са свидетелство за възможното съществуване на църква край улицата в най-високата част на седловината. На нейното предполагаемо място днес се намира археологическата база на Регионалния исторически музей в Русе, която е изградена в началния етап на археологическото проучване в Червен, когато е липсвала информация за облика на която и да е била част от червенската територия.

Ограниченото количество находки без хронологичен порядък показва, че археологическата стратиграфия в по-високите нива на проучвания терен е била изцяло нарушена. Към съвременните намеси трябва да се отнесе и разкритата варница, която вероятно е направена по време на първата консервация на червенската кула в началото на 50-те години на XX в.

THE MEDIEVAL TOWN OF CHERVEN. SECTION IN THE HIGHER PART OF THE SADDLE OF THE INNER TOWN

Stoyan Yordanov, Svetlana Velikova

The excavations at the Medieval town of Cherven in 2015 covered two archaeological squares (Nos. 33 and 34) in the higher section of the saddle of the Inner town.

The northern part of a building was revealed, made of crushed stones with earth joint. Due to the displacement, from the west the building is dug into the ground. On the surface of the leveled floor layer were outlined two sections with different color, with the eastern one being brighter. Over the darker section of the floor was revealed a piling of baked and bricked pieces of earth, probably from a destroyed heating or more likely a production facility.

Within the cultural stratification were distinguished two layers. The upper one was from the 13th–16th c. until the present day. The lower blockage was associated with structures from the 14th c.

The research showed that the higher section of the territory of the saddle in the 14th c. has also been built-up. The partially revealed building was probably a workshop and confirms the craftsmen specialization of the region during the pre-Ottoman period.

№ 26. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ГР. БАЛЧИК, КВ. ХОРИЗОНТ

Румяна Колева, Чавдар Кирилов, Радостина Енчева

Разкопките през тази година продължиха от 20 юли до 15 август. В тях взеха участие 12 студенти от III курс на специалност „Археология“ на СУ „Св. Климент Охридски“.

Резултатите от миналогодишната кампания промениха коренно разбиранията ни относно датировката на вала, разположен успоредно (отвън) на западната крепостна стена на късноантичната крепост. Проучванията показаха, че съоръжението е строено не от новодошлите в края на VII в. прабългари, а от местното население с цел по-ефективната защита от нашественици (може би дори същите тези прабългари). По този начин бяха поставени на изпитание досегашните устойчиви схващания за хронологията на обитаването на цялата крепост и относно съдбата ѝ на границата между късната античност и ранното средновековие.

Резултатите от проучването на това съоръжение са от значение не само за познанието ни относно крепостта в кв. Хоризонт на гр. Балчик, а имат непосредствени последици за разбиранията ни относно датирането и интерпретацията на редица други подобни съоръжения от днешните български земи и Балканите като цяло, а в по-общ план поставят редица въпроси относно начините и механизмите на взаимодействие между новодошлите групи хора и завареното местно население в зората на зараждащата се българска държавност.

Това бе основната причина да пожелаем да видим резултатите си от миналата година потвърдени, или пък – както понякога се случва в археологията – модифицирани и/или дори отхвърлени. Казано другояче, не искахме да разчитаме само на резултатите от един единствен срез на вала, особено след като те променят драстично установени към момента възгледи.

Ето защо, основната задача на тазгодишното проучване бе проверка на добитите през миналогодишната кампания резултати относно конструкцията и хронологията на гореспоменатия вал с ров.

За целта бе избран участък за проучване, попадащ (по подобие на миналогодишния срез) в южната периферия на стар изкоп на М. Димитров, респективно в рамките на квадрати А29, АА29 и АВ29 съгласно общата план-квадратна мрежа на обекта, непосредствено пред фронта на кула № 10 съгласно номерацията на М. Димитров (обр. 1).

Избраната методика на разкопаване през изминалата кампания бе напълно идентична на тази от миналата година. Първоначално бе отстранен насип от ерозирала пръст в очертанията на стария изкоп до достигане на здрав терен и получаване на първи напречен стратиграфски разрез на вала и рова.

След това, следвайки естествените културни напластявания, личащи в профила на разреза бяха изчерпани съответно насипът на вала и запълнителя на рова между южната граница на стария изкоп и южната линия на квадрати А29-АА29-АВ29, като по този начин бе добит археологически материал от некомпрометиран терен и същевременно бе направен втори напречен стратиграфски профил през съоръжението по линията на южната граница на гореспоменатите квадрати. Въпросните профили бяха документирани графично и фотографски (обр. 2 и 3).

Наблюденията върху устройството и хронологията на съоръжението от предната година бяха изцяло потвърдени в хода на тазгодишната кампания. Основата на вала е съставена от каменна настилка, проследяваща се ясно в източната му половина и залягаща върху древния терен. Над нея, във височина следва пласт от сива пръст, съдържаща известно количество археологически материал, над която в най-високата част на вала има масивен пласт, съставен основно от едри и средно големи, ломени камъни. Материалите от насипа на вала датират без изключение от късната античност и задават сигурен terminus post quemза изграждането на съоръжението.

И в този участък в западната основа на вала е имало (изглежда) еднолицев зид от ломени камъни, представляващ защитна преграда, препятстваща лесния достъп откъм рова. За разлика от проучения през миналата година участък, тук зидът не е запазен дори на минимална височина, а е по една или друга причина е рухнал в рова. За това свидетелстват масивни каменни деструкции по дъното на последния, част от които буквално са цели участъци от зида, паднали в компактно състояние. В резултат на това, пръст от западния склон на вала се е свлякла в рова.

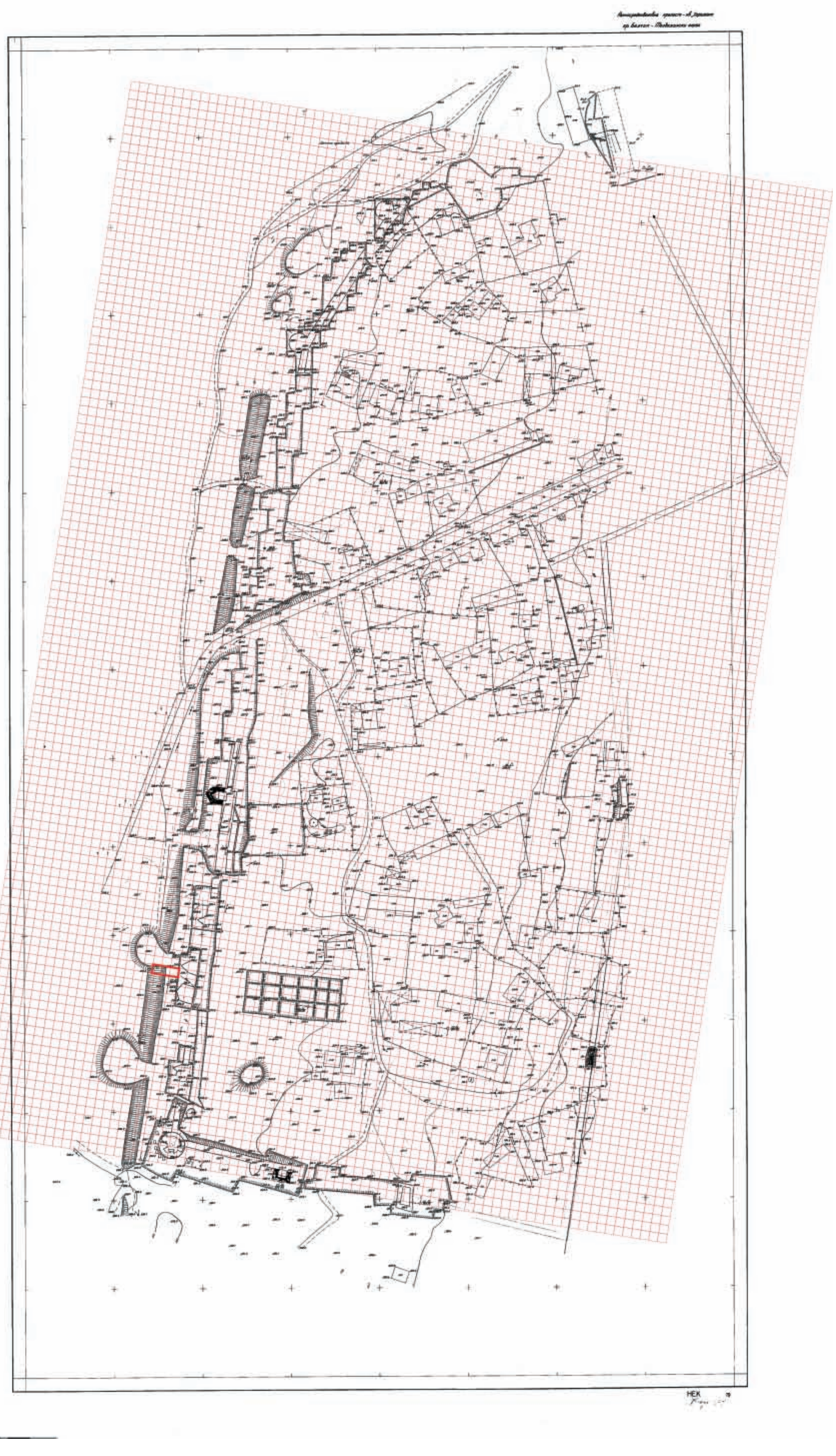

Обр. 1. Местоположение на проучвания през 2015 г. участък.

Fig. 1. Location of the excavated area in 2015.

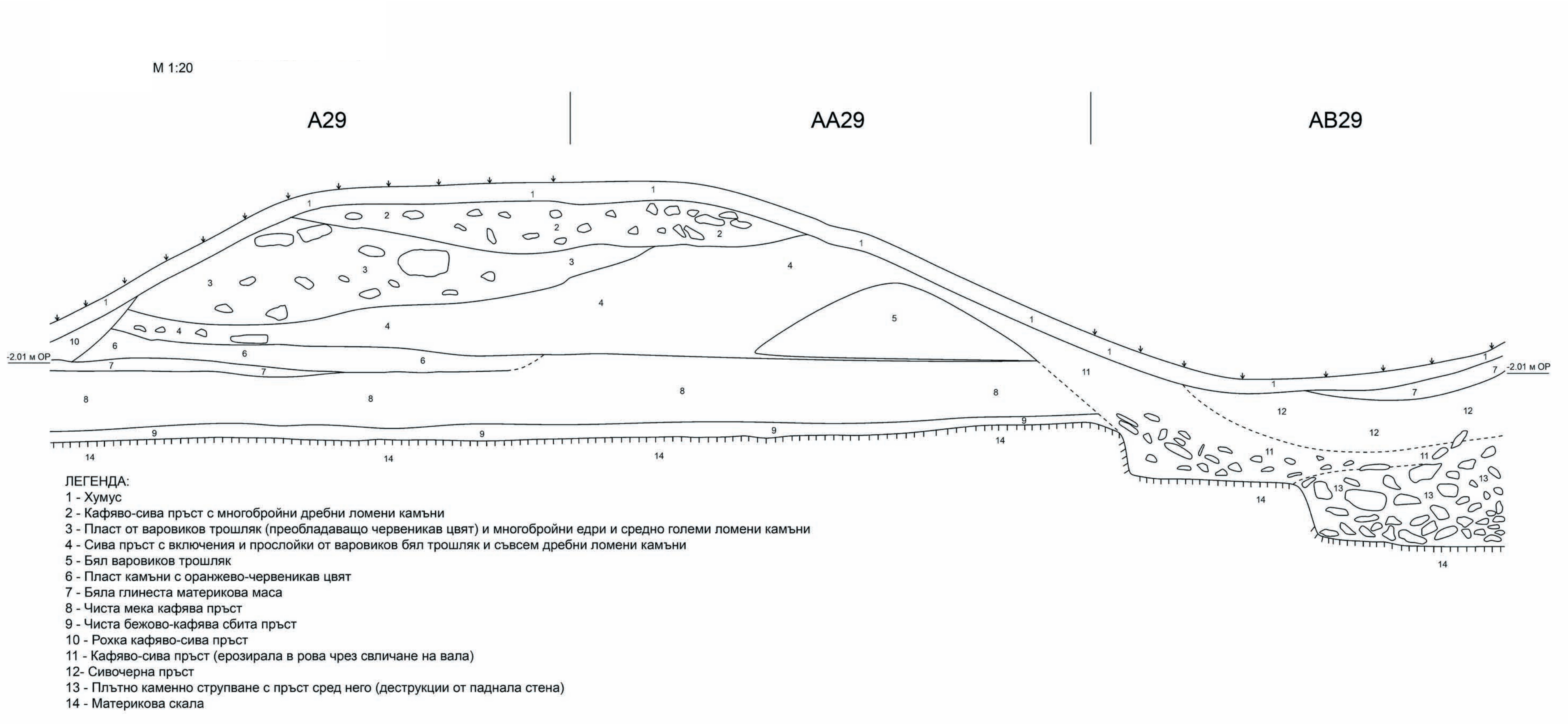
М 1:20
А29
АА29
АВ29
-2.01 м ОР
-2.01 м ОР
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
ЛЕГЕНДА:
1 - Хумус
2 - Кафяво-сива пръст с многобройни дребни ломени камъни
3 - Пласт от варовиков трошляк (преобладаващо червеникав цвят) и многобройни едри и средно големи ломени камъни
4 - Сива пръст с включения и прослойки от варовиков бял трошляк и съвсем дребни ломени камъни
5 - Бял варовиков трошляк
6 - Пласт камъни с оранжево-червеникав цвят
7 - Бяла глинеста материкова маса
8 - Чиста мека кафява пръст
9 - Чиста бежово-кафява сбита пръст
10 - Рохка кафяво-сива пръст
11 - Кафяво-сива пръст (еродирала в рова чрез свличане на вала)
12- Сивочерна пръст
13 - Плътно каменно струпване с пръст сред него (деструкции от паднала стена)
14 - Материкова скала

Обр. 2. Графично заснемане на южния профил на кв. А29–АА29–АВ29: 1. Хумус; 2. Кафяво-сива пръст с многобройни дребни ломени камъни; 3. Пласт от варовиков трошляк (преобладаващо червеникав цвят) и многобройни едри и средно големи ломени камъни; 4. Сива пръст с включения и прослойки от варовиков бял трошляк и съвсем дребни ломени камъни; 5. Бял варовиков трошляк; 6.Пласт камъни с оранжево-червеникав цвят; 7. Бяла глинеста материкова маса; 8. Чиста мека кафява пръст; 9. Чиста бежово-кафява сбита пръст; 10. Рохка кафяво-сива пръст; 11. Кафяво-сива пръст (ерозирала в рова чрез свличане на вала); 12. Сивочерна пръст; 13. Плътно каменно струпване с пръст сред него (деструкции от паднала стена); 14. Материкова скала.

Fig. 2. Southern profile of squares A29–AA29–AB29 – drawing: 1. Soil; 2. Brown-gray earth with a lot of small rough stones; 3. Layer of limestone gravel (mainly reddish color) with a lot of middle-large to large rough stones; 4. Gray earth with inclusions of white limestone gravel and small rough stones; 5. White limestone gravel; 6. Layer of orange-red stones; 7. White clayish bedrock mass; 8.Pure soft brown earth; 9.Pure beige-brown compact earth; 10. Loose brown-gray earth; 11. Brown-gray earth (eroded in the ditch from the rampart); 12. Grayish black earth; 13. Dense heaping of stones with some earth between them (destructions of a revetment); 14. Bedrock.

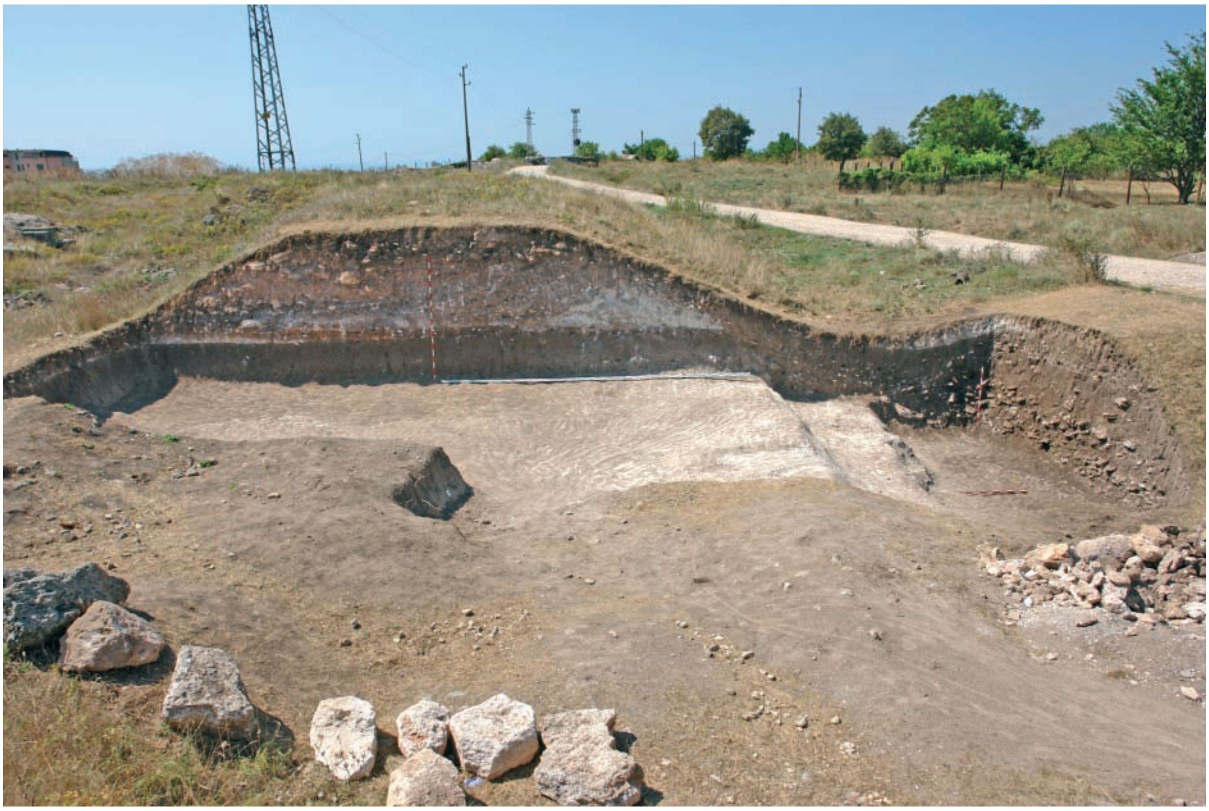

Обр. 3. Фотозаснемане на южния профил на кв. А29-АА29-АВ29.

Fig. 3.Southern cross-section of squares A29–AA29–AB29 – photograph.

Сред и под деструкциите от камъни има най-вече къснoантична строителна керамика (тухли) и фрагменти от отново къснoантична битова керамика, които задават сигурен terminus ante quem за направата и евентуално окончателното изоставяне на съоръжението. Над пласта от масивни деструкции в запълнителя на рова има пласт от черна пръст на практика без археологически материали в него (малко животински кости). В най-горните 50 см от запълнителя има пръст, в която се срещат основно съвременни материали.

Средновековен материал липсва изцяло, както в насипа на вала, така и в запълнителя на рова, така че идеята за средновековния произход на съоръжението следва изцяло да бъде изоставена.

По този начин благодарение на разкопките през 2015 г. бяха изцяло потвърдени наблюденията относно конструкцията и датировката на съоръжението, направени през 2014 г. Установи се, че на практика по цялата си дължина то е имало идентичен градеж и облик, като само последващата му съдба в различните участъци е различна (така например ако пред западната порта на крепостта стената на границата на вала и рова бе запазена частично във височина, то в проучения през тази година участък тя бе изцяло рухнала в рова). Така или иначе, повторната проверка показа, че вече с убеденост може да се твърди, че съоръжението е строено от местните обитатели на крепостта, а не от новодошлите прабългари.

Проучванията оттук насетне ще се съсредоточат вътре в крепостта, в централната ѝ част, за да бъде даден отговор на въпроса колко време след това продължава обитаването ѝ и какъв е културният, икономически и евентуално етнически облик на нейните обитатели през ранното средновековие.

LATE ANTIQUITY AND MEDIAEVAL FORTRESS “HORISONTCITY QUARTER”, AT THE TOWN OF BALCHIK

Rumyana Koleva, Chavdar Kirilov, Radostina Encheva

In 2015 the filedwork at the Late Antiquity and Mediaeval fortress “Horizont city quarter“ was focused on excavation of a new section of the rampart and the ditch lying in front of the fortress wall. Our observations on the structure and chronology reassured the ones that we have already made during the 2014 campaign. The construction of the rampart consisted of a base of stones, covering directly the ground. A layer of earth was placed above it and contained some archaeological material, dated to the Late Antiquity. The highest part of the rampart was covered with small and larger stones. No stone revetment was revealed in this section, but the amount of stones scattered in the ditch indicate that one was present in the past. The material among the stone destructions and beyond to the bottom of the ditch comprised mainly of pieces of broken ancient bricks and tiles, and a few late antiquity pottery shards. No medieval ceramics or other material were found neither in the rampart nor in the filler of the ditch, indicating that the proposed idea that Bulgars could've build the rampart should be reconsidered.

№ 27. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД „ПЕТРИЧ“ (ПЕТРИЧ КАЛЕ), ОБЩИНА АВРЕН, ВАРНЕНСКО

Валентин Плетньов, Мария Манолова, Игор Лазаренко, Преслав Пеев

Разкопките на Петрич кале през 2015 г. продължиха върху терена на проучванията от миналата година. Тогава беше разкрита малка еднокорабна църква и некропол, почти в средата на крепостта. Храмът беше запазен в субструкция и не беше в състояние да бъде възстановен.

В кв. Ф7/16 и Е7/20 се разкри северната стена на масивна сграда. Дълга е 7,5 м, като южната ѝ част остава под неразкопавания кв. Ф7/22. Стената е дебела средно 0,80 м, градена от големи и по-малки дялани камъни на жълта глина, в правилни редове, подравнявани на места с тухли. Запазена е в западната си част на височина до 1,5 м. В кв. Е7/20 се достигна до северозападния ъгъл, от където на фуга и с равно външно лице и еднаква дебелина и градеж се проследи западната стена на сградата. Дълга е за сега 6,5 м и южната ѝ част влиза под неразчистения квадрат Е8/25. На 1,5 м южно от северната стена се откриха две стъпки от колони или подпори, на разстояние 1,5 м една от друга. Подът на сградата е бил покрит с тухли. В насипа, в границите на сградата, в пласт от обгоряла пръст и въглени, са открити фрагменти от къснонтични амфори, битова керамика и монети от V–VI в.

Северно от сградата, почти в средата, на кота 192,7 се достигна до дебел пласт от рухнали извън сградата тегули и имбрици от покрива. Керемидите са слепени с жълта глина. Северно от струпването се разкри къса стена от един вертикален ред големи камъни на кал, долепени на фуга от юг към стената. Дълга е 2,5 м. След разчистването на насипа, северно от стената се оказа, че това е южната стена (облицовка) на землянка, която попада в кв. 16. Вероятно е имала размери 3,5×4,5 м. Стените от север и запад са обрушени и унищожени от ями с материали от XI–XII в. В югоизточния ъгъл на подовото ниво се откри долната част на хромел, забит в глината на пода. В насипа от светлокафява пръст се откриха множество фрагменти от гърнета с врязана украса и черна или червена глина от X–XI в. и монети на Константин Багренородни. В западната част на ямата на землянката беше намерен оловен печат на кан Борис-Михаил, аналогичен на този от манастира Караач теке до Варна.

В кв. 16, до профила с кв. 17, беше заложен сондаж 2×1 м, северно от стената на късноантичната сграда. В дълбочина сондажът достигна от кота 192,2 до 190,06. Дълбочината от съвременната повърхност достигна до близо 4 м (от кота 193,95). Очертаха се следните пластове: до 0,40 м – хумус с керамика от XIV в.; до 0,60–0,80 м – светлокафява, до сива пръст с керамика от XIV в; до 1,40 м – пепелява пръст, въглени, части от керемиди, керамика от XI–XII в; до 1,60 м – сива пръст, керамика от X в; до 2 м – светлокафява пръст, жълта глина, тегули, имбрици; до 2,40 м – кафява пръст, въглени, керамика, части от тухли, керамика от VI в; до 2,60 м – кафява пръст, въглени, керемиди, червени, дебели тухли, керамика от III–IV в; до 3 м. – кафява пръст, дъна от амфори от елинизма и римската епохи; до 3,50 м – черна пръст върху големи плоски камъни и керамика от РЖЕ и КБЕ.

Статистически са обработени над 1600 фрагмента, сред които преобладават кухненски и трапезни съдове от периода IV–VII в.; кухненска и трапезна керамика от X–XI в.; четири типа средновековни средновизантийски амфори от периода XI–XIV в.; кухненски и трапезна керамика от XII в., включително разнообразни вносни византийски типове от XI–XII в.; кухненска и трапезна керамика от XIII–XIV в. Основната част от керамиката се отнася към XII – началото на XIII в.

По време на проучванията са открити оловни печати от втората половина на XI в. и голямо количество монети с широк хронологически диапазон: елинистически, римски, късно римски до им-

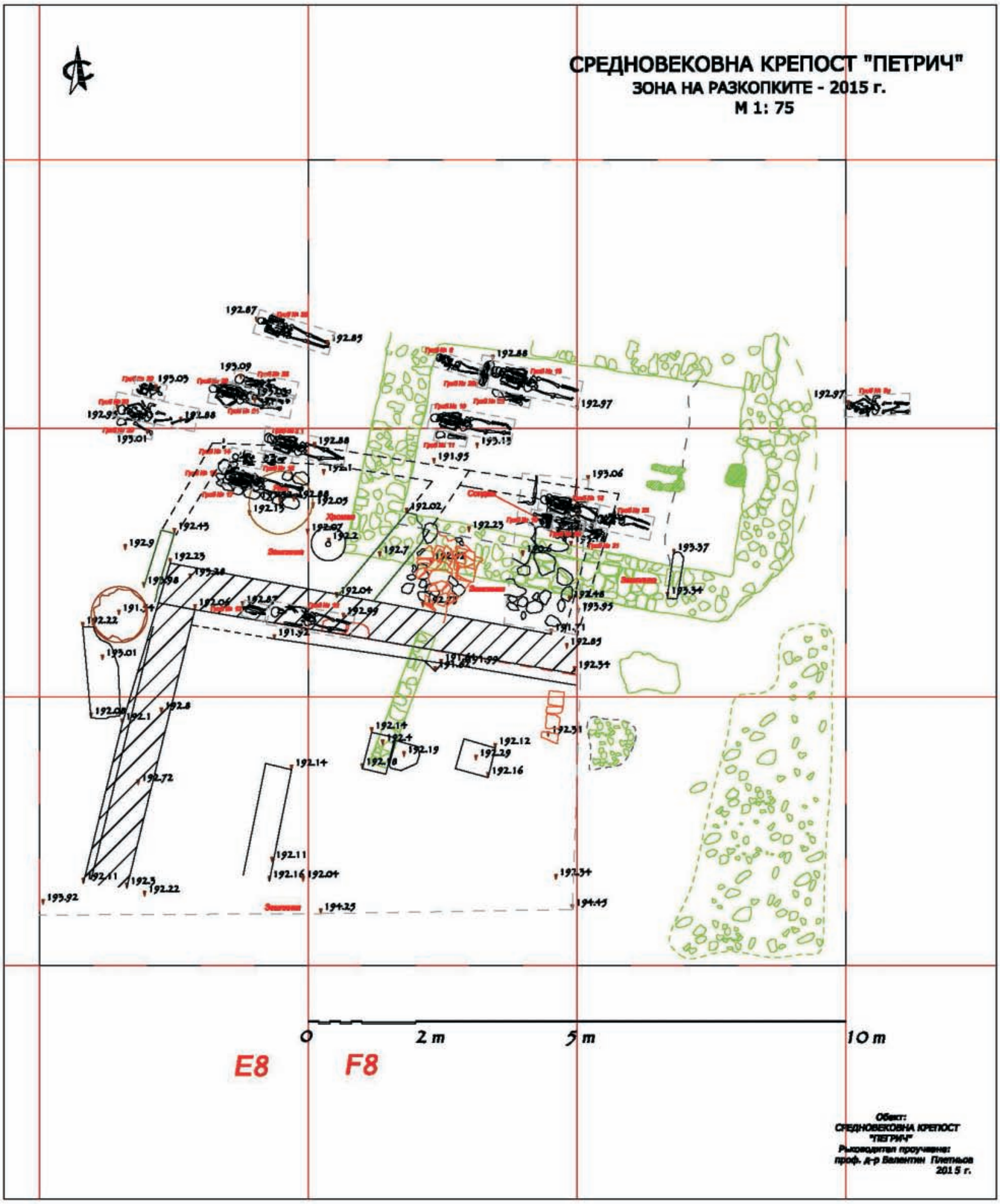
СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ "ПЕТРИЧ"
ЗОНА НА РАЗКОПКИТЕ - 2015 г.
М 1: 75
192.87
192.85
193.09
193.03
192.95
192.88
193.01
192.88
192.97
193.15
191.95
193.06
192.05
192.13
192.02
192.23
192.43
192.9
192.23
193.98
192.07
192.2
192.7
192.06
192.87
192.04
192.99
191.34
191.92
192.22
193.01
192.09
192.1
192.8
192.72
192.11
192.3
192.22
193.92
194.25
192.14
192.11
192.16
192.04
192.14
192.4
192.19
192.18
192.12
192.29
192.16
192.31
192.34
192.85
191.71
193.99
192.48
193.37
193.34
192.34
194.45
192.97
0
2 m
5 m
10 m
E8
F8
Обект:
СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ
"ПЕТРИЧ"
Ръководител проучване:
проф. д-р Валентин Плетньов
2015 г.

Обр. 1. Общ план на обекта.

Fig. 1. General plan of the site.

ператор Маврикий (до 602 г.); анонимни монети от XI в.; византийски монети от XII и първата половина на XIII в.; български и латински имитации от началото на XIII в. български монети от XIV в.; добруджанско деспотство; османски и влашки монети от XIV до средата на XV в. В количествено отношение категоричен превес има нумизматичният материал от XII и началото на XIII в.

Открити са два оловни печата – единия на кан Борис-Михаил и византийски от XI в. Цели и частично запазени процесийни кръстове, кръстове-енколпиони, стрели, метални предмети, коланни

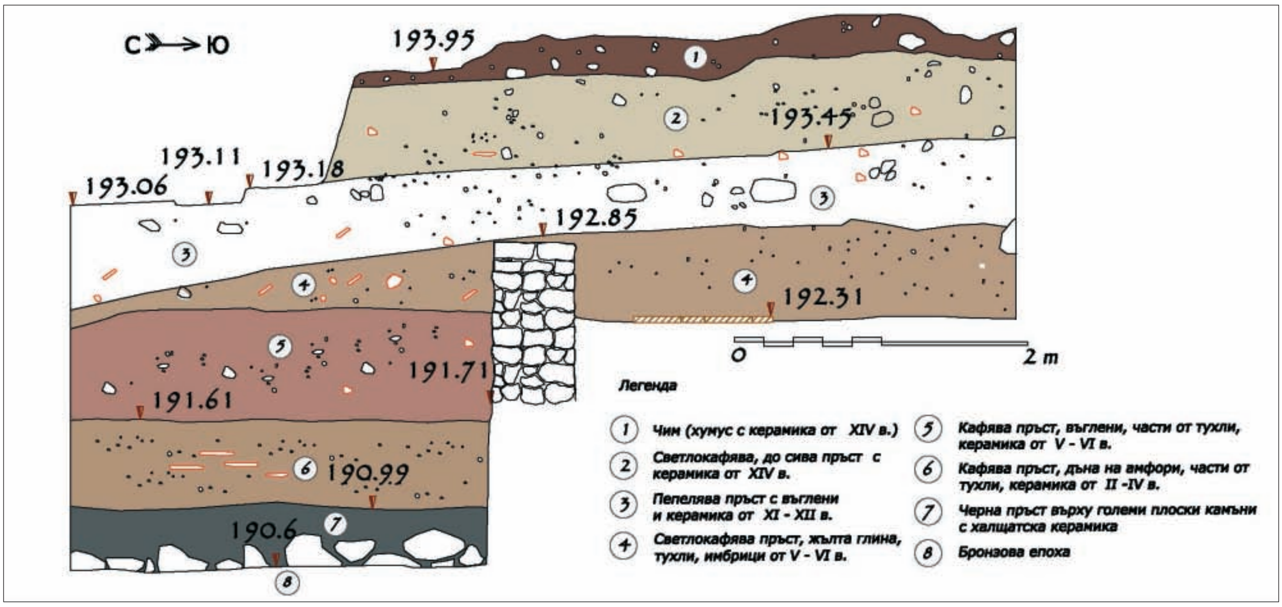
С → Ю
193.95
193.45
193.11
193.18
193.06
192.85
192.31
191.71
191.61
190.99
190.6
0
2 m
Легенда
1 Чим (хумус с керамика от XIV в.)
2 Светлокафява, до сива пръст с керамика от XIV в.
3 Пепелява пръст с въглени и керамика от XI - XII в.
4 Светлокафява пръст, жълта глина, тухли, имбрици от V - VI в.
5 Кафява пръст, въглени, части от тухли, керамика от V - VI в.
6 Кафява пръст, дъна на амфори, части от тухли, керамика от II -IV в.
7 Черна пръст върху големи плоски камъни с халщатска керамика
8 Бронзова епоха

Fig. 2. Cross-section of the site.

Обр. 2. Профил на обекта.

накрайници, части от закопчалки за книги, пръстени, керамични съдове, прешлени за вретено, костена свирка и др.

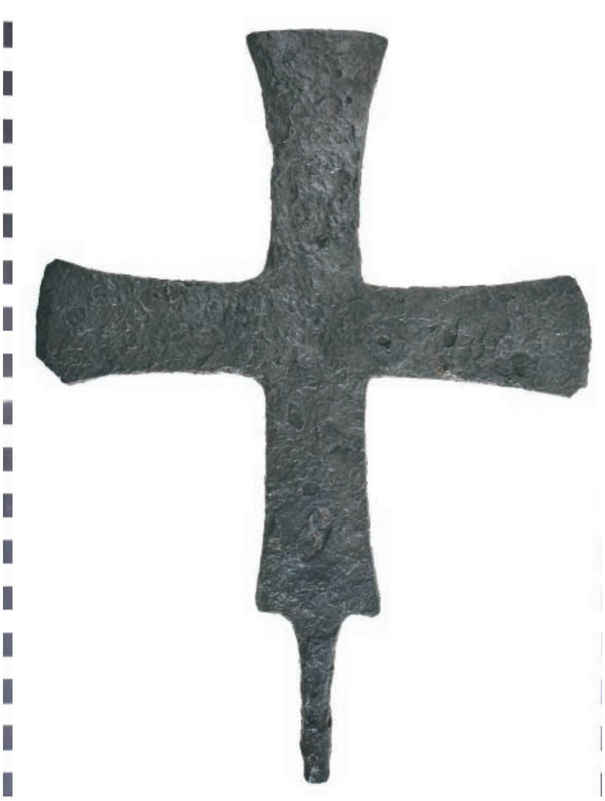

Fig. 3. Iron processional cross (12th c.).

Обр. 3. Железен процесиен кръст от XII в.

EXCAVATIONS OF THE MEDIEVAL TOWN PETRICH, AVREN MUNICIPALITY

Valentin Pletnyov, Preslav Peev, Igor Lazarenko, Mariya Manolova-Voykova

During 2015 the excavations of the medieval town Petrich continued. After the dismantling of the foundation of the church from the 15th c. 25 graves with Christian orientation were revealed. In several cases there were accumulations of stones on the head and the chest of the dead. In few graves one or two bronze buttons were found.

The northwestern part of the massive 5th–6th c. building was uncovered. It was preserved up to 1.50 m height. The floor was covered with bricks on yellow clay. The building was covered with big tegulae and imbrices.

Pits of several dugouts in which was found pottery from the 10th–11th c. were excavated. In one of them was found a lead seal of Khan Boris-Michael.

Fragments of kitchen and table vessels from the 4th–7th c. and the 10th–14th c., and Byzantine amphorae from the 11th–14th c. were found.

During the research were found coins from the 3rd c., Late Roman from the 5th–6th c., the second half of the 11th c., the 12th c. and first half of the 13th c., Bulgarian emissions from 14th c., Ottoman and Wallachian coins from the 15th c.

№ 28. СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ „КАСТРИЦИ“

Валентин Плетньов, Мария Манолова, Игор Лазаренко, Преслав Пеев

По време на разкопките на крепостта Кастрици се работеше в централната част на крепостта, в парцела с площ от около 500 кв. м, между северната улица и крепостната стена до централна порта. Бяха разкрити пет сгради с правоъгълен и квадратен план, разположени по северната страна на улицата, успоредна на стената, водеща към централната порта. Всички са вкопани в терена пред стената и са прилепени към нея. Вкопани са до метър под цокъла на запазената част от късноантичната стена. Две от сградите имат оформени преддверия от напречни стени, а две са разделени почти в средата с надлъжни стени на две големи помещения. Сградите са свързани верижно, с общи междинни стени. Дължината им достига от 8 до 10 м, а ширината – от 6 до 8 м. Една от сградите в средата на комплекса е голяма, с две еднакви по площ правоъгълни помещения, вместени в квадратен план с размери 10×9 м. В междинната стена има вход за връзка между тях. С втория строителен период е свързано вътрешно преграждане на всяко едно помещение, при което са оформени две стаи с квадратен план и входове към улицата. В едно е изградена голяма засводена пещ.

Всички сгради имат порти към улицата и междинни врати между помещенията. Две от сградите имат стълбища с до 4 стъпала от улицата към приземията. Само една сграда има две пещи на долното подово ниво и една на горното. В сградите се откриват по една яма, с диаметър приблизително 1–1,3 м и дълбочина до 1,8 м.

Стените на сградите са градени от дялани камъни на калова спойка, с дебелина обикновено 0,8 м, а различните вътрешни преграждания имат стени до към 0,6 м и са със запазена на височина до 1,8 м. В някои от сградите се откриват основите на греди, носещи горни етажи или покриви. Установиха се два етапа на изграждане и обитаване на сградите. Всички имат две подови нива от трамбована глина и съответно два строителни периода на надграждане и преустройства. Разликата между нивата обикновено е 0,5–0,6 м. Наблюдава се надзиждане на съществуващи стени или нови преграждания на входове и помещения. Обикновено надзиждането и преградданията са с по-грубо

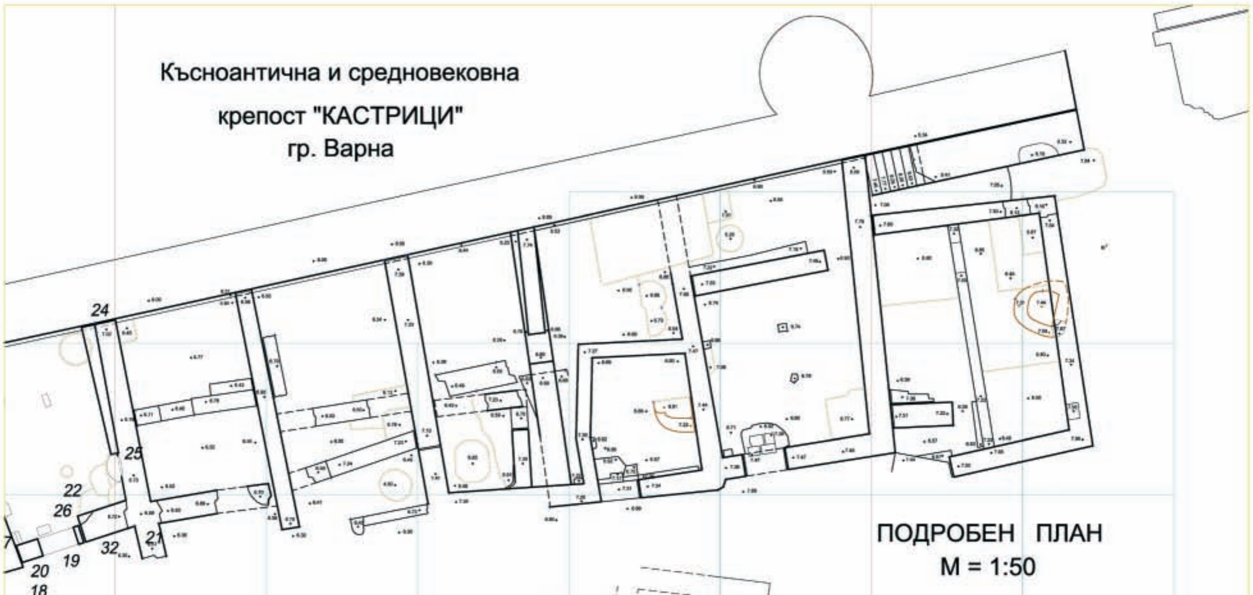

Обр. 1. План на проучванията в Кастрици през 2015 г.

Fig. 1. Plan of the excavations at Kastritzi in 2015.

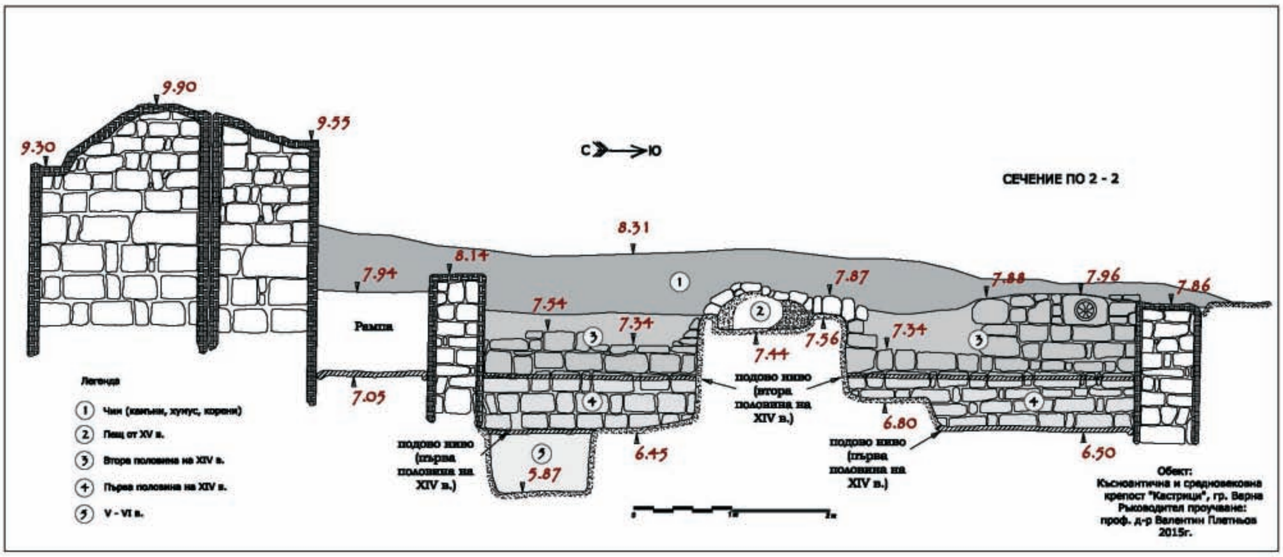
9.90
9.30
9.55
С → Ю
СЕЧЕНИЕ ПО 2 - 2
8.31
8.14
7.94
Рампа
7.54
7.34
7.87
7.56
7.44
7.34
7.88
7.96
7.86
7.05
6.45
5.87
6.80
6.50
подово ниво (втора половина на XIV в.)
подово ниво (първа половина на XIV в.)
подово ниво (първа половина на XIV в.)
Легенда
① Чим (камъни, хумус, корени)
② Пещ от XV в.
③ Втора половина на XIV в.
④ Първа половина на XIV в.
⑤ V - VI в.
0
1м
2м
Обект: Късноантична и средновековна крепост "Кастрици", гр. Варна
Ръководител проучване: проф. д-р Валентин Плетньов
2015г.

Fig. 2. Cross-section of the excavated area at Kastritzi in 2015.

Обр. 2. Разрез на проучвания терен в Кастрици през 2015 г.

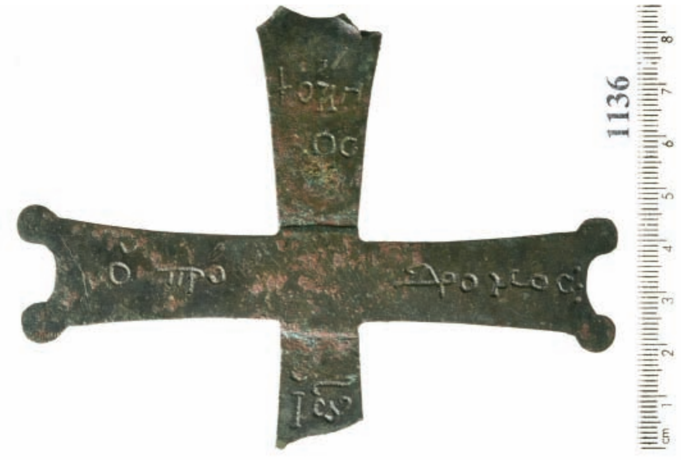

Fig. 3. A processional cross with inscriptions “St. John the Precursor”, 13th c.

Обр. 3. Процесиен кръст с надпис – Св. Йоан Предтеча, XIII в.

градени стени, често в неправилни редове. В двете нива се откриват еднакви материали – кухненска и трапезна керамика, сграфито блюда и паници, амфори и монети от XIV–XV в. Разликата е, че в долните нива не се откриват османски монети (мангъри и акчета) от втората половина на XIV в. Разкритите участъци от трасето на улицата показват същата ситуация – вдигане на нивото с до 0,5 м, което е довело до преместване праговете на входовете и изграждането на каменни стълби към приземията.

Разчисти се и основата с цокъла на крепостната стена, разположен на около метър над субструкцията, която е запазена на 3–4 м над основата. Разкри се и стълбището към надвратната кула и кръглия бастион западно от портата. Градено е с големи дялани каменни блокове, по един за всяко стъпало. Стълбището има ширината на уширението за засводяването на портата – 1,4 м. Запазени са 6 стъпала. До стълбището се е достигало по наклонена трамбована рампа от нивото на портата, с денивелация от 1 м. Стълбището е част от късноантичната укрепителна система, използвано и при средновековните преустройства на стената. Те се виждат добре в градежа от преизползвани дялани блокчета и ломени камъни на бял хоросан с груб и рехав имплектон. За да се осигури достъпът до стълбището, сградата непосредствено западно от входа, с размери съобразени с главната улица, има стена от север, изтеглена на 1 м от крепостната стена. Оформен е проход с рампа до първото стъпало, широко 1 м. Това е единствената сграда до куртината, която не е прилепена плътно до нея.

За датировката на крепостната стена и изобщо за изграждането на укрепленията на средновековния град Кастрици е важно намирането на една медна монета на цар Теодор Светослав от първите години (до 1304 г.) на неговото монетосечене в имплектона на крепостната стена. Монетата е намерена в хоросановия пласт, където се осъществява връзката между запазената тогава късноантична крепостна стена от блокове и розов хоросан и нейното надстрояване с ломени камъни на бял хоросан.

При разкопките са открити фрагменти от керамика – 90 % XIII–XIV в. Преобладават фрагментите от трапезна керамика – предимно монохромни глазирани съдове или със графито украса и предимно жълта глазура. Срещат се и вносни съдове със графито украса с изображения на животни или монограми, както и сферични амфори от XIII–XIV в.

Бяха открити 389 монети. 35 са античните: 3 елинистически; 33 са римски и късноримски на императорите Констанций I (293–305 г.), Константин I (307–337 г.), Констанций II (337–361 г.), Валентиниан I (364–375 г.), Юстиниан I (527–565 г.), Юстин II (565–578 г.), Маврикий Тиберий (582–602 г.) и Фока (602–610 г.). Преобладаващата част от 350 монети са средновековни. Византия: на императорите Константин X (1059–1067 г.), Йоан II Комнин (1118–1143 г.), Михаил VIII Палеолог (1258–1282 г.), Андроник II Палеолог (1282–1328 г.), Андроник III (1328–1341 г.), монета е хиперперон фуре на император Андроник III (1328–1341 г.) и на Мануил II Палеолог (1391–1423 г.). Българското монетосечене: царете Мицо Асен (1256–1263 г.), Теодор Светослав (1300–1321 г.), Михаил Шишман с Иван Стефан (1323–1330 г.), Иван Александър (1331–1371 г.), Иван Шишман (1371–1395 г.). Намерени са 11 монети на деспот Добротица и Тертер, монетарници Дръстър и Калиакра. Освен това са открити монети на Епирското деспотство (Йоан Орсина), Трапезунд (Йоан III (1342–1344 г.), Влашкото воеводство (Мирча I и Влад I Узорпатор), молдовското воеводство (Петър Мушат), девет пула на Златна орда. Както и през предходните години, многобройни са Османските монети – 144 мангъри и акчета на Мурад I (1362–1389 г.), Баязид I (1389–1402 г.) и емир Сюлейман (1402–1411 г.). Откри се рядко срещана колективна находки от мангъри на емир Сюлейман – 35 бр., както и три медни монети на мамелюшките султани в Египет от XIV в.

Трябва да се отбележат процесиен кръст с надпис на гръцка „Св. Йоан Предтеча“, бронзов медальон с изображение на Исус Христос, екзагии, железни инструменти, керамични съдове, обеци, плочки за прочелник и др.

MEDIEVAL FORTRESS “KASTRITZI”

Valentin Pletnyov, Maria Manolova, Igor Lazarenko, Preslav Peev

In 2015 the central sector of the fortress was investigated. Five chain connected buildings clinging to the wall were revealed. They had two premises, sometimes with small antechambers. Their walls were built of ashlars and boulders cemented with mud and clay. It was established that all buildings underwent several reconstructions due to the possible earthquake from the middle of the the 14th c.

A stone staircase to the tower over the widening of the main gate from the west was investigated.

During the excavations were found approximately 300 coins from the end of the the 13th–14th c. The pottery consisted mostly of monochrome *sgraffito* (dishes, jars, and fragments of jugs decorated with concentric lines, interlaced, rosettes, several bottoms with images of lions, birds and monograms), table ware and amphora fragments from the end of the 13th–14th c.

Among the more important finds should be mentioned a processional bronze cross with a inscription “St. John the Precursor“, medallion with the image of St. Mary, sickles, hoes, etc.

№ 29. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КРЕПОСТТА КАЛИАКРА, ВЪТРЕШЕН ГРАД

Елена Василева, Яна Димитрова, Филип Петрунов

През 2015 г. проучванията на крепостта Калиакра бяха съсредоточени в три сектора, като и в трите разкопките са продължение от предишни археологически сезони. Освен със съответните номера от план-квадратната мрежа на обекта, секторите имат и своите работни наименования, съответно: сектор „Жилищни сгради“, сектор „Некропол“, сектор „Антична сграда“.

Сектор „Жилищни сгради“. Проучването на помещенията в този сектор започна от екипа на доц. д-р Б. Петрунова през 2013 г., а преди това през 80-те години на XX в. от Г. Джингов. Цялостно или частично са разкрити стените на 5 помещения. Те са изградени от сравнително добре обработе-

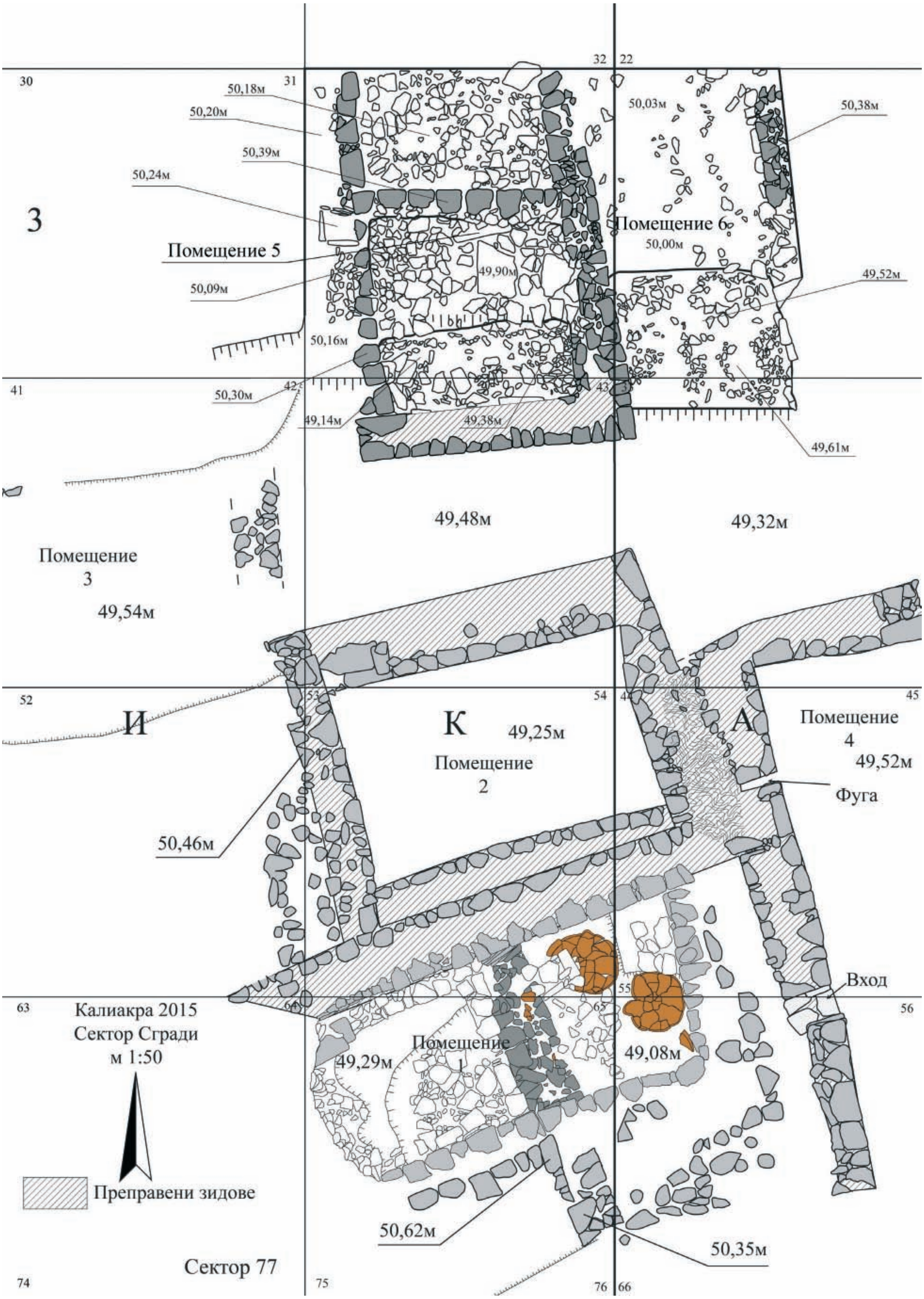
30
31
32
22
50,18м
50,20м
50,39м
50,24м
З
Помещение 5
50,09м
50,16м
49,90м
50,03м
Помещение 6
50,00м
50,38м
49,52м
41
42
43
50,30м
49,14м
49,38м
49,61м
49,48м
49,32м
Помещение
3
49,54м
52
53
54
44
45
И
К
А
49,25м
Помещение
2
Помещение
4
49,52м
Фуга
50,46м
Вход
63
64
65
55
56
Калиакра 2015
Сектор Сгради
м 1:50
49,29м
Помещение
1
49,08м
Преправени зидове
50,62м
50,35м
Сектор 77
74
75
76
66

Обр. 1. План на помещения №№ 1, 5 и 6.

Fig. 1. Plan of premises Nos. 1, 5 and 6.

ни каменни блокове (местен камък). На места стените са запазени до 1,00–1,30 м във височина. През 2015 г. частично се проучиха помещения №№ 1, 5 и 6.

Помещение № 1 (сектори 77/78, кв. А5/6, К5/6). То е с правоъгълна форма и е разделено на две половини от полуразрушена преградна стена, от която са запазени само няколко камъка. При слизането в дълбочина, в източната му половина бяха регистрирани дъната на два питоса, които маркират по-ранно ниво на обитаване (IV–VI в.). В западната му половина бяха разчистени само рушевини от стените на помещението, а в профила ясно се очерта горял пласт. Откритото минимално количество подемен материал (битова керамика и животински кости), дава основание датировката на това помещение и неговото последно обитаване да се отнесе към периода XIII–XIV в.

Помещение № 5 (сектори 77/78, кв. А3/4, К3/4). При предишните проучвания е разкрита само южната стена на помещението. През настоящия сезон то се разкри почти изцяло, като подобно на останалите помещения в сектора, е разделено на две половини от вторично изградена, преградна стена. Във вътрешността на помещението бяха регистрирани и проучени няколко боклучни ями със запълнител от керамични фрагменти, мидени черупки и животински кости. И тук подемният материал и останалите находки показват дата: XIII – началото на XV в.

Помещение? № 6 се намира непосредствено източно от помещение № 5 (сектори 77/78, кв. А3/4, К3/4). Тук бе разчистено и частично проучено пространство, което обаче остана с неизяснени предназначение и функции. Вероятно и то е било оформено и използвано като помещение, но засега това е само работна хипотеза, която предстои да бъде доказана. В цялото пространство пластовете бяха силно горели, наситени с голямо количество керамичен материал, животински кости, железни предмети, предмети от бита. Единствената монета е на Мануил II Палеолог (1393–1423 г.). Тези монети се разпространяват след убийството на Баязид през 1402 г. Може да се приеме, че това пространство е

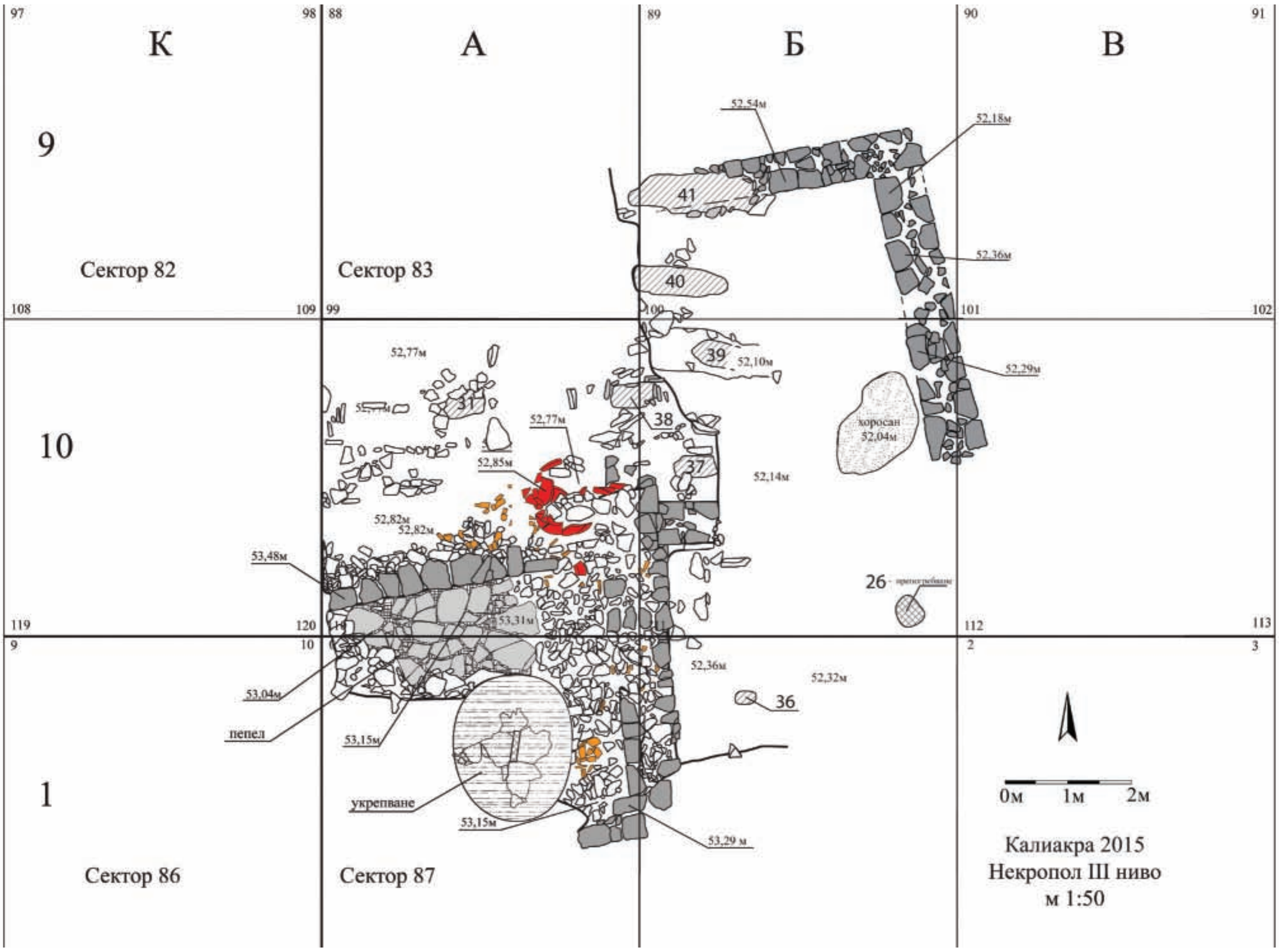
97
98
88
89
90
91
К
А
Б
В
9
Сектор 82
Сектор 83
108
109
99
100
101
102
10
119
120
112
113
9
10
2
3
1
Сектор 86
Сектор 87
52,54м
52,18м
52,36м
52,29м
41
40
39
52,10м
38
37
31
52,77м
52,77м
52,85м
52,82м
52,82м
52,14м
хоросан
52,04м
53,48м
53,31м
26
53,04м
пепел
53,15м
укрепване
53,15м
53,29 м
52,36м
52,32м
36
0м
1м
2м
Калиакра 2015
Некропол III ниво
м 1:50

Обр. 2. План на некропола и сградите.

Fig. 2. Plan of the necropolis and the buildings.

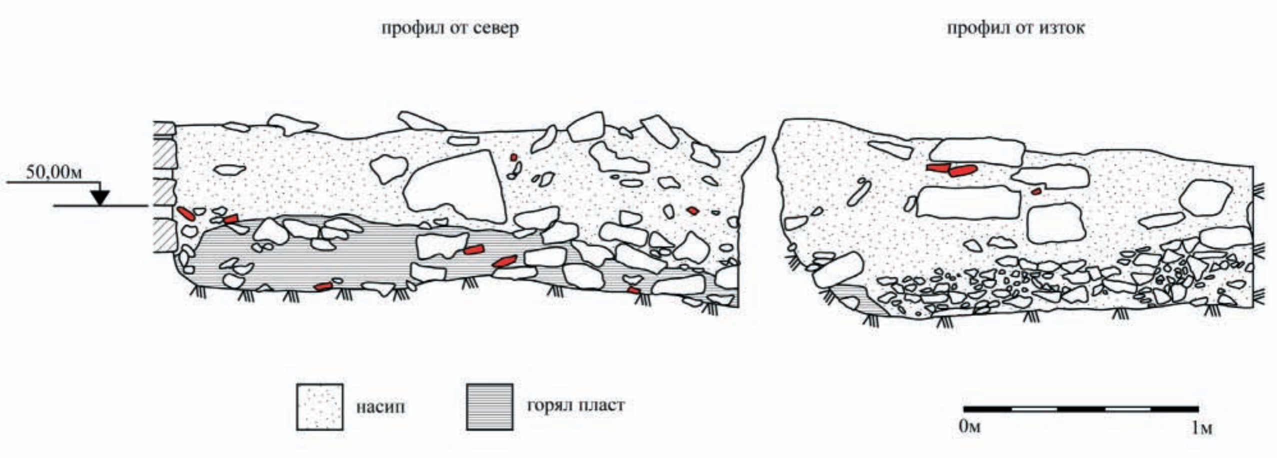

Обр. 3. Профили в помещение № 6.

Fig. 3. Cross-sections in Premise No. 6.

използвано непосредствено след управлението на Мирчо I, т.е. след 10-те години на XV в., между повторното превземане от османците през 1444 г. Ето защо, почти сигурно е, че това е пласт от първата четвърт на XV в.

Сектор „Антична сграда“ (сектор 77, кв. И10, К9, К19; сектор 78, кв. А9, А10, Б9, сектор 80, кв. К2). Проучването и в този сектор започна през 2013 г. Там са разкрити две масивни стени, които образуват ъгъл или ако се приеме, че това е вътрешен ъгъл на помещение, са разкрити части от западната и северната му стени.

През 2015 г. е проследена северната стена в посока изток, като тя почти опира в асфалтовия път. По цялата си дължина оригиналната антична стена е с ширина 0,80 м. От разкрития през 2013 г. ъгъл се проследиха стените на правоъгълно помещение. От откритите материали (амфорна тара), може да се предположи, че стената и респективно помещението, което е оформяла са с дата V–VI в.

Сектор „Некропол“ (сектор 83, кв. А10, Б9, Б10, В10; сектор 87, кв. А1, Б1). Проучването започва през 2014 г. и се налага във връзка с открити на повърхността човешки кости, за които са сигнализирали туристи. Тогава е разчистена цялата южна част на сектора, която граничи с източния бряг на носа. Разкрити са 26 гроба, които нарушават по-ранен античен градеж.

През 2015 г. продължи проучването в западна посока, като броят на проучените гробове е 14. Потвърди се, че некрополът нарушава античен пласт, сграда, от която са запазени фрагменти от западната и северната ѝ стени. Върху некропола се разкри частично запазена късносредновековна сграда, от която са запазени част от стена и подово ниво. Твърдението, че сградата е по-късна от некропола се потвърждава от откритата колективна находка от 26 медни мангъра на Баязид I Йълдъръм (1389–1402 г.), трезорирани върху горялото подово ниво. Късната сграда е разположена върху по-ранна сграда с неуточнена хронология, от която са запазени източната стена и деструкции от стените, от покрива и питоси.

При проучванията бяха открити общо 81 броя находки. От тях: тежести за стан и прешлени за вретено; сферични копчета, обеци с мъниста от стъкло и биконични сребърни висулки, златна халка; обков за икона или книга от сребро и мед; множество монети, включително колективната монетна находка. Най-голям брой са мангъри, повечето от по-дребния номинал на Баязид I (1389–1402 г.). Те са 22 монети. Една монета е на мамелюкския султан Аз-Захир Баркук (1382–1389, 1390–1399 г.) от династия Бурджи. Една по-ранна на султан Мурад I (1362–1389 г.). Една на Мирчо I (1386–1418 г.). Последната монета е византийска и е трудно да се предположи, че е попаднала случайно в находката, защото пластът непосредствено над плочника не е нарушен. Възможно е да е открита и включена към другите. Датата, при която е погребана находката и то с пожар, е поставяна от повечето изследователи през 1395 г. Свързва се с битката при Ровине. Съществуват доста находки от този тип, но разликата е, че в тях присъстват и български монети. Тук, с изключение на малката влашка монета, няма християнски монети. Възможно е помещението над некропола да е опожарено в първите години на XV в., при нападението на Мирчо I. Още два османски мангъра са открити в западната част на плочника, като те също са с дата от времето на Баязид.

EXCAVATIONS OF KALIAKRA FORTRESS, INNER TOWN

Elena Vasileva, Yana Dimitrova, Philip Petrunov

In 2015 were excavated three sectors.

“Dwellings”. Three premises were partially studied. In Premise No. 1, dated in the 13th–14th c., were discovered two pithoi, marking a level of habitation from the 4th–6th c. Premise No. 5 was dated in the 13th–15th c. It was separated in two parts by a secondary wall. We couldn’t clarify the functions of Premise No. 6. All layers of the excavated area were burned and highly saturated with pottery, animal bones, iron objects, etc.

„Late antique building”. In 2015 the north wall was traced, as to the East it almost reached the modern asphalt road. The archaeological materials were from the 5th–6th c.

„Necropolis”. The research was continued in western direction, where 14 graves were discovered. The necropolis oversteped a Late Antique layer and a building with unspecified chronology with partially preserved eastern wall, destructions, and pithoi. Above the necropolis layer was discovered partially preserved Late Mediaeval building, dated by a collective find of 26 copper coins of **Bayezid I Yaldaram** (1389–1402), treasured on the burned floor level.

№ 30. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КРЕПОСТТА УРВИЧ, С. КОКАЛЯНЕ

Николай Овчаров, Филип Петрунов

През 2015 г., за шеста година Дирекция „Култура“ на Столична община финансира проект „Урвич – последната крепост на Шишмановци“ за проучване и социализация на крепостта Урвич и разположения в нея късносредновековен манастир „Св. Илия“.

Преди разкопките е извършено археологическо почистване на архитектурните останки от предишните сезони. Предприето е допълнително укрепване на зидове и химическа обработка против растителност и паразити, като част от социализацията по програмата.

Проучването протече на два етапа: през юни и септември–октомври 2015 г. Заложени са сондажи в източния сектор на манастира. Разкрит е двоен зид, който е разположен от двете страни на оградния, в посока юг, като този от изток е по-добре запазен и е уширен с квадратна стъпка. Градежът се ориентира на изток и най-вероятно оформя помещение извън трасето на оградата. В пространството до оформящия се проход и между двата успоредни зида се откриха множество животински кости, пирони, ключ и метални фрагменти, вероятно от сметище. Общо са разкрити над 20 м каменни градежи на калова спойка от късната античност и късното средновековие.

При проучванията през 2015 г. са инвентирани 70 предмета от сребро, бронз, желязо и керамика. От тях 28 са монети, като преобладават късноантичните с нисък номинал и лошо качество. Сред предметите по-интересни са: заготовка за пръстен, теглилка, инструменти и катарами от късното средновековие. Открит е и изцяло възстановен късноантичен долиум с размери 0,53 м и диаметър 1,35 м. Предадени са и петроложки проби в музея „Земята и хората“.

В рамките на проекта за проучване и социализация е подготвена и отпечатана детска книга с приложение за оцветяване „Монасите от царския манастир Урвич“ с автори доц. Емил Иванов и Филип Петрунов.

FORTRESS OF URVICH

Nicolay Ovcharov, Philip Petrunov

Urvich – the Last Fortress of the Shishmans Project of Sofia Municipality supports financially the research and socialization of the stronghold and St. Elias Late Medieval Monastery located in it.

According to the plan of socialization the architectural remains were further reinforced and the terrain was chemically treated against parasites and vegetation.

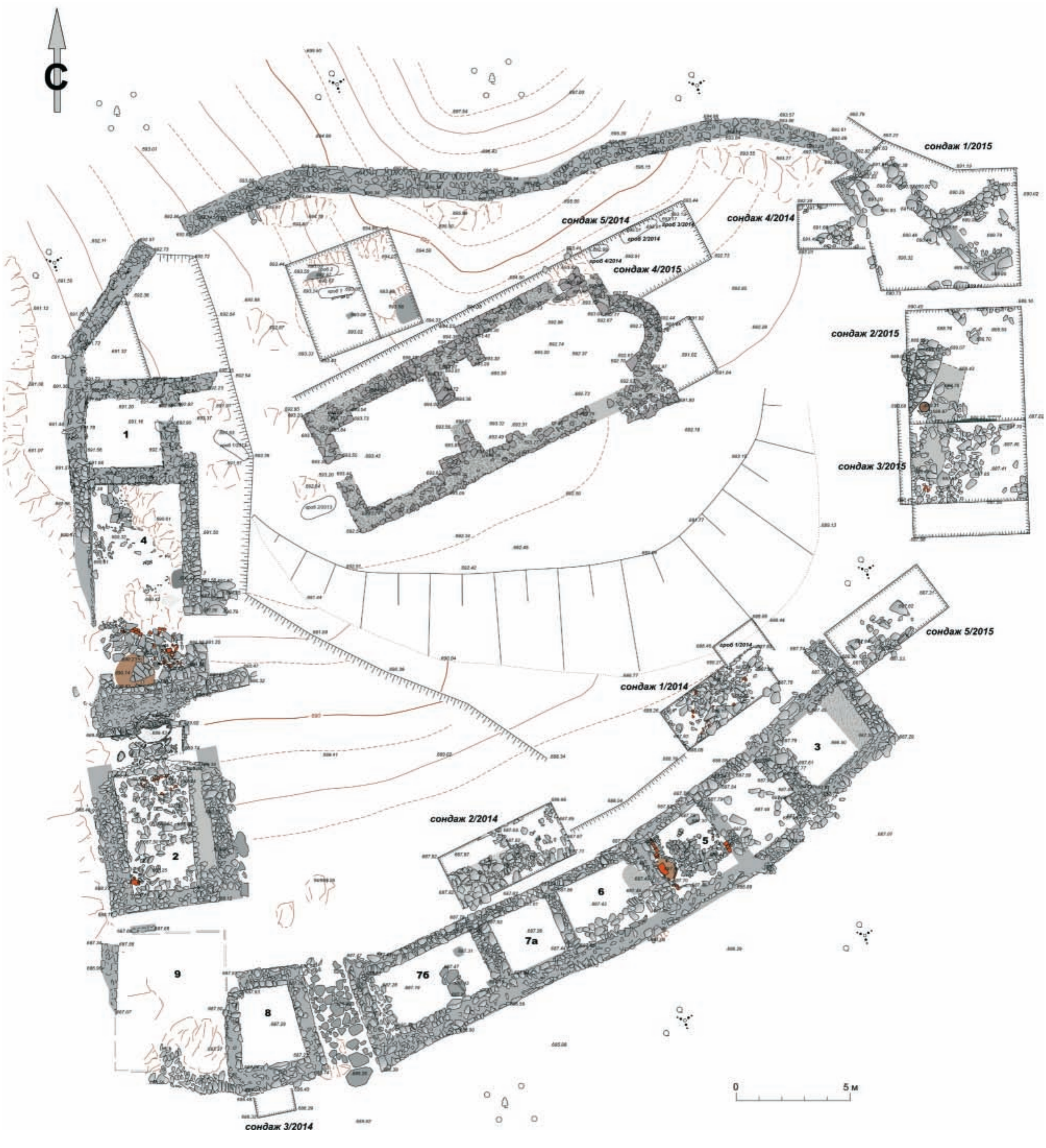
С
сондаж 1/2015
сондаж 5/2014
сондаж 4/2014
сондаж 4/2015
сондаж 2/2015
сондаж 3/2015
сондаж 5/2015
сондаж 1/2014
сондаж 2/2014
сондаж 3/2014
1
2
3
4
5
6
7а
7б
8
9
0
5 м

Обр. 1. План на късносредновековния манастир „Св. Илия“ в крепостта Урвич – проучвания 2015 г.

Fig. 1. Plan of St. Elias Late Medieval Monastery in Urvich Fortress – 2015 research.

The archaeological research was concentrated in the eastern sector of the monastery. A double wall was revealed running along both sides of the fenced wall. It probably forms a room outside the fence. In general more than 20 m of stone walls were unearthed dating from the Late Antiquity and Late Middle Ages. The area between both walls contains animal bones, nails, key and metal fragments probably from a landfill.

70 artifacts have been enlisted made of silver, bronze, iron and ceramics. 28 of them are coins mainly from the Late Antiquity, low-valued and of a poor quality.

Petrologic samples were submitted to Earth and Men Museum.

Within the Project frames a children's book has been issued with a colouring annex of The Monks in Urvich Royal Monastery its authors Emil Ivanov and Philip Petrunov.

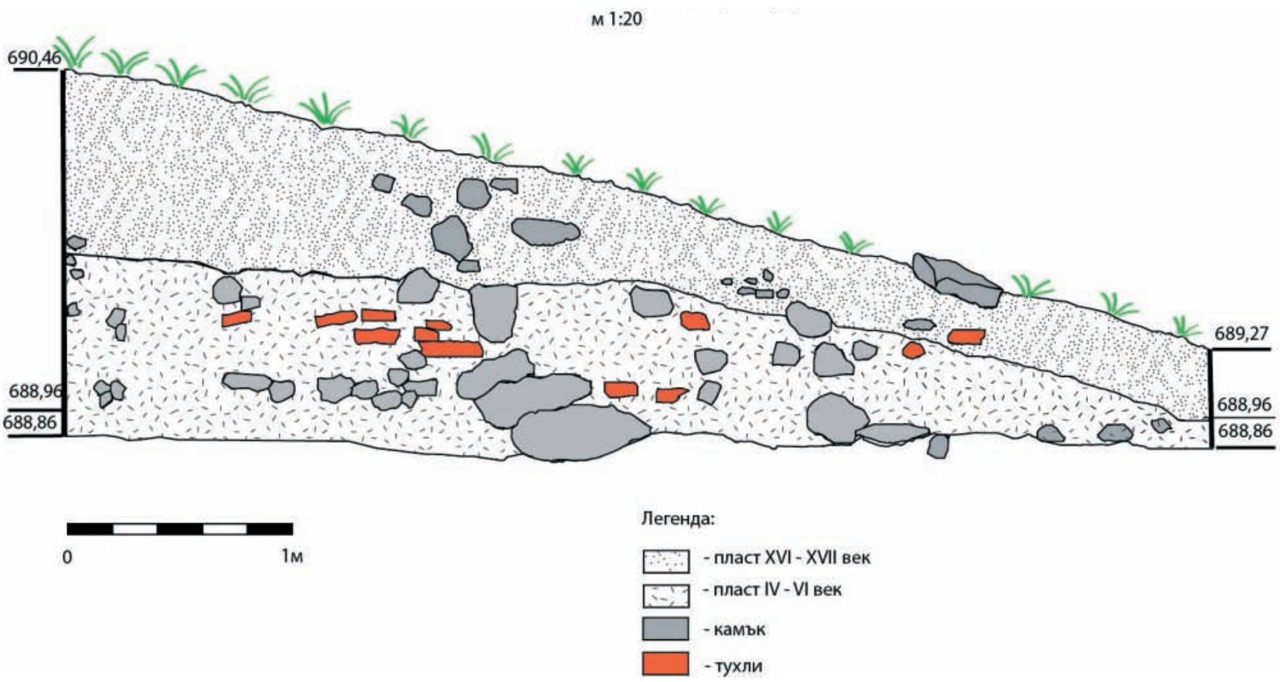
м 1:20
690,46
689,27
688,96
688,86
688,96
688,86
0
1м
Легенда:
- пласт XVI - XVII век
- пласт IV - VI век
- камък
- тухли

Обр. 2. Стратиграфски профил в сондаж 2.

Fig. 2. Stratigraphic cross-section of Ditch No. 2.

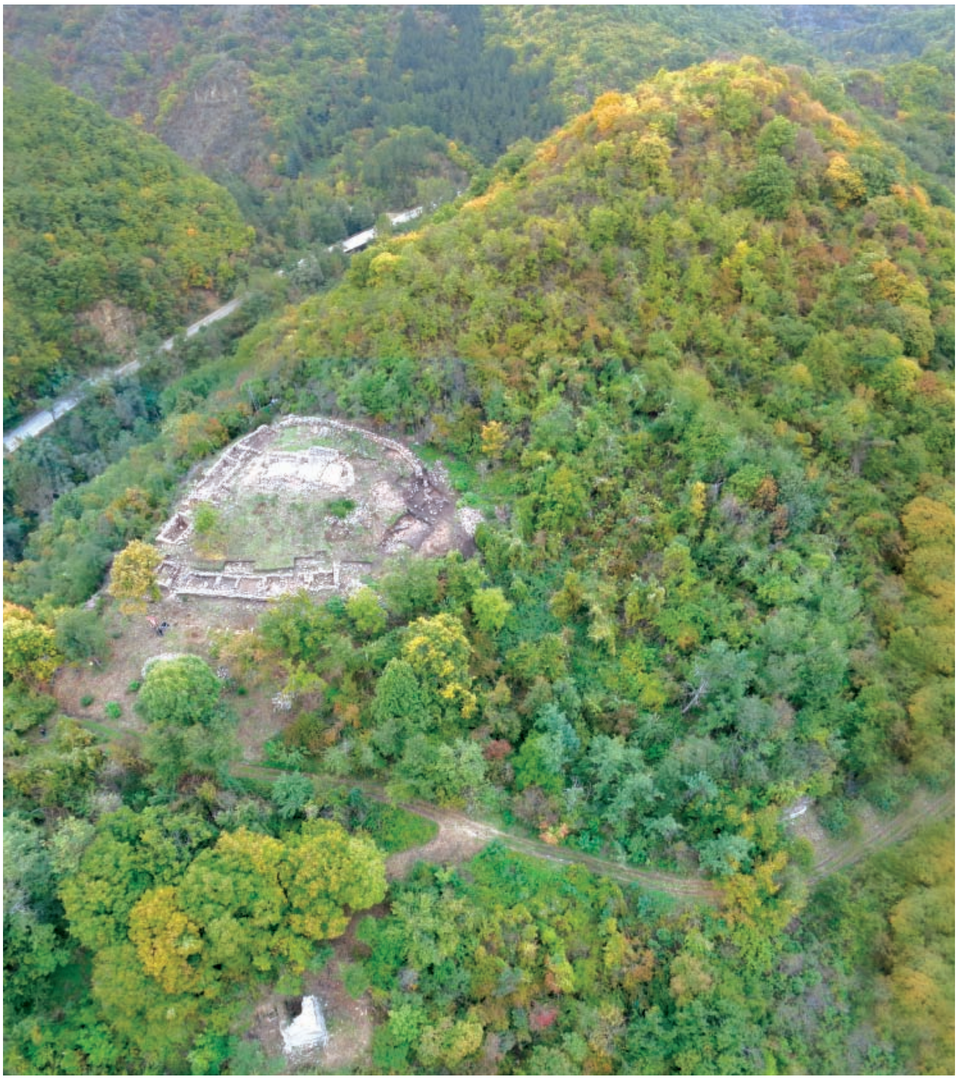

Обр. 3. Аерофотография на западния хълм „Урвич“ с късносредновековния манастир и кула от укрепителната система.

Fig. 3. Aero-photograph of the western hill of Urvich with the Late Medieval monastery and a tower of the fortification system.

№ 31. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА В КВАРТАЛ „ФРЕНКХИСАР“ НА ГРАД ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Хитко Вачев, Илиян Петракиев

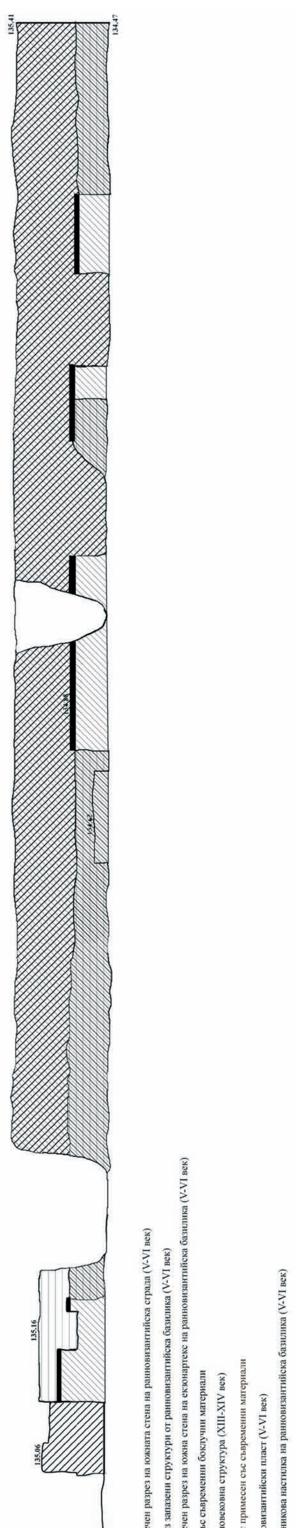
135.41
134.47
135.16
135.06
135.30
134.40
▧ - напречен разрез на южната стена на ранновизантийска сграда (V-VI век)
▨ - разрез запазени структури от ранновизантийска базилика (V-VI век)
▧ - напречен разрез на южна стена на екзонартекс на ранновизантийска базилика (V-VI век)
☐ - яма със съвременни боклучни материали
☐ - средновековна структура (XIII-XIV век)
▩ - пласт примесен със съвременни материали
▨ - ранновизантийски пласт (V-VI век)
■ - плочникова настилка на ранновизантийска базилика (V-VI век)

Обр. 1. Стратиграфски профил – западен сектор.

Fig. 1. Stratigraphic cross-section – western sector.

В съответствие с набелязаните цели на програмата за проучване, археологическите разкопки са съсредоточени в пространствата западно, южно и източно от разкрития през миналия археологически сезон средновековен храм – квадрати CCXXIX – 3, CCXXIX – 7, CCXXIX – 12, CCXXIX – 13, CCXXIX –15, CCXXIX – 16, CCXXX – 9, CCXXX – 10, CCXXX – 11, CCXXX – 12. След изчерпване на насип с материали от XIX–XX в. се разкриха археологически структури от различни епохи (обр. 1).

В изследваните сектори се регистрира средновековен некропол. Проучени са 21 гроба. Гробове №№ 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 са разположени западно от храма. Гробове №№ 23, 24, 25, 26, 27, 28, 37, 38, 39, 41, 43 са ситуирани южно от църквата. Гробове №№ 40, 42, 44 се намират източно от църковната постройка. Погребенията са извършени в гробни ями. При някои от тях се наблюдава допълнително оформление посредством частично ограждане на ямата с тухли и камъни: гроб № 25 – ограждане с тухли от северната страна, гроб № 31 – ограждане с камъни от юг, гроб № 32 – ограждане с тухли от север, гроб № 33 – ограждане с тухли от юг и изток и камъни от север, гроб № 34 – ограждане от север и юг с камъни, гроб № 35 – ограждане на черепа с камъни от запад и север, гроб № 39 – ограждане с камъни от юг. Покойниците, погребани в гробове №№ 23, 36, 37, 38, 40, 42, 44, са били положени в ковчези. В останалите гробни ями не се констатират следи от специално оформление. Погребенията са извършени в съответствие с каноните на християнската погребална практика. Не са установени отклонения от християнския погребален обряд.

В преобладаващата си част откритият гробен инвентар е свързан с личността на покойника. Върху черепа на погребания в гроб № 25 са установени силно деструктирали останки от метализиран текстил. Отпечатъци от метализиран текстил са регистрирани върху горните крайници на погребания в гроб № 35 и едно бронзово копче в лявата част на гръдния кош. Бронзово копче върху гръдния кош е открито в гроб № 31. Наличие на сферични бронзови копчета е установено при лакътните кости и по протежение на гръдния кош на погребаните в гробове №№ 42 и 44. На база разположението на копчетата може да се изкаже предположение за вида на дрехата, с която е бил облечен покойникът – тя е с изцяло разрязана предница, а долната част на ръкавите е с дълбоки разрези.

В гроб № 37 под таза на покойника е открита медна монета – латинска имитация с малък модул, серия A–H, Константинопол (1220–1250 г.), тип А. Четири броя монети са открити в ръцете на погребания в гроб № 43. Те са латински имитации с малък модул, тип А, отсечени в периода 1225–1230 г.

В два от гробовете са поставени керамични съдове – гроб № 44 фрагментирана сграфито паница, върху дъното на която е представено изображение на птица и гроб № 35 – керамична чашка.

Въз основа на направените стратиграфски наблюдения, открития подемен археологически материал и установените строителни периоди в строителството на средновековния храм може да бъде изказано следното предварително виждане относно дати-

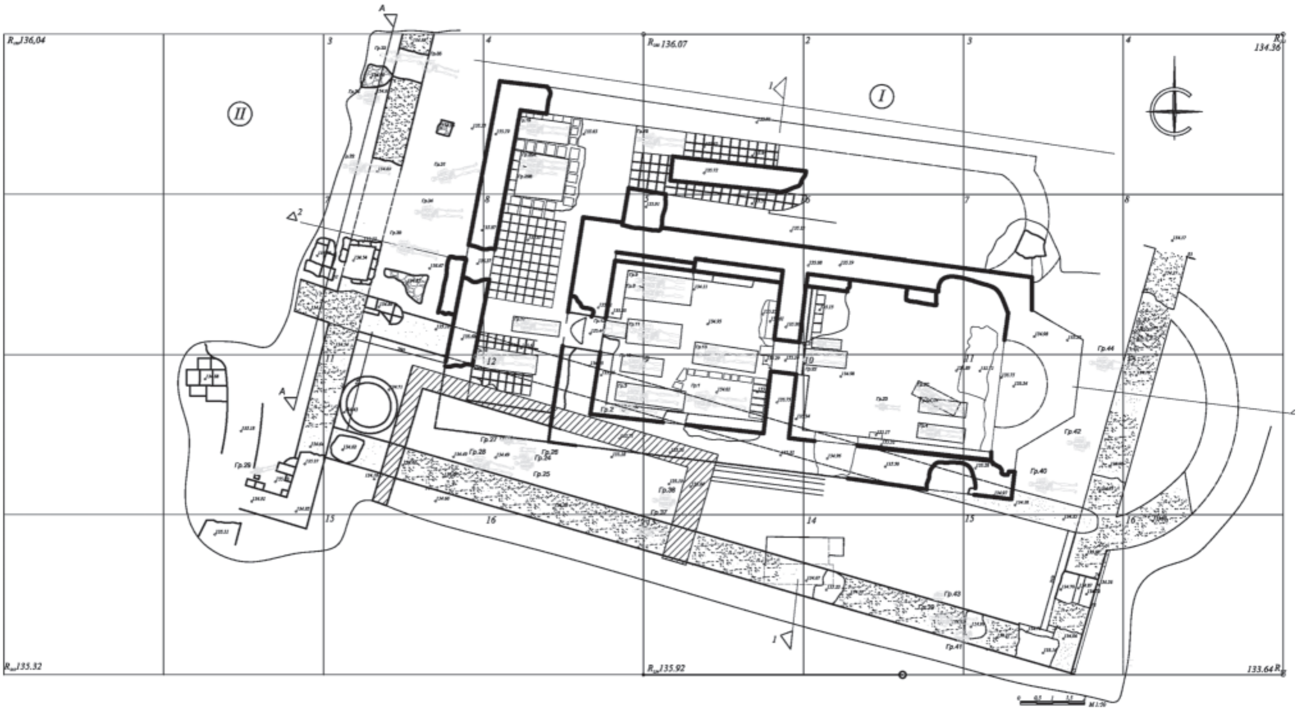
I
II
A
1
2
Гр.44
Гр.42
Гр.40
Гр.43
Гр.41
Гр.25
Гр.26
Гр.27

Fig. 2. Plan of the explored site.

Обр. 2. План на проучвания обект.

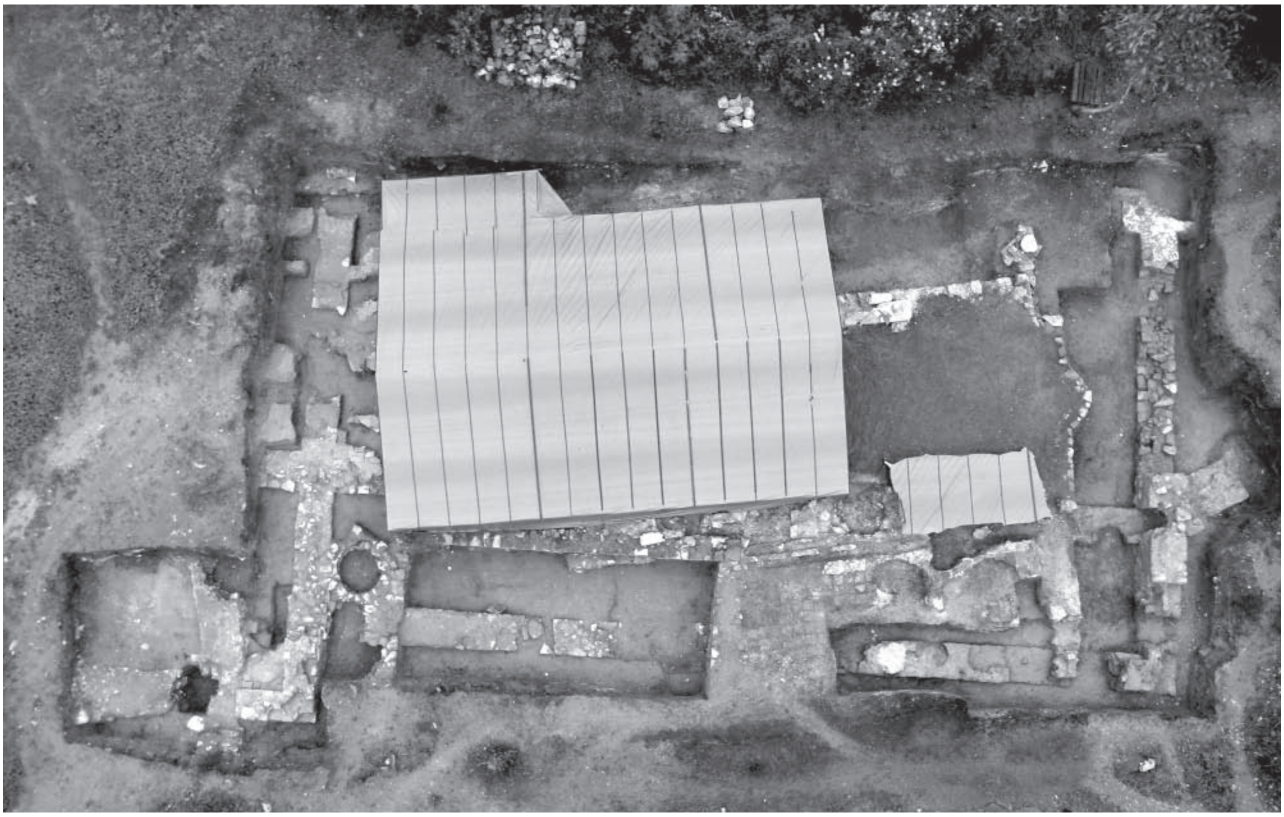

Обр. 3. Средновековна църква и ранновизантийска базилика в местността Френк хисар – въздушна снимка.

Fig. 3. A medieval church and an Early Bizantine basilica in the district of Frenk Hissar – aerial photo.

ровката на разкрития некропол (обр. 2). Гробове №№ 23, 24, 25, 26, 27, 28, 37, 38, 39, 41, 43, 40, 42, 44, разположени южно и източно от храма, се датират в границите на XIII в. Гробовете се свързват с първия строителен период на храма и са част от прилежащия му некропол. На този етап на проучване, считаме, че гробове №№ 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 датират от следстоличния период на храма – XV–XVI в.

В южния и западния сектор са разкрити частично архитектурните останки на ранновизантийска базилика (обр. 3). Южната стена на постройката е проучена на дължина 24,25 м. Тя е запазена на ниво субструкция и има дебелина 1,10 м. Субструкцията е вкопана в здравия терен и е изградена от ломени камъни, обилно залети с хоросан, който има светлорозов цвят. Установена е ширината на южния кораб – 3,05 м. Южната стена на централния кораб попада под основите на средновековната църква. Тя също е запазена на ниво субструкция. Нейното трасе се проследява въз основа на данните, придобити в два участъка извън обема на средновековния храм – източен с дължина 2,30 м и западен с дължина 3,10 м. Връзката между стените на южния кораб с източната стена на базиликата е конструктивна. Източната стена на постройката има дължина 4 м. Тя е запазена на ниво суперструкция и има височина 0,68–1,05 м. Изградена е от добре обработени варовикови блокчета с размери средно 0,40×0,20×0,20 м. За спойка е използван хоросан със светлорозов цвят. В средата на източната стена е оформен вход с ширина 0,95 м. Апсидата на храма има диаметър 6,30 м. Разкрита е на дължина 2,50 м. Запазена е на ниво субструкция и има дебелина 2,20 м. По-голямата част от нея остава в непроучения терен. В непроучен терен остава и по-голямата част от западната стена на нартекса. Към настоящия момент тя е разкрита на дължина 13,50 м. Запазена е на ниво субструкция и има дебелина 1,10 м. Връзката между нея и разкритите южни стени на постройката е конструктивна. На настоящия етап на проучване датировката на базиликата е в общите хронологически граници на V–VI в.

Откритият нумизматичен материал е представен от 45 екземпляра. Хронологически е разпределен по следния начин: римски монети – 1 бр. Константин II (317–350 г.), византийски монети – 1 бр. (анонимен фолис клас В Роман II Аргир 1028–1034 г.), монети от периода 1204–1257 г. – 34 бр., Никейска империя – 1 бр. (Йоан III Дука Ватаци 1222–1254 г.), Солунска империя – 1 бр. (Йоан Дука Комнин 1237–1244 г.), срязани от периода 1242–1258 – 2бр., Палеолози – 1 бр. (Андроник II Палеолог 1282–1328 г.), Българско царство – 7 бр. (деспот Яков Светослав 1261–1275 г., цар Иван Александър – 4 бр., цар Иван Шишман – 1 бр., имитативни градски монетосечения от периода 1370–1395 – 2 бр., Турция – 2 бр. (Селим III 1789–1807 г., Махмуд III 1808–1839 г.).

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF A MEDIEVAL CHURCH IN THE FRENK HISSAR DISTRICT OF THE TOWN OF VELIKO TARNOVO

Hitko Vachev, Iliyan Petrakiev

The archaeological excavations during the current season were focused on the areas to the East, South and West of the unearthed medieval church. A cultural layer of 1–1.50 m containing materials from the 19th–20th c. was removed (fig.1). The foundations of residential and economic buildings from the same period were taken to pieces. The alignment of the south-western wall of the narthex was localized, which was preserved up to 0.60 m in height. To the south and to the east of the temple 11 graves were uncovered. The burials in these graves dated to the chronological framework between the second quarter and the end of the 13th c. The burials in the graves located to the west of the temple were carried out during the 15th– 16th c. The team unearthed parts of the architectural remains of an Early Bizantine basilica from the 5th–6th c. (fig.3). They were preserved at their sub-structure level and were 25.70 m long and 14.10 m wide. At this stage of exploration two construction periods were registered for this building.

№ 32. СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИР „СВ. ЙОАН ПРЕДТЕЧА“ НА О-В СВ. ИВАН, СОЗОПОЛ

Казимир Попконстантинов, Росина Костова, Милен Николов

Остров Св. Иван се намира на една морска миля от Созопол. Средновековният манастир „Св. Йоан Предтеча“ е разположен върху тераса, отворена към Созополския залив и е с приблизителна площ 6 дка (Попконстантинов, †Дражева, Костова 2015, 209-218).

През 2015 г. си поставихме следните задачи:

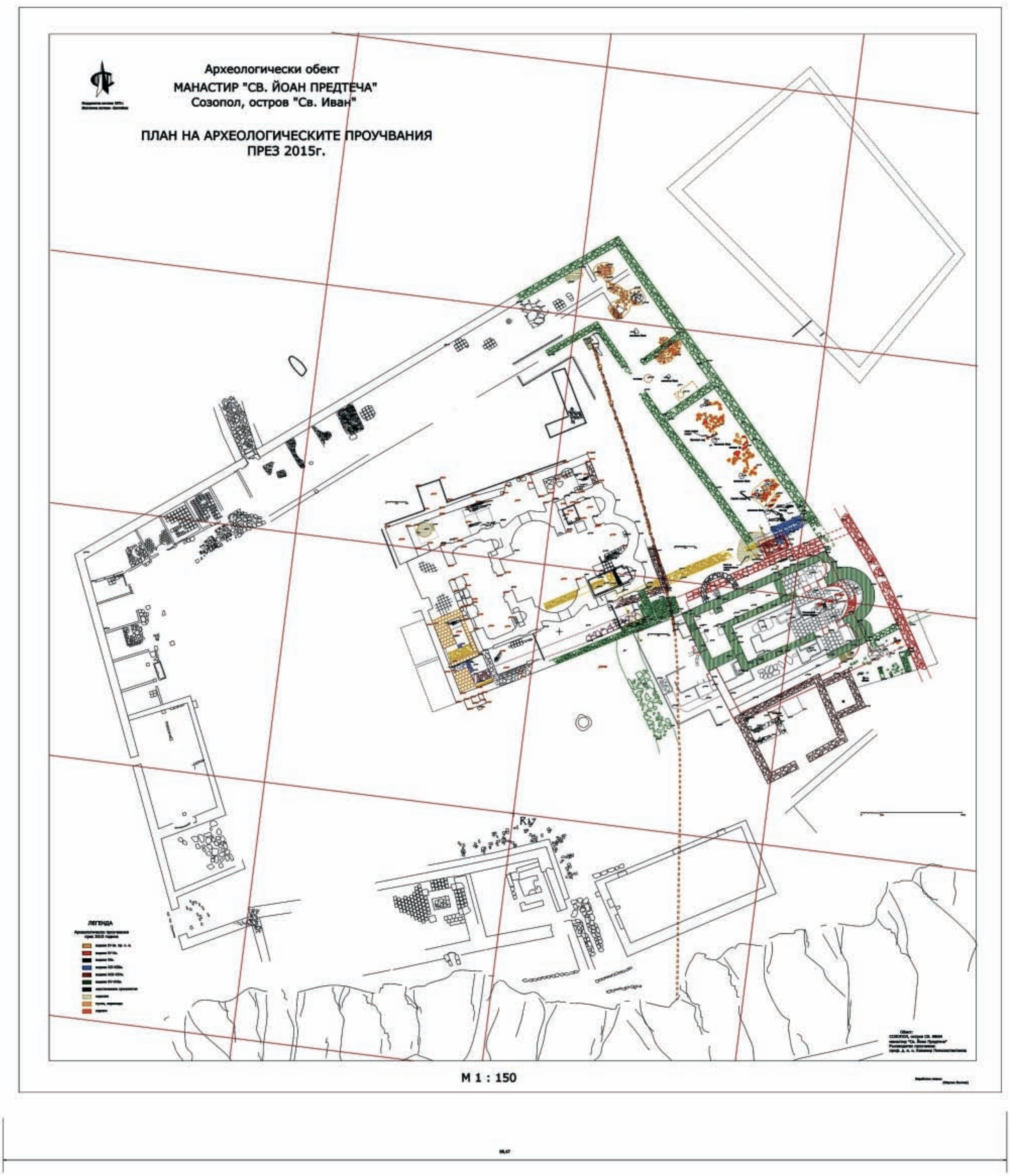
Археологически обект
МАНАСТИР "СВ. ЙОАН ПРЕДТЕЧА"
Созопол, остров "Св. Иван"
ПЛАН НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ ПРОУЧВАНИЯ
ПРЕЗ 2015г.
ЛЕГЕНДА
М 1 : 150

Обр. 1. План на проучените останки от манастира до 2015 г. включително.

Fig. 1. Plan of the excavated remains of the monastery until 2015.

Проучване на помещенията до източната оградна стена на манастира от XV–XVII в.

Проучване на пространството между северната стена на първата базилика и откритата през 2014 г., северно на 1,30 м от нея, средновековна подпорна стена (обр. 1).

Източно крило на манастира. Проучихме изцяло помещение № 1 (15×5,50 м), построено върху насип и руини от разрушената първа базилика. Основите са вкопани на 0,50 м дълбочина, дебелината им е 0,75 м. Те са изградени от местен сив камък, за спойка е използван глинест разтвор. При проследяване на южната основа, на посочената дълбочина, се откриват легла от основи и фрагменти от

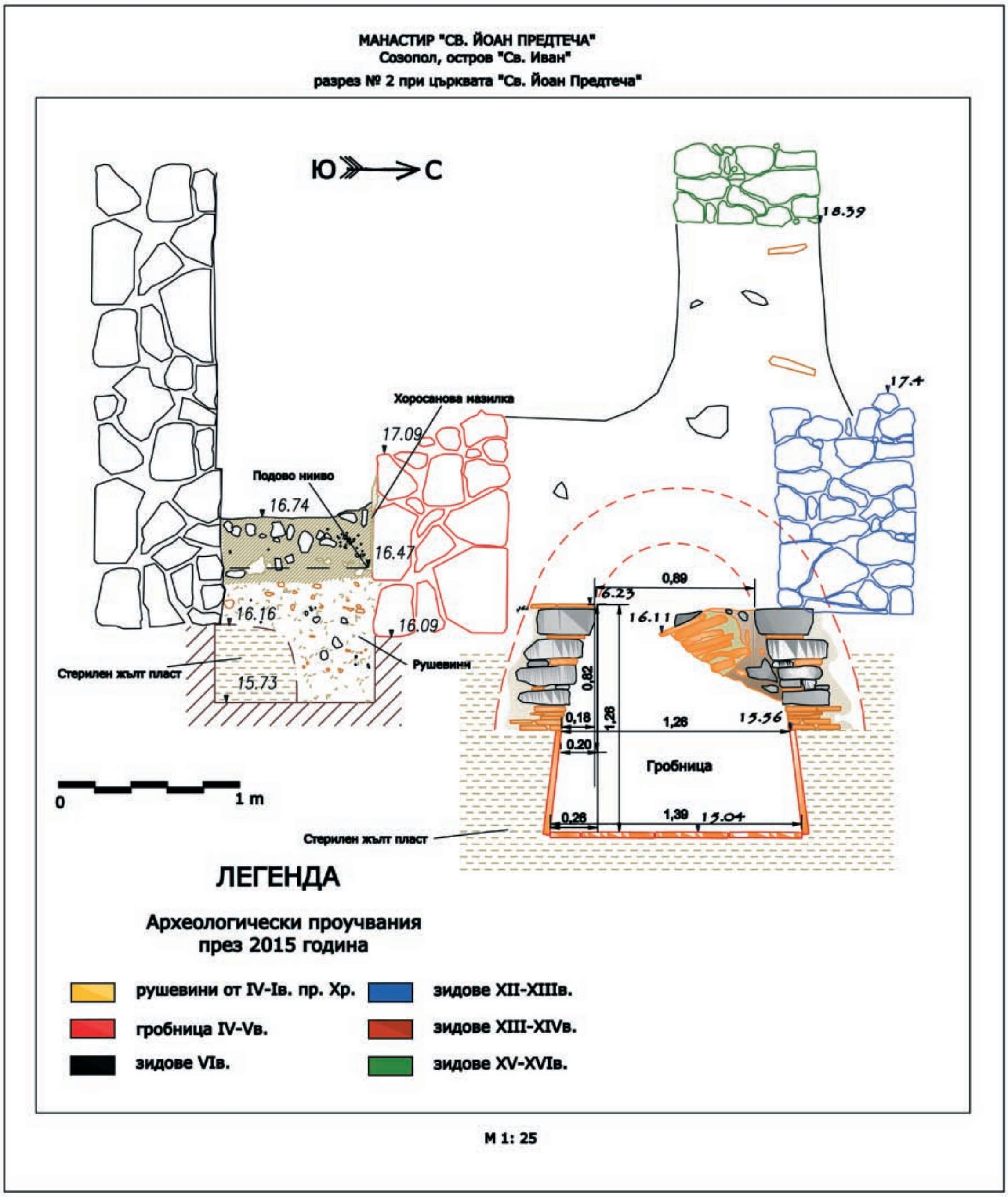
МАНАСТИР "СВ. ЙОАН ПРЕДТЕЧА"
Созопол, остров "Св. Иван"
разрез № 2 при църквата "Св. Йоан Предтеча"
Ю ≫—> С
18.39
17.4
Хоросанова мазилка
17.09
Подово ниво
16.74
16.47
16.16
16.09
Стерилен жълт пласт
15.73
Рушевини
6.23
0,89
16.11
0,82
1,28
0,18
1,26
15.56
0.20
Гробница
0,26
1,39
15.04
0
1 m
Стерилен жълт пласт
ЛЕГЕНДА
Археологически проучвания през 2015 година
рушевини от IV-Iв. пр. Хр.
гробница IV-Vв.
зидове VIв.
зидове XII-XIIIв.
зидове XIII-XIVв.
зидове XV-XVIв.
М 1: 25

Обр. 2. Разрез с посока Ю–С на структурите в източния сектор на манастира (първа, втора базилика, гробница, подпорна стена и южна основа на източната сграда).

Fig. 2. Section S–N of the structures in the eastern sector of the monastery (first, second basilica, tomb, supporting wall and south foundation of the eastern building).

керамика от V–IV в. пр. Хр. В северна посока от помещение № 1 бяха проучени още две помещения. В помещение № 2 (6×5,50 м) попаднахме на деструкции от фрагментирани тухли, керемиди и кирпичи, които установихме и в следващото помещение № 3 (7,50×5,50 м), което оформя северния край на източното крило. И в двете помещения се наблюдава следната последователност на пластовете: късносредновековен пласт с тухли, керемиди, кирпичи; варов пласт; късносредновековен сивочерен пласт; слой пепел; пласт тъмнокафява пръст. Пластовете под деструкциите са наситени с керамични фрагменти от трапезна и кухненска керамика от XVI–XVII в., луксозна сграфито керамика, фаянс от типа „Изник“ и железни предмети (гвоздеи, скоби и обкови на врати, ключове, щипка за гасене на свещи и др.). В пласта от тъмнокафява пръст, под пепеливия слой, бяха открити две орязани латински монети от XIV–XV в.

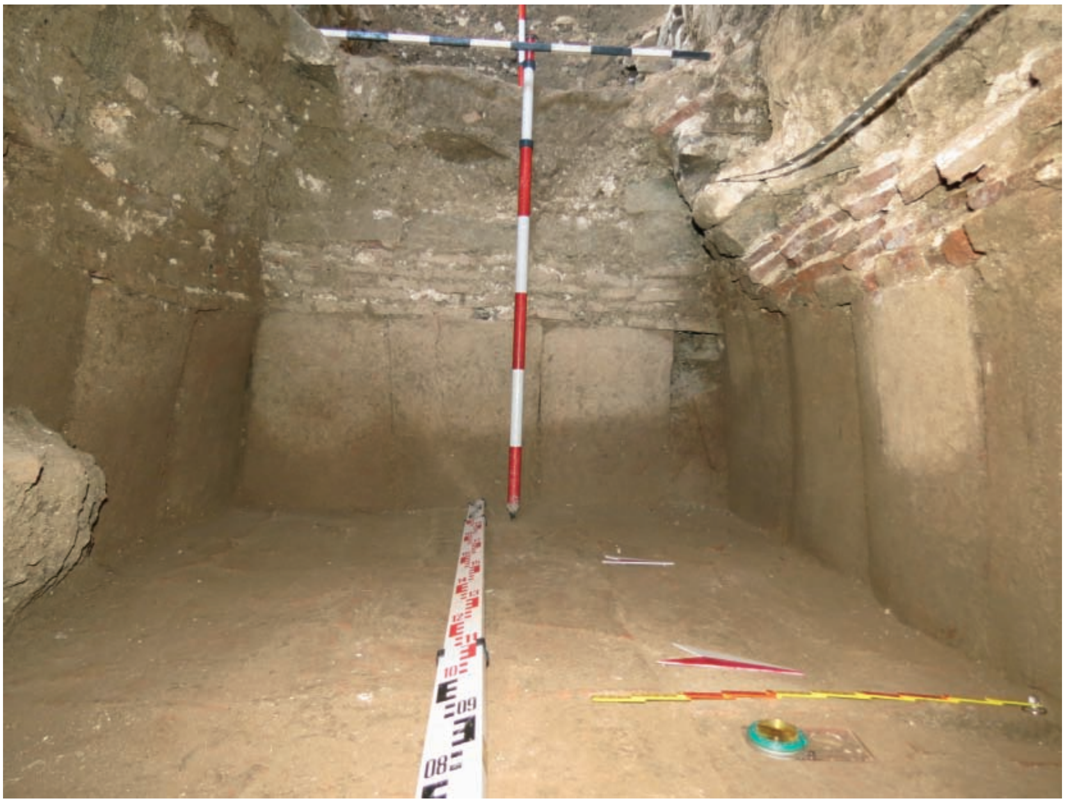

Обр. 3. Под и част от сводовото покритие в западната половина на гробницата: поглед от изток.

Fig. 3. Floor and vaulting in the western part of the tomb: a view from the east.

Гробница до северната стена на първата базилика. При проучването на южната част на източното крило на манастира бе разкрит пиластър на подпорна стена за оформяне на тераса северно от втората базилика, свързана с построяването на средновековния триконхален манастирски храм в средата на XIII в.

При разчистване на пласта южно от пиластъра попаднахме на гробница от тухли и плоски камъни с ориентация И–З, на дълбочина 1,30 м от запазената височина на северната основа на първата базилика. Гробницата е плътно изградена до северната основа на протезиса на базиликата. В насипа открихме бронзова верижка за кандило, част от свода на гробницата, както и стъклени фрагменти от прозоречно стъкло, чаши, кандила; фрагменти от керемиди и устия, стени и дръжки от глинени съдове от V–VI в.

В профилите източно и западно от гробницата ясно личат напластявания от рушевините на сгради от V–IV в. пр. Хр. (обр. 2).

Гробницата е вкопана в пясъчников пласт, в който строителите са попаднали именно на „легло“ от основи на сгради от елинистическата епоха. Поради това те са вкопали основите на гробницата 0,40 м под нивото на това „легло“ и започнали изграждането ѝ плътно до основата на северната страна на първата базилика. За субструкцията са използвани вертикално поставени тегули (0,70x0,40 м). След това върху здравия терен е започнало изграждането на „кожуха“, като върху тегулите са поставени тухли по цялата дължина на гробницата. Спойката е с хоросанов разтвор без тухлени примеси. Външната страна на „кожуха“ на източната страна е изградена от дребни камъни също споени с хоросанов разтвор.

В южната половина на гробницата, на дълбочина 0,80 м, след разчистването на пласта с камъни и тухли, попаднахме на животински скелет на тригодишна безрога овца в анатомичен порядък (с глава на изток). На дълбочина 1,00 м попаднахме на бронзова монета на Юстиниан I (527–565 г.), отсечена в 538–565 г. Под пласта, в който бе намерена монетата, попаднахме на човешки череп, обърнат на лявата си страна. На дълбочина 0,25 м под скелета на овцата бяха разкрити долните крайници от друг човешки скелет. Така установихме, че в гробницата има два скелета, успоредно положени един спрямо друг, в изпънато положение по гръб с ръце край тялото, ориентирани З–И, съответно единият до северната, а другият до южната стена на гробницата, на разстояние 0,50 м един от друг. Според антропологическия анализ те са от мъжки пол, като този от северната страна е бил на 50–60 години, с ръст 1,70 м, а погребаният в южната част е на възраст около 45–50 годишен, с ръст 1,75 м.

След вдигането на двата скелета установихме, че подът на гробницата е изграден от четири реда тегули по дългите страни и е грижливо нивелиран, видно от 1 см отклонение между северната и южната половини по надлъжната ос. Вътрешните размери на гробницата са дължина – 2,37 м; ширина – 1,39 м; външни размери: дължина – 2,60 м; ширина 1,80 м; запазена дълбочина – 1,42 м. След окончателното почистване на пода установихме и начина на изграждане и оформление на сводовото покритие (обр. 3).

При разкопаването на гробницата се установи, че при срутването на свода фрагментите от керемиди и каменни плочи са изтласкани към южната страна, което води до предположението за динамичен импулс от сеизмично въздействие. Монетата на Юстиниан I (527–565 г.), която открихме в пласта върху северния скелет, както и цялостните стратиграфски наблюдения при проучването на гробницата, ни насочват към силно земетресение през този период. Към такава хронология на събитията ни насочва и резултатът от изотопния анализ на костите на овцата (калибрирана дата в края на VI – първата четвърт на VII в.), която е била поставена след частичното разрушаване и засипване на гробницата.

Литература

Попконстантинов, † Дражева, Костова 2015: К. Попконстантинов, † Ц. Дражева, Р. Костова. Манастирът „Св. Йоан Продром“ на остров Св. Иван в светлината на новите археологически проучвания (2008–2013). – Известия на Бургаския музей, V, 2015, 209-218.

MEDIEVAL MONASTERY OF ST JOHN THE FORERUNNER ON THE ISLAND OF SVETI IVAN, SOZOPOL

Kazimir Popkonstantinov, Rossina Kostova, Milen Nikolov

The island of Sveti Ivan is situated ca. 1 km to the NW of Sozopol. The monastery of St John the Forerunner is situated in the southern part of it (fig. 1). We have completely excavated three rooms in the eastern building. The destruction layers were full of coarse ware from the 16th–17th c., fine sgraffito ware and faience of Iznik type as well as with various iron items (nails, hinges, keys, etc.). A vaulted tomb E–W oriented was found attached to the north of the *prothesis* of the first basilica (fig. 2). The substructure was built of *tegualae* vertically fixed. The walls were constructed by means of courses of bricks and chopped stones joined with mortar. The floor was made out of *tegulae*. The vault was constructed of bricks and flat stones (fig. 3). Two skeletons were found on the tomb floor, in a primary position. Both were males about 45–60 years old. A hummel sheep about 3 years old was found placed over the southern skeleton. The calibrated date of the sheep is the end of the 6th – the first quarter of the 7th c. A bronze coin of Justinian I was found in the layer above the northern skeleton.

№ 33. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ И СРЕДНОВЕКОВЕН МАНАСТИР В М. ХИСАРЯ, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ДРАГОЙНОВО, ОБЩ. ПЪРВОМАЙ

Иван Джамбов, Стоян Попов, Божидар Драганов

През изминалия археологически сезон усилията бяха съсредоточени в допроучване на параклиса и многостенната сграда, разположени северно от триконхалната църква (обр. 1).

Бяха изчерпани до скала наслояванията във вътрешността на параклиса. Тук, непосредствено пред входа в южната му стена, който го свързва със северната конха на църква № 3, беше открит гроб с пореден № 81. Скелетът е с ориентация З–И. Костите на торса са силно разбъркани. Горните и долните

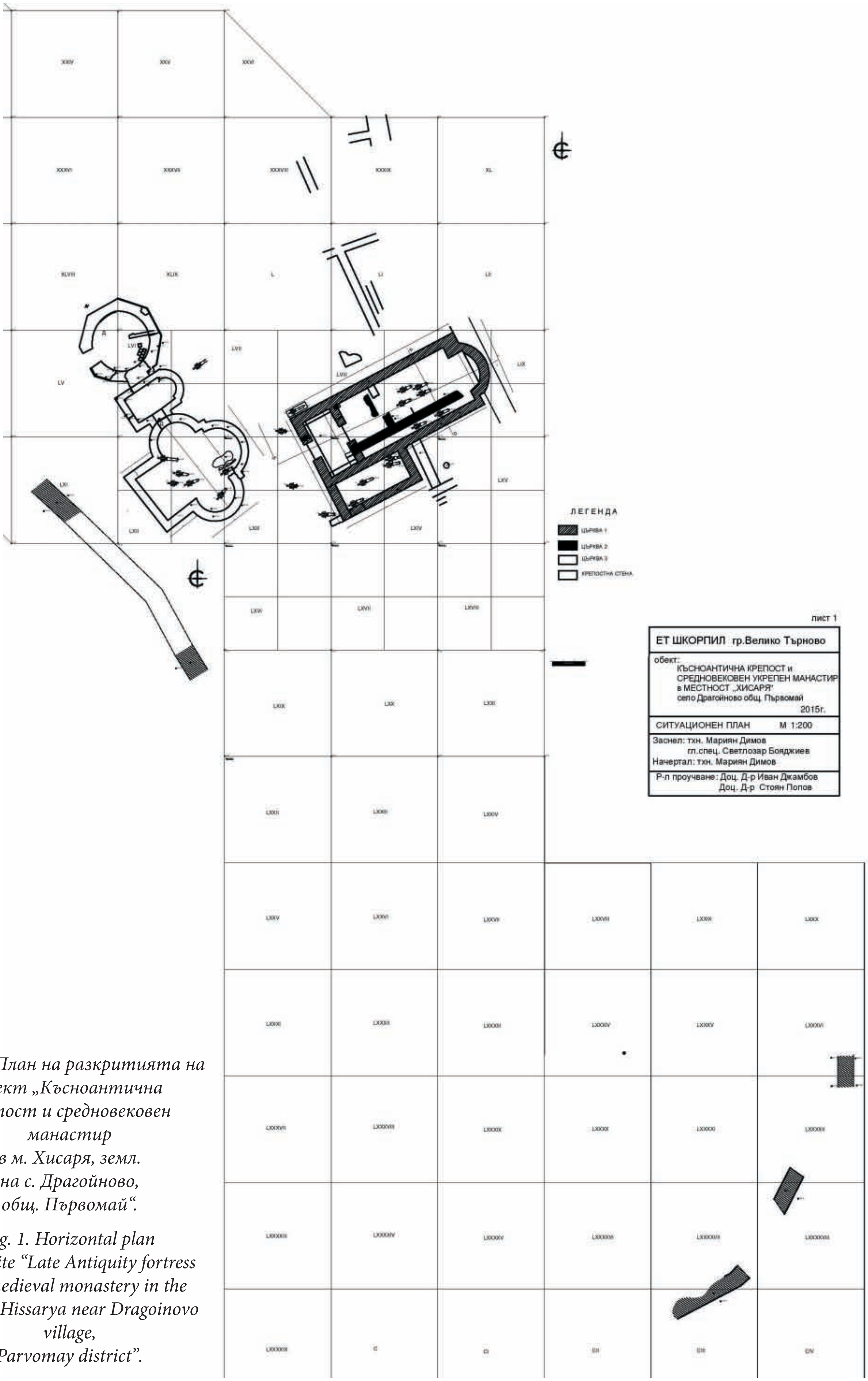
ЛЕГЕНДА
ЦЪРКВА 1
ЦЪРКВА 2
ЦЪРКВА 3
КРЕПОСТНА СТЕНА
лист 1
ЕТ ШКОРПИЛ гр.Велико Търново
обект:
КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ и
СРЕДНОВЕКОВЕН УКРЕПЕН МАНАСТИР
в МЕСТНОСТ „ХИСАРЯ"
село Драгойново общ. Първомай
2015г.
СИТУАЦИОНЕН ПЛАН М 1:200
Заснел: тхн. Мариян Димов
гл.спец. Светлозар Бояджиев
Начертал: тхн. Мариян Димов
Р-л проучване: Доц. Д-р Иван Джамбов
Доц. Д-р Стоян Попов

Обр. 1. План на разкритията на обект „Късноантична крепост и средновековен манастир в м. Хисаря, земл. на с. Драгойново, общ. Първомай“.

Fig. 1. Horizontal plan of the site “Late Antiquity fortress and medieval monastery in the locality Hissarya near Dragoinovo village, Parvomay district”.

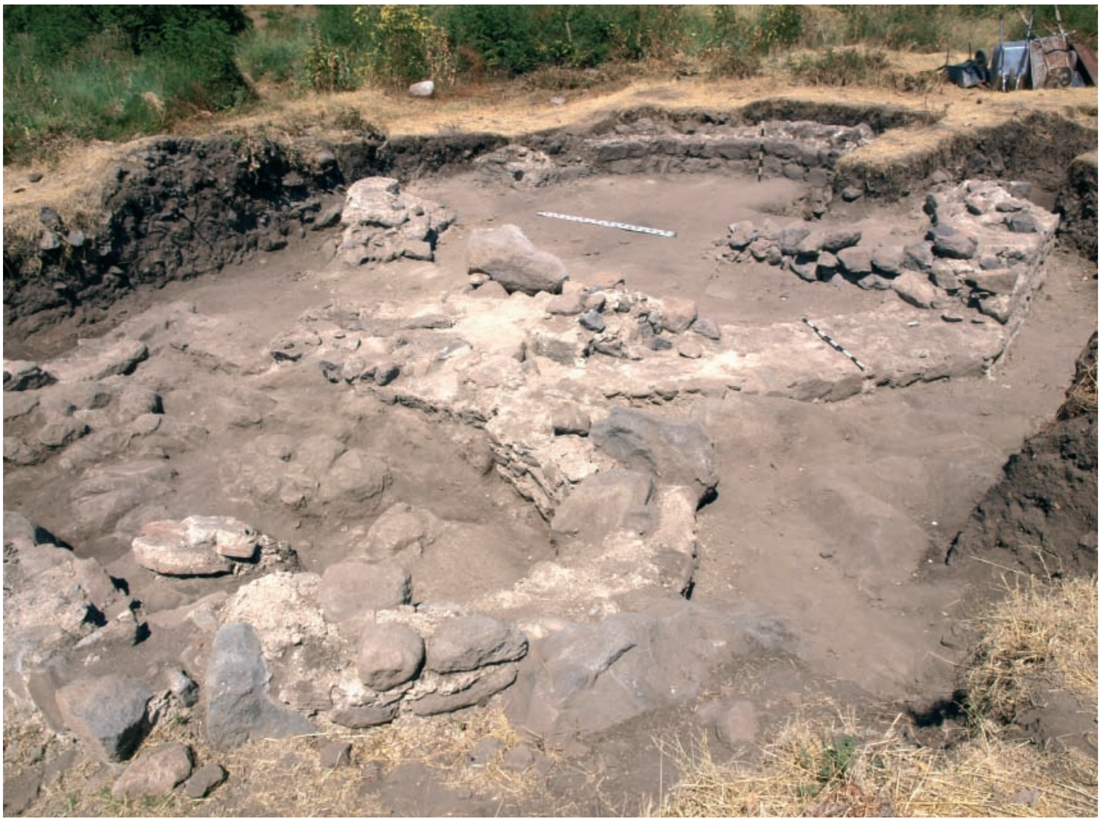

Обр. 2. Осмоъгълна сграда и парклис.

Fig. 2. The octagonal building and the chapel.

крайници са изпънати. Черепът е извит към дясното рамо, лицето гледа надолу към рамото. Върху лявата страна на черепа – бронзова халка. При лявото рамо и хумерус и в областта на лявото бедро се откри пръст, примесена с дребни въгленчета. Основите на параклиса стъпват върху скалата и са изградени от ломени камъни, споени с хоросан, зидани без лице. Насипът във вътрешността е от пръст, на места примесена с фрагменти от тухли. На ходовото ниво суперструкцията започва след отстъп от основата от 5–6 см. Зидовете на параклиса са силно обрушени, особено много в северозападната му част, където е запазена само субструкцията.

Беше установено, че сградата е 8-стенна отвън и кръгла отвътре (вътр. диаметър 5,30 м; вън. диаметър 7,30 м; деб. на стената 0,95–0,97 м). Сградата има вход, оформен в западната ѝ стена (шир. 1,50 м) (обр. 2).

Беше направен сондаж от вътрешната страна, при северната стена на сградата. Посредством него беше установено, че основите започват с 9 см цокъл. Те са изградени от ломени и речни камъни, споени с обилно количество хоросан в зидария без лице. Основите стъпват върху материковата скала, независимо че тя се появява на различна дълбочина. Беше установено, че за заравняване на терена под ходовото ниво, във вътрешността на 8-ъгълната сграда, на места е бил направен блокаж от едри камъни и пръст, което е станало преди времето на построяването ѝ (обр. 3).

На този етап от проучванията може да се каже, че 8-стенната сграда е част от комплекса на конхалната църква, който се датира в IX–XI в. Вероятно тук след пълното разрушаване на комплекса е имало лека постройка от XII–XIII в.

Заедно с това беше установена още една отсечка от трасето на източната крепостна стена на късноантичната крепост, разположена в северна посока от църква 1. Тя е силно обрушена (запазена е само в един ред камъни) и беше разкрита на дължина 2,80 м. Дебела е ок. 1,80 м. Изградена е от ломен камък, споен с хоросан с примес на счукана керамика. Стената стъпва непосредствено върху скалата. В сондажа се попадна на хоросанов зид с посока СЗ–ЮИ и дебелина 0,87 м. Той е изграден от ломени камъни с хоросан със слаб примес на счукана строителна керамика. Долепен е на фуга и изглежда застъпва крепостната стена. Южното лице на този зид е обмазано над субструкцията с дебел пласт фина хоросанова мазилка.

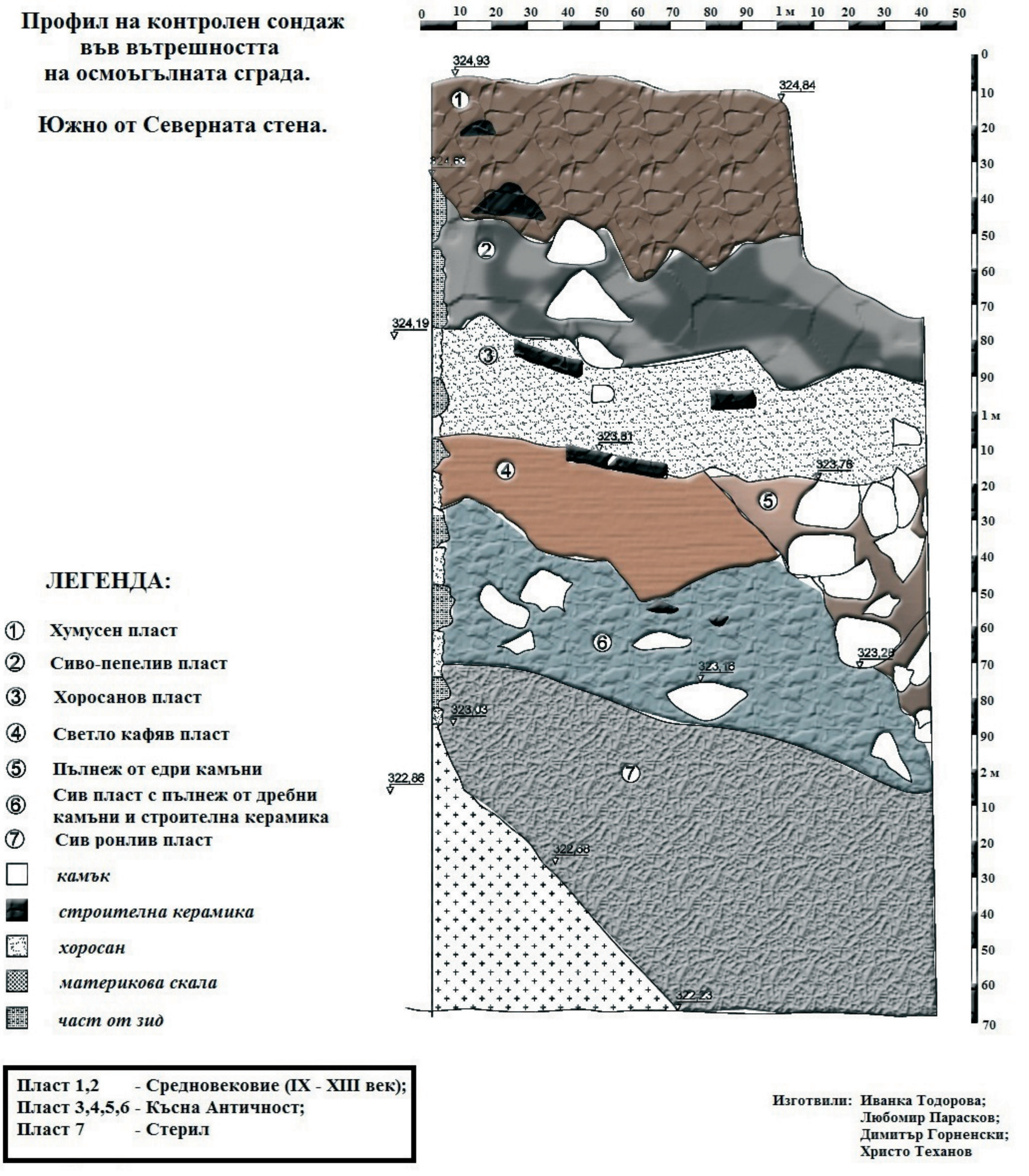
Профил на контролен сондаж
във вътрешността
на осмоъгълната сграда.
Южно от Северната стена.
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 1 м 10 20 30 40 50
324,93
324,84
324,63
324,19
323,81
323,76
323,28
323,16
323,03
322,86
322,68
322,23
①
②
③
④
⑤
⑥
⑦
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 1 м 10 20 30 40 50 60 70 80 90 2 м 10 20 30 40 50 60 70
ЛЕГЕНДА:
① Хумусен пласт
② Сиво-пепелив пласт
③ Хоросанов пласт
④ Светло кафяв пласт
⑤ Пълнеж от едри камъни
⑥ Сив пласт с пълнеж от дребни камъни и строителна керамика
⑦ Сив ронлив пласт
камък
строителна керамика
хоросан
материкова скала
част от зид
Пласт 1,2 - Средновековие (IX - XIII век);
Пласт 3,4,5,6 - Късна Античност;
Пласт 7 - Стерил
Изготвили: Иванка Тодорова;
Любомир Парасков;
Димитър Горненски;
Христо Теханов

Обр. 3. Профил при северната стена във вътрешността на осмоъгълната сграда.

Fig. 3. Elevation of the northern wall from the interior of the octagonal building.

След разчистването на растителността, северно от църква 1, се установиха трасета на зидове, личащи по повърхността, очертаващи сграда с най-малко 3 помещения. Първото е частично разкрито при проучванията по време на първия сезон (2008 г.). При отстраняването на чимовия пласт беше установено трасето на западната стена на сградата, разделителната стена между помещение 1 (южното) и помещение 2 (северното). Започна проучване на разделителната стена между двете помещения. Тя е проследена на 3,30 м в източна посока и на 1,20 м в западна посока. Тя е конструктивно свързана със западния зид на южното помещение на сградата, който продължава в северна посока. На места той е силно обрушен до скалната основа и се проследява по останките от хоросан върху нея. Зидовете на сградата са градени от ломени камъни споени с хоросан със слаб примес на счукана строителна керамика. Сградата с трите помещения, северно от църква 1, вероятно е синхронна на крепостната стена на късноантичната крепост.

През изминалия сезон продължи проучването на открития през 2014 г. зид с посока С–Ю, източно от помещение 1 на църква 1. Тук, на разстояние 4,65 м от южната стена на църква 1 се попадна на нов зид с посока И–З, граден със сравнително едри камъни на кал. Градежът е по-небрежен, с разкривено лице, от този на зида С–Ю, тръгващ от южната стена на църква 1. При разчистване на връзката между двата се установи, че вероятно този с посока И–З стъпва върху зида С–Ю. Зидът с посока И–З е с дебелина 0,70 м. До южната му страна се откриха хромелен камък, обърнат с отвора надолу, осов камък за врата, а непосредствено до тях от юг се попадна на под на огнище или печка, свидетелство за това е наличието на опалена пръст и фрагменти дебелостенна керамика, забити в нея. Този под влиза в профила от запад на изкопа. Източно от огнището се откри пръст с голямо количество въглени. По отношение на зида с посока С–Ю, източно от помещение 1 на църква 1, би могъл да се свърже с късноантичната крепост, а новооткритият зид, който го застъпва е средновековен от XII–XIII в.

При скалистата площадка, в югоизточното подножие на обекта, при оглед на повърхността, беше регистрирана стена, чието трасе в северна посока беше засечено в предишен сезон. Стената е градена от ломени камъни, малко количество хоросан и счукана строителна керамика. Установи се, че тя стъпва върху скала, като източното ѝ лице (склонът е с наклон към изток) в основите е градено от големи камъни, стъпили върху скалата, като пространството между тях е запълвано с по-дребни камъни. Зидът с посока С–Ю и дебелина 1,40 м беше проследен на дължина 3,80 м, където прави чупка и продължава в посока югозапад. Дебелината на зида при чупката е 1,60 м. След чупката зидът беше проследен по южното му лице на дължина 7,70 м.

През следващия сезон предвиждаме проучването на новоразкритите структури да продължи.

LATE ANTIQUITY FORTRESS AND MEDIEVAL MONASTERY IN THE LOCALITY “HISSARYA” NEAR DRAGOINOVO VILLAGE, PARVOMAY DISTRICT

Ivan Djambov, Stoyan Popov, Bozhidar Draganov

In 2015 the chapel and polyhedral building located north of the triconchal church were excavated. Inside the chapel was reached the rock. The building was octagonal outside and round inside (internal diam. – 5.30 m; outer diam. – 7.30 m) with entrance from the west. It can be assumed that the octagonal building was part of a triconchal church complex from the 9th–11th c. Perhaps here, after the demolition of the complex, was a flimsy building from the 12th–13th c.

Another section of the eastern wall of the Late Antiquity fortress located north of Church No. 1 was revealed. It was built directly on the rock and was was about 1.80 m thick. The discovered sector had a length of about 2.80 m. In the southeastern footings of the site a part of a fortification wall was also revealed.

Walls of a building with at least three premises were located north of Church No. 1. Most likely, the building was contemporary with the defensive wall of the Late Antiquity fortress.

South of Church No. 1 was revealed a floor of a fireplace or a stove from the 12th–13th c.

№ 34. БУХОВСКИЯТ МАНАСТИР „СВЕТА МАРИЯ МАГДАЛИНА“

Снежана Горянова, Владислав Тодоров

Буховският манастир „Св. Мария Магдалина“ се намира край гр. Бухово, близо до София.

На терена, около сега съществуващата неголяма църква, са разкрити археологически културни ценности от два периода – раннохристиянска базилика (средата на IV – края на VI в.) и средновековен граждански некропол, който е започнал да се формира около средата на XIII в. (обр. 1).

Проучването е финансирано от Столична програма „Култура“.

Завършено е изследването на раннохристиянския храм извън вътрешността на съвременния параклис. Базиликата (обр. 2) е трикорабна, едноапсидна, с наос, нартекс, галерия от запад, две флан-

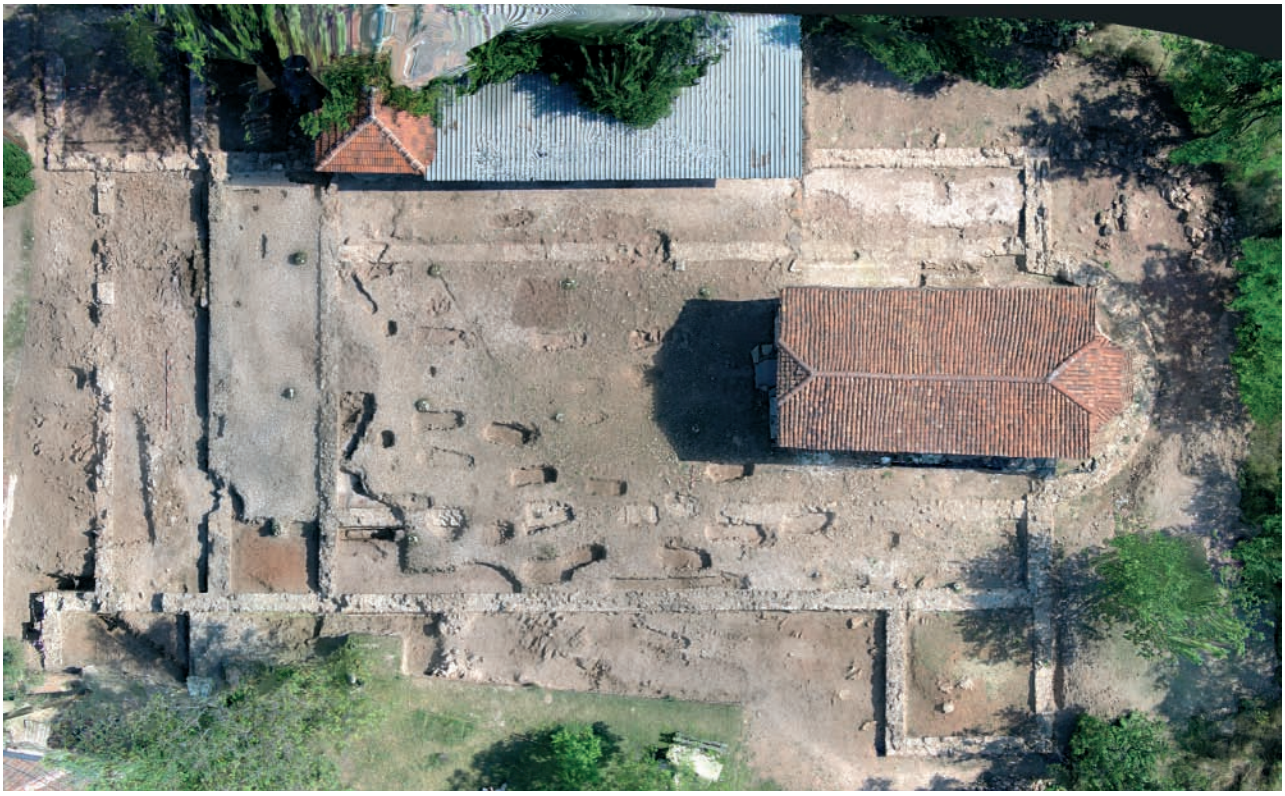

Обр. 1. Раннохристиянска базилика и средновековен некропол в Буховския манастир „Св. Мария Магдалина“, аерофотоснимка (автор И. Вайсов).

Fig. 1. Early Christian basilica and medieval cemetery at St Mary Magdalene Monastery near Bukhovo, air-photos (author I. Vaysov).

киращи я от север и юг квадратни помещения и квадратно гробнично помещение вън от югоизточния ъгъл на наоса. Цялата външна дължина на базиликата е 40,80 м; ширината на наоса е 17 м, 22 м с югоизточното помещение и 27 м при допълнителните помещения от запад. Общата площ на сградата е над 700 кв. м, с което тя е една от най-големите, проучени на територията на България раннохристиянски базилики.

Градежът е от ломен камък с хоросанова спойка, като спорадично са използвани тухли. Нивото на разрушаване на стените до пода не позволява да се установи дали е имало тухлени пояси или тухлата е използвана само в ъглите и на места като декоративен елемент. Тухлен ред е запазен в структурата на стените на допълнителните помещения на север и юг от западната галерия (екзонартекс).

Въпреки почти повсеместните нарушения на хоросановото подово ниво в наоса и по-късното насипване на много места с чакъл, именно по отпечатъците от тухли върху хоросановите фуги се установи, че стилобатите са носели зидани стълбове с размери 0,96×0,65 м. Те са били по осем, от които два пристенни от запад и изток и шест свободностоящи. Отстоянието им един от друг е 2,68 м. Носещите стълбове са били градени от тухли и камък или само от тухли. Подът на базиликата е бил гладка замазка от бял хоросан с примес от едро счукани тухли. Сега на повечето места гладкостта на повърхността е нарушена.

Разкрити са най-важните части от основата за дървената ограда на бемата, включително чрез сондаж в наоса на съвременния параклис. Била е от правоъгълни греди със страна 0,15–0,20 м, свързани в кръстата сглобка в северозападния и югозападния ъгли. Западната стена на бемата е отстояла на 7,50 м от вътрешната страна на върха на апсидата, колкото е и диаметърът на последната. В средата ѝ на запад е бил оформен вход с размери 1,00×1,00 м.

Екзонартексът (западна галерия) е едноделен, с ширина 3,55 м. По дължината на западния му зид, между двете фланкиращи го помещения, се разкрива, че е бил отворен към запад. От север и юг е имало къси (1,20 м) стени, а върху стилобата между тях са били разположени три градени от камъ-

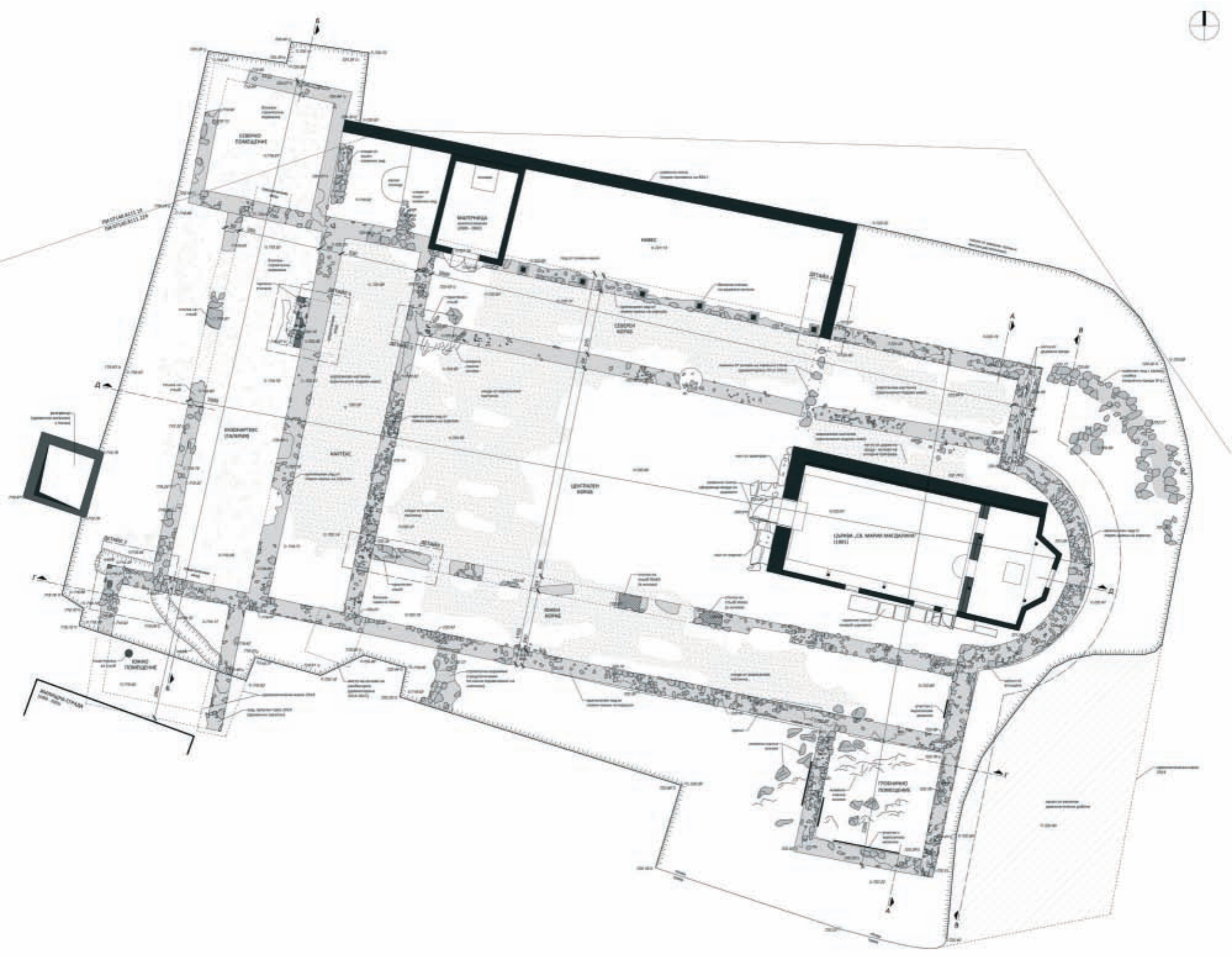
СЕВЕРНО ПОМЕЩЕНИЕ
ЕКЗОНАРТЕКС (ГАЛЕРИЯ)
НАРТЕКС
СЕВЕРЕН КОРАБ
ЦЕНТРАЛЕН КОРАБ
ЮЖЕН КОРАБ
ГРОБНИЧНО ПОМЕЩЕНИЕ
ЮЖНО ПОМЕЩЕНИЕ

Обр. 2. Раннохристиянска базилика и средновековен некропол в Буховския манастир „Св. Мария Магдалина“, общ план.

Fig. 2. Early Christian basilica and medieval cemetery at St Mary Magdalene Monastery near Bukhovo, plan.

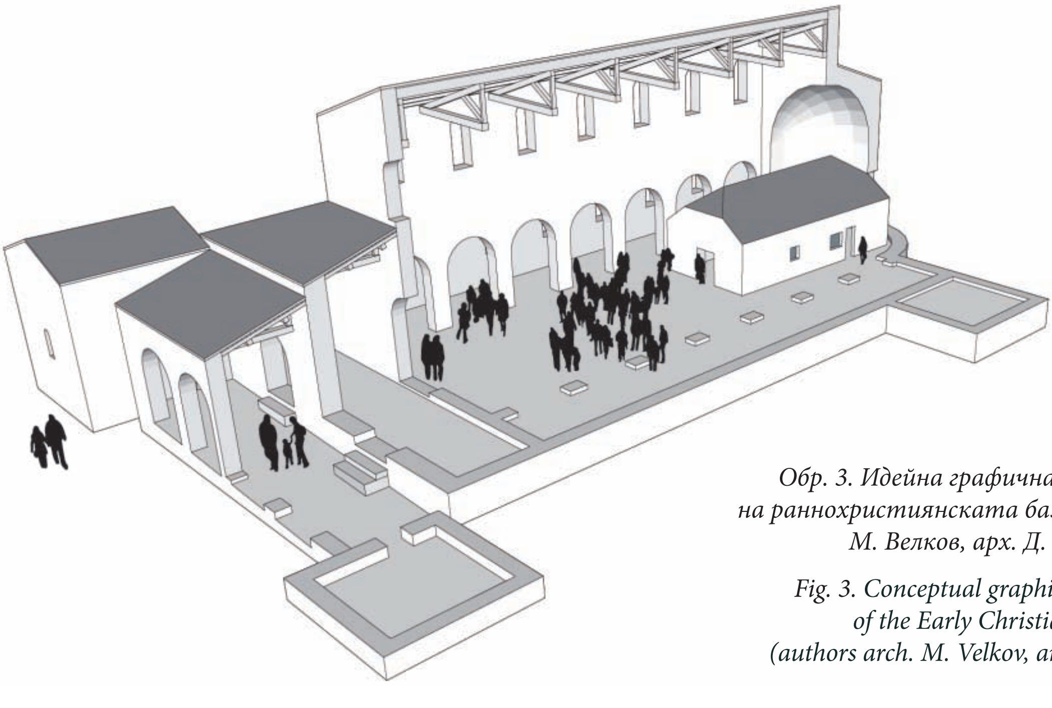

Обр. 3. Идейна графична реконструкция на раннохристиянската базилика, автори арх. М. Велков, арх. Д. Георгиева.

Fig. 3. Conceptual graphic reconstruction of the Early Christian basilica (authors arch. M. Velkov, arch. D. Georgieva).

ни и тухли стълба с размери 0,80×0,65 м. Проходите са били широки около 2,50–2,60 м. Особености в структурата на стълбовете (наличие на тънък пласт пръст между основата на зида и суперструкцията) подсказват идеята, че западната галерия е претърпяла поне едно преустройство през V–VI в., макар да е градена заедно с цялата базилика след средата на IV в. Върху много тънката подова засипка от трамбована пръст в галерията са паднали тегули и имбрици от покрива.

В северната третина на екзонартекса се разкрива тухлено стъпало, чрез което е преодолявана разликата в нивата между галерията и нартекса. Край него бяха открити известно количество дребни фрагменти от фина стенна мазилка, пигментирана със земна червена, варова бяла, земна зелена, охра, охраво-кафява бои.

През настоящата кампания е изцяло разкрито северното фланкиращо екзонартекса/галерията помещение. Падналата направо върху скалната основа покривна керамика показва, че двете ъглови помещения най-вероятно са били едноетажни и са имали помощни функции.

Тазгодишната проверка на зида с калова спойка на север от апсидата не можа да установи с достатъчна сигурност каква е относителната хронология между двете сгради и абсолютната датировка на каловия градеж поради липсата на контактна зона между двата градежа.

При проучването на обекта през последните три сезона, във вътрешността на базиликата и около нея, са проучени 44 гроба. Един от тях (в югоизточното гробнично помещение) може да е бил свързан с построяването на раннохристиянския храм. Малкото разкрити подемни находки в останалите гробове, главно накити – наушници, обици, гривни от усукана бронзова тел и от стъкло, позлатени сребърни апликации от прочелник, няколко рязани корубести монети в ръцете на погребаните (латинска имитация от голям модул тип С (1205–1218 г.); 2 медни латински имитации от малък модул, тип А (около 1225–1228 г.); монета на цар Константин Асен (1257–1277 г.) от типа „царят на трон“, сечени около 1262/1263 г.) отнасят датировката на последната част от този голям некропол към периода от втората четвърт на XIII в. Голямо количество кости са били открити при разкопаването на базиликата във връзка със строителството на съвременния храм и при предходните археологически разкопки. Липсата на документация от тези дейности не позволява да се определи горната хронологическа граница на некропола. Погребаните индивиди са от различен пол и възраст – от бебешка до 60–65 години за възрастните. По костните останки се разпознават различни видове патологии, но без тежка инвалидизация.

Некрополът има характеристика на граждански, християнски и най-вероятно е формиран от населението на близко селище (може би средновековно селище на мястото на днешния гр. Бухово).

След тригодишното проучване е разработен технически проект за консервация на архитектурните останки, идейна графична реконструкция на базиликата (обр. 3) и са изготвени предпроектни проучвания за социализация на обекта.

Анализът на пигментите е направен от д-р К. Франгова, реставратор.

Научната обработка на нумизматичния материал е направена от доц. д-р Б. Божкова и доц. д-р К. Дочев

Антропологичният материал е обработен от гл. ас. д-р В. Русева.

Ръководител на проектантския колектив е гл. ас. д-р арх. Д. Георгиева.

SAINT MARY MAGDALENE BUKHOVO MONASTERY

Snezhana Goryanova, Vladislav Todorov

Saint Mary Magdalene Bukhovo Monastery is situated near the town of Bukhovo, Sofia region.

The excavation of the three-naved Early Christian single-apsed basilica (**fig. 1**) with a *naos*, a *narthex*, a gallery to the west, two abutting square rooms and a mortuary chamber outside the SE corner of the *naos* were completed. The entire outer width of the basilica was 40.80 m, and the outer width of the *naos* was 17 m.

Judging from the imprints on the plastered mortar, there were eight pillars on each *stylobate*. The *bema* was fenced with solid wooden beams. The western gallery/*exonarthex* consisted of a single-room, facing the west, and it was reconstructed at least once in the 5th–6th c. Small pieces of a painted wall plaster were found on the brick step between the gallery and the *exonarthex*. The two single floor corner rooms to the west had auxiliary functions.

Fourty three Christian burials were excavated inside and outside the basilica. They yielded grave goods which allow dating the burials back to the period after the second quarter of the 13th c. The cemetery must have been related to the nearby village.

№ 35. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В КРЕМИКОВСКИ МАНАСТИР „СВ. ГЕОРГИ ПОБЕДОНОСЕЦ“, СТОЛИЧНА ОБЩИНА, РАЙОН „КРЕМИКОВЦИ“

Владислав Тодоров, Надежда Атанасова

Археологическите проучвания са проведени през месец декември 2015 г. Разкопките са концентрирани в два сектора.

Първият сектор заема северното приземно помещение на сграда № 4 (обр. 1). Тя е най-старата запазена жилищна постройка от манастирския комплекс. Културните напластявания са с дебелина около 0,45 м. В помещението се достигна до скалната основа. Нумизматичният материал обхваща периода от първата половина на XVIII в. до последната четвърт на XIX в. Преобладават османски монети на владетелите Махмуд I (1730–1754 г.), Селим III (1789–1808 г.) и Махмуд II (1808–1839 г.). Всички те са пробити и вероятно продължително време носени на наниз. Това дава основание строителството на тази сграда да се отнесе най-общо към епохата на Възраждането.

Вторият сектор заема незастроения терен северно от старата църква „Св. Георги Победоносец“ (обр. 2). В него има изградени паянтови постройки и две циментови алеи, които предстои да бъдат демонтирани през следващата година. Това ограничава възможността за проучване на цялата площ в сектора. По тази причина са заложени три сондажа в зелените площи, с цел изясняване на стратиграфията. Установени са дълбоки нарушения на терена, в резултат от строителни дейности (обр. 3). Непосредствено над скалната основа се достигна до некомпрометиран културен пласт с оскъдни материали от XVIII и XIX в. Регистрирани са архитектурни останки, които са част от четири различни манастирски сгради (обр. 2). Най-късната от тях е построена през XX в. Останки от нея са регистрирани в сондаж № 3 (зидове № 1 и № 3). Основите ѝ са от ломени камъни, споени с ронлив хоросан. Съборена е след голямото земетресение на 22 май 2012 г.

Изградена по-рано, но просъществувала по-дълго, е друга манастирска сграда, разкрита в сондаж № 2 (зид № 5 и № 6). Тя е вкопана в скалната основа и е изградена от ломени камъни, споени с кал. Пръстта във фугите има червено-кафяв цвят. Градежът е аналогичен с този на сграда № 4. По начина на изграждане би могло да се допусне, че сградата, чиито останки са открити в сондаж № 2, е построена също през Възраждането. В сондажа не са открити датиращи материали, освен малък фрагмент от фаянсова чиния. Подобни съдове се произвеждат в Англия от XIX в. до днес. През XX в. сградата

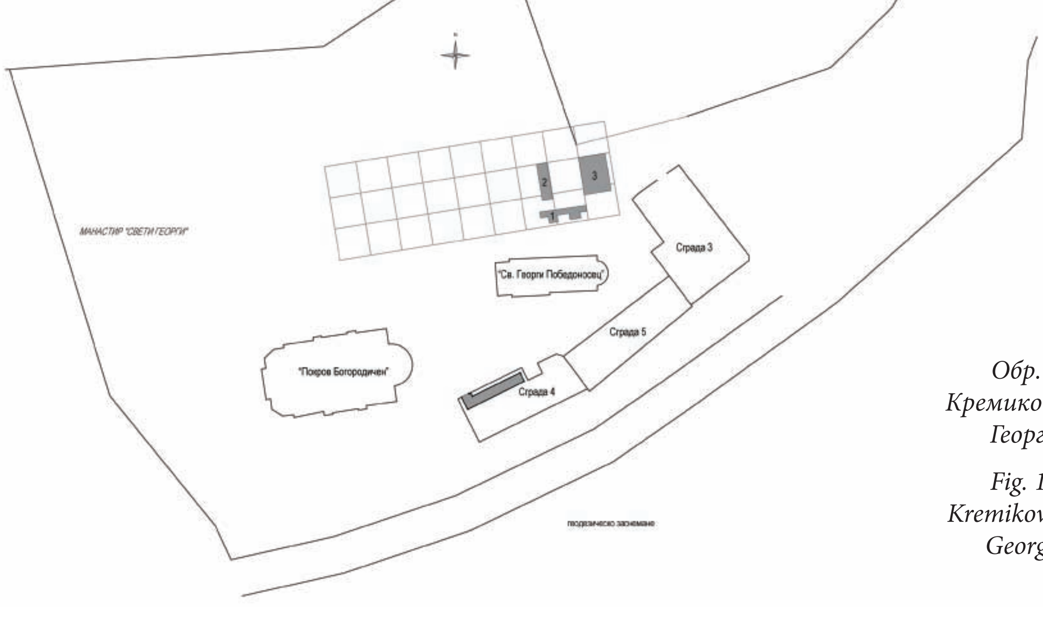

Обр. 1. Общ план на Кремиковски манастир „Св. Георги Победоносец“.

Fig. 1. General plan of Kremikovtzi Monastery “Saint George the Victorious”.

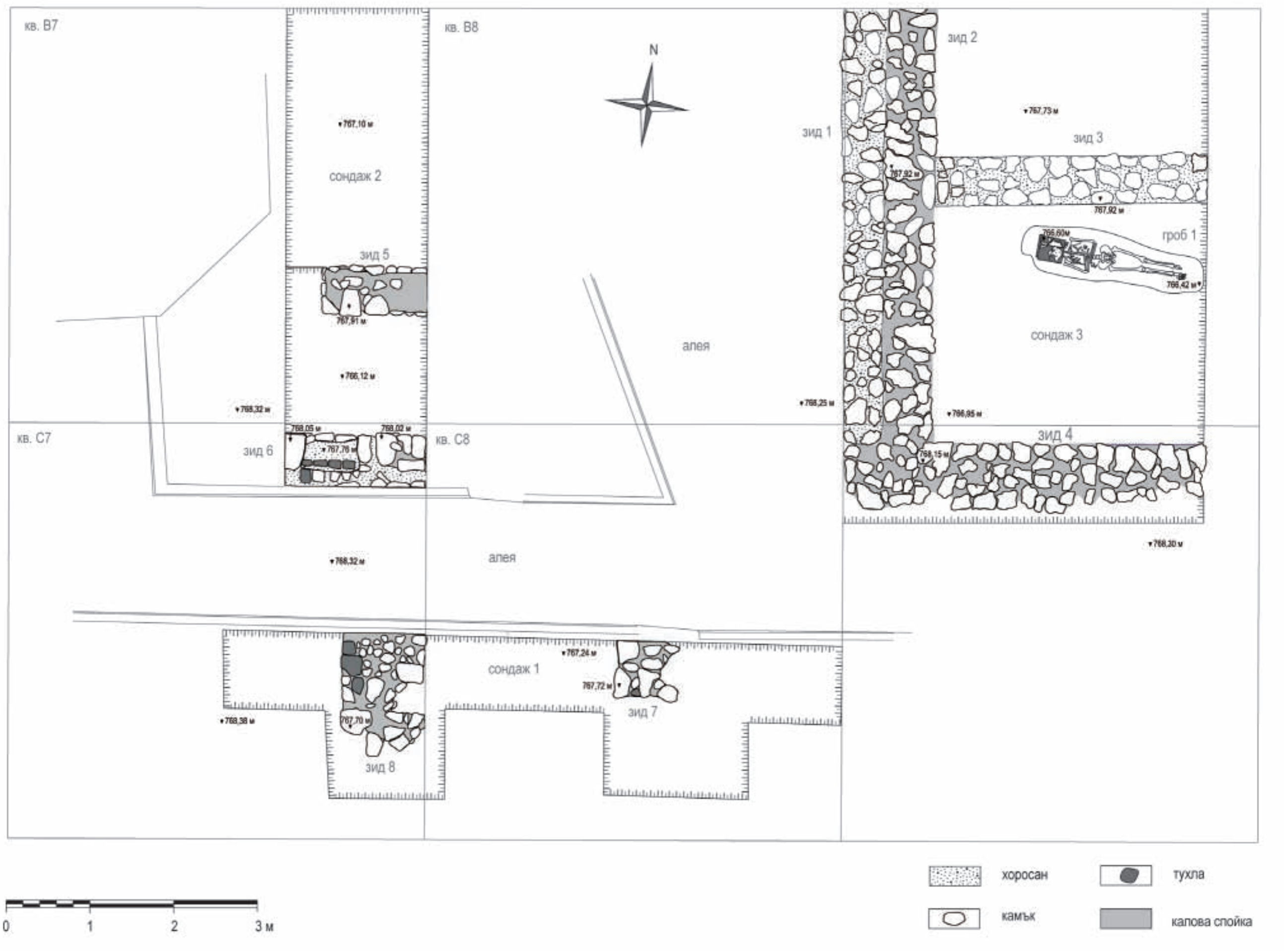
кв. В7
кв. В8
N
767,10 м
сондаж 2
зид 5
767,91 м
766,12 м
768,32 м
зид 1
алея
768,25 м
кв. С7
зид 6
768,05 м
768,02 м
767,76 м
кв. С8
768,32 м
алея
зид 2
767,73 м
зид 3
767,92 м
767,92 м
766,60м
гроб 1
766,42 м
сондаж 3
766,95 м
зид 4
768,15 м
768,30 м
767,24 м
сондаж 1
767,72 м
зид 7
768,38 м
767,70 м
зид 8
0
1
2
3 м
хоросан
тухла
камък
калова спойка

Обр. 2. Общ план на сектор 2.

Fig. 2. General plan of sector No. 2.

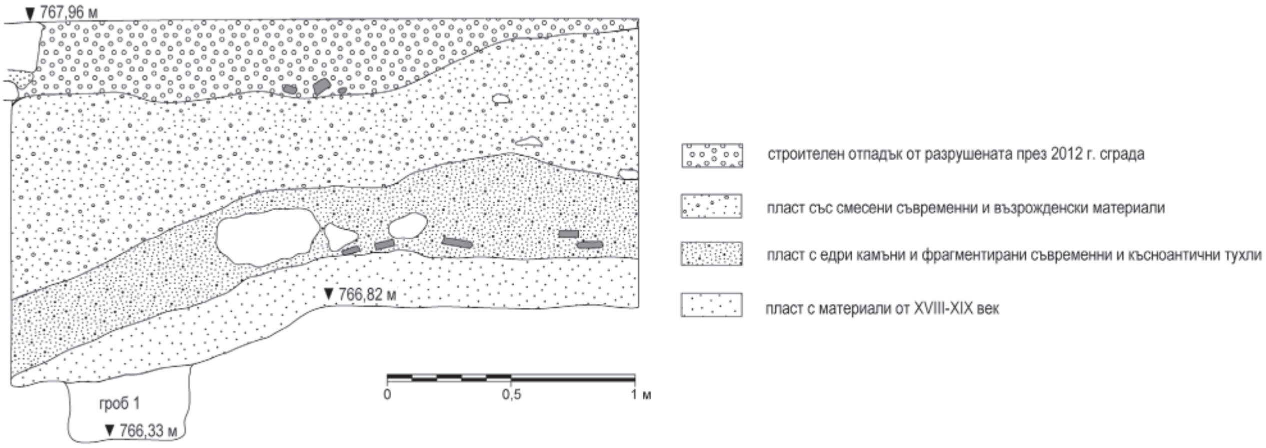
767,96 м
766,82 м
гроб 1
766,33 м
0
0,5
1 м
строителен отпадък от разрушената през 2012 г. сграда
пласт със смесени съвременни и възрожденски материали
пласт с едри камъни и фрагментирани съвременни и късноантични тухли
пласт с материали от XVIII-XIX век

Обр. 3. Източен профил на сондаж 3.

Fig. 3. Eastern cross-section of trench No. 3.

е ремонтирана, когато фугите ѝ са обмазани с бял ронлив хоросан, а в градежа са добавени няколко плътни единични тухли. Сградата рухва в средата на XX в., вследствие на пожар.

По всяка вероятност, изградена през Възраждането е и друга сграда, регистрирана отново в сондаж № 3 (зид № 2 и № 4). Вкопана е в скалната основа, в ненарушен културен пласт с материали от XVIII и XIX в. Градежът ѝ е аналогичен на този от сондаж № 2, както и на сграда № 4.

В сондаж № 1 са разкрити малки части от два успоредни един на друг зида, ориентирани С–Ю (зид № 7 и № 8). Изградени са от ломени камъни, цели и фрагментирани късноантични тухли. Градежът е споен с кал. Дебелината на зидовете и пръстта във фугите силно се различава от тези на останалите сгради с калова спойка. Последните два зида не могат да бъдат свързани с нито една от другите три манастирски сгради, регистрирани в хода на разкопките и вероятно са по-ранни от тях.

В два от сондажите се откриват преотложени човешки кости на шест индивиди от детска до зряла възраст, от двата пола. В сондаж № 3 се разкри незасегнат гроб, вкопан в скалната основа. Индивидът е мъж в зряла възраст, погребан по християнски обичай. По костите са установени множество фрактури. Върху черепа е изградена конструкция от преизползвани късноантични тухли.

Откриването на голямо количество човешки костни останки предполага съществуването на некропол, който е по-ранен от манастирските сгради, изградени през Възраждането. При тяхното строителство некрополът е частично нарушен. Това дава основание да се допуснат две хипотези. Според първата, некрополът е функционирал преди появата на църквата и манастирския комплекс. Според втората, той е бил синхронен по време с църквата „Св. Георги Победоносец“, която в ранния етап е била гробищна, а не манастирска.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT KREMIKOVTZI MONASTERY “SAINT GEORGE THE VICTORIOUS”, SOFIA MUNICIPALITY, “KREMIKOVTZI” DISTRICT

Vladislav Todorov, Nadezhda Atanassova

The archaeological excavations were conducted in December 2015. The exploration was concentrated in two sectors. The first one was located in the northwestern ground floor room of monastery building No. 4. The cultural layers found were 0.45 m in depth. The finds were dated from the first half of the 18th c. until the last quater of the 19th c. This chronology gives some justification that the construction of this building could be related to the Revival period. The second sector was set northwards of the old church “Saint George the Victorious“. On this terrain were registered remains from four different monastery buildings.

Only one completely preserved grave of a mature male was found. The burial followed the Christian ritual. In the rest of the explored space were found scattered human bones of different individuals. The monumental construction destroyed graves from the necropolis which most probably existed before the monastery was built.

№ 36. КУРШУМ ДЖАМИЯ В КАРЛОВО. СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ

Маргарита Ваклинова, Иво Тавитян, Люба Маноилова, Мария Деянова

Според надписа върху плоча над входа, Куршум джамия в Карлово е изградена през 1485/86 година „...с помощта на Бога и военачалника му Али, син на Карлъ, възпитател на султан Джем, син на султан Мохамед, син на султан Мурад-хан.“ Десет години по-късно, той превръща част от мюлка си във вакъфски имот (Вакъфнаме от 15 април 1496 г., издадено в гр. Коня), с който да се издържа и управлява имота в полза на джамията. От южната страна е имало тюрбе, около сградата – гробище. Била е обиколена със сгради, ограда. Там са били пазарището и големият хамам.

Археологически проучвания на терена на сградата и около нея не са предприемани досега. Сондажите, финансирани от Община Карлово, се извършват поради необходимост от укрепване на сградата и адаптирането ѝ за музейни цели. Задачата е установяване на характера на напластяванията и наличието на културни останки от предидущи периоди на терена, преди построяването на джамията, проучване на основите и структурите, установяване на периоди в изграждането ѝ, цялостно геодезическо и архитектурно заснемане.

Джамията се състои от молитвен салон, портик пред входа от север и минаре към северозападния ъгъл и е от типа на т.нар. „султански джамии“ (обр. 1). Върху квадрат със страна 10,4 м, се оформя основното почти кубично тяло, върху което над дванадесетостенен барабан е куполът (височина от пода 12,7 м). Фасадите са с „клетъчна зидария“ от лицево загладени големи камъни, оградени от четири

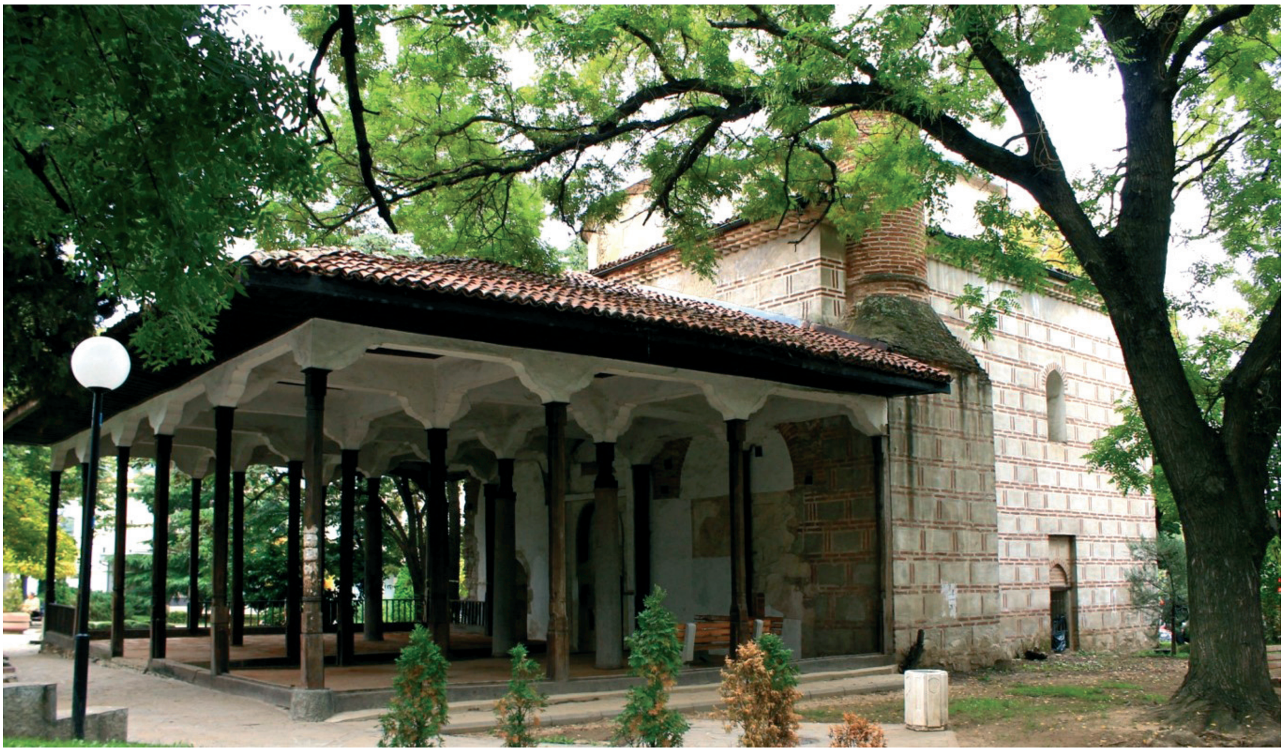

Обр.1. Куршум джамия. Изглед от северозапад.

Fig. 1. Kurshum mosque. A view from the North-West.

страни с по две тухли. На северната стена е входът и плочата с надпис за построяването и източно от него – по-малък засводен вход. Западно от централния вход, под портика е имало водоизточник за извършване на ритуалното измиване (абдест). По фасадата има останки от стенописи.

В началния вид, сградата е с преддверие с три куполчета върху 4 гранитни колони – подобно на Ески джамия в Ямбол и Джумая джамия в Пловдив – XV в. и Фатих Мехмед джамия в Кюстендил и Баня баши джамия в София от XVI в. Впоследствие пред фасадата е оформен дълбок, отворен от три страни портик. Колоните и дървените пана на тавана са характерни за тревненската школа (обр. 2).

Молитвеният салон има михрабна ниша на южната стена. Встрани на входа е оформен балкон с дървена конструкция. Западно от михраба е мимберът.

Арки на четирите стени обхващат двата реда прозорци и релефно прекосяват цялата повърхност на стените. Прозорците – по два на ред на трите стени са в правоъгълна рамка и под арка от тухли. Арките, пандантивите и куполът са иззидани с плоски тухли.

Успореден на южната стена сондаж, разкрива плитката и тясна основа на сградата. Подът от шестоъгълни керамични плочи е върху насип, под който има хоросан и останки от дървен под. При михраба на това ниво се очертава мазилката с оцветяване на цокъла в червено. Цокълът е бил измазван няколко пъти. На северната стена бе открита и серия от графити (9 на брой), изобразяващи постройки на джамии, някои от които с разрези на интериора и името Хасан.

Михрабната ниша има петостенна основа и е широка 1,20 м и дълбока в стената 0,54 м. Има щукова украса от характерните за епохата „сталактити“ и останки от стенописи. Над нея са изписани имената на Мохамед – отгоре и Аллах – отдолу. Под тях се виждат следи от по-ранно изписване с червена боя. Рамките на големите арки на стените в интериора на джамията са украсени с редове големи изправени червени трилистници. Същият орнамент в тъмна охра е минавал над цокъла. Там личи и очертаването с острие и шаблон на орнамента.

Сондажите в интериора достигат в дълбочина до 2,10 м от нивото на керамичната настилка. Там под пласт от черна пръст, под основите на южната стена, се появяват камъни с различни размери, сред които и такива със следи от обработка. В насипа над тях бяха открити фрагмент от стена и дръжка от груб, работен на ръка от непречистена глина, съд и сребърна монета на Аполония Понтика (обр. 3).

Натрупаните камъни продължават и северно в сондажа към центъра на подкуполното пространство. Между 1,00–1,45 м дълбочина се появява рохкав насип, примесен с фрагментирана битова кера-

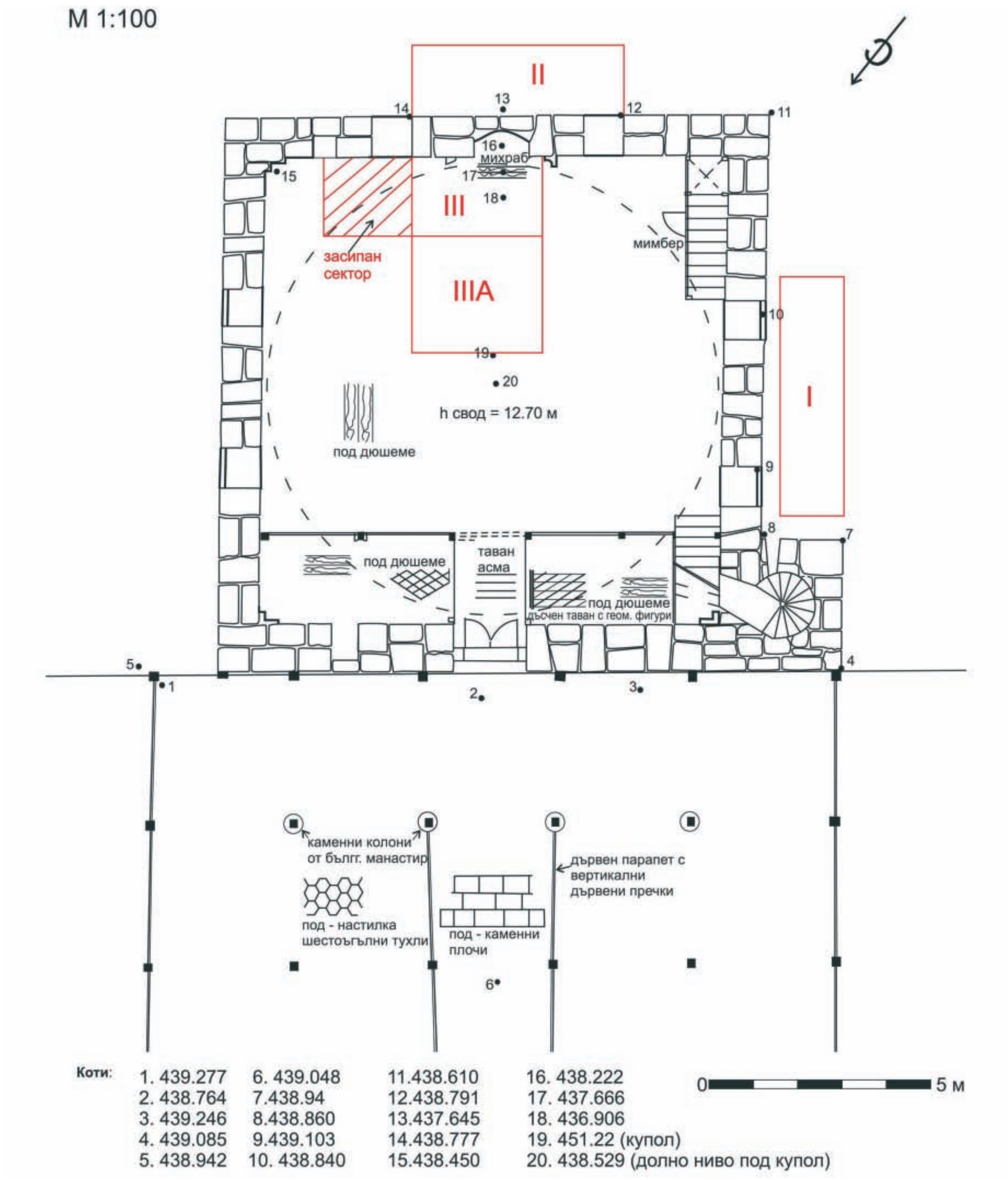
М 1:100
II
III
IIIA
I
михраб
мимбер
засипан сектор
h свод = 12.70 м
под дюшеме
под дюшеме
таван асма
под дюшеме
дъсчен таван с геом. фигури
каменни колони от бълг. манастир
дървен парапет с вертикални дървени пречки
под - настилка шестоъгълни тухли
под - каменни плочи
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
Коти:
1. 439.277
2. 438.764
3. 439.246
4. 439.085
5. 438.942
6. 439.048
7.438.94
8.438.860
9.439.103
10. 438.840
11.438.610
12.438.791
13.437.645
14.438.777
15.438.450
16. 438.222
17. 437.666
18. 436.906
19. 451.22 (купол)
20. 438.529 (долно ниво под купол)
0
5 м

Обр.2. План със сондажите през 2015 г.

Fig. 2. Plan with trenches from 2015.

мика от средновековието, въглени, кости и зъби от животни и орязана, силно обезличена монета от XIII в.

Сондаж бе разположен в ъгъла, образуван от западната стена и основата на минарето към северозападния ъгъл на сградата. Сондажът, с дълбочина 1,8 м, е от насипна пръст с отпадъци, в която се откри горната част на надгробен паметник с надпис – I сура (-патиха от Корана): „Заупокойна молитва“. Покойната Захиде, дъщеря на Хасан 1222 (1807–8 г). Пластът е примесен с много кости от животни, човешки кости и се очертаха няколко гроба с частично запазени скелети. Погребани са по мюсюлмански. Около един от тях беше запазено част от ограждение от камъни, а при краката на друг погребан бе открита луличка, пълна с въглени. Освен късове от натрошени глинени и фаянсови съдове, там се откриват късове от счупени кандила от разноцветно стъкло, прозоречни стъкла, гвоздеи, късове от оловното покритие на куполите.

Сондажът отвън на южната стена показва, че некрополът от османския период се е развивал и в тази посока. Находките от насипа са със същия характер, като между тях се намериха и бронзови панти, вероятно от сандъче. Там се явява и нивото от камъни, известно ни от сондажа във вътрешността и част от една и съща структура.

Постигнатите резултати от проучванията на терена около и под пода на Куршум джамия, показват че на това място има следи от ползването му за различни цели и през различни епохи. Най-ранните следи от ползване на мястото са късовете от груба ръчно работена керамика и монетата на Аполония Понтика от IV в пр. Хр., открити в насипа от разрушено каменно съоръжение. Ново използване на терена се датира около XIII в., регистрирано със значително по размери вкопаване с керамика и монети насочват към жилище, частично вкопано в терена над камъните. Джамията засега има два етапа: на построяване – 1485 г. и преустройство, не по-рано от края на XVII – началото на XVIII в.

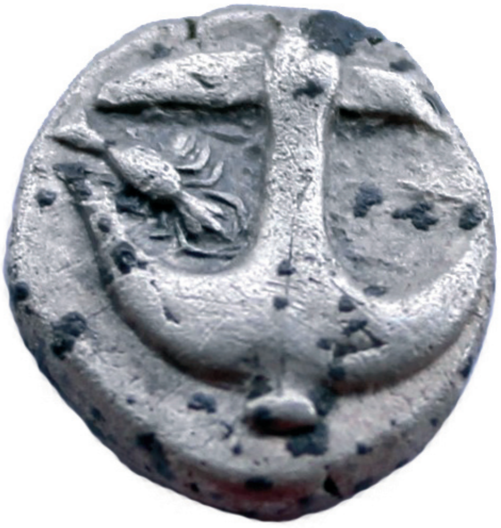

Обр.3. Монета на Аполония Понтика.

Fig. 3. Coin from Apollonia Pontica.

THE KURSHUM MOSQUE IN KARLOVO

Margarita Vaklinova, Ivo Tavityan, Lyuba Manoilova, Maria Deyanova

The mosque was erected in 1485. It is a cubic domed building with a deep portico in front of the entrance and a minaret in the northwestern corner. Renovations have been made in the 17th–18th c. The terrain has been used in Antiquity and the Middle ages. A silver coin from Apollonia Pontica and Thracian pottery sherds have been found among the remains of a stone structure. There was also pottery and a coin from the 13th century in a charred layer.

Initially the mosque had a timber floor later replaced with hexagonal tiles. There are mural paintings along the arches and window openings, the dado, the mihrab and the Northern façade. The timber construction of the balcony, mimbar and portico in front of the façade are from the Revival period. There is a series of graffiti depicting mosques on the dado painted before the new plaster from the 17th–18th c. was made. In the trial trenches outside there was a necropolis with a tombstone from the 19th c. There were also pits where tableware, glass, lead, nails, tools, metal plated boxes, broken altar lamps, etc. were discarded.

НЕКРОПОЛИ

№ 37. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В М. ГЕРЕНА, ЗЕМЛИЩЕ НА С. ЗНАМЕНОСЕЦ, ОБЩИНА РАДНЕВО

Рени Петрова, Пламен Караилиев

Местността „Герена“ се намира на 1,5 км западно от центъра на гр. Раднево. Археологическият обект е разположен на първата незаливна тераса, заключена между реките Кумурджа и Съзлийка. В началото на 70-те години на XX в. за предотвратяване на разливи са изградени пясъчни диги по бреговете на двете реки, като материалът за тях се взема включително и от повърхността на обекта. По цялата му площ, над материка е разположен дебел пласт речен пясък, който е причина да бъде използвано мястото като пясъчна кариера, довело до унищожаване на археологическите структури в южна и западна посока. До 1996 г. мястото е интензивно обработвано, след което се изоставя и се превръща в нерагламентирано сметище.

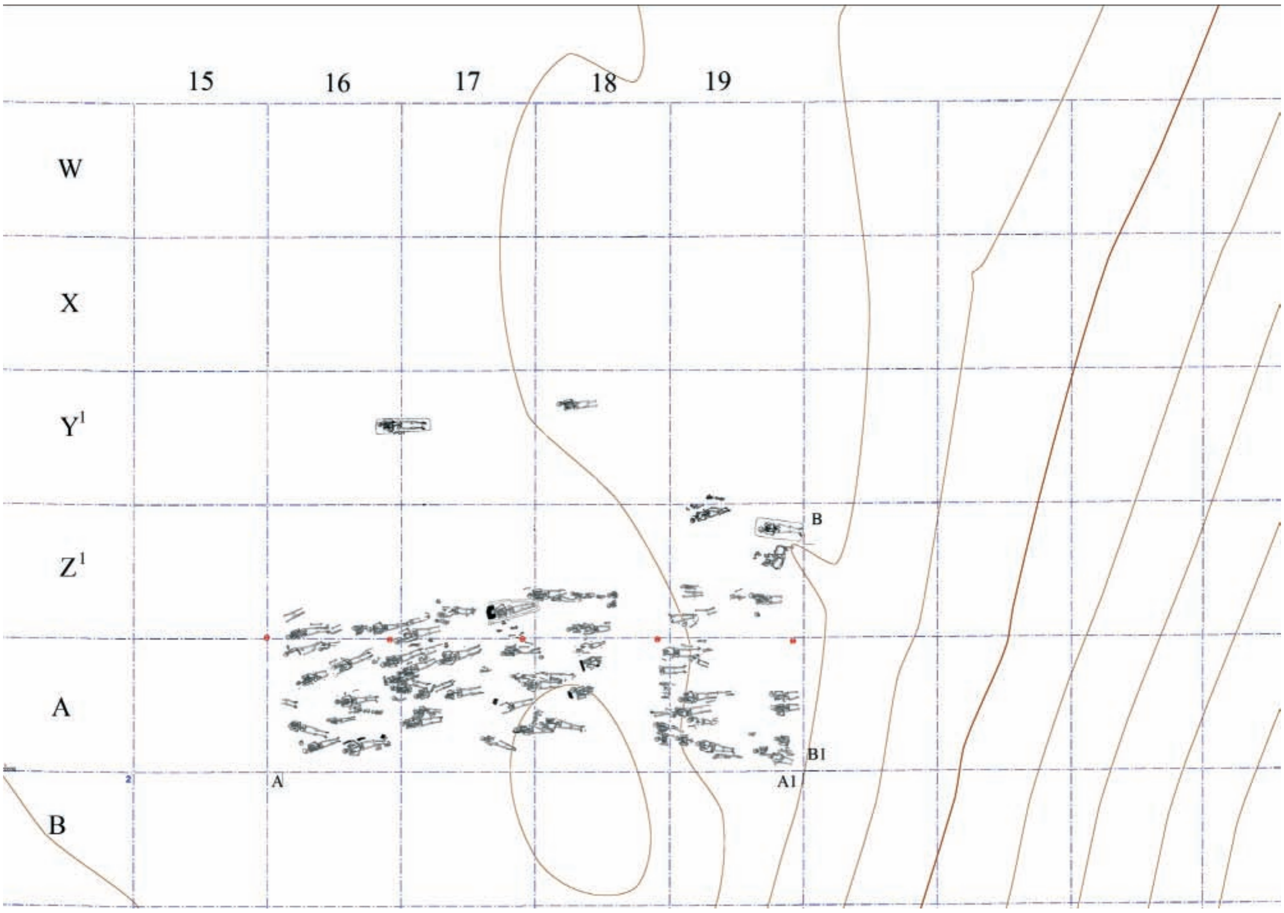

Обр.1 Общ план на некропола.

Fig.1. *Overall plan of the necropolis.*

Обектът е проучван през 2013 г. и е разделен на три сектора. През 2015 г. проучванията бяха съсредоточени в Сектор II, който е разположен на най-високата част на терена. Редовните археологически разкопки продължиха от 5-ти до 28-ми юли, с 9 работника. В работата на екипа взеха участие: инж. Ж. Динев – техническо заснимане, д-р Д. Косева и В. Караилиева – реставрация и консервация на стенописи, Р. Йоргова – художник и А. Пировска – уредник праистория в АММИ гр. Раднево. Бяха използвани консултантските услуги на проф. К. Лещаков от СУ „Св. Климент Охридски“. Работи се в южните части на квадрати Z^I 17, 18 и 19 и изцяло в квадрати А 16, 17, 18 и 19, на обща площ от около 120 кв. м (обр. 1).

Некропол

Първоначално бе проверен участъкът, проучван през 2013 г. В него проучихме пет гроба. Интерес представлява гроб № 146. На левия безименен пръст открихме масивен бронзов пръстен и сребърна обица на ляво ухо. В посочената площ се проучиха изцяло 73 гроба, при достигната дълбочина до 0,70 м. Заедно с проучените гробове през 2013 г., бройката достигна 236. В най-горния пласт, непосредствено под хумуса, бяха проучени основно детски и юношески гробове, по правило с висок процент от положени на тях или в гробната яма гробни дарове. В дълбочина преобладават възрастни индивиди и от двата пола. Нов момент в проучването през 2015 г. са разкритите 18 броя гробове, при които погребенията са извършени в ковчези. Масивни гвоздеи, предимно с подвити глави, горни, долни и странични от конструкцията им бяха разкрити на място. Формата на ковчезите е предимно правоъгълна и само в шест случая има ковчези с трапецовидна форма. Ориентацията е основно запад–изток с леки отклонения в южна и северна посока. Погребенията са съобразени с християнския погребален обряд.

В североизточната четвърт на квадрат Z^I 19 проучихме двулицев зид от ломени камъни на калова спойка. Той е ориентиран изток–запад с размери: запазена дължина 0,80 м и ширина 0,70 м. В източна посока преминава в непроучен терен. В посока запад зидът е разрушен от гробна яма. Налага се

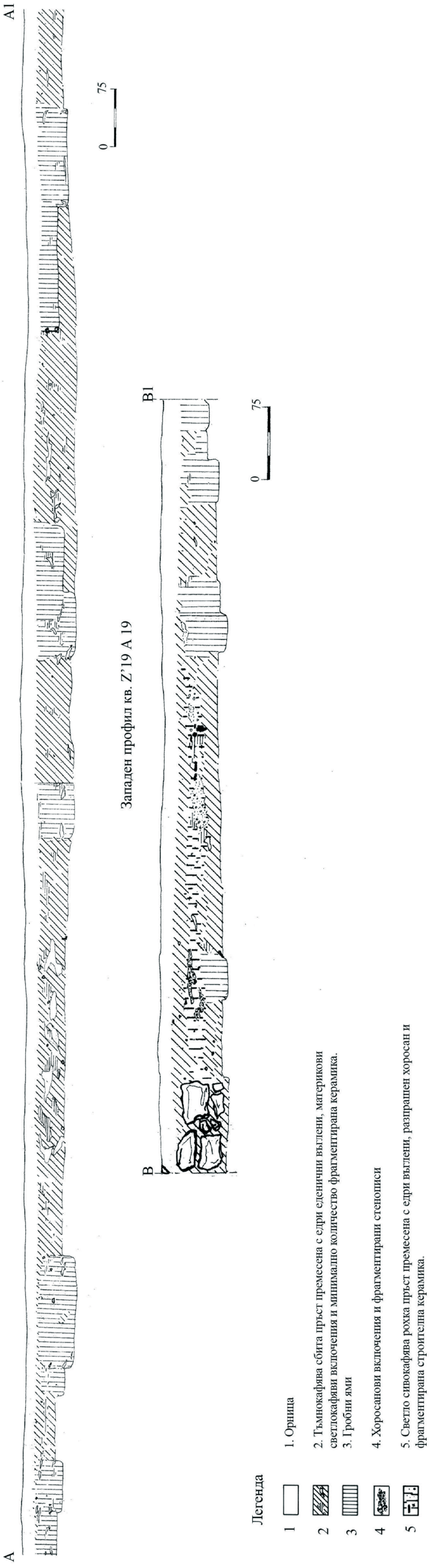
Северен профил кв. А 15-19
A
A1
0
75
Западен профил кв. Z'19 A 19
B
B1
0
75
Легенда
1 1. Орница
2 2. Тъмнокафява сбита пръст премесена с едри единични въглени, материкови светлокафяви включения и минимално количество фрагментирана керамика.
3 3. Гробни ями
4 4. Хоросанови включения и фрагментирани стенописи
5 5. Светло сивокафява рохка пръст премесена с едри въглени, разпрашен хоросан и фрагментирана строителна керамика.

Обр. 2. Стратиграфски профили: 1. Хумус; 2. Тъмнокафява сбита пръст, примесена с едри единични въглени, материкови светлокафяви включения и минимално количество фрагментирана керамика; 3. Гробни ями; 4. Хоросанови включения и фрагментирани стенописи; 5. Светлосиво кафява рохка пръст, примесена с едри въглени, разпрашен хоросан и фрагментирана строителна керамика.

Fig. 2. Stratigraphic cross-sections: 1. Humus; 2. Dark brown, compacted soil, mixed with coarse charcoals, bedrock light brown inclusions and few highly fragmented ceramic shards; 3. Grave pits; 4. Mortar inclusions and mural fragments; 5. Light brown, loose soil mixed with coarse soil, powdered mortar and fragmented building ceramics.

мнението, хипотетично на този етап от проучванията, че вероятно зидът е част от недостигнала в цялост до нас, черковна постройка. Тези наблюдения са подкрепени и от намерените на юг от него силно фрагментирани стенописи на площ от около 4 кв. м. Подложката им е от тънък слой бяла вар. При част от тях тя е примесена с пепел и техниката е „мокро фреско“, което показва високото майсторство на изпълнение. Преобладаващите цветове са в гамата на зеленото, червеното, жълтото, като се среща и синият цвят.

Замазка от ранноблонзовата епоха – етап 3

Откри се на дълбочина 0,50 м от нивото на околния терен в югозападната четвърт на кв. Z^I 19 с размери 0,70×0,30 м. Ориентирана е изток–запад и е разрушена от средновековни гробни ями. Положена е върху основа от керамични фрагменти от характерни за епохата съдове, обилно поляти със светло жълта глина с дебелина 2 см.

Стратиграфия

Наситеността на некропола се увеличава от запад към изток и от север към юг. Общо за проучвания участък стратиграфската картина е следната: 1. Хумус с дебелина 0,15–0,20 м; 2. Пласт от тъмно-кафява пръст с фрагментирана средновековна битова керамика с дебелина 0,20 м. В него са вкопани част от гробните ями; 3. Пласт светло-кафява пръст с дебелина до 0,30 м. И в него продължават вкопаванията на гробовете от некропола; 4. Пласт светло-кафява, рохка пръст, примесена с въглени, пепел и средновековна керамика на юг от зида, с дълбочина до 0,40 м. Непосредствено под хумуса в този участък в пласт от 0,10 м се разкриха фрагментирани стенописи и строителна керамика (обр. 2).

Хронология

В проучения участък са установени археологически структури от ранната бронзова епоха и средновековието. Въз основа на керамичен, стенописен и останал подемен материал некрополът остава в границите от края на XI до края на XII в.

Литература

Караилиев, Пировска, Петрова 2014: П. Караилиев, А. Пировска, Р. Петрова. Спасителни археологически проучвания в м. Герена в землището на с. Знаменосец, община Раднево. – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 567-569.

RESCUE EXCAVATIONS IN “GERENA” AREA NEAR ZNAMENOSETS VILLAGE

Reni Petrova, Plamen Karailiev

During 2015 the excavations were concentrated in Sector II, which is located in the highest part of the terrain. The survey was mainly focused in the south part of squares Z^I 17, 18 and 19 while squares A 16, 17, 18 and 19 were worked in their complete borders with a total area of approximately 120 square meters (fig.1). 73 graves were discovered in total from a medieval necropolis, wall of a mud solder and highly fragmented murals (fig.2). The necropolis dates back to the end of the 11th and the end of the 12th c.

СПАСИТЕЛНИ ПРОУЧВАНИЯ

№ 38. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ НА ЗАПАДНАТА ДЪГА НА СОФИЙСКИЯ ОКОЛОВРЪСТЕН ПЪТ

Методи Даскалов, Катя Трендафилова, Христо Попов,
Руслан Стойчев, Пламен Георгиев

Обектът е засегнат и частично нарушен при строителство на част от Софийския околовръстен път през есента на 2014 г. (обр. 1). При проведените през пролетта на 2015 г. спасителни разкопки, бяха проучени 786 гроба. Според плана при първоначалното разполагане на гробовете е спазван някакъв ред – сравнително добре се очертават редици, както с посока С–Ю, така и З–И. Възможно е да са били означени на тогавашния терен. Подреждането е нарушено при вкопаване на по-късни в по-ранни гробове, извършвано от членовете на една фамилия. Ситуациите в гробовете и костният материал показват, че броят на индивидите е много по-голям от гробовете (вероятно над 1200), тъй като има двойни, тройни и четворни суперпозиции на скелети (обр. 2). Документирани са гробове с по два индивида – предимно на деца в близка възраст (от 1,5–2 до 8–9 години). Очертават се само вкопаните по-дълбоко ями – правоъгълни или трапецовидни в план. Често са използвани ковчези и други конструкции от дърво – облицовка на стените на нивото на тялото, подложка на дъното (или носилка) или само капак. Погребването е според изискванията на християнския обряд – по оста З–И; черепът е на тила си и или леко повдигнат с лицев дял към изток; тялото е изпънато по гръб; с кръстосани върху тялото горни крайници и изпънати долни. Регистрирани са единични отклонения. Особеностите на погребалния обряд имат аналогии в данните от етнографските изследвания върху българските погребални обичаи (Вакарелски 1990).

На място са извършени антропологични наблюдения от д-р В. Русева и д-р Н. Атанасова. Съотношението между деца и възрастни е приблизително 40–60 %. В рамките на това съотношение е разпределението между израсли и възрастни мъже и жени. Мъжете са доживявали до по-дълбока възраст. Придобити са данни за заболявания и костни деформации. В над 600 случая е констатирано послесмъртно отваряне на гробове и въздействие върху костите най-вече в горната част на тялото (обр. 3). Продължава лабораторната обработка на костния материал.

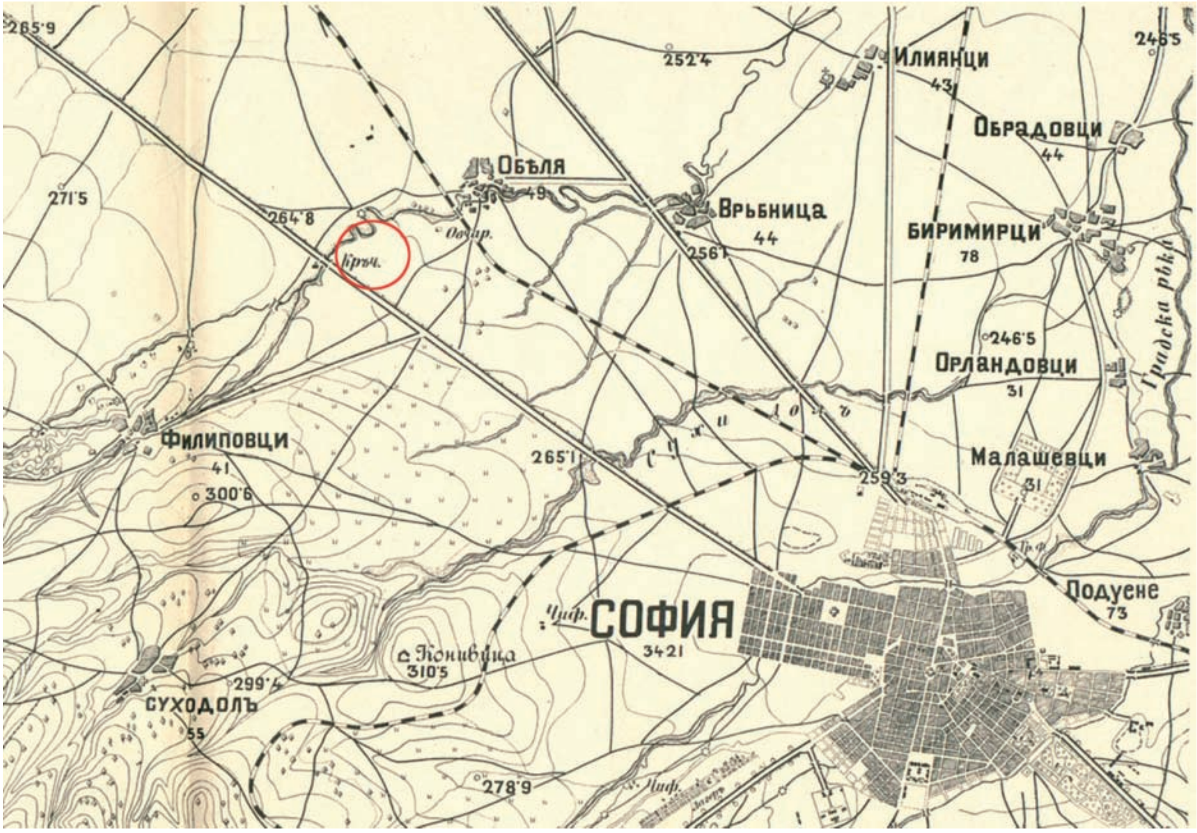
265'9
252'4
Илиянци
43
246'5
Обрадовци
44
271'5
264'8
Обѣля
49
Кръч.
Овчар.
Врьбница
44
256'1
Биримирци
78
246'5
Орландовци
31
Градска рѣка
Филиповци
41
300'6
265'1
259'3
Малашевци
31
Подуене
73
Чиф.
СОФИЯ
3421
Гонивица
310'5
299'4
СУХОДОЛЪ
55
278'9

Обр. 1. Мястото на некропола и околните села, отразени на карта от 80-те години на XIX в.

Fig. 1. The location of the necropolis and the nearby villages as reflected by a map from the 1890's.

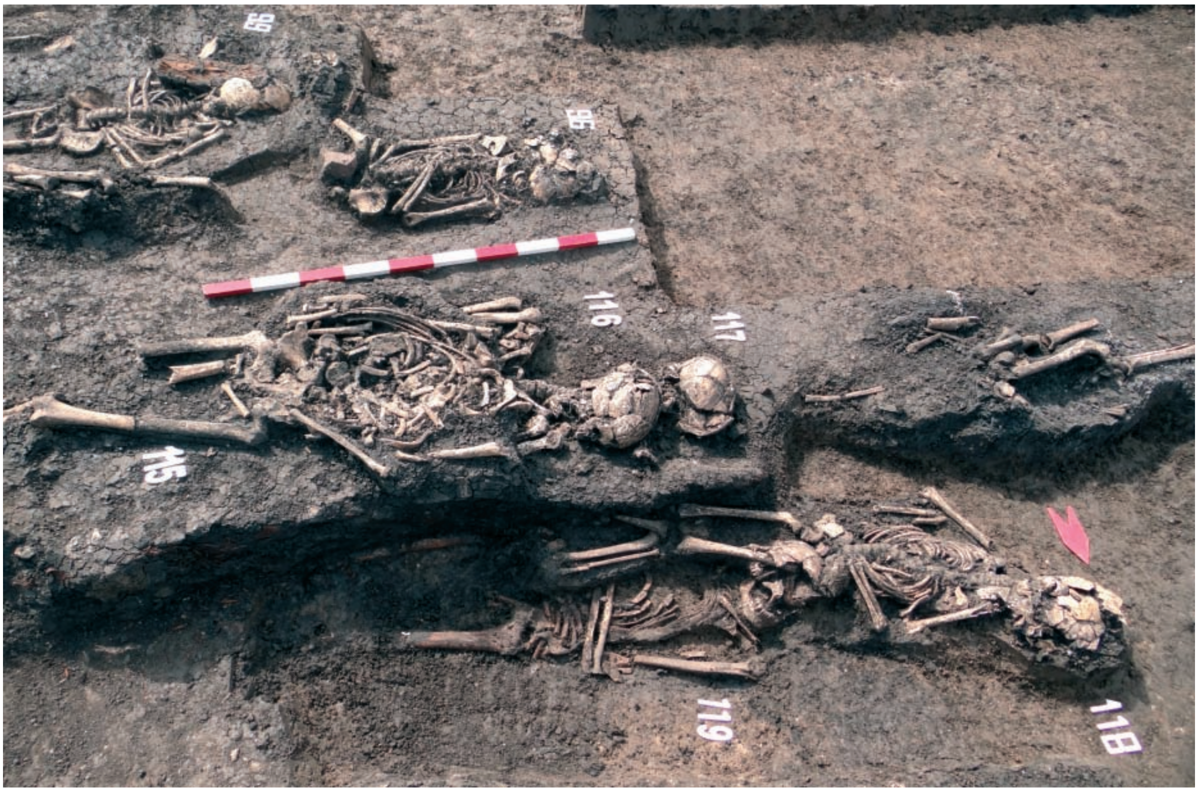
116
117
115
119
118

Обр. 2. Суперпозиции на последователни гробове.

Fig. 2. Overlap of consecutive graves.

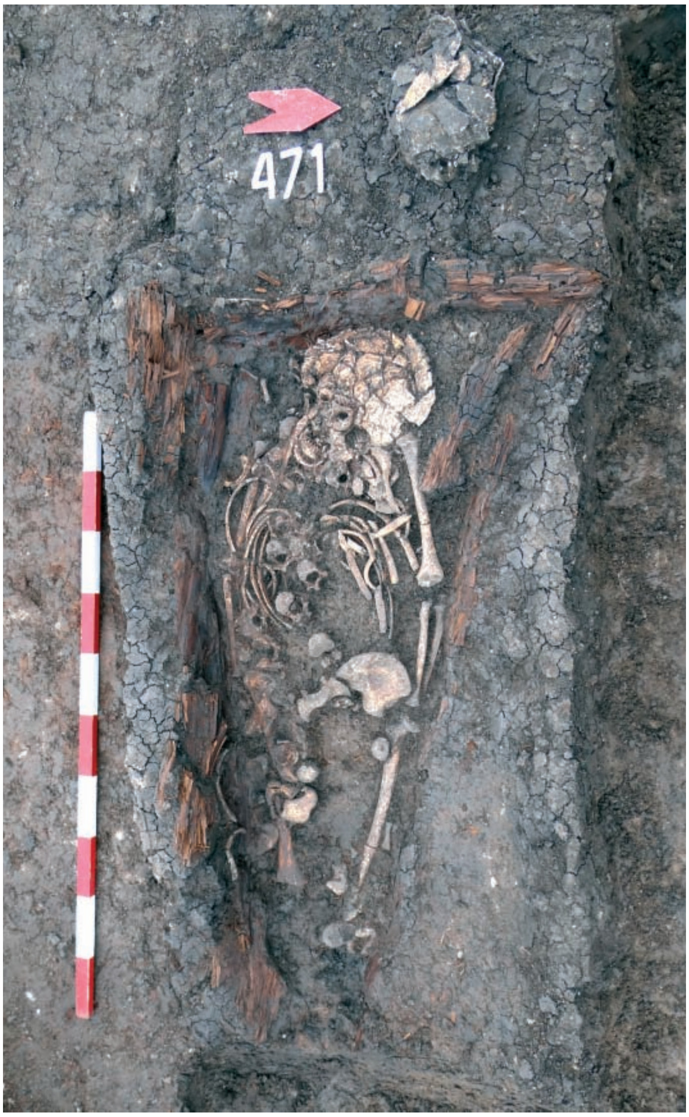

Обр. 3. Гроб със следи от послесмъртно въздействие върху скелета.

Fig. 3. A grave with signs of post mortem impact on the skeletons.

В гробовете е открит разнообразен инвентар. Разграничават се метални елементи към облеклото: игли за оформяне на прическа и прихващане на кърпа, разнообразни по размер, форма и предназначение копчета, токи и метални части от колани, налчета за обувки. Регистрирани са останки от сърмена везба към дрехите в горната част на тялото. Други находки са личните накити: за глава – обеци и наушници, за шия – нанизи от мъниста и раковини, за ръце – пръстени и халки (общо – около 400). Накити се намират по-често в детски гробове и при млади жени. Обеците са по-често по една отколкото като чифт или „комплект“ от две различни. Пръстени са носени предимно от подрастващи индивиди и жени и по-рядко от мъже (25%). В гробове на жени има по 3, 4 и 5 пръстена. При някои случаи (с по-късни погребвания) не е сигурна позицията на накитите – дали принадлежат на погребания или са попаднали в ямата с кости от по-рано погребан индивид. Сред накитите се разграничават две категории – от мед и производни сплави, които са сравнително добре познати от София и района (Станчева, Писарова 1989, 98 и сл.). Другата част са от сребро и свидетелстват за високо майсторство на производителите (от изворите поименно са известни златари: Матей, Мануш, Св. Георги Нови Софийски). В града исторически са засвидетелствани златарски еснаф и чаршия (Иширков 1912, 35, 57). Част от обиците са изработени в сложни техники: отливане в многосъставен калъп с последваща прецизна студена обработка, лентов и сукан филигран в ажурен стил, гранулация. Най-често тези екземпляри са с позлата. При пръстените се отделя група сребърни изделия с инкрустации, имащи „източни“ (персийско-арабски) белези. Според изследвания те са навлезли като мода след османската експанзия на Балканите (Сотиров 2001, 163). Находките илюстрират сравнително добро материално положение на християнското население, използвало некропола (Даскалов и др. 2016, 48-49).

При погребаните са открити предимно сребърни и по-малко медни монети (османски и европейски) – общо 122, определени от доц. д-р Д. Аладжова. Използвани са като гробен дар – около главата, в китките, на таза (т.нар. „Харонов“ обол или „пара за Св. Петър“, „откуп“ за превоз или място и т.н.) и като част от накити (28 % са пробити). Монетите са от периода XV – първа половина на XVII в., и заедно с накитите, са сигурно основание за датиране на обекта. Около 70 % от монетите са от втората половина на XV и XVI в., когато вероятно е най-активното използване на некропола. Обработването на данните от вертикалната и хоризонталната стратиграфия ще даде основания за корекции и прецизиране.

Не може да се твърди категорично с обитателите на кое населено място в околностите на София по това време може да се свърже проученият обект. На почти еднакво разстояние са Обеля и Филиповци, които след 1971 г. са квартали на София (обр. 1). Известни са в данъчните регистри от XVI–XVII в. Те и техни жители са сред топонимите и ктиторите, описани в „Боянския поменик“ преди 1612 г. (Станчева, Станчев 1963, 97-113). Според изворите сред жителите на Филиповци има соколарски семейства, а „привилегирована рая“ присъства в София и други селища от близките околности.

Литература

Вакарелски 1990: Х. Вакарелски. Български погребални обичаи. София, 1990.

Иширков 1912: А. Иширков. Град София през XVII век. София, 1912.

Сотиров 2001: И. Сотиров. Чипровска златарска школа (средата на XVI – начало на XVIII в.). София, 2001.

Станчева, Станчев 1963: М. Станчева, С. Станчев. Боянският поменик. София, 1963.

Станчева, Писарова 1989: М. Станчева. В. Писарова. Колекция от пръстени в Музея за история на София. – В: Сердика. Археологически материали и изследвания, 2. София, 1989, 98-123.

RESCUE EXCAVATION OF THE LATE MEDIEVAL NECROPOLIS ON THE WESTERN ARC OF SOFIA RING ROAD

Metodi Daskalov, Katya Trendafilova, Hristo Popov, Ruslan Stoychev, Plamen Georgiev

The site was affected and partly damaged by the construction of Sofia Ring Road. During the rescue excavations in 2015, 786 graves were unearthed, some of them with up to 4 individuals buried in the same pit. A part of the burial pits could not be outlined, but others were dug deeper and were with rectangular or trapeziod form. Coffins and other wooden constructions were often used. The burials were according to the requirements of the Christian rite. Individual aberrations were registered.

The inventory found in the graves comprised of hairrings, buttons, and parts of belts, bronze and silver jewelry, evidence for the highly skilled makers working presumably in Sofia.

Over 120 of silver and copper coins (Ottoman and European) from the 15th–17th c. were found near the skeletons. The inventory showed the comparatively high level of wealth of the individuals, who used the necropolis. It was not possible to identify with certitude to which populated place near Sofia (Filipovtsi- or Obelia-village) the site could be linked.

№ 39. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ № 8 ПО ТРАСЕТО НА „МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ“

Елена Василева, Катя Меламед, Велислав Бонев

Обект № 8 се намира в землището на с. Петърч, община Костинброд. След направените сондажни проучвания през 2014 г. и анализа на разкритите старини и артефакти е ясно, че сервитутът минава през периферията на няколко селища, вероятно едно върху друго или в много голяма близост. През 2015 г. бяха заложени 33 квадрата с размери 5×5 м и 17 траншеи (обр. 1) с размери 15×2 м. В тях са проучени следните археологически структури:

Вкопано жилище с правоъгълна форма. В северозападната си част има овално вкопаване (яма) с размери 1,40×1,20 (И–З на С–Ю), свързано с жилището и без датиращ материал. В североизточната част на жилището бе регистрирана каменна печка с размери 1×1 м и отвор от запад. Тя е изградена от средни по размер ломени камъни (пясъчник), много от които силно обгорели. Непосредствено южно от съоръжението бе регистрирана ивица от малки камъни, керамика (битова и строителна) и животински кости с размери 1,20×0,56 м (С–Ю на И–З). След демонтирането на ивицата и на горното ниво камъни от печката, бе регистрирана висока концентрация на овъглена органика. Структурата се отнася към периода на ранното средновековие (VIII–IX в.) (обр. 2, 3).

Вкопана линейна структура (ограда?). Ориентацията ѝ е приблизително СИ–ЮЗ, с дължина 11,50 м и широчина между 0,50 и 0,60 м. Регистрирана е в четири квадрата. По протежението ѝ бе установено прекъсване (вход?). В нея бяха открити единични нехарактерни керамични фрагменти и

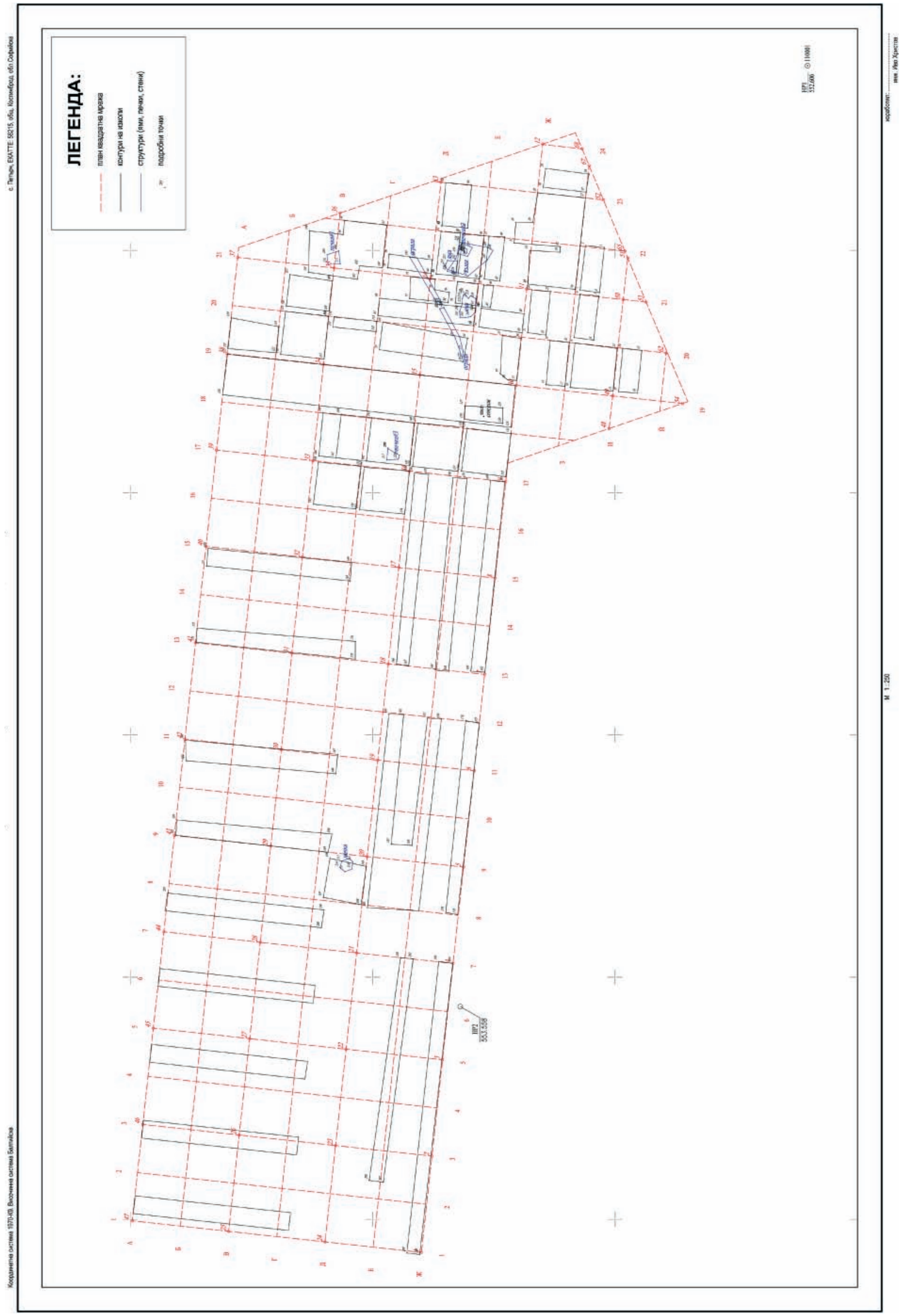
с. Петърч, ЕКАТТЕ: 56215, общ. Костинброд, обл. Софийска
ЛЕГЕНДА:
план квадратна мрежа
контури на изкопи
структури (ями, пещи, стени)
подробни точки
НР1
557,606
изработил: ....
инж. Иво Христов
М 1:250
НР2
553,558
Координатна система 1970-КВ, Височинна система Балтийска

Обр. 1. Общ план на проучения през 2015 г. участък от обект № 8.

Fig. 1. General Plan of the site No. 8.

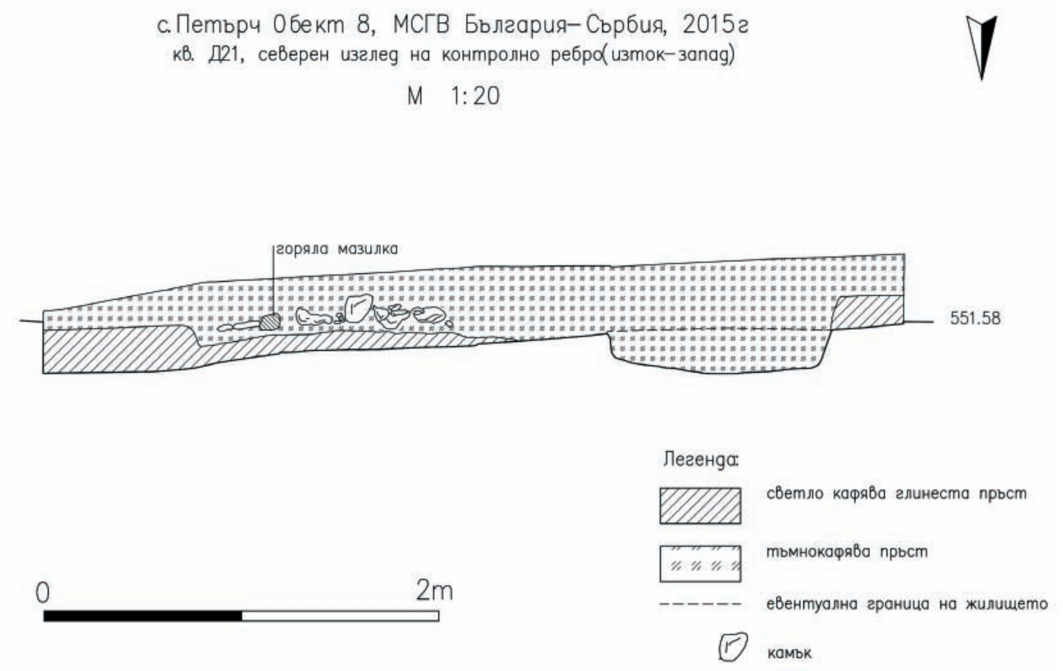
с.Петърч Обект 8, МСГВ България–Сърбия, 2015г
кв. Д21, северен изглед на контролно ребро(изток–запад)
М 1:20
горяла мазилка
551.58
Легенда:
светло кафява глинеста пръст
тъмнокафява пръст
евентуална граница на жилището
камък
0
2m

Обр. 2. Профил на вкопано жилище VIII–IX в.

Fig. 2. Cross-section of the digged dwelling from the 8th–9th c.

мазилки. Може да се интерпретира като остатък от оградна стена, свързана с проученото ранносредновековно жилище.

Вкопани структури (ями) – 2 бр. И двете съоръжения са вкопани в стерила, като запълнителят им е от тъмнокафяв седимент. В едната от ямите бяха открити фрагменти от стени на съд, изработен на бързо колело, принадлежащ на късножелязната епоха. В другата материалът бе смесен – силно горели фрагменти от битова керамика (кухненска и трапезна) и глинени деструкции, които на този етап от проучването могат да се свържат с кънобронзовата епоха.

Три струпвания от камъни и битова керамика, лежащи в близост едно до друго. При проучването стана ясно, че едното от тях (регистрирано при сондажните проучвания през 2014 г.) представлява каменна печка, силно разрушена, с конструкция и градеж, подобни на проучената във вкопаното жилище. При демонтирането ѝ бе открита керамика, отнесена към ранното средновековие (VIII–IX в.). Не бяха установени следи от човешка дейност около съоръжението, което затруднява интерпретацията му. Другите две бяха съставени от далеч по-малки по размер камъни и лежаха върху пласт от тъмнокафяв, сбит седимент с малка дебелина (0,5–0,8 см). Под него бе достигнат стерил. Археологически материал сред тях не бе открит.

В два от квадратите бе регистрирано голямо количество антична керамика, лежаща на едно ниво, относително хоризонтално. Сред нея бяха открити и множество животински кости и въглени. В западната част на единия от квадратите бе регистрирано струпване на малки и средни по големина ломени камъни, вероятно принадлежащи на отоплително съоръжение. Не бяха установени следи от жилище или друга археологическа структура.

По време на проучването бяха инвентарни 56 находки. Голяма част от тях са монети или фрагменти от такива. Хронологично най-ранни са една монета и фрагмент от епохата на Принципата, II–III в., както и три монети – бронзови антониани на императорите Проб и Аврелиан от края на III в. Открит бе и реформен фолис на Диоклециан (284–305), отсечен след 285 г. Най-голям е броят на монетите от IV в. – издания от времето на Константин Велики, представени предимно от най-дребния номинал (AE–4), но присъстват и по-големите мултипликации. Множеството носи имената на наследниците на Константин: Констанс и Констанций II. *Terminus post quem*, очертан при групата, вероятно е поставен от готските бунтове по времето на Валенс през 376 г. Множество от монетите от IV в., са открити на повърхността в обработваемата част, но се установи известна концентрация в един участък. Последни са две монети от османския период от XVII–XVIII в., но едната от тях е с отвор в периферията, използвана за накит и вероятно изгубена случайно. Останалите находки включват

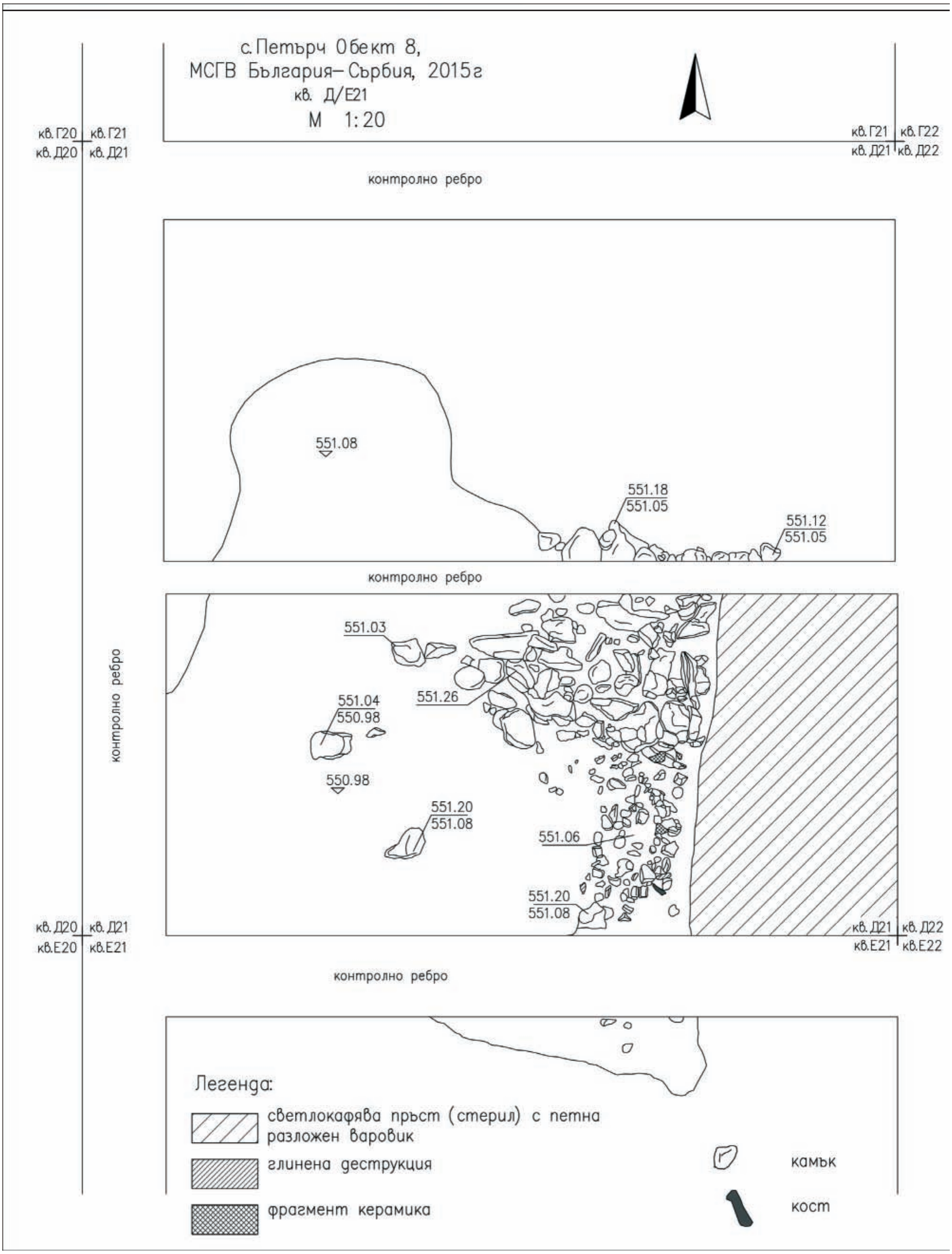
с.Петърч Обект 8,
МСГВ България–Сърбия, 2015г
кв. Д/Е21
М 1:20
кв.Г20
кв.Г21
кв.Д20
кв.Д21
кв.Г21
кв.Г22
кв.Д21
кв.Д22
контролно ребро
551.08
551.18
551.05
551.12
551.05
контролно ребро
контролно ребро
551.03
551.04
550.98
551.26
550.98
551.20
551.08
551.06
551.20
551.08
кв.Д20
кв.Д21
кв.Е20
кв.Е21
кв.Д21
кв.Д22
кв.Е21
кв.Е22
контролно ребро
Легенда:
светлокафява пръст (стерил) с петна разложен варовик
глинена деструкция
фрагмент керамика
камък
кост

Обр. 3. Вкопано жилище VIII–IX в.

Fig. 3. Dug dwelling from the 8th–9th c.

предмети, които са: шила от кост, тежести за стан и вретено и пръстени, както и един фалически амулет, произхождащ от късноантичната структура, но който се датира в границите I–III в. От същата бяха открити желязна ножица и фрагментирано ножче.

RESCUE EXCAVATIONS AT SITE NO. 8 ALONG BULGARIA – SERBIA INTERSYSTEM GAS CONNECTION

Elena Vasileva, Katya Melamed, Velislav Bonev

Site No. 8 is within the territory of Petarch village, Kostinbrod municipality. The excavations in 2014 and the analyses of the artifacts revealed that it covers the periphery of a couple of settlements. In 2015 the structures explored are as follows:

A semi-dugout rectangular in plan, with a stone oven constructed of crushed sandstone. The pottery found dated the house from the 8th–9th c.

Still another stone oven of a similar construction and date badly destroyed.

Two pits. The pottery fragments they contained relate one of them to the Late Iron Age, and the other one – to the Late Bronze Age.

Cluster of Late Antiquity pottery, animal bones, charcoal, and a pile of crushed stone, probably remains of an oven.

56 artifacts were registered coins included. The earliest coins were from the 2nd–3rd c. The pieces from the 4th c. prevailed. Probably the Goths' riots in 376 AD come to be terminus post quem of the group. Two coins from the 17th– 8th c. were the latest ones. The rest of the finds were Medieval household items as well as a Late Antique phallic amulet.

№ 40. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКО И СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ И ЯМИ ОТ КЪСНОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА, КРАЙ С. ТРОЯНОВО, В КОМПЛЕКСА „МАРИЦА-ИЗТОК“

Борис Борисов, Жулиета Гюлева, Пламен Дойчев

През 2015 г., започнаха спасителни археологически разкопки на ранновизантийско и средновековно селище в м. „Вехтите лозя“, в землището на с. Трояново, в комплекса „Марица-изток“.

Проучванията бяха съсредоточени непосредствено на запад от отводнителния канал, както и по трасето му, където в профилите личат голямо количество пресечени вкопани съоръжения и ями.

Бяха проучени и 3 пресечени от багера средновековни сметни ями, в които бяха намерени голямо количество фрагментирани глинени съдове и едно цяло гърне.

Проучена е площ от 875 кв. м, която заедно с трасето на отводнителния канал, далеч надхвърля 1 дка. На нея са открити и проучени частично едно ранновизантийско вкопано съоръжение, едно средновековно жилище и цялостно 11 ями, с което общият им брой, заедно с тези от 2013 г., достигна 21 (обр. 1).

Ранновизантийското съоръжение е разположено в западния профил на отводнителния канал и има неправилна форма. Проучената част от него е с размери дължина 3 м и широчина от 2,10 до 2,70 м. Дълбочината му варира между 0,40 и 0,50 м. В него са намерени две силно корозирали бронзови фибули, глинена паница, силно изтрита монета на Констатин II (324–340 г.), 2 тежести за рибарска мрежа и огромно количество фрагменти от ранновизантийски съдове. Материалите от ранновизантийската епоха се отнасят към IV и началото на V в.

Средновековното жилище е полувкопано на дълб. 0,55 м и е пресечено от изток от отводнителния канал, а от юг – от съвременен изкоп за полагане на етернитова тръба. Дължината му надхвърля 5 м. В жилището бяха открити няколко струпвания от големи ломени камъни и фрагментирани средновековни глинени съдове в централната му част, сред които и фрагментирана бъклица. В жилището са намерени един железен секач, два фрагмента от стъклени гривни и огромно количество фрагменти от средновековни глинени съдове, някои от които са годни за реставриране.

Интерес представлява и откритата средновековна глинобитна пещ.

Намерените средновековни материали, основно керамика, се отнасят най-общо към XI–XII в.

От проучените 11 ями, 3 са ранновизантийски, 4 средновековни, а останалите 4 са от късно желязната епоха. Ямите от късната желязна епоха, пръснати на огромна площ, са съсредоточени в най-южната част на обекта.

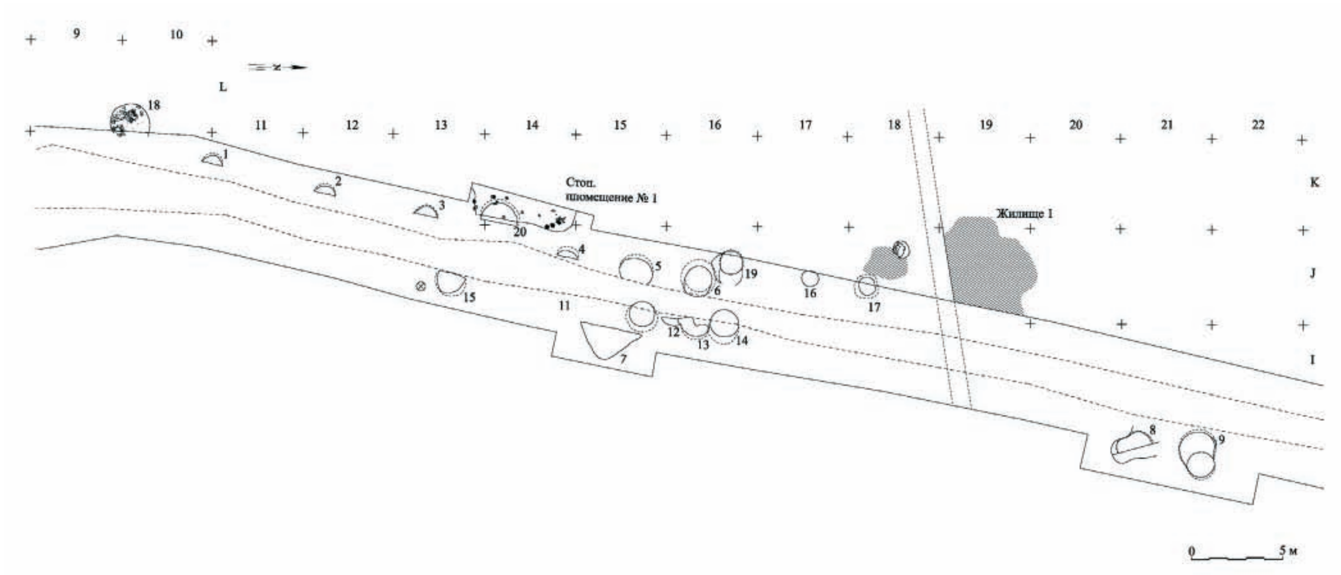
9
10
L
18
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
K
J
I
1
2
3
Стоп. помещение № 1
20
4
5
6
19
16
17
Жилище I
15
11
12
13
14
7
8
9
0
5 м

Обр. 1. План на обекта.

Fig. 1. Plan of the site.

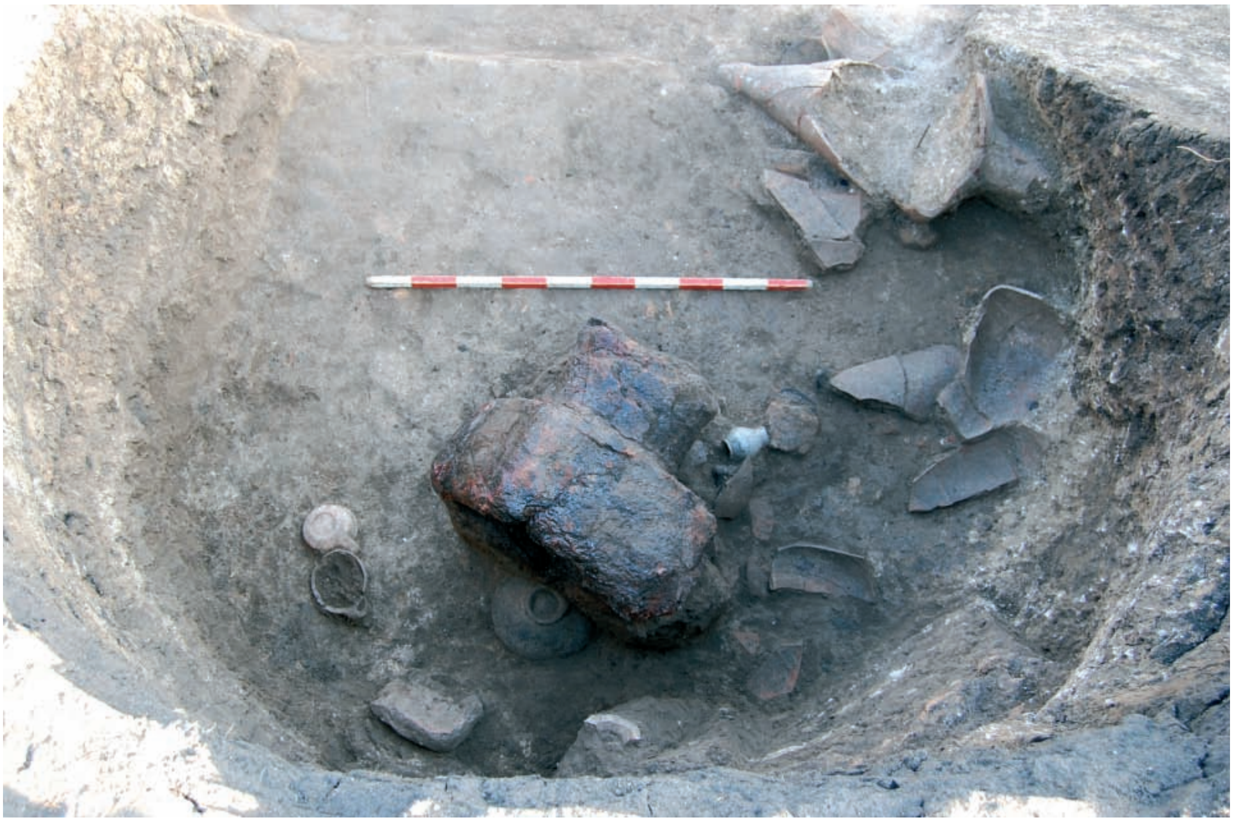

Обр. 2. Яма № 18.

Fig. 2. Pit No. 18.

От ямите от КЖЕ безспорно най-голям интерес представляват ями № № 15 и 18. В първата, наред с голямото количество керамика, работена на ръка и колело, са намерени и няколко фрагмента от червенофигурен кратер.

Яма № 18 е разположена в западния профил на отводнителния канал, при изкопаването, на който е унищожена малка част от нея (обр. 2–3). Стените ѝ са почти отвесни, диаметърът ѝ варира от 2,20 до 2,40 м, а дълбочината ѝ достига 1,50 м.

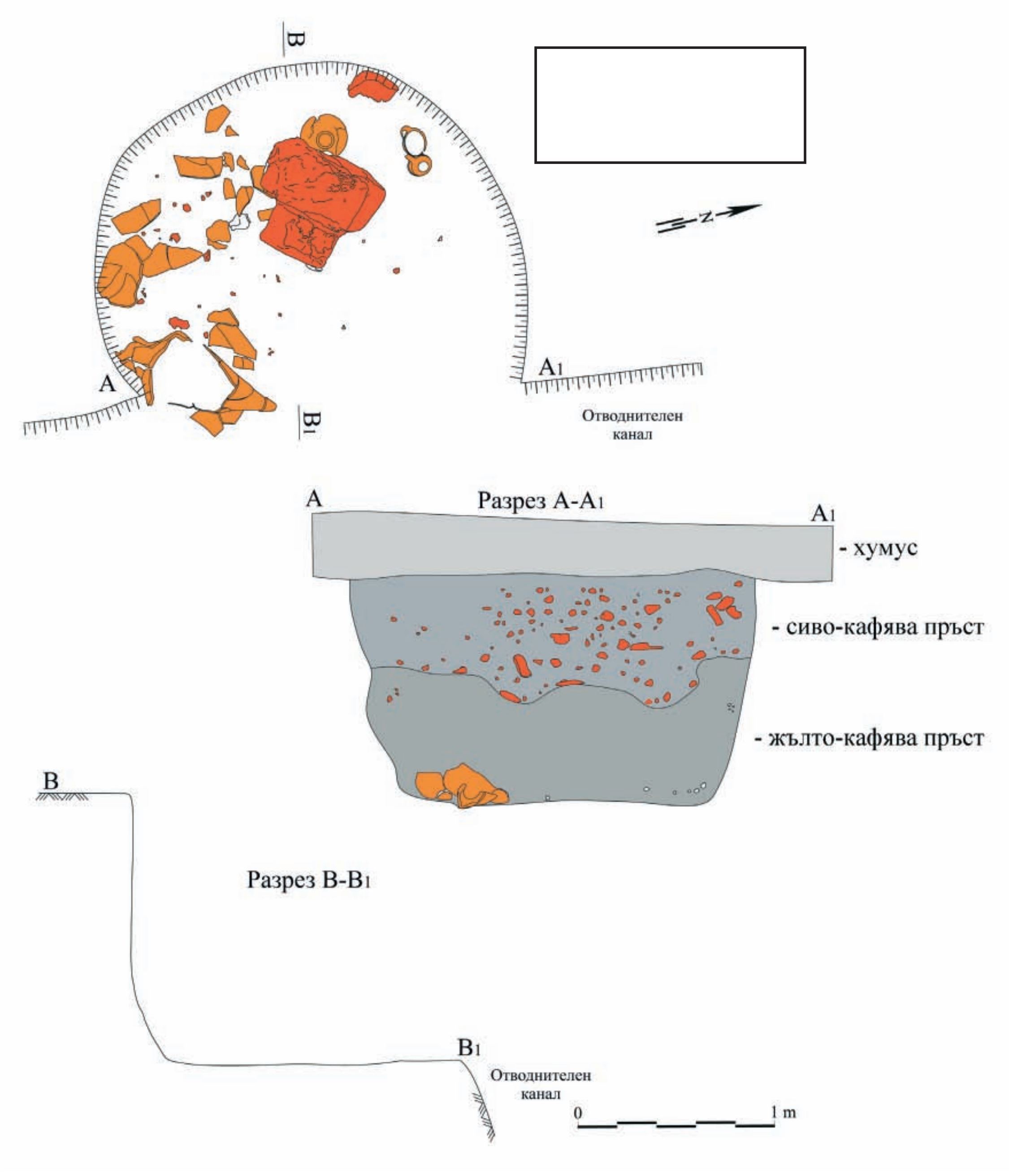
B
B1
A
A1
Отводнителен канал
A
Разрез A-A1
A1
- хумус
- сиво-кафява пръст
- жълто-кафява пръст
B
Разрез B-B1
B1
Отводнителен канал
0
1 m

Обр. 3. Яма № 18 – план и разрез.

Fig. 3. Pit No. 18 – Plan and cross-section.

Върху дъното на ямата е открит „глинен олтар“, който се състои от две части – долна – цилиндрична и горна – четириъгълна, която отгоре оформя леген. Непосредствено до него са открити голяма паница със сив цвят, 2 хиоски амфори с качулковидно столче, малка каничка със сребриста ангоба, две цели чашки с еднаква форма, едната от които е работена на колело а другата – на ръка. В пълнежа на ямата са намерени още глинен прешлен за вретено и тежест за стан и голям, украсен с меандровидни орнаменти, фрагмент от преносимо огнище от глина с дъговидна форма.

Около олтара са намерени няколко фрагмента от есхара.

Ямите от късножелязната епоха датират към IV в. пр. Хр.

Наблюденията ни дават основание да изкажем предположението, че средновековното селище е квартал или махала от гнездовидно разположени части от една, пръсната на огромна площ, средновековна агломерация, която е съществувала през периода на византийското владичество в българските земи (XI–XII в.).

RESCUE EXCAVATIONS OF EARLY BYZANTINE AND MEDIEVAL SETTLEMENT, AND LATE IRON AGE PITS NEAR TROYANOVO, "MARITZA-IZTOK" ENERGY COMPLEX

Boris Borisov, Julieta Gjuleva, Plamen Doychev

In 2015 our team begun rescue excavations of the Early Byzantine and medieval settlement in the area called "Vehtite lozya" on the territory of Troyanovo. The excavated area was more than 1 decare. An early Byzantine dug structure from the 4th–5th c. and a medieval dwelling from the 11th–12th c. were uncovered and studied.11 pits were also excavated. Three of them belonged to the Early Byzantine period, 4 to the medieval and 4 to the Late Iron Age.

Pit No. 18 was very impressive. A clay altar was found at the bottom together with a number of ceramic vessels – large wheel-made bowl, 2 Chian amphorae with hood-like legs, a little jug with silver slip, two intact cups, clay spindle whorls and a loom weight. The Late Iron Age pits dated back to the 4th c. BC.

We shall suggest that the medieval settlement was a neighborhood of the nest-like situated parts of a large medieval agglomeration, which existed during the 11th–12th c.

№ 41. ОБЕКТ № 6 АМ „МАРИЦА“ ЛОТ 1, С. ВЕЛИКАН, ОБЩИНА ДИМИТРОВГРАД

Станимир Стойчев, Ангел Ангелов, Нася Якимова

Обектът е разположен на северния бряг на р. Марица, върху заливна и отчасти първа надзаливна тераса. През 2014 г. под ръководството на гл. ас. д-р Янко Димитров е проучена северната му половина.

Разкритите по трасето на АМ Марица ЛОТ 1, от км 24+220 до км 24+460, археологически структури, дават данни за наличието на голямо селище и некропол от IX–XIII в., както и за обитаването на терена през бронзовата и късножелязната епохи и римския период.

По време на археологическите разкопки са проучени:

– 40 жилищни структури, от които 32 вкопани жилища с правоъгълен план и останки от 8 сгради от ломен камък на калова спойка;

– 198 стопански и боклучни ями, от които 175 от периода на средновековието и 23 от късножелязната епоха;

– 52 гроба от XIII в.

Проучените пластове и структури разкриват слабо присъствие през праисторическата, бронзовата и античната епохи. Свързаните с тях керамични фрагменти, са малко на брой и силно обрушени и очевидно не се намират в оригиналната си среда. Изключение прави късножелязната епоха, която е представена освен с откритите материали в по-късен (средновековен) контекст и чрез регистрирания в кв. З/43–44, И/44 и Ж/37 културен пласт, покриващ стерилния материк. Този пласт обаче също има структура, издаваща наносния му характер. Сигурно свидетелство за присъствие през този период върху проучения участък дават разкритите 12 ями. Трябва да се отбележи, че тези ями са регистрирани на едно и също ниво заедно със средновековните ями и структури. Същевременно не са открити структури от късножелязната епоха, въпреки че сравнително голямото количество керамика не изключва такива да е имало във височина. Средновековното обитаване до голяма степен е унищожило останките от предшестващите го периоди. Най-наситено е използването на терена в периода IX–XII в. На база данните от проучванията може да се заключи, че средновековното селище е имало три жилищни хоризонта. От тях първият, най-ранният, е само от вкопани жилища, докато при втория и третия те са съчетани с вкопани жилища с каменни стени и с каменни сгради. Надземните каменни сгради и тези с частично вкопани основи са характерни за най-късния трети хоризонт. Те са и най-унищожени от ограбването на строителния материал в последващи периоди от време.

Жилищата от тези три хоризонта са били съпътствани от многобройни стопански и боклучни ями, някои от които с диаметър над 2 м. От открития археологически материал може да се заключи,

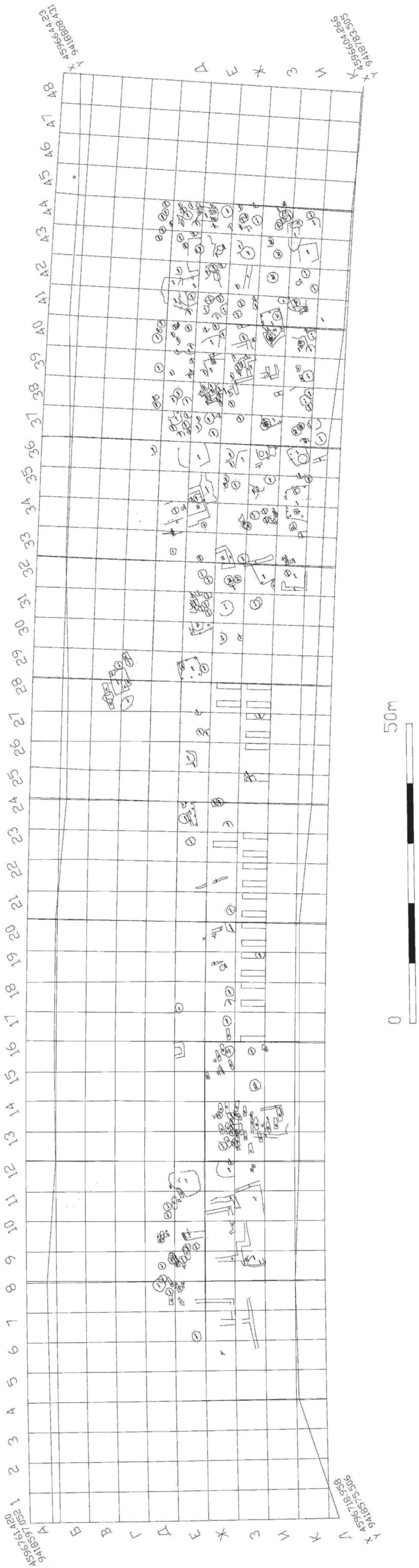

Обр. 1. Общ план на обекта.

Fig.1. General plan of the site.

че средновековното селище е било обитавано през целия XI и XII в. С изключение на едно високо разположено (почти на съвременната повърхност) огнище, в чиято пепел бе намерено сребърно акче от османския период, върху терена няма следи от по-късно обитаване.

Към края на XII или самото начало на XIII в., върху вече изоставените постройки, възниква некропол, който продължава своето съществуване и през втората половина на XIII в. През 2015 г. са проучени нови 52 гроба, с което броят на разкритите гробове нараства до 105. Новопроученият участък от некропола се ситуира основно по линията квадрати Д–Е/7–12 и Ж–И/12–15. Некрополът е с християнски погребален обред – трупополагане по гръб в изпънато положение с ориентация изток–запад. Срещат се няколко основни позиции на поставяне на ръцете спрямо тялото. Преобладават тези с ръце, свити в лактите и длани, събрани в областта на корема, както и с ръце, кръстосани на гърдите. При част от гробовете имаме данни за препогребване, а при други – застъпване на гробните ями във височина (например гробове с № № 64 и 66), което предполага продължителен период на използване на некропола и липса на постоянна маркировка на гробните ями. В много случаи се наблюдава частично или пълно ограждане на погребания с вертикално положени камъни, основно около главата и при краката. Разпространена практика е опалването на гробната ямата или поставяне на въглени в нея, най-вече около главата. Некрополът е с беден инвентар, предимно части от костюма и пръстени от неблагороден метал. Регистрирано е приблизително равно пропорционално съотношение между мъже, жени и деца. Налице са и някои локални за района особености в погребалния обред, като гроб № 76 в квадрат Е/8–Е/9 – детско погребение, над което има положена диканя. Интерес предизвиква и гроб № 79, при който се регистрира разполовяване на тялото и поставяне на двете му половини една върху друга в анатомичен порядък в яма с ориентация север–юг.

При част от гробните ями се наблюдава нарушаване на целостта на скелета в резултат на по-късни строителни намеси. Нарушени гробни ями са разкрити под деструкции от зидове в квадрати З/9 и Ж/9. Регистрирани са и случаи на прерязване на гробна яма от битова яма (гроб № 60 в квадрат Д/8–Д/9). Значителна част от некропола е била унищожена преди започване на проучването, при изграждането на временен път.

EXCAVATIONS OF SITE NO. 6, MARITSA MOTORWAY, LOT 1 (FROM KM 24+220 TO KM 24+460), VELIKAN VILLAGE, DIMITROVGRAD MUNICIPALITY, HASKOVO DISTRICT

Stanimir Stoichev, Angel Angelov, Nasia Yakimova

The discovered archaeological structures revealed the existence of a big medieval settlement and burial site, as well as some evidence of occupation during the Bronze and Iron Ages and the Roman period.

The area was most densely inhabited during the 9th, the 10th and especially during the12th c. We can conclude that there were 3 occupational levels. The earliest consists entirely of pit houses, while in the next two we registered also pit houses with stone walls and stone buildings. The houses from the three levels have been accompanied by numerous storage and garbage pits.

In the end of 12th or the very beginning of the 13th c., a burial site appears above the already abandoned houses, which continues to exist also during the second half of the 13th c. The integrity of some of the burials has been disrupted by later interferences. Considerable part of the cemetery had been destroyed before the start of the excavations by modern constructions.

№ 42. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „КЪСНОСРЕДВОВЕКОВЕН И ОСМАНСКИ НЕКРОПОЛ“, ПИ № 87374.57.537.150, ГР. ЯМБОЛ

Явор Русев, Стефан Бакърджиев

Археологическите проучвания на обект: Късносредновековен и османски некропол, попадащ в ПИ №87374.57.537.150, бе разкрит по проект „Обновяване и модернизиране на градската среда чрез реконструкция на пешеходни зони“, гр. Ямбол. Разкопките се проведоха във връзка с изпълнение на

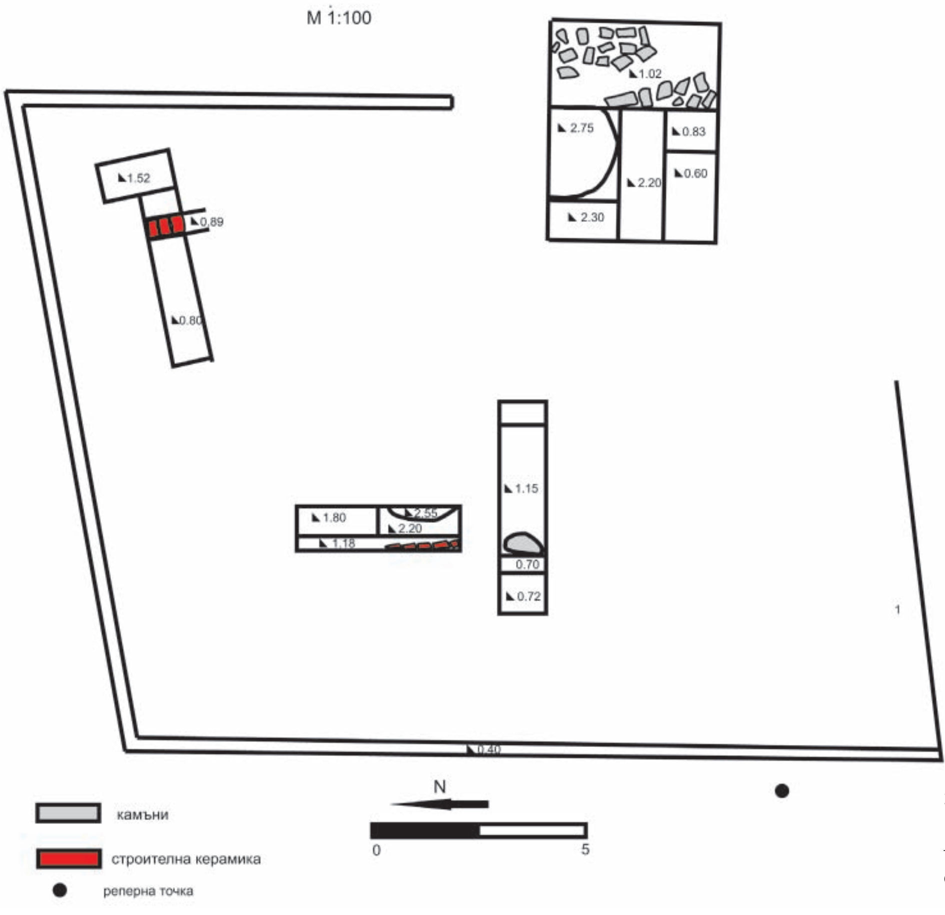

1. Хоризонтален план на обекта.

Fig. 1. Horizontal plan of the site.

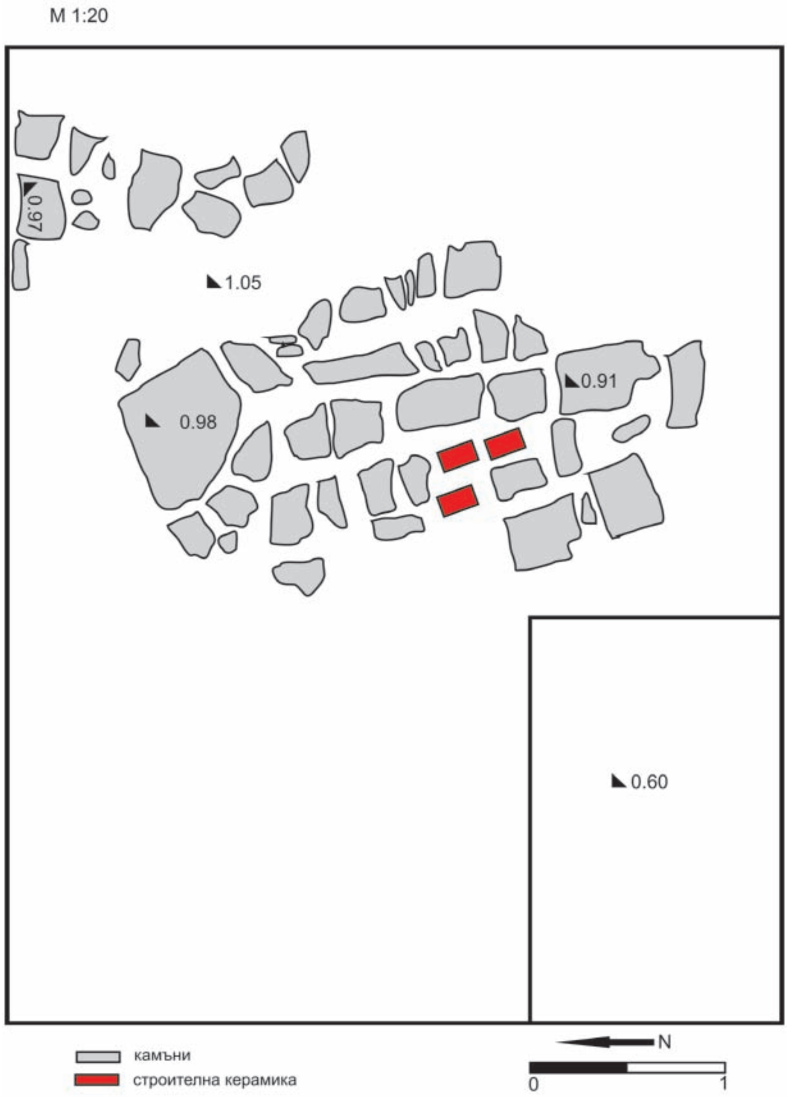

Обр. 2. Хоризонтален план на структура 1 в Сондаж I

Fig. 2. Horizontal plan of structure No.1 in Trench No.1.

чл. 5, т. 2 от Протокол от 02.04.2015, в изпълнение на Заповед № РД 09-937/ 24.11.2014 г на Министъра на културата и Разрешение № 262/04.05.2015 г., под ръководството на Явор Русев (РИМ–Ямбол) и Стефан Бакърджиев (РИМ–Ямбол).

Спасителното археологическо проучване на обект: "Късносредновековен и османски некропол", гр. Ямбол се проведе в рамките на 8 работни дни в периода 04.05.–11.05.2015 г. с помощта на 3 работника и бе финансирано от Община Ямбол. Съгласно целите на проучването, бяха заложени 4 сондажа и проучена площ от 33 кв. м. **Сондаж I** е с правоъгълна форма и размери 5×4 м. Ориентиран е по дългата си страна в посока И–З. Първоначално се отнеха около 0,30 м от насипна пръст със съвременни строителни отпадъци. Извършените археологически проучвания показаха наличие на три културни напластявания, съответно:

– пласт от пръст с примеси от битова, строителна керамика и метални предмети, което е насип за повдигане на терена на градинката във връзка с новото ниво на площада, с дебелина между 0,40–0,50 м.

– пласт от пръст с примеси от битова, строителна керамика, стъклени и метални предмети, който е насип за повдигане на терена на градинката, във връзка със старото ниво на площада, с дебелина между 0,50–0,60 м.

– трето културно напластяване с дебелина между 0,50–0,60 м. Културното напластяване се състои от пръст с примеси от битова, строителна керамика, глинени лули, стъклени и метални предмети. За проучения пласт е характерно изобилието от битова керамика, датирана през XIX в.

Бе проучена яма, вкопана в стерилния пласт. Благодарение на откритите в нея три керамични лули, както и на битова керамика ямата се датира през първата половина на XIX в.

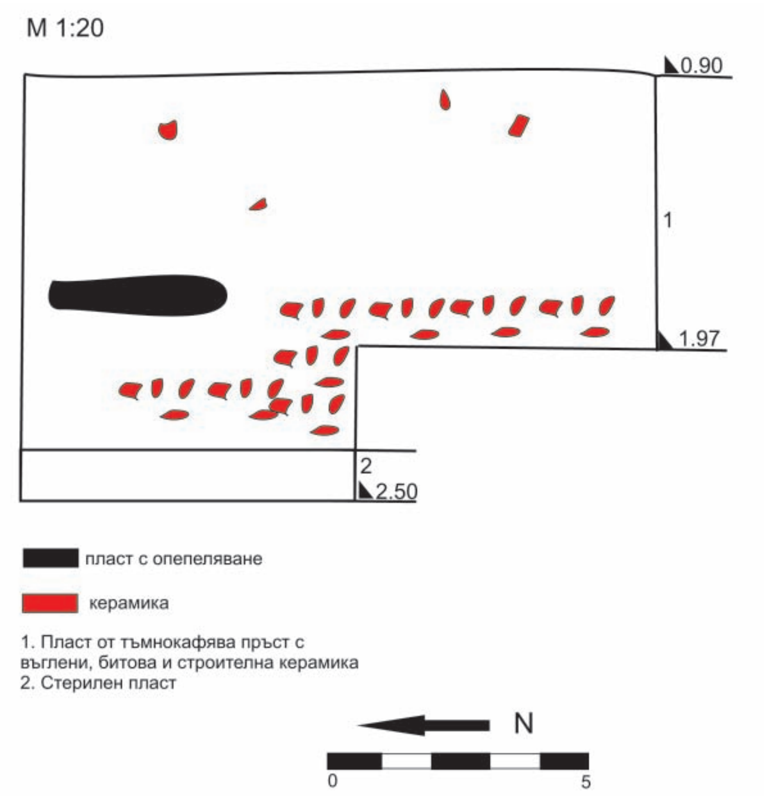
M 1:20
0.90
1
1.97
2
2.50
пласт с опепеляване
керамика
1. Пласт от тъмнокафява пръст с въглени, битова и строителна керамика
2. Стерилен пласт
N
0
5

Обр. 3. Сондаж I – Източен профил.

Fig. 3. Eastern cross-section of Trench No. 1.

Стерилната основа бе достигната на дълбочина от 2,20 м.

Сондаж II е с правоъгълна форма и размери 5×1 м. Ориентиран е с дългата си страна в посока И–З. На 0,70 м под повърхността се попадна на два електрически кабела и проучването бе преустановено.

Сондаж III е с правоъгълна форма и размери 4×1 м. Ориентиран е по дългата си страна в посока С–Ю. В западната част на сондажа, на дълбочина от 1,15 м, се достигна до електрически кабел и проучването бе преустановено. В югоизточната част на сондажа бе проучена яма, вкопана в стерилният пласт. Благодарение на откритата битова керамика, ямата се датира в първата половина на XIX в. Стерилната основа бе достигната на 1,8 м дълбочина.

Сондаж IV е с Г-образна форма и размери 5×1 м, ориентиран по дългата си страна в посока СИ–ЮЗ. На 0,8 м бе достигнат електрически кабел и проучването бе преустановено. В източният край бе направено разширение в посока север, с размери 1×1 м. Стерилната основа бе достигната на дълбочина 1,50 м. Липсват археологически материали.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF LATE MEDIEVAL AND OTTOMAN NECROPOLIS IN THE TOWN OF YAMBOL

Yavor Rusev, Stefan Bacardjiev

The rescue archaeological excavations of the Late medieval and Ottoman necropolis, in the town of Yambol were held from May 4th–11th, 2015. The research was realized by a team from the Regional museum of history in Yambol, while the funding was provided by Yambol municipality.

In the north part of Trench No. 1 was uncoveredd a pit, dug into the bedrock. The three ceramic pipes, as well as the pottery dicovered in the pit allowed dating it in the first half of the 19th c.

In the southwest part of Trench No. 3 was excavated a pit, dug into the bedrock. According to the discovered pottery, the pit dated to the first half of the 19th c.

№ 43. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЕКТ „КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМА“, БУРГАСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ, КВ. ВЕТРЕН, ГР. БУРГАС ПО „ИНТЕГРИРАН ПРОЕКТ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА ЗА ПИТЕЙНИ И ОТПАДЪЧНИ ВОДИ НА КВАРТАЛИТЕ БАНЕВО, ВЕТРЕН И МИН. БАНИ“

Димчо Момчилов, Мирослав Класнаков, Милен Николов,
Константин Господинов, Радостина Димитрова, Явор Русев,
Николай Шаранков

Археологическите проучвания от есента и зимата на 2014 г. по проекта, включващ и част от територията на обект Акве калиде–Терма, бяха продължени и през 2015 г. Провеждат се във връзка със социализацията на обекта. През 2015 г. е проучено част от пространството, подготвяно за паркинг южно пред турската баня.

Задачата пред екипа е извършване на спасителни проучвания по трасето на клон К–19`б–МВ от битовата канализация, ориентирана СИ–ЮЗ с дълж. 77,5 м и още 6,0 м от клон К–19``–б–МВ с ориентация СЗ–ЮИ. Общо проучената дължина достига 83,5 м. Максималната дълбочина на траншейните изкопи е 2,40 м. Изходните коти на асфалтовото ниво са: в най-източната част 33,94 м н. в. и в най-южната част 33,07 м н. в. В отделни пунктове е достигната дълб. до 3,0 м от основния терен (кота 30,20 м – нивото, при което избива подпочвена вода).

Общата изследвана площ е около 200 м^2 и обем около 500 м^3.

Разкрити и проучвани са няколко структури (обр. 1):

Крепостна стена и порта в кв. № № –Н–4, –Н–5, –Н–6, –І–4, –І–5, –І–6 (обр. 2). След разширяване на изкопите до 8,0×8,0 м е засечен участък от крепостна стена с дебелина около 3,30 м и част от входа на порта. Ориентацията на разкритите крепостни отсеци е С–Ю. Общо са проучени два участъка: северен с дълж. 2,40 м и южен с дължина 1,60 м, на места запазени до височина 0,95 м. Дебелина – 1,50 м. Ширина на портата в посока С–Ю – 3,0 м (заедно с конструктивното издаване – 0,20 м). Стената е от добре обработени квадри, а спойката от бял хоросан с неголямо количество счукана тухла. Откриват се голямо количество ранновизантийски монети и керамика. Пак от тук е оловен печат на императрица от средата на XI в. На по-късен етап, след сериозни разрушения, тук е оформен плочник с размери С–Ю 2,60 м и И–З 2,10 м от неправилни каменни плочи с червеникав цвят, залепени с бяла фина хидрофобна глина. При демонтирането им, между тях и субструкцията, се откри голямо количество ранновизантийски монети. Регистрирано е сериозно унищожаване на останките от портата и стената от средата на XX в., при прокарването на отводнителна тръба на банята.

Част от помещение в кв. А–4 (обр. 3) е със запазена вътрешна шир. от 3,50 м и странични зидове с деб. по около 0,40 м. Градежът е от ломени и недобре обработени камъни на калова спойка с размери 0,30×0,20 м и 0,15×0,10 м. На места има и фрагменти от тухли за подравняване с дебелина 4–5 см.

Канал в кв. В–4 с посока СЗ–ЮИ. Отдолу е изграден от слабо извити керемиди с размери 0,50×0,35 м и деб. 2–3 см. От двете страни е оформен с дребни ломени камъни като улей с шир. 0,22 м. Обща запазена вис. 0,15–0,18 м.

Два канала в кв. –D–3/–D–4 с посока СЗ–ЮИ. Проучена дължина 2,0 м (ширина на оформения изкоп). Покрити са с кожух от дребни ломени камъни и плочести камъни, обмазани с хоросан, в който има счукана тухла. Отвътре са изградени от добре обработени камъни. Дъната са от дребни камъни, които са със загладени ръбове от течащата през тях вода (нямат обмазка). Западният е с ширина 1,8 м, плочести камъни с дебелина 9–11 см, размери 0,80×0,70 м и 0,85×0,45 м. Ширина на улея 0,60 м, дълбочина 0,70–0,75 м. Източният е с ширина 0,9 м, плочести камъни с дебелина 5 см, размери 0,60×0,30 м и 0,40×0,20 м. Ширина на улея 0,25–0,27 м, дълбочина 0,80–0,85 м. Откритите материали в двата канала са фрагменти от турски лули, фрагменти и цели шишенца от стъкло, фрагменти порцелан, фрагменти керамика от XIX в. и от нач. на XX в.

Археологически резултати:

1. Регистрирани са част от западната крепостна стена и останки от порта на Акве калиде, датирани в ранновизантийския период. Строителната техника е аналогична с тази на разкрития участък от северната крепостна стена.

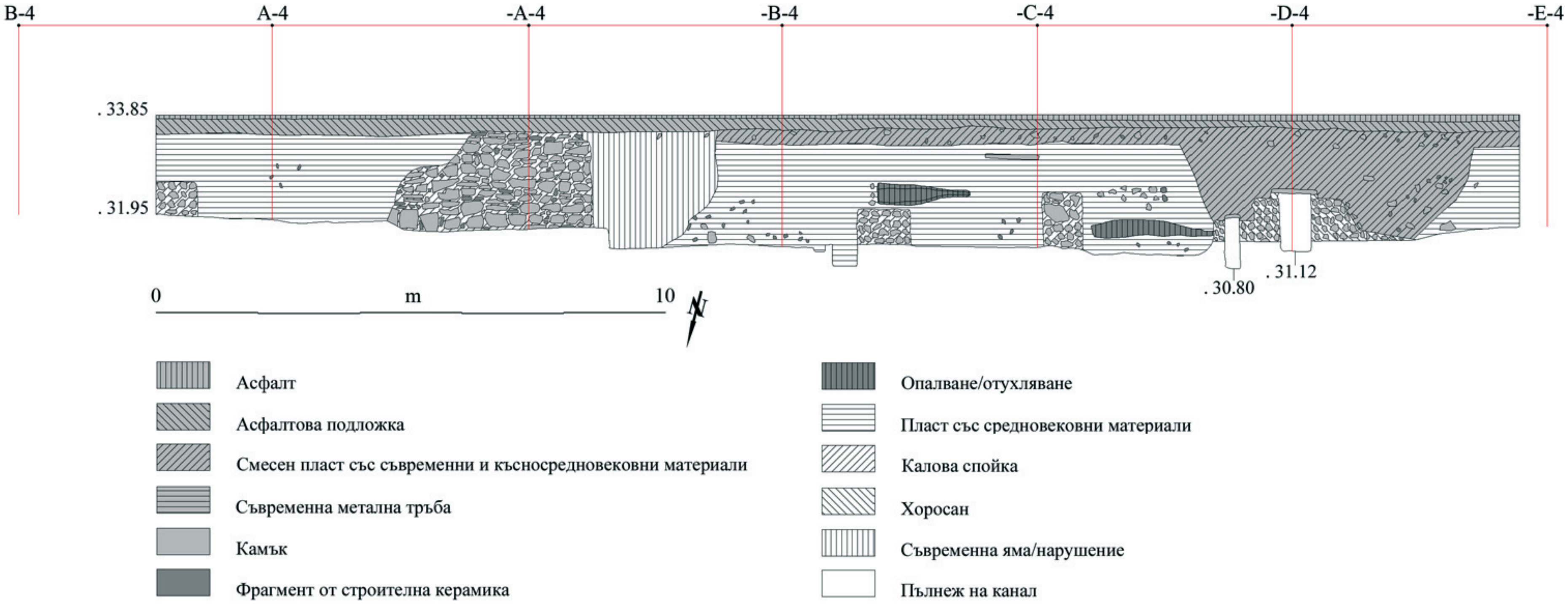
B-4
A-4
-A-4
-B-4
-C-4
-D-4
-E-4
. 33.85
. 31.95
. 31.12
. 30.80
0
m
10
N
▥ Асфалт
▧ Асфалтова подложка
▨ Смесен пласт със съвременни и късносредновековни материали
☰ Съвременна метална тръба
Камък
Фрагмент от строителна керамика
▥ Опалване/отухляване
☰ Пласт със средновековни материали
▨ Калова спойка
▧ Хоросан
▥ Съвременна яма/нарушение
☐ Пълнеж на канал

Обр. 1. Част от южния профил на проучваната площ.

Fig. 1. Part of the southern cross-section of the excavated area.

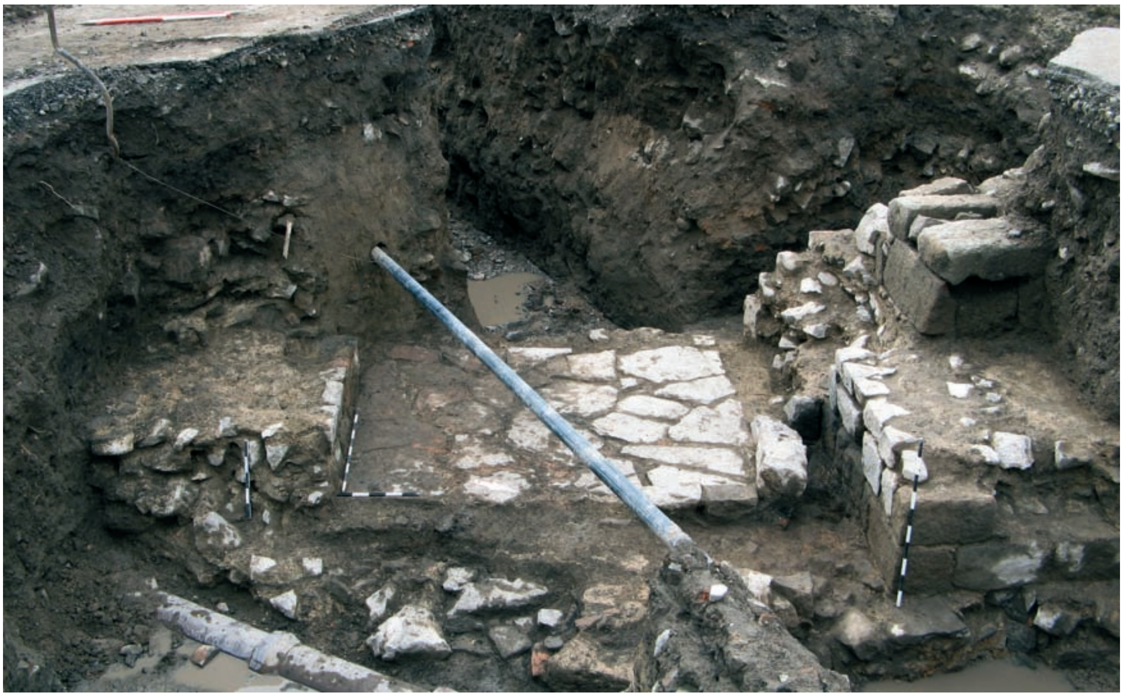

Обр. 2. Част от западната крепостна стена и западната порта на Акве калиде – поглед от изток.

Fig. 2. Section of the west fortress wall and the west gate of Aquae calidae – view from the east.

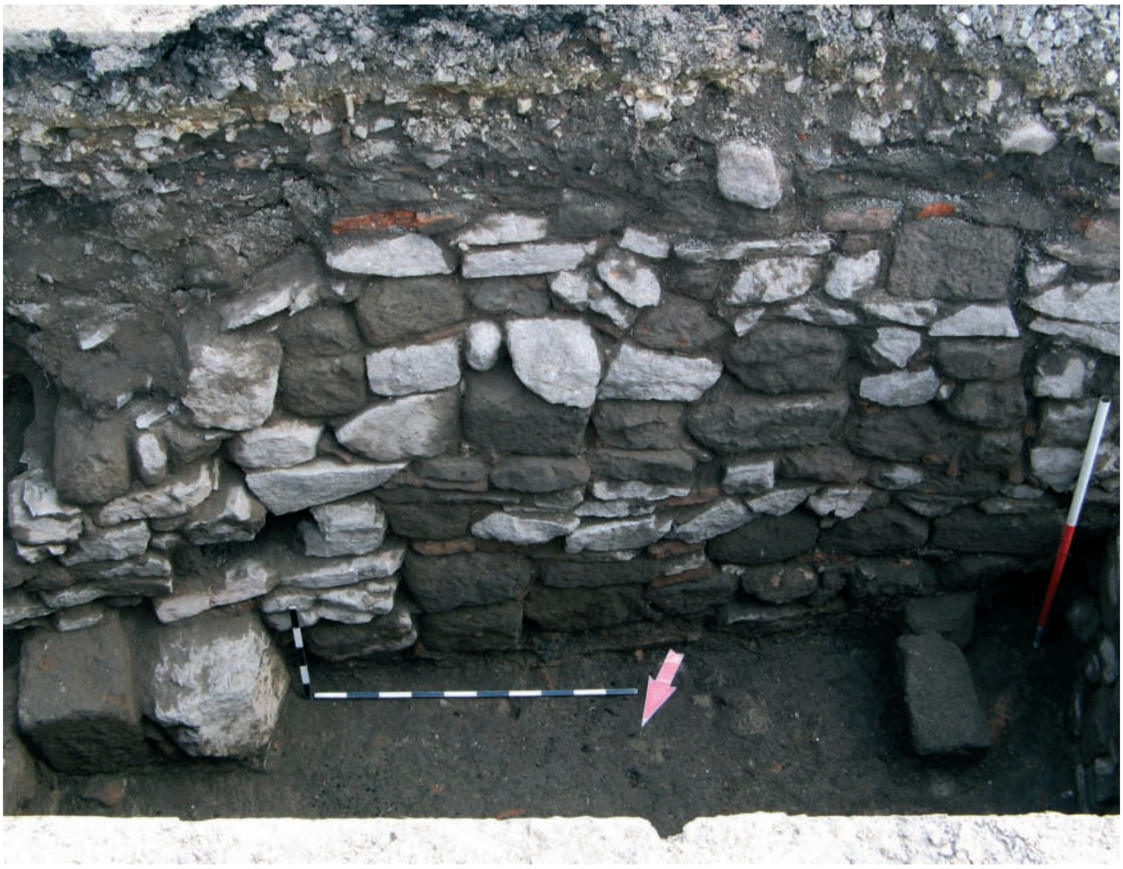

Обр. 3. Южната стена на помещение в кв. – А–4.

Fig. 3. South wall of premises in sq. – A–4.

2. Установени са както плътни, така и смесени културни пластове, всички изпълнени с голямо количество въглени. Материалите са разнообразни – ранновизантийска (V–VII в.) и средновековна (XI–XIII в.) керамика, много строителна керамика, монети и др. находки.

3. При кота 30,20 м н. в. е достигнато горното ниво на подпочвената вода, което прави невъзможно проучването в дълбочина. При кота около 30,30 м н. в. през 2014 г. в западния участък от турската баня, на около 30 м СЗ от сегашните разкопки, също бе достигната подпочвена вода.

4. Преобладават монетите и керамиката от V–VII в. и XI–XII в., като последната включва и сериозно количество сграфито. Двата оловни печата (анонимен от края на XI в. и императорски от средата – началото на втората половина на XI в.) допълват значението на града през този период. Между останалите материали могат да се посочат: пръстени, фрагменти от мраморна статуетка, бронзов боздуган и др. Частично запазеният надпис (открит в кв. –А–4 на дълб. 32,98 м н. в., използван като сполия в средновековния пласт), в който се разчита името на управителя на провинция Тракия от 172 г. Пантулей Граптиак, насочва към някаква строителна дейност или реконструкция в обсега на Акве калиде или конкретно на баните.

Археологическите структури и откритите материали показват наситеност в два периода от съществуването на Акве калиде–Терма: ранновизантийският V–VII в. и средновековният XI–XIII в.

Съществуващите късноантични и средновековни структури, а и останките от османската епоха, са нарушавани и/или унищожавани през всеки следващ исторически период, като особено сериозно това е станало през XX в.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH ON THE TERRITORY OF “LATE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AQUAE CALIDAE – THERMA” SITE, BURGASKI MINERALNI BANI, VETREN RESIDENTIAL DISTRICT, BURGAS, AS PER “INTEGRATED PROJECT FOR IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF FRESH AND WASTE WATERS” INFRASTRUCTURE OF BANEVO, VETREN AND MINERALNI BANI RESIDENTIAL DISTRICTS”

Dimcho Momchilov, Miroslav Klasnakov, Milen Nikolov, Kostantin Gospodinov, Radostina Dimitrova, Yavor Rusev, Nicolay Sharankov

In 2015, an area south of the Turkish bath, was excavated (fig. 1).

Parts of a fortress wall and a gate were registered (fig. 2). The wall was made of finely cut ashlars, and the white mortar was mixed with a small quantity of grinded bricks. During a later period, after serious destructions, at the same place a pavement was designed with irregular stone slabs, glued with white clay.

Parts of premises were also uncovered. The masonry consisted of irregular and not precisely worked stones with mud mortar. Fragments from bricks were used to level the courses (fig. 3).

Two lead bullae, rings, fragment of a marble figurine, fragment of an inscription dated to 172 AD, coins and ceramic dated to 5th–7th c. and 11th–12th c. etc., were also found.

№ 44. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „СЕКТОР МУЗЕЙНА СГРАДА“ В ГРАНИЦИТЕ НА „КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМА“, БУРГАСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ, КВ. ВЕТРЕН, ГР. БУРГАС

Димчо Момчилов, Мирослав Класнаков, Явор Русев, Николай Шаранков, Мария Вичева

Археологическите проучвания през пролетта и лятото на 2015 г. се осъществяват съгласно утвърдена (през 2012 г.) концепция на МК. Последен етап е проучване и освобождаване на пространство, източно от досегашните разкрития, с цел пристъпване към техническо проектиране на музейна сграда.

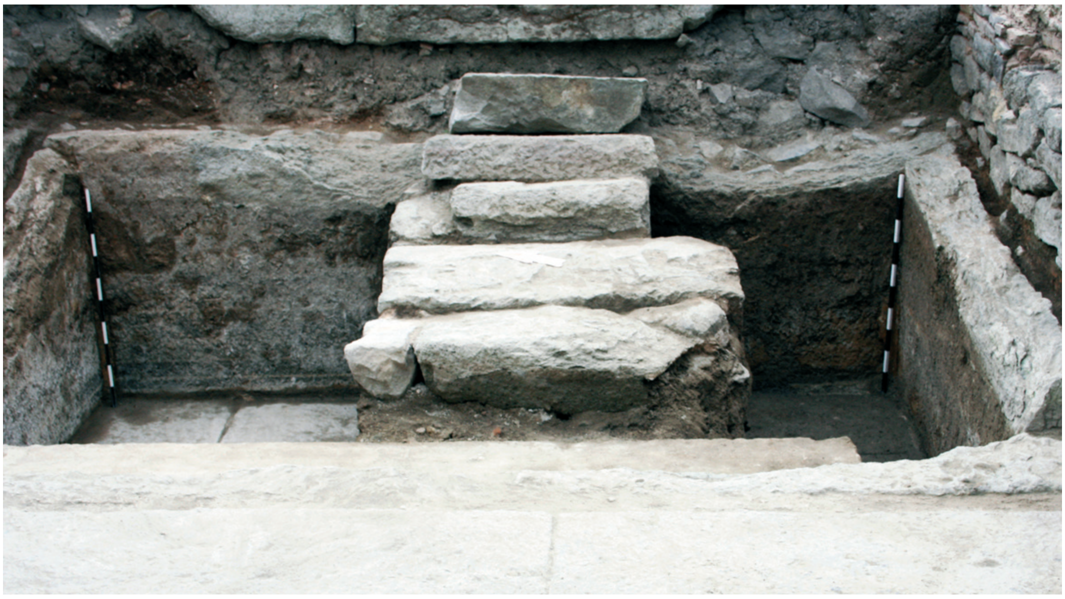

Обр. 1. Източен профил на пространството за музейна сграда.

Fig. 1. Eastern cross-section of the area intended for a museum building.

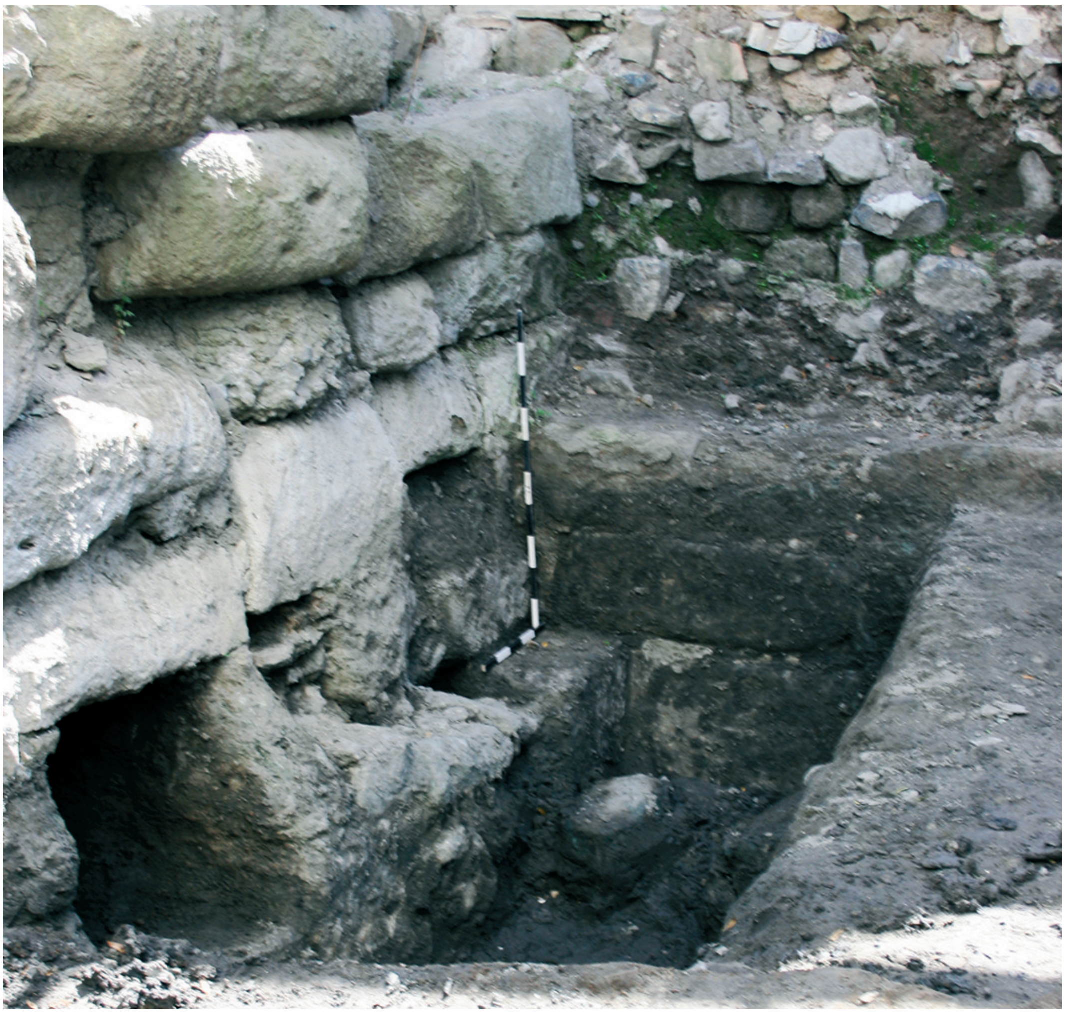

Обр. 2. Новооткрит басейн в кв. А3.

Fig. 2. Newly discovered pool in sq. A3.

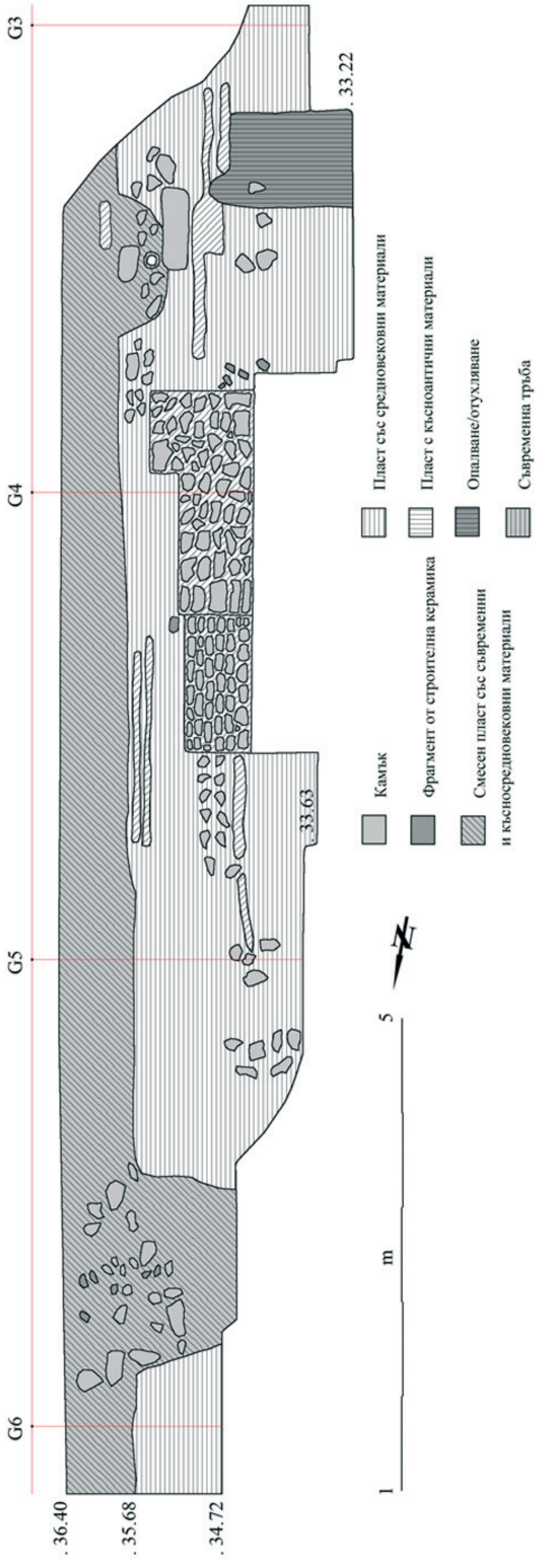
G3
G4
G5
G6
33.22
33.63
36.40
35.68
34.72
1
m
5
Камък
Фрагмент от строителна керамика
Смесен пласт със съвременни и късносредновековни материали
Пласт със средновековни материали
Пласт с късноантични материали
Опалване/отухляване
Съвременна тръба

Обр. 3. Археологически структури южно пред турската баня.

Fig. 3. Archaeological features south in front of the Turkish bath.

Археологическото изследване се извърши в два пункта:

1. Довършване на разкритията в югоизточния ъгъл на римската и ранновизантийска баня по отношение на басейна, канала и целия югоизточен сектор;

2. В новоорганизирания сектор Ю–И, с цел да се установи наличието или липсата на структури. По предварително зададени параметри, сградата на бъдещия музей се разполага върху площ от 640 кв. м.

Предвид тази задача още от първата половина на месец май започна съвместна подготовка с Община Бургас. Отстрани се част от парковата растителност на площ около 1,5 дка и се разчисти теренът, включително и останките от XX в. Прокара се пътно трасе през парка за извозване на насипите. Хидрогеоложка фирма обследва, сондира и монтира помпи за отводняване на обекта.

От средата на месец юни започна частична консервация и запечатка на структури (югоизточен аподитериум и отсек от източния корпус на ранновизантийската баня). Работата по КРР бе изпълнявана до втората половина на месец август.

Продължи разкриването на мощен зид в кв. E3, E4, F3, F4, G3 и G4, с ориентация на изток, засечен през 2012 г. (Момчилов, Класнаков 2015а; 2015б). Той има деб. 2,50 м. Южно пред него частично бе разчистено голямо петно от силно опожарена (горял пласт) покривна конструкция. Сериозни разрушения са осъществени при прокарването на водопровод след 1910 г. за снабдяване на гр. Бургас с минерална вода. В най-източната част е извършено частично понижаване на нивото при отстраняване на строителни останки от XX в. Културните пластове са силно размесени (в тях се открива късноантична, средновековна, османска керамика и материали от XIX и XX в.), а градежите от ранновизантийската и средновековната епоха са почти изцяло унищожени. В такава среда е открита изцяло запазена мраморна плоча с десет редов надпис, в две редакции, на Аполоний, син на Ептайкент, датираща от 20-те год. на I в., с посвещение на Реметалк II и Питодорида II в олтар на Деметра. При извършването на КРР в кв. B3 е открит и фрагмент от дебела мраморна плоча (използвана като сполия), върху която са запазени фрагменти от три реда на надпис, в който частично се разчита името Ептайкент.

В кв. А1 е намерена изцяло запазена мраморна плоча с изображение на тракийския конник. Тя е открита в пласт от строителни материали (ломени камъни, фрагменти строителна керамика и буци хоросан) от късната античност.

В кв. D6 е засечено продължението на античен/късноантичен водопровод (водопровод № 4), прекъснат от водоснабдяването за Бургас от началото на ХХ в.

След максимално възможното понижаване нивото на прииждащите води, окончателно е завършено проучването на регистрирания през 2013 г. басейн. Установена е окончателна дълб. 1,30 м и мраморни стъпала по 0,30×0,30 м. Дъното е било е покрито с големи мраморни плочи (1,18×0,30 м, 1,30×0,70 м, 1,70×0,80 м, деб. 4 см). При поредна преправка, плочите са били внимателно отлепени и вероятно преизползвани.

Изцяло е разкрит малък басейн – кв. А3 (обр. 2), датиран с керамика и тремис на император Юстин II в третата четвърт на VI в. Има размери: дълж. С–Ю 3,60 м, шир. И–З 1,20 м, и дълб. 0,54 м (от запад). В югозападния ъгъл има отточен тръбопровод. Водоснабдяването му се е осъществявало през открития обмазан северен улей.

В кв. В3 частично е разкрита източната страна на басейн, изграден от полиран мраморизиран варовик. Басейнът, с малки изключения от източния си край, остава изцяло под турската баня. До ниво на прииждащата вода са разкрити пет мраморни стъпала с вис. 0,30 м. Вероятно това е единият от коментираните от Б. Филов басейни (Филов 1910; 1911; Filow 1911). Проучвания към края на 2015 г. показват, че засега този басейн е най-ранното разкрито банско съоръжение от целия комплекс.

Фрагмент от строителен надпис, датиран между 60 г. и 68 г. (може би 61 г.), вероятно представя строеж на баня от името на император Нерон. Предложената датировка изтегля долната граница на първоначалното изграждане на римската баня от времето на Траян, с около 50 години назад (т.е. към управлението на Нерон). В тази датировка, според стратиграфията на обекта, вече може да се вмести и новоразкритият басейн от кв. В3.

Недопроучен, поради високото водно ниво, е културният пласт в сектор Юг (южно пред турската баня) с множеството археологически материали (монети, печати, керамика, дървени гребени, метални и каменни находки) (обр. 3). И през 2015 г. за пореден път се установи, че този насип е допълнително привлечен, а материалите са привнесени от терена в близост около турската баня при поредно архитектурно преустройство.

Проучванията показват неколкократни строителни преправки и промени в банския комплекс, извършвани за съвсем кратки срокове в ранновизантийския период.

Литература

Момчилов, Класнаков 2015а: Д. Момчилов, М. Класнаков. Археологическо проучване на обект „Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма“, Бургаски минерални бани. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 905-908.

Момчилов, Класнаков 2015б: Д. Момчилов, М. Класнаков. Археологическо проучване на обект „Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма“, Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, гр. Бургас. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 333-336.

Филов 1910: Б. Филов. Находки в Айтоските бани. – Известия на Българското археологическо дружество, I, 1910, 216-217.

Филов 1911: Б. Филов. Новооткрити старини: Айтоските бани (Бургаско). – Известия на Българското археологическо дружество, II, 1911, 283-284.

Filow 1911: B. Filow. Aquae Calidae. – Archäologischer Anzeiger. Beiblatt zum JDAI 26, 1911, cols. 349-370.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF “SECTOR MUSEUM BUILDING“ SITE, WITHIN THE LIMITS OF “LATE ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AQUAE CALIDAE – THERMA”, BURGASKI MINERALNI BANI, VETREN QUARTER, BURGAS

Dimcho Momchilov, Miroslav Klasnakov, Yavor Rusev, Nicolay Sharankov, Maria Vicheva

The archaeological excavations in 2015 had the task to clear the space intended for the construction of a museum (fig. 1).

The pool that was discovered in 2013 was entirely excavated. Its floor was paved with big marble slabs.

Two more pools were registered. The first one was entirely investigated and dated to the third quarter of the 6th c.

A coin of Emperor Justin II was discovered in the pool (fig. 2). The second pool was detected by its east part (the rest of it lies entirely underneath the Turkish bath). It could be dated to the 1st c.

Two inscriptions were discovered. The first one was votive. It was linked to the last years of existence of the Thracian kingdom and mentioned the name of king Rhoemetalces II and queen Pythodoris II. The fragmented second one postulated that the construction of the thermae was ordered by Emperor Nero.

In 2015 numerous constructional repairs were registered (fig. 3).

№ 45. НАБЛЮДЕНИЕ ЗА ПОДГОТОВКА НА АТРАКЦИОН НА МАРКЕЛИ ВЪВ ВРЪЗКА С ПРОЕКТ „КОНСЕРВАЦИЯ, РЕСТАВРАЦИЯ И ЕКСПОНИРАНЕ НА МАРКЕЛИ“

Димчо Момчилов, Явор Русев

Наблюденията бяха извършени в рамките на 5 календарни дни – между 9 и 13 юни 2015 г. във връзка с подготовката и монтирането на атракционни елементи по проект „Консервация, реставрация и експониране на Маркели“ съгласно Разрешение за спасително археологическо проучване № 304/08.06.2015 г.

Спешна задача пред археологическия екип бе наблюдение и евентуално сондажни проучвания в места, в които следваше да бъдат монтирани дървени колове за основи на стенобитни машини, шатри, обсадна кула и беседки, наблюдателни вишки за птици, което бе последният етап от изпълнението на проекта.

Измежду няколкото вкопавания на дървени колове основно внимание бе обърнато на изкопа, в който щеше да бъде фундирана дървена обсадна кула. Той е разположен в югоизточния ъгъл на вътрешния (големия) землен лагер. Проучено е пространство (с размери 2,2×2,3×1,6 м). Открояват се три пласта: горен, насипен – от тъмнокафява пръст с корени, дребни камъчета, животински кости и битова керамика с дебелина 0,60 м; втори, от светлокафява пръст с примеси от дребни камъчета, животински кости и битова керамика от ранното средновековие; трети, от тъмнокафява пръст без примеси, с дебелина 0,30 м. Открити са фрагменти от старобългарска керамика от периода IX–X в.

Проведеното археологическо наблюдение на Маркели в рамките на военния лагер до източния вход и край река Мочурица установи, че не се засягат археологически структури.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING IN RELATION TO A PROJECT “CONSERVATION, RESTORATION AND EXHIBITION OF THE FORTRESS MARKELLI”

Dimcho Momchilov, Yavor Rusev

During the accomplished archeological monitoring for the installation of elements part of a project “Conservation, restoration and exhibition of the fortress Markelli” no archaeological structures were affected. Pottery shards from the 9th–10th c. were found.

№ 46. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: ВИК И ЕЛ. ЗАХРАНВАНЕ НА КАФЕТЕРИЯ В ТЕРИТОРИЯТА НА КРЕПОСТТА АКВЕ КАЛИДЕ, КВ. ВЕТРЕН, ГР. БУРГАС

Милен Николов

Проучванията се наложиха поради инвестиционно намерение от страна на Община Бургас, включващо изграждане на кафетерия в територията на крепостта.

Обектът е регистриран под № 10002430 в АКБ, а редакцията с настоящите резултати е добавена на 08.02.2016 г.

Разкопките се проведоха в периода 09.06.–17.06.2015 г., въз основа на Разрешение за спасително археологическо проучване № 308/09.06.2015 г. Проучени са общо ок. 120 кв. м. на дълбочина от 0,40 до 3,85 м от съвременния терен (обр. 1).

Ел. кабели са на дълбочина до 0,40 м от съвременното ниво. В изкопите им се откриват само съвременни материали.

Изкопите за ВиК са на дълбочина от 0,50 до 1,60 м. При проучването им се регистрираха археологически структури от късната античност, средните векове, XVIII–XIX и XX в. Каналите са 3 на брой, наименовани от нас като Западен, Северен и Южен.

Западен. Фланкира от изток сградата на кафетерията. Дълъг е 23 м, широк 1,30 м и дълбок до 1,20 м. Пръстта е насип от XIX–XX в., който многократно е пробиван, особено през втората половина на XX в. за полагане на тръби и ел. кабели.

Северен. Ориентиран е източно от средата на кафетерията, перпендикулярен на нея, с дължина 18 м. Достигнатата дълбочина е до 1,60 м. На 4,30 м източно от западния край на северния изкоп, на дълб. 0,10 м, се попадна на градеж от камъни и хоросан, който е от XX в. Лежи директно върху пръст и камъни от насип отново от XIX–XX в., като е захванат за него. Под това ниво, на дълб. 1,10 до 1,60 м, достигнахме до културен пласт – кафяв на цвят, с керамика от късната античност.

Южен. Дълъг е 27 м и върви от южния край на Северния изкоп на изток в протежение на 8 м, след което се ориентира на югоизток. Тук се разкриха: **Строителна платформа.** Ориентирана е север–юг, с отклонение на запад. Горното ѝ ниво – разхлабен градеж, се установи на дълб. 0,45 м от съвременния терен. Лицата ѝ се проучиха при дълб. 1,25. Пълнежът е от по-дребни камъни и хоросан. Площадката е широка 2,6 м. Датировка на платформата – от XVIII–XX в; **Югозападен ъгъл от сграда с монументален градеж** (обр. 2)**.** Сгради с подобен градеж са открити в северния и южния край на източната стена на античната баня, и са тълкувани като аподитериуми. Ориентирана е приблизително по посоките на света, с отклонение на северозапад. От западната стена е проучена дължина от 3,4 м, от южната – 3,25 м. Между крайните им точки (съответно от север на първата и изток от втората) се оформи профил. Сградата е изградена от масивни каменни блокове, достигащи размери 2,4×0,6×0,5 м. Това са преизползвани строителни елементи от по-ранен монументален градеж – по почти всички блокове има гнезда за свързващи клинове. Откъм вътрешно лице на южната стена са запазени 3 реда, а от вътрешното лице на западната стена – 4 реда блокове. От външното лице от юг са запазени 4 реда, от запад – 5 реда каменни блокове. Запазената височина на южната стена е 1,80 м, а на западната – 2,25 м. Стените са изградени от по два реда в ширина, като общата дебелина е 1,10 м. Блоковете откъм лицата на стените изглеждат на суха зидария, но това не е така. В скритите части, при средата на стените, е положен здрав бял хоросан със ситен чакъл, върху който лягат блоковете. Най-долният ред от камъните маркира ходовото ниво – той е по-грубо направен, с много залепен бял неоформен хоросан, който стъпва върху субструкция. При южната стена тя е от камъни и бял хоросан, но при западната това е цял каменен блок. Така е образувана строителна платформа, стъпваща от своя страна върху пласт от здрав бял хоросан, положен върху сива пръст.

Стратиграфия: Профилът е висок 3,85 м (обр. 3). На дълбочина 30,38 м се достигна до подпочвена вода. Установи се, че на горното ниво на строителната платформа в профила съответства пласт, образуван от жълт пясък – това е подравняването на терена след полагането на платформата. Под този пласт пясък има дебел до 0,45 м пласт с няколко фрагмента керамика от VI в., и фолис в лошо състояние, който може да се определи с точност – той е на император Юстин II, отсечен в десетата година на неговото управление в Никомедия. Има нищожна вероятност тази монета да е попаднала

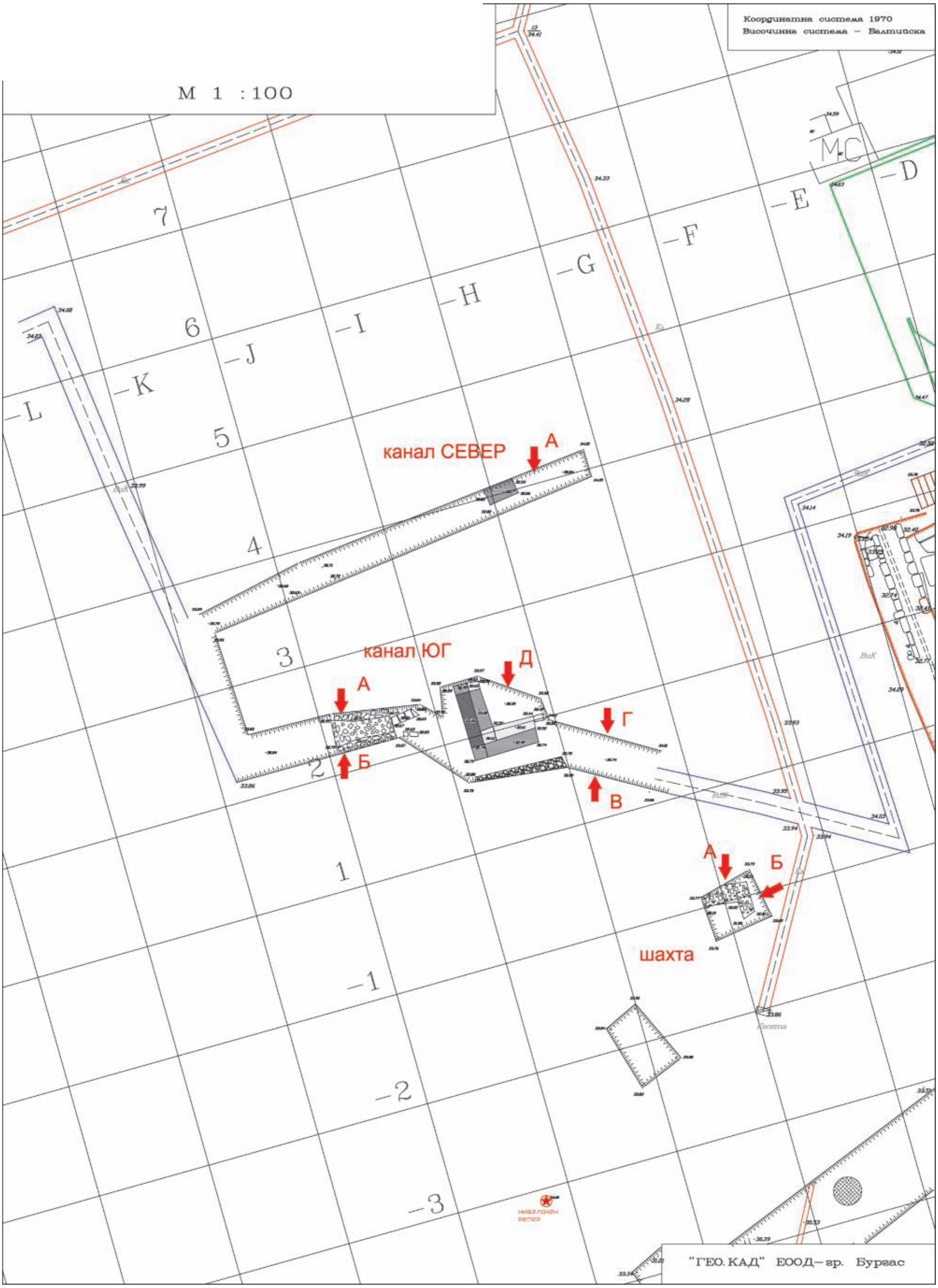
Координатна система 1970
Височинна система – Балтийска
М 1 :100
7
6
5
4
3
2
1
−1
−2
−3
−L
−K
−J
−I
−H
−G
−F
−E
−D
МС
канал СЕВЕР
канал ЮГ
А
Б
В
Г
Д
шахта
ВиК
Касета
нивелачен репер
"ГЕО. КАД" ЕООД–гр. Бургас

Обр. 1. Общ план на обекта

Fig. 1. General plan of the site.

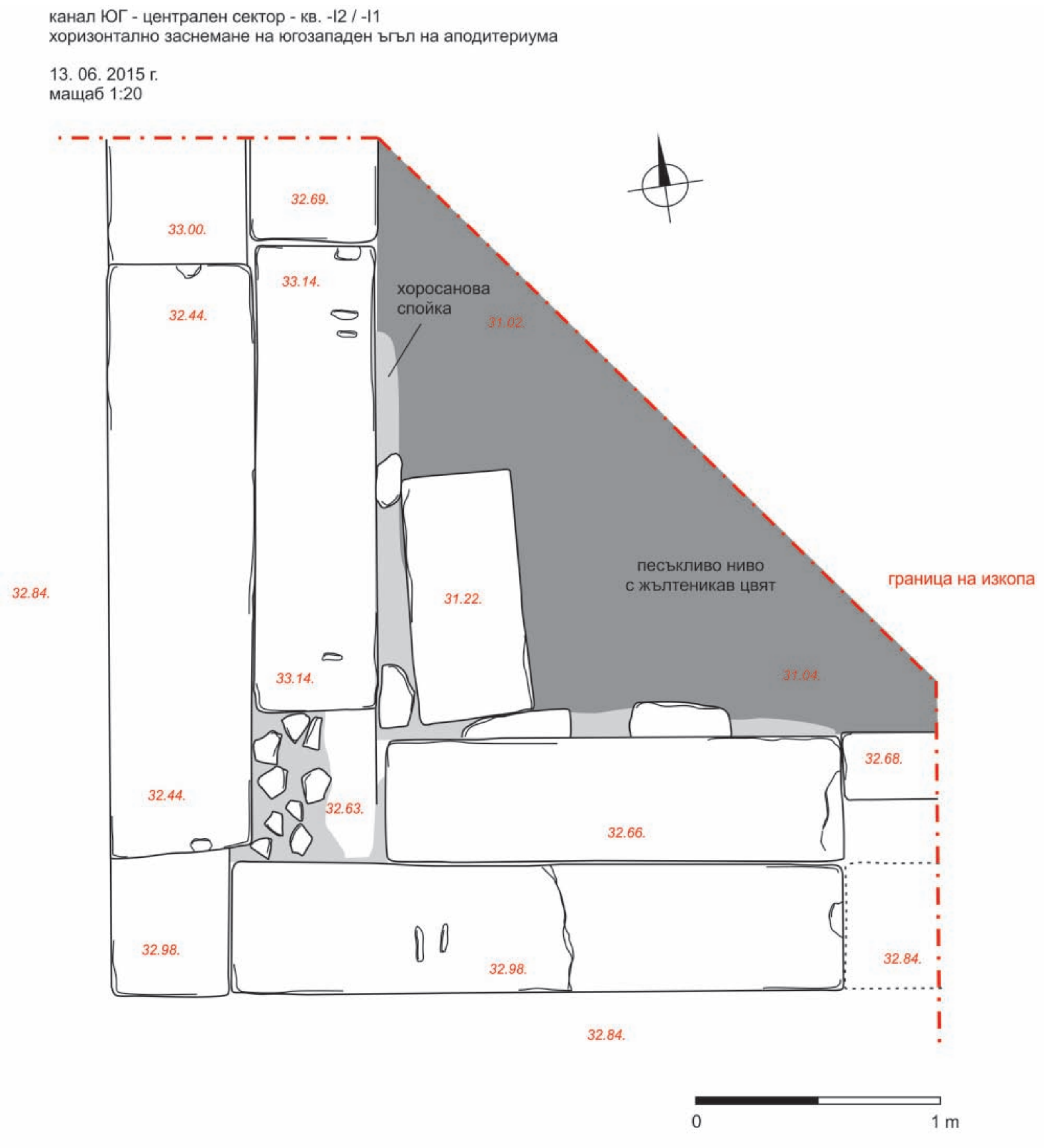
канал ЮГ - централен сектор - кв. -I2 / -I1
хоризонтално заснемане на югозападен ъгъл на аподитериума
13. 06. 2015 г.
мащаб 1:20
32.69.
33.00.
33.14.
32.44.
хоросанова
спойка
31.02.
32.84.
31.22.
песъкливо ниво
с жълтеникав цвят
граница на изкопа
33.14.
31.04.
32.68.
32.44.
32.63.
32.66.
32.98.
32.98.
32.84.
32.84.
0
1 m

Обр. 2. Югозападен ъгъл на сграда с монументален градеж

Fig. 2. Southwest corner of the building with a monumental structure.

тук при ваденето на пода, но съпоставена с керамиката, открита под пласта пясък, става ясно, че тази постройка с монументален градеж е от VI в., по-вероятно – от средата на столетието.

Над пясъчния пласт има пласт с дебелина 1,2 м, с материали отново от VI в., вкл. и две монети, отсечени също от имп. Юстин II. В долното му ниво има добре очертано ниво от разбит под – тухли с размери 0,32×0,32×0,05 м, които са били слепени за пода с дебел хоросан.

Пластът е запечатан от тънък горял пласт. Следващият е с дебелина до 0,10 м, образуван от червена глинеста пръст – изглежда че, това е изравнителен пласт. Следва ниво с дебелина 0,20–0,25 м, в който се открива нарядко керамика от края на XI–XIII в. То е запечатано при дълб. 1,40 м от тънък пласт от горене, върху който има тънък до 0,10 м слой от жълта пръст. Над него има насип с материали от античността до наши дни.

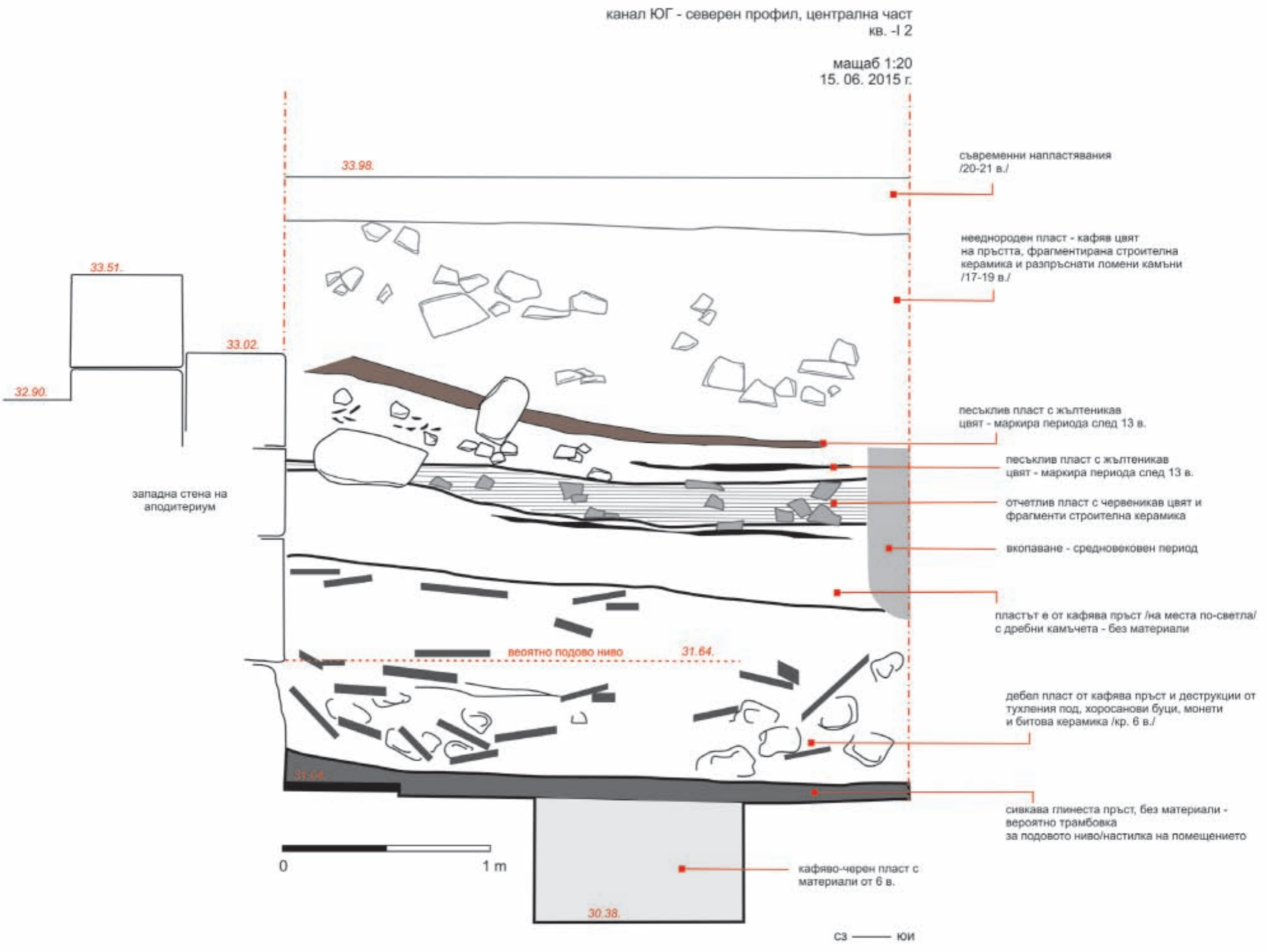
канал ЮГ - северен профил, централна част
кв. -I 2
мащаб 1:20
15. 06. 2015 г.
33.98.
33.51.
33.02.
32.90.
западна стена на аподитериум
веоятно подово ниво
31.64.
31.04.
30.38.
0
1 m
съвременни напластявания /20-21 в./
нееднороден пласт - кафяв цвят на пръстта, фрагментирана строителна керамика и разпръснати ломени камъни /17-19 в./
песъклив пласт с жълтеникав цвят - маркира периода след 13 в.
песъклив пласт с жълтеникав цвят - маркира периода след 13 в.
отчетлив пласт с червеникав цвят и фрагменти строителна керамика
вкопаване - средновековен период
пластът е от кафява пръст /на места по-светла/ с дребни камъчета - без материали
дебел пласт от кафява пръст и деструкции от тухления под, хоросанови буци, монети и битова керамика /кр. 6 в./
сивкава глинеста пръст, без материали - вероятно трамбовка за подовото ниво/настилка на помещението
кафяво-черен пласт с материали от 6 в.
СЗ —— ЮИ

Обр. 3. Стратиграфски профил във вътрешността на сградата с монументален градеж.

Fig. 3. Stratigraphic cross-section inside the building with a monumental structure.

Структура № 3 – стена от средновековна сграда с неустановен характер. Разкри се в южния профил на южния изкоп. Проучена е вис. до 0,50 м. Изградена е от дребни камъни със спойка от жълтеникав хоросан.

Изкопи за резервоари за отпадни води. Изкоп № 1. Той се проучи на дълб. до 1,50 м. Не бяха открити археологически структури.

Изкоп № 2. Тук се попадна на ъгъл от сграда от VI в. Градежът е от камъни на калова спойка. В профила се очертаха няколко гроба, които могат да се датират от XI–XIII в.

При реконструкция на плановото решение на банята става ясно, че е възможно тя да е правоъгълна по план, като в абсолютния ѝ център се намира изворът с минерална вода. В четирите ѝ ъгъла са били разположени сгради, изградени от големи каменни блокове. Дължината ѝ следва да е 71 м, а ширината – 56,50 м, като мерките показват разстоянията между крайните съответстващи точки (ъглите) на т.нар. аподитериуми.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF THE CONSTRUCTION WORKS FOR A SEWER SYSTEM AND A VISITOR'S CENTER WITH A CAFÉ ON THE TERRRITORY OF THE ANTIQUE FORTRESS AQUAE CALIDAE, DISTRICT VETREN, BURGAS

Milen Nikolov

The survey of the construction works for a sewer system and a visitor's center with a café on the territory of the antique and medieval fortress Aquae Calidae concluded the presences of several archaeological structures from the period of the Late Antiquity, the Middle Ages and the 18th–19th c. Most important was the discovery of a third apoditerium inside the public bath complex of Aquae Calidae. The research covered the southwestern corner of the facility, preserved in height to 2.25 m. The construction consisted of reused large stone blocks with size of 2.40×0.60×0.50 m, preserved in 4 rows. The floor was laid over a layer of yellow sand. Underneath there was a layer of gray-brown soil where were found several fragments of ceramics from the Late Antiquity and a coin of Emperor Justin II and his wife Sofia minted in 575/6 AD.

№ 47. СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА НАР „ДУРОСТОРУМ – ДРЪСТЪР – СИЛИСТРА“

Георги Атанасов, Кристиан Михайлов

През 2015 г. продължиха наблюденията и спасителните разкопки по проект „Воден цикъл“ в гр. Силистра, при които бяха регистрирани и проучени нови 16 археологически структури, които групираме в 4 групи (обр. 1).

Участъци от късноантичната фортификация на Дуросторум и пещ за строителна керамика източно от нея. През 2015 г. бяха проучени още 4 пасажа от крепостната стена в периферията на канабиите на Дуросторум. На ул. „Капитан Кръстев“ № 2 стената бе разкрита на дълж. 5,2 м с шир. 2,1 м. Суперструкцията е от камъни с обработени лица, на червен хоросан. Субструкцията е дълбока 40 см. Под основата има пласт с дебелина около 15 см, съдържащ битова и строителна керамика от III–IV в.

По ул. „Седми септември“ № 13–15 стената е широка 2 м, с външно лице от грубо обработени камъни на червен хоросан.

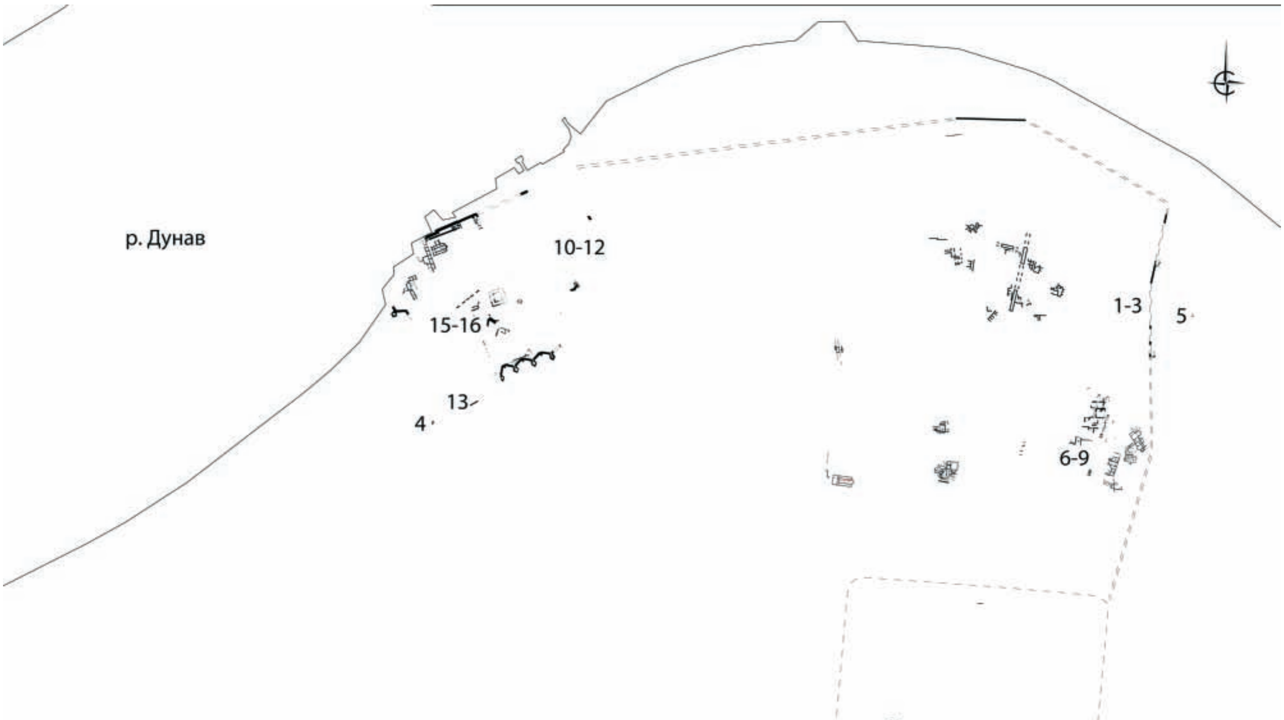

Обр. 1. Разположение на проучените обекти в гр. Силистра

Fig. 1. The excavated archaeological sites in Silistra.

Стената е проучена и по ул. „Седми септември“ № 17–19 с дължина 1,50 м и запазена ширина около 1,20 м. Западното лице е демонтирано в древността. В профил добре се вижда, че първоначалната ширина е била 2 м. На 5 м пред външното ѝ лице е засечен вътрешният югоизточен ъгъл на правоъгълна кула с ширина на източния зид 1,2 м.

Пасаж от крепостната стена бе документиран и в западна посока по ул. „Москва“ № 5 с ширина 2 м. Лицата са от големи и добре обработени варовикови блокове. Липсва фундамент.

При корелация на данните от проучванията през 2014 и 2015 г. установяваме, че сме попаднали на неизвестна досега фортификация от края на III– началото на IV в. на късноантичния Дуросторум. Става въпрос за крепостна стена, широка 2–2,20 м, с големи правоъгълни кули, която защитава канабето на града. Липсата на находки и керамика от VI в. предполагат, че е разрушена през V в. и не е възстановявана по-късно.

Пещ за строителна керамика. Открита е в източната периферия на канабиите по ул. „Б. Войвода“ № 6. Запазени са източния и западният профил, в които се проследяват северната отухлена стена на съоръжението с ширина 0,28 м и по осем колони, широки 0,30 м и на разстояние 0,22 м, изпълнени от квадратни тухли. Три колонки в южна посока свидетелстват за засводяване на съоръжението. Пещта е била двукамерна, с две тунелести камери, широки 1,40 м. Предполагаемата височина на свода е около 1,30–1,50 м. Външни размери на съоръжението – 4,70×3,60 м. Под съоръжението се откриват фрагменти керамика от III–IV в.

Римски сгради в канабето на Дуросторум. При спасителните разкопки са проучени частично 4 сгради от II–IV в. Най-цялостно е разкрита сградата по ул. „Седми септември“ № 22 (обр. 2). Открити са 5 помещения с обща дължина 26 м. Северното е било стенописано и отоплявано с хипокауст. Регистрирано е второ помещение със запазени до височина 45 см стенописи. В източна посока, срещу бл. № 23, е открит северозападният ъгъл на друга сграда. На юг, срещу бл. № 27, е открито помещение от трета, а на ул. „Генерал Колев“ № 16, са проучени 5 успоредни стени, пресичащи сервитута. Над всички описани сгради е документирана слаба концентрация на структури или материали от X–XI в., както и гробове от османския период на града.

Нови участъци от крепостната стена на цитаделата на Доростол–Дръстър–Силистра, ранносредновековна сграда и землянки западно от нея. Регистрирани са три участъка от крепостната стена на Доростол–Дръстър от VI в. по ул. „Капитан Мамарчев“, ул. „Москва“ и ул. „Г. Чолаков“.

По ул. „Москва“ е открит зид от ранносредновековна сграда с квадров градеж върху плитка основа, широка 0,80 м. Това е първата масивна сграда от IX–X в., откривана извън крепостните стени на Дръстър.

Под източното платно на площад „Албена“ е регистрирано ранносредновековно селище.

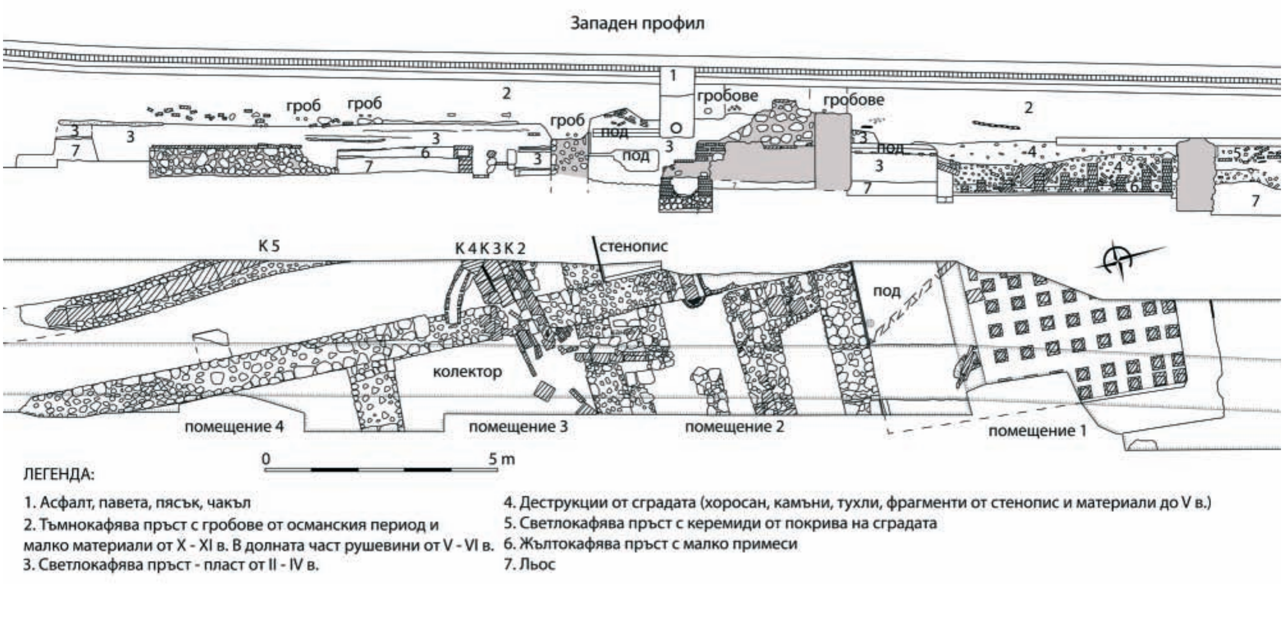
Западен профил
1
2
гроб
гроб
гроб
гробове
гробове
под
под
под
3
4
5
6
7
K 5
K 4 K 3 K 2
стенопис
под
колектор
помещение 4
помещение 3
помещение 2
помещение 1
0
5 m
ЛЕГЕНДА:
1. Асфалт, павета, пясък, чакъл
2. Тъмнокафява пръст с гробове от османския период и малко материали от X - XI в. В долната част рушевини от V - VI в.
3. Светлокафява пръст - пласт от II - IV в.
4. Деструкции от сградата (хоросан, камъни, тухли, фрагменти от стенопис и материали до V в.)
5. Светлокафява пръст с керемиди от покрива на сградата
6. Жълтокафява пръст с малко примеси
7. Льос

Обр. 2. План и западен профил на сградата по ул. „Седми септември“ № 22.

Fig. 2. Plan andcross-section of the building on 22, “Sedmi septemvri” Str.

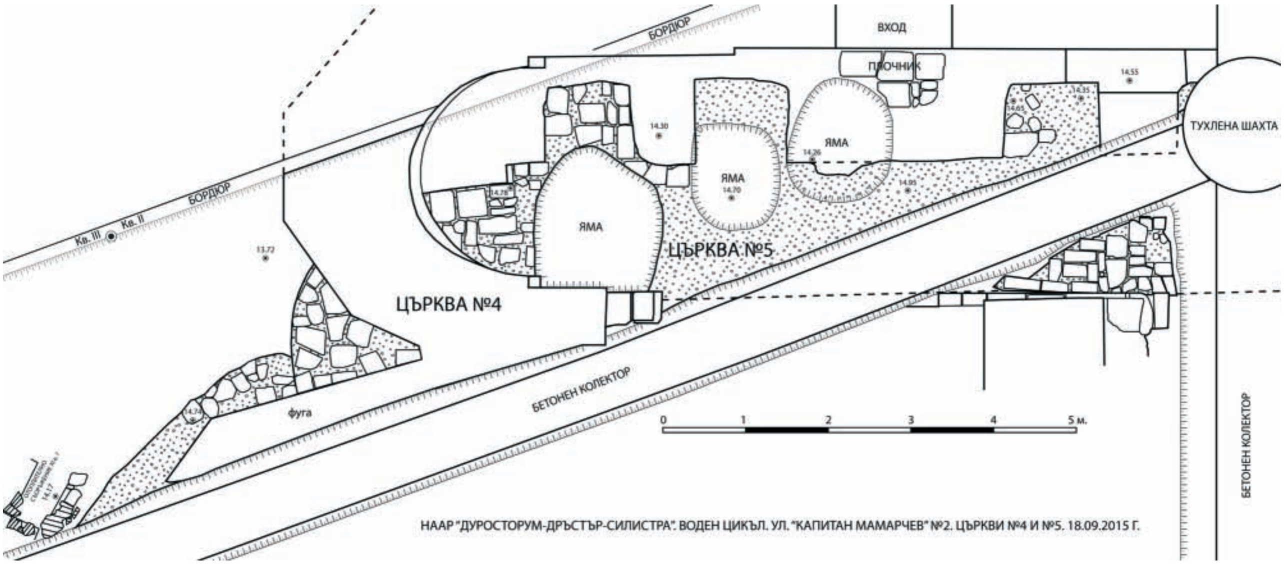

Обр. 3. План на Църква № 5.

Fig. 3. Plan of Church No. 5.

Частично са проучени 4 вкопани структури с отоплителни съоръжения, интерпретирани като землянки.

Ранносредновековни църкви № 4 и 5. Базилика № 4. Продължихме проучванията на екипа на В. Върбанов и Н. Русев, като разкопките бяха съсредоточени в южния кораб на храма. Подът е покрит с каменни плочи, положени върху хоросан. Пръстта под тях съдържа фрагментирана битова керамика от V–VI и IX–X в. Субструкцията на апсидата от ломени грубо обработени камъни на розов хоросан е 0,95–1,05 м, вкопана на 0,50 м в здравия льос. Проучихме жилище пред централната апсида с каменна печка и керамика от края на X в., върху което има погребения от XI в. Храмът е построен в началото на X и разрушен в края на XI в. Демонтирахме хоросанова замазка на кота 14,8 м и регистрирахме под нея фундаментите на по-ранна базилика № 5 от втората половина на IX в.

Базилика № 5 (обр. 3). Проучихме частично източната половина на южния кораб. Запазена е само субструкцията на южния зид от средни и едри ломени камъни на светлорозов хоросан с дълбочина 0,95–1,05 м. Вкопани са в пласт с фрагменти керамика от IV–VI в. и достигат здрав льос, в който са вкопани около 50 см. Зидът е широк 1,60 м и успореден на основата на по-късната църква № 4, като отстои на 1,30 м от нея. Край външното лице проследяваме 4 контрафорси, монолитно свързани с фундамента. Южният кораб на базиликата е широк 3 м.

RESCUE EXCAVATIONS ON THE TERRITORY OF THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE "DUROSTORUM–DRASTAR–SILISTRA"

Georgi Atanasov, Kristian Mihailov

A new section of the late antique fortification of Durostorum was studied. The overground structure consists of stones with processed frontages over red mortar. A brick kiln was found in the eastern periphery of the canabae. It was with two tunnel chambers.

Four buildings from the 2nd–4th c. in the canabae of Durostorum were partially discovered. One of them was wall-painted and heated with a hypocaust.

Three sections were documented from the fortress wall of Dorostol–Drastar from the 6th century. A wall from an early medieval building (10th c.) with quadruple construction on a shallow basis was detected. Four dugouts from the 10th c. settlement under "Albena" sq. were partially excavated.

The layer underneath the floor of Basilica No. 4 contained fragments of pottery from the 5th-6th and the 9th-10th c. The temple was built in the beginning of the 10th c. and was destroyed at the end of the 11th c.

The eastern half of the southern aisle of Basilica No.5 was partially studied. The southern wall was parallel to the foundation of the later church No. 4.

№ 48. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ: „ДОИЗГРАЖДАНЕ НА КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА И РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ВОДОПРОВОДНАТА МРЕЖА НА ГР. СИЛИСТРА“, В ГРАНИЦИТЕ НА НАР „ДУРОСТОРУМ–ДРЪСТЪР-СИЛИСТРА“, КАКТО И ЗОНИ „А И Б“ ПРЕЗ 2015 г.

Станислав Иванов, Гергана Илиева

Спасителното проучването се проведе с прекъсвания между 08. 05. 2015 г и 29. 07. 2015 г. от екип: ръководител Станислав Иванов (НАИМ–БАН); зам. ръководител д-р Гергана Илиева. През по-голямата част от времето разполагахме с 1–2 работника, а към края ги увеличиха на 3–4. Изкопът се намира северно от ъгъла на ул. „Дочо Михайлов“ и ул. „Капитан Мамарчев“ (обр. 1). На това място заварихме проучен изкоп за изграждането на колекторна шахта. В него е засечена стена от силистренското укрепление, изградено през Османския период. В тази част тя е дебела 1,30 м в горната си част, а надолу се разширява, защото северното ѝ (външно) лице е изградено под наклон. Стената е изградена от одялани камъни с различни размери. Има използвана дори сполия. Вътрешното лице е от различни по големина дялани камъни, но вече не толкова грижливо поставяни. Във вътрешността се наблюдават ломени и обработени камъни, споени с бяло–сив ронлив хоросан. Характерът на градежа на стената показва, че от вътрешната ѝ страна е имало насип от пръст и в тази си функция тя е играела ролята на подпора на издигнат терен, върху който, се е разполагало самото укрепление. От вътрешната страна на стената има хоросанов масив с дължина север–юг 10,20 м, заедно със стената. Вероятно този масив представлява бастион, върху който е била разположена артилерия на османския гарнизон. Силистренското укрепление е било издигнато след Кримската война от 1853–1856 г. Освен споменатите части от укрепителната линия на Силистра от XIX в. се регистрираха и още две основи (в кв. 2 и 3) на градежи с неизвестно предназначение, но без съмнение свързани с отбраната на града. Натъкнахме се и на много следи от по-ново време.

В кв. 1 и 2 нямахме възможност за работа по цялата ширина на изкопа, тъй като строителните дейности се ограничаваха по линията на стария канал и встрани от него оставаше съвсем тясна ивица незасегнат терен. Тук се ограничихме в регистриране на незасегнати структури, наблюдавани в профилите и проучвания под старата тръба. Основната работа бе извършена в кв. 3, където по план попадаше бетонна шахта и това беше поводът да се работи на малко по-широк периметър. Тук се попадна на различни по характер структури, част от които се отнасят към периода XV–XVIII в. Няма цялостно попадаща в границите на изкопа структура, поради което и тяхното предназначение е само предполагаемо. Разкриха се две вкопани структури, в чиято долна част е запазена облицовка (?) от камъни, а така също и няколко ями.

По-голям интерес представляват разкритите по-ранни структури. Това са останките от три големи постройки. Най-късна се явява сграда 3, от която се разкри част от зид с посока север–юг и обща дължина 4,20 м и ширина 0,75–0,80 м. Изграден е от квадри, като фугите са запълнени със зелена глина. Максимално запазените редове са 4, но не личи да има дълбока основа. При разчистването на зида от деструкции се оказа, че на 2 м от крайните северни камъни, зидът има оформена страница, след която камъните от градежа се различават от тези на север. Повечето от тях изглеждаха свлечени. След демонтирането на някои, се изясни, че на това място е съществувал вход с ширина 1,60 м, който в даден момент е бил зазидан. Проходът на входа е настлан с плочести камъни, а от самата настилка е запазен малък фрагмент западно от зида. Явно сградата се развива в северна, южна и вероятно в източна посока. Конкретни данни за нейното предназначение и точна датировка липсват. Може да се предположи, че това е западен зид и вход на църква от периода XIII–XIV в. На тази мисъл ни навеждат откритите фрагменти от керамично пластична украса, използвани при фасадната украса на църкви от този период.

При разкриването на по-ранните структури се засякоха и 16 гроба. Част от разкритите скелети са нарушени от по-късна човешка намеса в различни периоди – и при използването на некрополите и в съвременността. Всички погребения са по християнски обряд. Инвентар се откри в два от тях. Някои гробове попадат отчасти под зида на сграда 2, а някои разрушават настилката пред входа.

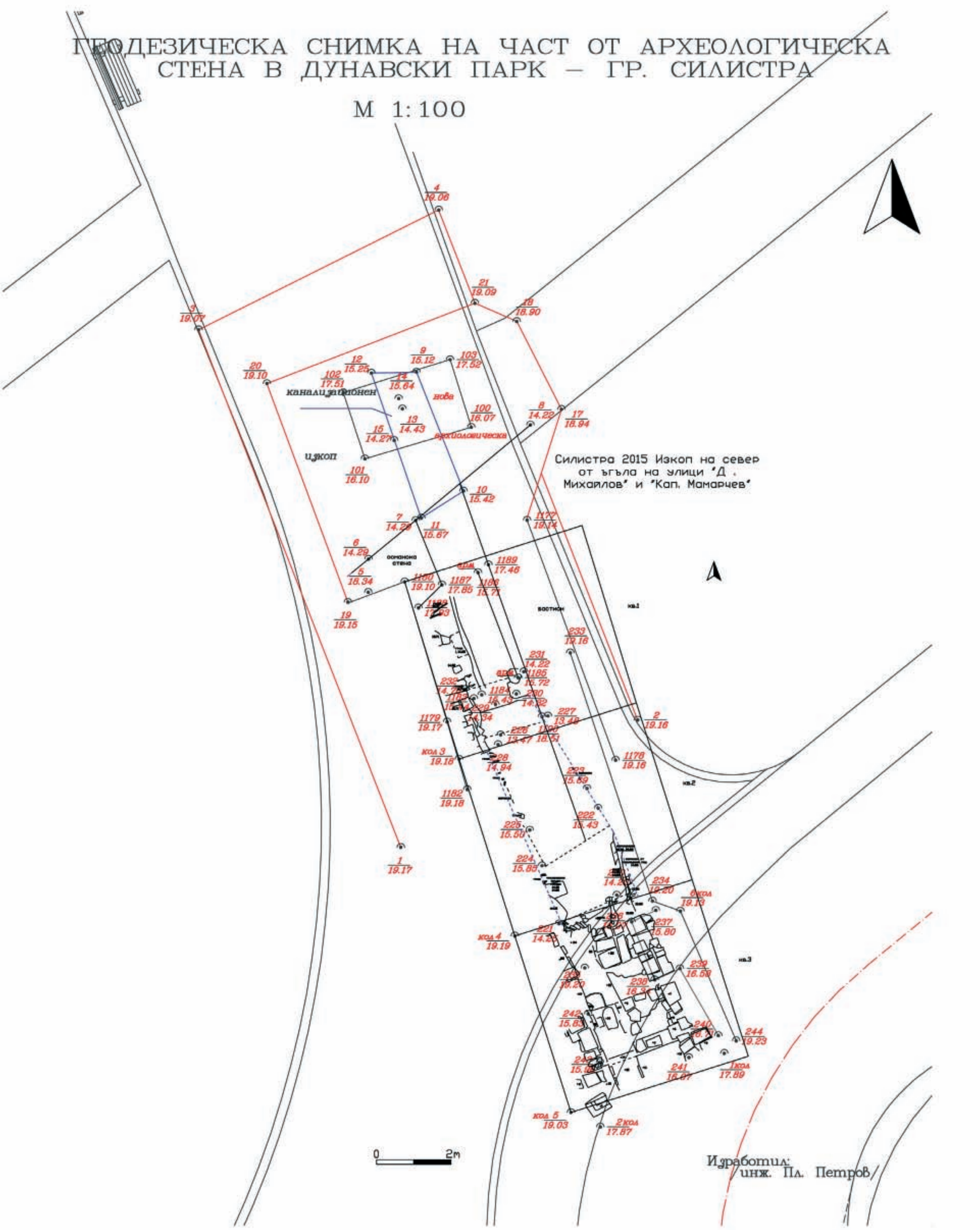
ГЕОДЕЗИЧЕСКА СНИМКА НА ЧАСТ ОТ АРХЕОЛОГИЧЕСКА СТЕНА В ДУНАВСКИ ПАРК – ГР. СИЛИСТРА
М 1:100
Силистра 2015 Изкоп на север от ъгъла на улици "Д. Михайлов" и "Кап. Мамарчев"
канали зационен
нова
археологическа
изкоп
османска стена
бастион
кв.1
кв.2
кв.3
0
2m
Изработил: /инж. Пл. Петров/

Обр. 1. Ситуация на проучвания сектор.

Fig. 1. Horizontal view of the excavated sector.

Тази стратиграфска позиция позволява да се предположи, че се касае за два некропола. Съдейки по гъстотата на погребаните, може също да се приеме, че сградите са имали по-особено приложение. В останалите части, най вече в профилите, също се регистрираха погребения, но не с такава гъстота.

Първоначално в кв. 1, а впоследствие и в кв. 3, се попадна на още 3 зида с посока изток–запад, които принадлежат на две сгради – 1 и 3. Зидовете на сграда 1 попадат в кв. 1 и 3, а на сграда 3 в кв. 3.

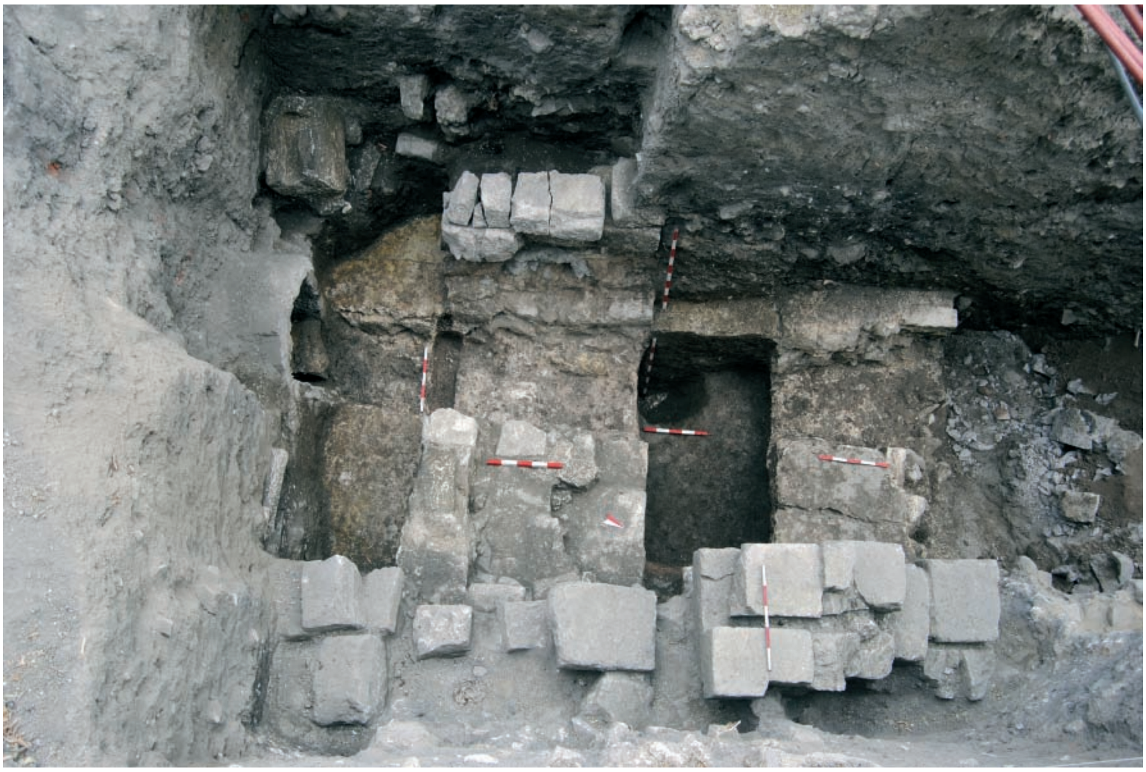

Обр. 2. Останките от трите сгради.

Fig. 2. The ruins from three buildings.

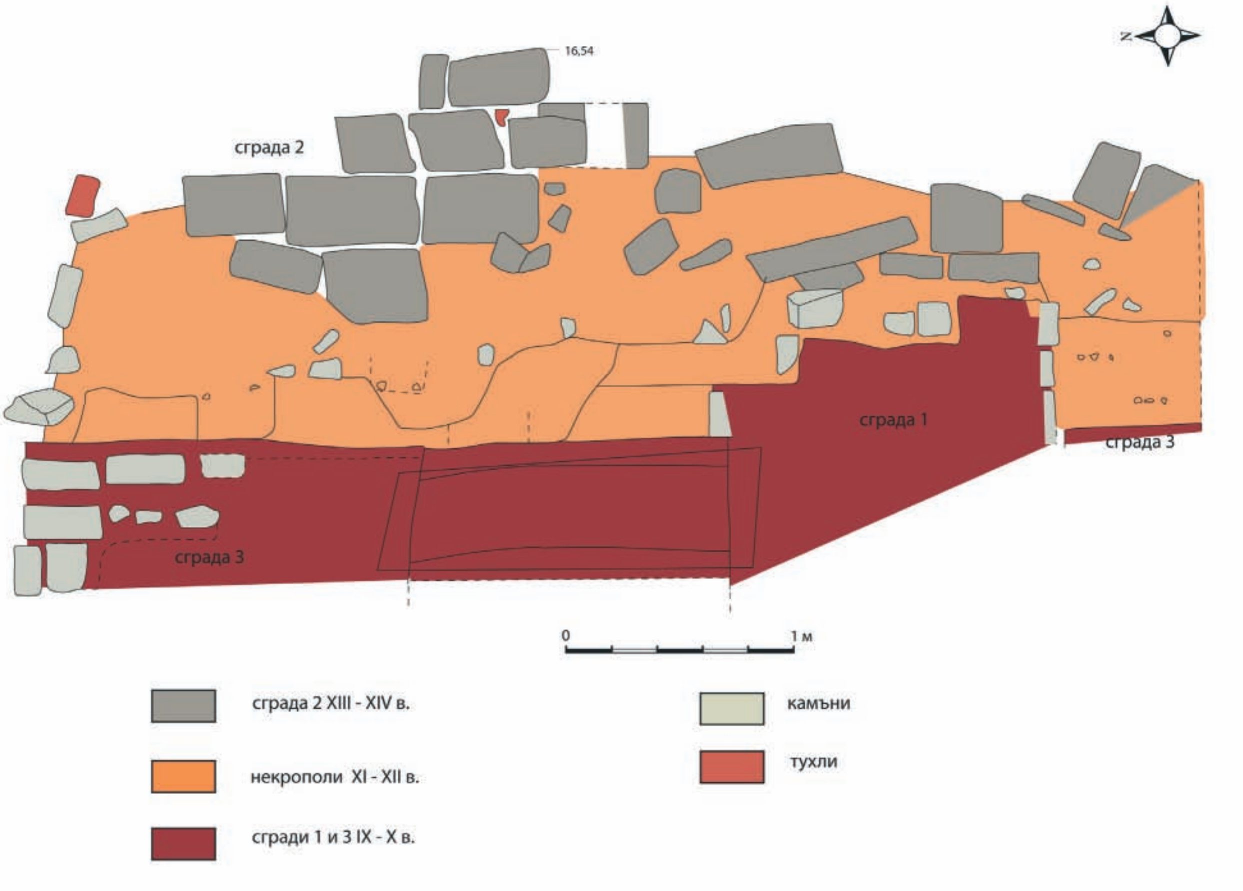
N
16,54
сграда 2
сграда 1
сграда 3
сграда 3
0
1 м
сграда 2 XIII - XIV в.
некрополи XI - XII в.
сгради 1 и 3 IX - X в.
камъни
тухли

Обр. 3. Изглед на съотношението на сградите.

Fig. 3. Correlation of the buildings from stratigraphical point of view.

Най-високо са запазени зидовете на сграда 1, а тези на сграда 3 само в субструкция. В хода на проучването стана ясно, че останките от зидовете на новоразкритата по-ранна сграда № 3, са използвани в пода на сграда № 1, като беше засечено нейното подовото ниво, което е съобразено с останките от двата по-ранни зида. По начин на градеж не се забелязват съществени различия между сгради 1 и 3 – обработени варовикови блокове, споени с розов хоросан. Ширината на зидовете също е сходна 1,75–1,80 м. Така за сграда 1 се получава външна ширина 10,70 м и вътрешна 7,50 м. При сграда 3 ни е известна само вътрешната ширина – 2,55–2,60 м. Техните основи са вкопани в предварително уплътнен терен, който вероятно е обхващал цялата площ на сградите. Това уплътняване е постигнато чрез насипване и трамбоване на пластове глина и прослойки дребни бучки розов хоросан. Тези пластове са нарушени само от ями за дървени стълбове, за които не е ясно на каква конструкция принадлежат. В кв. 2 тази подложка е нарушена и от прокаран глинен тръбопровод с посока изток–запад. По строителните си прийоми сградите могат да се датират в IX в., без да може за се конкретизира по-точно.

ARCHAEOLOGICAL RESCUE EXCAVATIONS OF A SITE "FULL CONSTRUCTION OF THE SEWAGE SYSTEM AND RECONSTRUCTION OF THE WATER SUPPLY SYSTEM IN SILISTRA" WITHIN THE BORDERS OF THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL RESERVE "DUROSTORUM–DRASTAR–SILISTRA AND ZONES "A"AND "B" IN 2015

Stanislav Ivanov, Gergana Ilieva

The excavations took place in the Danube park area in Silistra, under the part of a walkway, on the North side of the corner between "D. Mihailov" and "Cap. Mamarchev" streets. Here we discovered some parts of constructions. They revealed a long living on this place: part of the Ottoman fortress wall from the 19th c. with its bastion; dwellings and economic constructions from the 15th to the 18th c. We also found the ruins of three buildings constructed with big stones. Two of them were made of stones and pink mortar and were dated in the 9th c. From the third building we found part of the west wall with its entrance. It was made with big stones held together with clay mixture. The building was probably from the 13th -14th c.

№ 49. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА УЛ. КАПИТАН МАМАРЧЕВ № 2 В ГР. СИЛИСТРА

Върбин Върбанов, Никола Русев, Георги Митев

Спасителното археологическо проучване е проведено на обект, намиращ се на ул. „Капитан Мамарчев" № 2, до пресечката ѝ с ул. „Дочо Михайлов". Изследваният терен попада в границите на зона А на НААР Дуросторум–Дръстър–Силистра.

При проведените разкопки са регистрирани пластове и структури от периодите XVII–XIX в., XIII–XIV в., X–XII в.

Ниво от XX в.

Най-големи вреди на археологическите пластове са нанесени при прокарването и изграждането на съвременен водопровод, канализация и две шахти, съответно в западния и източния край на обекта. Изкопът за мръсен канал достига приблизително на дълбочина 6 м от съвременната повърхност.

Ниво от XVII–XIX в.

Към този период се отнася горял пласт, който се проследява и на други места в гр. Силистра. Той е следствие от опожаряване през епохата на Възраждането, документирано и в писмените извори.

В източния край на сектора, непосредствено източно от църквата, са проучени останки от късноосманска сграда, ориентирана в посока север–юг. Изградена е от камъни, някои преизползвани от по-ранни градежи, споени с кафяв глинест разтвор. Само вътрешните лица са добре оформени, а вътрешната площ е с дължина около 4 м. В зидарията на северната стената е преупотребена и мраморна колона. В контекста на сградата се откриха фрагменти от керамични съдове, които се отнасят предимно към XVII–XIX в.

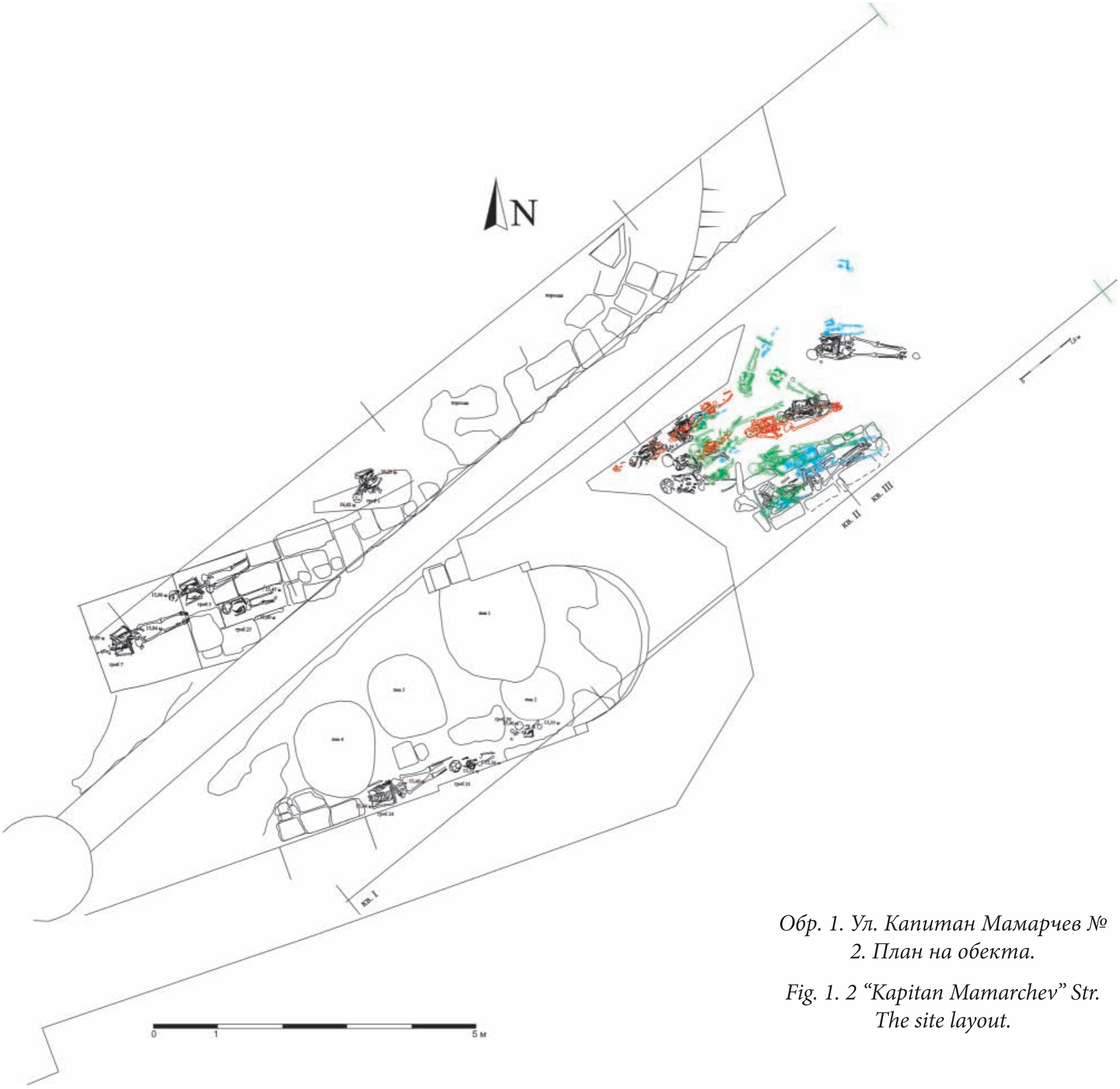

Обр. 1. Ул. Капитан Мамарчев № 2. План на обекта.

Fig. 1. 2 "Kapitan Mamarchev" Str. The site layout.

Със същия период са свързани и четири ями, вкопани дълбоко в пласта на южния кораб на църквата. По този начин те нарушават нейното подово ниво и пресичат няколко гроба. Запълнителят им се състои от кафява пръст, въгленчета, бучки хоросан, парчета от керемиди, изпечена пръст (разбити, опалени кирпичи), въгленчета и дребни бучки хоросан, керамични и фаянсови съдове, керамични лули, монети и корозирали железни предмети.

Ниво от XIII–XIV в.

От обекта произхождат находки от XIII–XIV в., които не могат да се свържат с конкретна структура или ясно изявен културен пласт. Вероятно са в контекста на сграда № 2 от проучванията на Ст. Иванов и Г. Илиева, като деструкции от нея са документирани в западния край на сектора. Към този период се отнасят две колективни монетни находки и още седем други монети. По-добре запазената се състои от 56 медни монети, най-ранни от които са емисии на Мануил I Комнин, Исак II Ангел и Алексий III Ангел, а останалите представляват екземпляри от първата половина на XIII в. (българско и латинско имитативно монетосечене). Другите единични монети са от XIII и XIV в., като най-късни са тези на Иван Александър и Иван Шишман. Към това хронологично ниво се отнасят и три гроба, намиращи се в очертанията на централния кораб на църквата.

Ниво от X–XII в.

Към него принадлежат разкритите останки от трикорабна църква и некропол, включващ 37 гроба (обр. 1–2). По време на разкопките са проучени южният, част от централния кораб и зидът, разделящ наоса от притвора. Изградени са от добре оформени каменни блокчета, споени с бял хоросан.

Централният кораб е понесъл най-много щети от съвременното строителство и предвид малката му проучена площ в рамките на изкопа не могат да се определят неговите размери. В източна посока е завършвал с апсида с полукръгло вътрешно лице и полигонално (петстенно) външно лице. Външното южно лице има дължина 2,70 м, от югоизточното е запазен градеж с дължина 0,94 м, а от източното 1,30 м. Дебелината е 1,38 м, а дължината на хордата от разкритата част на вътрешното лице е 1,23 м. Във вътрешността на апсидата е изграден двустъпален синтрон, долепен на фуга (обр. 3). От него са запазени два дъговидни зида от добре оформени варовикови блокчета, споени с бледо розов хоросан, съдържащ дребни парченца от строителна керамика. Върху горната повърхност на единия ред камъни е очертан ръб, който е по-висок от останалата част с 1–1,5 см. Первазът е широк до 0,17 м и върху него има следи от розов хоросан, свидетелстващ за демонтиран градеж. Върху останалата горна повърхност на блоковете, с широчина 0,24–0,26 м, няма следи от хоросан и тя е добре подравнена.

В западната част на централния кораб е разкрита каменна настилка с много добре загладена горна повърхност. Западно от нея има масивен градеж от добре обработени каменни блокове.

Южният кораб е изграден аналогично на централния, но е по-къс. На изток завършва с апсида с гладко дъговидно вътрешно лице и полигонално (четиристенно) външно лице. В южната фасада на кораба е оформен вторичен вход, северно от който, във вътрешното пространство на кораба, има останки от настилка с каменни плочи. Дължината на южния кораб по оста изток–запад е 11,05 м, като в западна посока се намира входът към/от притвора. Широчината е 2,80 м, а на изток при апсидата се стеснява до 2,60 м. Във вътрешното лице на южния зид на южния кораб са оформени два отстъпа, чрез които дебелината на южния зид се увеличава. Към външното лице са изградени два пиластъра, издаващи се на юг. Външното лице на южния зид е много добре оформено, което показва, че ходовото ниво отвън е било по-ниско от това вътре в църквата. Въз основа на малкото открити археологически материали съществуването на църквата се поставя в X–XI в.

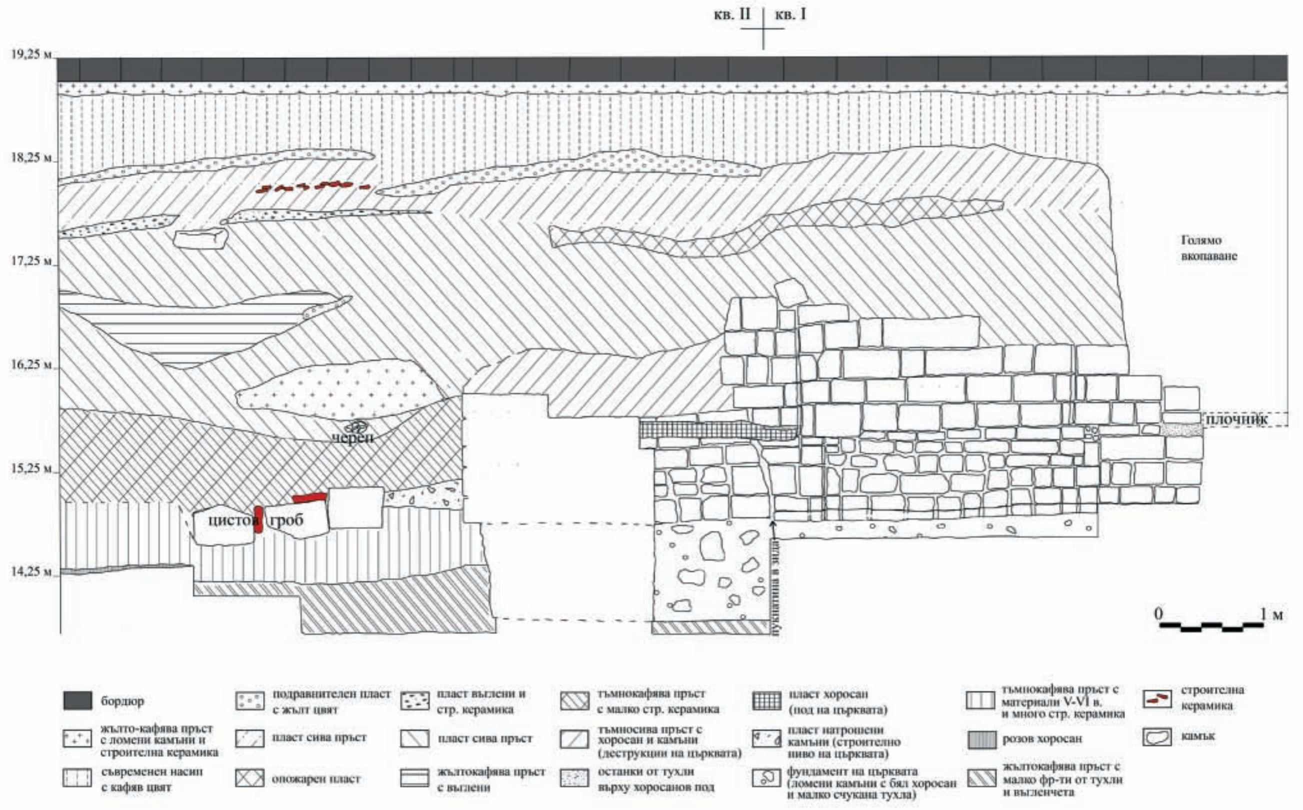
кв. II
кв. I
19,25 м
18,25 м
17,25 м
16,25 м
15,25 м
14,25 м
Голямо вкопаване
плочник
череп
цистов гроб
пукнатина в зида
0
1 м
бордюр
жълто-кафява пръст с ломени камъни и строителна керамика
съвременен насип с кафяв цвят
подравнителен пласт с жълт цвят
пласт сива пръст
опожарен пласт
пласт въглени и стр. керамика
пласт сива пръст
жълтокафява пръст с въглени
тъмнокафява пръст с малко стр. керамика
тъмносива пръст с хоросан и камъни (деструкции на църквата)
останки от тухли върху хоросанов под
пласт хоросан (под на църквата)
пласт натрошени камъни (строително ниво на църквата)
фундамент на църквата (ломени камъни с бял хоросан и малко счукана тухла)
тъмнокафява пръст с материали V-VI в. и много стр. керамика
розов хоросан
жълтокафява пръст с малко фр-ти от тухли и въгленчета
строителна керамика
камък

Обр. 2. Ул. Капитан Мамарчев № 2. Южен профил.

Fig. 2. 2 “Kapitan Mamarchev” Str. The south cross-section.

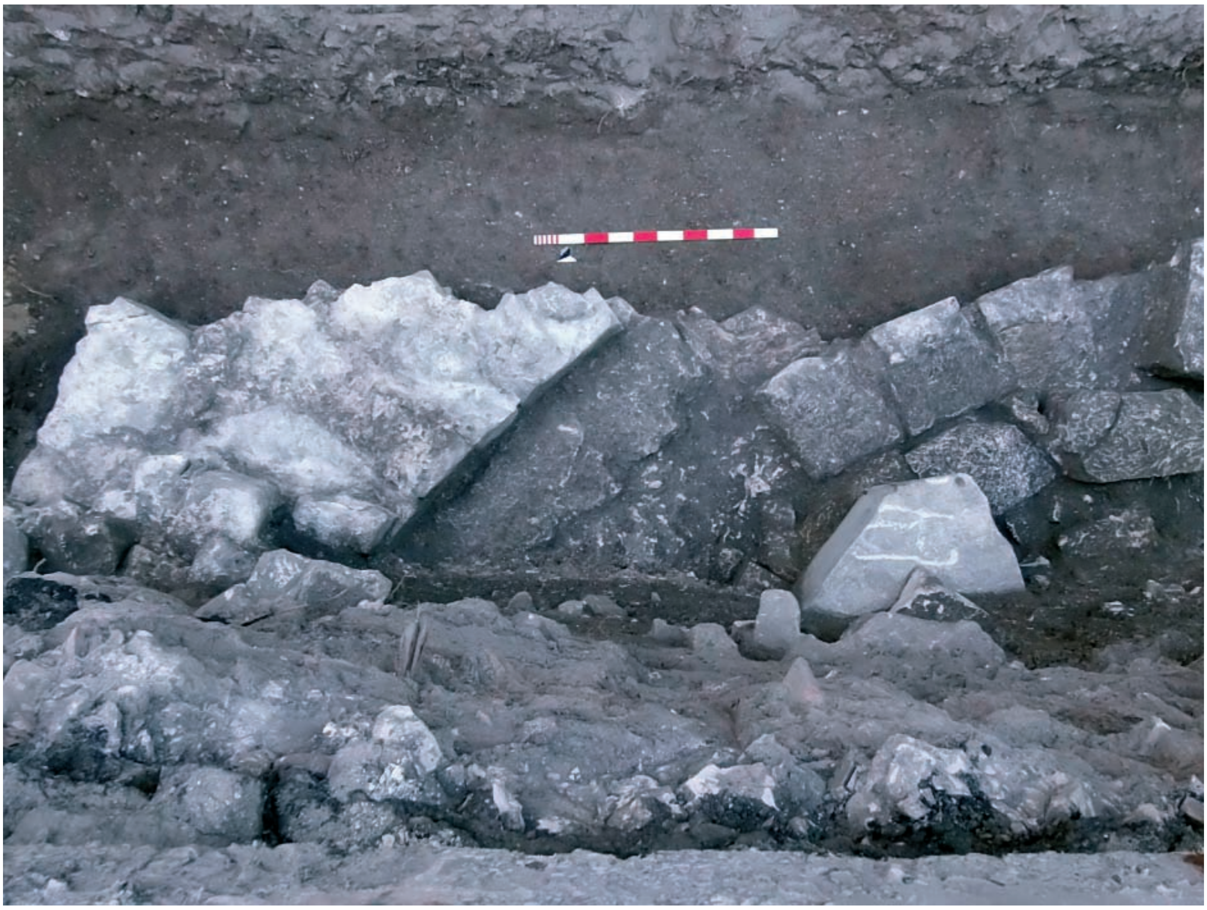

Обр. 3. Ул. „Капитан Мамарчев“ № 2. Синтронът на църквата.

Fig. 3. 2 “Kapitan Mamarchev” Str. The synthronon of the church.

В очертанията на двата кораба и източно от тях е разкрит некропол, включващ 37 гроба. Тези извън очертанията на църквата са вкопани в пласт, от който произхождат анонимни византийски фолиси от края на X–XI в. Почти всички са над външното ходово ниво, като погребванията са извършени най-рано след средата–втората половина на XI в. Гробните съоръжения са представени от обикновени ями и един цистов гроб. Обредът е трупополагане, а ориентацията запад–изток, с различни отклонения. Само в един гроб са положени два индивида, а друг е преизползван.

В шест гроба се откри гробен инвентар, представляващ накити или елементи на костюма и няколко монети в лошо състояние.

Към по-ранен период се отнасят останки от хоросанов пласт, явяващ се подложка на настилка. Тя представлява подово ниво, регистрирано на 0,90 м по-ниско от това на средновековната църква. Поради ограничената площ на проучванията и липсата на археологически материали, датировката и конструктивните особености остават неизвестни.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS ON 2, “KAPITAN MAMARCHEV” STR. IN SILISTRA

Varbin Varbanov, Nikola Rusev, Georgi Mitev

The rescue excavations were conducted on 2, “Kapitan Mamarchev“ Str. and fall inside the borders of Zone “A“ of the “Durostorum–Drastar–Silistra“ National architectural and archaeological reserve.

During the excavations were registered layers and structures from the 17th–19th c., the 13th–14th c., the 10th–12th c. (fig. 1–2). To the 17th-19th c. belonged the fire of the town during the National Revival period, one building and four pits. To the 13th-14th c. belonged several finds, including two coin hoards. In the 10th-12th c. were dated the remains of a three-naved church with synthronon (fig. 3) and a necropolis. At the greatest depth was discovered a floor level made of plaster, whose chronology remains unclear.

№ 50. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА ИЗКОПНИ РАБОТИ И РАЗКОПКИ В ГРАНИЦИТЕ НА СЕРВИТУТА НА ОБЕКТ „ДОИЗГРАЖДАНЕ НА КАНАЛИЗАЦИОННАТА МРЕЖА И РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ВОДОПРОВОДНАТА МРЕЖА НА ТЕРИТОРИЯТА НА НААР ДУРОСТОРУМ–ДРЪСТЪР–СИЛИСТРА И ЗОНИ А И Б“

Стоян Михайлов, Светлана Ганчева, Иван Чокоев, К. Димов

С Разрешение за спасително археологическо проучване № 338/14.07.2015 г. в периода от 15.07. до 29.09.2015 г. се извърши наблюдение на изкопни работи и спасителни археологически проучвания.

Наблюдение на изкопни работи се проведе на ул. „Генерал Гурко“ улица „Капитан Кръстев“ и ул. „Пристанищна“ (28.07–09.08).

Спасителни археологически проучвания се проведоха на три обекта.

Ул. „Капитан Кръстев“ № 4

Разкриха се част от северната стена (два реда тухли) и цялата южна стена на зидан гроб. Регистрираната в профила яма и липсата на част от дъното на гробното съоръжение показват, че гробът е бил ограбен вероятно още през късната античност. Запазеният фрагмент от керемида, използван за под, е на 5,15 м под нивото на асфалта (12,25 м н. в.). За постояването на съоръжението са ползвани тухли с размер 27,5×13,5×4,0 см. Запазената южна стена е изградена от 10 реда тухли, слепени с кал, с обща височина 0,6 м. Външният размер на южната стена е 1,31 м. Южната стена е измазана с червен хоросан. Разстоянието между северозападния и югозападния ъгли отвън е 2,36 м. Дължина на северната стена е 1,22 м. Въз основа на откритата керамиката гробът се датира в периода IV–VI в. При наблюдение на близката ул. „Ген. Гурко“ се идентифицира още един подобен гроб в профила. За района източно от тези две гробни съоръжения има данни за наличието на некропол от античността (Ангелова, Бъчваров 2013).

Ул. „Седми септември“

На ул. „Седми септември“, срещу входа на гаражите, разположени южно от жилищен блок с адрес ул. „Дръстър“ № 31, са разкрити останките на римска сграда, ориентирана по посока север–юг с 10° отклонение на запад. Трасетата на северната и южната стени на сградата преминават през цялата ширина на изкопа, а източната и западната стени попадат извън границите на проучваната площ. Цялата сграда е разположена върху хоризонтална основа, изградена от ломени камъни с бял хоросан с дебелина 0,40 м. Северната стена е широка 1,10 м. В южната стена (широка 0,9 м) се разкри вход на префурниума на сградата с отвор 0,8 м. От вътрешността на сградата се проучиха 6 цели пилона със средни размери 1,2×1,2 м и запазена височина 0,80–0,85 м и 5 частично разрушени пилона. В южната част на сградата бяха разкрити стълбчета, изградени от квадратни плоски тухли (най-много до10) и едно стълбче от каменен блок.

Южно от стената на сградата се проучи вкопаване в жълтата льосова пръст с неправилна форма, ползвано за обслужване на подовото отопление.

Проучените архитектурни останки предполагат, че те са субструкция на сграда с подово отопление. Размерите на сградата са 11 м в направление север–юг, а по направление изток–запад са проучени 4,70 м. Сградата се датира в края на II–III в.

Ул. „Дочо Михайлов“

Проучването е в рамките на ранновизантийската и средновековната крепост. Общата дължина на проучения участък е ок. 100 м с ширина от 1,50 до 0,70 м. В резултат на проучването се разкри следната стратиграфия на обекта.

Възраждане и ново време (XIX–XX в.)

Пласт с дебелина ок. 1,0 м. Структурите, които се регистрират в него, са действащи и отпаднали ВиК съоръжения от края на XIX до началото на XXI в. През този пласт преминават няколко отходни ями от XIX–XX в. Вероятно трасето на ул. „Дочо Михайлов“, преди полагане на настилката от паваж, е била дворно пространство.

Османска епоха (XV–XVIII в.)

От това време е слоят между 1,0 и 2,0 м в дълбочина. Единствената структура, от регистри-

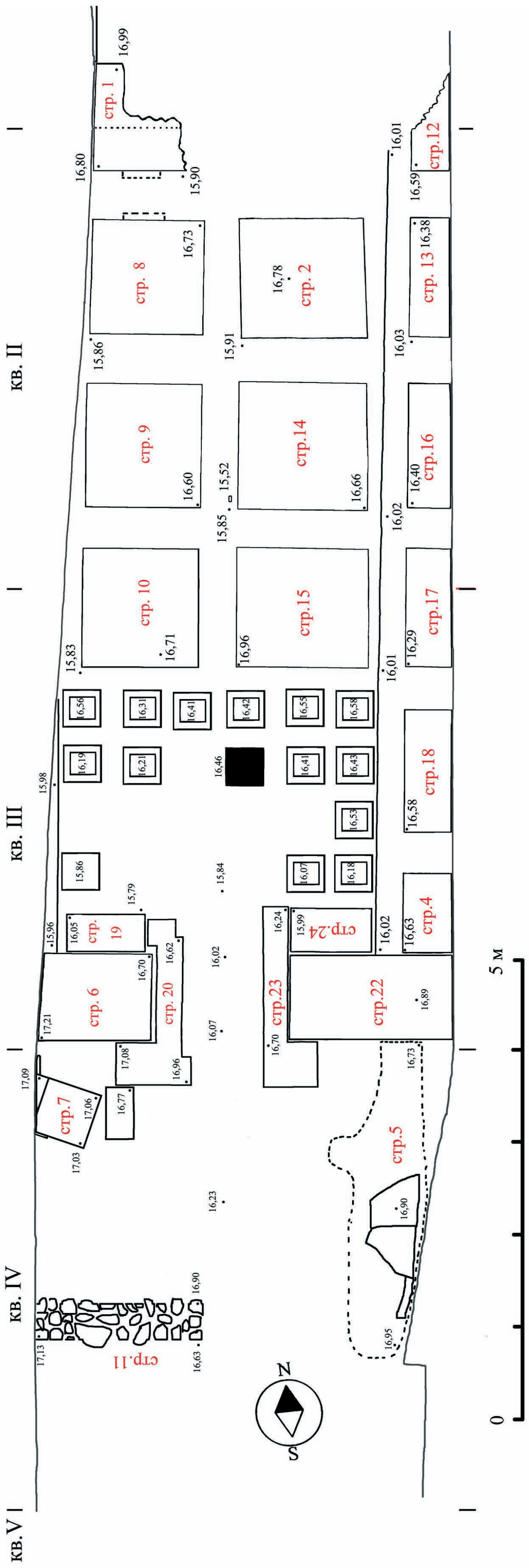

Обр. 1. План на римска сграда на ул. „Седми септември“

Fig. 1. Plan of a roman building on 7, “Septemvri”Str.

раните при проучването, за която може да се твърди, че е ползвана през този период, е зид от ломени камъни, споени с кал. Следователно може да се направи извод, че през османския период проученият терен също е бил открита площ.

Към този период, поради своята стратиграфска позиция, би трябвало да се отнесат и три християнски гроба без инвентар. През 2007 г. в близост са открити 23 гроба, които се датират XIII–XIV в. (Колева, Кирилов 2008, 608). Вероятно това е един некропол, ползван дълго време.

Средновековие (X–XIV в.) с три фази:

– втора половина на XIII–XIV в. Към него се отнасят останките на две сгради, от които едната е запазена в един ред от големи квадри, разположени върху плитък фундамент от дребни камъни и разрушенията от по-ранна сграда. Подът ѝ е от трамбована жълта пръст на нивото на средата на запазения първи ред камъни. Към този период или към началото на османската епоха може да се отнесат и „по-високо“ разположените гробове от некропола при разрушенията на църква № 4.

– XII – средата на XIII в. Към този период могат да се отнесат зидовете, които са с грижливо изградени лица от ломени камъни, споени с кал и пълнеж от по-дребни камъни и фрагменти строителна керамика (Колева, Кирилов 2007, 609). От същото време е и пещ в източния профил, до която е открита малка монетна находка от ср. на XIII в.

– Края на X–XI в. Към този период могат да се отнесат множество еднотипни структури, състоящи се обикновено от един ред слабо обработени средни по големина камъни, при една, от които, се разкри подово ниво от жълта пръст, примесена с фрагменти строителна керамика. Към началото на този период или малко по-рано е сградата с градеж, запазен във височина до три реда средни и големи оформени камъни, споени с кал с каменен банкет пред нея. Към тази епоха трябва да се отнесе и пласт с натрошени керемиди в кв. II, които

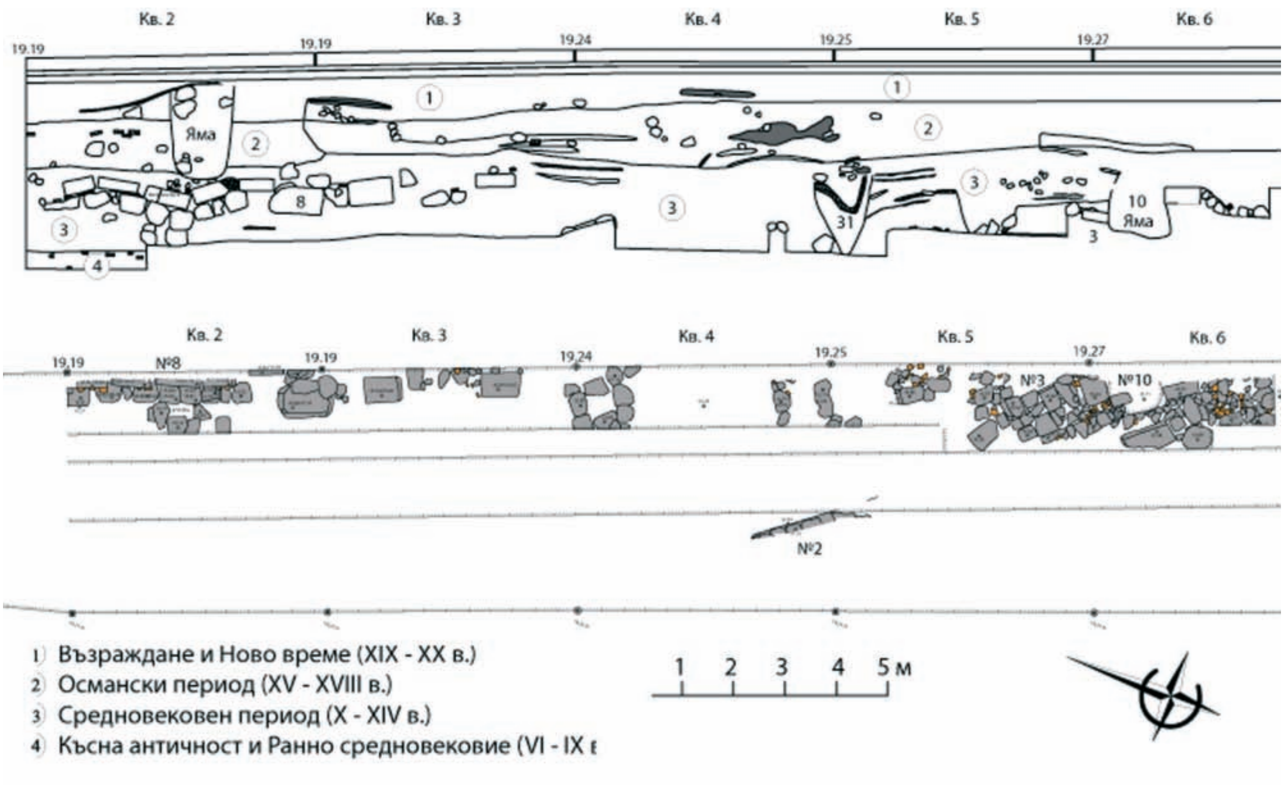
Кв. 2
Кв. 3
Кв. 4
Кв. 5
Кв. 6
19.19
19.19
19.24
19.25
19.27
Яма
8
31
10
Яма
№8
№3
№10
№2
1) Възраждане и Ново време (XIX - XX в.)
2) Османски период (XV - XVIII в.)
3) Средновековен период (X - XIV в.)
4) Късна античност и Ранно средновековие (VI - IX
1 2 3 4 5 м

Обр. 2. ул. „Дочо Михайлов“, кв. II–VI – план и профил

Fig. 2. "Docho Mihaylov" Str., sq. II–VI – plan, cross-section and outlines.

може би трябва да се свържат с разрушаването на църква №4, разположена непосредствено от север.

Най-общо към времето XI–XIII в. могат да се отнесат гробовете, които се разполагат непосредствено върху разрушенията на църква № 4.

Късна античност и ранно средновековие. (VI–IX в.)

Не се разкриха структури, а само отделни движими материали.

Литература

Колева, Кирилов 2008: Р. Колева, Ч. Кирилов. Спасително археологическо проучване на обект УПИ 1, кв. 69 НААР „Дуросторум–Дръстър–Силистра“ – Археологически открития и разкопки за 2007 г., София, 2008, 607-612.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF EARTHWORKS AND EXCAVATIONS IN RELATION TO THE "CONSTRUCTION OF THE SEWAGE NETWORK AND RECONSTRUCTION OF THE WATER SUPPLY NETWORK ON THE TERRITORY OF THE NATIONAL ARCHITECTURAL AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE "DUROSTORUM–DRASTAR–SILISTRA" AND ZONES "A"AND "B"

Stoyan Mihailov, Svetlana Gancheva, Ivan Chokoev, K. Dimov

On "Captain Krastev" Str. was revealed partially destroyed grave made of bricks glued with mud and plastered inside with red mortar. The facility dates back to the 4th–5th c. It has been looted in the Late Antiquity.

On 7, "September" Str. was revealed part of the substruction of a building from the 2nd–3rd c. with a hypocaust. The dimensions of the building were 11 m (North-South), and in the East-West direction have been explored 4.70 m.

On "Docho Mihaylov" Str. was explored a terrain with total length of 100 m and width between 1.50 and 0.70 m. There were revealed parts of two Christian necropoleis. There were explored parts of medieval buildings (10th–14th c.) separated into three basic building periods, each of them with different construction of the buildings. Structures of earlier periods were not identified.

№ 51. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ В НААР „ДУРОСТОРУМ–ДРЪСТЪР–СИЛИСТРА“ ПРЕЗ 2015 г.

Боян Тотев, Кристиян Михайлов

Частично бяха проучени 3 римски обекта, попадащи на територията на канабето на XI Клавдиев легион. В района на ГККП Силистра беше разкрита външната част от субструкцията на ъгъл и апсида. Основите са принадлежали на представителна римска сграда от II–III в. Основната част от нея е проучвана при строежа на сградата на съвременното КПП. Два успоредни зида, развиващи се в посока север–юг, бяха частично проучени на ул. „7 септември“. Те вероятно са били част от едно съоръжение, свързано с проучваната недалеко представителна римска сграда от III–IV в. Срещу входа на бл. 42 на ул. „Янко Тодоров“, се разкри част от правоъгълно помещение с разположен в приземната част хипокауст. Той е разположен директно върху льоса, в който е вкопана сградата. Разкриха се колонки, изградени от 9 тухли с печати на XI Клавдиев легион. Страните му са облицовани с глинени плочи с изпъкнал борд. Покрит е с големи плоски тухли, изграждащи подовото ниво на сградата. В проучения от нас терен, попада обмазана с хоросан и вар северна стена с дължина 4,40 м. Тя е част от представителна постройка, попадаща под основите на блок 42.

В центъра на средновековния град бе проучена част от територията на старобългарски езически храм (капище). То е открито и идентифицирано през 2007 г. от екип на СУ, ръководен от Р. Колева и Ч. Кирилов. В периметъра на проучване бяха локализирани детайли от субструкцията на

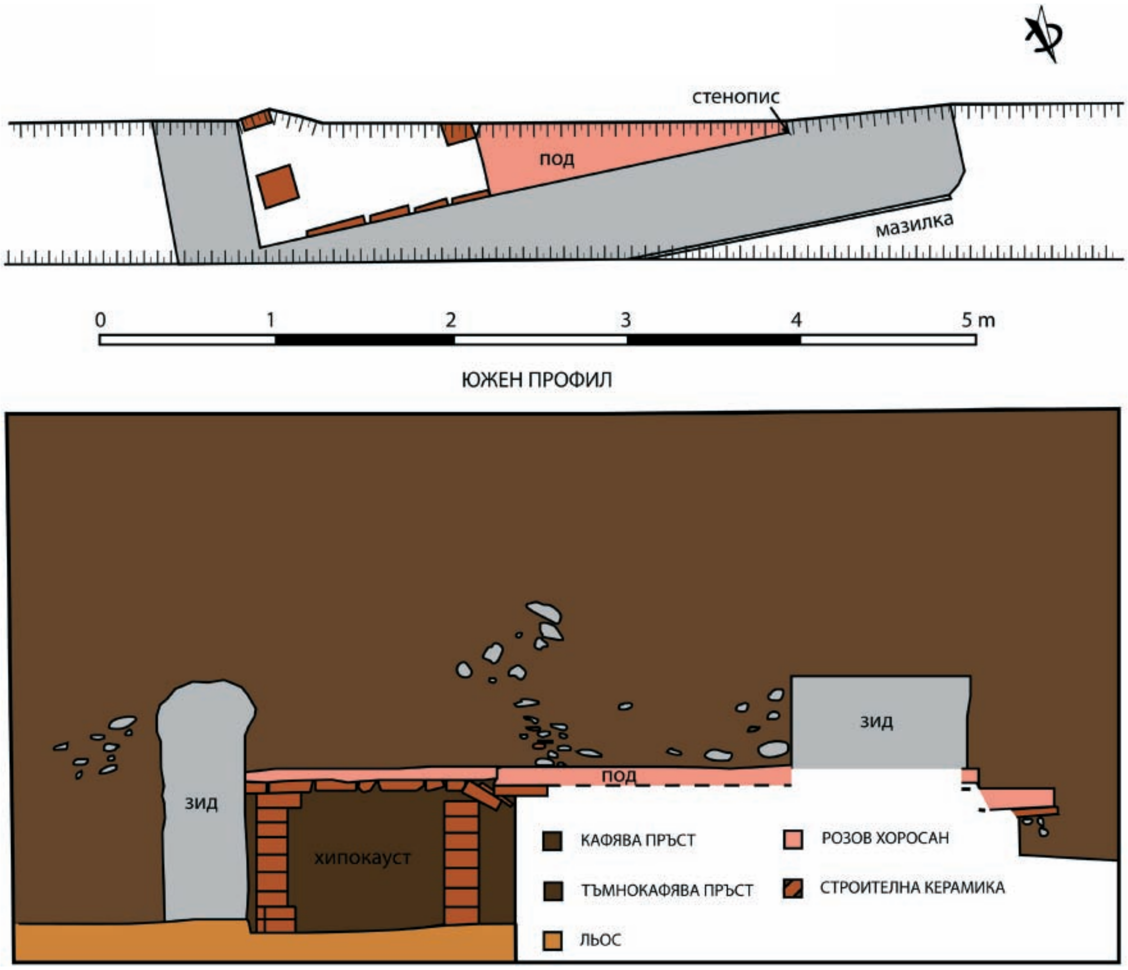

Обр. 1. Помещение с хипокауст на ул. „Я.Тодоров 40“. Профил и вертикален план.

Fig. 1. A room with underfloor heating at 40, “Y. Todorov” str. Elevation and cross-section.

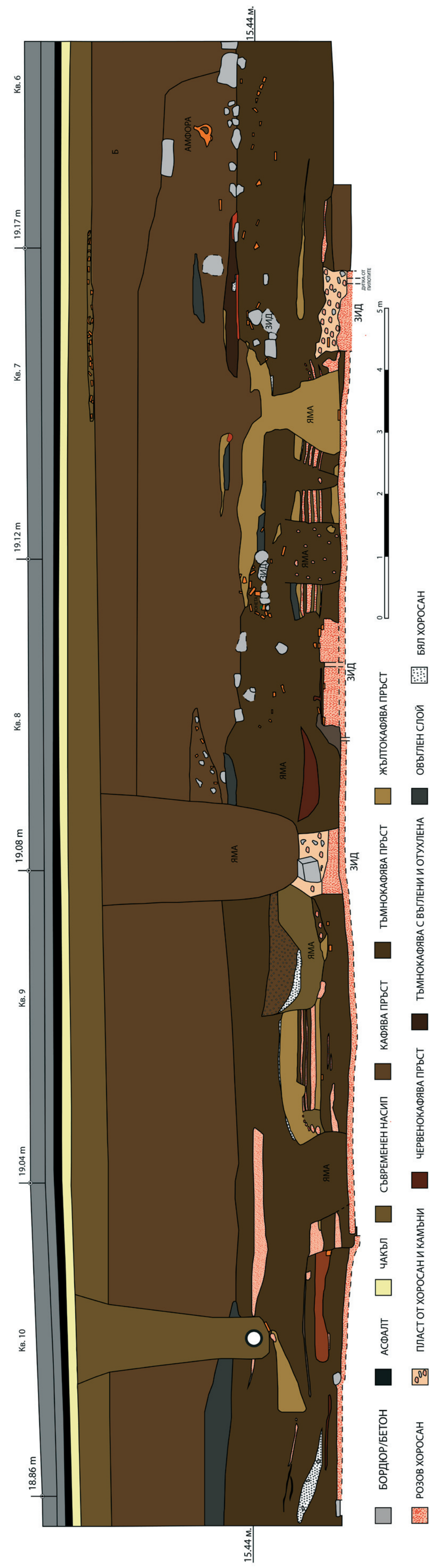
15.44 м.
Кв. 6
Кв. 7
Кв. 8
Кв. 9
Кв. 10
19.17 m
19.12 m
19.08 m
19.04 m
18.86 m
Б
АМФОРА
ЗИД
ЯМА
0 1 2 3 4 5 m
БОРДЮР/БЕТОН
АСФАЛТ
ЧАКЪЛ
СЪВРЕМЕНЕН НАСИП
КАФЯВА ПРЪСТ
ТЪМНОКАФЯВА ПРЪСТ
ЖЪЛТОКАФЯВА ПРЪСТ
РОЗОВ ХОРОСАН
ПЛАСТ ОТ ХОРОСАН И КАМЪНИ
ЧЕРВЕНОКАФЯВА ПРЪСТ
ТЪМНОКАФЯВА С ВЪГЛЕНИ И ОТЪУЛЕНА
ОВЪГЛЕН СЛОЙ
БЯЛ ХОРОСАН

Обр. 2. Основи и хоросанови нива на езически храм на ул. К. Мамарчев 2. Южен профил.

Fig. 2. Foundations and mortar levels of the pagan temple at 2, "K. Mamarchev"str. Southern cross-section.

сграда от два, вписани един в друг, квадрата (?). Открити бяха основите на външната западна стена и вътрешния североизточен ъгъл. Конструкцията съвпада с описаната от предишните проучватели. Върху набити в заварения терен дървени пилоти са положени два пласта от розов и бял хоросан, върху който, след нивелиране със строителна керамика, са били подреждани квадри в системата лойфер–биндер. Ширината на външната основа е 1–1,10 м, а на вътрешната (частично разбита от яма) около 1,30 м. Разстоянието между стените е приблизително 4,0 метра. Под цялата проучена част е оформен хоросанов под. Над него, върху пластове от глина и пръст се откриха четири, силно разрушени от по-късни вкопавания, нива от розов хоросан. Разбит от османска яма е и ъгълът на сградата, където на място е запазен квадров блок. В края на кв. X се открива участък с деструкции с ясно направление югозапад–североизток. Те вероятно са следите от демонтирането на външната източна стена на съоръжението. Капището е било разположено в центъра на аула, на свещено място, в близост до развалините на ранновизантийската базилика и върху територия, която не е била обитавана до тогава през старобългарския период. В близост до него при спасителни археологически разкопки и наблюдения са открити три жертвеника, които най-вероятно имат връзка с извършваните в капището ритуали и са били част от интериора му.

Върху основите на капището се откриха основите на вкопано жилище от X в. и каменни постройки от средновизантийския период. Открити бяха три гърнета, глазирана кана с отчупена гърловина, анонимни фолиси и четири оловни печата от втората половина на XI в. От същия период е една каменна печка с правоъгълна форма и частично съхранени останки от каменен плочник в кв. IX.

Представени са резултати от проучвания на 3 еднослойни обекта от канабето на XI Клавдиев легион. Проучена беше външната страна на субструкция от апсида и ъгъл на голяма сграда, попадаща под основите на съвременното КПП Силистра. Западно от трасето на ул. „7-ми септември“, бяха проучени основите на два успоредни зида, положени на хоросанова подложка. В широк 1 м изкоп на улица „Янко Тодоров 42“, бе разкрита част от представителна сграда с колонки за хипокауст, изградени от тухли с печати на VII Клавдиев легион. Най-важната находка на ул. „К. Мамарчев 2“, бяха основите на старобългар-

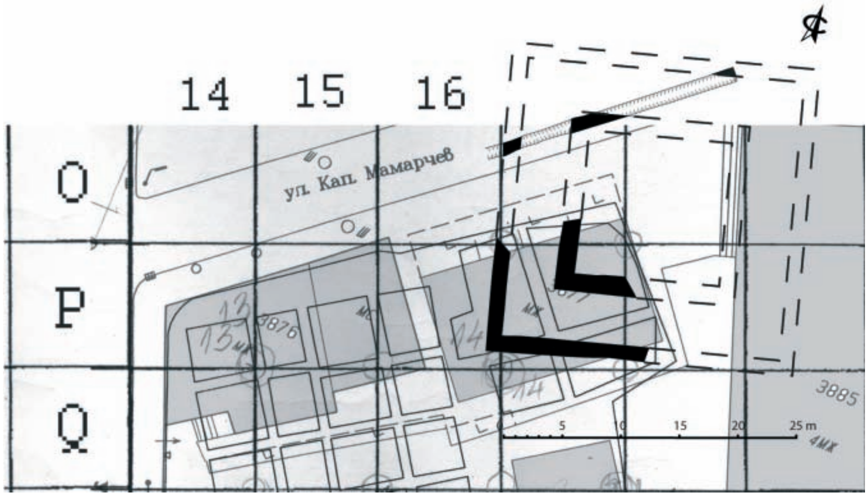

Обр. 3. Примерна реконструкция сградата на езически храм на ул. „К. Мамарчев 2“.

Fig. 3. Hypothetical reconstruction of the pagan temple at 2, “K. Mamarchev” str.

ски езически храм. Открити бяха елементи от западната и източната външна стена, както и от северозападния вътрешен ъгъл. Показан е примерен вариант два вписани квадрата с размери 25×25 и 15×15 м. Разкрити са елементи от интериора на светилището – подови нива от розов хоросан. Свързани с комплекса са и откритите в близост каменни жертвеници

RESCUE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH BEFORE THE REPLACEMENT AND THE OPTIMIZATION OF THE URBAN SEWAGE NETWORK IN THE NATIONAL ARCHITECTURAL AND ARCHAEOLOGICAL RESERVE “DUROSTORUM–DRASTAR–SILISTRA” IN 2015

Boyan Totev, Kristian Mihaylov

3 single-layer sites from the canabae of Legio XI Claudia were excavated. The outside foundations of an apse and a corner of a large building were investigated. West of “7th September“ Str. the foundations of two parallel walls, laid on mortar pad, were explored. In a trench at 42 “Yanko Todorov“ Str. was revealed a part of representative building with hypocaust columns, built from bricks with stamps of Legio VII Claudia. At 2 “K. Mamarchev“ Str. Were discovered the foundations of an Old Bulgarian pagan temple. Elements from the western and eastern outer walls and from the NE inner corner were found. The finds allowed upgrading the reconstruction by outlining the foundations of the temple – two inscribed squares with dimensions 25×25 m and 15.50×15.50 m. Composite parts from the interior of the sanctuary were revealed – a floor level built of mortar. The stone altars found nearby were associated with the complex.

№ 52. АРХЕОЛОГИЧЕСКО СПАСИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ 24 ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ–СВИЛЕНГРАД В М. ШИХАНОВ БРЯГ, ГР. ХАРМАНЛИ

Веселин Игнатов, Красимир Ников, Татяна Кънчева-Русева, Красимир Велков и колектив

Проучването е проведено в периода април–май 2015 г. Обектът е определен за пълно проучване с протокол № 10-00-207/27.08.2014 г. на експертна комисия на ГД ИОКН в МК, назначена със заповед № РД09-777/24.09.2014 г.

По време на проучването бяха разкрити структури от римската и средновековната епохи (обр. 1). В северната част на сервитута са намерени фрагменти от съдове, отнасящи се към желязната епоха (VIII–VI в. пр. Хр.), които са от структури, намиращи се извън проучената площ.

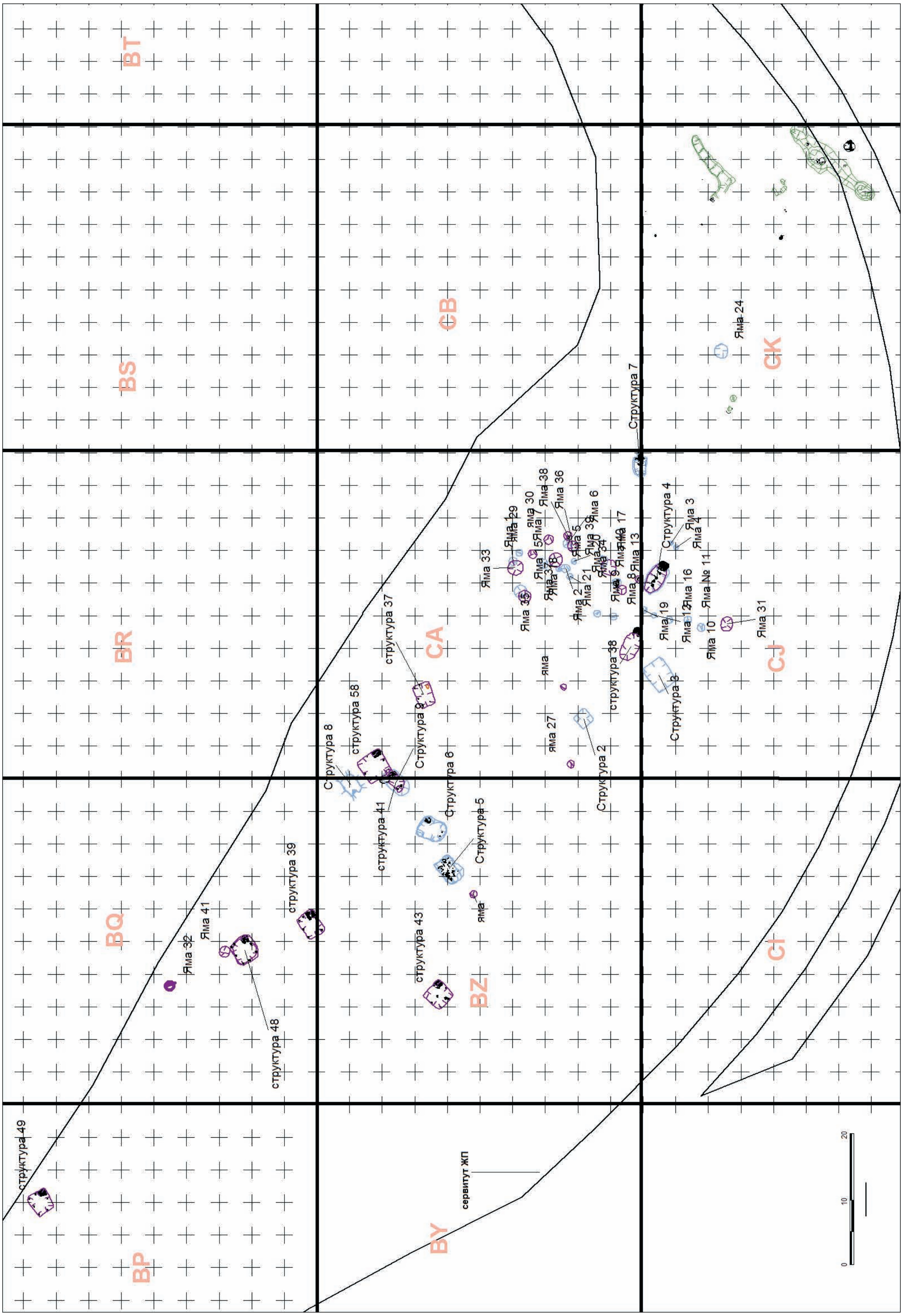
BT
BS
BR
BQ
BP
CB
CA
BZ
BY
CK
CJ
CI
структура 49
сервитут ЖП
структура 48
Яма 32
Яма 41
структура 39
структура 43
яма
Структура 5
Структура 6
структура 41
Структура 8
структура 58
Структура 9
структура 37
Структура 2
яма 27
яма
структура 38
Структура 3
Структура 7
Структура 4
Яма 1
Яма 2
Яма 3
Яма 4
Яма 5
Яма 6
Яма 7
Яма 8
Яма 9
Яма 10
Яма № 11
Яма 12
Яма 13
Яма 16
Яма 17
Яма 18
Яма 19
Яма 21
Яма 24
Яма 29
Яма 30
Яма 31
Яма 33
Яма 34
Яма 35
Яма 36
Яма 37
Яма 38
Яма 39
Яма 40
0
10
20

Обр. 1 Общ план на обекта.

Fig. 1. General plan of the site.

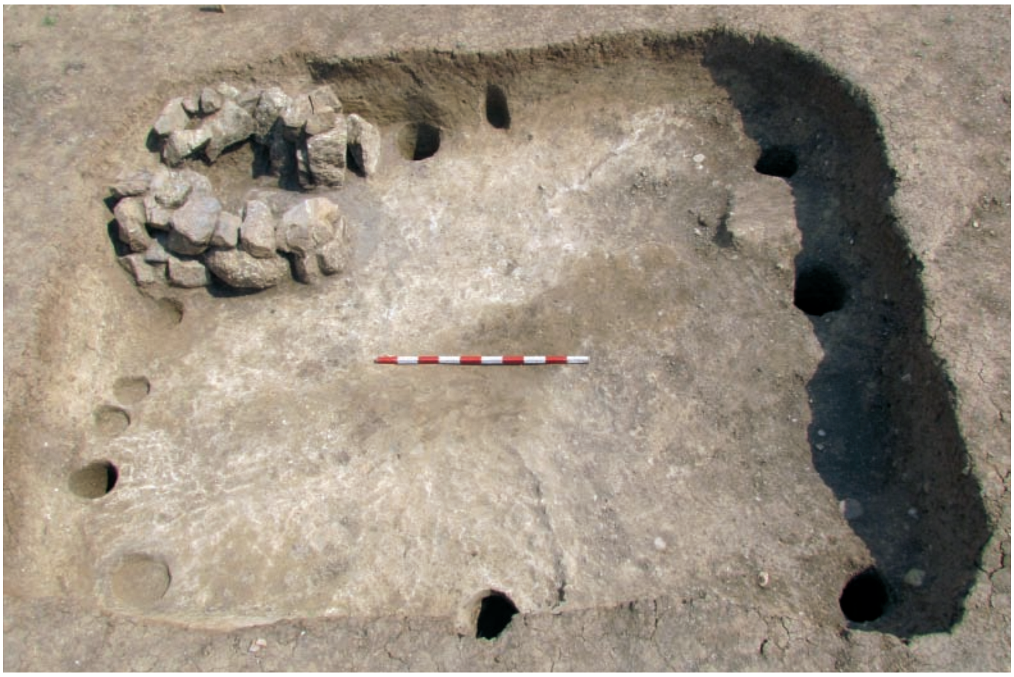

Обр. 2. Вкопано жилище.

Fig. 2. A dug-in dwelling.

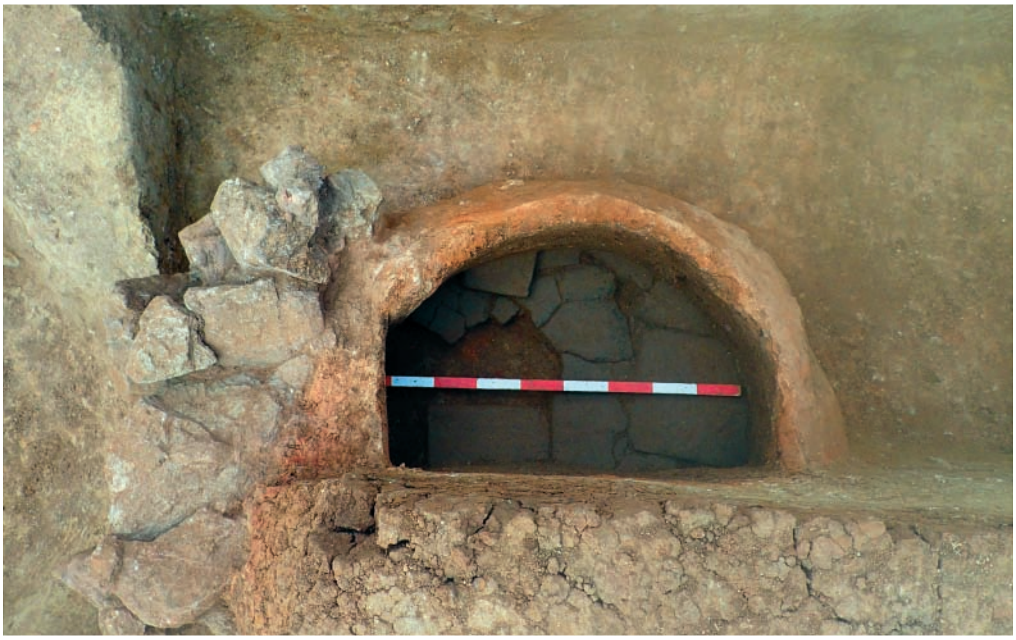

Обр. 3. Пещ.

Fig. 3. A furnace.

Римска епоха

С римската епоха се свързва плитка яма с кръгла форма (диам. 1,40 м) и запазена дълбочина 0,20 м, в чийто пълнеж бяха открити керамични фрагменти от съдове, работени на ръка и колело.

Средновековие

Проучени са шест землянки от ранното средновековие. Те имат почти квадратна форма и размери от 3 до 4 м. Ориентирани са североизток–югозапад и са вкопани в терена на дълбочина от 0,35 до 0,60 м. По ъглите им са открити дупки от коловете, изграждали конструкцията на покрива. Отоплителните им съоръжения са изградени от камък на кална спойка и са разположени винаги в източния ъгъл (обр. 2). Горивната им камера е с размери до 0,50 м. В землянките са открити железни върхове на стрели; костни, бронзови и железни шила, сребърна обица, бронзови пръстен и халка, керамични съдове, керамичен жетон, железен кръст, глига, 5 части от хромелни камъни и железни гвоздеи.

Освен землянките са открити и две вкопани структури, с изградени в тясната им част големи битови пещи. С проучените през предходните години, техният брой достигна пет (Игнатов и др. 2006; Кънчева-Русева и др. 2008). Те имат издължена правоъгълна форма, с максимални размери 2×4 м и са ориентирани по надлъжната си ос североизток–югозапад. Дупки от колове се откриват по дългата им ос (от една до три). Пещите са ситуирани в югоизточната част. Те имат елипсовидна до правилна кръгла форма на дъното и максимални размери: диаметър от 0,90 до 1,40 м. Сводът е висок до 0,50 м. При някои са запазени тухлите, изграждали пода на пещта (обр. 3). Запазеният вход е с широчина 0,38 м и височина 0,42 м. В структурите са открити бронзова тока, фрагментиран керамичен съд, фрагмент от хромел. Откритите материали позволяват тези съоръжения да бъдат отнесени към ранното средновековие.

Към същия период се отнасят и проучените 16 ями. Те имат кръгла или елипсовидна форма на отвора, с диаметри от 0,90 до 1,80 м и дълбочина 0,60 до 2,60 м. Всички ями са с основен пълнеж от сиво–кафява пръст, близка до стерилната глина. В някои се забелязват ивици сиво–черна до сиво–пепелява пръст, обилно примесена с дребни въгленчета. В разрез са предимно цилиндрични – до стесняващи се в средата и разширяващи се в дълбочина. В тях се откриват животински кости, рога, отухлени мазилки, шлака и фрагменти от керамични съдове.

В две от ямите бяха открити скелетите на три човешки индивида. Два от тях са положени в горната част на яма № 40, а третият – в долната част на яма № 31. Начинът на погребване ни дава основание да ги отнесем към групата на необичайните гробове в Тракия.

Спасителното проучване обхваща изцяло разширението на сервитута и работата в него е приключена.

Литература

Игнатов и др. 2006: В. Игнатов, Т. Кънчева-Русева, К. Велков, Ц. Попова, Г. Рибаров, Н. Господинов. В: Археологически разкопки в м. Шиханов бряг до Харманли. – В: Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътната линия Пловдив-Свиленград през 2004 г. В. Търново, 2006, 335-397.

Кънчева-Русева и др. 2008: Т. Кънчева-Русева, В. Игнатов, К. Велков, К. Господинов. Археологически разкопки в м. Шиханов бряг, гр. Харманли. – В: Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътната линия Пловдив-Свиленград през 2005 г. В. Търново, 2008, 267-326.

ARCAELOGICAL RESCUE RESEARCH OF SITE NO. 24 ON THE RAILROAD PLOVDIV–SVILENGRAD IN THE LOCALITY SHIKANOV BRIAG, HARMANLI DISTRICT

Veselin Ignatov, Krasimir Nikov, Tatyana Kuncheva-Ruseva, Krasimir Velkov et al.

In 2015 structures from the Roman period and the Middle Ages were uncovered. In the North part of the easement were found fragments of dishes from the Iron Age (8th–6th c. BC) belonging to structures outside the studied area.

Six slightly dug-in early medieval dwellings were excavated. They were 3–4 m in size, oriented NE–SW. Their heating facilities were built with stones and mud and were always located in the east corner. Iron arrowheads, bone, bronze and iron stilettos, a silver earring, a bronze ring, a pottery, a ceramic token, chip, an iron cross, mill stone and iron nails were discovered inside them.

5 early mediaeval dug-in structures with elongated shape, 2 x 4 m in size, and orientated NE–SW were also found. Big oval furnaces were documented at their SE parts.

The 16 studied pits belonged to the same period. Animal bones horns, burnt plaster, slag and fragments from ceramic dishes were found.

In two of the pits were found skeletons of 3 individuals.

№ 53. КЪСНОСРЕДНОВЕКОВНИ СТРУКТУРИ НА „УЛ. ИВАН ВАЗОВ № 7“, ГР. СОФИЯ

Юниан Мешеков, Полина Стоянова

Обектът, който е предмет на спасително археологическо проучване, се намира в обхвата на II защитена зона на ИАР Сердика–Средец, с административен адрес: ул. „Иван Вазов № 7“. Там е предвидено да бъде изградена частна жилищна сграда с подземни помещения до 4 м под нивото на околния терен.

Предвидената за ново строителство площ е ок. 200 кв. м. Първоначално там са заложени 7 сондажа, които показаха наличието на поне две хронологически нива – на ок. 0,60–0,70 м под околната повърхнина са регистрирани фундаментите на сграда от XIX в. (структура № 1–2), а на 2,50 м – на няколко по-ранни структури от османския период. Материалите са предимно с произход от османски, възрожденски и следвъзрожденски период, както и от съвременността (обр. 1). Ситуацията на терена позволи да се премине към машинно отнемане на насипните пластове със смесен, предимно съвременен произход.

След приключването на общата изкопна дейност със земекопна техника, като втори етап на археологическото проучване е проведено обследване на терена чрез план квадратна мрежа и сондажи. На финала са установени общо четири структури, принадлежащи към къснсредновековния период, непосредствено под нивата на фундиране на сградата от XIX в. (к. 544,20) (обр. 2).

Разкрито и проучено е водопроводно съоръжение (структура № 3–5), което минава през цялата северна част на имота, а на запад е заустено в ревизионна утаечна шахта с кота на регистриране – 544,30 м. Шахтата е с дълбочина от 1,00 м, а вътрешността ѝ е обмазана с розов хидрофобен хоросан. На север и запад тя се свързва с още два канала, като западният ѝ ръкав навлиза в следващия имот и не е възможно да бъде проучен, а северният – под лек наклон отново попада под западния профил, но в зоната на заустването местоположението му позволява да бъде разчистен, при което е документирано използването на сифонна система. През нея, вероятно под прав ъгъл и със съответното на това ускорение, в шахтата е нахлувала водата от евентуалния водоизточник. Там са се утаявали тежките примеси от течността, която вече пречистена се поема от други два ръкава на съоръжението. Водопроводът, попадащ в периметъра на проучването, е изграден от керамични тръби с дължина ок. 0,30 м. Те са монтирани в легло с каменни страни, вкопано директно в стерилната основа, а отгоре са покрити с големи речни и ломени камъни, уплътнени с по-малки, споени на кал. Цялата структура е ситуирана на кота от 543,66 до 543,25 м в плътен глинест пласт, който не съдържа археологически материали. Материалите и етнографските сведения за района насочват към датировка в XVI до началото на XVIII в.

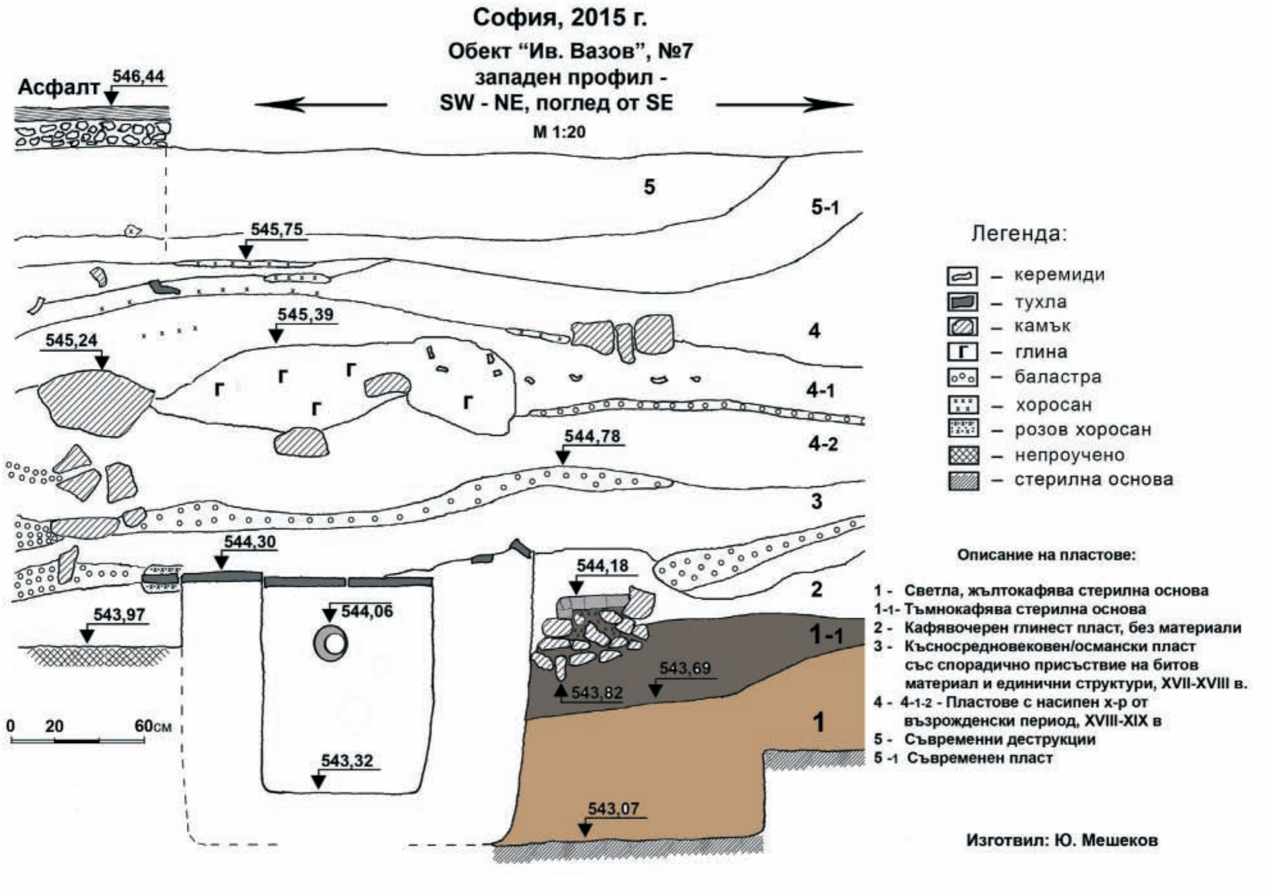
София, 2015 г.
Обект "Ив. Вазов", №7
западен профил -
SW - NE, поглед от SE
М 1:20
Асфалт
546,44
545,75
545,39
545,24
544,78
544,30
544,18
544,06
543,97
543,82
543,69
543,32
543,07
5
5-1
4
4-1
4-2
3
2
1-1
1
г
0 20 60см
Легенда:
▭ – керемиди
▬ – тухла
▨ – камък
Г – глина
°°° – баластра
⁘ – хоросан
⁘ – розов хоросан
▩ – непроучено
▨ – стерилна основа
Описание на пластове:
1 - Светла, жълтокафява стерилна основа
1-1- Тъмнокафява стерилна основа
2 - Кафявочерен глинест пласт, без материали
3 - Късносредновековен/османски пласт със спорадично присъствие на битов материал и единични структури, XVII-XVIII в.
4 - 4-1-2 - Пластове с насипен х-р от възрожденски период, XVIII-XIX в
5 - Съвременни деструкции
5 -1 Съвременен пласт
Изготвил: Ю. Мешеков

Обр. 1. Стратиграфски профил на обекта. Изготвил: Ю. Мешеков.

Fig. 1. Stratigraphic cross-section of the site. Author: Y. Meshekov.

Южно от водопроводния канал е проучено вкопано овално хранилище от същия период (структура № 6–7). То е с размери 2,00×2,50 м, ориентирано в посока изток–запад. (кота на регистриране – 544,70 м). Градежът му е от ломени и речни камъни на кал с широчина ок. 0,45 м, като под основите му са положени дървени греди за устойчивост и нивелация. Във вътрешността на съоръжението са регистрирани цели и фрагментирани съдове (кухненска керамика), три лули, чифт бронзови пафти, но наличието на различни семена и костилки (от череши, праскови, грозде, сливи) в дебел ок. 0,15 м пясъчен пласт, подсказва, че първоначалната му функция на хранилище, впоследствие е изместена от ролята му на боклучна яма. Материалите насочват към датировка в XVI–XVIII в.

На североизток от хранилището са регистрирана още две структури – яма № 1 и яма № 2, която нарушава водопроводния канал. Яма № 2 (с кота на регистриране 544,33 м) е с размери 2,80×1,50 м и

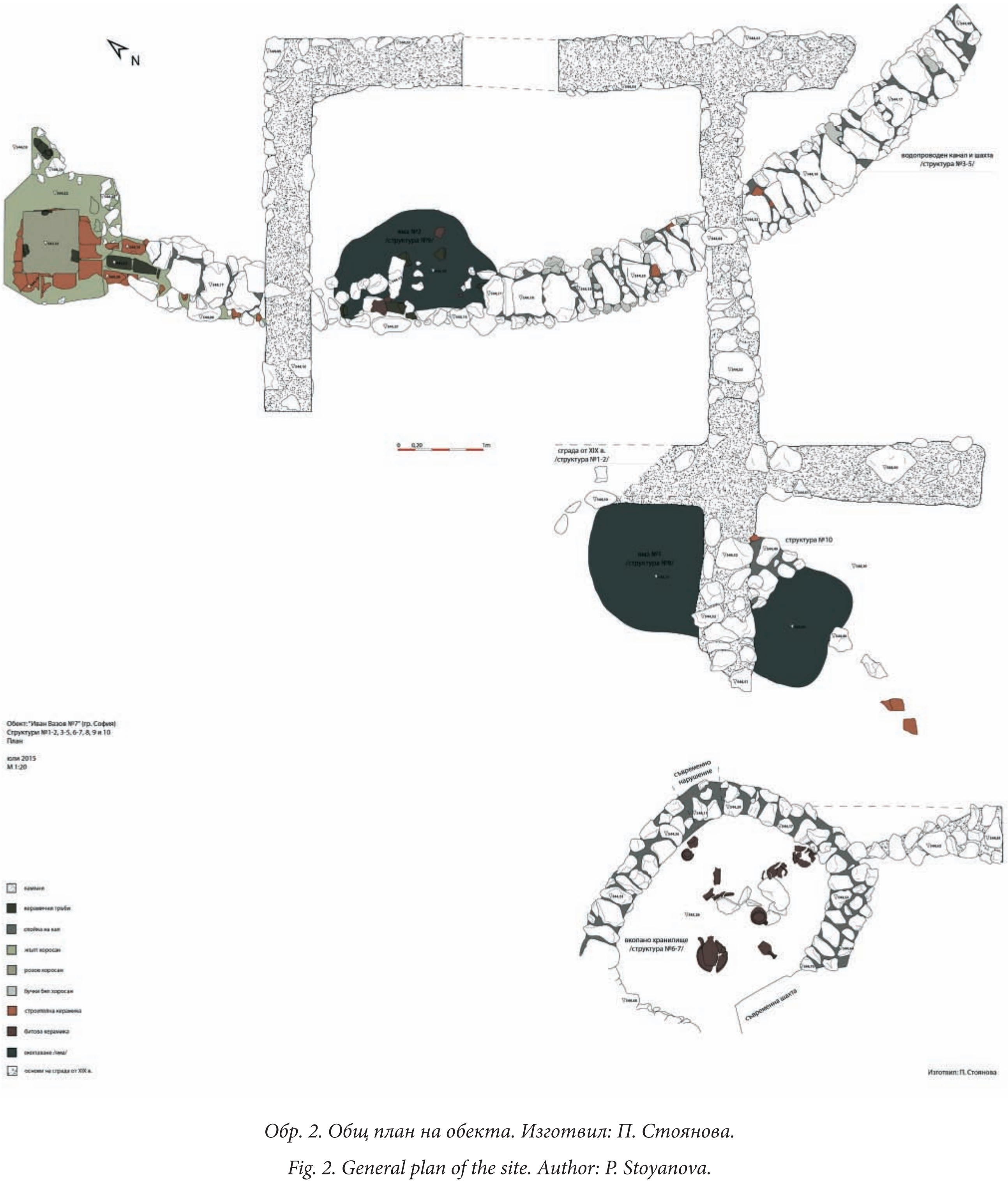
N
водопроводен канал и шахта /структура №3-5/
яма №2 /структура №9/
0 0,20 1m
сграда от XIX в. /структура №1-2/
структура №10
яма №1 /структура №8/
Обект: "Иван Вазов №7" (гр. София)
Структури №1-2, 3-5, 6-7, 8, 9 и 10
План
юли 2015
М 1:20
съвременно нарушение
вкопано хранилище /структура №6-7/
съвременна шахта
камъни
керамични тръби
спойка на кал
жълт хоросан
розов хоросан
бучест бял хоросан
строителна керамика
битова керамика
вкопаване /яма/
основи на сграда от XIX в.
Изготвил: П. Стоянова

Обр. 2. Общ план на обекта. Изготвил: П. Стоянова.

Fig. 2. General plan of the site. Author: P. Stoyanova.

бъбрековидна форма, по-късно пресечена от дълбоко фундиран зид от XIX в. Пълнежът ѝ е с примеси от силно горели керамични фрагменти, стъклени стопилки, метални крици, поти и други производствени отпадъци. Дъното на вкопаването се проследява на две нива в стерилната основа – на к. 543,98 м в източната ѝ част и на к. 544,15 м – в западната, а материалите от нея я поставят като датировка в границите на периода, съответстващ и на другите структури, най-общо XVII–XVIII в.

LATE MEDIEVAL STRUCTURES ON 7, "IVAN VAZOV" STR, SOFIA

Yunian Meshekov, Polina Stoyanova

The archaeological site was part of the Historical archaeologigal reserve "Serdica– Sredets". Seven trenches were excavated that showed the presence of two chronological levels – foundation of a building from the 19th c. and immediately below them – earlier structures from the Ottoman period (fig.1 and fig. 2). A water channel was found, that was discharged in the west in a revisionary sedimentary shaft. In the north and in the west it was connected with two more channels as in the area of discharge of the northern sleeve was documented a siphon system. The water pipeline was made of ceramic tubes covered with stone casing. The materials date back to the 16th to the beginning of the 18th c.

South of the channel a dug oval repository from the same period was examined. Its construction consisted of roughly crumbed stones and river boulders with mud solder. Inside the facility was registered pottery. The presence of various seeds and endocarp pits in a thick 0.15 m sandy layer suggested that the repository was used as a waste pit in the ground.

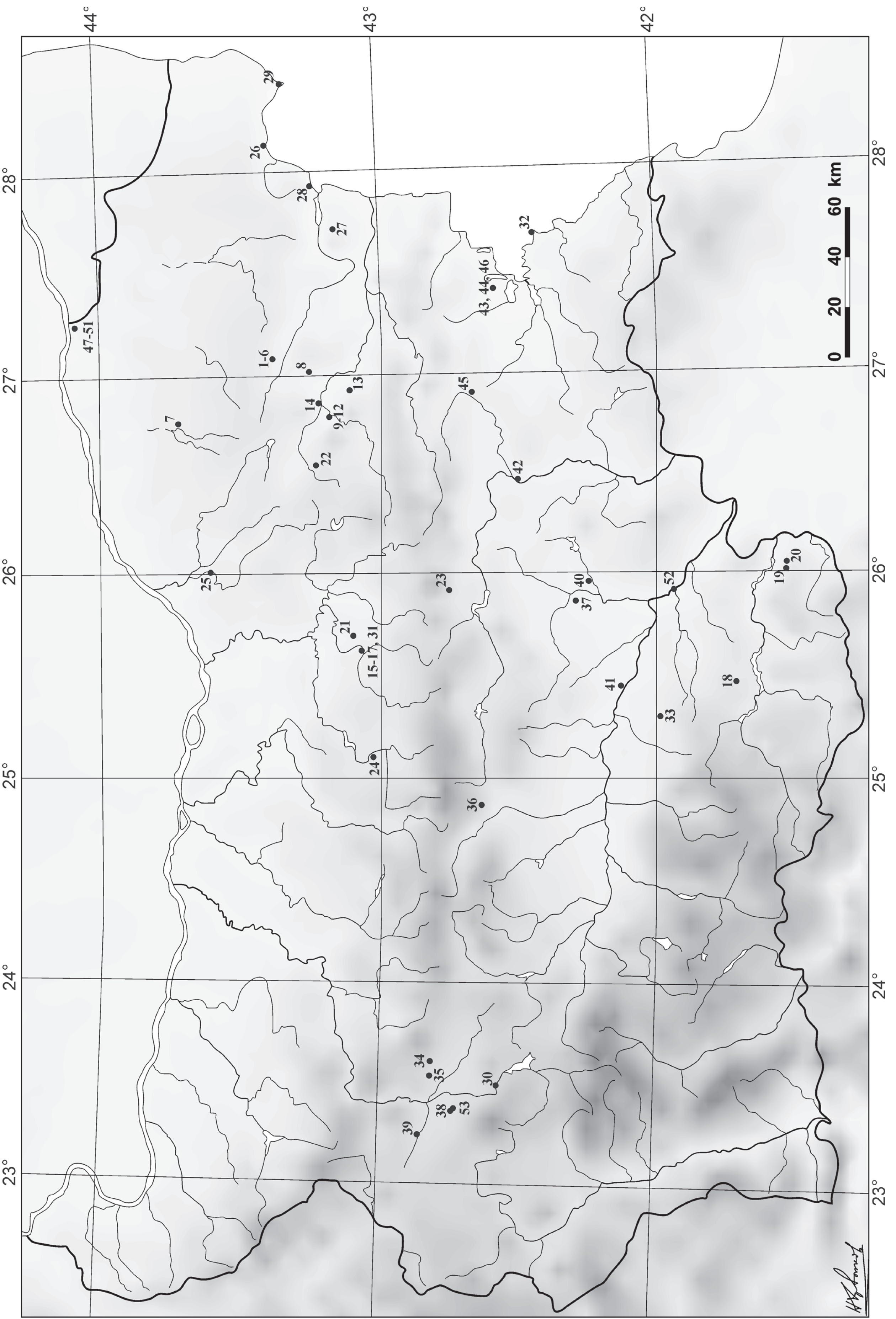
44°
43°
42°
28°
27°
26°
25°
24°
23°
0
20
40
60 km
1-6
7
8
9-12
13
14
15-17, 31
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43, 44, 46
45
47-51
52
53

V. АРХЕОЛОГИЧЕСКА КАРТА НА БЪЛГАРИЯ

ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ

№ 1. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО БРЕГА НА Р. ДУНАВ ОТ УСТИЕТО НА Р. ТИМОК ДО УСТИЕТО НА Р. СКОМЛЯ В ОБЩИНИ БРЕГОВО, НОВО СЕЛО, ВИДИН И ДИМОВО

Стефан Александров, Фионера Филипова, Николай Казашки

Изследвани бяха райони в землищата на селата Врът, Ново село и Кутово. В землището на с. Врът беше регистрирано селище от средната и късна бронзова епохи. Обектът се намира на брега на р. Дунав, под изоставения стадион на селото. Заема площ от около 4 дка, като р. Дунав ежегодно унищожава части от обекта. В района на с. Кутово – м. Гриндур, беше регистриран малък обект, вероятно със селищен характер, датиращ в периода VI–I в. пр. Хр.

Установено бе, че при изпълнение на проект за реконструкция на стадиона в Ново село се унищожават недвижими културни ценности. При оглед на място бяха регистрирани поне три разрушени гроба с трупополагане по християнски обред, както и ями от късната античност. Неколкократните опити на екипа да получи съдействие от кмета на общината бяха брутално отхвърлени от същия с аргумента, че археологически паметници на културата в района на стадиона няма. Беше забранен и достъпът на екипа до строителната площадка, в резултат на което паметникът беше напълно унищожен.

FIELD SURVEY ON THE DANUBE SHORE IN BREGOVO, NOVO SELO, VIDIN, AND DIMOVO MUNICIPALITIES

Stefan Alexandrov, Fionera Filipova, Nikolay Kazashki

Two archaeological sites have been discovered during the field survey: a Middle and Late Bronze Age settlement, situated under the stadium of Vrav village and, a 6th–1st c. BC small settlement in Grinduri locality near Kutovo village. Additional data for the late antique site in Novo selo have been collected, unfortunately, during its destruction connected to constructing the new sport complex of the village. The team had no support by the local authorities, on the contrary – any access to the site during the construction work had been forbidden.

№ 2. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ПРОТЕЖЕНИЕ НА ЖЕЛЕЗОПЪТЕН УЧАСТЪК ВИДИН–МЕДКОВЕЦ

Георги Иванов, Наталия Иванова, Фионера Филипова, Николай Казашки, Мирослав Марков, Десислава Тагарева, Вероника Генчева, Ангел Григоров, Румен Първанов

Теренните издирвания бяха осъществени съгласно договор между НКЖИ и НАИМ–БАН през късната есен на 2015 г. Обхванаха новото трасе на жп линията Видин–Медковец от км 84+621 до км 149+129. Консултант на керамиката е Л. Вагалински, антропологичният анализ е дело на Б. Гълъбова и Н. Тимева, кремъчните артефакти са обработени от М. Гюрова.

Теренното издирване бе извършено в съответствие с методиката, прилагана при работа по инфраструктурни проекти. Обходената територия бе документирана чрез полигони, създадени с помощта на мобилен GIS софтуер, инсталиран в полеви компютри. По трасето на жп линията бях реги-

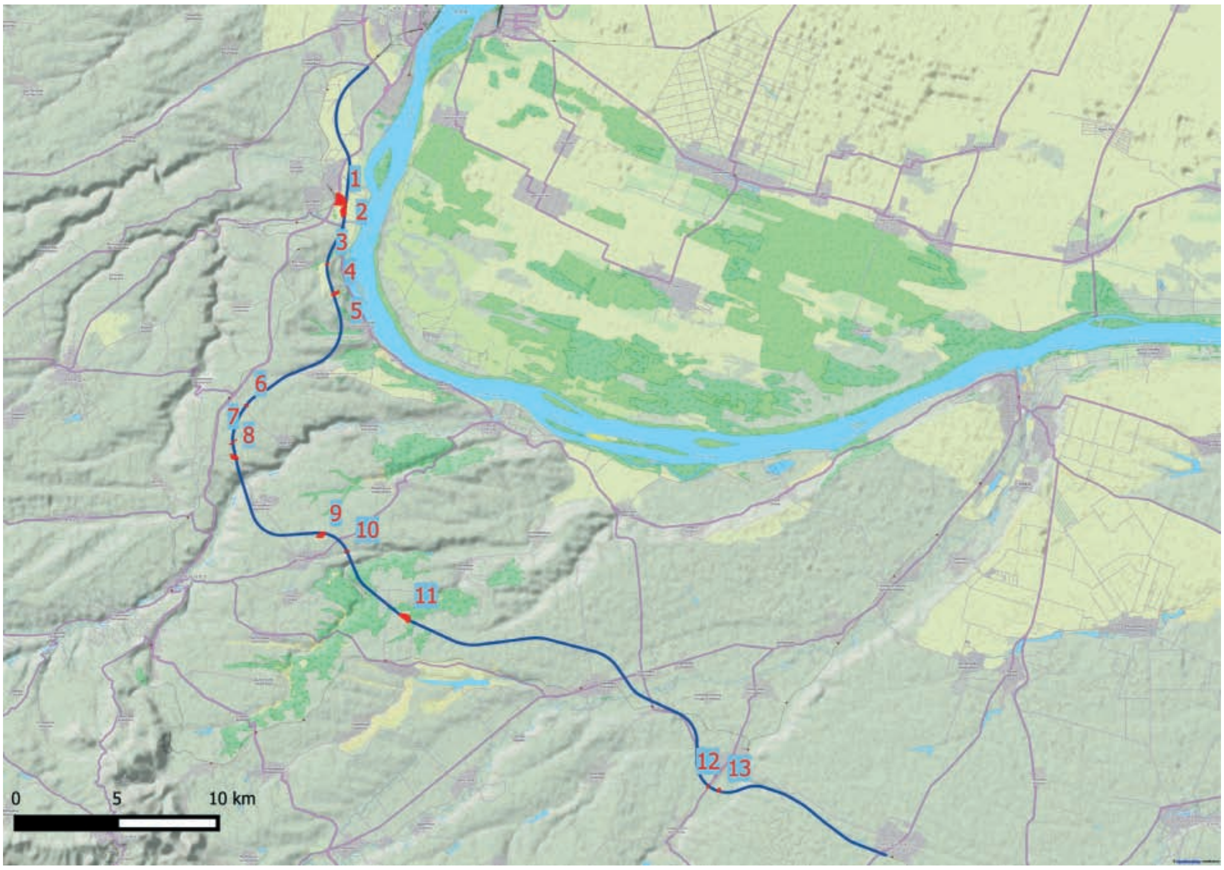

Обр. 1. Трасето на жп линията Видин–Медковец и регистрираните обекти.

Fig. 1. Vidin–Medkovets railway and registered archaeological sites.

стрирани 13 обекта (обр. 1). Определени са следните мерки за опазването им: „предварителни проучвания“ – 7 обекта (01, 02, 03, 07, 10, 11, 12); „цялостно проучване“ – 1 обект (04); „наблюдение по време на строителство“ – 5 обекта (04, 06, 08, 09, 13). Извън сервитута на жп линията бяха регистрирани още няколко обекта.

Обект 01 в м. Курвинград при гр. Дунавци е разположен на склон с източно и югоизточно изложение. Селището е известно, има регистрация в АКБ. Трасето на жп линията засяга източната му периферия. Установихме значителни нарушения от тежка земекопна техника. Тъй като видимостта беше ниска, на терена се откри малко строителна и битова керамика. Много повече керамика беше събрана от иманярските изкопи. Тя се отнася към праисторията и към периода II–III в. Някои от изкопите по склона позволяват да се установи дебелината на културния пласт в тази част – около 0,60 м.

Обект 02 в м. Курвинград при гр. Дунавци е разположен върху ниска тераса между реките Войнишка и Видбол. Част от обекта представлява плосък некропол, свързан с обект 01, който е сериозно нарушен от иманярска дейност. Близо до сервитута е изваден каменен правоъгълен блок, издълбан отвътре – вероятно малък саркофаг. По повърхността има голямо количество камъни. Един пресен иманярски изкоп е разкрил гроб, покрит с тегули, част от които влизат в профила. Той се намира на дълбочина 1,80 м от съвременния терен. В профила могат да се проследят напластяванията: най-горният пласт, с дебелина 0,80–1 м, с жълт цвят и песъчлива структура, наподобява нанос (от Дунав?). От дълбочина около 1 до 2 м и надолу пластът е от черна пръст с материали от II–III в. В този пласт е вкопан гробът, като в профила се виждат други камъни, вероятно маркиращи други гробове. Гробът е с ориентация И–З, с малко отклонение. Голям камък беше поставен в западната му част. При проучването се установи, че под тегулите има следи от горене (обр. 2 I), в западната част се разкри малък съд (обр. 2 II) и бяха събрани дребни кремирани кости. Антропологичният анализ показа, че погребаният индивид е от женски пол, на възраст между 15 и 20 г.

От други иманярски изкопи беше събрана работена на ръка керамика. Въпреки изцяло компрометирания терен, може да се предположи, че мястото е било ниско възвишение, върху което е имало обект от ранния халколит и бронзовата епоха и некропол от II–III в. Към такава геоморлогична форма насочват и данните от топографската карта.

Обект 03 при с. Жеглица, общ. Видин е разположен на високо плато, спускащо се в северна посока към дере. Битовата керамика е от II–III в ниска концентрация и е вторично горяла. Обектът е с малка площ, вероятно единична постройка, пострадала от пожар.

Обект 04 в м. Горното селище при с. Жеглица, общ. Видин представлява голямо селище или вила от II–III в. Цялата площ е обрасла с храсти. Интензивната иманярска дейност с тежка земекопна техника е извадила голямо количество археологически материали.

Обект 05 при с. Цар Симеоново, общ. Видин представлява разрушена могила, вероятно от римската епоха.

Обект 06 при с.Вътоп, общ. Видин, **обект 08** при с. Лагошевци, общ. Димово, **обект 09** при с. Извор, общ. Димово бяха регистрирани по струпване на камъни и строителна керамика, както и малко битова от османския период.

Обект 07 при с. Вътоп, общ. Видин е линеен обект. Представлява разрушена каменна настилка на път. Участък от същия път е регистриран и при по-ранни проучвания и е въведен в АКБ.

Обект 10 при с. Извор, общ. Димово е разположен по полегат склон с южно изложение, спускащ се към приток на р. Скомля. Керамиката е характерна за ранния османски период. В близост има обект от Второ българско царство.

Обект 11 при с. Воднянци, общ. Димово е разположен на голяма площ, от билото на възвишение към р. Мечкобор (обр. 3). На няколко места се забелязват концентрации камъни и строителна керамика, някои наподобяващи разрушена могила, други – самостоятелни постройки. В една част обектът е изровен с тежка земекопна техника. В изкопите се виждат камъни, строителна и битова керамика; няколко железни предмета и бронзова пластинка. Датира се във II–III в., както и в османския период. На 600 м североизточно се намира обект от същия период.

Обекти 12 и 13 при гр. Брусарци са разположени върху полегат склон, от двете страни на речната тераса, над коритото на р. Гаговица (р. Нечинска бара). През първия минава главният път, чиито

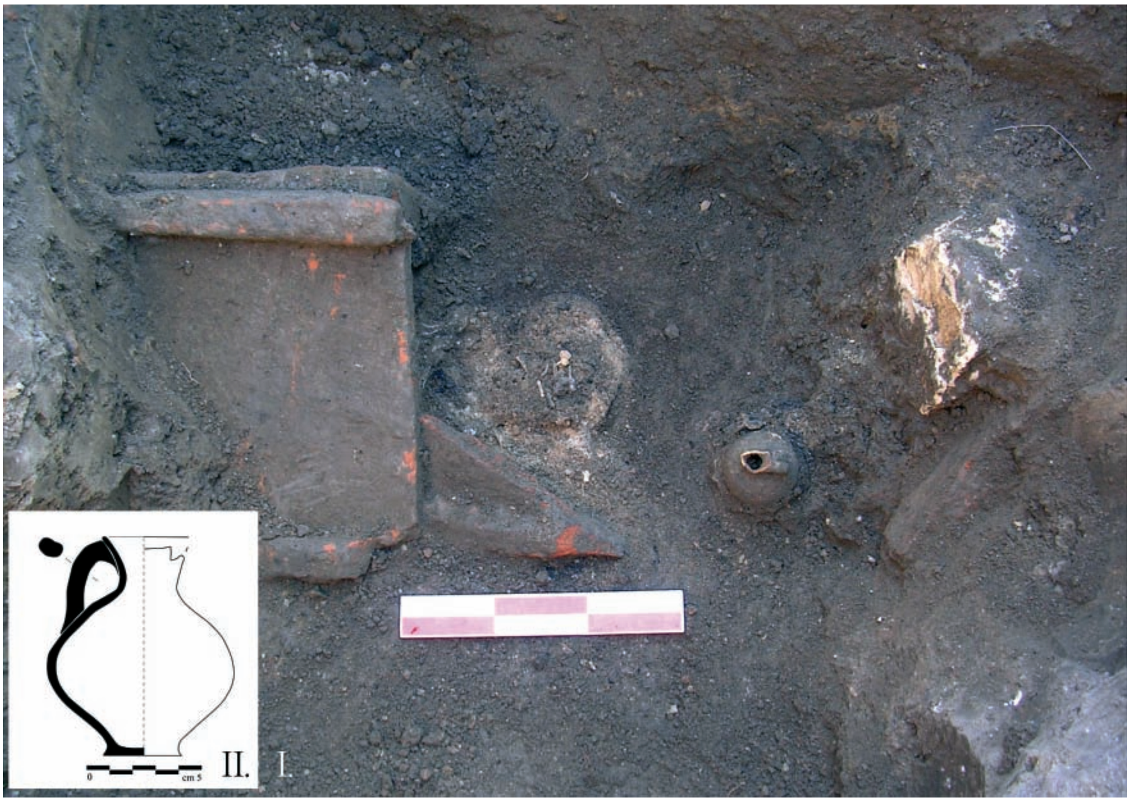

Обр. 2. Обект 02 по трасето. I. Разкопан от иманяри гроб с кремация, покрит с тегули. II. Съд от гроба.

Fig. 2. Site No 2 on the railway. I. Cremation grave, covered with tegulae, damaged by treasure-hunters. II. A vessel from the grave.

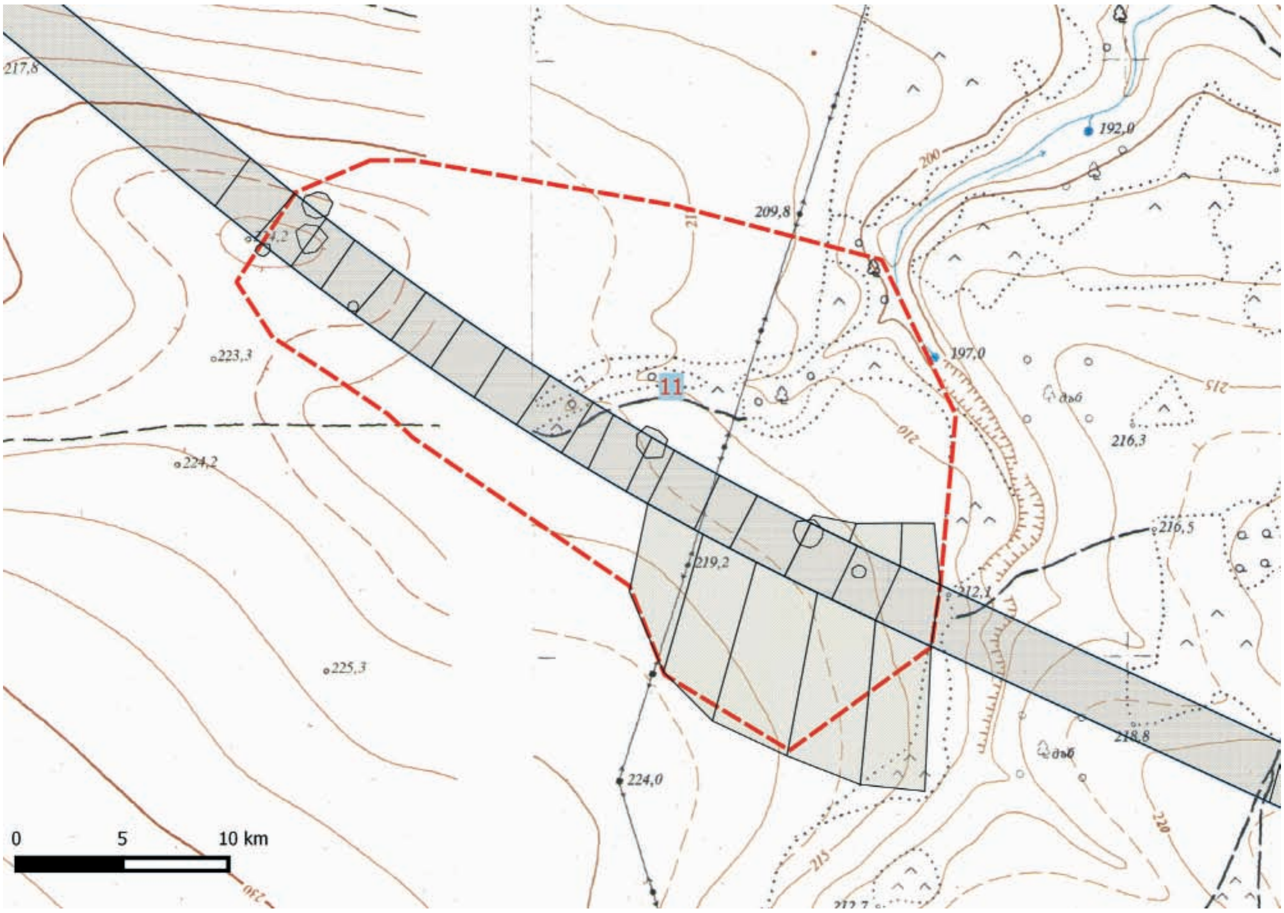

Обр. 3. Обект 11 по трасето. Полигони в обекта и полигони с концентрации на артефакти.

Fig. 3. Site No 11 on the railway. Polygons in the site and polygons with concentration of artefacts.

строеж вероятно е извадил на повърхността строителната керамика от римския период. Във втория беше регистрирана много малко битова керамика от османския период.

Извън трасето, на плато до с. Дреновец, беше регистриран голям обект от римския период. В северната част му част има следи от могила или висока постройка. Почти изцяло е разрушен от големи иманярски изкопи. В тях се виждат основи на сгради, зидани с камък и хоросан.

В резултат на издирванията бяха регистрирани предимно обекти от римския период, като четири от по-големите са ситуирани от 8 до 16 км от Рациария. Османският период също е представен с няколко обекта, а праисторията – с два.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE VIDIN–MEDKOVETS RAILWAY

Georgi Ivanov, Nataliya Ivanova, Fionera Filipova, Nikolay Kazashki, Miroslav Markov, Desislava Tagareva, Veronika Gencheva, Angel Grigorov, Rumen Parvanov

The field survey registered ancient remains endangered by the construction of a new high-speed railway. It was conducted according to the established in the case of infrastructure projects methodic. Thirteen endangered sites were registered inside and three large sites outside of the prescribed construction area (fig. 1).

The majority of the registered sites dated to the Roman period, at a distance between 8 and 16 km from Ratiaria. Sites No 1 and 2 in the Kurvingrad locality were interpreted as remains of a large settlement and a necropolis from the 2nd – middle 3rd c. AD, situated near the Danube (fig. 2). Site No 4 was a settlement or a villa. Site No 11 was a large settlement site and possibly a necropolis from the 2nd – middle 3rd c. AD (fig. 3). A fourth large settlement from this period was registered near Drenovets village.

The survey registered one with remains of Chalcolithic and Bronze Age date and several Ottoman period sites.

№ 3. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ПРОУЧВАТЕЛНА ПЛОЩ „ВЕЛА“, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. ВЪЛЧЕДРЪМ, ОБЛ. МОНТАНА

Иво Д. Чолаков, Вероника Генчева

В изпълнение на договор между „КАТЕРИНА – Г и М“ ЕООД и НАИМ–БАН през месец май 2015 г. бяха проведени издирвания на археологически обекти на територията на община Вълчедръм, в рамките на проучвателна площ „Вела“. Екипът, извършил проучването, е в състав: Иво Чолаков (НАИМ–БАН) – ръководител; Вероника Генчева (дипломант в СУ „Св. Кл. Охридски“) – зам. ръководител; Ангел Григоров (дипломант в СУ „Св. Кл. Охридски“) и Мирослав Марков (РИМ–Монтана) – археолози. Издирванията се извършиха по методиката, която се прилага за изготвяне на АИС АКБ.

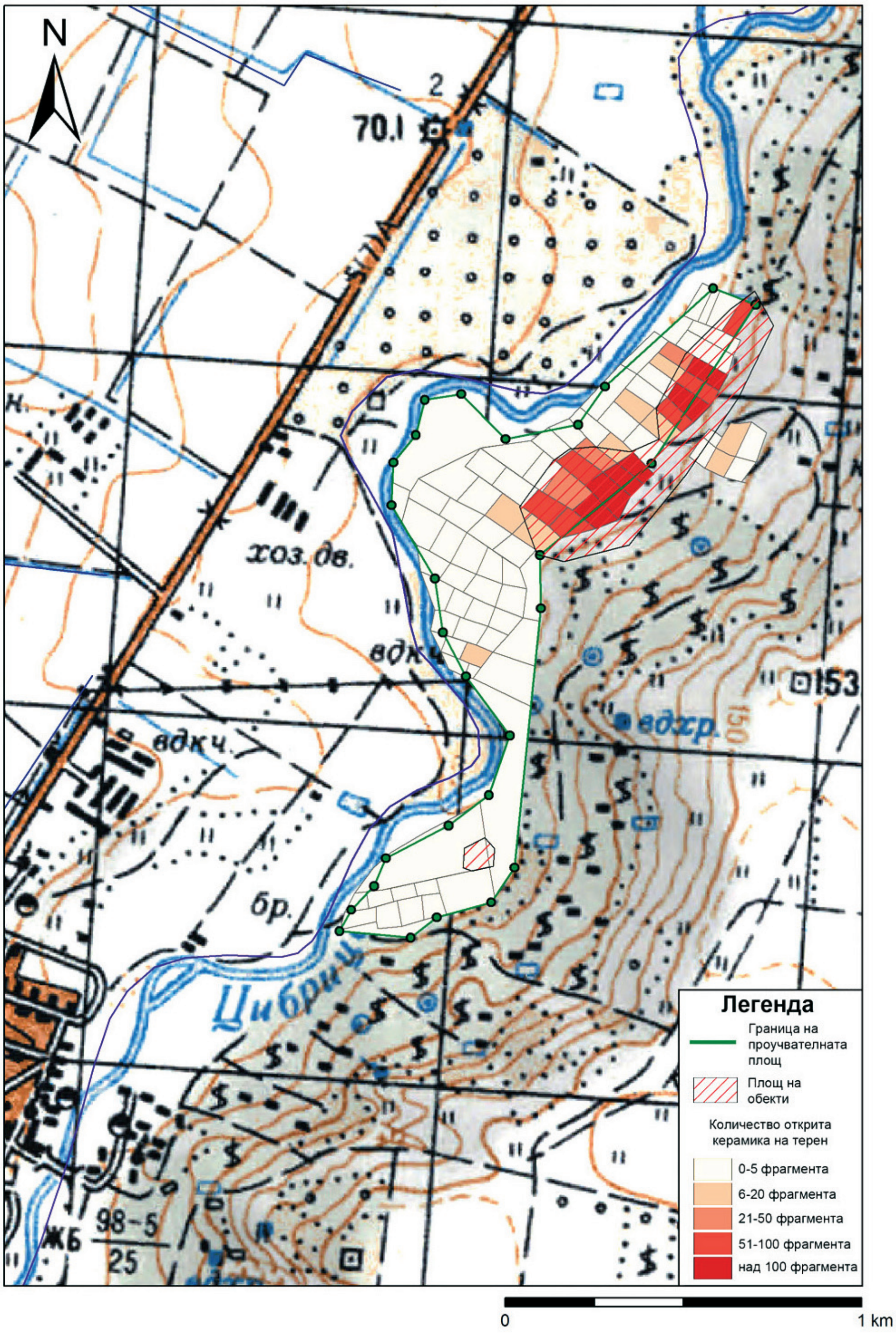
N
2
70.1
хоз.дв.
вдкч
вдкч.
вдхр.
153
150
бр.
Цибрица
ЖБ
98-5
25
Легенда
Граница на проучвателната площ
Площ на обекти
Количество открита керамика на терен
0-5 фрагмента
6-20 фрагмента
21-50 фрагмента
51-100 фрагмента
над 100 фрагмента
0
1 km

Обр. 1. Граници на проучвателната площ и разположение на регистрираните обекти.

Fig. 1. Boundaries of the exploration area and location of the registered sites.

Теренните издирвания се проведоха върху зададената от инвеститора площ от 0,54 кв. км, разположена североизточно от град Вълчедръм, на ок. 3,5 км и 34° азимут. Тя обхваща ниските части и първите надзаливни тераси по десния бряг на р. Цибрица. (обр. 1).

Теренната работа беше благоприятствана от добрата възможност за наблюдение, които предлагаха разораните и бранувани ниви върху по-голямата част от площта. Същевременно напредналата вегетация в други земеделски участъци не позволи осъществяването на наблюдения. Необработваемите терени, намиращи се в северозападната и централната част на концесионната площ, също не предоставиха добра възможност за наблюдение. В южната част на площта се намира водохранилище, в което провеждането на наблюдение беше невъзможно. При издирванията беше локализиран един археологически обект, попадащ изцяло в контура на проучвателната площ. Несигурни данни има за втори обект, който поради напредналата вегетация на растенията е маркиран само с условни граници.

Първият обект е регистриран в АИС АКБ под номер 10000957. Представлява селище с няколко хронологически периода на обитаване. Сегашното теренно издирване даде възможност да се преци-

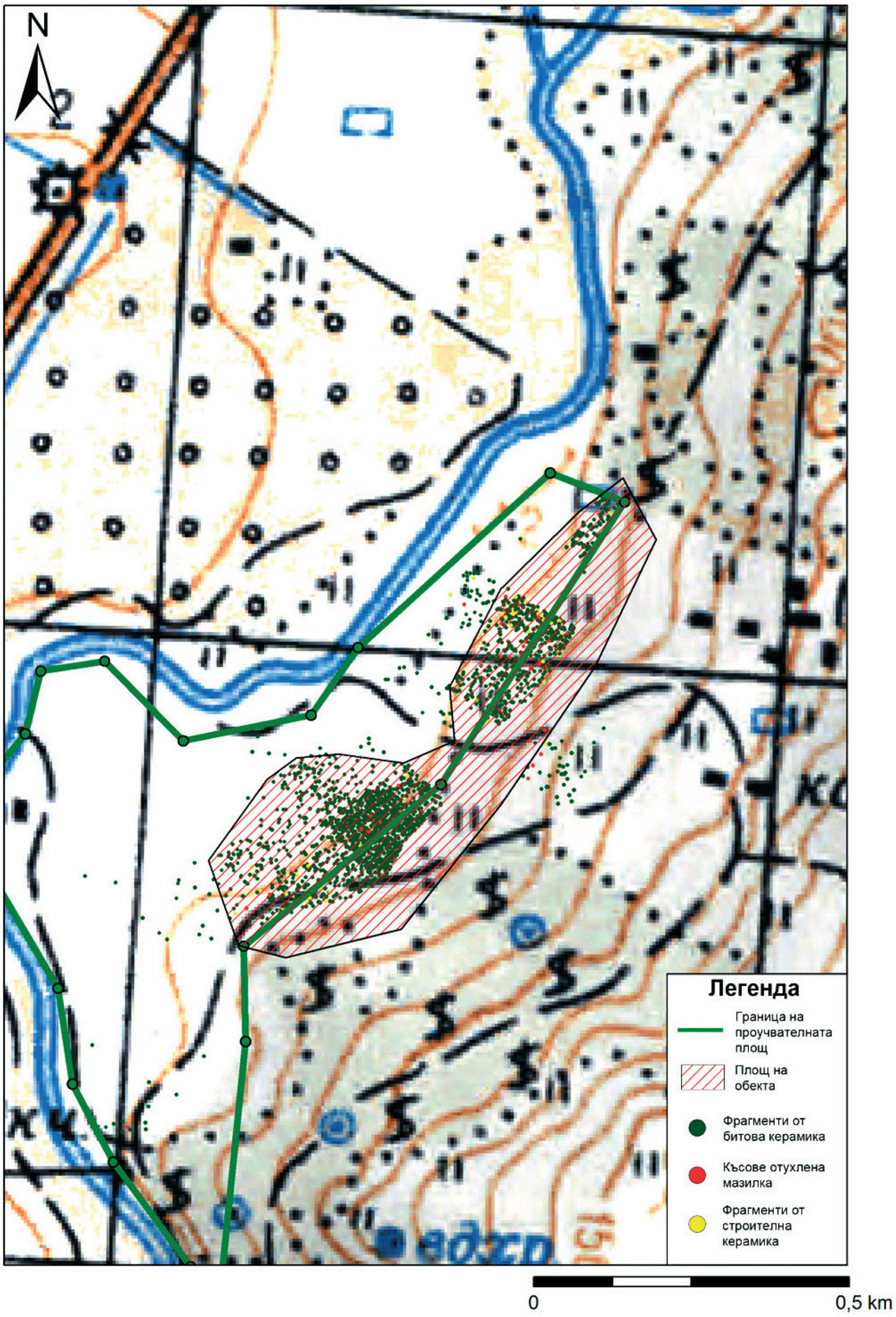
N
Легенда
Граница на проучвателната площ
Площ на обекта
Фрагменти от битова керамика
Късове отухлена мазилка
Фрагменти от строителна керамика
0
0,5 km

Обр. 2. Граници на обекта и регистрираните керамични фрагменти на терена.

Fig. 2. Boundaries of the archaeological site and pottery fragments, counted on the field.

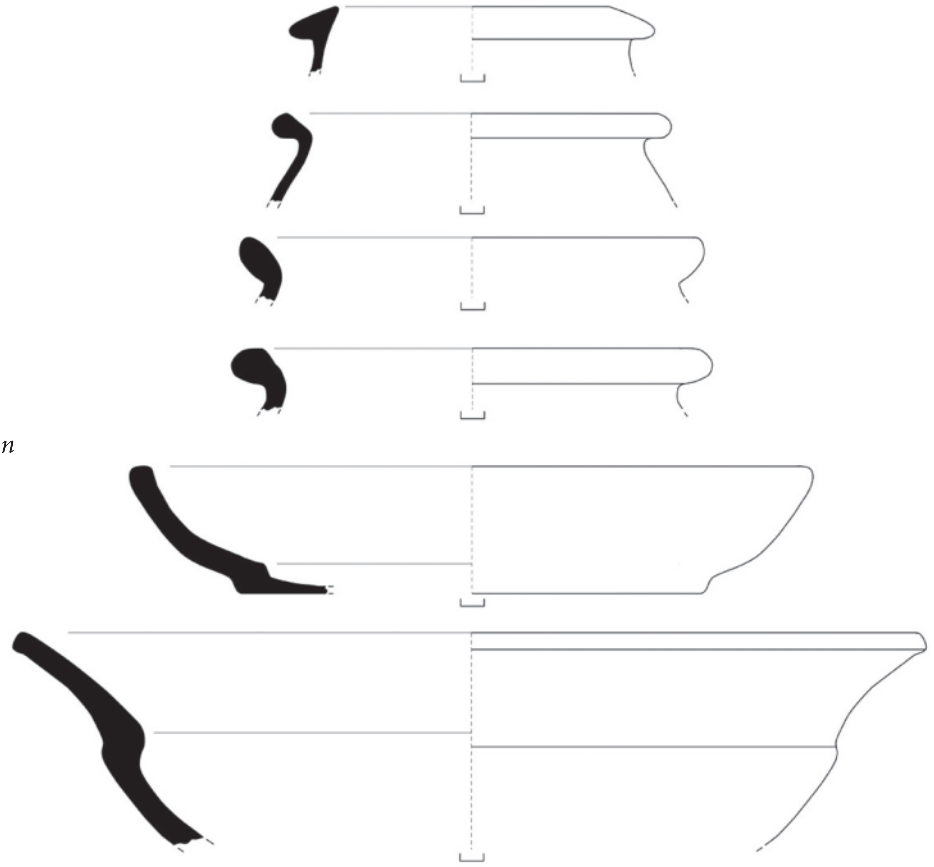

Обр. 3. Керамика, открита в обекта.

Fig. 3. Pottery fragments, found on the archaeological site.

зират границите му и да се уточнят неговите вид и хронология. Разположен е в североизточната част на проучвателната площ, върху първите надзаливни тераси по десния бряг на р. Цибрица. (обр. 2).

В границите на 18 полигона (с размери 40×60/100 м) са регистрирани археологически материали в средна до висока концентрация – фрагменти битова керамика (над 1900 бр.), работени на ръка и на грънчарско колело. Фрагментите от строителна керамика (тухли и керемиди) са 53 бр., а късовете от отухлена мазилка – 60 бр. (обр. 3).

На място беше открит и фрагмент от хромелен камък с пробит отвор в средата. Събраните диагностични фрагменти позволяват функционирането на селището да се датира в рамките на античността и средновековието. Откриват се и отделни фрагменти от периода на Възраждането. В по-високата източна част, където теренът започва да се издига, има многобройни следи от иманярска дейност. Направени са изкопи, достигащи дълбочина до 1,5–2 м. Общата площ на обекта е над 180 дка, от която ок. 88 дка попадат изцяло в контура на проучвателната площ. Северната част на обекта е регистрирана по време на теренни обходи във връзка с проучванията за газопровода „Южен поток“, през ноември 2012 г. (Бояджиев, Марков 2013, 584). Предложените мерки за опазване са предварителни археологически проучвания или изключване от границите на проучвателната площ.

Вторият обект е разположен в южната част на проучвателната площ. Изцяло попада в земеделски земи с израснали житни култури. Тук бяха регистрирани единични фрагменти от римска строителна керамика – тухли и керемиди. Не е възможно да се определи неговият вид. Представените от нас граници са условни и със сигурност ще претърпят корекция при по-добра възможност за наблюдение на терена. Предложените мерки за опазване са наблюдение по време на строителните работи.

Литература

Бояджиев, Марков 2013: К. Бояджиев, М. Марков. Издирвания на археологически обекти по трасето на газопровод „Южен поток“, Сектор 2. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013, 584-585.

FIELD SURVEY IN “VELA” AREA, VALCHEDRAM MUNICIPALITY, MONTANA REGION

Ivo D. Cholakov, Veronika Gencheva

Archaeological field survey was conducted in Valchedram Municipality within the study exploration area “Vela”. The survey was conducted on an area of 0.54 square km. Two archaeological sites were registered (fig. 1). The first one was Ancient and Medieval settlement (fig. 3). Its total area was over 18 ha, 8.8 ha of which fell entirely within the contour of the exploration area (fig. 2). The second archaeological site was unclear as type and size. Its chronology could be related to the Roman period.

№ 4. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ВЪРХУ ПЛОЩИ С ИНВЕСТИЦИОННО НАМЕРЕНИЕ КРАЙ С. ЦАРЕВЕЦ, ОБЩИНА МЕЗДРА

Георги Ганецовски, Александра Петрова, Нарцис Торбов

Теренните издирвания са реализирани от 04 до 11 ноември 2015 г. във връзка с инвестиционно намерение за добив на скално-облицовъчен материал от фирма „Балканстоун“ ЕООД на находища „Царевец – 2“ и „Царевец – централен“. Целта им е да се провери за наличие или отсъствие на архео-

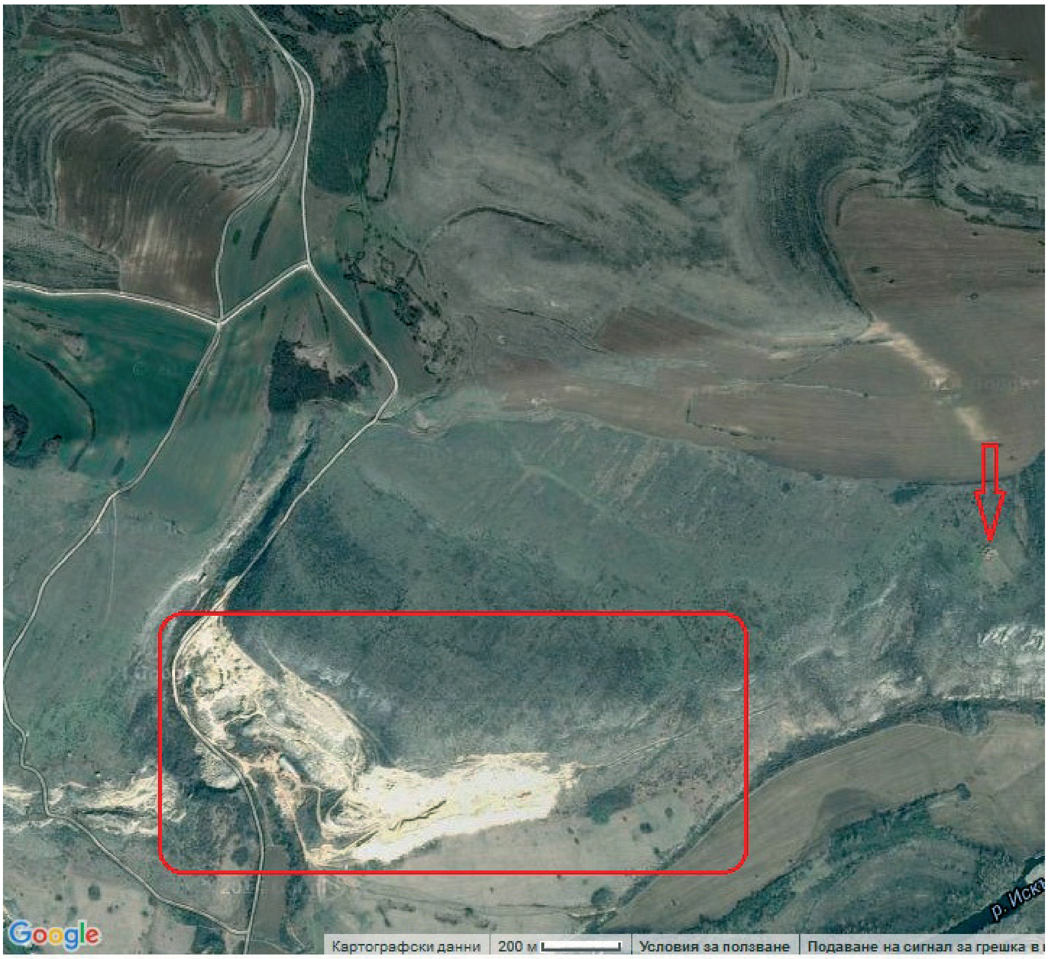

Обр. 1. Карта на района южно от село Царевец с обозначение границите на инвестиционното намерение.

Fig. 1. A map of the area south of the Tsarevets village with investment area boundaries.

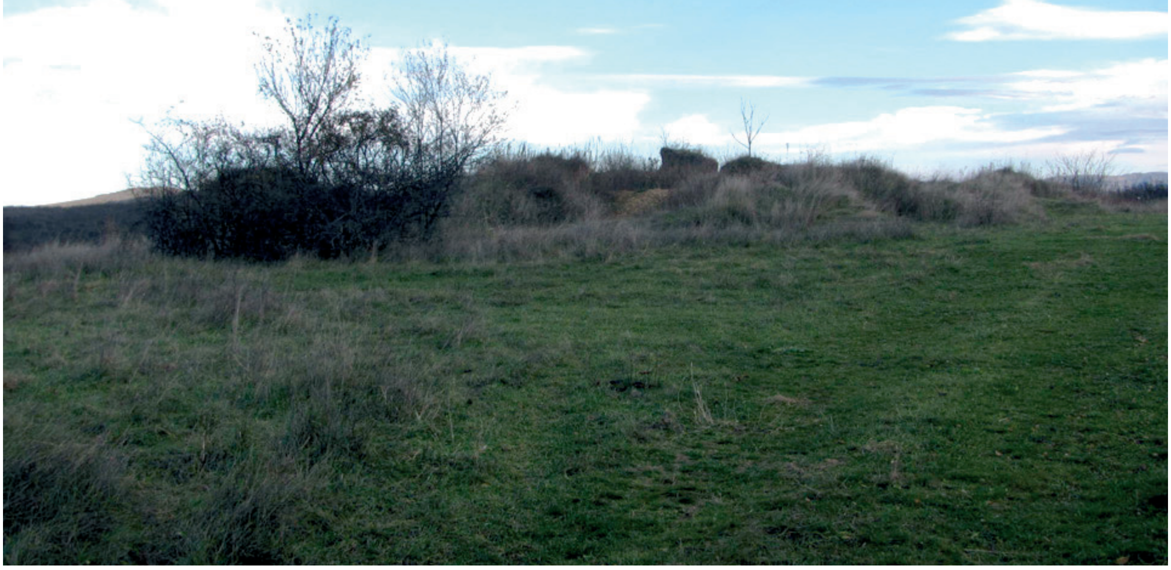

Обр. 2. Могила 3, поглед от север.

Fig. 2. Mound 3, view from North.

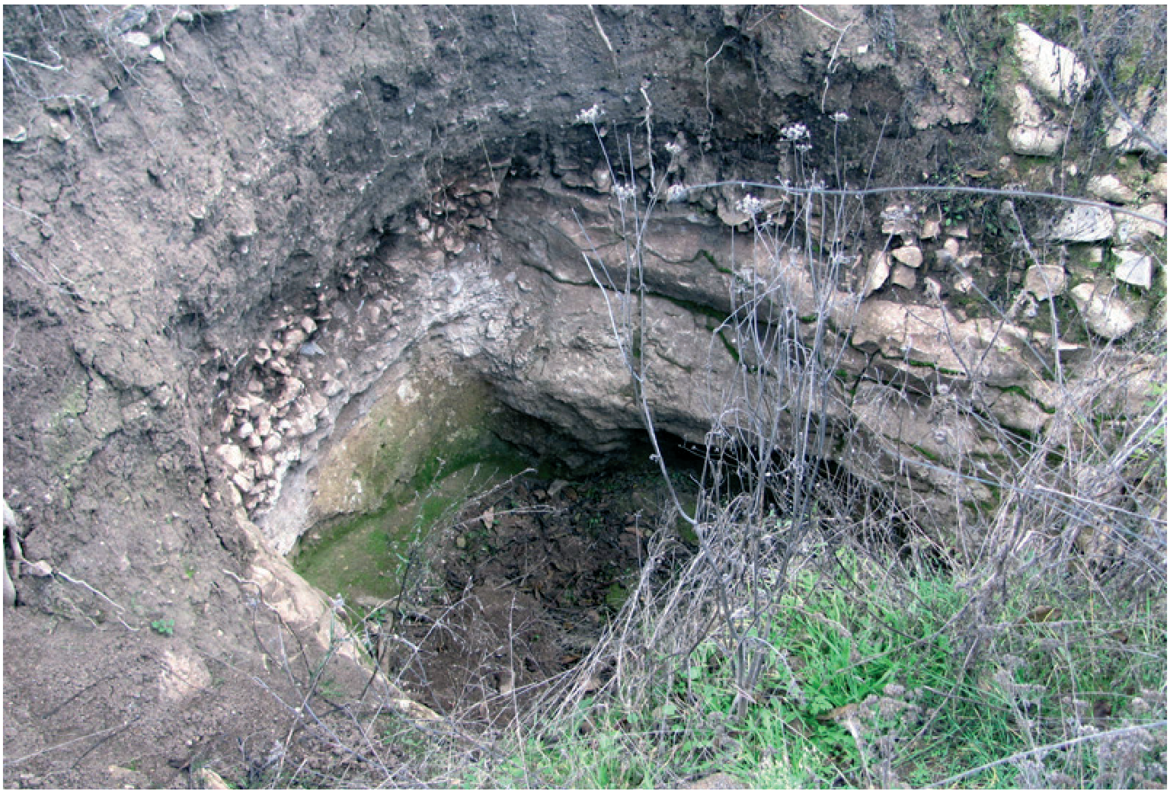

Обр. 3. Иманярски изкоп в могила 3 с останки от гробно съоръжение.

Fig. 3. Mound 3, trench of treasure-hunters with remains of a grave structure.

логически обекти в техните граници и определяне мерките за тяхното опазване (обр. 1). Издирванията са осъществени от археологически екип при РИМ–Враца в състав: Георги Ганецовски – ръководител, доц. Нарцис Торбов и Александра Петрова – заместник ръководители и не установиха наличие на следи от движими или недвижими културни ценности.

На около 800 м североизточно от инвестиционната площ е регистрирана надгробна могила (обозначена като могила № 3, обр. 1), чиито насип е разрушен от иманярска дейност (обр. 2). Могилата е разположена върху скален масив на левия бряг на р. Искър на надморска височина 311,6 м. Тя има височина 5,50 м и диаметър на основата 26 м. В землището на с. Царевец са известни десетки надгробни могили, отнесени към желязната епоха (Попов 1923/24, 110; Николов 1996, 308).

Този археологически обект е документиран през месец ноември 2011 г. при теренни издирвания в находище за скално-облицовъчни материали в площ „Краище“ в землищата на с. Старо село и с. Царевец, общ. Мездра на фирма „Хемус-М“ АД. Тогава е установено, че могилата не е застрашена от инвестиционните намерения. Констатирана е обаче активна иманярска дейност в три сектора на паметника, която е нанесла значителни щети.

При посещението на могила № 3 през ноември 2015 г. е установено нейното пълно разрушаване, вследствие на отнемане от могилния насип (обр. 2). Констатиран е пресен изкоп в централната част, достигнал в дълбочина до скалната основа на терена. Тук е разкрита естествена цепнатина в скалата с овална форма, която изглежда е използвана за погребален ритуал. На един от профилите се вижда пласт пепел (с дебелина над 0,5 м), който изглежда е запълвал естествената цепнатина. Това съоръжение със следи от горене е напълно изчерпано и разрушено. Над него е разположен пласт от дребни камъчета с дебелина около 0,4 м, който изглежда е запечатвал гробното съоръжение (обр. 3). Археологически материали не са намерени.

Тези наблюдения указват, че вероятно е унищожено първично погребение чрез трупоизгаряне, разположено в естествен скален отвор на терена. Над него на няколко етапа е натрупан насип, който достига височина над 5 м. За съжаление е регистрирана поредната унищожена надгробна могила на територията на община Мездра.

Литература

Николов 1996: Б. Николов. От Искър до Огоста. София, 1996, 308.

Попов 1923/1924: Р. Попов. Предисторически изследвания във Врачанското поле. – Известия на Българския археологически институт, II, 1923/24, 110.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN INVESTMENT AREAS NEAR TSAREVETS VILLAGE, MEZDRA MUNICIPALITY, VRATSA REGION

Georgi Ganetzovski, Aleksandra Petrova, Narcis Torbov

The field survey was conducted from 4 to 11 November 2015 in investment areas of Balkanstone Ltd. for extraction of rock tilling material (fig. 1). Traces of movable or immovable cultural valuables were not found.

A mound was registered 800 m northeast of the investment area (named mound 3, fig. 1). In another expedition in 2011 it was documented that mound 3 was affected by treasure-hunters.

In November 2015 it was found that the mound was completely destroyed (fig. 2). Probably, primary grave with cremation rite, situated in a natural rock hole, was destroyed (fig. 3). No archaeological materials were found.

№ 5. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В КАРСТОВИТЕ РАЙОНИ ПО ГОРНОТО ПОРЕЧИЕ НА Р. ЯНТРА

Николай Сираков, Ценка Цанова, Ивайло Крумов, Росен Спасов, Кръстю Чукалев, Вера Алдейаш

Проучването се осъществи по съвместен българо-германски изследователски проект „Заселване на Хомо сапиенс в Централна Северна България, хроностратиграфия и плейстоценска палеосреда в контекста на Долния Дунав“ на НАИМ–БАН и Института „Макс Планк“ за еволюционна антропология (MPI-EVA), Лайпциг. Основното финансиране е от MPI-EVA с административно съдействие и подкрепа от НАИМ–БАН, на които изказваме признателност.

Геоморфологическият контекст на обхождания район е Средният Предбалкан – главно в него-

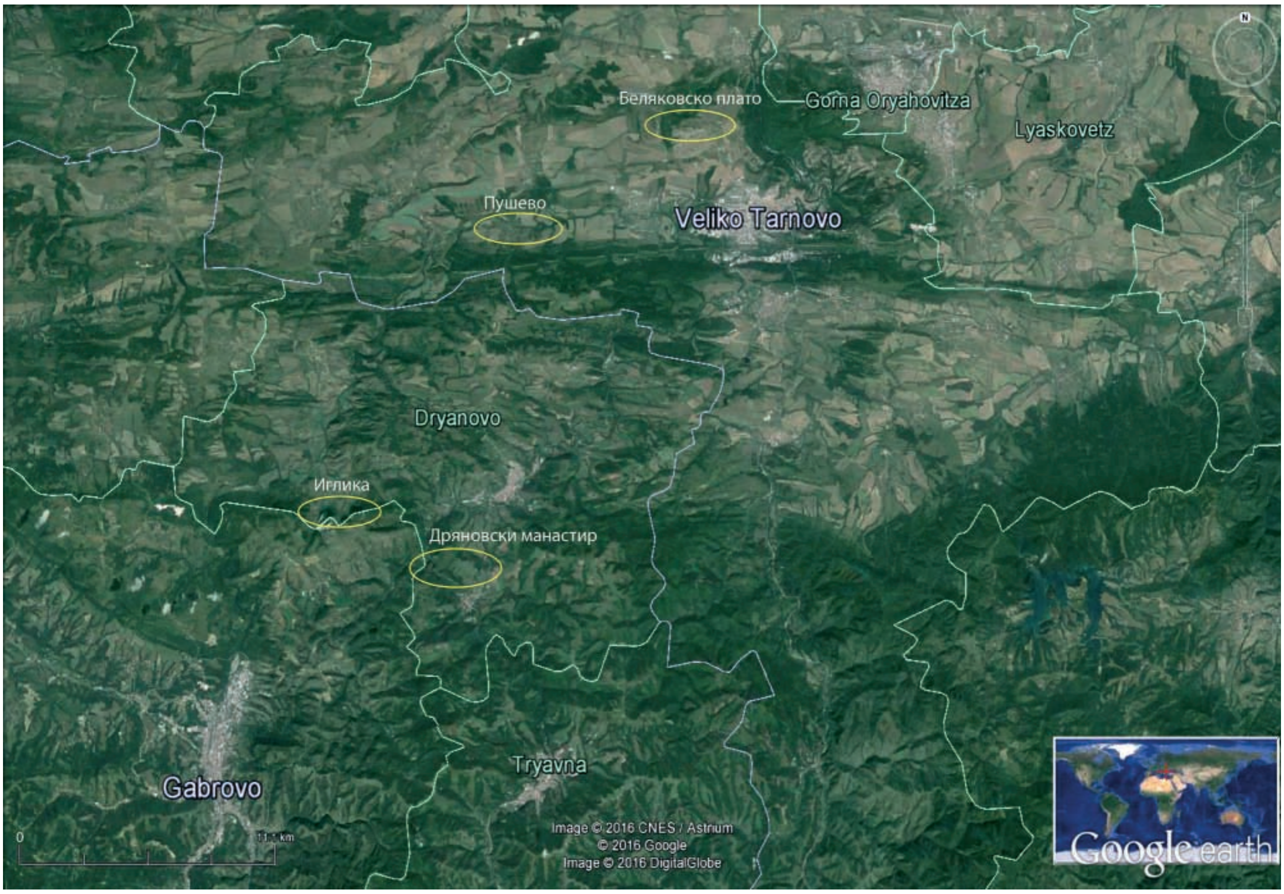

Обр.1. Локализация на изследваните райони в общини Дряново и Велико Търново.

Fig. 1. Location of karst area surveyed in Dryanovo and Veliko Tarnovo Municipalities.

вата Външна ивица, на север до границата ѝ с Дунавската равнина (северно от Беляковското плато), а на юг отчасти достига до Вътрешната му ивица. В геолого-тектонско и стратиграфско отношение карстовите райони са образувани в долнокредни варовици на Еменската варовикова свита от Ловешката ургонска група. Тук те са с баремска възраст (Хрисчев 1969).

Темата на проекта, по който се осъществи издирването, определя акцентирането му върху ранната праистория – палеолита и плейстоценския контекст. От друга страна тази насоченост се налага и от локализацията на карстовите форми – обикновено в силно пресечен и труднопроходим терен, в който тоталното едновременно обхождане извън тези форми е трудно осъществимо.

При издирването бяха проучени 9 карстови форми, отнасящи се към следните категории: пещери – 7; скален навес, свързан с пещера – 1; скален навес – 1 (обр. 1, 2). В скалния навес не се установиха отложения и данни с археологическо значение.

В община Дряново бяха посетени:

Пещера **Зеленка** (АИС АКБ № 10002931) с наличие и на ненарушени седименти с плейстоценски характер, потвърден от сведение за зъб от Ursus spelaeus. По-слабо запазени са холоценските отложения. С техния контекст обаче е свързана серия от керамични фрагменти, повечето от които диагностични за РЖЕ, някои за късния енеолит и един за римската епоха (обр. 3).

Скален навес (свързан с пещера) Момина пещера 2 (АИС АКБ № 10003024) Навесът е без отложения, но в галерията към малката пещера има седименти с малка мощност. Част от тях е ненарушена, под калцитна кора. Във вътрешността тяхната мощност леко се увеличава и в долните ѝ части има вероятност за плейстоценски отложения. От повърхността се събраха спорадични керамични фрагменти от РЖЕ (обр. 3), както и речен валун от метаморфна скала, използван като чукалка и гладилка, която може да е и по-ранна (халколитна ?).

В община Велико Търново, землище на с. Пушево, бяха изследвани:

Пещерите **Овчарската** (АИС АКБ № 10002930) и **Селимова дупка** (АИС АКБ № 10002929). Те

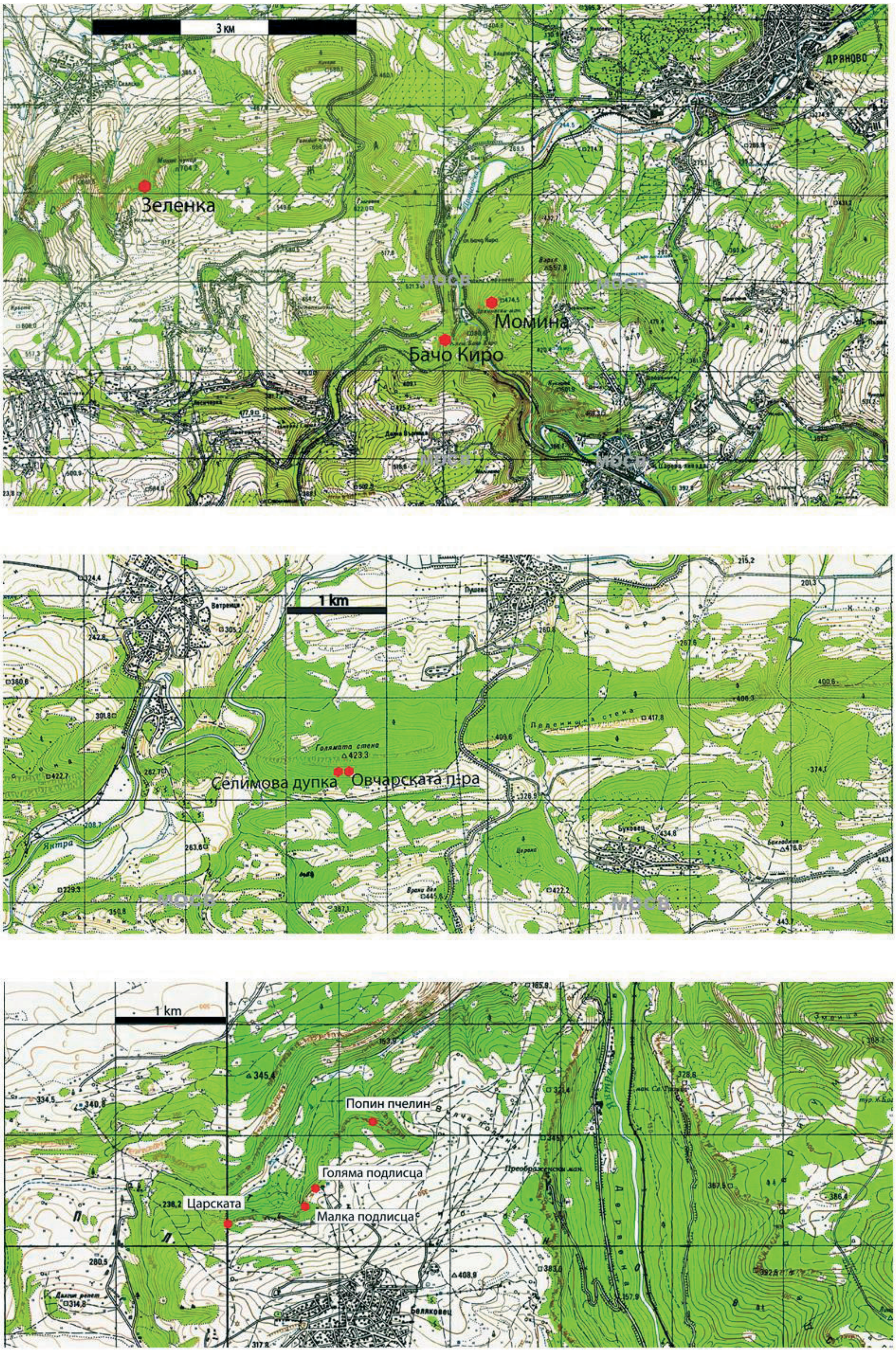
3 км
Зеленка
Момина
Бачо Киро
Дряново
1 km
Селимова дупка
Овчарската п[illegible]ра
Голямата стена
1 km
Попин пчелин
Голяма подлисца
Царската
Малка подлисца
Беляковец

Обр. 2. Локализация на посетените пещери: горе – Зеленка (земл. с. Скалско) и Момина 2 (земл. Дряновски манастир) общ. Дряново; в средата – Овчарската и Селимова (земл. с. Пушево, общ. В. Търново); долу – Царската, Голямата и Малката подлисца, Попин пчелин на Беляковското плато (земл. с. Беляковец, общ. В. Търново).

Fig. 2. Location of the cave surveyed: above – Zelenka (Skalsko land) and Momina 2 (Dryanovo Monastery land), Dryanovo commune; middle: Ovcharskata and Selimova (Pushevo land, Veliko Tarnovo commune); below: Tsarskata, Golyamata and Malkata podlistsa, Popin pchelin on Belyakovets plateau (Belyakovets village, Veliko Tarnovo Municipality).

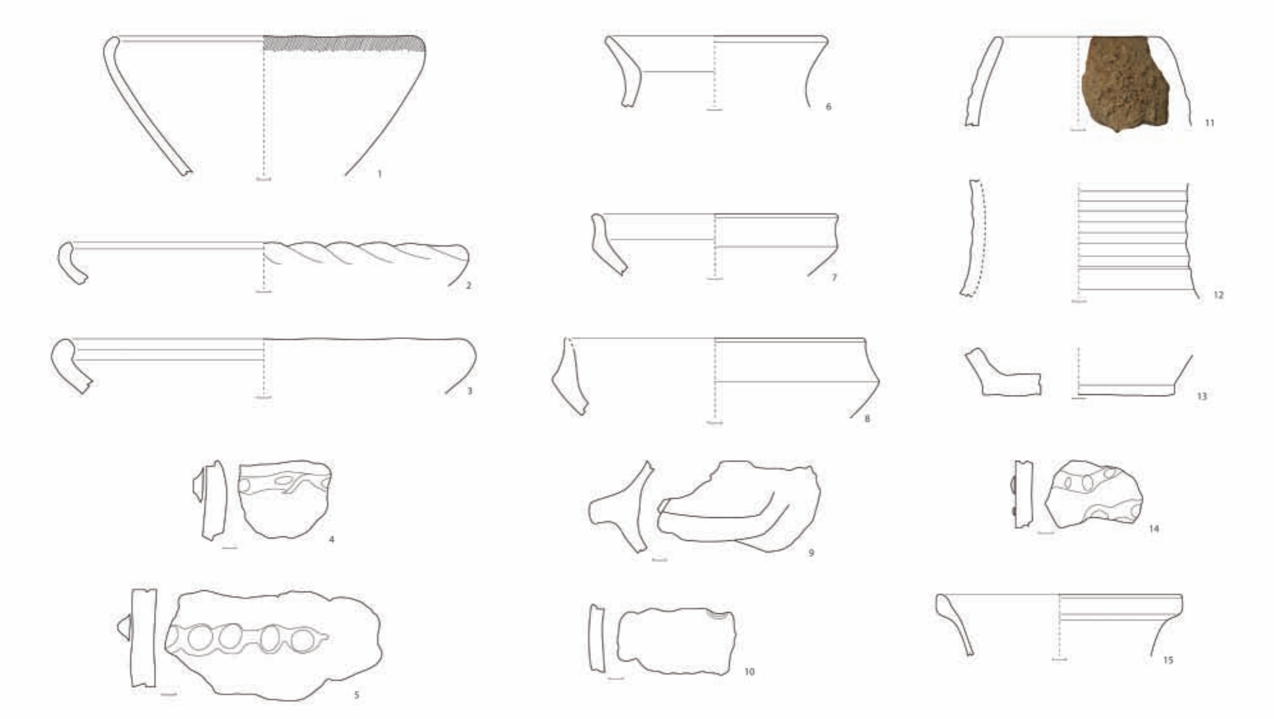

Обр. 3. Керамика от пещерите Зеленка и Момина пещера 2. Зеленка: ранна желязна епоха – 1–6, 9, 10, 12, 13; късен халколит – 7, 8, 11; римска епоха – 15. Момина 2: ранна желязна епоха – 14.

Fig. 3. Archaeological field survey in karst areas of upper Yantra valley, 2015. Pottery from Zelenka and Momina 2 caves. Zelenka: Early Iron Age – 1–6, 9, 10, 12, 13; Late Chalcolithic Age – 7, 8, 11; Roman period – 15. Momina 2: Early Iron Age –14.

са сравнително малки, първата е с входна заличка с окно в купола, висок над 3 м, а втората е с къса и ниска галерийка. Отложенията им са без големи нарушения, с възможна дебелина до около 2,5 м и вероятност за плейстоценски седименти в долната им част. На повърхността не се откриха находки, а в дълбочина липсват разкрития.

В северната част на Беляковското плато, в землището на с. Беляковец, допълнихме някои данни за четири отдавна известни пещери. Те са проучвани от Р. Попов, а напоследък бяха включени в програма на по-нови обхождания (Guadelli et al. 2012).

Пещерите **Голямата подлисца** (АИС АКБ № 10003025) и **Малката подлисца** (АИС АКБ № 10003038) са части от една пещерна система. Първичното им състояние е било с огромно значение като част от природното ни наследство и с не по-малък археологически потенциал. Малко от това е останало след преустройството им във военен бункер. В малкото участъци, останали без бетонно покритие, в траншеи от кабели установихме по-слабо нарушени компактни глинести отложения, които вероятно имат плейстоценски характер. Има основания да се предполага на места наличие на такива пластове с по-голяма мощност, запазени от други посегателства именно благодарение на бетона.

Царската пещера (АИС АКБ № 10001039, актуализиран) е с по-големи размери – разширяваща се до 6–7 м входна галерия с окно, премиваваща във внушителна зала и следваща по тясна галерия. Освен два иманярски изкопа, във вътрешността, не установихме по-значителни нарушения на отложенията. В доста сектори те могат да са с дебелина над 3 м. Основаваме интерпретацията им само на предварителна седиментологична характеристика. Въпреки това и липсата на палеонтологични и други аргументи, сме склонни да приемем, че част от напластяванията може да са с плейстоценска възраст.

Пещерата **Попин пчелин** (АИС АКБ № 10001040, актуализиран) е по-малка, с входна заличка 3,5×5,5 м, продължаваща в тясна галерия проходима до 23 м. В профил на иманярски изкоп при входа, с доста правилни очертания, установихме жълто-червеникав глинесто-песъчлив седимент, на дълбочина 0,70–0,90 м под повърхността. Този пласт е почти сигурно свързан с плейстоцена. В горната част на траншея във вътрешността има холоценски отложения. Под тях обаче заляга белезникаво-сив пласт, вероятно от изветряне на сталагмитна кора, възможно също холоценска, или от прехода плейстоцен–холоцен. Наличието на плейстоценски отложения се потвърждава и от палеонтологични данни от предишното проучване – два костни фрагмента от плейстоценска фауна – Ursus spelaeus и Bovinae (Guadelli et al. 2012).

Литература

Хрисчев 1969: Х. Хрисчев. Литоложки строеж и условия на образуване на Еменската свита (Ловешка ургонска група). – Известия на Геологическия институт. Серия Стратиграфия и литология, 18, 1969, 171-205.

Guadelli et al. 2012: A. Guadelli, K. Boyadziev, J.-L. Guadelli, N. Sirakov. Les prospections dans la régon de V.Tarnovo. – In: J.-L. Guadelli, N. Sirakov (eds). Rapport annuel 2012 du Projet de recherche conjoint soumis au MAEE. Paris, 2012, 111-117.

ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN KARST AREAS OF UPPER YANTRA VALLEY

Nikolay Sirakov, Tsenka Tsanova, Ivaylo Krumov, Rosen Spassov, Krastyu Chukalev, Vera Aldeias

An archaeological survey was conducted as a part of "Settlement of Homo sapiens in Central North Bulgaria, chronostratigraphy and Pleistocene paleoenvironment in the context of the Lower Danube valley", a project of the NIAM–BAS and the Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology (Leipzig).

The geomorphological context of the surveyed area was the Central Fore-Balkan, mainly in its Outer belt, reaching the border with the Danube plain towards north (Belyakovets plateau), and partly its Inner belt towards south. According to geo-tectonic characteristics and chronostratigraphical interpretation, this karst area was formed by Lower Cretaceous limestones of Emen formation from the Lovech Urgonian complex, which locally had a Barremian age.

Nine units of karst morphologies were investigated: 7 caves and 2 rock shelters (fig. 1, 2), one of which without evidence of possible archaeological content. Pleistocene deposits were found in 2 of the caves, with possible as likely in 5 others, but without Pleistocene materials. In 2 sites we found pottery from Late Chalcolithic Age, Early Iron Age and Roman period (fig. 3).

АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС"

№ 6. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС", ЕТАП 1, УЧАСТЪК 1 ОТ ЯБЛАНИЦА ДО ПЪТ III-307

Кръстю Чукалев, Надежда Кечева, Мая Валентинова, Пламен Георгиев, Вероника Генчева, Ангел Григоров

Издирването се проведе през март и април 2015 г. в изпълнение на договор между НАИМ при БАН и НКСИП[1]. Трасето е с дължина 22,5 км, от км 78+900 до км 101+400. Започва от връзката на изградената част от магистралата, след гр. Ябланица, преминава през землищата на Ябланица и с. Брестница, пресича р. Вит, както и път III-305, северната част от землището на с. Български извор, преминава южно от с. Торос, в близост до път III-305 и обхожда южно от с. Дерманци, където се реализира пътен възел при км 101+400.

Регистрираха се 17 нови и бе актуализирана информацията за 6 известни археологически обекта (обр. 1). Девет попадат в трасето и за тях са препоръчани мерки за опазване преди строителството.

---

[1] Авторите благодарят на научния консултант на издирването доц. д-р Г. Нехризов за оказаната помощ при датирането на керамичния материал.

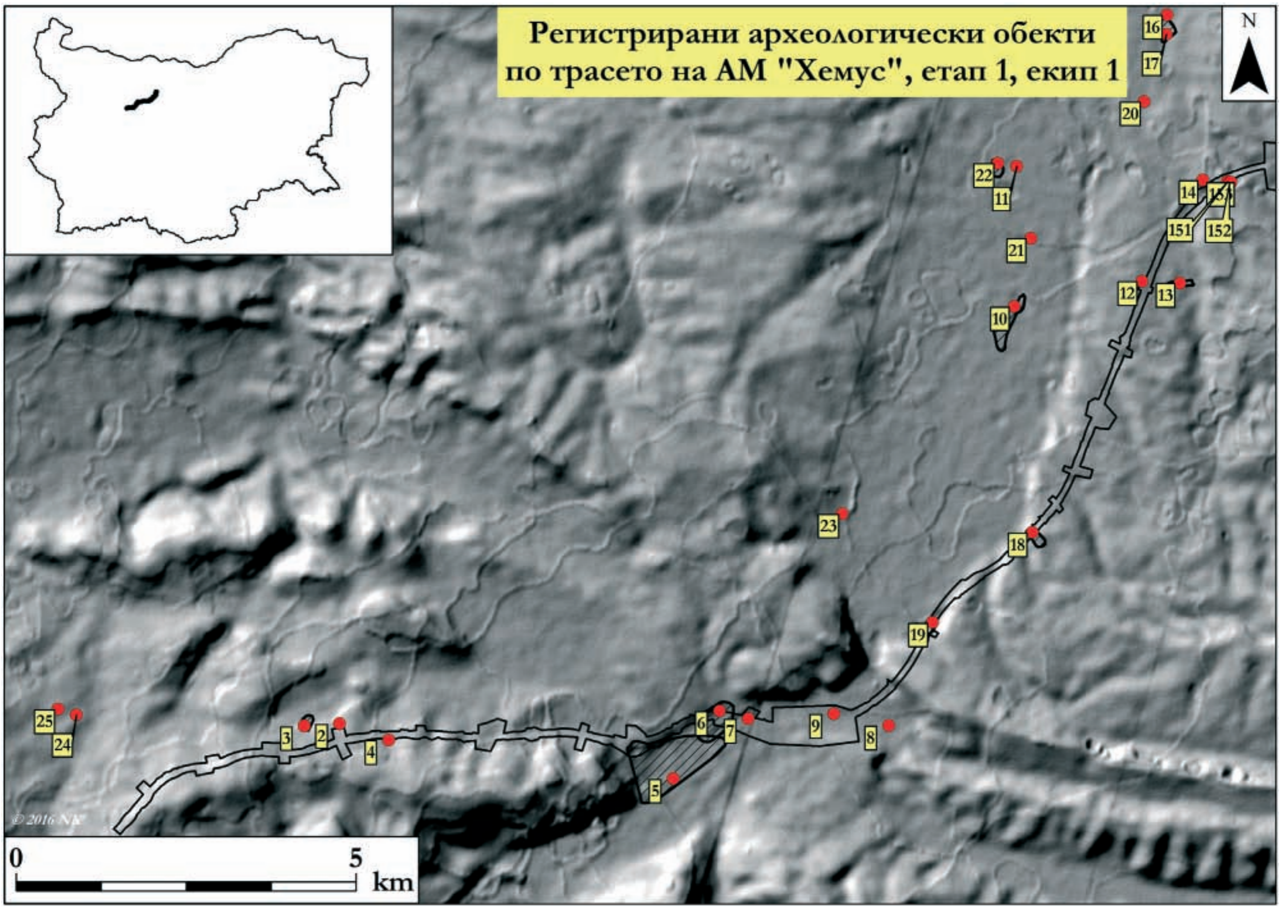
Регистрирани археологически обекти по трасето на АМ "Хемус", етап 1, екип 1
N
16
17
20
22
11
14
153
151
152
21
12
13
10
23
18
19
25
24
3
2
4
6
7
9
8
5
© 2016 NK
0
5
km

Обр. 1. Трасето на автомагистрала „Хемус", Етап 1 и регистрираните археологически обекти (автор Н. Кечева).

Fig. 1. The route of the Hemus Highway, Stage 1 and registered archaeological sites (author N. Kecheva).

Два обекта са ниски могили с каменно-землени насипи. Първата е на речна тереса на р. Вит, в м. Кушута, с. Български извор, а втората – на било на рид в м. Барашкото, с. Торос. Не се откриха археологически материали.

Регистрираха се и два могилни некропола. Върху тераса на левия бряг на р. Вит е разположен големият могилен некропол в мах. Каменна могила и м. Гуленски ливади, с. Брестница и в с. Гложене. През 1929 г. В. Миков проучва 10 могили (Миков 1932, 162-169). В публикацията съобщава за 80 могили, с височина от 0,30 до 8 м и диаметри от 8 до 30 м, натрупани от камъни и пръст, датирани в края на РЖЕ. Част от некропола е унищожен още преди разкопките. През 2015 г. регистрирахме 23 насипа без археологически материали с различна степен на унищоженост от иманярската дейност. Всички те са каменно-землени, някои са с каменно ограждане, но при повечето то е разрушено. По-голямата част от некропола е извън трасето на автомагистралата, но на южния склон, спускащ се към речната тераса, през 1929 г. В. Миков е проучил две могили. Вторият некропол е на било на рид в м. Мечовото, с. Дерманци. Състои се от три могилни землени насипа, с височина от 0,60 до 1,50 м и диаметри от 10 до 15 м, без археологически материали.

Пет от обектите вероятно имат селищен характер. В м. Полето, с. Брестница, до големия могилен некропол, беше регистриран обект с многоцентрична висока концентрация на археологически материали (обр. 2). Откриха се фрагменти от керамични съдове, изработени на ръка и на грънчарско колело, мазилки и замазки, фрагменти от тухли, камъни, кремъчни артефакти, вкл. и иглодържател от бронзова фибула. Фибулата вероятно е от тип 9 по класификацията на Е. Генчева, характерна за II–III в (Генчева 2004, 32-33). По цялата му площ (над 200 дка) се откриват късове мазилка, както и фрагменти от хромели, два от които са от ръчна мелница „олинтски тип". Обектът се датира в РЖЕ, римската епоха и късната античност (обр. 3). В м. Пенчовото, с. Торос беше регистриран друг обект от I хил. пр. Хр. с площ от 35 дка. Той е разположен на език на вододелен рид и на висока тераса на р.

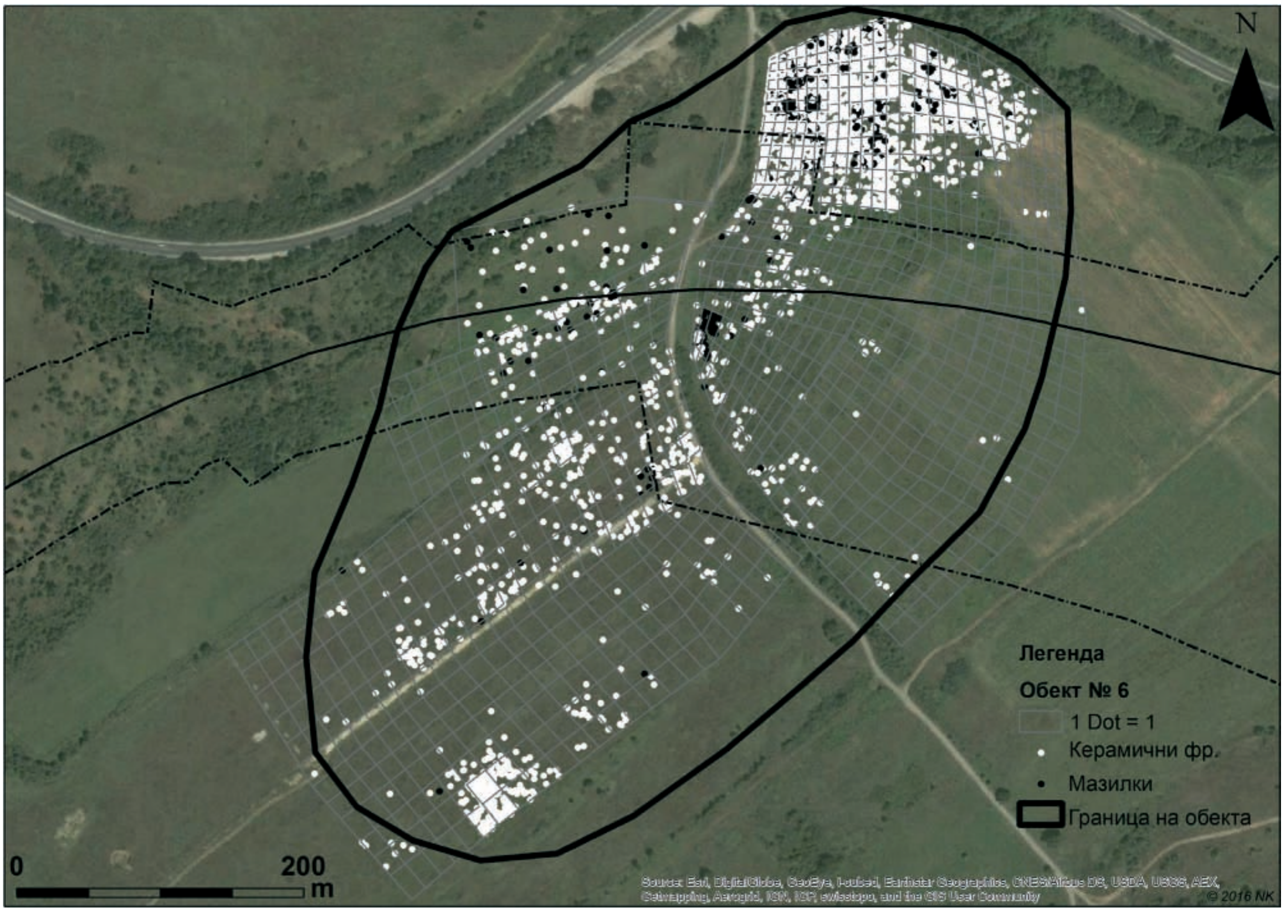
N
Легенда
Обект № 6
1 Dot = 1
Керамични фр.
Мазилки
Граница на обекта
0
200
m
Source: Esri, DigitalGlobe, GeoEye, i-cubed, Earthstar Geographics, CNES/Airbus DS, USDA, USGS, AEX, Getmapping, Aerogrid, IGN, IGP, swisstopo, and the GIS User Community
© 2016 NK

Обр. 2. Обект № 6, концентрация на фрагментите от керамични съдове и късове мазилка по повърхността му (автор Н. Кечева).

Fig. 2. Site No 6, dispersion of pottery fragments and pieces of plaster on its surface (author N. Kecheva).

Вит. Откриха се фрагменти от керамични съдове, мазилки, фрагменти от хромели и необработвани камъни.

Останалите обекти са от античността. В м. Драйково, с. Брестница, на склон на възвишение, регистрирахме обект с малко археологически материали, основно фрагменти от керамични съдове и мазилки. Вероятно е разположен и на по-високата средна част на склона. Последният се намира на терасата на р. Вит, в м. Костевене, с. Торос. Там се откриха фрагменти от керамични съдове и мазилки, както и фрагмент от лула от края на XIX в[1].

Извън трасето се регистрираха 13 обекта, девет от тях са надгробни могили без археологически материали – една в м. Вакльовски колиби, гр. Угърчин, четири в землището на с. Дерманци, вкл. и в м. Мечовото, една в с. Торос, една в м. Белия камък при с. Пещерна, две в землището на гр. Ябланица, както и в м. Гладен рът. Пет са с каменно-землени насипи, една от могилите в с. Торос е с каменен кожух от речни камъни, а останалите са със землени насипи.

Регистрираха се и 2 могилни некропола. Единият в м. Под гробището, с. Торос, състоящ се от 11 могили, 7 от които вероятно са проучвани от Г. Китов в периода 1972–1974 г. (Китов и др. 1980, 6-14). Пререгистрира се само една запазена могила. В нивите има участъци с размери около 30×50 м с висока степен на концентрация на необработвани камъни, но без археологически материали. Възможно е там да е имало могили, унищожени при обработката на земята. Вторият некропол е в м. Пръчовица, с. Дерманци, състоящ се от шест могили, също унищожени от иманярска дейност. Насипите са каменно-землени без археологически материали.

Последните обекти имат селищен характер. Обектът в мах. Липово, м. Драйково, гр. Ябланица, е с ниска степен на концентрация на археологическите материали. Датира се в римската епоха. Вто-

---

[1] Авторите благодарят на В. Тодоров за оказаната помощ при датирането на фрагмента от лула.

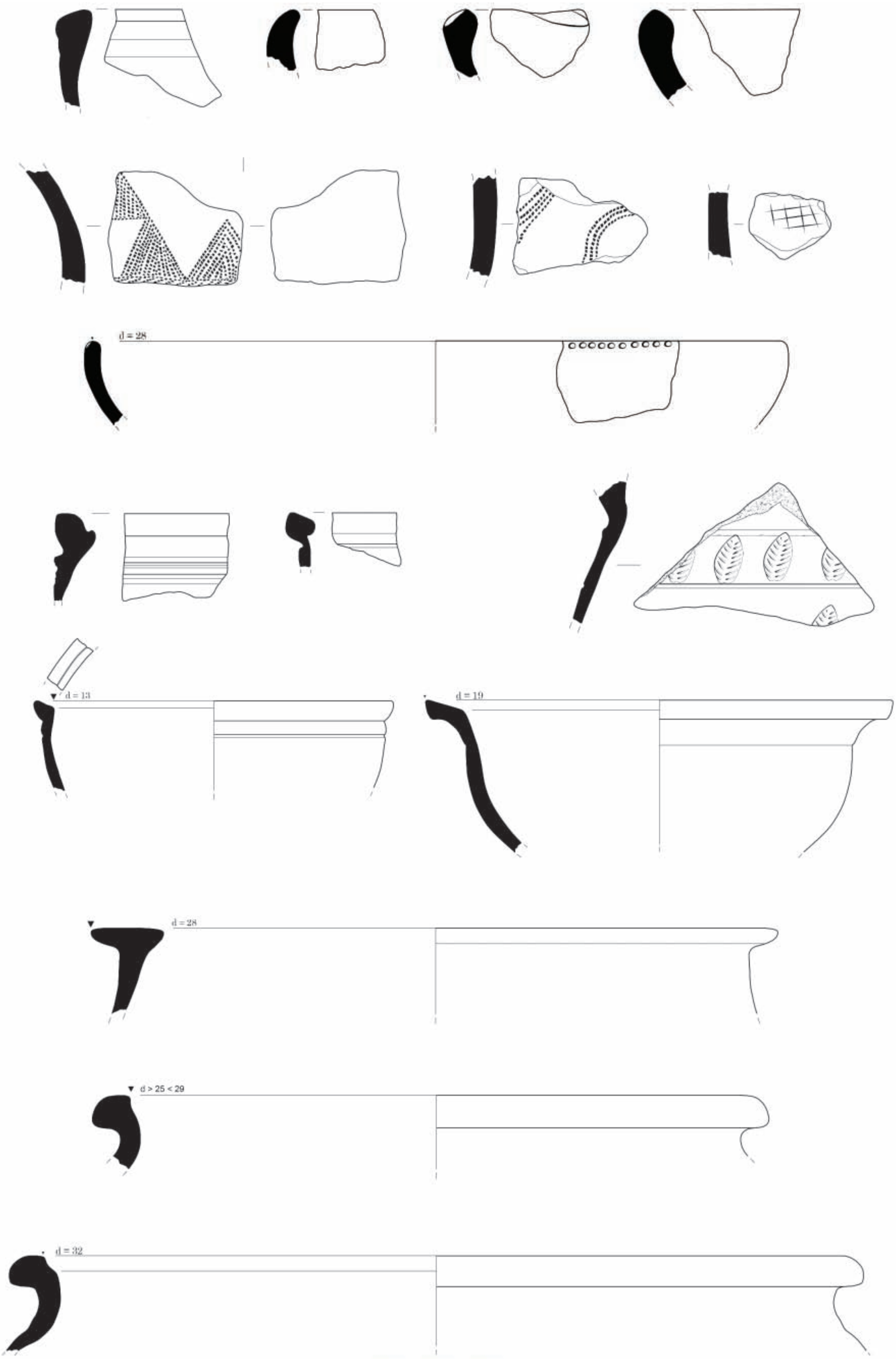
d = 28
d = 13
d = 19
d = 28
d > 25 < 29
d = 32
0
cm 5

Обр. 3. Обект № 6, фрагменти от керамични съдове (рис. Ю. Димитрова, А. Григоров, В. Генчева).

Fig. 3. Site No 6, fragments of pottery vessels (drawing Y. Dimitrova, A. Grigorov, V. Gencheva).

рият обект се датира в РЖЕ и късната античност. Разположен е северно от пътя между с. Дерманци и гр. Угърчин до регистрирана надгробна могила. В него има зони с по-висока степен на концентрация на археологически материали: фрагменти от керамични съдове, изработени на ръка, но и на бързо грънчарско колело, мазилки, кремъчни артефакти. Установиха се и зони с висока концентрация на късове мазилка, фрагменти от керамични съдове и плоски ломени камъни. Откриха се и фрагменти от хромели. Зоните са с размери 4–5 м и вероятно указват местата на постройки.

Последният обект е в с. Дерманци с площ от 35 дка. Откриха се фрагменти от керамични съдове, изработени на ръка и на грънчарско колело, мазилки и кремъчни артефакти. В североизточната част на обекта се установиха зони с по-висока концентрация на материали. Преобладаващото количество от откритите фрагменти от съдове са изработени на ръка, но се открива и сива монохромна керамика. Датира се в КЖЕ, римския период, късното средновековие, османския период и Възраждането.

Литература

Генчева 2004: Е. Генчева. Римските фибули от България от края на I в. пр. н. е. до края на VI в. на н. е. Велико Търново, 2004.

Китов и др. 1980: Г. Китов, П. Теодосиев, П. Павлов. Траките в Ловешки окръг. София, 1980.

Миков 1932: В. Миков. Могилни некрополи от Ловчанско и Тетевенско. – Известия на Българския археологическия институт, VI, 1930/1931, 153-170.

FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGE 1, SECTION 1 FROM YABLANITSA TO ROAD III-307

Krastyu Chukalev, Nadezhda Kecheva, Maya Valentinova, Plamen Georgiev, Veronika Gencheva, Angel Grigorov

Field surveys were conducted on part of Hemus highway with length of 22.5 km. An area of 3.6 square km was covered. The team registered 23 archaeological sites (fig. 1). Ten of them were situated on the territory of the Hemus highway: 2 mounds, 2 mound necropoleis, and 5 site scatters dated in Early Iron Age, Antiquity, Roman period, Late Roman period, and Renaissance. Other 13 sites were registered outside the highway. Two of them were site scatters dated in Early Iron Age, Antiquity, and Late Antiquity (fig. 2-3).

№ 7. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС“, ЕТАП 1, УЧАСТЪК 2

Иво Д. Чолаков, Юлия Димитрова

Теренните издирвания по трасето на АМ „Хемус“, Етап 1, (Ябланица – II-35), Участък 2 бяха извършени съгласно сключен договор между НКСИП и НАИМ–БАН. Проучването бе извършено през месеците март и април под научното ръководство на И. Чолаков (НАИМ–БАН) със зам. ръководител Ю. Димитрова (докторант в НАИМ–БАН) и членове на екипа М. Дяков (РИМ–Плевен), А. Андонова (докторант в СУ „Св. Кл. Охридски“), Г. Михайлов (РИМ–Пазарджик) и Д. Тагарева (студент в СУ „Св. Кл. Охридски“). Кремъчният материал е обработен от доц. д-р М. Гюрова (НАИМ–БАН). Научен консултант на проекта е доц. д-р Г. Нехризов (НАИМ–БАН).

Участък 2 на бъдещото трасе на автомагистралата, попада в териториите на общините Луковит, Угърчин и Ловеч, обл. Ловеч и община Плевен, обл. Плевен. Дължината му е 36,45 км (от км 101+400 до км 137+850), а обходената площ е ок. 3,74 кв. км. Теренното издирване беше извършено по единна методика, използвана и от двата археологически екипа, работещи по проекта. При теренното документиране и вторичната обработка на данните, освен GPS уреди, беше използвано мобилно ГИС устройство (Trimble Juno), оборудвано със софтуер ArcPad и въведени геореферирани топографски карти и ортофото (обр. 1).

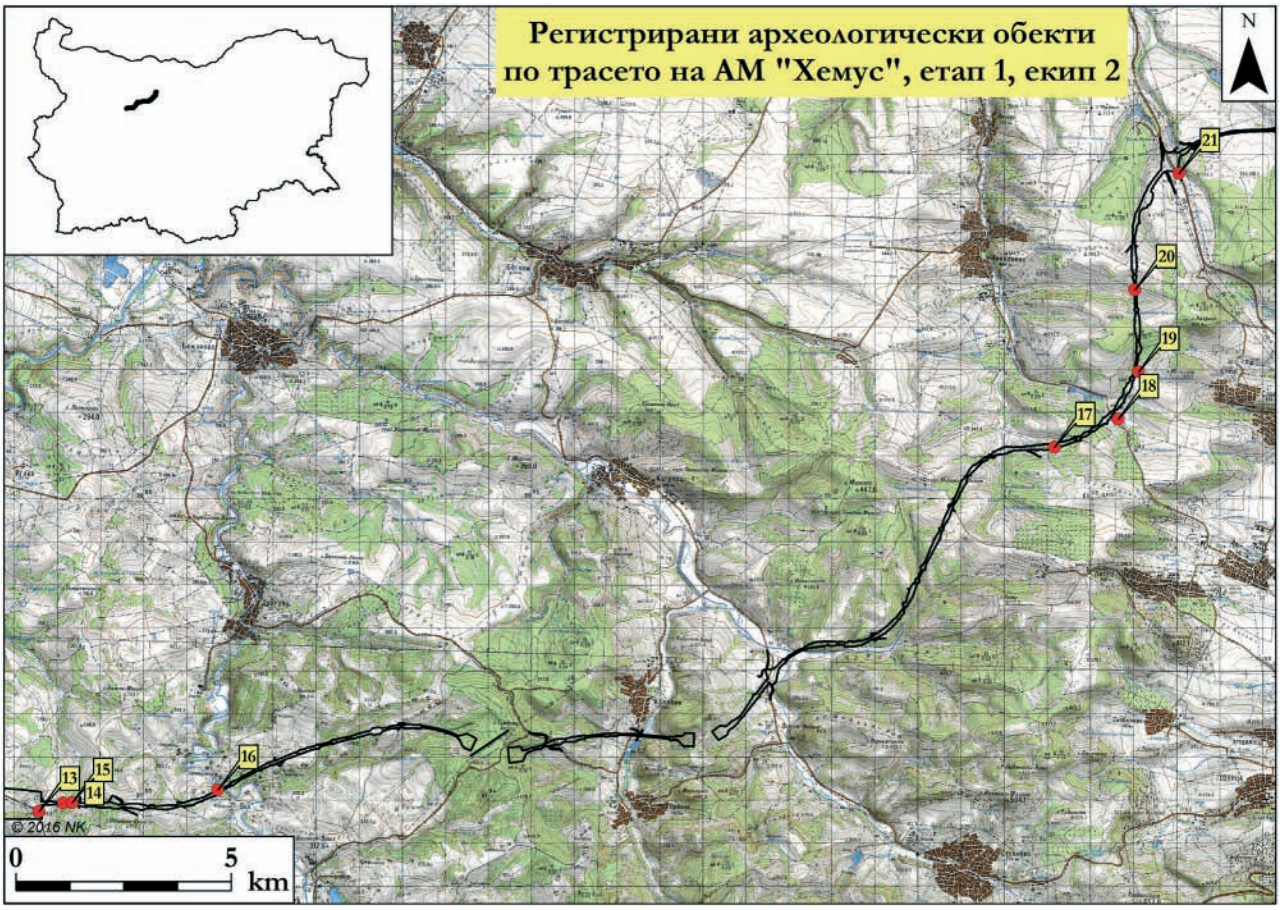
Регистрирани археологически обекти
по трасето на АМ "Хемус", етап 1, екип 2
N
13
14
15
16
17
18
19
20
21
© 2016 NK
0
5
km

Обр. 1. Участък 2 от трасето на АМ „Хемус“. Топографска карта.

Fig. 1. Section 2 of the Hemushighway. Topographical map.

При извършените теренни издирвания са регистрирани девет обекта. Осем от тях ще бъдат засегнати пряко от сервитута на автомагистралата, а един е в непосредствена близост. Според степента на застрашеност са препоръчани и различни мерки за опазване. За три обекта е предвидено наблюдение по време на строителството, четири са за предварителни археологически проучвания, а при два обекта е необходимо строителните дейности да се съгласуват с местната власт.

Шест от откритите обекти са определени като селища. Останалите са единична постройка, един оброк и един съвременен паметник. Според откритата керамика, един обект, в землището на с. Славяни, общ. Ловеч, представлява селище с датировка в праисторията и късната желязна епоха. Три са обектите, определени като антични селища – в землищата на гр. Угърчин, на с. Баховица и на с. Славяни, общ. Ловеч. Един обект е средновековно селище в землището на с. Баховица, общ. Ловеч. В землището на с. Славяни е регистрирано още едно селище, но от периода на Възраждането. В землището на гр. Угърчин са открити три обекта с датировка най-ново време (XIX–XX в.) (обр. 2).

Материалите, открити при теренните издирвания, са фрагментирана битова и строителна керамика; късове горяла мазилка; кремъчни отломъци и пластини и един хромел. Само в един от регистрираните обекти са открити запазени съоръжения – каменни стени от постройка от XIX–XX в. Всички обекти, засегнати от сервитута на АМ „Хемус“, не бяха известни до момента и те са въведени в АИС АКБ.

По време на теренното издирване бяха обходени и територии, разположени в близост до проектното трасе на магистралата. Като резултат бяха регистрирани 16 нови обекта, за които няма информация в АИС АКБ, а на други девет, данните бяха актуализирани. Паметниците, в по-голямата си част, са надгробни могили – 19 броя, единични или обединени в некрополи; селищата са четири, а крепостите – две.

По-голям интерес представляват, нерегистрираните до момента, елинистическа крепост в м. Кичера, землище на с. Сопот, общ. Угърчин и селище от римския период в землището на гр. Угърчин.

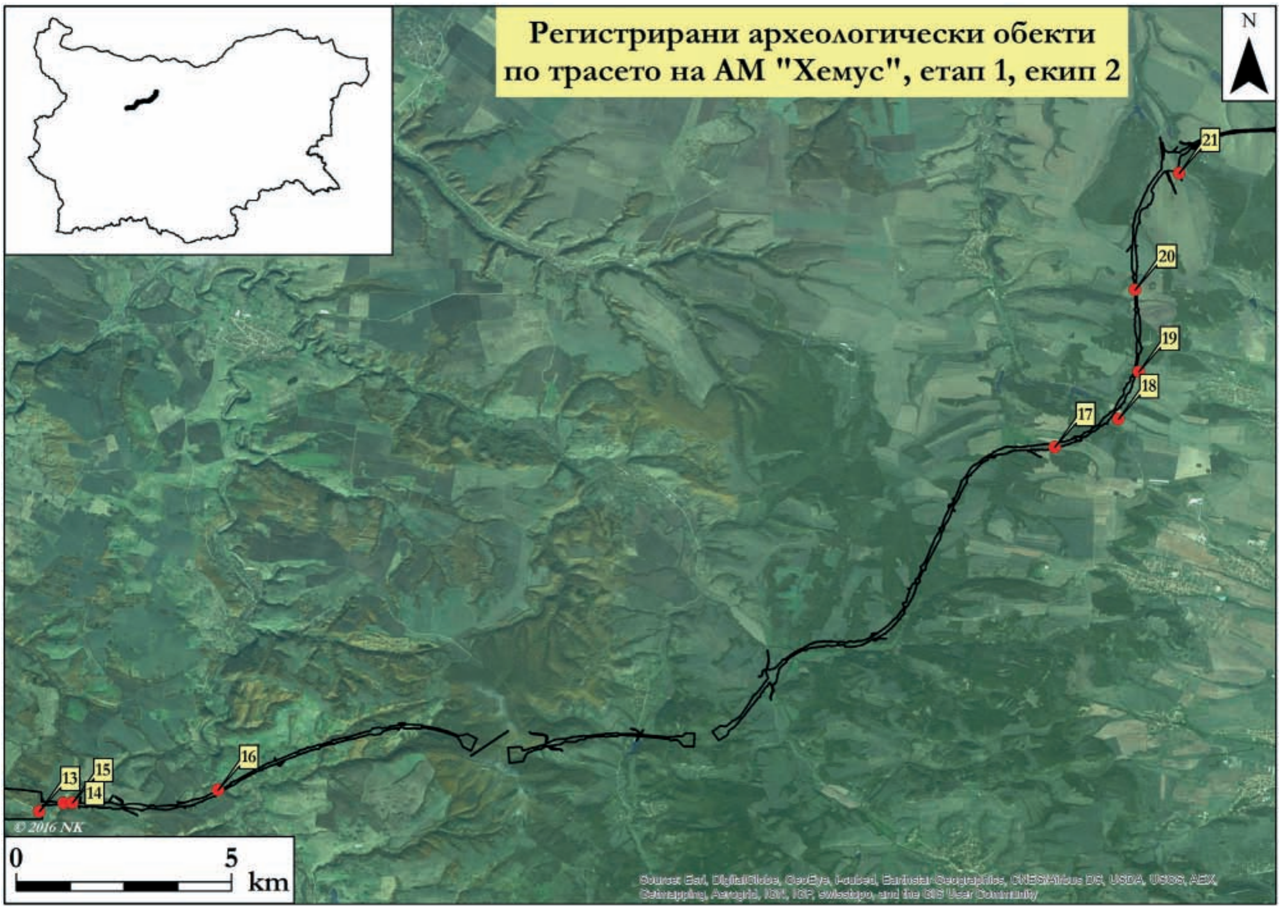
Регистрирани археологически обекти
по трасето на АМ "Хемус", етап 1, екип 2
N
21
20
19
18
17
16
15
14
13
© 2016 NK
0
5
km
Source: Esri, DigitalGlobe, GeoEye, i-cubed, Earthstar Geographics, CNES/Airbus DS, USDA, USGS, AEX, Getmapping, Aerogrid, IGN, IGP, swisstopo, and the GIS User Community

Обр. 2. Участък 2 от трасето на АМ „Хемус“. Ортофото изображение.

Fig. 2. Section 2 of the Hemushighway. Orthophotographical image.

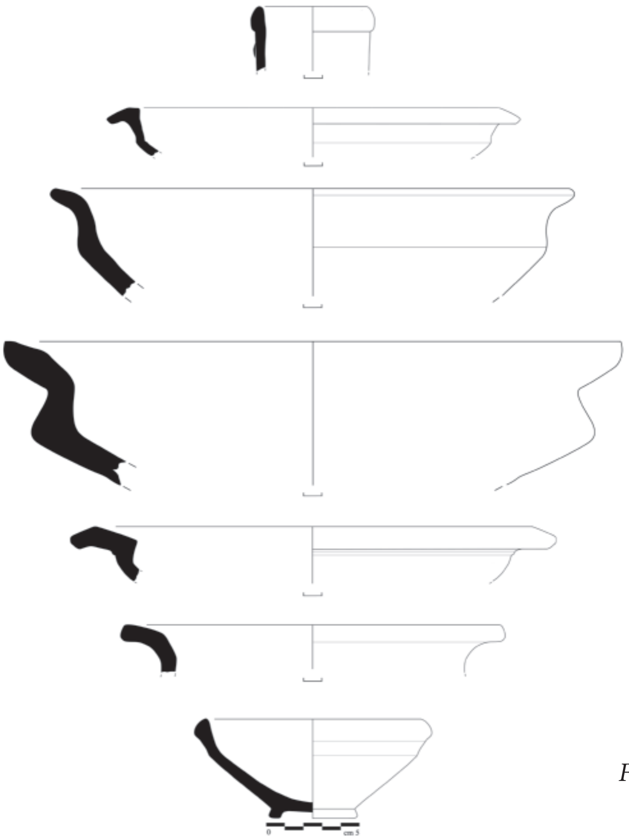

Обр. 3. Керамика от елинистическата крепост в м. Кичера, землище на с. Сопот, общ. Угърчин.

Fig. 3. Pottery from the Hellenistic fortress in Kichera locality, Sopot village, Ugarchin Municipality.

Крепостта вероятно е охранявала един от подходите към старопланинските проходи. На мястото се откриват останки от каменни градежи; многобройни фрагменти от разнообразна елинистическа керамика; отухлени мазилки и отделни метални предмети. Освен крепостната стена, запазена във височина до 1 м, във вътрешността се различават останки от каменни градежи, маркиращи вероятно отделни сгради (обр. 3).

Селището, разположено северно от гр. Угърчин, е разположено на площ от над 390 дка. В рамките на обходената територия, се откриват фрагменти от римска битова и строителна керамика, както и горели късове мазилки. Концентрацията на материали е многоцентрична, като тези отделни струпвания вероятно маркират отделни стопанства и сгради. Археологическите паметници са обект на иманярски интервенции. Такива се регистрират и при всички могили, открити при проучването.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGE 1, SECTION 2

Ivo D. Cholakov, Yulia Dimitrova

Archaeological field survey was conducted during the spring of 2015 in Lovech and Pleven Regions along the Hemus higway, Stage 1 (Yablanitza–II-35), Section 2 (fig. 1-2).

The survey was conducted on an area of 3.74 square km. Nine archaeological sites were registered. Three of them were ancient settlements; one was a medieval settlement; four were post-medieval sites.

Several archaeological sites were registered outside the future route of the Hemus highway. Nineteen of them were mounds. There were four settlements and two fortreses (fig. 3). Sixteen of these sites were not registered in "Archaeological Map of Bulgaria".

№ 8. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС“, ЕТАП 2, УЧАСТЪЦИ 3 И 4

Иво Д. Чолаков, Юлия Димитрова

Теренните издирвания по трасето на АМ „Хемус“, Етап 2, участъци 3 и 4 бяха извършени съгласно сключен договор между НКСИП и НАИМ–БАН. Проучването бе извършено през месец октомври под научното ръководство на И. Чолаков (НАИМ–БАН) със зам. ръководител Ю. Димитрова (докторант в НАИМ–БАН) и членове на екипа М. Дяков (РИМ–Плевен), М. Валентинова (РИМ–Ловеч), Е. Дакашев и Д. Тагарева (дипломанти в СУ „Св. Кл. Охридски“). Кремъчният материал е обработен от доц. д-р М. Гюрова (НАИМ–БАН). Монетите са определени от д-р В. Пенчев (НИМ). Научни консултанти на проекта са доц. д-р Л. Вагалински и доц. д-р Г. Нехризов (НАИМ–БАН).

Участъци 3 и 4 на бъдещото трасе на автомагистралата, попадат в териториите на община Плевен, обл. Плевен; общини Ловеч и Летница, обл. Ловеч и общини Сухиндол и Павликени, обл. Велико Търново. Дължината на трасето е 46,5 км (от км 137+800 до км 184+300), а обходената площ е ок. 4 кв. км. Теренното издирване беше извършено по единна методика, използвана от всички археологически екипи, работещи по проекта. При теренното документиране и вторичната обработка на данните, освен GPS уреди, беше използвано мобилно ГИС устройство (Trimble Juno), оборудвано със софтуер ArcPad и въведени геореферирани топографски карти и ортофото (обр. 1).

При извършените теренни издирвания по трасето на АМ „Хемус“ бяха регистрирани 13 обекта. Всички попадат в сервитута на автомагистралата или в местата за пътни възли и площи за депониране. Според степента на застрашеност са препоръчани и различни мерки за опазване. За десет обекта са предвидени предварителни археологически проучвания, за два мярката за опазване е цялостно проучване, а при един обект е необходимо строителните дейности да се съгласуват с местната власт.

Десет от откритите обекти са определени като селища или единични постройки. Останалите са две надгробни могили и един съвременен паметник. Според откритата керамика и дребни находки,

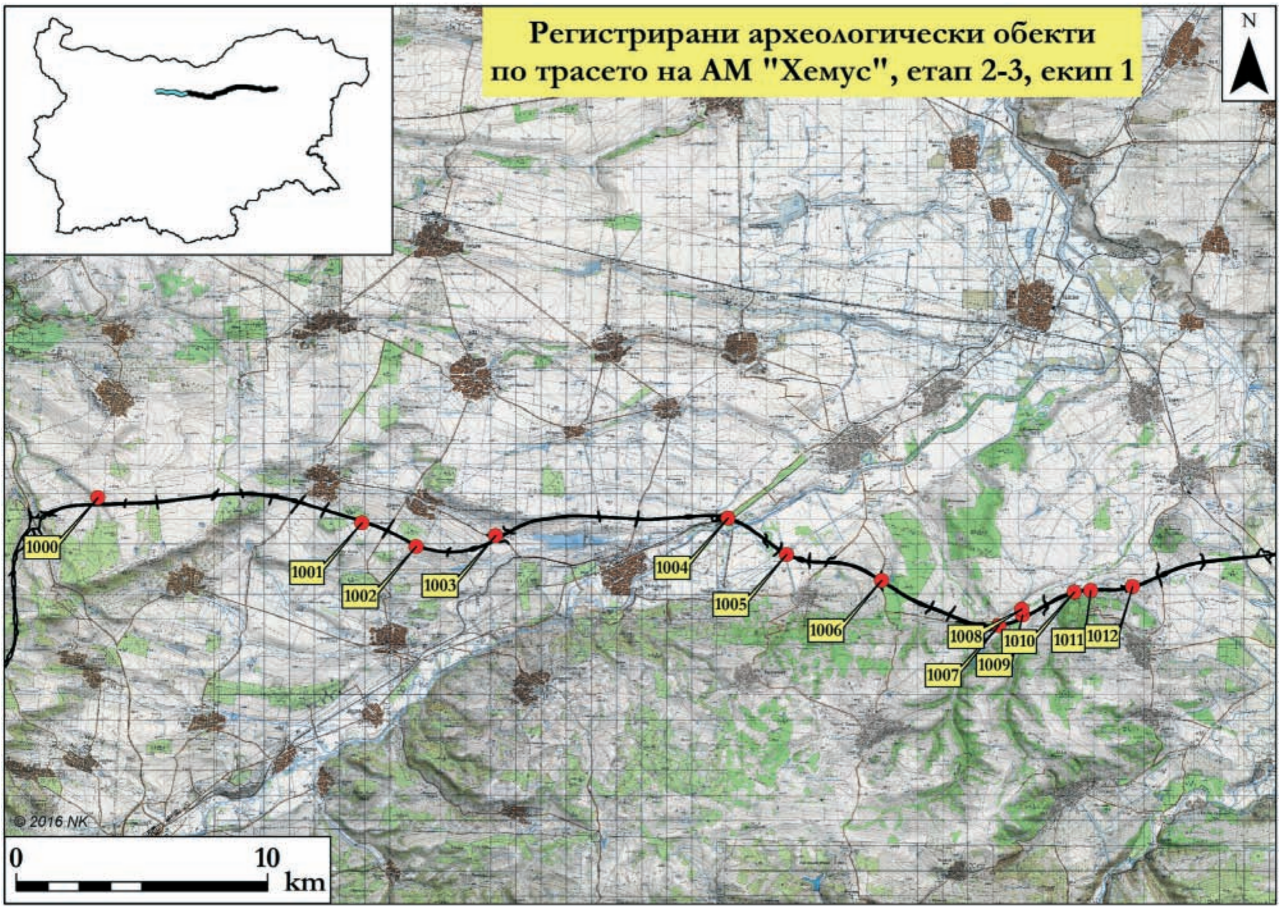
Регистрирани археологически обекти
по трасето на АМ "Хемус", етап 2-3, екип 1
N
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
© 2016 NK
0
10
km

Обр. 1. Участъци 3 и 4 от трасето на АМ „Хемус“. Топографска карта.

Fig. 1. Sections 3 and 4 of Hemus highway. Topographical map.

един обект в землището на с. Бохот, общ. Плевен е селище, датирано в бронзовата и ранната желязна епоха. С датировка праистория са единични постройки в землищата на с. Дренов, общ. Ловеч и с. Върбовка, общ. Павликени. Едно селище, регистрирано в района на с. Горско Сливово, общ. Летница, освен обитаване през праисторията има и такова в късната желязна епоха. Датирани в КЖЕ са и единични постройки в землището на с. Върбовка, общ. Павликени. Един обект в землището на с. Чавдарци, общ. Ловеч е многослойно селище, в което се откриват следи от обитаване от бронзовата епоха, античността и средновековието. Три са късноантичните и средновековни селищни обекти – два при с. Горско Сливово и един в землището на с. Дренов. Един обект, в землището на с. Върбовка, е определен като средновековно селище. При някои от регистрираните селища и единични постройки, се откриват и материали от възрожденската епоха. Двете надгробни могили в землищата на с. Владиня, общ. Ловеч и гр. Летница имат неопределима хронология. Един обект, в землището на с. Крушуна, общ. Летница, представлява съвременна паметна плоча от втората половина на XX в. (обр. 2).

При теренните издирвания беше открит разнообразен археологически материал. Най-масово се срещат фрагменти от битова и строителна керамика, късове горяла мазилка, кремъчни отломъци и пластини. Освен тях, в различните обекти, бяха намерени керамични прешлени за вретено, тежести за стан и част от лула; пет бронзови монети; фрагментирани стъклени гривни; бронзова халка; железен пирон, както и много добре запазен железен връх за копие (обр. 3). Не са регистрирани следи от съоръжения. Всички археологически обекти, засегнати от сервитута на АМ „Хемус“, не бяха известни до момента и за тях са въведени регистрационни карти в АИС АКБ.

В близост до проектното трасе на магистралата беше регистриран още един обект – късноантично и средновековно селище в землището на с. Върбовка. Той също е въведен в научно обръщение, като му е изготвена регистрационна карта.

Най-голям интерес представляват, регистрираните късноантично и средновековно селище в землището на с. Дренов; многослойното селище в землището на с. Чавдарци и средновековното се-

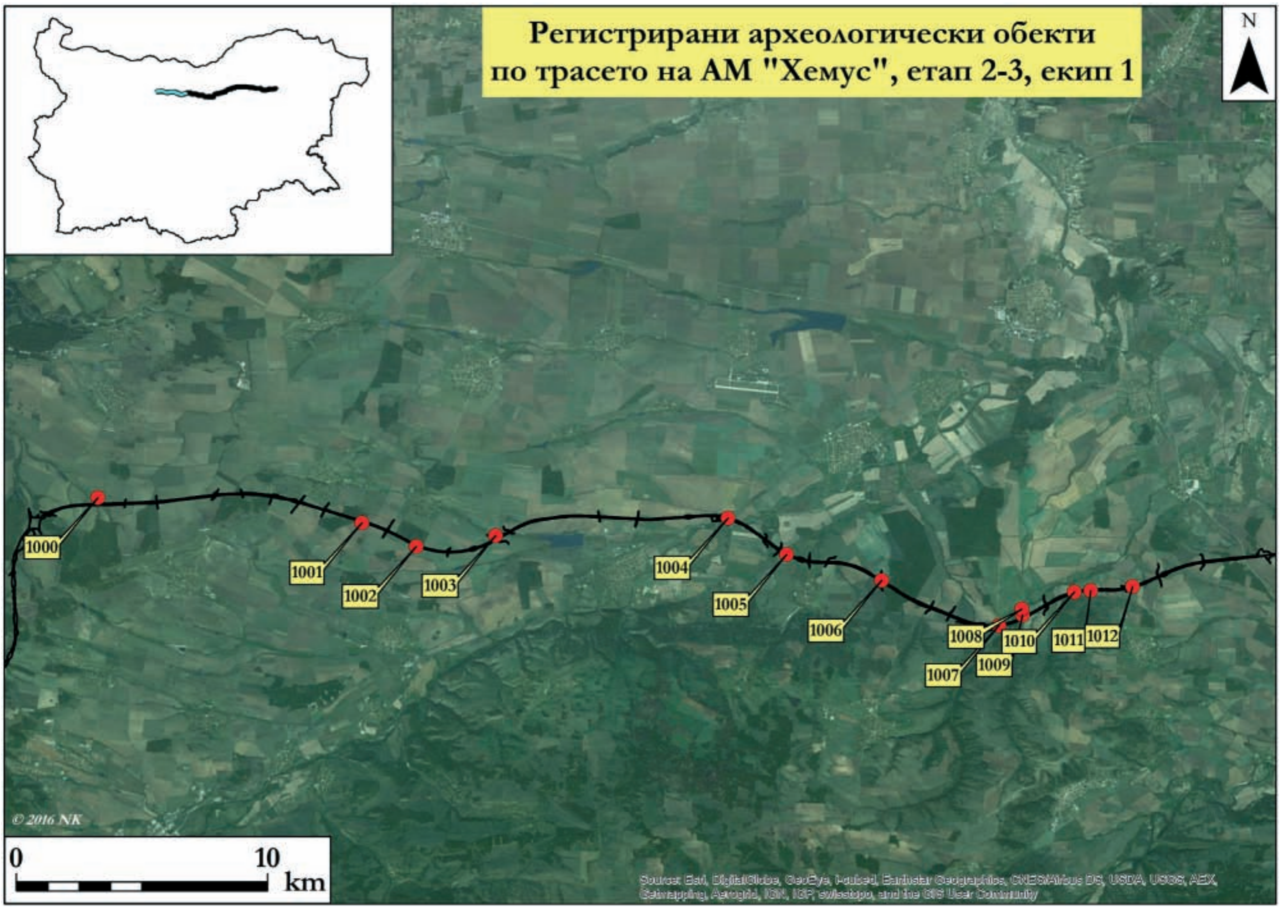
Регистрирани археологически обекти
по трасето на АМ "Хемус", етап 2-3, екип 1
N
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
© 2016 NK
0
10
km
Source: Esri, DigitalGlobe, GeoEye, i-cubed, Earthstar Geographics, CNES/Airbus DS, USDA, USGS, AEX, Getmapping, Aerogrid, IGN, IGP, swisstopo, and the GIS User Community

Обр. 2. Участъци 3 и 4 от трасето на АМ „Хемус“. Ортофото изображение.

Fig. 2. Section 3 and 4 of Hemus highway. Orthophotographical image.

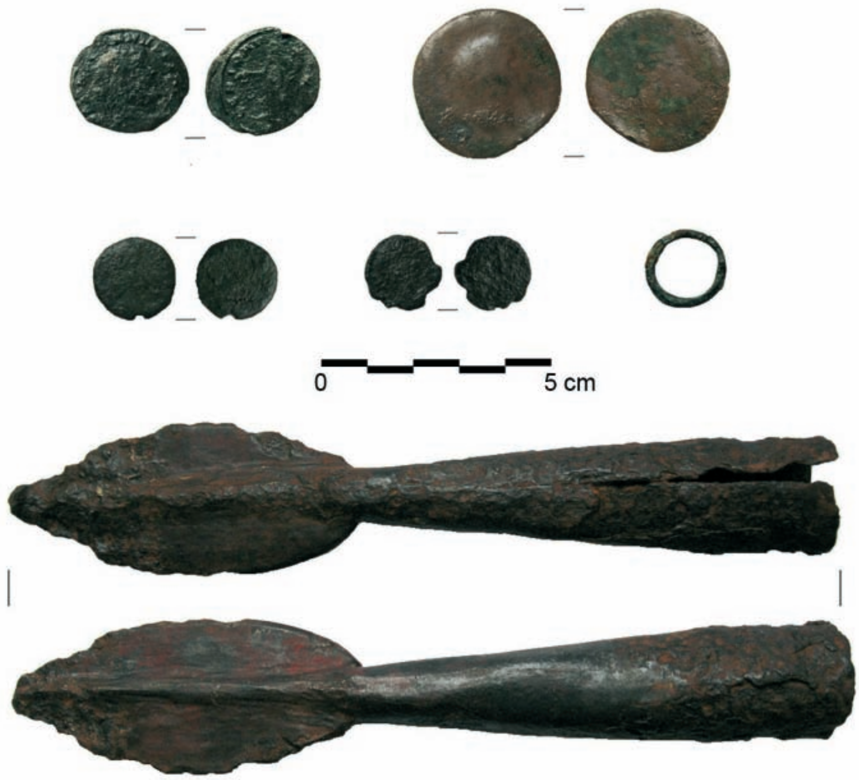

Обр. 3. Открити при издирванията материали от обект 1004, землище на с. Чавдарци.

Fig. 3. Materials from site No 1004, Chavdartsi village, Lovech Municipality.

лище в землището на с. Върбовка. При тях откритите на терен археологически материали са най-разнообразни, а площите, върху които се простират са между 78 и 238 дка. Всички те са застрашени от ежегодната земеделска обработка и иманярски интервенции.

На иманярски набези е подложена и регистрираната надгробна могила в землището на гр. Летница, като вкопаванията в нейния насип са с дълбочина над 2 м.

По време на проведените теренни издирвания, бяха обходени и площи, намиращи се в близост до проектното трасе на АМ „Хемус“, с цел актуализиране на информацията за вече регистрирани обекти в АИС АКБ.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGE 2, SECTIONS 3 AND 4

Ivo D. Cholakov, Yulia Dimitrova

Archaeological field survey was conducted during the autumn of 2015 in Lovech, Pleven and Veliko Tarnovo regions, along the Hemus highway, Stage 2, Sections 3 and 4 (II-35 to III-303/ Pavlikeni) (fig. 1, 2).

The survey was conducted on an area of 4 square km. Thirteen archaeological sites were registered. Ten of them were settlements or single buildings; two sites were burial mounds and one was post-medieval site (fig. 3). All of these sites were registered in “Archaeological Map of Bulgaria”.

№ 9. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО ЗА ДОИЗГРАЖДАНЕ НА АВТОМАГИСТРАЛА „ХЕМУС“, ЕТАПИ 2 И 3, УЧАСТЪЦИ 4, 5 И 6

Надежда Кечева, Кръстю Чукалев, Евгени Дерменджиев, Калин Чакъров,
Ангел Григоров, Вероника Генчева

В изпълнение на договор между НКСИП и НАИМ–БАН през месеците октомври и ноември 2015 г. се проведоха издирвания на археологически обекти по трасето за доизграждане на автомагистрала „Хемус“ (етапи 2 и 3) в участъци 4, 5 и 6, от км 184+300 до км 227+000, на територията на общините Павликени, Велико Търново и Горна Оряховица, област Велико Търново[1]. Територията беше изследвана по утвърдена методика, използвана от 2011 г. при спасителни теренни издирвания на линейни и площни обекти. При наличие на археологически материали, използваните методи налагат обходът да не бъде ограничаван в сервитута, а да се покрива с полигони цялата територия на обекта.

Екип 2 обхваща част от трасето на автомагистралата с дължина 42,7 км и площ от 6,9 кв. км. Ширината на сервитута е между 50–120 м, основно около 60 м. Между км 208+800 и км 222+000 (13,2 км) сервитутът е с ширина от 300 м. В резултат на проучването беше изследвана успешно площ от 7,2 кв. км, от нея 3 кв. км попадат в територии с ограничена видимост.

При издирването бяха локализирани 49 археологически обекта, 31 от които се засягат в различна степен от сервитута (обр. 1). От тях 16 са вече регистрирани в АИС АКБ. Повторното им посещение даде възможност да се актуализира информацията за тях и да се отразят промените в състоянието им. Регистрирани са 12 площни обекта, един керамичен водопровод с площен обект и 36 надгробни могили, някои от които са обособени в могилни некрополи. Сервитутът засяга всичките площни обекти, водопровода и 18 от могилите.

В землището на с. Дъскот, на двата бряга на Башбунарско дере, са регистрирани шест площни обекта, датирани в БЕ, РЖЕ, КЖЕ, античност, римски период, средновековие, османски период и Възраждане[2]. Високата концентрация на археологически материали показва интензивно обитаване и

---

[1] Научни консултанти бяха доц. д-р Л. Вагалински и доц. д-р Г. Нехризов.

[2] Авторите благодарят на научния консултант доц. д-р Г. Нехризов за помощта при датирането на керамичния материал.

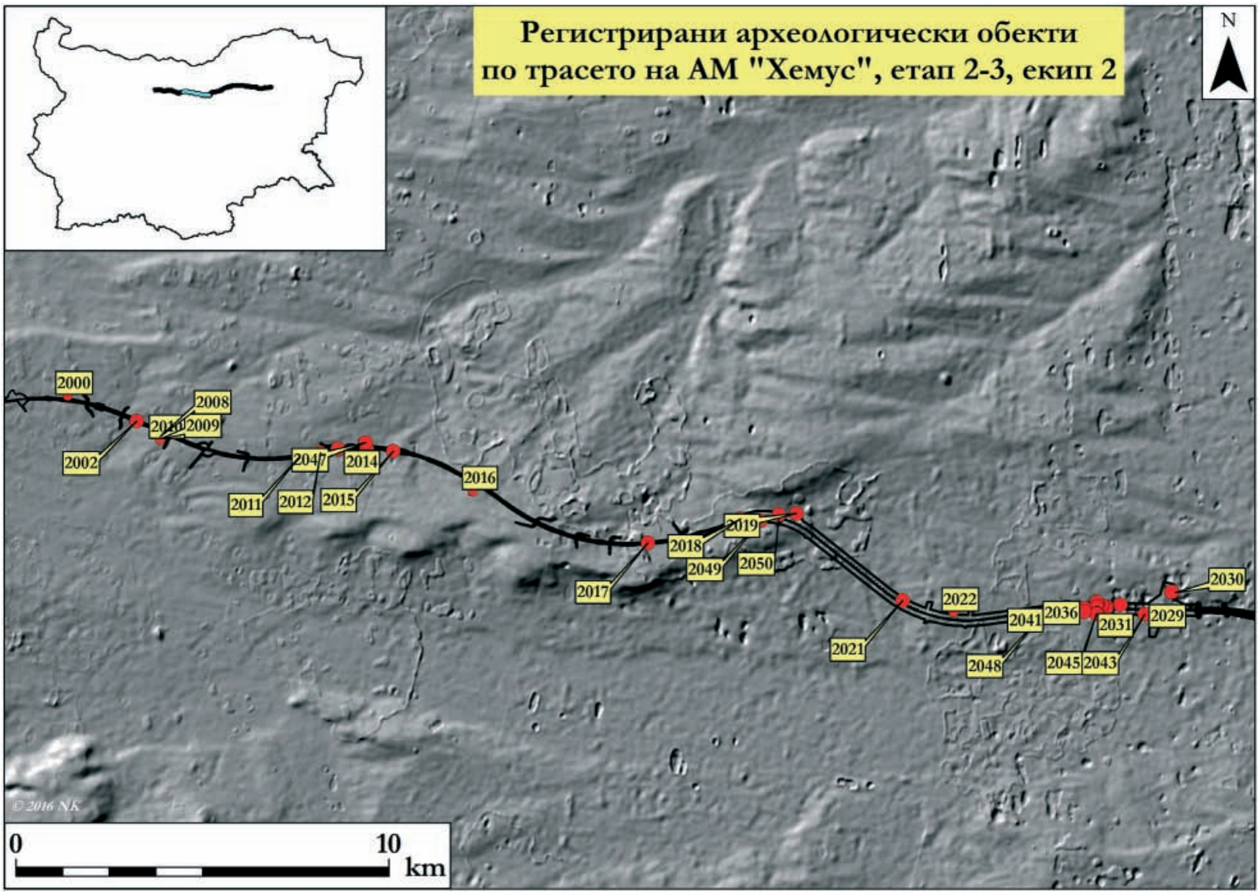

Обр. 1. Регистрирани археологически обекти (автор Н. Кечева).

Fig. 1. Registered archaeological sites (author N. Kecheva).

наличие на хоризонтална стратиграфия на тази територия основно в желязната епоха и средновековието (№№ 2012[3], 2013, 2014, 2047 и 2015), а също и в римския период (№ 2015).

В землището на с. Паскалевец са регистрирани още три площни обекта с №№ 2018, 2049 и 2050, с висока концентрация на фрагменти от битова и строителна керамика от римския период и късната античност (№№ 2018, 2049, 2050) и по-малко материали от РЖЕ (№ 2018) (обр. 2).

Сервитутът с ширина 300 м пресича охранителните зони от първи и втори режим на НИАР „Никополис ад Иструм“. На левия бряг на р. Никюпско дере са открити фрагменти от битова и строителна керамика, както и цилиндрични керамични водопроводни тръби, свидетелстващи за наличието на неизвестен до този момент водопровод[4] (№ 2024).

В охранителните зони от първи и втори режим на НИАР „Никополис ад Иструм“ се намират могилните и плоските некрополи на римския и ранновизантийски град[5]. Регистрирани са 21 надгробни могили от западния, северния и североизточния некропол на Никополис ад Иструм[6] (обр. 3). Насипите са унищожени в различна степен, както от продължителна обработка на земята, така и от иманярски набези. Наличието на археологически материали от римския период по повърхността на някои позволи датирането им. В близост до могила с № 2039 е открита бронзова римска монета, отсечена в Никополис ад Иструм по времето на император Септимий Север[7], както и няколко цели римски тухли със следи от хоросан. В периферииите на могили с № 2041 и № 2046 се установи концентрация на фрагменти от строителна и битова керамика от римския период. При могила с № 2038 се откри фрагментиран на две части капак на саркофаг.

---

[3] Според възприетата единна номерация на проекта.

[4] Специални мерки са предвидени за трасетата на известните три северозападни водопровода (два зидани и един от керамични тръби) (Цончев 1931-1934, 146-147; Църов 2006, 23-24), които ще бъдат пресечени от сервитута, но не бяха видими на повърхността при издирването.

[5] Авторите благодарят на д-р. И. Църов за помощта при издирването в околностите на Никополис ад Иструм.

[6] Некрополите са обособени по този начин в научната литература (Църов, Владкова 1994; 1996).

[7] Монетата е вариант на тип 1411 по B. Pick (Pick 1898, 384).

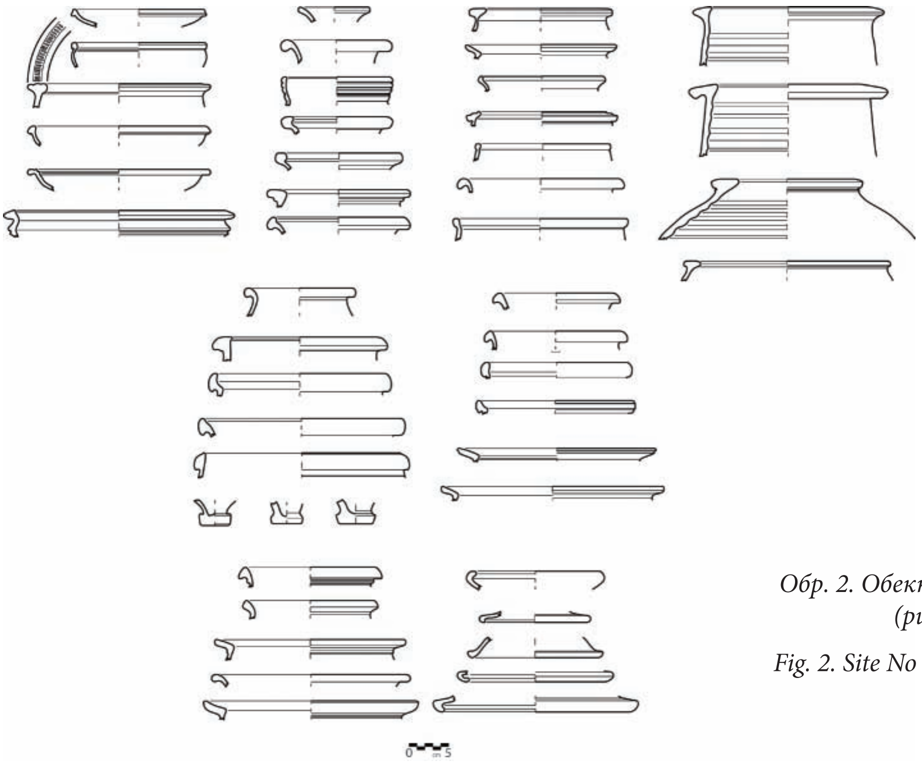

Обр. 2. Обект 2018, керамични фрагменти (рис. С. Александрова).

Fig. 2. Site No 2018, pottery fragments (drawing S. Alexandrova).

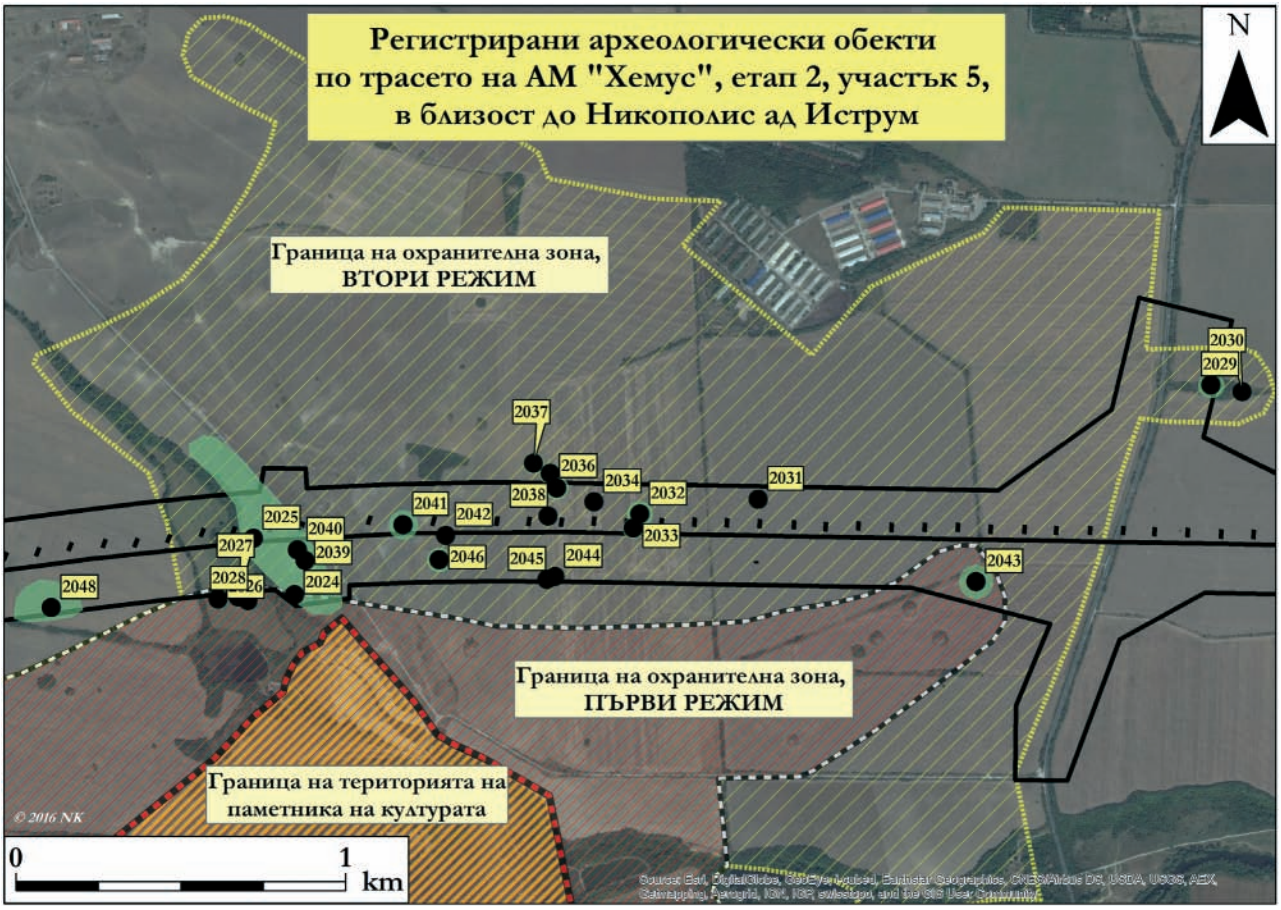
Регистрирани археологически обекти
по трасето на АМ "Хемус", етап 2, участък 5,
в близост до Никополис ад Иструм
N
Граница на охранителна зона,
ВТОРИ РЕЖИМ
2030
2029
2037
2036
2034
2032
2031
2038
2041
2042
2033
2025
2040
2027
2039
2046
2045
2044
2043
2028
26
2024
2048
Граница на охранителна зона,
ПЪРВИ РЕЖИМ
Граница на територията на
паметника на културата
© 2016 NK
0
1
km

Source: Esri, DigitalGlobe, GeoEye, i-cubed, Earthstar Geographics, CNES/Airbus DS, USDA, USGS, AEX, Getmapping, Aerogrid, IGN, IGP, swisstopo, and the GIS User Community

Обр. 3. НИАР „Никополис ад Иструм“, регистрирани археологически обекти в охранителните му зони (автор Н. Кечева).

Fig. 3. National Historical and Archaeological Reserve “Nicopolis ad Istrum”, registered archaeological sites in its protected areas (author N. Kecheva).

В научната литература съществуват различни мнения относно местоположението на римските пътища, влизащи от север и североизток в Никополис ад Иструм[1].

От регистрираните в резултат на издирванията обекти 31 попадат в рамките на сервитута и са предвидени за археологически проучвания.

Литература

Дочев 1994: К. Дочев. Стари римски пътища в Централна Долна Мизия /II–IV в. сл. Хр./ – В: Сборник Ряховец. Велико Търново, 1994, 61-76.

Стефанов 1956: С. Стефанов. Старините по долния басейн на Янтра. – Материали за археологическа карта на България. Книга VIII. София, 1956.

Цончев 1935: Д. Цончев. Водопроводите на Νεικόπολις πρὸς Ἴστρον. – Годишник на Пловдивската народна библиотека и музей, 1931–1934, София, 1935, 131-148.

Църов 2006: И. Църов. Водоснабдяване в Мизия (Горна и Долна Мизия) и Тракия. – В: Р. Иванов (ред.) Археология на българските земи, II. София, 2006, 17-31.

Църов, Владкова 1994: И. Църов, П. Владкова. Могилните некрополи на Никополис ад Иструм. – В: Първи международен симпозиум „Севтополис“. Надгробните могили в Югоизточна Европа. Казанлък 4–8 юни 1993. Велико Търново, 1994, 217-230.

Църов, Владкова 1996: И. Църов, П. Владкова. Гробни паметници от некрополите на Никополис ад Иструм. – В: Първи международен симпозиум „Севтополис“. Надгробните могили в Югоизточна Европа, II. Казанлък 4–8 юни 1993. Велико Търново, 1996, 98-107.

Pick 1898: B. Pick. Die antiken Münzen von Dacien und Moesien, Die antiken Münzen Nord-Griechenlands Vol. I/I. Dacia and Moesia. Berlin, 1898.

FIELD SURVEY ON HEMUS HIGHWAY, STAGES 2 AND 3, SECTIONS 4, 5 AND 6

Nadezhda Kecheva, Krastyu Chukalev, Evgeni Dermendzhiev, Kalin Chakarov, Angel Grigorov,
Veronika Gencheva

Field surveys were conducted on part of Hemus highway with length of 42.7 km. An area of 7.2 square km was covered using established methods for field surveys. The team registered 49 archaeological sites (fig. 1). Thirty-one of them were situated on the territory of Hemus highway: 12 of them were site scatters, 1 was a ceramic water-conduit, and 18 were mounds. Based on surface materials site scatters dated mainly in the Bronze Age, Iron Age, Roman period, Late Antiquity, and Medieval period (fig. 2). The highway passed near Nicopolis ad Istrum, through some mounds of the necropoleis situated N and NE of the city (fig. 3).

№ 10. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС“, СЕКТОР 3

Камен Бояджиев, Деян Рабовянов, Алета Гуадели, Александър Чохаджиев,
Иван Суванджиев, Антон Атанасов, Стамен Станев

Спасителното теренно издирване на археологически обекти по трасето на АМ „Хемус“, сектор 3, обхвана участък с дължина 51 км, при различна ширина на сервитута. Трасето преминава през землищата на селата Драганово, общ. Горна Оряховица; Сушица, Горски Сеновец и Камен, общ. Стражица, обл. Велико Търново; Лом Черковна, общ. Бяла, обл. Русе; Водица, Ковачевец, Паламарца, Кардам и гр. Попово, общ. Попово, обл. Търговище.

---

[1] Специални мерки са предвидени за трасетата на Нове–Никополис ад Иструм–Августа Траяна (Стефанов 1956, 72-73; Дочев 1994, 65; Църов, Владкова 1994, 222) и Марцианополис–Никополис ад Иструм–Мелта (Стефанов 1956, 73; Дочев 1994, 72-74; Църов, Владкова 1994, 222), които ще бъдат пресечени от сервитута, но не бяха видими на повърхността при издирването.

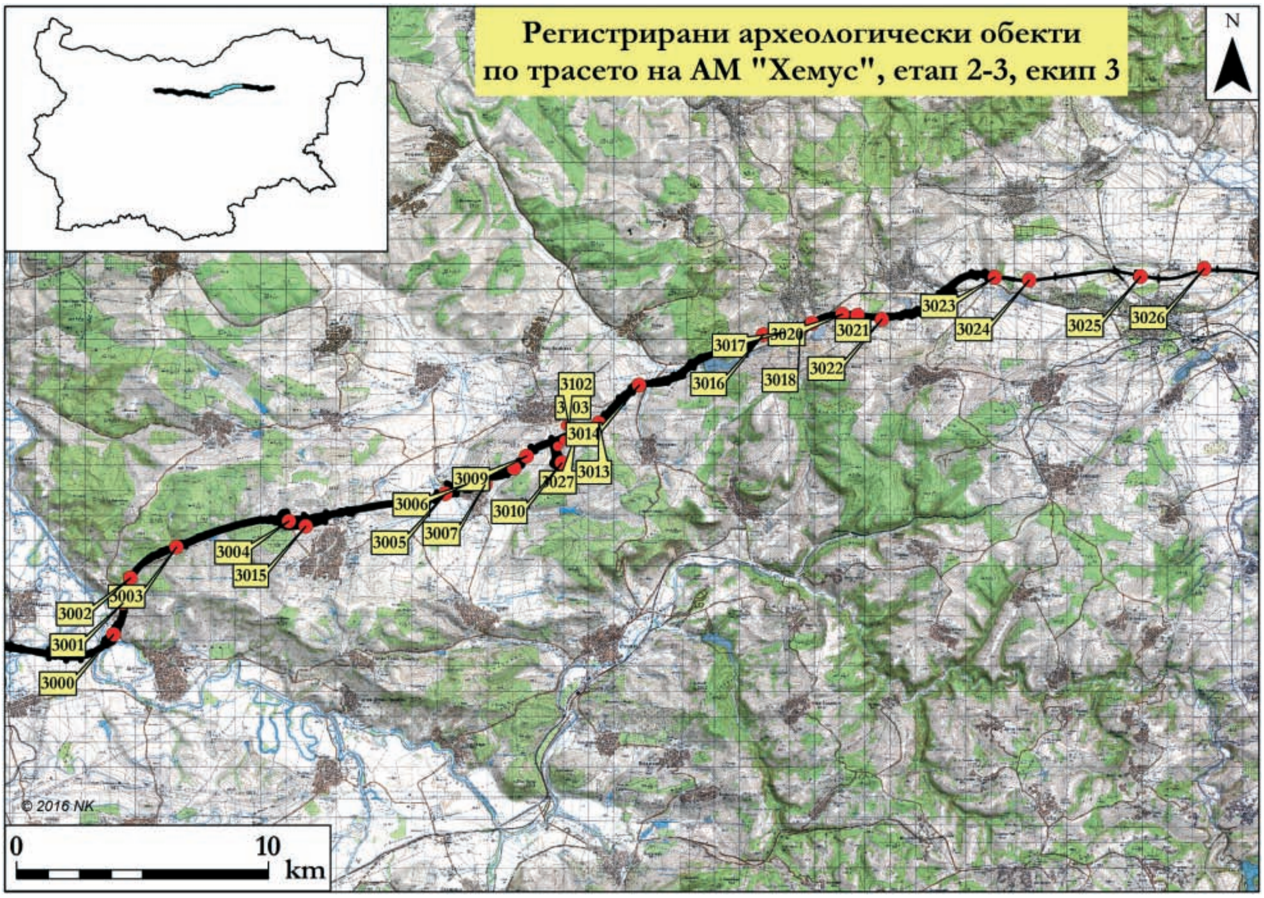
Регистрирани археологически обекти
по трасето на АМ "Хемус", етап 2-3, екип 3
N
3000
3001
3002
3003
3004
3015
3005
3006
3007
3009
3010
3027
3013
3014
3 03
3102
3016
3017
3018
3020
3021
3022
3023
3024
3025
3026
© 2016 NK
0
10
km

Обр. 1. Археологически обекти, регистрирани по трасето на АМ „Хемус“, етап 3.

Fig. 1. Archaeological sites recorded along the Hemus highway route, sector 3.

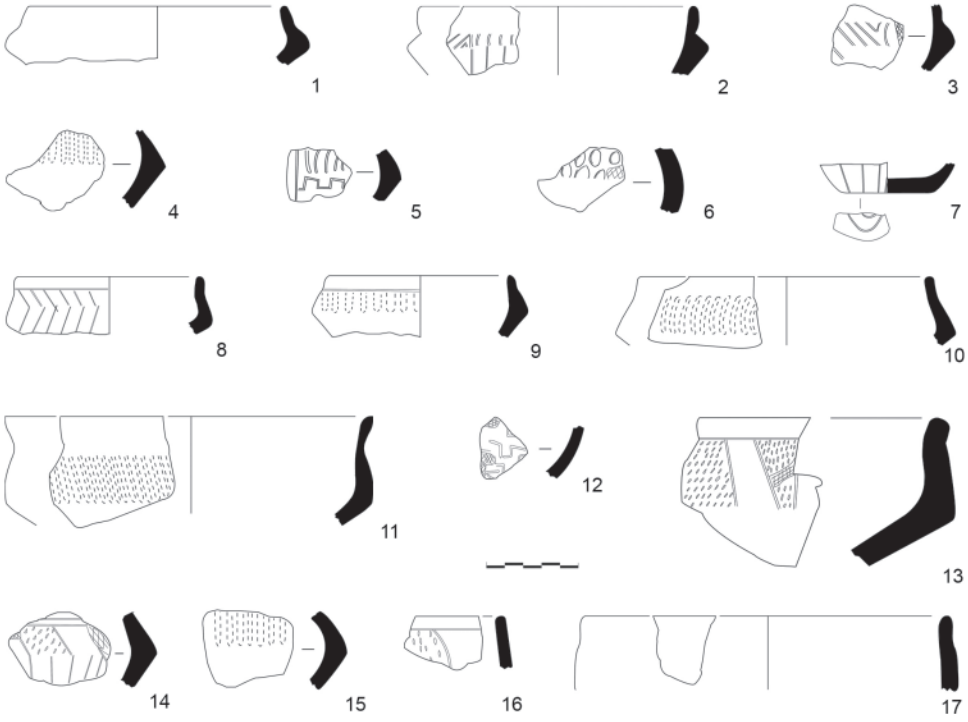
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17

Обр. 2. Керамика от късния неолит: 1–7 – обект 3013; 8–17 – обект 3017.

Fig. 2. Late Neolithic pottery: 1-7 – site No 3013; 8-17 – site No 3017.

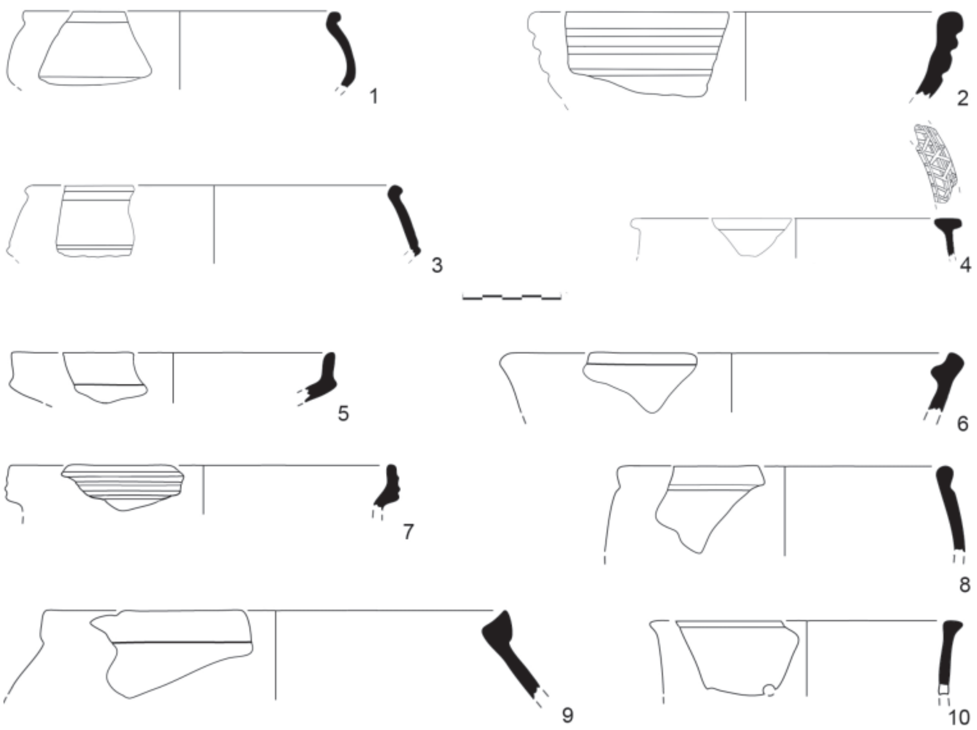

Обр. 3. Керамика от римската епоха: 1–4 – обект 3000; 5–10 – обект 3026.

Fig. 3. Roman pottery: 1-4 – site No 3000; 5-10 – site No 3026.

Бяха документирани 32 археологически обекта (обр. 1). Два от тях са вече регистрирани в АКБ, а други три са известни в литературата. От регистрираните обекти 25 се засягат от трасето или съпътстваща инфраструктура.

Праистория

Сред обектите от праисторията преобладават селища от късния неолит – 3003 (с. Драганово), 3013 (с. Камен; регистриран в АКБ), 3017 (с. Водица) и 3022 (с. Ковачевец). Два от тях (3013 и 3017 – обр. 2) се отличават с големи размери (над 150 дка). Установени са участъци с концентрация на опожарени мазилки и фрагменти от керамични съдове, които явно маркират разрушени постройки. Обект 3013 е частично унищожен при изграждането на землено укрепление по време на Руско-турската война („Табията“) в центъра на обекта. И при двата обекта, а в по-малка степен и при обект 3022, прави впечатление много високата концентрация на кремъчни артефакти – ядра, отломъци, пластини, типологически оръдия[1]. По отношение на топографията прави впечатление местоположението на обекти 3013 и 3022 – върху най-високите заравнени части на възвишения. Материали от неолита са открити и в западната периферия на обект 3026 (селище от римската епоха до с. Кардам), като характеристиките им не позволяват конкретна датировка.

Материали от халколита са установени в югоизточната част на обект 3017, както и на разположената на запад от него тераса – обект 3016, с. Водица. Възможно е към халколита да се отнасят и част от малкото керамични фрагменти и кремъчни артефакти от обект 3021 (с. Ковачевец).

Обект 3009 (с. Камен) вероятно представлява малко селище от средната бронзова епоха. Материали от КБЕ са открити в обект 3016. И двата обекта са разположени върху тераси с южно изложение, в близост до реки.

Античност

Материали, отнасящи се към КЖЕ, произхождат от голяма част от регистрираните обекти, в почти всички случаи заедно с находки от други епохи – обекти 3001 и 3003 (с. Драганово), 3005, 3007 и 3008 (с. Горски Сеновец), 3010 и 3013 (с. Камен) и 3016 (с. Водица). В повечето случаи вероятно става въпрос за малки селища, разположени върху речни тераси или склонове на възвишения. В обекти 3005 и 3008, заедно с материалите от КЖЕ, се откриват и такива от РЖЕ, а в обект 3013 керамиката от КЖЕ се намира по западния склон на възвишението, в периферията на неолитното селище. В обект

---

[1] Кремъчните артефакти са обработени от доц. д-р Мария Гюрова (НАИМ–БАН), на която изказваме благодарност.

3016 личат малки участъци с концентрация на материали (до 3–4 кв. м), които може би са свързани с ями. В рамките на трасето попада и вече известно селище от КЖЕ в землището на с. Паламарца – обект 3024 (Лещаков, Конаклиев 2012, 588).

Към римската епоха се отнасят обекти 3000 (с. Драганово), 3004 (с. Стражица), 3018–3019 (с. Водица), 3023 (с. Паламарца), 3025 (гр. Попово) и 3026 (с. Кардам). Впечатляващо по размери (близо 600 дка) и висока концентрация на материали е селището югозападно от с. Кардам (3026), датиращо в IV в.[1] (вероятно обект № 146 в Дремсизова-Нелчинова и др. 1991, 37). Развива се върху тераса с южно изложение по левия бряг на малка река (Бюлбюлдере). Регистрирани са големи участъци с концентрация на строителна и битова керамика и ломени камъни (обр. 3). Северно от него, по високата част на терасата, се намира могилен некропол.

Селището в м. Нивище, с. Водица (обекти 3018–3019) и това, което се развива северно от Ковачевското кале, са известни в литературата (Дремсизова-Нелчинова и др. 1991, 22-23, 39), а възможността за наблюдение по време на посещението ни не позволи прецизиране на информацията. Обект 3000 представлява малко селище или по-скоро вила от периода II–IV в., върху тераса на десния бряг на р. Янтра (обр. 3). Маркирани са няколко участъка с концентрация на строителна керамика и ломени камъни – останки от сгради. По източната му периферия се проследява ивица от дребни и средно големи камъни – може би разсип от оградна стена.

Надгробни могили

Върху билото и по склона на възвишение южно от с. Камен са регистрирани пет неголеми надгробни могили (обекти 3011, 3012, 3101, 3102 и 3103). Три от тях са в близост една до друга. Възможно е и петте да са част от един могилен некропол. Не са открити археологически материали. Не се засягат от трасето на магистралата.

Единична надгробна могила, попадаща в сервитута, е регистрирана на север от с. Горски Сеновец – обект 3006. Има диаметър около 50 м и височина 2 м.

Средновековие

Сред регистрираните обекти от Средновековието преобладават тези от Втората българска държава – обекти 3001 и 3002 (с. Драганово), 3007 и 3008 (с. Горски Сеновец), 3010 и вероятно 3027 (с. Камен). Всички те изглежда представляват малки селища, разположени върху тераси или ниски склонове на възвишения. В някои случаи личат концентрации на опожарени мазилки и битова керамика, които могат да бъдат свързани с разрушени постройки.

Няколко фрагмента, които вероятно се отнасят към времето на Първата българска държава, произхождат от обект 3021 (Ковачевец). Обект 3015 (Сушица) представлява малко селище върху речна тераса, датиращо в X в. В него са открити и човешки кости.

Няколко обекта са регистрирани въз основа на много малък брой открити материали, но при ниска възможност за наблюдение (3002, 3014, 3020, 3021, 3025, 3027). Точният им вид и площ, а в някои случаи и хронология, не могат да бъдат сигурно определени.

Литература

Дремсизова-Нелчинова и др. 1991: Ц. Дремсизова-Нелчинова, Г. Гинев, И. Ангелова, А. Конаклиев. Археологически паметници в Търговищкия район. София, 1991.

Лещаков, Конаклиев 2012: П. Лещаков, А. Конаклиев. Издирвания на археологически обекти по трасето на газопровод „Набуко“, сектор 3. – Археологически открития и разкопки през 2011 г. София, 2012, 587-589.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE HEMUS HIGHWAY ROUTE, SECTOR 3

Kamen Boyadzhiev, Deyan Rabovyanov, Aleta Guadelli, Alexander Chohadzhiev, Ivan Suvandzhiev, Anton Atanasov, Stamen Stanev

The part of the Hemus highway route surveyed by team 3 covered a strip of 51 km in Gorna Oryahovitsa, Strazhitsa, Byala and Popovo Municipalities, NE Bulgaria. 32 archaeological sites were recorded (fig. 1), five of them had already been known. Twenty-five of the sites would be affected by the highway or connected infrastructures. Settlements from the Late Neolithic Age (end of the 6th millennium BC – fig. 2), Late Iron Age (5th–1st c. BC), Roman period (2nd–4th c. AD – fig. 3) and the Second Bulgarian Kingdom (12th–14th c.) predominated.

---

[1] Датировката е прецизирана от доц. д-р Павлина Владкова (РИМ Велико Търново), на която изказваме благодарност.

№ 11. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС”, ЕТАПИ 2 И 3, УЧАСТЪЦИ 7 И 8

Андрей Аладжов, Янко Димитров

Теренните издирвания по трасето на АМ „Хемус“ се проведоха през октомври 2015 г. Те обхванаха участък с дължина 51 км, при различна ширина на сервитута, в землищата на селата Белокопитово, Градище, Черенча, Буховци, Макариополско, Съединение, Бистра, Голямо Соколово, Кришно, Дриново, Голямо Ново, Кардам, общини Шумен, Разград, Търговище и Попово. Регистрирани са общо 21 археологически обекта: две селищни могили, четири надгробни могили и 15 селища (обр. 1).

Първата селищна могила – обект 4004, е ситуирана в източното начало на трасето. Могилата е регистрирана в АКБ. Разположена е върху естествено възвишение на десния бряг на р. Пакоша, на площ от 4,4 дка. Датирана е в халколита.

Втората селищна могила – обект 4015, се намира в средата на трасето. Могилата се регистрира за пръв път. Разположена е върху тераса с югоизточно изложение, на ръба на плато с посока изток–запад, на площ от 4,1 дка. Датира се в халколита.

Първата надгробна могила – обект 4001, е локализирана в най-източния край на трасето. Има землен насип с размери – диаметър 40–50 м, височина 1,8–2 м, с площ – 5,2 дка. Вероятно е част от раннобронзов могилен некропол.

Останалите три могили (обекти 4007, 4012, 4013) са ситуирани в западната половина на трасето. Диаметрите им варират от 40 до 60 м, височините от 1 до 2,5 м. Всичките са със землен насип, който е разнесен при селскостопанската обработка на почвата.

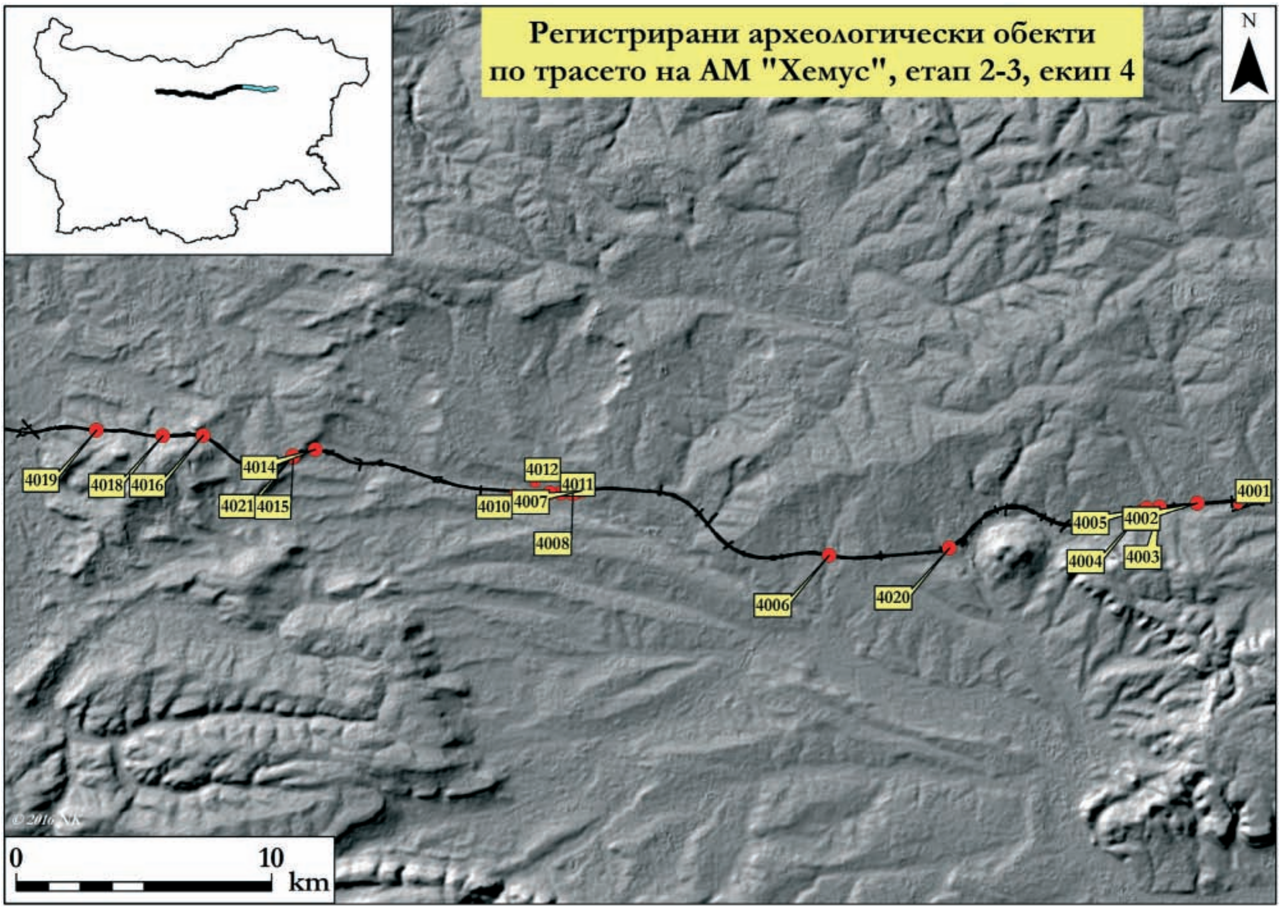
Регистрирани археологически обекти
по трасето на АМ "Хемус", етап 2-3, екип 4
N
4019
4018
4016
4014
4021
4015
4012
4011
4010
4007
4008
4006
4020
4005
4002
4004
4003
4001
© 2016 NK
0
10
km

Обр. 1. Карта на регистрираните обекти.

Fig. 1. Map of registered sites.

Селищата, регистрирани при теренните издирвания, са представени от изток на запад, както следва:

Обект 4002 (обр. 2) е многослойно селище, разположено върху склон със слаб наклон с южно изложение на левия бряг на р. Пакоша. На терена личат петна от глинобитни постройки. Обособяват се три зони, в които съответно преобладават материали от ранна бронзова епоха, от късноримска епоха и от ранносредновековна епоха. Селището заема площ от 264 дка.

Обект 4003 е разположен също на левия бряг на р. Пакоша. Най-вероятно обектът представлява сателитно селище на селищната могила (обект 2004) на отсрещния бряг на реката. Освен праисторическите материали (преобладаващи), се откриват и такива от Втора българска държава. Селището заема площ от 60 дка.

Обект 4005 е разположен също на левия бряг на р. Пакоша. Установени са археологически материали от няколко епохи – бронзова, късноантична, Втора българска държава и османски период. Селището заема площ от 35 дка.

Обект 4020 е разположен на левия бряг на малка река с посока северозапад-югоизток върху склон с югозападно изложение, на площ от 45 дка. Датира се в Античността и Средновековието.

Обект 4006 е разположен на десния бряг на ляв приток на р. Съединенска, върху полегат склон със западно изложение, на площ от 87 дка. Материалите, които могат да датират селището, са от бронзовата епоха, римската епоха (преобладава) и османския период.

Обект 4008 е разположен върху надзаливна тераса със западно изложение на левия бряг на малка река, на площ от 43,5 дка. Селището се датира в ранното Средновековие.

Обект 4009 е разположен върху северната половина на билна тераса на рид с посока север–юг, на площ от 25 дка. Откриват се предимно материали от Халколита, по-малко от бронзовата епоха.

Обект 4010 е разположен върху първата надзаливна тераса на рид с посока северозапад–югоизток при сливането на две реки, на площ от 29 дка. Материалите, които се откриват на терена, са от бронзовата, желязната, римската епоха (преобладава) и ранното Средновековие.

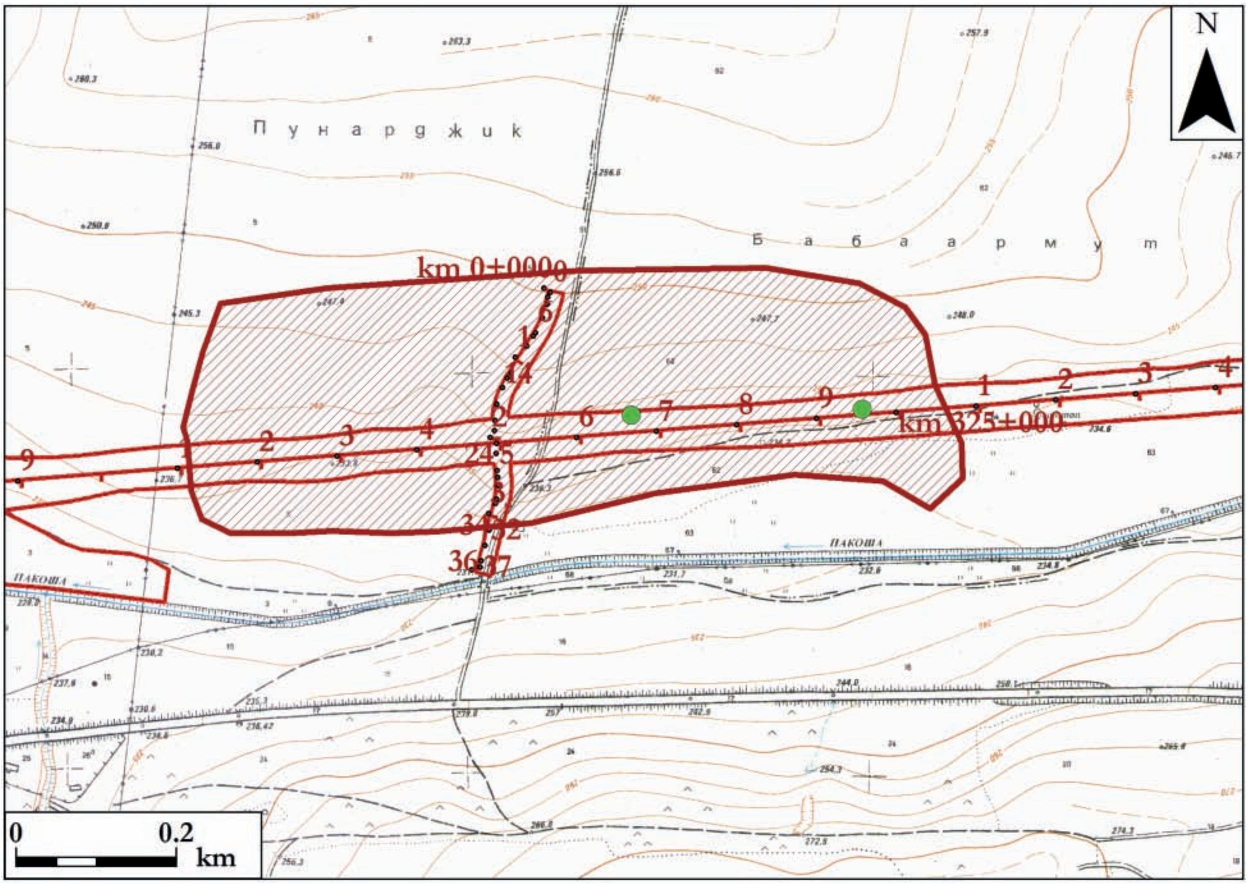

Обр. 2. Обект 4002 – топографска карта.

Fig. 2. Site No 4002 – topographical map.

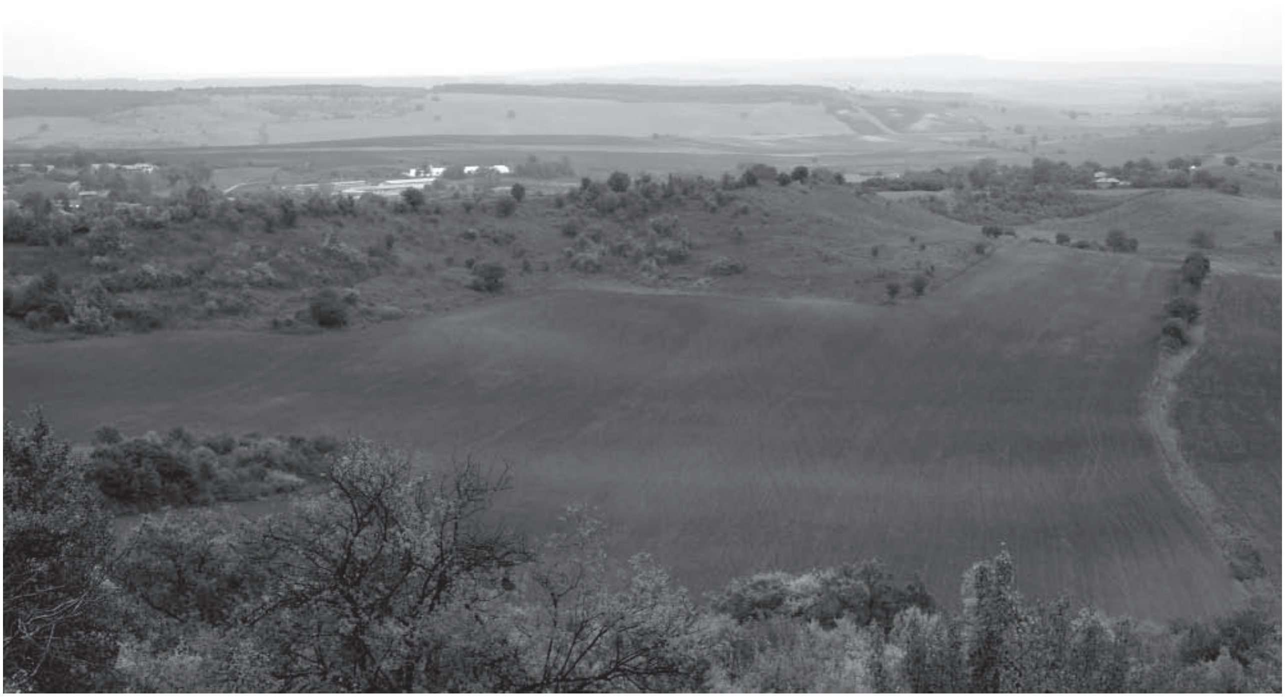

Обр. 3. Обект 4014 – поглед от запад.

Fig. 3. Site No 4014 – view from west.

Обект 4011 е разположен върху първата надзаливна тераса на южен склон, на площ от 14 дка. Селището е ранносредновековно.

Обект 4014 (обр. 3) е разположен върху склон с южно изложение, в подножието на плато с посока изток–запад, на площ от 25 дка. На няколко места се забелязват струпвания от камъни – вероятно от разрушени сгради. Преобладава керамиката от римската епоха, рядко се открива и османска.

Обект 4021 е разположен върху тераса с югоизточно изложение, на ръба на плато с посока изток–запад, на площ от 54 дка. Най-вероятно това е сателитно селище на близката селищна могила от халколита.

Обект 4016 е разположен върху югоизточния склон на вр. Ойнарджа, на площ от 241 дка. На ограничена площ се документираха няколко обработвани камъни, вероятно от сгради. На 500 м северозападно от обекта се намира късноантичната крепост Ойнарджа. Вероятно това селище е подградие на крепостта. Датира се в римската епоха (преобладава) и Средновековието.

Обект 4017 е ситуиран върху северния склон на вр. Ойнарджа, на площ от 27 дка. На 280 м южно от обекта е разположена късноантичната крепост Ойнарджа. Вероятно това селище също е подградие на крепостта и се датира в римската епоха.

Обект 4018 е разположен върху склон на плато с южно изложение, на площ от 338 дка, на 1400 м западно от късноантичната крепост Ойнарджа. Вероятно това селище също е свързано с крепостта. Датира се в римската епоха, но се срещат и материали от Средновековието и желязната епоха.

Обект 4019 е разположен върху склон на плато с южно изложение, на 900 м северозападно от вр. Сакар, върху който има късноантична крепост. Вероятно това селище е подградие на крепостта. То е най-голямото от регистрираните селища – заема площ от 1670 дка. Датира се в римската епоха, но се срещат и материали от Средновековието.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE HEMUS HIGHWAY, STAGES 2 AND 3, SECTIONS 7 AND 8, KM 276-327

Andrey Aladzhov, Yanko Dimitrov

The field survey along the Hemus highway took place in October 2015 (fig. 1). At a distance of 51 km, 21 archaeological sites were registered: 2 tells, 4 burial mounds and 15 settlements (fig. 2-3).

№ 12. КРЕМЪЧНИ АРТЕФАКТИ ОТ ИЗДИРВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА АМ „ХЕМУС“

Мария Гюрова

Обобщаването на данни за придобитите кремъчни колекции при издирвания на археологически обекти не е безпрецедентно. Две мащабни кампании за теренни издирвания (по трасето на газопроводите Набуко и Южен поток) предоставиха богати кремъчни ансамбли, които бяха публи-

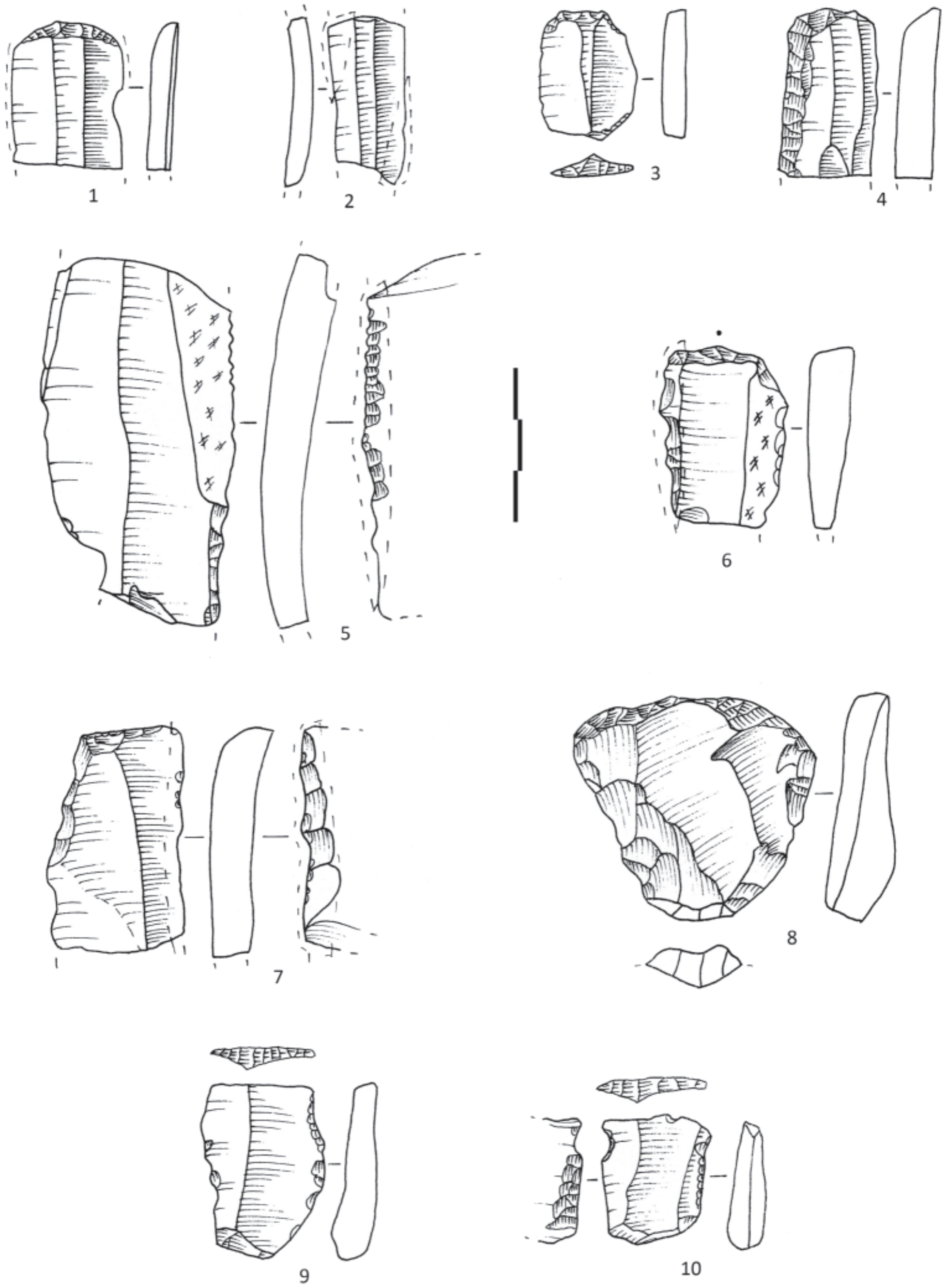

Обр. 1. Кремъчни артефакти от участъци 3–6: пластина (2) и типологически оръдия (1, 3–10).

Fig. 1. Flint artefacts from sections 3-6: blade (2) and typological tools (1, 3-10).

кувани своевременно, с отчетите на самите издирвания (Гюрова 2012, 2013). Този подход е резонен и предоставя по-цялостна картина за откритите и регистрирани археологически комплекси, допълвайки данните им с информация за най-резистентните и често срещани на повърхността археологически артефакти. Настоящото изложение съдържа обобщена информация за кремъчните колекции от регистрираните археологически обекти при издирването по трасето на АМ „Хемус“. Предоставените ми за проучване ансамбли са подложени на технико-типологически анализ и при възможност – идентификация на кремъчните суровини, които са съществен фактор в културно-хронологическата интерпретация на артефактите и в реконструкцията на междуселищни и над-регионални връзки на културните общности (Gurova 2011). Представянето на обектите е по обозначените им номера от запад на изток.

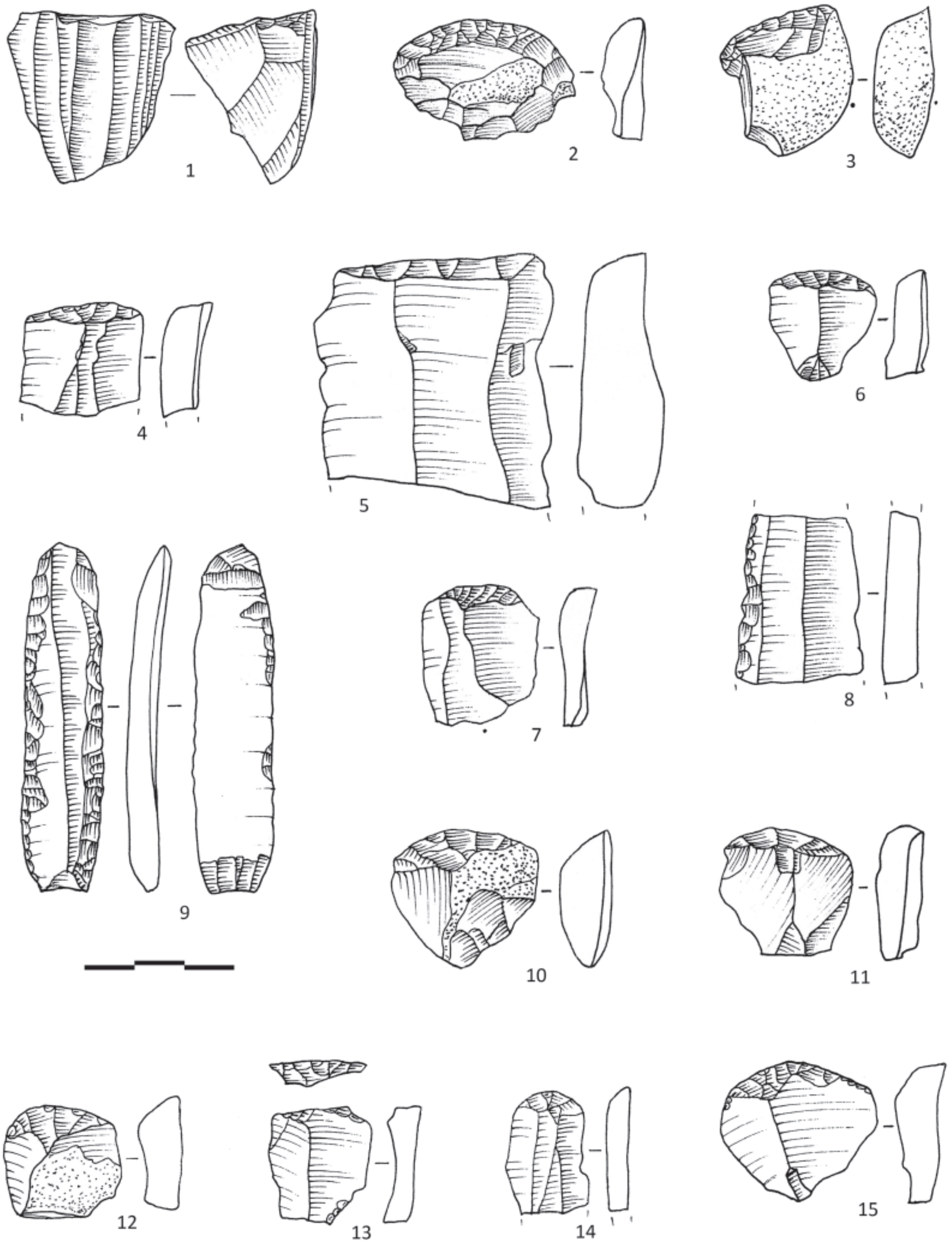

Обр. 2. Кремъчни артефакти от участъци 6–7: ядро (1) и типологически оръдия (2–15).

Fig. 2. Flint artefacts from sections 6-7: blade core (1) and typological tools (2-15).

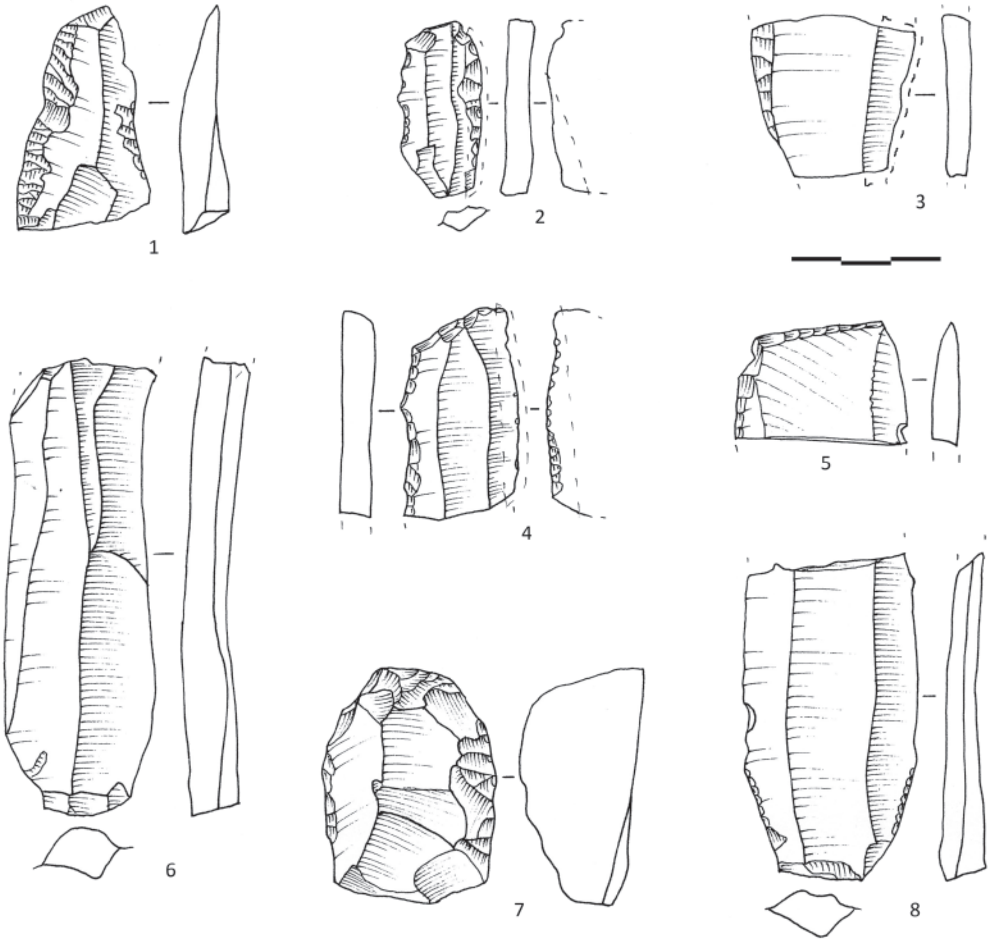

Обр. 3. Кремъчни артефакти от участъци 7–8: пластина (6) и типологически оръдия (1–5, 7–8).

Fig. 3. Flint artefacts from sections 7-8: blade (6) and typological tools (1-5, 7-8).

Участък 1 (о-ни Ябланица, Тетевен и Луковит)

Кремъчната колекция наброява 98 артефакта (88 от 4 обекта и 10 без контекст). Най-многочислени (79 бр.) са продуктите на дебитажа с ниска диагностична стойност – отломъците и техните фрагменти. Типологическите оръдия са 12, в ограничен регистър с преобладаване на отломъците с ретуш, част от които са близки до атипични стъргалки. Те като морфометрика и тип могат да се свържат с къснонеолитните белези на кремъчната индустрия. Срещат се единични нестандартни оръдия.

Участък 2 (о-ни Угърчин Ловеч и Плевен)

Кремъчната колекция наброява 38 артефакта, произхождащи от 6 обекта. Колекцията не съдържа диагностични елементи нито в суровинен, нито в типологически аспект.

Участъци 3 и 4 (о-ни Плевен, Ловеч, Летница, Сухиндол и Павликени)

Кремъчната колекция наброява 18 артефакта от 6 обекта и един полигон (обр. 1 1–6). Максималният брой артефакти е 5 и се свързва с обект 1004, който предоставя 3 оръдия и две пластини. Две от оръдията са с белези, характерни за репертоара от БЕ: напречно затъпяване, съчетано с назъбващ ретуш и злаково излъскване от употреба като сърп, или само назъбващ ретуш на масивен полуфабрикат – пластина/отломък (обр. 1 5). Със същата специфика е и изделие от об. 1000 (обр. 1 6). Сред оръдията има типична стъргалка на халколитна пластина от лудогорски флинт – тип Равно (обр. 1 1). Сред мизийските суровини се среща и балкански флинт, представен от пластина – елемент от сърп с диагонални излъсквания, характерен белег за неолитните ансамбли (обр. 1 2). Две от оръдията не изключват принадлежност към халколитни ансамбли (обр. 1 3, 4).

Участъци 4–6 (о-ни Павликени, В. Търново, Г. Оряховица)

Кремъчната колекция наброява 29 артефакта (26 от 11 обекта и 3 без контекст). Броят на артефактите варира от 1 до 5 (об. 2013). Най-многочислени са типологическите оръдия, сред които диагностични са пластините с напречно затъпяване, допълнени от назъбващи ретуши (denticulates) и излъсквания от употреба като сърпове. Тези оръдия са маркери за БЕ (възможно и последващи периоди?) и типичен пример е оръдието от об. 2015 (обр. 1 7). Обикновените пластини с напречно затъпяване (от об. 2014 и 2015) могат да са от халколитен контекст, което в случая се подкрепя от употребата на суровини тип Равно и Крива река (обр. 1 9, 10). Тези изделия, обаче, биха могли да са преизползвани през по-късни периоди. Същото се отнася и за масивен отломък с ретуш от суровина тип Равно, който формално може да се дефинира като конвергентно стъргало и да се свърже с БЕ или по-късен период (об. 2015, обр. 1 8).

Участъци 6–7 (о-ни Стражица, Г. Оряховица, Бяла и Попово)

Тези участъци предоставят най-многочислената кремъчната колекция – 490 артефакта от 13 обекта и без контекст (17 от общия брой). Сред артефактите доминират продуктите на дебитажа, от които 322 бр. са отломъци и фрагменти без информативна стойност. От съществено значение са обекти 3013, 3017 и 3026, които показват евидентна асоциативност с къснонеолитния технокомплекс. За отбелязване е наличието на ядра за пластини и пластинки (13 от об. 3013 и едно от об. 3017) (обр. 2 1). Сред типологическия репертоар доминират стъргалките на малки отломъци (вкл. разкриващи) (обр. 2 2–3, 6, 10–15). Наред с тях сред инвентара от об. 2017 се срещат оръдия, които не се вписват в този контекст: две стъргалки на масивни отломъци, стъргалка на халколитна пластина (обр. 2 4) и масивен отломък с напречно затъпяване (обр. 2 5), който среща паралели сред ансамбли от БЕ. Обект 3016 заема по-специално място с разнообразния си типологически репертоар. Освен 4 стъргалки (обр. 2 7) се срещат 6 ретуширани пластини, които по облик се родеят с халколитното кремъчно производство (обр. 2 8). За отбелязване е пластина от суровина тип Равно с билатерален ретуш и специфично фино изтъняване от вентралната страна (обр. 2 9).

Участъци 7–8 (Попово, Разград, Шумен и Търговище)

Кремъчната колекция наброява 51 артефакта от 6 обекта. Броят на артефактите варира от 1 до 39 (об. 4002). В неговия инвентар се откроява пластина, чиито морфометрични показатели насочват към технокомплекса от БЕ (обр. 3 6). Оръдията са най-многочислени, но са сведени до две категории – пластини и отломъци с ретуш (обр. 3 1–3, 5, 8). Оръдията като цяло показват аморфност и грубост, липса на стандартизирани типове (като размери и вторично оформяне). Тези характеристики са показателни за индустриите от БЕ, които вече са описвани в специализираната литература (напр. Сиракова 2006). От об. 4009, произхождат 3 оръдия от лудогорски флинт, две от които (масивна атипична стъргалка и напречно и надлъжно затъпена пластина с успоредно излъскване от сърп) също се вписват в репертоара от БЕ (обр. 3 4, 7).

Литература

Гюрова 2012: М. Гюрова. Кремъчни артефакти от регистрираните археологически обекти по трасето на газопровод Набуко. – Археологически открития и разхопки през 2011 г., София, 595-597.

Гюрова 2013: М. Гюрова. Кремъчни артефакти от издирванията на археологически обекти по трасето на газопровод „Южен поток“. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 602-605.

Сиракова 2006: С. Сиракова. Къснопраисторическа експлоатация на кремъчни находища по долините на реките Осъм и Вит, Северна България, София, 2006.

Gurova 2011: M. Gurova. Prehistoric Flint assemblages from Bulgaria: a raw material perspective. In: M. Niagu (ed.) East and West. Culture and Civilization at the Lower Danube. Călăraşi: Editura DAIM, 96-115.

FLINT ARTEFACTS FROM FIELD SURVEYS ALONG THE CONSTRUCTION ROUTE OF THE HEMUS HIGHWAY

Maria Gurova

The paper contains information on flint assemblages discovered during field surveys across Northern Bulgaria. Techno-typological analysis and raw material identification (where possible) were made of all flint collections from numerous recorded sites. Diagnostic features of artefact categories were emphasised, allowing their consideration in the larger contextual scale. Several clusters of Late Neolithic and Bronze Age assemblages were distinguished to complement the interpretation (fig. 1-3).

№ 13. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. КРЕПЧА, ОБЩИНА ОПАКА

Ангел Конаклиев

През юни 2015 г. беше проведено издирване на археологически обекти в имот № 028004 с площ 8,8 дка, в землището на с. Крепча (ЕКАТТЕ 39671). Поземленият имот се намира в северозападната покрайнина на селото, върху скат с югоизточно изложение, на около 150 м от последните къщи. Част от имота е залесена с борова гора, а венецът на ската е обрасъл с дребни храсти и малки дървета. Теренът не се обработва. Другата част представлява скален откос с различни по големина и дълбочина ниши, в които има само съвременни материали. При издирванията на територията на ПИ № 028004 не бяха открити недвижими и движими културни ценности.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN KREPCHA VILLAGE, OPAKA MUNICIPALITY

Angel Konakliev

Archaeological field survey was conducted on property No 028004 on the territory of Krepcha village, Opaka Municipality, Targovishte Region. The property was situated to the NW of the village on a hillside with SE exposure, around 150 m away from the nearest houses. The property was partly covered by coniferous forest. The rest of it was a cliff face with a number of rock-cuts of different depth and size. Several of them contained modern remains. The conducted survey of property No 028004 did not reveal any archaeological materials.

№ 14. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ОБЩИНА ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО

Боян Тотев, Добри Добрев

По време на експедицията бяха обходени землищата на няколко села в граничната зона на община Генерал Тошево. Регистрирани са различни структури от няколко епохи.

Римски период

Селища

Изследвана беше територията на четири селища в землищата на съвременните села Йонково, Огражден, Снягово и Кардам. Всички те са разположени в близост до суходолия със съществуващи и до сега извори и чешми. Самите селища се простират в горната част на склоновете и по билата, с предпочитание към южното изложение. Площта на всяко от тях е над 100 дка. Не се установи ясна планировка – следите от сгради са разпръснати на разстояние 30–60 м. Рушевините от постройките са с различна площ, обикновено между 50 и 100 кв. м. Те рядко са били масивни. В повечето жилищни петна не се откриват обработени камъни, а отухлена мазилка и замазка и неголеми камъни без следи от хоросан. Луксозна и строителна керамика се намира концентрирана само в определени райони, преобладават фрагментите от битова керамика и тара. Металните предмети в този тип съоръжения са рядкост. Откриха се четири монети – два денара, единият от които бронзов и две силно изтрити монети. Тези находки потвърждават датировката по керамика – II–III в. В края на този период животът в тези селища прекъсва в следствие на катаклизъм, довел до опожаряването им.

Некрополи

Обходена бе територията на могилен некропол в близост до Кардам, който явно е свързан с най-богатото от четирите изследвани римски селища. Една от по-големите могили е проучвана. Открито е гробно съоръжение, изградено от големи каменни плочи, инвентар от римска керамика и монета от края на II в. (Василчин 1983, 89). Сега теренът, в който се намира некрополът, е подложен на интензивна земеделска обработка и голямата част от по-ниските могили са напълно заравнени, а

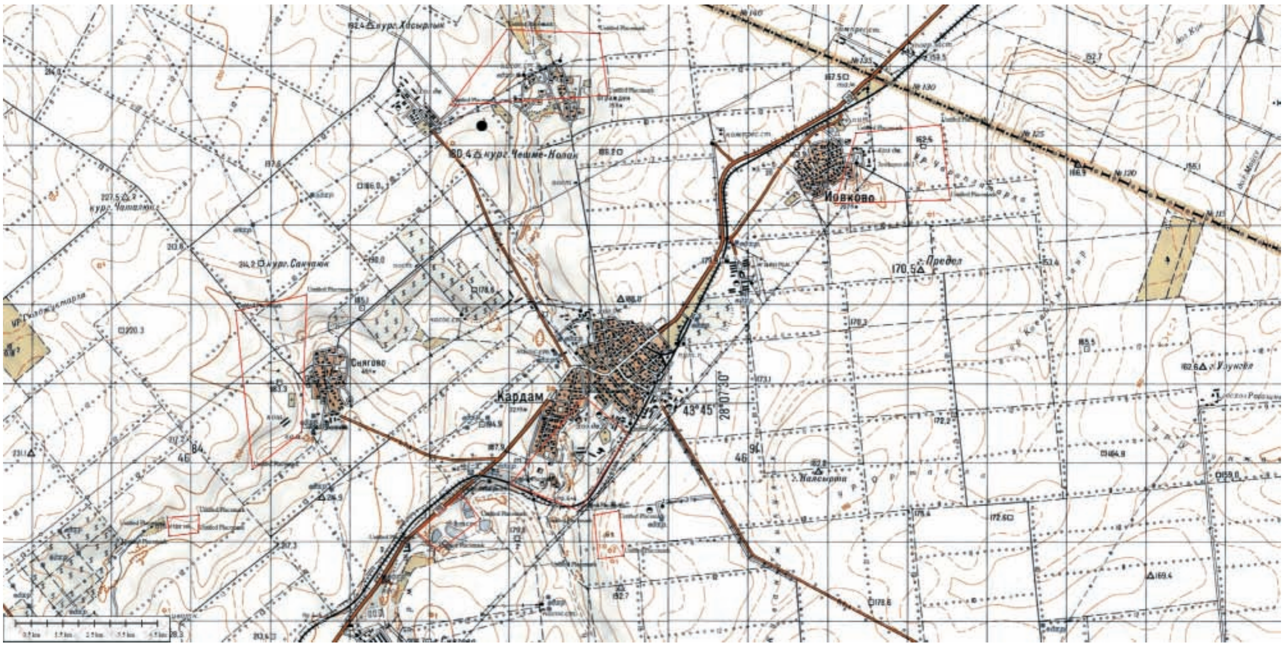

Обр. 1. Регистрирани през 2015 г. обекти. Общ план.

Fig. 1. Registered sites in 2015.

съоръженията под тях вероятно унищожени. В близките пояси са безразборно нахвърляни, извлечени от нивата плочи от каменните цисти. Част от гробовете са изкопани от иманяри. Не е изяснено какви са некрополите на останалите три синхронни селища. Ако те също са цистови е възможно да са унищожени вследствие селскостопанските дейности. Вероятно подобна е съдбата на групата от три могили, намиращи се недалеко от южната периферия на голямото римско селище край с. Огражден.

Култови места

Преди 15 години в землището на с. Огражден от местния овчар е открита фрагментирана мраморна статуя на Юпитер Долихен. В рамките на издирванията бе установена връзка с намервача, който ни посочи точното място на откриването ѝ в южната периферия на римското селище. Мястото е естествено обособено между две неголеми суходолия. В него се намират много обезличени строителните петна на няколко сгради от римския период. Върху терена личат останки от квадри и големи плочести камъни. Битовата керамика е малко, за сметка на многобройни фрагменти от строителна керамика. Възможно е именно тук да е било светилището, от което произхожда мраморната статуя на Юпитер Долихен.

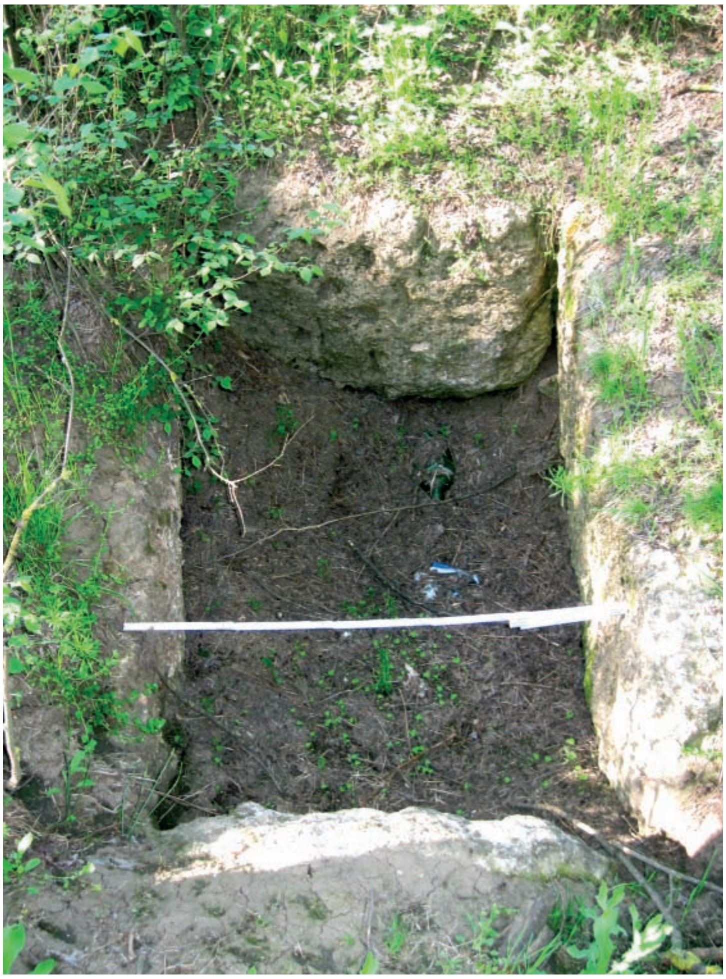

Обр. 2. Разрушен от иманяри цистов гроб.

Fig. 2. Cist grave destroyed by treasure-hunters.

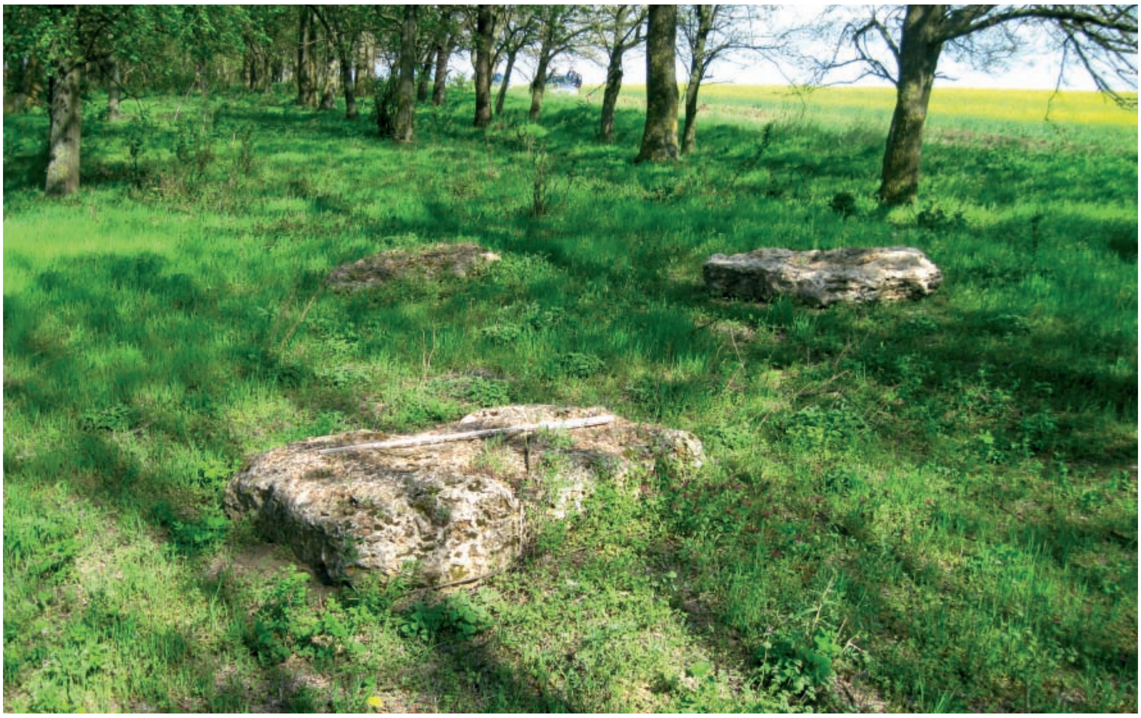

Обр. 3. Цистови гробове, унищожени при агромелиоративни дейности.

Fig. 3. Cist graves destroyed by agromelioration.

Средновековие

През епохата на Първото българско царство, районът е бил сравнително гъсто заселен. Открити бяха останки от три селища в землищата на селата Ограждeн, Снягово и Кардам. Селищата са разположени по склоновете на малки дерета. Те са неголеми по площ. Жилищните петна са малки, малко е и разстоянието помежду им. За характера на постройките нямаме сигурни данни, но те не са били масивни. В рушевините им се намира керамика от VIII–Хв. и безформени метални фрагменти.

Османски период

Изследвани са останките на селище, разположено южно от съвременното с. Кардам. Заема ориентирана на юг част от първата незаливна тераса на малка рекичка. Жилищните петна са с площ между 50 и 100 кв. м, разположени на малко разстояние. Постройките са били масивни, откриват се фрагменти от обработени камъни, както и строителна керамика. Селището е било богато, в развалините му се откриха многобройни фрагменти от глазирана и луксозна керамика, акчета и малки украшения. Откриха се и две неупотребявани западноевропейски монети, едната от които бе идентифицирана като грош на Сигизмунд Стари, сечен в 1529 г. Западноевропейските монети са горели и вероятно датират катаклизъм, довел до унищожаване на селището. От същия период вероятно е и половината от западноевропейски двуръчен меч, открит в селото. Съдейки по другите находки, селището продължава живота си на същото място.

Проученият неголям район от територията на община Генерал Тошево позволява да се обобщят постигнатите резултати:

- Очертава се серия от римски селища със сходни характеристики. Предварителните наблюдения не позволяват развитието на тези обекти да бъде свързано с по-стари и по-късни селища. Въпрос на бъдещо изследване е доколко тези селища трябва да бъдат свързвани с разпространените в района цистови некрополи, като поне за района на с. Кардам тази връзка може да се смята за сигурна.
- Както и на други места във вътрешността на Добруджа и Делиормана, не се установяват следи от обитаване от времето на Второто българско царство. Селищната мрежа в този район се изгражда през османския период след прекъсване от няколко века.

Литература

Василчин 1983: И. Василчин. Могилни погребения от Толубхински окръг. – В: Добруджа, 1. Добрич, 1983, 88-92.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN GENERAL TOSHEVO MUNICIPALITY

Boyan Totev, Dobri Dobrev

The survey of this small area in the territory of General Toshevo Municipality gave us some interesting results (fig. 1). A series of Roman settlements with similar characteristics were registered. The preliminary observations did not allow the development of these structures to be connected with earlier or later settlements. A matter of future research would be whether they should be associated with the widespread in the region cist necropoleis – in Kardam this could be considered true (fig. 2-3). In the interior of Dobrudzha and Deliorman life during the period of the Second Bulgarian Kingdom was not established. Settlement network in the region was built during the Ottoman period after a break of several centuries.

№ 15. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО СРЕДНОТО ТЕЧЕНИЕ НА РЕКА ГОЛЯМА КАМЧИЯ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА ЯНКОВО И БЯЛ БРЯГ, ОБЩИНА СМЯДОВО

Светлана Венелинова, Валери Григоров

Целта на теренното археологическо издирване е да се събере информация за селищната система и интензитета на обитаване на земите по горното и средното течение на р. Голяма Камчия през различните епохи. През 2015 г. проучваният терен обхвана землищата на селата Янково и Бял бряг в община Смядово. Регистрирани са десет нови обекти и е актуализирана информацията за други пет обекти (обр. 1).

Могили

В резултат на обходи през 80-те години на XX век в АКБ е постъпила информация за 20 регистрирани могили – три от тях са единични, а останалите оформят пет могилни некрополи. През 2015 г. бяха открити 4 от вече регистрираните могили (**обекти 123–125 и 134**). Информацията за тях е актуализирана в регистрационните карти.

По време на експедицията са локализирани пет нови могили. Две от тях са разположени през разстояние от 120 м и оформят некропол (**обекти 128–129**). Могилният некропол се намира на 3,5 км северозападно от с. Бял бряг. Югозападната могила е разположена на брега на р. Брестова и периферията ѝ е частично унищожена от постоянния контакт с водата. В североизточната могила е разрушен гроб.

Други три единични могили са открити в м. Баира, върху най-югоизточните възвишения на Провадийското плато. Те се намират на 1,2 км северно до 2,2 км северозападно от с. Янково.

Могилообразно възвишение с височина около 5 м и диаметър 20 м се устонови по трасето на каменно укрепление (**обект 131**). На 700 м северозападно от него е отдалечена друга могила (**обект 132**). Тя е залесена, има диаметър на основата 40×50 м и височина 10 м. В най-югозападния край на платото, на 400 м от предходния обект, е разположена трета единична могила с височина 7 м и диаметър на основата 30х40 м. Северната ѝ половина се обработва.

По време на експедицията са регистрирани 5 селища.

Селища от късноримския период

На 3 км североизточно от гр. Смядово, между р. Брестова и приток на р. Голяма Камчия е разположено селище (**обект 122**). Върху площ от 11 дка се открива концентрация на керамика от късния римски период.

Второ селище е съществувало на 3 км северозападно от с. Янково (**обект 126**). Върху площ от 84 дка, западно и северно от язовира на селото, се наблюдават няколко слаби и неравномерни концентрации на керамични фрагменти.

Ранносредновековни селища

На 1,8 км южно от с. Кълново и на 2,9 км североизточно от гр. Смядово е разположено селище

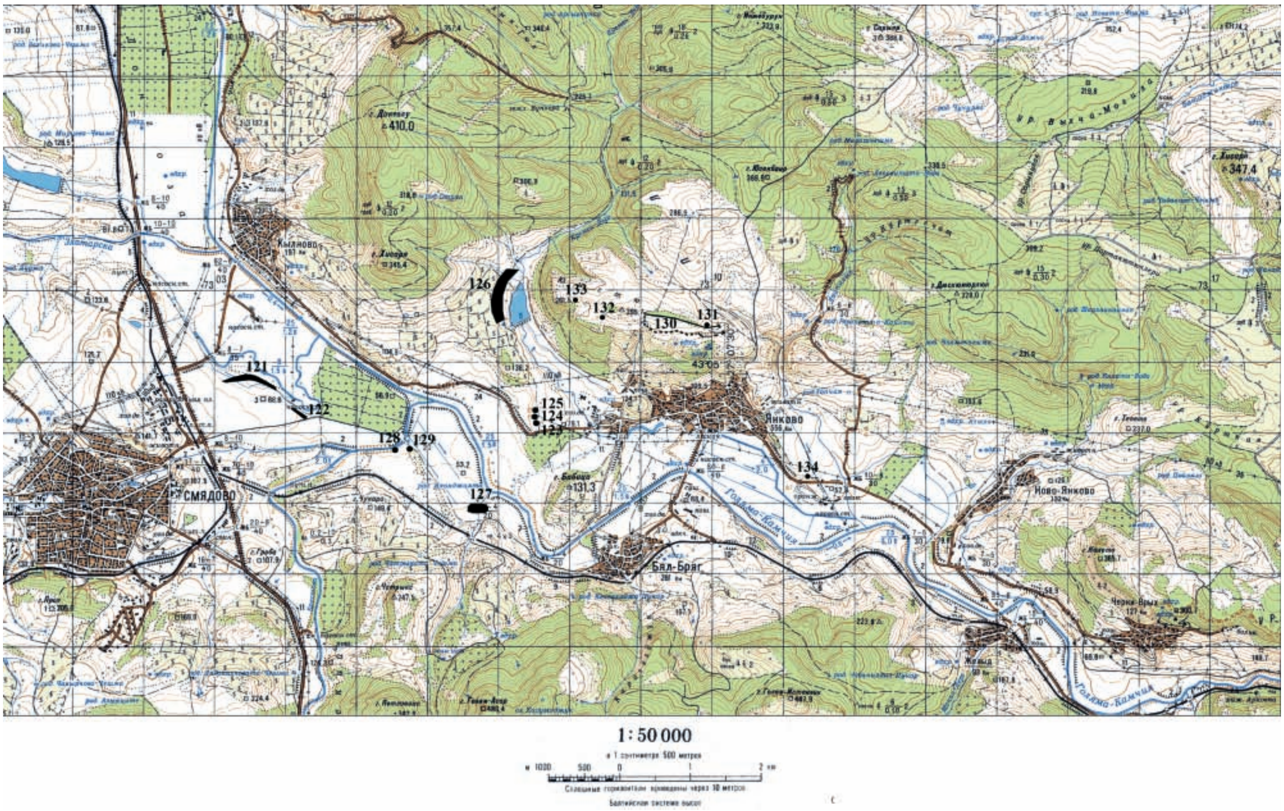

Обр. 1. Регистрирани археологически обекти по време на експедиция „Камчия“ през 2015 г.

Fig. 1. Registered archaeological sites during the field expedition “Kamchia” in 2015.

от ранновизантийския период (**обект 121**). По протежение на 800 м (изток–запад) се наблюдават седем концентрации на мазилки и керамични фрагменти.

Ранносредновековно селище е регистрирано на 2 км северозападно от с. Бял бряг и на 250 м южно от р. Голяма Камчия (**обект 127**). Селището е разположено от двете страни на малко дере с черен път. Върху площ от 19 дка се наблюдава средна концентрация на керамични фрагменти от X век.

Укрепление

Отново в м. Баира, върху платото на север от с. Янково, е открито укрепително съоръжение, може би преградна стена (**обект 130**). Източният му край се намира на 1,3 км и 28° по азимут, а западният му – на 1,4 км и 343° от селото. То следва естествения релеф на терена. Централната му част представлява нисък землен насип, широк до 5 м и обрасъл с дървета. Най-източният му дял по протежение на 350 м следва ориентация североизток–югозапад. След прекъсване от около 30 м, където е разположен обект 131, земленият насип продължава на северозапад още 900 м. В него се установяват множество каменни струпвания. Някои от тях представляват зидове от два до три реда, запазени на височина до 1,70 м и дължина до 25 м. Те са съставени от дялани каменни блокове с дължина около и над 1 м, ширина около 0,50 м и следи от бял хоросан между тях. Зидовете са с наклон на север. Открити са две гробни ями, облицовани с каменни плочи и ориентация север–юг.

Укрепителното съоръжение е с приблизителна дължина около 1 км и е разположено успоредно на скалния ръб на платото. На разстояние между 50 и 250 м северно, южно и източно от зидовете са установени три концентрации на керамични фрагменти от късния римски период.

По време на експедиция „Камчия“ е обходена по-голямата част от обработваемата територия в землищата на селата Янково и Бял бряг, както и най-източната периферия на землището на гр. Смядово. Сред новооткритите обекти са пет могили (обекти 128, 129, 131, 132 и 133), две селища (обекти 122 и 126) и укрепителен пункт от късноримския период (обект 130), както и две селища от ранното средновековие (обекти 121 и 127).

ARCHAEOLOGICAL SURVEYS ALONG MIDDLE STREAM OF GOLYAMA KAMCHIA RIVER IN THE VICINITY OF YANKOVO AND BYAL BRYAG VILLAGES, SMYADOVO MUNICIPALITY

Svetlana Venelinova, Valeri Grigorov

The purpose of field expedition "Kamchia" was to collect information about the settlement system in the upstream and along the middle stream of Golyama Kamchia River. In 2015 field survey was conducted near Yankovo and Byal bryag villages as well as in the eastern periphery of the Smyadovo town vicinity in Smyadovo Municipality.

During the expedition 10 archaeological sites were registered: five tombs (sites 128, 129, 131, 132, 133), two settlements (sites 122, 126) and a fortress, may be a wall fence from the Late Roman period (site 130), as well as two settlements from Early Middle Ages (sites 121, 127) (fig. 1).

№ 16. ИЗДИРВАНЕ НА ПАЛЕОЛИТНИ НАХОДИЩА В ДОЛИНАТА НА РЕКА ПРОВАДИЙСКА, ОБЩИНИ БЕЛОСЛАВ И ДЕВНЯ

Владимир Славчев, Красимир Ковачев

Проведените теренни издирвания целяха проучване на речните тераси на р. Провадийска и р. Девня на северния и западния бряг на Белославското езеро и намиране на палеолитни находки, подобни на откритите през 1970 г. в района на гр. Девня (Kozłovski, Sirakov 1974) и през 2014 г. в земни насипи в кв. Акациите на гр. Белослав (Славчев, Ковачев 2015, 807-808).

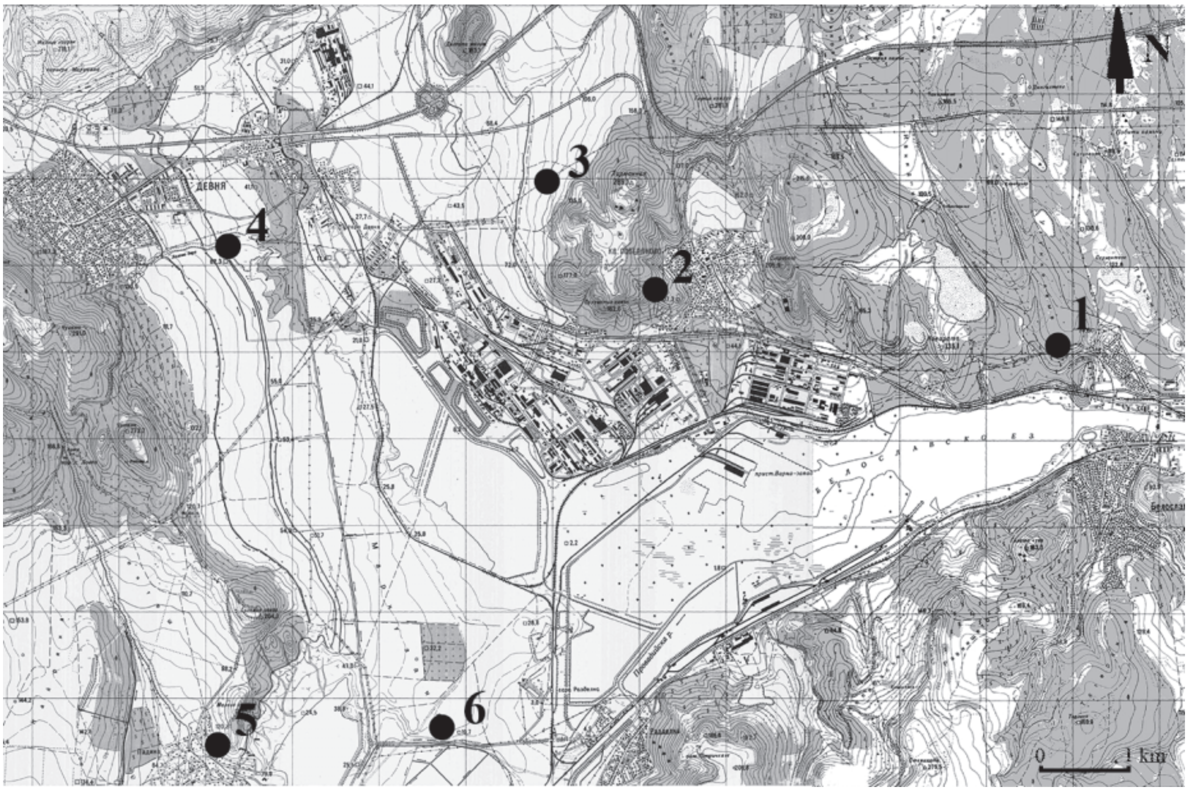

Обр. 1. Обекти, открити при издирването: 1 – Белославска пещера-запад, 2 –Повеляново-запад, 3 – Девня-изток, 4 – Девня-юг, 5 – Пещерни ниши в с. Падина, 6 –Речна тераса северно от Тръстиковското езеро.

Fig. 1. Sites found during the field survey: 1. Beloslave Cave-West, 2 – Povelyanovo-West, 3 – Devnya-East, 4 – Devnya-South, 5 – Padina-Cave niches, 6 – river terrace north of Trastikovo Lake.

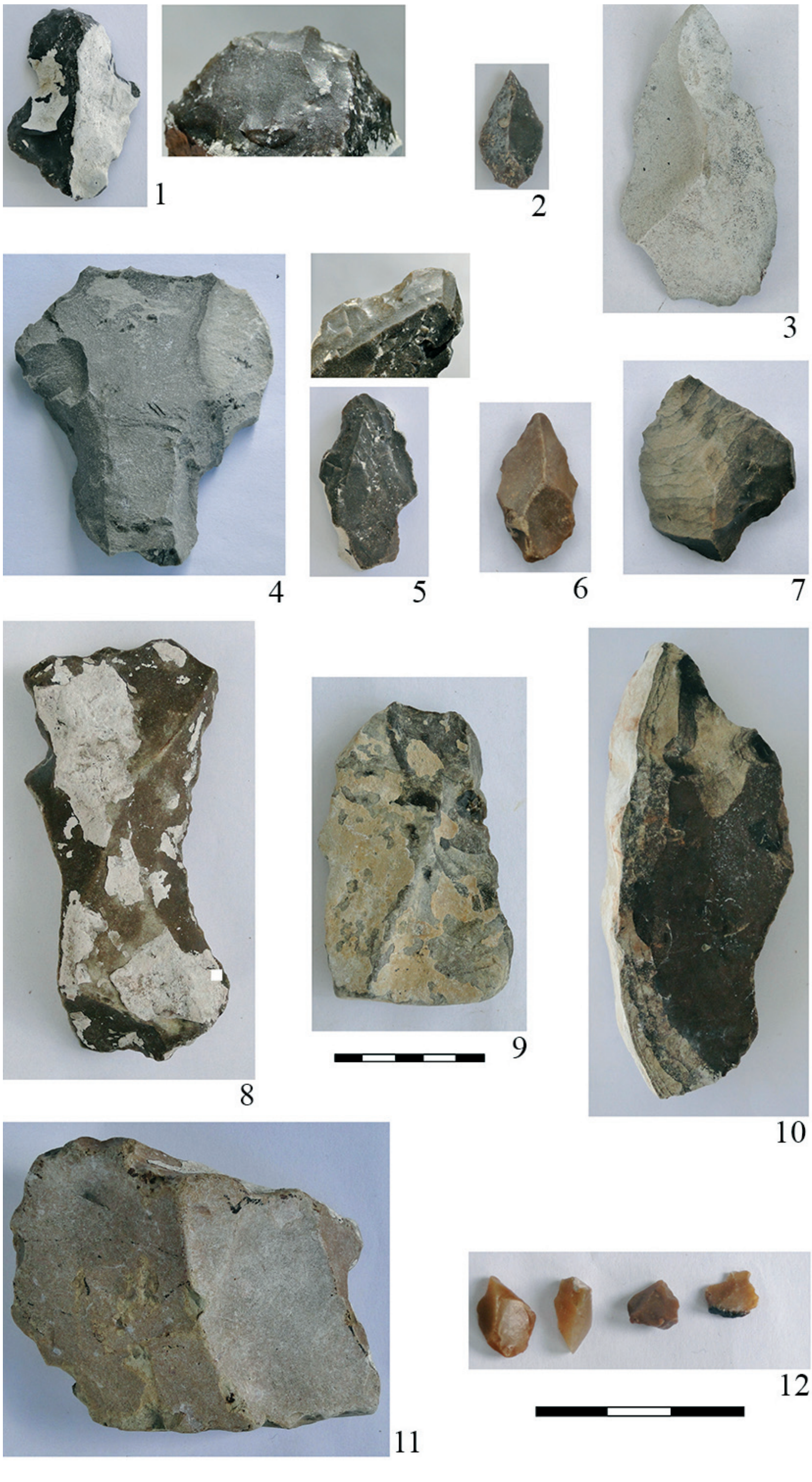

Обр. 2. Оръдия, открити при издирването на обекти по долината на р. Провадийска: 1 – стъргалка с изрязване, 2 – микролевалуазки връх, 3 – левалуазки връх, 4 – стъргалка, 5 – стъргалка с изрязвания, 6 – левалуазки връх, 7 – псевдолевалуазки връх, 8 – прищипната стъргалка, 9 – двойно право стъргало, 10 – нож с естествено затъпяване, 11 – двойно изпъкнало-вдлъбнато стъргало, 12 – хипермикролити; Девня-Юг (1–3), Падина-Пещерни ниши (4); речна тераса северно от Тръстиковското езеро (5–12).

Fig. 2. Tools found during the field survey of the sites in the valley of Provadiiska river: 1 – end-scraper, 2–microlevalloisian point, 3 – levalloisian point, 4 – end-scraper, 5 – end-scraper, 6 – levalloisian point, 7 – pseudo-levalloisian point, 8 – strangled blade, 9 – double side-scraper, straight, 10 – knife with a natural back, 11 – double side-scraper, convex-concave, 12 – hypermicroliths; Devnya-South (1-3), Padina-Cave niches (4); river terrace north of Trastikovo Lake (5-12).

Издирванията се проведоха на 3 и 4.11.2015 г. и се извършиха с финансовата подкрепа на фирма „Експрес Гаранцион“ ЕООД гр. Варна, към която изразяваме своята благодарност.

Локализирани бяха шест находища (обр. 1), в които бяха открити 80 каменни изделия, изработени от местни суровини (обр. 2).

Белославска пещера-Запад. Намира се на левия бряг на Харамийска река, на 50–100 м западно от Белославската пещера. В подножието на горнокредно скално разкритие бяха открити пет кремъчни находки от кафяв и тъмнокафяв кремък: масивно ядро за отломъци без подготовка на отломъчната повърхнина; призматично едноплощадково ядро за пластинки, една пластинка без ретуш и две лющникови пластинки.

Повеляново-запад. Намира се на висока тераса на Варненското плато с изглед към Белославското езеро, разположена западно от кв. Повеляново и източно от кариерата за „пишеща“ креда. В разкрития около черния път бяха открити седем находки от светло- до тъмносив и черен ивичест кремък с дебела варовикова кора: едноплощадково пирамидално ядро за отломъци с ретуширан връх; странично затъпен отломък с ретуширан с плосък ретуш надлъжен ръб; ядро в начална фаза на подготовка – със зачистена кора, с една оформена площадка и следи от негативи и импактни удари; отломък-ядро за отломъци; призматично ядро за отломъци; ядро за микроотломъци в крайна фаза на експлоатация, преоформено в оръдие с два дъговидни резеца с различен радиус на дъгите; комбинирано оръдие върху „левалуазки“ отломък – с изрязване и зъбчат ретуш на двата странични ръба и с пирамидален и дъговиден резци в основата.

Девня-изток. Находището е локализирано в обработена нива източно от кв. Река Девня, на тераса на левия бряг на реката. Откритите находки са общо 14:

- пет от сиво-зеленикав кварцит – двуплощадково ядро за отломъци, масивен нож върху естествено затъпен отломък, двойно право-изпъкнало стъргало, ядро в крайна фаза на експлоатация, трансформирано чрез косо-напречно отсичане и последващ стръмен приръбест ретуш в масивно ъглово изпъкнало стъргало;
- пет от конкреции със светло кафява кремъчна ядка и дебела варовикова кора: конкреция със следи от пробване, ядро за отломъци, полуфабрикат-стъргалка, два отломъка без ретуш;
- четири от кафяв, зелено- и червенокафяв и черен кремък: пластинка с пречупена основа и с обратен ретуш на върха, отломък с естествено затъпяване и зъбчат ретуш на обратната страна на работния ръб, ядро за микроотломъци в крайна фаза на експлоатация, трансформирано в оръдие със зъбчат ретуш, нож с резец върху отломък с естествено затъпяване.

Девня-юг. Находището е локализирано южно от гр. Девня, югозападно от гробищата, на брега на десен приток на р. Девня, непосредствено над микроязовир и изоставена кариера. Открити са общо 16 находки от кварцит, силициран диатомит, жълтокафяв, кафяв и тъмнокафяв до черен кремък: отломък с груб ретуш и косо затъпена основа; „левалуазки“ отломък с изрязване и зъбчат ретуш; отломък с ретуш; ядро за микроотломъци; „левалуазки“ отломък от тила на ядро обработено с „пикетажна“ техника; стъргалка със стръмен челен ретуш, с изрязвания и дъговиден резец; ядро трансформирано в оръдие – нетипичен пробой; ядро за пластинки и микроотломъци трансформирано в оръдие с груб, стръмен, приръбест ретуш; ядро за микроотломъци трансформирано в оръдие с дъговидни резци; отломък от ядро за микроотломъци; „пикетирано“ ядро; нетипичен пробой; „левалуазки“ връх с негатив от отломък от дебитаж тип „комбева“ на долната страна; „левалуазки“ отломък с ретуш; микролевалуазки връх; пластинка с ретуш.

Пещерни ниши в с. Падина. Находището е локализирано в с. Падина, на скална тераса с няколко пещерни ниши на левия бряг на Падинска река, непосредствено до голямата селска чешма. Открити бяха 10 находки от светлосив окременен диатомит, светлосив слоест кремък и кафяв до тъмнокафяв кремък: едноплощадково ядро за пластини; отломък без ретуш с ножовидна периферия; „левалуазки“ отломък с ретуш и изрязване; кръгла „зъбчата“ стъргалка с прав и обратен ретуш; отломък с прав и обратен ретуш; стъргалка с уширено чело върху плосък отломък с две симетрични изрязвания до основата, със стръмен и с двустранен плосък ретуш; изтънено ъглово изпъкнало стъргало с резец; изтънено ъглово изпъкнало стъргало; „левалуазки“ отоломък с плосък ретуш; частично затъпен отломък с изрязване и резец.

Речна тераса северно от Тръстиковското езеро. Находището е локализирано на южния ръб на тераса на левия бряг на река Провадийска. Открити бяха общо 28 находки от жълтокафяви до тъмно кафяви кремъчни конкреции и валуни и от слоести светлосиви до сивокафяви кремъчни конкреции: отломък с ретуш; ядро за микроотломъци; отломък с изрязване и ретуш; остатък от ядро за пластинки с ретуширани ръбове; частично затъпен отломък с двустранно ретуширан връх; частично затъпен отломък с един неретуширан и с един частично ретуширан ръб и с дъговиден резец на върха; отломък тип „таблет“, използван като ядро за микроотломъци; „клактонско“ ядро за отломъци от валун с естествени площадки и следи от ударно използване; ядро/ударно оръдие от валун; отломък с издължен пирамидален връх; „левалуазки“ отломък със затъпявания; „левалуазки“ отломък с ретуш и изрязвания; плосък отломък-полуфабрикат за ъглово изпъкнало стъргало, преработен в оръдие с двустранно ретуширан с плосък ретуш ръб, завършващ с дъговиден резец; плосък отломък със затъпена основа; нетипичен пробой; „двоен“ пробой; двойно изпъкнало-вдлъбнато стъргало; масивно ъглово дъговидно стъргало върху „левалуазки“ отломък; прищипната пластина с ретуш върху „левалуазки“ отломък; двойно право стъргало върху „левалуазки“ отломък; масивен нож с естествено надлъжно затъпяване; „левалуазки“ връх; псевдолевалуазки връх; двустранен чопер; 4 бр. хипермикролити.

Според морфометричните и технико-типологичните характеристики находките може да се определят като средно- и къснопалеолитни и мезолитни, и допълват с нови типологични форми откритите през 1970 г. и 2014 г.

Литература

Славчев, Ковачев 2015: В. Славчев, К. Ковачев. Издирвания на археологически обекти в м. Побити камъни на територията на общини Аксаково, Белослав, Девня и Суворово. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 806-809.

Kozłowski, Sirakov 1974: J. Kozłovski, N. Sirakov. Stanowisko środkowego paleolitu w Dewni pod Warną (Bułgaria). – Sprawozdania Archeologiczne, 26, 1974, 11-29.

FIELD SURVEY OF THE PALEOLITHIC SITES IN THE VALLEY OF PROVADIISKA RIVER, BELOSLAV AND DEVNYA MUNICIPALITIES

Vladimir Slavchev, Krasimir Kovachev

In 2015 six deposits were located on the river terraces of the Provadiiska and Devnya rivers, on the northern and western banks of Beloslav lake (fig. 1). Eighty Middle and Late Paleolithic chipped stone finds made of local raw material were found on them, mostly produced using Levallois technique (fig. 2).

№ 17. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА ВЛАДИМИР, ЧУКОВЕЦ И ГЪЛЪБНИК, ОБЩИНА РАДОМИР

Марлена Тонева

В продължение на един месец, през октомври и ноември 2015 г., в землищата на селата Владимир, Чуковец и Гълъбник, община Радомир се проведе издирване на археологически обекти от екип под ръководството на Марлена Тонева (НАИМ–БАН).

Селата Чуковец и Гълъбник са разположени в северното подножие на източния дял на Конявска планина, а село Владимир – в западното подножие на вр. Св. Петър. Те са част от историко-географската област Мраката, която обхваща днешното Радомирско поле и част от Краище. Между тях преминава р. Блато, приток на р. Струма.

Задачата на екипа бе да се осъвременят данните, с които разполага археологическата наука, респективно АКБ, за недвижимите културни ценности на района и да се регистрират нови. В процеса на теренното проучване бяха изготвени координатни GPS заснемания на откритите археологически структури, както и геодезическо заснемане на крепостта на вр. Св. Петър при с. Владимир.

Землищата на трите села са с обща площ 50 кв. км, голяма част от която е заета от гори. В равнинната част на територията бе извършено тотално обхождане, като в резултат на това беше актуализирана и детайлизирана информацията за всички известни и регистрирани неизвестни досега археологически обекти.

Двете големи крепости в разглеждания район, в м. Ласкар при с. Чуковец и на хълма Св. Петър над с. Владимир, са съществували през дълъг време, за което свидетелства намерената керамика – късножелязна, римска, късноантична и средновековна. Със своето местоположение и доминиращо присъствие, те са били в отбранителната система на района от втората половина на I хил. пр. Хр. до XIV в. сл. Хр.

В равнината има многослойни селища, в които се намира керамика от неолита до късната античност, но преобладават еднослойните селища с римска керамика, както и такива с керамика от XVII–XIX в. Потвърждават се данните за наличието на римски вили в землищата на с. Чуковец и с. Гълъбник.

От особено значение са останките от средновековни църкви и манастирски комплекси, които са доизграждани през Възраждането. Това са четири църкви в землището на с. Чуковец и една в землището на с. Владимир. За отбелязване е църквата „Св. Никола Летни“ в центъра на с. Чуковец, в която стенописите в апсидата са от XIII в. За тях до този момент беше посочена много по-късна дата – XVI в. Те вероятно са запазени и на други места под още два живописни слоя – от началото на XVIII в. и от средата на XIX в., когато църквата е изписана от зографи от Самоковската школа. Църквата в момента се ремонтира и реставрира.

Църквите в землището на с. Чуковец, заедно с пет оброчища, върху които в по-ново време са изградени параклиси, както и двата манастирски комплекса, разположени по хълмовете на север от тях, са доказателство за изключително силно присъствие на християнско население с приемственост от късното средновековие.

ARCHEOLOGICAL FIELD SURVEY IN VLADIMIR, CHUKOVETS AND GALABNIK VILLAGES, RADOMIR MUNICIPALITY

Marlena Toneva

In the autumn of 2015 archaeological field survey was conducted in Radomir Municipality, near Chukovets, Vladimir and Galabnik villages.

The lands of these villages had a total area of 50 square km, most of which were in woodland that was impassable. Our team updated and detailed information on all known sites and registered new archaeological sites. In the flat part of the lands total survey was done. As a result, data on known and previously unknown sites have been updated.

№ 18. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ПРОМЕНЕНОТО ТРАСЕ НА МЕЖДУСИСТЕМНА ГАЗОВА ВРЪЗКА БЪЛГАРИЯ–СЪРБИЯ

Наталия Иванова, Георги Михайлов

Поради настъпили промени в трасето на проект „Междусистемна газова връзка България–Сърбия“ и в изпълнение на договор между Министерство на енергетиката и НАИМ–БАН, в периода 13–15 октомври 2015 г., беше проведено издирване на археологически обекти в участъци, попадащи на територията на общини Столична, Костинброд, Сливница и Драгоман, Софийска област. Общата дължина на новото трасе е 10,75 км. Издирването беше извършено по полигони, като бе използван полеви компютър, снабден с GPS, с инсталиран мобилен софтуер ArcPad. Резултатите бяха обработени с помощта на софтуер ArcGIS.

Преобладаващата част от изследваната територия е заета от обработваеми площи – ниви, но малка част от тях предоставяха добра видимост. В някои от обходените полигони бяха открити съвременни материали.

При проучванията по промененото трасе на бъдещия газопровод не бяха регистрирани неизвестни археологически обекти. В новия участък от км 22+950 до км 23+058 при обект № 8, регистриран през 2013 г. (Александров и др. 2014, 624) и проучван през 2014 г. (Василева, Меламед 2015, 761-763), бяха открити фрагменти строителна и битова керамика, отнесени към късната античност и Средновековието. Това даде основание този участък да се включи в границите на обект № 8 (обр. 1). В останалите отклонения от трасето, включително тези, разположени близо до регистрирани през 2013 г. обекти (№ 2, 10, 11), не бяха открити археологически материали и структури.

По време на теренното издирване, при преминаване през разорана нива, разположена на 165 м западно от трасето, като подход към променения участък от км 8+846 до км 9+657, беше регистриран археологически обект. Той попада в землището на с. Житен, общ. Столична (АКБ № 10003250). Открити бяха фрагменти битова керамика, отнесени към римската епоха (обр. 2). На базата на ограниченото количество материали не е възможно определяне функциите на обекта, нито неговите граници. Територията на този обект не се засяга от сервитута на трасето.

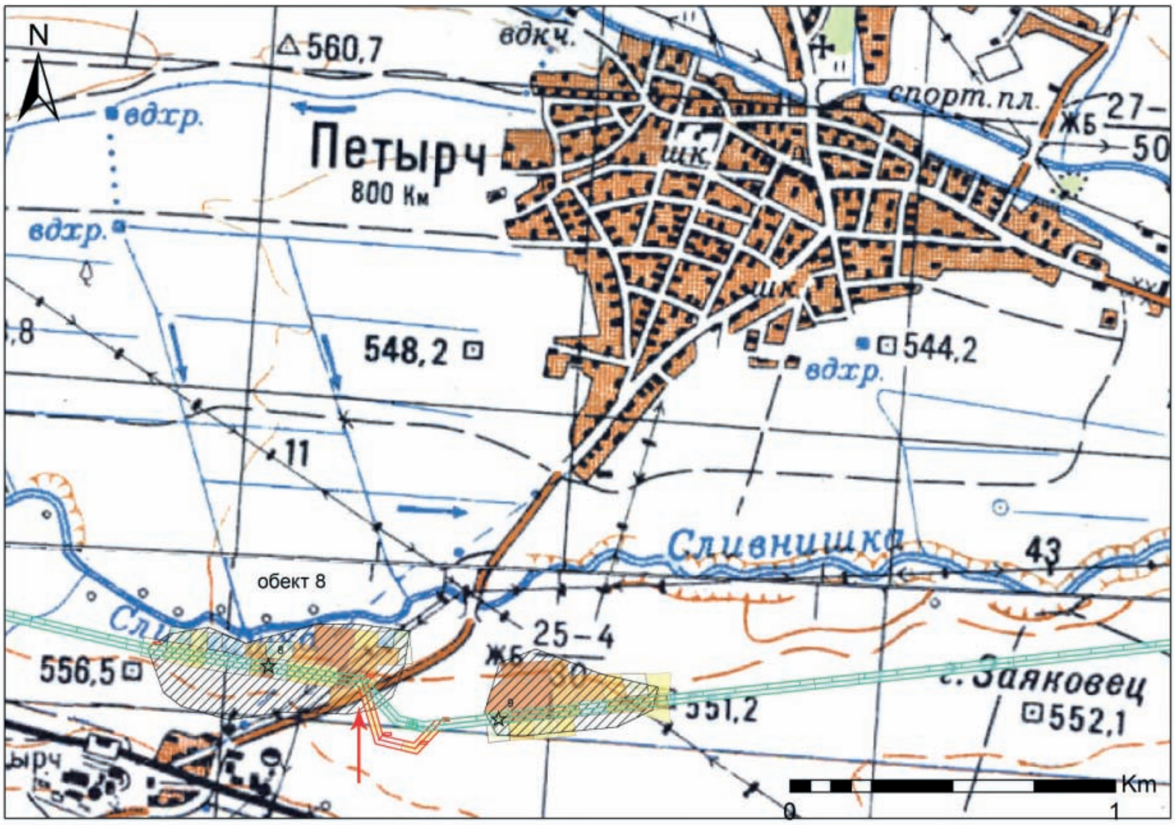
N
560,7
вдкч.
вдхр.
Петырч
800 Км
спорт.пл.
27–50
ЖБ
шк.
548,2
544,2
11
Сливнишка
43
обект 8
25–4
ЖБ 30
556,5
551,2
с. Заяковец
552,1
Km
0
1

Обр. 1. Обект № 8 с променени граници.

Fig. 1. Site No 8 with altered boundaries.

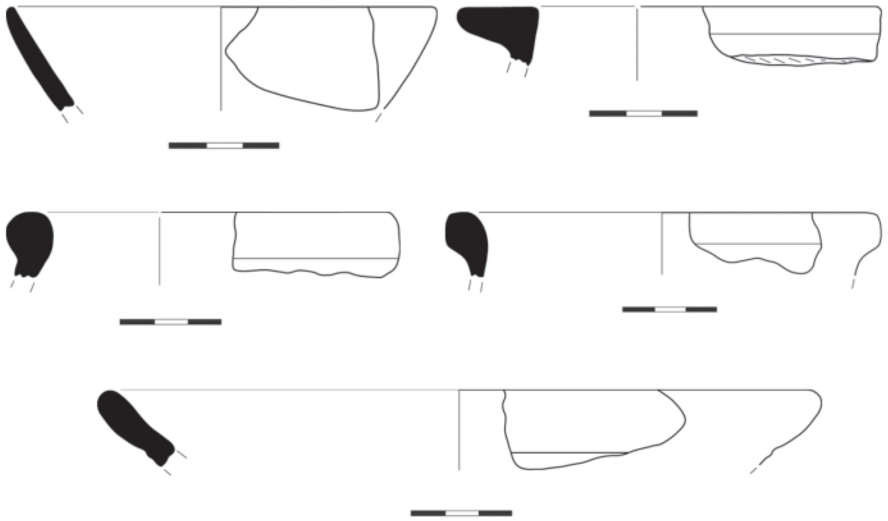

Обр. 2. Керамични фрагменти, обект при с. Житен.

Fig. 2. Pottery fragments, site at the village of Zhiten.

Литература

Александров и др. 2014: С. Александров, А. Гоцев, К. Чукалев. Издирвания на археологически обекти по трасето на междусистемна газова връзка България–Сърбия. – Археологически открития и разкопки през 2013 г., София, 2014, 623-625.

Василева, Меламед 2015: Е. Василева, К. Меламед. Спасително археологическо проучване на обект № 8 по трасето на „Междусистемна газова връзка България–Сърбия“. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 761-763.

FIELD SURVEY ALONG THE ALTERED ROUTE OF THE “INTERSYSTEM GAS CONNECTION BULGARIA–SERBIA”

Nataliya Ivanova, Georgi Mihailov

As a result of alterations of the “Intersystem gas connection Bulgaria-Serbia” route, between 13th and 15th October, 2015, a field survey was conducted covering the new sections, which fell within the territories of the municipalities of Sofia, Kostinbrod, Slivnitsa, and Dragoman. The aim was to establish the existence of archaeological sites within the altered sections (total length of 10.75032 km). As a result of the investigations, no unknown archaeological sites were recorded. In the new section in the immediate vicinity of site No 8, excavated in 2014 (Василева, Меламед 2015, 761-763), pottery fragments dated to the Late Antiquity and Medieval period were discovered. It was established that this section is part of site No 8 and should be included in its boundaries (fig. 1).

During the survey, a new site was recorded situated southeast of Zhiten village and outside the gas pipe route. Small quantity of pottery fragments dated to the Roman period (fig. 2) were found, but the precise function and boundaries of the site could not be determined at this stage.

№ 19. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В НАХОДИЩЕ „МАРУДНИЦИТЕ“ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА НЕГОВАН И ЧЕПИНЦИ, СТОЛИЧНА ОБЩИНА

Мартин Христов

Археологическо проучване се проведе през юни 2015 г. Обходен е терен, зададен с GPS координати, с площ от около 1000 дка. По време на издирването територията на находището, основно земеделски земи, беше заета с царевица. В резултат на проучването се установи, че в границите на инвестиционното намерение няма видими следи от археологически обекти и структури, не се откриха археологически материали.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN MARUDNITSITE LOKALITY NEAR NEGOVAN AND CHEPINTSI VILLAGES, SOFIA MUNICIPALITY

Martin Hristov

Archaeological field survey was conducted in June 2015 on an area of 1000 decares. No archaeological sites were registered.

№ 20. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯТА СОФИЯ–ЕЛИН ПЕЛИН

Георги Нехризов

Издирванията бяха проведени през есента на 2015 г. Те са свързани с предстоящата модернизация на жп линията София–Пловдив.

Работата на терен беше затруднена поради това, че част от линията преминава през урбанизирани територии и индустриални зони. Ограничена е и възможността за проучване в частните имоти, а в земеделските – зависеше от това дали е прибрана реколтата и дали са изорани отново площите.

Това наложи повторно посещаване на определени зони.

В резултат на проведените проучвания бяха регистрирани четири новооткрити археологически обекти. Два от тях може да се определят като селища от праисторията с голяма площ, но с ниска концентрация на артефакти (АКБ № 10003255 и 10003363). Вероятно културният пласт лежи под дебел наносен слой и поради това обработката на почвата не е довела до разрушаването на археологически структури и изваждане на повърхността на археологически материали. В близост до второто селище, на което се срещат и ограничен брой фрагменти от антични и средновековни съдове, бяха локализирани две надгробни могили (АКБ № 10003365 и 10003367). Двете могили са ниски и много разлати, деформирани от земеделски дейности. Могилите са отдалечени на 100–120 м от жп линията и не са пряко застрашени от строителството.

Трасето на съществуващата жп линия преминава през територията на двете селища и вероятно при построяването ѝ са засегнати археологически структури. За да не се допусне при предстоящите строителни работи да бъдат застрашени такива се препоръча провеждане наблюдение от археолози в границите на археологическите обекти и по цялата дължина на трасето на жп участък София–Елин Пелин.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY ALONG THE RAILWAY SOFIA-ELIN PELIN

Georgi Nekhrizov

During the archaeological field survey four archaeological sites were registered – two prehistoric settlements and two burial mounds.

№ 21. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ИНВЕСТИЦИОННА ПЛОЩ В ЗЕМЛИЩЕТО НА СЕЛО ГОРНИ ОКОЛ, ОБЩИНА САМОКОВ

Петър Лещаков

В изпълнение на договор между „МАРКАН ПРОЕКТ“ ООД и НАИМ–БАН през ноември 2015 г. се проведе издирване на археологически обекти в инвестиционна площ в землището на с. Горни Окол, община Самоков. То се осъществи в съответствие с изискванията на чл. 161, ал. 1 от Закона за културното наследство и раздел 1 от гл. 2 на Наредба № Н-00-0001 на Министерството на културата за извършване на теренни археологически проучвания.

Проучването беше реализирано от екип на НАИМ–БАН с научен ръководител Петър Лещаков, зам. ръководител Веселин Хаджиангелов (ГИМ–Самоков), шест археолози и стажанти. Теренната дейност се извърши по методиката, приета за попълване на Археологическата карта на България, прилагана многократно при реализирането на голям брой държавни и частни инфраструктурни проекти. Приложен бе методът на т.нар. тотални обхождания, при които плътно се покрива планираната за проучване площ.

Инвестиционната площ е разположена на левия висок бряг на р. Искър и представлява платовидна форма с н. в. 980–1127 м. Обходената територия е ок. 2,4 кв. км. Теренът е покрит с гъста тревиста растителност, храсти и млади иглолистни гори. Малка част е заета от обработваеми площи.

От землището на с. Горни Окол в АИС АКБ са въведени 11 археологически обекта. От тях седем попадат в границите на инвестиционната площ. Те са определени като могилен некропол от пет могили и единични надгробни могили. При археологическото издирване бяха посетени предполагаемите позиции на регистрираните в АИС АКБ обекти, вследствие на което се установи, че те представляват естествени могилообразни форми със стърчащи над повърхността заоблени каменни блокове. Каменните блокове, повечето с големи размери и маса до няколко тона, имат естествен произход. По тях се откриват следи от добив на инертни материали (камъни за строителство), извършван в недалечното минало. По повърхността на могилообразните възвишения не са открити никакви археологически материали. На този етап на изследване събраните данни от терена не подкрепят антропогенния произход на структурите, интерпретирани в миналото като надгробни могили.

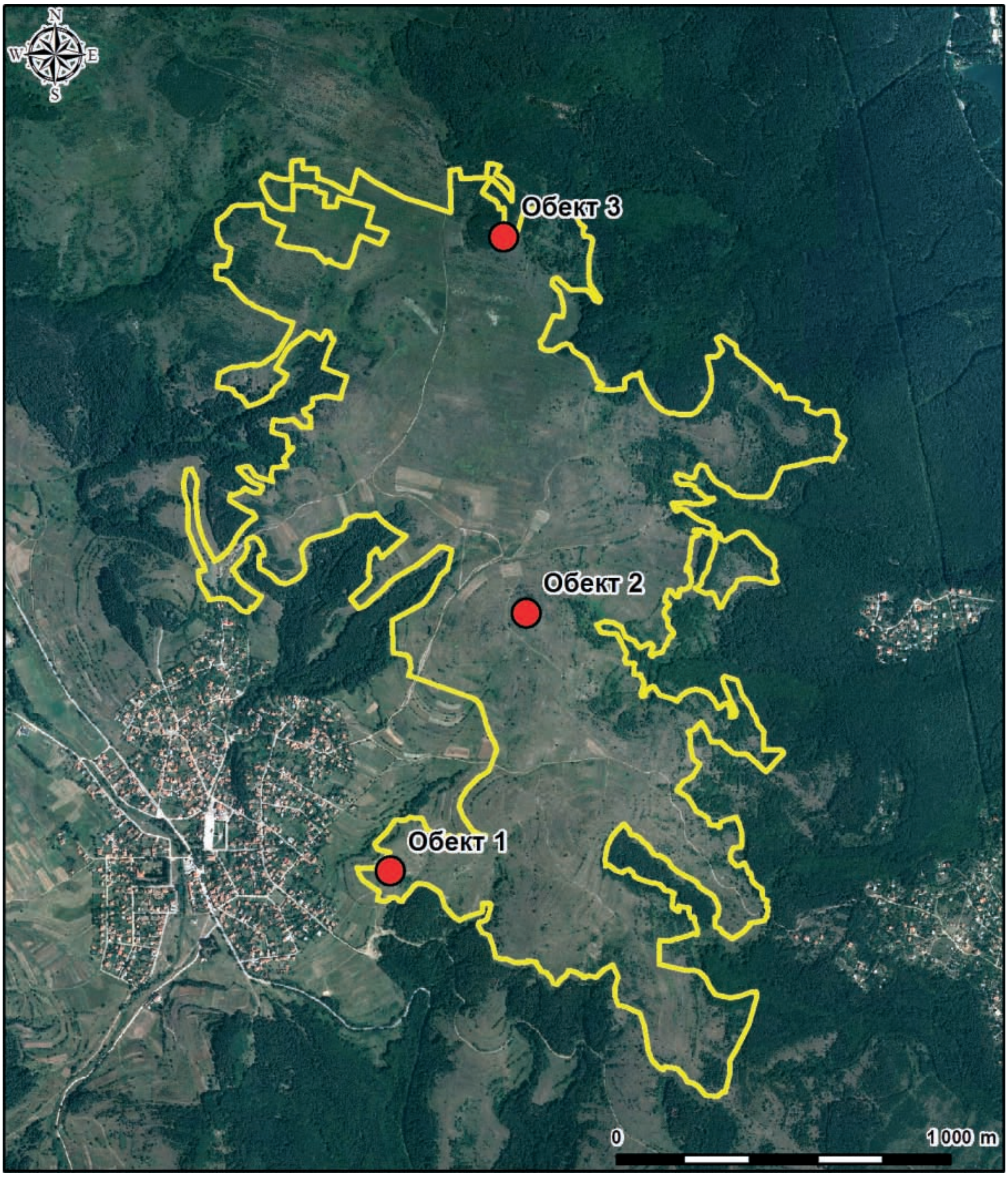

Обр. 1. Карта на регистрираните археологически обекти.

Fig. 1. Map of the recorded archaeological sites.

По време на археологическото издирване са регистрирани три нови обекта – два археологически и един исторически.

Обект 1 е селище, което се локализира върху терасиран склон със западно/югозападно изложение, непосредствено на югоизток от съвременното село (обр. 1). Предполагаемата площ на селището е ок. 22 дка, като западната му граница не е изяснена, поради спецификите на терена – големи необработени участъци и частни дворове. Археологически материали се регистрираха единствено в обработваемите площи. Открити са фрагменти от каменни оръдия, кремъчни артефакти, две зооморфни керамични фигурки и керамични фрагменти (обр. 2). Керамичните фрагменти са от изработени на ръка съдове със сиво-черна, кафява и червеникава повърхност. Част от фрагментите са украсени с канелюрна, набодена и барботина украса. Хронологическите маркери сред керамиката позволяват обектът да се отнесе към късния неолит – втора половина на VI хил. пр. Хр. Откриват се и фрагменти

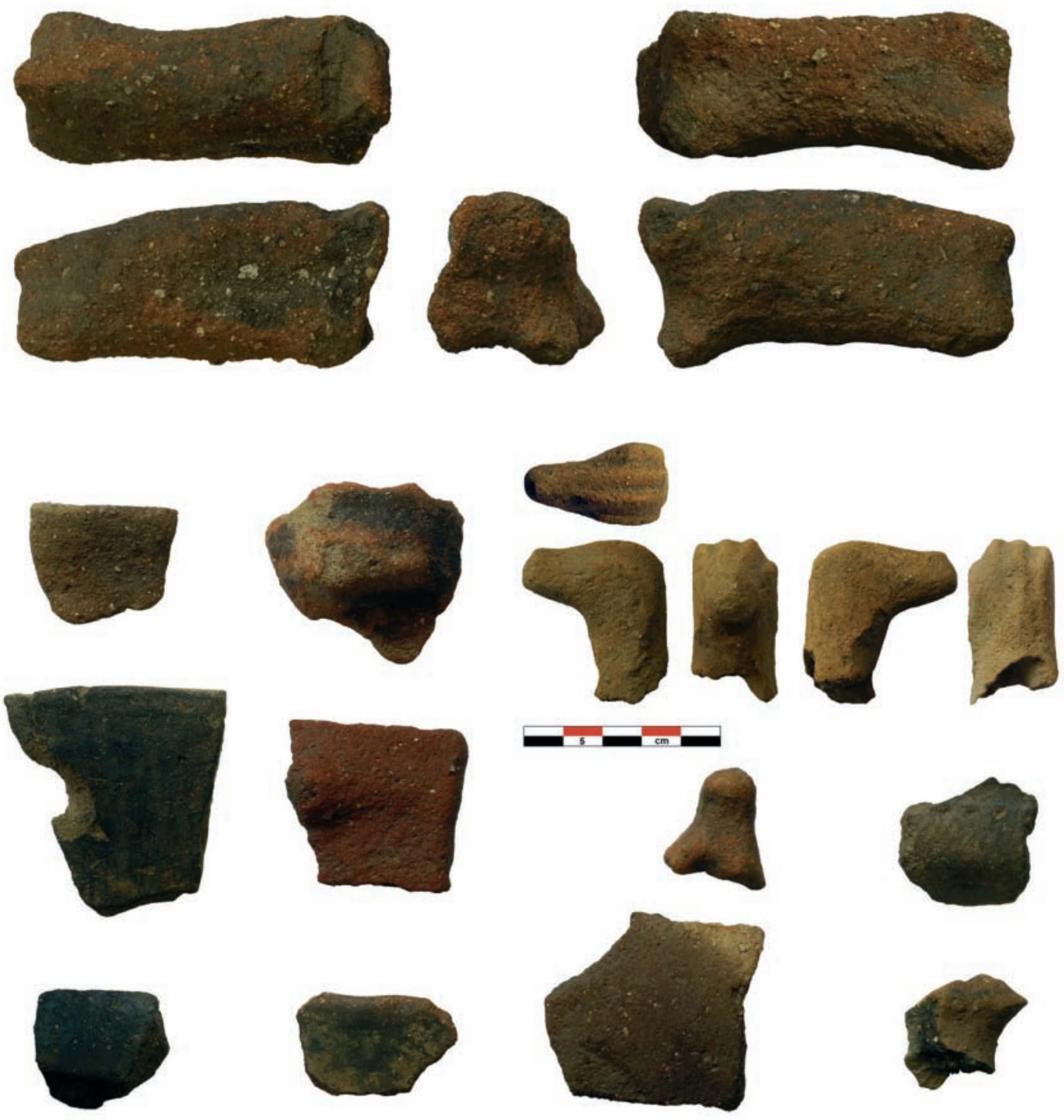

Обр. 2. Керамични зооморфни фигури и керамични фрагменти от късния неолит.

Fig. 2. Ceramic zoomorphic figurines and pottery fragments from the Late Neolithic.

от съдове, изработени на грънчарско колело, украсени с глеч, които индикират човешка активност през периода на Възраждането. В границите на инвестиционното намерение попада малка част от къснонеолитното селище, с площ ок. 6–8 дка.

Обект 2 представлява надгробна могила, разположена върху билото на височината Мулежова могила (обр. 2). Тя е слабо изразена на терена, има диаметър 10 м и височина 0,50–0,60 м. Повърхността ѝ е покрита с тревиста растителност. Няма видими следи от съвременни нарушения. Върху най-високата част на могилата има триангулачен знак. Липсата на археологически материали не позволява сигурното датиране на обекта.

Обект 3 представлява каменен оброчен кръст (обр. 3). Той беше открит на ок. 40 м югоизточно от билото на възвишението Женската могила (обр. 1). Тази част на височината е пресечна от траншея, ориентирана СИ–ЮЗ, с дължина 40 м, ширина 1–1,50 м и дълбочина 1 м. Изкопът вероятно представлява геоложка канава. Каменният кръст лежи върху насипа от траншеята. Той е с дължина 0,80 м и ширина 0,63 м. Долната част е оформена като обърната неправилна пирамида и вероятно изцяло е била забита в земята. Рамената слабо се разширяват в краищата си. Горната част на кръста е отчупена и в момента на посещението не бе открита. Вероятно кръстът е бил изваден преди или по време на изкопните дейности в района и в следствие на тях е преместен недалеч от първоначалното си местоположение. Паметникът се отнася към края на Възрожденския период.

По време на археологическо издирване, извършено през 1993 г. от В. Хаджиангелов, в централната част на южната половина на инвестиционната площ са открити керамични фрагменти от изработени на ръка съдове със сиво-черна и кафява-бежова ангобирана повърхност, които най-общо могат да се отнесат към I хил. пр. Хр. Поради липсата на обработени участъци, настоящето изследване не успя да изясни спецификите на предполагаемия обект в тази зона.

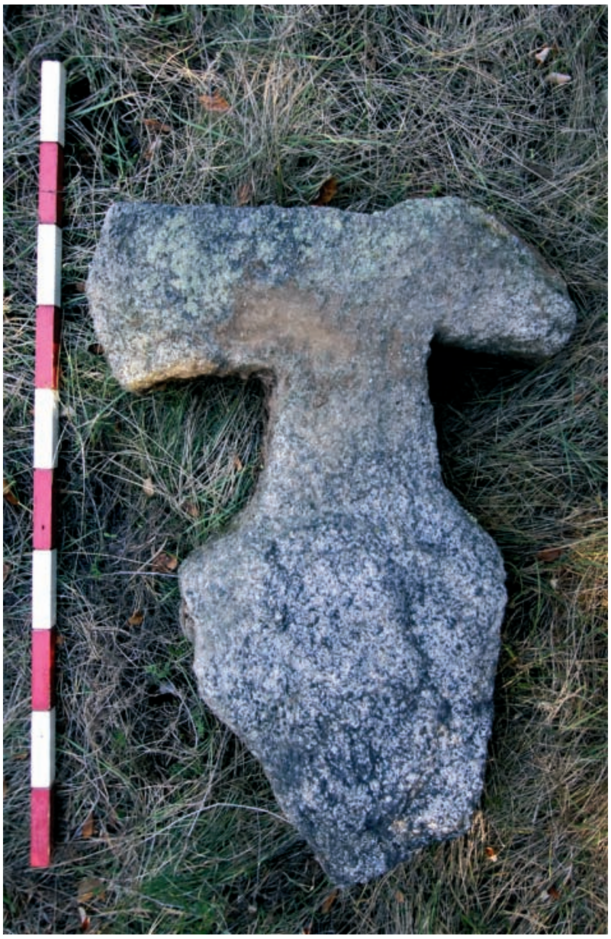

Обр. 3. Каменен оброчен кръст.

Fig. 3. Votive stone cross.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY WITHIN A LAND DEVELOPMENT PROJECT IN THE VICINITY OF GORNI OKOL, SAMOKOV MUNICIPALITY

Petar Leshtakov

The field survey was carried out in the first half of November by a team of NIAM-BAS led by P. Leshtakov (project director) and V. Hadzhiangelov (deputy director). An area of ca. 2.4 square km was totally surveyed. The landscape was mostly dense grass vegetation, shrubs and young coniferous forests and only a small percent of farmland. Overall, three sites were been registered, including two archaeological sites and one recent monument (fig. 1).

Site No 1 was a late prehistorical settlement. The site was located on a southwest slope and had an estimated area of approx. 2.2 ha. Surface finds included two zoomorphic figurines, fragmented stone tools, flint artefacts and pottery fragments (fig. 2). The site was dated to the end of the Late Neolithic period.

Site No 2 was a small mound. It was located on the summit of Mulezhova mogila hill. The diameter of the mound was 10 m, and the visible height was 0.50/0.60 m.

Site No 3 was a votive stone cross from the Late Bulgarian Renaissance period. It was found nearby its primary position with its upper part broken (fig. 3).

№ 22. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО И ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТЕКИ „М. НЕНЧОВЕЦ – М. ПИОНЕРСКИ ЛАГЕР“ И „М. КИСЕЛИЦАТА – М. КУЛАТА“ В ОБЩИНА СТРЕЛЧА

Алексей Гоцев, Васил Кацаров, Павел Павлов, Станислава Станева

В изпълнение на договор между НАИМ–БАН и община Стрелча бяха проведени издирвания по трасетата на туристически пътеки „м. Кисилицата – м. Кулата” и „м. Ненчовец – м. Пионерски лагер” на територията на община Стрелча (обр. 1). Проучванията се осъществиха в периода март – април 2015 г.

Трасето на първата туристическата пътека бе трасирано с помощта на техника и бе ясно проследимо. Горният пласт на почвата е отнет и това създава добри условия за наблюдение. В същото време на места допълнително е насипван инертен материал и този факт пречеше на теренната работа.

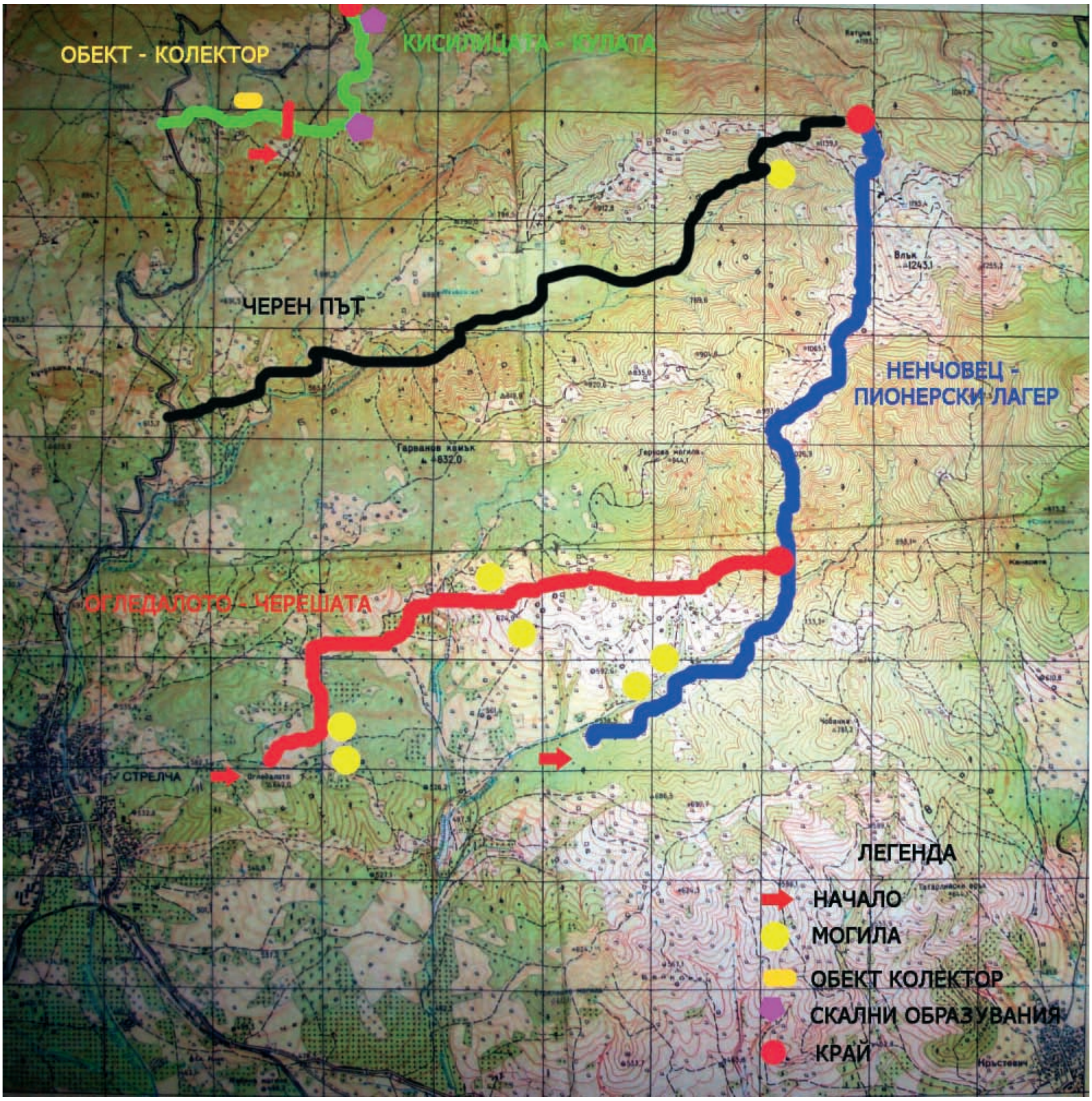
ОБЕКТ - КОЛЕКТОР
КИСИЛИЦАТА - КУЛАТА
ЧЕРЕН ПЪТ
НЕНЧОВЕЦ - ПИОНЕРСКИ ЛАГЕР
Гарванов камък 832.0
Вълк 1243.1
ОГЛЕДАЛОТО - ЧЕРЕШАТА
СТРЕЛЧА
ЛЕГЕНДА
НАЧАЛО
МОГИЛА
ОБЕКТ КОЛЕКТОР
СКАЛНИ ОБРАЗУВАНИЯ
КРАЙ

Обр. 1 Трасета на туристическите пътеки: „Кисилицата – Кулата" и „Ненчовец – Пионерски лагер".

Fig. 1. Routes of the tourist paths: Kisilitsata – Kulata and Nenchovets – Pionerski lager.

При проучването на трасето и на прилежащите му територии бяха регистрирани скални изсичания (обр. 2), а също така и скални образувания (обр. 3) с неясна функция и предназначение.

При издирването не бяха регистрирани археологически обекти, застрашени или нарушени при изграждането на туристическата пътека. Изключение прави археологическият паметник, нарушен преди време от строителните дейности. Обектът е въведен в АИС АКБ и бе сондажно проучен през 2015 г.

Втората туристическа пътека преминава през горист, силно пресечен терен. Възможността за наблюдение е ниска. Проследена бе цялата дължина на трасето, като се следваше положената маркировка.

По време на проучванията не бяха регистрирани археологически обекти, застрашени или нарушени при изграждането на туристическата пътека. Посетени бяха няколко могили, разположени извън трасето на пътеката. Повечето от тях са включени в АИС АКБ и информацията за тях беше актуализирана. За една новооткритата бе изготвена регистрационна карта № 10003429.

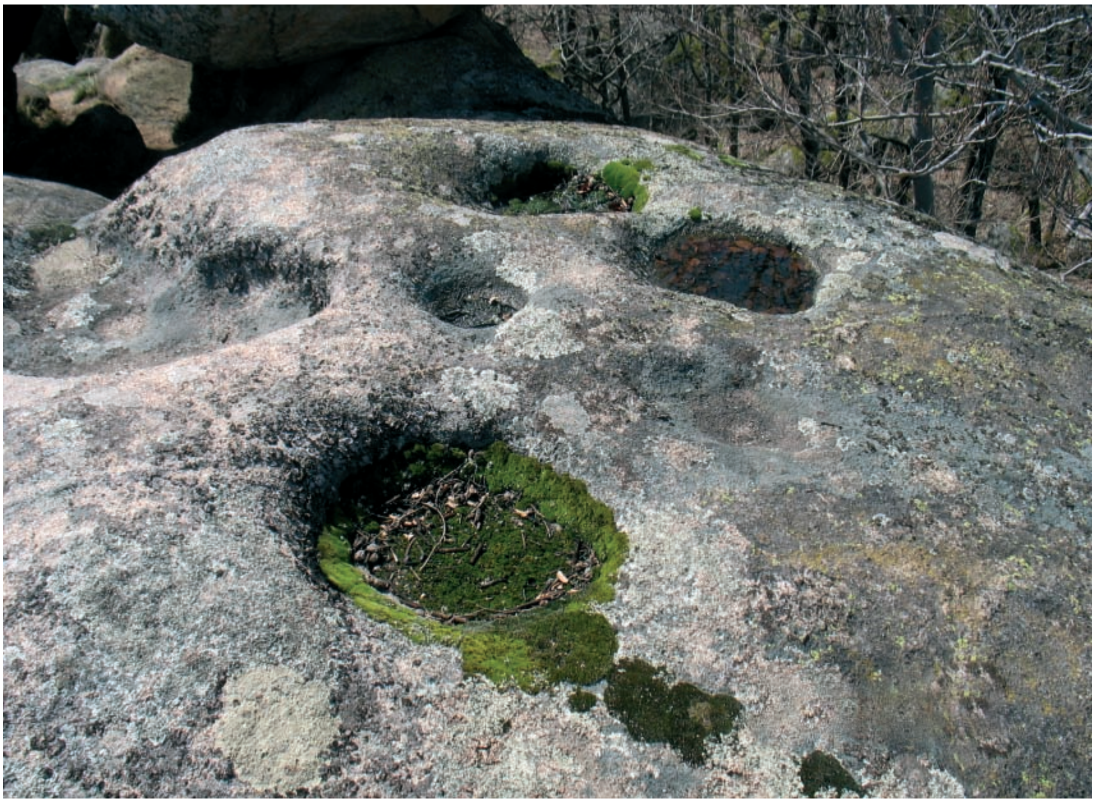

Обр.2 Скални изсичания в м. Кисилицата.

Fig. 2. Rock-cuts in Kisilitsata locality.

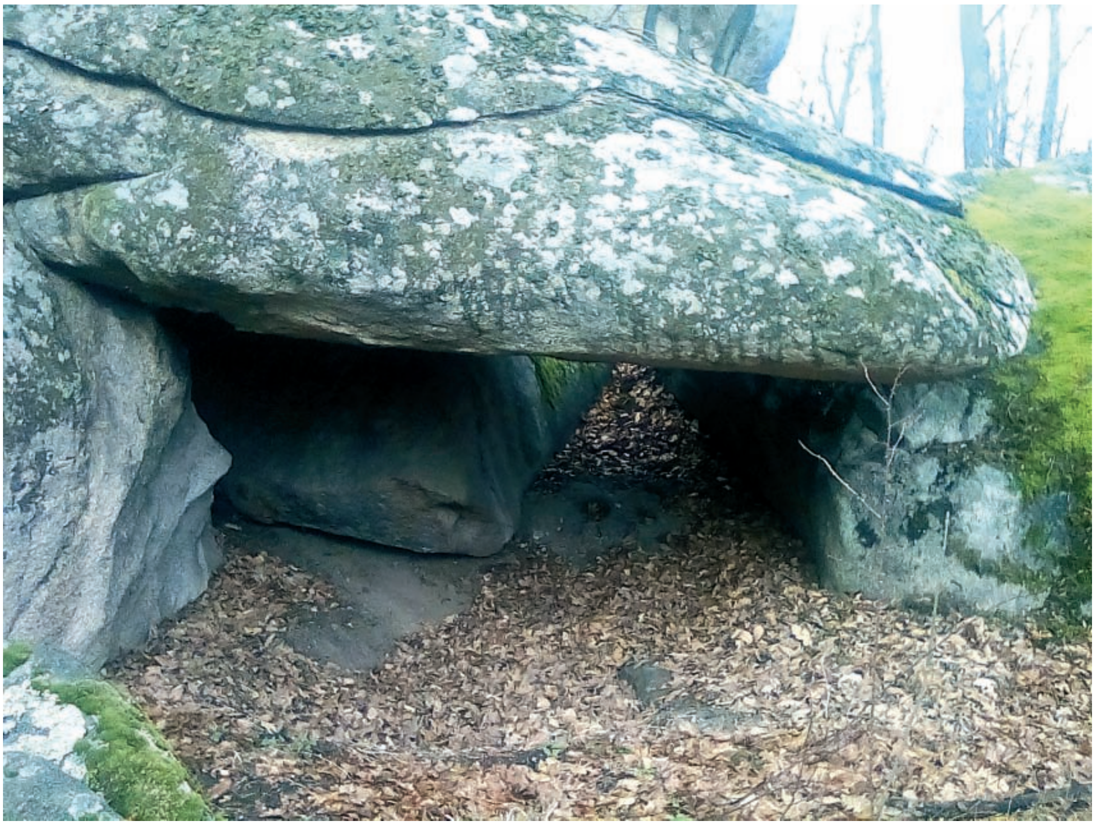

Обр. 3 Скални образувания в м. Кулата.

Fig. 3. Rock-cuts in Kulata locality.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY WITHIN TOURIST TRACKS AND ADJACENT AREAS “KISELITZATA – KULATA” AND “NENCHOVETZ – PIONERSKI LAGER” IN STRELCHA MUNICIPALITY

Alexey Gotzev, Vasil Katzarov, Pavel Pavlov, Stanislava Staneva

The route of the first tourist trail had been traced using machinery, and it was clearly traceable (fig. 1). The top layer of soil had been taken away and this had created good conditions for observation. Rock-cuts as well as rock formations of unknown function and purpose were recorded in the study of the route and its adjacent areas (fig. 2–3). The second trail went through a forest and a rugged terrain. The conditions for observation were extremely poor. The entire length of the route was traced by following points mark. During the survey no archaeological sites were registered that could be threatened or violated during tourist trail construction. Several mounds outside of the tourist trail were registered. Some of them were included in the system “Archaeological map of Bulgaria”, and their information was updated. A new registration card No 10003429 for a new mound was inserted in the system.

№ 23. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПО ТРАСЕТО И ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ НА ТУРИСТИЧЕСКА ПЪТЕКА „М. ОГЛЕДАЛОТО – М. ЧЕРЕШАТА“ В ОБЩИНА СТРЕЛЧА

Алексей Гоцев, Васил Кацаров, Павел Павлов, Станислава Станева

В изпълнение на договор между НАИМ–БАН и община Стрелча бяха проведени издирвания по трасето на туристическа пътека „м. Огледалото – м. Черешата“ на територията на община Стрелча. Трасето на пътеката е маркирано (обр. 1). Тя преминава основно през обработваеми земеделски земи с добри възможности за наблюдение. В западна посока трасето навлиза в горист терен.

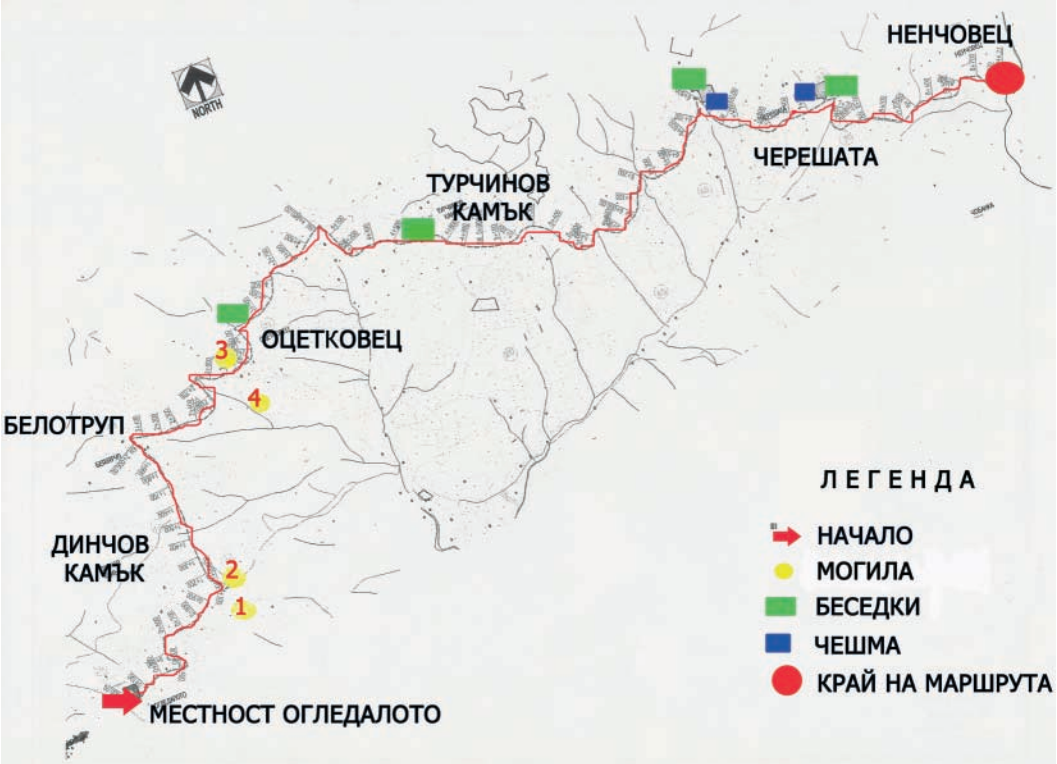

Обр.1. Трасе на туристическата пътека.

Fig. 1. Route of the tourist path.

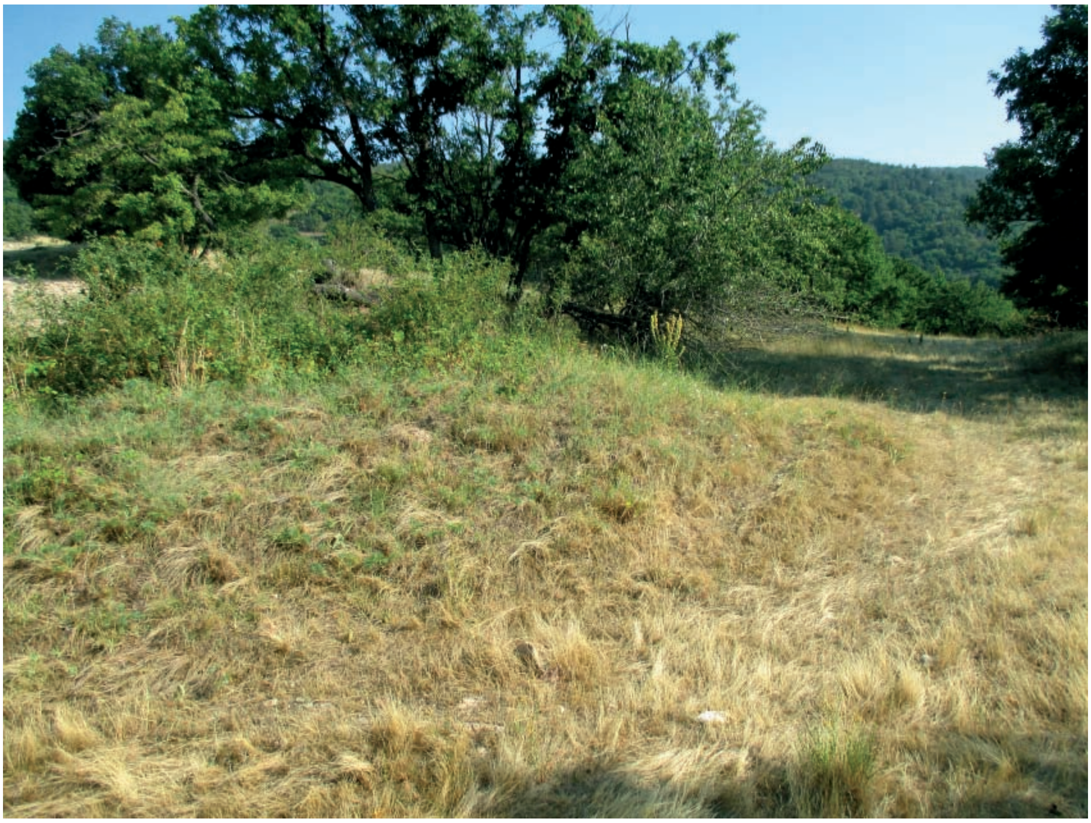

Обр.2. Могила № 2.

Fig. 2. Mound No 2.

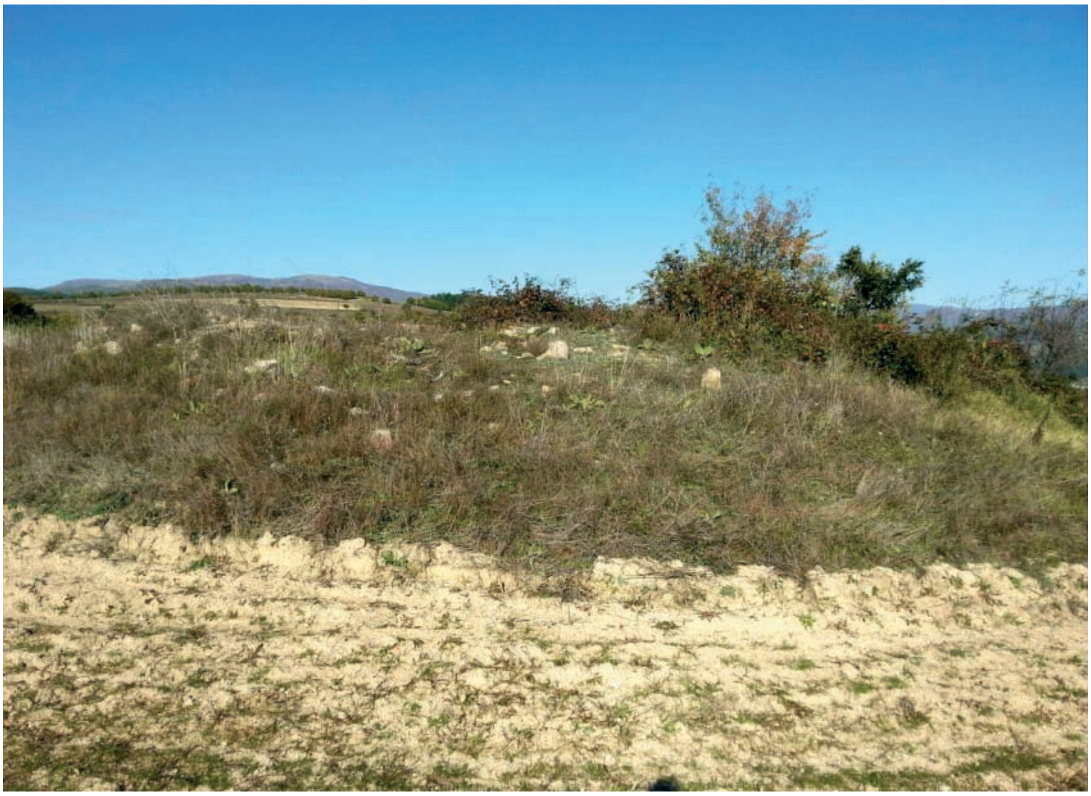

Обр.3. Могила № 3.

Fig. 3. Mound No 3.

При направените проучвания бяха регистрирани четири надгробни могили, които са пострадали в различна степен от иманярски набези.

Могили 1 и 2 (РК 5100028)

Могила №1 е разположена на около 150 м източно от трасето. Размерите ú са: диаметър в основата 35 м и височина 3 м. В най-горната част на могилата е направен иманярски изкоп с приблизителни размери 2,50х2 м и дълбочина 2,30 м. Насипът е от глинеста песъчлива пръст. Не са открити археологически материали. На разстояние 8 м северозападно от могила № 1 се намира могила № 2 с диаметър в основата 40 м, височина 2,50 м. Тя е обрасла с дъбови дървета и няма следи от нарушения (обр. 2).

Могили 3 и 4 (РК 5100012)

Могила № 3 се намира в м. Оцетковец. Има диаметър в основата 40 м, височина 1,50 м. В горната част има иманярски изкоп с размери 1,60х1,80 м и дълбочина 1 м, в който се забелязва струпване от ломени камъни. Насипът е от глинеста песъчлива пръст. Не са открити археологически материали.

В същата местност е и могила № 4, разположена на около 400 м югоизточно. Тя е с диаметър в основата 50 м и височина 4 м. Насипът е от песъчлива пръст. На билото има иманярски изкоп с размери 2,50х2 м и дълбочина 2 м. В иманярския изкоп не се забелязват археологически материали (обр. 3).

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY WITHIN TOURIST TRACK AND ADJACENT AREAS "OGLEDALOTO – CHERESHATA" IN STRELCHA MUNICIPALITY,

Alexey Gotzev, Vasil Katzarov, Pavel Pavlov, Stanislava Staneva

Four burial mounds that had suffered in varying degrees of treasure-hunters were registered during the field survey (fig. 1–3). No archaeological materials were found. All mounds had been already registered in the system "Archaeological map of Bulgaria", and the information about them was updated.

№ 24. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНИ БРАТЯ ДАСКАЛОВИ, ЧИРПАН И СТАРА ЗАГОРА

Боян Думанов, Живко Узунов, Ирена Димитрова, Богдан Атанасов, Илиян Боянов, Димитър Янков, Петър Манов, Надежда Карастоянова, Люба Маноилова

Археологическите теренни издирвания протекоха в рамките на две кампании през април и ноември 2015 г. Регистрирани бяха деветдесет и два обекта, отнасящи се към различни епохи (фиг. 1 и 2).

Методите, с помощта на които са извършени теренните проучвания са:

- интензивни теренни обходи. Те бяха приложени на места, където теренът позволява добра видимост на археологически материали на повърхността. В тази категория попадат частично обработваемите земеделски площи в землищата на населените места.

– екстензивни теренни обходи. В зоните, където видимостта на археологически материали е по-слаба (обраслите терени и зоните с пустеещи ниви и пасища) бе приложен методът на екстензивните обходи, при които членовете на полевата група отстоят на разстояние между 10 и 30 м. При този метод е събрана по-малко информация за обектите, но беше покрита по-голяма площ.

– селективни обходи в труднодостъпен терен. Селективни обходи са извършени в труднодостъпните и залесените зони, като спрямо предварително уточнени белези са обходени зоните с висока вероятност за наличие на археологически обекти.

Хронологично неопределените обекти заемат най-голям дял, като това се дължи на факта, че са могилни насипи – най-вероятно надгробни могили. В почти всички случаи материали около

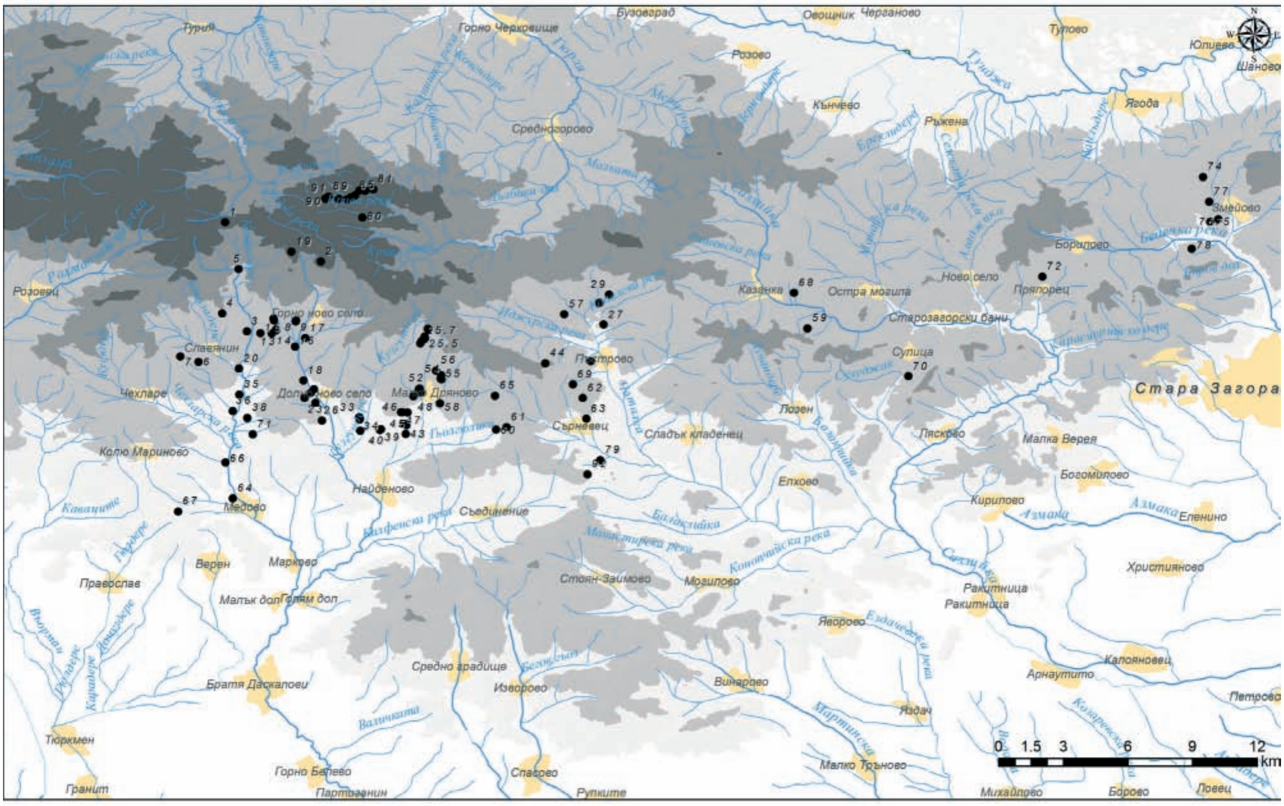
Бузовград
Овощник
Черганово
Турия
Горно Черковище
Тулово
Юлиево
Шаново
Розово
Кънчево
Ягода
Средногорово
Ръжена
Розовец
Казанка
Остра могила
Ново село
Прапорец
Змейово
Горно ново село
Старозагорски бани
Славянин
Петрово
Сулица
Стара Загора
Чехларе
Долно ново село
Малко Дряново
Лозен
Сърневец
Сладък кладенец
Лясково
Малка Верея
Колю Мариново
Найденово
Богомилово
Елхово
Кирилово
Съединение
Еленино
Медово
Верен
Марково
Христианово
Православ
Стоян-Заимово
Могилово
Ракитница
Малък дол
Голям дол
Яворово
Средно градище
Калояновец
Арнаутито
Братя Даскалови
Изворово
Винарово
Тюркмен
Горно Белево
Спасово
Малко Тръново
Гранит
Партизанин
Рупките
Михайлово
Ловец
0
1.5
3
6
9
12
km

Обр. 1. Географско разпределение на регистрираните през 2015 г. археологически обекти.

Fig. 1. Map of the sites registered in 2015.

или върху тях не са открити, което затруднява датирането им. Изключение правят няколко могилни насипа, които в резултат на иманярска дейност са с разрушени изцяло или частично гробни съоръжения. Въз основа на тях бе възможна и датировката им в къснoжелязната и късноримската епоха.

Най-ранният в хронологично отношение обект е от епохата на халколита. Това е открито селище в землището на с. Славянин. Събраният подемен археологически материал със сигурност доказва обитаване през късната фаза на халколита. Липсват обекти, които могат да се отнесат към неолита или къснобронзовата епоха. До този момент на нито един от документираните обекти не са открити археологически материали от първата половина на I хил. пр. Хр.

От втората половина на I хил. пр. Хр. са установени общо девет обекта. Повечето от тях са определени като селища, но липсата на диагностични археологически материали не позволява разграничаване на класическа и елинистическа епоха, което поставя обектите в твърде широките граници на „късната желязна епоха“.

Римската епоха е представена от общо осем обекта, като шест са отнесени към късната фаза, а два остават с обща дата в целия период.

Най-голям брой обекти, тринадесет, са отнесени към периода на късната античност. Върху част от тях е установено обитаване и от по-късни периоди. Немалка част от обектите се откриват във високите части на Средна гора. Част от тях могат да бъдат определени като укрепени селища. От този период са най-ясно разграничимите следи от структури по повърхността, което прави възможно разделянето на обектите на съоръжения или постройки от различен характер, изясняването на разположението и гъстотата на постройките, използваните строителни материали, техники и пр.

От средновековния период са документирани дванадесет обекта, повечето от които са определени като селища. Тяхното датиране е в широки граници, като около половината обекти се разполагат в периода между XI и XIV в. От периода XV–XVIII в. са идентифицирани пет обекта. Към този времеви интервал трябва да бъдат добавени и регистрираните обекти с посочена датировка „османски период”. Те са общо седем на брой. Всичките са определени като селища, както и още шест обекта от края на XVIII и от XIX в.

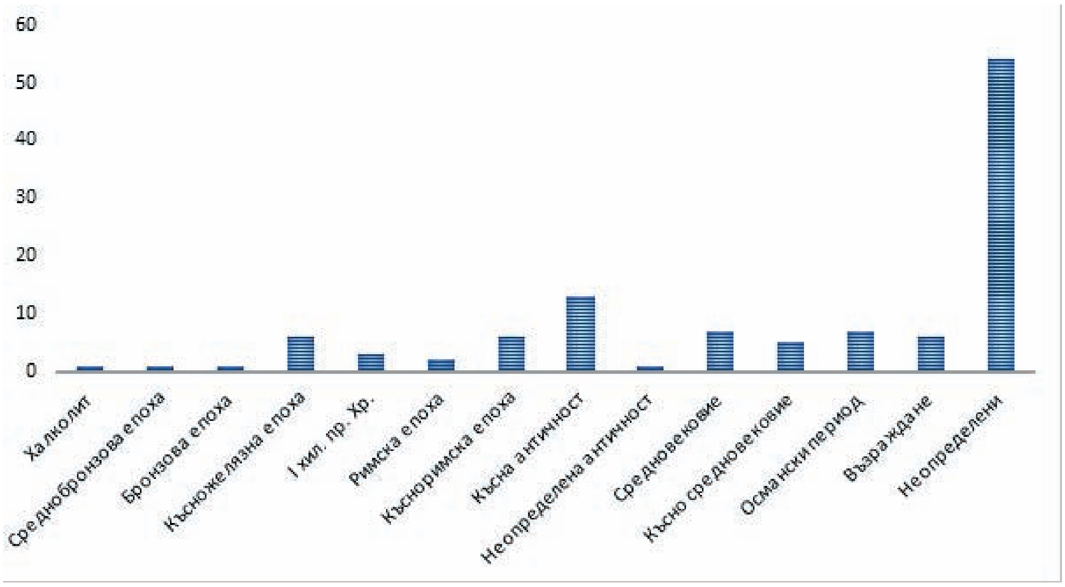

Обр. 2. Хронологично разпределение на археологическите обекти.

Fig. 2. Chronological distribution of the sites.

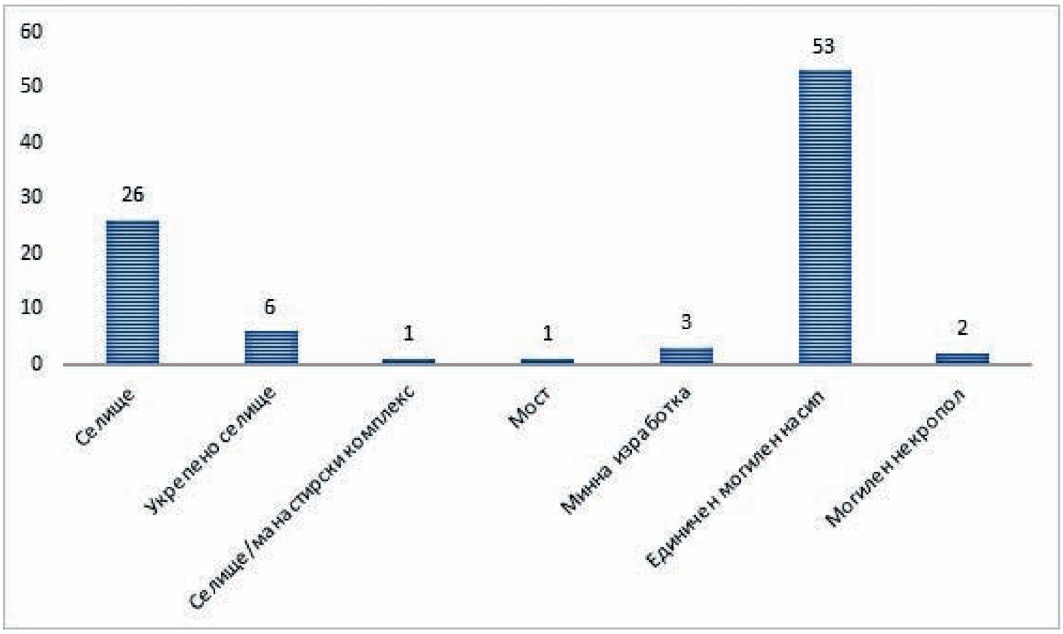

Обр. 3. Разпределение на археологическите обекти по вид.

Fig. 3. Classification of the sites in types.

Във видово отношение най-голям е броят на неукрепените, открити селища (фиг. 3). Техният брой надвишава тридесет и пет, като от халколита и бронзовата епоха всички селища са неукрепени. Регистрирано е едно височинно селище от втората половина на I хил. пр. Хр. Най-голям дял, почти 1/3 от всички, принадлежат към късната античност. Ако към тях се добавят и селищата от римската епоха, то те нарастват до седемнадесет или почти половината от регистрираните неукрепени селища. Големият брой обекти от първата половина на хилядолетието най-вероятно се дължи на строителните материали от това време – използването по-често на камък и строителна керамика прави структурите по-лесно видими чрез методите на теренните издирвания.

През периода на късната античност, наред с откритите селища, се увеличава броят на укрепените височинни селища и крепости. Укрепените селища представляват почти 1/3 от всички селищни обекти от това време. В противовес на това стоят селищата от средновековието, при които само един обект е определен като укрепено селище. Останалите обекти са открити и неукрепени селища, като общо за цялото средновековие са 13 на брой. Към тях могат да бъдат добавени и седем селища от османския период. От периода XVIII–XIX в. са документирани осем селища, като почти всичките са в непосредствена близост до съвременните села и най-вероятно имат връзка с тях.

От времето на късната античност и ранното средновековие са документирани и две крепости, намиращи се на възвишения в Сърнена Средна гора. Те се отличават от останалите укрепени обекти от това време по сравнително малката си площ, както и по масивните каменни разсипи от крепостни стени.

Един обект е определен като мост, най-вече поради топонимията на мястото, където са открити множество фрагменти строителна керамика и ломени камъни. Местността се нарича Топракюпри, което в превод от турски означава разрушен мост. Въз основа на местоположението му, както и на база анализ на наклона и най-малкото съпротивление при предвижване, бе направен прогнозен модел за пътното трасе. В резултат бе установено, че път с посока север–юг, в този ареал, би преминавал през регистрирания като мост обект.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN THE TERRITORY OF BRATYA DASKALOVI, CHIRPAN AND STARA ZAGORA MUNICIPALITIES

Boyan Dumanov, Zhivko Uzunov, Irena Dimitrova, Bogdan Athanasov, Ilian Boyanov, Dimitar Yankov, Peter Manov, Nadezhda Karastoyanova, Lyuba Manoilova

The archaeological field survey was conducted in the framework of two sessions in 2015 as 92 sites dating to different ages were registered (fig. 1–2).

The methodology included intensive, extensive and selective survey and also ArcPad GIS software.

Chronologically the earliest site dated to the Chalcolithic Age. There were 9 sites from the period of second half of the 1st millennium BC, although the lack of diagnostic material did not allow differentiation between Classical and Hellenistic periods.

Nine sites dated to the Roman period (1st–3rd c. AD) as most of them were open settlements. The largest number of sites (13) were determined as late antique with later stages. Part of them were situated on the uplands of Sredna Gora thus being defined as fortified settlements (fig. 3).

№ 25. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В КАЗАНЛЪШКАТА КОТЛОВИНА

Георги Нехризов, Надежда Кечева

През ноември 2015 г. се проведе седмата поредна теренна експедиция за изследване на територията на Казанлъшката котловина[1] (обр. 1). Археологическите проучвания се осъществиха по приетата за работа методика на системни издирвания с приложение на мобилен и настолен ГИС софтуер за очертаване на покритата територия с полигони. При анализа на получените резултати в ГИС, на базата на дисперсията на археологически материали (основно фрагменти от керамични съдове), се определиха границите на регистрираните археологически обекти. При по-прецизната обработка на данните в ГИС в територията на всеки обект се обособи ядро (ядра), отличаващо се с по-висока концентрация на археологически материали. В съответствие с изискванията на нормативните разпоредби в сферата на опазване на културното наследство се определиха и охранителни зони около територията на всеки обект.

Целта на археологическите проучвания през 2015 г. беше да се изследват речните тераси на двата бряга на р. Тунджа. Работата беше съсредоточена основно по територията на левия северен бряг на

---

[1] В проучванията и в изготвянето на документацията участваха Ангел Григоров, Вероника Генчева, Емил Дакашев и Виктория Халева – дипломанти в СУ „Св. Климент Охридски“.

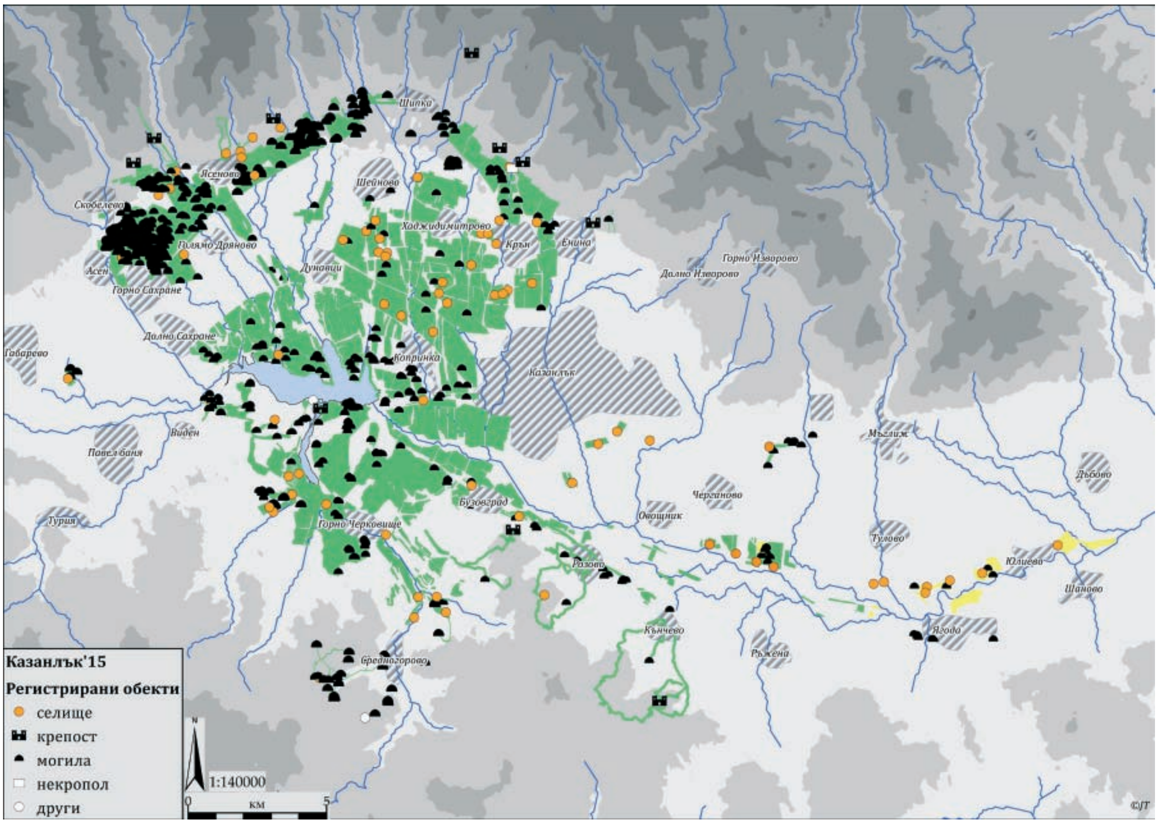
Шипка
Ясеново
Скобелево
Шейново
Хаджидимитрово
Поляно Дряново
Крън
Енина
Асен
Дунавци
Горно Изворово
Долно Изворово
Горно Сахране
Долно Сахране
Габарево
Копринка
Казанлък
Виден
Павел баня
Мъглиж
Дъбово
Черганово
Бузовград
Овощник
Турия
Горно Черковище
Тулово
Разово
Юлиево
Шаново
Кънчево
Ръжена
Ягода
Средногорово
Казанлък'15
Регистрирани обекти
селище
крепост
могила
некропол
други
N
1:140000
0
КМ
5
©JT

Обр. 1. Регистрирани археологически обекти, 2009-2015.

Fig. 1. Registered archaeological sites, 2009-2015.

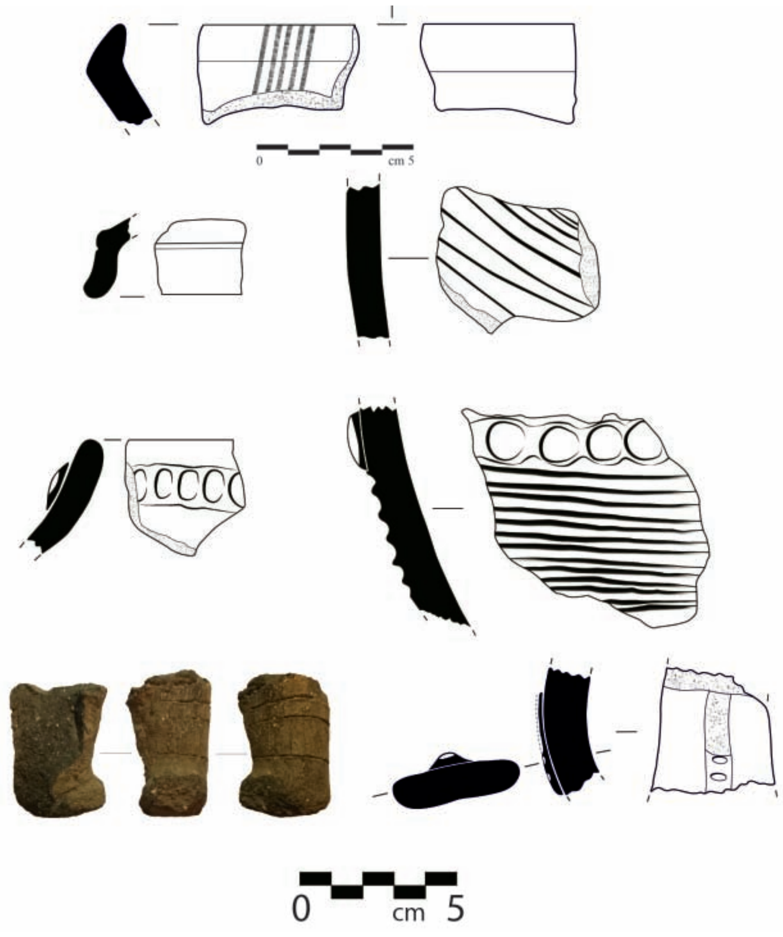

Обр. 2. Селищна могила, керамични фрагменти.

Fig. 2. Tell, pottery fragments.

реката. В рамките на осем работни дни се покри територия от 2,6 кв. км в землищата на шест населени места – Черганово, общ. Казанлък, Мъглиж, Тулово, Юлиево, Ягода и Шаново, общ. Мъглиж.

Регистрирани бяха общо 19 археологически обекта. От тях 12 са надгробни могили, една селищна могила и шест селища (обр. 2). Пет от обектите (една надгробна могила, селищната могила и три селища) са известни от теренните проучвания от 1996 г. Те бяха посетени с цел актуализиране на информацията за тях и оценка на сегашното им състояние. На два от тях видимостта беше силно ограничена и не позволи да се направят по-точни заключения относно границите им.

Системните проучвания за попълване на археологическата карта на Казанлъшката котловина се провеждат ежегодно от пролетта на 2009 г. Общата проучена територия надхвърля 105 кв. км, а броят на регистрираните археологически обекти достигна 910.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN KAZANLAK VALLEY

Georgi Nekhrizov, Nadezhda Kecheva

During the seventh consecutive archaeological field survey campaign on the territory of Kazanlak Valley Tundzha river terraces were surveyed (fig. 1). Territory of 2.6 square km was covered, and 19 archaeological sites were registered – 12 burial mounds, one tell, and six settlements (fig. 2).

№ 26. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА СОТИРЯ И ТОПОЛЧАНЕ, ОБЩИНА СЛИВЕН

Петър Лещаков, Емил Нанков, Александрина Цонева, Йорданка Илиева, Диан Дряновски

Теренното археологическо издирване е реализирано по договор между НАИМ–БАН и АНЦ–София. То се проведе през април и октомври под ръководство на П. Лещаков и д-р Е. Нанков. Частично са обходени землищата на селата Сотиря и Тополчане, обхващащи западната част на планинската верига Гребенец. Регистрирани са седем археологически обекта, пет от които попадат в землището на Сотиря и два в Тополчане (обр. 1).

Хронологически най-ранните обекти са разположени северно от с. Сотиря, върху речни тераси на р. Сотирска. Обект 3, локализиращ се в м. Висок бряг и обект 4 в м. Вризка могила, се отнасят респективно към късния неолит и късния халколит. Значителна част от втория е унищожена при строителството на паркинг към близкото военно поделение.

Обект 5 е разположен върху естествено укрепен нос на десния бряг на р. Сотирска (обр. 2, 1), на 1,5 км южно от съвременното село. Представлява многослойно селище, в което се откриват фрагменти от керамични съдове изработени на ръка и колело, отнасящи се към РБЕ, РЖЕ, КЖЕ и Римската епоха. Площта на обекта е около 5 дка. По периферията на източния склон на възвишението е регистриран каменен разсип от отбранителна стена с дължина около 40 м и ширина 5–6 м, съставен от дребни и средноголеми заоблени камъни (обр. 2, 2). Стената вероятно трябва да се свърже с обитаването през РБЕ или РЖЕ. Няколко каменни струпвания с елипсовидна форма са открити и във вътрешността на обекта.

Два от археологическите обекти, известни от по-ранни изследвания (Лисицов 2009, 43), са разположени върху височината Гаваните (1034 м н. в.). В м. Колопенището е локализиран малък укрепен обект от КЖЕ (обект 1). Повърхността му е силно нарушена от иманярски изкопи. В централната част е разкрита стена с дължина 7–8 м, с ориентация ЮЗ–СИ. Тя е изградена от ломени камъни без спойка. Разграничават се два реда с височина около 0,35 м. Ширината ѝ не е установена. Сградата вероятно се развива в северна посока. Върху насипите от иманярските изкопи се откриват голямо количество камъни от рушевините на постройката и фрагменти от съдове на колело – амфори, битова керамика и питоси от КЖЕ, сред които част от кантарос, покрит с черен фирнис. По източните склонове на обекта при нерегламентирани изкопни дейности са открити голям брой оловни тежести за прашка, три

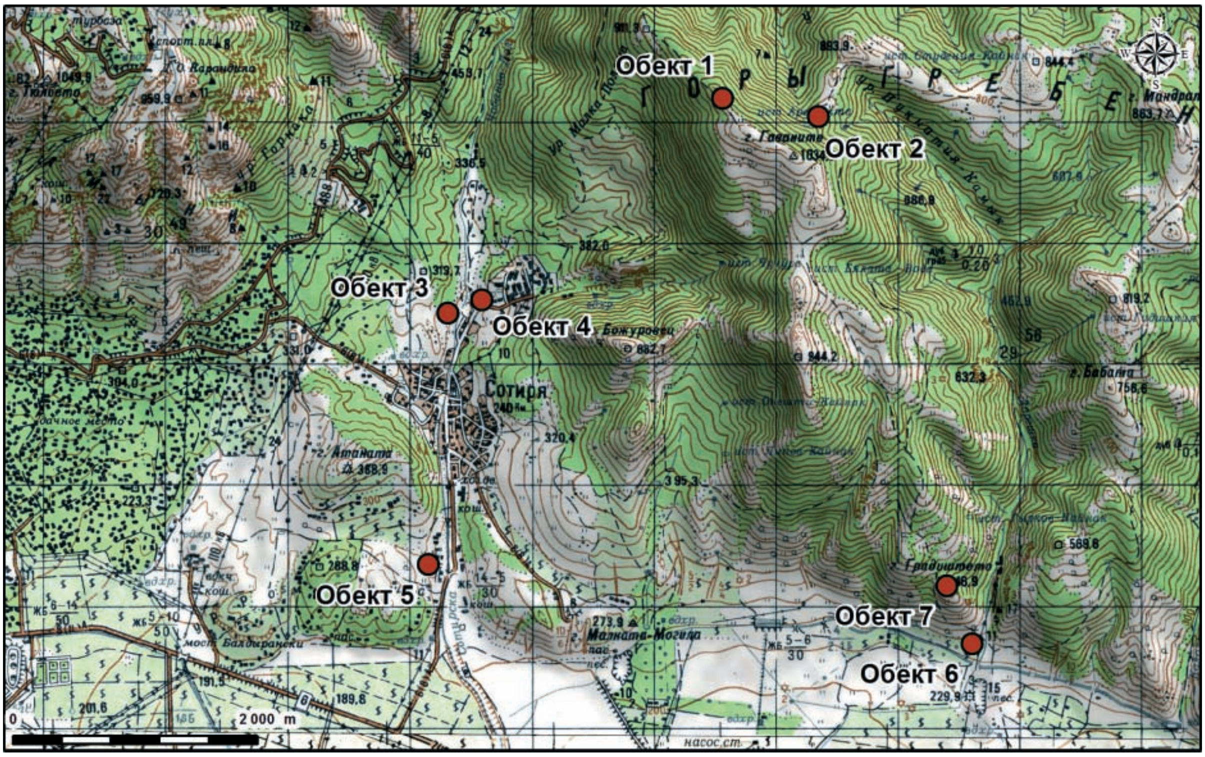
Обект 1
Обект 2
Обект 3
Обект 4
Обект 5
Обект 6
Обект 7
Сотиря
Божуровец
Атаната
Малката Могила
Градището
0
2 000 m

Обр. 1. Карта на регистрираните археологически обекти в землищата на селата Сотиря и Тополчане.

Fig.1. Map of registered archaeological sites on the territory of Sotirya and Topolchane villages, Sliven Municipality.

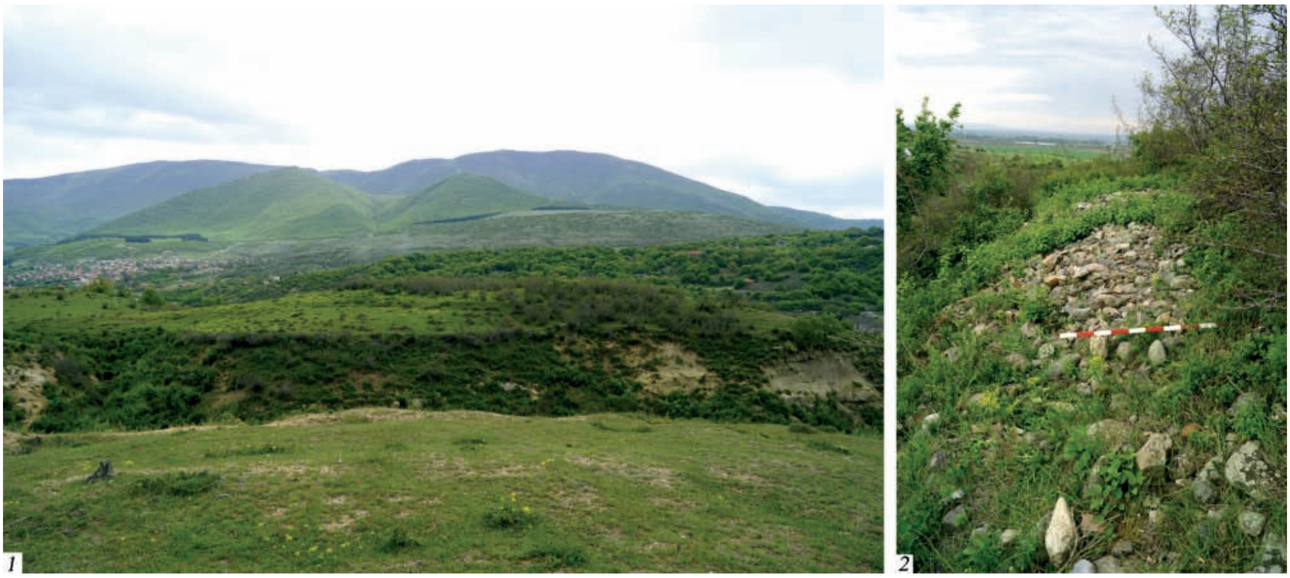

Обр. 2. Многослоен обект от III хил. пр. Хр. – I хил. сл. Хр.: 1 – поглед от запад; 2 – разсип от източната крепостна стена.

Fig. 2. Multi-layered site from the 3rd millennium BC – 1st millennium AD: 1 – view from west; 2 – stone fill from the east fortification wall.

от които са предадени в РИМ–Сливен (обр. 3, 1–3) и шест на експедицията. Един фрагмент от подобна тежест бе открит изхвърлен върху насип на иманярски изкоп. Върху част от тежестите за прашка са запазени надписи с имената на военачалници от армията на Филип II – Анаксандър и Клеобул (Nankov 2015, 3–4, fig. 1a, 1b and 1d).

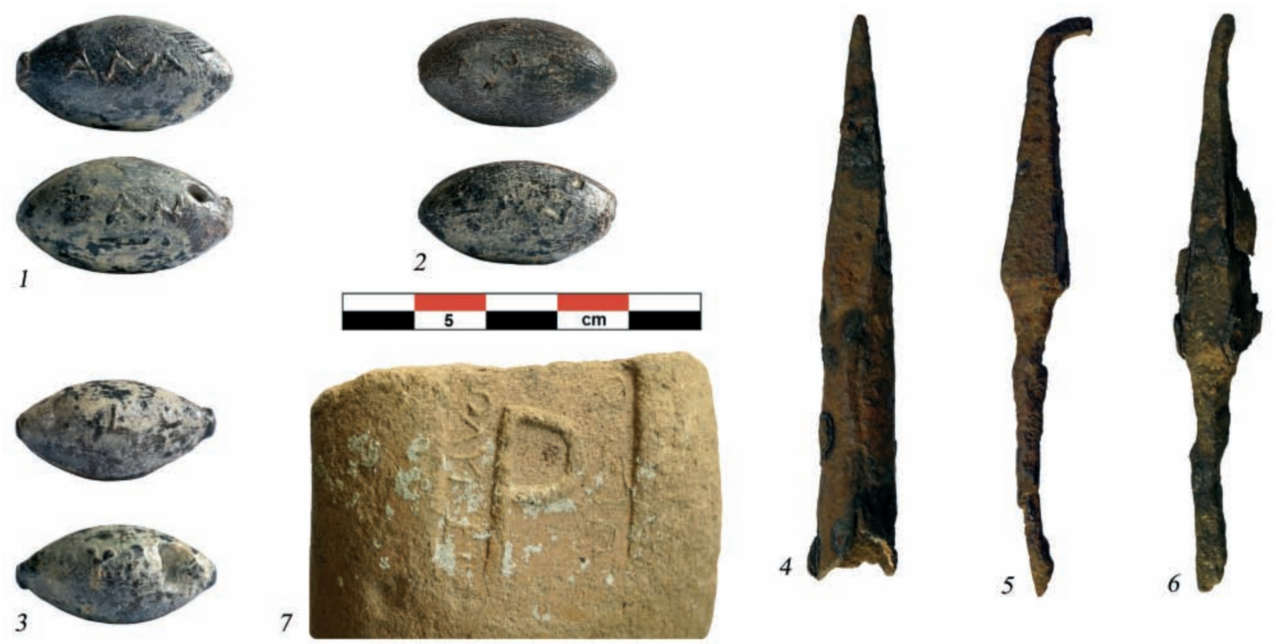

Обр. 3. Археологически находки: 1-3 – оловни тежести за прашка от фонда на РИМ-Сливен, обект 1; 4-6 – железни стрели, обект 2; 7 – амфорен печат на остров Тасос, обект 6.

Fig. 3. Archaeological finds: 1-3 – lead sling bullets from the holdings of the Regional Museum of History-Sliven, Site 1; 4-6 – iron arrowheads, Site 2; 7 – Thasian amphora stamp, Site No 6.

В м. Харамията (обект 2) са разкрити множество плитки изкопи в следствие на работа с металдетектор. В някои от тях са открити захвърлени железни върхове за стрели завършващи с втулка или шип (обр. 3, 4–6), гилзи и съвременни метални отпадъци. Типологичните характеристики на железните стрели позволяват датирането им в КЖЕ. Големият брой нападателно въоръжение, открито в обект 1 и 2, свидетелства за състоялата се в тази местност битка през втората половина на IV в. пр. Хр. между военни части от армията на Филип Македонски и местен тракийски династ.

Обект 6 е разположен в подножието на склон, върху слабо наклонена на юг равнина, в м. Орешака (обр. 1). Заема площ от около 20 дка. Теренът е терасиран през XX в., а в момента представлява обработени или запуснати малки парцели с лозови насаждения и овощни градини. В обработваемите площи е регистрирана средновисока концентрация на фрагменти от съдове изработени на колело и малко количество изработени на ръка. Керамиката се датира в КЖЕ и римската епоха (III–IV в.). Открита е дръжка от ранноелинистическа амфора с тасоски печат ([Π]ΟΛΥΝΕΙΚ[ΗΣ]), датиран в 298 г. пр. Хр. (обр. 3, 7) (Tzochev 2009, 65, Tab. 3). Сред фрагментите от строителна керамика прави впечатление парче от плоска покривна керемида, чиято горна повърхност е покрита с кафяв лак. Подобни екземпляри са рядко срещани във вътрешността на Тракия. Използвани са за покриване на сгради с представителни функции, отнасящи се към къснокласическата и ранноелинистическата епоха.

Северно от обект 6, върху билото на възвишение в м. Градището, е локализирана крепост (обект 7), чиито стени са изградени от ломени камъни споени с бял хоросан. Керамични фрагменти от късната античност се откриват единствено върху южните склонове под крепостта. Вероятно отбранителното съоръжение е функционирало и през средновековието (Лисицов 2008, 45-46).

Регистрираните археологически обекти свидетелстват, че подножието на рида Гребенец е заселено още през VI–V хил. пр. Хр. Селищата са разположени върху речни тераси в близост до водоизточник. През III–I хил. пр. Хр. се наблюдава промяна на топографията на археологическите обекти. Обитават се естествено защитени височини, допълнително укрепени с каменни стени. По южните склонове на планината е регистрирана селищна структура от КЖЕ, която вероятно може да се свърже с откритите в с. Калояново и Тополчане гробница и богат подмогилен гроб. Археологическите обекти разположени във високите части на планинската верига се отнасят към втората половина на I хил. пр. Хр. и продължават съществуването си през I хил. сл. Хр. Те служат за охрана и отбрана на пътните комуникации, преминаващи през Стара планина.

Литература

Лисицов 2008: С. Лисицов. Фортификацията за защита на Ичеренския проход и дублиращите му пътни трасета през Късната Античност и Българското Средновековие (края на IV – XIV век). – Годишник на Регионален исторически музей – Сливен. Сливен, 2008, I, 36-62.

Tzochev 2009: Ch. Tzochev. Notes on the Thasian Amphora Stamps Chronology. – Archaeologia Bulgarica, XIII, 1, 2009, 55-72.

ARCHAEOLOGICAL SURVEY ON SITES ON THE TERRITORY OF SOTIRYA AND TOPOLCHANE VILLAGES, SLIVEN MUNICIPALITY

Petar Leshtakov, Emil Nankov, Alexandrina Tsoneva, Yordanka Ilieva, Dian Dryanovski

The archaeological survey comprised parts of the territories of the villages of Sotirya and Topolchane, situated along the western periphery of the mountainous chain Grebenets. Seven archaeological sites were registered belonging to a wide chronological span, from the end of the 6th millennium BC until the 1st millennium AD (fig. 1).

Three of the sites, located on river banks along the course of Sotirska river, presented settlements from the Late Neolithic, Late Chalcolithic periods, as well as a multi-layered fortified settlement dated to the Early Bronze and Early Iron Ages (fig. 2).

Observations made on Sites No 1, 2 and 6 had great bearings on the history of inland Thrace during the 4th c. BC. The archaeological finds indicated permanent habitation in the region during the Classical and the Hellenistic periods, as well as the existence of a dynastic center related to the Odrysian kingdom. The discovered inscribed lead sling bullets and the iron arrowheads testified to a battle between military detachments from the army of Philip II of Macedon with that of an Odrysian dynast. The settlement in Oreshaka locality (Site No 6) may be connected with the rich mound burials near the villages of Topolchane and Kaloyanovo (fig. 3).

№ 27. ИЗДИРВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ПРОХОРОВСКОТО РУДНО НАХОДИЩЕ

Петър Лещаков, Калин Димитров

Издирванията на археологически обекти в Прохоровското рудно поле е реализирано по проект „Ранен рудодобив и металургия в източната част на Средногорската металогенна зона (V хилядолетие пр. Хр. – I хил. сл. Хр.). Археологически, геологически и геофизични изследвания на следи от древен рудодобив и металургия в Бургаския и Ямболския рудни райони“, финансиран от ФНИ. Те се проведоха в периода 30.10–3.11.2015 г. Ръководител на проучването е П. Лещаков, зам. ръководител – К. Димитров, а членове на екипа са Й. Илиева, Н. Цанкова и С. Добрев (геолози от МГУ „Св. Иван Рилски“).

Теренната дейност бе съсредоточена в части от землищата на селата Прохорово, община Нова Загора, Бояджик и Гълъбинци, община Тунджа. Основна цел на изследването е локализиране на следи от древен рудодобив и металургична дейност, свързани с богатите залежи на цветни метали в Прохоровското рудно находище. Перспективността на района е установена още при изследванията на Е. Черных (Черных 1978, 41-42). По време на теренната работа бяха регистрирани шест обекта, два от които пряко свързани с древния рудодобив и металургия. Пет от археологическите обекти попадат в землището на село Прохорово (обр. 1) и един в тези на Бояджик и Гълъбинци.

В участък Бакърджийницата са регистрирани следи от древен рудодобив (обект 1). Те се локализират върху източния склон и в подножието на хълм. Засвидетелствани са открити изработки с линеен характер и ориентация И–З, следващи рудните жили (обр. 2). Дължината им достига 50–60 м, ширината 1–2 м и дълбочината 1–1,5 м. Повечето от тях са силно нарушени от съвременни геолого-проучвателни дейности. По склоновете на рупите и в тях се откриват рудни образци, съдържащи медни минерали. В долната част на склона са регистрирани множество безформени отвали, образува-

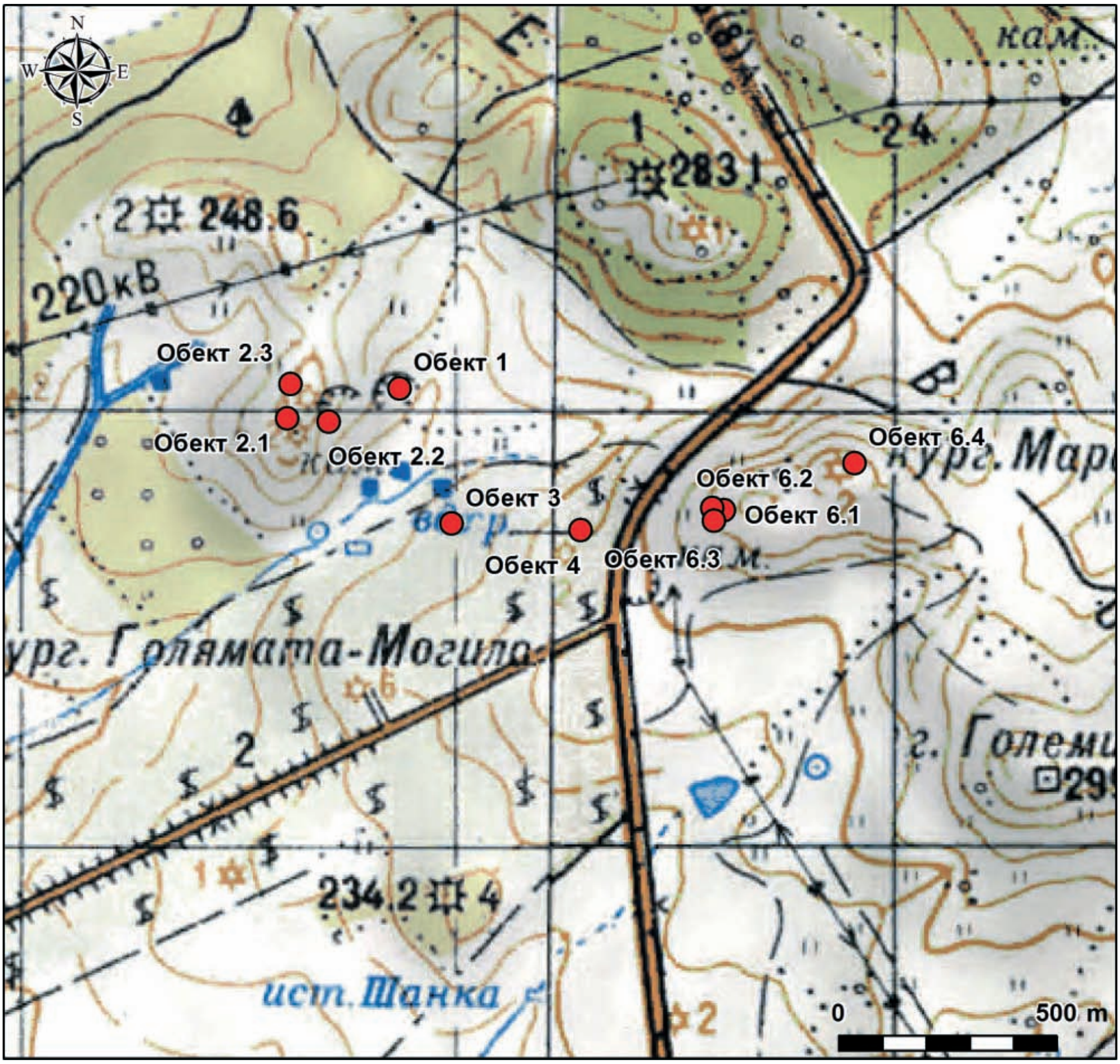
N
W
E
S
кам.
24
283.1
2 248.6
220кВ
Обект 2.3
Обект 1
Обект 2.1
Обект 2.2
Обект 3
Обект 4
Обект 6.3
Обект 6.2
Обект 6.1
Обект 6.4
кург. Мар
ург. Голямата-Могила
г. Големи
29
234.2 4
ист. Шанка
0
500 m

Обр. 1. Карта на регистрираните археологически обекти в зоната на Прохоровското рудно находище, землище на с. Прохорово.

Fig. 1. Map of the recorded archaeological sites in the area of Prohorovo ore field, Prohorovo village.

ни вследствие на добивните дейности. Върху тях се откриват парчета от керемиди и малко обезличени фрагменти от трапезна керамика, изработена на колело, които най-общо се отнасят към римската епоха.

Югоизточно от рудника, на левия бряг на р. Богошинска, е локализирано селище от ЖЕ и римския период (обект 3). То е разположено върху надзаливната речна тераса. В ЮЗ му част се откриват основно материали от периода II–IV в. сл. Хр. В СИ част са регистрирани няколко петна от вторично изпечени парчета от стенна мазилка. Около тях са открити обезличени фрагменти от съдове изработени на ръка. Сградите се отнасят към I хил. пр. Хр.

На З и ЮИ от рудника са локализирани два могилни некропола (обект 2 и 6) и единична надгробна могила (обект 4).

В землищата на селата Бояджик и Гълъбинци е регистрирана агломерация от праисторическа селищна могила и две сателитни селища. Структурите се локализират на левия и десния бряг на малка рекичка, десен приток на р. Калница. Селищната могила, известна като Туркменската могила (обект 5), е разположена върху първата надзаливна тераса, на десния речен бряг. Тя има диаметър

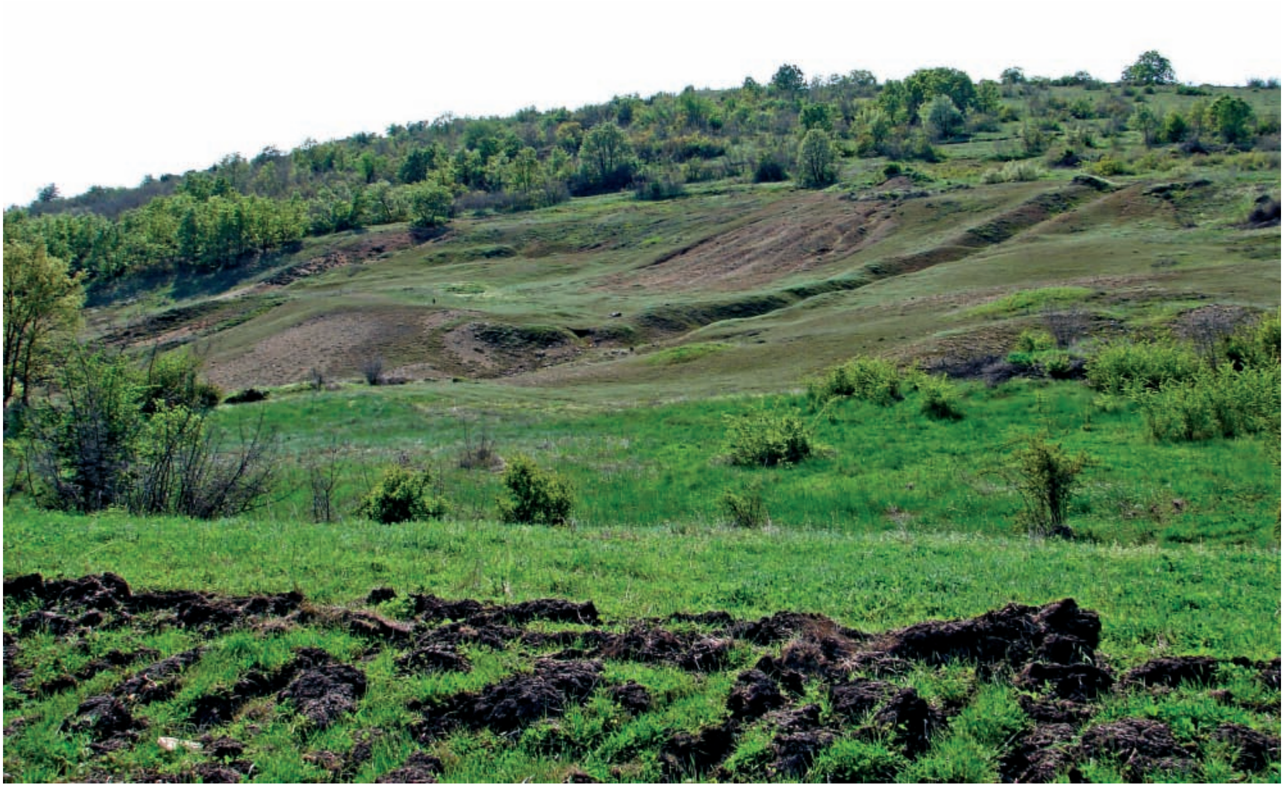

Обр. 2. Следи от древен рудодобив в участък Бакърджийницата.

Fig. 2. Traces of ancient ore mining in the Bakardzhijnitsa mine.

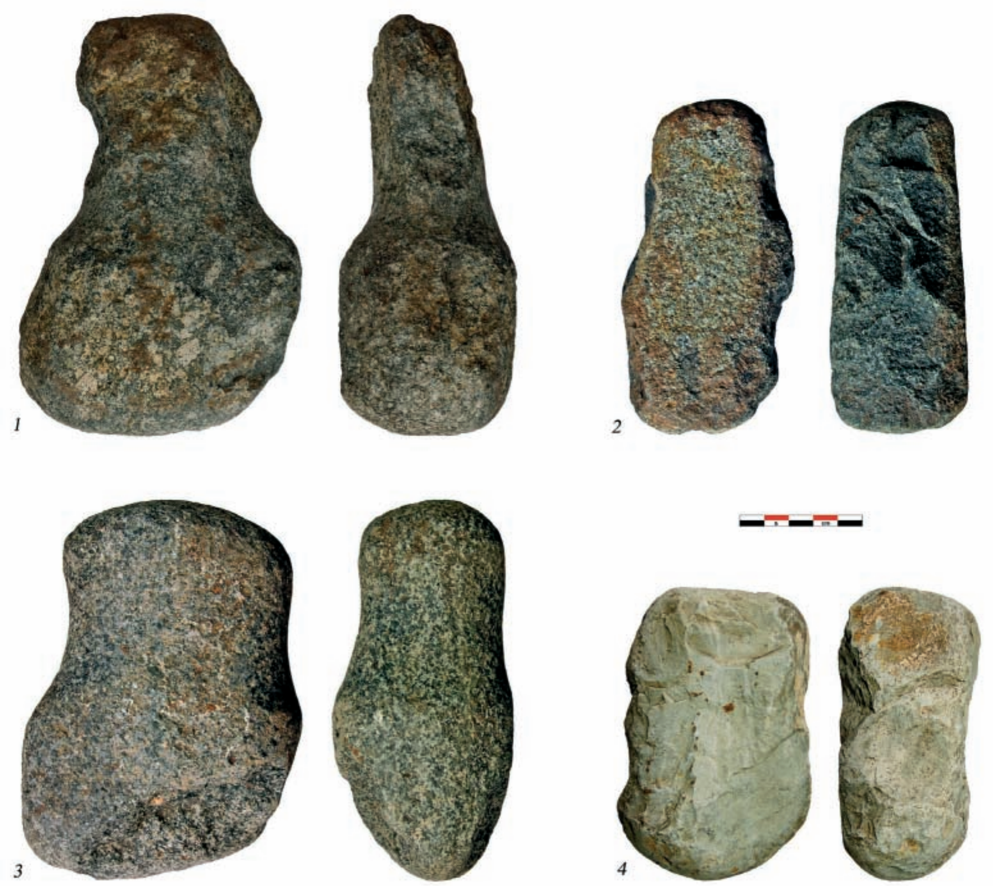

Обр. 3. Каменни оръдия, открити в сателитните селища около тел Туркменската могила, в землищата на селата Бояджик и Гълъбинци.

Fig. 3. Stone tools from the satellite sites of Turkmenskata tell, Boyadzhik and Galabintsi villages.

при основата 100 м и височина 8 м. Заема площ от 8 дка. Повърхността ѝ не се обработва и е обрасла с тревиста и храстова растителност.

Източно от селищната могила, е регистрирано голямо сателитно селище (обект 5.1), разположено успоредно на реката. То изцяло попада в обработваеми площи. Археологически материали се откриват на площ от 86 дка. Обектът има неправилна елипсовидна форма с размери 490 м (СИ–ЮЗ) × 220 м (СЗ–ЮИ). По повърхността му бе регистрирана висока концентрация на керамика, парчета вторично изпечена стенна мазилка и оръдия на труда от камък и кремък. Фрагментите от керамични съдове свидетелстват за дълъг период на обитаване. Голяма част от керамиката е от съдове, изработени на ръка. Формално-декоративните им характеристики свидетелстват за обитаване през късния неолит, халколита, РБЕ и РЖЕ. Откриват се единични фрагменти от сива монохромна керамика, отнасящи се към КЖЕ както и висока концентрация на керамични фрагменти от Средновековието. По повърхността, в ЮЗ част на обекта, се разкриха голям брой рудни образци със следи от медна минерализация[1]. Те представляват отпадък от набогатяването на суровина преди стапяне. Сред тях е открито каменно оръдие, определяно в научната литература като рударски чук (обр. 3, 1). В зоната, заедно с късовете руда, е регистрирана висока концентрация на керамика, отнасяща се към късния халколит. Откри се и малко количество керамични фрагменти от средновековието.

Второто сателитно селище (обект 5.2) е разположено на запад от селищната могила, върху първата надзаливна тераса на левия бряг на реката. По голяма част от обекта попада в обработваема нива. Археологически материали се откриват на площ от 13 дка, като поради ниската видимост на терена западната и югозападната граница на обекта остават неясни. По повърхността е регистрирана много висока концентрация на археологически материали – вторично горели обмазки от сгради, каменни и кремъчни оръдия и керамични фрагменти. Намерени бяха 8 каменни оръдия, част от които вероятно са свързани с преработката на руда (обр. 3, 2–4). Сред археологическите материали се откриват и голям брой рудни образци съдържащи медни минерали и едно парче шлака. Контекстът на тези материали е много сходен със засвидетелствания в обект 5.1. Основното количество керамика е с ясни формално-декоративни характеристики на керамичния репертоар от късния халколит (втора половина на V хил. пр. Хр.). Освен праисторическа керамика са открити и отделни фрагменти отнасящи се към КЖЕ и средновековието. На този етап на проучване металургичните останки могат да бъдат отнесени само условно към някои от засвидетелстваните периоди на обитаване.

Литература

Черных 1978: Е. Н. Черных. Горное дело и металлургия древнейшей Болгарии. София, 1978.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEY IN THE PROHOROVO ORE DEPOSIT

Petar Leshtakov, Kalin Dimitrov

The field survey was part of the project “Early mining and metallurgy in the Eastern part of the Srednogorian metallogenic zone (V millennium BC – I millennium AD). Archaeological, geological and geophysical studies of traces of ancient mining and metallurgy in the Burgas and Yambol ore districts”, funded by SRF. The main objective was identification of traces of ancient ore mining and metallurgy, connected with the rich non-ferrous metal deposits in the Prohorovo ore field (fig. 1).

Numerous linear traces of ancient ore extraction have been identified in the Bakardzhijnitsa mine (fig. 2). In the lower part of the mine dump there were pottery sherds from the Roman period, which dated one of the stages in its exploitation. In the vicinity of the mine there was a high concentration of archaeological sites – settlements from the Iron age and the Roman period, two mound necropoleis and a single mound.

In the environs of Turkmenskata tell in the area of modern villages Boyadzhik and Galabintsi a number of prehistoric stone tools for ore crushing, as well as ore samples with copper mineralization and slag have been recorded, testifying for ancient copper extraction (fig. 3).

---

[1] Предварителният анализ на рудните образци, направен от Н. Цанкова, показва наличието на кристали гранат в медната минерализация. Подобен състав има рудата от Прохоровското находище.

№ 28. ГЛУХИТЕ КАМЪНИ 2015: LIDAR БАЗИРАНИ ТЕРЕННИ ИЗДИРВАНИЯ

Георги Нехризов, Юлия Цветкова, Надежда Кечева

През 2015 г. се проведоха издирвания на археологически обекти в района на комплекса Глухите камъни по съвместен проект, финансиран по програмата ICAB на ARCS[1]. Основната цел бе детайлизиране на археологическата картина в непосредствената околност на Глухите камъни. Проведените досега издирвания в този горист район не дадоха задоволителни резултати. По тази причина усилията ни бяха съсредоточени върху осигуряването на LiDAR заснемане, предоставящо възможност да се премахне виртуално растителната покривка.

Лазерното сканиране беше извършено от австрийската фирма Airborne Technologies GmbH през април 2015 г. Постигнатата гъстота на облака от точки възлиза на 10 точки на кв. м, а точността на получените x, y и z стойности е под 10 см. Общата сканирана площ обхваща територия от 21.07 кв. км. След обработка на първичния облак точки от Airborne бяха генерирани два отделни дигитални модела – на повърхността (DSM) и на терена (DTM), предоставени на отделни участъци от по 1 кв. км. Дигиталният модел на повърхността представлява първият върнат сигнал на лазерния лъч и моделира

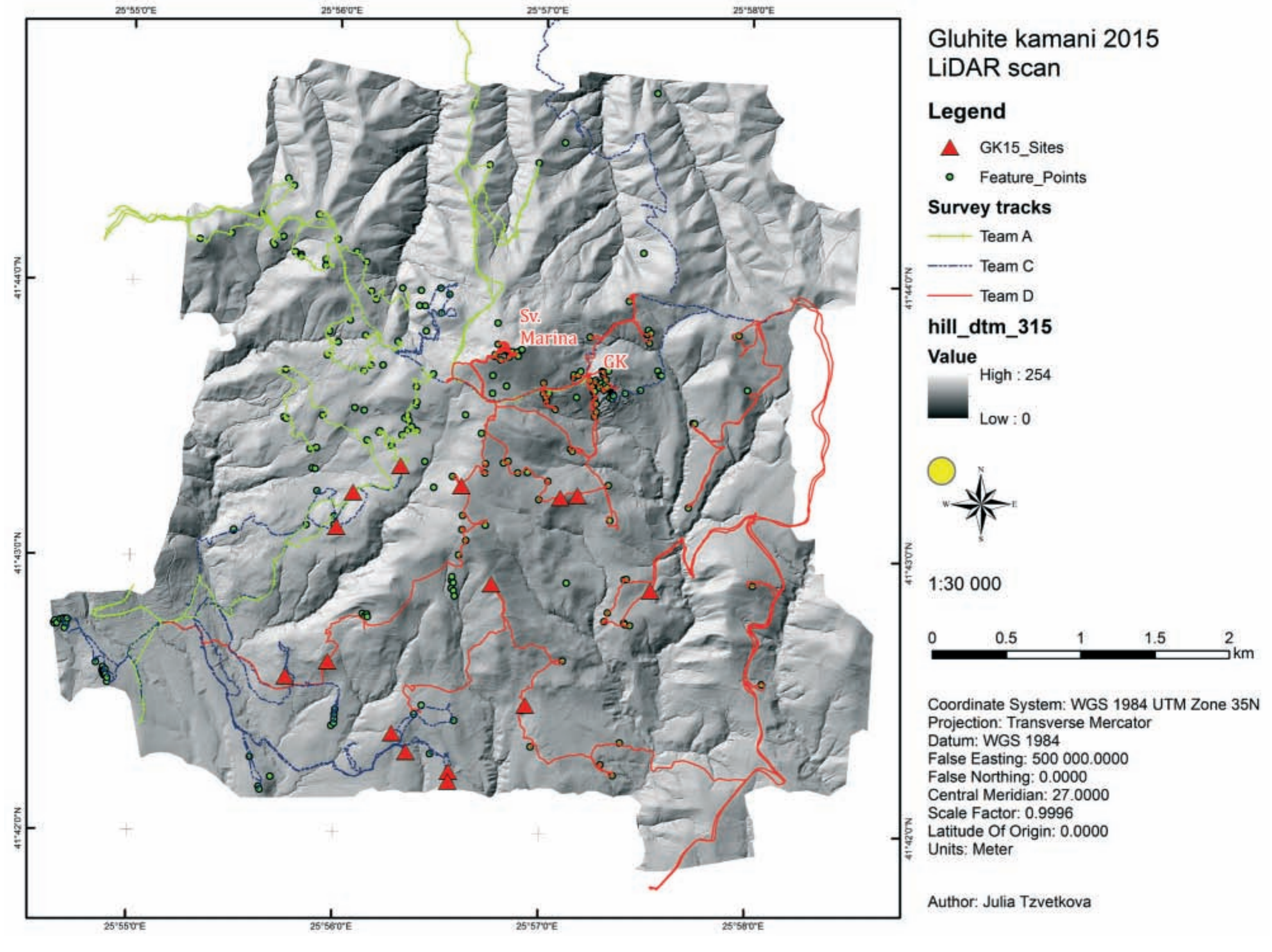
25°55'0"E
25°56'0"E
25°57'0"E
25°58'0"E
41°44'0"N
41°43'0"N
41°42'0"N
Sv. Marina
GK
Gluhite kamani 2015
LiDAR scan
Legend
GK15_Sites
Feature_Points
Survey tracks
Team A
Team C
Team D
hill_dtm_315
Value
High : 254
Low : 0
N
W
E
S
1:30 000
0
0.5
1
1.5
2
km
Coordinate System: WGS 1984 UTM Zone 35N
Projection: Transverse Mercator
Datum: WGS 1984
False Easting: 500 000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 27.0000
Scale Factor: 0.9996
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter
Author: Julia Tzvetkova

Обр. 1. Карта на обходената територия и регистрираните обекти.

Fig. 1. Map of the surveyed region and registered sites.

---

[1] В проекта участват проф. Лин Ролър (UCD) и доц. Майя Василева (НБУ). В издирванията се включиха докторантите и студентите Юлия Димитрова (НАИМ), Вероника Генчева, Ангел Григоров, Боряна Маркова, Светла Тодорова (СУ), Цветелина Шиндарова, Габриел Стойчев, Димитър Пачев (НБУ), Кристина Урутия, Ариел Харди (UCD).

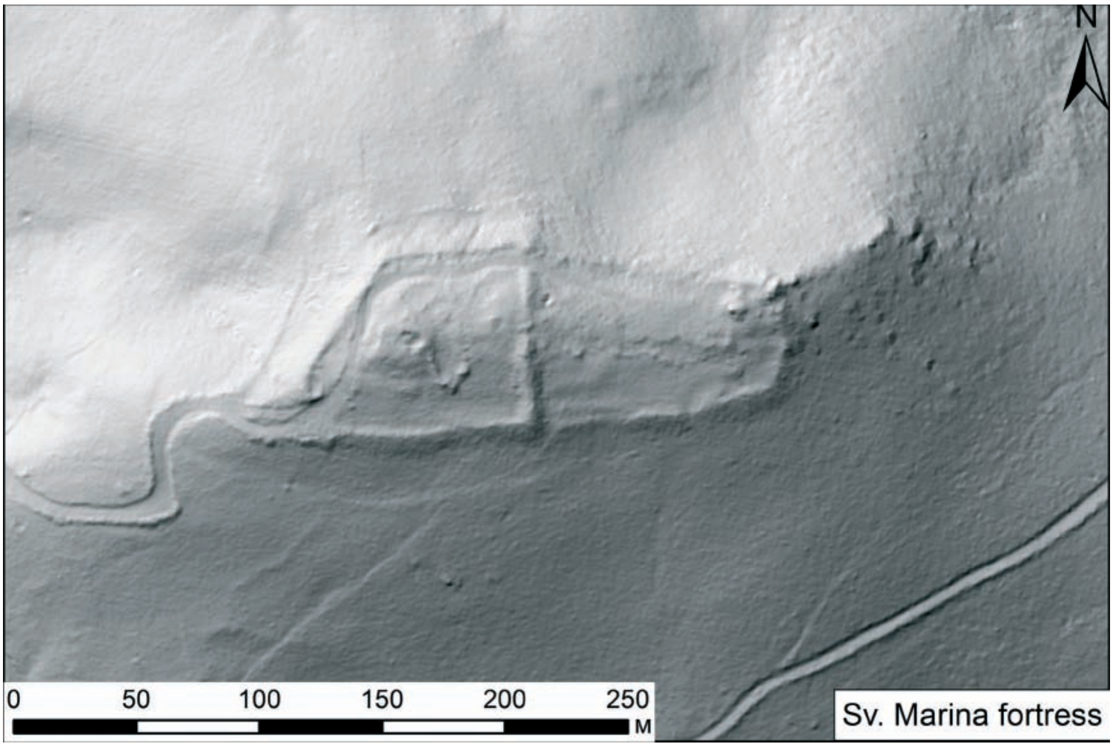

Обр. 2. План на крепостта Св. Марина според LiDAR заснемането.

Fig. 2. Plan of the St. Marina fortress on the LiDAR scan.

най-горната повърхност, включително дървесните корони. Дигиталният модел на терена илюстрира последният върнат сигнал на лазерния лъч, въз основа на който е моделирана реалната повърхност, без растителната покривка.

Последващата обработка на изображенията включваше няколко последователни стъпки: обединяването на отделните 101 единици за всеки от моделите, генерирането на дигитален височинен модел (DEM) и създаване на модел на релефа със светлосенки. Бяха създадени осем модела на релефа, възпроизвеждащи осветяването на терена под различни азимутни ъгли, съответно 0, 45, 90, 135, 180, 225, 270 и 315 градуса, при височина на слънцето 45 градуса над хоризонта. Получените цифрови модели бяха включени в обща ГИС, обединяваща наличните топографски карти (1:5000 и 1:25000) и данни от предходните теренни кампании.

Основна цел на предварителната работа бе анализът на генерираните изображения и маркиране на потенциални археологически обекти. За всяка наблюдавана аномалия в атрибутивна таблица бяха отбелязвани няколко показателя: идентификационен номер, вид структура (позитивна или негативна), предполагаем вид (археологически обект, купчина камъни, геоложка канавка, иманярски изкоп, зид и др.). Цялата територия бе разделена на четири квадранта, анализирани отделно[2]. Чрез наслагване и съпоставяне на различните модели на релефа, топографските карти и въздушни снимки бяха маркирани 253 аномалии. Отбелязването на дадена структура бе съобразено с общите географски дадености, известните археологически обекти, както и според индивидуалния опит за работа с археологически данни и тяхното представяне на дигитални изображения. Всички подобни на изкопи аномалии бяха маркирани по презумпция като следи от иманярска дейност. Като потенциални обекти бяха маркирани линейни структури, като вероятни разсипи от стени, докато овалните – като надгробни могили.

Работата на терен се състоеше в посещението на маркираните аномалии и верификация на данните за потвърждаване или отхвърляне на предполагаемия им характер. Издирванията се проведоха съгласно приетата методика за провеждане на теренни издирвания с мобилен ГИС софтуер, който позволява да се навигира през гора до набелязаните аномалии, а с GPS бе записвано обходеното трасе. Установената теренна ситуация бе отразявана в предварително подготвени формуляри по няколко основни показателя – вид на обекта, възможности за наблюдение, проходимост, растителна покривка и т.н., които да дадат възможност за съпоставка между предполаганата и реалната действителност.

---

[2] Анализът на изображенията бе извършен от Ю. Цветкова, Н. Кечева, В. Генчева и А. Григоров.

В рамките на 10 дни (от 26.08. до 5.09.2015 г.) три екипа от общо 12 участника покриха трасета с обща дължина от 130 км. Бяха посетени 209 от набелязаните аномалии. Останалите или не бе възможно да бъдат достигнати поради непроходимите теренни условия, или в процеса на работа и събрания опит бяха определени като природни структури. Повечето от аномалиите представляват естествени образувания, съвременни изкопи, геоложки канавки, каменни кариери, терасирания и др. В резултат на издирванията бяха регистрирани 13 нови археологически обекта и актуализирана информацията за 4 известни (обр. 1).

Обектите попадат основно в района, разположен ЮЗ от Глухите камъни. Девет от тях бяха локализирани въз основа на маркираните аномалии, останалите четири представляват концентрации от керамични фрагменти, установени по трасето на горските пътища. В повечето случаи новите обекти представляват малки надгробни могили с нарушени от иманярски изкопи насипи.

В рамките на заснетата площ категорично разпознаваем археологически обект е известната средновековна крепост на връх Св. Марина (АКБ № 10000598). Едва сега, чрез LiDAR заснемането, бе възможно да се прецизира общият план на крепостта. Западната, най-висока част с площ около 6 дка, е укрепена със солидна крепостна стена. На изображението ясно личат следи от постройки във вътрешността. За пръв път бе установено, че източната част на билото, с площ около 6 дка, също е била укрепена. Съдейки по каменните разсипи, стената е била значително по-ниска и в нея са интегрирани естествени скали (обр. 2).

От особен интерес са откритите структури от средновековието. Въз основа на анализа на LiDAR изображението бе локализиран некрополът на вече известната църква до м. Енимахле, разположен на 60 м южно от нея около могилообразен насип. На терена личат разрушени от иманяри гробни ями, както и един каменен кръст. Напълно неизвестен до този момент бе и обект, разположен СИ от с. Ефрем, определен по изображението като иманярски изкоп. При посещението предположението се потвърди – изкопът разкрива деструкции от каменна зидария без спойка, в които бе открит фрагмент от ротационна мелница. В рамките на комплекса Глухите камъни LiDAR сканирането позволи идентифицирането на участък от източната крепостна стена. Нейното прецизно позициониране ще е предмет на следващото геодезическо заснемане на комплекса.

Натрупаният опит и събраните теренни данни със сигурност ще послужат за бъдещото интерпретиране на дигиталните изображения и тяхното по-точно интерпретиране с оглед потенциалната археологическа информация.

GLUHITE KAMANI 2015: LIDAR BASED SURFACE SURVEY

Georgi Nekhrizov, Julia Tzvetkova, Nadezhda Kecheva

In 2015 a LiDAR aided field survey was carried out in the region of Gluhite kamani complex, within a research project granted by the ICAB program of ARCS (fig. 1). The application of a relevant research methodology of LiDAR imagery analysis and a subsequent ground-truthing of the detected features allowed for revealing of 13 new hidden archaeological sites (fig. 2).

№ 29. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ В ЗИДАРОВСКОТО И РОСЕНСКОТО РУДНИ ПОЛЕТА

Петър Лещаков, Калин Димитров, Рене Кунзе

Изследването бе реализирано по проект на НАИМ–БАН и Университет Тюбинген „Изследване на експлоатация в миналото на ресурсите на Росенското и Върлибряжкото рудни полета“ и съвместен проект на НАИМ–БАН и МГУ „Св. Иван Рилски“ на тема “Ранен рудодобив и металургия в източната част на Средногорската металогенна зона (V хилядолетие пр. Хр. – I хил. сл. Хр.). Археологически,

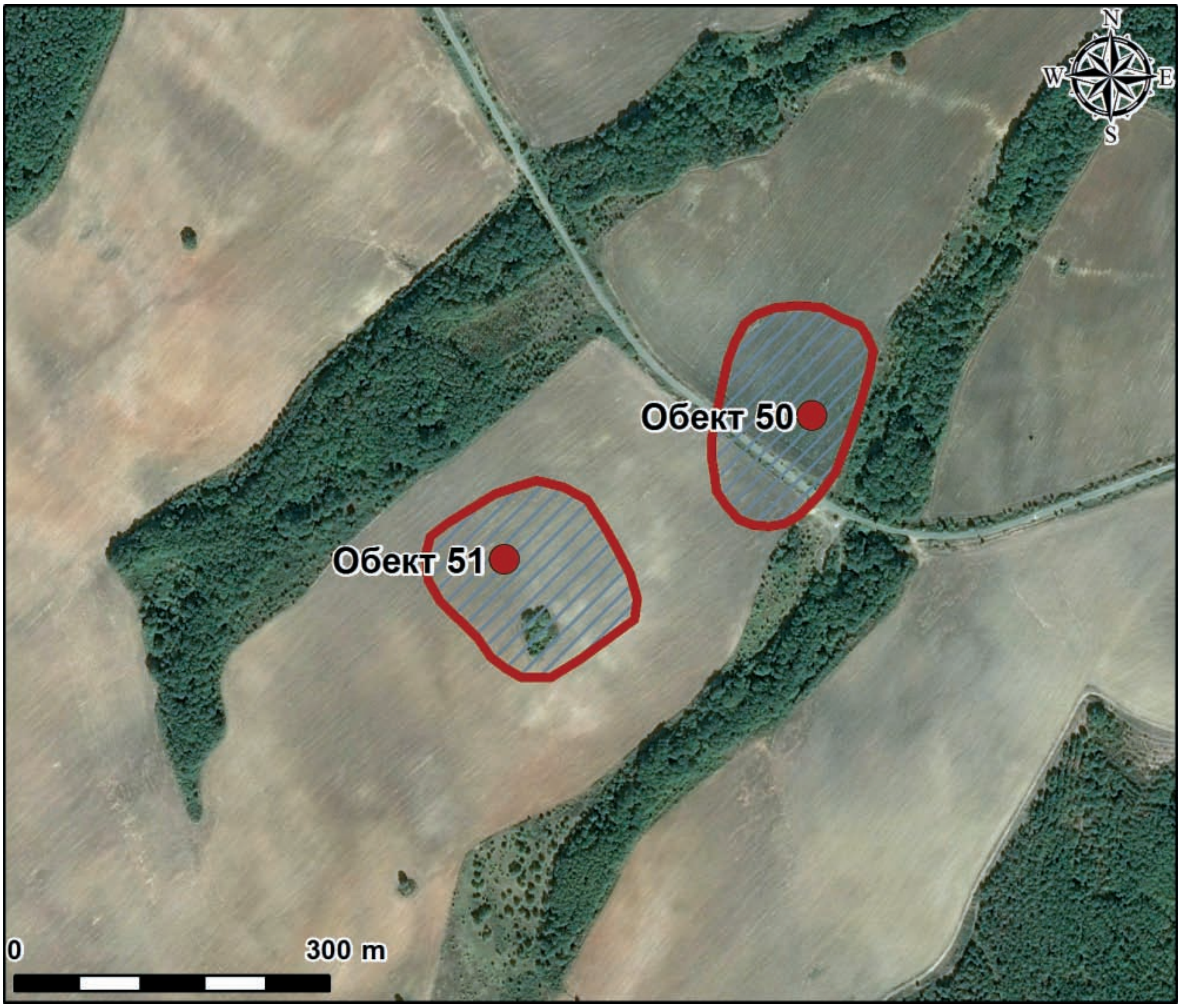

Обр. 1. Местоположение и граници на обекти от късния неолит (№ 50) и римската епоха (№ 51) в землището на с. Габър.

Fig. 1. Location and territory of sites dated to the Late Neolithic (No 50) and the Roman period (No 51) in the land of the Gabar village.

геологически и геофизични изследвания на следи от древен рудодобив и металургия в Бургаския и Ямболския рудни райони", финансиран от ФНИ. Теренната работа е осъществена на два етапа, през месец април и ноември 2015 г. Ръководител на проучването е П. Лещаков, зам. ръководител – К. Димитров, събирането на проби е ръководено от Р. Кунзе. В теренната работа взеха участие археолози, геолози и студенти от НАИМ–БАН, университет Тюбинген и МГУ „Св. Иван Рилски". Основни цели на проучването е изучаване на древния рудодобив и металургия в полиметалните находища от Росенското и Зидаровското рудни полета и изясняване на селищния модел в изследвания район от късната праистория до античността.

Зидаровско рудно поле

В землищата на селата Габър, Зидарово и Извор са регистрирани седем археологически обекта – три селища, две крепости и две надгробни могили. По данни от сателитна снимка, в м. Стублица, разположена на 4,3 км СЗ от с. Габър, е локализирано селище (обект 50) от късния неолит (обр. 1). Археологически материали се откриват на площ от 27 дка. Регистрирани са късове от вторично изпечени стенни мазилки, голям брой каменни оръдия – тесли, чукалки и хромели и висока концентрация на керамични фрагменти от съдове, изработени на ръка. Характерните керамични фрагменти датират обекта в късния неолит. На 300 м ЮЗ от праисторическия обект, на площ от 26 дка, е локализиран още един (обект 51) с материали от елинистическата епоха и III–IV в. сл. Хр. (обр. 1). В най-високата

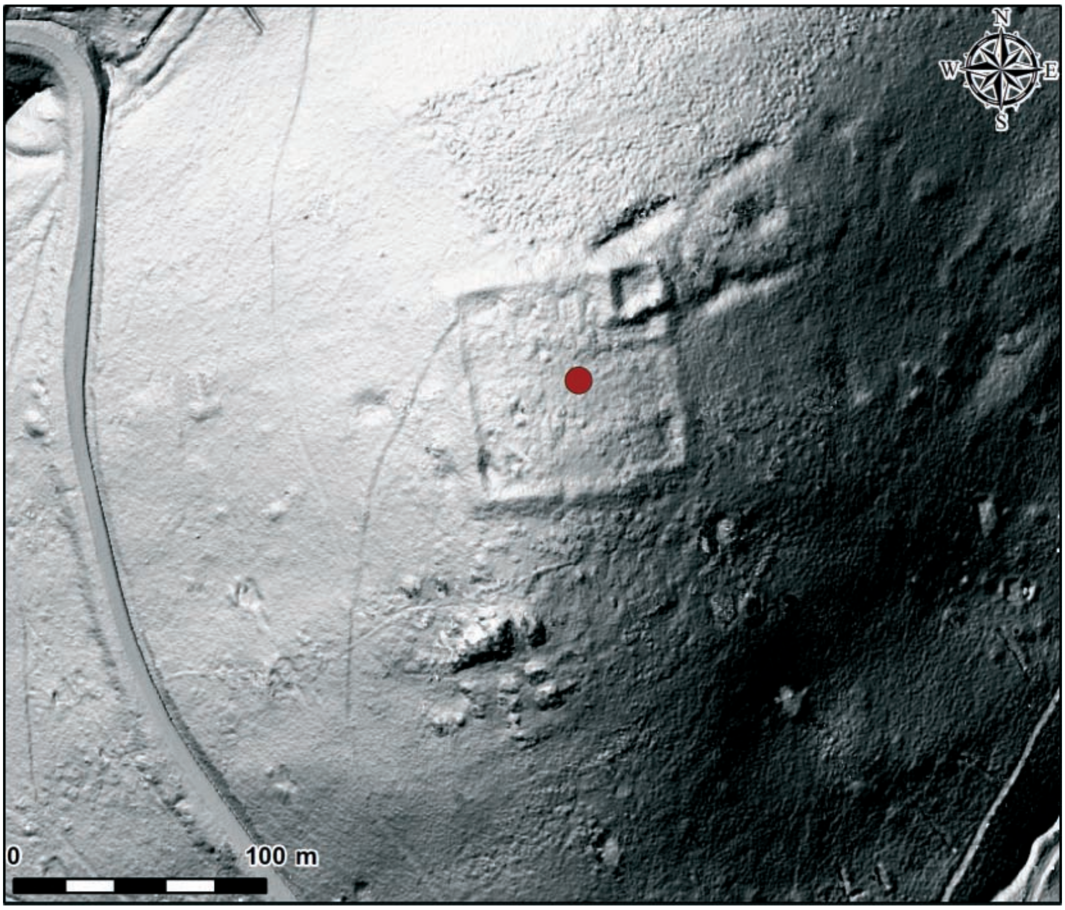

Обр. 2. LiDAR изображение на крепост от античността в землището на с. Равадиново.

Fig. 2. LiDAR DTM image of the antique fortress in the land of Ravadinovo village.

му част са открити струпвания от ломени камъни, които предполагат наличието на укрепление. Крепости от средновековието (обект 60) и късноелинистическата епоха (обект 54) са открити в м. Каята, землище на с. Зидарово и м. Калето, землище на с. Извор. Северно от първата крепост е засвидетелствано подградие (обект 61) с материали от КЖЕ и XI–XII в. сл. Хр.

Росенско рудно поле

Преди началото на археологическия сезон по билото и склоновете на Медни рид, на площ от 40 км^2, е направено лазарно сканиране с LiDAR. От цифровия модел на терена са набелязани над 60 негативни или позитивни структури, интерпретирани като потенциални археологически обекти. Част от тях са посетени от експедицията и е потвърден древният им антропогенен произход.

В землищата на градовете Приморско и Черноморец, и селата Веселие, Равадиново и Росен са регистрирани девет археологически обекта – две селища, една крепост, четири могилни некропола и два древни рудника.

Важен паметник от късната праистория (обект 57) е регистрираното на десния бряг на р. Ропотамо, в м. Салихлярската могила, селище датиращо от късния неолит. То е разположено на около 5 км от съвременния морски бряг. По повърхността му са открити късове вторично изпечени стенни мазилки, кремъчни и каменни оръдия и керамични фрагменти с врязана украса. В по-късна епоха част от културния пласт е изгребан и върху най-високата точка на обекта е натрупана надгробна могила. Още две могили с каменно-землен насип са локализирани на около 550 м СИ от праисторическото селище (обект 59). Насипите на всички могили са нарушени от иманярски изкопи.

На 2,7 км СИ от с. Веселие, по данни от изследването с LiDAR, е открит комплекс от селищен обект (обект 44) и прилежащ към него могилен некропол (обект 43). Селището се локализира върху тераса с ЮИ изложение на десния бряг на малка река. Откритите керамични фрагменти от амфорна тара и трапезни съдове изработени на колело се отнасят се към класическия период (V-IV в. пр. Хр.).

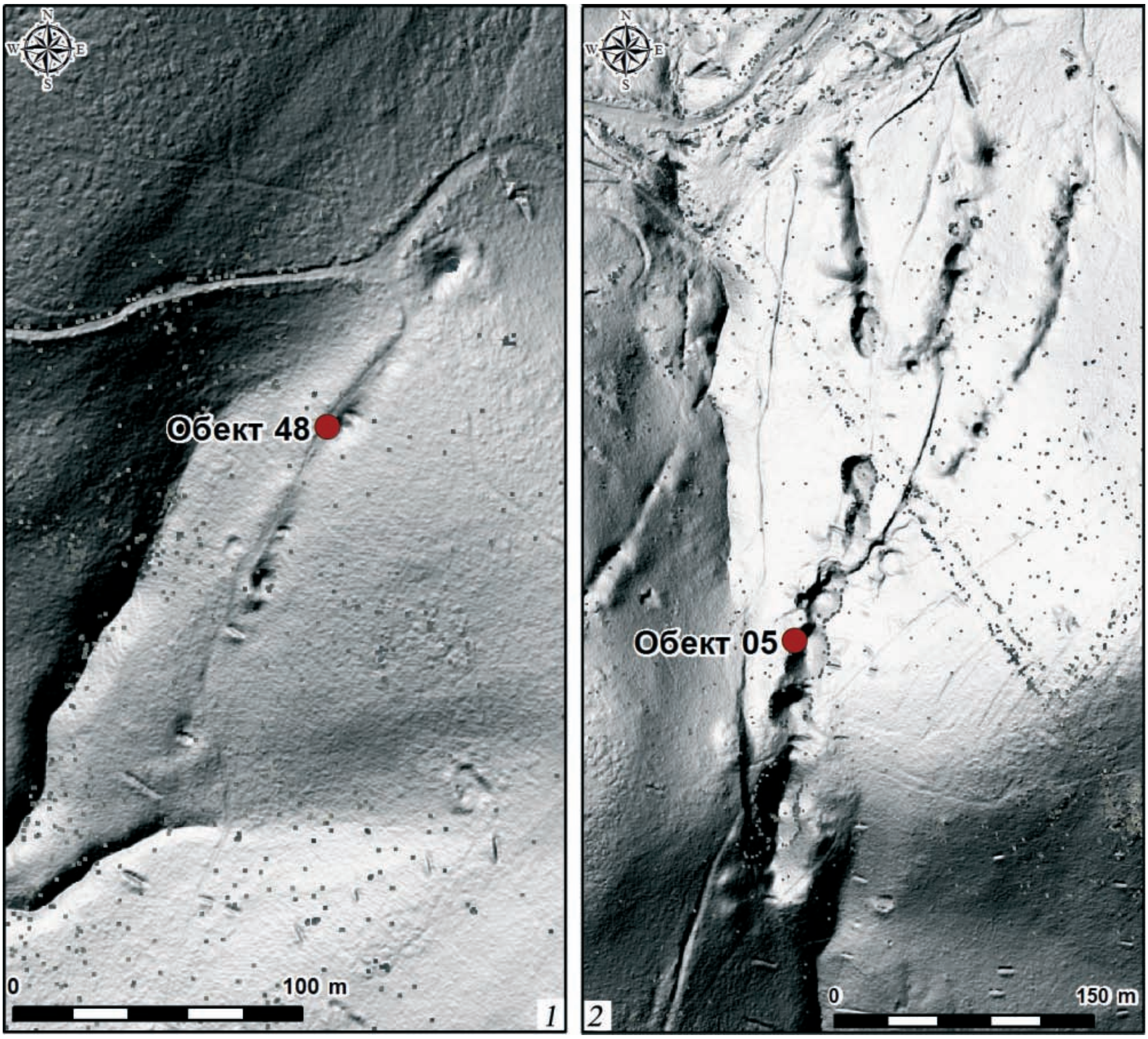

Обр. 3. LiDAR изображение на древни рудници: 1. в находище Росен; 2. в находище Куручешме.

Fig. 3. LiDAR DTM image of ancient mining sites: 1. ore deposit Rossen; 2. ore deposit Kurucheshme.

Вероятно обектът представлява селско имение, свързано с Аполония Понтика. Прилежащият могилен некропол е разположен на 200 м западно. Съставен е от четири могили, като най-големите от тях са нарушени от иманярски изкопи.

В землището на село Равадиново, на около 300 м С от входа на новото сметище на Созопол, е регистрирана неизвестна до сега крепост (обект 42). Укреплението има четириъгълна форма с размери 95х90 м (обр. 2). Заема площ от 8,5 дка. Стените са изградени от ломени камъни без спойка. Запазени са на височина до 1,5 м. В СИ ъгъл на укреплението е изградено по-малко. То също има правоъгълна форма с площ около 600 кв. м. Във вътрешността му са открити късове от вторично изпечена стенна мазилка и обезличени керамични фрагменти от съдове, изработени на грънчарско колело. Археологическите материали не позволяват ясна датировка на обекта. На базата на косвени данни той може да се отнесе към втората половина на I хил. пр. Хр. Крепостта вероятно е контролирала и охранявала рудодобива в близкоразположените находища Пропаднала вода и Чиплака.

Около рудните находища са направени важни наблюдения върху древния рудодобив. Открити са два нови рудника (обект 48 и 52), разположени върху източния склон на Голям Росен баир (обр. 3 1) и в източната периферия на м. Пропаднала вода. Те представляват открити линейни изработки с вертикални шахти. Поради липсата на археологически материали, датировката им на този етап остава неясна.

Всички регистрирани до момента повърхностни следи от древен рудодобив са с ориентация СИ–ЮЗ (обр. 3), следваща посоката на рудните жили. Следите от рудната дейност показват сходна организация на добива чрез изчерпване на плитките богати на руда зони и проникване постепенно в дълбочина чрез шахти за достигане на по-дълбоките. Разграничаването на древната от съвременната минна дейност е улеснено от проследените върху цифровия модел на теренен отвали, разположени успоредно на самите изработки.

ARCHAEOLOGICAL FIELD SURVEYS IN THE AREA OF ROSSEN AND ZIDAROVO ORE FIELDS

Petar Leshtakov, Kalin Dimitrov, Rene Kunze

Before the fieldwork a high resolution airborne LiDAR scanning was done on a 40 square km area of the Rossen ore field. Over than 60 potential archaeological sites were detected on the LiDAR DTM, and after that they were visited. For more of them an anthropogenic origin, mostly related with mining activities in the past, was confirmed. Using LiDAR data and conventional survey methods 16 new archaeological sites (settlements, fortresses, mounds and ancient mine places) were discovers. The earliest sites were two Late Neolithic settlements in the territory of Gabar village and Primorsko town (fig. 1). Another important monument that was first identified on the LiDAR DTM and later studied on the terrain was a rectangular stone built fortress located in the land of Ravadinovo village (fig. 2). The fortification probably dated back to the Antiquity and had the function to control and secure the nearby mining sites Propadnala voda and Chiplaka.

The overall work allowed new important observations on the location, the size and the orientation of ancient mines in the Rossen ore field and the related with them metallurgical treatment centres (fig. 3).

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ

№ 30. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ИЗДИРВАНЕ ПОД ВОДА С НЕДЕСТРУКТИВНИ МЕТОДИ В ПРИСТАНИЩЕТО НА ГР. ЧЕРНОМОРЕЦ, ОБЩИНА СОЗОПОЛ

Христина Ангелова, Драгомир Гърбов, Кирил Велковски, Люба Трендафилова, Найден Прахов

Археологическото проучване в пристанището на гр. Черноморец, свързано с изпълнението на проект на Община Созопол „КПИИ Инвестиции в съществуващо рибарско пристанище гр. Черноморец, община Созопол", продължи работата, започната през 2014 г. Целта ни бе да установим наличието или липсата на културни ценности под вода. Проучената площ обхваща района на бъдещото пристанище и неговата оперативна акватория. Тя бе разделена на 5 зони, поетапно освобождавани за изпълнение на строителните дейности.

През 2014 г. бе използван комплекс от недеструктивни геофизични методи за детайлно дистанционно изследване на морското дъно и различни методи за проверка на цели от потенциален археологически интерес. Визуални водолазни огледи и проверка на регистрираните цели в Зони 1 и 2 бяха осъществени през 2014 г. (Ангелова и др. 2015). През 2015 г. продължи проверката в зони 3, 4 и 5. Всички цели, определени за проверка в зони 3, 4 и 5 се оказаха естествени образувания, с изключение на цел М141106–14, за която бе установено, че е потънал дървен кораб (обр.1).

Информацията за обекта, с която разполагахме към момента на откриването му, не ни позволи да определим дали потъналият кораб е културна ценност по смисъла на чл. 1 от „Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на културното наследство под вода". Стремежът на екипа бе да събере макси-

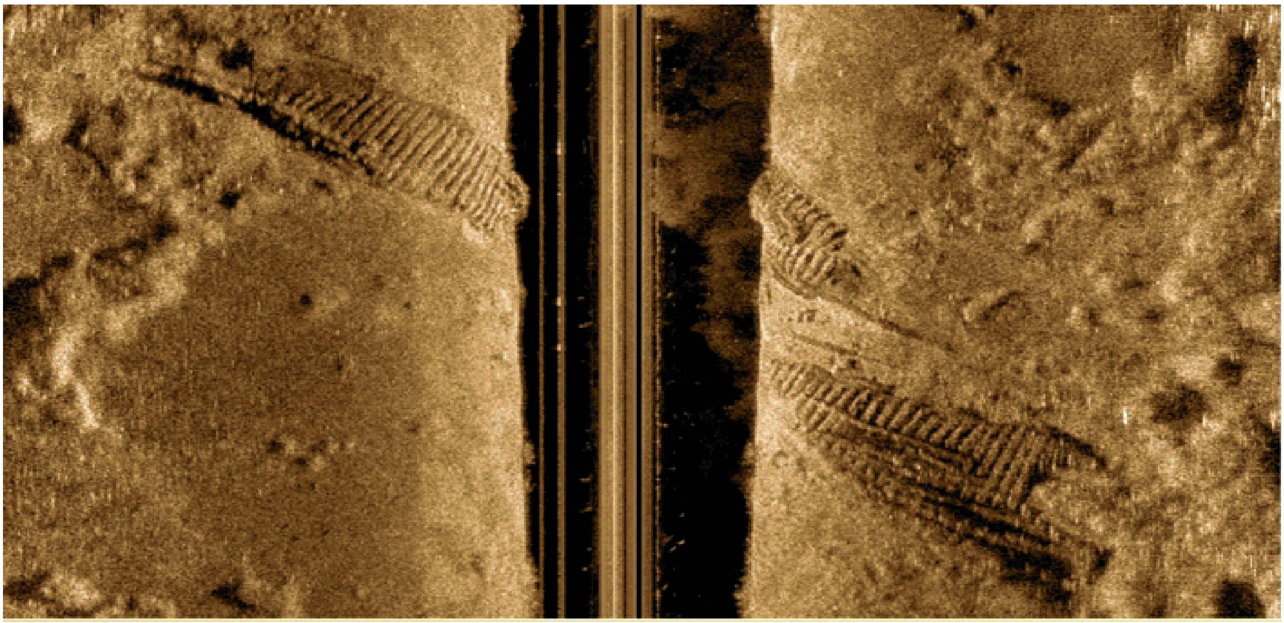

Обр. 1. Сонарна снимка на регистрирания в Зона 5 дървен кораб (цел M141106–14).

Fig. 1. Sonar image of the shipwreck (target M141106–14).

мално сигурна датираща информация. Визуални водолазни огледи на обекта установиха наличието на експониран на морското дъно in situ корабен товар от тухли, както и дървени елементи на потънал кораб – ребра и надлъжни елементи, разположени в два сектора и маркиращи две едри отломки от корабен корпус (обр.2).

Корабът лежи на равен кил на дълбочина 4–4,5 м, ориентиран в направление СИ–ЮЗ. Корабният товар е разположен в средната част на обекта и представлява куп от тухли с приблизителни размери 10×3×1,5 м, подредени в 31 реда по дължина, 4–5 реда във височина и до 18 реда в ширина. Средният размер на тухлите е 0,26×0,13×0,06 м, който се доближава до съвременния стандарт за единични тухли. Химическият анализ на една от тухлите показа наличието на специфични елементи, характерни за долнокредните седименти, разкриващи се на територията на югоизточна България.[1] Глини от този тип се срещат в тектонската гранична зона между Източносредногорската и Странджанската тектонски единици. Основен белег на тези скали (глини), е липсата на калций в съдържанието им, което ги отличава от повечето глини в България. От типоморфните минерали най-важен е кварцът, който има метаморфен произход и също потвърждава местния произход на суровината. От друга страна, по информация на г-жа Д. Чантова – уредник в местния музей, местни хора от Черноморец притежават медни съдове, открити на същото място, където бе локализиран потъналият кораб. Съдовете са много сходни с откритите на проучения в периода 1982–1984 г. и 2000–2003 г. в южния залив на гр. Китен потънал кораб, датиран в края на XVIII – началото на XIX в. Изследването на меден съд с надпис на арабица и с украса и на меден ибрик, съобщени като открити в акваторията на пристанище Черноморец, беше възложено на проф. д-р К. Венедикова, според която съдовете датират от XVII–XIX в. Единствените източници на информация за датировката на кораба можеха да бъдат тухлите и медните съдове, ако тези съдове действително принадлежат на кораба и са били извадени именно от него.

Проучването ни за мястото, където тухлите са могли да бъдат произведени, остана без резултат, тъй като липсва регистър на бившите тухларници по Черноморското крайбрежие. Изключително високото качество на тухлите ни наведе на мисълта, че би било много вероятно те да са били предназначени за най-бързо развиващия се град след Освобождението – Бургас. В книгата си „Миналото на Бургас“, Г. Попаянов пише: „Частни, както и обществени сгради от модерен архитектурен стил, градени с тухли се срещаха твърде рядко до Освобождението“. Към това трябва да добавим и факта, че тухлите са огнеупорни и едва ли са били предназначени за строителството на сгради.

През 1891 г. обаче е утвърден първият градоустройствен план на Бургас. През първите десетилетия на новия век градът претърпява ускорено индустриално развитие. Създават се 151 индустриални

---

[1] Изказваме благодарност на доц. д-р Андрей Аладжов за оказаното съдействие за анализа на тухлите.

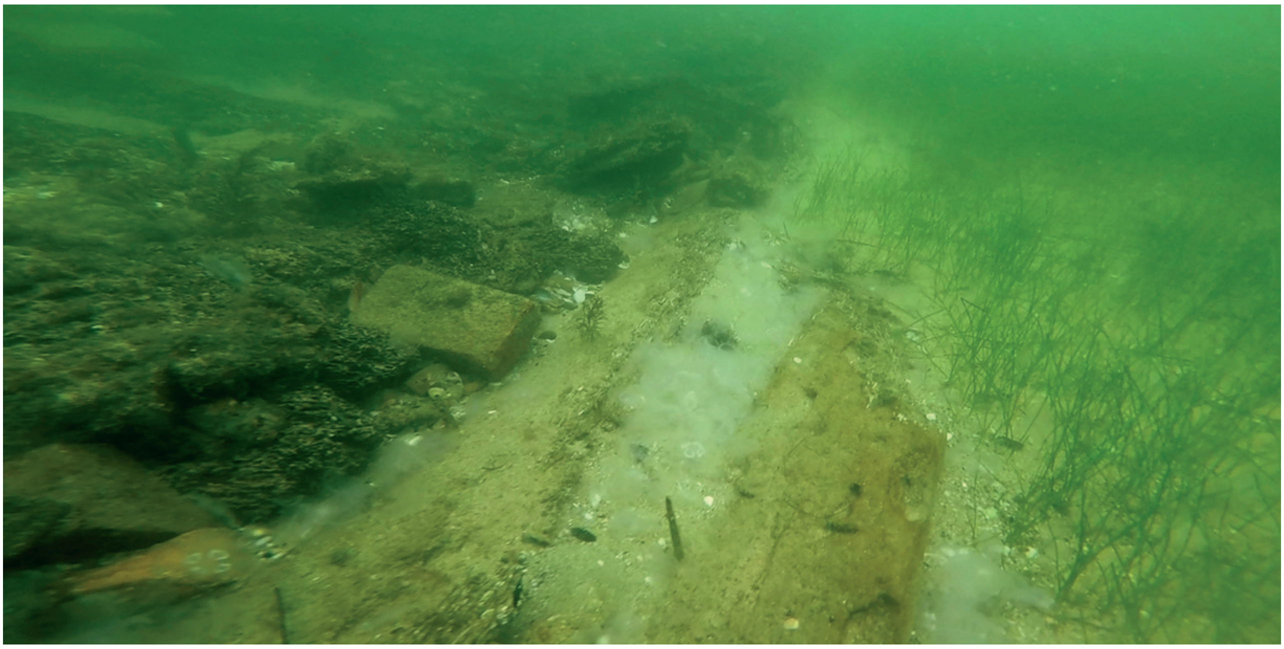

Обр. 2. Останките на потъналия кораб.

Fig. 2. The shipwreck remains.

предприятия и всичко това прави да изглежда логична необходимостта от строителни материали именно в периода след Освобождението.

Въпреки гореизложеното, отсъствието на други данни за произход и възраст на тухлите, както и липсата на подемни археологически материали, свързани със самия кораб, а така също и несигурността в принадлежността на медните съдове именно към това корабокрушение, възпрепятства еднозначната интерпретация на обекта и остави отворен въпроса за неговата възраст и съответно – юридическия му статут спрямо действащото законодателство.

Остава неизяснен и въпросът за крайната дестинация на кораба – Бургас (Ангелова и др. 2016) или Константинопол – мнение, изразено от неговия разкопвач Драгомир Гърбов. Предвид гореизложеното и с цел установяване датировката на кораба, с протокол на експертна комисия, назначена от Министъра на културата, бе взето решение за частичното му проучване и уточняване на неговата датировка.

Литература

Ангелова и др. 2015: Х. Ангелова, Д. Гърбов, Н. Прахов, К. Велковски, Л. Трендафилова. Спасително археологическо проучване в акваторията на пристанище Черноморец във връзка с изпълнението на проект „КПИИ Инвестиции в съществуващо пристанище, гр. Черноморец, общ. Созопол“. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015 г. 872-874.

UNDERWATER SURVEY IN THE HARBOUR OF CHERNOMORETS

Hristina Angelova, Dragomir Garbov, Kiril Velkovsky, Lyuba Trendafilova, Nayden Prahov

The 2015 underwater survey in Chernomorets continued the work from 2014. The port area was divided into 5 zones. The 2014 season saw the completion of a detailed geophysical survey and checking of targets in zone 1 and 2.

In 2015 the identification of targets continued in zone 3, 4 and 5. Only one target – M141106–14 (fig. 1) was identified as wooden ship remains and its cargo (bricks) preserved in situ. (fig .2).

The main goal was to date the site and decide whether it is a cultural heritage property as defined by art.1 of the “UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage”.

The brick cargo hinted at the relation of the ship to the fast economic development of Burgas in the late 19th – beginning of the 20th c. The fact that written evidence indicated that bricks were rarely used in construction works in Burgas before 1878 pointed to a later dating which could not be determined based on brick analysis.

In order to provide more information on the dating of the site, a decision was taken for a partial excavation of the ship.

№ 31. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА ПОТЪНАЛ КОРАБ В АКВАТОРИЯТА НА ПРИСТАНИЩЕ ЧЕРНОМОРЕЦ

Драгомир Гърбов, Найден Прахов, Калин Димитров, Здравка Георгиева,
Христина Ангелова, Кирил Велковски, Ивелин Банджаков, Петър Петров

Корабокрушението бе локализирано с дистанционни методи в рамките на предварителни проучвания, свързани със строителството на пристанище Черноморец, през 2014 г. (Ангелова и др. 2015) (обр. 1). Обектът има координати N 42°26'52.29 и E 27°38'18.95, намира се на дълбочина 4,5 м и заема обща площ от 2500 кв. м. Състои се от две масивни секции от корабен корпус и поле от разпръснати

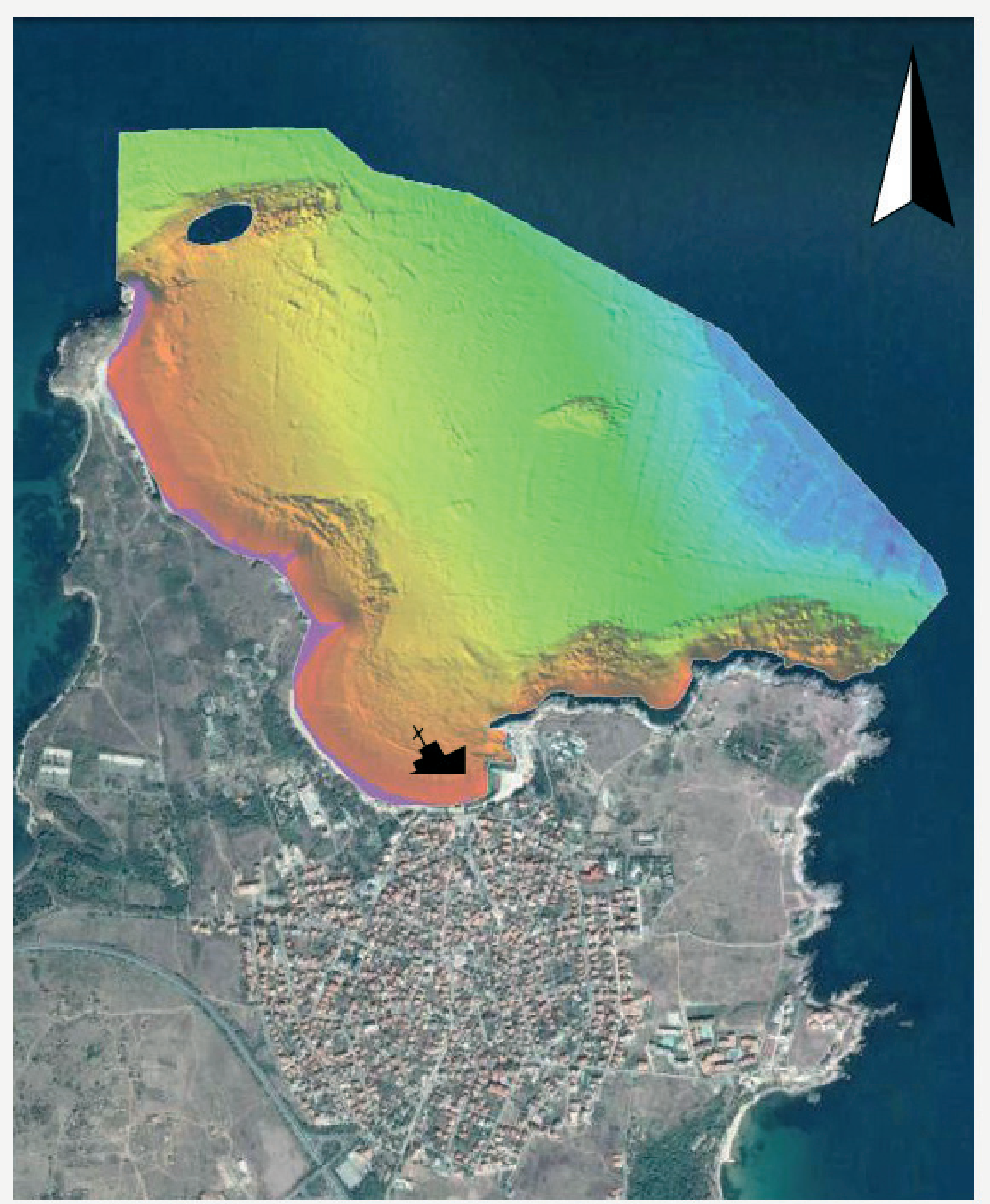

Обр. 1: Разположение на археологическия обект; батиметрична карта на бухта Св. Никола.

Fig. 1: Site location; bathymetric chart of the St. Nicholas Bay.

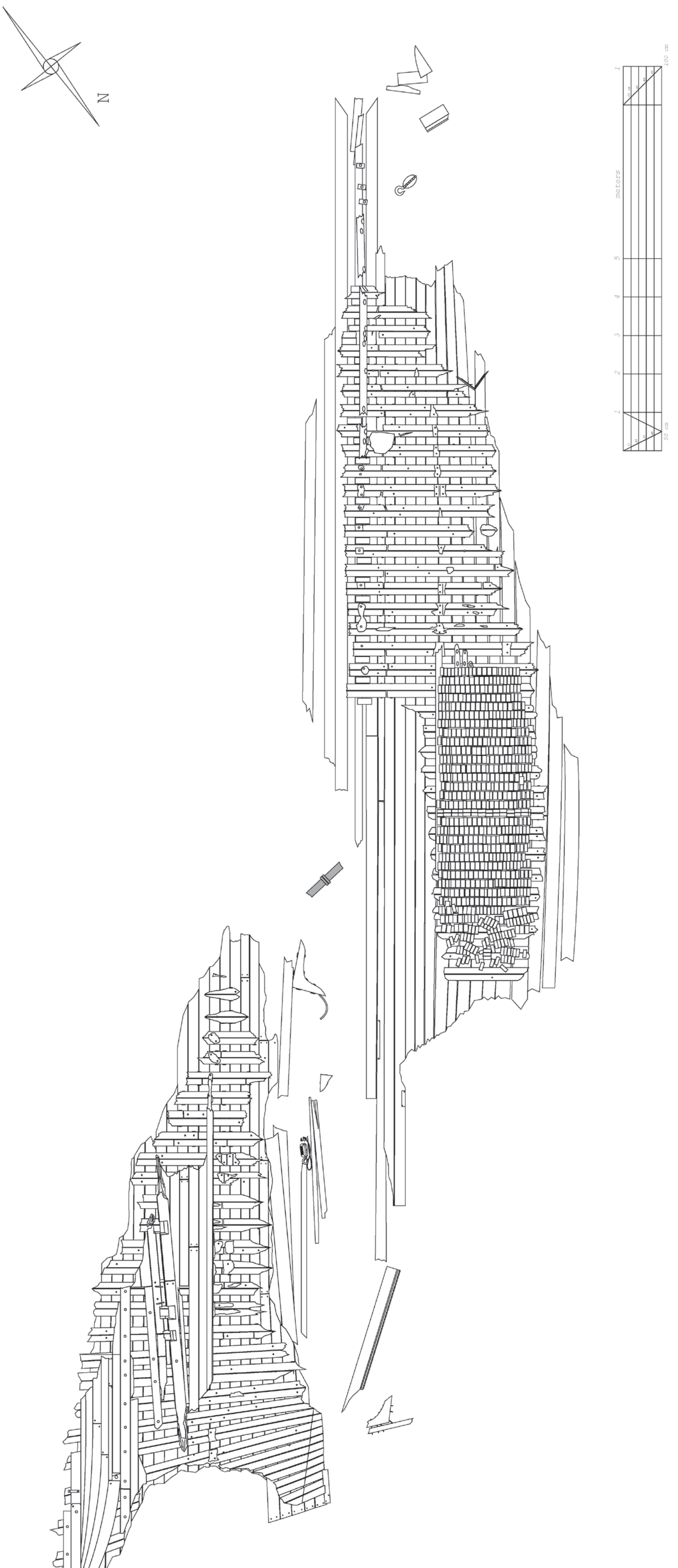
N
meters
1
2
3
4
5
100 cm
50 cm

Обр. 2: План на проучените структури.

Fig. 2: Plan of the coherent structure.

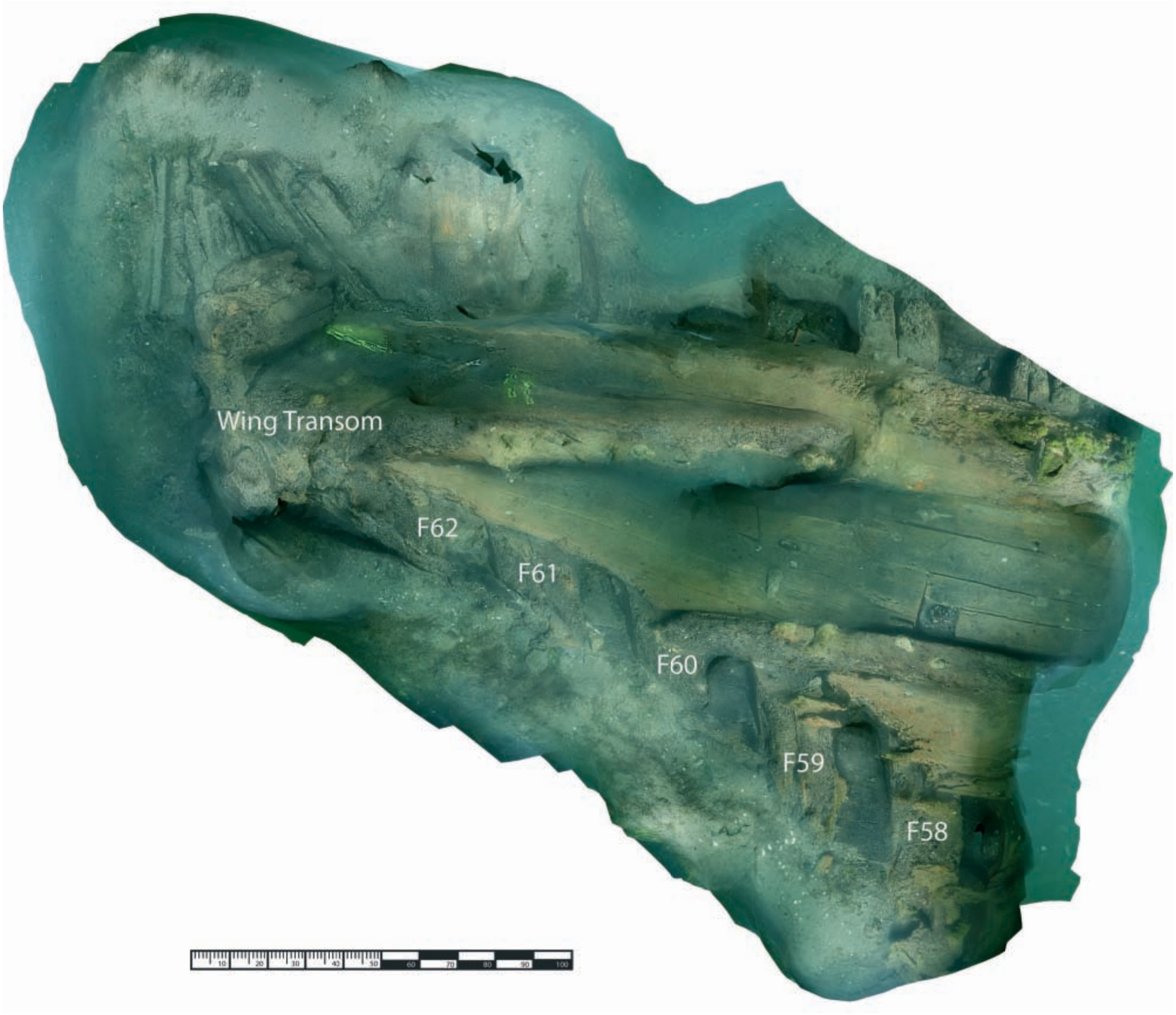

Обр. 3: Ортофотограметрично изображение на кърмовата секция. (сн. К. Димитров).

Fig. 3: Orthophotogrammetric image of the stern section. (K. Dimitrov).

останки. Двата отломъка са кохерентни и маркират диаметралната равнина на дървен ветроход с килова дължина 36 м. Корабът лежи на равен кил, ориентиран е в направление югозапад-североизток (нос-кърма) с отклонение 50° (обр. 2).

Сектор 1: Носова част от дървен корпус – кил, набор и десен борд, запазена на височина до скулата и карго от тухли in situ. Максимална дължина – 30,2 м, ширина – 6,3 м. Килът е многосъставен, изработен от масивно дърво (дъб). Обшит е с листове медна ламарина. При носа личат следи от удар. От набора са проучени 36 двусъставни ребра, с максимална запазеност до третия и четвъртия футокс. Изработени са от презастъпващи се дъбови елементи, свързани с едностранно занитени шпилки. Дебелината на ребрата възлиза на 0,30 м, а на междуребрията – 0,20 м. В долната част на флорите, от двете страни на кила, са обособени шпигати. Над кила, междуребрията са запълнени с четвъртити чокси с напречни шпигати. Частично запазен дъбов килсон личи между носа и ребро № 10. Поради лошото състояние не са констатирани пети за мачти. На 1,5 м вдясно от кила е запазен ляв скулов стрингер. До стрингера, под тухления товар, са документирани три елемента от вътрешната обшивка. Външната обшивка е съставена от дълги греди от дъб и бял бор. Шпунтовият пояс е изработен от дълги над 10 м дъбови греди. Крепежите са от три типа: дървени (дрянови) нагели, месингови шпилки и месингови клинове. При носа е проучена концентрация от каменни въглища, в междуребрията между флори № 1 и № 15, и в разсипа около носа. В носа, по вътрешната повърхност на шпунтите са регистрирани следи от горене. Товарът е разположен в средната част на корпуса и представлява куп от тухли с приблизителни размери 10×3×1,5 м. Тухлите са подредени в 31 реда по дължина, 4–6 реда височина и до 18 реда ширина. Размерът им възлиза средно на 26×13×6 см, с минимални вариации при някои образци. Изготвени са в дървени калъпи и демонстрират множество дребни дефекти, но високо общо качество. Силикатният анализ и високата концентрация на шамот показват, че са огнеупорни. С изключение на товара и въглищата, подемните материали се изчерпват с крепежни елементи и останки от 2 люка. Внимание заслужава тришкивен тънкоходов блок с гак, открит в близост до носа.

Сектор 2: Набор и кърмова част от левия борд, запазен на височина до главната палуба (обр. 3). Обща дължина – 17,4 м, ширина – 6,5 м. Проучени са 26 ребра и елементи от външната, и вътрешната обшивка на кораба. Конструкцията не се отличава от Сектор 1. След № 52 ребрата са монтирани косо спрямо диаметралната равнина на корпуса, като ъгълът, който сключват с нея, се изостря с напредване на дължината. В тази част междуребрията намаляват, а след № 56 – изчезват, оформяйки кърмовите обводи. Външната обшивка е идентична със Сектор 1. Вътрешната обшивка е добре запазена, изготвена от лек иглолистен материал – бор или ела, със следи от бяла боя. Между първи и втори десен стрингер е добре запазен масивен шелфбимс, в който са изсечени легла за палубни бимси, маркиращи главната палуба. Подемните материали са представени от крепежни елементи и дребни фрагменти обезличена керамика.

Разсип: Той заема цялата площ на обекта. Най-голяма концентрация на артефакти е констатирана в пространството между Сектор 1 и 2. Сред находките се отличават два фрагмента английски порцелан с трансферен ситопечат (средата и третата четвърт на XIX в.) и двушкивен тънкоходов блок с гак и запазено въже. Сред конструктивните елементи в разсипа внимание заслужават фрагмент от фалшборд с планцирна греда и вътрешен стемпост.

Интерпретация: При обработката на подемните материали, върху три от крепежите бяха открити щемпели с надпис на латиница, гласящ STAB$^{\underline{\text{TO}}}$ TECNICO TRIESTINO [sic] – лого на фабриката “Stabilimento Tecnico Triestino”, функционирала в периода 1837–1897 г. в гр. Триест (Австрийска Хабсбургска империя), което позволи изясняване на някои от основните въпроси, свързани с археологическия обект. Корабът от бухта Св. Никола представлява дървен товарен ветроход – шхуна, бригантина или бриг – построен през втората четвърт на XIX в. Наличните данни поставят датата на строителство в периода 1837–1850 г. (потвърдени с дендрохронология). Подемните материали потвърждават тази хипотеза, свидетелствайки за неговата експлоатация в десетилетията след 1840 г. Датата на загубата не може да бъде уточнена. Към момента е сигурно, че той не е потънал, а е изхвърлен на брега или заседнал в залива Св. Никола, в резултат от щормово време и удар в подводни скали. Размерите на обекта предполагат, че в своята цялост корпусът би бил по-висок от 4 м и следователно – видим над водната повърхност. Предлагаме хипотеза за настъпване на събитието преди или по време на Руско-Турската война от 1877–1978 г., а като terminus ante quem сочим датата 06.01.1907 г., от която разполагаме с фотография на залива, на която останките не са видими.

Литература

Ангелова и др. 2015: Х. Ангелова, Д. Гърбов, Н. Прахов, К. Велковски, Л. Трендафилова. Спасително археологическо проучване в акваторията на пристанище Черноморец във връзка с изпълнението на проект „КПИИ Инвестиции в съществуващо пристанище, гр. Черноморец, общ. Созопол“. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 872-874.

UNDERWATER RESCUE EXCAVATIONS OF A SAILING MERCHANTMAN IN THE AQUATORY OF CHERNOMORETS HARBOUR

Dragomir Garbov, Nayden Prahov, Kalin Dimitrov, Zdravka Georgieva, Hristina Angelova, Kiril Velkovski, Ivelin Bandzhakov, Petar Petrov

The St. Nicholas Bay Shipwreck was studied in the summer of 2015. The site contained the remains of a post-medieval timber sailing ship, with her cargo in situ (fig. 1–2).

The hull was split in two parts. Section 1 contained the coherent remains of the starboard side and bow, together with the cargo of bricks; Section 2 represented the port side and stern of the vessel (fig. 3). The artefacts recovered include a series English porcelain fragments with transfer print decoration, two blocks and a collection of fastenings, three of which bear the stamp of “Stabilimento Tecnico Triestino”.

The St. Nicholas Bay shipwreck was a 40 m long Austrian merchantman (brig, brigantine or schooner), built in the second quarter of the 19th c. It was beached near Chernomorets during a storm in the years immediately before or during the Russo-Turkish war of 1877–78. On her last voyage she carried fire resistant bricks from Eastern Rumelia to Constantinople. The site brought a valuable perspective on the maritime culture and economic significance of the Burgas gulf as a part of the Later Ottoman Empire.

№ 32. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПОД ВОДА В ПРИЛЕЖАЩАТА АКВАТОРИЯ (ВЪТРЕШНИТЕ МОРСКИ ВОДИ) НА ГР. НЕСЕБЪР

Христина Ангелова, Драгомир Гърбов, Здравка Георгиева, Димитър Стоев, Кирил Велковски, Найден Прахов

Археологическото издирване в северното пристанище на гр. Несебър бе реализирано във връзка с изпълнението на проект «Рибарско пристанище Северна буна – гр. Несебър».

Дейностите по проекта попадат в границите на охранителна зона В на недвижимата културна ценност в акваторията на полуострова и на място, от което са известни недвижими културни ценности под вода.

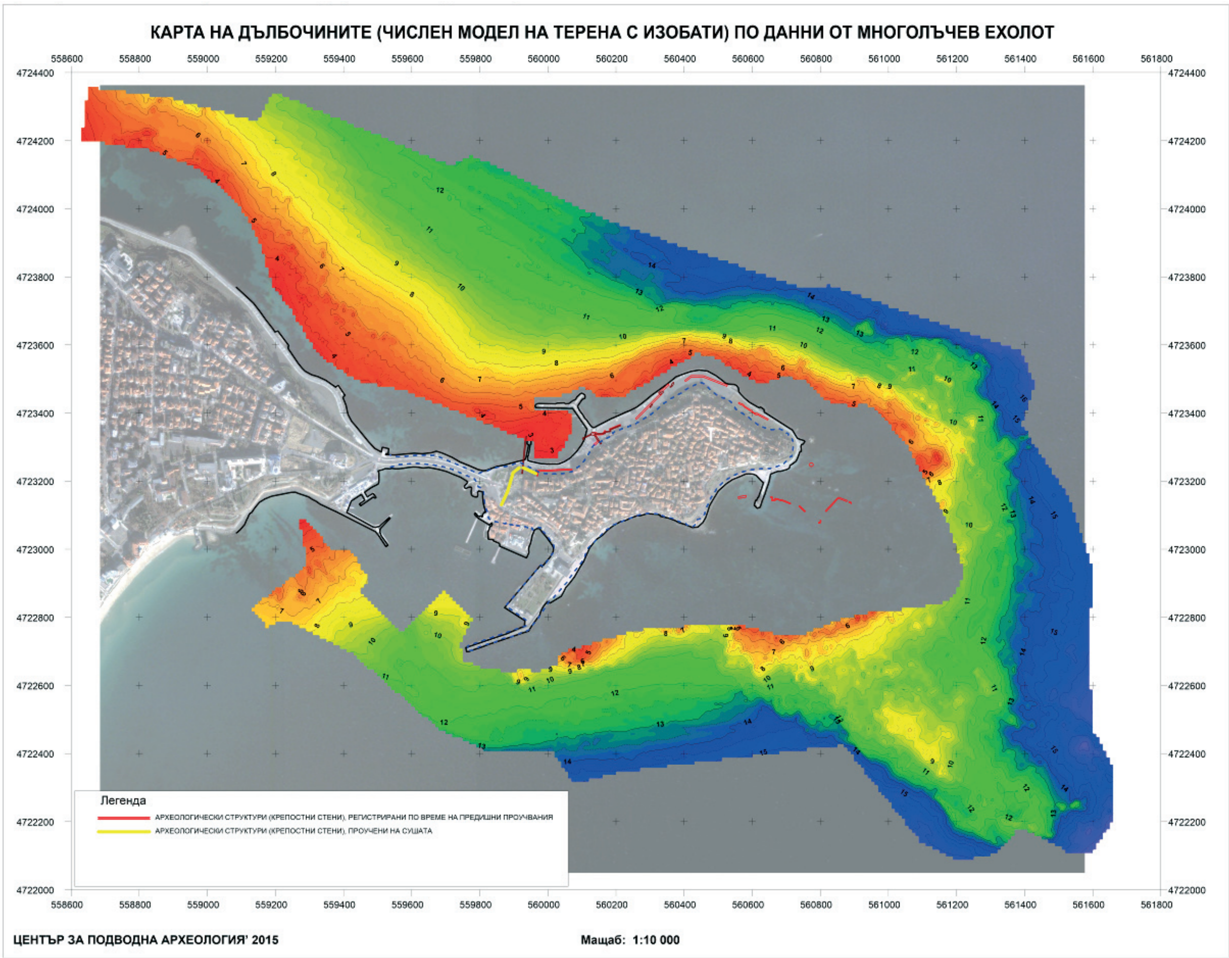
КАРТА НА ДЪЛБОЧИНИТЕ (ЧИСЛЕН МОДЕЛ НА ТЕРЕНА С ИЗОБАТИ) ПО ДАННИ ОТ МНОГОЛЪЧЕВ ЕХОЛОТ
558600
558800
559000
559200
559400
559600
559800
560000
560200
560400
560600
560800
561000
561200
561400
561600
561800
4724400
4724200
4724000
4723800
4723600
4723400
4723200
4723000
4722800
4722600
4722400
4722200
4722000
Легенда
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ СТРУКТУРИ (КРЕПОСТНИ СТЕНИ), РЕГИСТРИРАНИ ПО ВРЕМЕ НА ПРЕДИШНИ ПРОУЧВАНИЯ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ СТРУКТУРИ (КРЕПОСТНИ СТЕНИ), ПРОУЧЕНИ НА СУШАТА
ЦЕНТЪР ЗА ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЯ' 2015
Мащаб: 1:10 000

Обр.1. Цифров модел на морското дъно в изследваната акватория

Fig.1. Digital elevation model of the sea bottom in the studied area

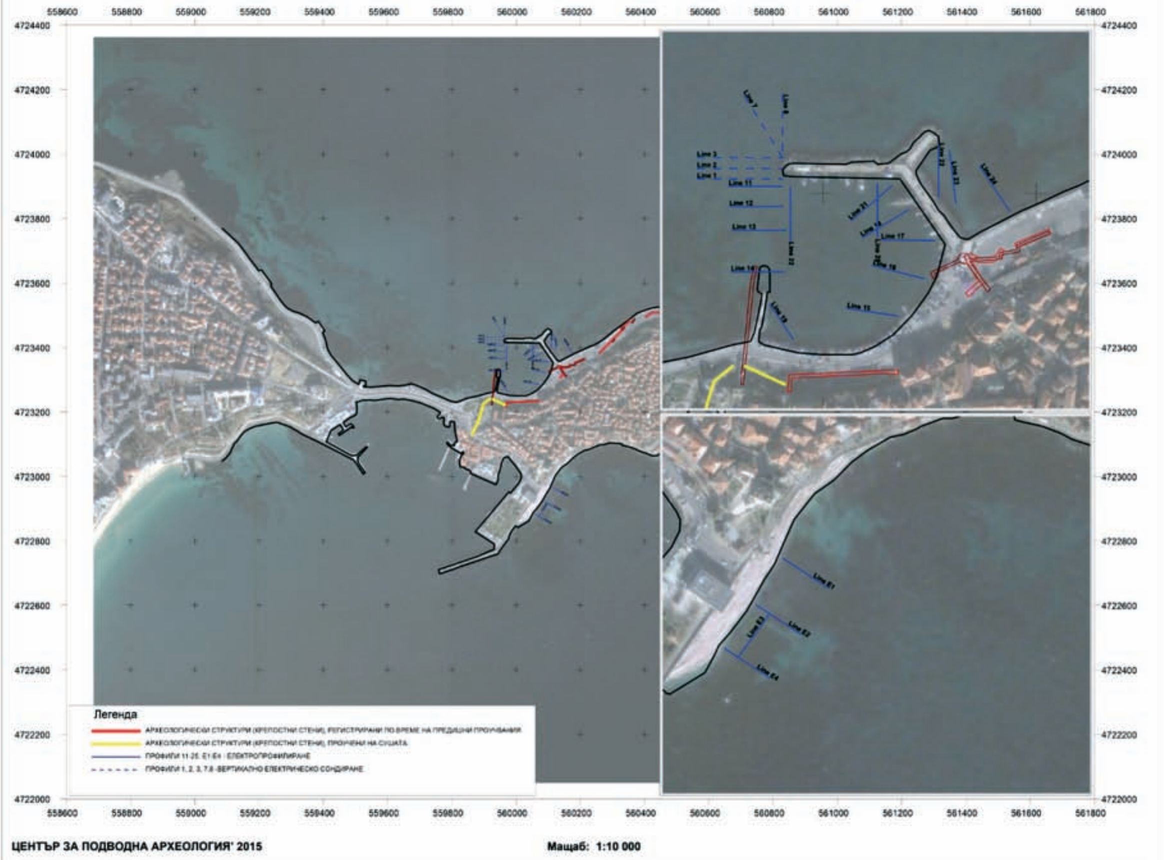
Line 1
Line 2
Line 3
Line 7
Line 8
Line 11
Line 12
Line 13
Line 14
Line 15
Line 16
Line 17
Line 19
Line 21
Line 22
Line 23
Line 24
Line 25
Line E1
Line E2
Line E3
Line E4
Легенда
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ СТРУКТУРИ (КРЕПОСТНИ СТЕНИ), РЕГИСТРИРАНИ ПО ВРЕМЕ НА ПРЕДИШНИ ПРОУЧВАНИЯ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ СТРУКТУРИ (КРЕПОСТНИ СТЕНИ), ПРОУЧЕНИ НА СУШАТА
ПРОФИЛИ 11-25, E1-E4 - ЕЛЕКТРОПРОФИЛИРАНЕ
ПРОФИЛИ 1, 2, 3, 7,8 -ВЕРТИКАЛНО ЕЛЕКТРИЧЕСКО СОНДИРАНЕ
558600
558800
559000
559200
559400
559600
559800
560000
560200
560400
560600
560800
561000
561200
561400
561600
561800
4724400
4724200
4724000
4723800
4723600
4723400
4723200
4723000
4722800
4722600
4722400
4722200
4722000
ЦЕНТЪР ЗА ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЯ' 2015
Мащаб: 1:10 000

Обр. 2.1 (Fig. 2.1)

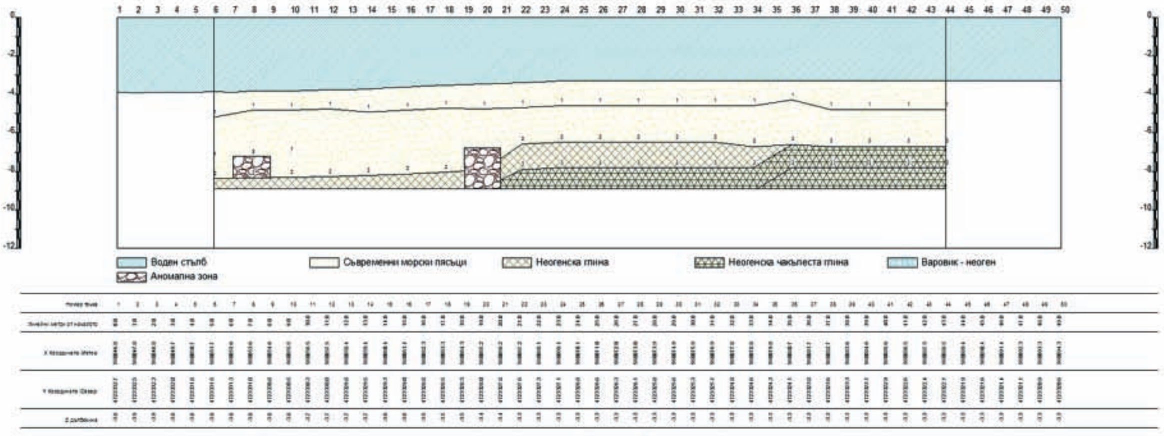
Воден стълб
Аномална зона
Съвременни морски пясъци
Неогенска глина
Неогенска чакълеста глина
Варовик - неоген

Обр. 2.2 (Fig. 2.2)

Обр. 2.1. Профили, по които е извършено електропрофилиране и ВЕС.

Fig. 2.1. Profiles of geoelectric profiling and vertical electrical sounding.

Обр. 2.2. Пример за регистрирани аномалии чрез електропрофилиране.

Fig. 2.2. An example of a registered anomaly by electroprofiling.

За целите на проучването бе използван комплекс от недеструктивни геофизични методи:

- Батиметрия с многолъчев ехолот за получаване на топографска карта на дъното и батиметрична карта с точност под 1 м (обр.1);
- Сканиране със странично сканиращ сонар за установяване характера на дъното и наличието/отсъствието на археологически структури и/или артефакти;

- Сканиране с поддънен профилограф за установяване вертикалната стратиграфия на морското дъно;

- Геоелектрически измервания с цел установяване на аномалии в морското дъно (обр.2 3).

За изясняване на геоложкия строеж по продължението на „Северната буна“ бе избран методът Вертикално електросондиране (ВЕС). Това е електросъпротивителен метод, при който от повърхността на земята (в случая – морското дъно) се измерва привидното електрическо съпротивление на пластове с близко до хоризонтално залягане. Интерпретацията на данните се състои в геоложката идентификация на отделените по геофизичен път пластове. За получаване на информация, за нуждите на археологията, бе приложено симетрично електропрофилиране. Чрез него придобиваме информация за структури с вертикални граници до определена дълбочина под морското дъно, съответстваща на избраната схема на измерване. Във всяка точка бяха направени измервания на три нива под дъното – на 2,5, 3,5 и 4,5 м, което позволява да бъдат регистрирани аномалии от вертикални структури, както и да бъдат отделени хоризонтални пластове (обр.2 2). Интерпретацията на данните се състои в геоложката или археологическата идентификация на отделените геоелектрични слоеве. В рамките на проучването бяха направени измервания по 5 профилни линии по метод ВЕС, както и по 15 профилни линии, разположени в района на пристанището с електропрофилиране, за изясняване на археологическата обстановка. Бяха направени измервания с електропрофилиране и по 4 профилни линии в района на южния плаж за проверка на признаци за наличие на линейна структура.

За продължението на кея с помощта на вертикалното електросондиране бяха отделени следните литоложки видове:

- Морски пясък с детритус – установен е с дебелина 2,5–5,70 м под дъното. Горните 1–1,5 м са силно водонаситени и податливи на хидродинамиката на морето – течения, вълнови процеси в щормови условия, които променят релефа на дъното.

- Глина, неогенска – отделена е под морския пясък с дебелина от 2 до 4 м.

- Глина със скални късове, неогенска – по-дълбок хоризонт на неогена, проследен в дълбочина на горната му повърхност от 5,5 до 7,5 м под дъното.

За района на пристанището с направените измервания с електропрофилиране с 3 различни разноса е изяснен геоложкият строеж до дълбочина 4,5 м под дъното. Под слой от пясък с дебелина от 3 м и повече от 4,5 м е установено, че залягат материалите на неогена, представени от глини и глини с чакъли, върху и в които е възможно да са извършвани строителни работи в различни периоди.

Регистрирани са редица аномални зони. Някои от тях формират линейна структура, продължаваща съществуваща стена (?). Ако тази структура е наистина изкуствена, тя е видима на около 50 м от брега, западно от малкия кей, на север и почти от края на големия кей на изток и извън пристанището (обр.3.2). На запад от входа на пристанището и маркираната стена има редица аномалии, свързването на които може да бъде направено след още системни измервания. В пристанището също са регистрирани аномални зони със същият генезис, които обаче са концентрирани в северната му част. Всичките те са проявени под слой пясък с дебелина най-малко 1 м, а долните им повърхности лежат върху глините на неогена. На изток от кейовата стена, в неогенските материали, се проявяват и варовици. Аномални зони бяха регистрирани в 14 от общо 25-те профила, измерени по метода на електропрофилирането в три дълбочини. Линейно тези аномални зони съвпадат с описани и проучени в предишни години структури под вода. Съществува мнение, че северната диатейхизма от ранновизантийската укрепителна система е проследима на морското дъно и се вдава на значително разстояние навътре в залива (в северна посока).

Констатираната посредством недеструктивни методи геоелектрична аномалия до голяма степен съответства на гореизложената хипотеза. Тя е в съосие с експонираната част от диатейхизмата и наподобява нейно продължение, развиващо се под каменното струпване, успоредно на дн. Аргирова буна, разположено непосредствено на запад от нея. Аномалията пресича гавана, при западния край на северната буна прави рязък завой на изток и преминава под нея, губейки се при нейния източен ъгъл (обр.3.2).

По време на визуалните водолазни огледи бяха направени наблюдения, които подсказват, че има вероятност структури, считани за изградени от човешка ръка, да са естествени образувания. Предвид факта, че регистрираните аномалии не можаха да бъдат категорично идентифицирани чрез визуални водолазни огледи, бе взето решение за провеждане на спасителни сондажни археологически разкопки за установяване на техния характер.

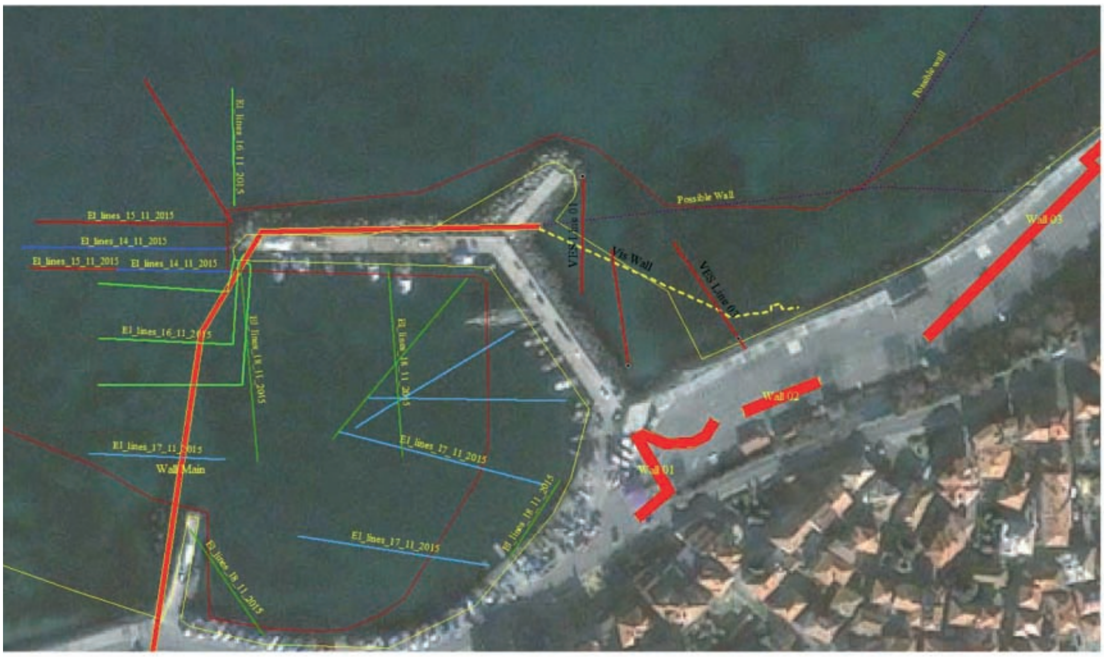
El_lines_16_11_2015
Possible wall
El_lines_15_11_2015
El_lines_14_11_2015
El_lines_15_11_2015
El_lines_14_11_2015
VES Line 01
Possible Wall
Vis Wall
VES Line 07
Wall 03
El_lines_16_11_2015
El_lines_18_11_2015
El_lines_18_11_2015
Wall 02
El_lines_17_11_2015
Wall Main
El_lines_17_11_2015
Wall 01
El_lines_18_11_2015
El_lines_17_11_2015
El_lines_18_11_2015

Обр. 3.1 (Fig. 3.1)

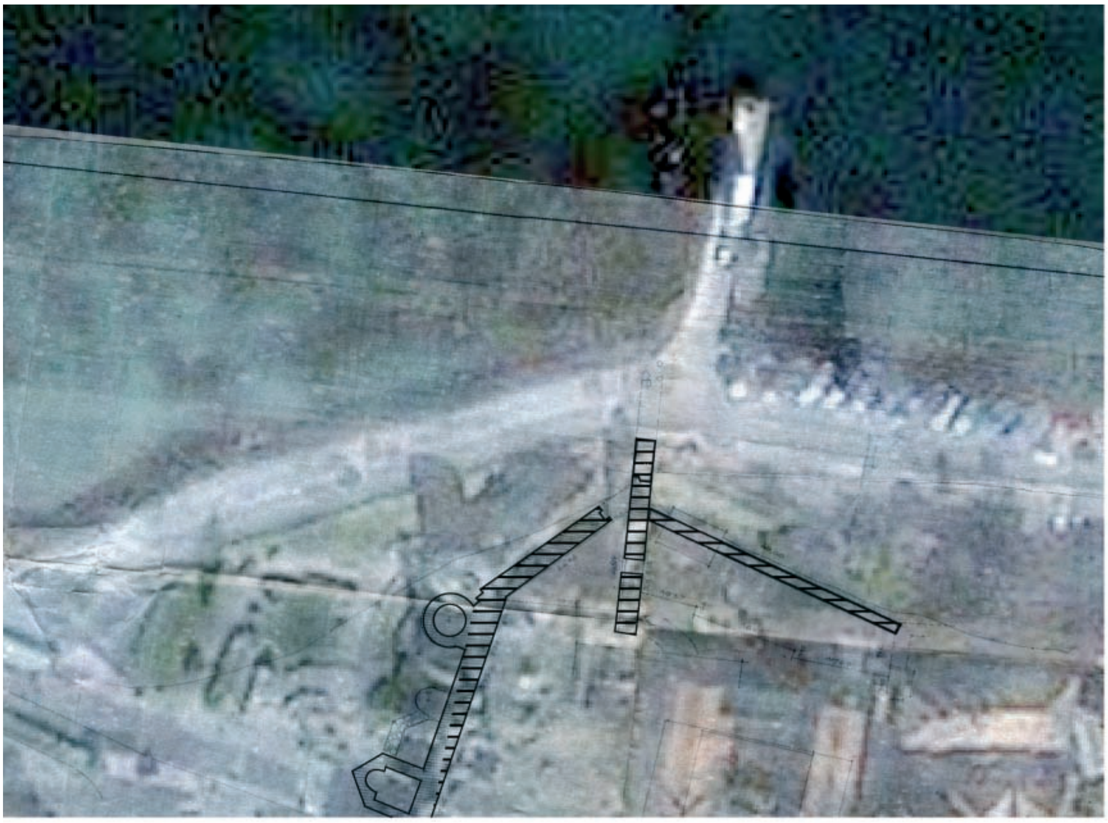

Обр. 3.2 (Fig. 3.2)

Обр.3.1. Геоелектричната аномалия в северното пристанище на Несебър.

Fig.3.1. The geoelectric anomaly in the northern harbor of Nessebar.

Обр.3.2. Геореферирaн план на северните укрепления, изготвен във връзка с укрепването на северния бряг на Несебър в края на 80-те от арх. Съсълов.

Fig.3.2. A georeferenced plan of the northern fortifications prepared by arch. Saselov in relation to the reconstruction of the northern coast of Nessebar.

UNDERWATER SURVEY IN THE NORTHERN HARBOUR OF NESEBAR

Hristina Angelova, Dragomir Garbov, Zdravka Georgieva, Dimitar Stoev, Kiril Velkovski, Nayden Prahov

The archaeological survey in the northern harbor of Nessebar comprised multibeam, side scan sonar, subbottom profiler and geoelectric measurements aimed at the identification of possible archaeological structures in the area where construction works had been planned.

As a result of the geoelectric survey a number of anomalies were registered which could not be identified by visual diving surveys.

In order to provide opportunities for their identification a decision was taken for rescue excavations of the registered anomalies (fig. 1–3).

№ 33. МОРСКИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОЕКТ ЧЕРНО МОРЕ

Людмил Вагалински, Калин Димитров, Джон Адамс, Веселин Драганов,
Драгомир Гърбов

„Морски археологически проект Черно море“ е дългосрочен проект, който ще бъде осъществен в българската акватория на Черно море между 2015 г. и 2017 г. Проектът е финансиран от дарение, осигурено от „Фондация за експедиции и образование“, Великобритания. Основните партньори в проекта са Центърът за подводна археология, България и Центърът за морска археология, Университет Саутхемптън, Великобритания. Те са подпомагани в работата си от специалисти от НАИМ–БАН, Университета на Кънектикът, САЩ, Морския археологически научно-изследователски институт, Университет Сьодертьорн, Швеция и Гръцкия център за морски изследвания. Проектът ще работи за решаването на основни въпроси, свързани с геологията, околната среда и човешката история в черноморския регион, чрез интердисциплинарни изследвания в областта на морската археология. Основната му цел е осъществяването на морски археологически проучвания в българските води на

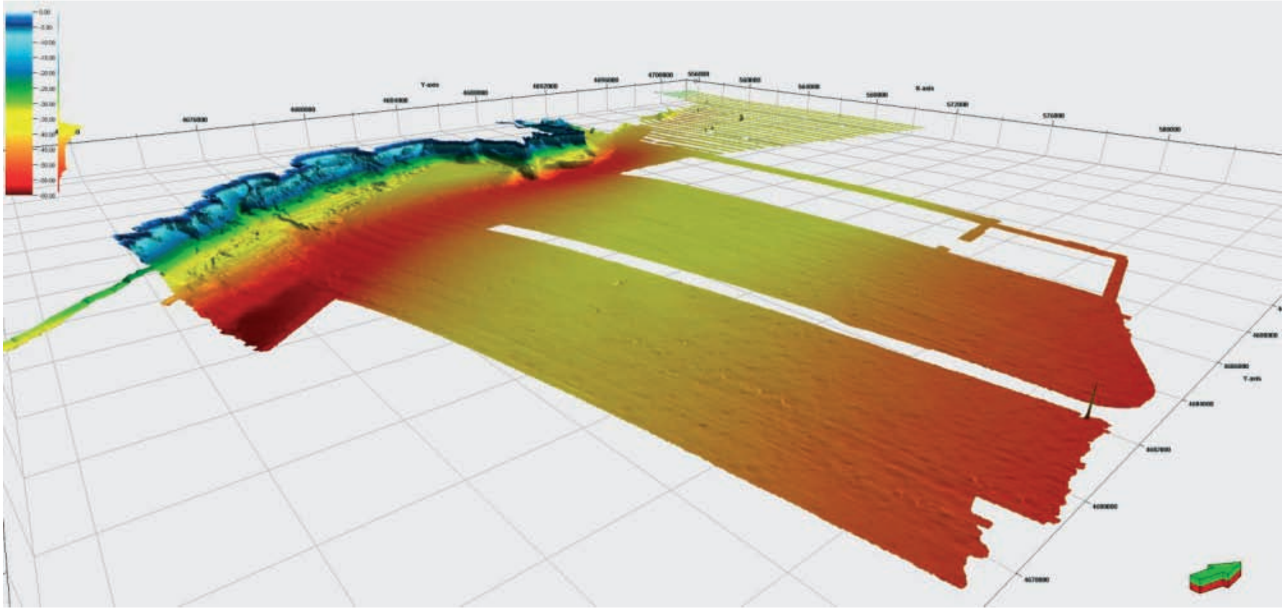

Обр. 1. Цифров височинен модел във висока резолюция на изследваната с многолъчев ехолот южна част на българския континентален шелф по данни, събрани по време на сезон 2015 от и/к „Егео“.

Fig. 1. High resolution digital elevation model based on multibeam bathymetry (research vessel AEGAEO, season 2015).

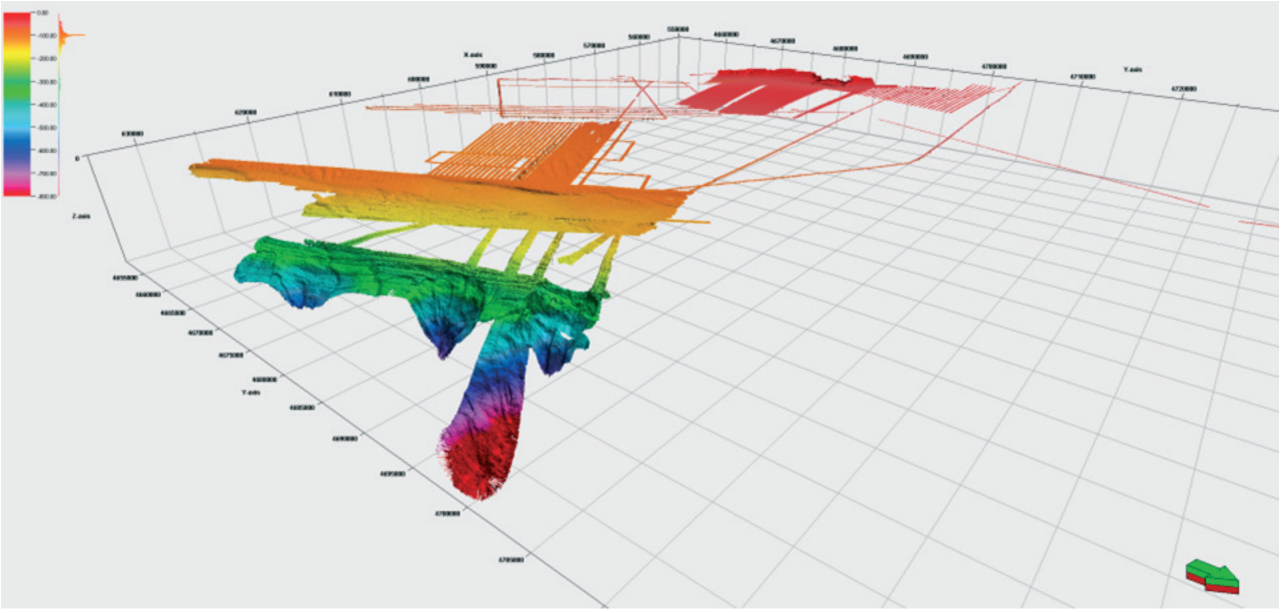
X-axis
Y-axis
Z-axis

Обр. 2. Многолъчева батиметрия – м/к „Номад“.

Fig. 2. Multibeam bathymetry (m/v NOMAD).

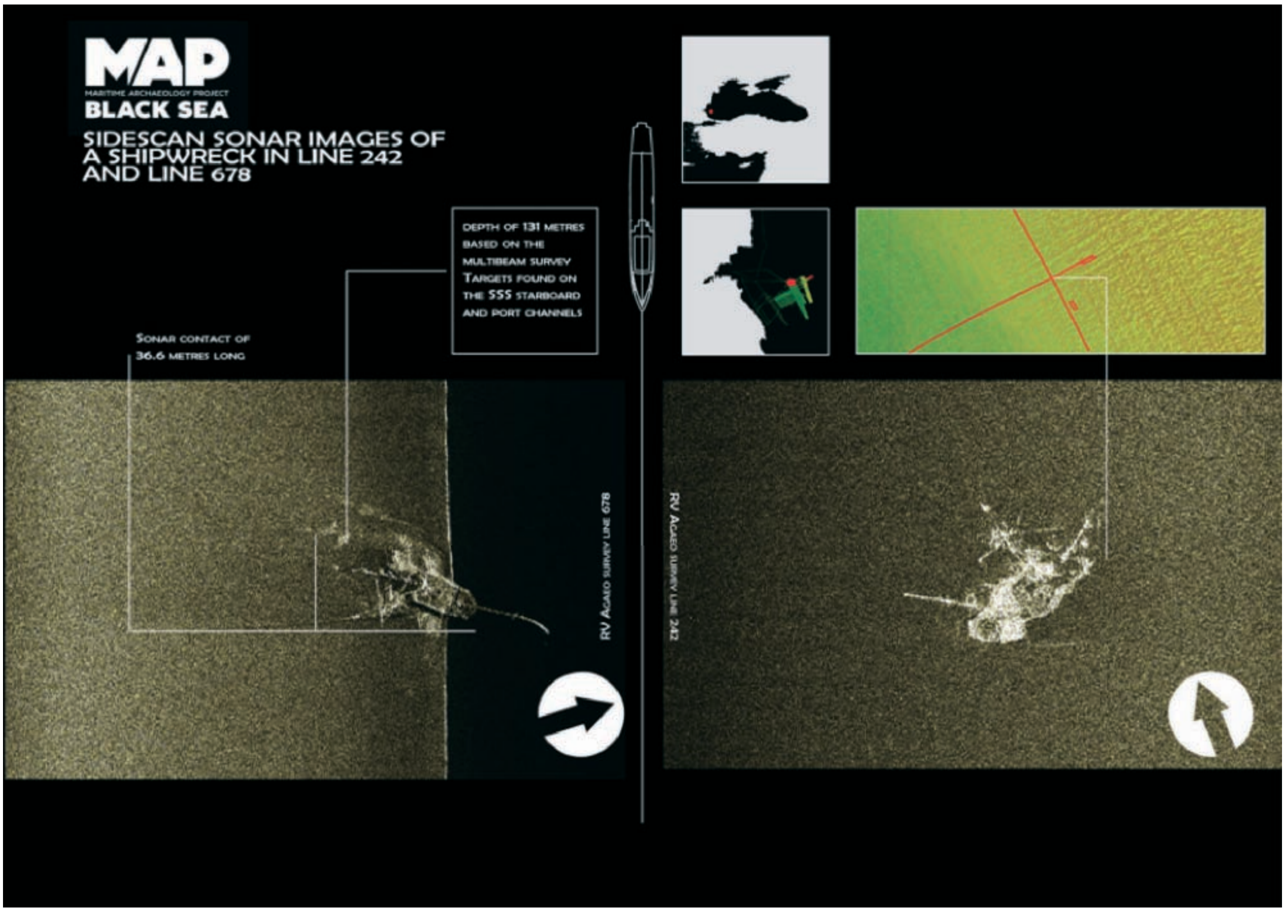
MAP
MARITIME ARCHAEOLOGY PROJECT
BLACK SEA
SIDESCAN SONAR IMAGES OF
A SHIPWRECK IN LINE 242
AND LINE 678
DEPTH OF 131 METRES BASED ON THE MULTIBEAM SURVEY TARGETS FOUND ON THE 555 STARBOARD AND PORT CHANNELS
SONAR CONTACT OF 36.6 METRES LONG
RV AGAEO SURVEY LINE 678
RV AGAEO SURVEY LINE 242

Обр. 3. Сонарно изображение на едно от корабокрушенията, открити по време на изследването.

Fig. 3. Side scan sonar image of one of the shipwrecks discovered during the 2015 survey.

Черно море, за картографиране на подводното културно наследство на страната. Така проектът ще допринесе за създаването на база данни за човешката дейност в региона през праисторическите и исторически периоди и за установяване на влиянието ѝ върху околната среда.

Специфичните цели на проекта са:

- Реконструкция на кватернерните палеоландшафти на българския шелф;
- Локализиране, картиране и регистриране на всяко свидетелство за човешка дейност през праисторически и исторически периоди (селища и др.)
- Локализиране, регистриране и интерпретация на останки, свидетелстващи за морските контакти в древността, като корабокрушения и свързана с корабоплаването инфраструктура;
- Изследване на данни за човешкия отговор към променящото се морско ниво през плейстоцена и холоцена;

Прецизиране на съществуващите криви за промените на морското ниво в Черно море.

Проектът се изпълнява в съответствие с Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на културното наследство под вода от 2001 г. В съответствие със статута на Република България като една от първите държави подписали и ратифицирали Конвенцията, проектът има за цел да илюстрира най-добрите практики в отговор на многобройните заплахи към подводното културно наследство, преобладаващи в други части на света. Представени са основните научни задачи пред изследователите; извършеното по време на полевата работа през 2015 г.; предварителните резултати от анализа на придобитите данни и информация за предстоящата работа през следващия полеви сезон.

През 2015 г. завърши първата фаза на проекта, основно свързана с придобиването на геофизични данни с висока резолюция на площ от близо 1000 кв. км. Изследвания, проведени с такъв мащаб, правят морският археологически проект най-големия по рода си, провеждан някога. Качеството на получените данни е изключително добро. Това позволява геоложко моделиране на дъното с висока резолюция, което прави възможно преминаването към следващите етапи на изследването. Към днешна дата е създаден 3D модел, който комбинира данните от многолъчевата батиметрия със сеизмичните данни, получени с различни видове поддънни профилографи. Многолъчевата батиметрия е получена както от изследователски кораб „Егео“, който осъществи геофизично проучване в изключителната икономическа зона, по ръба на шелфа и върху части от континенталния склон (обр. 1), така и от м/к „Номад“, който извърши геофизично проучване на по-малки дълбочини (<60 м) в рамките на българското териториално море (обр. 2). Триизмерният модел позволява сеизмо-стратиграфски анализ за идентифициране, характеризиране и картиране на първичните сеизмични фациеси, които разкриват както потънали ландшафти (бивша суша, съществувала по време на по-ниски морски нива), така и трансгресивни характеристики (промени в седиментацията, свързани с покачването на морското ниво през последните 15000 години). Крайната цел е да бъдат определени местата по шелфа (на дълбочина <20 м и > 150 м), от които да бъдат набрани сондажни ядки. Този материал ще позволи не само литоложко калибриране на сеизмично идентифицираните фациеси, но и материал за подробен анализ на палеосредата (земна и морска) и датиране. След като бъде получен ясен геоложки модел за българския шелф, той ще помогне за проверката на двете конкуриращи се хипотези: за катастрофален потоп в Черно море или за умереното покачване на неговото ниво. Това, от своя страна, ще позволи да бъдат установени характеристиките на околната среда и местата, обитавани някога от хората през палеолита и неолита.

През сезона, със странично сканиращ сонар, бяха локализирани няколко корабокрушения на дълбочина от -40 м до -300 м (обр. 3). Те, заедно с корабокрушения, открити по време на предишни проучвания, ще бъдат допълнително геофизично проучени с автономни и дистанционно управляеми апарати. Това ще позволи визуалното им изследване и вземането на проби.

BLACK SEA MARITIME ARCHAEOLOGY PROJECT

Lyudmil Vagalinski, Kalin Dimitrov, Jon Adams, Veselin Draganov, Dragomir Garbov

2015 saw the completion of the first phase of the largest maritime archaeological project of its kind ever undertaken concerned with the acquisition of high resolution geophysical data over an area of 1000 square km. A three-layer velocity, depth converted ground model has been created that combined the swath and the seismic data and allowed seismo-stratigraphic analysis to identify and map the primary seismic facies representing both lowstand terrestrial environments during lower Black Sea levels and transgressive features (changes in sedimentation associated with the rising sea levels of the last c.15 ka). The ultimate aim was to identify locations across the shelf for sedimentary coring and lithological calibration of the seismic facies and recover material for detailed analysis of terrestrial to marine palaeo-environments and dating (fig. 1–2).

Several wrecks in water depths from -40 m to -300 m were identified from the side scan sonar data which in addition to wrecks previously identified created scope for further targeted geophysical survey and visual investigation and sampling (fig. 3).

№ 34. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТ „ДЪЛБОКОВОДНО ЗАУСТВАНЕ, ОБЩИНА СОЗОПОЛ“

Найден Прахов, Драгомир Гърбов, Христина Ангелова

През 2014 г. Центърът за подводна археология (ЦПА) извърши геофизично проучване и водолазни огледи на акваторията, предвидена за полагане на тръбопровод за отпадни води, от пречиствателната станция на гр. Созопол в северна посока. При проучването не бяха регистрирани археологически обекти, но поддънният профилограф локализира погребани речни корита, които вероятно са свързани с древната река Патовска (Ангелова и др. 2015). Акваторията на залив Градина и по-специално районът на къмпинг „Златна рибка”, където минава тръбата, представлява зона с висока вероятност за наличие на археологически обекти. Според местни рибари и водолази в дънния грунт са зарити останки от един или два дървени кораба. Представители на ЦПА многократно са намирали по плажа човешки кости, керамични фрагменти от различни периоди – античност, средновековие, постсредновековие, строителна керамика, сред която има многоброен брак. В плажовата зона под къмпинга понякога вълните разкриват гробове, които според Д. Недев, директор на Общински културен институт „Музеен център“ – гр. Созопол, са средновековни. В първата половина на XX в. на брега е съществувала тухларна. В акваторията между къмпинга и курортния комплекс Санта Марина

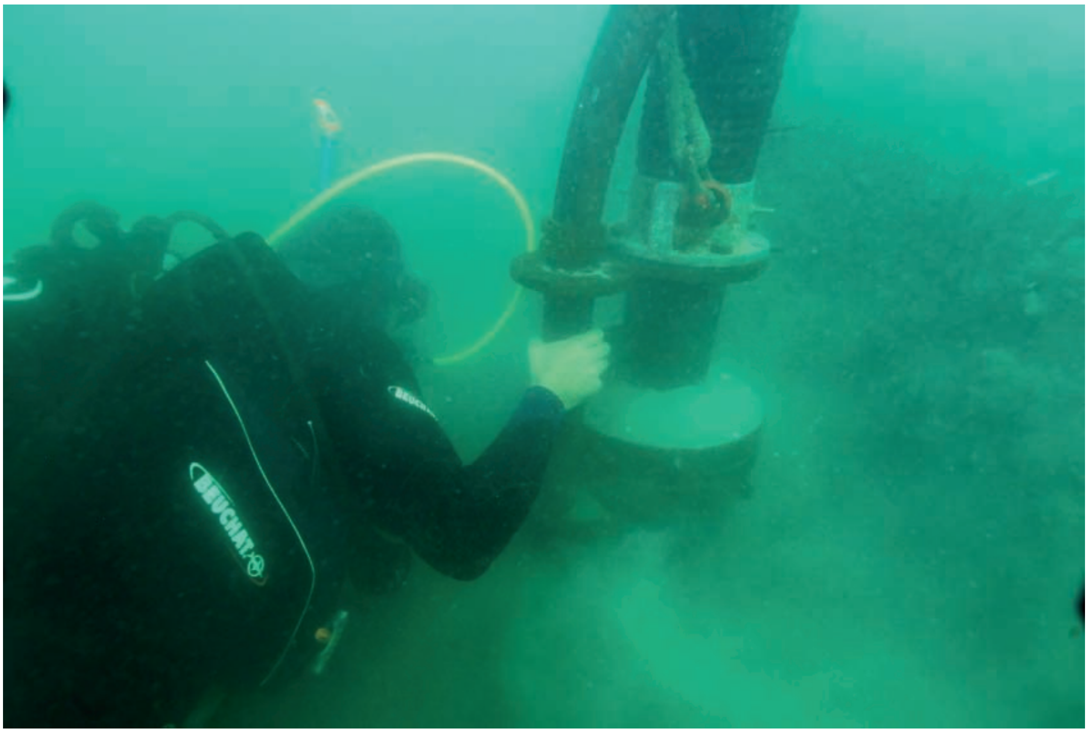

Фиг. 1 Наблюдение на работата на помпената дълбачка.

Fig. 1 Monitoring of the dredging.

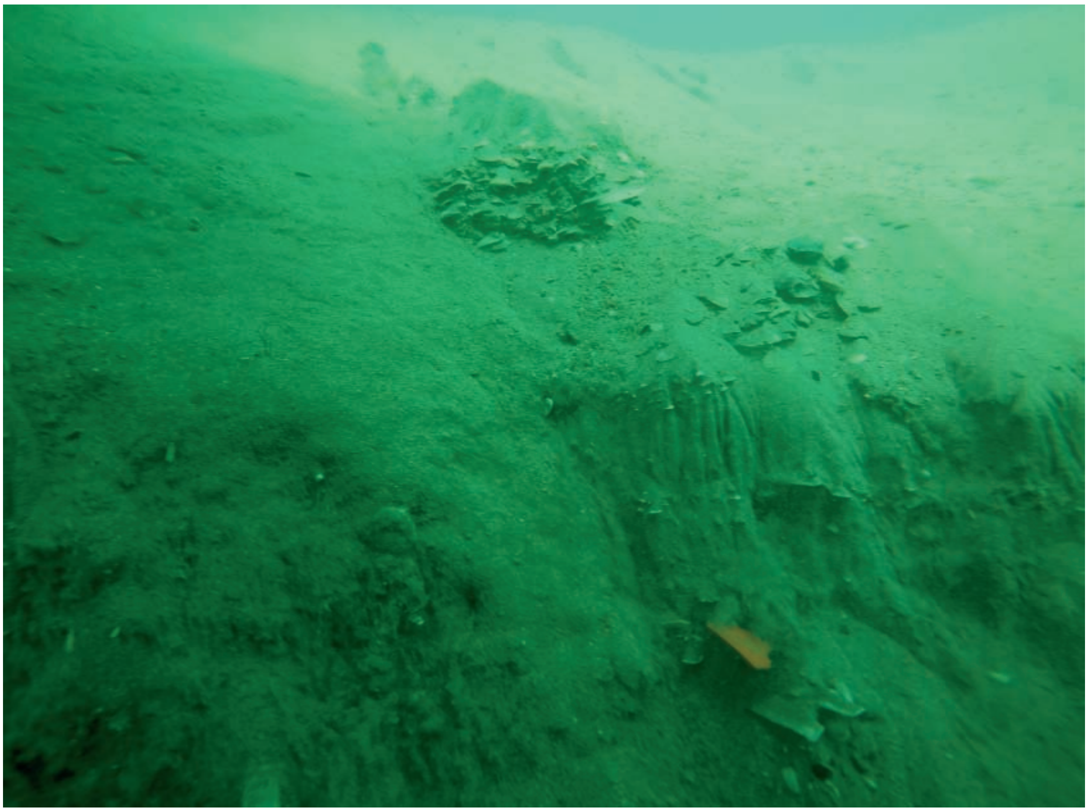

Фиг. 2 Археологически материали, открити в траншеята.

Fig. 2 Archaeological materials from the trench.

водолази са намирали големи количества строителна керамика (тухли и керемиди), както и останки от дървен кораб, които по време на археологическото проучване не бяха видими поради натрупания пясък. Акваторията на залива представлява потънала древна суша, където могат да бъдат очаквани погребани археологически обекти. Всички тези данни наложиха археологическо наблюдение на изкопните дейности. От особена важност беше и установяването на стратиграфията и характера на повърхностния грунт, поради възможността за придобиване на информация за формирането на залива.

Археологическото наблюдение на драгажната работа бе проведено в периода от края на юни до средата на юли от Н. Прахов – ръководител и Д. Гърбов – зам. ръководител, археолози към ЦПА. Хидроинженерната работа бе извършена от фирма „Хидрострой“ АД. В прилежащата зона на бреговата ивица (до 136 м от брега по трасето на тръбата) бе направена траншея от багер, разположен на баржа, транспортирана с влекач. Впоследствие траншеята бе разширена, удълбочена и удължена до 350 м с водна помпа, позиционирана на катер. Помпата е с капацитет 350 куб. м на час, като изпълнява едновременно функцията на инжектор, за разбиване на дънните седименти, и ежектор, за отстраняването им. Изкопаният материал е изсипван встрани от изкопа, за да бъде използван за засипването му след полагане на тръбата. Достигнатата дълбочина в грунта е около 3,5 м в близост до брега, и до 2,2 м в края на траншеята. По време на работата на багера наблюдението бе извършвано от брега и от баржата. Археологическият екип имаше възможност да следи изкопавания материал, а след приключване на изкопната дейност и избистрянето на водата да прави и водолазни огледи. При драгирането с помпата наблюдението бе провеждано под вода, в непосредствена близост до смукателя на помпата, където видимостта беше по-добра (фиг. 1). Това даде възможност за по-добро стратиграфско наблюдение.

Дънният грунт, проследен в дълбочина до 3,5 м до брега и 2,2 м в края на траншеята, се състои от примесен с тини пясък, с наличие на мидени черупки, раковини, молюски, камъни. Слоят до 0,6 – 1 м от повърхността, особено в крайбрежната зона, периодично е преотлаган и разместван. За това свидетелстват едновременното наличие на съвременни и археологически материали, както и на черупки от миди „дяволски нокът“, изчезнал вид по Българското черноморие, които навярно произ-

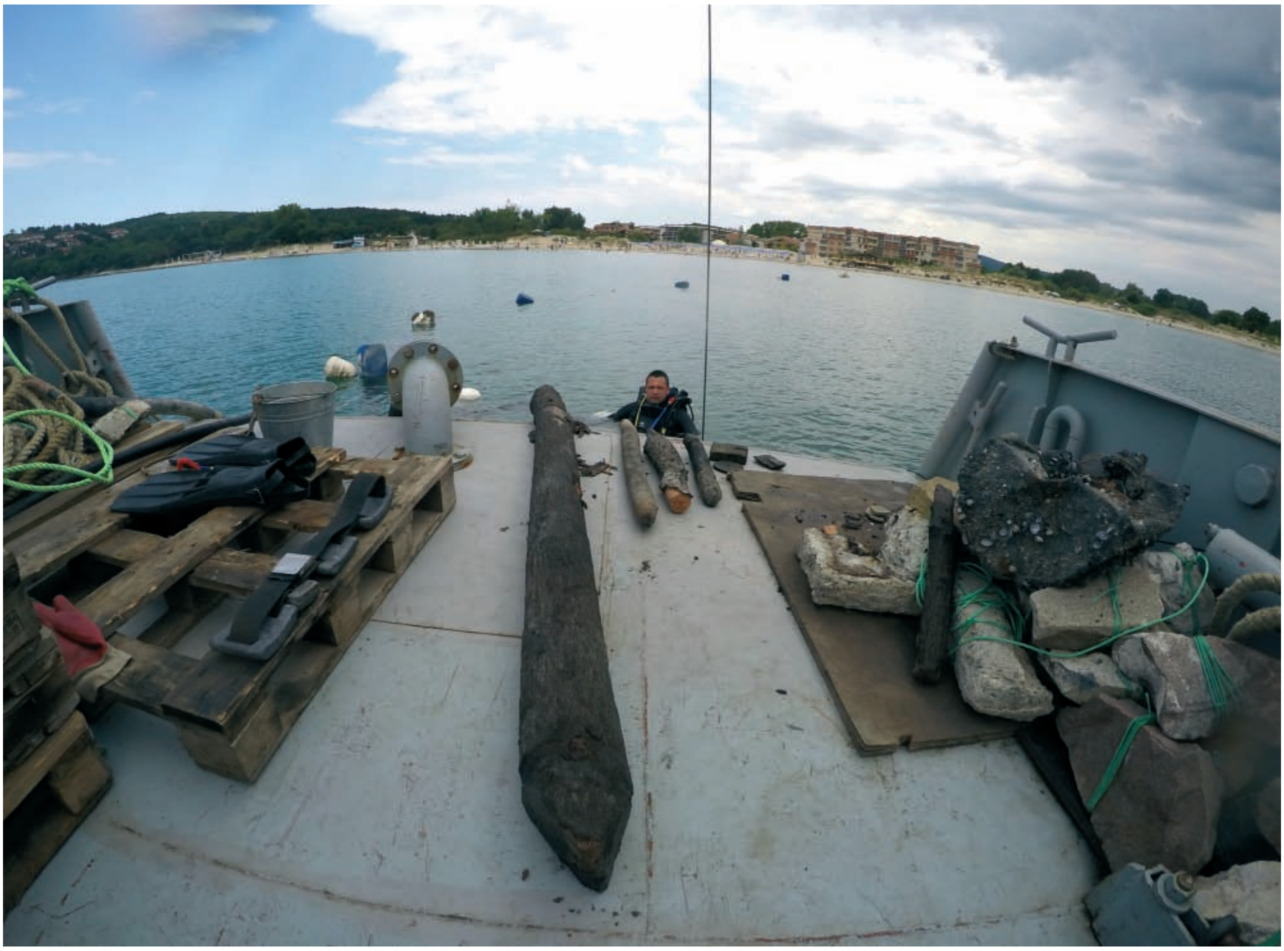

Фиг. 3 Колове от скеле или талян.

Fig. 3 Posts from pier or a fish trap.

хождат от банки с мидени черупки навътре в залива (фиг. 2). От 1 м дълбочина в дънния грунт съвременните материали намаляват, особено в отдалечената от брега зона, но продължават да се срещат отделни фрагменти керамика до 1,3 м. Повечето са обезличени от престоя си в морето, но някои могат да бъдат отнесени към античността и средновековието. На разстояние от около 70 – 90 м от брега, на дълбочина 0,6 – 0,4 м в грунта бяха открити хоризонтално разположени подострени от едната страна дървени колове, с дължина до 3 м, както и парчета дъски. След внимателен оглед на ситуацията и консултиране с Калин Димитров от НАИМ–БАН, бе установено, че става въпрос за останки от дървено скеле (фиг. 3), каквито съществуват и днес, но направени от железобетон, в непосредствена близост до разкопаваната площ.

С помпената дълбачка бяха направени и няколко изкопа навътре в залива, които впоследствие бяха запълнени със скална маса, която послужи за основа за лежащата на дъното тръба. Целта на тези заскалявки е осуетяване потъването на тръбата. Изкопната работа беше наблюдавана от ръководителите на проучването. Грунтът отново се състои от пясък, мидени черупки и молюски. На дълбочина 0,8–1 м седиментите стават изключително твърди и плътни, което затруднява проникването на помпата на по-голяма дълбочина. Археологически материали не са констатирани.

Литература

Ангелова и др. 2015: Х. Ангелова, В. Драганов, Н. Прахов, К. Велковски, Л. Трендафилова, Д. Гърбов. Спасително археологическо проучване на обект „Строителство на дълбокоморско заустване на пречистени води от пречиствателна станция за отпадни води – Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 879-881.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING DURING THE IMPLEMENTATION OF THE PROJECT “DEEP-SEA WASTEWATER DISCHARGE, SOZOPOL MUNICIPALITY”

Nayden Prahov, Dragomir Garbov, Hristina Angelova

In 2015 the Centre for Underwater Archaeology (CUA), Sozopol, conducted geophysical and diving survey in the aquatory of the planned wastewater discharge of Sozopol – Gradina gulf near Golden Fish campsite. Although archaeological sites were not discovered the dredging work in 2015 was supervised by archaeologists from CUA due to the high probability for existence of archaeological sites under the seafloor. The trench for the pipeline was 350 m long and up to 3.5 deep. It was dug by a bagger on a platform and by a dredging pump operated from a ship (fig. 1). The entire dug layer consisted of silty sand with dark gray color, with inclusions of seashells and stones. In the upper deposits (1 m depth) ancient pottery fragments were mixed with modern materials. Between 1–1.3 m the modern artifacts were missing but pottery fragments from Antiquity and Middle Ages were still discovered (fig. 2). Under 1.3 m no artifacts were found. At about 70 m from the beach at 0.4–0.6 m depth several wooden posts (up to 3 m long) and planks were discovered, probably remains of a wooden quay (fig. 3).

№ 35. СПАСИТЕЛНО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ПРЕДСТОЯЩО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОЕКТ „РЕКОНСТРУКЦИЯ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ПРИСТАНИЩЕ СЕВЕРНА БУНА, ГР. НЕСЕБЪР“

Драгомир Гърбов, Здравка Георгиева, Христина Ангелова, Петър Петров

Проучването бе проведено във връзка с резултатите от археологическо издирване с недеструктивни методи, в рамките на което бе констатирана значителна геоелектрична аномалия, попадаща в съосие със северната диатейхизма на Месамбрия. Аномалията е в съзвучие с хипотези за наличието на строителни останки от ранновизантийската епоха в района на северното пристанище, интерпретирани като отбранителни съоръжения на късноантичния и ранносредновековния град (Огненова-Маринова и др. 1978; 1983; 1985; Димитров и др. 1982; Гюзелев 2009; Venedikov et al 1969; Venedikov 1980; Preshlenov 2006). Целта ни бе изясняване характера на геофизичната аномалия и установяване

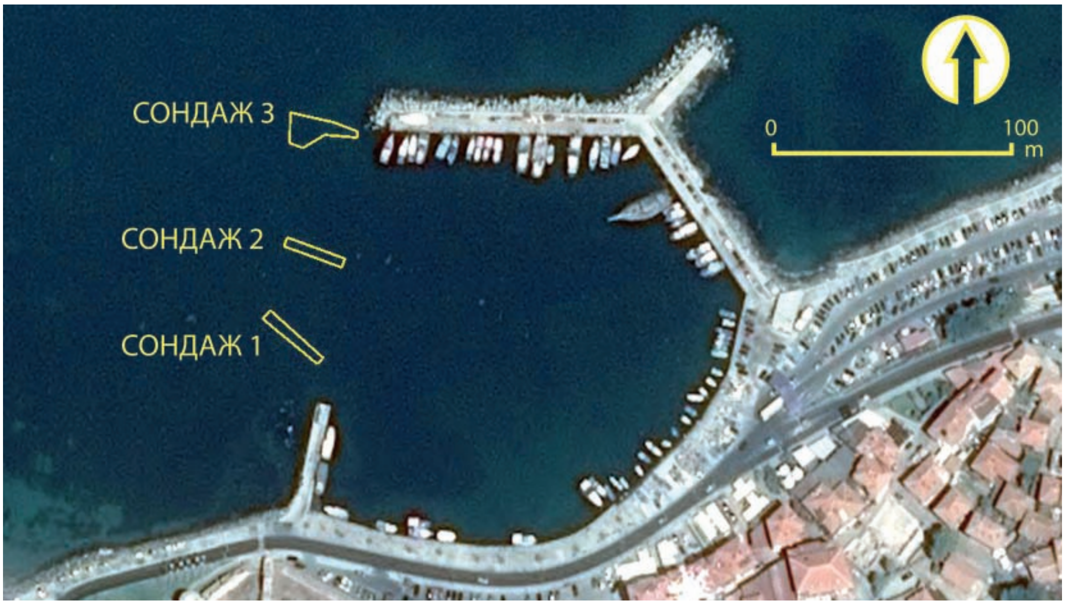

Обр.1. Разположение на сондажите.

Fig.1. The places of the three site test excavations.

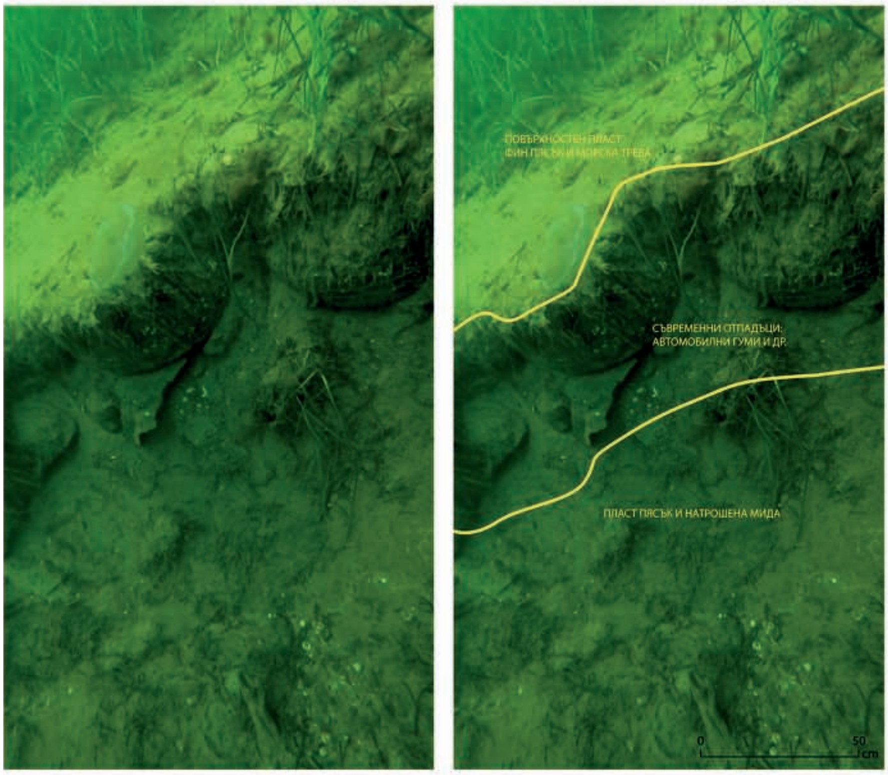
ПОВЪРХНОСТЕН ПЛАСТ
ФИН ПЯСЪК И МОРСКА ТРЕВА
СЪВРЕМЕННИ ОТПАДЪЦИ:
АВТОМОБИЛНИ ГУМИ И ДР.
ПЛАСТ ПЯСЪК И НАТРОШЕНА МИДА
0
50
cm

Обр. 2.1 (Fig. 2.1)

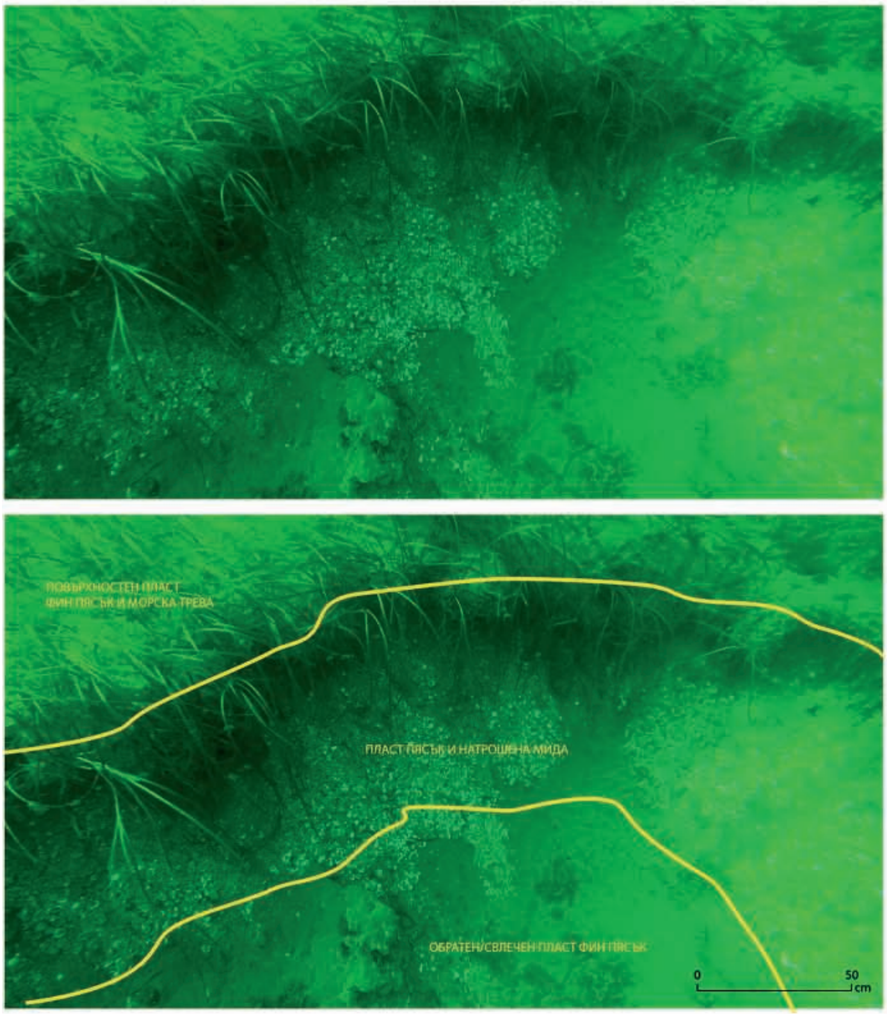
ПОВЪРХНОСТЕН ПЛАСТ
ФИН ПЯСЪК И МОРСКА ТРЕВА
ПЛАСТ ПЯСЪК И НАТРОШЕНА МИДА
ОБРАТЕН/СВЛЕЧЕН ПЛАСТ ФИН ПЯСЪК
0
50
cm

Обр. 2.2 (Fig. 2.2)

Обр. 2.1: Сондаж 1.

Fig.2.1. Site test excavation 1.

Обр. 2.2: Сондаж 2.

Fig.2.2. Site test excavation 2.

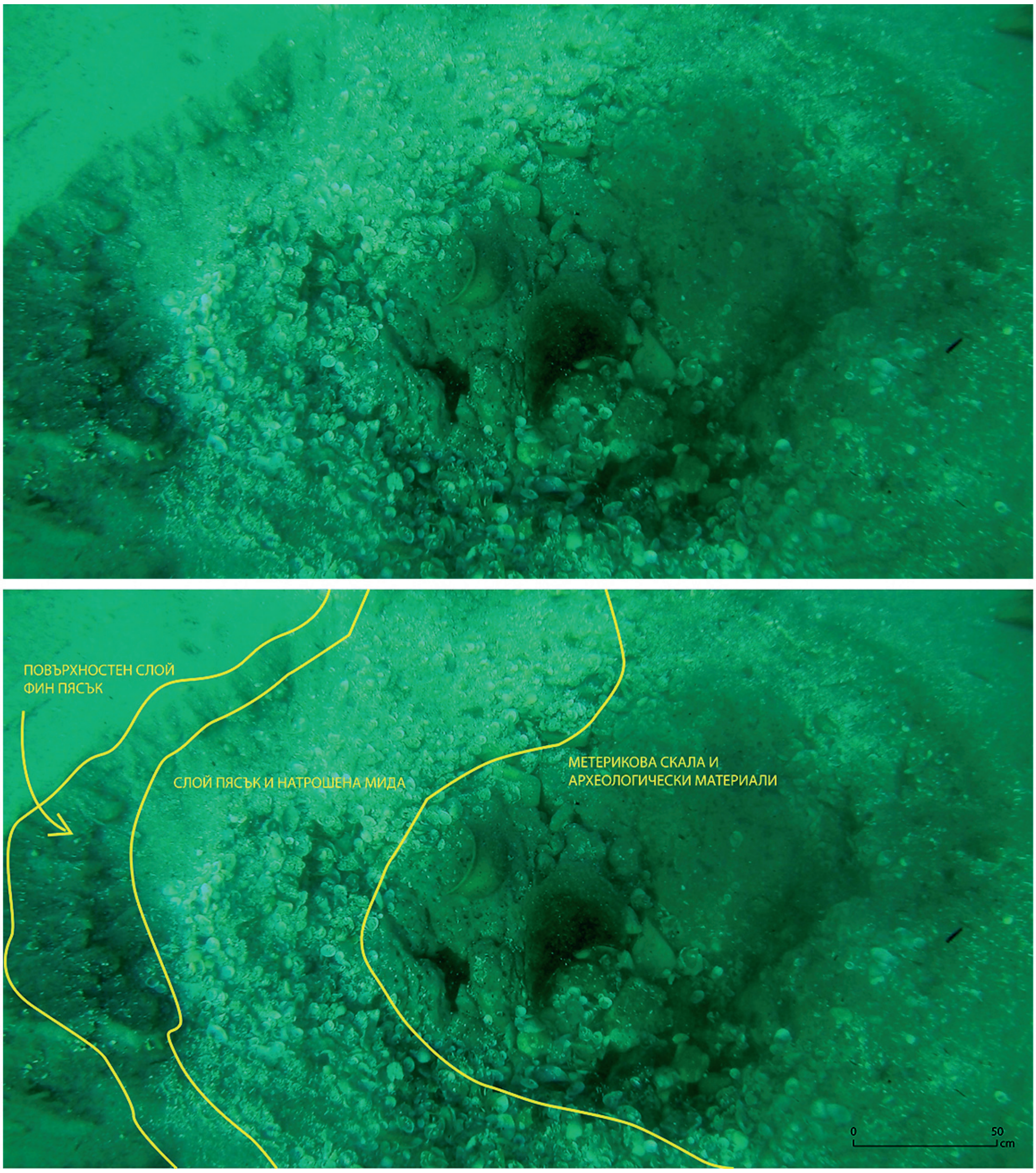

Обр. 3. Сондаж 3.

Fig. 3. Site test excavation 3.

наличието или отсъствието на културни ценности, потенциално застрашени от бъдещи строителни дейности.

Методиката на проучване включваше подводни археологически сондажи с ограничен мащаб, извършени от борда на плавателен съд, оборудван с високонапорна помпа и система за видеонаблюдение от повърхността. Основните дейности по управлението на драгажната система са извършени от екипажа на плавателния съд под контрола на морските археолози от ЦПА. Водолазни спускания и огледи на място, с цел документация, са извършвани от морските археолози в процеса на работата и при приключването ѝ по всеки сондаж. За изпълнение на изкопните дейности е нает драгажен катер РК 4 (борд ВН 7599) с капитан А. Тръпчев и пристан на домуване – гр. Варна.

Морската фаза е осъществена в рамките на шест работни дни 14–19.12.2015 г. и включва обособяването на три траншеи напречно на споменатата аномалия. Сондаж 1 е разположен на 20 м северно от „Аргирова буна". Ориентиран е по оста И–З с общи размери 18×8 м (обр. 1).

Грунтът е покрит с морска трева и фин тинест пясък; констатирано е голямо количество отпадъци, свързани с експлоатацията на пристанището – автомобилни гуми, метални тръби и елементи, кабели, и други материали. Повърхностният пласт е с дебелина от около 0,2 м. След неговото отнемане е достигнат пласт от едър пясък и натрошена мида. Във втория пласт отново е констатирана висока концентрация на отпадъци, най-вече автомобилни гуми, вероятно използвани като кранци за местните рибарски кораби и в последствие изхвърлени от тях. Пластът едър пясък е с дебелина около 0,5 м. След него бе достигнат пласт дребни камъни, който не можеше да бъде преодолян. Археологически материали и структури не бяха констатирани (обр. 2 1).

Сондаж 2 бе отложен на 30 м северно от сондаж 1, успоредно на последния. Размерите са 20×8 м (обр. 1). Стратиграфската ситуация е идентична с тази в сондаж 1 с тази разлика, че вторият пласт (едър пясък с натрошена мида) е значително по-дълбок – над 1,5 м. Той не бе цялостно отнет, тъй като се достигна дълбочинният лимит на смукателния елемент на помпата на РК 1. В резултат от това документирането на сондажа е затруднено поради бързо свличане на седимент. Археологически материали и структури не са констатирани (обр.2 2). Сондаж 3 е разположен непосредствено до северната буна и е успореден на нея, размерите му възлизат на около 10×5 м (обр. 1). Грунтът е покрит с фин пясък и морска трева. Първият пласт е с дебелина от 0,1–0,25 м. Непосредствено под него е достигната и разкрита значителна площ от основната варовикова скала, като в някои нейни кавитации бяха открити единични фрагменти битова керамика. Археологически структури не са констатирани (обр. 2 3).

В рамките на проучването не са констатирани недвижими археологически паметници. На този етап не можем да потвърдим наличието на строителни останки в проучената акватория. Считаме, че стената, документирана при първите подводни проучвания на Месамбрия, понастоящем се намира под съвременния път по северния бряг на полуострова, прокаран в края на осемдесетте години на XX в. Това се потвърждава както от сведенията на Огненова-Маринова, така и от геореферираните в рамките на проучването консервационни планове на арх. Съсълов, подготвени във връзка с укрепването на северния бряг на Несебър в края на 80-те години на XX в.

Литература

Гюзелев 2009: М. Гюзелев. Западният Понт между Емине и Босфора през първото хилядолетие пр. Хр. Бургас, 2009.

Димитров, Порожанов, Орачев 1982: Б. Димитров, К. Порожанов, А. Орачев. Пристанищата на Аполония и Месамбрия. – В: Тракийски паметници т. 3. Мегалитите в Тракия ч. 2. Тракия Понтика. София, 1982, 438-458.

Огненова-Маринова и др. 1978: Л. Огненова-Маринова, Ж. Чимбулева, Е. Теоклиева, Подводни проучвани в Несебър. – Археологически открития и разкопки през 1978 г., София, 1979, 55.

Огненова-Маринова и др. 1983: Л. Огненова-Маринова, Ж. Чимбулева, Е. Теоклиева, Проучвания в Несебър. – Археологически открития и разкопки през 1982 г., София, 1983, 48-49.

Огненова-Маринова и др. 1985: Л. Огненова-Маринова, М. Рехо, П. Илиева, Ж. Чимбулева, А. Тошев, Д. Съсълов. Разкопки и проучвания в Несебър. – Археологически открития и разкопки през 1984 г., София, 1985, 139.

Preshlenov 2006: Hr. Preshlenov. Withdrawing coasts. Geomorphology, bathymetry and archaeological cartography in Nessebar. – In: Bulgaria Pontica MAEDII AEVI, VI–VII (Messemvria Pontica). Nessebar, 2006, 51-59.

Venedikov et al 1969: I. Venedikov, L. Ognenova-Marinova, T. Petrov, Disposition, fouilles et remparts de Nessebre du côté occidental. – In: Nessebre I. Sofia, 1969, 29-94.

Venedikov 1980: I. Venedikov. Les fortifications dans la parte nord-ouest de Nessebre. – In: Nessebre II. Sofia, 1980, 23-80.

UNDERWATER RESCUE EXCAVATIONS IN THE NORTHERN HARBOUR OF NESEBAR

Dragomir Garbov, Zdravka Georgieva, Hristina Angelova, Petar Petrov

The underwater excavations were conducted in relation to a preceding non-destructive survey of the same aquatory that registered a large geoelectric resistance anomaly, appearing coaxial with the northern diateichism of Messambria in unison to previously stated hypotheses for the existence in the mentioned aquatory of submerged architectural features, traditionally interpreted as fortifications of the ancient and medieval city (Angelova et al. 2016; Venedikov et al. 1974; Venedikov 1980; Preshlenov 2006; Огненова-Маринова 1974; Огненова-Маринова и кол. 1978; 1983; 1985; Димитров-Орачев 1982; Гюзелев 2006).

The research methodology comprised the laying out of three parallel trenches, perpendicular to the geoelectrical feature, with the aim to establish its character and confirm the presence/absence of cultural heritage monuments that could potentially be endangered by future construction works in the harbor.

All trenches contained primarily modern materials, among which dozens of automobile tires, most probably used as fenders aboard local fishing boats and subsequently discarded in the sea. No cultural heritage monuments were recorded in any of the trenches.

№ 36. ИЗДИРВАНЕ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПОД ВОДА ВЪВ ВРЪЗКА С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТ „РЕКОНСТРУКЦИЯ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА РИБАРСКО ПРИСТАНИЩЕ – ГР. ПОМОРИЕ“

Христина Ангелова, Веселин Драганов, Драгомир Гърбов, Люба Трендафилова, Кирил Велковски, Найден Прахов

Подводното археологическото издирване в гр. Поморие обхвана района на бъдещото пристанище и неговата оперативна акватория. Комплексът от недеструктивни геофизични методи за детайлно дистанционно изследване на морското дъно включва многолъчева батиметрия за създаване на карти на дълбочините и числен модел на терена на морското дъно (обр.1.1 и 1.2), сканиране със странично сканиращ сонар (обр. 3) и с поддънен профилограф (обр.2.1 и 2.2).

След селектиране на определени цели, чрез видео наблюдение и визуални водолазни огледи бе извършена проверка за тяхното идентифициране (обр. 3). Известно е, че по цялото българско крайбрежие акваторията до 15–18 м дълбочина представлява суша, залята от морето. Това е процес, протичащ през последните 10000 години, като следствие от различни геодинамични процеси (промени в морското ниво, денивелация на земната кора и др.). Тази акватория не е проучвана и няма информация за археологическите обекти, съществували върху бивша суша и/или такива, свързани с корабоплаването и други морски дейности.

Археологическото издирване потвърди, че липсата на археологически структури под вода са резултат именно на тези геодинамични процеси. Промяната на бреговата ивица е повлияла на градоустройството на Анхиало през различните етапи на неговото развитие. Вероятни причини са геодинамичните процеси и природни явления, довели до отнемане на голяма част от сушата от морето. Така се ограничава територията на сегашния полуостров, възможна за обитаване. Такива процеси са:

- Абразия. Подложката на почвите, върху които се извършва строителството на полуострова е изградена от сарматски седименти – меки варовици, редуващи се с прахови глини, които са твърде податливи на размиване под действието на морската абразия (Ангелова, Евстатиев 2011). Тя е геодинамичният процес от най-съществено значение за този район. В геоисторическо време тя увеличава дейността си поради потъването на брега и е размила значителна част от полуострова, върху който, най-вероятно, е бил разположен ранният Анхиало.
- Земетресения. Има данни за няколко силни земетресения между I и XVIII в., довели до потъване в морето на голяма част от Месемврия, които неминуемо са оказали влияние и върху състоянието на Поморийския полуостров. Придобитите от сегашните изследвания данни ще позволят реконструкция на палеорелефа и помогнат за установяване на очертанията на Анхиало през различните периоди на неговото съществуване и развитие. На север и изток от сегашния нос има плитчини, които е възможно да са негово продължение под вода. Простират се на 2 км на север и на 1 км на изток.

В акваторията на поморийския полуостров са открити археологически находки, които М. Лазаров счита за останки от корабокрушения, но не е напълно изключено част от тях да са свързани с най-ранния Анхиало. Корабокрушението, регистрирано по неговия товар – керемиди от V–VI в., М. Лазаров свързва с интензивното строителство на полуострова през този период (Лазаров 1975).

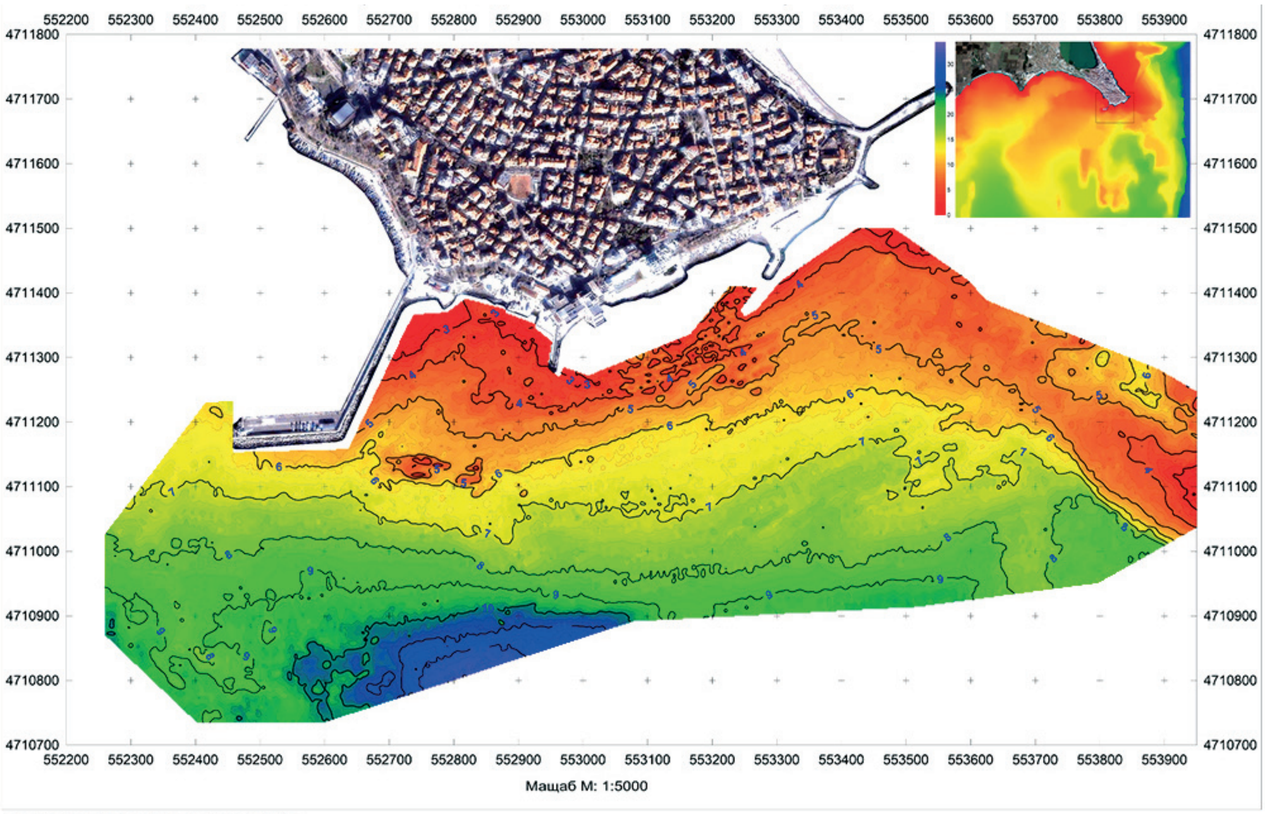
552200
552300
552400
552500
552600
552700
552800
552900
553000
553100
553200
553300
553400
553500
553600
553700
553800
553900
4711800
4711700
4711600
4711500
4711400
4711300
4711200
4711100
4711000
4710900
4710800
4710700
Мащаб М: 1:5000

Център за подводна археология, 2015 г.

Обр. 1.1 (Fig 1.1)

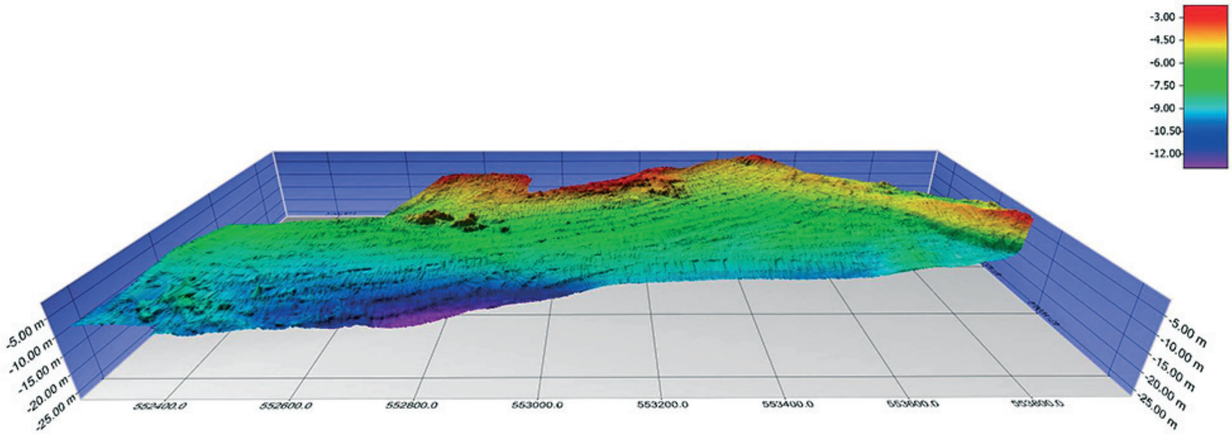
-3.00
-4.50
-6.00
-7.50
-9.00
-10.50
-12.00
-5.00 m
-10.00 m
-15.00 m
-20.00 m
-25.00 m
552400.0
552600.0
552800.0
553000.0
553200.0
553400.0
553600.0
553800.0

Обр. 1.2 (Fig. 1.2)

Обр.1.1. Цифров модел на морското дъно.

Fig.1.1. Digital elevation model of the sea bottom.

Обр.1.2. 3D модел на морското дъно.

Fig.1.2. 3D model of the sea bottom.

Доказателство за това е изобилието на фрагментирани археологически находки по морското дъно, за които не е ясно дали произхождат от потъналата суша или от корабокрушения. Липсва и информация за местоположението на пристанището на Анхиало през отделните етапи на неговото развитие. В голяма степен, търсеният отговор е свързан Малкото и Голямото солно езеро на Поморие, които формират поморийската лагуна, отделящи я от морето от изток и от юг с две пясъчни коси.

Изказано е мнение, че е възможно пристанището на Анхиало да е било разположено в голям морски залив, впоследствие превърнат в лагуна (Лазаров 2009). Това ни се струва по-малко вероятно,

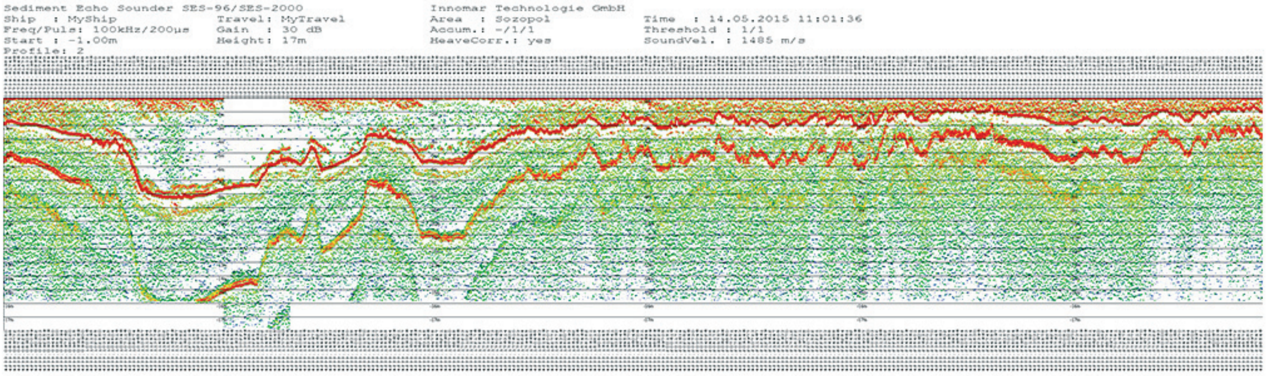

Обр. 2.1 (Fig. 2.1)

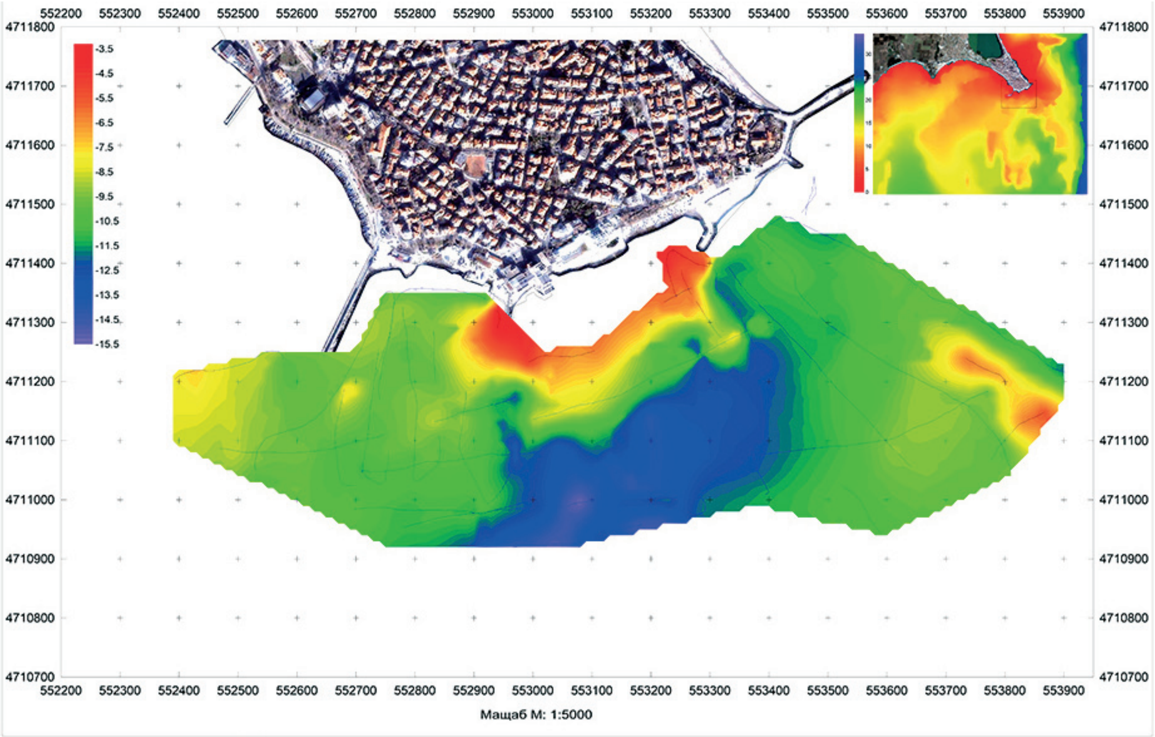
552200
552300
552400
552500
552600
552700
552800
552900
553000
553100
553200
553300
553400
553500
553600
553700
553800
553900
4711800
4711700
4711600
4711500
4711400
4711300
4711200
4711100
4711000
4710900
4710800
4710700
-3.5
-4.5
-5.5
-6.5
-7.5
-8.5
-9.5
-10.5
-11.5
-12.5
-13.5
-14.5
-15.5
Мащаб М: 1:5000

Център за подводна археология, 2015 г.

Обр. 2.2 (Fig. 2.2)

Обр.2.1. Пример за измерване с поддънен профилограф.

Fig.2.1. An example of the subbottom profiler measurements.

Обр.2.2. Първият регистриран пласт под повърхността на дъното по данни от поддънен профилограф.

Fig.2.2. The first layer beneath the bottom surface based on subbottom profiler data.

тъй като преди около 10000 години, при значително по-ниско ниво на морето, басейнът е представлявал сладководно езеро, което се е простирало на изток най-вероятно до известната банка Чимово, разположена паралелно на Поморийската коса на разстояние 1,5 км от нея. Най-издигнатата част на банка Чимово е на дълбочина 7 м, а относителното ѝ превишение над дъното е 3–4 м, ширината ѝ – 100–150 м, а дължината в посока С–Ю – 2,5 км (Пейчев, Димитров 2012). На юг банката е свързана с продължението на поморийския полуостров, който сега е залят от морето, но следи от него са няколкото плитчини, на една от които е построена мигалката на Поморие. Преди около 3000 години с покачването на нивото си, морето преодолява банка Чимово, прониква в езерото и от този момент насетне започва формирането на лагуната. Районът на Поморийското езеро е подложен на негативни съвременни вертикални движения. Установено е постепенно увеличаване на скоростта на потъване от север на юг.

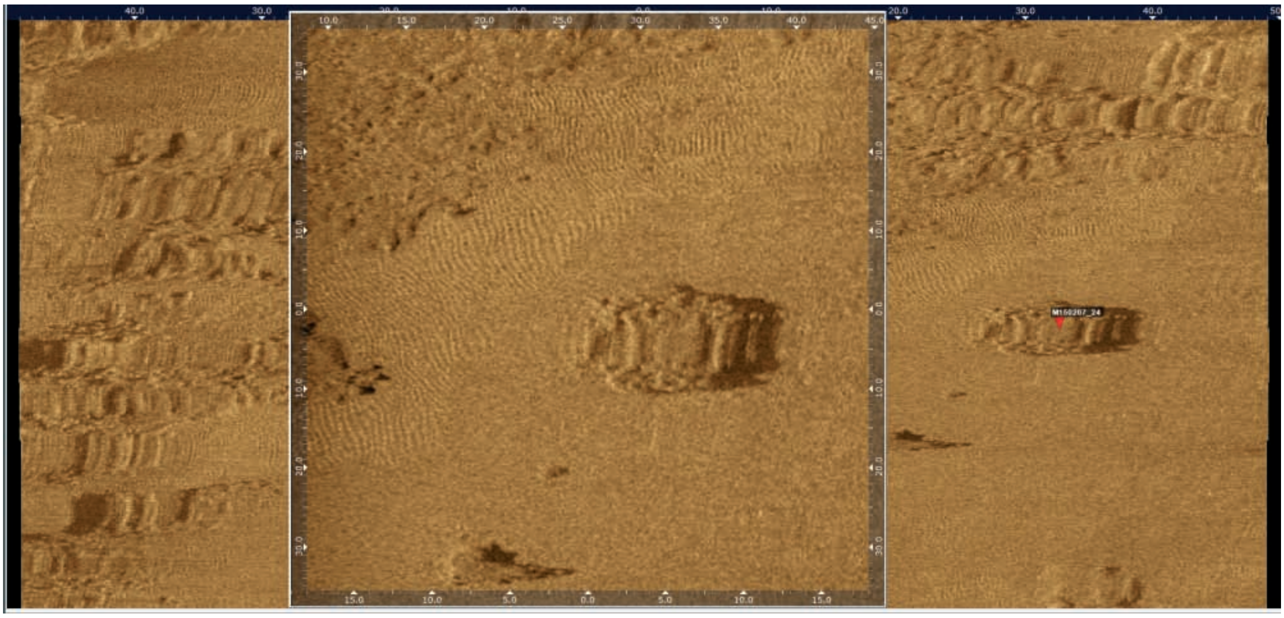

Обр.3. Една от целите, регистрирани със странично сканиращ сонар.

Fig.3. One of the targets registered by side scan sonar survey.

Литература

Ангелова, Евстатиев 2011: Р. Ангелова, Д. Евстатиев. Инженерногеоложки условия в района на гр. Поморие. – Списание на българското геологическо дружество, 72, 1–3, 2011, 79-89.

Лазаров 1975: М. Лазаров. Потъналата флотилия. Варна, 1975.

Лазаров 2009: М. Лазаров. Древното корабоплаване по западното черноморие (до завладяването му от римляните). Варна, 2009.

Пейчев, Димитров 2012: В. Пейчев, Д. Димитров. Океанология. Варна, 2012.

UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN THE FISHING HARBOUR OF POMORIE

Hristina Angelova, Veselin Draganov, Dragomir Garbov, Liubomira Trendafilova, Kiril Velkovski, Nayden Prahov

The 2016 archaeological survey in the harbor of Primorsko indicated that preserved archaeological structures in the port area were not preserved in situ due to the specific geodynamic features of the region. Among these were:

- Sarmatian limestones and dust clays underlay the soils on which building activities had taken place. They were easily affected by abrasion and no traces on how the peninsula diminished in size with time had been preserved;
- The grade of abrasion was very high;
- The region had been influenced by a number of earthquakes.

As a result, it was difficult to identify whether the finds scattered on the sea bottom had had their origin from the land or from shipwrecks (fig. 1–3).

№ 37. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТ „РЕКОНСТРУКЦИЯ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА РИБАРСКО ПРИСТАНИЩЕ В ПРИЛЕЖАЩАТА АКВАТОРИЯ (ВЪТРЕШНИ МОРСКИ ВОДИ) НА ГР. ПОМОРИЕ“

Драгомир Гърбов, Найден Прахов

Наблюдението бе проведено спрямо етапите на строителството на пристанищните съоръжения (обр.1) и в съответствие с отделните зони за наблюдение, определени от ЦПА, в рамките на спасителни археологически издирвания с недеструктивни методи в прилежащата акватория (вътрешни морски води) на гр. Поморие (вж. Ангелова et al. в същото издание).

В резултат от визуалните водолазни огледи на прибрежната акватория бе заключено, че на дъното отсъстват археологически обекти и структури, които биха могли да бъдат засегнати от строителните дейности. В тази зона дъното е равно и представлява оголена от седименти плоска варовикова скала със сарматски произход (на отделни места покрита от „петна“ силно сбит пясък), върху която лежи вулканична фракция с различни размери – от дребни фрагменти с големината на човешки юмрук, до масивни отломъци с височина над 2 м и диаметър над 3 м. Въпреки, че добитите в рамките на спасителните археологически издирвания сонарни данни предложиха известни основания за предположения, че някои каменни струпвания с правилна форма биха могли да имат антропогенен произход, водолазните огледи недвусмислено показаха, че такава възможност не съществува. При огледите бяха открити единични артефакти – фрагментирана битова керамика от ранновизантийската епоха, включително устие от северноафриканска (тунизийска) амфора, тип Beltran 60 / Keay LXI B, датираща от края на V в. сл. Хр. (обр. 2) – но тяхното разположение, предимно от южната страна на скалите, ни навежда към заключението, че те не произхождат от структури in situ, а са привнесени в района в резултат от вълноприбойната дейност. Археологическите материали, открити по време на водолазните огледи напълно съвпадат с по-ранните сведения от М. Лазаров за наличието в проучваната акватория на няколко отделни концентрации от ранновизантийска кера-

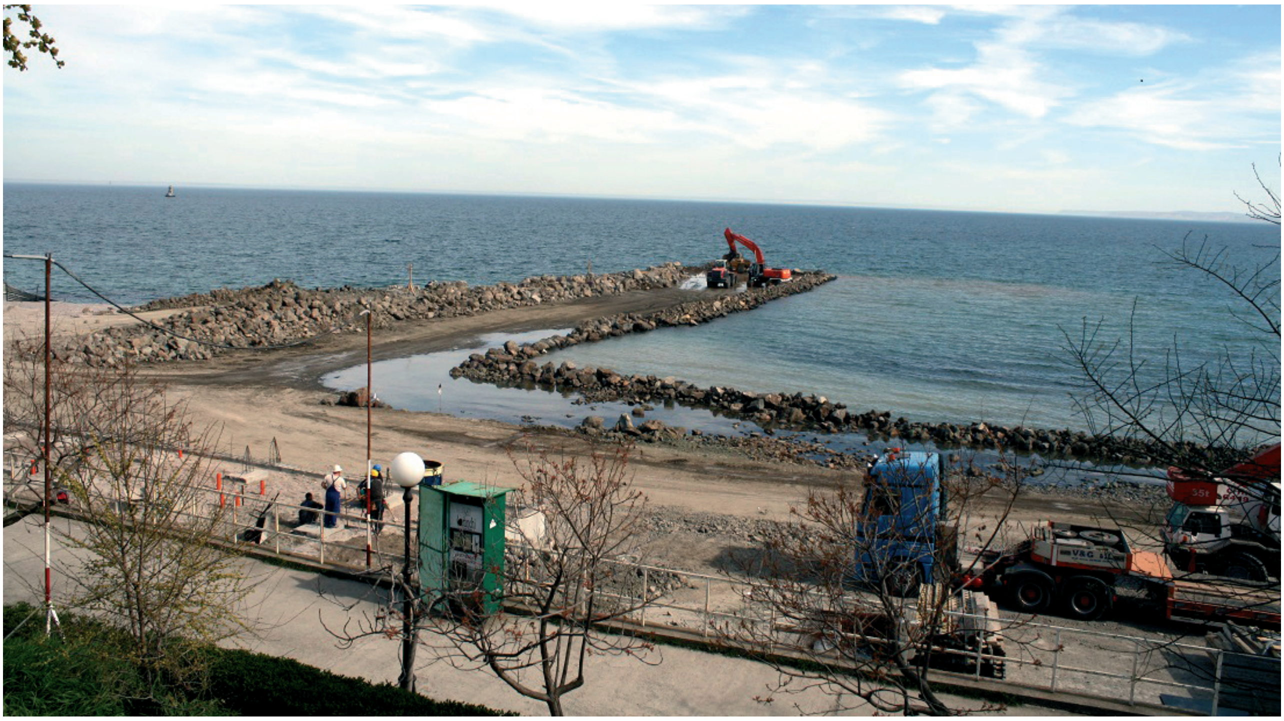

Обр.1. Разположение на строителния обект – източна буна.

Fig.1. The construction site – the east quay.

мика, регистрирани и проучени през 1967 г., които Лазаров интерпретира като „разнесени“ останки от корабокрушения (Лазаров 1975). Споменатите от Лазаров концентрации се намират извън акваторията на строителство.

В рамките на наблюденията не бяха констатирани археологически материали, пластове или структури, поради което считаме, че по време на изпълнението на проекта не бяха застрашени движими или недвижими културни ценности под вода.

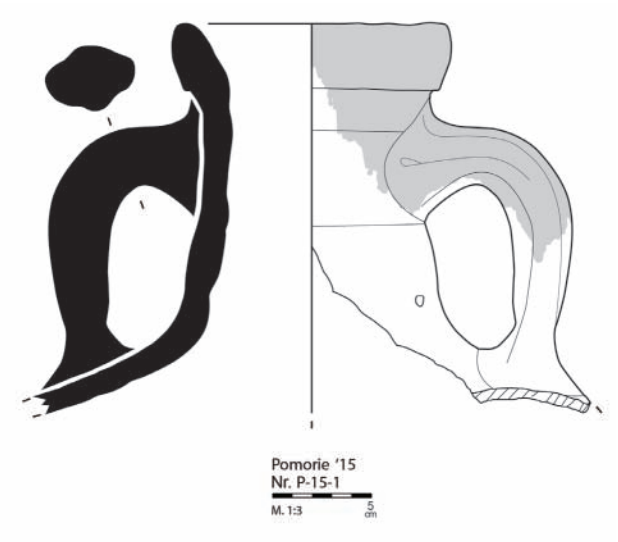

Обр.2. Устие от северноафриканска амфора, открита в рамките на спасително археологическо издирване с недеструктивни методи.

Fig.2. North African amphora discovered during the preliminary archaeological survey.

Литература

Лазаров 1975: М. Лазаров. Потъналата флотилия. Варна, 1975, 99-110.

Beltran 1970: L. Beltran. Las ánforas romanas en España. Zaragoza, 1970.

Keay 1984: S. Keay. Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A typology and economic study: The Catalan evidence – In BAR International Series, 196. Oxford, 1984.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING DURING THE CONSTRUCTION WORKS IN THE FISHING HARBOUR OF POMORIE

Dragomir Garbov, Nayden Prahov

The archaeological monitoring was conducted throughout the full duration of harbour construction works, in accordance with the individual monitoring sectors, established by the CUA during archaeological rescue remote sensing surveys of the same aquatory (see Angelova et al. on Pomorie in the current volume) (fig. 1–2).

No archaeological materials, layers or structures were detected or registered on the basis of which we conclude that no underwater cultural heritage monuments were endangered.

ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ

№ 38. ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „СЕЛИЩЕ“ В М. САДИНА ДО С. ВЕСЕЛИНОВО, ОБЩ. СМЯДОВО

Християн Цанков, Светлана Венелинова, Валери Григоров

Обект „Селище“ в м. Садина се намира на 3,5 км западно от с. Веселиново и на 1 км югоизточно от с. Александрово. Обектът е открит през 2014 г. по време на теренна експедиция „Камчия“ и е регистриран в АКБ с карта № 10002370 (Венелинова 2015).

Селището е заобиколено от север, запад и юг с дерета. То представлява силно разлато възвишение с размери 140х160 м и височина спрямо околния терен до 3 м. Откритият по повърхността керамичен материал датира от праисторията и късната античност.

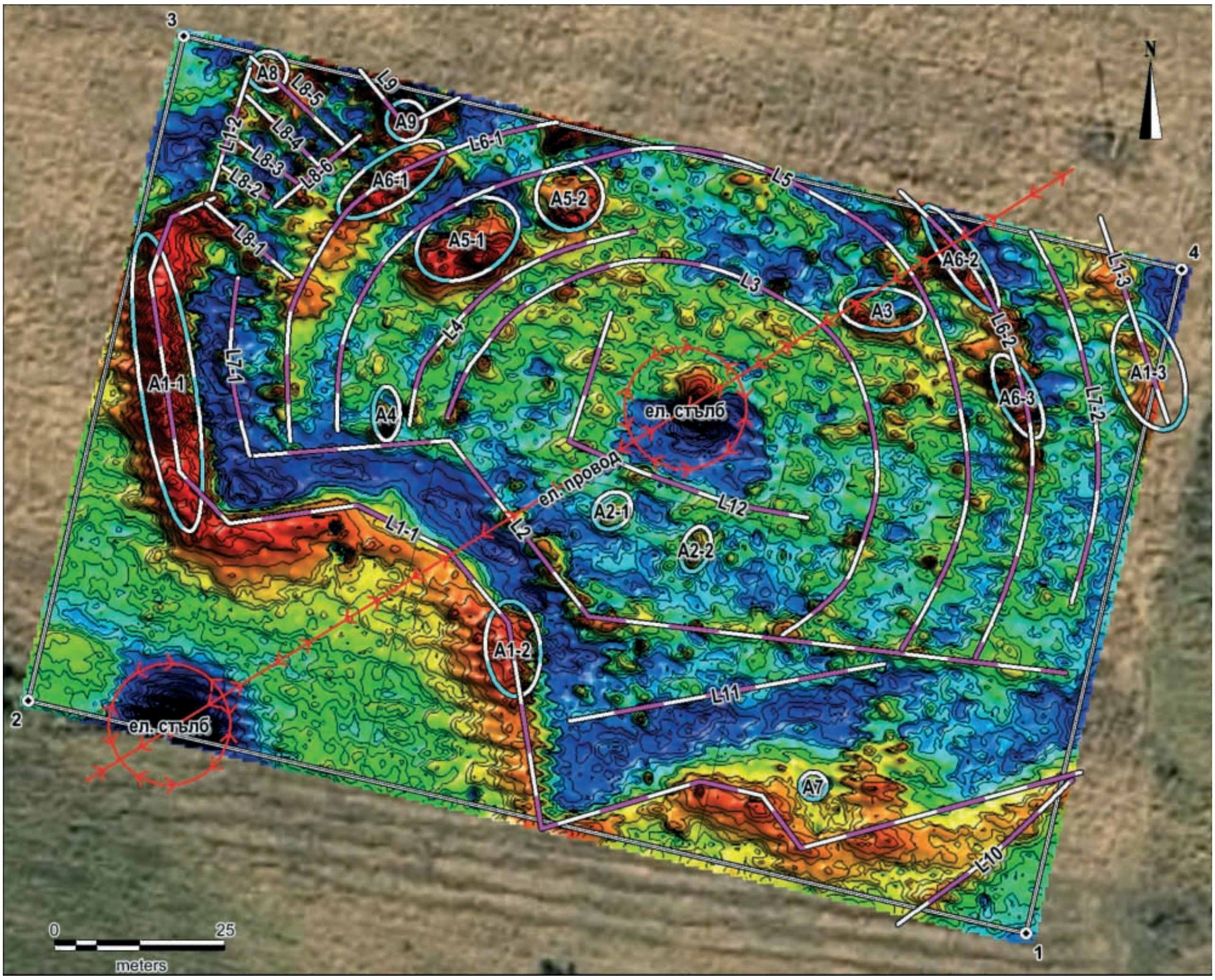

Обр. 1. Магнитна карта на обект „Селище" в м. Садина до с. Веселиново, общ. Смядово.

Fig. 1. A magnetic map of the site "Settlement" in the Sadina area, near Veselinovo village, Smyadovo Municipality.

Основната цел на проучването е с недеструктивни средства да се придобие най-обща насочваща информация за планиграфската схема на селището и наситеността на различни съоръжения с антропогенен характер. Задачата на геомагнитното изследване е да ни представи карта на магнитните аномалии.

Геомагнитното проучване обхваща площ от 100х150 м в южната част на обекта, където се наблюдава най-значителна концентрация на керамични фрагменти. През средата на обекта преминава трасе на електропреносната мрежа. При анализа на резултатите е взето предвид негативното въздействие на електропровода върху качеството на направените магнитни измервания в непосредствена близост с железобетонните стълбове.

Поставена е реперна мрежа с ориентация север – юг. Вътрешната част на площта е разделена на шест по-малки квадрата със страна 50 м. Координатите на ъгловите точки са заснети с високоточно DGPS устройство. С помощта на две 50-метрови рулетки и оразмерено помощно въже в предвидените за проучване квадрати през един метър са прокарани 51 геомагнитни профила с единична дължина 50 м.

Геомагнитните измервания са извършени едновременно с два магнитни сензора. Тяхната работа е синхронизирана по време, като в резултат на това, освен интензитета на магнитното поле е определен и магнитният градиент между двете нива на измерване.

Интерпретация на геомагнитните измервания

На магнитната карта са локализирани 22 линейни аномалии и 15 аномалии с компактни размери (обр. 1).

Върху проучената площ се разграничават два участъка: по-малък, югозападен (около 20% от площта) без аномалии и останалата част от площта, където се установява значителна концентрация на магнитни аномалии. Линейна аномалия L1-1 представлява своеобразна граница между двата участъка. Възможно е тя, също както L1-2 и L1-3, да са свързани с някакъв вид ограждение (стена или ров) около селището. Друг линеамент L2 – начупена линия с посока изток – запад обособява „вътрешната" част на селището, в която се проследяват множество подредени локални аномалии и магнитни преходи (L3, L4, L5, L6-1, L6-2, L7-1, L7-2). Южно от L2 се наблюдават сравнително дребни аномалии от локален характер. Линеаментите от L3 до L7 са разположени радиално и имат форма близка до кръговата с радиус на нарастване от L3 към L7. Всички те прекъсват, достигайки до линията на L2. Друга серия от еднотипни аномалии с линеен характер се наблюдава в северозападния ъгъл на проучената площ. Това са аномалиите L8-1, L8-2, L8-3, L8-4, L8-5, L8-6 и L9. Те образуват система от 6 успоредни и 2 пресичащи ги линии. Възможно е тези аномалии да представляват проява на магнитния ефект на материалите, от които са изградени стените на една или няколко сгради, намиращи се в този край на площта. Следващите три линеамента L10, L11 и L12 очертават участъци със слаба промяна на интензитета на геомагнитното поле. Възможно е те да са свързани с останки от кирпичени стени или деструкции от съседни структури.

Литература

Венелинова 2015: Св. Венелинова. Издирване на археологически обекти по поречието на река Брестова в землищата на селата Риш, Александрово и Веселиново, община Смядово. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 801-802.

GEOPHYSICAL SURVEY ON SITE «SETTLEMENT» IN THE SADINA AREA, NEAR VESELINOVO VILLAGE, SMYADOVO MUNICIPALITY

Christian Tzankov, Svetlana Venelinova, Valeri Grigorov

The site "Settlement" in Sadina area was located 3.5 km west from Veselinovo village and about 1 km southeast from Aleksandrovo village. The object was registered in AKB with registration card No 10002370. The "Settlement" represented smooth eminence with 140 x 160 m size towering up to 3 m above the surrounding terrain. The surface pottery materials originated from Prehistory and Late Antiquity. The geomagnetic survey covered area of 100 x 150 m. A magnetic map of the measured area was created and numerous anomalous areas (22 linear and 15 compact shaped) were identified and outlined (fig. 1). Two main areas were distinguished from spatial distribution of magnetic data. The smaller one was located in the southwest, and it was characterized by absence of anomalous structures. In contrast, the second one was represented by substantial concentration of magnetic anomalies possibly connected with moat (or fence) as well as residential structures.

№ 39. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ КОМПЛЕКС В М. ЛАПЧОВЕЦ КРАЙ С. БОРОВАН, ОБЛ. ВРАЦА: МАГНИТНО КАРТИРАНЕ

Петър Зидаров, Георги Ганецовски, Райнер Комп, Стоян Иванов, Веселин Данов

Третата кампания за магнитно картографиране в м. Лапчовец край Борован (Ганецовски, Зидаров 2010; Зидаров и др. 2015) увеличи общата изследвана площ до малко над 19 хектара. Геофизичното измерване е извършено с помощта на 16-канален флуксгейт магнитометър, модел SENSYS MAGNETO® MX ARCH.[1] Комбинацията от благоприятна геоложка среда, относително голямата изследвана

---

[1] Вж. Зидаров и др. 2015 за описание на методиката. Благодаря на Фр. Лют и ръководството на Германския археологически институт за подкрепата и предоставената техника.

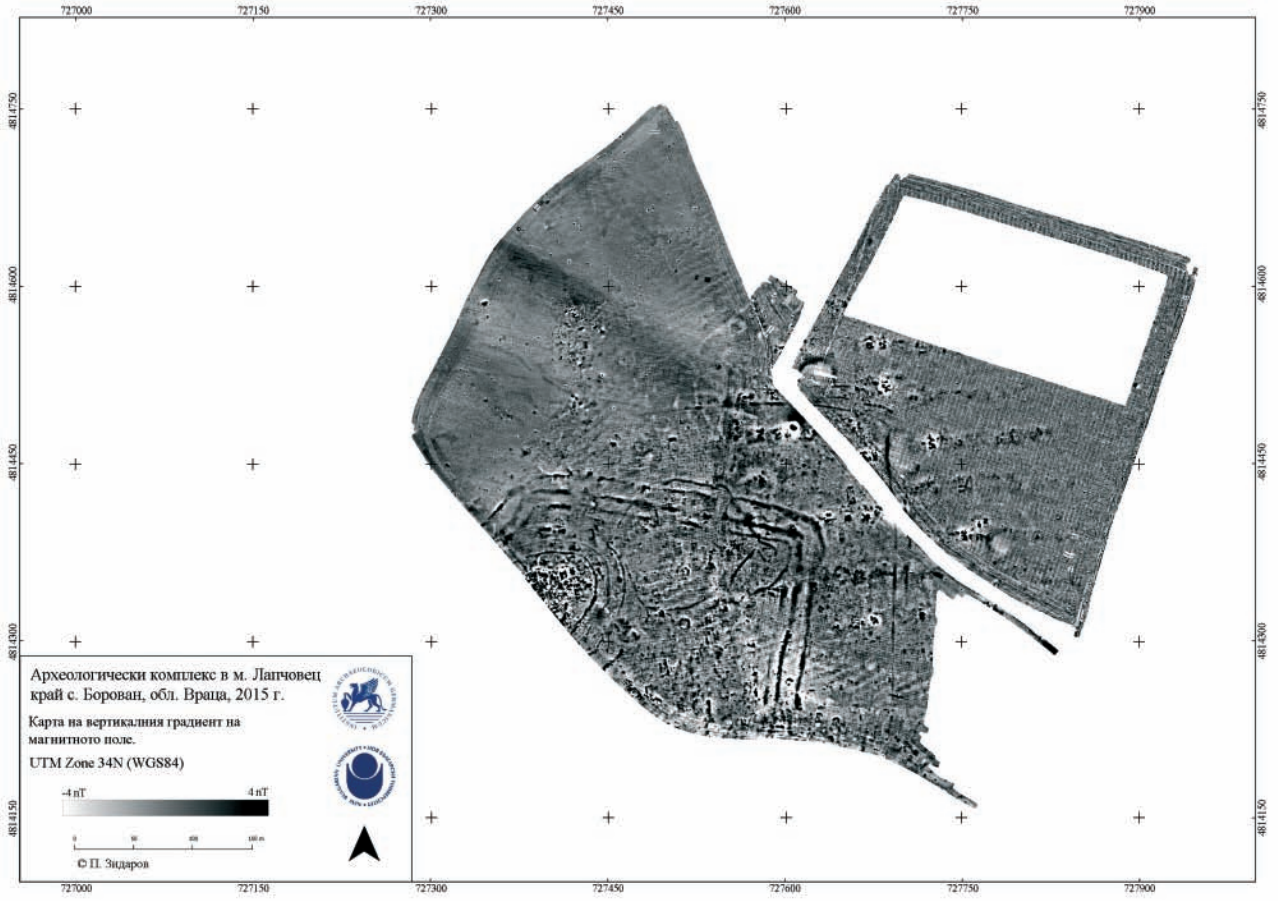
727000
727150
727300
727450
727600
727750
727900
4814750
4814600
4814450
4814300
4814150
Археологически комплекс в м. Лапчовец
край с. Борован, обл. Враца, 2015 г.
Карта на вертикалния градиент на
магнитното поле.
UTM Zone 34N (WGS84)
-4 nT
4 nT
0
150 m
© П. Зидаров

Обр. 1. Археологически комплекс в м. Лапчовец край с. Борован, обл. Враца – карта на вертикалния градиент на магнитното поле.

Fig. 1. Multiphase archaeological complex in Lapchovets locality near Borovan village, Vratsa Region – vertical magnetic gradient map.

площ и високата резолюция на измерванията допринесоха за визуализацията на един многопластов комплекс от археологически паметници с поне пет фази на цялостно преустройство (обр.1). За сравнение, традиционните методи на сондажни проучвания и теренни наблюдения проведени от Б. Николов през 1966 г., са му позволили да разграничи едва две фази на обитаване през ранния халколит върху предполагаема площ от 15 дка (Николов 1979). На магнитограмата могат да бъдат разграничени две правоъгълни и едно кръгло заграждения, оградени с по три концентрични рова всяко, както и заграждения с единични ровове и редици от свободно стоящи неоградени, горели сгради. Въз основа на частичното им планиграфско припокриване сме изработили работна хипотеза за относителната хронология на изграждането и функционирането им.

Обект „А" вероятно е само частично запазен. Най-вътрешната линейна аномалия (ров) по дългата му страна е ориентирана С–Ю и има запазена дължина над 290 м при максимална широчина до 2 м. На 7–10 м източно от нея на места се наблюдава паралелна структура със сходни параметри. В северния им край те завиват почти под прав ъгъл на запад и вътрешната има добре разграничимо протежение над 200 м. На протежение от 100 м в СИ ъгъл ясно се различават до три успоредни рова. Ако допуснем, че подобно на заграждение „В", тези съоръжения са затваряли правоъгълно пространство, то неговата минимална оградена площ ще възлиза на ок. 6,3 ha.

Обект „В", също има правоъгълна форма и понастоящем загражда ок. 5,9 ha. Той е ориентиран с дългите си страни И–З, с леко отместване на ЮИ. Той също е ограден с по три успоредни до 4 м широки концентрични ровове, които са прекъснати от над 10 м широки проходи на две места от север и на едно място от изток. В южната му част се наблюдават правоъгълните основи на горели сгради с размери 5×10 м и 6×9 м, но тяхната ориентация подсказва, че най-вероятно следва да се свържат с друга фаза на обитаване (А или Е).

В югозападната част на изследваната площ западните ровове на обект „B“ са пресечени от друго тройно концентрично заграждение – обект „C“, който има овална форма, вътрешен и външен диаметър съответно 70 и 130 м и запазена площ около 1 ha. Неговото ядро, с площ 0,4 ha, е покрито от висококонтрастни магнитни аномалии с правоъгълна форма, които по всяка вероятност маркират основите на свободно стоящи горели сгради. Някои изглежда са организирани в успоредни редица, а други – радиално, което означава, че най-вероятно там има поне две фази на генерално преизграждане на обитаваната площ, подсказано и от резултатите от сондажните проучвания на Б. Николов.

В СИ посока, най-външният ров на обект „C“ е тангиран от границите на синхронния му (?) обект „D“. Той е долепен към обект „C“ и е заграден от единичен ров с неправилна най-общо овална форма, затварящ сходна по размери площ – ок. 1 ha. В северната му част на две места пресича и трите рова на обект „B“. От изток се наблюдава особен вход с две полу-заключени s-овидни страници от вътрешната страна, ограничаващи възможностите за маневри при влизане и излизане, често използвани при кошарите за добитък. Във вътрешността му не се наблюдават планове на сгради, което вероятно потвърждава стопанското му предназначение.

На места върху обекти „C“ и „D“ изглежда са изградени (и опожарени) по-късни свободно стоящи сгради, ориентирани СЗ–ЮИ. Те са организирани в поне шест успоредни редици, отстоящи на около 25–30 м една от друга и имащи минимална разграничима дължина от 250 м. Това селище – обект „E“ – вероятно маркира най-късния период на организиран живот в м. Лапчовец и за разлика от останалите няма фиксирани граници.

Северната периферия на обект „C“ е частично нарушена от правоъгълни къщи с ориентация СИ–ЮЗ и размери 6×10 м, които засега не могат да бъдат обвързани с описаните големи обекти с номерация A–E.

Теренните ни наблюдения съпътстващи измерванията за пореден път потвърждават, че на повърхността на орницата се наблюдават предимно диагностични фрагменти керамика и находки характерни за култура Градешница, както и минимално количество керамика от късната бронзова епоха. На този етап може само да се спекулира дали многообразието от селищни форми в м. Лапчовец характеризира вътрешната динамика на развитие на селището през ранния халколит или повече периоди, които не са оставили следи на повърхността под формата на керамични струпвания. Затова абсолютната хронология на описаните обекти следва да бъде установена чрез сондажни проучвания, които да предоставят по-детайлни стратиграфски и археологически аргументи, както и проби за радиовъглеродно датиране. Представените планове дават достатъчно податки за прецизно планиране на изкопните дейности.

Литература

Ганецовски, Зидаров 2010: Г. Ганецовски, П. Зидаров. Недеструктивно теренно проучване на праисторическо селище в местността „Лапчовец” край село Борован, обл. Враца през 2009 г. – Археологически открития и разкопки през 2009 г., София, 2010, 88–90.

Зидаров и др. 2015: П. Зидаров, Г. Ганецовски, К. Димитров, Р. Комп, В. Данов. Магнитно картиране на археологически обект в м. Лапчовец край с. Борован. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 861–864.

Николов 1979: Б. Николов. Праисторическо селище при с. Борован, Врачанско. – Известия на музеите в Северозападна България 3, 1979, 10–31.

BOROVAN–LAPCHOVETS: MAGNETIC SURVEY OF MULTIPHASE ARCHAEOLOGICAL COMPLEX NEAR BOROVAN, VRATSA MUNICIPALITY

Petar Zidarov, Georgi Ganetsovski, Rainer Komp, Stoyan Ivanov, Veselin Danov

Our third campaign in Borovan increased the surveyed area to over 19 ha revealing a complex palimpsest of prehistoric settlement patterns (fig. 1). Enclosure “A” was partially preserved, extending 200 m EW and 290 m NS, and having up to three parallel ditches in its NE corner. The second rectangular enclosure “B” (5.9 ha) had three parallel rows of up to 4 m wide concentric ditches. It was superseded to the west by a settlement core area “C” confined by three oval concentric enclosures, enclosing at least two burned settlement phases – one with radial, the other with parallel arrangement of the houses. To the NE, it had an appendix “D” of similar size, irregular shape and entrance design reminiscent of an animal pen. Rows of burnt houses in the NE end, which were not associated with any enclosure probably marked one of the latest phases of occupation. The surface scatters included mostly pottery and finds typical for the Early Chalcolithic Gradeshnitsa style, complemented by minimal number of Late Bronze Age pottery.

№ 40. НЕДЕСТРУКТИВНО ИЗДИРВАНЕ НА МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В С. ДОЛНА КРЕМЕНА, ОБЩИНА МЕЗДРА

Петър Зидаров, Георги Ганецовски, Кирил Велковски

Издирването е осъществено от екип с ръководител Петър Зидаров (НБУ–София) и заместник ръководител Георги Ганецовски (РИМ–Враца). Основна цел на проучването е локализация на археологически структури. То е реализирано през периода 18–30.05.2015 г. с финансовата подкрепа на община Мездра.

Установен е могилен некропол с неизвестна засега датировка. Той е съставен от три могилни насипа: два малки с височина от 1,5 до 2,2 м и един голям с височина около 8 м и диаметър на основата около 50 м. Те са разположени дъговидно с отвор на дъгата към изток, като голямата могила се намира в центъра на дъгата. Некрополът се намира в западната част на територията на с. Долна Кремена, в очертанията на селото (обр. 1), и не е проучван до сега (Николов 1972, 58; Николов 1996, 112).

Могила 1. Северната могила се намира в чертите на частен имот – ферма за щрауси, и не е възможно да се реализират проучвания. Констатирано е смъкване на могилния насип от центъра към периферията вследствие на антропогенна дейност.

Могила 2. Южната могила е разположена в общински терен, обрасъл с тревна растителност (обр. 2). Това позволи да се реализира геомагнитно недеструктивно проучване, засягащо могилния насип и прилежащата към него достъпна територия. В центъра на могилата е установена малка аномалия с характеристики на метален предмет. Южно от нея е регистрирана друга аномалия с правоъгълна форма, ориентирана север – юг. При нея отсъства амплитудата, характерна за железните предмети. Поради сигнал, приличащ на горяла структура и местоположението на аномалията допускаме, че това може да е гроб с кремация на място.

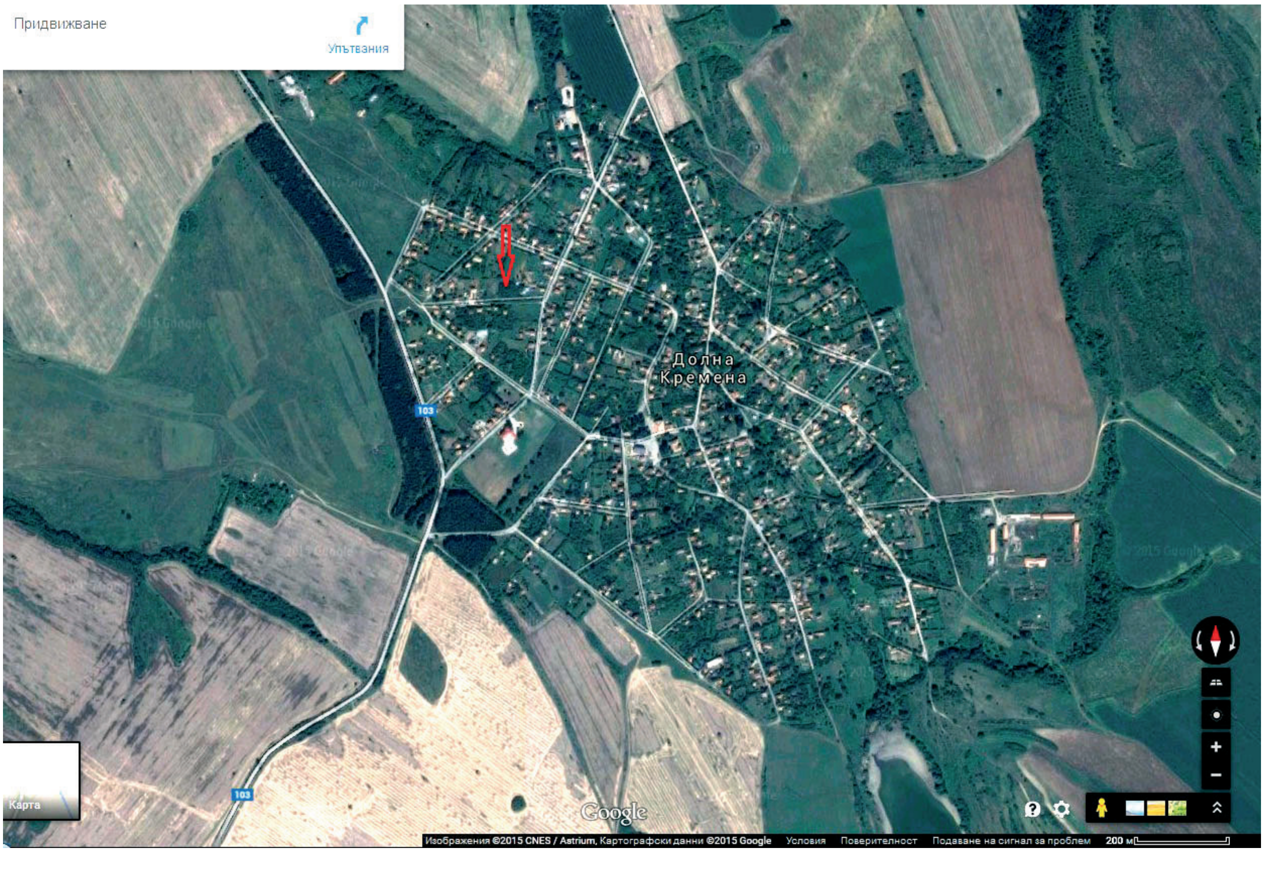
Придвижване
Упътвания
Долна Кремена
103
103
Карта
Google
Изображения ©2015 CNES / Astrium, Картографски данни ©2015 Google
Условия
Поверителност
Подаване на сигнал за проблем
200 м

Обр. 1. Сателитна снимка на с. Долна Кремена с обозначение на могилния некропол.

Fig. 1. Satellite image of Dolna Kremena village with location of the mound necropolis.

На около 5 метра на изток от предполагаемия гроб има още една подобна аномалия с по-висока амплитуда между висок и нисък интензитет, което би могло да се свърже с друга вкопана структура и разположен железен предмет в запълнителя.

Могила 3. Централната могила е заварена обрасла с гъста дървесна растителност (акации, джанки), храсти и пълзящи растения (обр. 2). За реализацията за предвиденото проучване се наложи цялостно отстраняване на тази растителност до пълно оголване на изследвания терен. По време на подготвителните дейности бяха установени стари иманярски изкопи, в единия от които се забелязват варовикови камъни и каменни плочи без да бъде установено дали са оставени на място или привнесени.

На могила 3 Кирил Велковски осъществи геофизично проучване с метод 3 и 4 – електроден ВЕС (вертикално електросондиране) в общо 47 точки, разположени в два почти перпендикулярни профила. Данните са интерпретирани обемно като привидно електрическо съпротивление с отчетени всички геометрични корекции, необходими предвид геометрията на терена и особеностите на прилагания метод.

Въз основа на получените данни привидни и специфични електросъпротивления са отделени три основни литоложки вида в проучвания разрез, плюс един допълнителен специфичен със съдържание на археологически материали. В централната част на могилата на дълбочина под 6 м е установена високоомна зона, условно определена като глини, премесени със скални късове (обр. 3). В проучваната зона на двата профила не е установено наличие на масивни градежи с кухини. Този извод обаче не изключва възможността за наличие на структура, която с времето да е била запълнена с основния глинест материал, от който е изградена могилата.

Основен аргумент в подкрепа на тази хипотеза е фактът, че във ВЕС измерванията в централната част на могилата около върха и в дълбочина под 6 м се наблюдава двойно и тройно повдигане на привидните измерени електросъпротивления на среда спрямо общия наблюдаван фон в останалите части на могилата. Такова изменение на привидните електросъпротивления се наблюдава и в западна посока в продължение на профил 02 от средата до края на профила. За тази зона покачването на стойностите е многократно по-високо от останалата среда, като има точки, в които са достигнати стойности от порядъка на 80–100 Ohm.m. За тях при определено условно допускане би могло да се очаква наличие на каменни струпвания. Напълно е възможно допускането и на хипотеза за погребана структура под нивото на могилата в дълбочина близка до граничната дълбочина на проучване в центъра на могилата с развитие на запад.

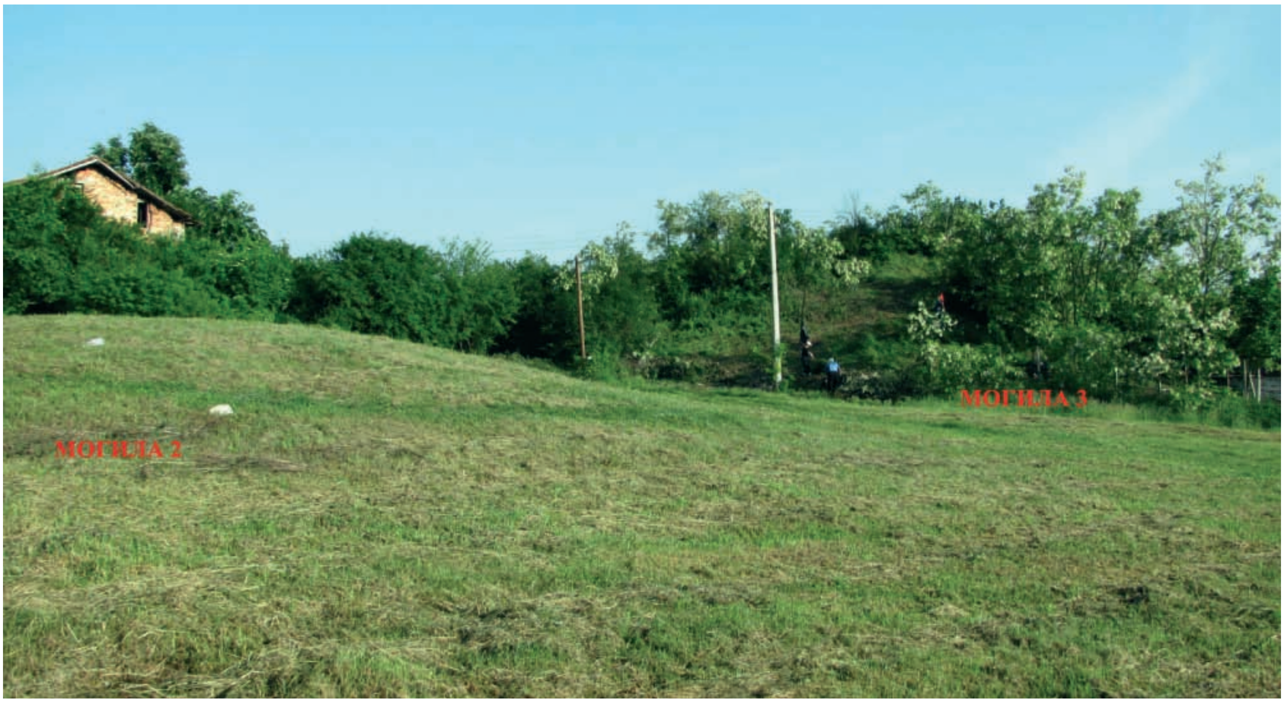

Обр. 2. Могили 2 и 3 – поглед от югоизток.

Fig. 2. The central and southern mounds – view from southeast.

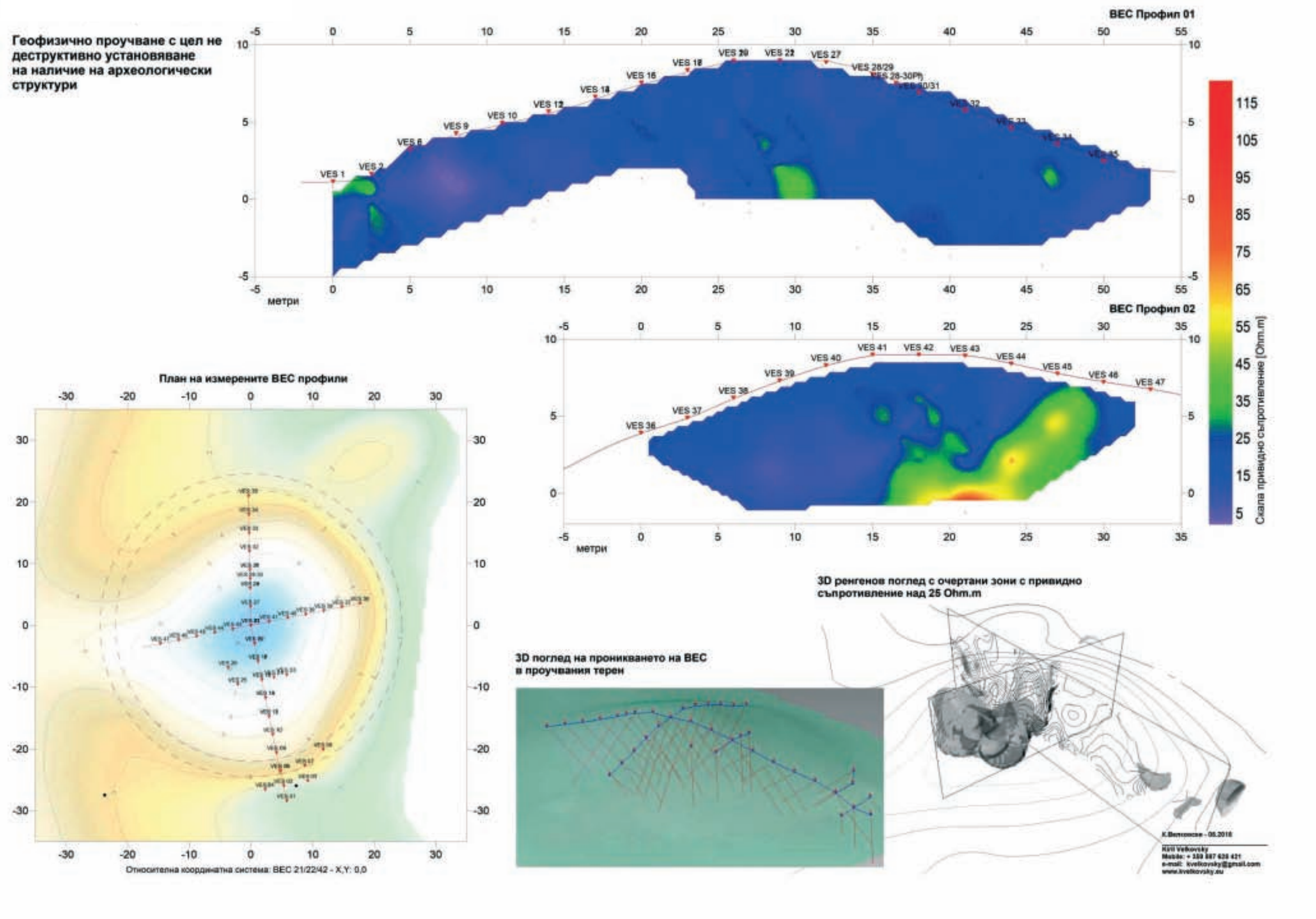

Обр. 3. Резултати от вертикално електро-сондиране на могила 3.

Fig. 3. Dolna Kremena. Mound 3 – results from the vertical electric resistivity.

Литература

Николов 1996: Б. Николов. От Искър до Огоста. История на 151 села и градове от бившия Врачански окръг. София, 1996, 342.

Николов 1972: Б. Николов. Тракийски гробни находки от Врачанско. – Археология, 1972, 3, 53-68.

REMOTE SENSING SURVEY OF A MOUND NECROPOLIS IN DOLNA KREMENA

Petar Zidarov, Georgi Ganetsovski, Kiril Velkovsky

Several geophysical methods were used to detect potential archaeological features under mound banks of varying height situated in the western part of Dolna Kremena village, Mezdra Municipality. The undated necropolis included three mounds arranged in arch opened to the east (fig. 1–2). The northern mound was situated within ostrich farm, and it was inaccessible.

The southern mound had a maximum diameter of 12 m, and reached 2 m in height. It was surveyed by magnetic gradient mapping extending as much as possible beyond its perimeter (45×45 m). The most significant anomaly has enhanced magnetic values arranged in rectangular shape ca. 2 m long (N/S axis), located in the southern part of the mound – a possible grave with in situ cremation.

The central mound was 23 m in diameter and ca. 9 m in height. It was surveyed through two roughly perpendicular profiles (50 and 33 m) measuring vertical electric resistivity with three and four electrodes in asymmetric array. Enhancement of the signal by 80–100 Ohm.m under 6 m, might be indicative of accumulation of stones mixed with clay (fig. 3).

№ 41. КАРТИРАНЕ НА КРЕМЪЧНИ КАРИЕРИ И РАБОТИЛНИЦИ КРАЙ С. ЛЪВИНО И С. РАВНО, ОБЛ. РАЗГРАД

Петър Зидаров, Мария Гюрова, Боряна Матева, Дилен Дилов, Калин Димитров, Инго Петри

Лъвино

Втора година продължава проектът за сравнително изследване на експлоатацията на праисторически кариери за добив на кремък чрез недеструктивни методи в област Разград. Работата на терен при м. Чакмаклъка до с. Лъвино беше възпрепятствана от обилните дъждове и неприбрани насаждения върху предвидените за проучване площи. Установихме, че останките на горели праисторически сгради, документирани на магнитната карта от миналата година (Зидаров и др. 2015, 866, обр. 3), са сериозно засегнати при изораването на западната и южната периферия на селищната могила. На повърхността се наблюдават отухлени стенни мазилки, фрагменти от керамични съдове с украса, характерна за Поляница IVb–Боян IV (Спанцов), както и средноголеми кремъчни ядра, отломъци и пластини, характерни за обработката на кремък на място. Тези наблюдения съответстват на данните от разкопките на обекта и потвърдиха интерпретацията на геофизичните ни проучвания от 2014 г.

Равно

Условията за работа край с. Равно позволиха да осъществим магнитно картиране на площ от 10,3 ha (ок. 150×500 м). Кремъчните разработки са разположени западно от селото върху левите склонове на р. Кузалтъ, десен приток на Топчийска река. Обектът е известен в литературата като най-вероятният източник на ядра от висококачествен лудогорски кремък тип Равно, от който се предполага, че са изработени най-дългите пластини във Варненския некропол (Начев 2009; Andreeva et al. 2014; Manolakakis 2008). При предишни теренни проучвания е проучена вертикална шахта за добив на кремък (Manolakakis 2011).

Южно от проучената шахта установихме концентрации от ядра, отломъци и пластини от различни етапи на производствената верига. Концентрациите са с диаметър 60–80 м и отстоят на няколкостотин метра една от друга. Картирахме изцяло едно такова петно и пространството до следващото (обр. 1). Геофизичното и топографско картиране край Равно е извършено с помощта на 16-канален флуксгейт магнитометър, модел SENSYS MAGNETO® MX ARCH.[1] При внимателния преглед на магнитограмата и съпоставката ѝ с теренната ситуация установихме изключително добра корелация между зоната с най-контрастни магнитни стойности в северната ѝ част и границите на концентрацията от кремъчни изделия и производствени отпадъци. Приблизително в центъра на кремъчното струпване могат да се доловят линейни корелации на точкови аномалии с ниски стойности заграждащи правоъгълни площи с размери около 8 × 5 м и ориентирани най-общо север – юг. Пространствените им характеристики позволяват да бъдат интерпретирани като свободно стоящи наземни сгради. В тяхното подножие, на около 100–120 м южно, в дъното на един овраг, се наблюдава точковиден пик на магнитен интензитет, който допускаме че маркира гърлото на шахта.

В южна посока е разположена любопитна група линейни аномалии, частично заграждащи няколко относително големи правоъгълни пространства (13×15 м, 17×23 м, 25×30 м). Техните пространствени характеристики също позволяват да бъдат интерпретирани като постройки, чиито магнитни характеристики, форма и площ обаче рязко се отличават от наблюдаваните сред кремъчния насип. Хронологията на изграждане и функциониране на тези вероятно стопански съоръжения засега остава неизяснена.

При теренните наблюдения, съпътстващи магнитното заснемане не беше локализиран нито един фрагмент хронологически диагностична керамика или друг артефакт, с изключение на останките от добив и обработка на кремък на място. По типологически и технологични белези, те напълно отговарят на халколитните находки от най-близко разположената селищна могила в с. Каменово, а суровината е сред най-ценените и разпространени през каменно-медната епоха в ЮИ Европа.

Описаните наблюдения, макар и с предварителен характер, позволяват да се формулира работна хипотеза за сериозни различия в организацията на добива и първичната обработка на кремъчната суровина в Разградски регион през различните хронологически фази на каменно-медната епоха. Си-

---

[1] Вж. Зидаров и др. 2015 за описание на методиката. Благодарност на Фр. Лют и ръководството на Германския археологически институт за подкрепата и предоставената техника.

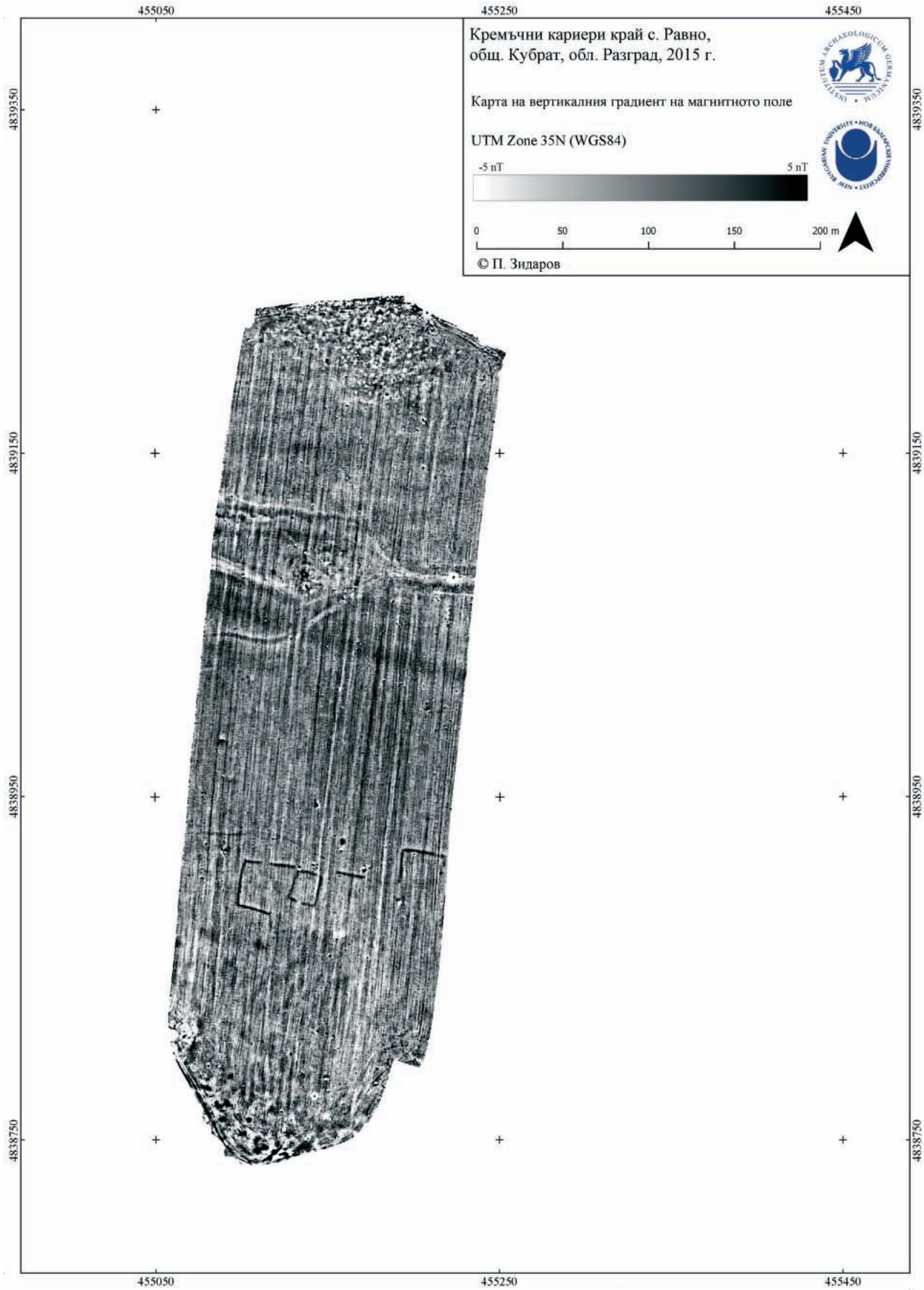
455050
455250
455450
4839350
4839150
4838950
4838750
Кремъчни кариери край с. Равно,
общ. Кубрат, обл. Разград, 2015 г.
Карта на вертикалния градиент на магнитното поле
UTM Zone 35N (WGS84)
-5 nT
5 nT
0
50
100
150
200 m
© П. Зидаров

Обр. 1. Кремъчни кариери край с. Равно, обл. Разград – карта на вертикалния градиент на магнитното поле.

Fig. 1. Flint quarries near Ravno village, Razgrad Region – vertical magnetic gradient map.

туирането на селищна могила в центъра на предполагаемата кариера за добив на кремък край с. Лъвино предполага както стремеж към контрол на добива на суровината, така и мобилизация на усилията на цялата общност с минимална степен на пространствено обособяване на производствената от битовите дейности. От друга страна, ако предположенията ни за хронологията и характера на добива на кремък край с. Равно се потвърдят, тогава излиза, че през късната каменно-медна епоха добивът на висококачествен кремък е оставен изцяло в ръцете на специализирани домакинства, които живеят в разпръснати колиби непосредствено до находищата и на километри от селищните центрове.

Литература

Зидаров и др. 2015: П. Зидаров, М. Гюрова, Б. Матева, М. Круме. Картиране на кремъчни кариери около селищна могила Чакмака. – В: Археологически открития и разкопки през 2014, 2015, 864-867.

Начев 2009: Ч. Начев. Основните типове флинт в България като суровини за направа на артефакти. – Интердисциплинарни изследвания XX–XXI, 2009, 7-21.

Andreeva et al. 2014: P. Andreeva, E. Stefanova, M. Gurova. Chert raw materials and artefacts from NE Bulgaria: A combined petrographic and LA-ICP-MS study. – Journal of Lithic Studies 1. 2, 2014, 25-45.

Manolakakis 2008: L. Manolakakis. Le mobilier en silex taille des tombes de Varna I / Кремъчни изделия от гробовете на некропола Варна I. – В: Вл. Славчев (ред.). The Varna Eneolithic Necropolis and Problems of Prehistory in Southeast Europe. Studia in Memoriam Ivani Ivanov (Acta Musei Varnaensis VI), 2008, 115–138.

Manolakakis 2011: L. Manolakakis. A Fint Deposit, a Tell and a Shaft: a Lithic Production Complex at Ravno 3 – Kamenovo? (Early Chalcolithic, North-East Bulgaria). – Studia Praehistorica 14, 225–244.

MAGNETIC MAPPING OF FLINT QUARRIES AND WORKSHOPS NEAR LAVINO AND RAVNO VILLAGES, RAZGRAD MUNICIPALITY

Petar Zidarov, Maria Gyurova, Boryana Mateva, Dilen Dilov, Kalin Dimitrov, Ingo Petri

The visit to tell Chakmaklaka near Lavino revealed that ploughing continuously had been damaging the burnt buildings on its western and southern periphery, which were recorded on magnetic map (Зидаров и др. 2015, 866, фиг. 3) and dated through surface finds to Early Chalcolithic Polyanitsa IVb–Boyan IV Spantsov. The magnetic survey near Ravno revealed that the surface scatters of Aptian flint had magnetically significant values and perfectly correlated to concentrations of flint cores, tools and by-products (fig. 1). The outlines of two free standing buildings with rectangular plan were recognizable within one such concentration, situated just 50 m uphill of what may be considered the magnetic signature of a flint shaft. The clustering of comparable dispersed flint scatters situated several kilometers away from the closest Kamenovo tell was suggestive of very different organization of flint exploitation during the Late Chalcolithic Age in the region, namely specialized households as compared to earlier communal enterprise at Lavino.

№ 42. РОНДЕЛИ В ТРАКИЯ: ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ МЕЖДУ С. ХАДЖИДИМИТРОВО И С. ЧОКОБА

Петър Зидаров, Виктория Петрова, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров, Инго Петри

При досегашните проучвания в района между селата Хаджидимитрово (обл. Ямбол) и Чокоба (обл. Сливен), проведени през 2008–2014 г., е установена висока концентрация на археологически структури – концентрични ровове, сгради и други вкопани обекти, разположени северно от АМ „Тракия“ на протежение от 1 км (Петрова, Зидаров 2012; Зидаров и др. 2015). Наблюденията на терен и анализът на сателитни снимки ни подсказаха, че откритите досега структури вероятно са само част от

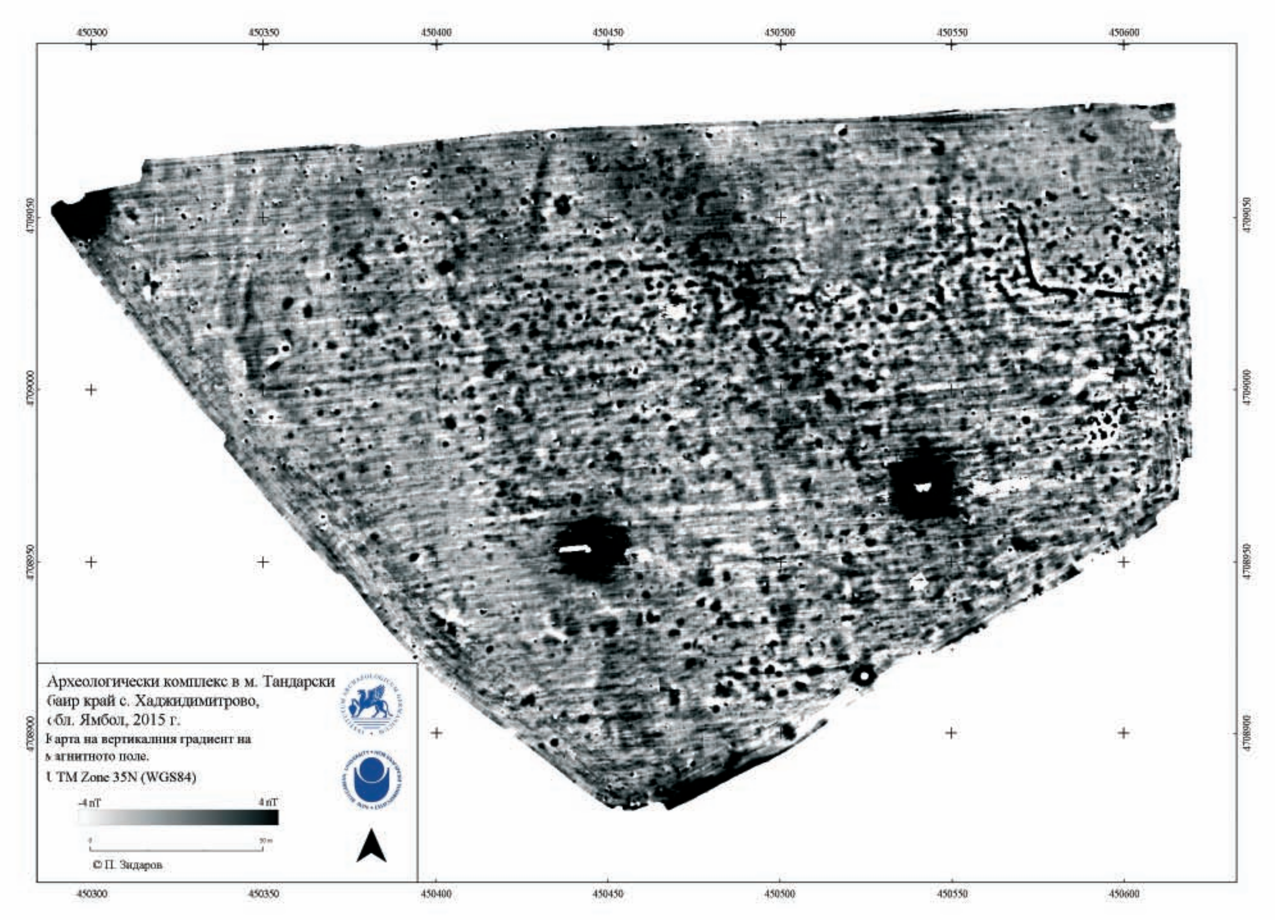
450300
450350
450400
450450
450500
450550
450600
4709050
4709000
4708950
4708900
Археологически комплекс в м. Тандарски
баир край с. Хаджидимитрово,
обл. Ямбол, 2015 г.
Карта на вертикалния градиент на
магнитното поле.
UTM Zone 35N (WGS84)
-4 nT
4 nT
0
50 m
© П. Зидаров

Обр. 1. Археологически комплекс в м. Тандарски баир край с. Хаджидимитрово, обл. Ямбол – карта на вертикалния градиент на магнитното поле.

Fig. 1. Multiphase archaeological complex in Tandarski bair locality, near Hadzhidimitrovo village, Yambol Region – vertical magnetic gradient map.

още по-голяма агломерация. През изминалия сезон успяхме значително да разширим площта, измерена с магнитометър и същевременно направихме опити за комплексиране на проучването чрез прилагане на други геофизични методи – електротомографски, георадарни и капаметрични измервания в подбрани участъци, за да получим по-пълна картина на този важен археологически ландшафт.[1]

Геофизичното и топографско картиране продължи да се извършва с помощта на 16-канален флуксгейт магнитометър, модел SENSYS MAGNETO® MX ARCH.[2] През изминалата година успяхме съвсем точно да установим западната и северната граници на проучвания комплекс от къснонеолитни вкопани обекти. В проучения участък са локализирани общо около 20 линейни структури (ровове) и стотици вкопани обекти (ями с различни функции). Сред новополучените резултати следва да се отбележи и установяването при геомагнитното картиране на ново заграждение с правоъгълна форма и три концентрично вписани „укрепителни линии" в м. Тандарски баир, разположена в най-североизточната част на изследваната площ (обр. 1). По формални белези планът на новооткрития обект е сравним с някои известни раннохалколитни обекти, но на повърхността нямаше никакви следи от керамика, които да предложат допълнителни аргументи.

За георадарните проучвания е използвана измервателна система UtilityScan на GSSI Inc., включваща контролно устройство модел SIR-3000, средночестотна 270 MHz-ова антена 5104A и количка за пресечен терен модел 643. Натрупването на георадарни данни е осъществено по разположени през 1 м успоредни профили. Измерването е по зигзагообразна схема в рамките на правоъгълна мрежа с размери 200×51 м. Общият брой профили е 104 като дължината им е 10,4 км, а проучената площ – 10,2 дка. Дан-

---

[1] Теренните издирвания са финансирани от Министерство на културата и подкрепени от Германския археологически институт, НБУ, МГУ и РИМ-Ямбол.

[2] Вж. Зидаров и др. 2015 за описание на методиката.

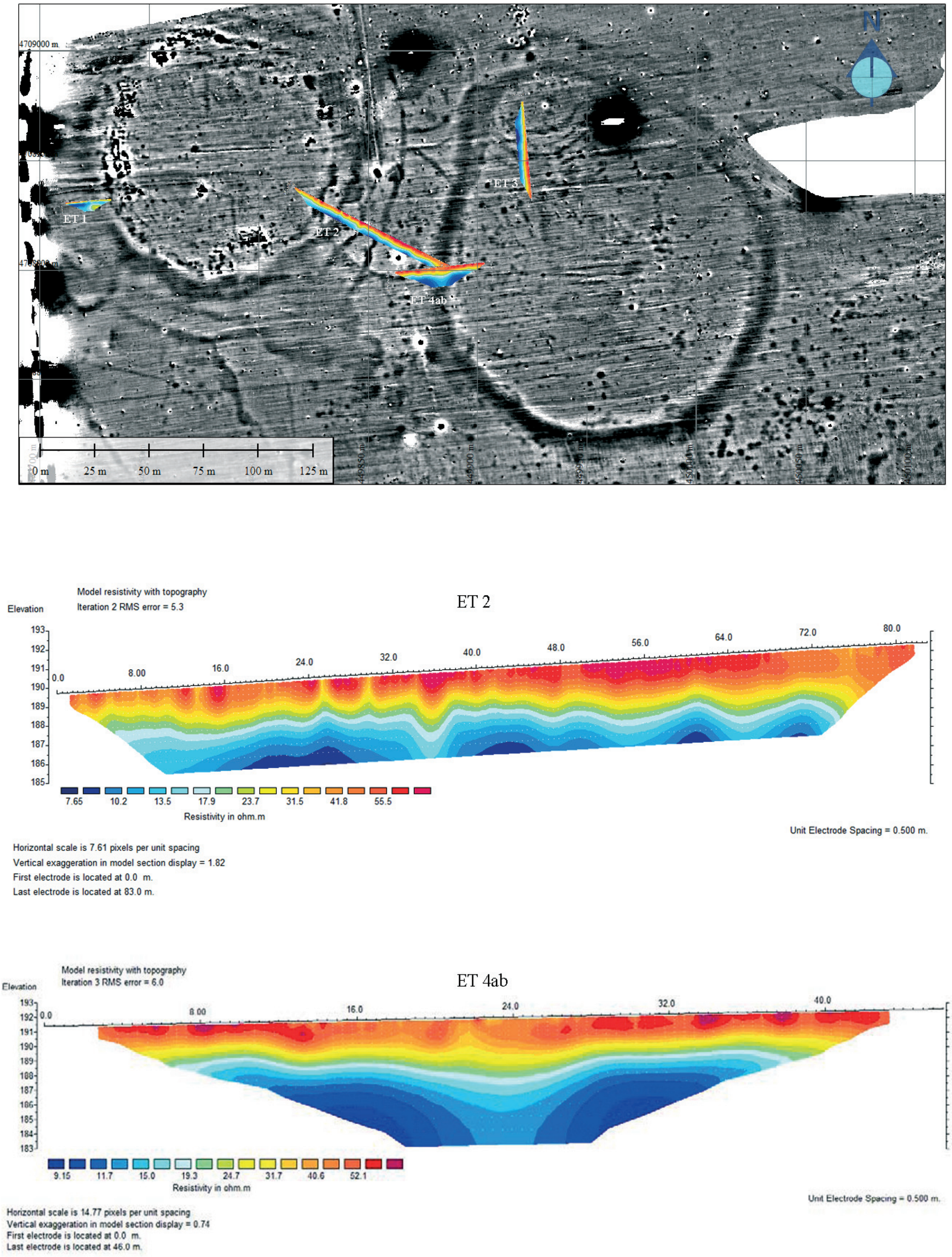

Обр. 2. Археологически комплекс в м. Казлача край с. Чокоба, обл. Сливен - електротомографски профили – общ план и детайли.

Fig. 2. Multiphase archaeological complex in Kazlacha locality, near Chokoba village, Sliven Municipality – electrotomographic profiles – general view and details.

ните от георадара са обработени с програма RADAN7 3D. По профилите са съставени радарграми, въз основа на които е генериран триизмерен модел. Извлечени са серия хоризонтални и вертикални срезове, които са анализирани. Оказва се, че полезният георадарен сигнал бързо затихва в глинестата среда на обекта, което прави интерпретацията на този етап доста несигурна. Единствено на дълбочина от около 0,70 м в северния участък на площта, западно от централната ѝ ос, се набелязва една аномалия с правоъгълна форма и размери 10×12 м, а източно от нея втора, очертаваща полукръг с диаметър 25 м.

Електропроучвателните работи са извършени с помощта на контролно устройство Terrameter ABEM SAS 1000 и две коси от 12-жилен кабел (общо 24 електрода на разстановка). Измерени са 4 профила с различна дължина: 23; 83, 46 и 46 м. Най-дългият от тях е съставен от шест взаимно припокриващи се (на 50 %) разноса, а третият – от три. За проучването е използвана четириелектродна симетрична схема Шлюмберже при разстояние между електродите 1 и 2 м за профил 4. Получени са четири електротомографски разреза: профил 1 се характеризира с еднородност на геоложкия разрез, без ясно изразени аномалии. На профил 2 се набелязват серия добре изразени аномалии с високи стойности на електричното съпротивление. Част от тях имат клиновидна и трапецовидна форма, само последната аномалия, разположена в югоизточния край на профила, е със силно издължена форма. Поради малката дълбочина на аномалиите (от 0,5 до 1,5 м) вероятно става въпрос за следи от риголване. Интерес представляват две по-дълбоки аномални зони, които съвпадат с разположението на магнитните аномалии и най-вероятно локализират ровове. Наблюдаваните на профил 3 аномалии се разполагат в близост до повърхността – до 0,7 м, като вероятно са свързани с дълбока оран. Профил 4 е съставен от 2 разноса с общ център, но с различна дължина и разстояние между електродите. Първият – 4а, е 23 м при разстояние между електродите 1 м, а вторият – 4b, е 46 м при електродно отстояние 2 м. Полученият комбиниран профил се характеризира с по-добра разделителна способност в близост до повърхността и по-голяма дълбочина. В централната му част се наблюдава аномална зона с ниски съпротивления, долната граница на която не е подсечена – вероятно свързана с наблюдаваната на магнитната снимка кръгова аномалия (обр. 2).

Освен чрез резултатите от електротомографските профили, предварителната интерпретация на линейните структури от магнитното картиране като ровове, бе потвърдена на следващ етап от проучването им чрез сондаж, разположен успоредно на ЕТ профил 2 (Петрова и др. 2016). При него са установени два рова с клиновидна форма, запълнени предимно с раннонеолитна керамика.

Литература

Зидаров и др. 2015: П. Зидаров, В. Петрова, К. Димитров, М. Круме. Магнитно картиране на археологически ландшафт в м. Казлача между с. Хаджидимитрово, Ямболско и Чокоба, Сливенско. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 868–870.

Петрова, Зидаров 2012: В. Петрова, П. Зидаров, Геомагнитно проучване на археологически обект Чокоба-Казлача, Сливенско. – Археологически открития и разкопки през 2011 г. София, 2012, 52–54.

Петрова и др. 2016: В. Петрова, П. Зидаров, В. Митева. Сондажно проучване на археологически обект Казлача до с. Чокоба, Сливенско. – Археологически открития и разкопки през 2015 г. София, 2016 (в настоящия том).

THRACIAN ENCLOSURES: GEOPHYSICAL SURVEY BETWEEN HADZHIDIMITROVO AND CHOKOBA VILLAGES

Petar Zidarov, Viktoria Petrova, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov, Ingo Petri

The geomagnetic survey was carried with 16-probe magnetometer SENSYS MAGNETO® MX ARCH and added new dimensions to earlier field work (Петрова, Зидаров 2012; Зидаров и др. 2015) by (a) establishing the northern and western borders of the Late Neolithic pit field excavated during the construction of the highway, and (b) locating a triple rectangular enclosure in the area of Tandarski bair (fig. 1). Its shape was reminiscent of Early Chalcolithic Age settlement plans from across Bulgaria, but the lack of characteristic surface finds precluded detailed discussion. The GPR survey outlined few new features with rectangular and round shape that were missing in the magnetic plan, but could not clearly match the linear magnetic features. Electric resistivity (tomography) was applied perpendicularly to some of the circular enclosures, revealing the size and geometry of the linear features underground (fig. 2). Their interpretation as V-shaped ditches was later confirmed by test trenches in Kazlacha (Петрова и др. 2016).

№ 43. ГЕОМАГНИТНО ИЗСЛЕДВАНЕ В М. ГЕРЕНА ПРИ С. МУРСАЛЕВО

Никола Тонков, Веселина Вандова

Геомагнитното изследване на многослойното селище в м. Герена при с. Мурсалево, общ. Кочериново, беше реализирано през м. декември 2015 г. от инж. Никола Тонков (НАИМ–БАН) и Веселина Вандова (РИМ–Кюстендил).

Геомагнитният метод е най-предпочитаният за проучване на археологически обекти в световен мащаб. Ефективността на метода е най-висока при регистриране на обекти, разположени в рамките на първия метър под повърхността. Затова пък той успешно посреща нуждите от покриване на големи площи за минимално време. Въпреки че промените в земното магнитно поле, свързани с археологически структури, обикновено са незначителни, съвременните магнитометри са достатъчно чувствителни, за да могат успешно да ги регистрират. Самата компютърна обработка вече е напълно стандартизирана, така че трансферът на данните от измервателния уред към компютър, математическите операции и окончателното представяне на резултатите отнема минимално време.

Обектът се ситуира върху надзаливна тераса на левия бряг на река Струма. През 2014 г. при спасителни археологически разкопки върху площ от 8450 кв. м е изследвана част от източната му половина, попадаща в границите на сервитута на АМ „Струма” (Вандова и др. 2015, 51-53). Проучени са жилища, съоръжения, гробове, вкопавания и ями, датиращи от късния неолит и ранносредновековната епоха.

Геофизичното изследване обхвана площ от 10 680 кв. м в западната част на м. „Герена“ (обр. 1). Изследваният участък се ситуира между трасето на автомагистралата и р. Струма, непосредствено на запад – северозапад от проучения през 2014 г. терен. Целта на проучването е установяване на разположението, ориентацията и гъстотата на археологическите структури в тази част на археологическия обект.

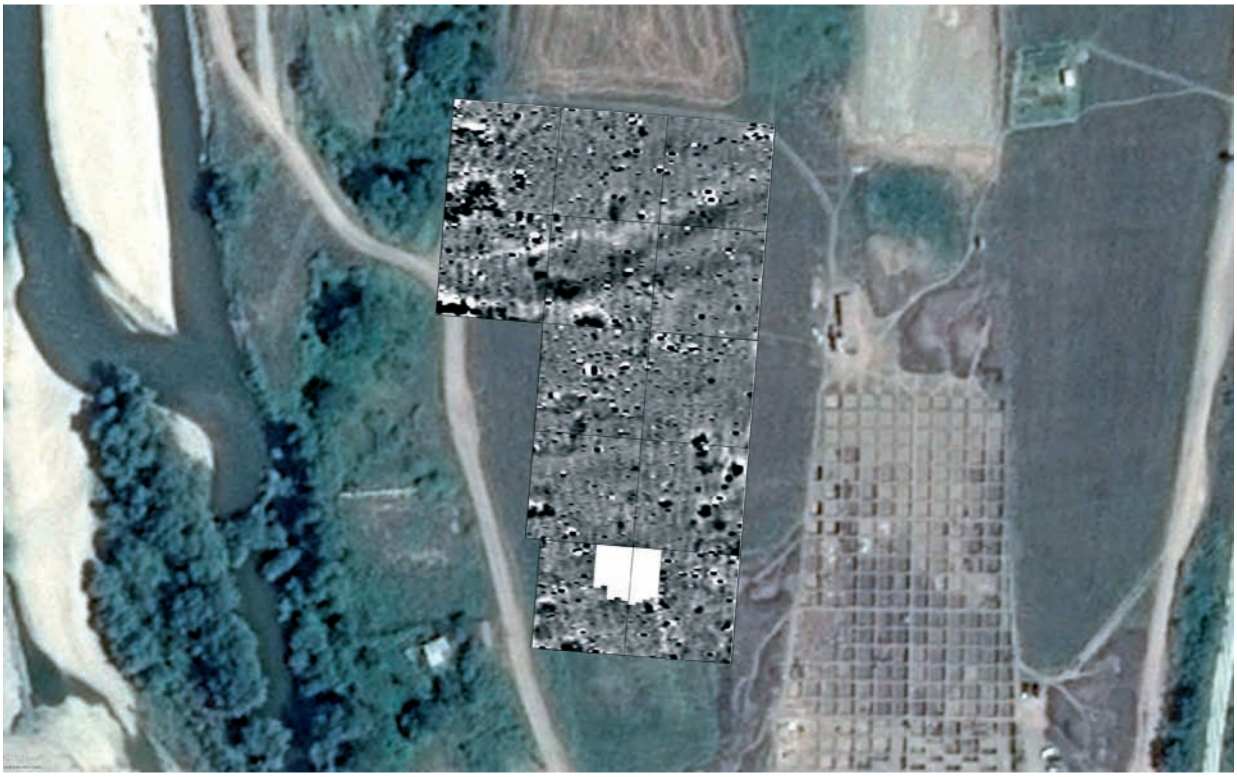

Обр. 1. Резултатите, наложени върху спътникова снимка на обекта с археологическите разкопки по трасето на магистрала „Струма“.

Fig. 1. The results placed on a satellite image of the site with the archaeological excavations along the route of Struma highway.

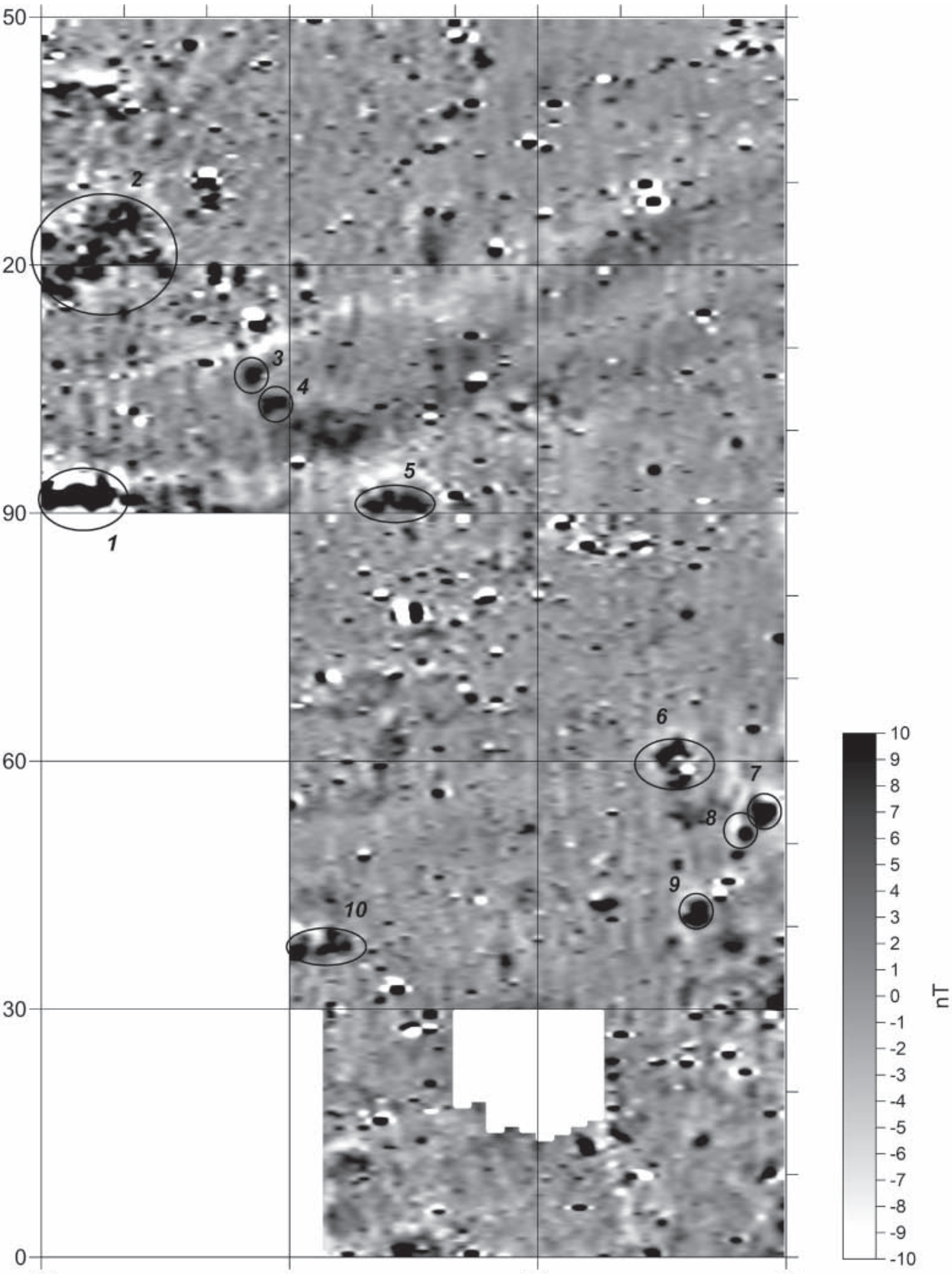

Обр. 2. Резултати от магнитната градиометрия.

Fig. 2. Results of magnetic gradiometry.

Положената преди началото на проучванията план квадратна мрежа, състояща се от 12 квадрата, е ориентирана с отклонение от 2.57° от севера, така че да може да се покрие максимално голяма площ, свободна от съвременни препятствия. Квадратите имат размери 30×30 м (един от тях, разположен в югозападния ъгъл на проучвания участък е непълен, с дължина в посока изток – запад 26 м).

Полевите измервания са извършени с флуксгейт градиометър GRAD 601-2 на фирмата Bartington, Англия. Апаратурната точност на уреда е 0.1 nT. Гъстотата на измерване е 8 точки на кв. м. Средноквадратичната грешка от измерванията е 0.35 nT. Резултатите от полевите измервания са обработени с програмите ArcheoSurveyor на DW Consulting, Холандия, Surfer и Didger на Golden Software, САЩ.

В резултат от геомагнитното картиране беше установено (обр. 2), че магнитното поле е сравнително слабо смутено. Това се дължи без съмнение на ниските магнитни свойства на повърхностния почвен слой. Регистрират се множество безразборно разпръснати аномалии с по-малки и по-големи размери с нисък и среден интензитет. Преобладаващата част от тях е предизвикана от разположени близко до повърхността съвременни железни материали.

Регистрират се няколко аномалии, които могат да са резултат от човешка дейност.

Аномалия 1 в северозападната част на площта е с най-големи размери (около 10×4 м) и най-висок интензитет (40–100 nT). Като размери и магнитуд тя много наподобява подобни аномалии, регистрирани при проучването на обект № 3 по промененото трасе на АМ „Струма“ в землището на с. Джерман, общ. Дупница, които впоследствие се оказа, че са предизвикани от пещи за строителна керамика от началото на XX в.

Северно от аномалия 1 се регистрира една обширна област (2) с повишени стойности на магнитното поле. Възможно е тя да е свързана с изхвърлена бракувана продукция (?) при функционирането на предлогаемата пещ (1).

Останалите аномалии (от 3 до 10) са с по-малки размери и по-нисък интензитет. Възможно е да са предизвикани както от негативни структури (ями), така и от структури подложени в миналото на нагряване. Последното се отнася най-вече за аномалия 7.

Регистрират се и други по-слаби и с по-малки размери аномалии, чиито причинители в настоящия момент не могат да бъдат интерпретирани.

Литература

Вандова и др. 2015: В. Вандова, Ю. Мешеков, Р. Спасов, Е. Анастасова, Р. Миткова, Т. Стефанова, В. Тодоров, Н. Атанасова-Тимева, Б. Гълъбова, Зл. Боев. Спасителни археологически разкопки в м. „Герена“ при с. Мурсалево. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 51-53.

GEOMAGNETIC SURVEY IN GERENA LOCALITY, MURSALEVO VILLAGE

Nikola Tonkov, Vesselina Vandova

The geomagnetic survey of the multilayer settlement in Gerena locality in Mursalevo village, Kocherinovo Municipality, Kyustendil Region, covered a space of 10680 square m in the western part of the archaeological site (fig. 1).

The field measurements were performed with fluxgate gradiometer GRAD 601-2 of Bartington Instruments. The measurements' density was 8 points per meter. The results were processed by ArcheoSurveyor of DW Consulting.

Several anomalies were registered according to the gradiometry results (fig. 2). Anomaly 1, in the NW part of the area was with greatest dimensions (around 10×4 m) and highest magnitude (100 nT). It was most likely caused by a 19th–20th c. kiln for bricks and tiles similar to those already documented in the region. Northwards, another broad zone (2) with raised values was registered. Perhaps it was produced by the waste material of the kiln (?). The rest of the anomalies were of smaller dimensions and lower magnitude, probably caused both by negative contexts (pits) and structures subjected to heating in the past.

№ 44. ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА НЕКРОПОЛ ОТ I ХИЛ. ПР. ХР. МЕЖДУ СЕЛАТА ДРЕН, РАДОМИРСКО И ДЕЛЯН, ОБЩИНА ДУПНИЦА

Филип Михайлов, Християн Цанков

Некрополът край с. Делян е случайно открит при сондажни спасителни разкопки през 2011 г. През 2012 г. е напълно проучен участъкът, който в момента попада под АМ „Струма“. Той се състои от три успоредни редици с каменни надгробия с обща дължина от 400 м и площ 6575 кв. м. (обр. 1). Под защитен каменен насип (с кръгла или елипсовидна форма) се намират правоъгълни съоръжения, свързани във вериги, най-дългата от които е 80 м. Всички погребения са с трупоизгаряне, извършено извън гробното съоръжение. При проучването бяха намерени 55 гроба от XI–VIII в. пр. Хр. и приблизително толкова от VI–IV в. пр. Хр. Открити са златни, сребърни, стъклени и бронзови накити, части от юзди и конски амуниции, елементи от защитно и нападателно въоръжение, както и множество керамични съдове от неизвестна досега археологическа култура.

Геофизичните проучвания са проведени югозападно от разкритите структури на некропола (обр. 1). Планировката и характерът на проучената му част, както и някои особености на релефа указ-

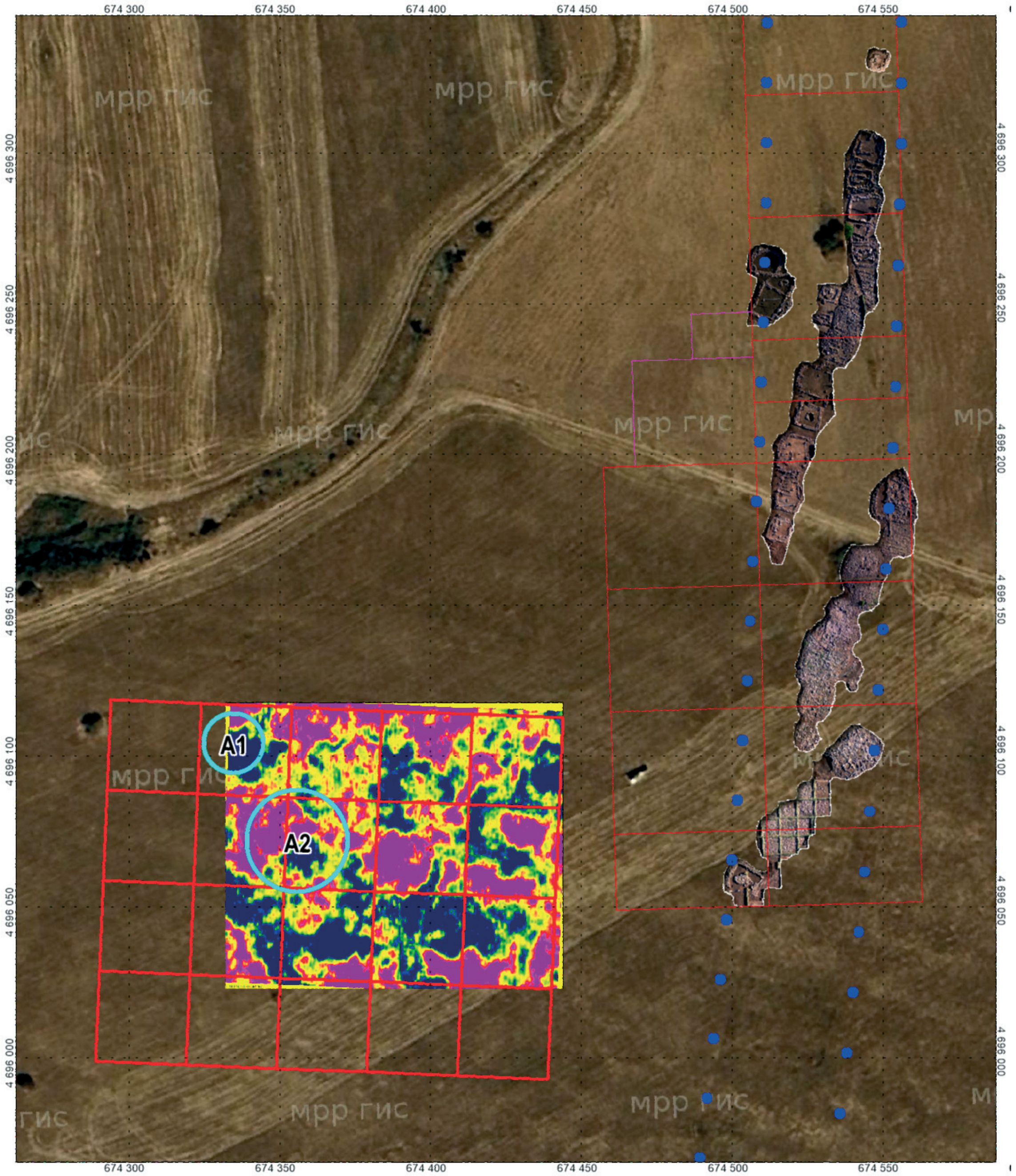

Обр. 1. Ортофотография с археологическите структури, геофизични данни и план-квадратни мрежи.

Fig. 1. Orthophotography with the archaeological structures, geophysical data and plan-square networks.

ват, че некрополът се развива в тази посока. Изследваният участък има формата на правоъгълник с размери 150 х 120 м, намиращ се в обработваема нива, между АМ „Струма“ на изток и железопътната линия Радомир – Дупница на запад. Площта е проучена чрез геофизичен комплекс, включващ геомагнитни и георадарни изследвания, изпълнени по подходящи профилни мрежи. Геофизичните изследвания са извършени от студенти и преподаватели от катедра „Приложна геофизика“ на Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, в рамките на проект на Студентската секция по геофизика към Асоциацията на проучвателните геофизици при катедра „Приложна геофизика” – „A Journey Through Time of the Thracians“, финансиран от SEG. Целта на проучванията е търсене и локализиране на подповърхностни обекти и останки от антропогенна дейност.

На отделните карти на геомагнитното поле много добре се отделят две аномални зони (обр. 3). Те се характеризират с изометрична форма и добра пространствена издържаност. И двете аномалии са изразени чрез положителен максимум с относително постоянна стойност от около 10–20 nT/m. В

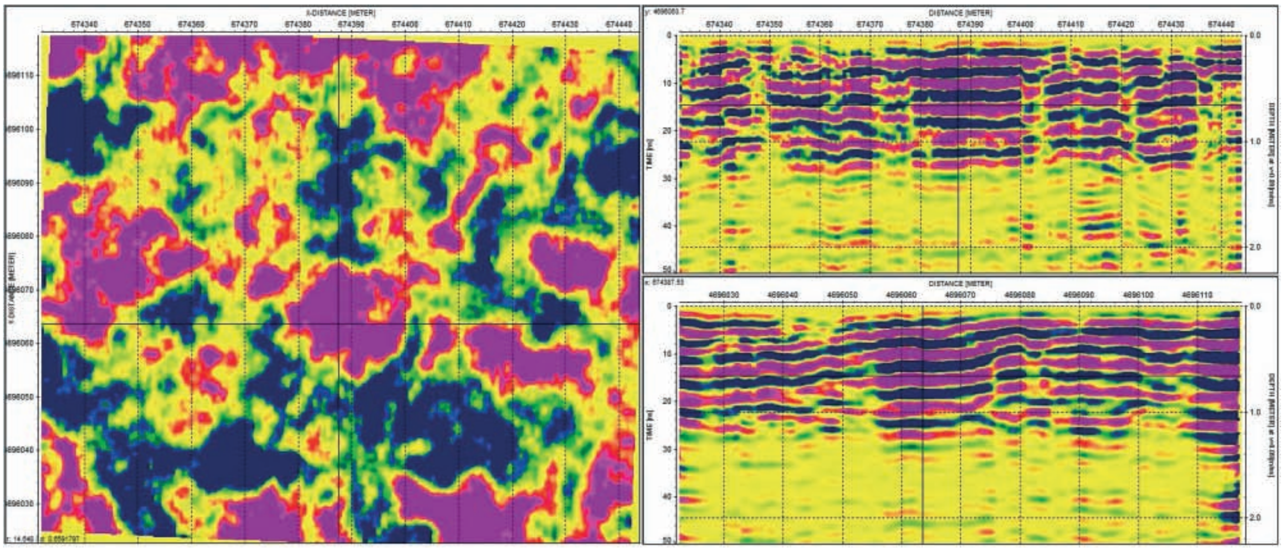

Обр. 2. Хоризонтален срез от 3D георадарен модел на дълбочина 65 cm с вертикални разрези през средата на централната аномалия.

Fig. 2. Horizontal slice of 3D geo-radar model at a depth of 65 cm vertical incision in the middle of the central anomaly.

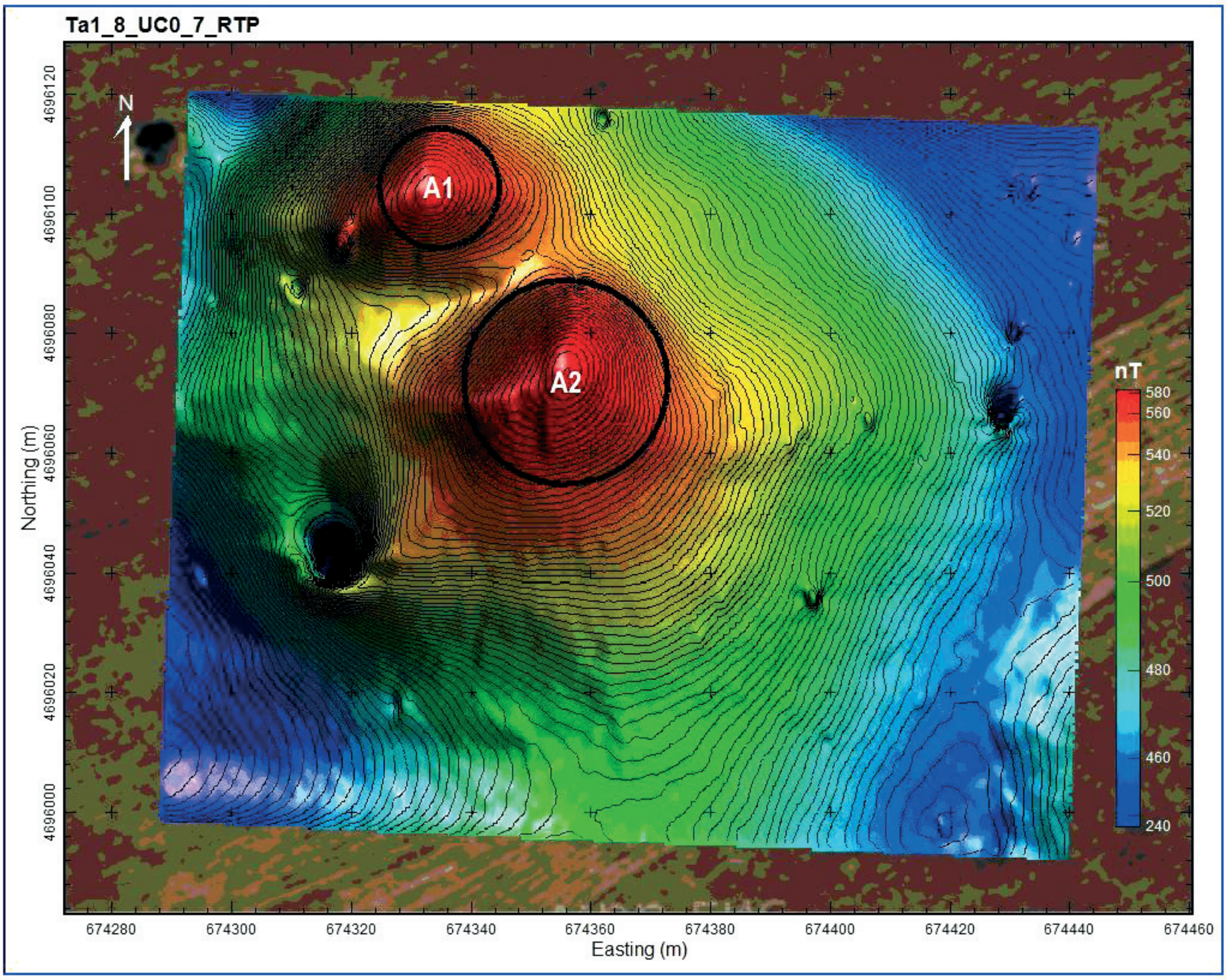
Ta1_8_UC0_7_RTP
N
A1
A2
nT
580
560
540
520
500
480
460
240
Northing (m)
4696120
4696100
4696080
4696060
4696040
4696020
4696000
674280
674300
674320
674340
674360
674380
674400
674420
674440
674460
Easting (m)

Обр. 3. Карта на редуцираното към полюс аномално геомагнитно поле с разположение на аномални зони A1 и A2.

Fig. 3. Map reduced to pole anomalous magnetic field of disposal of the anomalous areas A1 and A2.

останалата част от площта картината има мозаечен характер, като се наблюдават множество точкови аномалии с голям интензитет, вероятно свързани с железни предмети попаднали в почвата при оранта. Някои от тези аномалии, особено изтеглените по посока на профилите (изток – запад), се дължат на повишени нива на шум, предизвикани от скокове на електрическото напрежение в захранващата мрежа на железопътното трасе, минаващо западно от площта, преди преминаването на влак. Други линейни аномалии, с посока север – юг (в източния край на площта), вероятно са причинени от наличието на подземни комуникации или останки от ограда. Редуцираното към плюс поле е значително по-гладко (обр. 3). То е използвано за определяне разположението на центъра на масите на смутителите, причиняващи аномалии A1 и A2. Аномалия A1 е слабо изтеглена в югозападно-североизточна посока, а A2 има правилна форма. И двете аномалии имат форма близка до пирамидалната, като южните им склонове са по-полегати от северните. Аномалиите излизат на север извън площта, като по този начин информацията за смутителите се явява непълна, тъй като не може да се разчита на характерни точки от тяхното поле. Въпреки тази непълнота на данните, можем да предположим, че произходът на аномалиите е геоложки. Обработените радарграми са използвани за създаването на няколко триизмерни, георадарни модели, съставени от двуизмерни профили с различни нива на процесинг. Тези модели значително улесняват осмислянето на пространствените връзки в натрупаните георадарни данни и набелязването на аномални зони. Извършени са наблюдения и анализ, както по отделни срезове, така и на цялостните триизмерни модели при различни ъгли на завъртане. Данните са визуализирани при различни филтрирани интервали на амплитудите на сигнала. При интерпретацията са използвани комбинации от различни цветови палитри и филтри, подобряващи контраста на аномалиите. На различни нива на триизмерния георадарен модел, под 0,40 м, се оформят аномални зони и участъци изтеглени в североизточна посока (обр. 2). Аномалиите на дълбочина над 0,65 м, наблюдавани в югоизточния край на площта, наподобяват правоъгълници с размери 20 х 10 м. Западно от тях, в центъра на проучената чрез георадар площ, се очертава четвъртита изометрична структура с размери 18 х 14 м. Североизточно от нея се изтегля линейна аномалия, завършваща с пръстеновидно уширение. На изток от централната аномалия георадарната картината не е толкова ясна, при което структуроподобните аномалии не са така изразителни. Възможна причина за появата на наблюдаваните аномалии е наличието на каменни струпвания или уплътняване и промяна на глинестия материал в дълбочина.

Предвид ориентацията и размера на проучените каменни структури от некропола (обр. 1), както и открития в непосредствена близост до изследвания участък, разнесен при оран, инвентар от гроб от VI–V в. пр. Хр. (Михайлов, Гюрова 2015, 154), можем с голяма доза сигурност да предположим, че описаните аномалии са резултат от каменни струпвания с правоъгълна форма и ориентация североизток–югозапад. Те съвпадат с посоката, размера и формата на проучените през 2011-2012 г. каменни структури от некропола (обр. 1).

Литература

Михайлов, Гюрова 2015: Ф. Михайлов, М. Гюрова. Археологическо проучване на некропол от I хил. пр.Хр. между селата Дрен, Радомирско и Делян, Дупнишко. – Археологически открития и разкопки през 2014, София, 2015, 153-156.

GEOPHYSICAL SURVEY OF THE NECROPOLIS BETWEEN DREN AND DELYAN VILLAGES, DUPNITSA MUNICIPALITY

Philip Mihaylov, Christian Tzankov

The necropolis was accidentally discovered in 2011. In 2012 the part that was going to be affected by the Struma Highway was fully studied. With its area of 7 hectares this is the greatest Thracian necropolis ever known.

The geophysical survey was conducted by the archaeologist from RHM–Pernik, students and teachers from the Department of Applied Geophysics at the University of Mining and Geology “St. Ivan Rilski” as a part of a Student Chapter project sponsored by the Society of Exploration Geophysicists (SEG).

The result of the surveys was visualized as magnetic anomaly and gradientometry maps as well as 3D georadar cube and its planar and vertical slices (fig. 2). Two significant isometric magnetic anomalies were discovered in the northwest part of the investigated area (fig. 1, 3). The collected GPR data shed additional light on the location and structure of potential archaeological sites in depth.

The Student Chapter at the University of Mining and Geology is extremely grateful to the SEG Foundation for the awarding with a Student Chapter Outreach Grant.

№ 45. ГЕОМАГНИТНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТИ №№ 1, 2 И 4 В КОНЦЕСИОННА ПЛОЩ БРЕЗНИК, НАХОДИЩЕ „МИЛИН КАМЪК“, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. БРЕЗНИК, ОБЛ. ПЕРНИК

Никола Тонков, Георги Нехризов

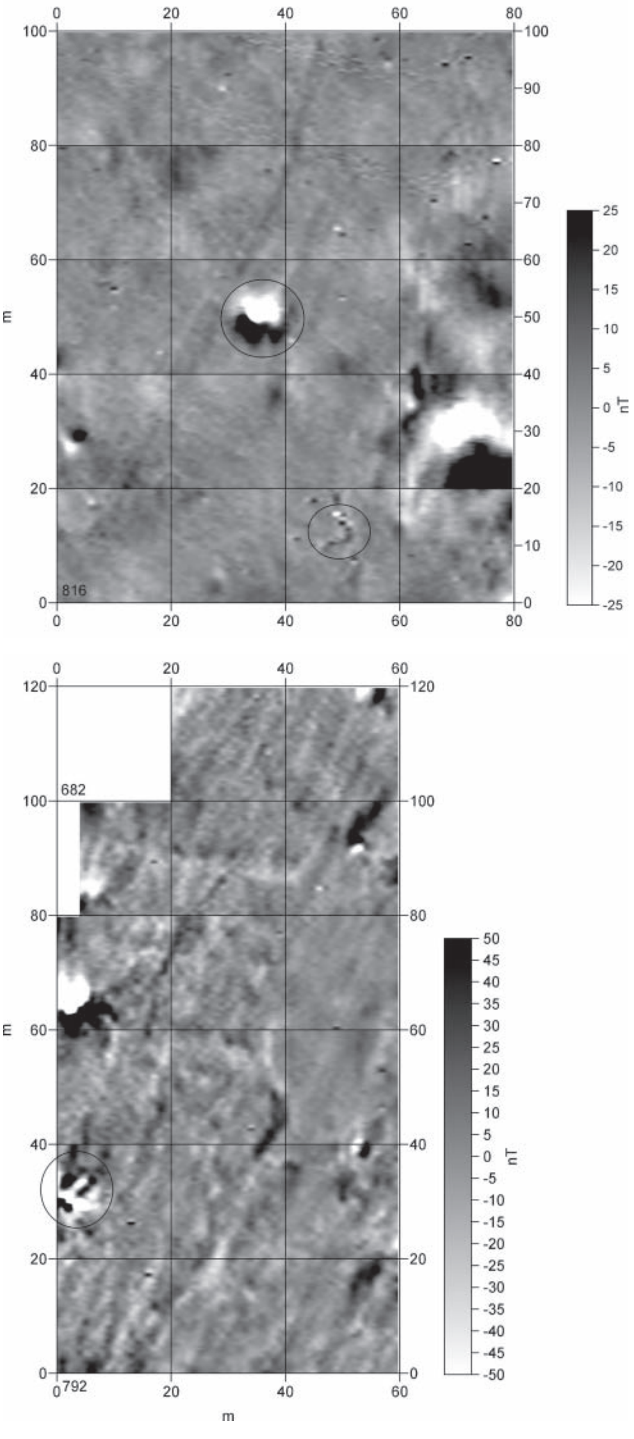

Обр. 1. Резултати от геомагнитното картиране, обект 4 и обект 1-юг.

Fig. 1. Results of the geomagnetic mapping, sites No 4 and 1-south.

Целта на извършеното геомагнитно картиране беше да се установи наличието и характеристиката на археологически структури в рамките на локализираните при предшестващите археологически издирвания археологически обекти (Кечева, Цветкова 2015).

Преди началото на проучванията беше положена единна план квадратна мрежа 20х20 м ориентирана съобразно характеристиките на терена така, че да може да се покрие максимална площ. Геомагнитното картиране покри цялата достъпна за проучване площ – общо 224 квадрата или 89,6 дка.

Полевите измервания бяха извършени с флуксгейт градиометър GRAD 601-2 на фирмата Bartington, Англия. Апаратурната точност на уреда е между 0,01 и 0,1 nT, в зависимост от избрания режим на работа. Гъстотата на измерване беше 8 точки на кв. м. Резултатите от полевите измервания са обработени с компютърната програма TerraSurveyor. За съжаление, още по време на първото настройване на уреда беше установено, че магнитното поле в района е силно „смутено“. Това означава, че средата е с много висока минерализация, най-вероятно с високо съдържание на съединения на желязото (γ-хематит и магнетит), съдържащи се в разкриващите се в района горнокредни вулканити (предимно андезитобазалти) (Събева 2015, 3). Ето защо и средноквадратичната грешка от измерванията за различните участъци варира от 1 до 3 nT (при „нормално тежки“ условия тя е от порядъка на 0,3–0,4 nT).

Обект 4 (обр. 1): римска епоха, късна античност, късна желязна епоха; периферия.

Това е единствената измерена площ, в която магнитното поле е сравнително спокойно и слабо смутено. Не се регистрират аномалии, които еднозначно да се свържат със съществуването на археологически структури. В центъра на площта се отделя интензивна аномалия с размери около 5х5 м, която е предизвикана най-вероятно от струпване на скален материал. В кв. 40/0 се очертава една дъга с ниски положителни стойности, която може да е предизвикана от някакво линейно подреждане на скален материал, което може да се свърже с някаква човешка дей-

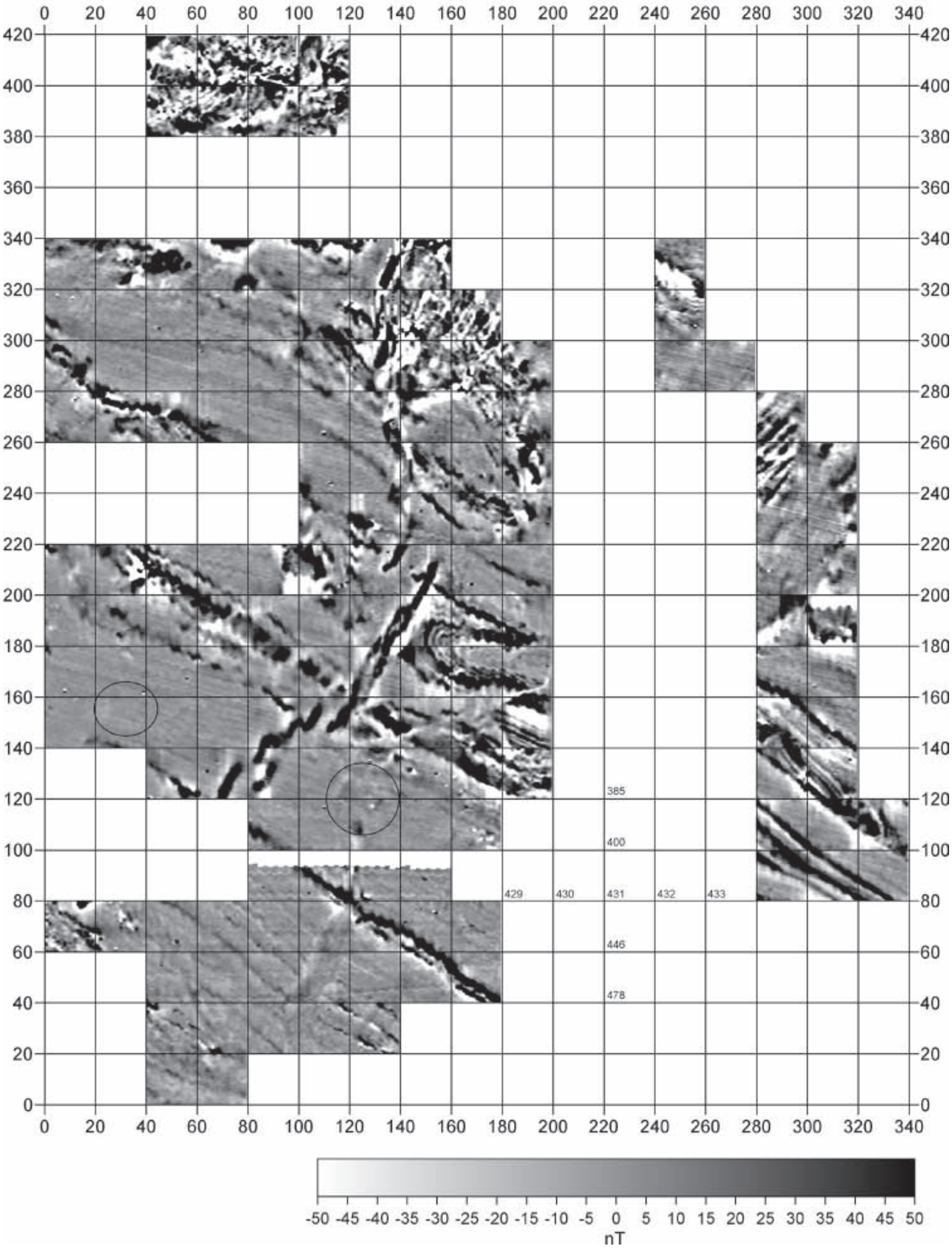
0 20 40 60 80 100 120 140 160 180 200 220 240 260 280 300 320 340
420 400 380 360 340 320 300 280 260 240 220 200 180 160 140 120 100 80 60 40 20 0
385
400
429 430 431 432 433
446
478
-50 -45 -40 -35 -30 -25 -20 -15 -10 -5 0 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
nT

Обр. 2. Резултати от геомагнитното картиране, 1-център.

Fig. 2. Results of the geomagnetic mapping, site No 1-centre.

ност в древността. Интензивната аномалия в югоизточната част на площта е предизвикана най-вероятно от плитко разположени коренни скали, които се развиват извън площта.

Обект 1-юг (обр. 1): ранна желязна епоха.

Тук магнитното поле вече е много по-„смутено“. Фоновите стойности варират в рамките на ±25 nT. При нормални условия тези стойности са в рамките на ±1-2 nT, а аномалиите предизвикани от археологически структури – 10–15 nT. В югозападната периферия на площта се очертава една аномалия с формата на правоъгълник с размери около 8х4 м, която може да бъде предизвикана от някаква археологическа структура с правилни форми.

Обект 1-център (обр. 2): ранна желязна епоха.

Магнитното поле е изключително силно смутено. Набелязват се множество дълги успоредни линейни или взаимно перпендикулярни аномалии с много висок интензитет, до 250 и повече nT. Те очевидно са предизвикани от близко разположени до повърхността линейни разкрития на коренните скали (жили, пукнатини или разломни зони). В северната част на площта тези скали явно имат излаз буквално на самата повърхност. В южната централна част на площта се очертават отделни аномалии с линеен характер и нисък интензитет, които при добро желание биха могли да се интерпретират като резултат от антропогенна дейност.

Обект 2 (обр. 3): римска епоха, късна античност; периферия.

Тук магнитното поле също е изключително силно смутено. Всъщност, ситуацията е почти идентична с тази при обект 1. На този фон в югозападната част на площта се отделя една аномалия приблизително с формата на квадрат с размери около 10x10 м, която би могла да е предизвикана от някаква структура – резултат на човешка дейност в античността. За съжаление ориентацията ѝ съвпада приблизително с тази на аномалиите предизвикани от геоложки източници, което е по-скоро в подкрепа на вероятността тя да има естествен произход. Същите наблюдения важат и за аномалията с приблизително правоъгълна форма в западната периферия на проучената площ.

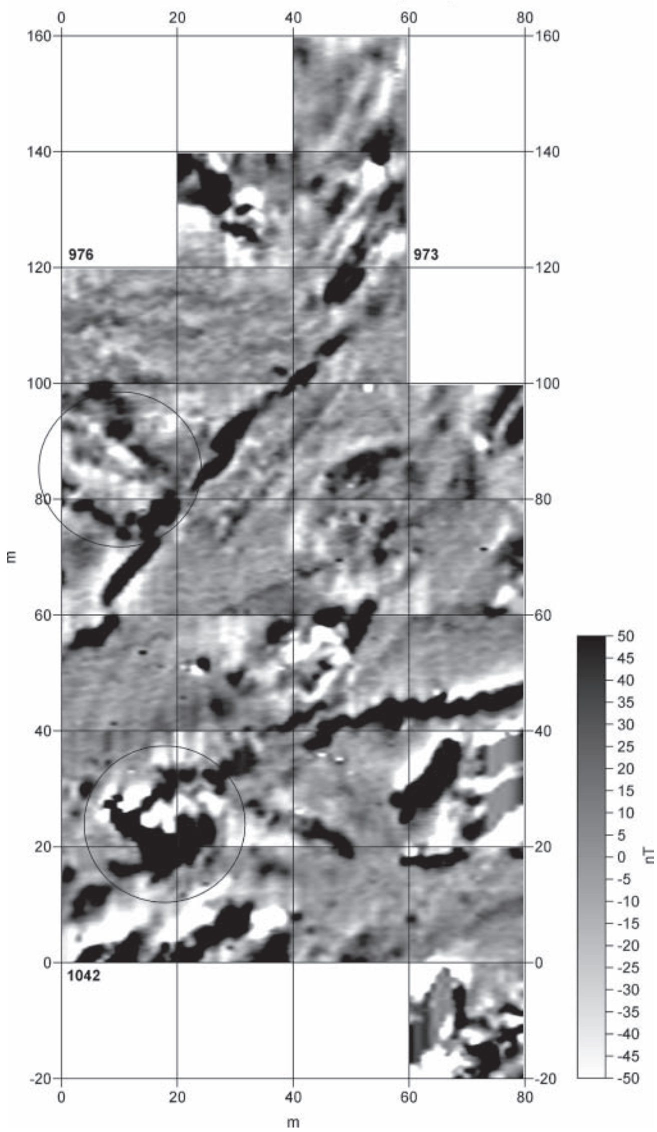

Обр. 3. Резултати от геомагнитното картиране, 2.

Fig. 3. Results of the geomagnetic mapping, site No 2.

Литература

Кечева, Цветкова 2015: Н. Кечева, Ю. Цветкова. Издирвания на археологически обекти в рамките на концесионна площ „Брезник“, находище „Милин камък“, гр. Брезник. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 810-813.

Събева 2015: Р. Събева. Златно находище Милин камък, Западно Средногорие: хидротермално променени скали, минерален състав генезис. Автореферат за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. София, 2015 г.

GEOMAGNETIC SURVEY OF THE SITES NOS. 1, 2 AND 4 IN THE CONCESSION AREA BREZNIK, MILIN KAMAK OCCURRENCE, THE LANDS OF THE TOWN OF BREZNIK, PERNIK REGION

Nikola Tonkov, Georgi Nekhrizov

The aim of the geomagnetic mapping was to detect the existence of presumable archaeological structures within the boundaries of the archaeological sites localised during the preceding field survey. A space of around 9 ha was covered by a fluxgate gradiometry with GRAD 601-2. Unfortunately, it appeared that the magnetic field had been strongly disturbed all over the studied area obviously due to the very shallow and highly magnetic bedrock – the Upper Cretaceous volcanites occurring in the region. The background values varied between ±25 and ±50 nT and the anomalies caused by the geological features (veins, fissures, faults, etc.) reached 250 and more nT what was much higher than those that could be caused by any expected archaeological structures (dwellings, pits and even hearts and pottery kilns). Only several anomalies with regular shapes and smaller dimensions could be attributed, but with a very high precaution, to features of archaeological origin built with local rock materials (fig. 1–3).

№ 46. ГЕОФИЗИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЕКТ „НАДГРОБНА МОГИЛА“ В М. ХАСАРОВА ЧУКА, ГР. ХАСКОВО

Никола Тонков, Георги Нехризов

1. Описание на могилата.

Могилата (обр. 1) се намира на 3 км западно от центъра на града. Висока е около 7 м, а диаметърът в основата ѝ е около 45 м. Има сравнително правилна форма, като западните ѝ склонове са доста по-стръмни от източните. На могилата са документирани два стари (най-вероятно иманярски) изкопа – един в североизточната периферия и един почти на самия връх.

2. Методика на геофизичното проучване.

Геофизичното проучване беше извършено с прилагането на електросъпротивителния метод във варианти картиране и непрекъснато вертикално електрическо сондиране (НВЕС). Използвана беше радиална измервателна мрежа, съобразена с осевата симетрия на могилата. Електросъпротивителните измервания бяха извършени с електродни схеми Wenner-Schlumberger и half-Schlumberger. За картирането бяха използвани три дължини на захранващата линия на схемата Wenner-Schlumberger – AB=3, AB=7 и AB=11 м, което позволява получаването на данни за различни дълбочини от могилния насип. Разстоянието между приемните електроди MN и стъпката на измерване беше постоянна – 1 м. Измерени бяха общо 50 радиални профила през 8^g (пр. 0^g съвпада със севера). Дължината на профилите беше 34 м, което позволи проучването и на една полоса от около 6 м извън видимите очертания на могилния насип. Общият брой на измерените точки е 4200, а покритата площ – 2290 кв. м. За извършване на измерванията беше използван резистивиметър 4PL–HP на фирмата LGM-Lippmann. С цел избягване на естествената поляризация на електродите и евентуални промишлени смущения работната честота на захранващия ток беше 4.16 Hz. За ускоряване на процеса на измерването бяха използвани многожилни кабели и автоматичен превключвател.

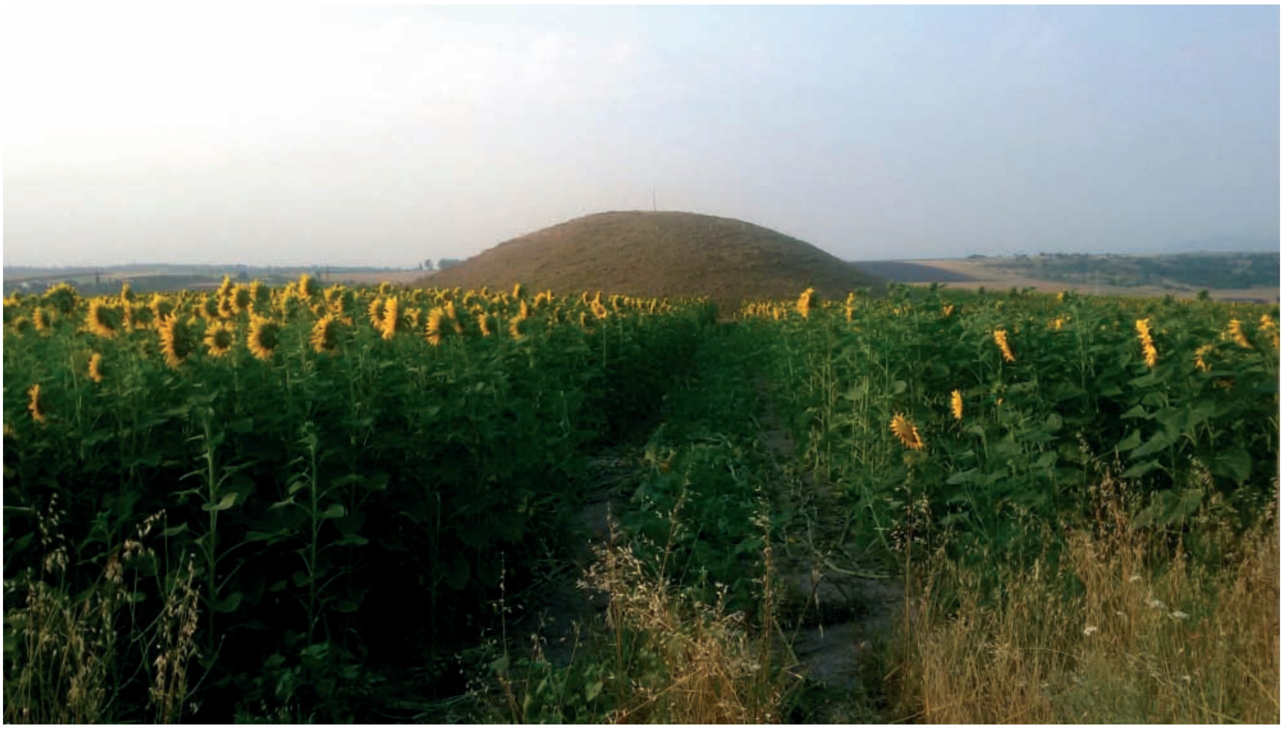

Обр. 1. Могилата Хасърова чука, поглед от запад.

Fig. 1. Hasarova chuka mound, view from west.

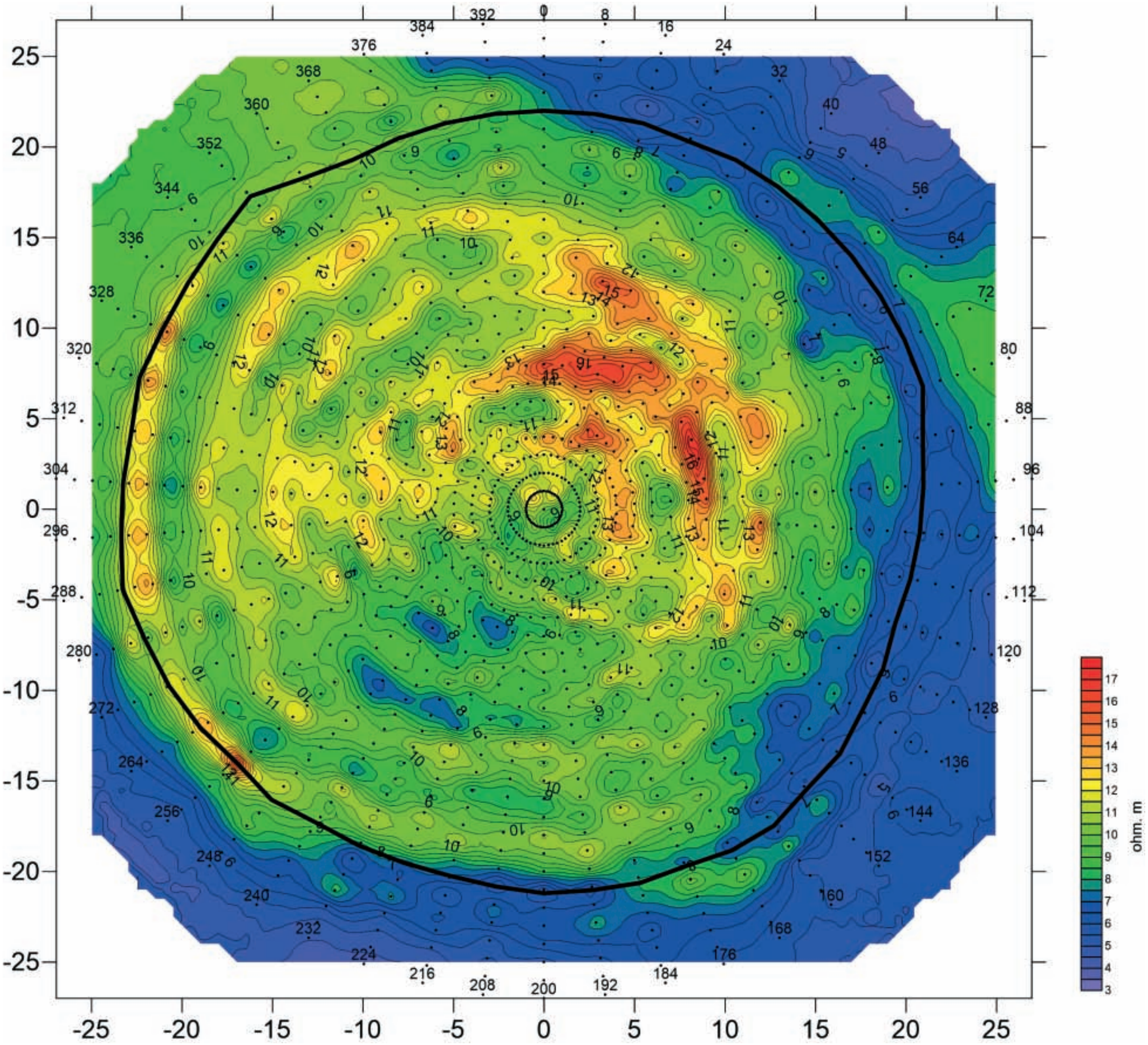

Обр. 2. Карта на привидното електрическо съпротивление (AB=7 м).

Fig. 2. Map of apparent electrical resistivity (AB=7 m).

3. Резултати

Като цяло стойностите на измереното привидно електрическо съпротивление са ниски и слабо смутени. И за трите измервателни схеми те варират в рамките на 5–15 ohm. m (обр. 2). Това говори за един хомогенен могилен насип, изграден от пръст с много високо съдържание на глинести минерали и много ниско съдържание на скална компонента. Не се регистрира никаква аномалия, която да говори за наличие на гробница или друга голяма каменна структура. Повишените стойности в североизточната четвърт на могилата са предизвикани най-вероятно от локални изменения в характеристиките на повърхностните части на могилния насип, свързани със самия начин на натрупването му. Прави впечатление един полукръг с повишени стойности на съпротивлението (особено за схема AB=7 м), който се очертава по почти цялата западна периферия на могилата. Вероятно това повишение е предизвикано от наличието на каменна крепида. Източната периферия на могилата е маркирана от подобен полукръг, но с понижени стойности на съпротивлението. Възможно е тук също да е съществувала крепида, но материалът да е бил изваден в миналото.

За да се изяснят характеристиките на смутителите в североизточната четвърт, както и за да се получат данни за характеристиките на насипа в дълбочина в централните части на могилата, и за евентуалното наличие на по-дълбоко разположени структури, бяха измерени няколко профила по метода на непрекъснатото вертикално електрическо сондиране (НВЕС). Три от тях, по профилни линии 0-200^{g}, 304-104^{g} и 72-272^{g} бяха с дължина по 57 м и две – 80^{g} и 328^{g} с дължина от 34 м. До-

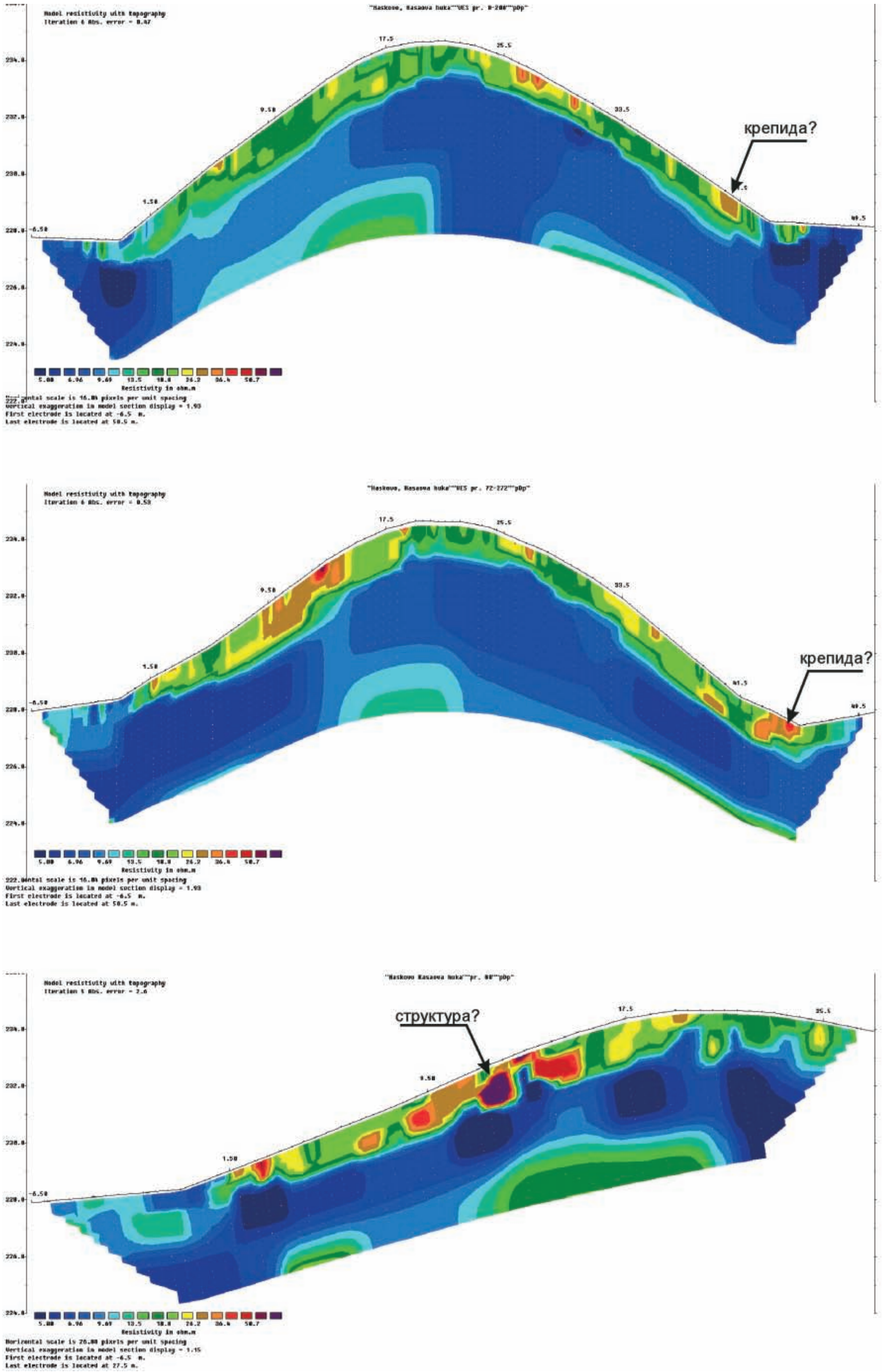

Обр. 3. Инверсионни модели на електрическото съпротивление по профили 0^g-200^g, 72^g -272^g и 80^g.

Fig. 3. Inverse models of electrical resistivity along traverses 0^g-200^g, 72^g -272^g и 80^g.

пълнително бяха измерени и два профила перпендикулярни на профил 80^g, съответно – по метри 10 и 12 от него. Измерванията бяха извършени с 10 различни дължини на захранващата линия на електродна схема half-Schlumberger (AO – от 1,5 до 10,5 м със стъпка на нарастване от 1 м) при разстояние между приемните електроди и стъпка на измерване по профилите – 1 м. Резултатите са обработени с инверсионната програма Res2DInv на фирмата Geotomo Software. На представените инверсионни модели (разрези) (обр. 3) много добре се вижда, че насипът е хомогенен (съпротивления между 5 и 10 ohm. m), като не се регистрират никакви структури разположени в централните части на могилата. Много добре се отделя един повърхностен слой с дебелина от няколко десетки сантиметра до около 1 м, характеризиращ се с относително по-високи съпротивления. Най-вероятно той е образуван в резултат на естествени изветрителни процеси, при които електропороводящите карбонатни съединения са проникнали с повърхностната влага в по-дълбоките слоеве на насипа. Възможно е обаче той да е резултат от допълнително натрупване и съответно индиректно да предполага наличието на вторични гробове, които за съжаление са изключително трудни за регистриране с който и да е геофизичен метод. На някои от представените инверсионни модели сравнително добре се отделя и описаната по-горе крепида(?) по периферията на могилата. Единствената по интензивна локална аномалия, която би могла да се интерпретира като структура от археологически интерес, най-вероятно, малко каменно струпване, се регистрира между метри 11,5 и 12,5 на профилна линия 80^g (обр. 3). Тя е разположена много близко до повърхността и има размери в разрез около 1x1 м. За съжаление, прокараните допълнителни напречни профили не регистрират достатъчно отчетливо тази структура, което говори, че наистина става въпрос за недобре запазен обект с малки размери.

GEOPHYSICAL SURVEY OF A SITE “BURIAL MOUND” IN HASAROVA CHUKA LOCALITY, HASKOVO TOWN

Nikola Tonkov, Georgi Nekhrizov

The mound was about 7 m high with a diameter around 45 m in the base (fig. 1) The geophysical survey included electroresistivity mapping and continuous vertical electrical sounding (CVES) with Wenner-Schlumberger and half-Schlumberger arrays along radial traverses. The results of the prospection did not indicate the existence of a tomb or any other big stone structure. On the contrary, the mound embankment was quite homogeneous, obviously built up of earth with very a high clay content and, respectively – very low rock component. The semicircle of increased values of apparent resistivity along the almost entire western periphery of the mound was most likely aroused by a flimsy stone enclosure (krepis) (fig. 2–3).

№ 47. НЕДЕСТРУКТИВНО ИЗДИРВАНЕ – ШИРОКОПЛОЩНО ГЕОФИЗИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. СКОБЕЛЕВО, ОБЩИНА СЛИВЕН

Христо Попов, Никола Тонков, Пламен Георгиев

Античният селищен обект в землището на с. Скобелево, на който през 2015 г. се проведоха широкоплощни геофизични проучвания, е вече известен от предходни археологически кампании. Той е регистриран при теренни издирвания по трасето на АМ „Тракия“, след което в периода 2008–2010 г. в сервитута на трасето на магистралата бяха осъществени спасителни проучвания (Обект 15, ЛОТ 3 на АМ Тракия). През 2009 и 2010 г. бяха проучени различни стопанства от римската епоха, попадащи напълно или частично в трасето на бъдещата АМ „Тракия“. Сред разкритите разнообразни структури, свързани с обитаването на това място, могат да бъдат споменати жилищни сгради, стопански постройки, дворни пространства и оградни зидове, кладенци, отпадъчни ями и пр. Селището се датира в периода II – 70-те години на IV в. сл. Хр.

Обр. 1. Панорамен поглед към проученият през 2015 г. с геомагнитен метод терен.

Fig. 1. A panorama to the terrain studied in 2015 by a geomagnetic method.

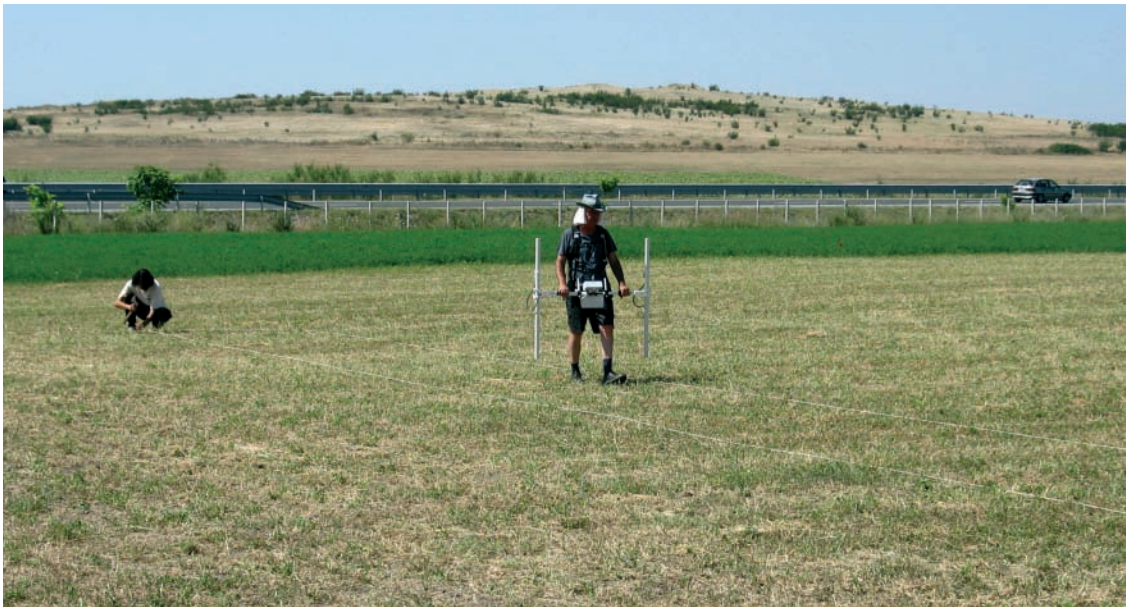

Обр. 2. Работен процес. Полева работа с флуксгейт градиометър Grad 601 в двойна конфигурация (Grad 601-2). В южна посока се вижда трасето на съвременната магистрала.

Fig. 2. Working process. Fieldwork with a dual configuration Fluxgate gradiometer Grad 601 (Grad 601-2). To the south the route of the modern highway could be seen.

Още в хода на спасителните археологически проучвания през 2009 и 2010 г. бяха проведени първите геофизически проучвания. Използван бе геомагнитният метод. Без съмнение методът е най-предпочитан за проучване на археологически обекти в световен мащаб, като неговата ефективност е най-висока при регистриране на обекти разположени в рамките на първия метър под повърхността. Допълнителен аргумент е, че методът успешно посреща нуждите от покриване на големи площи за минимално време.

Теренната ситуация при обекта до с. Скобелево облагоприятства в максимална степен провеждането на широкоплощно геофизическо измерване. Археологическите структури се намират на малка

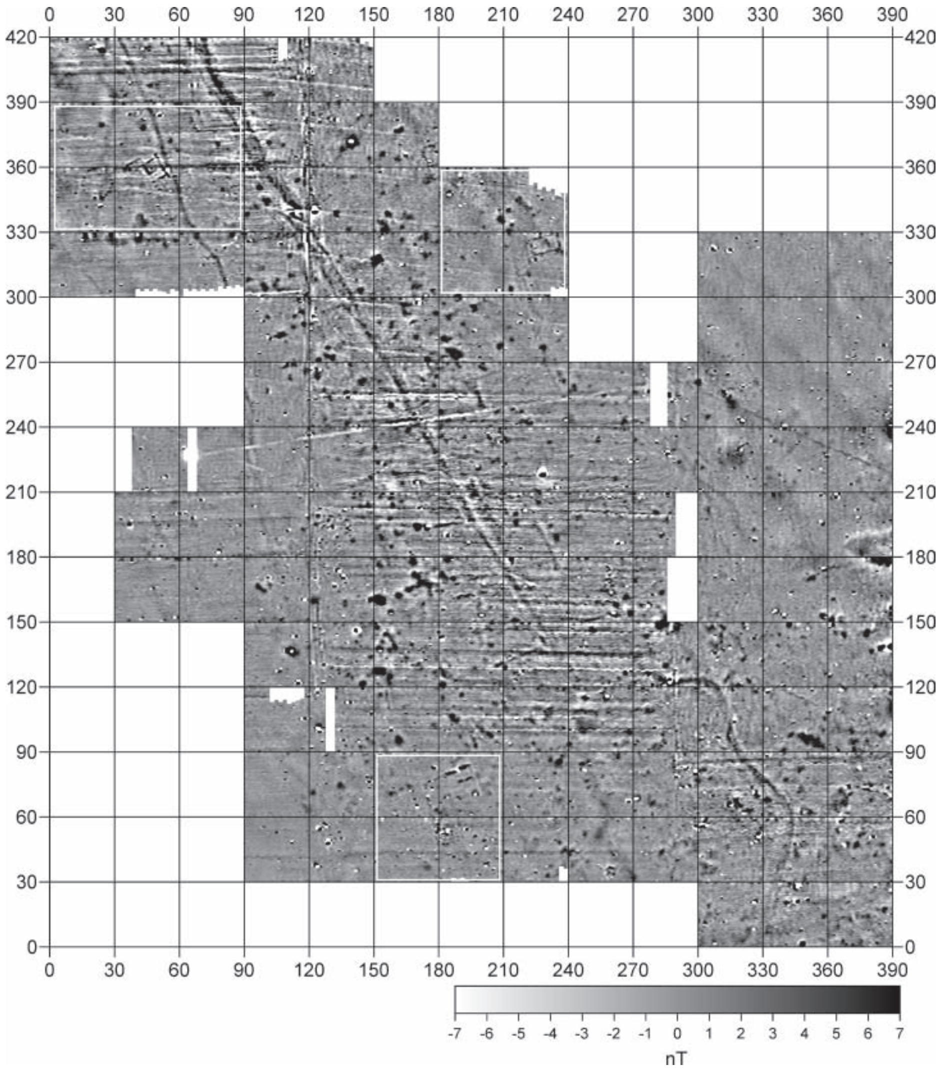

Обр. 3. Регистрирани аномалии в проучената през 2015 г. площ.

Fig. 3. The anomalies registered in the area, investigated in 2015.

дълбочина от съвременната повърхност, теренът е равен, обработва се и е лесно достъпен. Същевременно голяма част от постройките в античното селище са били изградени с местна порода камък, имащ високи съдържания на желязо, което прави неговата магнитна възприемчивост висока, въз основа на което аномалиите на регистрираните структури често са с ясни контури и лесно разпознаваеми.

Въз основа на добрите резултати от периода 2009–2010 г бе разработен проект, имащ за цел изследването на незасегнатите от строителството на магистралата терени, в които да бъдат издирени и регистрирани други части от античното селище. Проектът бе подкрепен от Министерство на културата по програмата за целево финансиране на теренни археологически проучвания, проекти от III категория.

Геомагнитните проучвания бяха проведени през втората половина на юли и началото на август (разрешение за археологическо проучване № 341 / 15.07.2015 г.) Проучени бяха терени, разположени северно от трасето на съвременната магистрала (обр. 1). Спрямо резултатите от 2009 и 2010 г. изследванията бяха разширени в западна и северозападна посока. Използвана беше геодезична мрежа от квадрати 30×30 м. Мрежата беше ориентирана с отклонение от 10° от севера с цел да покрие максимално голяма площ свободна от селскостопански насаждения и други съвременни препятствия, както и да е съобразена с особеностите на самия терен. За полевите измервания беше използван флуксгейт градиометър Grad 601 в двойна конфигурация (Grad 601-2), което позволи за една седмица да бъде покрита площ от около 125 дка (обр. 2).

Резултатите от геомагнитното картиране показват категорично, че селищният обект се развива и в северозападна посока. Прави впечатление една дълга (над 250 м) права линейна аномалия с ширина около 5 м и ориентация северозапад–югоизток. От двете ѝ страни, на разстояние до 100–120 м, се регистрират многобройни предимно безформени аномалии с различен интензитет. Може да се предположи, че става въпрос за античен път, около който са били разположени някакви структури, свързани с обитаването на терена в античността. Някои от аномалиите имат подчертано изразени линейни характеристики, което предполага, че това са останки от сгради (обр. 3). В редица случаи могат да бъдат разпознати правоъгълни контури от основите на сгради, имащи няколко помещения. Може да бъде отбелязано, че ориентацията и на правоъгълните структури почти напълно съвпада с тази на дългата линейна аномалия. Сградите са били обърнати на юг и югоизток. Прави впечатление почти пълната липса на аномалии в крайните североизточни и югозападни части от проучената площ, което означава, че там не би трябвало да се очакват значими следи от човешка дейност в античността.

Докато траеха геомагнитните проучвания останалата част от археологическия екип регистрира два други археологически обекта, при които подемният материал позволява те също да бъдат отнесени към хронологическия диапазон на античния период – II–IV век. Единият обект се разполага източно от с. Скобелево и северно от с. Бозаджии, на около 2 км югоизточно от изследвания геомагнитно селищен обект. Другият обект се намира в югозападна посока, в участъка между с. Кермен и с. Скобелево, северно от жп линия за гр. Ямбол. И на двата обекта бяха изготвени регистрационни карти в АИС АКБ.

Добрите резултати от проведените геофизически проучвания на античния селищен обект северно от с. Скобелево дават възможност да се получи предварителна информация, която да послужи за пространствен анализ – вътрешна организация на античното селище, начин на застрояване, основен сграден фонд, усвояване и използване на прилежащите територии и пр. Същевременно създаденият по този начин своеобразен геофизичен кадастър на античния селищен обект дава възможност за изграждане на стратегия и начертаване на приоритети за неговото по-детайлно проучване с конвенционални теренни методи.

NON-DESTRUCTIVE SURVEY – GEOPHYSICAL WIDE-AREA RESEARCH OF AN ANTIQUE SETTLEMENT NEAR SKOBELEVO VILLAGE, SLIVEN MUNICIPALITY

Hristo Popov, Nikola Tonkov, Plamen Georgiev

The antique settlement near Skobelevo village had been already known from previous archaeological campaigns. The settlement dated back to the period of 2nd – the 70s of 4th c. AD.

The terrain situation favoured in maximum the conduction of a wide-area geophysical research (fig. 1). The archaeological structures were located at a shallow depth from the modern surface level, the terrain was flat, the land was farmed and easily accessible. A geodetic network of 30 x 30 metres squares was used. For the field measurements a dual configuration Fluxgate gradiometer Grad 601 (Grad 601-2) was used (fig. 2).

The results categorically indicated that the settlement had spread also to the northwest. One, more than 250 m long straight, linear anomaly was noticeable. It was northwest–southeast orientated. Some of the other registered anomalies were with markedly emphasised linear characteristics – probably remains of buildings (fig. 3).

The results made it possible to obtain some preliminary information about the internal organization of the antique settlement. A basis for the creation of a strategy for a future fieldwork was created.

№ 48. ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДРЕВЕН РУДОДОБИВЕН И МЕТАЛУРГИЧЕН ЦЕНТЪР В РУДНО НАХОДИЩЕ РОСЕН, МЕДНИ РИД

Петър Лещаков, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров

В зоната на рудно находище Росен чрез геомагнитни, капаметрични и електротомографски изследвания са проучени два археологически обекта разположени на 1,4 км един от друг. Първият, разположен СЗ от новото хвостохранилище на мина Росен, представлява античен металургичен център функционирал в периода втора половина на I хил. пр. Хр. – първа половина на I хил. сл. Хр.

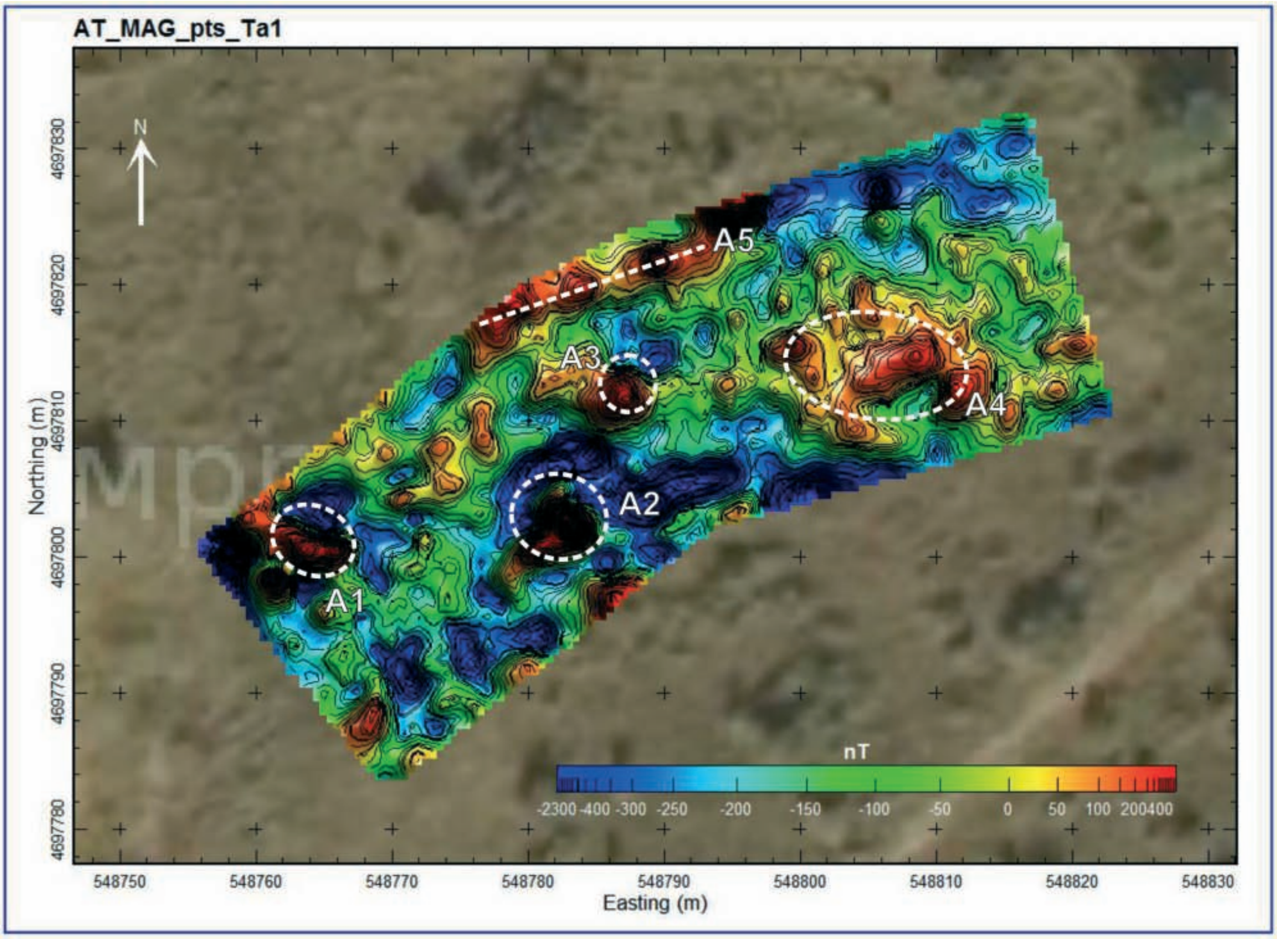

Обр. 1. Карта на аномалните стойности на тоталния вектор на геомагнитното поле Ta1 за първо ниво на градиентометъра в южния проучен участък на античния металургичния център до с. Атия.

Fig. 1. Map of the anomalous geomagnetic field Ta1 of the southern part of the ancient metallurgical center near Atia village generated by the lower gradiometer sensor data.

По повърхността му се открива огромно количество шлака и части от металургични пещи (Лещаков, Кластаков 2011, 584). Вторият изследван обект, разположен в близост до съвременната шахта на мина Росен, представлява античен рудник с металургични пещи върху отвала (Лещаков 2014, 654).

Геофизичните проучвания в района са извършени през април 2015 г. по проект финансиран от ФНИ на тема „Ранен рудодобив и металургия в източната част на Средногорската металогенна зона (V хил. пр. Хр. – I хил. сл. Хр.). Археологически, геологически и геофизически изследвания на следи от древен рудодобив и металургия в Бургаския и Ямболския рудни райони“. Целта на геофизичните изследвания е търсене и локализиране на следи от древна рудодобивна и металургична дейност.

И в двата обекта са проведени геомагнитни проучвания. За регистриране на данните по трасетата на проучвателните профили е използван градиентометър модел GSM-19TGW. Втори магнитометър модел GSM-19 е използван за базова станция. В първия обект магнитните изследвания покриват малко над 4 дка, а във втория – 1,4 дка.

В металургичния център са измерени 6 електротомографски профила с обща дължина 207 м. Регистрацията им е извършена с помощта на апаратура Terrameter SAS 1000 с две измервателни коси от 12-жилен кабел по четириелектродна схема Шлюмберже. Определени са магнитните свойства и естественият радиоактивен фон на отделни късове от шлака, скален материал и почвени проби. За целта са използвани капаметър KT-10 и портативен дозиметър MKS-05 TERRA-P.

Координатите на ъгловите и възловите точки на план-квадратните мрежи, както и крайните точки на отделни профили са заснети с помощта на диференциален GPS, модел Trimble DGPS Pathfinder ProXRT. След края на полевия ден геомагнитните измервания са коригирани за денонощна вариация със стойностите от базовата станция. Изчислено е аномалното геомагнитно поле T_a спрямо модела на Международното геомагнитно референтно поле, епоха 2015. Въз основа на обработените първични данни са създадени различни магнитни карти в КС UTM 35N с размери на пиксела 0,5 × 0,5 м.

В геомагнитните карти от първия обект се набелязват множество аномални зони. В южния участък са отделени 5 (обр. 1). Първите две – А1 и А2, имат силен интензитет, изометрична форма и размери – около 5 м в диаметър. Аномалия А3 също има изометрична форма, но е с по-слаб интензитет и диаметър около 2 м. И трите аномалии вероятно локализират древни металургични пещи или струпване на магнитоактивни шлаки. Аномална зона А4 е изтеглена в посока И–З и има сравнително голям размер (10×5 м). Вероятно отново става дума за останки от металургична дейност. Петата аномална зона (А5) е силно изтеглена в посока ЮЗ–СИ. Тъй като аномалията е в самия край на проучената площ, интерпретацията ѝ е затруднена. Въпреки това може да се счита, че е свързана с рудопреработката и наличието на шлаки.

В северния участък на обекта (обр. 2) магнитното поле има различен характер. С изключение на А6 тук липсват изометрични аномалии за сметка на линейните. А6 се характеризира с изключителен интензитет и голяма площна ангажираност – почти 10 м в диаметър. Аномалообразуващият обект явно има много добри магнитни свойства, което се свързва с потенциална пещ или монолитен блок шлака. Останалите аномалии (А7–А10) представляват линейни структури, които на този етап са с неясен произход. Възможни причинители са съвременни нарушения, като не е изключено да имат и геоложки произход.

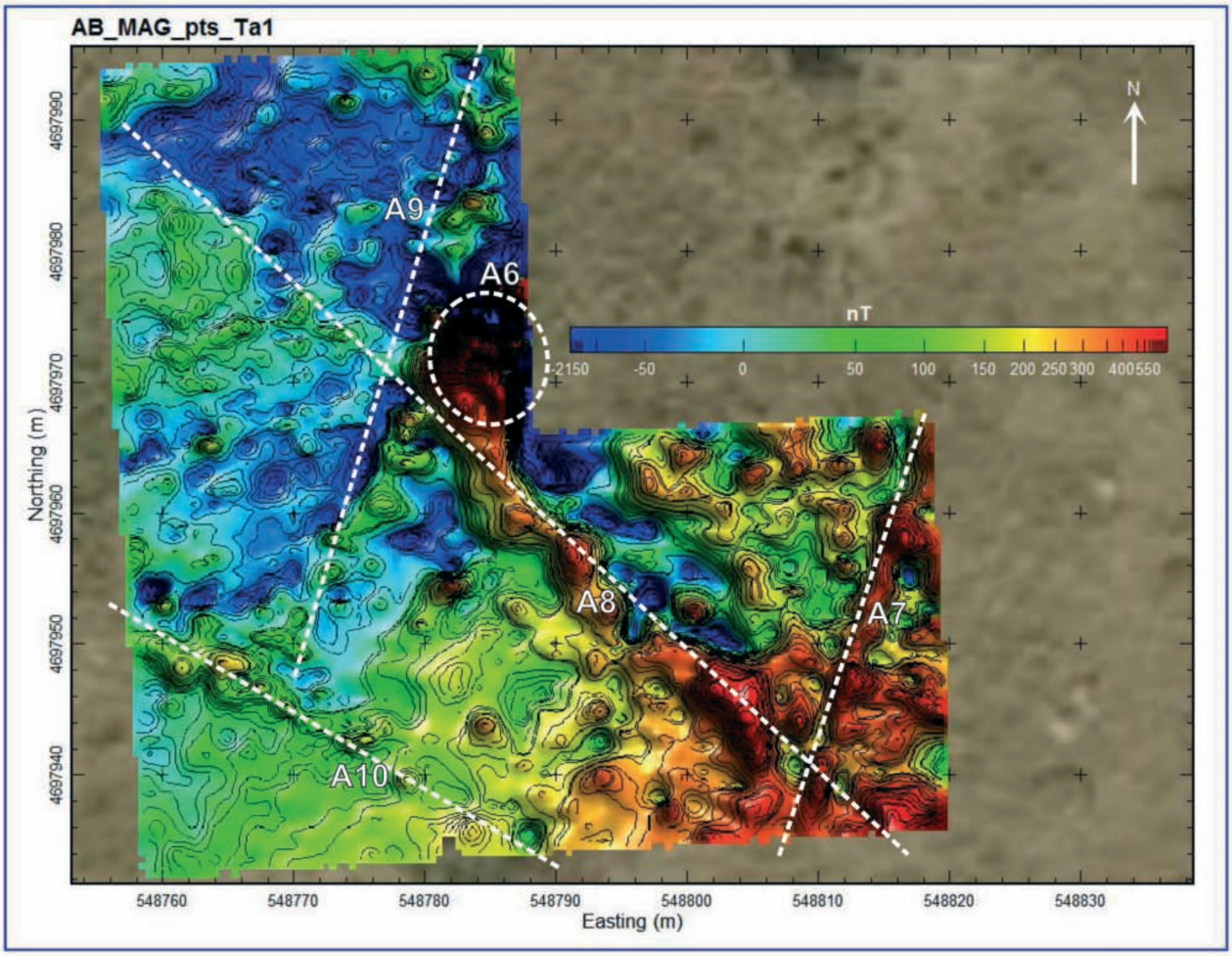

Обр. 2. Карта на аномалните стойности на тоталния вектор на геомагнитното поле Та1 за първо ниво на градиентометъра в северния проучен участък на античния металургичния център до с. Атия.

Fig. 2. Map of the anomalous geomagnetic field Ta1 of the northern part of the ancient metallurgical center near Atia village generated by the lower gradiometer sensor data.

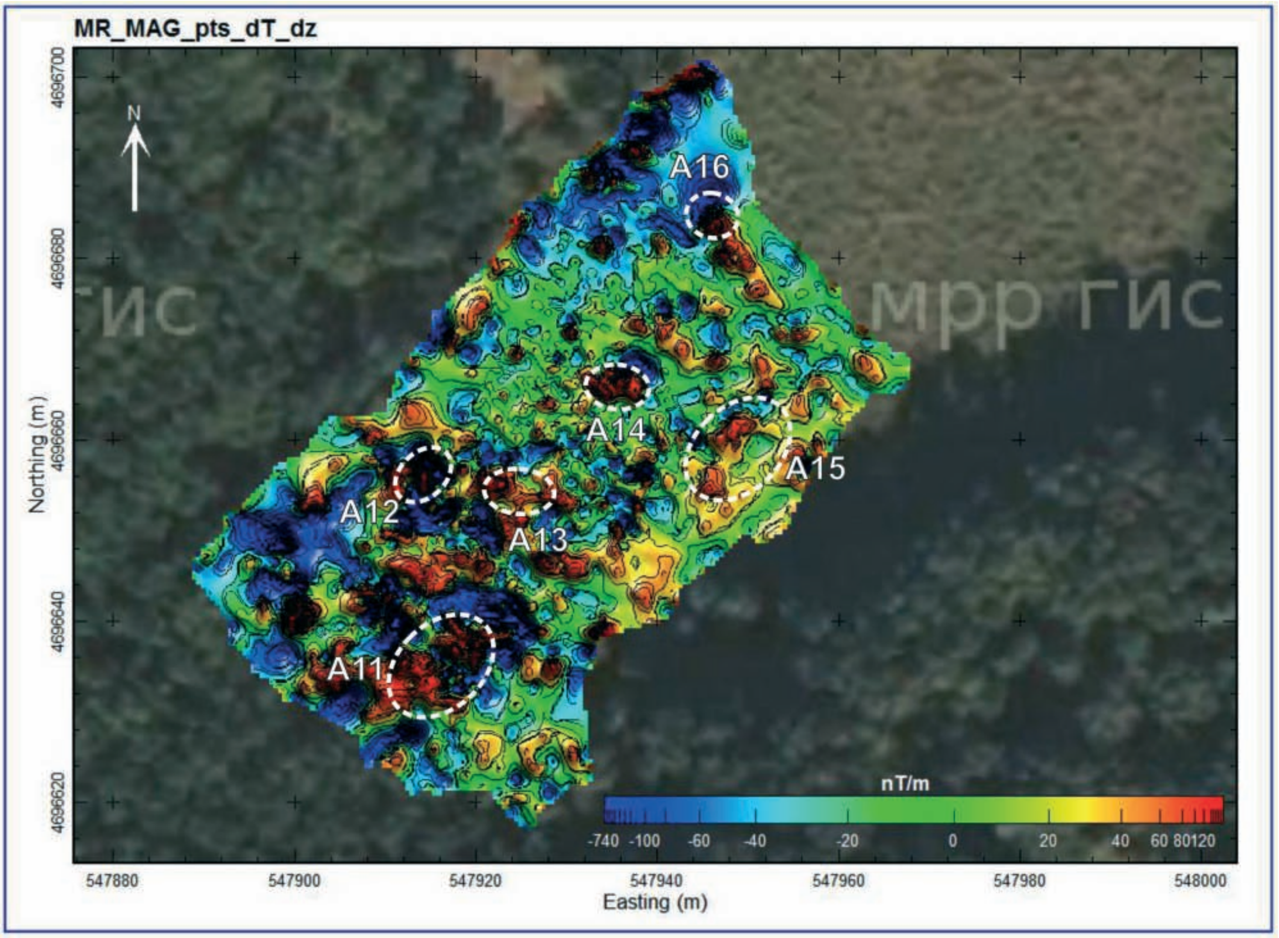
MR_MAG_pts_dT_dz
N
A16
A14
A15
A12
A13
A11
гис
мрр гис
nT/m
-740
-100
-60
-40
-20
0
20
40
60
80120
Northing (m)
4696700
4696680
4696660
4696640
4696620
547880
547900
547920
547940
547960
547980
548000
Easting (m)

Обр. 3. Карта на аномалните стойности на тоталния вектор на геомагнитното поле Ta1 за първо ниво на градиентометъра в района на античния рудник.

Fig. 3. Map of the anomalous geomagnetic field Ta1 of the area of the ancient mine generated by the lower gradiometer sensor data.

Данните от полевите електротомографски измервания са обработени с помощта на компютърна програма RES2DINV. В резултат са получени 6 електросъпротивителни разреза. Отделят се 2 зони в южния участък (А и В) и две зони в сверения (С и D). Първата зона от южния участък (отбелязана с А) представлява повърхностните отложения. В рамките на зоната се забелязват тънки ивици (0,3 – 1,0 м) с много високи стойности на електрично съпротивление – над 350 Ωm, които най-вероятно са свързани с наличието на шлака. В дълбочина разрезът е сравнително еднороден (зона В). Електричното съпротивление варира между 30 и 70 Ωm – най-вероятно глинесто песъчлива основа – силно оводнена среда.

Северният участък представлява силно овлажнена полегата ливада, което се вижда и от получените геоелектрични разрези. Съпротивленията в първите 4 м са в рамките между 7 и 20 Ωm, дължащи се на силно оводнени седименти (зона С). Под тях се разкрива коренната скала (D), характеризираща се със съпротивления до 120 Ωm.

В района на античния рудник до шахтата на съвременната мина Росен (обр. 3) са набелязани 6 аномални зони (от А11 до А16). Всички аномалии в района вероятно са свързани с останки от стар рудодобив. С изключение на последните две аномалии – А15 и А16, е възможно останалите четири да са свързани с наличието на металургични пещи.

Литература

Лещаков 2014: П. Лещаков. Издирвания на археологически обекти в Медни рид. – АОР през 2013 г., София, 2014 г., 653-655.

Лещаков, Класнаков 2011: П. Лещаков, М. Класнаков. Теренни археологически издирвания в Медни рид. – Археологически открития и разкопки през 2010 г., София, 2011 г., 581-585.

GEOPHYSICAL SURVEY OF AN ANCIENT MINE AND METALLURGICAL CENTRE IN ORE DEPOSIT ROSEN, MEDNI RID

Petar Leshtakov, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov

In the region of ore deposit Rosen two archeological sites were investigated by using geomagnetic, electrical and kappametric methods. The first one was an ancient metallurgical center from the second half of 1st millennium BC until the first half of the 1st millennium AD. A huge amount of metallurgical slags and furnaces remains were discovered on its surface. The geophysical surveys in the area were conducted in two sections (southern and northern) with total area of 0.4 ha. In the southern section five magnetic anomalies were outlined which probably localised ancient furnaces or accumulations of slags (fig. 1). In the northern section the magnetic anomalies were mostly linear representing structures with unclear origin (fig. 2). Only one isometric anomaly appeared in the site which located a potential furnace or a solid block of slag.

The second site was located near the contemporary pit entrance of the Rosen mine. It was an ancient mine with few metallurgical furnaces on its borders. The registered magnetic anomalies confirmed the presence of metallurgical facilities in the area (fig. 3).

№ 49. ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДРЕВЕН РУДОДОБИВЕН И МЕТАЛУРГИЧЕН ЦЕНТЪР В РУДНО НАХОДИЩЕ ПРОПАДНАЛА ВОДА, МЕДНИ РИД

Петър Лещаков, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров

Изследователските дейности в района на находище Пропаднала вода са съсредоточени в два участъка, отстоящи на около 0,5 км един от друг. Първият обект, разположен в най-богатата рудна зона, представлява открит рудник и следи от металургични пещи, датирани с археологически материали в VI в. пр. Хр. (Лещаков, Класнаков 2011, 584). Вторият обект, разположен в м. Каракачански колиби, е интерпретиран като металургичен център от античността, преработващ суровината добита от близкоразположения рудник (Лещаков и др. 2015, 850-851).

Геофизичните изследвания са извършени на два етапа – през април и юли 2015 г. и са реализирани по проект към ФНИ на тема „Ранен рудодобив и металургия в източната част на Средногорската металогенна зона (V хил. пр. Хр. – I хил. сл. Хр.). Археологически, геологически и геофизически изследвания на следи от древен рудодобив и металургия в Бургаския и Ямболския рудни райони“ и в рамките на студентски геофизичен полеви лагер „Созопол 2015“ финансиран от SEG Foundation и компания TGS.

Целта на проведените геофизични проучвания е търсене и локализиране на следи от древен рудодобив и металургия, както и на геоложки структури свързани находището. Обектите са проучени с геофизичен комплекс, включващ магнитни методи и георадар, а в м. Пропаднала вода и електропроучване и радиометрия.

Магнитната снимка в района на античния рудник покрива площ от 13 дка, а в този на металургичния център – 3,7 дка. Георадарните профили в първия участък имат обща дължина 1472 м, а във втория – 532 м. В м. Пропаднала вода са измерени 9 електротомографски профила с обща дължина 989 м. Освен това е направена и радиометрична снимка на площ от 11 дка. И в двата участъка са определени магнитните свойства и естественият радиоактивен фон на отделни късове шлака, скален материал и почвени проби.

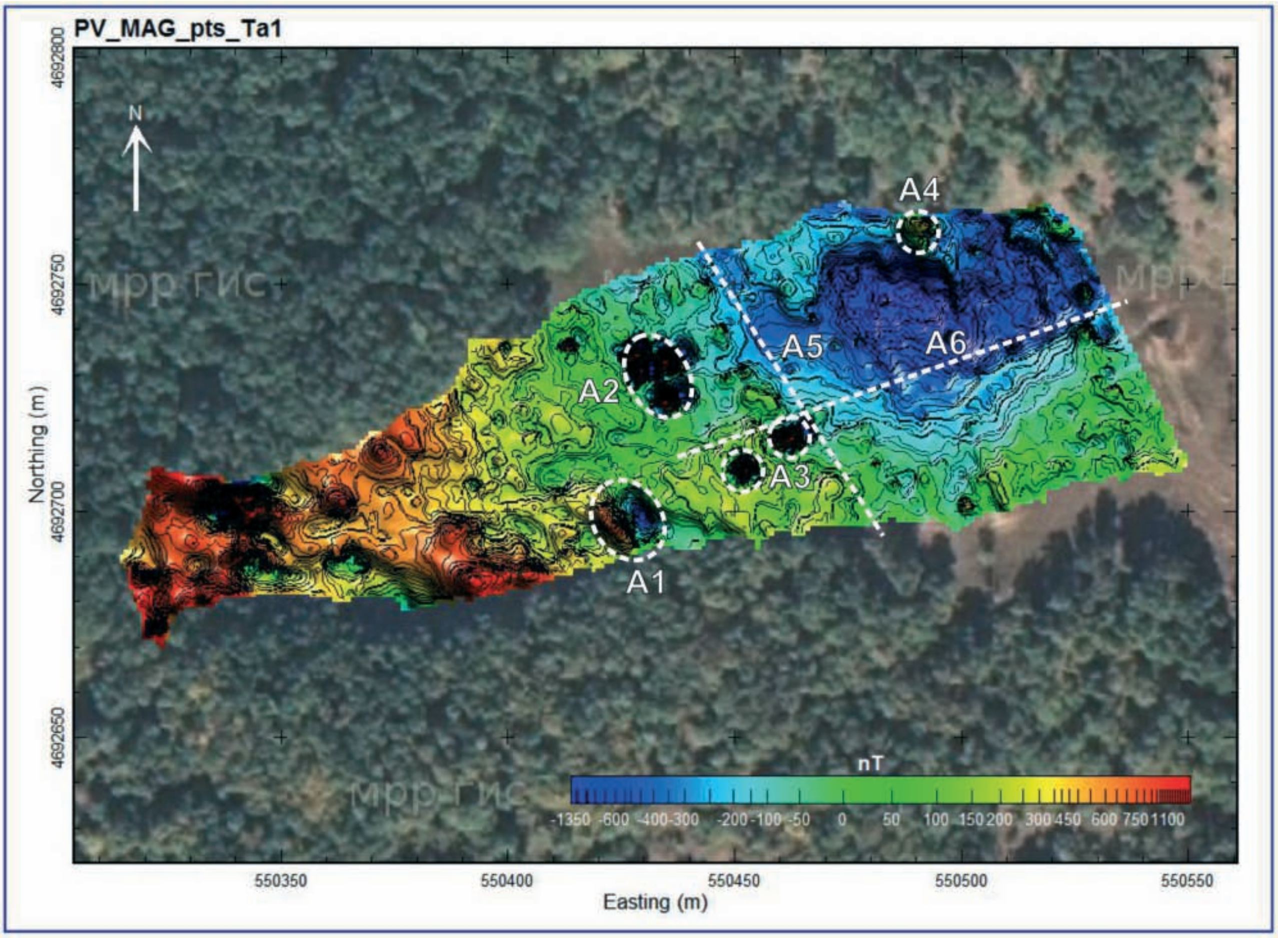

Обр. 1. Карта на аномалните стойности на тоталния вектор на геомагнитното поле Ta1 за първо ниво на градиентометъра в района на античния рудник в м. Пропаднала вода.

Fig. 1. Map of the anomalous geomagnetic field Ta1 of the ancient mine in the Propadnala voda locality generated by the lower gradiometer sensor data.

Магнитната карта на първия обект се характеризира с добре изразена зоналност на регионалното поле. Локализираната в западния край зона с повишен интензитет се свързва се с изплитняване на коренните ефузивни скали, които имат повишени магнитни свойства. В централната част на участъка интензитетът на магнитното поле постепенно отслабва като на изток получава минимални стойности, оформяйки обширен магнитен минимум. Тази тенденция може да се обясни с навлизане в хидротермално променената рудна зона и нейното разширяване, в която акцесорният магнетит преминава в хематит или лимонит, а обширният минимум – с наличието на насип от немагнитен стерилен материал натрупан при рудодобива.

На фона на регионалното поле се отделят няколко локални аномалии (обр. 1). Аномалия А1 е представена с един издължен максимум и почти огледален минимум. Възможен причинител е разположен в дълбочина метален крепеж от подземна изработка. Аномалии А2 и А3 имат значителна изява в магнитното поле, но почти отсъстват в картата на градиента. Това говори за много плитки железни смутители с неголеми размери. На около 8 м западно от забелязаните останки от пещ се регистрира А4, представляваща добре изразена изометрична аномалия, вероятно предизвикана от подобно термично съоръжение. Последните две аномалии – А5 и А6 – очертават зони на преход на магнитното поле, най-вероятно свързани с тектониката на геоложката среда.

Магнитното поле в м. Каракачански колиби има мозаечна структура. Това изглежда е повлияно от наличието на шлака и материали, характеризиращи се с разнообразни магнитни свойства. В подкрепа на това са и направените капаметрични измервания на отделни образци от площта. На магнитната снимка са отделени две аномални зони (обр. 2). А1 има изометрична форма и голям интензитет. Вероятно е причинена от струпване на шлака, но не е изключено да е свър-

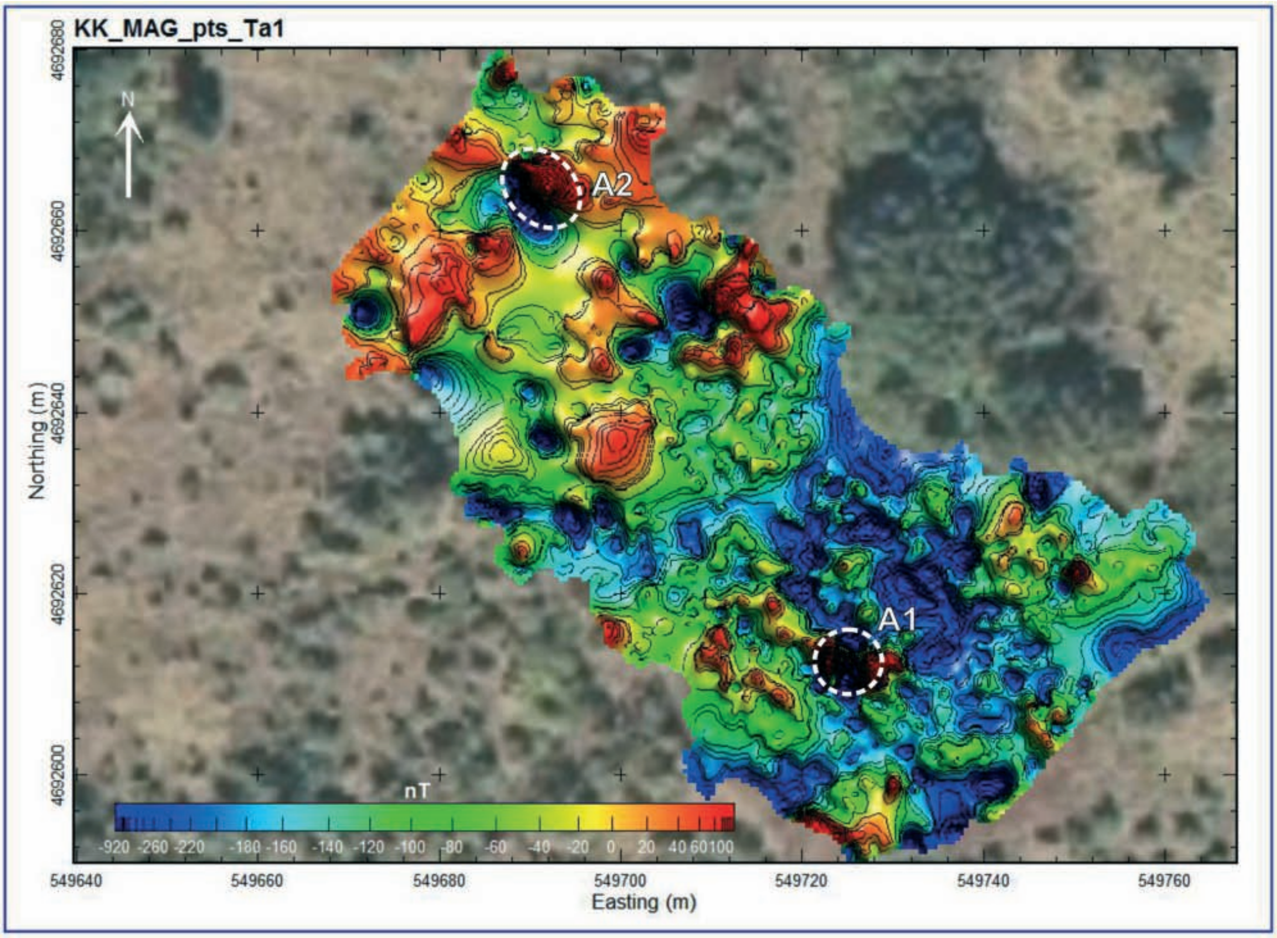

Обр. 2. Карта на аномалните стойности на тоталния вектор на геомагнитното поле Ta1 за първо ниво на градиентометъра в района на древния металургичен център в м. Каракачански колиби.

Fig. 2. Map of the anomalous geomagnetic field Ta1 of the ancient metallurgical center in the Karakachanski kolibi locality generated by the lower gradiometer sensor data.

зана и с наличие на огнище или пещ. Подобни разсъждения могат да бъдат направени и относно аномалия А2.

В резултат на обработката на данните от електричното профилиране са получени 9 електросъпротивителни разреза. На тях ясно могат да бъдат отделени три основни зони (обр. 3). Първата (А) има съпротивления между 300 и 600 Ωm. Представлява коренните скали съставени от трахиандезити и трахиандезитови туфи. Втората (Б), със значително по-ниски стойности на съпротивлението между 100 и 250 Ωm, най-вероятно представлява хидротермално променена зона, в която е било концентрирано орудяването. Третата зона (В), разположена в първите 5–10 м от повърхността, със стойности на електричното съпротивление от 20 до 100 Ωm, представлява насип от натрошен стерилен материал, най-вероятно изхвърлен при разработването на рудната жила. В южната част на профил 4, на дълбочина 10 м се наблюдава четвърта зона – (Г), с изометрична форма. Характеризира се с много високи стойности на електричното съпротивление – над 650 Ωm. Вероятно локализира древна или съвременна минна изработка от XX в.

В централната част на радиометричната карта от м. Пропаднала вода ясно се откроява зона с повишени стойности на радиационния фон, достигащи до 1,7 μSv/h. В западната половина от картата зоната се развива в направление ЮЗ–СИ, след което интензивността ѝ рязко намалява, а посоката ѝ се отклонява на ЮИ. Именно тази зона с повишени стойности на гама лъчението локализира добиваната в миналото рудна жила.

Радарграмите са анализирани и интерпретирани съвместно с резултатите от другите геофизични методи използвани в рамките на двата археологически обекта. В основни линии георадарните данни потвърждават изказаните по-горе хипотези.

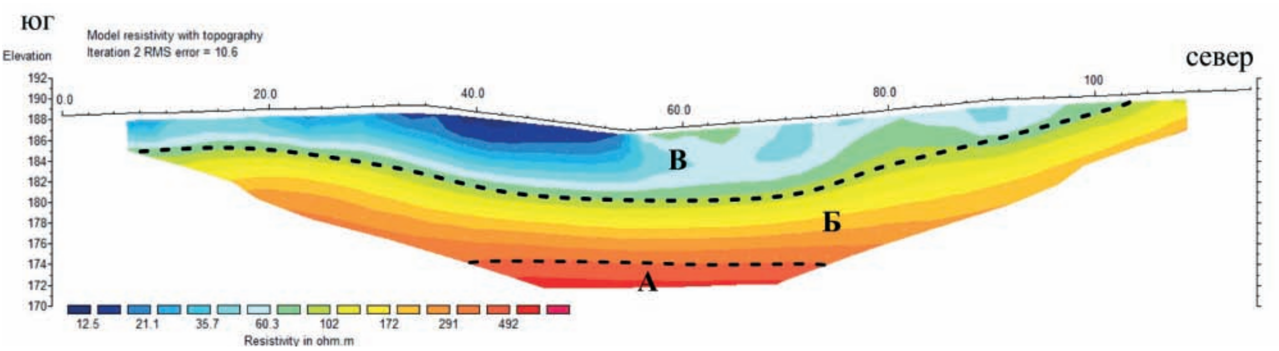

Обр. 3. Електросъпротивителен разрез по Профил 6 в района на античния рудник в м. Пропаднала вода.

Fig. 3. Electrical resistivity tomography cross-section 6 from the ancient mine in the Propadnala voda locality.

Литература

Лещаков, Класнаков 2011: П. Лещаков, М. Класнаков. Теренни археологически издирвания в Медни рид. – Археологически открития и разкопки през 2010 г. София, 2011 г., 581-585.

Лещаков и др. 2015: П. Лещаков, К. Димитров, Р. Кунзе. Издирване на археологически обекти в Росенското и Върлибряжкото рудни полета. – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015 г., 849-851.

GEOPHYSICAL SURVEY OF AN ANCIENT MINE AND METALLURGICAL CENTER IN ORE DEPOSIT PROPADNALA VODA, MEDNI RID

Petar Leshtakov, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov

The surveys from the area of ore deposit Propadnala voda were focused in two different sites 0.5 km apart. The first site was an opencast mine with remains from 6th c. BC metallurgical furnaces. The second one was interpreted as an ancient metallurgical center which had been involved in the raw material processing from the nearby opencast mine.

The magnetic map in the area of the ancient mine covered 1.3 ha and in the area of the metallurgical center – 0.37 ha. Several local anomalies were outlined in the first area (fig. 1). Part of them are probably caused by the presence of a shallow iron objects and other by a possible archeological structures. With the help of the ERT cross-sections the waste dumps from the development of an ore vein were outlined. The magnetic field in the Karakachanski kolibi area had mosaic structure. This seemed to be connected with the presence of metallurgical slags and ore materials with different magnetic properties. Two anomalous zones were outlined which are probably connected to accumulations of slag or furnace remains (fig. 2–3).

№ 50. ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИ ОБЕКТ В ЗОНАТА НА БЛАТОТО АЛЕПУ, ЗЕМЛИЩЕ НА ГР. СОЗОПОЛ

Петър Лещаков, Християн Цанков, Атанас Кисьов, Калин Димитров

Праисторическият обект е разположен на югоизточния бряг на блатото Алепу, на около 15 м от съвременния морски бряг. Събраните от повърхността археологически материали се датират от края на VI – началото на V хил. пр. Хр. (Лещаков 2013). Откритите образци от медна руда в културния пласт провокираха интерес към изследване на обекта във връзка с разработването на проект за древния рудодобив в Медни рид.

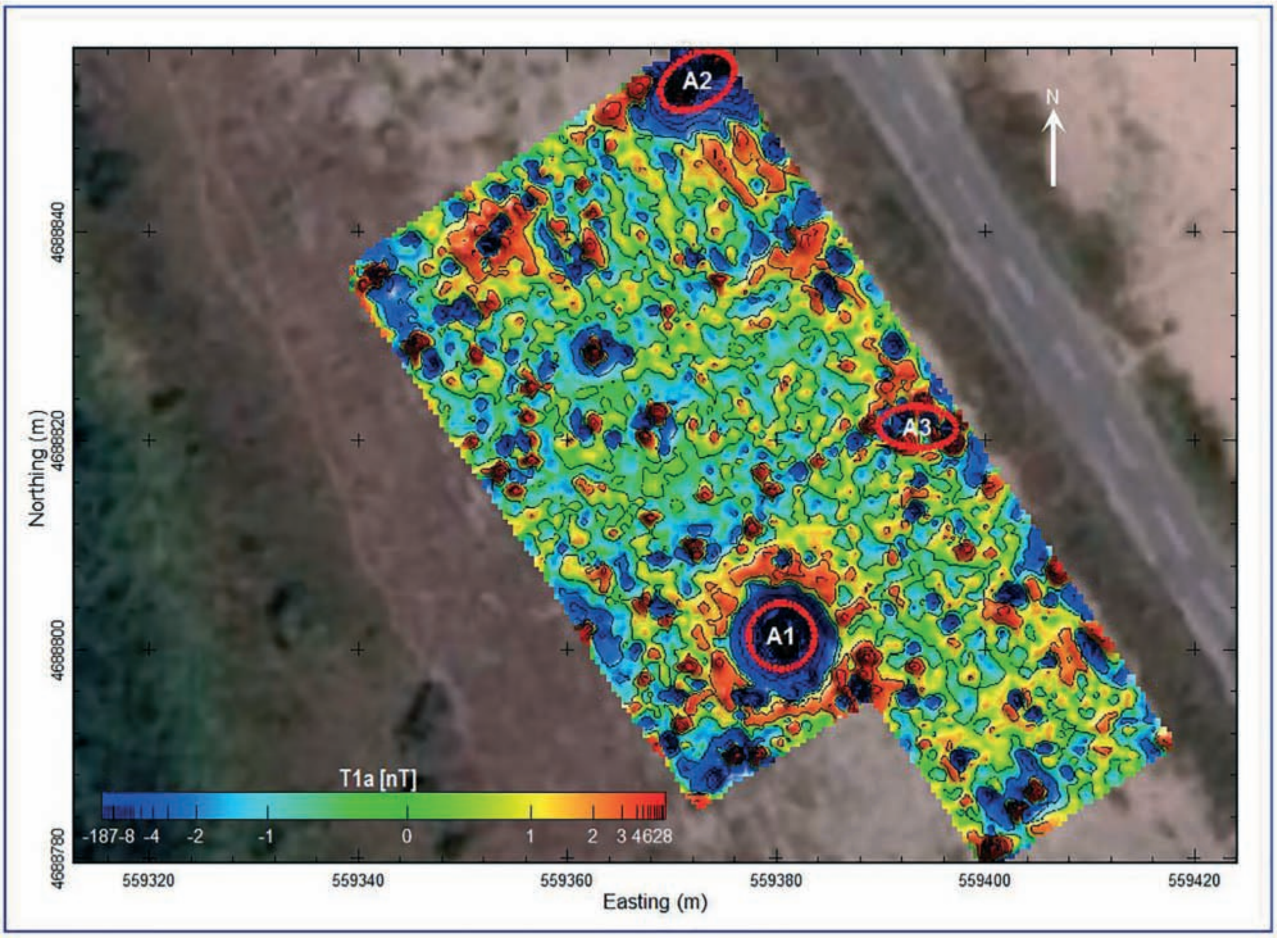

Обр. 1. Карта на аномалното геомагнитно поле на участък „Лагуната” с разположение на аномалните зони (от A1 до A3).

Fig. 1. Map of the anomalous geomagnetic field at the Lagoon area with localisation of anomalous zones A1 to A3.

Геофизичните проучвания са съсредоточени в три участъка, условно наречени „Лагуната“, „Плажа“ и „Ливадата“, разположени от двете страни на шосето между курорт „Дюни“ и ваканционно селище „Свети Тома“. Във всеки от участъците е проведен комплекс геофизични проучвания, включващ геомагнитни, георадарни, капаметрични, а в участък „Лагуната“ и електротомографски изследвания.

Проучването е извършено на два етапа през юли и ноември 2015 г. По време на първия етап в полевите работи взеха участие студенти и преподаватели от катедра ПГ на МГУ „Св. Иван Рилски“, в рамките на геофизичен полеви лагер „Созопол 2015“ финансиран от SEG Foundation и TGS. Вторият етап е реализиран по проект финансиран от ФНИ на тема „Ранен рудодобив и металургия в източната част на Средногорската металогенна зона (V хил. пр. Хр. – I хил. сл. Хр.). Археологически, геологически и геофизически изследвания на следи от древен рудодобив и металургия в Бургаския и Ямболския рудни райони“.

Основна задача пред геофизичните проучвания в района на блатото Алепу е търсене и локализиране на структури от древна антропогенна дейност. Използвани са два магнитометъра – GSM-19-TGW и GSM-19, Terrameter SAS 1000 с две коси от 12-жилен кабел, георадар SIR-3000 с антена модел 5104А и капаметър КТ-10. Геодезическото привързване е осигурено чрез DGPS модел Trimble DGPS Pathfinder ProXRT.

Магнитните профили в трите участъка са с общата площ 8,6 дка. В магнитната карта на участък „Лагуната“ са отделени три аномални зони (обр. 1). Първата (А1) е с диаметър 5 м и има значителен интензитет. Възможни причинители са наличието на железен предмет или останки от термично съоръжение. Поради близостта си с пътя и неохраняемия плаж аномалии А2 и А3 вероятно се дължат на наличието на железни отпадъци. Освен това по цялата площ на „Лагуната“ се наблюдават дребни (с диаметър до 1 м), не много интензивни точкови аномалии. В участък „Плажа“ са отделени шест аномални зони (обр. 2). А4 има изометрична форма и голям интензитет. Разположена е в основата на пясъчната дюна заедно с аномалии А6 и А7. Вероятните причинители може да са железни отпадъци или останки от огнище. Издължената зона А5 е съставена от множество по-дребни аномалии. Разгледани заедно, те имат линейна подредба и е възможно да очертават останки от структура. Аномалии А8 и А9 изглежда са причинени от метални предмети. В участък „Ливадата“ са набелязани четири аномални зони (обр. 3). Вероятно обяснение за А10 е ефектът от сграда с неизяснен произход. Разположената до пътя А11 се свързва с наличие на железни предмети. Последните две зони А12 и А13, обединяват няколко пръснати, еднотипни, слаби аномалии. Те се свързват с плитки източници.

В участък „Лагуната“ са извършени площни капаметрични измервания върху 2,8 дка. От съставената карта е видно, че магнитната възприемчивост нараства от запад на изток. Най-ниски стойности се наблюдават край брега на блатото, докато в близост до шосето те нарастват до над 5 пъти. Вероятна причина за това зонално разпределение е натрупването на тежки метали от изгорели автомобилни газове по протежение на пътя.

Георадарните профили в района на обекта са с направление С–Ю. В „Лагуната“ са измерени 41 профила, а участък „Плажа“ е изучен с 42 профила. Два допълнителни профила, всеки по 85 м, са прокарани на север извън участъка. В участък „Ливадата“ са извършени измервания по 36 профила. В георадарните данни от участък „Лагуната“ се наблюдава една добре издържана стъпаловидна граница, която варира между 1,20 и 2,50 м. Нейната контрастност позволява да бъде създаден триизмерен модел на границата между морския пясък и глинестата подложка, която се явява и екран за повърхностните води. Друга добре изразена аномалия, пресичаща целия участък по диагонал, се проследява на около 0,60 м дълбочина. Възможно е наблюдаваният линеамент да е свързан с наличието на останки от канал, подземна комуникация или друга структура с антропогенен произход. В радарграмите

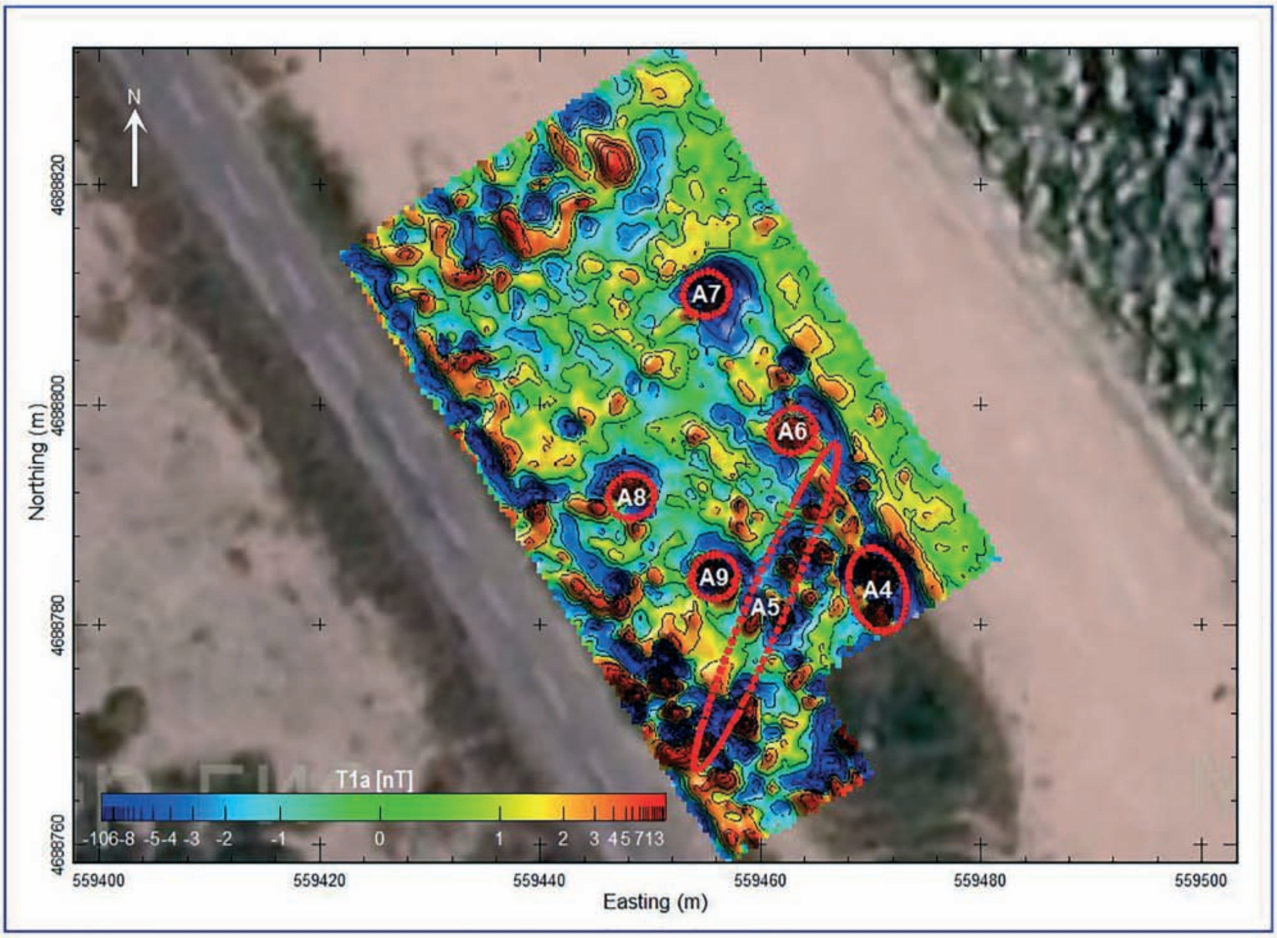

Обр. 2. Карта на аномалното геомагнитно поле на участък „Плажа“ с разположение на аномалните зони (от А4 до А9).

Fig. 2. Map of the anomalous geomagnetic field at the Beach area with localisation of anomalous zones A4 to A9.

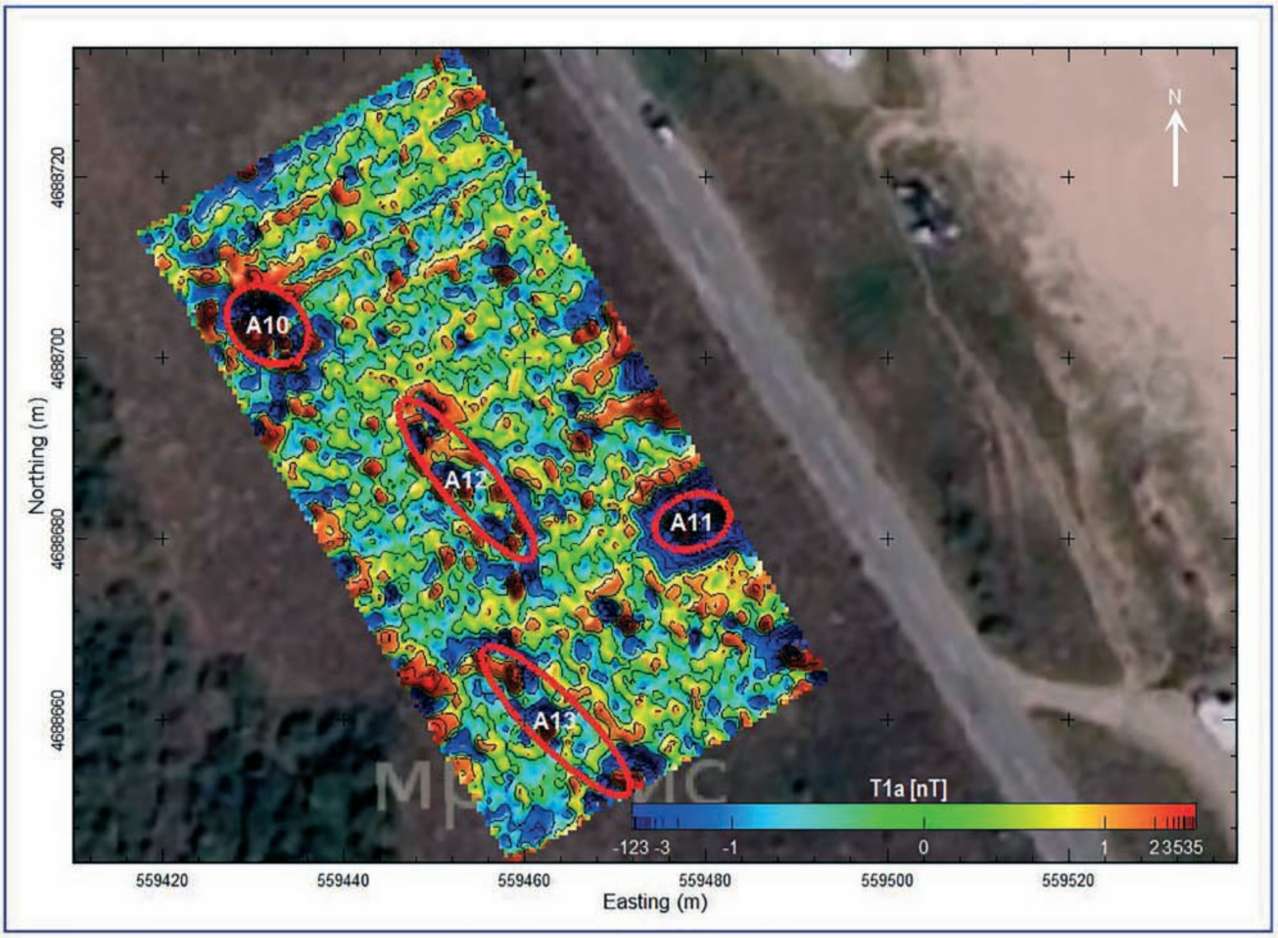

Обр. 3. Карта на аномалното геомагнитно поле на участък „Ливадата“ с разположение на аномалните зони (от A10 до A13).

Fig. 3. Map of the anomalous geomagnetic field at the Meadow area with localisation of anomalous zones A10 to A13.

от участък „Плажа“ се проследява същата стъпаловидна граница, която се свързва с контакта между морския пясък и лежащите отдолу глини. Границата между почвения слой и скалната подложка се диференцира добре на радарграмите от участък „Ливадата“. В северозападния участък от площта се наблюдава добре изразена аномалия с правоъгълна форма, съвпадаща с аномалия A10 от магнитната карта. Това затвърждава предположението за наличие на останки от постройка в участъка. Друга добре изразена аномална зона се очертава в югоизточния край на площта. Представлява линейна аномалия с параболична форма. Възможно е причинителят да има геоложки произход.

В участък „Лагуната“ са направени 5 успоредни електротомографски профила с дължина 23 м всеки. Използвана е четириелектродна симетрична схема Шлюмберже с разстояние между електродите 1 м. На получените в резултат на обработката геоелектрични разрези се наблюдава добре изразена слоиста зоналност като се отделят две основни зони. Първата (B), започваща от земната повърхност и достигаща до дълбочина 2–2,50 м, се характеризира с по-високи стойности на електричното съпротивление (2–6 Ωm) и представлява сух морски пясък. Втората зона (C) се проследява по всички профили на дълбочина под 2–2,50 м. Представлява водното ниво, характеризиращо се с много ниски стойности на електрическото съпротивление (0,1–1 Ωm), което е признак за навлизане на солена вода.

Литература

Лещаков 2013: П. Лещаков. Издирвания на археологически обекти в зоната на блатото Алепу, Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2012 г., София, 2013 г., 572-574.

GEOPHYSICAL SURVEY IN A PREHISTORIC SITE IN THE ALEPU LAGOON AREA, SOZOPOL MUNICIPALITY

Petar Leshtakov, Christian Tzankov, Atanas Kisyov, Kalin Dimitrov

The prehistoric site was located in the southeast banks of the Alepu lagoon, about 15 m from the modern sea coast line. The archaeological materials gathered on the ground were referred to the late 6th – early 5th millennium BC. Discovered in the cultural layer copper ore samples provoked its non-destructive study within an ongoing project about the ancient mining in the Medni rid region. The geophysical surveys were concentrated in three sites with a total area of 8600 square m, located on both sides of the main road to Sozopol. Each of them was studied with integrated geophysical methods involving magnetics, georadar, kappametry and electrical resistivity tomography. Different in shape and intensity anomalies were registered. Part of them were caused by shallow sources with probably contemporary origin, while other suggested the presence of archaeological structures. Several perspective areas for future inspection through archaeological excavations were outlined (fig. 1–3).

№ 51. ПРЕДВАРИТЕЛНИ ГЕОФИЗИЧНИ (ГЕОМАГНИТНО, ГЕОРАДАРНО И ЕЛЕКТРО-СЪПРОТИВИТЕЛНО) ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОАНТИЧНАТА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ АХТОПОЛ

Андрей Аладжов, Християн Цанков, Кирил Велковски, Любомира Трендафилова, Атанас Орачев

Проучванията са извършени от екип в състав гл. ас. д-р Андрей Аладжов (НАИМ–БАН), гл. ас. д-р Християн Цанков, (МГУ), инж. Кирил Велковски (ЦПА), Любомира Трендафилова (ЦПА), д-р Атанас Орачев (СЧС). Сдружение „Черноморска Странджа" осигури финансирането на проведените предварителни проучвания.

Проученият участък обхваща площ от 8000 кв. м. Разположен е на 20 м южно от северната порта на крепостта. Извършени са геофизични проучвания с комплекс от три допълващи се геофизични метода: площна магнитна снимка върху участък от около 7,5 дка; георадарни профилни измервания с обща дължина 720 м; вертикално електрическо сондиране (ВЕС) в 5 точки (обр. 1).

Основни резултати от геомагнитните проучвания

На съставените и трансформирани геомагнитни карти на проучената площ от 7,5 дка ясно се очертават няколко характерни аномални зони и обекти. В геометрично отношение аномалиите са поделени на две категории: С индекси от А0 до А3 и А7 са оконтурени аномални зони, обхващащи правоъгълни или сложни по форма площи със сравнително големи размери, индикиращи проявлението в магнитното поле на крупни структури като останки от сгради и стени; С индекс от А4 до А6 са маркирани изтеглени в едно направление слабо изразени линейни аномалии, указващи разположението на евентуални стени или основи, но не е изключено те де свързани с геоложки особености на изследвания участък.

Основни резултати от георадарните проучвания

Получените радарграми показват, че изследваният участък се характеризира със сравнително издържан геоложки разрез с хоризонтални граници, отразяващи закономерна промяна на литоложкия фациес до дълбочина от 4–5 м. На фона на естественото разпределение на почвения слой, уплътнената песъкливо-глинеста основа и намиращите се под тях коренни скали, се наблюдават разнообразни аномалии, които са свързани най-вероятно със съвременна и древна човешка дейност.

Обработка и резултати от проучването по метода вертикалното електрическо сондиране (ВЕС)

На обекта са проведени измервания с метод ВЕС в 5 точки, разположени по линиите на проучване с георадар. Данните са интерпретирани като ВЕС с отчитане на съответните геометрични корекции. На база получените резултати са съставени геоложки колонки на разреза в точките, определен по гео-електричен път. От получените данни условно са отделени 6 основни литоложки вида.

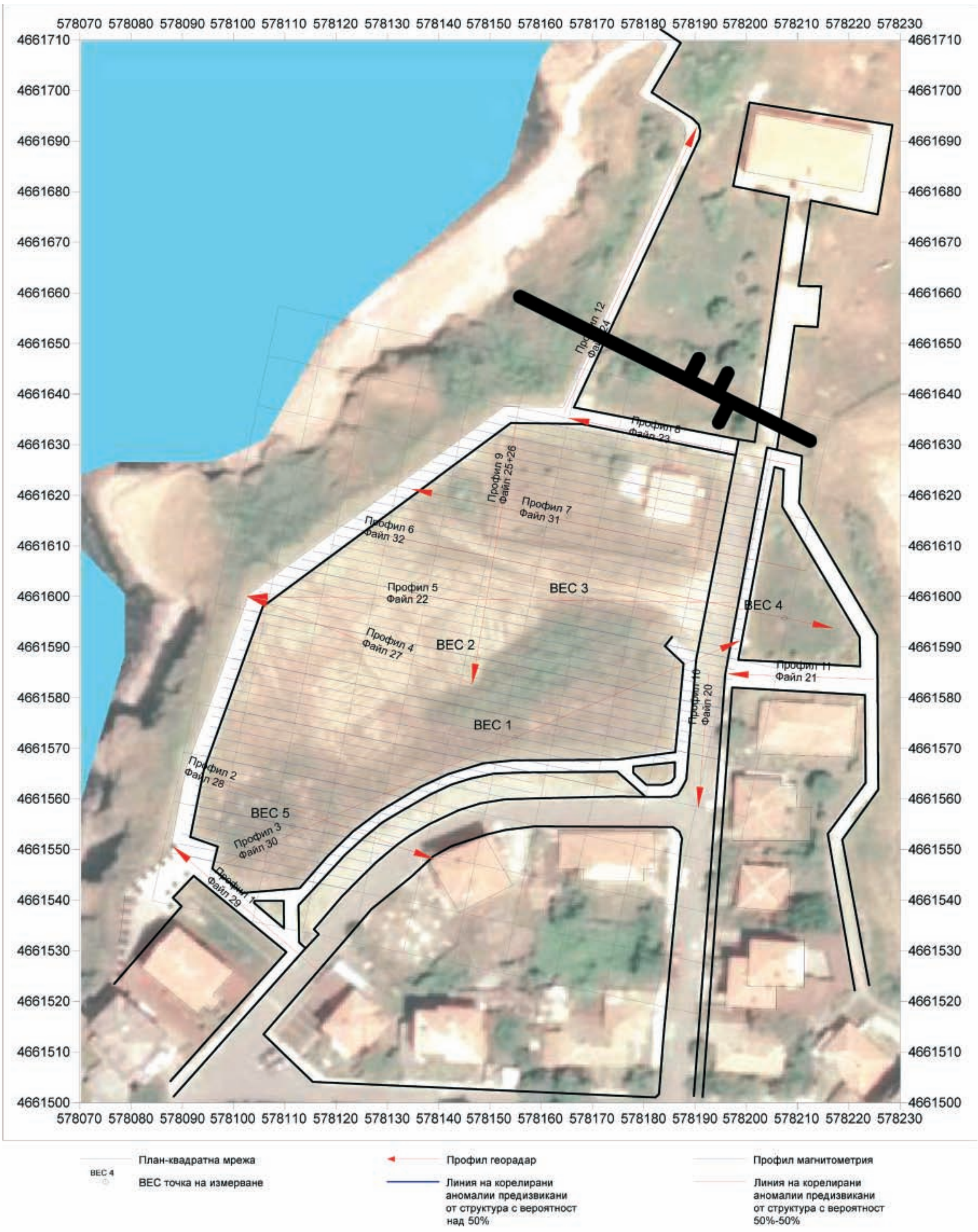
578070 578080 578090 578100 578110 578120 578130 578140 578150 578160 578170 578180 578190 578200 578210 578220 578230
4661710
4661700
4661690
4661680
4661670
4661660
4661650
4661640
4661630
4661620
4661610
4661600
4661590
4661580
4661570
4661560
4661550
4661540
4661530
4661520
4661510
4661500
Профил 12 Файл 24
Профил 8 Файл 23
Профил 9 Файл 25+26
Профил 7 Файл 31
Профил 6 Файл 32
Профил 5 Файл 22
ВЕС 3
ВЕС 4
Профил 4 Файл 27
ВЕС 2
Профил 11 Файл 21
Профил 10 Файл 20
ВЕС 1
Профил 2 Файл 28
ВЕС 5
Профил 3 Файл 30
Профил 1 Файл 29
План-квадратна мрежа
ВЕС 4
ВЕС точка на измерване
Профил георадар
Линия на корелирани аномалии предизвикани от структура с вероятност над 50%
Профил магнитометрия
Линия на корелирани аномалии предизвикани от структура с вероятност 50%-50%

Обр. 1. Схема на геофизичните профили.

Fig. 1. Scheme of geophysical profiles.

Резултати от гео-електропроучването

Резултатите от обработката и интерпретацията на данните е представена във вид на геоложки колонки. Отделените литоложки видове са условни, като поделянето е направено на база гео-електрически свойства и е съобразено с наличната предварителна информация за района. Отделените видове са както следва: Хумусен слой. Повърхностен слой с дебелина до 0,2 м. Изграден е основно от хумус и глини. Специфично съпротивление в рамките на 10 Ω.m; Пласт с антропогенни материали и примеси – дебелина от 0,1 до 2,3 м, представени в изготвените колонки с дълбочина на залягане от 0,2 до 2,5 м. Този условно определен литоложки вид по същество представлява пласт, съдържащ

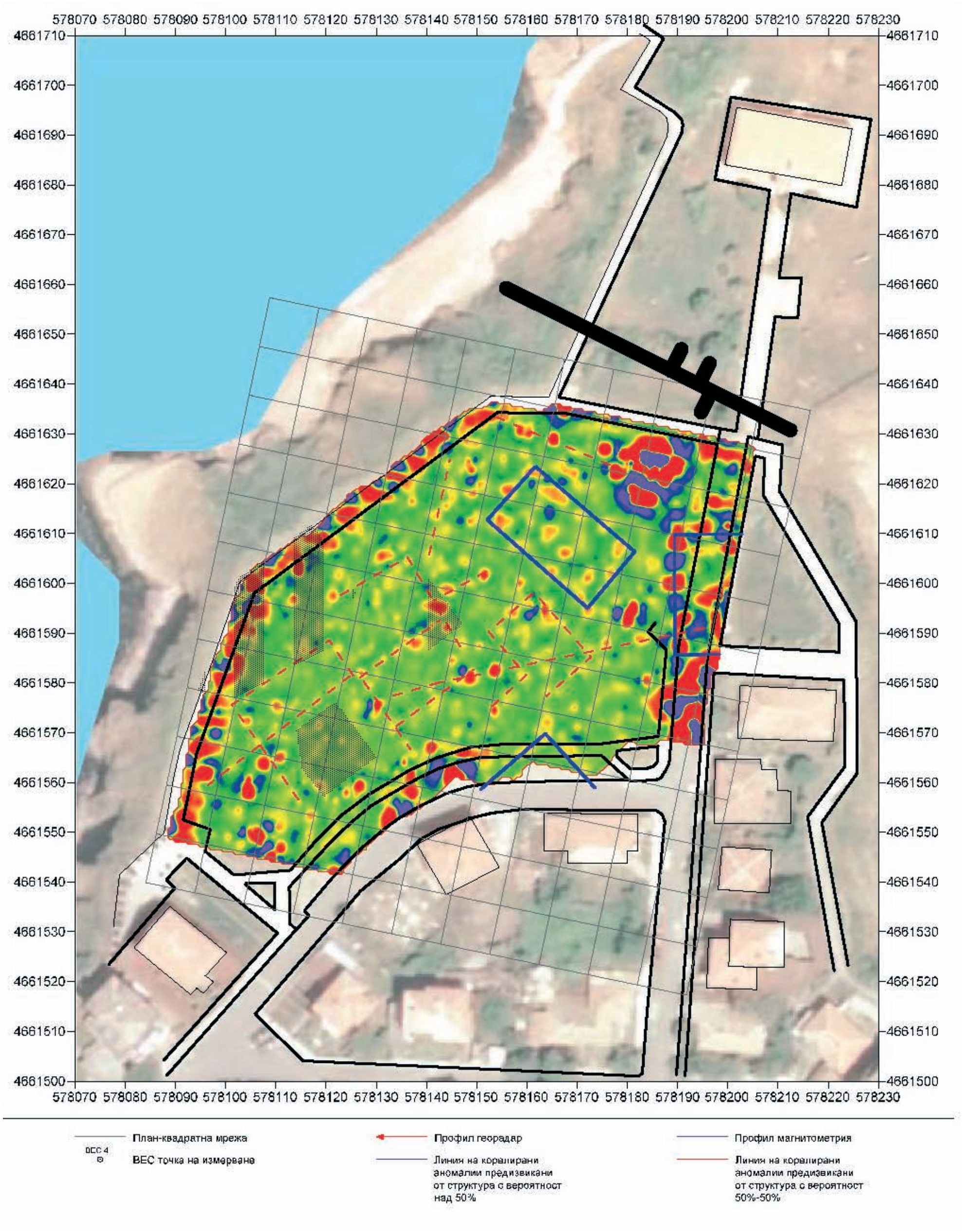
578070 578080 578090 578100 578110 578120 578130 578140 578150 578160 578170 578180 578190 578200 578210 578220 578230
4661710
4661700
4661690
4661680
4661670
4661660
4661650
4661640
4661630
4661620
4661610
4661600
4661590
4661580
4661570
4661560
4661550
4661540
4661530
4661520
4661510
4661500
План-квадратна мрежа
ВЕС 4
ВЕС точка на измерване
Профил георадар
Линия на корелирани аномалии предизвикани от структура с вероятност над 50%
Профил магнитометрия
Линия на корелирани аномалии предизвикани от структура с вероятност 50%-50%

Обр. 2. Карта на аномалното геомагнитно поле.

Fig. 2. Map of the anomalous magnetic field.

разпилени каменни късове и възможна керамика, уплътнени с глини и пръст. Специфичното съпротивление варира в широки граници в зависимост от концентрацията на каменни и/или керамични фрагменти 10–50 Ω.m; Антропогенни структури – приетото определение е условно и представя пласт с екстремално високи гео-електрически стойности, които най-често са характерни за структури като каменни стени и каменни струпвания. Пластът е засечен само в две от ВЕС точките № 3 и № 4 и е с дебелина до 0,5 м непосредствено под повърхността. Определеното от ВЕС кривите специфично съпротивление е над 100–160 Ω.m. Пластът е силно контрастен на фона на гео-електрическите свойства на останалите отделени литоложки видове.

Описание на разкрити аномалии и потенциални структури в района на проучваната площ

Въз основа извършените наблюдения, получените геофизични данни, както и от любезно предоставените архивни материали, се налагат следните генерални изводи с особена важност, които трябва да се имат предвид при тълкуване на резултатите. Магнитното поле е доста разнородно вследствие на различни по природа материали, разпръснати в района на измерванията. Това налага разглеждането на резултатите да бъде с особено внимание при интерпретиране на данните. Известно е, че в района има повече от един културен пласт, съдържащ в себе си както антропогенни керамични

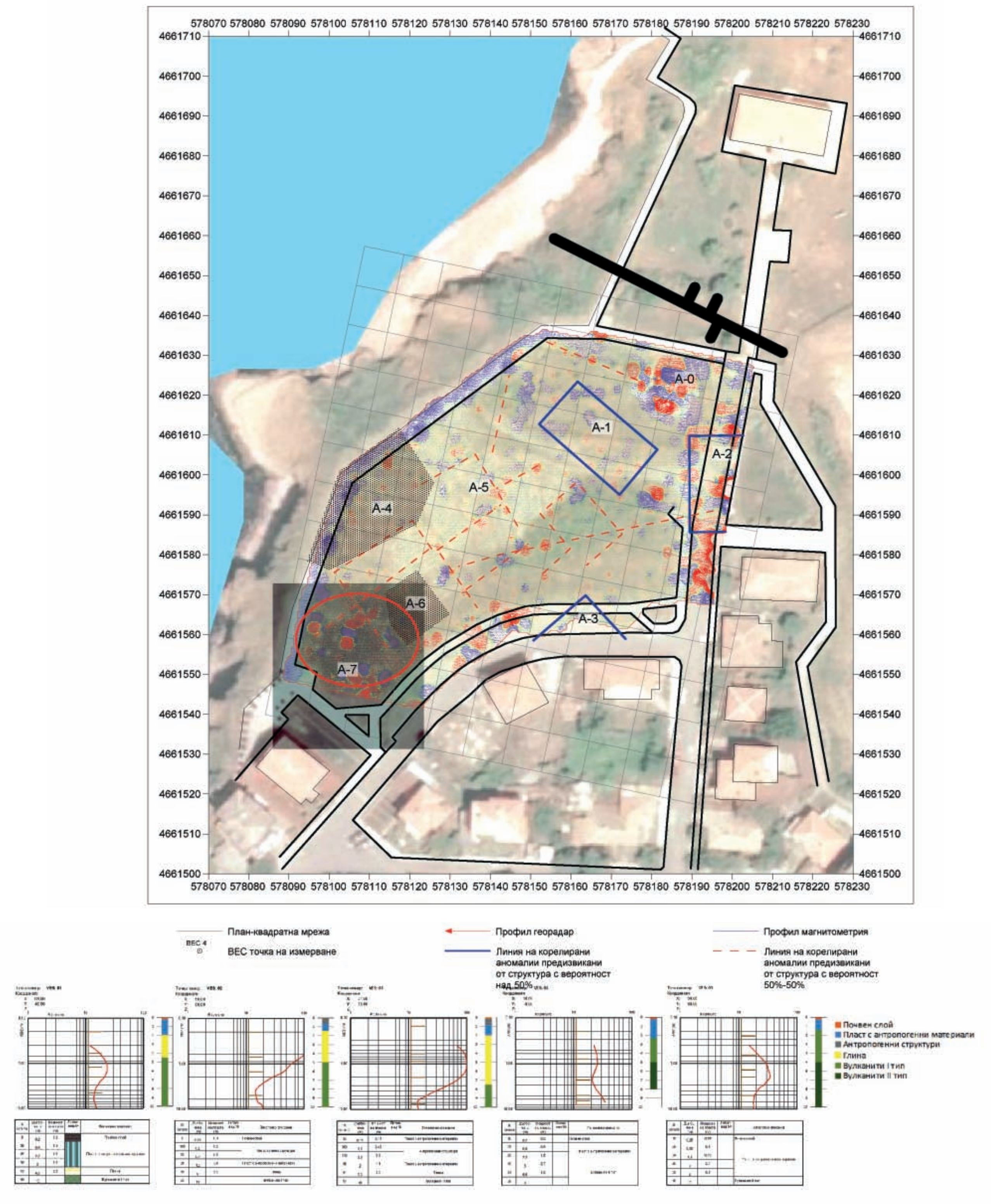
578070 578080 578090 578100 578110 578120 578130 578140 578150 578160 578170 578180 578190 578200 578210 578220 578230
4661710
4661700
4661690
4661680
4661670
4661660
4661650
4661640
4661630
4661620
4661610
4661600
4661590
4661580
4661570
4661560
4661550
4661540
4661530
4661520
4661510
4661500
A-0
A-1
A-2
A-3
A-4
A-5
A-6
A-7
План-квадратна мрежа
ВЕС 4
ВЕС точка на измерване
Профил георадар
Линия на корелирани аномалии предизвикани от структура с вероятност над 50%
Профил магнитометрия
Линия на корелирани аномалии предизвикани от структура с вероятност 50%-50%
Почвен слой
Пласт с антропогенни материали
Антропогенни структури
Глина
Вулканити I тип
Вулканити II тип

Обр. 3. Карта на вертикалния градиент на геомагнитното поле.

Fig. 3. Map of the vertical gradient of the magnetic field.

материали, така и остатъци от структури. След направените наскоро разкопки със сигурност може да се твърди, че е имало поне две основни посоки на ориентация на структурите през епохите: едната основна ориентация условно може да се приеме С–Ю; другата е с ориентация СЗ–ЮИ. Предвид гореизложеното, а и фактът, че изследванията са проведени в урбанизирана среда, допринасяща за внасянето на допълнителен нелинеен шум в измерваните полета, получените данни могат да бъдат определени като крайно трудни за еднозначно интерпретиране. В подкрепа на това твърдение идва и фактът, че на места в данните се наблюдават интензивни аномални зони с подчертано изкуствен характер (аномалии от електрическа мрежа, подземни комуникации, съвременни конструктивни елементи и др.), а в отделните филтрирани карти се наблюдават различни аномалии и най-вече различна корелация в подредбата и интензитета на аномалиите.

Предварителните геофизични проучвания очертаха изключителната перспективност на ахтополския полуостров в археологическо отношение. Съгласно интерпретацията на данните са набелязани няколко (площни и линейни) (обр. 2, 3) аномални зони и участъци. Те, в различна степен на вероятност, представляват потенциален интерес и насока пред бъдещите археологически дейности в района. Основното заключение, което се налага от направените дотук бележки относно проведените изследвания е, че подбраният комплекс от геофизични методи дава добри и насочващи за археологическите проучвания резултати. С негова помощ в района на проучванията са локализирани множество аномалии с вероятен антропогенен характер. След привързване на наблюдаваните аномалии към конкретни подповърхностни обекти или състояния на средата, е възможно да бъде направена по-надеждна и категорична интерпретация на събраните данни.

PRELIMINARY GEOPHYSICAL (GEOMAGNETIC, GEO-RADAR AND ELECTRO-RESISTIVE) STUDIES OF ANTIQUE AND MEDIEVAL FORTRESS AHTOPOL

Andrey Aladzhov, Hristian Tsankov, Kiril Velkovski, Lubomira Trendafilova, Atanas Orachev

Studied section covered an area of 8000 square m (fig. 1). It was located 20 m south of the north gate of the fortress. Geophysical surveys were carried out with a set of three complementary geophysical methods: area magnetic image on a stretch of about 7.5 acres; georadar profile measurements with a total length of 720 m; vertical electrical sounding (VES) in 5 points (fig. 2–3).

АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ

№ 52. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕ НА ДЕПО ЗА ИНДУСТРИАЛНИ ОТПАДЪЦИ НА „СТОМАНА ИНДЪСТРИ" АД, ПЕРНИК

Филип Михайлов, Орлин Рачев

На основание договор между „Стомана Индъстри" АД гр. Перник и РИМ–Перник, археолози от музея извършиха археологическо наблюдение на строителен етап от изграждането на „Депо за индустриални отпадъци" и неговата инфраструктура в индустриалната зона на кв. Изток, гр. Перник (между местностите Кудин дол и Марикина дупка).

Наблюдението беше съобразено със строителните етапи по изграждането на депото и беше проведено през втората половина на 2015 г. Бяха наблюдавани основно изкопните дейности. През цялото време присъстваха представители на фирмата – изпълнител. Площта, която обхващат строителните дейности (те стартираха през 2015 г. и е предвидено да продължат през следващите 30 години) е около 90 000 кв.м. (обр. 2). Изкопните дейности са свързани с изграждане на основите на клетка 1 (обр. 2), прокарването на черен път обслужващ клетките, преместване и изграждане на магистрален водопровод, отводнителен канал, изграждането на заграждение (включително портал с преносими административни постройки) на депото.

На полегат склон с източно изложение, западно от м. Кудин дол, до проектираната клетка 9 (обр. 2), при отнемането на чимовия пласт от трасето на обслужващия депото черен път, бяха регистрирани единични фрагменти от антична строителна и битова керамика (обр. 3). Строителната керамика е изработена от червена глина с примеси от пясък и дребни камъчета. Преобладаващи при нея са фрагментите от тегули, но има и тухли. При фрагментите битова керамика се срещат три типа

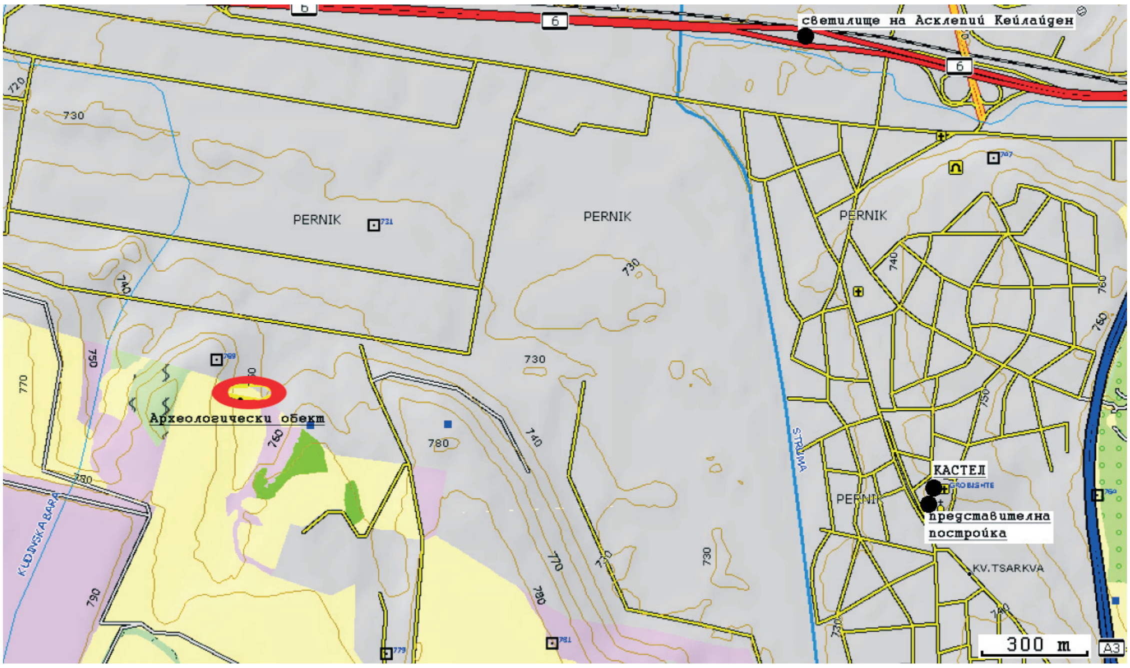
светилище на Асклепий Кейлайден
PERNIK
PERNIK
PERNIK
PERNIK
Археологически обект
STRUMA
KUDINSKA BARA
КАСТЕЛ
представителна постройка
KV. TSARKVA
300 m

Обр. 1. Карта с новорегистрирания и близки обекти от античната епоха.

Fig. 1. Map of the site and nearby sites dated in Antiquity.

– тара, кухненска и трапезна. Тарата е представена от един фрагмент (стена на съд, вероятно долиум) изработен от червена глина с множество примеси. Трапезната керамика е представена от фрагменти от тънкостенни съдове, изработени на колело от червена глина с дребни примеси от пясък и слюда. Изключение прави едно дъно на съд с част от стената му, чийто цвят е бежов. В лома се очертава светлосива ивица. Вероятно фрагментът е от вносен съд. Всички фрагменти са изтъркани от транспортиране. Локализиран е археологически обект, чиито точни граници на този етап не могат да бъдат установени поради тясната ивица на разчистения участък и гъстообраслите площи от двете му страни. На терена липсват видими археологически структури, но с оглед на проведеното наблюдение неговата площ не излиза от рамките на предвидените за изграждане клетки 8 и 9. Археологическият обект вероятно е неукрепено селище от късната римска и ранновизантийската епоха (III–V в.). То се намира между реките Кудинска бара и Струма (обр. 1). Вероятно е част от системата от късноримски и ранновизантийски обекти разположени по трасето на важния път Сердика – Пауталия – Стоби (последно Паунов

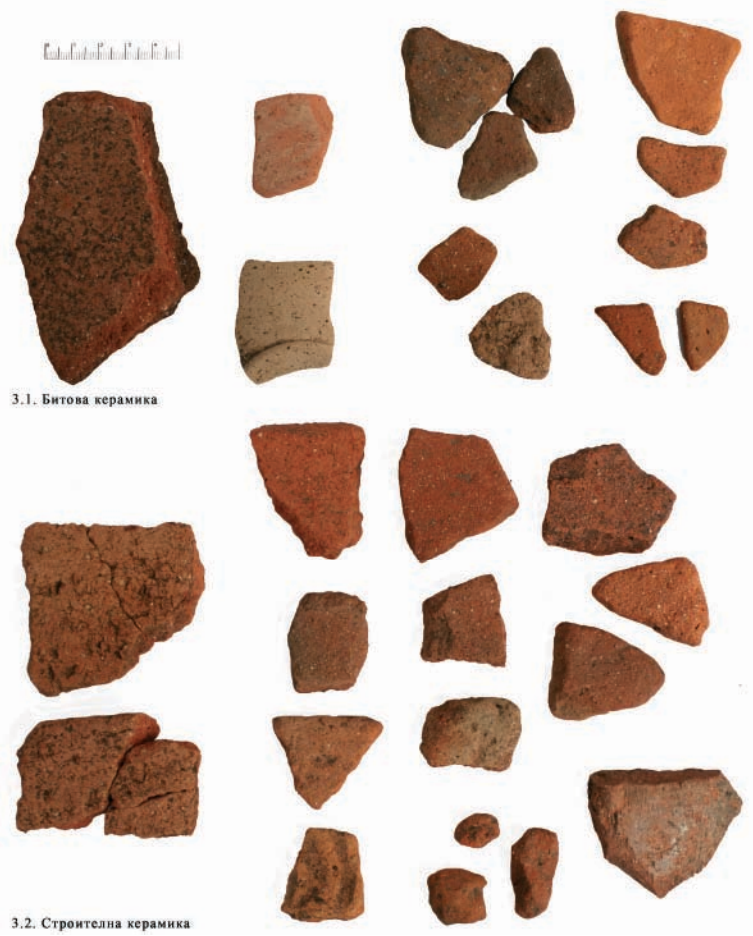
3.1. Битова керамика
3.2. Строителна керамика

Обр. 3. Открити при наблюдението артефакти.

Fig. 3. Artefacts found during monitoring.

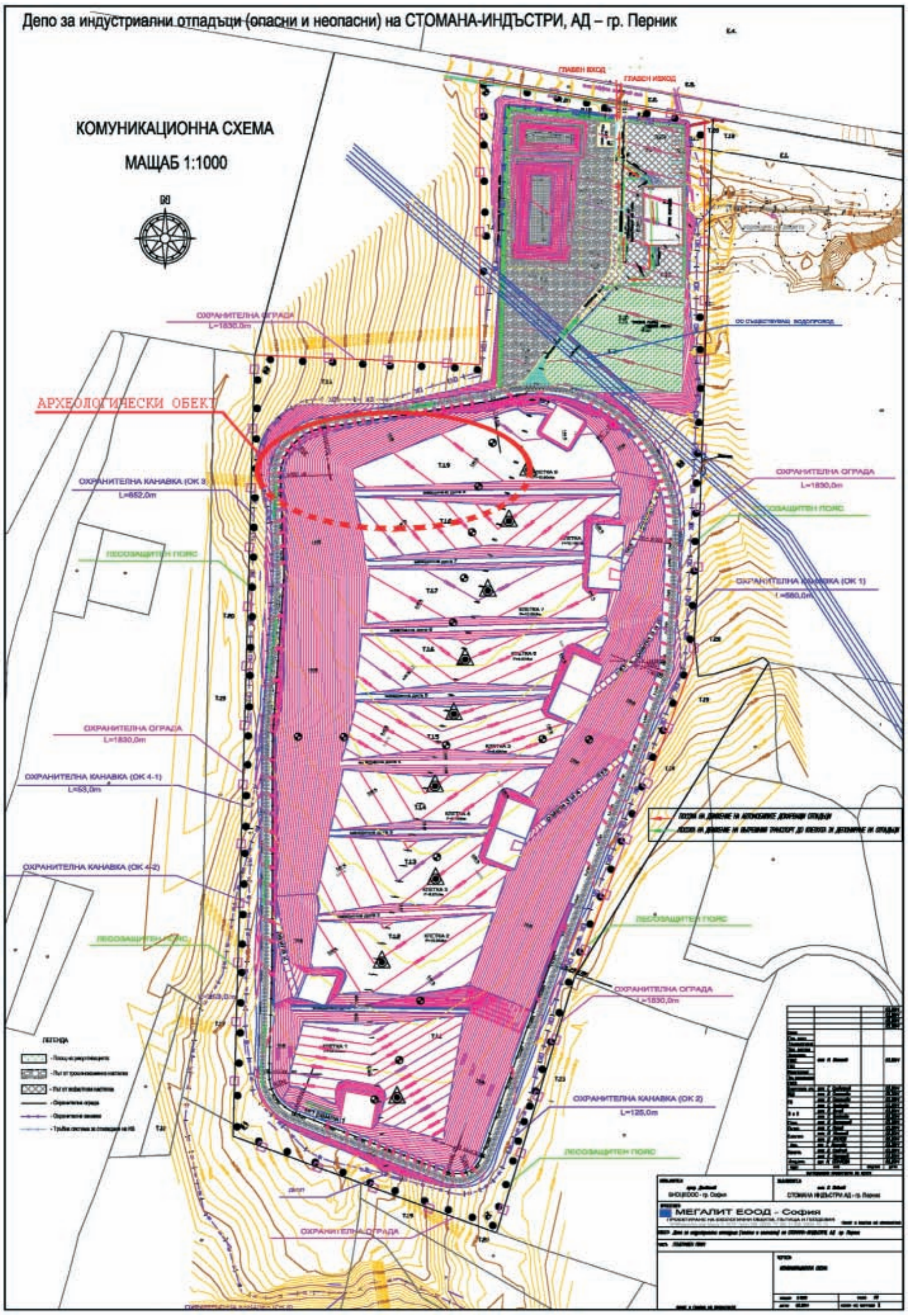
Депо за индустриални отпадъци (опасни и неопасни) на СТОМАНА-ИНДЪСТРИ, АД – гр. Перник
КОМУНИКАЦИОННА СХЕМА
МАЩАБ 1:1000
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТ
ОХРАНИТЕЛНА ОГРАДА
L=1830,0m
ОХРАНИТЕЛНА КАНАВКА (ОК 3)
L=652,0m
ЛЕСОЗАЩИТЕН ПОЯС
ОХРАНИТЕЛНА КАНАВКА (ОК 1)
ОХРАНИТЕЛНА КАНАВКА (ОК 4-1)
ОХРАНИТЕЛНА КАНАВКА (ОК 4-2)
ОХРАНИТЕЛНА КАНАВКА (ОК 2)
L=125,0m
ЛЕГЕНДА
МЕГАЛИТ ЕООД - София

Обр. 2. План на депото за индустриални отпадъци с граници на новорегистрирания обект.

Fig. 2. Plan of the landfill for industrial waste and borders of the site.

2014, 180) и е свързан с разположената на 2 км източно от него късноримска и ранновизантийска крепост в м. Градището (Паунова 2002, 13-14; Паунов 2014, 176-190) и намиращата се под нея, в двора на бившето ДЗС – Даскалово, масивна постройка (Паунов 2014, 178 с цит. лит.). Североизточно, на 1,9 км от новооткрития обект (обр. 1) се намира светилището на Асклепий Кейлайден, функционирало от началото на II до края на IV в. (Любенова 1980).

Археологически материали в други части на депото не бяха забелязани. Предвид дълбоките изкопи при строителството на отводнителения канал и клетка 1, такива в бъдеще едва ли ще бъдат открити. Забелязани са следи от активна изкопно-насипна дейност в близкото минало. Има множество останки от съвременна шлака, сгур, павета и термоустойчиви тухли (вероятно отпадъци от бившия металургичен комбинат „Ленин"). В някои участъци се забелязва погребан терен на дълбочина до 2 м.

Литература

Любенова 1980: В. Любенова. Светилището при Перник. – В: Тракийски паметници. Том 2: Тракийски светилища. София, 1980, 15-47.

Паунов 2014: Е. Паунов. Монети от разкопките на къснохримско и ранновизанатийско укрепление при кв. Църква (б. Даскалово) – Перник. – Журнал за исторически и археологически изследвания, Шумен, 2014, 176-190.

Паунова 2002: В. Паунова. Късноантичен кастел в кв. Църква, гр. Перник. – Везни XII, 2002, 4, 13-14.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF CONSTRUCTION WORKS AT A LANDFILL FOR INDUSTRIAL WASTE OF STOMANA INDUSTRY SA, THE TOWN OF PERNIK

Philip Mihaylov, Orlin Rachev

During the monitoring a site dated from 3th–5th c. AD was found. It was situated between Kudinska bara and Struma rivers, on a slope facing east. Probably the site was connected (fig. 1) with the Late Roman and Early Byzantine fortress and the solid building at the foot of it as well as with the sanctuary of Asclepius Keylayden in sq. Tsarkva (fig. 2–3).

№ 53. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРОИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ ПО ТРАСЕТО НА СЕВЕРНА СКОРОСТНА ТАНГЕНТА, КМ 0+000−16+540, СОФИЯ

Петър Лещаков, Калин Димитров, Надежда Тодорова, Ваня Петрова, Йорданка Илиева

Археологическото наблюдение по трасето на северната скоростна тангента (ССТ) е реализирано в периода 08.06. – 04.10.2015 г. от екип с научен ръководител П. Лещаков (НАИМ–БАН), зам.-ръководител К. Димитров (НАИМ–БАН) и членове – Н. Тодорова, В. Петрова и Й. Илиева. То е извършено по време на отнемането на хумусния пласт в сервитута на скоростния път с дължина 16,540 км. Открити са три нови археологически обекта и структури, подлежащи на пълно проучване, в един от регистрираните при преходно изследване обект (обр. 1). Номерацията на новооткритите обекти следва тази от издирването извършено от К. Лещаков и Л. Лещаков.

Обект 3 е открит през 2011 г. Той представлява могилен некропол, съставен от две надгробни могили, попадащи непосредствено на север от сервитута на ССТ (Лещаков, Лещаков 2012, 539). След отнемането на хумусния пласт са регистрирани три структури с концентрация на археологически материали (обр. 2). Първата се локализира при км 8+400–8+490. Представлява петно от сива пръст, с неправилна овална форма и площ около 2 дка, в която се откриват римски бронзови монети от III–IV сл. Хр. (обр. 3 1-2, 4-5)[1], дребни парчета вторично изпечени мазилки и керамични фрагменти от БЕ, РЖЕ и Римската епоха. Втората археологическа структура е при км 8+520–8+560. Представлява петно от сива пръст с неправилна елипсовидна форма и размери 25 м СЗ–ЮИ × 5 м СИ–ЮЗ в границите на сервитута (обр. 2), като по-голяма част от нея попада извън строителното трасе. В пръста се откриват единични парчета от замазка на пещ, мазилки и фрагменти от съдове изработени на ръка, отнасящи се към II–I хил. пр. Хр. Третата структура се локализира при км 8+980-9+030. Представлява петно от сива пръст с неправилна елипсовидна форма и размери 50 м СЗ–ЮИ × 30 м СИ–ЮЗ. В границите на петното се откриват строителна и малко битова керамика. На няколко места са разкрити строшени на място керемиди (останки от покрив), парчета от тухли с дебелина 3–4 см и неголеми безформени късове вторично изпечени деструкции. Характеристиките на археологическите материали предполагат датирането на структурата в римската епоха.

На около 200 м СЗ от обект 3 (при км 8+100–8+300), след отнемането на хумуса на дълбочина 0,50–0,60 м от повърхността, в няколко концентрации са открити 20 бронзови и посребрени монети (обр. 3 3–6, 8–9) и една бронзова фибула от периода II–IV сл. Хр. Те се локализират в пласт жълтокафеникава глина. Контекстът на местонамиране не позволява разглеждането им като колективна

---

[1] Нумизматичния материал е определен от доц. Д. Аладжова.

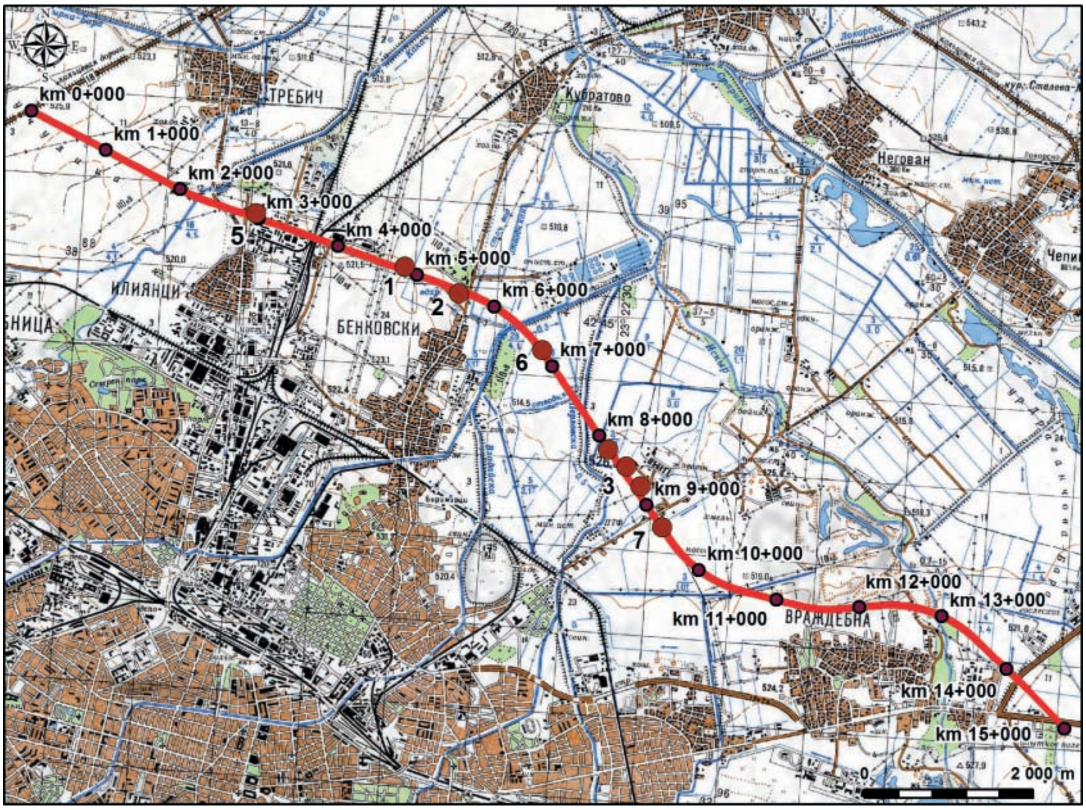

Обр. 1. Карта на регистрираните археологически обекти по трасето на северната скоростна тангента.

Fig.1. Map of the recorded archaeological sites on the route of Sofia Northern Speed Tangent.

находка, разнесена от селскостопанската обработка. В зоната около тях не са регистрирани археологически структури. Може да се предположи, че са изгубени в следствие на многократно извършване на търговска дейност (наличие на временно тържище).

Обект 5 е разположен върху висока надзаливна тераса на десния бряг на р. Какач, при км 2+880–3+020. На север и изток археологически материали се регистрират извън трасето на ССТ до оградите на стопански сгради, като вероятно обектът продължава и в площта, заемана от тях. Керамиката, основно от съдове изработени на грънчарско колело, е с висока концентрация. Представени са фрагменти от чаши, паници, кани, амфорна тара и др. Диагностичните форми позволяват обектът да се отнесе към периода II–IV в. сл. Хр. Регистрираните следи от обитаване вероятно са част от село или нелокализирана до момента извънградска вила.

Обект 6 се локализира в равнина местност, върху ниска надзаливна тераса, между реките Перловска и Владайска, при км 6+730–6+810. Регистриран е в северната лента на скоростния път, след отнемане на хумусния слой на дълб. 0,40–0,45 м от повърхността. На североизток продължава извън сервитута. Пръстта, в която се откриват археологическите материали, е сиво-кафява, отличаваща се от околния терен. В нея се открива битова керамика, основно от съдове изработени на грънчарско колело, отделни фрагменти от керемиди и няколко силно корозирали железни артефакта. Част от тънкостенната керамика е с червенолаково покритие. Характерните фрагменти се отнасят към периода II–III в. сл. Хр. Обектът вероятно представлява следи от стопански структури от римската епоха.

Обект 7 попада в зоната между км 9+200 до 9+480 по трасето на ССТ. На североизток и югозапад продължава извън сервитута. Културният пласт е с дебелина 0,35–0,50 м. Пръстта, в която се откриват археологическите материали, е тъмносиво-кафява с нехомогенна структура. В нея са регистрирани масивни парчета опожарени глинени деструкции с лица и негативи от дървени колове и по-тънки пръти. На няколко места, в профилите на изкопа по трасето, са проследени компактни струпвания от по-масивни късове опожарени глинени деструкции и керамични фрагменти, около които се наблюдава по-висока концентрация на въглени и прослойки от овъглена органика. След отнемане на хумусния пласт по цялото трасе (на дълб. 0,35–0,40 м от повърхността), в границите на обекта са регистрирани голям брой петна от компактни добре изпечени парчета стенна мазилка с лица, които

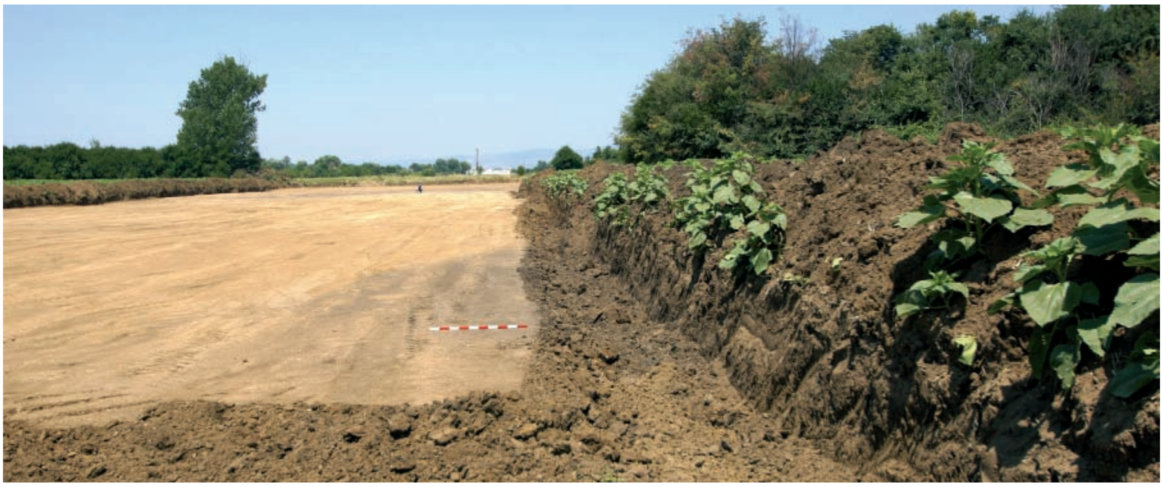

Обр. 2. Обект 3, км 8+400–8+600. Сиви петна с археологически материали.

Fig. 2. Site 3, km 8+400–8+600. Grey spots with archaeological materials.

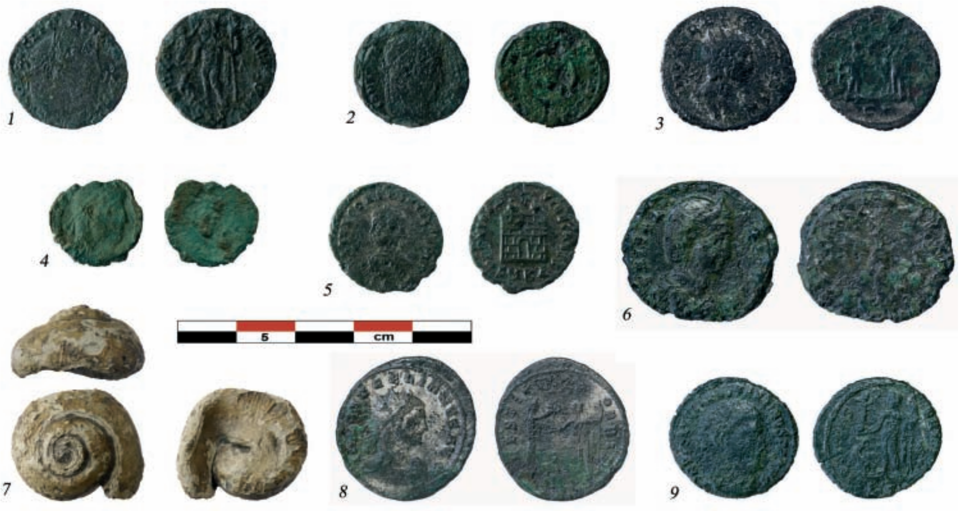

Обр. 3. Находки от трасето на ССТ открити при археологическото наблюдение: бронзови монети от обект 3: 1-2, 4-5; бронзови и посребрени монети от км 8+140–8+260: 3, 6, 8-9; оловен модел на черупка от охлюв от обект 7: 7.

Fig. 3. Finds discovered during the monitoring: bronze coins from site 3: 1-2, 4-5; bronze and silver plated coins from km 8+140–8+260: 3, 6, 8-9; lead model of a snail shell from site 7: 7.

маркират наличието на унищожени от пожар постройки. Регистрирани са фрагменти от съдове, работени изключително на ръка, със средно висока, на места висока концентрация. Формално-типологическите и технологични характеристики на откритата керамика, дават основание обектът да бъде отнесен към последната четвърт на II хил. пр. Хр. – преход между КБЕ и РЖЕ.

Новооткритите при наблюдението обекти дават важни сведения за слабо изследвания преход между КБЕ и РЖЕ и гъстотата на селищната структура в Софийското поле през римската епоха.

Литература

Лещаков, Лещаков 2012: К. Лещаков, Л. Лещаков. Издирвания на археологически обекти по трасето на Северната скоростна тангента от отклонението на магистралата Калотина – София (км 16+000–16+635). – Археологически открития и разкопки през 2011 г., София, 2012, 538-540.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING DURING THE CONSTRUCTION OF NORTHERN SPEED TANGENT, KM 0+000–16+540, SOFIA

Petar Leshtakov, Kalin Dimitrov, Nadezhda Todorova, Vanya Petrova, Yordanka Ilieva

During the monitoring of the NST construction, three newly identified archaeological sites have been located, as well as some additional structures within the area of one of the previously excavated sites (fig. 1).

Within the boundaries of Site No 3, three spots of darker greyish soil were identified during the topsoil removal at a depth of 1-1.10 m below modern surface. Associated materials date from the EBA, EIA and the Roman period (fig. 2). At ca. 200 m NW of the site, a scattered trove of 20 bronze and silver plated coins from 3rd–4th c. AD was discovered (fig. 3).

The newly recorded sites No 5 and No 6 dated to the Roman period. The first was the periphery of a vicus or villa suburbana, while the second had traces of temporal occupation during 3rd–4th c. AD.

The most significant archaeological site (No 7) dated to the LBA–EIA transition. Subterranean features and traces of burnt buildings in wattle-and-daub, as well as large quantity of fragmented pottery were recorded, spread over ca. 300 m of the NST route.

№ 54. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА ОБЕКТИ № 17 И № 21 ПО ТРАСЕТО ЖП ЛИНИЯТА ПЛОВДИВ – СВИЛЕНГРАД

Георги Нехризов

Археологическо наблюдение през 2015 г. се проведе на няколко етапа, съобразени с темповете на строителните работи по трасето.

Обектите с номера 17 и 21 са надгробни могили. Те са регистрирани при теренни издирвания през 2004 г. по трасето на жп линията Пловдив–Свиленград. Тогава е преценено, че няма да бъдат пряко застрашени от строителните работи и е определена мярка за опазване „археологическо наблюдение".

Надгробната могила, означена като обект № 21, се намира в м. Ак бунар, на 1,7 км И–ЮИ от църква „Св. Богородица" в кв. Злати дол на Симеоновград (GPS координати 42.00960 N, 25.87676 E). Тя беше въведена в АИС АКБ с регистрационна карта № 10003301. Могилата е издигната на ръба на надзаливната тераса на десния бряг на р. Марица. Могилният насип е натрупан от местна пръст, има диаметър при основата 22 м и запазена височина 1,2 м. На върха на могилата е имало триангулачен знак, сега изваден. Билото на могилата е отнето и тя е деформирана вероятно в резултат от иманярски действия. При огледа е регистриран нов изкоп с дълбочина ок. 0,8 м. При посещението беше установено, че новото трасе на жп линията преминава на 90 м източно от центъра на могилата или на 70 м от охранителната зона. Машинният изкоп за оформяне на трасето не застрашава могилата и нейната охранителна зона.

Надгробната могила с № 17 се намира до гробищата на кв. Злати дол, на 1 км С–СИ от църква „Св. Богородица" (GPS координати 42.02378 N, 25.86382 E). Могилата е издигната на ръба на надзаливната тераса на десния бряг на старото корито на р. Марица. Насипът е натрупан от местна пръст, имал е диаметър при основата около 70 м и височина 8 м. След огледа могилата беше въведена в АИС АКБ с регистрационна карта № 10003306.

Тази могила е проучена през 1986 г. от Димчо Аладжов. В югоизточния сектор е открито гробно съоръжение, изградено от дървени греди. Гробницата е с правоъгълна форма, ориентирана е в посока ЮИ–СЗ. Вероятно покритието е било от плътно подредени дървени греди. Входът е разположен от югоизток. Погребението е извършено чрез трупополагане, мъртвият е бил положен в южната част на камерата. На североизток, извън съоръжението, е открит скелет на ездитен кон. В камерата е намерен богат гробен инвентар: бронзови съдове – ситула, ойнохое и блюдо; сребърна каничка с позлата, сребърни елементи от конска сбруя, бронзов шлем, желязна ризница, три железни върха на копия, погребален венец, желязна юзда, железен канделабър, четири тасоски амфори и керамични съдове местно производство – две паници и каничка. На базата на находките погребението в могилата се датира в ранната елинистическа епоха

При огледа на тази могила се установи, че тя е деформирана след проучването през 1986 г., но няма следи от нови нарушения, освен многобройните дупки на животни. Изкопните работи в този участък от трасето на жп линията ще се извършат през 2016 г.

ARCHAEOLOGICAL MONITORING OF SITES NO 17 AND 21 ALONG THE RAILWAY PLOVDIV – SVILENGRAD

Georgi Nekhrizov

Archaeological monitoring was accomplished in the region of two mounds, situated in the vicinity to the railroad Plovdiv–Svilengrad. In 2015 excavations were conducted only near the site No 21. A machine trench for the construction of the new railrway ran 70 m eastwards from the protected zone of the mound, and it was not endangering the site.

№ 55. АРХЕОЛОГИЧЕСКО НАБЛЮДЕНИЕ ПО ТРАСЕТО НА ЖП ЛИНИЯ ПЛОВДИВ – СВИЛЕНГРАД В УЧАСТЪКА СИМЕОНОВГРАД – ХАРМАНЛИ

Венцислав Динчев

Наблюдението през 2015 г. бе пореден и последен етап на археологическата логистика във връзка с реконструкцията на посочения участък от посочената жп линия. То бе осъществено на два етапа – от 02.04. до 07.04.2015 г. и от 24.09. до 28.09.2015 г., с участието на Александър Манев (докторант към НАИМ–БАН) – в първи етап, и Александър Иванов (студент в СУ) – във втори етап.

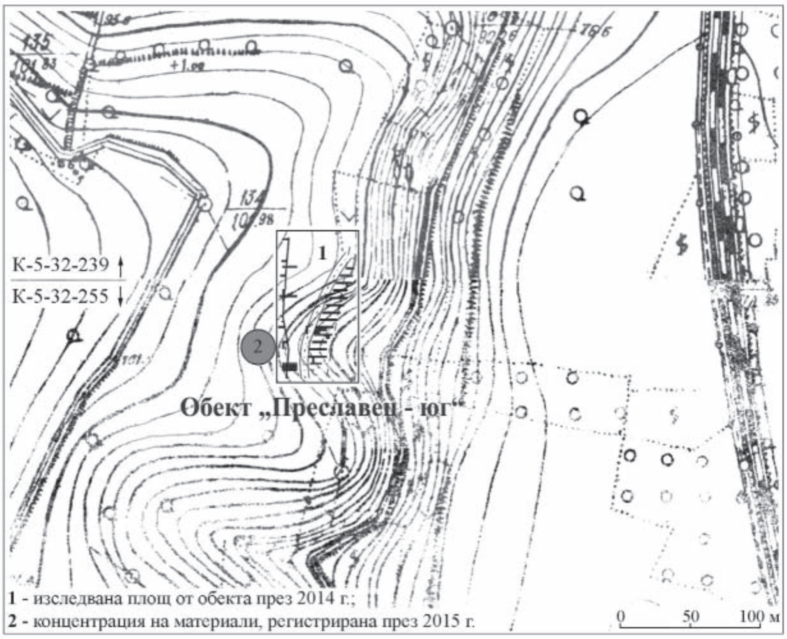
К-5-32-239
К-5-32-255
1
2
Обект „Преславец - юг“
1 - изследвана площ от обекта през 2014 г.;
2 - концентрация на материали, регистрирана през 2015 г.
0
50
100 м
135
134
101,98

Обр. 1 Топографска карта с археологическия обект „Преславец–юг“.

Fig. 1 Topographic map with the archaeological site “Preslavets–south”.

При огледите на терените в сервитута на новото жп трасе с осъществени изкопни дейности през 2015 г., не констатирахме нови археологически обекти извън границите на вече известните такива.

Близостта на новостроящата се жп спирка „Преславец“ до античния обект „Преславец–юг“ (обект № 34 по жп линията Пловдив – Свиленград), както и прясно разораните околни ниви ни провокираха да извършим нов оглед на терена, западно от вече проучената площ на обекта в сервитута на новото жп трасе (сервитутът – от км 263+720 до км 263+820, пресича източния край на обекта). При огледа констатирахме, че най-значителната концентрация на материали – камъни, фрагменти от тегули и фрагментирана битова керамика, се намира до западната сервитутна линия, непосредствено на северозапад от изследваните през 2014 г. контексти 003 и 102 – участъци от плитко дере, чийто насип е наситен с фрагментирана керамика и други материали от римската епоха (Динчев 2015, 550-552, обр. 1, 2). Приблизителният диаметър на тази концентрация е 25 м (обр. 1). Тя очевидно маркира постройка на съществувалото тук през II – първата половина на III в. открито селище (Динчев 2015, 550-551). Ограниченото количество камъни и отсъствието на хоросан свидетелстват, че нейните стени във височина са били от кирпич или с лека дървена конструкция. Координатите на приблизителния център на концентрацията (сградата) са: N – 41° 58’ 08,1”; E – 25° 53’ 20,7”.

Литература

Динчев 2015: В. Динчев. Спасителните разкопки на обект „Преславец – юг“, с. Преславец, община Харманли. – Археологически открития и разкопки през 2014 г., София, 2015, 550-553.

MONITORING ALONG THE RAILWAY LINE PLOVDIV – SVILENGRAD IN THE SECTION SIMEONOVGRAD – HARMANLI

Ventzislav Dintchev

A concentration of archaeological materials was registered close to the investigated in 2014 area of the site “Preslavets-south” (fig. 1). It marked a building of the open settlement, dated in 2nd – first half of 3rd c. AD.

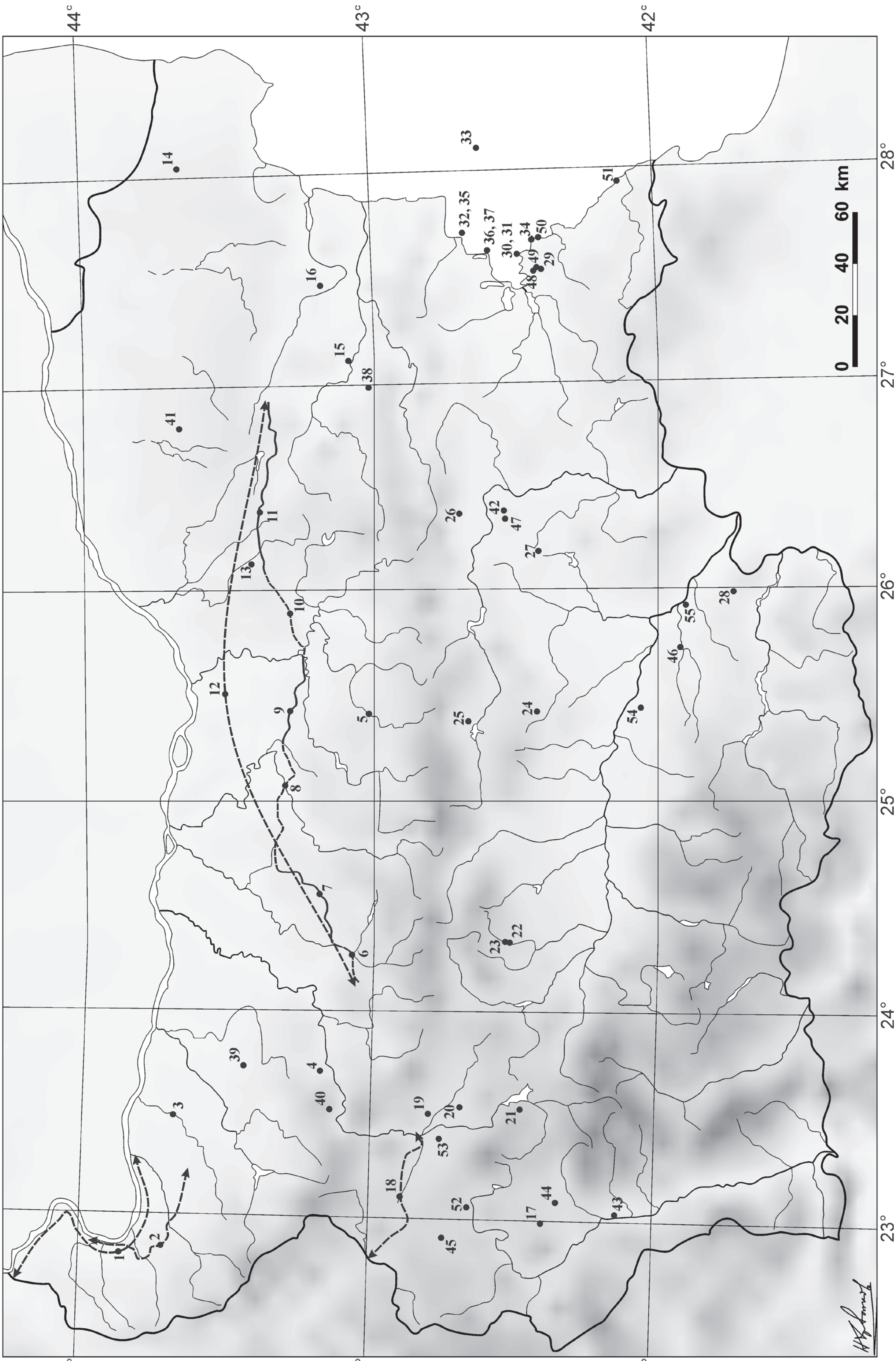
44°
43°
42°
28°
27°
26°
25°
24°
23°
0 20 40 60 km
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30, 31
32, 35
33
34
36, 37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

VI. ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

№ 1. ИЗСЛЕДВАН АНТРОПОЛОГИЧЕН МАТЕРИАЛ ОТ РАЗКОПКИ 2015 г.

Виктория Русева

Праистория

2015 г. се изследваха два халколитни некропола – Козарева могила, Каблешково (гр. №40–42) и с. Каменово, Търговищко (гр. №1–7). Изявеният полов диморфизъм в серията от Козарева могила позволява категорично определяне на две жени при израсналите. Гр. № 40 показва разбъркване на костите на скелета в гръдния отдел. От израсналите от некропола при с. Каменово три се определят като жени и два индивида – по-скоро от женски пол.

Бронзова и ранножелязна епохи

Гр. №1 обект 11 Б, с. Чуковезер, общ. Драгоман представя два индивида – израснал мъж над 20 г. и юноша, на ок. 18–20 г., по-скоро мъж. Останките от съзъбие, разкрити в близост, представят различен индивид, според възрастта му, – ок. 7–8 до 9 г. Кремациите не позволяват определяне.

Античност и късна античност

От некропола при с. Правешка лъкавица, разкопки 2015 г., предварително са изследвани останки от 10 комплекса. На ендокраниалната повърхност на челната кост от гр. №88 се установява костно нарастване с туморен характер, предполагащо притискане на стоящите отдолу мозъчни структури с нарушения на нервните функции. Един череп показва дефект, възможна следа от случайна травма, но би могъл да е и преживяна непълна трепанация (гр. №84).

От манастира на о. Св. Йоан, Созопол се проучиха скелетите от гробницата, до северната стена на църква №1. По-възрастният индивид е имал травма на ребрата и видимо изкривяване в предно-задна посока в гръдния отдел на гръбначния стълб.

Средновековие

От разкопките от 2015 г. на АММ, об. 6, с. Великан са изследвани 46 гробни комплекса. Установява се по-висок брой мъже. По завишена честота на фрактури на крайниците серията е сред най-засегнатите. С едно изключение те се локализират на горните крайници, засегнатите са мъже. Супратрохантериален туберкул на раменна кост показват три индивида. Един череп е с ясна тригоноцефалия. Следи от тежки инфекциозни изменения се регистрират на три индивида.

Османски период

В некропола при манастира „Св. Мария Магдалина", кв. Бухово се изследваха гр. №22–44. В гроб се идентифицира по един индивид, с изключение на случай на препогребване. При шест скелета се регистрират нарушения. Възрастовото разпределение е относително благоприятно, с голям дял индивиди между 40–60 г. и над 60 г. Жена на ок. 18–20 г. е с напреднало обеззъбяване. Остеома се установява в три случая. Един череп показа два центъра на вкостяване на париетална кост.

INVESTIGATED ANTHROPOLOGICAL MATERIAL, EXCAVATIONS 2015

Victoria Ruseva

In 2015 are investigated two chalcolithic necropolises – by Kozareva mogila (graves nos. 40-42) and Kamenovo (graves nos. 1-7). Grave N40, Kozareva mogila shows disturbance in thoracic area. Grave no. 1 from the necropolis from the Late Bronze Age by Dragoman presents two individuals. From necropolis by Praveshka lakavitsa one skull presents a defect after trauma or incomplete trepanation. From both Individuals from the tomb in St. John monastery, Sozopolis the older had developed kyphosis. Males prevail in the site no. 6, Maritsa Highway, Late Middle Ages. Graves by St. Maria Magdalina church, Ottoman period, reveal disturbances in six cases.

			Inf. I	Inf. II	Juv. 16-18 (20)			Ad. 20-40			Mat. 40-60			Sen. 60+			Ad.+			Об.
					M	F	Об.	M	F	Об.	M	F	Об.	M	F	Об.	M	F	Об.	
Козарева могила	2015		1						1			1	1							
	Об.*		8	1				7	9	16	4	4	8	1	1	2				35
		%	22,86	2,86				20,00	25,71	45,71	11,43	11,43	22,86	2,86	2,86	5,71				
Каменово							2		3+1?	4?		1	1					1?		8
Чуковезер				1	1+1?		2?										1	2?		6
Сърнево											1									1
Созопол, Месари								1	1	2	1	1								4
Правешка лъкавица	2015			2	1		1	1	1	2	3		3				1	1		10
	Об.*		13	9	1	3	5*	6	11	19*	15	6	21	2	1	3	5	7	20*	67 (90)
		%	19,40	13,43	1,49	4,48	7,14	8,96	16,42	27,14	22,39	8,96	30,00	2,99	1,49	4,29				От 67
АМС, Черешарника			14	2					4	8*	3	1	5*	1		1	1	3	10*	32 (42)
		%	48,28	6,90					13,79		10,34	3,45		3,45	0,00					От 32
Созопол, Св. Иван											2		2							2
Белокопитово			1	3					1	1		1?	1?							6
АММ, об. 6, Великан	2015		6	6	1	1	4*	8	6	14	10	3	13	2	1	3	2	1	3	49
	Об.*		25	7	1	3	10*	14	10	24	18	7	25	6	2	8	2	1	3	99 (103)
		%	25,25	7,07	1,01	3,03	10,10	14,14	10,10	24,24	18,18	7,07	25,25	6,06	2,02	8,08				
М ария Магдалина, Бухово	2015		4			1	1	2	4	6	4	4	8	1	1	2	1		1	22
	Об.*		10	3		2	2	3	8	11	6	6	12	2	2	4				42
		%	23,81	7,14	0,00	4,76	4,76	7,14	19,05	26,19	14,29	14,29	28,57	4,76	4,76	9,52				

Обр. 1. Полово-възрастово разпределение на изследваните индивиди. (90) – изследвани на първичен етап скелетни останки, някои останали полово-възрастово неопределени; % – от полово-възрастово определените; Об. – общо; Об. – общо антропологично изследвани индивиди от обекта, с предходни години; 8* – общ брой скелети от възрастовата група включва и полово неопределени индивиди; M – мъже; F – жени; Inf. – Infans; Juv. – juvenis; Ad. – adultus; Mat. – maturus; Sen. – senilis; Ad+ – израснали, над 20 г.*

Fig. 1. Age and sex distribution of the investigated individuals. (90) – investigated at primary stage of study, some remained unidentified; % – from age-sex identified; Об. – total; Об. – total number of anthropologicaly studied individuals from the site, with included results from previous excavation seasons; 8* – total number of individuals, identified in the age group, some remained sexually unidentified; M – males; F – females; Inf. – infants; Juv. – juveniles; Ad. – adults; Mat. – matures; Sen. – seniles; Ad+ – adults, over 20 years of age.*

№ 2. ПРЕДВАРИТЕЛНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ АНТРОПОЛОГИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ НА КЪСНОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ НА ЗАПАДНАТА ДЪГА, СОФИЙСКИ ОКОЛОВРЪСТЕН ПЪТ

Виктория Русева, Надежда Атанасова

Предварителното изследване обхваща костните останки от 772 индивида, от които 647 идентифицирани в основните възрастови групи и в двата пола. Най-често в гробен комплекс се разкрива по един, но се установиха случаи на такива с по два и три индивида, най-често деца. Случаите на препогребани кости са многобройни. Възрастовото разпределение показва субрепрезентация на детската възраст. Много от скелетите са с преднамерени нарушения, най-често в тазовата и поясната област (18,12 %), следвани от гръдния отдел. В близо една трета от случаите на засягане на долните крайници се регистрира преподреждане на костите, имитиращо анатомична позиция с изразено функционално отклонение от нея (обр. 1).

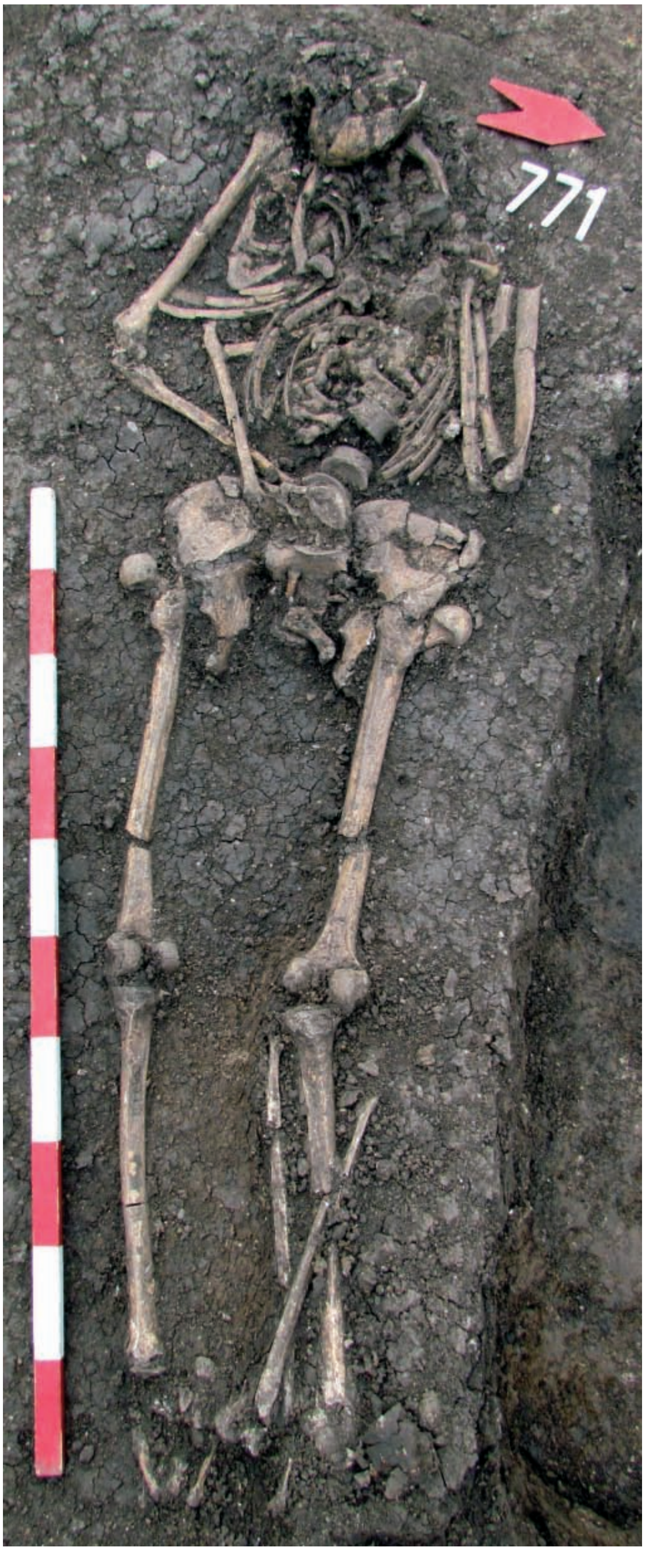

Обр. 1. Гроб № 771, разкопки на Късносредновековен некропол на западната дъга, Софийски околовръстен път. Жена, ок. 50-60 г. Вторично нарушение, необяснимо с по-късни структури, както следва: череп- изместен и вторично положен до дясна раменна кост, долната челют е отнета и не се открива в материала, разместени са всички кости от гръдния кош – гръдна кост, ребра, прешлени на гръбначен стълб от гръдния отдел; фалангите на дясната ръка са преподредени, поставени една до друга, преместена е дясна лъчева кост; нарушението обхваща и костите на долните крайници, като двете бедрени кости са обърнати с предни стени надолу и поставени на близка до първоначалната им позиция, като главите им са извадени от артикулация в тазобедрените стави и насочени в противоположни посоки, дясната малкопищялна кост е поставена върху левите голямо- и малко-пищялна кости

Fig. 1. Grave № 771, excavations of the Late Medieval Necropolis on the Western Arch of Sofia Ring Road. Female, 50-60 years. Secondary disturbance, un-explicable with later structures, as follows: skull – moved and secondary lied near to the right humerus, mandible is not present, it had been taken away during secondary disturbance, all bones from the rib cage are moved and placed in disarticulation – sternum, ribs, thoracic vertebrae; phalanges of right hand are reordered, placed one near another, right radius is also reordered; the disturbance includes also the bones of lower limbs – both femurs are reordered with the anterior sides down and heads in disarticulation in hip joints, pointing opposite directions, right fibula is placed over left tibia and fibula

PRELIMINARY ANTHROPOLOGICAL INVESTIGATION OF THE LATE MEDIEVAL NECROPOLIS ON THE WESTERN ARCH OF SOFIA RING ROAD

Victoria Ruseva, Nadezhda Atanassova

Preliminary investigation includes 647 individuals identified in both sexes and in age groups. Children are underrepresented. Many disturbed skeletons are registered.

№ 3. АНТРОПОЛОГИЧЕН АНАЛИЗ НА ЧОВЕШКИ КОСТНИ ОСТАНКИ ОТ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ, ПРОУЧЕНИ ПРЕЗ 2015 Г.

Борислава Гълъбова, Надежда Атанасова

В настоящото резюме са обобщени резултатите от антропологичното изследване на 129 скелета от различни епохи, открити по време на археологически разкопки[1]. Анализираният костен материал обхваща периода от РБЕ до османския период. Броят на скелетите от различните епохи не е равномерен, но данните от антропологичното проучване дават възможност да се допълни общата картина за облика на човека, населявал териториите на България в тези периоди.

Анализът установи както възрастта, пола, ръста, теглото на отделните индивиди, така и следи от различни заболявания при погребаните.

Тъй като изследваните обекти са многобройни, част от получените резултати са обобщени (обр. 1).

В обект 2 по Северна скоростна тангента, кв. Бенковски, са регистрирани 22 гробни съоръжения с вторично отваряне на ямите и разместване на костите на починалите.

Важна информация за изследваното население, за начина на хранене и здравословното му състояние ни дават следите от различни заболявания върху костите. От установените патологични изменения върху черепните кости, с най-голяма честота са тези на зъбно-челюстния апарат. В процентно отношение преобладава зъбният кариес и неговите усложнения, водещи включително до загуба на зъби приживе.

В областта на посткраниалния скелет се наблюдават редица болестни изменения. Най-често срещаните са резултат от дегенеративно-дистрофични поражения върху гръбначния стълб и крайниците – спондилит, спондилоартроза, артроза и артрит.

Ясни следи върху костите от преживени травми се установиха при няколко индивида от обект Бенковски и при един скелет от обект „Кремиковски манастир".

През 2015 г. от обект 2 по Северна скоростна тангента, кв. Бенковски, е идентифицирана следа от лечебно въздействие върху долната челюст (изрязване на костта, трепанация) при индивид в юношеска възраст, което е уникална находка за България до този момент.

ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF HUMAN BONE REMAINS FROM 2015 ARCHAEOLOGICAL SURVEY

Borislava Galabova, Nadezhda Atanassova

In this paper are summarized the results of anthropological study of 129 skeletons from different periods. The investigated bone materials are dated from the Early Bronze Age to the Ottoman period. The age, sex, height and weight of individuals were estimated. The traces of various diseases were registered on the bones.

As the researched sites are numerous, some of the results are included in fig.1.

Diseases of the jaw apparatus are with the greatest frequency than the established pathological alterations on the skull. A number of pathological changes, including traces of traumas were revealed on the postcranial skeletons.

A trace of healing dental technique on the mandible (cutting of bone, trepanation) was registered in a juvenile individual from the site 2 of Sofia's north high speed ring road, Benkovski quarter. This find is unique for Bulgaria at this stage of anthropological researches.

---

[1] За проучванията и датировката на отделните обекти вж. публикациите на авторите в настоящия том

Обект	Погр. практика	Възрастова група																	Общ брой
		Infans I	Infans II	Juvenis	Неизраснали	Adultus			Maturus			Senilis	Израснали (Adultus+)					Неопределени пол и възраст	
						♂	♀?	♂♀	♂	♀	♂♀	♀	♂	♀	♂♀	♂?	♀?		
Обект № 7, с. Маленово, Ямболско	Инхумация	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Могила № 5, с. Бели бряг, Марица-Изток	Инхумация	-	2	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Некропол с. Балей, Видинско	Кремация	5	2	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	12
Обект № 7, по трасето на междусистемна газова връзка България-Сърбия, с. Петърч, община Костинброд, Софийска област	Кремация	1	-	-	3	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Обект № 11А, по трасето на междусистемна газова връзка България-Сърбия, с. Чуковезер, община Драгоман, Софийска област	Инхумация Кремация	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	3	7
Могила 27, АР „Сборяново“	Кремация	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Обект № 2 по ССТ, кв. Бенковски, София	Инхумация	11	7	2	2	9	8	-	10	7	-	-	3	5	7	1	-	-	72
Обект м. Месарите (М4), Созопол	Инхумация кремация	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	1	-	-	2	7
Обект 40, м. Герена, Симеоновград	Инхумация	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Обект „ул. Германея“ № 26, гр. Сапарева Баня	Инхумация	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Обект № 24, в м. Шиханов бряг, Харманли	Инхумация	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Обект „Форумът на Сердика“, София*	Инхумация	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	3
Обект Кремиковски манастир, София*	Инхумация	1	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	1	1	7

* Човешките кости от обектите са проучени от Надежда Атанасова

Обр. 1. Антропологично проучени обекти през 2015 г. и възрастово-полово разпределение на идентифицираните индивиди.

Fig.1. Anthropologically investigated sites in 2015, age and sex distribution of identified individuals.

№ 4. АРХЕОЗООЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЕЛИЩА, КУЛТОВИ ОБЕКТИ И СЪОРЪЖЕНИЯ, ПРОУЧВАНИ ПРЕЗ 2015 г.

Лазар Нинов

През 2015 г. продължиха археологическите разкопки във „Водната централа” – АР Сборяново край гр. Исперих. Екипът, който извършва разкопките е с ръководители проф. Тотко Стоянов и Мария Николаева. Успоредно с това се извършват комплексни интердисциплинарни проучвания, част от които са археозоологически изследвания.

Фауната е представена неравномерно в различните квадрати (Стоянов и др. 2014, 224-228; Стоянов и др. 2015, 164-168). С малки изключения това са останки от храната на обитателите.

Остеологичните материалите са изследвани по квадрати, дълбочини, структури, пластове и ями. По костите няма много патологични изменения. Интерес представлява първи гръден прешлен на куче с патология (обр.1).

Резултатите от остеологичните, остеоскопичните и остеометричните изследвания извършени върху костния материал от АР Сборяново позволяват да се направят следните изводи:

1. Останките от фауната открити в Югозападен квартал (ЮЗК) принадлежат на говедо, овца, коза, свиня, кон, куче, елен, сърна, дива свиня, заек, мечка, птици, риби и охлюви. Материалът е изследван по контексти, периоди, дълбочини и локации, за да може по-детайлно да се реконструира бита на обитателите в тази част от града.

2. Повечето от намерените костите са останки от храна. Те свидетелстват за гастрономичните предпочитания на обитателите и за част от тяхната диета. Доминират останките от говеда. Реконструкцията на транжирането се базира на следи от рязане и разсичане по тях.

3. Според костите от говеда няма много възрастни животни и такива със следи от физическо натоварване, като впрегатни животни използвани за работа и съответно с по-жилаво месо – има подбор. Интерес представляват останките на едрите бозайници. Има речни риби. Присъстват сухоземни охлюви.

4. При дребния рогат добитък съотношението е в полза на израсналите индивиди. Това е свидетелство, че преди да бъдат заклани, те са използвани за мляко, вълна и за приплоди. При свинете най-много са младите животни от възрастови групи infans и juvenilis. Тук стопанската страте-

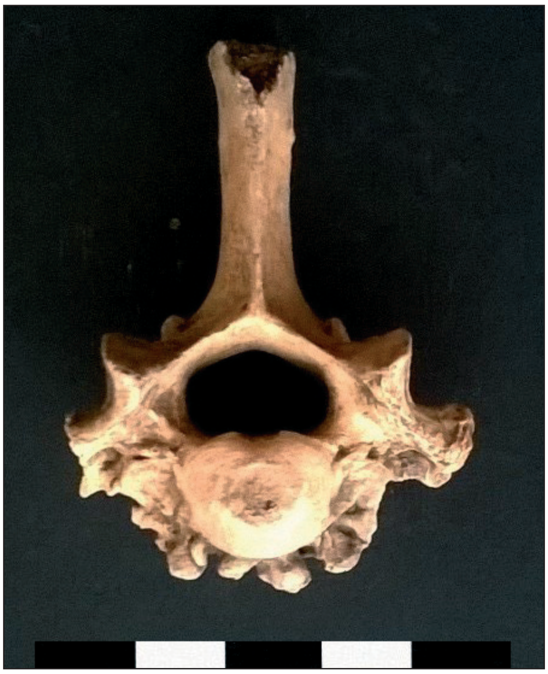

Обр. 1. Гръден прешлен на куче с патология.

Fig. 1. Thoracic vertebra of a dog with pathology.

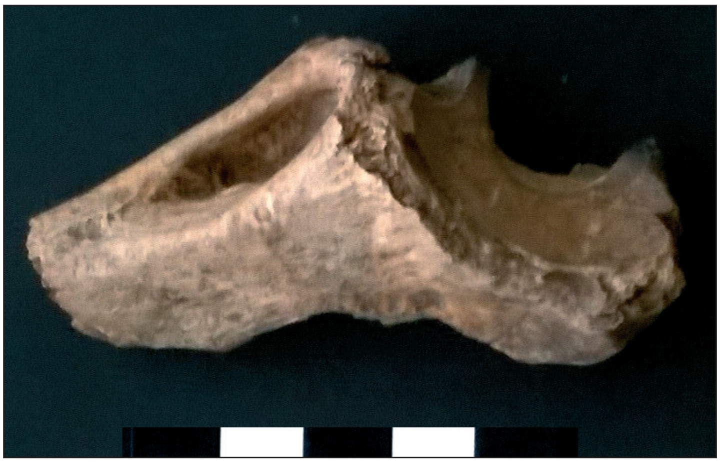

Обр. 2. Фрагмент от таз на елен.

Fig. 2. Deer pelvis fragment.

гия е получаване на повече приплоди, репродукция на стадата и месо с повече мазнини и сланина – възрастови групи juvenilis и subadultus. Конете са малко.

5. Между костите намираме костни артефакти и заготовки. Има няколко находки от кости със следи от обработка и заготовки, но специално внимание заслужават два ашика от дребни преживни. Единият е ляв talus (скочна кост) от овца и е намерен в непосредствена близост до сградата с есхарата. Той е излъскан от допира с дланите. Латералната част е изтъркана умишлено. При търкаляне това създава по-голяма устойчивост при определено положение. Вероятно се касае за манипулативно вмешателство при игра, гадаене и т. н.

Дивечът е разнообразявал менюто на обитателите. Прави впечатление присъствието на едри животни като елен (обр. 2), глиган и мечка. Ловът на повечето от тях е опасен и изисква специални умения и опит с оръжия. Намерена е част от лапа от мечка - фаланги (обр. 3). Вероятно това е свързано със стражата на кулата или хора от елита, които са се занимавали с лов. Изхождайки от начина на хранене, който отразява различното благосъстояние и висок обществен статус можем да кажем, че обитателите на ЮЗК се отличават в сравнение с някои от другите участъци с повече деликатеси от дивечово месо, включително лапа на мечка. Две от фалангите на меча лапа са открити в квадрат 259/12, север, при огнище 70, 219,4 – 219,35, денивелация и квадрат 259/7 НВ, 219,62 запад.

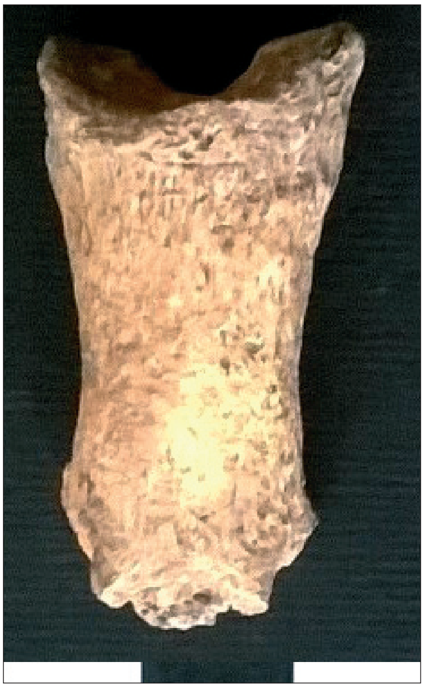

Обр. 3. Фаланга от лапа на мечка.

Fig. 3. Phalange of a bear paw.

През 2015 г. бяха изследвани остеологически материали от манастира на остров Свети Иван. Разкопките са проведении под ръководството на професор Казимир Попконстантинов. Намерени са останки от овца на възраст около 3,5 години. Животното е положено непосредствено над човешко погребение. Благодаря на ръководителя на разкопките за изчерпателната информация за ситуацията, при която са открити останките. Овцата е положена на дясната страна. Крайниците са на север, а гърбът на юг. Главата е на изток, а задната част на животното – на запад. Частите на скелета са в анатомична последователност. Три от крайниците са изпънати. Четвъртият преден крак, обаче е изместен от естественото му място в скелета. Той е свит и е обърнат вероятно от ровещо животно. Направена е точна датировка в лаборатория. Има цигла върху областта на шията на овцата и пред десния преден крайник. Направени са детайлни измервания на костите, които дават представа за физическите характеристики на животното.

Освен това са изследвани много материали от други обекти и са вземани проби.

Литература:

Стоянов и др. 2014: Т. Стоянов, М. Николаева, К. Ников, Д. Стоянова, В. Бонев, К. Маджаров, Т. Василева, Х. Узунова. Проучвания на тракийския град в АР „Сборяново". – Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 224-228.

Стоянов и др. 2015: Т. Стоянов, М. Николаева, К. Ников, Д. Стоянова, В. Бонев, К. Маджаров, Т. Василева, Х. Узунова. Проучвания на тракийския град в АР "Сборяново". – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 164-168.

ARCHAEOZOOLOGICAL RESEARCH OF SETTLEMENTS, CULT SITES AND OTHER CONTEXTS, STUDIED IN 2015

Lazar Ninov

In 2015 excavations at the site "Hydro station" in Archaeological reserve *Sboryanovo* with leaders Prof. Totko Stoyanov and Maria Nikolaeva took place. The fauna remains found in the south-west part of the site belong to cattle, sheep, goat, pig, horse, dog, rabbit, deer, roe deer, wild boar, bear, birds, fish and snails. The game diversified residents' menu. The presence of large animals such as deer (fig. 2), wild boar and bear – fingers from a paw (fig. 3), is striking. These finds could be related to the tower guards or people from the elite who were hunting. Near the building with eschara there were found two talus bones polished by hands.

In 2015 was studied also the zoological material from excavations at the monastery on of Saint Ivan island near Sozopol under the direction of Prof. Kazimir Popkonstantinov. There were found remains of a sheep at age of about 3.5 years. The animal was buried directly over a human burial. The sheep was laid on its right side. The head was pointing east and the rear part of the animal - west. The parts of the skeleton were in anatomical order. An exact dating was made in the laboratory.

№ 5. АРХЕОБОТАНИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРЕЗ 2015 Г.

Цветана Попова, Елена Маринова

Археоботаничните изследвания са част от редица интердисциплинни подходи, които се прилагат в археологичните прочувания. Те дават информация за всекидневния живот на човека, връзката с околната среда и нейното изменение, но най вече – употребата на различни растения за храна. През 2015 г. са изследвани повече от 20 археологически обекти от различни периоди. Тук ще се представят най-интересните резултати от няколко обекта.

Обект Овчарци

Археоботаничните материали са събрани от яма № 1, където е установено струпване на амфори. Ямата се датира от късножелязната епоха (персонална комуникация на доц. М. Тонкова). Пробите представляват различни количества от разсипани овъглени семена от нахут. Количествата са значителни и по-всяка вероятност става въпрос за определен припас (обр. 1). Находки от нахут се откриват доста рядко в археологическите контексти и то в повечето случаи като единични зърна и примес към другите бобови култури. В тази връзка откриването му представлява особен интерес и допринася за допълването на археоботаничните данни. Нахутът е високо ценен в традиционното земеделие в земите на Средиземноморския басейн, Западна Азия, Индия и Североизточна Африка. Неговият хабитат обаче е по-ограничен от този на някои други бобови култури. Нахутът е адаптиран за растеж при потопъл климат и не се развива в региони с по-хладен климат. Нахутът идва в нашите земи през праисторията от комплекса земеделски култури на Близкия Изток. Неговите зърна, подобно на тези на лещата и граха, са с високо съдържание на протеин и са важен заместител на месото в селските общности.

Форум Сердика

Голяма част от археоботаничните материали са добити от ями, отнасящи се към средновековни пластове. Откритите археоботанични останки от обекта са изключително разнообразни. Установени са общо 30 вида: житни култури: еднозърнеста, мека пшеница, ечемик, ръж; бобови култури: леща, нахут, фий, уров; плодове: диня, пъпеш, праскова, орех, грозде, череша, трънка/джанка, ябълка, круша, смокиня, къпина/малина, дрян, фурма, нар, лешник, бъз. Подправки и маслодайни: синап, кориандър, лен; плевели: лепка, пача трева, лютиче, лобода, къклица.

Голямото количество от плодове – грозде, смокиня, джанка, череша предполага употребата им за производството на алкохол. За пръв път на територията на България се откриват семки от диня, пъпеш и нар. От гледна точка на изследваният период – късно средновековие, е логично присъствието им, тъй като интродуцирането на тези видове е станало доста по-рано, но данни за тези растения получаваме за първи път от тук. Вносът на други, като фурмата, показва и търговските връзки, установени още през античността. Нарът също е бил пренасян от по-топлите, южни части на страната. Очевидно е, че плодовете не са липсвали в асортимента на хранене на средновековния човек, а напротив, той е имал богата разнообразна храна. Наред с тях са били отглеждани и някои подправки като кориандър, синап и копър.

Рупите

Най-голям интерес сред археоботаничните материали представляват два фрагмента от хляб. Фрагментите са изключително добре запазени, имат продълговата форма. Зърната в него не са достатъчно добре смлени, което дава възможност да се установи от какви видове пшеници е бил направен (обр. 2). Установени са два вида пшеници – мека и еднозърнеста, както и просо. Намирането на хляб е от изключителна важност, тъй като много по-често той се намира в ритуални и погребални контексти, отколкото в местата, свързани с всекидневния начин на живот – огнища, къщи и др. Известно е, че във всекидневието е имало и се е пекло хляб всеки ден и той се е съхранявал в къщите,

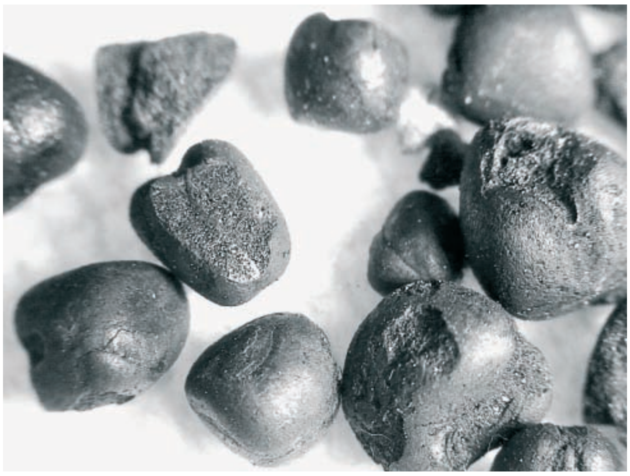

Обр. 1. Овъглени семена от нахут – Cicer arietinum

Fig. 1. Charred seeds from chickpea –Cicer arietinum

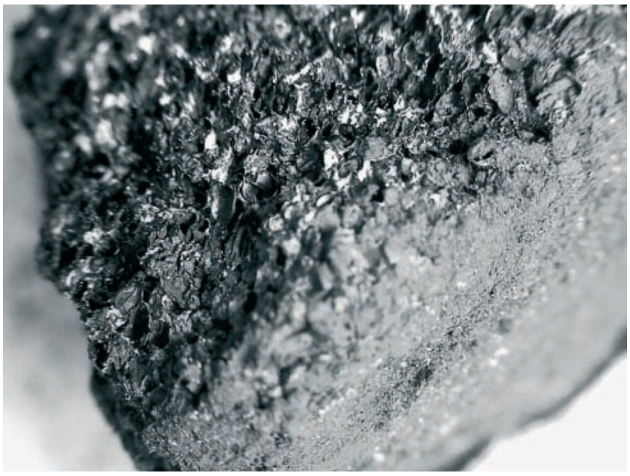

Обр. 2. Овъглен фрагмент от хляб

FIg. 2. Charred fragment of bread.

но също така, изпеченият хляб е предназначен да се консумира веднага и много рядко може да се случи да изгори. От друга страна остатъците от него са давани на животните, или пък се изяждат и разграждат от другите организми, докато хлябът, предназначен за ритуали, се поставя на специално място или при кремация се изгаря заедно с другите погребални дарове. В такива случаи той може да се запази цял или на големи фрагменти. В ежедневието, местата около огнището често се използват многократно и дори да е имало той повторно изгаря. Находките на хляб са от изключителна рядкост и в повечето случаи на територията на България са свързани с погребални контексти, поради което тази представлява особен интерес.

Археоботаничните материали от редица археологически обекти ще бъдат изследвани при разработването на съвместен проект с KULeuven, озаглавен: „Subsistence economy and land use during the Late Bronze Age, Iron Age and the Roman period (1600 BC – 400 AD) in southeastern Bulgaria: bioarchaeological perspectives". Проектът е финансиран за 3 години (2015–2017) по програма за сътрудничество на БАН и Фондацията за научни изследвания – Фландрия. Проектът обхваща територията на Югоизточна Тракия, която може да се разглежда като ключова област, представляваща контактната зона между Тракия, Близкия Изток и Егейския свят. От късната бронзова епоха до римския период (1600 г. пр.Хр. – 400 г. сл. Хр.), тази област, съответстваща на днешна Югоизточна България, е свидетел на важни социални и икономически промени, включително нарастването на населението, засилването на производството и междурегионална търговия. Целта на съвместния проект е да се реконструира древната икономика и човешкото влияние върху околната среда, да се интегрира информация с комбинирани данни от археоботаниката, археозоологията, изотопен анализ, геоархеологията и GIS моделиране. Досега биоархеологичните данни включват 14 археоботанични и 11 археозоологични обекти. През втората година на проекта ще се извършват изотопни анализи на растителни и животински материали.

ARCHAEOBOTANICAL STUDIES FROM BULGARIA

Tzvetana Popova, Elena Marinova

Feeding is a basic biological activity necessary for the survival of every living being and the food is among the most important sources of energy. Satisfying its primary necessity and following its instinct for survival, man has built a system of rules for extracting, preserving, processing and consuming the nutritious products. In that connection here below are shown very briefly the results of some research of archaeo-botanical material which are reliable sources of information in the attempt for reconstruction of daily life.

In the site Ovchartzi has been found a significant amount of *Cicer arietinum* what is of particular interest (fig. 1). Two pieces of bread are found in the site Rupite. Findings of bread are extremely rare and in most cases in Bulgaria are related to funerary contexts (fig. 2). In the first time were found seeds of watermelon, melon and pomegranate from the site Forum Serdica. Archaeobotanical materials from a number of archaeological sites will be explored in the development of a joint project with the KU Leuven, which began last year: "Subsistence Economy and Land Use During the Late Bronze Age, Iron Age and the Roman Period (1600 BC–400 AD) in Southeastern Bulgaria".

№ 6. ЕПИГРАФСКИ ОТКРИТИЯ ПРЕЗ 2015 г.

Николай Шаранков

I. Акве Калиде, разкопки с ръководител Д. Момчилов.

1–2. Надписи върху мраморни плочи от градени олтари, открити заедно с други, ненадписани фрагменти от подобни плочи, на изток от извора/термите.

1. Δήμη[τρι] τὸν βωμὸν | ὑπὲρ τῆς τῶν κυρίων | σωτηρίας <β>ασιλέως Ροι|μηταλκου καὶ Πυθοδω||ρίδος βασιλέως Ροιμη|ταλκου υἱοῦ Κοτυος θ|υγατρὸς καὶ τῶν τέκνω|ν αὐτῶν Ἀπολλώνιος Ε|<π>ταικενθου ὁ περὶ Ἀνχί||[α]λ̣ον στρατηγός.

„На Деметра (посвети) този олтар за спасението на господарите цар Реметалк [II] и Питодорида [II], дъщеря на сина на цар Реметалк [I] Котис [III], и техните деца, Аполоний, син на Ептайкент, страрег (на стратегията) с център Анхиало.“

Надписът (обр. 1) има две редакции; от първата, обхващала р. 1–8, е запазен текстът до средата на р. 3[1]. Впоследствие, вероятно при смяната на титлата на Реметалк II от династ на цар (βασιλεύς) в 26 г. сл. Хр., текстът от средата на р. 3 до р. 8 е заличен и е изписан нов, по-дълъг, заемащ р. 3–10. В заличения текст освен титлата династ може да е следвало името на Реметалковия баща Раскупорис, чието споменаване впоследствие (като убиец на бащата на Питодорида Котис) е било нежелателно; срв. липсата на родословие за Реметалк спрямо подробното родословие на Питодорида в по-късната редакция. Тук за пръв път се споменават деца на Реметалк II, едно от които може би е Гай ЮлийРаскос, известен от надпис от Самотраки.

2. [- - -?] | Τ̣Ο̣[- - - Ἀπολλώνιος] | Επτα̣[ικενθου Βιζυηνὸς? στρατη]|γὸς πε[ρὶ Ἀνχίαλον εὐξάμενος καὶ] | ἐ̣πιτυχὼν̣ [ἀνέθηκε?] || [[[ἐπι]τυχών - - -?]].

„[- - - Аполоний,] син на Епта[йкент, от Бизия?, страте]г (на стратегията) с център [Анхиало, след като се помоли и] молитвите му бяха чути, [посвети]“.

От текста е запазен само фрагмент от долната част; в началото вероятно са били споменати почетеното божество и тракийският цар, както в другите надписи, поставени от стратега Аполоний. И

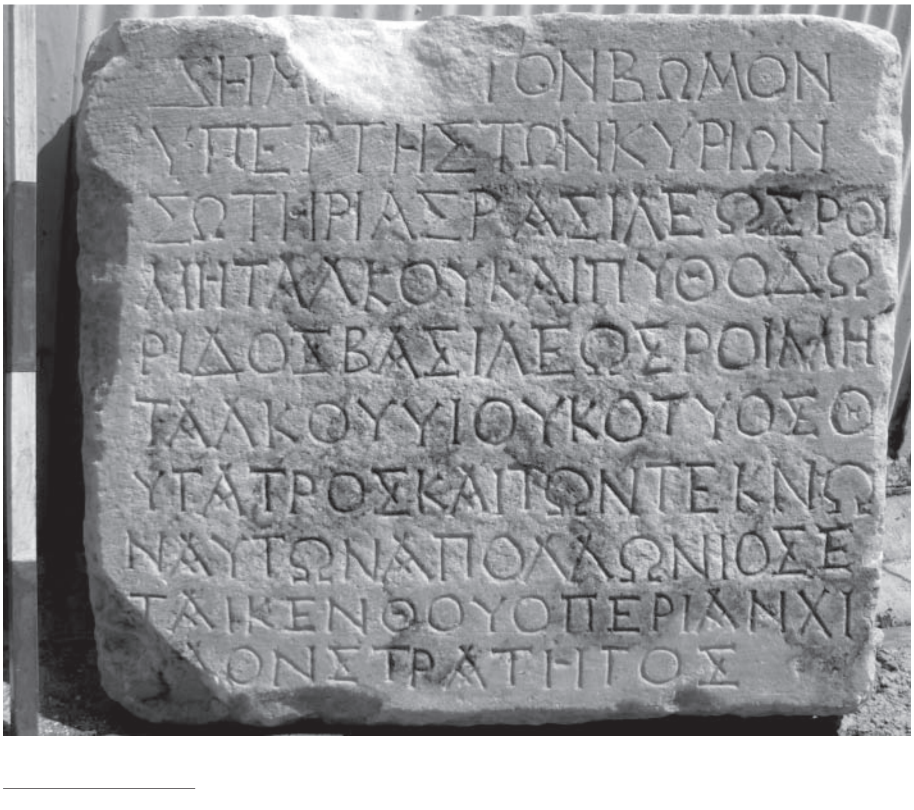

Обр. 1. Акве Калиде. Плоча от олтар на Деметра, изграден от стратега Аполоний, син на Ептайкент, ок. 26 г.

Fig. 1. Aquae Calidae. Slab from an altar of Demeter, built by the strategos Apollonios, son of Eptaikenthos, ca. AD 26.

---

[1] Според запазените следи първоначалният текст (ок. 19–26 г. сл. Хр.) вероятно е бил: Δήμη[τρι] τὸν βωμὸν | ὑπὲρ τῆς τῶν κυρίων | σωτηρίας Ρ[[ο̣[ιμητα]λ̣|[κου Θρα̣κῶν δυνάστου?] - - - - - -]], „... за спасението на господарите Ре[мета]л[к, тракийски династ... (*следват четири напълно заличени реда*)]“.

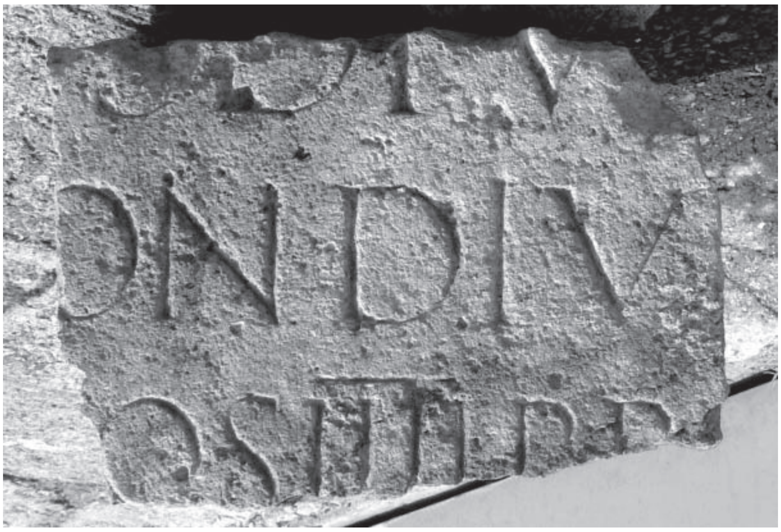

Обр. 2. Акве Калиде. Фрагмент от строителен надпис на император Нерон, 60–68 г.

Fig. 2. Aquae Calidae. Fragment of a building inscription of Emperor Nero, AD 60-68.

този надпис е променян – сегашният р. 4, последен за по-късната редакция, е изписан върху изтрит по-ранен текст, а отдолу личат следите от още един заличен ред.

3. Фрагмент от варовиков блок (обр. 2) със строителен надпис от термите, преизползван в късноантичния градеж.

Запазените букви от императорска титулатура, с оглед и на характерната палеография от втората половина на I – началото на II в., недвусмислено свързват надписа с император Нерон:

[Nero Claudiu]s, dị̣v[i Claudi f(ilius), Germ(anici) Caes(aris) n(epos), Ti(beri) Caesaris Aug(usti) pr]on(epos), div[i Aug(usti) abn(epos), Caesar Aug(ustus), pont(ifex) max(imus), trib(unicia) pot(estate) --, imp(erator) --, c]o(n)s(ul) IIII, p(ater) p(atriae), [balineum fieri iussit (?) per - - -, proc(uratorem) prov(inciae) Thraciae].

„[Нерон Клавди]й [Цезар Август, син] на божествения [Клавдий, внук на Германик Цезар, пр]авнук [на Тиберий Цезар Август, праправнук] на божествения [Август, върховен жрец, с трибунска власт за --- път, император за --- път], четири пъти консул, баща на отечеството, [заповяда да бъде построена банята (?) чрез *еди-кого си*, прокуратор на провинция Тракия]“.

Дата: 1 януари 60 г. (начало на четвъртото консулство на Нерон) – април 68 г. (начало на петото му консулство). Възможно е банята да е изградена около 61 г., когато Нерон строи пътища и пътни станции в провинция Тракия, документирани от пет надписа със сходна палеография.

4. Малък фрагмент от мраморна плоча със (строителен?) надпис с името на управителя на провинция Тракия Пантулей Граптиак, ок. 172 г.: [- - - ἡγεμονεύοντος?] | Παν[τουληΐου] | Γραπ[τιακοῦ πρεσ|β]ευ[τοῦ Σεβ(αστοῦ) ἀντι|στρατήγου - - -].

II. Нове, разкопки на голяма обществена сграда западно от термите/епископския комплекс, ръководител А. Биернацки.

5. Преизползвана варовикова база от статуя.

Ἀ̣[γαθῇ τύχ̣η]. | Τὸν [θειότατον καὶ ἀ]||νείκη[τον ἀυτοκρά]||τορα Μ(ᾶρκον) Ἀ[ντώνιον Γορ]||διανὸν Εὐ[σεβῆ Εὐτυχῆ] | Σεβ(αστὸν) ἡ λαμπ̣ρ̣[οτάτη Δι]||ονυσοπολειτ[ῶν πό]||λ̣ις ἐν τῇ γεννα̣[ιοτάτ̣η] | πρώτ̣η λεγεῶνι Ἰ̣[ταλικῇ?] || εὐσεβεῖ, εὐχαριστο[ῦσα] | ὑπὲρ ὧν κατώρθω[σεν] | ἐπ̣ὶ τῇ πά̣ντω̣[ν σωτη|ρία̣ - - -].

„На добър [час]! (Статуя на) [най-божествения] и непобедим император Марк Антоний Гордиан, Благочестив, [Щастлив], Август, (издига) най-блестящият град Дионисопол в (лагера на) [най]-храбрия Първи И[талийски][2] легион, Благочестив, като благодарност за нещата, които извърши успешно за [спасението] на всички...“

Спасяването на Дионисопол от императора и I Италийски легион може да се свърже с нашествията на готи и карпи през 238–239 или по-вероятно 241–242 г., когато Гордиан III минава през Долна Мизия на път за източната си кампания.

III. Филипопол, Епископска базилика, разкопки с ръководител Е. Кесякова.

6. Надпис върху по-ранната мозайка в южния кораб (обр. 3), бели букви на червен фон в tabula ansata, представена стояща върху колона. Запазена е дясната част от долната половина.

[- - - | - - - | - - - | - -] ἐ̣μού̣σω||[σεν, ἐ]π̣ισκοπέο(ντος) | [...]κιανοῦ.

„[- - - *еди-кой си*] направи мозайката по времето на епископ [---]киан“.

---

[2] Възможно е и четене πρώτ̣η λεγεῶνι π̣[ιστῇ] εὐσεβεῖ, „Първи легион, Верен (= Fidelis), Благочестив (= Pia)“.

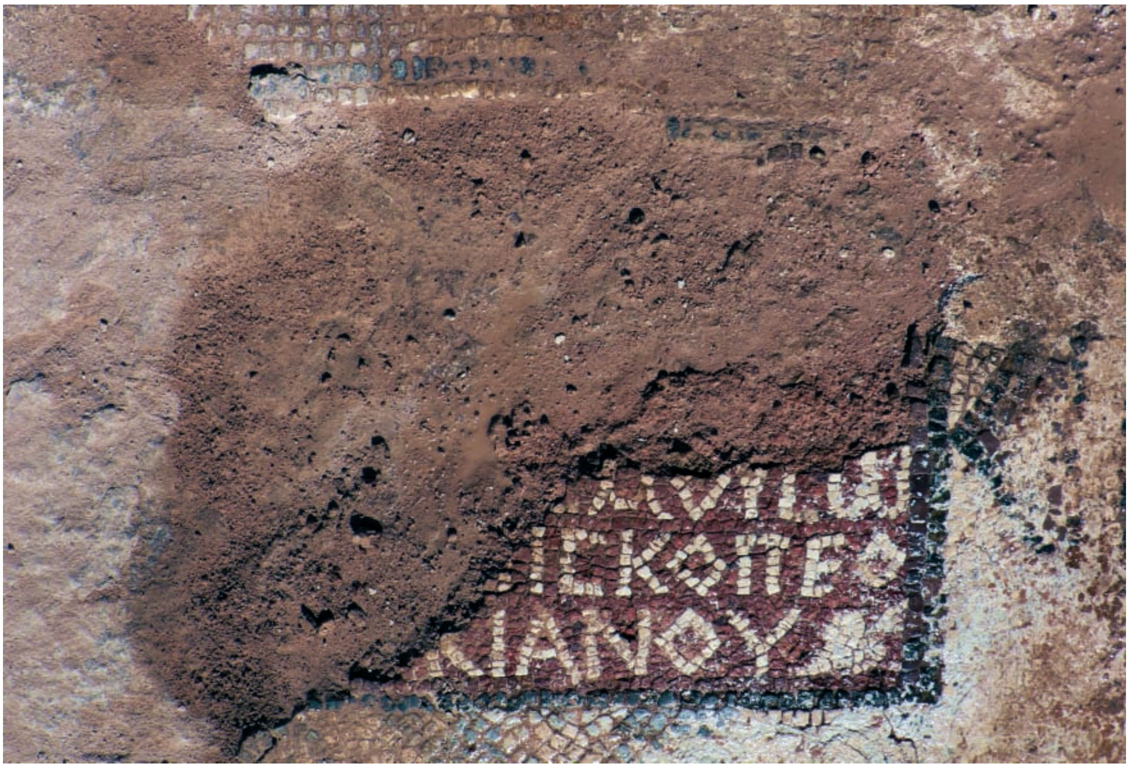

Обр. 3. Филипопол, Епископска базилика. Надпис на ранната мозайка в южния кораб.

Fig. 3. Philippopolis, Episcopal basilica. Inscription of the earlier mosaic in the south nave.

За името на епископа, неизвестен от другаде, са възможни различни допълвания, например Маркиан ([Μαρ]κιανοῦ) или Лукиан ([Λου]κιανοῦ). Правят впечатление датирането чрез името на епископа (явно вече възприеман като главен магистрат на града), както и характерният за Филипопол рядък глагол за „правя мозайка“ μουσόω, използван и в надписите на Виктор и Патрикий в Малката базилика и на Дезидерий в сградата „Ейрене“. По-точна дата може да се даде въз основа на археологическите данни и стиловите особености на мозайката, но като предварителна датировка за надписа бих предложил втората половина или дори края на IV в.

7. В пласта между долната и горната мозайка бе открит преизползван фрагмент от мраморна плоча от времето на Северите с част от обичайната формула [ὑπὲρ ὑγί]ας καὶ σω[τηρίας], „за здравето и спасението“ (на императора и пр.), характерна за строителните надписи и за текстове, свързани с императорския култ.

EPIGRAPHIC DISCOVERIES IN 2015

Nicolay Sharankov

I. Aquae Calidae.

1-2. Marble slabs from monumental altars, the first dedicated to Demeter (fig. 1), built by Apollonios, son of Eptaikenthos, *strategos* of the strategy around Anchialos. Parts of both inscriptions re-written over erased earlier texts. Date (for the revised text): ca. AD 26.

3. Fragment of a building inscription of Emperor Nero (fig. 2). Date: AD 60–68.

4. Fragment with the name of Pantuleius Graptiacus, governor of Thrace. Date: ca. AD 172.

II. 5. Novae. Statue base for Gordian III, erected in the camp of *legio I Italica* by the city of Dionysopolis, grateful for having been saved (from attacks by the Goths). Date: AD 238/9 or rather 242.

III. Philippopolis, Episcopal basilica.

6. Inscription on the earlier mosaic in the south nave, mentioning an unknown bishop [---]cianus (fig. 3). Date: late 4 c. AD.

7. Fragment of Severan date.

№ 7. НАДПИСИ ОТ АВГУСТА ТРАЯНА

Николай Шаранков

I. Спасителни разкопки на бул. „Митрополит Методий Кусев“ № 55, ръководител М. Камишева.

1–2. Надписи върху постаменти от сградата на храма. Вторият (обр. 1) е намерен паднал непосредствено до североизточния ъгъл на сградата, а фрагменти от първия, който вероятно е бил разположен симетрично в югоизточния ъгъл, бяха открити преупотребени в по-късните градежи.

1. Principi iuventut[is] | Fl(avio) Val(erio) Const[a]nt[io] | nobilisṣ[imo Caesari | Aem(ilius) Alexander v(ir) p(erfectissimus) | praes(es) prov(inciae) Thrac(iae) | d(evotus) n(umini) m(aiestatique) eius].

„На първия сред младежите Флавий Валерий Констанций, най-знатен цезар, (издигна) Емилий Александър, пресъвършен мъж, управител на провинция Тракия, отдаден на неговата божественост и величие“.

2. Principi iuventutiṣ | Gal(erio) Val(erio) Maximiano | noḅilissimo Caesari | Aem(ilius) Alexander v(ir) p(erfectissimus) [[p]] | praes(es) prov(inciae) Thrac(iae) | d(evotus) n(umini) m(aiestatique) eius.

„На първия сред младежите Галерий Валерий Максимиан, най-знатен цезар, (издигна) Емилий Александър, пресъвършен мъж, управител на провинция Тракия, отдаден на неговата божественост и величие“.

Статуите на двамата цезари от Първата тетрархия (293–305 г.) са издигнати от управителя на провинция Тракия. Досега името на Емилий Александър беше известно само от частично запазен и неясен като датировка латински надпис (Добруски 1895, 331, № 17; CIL III, 14408) от местността при параклиса „Св. Трапеза“ северозападно от с. (Горни) Воден (сега квартал на Асеновград), в чийто текст вече можем да възстановим имената на император Диоклециан или Максимиан:

[Imp(eratori) Caes(ari) | C. Val(erio) Diocletiano/M. Aur(elio) Val(erio) Maximiano] | P(io) F(elici) Invict[o Aug(usto)] | Aemilius Alexander [v(ir) p(erfectissimus) p]raes(es) | prov(inciae) Thraciae | d(evotus) n(umini) m(aiestati)<q>(ue) eius. | Feliciter.

Много е вероятно Емилий Александър да е идентичен с провинциалния управител “Александър”, до когото е адресиран рескрипт на августите Диоклециан и Максимиан, издаден в Дуросторум на 8 юни 303 г. (Cod. Just. V.73.4), което би прецизирало датировката на мандата му в Тракия и съответно на надписите около 303 г.

3. Надпис върху два фрагмента от архитрави, открити в късна яма, нарушаваща античната улица.

[- - - τὰς κίονας/τὴν στοὰν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἑ]ρμοῦ μέχρις τῆς [εἰς τὸ ᾠ]δεῖον ἀπαγούσης πλατείας ἐκ [τῶν ἰδίων κατεσκεύασεν].

„[- - - съоръжи колоните/портика от храма] на Хермес чак до широката улица, отвеждаща към одеона, на [свои разноски]“.

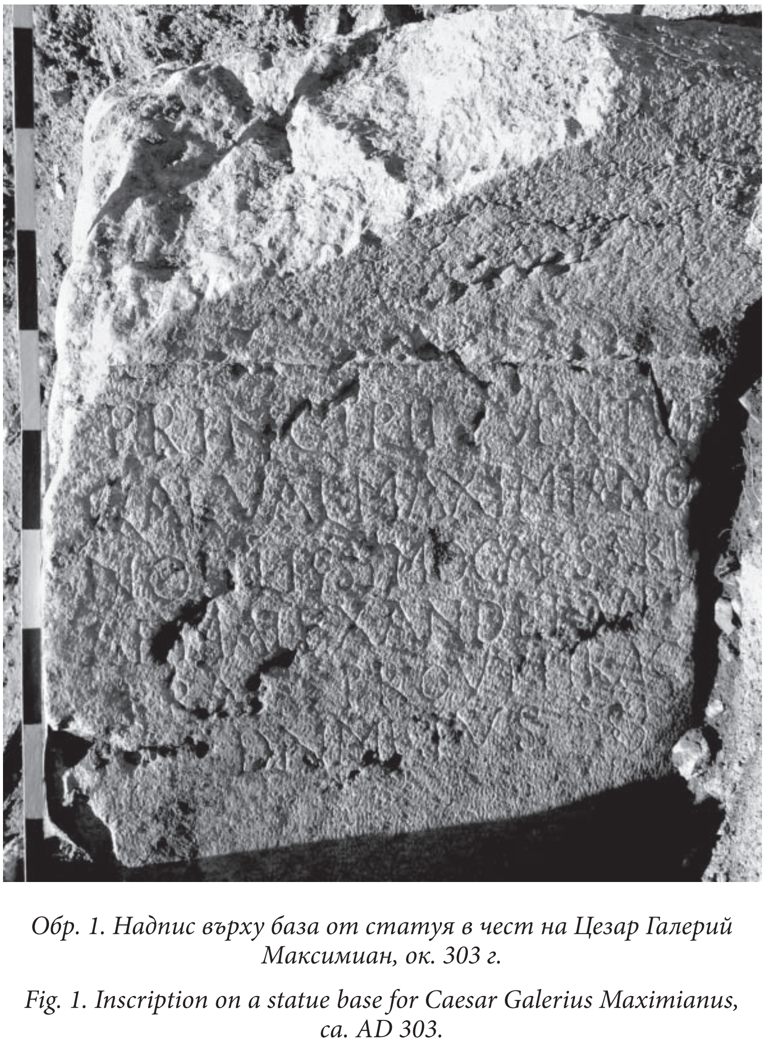

Обр. 1. Надпис върху база от статуя в чест на Цезар Галерий Максимиан, ок. 303 г.

Fig. 1. Inscription on a statue base for Caesar Galerius Maximianus, ca. AD 303.

Запазен е краят на надписа, който е започвал с обичайното посвещение за здравето на императора и императорското семейство, римския сенат и народ и булето и демоса на Августа Траяна; следвали са името на провинциалния управител и името на „дарителя“ на колонадата. Ако приемем разположение на колонадата от източната страна на улицата, храмът на Хермес би трябвало да се намира на север, а водещата към одеона широка улица – на юг от проучения имот.

Формите на буквите насочват най-общо към 20-те – 30-те години на III в., като формата и размерите на архитравите и палеографията са твърде сходни с четири фрагмента от архитрави от времето на император Север Александър и провинциалния управител М. Улпий Сенецион Сатурнин (IGBulg III.2, № 1589), може би принадлежали на същата колонада. Възможно е портикът да е бил издигнат от Марк Аврелий Азиатик, булевт, първи архонт, четирикратен първожрец и жрец на богиня Рома, за когото от други надписи знаем, че е построил две колонади – едната с 35, а другата с 66 колони (Буюклиев, Шаранков 2007).

II. Спасителни разкопки на бул. „Генерал Столетов“ № 48, ръководител М. Камишева.

4. Надпис върху база за статуя.

Πιστότατον βασιλῆ[ϊ] | καὶ ἔξοχον ἐν στρατιαῖσ[ι] |
Μαρκιανὸν λεύσεις | χαλκελάτοισι τέχναι[ς] |
εἰκόνι μορφωθέντα. | φίλος δ’ ἔστησε λογιστὴ[ς] |
τόνδε πάτρωνα, λαχὼν | οὔνομα ταὐτὸ φίλῳ. |
Εὐτυχῶς.

„Тук съзираш най-предания на императора и превъзходния във военното дело Марциан, претворен в образ чрез изкуството на бронзовите изваяния. А (статуята) на своя патрон постави неговият приятел логистът, получил по волята на съдбата същото име като своя приятел. Щастливо.“

Надписът е в стихове (елегически двустишия) и изобилства с поетични думи и форми.

(Аврелий) Марциан е пълководецът на император Галиен, който спасил Балканите от нашествията на готи и херули през 267–268 г. и бил почетен със статуя и във Филипопол (но с надпис в проза) като „благодетел и спасител“ (IGBulg V, № 5409); известен е и от други епиграфски и литературни източници[1]. Надписът е с дата като филипополския, 267–268 г. Определянето на Марциан като „най-предан на императора“ вероятно е свързано със събитията в Италия, принудили Галиен да напусне Балканите, оставяйки тук Марциан; новият надпис подсилва съмненията в достоверността на сведенията в Historia Augusta, според които Марциан бил организатор на заговора срещу Галиен заедно с произхождащия от Августа Траяна преториански префект Аврелий Хераклиан. Издигналият статуята съименник на пълководеца е с длъжността λογιστής (лат. curator civitatis) – назначаван от римските власти градоначалник, който изместил изборния първи архонт. Допускам, че той е един от двамата Марциановци (Септимий Марциан и Аврелий Марциан, вероятно баща и син), които издигнали статуи на Галиен в качеството си на „могъщи пожизнени архиереи“ и ръководили Августа Траяна от името на императора, когато той бил обявен за епонимен архонт на града (според надписа от Ески джамия IGBulg III.2, № 1567; ревизирано четене на автора).

Литература

Буюклиев, Шаранков 2007: Хр. Буюклиев, Н. Шаранков. Още два надписа за Марк Аврелий Азиатик – πατὴρ πατρίδος на Августа Траяна. – В: Проблеми и изследвания на тракийската култура, II. Казанлък, 2007, 176-188.

Добруски 1895: В. Добруски. Материали по археологията на България. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, 12, 1895, 318-338.

INSCRIPTIONS FROM AUGUSTA TRAIANA

Nicolay Sharankov

I. Rescue excavations, 55 “Mitropolit Metodi Kusev” Boul. (M. Kamisheva).

1-2. Statue bases for the two Caesars of the First Tetrarchy – Flavius Valerius Constantius (Chlorus) and Galerius Valerius Maximianus (fig. 1) – erected by the governor of the province of Thrace Aemilius Alexander at the temple of the imperial cult. Date: AD 295–305, probably ca. AD 303.

3. Two fragments of architraves from a portico built “[from the temple] of Hermes to the broad street leading to

---

[1] Преноменът Луций, приписван на Марциан, е резултат от погрешно разчитане на една буква в надпис от Термесос, Мала Азия (TAM III.1, № 88): δοῦκ(α) Λ. Αὐρ. Μαρκιανόν вместо правилното δοῦκα Αὐρ. (върху камъка ΔΟΥΚΑΑΥΡ).

the Odeion”. Date: 220s – 230s AD, possibly under Severus Alexander and belonging to the same inscription as the four architraves IGBulg III.2, № 1589.

II. Rescue excavations, 48 “General Stoletov” Boul. (M. Kamisheva).

4. Verse inscription (elegiac distichs) on the base of a bronze statue of (Aur.) Marcianus, general of emperor Gallienus, “most faithful to the emperor and excellent in military expeditions”, erected by a *logistes* bearing the same name (possibly one of the two Marciani who set up the inscription IGBulg III.2, № 1567). Date: AD 267–268.

№ 8. ГЕОФИЗИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ПРЕЗ 2015 г.

Никола Тонков

Геофизичните проучвания на археологически обекти през 2015 г. включиха прилагането на двата основни метода – геомагнитно и електросъпротивително картиране, комбинирани при нужда с непрекъснатото вертикално електрическо сондиране (НВЕС), известно още с термина електросъпротивителна томография (ЕСТ). Тук трябва изрично да се подчертае, че в световен мащаб са много малко институциите, които притежават апаратура и капацитет за съвместното прилагане на този комплекс от методи.

Смело може да се каже, че 2015-та беше годината на широкомащабните геомагнитни проучвания. Изследвания бяха извършени на 12 обекта с обща покрита площ от около 700 дка, което е близо три пъти повече от „рекордната“ 2014 г. Възможността за това толкова съществено интензифициране на проучванията беше осигурена чрез закупуването на системата за двойно конфигуриране на наличния флуксгейт градиометър GRAD 601 на фирмата Bartington, Великобритания (обр. 1). Това е една от най-разпространените системи за геофизично изследване на археологически обекти в световен мащаб. В зависимост от детайлността на проучване и теренните условия, тя позволява покриването на площ от 10 до 30 дка на ден.

Всъщност, една съществена част от проведените през изминалата година геомагнитни проучвания беше насочена към спасителната археология: строителството на Северната скоростна тангента (ССТ) на гр. София с около 140 дка и минната концесия „Милин камък“ край Брезник с около 90 дка (виж отчета на Н. Тонков и Г. Нехризов в настоящия сборник). Геомагнитно картиране бе извършено на 4 обекта от ССТ. На обект № 2 бяха открити ями от КЖЕ (виж доклада на А. Божкова и В. Динчев в настоящия сборник), а на обект № 7 – жилища от КБЕ, както в рамките сервитута, така и извън него (виж доклада на Т. Христова и В. Петрова в настоящия сборник) (обр. 2). Проучванията на най-големия обект (№ 1) с площ от близо 60 дка не регистрираха никакви аномалии, които да се интерпретират като предизвикани от археологически структури. Ето защо, на обекта не бяха извършени археологически разкопки, като той бе оставен за наблюдение по време на

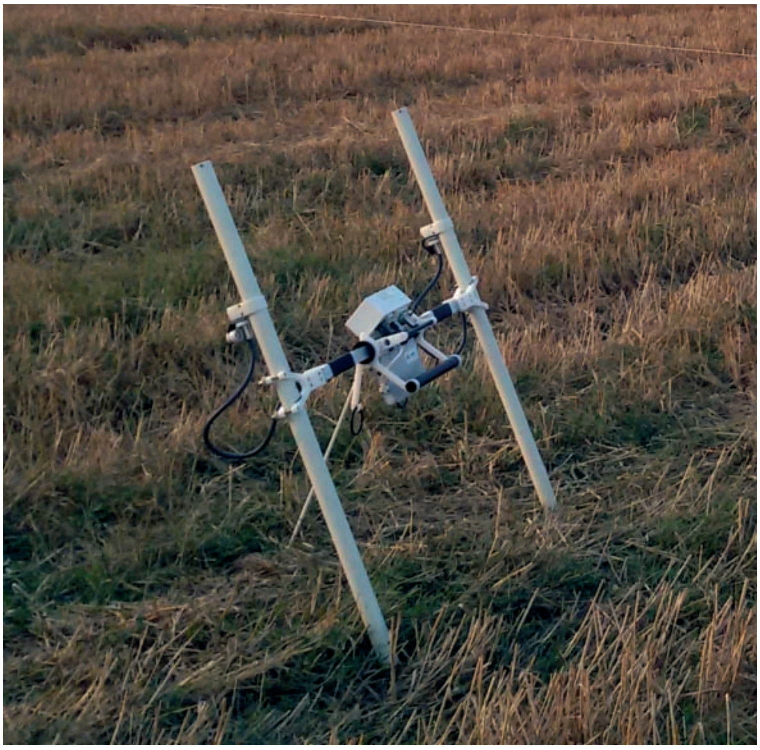

Обр. 1. Флуксгейт градиометър GRAD 601-2.

Fig. 1. Fluxgate gradiometer GRAD 601-2.

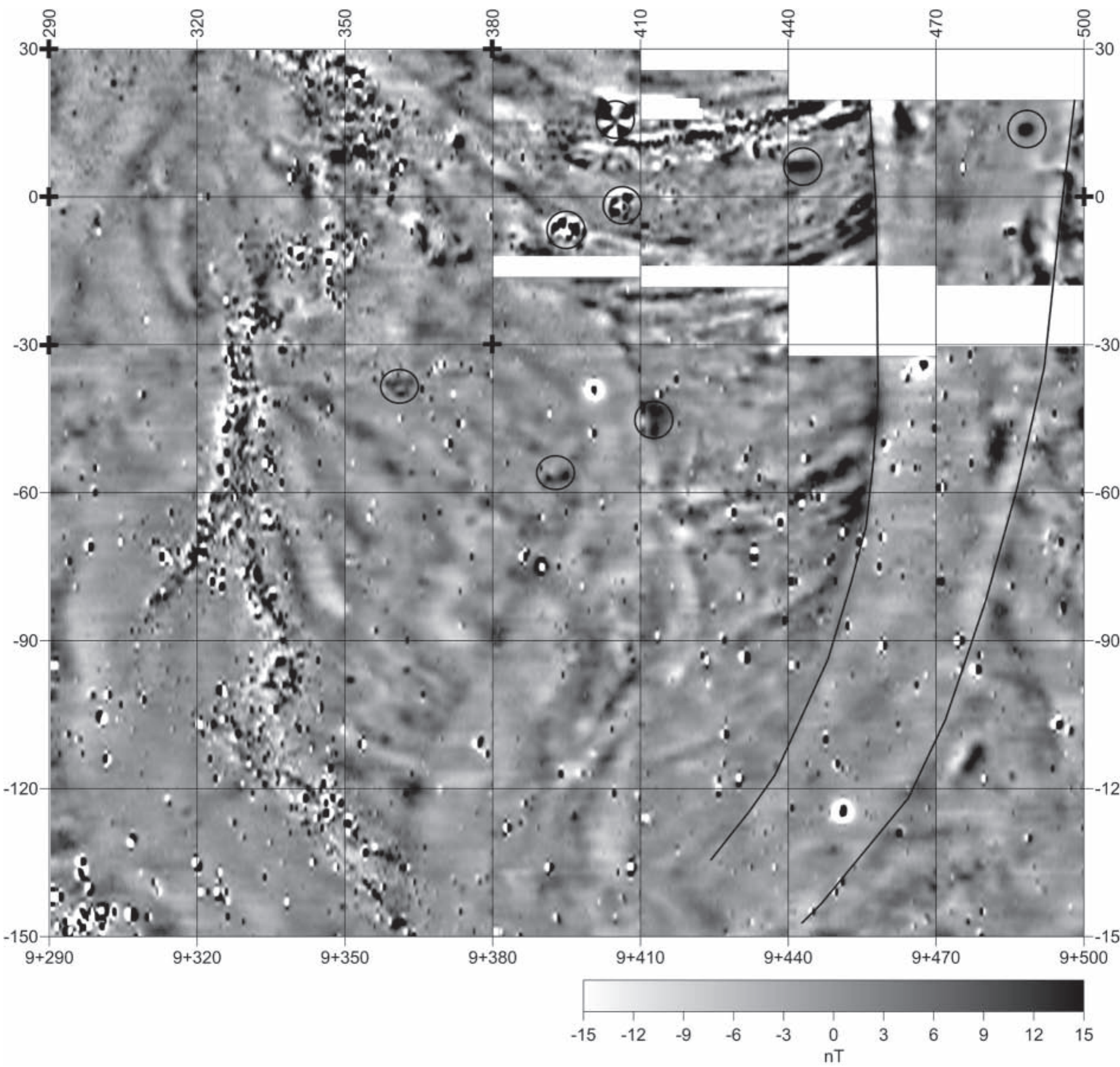

Обр. 2. Северна скоростна тангента на гр. София, обект № 7. Магнитна градиометрия. С кръгове са маркирани вероятните останки от жилища или други археологически структури.

Fig. 2. North speed tangent of Sofia, site no. 7. Magnetic gradiometry. The probable remains of dwellings and other archaeological structures are marked with circles.

строителството, което впоследствие потвърди направената геофизична прогноза и така на държавата бяха спестени средства, а на археолозите – време и излишни усилия. Това е един нагледен пример, че и „отрицателният“ резултат от предварителните геофизични проучвания в крайна сметка може да се окаже „положителен“.

Най-интересните резултати от магнитопроучването бяха получени на двата обекта при с. Скобелево, общ. Сливен. За пръв път в България беше извършено толкова широкоплощно планирано геомагнитно картиране, което не е свързано със спасителни археологически разкопки. Магнитната градиометрия обхвана близо 400 дка, при което бяха регистрирани комплекси от жилищни и стопански сгради, очевидно части от обширна агломерация съществувала по тези места през римската епоха (виж отчета на Хр. Попов, Н. Тонков и П. Георгиев в настоящия сборник).

През 2015 г. продължи и започналото през предходната година геомагнитно картиране по течението на р. Азмака в землищата на селата Сърнево, общ. Раднево и Пшеничево, общ. Ст. Загора (Бъчваров и др. 2015). То беше извършено в сътрудничество с Германския археологически институт и с прилагането на многосензорната флуксгейт конфигурация Magneto MX на фирмата SENSYS GmbH (обр. 3). Общата покрита площ достигна близо 400 дка. Открити бяха селища, ровове и различни други структури, говорещи за едно изключително интензивно обитаване на района от праисторията до римската епоха (виж отчета на К. Бъчваров и др.).

Както се наложи като традиция в последните години, електросъпротивителните изследвания през 2015 г. бяха в значително по-малък обем. Тъй като процесът на самите полеви измервания е много по-бавен, електросъпротивителният метод може да бъде предпочетен пред геомагнитния само, когато последният е неподходящ за търсене и проучване на специфични археологически структури (например могили) или при неблагоприятни повърхностни физико-геоложки условия. С прилагането на електросъпротивителния метод в двете му модификации (картиране и ЕСТ) бяха извършени проучвания на една надгробна могила с височина около 7,5 м и диаметър около 45 м край гр. Хасково (виж отчета на Н. Тонков и Г. Нехризов в настоящия сборник), както и на други два селищни обекта – тези при Крумовград (об. Ада тепе) и с. Драговищица (об. № 4 по трасето на междусистемната газова връзка България-Сърбия).

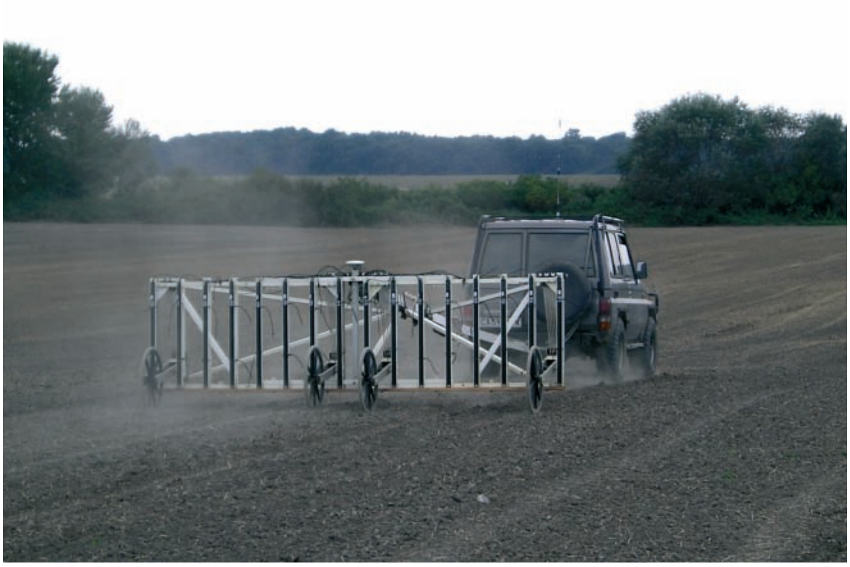

Обр. 3. Многосензорна флуксгейт конфигурация Magneto MX.

Fig. 3. Multisensor fluxgate system Magneto MX.

Литература

Бъчваров и др. 2015: К. Бъчваров, Р. Глезер, Н. Тонков, В. Бекер, Р. Комп, К. Димитров. Геомагнитно картиране по течението на р. Азмака при с. Сърнево, община Раднево и с. Пшеничево, община Стара Загора. – В: Г. Кабакчиева и др. (ред.). – Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 111-113.

GEOPHYSICAL SURVEY OF ARCHAEOLOGICAL SITES IN 2015

Nikola Tonkov

Geophysical survey of archaeological sites in 2015 included application of both principal techniques – magnetic and resistivity mapping combined, if necessary, with electroresistivity tomography (ERT). Fluxgate gradiometry with Grad 601-2 (Bartington) was performed on 12 archaeological sites with total space of almost 70 ha. A Thracian burial mound and two other sites were subjected to electroresistivity survey applying both techniques – mapping and ERT.

The best results were obtained by the magnetic mapping of two sites at the village of Skobelevo, Sliven municipality. On an area of about 40 ha the outlines of lots of residential and farm buildings were detected, obviously parts of a broad agglomeration of the Roman period.

The geomagnetic mapping along the course of Azmaka River in the lands of the villages Sarnevo and Pshenichevo, commenced in 2014, was extended. It was realized with a multisensor fluxgate gradiometer system Magneto MX of the German Archaeological Institute. As a result, the boundaries of three prehistoric settlements were outlined as well as numerous other archaeological structures like circular ditches and pits were detected.

СПИСЪК С ИМЕНА И АДРЕСИ НА АВТОРИТЕ
LIST OF NAMES AND ADDRESSES OF AUTHORS

Агниешка Томас	Agnieszka Tomas	agnieszka_tomas@wp.pl
Александър Минчев	Alexander Minchev	al_minchev@abv.bg
Александър Чохаджиев	Alexander Chohadzhiev	alcho_2000@yahoo.com
Алексей Гоцев	Alexey Gotzev	alexaim@abv.bg
Алета Гуадели	Aleta Guadelli	aleta.guadelli@gmail.com
Ангел Конаклиев	Angel Konakliev	angel.konakliev@gmail.com
Анджей Биернацки	Andrzej Biernacki	abbiernacki@yahoo.com
Андрей Аладжов	Andrey Aladzhov	alajov@gmail.com
Анелия Божкова	Anelia Bozkova	aneliabozkova@yahoo.com
Антоанета Андонова	Antoaneta Andonova	andonova_a@mail.bg
Асен Салкин	Asen Salkin	salkinasen@abv.bg
Атанас Атанасов	Atanas Atanasov	nasko56320@abv.bg
Богдан Атанасов	Bogdan Athanassov	bo.atana@nbu.bg
Борис Борисов	Boris Borisov	bdborisov@abv.bg
Борислав Бориславов	Borislav Borislavov	b_borislavov@hotmail.com
Борислава Гълъбова	Borislava Galabova	galabovab@*gmail.com*
Боян Думанов	Boyan Dumanov	bdumanov@nbu.bg
Боян Тотев	Boyan Totev	thesteppes@gmail.com
Валентин Плетньов	Valentin Pletnev	valplet@abv.bg
Валентина Танева	Valentina Taneva	valentina_taneva@abv.bg
Валери Григоров	Valeri Grigorov	valerig@abv.bg
Валери Йотов	Valeri Yotov	valeri.yotov@gmail.com
Валери Стоичков	Valeri Stoichkov	
Васил Николов	Vassil Nikolov	vassil.nikolov@abv.bg
Васил Тенекеджиев	Vassil Tenekedjiev	v.tenekedjiev@gmail.com
Василка Паунова	Vasilka Paunova	vasder@gmail.com
Венета Ханджийска	Veneta Handzhiyska	venetta@mail.bg
Венцислав Динчев	Ventzislav Dintchev	ventzislavdintchev@gmail.com
Веселин Хаджиангелов	Veselin Hadzhiangelov	vhadjiangelov@yahoo.com
Веселина Вандова	Vesselina Vandova	v.vandova@abv.bg
Веселка Кацарова	Vesselka Katsarova	vesi_kazarova@yahoo.com
Виктория Петрова	Viktoria Petrova	viki5rova@yahoo.com
Виктория Русева	Victoria Ruseva	victoria_russeva@yahoo.com
Виолета Нешева	Violeta Nesheva	violeta_nesheva@mail.bg
Владимир Баряков	Vladimir Baryakov	mk_bansko@mail.bg
Владимир Петков	Vladimir Petkov	museum_sandanski@mail.bg
Владимир Славчев	Vladimir Slavchev	vladosl@yahoo.com
Владислав Тодоров	Vladislav Todorov	vladislavtodorov@abv.bg

Володя Попов	Volodya Popov	director_dz@abv.bg
Върбин Върбанов	Varbin Varbanov	ramonearchaeology@abv.bg
Гавраил Лазов	Gavrail Lazov	
Галена Радославова	Galena Radoslavova	abritus_rz@hotmail.com
Георги Атанасов	Georgi Atanasov	geoatal@abv.bg
Георги Ганецовски	Georgi Ganetzovski	ganecovski_ar@abv.bg
Георги Иванов	Georgi Ivanov	ivanov.georgi@yahoo.com
Георги Майсторски	Georgi Maistorski	gmaistorski@yahoo.co.uk
Георги Нехризов	Georgi Nekhrizov	nehrizov@gmail.com
Даниел Пантов	Daniel Pantov	danielpantov@abv.bg
Даниела Агре	Daniela Agre	daniela.agre@abv.bg
Деян Дичев	Dejan Dichev	deian.dichev@abv.bg
Деян Рабовянов	Deyan Rabovyanov	rabovyanov@gmail.com
Диана Гергова	Diana Gergova	dianagergova@abv.bg
Диана Димитрова	Diana Dimitrova	kittemp@abv.bg
Димитър Чернаков	Dimitar Chernakov	dpristensis@yahoo.co.uk
Димчо Момчилов	Dimcno Momchilov	istorischeskimuzey@abv.bg
Дойчин Грозданов	Doychin Grozdanov	doichyn_eg@abv.bg
Доротея Гюрджийска	Dorothea Gyurdzhiyska	todorova.dorotea@yahoo.com
Драгомир Гърбов	Dragomir Garbov	d.garbov@gmail.com
Евгения Генчева	Evgenia Gencheva	evgencheva@abv.bg
Елена Божинова	Elena Bozhinova	elena.bozhinova@gmail.com
Елена Василева	Elena Vasileva	helengnom@yahoo.com
Елена Кесякова	Elena Kesiakova	ekesiakova@abv.bg
Елена Маринова	Elena Marinova	elena_marinova@gmx.de
Емил Нанков	Emil Nankov	ehn2@cornell.edu
Емил Петков	Emil Petkov	emo_paunov@abv.bg
Жан-Люк Гуадели	Jean-Luc Guadelli	jl.guadelli@pacea.u-bordeaux1.fr
Жени Танкова	Jeni Tankova	
Живко Узунов	Zhivko Uzunov	zhuzunov@nbu.bg
Здравко Димитров	Zdravko Dimitrov	zdravkodimitrov@abv.bg
Ивайло Кънев	Ivailo Kunev	tapanar@abv.bg
Ивайло Лозанов	Ivailo Lozanov	ivaylo_lozanov@yahoo.com
Иван Вайсов	Ivan Vajsov	ivanvajsov@gmail.com
Иван Джамбов	Dimitar Djambov	djambov@uni-plovdiv.bg
Иван Христов	Ivan Hristov	ivchristov70@abv.bg
Иво Д. Чолаков	Ivo D. Cholakov	ivocholakov@gmail.com
Иво Топалилов	Ivo Topalilov	itopalilov@yahoo.com
Игор Лазаренко	Igor Lazarenko	lazarenko@mail.bg
Илия Илиев	Ilia Iliev	ilia.krastev.iliev@gmail.com
Илия Кулов	Ilia Kulov	iliakulov@yahoo.com

Йордан Анастасов	Jordan Anastassov	jordan.anastassov@unige.ch
Казимир Попконстантинов	Kazimir Popkonstantinov	popkonstantinov@yahoo.com
Калин Димитров	Kalin Dimitrov	kalin.d@abv.bg
Калин Чакъров	Kalin Chakarov	musei_pavlikeni@abv.bg
Камен Бояджиев	Kamen Boyadzhiev	kamenyb@abv.bg
Константин Тотев	Konstantin Totev	konstantin_totev@abv.bg
Константин Константинов	Konstantin Konstantinov	cosio06@yahoo.com
Константин Шалганов	Konstantin Shalganov	
Костадин Кисьов	Kostadin Kisyov	kostadin_kissiov@abv.bg
Красимир Велков	Krasimir Velkov	museumnz@mbox.infotel.bg
Красимир Лещаков	Krassimir Leshtakov	leshtakov@abv.bg
Красимир Ников	Krasimir Nikov	k_nikov29@yahoo.com
Красимира Костова	Krasimira Kostova	kr.kostova@mail.bg
Кремена Стоева	Kremena Stoeva	kremena_stoeva@abv.bg
Крум Бъчваров	Krum Bacvarov	krum.bacvarov@gmail.com
Кръстина Панайотова	Krastina Panayotova	kpanayotova@abv.bg
Кръстю Чукалев	Krastyu Chukalev	chukalev@naim.bg
Лазар Нинов	Lazar Ninov	lazarninov@yahoo.com
Любен Лещаков	Lyuben Leshtakov	l_leschtakow@abv.bg
Любка Тодорова	Lyubka Todorova	lubetodorova@gmail.com
Людмил Вагалински	Lyudmil Vagalinski	lvagalin@techno-link.com
Людмил Гетов	Lyudmil Getov	geta.lud@gmail.com
Малгожата Гребска-Кулов	Małgorzata Grębska-Kulow	malgorzata.kulowa@gmail.com
Маргарит Дамянов	Margarit Damyanov	mmdamyanov@gmail.com
Маргарита Ваклинова	Margarita Vaklinova	mvaklinova@abv.bg
Маргарита Попова	Margarita Popova	margarita_po@abv.bg
Мариела Инкова	Mariela Inkova	inkovam@mail.bg
Марио Иванов	Mario Ivanov	slotarm74@gmail.com
Мария Гюрова	Maria Gurova	gurovam@yahoo.fr
Мария Камишева	Maria Kamisheva	maria_ivanowa@abv.bg
Мария Николаева	Maria Nikolaeva	miyabg@yahoo.com
Марлена Тонева	Marlena Toneva	marlenak@gmail.com
Мартин Христов	Martin Hristov	martohristov@yahoo.com
Мая Мартинова-Кютова	Maya Martinova-Kyutova	maya_martinova@abv.bg
Методи Даскалов	Metodi Daskalov	m.m.daskalov@abv.bg
Милен Николов	Milen Nikolov	m_kotlenski@abv.bg
Милена Крумова	Milena Krumova	milena.krumova@yahoo.com
Милена Тонкова	Milena Tonkova	milenatonkova@hotmail.com
Митко Маджаров	Mitko Madzharov	m_madjarov@abv.bg
Надежда Атанасова	Nadezhda Atanassova	naditimeva@gmail.com
Надежда Ботева	Nadezhda Boteva	nadejda_boteva@abv.bg

Надежда Кечева	Nadezhda Kecheva	n.kecheva@gmail.com
Найден Прахов	Nayden Prahov	naydenprahov@yahoo.com
Нарцис Торбов	Narcis Torbov	natorbov@mail.bg
Наталия Иванова	Nataliya Ivanova	nusha02@gbg.bg
Никола Тонков	Nikola Tonkov	tonkov_n@hotmail.com
Николай Овчаров	Nikolay Ovcharov	aia_ira@abv.bg
Николай Сираков	Nikolay Sirakov	nikolaysirakov@gmail.com
Николай Шаранков	Nikolay Sharankov	nsharankov@yahoo.com
Олег Александров	Oleg Alexandrov	oleg_alexandrov@abv.bg
Павел Георгиев	Pavel Georgiev	pavel_g@gbg.bg
Павлина Владкова	Pavlina Vladkova	pavlina_v@hotmail.com
Пети Доневски	Peti Donevski	
Петър Балабанов	Petar Balabanov	p_balabanov@abv.bg
Петър Бънов	Petar Banov	pet_banow@abv.bg
Петър Димитров	Petar Dimitrov	p_d_dimitrov@abv.bg
Петър Зидаров	Petar Zidarov	petar.zidarov@gmail.com
Петър Лещаков	Petar Leshtakov	junior_1_bg@yahoo.com
Петя Георгиева	Petya Georgieva	petyageorg@gmail.com
Петя Кияшкина	Petya Kiyashkina	clio_nes@abv.bg
Пьотр Дичек	Piotr Dyczek	novae@uw.edu.pl
Ралф Глезер	Ralf Gleser	rgles_01@uni-muenster.de
Росица Миткова	Rositsa Mitkova	mitkova.1965@abv.bg
Румен Иванов	Rumen Ivanov	rumenvily@abv.bg
Румен Спасов	Rumen Spasov	rumenspassov@abv.bg
Румяна Колева	Rumiana Koleva	rukoleva@gmail.com
Светлана Венелинова	Svetlana Venelinova	Lihnida_sv@abv.bg
Сергей Торбатов	Sergey Torbatov	torbatov@abv.bg
Снежана Горянова	Snejana Goryanova	sgoryanova@abv.bg
Соня Лазарова	Sonia Lazarova	
Станимир Стойчев	Stanimir Stoychev	s_stoichev@mail.bg
Станислав Иванов	Stanislav Ivanov	stanislavivanovarh@mail.bg
Станислав Станилов	Stanislav Stanilov	bat_slavko@abv.bg
Стела Дончева	Stela Doncheva	donchevastela@yahoo.com
Стефан Александров	Stefan Alexandrov	stefanalexandrov@abv.bg
Стефан Бакърджиев	Stefan Bakardzhiev	st_bakardjiev@abv.bg
Стефан Чохаджиев	Stefan Chohadzhiev	s_choha@abv.bg
Стилиян Иванов	Stiliyan Ivanov	
Стоян Попов	Stoyan Popov	mythos_sp2002@yahoo.com
Тадеуш Сарновски	Tadeusz Sarnowski	prowinc@hotmail.com
Таня Христова	Tanya Hristova	tnaidenova@abv.bg
Татяна Борисова	Tatyana Borisova	tatqna_borisova@abv.bg

Теодор Роков	Teodor Rokov	teorokov@abv.bg
Теодора Богданова	Teodora Bogdanova	vorbog@yahoo.com
Тодор Вълчев	Todor Valchev	tvvulchev@gmail.com
Тодор Марваков	Todor Marvakov	tmarvakov@abv.bg
Тотко Стоянов	Totko Stoyanov	totko.stoyanov@gmail.com
Филип Михайлов	Philip Mihaylov	philip.mihaylov@gmail.com
Филип Петрунов	Phili Petrunov	fili4@abv.bg
Христина Ангелова	Hristina Angelova	hangelova@gmail.com
Христина Стоянова	Hristina Stoyanova	hstoyanova@abv.bg
Христо Кузов	Christo Kouzov	h.kouzov@abv.bg
Христо Попов	Hristo Popov	popovhristo@yahoo.co.uk
Христо Прешленов	Hristo Preshlenov	hristo.preshlenov@abv.bg
Цветана Комитова	Tsvetana Komitova	rimbld@gmail.com
Цветана Попова	Tsvetana Popova	paleobotani_tz@abv.bg
Ценка Цанова	Tsenka Tsanova	ttsenka@yahoo.fr
Чавдар Кирилов	Chavdar Kirilov	kirilovarch@gmail.com
Юниан Мешеков	Junian Meshekov	meshekov@abv.bg
Явор Бояджиев	Yavor Boyadzhiev	yavordb@abv.bg
Яна Мутафчиева	Yana Mutafchieva	yanamutafchieva@yahoo.com